Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXIV
E
40
NAPOLI

XIV - E - 40 .

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

COMMENTARIORVM PETRI FONSECÆ LVSITANI, DOCTORIS THEOLOGI SOCIETATIS IESV,

In Libros Metaphyſicorum Ariſtotelis Stagiritæ,

TOMI QVATVOR

CONTINET HIC TOMVS PRIMVS QVAtuor priorum librorum explicationem.

[illegible] A MENDIS Q[illegible]IMIS, QV[illegible] *editionibus irrepſerant, ſummo labore purgatus, & in Germania elegantioribus typis, in gratiam ſtudii Philoſophici, editus.*

AD[illegible] SVNT INDICES CAPITVM, RERVM & materiarum locupletiſſimi.

Cum Gratia & Priuilegio Cæſareæ Majeſtatis, & permiſſu Societatis.

COLONIÆ

SVMPTIBVS LAZARI ZETZNERI BIBLIOPOLÆ.

[illegible] DC. [illegible]

REVERENDO IN CHRISTO DOMINO, DOMINO HIERONYMO, ABBATI ET PRÆLATO SANCTI MONASTERII

Eboracenſis, Domino meo valde clementi, gratiam & pacem diuinam.

CVM omnes, tum ſingulas, in his autem cum primis Metaphyſicam, Philoſophiæ partes, laude digniſſimas eſſe, tam notum eſt quam quod notiſſimum. Quamuis enim à φιλέω & σοφία vocabulum Philoſophiæ deductum, amorem ſtudiumve ſapientiæ propriiſſime deſignet; Cicero tamen rerum & diuinarum & humanarum, cauſarumque, quibus res eæ continentur, ſcientiam illam eſſe, definire veritus non eſt, quod quiſquis amore eius ad eam diligenter incumberet, rerum non duntaxat humanarum, ſed & diuinarum cauſarumque, quibus res illæ vtræq; continerentur, quatenus eas mens humana capere valeret, comparare ſibi poſſet. Sane, licet hanc Theologia vera, non ficta iſta & fucata, quæ ſeculo exulceratiſſimo hoc noſtro angulos omnes inuaſit & occupauit, paraſangis innumeris poſt ſe relinquat; quin vtiliſſima tamen ſit, negari non poteſt. Vt enim illi, qui natare primum diſcunt, ſine cortice natandi ſcientiam ſibi acquirere non poſſunt, ſic ad Theologiam quoq; ſacram fruſtra aſpirabit, quiſquis Philoſophiæ cognitione mediocri prius imbutus nõ erit. Deo enim optimo, terq; maximo placet vt, quantumuis cognitionem ſui vel abſolutiſſimã nobis ſuggerere poſſet, ſine vlla Theologiæ etiam ipſius, nedum Philoſophiæ perceptione; ſtudium tamen vtriuſq; quam diligentiſſime coniungimus hanc pediſſequam illius tanquam reginæ ditiſſimæ pauperrimam reputantes. Hinc eſt, quod non modo plebeios, ſed & reges ipſos philoſophiã quam maximi feciſſe conſtet. Vt enim Ptolomæum, Ægypti; Alexandrum, Græciæ, reges: reges item, & Imperatores alios omittã, an ſtudium ſapientiæ Alphonſos illos Caſtellæ Arragoniæque duos reges non multo clariores, quam alios nonnullos rerum tum multarum, tum magnarum præclare geſtarum gloria fecit: Etenim cum ille amore ſapientiæ tanto captus fuerit, vt ſe regno priuari quam ſtudiũ ſapientiæ deſerere maluerit: hic autem beneficio philoſophiæ vltra ſtellarum inerrantium orbem, ab omni philoſophorum antiquitate ſupremum putatum, nonũ adinuenerit, memoriam nominis ſui poſt ſe reliquerit [illegible]terque perpetuam. Dignitatem Philoſophiæ tantam cum animo ſuo perpendens ponderanſq; dominus Petrus Fonſeca, Theologus ille ſocietatis Ieſu famoſiſſimus, facere aliter non potuit, quin libros Ariſtotelis metaphyſicos commentariis quibuſdam illuſtraret eruditiſſimis, quos ego in locis Italiæ diuerſis impreſſos cõſpicatus, rem quoque Germanis noſtris ad literarum ſtudia incumbentibus non ingratam facturum arbitratus ſum, ſi & ipſe, vt apud nos quiſpiam prælo ſubiicerentur, curarem. Domino

itaque Lazaro Zetznero, ciue Argentinenſe honeſtiſſimo, & bibliopola ſolertiſſimo, in ſumptuum faciendorum ſocietatem adſcito, curaui, vt nundinis his in forma hac venales extarent.

Cum autem commentaria iſta Fonſeciana tam docta tamque ſubtilia eſſe deprehendiſſem, vt homini cuidam & docto & ſubtili iure dicarentur, tu Abbas venerande, repertus es ſolus, qui mihi, ſub cuius honorabilis nominis dignitate ea ipſa in publicum exirent, digniſſimus eſſe videretur. Reuerentia enim tua progreſſus in philoſophia fecit tantos, vt ad honores, qui cultoribus eius conferri conſueuere ſummos, euecta ſit. Reuerentia tua eadem ipſa ſtudioſos philoſophiæ cum omnes, tum eos, qui ſocietatem Ieſu profitentur in primis amore maximo proſequitur: id quod ipſemet ex ore Reuerentiæ tuæ me nuper audiuiſſe recordor. Præter hæc fertur ſermonibus multorum, quod eos omnes, quicunque erga ſtudia liberalia ſerio promouenda bene affecti ſunt, tu quoque liberalitate tua promouere non intermittas. Cum deinde materia hæc Metaphyſica, theologia quædam naturalis non abſurde vocari poſſe videatur, tu vero rebus ſacris te totum iamdudum addixeris, illam tuo vitæ generi inſtituto-ve conuenientiſſimam eſſe nemo non videt. Quamuis autem cauſas operis huius nomini tuo inſcribendi eiuſmodi nullas haberem; humanitas tamen, affabilitaſque tua, quibus erga me tum in vrbe noſtra Francofurtana, tum apud fontem aquarum acidarum Schvvalbachianum vſus es, ad id faciendum commouere me non modo potuiſſe, ſed & iure debuiſſe videntur. In primis enim iuſtum & æquum eſſe exiſtimaui, vt cum reuerentia tua colendiſſima ſeſe tam benignam, comem & facilem exhibuerit, dedicatione voluminis huius efficere conarer, vt nomen tuum per ſe celeberrimum famoſiſſimumque celebrius famoſiuſque efficerem. Supereſt igitur vt Reuerentiam tuam colendiſſimam illam ſubmiſſe rogem, vt voluntatem hanc meam, qualem qualem, gratificandi ſane ipſi promptiſſimam æqui bonique facere, & in partem meliorem interpretari dignetur. Datum Francofurti ad Mœnum anno 1598. Septem. die

Venerandæ Reuerentiæ tuæ Obſeruantiſſimi

Ioannes Theobaldus Schonvvetterus
Bibliopola Francofurtenſis,
&
Lazarus Zetznerus ciuis & Bibliopola Argentinenſis.

CAP.

CAPITVM PROOEMII IN LIBROS METAPHYSICOS ARISTOTELIS QVATVOR SEQVENTES SVMMARIA.

CAP. I.

DE Ariſtotelis genere, inſtitutione & reliquo vitæ progreſſu.

CAP. II.

De libris Ariſtotelis.

CAP. III.

De ingenio Ariſtotelis.

CAP. IV.

De ratione philoſophandi Ariſtotelis.

CAP. V.

Cur priſci eccleſiæ Dd. Academiæ veteris, & ſtoicam doctrinam Peripateticæ antepoſuerint.

CAP. VI.

De inſtituto Ariſtotelis in hoc opere, ipſiuſq; operis neceſsitate & ſubiecto.

CAP. VII

De dignitate & vtilitate huius operis.

CAP. VIII.

De inſcriptione & partitione eiuſdem.

CAPITVM LIBRI METAPHYſicorum Ariſtotelicorum primi ſummatis.

CAP. I.

De arte & experientia: & ſapientiam, quæ eſt de quibuſdam cauſis & principiis eſſe ſcientiam.

Appetantne omnes homines naturaliter ſcientiam ſciendi cauſa quæſtio 1.

Quibus argumentis non omnes videantur hoc pacto ſcientiam appetere ſectio 1.

Refutatio ſententiæ quorundam ſ 2

De appetitu innato ſ. 3

De appetitu elicito ſ. 4

De appetitu naturali & non naturali.

Omnes homines naturaliter appetere ſcientiam, non modo appetitu innato ſed etiam elicito ſ.6

Dilutio argumentorum oppoſitæ partis ſ.7

Poteſtne homo naturaliter intuitiuam naturæ diuinæ contemplationē q 2

Opinio eorum; qui partem affirmatiuā approbant ſ. 1

Vera quæſtionis explicatio ſ.2

Dilutio argumentorum aduerſæ partis ſ.3

Num aſpectus nobis ſit rarior cæteris ſenſibus, & ad cognitionem aptior q.3

Non videri nobis rariorem nec cæteris certiorem, & qui latius pateat ſ.1

Veram eſſe Ariſtotelis ſententiam, nec alibi eum oppoſitum docuiſſe ſ. 2

Dilutio argumentorum partis negatiuæ ſ.3

Num artes omnes ac ſcientiæ experimēto gignantur q. 4

Ambiguitas quæſtionis ſ.1

Non eſſe negandum vere in nobis generari artes omnes & ſcientias ſ.2

Nullam in nobis generari ſcientiam ſine experimento, ſaltem principiorum ſ.3.

Examen ſecundæ concluſionis ſ. 4

Solutio ambiguitatum, quæ initio propoſitæ ſunt ſ.5

Sintne omnes actiones ſingularium q.5

Argumenta pro vtraq; parte ſ. 1

Exponitur pronunciatum Ariſtotelis ſ.2

Vera explicatio quæſtionis ſ. 3

Dilutio argumentorum partis negatiuæ ſ.4

CAP. II.

Circa quas cauſas, & circa quæ principia ſcientia ſapientiæ nomine dicta verſetur.

Sex ſapientis attributa ab Ariſtotele recte explicata, ab aliis peruerſe intellecta demonſtrantur.

Pertineatne ad Metaphyſicum naturarum omnium quidditatumve diſtincta cognitio q. 1

Argumenta pro parte affirmatiua ſ.1

Approbatio negatiuæ partis ſ.2

Diſſoluuntur argumenta initio propoſita ſ.3

Sintne maxime vniuerſalia cognitu difficilima q. 2

De quo genere vniuerſalium ſit ſermo, & de duplici cognitione ſiue notitia ſ. 1

Qua in re præcipue poſita ſit huius quæſtionis difficultas ſ. 2

Sententia Diui Thomæ & Scoti ſ. 3

Qua ratione minus vniuerſalia ſint nobis notiora ſ 4

Diluitur obiectio, confirmatur concluſio ex Ariſtotele, & agitur de modo abſtrahendi vniuerſalia ſ. 5

Qua ratione vniuerſaliora ſint notiora nobis, & vtra ſint nobis ſimpliciter & abſolute notiora, magiſne an minus vniuerſalia ſ.6

Argumenta tria contra quartam concluſionem & reſponſio quorundam ad primum ſ.7

Solutio argumentorum, quæ contra quartam cōcluſionem propoſita ſunt ſ.8

An ſingularia facilius à nobis quam vniuerſalia intelligantur q. 3

Quod ſingularia ſenſibilia non ſolum nō videantur facilius intelligi à nobis, ſed ne intelligi quidem ſ.1

Singularia non per accidens ſolum, & vt in vniuerſalibus continentur, ſed per ſe etiam percipi à nobis ipſa potentia intellectiua ſ.2

Refellitur quorundam ſententia de conceptibus ſingularium ſ.3

Quibus argumentis oſtendi videatur, dari in nobis proprias ſpecies intelligibiles rerum ſingularium ſ.4

Nō dari in nobis ſpecies intelligibiles quæ propriæ ſunt rerum ſingularium ſ. 5

Dilutio argumentorum, quibus ſpecies intelligibiles rerum ſingularium aſ-

ſerebantur ſ. 6
Facilius a nobis ſingularia quam vniuerſalia intelligi ſ. 7
Quo pacto ſpecies intelligibiles & conceptus in nobis gignantur: itemq; ſolutio argumentorum partis oppoſitæ ſ. 8
Diſſoluuntur argumenta in initio propoſita ſ. 9

Cap. III.
Veterũ de primis rerum cauſis opiniones.

Cap. IV.
Heſiodi Empedoclis, Anaxagoræ, Leucippi, & Democriti de principiis opiniones.

Cap. V.
Pythagoricorum & Parmenidis, & Xenophanis, & Meliſſi de elementis opiniones.

Cap. VI.
Platonis opinio de principiis, & confuſio eorum quæ ante dicta ſunt.

Cap. VII.
Reprehenſio veterum Philoſophorum de principiis.
Quomodo vera ſit Ariſtotelis obiectio contra ideas.
Quot ſint cauſarum genera q. 1
Genera cauſarum partim videri plura, partim pauciora quamquatuor, quæ ab Ariſtotele traduntur ſ. 1
Ad ſolum Metaphyſicum ſpectare tractationem de cauſis ſ. 2
Quid cauſa & qua ratione ſpectetur, cum Philoſophi agunt de cauſis, vt cauſæ ſunt ſ. 3
Quatuor eſſe cauſarum genera ſ. 4
Solutio argumentorum, quibus oſtendi videtur plura eſſe cauſarum genera quam quatuor ſ. 5
Solutio argumentorum, quibus oſtendi videbatur, nullum ex traditis cauſarum generibus eſſe veram cauſam aut certe pauciora eſſe quam quatuor vulgata ſ. 6
Num re vera in rebus naturalibus materia prima q. 2
Quanta ratione ſit difficultas in aſſerenda materia prima ſ. 1
Quid ſenſerint de prima materia ii, qui vnum tantum ſubſtantiale principiũ aut nullum poſuerunt ſ. 2
Sententia eorum, qui vnum potius ſpecie omnia, quam vno ſubſtantiali principio conſtare crediderunt ſ. 3
Opiniones eorum, qui plura principia materialia inducunt ſ. 4
Quid autem Peripatetici & Platonici materiam primam eſſe ſtatuerint ſ. 5
Sententia tertia materiam primam & accidentia ponenda forma ſubſtantiales q. 3
Non videri ponendas ſ. 1
Formarum ſubſtantialium aſſertio ex ipſa rerum natura ũ cõſtitutione ſ. 2
Ex vnitate cuiuſq; rei naturalis ſ. 3
Ex naturali conſeruatione rerum naturalium ſ. 4
Ex actione rerum naturalium ſ. 5
Solutio argumentorum, quæ initio propoſita ſunt ſ. 6
Ex forma ſubſtantiali colligi materiam primam eſſe puram potentiam ſ. 7
Ariſtotelem & Platonem re vera exiſtimaſſe materiam primam eſſe puram potentiam ſ. 8
Redditur ratio multorum, quæ de materia & forma dici ſolent ſ. 9

Capitum libri Metaphyſicorum Ariſtotelicorum ſecundi ſummaria.

Cap. I.
Veritatis contemplationem partim facilem, partim difficilem, & arduam exiſtere.
Obiectiones quædam aduerſus ea, quæ in hoc capite tradita ſunt, & ad eas reſponſiones.
In rebuſne, an in nobis potius ſit cauſa eius difficultatis, quæ in cognitione veritatis accidit q. 1
Duæ extremæ ſententiæ in hac quæſtione ſ. 1
Approbatio mediæ ſententiæ, & quædam eius explicationem vtilia ſ. 2
Vera quæſtionis explicatio ſ. 3
Soluuntur argumenta oppoſitarum opinionum ſ. 4
Poſſimuſne in hac vita ſubſtantias ſeparatas quidditatiue intelligere q. 2
Quæſtionis explanatio ſ. 1
Quæ potiſſimum argumenta pars altera ſua confirmatur vera, & quæ authoribus placuerit ſ. 2
Quo pacto Deus cognoſcatur a nobis poſſit ſ. 3
De ſignificatione nominum, quæ Dei ſunt propria ſ. 4
Quo pacto cæteræ ſubſtantiæ ſeparatæ a nobis cognoſcantur ſ. 5
Dilutio quorundam obiectorum contra tertiam aſſertionem ſ. 6
Solutio argumentorum affirmantis partis ſ. 7

Cap. II.
Dari aliquod rerum principium.
Num etiam dari poſsint infinitæ cauſæ q. 1
Quod videantur dari poſſe in omnibus cauſarum generibus ſ. 1
De cauſis per ſe, & per accidens itemque de eſſentialiter & accidentaliter ſubordinatis ſ. 2
In quibus cauſis dari poſsit infinitio, in quibus non item ſ. 3
Probatur ſecunda aſſertio in ſingulis cauſarum generibus ſpectatim & additur tertia ſ. 4
Dilutio eorum, quæ pro infinitate efficientium propoſita ſunt ſ. 5
Dilutio eorum, quæ adducta ſunt pro infinitione cauſarum naturalium ſ. 6
Dilutio eorum, quæ infinitionem formarum dari poſſe contendebant ſ. 7
Num infinita tempore finito cognoſci poſſint q. 2
Quæ in re præcipue poſita ſit huius quæſtionis difficultas ſ. 1
Quibus argumentis videantur infinita in tempore finito poſſe cognoſci ſ. 2
Non poſſe infinita in ſingulis cognoſci ſ. 3
Quo pacto infinita in alio cognoſci poſsint ſ. 4
Solutio argumentorum, quibus infinita in ſeipſis finito tempore videbantur poſſe cognoſci ſ. 5

Cap. III.
Num Dialectica ſit ſcientia nec ne q. 1

Non videri ſcientiam ſ.1
De proprio & peculiari fine Dialecticæ eiuſq; nominibus & natura ſ.2
Ens rationis non eſſe ſubiectum Dialecticæ ſ.3
Nec demonſtrationem, nec modum ſciendi proprie ſumptum, nec vero argumentationem, aut ſyllogiſmum eſſe ſubiectum Dialecticæ ſi ea in ſe ſpectetur ſ.4
Modum diſſerendi ſiue ſciendi late ſumptum, eſſe ſubiectum Dialecticæ ſ.5
Dialecticam recte diſtingui in docentem & vtentem ſ.6
Dialecticam docentē ſiue à rebus auulſam, eſſe vere ſcientiam ſ.7
Diſſoluuntur argumenta initio propoſita ſ.8
Sitne Dialectica contemplatiua an practica q.2
Neceſſario dicendam eſſe practicam vel contemplatiuam ſ.1
Non recte a pleriſq; probari contemplatiuam eſſe ſ.2
Regula de diſcrimine contemplatiuæ ſcientiæ, & practicæ ſ.3
Dialecticā eſſe ſcientiam practicam, nō tamen effectiuam, ſed actiuam ſ.4
Generalis diuiſio ſcientiarum ſ.5
Sitne Dialectica pars philoſophiæ, an ſolum inſtrumentum q.3
Non videri partem philoſophiæ ſ.1
Varia philoſophorum ſententia in hac quæſtione, quidq; ſit philoſophia ſ.2
Dialecticam eſſe partem philoſophiæ ſ.3
Diſſoluuntur argumenta initio propoſita ſ.4
Sitne Dialectica neceſſaria ad cæteras ſcientias capeſſendas q.4
Non videri neceſſariam ſ.1
Qua ratione ſit neceſſaria ſ.2
Diſſoluuntur argumenta initio propoſita ſ.3
Vtrum naturalis philoſophia & mathematica, doctrinæ ordine metaphyſicam antecedant q.5
Argumenta pro vtraq; parte ſ.1
Sententia eorum, qui putant libros phyſicorum pertinere ad metaphyſicam, & eius refutatio ſ.2
Diſſoluuntur argumenta impugnatæ opinionis ſ.3
Phyſicam & mathematicas ordine doctrinæ eſſe ſimpliciter & abſolute priores metaphyſica ſ.4
Quinam ſit doctrinæ ordo inter phyſicā & mathematicas ſ.5

Capitum libri Metaphyſicorum Ariſtotelicorum tertii ſummaria.

CAP. I.

Quis ſit dubitationis vſus, & quibus de rebus primo ſit dubitandum.

CAP. II.

Vniuſne an plurium ſit ſcientiarum, omnia cauſarum genera contemplari.

CAP. III

Prima rerum genera eſſe principia.

CAP. IV.

Quæſtionis, num præter cauſam materialem alia ſit cauſa rerum naturalium, & num extra ſingularia exiſtat, vel non ſolutio.
Quæſtionis, num quidditas ſubſtantiæ materialis aliud ſit à ſubſtantia cuius eſt quidditas, an vero in quibuſdam aliud ſit, an aliis minime ſolutio.
Quæſtionis, num rerum corruptibilium & incorruptibilium ſint eadem principia, an vero diuerſa ſolutio.
Quæſtionis, vtrum vnum, & ens ſint ipſa rerum ſubſtantia ſubſtantialiaue principia, ſolutio.

CAP. V

Sintne numeri & corpora, & plana, atque puncta ſubſtantiæ quædam, necne.

CAP. VI.

Cur aliæ etiam quædam præter ſenſibilia & res medias quærere oporteat.
Quæſtionis in hoc capite propoſitæ ſolutio.
Quæſtionis, num principia ſint actu, vel potentia ſolutio.
Quæſtionis, num principia ſint vniuerſalia, an ſingularia, ſolutio.

Capitum libri Metaphyſicorum Ariſtotelicorum quarti ſummaria.

CAP. I.

Quid hæc ipſa ſcientia complectatur.
Vtrum ens, quatenus eſt commune Deo & creaturis, ſit metaphyſicæ ſubiectum q.1
Referuntur quatuor ſententiæ pro parte negatiua ſ.1
Concluditur pars affirmatiua ſ.2
Reuocatio ſuperiorum ſententiarum ad verum ſenſum & explicatio præcipuæ concluſionis ſ.3
Cur metaphyſica diſtincta non fuerit antequam eius ſubiectum traderetur ſ.4
Solutio argumentorum primæ opinionis ſ.5
Solutio argumentorum ſecundæ ſ.6
Solutio argumentorum tertiæ ſ.7
Solutio argumentorum quartæ ſ.8
Sintne cæteræ omnes ſcientiæ huic ſubalternæ q.2
Quibus rationibus videantur eſſe ſubalternæ ſ.1
Quot modis vna ſcientia dicatur alteri ſubalternata ſ.2
Cæteras ſcientias non ſubalternari metaphyſicæ, ſaltem ſubalternatione totali, niſi improprie & ſecundum quid ſ.3
Solutio argumentorum partis affirmatiuæ ſ.4

CAP. II.

Vnius eſſe ſcientiæ id, quod eſt ſimpliciter contemplari
An vnum multis priuatiua oppoſitione opponatur, an vero contraria, quæſtio breuis & ſolutio eius.
Vtrum ens qua ratione eſt ens ſit analogum q.1
Sententia eorum, qui dicunt eſſe prorſus æquiuocum ſ.1
Sententia eorum, qui dicunt eſſe vniuocum ſ.2
Ens non eſſe omnino æquiuocum ſ.3
Neq; item vniuocum ſ.4

Ens

Ens eſſe analogum ſ.5
De variis analogiæ modis & eorum diſcrimine ſ.6
Qualis ſit analogia entis ſ.7
Qualis ſit conceptus entis ſ.2
De conceptu formali & obiectiuo ſ.1
Tres opiniones de conceptu entis ſ.2
Vera explicatio conceptus entis ſ.3
De conceptu entis obiectiuo ſ.4
De conceptu formali entis ſ.5
Solutio argumentorum, quibus vtuntur ii qui ponunt conceptum formalẽ entis vnum ac præciſum ſimpliciter ſ.6
Solutio eorum quæ pro præciſione conceptus obiectiui entis propoſita ſunt ſ.7
Num conceptus vnus ac præciſus à multis poſſit eſſe analogus reſpectu illorum ſ.8
Solutio argumentorũ, quibus vtebantur ii, qui ponebant conceptum entis eſſe vnum vnitate diſiunctionis ſ.9
Solutio eorum quæ initio ſuperioris quæſtionis pro pura entis æquiuocatione propoſita ſunt ſ.10
Solutio argumentorum Scoti, quæ pro vniuocatione entis allata ſunt ſ.11
Cenſura de Scoti opinione, & ſolutio argumentorum, quæ illius argumentis addita ſunt ſ.12
Vtrũ ens prædicetur in quæſtione, Quid eſt, de omnibus rebus & de omnibus earum differentiis, propriiſque ipſius paſſionibus q.3
Variæ opiniones de hac quæſtione ſ.1
Vera ſententiæ explicatio ſ.2
Solutio argumentorum oppoſitarum opinionum ſ.3
Vtrum exiſtentia rerum diſtinguatur ab eſſentia q.4
Trium opinionum enumeratio, primæq; explicatio & impugnatio ſ.1
Secundæ opinionis impugnatio ſ.2
Approbatio tertiæ ſententiæ, & refutatio trium quorundam ſenſuum illius ſ.3
Vera explicatio tertiæ ſententiæ ſ.4
Solutio argumentorum primæ opinionis ſ.5
Solutio argumentorum ſecundæ ſ.6
Sitne vnum vera paſſio entis q.5
Quod non videatur vera eius paſſio ſ.1
Num omnia quinque tranſcendentia, quæ enti addi ſolent, ſint vera illius paſſiones ſ.2
Quid Scotus & alii Scholaſtici ſentiant de formali ſignificatione vnius ſ.3
Quid vnum & reliquæ ſimplices paſſiones poſſint addere enti ſ.4
Quid vnum formaliter ſignificet ſ.5
Vnum eſſe veram paſſionem entis, & quo pacto ſit ſ.6
Solutio argumentorum, quæ initio propoſita ſunt ſ.7
Sitne verum paſſio entis propria q.6
Quibus argumentis verum non videatur propria entis paſſio ſ.1
Quid verum addat enti, quodq; ſit totũ eius formale ſignificatum ſ.2
Variæ ſententiæ de veritate ſ.3
Non omnem veritatem conſiſtere in cõpoſitione & diuiſione: & aduerſariorum argumenta ſ.4
Diſſoluuntur argumenta propoſita contra ſecundam concluſionem ſ.5
Num veritas complexa ſit conformitas inter res enunciatiue conceptas, & conceptus apprehenſiuos an iudicatiuos ſ.6
Veritatem ſimplicem poſſe cerni tam in conformitate rerũ quam intellectus, argumentaq; aduerſariorum ſ.7
Explicatur vulgata veritatis definitio ſ.8
Solutio eorum, quæ contra tertiam concluſionem obiecta ſunt ſ.9
Veritatem de quo ſermo eſt, eſſe conformitatem rerum cum intellectu diuino ſ.10
Quibus argumentis impugnari poſſit propoſita concluſio ſ.11
Solutio eorum, quæ proxime obiecta ſunt ſ.12
Concluſio quæſtionis, & ſolutio argumẽtorum quæ ſunt initio propoſita ſ.13
Diluuntur duæ quædam obiectiones contra ſolutionem quarti argumenti, & completur ſolutio ſ.14
Sitne bonum propria entis affectio q.7
Non videri proprium entis affectionem ſ.1
Refutatio opinionis Heruei de formali ſignificatione boni ſ.2
Refutatio opinionis Durandi ſ.3
Refutatio quarundam aliarum opinionum ſ.4
Vera ſententia de formali ſignificatione boni, & præcipua quæſtionis concluſio ſ.5
Solutio primi argumenti partis negatiuæ initio propoſiti ſ.6
Solutio eiuſdem argumenti, quod attinet ad relationes, & ea, quæ dicuntur mala ſ.7
Solutio ſecundi & tertii ſ.8
Solutio argumentorum Heruei ſ.9

CAP. III.

Huius eſſe philoſophiæ, & de iis, quæ axiomata mathematici vocant, & de eſſentia agere.
Vtrum hoc principium, Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe, ſit omnium primum q.1
Quibus rationibus non videatur primũ
Refutatio duarum opinionum, quæ negatiuam partem quæſtionis amplectuntur ſ.2
Affirmatiuæ partis approbatio ſ.3
Solutio argumentorum, quæ initio propoſita ſunt ſ.4

CAP. IV.

Fieri non poſſe idem ſimul eſſe, & non eſſe.
An in accidentibus inter ſe detur ordo

CAP. V.

Non omne quod videtur verum, tale eſſe.

CAP. VI.

Aduerſus eos, qui quærunt, qua ratione quis de ſingulis recte iudicaturus ſit.

CAP. VII

Neceſſe eſſe, quodlibet vnum de vno alio aut affirmare, aut negare.

CAP. VIII.

Quæ vno modo dicuntur de omnibus dici non poſſe.

COMMENTARII

PETRI FONSECÆ SOCIETATIS IESV,

IN PRIMVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

Procemium.

De Ariſtotelis genere, inſtitutione, & reliquo vitæ progreſſu.

CAPVT I.

QVONIAM ex commentariis, quos in Ariſtotelem meditamur, hos primos in lucem emittere decreuimus; rationi conſentaneum eſt, vt antequam exponamus ea, quæ

Quæ agenda ſunt in priore parte procemii. propriè initio huius operis præfari oportet, nonnulla de auctore ipſo, eiuſque libris, ingenii præſtantia, & Philoſophandi ratione dicamus.

Auctor huius operis omnium conſenſu

Ariſtotelis genus. fuit Ariſtoteles Nicomachi ac Phæſtiadis filius, genere Macedo, patria Stagirites. *Laertius, & Suidas in Ariſtotele.* Aiunt illum ab Æſculapio, quem antiquitas ob inſignem Medicinæ peritiam in diuorum numerum retulit, originem duxiſſe. Natum ferunt, alii

Quo anno natus. anno primo nonageſimæ nonæ Olympiadis; alii tertio eiuſdem, hoc eſt, octogeſimo primo ſupra trecenteſimum ante Virgineum partum. *Ex prioribus eſt Laertius ibidem, & Apollodorus in chronicis. Ex poſterioribus Gel-*

Quandiu Socratem & Platonem audiuit. *lius lib 17. cap. 21.* Diſcipulum Socratis tres annos integros fuiſſe perhibent. eoque mortuo ad Platonem decimoſeptimo ætatis ſuæ anno ſe contuliſſe, atque in eius ſchola viginti annos aſſiduum auditorem fuiſſe. Quo tem-

Quam fuerit lectioni deditus. pore adeo inexplebilis fuit in legendis Philoſophorum libris, & in omni ſcriptorum genere excutiendo, vt Plato eius ædes Lectoris domum appellare conſueuerit: adeo veri indagandi cupidus, vt ab illo nunc Mens, nunc Veritatis Philoſophus fuerit appellatus. Ferunt enim aliquando Platonem, cum ſcholam eſſet ingreſſus, Ariſtotelemque abeſſe intellexiſſet, ſuccIamaſſe, *Abeſt Mens:*

A & iterum alias: *Abeſt Veritatis Philoſophus. Auguſt. 8. de ciuit. Dei. cap 12. Cic. de natur. Deorum. Laert. in Ariſt. Apollodorus in Chronicis. Cælius ex aliis lib 17 lect.*

Ita factum eſt, vt & præceptoris egregia doctrina, & ſuo incredibili ſapientiæ ſtudio, cum diſcipulus adhuc eſſet, præclara fama excelleret, & à Philippo Macedonum Rege vnus ex omnibus, qui tunc erant, egregiis Philoſophis Alexandro filio præceptor deli-

Ab Alexandro diligitur.

B geretur. *D. Hieron. ad Laetar. Plutar. li. in Ale. Laertius in Ariſt. & 4. apoph. num. 22. Cic. 3. de Orat. Quintil. Inſtit. orat lib 1. cap. 1.* Extant literæ Philippi ad Ariſtotelem, in quibus habet diis gratiam, non tam quod Alexander natus ſit, quam quod eo tempore eum naſci contigerit, quo ab illo inſtitui poſſit. *Apud Gellium lib 9. cap. 3. & alios Laertius in Ariſtotele & alii. 1. Ethicorum ad Nicomachum cap. 6 Crinitus ex aliis, & 24. de Honeſta diſcip. ma cap. 1.*

C *Iuſtin. hiſt. lib. 12. Cicero. 1. de nat. D. or. & in 1. Acad. 2. editionis, Laert. & Auguſt. eiſdem locis.* Itaque Ariſtoteles, dum eruditor Alexandri, & Regis gratia, & magno doctrinæ incremento euectus, non obſcuram ſuæ aliorum Philoſophorum inuidiam concitauit.

Plato ei infenſus. Quin & Platonem ipſum, hominem alioqui modeſtiſſimum, infenſiorem illi factum fuiſſe aſſerunt, quod iam tum a ſe multis in rebus

D diſſentiret. Vnde illud traditur à Platone dictum, *Ariſtoteles in nos recalcitrat, non ſecus atque in matrem pulli, quos peperit.* Quod tamen Ariſtoteles ſe non arrogantiæ, aut contentionis cauſa, ſed veritatis ſtudio feciſſe declarat primo de moribus libro. Alioqui tanta beneuolentia & grati animi ſignificatione Platonem proſecutus eſt, vt ei aram conſtitueret, ſtatuamque dicarit, in qua deſcriptum

Eius in Platonem animus. erat, *illum eſſe, quem probi omnes merito deberent & imitari & commendare.*

Quandiu Alexandrum erudiuit.

Poſtquam vero Alexandrum per quinquennium literarum ſtudiis ſatis inſtitutum exiſtimauit, Athenas petiit, in quam vrbem cum veniſſet, & in Academia Xenocratem ſuum condiſcipulum docentem vidiſſet, decreuit etiam ipſe gymnaſium aperire & publice Philoſophiam profiteri. Quod fecit in Lyceo, vbi tredecim annis docens ſectam Peripateticorum inſtituit, quæ hoc nomine appellata eſt, quod ipſe deambulando diſputare conſueuiſſet. Tradebat autem ſimul cum Philoſophia Oratoriam, vt intelligendi, dicendique ſimul magiſterio non ſolum doctos, ſed diſertos etiam & eloquentes diſcipulos efficeret.

Quandiu in Lyceo docuit.

Alexandri in Ariſtotelem pietas.

Magna porro fuit Alexandri in Ariſtotelem pietatis teſtificatio: nam & Stagiram eius patriam, quæ ſolo æquata fuerat, de integro condidit, *Plutarch. in Alexandro. Plin. lib. 7. c. 29 Laert. in Ariſt.* & crebris vſurpabat ſermonibus, *Non minus ſe Ariſtotelem, quam genitorem, amare: ab hoc enim viuendi, ab illo bene viuendi rationem aſſecutum. Laert. & in Ariſtot. & lib. 4. apoph num. 41. Plin. lib. 8. cap 16.* Quantam vero adhibuerit diligentiam, pecuniamque erogauerit, nihil vt Ariſtoteli deeſſet, quod ad peruestigandas rerum naturas eſſet opportunum. Plinius his verbis declarat: *Alexandro Magno Rege inflammato cupidine animalium naturas perno ſcendi, delegataq; commentatione Ariſtoteli ſummo in omni ſcientia viro, aliquot millia in totius Aſiæ, Græciæque tractu parere iuſſa: omnium, quos venatus, aucupia, piſcatusq; alebant, quibuſque viuaria, armenta, aluearia, piſcinæ, auiaria in cura erant, ne quid vſquam genitum ignoraretur ab eo: quos percontando quinquaginta ferme volumina illa præclara de animalibus condidit.* Sunt (*apud Athenæum 9. lib. Dipnoſoph.*) qui dicant impendiſſe Alexandrum in huius operis confectionem octingenta talenta, hoc eſt, quadringenta & octoginta millia noſtrorum aureorum, quod Budæus *l. 2. c. 29.* de aſſe colligit. Ita factum eſt, vt viuente Alexandro, facile Ariſtoteles eius præſidio æmulorum inuidiam ſuperatit.

Expenſa Alexandri ne quid deſit Ariſtoteli ad philoſophandum.

Verum Alexandro vita defuncto, qui eum oderant, venenum aliquantulum repreſſum peſtilentius euomuerunt: nam in iudicium vocatus & crimine impietatis accuſatus, quod eſſet ἄθεος καὶ ἀσεβής, hoc eſt, quod deos corumque cultum aſpernaretur, cauſam tum primum pro ſe egit, quam ſolam dixit toto vitæ tempore. *Seneca de vita beata c. 32. Crinit. ex Origin lib. 10. c. 1 & Cœlius ex aliis lib 2. c. 2. & lib. 17. c. 34. Iuſtin. in Paræneſi ad Gentes.* Deinde Athenienſium iudicium veritus Chalcidem, quæ in Eubœa inſula eſt, ſe contulit. Vnde cum literis amicorum reuocaretur, reſpondit ſe *Athenas reliquiſſe, ne in Philoſophiam*

Inuidia æmulorum in iudicium vocatus, Chalcidem ſe confert.

A *bis delinquerent Athenienſes:* Verebatur enim, ne ſi Athenas reuerteretur, extremo (quemadmodum Socrates) ſupplicio afficeretur. Itaque Chalcide deinceps verſatus, ſiue quod aſſidua meditatione quæſtionem de admiranda vi & natura Euripi ſepties die ac nocte reciprocantis explicare non poſſet, viribus deſtitutus, vt ſcribunt Iuſtinus martyr, & Nazianzenus Gregorius *Oratione prima contra Iulianum Cœlius ex aliis lib. 29. cap. 8. Gellius lib.*
B *13 cap 5. & aliy.* ſiue alia de cauſa morbo correptus ab omni ſectatorum cohorte, quæ iouiſendi gratia confluxerat, rogatus eſt, vt ipſe ſibi gymnaſii & magiſterii ſucceſſorem deligeret. Erant autem duo ex omnibus longe nobiliſſimi diſcipuli, de quibus ambigi poſſet vter eſſet gymnaſio præficiendus, Theophraſtus Leſbius, & Menedemus Rhodius. tum ille petiit, delibatiſque duobus vini poculis, altero Leſbio, altero Rhodio, *firmum & iu-*
C *cundum eſſe Rhodium dixit ſed Leſbium iucundius.* Quod cum dixiſſet, nemini dubium fuit, quin lepide ſimul & verecunde Theophraſtū illa voce Menedemo prætuliſſet.

Theophraſtum ſucceſſorem deligit.

Itaque Ariſtotelis ſucceſſore hunc in modum deſignato, cum extrema iam inſtare intellexiſſet, atque vt nonnulli (*Cœlio ex aliis lib. 16. c. 3. teſte*) referunt, dolore ſimul, ac ſpe in lachrymas amplius profuſus primæ cauſæ miſericordiam intentius imploraſſet, deceſſit è
D vita expleto ferme tertio & ſexageſimo ætatis anno, ſub id tempus, quo Demoſthenes orator in Calabria Thraciæ hauſto veneno vitam finiuit. *Laert. in Ariſt. & aliy plerią.*

Quo anno moritur.

Alia nonnulla feruntur de Ariſtotele, quæ cum ab æmulis quos ille & doctrinæ & fortunæ cauſa plurimos habuit, partim videantur conficta, partim in deteriorem ſenſum accepta, non ideo fidem merentur, quod a quibuſdam ſcriptoribus referantur.

E

De libris Ariſtotelis.

CAPVT II.

SCRIPSIT porro Ariſtoteles ingentem librorum copiam, in quibus maxima rerum cognitio, & incredibilis in omni diſciplinarum genere exercitatio elucet. Laertius *in Ariſt. & 1 Ethic. c. 13. & 1. de Moribus ad Eude-*
F *mum c 5 & 1 de Anima c. 4 text. 54 Vt 1. de Cœlo c. 9. text 100. Vt in epiſto a ad Alexandr. de qua Gell. lib 20. c 4. & Plutarch.* ad quadringentos enumerat. Qui nunc extant centum viginti ſummam non excedunt. Eorum alios vocat Ariſtoteles tum ἐξωτερικοὺς, tum etiam ἐν κοινῷ λόγους, hoc eſt, *populares & communes*, quod darentur multitudini, & populari ſenſui ſint accommodati:

Quam multos libros Ariſtoteles ſcripſerit.

Libri exoterici.

Digitized by Google

modari: cuiuſmodi ſunt ii, quos ſcripſit de Rhetorica Poeſi: de Animalium hiſtoria, in quibus ii etiam numerandi ſunt, quos appellat τὰ ἐγκύκλια φιλοσοφήματα, *quaſi vulgares de philoſophia quæſtiones, & quæ coram, circumfuſaque multitudine diſputabantur*. alios vocat ἀκροαματικούς, id eſt, *auſcultatorios*, quod præceptoris opera, attentiſque & ingenioſis auditoribus indigeant, cuiuſmodi ſunt libri, quos vocant, Phyſicorum, qui ab hoc ſubtiliori docendi genere Phyſicæ, ſiue naturalis auſcultationis nomen acceperunt: tum libri Logici, præſertim Analytici, libri de Cœlo & Mundo, ac ſimiles alii, in quibus præcipue numerandi ſunt ii, quos in manibus habemus, quod & reconditiſſimam Philoſophiam contineant, & graui admodum docendi genere conſcripti ſint. *Vide Gellium in loco proxime citato, & Plutarch. in Alexand.* Atque hanc eſſe cauſam, cur hoc librorum genus auſcultatorium ſit appellatum, ipſe Ariſtoteles non obſcure ſignificauit, cum Magno Alexandro per literas expoſtulanti, quod res Philoſophicas, quibus ab illo inſtitutus fuerat, auſcultatoriis libris editis euulgaſſet, hunc in modum reſcripſit: *Auſcultatorias diſputationes, quas editas quæreris, iudicans debuiſſe in arcanis ſeruare: ſcito neque editas eſſe, neque non editas, ab iis enim ſolis, qui nos audiuerunt, intelligi poterunt.* Quibus literis, etſi alii dicunt ſignificari hos ipſos libros primæ Philoſophiæ: alii eos, qui de naturali auſcultatione inſcripti ſunt: crediderim tamen eos omnes intelligendos, qui auſcultatorium & accuratum dicendi genus continent, eos præſertim, qui ad Philoſophiam naturalem & diuinam pertinent. *Hoc idem innuit Tho. initio phyſic.* Itaque Ariſtoteles, etſi ad mitigandam Regis indignationem præter modum locutus eſt (non pauci enim auſcultatorios libros aſſidua lectione, ac meditatione per ſeſe & intellexerunt, & cõmentariis illuſtrarunt) ſignificauit tamen difficile admodum hoc librorum genus ſine præceptore poſſe intelligi, nec id niſi ingenioſiſſimis, & in toto hoc ſcriptorum genere euoluendo & excutiendo exercitatiſſimis contingere.

Auſcultatorii.

Litera Alexandri ad Ariſtot. & Ariſtotelis ad Alexan.

Ex prioribus eſt Plutarch. in Alexandrum ex poſterioribus Simplicius, initio Phyſ. & alii. Albertus initio Phyſ. tract. 1. c. 4. Idem ſentit Ægidius Rom. in proœmio Phyſic.

Sunt tamen qui aliter intelligant auſcultationis nomen, cum de inſcriptione librorum Phyſicæ auſcultationis agitur. Albertus enim aſſerit ſignificationem eius tituli hanc eſſe: *De iis quæ in rebus naturalibus potius audiuntur tanquam principia, quam demonſtrentur*: quaſi velit Ariſtoteles ſignificare eos libros eſſe de principiis rerum naturalium, quæ in Philoſophia naturali non demonſtrentur, ſed ſupponantur. Auerrois autem *& Philoponus in proœmio Phyſicorum*, nihil

Alberti ſententia de inſcriptione librorum de Phyſica auſcultatione.

Auerrois quid de ea re.

A aliud ea inſcriptione ſignificare volunt, quam ſi Ariſtoteles diceret: *De doctrina rerum naturalium, ſiue de rebus naturalibus*, tranſlatis nimirum verbis ſignificantibus doctrinam quæ auditu percipitur, ad res, de quibus eſt ſermo. In qua eadem ſententia videtur eſſe Philoponus eodem loco: eorum tamen ſententia pugnat non ſolum cum iis, quæ dicta ſunt: ſed etiam cum omnium pene Græcorum ſententia. Quapropter Alberto reſpondendum eſt, B doctrinam eorum librorum non verſari tantum, aut etiam maxime in principiis Phyſicarum demonſtrationum tradendis, ſed eſſe plane demonſtratiuam, vt ex pleriſque locis eius operis perſpicuum eſt: tametſi non eſſet hæc vſque adeo abſurda ſententia niſi faceret vim in verbo *auſcultationis*, quod principia potius audita approbentur, quam demonſtrentur: nam & libri Elementorum Euclidis demonſtratiui plane ſunt, cum tamen dicantur C *Elementorum*, quod eorum concluſiones in reliquis libris Mathematicis, quaſi principia ſumantur. Auerrois autem dicendum, etſi Ariſtoteles nonnunquam, veluti 2. *lib. text.* 14. huius operis, cap. 3. auſcultationis nomen late accipit pro quauis doctrina: tamen in propoſita librorum diſtinctione in auſcultatorios & exotericos nullo pacto illud in ea ſignificatione accipere potuiſſe: omnes enim libri, quos ex Ariſtoteleis habemus, plane ad do- D ctrinam pertinent; niſi doctrinæ nomine accuratam docendi rationem intelligamus, quo pacto iam Auerrois idem quod nos ſentiret.

In his ſunt Ammonius in Prædicat. Simplicius & Temiſtius in Phyſ.

Refutatio.

Non deſunt quoq; ex recentioribus (*e quibus eſt Geneſius Sepulueda in 3. Polit. ad c. 4 cap. 13. cap. 5.*) qui exiſtiment nomine ἐξωτερικῶν non ſignificari libros populariter ſcriptos, ſed eos omnes, qui ex alio opere citantur; quæ citandi formula apud iuris Pontificii ſcriptores paſſim eſt in vſu. Id vero ex eo probant, quia E Ariſtot. 1 lib. Ethic. ad Nicomachum, cum ſignificat libros de Anima: & 1. de Moribus ad Eudemum, cum innuit eos, in quibus nunc verſamur, opera ſane reconditiſſimæ philoſophiæ, & difficilis admodum intelligentiæ; non eos vocat auſcultatorios, ſed exotericos. Ita fictam eſſe hanc exoterici, & auſcultatorii generum diſtinctionem, ſeu potius publicum errorem, ſi nomine exoterici generis intelligantur ii, qui ſunt leuioris operæ, auſculta- F torii autẽ, qui ſunt ſubtilis ac limata. Sed quantum hi a vero abſint, non modo contrario tot grauiſſimorum auctorum ſententia, quos ipſi in ea eſſe non negant, abũde oſtendi, ſed etiam iidẽ loci, quos potiſſimũ in ſuæ ſententiæ cõfirmationẽ afferũt, nam cum in loco citato 1. de Moribus dictum eſſet, Neceſſariam eſſe ciuili artifici animæ cognitionem, non ac-

Sepulueda ſententia de exotericis lib.

Digitized by Google

cutatam tamen, vt quæ ad altiorem difficiliotemque diſciplinam pertineat, hæc ſubiicit Ariſt. λέγεται δὲ περὶ αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις ἀρκούντως ἔνια καὶ χρηστέον αὐτοῖς, οἷον τὸ μὲν ἄλογον αὐτῆς εἶναι, τὸ δὲ λόγον ἔχον: hoc eſt, *dicuntur autem de ea in exotericis etiam diſputationibus nonnulla, quatenus ſatis eſt, iiſque vtendum, quale eſt illud: Aliam eius partem eſſe rationis expertem: aliam, quæ ratione prædita ſit, & cætera.* quibus verbis plane opponit Ariſtoteles exotericam animæ tractationem accuratioribus de eadem commentariis. 1. autem lib. de Moribus ad Eudemum, cum ſermo incidiſſet in Ideas Platonis, hæc ab Ariſtotele adiecta ſunt, ἐπέσκεπται δὲ πολλοῖς περὶ αὐτῆς τρόποις, καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις καὶ ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν. Hoc eſt; *Actum eſt autem multis modis de ea opinione, & in popularibus diſputationibus, & in philoſophicis*, id eſt, *accuratioribus & philoſophico more traditis.* Quo nihil clarius in noſtram ſententiam dici potuit. *Lege Philonem in libro qui inſcrib. Quod omnis probus ſit liber. Laer. in Pytha. & in Pl. Cice. 1. de nat. Deor. Macrob. in ſomnium Scip. c. 2. Baſſar. lib. 1. in calumniatorem Pla. c. 2. Ammon in prædic. Gal. in frag. de ſubſt. nat. facultatum Gell lib. 20. cap. 4. Vtriuſque generis librorum Ariſtotelis meminit Clemens Alexandrinus 5. Stro. Cic 5 de finib. quem etiam lege 4. ad Atticum ep 15. Gal de ſubſt. nat. facul. Gel lib. 20 c. 4. Ammon. in præfat. in prædicamenta. Syneſ. ibid. & init o ph. & alij plurimi.*

Omnes veteres philoſophiam ratione aliqua occultaſſe.

Auſcultatorios igitur libros, cur Ariſtot. eo ſtylo conſcripſerit, non difficile eſt intelligere: omnes enim veteres in ea ſententia fuerunt, vt nefas eſſe iudicarent naturæ arcana in vulgus palam proferre, qua de cauſa alii fabularum integumentis, vt priſci Theologi, in quibus Orpheus & Muſæus numerantur; alii ænigmatibus, vt Pythagorici & Platonici quidam; alii dictionis obſcuritate, vt Heraclitus, qui ob eam cauſam σκοτεινὸς, quaſi *tenebricoſus*, appellatus eſt, aliique eius ſectatores res philoſophicas occultabant. Verum Ariſtoteles, etſi eorum inſtitutum approbandum cenſuit; longe tamen aliam occultandæ Philoſophiæ rationem excogitauit. Improbatis enim fabularum inuolucris, ænigmatũ integumentis, dictioniſq; obſcuritate, quod facile in errorem induceret erat enim ea res ab officio veri Philoſophi alieniſſima) tanta dexteritate, verbis alioqui propriis, communiq; ſtylo, & vulgato Philoſophiam auſcultatoriis libris tradidit, vt facile aſſecutus ſit quod homo prudentiſſimus optabat, vt tarda ingenia, & profanos homines, deſideq; veritatis perſcrutatores a ſe repellat, atque ad alia ſtudia teneat, in quibus vtilius operam collocent;

Quo pacto id fecit Ariſtoteles.

Quos lectores ſuorum operum optarit Ariſtoteles.

A ingenioſos vero, & indefeſſos ſapientiæ amatores mira quadam voluptate ad ſe trahat, nullaq; illis data erroris anſa paulatim optata veritatis cognitione imbuat: vt apertiſſimum ſit, non Alexandri modo: ſed communis etiam vtilitatis cauſa temperaſſe Ariſtotelem in hoc librorum genere ſuum illud, vel Cicerone iudice, aureum orationis flumen, quo alibi ſæpe vſus eſt. Atque hoc ipſum in cauſa fuit, vt ille ante meridianum tempus, quod grauiori-

Cur obſcure ſcripſerit.

B bus ſtudiis aptius eſt, auſcultatoriæ doctrinæ tribueret, pomeridianum exotericæ, ac populari: in vtroque tamen genere tam grauiter, tam docte, tam copioſe etiam, pro rerum & inſtituti ratione ſcripſit Ariſtoteles, vt nemo pene cum eo videatur conferendus; multi quoque magni nominis Philoſophi longe retro relinquantur: ſed & plerique inſignes viri in eo prope vno legendo & explanando bene collocatum vitæ curſum putauerint, non im-

Eius ſcriptorum præſtantia.

C merito perſuaſi omnem ætatem in eo inuenire quod diſcat, omne ingenium, in quo ſe proficere poſſe non dubitet. Quod ſi Ariſtoteles pleraque tradidit, quæ explicatius, politius, & omnino melius ſcribere potuiſſet, cõdonandum id facile eſt. Vt enim primus erat, partim in inueniendis, partim in diſponendis, & ad ſua initia redigendis rebus; ita non ſatis potuit omnia eo cultu orationis ſcribere, quo ſolent ii, qui cum ea tractent, quæ plane com-

D perta habent, ad ſolam ſcribendi rationem attendunt.

Cur ſcripta ſua non poliuerit.

At ſæpe Ariſtoteles ambiguus eſt, lubricus, & quem neſcias, qua parte teneas: ſæpius etiã vafer, & in reprehendendis Veteribus calumniator, vt qui non ſenſum, ſed verba referat, atq; vt ſonant reprehendat, quod ſcribẽdi genus iniurium eſt. Fateor equidem Ariſtotelẽ ſæpe obſcure, aut ambigue locutũ, ſed iis tantum locis id feciſſe, in quibus non ſatis com-

E pertum habebat, quid ſtatuendũ eſſet, quidve iis, quæ ipſi contra occurrebant, reſpondendũ videretur. Quod ideo videtur feciſſe, vt occaſionem aliis daret eiuſmodi res melius diſcutiendi, ſimulq; eorum reprehenſionẽ declinaret, quã homo cautus, & minime cõtemptor gloriæ metuebat. Nec vero calumniæ vitio notari debet Ariſt. quod ſæpe non ad ſenſum aliorum, ſed ad verba argumentetur. *Euſtrat. 1. Eth. t. 6 & D. Th. 3 Metaph. lect. 11. & 1. de Cœlo*

Qua de cauſa ſæpe ambiguo loquatur.

Cur ſæpe ad verba, non ad ſenſum argumentetur.

F *lect. 22. & 1. de Anima lect 8 & alibi ſæpe.* id enim facit, quia illorum philoſophandi rationem non probat, qui ſibi ſolis loquuntur, vt ipſe ſcribit lib. 3. huius operis, *c 5. text. 15.* & fabulatum, ænigmatumve integumentis, aut dictionis obſcuritate & inſolentia, vt paulo ante dictum eſt, Philoſophiæ veritatem occultant, quod tribus de cauſis nõ videtur faciendum.

Digitized by Google

Philoſophiæ officium.

dum. Vna, quia philoſophiæ munus eſt quærere cauſas parentium effectorum, vt ipſe docebit 1. lib. huius operis, c. 7. tex. 44. vnde fit, vt quemadmodum effecta ſunt manifeſta, ita etiam cauſæ manifeſte tradendæ ſint. Altera, quia in philoſophia non alia veritas quæritur, quam quæ per ſe nota eſt, aut ex per ſe notis deducitur, ſiquidem in his poſita eſt omnis perfecta cognitio, ad quam naturale ſciendi deſiderium aſpirat. Tertia, quia occultatio veritatis ſub tegumẽtis fabularũ & ænigmatum, dictioniſque obſcuritate nihil aliud eſt, quam occaſio errorum aliter atque aliter interpretantium, quæ præberi non debet à Philoſopho, cuius finis eſt veri cognitio, & boni adeptio, 2. *Met. c. 1. tex. 3. Cic. 2. de Finib.* His de cauſis conſueuit Ariſtot. refellere multorum Philoſophorum dicta, non quod in ſentẽtias eorum inuehatur, quæ magna ex parte fuerũt ſanæ, aut ſaltem longe probabiliores, quam vt ipſe eas interpretatur: ſed quia, vt ipſi diſplicet ea philoſophandi ratio, ſic operæ pretium ducit illam è Philoſophorum ſcholis explodere.

In philoſophia quænã veritas quæratur.

Philoſophiæ finis.

Illud vnum cum in reliquis libris, tum maxime in hoc opere fortaſſe vereatur aliquis, ne multa offendat corrupta, & deprauata, & quæ videantur ab Ariſtotelis ſententia longe aliena. Nam, vt pleríque hiſtoriæ ſcriptores referunt (vide *Plutarch. in Sylla. Strabon. 13. lib. Geograph. & alios.*) Ariſtoteles libros ſuos cum ſchola ipſa Theophraſto diſcipulo legauit, eos Theophraſtus Neleo Sceptio Coriſci filio cum iis ſimul, quos ipſe conſcripſerat, teſtamento reliquit, qui Neleus diſcipulus & ipſe Ariſtotelis fuerat. Neleus totam bibliothecam Scepſin, hoc eſt, in patriam ſuam comportatam poſteris reliquit, hominibus ſane imperitis, & quos nulla philoſophiæ, aut dignitatis cura tangebat, qui Ariſtotelicos libros negligenter primum ſeruarũt, deinde metuentes, ne ſibi ab Attalicis regibus, qui ad inſtituendam Pergami bibliothecam ſtudioſiſſime varia volumina vndique conquirebant, eriperentur, terræ infoſſos occuluerunt. Poſtremo ſitu, & carie (quod erat neceſſe) multis locis labefactatos, ac corroſos Appelliconi Teio magno pretio tradiderunt, qui, vt erat pecuniæ, quam ſapientiæ ſtudioſior, corroſionibus inconſulte, & pro arbitrio ſuppletis, multis erroribus reſperſit: quod quidem ſi cæteris libris accidiſſe merito creditur, veriſimile eſt, hos ipſos, quibus profundior, & minus cognita philoſophia continetur, multo corruptiores è manibus Appelliconis exiiſſe. Verum non eſt, quod de hac re magnopere ſimus ſolliciti. Nam, vt iidem auctores ſcribunt, libri Ariſtotelici, etſi ab Appellicone deprauati ſunt, ſemper tamen eo viuente in eius bibliotheca Athenis delituerunt; quo mortuo, & Athenis à Lucio Sylla dictatore ſubactis iuſſu eiuſdem Syllæ Romam tranſlati à Tyrannione Grammatico primum, homine ea ætate doctiſſimo, eiuſque pene æquali Andronico Rhodio: deinde ab aliis poſterioribus diligentiſſime correcti, & emendati, atque adeo explanati ſunt. Vulgatis enim eius libris adeo ſolertes, & diligentes enarratores nactus eſt Ariſtoteles (quod aliorum magnorum Philoſophorum contigit nemini) vt facile eis fuerit non ſolum corrupta, & contaminata ex aliis locis ipſius auctoris teſtituere (præſertim cum ſibi ipſe fuerit vbique ſimilis) ſed etiam doctiſſimis explanationibus illuſtrare. In quibus ſane prima gloria debetur Alexandro Aphrodiſienſi, qui ſub tempora Alexandri Seueri Cæſaris primus omnium omnia pene Ariſtotelis præcipua volumina plenis commentariis explicauit. Ita paucis quibuſdam verbis exceptis, de quibus haud magnopere pugnandum eſt, vt nihil pene cum in aliis, tum in hoc etiam volumine reperias, quod ex aliis locis eiuſdem Philoſophi locis confirmari non poſſit.

Libri Ariſtotelis quo pacto ſeruati ſint.

Quæ ratione deprauati.

A quibus correcti.

Alex. Aphrod. gloria in enarrando Ariſt.

Multæ porro ſunt cauſæ, propter quas ambigi poſſit de quibuſdam libris, qui feruntur Ariſtotelis, ſintne ab Ariſtotele conſcripti. Plures enim Philoſophi nomine Ariſtotelis vocati ſunt, multi etiam eius diſcipuli de eiſdem argumentis, de quibus Præceptor, libros compoſuerunt, qui propter doctrinæ cognationem ab Ariſtotele editi videri poſſunt. Denique Ptolemæus Philadelphus magna vi pecuniæ libros Ariſtotelis, aliorumque Philoſophorum coëmit, ad quem multi lucri cauſa libros ab Ariſtot. minime conſcriptos pro Ariſtotelicis afferre potuerunt. De iis tamen, quæ nunc enarranda ſuſcepimus, tanta eſt cum veterum, tum recentiorum conſenſio, vt omnes authores totum opus Ariſtoteli Stagiritæ aſcribant. Id, quod etiam aperte teſtantur ſtylus plane Ariſtotelicus, plena rerum breuitas, & ſententiarum cum profunditas, tum etiam cum reliqua Philoſophi doctrina conuenientia, atque conſenſus. Sed iam de Ariſtotelis ingenio dicendum.

Cur de quibuſdã libris Ariſt. dubitari poſſit.

Laer. in Ari. Plut. in Plat. Ammon. in prædicam.

De ingenio Ariſtotelis.

CAPVT III.

SVNT (*Plin. lib. 7. cap. 29. lib. 17. cap. 5. lib. 25. cap. 2. idem Laert. lib. 4 apophth. num. 53*) qui Homerum ingeniorum fontem, & doctrinarum parentem appellent, in eaque ſententia videantur eſſe, vt putent illum mortalium omnium ingenioſiſſimum fuiſſe, eamque ob

Homeri ingenium.

A canijam merito Magnum Alexandrum, cum vnguentarium ſcrinium, quod erat auro gemmiſque pretioſum, inter ſpolia Darii Perſarum Regis inueniſſet, varioſque eius vſus amici demonſtrarent, librorum potius Homeri cuſtodiæ deputaſſe; nempe, vt pretioſiſſimum humani animi opus quam maxime diuiti opere ſeruaretur. Vide *Plutarchum in Homer. Ciceron. pro Archia. Gellium lib. 3. cap. 11 in poetica. capit. 6. & 22.* Fauet ei ſententiæ, quod B Homerus, etſi obſcuritate generis, ac nominis, dum viueret, ignotus fuit; adeo tamen ingenioſum opus reliquiſſe iudicatus eſt, vt poſt eius obitum ſeptem clariſſimæ vrbes magna contentione de eo ſibi vendicando ciue certarent. Verum ea ingenii laus non vt in hominem Philoſophum conuenit, ſed vt in Poetam omnium (ſaltem quos Græcia vidit) ingenioſiſſimum. Qua de cauſa Ariſtoteles nunc illum oculatiſſimum, nunc præcipua laude dignum, nunc etiam præ cæteris C diuinum appellat. Quanquam enim plurima philoſophiæ ſemina per totum ſuum opus ſparſit, eo tamen nomine præcipue celebratur, quod in omnibus poeticæ artis partibus excelluerit. Quocirca Plato, cum ſæpe alibi (*Vt in Theæteto. & in Ione*). Homerum miſis laudibus extuliſſet, in decimo tandem libro de Republica plane aſſerit, atq; adeo late confirmat, illum nec diuina nec humana docuiſſe, ſed eſſe modo Poetarum omnium, qui D Tragœdiam ſcripſerunt, caput & principium. Vide *Plin. lib. 8. c. 16. & lib. 18. c. 34.* Atque id ſenſiſſe eos, qui Homerum videntur omnibus præferre, ex eo conſtat, quod alias Ariſtotelem ſummum in omni ſcientia virum; alias virum immenſæ ſubtilitatis appellent.

Eius prima laus in poeſi

Iudiciū Platonis de Homero.

Alii forſitan dixerint, primas ingenii partes tribuendas eſſe Hippocrati Coo, idque tanquam Philoſopho, quod eius dogmata adeo firma, & certa ſint, vt cum ſingula pene E verba philoſophicum aliquod myſterium contineant, à nemine tamen totis iam bis mille annis vel minima ex parte conuelli, aut erroris argui potuerit. Sed Hippocrates, etſi egregie philoſophatus eſt, atque in iis rebus, de quibus diſſeruit, nullus Philoſophorum aut verius, aut breuius, aut grauius ſcripſit, ea tamen ſola tractauit, quæ ad Medicinam pertinent. Cum vero omnia Veterum de ea re F ſcripta, & vulgatas multorum ſententias mirabili iudicio, delectuque collegerit, & plurima, vtiliſſimaque humano generi per ſe ipſe inuenerit, atq; obſeruauerit, denique Medicinam ab aliis minus perfecte traditam, à ſe autem optime conſtitutam, & digeſtam, ad Ariſtotelem tranſmiſerit, non dubium eſt, quin ea in re Ariſtoteli ſit anteponendus. At nos

Hippocratis ingenium,

De eius ſcriptis inſignis laus.

A quærimus ingenium omnium Philoſophorum in tota philoſophia præſtantiſſimum, quale Ariſtotelicum fuiſſe contendimus.

Atqui Socrates, qui Platonis, Ariſtotelis, multorumque aliorum inſignium Philoſophorum præceptor extitit, & in philoſophia pene parens, iure ſibi primas ingenii partes videtur vendicare. *Laert. in Socrat. & Plat. Auguſtin. 8. de ciuit. Dei, cap. 3. & 4. Cic. in dialogo de Amicit. & in 1. Acad. quæſt. & in 3. 4. 5. Tuſculan.* B Namque, *Multiplex illius ratio diſputandi*, vt Ciceronis 5. *Tuſculan. quæſt.* verbis vtar, *rerum item varietas, & ingenij magnitudo Platonis memoria, & literis conſecrata plura genera effecit diſſentientium Philoſophorum. A Socrate enim, quod ex illius vario & in omnem partem diffuſis diſputationibus alius aliud apprehenderat, propaginata ſunt, quaſi familiæ diſſentientes inter ſe, & multum diſiuncta, & diſpares, cum tamen omnes ſe Philoſophi Socraticos & dici vellent, & eſſe* C *arbitrarentur*. Vide Ciceronem 3. de Orator. ad *Quintum Fratrem. Auguſtin. 8. de ciuitate Dei, capite 4. Laert. in Socrat. & Lact. libro 3. cap. 19. 1. Metaphyſ. capit. 6. à text. 5. & 13. capit 4. & 1 de partibus animalium. cap. 1. Laert. in Socrat. Cic. 1. Academ. 2. edit. & de amicitia. Plin. libro 2 cap. 31. & lib. 34 cap. 6. Lact. lib. 2. cap. 15 & ſequent. Ariſt. 13. Metaph. cap. 4 Auguſt. 8 de ciuit. Dei, c. 1. Lact. l b. cap. 13* Hinc Plato quicquid ſcit, Socrati videtur attribuere, nec fere vſquam ſenten- D tiam ſuam, niſi Socratis ore profert: tametſi Socraticæ modeſtiæ cauſa, & miræ obſeruantiæ, qua Socrates fuit in verum, raro admodum illum aliquid aſſerentem inducit. Hinc Ariſtoteles affirmat, *vſque ad Socratem rudem fuiſſe philoſophiam, eumque primum ſiniuer, alia inueniſſe, res definire cœpiſſe, & Moralem philoſophiam tradidiſſe*. Quod ſi Delphicis oraculis, quæ erant totius Græciæ celeberrima, fides aliqua habenda eſt (ſæpe E enim cacodæmones, vt fidem apud homines conciliarent, vera nonnulla prædicebant) quis neſciat Pythiæ oraculo numeraſſe pronuntiatum:

Socratis ingenium.

Platonē vbique induere perſonam Socratis.

Vſque ad Socratē rudem fuiſſe philoſophiam.

Ἀνδρῶν ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος.

Ita non immerito videtur Cicero modo illum *philoſophiæ parentem* appellare, modo *Philoſophorum principem*, alias, *eum, qui primus philoſophiam è cœlo deuocauit, & in Vrbibus collocauit*. Sed vt demus Socratem inge- F nii acumine omnibus Philoſophis, qui ad eius ætatem philoſophiam tradiderūt, excelluiſſe (quod Plato, & Ariſtoteles videntur iudicaſſe) certe quod ſapientiſſimus Philoſophorum & habitus, & vocatus eſt, non ad ingenium, ſed ad vitam, & ſtudia videtur referendum. Socrates enim, vel quia in naturalium, diuinarumque rerum cognitione parum ſe pro-

Socratem omnium ſapientiſſimum iudicatum.

Qua ratione ſapiētiſſimus habitus.

Cur ad mo-

fecti-

Digitized by Google

talem ſcientiam ſe contulerit.

fectarum ſpectabat, vel quia in vita, & moribus multo plus operæ, ac præſidii, quam in cognitione rerum à noſtris ſenſibus remotarum, ponendum eſſe cenſebat, relictis ſtudiis naturalis, ac diuinæ philoſophiæ, totum ſe ad morum doctrinam conuertit, quam vſque ad eam ætatem nullus Philoſophorum pro dignitate coluerat. Atque hæc ipſa eſt philoſophia, cuius ille parens dictus eſt & in qua Philoſophorum princeps iudicatus. Id, quod non tam dictum crediderim, quod omnium optime morum ſcientiam tradiderit, (ſæpius enim, quam alii plerique lapſus eſt in ea re Socrates) quam quod eam primus inueniſſe cenſeatur, eique primus ſe totum conſecrauerit, & omnium ſtudioſiſſime vitam & mores ad eius normam accommodauerit; parumque fore ratus, ſi ſe ipſum meliorem redderet, paſſim per vicos, & porticus mortales omnes ad virtutum cognitionem & amorem publicis diſputationibus, priuatiſque colloquiis, ac vitæ exemplo inflammare non deſtiterit. Denique hac de cauſa dicitur ille philoſophiam de cœlo deuocaſſe, & in vrbibus collocaſſe. Nam quod ex eius vario, & multiplici diſputandi viu variis, ac diſſentientibus Philoſophorum ſectis author fuit, non tam in laudibus ingenii, quam in ſtudio veri inueniendi ponendum eſt, quo ille ductus nullam in partem ſe non flectebat diſputando.

Eius ratio philoſophandi nō admodum probatur.

Quin etiam ea philoſophandi ratio nonnihil imminuit laudes ingenii, ſimulque anſam præbet inſimulandi arrogantiæ eos omnes, qui illam amplexi ſunt, quaſi veriti ſint, ne ſi aliquid aſſererent, multos inuenirent, à quibus ipſorum ſententiæ refutarentur. Vt enim magni ingenii non eſt in quauis re hærere, ac vacillare, ſed potius certis poſitis principiis tramitem veritatis, quæ vna eſt, & ſibi vbique conſentiens, ſtudioſe perſequi, ita non eſt ſatis modeſti animi id vereri affirmari quaſi ſuū, de quo tanquam de propria ſententia reprehendi poſſit, tametſi Socrates apud Platonem veri inueniendi cauſa paſſim optat, vt ab iis, cum quibus diſputat, coarguatur, omnibuſque ſuadet, vt eundem animum induant.

Socratis modeſtia.

Comparatio Ariſtot. cum Platone.

Itaque de ſolo Platone, & Ariſtotele reliqua nobis videtur controuerſia. Latini enim haud difficile veteribus Græcis ingenii gloriam concedent. Ac Platonem quidem hac in cauſa Ariſtoteli eſſe præferendum ex eo, contendunt plerique, quod dubium non ſit, quin Plato multo acutius videatur perſpexiſſe res longe poſitas à noſtris ſenſibus, ad quas Ariſtotelici intellectus acies non ſatis pertingebat. *Cælius refert lib. 17. cap. 17. Hieron. epiſt. 1. ad Paulinum. Auguſt. de ciuita. Dei, cap. 4. Lactā. Platon. Cicero in Catone, & 4. Tuſculan.* Multo enim plura ſcripſit Plato de diuinis rebus, vnde hic Diuini, ille Dæmonii cognomen inuenit. Deinde nequaquam Ariſtoteles viginti annos Platonem audiuiſſet, niſi ab eius ingenio ſuperari ſuum perſpicue cognouiſſet. Iam Plato, quod Græciæ ingenus non ſatiaretur, longiſſime peregrinatus eſt. Ariſtoteles vnicum Platonis ingenium ſatis eſſe putauit, vt ex eo proficeret.

Platonis peregrinatio diſcendi cauſa.

Denique ornamenta illa ingenii, quæ in orationis ſplendore, & eruditione poſita ſunt, in Platone magis, quam in Ariſtotele enituiſſe, nemo, inquiunt, dubitauerit, ita omnia ſunt plena lectione antiquitatis ita ornata, & polita, vt non ſine cauſa de Platone dictum ſit, *Iouem, ſi Græce loquatur, non alio quam Platonis ſermone vſurum. Cicero de claris Oratoribus.* His pene, atque aliis argumentis adduci potuerunt duo præcipua, vt plerique iudicant, Latinorum ingenia, Marcus Tullius, & D. Auguſtinus, vt Platonem Ariſtoteli vbique præferant, ita enim Ariſtotelem admirantur, vt Platonem ſemper excipiant. *Cicero 1. Acad. l. 1. & 1. & 1. Tuſc. quæſt. Aug. lib. c. 8.*

Præfertur ingenium Platonis Ariſtotelico.

Platonis eloquentia.

Hæc tamen nihil obſtant, quominus Ariſtotelis ingenium Platonico anteponamus. Vt enim mittamus reprehenſionem illam nihil aſſerentium (æque enim in Platonem, atque in Socratem conuenit, tametſi vterque pauca quædam ſe ſcire profeſſus eſt) quænam, quæſo, non dico pars philoſophiæ, ſed ars ingenua extat, quæ à Platone omnibus partibus abſoluta ſit? Enituit quidem in illo (quod negari non poteſt) magna multarum rerum ſcientia, liberaliumque artium inſignis quædam exercitatio, & peritia. ſed quam ſcientiam, aut artem ipſe in ſuis libris perfecte tradat, omnibuſque numeris abſoluat, quem inſtituat, ac via & ratione in ſcientia vlla promoueat, demonſtrare nemo poteſt. Quod ſi ſcientiæ ſignum eſt *docere poſſe quæ noueris* (quod pronūciatum Plato ipſe in priori Alcibiade, & Ariſtoteles 1. *Metaphyſ. ca. 1.* initio huius operis vſurpant, ſummique ingenii, quodq; omnia Philoſopho digna pro humano caput ſit aſſequutum optima ratione tradere coniicere hinc poſſumus, Platonem præſtantis admodum ingenii fuiſſe, quippe qui aliis plurima philoſophiæ ſecreta egregie tradiderit, at vt ſummi Philoſophi, primique ingenii titulum meritus ſit, omniaque ita docuerit, vt à primis initiis orſus ipſam naturam facientem in vnaquaque re tradenda imitari viſus ſit, id quidem Ariſtoteli iure tribuimus; Platoni autem concedere nec debemus, nec poſſumus. Quid autem Ariſtot. non multo abſolutius quā Plato tradidit? Nam vt

Scientiæ ſignum.

Quam

omnit.

curate Ariſt. omnes diſci. plinas tradi. derit.

omittam quæ ab illo iacta ſunt Mechanicarum artium præclara fundamenta, Poeticæ item, quæ pene vulgaris res eſt, grauiſſimam explicationem, certe oratoriæ artis naturam, partes omnes, præcepta ac vſum, omnium, qui vnquam ſcripſerunt, ingenioſiſſime tradidit. 1 *Met c.6 tex.5 & 13. Met. cap. 4. 2. Elench. c. & 1. Laert in Plat. Aug. de ciu. Dei, c. 4* In dialectica vero arte etſi inductiones, & quædam definitionum initia Socrati ac Platoni tribuuntur; totam tamen ratiocinandi diſciplinam, qua in parte tota pene vis ac difficultas artis poſita, adiuncta etiam locorum doctrina ipſe primus & inuenit, & ita perſecutus eſt, vt nemo poſt eum quicquam, quod alicuius momenti ſit, adiicere potuerit. Philoſophia vero de moribus: quam multi inuentam a Socrate, à Platone excultam aſſerunt: ab vtro, quæſo, verius, caſtius, ingenioſius, & ad vſum accommodatius tradita eſt, vtram vtiliorem iudicauit Chriſtiana Reſpublica, quæ diuino numine edocta ſinceriſſimam de vita ac moribus doctrinam profitetur: Iam in naturali philoſophia nemo eſt, qui Platonem longe inferiorem fuiſſe non fateatur: tanta enim eſt, tamque profunda in omni rerum naturalium genere Ariſtotelica doctrina, vt quod nobis natura inuidiſſe, ac occuluiſſe videri poteſt, ipſe vnus inueniſſe & aperuiſſe videatur.

Ac concedamus (inquiunt) Ariſtoteli naturæ cognitionem, certe Plato de diuinis rebus (quod erat primum contrariæ opinionis caput) plura ſcripſit & reconditiora. Verum ſi haberemus omnia Ariſtotelis volumina, id fortaſſe concedendum non eſſet. Namque Laertius refert ſcripſiſſe Ariſtotelem tres libros de Philoſophia, qui ad nos non peruenerunt. Cicero in primo libro de Natura Deorum quædam de diuinis rebus citat ex Ariſtotele in tertio libro de Philoſophia nomine tertii, quæ in hoc opere non habentur. In 2. etiam libro vtitur argumento Ariſtotelis ad diuinam prouidentiam confirmandam, quod in libris, qui extant, non legitur. Euſebius quoque Cæſarienſis libr. 11. *cap.* 1. & *lib.* 14. *cap.* 7. de præparatione Euangelica, inſerit quædam fragmenta libri 7. & 8. de Philoſophia Ariſtotelis, & alia alibi ex eodem auctore citat, quæ etſi ad primam Philoſophiæ doctrinam pertinent, non tamen reperiuntur in hoc opere. Taceo librum de Mundo ad Alexandrum, qui ſi ab Ariſtotele editus eſt, vt quidam boni auctores (*in his eſt Iuſtinus Martyr in Oration. parænet. ad Gentes.*) exiſtimant, ſatis indicat, Ariſtotelem multa de diuina natura, de beatis mentibus, de prouidentia, de animarum immortalitate, & aliis

Pleroſque libros de diuinis rebus ab Ariſt. conſcriptos ad nos nõ peruenisse.

Ariſt. libr. de Mundo ad Alexand.

A huiuſmodi rebus fuſius ſcripſiſſe, quæ in illud quaſi compendium faciliori, & grattori ſtylo, prætermiſſa etiam diſputationum moleſtia, in gratiam Regis collegit. Non deſunt quoque ex Recentioribus, *inter quos eſt Carpentar. in eoſdem libros*, qui veriſimile putent, libros quatuordecim, qui de ſecretiori parte diuinæ ſapientiæ ſecundum Ægyptios inſcripti ſunt, & ex Græco in Arabicum primo conuerſi tempore Leonis X. in Bibliotheca B Damaſcena inuenti referuntur, Ariſtoteli eſſe aſcribendos: qui, ſi ab eo conſcripti ſunt, nihil iam reperiri poſſe exiſtimant apud Platonem ex Philoſophia externorum deſumptum, quod accuratius etiam ab Ariſtotele traditum non ſit. Atque hos libros ſuſpicantur iidem ſignificaſſe Diuum Thomam in Opuſculo 16. *ſectione penult.* de vnitate intellectus contra Auerrois; cum teſtatur, ſe vidiſſe quatuordecim libros Ariſtotelis de ſubſtan- C tiis ſeparatis nondum in Latinum conuerſos, qui continerent explicationem multarum quæſtionum de Deo & anima rationis participe, quæ in Phyſicis, ac Metaphyſicis non ſatis videbantur explicatæ. Nos tamen, quibus hoc veriſimile non videtur, libenter quidem concedimus Platonicis, plura de diuinis rebus Platonem ſcripſiſſe, verum illud adiungimus, dubium non eſſe, quin Plato plura etiam in eo genere peccauerit, vt propriis locis D facile erit intelligere. At, *præſtat*, vt ipſe in Theæteto ait, *pauca bene, quam mul a male definire*. Qua in re ingenii Ariſtotelici præſtantia iuſtius commendari poteſt, quod ea pauca quæ ſcripſit de diuina natura, cæteriſque ſubſtantiis à materia ſeparatis, adeo egregia ſunt pene omnia, vt nullum prope dogma de iis rebus à Theologis vſurpetur (ſi tamen naturali lumine compertum ſit) quod illi è libris Ariſtotelicis non hauſerint. Itaque E pa um refert, quod Platonem eius ſectatores Diuinum, Ariſtotelem vero Dæmonium, quaſi medii cuiuſdam ingenii inter diuinum, & humanum appellauerint. Nec enim id recte ex eo colligas, quod ille plura de diuinis, quam Ariſtoteles ſcripta reliquerit; niſi verius, & acutius de iis rebus ſcripſiſſe confirmes.

Libri de diuina ſapientia ſecundum Ægyptios.

Etſi Plato de diuinis rebus plura ſcripſit, plura tamen peccauit.

Quod vero Ariſtoteles Platonis ingenio contentus fuit, Plato autem plura cognoſcendi F cauſa multas regiones peragrauit ad ſciendi ſtudium potius, quam ad ingenium referendum eſt. Quin ſi Plato à tam longa peregrinatione tantam exterioris Philoſophiæ cognitionem in Græciam reportauit, quid opus erat Ariſtoteli, vt Philoſophiæ cauſa peregrinaretur, relicta Platonis Academia, & aliorum inſignium Philoſophorum Socra-

Quare Ariſtoteles diſcendi gratia

tis

Digitized by Google

tia peregrinatus non ſit.

tis olim diſcipulorum familiaritate, eo præ- A ſertim tempore, quo magis, quam vnquam alias Athenæ Philoſophiæ ſtudiis floruerunt.

Defertur Platoni eloquentiæ palma.

Ad id vero, quod extremo loco pro Platone affetebatur, non negamus dandam eſſe Platoni palmam eloquentiæ, quod is in ea re magis ſe exercuerit: Ariſtoteles vero, etſi mirabili proprietate, ac grauitate verborum vſus eſt, tamen intelligentiæ rerum ſtudioſius incubuerit. Id quod ipſe Ariſtotel. non obſcure ſignificat 2. Politicorum libro; *Socratis*, in- B quit, *ſermones* (hoc eſt, Platonis vbique Socratem inducentis) *nimis elaborati ſunt, & compti, & qui rerum nouarum tum inquirendi ſtudium præ ſe ferant; ſed difficile fortaſſe eſt recte omnia præſtare*: quaſi dicat, adeo ſtudioſe conſectanti orationis ſplendorem, difficile eſſe rerum etiam perfectam cognitionem conſequi. Quod vero attinet ad ea lumina orationis, quæ in eruditione poſita ſunt, nemo inferiorem fecerit Ariſtotelem, qui eius ſcripta per- C legat, niſi quod enitet magis eruditio, & varia multarum rerum notitia Platonici ſermonis lepore condita. Id quod in cauſa eſt, vt non pauciores humanarum literarum profeſſores quam Philoſophi ſibi quaſi iure ſuo Platonis lectionem vendicent.

Cur Plato à non Philoſophis etiam legatur.

Deniq; cum Cicero, & D. Auguſtinus Platonem excipiunt, niſi alia loca inuenirentur, quæ magis Platoni fauerent, dici poſſet, id eos non iudicii faciendi de vtroq;, ſed potius D declinandi cauſa dixiſſe, vt qui nullam de Platonis ingenio ſententiam ferre voluerint, cum Ariſtotelem omnibus anteponebat quicquid omnino de eorum comparatione dicendum videretur. Verum cum illi quibuſdam aliis locis perſpicuo iudicio Platonem Ariſtoteli præferant; reſpondendum eſt, non mirum id eſſe, cum ambo Platonem, non ſolum doctrinæ cauſa, ſed magis forſitan eloquentiæ ab ineunte ætate velut præceptorem ſummo ſtu- E dio coluerint: Ariſtotelem vero ſerius ac leuius, & ſolius cognitionis rerum cauſa legerint: quanquam vix cauſa hæc ad Diuum Auguſtinum deferri poteſt, qui parum admodum in lectione Ariſtotelis verſatus fuit. Itaque non eſt, cur Platonis ingenium propter eorum iudicium Ariſtotelico anteponendum ſit, præſertim cum reliqua ferme Philoſophorum ſchola reclamet, eorum præcipue, qui vtrumque Philoſophum diligenter & conſi- F derate euoluerunt. Satis nobis ſit, quod Cicero Platoni addictiſſimus nunc maxime admiretur Ariſtotelem, nunc illum dicat *virum ſingulari ingenio, dicendi etiam copia, & ſuauitate incredibili*; alias *nihil eo fuiſſe acutius, nihil neruoſius, nihil in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrius*. Quibus eiſdem pene titu-

Cur Aug. & Cicero Platonem Ariſtoteli antepoſuerint.

Quo loco Ariſt. à Cicerone ſit habitus.

lis illum inſignem facit pleriſque locis Auguſtinus Platonici nominis non minus ſtudioſus. Satis igitur videtur confirmatum eſſe, ingenium Ariſtotelis cæterorum omnium Philoſophorum ingeniis eſſe præferendum.

Quo ab Auguſt.

Quin etiam addiderim, non deeſſe magnæ authoritatis viros, qui Ariſtotelem ingenii cauſa præter modum laudibus efferant. Nam vt alios omittam, Philoponus *in vita Ariſtot.* egregius author, non ſolum aſſerit Ariſtote- B lem nullam partem philoſophiæ imperfectam ſua explicatione reliquiſſe, propriaq; fretum ſolertia vniuerſam caſtigaſſe optimiſque præceptis inſtruxiſſe, ſed etiam in ea humanum captum exceſſiſſe. Auerrois item, qui ab eius diligenti explanatione commentatoris cognomine appellatus eſt, operum Ariſtotelis præſtantiam *in proœm. Phyſ. 3. Met. non longe à fin. 3 de anima, comment. 14. & in aliis locis*, admiratus non dubitat hoc elogio Philoſophum C commendare, *Vnum eſſe Ariſtotelem, qui credi debeat regula, & exemplar à natura exhibitum, in quo ſumma perfectio, quæ homini in mortali vita degenti naturaliter contingere poteſt, eluceat, ac demonſtretur, tantam ingenij vim miraculum quoddam eſſe, eumque, qui hac mentis felicitate præditus eſt, diuinum magis, quam humanum appellandum eſſe.* Quæ laudes, etſi modum excedunt, vt præfati ſumus, eo tamen à nobis commemoratæ ſunt, vt intelligas, quantum D veteres Ariſtotelis ingenio tribuerint. Sed iam quæ fuerit Ariſtotelica ratio philoſophandi, videamus.

A Philopono.

Ab Auerroe.

De ratione philoſophandi Ariſtotelis.

CAPVT IV.

PHiloſophia, ſi vim nominis ſpectes, nihil eſt aliud, quam amor ſtudiumve ſapientiæ, *Cicero 2. Offic.* ſi vero rem, cui, authore E Pythagora, hoc nomen inditum eſt, idem eſt quod ſapientia. *Auguſt. 8. de ciuit. Dei, c. 2. Cic. 5. Tuſcul. Laert. in præfat. vitarum.* Itaque Philoſophia non eſt actus habituſve voluntatis, vt nomen præ ſe fert, ſed intellectus. Quem habitum, cum Pythagoras in ſe imperfectum eſſe experiretur, rogatus à Leontio Phliaſiorum Principe, qua maxime in re ſapiens eſſet, reſpondiſſe fertur, ſe non eſſe σοφὸν, id eſt, *Sapientem, ſed φιλόσοφον, hoc eſt, ſapientiæ ſtu- F dioſum. Auguſtin. loco citat. Laert. in Pythagor. ex Socrate, & loco citato ex Heraclide Pontico. Lact. lib. 4. cap. 2 & 14. Cicer. 5. Tuſculan. Quin. lib 12. cap. 11. Met. 2. cap. Plato in conuiuio, ſectione 8. Vt 1. Topicor. cap. 2. & 4. Meta. cap. 2. text. 4. 5. & 6.* Hinc nomen ſapientis, quo plerique ſuperiorum ad inanem gloriam aut quæſtum abutebantur: in nomen Philoſophi mutatum eſt,

Philoſophiæ etymologia.

Pythagoras nō ſe ſapientem ſed philoſophum nominat.

Digitized by Google

Quid differât ſapientia & philoſophia.

& ſapientiæ in philoſophiæ. Itaque differt A philoſophia à ſapientia non aliter, quam ſapientia inchoata à perfecta, & abſoluta, propter quam nominum cognationem ſæpe alterum vocabulum pro altero vſurpatur. Ita fit, vt nomine Philoſophorum nonnunquam ſignificenturii, qui nunquam perfectam rerũ cognitionem ſunt aſſecuti, vt cum Ariſtoteles primo huius operis libro ait, *cognitionem effectorum & ignorationem cauſſarum impuliſſe homines, vt philoſopharentur*, hoc eſt, vt B cauſſas rerum inueſtigarent, & cum Plato in conuiuio ſcribit, *nec ſapientes, nec prorſus ignorantes eſſe philoſophos, ſed eos, qui medio quodam modo ſe habent.* Alias autem ſignificantur ii, qui perfectam rerum intelligentiam ſunt conſecuti, vt cum Ariſtoteles Philoſophum a Dialectio diſtinguit, & Philoſophiam in varias ſcientias diſtribuit, quo pacto Philoſophia, vt Ammonius *in prædi. vt refert Plutar. lib. initio operis de placitis philoſo-* C *phorum*, ex Platone colligit, *eſt cognitio rerum, vt ſunt*, ſeu quod eodem redit, *perfecta earum intelligentia.* Nam definitio illa, qua Stoici dicunt, *Philoſophiam eſſe rerum diuinarum, humanarumque ſcientiam*, non conuenit in quamlibet partem Philoſophiæ, ſed in omnes ſimul, vt nomine humanarum rerum intelligamus inferiores, nobiſque familiares, nomine autem diuinarum, ſuperiores, & ab humano conſortio remotiores. 1. *Me-* D *taph. c. 7. Text. 51.*

Philoſophia definitio ex Platone. Ex Stoicis.

Philoſophorũ ſecta ex Ionica familia.

Poſtquam igitur rudis adhuc illa Priſcorum, & (vt Ariſtoteles vocat) *balbutiens Philoſophia* expreſſiorem in Socrate formam accepit, tria præcipua Philoſophorum genera ex Ionica familia orta ſunt, tametſi ante Socratem quædam eorum ſemina, aut etiam, quod ad rem attinet, non parua incrementa præceſſerunt: Academicorum, inquam, Stoicorum, & Peripateticorum. Nam Epicurei, E etſi quartum genus quoddam Philoſophorum conſtituunt, non ab Ionica tamen, ſed ab Italica familia prodiiſſe cenſentur, & cum omnia ad voluptatem retulerunt, digni ſunt, qui è Philoſophorum choro eiiciantur. Ionicam familiam eam vocant, cuius caput fuit Thales à Mileto Ioniæ vrbe clariſſima Mileſius appellatus, cui ex ordine ſucceſſerunt Anaximander, Anaximenes, Anaxagoras, Archelaus, Socrates. Italicam eam appellant F cuius auctor fuit Pythagoras, qui etſi Samius fuit patria, vt plerique volunt, quia tamen in ea parte Italiæ, quæ nunc Calabria, olim Magna Græcia dicebatur, Philoſophiam profeſſus eſt Italicæ familiæ Princeps fuit appellatus: cui ſucceſſit Telauges filius, ei Xenophanes, huic Parmenides, Parmenidi Zeno Elea-

Epicurei reyciuntur.

Italicæ familia caput Pythagoras.

A tes, Zenoni Leucippus, ei Democritus, quem audiuit Nauſiphanes Epicuri præceptor. *De his & aliquot ſequentibus vide Auguſtin. de ciuit. Dei, libro 8 cap. 2. Laert. in præfat. vitarum. Euſeb. Cæſar. 14. de præparat. Euangel. c. 2. & alios. Auguſtin. & Laert locis citat. & in Pythagor. Hieron. in libell. contra Iouin. Auguſtin 8. de ciuit. Dei, cap. 12. Laert. in Platon. & in præfat. vitarum. Cic. Acad. 1. & libro 2. & aliis locis. Laert. in Platon. Arceſila. & aliis locis. Idem in præfat. vitarum. & Auguſt.* B *de ciuitate Dei, cap. 12. Lege Lactant. lib. 3 c. 4. Cic. Acad. 1. eod. lib. 2.*

Academicorum princeps Plato.

Atque Academicis quidem Gymnaſium Platonis nomen dedit, ipſe vero Plato philoſophandi normam & authoritatem. Docuit enim Plato in Academia nemore quodam Athenarum ſuburbano, quod ab Heroe Academo nomen accepit, vt Laertius ſcribit, atque ea ratione docuit, vt more Socratis nihil aſſerendo totus in inquiſitionem veritatis in- C cumberet, quæ fuit Academicorum propria philoſophandi ratio. Placuit enim Platoni Socratis ironia, qua ſcientiam diſſimulans in omnem partem ſe vertebat diſſerendo, nihilque ex ſe, ſed aliorum confeſſione concludebat: quod plerique eius ſectatores factum ideo putarunt, quia de rebus omnibus dubitaſſet, tametſi qui illi in Academia vſque ad Arceſilam ſucceſſerunt (quorum primus fuit Speuſippus eius ex ſorore nepos, ſecundus D Xenocrates, tertius Polemon, quartus Crates Arceſilæ præceptor) diſſimulationi potius ſcientiæ, quam dubitationi id tribuerunt. Arceſilas vero, cum Pyrrhonis ſceptici nihil approbantis ſententiam amplexus eſſet (ſi vlla tamen ſententia eſſe poteſt nihil approbantis) primus omnium in Academia docere cœpit, nihil eſſe ἀκατάληπτον, id eſt, *comprehenſibile*, ſed omnia incerta, & quæ percipi nullo modo poſſent, idque Platonem E ex perſona Socratis docere voluiſſe, cum nihil ex ſe, ſed ex aliorum confeſſione ſcriptum reliquiſſet. Cui philoſophandi rationi qui addictiores fuerunt σκεπτικοὶ & ἐφεκτικοὶ, hoc eſt, *conſideratores*, & (vt ſic dicam) *cognitores* dicti ſunt, quia metuentes, ne quid falſum admitterent, de rebus omnibus hæſitabant, & à quauis aſſertione aſſenſum cohibebant: quo titulo illi à Dogmaticis diſtincti ſunt, qui certa dogmata in philoſophia ſequeban- F tur. Hinc orta eſt diſtinctio Academiæ in veterem & nouam, ab iis vſurpari cœpta, qui contendebant, mirabilem hanc ἀκαταληψίαν, ab Arceſila inductam ſuperioribus Academicis non placuiſſe. Itaque Arceſilas renouato more illo diſſerẽdi Platonico, quem ſuperiores Academici reliquerant, caput nouæ Academiæ haberi cœpit, cui ſucceſſit Lacydes

Socratis ironia.

Arceſilam Pyrrho.

Sceptici & Ephectici.

Dogmaticis

Academiæ veteris & nouæ diſtinctio.

Euandri

Digitized by Google

Euandri præceptor, Euandro Egeſimus, cuius auditor fuit Carneades, à quo 3. Academia propterea dicitur inſtituta, quod & Academicum diſputandi morem languentem excitauit, & ἀκαταληψίαν ita retinuit, vt dixerit tamen aliquid eſſe certi, & quod approbari poſſit. Eſſe enim aliquid probabile non impeditum, cui ſapiens ſine temeritatis, aut leuitatis nota aſſentiatur. Quam ſectam retinuerunt Clitomachus Carneadis auditor, & Philo huius diſcipulus, in quo fere apud Græcos Academia deſiit. Ac referunt quidem Academici originem ſuæ philoſophiæ non modo ad Platonem & Socratem, ſed ad veteres etiam illos Empedoclem, Anaxagoram, Parmenidem, & Xenophanem, quod nonnunquam dicant abſtruſa eſſe omnia, nihilque omnino, quale ſit, percipi poſſe. Sed quanta calumnia id faciant Academici, quamque abſurda ſit eorum philoſophandi ratio, alio loco oſtendemus. Nunc ſatis ſit noſſe hoc genus Philoſophorum, Arceſilam præſertim, eiuſque ſectatores, non ſecus commouiſſe, ac concitaſſe bene conſtitutam philoſophiam, quam à Tiberio Gracho (vt Ciceronis exemplo vtar) Romanæ Reipublicæ otium perturbatum eſt. Deſperata enim perceptione, ſiue comprehenſione veri, nihil eſt, quod quiſquam ſapientiæ, quæ nulla futura ſit, dare operam debeat; inane fuerit Philoſophorum, non ſolum ſtudium, ſed etiam nomen: nec ſecus facient, qui verum inuenire nituntur, quam, *ſi volantia* (vt ait Ariſtoteles 4 *Met. c. 5. tex. 11.*) *inſequantur*: quod & cum naturali ſciendi deſiderio, quod non fruſtra datum eſt, & cum euidentiſſimis experimentis aperte pugnat. Illud etiam abſurdiſſimum ex hac philoſophandi ratione ſequitur, nihil eſſe, quod quiſquam natura ſua laudandum, aut reprehendendum poſſit dicere, ſed ſolis legum ſtatutis virtutes & vitia metienda eſſe, quo quid indignius humana natura, quid etiam ſeditioſius dici poteſt? Denique in hoc maxime Philoſophorum genus conuenit illa D. Pauli *ad Rom. 1. Tertull. aduerſ. Hermog* reprehenſio: *Euanuerunt in cogitationibus ſuis*. Cumq; plurimæ hæreſes in peruerſam aliquam philoſophandi rationem referri poſſint, quam multa opinionum monſtra ex hac mentis inconſtantia, affectuſque libertate prodierint, ſatis intelliget, qui ſuperiora ſecula peruerterit: certe noſtra ætate in hanc fere deſinit licentia Lutherana, vnde Adiaphori, & qui ſpecioſo nomine libertatis conſcientiæ ſe protegunt, denique Gentilitas & Atheiſmus.

Academici ad quos referant originem ſuæ philoſophiæ.

Incommoda Academicæ ſectæ.

Quam multæ hæreſes ad Academiam referri poſſint.

Stoici (*vt refert Laertius in Zenone Cit. in præfat. vitarum. Euſebius loco cit. Cic. in Academ. & alij.*) ἀπὸ τῆς στοᾶς, id eſt, *porticu*, nomen acceperunt. Docuit enim Zeno Cittieus Stoicorum princeps in quadam Athenarum porticu, quæ ποικίλη (quod Latine eſt varia) à picturæ varietate dicebatur: cuius philoſophandi ratio, etſi in aliis præceſſit, in eo tamen excelluit. Nam cũ Antiſthenes Socratis auditor magis amaſſet in præceptore conſtantiã vitæ ac morum, quam liberam illam in quamcunq; partẽ diſputandi conſuetudinem, quę Platoni placuit: eo rigoris ac inhumanitatis proceſſit in philoſophia, vt duram ac rigidam Cynicorum ſectam, à mordendi reprehendendiue conſuetudine caninam appellatam, inſtituerit. Antiſtheni ex ordine ſucceſſerunt Cynicus Diogenes, & Crates Thebanus, qui rationẽ eandem philoſophandi non modo retinuerunt, ſed etiam auxerunt. Hanc duritiem & ſeueritatem cum magna ex parte approbaſſet Zeno Cittieus Cratetis diſcipulus, ſimulq; diſputandi ambitione commotus, aſſidue ἀκαταληψίαν Arceſilæ condiſcipuli euertere conaretur (audiuit enim & Polemonẽ, cuius diſcipulus fuit Arceſilas) Cynica philoſophia ad humaniorẽ formam reducta, ſectam peculiarem inuexit, contrariam omnino Academicorum philoſophiæ. Nam cum Academici, quod ad cognitionem attinet, nihil percipi poſſe aſſererent: quod vero ad affectum, nihil ſuapte natura honeſtum aut turpe, ſed humano duntaxat inſtituto & voluntate dicerent, & in res etiam, quæ ſupra nos ſunt (de quibus eadem ratione ambigebant) impii & iniurioſi eſſent: Stoici contra tam multa vt certa & indubitata admittebant, vt ſomniis etiam fidem habendam dicerent, tanta ſeueritate turpia ab honeſtis, & omnino mala à bonis diſcernebant, vt quoduis delictum nefarium ſcelus eſſe contenderent: *peccata quippe omnia, quia contra rationem eſſent, paria eſſe, nec minus peccare eum, qui gallum gallinaceum, cum opus non eſſet, ſuffocaret, quam qui patrem occiderit, neminem præditum eſſe virtute, qui affectu aliquo etiam miſericordiæ, aut clementiæ, aut gratiæ vel minima ex parte moueretur.* Denique adeo humana diuinis ſubiecta eſſe aſſerebant, vt in extremam ſuperſtitionem inciderent. Omnia enim fati neceſſitate fieri aſſeuerabant, & vſque eo inſaniebant, vt vitia etiam quantumuis grauia ab hominibus patrata, Deo tribuerent. Quorum peruerſa ratio philoſophandi, quam aliis locis impugnabimus, occaſionem dedit hæreſibus quamplurimis, cuiuſmodi fuit Manichæorum, & noſtra ætate Lutheranorum, in quorum ſectam confluxit omnium errorum colluuies.

Stoicorum princeps Zeno Cittieus.

Antiſthenes Cynicæ ſectæ parens.

Quo pacto Zeno Stoic. ſectam inuexit.

Academicorum dogmata.

Stoicorum dogmata.

Lutherani Stoicorũ dementiæ ſectatores.

At Peripatetici, quorum origo ſupra expoſita eſt, vt authore Ariſtotele mediam quandam viam ingreſſi ſunt vtraque extrema declinata,

Peripatetici.

Digitized by Google

ita, veram & germanam philoſophandi rationem inuenerunt. A Ariſtoteles enim ſummo ingenio atque iudicio quaſi arbiter ſedens inter diſſentientes ſuæ ætatis Philoſophos, Academicos præſertim & Stoicorum parentes Cynicos, eam philoſophandi formam tradidit, qua & effrænatam aliorum licentiam coerceret, & aliorum duritiem & pertinaciam retunderet. Docuit enim *in Analyticis, Topic. 4. Met. & alibi ſæpe*, plurima eſſe ex ſe certiſſima, & indubitata, quæ vocauit per ſe nota: alia vero, B quę eorum perſpicuitate certa eſſent, & quæ conuelli nullo modo poſſent, in quibus artium omnium, & ſcientiarum præcipua dogmata conſiſterent: alia deinde, quæ etſi certa eſſent natura ſua: poſſent tamen admittere aliunde inconſtantiam, quod etiam genus rerum Philoſophorũ curæ ſubiectum eſſe voluit. Deinque alia vtramque in partem ex æquo poſſe cadere, de quibus iam, vt nulla eſſet certitudo, ita neque ſcientia aut ars vlla. C Atque vt in doctrina veri inueniendi tectiſſimam & tutiſſimam viam docuit, ita & in morum diſciplina, *2. Ethic. ad Nicomachum, & alibi.* Coniunxit enim virtuti affectus ad mediocritatem redactos, quod eſſent officiorum exercitationi non parum vtiles, multarumque inſignium actionum inſtrumenta à natura tributa. Denique de diuina natura multa præclare docuit. Quanquam enim non attigit penitus interiora illa, quæ diui- D na reuelatione nobis nota ſunt, & in iis, quæ humano ſenſu intelligi poſſunt, nonnulla peccauit, in impietatem tamen aut ſuperſtitionem Academicorum & Stoicorum non eſt prolapſus. Ita factum eſt, vt cum Peripatetica diſciplina cæteras Philoſophorum ſectas ſumma autoritate correxerit, à ſola pene doctrina fidei Chriſtianaque philoſophia emendata ſit. Nec vero in iis tantum artibus, quæ in rebus verſantur, principatum obtinet do- E ctrina Peripatetica, ſed in dicendi etiam diſſerendiq; tradendis facultatibus. Nam etſi ipſe dicendi vſus maior fuit in Academia, è cuius ſpatiis Cicero ſe Oratorem extitiſſe gloriatur, ad Philoſophum tamen, quatenus Philoſophus eſt, non dicendi vſus, ſed conſtitutio artis dicendi ſpectat, quæ à nullo Philoſophorum accuratius, quam ab Ariſtotele tradita eſt. *Vide Aug. contra Creſcon. c.19 Cic. de clar. Ora.* F In diſſerendi autem facultate, etſi plerique ſunt, qui Stoicis primas deferant, quod diſſerendi formas omnium diligentiſſime ſint perſecuti, id tamen magis ob præceptorum multitudinem & ſubtilitatem, ſeu, vt verius dicam, tenuitatem, quam propter doctrinæ præſtantiam dictum crediderim. Tradidit enim Chryſippus, Stoicorum in hac re princeps, plurima & exquiſitiſſima diſſerendi præcepta, quorum cauſa ſæpe Stoici apud Cic. (*vt in 3. de finib.*) Peripateticis inſultant, eoſq; quaſi tardos in arte diſſerendi contemnunt. Sed primum facile eis fuit, multis ac præcipuis diſſerendi præceptis ab Ariſtotele traditis, multa etiam addere, ſeu potius ab Ariſtotelicis quaſi fontibus deducere. *Vide Cic. in Top. ad Treba.* Deinde Stoici ſola iudicandi parte aſſumpta totam inueniendi rationem reliquerunt: Ariſtoteles *2. Elench. c. vlt.* non ſolum inueniendi methodum primus inuenit, ſed totam etiam iudicandi rationem ita emendauit, auxit, atq; fundauit, vt eius quoque author merito & dici & haberi debeat. *Cic. de Orat. ad Brut.* Poſtremo, aliud eſt, grauiter, moderate & accommodate ad vſum diſſerendi præcepta tradere, quod fecit Ariſt. aliud nullo pondere rerum, nulla habita ratione vtilitatis per infinitas concludendi formulas, quas vſus neſcit exſpatiari, quod vt nulli accutius, quam Stoici fecerunt, ita nulli ſpinoſius & inutilius. Quocirca parũ refert, quod illi Peripateticos quaſi tardos in diſſerẽdi ratione irrideant, cum magis ipſi ridendi è toto terrarum orbis theatro, cum tota pene ingenti illa Chryſippi Bibliotheca multis iam ſeculis eiecti ſint, ſolaq; Ariſtotelis Dialectica teratur manib', ſola in Philoſophorum ſcholis audiatur. Quapropter cum ratio philoſophandi Ariſtotelis tanto interuallo cætera anteierit, mirandum non eſt, ſi Peripatetica doctrina morte Ariſtot. Theophraſtiq; eius ſucceſſoris, & Academicorum authoritate (quę eo tempore ingens erat) longo annorum ſpatio ſuppreſſa, & pene ſepulta, inuentis tandem ac cognitis libris Ariſtotelis, tanta ſeſe luce extulerit, vt breui diſiectis Academicorum & Stoicorum tenebris, omnes totius orbis ſcholas obtinuerit, eumque locum in Chriſtiana Republica (quod maximæ authoritatis argumentum eſt) ſit conſecuta, vt eius tantum alumni inſignibus doctorum philoſophiæ ornandi iudicentur.

Ratio philoſophandi Ariſtotelica.

Præfertur cæteris Peripatetica doctrina.

Cur primæ partes in Dialectica Stoicis deferantur à quibuſdam.

Inueniendi methodum prætermiſſam à Stoicis.

Authoritas doctrinæ Ariſtot. quanta.

Cur priſci Eccleſiæ Doctores Academiæ Veteris, & Stoicam doctrinam Peripateticæ antepoſuerint.

CAPVT V.

NON eſt tamen ſilentio prætereundum hoc loco, quanto aliter priſci Eccleſiæ Doctores de Ariſtotelica doctrina videantur ſenſiſſe, ne cauſa huius rei non cognita verioris philoſophiæ Magiſtris repugnare videamur. Etenim Auguſtinus (*8. de Ciuitate Dei, per multa capita.*) clariſſimum Eccleſiæ Occidentalis lumen (ab eo enim, quaſi recentiori potiſſimum exordiar) Platonis doctrinam non.

Platonis doctrinam anteponi ab Ariſt.

non modo ingenii cauſa, de qua re ante dictum eſt, ſed veritatis & ſoliditatis doctrinæ, qua de nunc agimus, ita cæterorum omnium doctrinis prætulit, vt ſæpe dixerit, *Platonica familia Philoſophos facillime omnium, pauciſque mutatis, poſſe fieri Chriſtianos, quod eorum diſciplina cum Chriſtiana maxime conſentiat.* Hieronymus vero ſummæ eruditionis ac præcipuæ auctoritatis Doctor videtur Stoicos cæteris præferre, quod in plerisque cum noſtra, id eſt, cœleſti diſciplina concordent. Eius præceptor Gregorius Nazianzenus, cui ſingularis diuinarum literarum cognitio Theologi cognomen peperit, vſque adeo Ariſtotelis doctrinam deprimit, vt Theologum hominem inſtruens in hæc verba prorumpat: *Nimis humana atque abiecta huius viri dogmata confuta,* & cætera. Epiphanius libro ſecundo contra hæreſes ſcribit, *nouos quoſdam Ariſtotelicos à præceptore ſuo Ariſtotele venenis iaculationem ſibi ipſis affricuiſſe, & Spiritus Sancti innocentiam, ac manſuetudinem perdidiſſe. Et lib. 3.* Doctrinam Ariſtotelicam fabulamentum appellat, *Hæc,* inquit, *tollunt totum ſyllogiſticum verborum tuorum, ô Aeti, fabulamentum, & fieri non poteſt, vt nos impellas, vt diſcipuli fiamus præceptoris tui Ariſtotelis.* Tertullianus multo his antiquior, & D. Cypriano iudice Latinorum ſcriptorum optimus, *miſerum vocat Ariſtotelem doctrinæ cauſa,* aliiſque huiuſmodi conuiciis, vt hominem in philoſophandi ratione infelicem, ſæpe exagitat. Denique Iuſtinus Martyr primitiuæ Eccleſiæ egregius Philoſophus, in ipſa prima Chriſtianæ familiæ inſtitutione, non contra Platonem, non contra Stoicos peculiarem librum ſcribendum putauit, ſed contra vnum Ariſtotelem, vt eius dogmata refelleret. De his, quæ fortaſſe non immerito dicat aliquis noſtro inſtituto aduerſari, vide Hieronym. *in epiſtol. ad Dioſcorum, quæ eſt 56. & in lib. de vera relig. c. 4. Hier. in Iſaiam ad c. 11. In orat. 1. de Theolog. contra Eunomianos Hær. 69. 76. Tertull. lib. de præſcr. aduerſus hæreti. Liber inſcribitur de quorundam Ariſt. decretorum reprehenſione.*

Stoicorum ab Hier.

Carpitur Ariſtot.

Verum ſi quis mature rem expendat, aperte intelliget, non eſſe noſtrum ſeu potius totius Orbis hac ætate iudicium Patrum iudicio contrarium. Nam ſi Ariſtotelis dogmata prima quidem ſpecie ſpectentur, & cum veteris Academiæ, ad Stoicorum decretis conferantur, nulla magis videbuntur abhorrere à Chriſti Seruatoris noſtri doctrina.

Quam videatur Ariſtotelica doctrina aliena à noſtra diſciplina.

Si enim de vita, & moribus ſit quæſtio, nemo dubitabit Stoicorum diſciplinam ſimiliorem videri noſtræ. *Nazianz. ad Philagrium.* Ariſtoteles enim eum ſolum dicit beatum, qui cum actione virtutum, ſatis bonorum

A corporis & fortunæ poſſideat: Stoici vero bonum virum beatum eſſe pronunciant, etiamſi in Phalaridis tauro concremetur, quod plane cum doctrina Chriſti (*Matth. 5.*) videtur conſentire, qui beatos eſſe docet eos, qui labores, & ærumnas propter virtutis cultum perferũt. Quocirca Enchiridion Epicteti nobiliſſimi Stoici, vt eum appellat Auguſtinus *9. de ciuit. Dei, cap. 5.* inſtitutio quædam videri poteſt hominis Chriſtiani ad veram fœlicitatem contendentis, quod ſola animi bona curare doceat.

Stoicorum doctrina in quibus Chriſtianæ religioni conſentanea.

Epicteti Enchiridion quale.

B

Si vero quæſtio ſit de Mundi ordine, de Animorum immortalitate de bonorum præmio, & pœna malorum, atque omnino de vniuerſa Dei prouidentia, quæ ſunt Chriſtianæ religionis præcipua fundamenta, nemo non putabit, ſi modo prima quaſi ſuperficie rem conſideret, Platonicam (*in Timæo*) doctrinam plurimum cum noſtra conuenire; Ariſtoteli-

C cam à noſtra valde alienam eſſe. Docet enim Plato, quemadmodum & fides orthodoxa, Mundum initium habuiſſe, quem tamen Ariſtoteles ab omni æternitate fuiſſe non ſolum affirmat, ſed etiam forſitan ſe demonſtraſſe putat. Aſſerit nobiſcum Plato (*in Phædone, & ſæpe alibi*) animos immortales eſſe; at de ea re Ariſtoteles ambigue, & inconſtanter videtur loqui. Ponit Plato bonorum præmia, & malorum ſupplicia, atque ad omnia omni-

Plato quid docent noſtræ fidei congruens.

D no Dei prouidentiam extendit, quemadmodum & nos: Ariſtoteles vero nec de præmio, aut ſupplicio quicquam perſpicue ſcribit, nec peculiarem Dei prouidentiam in rebus, quæ gignuntur, & intereunt, videtur agnoſcere.

Denique ſi controuerſia ſit de iis, quæ ſunt ſupra humanum captum, ſolaque diuina reuelatione nota eſſe poſſunt, legimus in Platone (*in Timæo*) productionẽ diuini verbi, quod eſt arcanorum orthodoxæ fidei maximum. a-

E lia pleraque eius generis myſteria, quæ in ſacris voluminibus habentur: ea tamen Ariſtoteles non ſolum non attigit, ſed doctrinæ etiam ſua videtur impugnare.

Hac de cauſa, etſi ab exordio naſcentis Eccleſiæ omnibus Philoſophis repugnarunt Catholicæ fidei Doctores, ſtultam eſſe docentes omnem ſapientiam, quæ doctrinæ Chriſti aduerſaretur: in id tamen præcipue incubuerunt, vt Peripateticæ doctrinæ auctoritatem

Cur priſci doctores magis infenſi ſint Ariſtotelem.

F eleuarent. Didicerant quidem ex Chriſto Seruatore noſtro (*Ioan. 10.*) Philoſophos omnes *fures fuiſſe, & latrones; quod non eſſent ingreſſi per oſtium fidei,* diuinæque reuelationis, quæ per illum completa eſt, quod *multas Dei veritates in iniuſtitiam detinerent,* quod plurimos errores pro veritatibus venditarent. (*ad Rom. 1.*) Didicerant quoque ex Paulo (*ad Coloſſ. 2.*)

Philoſophorũ arma.

cauendum eſſe, *ne fideles deciperentur per Philoſophiam & inanem fallaciam ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa Mundi, & non ſecundum Chriſtum.* Verum quia cæteri Philoſophi ferme auctoritate humana, & traditione pugnabant, Peripatetici rationibus iis, quas putabant ab ipſa rerum natura, earumque principiis, & elementis duci, (quæ machina vehementius ciuitatis Dei muros quatiebat) quia item Platonici multa fidei dogmata noſtris concedebant, Stoici vita & moribus cum Chriſtiana diſciplina haud parum concordabant: vnus vero Ariſtoteles videbatur alumnus fidei, rerum humanarum contemptionem (quæ propria eſt Chriſtiani pectoris) & Chriſtum ipſum eripere; merito quotquot ea ætate doctrinæ laude floruerunt, in vnius potiſſimum Ariſtotelicæ doctrinæ euerſionem conſpirarunt. Hinc factum eſt, vt quanquam in omnes Philoſophos multæ à noſtris edebantur apologiæ, multæ etiam ingeminabantur reprehenſiones & iuſtæ indignationis verba proferebantur: cuius fuit illa Tertulliani *aduerſus Hermog.* ſententia: *Philoſophos eſſe hæreticorum Patriarchas*: & illa Gregorii Theologi, *in Orat. de mode. in diſput. ſeruanda. in Eccleſiam, Velut quaſdam plagas Ægyptiacas pernicioſe irrepſiſſe Philoſophos*: & deſcriptio illa à Tertulliano cœpta, ab Hieronymo tradita *in Epiſt. ad Iulianum, poſt Tertull. in lib. de Anima. Philoſophus eſt gloria animal, & popularis auræ vile mancipium.* in vnum tamen præcipue Ariſtotelem eiuſque ſectatores hæc omnia, & libentius, & acrius, & multo ſæpius prodirent. At vero ſi Philoſophorum placita attentius conſiderentur, plane perſpicietur, in iis ipſis, in quibus Ariſtoteles diſciplinæ fidei repugnat, turpius lapſos eſſe cæteros: & nonnunquam illum videri erraſſe, vbi, ſi recte intelligatur, neque hallucinatus omnino eſt, nec veræ doctrinæ aduerſatur.

Reprehenduntur in genere Philoſophi.

Ariſtotelem minus erraſſe, quam cæteros.

Nam quod attinet ad ſententiam de beatitudine, melius quidem ſenſiſſent Stoici, ſi quæſtio eſſet de beatitudine in ſpe, de qua Chriſtus Seruator noſter loquitur, *Matth. 5.* cum beatos eos eſſe aſſerit, qui multa propter iuſtitiam patiuntur, non autem de beatitudine in re, vt dici ſolet, hoc eſt de ipſa beatitudine in ſeipſa, de qua omnes Philoſophi loquebantur. Hoc enim pacto, cum omnes quærerent, quibus in rebus poſita eſſet huius vitæ beatitudo, melius loquutus eſt Ariſtoteles: præſertim cum non crediderit ipſam humanæ beatitudinis eſſentiam conſtitui ex bonis corporis, aut fortunæ, ſed hæc ad exercitium multarum virtutum, in quibus illa conſiſteret, neceſſaria eſſe: quo pacto dicimus ne-

Sententia de beatitudine.

A ceſſarias eſſe homini manus, non vt homo ſit, qui abſciſſis manibus homo eſt, ſed vt ſit perfectus, atque integer, omneſque humanas operationes exercere poſſit. Eſtque huiuſmodi Ariſtotelis opinio noſtrorum Theologorum ſententiæ (*in 4 ſent. diſt.* 49) plane conſentanea, qui ſupernaturali etiam hominis beatitudine bona corporis, & externa, vt accidentariam partem, requiri dicunt; qua parte Chriſtus Seruator noſter apud nos carere B voluit, vt pro ſalute noſtra ſanguinem effunderet. Quocirca cum humana omnia in hac vita tam ſint obnoxia mutationi, & inconſtantiæ, ſapienter adiecit Ariſtoteles 1. *Ethic. c.* 10. *eos, qui fruerentur beatitudine ea, quam tradiderat, nõ beatas eſſe mentes, ſed beatos homines*, hoc eſt, vt fert humana conditio, & natura.

Quod vero attinet ad controuerſiam de Mundi origine, grauiter quidem in ea errauit Ariſtoteles, non ſolum quia non fuit ex æter- C nitate, ſed etiam, quia neque forſitan totus in hunc modum eſſe potuit, quo à Deo conditus eſt: quod libro 12 patebit: verum grauius errauit Plato, ſi illum ex elementis, quæ ab omni æternitate confuſo quodam motu agitata extitiſſent (quemadmodum ſcriptum reliquit) in temporis aliquo initio factum eſſe voluit. Quocirca plerique eius ſectatores de abſurditate huius ſententiæ conuicti, nec luce Orthodoxæ fidei illuſtrati, ad Ariſtotelis D ſententiam confugerunt: nec aliud Platonẽ, quam Ariſtotelem in parte ſenſiſſe dicunt, ſed tantum vt fabrica Mundi ex æternitate condiri intelligeretur, præmiſſam à Platone fuiſſe elementorum confuſionem, quaſi non ordinem temporis, ſed naturæ, & cogitationis, quo partes priores ſunt toto, in ea fabrica ſignificauerit.

De mundi origine.

In Timæo Alcinous in inſt. ad doct. Plat. cap 12. Simpl. 1. de cœlo. & alij pleriq;.

In quæſtione vero de animæ humanæ immortalitate clarius quidem quam Ariſtoteles, E locutus eſt Plato, etſi vterque immortalem eſſe docuit. Verum, ſi error fuit, vel potius culpa, obſcurius de ea re loqui, quam res tanta poſtulabit, apertius errauit Plato, qui omnes omnium hominum animas vel ex æternitate, vel initio temporis productas affirmat, eaſq; ex aliis corporibus in alia circuitu quodam migrare facit, nec veras formas exiſtimat ſed quamque eſſe in ſuo, vt in naui gubernatorem, cum tamen Ariſtoteles veriſſime do- F ceat veras eſſe formas & perfectiones humani corporis, neque animam, verbi gratia, Socratis prius extitiſſe in natura rerum, quam corpus Socratis informaret, vt docet libro huius operis duodecimo. *cap. 3. text. 17.*

De anima immortalitate.

In Menone, Phædone, & ſæpe alibi.

Porro in quæſtione de vniuerſa Dei prouidentia, non negamus Ariſtotelem pauca admodum, curſimque duntaxat, & quaſi aliud agentem

De prouidentia diuina.

Digitized by Google

agentem tetigiſſe, quidque ſentiret de peculiari cura, & adminiſtratione rerum, quæ gignuntur & intereunt, non ſatis explicaſſe, quod fortaſſe nondum compertum haberet, quid in ea re dictaret naturalis ratio, quam vnam ſibi ducem propoſuerat: tametſi in libro de Mundo ad Alexandrum (*ad finem*) aperte loquitur non modo de peculiari cura, quam Deus habet de rebus omnibus, quæ ſunt apud nos, ſed plane etiam de vindice eius iuſtitia in flagitioſos: & beneuolentia, ac fauore, quo proſequitur bonos, & qui bene, beateq; viuere ſtudent, à quibus non abhorrent ea, quæ ab eo dicuntur extremo decimo de Moribus ad Nicomachum, *Cap.* 8. At Plato etſi in eadem re multa ſcripſit, latiúſque ſuam ſententiam aperuit, in multis tamen aduerſatur veritati non ſolum Catholicæ fidei, ſed etiam rationis naturalis, cuiuſmodi eſt Pythagorica fabula de expiandis criminibus anteactæ vitæ in corporibus beſtiarum, & his ſimilia.

De rebus, quæ ſuperant humanum captum.

Deniq; concedimus nihil Ariſtotelem ſcripſiſſe de productione diuini Verbi, quod tamen non errori, ſed puræ ignorationi tribuendum eſt. At Plato ita eam male intellectam ex diuinis literis in Timæum tranſtulit, vt fons Arianorum merito haberi poſſit, quo eodem nomine D. Th. 1. *p q.* 32. *ar.* 4. Origenem appellat: *Platonicæ doctrinæ ſtudioſiſſimū.* Equidem crediderim verum eſſe, quod pleriq; auctores (*vt Aug. 8 de ciu. Dei c.* 11. *Iuſtin. Martyr. in Paræn. ad Gentes. Cyril. contra Iulia. & alii plurimi*) aſſerunt, hauſiſſe Platonem ex Sacris voluminibus in Ægypto cognitionem diuinæ legis, librorumque Salomonis, & Prophetarum, quam eius ſcripta pleriſque locis redolent. Verum homo Ethnicus humano ſenſu omnia intelligens, & fortaſſe corrigere auſus, occaſio fuit quam plurimis noſtrorum, vt in varios errores inciderent, quorum ille de productione diuini Verbi maxime inſignis fuit. Quocirca Tertullianus, alioqui Platonis ſtudioſus conſiderãs cunctas hæreſes ad eam vſque diem ex illius doctrina, vel ortas eſſe, vel auctas, & corroboratas, omnes ad illum, quaſi ad caput (*in lib. de Anima*) retulit his verbis: *Doleo*, inquit, *bona fide Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum.* At Ariſtoteles, quia in humanam philoſophiã nihil admittendum cenſuit, quod probare humanis rationibus non poſſet, maluitque in rebus diuinis tractandis citra conſiſtere quam diuina oracula proprio iudicio interpretari, nullam ille quidem vel adumbratam Chriſti cognitionem tradidit, ſed tamen eius philoſophandi ratio aut paucos admodum, aut prope nullos hæreticos peperit, & cum multa, tamque præclara documenta naturali lumine cognita poſteritati reliquit, vt nulli ex hoſtibus ſuis Eccleſia Chriſti iam ampla, & pretioſa ſpolia detraxerit.

Platonem hauſiſſe multa ex ſacris literis.

Platonem hæreticorum condimentarium.

Qua ratione cœpit Ariſtoteles præferri cæteris.

Hæc cum procedẽte tempore Eccleſiæ doctores apertius intelligerent, viderentq; Orthodoxam Chriſti fidem non humanæ ſapientiæ verbis, ſed virtute ſpiritus paulatim deieciſſe omnem altitudinem, extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei: nihilque iam eſſe, cur tantopere a Philoſophis timendum videretur tum demum cogitantes, qua ratione effici poſſet, vt illorum diſciplinæ fidei obſequio, multiſq; fidelium commodis ſeruirent, quaſi mutata velificatione Peripateticam doctrinã præferre, Academicam veterem, & Stoicam (de noua enim Academia, quia ſatis per ſe abſurda erat, parum curatum eſt a noſtris) in inferiorem locum, id eſt, ſuum cogere cœperũt. Videbant enim Ariſtotelis errores perſpicuos eſſe, & qui neminem laterent. cætera, quæ ab eo tradebantur, egregia eſſe, & quæ mirum in modum piis iuuandis, & hæreticis, ac Gentilibus coarguendis conducerent, contra vero Academiæ veteris, & Stoicorum placita ſpecie religionis, & pietatis plurimos incautos decepiſſe, & in varia hæreſum barathra præcipites dediſſe. Ita ſenſim curarunt, vt permiſſu, & auctoritate vniuerſalis Eccleſiæ (quæ in dies & cognitione rerum proficit, & fidelium tuinis fit cautior) ſolus pene Ariſtoteles in Scholis audiretur, ſolus in Philoſophia leges, & præcepta daret. Qua ex re illud eſt conſecutum, vt Ariſtotelica doctrina ſacræ fidei regulis correcta, & emendata adeo bene merita ſit de Chriſtiana Republica, vt tota propemodũ Philoſophia ſtet hodie Ariſtotelis vnius inſtitutis ſeruandis, & quaſi veſtigiis perſequendis. ita perſpicuum arbitror neminem, qui temporum rationem habeat, inſtitutumque Priſcorum Patrum apud ſe perpendat, iudicaturum, contra eorum ſententiam feciſſe nos, qui Ariſtotelicam philoſophandi rationem cæteris antepoſuerimus.

Eccleſia in dies in rerum cognitione proficit, & fidelium ruinis fit cautior.

Nunc, vt ad ea veniamus, quæ proprie hoc opus attingunt, ſeptem quaſi capita explicabimus, quibus totius tractationis ſumma cõtinetur, auctoris inſtitutum, ipſius operis neceſſitatem, ſubiectum, dignitatem, vtilitatem, inſcriptionem, & partitionem.

De inſtituto Ariſtotelis in hoc opere, ipſiuſq; operis neceſſitate, & ſubiecto. CAP. VI.

INSTITVIT Ariſtoteles tradere in hoc opere cognitionem rerum earum, quæ nec materia conſtant, nec in materia exiſtunt, omniumq; attributorum quæ illis cum cæteris rebus ſunt communia. Quod vt aggrederetur,

Inſtitutum Ariſtotelis in hoc opere.

Digitized by Google

entatam tamen, vt quæ ad altiorem difficilioremque diſciplinam pertineat, hæc ſubiicit Ariſt. *λέγεται δὲ περὶ αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις ἀρκούντως ἔνια καὶ χρηστέον αὐτοῖς, οἷον τὸ μὲν ἄλογον αὐτῆς εἶναι, καὶ λόγον ἔχον*: hoc eſt, *dicuntur autem de ea in exotericis etiam diſputationibus nonnulla, quatenus ſatis eſt, iiſque vtendum, quale eſt illud: Aliam eius partem eſſe rationis expertem: aliam, quæ ratione prædita ſit, & cætera.* quibus verbis plane opponit Ariſtoteles exotericam animæ tractationem accuratioribus de eadem commentariis. 1. autem lib. de Moribus ad Eudemum, cum ſermo incidiſſet in Ideas Platonis, hæc ab Ariſtotele adiecta ſunt, *ἐπέσκεπται δὲ πολλοῖς περὶ αὐτῆς τρόποις, καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις καὶ ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν*. Hoc eſt; *Actum eſt autem multis modis de ea opinione, & in popularibus diſputationibus, & in philoſophicis*, id eſt, *accuratioribus & philoſophico more traditis*. Quo nihil clarius in noſtram ſententiam dici potuit. *Lege Philonem in libro qui inſcrib. Quod omnis probus ſit liber. Laer. in Pytha. & in Pl. Cice. 1. de nat. Deor. Macrob. in ſomnium Scip. c. 2. Baſſar. lib. 1. in calumniatorem Pla. c. 2. Ammon in prædic. Gal. in frag. de ſubſt. nat. facultatum Gell lib. 20. cap. 4. Vtriuſque generis librorum Ariſtotelis meminit: Clemens Alexandrinus 5. Stro. Cic 5 de finib. quem etiam lege 4. ad Atticum. ep 15. Gal de ſubſt. nat. facul. Gel lib. 20 c. 4. Ammon. in præfat. in prædicamenta. Syneſ. ibid. & initio ph. & alij plurimi.*

Omnes veteres philoſophiam rationis aliqua occultaſſe.

Auſcultatorios igitur libros, cur Ariſtoteles eo ſtylo conſcripſerit, non difficile eſt intelligere: omnes enim veteres in ea ſententia fuerunt, vt nefas eſſe iudicarent naturæ arcana in vulgus palam proferre, qua de cauſa alii fabularum integumentis, vt priſci Theologi, in quibus Orpheus & Muſæus numerantur; alii ænigmatibus, vt Pythagorici & Platonici quidam; alii dictionis obſcuritate, vt Heraclitus, qui ob eam cauſam *σκοτεινός*, quaſi *tenebricoſus*, appellatus eſt, aliique eius ſectatores res philoſophicas occultabant. Verum Ariſtoteles, etſi eorum inſtitutum approbandum cenſuit; longe tamen aliam occultandæ Philoſophiæ rationem excogitauit.

Quo pacto id fecit Ariſtoteles.

Improbatis enim fabularum inuolucris; ænigmatũ integumentis, dictioniſq; obſcuritate, quod facile in errorem inducat (erat enim ea res ab officio veri Philoſophi alieniſſima) tanta dexteritate, verbis alioqui propriis, communiq; ſtylo, & vulgato Philoſophiam auſcultatoriis libris tradidit, vt facile aſſecutus ſit quod homo prudentiſſimus optabat, vt tarda ingenia, & profanos homines, deſidesq; veritatis perſcrutatores a ſe repellat, atque ad alia ſtudia remittat, in quibus vtilius operam collocent;

Quos lectores ſuorum operum optarit Ariſtoteles.

A ingenioſos vero, & indefeſſos ſapientiæ amatores mira quadam voluptate ad ſe trahat, nullaq; illis data erroris anſa paulatim optata veritatis cognitione imbuat: vt apertiſſimum ſit, non Alexandri modo: ſed communis etiam vtilitatis cauſa temperaſſe Ariſtotelem in hoc librorum genere ſuum illud, vel Cicerone iudice, aureum orationis flumen, quo alibi ſæpe vſus eſt.

Cur obſcure ſcripſerit.

Atque hoc ipſum in cauſa fuit, vt ille ante meridianum tempus, quod grauioribus

B bus ſtudiis aptius eſt, auſcultatoriæ doctrinæ tribueret, pomeridianum exotericæ, ac populari: in vtroque tamen genere tam grauiter, tam docte, tam copioſe etiam, pro rerum & inſtituti ratione ſcripſit Ariſtoteles, vt nemo pene cum eo videatur conferendus; multi quoque magni nominis Philoſophi longe retro relinquantur: ſed & plerique inſignes viri in eo prope vno legendo & explanando bene collocatum vitæ curſum putauerint, non im-

Eius ſcriptorum præſtantia.

C merito perſuaſi omnem ætatem in eo inuenire quod diſcat, omne ingenium, in quo ſe proficere poſſe non dubitet. Quod ſi Ariſtoteles pleraque tradidit, quæ explicatius, politius, & omnino melius ſcribere potuiſſet, cõdonandum id facile eſt. Vt enim primus erat, partim in inueniendis, partim in diſponendis, & ad ſua initia redigendis rebus; ita non ſatis potuit omnia eo cultu orationis ſcribere, quo ſolent ii, qui cum ea tractent quæ plane com-

D perta habent, ad ſolam ſcribendi rationem attendunt.

Cur ſcripta ſua non poliuerit.

At ſæpe Ariſtoteles ambiguus eſt, lubricus, & quem neſcias, qua parte teneas: ſæpius etiã vafer, & in reprehendendis Veteribus calumniator, vt qui non ſenſum, ſed verba referat, atq; vt ſonant reprehendat, quod ſcribẽdi genus iniurium eſt. Fateor equidem Ariſtotelẽ ſæpe obſcure, aut ambigue locutũ, ſed iis tantum locis id feciſſe, in quibus non ſatis com-

E pertum habebat, quid ſtatuendũ eſſet, quidve iis, quæ ipſi contra occurrebant, reſpondendũ videretur. Quod ideo videtur feciſſe, vt occaſionem aliis daret eiuſmodi res melius diſcutiendi, ſimulq; eorum reprehenſionẽ declinaret, quã homo cautus, & minime cõtemptor gloriæ metuebat.

Qua de cauſa ſæpe ambigue loquatur.

Nec vero calumniæ vitio notari debet Ariſt. quod ſæpe non ad ſenſum aliorum, ſed ad verba argumentetur. *Euſtrat. 1. Eth. c. 6 & D. Th. 3. Metaph. lect. 11. & 1. de Cælo*

Cur ſæpe ad verba, non ad ſenſum argumentetur.

F *lect. 22. & 1. de Anima lect 8 & alibi ſæpe.* id enim facit, quia illorum philoſophandi rationem non probat, qui ſibi ſolis loquuntur, vt ipſe ſcribit lib. 3. huius operis, c. 5, *text. 15.* & fabularum, ænigmatumve integumentis, aut dictionis obſcuritate & inſolentia, vt paulo ante dictum eſt, Philoſophiæ veritatem occultant, quod tribus de cauſis nõ videtur faciendum.

Philoſophiæ officium.

dum. Vna, quia philoſophiæ munus eſt quæ- A rere cauſas patentium effectorum, vt ipſe docebit 1. lib. huius operis, c. 7. t. x. 44. vnde fit, vt quemadmodum effecta ſunt manifeſta, ita etiam cauſæ manifeſte tradendæ ſint. Altera, quia in philoſophia non alia veritas quæritur, quam quæ per ſe nota eſt, aut ex per ſe notis deducitur, ſiquidem in his poſita eſt omnis perfecta cognitio, ad quam naturale ſciendi deſiderium aſpirat. Tertia, quia occultatio veritatis ſub tegumẽtis fabularũ & ænigma- B tum, dictioniſque obſcuritate nihil aliud eſt, quam occaſio errorum aliter atque aliter interpretantium, quæ præberi non debet à Philoſopho, cuius finis eſt veri cognitio, & boni adeptio, 2. *Met. c. 2. tex. 3. Cic. 2. de Finib.* His de cauſis conſueuit Ariſtot. refellere multorum Philoſophorum dicta, non quod in ſentẽtias eorum inueharũr, quæ magna ex parte fuerũt ſanæ, aut ſaltem longe probabiliores, quam vt ipſe eas interpretatur: ſed quia, vt ipſi diſ- C plicet ea philoſophandi ratio, ſic operæ pretium ducit illam è Philoſophorum ſcholis explodere.

In philoſophia quanã veritas quæratur.

Philoſophiæ finis.

Illud vnum cum in reliquis libris, tum maxime in hoc opere forraſſe vereatur aliquis, ne multa offendat corrũpta, & deprauata, & quæ videantur ab Ariſtotelis ſententia longe aliena. Nam, vt plerique hiſtoriæ ſcriptores referunt (vide *Plutarch. in Sylla. Strabon. 13. lib. Geograph. & alios.*) Ariſtoteles libros D ſuos cum ſchola ipſa Theophraſto diſcipulo legauit, eos Theophraſtus Neleo Sceptio Corifci filio cum iis ſimul, quos ipſe conſcripſerat, teſtamento reliquit, qui Neleus diſcipulus & ipſe Ariſtotelis fuerat. Neleus totam bibliothecam Scepſin, hoc eſt, in patriam ſuam comportatam poſteris reliquit, hominibus ſane imperitis, & quos nulla philoſophiæ, aut dignitatis cura tangebat, qui Ariſtotelicos libros negligenter primum ſerua- E rũnt, deinde metuentes, ne ſibi ab Attalicis regibus, qui ad inſtruendam Pergami bibliothecam ſtudioſiſſime varia volumina vndique conquirebant, eriperentur, terræ infoſſos occuluerunt. Poſtremo ſitu, & carie (quod erat neceſſe) multis locis labefactatos, ac corroſos Appelliconi Teio magno pretio tradiderunt, qui, vt erat pecuniæ, quam ſapientiæ ſtudioſior, corroſionibus inconſul- F te, & pro arbitrio ſuppletis, multis erroribus reſperſit: quod quidem ſi cæteris libris accidiſſe merito creditur, veriſimile eſt, hos ipſos, quibus profundior, & minus cognita philoſophia continetur, multo corruptiores è manibus Appelliconis exiuiſſe. Verum non eſt, quod de hac re magnopere ſimus ſolliciti. Nam, vt iidem auctores ſcribunt, libri Ariſto-

Libri Ariſtotelis quo pacto ſeruati ſint.

Qua ratione deprauati.

A telici, etſi ab Appellicone deprauati ſunt, ſemper tamen eo viuente in eius bibliotheca Athenis delituerunt, quo mortuo, & Athenis à Lucio Sylla dictatore ſubactis iuſſu eiuſdem Syllæ Romam tranſlati à Tyrannione Grammatico primum, homine ea ætate doctiſſimo, eiuſque pene æquali Andronico Rhodio: deinde ab aliis poſterioribus diligentiſſime correcti, & emendati, atque adeo explanati ſunt. Vulgatis enim eius libris ad- B eo ſolertes, & diligentes enarratores nactus eſt Ariſtoteles (quod aliorum magnorum Philoſophorum contigit nemini) vt facile eis fuerit non ſolum corrupta, & contaminata ex aliis locis ipſius auctoris reſtituere (præſertim cum ſibi ipſe fuerit vbique ſimilis) ſed etiam doctiſſimis explanationibus illuſtrate. In quibus ſane prima gloria debetur Alexandro Aphrodiſienſi, qui ſub tempora Alexandri Seueri Cæſaris primus omnium om- C nia pene Ariſtotelis præcipua volumina plenis commentariis explicauit. Ita paucis quibuſdam verbis exceptis, de quibus haud magnopere pugnandum eſt, vt nihil pene cum in aliis, tum in hoc etiam volumine reperias, quod ex aliis eiuſdem Philoſophi locis confirmari non poſſit.

A quibus correcti.

Alex. Aphro. gloria in enarrando Ariſt.

Multæ porro ſunt cauſæ, propter quas ambigi poſſit de quibuſdam libris, qui feruntur Ariſtotelis, ſintne ab Ariſtotele conſcripti. D Plures enim Philoſophi nomine Ariſtotelis vocati ſunt, multi etiam eius diſcipuli de eiſdem argumentis, de quibus Præceptor, libros compoſuerunt, qui propter doctrinæ cognationem ab Ariſtotele editi videri poſſunt. Denique Ptolemæus Philadelphus magna vi pecuniæ libros Ariſtotelis, aliorumque Philoſophorum cõquiſiuit, ad quem multi lucri cauſa libros ab Ariſtot. minime conſcriptos pro Ariſtotelicis afferre potuerunt. De iis tamen, E quæ nunc enarranda ſuſcepimus, tanta eſt cum veterum, tum recentiorum conſenſio, vt omnes auctores totum opus Ariſtoteli Stagiritæ aſcribant. Id, quod etiam aperte teſtantur ſtylus plane Ariſtotelicus, plena rerum breuitas, & ſententiarum cum profunditas, tum etiam cum reliqua Philoſophi doctrina conuenientia, atque conſenſus. Sed iam de Ariſtotelis ingenio dicendum. F

Cur de quibuſdã libris Ariſt. dubitari poſſit.

Laer. in Ari. Plut. in Plat. Ammo. in prædicam.

De ingenio Ariſtotelis.

CAPVT III.

SVNT (*Plin. lib. 7. cap. 19. lib. 17. cap. 5. lib. 25. cap. 2. idem Laert. lib. 4 apophth. num. 53*) qui Homerum ingeniorum fontem, & doctrinarum parentem appellent, in eaque ſententia videantur eſſe, vt putent illum mortalium omnium ingenioſiſſimum fuiſſe, eamque ob

Homeri ingenium.

ca'iam merito Magnum Alexandrum, cum A vnguentorum ſcrinium, quod erat auro gemmiſque pretioſum, inter ſpolia Darii Perſarum Regis inueniſſet, varioſque eius vſus amici demonſtrarent, librorum potius Homeri cuſtodiæ deputaſſe; nempe, vt pretioſiſſimum humani animi opus quam maxime diuiti opere ſeruaretur. Vide *Plutarchum in Homer. Ciceron. pro Archia. Gellium lib. 3. cap. 11 in poetica. capit. 6. & 22.* Fauet ei ſententiæ, quod Homerus, etſi obſcuritate generis, ac nominis, dum viueret, ignotus fuit; adeo tamen B ingenioſum opus reliquiſſe iudicatus eſt, vt poſt eius obitum ſeptem clariſſimæ vrbes magna contentione de eo ſibi vendicando ciue certarent. Verum ea ingenii laus non vt in hominem Philoſophum conuenit, ſed vt in Poetam omnium (ſaltem quos Græcia vidit) ingenioſiſſimum. Qua de cauſa Ariſtoteles nunc illum ocu'atiſſimum, nunc præcipua lau'e dignum, nunc etiam præ cæteris C diuinum appellat. Quanquam enim plurima philoſophiæ ſemina per totum ſuum opus ſparſit, eo tamen nomine præcipue celebratur, quod in omnibus poeticæ artis partibus excelluerit. Quocirca Plato, cum ſæpe alibi (*Vt in Theæteto & in Ione.*) Homerum miſſis laudibus extuliſſet, in decimo tandem libro de Republica plane aſſerit, atq; adeo late confirmat, illum nec diuina nec humana docuiſſe, ſed eſſe modo Poetarum omnium, qui D Tragœdiam ſcripſerunt, caput & principium. Vide *Plin. lib. 8. c. 16. & lib. 18. c. 34.* Atque id ſenſiſſe eos, qui Homerum videntur omnibus præferre, ex eo conſtat, quod alias Ariſtotelem ſummum in omni ſcientia virum; alias virum immenſæ ſubtilitatis appellent.

Eius prima laus in poeſi

Iudiciū Platonis de Homero.

Hippocratis ingenium.

Alii forſitan dixerint, primas ingenii partes tribuendas eſſe Hippocrati Coo, idque tanquam Philoſopho, quod eius dogmata adeo firma, & certa ſint, vt cum ſingula pene E verba philoſophicum aliquod myſterium contineant, à nemine tamen totis iam bis mille annis vel minima ex parte conuelli, aut erroris argui potuerit. Sed Hippocrates, etſi egregie philoſophatus eſt, atque in iis rebus, de quibus diſſeruit, nullus Philoſophorum aut verius, aut breuius, aut grauius ſcripſit, ea tamen ſola tractauit, quæ ad Medicinam pertinent. Cum vero omnia Veterum de ea re ſcripta, & vulgatas multorum ſententias mi- F rabili iudicio, delectuque collegerit, & plurima, vtiliſſimaque humano generi per ſe ipſe inuenerit, atq; obſeruauerit, denique Medicinam ab aliis minus perfecte traditam, à ſe autem optime conſtitutam & digeſtam, ad Ariſtotelem tranſmiſerit, non dubium eſt, quin ea in re Ariſtoteli ſit anteponendus. At nos quærimus ingenium omnium Philoſophorum in tota philoſophia præſtantiſſimum, quale Ariſtotelicum fuiſſe contendimus.

De eius ſcriptis inſignis laus.

Socratis ingenium.

Atqui Socrates, qui Platonis, Ariſtotelis, multorumque aliorum inſignium Philoſophorum præceptor extitit, & in philoſophia pene parens, iure ſibi primas ingenii partes videtur vendicare. *Laert. in Socrat. & Plat. Auguſtin. 8. de ciuit. Dei, cap. 3. & 4. Cic. in dialogo de Amicit. & in 1. Acad. quæſt. & in 3. 4. 5. Tuſculan.* B Namque, *Multiplex illius ratio diſputandi,* vt Ciceronis 5. *Tuſculan. quæſt.* verbis vtar, *rerum item varietas, & ingenij magnitudo Platonis memoria, & literis conſecrata plura genera effecit diſſentientium Philoſophorum. A Socrate enim, quod ex illius variis & in omnem partem diffuſis diſputationibus alius aliud apprehenderat, proſeminata ſunt, quaſi familiæ diſſentientes inter ſe, & multum diſiunctæ, & diſpares, cum tamen omnes ſe Philoſophi Socraticos & dici vellent, & eſſe* C *arbitrarentur,* vide *Ciceronem 3. de Orator. ad Quintum Fratrem. Auguſtin. 8. de ciuitate Dei, capite 4. Laert. in Socrat. & Lact. libro 3. cap. 19. 1. Metaphyſ. capit. 6. à text. 5. & 13. capit 4. & 1 de partibus animalium. cap. 1. Laert in Socrat. Cic. 1. Acadē. 2. edit. & de amicitia. Plin. libro 2 cap. 31. & lib. 34 cap. 6 Lact. lib. 2. cap. 15 & ſequent. Ariſt. 13. Metaph. cap. 4 Auguſt. 8 de ciuit. Dei, c. 1. Lact. l. b. cap. 13* Hinc Plato quicquid ſcit, Socrati videtur attribuere, nec fere vſquam ſenten- D tiam ſuam, niſi Socratis ore profert: tametſi Socraticæ modeſtiæ cauſa, & miræ obſeruantiæ, qua Socrates fuit in verum, raro admodum illum aliquid aſſerentem inducit. Hinc Ariſtoteles affirmat *vſque ad Socratem rudem fuiſſe philoſophiam, eumque primum Synonymia inueniſſe, res definire cœpiſſe, & Moralem philoſophiam tradidiſſe.* Quod ſi Delphicis oraculis, quæ erant totius Græciæ celeberrima, fides aliqua habenda eſt (ſæpe E enim cacodæmones, vt fidem apud homines conciliarent, vera nonnulla prædicebant) quis neſciat Pythiæ oraculo numeroſe pronuntiatum:

Platonē vbique induere perſonam Socratis.

Vſque ad Socratē rudem fuiſſe philoſophiam.

Ἀνδρῶν ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος.

Socratem omnium ſapientiſſimum iudicatum.

Ita non immerito videtur Cicero modo illum *philoſophiæ parentem* appellare, modo *Philoſophorum principem,* alias, *eum, qui primus philoſophiam è cælo deuocauit, & in Vrbibus collocauit.* Sed vt demus Socratem inge- F nii acumine omnibus Philoſophis, qui ad eius ætatem philoſophiam tradiderūt, excelluiſſe (quod Plato, & Ariſtoteles videntur indicaſſe) certe quod ſapientiſſimus Philoſophorum & habitus, & vocatus eſt, non ad ingenium, ſed ad vitam, & ſtudia videtur referendum. Socrates enim, vel quia in naturalium, diuinarumque rerum cognitione parum ſe pro- ſeciu-

Qua ratione ſapiētiſſimus habitus.

Cur ad me-

Digitized by Google

talem ſcientiam ſe contulerit.

fectorum ſpectabat, vel quia in vita, & moribus multo plus operæ, ac præſidii, quam in cognitione rerum a noſtris ſenſibus remotarum, ponendum eſſe cenſebat, relictis ſtudiis naturalis, ac diuinæ philoſophiæ, totum ſe ad morum doctrinam conuertit, quam vſque ad eam ætatem nullus Philoſophorum pro dignitate coluerat. Atque hæc ipſa eſt philoſophia, cuius ille parens dictus eſt & in qua Philoſophorum princeps iudicatus. Id, quod non tam dictum crediderim, quod omnium optime morum ſcientiam tradiderit, (ſæpius enim, quam alii plerique lapſus eſt in ea re Socrates) quam quod eam primus inueniſſe cenſeatur, eique primus ſe totum conſecrauerit, & omnium ſtudioſiſſime vitam & mores ad eius normam accommodauerit; parumque fore ratus, ſi ſe ipſum meliorem redderet, paſſim per vicos, & porticus mortales omnes ad virtutum cognitionem & amorem publicis diſputationibus, priuatiſque colloquiis, ac vitæ exemplo inflammare non deſtiterit. Denique hac de cauſa dicitur ille philoſophiam de cœlo deuocaſſe, & in vrbibus collocaſſe. Nam quod ex eius vario, & multiplici diſputandi vſu variis, ac diſſentientibus Philoſophorum ſectis author fuit, non tam in laudibus ingenii, quam in ſtudio veri inueniendi ponendum eſt, quo ille ductus nullam in partem ſe non flectebat diſputando.

Eius ratio philoſophandi nõ admodum probatur.

Quin etiam ea philoſophandi ratio nonnihil imminuit laudes ingenii, ſimulque anſam præbet inſimulandi arrogantiæ eos omnes, qui illam amplexi ſunt, quaſi veriti ſint, ne ſi aliquid aſſererent, multos inuenirent, à quibus ipſorum ſententiæ refutarentur. Vt enim magni ingenii non eſt in quauis re hærere, ac vacillare, ſed potius certis poſitis principiis tramitem veritatis, quæ vna eſt, & ſibi vbique conſentiens, ſtudioſe perſequi, ita non eſt ſatis modeſti animi id vereri aſſirmari quaſi ſuũ, de quo tanquam de propria ſententia reprehendi poſſit, tametſi Socrates apud Platonem veri inueniendi cauſa paſſim optat, vt ab iis, cum quibus diſputat, coarguatur, omnibuſque ſuadet, vt eundem animum induant.

Socratis modeſtia.

Comparatio Ariſtot. cum Platone.

Itaque de ſolo Platone, & Ariſtotele reliqua nobis videtur controuerſia. Latini enim haud difficile veteribus Græcis ingenii gloriam concedent. Ac Platonem quidem hac in cauſa Ariſtoteli eſſe præferendum ex eo, contendunt plerique, quod dubium non ſit, quin Plato multo acutius videatur perſpexiſſe res longe poſitas à noſtris ſenſibus, ad quas Ariſtotelici intellectus acies non ſatis pertingebat. *Gelius refert lib. 17. cap. 17. Hieron. epiſt. 1. ad Paulinum. Auguſt. de ciuita. Dei, cap 4. Laert. Platon. Cicero in Catone, & 4. Tuſculan.* Multo enim plura ſcripſit Plato de diuinis rebus, vnde hic Diuini, ille Dæmonii cognomen inuenit. Deinde nequaquam Ariſtoteles viginti annos Platonem audiuiſſet, niſi ab eius ingenio ſuperari ſuum perſpicue cognouiſſet. Iam Plato, quod Græciæ ingeniis non ſatiaretur, longiſſime peregrinatus eſt. Ariſtoteles vnicum Platonis ingenium ſatis eſſe putauit, vt ex eo proficeret.

Platonis peregrinatio diſcendi cauſa

Denique ornamenta illa ingenii, quæ in orationis ſplendore, & eruditione poſita ſunt, in Platone magis, quam in Ariſtotele enituiſſe, nemo, inquiunt, dubitauerit, ita omnia ſunt plena lectione antiquitatis ita ornata, & polita, vt non ſine cauſa de Platone dictum ſit, *Iouem, ſi Græce loquatur, non alio quam Platonis ſermone vſurum. Cicero de claris Oratoribus.*

Præfertur ingenium Platonis Ariſtotelico.

Platonis eloquentia

His pene, atque aliis argumentis adduci potuerunt duo præcipua, vt plerique iudicant, Latinorum ingenia, Marcus Tullius, & D. Auguſtinus, vt Platonem Ariſtoteli vbique præferant, ita enim Ariſtotelem admirantur, vt Platonem ſemper excipiant. *Cicero 1. Acad. 1. de fi. & 1 Tuſc. quæſt. Aug. lib c. 8.*

Hæc tamen nihil obſtant, quominus Ariſtotelis ingenium Platonico anteponamus. Vt enim mittamus reprehenſionem illam nihil aſſerentium (æque enim in Platonem, atque in Socratem conuenit, tametſi vterque pauca quædam ſe ſcire profeſſus eſt) quænam, quæſo, non dico pars philoſophiæ, ſed ars ingenua extat, quæ è Platone omnibus partibus abſoluta ſit? Enituit quidem in illo (quod negari non poteſt) magna multarum rerum ſcientia, liberaliumque artium inſignis quædam exercitatio, & peritia, ſed quam ſcientiam, aut artem ipſe in ſuis libris perfecte tradat, omnibuſque numeris abſoluat, quem inſtituat, ac via & ratione in ſcientia vlla promoueat, demonſtrare nemo poteſt. Quod ſi ſcientiæ ſignum eſt *docere poſſe quæ noueris* (quod pronũtiatum Plato ipſe in priori Alcibiade, & Ariſtoteles 1. *Metaphyſ. ca.* 1. initio huius operis vſurpant) ſummique ingenii, quodq; omnia Philoſopho digna pro humano captu ſit aſſequutum optima ratione tradere conii cere hinc poſſumus, Platonem præſtantis admodum ingenii fuiſſe, quippe qui aliis plurima philoſophiæ ſecreta egregie tradiderit, at vt ſummi Philoſophi, primique ingenii titulum meritus ſit, omniaque ita docuerit, vt à primis initiis orſus ipſam naturam facientem in vnaquaque re tradenda imitari viſus ſit, id quidem Ariſtoteli iure tribuimus; Platoni autem concedere nec debemus, nec poſſumus. Quid autem Ariſtot. non multo abſolutius quã Plato tradidit? Nam vt

Scientiæ ſignum.

Quam ni-

omit.

Digitized by Google

Curare Ariſt. omnes diſciplinas tradiderit.

omittam quæ ab illo iacta ſunt Mechanicarum artium præclara fundamenta, Poeticæ A item, quæ pene vulgaris res eſt, grauiſſimam explicationem, certe oratoriæ artis naturam, partes omnes, præcepta ac vſum, omnium, qui vnquam ſcripſerunt, ingenioſiſſime tradidit. 1 *Met c.6 tex.5 & 13. Met. cap 4. 2. Elench. c.6 1. Laert in Plat. Aug. de ciui. Dei, c.4* In dialectica vero arte etſi inductiones, & quædam definitionum initia Socrati ac Platoni tribuuntur; totam tamen ratiocinandi diſciplinam, B quæ in parte tota pene vis ac difficultas artis poſita, adiuncta etiam locorum doctrina ipſe primus & inuenit, & ita perſecutus eſt, vt nemo poſt eum quicquam, quod alicuius momenti ſit, adiicere potuerit. Philoſophia vero de moribus: quam multi inuentam à Socrate, à Platone excultam aſſerunt: ab vtro, quæſo, verius, caſtius, ingenioſius, & ad vſum accommodatius tradita eſt, vtram vtiliorem iudicauit Chriſtiana Reſpublica, quæ C diuino numine edocta ſinceriſſimam de vita ac moribus doctrinam profitetur? Iam in naturali philoſophia nemo eſt, qui Platonem longe inferiorem fuiſſe non fateatur: tanta enim eſt, tamque profunda in omni rerum naturalium genere Ariſtotelica doctrina, vt quod nobis natura inuidiſſe, ac occuluiſſe videri poteſt, ipſe vnus inueniſſe & aperuiſſe videatur.

Ac concedamus (inquiunt) Ariſtoteli naturæ cognitionem, D certe Plato de diuinis rebus (quod erat primum contrariæ opinionis caput) plura ſcripſit & reconditiora. Verum ſi haberemus omnia Ariſtotelis volumina, id forſitan concedendum non eſſet. Namque Laertius refert ſcripſiſſe Ariſtotelem tres libros de Philoſophia, qui ad nos non peruenerunt. Cicero in primo libro de Natura Deorum quædam de diuinis rebus citat ex Ariſtotele in tertio libro de Philoſophia E nomine tertii, quæ in hoc opere non habentur. In 1. etiam libro vtitur argumento Ariſtotelis ad diuinam prouidentiam confirmandam, quod in libris, qui extant, non legitur. Euſebius quoque Cæſarienſis lib. 11. cap. 1. & lib. 14. cap. 7. de præparatione Euangelica, inſerit quædam fragmenta libri 7. & 8. de Philoſophia Ariſtotelis, & alia alibi ex eodem auctore citat, quæ etſi ad primam Philoſophiæ doctrinam pertinent, non tamen reperiuntur F in hoc opere. Taceo librum de Mundo ad Alexandrum qui ſi ab Ariſtotele editus eſt, vt quidam boni auctores (*ita hic eſt Iuſtinus Martyr in Oration. paranet. ad Gentes.*) exiſtimant, ſatis indicat, Ariſtotelem multa de diuina natura, de beatis mentibus, de prouidentia, de animarum immortalitate, & aliis

Pleroſque libros de diuinis rebus ab Ariſt. conſcriptos ad nos nõ peruenisse.

Ariſt. libr. de Mundo ad Alexand.

huiuſmodi rebus fuſius ſcripſiſſe, quæ in illud quaſi compendium faciliori, & gratiori ſtylo, prætermiſſa etiam diſputationum moleſtia, in gratiam Regis collegit. Non deſunt quoque ex Recentioribus, *inter quos eſt Carpentar. in eoſdem libros*, qui veriſimile putent, libros quatuordecim, qui de ſecretiori parte diuinæ ſapientiæ ſecundum Ægyptios inſcripti ſunt, & ex Græco in Arabicum primo conuerſi tempore Leonis X. in Bibliotheca Damaſcena inuenti referuntur, Ariſtoteli eſſe aſcribendos: qui, ſi ab eo conſcripti ſunt, nihil iam reperiri poſſe exiſtimant apud Platonem ex Philoſophia externorum deſumptum, quod accuratius etiam ab Ariſtotele traditum non ſit. Atque hos libros ſuſpicantur iidem ſignificaſſe Diuum Thomam in Opuſculo 16. *editione prima* de vnitate intellectus contra Auenrois; cum teſtatur, ſe vidiſſe quatuordecim libros Ariſtotelis de ſubſtantiis ſeparatis nondum in Latinum conuerſos, qui continerent explicationem multarum quæſtionum de Deo & anima rationis participe, quæ in Phyſicis, ac Metaphyſicis non ſatis videbantur explicatæ. Nos tamen, quibus hoc veriſimile non videtur, libenter quidem concedimus Platonicis, plura de diuinis rebus Platonem ſcripſiſſe, verum illud adiungimus, dubium non eſſe, quin Plato plura etiam in eo genere peccauerit, vt propriis locis facile erit intelligere. At, *præſtat*, vt ipſe in Theæteto ait, *pauca bene, quàm multa male definire*. Quare ingenii Ariſtotelici præſtantia iuſtius commendari poteſt, quod ea pauca, quæ ſcripſit de diuina natura, cæteriſque ſubſtantiis a materia ſeparatis, adeo egregia ſunt pene omnia, vt nullum prope dogma de iis rebus à Theologis ſcriptum (ſi tamen naturali lumine compertum ſit) quod illi è libris Ariſtotelicis non hauſerint. Itaque paſſim refert, quod Platonem eius ſectatores Diuinum, Ariſtotelem vero Dæmonium, quaſi medium quendam ingenii inter diuinum, & humanum appellauerint. Nec enim id recte ex eo colligas, quod ille plura de diuinis, quam Ariſtoteles ſcripta reliquerit; niſi verius, & acutius de iis rebus ſcripſiſſe confirmes.

Quod vero Ariſtoteles Platonis ingenio contentus fuit, Plato autem plura cognoſcendi cauſa multas regiones peragrauit ad ſciendi ſtudium potius, quam ad ingenium referendum eſt. Quin ſi Plato tam longa peregrinatione tantam externæ Philoſophiæ cognitionem in Græciam reportauit quid opus erat Ariſtoteli, vt Philoſophiæ cauſa peregrinaretur, relicta Platonis Academia, & aliorum inſignium Philoſophorum Socra-

tis

Libri de diuina ſapientia ſecundum Ægyptios.

Etſi Plato de diuinis rebus plura ſcripſit; plura tamen peccauit.

Quare Ariſtoteles diſcendi gratia

Digitized by Google

-tia peregrinatus non ſit.

A tis olim diſcipulorum familiaritate, eo præſertim tempore, quo magis, quam vnquam alias Athenæ Philoſophiæ ſtudiis floruerunt.

Defertur Platoni eloquentia palma.

Ad id vero, quod extremo loco pro Platone afferebatur, non negamus dandam eſſe Platoni palmam eloquentiæ, quod is in ea re magis ſe exercuerit: Ariſtoteles vero, etſi mirabili proprietate, ac grauitate verborum vſus eſt, tamen intelligentiæ rerum ſtudioſius incubuerit. Id quod ipſe Ariſtotel. non obſcu- B re ſignificat 2. Politicorum libro; *Socratis*, inquit, *ſermones* (hoc eſt, Platonis vbique Socratem inducentis) *nimis elaborati ſunt, & compti, & qui rerum nouarum tum inquirendi ſtudium præ ſe ferant; ſed difficile fortaſſe eſt recte omnia præſtare*: quaſi dicat, adeo ſtudioſe conſectanti orationis ſplendorem, difficile eſſe rerum etiam perfectam cognitionem conſequi. Quod vero attinet ad ea lumina orationis, quæ in eruditione poſita ſunt, nemo inferio- C rem fecerit Ariſtotelem, qui eius ſcripta perlegat, niſi quod enitet magis eruditio, & varia multarum rerum notitia Platonici ſermonis lepore condita. Id quod in cauſa eſt, vt non pauciores humanarum literarum profeſſores quam Philoſophi ſibi quaſi iure ſuo Platonis lectionem vendicent.

Cur Plato à non Philoſophis etiam legatur.

Deniq; cum Cicero, & D. Auguſtinus Platonem excipiunt, niſi alia loca inuenirentur, quæ magis Platoni fauerent, dici poſſet, id eos non iudicii faciendi de vtroq;, ſed potius D declinandi cauſa dixiſſe, vt qui nullam de Platonis ingenio ſentẽtiam ferre voluerint, cum Ariſtotelem omnibus anteponebãt quicquid omnino de eorum comparatione dicendum videretur. Verum cum illi quibuſdam aliis locis perſpicuo iudicio Platonem Ariſtoteli præferant; reſpondendum eſt, non mirum id eſſe, cum ambo Platonem, non ſolum doctrinæ cauſa, ſed magis forſitan eloquentiæ ab in- E eunte ætãte velut præceptorem ſummo ſtudio coluerint: Ariſtotelem vero ſerius ac leuius, & ſolius cognitionis rerum cauſa legerint: quanquam vix cauſa hæc ad Diuum Auguſtinum deferri poteſt, qui parum admodum in lectione Ariſtotelis verſatus fuit. Itaque non eſt, cur Platonis ingenium propter eorum iudicium Ariſtotelico anteponendum ſit, præſertim cum reliqua ferme Philoſophorum ſchola reclamet, eorum præcipue, qui F vtrumque Philoſophum diligenter & conſiderate euoluerunt. Satis nobis ſit, quod Cicero Platoni addictiſſimus nunc maxime admiretur Ariſtotelem, nunc illum dicat *virum ſingulari ingenio, dicendi etiam copia, & ſuauitate incredibili*; alias *nihil eo fuiſſe acutius, nihil neruoſius, nihil in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrius*. Quibus eiſdem pene titu-

Cur Aug. & Cicero Platonem Ariſtoteli antepoſuerint.

Quo loco Ariſt. à Cicerone ſit habitus.

A lis illum inſignem facit pleriſque locis Auguſtinus Platonici nominis non minus ſtudioſus. Satis igitur videtur confirmatum eſſe, ingenium Ariſtotelis cæterorum omnium Philoſophorum ingeniis eſſe præferendum.

Quo ab Auguſt.

Quin etiam addiderim, non deeſſe magnæ authoritatis viros, qui Ariſtotelem ingenii cauſa præter modum laudibus efferant. Nam vt alios omittam, Philoponus *in vita Ariſtot.* egregius author, non ſolum aſſerit Ariſtote- B lem nullam partem philoſophiæ imperfectam ſua explicatione reliquiſſe, propriaq; rerum ſolertia vniuerſam caſtigaſſe optimiſque præceptis inſtruxiſſe, ſed etiam in ea humanum captum exceſſiſſe. Auerrois item, qui ab eius diligenti explanatione commentatoris cognomine appellatus eſt, operum Ariſtotelis præſtantiam *in proœm. Phyſ. 3. Met. non longe à fin. 3 de anima, comment. 14. & in aliis locis.* admiratus non dubitat hoc elogio Philoſophum C commendare, *Vnum eſſe Ariſtotelem, qui credi debeat regula, & exemplar à natura exhibitum, in quo ſumma perfectio, quæ homini in mortali vita degenti naturaliter contingere poteſt, eluceat, ac demonſtretur, tantam ingenij vim miraculum quoddam eſſe, eumque, qui hac mentis felicitate præditus eſt, diuinum magis, quam humanum appellandum eſſe.* Quæ laudes, etſi modum excedunt, vt præfati ſumus, eo tamen à nobis commemoratæ ſunt, vt intelligas, quantum D veteres Ariſtotelis ingenio tribuerint. Sed iam quæ fuerit Ariſtotelica ratio philoſophandi, videamus.

A Philopono.

Ab Auerrois.

De ratione philoſophandi Ariſtotelis.

Capvt IV.

Philoſophia etymologia.

PHiloſophia, ſi vim nominis ſpectes, nihil eſt aliud, quam amor ſtudiumve ſapientiæ, *Cicero 2. Offic.* ſi vero rem, cui, authore E Pythagora, hoc nomen inditum eſt, idem eſt quod ſapientia. *Auguſt. 8. de ciuit. Dei, c. 2. Cic. 5. Tuſcul. Laert. in præfat. vitarum.* Itaque Philoſophia non eſt actus habituſve voluntatis, vt nomen præ ſe fert, ſed intellectus. Quem habitum, cum Pythagoras in ſe imperfectum eſſe experiretur, rogatus à Leontio Phliaſiorum Principe, qua maxime in re ſapiens eſſet, reſpondiſſe ferunt, ſe non eſſe σοφὸν, id eſt, *Sapientem, ſed φιλόσοφον, hoc eſt, ſapientiæ ſtu- F dioſum. Auguſtin. loco citat. Laert. in Pythagor. ex Socrate, & loco citato ex Heraclide Pontico. Lact. lib. 4. cap. 2 & 14. Cicer. 5. Tuſculan. Quin. lib 12. cap. 11. Met. 2. cap Plato in conuiuio, ſectione 8. Vt 1. Topicor. cap. 2. & 4. Meta. cap. 2. text. 4. 5. & 6.* Hinc nomen ſapientis, quo plerique ſuperiorum ad inanem gloriam aut quæſtum abutebantur: in nomen Philoſophi mutatum eſt,

Pythagoras nõ ſe ſapientem ſed philoſophum nominat.

Quid differãt ſapientia & philoſophia.

& ſapientiæ in philoſophiæ. Itaque differt philoſophia à ſapientia non aliter, quam ſapientia inchoata à perfecta, & abſoluta, propter quam nominum cognationem ſæpe alterum vocabulum pro altero vſurpatur. Ita fit, vt nomine Philoſophorum nonnunquam ſignificentur ii, qui nunquam perfectam rerũ cognitionem ſunt aſſecuti, vt cum Ariſtoteles primo huius operis libro ait, *cognitionem effectorum & ignorationem cauſſarum impuliſſe homines, vt philoſopharentur*, hoc eſt, vt cauſſas rerum inueſtigarent, & cum Plato in conuiuio ſcribit, *nec ſapientes, nec prorſus ignorantes eſſe philoſophos, ſed eos, qui medio quodam modo ſe habent.* Alias autem ſignificantur ii, qui perfectam rerum intelligentiam ſunt conſecuti, vt cum Ariſtoteles Philoſophum a Dialectio diſtinguit, & Philoſophiam in varias ſcientias diſtribuit, quo pacto Philoſophia, vt Ammonius *in prædi. vt refert Plutarch. initio operis de placitis philoſophorum*, ex Platone colligit, *eſt cognitio rerum, vt ſunt*, ſeu quod eodem redit, *perfecta earum intelligentia.* Nam definitio illa, qua Stoici dicunt, *Philoſophiam eſſe rerum diuinarum, humanarumque ſcientiam*, non conuenit in quamlibet partem Philoſophiæ, ſed in omnes ſimul, vt nomine humanarum rerum intelligamus inferiores, nobiſque familiares, nomine autem diuinarum, ſuperiores, & ab humano conſortio remotiores. 1. *Metaph. c. 7. Text. 51.*

Philoſophia definitio ex Platone. Ex Stoicis.

Philoſophorũ ſectæ ex Ionica familia.

Poſtquam igitur rudis adhuc illa Priſcorum, & (vt Ariſtoteles vocat) *balbutiens Philoſophia* expreſſiorem in Socrate formam accepit, tria præcipua Philoſophorum genera ex Ionica familia orta ſunt, tametſi ante Socratem quædam eorum ſemina, aut etiam, quod ad rem attinet, non parua incrementa præceſſerunt: Academicorum, inquam, Stoicorum, & Peripateticorum. Nam Epicurei, etſi quartum genus quoddam Philoſophorum conſtituunt, non ab Ionica tamen, ſed ab Italica familia prodiiſſe cenſentur, & cum omnia ad voluptatem retulerunt, digni ſunt, qui è Philoſophorum choro eiiciantur. Ionicam familiam eam vocant, cuius caput fuit Thales à Mileto Ioniæ vrbe clariſſima Mileſius appellatus, cui ex ordine ſucceſſerunt Anaximander, Anaximenes, Anaxagoras, Archelaus, Socrates. Italicam eam appellant cuius auctor fuit Pythagoras, qui etſi Samius fuit patria, vt plerique volunt, quia tamen in ea parte Italiæ, quæ nunc Calabria, olim Magna Græcia dicebatur, Philoſophiam profeſſus eſt, Italicæ familiæ Princeps fuit appellatus: cui ſucceſſit Telauges filius, ei Xenophanes, huic Parmenides, Parmenidi Zeno Eleates, Zenoni Leucippus, ei Democritus, quem audiuit Nauſiphanes Epicuri præceptor. *De his & aliquot ſequentibus vide Auguſtin. de ciuit. Dei, libro 8 cap. 2. Laert. in præfat. Vitarum. Euſeb. Cæſar. 14. de præparat. Euangel. c. 2. & alios. Auguſtin. & Laert. locis citat. & in Pythagor. Hieron. in libell. contra Iouin. Auguſtin 8. de ciuit. Dei, cap. 12. Laert. in Platon. & in præfat. vitarum. Cic. Acad. 1. & libro 2. & aliis locis. Laert. in Platon. Arceſila. & aliis locis. Idem in præfat. Vitarum. & Auguſt. de ciuitate Dei, cap. 12. Lege Lactant. lib. 3 c. 4. Cic. Acad. 1. eod. lib. 2.*

Epicurei reiiciuntur.

Italicæ familiæ caput Pythagoras.

Academicorum princeps Plato.

Atque Academicis quidem Gymnaſium Platonis nomen dedit, ipſe vero Plato philoſophandi normam & authoritatem. Docuit enim Plato in Academia nemore quodam Athenarum ſuburbano, quod ab Heroe Academo nomen accepit, vt Laertius ſcribit, atque ea ratione docuit, vt more Socratis nihil aſſerendo totus in inquiſitionem veritatis incumberet, quæ fuit Academicorum propria philoſophandi ratio. Placuit enim Platoni Socratis ironia, qua ſcientiam diſſimulans in omnem partem ſe vertebat diſſerendo, nihilque ex ſe, ſed aliorum confeſſione concludebat: quod plerique eius ſectatores factum ideo putarunt, quia de rebus omnibus dubitaſſet, tametſi qui illi in Academia vſque ad Arceſilam ſucceſſerunt (quorum primus fuit Speuſippus eius ex ſorore nepos, ſecundus Xenocrates, tertius Polemon, quartus Crates Arceſilæ præceptor) diſſimulationi potius ſcientiæ, quam dubitationi id tribuerunt. Arceſilas vero, cum Pyrrhonis Sceptici nihil approbantis ſententiam amplexus eſſet (ſi vlla tamen ſententia eſſe poteſt nihil approbantis) primus omnium in Academia docere cœpit, nihil eſſe ἀκατάληπτον, id eſt, *comprehenſibile*, ſed omnia incerta, & quæ percipi nullo modo poſſent, idque Platonem ex perſona Socratis docere voluiſſe, cum nihil ex ſe, ſed ex aliorum confeſſione ſcriptum reliquiſſet. Cui philoſophandi rationi qui addictiores fuerunt σκεπτικοὶ & ἐφεκτικοὶ, hoc eſt, *conſideratores*, & (vt ſic dicam) *cognitores* dicti ſunt, quia metuentes, ne quid falſum admitterent, de rebus omnibus hæſitabant, & à quauis aſſertione aſſenſum cohibebant: quo titulo illi à Dogmaticis diſtincti ſunt, qui certa dogmata in philoſophia ſequebantur. Hinc orta eſt diſtinctio Academiæ in veterem & nouam, ab iis vſurpari cœpta, qui contendebant, mirabilem hanc ἀκαταληψίαν, ab Arceſila inductam ſuperioribus Academicis non placuiſſe. Itaque Arceſilas renouato more illo diſſerẽdi Platonico, quem ſuperiores Academici reliquerant, caput nouæ Academiæ haberi cœpit, cui ſucceſſit Lacydes

Socratis ironia.

Arceſilas Pyrrho.

Sceptici & Ephectici.

Dogmatici.

Academiæ veteris & nouæ diſtinctio.

Euandri

Digitized by Google

Euandri præceptor, Euandro Egeſimus, cuius A auditor fuit Carneades, à quo 3. Academia propterea dicitur inſtituta, quod & Academicum diſputandi morem languentem excitauit, & ἀκαταληψίαν ita retinuit, vt diceret tamen aliquid eſſe certi, & quod approbari poſſit. Eſſe enim aliquid probabile non impeditum, cui ſapiens ſine temeritatis, aut leuitatis nota aſſentiatur. Quam ſectam retinuerunt Clitomachus Carneadis auditor, & Philo huius diſcipulus, in quo fere apud Græcos B Academia deſiit. Ac referunt quidem Academici originem ſuæ philoſophiæ non modo ad Platonem & Socratem, ſed ad veteres etiam illos Empedoclem, Anaxagoram, Parmenidem, & Xenophanem, quod nonnunquam dicant abſtruſa eſſe omnia, nihilque omnino, quale ſit, percipi poſſe. Sed quanta calumnia id faciant Academici, quamque abſurda ſit eorum philoſophandi ratio, alio loco oſtendemus. Nunc ſatis ſit noſſe hoc C genus Philoſophorum, Arceſilam præſertim, eiuſque ſectatores, non ſecus commouiſſe, ac concitaſſe bene conſtitutam philoſophiam, quam à Tiberio Gracho (vt Ciceronis exemplo vtar) Romanæ Reipublicæ otium perturbatum eſt. Deſperata enim perceptione, ſiue comprehenſione veri, nihil eſt, quod quiſquam ſapientiæ, quæ nulla futura ſit, dare operam debeat; inane fuerit Philoſophorum, non ſolum ſtudium, ſed etiam nomen: nec ſe- D cus facient, qui verum inuenire enitentur, quam, *ſi volantia* (vt ait Ariſtoteles 4. *Met. c. 5. tex. 11.*) *inſequantur*: quod & cum naturali ſciendi deſiderio, quod non fruſtra datum eſt, & cum euidentiſſimis experimentis aperte pugnat. Illud etiam abſurdiſſimum ex hac philoſophandi ratione ſequitur, nihil eſſe, quod quiſquam natura ſua laudandum, aut reprehendendum poſſit dicere, ſed ſolis legum ſtatutis virtutes & vitia metienda eſſe, quo quid E indignius humana natura, quid etiam ſeditioſius dici poteſt? Denique in hoc maxime Philoſophorum genus conuenit illa D. Pauli *ad Rom. 1. Tertull. aduerſ. Hermog.* reprehenſio: *Euanuerunt in cogitationibus ſuis*. Cumq; pluri-

Academici ad quos referant originem ſuæ philoſophiæ.

Incommoda Academicæ ſectæ.

Quam multæ hæreſes ad Academiam referri poſſint.

mæ hæreſes in peruerſam aliquam philoſophandi rationem referri poſſint, quam multa opinionum monſtra ex hac mentis inconſtantia, affectuſque libertate prodierint, ſatis intelliget, qui ſuperiora ſecula percurrerit: certe noſtra ætate in hanc fere deſinit licentia F Lutherana, vnde Adiaphori, & qui ſpecioſo nomine libertatis conſcientiæ ſe protegunt, denique Gentilitas & Atheiſmus.

Stoici (*vt refert Laertius in Zenone Cit. in præfat. vitarum. Euſebius loco cit. Cic. in Academ. & alij.*) ἀπὸ τῆς στοᾶς, id eſt, *porticu*, nomen acceperunt. Docuit enim Zeno Cittieus Stoicorum princeps in quadam Athenarum porticu, quæ ποικίλη (quod Latine eſt varia) à picturæ varietate dicebatur: cuius philoſophandi ratio, etſi in aliis præceſſit, in eo tamen excelluit. Nam cũ Antiſthenes Socratis auditor magis amaſſet in præceptore conſtantiã vitæ ac morum, quam liberam illam in quamcunq; partẽ diſputandi conſuetudinem, quæ Platoni placuit: eo rigoris ac inhumanitatis proceſſit in philoſophia, vt duram ac rigidam Cynicorum ſectam, à mordendi reprehendendiue conſuetudine caninam appellatam, inſtituerit. Antiſtheni ex ordine ſucceſſerunt Cynicus Diogenes, & Crates Thebanus, qui rationẽ candem philoſophandi non modo retinnerunt, ſed etiam auxerunt. Hanc duritiem & ſeueritatem cum magna ex parte approbaſſet Zeno Cittieus Cratetis diſcipulus, ſimulq; diſputandi ambitione commotus, aſſidue ἀκαταληψίαν Arceſilæ condiſcipuli euertere conaretur (audiuit enim & Polemonẽ, cuius diſcipulus fuit Arceſilas) Cynica philoſophia ad humaniorẽ formam reducta, ſectam peculiarem inueſit, contrariam omnino Academicorum philoſophiæ. Nam cum Academici, quod ad cognitionem attinet, nihil percipi poſſe aſſererent: quod vero ad affectum, nihil ſuapte natura honeſtum aut turpe, ſed humano duntaxat inſtituto & voluntate dicerent, & in res etiam, quæ ſupra nos ſunt (de quibus eadem ratione ambigebant) impii & iniurioſi eſſent: Stoici contra tam multa vt certa & indubitata admittebant, vt ſomniis etiam fidem habendam dicerent, tanta ſeueritate turpia ab honeſtis, & omnino mala à bonis diſcernebant, vt quoduis delictum nefarium ſcelus eſſe contenderent: *peccata quippe omnia, quia contra rationem eſſent, paria eſſe, nec minus peccare eum, qui gallum gallinaceum, cum opus non eſſet, ſuffocaret, quam qui patrem occideret, neminem præditum eſſe virtute, qui affectu aliquo etiam miſericordia, aut clementia, aut gratia vel minima ex parte moueretur.* Denique adeo humana diuinis ſubiecta eſſe aſſerebant, vt in extremam ſuperſtitionem inciderent. Omnia enim fati neceſſitate fieri aſſeuerabant, & vſque eo inſaniebant, vt vitia etiam quantumuis grauia ab hominibus patrata, Deo tribuerent. Quorum peruerſa ratio philoſophandi, quam aliis locis impugnabimus, occaſionem dedit hæreſibus quamplurimis, cuiuſmodi fuit Manichæorum, & noſtra ætate Lutheranorum, in quorum ſectam confluxit omnium errorum colluuies.

Stoicorum princeps Zeno Cittieus.

Antiſthenes Cynicæ ſectæ parens.

Quo pacto Zeno Stoic. ſectam inuexit

Academicorum dogmata.

Stoicorum dogmata.

Lutherani Stoicorũ dementia ſectatores.

At Peripatetici, quorum origo ſupra expoſita eſt, vt authore Ariſtotele mediam quãdam viam ingreſſi ſunt vtraque extrema declinara,

Peripatetici.

A ita veram & germanam philoſophandi rationem inuenerunt. Ariſtoteles enim ſummo ingenio atque iudicio quaſi arbiter ſedens inter diſſentientes ſuæ ætatis Philoſophos, Academicos præſertim & Stoicorum parentes. Cynicos, eam philoſophandi formam tradidit, qua & effrænatam aliorum licentiam coerceret, & aliorum duritiem & pertinaciam retunderet. Docuit enim *in Analyticis*, *Topic.* 4. *Met. & alibi ſæpe*, plurima eſſe ex ſe certiſſima, & indubitata, quæ vocauit per ſe nota: B alia vero, quę eorum perſpicuitate certa eſſent, & quæ conuelli nullo modo poſſent, in quibus artium omnium, & ſcientiarum præcipua dogmata conſiſterent: alia deinde, quæ etſi certa eſſent natura ſua: poſſent tamen admittere aliunde inconſtantiam, quod etiam genus rerum Philoſophorũ curæ ſubiectum eſſe voluit. Denique alia vtramque in partem ex æquo poſſe cadere, de quibus iam, vt nulla eſſet certitudo, ita neque ſcientia aut ars vlla. C Atque vt in doctrina veri inueniendi rectiſſimam & tutiſſimam viam docuit, ita & in morum diſciplina, 2. *Ethic. ad Nicomachum*, *& alibi*. Coniunxit enim virtuti affectus ad mediocritatem redactos, quod eſſent officiorum exercitationi non parum vtiles, multarumque inſignium actionum inſtrumenta à natura tributa. Denique de diuina natura multa præclare docuit. Quanquam enim non attigit penitus interiora illa, quæ diuina D reuelatione nobis nota ſunt, & in iis, quæ humano ſenſu intelligi poſſunt, nonnulla peccauit, in impietatem tamen aut ſuperſtitionem Academicorum & Stoicorum non eſt prolapſus. Ita factum eſt, vt cum Peripatetica diſciplina cæteras Philoſophorum ſectas ſumma autoritate correxerit, à ſola pene doctrina fidei Chriſtianaque philoſophia emendata ſit. Nec vero in iis tantum artibus, quæ in rebus verſantur, principatum obtinet do- E ctrina Peripatetica, ſed in dicendi etiam diſſerendiq; tradendis facultatibus. Nam etſi ipſe dicendi vſus maior fuit in Academia, è cuius ſpatiis Cicero ſe Oratorem extitiſſe gloriatur, ad Philoſophum tamen, quatenus Philoſophus eſt, non dicendi vſus, ſed conſtitutio artis dicendi ſpectat, quæ à nullo Philoſophorum accuratius, quam ab Ariſtotele tradita eſt. *Vide Aug. contra Creſcon. c.* 19 *Cic. de clar. Ora.* F In diſſerendi autem facultate, etſi plerique ſunt, qui Stoicis primas deferant, quod diſſerendi formas omnium diligentiſſime ſint perſecuti, id tamen magis ob præceptorum multitudinem & ſubtilitatem, ſeu, vt verius dicam, tenuitatem, quam propter doctrinæ præſtantiam dictum crediderim. Tradidit enim Chryſippus, Stoicorum in hac re princeps, plurima & exquiſitiſſima diſſerendi pręcepta, quorum cauſa ſæpe Stoici apud Cic. (*vt in* 3. *de finib.*) Peripateticis inſultant, eoſq; quaſi tardos in arte diſſerendi contemnunt. Sed primum facile eis fuit, multis ac præcipuis diſſerendi præceptis ab Ariſtotele traditis, multa etiam addere, ſeu potius ab Ariſtotelicis quaſi fontibus deducere. *Vide Cic. in Top. ad Treba.* Deinde Stoici ſola iudicandi parte aſſumpta totam inueniendi rationem reliquerunt: Ariſtoteles 2. *Elench. c. vlt.* non ſolum inueniendi methodum primus inuenit, ſed totam etiam iudicandi rationem ita emendauit, auxit, atq; fundauit, vt eius quoque author merito & dici & haberi debeat. *Cic. de Orat. ad Brut.* Poſtremo, aliud eſt, grauiter, moderate & accommodate ad vſum diſſerendi præcepta tradere, quod fecit Ariſt. aliud nullo pondere rerum, nulla habita ratione vtilitatis per infinitas concludendi formulas, quas vſus neſcit exſpatiari, quod vt nulli acutius, quam Stoici fecerunt, ita nulli ſpinoſius & inutilius. Quocirca parũ refert, quod illi Peripateticos quaſi tardos in diſſerẽdi ratione irrideant, cum magis ipſi ridendi è toto terrarum orbis theatro, cum tota pene ingenti illa Chryſippi Bibliotheca multis iam ſeculis eiecti ſint, ſolaq; Ariſtotelis Dialectica teratur manibꝰ, ſola in Philoſophorum ſcholis audiatur. Quapropter cum ratio philoſophandi Ariſtotelis tanto interuallo cætera anteierit, mirandum non eſt, ſi Peripatetica doctrina morte Ariſtot. Theophraſtiq; eius ſucceſſoris, & Academicorum authoritate (quę eo tempore ingens erat) longo annorum ſpatio ſuppreſſa, & pene ſepulta, inuentis tandem ac cognitis libris Ariſtotelis, tanta ſeſe luce extulerit, vt breui diſiectis Academicorum & Stoicorum tenebris, omnes totius orbis ſcholas obtinuerit, cumque locum in Chriſtiana Republica (quod maximæ authoritatis argumentum eſt) ſit conſecuta, vt eius tantum alumni inſignibus doctorum philoſophiæ ornandi iudicentur.

Ratio philoſophandi Ariſtotelica.

Præfertur cæteris Peripatetica doctrina.

Cur primæ partis in Dialectica Stoicis deferantur à quibuſdam.

Inueniendi methodum prætermiſſam à Stoicis.

Authoritas doctrinæ Ariſtot. quanta.

Cur priſci Eccleſiæ Doctores Academiæ Veteris, & Stoicam doctrinam Peripateticæ antepoſuerint.

CAPVT V.

NON eſt tamen ſilentio prætereundum hoc loco, quanto aliter priſci Eccleſiæ Doctores de Ariſtotelica doctrina videantur ſenſiſſe, ne cauſa huius rei non cognita verioris philoſophiæ Magiſtris repugnare videamur. Etenim Auguſtinus (8. *de Ciuitate Dei, per multa capita.*) clariſſimum Eccleſiæ Occidentalis lumen (ab eo enim, quaſi recentiori potiſſimum exordiar) Platonis doctrinam

Platonis doctrinam anteponi ab Ariſt.

non

non modo ingenii cauſa, de qua re ante dictum eſt, ſed veritatis & ſoliditatis doctrinæ, qua de nunc agimus, ita cæterorum omnium doctrinis prætulit, vt ſæpe dixerit, *Platonica familia Philoſophos facilime omnium, paucisque mutatis, poſſe fieri Chriſtianos, quod eorum diſciplina cum Chriſtiana maxime conſentiat.* Hieronymus vero ſummæ eruditionis ac præcipuæ auctoritatis Doctor videtur Stoicos cæteris præferre, quod in pleriſque cum noſtra, id eſt, cœleſti diſciplina concordent. Eius præceptor Gregorius Nazianzenus, cui ſingularis diuinarum literarum cognitio Theologi cognomen peperit, vſque adeo Ariſtotelis doctrinam deprimit, vt Theologum hominem inſtruens in hæc verba prorumpat: *Nimis humana atque abiecta huius viri dogmata confuta,* & cætera. Epiphanius libro ſecundo contra hæreſes ſcribit, *nouos quoſdam Ariſtotelicos à præceptore ſuo Ariſtotele veneni iaculationem ſibi ipſis affricuiſſe, & Spiritus Sancti innocentiam, ac manſuetudinem perdidiſſe. Et lib. 3.* Doctrinam Ariſtotelicam fabulamentum appellat, *Hæc,* inquit, *tollunt totum ſyllogiſticum verborum tuorum, ô Aeti, fabulamentum, & fieri non poteſt, vt nos impellas, vt diſcipuli fiamus præceptoris tui Ariſtotelis.* Tertullianus multo his antiquior, & D. Cypriano iudice Latinorum ſcriptorum optimus, *miſerum vocat Ariſtotelem doctrinæ cauſa,* aliiſque huiuſmodi conuiciis, vt hominem in philoſophandi ratione infelicem, ſæpe exagitat. Denique Iuſtinus Martyr primitiuæ Eccleſiæ egregius Philoſophus, in ipſa prima Chriſtianæ familiæ inſtitutione, non contra Platonem; non contra Stoicos peculiarem librum ſcribendum putauit, ſed contra vnum Ariſtotelem, vt eius dogmata refelleret. De his, quæ fortaſſe non immerito dicat aliquis noſtro inſtituto aduerſari, vide Hieronym. *in epiſtol. ad Dioſcorum, quæ eſt 56. & in lib. de vera relig. c. 4. Hier. in Iſaiam ad c. 11. Inurat. 1. de Theolog. contra Eunomianos Hær. 69. 76. Tertull. lib. de præſcr. aduerſus hæreti. Liber inſcribitur de quorundam Ariſt. decretorum reprehenſione.*

Stoicorum ab Hier.

Carpitur Ariſtot.

Verum ſi quis mature rem expendat, aperte intelliget, non eſſe noſtrum ſeu potius totius Orbis hac ætate iudicium Patrum iudicio contrarium. Nam ſi Ariſtotelis dogmata prima quidem ſpecie ſpectentur, & cum veteris Academiæ, ad Stoicorum decretis conferantur, nulla magis videbuntur abhorrere à Chriſti Seruatoris noſtri doctrina.

Quam videatur Ariſtotelica doctrina aliena à noſtra diſciplina.

Si enim de vita, & motibus ſit quæſtio, nemo dubitabit Stoicorum diſciplinam ſimiliorem videri noſtræ. *Nazianz. ad Philagrium.* Ariſtoteles enim eum ſolum dicit beatum, qui cum actione virtutum, ſatis bonorum A corporis & fortunæ poſſideat: Stoici vero bonum virum beatum eſſe pronunciant, etiamſi in Phalaridis tauro concremetur, quod plane cum doctrina Chriſti (*Matth. 5.*) videtur conſentire, qui beatos eſſe docet eos, qui labores, & ærumnas propter virtutis cultum perferũt. Quocirca Enchiridion Epicteti nobiliſſimi Stoici, vt eum appellat Auguſtinus 9. *de ciuit. Dei, cap. 5.* inſtitutio quædam videri poteſt hominis B Chriſtiani ad veram fœlicitatem contendentis, quod ſola animi bona curare doceat.

Stoicorum doctrina in quibus Chriſtianæ religioni conſentanea.

Epicteti Enchiridion quale.

Si vero quæſtio ſit de Mundi ordine, de Animorum immortalitate de bonorum præmio, & pœna malorum, atque omnino de vniuerſa Dei prouidentia, quæ ſunt Chriſtianæ religionis præcipua fundamenta, nemo non putabit, ſi modo prima quaſi ſuperficie rem conſideret, Platonicam (*in Timæo*) doctrinam plurimum cum noſtra conuenire; Ariſtoteli- C cam à noſtra valde alienam eſſe. Docet enim Plato, quemadmodum & fides orthodoxa, Mundum initium habuiſſe, quem tamen Ariſtoteles ab omni æternitate fuiſſe non ſolum affirmat, ſed etiam forſitan ſe demonſtraſſe putat. Aſſerit nobiſcum Plato (*in Phædone, & ſæpe alibi*) animos immortales eſſe, at de ea re Ariſtoteles ambigue, & inconſtanter videtur loqui. Ponit Plato bonorum præmia, & malorum ſupplicia, atque ad omnia omni- D no Dei prouidentiam extendit, quemadmodum & nos: Ariſtoteles vero nec de præmio, aut ſupplicio quicquam perſpicue ſcribit, nec peculiarem Dei prouidentiam in rebus, quæ gignuntur, & intereunt, videtur agnoſcere.

Plato quid doceat noſtræ fidei congruens.

Denique ſi controuerſia ſit de iis, quæ ſunt ſupra humanum captum, ſolaque diuina reuelatione nota eſſe poſſunt, legimus in Platone (*in Timæo*) productionẽ diuini verbi, quod eſt arcanorum orthodoxæ fidei maximum. a- E lia pleraque eius generis myſteria, quæ in ſacris voluminibus habentur: ea tamen Ariſtoteles non ſolum non attigit, ſed doctrinæ etiam ſua videtur impugnare.

Hac de cauſa, etſi ab exordio naſcentis Eccleſiæ omnibus Philoſophis repugnarunt Catholicæ fidei Doctores, ſtultam eſſe docentes omnem ſapientiam, quæ doctrinæ Chriſti aduerſaretur: in id tamen præcipue incubuerunt; vt Peripateticæ doctrinæ auctoritatem F eleuarent. Didicerant quidem ex Chriſto Seruatore noſtro (*Ioan 10.*) Philoſophos omnes *fures fuiſſe, & latrones, quod non eſſent ingreſſi per oſtium fidei,* diuinæque reuelationis, quæ per illum completa eſt, quod *multas Dei veritates in iniuſtitiam detinerent,* quod plurimos errores pro veritatibus venditarent. (*ad Rom. 1.*) Didicerant quoque ex Paulo (*ad Coloſſ. 2.*)

Cur priſci doctores magis inſectati ſint Ariſtotelem.

Quandiu Alexandrum erudiuit.

Poſtquam vero Alexandrum per quiuquēnium literarum ſtudiis ſatis inſtirutum exiſtimauit, Athenas petiit, iu quam vrbem cum veniſſet, & in Academia Xenocratem ſuum condiſcipulum docentem vidiſſet, decreuit etiam ipſe gymnaſium aperire & publice Philoſophiam profiteri. Quod fecit in Lyceo, vbi tredecim annis docens ſectam Peripateticorum inſtituit, quæ hoc nomine appellata eſt, quod ipſe deambulando diſputare conſueuiſſet. Tradebat autem ſimul cum Philoſophia Oratoriam, vt intelligendi, dicendique ſimul magiſterio non ſolum doctos, ſed diſertos etiam & eloquentes diſcipulos efficeret.

Quandiu in Lyceo docuit.

Alexandri in Ariſtotelem pietas.

Magna porro fuit Alexandri in Ariſtotelem pietatis teſtificatio: nam & Stagiram eius patriam, quæ ſolo æquata fuerat, de integro condidit, *Plutarch. in Alexandro. Plin. lib. 7. c. 29 Laert. in Ariſt.* & crebris vſurpabat ſermouibus, *Non minus ſe Ariſtotelem, quam genitorem, amare: ab hoc enim viuendi, ab illo bene viuendi rationem aſſecutum. Laert. & in Ariſtot. & lib. 4. apoph num. 41. Plin. lib. 8. cap 16.* Quantam vero adhibuerit diligentiam, pecuniamque erogauerit, nihil vt Ariſtoteli deeſſet, quod ad perueſtigandas rerum naturas eſſet opportunum. Plinius his verbis declarat: *Alexandro Magno Rege inflammato cupidine animalium naturas perno ſcendi, delegataq; commentatione Ariſtoteli ſummo in omni ſcientia viro, aliquot millia in totius Aſia, Græciaque tractu parere iuſſa: omnium, quos venatus, aucupia, piſcatuſq; alebant, quibuſque viuaria, armenta, aluearia, piſcinæ, auiaria in cura erant, ne quid vſquam gentium ignoraretur ab eo: quos percontando quinquaginta ferme volumina illa præclara de animalibus cōdidit.* Sunt (*apud Athenæum 9. lib. Dipnoſoph.*) qui dicant impendiſſe Alexandrum in huius operis confectionem octingenta talenta, hoc eſt, quadringenta & octoginta millia noſtrorum aureorum, quod Budæus *lib. 2. c. 29.* de aſſe colligit. Ita factum eſt, vt viuente Alexandro, facile Ariſtoteles eius præſidio æmulorum inuidiam ſuperarit.

Expenſæ Alexandri ne quid deſit Ariſtoteli ad philoſophandum.

Verum Alexandro vita defuncto, qui eum oderant, venenum aliquantulum repreſſum peſtilentius euomuerunt: nam in iudicium vocatus & crimine impietatis accuſatus, quod eſſet ἄθεος καὶ ἀσεβὴς, hoc eſt, quod deos eorumque cultum aſpernaretur, cauſam tum primum pro ſe egit, quam ſolam dixit toto vitæ tempore. *Seneca de vita beata c. 32. Crinit. ex Origin lib. 10. c. 4 & Cœl. ex aliis lib 2. c. 2. & lib. 17. c 34. Iuſtin. in Paræneſi ad Gentes.* Deinde Athenienſiū iudicium veritus Chalcidem, quæ in Eubœa inſula eſt, ſe contulit. Vnde cum literis amicorum reuocaretur, reſpondit ſe *Athenas reliquiſſe, ne in Philoſophiam*

Inuidia æmulorum in iudicium vocatus, Chalcidem ſe confert.

A *bis delinquerent Athenienſes*: Verebatur enim, ne ſi Athenas reuerteretur, extremo (quemadmodum Socrates) ſupplicio afficeretur. Itaque Chalcide deinceps verſatus, ſiue quod aſſidua meditatione quæſtionem de admiranda vi & natura Euripi ſepties die ac nocte reciprocantis explicare nou poſſet, viribus deſtitutus, vt ſcribunt Iuſtinus martyr, & Nazianzenus Gregorius *Oratione prima contra Iulianum Cœlius ex aliis lib 29. cap 8. Gellius lib.*
B *13 cap 5. & alii.* ſiue alia de cauſa morbo correptus ab omni ſectatorum cohorte, quæ inuiſendi gratia confluxerat, rogatus eſt, vt ipſe ſibi gymnaſii & magiſterii ſucceſſorem deligeret. Erant autem duo ex omnibus longe nobiliſſimi diſcipuli, de quibus ambigi poſſet vter eſſet gymnaſio præficiendus, Theophraſtus Lesbius, & Menedemus Rhodius: tum ille petiit, delibatiſque duobus vini poculis, altero Lesbio, altero Rhodio, *firmum & iu-*
C *cundum eſſe Rhodium dixit ſed Lesbium iucundius.* Quod cum dixiſſet, nemini dubium fuit, quin lepide ſimul & verecunde Theophraſtū illa voce Menedemo prætuliſſet.

Theophraſtum ſucceſſorem deligit.

Itaque Ariſtotelis ſucceſſore hunc in modum deſignato, cum extrema iam inſtare intellexiſſet, atque vt nonnulli (*Cœlio ex aliis lib. 16. c. 3. teſte*) referunt, dolore ſimul, ac ſpe in lachrymas amplius profuſus primæ cauſæ miſericordiam intentius imploraſſet, deceſſit è
D vita expleto ferme tertio & ſexageſimo ætatis anno, ſub id tempus, quo Demoſthenes orator in Calabria Thraciæ hauſto veneno vitam finiuit. *Laert. in Ariſt. & alii plerique.*

Quo anno moritur.

Alia nonnulla feruntur de Ariſtotele, quæ cum ab æmulis quos ille & doctrinæ & fortunæ cauſa plurimos habuit, partim videantur conficta, partim in deteriorem ſenſum accepta, non ideo fidem merentur, quod a quibuſdam ſcriptoribus referantur.

E

De libris Ariſtotelis.

CAPVT II.

SCRIPSIT porro Ariſtoteles ingentem librorum copiam, iu quibus maxima rerum cognitio, & incredibilis in omni diſciplinarum genere exercitatio elucet. Laertius *in Ariſt. Vt 1 Ethic. c. 12. & 1. de Moribus ad Eude-*
F *mum c 5 & 1 de Anima c. 4 text. 54 Vt 2. de Cœlo c. 9. text* 100. *Vt in epiſto a ad Alexandr. de qua Gell. lib 20. c 4. & Plutar. h.* ad quadringentos enumerat. Qui nunc extant. centum viginti ſummam non excedunt. Eorum alios vocat Ariſtoteles tum ἐξωτερικοὺς, tum etiam ἐγκυκλίους λόγους, hoc eſt, *populares & cōmunes*, quod dentur multitudini, & populari ſenſui ſint accōmodati.

Quam multos libros Ariſtoteles ſcripſerit.

Libri exoterici.

Digitized by Google

modari: cuiuſmodi ſunt ii, quos ſcripſit de Rhetorica Poeſi: de Animalium hiſtoria, in quibus ii etiam numerandi ſunt, quos appellat *τὰ ἐγκύκλια φιλοσοφήματα*, *quaſi vulgares de philoſophia quæſtiones, & quæ coram, circumfuſaque multitudine diſputabantur.* alios vocat *ἀκροαματικὰ*, id eſt, *auſcultatorios*, quod præceptoris opera, attentiſque & ingenioſis auditoribus indigeant, cuiuſmodi ſunt libri, quos vocant, Phyſicorum, qui ab hoc ſubtiliori docendi genere Phyſicæ, ſiue naturalis auſcultationis nomen acceperunt: tum libri Logici, præſertim Analytici, libri de Cœlo & Mundo, ac ſimiles alii, in quibus præcipue numerandi ſunt ii, quos in manibus habemus, quod & reconditiſſimam Philoſophiam contineant, & graui admodum docendi genere conſcripti ſint. *Vide Gellium in loco proximo citato, & Plutarch. in Alexand.* Atque hanc eſſe cauſam, cur hoc librorum genus auſcultatorium ſit appellatum, ipſe Ariſtoteles non obſcure ſignificauit, cum Magno Alexandro per literas expoſtulanti, quod res Philoſophicas, quibus ab illo inſtitutus fuerat, auſcultatoriis libris editis euulgaſſet, hunc in modum reſcripſit: *Auſcultatorias diſputationes, quas editas quereris, iudicans debuiſſe in arcanis ſeruari: ſcito neque editas eſſe, neque non editas, ab iis enim ſolis, qui nos audiuerunt, intelligi poterunt.* Quibus literis, etſi alii dicunt ſignificari hos ipſos libros primæ Philoſophiæ: alii eos, qui de naturali auſcultatione inſcripti ſunt: crediderim tamen eos omnes intelligendos, qui auſcultatorium & accuratum dicendi genus continent, eos præſertim, qui ad Philoſophiam naturalem & diuinam pertinent. *Hoc idem innuit Tho. initio phyſic.* Itaque Ariſtoteles, etſi ad mitigandam Regis indignationem præter modum locutus eſt (non pauci enim auſcultatorios libros aſſidua lectione, ac meditatione per ſeſe & intellexerunt, & commentariis illuſtrarunt) ſignificauit tamen difficile admodum hoc librorum genus ſine præceptore poſſe intelligi, nec id niſi ingenioſiſſimis, & in toto hoc ſcriptorum genere euoluendo & excutiendo exercitatiſſimis contingere.

Auſcultatorii.

Litera Alexandri ad Ariſtot. & Ariſtotelis ad Alexan.

Ex prioribus eſt Plutarch. in Alexandrum ex poſterioribus Simplicius, initio Phyſ. & alii. Albertus initio Phyſ. tract. 1. c. 4. Idem ſentit Ægidius Rom. in proœmio Phyſic.

Alberti ſententia de inſcriptione librorum de Phyſica auſcultatione.

Sunt tamen qui aliter intelligant auſcultationis nomen, cum de inſcriptione librorum Phyſicæ auſcultationis agitur. Albertus enim aſſerit ſignificationem eius tituli hanc eſſe: *De iis quæ in rebus naturalibus potius audiuntur tanquam principia, quam demonſtrentur*: quaſi velit Ariſtoteles ſignificare eos libros eſſe de principiis rerum naturalium, quæ in Philoſophia naturali non demonſtrentur, ſed ſupponantur. Auenrois autem *& Philoponus in proœmio Phyſicorum*, nihil

Auenrois quid de ea re.

A aliud ea inſcriptione ſignificare volunt, quam ſi Ariſtoteles diceret: *De doctrina rerum naturalium, ſiue de rebus naturalibus*, tranſlatis nimirum verbis ſignificantibus doctrinam quæ auditu percipitur, ad res, de quibus eſt ſermo. In qua eadem ſententia videtur eſſe Philoponus eodem loco: eorum tamen ſententia pugnat non ſolum cum iis, quæ dicta ſunt: ſed etiam cum omnium pene Græcorum ſententia. Quapropter Alberto reſpondendum eſt,

In his ſunt Ammonius in Prædicat. Simplicius & Temiſtius in Phyſ.

Refutatio.

B doctrinam eorum librorum non verſari tantum, aut etiam maxime in principiis Phyſicarum demonſtrationum tradendis, ſed eſſe plane demonſtratiuam, vt ex pleriſque locis eius operis perſpicuum eſt: tametſi non eſſet hæc vſque adeo abſurda ſententia niſi faceret vim in verbo *auſcultationis*, quod principia potius indicia approbentur, quam demonſtrentur: nam & libri Elementorum Euclidis demonſtratiui plane ſunt, cum tamen dicantur

C *Elementorum*, quod eorum concluſiones in reliquis libris Mathematicis, quaſi principia ſumantur. Auenrois autem dicendum, etſi Ariſtoteles nonnunquam, veluti 2. *lib. text* 14. huius operis, cap. 3. auſcultationis nomen late accipit pro quauis doctrina: tamen in propoſita librorum diſtinctione in auſcultatorios & exotericos nullo pacto illud in ea ſignificatione accipere potuiſſe: omnes enim libri, quos ex Ariſtoteleis habemus, plane ad do-

D ctrinam pertinent; niſi doctrinæ nomine accuratam docendi rationem intelligamus, quo pacto iam Auenrois idem quod nos ſentiret.

Non deſunt quoque ex recentioribus (*è quibus eſt Geneſius Sepulueda in 3. Polit. ad c. 4. cap. 13. cap. 5.*) qui exiſtent nomine *ἐξωτερικῶν* non ſignificari libros populariter ſcriptos, ſed eos omnes, qui ex alio opere citantur; quæ citandi formula apud iuris Pontificii peritos paſſim eſt in vſu. Id vero ex eo probant, quia

Sepulueda ſententia de exotericis lib.

E Ariſtot. 1 lib. Ethic. ad Nicomachum, cum ſignificat libros de Anima: & 1. de Moribus ad Eudemum, cum innuit eos, in quibus nunc verſamur, opera ſane reconditiſſimæ philoſophiæ, & difficilis admodum intelligentiæ; non eos vocat auſcultatorios, ſed exotericos. Ita fictam eſſe hanc exoterici, & auſcultatorii generum diſtinctionem, ſeu potius publicum errorem, ſi nomine exoterici generis intelligantur ii, qui ſunt leuioris operæ, auſcultato-

F rii autẽ, qui ſunt ſubtilis ac limatæ. Sed quantum hi à vero abſint, non modo contrario tot grauiſſimorum auctorum ſententia, quos ipſi in ea eſſe non negant, abũde oſtendi, ſed etiam iidẽ loci, quos potiſſimũ in ſuæ ſententiæ cõfirmationẽ afferũt, nam cum in loco citato 1. de Moribus dictum eſſet, Neceſſariam eſſe ciuili artifici animæ cognitionem, non accura-

curatam tamen, vt quæ ad altiorem difficilioremque diſciplinam pertineat, hæc ſubiicit Ariſt. λέγεται δὲ περὶ αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις ἀρκούντως ἔνια καὶ χρηστέον αὐτοῖς, οἷον τὸ μὲν ἄλογον αὐτῆς εἶναι, καὶ λόγον ἔχον: hoc eſt, *dicuntur autem de ea in exotericis etiam diſputationibus nonnulla, quatenus ſatis eſt, iiſque vtendum, quale eſt illud: Aliam eius partem eſſe rationis expertem: aliam, quæ ratione prædita ſit, & cætera.* quibus verbis plane opponit Ariſtoteles exotericam animæ tractationem accuratioribus de eadem commentariis. 1. autem lib. de Moribus ad Eudemum, cum ſermo incidiſſet in Ideas Platonis, hæc ab Ariſtotele adiecta ſunt, ἐπέσκεπται δὲ πολλοῖς περὶ αὐτῆς τρόποις, καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις καὶ ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν. Hoc eſt; *Actum eſt autem multis modis de ea opinione, & in popularibus diſputationibus, & in philoſophicis*, id eſt, *accuratioribus & philoſophico more traditis.* Quo nihil clarius in noſtram ſententiam dici potuit. *Lege Philonem in libro qui inſcrib. Quod omnis probus ſit liber. Laer. in Pytha. & in Pl. Cic. 1. de nat. Deor. Macrob. in ſomnium Scip. c. 2. Baſſar. lib. 1. in calumniatorem Pla. c. 2. Ammon in prædic. Gal. in frag. de ſubſt. nat. facultatum Gell lib. 20. cap. 4. Vtriuſque generis librorum Ariſtotelis meminit Clemens Alexandrenus 5. Stro. Cic 5 de finib. quem etiam lege 4. ad Atticum ep 15. Gal de ſubſt. nat. facul. Gel lib. 20 c. 4. Ammon. in præfat. in prædicamenta. Syneſ. ibid. & init o. ph. & alij plurimi.*

Omnes veteres philoſophiam ratione aliqua occultaſſe.

Auſcultatorios igitur libros, cur Ariſtot. eo ſtylo conſcripſerit, non difficile eſt intelligere: omnes enim veteres in ea ſententia fuerunt, vt nefas eſſe iudicarent naturæ arcana in vulgus palam proferre, qua de cauſa alii fabularum integumentis, vt priſci Theologi, in quibus Orpheus & Muſæus numerantur; alii ænigmatibus, vt Pythagorici & Platonici quidam; alii dictionis obſcuritate, vt Heraclitus, qui ob eam cauſam σκοτεινὸς, quaſi *tenebroſus*, appellatus eſt, aliique eius ſectatores res philoſophicas occultabant. Verum Ariſtoteles, etſi eorum inſtitutum approbandum cenſuit; longe tamen aliam occultandæ Philoſophiæ rationem excogitauit. Improbaris enim fabularum inuolucris, ænigmatû integumentis, dictioniſq; obſcuritate, quod facile in errorem inducat (erat enim ea res ab officio vel Philoſophi alieniſſima) tanta dexteritate, verbis alioqui propriis, communiq; ſtylo, & vulgato Philoſophiam auſcultatoriis libris tradidit, vt facile aſſecutus ſit quod homo prudentiſſimus optabat, vt tarda ingenia, & otioſos homines, deſideq; veritatis perſcrutatores a ſe repellat, atque ad alia ſtudia retineat, in quibus vtilius operam collocent;

Quo pacto id fecit Ariſtoteles.

Quos lectores ſuorum operum optarit Ariſtoteles.

A ingenioſos vero, & indefeſſos ſapientiæ amatores mira quadam voluptate ad ſe trahat, nullaq; illis data erroris anſa paulatim optata veritatis cognitione imbuat: vt apertiſſimum ſit, non Alexandri modo: ſed communis etiam vtilitatis cauſa temperaſſe Ariſtotelem in hoc librorum genere ſuum illud, vel Cicerone iudice, aureum orationis flumen, quo alibi ſæpe vſus eſt. Atque hoc ipſum in cauſa fuit, vt ille ante meridianum tempus, quod grauioribus B ſtudiis aptius eſt, auſcultatoriæ doctrinæ tribueret, pomeridianum exotericæ, ac populari: in vtroque tamen genere tam grauiter, tam docte, tam copioſe etiam, pro rerum & inſtituti ratione ſcripſit Ariſtoteles, vt nemo pene cum eo videatur conferendus; multi quoque magni nominis Philoſophi longe retro relinquantur: ſed & plerique inſignes viri in eo prope vno legendo & explanando bene collocatum vitæ curſum putauerint, non immerito C perſuaſi omnem ætatem in eo inuenire quod diſcat, omne ingenium, in quo ſe proficere poſſe non dubitet. Quod ſi Ariſtoteles pleraque tradidit, quæ explicatius, politius, & omnino melius ſcribere potuiſſet, condonandum id facile eſt. Vt enim primus erat, partim in inueniendis, partim in diſponendis, & ad ſua initia redigendis rebus; ita non ſatis potuit omnia eo cultu orationis ſcribere, quo ſolent ii, qui cum ea tractent, quæ plane com- D perta habent, ad ſolam ſcribendi rationem attendunt.

Cur obſcure ſcripſerit.

Eius ſcriptorum præſtantia.

Cur ſcripta ſua non poliuerit.

At ſæpe Ariſtoteles ambiguus eſt, lubricus, & quem neſcias, qua parte teneas: ſæpius etiã vafer, & in reprehendendis Veteribus calumniator, vt qui non ſenſum, ſed verba referat, atq; vt ſonant reprehendat, quod ſcribẽdi genus iniurium eſt. Fateor equidem Ariſtotelẽ ſæpe obſcure, aut ambigue locutũ, ſed iis tantum locis id feciſſe, in quibus non ſatis com- E pertum habebat, quid ſtatuendũ eſſet, quidve iis, quæ ipſi contra occurrebant, reſpondendũ videretur. Quod ideo videtur feciſſe, vt occaſionem aliis daret eiuſmodi res melius diſcutiendi, ſimulq; eorum reprehenſionẽ declinaret, quã homo cautus, & minime cõtemptor gloriæ metuebat. Nec vero calumniæ vitio notari debet Ariſt. quod ſæpe non ad ſenſum aliorum, ſed ad verba argumentetur. *Euſtrat. 1. Eth. c. 6 & D. Th 3. Metaph. lect. 11. & 1. de Cælo* F *lect. 22. & 1. de Anima lect 8 & alibi ſæpe.* id enim facit, quia illorum philoſophandi rationem non probat, qui ſibi ſolis loquuntur, vt ipſe ſcribit lib. 3. huius operis, *c 5. text. 15.* & fabularum, ænigmatumve integumentis, aut dictionis obſcuritate & inſolentia, vt paulo ante dictum eſt, Philoſophiæ veritatem occultant, quod tribus de cauſis nõ videtur faciendum.

Qua de cauſa ſæpe ambigue loquatur.

Cur ſæpe ad verba, non ad ſenſum argumentetur.

Digitized by Google

Philoſophiæ officium.

dum. Vna, quia philoſophiæ munus eſt quærere cauſas latentium effectorum, vt ipſe docebit 1. lib. huius operis, c. 7. t. x. 44. vnde fit, vt quemadmodum effecta ſunt manifeſta, ita etiam cauſæ manifeſte tradendæ ſint. Altera, quia in philoſophia non alia veritas quæritur, quam quæ per ſe nota eſt, aut ex per ſe notis deducitur, ſiquidem in his poſita eſt omnis perfecta cognitio, ad quam naturale ſciendi deſiderium aſpirat. Tertia, quia occultatio veritatis ſub tegumẽtis fabularũ & ænigmatum, dictioniſque obſcuritate nihil aliud eſt, quam occaſio errorum aliter atque aliter interpretantium, quæ præberi non debet à Philoſopho, cuius finis eſt veri cognitio, & boni adeptio, 2. *Met. c. 2. tex. 3. Cic. 2. de Finib.* His de cauſis conſueuit Ariſtot. refellere multorum Philoſophorum dicta, non quod in ſentẽtias eorum inueheretur, quæ magna ex parte fuerũt ſanæ, aut ſaltem longe probabiliores, quam vt ipſe eas interpretatur: ſed quia, vt ipſi diſplicet ea philoſophandi ratio, ſic operæ pretium ducit illam è Philoſophorum ſcholis explodere.

In philoſophia quanã veritas quæratur.

Philoſophiæ finis.

Illud vnum cum in reliquis libris, tum maxime in hoc opere fortaſſe vereatur aliquis, ne multa offendat corrupta, & deprauata, & quæ videantur ab Ariſtotelis ſententia longe aliena. Nam, vt plerique hiſtoriæ ſcriptores referunt (vide *Plutarch. in Sylla. Strabon. 13. lib. Geograph. & alios.*) Ariſtoteles libros ſuos cum ſchola ipſa Theophraſto diſcipulo legauit, eos Theophraſtus Neleo Sceptio Coriſci filio cum iis ſimul, quos ipſe conſcripſerat, teſtamento reliquit, qui Neleus diſcipulus & ipſe Ariſtotelis fuerat. Neleus totam bibliothecam Scepſin, hoc eſt, in patriam ſuam comportatam poſteris reliquit, hominibus ſane imperitis, & quos nulla philoſophiæ, aut dignitatis cura tangebat, qui Ariſtotelicos libros negligenter primum ſeruarunt, deinde metuentes, ne ſibi ab Attalicis regibus, qui ad inſtruendam Pergami bibliothecam ſtudioſiſſime varia volumina vndique conquirebant, eriperentur, terræ infoſſos occuluerunt. Poſtremo ſitu, & carie (quod erat neceſſe) multis locis labefactatos, ac corroſos Appelliconi Teio magno pretio tradiderunt, qui, vt erat pecuniæ, quam ſapientiæ ſtudioſior, corroſionibus inconſulte, & pro arbitrio ſuppletis, multis erroribus reſperſit: quod quidem ſi cæteris libris accidiſſe merito creditur, veriſimile eſt, hos ipſos, quibus profundior, & minus cognita philoſophia continetur, multo corruptiores è manibus Appelliconis exiiſſe. Verum non eſt, quod de hac re magnopere ſimus ſolliciti. Nam, vt iidem auctores ſcribunt, libri Ariſtotelici, etſi ab Appellicone deprauati ſunt, ſemper tamen eo viuente in eius bibliotheca Athenis delituerunt; quo mortuo, & Athenis à Lucio Sylla dictatore ſubactis iuſſu eiuſdem Syllæ Romam tranſlati à Tyrannione Grammatico primum, homine ea ætate doctiſſimo, eiuſque pene æqual. Andronico Rhodio: deinde ab aliis poſterioribus diligentiſſime correcti, & emendati, atque adeo explanati ſunt. Vulgatis enim eius libris adeo ſolertes, & diligentes enarratores nactus eſt Ariſtoteles (quod aliorum magnorum Philoſophorum contigit nemini) vt facile eis fuerit non ſolum corrupta, & contaminata ex aliis locis ipſius auctoris reſtituere (præſertim cum ſibi ipſe fuerit vbique ſimilis) ſed etiam doctiſſimis explanationibus illuſtrare. In quibus ſane prima gloria debetur Alexandro Aphrodiſienſi, qui ſub tempora Alexandri Seueri Cæſaris primus omnium omnia pene Ariſtotelis præcipua volumina plenis commentariis explicauit. Ita paucis quibuſdam verbis exceptis, de quibus haud magnopere pugnandum eſt, vt nihil pene cum in aliis, tum in hoc etiam volumine reperias, quod ex aliis eiuſdem Philoſophi locis confirmari non poſſit.

Libri Ariſtotelis quo pacto ſeruati ſint.

Qua ratione deprauati.

A quibus correcti.

Alex. Aphro. gloria in enarrando Ariſt.

Multa porro ſunt cauſæ, propter quas ambigi poſſit de quibuſdam libris, qui feruntur Ariſtotelis, ſintne ab Ariſtotele conſcripti. Plures enim Philoſophi nomine Ariſtotelis vocati ſunt, multi etiam eius diſcipuli de eiſdem argumentis, de quibus Præceptor, libros compoſuerunt, qui propter doctrinæ cognationem ab Ariſtotele editi videri poſſunt. Denique Ptolemæus Philadelphus magna vi pecuniæ libros Ariſtotelis, aliorumque Philoſophorum cõquiſiuit, ad quem multi lucri cauſa libros ab Ariſtot. minime conſcriptos pro Ariſtotelicis afferre potuerunt. De iis tamen, quæ nunc enarranda ſuſcepimus, tanta eſt cum veterum, tum recentiorum conſenſio, vt omnes authores totum opus Ariſtoteli Stagiritæ aſcribant. Id, quod etiam aperte teſtantur ſtylus plane Ariſtotelicus, plenâ rerum breuitas, & ſententiarum cum profunditas, tum etiam cum reliqua Philoſophi doctrina conuenientia, atque conſenſus. Sed iam de Ariſtotelis ingenio dicendum.

Cur de quibuſdã libris Ariſt. dubitari poſſit.

Laer. in Ari. Plut. in Plat. Ammo. in prædicam.

De ingenio Ariſtotelis.

CAPVT III.

SVNT (*Plin. lib. 7. cap. 19. lib. 17. cap. 5. lib. 25. cap. 2. idem Laert. lib. 4. apophth. num. 53*) qui Homerum ingeniorum fontem, & doctrinarum parentem appellent, in eaque ſententia videantur eſſe, vt putent illum mortalium omnium ingenioſiſſimum fuiſſe, eamque ob

Homeri ingenium.

cantam merito Magnum Alexandrum, cum vnguentorum ſcrinium, quod erat auro gemmiſque pretioſum, inter ſpolia Darii Perſarum Regis inueniſſet, varioſque eius vſus amici demonſtrarent, librorum potius Homeri cuſtodiæ deputaſſe; nempe, vt pretioſiſſimum humani animi opus quam maxime diuini opere ſeruaretur. Vide *Plutarchum in Homer. Ciceron. pro Archia. Gellium lib. 3. cap. 11 in poetica. capit. 6. & 22.* Fauet ei ſententiæ, quod Homerus, etſi obſcuritate generis, ac nominis, dum viueret, ignotus fuit; adeo tamen ingenioſum opus reliquiſſe indicatus eſt, vt poſt eius obitum ſeptem clariſſimæ vrbes magna contentione de eo ſibi vendicando ciue certarent. Verum ea ingenii laus non vt in hominem Philoſophum conuenit, ſed vt in Poetam omnium (ſaltem quos Græcia vidit) ingenioſiſſimum. Qua de cauſa Ariſtoteles nunc illum oculatiſſimum, nunc præcipua laude dignum, nunc etiam præ cæteris diuinum appellat. Quanquam enim plurima philoſophiæ ſemina per totum ſuum opus ſparſit, eo tamen nomine præcipue celebratur, quod in omnibus poeticæ artis partibus excelluerit. Quocirca Plato, cum ſæpe alibi (*vt in Theæteto, & in Ione*). Homerum miris laudibus extuliſſet, in decimo tandem libro de Republica plane aſſerit, atq; adeo late confirmat, illum nec diuina nec humana docuiſſe, ſed eſſe modo Poetarum omnium, qui Tragœdiam ſcripſerunt, caput & principium. Vide *Plin. lib. 8. c. 16. & lib. 18. c. 34.* Atque id ſenſiſſe eos, qui Homerum videntur omnibus præferre, ex eo conſtat, quod alias Ariſtotelem ſummum in omni ſcientia virum; alias virum immenſæ ſubtilitatis appellent.

Eius prima laus in poeſi

Iudiciū Platonis de Homero.

Hippocratis ingenium,

Alii forſitan dixerint, primas ingenii partes tribuendas eſſe Hippocrati Coo, idque tanquam Philoſopho, quod eius dogmata adeo firma, & certa ſint, vt cum ſingula pene verba philoſophicum aliquod myſterium contineant, à nemine tamen totis iam bis mille annis vel minima ex parte conuelli, aut erroris argui potuerit. Sed Hippocrates, etſi egregie philoſophatus eſt, atque in iis rebus, de quibus diſſeruit, nullus Philoſophorum aut verius, aut breuius, aut grauius ſcripſit, ea tamen ſola tractauit, quæ ad Medicinam pertinent. Cum vero omnia Veterum de ea re ſcripta, & vulgatas multorum ſententias mirabili iudicio, delectuque collegerit, & plurima, vtiliſſimaque humano generi per ſe ipſe inuenerit, atq; obſeruauerit, denique Medicinam ab aliis minus perfecte traditam, à ſe autem optime conſtitutam & digeſtam, ad Ariſtotelem tranſmiſerit, non dubium eſt, quin ea in re Ariſtoteli ſit anteponendus. At nos quærimus ingenium omnium Philoſophorum in tota philoſophia præſtantiſſimum, quale Ariſtotelicum fuiſſe contendimus.

De eius ſcriptis inſignis laus.

Atqui Socrates, qui Platonis, Ariſtotelis, multorumque aliorum inſignium Philoſophorum præceptor extitit, & in philoſophia pene parens, iure ſibi primas ingenii partes videtur vendicare. *Laert. in Socrat. & Plat. Auguſtin. 8. de ciuit. Dei. cap. 3. & 4. Cic. in dialogo de Amicit. & in 1. Acad. quæſt. & in 3. 4. 5. Tuſculan.* Namque, *Multiplex illius ratio diſputandi*, vt Ciceronis *5. Tuſculan. quæſt.* verbis vtar, *rerum item varietas, & ingenii magnitudo Platonis memoria, & litteris conſecrata plura genera effecit diſſentientium Philoſophorum. A Socrate enim, quod ex illius variis & in omnem partem diffuſis diſputationibus alius aliud apprehenderat, proſeminata ſunt, quaſi familiæ diſſentientes inter ſe, & multum diſiunctæ, & diſpares, cum tamen omnes ſe Philoſophi Socraticos & dici vellent, & eſſe arbitrarentur*, vide *Ciceronem 3. de Orator. ad Quintum Fratrem. Auguſtin. 8. de ciuitate Dei, capite 4. Laert. in Socrat. & Lact. libro 3. cap. 19. 1. Metaphyſ. capit. 6. à text. 5. & 13. capit 4. & 1 de partibus animalium. cap. 1. Laert. in Socrat. Cic. 1. Academ. 2. edit. & de amicitia. Plin. libro 2 cap. 31. & lib. 34 cap. 6. Lact. lib. 2. cap. 15 & ſequent. Ariſt. 13. Metaph. cap. 4 Auguſt. 8 de ciuit. Dei, c. 1. Lact. l. b. cap. 13* Hinc Plato quicquid ſcit, Socrati videtur attribuere, nec fere vſquam ſententiam ſuam, niſi Socratis ore profert: tametſi Socraticæ modeſtiæ cauſa, & miræ obſeruantiæ, qua Socrates fuit in verum, raro admodum illum aliquid aſſerentem inducit. Hinc Ariſtoteles affirmat *vſque ad Socratem rudem fuiſſe philoſophiam, eumque primum Synonyma inueniſſe, res definire cepiſſe, & Moralem philoſophiam tradidiſſe.* Quod ſi Delphicis oraculis, quæ erant totius Græciæ celeberrima, fides aliqua habenda eſt (ſæpe enim cacodæmones, vt fidem apud homines conciliarent, vera nonnulla prædicebant) quis neſciat Pythiæ oraculo numeroſe pronunciatum:

Socratis ingenium.

Platonē vbique induere perſonam Socratis.

Vſque ad Socratē rudem fuiſſe philoſophiam.

Ἀνδρῶν ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος.

Socratem omnium ſapientiſſimum indicatum.

Ita non immerito videtur Cicero modo illum *philoſophiæ parentem* appellare, modo *Philoſophorum principem*, alias, *eum, qui primus philoſophiam è cœlo deuocauit, & in Vrbibus collocauit.* Sed vt demus Socratem ingenii acumine omnibus Philoſophis, qui ad eius ætatem philoſophiam tradiderunt, excelluiſſe (quod Plato, & Ariſtoteles videntur iudicaſſe) certe quod ſapientiſſimus Philoſophorum & habitus, & vocatus eſt, non ad ingenium, ſed ad vitam, & ſtudia videtur referendum. Socrates enim, vel quia in naturalium, diuinarumque rerum cognitione parum ſe profectu-

Qua ratione ſapiētiſſimus habitus.

Cur ad mo-

Digitized by Google

talem ſcientiam ſe contulerit.

[A] fecturum ſperabat, vel quia in vita, & moribus multo plus operæ, ac præſidii, quam in cognitione rerum à noſtris ſenſibus remotarum, ponendum eſſe cenſebat, relictis ſtudiis naturalis, ac diuinæ philoſophiæ, totum ſe ad morum doctrinam conuertit, quam vſque ad eam ætatem nullus Philoſophorum pro dignitate coluerat. Atque hæc ipſa eſt philoſophia, cuius ille parens dictus eſt & in qua Philoſophorum princeps iudicatus. Id, [B] quod non tam dictum crediderim, quod omnium optime morum ſcientiam tradiderit, (ſæpius enim, quam alii plerique lapſus eſt in ea re Socrates) quam quod eam primus inueniſſe cenſeatur, eique primus ſe totum conſecrauerit, & omnium ſtudioſiſſime vitam & mores ad eius normam accommodauerit; parumque fore ratus, ſi ſe ipſum meliorem redderet, paſſim per vicos, & porticus mortales omnes ad virtutum cognitionem & [C] amorem publicis diſputationibus, priuatiſque colloquiis, ac vitæ exemplo inflammare non deſtiterit. Denique hac de cauſa dicitur ille philoſophiam de cœlo deuocaſſe, & in vrbibus collocaſſe. Nam quod ex eius vario, & multiplici diſputandi vſu variis, ac diſſentientibus Philoſophorum ſectis author fuit, non tam in laudibus ingenii, quam in ſtudio veri inueniendi ponendum eſt, quo ille ductus nullam in partem ſe non flectebat

Eius ratio philoſophandi nō admodum probatur.

[D] diſputando. Quin etiam ea philoſophandi ratio nonnihil imminuit laudes ingenii, ſimulque anſam præbet inſimulandi arrogantiæ eos omnes, qui illam amplexi ſunt, quaſi veriti ſint, ne ſi aliquid aſſererent, multos inuenirent, à quibus ipſorum ſententiæ refutarentur. Vt enim magni ingenii non eſt in quauis re hærere, ac vacillare, ſed potius certis poſitis principiis tramitem veritatis, quæ vna eſt, & ſibi vbique conſentiens, ſtudioſe perſe-[E]qui, ita non eſt ſatis modeſti animi id vereri aſſimari quaſi ſuū, de quo tanquam de propria ſententia reprehendi poſſit, tametſi Socrates apud Platonem veri inueniendi cauſa paſſim optat, vt ab iis, cum quibus diſputat, coarguatur, omnibuſque ſuadet, vt eundem animum induant.

Socratis modeſtia.

Itaque de ſolo Platone, & Ariſtotele reliqua nobis videtur controuerſia. Latini enim [F] haud difficile veteribus Græcis ingenii gloriam concedent. Ac Platonem quidem hac in cauſa Ariſtoteli eſſe præferendum ex eo, contendunt plerique, quod dubium non ſit, quin Plato multo acutius videatur perſpexiſſe res longe poſitas à noſtris ſenſibus, ad quas Ariſtotelici intellectus acies non ſatis pertingebat. *Gelius refert lib. 17. cap. 17. Hieron. epiſt. 1. ad Paulinum. Auguſt. de ciuita. Dei, cap. 4. Laert.*

Comparatio Ariſtot. cum Platone.

[A] *Platon. Cicero in Catone, & 4. Tuſculan.* Multo enim plura ſcripſit Plato de diuinis rebus, vnde hic Diuini, ille Dæmonii cognomen inuenit. Deinde nequaquam Ariſtoteles viginti annos Platonem audiuiſſet, niſi ab eius ingenio ſuperari ſuum perſpicue cognouiſſet. Iam Plato, quod Græciæ ingeniis non ſatiaretur, longiſſime peregrinatus eſt. Ariſtoteles vnicum Platonis ingenium ſatis eſſe putauit, vt ex eo proficeret. Denique ornamenta illa [B] ingenii, quæ in orationis ſplendore, & eruditione poſita ſunt, in Platone magis, quam in Ariſtotele enituiſſe, nemo, inquiunt, dubitauerit, ita omnia ſunt plena lectione antiquitatis ita ornata, & poſita, vt non ſine cauſa de Platone dictum ſit, *Iouem, ſi Græce loquatur, non alio quam Platonis ſermone vſurum. Cicero de claris Oratoribus.* His pene, atque aliis argumentis adduci potuerunt duo præcipua, vt plerique iudicant, Latinorum ingenia, [C] Marcus Tullius, & D. Auguſtinus, vt Platonem Ariſtoteli vbique præferant, ita enim Ariſtotelem admirantur, vt Platonem ſemper excipiant. *Cicero 1. Acad. lib. 1. & 1 Tuſc. quæſt. Aug. lib c. t.*

Platonis peregrinatio diſcendi cauſa

Præfertur ingenium Platonis Ariſtotelico

Platonis eloquentia

Hæc tamen nihil obſtant, quominus Ariſtotelis ingenium Platonico anteponamus. Vt enim mittamus reprehenſionem illam nihil aſſerentium (æque enim in Platonem, atque in Socratem conuenit, tametſi vterque pauca quædam ſe ſcire profeſſus eſt) quænam, quæſo, non dico pars philoſophiæ, ſed ars ingenua extat, quæ è Platone omnibus partibus abſoluta ſit? Enituit quidem in illo (quod negari non poteſt) magna multarum rerum ſcientia, liberaliumque artium inſignis quædam exercitatio, & peritia, ſed quam ſcientiam, aut artem ipſe in ſuis libris perfecte tradat, omnibuſque numeris abſoluat, quem inſtituat, ac via & ratione in ſcientia [E] vlla promoueat, demonſtrare nemo poteſt. Quod ſi ſcientiæ ſignum eſt *docere poſſe quæ noueris* (quod pronūtiatum Plato ipſe in priori Alcibiade, & Ariſtoteles 1. *Metaphyſ. ca.* 1. initio huius operis vſurpant, ſummique ingenii, quodq; omnia Philoſopho digna pro humano captu ſit aſſequutum optima ratione tradere, conücere hinc poſſumus, Platonem præſtantis admodum ingenii fuiſſe, quippe qui [F] aliis plurima philoſophię ſecreta egregie tradiderit, at vt ſummi Philoſophi, primique ingenii titulum meritus ſit, omniaque ita docuerit, vt à primis initiis orſus ipſam naturam facientem in vnaquaque re tradenda imitari viſus ſit, id quidem Ariſtoteli iure tribuimus; Platoni autem concedere nec debemus, nec poſſumus. Quid autem Ariſtot. non multo abſolutius quā Plato tradidit? Nam vt

Scientiæ ſignum.

Quam ne-

omit-

curate Ariſt. omnes diſciplinas tradiderit.

omittam quæ ab illo iacta ſunt Mechanicarum artium præclara fundamenta, Poeticæ A item, quæ pene vulgaris res eſt, grauiſſimam explicationem, certe oratoriæ artis naturam, partes omnes, præcepta ac vſum, omnium, qui vnquam ſcripſerunt, ingenioſiſſime tradidit. 1 *Met c.6 tex.5 & 13. Met.cap.4. 2. Elench. c.9 t.L ... in Plat. Aug. de ciuit. Dei,c.4* In dialectica vero arte etſi inductiones, & quædam definitionum initia Socrati ac Platoni tribuuntur; totam tamen ratiocinandi diſciplinam, B quain parte tota pene vis ac difficultas artis poſita, adiuncta etiam locorum doctrina ipſe primus & inuenit, & ita perſecutus eſt, vt nemo poſt eum quicquam, quod alicuius momenti ſit, adiicere potuerit. Philoſophia vero de moribus: quam multi inuentam à Socrate, à Platone excultam aſſerunt: ab vtro, quæſo, verius, caſtius, ingenioſius, & ad vſum accommodatius tradita eſt, vtram vtiliorem iudicauit Chriſtiana Reſpublica, quæ C diuino numine edocta ſinceriſſimam de vita ac moribus doctrinam profitetur? Iam in naturali philoſophia nemo eſt, qui Platonem longe inferiorem fuiſſe non fateatur: tanta enim eſt, tamque profunda in omni rerum naturalium genere Ariſtotelica doctrina, vt quod nobis natura inuidiſſe, ac occuluiſſe videri poteſt, ipſe vnus inueniſſe & aperuiſſe videatur.

Ac concedamus (inquiunt) Ariſtoteli na- D turæ cognitionem, certe Plato de diuinis rebus (quod erat primum contrariæ opinionis caput) plura ſcripſit & reconditiora. Verum ſi haberemus omnia Ariſtotelis volumina, id forſitan concedendum non eſſet.

Pleroſque libros de diuinis rebus ab Ariſt. conſcriptos ad nos nõ perueniſſe.

Namque Laertius refert ſcripſiſſe Ariſtotelem tres libros de Philoſophia, qui ad nos non peruenerunt. Cicero in primo libro de Natura Deorum quædam de diuinis rebus citat ex Ariſtotele in tertio libro de Philoſophia E nomine tertii, quæ in hoc opere non habentur. In 2. etiam libro vtitur argumento Ariſtotelis ad diuinam prouidentiam confirmandam, quod in libris, qui extant, non legitur. Euſebius quoque Cæſarienſis lib.11. *cap.*1. & *lib.*14. *cap.*7. de præparatione Euangelica, inſerit quæ iam fragmenta libri 7. & 8. de Philoſophia Ariſtotelis, & alia alibi ex eodem auctore citat, quæ etſi a prima Philoſophiæ doctrinam pertinent, non tamen reperiun- F tur in hoc opere.

Ariſt. lib. de Mundo ad Alexand.

Taceo librum de Mundo ad Alexandrum: qui ſi ab Ariſtotele editus eſt, vt quidam boni auctores (*in his eſt Iuſtinus Martyr in Oration. parenet. ad Gentes.*) exiſtimant, ſatis indicat, Ariſtotelem multa de diuina natura, de beatis mentibus, de prouidentia, de animarum immortalitate, & aliis huiuſmodi rebus fuſius ſcripſiſſe. quæ in illud quaſi compendium faciliori, & gratiori ſtylo, prætermiſſa etiam diſputationum moleſtia, in gratiam Regis collegit.

Libri de diuina ſapientia ſecundum Ægyptios.

Non deſunt quoque ex Recentioribus, *inter quos eſt Carpentar. in eoſdem libros*, qui veriſimile putent, libros quatuordecim, qui de ſecretiori parte diuinæ ſapientiæ ſecundum Ægyptios inſcripti ſunt, & ex Græco in Arabicum primo conuerſi tempore Leonis X. in Bibliotheca Damaſcena inuenti referuntur, Ariſtoteli eſſe aſcribendos: qui, ſi ab eo conſcripti ſunt, nihil iam reperiri poſſe exiſtimant apud Platonem ex Philoſophia externorum deſumptum, quod accuratius etiam ab Ariſtotele traditum non ſit. Atque hos libros ſuſpicantur iidem ſignificaſſe Diuum Thomam in Opuſculo 16. *...* de vnitate intellectus contra Auerroiſ: cum teſtatur, ſe vidiſſe quatuordecim libros Ariſtotelis de ſubſtantiis ſeparatis nondum in Latinum conuerſos, qui continerent explicationem multarum quæſtionum de Deo & anima rationis participe, quæ in Phyſicis, ac Metaphyſicis non ſatis videbantur explicatæ.

Etſi Plato de diuinis rebus plura ſcripſit, plura tamen peccauit.

Nos tamen, quibus hoc veriſimile non videtur, libenter quidem concedimus Platonicis, plura de diuinis rebus Platonem ſcripſiſſe, verum illud adiungimus, dubium non eſſe, quin Plato plura etiam in eo genere peccauerit, vt propriis locis facile erit intelligere. At, *præſtat*, vt ipſe in Theæteto ait, *pauca bene, quam mul a male definire.* Quam ingenii Ariſtotelici præſtantia iuſtius commendari poteſt, quod ea pauca quæ ſcripſit de diuina natura, cæteriſque ſubſtantiis a materia ſeparatis, adeo egregia ſunt pene omnia, vt nullum prope dogma de iis rebus à Theologis receptum (ſi tamen naturali lumine compertum ſit) quod illi è libris Ariſtotelicis non hauſerint. Itaque pa.. refert, quod Platonem eius ſectatores Diuinum, Ariſtotelem vero Dæmonium, quaſi medi... dam ingenii inter diuinum, & humanum appellauerint. Nec enim id recte ex eo colligas, quod ille plura de diuinis, quam Ariſtoteles ſcripta reliquerit; niſi rectius, & acutius de iis rebus ſcripſiſſe confirmes.

Quod vero Ariſtoteles Platonis ingenio contentus fuit, Plato autem plura cognoſcendi cauſa multas regiones peragrauit ad ſciendi ſtudium potius, quam ad ingenium referendum eſt. Quin ſi Plato tam longa peregrinatione tantam externæ Philoſophiæ cognitionem in Græciam reportauit, quid opus erat Ariſtoteli, vt Philoſophiæ cauſa peregrinaretur, relicta Platonis Academia, & aliorum inſignium Philoſophorum Socra-

Quare Ariſtoteles diſcendi gratia

tis

tia peregrinatus non ſit.

tis olim diſcipulorum familiaritate, eo præ- A ſertim tempore, quo magis, quam vnquam alias Athenæ Philoſophiæ ſtudiis floruerunt.

Defertur Platoni eloquentiæ palma.

Ad id vero, quod extremo loco pro Platone afferebatur, non negamus dandam eſſe Platoni palmam eloquentiæ, quod is in ea re magis ſe exercuerit: Ariſtoteles vero, etſi mirabili proprietate, ac grauitate verborum vſus eſt, tamen intelligentiæ rerum ſtudioſius incubuerit. Id quod ipſe Ariſtotel. non obſcure ſignificat 2. Politicorum libro; *Socratis*, in- B quit, *ſermones* (hoc eſt, Platonis vbique Socratem inducentis) *nimis elaborati ſunt, & compti, & qui rerum nouarum tum inquirendi ſtudium præ ſe ferant; ſed difficile fortaſſe eſt recte omnia præſtare*: quaſi dicat, adeo ſtudioſe conſectanti orationis ſplendorem, difficile eſſe rerum etiam perfectam cognitionem conſequi. Quod vero attinet ad ea lumina orationis, quæ in eruditione poſita ſunt, nemo inferiorem fecerit Ariſtotelem, qui eius ſcripta per- C legat, niſi quod eniteat magis eruditio, & varia multarum rerum notitia Platonici ſermonis lepore condita. Id quod in cauſa eſt, vt non pauciores humanarum literarum profeſſores quam Philoſophi ſibi quaſi iure ſuo Platonis lectionem vendicent.

Cur Plato à non Philoſophis etiam legatur.

Deniq; cum Cicero, & D. Auguſtinus Platonem excipiunt, niſi alia loca inuenirentur, quæ magis Platoni fauerent, dici poſſet, id eos non iudicii faciendi de vtroq;, ſed potius D declinandi cauſa dixiſſe, vt qui nullam de Platonis ingenio ſententiam ferre voluerint, cum Ariſtotelem omnibus anteponebãt: quicquid omnino de eorum comparatione dicendum videretur. Verum cum illi quibuſdam aliis locis perſpicuo iudicio Platonem Ariſtoteli præferant; reſpondendum eſt, non mirum id eſſe, cum ambo Platonem, non ſolum doctrinæ cauſa, ſed magis forſitan eloquentiæ ab ineunte ætate velut præceptorem ſummo ſtu- E dio coluerint: Ariſtotelem vero ſerius ac leuius, & ſolius cognitionis rerum cauſa legerint: quanquam vix cauſa hæc ad Diuum Auguſtinum deferri poteſt, qui patum admodum in lectione Ariſtotelis verſatus fuit. Itaque non eſt, cur Platonis ingenium propter eorum iudicium Ariſtotelico anteponendum ſit, præſertim cum reliqua ferme Philoſophorum ſchola reclamet, eorum præcipue, qui vtrumque Philoſophum diligenter & conſi- F derate euoluerunt. Satis nobis ſit, quod Cicero Platoni addictiſſimus nunc maxime admiretur Ariſtotelem, nunc illum dicat *virum ſingulari ingenio, dicendi etiam copia, & ſuauitate incredibili*; alias *nihil eo fuiſſe acutius, nihil neruoſius, nihil in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrius*. Quibus eiſdem pene titu-

Cur Aug. & Cicero Platonem Ariſtoteli antepoſuerint.

Quo loco Ariſt. à Cicerone ſit habitus.

lis illum inſignem facit pleriſque locis Augu- A ſtinus Platonici nominis non minus ſtudioſus. Satis igitur videtur confirmatum eſſe, ingenium Ariſtotelis cæterorum omnium Philoſophorum ingeniis eſſe præferendum.

Quo ab Auguſt.

Quin etiam addiderim, non deeſſe magnæ authoritatis viros, qui Ariſtotelem ingenii cauſa præter modum laudibus efferant. Nam vt alios omittam, Philoponus *in vita Ariſtot.* egregius author, non ſolum aſſerit Ariſtote- B lem nullam partem philoſophiæ imperfectam ſua explicatione reliquiſſe, propriaq; fretum ſolertia vniuerſam caſtigaſſe optimiſque præceptis inſtruxiſſe, ſed etiam in ea humanum captum exceſſiſſe. Auenrois item, qui ab eius diligenti explanatione commentatoris cognomine appellatus eſt, operum Ariſtotelis præſtantiam *in proœm. Phyſ. 3. Met. non longe à fin. 3 de anima, comment. 14. & in aliis locis* admiratus non dubitat hoc elogio Philoſophum C commendare, *Vnum eſſe Ariſtotelem, qui credi debeat regula, & exemplar à natura exhibitum, in quo ſumma perfectio, quæ homini immortali vita degenti naturaliter contingere poteſt, eluceat, ac demonſtretur, tantam ingenij vim miraculum quoddam eſſe, eumque, qui hac mentis felicitate præditus eſt, diuinum magis, quam humanum appellandum eſſe.* Quæ laudes, etſi modum excedunt, vt præfati ſumus, eo tamen à nobis commemoratæ ſunt, vt intelligas, quantum D veteres Ariſtotelis ingenio tribuerint. Sed iam quæ fuerit Ariſtotelica ratio philoſophandi, videamus.

A Philopono.

Ab Auenroe.

De ratione philoſophandi Ariſtotelis.

Capvt IV.

Philoſophiæ etymologia.

PHiloſophia, ſi vim nominis ſpectes, nihil eſt aliud, quam amor ſtudiumve ſapientiæ, *Cicero 2. Offic.* ſi vero rem, cui, authore E Pythagora, hoc nomen inditum eſt, idem eſt quod ſapientia. *Auguſt. 8. de ciuit. Dei, c. 2. Cic. 5. Tuſcul. Laert. in præfat. vitarum.* Itaque Philoſophia non eſt actus habituſve voluntatis, vt nomen præ ſe fert, ſed intellectus. Quem habitum, cum Pythagoras in ſe imperfectum eſſe experiretur, rogatus à Leontio Phliaſiorum Principe, qua maxime in re ſapiens eſſet, reſpondiſſe fertur, ſe non eſſe σοφὸν, id eſt, *Sapientem, ſed φιλόσοφον, hoc eſt, ſapientiæ ſtu-* F *dioſum. Auguſtin. loco citat. Laert. in Pythagor. ex Socrate, & loco citato ex Heraclide Pontico. Lact. lib. 4. cap. 2 & 14. Cicer. 5. Tuſculan. Quin. lib 12. cap. 11. Met. 2. cap. Plato in conuiuio, ſectione 8. Vt 1. Topicor. cap. 2. & 4. Meta. cap. 2. text. 4. 5. & 6.* Hinc nomen ſapientis, quo plerique ſuperiorum ad inanem gloriam aut quæſtum abutebantur: in nomen Philoſophi mutatum eſt,

Pythagoras nõ ſe ſapientem ſed philoſophum nominat.

b &

Quid differãt ſapientia & philoſophia.

& ſapientiæ in philoſophiæ. Itaque differt A
philoſophia à ſapientia non aliter, quam ſapientia inchoata à perfecta, & abſoluta, propter quam nominum cognationem ſæpe alterum vocabulum pro altero vſurpatur. Ita fit, vt nomine Philoſophorum nonnunquam ſignificentur ii, qui nunquam perfectam rerũ cognitionem ſunt aſſecuti, vt cum Ariſtoteles primo huius operis libro ait, *cognitionem effectorum & ignorationem cauſſarum impuliſſe homines, vt philoſopharentur*, hoc eſt, vt B
cauſſas rerum inueſtigarent, & cum Plato in conuiuio ſcribit, *nec ſapientes, nec prorſus ignorantes eſſe philoſophos, ſed eos, qui medio quodam modo ſe habent.* Alias autem ſignificantur ii, qui perfectam rerum intelligentiam ſunt conſecuti, vt cum Ariſtoteles Philoſophum a Dialectico diſtinguit, & Philoſophiam in varias ſcientias diſtribuit, quo pacto Philoſophia, vt Ammonius *in prædi.* *vt refert Plutar. lib. initio operis de placitis philoſo-* C
phorum, ex Platone colligit, *eſt cognitio rerum, vt ſunt*, ſeu quod eodem redit, *perfecta earum intelligentia.* Nam definitio illa, qua Stoici dicunt, *Philoſophiam eſſe rerum diuinarum, humanarumque ſcientiam*, non conuenit in quamlibet partem Philoſophiæ, ſed in omnes ſimul, vt nomine humanarum rerum intelligamus inferiores, nobiſque familiares, nomine autem diuinarum, ſuperiores, & ab humano conſortio remotiores. 1. *Metaph. c. 7. Text. 51.* D

Philoſophia definitio ex Platone. Ex Stoicis.

Philoſophorũ ſecta ex Ionica familia.

Poſtquam igitur rudis adhuc illa Priſcorum, & (vt Ariſtoteles vocat) *balbutiens Philoſophia* expreſſiorem in Socrate formam accepit, tria præcipua Philoſophorum genera ex Ionica familia orta ſunt, tametſi ante Socratem quædam eorum ſemina, aut etiam, quod ad rem attinet, non parua incrementa præceſſerunt: Academicorum, inquam, Stoicorum, & Peripateticorum. Nam Epicurei, E
etſi quartum genus quoddam Philoſophorum conſtituunt, non ab Ionica tamen, ſed ab Italica familia prodiiſſe cenſentur, & cum omnia ad voluptatem retulerunt, digni ſunt, qui è Philoſophorum choro eiiciantur Ionicam familiam eam vocant, cuius caput fuit Thales à Mileto Ioniæ vrbe clariſſima Mileſius appellatus, cui ex ordine ſucceſſerunt Anaximander, Anaximenes, Anaxagoras, Archelaus, Socrates. Italicam eam appellant F
cuius auctor fuit Pythagoras, qui etſi Samius fuit patria, vt plerique volunt, quia tamen in ea parte Italiæ, quæ nunc Calabria, olim Magna Græcia dicebatur, Philoſophiam profeſſus eſt Italicæ familiæ Princeps fuit appellatus: cui ſucceſſit Telauges filius, ei Xenophanes, huic Parmenides, Parmenidi Zeno Eleates, Zenoni Leucippus, ei Democritus, quem audiuit Nauſiphanes Epicuri præceptor. *De his & aliquot ſequentibus vide Auguſtin. de ciuit. Dei, libro 8 cap. 2. Laert. in præfat. vitarum. Euſeb. Cæſar. 14. de præparat. Euangel. c. 1. & alios. Auguſtin. & Laert locis citat. & in Pythagor. Hieron. in libell. contra Iouin. Auguſtin 8. de ciuit. Dei, cap. 12. Laert. in Platon. & in præfat. vitarum. Cic. Acad. 1. & libro 2. & aliis locis. Laert. in Platon. Arceſila. & alijs locis. Idem in præfat. vitarum. & Auguſt. de ciuitate Dei, cap. 12. Lege Lactant. lib. 3 c. 4. Cic. Acad. 1. eod. lib. 2.* B

Epicurei reiiciuntur.

Italica familia caput Pythagoras.

Academicorum princeps Plato.

Atque Academicis quidem Gymnaſium Platonis nomen dedit, ipſe vero Plato philoſophandi normam & authoritatem. Docuit enim Plato in Academia nemore quodam Athenarum ſuburbano, quod ab Heroe Academo nomen accepit, vt Laertius ſcribit, atque ea ratione docuit, vt more Socratis nihil aſſerendo totus in inquiſitionem veritatis incumberet, quæ fuit Academicorum propria C
philoſophandi ratio. Placuit enim Platoni Socratis ironia, qua ſcientiam diſſimulans in omnem partem ſe vertebat diſſerendo, nihilque ex ſe, ſed aliorum confeſſione concludebat: quod plerique eius ſectatores factum ideo putarunt, quia de rebus omnibus dubitaſſet, tametſi qui illi in Academia vſque ad Arceſilam ſucceſſerunt (quorum primus fuit Speuſippus eius ex ſorore nepos, ſecundus Xenocrates, tertius Polemon, quartus Crates Arceſilæ præceptor) diſſimulationi potius ſcientiæ, quam dubitationi id tribuerunt. D
Arceſilas vero, cum Pyrrhonis ſceptici nihil approbantis ſententiam amplexus eſſet (ſi vlla tamen ſententia eſſe poteſt nihil approbantis) primus omnium in Academia docere cœpit, nihil eſſe ἀκατάληπτον, id eſt, *comprehenſibile*, ſed omnia incerta, & quæ percipi nullo modo poſſent, idque Platonem ex perſona Socratis docere voluiſſe, cum nihil ex ſe, ſed ex aliorum confeſſione ſcriptum reliquiſſet. E
Cui philoſophandi rationi qui addictiores fuerunt σκεπτικοὶ & ἐφεκτικοὶ, hoc eſt, *conſideratores*, & (vt ſic dicam) *cognitores* dicti ſunt, quia metuentes, ne quid falſum admitterent, de rebus omnibus hæſitabant, & à quauis aſſertione aſſenſum cohibebant: quo titulo illi à Dogmaticis diſtincti ſunt, qui certa dogmata in philoſophia ſequebantur. Hinc orta eſt diſtinctio Academiæ in veterem & nouam, ab iis vſurpari cœpta, qui F
contendebant, mirabilem hanc ἀκαταληψίαν, ab Arceſila inductam ſuperioribus Academicis non placuiſſe. Itaque Arceſilas renouato more illo diſſerẽdi Platonico, quem ſuperiores Academici reliquerant, caput nouæ Academiæ haberi cœpit, cui ſucceſſit Lacydes

Socratis ironia.

Arceſilaus Pyrrho.

Sceptici & Ephectici.

Dogmatici.

Academiæ veteris & nouæ diſtinctio.

Euandri

Euandri præceptor, Euandro Egeſimus, cuius A auditor fuit Carneades, à quo 3. Academia propterea dicitur inſtituta, quod & Academicum diſputandi morem languentem excitauit, & ἀκαταληψίαν ita retinuit, vt diceret tamen aliquid eſſe certi, & quod approbari poſſit. Eſſe enim aliquid probabile non impeditum, cui ſapiens ſine temeritatis, aut leuitatis nota aſſentiatur. Quam ſectam retinuerunt Clitomachus Carneadis auditor, & Philo huius diſcipulus, in quo fere apud Græcos B Academia deſiit. Ac referunt quidem Academici originem ſuæ philoſophiæ non modo ad Platonem & Socratem, ſed ad veteres etiam illos Empedoclem, Anaxagoram, Parmenidem, & Xenophanem, quod nonnunquam dicant abſtruſa eſſe omnia, nihilque omnino, quale ſit, percipi poſſe. Sed quanta calumnia id faciant Academici, quamque abſurda ſit eorum philoſophandi ratio, alio loco oſtendemus. Nunc ſatis ſit noſſe hoc C genus Philoſophorum, Arceſilam præſertim, eiuſque ſectatores, non ſecus commouiſſe, ac concitaſſe bene conſtitutam philoſophiam, quam à Tiberio Gracho (vt Ciceronis exemplo vtar) Romanæ Reipublicæ ortum perturbatum eſt. Deſperata enim perceptione, ſiue comprehenſione veri, nihil eſt, quod quiſquam ſapientiæ, quæ nulla futura ſit, dare operam debeat; inane fuerit Philoſophorum, non ſolum ſtudium, ſed etiam nomen: nec ſe- D cus facient, qui verum inuenire enitentur, quam, *ſi volantia* (vt ait Ariſtoteles 4 *Met. c. 5. tex. 11.*) *inſequantur*: quod & cum naturali ſciendi deſiderio, quod non fruſtra datum eſt, & cum euidentiſſimis experimentis aperte pugnat. Illud etiam abſurdiſſimum ex hac philoſophandi ratione ſequitur, nihil eſſe, quod quiſquam natura ſua laudandum, aut reprehendendum poſſit dicere, ſed ſolis legum ſtatutis virtutes & vitia metienda eſſe, quo quid E indignius humana natura, quid etiam ſeditioſius dici poteſt? Denique in hoc maxime Philoſophorum genus conuenit illa D. Pauli *ad Rom. 1. Tertull. aduerſ. Hermog.* reprehenſio: *Euanuerunt in cogitationibus ſuis.* Cumq; plurimæ hæreſes in peruerſam aliquam philoſophandi rationem referri poſſint, quam multa opinionum monſtra ex hac mentis inconſtantia, affectuſque libertate prodierint, ſatis intelliget, qui ſuperiora ſecula percurrerit: certe noſtra ætate in hanc fere deſinit licentia Lutherana, vnde Adiaphori, & qui ſpecioſo nomine libertatis conſcientiæ ſe protegunt, denique Gentilitas & Atheiſmus.

Academici ad quos referant originem ſuæ philoſophiæ.

Incommoda Academicæ ſectæ.

Quam multæ hæreſes ad Academiam referri poſſint.

Stoici (*vt refert Laertius in Zenone Cit. in præfat. vitarum. Euſ. bius loco cit. Cic in Academ. & alij.*) ἀπὸ τῆς στοᾶς, id eſt, *porticu*, nomen acceperunt. Docuit enim Zeno Cittieus Stoicorum princeps in quadam Athenarum porticu, quæ ποικίλη (quod Latine eſt varia) à picturæ varietate dicebatur: cuius philoſophandi ratio, etſi in aliis præceſſit, in eo tamen excelluit. Nam cũ Antiſthenes Socratis auditor magis amaſſet in præceptore conſtantiã vitæ ac morum, quam liberam illam in quamcunq; partẽ diſputandi conſuetudinem, quę Platoni placuit: eo rigoris ac inhumanitatis proceſſit in philoſophia, vt duram ac rigidam Cynicorum ſectam, à mordendi reprehendendive conſuetudine caninam appellatam, inſtruerit. Antistheni ex ordine ſucceſſerunt Cynicus Diogenes, & Crates Thebanus, qui rationẽ eandem philoſophandi non modo retinuerunt, ſed etiam auxerunt. Hanc duritiem & ſeueritatem cum magna ex parte approbaſſet Zeno Cittieus Cratetis diſcipulus, ſimulq; diſputandi ambitione commotus, aſſiduè ἀκαταληψίαν Arceſilæ condiſcipuli euertere conaretur (audiuit enim & Polemonẽ, cuius diſcipulus fuit Arceſilas) Cynica philoſophia ad humaniorẽ formam reducta, ſectam peculiarem inuexit, contrariam omnino Academicorum philoſophiæ. Nam cum Academici, quod ad cognitionem attinet, nihil percipi poſſe aſſererent: quod vero ad affectum, nihil ſuapte natura honeſtum aut turpe, ſed humano duntaxat inſtituto & voluntate dicerent, & in res D etiam, quæ ſupra nos ſunt (de quibus eadem ratione ambigebant) impii & iniurioſi eſſent: Stoici contra tam multa vt certa & indubitata admittebant, vt ſomniis etiam fidem habendam dicerent, tanta ſeueritate turpia ab honeſtis, & omnino mala à bonis diſcernebant, vt quoduis delictum nefarium ſcelus eſſe contenderent: *peccata quippe omnia, quia contra rationem eſſent, paria eſſe, nec minus peccare eum, qui gallum gallinaceum, cum opus non eſſet, ſuffocaret, quam qui patrem occideret, neminem præditum eſſe virtute, qui affectu aliquo etiam miſericordiæ, aut clementiæ, aut gratiæ vel minima ex parte moueretur.* Denique adeo humana diuinis ſubiecta eſſe aſſerebant, vt in extremam ſuperſtitionem inciderent. Omnia enim fati neceſſitate fieri aſſeuerabant, & vſque eo inſaniebant, vt vitia etiam quantumuis grauia ab hominibus patrata, Deo tribuerent. Quorum peruerſa ratio phi- F loſophandi, quam aliis locis impugnabimus, occaſionem dedit hæreſibus quamplurimis, cuiuſmodi fuit Manichæorum, & noſtra ætate Lutheranorum, in quorum ſectam confluxit omnium errorum colluuies.

Stoicorum princeps Zeno Cittieus.

Antiſthenes Cynicæ ſectæ parens.

Quo pacto Zeno Stoic. ſectam inuexit.

Academicorum dogmata.

Stoicorum dogmata.

Lutherani Stoicorũ dementia ſectatores.

At Peripatetici, quorum origo ſupra expoſita eſt, vt authore Ariſtotele mediam quãdam viam ingreſſi ſunt vtraque extrema declinata,

Peripatetici.

Digitized by Google

ita veram & germanam philoſophandi ra- A
tionem inuenerunt. Ariſtoteles enim ſummo
ingenio atque iudicio quaſi arbiter ſedens in-
ter diſſentientes ſuæ ætatis Philoſophos, A-
cademicos præſertim & Stoicorum parentes
Ratio philoſophandi Ariſtotelica. Cynicos, eam philoſophandi formam tradi-
dit, qua & effrænatam aliorum licentiam co-
erceret, & aliorum duritiem & pertinaciam
retunderet. Docuit enim *in Analyticis, Topic.*
4. Met. & alibi ſæpe, plurima eſſe ex ſe certiſſi-
ma, & indubitata, quæ vocauit per ſe nota: a- B
lia vero, quę eorum perſpicuitate certa eſſent,
& quæ conuelli nullo modo poſſent, in qui-
bus artium omnium, & ſcientiarum præci-
pua dogmata conſiſterent: alia deinde, quæ
etſi certa eſſent natura ſua: poſſent tamen ad-
mittere aliunde inconſtantiam, quod etiam
genus rerum Philoſophorū curæ ſubiectum
eſſe voluit. Denique alia vtramque in partem
ex æquo poſſe cadere, de quibus iam, vt nulla
eſſet certitudo, ita neque ſcientia aut ars vl- C
la. Atque vt in doctrina veri inueniendi re-
ctiſſimam & tutiſſimam viam docuit, ita &
in morum diſciplina, *2. Ethic. ad Nicomachum,*
& alibi. Coniunxit enim virtuti affectus ad
mediocritatem redactos, quod eſſent officio-
rum exercitationi non parum vtiles, multa-
rumque inſignium actionum inſtrumenta à
natura tributa. Denique de diuina natura
multa præclare docuit. Quanquam enim
non attigit penitus interiora illa, quæ diui- D
na reuelatione nobis nota ſunt, & in iis, quæ
humano ſenſu intelligi poſſunt, nonnulla
peccauit, in impietatem tamen aut ſuperſti-
tionem Academicorum & Stoicorum non
eſt prolapſus. Ita factum eſt, vt cum Peripate-
tica diſciplina cæteras Philoſophorum ſectas
ſumma autoritate correxerit, à ſola pene do-
ctrina fidei Chriſtianaque philoſophia emen-
data ſit. Nec vero in iis tantum artibus, quæ
in rebus verſantur, principatum obtinet do- E
Præfertur cæteris Peripatetica doctrina. ctrina Peripatetica, ſed in dicendi etiam diſſe-
rendiq; tradendis facultatibus. Nam etſi ipſe
dicendi vſus maior fuit in Academia, è cuius
ſpatiis Cicero ſe Oratorem extitiſſe gloriatur,
ad Philoſophum tamen, quatenus Philoſo-
phus eſt, non dicendi vſus, ſed conſtitutio ar-
tis dicendi ſpectat, quæ à nullo Philoſopho-
rum accuratius, quam ab Ariſtotele tradita
eſt. *Vide Aug. contra Creſcon. c. 19 Cic. de clar. Ora.*
Cur primæ partes in Dialectica Stoicis deferantur à quibuſdam. In diſſerendi autem facultate, etſi plerique ſunt, F
qui Stoicis primas deferant, quod diſſerendi
formas omnium diligentiſſime ſint perſecu-
ti, id tamen magis ob præceptorum multitu-
dinem & ſubtilitatem, ſeu, vt verius dicam,
tenuitatem, quam propter doctrinæ præſtan-
tiam dictum crediderim. Tradidit enim
Chryſippus, Stoicorum in hac re princeps,
plurima & exquiſitiſſima diſſerendi pręcepta,
quorum cauſa ſæpe Stoici apud Cic. (*vt in 3. de*
finib.) Peripateticis inſultant, eoſq; quaſi tar-
Inueniendi methodum prætermiſſam à Stoicis. dos in arte diſſerendi contemnunt. Sed pri-
mum facile eis fuit, multis ac præcipuis diſſe-
rendi præceptis ab Ariſtotele traditis, multa
etiam addere, ſeu potius ab Ariſtotelicis qua-
ſi fontibus deducere. *Vide Cic. in Top. ad Treba.*
Deinde Stoici ſola iudicandi parte aſſumpta
totam inueniendi rationem reliquerunt: Ari-
ſtoteles *2. Elench. c. vlt.* non ſolum inueniendi
methodum primus inuenit, ſed totam etiam
iudicandi rationem ita emendauit, auxit, atq;
fundauit, vt eius quoque author merito & di-
ci & haberi debeat. *Cic. de Orat. ad Brut.* Po-
ſtremo, aliud eſt, grauiter, moderate & ac-
commodate ad vſum diſſerendi præcepta tra-
dere, quod fecit Ariſt. aliud nullo pondere re-
Authoritas doctrinæ Ariſtot. quanta. rum, nulla habita ratione vtilitatis per infini-
tas concludendi formulas, quas vſus neſcit
exſpatiari, quod vt nulli acutius, quam Stoici C
fecerunt, ita nulli ſpinoſius & inutilius. Quo-
circa parū refert, quod illi Peripateticos quaſi
tardos in diſſerēdi ratione irrideant, cum ma-
gis ipſi ridendi è toto terrarum orbis theatro,
cum tota pene ingenti illa Chryſippi Biblio-
theca multis iam ſeculis eiecti ſint, ſolaq; Ari-
ſtotelis Dialectica teratur manib⁹, ſola in Phi-
loſophorum ſcholis audiatur. Quapropter
cum ratio philoſophandi Ariſtotelis tanto in-
teruallo cætera anteierit, mirandum non eſt, D
ſi Peripatetica doctrina morte Ariſtot. Theo-
phraſtiq; eius ſucceſſoris, & Academicorum
authoritate (quę eo tempore ingens erat) lon-
go annorum ſpatio ſuppreſſa, & pene ſepulta,
inuentis tandem ac cognitis libris Ariſtotelis,
tanta ſeſe luce extulerit, vt breui diſiectis Aca-
demicorum & Stoicorum tenebris, omnes
totius orbis ſcholas obtinuerit, cumque lo-
cum in Chriſtiana Republica (quod maximæ
authoritatis argumentum eſt) ſit conſecuta, E
vt eius tantum alumni inſignibus doctorum
philoſophiæ ornandi iudicentur.

Cur priſci Eccleſiæ Doctores Academiæ Veteris, & Stoicam doctrinam Peripateticæ antepoſuerint.

CAPVT V.

NON eſt tamen ſilentio prætereundum F
hoc loco, quanto aliter priſci Eccleſiæ
Doctores de Ariſtotelica doctrina videantur
ſenſiſſe, ne cauſa huius rei non cognita verio-
ris philoſophiæ Magiſtris repugnare videa-
Platonis doctrinam anteponi ab Ariſt. mur. Etenim Auguſtinus (*8. de Ciuitate Dei,*
per multa capita.) clariſſimum Eccleſiæ Occi-
dentalis lumen (ab eo enim, quaſi recentio-
ri potiſſimum exordiar) Platonis doctrinam
non

Digitized by Google

non modo ingenii cauſa, de qua re ante dictum eſt, ſed veritatis & ſoliditatis doctrinæ, qua de nunc agimus, ita cæterorum omnium doctrinis prætulit, vt ſæpe dixerit, *Platonica familia Philoſophos facilime omnium, paucis que mutatis, poſſe fieri Chriſtianos, quod eorum diſciplina cum Chriſtiana maxime conſentiat.* Hieronymus vero ſummæ eruditionis ac præcipuæ auctoritatis Doctor videtur Stoicos cæteris præferre, quod in pleriſque cum noſtra, id eſt, cœleſti diſciplina concordent. Eius præceptor Gregorius Nazianzenus, cui ſingularis diuinarum literarum cognitio Theologi cognomen peperit, vſque adeo Ariſtotelis doctrinam deprimit, vt Theologum hominem inſtruens in hæc verba prorumpat: *Nimis humana atque abiecta huius viri dogmata confuta,* & cætera. Epiphanius libro ſecundo contra hæreſes ſcribit, *nonnos quoſdam Ariſtotelicos à præceptore ſuo Ariſtotele veneni iaculationem ſibi ipſis affricuiſſe, & Spiritus Sancti innocentiam, ac manſuetudinem perdidiſſe. Et lib. 3.* Doctrinam Ariſtotelicam ſabulamentum appellat, *Hæc,* inquit, *tollunt totum ſyllogiſticum verborum tuorum, ô Aeti, fabulamentum, & fieri non poteſt, vt nos impellas, vt diſcipuli ſiamus præceptoru tui Ariſtotelis.* Tertullianus multo his antiquior, & D. Cypriano iudice Latinorum ſcriptorum optimus, *miſerum vocat Ariſtotelem doctrinæ cauſa,* aliiſque huiuſmodi conuiciis, vt hominem in philoſophandi ratione infelicem, ſæpe exagitat. Denique Iuſtinus Martyr primitiuæ Eccleſiæ egregius Philoſophus, in ipſa prima Chriſtianæ familiæ inſtitutione, non contra Platonem, non contra Stoicos peculiarem librum ſcribendum putauit, ſed contra vnum Ariſtotelem, vt eius dogmata refelleret. De his, quæ fortaſſe non immerito dicat aliquis noſtro inſtituto aduerſari, vide. Hieronym. *in epiſtol. ad Dioſcorum, quæ eſt 56. & in lib. de vera relig. c. 4. Hier. in Iſaiam ad c. 11. Nazianz. 1. de Theolog. contra Eunomianes Hær. 69. 76. Tertull. lib. de præſcr. aduerſus hæreti. Liber inſcribitur de quorundam Ariſt. decretorum reprehenſione.*

Stoicorum ab Hier.

Carpitur Ariſtot.

Verum ſi quis mature rem expendat, aperte intelliget, non eſſe noſtrum ſeu potius totius Orbis hac ætate iudicium Patrum iudicio contrarium. Nam ſi Ariſtotelis dogmata prima quidem ſpecie ſpectentur, & cum veteris Academiæ, ad Stoicorum decretis conferantur, nulla magis videbuntur abhorrere à Chriſti Seruatoris noſtri doctrina.

Quam videatur Ariſtotelica doctrina aliena à noſtra diſciplina.

Si enim de vita, & moribus ſit quæſtio, nemo dubitabit Stoicorum diſciplinam ſimiliorem videri noſtræ. *Nazianz. ad Philagrium.* Ariſtoteles enim eum ſolum dicit beatum, qui cum actione virtutum; ſatis bonorum

Stoicorum doctrina in quibus Chriſtianæ religioni conſentanea.

A corporis & fortunæ poſſideat: Stoici vero bonum virum beatum eſſe pronunciant, etiamſi in Phalaridis tauro concremetur, quod plane cum doctrina Chriſti (*Matth. 5.*) videtur conſentire, qui beatos eſſe docet eos, qui labores, & ærumnas propter virtutis cultum perferũt. Quocirca Enchiridion Epicteti nobiliſſimi Stoici, vt eum appellat Auguſtinus *9. de ciuit. Dei, cap. 5.* inſtitutio quædam videri poteſt hominis Chriſtiani ad veram fœlicitatem contendentis, B quod ſola animi bona curare doceat.

Epicteti Enchiridion quale.

Si vero quæſtio ſit de Mundi ordine, de Animorum immortalitate de bonorum præmio, & pœna malorum, atque omnino de vniuerſa Dei prouidentia, quæ ſunt Chriſtianæ religionis præcipua fundamenta, nemo non putabit, ſi modo prima quaſi ſuperficie rem conſideret, Platonicam (*in Timæo*) doctrinam plurimum cum noſtra conuenire; Ariſtotelicam à noſtra valde alienam eſſe. C Docet enim Plato, quemadmodum & fides orthodoxa, Mundum initium habuiſſe, quem tamen Ariſtoteles ab omni æternitate fuiſſe non ſolum affirmat, ſed etiam forſitan ſe demonſtraſſe putat. Aſſerit nobiſcum Plato (*in Phædone, & ſæpe alibi*) animos immortales eſſe; at de ea re Ariſtoteles ambigue, & inconſtanter videtur loqui. Ponit Plato bonorum præmia, & malorum ſupplicia, atque ad omnia D omnino Dei prouidentiam extendit, quemadmodum & nos: Ariſtoteles vero nec de præmio, aut ſupplicio quicquam perſpicue ſcribit, nec peculiarem Dei prouidentiam in rebus, quæ gignuntur, & intereunt, videtur agnoſcere.

Plato quid doceat noſtræ fidei congruens.

Denique ſi controuerſia ſit de iis, quæ ſunt ſupra humanum captum, ſolaque diuina reuelatione nota eſſe poſſunt, legimus in Platone (*in Timæo*) productionẽ diuini verbi, quod eſt arcanorum orthodoxæ fidei maximum. E alia pleraque eius generis myſteria, quæ in ſacris voluminibus habentur: ea tamen Ariſtoteles non ſolum non attigit, ſed doctrina etiam ſua videtur impugnare.

Hac de cauſa, etſi ab exordio naſcentis Eccleſiæ omnibus Philoſophis repugnarunt Catholicæ fidei Doctores, ſtultam eſſe docentes omnem ſapientiam, quæ doctrinæ Chriſti aduerſaretur: in id tamen præcipue incubuerunt; vt Peripateticæ doctrinæ auctoritatem F eleuarent. Didicerant quidem ex Chriſto Seruatore noſtro (*Ioan. 10.*) Philoſophos omnes *fures fuiſſe, & latrones, quod non eſſent ingreſſi per oſtium fidei,* diuinæque reuelationis; quæ per illum completa eſt, quod *multas Dei veritates in iniuſtitiam detinerent*, quod plurimos errores pro veritatibus venditarent. (*ad Rom. 1.*) Didicerant quoque ex Paulo (*ad Coloſſ. 2.*)

Cur priſci doctores magis inſectati ſint Ariſtotelem.

 cauen-

cauendum eſſe, *ne fideles deciperentur per Philoſophiam & inanem fallaciam ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa Mundi, & non ſecundum Chriſtum.* Verum quia cæteri Philoſophi ferme auctoritate humana, & traditione pugnabant, Peripatetici rationibus iis, quas putabant ab ipſa rerum natura, earumque principiis, & elementis duci, (quæ machina vehementius ciuitatis Dei muros quatiebat) quia item Platonici multa fidei dogmata noſtris concedebant, Stoici vita & moribus cum Chriſtiana diſciplina haud parum concordabant: vnus vero Ariſtoteles videbatur alumnus fidei, rerum humanarum contemptionem (quæ propria eſt Chriſtiani pectoris) & Chriſtum ipſum eripere; merito quotquot ea ætate doctrinæ laude floruerunt, in vnius potiſſimum Ariſtotelicæ doctrinæ euerſionem conſpirarunt. Hinc factum eſt, vt quanquam in omnes Philoſophos multæ à noſtris edebantur apologiæ, multæ etiam ingeminabantur reprehenſiones & iuſtæ indignationis verba proferebantur: cuius fuit illa Tertulliani *aduerſus Hermog.* ſententia: *Philoſophos eſſe hæreticorum Patriarchas*: & illa Gregorii Theologi, *in Orat. de mode. in diſput. ſeruanda. in Eccleſiam, Velut quaſdam plagas Ægyptiacas pernicioſe irrepſiſſe Philoſophos*: & deſcriptio illa à Tertulliano cœpta, ab Hieronymo tradita *in Epiſt. ad Iulianum, poſt Tertull. in lib. de Anima. Philoſophus eſt gloriæ animal, & popularis auræ vile mancipium.* in vnum tamen præcipue Ariſtotelem eiuſque ſectatores hæc omnia, & libentius, & acrius, & multo ſæpius prodirent. At vero ſi Philoſophorum placita attentius conſiderentur, plane perſpicietur, in iis ipſis, in quibus Ariſtoteles diſciplinæ fidei repugnat, turpius lapſos eſſe cæteros: & nonnunquam illum videri erraſſe, vbi, ſi recte intelligatur, neque hallucinatus omnino eſt, nec veræ doctrinæ aduerſatur.

Philoſophorũ arma.

Reprehenduntur in genere Philoſophi.

Ariſtotelem minus erraſſe, quam cæteros.

Nam quod attinet ad ſententiam de beatitudine, melius quidem ſenſiſſent Stoici, ſi quæſtio eſſet de beatitudine in ſpe, de qua Chriſtus Seruator noſter loquitur, *Matth. 5.* cum beatos eos eſſe aſſerit, qui multa propter iuſtitiam patiuntur, non autem de beatitudine in re, vt dici ſolet, hoc eſt de ipſa beatitudine in ſeipſa, de qua omnes Philoſophi loquebantur. Hoc enim pacto, cum omnes quærerent, quibus in rebus poſita eſſet huius vitæ beatitudo, melius loquutus eſt Ariſtoteles: præſertim cum non crediderit ipſam humanæ beatitudinis eſſentiam conſtitui ex bonis corporis, aut fortunæ, ſed hæc ad exercitium multarum virtutum, in quibus illa conſiſteret, neceſſaria eſſe: quo pacto dicimus neceſſarias eſſe homini manus, non vt homo ſit, qui abſciſſis manibus homo eſt, ſed vt ſit perfectus, atque integer, omneſque humanas operationes exercere poſſit. Eſtque huiuſmodi Ariſtotelis opinio noſtrorum Theologorum ſententiæ (*in 4 ſent. diſt. 49*) plane conſentanea, qui ſupernaturali etiam hominis beatitudine bona corporis, & externa, vt accidentariam partem, requiri dicunt; qua parte Chriſtus Seruator noſter apud nos carere voluit, vt pro ſalute noſtra ſanguinem effunderet. Quocirca cum humana omnia in hac vita tam ſint obnoxia mutationi, & inconſtantiæ, ſapienter adiecit Ariſtoteles 1. *Ethic. c. 10. eos, qui fruerentur beatitudine ea, quam tradiderat, nõ beatas eſſe mentes ſed beatos homines*, hoc eſt, vt fert humana conditio, & natura.

Sententia de beatitudine.

Quod vero attinet ad controuerſiam de Mundi origine, grauiter quidem in ea errauit Ariſtoteles, non ſolum quia non fuit ex æternitate, ſed etiam, quia neque forſitan totus in hunc modum eſſe potuit, quo à Deo conditus eſt: quod lib. 12 patebit: verum grauius errauit Plato, ſi illum ex elementis, quæ ab omni æternitate confuſo quodam motu agitata extitiſſent (quemadmodum ſcriptum reliquit) in temporis aliquo initio factum eſſe voluit. Quocirca plerique eius ſectatores de abſurditate huius ſententiæ conuicti, nec luce Orthodoxæ fidei illuſtrati, ad Ariſtotelis ſententiam confugerunt: nec aliud Platonẽ, quam Ariſtotelem in parte ſenſiſſe dicunt, ſed tantum vt fabrica Mundi ex æternitate conditi intelligeretur, præmiſſam à Platone fuiſſe elementorum confuſionem, quaſi non ordinem temporis, ſed naturæ, & cogitationis, quo partes priores ſunt toto, in ea fabrica ſignificauerit.

De mundi origine.

In Timæo Alcinous in inſt. ad doct. Plat. cap. 12. Simpl. 1. de cælo. & alij plerique.

In quæſtione vero de animæ humanæ immortalitate clarius quidem quam Ariſtoteles, locutus eſt Plato, etſi vterque immortalem eſſe docuit. Verum, ſi error fuit, vel potius culpa, obſcurius de ea re loqui, quam res tanta poſtulabit, apertius errauit Plato, qui omnes omnium hominum animas vel ex æternitate, vel initio temporis productas affirmat, eaſq; ex aliis corporibus in alia circuitu quodam migrare facit, nec veras formas exiſtimat ſed quamque eſſe in ſuo, vt in naui gubernatorem, cum tamen Ariſtoteles veriſſime doceat veras eſſe formas & perfectiones humani corporis, neque animam, verbi gratia, Socratis prius extitiſſe in natura rerum, quam corpus Socratis informaret, vt docet libro huius operis duodecimo *cap. 3. text. 17.*

De anima immortalitate.

In Menone, Phædone, & ſæpe alibi.

Porro in quæſtione de vniuerſa Dei prouidentia, non negamus Ariſtotelem pauca admodum, curſimque duntaxat, & quaſi aliud agentem

De prouidentia diuina.

Digitized by Google

agentem tetigiſſe, quidque ſentiret de peculiari cura, & adminiſtratione rerum, quæ gignuntur & intereunt, non ſatis explicaſſe, quod fortaſſe nondum compertum haberet, quid in ea re dictaret naturalis ratio, quam vnam ſibi ducem propoſuerat: tametſi in libro de Mundo ad Alexandrum (*ad finem*) aperte loquitur non modo de peculiari cura, quam Deus habet de rebus omnibus, quæ ſunt apud nos, ſed p ane etiam de vindice eius iuſtitia in flagitioſos: & beneuolentia, ac fauore, quo proſequitur bonos, & qui bene, beateq; viuere ſtudent, à quibus non abhorrent ea, quæ ab eo dicuntur extremo decimo de Moribus ad Nicomachum, *Cap.* 8. At Plato etſi in eadem re multa ſcripſit, ſatiſque ſuam ſententiam aperuit, in multis tamen aduerſatur veritati non ſolum Catholicæ fidei, ſed etiam rationis naturalis, cuiuſmodi eſt Pythagorica fabula de expiandis criminibus anteactæ vitæ in corporibus beſtiarum, & his ſimilia.

De rebus, quæ ſuperant humanum captum.

Deniq; concedimus nihil Ariſtotelem ſcripſiſſe de productione diuini Verbi, quod tamen non errori, ſed puræ ignorationi tribuendum eſt. At Plato ita eam male intellectam ex diuinis literis in Timæum tranſtulit, vt fons Arianorum merito haberi poſſit, quo eodem nomine D. Th. 1. p. q. 34. *ar.* 4. Origenem appellat: *Platonicæ doctrinæ ſtudioſiſſimū.* Equidem crediderim verum eſſe, quod pleriq; auctores *vt Aug. 8 de ciu. Dei c. 11. Iuſtin. Martyr in Paræn. ad Gentes. Cyril. contra Iulia. & alii plurimi* aſſerunt, hauſiſſe Platonem ex Sacris voluminibus in Ægypto cognitionem diuinæ legis, librorumque Salomonis, & Prophetarum, quam eius ſcripta pleriſque locis redolent. Verum homo Ethnicus humano ſenſu omnia intelligens, & fortaſſe corrigere auſus, occaſio fuit quam plurimis noſtrorum, vt in varios errores inciderent, quorum ille de productione diuini Verbi maxime inſignis fuit. Quocirca Tertullianus, alioqui Platonis ſtudioſus conſiderãs cunctas hæreſes ad eam vſque diem ex illius doctrina, vel ortas eſſe, vel auctas, & corroboratas, omnes ad illum, quaſi ad caput (*in lib. de Anima*) retulit his verbis: *Doleo*, inquit, *bona fide Platonem omnium hæreticorum condimentarium factum*. At Ariſtoteles, quia in humanam philoſophiã nihil admittendum cenſuit, quod probare humanis rationibus non poſſet, maluitque in rebus diuinis tractandis citra conſiſtere quam diuina oracula proprio iudicio interpretari, nullam ille quidem vel adumbratam Chriſti cognitionem tradidit, ſed tamen eius philoſophandi ratio aut paucos admodum, aut prope nullos hæreticos peperit, & cum multa, tamque præclara documenta naturali lumine cognita

Platonem hauſiſſe multa ex ſacris literis.

Platonem hæreticorum condimentarium.

A ta poſteritati reliquit, vt nulli ex hoſtibus ſuis Eccleſia Chriſti iam ampla, & pretioſa ſpolia detraxerit.

Qua ratione cœpit Ariſtoteles præferri cæteris.

Hæc cum procedẽte tempore Eccleſiæ doctores apertius intelligerent, viderentq; Orthodoxam Chriſti fidem non humanæ ſapientiæ verbis, ſed virtute ſpiritus paulatim deieciſſe omnem altitudinem, extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei: nihilque iam eſſe, cur tantopere a Philoſophis timendum videretur B tum demum cogitantes, qua ratione effici poſſet, vt illorum diſciplinæ fidei obſequio, multiſq; fidelium commodis ſeruirent, quaſi mutata velificatione Peripateticam doctrinã præferre, Academicam veterem, & Stoicam (de noua enim Academia, quia ſatis per ſe abſurda erat, parum curatum eſt a noſtris) in inferiorem locum, id eſt, ſuum cogere cœperũt. Videbant enim Ariſtotelis errores perſpicuos eſſe, & qui neminem laterent. cætera, quæ ab C eo tradebantur, egregia eſſe, & quæ mirum in modum piis iuuandis, & hæreticis, ac Gentibus coarguendis conducerent, contra vero Academiæ veteris, & Stoicorum placita ſpecie religionis, & pietatis plurimos incautos decepiſſe, & in varia hæreſum barathra præcipites dediſſe. Ita ſenſim curarunt, vt permiſſu, & auctoritate vniuerſalis Eccleſiæ (quæ in dies & cognitione rerum proficit, & fidelium ruinis fit cautior) ſolus pene Ariſtoteles in D Scholis audiretur, ſolus in Philoſophia leges, & præcepta daret. Qua ex re illud eſt conſecutum, vt Ariſtotelica doctrina ſacræ fidei regulis correcta, & emendata adeo bene merita ſit de Chriſtiana Republica, vt tota propemodũ Philoſophia iter hodie Ariſtotelis vnius inſtitutis ſeruandis, & quaſi veſtigiis perſequendis, ita perſpicuum arbitror neminem, qui temporum rationem habeat, inſtitutumque Priſcorum Patrum apud ſe perpendat, iudica-E turum, contra eorum ſententiam feciſſe nos, qui Ariſtotelicam philoſophandi rationem cæteris antepoſuerimus.

Eccleſia in dies in rerum cognitione proficit, & fidelium ruinis fit cautior.

Nunc, vt ad ea veniamus, quæ proprie hoc opus attingunt, ſeptem quaſi capita explicabimus, quibus totius tractationis ſumma cõtinetur, auctoris inſtitutum, ipſius operis neceſſitatem, ſubiectum, dignitatem, vtilitatem, inſcriptionem, & partitionem.

F

De inſtituto Ariſtotelis in hoc opere, ipſiuſq; operis neceſſitate, & ſubiecto. CAP. VI.

Inſtitutum Ariſtotelis in hoc opere.

INSTITVIT Ariſtoteles tradere in hoc opere cognitionem rerum earum, quæ nec materia conſtant, nec in materia exiſtunt, omniumq; attributorum quæ illis cum cæteris rebus ſunt communia. Quod vt aggrederetur,

Digitized by Google

Mathematicas nobis eſſe certiores. Suapte naturam minus certas.

ſenſibus, ſi tamen ea abſolute, ac ſimpliciter ſpectetur, etiam Mathematicas ſcientias demonſtrandi certitudine, ac perfectione ſuperare. Verſatur enim in rebus non modo ſimpliciſſimis, & ſuapte natura notiſſimis: ſed etiam maxime omnium ſtabilibus, vtpote omnis materiæ, ac mutationis expertibus. Qua de cauſa Ariſtoteles in præfatione huius operis *Cap.* 2 ait, *hanc ſententiam non eſſe humanam poſſeſſionem*: & rurſus: *eam à ſolo Deo, aut maxime poſſideri.*

Vnde ſcientiarum dignitas colligenda.

Deinde vero, etſi dignitas ſcientiarum, tam ex certitudine demonſtrandi, quam ex præſtantia ſubiectorum ſumi poteſt, vt auctor ſæpe (*veluti* 8. *Top. c.* 2. *&* 1. *de Anima c.* 1 *text.* 1. 11. *Metaph. c.* 6. *&* 6. *Metaph. cap.* 1. *text.* 2. 1. *de Partibus animalium cap.* 5) docet; tamen niſi cætera ſint paria, non eſſe eam ſimpliciter, & abſolute colligendam ex gradibus certitudinis (alioqui certiſſima, & exquiſitiſſima ſcientia rei nullius momenti eſſet nobiliſſima, quod nemo dixerit) ſed ex præſtantia ſubiectorum, vt idem docet 11. huius operis cum iudicat præſtantiorem atq; deteriorem ſcientiam ex ſuo quamque ſubiecto appellandam, nulla interim facta mentione de ea nobilitate, quæ ex ratione demonſtrandi ducitur. Hinc illud eſt natum, quod idem primo de partibus animalium in hanc ſententiam ſcriptum reliquit: *Res ſuperiores etſi leuiter attingere poſſumus: tamen ob eius generis excellentiam nos amplius oblectari, quam cum hæc nobis cuncta omnia tenemus.*

Cur hæc ſcientia inutilis videri poſſit.

At vtilitas huius ſcientiæ, aut nulla fortaſſe, aut perexigua, alicui videatur. Auocat enim à ciuilibus actionibus neceſſaria quadam mentis abſtractione, ſine qua Philoſophi in hoc rerum genere nullum progreſſum facere poſſunt. Deinde, cum polliceatur magnarum, & ſublimium rerum cognitionem, eamque poſt longa admodum ſtudia pro dignitate non tradat, fallere videtur ſectatores ſuos. Poſtremo, breue vitæ ſpatium, quod in aliis ſcientiis humanæ vitæ neceſſariis ponendum eſſet, haud parum imminuit propter rerum difficultatem, cum tamen ipſa minime omnium ſit neceſſaria, vt ipſe Ariſtoteles docet in præfatione huius operis *Cap.* 1. Hinc fit, vt priſcos illos Philoſophos Thaletem, Anaxagoram, & ſimiles, qui primis cauſis rerum inueſtigandis, contemplandiſque intimis rerum naturis ſe totos conſecrarunt, ſapientes appellandos eſſe, prudentes vero minime cenſeant quidam apud eundem 6. *Ethic. ad Nicomachum lib. cap.* 7 quod admiranda quidem, ſed inutilia humanæ vitæ exquirerent: cui ſententiæ ipſe Ariſtoteles eo loco minime repugnat.

Metaphyſicæ vtilitas.

A Verum ſi quis æquo animo attendat, plane intelliget hanc diſciplinam non ſolum vtilem, ſed in primis etiam vtilem humano generi dicendam eſſe: modo vtilitatem non metiamur ſolis pecuniarum, aliarumve terrenarum facultatum lucris, quod faciunt profani homines, & quidem Stoici, *qui nihil vtile, niſi quod honeſtum eſt, & quia honeſtum eſt,* eſſe putauerunt: quam vtiliorem ſcientiam ea cenſuiſſent quæ eſt omnium honeſtiſſima?

De vtili & honeſto diuerſa ſententia.

B Peripatetici vero etſi bona quædam quæ ex ſe honeſta non ſunt, vtilia eſſe volunt: an non ipſi vtiliora iudicabunt, quæ ſunt homine digniora? Quid vero homine dignius, quam ad diuinarum rerum cognitionem aſpirare?

Vnde vtilitas metienda.

Certe vera vtilitas rerum ex ſupremo fine æſtimanda eſt, vt quæ ad illum magis conferunt, vere vtiliora merito cenſeri debeant. Quænam vero humana ſcientia magis ducat hominem ad altiſſimarũ rerum contemplatio-
C nem, in qua præcipue humana felicitas conſiſtit, quã ea, cuius illud eſt præcipuum munus & officium, vt earum cognitionem exquirat?

Quæ vtilitas ab hac ſcientia in cæteras redundet.

Mitto vtilitatem, quæ ex illa eius functione manat, qua cæteras omnes artes conſtituit ac communit, quod eam aperte cognoſcant cæteri artifices, qui initia ſuarum ſcientiarum conſiderant, quiq; accuratius aliquid tractandum ſuſcipiunt. Dicant ii, an ſine primæ Philoſophiæ præſidio aliquid magni momenti
D ad prima vſque principia perſequi poſſint. Iam Theologi quid non defendunt contra Ethnicos, & ſæpe etiam contra hæreticos primæ Philoſophiæ principiis, & doctrina muniti? Certe ſi alii artifices aliena à propriis æquo iudicio diſtinxiſſent, dubium non eſſet quin magnam ſuæ doctrinæ partem primæ Philoſophiæ acceptam retuliſſent. Nunc autem, cum plus æquo in primæ Philoſophiæ terminos irruperint: pleriqve ſunt, qui eius opes,
E quas velut proprias poſſident, illi deberi non agnoſcant. Deniq; vel vnũ illud ad eius vtilitatem cõmendandam ſatis eſſet, quod maximũ eius capeſſendæ appetitũ naturæ Auctor hominibus indiderit, à qua ſententia Ariſtoteles hoc ipſum op⁹ exorditur: neq; enim fruſtra, ſed maximi potius alicuius emolumenti cauſa ea propenſio humanæ naturæ ingenita eſt. Deniq; qui hanc diſciplinã vtilem non eſſe contenderet, inſignis ne ignorantiæ nomine,
F an impietatis crimine notandus eſſet, non facile quiuis indicauerit.

Diluuntur rationes contra vtilitatem Metaphyſicæ propoſitæ.

Ad id vero, quod obiiciebatur, auocare eius ſtudium à ciuilibus actionibus, reſpondendum eſt, tantum abeſſe, vt id inutile ſit humano generi, vt maxime etiam ſit neceſſariũ. Eſt enim neceſſe, vt in Republica bene conſtituta, alii diuinis rebus vacent: alii ab illis inſtructi actiones ciuiles ad

Digitized by Google

earundem rerum cognitionem accommodet. Si qui vero ſunt, qui vtrunq; præſtare poſſint, ii excellentes viri, & vere regii haberi debent. Quod vero multi ſe quaſi deceptos conqueruntur, quod poſt longum temp' exiguã quandam diuinarum rerum cognitionis particulam ſint aſſecuti, vitio eorum adſcribendũ eſt, vel quia exiguum exiſtiment, quod maximũ habet momentum, vel quod Dædalea temeritate (vt ita loqui liceat) altius ſperarint ſe poſſe conſcendere, quam humana conditio in mortali hac vita ferat. Id enim non pollicetur humana Philoſophia, ſed male coercita ſciendi cupiditas, quæ tamen intra modum vt cætera humana, continenda eſt. Ex quibus ſatis intelligitur, quam parum habeat virium extremum contra huius ſcientiæ vtilitatem argumentum: nam quod Ariſtoteles ait: *cæteras omnes diſciplinas magis eſſe neceſſarias*, de ea neceſſitate intelligendum eſt, quæ ad victum & cætera corporis emolumenta refertur.

De inſcriptione & partitione huius operis.

CAPVT VIII.

A quo libri inſcripti ſint.

INſcripti porro ſunt hi libri ſiue ab Ariſtotele, ſiue à Theophraſto, qui ei' opera magna ex parte in ordinem digeſſit, nomine rerum de quibus agunt, *μετὰ τὰ φυσικά*, hoc eſt, *poſt naturalia*: qua in oratione verbum, *poſt*, non ad naturæ ordinem, ſed inuentionis referendum eſt: nam etſi hæc tractatio continet ſcientiam eorum quæ natura ſunt prima: ea tamen poſt cognitionem rerum naturalium inuẽta ſunt. Quia vero Philoſophi in inueſtigandis rebus, de quibus hæc ſcientia diſſerit, ab inferiorib' ad ſuperiora progreſſi ſunt, non abs re multi eandem inſcriptionem ſic explicant, quaſi dicat, *ſupra naturalia*, ſiue *quæ ſupra naturam ſunt*. quo pacto natura definita eſt initio 2. lib. de naturali auſcultatione, *c. 1. text. 3.* ſeu quod idẽ eſt, *quæ ſunt in altiſſimo rerum gradu poſita*. Hinc factum eſt, vt ſcientia ipſa quæ his libris traditur, ſimplici nomine appellari ſoleat a Recentioribus *Metaphyſica*, quaſi *poſtnaturalium*, aut *ſupernaturalium ſcientia*, cum ab Ariſtotele ſæpe (*nempe lib. 4. Metaph. text. 5. & 8. lib. 1. Phyſic. text. 83. lib. 6. Meta. text. 1. 11. Meta. c. 2. 13. Meta. text. 3. text. 70.*) appelletur *prima philoſophia*: alias abſolute *Philoſophia*, quaſi præcipua pars Philoſophiæ, vt 4. lib. huius operis c. 2. & 3. & lib. 1. Phyſ. extremis pene verbis: alias *Theologia*, quod de diuinis rebus diſſerat, vt lib. 6. c. 1. & lib. 11. c. 6. alias *Sapientia*, quod primas rerum cauſas teneat, vt in ipſa huius operis præfatione, & c. 2. lib. 3. alias *domina & princeps reliquarum, & cui cæteras contradicere nefas ſit*, velut

Interpretatio inſcriptionis horum librorum.

Quibus nominibus hæc ſcientia appelletur.

A duobus proxime citatis locis, & 1. Poſt. c. 7. vt quæ omnium principia cõfirmet, ac ſtabiliat.

Diuiſio huius operis.

Diuiditur vero totum opus in præfationẽ & tractationem. Præfatio, quæ primis duobus capitibus continetur, tota ad commendationem huius ſcientiæ confertur: in Tractatione vero hæc continentur; Primum in reliqua parte 1. libri referuntur, & magna ex parte refutantur Philoſophorum placita de cauſis. In ſecundo agitur de modo inueſtigandæ veritatis. In tertio proponuntur, & pro vtraque

Primus lib.

Secundus.

Tertius.

B parte diſputantur plurimæ quæſtiones in reliquis libris diſſoluendæ. In quarto conſtituitur huius ſcientiæ ſubiectum, eiuſq; affectiones declarantur, & maxime communia principia traduntur. In quinto diſtinguitur ambiguitas multorum ad hanc ſcientiam pertinentium, & eorum minus præcipua membra ad prima quæ capita reuocantur, omniaque congruis explicationibus declarantur. In ſexto traditur, quo pacto Metaphyſicus de ente

Quartus.

Quintus.

Sextus.

C diſſerat, & quædam entis ſignificata ab huius ſcientiæ propria conſideratione reiiciuntur. In ſeptimo agit Ariſtoteles de ente per ſe, ac reali, quod in decem prędicamenta diuiditur, potiſſimum vero de ſubſtantia materiali. In octauo de principiis conſtituentibus huiuſmodi ſubſtantiam, materia videlicet, ac forma. In nono de ente vt diuiditur per potentiam & actum. In decimo de Vno, tum per ſe

Septimus.

Octauus.

Nonus.

Decimus.

D ſumpto, tum etiam, vt cum multis confertur. In vndecimo & priore parte duodecimi multa repetit, quæ in hoc opere, & in libris Phyſicis ſcripſerat, vt ex iis gradum faciat ad ſubſtantias ſeparatas, de quibus tandem agit in poſteriori parte libri duodecimi, ac præcipue de prima omnium rerum cauſa. Denique in decimotertio & decimoquarto libris diſputat contra Platonem ad euertendas Ideas, & Mathematica ſeparata, quæ ab illo inducta

Vndecimus.

Duodecimus.

Duo extremi.

E ſunt: quæ diſputatio cum a multis ſeculis parum vtilitatis afferat, & ex dictis vtcunque intelligi poſſit, fere ab huius operis enarratoribus prætermittitur.

Quod igitur ad primum librum attinet, multa Ariſt. propter rerum tractandarum magnitudinem initio pſa fatur. Primum enim ex appetitu ſciendi hominibus à natura dato, ex quo non vtilitas modo, ſed neceſſitas etiam huius ſcientiæ colligitur, obiter ſe inſinuat in

Primus liber quid contineat.

F gratiam eorum, qui eius ſtudium carpebant. Deinde longo ductu aperit, quæ ſit natura huius diſciplinæ. Tertio loco tradit illius dignitatem & præſtantiam. Poſtremo docet quis ſit eius ſcopus, ac terminus, hoc eſt, qua in re eius perfectio & abſolutio cõſiſtat. Quibus rebus tractandis ingenioſe explicat quatuor quæſtiones illas, An ſit? Quid ſit? Qualis? & Pro-

Digitized by Google

& Propter quid? quas ipſe tradiderat 2.lib c.1. de Poſteriori reſolutione, vt in quibus cuiuſq; rei propoſitæ tractatio conſiſteret. Aggreſſus autem ad tractationem rerum, quæ ſub hanc ſcientiam cadunt, quoniam ea primum reſpicit primas cauſas, eaſq; pro virili parte inuenire, ac tradere conatur; repetit principio quadripartitam cauſarum diuiſionē à ſe traditam 2. Phyſ. lib. *c 3. text.* 27. vt ea propoſita expendat cæterine, an ipſe meliꝰ de rerū cauſis ſenſerit. Deinde refert ex ordine ea de re placita Philoſophorum, qui ipſum præceſſerunt, orſus ab antiquioribus, iiſq. qui ab inquiſitione infimæ cauſæ cœperunt philoſophari. Poſtremo aliorum ſentētias partim refutat, partim ad ſuæ confirmationem aſſumit.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ,
ΑΛΦΑ ΤΟ ΜΕΙΖΟΝ.

Περὶ τέχνης καὶ ἐμπειρίας, καὶ ὅτι ἡ σοφία περὶ τινας αἰτίας καὶ ἀρχάς ἐστιν ἐπιστήμη.

ΚΕΦ. Α.

ΠΑΝΤΕΣ a *ἄνθρωποι τοῦ εἰδέναι ὀρέγονται φύσει. σημεῖον* b *δ' ἡ τῶν αἰσθήσεων ἀγάπησις καὶ*

ARISTOTELIS
Metaphyſicorum
LIBER PRIMVS.

De arte & experientia, & ſapientiam, quæ eſt de quibuſdam cauſis & principiis eſſe ſcientiam.

CAPVT I.

O*Mnes* a *homines natura ſcire appetunt.* *Cuius* b *rei ſignum eſt ipſe amor ſenſuum.* *Etenim*

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

O*Mnes a homines.* Pleriq; Ariſtotelis ætate duabus potiſſimum de cauſis inuidiam conflabant huius ſcientiæ ſtudioſis. Vna, quod fruſtra tentarent eam aſſequi doctrinam quæ humanū captum ſuperaret. Altera, quod inaniter ſectarentur diſciplinam, quæ nec neceſſaria humanæ vitæ, nec vtilis eſſe videretur. Ac prior quidem reprehenſio, quæ primum profecta videtur a Simonide Cœo Poeta Lyrico, cuius meminit Ariſtoteles, tum aperte hoc ipſo libro cap.2. tum tacito nomine 10 Eth c.7. ſcientiam hanc nullam apud nos eſſe contendit. Poſterior vero (cui pro ſe etiam de diuinis rebus ſcribere incipiente reſpondet Cicero initio operis de natura Deorum) ſcientiam quidem ipſam non inficiatur, verum nihil eam emolumenti humano generi afferre putat. Quæ ſane inſectatio, ſi quis animum aduertat, eodem reuoluitur, aut enim hæc ſcientia ab auctore naturæ hominibus negata eſt aut inutilis non eſt. Quamobrem Ariſtoteles hoc loco partim vt quæſtionem, An eſt, de hac ſcientia explicaret (tunc enim illa non videtur prætereunda, cum de rei exiſtentia dubitatur) partim vt obtrectatoribus occurreret, ſapienter orſus eſt ab hoc generali pronunciato, quo aſſerit appetitum ſciendi ipſius ſcientiæ cauſam eſſe omnibus hominibus naturalem: nam cum nomine ſcientiæ intelligatur perfecta rei cognitio, illud primum ex hoc pronunciato ſequitur, appetitum huius ſcientiæ, quæ tota hac præfatione Sapientiæ nomine appellatur, eſſe hominibus maxime naturalem. Eſt enim ſapientia perfectiſſima rerum cognitio, quam omnes audito ſapientiæ vocabulo communiter concipiunt, vt eſt *1. de Cælo, c.4. text. 32 & 2 de Cælo c.8 text. 59. & c.11. text 59. & 3. de Anima, c.12. text. 60. & c 9. text. 45 & alibi text. 21. text 48. text 23.* Sequitur deinde hanc ſcientiam neq; eſſe impoſſibilē, neq; inutilem, proinde nec laborem, qui in eam impenditur, eſſe reprehendendum. Neq; enim naturæ Auctor, qui (vt ſcribit Ariſtoteles) nihil fruſtra molitur, dediſſet hominibus adeo naturalem appetitum huius ſcientiæ, niſi illa & aliquo modo ab hominibus obtineri poſſet, & humano generi magnopere conduceret.

Cauſa ob quas hæc ſcientia impugnatur.

Cur Ariſtot. ordiatur ab appetitu ſciendi hominibus indito.

Quādo quæſtio, An eſt, tractanda.

Sapientia.

Hoc loco illud animaduertendum eſt, ſciendi verbo, ſeu perfecte cognoſcendi in hoc pronūciato intelligendam eſſe certam, & euidentem rerum notitiam, tum diuiſiuā tum definitiuam, tum etiam demonſtratiuam, ſiue ex ea fiat demonſtratio, quæ eſt notitia principiorum, ſiue per demonſtrationem comparetur, quæ eſt notitia concluſionum. Omnis enim huiuſmodi notitia ſolet vulgo appellari ſcientia, tametſi Ariſtoteles nonnunquam ſolam tertiam & quartam ſcientiæ nomine complectitur, vt in 1. Poſter. c. 3. alias definitiuam etiam adiungit, vt cap. vlt. huius lib. diuiſiuam vero, non ſcientiam, ſed cognoſcendi modum nuncupat. vt 2. Poſt. c. 5.

Quid hoc loco ſcientiæ nomine intelligatur.

Illud etiam animaduertendum eſt, etſi eodem verbo ſæpe intelligitur ſciendi habitus hoc tamen loco potius intelligendum eſſe actum ſciendi: habitus enim, qui ad actum eliciendum à natura inſtitutus eſt, propter ipſum actum expetitur. quo fit, vt naturalis appetitus, quo ſcientiam appetimus, magis in actum ſciendi, quam in habitum feratur. Hoc idem confirmari poteſt argumento ſenſuum, quod Ariſtoteles ſubiicit, in quo nomen ſenſus non pro ipſa potentia, ſed pro actu ſentiendi ſumitur, vt paulo poſt parebit.

Appetitum ſciendi in actum magis, quam in habitum ferri.

b *Cuius rei ſignum eſt.* Confirmat id, quod dixerat argumento à minore. Experimur enim

Digitized by Google

Cur nobis carior viſus, quam reliqui ſenſus.

appeti à nobis ipſa natura impellente cognitionem ſenſitiuam, non ſolum alterius emolumenti cauſa, ſed etiam per ſeſe, & ſui tantum gratia. Hinc enim fit, vt aſpectus carior nobis ſit cæterorum ſenſuum perceptionibus, non modo, quia certior eſt, ſed etiam quia multarum rerum differentias oſtendit, atque adeo plurium, quam cæterorum omnium ſenſuum actibus cognoſcantur. Quod ſi nobis huiuſmodi appetitus natura is eſt, potiori ratione appetitus perfectæ cognitionis naturalis cenſeri debet, dum imperfecta ſenſuum notitiæ, a qua omnis noſtra cognitio incipit, ad perfectam ſuapte natura dirigatur.

Duplex ſenſuum vtilitas.

c *Remota vtilitate.* Duabus de cauſis datus eſt hominibus ſenſuum vſus, quod Ariſtoteles docet in lib. de ſenſu. & ſenſili. Vna, ſalutis & incolumitatis, cæterorumq; vitæ commodorum gratia, vt, cum eorum miniſterio neceſſaria, aut commoda ad vitam degendam cognoſcerent, ea quærerent incommoda vero & exitialia fugerent. Atque hæc ſenſuum vtilitas communis eſt homini cum cæteris animantibus. Altera, ipſius cognitionis ſenſitiuæ in ſe ſpectatæ cauſa, nō quatenus refertur ad vitæ tutelam, aliave corporis emolumenta: quæ vtilitas propterea eſt homini propria, quod cognitio ſenſitiua hoc pacto ſumpta ſuapte natura dirigitur ad intellectiuam, quæ cæteris animantibus negata eſt. Hinc fit, vt cæteræ animantes, (quod Albertus docte *hoc loco tract. 1. c. 4* annotauit) non ducantur cupiditate videndi, audiendive quicquam, niſi alicuius rei ad vitam neceſſariæ, aut commodæ quærendæ, aut incommodæ fugiendæ cauſa: homo vero ſolius cognitionis ſtudio ad plurima videnda & audienda moueatur, etiam cum id corpori noceat, multaque afferat vitæ incommoda. Cum igitur Ariſtoteles ait, *remota ſiue excluſa, & prætermiſſa vtilitate*, non excludit eam vtilitatem, quæ ſequitur ipſam per ſe cognitionem ſenſitiuam ſpeculatiue, vt ita loquar ſpectatam, ſed reliquas omnes vtilitates, quæ ex ſenſibus prouenıunt, præſertim cum excluſiuæ dictiones, vt aiunt Dialectici, non excludant concomitantia.

Dialecticorum regula.

Quare non excluditur his verbis ea vtilitas, quam intellectus percipit ex miniſterio ſenſuum: quin potius ex hac ipſa vim habet argumentum hoc loco ab Ariſtotele propoſitum. Itaque locus hunc in modum intelligendus eſt. *Remota quauis a ſe vtilitate ipſi per ſe cari ſunt*, vt fere exponi ſolet. Eodē pacto Ariſtoteles capite ſequenti oſtendens ſcientiam hanc eſſe liberam, & ſui ſolius gratia, non excludit eas vtilitates, quæ metaphyſicam cognitionem conſequuntur, in quibus numeranda eſt voluptas, quæ percipitur ex primarum cauſarum conſideratione: ſed potius hunc in modum aperte ſcribit. *Vnde patet, eam a nobis nullius alterius vtilitatis cauſa perquiri*, innuens habere illam peculiarem vtilitatem, & quidem tantam, vt ipſa ſola ſuis opibus contenta videatur.

Quid nomine ſenſus ſignificetur hoc loco.

d *Is maxime, qui fit per oculos.* Hinc patet verbum, *ſenſus*, non pro facultate, ſed pro actu accipi hoc loco. Neque enim ſentiendi facultas, ſed actus ſentiendi fit per oculos. Idem patet ex periodo proxime ſequenti, in qua non de videndi facultate, ſed de actu ſermo eſt. Aduerte tamen tarius apud Latinos vſurpari nomen, *ſenſus*, pro ſentiendi actu, quam apud Græcos.

σις. καὶ γὰρ χωρὶς τῆς χρείας ἀγαπῶνται δι' ἑαυτάς, καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων ἡ διὰ τῶν ὀμμάτων. οὐ γὰρ μόνον ἵνα πράττωμεν, ἀλλὰ καὶ μηδὲν μέλλοντες πράττειν τὸ ὁρᾶν αἱρούμεθα ἀντὶ πάντων, ὡς εἰπεῖν, τῶν ἄλλων. αἴτιον δ' ὅτι μάλιστα	*Etenim remota* c *vtilitate ipſi per ſe cari ſunt, &* d *maxime, qui fit per oculos. Non* e *enim vt agamus ſolum, ſed nihil etiam acturi ipſum videre omnibus, vt* f *ita dicam aliis anteponimus. Cauſa vero eſt, quod hic:* Cap.

Agere proprie quid.

e *Non enim vt agamus ſolum.* Hoc etiam loco plerique ſubaudiunt verba, *Aliquid aliud*, vt ſit ſenſus: non enim ſolum vt aliquid aliud agamus, &c. Quod propterea addunt, quia ipſum etiā cognoſcere per ſenſum, videtur eſſe quoddam agere. Verum non eſt neceſſe quicquam adiungere. Neque enim Agere quod Græce eſt πράττειν, vnde Praxis nomen etiam Latinis vſurpatur, proprie conuenit in actum cognoſcendi pure contemplatiuum, & ad nihil aliud relatum, vt libro 6 patebit. Itaque Agendi verbum non ſumitur hoc loco, quatenus ſignificat actionem late acceptam, ſed quatenus opponitur verbo contemplandi, ſiue cognoſcendi ſolius cognitionis cauſa, ſeu quod idem eſt, quatenus ſignificat actionem, vt opponitur puræ contemplationi.

f *Omnibus, vt ita dicam, aliis.* Verbum *omnibus*, non poteſt vllo modo referri ad actus ſentiendi, quatenus nomine αἰσθήσεων ſignificantur: dicendum enim foret Græce. πασῶν ἄλλων, non πάντων ἄλλων, cum nomen αἴσθησις fœminini ſit generis. Dicet fortaſſe aliquis, referendum eſſe ad res omnes, vt ſententia ita concludatur, (*ipſum videre omnibus aliis rebus anteponimus*) quo pacto per hyperbolen dicere ſolemus, nihil nobis eſſe carius lumine oculorum, etiam ſi vita ipſa longe nobis ſit carior. Addet porro que verba (vt ita dicam) inſerta eſſe, vt ſignificaretur, figuratam eſſe locutionem, nec ſimpliciter veram. Sed plane obſtat ſequens periodus: in qua non redditur cauſa, cur aſpectum cæteris rebus omnibus anteponamus, ſed cur cæteris ſenſibus. Di-

Digitized by Google

μα ποιεῖ γνωρίζειν ἡμᾶς αὕτη τῶν αἰσθήσεων, καὶ πολλὰς δηλοῖ διαφοράς. φύσει g μὲν οὖν αἴσθησιν ἔχοντα γίνεται τὰ ζῶα. ἐκ h δὲ τῆς αἰσθήσεως, τοῖς μὲν αὐτῶν οὐκ ἐγγίνεται μνήμη, τοῖς δ᾽ ἐγγίνεται. καὶ

hic ſenſus vnus ex omnibus maximam nobis rerum cognitionem afferat, multaſque differentias oſtendat. Natura g igitur animalia ab ortu ſenſum habent: ex h ſenſu autem in aliis memoria non gignitur, in aliis gignitur. Hinc

bus. Dicendum eſt igitur, verbum, *omnibus*, ad ſenſus, ſiue actus ſentiendi referendum eſſe, non tamen, vt nomine αἰσθήσεων ſignificantur, ſed quatenus ſignificantur verbis infinitis videndi, audiendi, & cæteris, quale eſt Græce τὸ ὁρᾶν, Latine *ipſum videre*, quod præcedit. Verba autem (vt ita dicam) præterea adiecta ſunt, quia dubium eſſe poteſt, num carior nobis ſit videndi actus, etiam ſolius cognitionis cauſa (quo pacto de ſenſibus hoc loco ſermo eſt) quam cæterorum omnium ſenſuum cognitiones, ſaltem, ſi coniunctim accipiantur: quanquam etſi diuiſim ſumantur, non ſatis perſpicua res eſt propter auditum, quem multi cognitionis cauſa aſpectui præferent, ſi alterutro priuandi eſſent.

Notandum.

g *Natura igitur animalia.* Hoc loco docere incipit, quænam ſit natura huius artis, hoc eſt, in quarum rerum conſideratione verſetur, quod pertinet ad quæſtionem Quid eſt? Id autem vt commodius faciat, multa tradit de gradibus cognitionis. Atque in primis ait, *ſenſitiuam cognitionem omnibus animalibus naturaliter eſſe communem.* Omnia enim neceſſario prædita ſunt duobus ſenſibus, guſtu, & tactu, vt ipſe docet de ſenſu & ſenſili: tactu quidem, vt cognoſcant ea, ex quibus conſtant, guſtu vero, ex quibus aluntur. Vide cum *lib. 1. de ſenſu & cap. 1. & 3. de Anima. cap. 12. tex. 63. 64.*

h *Ex ſenſu autem.* Tradit tres gradus cognitionis brutorum animalium. Primus, ac infimus eſt eorum, quæ non cognoſcunt res ſenſibiles, niſi cum illæ adſunt. Secundus, ſiue medius eorum eſt, quæ poſſunt etiam illarum in abſentia meminiſſe, non tamen adeo eleuatum modum cognoſcendi habent, vt poſſint ab alio doceri. Tertius, ac ſupremus ad ea pertinet, quæ non tantum poſſunt in abſentia illarum meminiſſe, ſed etiam ſuo modo doceri.

Tres brutorũ animantium gradus ex cognitione ſumpti.

Primus cernitur in conchyliis, & aliis quibuſdam animalibus aquaticis, quæ marinis ſcopulis adhæreſcunt, &, vt vno verbo dicam, in iis omnibus, quæ progredi ex loco in locum non poſſunt: hæc enim non indigent ſenſibus, quibus res diſtantes cognoſcant, cum ad illas proficiſci nequeant, qua ratione fit, vt ſolis duobus antedictis guſtus & tactus, quos omnibus animalibus neceſſarios eſſe diximus, prædita ſint. Quoniam vero eadem ratio eſt, vt non indigeant memoria (ſiquidem memoria ideo præcipue data eſt brutis animantibus, vt certo petere poſſint locum abſentem ante cognitum, alicuius rei quærendæ, aut fugiendæ cauſa) efficitur, vt huiuſmodi animalia nec ſint diſciplinæ capacia, quia carent auditu, nec item prudentia, quia carent memoria. Vt enim diſciplina auditu indiget, ſic etiam prudentia eget memoria: prudens enim ex memoria præteritorum diſponit præſentia, & proſpicit futuris. Videntur quoque, nonnulla animalia, quæ locum mutant, carere memoria, vt quidam vermes humi repentes imperfectæ admodum formæ, qui non reuertuntur ad certa loca, ſed ſemper vagantur, & quoquo verſus errant, niſi quod ea petunt frequentius, vnde vel aere propitiori, aut ſolo aptiori inuitantur. Quo fit, vt non recte videatur dictum a quibuſdam (*in his eſt Diuus Thomas hoc loco lect. 1. parte tertia.*) ideo datam eſſe animalibus memoriam, vt poſſint continere motum progreſſiuum, niſi ſubaudiant (ad quærendum locum ante cognitum.) Id quod etiam ex eo confirmatur, quia pleraque animalia ex iis, quæ memoria prædita ſunt, ſimulatque in lucem prodierunt, mouentur ex loco in locum, cum interim nullius rei ante cognitæ memoria ducantur.

Animalia, quæ ſcopulis adhæreſcunt, quos ſenſus habeant.

Cur memoria data animantibus.

Non omnia animalia, q̃ locũ mutant, memoriam habere.

Secundus gradus cognoſcendi cernitur in apibus, & aliis, ſi quæ ſunt, quæ cum memoria prædita ſint, auditu tamen carent. His enim concedit Ariſtoteles prudentiam, quia ex rebus, quas meminerunt, poſſunt aliquod vitæ regimen accipere: negat tamen diſciplinam, quia carent auditu. Quanquam illud intelligendum eſt, non omnia bruta animantia, quæ memoria prædita ſunt, eſſe prudentia, ſed quædam ex iis eſſe ſtolida, vt ea, quæ facile capiuntur.

Non ſemper in beſtiis cum memoria prudentiam coniunctam.

Tertius denique gradus cernitur in cane, elephanto, & aliis omnibus, quę præter memoriam, ſenſum quoque auditus habent: atque hæc ab Ariſtotele dicuntur non ſolum prudentiæ, ſed etiam diſciplinæ capacia.

Obiecta contra ea, quæ Ariſtoteles hoc loco docet, & reſponſiones ad ea, quæ obiecta ſunt.

1\. SVNT tamen nonnulla, quæ contra hæc obiici poſſint. Primum, quod non recte dictum ſit in explicando primo genere animalium ideo præcipue datam eſſe brutis animalibus memoriam, vt petere poſſint locum abſentem ante cognitum. Muſcæ enim mouentur ex loco in locum ante cognitum, & tamen Albertus Magnus hoc loco *tract. 1. c. 6* ea ratione oſtendit, eas carere memoria, quod flabello repulſæ identidem ſe ingerant, immemores plagæ acceptæ.

Alberti ſententia de muſcarum memoria.

2\. Secundum, quod non recte negauerit Ariſtoteles prudentiam in primo genere animalium, eandemque conceſſerit in ſecundo, & tertio. Nam, ſi prudentia proprie ſumatur, vt eſt capite 5. *habitus agendi recta cum ratione*, quo pacto definitur ſexto Ethicorum, in nullo genere brutorum animalium concedenda fuit: ſi vero ſumatur per tranſlationem, eaque omnia dicantur prudentia, quæ id faciunt, quod facerent, ſi prudentiam haberent, non ſolum in ſecundo, & tertio genere, ſed etiam in primo concedenda erat, ſiquidem animalia primi generis, etſi non mouentur ex loco in locũ (qui motus dicitur progreſſiuus) mouentur tamen motu dilationis & conſtrictionis ad amplectenda ea, quæ ſibi conducunt, & refutanda contraria, quæ ſane opera ſimilia ſunt operibus prudentiæ.

3\. Tertium, quod non recte putauerit requiri memoriam in apibus, vt prudẽtes dicerentur, ſiquidem apes recens natæ, cum adhuc non ſint expertæ hyemem, vt ex illius memoria cibum futuræ hyemi quærant, iam inde tamen prudentiſſime id faciunt.

4\. Quartum, quod non recte dixerit apes non habere auditum, manifeſto enim experimento conſtat, eas conuocari ad noua aluearia leui ſono, & deterreri contrario.

5\. Quintum, quod nec illud etiam recte dixerit omnia, quæ memoriam, & auditum habent, eſſe diſciplinæ capacia. Nam, ſi hæc affectio proprie accipiatur, in ſolis hominibus reperitur: ſi vero tranſlatitie, non eſt, cur negetur apibus, cum illæ in ratione viuendi præ ſe ferant diſciplinam optimæ conſtitutæ Reipublicæ. Quod ſi illa hoc loco dicuntur diſciplinę capacia, quę docilia ſunt, & voce hominis quaſi docentis aſſueſcunt ad aliquid faciendum, ne hoc quidem modo recte videtur dictum, omnia, quæ memoriam, & auditum habent, eſſe diſciplinæ capacia. Serpentes enim, & quamplurimæ feræ, etſi memoriam, & auditum habent, nul-

A la tamen hominis quaſi doctrina inſtitui poſſunt, vt aliquid agant.

Obiectorum dilutio.

Alberti ſententia refutatio.

Sed haud difficile hæc omnia diſſoluuntur. Ad primum enim reſpondendum eſt, eiuſmodi animalia flabello repulſa, non ideo identidem ſe ingerere, quia careant memoria, ſed quia ſtolida ſunt: alioqui liceret colligere, pleraque alia, quæ manifeſtius omnes ſenſus habent, carere aſpectu, & auditu, quod petita iaculis valde prope ferientibus, ſæpe non moueantur loco: quod in ranis & cuniculis accidere videmus. Quare, vt in his animalibus non defectus viſus, & auditus, ſed ſtoliditas quædam in cauſa eſt, cur non ſtatim ſe loco moueant, ſic illa, non quia careant memoria, ſed quia ſtolida ſunt, continuo in eum locum reuertuntur, vnde ſunt repulſa. Accedit, quod nimius etiam appetitus horum animalium in cauſa eſſe poteſt, cur ab obiecto præſenti non facile arceri poſſint. Ita patet, argumentum Alberti nihil efficere. Quin etiam eodem probari poteſt, eiuſmodi animalia prædita eſſe memoria, ſiquidem, repulſa ex re, qua delectantur, mox ad eandem reuertuntur. Quod facere non poſſent adeo certo itinere, niſi memoria retinerent locum, ex quo eiiciuntur.

Prudentiam dupliciter ſumi.

Ad ſecundum reſpondendum eſt, prudentiam hoc loco nõ accipi proprie, ſed per tranſlationem, nempe pro quadam ſagacitate, quę in ſuis effectibus veram prudentiam imitatur. Non eſt tamen illa primo generi brutorum animalium à nobis propoſita aſcribenda, quia nullius animalis ſagacitas plene imitatur prudentiam, niſi quę ex cognitione pręteriti poteſt futura prouidere.

Hinc patet ſolutio tertii, Illa enim ſagacitas, qua apes ante cognitionem præteriti in futurum ſibi proſpiciunt, non eſt plena imitatio prudentiæ. Quapropter, niſi illæ ex memoria alicuius rei moueantur ad aliquid faciendum, vt cum ad propria aluearia reuertuntur, non vtique prudentes dici debent, quod recte hoc loco Albertus, Alenſis, Scotus, & Ægidius annotarunt. Hoc tamen intereſt inter veram hominis prudentiam, & brutorum animalium (vt alia mittam diſcrimina) quod homo ex memoria præteriti adhibito rationis diſcurſu, concludit hoc, vel illud eſſe faciendum, bruta vero animantia ex memoria præteriti inſtinctu quodam naturæ ad id impelluntur.

Diſcrimen inter hominis & animantiũ prudentiam.

Sententia D. Thomæ de apibus.

Ad quartum reſpondet Diuus Thomas hoc loco, apes non ſentire ſonum, ſed aerem, qui commouetur, cum editur ſonus, cuius commotio tam vehemens eſt in tonitruis, vt poſſit etiam animalia occidere, atque adeo æneas

Digitized by Google

Sententia Alberti contraria.

neas campanas frangere. Magnus tamen Albertus reſpondet, auditum non accipi hoc loco ab Ariſtotele, vt eſt perceptiuus ſoni & naturalis ſignificatiuus illius (hoc enim pacto apes auditum habent) ſed quatenus eſt perceptiuus ſoni per modum ſermonis, quo pacto canes, elephanti, ſimiæ, iumenta etiam armenta, & alia quædam animalia auditu prædita ſunt, cum propriis nominibus appellata accurrant: auditis vero aliis, atque aliis vocibus ex inſtituto ſignificantibus, aliter atque aliter moueantur, aut quieſcant, & quædam opera ſimilia operibus artis faciant, quod cernere eſt in canibus, qui certis verbis prouocati humanam ſaltationem imitantur. Et viſus eſt noſtra ætate in Luſitania inſignis quidam canis Eduardi principis, qui naturę ſagacitati conſuetudine audiendi adiuncta nomina propria quorundam ex familiaribus ita diſtinguebat, vt eorum quemlibet ab illo vocatum quæritaret, & dentibus veſte apprehenſa ad vocantem duceret. Quam docilitatem, & humani ingenii imitationem ipſo mortis genere cõfirmauit: ſiquidem mortuo Principe, & conſtantiſſime cibum repudiauit, & deſiderii affectu cruciatus interiit. Hoc igitur modo, ait Albertus, ſenſiſſe Ariſtotelem, non eſſe in aliis quamplurimis animalibus, quæ eadem de cauſa nulla hominum inſtitutione doceri poſſunt.

Mirum canis exemplum.

Dubitat Ariſt. de auditu apum.

Cæterum de auditu, vt eſt perceptiuus ſoni, dubitat Ariſtoteles 9. de hiſtoria animalium, capite 40. num re vera ſit in apibus, vt, ſi hoc pacto auditus nomen hic accipit, non aſſeueranter, ſed exempli cauſa locutus videatur. *Gaudere*, inquit, *plauſu atque tonitu apes videntur, quapropter tinnitu æris, aut fictilis conuocari eas in alueum aiunt, quanquam incertum eſt, an audiant, & voluptatem, an formidine ita faciant.* Plinius tamen libro vigeſimo primo naturalis hiſtoriæ cap. 20. affirmat habere auditum: quæ ſententia videtur vera. Primum, quia ſi conuocantur certo quodam ſono, non autem contrario, non dubium videtur, quin percipiant differentiam ſonorum, qua re, & ſonum, qua ratione ſonus eſt. Deinde quia, ſi non ſentiunt ſonum ipſum, ſed motum aeris, quo ipſæ pulſantur, cum ſonus editur (peruenientibus ad ea circuitionibus aeris moti, à corporibus efficientibus ſonum) acutior ſane eſt earum tactus, quam humanus tactus in apibus auditum, quo etiam pacto conſtat non eſſe, quod negat Ariſtoteles ſecundo de Anima, *cum homini tribuit tactum omnium optimum*: vix enim ſentimus eiuſmodi motum aeris, etiamſi vehemens ſit ſonus, noſque vehementer afficiat. Tum etiam, quia vix aliter reſponderi poteſt ad experimenta illa, quæ Ariſtoteles narrat eodem loco. *Cum vero*, inquit, *migrandum eſt, vox ſolitaria, & peculiaris quadam aliquot ante diebus intus mittitur.* Et infra: *Tempore matutino omnes ſilent, donec vna gemino, aut triplici bombo excitet omnes, tum vniuerſa ad opus prouolant, cumque redierint, primum item tumultuant, paulatimque minus ſubinde ſtrepunt, dum vna circumuolitando ſuſurret, quaſi dormiendum præcipiat, tum repente omnes conticeſcunt.* Hæc & alia, quæ de apibus narrat Ariſtoteles, ſi ad commotionem aeris cum bombo factam, non ad bombum ipſum referantur, eadem ratione dici poterit, non percipi ſonum à cæteris animantibus, quæ omnium conſenſu auditum habent, ſed tantum aeris motionem cum ſono factam. Nec ſatisfaciet, qui occurrerit in iis, quæ dicuntur habere auditum, manifeſta eſſe audiendi organa: parum enim refert, quod ea in tam paruis animalibus non diſcernamus. Adde, non eſſe veriſimile, apes qualibet parte corporis diſcernere differentias ſonorum, quomodocunque eas percipiant, ſed certa aliqua, & determinata, quæ ſit in capite, etiamſi nobis ignota ſit. Quod ſi ea parte non per potentiam audiendi, ſed tangendi, diſcernunt prædictas ſonorum differentias, idem dici poterit de cæteris animalibus, negata in auribus quauis alia potentia ſenſitiua præterquam tactus.

Plinij ſententia de auditu apum approbatur.

Tactus hominis omnium optimus.

De apibus nonnulla.

Quintum denique argumentum perſpicue diſſoluitur iuxta Alberti ſententiam, quod tamen ex D. Thomæ opinione haud facile diſſolues.

γνῇ i ἀπὸ τούτου τὰ * φρόνιμα, τὰ δὲ μαθητικώτερα, τῶν μὴ δυναμένων μνημονεύειν.

** alias φρονιμώτερα.*

*Hinc i fit, vt quadam * prudentia ſint, alia diſciplina capaciora iis, qua meminiſſe nequeunt.*

** Alias prudentiora.*

i *Hinc fit, vt quadam.* Non colligit his verbis Ariſtoteles alteram adæquatam diuiſionem animalium in prudentia, & docilia. Nam, alia mittam, quibus hæc diuiſio impugnari poteſt, certe animalia, quæ carent memoria, nec prudentia ſunt, nec docilia, vt ipſe mox aperte docebit. Non deſunt, qui ob id ſuppleant hoc loco oppoſita membra, duaſque diuiſiones hic colligi exiſtiment, quaſi dicat Ariſtoteles; *Hinc fit, vt alia prudentia ſint, alia non prudentia, alia diſciplina capacia, alia non item.* Sed obſtat inter alia, quod hæc ſupplendi licentia videatur nimia, & non neceſſaria. Quocirca dicendum videtur, non tradi hoc loco vllam generalem diuiſionem animaliũ, ſed quandam ſubdiuiſionem poſterioris membri præcedentis diuiſionis, cum

Apta explicatio.

quæ

ἐστί. φρόνιμα μὲν ἄνευ τοῦ μανθάνειν, ὅσα μὴ δύναται τῶν ψόφων ἀκούειν, οἷον μέλιττα, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἄλλο γένος ζῴων ἐστί. μανθάνει δέ, ὅσα πρὸς τῇ μνήμῃ καὶ ταύτην ἔχει τὴν αἴσθησιν. τὰ k μὲν οὖν ἄλλα ταῖς φανταſίαις ζῇ, καὶ ταῖς μνήμαις, ἐμπειρίας δὲ μετέχει μικρόν, τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος

Ac prudentiam quidem ſine docilitate habent, quæcunque ſonos audire non poſſunt, vt apes, & ſi quod eſt tale aliud genus animalium: diſcunt autem ea omnia, quæ cum memoria hunc quoque ſenſum habent. Cætera k igitur imaginationibus, ac memoria viuunt, parumque experientia participant: genus

quadam ſubintellecta excluſiua particula ad alterum membrum. Quaſi dicat Ariſtoteles: *Ex eo, quod dantur inter alia, quæ memoriam habeant, efficitur vt eorum quædam ſint prudentia dumtaxat* (quatenus hac particula docilitas excluditur) *alia non ſolum prudentia, ſed etiam docilia.* Quæ enim ita memoriam habent, vt humanam vocem percipere nequeant, ita prudentia ſunt, vt doceri non poſſint, quæ autem vocem quaſi præceptoris memoria retinent, ea doceri poſſunt. Sed obſtat adhuc, quod Ariſtoteles non ait, *diſciplina capacia, ſed diſciplina capaciora, &c.* quibus verbis omnia animalia videtur facere docilia. At ſi contextus Ariſtotelicus ita haberet, vt Argyropilus vertit (ſic enim habet, *Alia prudentia ſunt, alia magis diſcere poſſunt*, miſſis cæteris verbis, quæ ſequuntur) nihil eſſet difficultatis, ſumpto tamen verbo *magis* pro etiam, aut inſuper, vt ſenſus eſſet: *alia prudentia ſunt, alia non modo prudentia, ſed etiam docilia* Verum quia omnes Græci codices, quotquot viderim, addunt verba illa, *τῶν μὴ δυναμένων μνημονεύειν*, hoc eſt, *iis quæ meminiſſe nequeunt*, quod idem cæteræ omnes Latinæ verſiones teſtantur, nec verbum *μαθητικώτερα* apte redditur Latine, ſi exponatur, vt dictum eſt: crediderim approbandam eſſe lectionem Alexandri, qui pro verbo *φρόνιμα* legit *φρονιμώτερα*, id eſt, *prudentiora*, quo pacto hunc in modum habebit contextus: *Hinc fit, vt quædam prudentiora ſint, alia diſciplina capaciora iis quæ meminiſſe nequeunt.* ſenſus autem erit: Quia vero quædam animalia memoria prædita ſunt, ex quibus alia humanam vocem memoria non tenent alia tenent, ideo quædam prudentiora ſunt iis, quæ meminiſſe nequeunt: alia non ſolum prudentiora, ſed etiam dociliora eiſdem, vt vtrunque comparatiuum referatur ad ea, quæ carent memoria. Ait autem Ariſtoteles, quædam eſſe prudentiora iis, quæ memoria carent, alia dociliora etiam; non quia putat ea, quę memoria carerent, prudentia eſſe, aut docilia & memoria prædita magis prudentia, magiſq; docilia (aperte enim negat prudentiam, & docilitatem pleriſque animalibus) ſed quia inter memoria prædita reperiuntur & prudentia, & docilia, quæ tamen non inueniuntur inter ea, quæ carent memoria: quo pacto dicimus, cætera elementa eſſe leuiora terra, non quod omnia elementa ſint leuia, & terra minus leuis, ſed quia inter cætera reperiuntur elementa leuia, ipſa autem terra leuis non eſt. Alia quoque ratio eſſe poteſt, cur Ariſtoteles comparatiuis potius, quam poſitiuis nominibus vſus ſit, nempe vt ſignificaret, bruta animalia non eſſe reuera ac proprie prudentia, aut docilia, ſed quodam modo, & alia comparatione aliorum, quo pacto dicimus ferrum eſſe leuius plumbo, non quod reuera, ac proprie leue ſit, ſed comparatione tantum, vt dici ſolet. Nec obſtat, quod Ariſtoteles mox vtitur poſitiuis nominibus: ſatis enim fuit ſemel ſignificaſſe non proprie id accipiendum eſſe, ſi cui vero Alexandri lectio non placebit (quæ tamen nobis videtur & verior & aptior) hoc certe ex dictis habebit, quo pacto verbum *dociliora* exponere debeat. Quanquam vero Alexandri lectio placet, expoſitio tamen non placet. Nam primum confundit verbum *dociliora* cum verbo *prudentiora*. Deinde putat, verbum *dociliora* accipi poſſe pro aptioribus ad cognoſcendum. Poſtremo hoc ipſum ex eo probat, quia apprehenſio per ſenſum diſciplina quędam ſit, quæ ſane haud congruunt cum iis, quæ ab Ariſtotele dicuntur.

Cur Ariſtot. comparatiuis nominibus vtatur.

Qua operatione vnumquodque viuere dicatur.

k *Cætera igitur imaginationibus, &c.* Tranſitum facit à tribus iam dictis gradibus cognitionis brutorũ animalium ad alios tres gradus cognitionis humanæ. Quia vero vnumquodq; ea operatione naturaliter dicitur viuere, quæ in ipſo eſt præſtãtiſſima (ſecus eſt, cum naturæ ſtatus peruertitur, vt in hominibus vitioſis ait Ariſt. *bruta animalia partim viuere phantaſiis ſiue imaginationibus, partim memoria, partim vero imperfecta quadam experientia.* Ac imaginationibus quidem viuunt animalia primi generis, quæ ſolis ſenſibus guſtus & tactus prædita ſunt: ſenſus enim, imaginatio, & appetitus omnibus animalibus communia ſunt, vt patet ex 3. de anima, cap. 9. text. 6. Illorum tamen imaginatio imperfecta eſt, & quæ fungi ſuo munere non poteſt, niſi cum ſenſus exteriorem eandem percipit. Memoria autem viuunt animalia ſecundi generis, quæ habent memoriam abſque auditu. Experientia vero imperfecta, quæ & memoriam, & auditum habent: doctrina enim imperfecta, ſeu potius translatitia imperfecto experimento acquiritur, quemadmodum perfecta doctrina perfecto experimento. At vero genus humanum tribus aliis gradibus cognitionis viuit, ratione, experientia, & arte. Ariſtoteles tamen,

Quæ animantes imaginatione viuant.

Quæ memoria.

Quæ experientia.

Tres gradus humanæ cognitionis.

γένος καὶ τέχνῃ, καὶ λογισμοῖς. γίγνεται δ' l ἐκ τῆς μνήμης ἐμπειρία τοῖς ἀνθρώποις. αἱ γὰρ πολλαὶ μνῆμαι τοῦ αὐτοῦ πράγματος μιᾶς ἐμπειρίας δύναμιν ἀποτελοῦσι. καὶ δοκεῖ σχεδὸν ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ ὅμοιον εἶναι ἡ ἐμπειρία. ἀποβαίνει δ' ἐπιστήμη καὶ τέχνη. διὰ m τῆς ἐμπειρίας τοῖς ἀνθρώποις. ἡ μὲν γὰρ ἐμπειρία τέχνην ἐποίησεν, ὥς φησι Πῶλος, ὀρθῶς λέγων, ἡ δ' ἀπειρία τύχην. γίνεται n δὲ τέχνη ὅταν ἐκ πολλῶν τῆς ἐμπειρίας ἐννοημάτων, καθόλου μία γένηται

genus autem hominum & arte viuit, & ratione. Fit l autem hominibus ex memoria experientia. Multa enim rei eiuſdem recordationes vnius experientiæ vim perficiunt. Videturque experientia ſcientia, ac arti fere ſimilis. Per experientiam m autem ars & ſcientia hominibus proueniunt. Experientia enim, vt recte Polus ait, artem genuit; inexperientia fortunam. Fit n porro ars, cum ex multis experientiæ notionibus vna de ſimilibus exiſtimatio in vniuerſum

men, cum ait, *genus autem hominum & arte viuit, & ratione*, nominibus extremorum graduum, medium innuit.

Quo loco aduerte, vitam humanam, quæ ratione ſola regitur, eſſe in infimo gradu, qualis eſt vita multorum, qui penitus in otio degunt, nec vlli diſciplinæ dant operam: quæ autem regitur experientia, eſſe in gradu medio, ſiquidem experientia, & ſi non omnino, quodammodo tamen rationem perficit, & ad artem diſponit: quæ denique regitur arte, eſſe in ſupremo, quandoquidem ratio arte omnino perficitur. Quod tamen dictum intellige de perfectionibus, quas homo viribus naturæ comparare poteſt, ne regimen ſacræ fidei excludatur, quod ſuperius eſt eo, quod ab arte proficiſcitur.

Fidei regimen eſt perfectius omni humano regimine.

Illud etiam aduerte, vitam, quæ arte regitur, in totidem gradus diuidi poſſe: aut enim regitur arte practica ſubminiſtrante, aut practica imperante, aut omnino contemplante, quos gradus Ariſtoteles in progreſſu huius capitis diſtinguit.

Tres artium gradus.

Denique illud aduerte, in experientia proprie dicta duo ſpectari; vnum eſt multi habitus memorandi præterita ex multis recordationibus geniti, quod eſt quaſi materiale, alterum collatio rerum ſiue euentorum, quæ his habitibus memoria tenentur, quod eſt quaſi formale. Cum igitur audis, in brutis animantibus eſſe imperfectam experientiam, in homine autem perfectam, id propterea dictum intellige, quia in homine cernitur vtrunque, in brutis autem id tantum, quod materiale eſt. Quod enim in homine facit collatio vnius rei cum alia, id facit in brutis animantibus inſtinctus, ſiue vis naturæ.

Proprie dicta experientia.

Quid interſit inter experientiam hominum, & cæterorum animalium.

l *Fit autem ex memoria.* Quoniam experientia & ars non à natura hominibus ſunt inſitæ, docet Ariſtoteles, quonam modo gignantur, Ait ergo, *experientiam gigni ex multis recordationibus eiuſdem rei*, hoc eſt, eiuſdem attributi, obſeruati in pluribus indiuiduis ſimilibus inter ſe. Si quis enim recordetur, hoc vel illud medicamentum Calliæ profuiſſe, itemque Socrati, & aliis eodem morbo laborantibus, eaque euenta inuicem conferat, is conſequetur proprie dictam experientiam eius medicamenti. Cum vero Ariſtoteles ait ſcientiæ & arti fere ſimilem eſſe experientiam, accipit nomina ſcientiæ & artis pro eodem habitu, vt ſæpe hoc capite. Quo autem pacto experientia fit ſimilis arti, paulo poſt docebit. Denique vſi ſumus hoc loco verbo *Recordationes*, pro verbo *μνῆμαι*, quod Memoriæ vocabulum vix vſurpetur in numero multitudinis, & iam hoc loco ſit ſermo de memoria humana, cui ſoli, ſi apte loquendum eſt, accommodatur recordationis verbum, non quod idem omnino ſit recordatio atque reminiſcentia, quæ ſoli homini conuenit: reminiſcentia enim ſemper eſt cum ratiocinatione diſcurrente ex iis, quæ nouit, ad ea in mentem reuocanda, quæ memoriæ non occurrunt (recordatio autē dicitur de quouis memorandi actu etiam ſimplici & ſine diſcurſu) ſed quia recordationis nomen per ſe videtur ferre liberam quandam præteriti recognitionem, quæ non eſt in brutis animantibus.

Quo pacto gignatur experientia.

Non idem omnino recordatio, quod reminiſcentia.

m *Per experientiam autem.* Docet, artem gigni experientia. Qua in re approbat ſententiam Poli, qui apud Platonem in Gorgia Chærephonti pro Gorgia reſpondens hanc ipſam ſententiam vſurpat. Etſi autem non deſunt, qui hoc loco *ἀπειρίαν*, *imperitiam*, interpretentur, nos tamen cum aliis maluimus *inexperientiam*, quia Imperitiæ vocabulum paſſim pro inſcitia ſumitur, ſuntque multi inexperti, qui ſcientia præditi ſint, vt hoc ipſo capite docet Ariſtoteles. Dicitur autem inexperientia genuiſſe fortunam, ſeu, vt Polus loquitur, *per fortunam circumuagari*; quia cum aliquid aggredimur inexperti rerum ſimilium, etſi conſulto id facimus, caſui tamen & fortunæ rem committere videmur. Vnde fit, vt ſi quando ea ex animo cedit, temere ac fortuito beneceſſiſſe non immerito dici poſſit.

Artem experientia gigni.

n *Fit porro ars, cum ex multis experientiæ notionibus vna de ſimilibus exiſtimatio in vniuerſum oritur.* Exponit modum, quo ars per experientiam gignatur, aitque tum fieri, cum ex multis

Quo pacto gignatur ars per experientiam.

γίνεται περὶ τῶν ὁμοίων ὑπόληψις. τὸ μὲν γὰρ ἔχειν ὑπόληψιν ὅτι Καλλίᾳ κάμνοντι τηνδὶ τὴν νόσον τοδὶ συνήνεγκε, καὶ Σωκράτῃ, καὶ καθ' ἕκαστον οὕτω πολλοῖς, ἐμπειρίας ἐστί. τὸ δ' ὅτι πᾶσι τοῖς τοιοῖσδε κατ' εἶδος ἓν ἀφορισθεῖσι, κάμνουσι τηνδὶ τὴν νόσον συνήνεγκεν, οἷον τοῖς φλεγματώδεσιν, ἢ χολώδεσιν, ἢ πυρέττουσι καύσῳ, τέχνης. πρὸς ὁ μὲν οὖν τὸ πράττειν ἐμπειρία τέχνης οὐδὲν δοκεῖ διαφέρειν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπιτυγχάνοντας ὁρῶμεν τοὺς ἐμπείρους τῶν ἄνευ τῆς ἐμπειρίας λόγον ἐχόντων. αἴτιον δ' ὅτι ἡ μὲν ἐμπειρία τῶν καθ' ἕκαστόν ἐστι γνῶσις, ἡ δὲ τέχνη τῶν καθόλου. αἱ δὲ πράξεις, καὶ αἱ γενέσεις πᾶσαι, περὶ τὸ καθ' ἕκαστόν εἰσιν. οὐ γὰρ ἄνθρωπον ὑγιάζει ὁ ἰατρεύων, πλὴν ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηκὸς, ἀλλὰ Καλλίαν, ἢ Σωκράτην, ἢ τῶν ἄλλων τινὰ τῶν οὕτω λεγομένων, ᾧ συμβέβηκεν ἀνθρώπῳ εἶναι. ἐὰν οὖν ἄνευ τῆς ἐμπειρίας ἔχῃ τις τὸν λόγον, καὶ τὸ καθόλου μὲν γνωρίζῃ, τὸ δ' ἐν αὐτῷ καθ' ἕκαστον ἀγνοῇ, πολλάκις διαμαρτήσεται τῆς θεραπείας. θεραπευτὸν γὰρ τὸ καθ' ἕκαστον μᾶλλον.

Ἀλλ'

uerſum oritur. Etenim compertum habere Calliæ hoc morbo laboranti hoc profuiſſe, itemq; Socrati, ac eodem modo pluribus ſingulatim experientiæ eſt: profuiſſe autem ijs omnibus, qui vna ſpecie definiti certo morbo laborent, vt ijs, qui pituita, aut bili, aut febri ex æſtu affliguntur, id iam artis eſt. Atq; ad agendum quidem nihil ab arte differre videtur experientia: quin etiam expertos magis, quam eos, qui rationem ſine experientia tenent, propoſitum finem aſſequi videmus. Quod eo de cauſa accidit, quia experientia eſt rerum ſingularium cognitio, ars vniuerſalium: actiones vero generationeſq; omnes in ſingularibus verſantur. Neq; enim hominem curat Medicus, niſi per accidens, ſed Calliam, aut Socratem, aut quempiam aliorum, qui ita dicantur, cui accidit, vt homo ſit. Si quis igitur ſine experientia rationem teneat, & quod vniuerſale eſt, cognoſcat, ſingulare autem, quod in eo eſt, ignoret: is à curatione perſæpe aberrabit, id enim quod ſingulare eſt, magis ſub curationem cadit.

Sed

multis experientiæ notionibus vna de ſimilibus oritur vniuerſalis exiſtimatio, ex qua habitus quidam relinquitur, quo idem de omnibus ſimilibus vniuerſe iudicamus, vt ſi quis ex longa obſeruatione curationis eum habitum comparet, quo iudicet omnibus certa ſpecie morbi affectis certam ſpeciem medicamenti conferre. De qua re latius agendum eſt ad finem capitis. Illud interim aduerte, non ſine cauſa dixiſſe Ariſtotelem, *fieri artem ex multis experientiæ notionibus*, potius, quam ex multis experientiis. Nec enim neceſſe eſt, vt ad generationem artis concurrant multæ experientiæ habituales, quæ ſemper feruntur in res diuerſarum ſpecierum, ſed multa experimenta, ſiue actus experiendi, qui poſſunt ferri in indiuidua eiuſdem ſpeciei infimæ. Vocat enim Ariſt. hoc loco artem non modo habitum eum, qui fertur in res diuerſarum ſpecierum, quatenus inter ſe ſunt ſimiles in genere, ſed etiam eum, qui fertur in indiuidua ſolo numero differentia, vt in ægrotos eadem ſpecie morbi laborantes, quod ſi Ars acciperetur ſolum pro coniunctione multarum concluſionum, tum dixiſſet Ariſtoteles, gigni eam ex multis experientiis. Illud etiam aduerte, verbum *Profuiſſe*, non eſſe accipiendum in poſteriori loco, quatenus adſtringitur ad ſolam præteriti ſignificationem. Ars enim non pronunciat quicquam de ſolo præterito, ſed de omni temporis differentia, ſeu potius abſolute ac ſimpliciter. Vtitur tamen in hac re Ariſtoteles verbo præteriti temporis, quia familiare eſt Græcis, vti hac temporis differentia ad ſignificandum quid in vniuerſum fieri ſoleat, vt cum paulo ante dictum eſt, *Experientia artem genuit, &c.* hoc eſt, generare ſolet. Quod in prouerbiis, vulgariſque ſententiis vſitatius eſt, vt apud Iſocratem in Paræneſi ad Demonicum, Κάλλος μὲν, inquit, ἢ χρόνος ἀνήλωσεν, ἢ νόσος ἐμάρανε. *Hoc eſt, pulchritudo aut tempore conſumpta eſt, aut morbo emarcuit*, pro eo, quod eſt, conſumi ſolet, aut marceſcere. Quod idem nonnunquam obſeruare licet apud Latinos, vt in eo prouerbio: *Multas amicitias ſilentium diremit*, 8. *Ethic. cap.* 5. quo eodem vtuntur Græci: & apud Virgilium *Æneid.* 12.

Cur non dixerit Ariſt. Ex multis experiẽtiis.

Verba præteriti ſæpe comprehendere omnem temporis differentiam.

Cum duo conuerſis inimica in prælia tauri,
Frontibus incurrunt, pauidi ceſſere magiſtri.

Cauſa huius loquendi formæ ea videtur eſſe, quia ex obſeruatione præteriti intelligitur, quid de futuro omniq; tempore iudicandum ſit.

o *Atque ad agendum quidem.* Vt artem experientiæ anteponat, confert experientiam cum arte, primumque, quoad actionem, cum ait: *Experientiam, ſi ſola actio ſpectetur, non eſſe inferiorem arte, ſed potius ſuperiorem, quod experti minus aberrent à ſcopo, fineve actionis, quam qui arte præditi ſunt abſque rerum experientia.* Cauſam vero huius diſcriminis eam eſſe ait, *quia experientia eſt rerum ſingularium, in quibus per ſe verſantur actiones, ars autem vniuerſalium, in quibus illæ verſantur per accidens.* Ac ratione ſingularium, quibus accidunt, hoc eſt, conueniunt res vniuerſales. Illud enim hoc loco dicitur accidere, quod ita conuenit ſubiecto, vt aliquo modo à ſubiecto diſtinguatur, quo pacto res vniuerſales conueniunt ſingularibus. Eodem modo ſumitur accidendi verbum ab Auctore in captione accidentis, 1. Elench. cap. 4. vt 8. lib. Dialect. Inſtitutionum diximus.

Experientia cum arte collata.

Experientiã eſſe ſingularium, artem vniuerſaliũ: Cur artifex ſæpius aberret à ſcopo.

Digitized by Google

mus: Hanc igitur ob cauſam fieri poteſt, vt is, qui arte præditus eſt, rerum ſingularium circumſtantias ignoret, quæ regulas vniuerſales mutare ſolent, atq; ita ſæpius aberret à fine propoſito, quod tamen non ita facile committet, qui habet rerum vſum & experientiam.

Ἀλλ' p ὅμως τό γε εἰδέναι, καὶ τὸ ἐπαΐειν τῇ τέχνῃ τῆς ἐμπειρίας ὑπάρχειν οἰόμεθα μᾶλλον, καὶ σοφωτέρους τοὺς τεχνίτας τῶν ἐμπείρων ὑπολαμβάνομεν, ὡς κατὰ τὸ εἰδέναι μᾶλλον ἀκολουθοῦσαν τὴν σοφίαν πᾶσι. τοῦτο q δ' ὅτι οἱ μὲν τὴν αἰτίαν ἴσασιν, οἱ δ' οὔ. οἱ μὲν γὰρ ἔμπειροι τὸ ὅτι μὲν ἴσασι, διότι δ' οὐκ ἴσασιν, οἱ δὲ τὸ διότι, καὶ τὴν αἰτίαν γνωρίζουσι. διὸ καὶ τοὺς ἀρχιτέκτονας περὶ ἕκαστον τιμιωτέρους, καὶ μᾶλλον εἰδέναι νομίζομεν τῶν χειροτέχνων, καὶ σοφωτέρους, ὅτι τὰς αἰτίας τῶν ποιουμένων ἴσασι. οἱ δ' ὥσπερ καὶ τῶν ἀψύχων ἔνια, ποιεῖ μὲν, οὐκ εἰδότα δὲ ποιεῖ, οἷον καίει τὸ πῦρ. τὰ μὲν οὖν ἄψυχα φύσει τινὶ ποιεῖν τούτων ἕκαστον, τοὺς δὲ χειροτέχνας δι' ἔθος, ὡς οὐ κατὰ τὸ πρακτικοὺς εἶναι σοφωτέρους ὄντας, ἀλλὰ κατὰ τὸ λόγον ἔχειν αὐτοὺς, καὶ τὰς αἰτίας γνωρίζειν, ὅλως r τε σημεῖον τοῦ εἰδότος καὶ τὸ δύνασθαι διδάσκειν ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο τὴν τέχνην τῆς ἐμπειρίας οἰόμεθα μᾶλλον ἐπιστήμην εἶναι. δύνανται γὰρ οἱ μὲν διδάσκειν, οἱ δὲ μὴ δύνανται.

ἔτι

Sed p tamen ſcientiam atq; intelligentiam in arte magis quam in experientia ineſſe exiſtimamus, artificesq; iis: qui experientiam rerum valent, ſapientiores eſſe arbitramur; quod omnes ratione potius ſcientiæ ſapientes eſſe conſeantur. Id q quod ex eo accidit quod illi cauſam ſciunt, hi non item. Experti enim rem quidem ſciunt, propter quid autem neſciunt, illi vero propter quid ſit, cauſamq; cognoſcunt. Vnde fit, vt Architectos in vnaquaq; re maiori dignos honore, doctiores ſapientioresq; opificibus eſſe exiſtimemus, quod teneant cauſas rerum, quæ fiunt, illi vero perinde ſe habeant, ac res quædam inanimæ, quæ faciunt illa quidem, ſed nulla cognitione faciunt, quo pacto ignis comburit, at res quidem inanimes natura quadam ſingula facere, opifices autem conſuetudine: vt non ex eo ſapientiores ſint homines quod idonei ſint ad agendum, ſed quia rationem teneant, cauſasq; cognoſcant. Omninoq; r ſcientiæ ſignum eſſe poſſe docere, atq; hac ratione artem magis quam experientiam ſcientiam eſſe putamus, quod illi docere poſſunt, hi non poſſint.

Præterea

p *Sed tamen ſcientiam.* Confert experientiam cum arte quod cognitionem, aitque: *ratione cognitionis longe præſtare artem experientia, artificesq; omnium ſententia iis, qui ſolo vſu, & experientia rerum valent, ſapientiores iudicari, eo, quod iis omnibus magis accommodetur nomen ſapientia, qui accuratius rem cognoſcunt.* *Præſtantiorem eſſe artificis cognitionem.*

q *Id quod ex eo.* Tribus argumentis probat artem præferendam eſſe experientiæ ratione cognitionis. Primum eſt: Quoniam artifices cognoſcunt cauſas rerum, qui autem ſolam experientiam habent, etſi rem eſſe cognoſcunt, non tamen rei cauſam intelligunt. Vnde fit, vt architecti in maiori pretio habeantur, ſapientioreſque eſſe iudicentur, quam qui manus arti adhibent ad opus conficiendum, quod illi cauſas operis intelligant, hi vero veluti res inanimæ quædam, quæ nulla cognitione in efficiendo vtuntur, ea efficiant, quorum cauſas ignorent. *Cur pluris fiant architecti, quam opifices.*

r *Omninoq; ſcientiæ, &c.* Alterum argumentum eſt: Quia qui arte præditi ſunt, docere poſſunt, hoc eſt, res, quas norunt, via & ratione demonſtrare, per cauſas ſcilicet, quas norunt, qui autem ſolam experientiam habent, id facere nequeunt, quod cauſas non teneant.

Quo loco dicet fortaſſe aliquis Nomine τῶν χειροτέχνων non ſignificari eos, *qui arte ſimul & manibus*, vt verbum ſonat, *opus artis conficiunt*, ſed meros operarios, cuiuſmodi ſunt ii, qui iuſſu artificum funes trahunt, aut machinas applicant. Quid enim aliud ſignificat Ariſtoteles, cum ait τοὺς χειροτέχνας eſſe ſimiles rebus inanimis, quæ non cognoſcunt id, quod faciunt, tametſi eo ſuperiores ſunt in agendo, quod illæ agunt naturæ impulſu, ipſi vero conſuetudine? Addet etiam, non eſſe hanc vſurpationem alienam a vi nominis, hi enim etſi non operantur arte, quam non habent, miniſterio tamen ſuo opus artificioſum conficiunt. Verum obſtat, quod Ariſtoteles ad finem capitis colligens gradatim ea, quæ dixerat, complectitur nomine artificum τοὺς χειροτέχνας, quo fit, vt non ſignificet hoc vocabulo, *meros operarios*, ſed eos, qui ex arte operantur, cuiuſmodi ſunt fabri cæmentarii, & alii huiuſmodi artifices. Hac de cauſa non diximus ſimpliciter: *Qui manibus operantur*, ſed *Opifices.* Quanquam enim ne hoc quidem vocabulum exprimit vim Græci nominis, pro iis tamen ſolis accipitur, qui operantur ex arte. Quod autem Ariſtoteles eos confert cum rebus inanimis, ſolaque conſuetudine agere docet, eo pertinet, vt intelligamus diſcrimen eorum ab architectis, non quidem in ſimplici cognitione eorum, quæ faciunt (ex arte enim operantur) ſed in cognitione cauſæ ſuorum effectorum. Architecti enim cum cauſas rerum teneant, demonſtratiuam cognitionem habent, & ex habitu ſcientiæ operantur: illi vero cum cauſas ignorent, ſolo habitu ex *Quos nomine τῶν χειροτέχνων ſignificet Ariſtot.*

Digitized by Google

conſuetudine certa quadam ratione agendi acquiſito opus artis efficiunt. Vnde collige; cum Ariſtoteles hoc loco tribuit artificibus cognitionem cauſæ, non vniuerſe intelligendum eſſe de omnibus artificibus, ſed indefinite, vt verum ſit in iis, qui ſunt quaſi principes in quaque arte, quos architectos vocat.

ἔτι s δὲ τῶν αἰσθήσεων οὐδεμίαν ἡγούμεθα εἶναι σοφίαν. καί τοι κυριώταταί γε εἰσὶν αὗται τῶν καθέκαστα γνώσεις. ἀλλ᾽ οὐ λέγουσι τὸ, διὰ τί περὶ οὐδενὸς οἷον, διὰ τί θερμὸν τὸ πῦρ ἀλλὰ μόνον, ὅτι θερμόν.

Τὸ t μὲν οὖν πρῶτον εἰκὸς τὸν ὁποιανοῦν εὑρόντα τέχνην παρὰ τὰς κοινὰς αἰσθήσεις, θαυμάζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, μὴ μόνον διὰ τὸ χρήσιμον εἶναί τι τῶν εὑρεθέντων, ἀλλ᾽ ὡς σοφὸν καὶ διαφέροντα τῶν ἄλλων, πλειόνων δὲ εὑρισκομένων τεχνῶν, καὶ τῶν μὲν πρὸς τἀναγκαῖα, τῶν δὲ πρὸς διαγωγὴν οὐσῶν, ἀεὶ σοφωτέρους τοὺς τοιούτους ἐκείνων ὑπολαμβάνομεν. διὰ τὸ μὴ πρὸς χρῆσιν εἶναι τὰς ἐπιστήμας αὐτῶν. ὅθεν ἤδη πάντων τῶν τοιούτων κατεσκευασμένων, αἱ μὴ

Prætereà s nullum ſenſum ſapientiam eſſe exiſtimamus: quanquam enim hæ maxime propriæ ſunt ſingularium cognitiones: de nullo tamen dicunt propter quid, vt propter quid ignis calidus ſit, ſed tantum quod ſit calidus.

At t veriſimile quidem eſt, eum, qui primus præter communem ſenſum quamlibet artem inuenit, admirationi hominibus fuiſſe, non ſolum, quia id vtile eſſet, quod inueniſſet, ſed quia ſapiens eſſet, cæteriſq; antecelleret. Cum autem plures artes inuenirentur, quarum aliæ ad res neceſſarias, aliæ ad cultum vitæ conferrent; ſemper tales cæteris ſapientiores fuiſſe putamus, quod eorum ſciẽtia non ad vſum referantur. Quocirca omnibus iam huiuſmodi rebus comparatis, eæ ſcientiæ repertæ ſunt, quæ nec

s *Præterea nullum.* Tertium argumentum eſt, quia ex notitiis ſenſitiuis, in quibus numeratur experientia, nulla omnino eſt, quæ poſſit appellari ſapientia, cum interim intellectiuæ cognitiones, in quibus numeratur ars, non ſint indignæ hoc nomine. Ratio diſcriminis eſt, quia etſi ſenſus propius attingunt res ſingulares ſenſibiles, quæ nobis ſunt familiares, nullus tamen eſt ſenſus, qui ex ſe cauſam ſui obiecti cognoſcat, ſaltem ſub ratione cauſæ, quod tamen intellectus facere poteſt. Addidi, *ex ſe*, quia ratio particularis, ſeu cogitatiua facultas, quæ potentia ſenſitiua eſt, videtur poſſe attingere cauſam particularem, vt cauſa eſt, tametſi id habet, quatenus eſt proxima intellectus miniſtra. Ex dictis patet, artem ſimpliciter & abſolute eſſe anteponendam experientiæ. Nam etſi ab ea ſuperatur ratione actionis, eſt tamen ſuperior ratione cognitionis, ex qua homines iudicantur ſapientes, non ex actione. Quin etiam addit Albertus *Tract.* 1. *c.* 7. eum errorem, qui in actione ab experto committitur ipſi experimento aſcribendum eſſe, quod non recte ſit ſumptum, eum vero, qui committitur ab artifice, non arti, quæ de vniuerſalibus, & ex vera cauſa recte iudicat, ſed varietati & inconſtantiæ rerum ſingularium, in quibus actio verſatur.

Senſum viſum non poſſe attingere ſui obiectis cauſam, vt cauſa eſt.

Experientia aſcribendus eſt error, qui in agendo cõmittitur.

t *At veriſimile quidem eſt, eum, qui primus præter communem ſenſum.* Prætermiſſa experientia, cum ars ſiue ſcientia in Practicam & Theoreticam, ſiue contemplatiuam diuidatur, eas inter ſe confert Ariſtoteles, ac Theoreticam practicæ anteponit, quod dignior ſit nomine ſapientiæ. Id autem hac ratione probat: Qui primi artem quamlibet ſupra communem ſenſum inuenerunt, hi, vt veriſimile eſt, habiti ſunt cæteris ſapientiores, non ſolum quia rem fortaſſe vtilem humanæ vitæ attuliſſent: ſed multo etiam magis, quia intelligentia & cognitione rerum cæteris præſtarent: atqui ars Rhetorica cognitione ac intelligentia ſuperat practicam: eſt igitur dignior nomine ſapientiæ. Propoſitionem ex eo probat Ariſtoteles, quia inuentis iam omnibus artibus, tum ad neceſſarios vitæ vſus, tum ad iucunde viuendum, & alia commoda comparanda, ii ſapientiores iudicati ſunt, qui ſcientias eas inueniſſent, quæ ad nullum vitæ vſum, ſed ad ſolam rerum cognitionem pertinerent. Aſſumptionem euentus confirmat: artes enim Theoreticæ inuentæ ſunt poſt practicas, atque ab iis, qui in otio vitam agebant, vt Mathematicæ à ſacerdotibus Ægyptiis; quibus omnia ex publico cum neceſſaria, tum vtilia ad degendam vitam abunde ſuppetebant, quod ex ſacris etiam literis in libro Geneſeos *capite* 47. perſpicuum eſt. Ex qua re patet, maiore opus eſſe intelligentia in Theoreticis, quam in Practicis, cum illæ longe maiore otio indiguerint, vt inuenirentur. Vnde colligit Alexander, quemadmodum hæ artes ab otioſis inuentæ ſunt, ſic etiam vſum earum otium requirere. Cum audis, Mathematicas ſcientias inuentas eſſe ab Ægyptiis, intellige potiſſimum Aſtrologiam, ad cuius inuentionem, quæ longa indiguit aſtrorum obſeruatione, non tantum otio neceſſaria, ſed libero quoque & ſereno cœlo (id quod in ea regione perenne eſt) vtebantur ſacerdotes.

Anteponitur ars practicæ contemplatiua.

A quibus artes contemplatiuæ inuentæ fuerunt.

Hoc loco prætereundum non eſt, merito Ariſtotelem diſtinxiſſe ſcientias contemplatiuas ab iis, quæ inuentæ ſunt voluptatis cauſa. Nam etſi voluptas eſt finis multarum artium, quæ ad

vitam

Digitized by Google

αἱ μηδὲ πρὸς ἡδονὴν, μηδὲ πρὸς τἀναγκαῖα τῶν ἐπιστημῶν εὑρέθησαν, καὶ πρῶτον τούτοις τοῖς τόποις οὗ ἐσχόλασαν. διὸ περὶ Αἴγυπτον αἱ μαθηματικαὶ πρῶτον τέχναι συνέστησαν. ἐκεῖ γὰρ ἀφείθη σχολάζειν τὸ τῶν ἱερέων ἔθνος. εἴρηται μὲν οὖν ἐν τοῖς ἠθικοῖς, τίς διαφορὰ τέχνης, καὶ ἐπιστήμης, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὁμογενῶν.

Οὗ δ' X ἕνεκα νῦν ποιούμεθα τὸν λόγον, τοῦτ' ἐστίν, ὅτι τὴν ὀνομαζομένην σοφίαν περὶ τὰ πρῶτα αἴτια, καὶ τὰς ἀρχὰς ὑπολαμβάνουσι πάντες. ὥστε, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ὅτι ὁ μὲν ἔμπειρος τῶν ὁποιανοῦν ἐχόντων αἴσθησιν εἶναι δοκεῖ σοφώτερος, ὁ δὲ τεχνίτης τῶν ἐμπείρων, χειροτέχνου δὲ ἀρχιτέκτων, αἱ δὲ θεωρητικαὶ τῶν ποιητικῶν μᾶλλον. ὅτι μὲν οὖν ἡ σοφία περί τινας αἰτίας καὶ ἀρχάς ἐστιν ἐπιστήμη, δῆλον.

quæ nec ad voluptatem, nec ad vſus neceſſarios conducunt, ac primum iis in locis, vbi homines in otio vitam agebant. Hinc Mathematicæ artes in Ægypto primum conſtitutæ ſunt, quod ibi conceſſum ſit, vt Sacerdotes otio fruantur. Ac u dictum eſt in libris de moribus quid interſit inter artem & ſcientiam, ac cætera eiuſdem generis.

Id X autem, cuius cauſa nunc ſermonem inſtituimus, illud eſt, eam, quæ ſapientia nominatur, circa primas cauſas, & principia omnium ſententia verſari. Itaque quemadmodum prius dictum eſt, experti quidem iis, qui quemuis ſenſum habent, artifex vero, experto, architectus, opifice, qui autem in actione ſapientiores eſſe videntur. Quod igitur ſapientia ſcientia ſit, quæ circa cauſas quaſdam principiaque verſatur, perſpicuum eſt.

vitam degendam tuendamque quæſitæ ſunt, vt citharistarum, tibicinum (indigent enim mortales alterna laborum requie, iucundaque moleſtiarum intermiſſione) non eſt tamen finis contemplantium: ſiquidem iucunditas, quæ ex contemplatione percipitur, non eſt finis contemplationis, ſed comes & aſſecla, vt recte annotauit Alexander, noſque alibi oſtendemus. Vnde patet felicitatem ne in voluptate quidem illa pura & ſyncera contemplationis poſitam eſſe: ſed in ipſa contemplatione, quam ea voluptas ſequitur.

Contemplatiua an voluptatis cauſa ſint.

u *Ac dictum eſt in libris de moribus.* Quoniam hactenus ſine diſcrimine vſus fuit nominibus artis & ſcientiæ, quod ad rem præſentem nihil earum diſtinctio faceret, ne quis hinc colligat nihil intereſſe inter hos habitus, docet iam à ſe in libris de moribus traditum eſſe eorum, aliorumque ſimilium diſcrimen. Docuerat enim ſexto Ethicorum ad Nicomachum quinque eſſe habitus, quibus anima ſemper verum diſcit, intellectum, ſcientiam, ſapientiam, prudentiã & artem: qui hac ratione diſtinguuntur, vt patet ex iis, quæ deinceps in eodem libro dicuntur. *Intellectus eſt habitus principiorum, ſcientia concluſionum per cauſas inferiores. Sapientia, per cauſas ſupremas. Prudentia eſt recta ratio eorum, quæ agimus, quatenus ad bene, beateque viuendum pertinent. Ars denique eſt recta ratio eorum, quæ fiunt,* hoc eſt, humanarum actionum, quatenus in externam materiam prodeunt.

Habitus, quibus anima ſemper verum diſcit.

x *Id autem cuius cauſa.* Docet quorſum tam multa hactenus de gradibus cognitionis dixerit, atque hæc omnia eo tendere, vt pateat eam ſcientiam, quæ ſapientia appellatur, *in* primarum cauſarum & principiorum conſideratione verſari, quam ait eſſe omnium communem vulgatamque ſententiam. Quanquam vero id iam ex dictis vtcunque poſſet oſtendere, tamen hoc ſolum colligit vſque ad finem capitis eam ſcientiam, quæ ſapientia dicitur, verſari circa cauſas, & principia. Ratio eſt hæc: Expertus ſapientior habetur (ſeu potius magis accedens ad rationem ſapientis) eo, qui ſimpliciter rem ſenſu percipit, artifex autem, experto, atque inter artifices architectus opifice, theoreticus autem practico; hoc eſt, contemplator actore & effectore, vt patet ex iis, quæ per totum fere caput diffuſe tradita ſunt: at ex his ſemper poſteriores dicuntur ſapientiores, ad plenamve rationem ſapientis magis accedentes, quod propiores ſint cauſarum & principiorum conſiderationi, aut magis eam attingant: ergo ſapiens & (quod hinc ſequitur) ſcientia, quæ ſapientia dicitur, verſatur circa cauſas. Græci Codices hoc loco habent αἱ δὲ θεωρητικαὶ τῶν ποιητικῶν, hoc eſt, *contemplatiuæ actiuis*, quod refertur ad artes. Crediderim tamen locum eſſe corruptum pro οἱ δὲ θεωρητικοὶ, &c. vt referatur ad artifices: tametſi parum intereſt vtro modo res habeat, cum ſenſus eodem redeat, omneſque interpretes membra omnia ad artifices referant.

Sapientiam primas cauſas contemplari.

QVÆST. I.

Appetantne omnes homines naturaliter ſcientiam ſciendi cauſa.

Quibus argumentis non omnes videantur hoc pacto ſcientiam appetere.

Sectio I.

EX iis, quæ hoc capite ab Ariſtotele aſſerta ſunt, illud in primis non caret controuerſia, appetantne omnes homines naturaliter ſcientiam, ipſius ſcientiæ cauſſa.

1. Primum, quia cum multi ſint, qui ſcientiam non aſſequantur, non videtur omnibus à natura datus appetitus ſciendi, alioqui fruſtra eſſet conceſſus, quod tamen dicendum non eſt, cum Deus, & natura, quæ ab illo dirigitur, nihil fruſtra efficiant, vt eſt omnium Philoſophorum ſententia.

2. Deinde, quia nemo poteſt velle oppoſitũ eius rei, quam naturaliter appetit (hinc enim fit, vt nemo appetat miſeriam, quia omnes naturaliter appetimus felicitatẽ) ſatis autem patet multos eſſe, qui ignorationem appetant, ſiue affectent, vnde apud Morales Philoſophos ſpecies quædam ignorationis affectata ignorantia dici ſolet, quo vitio laborant ii, qui iuxta Prophetam *Pſal. 35. noluerunt intelligere, vt bene agant.*

3. Tertio, quia cum Ariſtoteles affirmatiuã partem huius quæſtionis aſſeruit, aut nomine ſcientiæ intellexit aliquam ſcientiam indefinite, aut omnem omnino ſcientiam, ſiquidem de nulla certa, & deſignata videtur loquutus: at primum non eſt dandum, quia non conſtaret inde, omnes homines ſuapte natura appetere hãc ipſam ſcientiam, de qua agimus, quod tamen Ariſto. colligendum eſſe vult, vt in explicatione contextus diximus nec item ſecundum, quia falſum eſt: vt enim nemo eſt, qui poſſit omnem omnino ſcientiam aſſequi, ita nemo habet appetitum naturalem ad omnes omnino capeſſendas: alioqui natura inclinaret ad ea, quæ fieri nequeunt.

4. Quarto, quia ſi appetitus ſciendi eſſet omnibus hominibus naturalis, nemo eſſet, qui ſublatis impedimentis literarum ſtudia non coleret hac enim ratione dicimus appetitum lapidis ad deſcendendũ eſſe naturalem, quia remotis iis, quæ illum in aere detinent, continuo deſcendit. Nunc autem contra accidere videmus plurimi enim eorum, qui maiore rerum neceſſariarum copia abundant, liberiorique otio fruuntur, à literarum ſtudiis abhorrent.

5. Quinto, quia ſi omnes homines naturaliter appeterent ſcientiam ipſius ſcientiæ cauſſa, maxime appeterent ſcientias contemplatiuas. Practicæ enim non propter ſe, ſed propter opus expetuntur: conſtat autem practicas magis expeti, quam contemplatiuas cum longe plures practicis dent operam.

6. Poſtremo, quia ſi homines naturaliter ap- A peterent ſcientiam ſciendi cauſſa, maxime naturaliter appeterent apertam & euidentem diuinæ eſſentiæ cognitionem, ea enim eſt omnium digniſſima, quæ propter ſe expetatur: hoc autem non videtur vlla ratione dici poſſe. Nam cum cognitio illa ſit ſupra naturam, vt quæ non per cauſſas naturales, ſed ſola Dei gratia & munere obtineri poteſt, fieri profecto nequit, vt appetitus, quo illam appetimus, ſit naturalis: ſemper enim appetitus B naturalis, perfectionis propriæ fundatur in potentia naturali paſſiua, quę ſit receptiua eiuſmodi perfectionis, omni autem potentiæ naturali paſſiuæ reſpondet naturalis actiua, vt Ariſtoteles docet in 3. de Anima cap. 5. *text.* 17. & 18. eo loco, quo ex natura intellectus patientis, colligit dandum eſſe intellectus agẽtem. Cum igitur nulla ſit potentia actiua naturalis, cuius actione cõſequi poſſimus eiuſmodi cognitionem, nulla quoque in nobis C paſſiua naturalis erit, quare neque appetitus naturalis, quo illam expetamus.

Refutatio ſententiæ quorundam.

Sectio II.

PLERIQVE ſunt, qui putent aſſertionem Ariſt. veram eſſe, ſi in ea appetitus naturalis ſumatur pro naturæ propenſione, non autem D pro actu appetendi. Quod enim prior ſenſus ſit verus, ea ratione oſtendunt, quia omnes homines habent inclinationẽ naturalẽ ad ſcientiã ratione intellectus, qui eſt naturaliter ad illam propenſus. Quod vero poſterior ſit falſus, ex eo probãt, quia omnis actus, quo appetimus ſcientiam, eſt liber, ac proinde non naturalis, *Vide Scot. hoc loco Ant. And. q. 2. Iauellum q. 3. Fland. & alios.* *Sententia quorundam de ſciendi appetitu.*

Eorum tamen ſententia facile refellitur. E Primum, quia Ariſtoteles à quo illi in hac re nolunt diſcedere, planius videtur loqui de actu appetendi, vt patet ex probatione propoſiti pronunciati: vtitur enim in ea verbo Amoris. Amor autem actus appetendi eſt. Deinde, quia vt actus appetendi ſit naturalis, nõ eſt neceſſe vt non ſit liber, quod patebit ex ſequentibus. Denique quia amor, quo proſequimur ſenſus cum ſit actus humanus, eſt liber: & tamen Ariſt. cenſet illum nobis eſſe F naturalem. Nec enim eo argumento recte probaret homines diligere naturaliter ſcientiam, quia diligant ſenſus, niſi loqueretur de naturali dilectione, qua ſenſus diligimus, alioqui recte etiam probari poſſet, eos, qui ſibi mortem conſciſcunt, habere appetitum naturalem, vt ſibi vim inferant, quia videlicet id facere cupiant. *Refutatio ſententiæ Scoti & ſimilium.*

Digitized by Google

Verior de eadem re ſententia.

Magis ſane placet eorum ſententia, qui putant pronunciatum Ariſtotelicum verum eſſe non modo ſumpto appetitu naturali pro naturali inclinatione, ſed etiam pro actu appetendi. *Caiet. 1 p. q. 78. art. 1. & q. 82 art. 1. & 1. 2. q. 10 art. 1. Ferrar. 1. contra gentes. c 4. ex D. Th. 1. 2. loco cit. & 2. 2 q. 166. art. 2. Alenſis hoc loco & Ægid. q. 4.*

De appetitu innato.

SECTIO III.

VT ergo planius id intelligatur, illud primo loco animaduertendum eſt, duplicem eſſe appetitum, vnum innatum, alterum elicitum.

Quid innatus appetitus.

Appetitus innatus eſt inclinatio ab auctore naturæ indita, qua vnaquæque res abſque vlla præuia cognitione ſua in bonum propenſa eſt. Huiuſmodi eſt appetitus terræ ad locum infimum, materiæ ad formam, & omnium omnino potentiarum ad propria obiecta. Eſtque is aut improprie dictus, aut proprie.

Innatus improprie dictus.

Improprie dict⁹ eſt, quo res propenſæ ſunt in bonum materialiter, hoc eſt, in id quod bonum eſt, ſiue conueniens, non tamen ſub ratione boni, ſiue conuenientis. Hoc pacto propenſi ſunt ſenſus, intellectus in ſua obiecta. Senſus enim non fertur in ſenſibilia, vt ſunt bona ſentientibus (id enim proprie eſt appetitus ſenſitiui) ſed vt ſenſibilia duntaxat: nec intellectus fertur in intelligibilia, vt ſunt bona intelligentibus (eſt enim id voluntatis proprium) ſed tantum vt intelligibilia ſunt.

Proprie dictus.

Proprie dictus, eſt, quo res propenſæ ſunt in bonum formaliter, hoc eſt, in bonum ſub ratione boni, quo pacto reſpiciunt ſua obiecta ſolum appetitus ſenſitiuus, qui concupiſcibilem & iraſcibilem complectitur, & intellectiuus, qui appellatur volūtas: illa quidem, quia reſpicit ſenſibilia, vt ſunt bona ſentientibus, hic autem, quia reſpicit intelligibilia, vt ſunt bona intelligentibus.

Ex hac distinctione patet, cum dicimus terram appetere locum infimum, aut materiam appetere formam, aut ſenſus ſenſibilia, aut intellectum intelligibilia, id non eſſe verum, niſi per translationem, huiuſmodi enim res, cum non appetant iſta, vt bona ſunt ea ſola ratione ea appetere dicuntur, quia perinde feruntur in illa, ac ſi verum, & proprie dictum appetitum haberent. Id quod Ariſtot. innuit 1. lib. c. 6. Rhetoricæ ad Theodecten, cum inter bona enumerat illud, quod omnia appeterent, ſi intellectum haberent.

Quinam appetitus innati.

Patet etiam inter appetitus innatos ſolum ſenſitiuum & intellectiuum eſſe qualitates A earum rerum, quarum ſunt appetitus.

ii ſint qualitates additæ rebus appetentibus.

Nam nec appetitus grauitatis, qua terra propēſa eſt in locum infimum, nec appetitus materiæ aut ſenſuum, aut intellect⁹ eſt aliqua eorum qualitas, quippe cum hæ res ex ſe ipſis, & detracta omni alia qualitate eiuſmodi appetitus habeant: ſed omnia huiuſmodi denominantur appetentia, ſimilitudine ea, quam habent cum rebus, quæ vere ac proprie dicto appetitu præditæ ſunt.

Occurritur obiectioni.

Quod ſi quis obiiciat, grauitatem B eſſe appetitum terræ, leuitatemq. appetitum ignis, neganda eſt prior propoſitio. Nam ſi grauitas & leuitas eſſent appetitus terræ ac ignis, earū actus eſſent actus appetendi, quēadmodum actus appetitus ſenſitiui & intellectiui: at deſcenſus & aſcenſus, quos quaſi eliciunt eæ qualitates, non ſunt actus appetendi, cum ob alias cauſas, tum vero quia numerantur in actionibus tranſeuntibus: Nec refert, quod per eas qualitates ferantur terra & ignis C in ſua loca naturalia: non enim per eas feruntur, tanquam per facultates appetendi, ſed ſolum vt per inſtrumenta: quo pacto animalia pedibus, aut alis, aliíſve inſtrumentis a natura datis hunc aut illum locum petunt.

Solutio argumenti cuiuſdam.

Patet deniq; ex ea distinctione facile diſſolui hoc argumentum, quo multi vexantur, intellectus reſpicit ſuum obiectum ſub ratione veri, ſeu intelligibilis, ergo non appetit illud naturaliter: alioqui reſpiceret quoq; illud ſub D ratione boni, quod eſt formale obiectum appetitus, & ex conſequenti darentur in eo duæ entitates, ſiue eſſentiæ, vna intellectus, altera appetitus quod non eſt dicendum, nulla enim potentia indiget entitate alia, vt propriū obiectū appetat, cum per ſe primo in illud propenſa ſit. Neganda eſt igitur conſecutio, & id, quod aſſumitur ad eius probationem. Nam quæ non habent appetitum proprie dictum, non appetunt bonum, vt bonum eſt, ſed ha- E bent ſe more appetentium, vt patet ex dictis.

De appetitu elicito.

SECTIO IV.

Quid appetitus elicitus.

APpetitus elicitus eſt actus appetēdi, quo res cognitionis particeps, præuia aliqua cognitione ſua, feruntur in bonum, aut F quod bonum eſſe videatur. Huiuſmodi eſt amor, deſiderium, & ſimiles animi affectiones, quæ in nobis ex cognitione rerum excitantur:

Quotuplex appetitus elicitus.

Eſt autem is appetitus, aut omnino liber, aut omnino neceſſarius, aut partim liber, partim neceſſarius.

Omnino liber eſt, qui & quoad ſpeciem actus (quod vocant quoad ſpecificationem)

& quod

Digitized by Google

& quod ad exercitium eius eſt liber. Is dicitur liber quoad ſpeciem actus, quo ita rem propoſitam amplectimur, vt eandem reiicere poſſimus, aut ita reiicimus, vt eandem poſſimus amplecti. Is vero dicitur liber quoad exercitium, qui ita elicitur, vt permanente eadem notitia obiecti poſſit non elici, vtroque modo ſunt liberi actus voluntatis, quos elicimus circa ea omnia, quæ in ſua ratione imperfectionem aliquam includunt: cuius generis ſunt deambulare, loqui, & cætera id genus, quæ appellantur perfectiones in certo genere, nec ponuntur in Deo niſi virtute, aut translatitie. Nam præterquam quod nullum actum voluntatis neceſſario elicimus circa res huiuſmodi, nullam quoque earum ita amplectimur, vt eandem, quatenus talis eſt, repudiare non poſſimus, idque propter imperfectionem, quam omnes ex ratione ſua ſibi vendicant.

Perfectiones in certo genere, omnino libere à nobis appeti.

Omnino neceſſarius eſt, qui & quoad ſpeciem actus, & quoad exercitium eſt neceſſarius. Vtroque modo eſt neceſſarius appetitus brutorum animantium: ita enim neceſſitantur, ab obiecto, & diſpoſitione potentiæ ad eliciendum actum appetitus ſenſitiui, vt permanente eadem notitia obiecti, eademque diſpoſitione potentiæ, ſublatiſque impedimentis, nec poſſint illum non elicere, nec etiam quod amplectuntur refutare, aut amplecti, quod refutant. Hoc etiam pacto iuxta probabiliorem D. Thom. ſententiam, eſt neceſſarius actus amoris, quo beati diligunt diuinam eſſentiam clare conſpectam: ita enim eius contemplatione rapiuntur, vt nullam interim habeant libertatem ad continendum ſiue cohibendum eiuſmodi actum. *Vide D. Thomam 1. p. quæſtio. 82. art. 2. & 1. 2 quæſt. 5. ar. 4. & 3. contr gent. cap. 62. Caie. & Fer. iiſdem locis. Capr in 1 d. quæſt 3. Du. in 4. d. 49. quæſt. 8. Ma ibid. quæſt 8.* Non poteſt tamen dari in voluntate actus odii, qui hoc eodem pacto ſit neceſſarius, quia cum dari nequeat in rerum natura ſummum malum, vt probant Theologi, nihil omnino eſſe poteſt, cuius clara cognitio voluntatem neceſſitare valeat, vt actum odii eliciat. Atque hic appetitus merito dicitur nullo modo liber quia nec eſt liber libertate contrarietatis, nec contradictionis, vt patet ex dictis.

Appetitum brutorum animantium omni libertate carere.

Actum amoris Dei, qui eſt in beatis, eſſe omnino neceſſarium.

Quid de actu odij. Summum malum in rerum natura dari non poteſt.

Partim vero liber, & partim neceſſarius is eſt, qui eſt liber quoad exercitium, & neceſſarius quoad ſpeciem: neque enim vllus reperitur, qui ſit liber quoad ſpeciem, & neceſſarius quoad exercitium. Huius generis eſt actus voluntatis erga bonum & malum in commune: ſiquidem circa neutrum neceſſario elicimus actum amplectendi aut repudiandi,

Quo pacto affecta ſit voluntas ad bonum & malum in commune.

A cum poſſit voluntas noſtra vtrumque cohibere, vt experientia conſtat: ſed tamen bonum, vt bonum eſt, ſic amplectimur, vt illud reiicere non poſſimus, malum vero, vt malum eſt, ſic reiicimus, vt illud amplecti nequeamus: quicquid nonnulli *Nominales, vt Okam in 1. d. 1. quæſt. 6. Gabr. ibid. Hieronymus Angeſtus lib. 1. Moral cap. 2.* ſentiant, credentes poſſe voluntatem noſtram experiendæ ſuæ libertatis cauſa bonum, vt bonum eſt repudiare, & malum, vt malum eſt, amplecti. B Eodem modo ſe habet actus voluntatis noſtræ erga felicitatem, & miſeriam ſub communi ratione felicitatis & miſeriæ conceptas, & omnino erga ea omnia, quæ in ſua ratione nullam imperfectionem includunt, huiuſmodi ſunt eſſe, viuere, cognoſcere, intelligere, ſcire, prudentem eſſe, iuſtum; & vt vno verbo dicam, omnia, quæ à Theologis dicuntur perfectiones ſimpliciter, & Deo formaliter attribuuntur, eorumque oppoſita. C Atque hic appetitus merito dicitur liber ſola libertate contradictionis, quia eſt liber quoad ſolum exercitium, vt ex dictis apertum eſt.

Quo pacto ad felicitatem & miſeriam ſe habeat actus voluntatis noſtra.

De appetitu naturali & non naturali.

SECTIO V.

D SI quis igitur attendat, plane intelliget ex duplici genere appetituum, quos explicauimus, omnes innatos eſſe naturales, quia naturam ipſam neceſſario comitantur, & ex ea quaſi profluunt, id quod ipſum quoque nomen innatorum indicat: ex elicitis autem quoſdam eſſe naturales, alios non naturales.

Omnes appetitus innatos eſſe naturales, elicitos non omnes.

Eliciti naturales ſunt in triplici genere. Primi generis ſunt ii, quos diximus eſſe ne- E ceſſarios tam ratione exercitii, quam ſpeciei. Secundi vero ii, quos diximus neceſſarios ratione ſpeciei. Merito autem vtrique dicuntur naturales, quia quicquid eſt neceſſarium, qua ratione neceſſarium eſt, naturale dici poteſt, niſi neceſſitas pro vi accipiatur, qua ratione violentum à neceſſario diſtinguimus. In tertio ii ponendi ſunt, ad quos natura rei ex ſua ratione inclinat, quo pacto dicimus naturale eſſe homini viuere in ſocietate; non F naturale autem, hoc eſt, ſupra, aut infra humanam conditionem ſolitariam vitam ducere; item naturale eſſe homini recto corpore incedere, non naturale autem more quadrupedis pedibus, ac manibus ingredi.

Elicitorum naturalium triplex genus.

Eliciti non naturales ſunt ii omnes, qui nec ſunt vlla ex parte neceſſarii, nec in eos, natura

Eliciti non naturales.

Digitized by Google

tura rei propenſa eſt, quorum exempla ex dictis patent.

Tribus modis actũ voluntatis dici poſſe naturalem.

Hinc colliges ordine inuerſo, actum appetendi voluntatis humanæ tribus modis poſſe appellari naturalem; communiter, proprie, & maxime proprie: communiter, ſi in illum natura humana ex ſua ratione inclinet; proprie, ſi ſit neceſſarius quoad ſpeciem tantum; maxime autem proprie, ſi ſit neceſſarius quoad ſpeciem, & exercitium. Iam enim dictum eſt ſuperius, nullum eſſe poſſe neceſſarium quoad exercitium tantum.

Omnes homines naturaliter appetere ſcientiam, non modo appetitu innato, ſed etiam elicito.

SECTIO VI.

1. *Prima concluſ. omnes appetitu innato proprie appetere ſcientiam.*

HIs ita expoſitis ſit prima huius Quæſtionis concluſio, Omnes homines naturaliter appetere ſcientiam appetitu innato, non ſolum improprie dicto, ſed etiam proprie. Prior pars ex eo probatur. Quia omnes potentiæ ex natura ſua habent naturalem propenſionem ad proprias operationes, maxime vero ad perfectas, ſcientia autem eſt perfecta intellectus operatio, cum ſit certa atque euidens cognitio, ſatiſque perſpicuum eſt ex dictis, propenſionem intellectus ad ſuas operationes improprie dici appetitum.

2. *Naturalis imperfectio intellectus noſtri.*

Deinde, Quia intellectus noſter eſt naturaliter imperfectus, cum ſit ex ſe *velut tabula, in qua nihil eſt depictum, & perinde ſe habeat ad notitias rerum, vt materia ad formas*, quod Ariſtoteles docet tertio de Anima cap. 4. text. 14. id autem, quod naturaliter eſt imperfectum, naturaliter appetit perfectionem; nullaque notitia magis perficit intellectum, quam ſcientia: appetit igitur intellectus noſter naturaliter ſcientiam, nec minus quam materia formam, at hic appetitus præcedit omnem cognitionem intellectus, quemadmodum & ipſa imperfectio intellectus; appetit igitur intellectus ſcientiam innato appetitu.

3. Præterea, appetitus elicitus ſciendi omnibus hominibus naturalis eſt, vt patebit, ergo magis naturalis eſt innatus, cum elicitum præcedat, & à natura ſeparari non poſſit. Hoc poſteriori argumento vtitur Cicero in ſecundo de finibus. *Natura*, inquit, *cupiditatem ingenuit homini veri inueniendi, quod facillime apparet, cum vacui curis etiam quid in cœlo ſit, ſcire auemus*: quaſi dicat, Id quod fa-

A cillime colligimus ex naturali appetendi actu, quem auide exercemus, cum aliis rebus non impedimur. Poſterior pars concluſionis ex eo probatur, quia voluntas humana, quam eſſe proprie & formaliter appetitum diximus, ſuapte natura propenſa eſt ad omnia humana bona, quorum præcipuum ex ſuo genere eſt ſcientia.

Secunda concluſio, omnes homines appetitu elicito appetere proprie ſcientiã probatur.

Secunda concluſio ſit, Omnes homines appetere ſcientiam appetitu elicito communiter, & proprie naturali, non tamen propriiſſime. B Nam quod omnes appetamus ſcientiam appetitu elicito (quod intelligendum eſt ſublatis impedimentis) vel ex ea experientia perſpicuum eſt, ex qua, vt paulo ante diximus, Cicero innatum appetitum colligit. Itaque etſi libere elicimus actum appetendi ſcientiam, ſi tamen nihil obſtaret, nec ex parte rerum externarum, nec ex moleſtia corporis, nec ex prauo aliquo animi affectu, nemo eſ- C ſet, qui perfectæ cognitionis, ſi non frequenter, certe aliquando appetitum non eliceret: atque hoc pacto intelligimus in hac concluſione omnes homines appetitu elicito ſcientiam appetere. Quod autem is appetitus ſit naturalis communiter, ex eo patet, quia natura noſtra, quatenus rationalis, propenſa eſt in perfectam rerum intelligentiam, quaſi in præcipuam operationem, & (quod hinc ſequitur) in appetitum elicitum, quo ſcien- D tiam expetimus. Quod vero ſit etiam naturalis propterea, quia eſt neceſſarius quoad ſpecificationem. Ita enim homines appetunt ſcientiam, vt eam, quatenus ſcientia eſt, nullo modo reiicere poſſint. Eſt enim ſcientia perfectio ſimpliciter, in cuius ratione nulla omnino imperfectio includitur, ob quam voluntas eam repudiare poſſit. Dixi, *Quatenus ſcientia eſt*: quia ſi ſecundum ſpecialem rationem ſumatur, vt quatenus diſcurſu, aut ex- E perimento comparatur, poteſt haud dubie refutari. Quod denique non ſit naturalis propriiſſime manifeſtum eſt. Nec enim eſt neceſſarius quoad exercitium actus, vt conſtat experientia.

Quo pacto ſcientiam refutare non poſſimus.

Tertia concluſio, omnes homines naturaliter ſcientiam appetere ipſius ſcientiæ cauſa.

Tertia concluſio ſit: Omnes homines naturaliter appetere ſcientiam ipſius ſcientiæ cauſa. Hæc concluſio non eſt intelligenda de ſcientia practica, ſed de contemplatiua, de qua ſola Ariſtot. in propoſito pronuncia- F to loquitur: practica enim non propter ſe, ſed propter opus expetitur. Eam vero optime probat Ariſt. ex amore, quo à nobis naturaliter cognitio ſenſitiua propter ſeipſam diligitur, quod argumentum ea ratione dicitur ſignum, quia ab euidenti effectu cauſæ finalis ducitur; dirigitur enim cognitio ſenſitiua ad intellectiuam, tanquam medium

Digitized by Google

ad finem, & diſpoſitio ad perfectam formam: Ex cauſa tamen hunc in modum poteſt concluſio confirmari. Si qua eſt operatio humana, quæ propter ſe naturaliter ſit expetenda (ſunt autem aliquæ concedendæ neceſſario, ne voluntas noſtra ſemper temere vagetur, nullumque in finem intendat) maxime eſt operatio intellectus; hæc enim eſt præſtantiſſima animæ potentia: at operatio intellectus eſt cognitio, practica autem cognitio non propter ſe expetitur, ergo non dubium eſt, quin cognitio cõtemplatiua naturaliter propter ſe ipſam expetatur à nobis; & inter contemplatiuas ea, quæ eſt perfecta, quam hic nomine ſcientiæ intelligimus

Locus Ciceronis notandus in confirmationem conclusionis.

Hanc ipſam Ariſt conclusionem copioſe tractat Cicero quinto lib. de Finibus, *Tantus*, inquit, *eſt innatus in omnibus cognitionis amor & ſcientia, vt nemo dubitare poſſit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento inuitata rapiatur, videmusne, vt pueri ne verberibus quidem à contemplandis rebus perquirendiſq; deterreantur? vt pulſi requirant, & aliquid ſcire ſe gaudeant? vt alijs narrare geſtiant? vt pompa, ludis, atq; huiuſmodi ſpectaculis teneantur, ob eandemque rem & famem & ſitim perferant? quid vero, qui ingenuis ſtudijs atq; artibus delectantur? nonne videmus eos nec valetudinis, nec rei familiaris habere rationem? omniaq; perpeti ipſa cognitione & ſcientia captos? & cum maximis curis & laboribus compenſare eam, quam ex diſcendo capiant, voluptatẽ? mihi quidem Homerus huiuſmodi quiddam vidiſſe videtur in ijs, quæ de Syrenum cantibus finxerit. neq; enim vocum ſuauitate videntur, aut nouitate quadam & varietate cantandi reuocare eos ſolita, qui præteruehebantur: ſed quia multa ſe ſcire profitebantur, vt homines ad earum ſaxa diſcendi cupiditate adhæreſcerent.* Et paulo poſt: *Quem ardorem ſtudij cenſetis fuiſſe in Archim. qui dum in puluere quædam deſcribit attentius, ne patriam quidem captam eſſe ſenſerit? quantum Ariſtoxeni ingenium conſumptum videmus in Muſicis? quo ſtudio Ariſtophanem putamus ætatem in literis duxiſſe? Quid de Pythagora, quid de Platone aut Democrito loquar, à quibus propter diſcendi cupiditatem videmus vltimas terras eſſe peragratas? quæ qui non vident, nil vnquam magna cognitione dignum amauerunt. Atq; hoc loco, qui propter animi voluptates coli dicunt ea ſtudia, quæ dixi, non intelligunt idcirco eſſe ea propter ſe expetenda, quod nulla vtilitate obiecta delectentur animi, atq; ipſa ſcientia, etiamſi incommoda datura ſit, gaudeant. Sed quid attinet de rebus tam apertis plura requirere? ipſi enim quæramus à nobis ſtellarum motus, contemplationeſq; rerum cæleſtium earumq; omniũ quæ naturæ obſcuritate occultantur, cognitiones quemadmodum nos moueant, & quid hiſtoria delectet, quam ſolemus perſequi vſq; ad extremum,* A *prætermiſſa repetimus, inchoata perſequimur. Nec vero ſum inſcius eſſe vtilitatem in hiſtoria, non modo voluptatem: quid, cum fictas fabulas, è quibus vtilitas nulla duci poteſt, cum voluptate legimus? quid cum volumus nomina eorum qui quid geſſerint, nota nobis eſſe, parentes, patriam, multa præterea minime neceſſaria? quid quod homines infima fortuna, nulla ſpe rerum gerendarum, opifices denique delectentur hiſtoria? maximeq; eos videre poſſumus, res geſtas audire & legere velle, qui à* B *ſpe gerendi abſunt confecti ſenectute. Quocirca intelligi neceſſe eſt in ipſis rebus, quæ diſcuntur & cognoſcuntur, inuitamenta ineſſe, quibus ad diſcendum, cognoſcendumq; moueamur. Ac veteres quidem Philoſophi in beatorum inſulis fingunt, qualis natura ſit vita ſapientium, quos cura omni liberatos nullum neceſſarium vitæ cultum aut paratum requirentes, nihil aliud eſſe acturos putant, niſi vt omne tempus in quærendo, ac diſcendo in naturæ cognitione conſumant: nos autem non ſolum beatæ* C *vitæ illam oblectationem videmus, ſed etiam leuamentum miſeriarum. Itaq; multi cum in poteſtate eſſent hoſtium aut tyrannorum, multi in cuſtodia, multi in exilio dolorem ſuum doctrinæ ſtudijs leuauerunt. Princeps huius ciuitatis Phalereus Demetrius, cum patria pulſus eſſet iniuria, ad Ptolemæũ ſe Regem Alexandriam contulit, qui cum in hac ipſa Philoſophia, ad quam te hortamur, excelleret, Theophraſtiq; eſſet auditor, multa præclara in illo calamitoſo otio ſcripſit, non ad vſum aliquẽ ſuum,* D *quo erat orbatus, ſed animi cultus ille erat ei quidam humanitatis cibus.* Hunc totum locum ex Cicerone tranſtulimus, quod ex eo non pauca argumenta ad propoſitam concluſionem confirmandam deſumi poſſint.

Quarta concluſio, nihil magis appeti ab hominibus quam ſcientiam cõtemplatiuam.

Quarta concluſio ſit; Nihil magis appeti ab hominibus quam ſcientiam contemplatiuam. Hæc concluſio facile probatur Primum, quia, vt luce eſt clarius vnaquæque res id maxime appetit naturaliter propter E quod maxime eſt, *ſunt autem res omnes propter ſuas operationes*, vt ait Ariſt. 2. de cœlo c. 3 text. 17. & *maxime propter eam. quæ eſt præſtantiſſima*; quod intellige dictum de iis, propter quas res ſunt, tanquam propter fines internos. Cum igitur contemplatiua cognitio ſit præſtãtiſſ. hominis operatio efficitur, vt ea à nobis maxime naturaliter appetatur.

Deinde, quia id rationi conſentaneum eſt, hominem magis appetere naturaliter, quo F maxime & excellit brutis animantibus, & participat conditionem diuinarum ſubſtantiarum, quod nemo negauerit eſſe ſcientiam contemplatiuam.

Poſtremo, quia felicitas humana præcipue conſiſtit in contemplatione, vt decimo libro Ethicorum cap. 7. oſtenditur; nullum vero actum magis expetunt homines, quam felicitatem.

Digitized by Google

citatem. Dixi autem *præcipue conſiſtit*, quia alia ratio eſt de felicitate, quæ in hac vita obtineri poteſt, alia de felicitate ſimpliciter. Nam etſi eſſentia felicitatis ſimpliciter in ſola intuitiua diuinæ eſſentiæ cognitione conſiſtere poteſt, quod hæc vna ſecum neceſſario afferat perfectum, & conſtantem virtutum omnium ſtatum: tamen fieri nequit, vt felicitas, quæ in hac vita haberi poteſt, conſiſtat ſecundum eſſentiam in ſola diuinæ naturæ cognitione, quod eam non neceſſario comitentur virtutes morales, cum poſſit reperiri cum vitiis, ac reuera in iis reperta ſit, de quibus Paulus *ad Rom.* 1. 10 ait, *Qui cum Deum cognouiſſent, non ſicut Deum glorificauerunt.* Sine virtutibus autem moralibus nemo poteſt dici felix etiam in hac vita. Quocirca ſapientiſſime tradidit Ariſtoteles *lib. Ethic.* 10. *cap.* 7. & 8. *duas temporalis felicitatis partes, quæ quaſi ſint eneam illius conſtituerent, vnam perfecta virtutis moralis, alteram perfecta virtutis intellectiua*, hoc eſt, ſapientiæ; tametſi merito cenſuit præſtantiorem partem eſſe virtutis intellectiuæ. Hæc enim etſi in hac mortali vita non neceſſario efficit bonum eum, qui illa præditus eſt, vti diximus; eſt tamen virtus altioris ordinis, & ex ſuo genere ſufficiens ad beandum. Cæterum vtilior eſt in hac vita pars altera felicitatis, quæ in perfectione virtutis moralis conſiſtit, pluſq; affert animo quietis & tranquillitatis.

Felicitatem huius vitæ non conſiſtere in ſola Dei cognitione.

Virtutes intellectuales ſunt altioris ordinis.

Hinc colliges, quemadmodum appetitus ſcientiæ eſt naturalis homini, ita & virtutis moralis eſſe naturalem, non modo ſi loquamur de innato, ſed etiam de illicito: nec tantum de naturali communiter dicto, ſed etiam de eo, qui proprie naturalis eſt. Tanta eſt enim pulchritudo virtutis, vt etiam in hoſte poſita, quod dici ſolet, quatenus virtus eſt, odio haberi non poſſit.

Eodem modo appeti naturaliter ab homine virtutem moralem quo ſcientiam.

Diſſolutio argumentorum oppoſitæ partis.

Sectio VII.

Quo pacto dici poſſet appetitus fruſtra à natura datus.

AD primum igitur argumentum negatiuæ partis dicendum eſt, non ex eo negandum eſſe in omnibus hominibus naturalem appetitum ſciendi, quod non omnes ſcientiam aſſequantur. Appetitus enim, qui ratione ſpeciei ineſt indiuiduis, nō ideo dicitur illis fruſtra datus, quia non expletur in omnibus, ſed tum demum diceretur fruſtra inditus, ſi in nullo ſatiaretur, aut certe indiuidua, nō haberent inſtrumenta quib. eiuſmodi appetitum ſatiare poſſent. Nūc autem ſecus res habet. Nam permulti ſunt, qui ſcientiam aſſequantur, nec vllus omnino eſt (modo in eo natura ſit integra, & minime læſa) cui deſint inſtrumenta ad ſcientiam comparandam. Quod ſi quis opponat Ariſtotelem quinto Politicorum libro capite 2. dicentem, *ſi vt poſſe, vt aliqui ſint, quos erudiri & bonos viros fieri, ſit impoſſibile*: ergo pari ratione poſſe reperiri aliquos, atque adeo multo plures, qui contemplatiuis ſcientiis inſtitui non valeant: reſpondendum eſt, id non à natura proficiſci, quæ in omnibus eiuſdem rationis eſt, ſed à cōplexione corporis peculiari, quæ in aliquibus inepta eſt ad exercenda naturæ opera, quæ ineptitudo ſiue ex defectu exceſſuve materiæ proueniat, ſiue ex malitia, vt ita dicam alicuius qualitatis, ad læſionem naturæ referenda eſt. Quanquam verbum illud *impoſſibile*, quod ad virtutem attinet, videtur ſumi pro difficile, nemo enim adeo ineptus eſt, vt bonus fieri nō poſſit, niſi bonitatis nomine intelligas habitum virtutis perfectum, quem forte nonnulli naturaliter acquirere non poſſunt, ob prauam admodum, & extraordinariam corporis conſtitutionem: quod potiori ratione dicendum eſt de habitu ſcientiæ contemplatiuæ.

Qui fiat vt nonnulli ad diſcendum inepti ſint.

Ad ſecundum dicendum eſt, ſi de appetitu naturali cōmuniter dicto ſit ſermo falſam eſſe maiorem, poſſumus enim appetere oppoſitum eius rei, quam appetitu naturali communiter tantum dicto expetimus: cum eiuſmodi appetitus ſit omnino liber: ſi vero ſit ſermo de appetitu naturali proprie dicto, veram eſſe maiorem, ſed falſam minorem. Scientia enim & cæteræ omnes res, quas diximus, nō includere in ſuis rationibus imperfectionem, etſi per ſe, & quatenus tales ſunt reſutari non poſſunt: tamen per accidens, hoc eſt, quatenus difficile acquiruntur, aut conſeruantur, vel certe quatenus re alia, quam diligimus, nos priuant, aut alicui labori addicūt, poſſunt repudiari: quo pacto multi non ſolum eliciunt actum nolendi ſcientiam, vt perſpicuum eſt, ſed & beatitudinem, quam exoptāt atq; adeo vitam ipſam, qua fruuntur, vt patet in iis qui ſibi manus afferunt. Verum hoc non tam eſt nolle iſta quam ea, quæ his cōiuncta ſunt: nec huiuſmodi actus eſt omni ex parte voluntari⁹ ſed aliquid habet inuoluntarii, quo pacto qui tempeſtate iactantur, etſi omnibus conſideratis ſponte proiiciunt merces in mare, id tamen non tam faciunt, quia illis carere veliat, quam quod nolint earum cauſa perire.

Scientiam quare refugiamus.

Aliter forſan (*Ita Caiet.* 1 2. *q.* 10.) reſpondebit aliquis, raro videlicet cōtingere, vt homines eliciāt actū nolēdi ſcientiā, ideoq; nō efficere, quo minus actus illam appetēdi ſit naturalis; quo pacto non ideo negam⁹ naturale eſſe

Solutio quorundam reiicitur.

Digitized by Google

A hominí habere quinque digitos, quia vnus, aut alter non habeat ab ortu niſi quatuot. Verum hæc reſponſio non ſatisfacit. Nam prætetquam quod non raro contingit, vt homines eliciant actum nolendi ſcientiam (quod vtinam non ita multi facerent) id certum eſt, nihil raro contingere in rebus contra ordinem naturalem, niſi per accidens, veluti propter defectum materiæ, aut impedimentum aliquod: quo fit, vt neceſſe ſit redire ad priorem ſolutionem, & eo magis, quod appetitus B ſcientiæ non ſolum eſt naturalis communiter, ſed etiam proprie.

Ad tertium dicendum eſt Ariſtot. nomine ſcientiæ intellexiſſe omnem ſcientiam, maxime vero eam quæ præſtantiſſima eſt, & latiſſime patet, falſumque eſſe, neminem habere appetitum ad omnes capeſſendas. Nam vt materia prima, cum qua ſæpe Ariſtot. confert humanum intellectum, habet naturalem appetitum ad omnes formas, ſic intellectus hu- C manus habet naturalem appetitum ad omnes ſcientias. Nec obeſt; quod nemo poſſit omnes ſimul conſequi naturaliter, ſatis eſt enim ſi poſſit diuiſim. Nam neq; materia poteſt ſimul informari omnibus formis, ſed diuiſim. Quâquam in hoc diſpar eſt ratio in materia, atque in intellectu, quod eadem materia numero nullas vnquam duas ſimul formas ſubſtantiales habere poteſt, vt 8. lib. oſtendemus, idem D autem numero intellectus poteſt ſimul perfici multis ſcientiis, nec alia eſt cauſa, cur non poſſit in hac vita ſimul perfici omnibus naturaliter; niſi quia, vt Hippocrates ait *Apho. 1. Vita breuis eſt, ars longa*.

Comparatio intellectus cum materia prima.

Ad quartum dicendum eſt, appetitum naturalem inſitum aliter in natura libera, aliter in ea, quæ ad vnum determinata eſt, exire in actum. In hac enim, ſublatis impedimentis, continuo exeat neceſſe eſt, quia impetu naturæ fertur, vt in lapide, in illa vero non eſt ne- E ceſſe: poteſt enim libertas cohibere appetendi actum, niſi ſummum bonum præſens, & intuitiue illi proponatur. Itaq; poſito homine in ſummo otio, ſublatiſq; omnibus impedimentis, etiam ex parte appetitus, non eſt neceſſe, vt continuo philoſophetur.

Non eodem modo ſe habere appetitum naturalē in natura libera, quo in cæteris.

Ad quintum dicendum eſt, indigẽtiæ quidem cauſa magis experi practicas ſcientias, quam contemplatiuas, atq; adeo à plurib. at gratia ſolius cognitionis non ſolũ non magis F experi practicas, ſed ne experi quidẽ Id n. proprium eſt contemplantiũ. niſi quiſquã damnodo abutatur practicis, contentus earũ cognitione, quæ ſuapte natura ad praxin refertur.

Sexti argumenti ſolutio propriam per ſe poſtulat diſputationẽ, quæ iam à nobis paucis expedienda eſt.

Appetatne homo naturaliter intuitiuam diuinæ naturæ cognitionem.

QVÆSTIO II.

Opinio eorum, qui partem affirmatiuam approbant.

SECTIO I.

IN hac quæſtione non eſt controuerſia de appetitu elicito, ſed de innato tantum, non quod nemo poſſit elicere actum appetendi propoſitam cognitionem, niſi ſuppoſita fide, vt quidam dicunt (id enim falſum eſſe ex eo conſtat, quia vt aliquis actu elicito eam deſideret, non eſt neceſſe, vt fidem orthodoxam habeat, cum ſatis ſit, ſi opinetur ſe poſſe illam conſequi, idque ſiue per ſe, ſiue ope alterius) ſed quia perſpicuum eſt talem appetitum elicitum non poſſe dici naturalem proprie, ſed forſitan cõmuniter, idq; ſi natura in eam cognitionem propenſa ſit. Itaq; de ſolo appetitu innato in hac quæſt. agendum eſt.

Senſus quæſtionis.

Sunt igitur, qui putent inditum eſſe homini à natura huiuſmodi appetitum. Primum, 1. quia vt ſe habet materia ad formas reales, ita intellectus noſter ad formas intelligibiles: materia autem ex ſe habet inclinationem non ſolum ad formas, quibus actione cauſarum naturalium informatur, ſed etiã ad eas, quas diuina virtus præter naturæ ordinem in illam introducit: eſt igitur intellectus noſter ex ſe propenſus non ſolum ad omnem cognitionẽ, quam viribus ſuis conſequi poteſt, ſed etiam ad eam omnem, quam poteſt obtinere ope diuina. Propoſitio huius argumentationis ex ea ſimilitudine, quam Ariſt. lib. 3. de Anima inter intellectum noſtrum & materiam primam conſtituit, perſpicua eſt. Aſſumptio ex eo conſtat, quia non minus appetebat materia formas primorum parentum, quæ non ſunt introductæ more naturali, quam eorum, quos ipſi genuerunt. Atq; hac pene argumentatione vtitur hoc loco Alexander Halenſis

Sententia quorundam.

Deinde, quia intellectus noſter perficitur 2. per intuitiuam diuinæ naturæ cognitionem, neq; enim ea cognitio illi repugnat, aut indifferenter ſe habet ad illum; ſed potius eſt illi conſentanea, atq; adeo maxime Cum igitur omnis potentia appetitu à natura inſito appetat ſuam perfectionem, & maximè maximam, efficitur, vt intellectus hoc pacto appetat intuitiuam ſiue claram Dei cognitionem, quæ ratio eſt Scoti, 4. ſenten. diſt. 4. q. 10.

Tertio, quia homo (vt idem auctor eodem 3. loco.

loco argumētatur) appetit naturaliter veram beatitudinem innato appetitu, natura autem non appetit aliquid in vniuerſali, ſed in particulari, quo duntaxat modo dari poteſt in rerum natura: cum igitur vera beatitudo nulla ſit, præter eam, quæ conſiſtit in clara Dei viſione, aut eam conſequitur, efficitur, vt clara Dei cognitio ab homine appetatur innato appetitu.

4. Quarto, quia experientia conſtat, appetitum hominis non ſatiari vllo eorum bonorum, quæ in hac vita conſequi poſſumus, aut vlla eorum coniunctione, ſed ſemper ad altius aliquid aſpirare, quod quidem nihil aliud eſſe poteſt, quam poſſeſſio ſummi boni, hoc eſt, ſolius Dei: Deus autem aliter poſſideri nequit, niſi per claram & intimam cognitionem ac familiaritatem, vnde eſt illud Auguſtini initio ſuarum confeſſionum, 1. *Confeſſ. capit. 1. Feciſti nos ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te.* Hoc etiam argumentum eſt Scoti, quemadmodum & quod ſequitur.

5. Quinto, quia cum certiores facti per diuinam reuelationem de futuro illo ſtatu, naturaliter illum appetamus, nō dubium eſt, quin lateat in nobis iam inde ab ortu naturalis propenſio ad eam cognitionem diuinæ naturæ. Nec enim reuelatio diuina, fideive prædicatio illam nobis infundit propenſionem, ſed potius latentem, & quaſi dormientem excitat, & in actum appetendi prodire facit.

6. Sexto, quia (vt argumentatur D. Thomas) naturale eſt homini cognito effectu deſiderare perfectam cauſæ cognitionem; adde, etiam ſi placet, quatenus poſſibile eſt, (ad hoc enim plane inclinat natura ipſa rationalis, qua homines ſumus) Deus autem eſt prima & ſuprema cauſa cuiuſque rei, ergo cognitio cuiuſuis effectus Dei naturaliter mouet hominis deſiderium ad perfectam & perſpicuam diuinæ naturæ cognitionem, quantum humano intellectui poſſibile eſt. Cum igitur poſſibile ſit homini videre Deum per eſſentiam, vt fides docet, perſpicuum efficitur dari in nobis ad eum videndum naturalem propenſionem. Hanc ſententiam poſt Alenſem ſequitur Scotus & Durandus; & eſt quorundam recentiorum Thomiſtarum ſententia; Diuus Thomas, id quod hac vltima ratione colligunt, quæ eſt in prima parte ſummæ Theologiæ, *quæſtione 12. articulo 1. quæſtione vltima, articulo vltimo, ad vltimum,* & aliis pleriſque locis, tum etiam ex quæſtione vltima in Boetium de Trinitate; quo loco ait; *hominem naturaliter ferri in finem vltimum, nec tamen naturaliter illum poſſe aſſequi, ſed per gratiam tantum. Vide Alenſem hoc libro, Scotum in prolog. ſentent. quæſtione 1. & in 4. diſtinct. 49. quæſtione decima, Durandum ibidem qu. quæſtione octaua. Mai. quæſtione ſexta, Scotum quæſtione ſecunda, articulo primo, & libro primo de natura & gratia, cap. 4. & alios.*

Authores huius ſententiæ.

Vera quæſtionis explicatio.

SECTIO II.

NOBIS tamen oppoſita ſententia (quam ſequitur Caietanus *1. par. quæſtione prima, articulo primo, & quæſtione duodecima, articulo primo. Ferrar. 1. contra gentes, capite quinto, & libro tertio, capite quinquageſimo primo, & alij*) magis placet. Primum, argumento vltimo ſuperioris quæſtionis, cuius ſoluendi cauſa hanc diſputationem adiunximus. Appetitus enim naturalis propriæ perfectionis ſupponit potentiam naturalem paſſiuam, ſiue receptiuam illius: in nobis autem nulla eſt talis potentia ad actus ex genere ſuo ſupernaturales, ſicut clara Dei viſio, vt omnes Theologi fatentur, atque ex diuinis oraculis oſtendunt. *Lege Caietanum 3. tomo Opuſcul. tractatu tertio, quæſtione ſecunda. Capr. in proleg. ſentent. quæſtione prima, ad argumenta contra ſextam concluſion. Ferrar. 1. contra gentes, capite tertio, quæſtione prima, ſectione prima.* Nec occurras, appetitum naturalem poſſe fundari in ſola potentia obedientiali, ſiue non repugnantia naturæ. Hoc enim qui dixerit, neceſſario contra communem ſenſum fatebitur, aquam habere appetitum naturalem, vt ſit calida, atque adeo ad ſui corruptionem. Quanquam enim in aqua ſit naturalis appetitus caloris, is tamen non eſt appetitus aquæ, ſed materiæ. Fatebitur etiam corpus habere naturalem appetitum, vt non occupet ſpatium, & accidens, vt ſine ſubiecto exiſtat, & panē, vt conuertatur in corpus Domini, quod iſta fieri extraordinaria Dei virtute nihil repugnet, quæ quidem dici nullo modo poſſunt. Quod autem abſurdum ſit ponere in nobis potentiam naturalem paſſiuam ad actus ſupernaturales, non ſolum ex eo colligitur, quia vt argumentabamur ex Ariſtotele 3 de Anima, capite quinto, omnipotentiæ naturali (vt eſt *5. Metaph. c. 2. tex. 17. & lib. 9. c. 1. tex. 2. tex. 31.*) paſſiuæ reſpondet aliqua naturalis actiua, (quam tamen omnes ea ratione merito negant reſpectu actuum ſupernaturalium, quia alioqui huiuſmodi actus non eſſent ſupernaturales) ſed etiam duobus aliis argumentis oſtendi poteſt. Vno, quia, vt Ariſtoteles docet quinto & nono libro huius operis, potentia paſſiua dicitur ab actiua, vnde fit, vt ſi actiua non eſt naturalis, nec paſſiua naturalis ſit.

Oppoſita ſententia magis probatur.

Non dari in nobis potentiam naturalem paſſiuā ad actus ſupernaturales.

Cur negetur potentia naturalis paſſiua ad actus ſupernaturales.

Digitized by Google

Altero, quia cognita eſſentia cuiuſque rei cognoſci ac demõſtrari ex ea poſſunt omnes eius proprietates & potentiæ naturales, vt patet ex libris de poſter. reſolut. & ex quarto phyſ. capite quarto, vnde fit, vt ſi in homine eſſet potentia naturalis ad claram Dei viſionem, naturaliter cognoſci poſſet hominem eſſe aliquando beandum illa viſione, ne fruſtra indita eſſet eiuſmodi potentia; quod tamen diuina oracula negant.

Hominem clara Dei viſione beandũ cognoſci naturaliter non poteſt.

Diuinæ naturæ contemplatio finis noſter.

Secundo probatur eadem ſententia, quia, cum clara diuinæ naturæ contemplatio ſit finis noſter ſi illa appeteretur à nobis naturaliter, eſſet haud dubie finis noſter naturalis, quod omnes Scoti ſectatores, & nonnulli D. Thomæ libenter admittunt. Non eſſe vero eam finem noſtrum naturalem, duo argumẽta ſatis oſtendunt. Vnum eſt, quia finis & media debent inter ſeſe proportionem habere: media autem ad huiuſmodi finem cum non ſint naturalia, ſed ex ſola Dei gratia vim habeant, nullam cum finibus naturalibus proportionem habent.

Aduerſæ partis reſponſio.

At dicunt finem, vt finis eſt, duobus modis ſpectari poſſe: vno, vt confertur cum appetitu; altero cum mediis, quibus acquiritur, prioriqne modo claram Dei cognitionem eſſe finem naturalem humanæ naturæ; poſteriori non eſſe naturalem. Sed hæc reſponſio excogitata magis declinandi huius argumenti cauſa eſt, quam diſſoluendi: finis enim etſi, quatenus quiddam bonum eſt, appetitum reſpicit; tamen quatenus eſt finis, non appetitum, ſed ad media refertur: vnde fit, vt propoſita diſtinctio non ſoluat argumentum, quippe cum clara Dei cognitio, quatenus cõfertur cum mediis, non ſit finis naturalis, vt etiam ipſi fatentur.

Dilutio.

Alterum argumentum eſt, quia ex cognitione eſſentiæ cuiuſq; rei habentis finem, colligitur naturalis finis illius, ſiquidem naturalis finis eſt cauſa per ſe eius rei, cuius eſt finis; ex effectu autem per ſe poteſt à poſteriori colligi cauſa per ſe. Cum ergo naturaliter cognoſci nequeat claram Dei viſionem eſſe naturalem homini, vt paulo ante oſtendimus, efficitur vt non ſit naturalis finis humanæ naturæ.

Scoti reſponſio.

Scotus hoc argumento preſſus, & eo, quo vltimo loco probauimus, non eſſe in nobis naturalem potentiam paſſiuam actuum ſupernaturalium, reſpondet naturam humanam non poſſe a nobis naturaliter cognoſci ſub ratione illa propria, & ſpeciali, ſub qua ordinatur ad talem finem. Et paulo poſt, non poſſe à nobis naturaliter cognoſci pro ſtatu iſto, niſi quoad prædicata quæ abſtrahuntur a ſenſibilibus. Proinde non mirum eſſe, ſi naturaliter cognoſci non poſſit finis ille naturalis.

A Verum hæc reſponſio nec ſatis ſibi conſtat, nec diſſoluit argumentum. Nam in priori parte videtur abſolute intelligenda, in poſteriori autem plane loquitur de cognitione, quam habemus in hac mortali vita, quorum neutrum eſt ad rem. Etenim nihil refert, ſi à nobis natura humana nec in hoc ſtatu, nec cum anima fuerit a corpore ſeparata, perfecte intelligi poſſit naturaliter. Satis eſt enim, ſi poſſit ab alia ſubſtantia creata, cum idem omnino incommodum ſequatur. B Mitto falſum eſſe, naturam noſtram non poſſe à nobis perfecte intelligi, ſaltem cum anima fuerit à corpore ſeiuncta.

Refutatio.

Tertio ea ratione probatur principalis cõcluſio, quia ſi natura dediſſet homini naturalem propenſionem ad claram diuinæ naturæ contemplationem, dediſſet quoque ei inſtrumenta, omniaque alia neceſſaria & ſufficientia ad illius conſecutionem, ne fruſtra eiuſ- C modi propenſionem tribuiſſet: cum igitur hæc non dederit, ne illam quidem indidiſſe, concludendum eſt. Haud diſſimili argumento vtitur Ariſt. 2. lib. de Cœlo, c. 8 *text.* 50. vt oſtendat, aſtra non moueri ex ſeſe, hoc eſt, progreſſiuo motu, ſeu (quod potius ille colligere voluit) non habere naturalem propenſionẽ, vt eo motu moueantur. Ait enim, *abſurdũ eſſe, naturã, quæ nihil temere facit, nullum illis ad eum motum inſtrumentum dediſſe, cumque ea in re prouidiſſet animalibus adeo præſtantes naturas negle-* D *xiſſe.* Mitto hic argumenta omnino Theologica, quale eſt illud; Si in nobis eſſet inſitus appetitus naturalis intuitiuæ cognitionis naturæ diuinæ, & (quod ex eo ſequitur) potentia naturalis ad claram illius contemplationem, fore, vt ii qui in veteris maternis diem clauſerunt, pœnam ſenſus patiantur, quod cognoſcant ſe a naturali fine aberraſſe, fruſtraq; ſibi ad eum finem acquirendum datam fuiſſe na- E turalem propenſionem. Et illud, fore, vt beati non egeant homine gloriæ, quo eorum intellectus ad actum illius cõtemplationis eleuetur: quæ argumenta non pertinent ad Metaphyſicum. Ita patet non eſſe in nobis innatum appetitũ intuitiuæ cognitionis diuinæ naturæ. Quam ſententiam crediderim eſſe omnino D. Thomæ, quemadmodum Caietanus, Capreolus, Ferrarienſis & præſtantiſſimi quiq; Thomiſtarum exiſtimant: nec id negabit, qui F perpenderit ea, quæ ille ſcribit 1. part. quæſt. 1. art. 1. & q. 23. art. 1. & 12. q. 109 art. 5. & 4. ſent. diſt. 49. q. art. 3. maxime vero, quæ docet in quæſtionibus de Veritate. q. 22. art. 7. & q. 27. art. 2. quibus locis diſertis verbis ait priori quidem, *Hominem non appetere naturaliter viſionem Dei, in qua eius vera beatitudo conſiſtit:* in poſteriori autem, *Dari homini a Deo munera non*

Homo naturaliter non habet neceſſaria ad conſecutionem ſui vltimi finis.

Quid D. Thomas in hac re ſenſerit.

ſolum,

ſolum, vt actu operetur propter futuram illam beatitudinem, ſed etiam vt habeat inclinationem ad eam acquirendam. quo nihil clarius dici potuit.

Dilutio argumentorum aduerſæ partis.

Sectio III.

Dupliciter aliquid fieri præter ordinem naturæ.

AD primum igitur argumentum aduerſæ partis reſpondendum eſt, duobus modis aliquid fieri præter ordinem naturæ. Vno, ſi ſolus modus faciendi non ſit naturalis, quo pacto primi parentes facti ſunt à Deo, & multi mortui ad vitam reuocati, & cœci videndi facultatem conſecuti. Cum enim hæc fiunt, ſolus modus eſt ſupra naturam, cum huiuſmodi formæ ſint naturales perfectiones materiæ, & in eam alioqui naturaliter introduci ſoleant. Altero, ſi formæ ipſæ ſint ſupernaturales, hoc eſt, non poſſint naturaliter introduci huiuſmodi ſunt, gratia, charitas, & lumen gloriæ: quæ quidem vt ex genere ſuo ſupernaturales ſunt, ita ad eas acquirendas non datur in ſubiecto naturalis inclinatio. Atq; hoc pacto materia rerum corruptibilium non habet naturalem inclinationem ad formam cœleſtem, quia forma cœleſtis eſt ſnapte natura inſeparabilis, ſed ſolum ad formas rerum caducarum, quæ naturaliter ſeparari poſſunt, ac proinde per motum induci & expelli. Eodemque modo intellectus noſter non habet naturalem propenſionem ad lumen gloriæ, ſed ſolum ad ea, quæ naturaliter conſequi poteſt. Hoc autem modo intelligenda eſt ſimilitudo quam Ariſtoteles inter materiam primam, & intellectum humanum conſtituit.

Ad quas ſuam formas propenſionem habeat materia inferiorum.

Ad ſecundum dicendum eſt, eſſe quidem cognitionem illam perfectionem intellectus noſtri, ſed tamen, quia non eſt perfectio naturalis, non recte ex ea colligi potentiam naturalem receptiuã illius, ſed ſolam obedientialem. Quo pacto intelligendus eſt D. Auguſtinus in libro de Prædeſt. Sanctorum, *cap. 5* cum ait: *poſſe habere fidem & charitatem, naturæ eſſe hominum; habere autem, gratiæ eſſe fidelium.* Aliud eſt enim dicere, Naturale eſſe hominis poſſe habere fidem & charitatem, quod ille non aſſerit. aliud, *Naturæ eſſe hominum*, vt ait, hoc eſt, inueniri in natura hominum: inuenitur enim in homine potentia obedientialis, ſiue non repugnantia ad claram Dei viſionem, quæ non inuenitur in cæteris animantibus.

Locus Auguſtini, fidẽ habere & charitatem gratiæ eſſe fidelium, explicatur.

Solutio de mente Diui Thomæ.

Ad tertium reſpondet D. Tho. in quæſtionibus, *queſt. 22 art 7 & in 4 diſt. 49 q 1 art. 3* de Veritate, *hominem non habere naturalem inclinationem ad particularem aliquam beatitudinem,*

A *ſed ad beatitudinem in commune, ſiue quatenus eſt ſtatus omnium bonorum coniunctione perfectus.* Quod eius ſectatorum nonnulli (*in quibus eſt Caie. 1 par.*) hac ſimilitudine declarant: *Quia*, inquiunt, *materia prima inferiorum eodem modo eſt naturaliter affecta ad formas ſubſtantiales; ita enim appetit natura iter formam in commune, vt nullam certæ ſpeciei naturaliter appetat.* Verum iſta non placent. Nam vt in eorum exemplo perſiſtamus, quemadmodum ſi nul

Reiectio.

B la ſpecialis forma poſſet naturaliter acquiri, nec ipſam quidem formam in commune naturaliter propenſa eſſet materia (alioqui fruſtra illi data eſſet eiuſmodi propenſio) ita ſi nulla beatitudo poſſet ab homine obtineri naturaliter, nec ſane in ipſam beatitudinem in commune propenſa eſſet naturaliter humana natura. Nũc autem, cum naturaliter propenſa ſit in communem beatitudinis rationem, non dubium eſt, quin aliquam particularem

Ad quam felicitatem ſit homo natura propenſus.

C naturaliter obtinere poſſit: ſaltem indeterminate, ad quam proinde iam propenſa erit naturaliter. quemadmodum re vera materia inferiorum naturaliter propenſa eſt ad omnes ſpeciales formas ſubſtantiales, quæ per motum induci poſſunt. At natura humana non eſt propenſa naturaliter in cœleſtem illam, quam ſperamus, beatitudinem, vt ipſi quoque fatentur: nec vero confugiendum eſt ad beatitudinem naturalem animæ ſeparatæ, quia

D qualiſcunque ea eſſe poteſt, non eſt tamen totius hominis beatitudo: igitur aliqua eſt huius vitæ beatitudo, ad quam homo naturaliter propenſus ſit, ac re vera ea, quam poſuit Ariſtoteles 1 *Eth. cap. 7 & lib* 10 *c. 6. 7. 8.* in perfecto ſtatu virtutis, tum moralis, tum intellectualis, adiunctis etiam bonis corporis & fortunæ ſufficientibus ad virtutis vſum. Atque hanc habuerunt primi parentes in breui illo temporis ſpacio, quo fuerunt in ſtatu inno-

Beatitudinẽ primos parentes in ſtatu innocentiæ habuiſſe.

E centiæ, totumque humanum genus habere potuiſſet ſi in eo permanſiſſet.

Obiectio.

At dicet aliquis, beatitudinem illam non fuiſſe naturalem. Nam, vt alia omittam, ſubiectio ea, qua appetitus ſumma facilitate obediebat rationi ex ſupernaturali Dei dono, quod Theologi originalem iuſtitiam vocant, naſcebatur: beatitudinem autem naturalem, ſi qua dari poteſt, eam tradendam eſſe à Philoſopho, quæ humanæ naturæ in puris

F naturalibus contingere potuiſſet. quæ ſane nulla videtur eſſe. Nec enim nunc minus potens eſt humana natura quam ſi ab initio in puris naturalibus condita fuiſſet, & tamen difficilimum nunc eſſe cernimus, vt vnus vel alter, atq; adeo ad breue tempus eo felici ſtatu bonorum internorum & externorum fruatur: cum interim vita beata nec breue tempus, nec

paruam

Digitized by Google

paruam amicorum, ſimiliumque ſocietatem A poſtulet. Reſpondendum eſt tamen, vt hominis beatitudo dicatur naturalis, & à nobis naturaliter appetatur, ſatis eſſe, ſi virtutes intellectuales & morales, ac bona corporis externa, in quibus ea conſiſtit, naturaliter haberi aut acquiri poſſint: tametſi difficile obtineri valeant, & difficilius conſeruari longo tempore. Quod igitur facilima illa ſubiectio appetitus primorum parentum ex ſupernaturali Dei dono naſcebatur, non eſt ſatis, vt B putemus beatitudinem ipſam non fuiſſe naturalem. Nec enim originalis Iuſtitia donata eſt humano generi in primis parentibus, vt appetitus humanus; alioqui nequaquam rationi ſubiectus, rationi pareret (eſt enim ille naturaliter obediens, ſi non quatenus natura humana ſenſitiua eſt, certe quatenus rationalis) ſed vt ei ſemper ſine vlla difficultate ſubiiceretur, qui alioqui trahente deorſum ſenſitiua parte, & ad vitia inclinante dif C ficile admodum rationi obedit, longo præſertim tempore.

Iuſtitia originalis primis parentibus donata rationi appetitum ſubijciebat.

Notanda conſideratio.

Illud vnum hic licet aduertere: ex hac ipſa difficultate acquirendi & conſeruandi ſtatum naturalem vitæ felicis, colligi poſſe, genus humanum, etiam vt plene perficiatur in naturalibus, & ſtabili poſſeſſione conſequatur ea bona, in quibus naturalis beatitudo poſita eſt, indigere extraordinario aliquo dono: D quo inferiores partes ſuperioribus facili ſubiectione pareant, & peculiari etiam prouidentia diuina, qua ei nunquam deſint extera bona tam corporis, quam externa: quibus omnibus præſidiis Deus Opt. Max. initio humanam naturam muniuit. Nunquam tamen defuerunt, nec deerunt naturæ lapſæ ea quæ neceſſaria ſunt ad longe meliorem illam cœleſtem beatitudinem conſequendam: quia iis omnibus, qui quatenus poſſunt bene vſi fuerint naturalibus dabuntur cætera, quibus il- E lam obtinere valeant, & nonnullis tot dona, cum interna, tum etiam externa, vt in hac vita naturali felicitate fruantur, quorum tamen exempla rariſſima ſunt, vt in ſanctiſſimo Iob poſt inſignem illam probationem.

Quomodo intelligendũ illud axioma: Omni potentiæ paſſiuæ naturali reſpõdet actiua naturalis.

Ex his collige, quo pacto intelligenda ſit Ariſtotelica illa propoſitio ſæpius commemorata, *Omni paſſiuæ potentiæ naturali reſpondere aliquam actiuam naturalem.* Nec enim ita intelligenda eſt, quaſi omni paſſiuæ potentiæ na- F turali, reſpondeat aliqua actiua naturalis, quæ per ſe ſit ſufficiens ad formam faciles etiam & perfecte introducendam: ſatis eſt enim ſi eam vtcunque introducere poſſit, etiamſi ad perfectam introductionem indigeat adminiculo ſuperioris agentis, cuius ope impedimenta remoueantur. Quin etiam quædam ſunt formæ, ad quas, cum reuera detur naturalis potentia paſſiua, non datur tamen potentia actiua naturalis, quæ illas etiam imperfecte poſſit introducere ſine concurſu agentis, ſuo quodam modo, ſupra naturam: cuius generis ſunt formæ panis, vini, multarumque aliarum rerum, quas natura non niſi ab arte adiuta efficit. Neque enim eiuſmodi formæ introduci vllo pacto poſſunt, niſi naturales cauſæ actiuæ arte & volũtate, quæ ſuo modo ſupra naturam ſunt, paſſiuis applicentur. Id quod in conſeruatione plurimarum formarũ eodem modo accidit. Itaque, vt Deus Opt. Max. per humanam prouidentiam huiuſmodi rerum generationi & conſeruationi conſuluit, ita ſuæ reſeruauit auxilium, quo perfecte ac facile homines proprium finem naturalem conſequi poſſent, vt vel ſic intelligerent, quantum diuina gratia indigeant.

Notanda conſideratio diuinæ prouidentiæ. Diuina gratia quantum homines egeant.

Ad quartum dicendum eſt, ſi homines naturali felicitate fruerentur, nec fide tenerent ſupernaturalem beatitudinem, futurum vt nihil amplius abſolute deſiderarent: eſſet enim eiuſmodi deſiderium inordinatum in eo, qui iudicaret naturaliter id eſſe impoſſibile: ab actibus autem inordinatis abſtinent non modo ſapientes (quales neceſſe eſt concedamus eſſe homines felices) ſed etiam omnes prudentes. Dixit, *abſolute deſiderarent*, quia conditionato deſiderio, quod eſt non voluntas, ſed potius velleitas quædam, non eſt negandum, poſſe felicem aliquid eiuſmodi optare, vt ſi vellet nunquam mori, aut intelligere more angelico, & ſine diſcurſu, aut intueri diuinam eſſentiam. Id tamen nec inordinatum eſſet, vt perſpicuum eſt, nec vllam inquietudinem eius animo afferret: iudicaret enim eſſe impoſſibile naturaliter, quæ autem non alia ratione poſſibilia iudicantur eſſe, niſi quia contradictionem non implicant, ea prudens ſi non habeat, nihil moleſte fert. Id vero, quod Auguſtin. in loco citato ſcribit, vox eſt hominis credentis futuram alterius vitæ beatitudinẽ quã cognitione edoctus ipſam quoque naturalem felicitatem imperfectam inuenit, nec ſpei ſuæ ſatiandæ ſufficientem, atque ideo inquietum cor habet, donec ſupernaturalem cõſequatur. Ita patet ſolutio argumenti. Accedit, quod tota argumentatio loquitur de appetitu elicito, cum tamen quæſtio inſtituta ſit de ſolo innato, nec elicitus ſit naturalis, niſi cum innato congruit, vt initio quæſtionis diximus.

Conditionato deſiderio poſſe felicem appetere id, quod fieri nequit.

Exponitur Auguſtini locus.

Ad quintũ dicendum eſt, deſiderium felicitatis æternæ, quã ex reuelatione futuræ vitæ concipimus, non poſſe dici naturale nobis ſimpliciter, ſed ſecundũ quid, nẽpe ratione fidei, quã illam beatitudinem credimus: quo pacto aqua, quæ eſt calida, non dicitur ſimpli-

Beatitudinis æternæ deſiderium eſſe homini naturale ſecundũ quid.

citer

A citer calefacere naturaliter, ſed quatenus calida; atq; eam inclinationem uobis attulit fidei prædicatio, quod mirum eſt, cur neget Scotus. Quare quemadmodum non recte colligas ex calefactione, qua aqua calida manum calefacit, inditam fuiſſe aquæ in ipſa generatione naturalem propenſionem ad calefaciendum; ita ex deſiderio hoc pacto naturali, quo fideles expetunt intueri diuinam eſſentiam, non recte colligitur, ingenitam illis fuiſſe ab ortu inclinationem ad illam intuitiue cognoſcendam. B

Ad ſextum, dicendum eſt, naturale eſſe homini, hoc eſt, conſentaneum inclinationi naturali, cognito effectu, velle cauſam perfecte cognoſcere: quatenus naturaliter illam cognoſcere poteſt, non autem quatenus poteſt abſolute, ſiue quatenus id non implicat contradictionem.

Angelos ex eſſentia ſua contemplatione diuinã expetiuiſſe.

Quod ſi Angeli antequam eſſent beati ſupernaturali beatitudine, contemplatione ſuarum eſſentiarum naturaliter excitabantur ad deſiderandam diuinæ eſſentiæ contemplationem, vt D. Th. ſentit 3. libro cõtra gentes, c. 50. id propterea accidebat, quod nouerant poteſtatem ordinariam, quam habebant illam obtinendi, certiores facti per fidem de diuina voluntate vt eam ſui cognitionem cõmunicarent: alioqui cum eſſent beati naturali beatitudine, nihil amplius deſideraſſent, ne deſiderium de re incerta aliquid ipſis de ſtatu beatitudinis detraheret. C

In quo ſenſu intelligat Ariſtoteles, viuentia appetere, vt ſint ſemper.

Ad poſtremum argumentum, concedendũ eſt quidem, eſſe in loco citato ſermonem de appetitu naturali indito viuentibus: ſed tamen addendum, non dici ab Ariſtotele ſimpliciter, & abſolute viuentia appetere: vt ſint ſemper, ſed vt ſint ſemper, quatenus poſſunt, & vt ipſe paulo ante his verbis dixerat, *vt ſint ſemper in ſuis ſimilibus*, ſeu (quod idem eſt) ſecundum ſpeciem, quod vtique poſſunt per cauſas naturales.

D. Thomæ ſententia explicatur.

Ad locum vero illum D. Th. ex prima parte, & ad alia ſimilia (ſi quis eius ſententiam exponere inſtituat) dicendum eſt D. Thomam intelligendũ eſſe de homine, cui per fidẽ iam innotuit, velle Deum claram ſuæ eſſentiæ cõtemplationem humano generi cõmunicare, ad quam abſolute deſiderandã excitatur appetitus ex cognitione diuinorum effectorũ, præſertim excellentium, & quæ magis diuinæ eſſentiæ ſublimitatem indicat. Quod vero ait in Boetium de Trinitate, ſic accipiendum videtur, quaſi dicat hominem fidelem, vt fide is eſt propendere naturaliter in ſuam beatitudinem ſupernaturalem, ſub communi ratione beatitudinis, ſiue ſtatus perfecti: ſed tamen nõ poſſe eam obtinere naturaliter: quæ ſunt veriſſima, nec pugnant cum iis, quæ dicta ſunt.

Summa totius quæſtionis.

A Habes ex hac Quæſtione pronunciatũ Ariſtotelicum non cõprehendere appetitũ humanum reſpectu intuitiuæ ſcientiæ Dei. Habes item, hæc tria neganda eſſe: Dari in nobis appetitum naturalem inſitum reſpectu illius contemplationis: illam contemplationẽ eſſe finem naturalem noſtrum: Dari nobis potentiam naturalem receptiuã illius. Quæ omnia negat D. Th. cum præcipuis ſuæ doctrinæ ſectatoribus: affirmat Scotus, ex Thomiſtis autem alii (*vt Syluest. in conflat. 1. p. q. 12. art. 1 & Victoria ibid.*) B primum tantum cum Scoto aſſerunt; alii (*vt Scotus lib. 1. de natura & gratia c. 4. & in 4. d. 49. art. 1. & alij recentiores*) primum & ſecundum.

Num aſpectus nobis ſit carior cæteris ſenſibus, & ad cognitionem aptior?

QVÆSTIO III.

C *Non videri nobis cariorem, nec cæteris certiorem, & qui latius pateat.*

SECTIO I.

ILlud etiam non videtur probandum, quod Ariſtoteles in primo huius libri pronuntiato confirmando aſſerit, cariorem nobis eſſe aſpectum cæteris ſenſibus, idq;, quia certior ſit in cognoſcendo, & latius pateat. 1. Primũ enim D is ſenſus nobis eſt carior, cuius priuatio eſt moleſtior, iuxta illam communem ſententiã, *Id expetibilius eſt, quo priuari grauius dolemus*, vt habes 2. Top. c. 2. atqui moleſtius nobis eſſet carere tactu quam aſpectu, ſiquidem priuatio aſpectus non affert ſecum priuationem aliorum ſenſuum: amiſſo autem tactu, & reliqui omnes ſenſus, & vita etiam ipſa amittitur: carior igitur nobis eſt tactus, quam viſus.

2. Item, tactus adhiberi ſolet ad certo cognoE ſcendas res eas, quas aſpectus non certo cognoſcit: vt ſi quis manu tentet cognoſcere in aqua num remus ſit rectus, quem aſpectus infractum eſſe iudicat, qua etiam ratione B. Thomas, vt certior fieret de veritate reſurrectionis Domini, non ſatis eſſe putabat, *Ioan. 20. ſi videret corpus, quod cruci affixum fuerat, niſi etiam loca clauorum tangeret.* Si ergo tactus adhibetur iudex in iis, in quibus non creditur aſpectui: perſpicuum eſt, aptiorem eſſe tactum F ad cognitionem.

3. Præterea, tactus percipit duas contrariorũ coniugationes, calidum & frigidum; humidum & ſiccum, vt docet Ariſt. 2. de Anima c. 11. *text* 107. aſpectus autem vnam tantũ, album ſcilicet & nigrum: ergo plures rerum differentias oſtendit tactus, quam aſpectus.

4. Ad hæc, auditus aptior eſt ad diſciplinas

capeſſendas, quam aſpectus, vt idem ſcribit in libro de ſenſu ac ſenſibili: & merito quidem: cum omnium omnino rerum notitiam afferat, atque adeo earum, quæ aſpectu cognoſci nequeunt: fallitur ergo Ariſtoteles hoc loco, *cap. nimirum* 1. cum docet aptiorem eſſe aſpectum ad cognitionem.

Verum eſſe Ariſtotelis ſententiam, nec alibi eum oppoſitum docuiſſe.

Sectio II.

Quo pacto & quibus rationibus aſpectus nobis ſit carior cæteris ſenſibus.

DIcendum eſt tamē, verum eſſe, quod hic ait Ariſtoteles, neq; eum alibi oppoſitū ſenſiſſe. Quod enim hoc loco ait, *aſpectum cariorē nobis eſſe*, de aſpectu ſola eius cognitione ſpectata, non autem quatenus ad neceſſitatē, & alia vitæ commoda refertur, intelligendum eſt: *Eſt enim*, vt ait, *ad cognoſcendas res aptior, pluresq; earum differentias nobis declarat.*

Quomodo ſit ad cognitionem aptior probatur.

Quod autem ſit ad cognitionem aptior,
his potiſſimum argumentis patet. Primum,
quia ex multo longiori diſtantia quam cæte-
ri ſenſus, ſuum obiectum attingit. Deinde,
1. quia ſimulatque res illi obiecta eſt, continuo
2. eam percipit; cum tamen auditus & odora-
tus, qui ſoli inter cæteros ſenſus rem eminus
percipiunt, non continuo, ſed interdum ali-
quo temporis interuallo interpoſito, rem ob-
3. iectam ſentiant. Tertio, quia ſolus aſpectus
percipit res more intellectus, qui nullam rea-
lem immutationem accipit ab obiecto, ſed ſo-
lam notionalem. Nec enim oculi re ipſa fiunt
albi à re alba, quam aſpiciunt, nec atri ab atra,
ſed ſolas earum imagines accipiunt: cum ex
cæteris ſenſibus alii ſemper, alii nonnunquā
reali immutatione afficiantur à rebus obie-
ctis: tactus enim & guſtatus ſemper caleſiunt
à re calida, & à frigida frigeſiunt: odoratus
vero pene ſemper ipſo odore perfunditur: de-
niq; auditus nonnunquam ſono ipſo, ſeu po-
tius ſonante aere pulſatur: huiuſmodi autem
realis immutatio nonnunquam impedit ve-
4. rum iudicium ſenſus. Quarto, quia medium,
quo aſpectus percipit, eſt longe nobilius, &
potius, nempe actu perſpicuum, & interdum
5. incorruptibile. Quinto, quia cum percipit v-
num contrarium, non impeditur percipiendo
perfecte altero: quod tamen fere accidit in
cæteris ſenſibus, & planius in iis, qui realiter
immutantur ab obiecto. Alioqui, ſimul mo-
uerentur organa motibus contrariis, quod
fieri nequit. Sexto, quia magis mouet imagi-
6. nationem, quam cæteri ſenſus: id quod ex
impreſſione relicta in memoria, & ex inſom-
niis perſpicuum eſt: quæ ex re factum videtur,
vt imaginationis opera dicantur viſa, & phan-
taſmata, quæ vocabula ab obiecto viſus acce-

Aſpectus percipit res more intellectus.

Non impeditur ab uno contrario percepto, alterius perceptio.

A pta ſunt. Quin etiā ipſum imaginationis nomen ab imagine dicitur, quæ præcipue ad aſpectum pertinet. Poſtremo, quia nullus eſt ſenſus, qui ita perfecte percipiat figuras, & actiones corporum, vt aſpectus: hæc autem ſunt certiſſima ſigna ex omnibus; quibus ad cognoſcendas rerum ſpecies vti poſſumus.

Quod deniq; aſpectus plures rerum differentias nobis declaret, ex eo perſpicuum eſt, quia eius obiectum res omnes corporatas, nō
B ſolum quæ gignūtur & intereunt, complectitur, ſed etiam quæ interire nequeunt: cum tamen obiecta cæterorum ſenſuum in ſolis reb⁹ caducis reperiantur. Itaq; cœleſtium rerum ſoli oculi nobis notitiam attulerunt. His, & aliis rationibus prouida natura ducta hunc nobis ſenſum, quaſi magis perſpicacem, & aptiorem intellectus miniſtrum in ea parte corporis locauit, in qua, velut ex ſpecula, luſtraret omnia, & ad ſenſum cōmunem, quaſi ad pri-
C mum veſtibulum intellectus, breuiſſimo itinere rerum notitiam mitteret.

Rerum cœleſtium cognitio oculis accepta refertur.

Cur locum altiſſimum obtineat aſpectus.

Dilutio argumentorum partis negatiuæ.

Sectio III.

AD primum igitur argumentum, pro parte oppoſita dicendum eſt, omnibus quidem inſpectis, falſam eſſe propoſitionē: nam
D etſi commune illud pronuntiatum abſolute verum eſt, cum è duobus expetibilibus, quæ inter ſe conferuntur, neutrum in altero includitur, quo pacto ſe habent aſpectus & odoratus, tamen cum alterum in altero includitur, ſiue in altero ſupponitur, fieri poteſt, vt illud nobis ſit carius, cuius priuatio non ſit moleſtior, quo pacto ſe habent viuere, & iucunde viuere: ſiquidem iucunde viuere, (vt ait *Ariſt. 3. Topic. c. 3*) carius eſt, quam viuere ſimplici-
E ter, & tamen acerbius eſt ſimpliciter priuari vita, quam priuari iucunda vita, ſeu vitæ iucunditate: quod ex eo accidit, quia vita includitur in iucunda vita. Sic autem res habet in aſpectu & tactu, ſi ambo inter ſe omnibus cōſideratis conferantur: aſpectus enim includit, ſeu potius ſupponit tactum, qui eſt fundamētum cæterorum ſenſuum, ſine quo etiam nullum animal viuit, vt Auctor ait 3. de Anima, c. 12. & 13. & 1. de ſenſu & ſenſibili, c. 1. Quapro-
F pter non mirum eſt, ſi cum aſpectus nobis ſit carior, grauius tamen ferremus, ſi priuaremus tactu. Si vero aſpectus & tactus, quoad ſolam cognitionem inter ſe conferantur, quo pacto hoc loco de ſenſibus eſt ſermo, vera eſt propoſitio, ſed aſſumptio falſa. Vt enim ratione cognitionis carior nobis eſt aſpectus, ſic eadem ratione eius priuatio moleſtior.

Quomodo intelligendū Ariſtotelis axioma.

Sine tactu nullum animal viuit.

Ad

Ad ſecundum neganda eſt conſequentia: multo enim ſæpius adhiberi ſolet aſpectus ad cognoſcendas res, quas tactus non certo cognoſcit. Itaq; ſenſus ſe inuicem iuuant ad plenam rerum cognitionem, quia nullus per ſe, ac certo poteſt obiecta aliorum percipere, ad quam rem tamen ſæpius vocari ſolet aſpectus quam quiuis alius.

Senſus ſe inuicem iuuãt in cognitione rerum.

Ad tertium, neganda etiam eſt conſequentia: aliud eſt enim plura contraria percipere, quod facit tactus: aliud plures differentias rerum cognoſcere, quod facit aſpectus cum cœleſtia ſimul, & terrena percipiat.

Ad quartum dicendum eſt, neutro in loco Ariſtotelem falſum aſſerere: quod enim hoc loco ait, *aſpectũ eſſe aptiorem ad rerum cognitionem*, verum eſt per ſe, hoc eſt, habita ratione ipſorum ſenſuum, & naturalium obiectorum cuiuſq; duntaxat. Quod autem ait loco citato, *auditum eſſe aptiorem aſpectu ad capeſſendas diſciplinas*, nihil priori pronunciato repugnat: nam quod pro ratione addebatur, auditũ afferre omnium omnino rerum cognitionem, atq; adeo plurium, quam aſpectum, non per ſe, ſed ex accidente verum eſt, hoc eſt, ratione ſignificationis, quam homines indiderunt vocibus: diffunditur enim nominum ſignificatio ad omnia rerum genera. Atq; hæc ſolutio eſt ipſius auctoris in loco citato, ex qua effici ait, *vt ex iis, qui altero horum ſenſuum ab ortu priuati ſunt, ſapientiores & prudentiores euadant cæci, quam ſurdi*; nec immerito: nam aſpectus plus conducit ad inuentionem, auditus ad doctrinam; per doctrinam vero multo plura cognoſcuntur, quam per inuentionem, atq; adeo longe citius, & minori cũ labore. Quod ſi quis obiiciat, ergo cariorem nobis eſſe auditum cognitionis cauſa, quam aſpectum, cuius oppoſitum docuit Ariſtoteles, hũc in modum occurrendum eſt, Quia carior nobis eſt notitia, quam aſſequimur per inuentionem, ea, quam per doctrinam comparamus, cariorem adhuc nobis eſſe ſimpliciter aſpectum: plus enim aſpectus, quam auditus ad inuentionem valet.

Quo pacto auditus ad cognoſcendũ aptior aſpectu.

Obiectio.

Dilutio.

Num artes omnes, ac ſcientiæ experimento gignantur?

QVÆSTIO IV.

Ambiguitas quæſtionis.

SECTIO I.

NOn videtur quoq; Ariſtoteles ſibi conſtare in iis, quæ de generatione artis hoc

A capite docet: nam cum ait, *Per experientiam autem ars, & ſcientia hominibus proueniunt*, plane videtur docere, omnes artes & ſcientias experimento comparari: cum vero paulo inferius ſubdit, *Quinetiam expertos magis, quam eos, qui rationem, hoc eſt, artem ſine experientia tenent, rem attingere videmus*, perſpicue ſignificat poſſe haberi artem abſque experientia.

Non videri omnes artes ab experientia originem accepiſſe.

Ratione quoq; non minus ambigua efficitur hæc quæſtio: nam quod omnes artes & B ſcientiæ experimento gignantur, ex eo probatur, quia principia omnium inductione fiunt nota, vt perſpicuum videtur, & ipſe etiam Auctor docet primo Prior c. 23. & 1. Poſter. c. 14. text. 33. & 2. Poſter c. 18. text 27. Inductio autẽ aut idem eſt, quod experimentum aut parum ab experimento differt. Quod vero non omnes experimento gignantur ex eo patet quia multi fiunt medici antequam habeant experientiam earum rerum, quas didicerunt, vt C qui ex Academiis exactis ſtudiis prodeunt: pueri quoq; perfecte diſcunt Mathematicas ſcientias, præſertim Arithmeticam, & Geometriam, antequam vllam rerum experientiã habeant. Deniq; Aſtrologi oſtendunt motum proprium noni orbis eſſe triginta ſex millium annorum, quod ſub experientiam non cadit.

D *Non eſſe negandum, vere in nobis generari artes omnes & ſcientias.*

SECTIO II.

ANte omnia poſito, ac conſtituto poſſe multa ab hominibus certo ſciri, quod noua Academia (*vt Themiſt. & Auer. 3. de Anima ad c. 5.*) negauit, & alibi a nobis oſtendetur mittẽda eſt primum hoc loco temeritas quorundam Ethnicorum, qui ſibi in mentem inducere potuerunt, vnum atq; eundem nume E ro eſſe intellectum omnium hominum, qui nulla noua ſcientia accederet, ſed per eum ſcientiis omnibus plenum tum demum homines ſcire aliquid dicerentur, cum is, alioqui ſeparatus, illis copularetur: id quod tunc fieret, cum apte diſponeretur eorum cogitatiua facultas per phantaſmata rerum ad hanc, vel illam ſcientiam pertinentium.

Temeritas eorum, qui ponunt vnũ numero intellectum in omnibus hominibus.

Mittenda deinde eſt fictio illa Platonis ex F tans in *Phædro, Phædone, & 10 de Repub.* qua putat in Menone aliiſque locis neminem acquirere nouam ſcientiam, ſed ante habitæ reminiſci, quod Socrates puero in medium adducto & ordine interrogato conatur oſtendere. Ita enim apte reſpondet puer, cum nihil didiciſſet, vt ex iis, quæ tunc plane cognoſcebat, videretur recordari eorum,

Platonis de reminiſcentia commentum.

Digitized by Google

quæ aliquando nouerat antequam animus in eo eſſet corpore. Ad eius ſententiæ confirmationem, valere etiam videtur ſolutio quam Socrates adhibendam vult captioni Menonis concludentis, neminem poſſe nouam cognitionem vllius rei conſequi. Si quis enim rem propoſitam nouit, non eſt, cur eius cognitionem quærat: ſi non nouit; quo pacto de ea loquitur, aut eius peculiarem notitiam inquirit: aut ſi in eius cognitionem incidat quo pacto ſciet ſe inueniſſe? Itaque huic fallaci argumentationi hoc pacto reſiſtendum putat eo loco Socrates, poſſe nos quærere notitiam rei non cognitæ actu, ſi tamen illa cognoſcatur habitu: ſic enim nec prorſus ignorabimus, quod noſſe volumus, nec omnino illud cognitum habebimus; ſimulq; cum in cognitionem quæſitam inciderimus, intelligere poterimus, per habitum inſitum inueniſſe nos quod quærebamus, quod quidem nihil eſt aliud, quam reminiſci. Ac ſi hæc quidem commenta vera eſſent, nihil opus eſſet agere de generatione artis, ſcientiæ ve, ſiquidem nulla in nobis gigneretur.

Refutatur priorum error de intellectu vno in omnibus hominibus.

Verum iſta præter quam quod ſanctiſſimæ fidei dogmatis damnata ſunt, nullo etiam negotio refelli poſſunt: nam quod ad errorem priorum attinet, cum nec videre poſſim, nec audire, nec aliud opus vitale, quod ad corpus pertineat exercere per facultatem in alio exiſtentem, quonam modo fieri poteſt, vt ipſi intelligamus per facultatem intellectus ſeparati, præſertim cum intelligere ſit opus maxime vitale? Quod ſi aliquod opus vitale à nobis exercetur per aliquid aliud, veluti inceſſus (ingreditur enim claudus pede altero ligneo, aut etiam vtroque) nunquam tamen id fit, niſi cum illud extrinſecum mouetur à potentia intrinſeca, quę in nobis ſit: intellectus autem ille, quem fingunt, ſi eſſet, non moueretur à nobis, vt etiam iidem concedunt. Deinde actus intelligendi eſt actus immanens, & ex immanentibus omnium intimus. Actus enim voluntatis etſi ſunt intimi, per eos tamen quodammodo egreditur animus ad res, quas expetit, cum interim per actus intelligendi res alioqui diſtantiſſimæ ad intelligentem trahantur, & idem quodammodo fiant cum intellectu, vt docent Philoſophi: exiſtit ergo actus intelligendi in ipſo intelligente: ſi autem intellectus omnium hominum eſſet ſeparatus à ſingulis, iam actus intelligendi in nobis non eſſet, non igitur per eiuſmodi intellectum intelligeremus, nec nobis prodeſſent illius ſcientiæ, quarum nunquam poſſemus habere actum ſciendi. Sed contra hanc ſententiam quæ eſt omnium, quæ à philoſophis excogitatæ vnquam fuerunt, prope dixe-

Occurritur obiectioni.

A rim abſurdiſſima, alibi dabitur fuſius diſſerendi locus: cuius auctores, quoniam intellectu eo, in quo ſunt ſcientiæ expertes eſſe voluerunt, digniſſimi videntur, quos in ea ferenda intellectu ſcientiaq; caruiſſe concedamus.

Figmentum Platonis refellitur.

Somnium vero illud Platonicum, (quod eſt in *Menone, Phædro, Phædone, & 10 de Rep.*) de obliuione & reminiſcentia facile refellitur. Nam ſiue animi noſtri propter coniunctionē cum his corporibus obliuiſcerentur ſcientia-

B rum, quas ante exercuiſſent, ſiue quia nō ſunt nobis ab ipſo ortu congenita phantaſmata, ſine quibus actum ſciendi habere non poſſumus, idem dicendū eſſet de habitibus primorum principiorum: vtrumq; enim genus habituum ponit Plato in animis noſtris antequam hæc corpora ingrediantur, certumque eſt neutrū exerceri poſſe in corpore ſine phātaſmatibus: at Plato non exiſtimat obliuionē cadere in habitus primorū principiorū, ergo

C nec in ſciētias, quæ ſunt habitus concluſionū.

Plato non ponit obliuionē primorum principiorū.

Deinde, vt animi noſtri reminiſcantur ſcientiarum, quas, eius ſententia, antequam eſſent in his corporibus, exercuerunt, non ſatis eſſet, ſi res eaſdem iterum cognoſcerent: ſed neceſſe præterea eſſet, vt recordarentur ſe habuiſſe olim eiuſmodi ſcientiarum vſum: at nullus omnino recordatur eiuſmodi antiqui vſus: nec vero demonſtrationes quibus animi noſtri ſecundum Platonem excitantur ad v-

D ſum ſcientiarum, concludunt habuiſſe illos quondam cognitionem eorum quæ demonſtrantur: ſed ſimpliciter oſtendunt hoc, vel illud eſſe, vel non eſſe, & ob hanc, aut illam cauſam: non eſt igitur noſtrum ſcire idem quod reminiſci.

Ad hæc, aut ſcientia eſt reminiſcentia eorū, quæ animus nouit extra corpus; aut eorum tantum, quæ nouit in alio corpore. Si eorum tantum, quæ nouit in alio corpore, igitur co-

E gnitio ea, quam habent inuentores artium non eſt reminiſcentia: quod in aliis hominibus non præceſſerit: Ita cognitio multarum artium effectiuarum, quæ noſtro etiam ſæculo inuentæ ſunt, non eſt reminiſcentia in ipſarum inuentoribus, nec item quadratio circuli, ſi tandem inueniatur, erit reminiſcentia in eo, à quo tandem fuerit reperta, creditq; Auguſtinus 12. lib. de Trinitate *cap. vlt.* (quo loco ſententiam hanc refellit) *dari poſſe ſecundum*

F *Platonē animum Geometram, qui in nullo alio corpore Geometriæ vſum habuerit*: quod tum demū facilime colligitur ſi Plato (quod veriſimilius eſt) non poſuit reuera mundum ab omni æternitate. Quod ſi in inuentoribus artium noua cognitio non eſt reminiſcentia, ſed vera ſcientiæ acquiſitio, poteſt vtique ſcientia acquiri, quo fit, vt ſcire noſtrum non omnino idem.

Digitized by Google

idem ſit quod reminiſci. Si vero ſcientia eſt A reminiſcentia eorum, quæ animus nouit extra corpus, cum non meminit omnium ſcientiarum, quas Platonis ſententia accepit, atq; exercuit, antequam vllum corpus ingrederetur, idque ex participatione Idearum? Nam Plato in decimo de Republica *ſub finem*, ſcribit, *Erim Armenium, qui in prœlio occubuerat: poſtquam reuixiſſet, narraſſe omnia, quæ ipſius animus à corpore ſeparatus apud inferos vidiſſet.* Quod ſi animus recordari poteſt eorum, quæ B contingenter vidit extra corpus, cur non magis meminiſſe poterit præclariſſimæ illius cognitionis omnium rerum, quæ ſibi auctore Platone naturaliter initio indita eſt? At præſtantiſſimæ illius cognitionis non modo non recordatur quiſquam, ſed ne ipſius quidem priſtinæ exiſtentiæ quam Plato autumat, habuiſſe animum extra corpus, cum ea ſcientia fruebatur.

Vtramq; reminiſcentiã ponit Plato ſed præcipue ſcientiarum inditarum quæ opinio refellitur.

Verum, quia ex reminiſcentiis, quæ à Pla- C tone ponuntur, præcipua eſt ea, qua animus dicitur recordari perfectæ illius cognitionis quam antequam vllum informaret corpus, naturaliter habuiſſe ponitur, & in eius reminiſcentia ſcientiæ noſtræ vſus conſiſtere cenſetur ſola, eam priuatim impugnemus.

Primum, Si animis noſtris impreſſæ hoc pacto eſſent præclaræ illę omnium rerum ſcientiæ, neutiquam nos laterent (quo enim ſcientiæ ſunt certiores, & euidentiores, eo mi- D nus nos latere poſſunt) at nemo experitur habere ſe eiuſmodi ſcientias.

Deinde, Si quis ab ortu cœcus eſſet aut ſurdus, haberet etiam is ſcientiam rerum, quæ aſpectu vel auditu percipiuntur, at hoc plane falſum eſſe ipſa experientia docet. Atque his duabus rationibus vtitur Ariſtoteles extremo capite huius libri *text. 49.*

Reſponſio pro Platone.

Reſpondeat fortaſſe Plato; non mirum eſſe, ſi habitus eiuſmodi ſcientiarum nos late- E ant dum eorum vſum non habemus, proinde eos qui ab ortu priuati ſunt ſenſu aliquo etſi omnium ſcientiarum habitibus ſunt præditi, tamen, vt nequeunt habere phantaſmata eorum ſenſibilium quæ eo ſenſu percipiuntur, ita vſum eiuſmodi habituum habere non

Refutatio.

1. poſſe. Sed in primis illud certum eſt etiam poſt vſum ſciendi latere nos præclaras illas ſcientias inditas: nemo enim ex vſu ſciendi F colligit congenitas illas ſibi eſſe, ſed potius, cum primum quiſque demonſtratiue aliquid percipit, tum primum putat ſe nouam ſcien-

2. tiam conſecutum. Deinde, ad actus ſciendi ſatis ſunt duo hæc, ſenſuum miniſterium, & ipſa vis intelligendi, remoto quouis habitu.

3. Ad hæc, cum ex actu ſciendi, quem hoc modo poſſumus elicere, generari poſſit habitus ſcientiæ, ſuperuacanei plane ſunt ii, qui ponuntur à natura inſiti. Poſtremo, ſi ſcire, reminiſci eſt, vt Plato ait, cum per ſenſibilia vnius ſenſus reminiſci poſſimus ſenſibilium alterius, quo pacto aſpectu mellis, aut lactis reminiſcimur dulcedinis, & pater audita voce filii, aut alterius, qui filii vocem referat, reminiſcitur vultus & habitus corporis filii, poterit is, qui ab ortu cœcus, aut ſurdus eſt, per ſenſibilia eorum ſenſuum, quos habet, reminiſci colorum, aut ſonorum, actumque ſcientiæ, colorum aut ſonorum, habere, quod tamen nunquam fit. Quod ſi Plato reſpondeat, non poſſe animum cœci, aut ſurdi nati reminiſci eiuſmodi qualitatum, quod eas nunquam perceperit per ſenſus eius corporis, in quo tunc eſt: iam fatebimur reminiſcentiam meam non eſſe, niſi eorum, quæ animus meus in corpore meo per hoſce ſenſus percepit. Non igitur conſtabit ſibi Plato, cum dixerit eum, qui putat ſe nouam ſcientiam conſequi, nullam nouam acquirere, ſed reminiſci tum primum earum rerum, quas eius animus nouit antequam in vllo eſſet corpore. Ita nulla eſt reſponſio ad duo Ariſtotelis argumenta propoſita contra ſcientiam inditam ex participatione Idearum.

Occurritur reſponſioni.

Præterea, Quemadmodũ ſi virtutes nobis eſſent naturaliter inditæ, etſi poſſemus earum actus non exercere, quod forſitan nobis deeſſet materia, aut occaſio, aut denique, quia non adiiceremus tunc animum ad agendum, nemo tamen poſſet fieri vitioſus (quod Ariſtoteles 2. Ethic. lib. *Cap.* 1. ſapienter docet exemplo lapidis, qui propter pondus à natura inſitum, etſi millies proiiciatur ſurſum, nunquam tamen conſueſcet aſcendere per ſeſe) ita ſi nobis inſitæ eſſent à natura ſcientiæ omnes, quanquam poſſemus earum vſum non habere, quia non occurrerent termini, in quibus illæ exercere poſſent, tum quia animus aliis rebus eſſet occupatus: nemini tamen poſſet vllus erroris habitus adhærere: at videmus multos eſſe, qui grauiſſimis erroribus laborent, quos plane errores eſſe docti, ac ſapientes homines oſtendunt: non ſunt igitur nobis ſcientiæ naturaliter inditæ.

Vt virtutes non inſunt à natura, ita nec ſcientia.

Adhæc, Si animis noſtris à natura inditæ eſſent omnes ſcientiæ ex participatione Idearum, eadem ratione inditæ eſſent virtutes omnes (neque enim animus rationis particeps minus capax virtutum eſt, quam ſcientiarum; nec virtutes minus congruunt cum natura rationali, quam ſcientiæ, & ipſis quoque ſcientiis, præſertim tam præclaris, quam illæ ponebantur, quam maxime conſentaneæ ſunt virtutes) at virtutes non ſunt nobis à natura inditæ, cum maxima hominum

Virtutes nobis per Idearum participationem innata nõ ſunt.

pars vitiis ſeruiat; ergo nec ſcientiæ.

Poſtremo, ſi omnes ſcientiæ eſſent à natura inditæ animis noſtris, ante quam corpora ingrederentur, non eſſet cur earum obliuiſcerentur propter coniunctionem cum corporibus: eſt enim generatio humana nõ violenta, & contra naturam, ſed naturalis coniunctio formæ cum materia; nullaque forma detrimentum accipit ex coniunctione cum propria, & naturali materia: at obliuiſcuntur omnium ſecundum Platonem: non ſunt igitur eis a natura inditæ. Sed hæc ratio cum aliis nonnullis, quæ deſumi poſſunt ex naturali reſpectu, affectuq; formæ ad materiam, ſuo loco diligentius tractabitur. Interim lege ea, quæ de hac re à D. Thoma luculenter ſcripta ſunt 2. libro *cap.* 83. contra gentes, & in 1. parte *q.* 84. *artic.* 3. ſummæ Theologicæ, adiunctis (ſi placet) iis, quæ fuſe ſcripſit Tertullianus in lib. de Anima, *tom* 2. *cap.* 1. *& ſeqq.*

Nihil detrimenti accipit forma ex cõiunctione cũ propria materia.

Argumentis vero Platonis, quæ pro commento hoc propoſita ſunt ex Menone, hunc in modum occurrendum eſt. Priori quidem, Nihil conſequentiæ habere illud Socratis, *Hic puer ordine interrogatus & à nemine edoctus incipit exercere actum ſcientiæ: ergo non eſt conſecutus nouam ſcientiam, ſed reminiſcitur eorum, quæ ante ſciebat.* Quid enim intereſt ſi ordine interroges, an ordine doceas? an non ſemper, is qui audit, conſulit mentem ſuam, nihilque concedit, niſi quod per ſe notum eſſe perſpicit, aut ex per ſe notis, & à ſe conceſſis iam videt eſſe demonſtratum? Si id concedit, quod per ſe notum eſſe videt: non acquirit ſane nouam ſcientiam. Sin autem aſſentitur pronunciato, quod non iudicat per ſe notum, ſed tamen iam ex per ſe notis demonſtratum eſſe cernit: non dubium eſt, quin vere diſcat, ſcientiamque vere conſequatur, ſiue rogatus ſit tantum, ſiue ab alio edoctus, ſiue etiam à ſe ipſo menteque ſua ductus.

Ad priorem rationem pro Platone.

Poſteriori vero occurrendum. Eam ſolutionem, quam Socrates captioni Menonis adhibendam cenſet, nullam vim habere. Nã cum ſcire aliquid cupimus, non neceſſe eſt prænoſſe illud habitu ſcientiæ, præſertim perfectæ, & abſolutæ, quam exiſtimat Plato eſſe in anima ab ipſa eius productione: ſatis eſt enim, ſi præcedat cognitio actualis imperfecta, qua id, quod perfecte ſcire cupimus, imperfecte concipiamus, hac enim de cauſa eius perfectam cognitionem conſequi enitimur, quia imperfecte id intelligimus: imo vero ſuperuacanea & inutilis eſt ad eam rem eiuſmodi habitualis cognitio, cum ponatur more dormientis per obliuionem contractam ex ingreſſu animæ in corpus. Vt vero iudicemus, num tandem inuenerimus, quod quærebamus, ſatis eſt iudicium intellectus remoto quouis alio habitu. Itaque cum ſcire aliquid cupimus, neque id quærimus quod prorſus ignoramus: neque quod omnino ſcimus: ſiue actu, ſiue habitu, ſed id contendimus, vt quod actu confuſe & imperfecte cognoſcimus, diſtincte, & perfecte intelligamus. Cognoſcimus autem omnia imperfecte, & quaſi in radice fructus, cum ſola principia tenemus perfecte autem atque diſtincte, cum ſingula ex principiis demonſtrantur. Atque hæc longe melius, & ſapientius docet Ariſtoteles initio librorum de poſteriori reſolutione; *text.* 4 vt verum in hac etiam re ſit, quemadmodum in aliis quamplurimis, id quod D. Auguſtinus de Platone ait in libro de vera religione, *cap.* 2. *ſuauius illum ad legendum, quam potentius ad perſuadendum ſcripſiſſe.* Ita patet, poſſe in nobis ſcientias generari, quod hæc quæſtio vt certiſſimum ponit. idque intelligi debet non ſolum quoad concluſiones, ſed etiam quoad principia, cum intellectus à principio ſit *velut tabula, in qua nihil eſt depictum, quemadmodum & ſenſus, antequam quicquam percipiat. vt eſt 2. de anima. c.* 4 *text.* 14.

Ad poſteriorem.

Quam notitiam habeamus eorum, quæ ſcire cupimus.

Quid de ſuo Platone dixerit.

Nullam in nobis generari ſcientiam ſine experimento, ſaltem principiorum.

SECTIO III.

VT igitur propoſita quæſtio explicetur, illud animaduertendum eſt, artis & ſcientiæ vocabula accipi hoc loco, quemadmodum & in toto capite, promiſcue & abſq; diſcrimine pro quauis ſcientia, ſiue ea effectiua ſit, quæ proprie dicitur Ars, ſiue actiua, aut contemplatiua, quæ non tam dicuntur artes, quam ſcientiæ. Deinde animaduertendum eſt, in artibus, & ſcientiis duo eſſe habituum genera, de quorum generatione quæſtio intelligi poſſit. Alii dicuntur apprehenſiui, quod iis apprehendantur extrema, quibus conſtant earum pronunciata: alii iudicatiui, quod illis de extremorum connexione iudicemus. Denique animaduertendum eſt, habitus indicatiuos propter diuerſam iudicandi rationem de principiis, & concluſionibus, quibus omnia ſcientiarum pronunciata cõprehenduntur, diuidi poſſe in indicatiuos principiorum, & concluſionum. His poſitis iuxta hæc tria habituum genera tribus concluſionibus reſpondendum eſt.

Quo pacto artis & ſcientia nomina hoc loco vſurpentur.

Duo habituũ genera in ſcientiis.

Prima concluſio. *Vt generentur habitus apprehenſiui terminorum, & per modum habitus inſint, non opus eſt experimento, ſed aliqua ſenſus apprehenſione duntaxat, eaque multiplicata.* Prima pars

Prima concluſio.

Habitus apprehenſiui

Digitized by Google

generantur aliqua ſenſus apprehenſione.

Habituum apprehenſiuum non pendere ex indicatione.

A pars probatur. Primum, quia experimentum eſt iudicium quoddam, ſeu potius multa ſimul indicia partis ſenſitiuæ: habitus autem apprehenſiuus intellectus non pendet ex vllo iudicio, ſiue intellectus, ſiue ſenſus; ſiquidem apprehenſio intellectus, ex qua generatur habitus apprehenſiuus poteſt præcedere omne iudicium ſenſus, cum ad illam ſatis ſit apprehenſio ſenſitiua, ſaltem multiplicata, vt parebit. Deinde, quia ſi ad id aliquo experimento opus eſſet; maxime opus eſſet experimento B connexionis extremorum in rebus ſingularibus, quod tamen neceſſarium non eſſe ex eo conſtat, quia multi apprehendunt terminos vniuerſalium propoſitionum, qui nullum vnquam tulerunt experimentale iudicium de eorum connexione in ſingularibus, vt patet in iis, qui audiunt huiuſmodi propoſitionem, Omnis crocodilus mouet ſuperiorem mandibulam, nec tamen vnquam crocodilum viderunt. Poſtremo, quia multæ quæſtiones C ſunt, de quibus neutram in partem indicamus, veluti, Sintne ſtellæ pares, an impares, & ex omnes, pro quarum vtraque parte paria ſunt momenta rationum: quarum cum habeamus habitus apprehenſiuos, nunquam tamen experientiam habuimus.

Quo pacto nihil ſit in intellectu, quod non prius fuerit in ſenſu.

Secunda pars probatur, quia *nihil eſt intellectu apprehenſum, quod non aliquo modo prius fuerit ſenſu cognitum*, vt omnes Philoſophi affirmant. Quod ita intelligendum eſt, vt vel D per ſe fuerit ſenſu perceptum, veluti colores, vel per ſuas partes, vt vrbs aurea, & cætera, quæ fingimus, vel per ſua effecta, vt Deus Opt. Max. ſubſtantiæ ſeparatæ, & virtutes rerum naturalium noſtris ſenſibus occultæ, vel per aliquid ſibi ſimile, vt abſentes, & vita defuncti per depictas ipſorum imagines: aut per oppoſita, vt aſpera per leuia, tenebræ per lumen, non calidum, per calidum, vel E per ſua fundamenta, vt ſecundæ intentiones per res ſubtractas, ſeu denominatas, vel aliquo alio modo.

Quandonā ſcientia ſit intellecta per modum ſcientiæ.

Tertia pars ex eo probari poteſt, quia nunquam ſcientia dicitur eſſe in intellectu per modum ſcientiæ, niſi quando ea poſſumus vti, cum volumus: non poſſumus autem vti habitibus apprehenſiuis terminorum ſcientiæ, cum volumus, niſi quando in memoria ſenſitiua extat per modum habitus notitia alicuius indiuidui, aut pluriũ: vt vero aliquid F imprimatur memoriæ ſenſitiuæ per modum habitus, non ſatis eſt ſemel, ac ſubito rem apprehendiſſe, vt experientia didicimus.

Illud tamen animaduertendum eſt, adeo vehementem, tamdiuve continuatam eſſe poſſe vnam apprehenſionem ſenſus, vt quam breuiſſimo temporis ſpatio relinquere poſſit A in memoria ſenſitiua habitualem notitiam. Verum de hac perinde iudicandum eſt, atque de multiplicata, cum de iis, quæ idem valent, eadem ſit ratio.

Contra nonnullos Scoti ſectatores.

Ex his patet non recte loqui quoſdam Scoti (*vt eſt Ant. Andr. hoc lib. q. 5.*) ſectatores, qui dicunt ad comparandos habitus apprehenſiuos terminorum cuiuſq; ſcientiæ opus eſſe experimento. Nam etſi experimenti nomine intelligunt ſæpius iteratam ſenſus ap- B prehenſionem, abutuntur tamen vocabulis: cum experimentum non ſit notitia apprehenſiua, ſed iudicatiua, vt dictum eſt.

Secunda concluſio. Habitus iudicatiui experimento indigent.

Secunda concluſio. *Vt generentur habitus iudicatiui, in quibus intellectus ſine temeritatis vitio principijs aſſentiatur, opus eſt experimento eorum in ſingularibus.* Hæc concluſio plane traditur ab Ariſtot. *Sect.* 1 in locis initio quæſtionis adductis, in quibus perſpicuum eſt eum loqui vniuerſe & ſine vlla exceptione. C Nam 2. Priorum cap. 23. *text.* 26. ſic dicitur. *Omnia enim aut ſyllogiſmo, aut inductione approbamus.* Primo autem poſter. cap. 14. *text.* 33. hoc pacto. *Fieri autem non poteſt, vt vniuerſalia percipiantur, niſi per inductionem.* Loquitur autem de vniuerſalibus propoſitionibus quas inductione, vel mediate, vel immediate cognoſci vult, Deinde 2. Poſter. cap. vltimo *text.* 27. ſic ſcriptum eſt, *Neceſſe eſt igitur ipſa prima* (nempe principia) *inductione cognoſcere.* D Denique hoc intelligendum eſſe in omnibus omnino ſcientiis, & artibus declarat Ariſtoteles in primo libro prioris Analyticæ cap. 31 *text.* 31 his verbis διὸ τὰς μὲν ἀρχὰς τὰς περὶ ἕκαστον, ἐμπειρίας ἐστὶ παραδοῦναι. λέγω δ' οἷον τὴν ἀστρολογικὴν μὲν ἐμπειρίαν τῆς ἀστρολογικῆς ἐπιστήμης. ληφθέντων γὰρ ἱκανῶς τῶν φαινομένων, οὕτως εὑρέθησαν αἱ ἀστρολογικαὶ ἀποδείξεις. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἄλλην ὁποιανοῦν ἔχει τέχνην τε καὶ ἐπιστήμην. Id eſt, *Quocirca cuiuſque principia tradere, experientia eſt. Dico autem, exempli cauſa,* E *Aſtrologicam experientiam, Aſtrologorum ſcientia eſſe. Sumptis enim, & longo vſu obſeruatis iis, quæ apparent, tum demum inuenta ſunt Aſtrologorum demonſtrationes: quod idem, in qualicunque alia, ſiue arte, ſiue ſcientia eodem modo ſe habet.* Hæc attulerim loca propter nonnullos, qui exiſtimant hanc concluſionem non fuiſſe aſſertam ab Ariſtotele vniuerſe, ſed indefinite, quaſi ſenſerit non omnium principiorum F habitus inductione generari. Atque hanc eandem, quam nos dicimus eſſe Ariſtotelis ſententiam, aſſerunt Alexander, Themiſtius, Philoponus, Diuus Thom. Aueroïs, & alii plerique *in loc. cit.*

Probatur ſecunda concluſio.

Probatur autem concluſio primum inductione ipſa, ſiue experimento. Nemo enim aſſentitur propoſito principio, niſi illud

prius

prius in multis indiuiduis verum eſſe expertus ſit, & in nullo reperiat, inſtantiā, aut certe cum proponitur, prius illud conferat apud ſe cum multis ſingularibus, quorum meminit videatq; num ita res habeat in ſingulis, an vero aliqua ipſi occurrat inſtantia. Et quidem in principiis communibus ſatis aperta res eſt. Ecquis enim aſſentitur his principiis, *Omne totum eſt maius ſua parte, Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia*, & ſimilibus, qui non millies ea, cum puer eſſet, expertus ſit in rebus ſingularibus? In principiis autem propriis, ſicuti eſt definitio naturæ, definitio motus & ſimilia, ipſe labor ea inueniendi, & examinandi ſatis aperte indicat, quanta prius experientia opus ſit cum a poſteriori (vt dicitur) & longo effectorum experimento, ac inductione colligi ſoleant.

2\. Secundo probatur, Quia cum natura[illegible] non fiat tranſitus ab vno extremo in alterum, niſi per medium, fieri non poteſt, vt homines C conſueto naturæ modo aſſentiantur principiis, antequam eorum habeant experientiam in plerisq; ſingularibus. Nam inter iudicium vnius ſingularis propoſitionis, & iudicium vniuerſalis principii, medium eſt experimentū. Etenim iudicium ſingularis propoſitionis vni tantum ſingulari addictum eſt: iudicium vero vniuerſalis ad infinita diffunditur: at experimentum nec eſt vnius tantum rei ſingularis, nec omnium, ſed quorundam.

3\. D Tertia ratio eſt, Quia certitudo cognitionis abſtractiuæ, qualis eſt cognitio vniuerſalium, indiget examine intuitiuæ, quæ in hac vita ſine ſenſu haberi non poteſt. Quod quidē examen quia Plato plerumq; prætermiſit, nimium credens intellectui, qui ſolus, ac per ſe ſæpenumero hallucinatur: non mirum eſt, ſi ſæpe etiam lapſus ſit. Exempli cauſa. Si Plato trutina experimenti ſuum illud principium ponderaſſet: *Quidquid percipitur: ita exiſtit, vt percipitur*, animaduertiſſetq; quemadmodum candor lactis percipitur dulcore, nec tamen ſine dulcore exiſtit, ita quoq; euenire poſſe, vt naturæ vniuerſales ſine differentiis indiuiduantibus intelligerentur, nec tamen ſine eis exiſterent: nunquam tantam fidem habuiſſet propoſito pronunciato, vt ex eo naturas rerum ſeparatas à differentiis indiuiduantibus exiſtere colligiſſet. Nec vero Zeno Eleates tanti feciſſet rationes eas, quibus motum non eſſe concludebat, niſi nimium intellectui credendum putaſſet. *Simpli lib. 6. phyſ. tex. 53. & lib. 8 tex. 25.* Proinde eas rationes cū Cynicus Diogenes aliquando in publica diſputatione audiſſet, ſapienter ſimul, & facete ſurrexit, ſolaque deambulatione reſpondit, vt ſignificaret nō tanti æſtimandas eſſe rationes,

Notanda expoſito.

Cur quidam Philoſophi ſæpe ſint hallucinati.

Factum & egregia Diogenis doctrina.

A quas intellectus apud ſe excogitat, & prætermiſſo experimento ex ipſis quaſi penetralibus mentis depromit, vt earum cauſa negāda ſint ea, quæ ſenſibus per ſe nota ſunt. Pro qua re lege Ariſtot 8. lib Phyſicorum *text. 26.* ad initium ferme, ac finem tertii capitis.

Tertia concluſio, *Non omnes habitus concluſionum indigent experimento ipſarum proprio, ſed quidam indigent.* Probatur prior pars concluſionis. Primum, quia ad comparandum habitum B concluſionis ſatis eſt aſſenſus principiorū, & conſequentiæ: omnes autem habitus quibus concluſiones ſciuntur ſimpliciter, hoc eſt, ſcientia, propter quid habentur ex principiis, ergo huiuſmodi habitus non indigent experimento earum proprio, ſed ſuorū principiorum tantum. Deinde quia Geometriæ [illegible] poſitis principiis acquirunt ſcientiam [illegible]arum concluſionum Geometriæ, quarū connexiones nunquam experti erant in reb9.

Tertia concluſio. Omnes habitus concluſionum proprio experimento non indigere.

Poſterior pars probatur, quia habitus, quibus concluſiones ſciuntur ſecundū quid, ſeu ſcientia ea, qua quod res ſit duntaxat intelligitur, acquiri nequeūt ſine experimento ipſarum proprio. Nam ſcientia qua tantum ſcim9 ita rem habere, vt cōcluſio ſignificat, aut comparatur ex effectis; aut ex cauſis remotis: vtroque autem modo, neceſſaria eſt experientia concluſionis, vt in inductione patet. Scientia enim, quam Medici a poſteriori habent de rheubarbaro, quod ad bilem purgandam ſit idoneum, non aliter comparari potuit, quam ex frequenti effectorum obſeruatione in multis indiuiduis. Item ſcientia, quam olim Aſtrologi habebant de Lunæ defectu, antequam eius cauſa proxima eſſet inuenta non habebatur ex proxima, ſeu immediata, quæ eſt interpoſitio terræ, ſed ex remota, hoc eſt, ex perfecta eius oppoſitione: nunc autem videmus eam non aliter comparari potuiſſe ex huiuſmodi cauſa, niſi quia frequenter obſeruatum eſt, cum Sol, & Luna perfecte opponerentur: id eſt, per mundi diametrum Lunam deficere, eodemq; modo res ſe habet in cæteris.

Quotuplex ſit demonſtratio.

Examen ſecundæ concluſionis.

SECTIO IV.

F Sed contra ſecundam cōcluſionem, in qua tota difficultas huius quæſtionis poſita eſt ſic licet obiicere. Vt aſſentiamur principiis, ſatis eſt ſola terminorū, extremorumve cognitio: ergo non opus eſt experimento. Antecedens ſæpe traditur ab Ariſt vt 1. Poſter. cap. 3. *text. 6.* vbi ſic dicitur: *Principiū ſcientiæ quoddā eſſe aſſerimus, quo ſeu (vt alii vertunt) quatenus terminos cognoſcimus* Et 1. Topic. cap. 1. *text. 22. & 26.*

Primum argumentum contra 2. cō cluſionem.

Digitized by Google

& 26. vbi de principiis ſcriptum eſt. *Prima ſunt quæ non per alia, ſed per ſe ipſa fidem habent*, id eſt, ſola terminorum cognitione approbantur.

2. Deinde ſi Ariſtot. crederet omnia principia inductione cognoſci, non dixiſſet 1. Eth. c. 7. *Principiorum alia inductione, alia ſenſu, alia aſſuetudine, alia alio modo perſpici*: cum ergo diſtinxerit inductionem ab aliis modis cognoſcendi principia, ſatis patet, non putaſſe illum, omnia principia cognoſci inductione, neque quod hinc ſequitur experimento.

3. Præterea, definitiones geometricæ, quæ ante theoremata ponuntur, vt quid ſit linea, quid triangulus, ſunt quædam principia: hæc autem non indigent experimento, cum iis propoſitis nemo ſit, qui non ſtatim aſſentiatur: igitur non omnia principia proprio indigent experimento. Quinetiam non ſatis videtur eſſe id, quod de communibus paulo ante dictum eſt: Neminem illis aſſentiri, qui nō mil ies ea expertus ſit in rebus ſingulis, id enim ex accidenti videtur euenire. Nam etſi nunquam præceſſiſſet in nobis eiuſmodi experientia, ſimul tamen atq; illa proponerentur, eorumq; termini perciperentur, nemo eſſet, qui non illis aſſentiretur.

4. Deinde, id, quod incertum eſt ac fallax, & minus late patet, non poteſt eſſe cauſa eius, quod eſt certiſſimum, ac veriſſimum, & latiſſime patens: *experimentum autem eſt incertum & fallax*, vt Hippocrates ait *Apho.* 1. nec immeritò, cum pendeat ex ſenſibus, qui ſæpe falluntur: & verſatur in paucis quibuſdam indiuiduis: habitus vero principiorum ſunt certiſſimi, ac veriſſimi, multoq; veriores ac certiores, quam habitus concluſionum, cumq; ſint de vniuerſalibus, infinita complectuntur indiuidua: non eſt igitur neceſſarium experimentū, vt generetur habitus principiorum. Quibus pene argumentis perſuaſus Albertus, *hoc loco tract.* 1. *c.* 6 & poſt eum Antonius Andreas *q.* 5. oppoſitam cōcluſionem ſtatuunt: *Non omnes habitus principiorum experimento indigere: ſed ſola principia earum artium, quæ proprio hoc nomine appellantur, itemq; Philoſophia naturalis, moralis, & Metaphyſica.*

Neminem tamen hæc mouere debent, vt à propoſita concluſione recedat. Primū namq; argumentum facile diſſoluetur, ſi dicas, cum Ariſt. (*locis citatis pro ſecunda concluſione*) docet vt aſſentiamur principiis, ſatis eſſe ſolam terminorum cognitionē, non ſic intelligendum quaſi excludat experimentum, quippe cum ſæpe alibi neceſſarium eſſe ſentiat, ſed ita vt excludat medium terminum à priori, quo principia demonſtrari poſſint.

Ad principiorum cognitionem num ſatis ſit cognitio terminorum.

Locus primi Eth. eorum expoſitus.

Ad ſecundum dicendum eſt, inductionis nomen in loco citato non poſſe accipi, vt cō-

A plectitur omnes inductiones, cum multæ ſenſuum miniſterio, multæ etiā aſſuetudinis obſeruatione fiant: ſed accipi pro iis tantū, quæ fiunt in rebus Mathematicis, quæ vt tales ſunt externis ſenſibus non ſubiacent: vt ſequentibus verbis ſignificetur inductiones ad ſenſum factæ, quæ vſui ſunt in rebus naturalib⁹, quæque motuum obſeruatione colliguntur, & ſi quæ ſunt alia eiuſmodi. Itaq; non negat Ariſt. iis verbis omnia principia inductione cogno-

B ſci, quod aliis locis aperte aſſeruerat, ſed ſolum docet, non omnia cognoſci eodem inductionis modo.

Ad tertium, quod attinet ad principia propria, dicendum eſt, concluſionem noſtram nō eſſe intelligendam de iis propriis principiis, quæ ſunt meræ poſitiones, hoc eſt, quæ ſolum permittuntur ad explicanda nomina, quibus in demonſtrationib⁹ vtendum eſt: quales ſunt definitiones, quæ initio Geometriæ ponūtur.

C Nec enim præmittuntur ad declarandas rerū eſſentias. ſed vt is, cui fit demonſtratio, intelligat, quid Geometra ſignificare velit vocabulo lineæ, trianguli, & cæteris: ne demonſtrator in ipſo demonſtrationis curſu cogatur ea explicare. Quo fit, vt nihilominus Geometra demonſtret ſua theoremata, etſi definitiones, quas poſuit, non explicent eſſentias rerū, modo per eas conſtet, quid vocabulis, quibus inter ipſos diſſeritur, ſignificetur. Hac autem

Quorſum poſitiones in ſcientiis præmittantur.

D de cauſa appellauerim huiuſmodi definitiones, meras poſitiones, quia ſunt velut cōuentiones quædam inter eos, qui diſſerunt, quaſi dicant, ponamus nomine lineæ ſignificari lōgitudinē ſine latitudine, & profunditate; nōmine trianguli figuram planam tribus lineis contentam: & ita in cæteris. Cum ergo hæc principia cōuentione ſola conſtent, ſatis perſpicuum eſt, nullo opus eſſe experimento, vt illis aſſentiamur. Alia ratio eſt de iis principiis

E propriis, quæ ad explicandas eſſentias rerum adhibentur: cuius generis ſunt definitio naturæ, motus animæ, & ſimiles; egent enim lōga experientia, nec Philoſophi ita eas tradūt, quaſi dicant, ponamus nomine naturæ ſignificari id, quod eſt principium motus, & quietis, quicquid illud ſit: ſed poſito, naturā eſſe, quia res naturales ſenſu ipſo exiſtere cernūtur: ex longa tandē mot⁹, & quietis obſeruatione, docēt quid ea ſit. eodemq; modo res ſe habet

F in cæteris. Quod vero attinet ad principia cōmunia, dicendū eſt, non euenire per accidens, vt prius ea experiamur in rebus ſingulis, quā aſſenſum adhibeamus. Eſſet enim temerarius aſſenſus, ſi prætermiſſo examine experientiæ, illa admitteremus: vt patet ex dictis. Atq; hac ratione Ariſt. 1. lib. de Gen. c 8 *text.* 58. merito inuehitur in quoſdā, quod prætermiſſo examine ſen-

ne ſenſus ſolam rationem ducẽ ſequerentur.

Obiectio.

Quod ſi quis obiiciat, ſatis eſſe vnicũ indicium ſenſus ad examen primorum principiorum, quod videntur pueri experiri, cum illa à præceptoribus ſubiecto vnico ſenſibili exemplo proponuntur: reſpondendum eſt, vnicum exemplum, ſi quando videtur rem conficere, non id facere virtute tantum ſua, ſed præcedentium, quæ tum in memoriam reuocatur: quo pacto fuſo exercitu, ſi miles vnus pedem referat, deinde alius, atq; alius ſe adiungat, is, qui primus globo facto hoſtem aggreditur, non vi ſua, ſed virtute cõmilitonum redintegrat bellum. Quo exemplo eadẽ pene ratione vtitur Ariſtoteles extremo ſecundo poſterioris Analyticæ *extremis pene verbis*, cum agit de modo, quo gignuntur habitus principiorum. Itaque ſemper neceſſarium eſt multorum ſingulariũ examen, vt principiis tanquã principiis & velut firmis ſcientiæ fundamentis inhæreamus.

Dilutio.

Afranij ſententia.

Veraq; omnino eſt ſententia illa Sapientiæ de ſe loquentis, quam ex Afranio citat Gel. *lib.* 13. *c.* 8. *Vſus me genuit, mater peperit memoria: Sophiã vocant me Graij, vos ſapientiam*: quo loco nomine vſus, experientia ſignificatur.

Caietani ſententia.

Ad quartũ, ſi Caietani 2. *poſt. ad c.* 18 ſententia probanda eſſet, dicendũ foret, experimentum eſſe neceſſariũ ad iungendos apte terminos. Quanquã enim teneas rationem totius, & partis: ſi tamen totum & partẽ non iungas in formã huius pronunciati: *Omne totum eſt maius ſua parte*, nunquã eius principii habitũ comparabis: nunquã autem id videtur fieri poſſe in vniuerſalibus, niſi prius fiat in ſingularibus.

Refutatio.

Sed primũ; Si ob hanc cauſam experimentum adhibendum eſt, ſatis erit præceptoris opera, qui apte proponat terminos. Deinde ſatis erit, ſi quiſq; ſemel apte illos cõiungat. Poſtremo, habitis terminis vniuerſalibus non neceſſe re vera eſt, vt prius illi iungantur in ſingularib⁹ quam inter ſeſe. Dicendũ eſt igitur, Veram & propriam cauſam habituũ principiorum, eſſe lumen intellectus, quo cernimus prædicata eſſe immediata ſubiectis: neq; experimentum eſſe neceſſariũ, vt veram, & per ſe cauſam illorum: neq; item vt id, ſine quo termini apte cõiungi non poſſint, ſed idcirco eſſe neceſſariũ, quia, vt diximus, nemo, abſq; erroris periculo principiis aſſentitur, niſi illa expertus ſit in aliquibus ſingularibus, nullamq; reperiat inſtantiam. Quocirca recte ait Auerrois 8. Phyſ. lib. *comm.* 12. *Experimentũ verorum ſermonum eſſe, vt conueniant cum iis, quæ ſenſibus percepta ſunt: non autem, vt hæc cum illis congruant.*

Vera & propria cauſa habituum principiorũ, eſt lumen intellectus.

Obiectio.

Quod ſi quis huncin modum vrgeat. Cum intellectus noſter videt prædicata eſſe immediata ſubiectis, non eſſe, cur debeat cohibere aſſenſum, dum experientiam eius rei capiat: A præſertim cum ea ſæpe fallat: Occurrendũ eſt, & experimentum per ſe aliquando fallere, & intellectũ nonnunquã in ea re hallucinari. Verũ cum ambo conueniunt, tunc habent omnem certitudinem quæ naturaliter haberi poteſt. Dico autem, *naturaliter*: quia aliquando etiã hæc ambo ſimul iuncta non omnino veritatẽ attingunt, vt fidei doctrina docet. Nã etſi intellectus noſter remota doctrina fidei, non temere aſſentiebatur huic pronunciato, quaſi B primo principio, *Quæ ſunt reipſa eadem vni & eidem tertio, ſunt re ipſa eadem inter ſe*, (ſiquidẽ & intellectus lumine ſuo iudicabit illud eſſe veriſſimum, & experientia in rebus omnibus, in quibus à nobis capi poteſt, ita eſſe docebit) poſtquã tamen altiſſimum ſanctiſſimæ Trinitatis myſterium reuelatum eſt, non ita late illi aſſentiri debet. Etenim diuinæ perſonæ ſunt eædem re ipſa cum diuina eſſentia, quæ vna, atq; eadem numero eſt in illis omnibus, & ta- C men illæ non ſunt eædem re ipſa inter ſe.

Dilutio.

Quam ſit certa cognitio principiorum naturaliter acquiſita.

Diuinæ perſonæ ſunt eædem in eſſentia diuina, ſed non inter ſe.

Solutio ambiguitatum, quæ initio propoſita ſunt.

SECTIO V.

His ita explicatis, nullius negotii eſt ambiguitates initio propoſitas diſſoluere. Ad priorem n. dicendum eſt, non eſſe pugnantia ea, quæ ab Ariſt. hoc cap. dicuntur, etiam ſi (vt quidem exiſtimo) de concluſionũ experientia præcipue loquatur. Nam quod ait *artẽ & ſcientiam per experientiã hominibus prouenire*, verũ eſt D vniuerſe de omnib. artibus, quoad earum inuentionẽ, ſumpta ferme experientia pro experientia concluſionũ. Is enim ferme eſt modus procedendi noſter, cum abſq. præceptore ſcientiam cõparamus, vt ab effectis ad cauſas; & à cauſis remotis, ad proximas progrediamur, quod non ſit abſq; experimento ipſarum concluſionum proprio. Namq; *ex cognitione effectorum, & ignoratione cauſæ, cœperunt homines philoſophari*, vt Ariſt. ait cap. ſequenti. id quod non E ſolum in rebus naturalib. & iis, quæ ad mores pertinent, ſed in Mathematicis etiam, in quib. principia demonſtrationũ propter quid, promptiora ſunt, ferme videmus accidiſſe. Prius enim Mathematici (Ariſt. eodem loco teſte) cognouerunt ex effectu ſolem terteri ex Tropicis, diametrumque quadrati non eſſe cõmenſurabilem lateri, quã earum rerum cauſas inuenirent: quod idem in pleriſq; aliis cõcluſionib. F quibus Geometria, cæteræq; artes Mathematicæ celebrari cœperunt, eueniſſe argumento eſt illud Pythagoræ factum, qui cum ante experientia cognouiſſet, *trianguli orthogonij ſubtenſum latus tantundẽ valere, quantum quæ rectũ angulum continent* (quod eſt theorema 47 apud Euclid. in 1. Elemen.) eiuſq; rei demonſtrationẽ diu quæſitam inueniſſet, tantam ex ea re voluptatem

Conciliantur duo Ariſtotelis loca.

Quomodo locus prior intelligendus ſit.

Modus ſcientia comparanda per inuentionem.

Pythag. ſacrificium.

ptatē cepit, vt Muſis, auctore Proclo, (*in 1. Euclid lib. 4.*) in gratiarū actionem bouem obtulerit: vel vt refert Laert. ex Apollodoro *in Pythagora*, Hecatomben, quod erat centū victimarum einſdē generis, veluti centum ouium, hœdorū, aliorum ve animaliū ſacrificium. Ita patet, id, ꝙ Ariſt. docet in verbis citatis huius cap. *omnes artes experientia comparari*, verum eſſe, quod ad earum inuentionem, quæ fere cœpit ab experimēto concluſionū, quarum cauſæ, ac principia temporis progreſſu quæſita ſunt, tametſi multæ cōcluſiones ex principijs experientia compertis, deductæ ſunt a primis inuentoribus antequam concluſionum experientia haberetur. Non tamen idcirco falſum eſt id, quod poſtea ſubdit, *quoſdam artifices carere experientia*. Poſſunt enim carere experientia concluſionum propria, quicunq; ſiue doctrina (quod commune eſt) ſiue inuentione (quod multo paucioribus accidit) per principia Scientiam aſſequuntur.

Quomodo intelligendus ſit locus Ariſt. poſterior.

Ad poſteriorē ambiguitatē dicendum eſt, omnes artes, quæ principiis inſtituuntur, comparati experimento principiorū: non tamen omnes experimento concluſionū, vt recte probant argumenta pro vtraq; parte: quæ proinde non pugnant inter ſe. Nec vero Medicis ſcholaſticis, aut pueris Arithmeticis, aut Geometris, qui a priori experimento edocti ſunt, deeſt experientia eorum principiorū, quib⁹ præceptores in demonſtrando vſi ſunt: vt patet ex dictis. Quod vero attinet motum noni orbis, quia à poſteriori cognit⁹ eſt: dicito: ſatis fuiſſe inductionem effectorum per partes, hoc eſt, per motus aſtrorum, quæ ad motum propriū illius orbis mouētur, centum videlicet annis gradu vno, ꝙ tamen multorum ſibi ſuccedētium Aſtrologorum obſeruatione, quæ pro minus experimento haberi poteſt, cognitū eſt.

Motus noni orbis quaratione cognitus.

Habes ex hac quæſtione, quo pacto omnes artes ac ſcientiæ experimento gignantur, ſiue per inuentionē acquirantur; ſiue per doctrinam, quæ tandē ad inuentionem alicuius præceptoris reducitur. Quo autem pacto a principiis, ad concluſiones procedatur, & vtrum neceſſe ſit prius aſſenti i vtriq; aſſumptioni, ꝙ concluſioni, an vero eodem momento; quo aſſumptioni aſſentimur, ſequatur aſſenſus, quo concluſionē approbamus, & num præcedere quoq; debeat aſſenſus tertius, quo approbetur conſecutio: & quo pacto, tempore, an natura: & vtrum aſſenſus adhibitus cōcluſioni demonſtratæ cadat etiam in principia, & conſecutionem: ſuo loco, id eſt, ad initium Poſterioris Analyticæ *ad c. 1.* explicandum eſt.

Quæſtionis ſumma.

Sintne omnes actiones ſingularium.

A

QVÆSTIO V.

Argumenta pro vtraq; parte.

SECTIO I.

Tribus modis intelligere poſſumus actiones eſſe ſingularium. Vno, quia oriantur à ſingularibus, tanquam ab agentib⁹, quo pacto dicimus: Domini eſſe præcipere, ſerui autem mandata exequi. Altero, quia recipiantur ſiue exerceantur in ſingularibus, quo modo dicimus, Animalium eſſe ſanari & ægrotare. B Tertio, quia terminentur ad ſingularia, in quo ſenſu dicimus, primam generationem humanam fuiſſe Caini, & primam creationem Regis populo Iſraelitici, Saulis.

Triplex quæſtionis ſenſus.

Ac Ariſtoteles quidem in hoc capite affirmatiuā quæſtionis partem in ſecundo tantū, & tertio ſenſu aſſeruit iis verbis: *Actiones vero generationeſque omnes in ſingularibus verſantur.* Quocirca merito Scotus in quartum Sententiarum librum *d. 12. q. 3. ad 2.* reprehendit eos, C qui hoc loco affirmatiuam partem in primo ſenſu tradi exiſtimant. Tractanda tamen eſt a nobis quæſtio etiam in primo, non ſolū quia præcipuus eſt; & ſtatim propoſita quæſtione occurrit, ſed etiam, quia eius tractatio coniuncta eſt cum cæterorum tractatione, ad eamque non parum conducit, vt patebit.

Quo ſenſu Ariſt. hoc loco affirmatiuam partem aſſeruerit.

Affirmatiuam igitur partem in omnib. ſenſibus veram eſſe, ſi verba quidem ipſa ſpectemus, hac ratione perſpicue videtur colligi. D Quia cum ſola ſingularia exiſtant in rerū natura, nemini dubiū eſſe debet, quin ea ſola poſſint cum agere, tum etiam recipere, ac terminare actionē. Item hac: Quia cū omnis actio ſit determinata & quæ deſignari poſſit, neceſſe eſt vt à deſignata aliqua re proficiſcatur, & in deſignatum ſubiectum recipiatur, & ad deſignatum aliquid terminetur: quicquid autem deſignari poteſt, ſingulare procuidubio eſt.

Quo pacto quæſtio ſit facilis.

Si vero nomine ſingularium (quod plerique E Theologi volūt) intelligamus ſuppoſita, quæ definiri ſolent: *ſingularia per ſe exiſtentia completa, & incommunicabilia*, vt eſt Socrates, Plato, Callias, nō leuia occurrunt argumenta quib. potius negatiua pars videatur amplectenda.

Nam quod attinet ad primum ſenſum, nō videntur omnes actiones oriri a ſuppoſitis, vt à cauſis agentibus. Primum, quia calefactio oritur a calore, vt à cauſa agente, eodemque modo frigefactio à frigore, calor autem, & F frigus, cum per ſe non exiſtant, ſuppoſita dici non poſſunt. Deinde, quia omnes potentiæ, ſeu facultates, quæ ſunt proprietates naturarum communium, oriuntur ab ipſis naturis cōmunibus, vt à cauſis agentibus: veluti facultas ridendi, à natura humana. & tamen naturæ cōmunes, nec ſingularia ſunt, nec omnino per ſe exiſtunt, vt ſuppoſita dici poſ-

Primū arg. contra primū ſenſum.

ſint. Quin etiam ex eadē priori propoſitione videtur colligi, ipſos etiam potentiarū actus oriri à naturis communibus, vt a cauſis agentibus, veluti actum ridendi, ab eadē humana natura. *Eius enim eſt actus, cuius eſt potentia*, vt Ariſt. ait in lib. de Somno, & Vigilia, id eſt, ab eo oritur actus, à quo oritur potentia. Poſtremo, quia diuinæ operationes, quæ exercētur in creaturis, quas Theologi vocant operationes ad extra proficiſcuntur a Deo, vt eſt communis tribus diuinis perſonis, tanquam cauſa agente: cum tamen dicendum non ſit Deum, vt eſt communis tribus hypoſtaſibus, eſſe ſuppoſitum.

3. Operationes ad extra in diuinis ſunt communes.

Quod vero attinet ad ſecundū ſenſum: nō videntur etiam omnes actiones recipi in ſuppoſitis. Primo, quia multæ recipi poſſunt in anima ſeparata, quæ tamen, cum non ſit ſubſtantia cōpleta, ſed ſuapte natura pars humanæ naturæ, non eſt prima ſubſtantia ac proinde nec ſuppoſitum. Secundo, quia generatio ſubſtantialis eſt actio quædā, & tamen ſubiectum in quo recipitur, vt Ariſt. docet 5. Phyſ. c.1. *text.* 7. & 1. de Gen. c. 4. *text.* 24. eſt materia prima, quæ cum non poſſit per ſe naturaliter exiſtere, ſuppoſitum eſſe nequit. Tertio, quia multæ actiones ſunt in natura humana, quæ aſſumpta eſt à verbo diuino, cum tamen illa non ſit ſuppoſitum: vt ex ſacræ Fidei doctrina oſtendunt Theologi.

Primum arg. contra ſecundum ſenſum.

Natura humana in Verbo non eſt ſuppoſitum.

Quod deniq; attinet ad tertium, non videtur quoq; actiones omnes terminari ad ſuppoſita: primo, quia actiones intellectus, quibꝰ vniuerſalia concipiuntur, terminantur ad naturas cōmunes, ſeu vniuerſales. Secundo, quia omnes motus ſunt actiones quædam, *motuū autem* (vt Ariſt. docet 5. Phyſ. c. 1 *text.* 8. & 2. *text.* 18) *alij terminantur ad quantitatem, alij ad qualitatem, alij ad locum*: quæ quia ſunt accidentia, ſuppoſita dici nequeunt. Tertio, quia cauſis vniuerſalibus reſpondent effecta vniuerſalia, vt patet ex 2. Phyſic. c. 3 *text.* 127. verbi gratia, proprius effectus ſtatuarii non eſt hæc ſtatua, ſed ſtatua in commune, nec effectus proprius, ſiue adæquatus artificis eſt hoc arte factum, ſed arte factum eſt in commune. Non terminatur igitur actio cauſarum vniuerſalium ad ſingularia, ſed ad vniuerſalia. Quare neque ad ſuppoſita. Quod ſi quis dicat, cauſas vniuerſales non eſſe cauſas per ſe, ſuorum effectuum, ſed per accidens, quod nihil efficiant, niſi per ſingularia: in hac autem quæſtione, non eſſe ſermonem de cauſis per accidens: obiici contra poteſt, falſum eſſe id quod aſſumitur: tum quia effecta vniuerſalia demonſtrantur per cauſas vniuerſales, cum tamen nullus effectus demonſtrari poſſit per cauſam per accidens; tum etiā, quia effecta vniuerſalia expetuntur, &, vt dici ſolet, intēduntur per ſe à cauſis vniuerſalibus, effecta autem per ſe intenta non ſunt effecta per accidens. Quod autem intendantur, per ſe, à cauſis vniuerſalibus, inductione patet. Ignis enim per ſe intendit ignem, ſecundum ſpeciem, & equus equum, eodemq; modo res habet in exteris. Atq; hoc eſt, quod Auicenna ſcribit in 1. lib. c. 1. Sufficientiæ, *ſpecies eſſe per ſe intentas à natura, non indiuidua.*

Primū arg. contra tertiū ſenſum.

2.

3.

Reſponſio.

Contra reſponſionem.

Exponitur pronuntiatum Ariſtotelis.

SECTIO II.

QVæſtio hæc ea ratione explicabitur recte, ſi expoſuerimus, quas actiones intelligat Ariſt. cum ait: *Actiones, generationeſq; omnes in ſingularibus, ſiue circa ſingularia verſari*, pro quibus item rebus ſingularium nomen accipiat, ac demum, quo pacto totum pronūciatum intelligendum velit.

Quas actiones intelligat Ariſtot. cum actiones verſari in ſingularibus ait.

Sunt qui dicant, nomine actionum intelligi eo loco ab Ariſt. ſolas actiones tranſeuntes; aliiq; addunt, non omnes tranſeuntes, ſed eas tantum, quibꝰ aliquid extra ipſum agens poſt actionem confectum relinquitur: cuius generis eſt curatio ægroti, quæ in exemplum affertur. Quo pacto dicendum eſſet, verba illa *Generationeſq;*, explicationis gratia adiecta fuiſſe quod Generationis vocabulū etiam late ſumptum, iis tantum actionibus accommodetur, quibus agens ex materia externa aliquid conficit. Verum hæc ſententia non eſt probanda, non ſolum quia anguſte admodum loquitur de actione, ſed quia multæ ſunt practicæ ſcientiæ, quæ nihil extra confectum relinquunt: vt citharistarum & tibicinum artes, & nonnullæ etiam, quæ in actibus immanentibus præcipue verſantur, vt ſcientia de moribus, quas tamen omnes eo pronunciato probat Ariſtot. inferiores experimento eſſe in agendo.

Quorundam opinio.

Alii dicunt intelligendas eſſe actiones reales, non intentionales, vt vocant. Dicuntur autem intentionales eæ omnes, quibus agentia aſſimilant ſibi id quod patitur, non ſecundum eſſe reale eiuſdem ſpeciei, ſed ſecundum aliquam ſimilitudinem, per quam ſenſus, aut intellectus in ea poſſit intendere, quo pacto color agit in oculos, & in aerem interiectum. Sed neq; huiuſmodi ſententia probanda eſt: tum quia actus intelligendi eſt actio realis, & tamen non ſemper verſatur circa ſingularia obiecta, ſed ſæpe circa vniuerſalia, vt abſtracta ſunt a ſingularibus, tum etiam quia actiones intentionales ſunt actiones tranſeuntes, ac vere generationes accidētariæ, quæ omnes comprehenduntur nomine generationum lo-

Quid alij dicant.

Actiones intentionales, quæ.

te ac-

Digitized by Google

te accepto, quo pacto in propoſito pronunciato ſumendum eſt.

Auctoris ſententia, pronunciatum Ariſt. intelligendum eſſe de actionibus vt diſtinguuntur à cognitionibus.

Crediderim in toto pronunciato intelligendas eſſe actiones, vt diſtinguuntur à toto genere cognitionum: non quod cognitiones ſenſitiuæ, & plurimæ intellectiuæ non verſentur circa ſingularia, ſed quia cognitio ex ſuo genere poteſt verſari complete circa vniuerſalia, vt abſtracta ſunt, & quaſi ſeiuncta à ſingularibus: cæteræ autem actiones ex ſuo genere, nunquam complete verſantur circa vniuerſalia ſic accepta, quod ex iis quæ dicenda ſunt patebit. Eſtque pronuntiatum Ariſtotelicum hoc modo explicatum, non parum ad rem: comparat enim Ariſtoteles eo loco artem cum experientia, quoad actionem, vt opponitur cognitioni, atque concludit artem, quod ad actionem attinet, eſſe inferiorem experientia: propterea quod actiones, generationeſq; omnes verſantur circa ſingularia, quæ magis cadunt ſub experientiam, quam ſub ſcientiam; quod vero attinet ad cognitionem, eſſe ſuperiorem, eo quod ars, ſiue ſcientia in vniuerſalibus verſetur, quæ non attinguntur ab experientia, niſi per accidens. Dixi *in toto pronunciato*: quia etſi nomen Actionis, ſiue Praxeως, quo Ariſtoteles vtitur, non ſignificat niſi actiones liberas, tamen adiuncta verbo illa *generationeſq; omnes*, complectuntur cæteras. Itaque pronuntiatum comprehendit omnes actiones, quæ non ſunt cognitiones, à quibuſcunque agentibus illæ prodeant, eſtq; admodum generale, & ad pleraq; etiam alia probanda vim habet.

Effecta per ſe ſi vniuerſalia ſint, affici per accidens.

Nomine ſingularium nõ eſſe intelligẽda ſola ſuppoſita.

Nomine autem ſingularium volunt plerique Theologi intelligenda eſſe ſuppoſita, eo quod eſſe primo conueniat ſuppoſitis; actiones autem primo verſantur circa ea, quibus primo eſſe conuenit. Cum autem eis obiicitur anima ſeparata, circa quam multæ actiones verſari poſſunt, & natura item diuina, vt eſt communis tribus diuinis ſuppoſitis; dicunt, animam ſeparatam, & naturam diuinam, etſi non proprie & complete: certe incomplete poſſe dici ſuppoſita, atq; vt loquantur proprie concludunt actiones omnes verſari circa ſingularia per ſe exiſtentia; quod potius dicendũ eſt, vt patebit ex ſequentibus.

Quot modis actio dicatur verſari circa aliquid.

Deniq; omnes actiones verſari circa ſingularia (quæ eſt totius pronuntiati ſententia) pluribus modis intelligi poteſt; vel per ſe, vel per accidens; itemque, aut vt circa ſubiecta, aut vt circa terminos, obiectave: dicimus enim ſtatuarii actionem verſari per ſe circa ſtatuam, per accidens, circa album aut nigrum: itemq; circa lignum, vt circa ſubiectum, materiamve, in qua recipitur: circa ſtatuam vero, vt circa terminum ſuum obiectumq; artis,

A quod etiam nonnunquam vocatur materia circa quam; non vt in eo ars aut potentia aliquid agat, ſed quod in eius cõſideratione verſetur, aut ſaltem in illud intendat. Quod igitur ad ſenſum totius propoſitionis (7. *Inſtit. Dia. c. 9.*) attinet, plane docet Ariſtoteles velle ſe, vt verbum *Verſari* intelligatur per ſe, & non per accidens, cum ait: *Neq; enim hominem curat medicus niſi per accidens, ſed Calliam*, & paulo

B poſt: *Id enim quod ſingulare eſt magis ſub curationem cadit*: quia nimirum cadat per ſe, vniuerſale autem per accidens, & ratione ſingularis. Atque ex eodem exemplo colliges verbum, *Circa*, ita ſumendum eſſe, vt ſenſus ſit, verſari omnes actiones circa ſingularia, vt circa ſubiecta, & vt circa terminos, obiectave: verſatur enim actio medici circa Calliam, vt circa ſubiectum curationis, circa Calliam vero ſanum, vt circa curationis terminũ, obiectumque artis in agendo.

Explicationis ſumma.

C Ita perſpicuum eſt, pronuntiatum Ariſtotelis intelligendum eſſe de actionibus, quæ non ſunt cognitiones, quas omnes ait verſari per ſe circa ſingularia per ſe exiſtentia: idque non modo tanquam circa ſubiecta, ſed etiam tanquam circa terminos & obiecta. Adde, proficiſci etiam eas omnes à ſingularibus per ſe exiſtentibus, tanquam à per ſe agentibus, quod etſi Ariſtoteles eo pronuntiato non declarat, alibi tamen plane docet, vt mox pate-

Amplificatum pronuntiatum.

D bit. Hæc igitur ſi vera ſunt, perſpicuum eſt, affirmatiue reſpondendum eſſe ad quæſtionem propoſitam in omnibus tribus ſenſibus. Sint ne autem vera, & qua ratione, nonnullis aſſertionibus explicandum eſt.

Vera explicatio quæſtionis.

SECTIO III.

Prima aſſertio.

Omnes actiones proficiſci ab agentibus ſingularibus probatur.

E PRima aſſertio ſit, *Omnes actiones proficiſci per ſe ab agentibus ſingularibus per ſe exiſtentibus*. Quæ hunc in modum probatur. Actio ſupponit exiſtentiam rei agentis, ſaltem in principio actionis (quod addiderim propter motum proiectorum à proiicientibus, & grauium ac leuium à generantibus) ergo nihil per ſe agit, niſi quod per ſe exiſtit: nihil au- 1.
tem omnino per ſe exiſtit, niſi ſingulare, cum vniuerſalia omnia per ſua ſingularia exiſtant: omnes igitur actiones proficiſcuntur per ſe à

F ſingularibus per ſe exiſtentibus. Deinde, Vnaquæque res eſt propter ſuam operationem, 2.
alioquin otioſa eſſet in rerum natura: igitur ſi quid ſuapte natura idoneum eſt ad agendũ per ſeſe, id tale ſit neceſſe eſt, vt poſſit exiſtere per ſeſe, 2. *de Cælo c. 3 text 17.*

Ad hæc, præcipua ratio, qua præſtantiſſimi quique Philoſophi probant animam hu-

Digitized by Google

mo ſeparatione.

manam poſſe per ſe exiſtere poſt hominis diſſolutionem, eſt: quia poteſt habere operationem per ſeſe, & non concurrere ad eam corpore: operationem, inquam, intellectus & voluntatis, ad quas per accidens concurrit corpus: ſentiunt igitur, quicquid per ſe agere poteſt, poſſe exiſtere per ſe: quicquid ergo per ſe agit, per ſe exiſtit, at nihil exiſtit omnino per ſe, niſi ſingulare, vt iam oſtenſum eſt: igitur omnis actio proficiſcitur per ſe à ſingulari per ſe exiſtente.

Vbinam Ariſt. propoſitam aſſertionem tradiderit.

Atque hæc aſſertio, etſi non contineretur in propoſitione Ariſtotelica paulo ante expoſita, colligi tamen poteſt ex iis, quæ Ariſtoteles ſcribit 1. lib. de Anima cap. 4 *text.* 64. cum ſic ait. *Dicere autem animam iraſci, vel timere, ſimile eſt, atque ſi quis dicat, animam texere, vel ædificare: nam melius eſt fortaſſe dicere, non animam, ſed hominem anima miſereri, vel diſcere, vel ratiocinari.* Quibus verbis docet, non attribui actionem parti tanquam agenti, ſed toti, tametſi totum agat per partem: quod non alia de cauſa dictum eſt, niſi quia pars, dum eſt in toto, non omnino exiſtit per ſe. Dico autem, *Non omnino exiſtit per ſe.* Quia & ſi anima humana, dum eſt in corpore, ea ratione dici poteſt exiſtere per ſe quia habet exiſtentiam non pendentem ab vllo corpore: tamen non omnino exiſtit per ſe, quia exiſtit vt pars conſtituens hominem. Itaque hinc colligendum eſſe vult Ariſtoteles, actiones omnes proficiſci per ſe à ſingularibus per ſe exiſtentibus, quod præſtantiores Theologi ex eo loco colligunt, nõ ex hoc, in quo nunc verſamur.

Secunda aſſertio. Omnes actiones recipi in ſingularibus probatur.

Secunda aſſertio ſit, *Omnes actiones recipi per ſe in ſingularibus per ſe exiſtentibus.* Quæ aſſertio primum in actionibus immanentibus perſpicue colligitur ex ſuperiori. In hoc enim genere actionum idem eſt agens, & quod patitur, ſiue quod actionem recipit.

1\. Eadem quoque maniſeſte colligitur ex ſuperiori in iis actionibus, quæ recipiuntur in patientibus diuerſis ab agentibus, ſi illis per actionem reſiſtant.

2\. *Receptio actionem quo pacto hic ſumatur.*

Vniuerſe autem hunc in modum probari poteſt: Recipere per ſe actionem nihil aliud eſt, quam illam in ſe non ratione alterius ſuſtinere, hoc autem præſtari non poteſt, niſi ab iis, quæ per ſe exiſtunt, quandoquidem alia omnia indigent aliquo vt ſuſtineantur: nihil igitur per ſe recipit actionem, niſi ſit ſingulare per ſe exiſtens. exempli cauſa, frigus aquæ non recipit per ſe actionem, qua intenditur, aut remittitur, quia ſuſtinetur ab aqua: ſed aqua eſt, quæ eiuſmodi alterationem patitur, ac ſuſtinet.

3\. *Locus prædicamentorum explicatur.*

Præterea, ratio cur primæ ſubſtantiæ ſubiiciuntur cæteris omnibus, quæ per ſe ponuntur in prædicamentis (vt Ariſtoteles ait in Categoriarum lib. *cap.* A *de ſubſtantia.* & eſt communis Philoſophorum ſententia) non alia dici poteſt, niſi quia inter ea omnia ſolæ primæ ſubſtantiæ exiſtunt omnino per ſeſe: igitur vt res per ſe ſubiiciantur actionibus agentium oportet vt omnino per ſe exiſtant, ſiue completæ illæ ſint, vt Socrates, ſiue incompletæ, vt anima ſeparata Socratis.

Obiectio.

Sed contra hanc aſſertionem opponet aliquis: Materiam primam nunquam per ſe B exiſtere, & tamen per ſe recipere actionem, qua introducitur forma ſubſtantialis; ergo non quicquid per ſe recipit actionem, eſſe ſingulare per ſe exiſtens: probabitque antecedens ex eo, quia quod corrumpitur non recipit per ſe formam eius, quod generatur, alioqui maneret per ſe in compoſitione rei genitæ, neque vero id, quod generatur, quia iſto modo, iam id quod generatur, ex ſeipſo conſtaret.

Solutio. Momentaneam formæ ſubſtantialis introductionem non eſſe actionem, ſed actionis terminum.

Huic obiectioni reſpondendum eſt, i- C pſam momentaneam introductionem formæ ſubſtantialis, non eſſe actionem, ſed actionis terminum, vt alibi docebimus: actionem autem præcedentem, quæ terminatur ad coniunctionem formæ geniti cum materia corrupti, recipi in eo, quod corrumpitur, eamque actionem eſſe proprie generationem, quatenus terminatur ad formam ſubſtantialem, quæ in fine actionis in materia reſultat, ſeu potius ad compoſitum ſubſtantiale, quod re- D ſultat ex materia & eiuſmodi forma. Qua de cauſa ſæpe ab Ariſtotele ſcriptum eſt: *Id quod generatur, cum generatur, nondum eſſe,* quod falſum plane eſſet, ſi ipſam momẽtaneam introductionem formæ generationem appellaſſet. Verum de hac re lib. 8 luculentius, quo loco expendemus, quo pacto formæ incipiant eſſe, & qui fieri poſſit, vt omnes reſultent in materia generationum præcedentium, & tamen humana incipiat eſſe per creationẽ, quæ E eſt actio non Phyſica.

Creatio eſt actio non Phyſica.

Quam late pateant 1. & 2. aſſertiones.

Atq; hæ duæ aſſertiones veræ ſunt in omnibus omnino actionibus etiam in iis, quæ ſunt cognitiones: quod perſpicuum eſt ex ipſa earum probatione, ob idq; nullam reſtrictionem actionum verbo adhibuimus.

Tertia aſſertio. Omnes actiones, quæ non ſunt cognitiones, verſari circa ſingularia probatur.

Tertia aſſertio ſit; *Omnes actiones, quæ cognitiones non ſunt, verſari per ſe circa ſingularia per ſe exiſtentia.* Quæ aſſertio primum probatur in actionibus tranſeuntibus: ſiue enim per eas F fiat aliquid ſimpliciter, vt per generationem aquæ, ſiue ſecundũ quid, vt per calefactionem eiuſdem. ſemper id, quod fit, eſt compoſitum per ſe exiſtens; quod vel incipit exiſtere per ſeſe, vel incipit eſſe tale, aut tantũ, &c.

1\. Namq; per generationem, nec fit ſubiectum, quod iã erat, nec vero ipſa forma per ſeſe, cuius nulla pars ante exiſtebat, ſed ipſum compoſitum,

ſitum, quod ex vtroque conficitur, vt Ariſtoteles accurate docet ſeptimo libro huius operis, c. 8. *text.* 16. & 27. In actionibus autem immanentibus, quæ non ſunt cognitiones ex eo probatur aſſertio: quia eiuſmodi actiones non aliæ ſunt, quam operationes appetitus, ſiue ſenſitiui, ſiue intellectiui, quos non verſari per ſe niſi circa ſingularia per ſe exiſtentia, perfacile primum intelligi poteſt in iis, quæ ſunt appetitus ſenſitiui, nam cum ſenſus non verſetur niſi circa ſingularia per ſe exiſtentia, neceſſario efficitur, vt appetitus quoque ſenſitiuus, qui ſequitur ſenſum, circa eadem verſetur, ſenſum autem per ſe verſari circa ſingularia per ſe exiſtentia ex eo patet: quia idem eſt, quod agit in ſenſum, & quod terminat ſentiendi actum: patet autem ex prima aſſertione, ſola ſingularia per ſe exiſtentia agere per ſeſe.

Circa quæ obiecta verſetur ſenſus, & appetitus ſenſitiuus.

2\. Deinde, ea appetuntur per ſe ab appetitu ſenſitiuo, quæ ſunt ad ſalutem animalis neceſſaria, aut commoda; hæc autem non ſunt qualitates ipſæ ſenſibiles duntaxat, ſed ſubſtantiæ his, aut illis qualitatibus affectæ: vnde neque alimur, neque augemur qualitatibus, aliiſve accidentibus, ſed rebus per ſe exiſtentibus, quæ iis affectæ ſunt neque accidentia ſola quærimus ad vitam tuendam, ſed res, in quibus ea inueniuntur: verbi cauſa, non quærimus calorem cibi, ſed cibum calidum, non frigus aquæ, ſed aquam frigidam, atque ita in cæteris.

3\. Poſtremo: Qualitates ſenſibiles non ſunt agentia ipſa per ſe, ſed tantum rationes agendi, ergo nec ſunt ipſa appetibilia per ſe, ſed rationes appetendi. Neque enim ratio eſt vlla cur illæ ſuapte natura maiorem vim habeant, vt appetantur, quam vt agant.

Appetitum intellectiuũ poſſe verſari circa vniuerſalia probatur.

De appetitu autem intellectiuo non parua eſt difficultas, nam cum is appetitus ſequatur intellectum, operatio autem intellectus verſari poſſit circa vniuerſalia, non dubium videtur, quin id facere poſſit appetitus intellectiuus.

2\. Accedit, quod appetimus bonum in commune, vt bonum eſt, beatitudinem in cõmune, vt beatitudo eſt, quod in prima quæſtione diximus: eodemque modo malum & mi etiam, vt talia ſunt refutamus, & vt Ariſtoteles ait in 2. lib. Rhet. ad Theodecten, *ſect.* 4. *c.* 6. *de amore & odio. Ita quidem ſemper aduerſus ſingularia eſt, vt Calliam aut Socratem odium: vero etiam aduerſus genera odio enim quiſq; habet furem ac ſycophantem*: quæ ſi vera ſunt, non dubium videtur, quin appetitus intellectiuus verſetur circa vniuerſalia. Poſtremo, quicquid intellectus ſeorſim apprehẽdit, ac iudicat eſſe bonum aut malum, poteſt appetitus intellectiuus amplecti, aut reiicere: poteſt autem intellectus apprehendere & vniuerſalia, quaſi A ſeiuncta a ſingularibus, & accidentia & quaſi ſeparata a ſubiectis, vt ipſum per ſe dulcorem, aut ſaporem, aut concentum, aut deniq; virtutem & ſcientiam, igitur hæc omnia poteſt amplecti intellectiuus appetitus, cum tamen hæc non ſint ſingularia.

Si quis tamen rem accuratius expendat, haud difficile intelliget, actus appetendi, qui verſantur circa vniuerſalia, aut circa accidentia, quaſi ſubiectis ſeparata (neq; enim negari B poſſunt huiuſmodi appetitiones & refutationes, vt recte probatum eſt) eſſe incompletos, & non vltimatos, nam quemadmodum hæc, vt ſeiuncta à ſingularibus per ſe exiſtentibus, aut omnino, aut naturaliter exiſtere non poſſunt; ita circa ea non omnino complete, & vltimate, verſatur actus appetendi, aut repudiandi: neq; enim abſoluta completaq; voluntas verſatur circa ea quæ apprehenduntur vt impoſſibilia. Hinc eſt, quod prudentia & C reliquæ morales virtutes, quibus actus appetendi diriguntur in obiecta cõuenientia, non dicuntur verſari circa vniuerſalia; ſed circa ſingularia. Hinc etiã *ſcientiæ puræ Mathematicæ dicuntur non agere de bono*, vt lib. 3. *cap.* 2. *text.* 3. Ariſtoteles ait, ac proinde nec de appetibili: quia non agunt de rebus, vt eſſe poſſunt, bonum enim non eſt bonum complete, & abſolute, nec complete & abſolute mouet appetitum, niſi vt eſſe poteſt in rerum natura. De D inque hinc intellectus dicerni quodammodo trahere res ad ſe, eaſque in ſe ipſo conſiderare etiam eo pacto, quo eſſe non poſſunt in rerum natura: at appetitus dicitur quodammodo egredi ad res, quas appetit, vt eas amplectatur, qua ratione non poteſt in eas complete ferri, niſi vt in rerũ natura eſſe poſſunt. Vnde eſt illud Ariſt. 6. lib. huius operis, c. 2. *text.* 8. *verum & falſum eſſe in intellectu; bonum & malum in rebus.* Itaq; actus volendi hoc differunt E hac ex parte ab actibus intelligendi, quod actus intelligendi poſſunt cõplete, & abſolute verſari circa vniuerſalia, vt vniuerſalia ſunt, ſeu (quod idem eſt) cum præciſione particularium; actus autẽ appetendi incõplete tantum, & imperfecte. Ab actibus autẽ appetitus ſenſitiui, duobus modis, vno, quatenus nec cõplete, nec incõplete, verſari poſſint circa vniuerſalia præciſe ſumpta: quemadmodum neq; actus ſentiendi. Altero, quia etſi vterque comF plete & abſolute verſantur circa ſingularia; tamen actus voluntatis poteſt ferri vno actu in omnia indiuidua cuiuſcunque ſpeciei; aut generis collectiue ſumpta, etiam ſi infinita ſint, quo pacto magis crediderim intelligendũ eſſe illud Ariſtotelis: *Odio habet à quo genus latronum*, actus autem appetitus ſenſitiui nõ poteſt ferri in omnia collectiue ſumpta; ſed ſolum

Appetitum non verſari complete & vltimate, niſi circa ſingularia.

Diſcrimen inter actum voluntatis & intellectus.

Diſcrimen actuum voluntatis ab actibus intellectus, & appetitus ſenſitiui.

rationem vt fateantur eſſe ſuppoſitum incõpletum, & perſonam incompletam: quia cum ſit ſingulare quoddã naturæ intellectiuæ per ſe exiſtens, imo res ſingulariſſima, & ipſa etiã per ſe exiſtentia, ſola incommunicabilitas ei deeſt ad rationẽ ſuppoſiti & perſonæ. Sed neq; ea moderatio ſatis eſt, vt Theologus ſine iuſta reprehenſione appellet Deum, vt tribus perſonis communis eſt, ſiue ſuppoſitum, ſiue perſonam. Nec nobis quicquam difficultatis exhibet argumentum, quod dicimus in pronũciato Ariſtotelis, ſiue hoc loco, ſiue in primo de Anima ca. 4. non eſſe intelligenda ſuppoſita, ſed ſingularia per ſe exiſtentia.

Deus ad extra non agit vt ſuppoſitũ, ſed vt ſingularis per ſe exiſtens.

Ad primum vero eorum, quæ contra ſecundum ſenſum obiecta ſunt, eodem modo reſpondendum eſſe perſpicuum eſt ex dictis. Ad ſecundum, dicendum, actionem, qua introducitur forma ſubſtantialis, recipi per ſe primo in eo, quod corrumpitur, vt iam diximus: quandoquidem ab eo per ſe primo ſuſtinetur: tametſi forſitan per ſe primo inhæreat materiæ rei, quæ corrumpitur. Sed & ipſam momentaneam formæ introductionem, ſi actio dicenda eſt, & non potius actionis terminus, in ipſo etiam compoſito per ſe primo recipi, non in eo tamen, quod corrumpitur, ſed in eo, quod generatur: recipere enim per ſe primo actionem, nihil eſt aliud, quam illam per ſe primo ſuſtinere, vt dictum eſt: quod vtique materia per ſeipſam præſtare non poteſt, cum ipſa non ſolum ut exiſtat, vt pars, ſed etiam, vt ſimpliciter exiſtat, indigeat ſuapte natura alterius, vt ita dicam, ſuſtentaculo. Ad tertium dicendum, Chriſti Domini humanam naturam, vt non eſt res ſingularis per ſe omnino exiſtens, ſed exiſtens in Verbo diuino, à quo ſuſtinetur, ita non eſſe id, quod per ſe primo ſuſtinet actiones humanas, ſed Verbum ipſum: tametſi illæ in natura eius humana inhæreant. Hinc enim fit, vt

Soluuntur obiecta contra ſecundũ ſenſum.

Humana Chriſti natura non per ſe exiſtit, ſed in Verbo.

A verius dicamus: Verbum diuinũ videre, audire, loqui, & ſimilia, quam humanam Chriſti naturam.

Ad primum denique eorum, quæ contra tertium ſenſum propoſita ſunt, ex dictis patet reſponſio.

Soluuntur obiecta contra tertium ſenſum.

Ad ſecundum dicendum eſt, duo eſſe genera terminorum in actionibus, quibus aliquid efficitur: alios eſſe, quibus res cõplentur, ſiue abſolutuntur, qui termini in actionibus, quibus fiunt compoſita ſubſtantialia ſunt formæ
B ſubſtantiales, in iis autem, quibus fiunt compoſita accidentalia, accidentales, atque de huiuſmodi terminis intelligendum eſſe locum citatum: alias vero eſſe res ipſas, quæ fiunt: compoſita, inquam, ſubſtantialia, ad quæ terminantur generationes ſubſtantiales, aut accidentales, ad quæ, accidentales: atque de his terminis, qui & præcipui ſunt, & à prioribus diſtingui poſſunt, vt totales à partialibus in-
C telligendam eſſe hanc quæſtionem, de quibus etiam loquitur Ariſt. l. 7. huius operis c. 8.

Duplex actionum terminus.

Ad tertium dicendũ eſt, propria adæquata, & per ſe effecta cauſarum vniuerſalium, eſſe vniuerſalia, vt recte probatum eſt, ſed tamen illa effici per accidens, non modo à cauſis particularibus, ſiue ſingularibus, ſed etiam ab vniuerſalibus. Ratio huius rei eſt, quia actiones per ſingularia & procedunt ab vniuerſalibus, & ad vniuerſalia terminantur. Nam quẽ-
D admodum vis agendi conuenit ſingularib. per vniuerſalia; ita actio ſiue inchoatiue, ſiue terminatiue cõuenit vniuerſalib. per ſingularia, vt ex dictis patet. Quare non pugnãt iſta inter ſe, ſtatua in commune ſumpta eſt effectus per ſe: ſtatua in commune ſumpta fit per accidens: in priori enim pronunciato, cõfertur natura effectus cum vi agendi, quæ primo conueniunt naturis communibus: in poſteriori autem cõfertur terminatio actionis cum actione ipſa,
E quæ primo conueniunt ſingularibus.

Περὶ ποίας αἰτίας καὶ περὶ ποίας ἀρχὰς ἐπιστήμη σοφία ἐστίν.

ΚΕΦ. Β.

Ἐπεὶ a δ' ταύτην τὴν ἐπιστήμην ζητοῦμεν, τοῦτ' ἂν εἴη σκεπτέον, περὶ ποίας αἰτίας, καὶ περὶ ποίας ἀρχὰς ἐπιστήμη, σοφία ἐστίν. εἰ δὴ λάβοι τις τὰς ὑπολήψεις, ἃς ἔχομεν περὶ τοῦ σοφοῦ, τάχ' ἂν ἐκ τούτου φανερὸν γένοιτο μᾶλλον. ὑπολαμβάνομεν δὴ πρῶτον μὲν ἐπίστασθαι μάλιστα πάντα τὸν σοφὸν, ὡς ἐνδέχεται, μὴ καθ' ἕκαστον ἔχοντα ἐπιστήμην αὐτῶν, εἶτα τὸν τὰ χαλεπὰ γνῶναι δυνάμενον, καὶ μὴ ῥᾴδια ἀνθρώπῳ γινώσκειν, τοῦτον σοφόν. τὸ γὰρ αἰσθάνεσθαι, πάντων κοινόν. διὸ ῥᾴδιον, καὶ οὐδὲν σοφόν. ἔτι τὸν ἀκριβέστερον. καὶ τὸν διδασκαλικώτερον τῶν αἰτιῶν, σοφώτε-

Circa quas cauſas & circa quæ principia ſcientia ſapientia nomine dicta verſetur.

CAPVT II.

*Q*Voniam a autem hanc ſcientiam quærimus, hoc vtique conſiderandum erit, quarum cauſarum principiorumque ſcientia ſit ſapientia. Si quis igitur eas opiniones repetat, quas de ſapiente accepimus, hinc forſitan id magis perſpicuum
F fiet. Ac primum quidem exiſtimamus, ſapientem maxime ſcire omnia, quoad fieri poteſt: non ita tamen, vt ea ſingulatim ſcientia teneat. Deinde eum putamus ſapientem, qui difficilia, & quæ ab homine haud leui opera cognoſcuntur, tenere poteſt, ſenſu enim aliquid percipere omnibus commune eſt, proinde facile, nec ſapientia quicquam habens. Præterea eum, qui eſt accuratior,

qui-

Digitized by Google

σοφώτερον εἶναι περὶ πᾶσαν ἐπιστήμην. καὶ τῶν ἐπιστημῶν δὲ τὴν αὑτῆς ἕνεκεν, καὶ τοῦ εἰδέναι χάριν αἱρετὴν οὖσαν, μᾶλλον εἶναι σοφίαν, ἢ τὴν τῶν ἀποβαινόντων ἕνεκεν καὶ τὴν ἀρχικωτέραν τῆς ὑπηρετούσης μᾶλλον εἶναι σοφίαν. οὐ γὰρ δεῖν ἐπιτάττεσθαι τὸν σοφὸν, ἀλλ' ἐπιτάττειν, καὶ οὐ τοῦτον ἑτέρῳ πείθεσθαι, ἀλλὰ τούτῳ τὸν ἧττον σοφόν. τὰς μὲν οὖν ὑπολήψεις, τοιαύτας καὶ τοσαύτας ἔχομεν περὶ τῆς σοφίας, καὶ τῶν σοφῶν.

quiq; rerum cauſas melius tradere docendo poteſt, ſapientiorem in quauis ſcientia eſſe iudicamus. Scientiarum quoq; eam, quæ ſui cauſa, ſciendiq; gratia expetenda eſt, magis eſſe ſapientiam quam quæ sorū quæ ab illa proueniunt, & eam quæ præeſt, quā quæ miniſtrat. Neq; enim ſapiens præceptis ſubijci, ſed præcipere, neq; idem alterius ſententiam ſed minus ſapiens ſententiā illius ſequi debet. Tot igitur ac tales de ſapientia & ſapientibus opiniones habemus.

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Q*Voniam* a *autem.* Cum Ariſt. ad finem ſuperioris capitis collegiſſet eam ſcientiam, quæ ſapientia dicitur, verſari circa cauſas & principia, aſſerit primum initio huius ſe quærere, ac velle tradere huiuſmodi ſcientiam. Deinde docet, circa quas cauſas & principia verſetur, id quod in prima parte huius capitis exequitur, oſtendens ex ratione ſapientis verſari illum circa primas & maxime vniuerſales cauſas, & principia. Huius rei gratia profert in medium ſex communes ſententias de ratione ſapientis, nempe, *Eum maxime haberi ſapientem, qui ſcit omnia, quoad eius fieri poteſt: & eum, qui ſcit res non vulgares & cuiq; obuias, ſed difficiles, & à communi ſenſu remotas:* item, *Eum qui ea, quæ nouit, certiori cognitione, quam cæteri, comprehendit; &, qui aptior eſt ad docendum, cauſasq; rerum tradendas; &, qui ea ſcientia præditus eſt, quæ propter ſe, hoc eſt, ſolius cognitionis cauſa, digna eſt, quæ expetatur.* denique, *Eum qui inter omnes artifices principatum obtinet.*

Sex ſapienti attributa.

Τούτων b δὲ τὸ μὲν πάντα ἐπίστασθαι τῷ μάλιστα ἔχοντι τὴν καθόλου ἐπιστήμην ἀναγκαῖον ὑπάρχειν. οὗτος γὰρ οἶδέ πως πάντα τὰ ὑποκείμενα. σχεδὸν c δὲ καὶ χαλεπώτατα γνωρίζειν τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ τὰ μάλιστα καθόλου. πορρωτάτω γὰρ τῶν αἰσθήσεών ἐστι. ἀκριβέσταται d τῶν ἐπιστημῶν, αἳ μάλιστα τῶν πρώτων εἰσίν. αἱ γὰρ ἐξ ἐλαττόνων ἀκριβέστεραι τῶν ἐκ προσθέσεως λεγομένων, οἷον ἀριθμητικὴ γεωμετρίας. ἀλλὰ μὴν e καὶ διδασκαλική γε ἡ τῶν αἰτιῶν θεωρητικὴ μᾶλλον. οὗτοι γὰρ διδάσκουσιν οἱ τὰς αἰτίας λέγοντες περὶ ἑκάστου. τὸ δὲ εἰδέναι, f καὶ τὸ ἐπίστασθαι αὐτῶν ἕνεκα, μάλισθ' ὑπάρχει τῇ τοῦ μάλιστα ἐπιστητοῦ ἐπιστήμῃ. ὁ γὰρ τὸ ἐπίστασθαι δι' ἑαυτὸ αἱρούμενος τὴν μάλιστα ἐπιστήμην μάλιστα αἱρήσεται. τοιαύτη δ' ἐστὶν ἡ τοῦ μάλιστα ἐπιστητοῦ. μάλιστα δὲ ἐπιστητὰ τὰ πρῶτα καὶ τὰ αἴτια. διὰ γὰρ ταῦτα, καὶ ἐκ τούτων τ' ἄλλα γνωρίζεται, ἀλλ' οὐ ταῦτα διὰ τῶν ὑποκειμένων. ἀρχικωτάτη g δὲ τῶν ἐπιστημῶν, καὶ μᾶλλον ἀρχικὴ τῆς ὑπηρετούσης, ἡ γνωρίζουσα τίνος ἕνεκέν ἐστι πρακτέον ἕκαστον. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν ἑκάστου. ὅλως δὲ τὸ ἄριστον ἐν τῇ φύσει πάσῃ.

I ξ

Ac b *horum quidem illud; Omnia ſcientia tenere, in eo inſit neceſſe eſt, qui maxime præditus eſt ſcientia vniuerſali: is enim quodammodo nouit ſubiecta omnia. Fere* c *etiam ea ſunt hominibus cognitu difficilima quæ ſunt maxime vniuerſalia, longiſſime enim abſunt à ſenſibus. Scientiarum* d *quoq; eæ ſunt accuratiſſimæ, quæ in ijs quæ prima ſunt maxime verſantur. Quæ enim ex paucioribus rem conſiciunt, accuratiores ſunt ijs, quæ ex additione appellantur, vt tam Arithmetica, quam Geometria. Sed* e *& ea aptior eſt ad docendum, quæ magis in cauſarum conſideratione verſatur. Ii enim docent, quæ cauſam cuiuſq; rei afferunt. Cognoſcere* f *autem ac ſcire ipſius cognitionis, ac ſcientiæ cauſa, in ea ſcientia maxime cernitur, quæ verſatur in re maxime ſcibili. Qui enim ſcientiam ſciendi cauſa eligit, is eam amplectitur maxime, quæ eſt ſcientia nomine digniſſima: huiuſmodi vero eſt, quæ in ea re verſatur, quæ aptiſſima eſt vt ſciatur. Sunt autem aptiſſima, vt ſciantur ea, quæ prima ſunt & cauſæ, cum propter hæc, atq; ex his cætera cognoſcantur, non hæc propter ea, quæ ſubiecta ſunt. Ea* g *vero ſcientia maxime princeps eſt, miniſtrantiq; præponitur, quæ nouit cuius cauſa quodq; agendum ſit: hoc autem eſt cuiuſq; rei bonum, & omnino quod in omni natura eſt optimum.*

Ergo

b *Ac horum quidem.* Accommodat ea, quæ dicta ſunt ei, qui verſatur circa primas, & maxime vniuerſales cauſas, & principia, primumque primam ſcientiam ea ratione. Quia is ſolus ſcit omnia quoad fieri poteſt, qui habet ſcientiam maxime vniuerſalem, eiuſmodi autem eſt, qui verſatur circa primas, & maxime vniuerſales cauſas ac principia.

Quid hic intelligatur nomine rerum ſubiectarum.

Aduerte in contextu nomine rerum ſubiectarum, intelligendā eſſe non ſolum ſubiecta, maxime vniuerſalium prædicatorum, ſed etiam effecta maxime vniuerſalium cauſarum. Nam vt prædicata maxime vniuerſalia continent omnia particularia ambitu ſuæ prædicationis, ſic maxime vniuerſales cauſæ continent omnia effecta ambitu ſuæ virtutis.

Quibus maxime vniuerſalia ſint difficilima cognitu.

c *Fere etiam.* Ex eo oſtendit ſecundum ſententiam conuenire ei, qui prædictas cauſas & principia conſiderat: Quia maxime vniuerſalia ſunt nobis difficilima cognitu. Quo loco aduerte: non dixiſſe Ariſtotelem, maxime vniuerſalia eſſe ſimpliciter difficilima cognitu, ſed hominibus, quia re vera ſunt cognitu facilima ſubſtantiis ſeparatis, quæ non indigent ſenſuum

admi-

adminiculo. Addit autem particulam *fere:* quia multa etiam particularia ſunt, quæ difficillime à nobis cognoſcuntur, vt materia prima, quæ longo temporis progreſſu cognita eſt à Philoſophis, & quadratura circuli, in qua inuenienda cum à plurimis Mathematicis deſudatum ſit, nondum tamen eſt inuenta. Hoc loco nomine maxime vniuerſalium intelligunt plerumque ſolas cauſas maxime vniuerſales, quæ cum ſint à materia ſeparatæ, longiſſime abſunt a noſtris ſenſibus. Dicendum eſt tamen cum D. Thoma, complexum fuiſſe Ariſtotelem iis verbis, & cauſas maxime vniuerſales, & maxime vniuerſalia prædicata. quæ & ipſa remotiſſima ſunt ab iis, quæ primo cadunt ſub ſenſum, ac proinde ab ipſis ſenſibus. Quin etiam addiderim, præcipue intelligenda eſſe maxime vniuerſalia prædicata non ſolum quia quatenus vniuerſaliora ſunt, difficilius cognoſcuntur, quam ſubſtantiæ ſeparatæ, cum ab eis abſtrahantur: ſed etiam, quia nomine vniuerſalium præcipue ſignificantur res vniuerſales: ſubſtantiæ autem cum ſeparatæ, etſi ſunt cauſæ vniuerſales, non tamen ſimpliciter dicuntur res vniuerſales, cum ſingulares ſint, ſed res in cauſando vniuerſales, quod haud dubie nihil eſt aliud, quam quod ſint vniuerſales ſecundum quid. *Quid hoc loco nomine maxime vniuerſa rum intelligatur.*

d *Scientiarum.* Tertiam ſententiam hac ratione in hanc ſcientiam conuenire docet. *Quoniam,* vt inquit, *eo aliqua ſcientia eſt ſuapte natura accuratior ac certior, quo in rebus ſuapte natura prioribus verſatur.* Ex paucioribus enim principiis rem demonſtrat eiuſmod. ſcientia: quo pacto Arithmetica certior eſt quam Geometria, cum illa agat de numeris, qui abſque ſitu partium intelliguntur. Hæc vero de magnitudinibus quæ ſine partium ſitu intelligi non poſſunt: hinc enim fit, vt Geometra Arithmeticis demonſtrationibus vtatur, vt qui eis indigeat ad ſuarum confirmationem, Arithmeticus non item Geometricis. Cum igitur ea quæ ſunt maxime vniuerſalia, ſint prima, & ſimpliciſſima, efficitur vt ſcientia, quæ in eorum conſideratione verſatur, ſit ſuapte natura certiſſima, vt quæ pauciſſimis & ſimpliciſſimis principiis rem demonſtret. Sic multo facilius probamus aliquid exiſtere, quam per ſe exiſtere, aut in alio exiſtere, quod exiſtere ſit prius, & ſimplicius quam exiſtere per ſe, aut exiſtere in alio. *Vnde ſcientiæ certitudo colligatur. Geometriam Arithmetica indigere, non è contrario hanc illa.*

Hoc loco Græci codices impreſſi typographorum vitio habent προθέσεως pro προσθέσεως, quemadmodum paulo inferius ἀρχικωτάτη δὲ τῶν ἐπιστημῶν, pro Ἀρχικωτάτη, &c. vt capit. ſup. περὶ τὰς πρώτας αἰτίας, pro περὶ τὰς, &c. Quæ vt alia plurima correximus ex veteribus manu ſcriptis. Nec deinceps minutiora hæc annotabimus, quod ea indocti non curent, docti vero facile intelligant corrigi debuiſſe.

e *Sed & ea.* Vetus interpres iungit hoc loco verbum μᾶλλον cum verbo θεωρητική, vt ſenſus ſit, *Sed & ea apta eſt ad docendum, quæ magis in cauſarum conſideratione verſatur.* Beſſario, & Perionius cum nomine διδασκαλική, vt hæc ſit ſcientia: *Sed & ea aptior eſt ad docendum, quæ in cauſarum conſideratione verſatur.* Argyropylus vtrumque verbum affici putat ea comparationis particula, vt ea ſcientia hoc loco aptior ad docendum dicatur, quæ magis in cauſarum conſideratione verſatur. Quæ interpretatio nobis eo magis placuit, quod conueniat cum poſteriori Alexand explicatione, magiſque congruat cum probatione, quæ mox ab Ariſtot. ſubiicitur Nam quia ii ſoli vere docent, qui cauſas rerum afferunt, vt etiam ſuperiori explicatum erat inde fit, vt ea ſcientia ſit ad docendum aptior, quæ magis verſatur in cauſarum conſideratione: verſatur autem magis in conſideratione cauſarum, quæ conſiderat ea, quæ magis ſunt cauſæ. Accedit quod ſuperius quoque cum vtroque verbo iuncta eſt comparatio, vbi dictum eſt, eum eſſe ſapientiorem, qui cauſas melius tradere docendo poteſt. Quod ſi verborum ſyntaxis coniunctionum aduerbii cum vtroque nomine non patitur, ſatis eſt, quod ſententiam ab Ariſt. inſtitutam reddiderimus. Adaptat igitur Ariſt quartam ſententiam hoc argumento: Quia cum is ſolus vere doceat, qui cauſas rerum tradit, is magis erit aptus ad docendum, qui maxime verſabitur in cauſarum conſideratione, & maxime aptus, qui maxime verſabitur: at hunc nemo negauerit eſſe eum, qui tradit primas cauſas, ad quas fit vltima reſolutio ſimpliciter. *Aliorum interpretatio. Quinam vere doceant.*

f *Cognoſcere.* Quo quinta eidem congruat, hac ratiocinatione oſtendit Ea ſcientia eſt maxime expetenda propter ſe, quæ verſatur in conſideratione rerum digniſſimarũ, quæ ſciantur, einſmodi autem eſt ea, quæ verſatur in conſideratione primorum principiorum cauſarum eſt igitur hæc maxime propter ſe expetenda, vtraque aſſumptio perſpicue probatur in contextu. *Quænam ſcientia magis expetenda.*

g *Ea vero.* Sextam denique in eandem conuenire hac argumentatione concludit. Ea ſcientia obtinet principatum inter omnes quæ verſatur in conſideratione ſupremi finis ſiue ſummi boni: artifices enim qui verſantur in conſideratione finium ſuperiorum, imperant iis, qui verſantur in conſideratione inferiorum finium (ſcientia autem, quæ de primis cauſis diſſerit, verſatur in conſideratione ſupremi finis) prima enim cauſa, cuius gratia omnia fiunt, eſt ſummũ bonum. ac proinde ſupremus finis, ergo hæc eſt, quæ inter omnes principatum obtinet. Nomine ſummi boni intelligit hoc loco Ariſtoteles tum ordinem vniuerſi, quod eſt ſummum *Quæ cæterarum princeps. Quid nomine ſummi boni hoc loco intelligatur.*

Digitized by Google

bonum formale vniuerſi, tum præcipue Deum Opt. Max. quod dicitur ſummum bonum ſeparatum, de qua re cum ipſo auctore agendum eſt vltimo cap. lib. 12.

Græci codices impreſſi habent hoc loco, μᾶλλον ἀρχή, hoc eſt, *magis principium*. Nos magis probauimus lectionem duorum veterum manuſcriptorum, qui habent, μᾶλλον ἀρχική, quod eſt, *magis princeps ſuperiorve.*

Ἐξ h ἁπάντων δὴ τῶν εἰρημένων ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐπιστήμην πίπτει τὸ ζητούμενον ὄνομα. δεῖ γὰρ ταύτην τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν εἶναι θεωρητικήν. καὶ γὰρ καὶ τἀγαθὸν, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, ἓν τῶν αἰτίων ἐστίν.

Ergo h ex iis omnibus, quæ dicta ſunt, intelligitur, id nomen quod quæritur, in eandem ſcientiam cadere. Eam enim neceſſe eſt primorum principiorũ atq; cauſarum eſſe contemplatricem. Namq; & bonum, & cuius gratia, cauſarum vna eſt.

h *Ergo ex iis.* Iam colligit inſtitutum quaſi hac ratiocinatione. Sapiẽtia verſatur circa primas cauſas, & principia. hæc ſcientia, quam aggredimur, eſt ſapientia, verſatur igitur circa primas cauſas & principia. Maior, quæ perſpicue ponitur hoc loco, probata eſt hactenus accommodatione attributorum ſapientis ad eum, qui verſatur circa primas, & maxime vniuerſales cauſas & principia. Id ſolum hoc loco repetit: ſummum bonum, & id cuius gratia omnia fiunt, eſſe vnam ex cauſis, id quod ea ratione facit, quia bonum ſiue finis non credebatur eſſe cauſa ſaltem ab aliis diſtincta, vt ipſe inferius docebit. Minor habetur ex primis verbis huius capitis. Concluſio autẽ illis verbis continetur. *Id nomen, quod quæritur in eandem ſcientiam cadere.* Quorum hic eſt ſenſus: In eam ſcientiam, quæ verſatur circa primas cauſas & principia, cadere nomen ſcientiæ, quæ in hoc opere quæritur, ſeu, (quod idem valet) eam ſcientiã, cui in hoc opere ſub nomine ſapientiæ datur opera, verſari circa primas cauſas, & principia. Patet igitur id, quod ſecundo loco ab Ariſtotele in hac præfatione explicandum diximus: Quidnam videlicet ſit natura huius artis, ſiue in quarum rerum conſideratione ea verſetur. Natura enim cuiuſque habitus ex rebus, circa quas verſatur, intelligitur.

Sex ſapientis attributa ab Ariſtotele recte explicata ab aliis perverſe intellecta demonſtrantur.

Quam recte Ariſtoteles ſapientis attributa intellexerit.

Ex iis quæ in hac parte capitis dicta ſunt, intelligi poteſt, quanto rectius Ariſtoteles tradita ſapientis attributa Metaphyſico accommodauerit, quam alii ſibi aſcribant. Sapientis, inquam, non in certo rerum genere duntaxat; hoc enim cuique profecto artifici concedi poteſt) ſed ſimpliciter, cæterorum omnium comparatione.

Peruerſus ſenſus primi attributi.

Ac primum quidem attributum, quod eſt, *Omnia ſcire*, à pleriſq; olim ſic intelligebatur, vt putarent, neminem eſſe ſapientem, niſi qui ſciret omnia ſingulatim; hoc eſt, ad infimas vſq; rerum ſpecies, quæ ſunt indiuidua ſcientiarum ſubiecta. Quo circa cum eorum multi ſapientes haberi vellent, neceſſe erat, vt omnia ſpeciatim ſe ſcire profiterentur, & (quod erat conſequens) nullam quæſtionem retractarent, de quacunque tandem re ea proponeretur. Verum hi cum ſæpe exagitati eſſent à Socrate, Platone & aliis eius ætatis Philoſophis contendentibus fieri non poſſe, vt vllus mortalium hoc pacto rerum omnium ſcientiam conſequeretur: proinde eam cognitionẽ, quam illi ſibi arrogabant, non eſſe verã & germanam ſapientiã, ſed fucatam & apparentem, non ſolidam & expreſſam ſcientiam, ſed ſcientiæ opinionẽ, nomine Sophiſtarum, quod ante ipſis erat honorificum, contemptui & ludibrio cæteris Philoſophis eſſe cœperunt, & quia verborum præſtigiis quib. in diſſerendo vtebantur, incautis illudebant, ei parti Dialecticæ, quæ de Sophiſtarum redargutionibus inſcribitur, ſuo vitio nomen dederunt: *Lege Platonem in Sophiſta, Protagora, Euthydemo & Gorgia.*

Sophiſtarum nomẽ ex quo tempore contemptius haberi.

His exactis ſucceſſerunt Grammatici, qui non theatralibus diſputationibus, vt Sophiſtæ, ſed priuatis ſcriptionibus, propter orationis cum rebus communionem omnia ſe ſcire profitentur, dum omnia examinant, & ſuo, quaſi omni rerum peritorum ſapientiumque; iudicio, vel damnant, vel approbant. Quorum plurimos hodie reperire licet, in quos conueniat illud Homeri in Margitem, *Multa quidem nouerat; ſed male nouerat omnia:* quique, vt *Plato in 2. Alcibia. refert*, ſint longe diſſimiles iis, veteribus Grammaticis, quibus cum Criticorum nomine iure conceſſa erat auctoritas de omnium ſcriptis iudicandi, quod non modo in literis humanioribus eſſent doctiſſimi, ſed in omnibus Philoſophiæ partibus cum laude verſari. Qui morbus eo magis graſſatur noſtra ætate in iis regionibus, in quibus tantam videmus factam religionis inclinationem, quod in illis vnum literarum humaniorum ſtudium pro tota pene ſit & humana & diuina Philoſophia. Hos itaque damnat Ariſtot. cum ait, *Sapientis eſſe ſcire omnia, non ſingulatim, ſed quoad fieri poteſt* poteſt autem fieri quoad primos ſciendi fontes, quæ eſt primarum cauſarum & principiorum cognitio, quam qui tenet, de rebus omnibus tanquam omnium architectus iudicare poteſt.

Grammaticorum quorundam inſolentia.

Critici qui olim dicti.

Quo pacto omnia ſcire poſſimus.

Secundum attributum erat, *Scire non quæuis*

Secundi at-

ſed

tributi perverſus ſenſus.

Contra genethliacos, iudiciarios, & magos, qui ſibi difficilia ſcire arrogant.

ſed homini difficilia. Quod cum ſumant Genethliaci, qui ex natali cuiuſque de tota hominis futura vita iudicant: & cæteri Iudiciarii, qui ex aſtrorum aſpectibus libera hominum opera vaticinantur, ac denique Magi, qui rerum abſentium, quæque ſecreto fiunt, multorumque operum ſupra humanas vires ſcientiã profitentur (hæc enim rerũ cognitio difficillima iudicatur omniũ, quæ apud nos ſunt) eam ſcientiæ opinionem ſibi conciliarunt apud barbaros & imperitos, vt ſoli apud eos ſapientes habeantur. Ac mirum ſane eſt, quod adhuc in parte vlla Chriſtiani orbis in pretio ſint, præſertim poſt tam multas in hoc hominum genus, & Patrum reprehenſiones, & ſacrorum Canonum decreta Neque enim difficilia homini profitentur, ſed plane impoſſibilia humanæ facultati, vt perſpicuum ſit, eos impoſtores eſſe, cum libera hominum facta certo futura prædicunt, & Cacodæmonum admonitione doceri, cum de iis, quæ alibi aguntur, certi aliquid renunciant, aut quicquã præter communem naturæ ordinem faciunt. Neque enim à bonis ſpiritibus docentur, qui huiuſmodi artibus ad ſuam aliorumque perniciem vtuntur. At Ariſtoteles ea tantum difficilia, quæ humana opera & induſtria percipi poſſint, ſapientem facere, huius attributi explicatione docet; & quoniam primarum cauſarum & principiorum cognitio eſt hoc pacto omnium difficilima, merito colligit ex hoc attributo, ſcientiam hanc verſari circa primas cauſas & principia.

Difficilium nomine quænam intelligat Ariſtoteles.

Tertium attributũ, qui non recte ſibi tribuant. Adverſus puros Mathematicos, qui ſe de accurata demonſtratione iactant.

Tertium porro, *quod in accurata demonſtrandi ratione poſitum eſt*, ſibi proprium faciunt pure Mathematici, Arithmetici nimirum & Geometræ, quod penes ſe tantum accuratam demonſtrandi rationem eſſe credant. Ita cum nihil ſapienter dictum eſſe iudicent, niſi quod tanta perſpicuitate percipiatur, quanta ipſi theoremata ſua perſpecta faciunt; ſe ſolos ſapientes eſſe pronunciant: apertum eſt enim, nullam eſſe diſciplinam, quæ apud nos tanta perſpicuitate demonſtret, quanta eorum ſcientia. Sed falluntur plane. Primum enim non deſunt, qui has ſcientias, ne ſcientiarum quidem nomine dignas cenſeãt, quod non ex veris cauſis demonſtrare videantur. Deinde, vt hos interim mittamus, perſpicuitas doctrinæ, etiam maxima, ipſa per ſe non facit ſapientem, niſi accedat nobilitas rerum, de quibus agitur, quæ ſi maxima fit, facit erit, vt ſcientia, quæ circa id genus verſetur, ipſa ſecundum ſe ſapientia dicatur; tametſi à nobis minus perfecte participetur. Quocirca Ariſtoteles eiuſque præcipuus interpres Aphrodiſienſis Alexander, aliquando huiuſmodi Mathematicas, propter rerum, à quibus ver-

A ſantur, ignobilitatem, in Philoſophiæ partibus numerandas non cenſet. Poſtremo: Accurata demonſtrandi ratio, quam hoc loco Ariſtoteles (*lib. 4. cap. 2. text. 4. Alex. ad initium prioris Analytica.*) ſapienti attribuit, non ad perſpicuitatem, non etiam ad rerum dignitatem, quæ potius ad ſecundum attributum pertinet, ſed ad independentiam principiorum referenda eſt, tametſi cum independentia principiorum coniuncta eſt, rerum non B ſolum nobilitas maxima, ſed etiam ſumma ex natura rei perſpicuitas. At principia Mathematicarum ex principiis Metaphyſicæ pendent, eaque ſupponunt. Nam & ſimplicia hæc, Punctus, Linea, Superficies, & ſimilia, includunt communiſſima rerum prædicata, de quibus ſolus Metaphyſicus agit, & complexa illa inſigniora & propria, quibus vtuntur: *Omne totum eſt maius ſua parte. Si ab æqualibus æqualia demas, &c.* Metaphyſica ſunt C plane, ſi non ſumantur cõtracta ad quantitatem. Quod ſi ſumantur contracta, iam ſupponunt alia priora, ſeu potius aliam ſui priorem, minuſque dependentem conſiderationem, quæ pertinet ad eam accuratiorem demonſtrandi rationem, quæ in hoc attributo Metaphyſicæ tribuitur.

Accurata demonſtrandi ratione quid hoc loco intelligatur.

Quartum attributum, *hoc eſt, maximam ad docendum aptitudinem*, videtur Plato 7. *de Republ.* Dialecticæ tribuere, quod ea ſola D revocare videatur omnia ad prima vſque principia & cauſas. Vnde fit, vt eam ſolam faciat ſcientiam ſimpliciter, cæteras vero, quas dicimus ſcientias, non ſcientias eſſe dicat, ſed opiniones, nec cæteros artifices Philoſophos, ſive ſapientiæ ſtudioſos, ſed φιλοδόξους, hoc eſt, *opinionum amatores.* Verum Plato 5. *de Republ.* eandem dicitur iudicaſſe diſciplinam Dialect. & Metaph. niſi quod in vna & eadem ſcientia tres quoſdam quaſi gradus a- E nimaduertit, quibus illa in Logicam, Dialecticam, & Metaphyſicam diſtingui poſſit, vt quidam volunt, de qua re ad librum 2. agendum eſt. Quod ſi quis hoc ſapientis attributum ea ratione Dialecticæ convenire velit, quod ea ſola doceat, quo pacto docendum ſit, (nulla enim aptior videtur ad docendum dari poſſe, quam quæ doceat, quo pacto ſit docendum) is ſciat in docendo potiorem locum F habere principia ex quibus docemus, quam modum docendi, ſine quo non docemus, aptitudinem vero ad docendum, quæ in hoc attributo traditur propter cognitionẽ principiorum; non propter cognitionem modi docendi tribui ſapienti. Id quod Ariſtoteles aperte explicat, cum ait, *eam ſcientiam aptiorem eſſe ad docendum, quæ magis verſatur in cauſarum conſideratione*, hoc eſt, cauſis, quæ

Quartum attributum, qui haud recte percipiãt.

Plato de Dialectica quid ſenſerit.

In docendo potiora eſſe principia, quam docẽdi formam.

Digitized by Google

αὐτὸ τὸ συμβεβηκὸς· σχεδὸν γὰρ πάντων ὑπαρχόντων τῶν ἀναγκαίων, καὶ πρὸς ῥαστώνην καὶ διαγωγὴν, ἡ τοιαύτη φρόνησις ἤρξατο ζητεῖσθαι. δῆλον οὖν ὡς δι' οὐδεμίαν αὐτὴν ζητοῦμεν χρείαν ἑτέραν, ἀλλ' m ὥσπερ ἄνθρωπός, φαμὲν, ἐλεύθερος, ὁ αὑτοῦ ἕνεκα, καὶ μὴ ἄλλου ὤν, οὕτω καὶ αὐτὴν μόνην ἐλευθέραν οὖσαν τῶν ἐπιστημῶν· μόνη γὰρ αὕτη αὑτῆς ἕνεκέν ἐστι. διὸ n καὶ δικαίως ἂν οὐκ ἀνθρωπίνη νομίζοιτο αὐτῆς ἡ κτῆσις. πολλαχῇ γὰρ ἡ φύσις δούλη τῶν ἀνθρώπων ἐστίν. ὥστε o κατὰ Σιμωνίδην, Θεὸς ἂν μόνος τοῦτο ἔχοι τὸ γέρας. ἄνδρα δ' οὐκ ἄξιον μὴ ζητεῖν τὴν καθ' αὑτὸν ἐπιστήμην.

ipſo teſtatur. re enim cum omnia neceſſaria ſuppeterent, quæque ad facilem viuendi rationem, cultumque conferrent: hæc prudentia quæri cœpta eſt. Vnde patet eam à nobis nullius alterius vtilitatis cauſa perquiri, ſed m vt eum hominem liberum dicimus, qui ſui ipſius, & non alterius gratia eſt, ita hæc ſola ex omnibus ſcientijs libera eſt, quod ſola ſit ſui gratia. Quocirca n merito eius poſſeſſio non humana exiſtimari poteſt. Multis enim in rebus ſerua natura hominum eſt. Itaque vt o Simonidi placet, ſolus Deus hunc ſibi honorem vendicat. At non decet virum eam ſcientiam,

qua

quemadmodum & aliæ contemplatiuæ. Ex qua re patet eam non ob aliquid aliud, ſed propter ſe quæſitam eſſe, atq; eo magis, quod cæteræ ad hanc, quaſi ad apicem omnium dirigantur.

Solam primã Philoſophiã eſſe liberam, & ſui gratia.

m *Sed vt eum hominem liberum dicimus, qui ſuiipſius & non alterius gratia eſt, &c.* Tradit ſecundum attributum huius ſcientiæ, quod ex ſuperiori colligitur, nempe. *Eam ſolam eſſe liberam, hoc eſt, ſui gratia, quo pacto dicimus eum hominem eſſe liberum, qui nulli ſeruit, ſed ſui iuris eſt.* Quod ſi quis obiiciat, alias etiam ſcientias contemplatiuas eſſe liberas, & ſui gratia: occurri poteſt, eſſe quidem ſimpliciter liberas & ſui gratia quod earum cognitio non dirigatur ad opus. Sed tamen non omnino liberas, quo pacto hic videbitur intelligendum, Solam hanc ſententiam eſſe liberam. Quod autem non omnes aliæ ſint omnino liberæ, ex eo primum patet, quia cognitio rerum materialium, quæ in aliis contemplatiuis traditur: ſuapte natura eſt via & quaſi manuductio quædam ad cognitionem immaterialium, quæ propria eſt huius ſcientiæ. Deinde, quia fines aliarum artium ſubiiciuntur fini huius, qui quidem eſt cognitio ſummi boni, in qua felicitas humana conſiſtit. Poſtremo, quia principia cæterarum principiis huius firmantur & ſtabiliuntur. Quod ſi quis ſibi perſuaſerit, ſatis probari ex his, cæteras contemplatiuas non eſſe ſimpliciter liberas, facile dicet, etſi earum cognitio non refertur ad opus, referri tamen ad altiorem cognitionem, eique ſubdi, atque ab ea ſuapte natura, & pendere, & ſtabiliri: proinde ſatis hæc eſſe, vt non ſint liberæ ſimpliciter. Ex quibus colliges, quantum interſit inter ſcientiam liberam & liberalem. Liberalis enim eſt, quæ eſt digna homine libero & opponitur Mechanicæ ſeu ſordidæ, nonnullasq; practicas complectitur, vt Rhetoricam & Dialecticam: libera autem eſt, quæ eſt ſui gratia, hoc eſt, quæ non refertur ad opus, aut ſi mauis, nec ad aliam ſuperiorem.

Obiectionis dilutio.

Inter liberã & liberalem ſcientiã quid interſit.

Poſſeſſionem primæ Philoſophiæ nõ eſſe humanam.

n *Quocirca merito.* Tradit tertium attributum, *quod eius poſſeſſio non ſit humana, ſed alterius ſuperioris naturæ.* Quod ex eo probat, quia cum homo compluribus vitæ neceſſitatibus ſeruire cogatur; hæc autem ſcientia intellectum omnino liberum, omnibuſque curis vacuum requirat, fieri non poteſt, vt ille hanc ſcientiam poſſideat, ſeu quod idem eſt, perfecte obtineat, eaque cum libuerit, vtatur, hoc enim eſt rem quieto iure poſſidere. Non eſſe autem humanam ſapientiæ poſſeſſionem, ſignificauit Solon, vnus ex Græciæ ſapientibus, facto illo celebri & peruulgato apud Ethnicos, cum tripodem aureum à Mileſiis piſcatoribus iactu retis inuentum, & Apollinis oraculo Sapienti adiudicatum, ſibique tandem, vt Sapienti oblatum, ipſi Apollini remiſit. *Vide Laertium in Thalete.*

o *Ita quoque, vt Simonidi placet.* Adeo compertum eſt hanc ſcientiam non eſſe humanam poſſeſſionem, vt inde ſumpſerit Simonides poeta ſui erroris occaſionem. Monebat enim, iis tantum ſcientiis dandam eſſe hominibus operam, quæ cum mortali vita congruerent, proinde hanc ſcientiam, quæ de diuinis rebus inſtituitur, relinquendam eſſe Deo, diuiniſque ſubſtantiis: quod ſit ſupra humanum captum. Cui inepto conſilio, & virilis animi magnitudine indigno reſpondet Ariſtoteles: *Non decere virum eam ſcientiam negligere, quæ maxime intellectui congruat,* neque enim eſt putanda aliena ab humana natura, cuius præcipua pars eſt mens ipſa. Melius dixiſſet, *Non debere:* cum cognitio rerum diuinarum ad humanam felicitatem pertineat. Hoc idem molle & effœminatum conſilium eadem reſponſione refutat Ariſtoteles 1. Ethicorum *capite ſeptimo*, vbi de hominis felicitate ex inſtituto diſſerit: *Neque vero nos* (inquit) *oportet humana ſapere, vt quidam monent, cum ſimus homines: neque mortalia, cum mortales: ſed nos ipſos, quoad fieri poteſt, à mortalitate vindicare: atque omnia facere, vt ei noſtri parti, quæ in nobis eſt optima, conuenienter viuamus.* & poſt pauca; *Nam quod cuiuſque proprium eſt natura, idem & optimum cuique eſt & iucundiſſimum, ergo & homini optima ea vita eſt, quæ menti conuenienter traducitur: ſiquidem hæc pars homo eſt maxime.* Adde id quod

Refutatio ſententiæ Simonidis.

Egregia Ariſtotelis ſententia.

Albertus

Digitized by Google

μίω. εἰ p δὲ λέγουσί τι οἱ ποιηταί, καὶ πέφυκε φθονεῖν τὸ θεῖον, ἐπὶ τούτου συμβῆναι μάλιστα εἰκός, καὶ δυστυχεῖς εἶναι πάντας τοὺς q περιττούς. ἀλλ' οὔτε τὸ θεῖον φθονερὸν ἐνδέχεται εἶναι, ἀλλὰ κατὰ τὴν παροιμίαν, πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί, οὔτε r τῆς τοιαύτης ἄλλην χρὴ νομίζειν τιμιωτέραν· ἡ γὰρ θειοτάτη καὶ τιμιωτάτη. τοιαύτη δὲ διχῶς ἂν εἴη μόνη. ἥν τε γὰρ μάλιστ'

quæ ſibi congruit, non quærere. Quod p ſi aliquid Poetæ dicunt, & in naturam diuinam cadit inuidia, veriſimile eſt hac in re id maxime accidere, & infelices eſſe eos omnes, qui q cæteris excellunt. Sed neq; diuinitas inuida eſſe poteſt; multaq; (vt eſt in prouerbio) mentiuntur Poetæ: neq; r tali ſcientia præſtantior alia exiſtimanda eſt. Quæ enim maxime diuina eſt, eadem & præſtantiſſima. Atq; hac ſola duobus

Albertus in ſecundum huius operis librum ex Ptolemæo contra hoc hominum genus affert: *Si qua eſt ſcientia, quæ partim à nobis obtineri poſſit, partim non poſſit, ſtultiſſimum fore eum, qui deſperatione eius partis, quam aſſequi non poteſt, illam quoq; reyciat, quam aſſequi poteſt: hoc enim pacto omnes ſcientias non immerito negligeremus. cum nulla ſit, quam omni ex parte conſequi in hac vita poſſimus*: at plurima eſſe in hac ſcientia, quæ ab homine plane ac perſpicue percipi poſſint.

p *Quod ſi aliquid Poetæ dicunt* Diceret aliquis, non ea de cauſa omittendum eſſe huius ſcientiæ ſtudium, quod ea ſit omnino ſupra humanum captum, ſed quia Deus hac potiſſimum vult excellere mortalibus, nec ſinit inultum eum, qui ſibi hunc honorem detrahit. *Obiectio.* Huic ſtultæ atque impiæ ſententiæ reſpondet Ariſtoteles. *Dilutio.* Si in Deum inuidia caderet, vt quidam Poetarum dixerunt, in hac quidem re maxime id accideret, infelicesque ii forent, qui huic ſcientiæ operam darent, quod certiſſimum haberent Deum ſibi aduerſarium, & diuini honoris vltorem. Verum neque in naturam diuinam poſſe cadere inuidiam, nec in hac re, quemadmodum in aliis pleriſque credendum eſſe Poetis, qui iuxta prouerbium *Multa mentiuntur.* *Mentiuntur multa poetæ.* Quod autem inuidia in Deum cadere non poſſit, ex eo patet, quia inuidia eſt dolor de aliena proſperitate, qua propria minui creditur, in Deum autem nec poteſt cadere dolor, cum nulli malo ſit obnoxius: nec vero exiſtimatio de propriæ proſperitatis imminutione ob alterius excellentiam, cum ipſe ſit fons & origo omnium bonorum. *Cur in Deũ non cadat inuidentia.* Vnde eſt illud Platonis ab Alexandro relatum: *Inuidentia procul eſt à choro diuino.* Qua ſententia videtur inuidiam negare non tantum in Deo, ſed in cæteris etiam ſubſtantiis ſeparatis, quæ Deo fruuntur Nec diſſimile eſt id, quod ſcribit Ariſtoteles decimo Ethicorum cap. 8. *Qui vero,* inquit, *muneribus fungitur menti conſentaneis, & hanc colit, eſtq; optime animo affectus, is Deo chariſſimus videtur eſſe Nam ſi dij curam habent rerum humanarum, vt habere videntur, fuerit etiam rationi conſentaneum. eos & optimo ſibiq; maxime cognato gaudere (hæc autem eſt mens) & eos remunerari, qui hæc maxime diligunt, & honore proſequuntur, vt qui ea, quæ ipſis chara ſunt, ſtudiosè curent, rectaſq; atq; honeſtas actiones obeant* Quo loco deos vocat totum genus ſubſtantiarum ſeparatarum, quod earum natura nullam cum materia cognationem habeat.

Græci excuſi habent hoc loco δυστυχεῖς εἶναι πάντων, id eſt, infelices omnium, ſeu potius, omnium infeliciſſimos. Nos ſequuti ſumus antiquum manuſcriptum, qui habet πάντας, vt ſenſus ſit: *Omnes eos infelices eſſe, qui cæteris excellunt*, quem ſenſum omnes interpretes exprimunt, præter vnum Perionium, qui & legit πάντων, & illud iungit non cum præcedentibus, ſed cum ſequentibus, vertitque hoc modo: *Eoſque miſeros eſſe, qui rerum omnium abundantia excellunt.*

q *Qui cæteris excellunt.* Referuntur hæc verba non ſolum ad excellentiam in hac arte, ſed etiam in quauis alia re, quaſi omnis excellentia mortalium, iuxta Poetarum carmina. inuidiam in diuina natura excitare poſſit. Beſſario tamen vertit: *Qui altiora ſe quærunt.* Argyropilus: *Qui hæc ſuperflua quærunt.* quæ quidem ad hanc tantum artem referuntur, quod ea videatur Poetis, aut ſupra humanum captum, aut certe ſupernacanea, & quæ nihil vtilitatis humanæ vitæ afferat. Sed harum duarum interpretationum melior eſt Beſſarionis, magiſque ad rem, licet verbum τοὺς περιττοὺς vtramque patiatur.

r *Neque talis ſcientia.* Tradit quartum attributum huius ſcientiæ, *quod ſit omnium præſtantiſſima*, ſeu, vt eius verbo vtar, *honorabiliſſima*, quod emphaſim habet, *honor enim*, ſi proprie loquendum eſt, *iis tantum rebus tribuitur, quæ maxime ſunt, & propter ſe expetuntur*, vt patet ex primo Ethicorum libro, cap. 12. *Quibus rebus deferendus honor.* Quod autem ea ſit maxime honorabilis, ex eo probat Ariſtoteles, quia eſt maxime diuina. Eſſe autem maxime diuinam duabus rationibus confirmat. vna, quia maxime à Deo habetur (ſolus enim ſe ipſe comprehendit, & ea omnia, quæ ad hanc ſcientiam ſpectant) altera, quia in rebus maxime diuinis verſatur, in ipſa videlicet diuina natura cognoſcenda, quæ eſt omnium rerum cauſa & principium. *Cur hæc ſcientia maxime diuina ſit.* Quo argumento

Digitized by Google

me ſeparatione. manam poſſe per ſe exiſtere poſt hominis diſſolutionem, eſt: quia poteſt habere operationem per ſeſe, & non concurrente ad eam corpore: operationem, inquam, intellectus & voluntatis, ad quas per accidens concurrit corpus: ſentiunt igitur, quicquid per ſe agere poteſt, poſſe exiſtere per ſe: quicquid ergo per ſe agit, per ſe exiſtit, at nihil exiſtit omnino per ſe, niſi ſingulare, vt iam oſtenſum eſt: igitur omnis actio proficiſcitur per ſe à ſingulari per ſe exiſtente.

Atque hæc aſſertio, etſi non contineatur in propoſitione Ariſtotelica paulo ante expoſita, colligi tamen poteſt ex iis, quæ Ariſtoteles ſcribit 1. lib. de Anima cap. 4 *text.* 64. cum ſic ait. *Dicere autem animam iraſci, vel timere, ſimile eſt, atq; ſi quis dicat, animam texere, vel ædificare: nam melius eſt fortaſſe dicere, non animam, ſed hominẽ anima miſereri, vel diſcere, vel ratiocinari.* Quibus verbis docet, non attribui actionem parti tanquam agenti, ſed toti, tametſi totum agat per partem: quod non alia de cauſa dictum eſt, niſi quia pars, dum eſt in toto, non omnino exiſtit per ſe. Dico autem, *Non omnino exiſtit per ſe.* Quia & ſi anima humana, dum eſt in corpore, ea ratione dici poteſt exiſtere per ſe quia habet exiſtentiam non pendentem ab vllo corpore: tamen non omnino exiſtit per ſe, quia exiſtit vt pars conſtituens hominem. Itaque hinc colligendum eſſe vult Ariſtoteles, actiones omnes proficiſci per ſe à ſingularibus per ſe exiſtentibus, quod præſtantiores Theologi ex eo loco colligunt, nõ ex hoc, in quo nunc verſamur.

Vbinam Ariſt. propoſitam aſſertionem tradiderit.

Secunda aſſertio ſit, *Omnes actiones recipi per ſe in ſingularibus per ſe exiſtentibus.* Quæ aſſertio primum in actionibus immanentibus perſpicue colligitur ex ſuperiori. In hoc enim genere actionum idem eſt agens, & quod patitur, ſiue quod actionem recipit. Eadem quoque maniſeſte colligitur ex ſuperiori in iis actionibus, quæ recipiuntur in patientibus diuerſis ab agentibus, ſi illis per actionem reſiſtant. Vniuerſe autem hunc in modum probari poteſt: Recipere per ſe actionem nihil aliud eſt, quam illam in ſe non ratione alterius ſuſtinere, hoc autem præſtari non poteſt, niſi ab iis, quæ per ſe exiſtunt, quandoquidem alia omnia indigent aliquo vt ſuſtineantur: nihil igitur per ſe recipit actionem, niſi ſit ſingulare per ſe exiſtens. exempli cauſa, frigus aquæ non recipit per ſe actionem, qua intenditur, aut remittitur, quia ſuſtinetur ab aqua: ſed aqua eſt, quæ eiuſmodi alterationem patitur, ac ſuſtinet. Prætere, ratio cur primæ ſubſtantiæ ſubiiciuntur cæteris omnibus, quæ per ſe ponuntur in prædicamentis, vt Ariſtoteles ait in Categoriarum lib. *cap.*

Secunda aſſertio.
Omnes actiones recipi in ſingularibus probatur.
1.
2.
Recipere actionem quo pacto hic ſumatur.
3.
Locus prædicamentorum explicatur.

A *de ſubſtantia*, & eſt communis Philoſophorum ſententia) non alia dici poteſt, niſi quia inter ea omnia ſolæ primæ ſubſtantiæ exiſtũt omnino per ſeſe: igitur vt res per ſe ſubiiciantur actionibus agentium oportet vt omnino per ſe exiſtant, ſiue completæ illæ ſint, vt Socrates, ſiue incompletæ, vt anima ſeparata Socratis.

Sed contra hanc aſſertionem opponet aliquis: Materiam primam nunquam per ſe B exiſtere, & tamen per ſe recipere actionem, qua introducitur forma ſubſtantialis; ergo non quicquid per ſe recipit actionem, eſſe ſingulare per ſe exiſtens: probabitque antecedens ex eo, quia quod corrumpitur non recipit per ſe formam eius, quod generatur, alioqui maneret per ſe in compoſitione rei genitæ, neque vero id quod generatur, quia iſto modo, iam id quod generatur, ex ſeipſo conſtaret. Huic obiectioni reſpondendum eſt, i- C pſam momentaneam introductionem formæ ſubſtantialis, non eſſe actionem, ſed actionis terminum, vt alibi docebimus: actionem autem præcedentem, quæ terminatur ad coniunctionem formæ geniti cum materia corrupti, recipi in eo, quod corrumpitur, eamq; actionem eſſe proprie generationem, quatenus terminatur ad formam ſubſtantialem, quæ in fine actionis in materia reſultat, ſeu potius ad compoſitum ſubſtantiale, quod re- D ſultat ex materia & eiuſmodi forma. Qua de cauſa ſæpe ab Ariſtotele ſcriptum eſt: *Id quod generatur, cum generatur, nondum eſſe*, quod falſum plane eſſet, ſi ipſam momẽtaneam introductionem formæ generationem appellaſſet. Verum de hac re lib. 8 luculentius, quo loco expendemus, quo pacto formæ incipiãt eſſe, & qui fieri poſſit, vt omnes reſultent in materia generationum præcedentium, & tamen humana incipiat eſſe per creationẽ, quæ E eſt actio non Phyſica.

Obiectio.
Solutio.
Momentaneam formæ ſubſtantialis introductionem non eſſe actionem, ſed actionis terminum.
Creatio eſt actio non Phyſica.

Atq; hæ duæ aſſertiones veræ ſunt in omnibus omnino actionibus etiam in iis, quæ ſunt cognitiones: quod perſpicuum eſt ex ipſa earum probatione, ob idq; nullam reſtrictionem actionum verbo adhibuimus.

Quam late pateant 1. & 2. aſſertiones.

Tertia aſſertio ſit, *Omnes actiones, quæ cognitiones non ſunt, verſari per ſe circa ſingularia per ſe exiſtentia.* Quæ aſſertio primum probatur in actionibus tranſeuntibus: ſiue enim per eas F fiat aliquid ſimpliciter, vt per generationem aquæ, ſiue ſecundũ quid, vt per calefactionem eiuſdem ſemper id, quod fit, eſt compoſitum per ſe exiſtens; quod vel incipit exiſtere per ſeſe, vel incipit eſſe tale, aut tantũ, &c. Namq; per generationem, nec fit ſubiectum, quod iã erat, nec vero ipſa forma per ſeſe, cuius nulla pars ante exiſtebat, ſed ipſum cõpoſitum,

Tertia aſſertio.
Omnes actiones, quæ non ſunt cognitiones, verſari circa ſingularia probatur.
1.

ſitum, quod ex vtroque conficitur, vt Ariſtoteles accurate docet ſeptimo libro huius operis, c. 8. *text.* 16. & 27. In actionibus autem immanentibus, quæ non ſunt cognitiones ex eo probatur aſſertio: quia eiuſmodi actiones non aliæ ſunt, quam operationes appetitus, ſiue ſenſitiui, ſiue intellectiui, quos non verſari per ſe niſi circa ſingularia per ſe exiſtentia, perfacile primum intelligi poteſt in iis, quæ ſunt appetitus ſenſitiui, nam cum ſenſus non verſetur niſi circa ſingularia per ſe exiſtentia, neceſſario efficitur, vt appetitus quoque ſenſitiuus, qui ſequitur ſenſum, circa eadem verſetur; ſenſum autem per ſe verſari circa ſingularia per ſe exiſtentia ex eo patet: quia idem eſt, quod agit in ſenſum, & quod terminat ſentiendi actum: patet autem ex prima aſſertione, ſola ſingularia per ſe exiſtentia agere per ſeſe.

Circa quæ obiecta verſetur ſenſus, & appetitus ſenſitiuus.

2. Deinde, ea appetuntur per ſe ab appetitu ſenſitiuo, quæ ſunt ad ſalutem animalis neceſſaria, aut commoda; hæc autem non ſunt qualitates ipſæ ſenſibiles duntaxat, ſed ſubſtantiæ his; aut illis qualitatibus affectæ: vnde neque alimur, neque augemur qualitatibus, aliiſve accidentibus, ſed rebus per ſe exiſtentibus, quæ iis affectæ ſunt neque accidentia ſola quærimus ad vitam tuendam, ſed res, in quibus ea inueniuntur: verbi cauſa, non quærimus calorem cibi, ſed cibum calidum, non frigus aquæ, ſed aquam frigidam, atque ita in cæteris. 3. Poſtremo: Qualitates ſenſibiles non ſunt agentia ipſa per ſe, ſed tantum rationes agendi, ergo nec ſunt ipſa appetibilia per ſe, ſed rationes appetendi. Neque enim ratio eſt vlla cur illæ ſuapte natura maiorem vim habeant, vt appetantur, quam vt agant.

Appetitum intellectiuũ poſſe verſari circa vniuerſalia probatur.

De appetitu autem intellectiuo non parua eſt difficultas; nam cum is appetitus ſequatur intellectum, operatio autem intellectus verſari poſſit circa vniuerſalia, non dubium videtur, quin id facere poſſit appetitus intellectiuus. 2. Accedit, quod appetimus bonum in commune, vt bonum eſt, beatitudinem in cõmune, vt beatitudo eſt, quod in prima quæſtione diximus: eodemque modo malum & mi etiam, vt talia ſunt refutamus, & vt Ariſtoteles ait in 2. lib. Rhet. ad Theodecten, *ſect.* 4. *c.* 4. *de amore & odio. Ita quidem ſemper aduerſus ſingularia eſt, vt Calliam aut Socratem odium vero etiam aduerſus genera odio enim quiſq; habet furem ac ſycophantem*: quæ ſi vera ſunt, non dubium videtur, quin appetitus intellectiuus verſetur circa vniuerſalia. Poſtremo, quicquid intellectus ſeorſim apprehẽdit, ac indicat eſſe bonum aut malum, poteſt appetitus intellectiuus amplecti, aut reiicere: poteſt autem intellectus apprehendere & vniuerſalia, quaſi A ſeiuncta à ſingularibus, & accidentia, & quaſi ſeparata a ſubiectis, vt ipſum per ſe dulcorem, aut ſaporem, aut concentum, aut deniq; virtutem & ſcientiam, igitur hæc omnia poteſt amplecti intellectiuus appetitus, cum tamen hæc non ſint ſingularia.

Si quis tamen rem accuratius expendat, haud difficile intelliget, actus appetendi, qui verſantur circa vniuerſalia, aut circa accidentia, quaſi ſubiectis ſeparata (neq; enim negari B poſſunt huiuſmodi appetitiones & refutationes, vt recte probatum eſt) eſſe incompletos, & non vltimatos, nam quemadmodum hæc, vt ſeiuncta à ſingularibus per ſe exiſtentibus, aut omnino, aut naturaliter exiſtere non poſſunt; ita circa ea non omnino complete, & vltimate, verſatur actus appetendi, aut repudiandi: neq; enim abſoluta completaq; voluntas verſatur circa ea quæ apprehenduntur vt impoſſibilia. Hinc eſt, quod prudentia & C reliquæ morales virtutes, quibus actus appetendi diriguntur in obiecta cõuenientia, non dicuntur verſari circa vniuerſalia; ſed circa ſingularia. Hinc etiã *ſcientiæ puræ Mathematicæ dicuntur non agere de bono*, vt lib. 3. *cap.* 2. *text.* 3. Ariſtoteles ait, ac proinde nec de appetibili: quia non agunt de rebus, vt eſſe poſſunt, bonum enim non eſt bonum complete, & abſolute, nec complete & abſolute mouet appetitum, niſi vt eſſe poteſt in rerum natura. De- D nique hinc intellectus dicitur quodam modo trahere res ad ſe, eaſque in ſe ipſo conſiderare etiam eo pacto, quo eſſe non poſſunt in rerum natura: at appetitus dicitur quodammodo egredi ad res, quas appetit, vt eas amplectatur, qua ratione non poteſt in eas complete ferri, niſi vt in rerũ natura eſſe poſſunt. Vnde eſt illud Ariſt. 6. lib. huius operis, *c.* 2. *text.* 8. *verum & falſum eſſe in intellectu; bonum & malum in rebus*. Itaq; actus volendi hoc differunt E hac ex parte ab actibus intelligendi, quod actus intelligendi poſſunt cõplete, & abſolute verſari circa vniuerſalia, vt vniuerſalia ſunt, ſeu (quod idem eſt) cum præciſione particularium; actus autẽ appetendi incõplete tantum, & imperfecte. Ab actibus autẽ appetitus ſenſitiui, duobus modis, vno, quatenus nec cõplete, nec incõplete, verſari poſſint circa vniuerſalia præciſe ſumpta: quemadmodum neq; actus ſentiendi. Altero, quia etſi vtrique com- F plete & abſolute verſantur circa ſingularia; tamen actus voluntatis poteſt ferri vno actu in omnia indiuidua cuiuſcunque ſpeciei, aut generis collectiue ſumpta, etiam ſi infinita ſint, quo pacto magis e [illegible] intelligendũ eſſe illud Ariſtotelis: *Odio habetur à nobis genus latronum*, actus autem appetitus ſenſitiui nõ poteſt ferri in omnia collectiue ſũpta; ſed ſolum

Appetitum non verſari complete & vltimate, niſi circa ſingularia.

Diſcrimen inter actum voluntatis & intellectus.

Diſcrimen actuum voluntatis ab actibus intellectiuis, & appetitus ſenſitiui.

Digitized by Google

adminiculo. Addit autem particulam *fere*: quia multa etiam particularia ſunt, quæ difficillime à nobis cognoſcuntur, vt materia prima, quæ longo temporis progreſſu cognita eſt à Philoſophis, & quadratura circuli, in qua inuenienda cum a plurimis Mathematicis deſudatum ſit, nondum tamen eſt inuenta. Hoc loco nomine maxime vniuerſalium intelligunt plerumque ſolas cauſas maxime vniuerſales, quæ cum ſint à materia ſeparatæ, longiſſime abſunt a noſtris ſenſibus. Dicendum eſt tamen cum D. Thoma, complexum fuiſſe Ariſtotelem iis verbis, & cauſas maxime vniuerſales, & maxime vniuerſalia prædicata, quæ & ipſa remotiſſima ſunt ab iis, quæ primo cadunt ſub ſenſum, ac proinde ab ipſis ſenſibus. Quin etiam addidetim, præcipue intelligenda eſſe maxime vniuerſalia prædicata non ſolum quia quatenus vniuerſaliora ſunt, difficilius cognoſcuntur, quam ſubſtantiæ ſeparatæ, cum ab eis abſtrahantur, ſed etiam, quia nomine vniuerſalium præcipue ſignificantur res vniuerſales: ſubſtantiæ autem cum ſeparatæ, etſi ſunt cauſæ vniuerſales, non tamen ſimpliciter dicuntur res vniuerſales, cum ſingulares ſint, ſed res in cauſando vniuerſales, quod haud dubie nihil eſt aliud, quam quod ſint vniuerſales ſecundum quid.

Quid hoc loco nomine maxime vniuerſalium intelligatur.

d *Scientiarum.* Tertiam ſententiam hac ratione in hanc ſcientiam conuenire docet. *Quoniam*, vt inquit, *eo aliqua ſcientia eſt ſuapte natura accuratior ac certior, quo in rebus ſua te natura prioribus verſatur.* Ex paucioribus enim principiis rem demonſtrat eiuſmod. ſcientia: quo pacto Arithmetica certior eſt quam Geometria, cum illa agat de numeris, qui abſque ſitu partium intelliguntur. Hæc vero de magnitudinibus quæ ſine partium ſitu intelligi non poſſunt: hinc enim fit, vt Geometra Arithmeticis demonſtrationibus vtatur, vt qui eis indigeat ad ſuarum confirmationem, Arithmeticus non item Geometricis. Cum igitur ea quæ ſunt maxime vniuerſalia, ſint prima, & ſimpliciſſima, efficitur vt ſcientia, quæ in eorum conſideratione verſatur, ſit ſuapte natura certiſſima, vt quæ paucillimis & ſimpliciſſimis principiis rem demonſtret. Sic multo facilius probamus aliquid exiſtere, quam per ſe exiſtere, aut in alio exiſtere, quod exiſtere ſit prius, & ſimplicius quam exiſtere per ſe, aut exiſtere in alio.

Vnde ſcientia certitudo colligatur.

Geometriam Arithmetica indigere, non è contrario hancilla.

Hoc loco Græci codices impreſſi typographorum vitio habent προσθέσεως pro προθέσεως, quemadmodum paulo inferius ἀρχικωτάτη δὲ τῶν ἐπιστημῶν, pro ἀρχικωτάτη, &c. vt capit. ſup. περὶ τὰς πρώτας αἰτίας, pro περὶ τὰς, &c. Quæ vt alia plurima correximus ex veteribus manuſcriptis. Nec deinceps minutiora hæc annotabimus, quod ea indocti non curent, docti vero facile intelligant corrigi debuiſſe.

e *Sed & ea.* Vetus interpres iungit hoc loco verbum μάλιστα cum verbo διδασκαλική, vt ſenſus ſit, *Sed & ea apta eſt ad docendum, quæ magis in cauſarum conſideratione verſatur.* Beſſario, & Perionius cum nomine διδασκαλική, vt hæc ſit ſcientia: *Sed & ea aptior eſt ad docendum, quæ in cauſarum conſideratione verſatur.* Argyropylus vtrumque verbum affici putat ea comparationis particula, vt ea ſcientia hoc loco aptior ad docendum dicatur, quæ magis in cauſarum conſideratione verſatur. Quæ interpretatio nobis eo magis placuit, quod conueniat cum poſteriori Alexand explicatione, magiſque congruat cum probatione, quæ mox ab Ariſtor. ſubiicitur. Nam quia ii ſoli vere docent, qui cauſas rerum afferunt, vt etiam ſuperiori explicatum erat inde fit, vt ea ſcientia ſit ad docendum aptior, quæ magis verſatur in cauſarum conſideratione: verſatur autem magis in conſideratione cauſarum, quæ conſiderat ea, quæ magis ſunt cauſæ. Accedit quod ſuperius quoque cum vtroque verbo iuncta eſt comparatio, vbi dictum eſt, eum eſſe ſapientiorem, qui cauſas melius tradere docendo poteſt. Quod ſi verborum ſyntaxis coniunctionum aduerbii cum vtroque nomine non patitur, ſatis eſt, quod ſententiam ab Ariſt. inſtitutam reddiderimus. Adaptat igitur Ariſt quartam ſententiam hoc argumento: Quia cum is ſolus vere doceat, qui cauſas rerum tradit, is magis erit aptus ad docendum, qui maxime verſabitur in cauſarum conſideratione, & maxime aptus, qui maxime verſabitur: at hunc nemo negauerit eſſe eum, qui tradit primas cauſas, ad quas fit vltima reſolutio ſimpliciter.

Aliorum interpretatio.

Quinam vere doceant.

f *Cognoſcere.* Quo quinta eidem congruat, hac ratiocinatione oſtendit. Ea ſcientia eſt maxime expetenda propter ſe, quæ verſatur in conſideratione rerum digniſſimarū, quæ ſciantur, eiuſmodi autem eſt ea, quæ verſatur in conſideratione primorum principiorum cauſarum: eſt igitur hæc maxime propter ſe expetenda, vtraque aſſumptio perſpicue probatur in contextu.

Quænam ſcientia magis expetenda.

g *Ea vero.* Sextam denique in eundem conuenire hac argumentatione concludit. Ea ſcientia obtinet principatum inter omnes quæ verſatur in conſideratione ſupremi finis ſiue ſummi boni: artifices enim qui verſantur in conſideratione finium ſuperiorum, imperant iis, qui verſantur in conſideratione inferiorum finium (ſcientia autem, quæ de primis cauſis diſſerit, verſatur in conſideratione ſupremi finis) prima enim cauſa, cuius gratia omnia fiunt, eſt ſummū bonum, ac proinde ſupremus finis, ergo hæc eſt, quæ inter omnes principatum obtinet. Nomine ſummi boni intelligit hoc loco Ariſtoteles tum ordinem vniuerſi, quod eſt ſummum

Quæ cæterarum princeps.

Quid nomine ſummi boni hoc loco intelligatur.

bonum formale vniuerſi, tum præcipue Deum Opt. Max. quod dicitur ſummum bonum ſeparatum, de qua re cum ipſo auctore agendum eſt vltimo cap. lib. 11

Græci codices impreſſi habent hoc loco, *μᾶλλον ἀρχή*, hoc eſt, *magis principium*. Nos magis probauimus lectionem duorum veterum manuſcriptorum, qui habent, *μᾶλλον ἀρχική*, quod eſt, *magis princeps ſuperiorve.*

Ἐξ ἁπάντων οὖν τῶν εἰρημένων ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐπιστήμην πίπτει τὸ ζητούμενον ὄνομα. δεῖ γὰρ ταύτην τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν εἶναι θεωρητικήν. καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, ἓν τῶν αἰτίων ἐστίν.

Ergo h ex iis omnibus, quæ dicta ſunt, intelligitur, id nomen quod quæritur, in eandem ſcientiam cadere. Eam enim neceſſe eſt primorum principiorũ atq; cauſarum eſſe contemplatricem. Namq; & bonum, & cuius gratia, cauſarum vna eſt.

h: *Ergo ex iis.* Iam colligit inſtitutum quaſi hac ratiocinatione. Sapiẽtia verſatur circa primas cauſas, & principia. hæc ſcientia, quam aggredimur, eſt ſapientia, verſatur igitur circa primas cauſas & principia. Maior, quæ perſpicue ponitur hoc loco, probata eſt hactenus accommodatione attributorum ſapientis ad eum, qui verſatur circa primas, & maxime vniuerſales cauſas & principia. Id ſolum hoc loco repetit: ſummum bonum, & id cuius gratia omnia fiunt, eſſe vnam ex cauſis, id quod ea ratione facit, quia bonum ſiue finis non credebatur eſſe cauſa ſaltem ab aliis diſtincta, vt ipſe inferius docebit. Minor habetur ex primis verbis huius capitis. Concluſio autẽ illis verbis continetur. *Id nomen, quod quæritur in eandem ſcientiam cadere.* Quorum hic eſt ſenſus: In eam ſcientiam, quæ verſatur circa primas cauſas & principia, cadere nomen ſcientiæ, quæ in hoc opere quæritur, ſeu, (quod idem valet) eam ſcientiã, cui in hoc opere ſub nomine ſapientiæ datur opera, verſari circa primas cauſas, & principia. Patet igitur id, quod ſecundo loco ab Ariſtotele in hac præfatione explicandum diximus: Quidnam videlicet ſit natura huius artis, ſiue in quarum rerum conſideratione ea verſetur. Natura enim cuiuſque habitus ex rebus, circa quas verſatur, intelligitur.

Sex ſapientiæ attributa ab Ariſtotele rectè explicata ab aliis peruerſe intellecta demonſtrantur.

Quam rectè Ariſtoteles ſapientiæ attributa intellexerit.

EX iis quæ in hac parte capitis dicta ſunt, intelligi poteſt, quanto rectius Ariſtoteles tradita ſapientis attributa Metaphyſico accommodauerit, quam alii ſibi aſcribant. Sapientis, inquam, non in certo rerum genere duntaxat; hoc enim cuique profecto artifici concedi poteſt) ſed ſimpliciter, cæterorum omnium comparatione.

Peruerſus ſenſus primi attributi.

Ac primum quidem attributum, quod eſt, *Omnia ſcire*, à pleriſq; olim ſic intelligebatur, vt putarent, neminem eſſe ſapientem, niſi qui ſciret omnia ſingulatim; hoc eſt, ad infimas vſq; rerum ſpecies, quæ ſunt indiuidua ſcientiarum ſubiecta. Quo circa cum eorum multi ſapientes haberi vellent, neceſſe erat, vt omnia ſpeciatim ſe ſcire profiterentur, & (quod erat conſequens) nullam quæſtionem retractarent, de quacunque tandem re ea proponeretur. Verum hi cum ſæpe exagitati eſſent à Socrate, Platone & aliis eius ætatis Philoſophis contendentibus fieri non poſſe, vt vllus mortalium hoc pacto rerum omnium ſcientiam conſequeretur: proinde eam cognitionẽ, quam illi ſibi arrogabant, non eſſe verã & germanam ſapientiã, ſed fucatam & apparentem, non ſolidam & expreſſam ſcientiam, ſed ſcientiæ opinionẽ, nomine Sophiſtarum,

Sophiſtarum nomẽ ex quo tempore contemptius habitum.

quod ante ipſis erat honorificum, contemptui & ludibrio cæteris Philoſophis eſſe cœperunt, & quia verborum præſtigiis quibus in diſſerendo vtebantur, incautis illudebant, ei parti Dialecticæ, quæ de Sophiſtarum redargutionibus inſcribitur, ſuo vitio nomen dederunt. *Lege Platonem in Sophiſta, Protagora, Euthydemo & Gorgia.* His exactis ſucceſſerunt Grammatici, qui non theatralibus diſputationibus, vt Sophiſtæ, ſed priuatis ſcriptionibus, propter orationis cum rebus communionem omnia ſe ſcire profitentur dum omnia examinant, & ſuo, quaſi omnium rerum peritorum ſapientiumque iudicio, vel damnant, vel approbant. Quorum plurimos hodie reperire licet, in quos conueniat illud Homeri in Margitem, *Multa quidem nouerat; ſed male nouerat omnia:* quique, *vt Plato in 2. Alcibia. refert*, ſint longe diſſimiles iis, veteribus Grammaticis, quibus cum Criticorum nomine iure conceſſa erat auctoritas de omnium ſcriptis iudicandi, quod non modo in literis humanioribus eſſent doctiſſimi, ſed in omnibus Philoſophiæ partibus cum laude verſari. Qui morbus eo magis graſſatur noſtra ætate in iis regionibus, in quibus tantam videmus factam religionis inclinationem, quod in illis vnum literarum humaniorum ſtudium pro tota pene ſit & humana & diuina Philoſophia. Hos itaque damnat Ariſtot. cum ait, *Sapientis eſſe ſcire omnia, non ſingulatim, ſed quoad fieri poteſt* poteſt autem fieri quoad primos ſciendi fontes, quæ eſt primarum cauſarum & principiorum cognitio, quam qui tenet, de rebus omnibus tanquam omnium architectus iudicare poteſt.

Grammaticorum quorundam inſolentia.

Critici qui olim dicti.

Quo pacto omnia ſcire poſſimus.

Secundum attributum erat, *Scire non quæuis ſed*

Secundi at-

tributi perverſus ſenſus.

Contra genethliacos, iudiciarios, & magos, qui ſibi difficilia ſcire arrogant.

ſed homini difficilia. Quod cum ſumant Genethliaci, qui ex natali cuiuſque de tota hominis futura vita iudicant: & cæteri Iudiciarii, qui ex aſtrorum aſpectibus libera hominum opera vaticinantur, ac denique Magi, qui rerum abſentium, quæque ſecreto fiunt, multorumque operum ſupra humanas vires ſcientiã profitentur (hæc enim rerũ cognitio difficillima iudicatur omniũ, quæ apud nos ſunt) eam ſcientiæ opinionem ſibi conciliarunt apud barbaros & imperitos, vt ſoli apud eos ſapientes habeantur. B Ac mirum ſane eſt, quod adhuc in parte vlla Chriſtiani orbis in pretio ſint, præſertim poſt tam multas in hoc hominum genus, & Patrum reprehenſiones, & ſacrorum Canonum decreta Neque enim difficilia homini profitentur, ſed plane impoſſibilia humanæ facultati, vt perſpicuum ſit, eos impoſtores eſſe, cum libera hominum facta certo futura prædicunt, & Cacodæmonum admonitione doceri, cum de iis, quæ alibi aguntur, certi aliquid renunciant, aut quicquã C præter communem naturæ ordinem faciunt. Neque enim à bonis ſpiritibus docentur, qui huiuſmodi artibus ad ſuam aliorumque perniciem vtuntur. At Ariſtoteles ea tantum difficilia, quæ humana opera & induſtria percipi poſſint, ſapientem facere, huius attributi explicatione docet; & quoniam primatum cauſarum & principiorum cognitio eſt hoc D pacto omnium difficilima; merito colligit ex hoc attributo, ſcientiam hanc verſari circa primas cauſas & principia.

Difficilium nomine quænam intelligat Ariſtoteles.

Tertium attributũ, quĩ non recte ſibi tribuant. Aduerſus puros Mathematicos, qui ſe de accurata demonſtratione iactant.

Tertium porro, *quod in accurata demonſtrandi ratione poſitum eſt*, ſibi proprium faciunt pure Mathematici, Arithmetici nimirum & Geometræ, quod penes ſe tantum accuratam demonſtrandi rationem eſſe credant. Ita cum nihil ſapienter dictum eſſe iudicent, niſi quod tanta perſpicuitate percipiatur, quanta ipſi theoremata ſua perſpecta faciunt: ſe E ſolos ſapientes eſſe pronunciant: apertum eſt enim, nullam eſſe diſciplinam, quæ apud nos tanta perſpicuitate demonſtret, quanta eorum ſcientia. Sed falluntur plane. Primum enim non deſunt, qui has ſcientias, ne ſcientiarum quidem nomine dignas cenſeãt, quod non ex veris cauſis demonſtrare videantur. Deinde, vt hos interim mittamos, perſpicuitas doctrinæ, etiam maxima, ipſa per ſe non F facit ſapientem, niſi accedat nobilitas rerum, de quibus agitur, quæ ſi maxima fit, ſatis erit, vt ſcientia, quæ circa id genus verſetur, ipſa ſecundum ſe ſapientia dicatur; tametſi à nobis minus perfecte participetur. Quocirca Ariſtoteles eiuſque præcipuus interpres Aphrodiſienſis Alexander, aliquando huiuſmodi Mathematicas, propter rerum, de quibus verA ſantur, ignobilitatem, in Philoſophiæ partibus numerandas non cenſet. Poſtremo: Accurata demonſtrandi ratio, quam hoc loco Ariſtoteles (*lib. 4. cap. 2. text. 4. Alex. ad initium prioris Analytica.*) ſapienti attribuit, non ad perſpicuitatem, non etiam ad rerum dignitatem, quæ potius ad ſecundum attributum pertinet, ſed ad independentiam principiorum referenda eſt, tametſi cum independentia principiorum coniuncta eſt, rerum non B ſolum nobilitas maxima, ſed etiam ſumma ex natura rei perſpicuitas. At principia Mathematicarum ex principiis Metaphyſicæ pendent, eaque ſupponunt. Nam & ſimplicia hæc, Punctus, Linea, Superficies, & ſimilia, includunt communiſſima rerum prædicata, de quibus ſolus Metaphyſicus agit, & complexa illa inſigniora & propria, quibus vtuntur: *Omne totum eſt maius ſua parte. Si ab æqualibus æqualia demas, &c.* Metaphyſica ſunt C plane, ſi non ſumantur cõtracta ad quantitatem. Quod ſi ſumantur contracta, iam ſupponunt alia priora, ſeu potius aliam ſui priorem, minuſque dependentem conſiderationem, quæ pertinet ad eam accuratiorem demonſtrandi rationem, quæ in hoc attributo Metaphyſicæ tribuitur.

Accurata demonſtrandi ratione quid hoc loco intelligatur.

Quartum attributum, qui haud recte percipiãt.

Quartum attributum, *hoc eſt, maximam ad docendum aptitudinem*, videtur Plato 7. *de Republ.* Dialecticæ tribuere, quod ea ſola D reuocare videatur omnia ad prima vſque principia & cauſas. Vnde fit, vt eam ſolam faciat ſcientiam ſimpliciter, cæteras vero, quas dicimus ſcientias, non ſcientias eſſe dicat, ſed opiniones, nec cæteros artifices Philoſophos, ſiue ſapientiæ ſtudioſos, ſed φιλοδόξους, hoc eſt, *opinionum amatores.* Verum Plato 5. *de Republ.* eandem dicitur iudicaſſe diſciplinam Dialect. & Metaph. niſi quod in vna & eadem ſcientia tres quoſdam quaſi gradus aE nimaduertit, quibus illa in Logicam, Dialecticam, & Metaphyſicam diſtingui poſſit, vt quidam volunt, de qua re ad librum 2. agendum eſt. Quod ſi quis hoc ſapientis attributum ea ratione Dialecticæ conuenire velit, quod ea ſola doceat, quo pacto docendum ſit, (nulla enim aptior videtur ad docendum dari poſſe, quam quæ doceat, quo pacto ſit docendum) is ſciat in docendo potiorem locum F habere principia ex quibus docemus; quam modum docendi, ſine quo non docemus, aptitudinem vero ad docendum, quæ in hoc attributo traditur propter cognitionẽ principiorum; non propter cognitionem modi docendi tribui ſapienti. Id quod Ariſtoteles aperte explicat, cum ait, *eam ſcientiam aptiorem eſſe ad docendum, quæ magis verſatur in cauſarum conſideratione*, hoc eſt, cauſis, quæ

Plato de Dialectica quid ſenſerit.

In docendo potiora eſſe principia, quam docẽdi formam.

magis ſunt cauſæ, ſeu, quod eodem redit, in cauſis natura prioribus.

Quinti attributi perperſa attributio.

Quintum, ea forſitan ratione videatur Aſtrologiæ tribuendum, quod Principes eam pene ſolam, aut maxime ſtudio ſuo dignam ducant. Ea enim videtur per ſe ſtudio digniſſima, quæ eſt digna ſtudio maxime liberorum hominum, quales cenſentur Principes. Verum nec Principes ſunt maxime liberi, niſi quemadmodum cæteris hominibus, ita etiam propriis affectibus dominentur, & omnia, quæ vani & effœminati in pretio habent pro nihilo ducant: nec Aſtrologia eſt maxime liberorum hominum ſtudio digniſſima. Nam etſi inter Mathematicas, ìmo etiam inter omnes liberales artes nulla eſt ſcitu dignior, quod ea ſola de rebus cœleſtibus diſſerat: dignior tamen eſt ea, quæ ipſam cœleſtium rerum naturam, cauſaſq; conſideret: hæc vero eſt Philoſophia naturalis, ſiquidem Aſtrologia non agit de natura cœleſtium corporum: ſed de eorum numero, magnitudine, & quantitate motus.

Principes non ſunt maxime liberi, niſi propriis affectibus dominentur.

Cur naturalis Philoſophia non ſit ſapientia.

C Hac ipſa ratione concedebatur olim attributum hoc, naturali Philoſophiæ, & qui in ea verſabantur, primi Philoſophi ſapienteſque habebantur; quod eorum diſciplina in ipſa rerum natura indaganda poſita eſſet, quod nihil videretur ſcitu dignius. Sed non recte iis tribuebatur nomen ſapientum ſimpliciter, cum ſit aliud quoddam genus rerum ſuperius, quod illi aut non agnoſcebant, aut minime tractabant, rerum, inquam, omnis materiæ ac mutationis expertium, quæ ſunt omnium cognitu digniſſimæ. Quæ omnia præclare explicat Ariſt. cap. 3. lib. 4. text. 7. his verbis: *At cum aliquis adhuc naturali ſit ſuperior (Natura enim unum quoddam genus eſt Entis) eius, qui uniuerſale eſt, & ad quam prima ſubſtantia contemplatio pertinet, horum quoq; fuerit tractatio. Naturalis autem diſciplina eſt quidem & ipſa ſapientia quædam, ſed non prima.* Quo loco primæ ſubſtantiæ nomine ſignificat materiæ expertem ſubſtantiæ.

Sexti attributi non recta accommodatio.

Sextum denique, quod eſt *Omnibus præcipere*, putant conuenire politicæ Philoſophiæ Morali, quod præcipere ſit actus practicus, Politica vero ſit ſuprema inter practicas: eademque imperet contemplatiuis: ad ſcientiam enim de Reipublicæ adminiſtratione pertinet præſcribere ſcientias etiam contemplatiuas, quibus ſit danda opera, eiſque modum imponere, & ad commune bonum dirigere. Hinc Lycurgus, Solon, & cæteri primi legum conditores, *Sapientes* dicti ſunt. Socrates etiam apud Platonem 5. *de Republ.* in dialogo de Philoſophia. cum coarguiſſet quendam iuuenem, qui Philoſophiam ſapi-

Qui etiam Amatores tribuitur.

A entiam vel multarum rerum ſpecialem cognitionem eſſe putabat (quemadmodum Sophiſtæ, de quibus in primo attributo dictum eſt) plane concludit: *in morum diſciplina poſitã eſſe ſapientiam, quarum principem eſſe Politicam, neminem dubium eſt.* Denique de hac Philoſophia videtur dictum ab eodem Socrate: *Felices fore Reſpubl. ſi aut Reges philoſophentur, aut Philoſophi Rempubl. adminiſtrent, in idemque ciuilis potentia & Philoſophia concurrant.* Falluntur

Platonis ſententia.

B tamen & hi. Oportet enim ſuperiorem aliam ſcientiam cõcedere, cuius ſit vltimum finem quærere ac tradere. Politica enim non illud tradit, ſed ſupponit, atque ad eum omnes humanas actiones practice dirigit. Itaq; ille ſuperior præcipit Politicæ: non practice tamen, ſed contemplatiue, quæ eſt præceptio minime omnium negotioſa & vt de primo motore canit Boetius: *Stabiliſq; manens dans cuncta moueri*: ita ſcientia hæc ea ratione cæteris im-

Quo pacto Metaphyſica cæteris ſcientiis præcipiat.

C perat, eaſque quodammodo mouet, quatenus pura, contemplatione propria omnium communem finem oſtendit: de qua re plura dicemus lib. 4. cum diſquiremus, num cæteræ ſcientiæ ſubalternentur Metaphyſicæ. Atque Ariſtotelem ſignificaſſe hoc loco præceptionem hanc, quæ propria eſt ſapientiæ contemplatiuæ, intelligendam eſſe non practice, ipſe aperte innuit in tradendo ſuperiori attributo. Si enim in hoc ſexto de præceptione practica

D loqueretur, non docuiſſet in quinto, ſcientiã hanc contemplatiuam eſſe, & ſui ſolius gratia quod idem in 2. parte capitis latius docebit. Quanquam vero Politica dirigit homines quo ad vſum omnium ſcientiarum, etiam contemplantium, dum illum quibuſdam cõcedit, aliis negat, & interdum præfigit terminum, quem tranſilire, ſiue in tradendis ſcientiis contemplatiuis, ſiue in capeſſendis non licet, ipſas tamen ſcientias contemplatiuas

Qua ratione Politica contemplatiuis etiam ſcientiis præſit.

E dirigere non poteſt, cum hæ ab illa non pendeant, potiſſimum vero Metaphyſica. Quod denique legum conditores ſapientes habiti ſunt, & Socrates cenſet ſapientiam in ſcientiis moralibus poſitam eſſe, atque optat, vt aut Philoſophi regnent, aut Reges philoſophentur, de Philoſophia non prima ſimpliciter, ſed de Philoſophia practica, potiſſimum vero de prima in practicis, quam Politicam eſſe conſtat, dictum eſſe intelligendum eſt: quanquã

F ſi fieri etiam poſſet, vt hac prima Philoſophia eſſent imbuti, rerumque diuinarum perfectam cognitionem haberent ii, qui Reipubl. præſunt, id etiam videtur eodem loco Socrates optare quam maxime.

Digreſſionis Epilogus.

Habes hoc loco, quemadmodum intelligere debeas traditas veterum ſententias de ſapiente ſimpliciter, cuius diſciplinam in his

libris

Digitized by Google

libris tradere inſtituit Ariſtoteles. Quanquam vero earum ſingulæ pro ſingulis deſcriptionibus Sapientis haberi poſſunt, ex omnibus tamen multo luculentiorem illius explicationem colligere poteris. Qua in digreſſione eo diutius immorati ſumus, quod videamus ad Meta. ex officio pertinere, & ſapienti rationem præſcribat *Statuere enim quid ſit ſapiens vt Ciceronis (Academ. quæſtio. 1) verbis vtar, vel maxime videtur eſſe ſapientis.*

Ὅτι i δ' οὐ ποιητική, δῆλον καὶ ἐκ τῶν πρώτων φιλοσοφησάντων. διὰ γὰρ τὸ θαυμάζειν οἱ ἄνθρωποι καὶ νῦν, καὶ τὸ πρῶτον ἤρξαντο φιλοσοφεῖν, ἐξ ἀρχῆς μὲν τὰ πρόχειρα τῶν ἀπόρων θαυμάσαντες, εἶτα κατὰ μικρὸν, οὕτω προϊόντες, καὶ περὶ τῶν μειζόνων διαπορήσαντες, οἷον περί τε τῶν τῆς σελήνης παθημάτων, καὶ τῶν περὶ τὸν ἥλιον, καὶ ἄστρα, καὶ περὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως. ὁ δ' ἀπορῶν, καὶ θαυμάζων, οἴεται ἀγνοεῖν. διὸ k καὶ φιλόμυθος ὁ φιλόσοφός πως ἐστίν· ὁ γὰρ μῦθος σύγκειται ἐκ θαυμασίων. ὥστ' εἴπερ διὰ τὸ φεύγειν τὴν ἄγνοιαν ἐφιλοσόφησαν, φανερὸν ὅτι διὰ τὸ εἰδέναι τὸ ἐπίστασθαι ἐδίωκον, καὶ οὐ χρήσεώς τινος ἕνεκεν. μαρτυρεῖ l δὲ καὶ αὐτὸ

Eam i vero non eſſe effectricem, ex iis, qui primi philoſophati ſunt, perſpicuum eſt. Etenim propter admirationem & nunc & olim cœperunt homines philoſophari, principio quidem res minus difficiles admirati, deinde paulatim ita progreſſi, de maioribus etiam quærentes, veluti de Lunæ, Solis, ac Stellarum affectionibus de ortu etiam vniuerſi. Qui autem dubitat, & admiratur, plane ſe ignorare exiſtimat. Hinc k fit, vt Philoſophus quodammodo ſit fabularum ſtudioſus ex mirandis enim rebus conſtat fabula. Quare ſi illi, vt ignorationem fugerent, philoſophati ſunt, non dubium eſt, quin ſcientiam propter cognitionem, non vſus cuiuſquam gratia ſint perſecuti. Id l autem euentus ipſe

i *Eam vero non eſſe effectricem.* Explicata vtcunque natura huius artis, docet quæ ſit eius dignitas, quod tertio loco in hac præfatione explicandum erat. Huius rei gratia tradit Ariſtoteles quatuor eius attributa, quorum primum eſt: *Non eſſe practicam, ſed contemplatiuam, ipſaque cognitione rerum contentam.* Quod duobus argumentis probat: vno, ex cauſa, quæ homines ad philoſophandum impellit: altero, ex euentu. Cauſa, ob quam philoſophari cœperunt, ipſumque Philoſophiæ ſtudium ad altiſſimarum vſque cauſarum inquiſitionem perſequuti ſunt, fuit admiratio, quæ nata eſt ex ignoratione earum cauſarum, quarum effecta nota erant. Cum enim principio minus difficilia quædam mirarentur homines eorumque cauſis inuentis difficilioribus quæſtionibus explicandis operam darent, eo tandem progreſſi ſunt, vt ſummas rerum cauſas inquirerent, à quibus totum vniuerſum pendet, quas cauſas ad hanc ſcientiam ſpectare, iam oſtenſum eſt. Quare ſi fugiendæ ignorationis gratia hæc ſcientia inuenta eſt, perſpicuum eſt, eam non propter actionem, ſed propter ipſam cognitionem quæri, *cum ignorationi*, vt ait Alexander, *non actio, ſed cognitio medeatur, nemoq́; fugiat vnum oppoſitorum, quia tale eſt, niſi quia alterum appetit.* Vnde ſequitur, non eſſe illam in practicis, ſed in theoreticis numerandam.

Dignitas huius ſcientia.

Cur homines philoſophari cœperint.

Hoc loco id, quod Græce eſt, *τὰ πρόχειρα τῶν ἀπόρων θαυμάσαντες*, Reddimus Latine, *Res minus difficiles admirati*, quia cum *τὰ ἄπορα* ſint res explicatu difficiles: *πρόχειρα* vero ea, quæ facilia ſunt & in promptu, nihil aliud ſignificat horum repugnantium verborum coniunctio, quam res explicatu minus difficiles. Porro hæc, quæ hoc loco de admiratione tradit Ariſtoteles, fere ſunt apud Platonem, cum Socrates Theætetum (*In Theæteto, ſiue de Scientia.*) collaudat, quod dicat, ſe admirari res philoſophicas, interdumque iis inſpiciendis tenebris offundi. *Theodorus*, inquit Socrates, *ô amice, non male de tuo ingenio coniectaſſe videtur. Maxime enim Philoſophis hoc vſu venit, vt admirentur. Neque enim aliud, præter hoc, eſt Philoſophiæ principium. Et, qui Irim, Thaumantis, quaſi admirationis filiam eſſe tradidit, non abſurde originem eius explicauit.*

Cur Philoſophus quodammodo fabularum ſtudioſus dicatur.

k *Hinc fit, vt Philoſophus* Non dicitur Philoſophus ſimpliciter fabularum ſtudioſus, ſed quodammodo, quia cum à Philoſophi ſtudio longe abeſſe debeant Poetarum figmenta, tamen admiranda quædam, quæ ab illis narrantur, Philoſophum excitant ad quærendas abditas rerum cauſas. Ea enim cum audit, ad ſe pertinere putat diſquirere, num illa fieri, & qua ratione potuerint.

Philoſophus amator fabularum quodammodo dicatur.

l *Id autem euentus ipſe.* Probat ex euentu ſcientiam hanc non eſſe practicam, ſed theoreticam. Probatio ex eo ducitur, quia comparatis rebus neceſſariis & commodis ad vitam degendam, tum demum hæc ſcientia (quam per Catachreſin prudentiam appellat) exquiri cœpit,

quem-

Digitized by Google

αὐτὸ τὸ συμβεβηκὸς. σχεδὸν γὰρ πάντων ὑπαρχόντων τῶν ἀναγκαίων, καὶ πρὸς ῥᾳστώνην καὶ διαγωγὴν, ἡ τοιαύτη φρόνησις ἤρξατο ζητεῖσθαι. δῆλον οὖν ὡς δι' οὐδεμίαν αὐτὴν ζητοῦμεν χρείαν ἑτέραν, ἀλλ' m ὥσπερ ἄνθρωπος, φαμὲν, ἐλεύθερος, ὁ αὑτοῦ ἕνεκα, καὶ μὴ ἄλλου, οὕτως καὶ αὐτὴ μόνη ἐλευθέρα οὖσα τῶν ἐπιστημῶν· μόνη γὰρ αὐτὴ αὑτῆς ἕνεκέν ἐστι. διὸ n καὶ δικαίως ἂν οὐκ ἀνθρωπίνη νομίζοιτο αὐτῆς ἡ κτῆσις. πολλαχῇ γὰρ ἡ φύσις δούλη τῶν ἀνθρώπων ἐστίν. ὥστε o κατὰ Σιμωνίδην, Θεὸς ἂν μόνος τοῦτο ἔχοι τὸ γέρας. ἄνδρα δ' οὐκ ἄξιον μὴ ζητεῖν τὴν καθ' αὑτὸν ἐπιστήμην.

ipſe teſtatur. l re enim cum omnia neceſſaria ſuppeterent, quæque ad facilem viuendi rationem, cultumque conferrent: hæc prudentia quæri cœpta eſt. Vnde patet eam à nobis nullius alterius vtilitatis cauſa perquiri, ſed m vt eum hominem liberum dicimus, qui ſuijpſius, & non alterius gratia eſt, ita hæc ſola ex omnibus ſcientijs libera eſt, quòd ſola ſit ſui gratia. Quocirca n meritò eius poſſeſſio non humana exiſtimari poteſt. Multis enim in rebus ſerua natura hominum eſt. Itaque vt o Simonidi placet, ſolus Deus hunc ſibi honorem vindicat. At non decet virum eam ſcientiam, quæ

quemadmodum & aliæ contemplatiuæ. Ex qua re patet eam non ob aliquid aliud, ſed propter ſe quæſitam eſſe, atq; eo magis, quod cæteræ ad hanc, quaſi ad apicem omnium dirigantur.

Solam primã Philoſophiã eſſe liberam, & ſui gratia.

m *Sed vt eum hominem liberum dicimus, qui ſuijpſius & non alterius gratia eſt, &c.* Tradit ſecundum attributum huius ſcientiæ, quod ex ſuperiori colligitur, nempe, *Eam ſolam eſſe liberam, hoc eſt, ſui gratia, quo pacto dicimus eum hominem eſſe liberum, qui nulli ſeruit, ſed ſui iuris eſt.* Quod ſi quis obiiciat, alias etiam ſcientias contemplatiuas eſſe liberas, & ſui gratia: occurri poteſt, eſſe quidem ſimpliciter liberas & ſui gratia quod earum cognitio non dirigatur ad opus. Sed tamen non omnino liberas, quo pacto hic videbitur intelligendum, Solam hanc ſcientiam eſſe liberam.

Obiectionis dilutio.

Quod autem non omnes aliæ ſint omnino liberæ, ex eo primum patet, quia cognitio rerum materialium, quæ in aliis contemplatiuis traditur: ſuapte natura eſt via, & quaſi manuductio quædam ad cognitionem immaterialium, quæ propria eſt huius ſcientiæ. Deinde, quia fines aliarum artium ſubiiciuntur fini huius, qui quidem eſt cognitio ſummi boni, in qua felicitas humana conſiſtit. Poſtremo, quia principia cæterarum principiis huius firmantur & ſtabiliuntur. Quod ſi quis ſibi perſuaſerit, ſatis probari ex his, cæteras contemplatiuas non eſſe ſimpliciter liberas, facile dicet, etſi earum cognitio non refertur ad opus, referri tamen ad altiorem cognitionem, eique ſubdi, atque ab ea ſuapte natura, & pendere, & ſtabiliri: proinde ſatis hæc eſſe, vt non ſint liberæ ſimpliciter. Ex quibus colliges, quantum interſit inter ſcientiam liberam & liberalem. Liberalis enim eſt, quæ eſt digna homine libero & opponitur Mechanicæ ſeu ſordidæ, nonnullaſq; practicas complectitur, vt Rhetoricam & Dialecticam: libera autem eſt, quæ eſt ſui gratia, hoc eſt, quæ non refertur ad opus, aut ſi mauis, nec ad aliam ſuperiorem.

Inter liberã & liberalem ſcientiã quid interſit.

n *Quocirca merito.* Tradit tertium attributum, *quod eius poſſeſſio non ſit humana, ſed alterius ſuperioris naturæ.* Quod ex eo probat, quia cùm homo compluribus vitæ neceſſitatibus ſeruire cogatur, hæc autem ſcientia intellectum omnino liberum, omnibuſque curis vacuum requirat, fieri non poteſt, vt ille hanc ſcientiam poſſideat, ſeu quod idem eſt, perfectè obtineat, eaque cum libuerit, vtatur, hoc enim eſt rem quieto iure poſſidere. Non eſſe autem humanam ſapientiæ poſſeſſionem, ſignificauit Solon, vnus ex Græciæ ſapientibus, facto illo celebri & peruulgato apud Ethnicos, cum tripodem aureum à Mileſiis piſcatoribus iactu retis inuentum, & Apollinis oraculo Sapienti adiudicatum, ſibique tandem, vt Sapienti oblatum, ipſi Apollini remiſit. *Vide Laertium in Thalete.*

Poſſeſſionem primæ Philoſophiæ nõ eſſe humanam.

o *Ita quoque, vt Simonidi placet.* Adeo compertum eſt hanc ſcientiam non eſſe humanam poſſeſſionem, vt inde ſumpſerit Simonides poeta ſui erroris occaſionem. Monebat enim, iis tantum ſcientiis dandam eſſe hominibus operam, quæ cum mortali vita congruerent, proinde hanc ſcientiam, quæ de diuinis rebus inſtituitur, relinquendam eſſe Deo, diuiniſque ſubſtantiis: quod ſit ſupra humanum captum. Cui inepto conſilio, & virilis animi magnitudine indigno reſpondet Ariſtoteles: *Non decere virum eam ſcientiam negligere, quæ maximè intellectui congruat,* neque enim eſt putanda aliena ab humana natura, cuius præcipua pars eſt mens ipſa. Melius dixiſſet, *Non debere:* cum cognitio rerum diuinarum ad humanam felicitatem pertineat. Hoc idem molle & effœminatum conſilium eadem reſponſione refutat Ariſtoteles 1. Ethicorum *capite ſeptimo*, vbi de hominis felicitate ex inſtituto diſſerit: *Neque vero nos* (inquit) *oportet humana ſapere, vt quidam monent, cum ſimus homines: neque mortalia, cum mortales: ſed nos ipſos, quoad fieri poteſt, à mortalitate vindicare: atque omnia facere, vt ei noſtri parti, quæ in nobis eſt optima, conuenienter viuamus.* & poſt pauca; *Nam quod cuiuſque proprium eſt natura, idem & optimum cuique eſt & iucundiſſimum, ergo & homini optima ea vita eſt, quæ menti conuenienter traducitur: ſiquidem hæc pars homo eſt maximè.* Adde id quod

Refutatio ſententiæ Simonidis.

Egregia Ariſtotelis ſententia.

Albertus

μόνω. εἰ p δὴ λέγουσί τι οἱ ποιηταὶ, καὶ πέφυκε φθονεῖν τὸ θεῖον, ἐπὶ τούτου συμβῆναι μάλιστα εἰκὸς, καὶ δυστυχεῖς εἶναι πάντας τοὺς q περιττούς. ἀλλ' οὔτε τὸ θεῖον φθονερὸν ἐνδέχεται εἶναι, ἀλλὰ κατὰ τὴν παροιμίαν, πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοὶ, οὔτε r τῆς τοιαύτης ἄλλην χρὴ νομίζειν τιμιωτέραν· ἡ γὰρ θειοτάτη καὶ τιμιωτάτη. τοιαύτη δὲ διχῶς ἂν εἴη μόνη. ἥν τε γὰρ μάλιστ'

quæ ſibi congruit, non quærere. Quod p ſi aliquid Poetæ dicunt, & in naturam diuinam cadit inuidia, veriſimile eſt hac in re id maxime accidere, & infelices eſſe eos omnes, qui q cæteris excellunt. Sed neq; diuinitas inuida eſſe poteſt; multaq; (vt eſt in prouerbio) mentiuntur Poetæ: neq; r tali ſcientia præſtantior alia exiſtimanda eſt. Quæ enim maxime diuina eſt, eadem & præſtantiſſima. Atq; hæc ſola duobus

Albertus in ſecundum huius operis librum ex Ptolemæo contra hoc hominum genus affert: *Si qua eſt ſcientia, quæ partim à nobis obtineri poſſit, partim non poſſit, ſtultiſſimum fore eum, qui deſperatione eius partis, quam aſſequi non poteſt, illam quoq; reyciat, quam aſſequi poteſt: hoc enim pacto omnes ſcientias non immerito negligeremus, cum nulla ſit, quam omni ex parte conſequi in hac vita poſſimus*: at plurima eſſe in hac ſcientia, quæ ab homine plane ac perſpicue percipi poſſint.

p *Quod ſi aliquid Poetæ dicunt*. Diceret aliquis, non ea de cauſa omittendum eſſe huius ſcientiæ ſtudium, quod ea ſit omnino ſupra humanum captum, ſed quia Deus hac potiſſimum vult excellere mortalibus, nec ſinit inultum eum, qui ſibi hunc honorem detrahit. Huic ſtultæ atque impiæ ſententiæ reſpondet Ariſtoteles. Si in Deum inuidia caderet, vt quidam Poetarum dixerunt, in hac quidem re maxime id accideret, infeliceſque ii forent, qui huic ſcientiæ operam darent, quod certiſſimum haberent Deum ſibi aduerſarium, & diuini honoris vltorem. Verum neque in naturam diuinam poſſe cadere inuidiam, nec in hac re, quemadmodum in aliis pleriſque credendum eſſe Poetis, qui iuxta prouerbium *Multa mentiuntur*. Quod autem inuidia in Deum cadere non poſſit, ex eo patet, quia inuidia eſt dolor de aliena proſperitate, qua propria minui creditur, in Deum autem nec poteſt cadere dolor, cum nulli malo ſit obnoxius: nec vero exiſtimatio de propriæ proſperitatis imminutione ob alterius excellentiam, cum ipſe ſit fons & origo omnium bonorum. Vnde eſt illud Platonis ab Alexandro relatum: *Inuidentia procul eſt à choro diuino*. Qua ſententia videtur inuidiam negare non tantum in Deo, ſed in cæteris etiam ſubſtantiis ſeparatis, quæ Deo fruuntur. Nec diſſimile eſt id, quod ſcribit Ariſtoteles decimo Ethicorum cap. 8. *Qui vero*, inquit, *muneribus fungitur mente contentaneis, & hanc colit, eſtq; optime animo affectus, is Deo chariſſimus videtur eſſe. Nam ſi dij curam habent rerum humanarum, vt habere videntur, fuerit etiam rationi conſentaneum, eos re optima ſibiq; maxime cognata gaudere (hæc autem eſt mens) & eos remunerare, qui hac maxime diligunt, & honore proſequuntur, vt qui ea, quæ ipſis chara ſunt, ſtudioſe curent, rectaſq; atq; honeſtas actiones obeant*. Quo loco deos vocat totum genus ſubſtantiarum ſepararatum, quod earum natura nullam cum materia cognationem habeat.

Obiectio.

Dilutio.

Mentiuntur multa poetæ.

Cur in Deũ non cadat inuidentia.

Græci excuſi habent hoc loco δυστυχεῖς εἶναι πάντων, id eſt, infelices omnium, ſeu potius, omnium infeliciſſimos. Nos ſequuti ſumus antiquum manuſcriptum, qui habet πάντας, vt ſenſus ſit: *Omnes eos infelices eſſe, qui cæteris excellunt*, quem ſenſum omnes interpretes exprimunt, præter vnum Perionium, qui & legit πάντων, & illud iungit non cum præcedentibus, ſed cum ſequentibus, vertitque hoc modo: *Eoſque miſeros eſſe, qui rerum omnium abundantia excellunt.*

q *Qui cæteris excellunt.* Referuntur hæc verba non ſolum ad excellentiam in hac arte, ſed etiam in quauis alia re, quaſi omnis excellentia mortalium, iuxta Poetarum carmina inuidiam in diuina natura excitare poſſit. Beſſario tamen vertit: *Qui altera ſequuntur*. Argyropilus: *Qui hæc ſuperflua quærunt*. quæ quidem ad hanc tantum artem referuntur, quod ea videatur Poetis, aut ſupra humanum captum, aut certe ſuperuacanea, & quæ nihil vtilitatis humanæ vitæ afferat. Sed harum duarum interpretationum melior eſt Beſſarionis, magiſque ad rem, licet verbum τοὺς περιττοὺς vtramque patiatur.

r *Neque tali ſcientia*. Tradit quartum attributum huius ſcientiæ, *quod ſit omnium præſtantiſſima*, ſeu, vt eius verbo vtar, *honorabiliſſima*, quod emphaſim habet, *honor enim*, ſi proprie loquendum eſt, *iis tantum rebus tribuitur, quæ maxime ſunt, & propter ſe expetuntur*, vt patet ex primo Ethicorum libro, cap. 12. Quod autem ea ſit maxime honorabilis, ex eo probat Ariſtoteles, quia eſt maxime diuina. Eſſe autem maxime diuinam duabus rationibus confirmat. vna, quia maxime à Deo habetur (ſolus enim ſe ipſe comprehendit, & ea omnia, quæ ad hanc ſcientiam ſpectant) altera, quia in rebus maxime diuinis verſatur, in ipſa videlicet diuina natura cognoſcenda, quæ eſt omnium rerum cauſa & principium. Quo argumento

Quibus rebus deferendus honor.

Cur hæc ſcientia maxime diuina ſit.

μάλιστ' ἂν ὁ θεὸς ἔχοι, θεία τῶν ἐπιστημῶν ἐστί, κἂν εἴ τις τῶν θείων εἴη. μόνη δ' αὐτὴ τούτων ἀμφοτέρων τετύχηκεν. ὅ τε γὰρ θεὸς δοκεῖ τὸ αἴτιον πᾶσιν εἶναι, καὶ s ἀρχή τις, καὶ τὴν τοιαύτην ἢ μόνος, ἢ μάλιστ' ἂν ἔχοι ὁ θεός. ἀναγκαιότεραι t μὲν οὖν πᾶσαι αὐτῆς, ἀμείνων δ' οὐδεμία.

Δεῖ u μέντοι πως καταστῆναι τὴν κτῆσιν αὐτῆς εἰς τοὐναντίον ἡμῖν τῶν ἐξ ἀρχῆς ζητήσεων. ἄρχονται μὲν γὰρ, ὥσπερ εἴπομεν, ἀπὸ τοῦ θαυμάζειν πάντες, εἰ οὕτως ἔχει, καθάπερ x τῶν θαυμάτων ταὐτόματα.

duobus modis talis eſſe poteſt. Nam & ea maxime diuina ſcientia eſt, quam Deū maxime habere par eſt, & ſi qua eſt, quæ in rebus diuinis verſetur. Hæc autem ſola vtrumque ſibi vendicat: quippe cum Deus, & rerum omnium cauſa ac principium s quoddam eſſe videatur, & eam aut ſolus ipſe, aut maxime habeat. Ea igitur t magis neceſſaria ſunt cætera omnes: ſed tamen nulla melior.

Oportet u autem quodammodo eius ordinem contra, quam initio quærimus, conſtituere. Omnes enim, vt diximus, ab admiratione incipiunt, num ita res ſe habeat, quemadmodum x accidit in rebus quibuſdam mirandis. quæ

Theologia vndenam dicta. obiter hic probat Alexander, eam merito appellari Theologiam, quaſi ſcientiam de Deo, vt ipſe interpretatur, tametſi ab aliis dicitur Theologia, *quaſi ſcientia de diuinis rebus.*

Mos Ariſtotelicus. s *Principium quoddam eſſe videatur.* Conſueuit Ariſtoteles antequam de re quapiam ex inſtituto diſſerat, vti verbis, quæ dubitationem ſignificent, id quod hoc loco facit, quia diſputatio de hac re in librum 12. differtur.

Huius ſcientiæ vtilitas. t *Ea igitur magis neceſſaria ſunt cætera, Ad vitæ nimirum conſeruationem & ciuile regimen*, vt exponit Albert. Nam ad vitæ perfectionem non dubium eſt, quin hæc ſit magis neceſſaria, quam aliæ complures.

u *Oportet autem.* Hæc eſt quarta atque extrema præfationis pars, in qua Ariſtoteles tradit ſcopum ſiue terminum, in quem dirigenda eſt intentio eius, qui huic diſciplinæ dat operam. Ait igitur, terminum in quem tendit Metaphyſicæ inquiſitio, *oportere eſſe contrarium ei, à quo incipit.* *Huius ſcientiæ ſcopus.* Nam cum hæc ſcientia non ſit hominibus congenita, vt ſubſtantiis ſeparatis, ſed quodam motu ac diſcurſu intellectus acquiratur, in omni autem motu *terminus ad quem*, ſit contrarius *termino à quo*, neceſſe eſt, vt omnis Philoſophorum inquiſitio, quæ incipit ab ignoratione cauſarum, ex qua naſcitur admiratio effectorum, terminetur ad cauſarum notitiam, ex qua naſcatur admiratio eorum, quæ effectibus opponuntur: verbi gratia, miratur quis, cur *Conuerſio Solis, cum attigerit aliquod ſolſtitiū cur fiat.* ſol attingens ſolſtitium boreale continuo reuertatur ad Auſtrum, & attingens auſtrale, mox reuertatur ad Boream. Verum cum nouerit cauſam eſſe, quia iis punctis finitur circulus Zodiaci, in quo Sol mouetur, nihil magis mirabitur, quam ſi quis dicat, non eſſe, cur Sol ex iis punctis reuertatur. Prætereaa miratur quis, cur diameter quadrati non ſit commenſurabilis lateri, hoc eſt, cur nulla reperiatur menſura diametri, quæ illi cum menſura lateris communis ſit, vt dicunt Geometræ, præſertim cum non detur minima linea, ſed omnes, quotquot ſunt, parte aliqua ſua menſurari poſſint, quo pacto omnis numerus menſuratur vnitate. Verum cum Geometrarum demonſtratione intellexerit cauſam eius rei eſſe, quia proportio quadrati, quod fit ex Diametro, ad quadratum, quod fit ex latere, non eſt, vt proportio numeri ad numerum, quo pacto duntaxat commenſurari poſſint, ſed vt proportio numeri ad vnitatem, quæ cum menſuram non habeat, cum nulla re communem menſuram habere poteſt, potius mirabitur, ſi quis ſibi perſuaſerit, diametrum & latus quadrati eſſe commenſurabilia inter ſe. Aliter ſic: Si quis miretur, cur diameter quadrati non commenſuretur lateri, & omnino quæuis linea cuiuis lineæ, tum demum mirari deſinet, cum intellexerit, non dari minimum in partibus lineæ, vt datur in partibus numeri: hac enim ratione duntaxat neceſſe eſſet concedere omnes lineas eſſe commenſurabiles inter ſeſe, quemadmodum omnes numeri ſunt inter ſe commenſurabiles. Cum ergo Metaphyſica indagatio incipiat ab ignoratione cauſarum totius entis, ex qua admiratio maximorum effectorum naſcitur, efficitur, vt tum demum finienda ſit, cum cognitis primis cauſis ac principiis totius vniuerſi, illud è contrario Metaphyſicus miratur, ſi quis *A qua ignoratione incipiat philoſophicus diſcurſus.* ſibi perſuadeat oppoſita effectorum, quæ ante mirabatur. Aduerte autem ignorationem, à qua incipit diſcurſus Philoſophicus, non eſſe ignorationem puræ priuationis, ſed quodammodo inchoatæ formæ. Qui enim nouit effectum, quodammodo incipit cauſam cognoſcere, alioqui non illam quæreret, nec inuentam, vt cauſam cognoſceret: vt ſupra dictum eſt.

x *Quemadmodum accidit.* Beſſario eundem ſenſum exprimit hoc pacto, *Sicut de præſtigioſis quæ per*

ταὐτόματα τοῖς μήπω τεθεωρηκόσι τὴν αἰτίαν, ἢ περὶ τὰς τοῦ ἡλίου τροπάς, ἢ τὴν τῆς διαμέτρου ἀσυμμετρίαν. θαυμαστὸν γὰρ εἶναι δοκεῖ πᾶσιν, εἴ τι τῷ ἐλαχίστῳ μὴ μετρεῖται. δεῖ δὲ εἰς τοὐναντίον καὶ τὸ ἄμεινον, (κατὰ τὴν y παροιμίαν) ἀποτελευτῆσαι, καθάπερ καὶ ἐν τούτοις, ὅταν μάθωσιν· οὐδὲν γὰρ ἂν θαυμάσειεν οὕτως ἀνὴρ γεωμετρικός, ὡς εἰ γένοιτο ἡ διάμετρος μετρητή. τίς z μὲν οὖν ἡ φύσις τῆς ζητουμένης ἐπιστήμης, εἴρηται, καὶ τίς ὁ σκοπός, οὗ δεῖ τυγχάνειν τὴν ζήτησιν, καὶ τὴν ὅλην μέθοδον.

quæ per ſe mouentur. Cauſa nondum perſpecta, aut in ſolſtitijs, aut in diametri incommenſurabilitate. Mirum enim videtur omnibus, ſi quid eorum, quæ minima non ſunt, menſuram non admittat. Sed opus eſt in contrarium, atque (vt y prouerbio dicitur) in id, quod melius eſt, deſinere, quemadmodum & in ijs, quæ dicta ſunt, cum quiſque didicerint. Nihil enim tam mirabitur vir Geometra, quam ſi diameter fiat commenſurabilis. Quænam z igitur natura ſit, eius ſcientiæ, quam quærimus, quæque ſit res propoſita, quam diſputatio hæc, totaq; tractatio aſſequi debet, haſtenus dictum eſt.

quæ per ſe ipſa mouentur, quem locum ſic exponit Alexander: *Admirabilia eſſe dicit pegmata, quæ per ſe ac ſponte moueri videntur, dum à rerum admirandarum artificibus oſtentantur.* Crediderim exemplum hoc ideo in rebus arte factis allatum eſſe ab Ariſtotele, vt naturale & Mathematicum, quæ propoſita ſunt, facilius intelligerentur. Nam, vt is, qui miratur ligneos homunculos depugnantes, aut ſaltantes detectis præſtigiatorum machinis nihil iam effecta illa miratur, ſed potius eos, quibus illa mirabilia videntur, ſic in propoſitis exemplis ſeſe res habet. Ita verba illa: *Per ſe mouentur*, idem valent, ac per ſe ipſa moueri videntur, nempe iudicio ſpectatorum.

Aliorum interpretatio.

Mirabilis ſtella, ſeu vera, ſeu earum quæ crinita dicuntur.

Alij tamen intelligunt hoc loco nomine ταυτομάτων ea, quæ caſu aut eueniunt, aut euenire videntur (quæ eſt prima huius verbi ſignificatio) cuius generis præcipue ſunt ea, quæ præter communem ordinem contingunt, vt nouus illæ cometes, ſiue ſtella, vt quidam putant, quæ anno Domini milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſecundo, ſub initium Nouembris in Caſſiopea viſa eſt, nec ante menſem Februarium anni milleſimi quingenteſimi ſeptuageſimi quarti, aut omnino euanuit aut ſe prorſus oculis mortalium ſubtraxit, mirabile ſane oſtentum, quodque & ratione ſitus & loci ad aſpectum relati, & æquabilitatis motus, & figuræ, & fulgoris, & diuturnitatis, multorum adhuc vexat ingenia: cum interim nondum conſtet, quid de eius natura dicendum ſit.

Poſteriora meliora.

y *Vt prouerbio dicitur.* Alludere videtur ad prouerbium illud, *Secundis melioribus*, vt ait Alexander, ſeu, vt alij loquuntur: *Poſterioribus melioribus*, quo ſignificantur ea, quæ prima experientia bene ſuccedunt: ſecunda nonnunquam corrigi & emendari. Eodem vtitur Plato quarto de legibus: *Quare iterum*, inquit, *vt ludentes aiunt, meliore à principio ſecunda reſumamus.* & Cicero *Philip.* 11. *Poſteriores cogitationes, vt aiunt, ſapientiores eſſe ſolent.*

Hoc loco verbum ἀποτελευτῆσαι, non potuit vnico reddi melius, quam *Deſinendi*, verbo, tametſi ne hoc quidem plane vim Græci aſſequitur. Pluribus dici poſſet: *Re confecta ſiue abſoluta deſinere*, verti que poſſet, *Rem abſoluere, aut perficere.* Niſi obſtaret præpoſitio, in qua hoc loco motum & progreſſum quendam ſignificat. Itaque dicimus, *in id, quod melius eſt deſinere*, eadem pene ſignificatione, qua Poeta *Horat. in arte Poet.* ſcribit, *Deſinat in piſcem, &c.*

Tertius præfationis ſumma.

z *Quænam igitur natura ſit eius ſcientiæ.* Colligit in ſummam, quæ in hac præfatione dixerat. Cum autem quatuor in ea explicata ſint, ideo forſitan Ariſtoteles in hoc epilogo non meminit primi, quia breuiter, & inſinuationis more illud tranſegit. Tertium vero, quod in tradenda dignitate huius ſcientiæ poſitum erat, ad ſecundum reuocari poteſt, ſiquidem tota dignitas huius artis ex eo naſcitur: quod verſetur in primarum cauſarum & principiorum conſideratione.

Digitized by Google

Pertineatne ad Metaphyſicum naturarum omnium quidditatumve diſtincta cognitio.

QVÆST. I.

Argumenta pro parte affirmatiua.

SECTIO I.

Metaphyſicū omnia ratione aliqua intelligere.

NOn vocauimus in dubium, pertineatne ad Metaphyſicum res omnes ratione aliqua intelligere, quia id certius eſt, quam vt de eo diſputari debeat, agit enim de ente, quatenus ens eſt, quare aliquo etiam modo de omnibus entibus. Sed quæſitum eſt, vtrum intelligat omnium entium naturas, ſiue eſſentias ſub propriis & diſtinctis conceptibus, quod etſi Ariſtoteles negat, cum ait, *Primum exiſtimamus ſapientem maxime ſcire omnia, non ita tamen, vt ea ſingulatim ſcientia teneat*: his tamen argumentis abunde videtur probari.

Quid de hac re ſenſerit Ariſtoteles.

1\. Primum, quia ſi Metaphyſicus non aliter cognoſceret omnes rerum naturas, niſi ſub quibuſdam conceptibus generalibus, vt entis, ſubſtantiæ, accidentis, & ſimilium, imperfectius haud dubie intelligeret ea, quæ ad ſe pertinent, quam cæteri artifices ea, de quibus agunt: ſiquidem alii intelligunt ſua propriis & peculiaribus cuiuſque rei conceptibus. At cognitio, quam Metaphyſicus habet de rebus, eſt perfectior & accuratior, quā cæterorum, vt patet ex tertia conditione ſapientis in hoc cap. poſita.

2\. Secundo, quia tam late patet ſubiectum Metaphyſicæ, quam obiectum intellectus, vtrumque enim eſt ens, qua ratione eſt ens. Intellectus autem intelligit omne ens ſpeciatim & diſtincte: non eſt igitur negandum cognoſcere Metaphyſicum diſtincte omnium rerum naturas. Id quod ex eo etiam confirmatur, quia ita ſe habet ſcientia ad ſubiectum, vt potentia ad obiectum, potentia autem non ſolum verſatur circa obiectum in genere, ſed etiam ſecundum ſpeciem, vt viſus non tantum circa colorem, ſed vt etiam circa album, nigrum, & alios ſpeciales colores.

3\. Tertio, quia vt de rebus naturalibus potiſſimum loquamur, ſi qua eſſet ratio, ob quam earum diſtincta cognitio huic ſcientiæ negaretur, ea eſſet maxime, quia res naturales non poſſunt concipi abſque mo-

A bilitate, quæ eſt ratio formalis, ſub qua à naturali Philoſopho conſiderantur (hac enim maxime ratione vtuntur negatiuæ partis auctores) atqui res naturales poſſunt conſiderari ſine mobilitate, cum mobilitas ſit propria affectio ſiue paſſio rerum naturalium, atque ideirco poſterior, tum natura, tum etiam cognitione, quam rerum naturalium eſſentiæ, ergo non eſt neganda huic ſcientiæ diſtincta cognitio rerum naturalium.

B Quarto, quia intellectus per habitum alicuius ſcientiæ demonſtrat hominem diſtingui à magnitudine Mathematica, non poteſt autem id facere per habitum vllius ſcientiæ particularis (ſiquidem homo pertinet ad Philoſophiam naturalem, magnitudo autem Mathematicam ad Geometriam, cum tamen ſcientia, quæ id demonſtrat, vtrumque concluſionis extremum diſtincte cognoſcere C debeat) ergo per habitum alicuius generalis ſcientiæ id demonſtrat, quæ ſane nulla eſſe poteſt, niſi Metaphyſica. Quod ſi Metaphyſica diſtincte intelligit hominis ac magnitudinis Mathematicæ naturas, non eſt cur negetur ſpeciatim, ac diſtincte intelligere cæterarum rerum eſſentias. 4.

Quinto, quia Ariſt. adeo ſibi videtur perſuadere omnes rerum eſſentias, ad diſtinctam Metaphyſici conſiderationem pertine- D re, vt eam 4. lib. c. 2. text. 5. vſque ad indiuidua materialia extendat, *Ipſius*, inquit, *Philoſophi* (hoc eſt, Metaphyſici) *eſt, poſſe de omnibus contemplari: Deinde adiungit, Nam ſi non ad Philoſophum id ipſum pertineat, quis nam erit quaſo, qui conſiderabit, num idem ſit Socrates & Socrates ſedens?* 5.

Sexto, quia Metaphyſica differit de quacunque re propoſita, quæ in re ſæpe illam æquat Ariſtoteles (loco proxime citato & alibi) E Dialecticæ, niſi quod Dialectica ex probabilibus, Metaphyſica ex neceſſariis agit, cum igitur omnes diſputationes, quibus res tractantur neceſſariis argumentis, ſint demonſtratiuæ, demonſtrationes autem procedant ex definitionibus rerum, de quibus agitur, definitionibus vero diſtinctæ explicentur eſſentiæ eorum, quæ definiuntur, efficitur, vt Metaphyſicus diſtincte intelligat omnes rerum naturas & eſſentias. 6.

F Poſtremo, non eſt negandum ſcientiæ ſuperiori comparatione inferioris; quod conceditur potentiæ ſuperiori reſpectu inferioris, potentia autem ſuperior cognoſcit omnia, quæ cognoſcuntur ab inferiori, & aliquid vltra, quo pacto ſe habet phantaſia reſpectu viſus, & intellectus reſpectu phantaſiæ, ergo quicquid cognoſcunt ſcientiæ particulares, 7.

lates, cognoſcit etiam Metaphyſica, & aliquid vltra: quare cum ſcientiæ particulares intelligant quidditates rerum ſpeciales, efficitur, vt eaſdem intelligat Metaphyſica.

Approbatio negatiua partis.

SECTIO II.

Diſtinctam naturarum omnium cognitionem nō pertinere ad Metaphyſicū probatur.

Dicendum eſt tamen negatiuam partem huius quæſtionis, quam Ariſt. amplexus eſt, veram eſſe, atque approbandam, id quod nonnullis concluſionibus explicandum eſt.

Prima concluſio, quæ directo quæſtioni reſpondet huiuſmodi ſit, *Non pertinere ad Metaphyſicum, diſtinctam naturarum omnium cognitionem.* Hæc concluſio probatur primum

1\. *De quibus Metaphyſici differant.*

ex iis, quæ de hac ſcientia ſcripta reperiuntur. nec enim videmus Metaphyſicos in ſuis libris perſequi naturas rerum materialium ſpeciatim, veluti animalium, plantarum & ſimiliū, vt fieri ſolet apud Phyſicos, & alios artifices, ſed totum huius ſcientiæ negotium conſumere in explicanda natura entis, ſubſtantiæ, accidentis, & aliorum omnium attributorum cauſarumque, & proprietatum generalium, niſi quod deſcenditur ad explicandam naturam primæ cauſæ, & aliarum ſubſtantiarum corporis expertium. Ex his autem non habetur diſtincta cognitio naturarum omnium.

2\. *Ratio formalis ſubiecti huius ſcientiæ.*

Deinde probatur ex ratione formali, ſub qua ſubiectum huius ſcientiæ diſtinguitur à ſubiectis aliarum. Diſtinguitur enim quatenus non includit vllam materiam in ſuo conceptu. Vnde cum multæ ſint ſpecies rerum, in quarum conceptu includitur materia, neceſſario dicendum eſt eas non cognoſci ſpeciatim a Metaphyſico, ac multo etiam minus diſtincte. Nullus enim artifex cognoſcit ea quæ ſub rationem formalem ſui ſubiecti non cadunt: quemadmodum nulla potentia attingit rem, quæ non induit rationem formalem ſui obiecti.

3\. Tertio probatur ex ſcientiarum multitudine Nam ſi Metaphyſicus cognoſceret ſpeciatim, ac diſtincte omnes rerum naturas, ſuperuacaneæ forent reliquæ omnes ſcientiæ, hoc autem eſt contra omnium Philoſophorum ſententiam (ponitur enim ab omnibus diſtinctio ſcientiarum, quemadmodum & virtutū, vt alia circa hanc materiam, alia circa illam verſetur) non intelligit ergo diſtincte Metaphyſicus omnium rerum eſſentias.

Obiectionis dilutio.

Nec occurras, ſcientias ſolere diſtingui inter ſe, non tam vt diuerſas, quam vt partes vnius, hoc eſt, Metaphyſicæ. Nam præterquam quod non idem dices de virtutibus, in quibus tamen par eſt ratio (vt nimirum omnes ſint partes vnius virtutis) neceſſario cogeris dicere aliquid eſſe proprium eius partis, quam nos Metaphyſicam vocamus, neque enim cæteræ partes de eiſdem agunt. Quod ſi dederis, nihil aliud volumus: id enim nihil erit aliud, quam vt conſideret rerum immaterialium & communium prædicatorum eſſentias, & relinquat cæteras ſpeciales, ex quo fit, vt ea pars non cognoſcat omnes rerum naturas, quod nos contendimus oſtendere de Metaphyſica, vt de ſcientia quadam per ſe.

4\. *Vltimo loco fuiſſe inuentam Metaphyſicam.*

Poſtremo probatur concluſio ex inuentione Metaphyſicæ. Etenim antequam ea eſſet inuenta, iam aliæ ſcientiæ in particularibus quibuſdam naturis cognoſcendis verſabantur: non eſt igitur inuenta Metaphyſica, vt omnes rerum eſſentias ſpeciatim intelligeret, ſed eas tantum, ad quarum intelligentiam cæterarum facultas non ſatis erat.

Occurritur reſponſioni.

Reſpondebit fortaſſe aliquis, nunquam ante Metaphyſicæ inuentionem cognitam fuiſſe vllius rei eſſentiam, proinde diſtinctam naturarum cognitionem propriam eſſe Metaphyſicæ. Sed quid? nunquid non eſſent hoc pacto ſuperuacaneæ cæteræ ſcientiæ, vt paulo ante dicebatur? Negant nonnulli conſequentiam, quod credant ſolum Metaphyſicum rerum eſſentias conſiderare, cæteros autem artifices demonſtrare earum proprietates, id quod Ariſtoteles plane videtur docere initio libri 6. cap. 1. text 1. cum ait, *à nulla alia ſcientia conſiderari quod quid eſt rerum* (hoc eſt, eſſentias earum) *ſed eo partim facto diuidendo per ſenſum, partim ſuppoſitione ſumpta ea, quæ per ſe ſuis ſubiectis conueniunt, aut accuratius, aut leuius à cæteris demonſtrari.*

Alia reſponſio.

Refutatio.

Eorum tamen ſententia non eſt audienda. Nam ſi Metaphyſicus cognoſceret diſtincte omnes rerum eſſentias, non dubium eſt, quin ſolus ipſe poſſet demonſtrare omnes rerum proprietates.

Alia reſponſio.

Sunt qui reſpondeant dicentes; proprietates rerum aliter demonſtrari à Metaphyſico; aliter ab iis artificibus, ad quos ipſæ res proprie pertinent: à Metaphyſico enim demonſtrantur per principia communia, à propriis autem artificibus, per principia propria. Nec eſſe incommodum alio, atque alio medio eandem concluſionem demonſtrari a diuerſis artificibus: ſic enim demonſtrant Phyſicus & Mathematicus, terram eſſe rotundam: hic ex rotunditate vmbræ, quæ fit in luna obiectu terræ: ille ex æquali motu grauium ad centrum.

Refutatio.

Sed nec huiuſmodi reſponſio ſatisfacit. Nam præterquam quod ad demonſtrandas proprietates non ſatis ſunt principia communia, ſed neceſſe eſt, vt propria adhibeantur, illud profecto negari nullo modo poteſt, cum definitiones, quibus eſſentiæ declarantur, ſint propria demonſtrationum principia, fore, vt ſi Metaphyſicus omnium rerum eſſentias diſtincte cognoſcat, poſſit ex propriis etiam principiis omnium rerum proprietates demonſtrare, quo fit, vt cæteræ ſcientiæ ſint omino ſuperuacaneæ. Locus vero adductus ex libr. 6. ſic intelligendus eſt, nullam aliam ſcientiam agere de eſſentia, vt eſſentia eſt, quemadmodum nulla alia diſſerit de ente, vt ens eſt, ſed vnamquamque artem declaratis vtcunque eſſentiis rerum, de quibus agit, (neque enim eſſentiæ, quatenus eſſentiæ ſunt demonſtrari poſſunt, vt ex 2. Poſt. capite tertio & ſequenti, perſpicuum eſt) per eas demonſtrare accidentia, quæ per ſe rebus conueniunt. Quibus ſane verbis non negat Ariſtoteles particulares ſcientias cognoſcere eſſentias rerum, de quibus aliquid demonſtrãt: ſed potius id plane concedit, cum nemo poſſit demonſtrare proprietates per definitiones ſubiectorum, quin ſubiectorum eſſentias diſtincte intelligat.

Explicetur Ariſt. locus.

Metaphyſicus vt particularis quidam artifex res omnis materiæ expertes diſtincte intelligit.

Secunda concluſio, *Omnes ac ſolas eſſentias, quæ in ſuis conceptibus nullam includunt materiam, diſtincte intelligi à Metaphyſico, quatenus eſt peculiaris quidam artifex.* Quæ concluſio præterquam quod inductione ſatis liquet, hac vna ratione aperte confirmatur. Quia ea omnia, ac ſola diſtincte intelliguntur ab vnoquoque artifice, quibus accommodatur ratio formalis, ſub qua eius ſubiectum à ſubiectis aliarum ſcientiarum diſtinguitur: ratio autem formalis ſub qua ſubiectum Metaphyſicę diſtinguitur à ſubiectis aliarum ſcientiarum, eſt, eſſe abſtractum ab omni materia, ſi non re ipſa, ſaltem ratione, & conſideratione. Cur autem in concluſione dixerim: *Quatenus eſt particularis quidam artifex*, ex tertia concluſione patebit.

Quæ ſit formalis ratio ſubiecti Metaphyſicæ.

Interim ex hac cõcluſione perſpicuum eſt, entia, quæ re ipſa ſunt immaterialia, vt ſubſtantiæ ſeparatæ intelligi diſtincte à Metaphyſico ſecundum omnes conceptus, tam generales, quam ſpeciales: quæ autem ſunt re ipſa materialia, vt entia naturalia, non intelligi diſtincte a Metaphyſico, quoad conceptus generales, quibus cum immaterialibus conueniunt, vt quoad conceptum entis, ſubſtantiæ & ſimilium. Metaphyſicus enim non intelligit diſtincte, niſi abſtracta ab omni materia: ergo quo pacto entia ſunt abſtracta ab omni materia, ſic etiam ab illo diſtincte intel-A ligentur, at immaterialia ſunt abſtracta non ſolum ſecundum conceptus generales, ſed etiam ſpeciales, materialia autem ſecundum quoſdam generales duntaxat: ergo illa quoad omnes, hæc quoad communes vtriuſque tantum diſtincte intelliguntur à Metaphyſico, quatenus eſt particularis artifex.

Obiectionis ſolutio. Diſcrimen inter noſtrã & abſolute ſumptã Metaphyſicam.

Quod ſi quis contra hanc concluſionem obiiciat, ſubſtantias ſeparatas non poſſe a nobis quidditatiue cognoſci in hac vita, vt libro B ſecũdo patebit, ergo earum eſſentias non intelligi diſtincte à Metaphyſico, occurrendum eſt, aliud eſſe loqui de Metaphyſica abſolute, aliud quatenus in hac vita haberi poteſt. Quamuis ergo ſubſtantiarum ſeparatarum eſſentiæ non poſſint a nobis diſtincte intelligi in hac vita, poſſunt tamen à Metaphyſico, ſiue ſapiente. Poſſumus tamen nos etiam, dum in hac vita ſumus, ſubſtantias ſeparatas, atque adeo Deum Opt. Max. intelligere propriis cõ-C ceptibus, quique aliis rebus accommodari non poſſint; quo pacto concipimus Deum conceptu entis infiniti, actus puri, ſummi boni & ſimilibus.

Quam late pateat cognitio Metaphyſici, vt communis artifex eſt.

Tertia concluſio ſit. *Metaphyſicum, quatenus eſt communis artifex, cæteriſque artificibus præſidet, multa non ſolum poſſe, ſed etiam debere intelligere, quæ in ſuis conceptibus materiam includunt.*

Quam concluſionem vt intelligas, aduer-D te inter omnes artifices ſolum Metaphyſicũ, & Dialecticum hoc ſibi vendicare, vt non ſolum ſint particulares artifices, ſed etiam communes. Sunt enim particulares, quatenus circa propriam, peculiaremque ſibi materiam verſantur, quemadmodum cæteris: communes vero quatenus modo aliquo poſſunt de rebus omnibus diſſerere, quod aliis artificibus non eſt conceſſum. Poteſt enim Dialecticus id præſtare ex probabi-E libus, propter facultatem, quam habet vtramque in partem diſſerendi: Metaphyſicus autem ex neceſſariis, ex primis inquam cauſis, ac principiis quorum tractatio ipſi eſt propria, & peculiaris. Qua ratione Ariſtoteles primo Poſter. capite ſeptimo textu vigeſimotertio vocat *Metaphyſicam omnium ſcientiarum dominam, Dialecticam* vero primo Phyſicorum capite ſecundo textu octauo *communem omnium facultatem*, quia vt ex probabilibus diſ-F ſerit, ita poſſit vtramque in partem de quauis re propoſita diſputare: hinc patet, etſi Dialecticus, quemadmodum & Metaphyſicus, dici poteſt communis artifex, ſolum tamen Metaphyſicum præſidere cæteris artificibus, cum demonſtratiue in rebus aliarum omnium ſcientiarum verſari non ſolum poſſit, ſed etiam debeat neceſſario, quæ eſt ipſa

Quo pacto Metaphyſicus & Dialecticus de omnibus reb. differant.

Cur ſolus Metaphyſicus cæteris artificibus præſit.

Cur ſolus Metaphyſicus cæteris ſcientiis ſubiecta diſtribuat.

ipſa concluſio à nobis iam probanda.

Quod igitur ea ſit vera, his argumentis oſtenditur. Aliquis artifex præſcribere debet vnicuique ſcientiæ proprium ac peculiare ſubiectum, is autem nullus alius eſſe poteſt, niſi Metaphyſicus: tum quia ſolus ipſe eſt ſapiens ſimpliciter, tum quia ſolus verſatur circa ea, ex quorum diuiſione diſtinctio ſubiectorum colligitur (quod etiam Ariſtoteles facit ſexto libro, vt ſubiectum Metaphyſicæ à ſubiectis aliarum ſcientiarum diſtinguat) ſubiectum autem naturalis Philoſophiæ includit materiam ſenſibilem, Mathematicæ autem, materiam intelligibilem: ergo Metaphyſicus, quatenus cæteris artificibus præſidet, non ſolum verſari poteſt, ſed etiam debet circa res, quæ in ſuis rationibus materiam includunt.

Cur definitiones ſubiectorum à cæteris artificibus colligi nequeant.

Præterea ſubiecta aliarum ſcientiarum intelliguntur diſtincte à propriis earum ſcientiarum artificibus, vt patet, ſiquidem illi per definitiones ſuorum ſubiectorum demonſtrant proprias illorum affectiones: ergo eorum ſubiectorum definitiones ab aliquo artifice colliguntur: non poſſunt autem colligi a propriis illarum artificibus, quia illi non poſſunt aſcendere ſupra ſubiecta ſuarum ſcientiarum, vt per diuiſionem ſuperiorum generum eorum definitiones nanciſcantur. Neque vero à Dialectico, niſi veriſimiliter. ergo ſolus Metaphyſicus eſt, qui vt communis artifex per diuiſiones ſuperiorum generum eorum definitiones certo colligere non ſolum poſſit, ſed etiam debeat, quo fit vt neceſſario eorum eſſentias diſtincte intelligat, etiam ſi illa in ſuis rationibus materiam includant.

Metaphyſica reliquarum ſcientiarum iudex, Dialectica miniſtra.

Ad hæc, cum particulares ſcientiæ de propriis quaſi finibus, & omnino de re quauis inter ſe contendunt, ad ſuperiorem aliquam ſcientiam tanquam ad iudicem deferenda eſt diſceptatio: nulla autem ex humanis eſt ſuperior, & quæ iudex eſſe poſſit earum cauſarum, niſi Metaphyſica, ſiquidem Dialectica, quatenus eſt communis facultas potius miniſtræ munus gerit, quam præſidis: ad Metaphyſicam igitur deferendæ ſunt earum controuerſiæ, vt dirimantur: iudex autem non poteſt controuerſiam dirimere, niſi probe intelligat res, de quibus eſt diſceptatio: neceſſe igitur eſt, vt Metaphyſica intelligat ea de quibus ſcientiæ particulares inter ſe contendunt, atque adeo res materiæ participes. Simili argumento probat Ariſtoteles tertio libro de Anima, capite ſecundo vel libro 2 textu 145. & 146. *ſenſum communem percipere ſenſibilia omnia exteriorum ſenſuum: quippe ad quem pertineat iudicare de eorum diſcri-* A *mine, quod nullus ſenſus exterior facere poteſt.*

Poſtremo, Metaphyſicus, vt eſt communis artifex, debet cognoſcere perfecte potentiam paſſiuam, alioqui non noſſet primum eius ſignificatum, neque inter omnia potentiarum genera poſſet diſcrimen conſtituere: at primum, præcipuumque potentiæ paſſiuæ ſignificatum, eſt pura potentia, quemadmodum id, quod præcipue ſignificatur nomine actus, eſt actus purus: cognoſcere igitur de- B bet Metaphyſicus, vt communis artifex, puram potentiam, ſeu (quod idem eſt) materiam ipſam, nedum ea, quæ materiam includunt.

Obiectio 1.

Sed contra hanc concluſionem ſic licet obiicere: Nihil intelligitur diſtincte ab artifice, niſi cui accommodatur ratio formalis, ſub qua ſubiectum propriæ artis à ſubiectis aliarum diſtinguitur, vt paulo ante dictum eſt; C ratio autem formalis ſubiecti Metaphyſicæ non poteſt ſubiectis aliarum ſcientiarum accommodari, non poſſunt igitur illa diſtincte cognoſci à Metaphyſico.

2. Præterea, ſi illa diſtincte cognoſcerentur à Metaphyſico, pari ratione poſſent ab eo diſtincte cognoſci omnia, quæ ſub illis continentur: nec enim plus hoc repugnat, quam illud: at iam probatum eſt, non omnia diſtincte à Metaphyſico intelligi.

3. Poſtremo, ad inueſtiganda, & diſtinguen- D da ſubiecta cæterarum ſcientiarum, earumque controuerſias dirimendas ſatis eſt ipſa facultas intellectus, ergo non opus eſt ad eam rem, vt Metaphyſicus tranſiliat fines ſui ſubiecti, & in tractandis rebus materialibus aliarum ſcientiarum officium vſurpet: præſertim cum conſtitutio ſubiecti Metaphyſicæ, et ſi quæ ſunt controuerſiæ; quæ inter eam & particulares ſcientias oriantur, neceſſario ad facultatem intellectus, quæ omnibus humanis E ſcientiis præeſt, deferri debeant: cum non ſit æquum, vt vlla ſcientia ſuum ſubiectum conſtituat, & quæ cum alia contendit, in propria cauſa ſit iudex.

Diluitur 1.

Non eſt tamen propter hæc à propoſita concluſione recedendum, ſed potius occurrendum primæ obiectioni, pronunciatum quod aſſumitur, cum ſola moderatione ſecundæ concluſionis concedendum eſſe: nempe ſi intelligatur de artifice, quatenus eſt par- F ticularis artifex, non communis.

Diluitur 2.

Ad ſecundum dicendum eſt, non eſſe parem rationem. Conſtituto enim ſubiecto vniuſcuiuſque ſcientiæ à Metaphyſico, ac tradito proprio artifici, nihil eſt, cur Metaphyſicus amplius circa illud verſari debeat, ſiue demonſtrando, ſiue diuidendo, & partium ſubiectarum definitiones colligendo, cum hæc

omnia

Digitized by Google

omnia prorſus artifex præſtare poſſit.

Diluitur 3.

Ad tertiam dicendum eſt facultatem intellectus poſſe ex ſe, & ſine habitu efficere, quicquid efficit inſtructa habitibus ſcientiarum, cum ipſi habitus gignantur per actus ſimiles iis, ad quos exercendos ſunt idonei, non tamen æque facile, atque poſtquam habitum ſciendi comparauit. Hinc fit, vt quicquid facile fit ab homine intellectus opera, id totum alicus ſcientiæ tribuendum ſit, & (quod hinc ſequitur) facilis ac perfecta conſtitutio, & defenſio particularium ſcientiarum, controuerſiarumque quæ inter eas oriuntur, compoſitio. Ita patet ſolutio argumenti.

Quid habitus intellectus cōferat.

Metaphyſicā ſibi ſubiectū conſtituere.

De confirmatione maior eſt dubitatio, eo quod iniuſtum videatur, vt hæc ſcientia ſibi proprium ſubiectum, ſuæque quaſi regionis fines præſcribat, & ſuis in cauſis ſit index. Dicendum eſt tamen, id non eſſe iniuſtum, cum prima Philoſophia non habeat in artibus humanis ſuperiorem. Dialectica enim, vt iam dictum eſt, etſi eſt altera communis ars, non habet tamen hac ratione firmum & irrefragabile iudicium, vt in eo primæ Philoſophiæ ſtandum ſit. Quo fit, vt ipſa tandem ſibi debeat eſſe lex: quod idem accidit in eo, qui in republica ſupremam habet poteſtatem.

Obiectio.

Quod ſi quis vrgeat fieri non poſſe, vt ipſa ſibi conſtituat ſubiectum, cum, antequā ſubiectum habeat, ſcientia non ſit: occurrendū eſt, ſemper Metaphyſicam habere ſubiectum, circa quod verſari poſſit, cum ex natura ſua ſibi proprium vendicet: ſed tamen illud, nec ſemper, nec ab omnibus cognoſci. Quapropter intellectus opera exquiri oportere, & poſtquam quæſitum eſt & inuentum, atq; habitu firmæ cognitionis perſpectum, eam cognitionem, quoniam ab habitu proficiſcitur, habitui ipſius Metaphyſicæ tribuendam.

Dilutio.

Diſſoluuntur Argumenta initio propoſita.

Sectio III.

AD primum igitur argumentum, quo pars affirmatiua quæſtionis concludi videbatur, dicendum eſt, falſum eſſe id, quod in maiori propoſitione ſupponitur, eos qui negatiuam partem tuentur, exiſtimare Metaphyſicam non aliter agere de naturis rerum, niſi ſub conceptibus generalibus. Exiſtimant enim, quod & veriſſimum eſt, agere illud de omnibus immaterialibus ſub ſpecialibus cōceptibus, de materialibus vero, ſub generalibus, vt dictum eſt. In vtriſque autem intelligendis perfectiori modo cognoſcendi vtitur

Quo pacto res à Metaphyſico intelligantur.

A Metaphyſicus, quam cæteri artifices in iis, de quibus diſſerunt, nullus enim cæterorum artificum intelligit omnino diſtincte naturas rerum, de quibus agit, ſiquidem nullus eorum reſoluit definitiones ſuas vſq; ad ſuprema prædicata, quod tamen facit Metaphyſicus in omnibus eſſentiis rerum, quas conſiderat. Eſt etiam cognitio Metaphyſici hac ratione præſtantior, quia complectitur res omnes etiam quoad conceptus ſpecificos, ſaltem confuſe, B cum tamen aliorum cognitio nec diſtincte, nec confuſe ſe extendat ad omnia, ſed ſola ea complectatur, quæ ad certum aliquod genus rerum pertinent.

Ad ſecundum dicendum eſt, tam late patere ſubiectū Metaphyſicæ, vt res eſt, quam patet obiectum intellectus, non tamen, vt ſubiectum eſt, hoc eſt, vt cadit ſub conſiderationem Metaphyſicæ obiectum enim intellectus complectitur omnia entia ſub quauis ratione C entis, at ſubiectum Metaphyſicæ, vt ſubiectū eſt, non complectitur omnia entia, niſi quatenus abſq; omni materia concipiuntur. Nec mirum. Id enim circa quod verſatur habitus, limitatius eſſe debet, quam id, circa quod verſatur potentia, alioqui vnus tantum habitus ſufficeret vni potentiæ. Atque ex his diſſolui poteſt confirmatio argumenti. Quod enim dici ſolet ita ſe habere ſcientiam ad ſubiectū, vt potentiam ad obiectum, intelligendum eſt D de ſubiecto, & obiecto non vt res ſunt: ſed de ſubiecto vt ſubiectum eſt & de obiecto, vt obiectum eſt; hoc eſt, quatenus hoc à potentia, & illud à ſcientia attingitur. Quare quemadmodum potentia verſatur circa omnia, quæ cadunt ſub rationem formalem ſui obiecti, vt tale eſt, quantumcunque illa ſint ſpecialia ſecundum rationem rei, veluti viſus circa omnes qualitates viſibiles: ita ſcientia hæc verſatur circa omnia entia, quatenus ſine E materia intelligi poſſunt, quantumcunque ſecundum ſpeciales rationes ſumantur, cum ens, quatenus ſine materia intelligitur, tractetur à Metaphyſico.

Quam late pateat ſubiectum Metaphyſicæ.

Quam late obiectum intellectus.

Exponitur commune quoddā pronunciatum.

Ad tertium dicendum eſt, mobilitatis nomen duobus modis ſumi poſſe: vno pro conſtitutione ex primis principiis motus, quæ ſunt materia & forma, vt mobile nihil aliud ſit, quam conſtans naturis: altero, pro aptitudine ad motum, quæ eſt proprietas rerum F naturalium: vtrouis autem modo mobilitas in argumento ſumatur nihil conficitur. Nam ſi ſumatur priori modo, neganda eſt minor: ſi autem poſteriori, maior.

Duplex mobilitas.

Ad quartum dicendum eſt, intellectum diſtinguere hominem à magnitudine Mathematica per habitum Metaphyſicæ, diſtinctio enim ex ratione propria non includit materiam

Digitized by Google

riam in ſuo conceptu, cum in rebus etiam materiæ expertibus reperiatur Quocirca animaduertendum eſt, ſiue extrema concluſionis propoſitæ pertineant ad ſcientias remotas, vt homo & magnitudo Mathematica, ſiue ad propinquas, vt numerus & magnitudo, veluti ſi quis quærat, ſitne numerus a magnitudine diſtinctus: ſiue ad vnam & eandem, vt ſi quis roget, ſitne lupus ſpecie diſtinctus à cane: ſemper demonſtrationem, quæ ad eam probandam affertur, pertinere ad eam ſcientiam, ex qua ſumitur medium ad demōſtrandum: quemadmodum ſi media ſint diuerſa, & ex diuerſis ſcientiis deſumpta, demonſtrationes, quæ ex iis procedent, pertinebunt ad diuerſas ſcientias, licet concluſio ſit vna & eadem, veluti terram eſſe in medio mundi, quam Phyſicus demonſtrat ex ſumma eius grauitate. Mathematicus vero, ex eo quod vbique dimidium cœli apparet ſupra horizontem. Quare parum refert, pertineatne diſtincta cognitio extremorum ad vnam & eandem ſcientiam, an vero ad diuerſas: itemque ad eam, ex qua deſumitur probatio, an ad aliam, aut alias. Si enim non pertinuerint ad eam, ex qua ſumitur probatio, ſatis erit, ſi demonſtrator mutuetur cognitionem eorum ab aliis artificibus, in eiſque cognoſcendis illorum perſonam induat. Ad argumentum igitur, vt in forma reſpondeatur, concedenda eſt vtraque propoſitio; ſed tamen dicendum poſteriorem non recte probari. Nec enim ob id ſcientiæ particulares non poſſunt demonſtrare diſtingui hominem à magnitudine Mathematica: quia quæ diſtincte cognoſcit vnum extremum, non cognoſcit alterum (poſſet enim vna mutuo accipere ab altera cognitionem alterius) ſed quia ratio diſtinctionis non traditur ab vlla ſcientia particulari, ſed à ſola Metaphyſica.

Ad eam ſcientiam pertinere demōſtrationem, ex qua medium ad demonſtrandū ſumitur.

Ad quem pertineat demonſtratio diſtinctionis rerum.

Ad quintum dicendum eſt, ex eo loco non eſſe colligendum Ariſt. *eodem lib. cap. text. 4.* credidiſſe cognitionē omnium rerum, etiam ſingularium, ad Metaphyſicum ſpectare, cum paulo ante dixerit, contemplari ſpecies entis eſſe ſpecierum Philoſophiæ, hoc eſt, naturas rerum, quæ habent ſpecialem cognoſcibilitatis modum, ad ſpeciales philoſophiæ partes ſpectare, & ſæpiſſime (nempe 1. *Po. c. 7 text. 19. & 20. & 7. Met. cap. 15. text. 35. & alibi*) docuerit, nullam ſcientiam de ſingularibus diſſerere Senſus ergo eius loci eſt, agere de identitate & diuerſitate rerum non ad alium, quam ad Metaphyſicum pertinere, id enim ſignificant verba illa, *Quis enim quaſo erit, qui conſiderabit, ſi idem ſit Socrates & Socrates ſedens?* Ratio vero eſt, quia identitas & diuerſitas, quemadmodum in ſuperioris argumenti ſo- A lutione de diſtinctione diximus, ſunt affectiones communes rerum materialium & immaterialium, & ideo in ſuis conceptibus nullam includunt materiam, accepit autem Ariſt. Socratem, & Socratem ſedentem gratia exempli pro extremis vniuerſalibus, vel certe pro ſingularibus vage, quo etiam pacto ſcientiæ diſſerunt de ſingularibus.

Exponitur locus Ariſt.

Ad ſextum, concedendum quidem eſt Metaphyſicum hoc differre à Dialectico in diſſe- B rendo de quacunque re propoſita extra propriam materiam, quod Dialecticus diſſerat ex veriſimilibus, Metaphyſicus autem ex neceſſariis, ſiue demonſtratiue, ſed tamen addendum, demonſtrationes Metaphyſicas, cum alienæ materiæ applicantur, non inniti definitionibus rerum, de quibus diſſeritur: neque enim procedunt ex propriis particularium ſcientiarum, ſed ex communibus, quæ ſunt Metaphyſici propria.

Qua ratione differat Metaphyſicus à Dialectico.

C Ad vltimum argumentum ſunt qui dent manus, fateanturque eo vel maxime oſtendi, Metaphyſicam diſtincte intelligere omnes ſpeciales quidditates rerum, in quorum numero eſt Ægidius Romanus hoc loco, & initio librorum de poſteriori reſolutione. Dicendum eſt tamen, longe maiorem eſſe vim potentiarum, quam habituum. Omnes enim potentiæ cognitiuæ ſuperiores, quæ nimirum poſſunt cognoſcere altiora, & communiora D obiecta, poſſunt cognoſcere inferiora magiſque particularia: eo quod ad totum genus ſui obiecti propenſæ ſint, habitus autem, cum ſint propenſi ad eos tantum actus, qui ſunt ſimiles iis, ex quibus ſunt geniti, quandocunque generantur ex actibus, qui verſantur circa ſuperiora & vniuerſaliora non poſſunt eſſe idonei ad plenam cognitionem inferiorum: vnde accidit, vt ſæpe ſciamus rem in vniuerſali, quam tamen in particulari per eandem ſcien- E tiam ſcire non poſſumus. Poteſt quoque hoc modo reſponderi: Quicquid cognoſcitur à potentia inferiori, cognoſcitur etiam à ſuperiori: ſed tamen alio modo, quo pacto obiecta ſenſibilia, quæ cognoſcuntur intuitiue à ſenſibus exterioribus, non intuitiue (vt eſt quorundam ſententia) ſed abſtractiue cognoſcuntur ab interioribus. Hac igitur ratione concedi poteſt, quicquid cognoſcitur habitu particularium ſcientiarum, cognoſci habitu F Metaphyſicæ, non tamen materiali modo, ſed immateriali, hoc eſt, ſecundum prædicata, quæ materiam non includunt.

Cur maior ſit potentiarum, quam habituum vis.

Altera ſolutio argumēti.

Quod ſi quis obiiciat, intellectum non ſolum cognoſcere res vniuerſaliter, ſed etiam ſingulariter, quo pacto à ſenſibus percipiuntur, ergo & Metaphyſicam non ſolum cognoſcere res materiales in genere, ſed etiam

Obiectio.

in ſpecie, quo pacto à particularibus ſcientiis cognoſcuntur: occurrendum eſt, ſimilitudinem, quæ conceditur inter Metaphyſicam & intellectum comparatione aliarum ſcientiarum & ſenſuum, non eſſe in omnibus quærendam iam enim idem eſſent, ſed in eo poſitam eſſe, vt, quemadmodum intellectus plura intelligit, quam omnes ſenſus ſimul; ita Metaphyſica plura cognoſcat ſub conceptu aliquo, quam omnes ſcientiæ particulares ſimul iunctæ.

Dilutio.

Sintne maxime vniuerſalia cognitu difficilima.

QVÆSTIO II.

De quo genere vniuerſalium ſit ſermo, & de duplici cognitione ſiue notitia.

SECTIO I.

NOn ſumimus in hac quæſtione nomen maxime vniuerſalium, pro maxime vniuerſalibus cauſis, ſed pro maxime vniuerſalibus prædicatis: tametſi Ariſtoteles in hoc cap. de illo etiam priori genere vniuerſalium intelligi poteſt. Id quod duabus cauſis facimus, vna, quia vniuerſales cauſæ, cum res ſingulares ſint, non ſimpliciter dicuntur res vniuerſales, vt diximus in expoſitione contextus: altera, quia in cauſis maxime vniuerſalibus nulla eſt huius quæſtionis difficultas, vt eius explicandæ gratia diſputatio inſtitui debeat. Itaq; de ſolis vniuerſalibus, quæ dicuntur in prædicando, differendum eſt hoc loco.

Cur de ſolis vniuerſalibus in prædicando hic differatur.

D

Vt igitur pateat, qua in re præcipue poſita ſit huius diſputationis ambiguitas, animaduertendum eſt, duplicem eſſe cognitionem, ſiue notitiam, confuſam vnam, alteram diſtinctam. Nolumus autem hoc loco agere de ea cognitione confuſa, qua res vna dicitur cognoſci, cum illa percipitur, in qua ipſa modo aliquo continetur, quo pacto dicimus cauſam confuſe cognoſci in effectu, & viciſſim effectum in cauſa, & genus in ſpecie, & ſpeciem in genere & alia aliis modis: cui confuſæ cognitioni opponitur ea diſtincta, qua res in ſe ipſa cõcipitur, etiam ſi partium eius diſtinctio non perſpiciatur: quo pacto dicimus hominem confuſe concipi, cum animal concipitur: diſtincte autem, cum ipſe proprio conceptu apprehenditur, etiam nõ diſtincte perceptis eius partibus, ſed agimus de ea ſola cognitione, qua res in ſe ipſa cõcipitur, ſiue particulatim concipiuntur ea, quæ continet, ſiue non concipiantur.

Duplex cognitio, diſtincta & confuſa.

E

F

Cognitio igitur diſtincta ſit ea, qua totum

Diſtincta cognitio quid.

A aliquid cognoſcitur perſpectis particulatim omnibus, quæ in eo continentur: vt cum videmus totum ædificium luſtratis omnibus eius partibus, non ſolum exterioribus, ſed etiam interioribus. Confuſa vero, qua cognoſcitur non perſpectis particulatim omnibus, quæ in eo continentur, vt ſi ædificium a longe videamus. Quo loco aduerte, non opus eſſe, vt diſtincta cognitio fiat per plures conceptus poteſt enim totum aliquid, omneſq; eius partes

Confuſa cognitio quid.

B vno intuitu à nobis perſpici, ſi partes nõ multæ ſint, nec admodum inter ſe diſtent, vt ternarius columnarum parium diſtantium, aut hominum prope ſedentium. quod quemadmodum in ſenſu accidit, ita & in intellectu, magiſque in angelico, quam in humano & in hoc magis, cum eſt perſpicacior.

Cum autem totum, quo ad præſentem diſputationẽ attinet, duplex ſit: vnum eſſentiale, quod refertur ad partes eſſentiales, cum illas habet, alterum vniuerſale, quod ſemper re-

C

fertur ad partes ſubiectas: duplex quoq; erit cognitio diſtincta rei vniuerſalis, altera, vt totius eſſentialis; altera, vt totius vniuerſalis, totidemq; modis dicetur cognitio confuſa eiuſdẽ. Dixi, *Cum illas habet*, quia genera ſuma & differentiæ, non habent partes eſſentiales, & tamen dicuntur tota quædam eſſentialia, vt hoc loco totum eſſentiale ſumimus. Volum' enim vt ſumatur pro integro, ſiue perfecto in

Duplex totum.

D ſua natura: cui opponitur mutilum, ſiue imperfectum, vt 5. lib. *cap.* 16 *text.* 21. dicetur.

Cognitio diſtincta totius eſſentialis eſt, cum omnia eſſentialia illius particulatim cognoſcuntur, ſeu (quod idem eſſe volumus) cum nihil eſt eſſentiæ illius, quod particulatim non perſpiciatur: veluti cum ſpecies intelligitur cognito genere ſummo illius, & omnibus differentiis, quibus conſtat. Quanquam vero hæc explicatio pertineat ad co-

Cognitio totius eſſentialis diſtincta.

E gnitionem omnino diſtinctam, dicere tamen conſueuimus, quamlibet ſpeciem diſtincte cognoſci, cum proximum illius genus, & proxima differentia percipiuntur. Hinc colliges, naturas ſimpliciter ſimplices, vt à Scoto appellantur, eiuſmodi ſunt Deus Opt. Max. genera ſumma, & differentiæ omnes, ſiue ſpecificæ, ſiue indiuiduantes, etſi quæ ſunt alia, quæ ex diuerſis entitatibus non conſtent, poſſe hoc pacto diſtincte cognoſci, vt tota

Etiam naturas ſimpliciter ſimplices diſtincte percipi poſſe.

F quædam eſſentialia: tunc enim vt tota eſſentialia diſtincte cognoſcẽtur, cum eorum ſimplices eſſentiæ fuerint apprehenſæ. Nam qui ſimplex aliquid apprehendit, nihil eſſentiale in eo relinquit, quod particulatim non cognoſcat, id quod ex eo etiam confirmare poteris, quod attinet ad genera ſumma & differentias: quia nemo dicitur omnino diſtincte

ſpeciem,

Digitized by Google

ſpeciem cognoſcere, niſi diſtincte teneat omnia eſſentialia illius prædicata. Si ergo illa diſtincte percipienda eſt, neceſſe eſt, vt genus ſummum, & differentiæ interiectæ diſtincte cognoſcantur.

Cognitio totius eſſentialis confuſa eſt, cum ſimplices naturæ hac ratione confuſe concipi poſſunt.

Cognitio confuſa totius eſſentialis eſt, cum totum ipſum eſſentiale ſecundum ſe apprehenditur, ſed tamen ea, quę ad illius eſſentiam pertinent, non particulatim percipiuntur, veluti cum ſpecies ſecundum ſe apprehenditur, ſed tamen genus, aut differentia illius ignoratur. Hoc tamen modo non cognoſcuntur genera ſuprema nec differentiæ, nec denique naturæ vllæ ſimpliciter ſimplices, vt patet ex dictis, niſi velis eiuſmodi entia diſtincte percipi, vt tota eſſentialia: cum percipitur ens, & modus eſſendi peculiaris eorum per modum generis, & differentiæ: confuſe autem, cum ſine diſtinctione concipiuntur, tametſi ens & modus eſſendi, quo illud ad prima membra diuidentia contrahitur, longe diſſimilia ſunt generi & differentiæ, eo quod non ſint diſtinctæ entitates, vt patebit lib. 4. Atq; hunc impropr ium modum confuſe intelligendi genera ſumma, vſurpabim⁹ paulo poſt, cum genera omnia eiuſdem ſerici, vt ſunt tota eſſentialia, penes cognitionem confuſam inter ſe conferentur. Quod ſi ens vniuocũ eſſet, vt Scotus (*in 1. ſent. d. 3. q. 1. & d. 8. q. 2.*) exiſtimat, cum illud etiam ſit ſimpliciter ſimplex, hoc eſt, ex diuerſis entitatibus non conſtitutum, nec vero quicquam eo ſit ſuperius, nullo iam modo confuſe concipi poſſet, vt totum eſſentiale. Nunc autem, cum reuera ſit analogum, tum dices illud modo aliquo confuſe concipi, vt totum eſſentiale, cum eius conceptus adeo imperfectus erit, vt per illum nulla certa entitas ex iis, quæ immediate nomine entis ſignificantur, percipiatur. tum vero diſtincte, cum percipientur omnia.

Quæ ſit confuſa entis cognitio.

Quæ diſtincta.

Solus Deus habere poteſt diſtinctam cognitionem entis.

Quare ſolus Deus habere poteſt diſtinctam cognitionem entis, cum nomen entis infinitas rerum differentias immediate ſignificet, vt eodem lib. patebit. Quanquam ens completum, finitum, quod ſola prima decem genera ſignificat, diſtincte a nobis percipi poteſt.

Cognitio diſtincta totius vniuerſalis.

Cognitio diſtincta totius vniuerſalis tunc habetur, cum eius communitas, & amplitudo per omnia illius inferiora cognoſcitur, vt ſi quis intelligeret cõmunitatem animalis per omnes illius ſpecies & indiuidua. Quo loco aduerte, etſi homo poteſt viribus ſuis omnino diſtincte intelligere rem vniuerſalem, vt totum eſſentiale eſt (neq; enim eſſentialia prædicata ſunt infinita) non poſſe tamen illam diſtincte intelligere, vt eſt totum vniuerſale, nã etſi ſpecies finitæ ſint, eæ ſaltem, quæ per ſolas cauſas naturales in rerum natura eſſe poſ-

Num totum vniuerſale poſſit à nobis hoc cognitionis genere percipi.

A ſunt, indiuidua tamen ſunt infinita. Poteſt nihilominus illam intelligere diſtincte, quoad membra diuidentia immediata, ſi ſint finita, aut quoad actu exiſtentia in rerum natura, quæ nunquam infinita erunt, & omnino quoad ea quæ cadunt ſub artem, reſpuit enim ars infinitatem.

Cognitio confuſa totius vniuerſalis.

Cognitio confuſa totius vniuerſalis tunc habetur, cum illud quidem in ſe concipitur, ſed tamen eius inferiora ignorantur, veluti ſi B quis colorem cognoſcat, & ſpecies colorum non teneat.

Animaduertendum eſt autem hoc loco, etſi nulla res vniuerſalis poteſt eodem conceptu diſtincte ſimul, & confuſe cognoſci ſub eadẽ ratione totius, poſſe tamen diſtincte cognoſci vt totum eſſentiale, & confuſe, vt totum vniuerſale, aut contra confuſe, vt totum eſſentiale, & diſtincte, vt totum vniuerſale. Si quis enim animalis definitionem teneat, eiuſque C ſpecies ignoret, cognoſcet illud diſtincte, vt totum eſſentiale, & confuſe, vt totum vniuerſale, ſi autem ſpecies animalis, ſaltem immediatas, cognoſcat, & illius definitionem non teneat, cognoſcet illud diſtincte, vt totum vniuerſale & confuſe vt totum eſſentiale.

Totum eſſentiale, & vniuerſale varie appellari.

Illud etiam animaduertendum eſt totum eſſentiale appellari à pleriſq; in hac cõtrouerſia totum actuale, quia actu conſtat partibus eſſentialibus: totum autem vniuerſale totum D potentiale, quia non conſtat actu partibus ſubiectis, ſed eas continet potentia duntaxat, nec multo ſecus ad illas ſe habet, atq; materia ſe habet ad omnia, quæ ex ipſa fieri poſſunt. Vocant quoque eidem cognitionem totius actualis, notitiam actualem, & totius potentialem. Tribus tamen de cauſis viſum eſt nobis abſtinendum hoc loco ab huiuſmodi vocabulis. Primum quia ſunt aliquanto obſcuriora, & minus familiaria, quam ea, quibus vſi E ſumus. Deinde, quia nomina totius actualis, & potentialis latius patent, quam totius eſſentialis, & vniuerſalis, vt perſpicuum eſt. Poſtremo, quia improprie vocari ſolet cognitio totius potentialis notitia potentialis, cum re vera ſit actualis, & exercita notitia, præſertim cum eſt diſtincta. Hæc de generib⁹ cognitionum, ſiue notitiarum, quod ad præſentem difficultatem attinet, ſint ſatis.

Abſtinendũ à nominibus totius actualis & potentialis, tribus de cauſis.

F

Quã in re præcipue poſita ſit huius quæſtionis difficultas.

SECTIO II.

CVm igitur in hac quæſtione vniuerſalia cum minus vniuerſalibus conferuntur, illud

Quorũ maxi vniuer

ſalium cum minus vniuerſalibus fiat cõparatio hoc loco.

illud in primis perſpicuum ſit, non conferri magis vniuerſalia vnius ſeriei cum minus vniuerſalibus alterius, veluti genus ſummum vnius prædicamenti cum genere ſubalterno alterius prædicamenti: aut genus ſubalternũ vnius cum ſpecie infima eiuſdem, quæ tamen eidem ſubalterno generi ſubiecta non ſit. Satis enim patet aliquando vniuerſaliora pacto eſſe aliquando minus vniuerſalibus, quod exemplis facilimum eſt intelligere. Itaque collatio, quam Ariſtoteles hoc loco facit, in iis eſt intelligenda, quorum alia ſunt ſuperiora, alia inferiora, in eadem ſerie: voco autem ſeriem rectum ordinem ſuperiorum & inferiorum. Quanquam indifferentiis etiam magis vniuerſalium, & minus vniuerſalium, etſi aliæ non ſunt aliis eſſentialiter ſubiectæ, vt libr. 7. patebit, quæſtio reductiue intelligi poteſt.

Vniuerſaliora cognitione diſtincta totius eſſentialis eſſe notiora. Diſtincta vero totius vniuerſalis minus nota.

Iam ſi quæſtio in eo ſenſu ſumatur, vt dubitetur, ſint ne magis vniuerſalia minus nota nobis cognitione diſtincta: nihil eſt in ea difficultatis: nam cum diſtincta cognitio habentis partes per partes ipſas haberi debeat, ſatis apertum eſt, ſi vniuerſalia ſumantur, vt tota eſſentialia, vniuerſaliora nobis eſſe notiora: ſi vero ſumantur, vt tota vniuerſalia, notiora eſſe minus vniuerſalia Vt enim magis vniuerſalia ſunt partes eſſentiales minus vniuerſalium, ita minus vniuerſalia ſunt partes ſubiectæ magis vniuerſalium: quo fit, vt ſi minus vniuerſalium eſſentia diſtincte intelligenda eſt, neceſſe ſit illam per diſtinctam magis vniuerſalium cognitionem comparare, contraq; ſi magis vniuerſalium ambitus percipiendus eſt, opus ſit illum per diſtinctam minus vniuerſalium explicationem patefacere, neque contra vnquam accidet: quæ tamen dicta intellige cognitione omnino diſtincta: alioqui fieri poteſt, vt minus vniuerſalia notiora ſint quatenus tota eſſentialia, & è contrario magis vniuerſalia ſint notiora, quatenus tota vniuerſalia.

Duplex modus definitiones colligendi.

Nec enim definitiones ſolum colliguntur ex diuiſione ſuperiorum, ſed etiam ex comparatione inferiorum inter ſe, vt Ariſtoteles docet 2. Poſter. c. 14. *text.* 19. 20. & 21. quod poſterius cum ſit, prius intelligimus quid ſit homo, quam quid animal, & ita in cæteris: nonnunquam etiam intelliget quis adæquatam diuiſionem alicuius generis ſummi in ſpecies immediatas, qui ignorabit adæquatam diuiſionem ſpecierum eius generis in ſua inferiora. Satis autem patet has cognitiones non eſſe omnino diſtinctas.

Quæſtionis difficultas.

Eſt igitur tota difficultas in eo poſita; ſint ne magis vniuerſalia cognitione confuſa minus nota nobis, quam minus vniuerſalia, quæ comparatio eſt prior ea, qua magis vniuerſa-

A lia cum minus vniuerſalibus conferuntur quoad cognitionem diſtinctam. *Vnaquæque enim res, ſi more noſtro in ea cognoſcenda procedamus, prius concipitur confuſe, quam diſtincte*, vt Ariſtoteles initio Phyſicorum c. 1. *text.* 2 luculenter docet, quo pacto Anatomici prius cognouerunt corpus humanum, quam membra omnia, & partes membrorum notarent, & incolæ Occidentalis Indiæ, cum primum viderunt equitem ex equo pugnantem, prius

Rem eandem prius confuſe quam diſtincte cognoſci.

B vtrumq; eſſe vnum animal more Centauri putauerunt, quam alterum ab altero, vt diuerſa animalia diſtinguerent, & apud Philoſophos multis ante annis creditum eſt materiam primam, & formam ſubſtantialem eſſe vnum quid, quam earum diſtinctio intelligeretur. Quanquam autem res vniuerſales, & vt tota quædam eſſentialia, & vt tota vniuerſalia cõfuſe cognoſci poſſunt, ſatis tamen erit, ſi de ſola priori conſideratione diſſeramus: co-

C gnitio enim confuſa totius vniuerſalis ſemper incidit in alteram cognitionem totius eſſentialis, confuſam ſcilicet aut diſtinctam, niſi quod eatenus hæ dicentur confuſæ totius vniuerſalis, quatenus coniunctæ erunt cum ignoratione partium ſubiectarum.

Sententia D. Thomæ, & Scoti.

Sectio III.

Sententia D. Thomæ, vniuerſaliora eodem genere cognitionis eſſe nobis notiora probatur.

D QVantum autem in hoc ſenſu ſit difficultatis, declarant oppoſitæ, vt dici, ac credi ſolent, Scoti, & Diui Tho. ſententiæ. D. enim Thom. in libello de ente & eſſentia, in 1. parte ſummæ Theologiæ, & aliis pleriſque locis aſſerit primum cognitum ab intellectu hoc genere cognitionis, eſſe ens, cæteraq; deinde prædicata minus vniuerſalia, quo ſunt vniuerſaliora, eo nobis eſſe eodem genere co-

E gnitionis notiora.

Id quod primum ipſe, eiuſq; ſectatores ex eo probant, quia in iis, quæ reducuntur ex potentia in actum, ſemper natura progreditur ab imperfectioribus ad perfectiora quo pacto *fœtus in vtero matris primo viuit vita ſtirpis, deinde animalis, poſtremo hominis*, vt Ariſt. docet 2. de generatione animalium c. 3 intellectus vero noſter vt intelligat, progreditur à nuda po- 1.

F tentia ad actum perfectum: *eſt enim à principio tanquam tabula, in qua nihil eſt depictum*, vt idem docet 3. lib. de Anima, c. 4. *text.* 14 cum igitur conceptus entis ſit omnium imperfectiſſimus & ex cæteris quo quiſq. eſt vniuerſalior, eo ſit imperfectior, non dubium eſt, quin vniuerſaliora ſint priora cognitu, atque adeo cognitu faciliora.

Deinde, quia eo ordine progreditur intel- 2.

lectus

lectus in cognitione vniuerſalium, quo ſenſus in cognitione ſingularium, ſenſus autem prius cognoſcit ſingularia magis vniuerſaliū, quam minus vniuerſalium, prius enim cognoſcimus Socratem à longe venientem eſſe hoc corpus, quam hoc animal: & hoc animal, quam hunc hominem (vt Auicenna libro 1. *Cap.* 5. ſuæ Metaphyſicæ annotauit) igitur prius, & facilius intelligimus res ſub conceptibus magis vniuerſalium, quam minus vniuerſalium.

3. Tertio, quia notitia, quam potentia primo elicit, eſt ſui adæquati obiecti, quo pacto prima notitia aſpectus eſt coloris. Cum igitur adæquatum obiectum intellectus ſit ens vt Ariſtoteles innuit nono libro huius operis, *Cap.* 11. *Text.* 20. efficitur vt ens primo cognoſcatur ab intellectu, ac proinde ſit cognitu facilimum, & (quod hinc pari ratione ſequitur) quo cætera ſunt vniuerſaliora, eo ſint notiora.

Scoti ſententia, Primum cognitum ab intellectu eſſe ſpeciem infimam probatur.

Scotus vero Sentent. d. 3. q. 2. aſſerit, primū cognitum ab intellectu eſſe ſpeciem infimam atq; adeo quo vniuerſalia communiora ſunt, eo eſſe cognitu difficiliora. Probat autem id primum hac ratione. Cauſa naturalis non impedita efficit perfectiſſimum effectum eorum quæ efficere poteſt: agit enim ſecundum vl-
1. timum potentiæ, vt dici ſolet, omnia autem, quæ concurrunt ad primum actum intelligendi, cum præcedant omnem actum voluntatis, ſunt cauſæ naturales: igitur ſi non impediantur, producent effectum perfectiſſimum: is autem eſt conceptus ſpeciei infimæ, cum ſit notitia perfectiſſimæ naturæ in ſua ſerie: igitur primus, ac facilimus conceptus rei vniuerſalis eſt conceptus ſpeciei infimæ, & (quod hinc ſequitur) quo res fuerint vniuerſaliores, eo erunt cognitu difficiliores.

2. Deinde hunc in modum: Metaphyſica ordine doctrinæ eſt vltima ſcientia, vt aduertit Auicenna primo ſuæ Metaph. *cap.* 5 ergo principia ac termini cæterarum ſcientiarum poſſunt percipi, antequam percipiantur principia, ac termini Metaphyſices: ſunt igitur minus vniuerſalia cognitu priora atque adeo faciliora.

3. Tertio, hac ratione. Si magis vniuerſalia eſſent cognitu priora, non poſſent minus vniuerſalia concipi, niſi prius illa conciperentur: quare propoſita ſingulari, quod actu moueret ſenſum, & intellectu exiſtente ſoluto, ac non impedito, longo admodum tempore opus eſſet, vt ſpecies infima conciperetur, oportet enim omnia magis vniuerſalia ante percipere, hoc autem pugnat cum experientia, non igitur vniuerſaliora, ſed minus vniuerſalia ſunt nobis notiora.

A Quarto confirmari poteſt Scoti aſſertio ex iis, quæ ille eo loco ſcribit, hunc in modum: *Illud vniuerſale eſt nobis notius, cuius indiuiduum fortius mouet ſenſum, indiuiduum autem ſpeciei infimæ fortius mouet ſenſum quam indiuidua cæterorum vniuerſalium, & inter indiuidua cæterorum ea, quæ ſunt minus vniuerſalia, quam quæ ſunt magis vniuerſalium (ſunt enim magis ſenſibilia, vt hic homo, quam hoc animal, & hoc animal, quam hoc viuens, & ſic cætera de-*
B *inceps) igitur inter omnia vniuerſalia ſpecies infima eſt nobis notiſſima: & quo cætera vniuerſalia ſunt communiora, eo ſunt cognitu difficiliora.*

Qua ratione minus vniuerſalia ſint nobis notiora.

SECTIO IV.

C QVid igitur in hac difficultate dicendum videatur, nonnullis aſſertionibus exponendum eſt, in quibus ſane non videntur diſſentire prædicti auctores, ſi recte eorum ſententiæ expendantur, vt oſtendimus, cum proœmium Phyſicorum exponeremus: quod idem nobis eo magis nunc placet, quo plures videmus in eadem ſententia fuiſſe.

Scotum à D. Thoma non diſſentire.

Prima igitur concluſio ſit: *Poſitis apte iis*
D *omnibus, quæ ad cognitionem non concurrunt, remotiſque impedimentis, ſpecies infima eſt cognitu facilima, & quo res ſunt vniuerſaliores, eo ſunt cognitu difficiliores.* In qua concluſione idcirco non eſt nobis ſermo de cognitione intellectiua ſingularium, quia hoc loco non ſit comparatio, niſi inter vniuerſalia, hæc enim ſola per ſe cadunt ſub ſcientiam, niſi ſit ſingulare, quod omnia vniuerſalia eminenter complectitur, cuiuſmodi eſt
E ſolus Deus Opt. Max. tametſi propter rerum affinitatem, abſoluta hac quæſtione de comparatione ſingularium cum vniuerſalibus agemus. Probatur autem concluſio hunc in modum: Ea vniuerſalia, quorum ſpecies intelligibiles prius imprimuntur in intellectu, ſunt nobis cognitu faciliora, poſitis autem apte iis omnibus, quæ ad cognitionem requiruntur, remotiſque impedimentis. Pri-
F ma ſpecies intelligibilis, quæ imprimitur, eſt ſpeciei infimæ, & quo neceſſaria minus apte ponuntur; aut impedimenta minus remouentur, eo magis vniuerſalis naturæ ſpecies imprimitur: igitur ſpecies infima eſt cognitu facilima, ſi nihil neceſſariorum deſit, aut impedientium obſit, & quo res vniuerſaliores ſunt, eo ſunt cognitu difficiliores. Maior propoſitio perſpicua eſt. Ponimus enim

Quo pacto ſpecies infima ſit omniū cognitu facilima.

Cuius rei ſpeciem primo intellectus recipiat.

nihil a nobis cognoſci in hac vita, niſi per ſpeciem aliquam, ſimilitudinemve, loquimur item de ſpeciebus intelligibilibus, quatenus primo, & immediate repræſentant naturas vniuerſales: neq; enim ſpecies intelligibilis naturæ humanæ cēſetur hoc loco ſpecies intelligibilis animalis, aut vlliꝰ ſuperioris generis, eo quod ſuperiora per illam non repræſententur primo & immediate, ſed quatenus includuntur in natura humana, quæ primo, & immediate repræſentatur. Dixi *Ea vniuerſalia*, & non *E* abſolute, quia etſi in intellectum noſtrum non imprimatur ſpecies rei ſingularis, tamen ſingularia facilius à nobis intelliguntur, quam quævis vniuerſalia, cuius ratio ſequenti quæſtione *Sect. 7.* patebit. Prior pars minoris primo argumento Scoti aliquantum immutato probari poteſt, concludit enim recte primam ſpeciem intelligibilem, quæ eo pacto generatur, eſſe ſpeciei infimæ, ſi in intellectu noſtro non datur ſpecies intelligibilis rerum ſingularium, vt ille ſupponit eo loco. Poſterior autem pars ex eo probatur, quia qua ratione poſitis omnibus neceſſariis, & remotis omnibus impedimentis gignitur perfectiſſima ſpecies, eadem, ſi illa minus apte ponatur, & hæc minus remoueantur, minus perfecta ſpecies gignetur: ſi enim affirmatio eſt cauſa affirmationis, & negatio negationis erit.

Minus vniuerſalia facius abſtrahi.

Præterea, vniuerſalia, quæ facilius abſtrahuntur, facilius quoque cognoſcuntur, cognitio enim vniuerſalium non fit niſi per abſtractionem a particularibus, at minus vniuerſalia facilius abſtrahuntur poſitis apte omnibus neceſſariis, & remotis impedimentis, tum quia a paucioribus differentiis liberantur, & quaſi exuuntur, tum quia maiorem vnitatem habent, cum magis accedant ad indiuidua, quibus vnitas primo & præcipue conuenit, ergo facilius cognoſcuntur minus vniuerſalia. Conſentit autem mirifice cum hac ratione experientia. Si enim ante oculos ponatur indiuiduum, vt, verbi gratia, hic equus, aut hæc albedo: nullam ſane naturam vniuerſalem facilius ab eo abſtrahes, & cognitione ſeparabis, quam ſpeciem infimam. Id quod accidit, tum quia hic equus ſolam vnam differentiam addit naturæ equi, cum plures addat animali, & ſuperioribus generibus: tum etiam quia natura equi magis eſt vna, quam animalis ſuperiorumque generum, vt in eam melius defigi poſſit acies intellectus, idemque euenit in abſtrahendis ab hac albedine naturis communibus, quæ in ea continentur. Atque ad hanc rationem reuocari poteſt ſecundum argumentum Scoti. Cauſa enim cur Metaphyſica

Comprobatur experimento.

Cur Metaphyſica vltima ſit doctrina ordine.

ſit vltima ordine doctrinæ, eſt, quia ea quæ per ſe cadunt ſub inferiores ſcientias, minori abſtractione indigent, vt cognoſcantur. Vnde factum eſt, vt Metaphyſica poſt cæteras omnes ſcientias inuenta ſit: & tunc primum cœperit diſtingui à Philoſophia naturali, cum inuentæ ſunt ſubſtantiæ corporis expertes, & ab eis, atque a corporatis abſtrahi potuit communis ratio entis, & ſubſtantiæ materiam non includentis, vt initio diximus.

Ad hæc ſi poſitis apte omnibus iis, quæ ad cognitionem requiruntur, & remotis impedimentis, ideo faciliora ſunt cognitu magis vniuerſalia, quod neceſſario intelligantur, ante minus vniuerſalia, vt diuerſæ partis auctores exiſtimant, certe poſita re ante oculos, exempli cauſa, hoc equo, & intellectu exiſtēte libero, nullaque ratione impedito, vt Scotus tertio loco argumentabatur, longo admodum tempore opus eſſet, vt ſpecies infima apprehenderetur. oporteret enim omnia magis vniuerſalia ante percipere, hoc autem pugnat cum ipſa experientia, nō ſunt igitur magis vniuerſalia notiora, ſi omnia ſint recte diſpoſita, nec quicquam impediat.

Quorundam reſponſio.

Reſpondent eorum nonnulli ſolum ens ante percipiendum eſſe neceſſario, reliqua inferiora poſſe præteriri, vt veniatur ad ſpeciem infimam: atque id breuiſſimo temporis ſpacio, & vix perceptibili fieri poſſe, vide *Caiet. in lib. de ente & eſſent. quæſt 5. & alios nonnullos.* Sed in primis non vident, ſed hoc pacto non ſolum reſpuere primum & ſecundum argumentum ſui auctoris (faciunt enim argumenta illa quælibet vniuerſaliora minus vniuerſalibus notiora, ſed etiam relinquere quæſtionem ambiguam in omnibus vniuerſalibus, quæ ſub ente continentur, quæ tamen multo verius ſunt vniuerſalia, quam ens, neque enim conſtat ex hac reſponſione, quænam eorum ſint cognitu faciliora, quod tamen maxime quærimus. Non eſt item, cur dicant neceſſario conceptum entis antecedere debere quemlibet alium conceptum. Primum enim non videmur hoc in nobis experiri: Deinde ſi id neceſſarium eſt, quia ens eſt adæquatum obiectum intellectus, cur poſita hac albedine ante oculos, non prius aſpectus percipit, eam eſſe hunc colorem, quam hanc albedinem, cum color ſit adæquatum obiectum aſpectus, de quo non dubitemus, quin poſſit prius percipere ſingularia generum, quam ſingularia ſpecierum, vt cum animalia ex remotis locis ad nos paulatim appropinquant? quod idem dici poteſt de cæteris potentiis cognitiuis? Cur etiam iſto modo non fatebuntur cōtra experientiam prius nos vel-

Refutatio

Bonum eſt voluntatis.

leci

Digitized by Google

adæquatum ſubiectum.

le cibum vt bonum quam vt bonum guſtatui, cum bonum ſit adæquatum voluntatis obiectum: imo etiam contra rationem, cum inde ſequatur non poſſe voluntatem in eo momento, quo res obiicitur, eam vt talis eſt amplecti aut reiicere? Iam ſi idcirco id neceſſarium eſt, quia proprietates entis ſunt omnium patentiſſimæ, vt quidam aiunt, id plane negamus. Vix enim a Metaphyſicis intelliguntur, & explicantur. Quin etiam D. Thom. cuius illi doctrinam profitentur, plane credit hoc loco, *lect.* 2. proprietates ſuperiorum colligi ex proprietatibus inferiorum. Sin autem dicant, ſatis eſſe perſpicere ſenſibus qualibet accidentia entis, vt ens continuo percipiatur, cur non item ſatis erit percipere quæuis accidentia equi, vt continuo eliciatur conceptus equi? Si vero id neceſſarium eſt, quia conceptus entis eſt imperfectiſſimus; ſane quo inferiorum conceptus perfectiores fuerint in eadem ſerie, eo erunt neceſſario priores origine, & vt ſimilitudini quorundam eorum inſiſtamus, quemadmodum forma perfectiſſima introduci nequit, niſi prius imperfectiores omnes, quæ illi ſubordinatæ ſunt, introducantur, ita non poterit elici conceptus ſpeciei infimæ, qui eſt perfectiſſimus eorum, quibus naturæ vniuerſales percipiuntur, niſi prius eliciantur conceptus ſuperiorum omium, quæ illam ſpeciem conſtituunt. Si deniq; id eſt neceſſarium, quia ens eſt maxime vniuerſale: quod cætera inferiora vniuerſalia communiora fuerint, eo prius neceſſario concipientur: ſicque longo admodum tempore opus erit, vt ſpecies infima apprehendatur, quemadmodum colligebamus.

Quod ſi quis eandem argumentationem conuerſis verbis in nos retorqueat, dicatque, eodem modo apud nos opus fore longo tempore, vt poſito ante oculos equo, intellectuq; nequaquam impedito conceptus entis, aut ſubſtantiæ ab equo eliciatur, in promptu eſt quod reſpondeamus. Primum experientiam eſſe teſtem, quantum temporis intercedere ſoleat inter conceptum ſpeciei, quem dicimus poſitis eo pacto rebus eſſe facilimum, & conceptum alicuius remoti generis, ſi modo tunc primum ſuperiorum generum notitiam comparemus, quotque ſæcula prætererierint, ante quam conceptus ſubſtantiæ non includens materiam, atque adeo communiſſimæ accepti eliceretur. Deinde non ideo à nobis dici ſpeciem infimam eſſe facilimam cognitu, & omnino minus vniuerſalia faciliora, quod putemus omnia minus vniuerſalia, ante magis vniuerſalia neceſſario percipienda eſſe, aut eorum aliqua. Nam ne conceptum quidem ſpeciei infimæ dicimus neceſſario

Occurritur obiectioni.

præcedere conceptum ſuperiorum generum: ſed ea ratione aſſerimus infimam ſpeciem eſſe cognitu facilimam: quia ſpecies intelligibilis, quæ rebus ita conſtitutis, vti diximus, primo in intellectu imprimitur, eſt ſpeciei infimæ: per ſpeciem autem propriam & peculiarem ſpeciei infimæ multo facilius concipitur ipſa natura ſpecifica, quam vlla ex genericis, quæ implicite per eandem ſpeciem repræſentantur. Hoc tamen dato, integrum adhuc eſt intellectui, quamcunq; aliam ſuperiorem naturam per eandem ſpeciem concipere. Itaque etſi ob hanc rationem, & alias quæ ſequuntur credimus minus vniuerſalia eſſe cognitu faciliora, non tamen putamus ea omnia, aut eorum aliqua neceſſario ante magis vniuerſalia percipienda eſſe.

Præterea, Quæ ſunt ſenſibus propinquiora ea omnia ſunt intellectui noſtro cognitu faciliora: cum intellectus noſter nihil percipiat, niſi quod modo aliquo fuerit in ſenſu; quod pronunciatum quo pacto intelligendum ſit, ſuperiori capite explicatum eſt; atqui minus vniuerſalia ſunt ſenſibus propinquiora, cum magis accedant ad indiuidua, quæ primo & per ſe percipiuntur ſenſu, idq; non ſolum propinquitate conſtitutionis, ſed etiam perfectionis (hinc enim fit tandem, vt Ariſt. in Prædicamentis *Capit. de Subſtantia.* dicat, *ſpecies ſubſtantiæ eſſe magis ſubſtantias, quam genera*) ſunt igitur minus vniuerſalia cognitu faciliora. Ad hanc rationem reuocari poteſt quartum argumentum, quod ex Scoto *q.* 4 *ſect.* 5 efficuimus. Nam quod hic homo ſit magis ſenſibile quiddam quam hoc animal, & hoc animal, quam viuens: & hoc, quam cætera ſuperiorum indiuidua, ex eo patet; quod, etſi omnia hæc nihil differunt inter ſeſe quoad differentiam indiuiduantem, quæ ſignificatur pronomine demonſtratiuo præfixo; tamen homo differt ab animali, vt magis ſenſibile à minus ſenſibili, cum ſit compoſitio, pluresq; ſibi vendicet ſenſibiles qualitates eodemque modo ſe habet animal reſpectu viuentis. & ita cætera deinceps: Imo etiam veniendum eſt ad ſubſtantiam, quæ iam non numeratur in ſenſibilibus.

Cur ſpecies ſubſtantiæ ſint magis ſubſtantiæ quã genera.

Diluitur obiectio, confirmatur concluſio ex Ariſtotele, & agitur de modo abſtrahendi vniuerſalia

SECTIO V.

AT obiiciunt: Indiuidua magis vniuerſalium videntur ex loco remotiori: vt animaduertit Auicenna *prim. ſua Metaph. capit.* 5. ſunt igitur magis ſenſibilia. Huic obiectioni occurrendum eſt, indiuidua quæ

Obiectio

Diluſio.

agunt.

Digitized by Google

agunt in aſpectum noſtrum, cum à longe videntur non eſſe ſola indiuidua magis vniuerſalium: ſed ſemper id, quod agit ex quouis loco, eſſe totum indiuiduum ſpecificum: quod tamen, cum adhuc eſt in loco remoto, nec poteſt ex eo perfectam ſimilitudinem producere, producit imperfectam & qua res imperfecte cognoſcatur, atque idcirco Socratem ex remotiori cognoſci tantum vt animal, ex propinquiori, vt hominem, denique ex propinquo, vt hunc deſignatum hominem: non autem, quia non totus Socrates agat in aſpectum videntis. Simile quid accidit actione ignis, qui ex loco remoto vnum tantum, exempli cauſa gradum caloris introducit, ex minus remoto duos, deinde vero plures, quouſque venias ad locum immediatum in quo tantum inducit, quantum habet, cum interim luce ſit clarius, illum non agere ex loco remoto per vnum tantum caloris gradum, & ex minus remoto per duos: & ſic deinceps, ſed ex omnibus locis per omnes gradus, quos habet, vnus enim gradus caloris non eſt aptus ad producendum vnum integrum, niſi ex loco immediato, quemadmodum nec totus calor ignis alium æqualem calorem introducit, niſi ex proximo. Ita fit, vt non concludat obiectio, indiuidua ſuperiorum eſſe magis ſenſibilia, quia ex diſtantiori loco videantur.

Eandem eſſe Ariſtotelis ſententiam.

Hæc porro concluſio plane eſt Ariſtotelis hoc loco, cum ait, *maxime vniuerſalia eſſe cognitu difficilima*, quam ex eo probat, quia longiſſime diſtant à ſenſibus, quo nihil apertius. Eandem ſententiam ſcribit, probationemque innuit 1. Poſt. capite ſecundo, *text.* 5. his verbis: *voco ad nos priora, & notiora, quæ ſunt propinquiora ſenſui, ſimpliciter autem priora & notiora, quæ remotiora, ſuntque remotiſſima, quæ maxime vniuerſalia ſunt, proxima vero quæ ſingularia.* Et capite decimoquinto libro ſecundo, *text.* 22. ait, *facilius eſſe ſingulare*, id eſt infimam ſpeciem, *quam vniuerſale*, hoc eſt ſubalternam definire, definitione videlicet per proximum genus tradita: atque idcirco à ſingularibus ad vniuerſalia progrediendum eſſe. Et capite decimooctauo *text.* 27. his pene verbis: *Cum indifferentium vnum conſtiterit* (hoc eſt vna ex infimis ſpeciebus) *tum primum vniuerſale in anima habetur. Rurſus vero in his ſtatur, donec ad ea veniatur, quæ partibus vacant*, hoc eſt ad vniuerſalia prima, & ſimpliciſſima in hoc vel illo rerum genere, veluti ab homine ad animal commune, quod eſt primum vniuerſale in genere animalium, vel ad ſubſtantiam communem, quæ eſt ſimpliciter primum, ſupremumque vniuerſale in genere ſubſtantiarum. Eandem hanc eſſe Ari-

A ſtotelis ſententiam plane aſſerunt Ammonius præfatione in Porphyrium, Philoponus, & Themiſtius in 1. Phyſicorum, & in libros Poſteriorum. Quibus aſſentitur Auerrois 12. huius operis libr. *cap.* 4 & quod magis mirari aliquis poſſit, D. Thom. ad finem 2. Poſter. vbi docet cum Ariſtotele, in concipiendis naturis communibus à ſingularibus ad vniuerſalia, & à minus vniuerſalibus ad magis vniuerſalia progrediendum.

Duplex modus abſtrahendi vniuerſalia.

B Vt tamen concluſio noſtra melius intelligatur, animaduertendum eſt duobus modis abſtrahi poſſe vniuerſalia à ſingularibus, & magis vniuerſalia à minus vniuerſalibus. Vno, comparatis inter ſe partibus ſubiectis: altero, abſque earum comparatione. Abſque comparatione quidem cum conceptus ſuperioris ab vno duntaxat inferiori elicitur, vt ſolo Socrate conceptus hominis, relicta eius differentia indiuiduante peculiaribuſque ac-
C cidentibus, & ex homine ſic concepto, conceptus animalis, relicta vltima differentia conſtitutiua hominis, atq; ita deinceps, quoad veniatur ad conceptum ſimplicem, qui in alios reſolui non poſſit. Comparatis autem inter ſe partibus ſubiectis, tum fit, cum in pluribus inferioribus relinquuntur ea, in quibus differunt, & formatur conceptus eorum in quibus conueniunt, vt ſi ex Socrate & Platone relinquantur ea, quibus Socrates eſt
D hic, & Plato ille, ac formetur conceptus naturæ humanæ, in qua non differunt, aut ex homine, & equo relinquantur differentiæ, quibus inter ſe diſtinguuntur, & formetur conceptus animalis, in quo conueniunt, atq; ita deinceps.

Qualiter modi præcedentes inter ſe ambo conueniant.

Hi vero modi abſtrahendi partim conueniunt inter ſe, partim differunt. Conueniunt quidem, quatenus in vtroque vel propter incuriam abſtrahentium, vel quia pro-
E prietates immediatorum generum nonnunquam minus perſpicuæ ſunt, quam mediatorum, aliquando mediata pro immediatis abſtrahuntur, quo pacto veteres à corpore animato, & inanimato abſtrahebant corpus ſiue ſubſtantiam corpoream, quæ tamen mediatum genus eſt corporis animati: diuiditur enim neceſſario corpus in corruptibile, & incorruptibile, tum corruptibile in ſim-
F plex, & mixtum, quod proxime diuiditur in animatum & inanimatum. Eodemque modo ſi ſola pyrus ex omnibus plantis apud nos eſſet, & in exquirendis eius generibus primũ incideremus in conceptum viuentis (quod facile eſſet non cognitis aliis ſtirpium generibus) crederemus forſitan viuens, ſeu corpus animatum eſſe proximum genus pyri, quemadmodum, & animalis, cum tamen arbor

labor, & plaota ſint interiecta inter pyrum, & corpus aoimatum. Vnde fit vt ſæpe ſpecies, & genera remota, nominata ſint, immediata vero nomine careant, quemadmodum immediatum genus eqni, & aſini, vt Ariſtoteles ait 7. lib. huius operis cap. 8.

Qualiter econtra differant ijdem modi.

Differunt autem duabus potiſſimum rationibus. Vna, quatenus abſtractio ab vna tantum parte ſubiecta eſt prior, quam abſtractio à pluribus. Nunquam enim colligimus naturam ſuperiorem ex comparatione inferiorum inter ſe, niſi cum de qualibet natura inferiori duos ſaltem cõceptus formauimus, quorum alter re vera latius, alter minus late pateat: hoc enim pacto poſſumus alterum aſſumere, alterum relinquere. Altera, quatenus abſtractio, quæ fit ex comparatione inferiorum inter ſe, ſatis eſt vt intelligamus, naturam, quam abſtrahimos, eſſe ſuperiorem, quæ aotem fit ex vno duntaxat, non eſt ſatis. Nam ſi ex omnibus plantis ſolam pyrum cognoſceremus, vti diximus, notatiſque eios proprietatibos & quatenos arbor eſt, & quatenus planta, eandem tum vt arborem præciſe, tum etiam vt plantam conciperemus, crederemus ſane ea attributa cum pyro reciprocari.

Veterum error in ſubſtãtia abſtrahenda.

Quo pacto veteres ii qui nullam ſubſtantiam corporis expertem eſſe potauerunt, etſi forſitan formabant purum conceptum entis per ſe exiſtentis, quod re vera genns eſt ſubſtantiæ corporeæ, tamen putabant eos per ſe ſubſiſtens, & ſubſtantiam corpoream prorſus idem eſſe, aut certe corporeum eſſe proprietatem entis per ſe. Vnde efficitur, vt is ſolum abſtrahendi modus, qui comparatione partium ſubiectarum completur, perfectus ſit, & quem pene vnum Philoſophi agnoſcãt, ac ſcriptis ſuis commendent.

Modum abſtrahendi per comparationem perfectiorem eſſe.

Atq; hæc ideo adiecta ſint hoc loco, vt planius intelligatur, quo pacto omnibus ad cognitionem apte diſpoſitis, remotiſq; impedimentis, minus vniuerſalia ſint faciliora cognitu, & qua ratione eorum cognitio magis vniuerſalium cognitionem antecedat.

Qua ratione vniuerſaliora ſint notiora nobis, & vtra ſint nobis ſimpliciter & abſolute notiora, magiſne an minus vniuerſalia.

SECTIO VI.

Concluſio 2.

SEcuoda concluſio hæc eſto: *Cum res non ſunt in debita diſtantia, aut in potentia, mediove eſt aliquod impedimentum, notiora nobis ſunt magis vniuerſalia, quam minus vniuerſalia.* Hæc concluſio probatur apte ra- A tionibus addoctis pro ſententia Diui Thomæ, *Sect.* 3. proinde dubium non eſt, quin ipſe in hoc ſenſu, *qui in eadem ſectione citatus eſt*, aſſeruerit.

Conciliantur ſententia D. Thom. & Scoti.

In eadem quoqoe cooclusione aperte conuenit Scotus in loco ſuperius citato. Poſtquam enim ſuam propoſuit concluſionem, quæ fuit prima huius quæſtioois, mox adiecit hæc verba: *Et hoc ſuppoſito, quod ſingulare ſit in debita proportione præſens ſenſui: vnde ſi ponas aliquem caſum, in quo ſenſus non* B *primo ſentit naturam ſpecificam (hoc eſt indiuiduum ſpeciei infimæ) ibi non ſtatim patet, ſi eſt rubeus vel viridis color, & per conſequens intellectus per illam ſenſationem non ſtatim apprehendit naturam ſpecificam, propter indebitam proportionem ſingularis ad ſenſum*: additque hanc improportionem accidere, vel propter imperfectionem virtutis potentiæ, quam excedit viſibilitas naturæ obiectæ, vel propter defectum luminis in medio, aut aliquid huioſ- C modi, vel propter oimiam diſtantiam.

Scotus ſuum prototypum emendat.

Ex qua additione, quam dicunt Scotum ipſum adhibuiſſe, vt ſuum originale corrigeret, ſatis patet non ſolum expoſitio primæ noſtræ concluſionis, ſed etiam aſſertio ſecuodæ ex ſententia Scoti.

Primæ rationis D. Thom. explicatio.

Prima igitur ratio D. Thom. recte probat, vniuerſaliora eſſe notiora nobis, cum propter diſtantiam obiecti, aut aliud impedimeotum oeceſſe eſt paulatim procedere à D pura negatione cognitionis rei propoſitæ ad perfectam eius notitiam: oportet enim prius rem eiuſmodi imperfecte apprehendere, hoc eſt ſecundum aliquam imperfectam entitatem quam tota eius natura percipiatur, alioqui nec argumentatio qnidquam colligit, nec propoſitio illa, quæ initio ſumitur, vera eſt. Semper naturam ab imperfectioribus ad perfectiora procedere. Nam etſi Sol ab ortu ad meridiem paulatim intendit apud nos lu- E men, propterea quod paulatim appropinquat ad noſtrum meridianum: tamen ſemper æquale producit propeſe, producit enim tam perfectum, quam poteſt. Præterea, etſi agentia naturalia in diſponenda materia per qualitates paulatim ab imperfectis ad perfectiora pergunt, propter reſiſtentiam contrariorum, cum primum tamen materia diſpoſita eſt, tantum abeſt, vt ſeruent ordinem illum proeedendi ab imperfectioribus ad per- F fectiora. vt potius progrediantur à perfectioribus ad imperfectiora. prius enim natura introducunt ſubſtantiales formas, qoam accideotia, quæ illas comitantur. Eſt enim natura comparatum in demonſtrando, vt qoemadmodum propter imperfectionem intellectus noſtri per effectus oſtendimus cauſas, ita cum intellectus maiores habet vires, per

Digitized by Google

cauſas effecta demonſtremus. Ita igitur intellectus ſe habet in rebus percipiendis, vt quāquam propter diſtantiam obiecti, aut infirmitatem ſenſus, aut indiſpoſitionem medii, facilius percipiat colorem, quam hanc vel illam ſpeciem coloris: tamen cum res conuenienti diſtantia præſens eſt, nec quidquam aliud aut obeſt, nihil procliuius percipiat, quam ſpeciem infimam

2. Secunda quoque ratio, quam ex D. Tho. eliciunt Thomiſtæ, adeo perſpicue probat B noſtram concluſionem, vt explicatione non egeat. Eſt enim perſpicuum non eſſe veram aſſumptionem, niſi propter diſtantiam obiecti, aut imperfectionem potentiæ, aut indiſpoſitionem medii.

3. Tertia denique ratio, quæ pro D. Thom. proponi ſolet, vel accommodate ad noſtram concluſionem intelligenda eſt, vel nihil efficit. Si enim ſenſus propoſitionis eſt, non- C nunquam, quia aliquod deeſt, aut obeſt, nihil prius, ac facilius percipi à potentia, quam quod res propoſita cadat ſub eius obiectum, quemadmodum nonnunquam accidit in ſenſibus, vt ob aliquam eiuſmodi cauſam, nihil facilius percipiat aſpectus, quam quod res obiecta colorem habeat, non percepta interim certa coloris ſpecie: perſpicue noſtram concluſionem confirmat. Si vero propoſitio ſignificat, neceſſario quamlibet potentiam cognoſcentem prius elicere actum cogno- D ſcendi rem ſub communi ratione obiecti adæquati, quam cognoſcat actu partes ſubiectas illius ſub rationibus ſpecialibus, falſa eſt, neque enim opus eſt, vt aſpectus prius cognoſcat, rem ob oculos poſitam colorem habere, quam habere colorem cæruleum, vt ſi cæruleus color ſit in debita diſtantia, nihilque aliud deſit, aut obſtet ad expedite videndum.

Concluſio 3.

Tertia concluſio ſit huiuſmodi: E *Poſtquam acquiſiuimus ſpecies, quibus habitu cognoſcimus multa vniuerſalia eiuſdem ſeriei, neque quicquam obeſt, æque facile nobis eſt quodlibet eorum actu cognoſcere, niſi quod ea facilius concipimus, ad quæ concipienda magis aſſueti fuerimus, ſiue illa ſuperiora ſint, ſiue inferiora.* Hæc concluſio ex eo patet, quia ſpecies intelligibiles ſunt habitus quidam, omnis autem habitus confert potentiæ, cui ineſt, facilitatem ad vſum, ſiue F actum, & eo maiorem, quo eſt intenſior, at ſpecies intenditur vſu, ergo. &c.

Omnis habitus potentiā faciliorem reddit.

Hinc patet quoad vſum ſpecierum, quas iam impreſſas in mente habemus, notiora nobis dici poſſe magis vniuerſalia, quam minus vniuerſalia. Ad ea enim magis aſſueti ſumus, quæ in pluribus rebus inuenimus & ſæpius tractamus, huiuſmodi autem eſſe magis A vniuerſalia, nemo dubitauerit. Nam quod vniuerſaliora in pluribus rebus inueniantur, vel ipſum vniuerſalioris nomen declarat. Quod autem ea ſæpius à nobis tractentur, ex eo patet, quia paſſim & docti, & indocti reddunt rationem minus communium ex magis communibus, quod ex conſuetudine ratiocinandi tum Philoſophorum, tum etiam vulgi perſpicuum eſt Quo enim prædicata communiora ſunt; eo ſæpius in illa incidimus, eo- B rumq; nomina vſurpamus. Sed hoc intereſt inter Philoſophos, & non Philoſophos, quod Philoſophi (ſi modo vere philoſophentur) intelligunt auditis his nominibus naturas vniuerſales, vt diſtinctas a particularibus: cæteri vero ſola particularia, quaſi nomine animalis nihil aliud immediate ſignificetur, quam ſingula animalia, & nomine hominis, ſinguli homines. Neq; enim abſtrahit vulgus naturas communes a particularibus, quemadmo- C dum neq; ii Philoſophi, qui nominales appellantur, ſed ea ratione diſtinguunt nomina vniuerſaliora à minus vniuerſalibus, quod vniuerſaliora ſignificent immediate omnia ſingularia, quæ ſignificantur nominibus omniū minus vniuerſalium, vt nomen animalis non ſolum omnes homines particulares, ſed etiam omnes equos, boues, & cætera animalium indiuidua.

Ad vniuerſaliora concipienda eſſe nos magis aſſuetos.

Quid Philoſophi & Philoſophia ignari concipiant auditis nominibus cōmunibus.

Alio quoq; modo dici poteſt, vniuerſalio- D ra, poſtquam eorum notitiam aſſecuti ſumus, notiora nobis eſſe, quam minus vniuerſalia, nempe quoad affirmationem de rebus propoſitis. Cum enim a ſuperioribus ad inferiora non reciprocetur eſſendi conſequentia (neq; enim, vt ex ſpecie propoſita colligitur genus, ſic viciſſim ex genere colligitur ſpecies) ſæpiſſime fit, vt affirmemus ſuperiora de plerisque rebus, de quibus non cōtinuo inferiora affirmare poſſumus, id quod non ſolum ex dictis E perſpicuum eſt, ſed etiam hac ratione patet. Nam cum omnia accidentia propria inferiorum ſint etiam propria ſuperiorum, non autē vice verſa, quo pacto riſus, qui ſoli homini accidit, in ſolo etiam animali cernitur, ſenſus autem, qui ſoli animali conuenit, non in ſolo homine reperitur, (ſumimus enim hoc loco proprium pro eo, quod ſoli conuenit) hinc fit, vt ex quocunq; accidente colligimus naturā inferiorem, ex eodem intrepide colligamus F ſuperiorem, quam nouimus, non contra ex quo ſuperiorem continuo inferiorem. Ita fit, vt certiores ſimus de re propoſita, quod ſit ens, quam quod ſubſtantia, aut accidens determinate: quod ſubſtantia, quam quod corpus, quod corpus, quam quod interitus capax, & ita deorſum verſus. Atq; his duobus modis ſæpe dicunt Philoſophi, *vniuerſaliora eſſe nobis notiora.*

Quo alio modo vniuerſaliora notiora nobis ſint.

Quæ accidentia propria ſunt inferiorum, ſuperiorum quoq; eſſe propria, non contra.

Verum

Digitized by Google

Verum hæc concluſio obiter propoſita ſit, cum ſupponat comparatam iam à nobis eſſe cognitionem ſuperiorum, noſque directo in hac quæſtione loquamur de ordine, quo primum cognitionem rerum vniuerſalium acquirimus.

Concluſio 4.

Quarta concluſio hæc eſto: *Simpliciter & abſolute faciliora cognitu nobis ſunt minus vniuerſalia.* Hæc concluſio ex eo patet, quia vnaquæque res facilior cognitu nobis eſt cognitione confuſa, quam diſtincta, vt ſupra diximus, confuſa autem cognitione, ſimpliciter & abſolute faciliora nobis ſunt cognitu minus vniuerſalia, cum ea poſitis iis omnibus, quæ ad cognitionem requiruntur, & remotis impedimentis facilius percipiamus, vt patet ex prima concluſione. Semper enim hæ particulæ more Philoſophorum intelliguntur in diſciplinis, cum ſimpliciter, & abſolute de re propoſita eſt ſermo. Atque hac de cauſa credendum eſt Ariſtot. hoc loco ſimpliciter, & abſolute dixiſſe, *maxime vniuerſalia eſſe cognitu difficilima.*

Argumenta tria contra quartam concluſionem, & reſponſio quorundam ad primum.

Sectio VII.

Primum argumentum contra 4. concluſionem.

Sed contra hanc concluſionem, locumque citatum tria potiſſimũ occurrunt argum. Primum eſt, quod Ariſtoteles initio Phyſicorum ſimpliciter & abſolute dixerit, *vniuerſaliora eſſe nobis notiora*, idque non leuibus argumentis confirmauerit.

2. Alterum quod docuerit eodem loco & aliis pleriſque (videlicet 1. *Poſt r.c. 2. text 5. & 1. Ethic. c. 4.*) non eadem eſſe nobis nota, & ſimpliciter, ſiue natura nota, ſeu (quod inde ſequitur) non eadem eſſe notiora nobis & natura notiora, cum interim conſtet minus vniuerſalia, vt ſunt perfectiora, ita quoque eſſe natura notiora. nec enim legendum eſt in loco citato: *Natura*, vt quidam vertunt ſed *Naturæ*. Cum ergo ſimpliciter, & abſolute dicendum ſit ea, quæ ſunt minus vniuerſalia, eſſe notiora natura; ſatis apertum relinquitur, vniuerſaliora ſimpliciter, & abſolute eſſe nobis notiora.

3. Tertium eſt, quod prima & vniuerſaliſſima principia (hoc eſt, quæ ex maxime vniuerſalibus attributis conſtant, ſint ſimpliciter, & abſolute nobis notiſſima, idcirco enim eorum cognitio antecedit omnem demonſtrationem, vt Ariſt. docet priori libro de Poſteriori reſolutione c. 2. *text.* 5. qua de cauſa, vt multi (*nimirum D. Th. Auerro. Arb. Ma. Ianduнus q. 2. & a 9.*) eliciunnt ex iis, quę dicuntur initio 2. lib. huius operis, idem auctor cenſet eſſe ea veluti oſtia domorum, quæ ab omnibus cernũtur, & per quæ neceſſe eſt tranſeat quiſquis ad interiora penetrare velit.

Non idem eſſe ſimpliciter notius, quod cognitu facilius.

Ad hæc omnia, ſi nihil aliud obſtaret, breuiſſime reſponderi poſſet, aliud eſſe aſſerere, vniuerſaliora eſſe nobis ſimpliciter, & abſolute notiora, idque probari propoſitis argumentis, aliud. cognitu faciliora, quod quarta concluſione refutatum eſt Multa enim difficilime cognoſcimus, quæ tamen poſtquam didicimus, notiora nobis ſunt, quam quæ facilius nouimus, vt patet in cognitione cauſarum, quas longa inueſtigatione quæſiuim⁹. Nam etſi facilius effecta, quam cauſas nouimus: poſtquam tamen cauſarum cognitionem aſſecuti ſumus, notiores nobis ſunt cauſæ, quam effecta, cum effecta per cauſas demonſtremus. Sed obſtat, quod Ariſtoteles in locis citatis non ſolum ait, *vniuerſaliora eſſe nobis notiora, ſed etiam prius nota*, ex quibus verbis perſpicuum eſt, illum ſenſiſſe, vniuerſaliora eſſe nobis non modo notiora, ſed etiã cognitu faciliora, quæ enim prius cognoſcere poſſumus, ea nobis faciliora cognitu iudicanda ſunt.

Reſponſio quorundam ad arg. 1.

Sunt, qui ad primum argumentum reſpõdeant, Ariſtotelem initio Phyſicorum agere de vniuerſalibus in prædicando, hoc autem loco de vniuerſalibus in cauſando, atque vtrumque verum eſſe, & quod vniuerſaliora prædicata ſint nobis notiora, & quod cauſæ maxime vniuerſales ſint nobis cognitu difficilimæ. Verum hæc reſponſio quæ concluſionem propoſitam labefactaret, ſi vitio careret, ex iis quæ dicta ſunt, facile refutari poteſt Primum quia nomine vniuerſalium ſimpliciter, & abſolute intelliguntur vniuerſalia in prædicando, non in cauſando, vt initio quæſtionis diximus. Deinde, quia id ipſum, quod hic ait Ariſtoteles, ex iis, quæ aliis pleriſque locis aſſerit, plane concluditur de vniuerſalibus in prædicando, vt patet ex iis, quæ ad primæ concluſionis confirmationem adducta ſunt.

Aliorum recentiorum quorundam reſponſio.

Non deſunt qui velint Ariſtotelem vtroq; loco intelligendum eſſe de vniuerſalib. in prædicando, quatenus ſunt tota vniuerſalia, atq; initio Phyſicorum *Sectione quarta*, docuiſſe, Vniuerſaliora, vt tota vniuerſalia ſunt. eſſe nõtiora nobis cognitione confuſa, hoc autem loco eſſe minus nota nobis cognitione diſtincta, quorum vtrumq; veriſſimum eſt. Facilius enim nouimus animal, vt confuſe complectitur omnes ſpecies animalium, quã vt diſtincte, atque ita res ſe habet in cæteris.

Refutatio. Sed horum ſentẽtia nullo negotio refellitur. Nam, vt priorem locum mittamus, illud luce clarius eſt, Ariſtotelem in hoc capite non agere de diſtincta cognitione vniuerſalium, quatenus tota vniuerſalia ſunt: cum diſertis verbis neget, *Sapientis eſſe ſcire omnia ſingulatim, ſiue ſpeciatim*, quod tamen neceſſe foret, ſi ad eum pertineret diſtincta cognitio maxime vniuerſalium, quatenus tota vniuerſalia ſunt. Accedit, quod maxime vniuerſalium cognitio, nõ ideo dicitur hoc loco difficilima, quia difficilimũ ſit partes omnes ſubiectas eorum percurrere (tametſi veriſſimum id ſit) ſed quia ſunt à ſenſibus remotiſſima, quod haud dubie de ipſa natura maxime vniuerſalium in ſe ſpectata, intelligitur, non vt eſt in ſuis partibus ſubiectis: neq; enim ea hoc pacto eſt a ſenſib^9 remotiſſima. Neceſſario igitur intelligendus eſt locus de naturis rerum vniuerſalium in ſe ſpectatis, ſeu vt ſunt tota quædam eſſentialia, quo pacto in hac quæſtione de vniuerſalium cognitione differendum diximus.

D. Thomæ ſententia. D. Thomas hoc loco alia diſtinctione vtitur. Ait enim vniuerſaliora, quo ad ſimplicem quidem apprehenſionem, eſſe notiora nobis, idq; doceri initio Phyſic. at vero quoad cauſarum, & proprietatum inueſtigationem eſſe cognitu difficiliora: quod ait ſignificari hoc loco. Sed neque iſta videntur bene cohærere.

Cur non placeat diſtinctio. Nam ſi magis vniuerſalia ſunt faciliora cognitu, quoad eam ſimplicem apprehenſionẽ, qua eorum natura concipitur, ergo & quoad cauſarum, & proprietatum inueſtigationem. Nã cuius natura facilius cõcipitur, eius quoque cauſæ, & proprietates facilius inueſtigantur. Si vero cauſæ, & proprietates magis vniuerſalium difficilius cognoſcuntur: ergo & naturæ; præſertim cum cognitio naturæ cuiuſque rei ex proprietatibus colligi ſoleat. Quod ſi quis reſpondeat, D. Thomam nomine ſimplicis apprehenſionis non intellexiſſe apprehenſionem naturæ rei, ſed rudem quendam eius conceptum, quem vel idiotæ habẽt (quis enim eſt, qui non vtcunque concipiat

Occurritur interpretationi ſententiæ D. Tho. maxime vniuerſalia, cũ de iis ſermo incidit?) faciet ille quidem, vt magis vniuerſalia quoad ſimplicem apprehenſionem notiora nobis eſſe concedamus, quam quoad ipſam veram, & intimam naturæ notionem, ſed tamen non efficiet, vt admittamus eſſe illa eo pacto cognitu faciliora, quam minus vniuerſa ia Nam cum facilius ſit pauciora, quam plura intelligere: Vulgus autem vt intelligat ſignificationem nominum magis vniuerſalium, plura neceſſario intelligere debeat, quam vt teneat ſignificationem minus vniuerſalium: plane concluditur, ſimplici etiam ipſa, ſiue rudi nominum ſignificatione ſpectata, faciliora no-

A bis cognitu eſſe minus vniuerſalia, quam magis vniuerſalia.

Aliorum reſponſio. Pluriq; recentiores. Alii deniq; volunt, Ariſtotelem intelligendum eſſe initio Phyſicorum de vniuerſalioribus, quatenus de ſuis particularibus dicuntur, quo pacto illa notiora nobis eſſe dicunt, quã minus vniuerſalia, cum in pluribus reperiantur, hoc autem loco de vniuerſaliorib^9, quaten^9 abſtracta ſunt, & præciſa à ſuis particula-

B tibus, qua ratione fatentur nemini dubium eſſe, quin difficiliora ſint cognitu, cum à pluribus abſtrahantur. Verum nec reſponſio hæc

Refutatio. ſatis facit. Primum, quia Phyſicus & Metaphyſicus agunt de rebus abſolute ſumptis, non quatenus de particularib^9 dicuntur, ſiue in eis inſunt, aut quatenus ab illis abſtrahuntur: niſi forſitan ſecundaria conſideratione, quo pacto non eſt credendum loqui Ariſtotelem de cognitione vniuerſalium in iis locis Deinde, quia ſi apud eos idem eſt, naturas commu-

C nes conſiderari, vt dicuntur de ſuis particularibus, atque abſolute ſpectari, praterquam quod locutio impropria eſt, eandem conſiderationem vtroque loco intelligere quæ tamen falſa erit, ſi priori loco accommodetur. Neque enim abſoluta conſideratio magis vniuerſalium facilior eſt, quemadmodum nec prior, vt patet ex prima concluſione, adiuncta quarta. Poſtremo, quia nunquam naturæ communes abſolute conſiderantur, niſi cum

D abſtrahuntur à particularib^9. nam ſi animal, exempli cauſſa, conſideretur, vt hoc animal, aut vt rationale animal alia ve adiuncta differentia, iam non abſolute conſiderabitur, ſed contracte: eodemque modo res habet in cæteris. Quare ſi magis vniuerſalia difficilius abſtrahuntur, vt ipſi etiam fatentur, difficilius quoq; abſoluta conſideratione cognoſcentur. Quo fit, vt non ſolum Ariſtoteli, ſed ſibi etiam eiuſmodi explicatione repugnent.

E

Solutio argumentorum, quæ contra quartam concluſionem propoſita ſunt.

SECTIO VIII.

Duplex in vero ſenſu expoſitio Ariſtotelis. Dvobus igitur modis ex iis, quæ dicta ſunt, intelligi poteſt, qua ratione Ariſto. initio Phyſicorum dixerit, *Vniuerſaliora eſſe*

F *nobis cognitu faciliora*, ſalua ac inconcuſſa concluſione noſtra, ſeu potius Ariſtotelica: vno, quoad vſum ſpecierum, qua iam comparauimus iuxta præſcriptum tertiæ concluſionis: altero, iuxta ordinẽ doctrinæ auſcultatoriæ, de qua eo loco ſermo eſt. Quod vt intelligas, aduerte duplicem eſſe ordinem in diſciplinis: vnum inuentionis, quem artium inuen-

Duplex ordo in diſciplinis inuentores ſequuntur, incipientes ab iis, quæ ſunt ſenſibus propinquiora, & magis familiaria; alterum auſcultationis, ſiue accuratæ doctrinæ, quæ cum tradatur à præceptore, vt ab eo, qui iam omnia, quæ docet, perfecte aſſecutus eſt, ſemper procedit ab iis a quibus cætera pendent, vt ex principiis & cauſis demonſtret effecta. Ita fit, vt ordine inuentionis procedatur à compoſitis ad ſimplicia, & à minus vniuerſalibus ad magis vniuerſalia, qui modi procedendi dicuntur reſolutionis, & collectionis: contra vero ordine auſcultationis, perfectæque doctrinæ a ſimplicibus ad compoſita, & a magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia, quos procedendi modos vocant compoſitionis, & diuiſionis, accepto propriiſſime diuiſionis nomine, quo pacto ſola diuiſio totius vniuerſalis, diuiſio appellatur: de qua refuſius egimus 7. lib. Dialecticarum Inſtitutionum, *cap. 39.* Ariſtoteles igitur cum initio librorum de Phyſica auſcultatione tradat ordinem procedendi auſcultatorium, accuratæque doctrinæ, ſapienter docet progrediendum eſſe à principiis ad ea, quæ ex principiis pendent, & a magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia, tanquam ab iis, quæ iuxta eum procedendi modum ſunt prius nota nobis. Verum, quia totus ordo auſcultatoriæ doctrinæ poſterior eſt ordine inuentionis (inde enim incipit accurata præceptoris doctrina, vbi eius inuentio deſiit) firma adhuc ſtat noſtra concluſio, qua aſſeruimus, minus vniuerſalia ſimpliciter & abſolute nobis eſſe notiora ſiue prius nota, intelligenda eſt enim iuxta ordinem inuentionis, vt patet ex iis, quæ in tota quæſtione dicta ſunt: difficultas autem, & facilitas cognitionis penes inuentionem ſimpliciter, & abſolute ſpectanda eſt, cum inuentio auſcultationem origine præcedat. Itaq; Ariſtoteles initio Phyſicorum, quia de peculiari modo procedendi auſcultatoriæ doctrinæ loquebatur non ſimpliciter, ſed ſecundum materiam ſubiectam, vt dici ſolet, intelligendus eſt: hoc autem loco, cum de certo procedendi modo non agar, ſimpliciter & abſolute intelligi debet. Atque hunc ſenſum forſitan innuit D. Thomas, cum dixit, minus vniuerſalia eſſe notiora nobis quoad proprietatum & cauſarum inueſtigationē, quæ haud dubie ad inuentionem eſſentiæ rei pertinet, minus autem nota quoad ſimplicem apprehenſionem, ſi nomine ſimplicis apprehenſionis intellexit primam & diſtinctam eſſentiæ cognitionem, vt ſimplicitas non excludat complexionem conceptus, ſed adiunctionem cuiuſuis accidentarii attributi.

De quo ordine intelligenda ſit propoſita concluſio.

Exponitur D. Thomæ ſententia.

Si quis autem obiiciat, cum ordo auſcultatorius ſeruatur, oportere procedere à ſuperioribus diſtincte cognitis ad inferiora diſtincte cognoſcenda, alioqui non eſſet is ordo accuratæ diſciplinæ: Ariſtotelem autem plane docere in loco citato, procedendum eſſe à magis vniuerſalibus confuſe cognitis, vt patet ex ſimilitudine totius tum ſenſibilis, tum diffinibilis, & ex modo cognoſcendi puerorum, quibus argumentis eam concluſionem confirmat: ergo non propterea illum dixiſſe, progrediendum eſſe a magis vniuerſalibus, quia ſunt notiora ordine auſcultationis: occurrendum eſt, vtrumque verum eſſe, & ab Ariſtotele aſſertum: nam quod procedendum ſit eo doctrinæ ordine ab vniuerſalioribus diſtincte cognitis ad minus vniuerſalia diſtincte intelligenda, id verum eſt ſumptis vniuerſalioribus, vt ſunt tota eſſentialia: & ab Ariſt. proxime traditum erat, cum dixit, *à principijs ad ea, quæ ex principijs pendent, procedendum eſſe*; tunc enim vniuerſaliora diſtincte cognoſcuntur, cum eorum intrinſeca principia, ſi illa habent percipiuntur, vt patet ex iis, quæ ſupra diximus, *ſect. 1.* Quod item procedendum ſit ab vniuerſalioribus confuſe cognitis ad eadem diſtincte cognoſcenda, id verum eſt ſumptis vniuerſalibus, vt ſunt tota, quædam vniuerſalia; & ab Ariſt. perſpicue dicitur, & confirmatur, vt obiectio concludit. Qua in re ingenioſe docuit Ariſt. ad duplicem cognitionem diſtinctam procedere eum, qui ab vniuerſalioribus ad minus vniuerſalia deſcēdit ad diſtinctam inferiorum, quatenus ſunt tota eſſentialia; & ad diſtinctam ipſorum ſuperiorum, quatenus ſunt tota vniuerſalia, ſimulque ſapienter explicauit, quotmodis a notioribus nobis procedamus, cum auſcultatorium accuratumque ordinem ſequimur.

Occurritur obiectioni.

Exponitur locus Ariſtotelis ex proæmio Phyſicorum.

Qui ab vniuerſalioribus progreditur, duplicem cognitionem diſtinctā aſſequi.

Ad ſecundum argumentum vt reſpondeamus, animaduertendum eſt, duobus modis aliquid dici natura notius, quemadmodum & prius natura. Vno generationis ordine, altero, perfectionis, ſiue intentionis. Priora, & notiora natura ordine generationis ea ſunt, quæ ab aliis ſupponuntur, & à quibus alia pendent, quo pacto initia, & partes priores & notiores ſunt toto (hac enim ratione dici ſolet, Naturam progredi ab imperfectioribus ad perfectiora) & cauſæ item ſuis effectis. Priora, & notiora natura ordine perfectionis, ſiue intentionis ſunt ea, quæ magis intenduntur à natura: quo pacto perfectiora ſunt priora & notiora minus perfectis: & fines iis, quæ ſuapte natura diriguntur in finem. Qua ratione effecta dici poſſunt priora & notiora, non ſolum ſuis cauſis materialibus & formalibus, vt totum viuens anima & corpore, ſed etiam efficientibus inſtrumentariis, quo pacto ſcriptura eſt prior, ac notior ſtylo, quo

Dupliciter aliquid dici notius & prius natura.

ſcribitur, & ſpecies intelligibilis ſenſibili, à qua vt inſtrumento gignitur, vt eſt multorū grauium auctorum ſententia. Atque hoc pacto intelleximus id, quod citato Inſtitutionū Dialecticarum loco diximus, eum qui ab effectis ad cauſas progreditur, ordinem perfectionis, ſiue intentionis ſequi.

Locus Ariſt. eiuſdem proœmij explicatur.

Hinc patet ſolutio argumenti, nam cum Ariſt. docet, *non eadem eſſe nobis & natura notiora* (quod ordine accuratæ diſciplinæ intelligendum diximus) non eſt id exponendum de notioribus natura, ordine generationis, ſiquidem vniuerſaliora, vt ſunt hoc pacto natura priora, ita etiam ſunt natura notiora: ſed ordine perfectionis & intentionis. Etenim minus vniuerſalia quemadmodum perfectiora ſunt, vt quæ vniuerſaliora continent, & aliquid amplius perfectionis, ita ſunt magis intenta a natura.

Fuſior eiuſdem loci expoſitio.

Verum pro explicatione citati loci aduerte, ſi abſolute loquendum eſt, non eſſe verum vniuerſe id, quod Ariſtot. ait, *non eadem eſſe nobis & natura notiora*, etiam modo expoſito. Pleræque enim cauſæ ſunt notiores natura ordine perfectionis, quam effecta, vt qualitates ſenſibiles, quam ſpecies, quas in ſenſus noſtros imprimunt: & tamen eædem ſunt nobis notiores accuratæ doctrinæ ordine, vt perſpicuum eſt. Quod etſi multos male vexat, atque eo adducit, vt credant Ariſtot. non vti hoc loco vniuerſali propoſitione, ſed particulari, dicendum eſt tamen propoſitionem eſſe vniuerſalem, alioqui non eſſet ad rem: cæterum non eſſe vniuerſalem abſolute, ſed tantum in materia ſubiecta, hoc eſt, in magis & minus vniuerſalibus, de quorum comparatione ibi agitur.

Cur maxime vniuerſalia principia dicantur omnium notiſſima.

Ad tertium dicendum eſt, prima, & maxime vniuerſalia illa principia, *Quodlibet eſt, aut non eſt: impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe*, non ideo dici omnium notiſſima, quia ordine inuentionis (de quo nobis ſermo eſt) ſint cognitu faciliora iis omnibus, quæ ſub illis directo continentur, quale eſt hoc, *Socrates aut ambulat, aut non. Impoſſibile eſt Socratem ambulare, & non ambulare*, cum illa ex his, & aliis ſimilibus procedente ætate a nobis colligantur: ſed dici omnium notiſſima, quia continent notiſſimam veritatem, & in quam amplectendam magis inclinat intellectus, quam in veritatem aliorum omnium, quæ ſub eis continentur, qualia ſunt, *Totum eſſe maius ſua parte, Ex nihilo nihil gigni. & ſimilia.* vnde fit, vt nihil abſurdius nos colligere poſſe putemus contra eos, qui rerū quicquam negant, quam ſi ex eorum negatione oſtendamus effici aliquid, quod primis illis duobus principiis repugnet. Quod autem Ariſt. docet, eorum cognitionem antecedere omnem demonſtrationem, non ita intelligendum eſt, quaſi illa, quatenus communiſſimis illis verbis concipiuntur, nota eſſe debeant ante omnem demonſtrationem: ſed quia prius cognita eſſe debent, quatenus conſtant verbis iis, quæ ad propoſitam demonſtrationem conficiendam aſſumuntur: vt ſi demonſtrandum ſit, hominem eſſe diſciplinæ capacem, ex eo, quia ſit animal rationale, neceſſe eſt ante noſſe hominem aut eſſe animal rationale, aut non eſſe: item, non poſſe ſimul eſſe animal rationale, & non eſſe: eodemq; modo res ſe habet in propoſitione & concluſione: alioqui, neque quid ſumatur ad demonſtrandum, neque quid demonſtrandum ſit, certo intelligetur. Atque hac de cauſa ait Ariſtot. 1. Poſter. c. 8. principium illud, *neceſſe eſſe vt quidlibet aut ſit, aut non ſit*: ſeu vt ipſe accommodate ad Logicam ſcribit, *In quacunque re affirmationem aut negationem veram eſſe*, non aſſumi in demonſtratione ducente ad incommodū ſub his generalibus verbis, ſed quatenus ad id genus, in quo demonſtratio facienda eſt, traducitur. Eademque ratione dici ſolet, prima hæc principia ingredi omnem demonſtrationem, aut formaliter, aut virtute, hoc eſt, aut per ſe ipſa, aut per ea, quæ illis ſunt directo, & eſſentialiter ſuppoſita. Quanquam hoc ea etiam ratione dictum eſſe intelligi poteſt, quia veritas cæterorum omnium pronunciatorum veritati horum, tanquam omnium ſuapte natura notiſſimæ innititur, & in eam reſoluitur demonſtratione ducente ad impoſſibile: ex quo tamen non infertur, eſſe ea prius nota nobis inuentionis ordine, ſed tantum accuratæ diſciplinæ. Videntur tamen hæc duo principia prius inueniri per ea, quæ ſub illis directo continentur, quam reliqua omnia principia, eo quod intellectus, quemadmodum diximus, propenſior eſt, vt illis aſſentiatur, quam cæterorum vlli.

Quomodo eorum cognitio omnem demonſtrationem antecedat.

Quomodo ingrediantur omnem demonſtrationem.

An ſingularia facilius à nobis quam vniuerſalia intelligantur.

QVÆSTIO III.

Quod ſingularia ſenſibilia non ſolum non videantur facilius intelligi à nobis, ſed ne intelligi quidem.

SECTIO I.

Disputationem hanc non ſolum propter rerum affinitatem, ſed etiam vt ea, quæ ſuperiori quæſtione dicta ſunt, planiora fiant, adiuo-

Digitized by Google

adiungendam putauimus, in qua illud primũ occurrit, ſingularia ſenſibilia (hæc enim ſunt de quibus præcipue dubitant Philoſophi) nõ ſolum non facilius intelligi à nobis, ſed ne intelligi quidem.

1. Primum, quia quo pacto Ariſtoteles 1. Phyſic c. 5. *text.* 49 & quinto huius operis c. 11. *tex.* 16. ait, *vniuerſalia eſſe notiora ratione*, eodem aſſerit *ſingularia eſſe notiora ſenſu*: non ideo autem docet vniuerſalia eſſe notiora ratione, quaſi credat ea ſenſu etiam cognoſci (eſt enim id plane falſum, & contra eius ſententiam) igitur non ea ratione ait ſingularia eſſe notiora ſenſu, quaſi exiſtimet, illa intellectu etiam cognoſci.

2. Deinde quia priori loco eum reddit rationem eorum, quæ dixerat, ita ſcribit: *Ratio enim ipſius vniuerſalis eſt: ſenſus autem ſingularis*, quaſi dicat: Obiectum enim rationis ſiue intellectus, vniuerſale eſt, ſenſus autem ſingulare. Vnde iam licet hunc in modum argumentari: Vt vniuerſale eſt obiectum intellectus, ita ſingulare eſt obiectum ſenſus: at ſenſus nõ percipit vniuerſale: ergo nec intellectus ſingulare: vel ſic: Vt ſe habet intellectus ad vniuerſalia, ita ſenſus ad ſingularia, ergo è commutata proportione, quo pacto ſe habet ad vniuerſalia ſenſus, eodem ſe habet ad ſingularia intellectus, atqui ſenſus non percipit vniuerſalia, ergo nec intellectus ſingularia.

3. Tertio, quia inter potentiam & obiectum debet eſſe proportio: hac enim de cauſa non quæuis potentia quoduis obiectum attingit, cum igitur intellectus ſit omnino immaterialis, vt qui nullam materiam ſiue ſenſibilem, ſiue intelligibilem includit, ſingularia autem ſẽſibilia ſint omnino materialia, vt perſpicuũ eſt, efficitur, vt ab ea intellectu percipiantur. Alia ratio eſt de vniuerſalibus, quæ ea ex parte numerari poſſunt inter immaterialia, quod loco & tempori ſubiecta non ſint.

4. Quarto, quia id nequaquã intellectu percipitur, quod eſt in cauſa, vt vniuerſalia ipſa non intelligantur, iuxta illud commune proloquium, *illud eſt magis tale, propter quod vnumquodque tale eſt*: at ſingularia ſenſibilia ſunt in cauſa, vt vniuerſalia, quandiu ab eis abſtracta non ſunt, non intelligantur (ſunt enim eo pacto vniuerſalia intelligibilia poteſtate tantum, non actu, vt Ariſt. ait tertio de Anima, cap. 4. *text.* 16.) non percipiuntur ergo ſingularia intellectu. Nec occurras, ea tum percipi poſſe, cum abſtrahentur à materia ſingulari, quemadmodum de vniuerſalibus dicitur. Eſt enim luce clarius, ſingularia a ſingulari materia nulla ratione abſtrahi poſſe.

5. Quinto, quia ſi ſingularia ſenſibilia intelligerentur à nobis, non eſſet cur ſenſibus indi-

A geremus, quemadmodum illis non indigent ſubſtantiæ ſeparatæ, cum igitur ſenſus natura nobis tributi ſint, non videtur dubitandum ea ratione eſſe datos, vt perciperemus ſingularia ſenſibilia, quæ alioqui non cognoſceremus.

Sexto, quia ſi intelligeremus ſingularia ſenſibilia, non nobis eſſet opus intellectu agente, quippe eum ea ratione ſola dicant Philoſophi intellectum agentem eſſe neceſſarium 6.

B vt abſtrahat ſpecies rerum vniuerſalium a phantaſmatibus. nam ſi à nobis ſingularia ſenſibilia intelligi poſſent, quid iam opus eſſet agente intellectu ad huiuſmodi ſpecies a phantaſmatibus abſtrahendas? Ipſe enim intellectus poſſibilis, cuius ſolius eſt intelligendi munus, abſtrahere poſſet ſpecies vniuerſalium ab ſpeciebus ſingularium, quas in ſe haberet. At Ariſtotelem ea de cauſa, quam diximus, induxiſſe intellectum agentem ex tertio

C de Anima, c. 5. *text.* 18 perſpicuũ eſt, vbi ea ratione cenſet illum eſſe neceſſarium, vt naturas rerum, quæ in ſingularibus ſunt potentia intelligibiles, faciat actu intelligibiles, id eſt, earum ſpecies, per quas intelligi poſſint, in intellectum poſſibilem imprimat.

Septimo, quia non alia ratione colligit Ariſtot. eodem libro *3. de Anima c. 2. vel 2. lib. text.* 145. opus eſſe vno quodam ſenſu communi, qui obiecta omnia externorum ſenſuum per- 7.

D cipiat, niſi quia *illa ſunt ſenſibilia* (vt ipſe plane ait) *nec omnia ab vllo ex quinque ſenſibus externis percipi poſſunt*. Quod ſi intellectus noſter ſenſibilia percipere poſſet, nihil profecto ea ratio concluderet. Ita videtur perſpicuum, non intelligi à nobis ſingularia ſenſibilia, niſi forte per accidens, hoc eſt, quatenus in vniuerſalibus quodammodo continentur: quo etiam pacto, & forſitan verius, vniuerſalia dici poſſent percipi ſenſibus, quod acto ac proprie

E contineantur in ſingularibus, vt hac ratione ſit intelligendum id, quod primo loco citatum eſt ex Ariſtotele, *Vniuerſalia eſſe notiora intellectu: ſingularia autem ſenſu*.

Singularia non per accidens ſolum, & vt in vniuerſalibus continentur, ſed per ſeetiam percipi à nobis ipſa potentia intellectiua.

F ## SECTIO II.

VT igitur id, quod præcipue quæritur, totaque materia hæc intelligatur, quatuor à nobis explicanda ſunt. Primum, ſingularia vere, ac per ſe a nobis intelligi. Deinde, id fieri per proprios eorum conceptus. Tertio loco, non dari in intellectu proprias eorum ſpecies intelligibiles. Poſtremo, id non

Tertium quæſtionis ſumma.

non obſtare quo minus ſingularia facilius à nobis percipiantur per intellectum, quam vniuerſalia.

Oſtenditur concluſio ex ipſa ſingularium natura. Quod igitur ſingularia vere, ac per ſe à nobis intelligantur, nec ea ratione duntaxat, qua in vniuerſalibus continentur, his rationibus oſtenditur. Primum, quia ſingularia ipſa, ſiue ſenſibilia ſint, ſiue intelligibilia, apta

1\. ſunt vt per ſe intelligantur, alioqui non intelligerentur per ſe à Deo Opt. Max. cæteriſque ſubſtantiis ſeparatis. In nobis autem & aliquid impedit, quo minus eorum aliqua poſſimus quidditatiue cognoſcere, vt patebit libro ſequenti, nihil tamen impedit quo minus omnia intelligamus eſſe: omnia enim per diſcurſum cognoſci poſſunt, ſaltem ex effectis, cum hoc pacto Deum quoq; ipſum, qui maxime ſingularis eſt, intelligamus.

2\. *Ex obiecto intellectus noſtri.* Secundo, quia intellectus noſter fertur per ſe in ens, quare in omne quod ſub ente continetur. Nec reſpondeas, conſequentiam hanc eſſe vitioſam, quod ſæpenumero perfectio rei obiectæ ſit in cauſa, vt quanquam illa contineatur ſub obiecto, non percipiatur tamen à potentia: quo pacto, lux ſolis non poteſt à nobis directo cerni. Reſponſio enim non habet in hac re locum, cum non loquamur de perfecta cognitione ſingularium, quam negamus de quibuſdam in hac vita haberi poſſe, ſed de cognitione an eſt, quam non impedit maior perfectio rei. Accedit, quod rationes, ob quas ſingularia quædam videri poſſunt non percipi a nobis, niſi per accidens, & in ſuis vniuerſalibus, non deſumuntur ex eorum perfectione, ſed potius ex imperfectione, ſiue vt ita dicam maiori materialitate, vt patet ex iis, quæ paulo ante dicta ſunt.

3\. *Ex impoſitione nominũ.* Tertio, quia intellectus noſter non intelligeret ſingularia per ſe, non illis imponeret propria & diſtincta nomina: hoc enim non pertinet ad ſenſum, ſed ad intellectum.

4\. *Ex vniuerſalium diſtinctione.* Quarto, quia vniuerſalia, vt vniuerſalia ſunt, non intelliguntur à nobis niſi per abſtractionem à ſingularibus: quo autem pacto poteſt intellectus abſtrahere vnum ab altero, niſi id cognoſcat, à quo alterũ abſtrahit, & quaſi ſeparat, nec tantum id intelligat, quatenus eſt idem cum illo, ſed quatenus diſtinctum, & propria ratione circumſcriptum: Atque hoc argumentum euidentius eſt in ſpeciebus infimis, quam in generibus, tametſi eandem vim habet in vtriſq;, cum genera mediate abſtrahantur ab indiuiduis.

5\. *Ex ſecunda intellectus operatione.* Quinto ex ſecunda operatione intellectus, quæ apud Ariſtotelem dicitur compoſitio & diuiſio, ſiue affirmatio & negatio vnius de altero. Affirmamus enim paſſim, & negamus pleraſq; eſſe de rebus ſingularibus, nec id te-

A mere facimus, nemo autem ſine temeritate affirmat vnum de altero niſi vtrumq; cognoſcat: quanquam ne temere quidem alterum de altero affirmare, aut negare poſſumus, niſi ambo cognoſcamus, quatenus inter ſe diſtincta ſunt: alioqui non crederemus nos affirmare, aut negare alterum de altero, ſed idem de eodem, quod eſt contra hypotheſin.

Sexto, ex quibuſdam argumentationum generibus, quæ ad tertiam intellectus operationem pertinent, veluti ex iis inductionibus 6. *Ex inductione, & ſyllogiſmo expoſitorio.*

B & ſyllogiſmis expoſitoriis, quæ ex ſingularib. colligunt vniuerſalia, nam cum vnaquæque argumentatio ſit vnus quidam diſcurſus ac motus, neceſſario efficitur, vt diſcurrens, ſiue quod mouetur, ſit vnum quiddam, non duo: ſenſus autem non poteſt ex ſingularibus ad vniuerſalia diſcurrere, cum vniuerſalia cognoſcere non poſſit, ergo id facit intellectus, ac proinde intelligit ſingularia. *Hac rationc vtuntur Themiſt. Auerrois, Albert. D. Thom. & omnes*

C *pene in explicatione text. 9. lib. 3. de Anima. vel lib. 2. text. 145 & 146.*

Septimo, ex ipſa iudicandi ratione quæ ſecundam, & tertiam operationem intellectus 7. *Ex iudicandi ratione.* complectitur: cum enim intellectus aliquid affirmat, aut negat, nihil aliud, quam iudicium fert de connexione prædicati cum ſubiecto. Eodemque modo cum ſpecie quauis, ſiue conſequentiæ, ſiue argumentationis vti-

D tur, nihil aliud indicat, quam de connexione conſequentis cum antecedente. Cum igitur iudex ea cognoſcere debeat neceſſario, de quibus fert iudicium: ſæpe autem intellectus affirmet aliquid, aut neget de ſingularibus, & ex ſingularibus aliquid concludat: neceſſario efficitur, vt intellectus intelligat ſingularia. Atque hac ratione vtitur Ariſtoteles 3. lib. de Anima. cap. 2. vt probet dandum eſſe neceſſario ſenſum communem, vt differentia ſenſi-

E bilium ad diuerſos ſenſus pertinentium indicet, quod nullus ex quinq; particularibus id facere poſſit.

Quod ſi quis occurrat, Vt intellectus ferat *Quorundam reſponſio.* iudicium de connexione prædicati cum ſubiecto ſingulari, & conſequentis cum antecedente ex vna, aut pluribus ſingularib. propoſitionibus conſtituto, ſatis eſſe, ſi & ſubiectum ſingulare, & ſingularem propoſitionem confuſe cognoſcat, is primum contradicentia ad- *Refutatio.*

F mittet, videlicet propoſitionem externam ſingularem non eſſe ſingularem, nam ſi intellectus non concipit rem ſingularem determinate, iam mentalis propoſitio ſingularis nõ eſt. Quare cum ea, *quæ ſunt in voce & ſcripto ſigna ſint eorum, quæ ſunt in mente*, non erit etiam ſingularis externa propoſitio. Potius igitur dicendum eſt, quemadmodũ externa propoſitio ſingula-

Google

ſingularis ſubiecto ſingulari conſtat, ita ab intellectu rem ſingularem percipi. Deinde concedet, poſſe conſequens diſtincte percipi, cuius antecedens confuſe intelligatur, quod eſt abſurdiſſimum.

Aliorum reſponſio.

Sunt, qui (*in quib. videtur eſſe Capr. 1. ſent. d. 35. q. 2. concl. 4.*) hoc pacto exiſtiment, ſe vim propoſitæ rationis effugere. Dicunt, non intellectum, ſed hominem ipſum eſſe eum, qui iudicat de huiuſmodi connexionibus, & omnino de conuenientia, & diſcrimine ſingularium & vniuerſalium, & recte quidem hactenus. Deinde addunt, optime illum id poſſe facere per duas potentias, quod per cogitatiuam cognoſcat ſingularia, per intellectum vniuerſalia.

Reſutatio.

Sed quo pacto eorum reſponſio eludenda ſit, ipſe Ariſtoteles docet loco citato: *Fieri, inquit, non poteſt, vt ſep ratis diſcernatur, dulce diuerſum eſſe ab albo; ſed vni cuipiam ambo nota eſſe oportet: illo enim modo perſpicuum eſſet, illa inter ſe differre, etiam ſi alterum ego, alterum tu ſentires.* Præterea aliud eſt, quod per cogitatiuam cognoſcantur ſingularia, & per intellectum vniuerſalia; aliud, quod homo per alteram huiuſmodi potentiarum de eorum diſcrimine & conuenientia iudicet. Quæro enim per vtram earum potentiarum fiat eiuſmodi iudicium, neque enim iudicium de duobus eſt duplex actus, ſed vnus, neque item potentia iudicare poteſt de iis, quæ non nouit.

Iudicium ne ab vna tantum potentia fieri poſſit?

Aut igitur huiuſmodi iudicium pertinebit ad cogitatiuam, aut ad intellectum. Si ad cogitatiuam, igitur ſenſitiua potentia, qualis eſt cogitatiua, percipit vniuerſalia, quod omnes negant: ſi ad intellectum, iam intellectus per ſe percipit ſingularia, quod volumus. Ita patet, nihil eſſe ad rem, dicere hominem, ipſum eſſe eum qui iudicat, cum nulla potentia ſiue facultas dari poſſit, per quam huiuſmodi iudicium ferat, ſi intellectus ſingularia non percipit, non ſolum confuſe & per accidens, ſed etiam quatenus ab vniuerſalibus diſtinguuntur. *Vide Anton. Mirand. lib. 32. de ſingul. tertam Sectio. 73. libr. de Anima, cap 2. vel lib. 2. sext. 145. & 146.*

8\. *Ex artium & virtutum actionibus artes proprie dictæ.*

Eadem concluſio probari poteſt ex actibus artium & virtutum, ſiue ad intellectum, ſiue ad appetitum pertinentium. Artes enim, quæ proprie hoc nomine cenſentur, in ſingularibus quoad actionem verſantur, cum in externam materiam tranſeant. Quo autem pacto artifex accommodare poſſit regulas vniuerſales ad ſingularia, niſi ſingularia ipſa intelligat? Prudentia quoque cum ſit de iis, quæ ſub conſultationem cadunt, ſingularium intelligentiam neceſſario continent. Sed & iuſtitia, & cæteræ virtutes, quæ

A ad appetitum pertinent, ad ſingularia terminantur: neque enim appetimus complete, niſi ſingularia, vt quæ ſola conſequi poſſumus: verſari autem non poſſunt virtutes in ſingularibus, niſi præeunte intellectu ſiue ratione, quæ eſt omnium humanarum virtutum dux, & quaſi parens.

Cur ſola ſingularia complete appetantur extra ſtationem potentia in actum.

9\. Præterea, nullus ſenſus reflectitur in ſe, nempe vt ſuum actum cognoſcat, quæ eſt communis omnium Philoſophorum ſententia: igitur actus cogitatiuæ noſtræ non

B poteſt ab vllo ſenſu cognoſci, at cognoſcitur (ſæpe enim aduertimus nos cogitare) & eſt ſingulare quiddam, cognoſci igitur intellectus ſingularia.

10\. *Ex ordine ipſarum potentiarum inter ſe.*

Item, Quicquid poteſt potentia inferior, poteſt & ſuperior, & aliquid vltra, quemadmodum ſenſus communis non ſolum percipit obiectum viſus, ſed etiam a-

C liorum particularium ſenſuum; ſenſus autem omnes verſantur circa ſingularia, & ſunt inferiores intellectu, eique ſubiecti & ſubordinati: cognoſcit igitur intellectus ſingularia.

11\. *Obiectio.*

Quod ſi quis obiiciat, non admodum firmam eſſe huiuſmodi rationem, quia non neceſſe eſt, vt potentia ſuperior percipiat ea, quæ ab inferiori percipiuntur eodem modo, quo cognoſcuntur ab inferiori; id quod prima quæſtione huius capitis admiſimus:

D proinde non recte ſequi, Intellectus cognoſcit ea, quæ ſenſibus percipiuntur, ergo per ſe & in particulari, quemadmodum percipiuntur a ſenſibus.

Diluitio.

Occurrendum eſt, ſatis nobis eſſe ad propoſitum concludendum, ſi id, quod cognoſcitur ab inferiori, poſſit cognoſci a ſuperiori, licet modus alioqui ſit diuerſus. Nam ſi ſenſus cognoſcit diſcrimen Socratis à Platone, vel huius albedinis ab illa, neceſſe erit per rationem propoſitam,

E vt idem diſcrimen ab intellectu cognoſcatur, quo autem pacto intellectus cognoſcat diſcrimen huius rei ab illa, niſi vtramque per ſe & in particulari, apprehendat: Alioqui ſi vt cognoſcam diſcrimen huius ab illa, ſatis eſt, ſi cognoſcam diſcrimen in commune, hoc eſt, quatenus diſcrimen eſt tantum: is ſane dici poterit cognoſcere diſcrimen rerum omnium, quæ ſunt apud Indos, qui quid ſit diſcrimen percipit, quod ridiculum pla-

F ne eſt.

Ex proportione ſenſus & intellectus.

Ad hæc, vt ſenſibilia percipiuntur à ſenſu, ita phantaſmata ab intellectu, quod Ariſtoteles docet 3. de Anima, capite ſeptimo, *Text.* 30. Phantaſmata autem ſunt ſingularia, & in repræſentando & in eſſendo, percipit igitur ſingularia intellectus.

Poſtremo, Intellectus ſæpe ſenſum corrigit,

Digitized by Google

Ex correctione ſenſus ab intellectu.

git, veluti in iudicio de magnitudine Solis, quem oculi iudicant eſſe paruæ admodum quantitatis: ponit idem diſcrimen inter obiecta ſenſuum, & ſenſus ipſos: hæc autem facere non poſſet, niſi cognoſceret obiecta ſenſuum, quæ ſunt ſingularia: cognoſcit igitur ſingularia. *Vide Philop. 3. de Anima, in text. 9.*

Atque hæc ratio, & omnes pene ſuperiores oſtendunt, intellectum ipſa etiam ſenſibilia ſingularia percipere, quod ſuperius *Sectione prima* fieri non poſſe videbatur. Poteſt igitur intellectus percipere omnia ſingularia, non modo quatenus in vniuerſalibus continentur, ſed per ſe etiam, ſiue quatenus & inter ſe & à ſuis vniuerſalibus diſtinguuntur.

Refellitur quorundam ſententia de conceptibus ſingularium.

Sectio III.

Sententia Caietani & Capreoli.

Caietanus tamen *1. p. quæſt. 86. articul. 1.* in primam partem Diui Thomæ, ad quæſtionem octogeſimam ſextam, & Capreolus in primum ſententiarum, ad diſtinctionem trigeſimam quintam, *cap. 2. concl. 4.* exiſtimant non dari in nobis vllum proprium & peculiarem conceptum rerum ſingularium materialium, tametſi concedunt dari immaterialium. Ac Caietanus quidem ex eo ſuam ſententiam probat, quia putat intellectum noſtrum non alia ratione concipere rem ſingularem materialem, niſi quia intelligens naturam cõmunem, non exiſtere ſeparatam, colligit eam exiſtere coniunctam cum aliqua differentia indiuiduante, tametſi certam differentiam indiuiduantem rei materialis non cognoſcat. Capreolus vero, quia exiſtimat ſatis eſſe cogitatiuam potentiam ad percipienda indiuidua materialia.

Ratio Caietani.

Ratio Capreoli.

Refutatio propoſitæ ſententiæ 1.

Verum hæc ſententia nulla ratione admittenda eſt: Primum, quia proprius conceptus rei nihil eſt aliud, quam proprium verbum mentis, ſiue nomen mentale, quo intellectus ipſe ſecum quaſi loquitur, ſiue aliud ſe producum per actum intelligendi, vt D. Tho. exiſtimat, ſiue ſit ipſe actus intelligendi, vt plerique volunt, intellectus autem non tantum ratiocinatur de vniuerſalibus, ſed etiam de ſingularibus, tam materialibus, quam immaterialibus, concipit igitur omnia ſingularia propriis conceptibus.

2. Deinde, quia ea, *quæ ſunt in voce, ſunt ſigna earum, quæ ſunt in mente, ſiue intellectu*, in voce autem ſunt nomina propria ſingularium materialium: ergo & in intellectu.

3. Tertio, quia ſatis liquet ex iis, quæ dicta ſunt, ſingularia omnia percipi à noſtro intellectu, non ſolum, vt continentur in ſuis vniuerſalibus, ſed etiam in ſe ipſis, vnde manifeſte ſequitur, ea percipi per proprios & peculiares conceptus. Ex quo loco peculiari ratione refutata relinquitur opinio ſeu potius cõmentum Capreoli.

Caietanus priuatim refellitur. 1.

Quod vero ad Caietani ſententiam attinet, multis argumentis ea priuatim refelli poteſt. Primum, quia nemo experitur ſe neceſſario facere eum diſcurſum, vt intelligat rem ſingularem: imo vero pauciſſimi erunt, quibus ea ratiocinatio mentem ſubeat.

2. Deinde, quia is diſcurſus non eſt ſatis ad percipiendum determinate hoc ſingulare, ſed tantum ſingulare vagum: negari autem non poteſt, intellectum percipere ſingularia determinate, vt patet ex dictis.

3. Tertio, quia vt res quælibet proprio conceptu apprehendatur, non opus eſt, vt percipiatur vltima eius differentia, ſed ſatis eſt, ſi conceptus recurrat cum re, neque in aliam conueniat, alioqui non formaremus conceptus proprios earum omnium naturarum cõmunium, quarum proprias differentias, ſiue vltimo loco conſtitutiuas ignoramus, quo pene nihil abſurdius.

4. *Quia diſtincta.*

Quarto, quia aliud eſt loqui de conceptu diſtincto, ſiue definitiuo, quem habere non poſſumus, niſi propriam ſiue vltimam rei differentiam percipiamus, aliud de conceptu ſimplici, de quo nobis ſermo eſt, quippe definitionem præcedit.

5. Poſtremo, quærat aliquis ex Caietano, Quonam pacto intellectus noſter animaduertat, naturam communem non exiſtere ſeparatam, niſi quia intelligit, eam non exiſtere extra hoc & illud, & alia ſimilia indiuidua? Quo autem pacto intelligat illam non exiſtere extra hoc & illud, ſi hoc & illud non percipit? Itaque non ſolum ex iis, quæ dicta erant, antequam Caietani ſententiam expenderemus, ſed ex ipſa etiam eius ratione perſpicue colligitur, poſſe à nobis ſingularia omnia percipi propriis & peculiaribus conceptibus. In qua aſſertione, exceptis Caietano & Capreolo, aliiſque perpaucis inferioris notæ, Scholaſtici omnes conſentiunt. Lege Scotum 3. de Anima, quæſtione vigeſima ſecunda, & in 4. Sentent. diſtinct. 45. quæſtione tertia, articulo ſecundo. & Quodlib. 13. articulo ſecundo. Durand. in 2. d. 3. quæſtione 7. Greg. in 2. d. 2. quæſtione prima. Ochamum, in eundem librum, d. 3. quæſtione quinta. &

Retorquetur ratio Caietani in ſuum authorem.

Communis ſententia.

Ferra-

Ferrarienſem 1. contra Gentes, capite ſexageſimo quinto. Nec Diuus Thomas oppoſitum ſentit, vt quidam exiſtimant, cum 1. p. quæſtione octuageſima ſexta, articulo primo plane dicat, intellectum noſtrum formare hanc propoſitionem: Socrates eſt homo, quod certe non iudicaret poſſe fieri, niſi proprium conceptum Socratis ab intellectu formari poſſe exiſtimaret. Idem plane ſenſerunt D.Tho. æquales, & antiquiores alii ex Scholaſticis. Quod idem de Græcis & Arabibus dicendum eſſe (quicquid nonnulli recentiores ſentiant) cum ex dictis patet, tum magis etiã patebit inferius.

D.Thomas ſentit ſingularia ab intellectu percipi.

Quibus argumentis oſtendi videatur, dari in nobis proprias ſpecies intelligibiles rerum ſingularium.

Sectio IV.

De ſpeciebus autem intelligibilibus, quæ ſunt habituales rerum ſimilitudines, maior dubitatio eſt. Miſſis enim iis, qui ſpecies omnes, tam intelligibiles, quam ſenſibiles negandas eſſe cenſent, conceſſoque de communi grauiorum Philoſophorum ſententia vtroque genere ſpecierum, plerique recentiores ſunt, qui putent dari ſpecies intelligibiles rerum ſingularium, quorum ſententia his argumentis probari poteſt.

De ſpeciebus oppoſita ſententia.

Dari ſpecies intelligibiles ſingularium rerum probatur, 1.

Primum, quia vt ex ſuperiori ſectione perſpicuum eſt, intellectus noſter elicit conceptus proprios & peculiares rerum ſingularium: id autem facere non poſſet, niſi per ſpecies proprias & peculiares ſingularium: ſpecies enim vniuerſalium repræſentant præciſe naturas vniuerſales, vt diximus: conceptus autem non poſſunt excedere in experimento facultatem ſpecierum in repræſentando, cum ſint partus quidam intellectus, quatenus informatus eſt hac vel illa ſpecie intelligibili. Quod ſi dicas conceptum rei ſingularis elici ab intellectu poſſibili, cõcurrente non ſolum ſpecie intelligibili naturæ vniuerſalis, ſed etiam phantaſmate proprio eius ſingularis, quod concipitur, iam quæro, quo pacto phantaſma concurrat, vt cauſa ne exemplaris, an vt efficiens: neque enim in alio genere cauſæ videtur poſſe concurrere. Si vt cauſa exemplaris, cum hæc ſit formalis remota & extrinſeca, oportebit dari in ipſo intellectu inhærentem aliquam formalẽ proximam, hoc eſt, qua proxime repræſentetur res ſingularis, quæ certe alia eſſe non poteſt, niſi ſpecies intelligibilis rei ſingularis. Si vero vt cauſa efficiens, præterquam quod id non eſt ſatis, niſi detur formalis proxima in intellectu poſſibili, cur non etiam concurret cum intellectu agente, vt cauſa efficiens ad producendam ſpeciem intelligibilem rei ſingularis?

A Secundo, quia vt ſuperiori quæſtione cum Scoto argumentabamur, applicatis apte cauſis naturalibus, remotiſque iis omnibus, quæ impedire poſſunt, ſemper producitur effectus perfectiſſimus: intellectus B vero agens & phantaſmata ſunt cauſæ naturales, ergo iis applicatis ad gignendam ſpeciem intelligibilem, remotiſque impedimentis, producetur ſpecies intelligibilis perfectiſſima, hæc autem eſt rei ſingularis. Datur igitur in intellectu noſtro ſpecies intelligibilis rei ſingularis. Quod autem ſpecies intelligibilis rei ſingularis ſit omnium perfectiſſima, ex eo patet, quia perfectio ſpeciei repræſentantis colligitur ex perfectione rei, C quam repræſentat, quemadmodum præcipua & abſoluta perfectio ſcientiæ ex perfectione rei, quæ ſub ſcientiam cadit, vt Ariſtoteles docet vndecimo huius operis libro, perfectior autem eſt res ſingularis, quam vniuerſalis, vt prima ſubſtantia, quam ſecunda.

Tertio, quia cum duæ cauſæ efficientes concurrunt ad eundem effectum, altera vniuerſalis, altera particularis, ſemper effectus D ſequitur particularem, niſi quid impediat, vt cum Sol & homo generant hominem: intellectus vero agens concurrit more cauſæ efficientis vniuerſalis (concurrit enim cum omnibus phantaſmatibus ad productionem earum omnium ſpecierum intelligibilium, quæ primo in intellectu poſſibili gignuntur) phantaſmata autem concurrunt, vt cauſæ particulares, cum aliud ſit cauſa huius ſpeciei, aliud illius, igitur ſpecies ab vtriſE que productæ, ſequuntur conditionem phantaſmatum, nihil enim impedit, quo minus ſequantur. Atqui phantaſmata non aliter concurrere poſſunt cum intellectu agente, quam quatenus ſingularia repræſentant: ſunt igitur ſpecies intelligibiles, quæ ab intellectu agente & phantaſmatibus producuntur, propriæ ſimilitudines ſingularium.

F At reſpondeat aliquis, phantaſmata non concurrere cum intellectu agente, quatenus res ſingulares repræſentant: ſed quatenus vniuerſales tantum; neque dubium eſſe, quin naturas quoque vniuerſales repræſentent, cum indiuidua, quæ repræſentant, nihil aliud ſint, quam naturæ vniuerſales cum differentiis indiuiduantibus.

Reſponſio prior.

m 2 Dicat

Digitized by Google

Reſponſio altera.

Dicat etiam fortaſſe aliquid impedire, quo minus ſpecies intelligibiles genitas ſequatur phantaſma, nempe materialitatem, vt ita dicam, quam habet phantaſma, quatenus repræſentat rem ſingularem, hac enim ratione materiale quiddam eſt phantaſma in repræſentando, quemadmodum & ipſum ſingulare in eſſendo: eum tamen, quatenus repræſentat naturam vniuerſalem, non ſit materiale, quemadmodum nec ipſa natura vniuerſalis, vt ſupra oſtenſum eſt.

Obiectio contra priorem reſponſionẽ.

Verum hæc nihil videntur obſtare. Namque priori reſponſioni non deſunt, qui obiiciant, phantaſma non vna parte repræſentare naturam vniuerſalem, altera differentiam indiuiduantem, ſed qualibet ſui particula repræſentare vtramque, idque confuſe & indiſtincte, proinde non poſſe illud concurrere, vt repræſentat naturam vniuerſalem, non concurrendo, vt repræſentet naturam indiuiduantem.

Contra poſteriorem.

Poſteriori obiiciunt: Quemadmodum ſingularia, quorum ſimilitudines ſunt in phantaſia, materialia ſunt, ita & eorum eſſe vniuerſalia, verbi cauſa, quemadmodum hic lapis, ita & lapidem communem, eſt enim res naturalis, ac proinde includens materiam. Quare aut ſpecies intelligibiles talium naturarum vniuerſalium non imprimi in intellectum; aut eadem ratione dicendum eſſe imprimi poſſe ſpecies intelligibiles ſingularium.

Hinc iam quartum argumentum deſumi poteſt hunc in modum: Aut repugnat dari in intellectu noſtro ſpecies intelligibiles ſingularium, quia ſingularium, aut quia materialium, non repugnat autem, quia ſingularium, quippe cum dentur ſingularium immaterialium, vt ſpecies intelligibiles ſuperioris Angeli in intellectu inferioris: non item, quia materialium (nam & naturæ earum vniuerſales materiales ſunt; vt dictum eſt) ergo nihil repugnat dari in intellectu ſpecies intelligibiles ſingularium.

Hanc opinionem eſſe probabilem, poſtponendam tamen ait.

Et, ſiquidem opinio hæc non videretur planeeum Ariſtotele pugnare, neque oppoſitam ſententiam, amplecterentur omnes Veteres, & ex recentioribus plurimi viri grauiſſimi, non nobis forſitan ea diſpliceret, re ipſa conſiderata, non quid hic aut ille ſentiat. Eſt enim expedita ſatis, & rationi non parum conſentanea. Verum, quia non facile reiiciendæ ſunt communes, receptæque ſententiæ, eæ præſertim, quæ grauioribus auctoribus probantur, ſimulque quia propoſita argumenta non tantam vim habent, vt ſolui non poſſint, nec vero deſunt pro parte oppoſita, ſi non neceſſariæ rationes,

A certe quam ſimillimæ vero, non eſt cur ab ea recedamus.

Non dari in nobis ſpecies intelligibiles, quæ propriæ ſunt rerum ſingularium.

SECTIO V.

1. Intellectus noſter, quem locũ habeat inter potentias cognoſcentes.

B Eam igitur veram eſſe, hiſce rationibus confirmari poteſt: Intellectus noſter eſt medius inter ſenſum & intellectum ſubſtantiarum ſeparatarum; at ſpecies, quæ ſunt in ſenſu, ſola ſingularia repræſentant: quæ autem ſunt in intellectu ſubſtantiarum ſeparatarum, eiuſmodi ſunt, vt earum quæque naturam aliquam vniuerſalem & ſingularia illius repræſentent, vt libro duodecimo patebit, igitur rationi conſentaneum eſt, vt ſpecies, quæ ſunt in intellectu noſtro, ſolas vniuerſales naturas repræſentent, hac enim ratione ipſæ quoque mediæ cuiuſdam naturæ erunt.

2. Intellectus ſubſtantiarum ſeparatarum quantum noſtrum ſuperet.

Item, Plus ſuperat ſenſum intellectus noſter naturæ præſtantia, quam ſuperetur ab intellectu ſubſtantiarum ſeparatarum, vt eſt apertiſſimum: intellectus autem ſubſtantiarum ſeparatarum percipit distincte per vnam & eandem ſpeciem, quæ intellectus noſter percipit per multas, vt eſt communis Theologorum ſententia, quin etiam inter ſubſtantias ſeparatas, quo aliæ aliis ſuperiores ſunt, eo paucioribus ſpeciebus indigent ad ea diſtincte intelligenda, vt iidem aſſerunt: igitur potiori ratione dicendum eſt, intellectum noſtrum intelligere diſtincte per vnam & eandem ſpeciem, quæ ſenſus per multas percipiat: At hoc nullo pacto verum eſſet, ſi indigeremus ſingulis ſpeciebus intelligibilibus ad ſingula indiuidua diſtincte ſiue determinate percipienda: non dantur igitur in intellectu noſtro ſpecies intelligibiles, quæ ſunt propriæ rerum ſingularium, ſed per ſpecies naturarum communium res ſingulares intelligimus, tametſi adiuti adminiculo phantaſmatum, vt patebit, quo non indigent ſubſtantiæ ſeparatæ.

3. Naturã abhorrere ſu[…] peruacanea.

Præterea, Natura abhorret ſuperuacanea, ſpecies autem intelligibiles naturarum communium ſatis ſunt ad intelligenda ſingularia, adiunctis eorum phantaſmatibus, vt patebit, non eſt igitur neceſſe ad ſingularia intelligenda ſpecies intelligibiles rerum ſingulariũ proprias inducere.

4. Quo pacto res mate[…]

Adhæc, Res materiales eo modo, quo ſunt in rerum natura (quod dicunt à parte rei) non ſunt intelligibiles, niſi potentia, ſunt

Digitized by Google

Vt ſiant intelligibiles actu.

fiunt autem actu intelligibiles, cum à materia abſtrahuntur, vt docet Ariſtoteles 3. de Anima cap. 4. text. 6. eodemque loco approbant Peripatetici omnes, huiuſmodi autem res non poſſunt abſtrahi à materia proprie dicta, quæ eſt altera pars compoſiti, & tamen abſtrahi poſſunt a materia indiuiduali, ſi communes ſunt, igitur hæc eſt abſtractio, quæ eo loco cenſetur neceſſaria, vt ſint actu intelligibiles, ſeu, quod eodem redit, repræſententur per ſpecies intelligibiles; at ſpecies, quæ non repræſentant materiam indiuidualem, non ſunt propriæ rerum ſingularium materia ium, ergo, &c.

1\. Ex hac ratione naſcitur alia hunc in modum. Res ſenſibiles, vt dictum eſt, de Peripateticorum communi ſententia non fiunt actu intelligibiles, niſi per abſtractionem à materia indiuiduali: ſingularia vero ſenſibilia nullo modo poſſunt ab illa abſtrahi, volunt igitur Peripatetici, ea neque actu neque potentia eſſe intelligibilia: hoc autem non poteſt ita accipi, quaſi velint de ſingularibus ſenſibilibus non haberi proprios conceptus, vt patet ex iis quæ ſuperius ſect. 2. dicta & oſtenſa ſunt, moxque apertius explicabuntur: igitur propterea cenſent ea non eſſe intelligibilia: quia non poſſunt determinate percipi per ſolas ſpecies intelligibiles, ſeu quod eodem redit, quia non dantur ſpecies intelligibiles eorum propriæ & peculiares.

Quo pacto ſingularia materialia non ſint intelligibilia.

6\. Poſtremo: Communis Peripateticorum ſententia eſt, *vniuerſalia intelligi à nobis directe, ſingularia vero reflexe*, id quod ex Ariſtotele accipitur in loco citato *libro 3 de Anima capite 4. text.* 10. hoc autem verum non eſſet, ſi in intellectu noſtro darentur ſpecies intelligibiles rerum ſingularium propriæ, quicquid enim per propriam ſpeciem percipitur, non dubium eſt, quin directe cognoſcatur, vt omnes fatentur, non dantur igitur in intellectu noſtro ſpecies intelligibiles, quæ ſint propriæ rerum ſingularium.

De reflexa cognitione ſingularium. Reſponſio quorundam recentiorum.

At dicunt nonnulli, Ariſtotelem non docere in loco citato ſingularia intelligi à nobis reflexe, ſed potius directe. Aiunt enim Ariſtotelis ſententiam hanc eſſe, *Naturam vniuerſalem rei ſenſibilis, & rem ipſam ſe ſibilem percipi, vel diuerſis potentijs, vel eadem ſeſe habente ad ſe ipſam, vt linea flexa ad ſe ipſam extenſam.* Qua ſententia; ſi verba hunc in modum diſponenda ſint, & Ariſtoteles aliquid tradit de cognitione directa, & reflexa, potius diceretur vniuerſalia intelligi reflexe, & ſingularia directe. Verum ſi quis vel mediocriter attendat; plane intelliget, male ab eis coaptari verba contextus. Ariſtoteles enim non loquitur de natura vniuerſali, deinde de

Impugnatio reſponſionis. Ariſtotelis ſententia exponitur.

A ſingulari: ſed prius de ſingulari ſenſibili. deinde de eius natura vniuerſali, quam vocat eſſe, ſeu quidditatem illius: tum ſubdit, *animam noſtram cognoſcere cuiuſmodi ſem ſingularem ſenſitiua potentia, alia autem facultate naturam vniuerſalem, aut ſeparabili*, hoc eſt, diuerſa ab ea, quæ cognoſcit ſingularem, *aut perinde ſe habente ad ſe ipſam, vt cum extenſa fuerit linea flexa, id eſt, quæ prius flexa erat.* Quibus verbis, cum prius faciat lineam flexam, deinde extenſam, perſpicuum eſt, B inflexionem referendam eſſe ad perceptionem rei ſingularis, cuius priori loco meminerat; extenſionem autem ad cognitionem rei vniuerſalis, cuius meminit poſteriori. Ratio autem Metaphoræ hinc ſumitur, Quia cum res ſingulares cognoſcantur à noſtro intellectu per ſpecies intelligibiles naturarum communium concurrentibus ſimul phantaſmatibus rerum ſingularium, atque in ea re intel- C lectus quodammodo ſeſe demittat ad opem poſcendam à phantaſia, quæ eſt inferior potentia, merito ſeſe quodammodo dicitur inflectere.

Ratio Metaphoræ.

Themiſtius in Paraphraſi eius loci hoc idem ſic explicat: *Ad aquam, inquit, vniuerſam, qua intellectus noſcenda ſit* (hoc eſt, ad totum aquæ indiuiduum intelligendum) *phantaſmata & imaginationem oportet adiungere, ad eſſentiam vero ſolam eius conſpiciendam* D *nullas ſuppetias requirit, ſed ipſe ſibi intellectus ſupereſſe poteſt. Quemadmodum igitur lineam extenſam & flexam dicere eandem poſſis, quanquam aliter hoc, quam ille modo ſe habet; ita & intellectus poteſt vnus, & idem ſtatus, qui concreta & compoſita, item qui formas, & ſinceras percipiat. Quamobrem & aſſimilis rebus fit quas cognoſcit compoſitas, ſi compoſitas, ſimplex, ſi ſimplices formas, id eſt, à materia ſeorſum intelligit. Ita interdum linea directa,* E *interdum arcuata confertur. Sane Plato actiones intellectus circulis primum recto, mox circinato, recurrentique intertus comparat, Ariſtoteles linea explicata, ſiue porrecta, & curuata. At curuata quidem idcirco, quia cum intellectus materiam, & formam iunctim, id eſt, quod concretum & conditum eſt, comprehendit, tum quaſi geminari & duplicari videtur acceſſu phantaſmatum, & viſcerum, quorum operam, vſumque in vnaea functione deſiderat.* Idem docet Sim- F plicius in hanc ſententiam ſcribens: *Ariſtotelem eo loco differentes intellectus noſtri cognitiones exponere, quarum altera ſit circa compoſita, ſiue indiuidua materialia, altera circa formas, ſiue ſpecies; quæ ſimilis ſit intellectibus ſubſtantiarum ſeparatarum, qui non inflectuntur à formis ad informata, & compoſitam, vt nos facimus, cum flectimus cognitionem ad ſingularia*

Græcos Ariſtotelis interpretes ſic ſentire demonſtrat & primo Themiſtium.

Item Simplicium.

m 3 mate-

A *materialia, ſed in ipſis formis intelligunt cætera, quæ ex formis pendent.* Philoponus ibidem his verbis rem eandem exponit. *Sed dices forſaſſis, Eſt abſurdum, intellectum noſſe ea, quæ extra ſunt, hæc enim ſcit ſenſus, eo quod materialia, & particularia cognoſcat, intellectus enim, quod eſt vniuerſale tantum nouit: Eſt autem ſenſus ſcire particularia, quæ quidem ſunt materialia. Tibi autem ad hæc dicam, quod intellectus ſubiecto quidem vnus eſt, ratione autem diuerſus. Intellectus enim vel ſecundum ſe ſolum operatur, & tunc vniuerſalia ſolum nouit, vel cum ſenſu operatur eo vtens inſtrumento, & tunc materialia*
B *nouit, & particularia: ſicut eadem recta ſubiecto quidem eadem, ratione autem diuerſa. Si enim quæ nunc recta eſt, confringi poteſt & inflecti, ſic & intellectus ſubiecto idem exiſtens aliquando quidem cum recta habet conuenientiam, quando per ſe ipſum operatur, & nouit immaterialia, aliquando vero cum recta contracta, quando ad ſenſum inflectitur: & eo inſtrumento vtitur,*
C *quando nouit materialia.* Nec Græci modo ſed & Arabes, & Latini eodem pacto locum eundem explicant. Auerrois enim, qui magis alienus ab hac ſententia videri poteſt, exponens textum nonum lib. 3. de Anima com. 9. plane docet, Animum cum percipit alietatem inter indiuiduum materiale & formam, ſiue naturam ſpecificam, vna & eadem virtute vtrumque extremum alietatis percipere,
D ſed diuerſo modo, ſiue diſpoſitione, vt appellat, cùm addit: *Et iſta eſt diſpoſitio intellectus in comprehendendo alietatem, quæ eſt inter formam & indiuiduum. Comprehendit enim formam per ſe, & comprehendit indiuiduum mediante ſenſu*, id eſt, adminiculo phantaſmatis. Eandem omnino expoſitionem ſequuntur eo loco Albertus Magnus, & poſt eum D. Thom. & omnes alii eius ætatis Latini expoſitores.

Item Arabes & Latini.

E Ex quibus duo perſpicua eſſe arbitror. Vnum, contra veterum omnium Peripateticorum ſententiam eſſe, ponere ſpecies intelligibiles rerum ſingularium proprias, potiſſimum vero materialium, quas nonnulli recentiores inducunt. Alterum, non minus eſſe contra eorum ſententiam, negare intellectui noſtro proprios & peculiares earum rerum conceptus: quod alii minus conſiderate faciunt. Ac ex prioribus quidem plerique
F ſunt, qui ingenue fateantur, ſe a Peripateticorum ſententia diſcedere. At poſteriores eo magis labuntur, quod putent, ſe eorum veſtigiis inhærere, quaſi quia Peripatetici negant proprias ſpecies rerum ſingularium, continuo proprios earum conceptus negare cenſeantur, quod plane falſum eſſe, ex iis, quæ dicta ſunt, quiuis intelliget.

Conſectaria duo. Vnum. Alterum. Collatio.

A Quod ſi nobis obiiciant, apud bonos auctores ſæpe legi, *Singularia materialia de Peripateticorum ſententia, non eſſe intelligibilia, ſed ſola vniuerſalia* (quod ſcribit Albertus Magnus 2. libro cap. 1. de intellectu, & intelligibili, & aliis pleriſque locis) ex dictis apertum eſt, reſpondendum eſſe propoſitum pronunciatum nihil aliud ſignificare, quam ſingularia materialia non eſſe à nobis intelligibilia per ſolum intellectum, ſed concurrente
B ſenſu phantaſmatum adminiculo, ſolaque vniuerſalia concipi ab homine non concurrente ſenſu. Quo autem pacto phantaſmata concurrant cum intellectu poſſibili ad proprios conceptus rerum ſingularium, & quam ob cauſam concurrere non poſſint cum intellectu agente ad productionem ſpecierum intelligibilium, quæ ſint illarum propriæ in ſolutione argumentorum aduerſæ partis explicare conabimur.
C

Expenditur commune Peripateticorum pronunciatum.

Dilutio argumentorum, quibus ſpecies intelligibiles rerum ſingularium aſſerebantur.

SECTIO VI.

D **V**T igitur primum luculentius diſſoluatur, attente conſiderandum eſt, non eodem modo phantaſmata concurrere cum intellectu poſſibili ad productionem conceptus rei ſingularis, quo concurrunt cum intellectu agente ad productionem ſpeciei intelligibilis. Namque ad productionem ſpeciei intelligibilis, aut concurrunt cum agente, vt eius inſtrumenta, aut vt diſpoſitiones poſſibilis: cum poſſibili autem concurrunt tanquam eius formæ, & rationes concipien-
E di. Quæ obſcurius ſimul dicta planius ſenſim explicanda ſunt.

De concurſu phantaſmatum cum intellectu.

Quoniam intellectus agens eſt ex ſe indifferens ad productionem cuiuſcunque ſpeciei naturæ materialis, intellectus vero poſſibilis eſt velut materia prima ad quamcunque earum accipiendam idoneus, vterque autem determinatur ad hanc vel illam, ſiue producendam, ſiue recipiendam, per hoc vel illud phantaſma; hinc fit, vt plerique doceant,
F phantaſmata concurrere ad eam determinationem, vt inſtrumenta intellectus agentis: neque eſſe incommodum aſſerere, attingi ab eis productionem rei immaterialis, cum ipſa ſint materialia, quia non id faciant vi ſua, ſed virtute intellectus agentis, qui immaterialis eſt. Alii vero dicunt, potius ea concurrere, vt diſpoſitiones intellectus poſſibilis, quod res mate-

Cum agente ad ſpecierum intelligibilium generationem.

Prior opinio.

Poſterior.

Digitized by Google

materiales, ne virtute quidem immaterialiũ videantur poſſe attingere naturaliter productionem immaterialium: cum interim agentia vniuerſalia ſæpe determinentur ad hunc vel illum effectum per diſpoſitionem patientis, vt ſol ad liquefactionem ceræ & induratiouem luti: neque nouum aut inſuetum ſit, vt potentia ſuperior dicatur diſponi per ea, quæ ſunt in potentia inferiori, dicimus enim voluntatem diſponi ad bonam aut malam electionem per affectiones appetitus ſenſitiui, & intellectum ad rectum aut peruerſum iudicium per diſpoſitionem voluntatis. Harum autem opinionum ſi prior vera eſt, reducitur phantaſmatum concurſus cum intellectu agente ad concurſum efficientis cauſæ: ſi, poſterior, ad concurſum cauſæ materialis: reuocantur enim diſpoſitiones patientis ad materiam. Ac prior ſententia communior eſt, poſterior non caret ſua probabilitate. De quibus commodiori loco fuſius diſſerendum.

Ad quod genus cauſæ pertineat eorum concurſus.

Duplex concurſus phantaſmatũ cum intellectu poſſibili.

Quod vero attinet ad concurſum phantaſmatum cum intellectu poſſibili ad productionem conceptus, duob⁹ modis dicere poſſumus illum eſſe neceſſarium; vno per ſe, altero per accidens, cum concipimus vniuerſalia: per ſe, cum ſingularia. Nam propter naturalem connexionem intellectus cum phantaſia, dum animus eſt in corpore, quandocunque intellectus cõtemplatur vniuerſalia, ſimul etiam phantaſia quaſi obiter attendit ad aliqua ſingularia ſaltem indeterminate; niſi quod vehemens applicatio animi ad opus contemplationis imminuit phantaſiæ concurſum, & interdum (tametſi raro) prorſus impedit, vt patet in hominibus ſublimium rerum contemplationi deditis, quod eſt immortalitatis animi noſtri non vulgare argumentum. Id quod non obſcure videtur elici ex illa Ariſtotelis ſententia in tertio lib. de Anima cap. 8. text. 9 dicentis, ὅταν τε θεωρῇ ἀνάγκη ἅμα φαντάσματι θεωρεῖν hoc eſt, *Cumq́ contemplatur, neceſſe eſt vna cum phantaſmate contempletur* quæ non de neceſſitate omnino per ſe, ſed de neceſſitate cuiuſdam ſocietatis naturalis, quæ impediri poteſt, intelligenda eſt. Proinde hic concurſus nihil eſt ad rem hoc loco præſertim cum loquamur de eo, quo vtitur intellectus, cum percipit ſingularia.

Concurſus per accidens.

Exponitur locus Ariſt.

Concurſus per ſe phantaſmatum.

At cum intellectus concipit ſingularia, non per accidens, ſed per ſe, opus eſt concurſu phantaſmatum. Nam, quia ſpecies intelligibiles nullum ſingulare determinate repræſentant, neceſſe omnino eſt, vt ſingularium repræſentatio phantaſmatum adminiculo ſuppleatur. Et quidem ea tum concurrere, vt formas externas, ſiue exemplares conceptuũ,

Concurrunt phantaſmata vt formæ cõceptuum exemplares.

A ex eo apertum eſt, quia ſunt ſimilitudines quædam & quaſi ſimulachra rerum ſingularium, quæ conceptibus exprimuntur, itaque res ſingulares ſunt remota exemplaria conceptuum, ſed principalia; phantaſmata vero propinquiora, ſed minus principalia. Verum neceſſe præterea eſt fateri phantaſmata concurrere ad eiuſmodi conceptus, vt formas intellectus poſſibilis ſuo modo illi vnitas, & coniunctas, quod & difficile creditu videri

Item vt formæ ſuo modo informantes.

B poteſt, cum phantaſmata non inhæreant in intellectu, ſed in organo corporeo, ratione tamen & ſimilium rerum conſideratione haud difficile percipitur.

Forma informans non inhæret ei, cuius eſt forma.

Primum enim ratio formæ informantis, vt talis eſt (quod dictum ſit ad diſtinctionem formæ exemplaris) non eſt, quod inhæreat ei, cuius eſt forma, vt patet in formis pertinentibus ad extrema ſex prædicamenta (etenim neque paſſio, vt paſſio eſt, neceſſario

C inhæret patienti, vt libro quinto docebimus) ſed vt ex ea, vt ſubiecto aut quaſi ſubiecto proxime ſequatur effectus formalis, veluti ex loco & locato exiſtentia locati in loco; at ex phantaſmatibus & intellectu poſſibili proxime ſequitur habitualis cognitio intellectiua ſingularium, quæ eſt effectus formalis phantaſmatum, quatenus intellectui poſſibili ad illorum cognitionem ſubſeruiunt. Id quod ex eo patet, quia quorum ſingularium

D materialium habemus phantaſmata, ea poſſumus intellectu percipere, cum volumus: quorum autem non habemus, non poſſumus, neque id nobis per alias formas accidere poteſt, ſi vera ſunt, quæ de ſpeciebus intelligibilibus ex communi Peripateticorum ſententia docuimus.

Phantaſmata eſſe diſpoſitiones intellectus poſſibilis.

Deinde phantaſmata etſi non inhærent intellectui poſſibili, ſunt tamen eius diſpoſitiones ad recipiendas has vel illas ſpecies in-

E telligibiles (vtrauis opinio de concurſu phantaſmatum cum intellectu agente ſit vera) at diſpoſitiones ſubiecti ad recipiendam formam, quatenus eiuſmodi ſunt, formæ ſunt ſuo modo eius, quod diſponunt, illudq́; ita formaliter afficiunt, vt poſſint cum eo ad agendum concurrere.

Phantaſmata eſſe ſupplementum ſpecierum intelligibilium.

Præterea, formæ intellectus poſſibilis non conferunt ei vim intelligendi, quemadmodum calor, qui in aquam inducitur confert

F aquæ formaliter vim calefaciendi; quam aqua ex ſe non habet, ſed ſolum non determinant & ſpecificant intelligendi actum, & ad eum (quod probabilius eſt) cum ipſo intellectu effectiue concurrunt, vt patebit libro nono, tametſi non concurrunt veluti inſtrumenta, quemadmodum cum intellectu agente, ſed vt in principia perficientia ſicuti cæteri

habitus

Digitized by Google

habitus cum potentiis, quas perficiunt: tametſi inter concurſum ſpecierum, & reliquorum habituum non nihil ſit diſcriminis: at phantaſmata hæc præſtare poſſunt, etiamſi intellectui poſſibili non inhæreant.

Nam quod illum perficiant (hoc enim vnum probandum relinquitur) ex eo patet, quia complent ſpecierum intelligibilium repræſentationem, quæ ſunt internæ ac primæ eius perfectiones. Quod ſi quis obiiciat, *Intellectum poſſibilem* comparari ab Ariſtotele 3. de Anima cap. 4. text. quinto *cum materia prima*: ergo omnem eius actiuitatem prouenire à formis, quibus intelligit, ac proinde neceſſe eſſe, vt eiuſmodi formæ in eo inhæreant, vt dictum eſt de calore aquæ: reſpondendum eſt, non conferri ab Ariſtot. intellectum poſſibilem cum materia prima quoad vim agendi, ſed quoad naturalem, vt ſic dicam, nuditatem. Vt enim: *materia nullam ex ſe habet formam realem: ita*, inquit Ariſt. *intellectum poſſibilem nullam ex ſe habere ſpeciem, ſiue formam intelligibilem*: qua in re Platoni contradicit.

Exponitur locus Ariſt.

Munus formæ intelligibilis.

Ad hæc, Proprium munus formæ intelligibilis eſt facere rem præſentem intellectui, eamque illi intelligibiliter, ſiue notionaliter vnire (ſumimus autem latius nomen formæ, quam ſpeciei, vt phantaſmata complectamur tametſi vtrumque idem ſignificat) hæc autem præſtari poſſunt à phantaſmatibus, etiamſi non inhæreant intellectui: non eſt igitur cur negentur eſſe formæ intelligibiles, ſuoque modo proprio, ac peculiari intellectum poſſibilem informantes. Aſſumptio, quæ ſola probanda videbitur, ex enumeratione partiũ apertè fiet: neutram enim quicquam abſurdi, aut incommodi ſequitur, cum interim ſi tota aſſumptio vera ſit, omnia rectè cohæreant, nihil iam ſit difficile poſitis ſpeciebus intelligibilibus, vt ponuntur à Peripateticis, intellectui noſtro ſingularium cognitionem tribuere. Quā probandi ratione in rebus difficilibus vtuntur docti omnes.

Quo pacto eſſentia diuina concurrat cum intellectu beatorũ.

Poſtremo, Si quo modo fas eſt ad infima hæc cõfirmanda ex ſummis argumentum ducere, illud certum eſt, diuinam eſſentiam vniri intellectui creato more ſpeciei intelligibilis, vt Theologi docent. Cuius rei eam rationem reddunt, quod cum nulla dari poſſit forma creata quæ diuinam naturam, vt ipſa in ſe eſt, repræſentare poſſit, ipſa ſeipſam intellectui creato intelligibiliter repræſentet. Si ergo diuina eſſentia ſupplet vicem ſpeciei intelligibilis, quæ dari non poteſt, tametſi nõ inhæret intellectui, cui vnitur more ſpeciei; cur phantaſmata non ſuppleant noſtrarum ſpecierum intelligibilium defectum ſubeun-

A tia rationem formarum intellectus poſſibilis, etiamſi in eo non inhæreant?

Patet igitur ex his, phantaſmata concurrere cum intellectu poſſibili ad productionem conceptuum rerum ſingularium, vt eius formas, & (quod hinc ſequitur) vt rationes concipiendi, quaſi ſupplementa noſtrarũ ſpecierum intelligibilium. Quo fit, vt [illegible] à Philopono in loco ſuperius citato, dicta ſint inſtrumẽta intellectus poſſibilis. Non eſt

Natura ingenium.

B tamen accuſanda natura, quod imperfectas nobis ſpecies intelligibiles conceſſerit. Quod enim ea paucioribus perficere poteſt, id pluribus facere non conſueuit. Quocirca cum phantaſmata per ſeparationem animi à corpore deficiunt, tum primum intellectui adminiſtrantur naturaliter ſpecies intelligibiles quæ & naturas communes, & earum ſingularia referant, vt lib. 12. patebit.

Num conceptus excedat ſpecierum repræſentationem.

Ad primum igitur argumentum eorum,
C quorum cauſa hæc præfati ſumus, dicendum eſt, conceptus quidem rerum vniuerſalium nunquam excedere repræſentationem ſpecierum intelligibilium, cum iis ſolis interuenientibus eliciantur, at conceptus ſingularium, excedere: eliciuntur enim non ſolum interuenientibus ſpeciebus intelligibilibus, ſed etiam phantaſmatibus iiſque concurrentibus, & vt exemplaribus, & vt formis ſuo modo, ſiue intelligibiliter informantibus, & vt ratio-
D nibus eliciendi, ſiue producendi.

Cur phantaſmata non concurrant cum intellectu agente ad productionẽ ſpecierum intelligibilium ratio 1.

Cur autem non concurrant cum intellectu agente ad productionem ſpecierum intelligibilium, quæ ſint propriæ ſingularium, & ſi difficile eſt ita docere, vt omnino ſatisfactum ſit, his tamen rationibus probari poteſt. Primum ex ingenio naturæ, quam proximè diximus non conſueuiſſe facere pluribus, quod paucioribus perficere poteſt.

Deinde ex præſtantia ipſarum ſpecierum 2.
E intelligibilium, quas, vt ſupra dixeramus, non eſt rationi conſentaneum tam limitatas ac definitas eſſe, quam ſunt ſpecies ſenſibiles, ſingulas nimirum ad ſingula indiuidua.

3. Nobilitas intellectus.

Tertio, ex nobilitate intellectus, cui non eſt æquum, vt inſint per modum habitus formæ non habentes ordinem per ſe vllum inter ſeſe, quales eſſent ſpecies intelligibiles ſingularium eiuſdem ſpeciei, ſi darentur, vt re vera ſunt eorum ſpecies ſenſibiles, quem-
F admodum & ipſa ſingularia. Dixit *per modum habitus*, quia per modum actus tranſeuntis nihil incommodi ſequitur, vt patet in eorum conceptibus. Vt enim hi ſuo modo ſubiecti ſunt tempori, ita nihil eſt incommodi, ſi in eis ſolus ordo temporis cernatur, qui non eſt ordo per ſe, ſed per accidens. Itaque cum natura non faciat, niſi quod rationi conſenta-
neum

Digitized by Google

neum eſt fieri, hæc & alia ſuperius dicta ſatis erunt pro cauſis, cur ſpecies intelligibiles ſingulatium naturaliter dari non poſſunt.

Quorūdam ſententia de ſpeciebus intelligibilib. Diluitur obiectio prior. Diluitur altera.

Ad ſecundū negant nonnullæ Thomiſtæ, ſpecies inferiorum eſſe perfectiores ſpeciebus ſuperiorum, eo quod ſuperiorum ſpecies repræſentatione ſua plura complectantur. Sed non recte ſentiunt. Nam etſi id verum eſt in ſpeciebus ſubſtantiarum ſeparatarum, quibus diſtincte ac determinate repræſentantur inferiora, non eſt tamen verum in noſtris, quæ id non faciunt, niſi confuſe & indeterminate.

Quod ſi vrgeant ſpecies ſuperiorum, noſtra ſententia, difficilius aſſequi: ergo eſſe perfectiores: neganda eſt conſequentia, quia difficultas ea non prouenit ex perfectione rerum, quæ repræſentantur, ſed potius ex imperfectione. Poterunt igitur ſpecies ſuperiorum dici perfectiores ſecundum quid: ſimpliciter autem non poſſunt. Quod ſi obiiciant: Ergo phantaſmata eſſe ſimpliciter perfectiora ſpecieb. noſtris intelligibilibus, quod determinate perfectiora repræſentent: neganda eſt conſequentia. Nam etſi perfectiora repræſentant, non ſunt tamen paria cætera omnia, quippe cum ſpecies intelligibiles ſint immateriales, phantaſmata vero materialia, & extenſa. Eadem ratione cognitiones intuitiuæ eiuſdem numero candoris, altera elicita ab aſpectu, altera ab intellectu, quas ſimul habemus, cum rem candidam intuemur, non ſunt æque perfectæ, ſed longe altera alteram perfectione ſuperat. Itaque concedimus, ſi darentur ſpecies intelligibiles rerum ſingularium propriæ, futurum vt eſſent perfectiores ſimpliciter cæteris ſuperiorum ſpeciebus: at cum illæ dari nequeant, nihil omnino concluditur.

Ad tertium dicendum eſt, ſpeciem intelligibilem rei materialis ſequi conditionē phātaſmatis, quatenus poteſt. Quemadmodum autem illud ſequi non poteſt in extenſione, quam phantaſma habet in ſubiecto corporeo, cum impedimento ſit natura ipſa ſubiecti incorporei, ita nec in repræſentatione rei ſingularis, ſed ſolius naturæ ſpecificæ, idque propter cauſas iam dictas.

Refutatur impugnatio prioris reſponſionis.

Ei autem reſponſioni, qua occurrebatur argumento, phantaſma non concurrere ad generationem ſpeciei intelligibilis, quatenus repræſentat rem ſingularem, ſed quatenus naturam vniuerſalem, parum apte obiiciebatur, id fieri non poſſe, quod phantaſma non vna parte ſua repræſentaret naturam vniuerſalem, altera differentiam indiuiduantem, ſed qualibet particula vtranque indiſtincte. Nihil enim hæc ſunt ad rem. Nam etiā apud illos ſpecies intelligibilis rei ſingularis non alia, & alia particula repræſentat naturam vniuerſalem, & differentiam indiuiduantem, ſed ſe tota vtramq; indiſtincte, atq; adeo genera omnia, & differentias conſtitutiuas rerū ſingularium, & tamen fatentur, intellectum per eiuſmodi ſpeciem poſſe elicere conceptus, quibus ſola ſuperiora apprehendantur, concurrente illa cum intellectu, non quatenus repræſentat differentiam indiuiduantem: ſed quatenus naturas communes. Potius ergo dicendum eſt, ea ratione non recte occurſum fuiſſe argumento, quia phantaſma concurrit cum intellectu agente, quatenus repræſentat & naturam communem & differentiam indiuiduantem, tametſi non inde ſequitur ſpeciem intelligibilem, quam phantaſma ſic imprimit in intellectum, ſequi totam phantaſmatis repræſentationem, quia ſubiectum nō admittit ſpeciem limitatam ad vnum indiuiduum, propter nobilitatem naturæ intellectiuæ, vt dictum eſt.

Altera impugnatio.

Approbatur poſterior reſponſio.

Recte tamen occurrebatur ſecundo loco materialitatem phantaſmatis eſſe in cauſa, cur phantaſma non poſſit concurrere ad generationem eiuſmodi ſpeciei: nec ea reſponſio bene refutabatur. In hac etiam controuerſia non habetur ratio materiæ, vt eſt altera pars compoſiti, ſed ſolum, vt eſt ſuo modo principium indiuiduationis, & multiplicationis indiuiduorum ſub eadem ſpecie, quo pacto naturæ vniuerſales non includunt materiam.

Non immaterialia quidē eiuſdē ſpeciei repræſentari per eandē ſpeciem intelligibilem.

Ad quartum dicendum eſt, repugnantiam in vtrumq; poſitam eſſe, & in eo, quod ſingularia ſint, & in eo, quod materialia, vt modo expoſuimus, tametſi vtrumq; in idem redit. Nā neque ſingularium immaterialium, ſi modo ſint pure ſingularia, dātur ſpecies intelligibiles: ſed omnia quæ ſunt eiuſdem naturæ, repræſentantur per eandem ſpeciem. Itaque ſi ſubſtantiæ omnes ſeparatæ differunt ſpecie, nec poſſunt in plures ſolo numero differentes multiplicari, iam ſpecies earum intelligibiles non repræſentabunt pure ſingularia: ſi vero plures aut ſunt, aut eſſe poſſunt eiuſdem ſpeciei (quod verius eſſe crediderim) veriſimilius eſt, nullā ſpeciem intelligibilem earū repræſentare præciſe vnum indiuiduum, ſed quamlibet totam ſpeciem.

Faciliuſne à nobis ſingularia, quam vniuerſalia intelligi.

SECTIO VII.

Reliquum eſt, vt illud diſcutiamus, de quo quæſtio inſtituta eſt: *Faciliuſne ſingularia quam vniuerſalia intelligamus, an contra.* Ac ſi ex iis, q̄ hactenus tractata ſunt intelligēda eſt

Digitized by Google

huius dubitationis explicatio, plane reſpondendum videbitur, facilius intelligi à nobis vniuerſalia quam ſingularia.

Primum, quia dictum eſt proxime, non dari in nobis ſpecies intelligibiles ſingularium ꝓprias, ſed tantum vniuerſalium.

Deinde, quia dictum quoque eſt Vniuerſalia intelligi à nobis directe, ſingularia reflexe, at reflexa cognitio, vt eſt poſterior directa, ita & difficilior. Reflexam vero eſſe poſteriorem directa, & illam ſupponere, perſpicuum videtur, tum ex ſimilitudine aliarum actionum, in quibus datur reflexio, tum etiam ex iis modis quibus dici ſolet reflexe à nobis intelligi ſingularia. Motus enim reflexus ſupponit directum, & radius luminis reflexus, radium directum. & ſic res ſe habet in cæteris. Reflexam vero cognitionem ſingularium alij dicunt fieri hoc pacto. Poſtquam natura vniuerſalis per ſpeciem intelligibilem cognita eſt, tum intellectus conſiderans eiuſmodi naturam non exiſtere, niſi in aliquo ſingulari, diſcurrit, & arguitiue, vt aiunt, ſcrutatur eiuſmodi ſingulare, tametſi illud non inuenit, niſi ſub conceptu quodam vago: quæ fuit conſideratio Caietani à nobis paulo ſuperius *Sect.* 3. adducta. Alij hoc modo. Poſtquã natura vniuerſalis p ſpeciem intelligibilem percepta eſt, tum intellectum attendere ad actum, quo illam percepit, deinde ex cognitione illius actus procedere ad cognitionem ſpeciei intelligibilis, à qua elicitus eſt actus, ac demum cum diſquirit cauſas efficientes ſpeciei infra intellectum, inuenire primo phantaſma, à quo proxime genita eſt ſpecies, deinde rem ſingularem à qua impreſſum eſt phantaſma. Atque huiuſmodi reflexæ cognitionis meminit D. Thom. in quæſtio. vnica de Anima artic. 10. Et in quæſt. 2. de veritate artic. 6. Cum igitur vterque modus faciat priorem, & longe faciliorem cognitionem directam, quam reflexam, nõ eſt enim negandum ſit, difficilius ſingularia, quam vniuerſalia intelligi.

Reflexa cognitio ſingularium quo modo fiat.

Quo pacto ſingularia quorundam ſententia reflexe cognoſcantur.

Tertio; quia Ariſtotel. 1. Phyſic. cap. 5. text. 49. *ſingularia eſſe notiora ſenſu, & vniuerſalia notiora ratione*, quo argumento initio huius quæſt. vſi ſumus. Et ne locus dubitationi relinquatur, docet lib. 5. huius operis, cap. 11. text. 16. *vniuerſalia eſſe priora ratione, ſiue intellectu, ſingularia vero ſenſu*. Loquiturque de prioribus cognitione. Ita non videtur vlla ratione dubitandum, quin ſingularia ſint cognitu difficiliora, ſi de cognitione per intellectum ſermo ſit, & ea quæ ſunt, vera eſſe ponantur.

Singularia facilius quã

Dicendum eſt tamen, & plane aſſerendum ſingularia facilius à nobis intelligi, quam

A vniuerſalia. Primum, quia id haud obſcure docet experientia: ſi quis n. petat non ſolum ab Idiotis, ſed etiam à peritis multarum artium, quid apud eos nomine cõmuni hominis aut equi intelligitur: nihil aliud reſpondebunt, quam intelligi nomine hominis ſingulos homines, & vocabulo equi ſingulos equos, niſi quis eorum in abſtrahendis naturis communibus à rebus ſingularib. ſit exercitatus, quod

vniuerſalia cognoſci probatur.

1. experiẽtia. Probatur aſſertio experiẽtia.

B rarum eſt. Quocirca Ariſtot. in Probl. ſect. 18. hac in re ponit diſcrimen Philoſophi ab Oratore, *quod Orator mente concipiat eum qui iuſtus eſt*, hoc eſt, hunc aut illum hominem iuſtum, *nec altius aſcendat* (loquimur enim de Oratore qui cauſas agit, quem certum eſt verſari in ſingularibus) *Philoſophus autem ipſam per ſe iuſtitiam ſpectet, & de ea quaſi ſeparata & ſeiuncta à ſingulis hominibus diſſerat.*

Diſcrimen Philoſophi ab oratore.

Deinde, quia cum primæ operationes in-

C tellectus ſint in nobis naturales, vt quæ antecedunt omnem voluntatis operationem: non dubium eſt, quin poſitis cauſis earum ſufficientibus, & remotis impedimentis continuo perfectiſſimus effectus earũ eliciatur: in puncto autem illo temporis, quo phantaſma Socratis ope intellectus agentis imprimit ſpeciem intelligibilem in intellectu Platonis, dantur cauſæ ſufficientes ad productionem cõceptus Socratis, nec enim phantaſma So-

2. Ex modo operandi cauſarum naturalium.

D cratis poſtea magis applicari poteſt, & coniungi cum intellectu poſſibili Platonis, cum illo concurrere poſſit ad generationem conceptus Socratis) is autem conceptus eſt perfectiſſimus omnium ſimplicium, qui de Socrate haberi poſſunt, nec vero quicquam eſt, quod eius productionem impediat: continuo igitur illum Plato eliciet. Quare primus, ac facilimus omnium conceptuum eſt conceptus rei ſingularis.

E Tertio, quia cum multæ cauſæ naturales ſufficientes ad diuerſa effecta ſeſe impedientia ſimul ponuntur, ſemper effectus omnium ſimul concurrentium impedit peculiarem effectum cuiuslibet earum, quo pacto illuminatio à multis lucernis ſimul poſitis impedit illuminationem præciſam ſingularium. Cum enim ſingulæ per ſe poſſint peculiare quoddam luminis indiuiduum producere, coniunctæ tamen vnum tantum pro-

3. Ex eod. cap.

F ducunt, diuerſum ab omnibus, quæ à ſingulis producerentur; idemque in calore, & aliis qualitatibus habentibus contrarium clarius videbunt ij, qui ſolas huiuſmodi qualitates negant plures numero eſſe poſſe in eodem ſubiecto. Atque in eo temporis momento, in quo phantaſma rei ſingularis concurrit cum intellectu agente ad productionẽ ſpeciei intelligibilis, dantur in anima noſtra,

cauſæ

Digitized by Google

cauſæ naturales ſufficientes non ſolum ad
conceptum naturæ ſpecificæ, ſed etiam rei
ſingularis. igitur ſi conceptus naturæ ſpecifi-
cæ & conceptus rei ſingularis ita ſe impediát,
vt ſimul aut difficile, aut minus facile dari
queant in eodem intellectu, non dubium e-
rit, quin conceptus, qui produci poteſt ab in-
tellectu cũ ſpecie intelligibili, & phantaſmate
ſimul concurrentibus modo aliquo impe-
ditiuus ſit naturaliter conceptum, qui produ-
ci poteſt ab intellectu cum ſola ſpecie intelli-
gibili, niſi voluntas intellectum determinet,
vt ad ſolam naturam ſpecificam attendat, aut
vt ſimul ſpeciem, & indiuiduum vtcunq; con-
cipiat. Conceptus autem, ad quem concurrit
phantaſma, eſt conceptus rei ſingularis, iſque
aut difficile, aut minus facile ſimul elicitur
cum conceptu naturæ ſpecificæ, vt experien-
tia & ratio limitatæ applicationis potentiarũ
nos docet: eſt igitur is omnium primus ac fa-
cilimus.

4. Ex conditione ipſius effectus. Poſtremo, quia natura ſic comparatum eſt,
vt effectus magis ſequatur conditionem cau-
ſæ particularis, quam vniuerſalis: vt eſt indu-
ctione perſpicuum atqui phantaſma eſt cau-
ſa omnino particularis, intellectus autem &
ſpecies intelligibiles habent ſe vt cauſæ vni-
uerſales, quod ex ſupra dictis ſect. 4. & 5. pa-
tet. igitur cum hæc tria ita iunguntur, & ap-
plicantur ad agendum, vt poſſint conceptum
producere: magis ſequetur conceptus con-
ditionem phantaſmatis, quam intellectus cũ
ſola ſpecie intelligibili cõcurrentis: cum igi-
tur phantaſma ſit rei puræ ſingularis, erit vtri-
que naturaliter is conceptus, rei potius ſin-
gularis quam naturæ ſpecificæ. Quo fit, vt
conceptus rei ſingularis ſit primus & facili-
mus omnium.

5 Ex Ariſtot. Addi poteſt confirmatio huius cõcluſionis
ex Ariſtotele, tertio lib. de Anima tex 10. Eam
n. videtur ſignificaſſe loco illo capitis quarti
ſuperius citato, cum docuit, naturam vniuer-
ſalem cognoſci eadem potentia, qua cogno-
ſcitur res ſingularis, habente tamen, vt ſe ha-
bet linea extenſa ad ſe ipſam prius inflexam
Plane n. docuit his verbis prius intellectum.
noſtrum intelligere res ſingulares adiumen-
to phantaſmatis, quam ſpecie ſola intelligi-
bili quaſi extendatur, & recta pergat ad natu-
ram communem, quæ præciſe per ſpeciem re-
præſentatur, eamq; per ſe, ac directo percipi-
at. Ita patet facili⁹ ſingularia ab intellectu per
cipi, quam vniuerſalia.

Obiectio. At dicat aliquis: Pueri propter ſenſuum
imbecillitatem prius cognoſcunt patrem vt
virum, quam vt hunc virum, & matrem vt
mulierem, quam vt hanc mulierem, idcirco
enim *viros omnes appellant patres, & mulieres*
A *matres*, vt ait Ariſt initio Phyſ. tex. 9. eademq;
ratione videntur prius cognoſcere equum,
mulum & cœtera iumenta, vt iumenta, quam
vt alia iumenta, cum ij, qui primo nouerunt
equum, iumenta omnia equos appellent.
Non eſt igitur perpetuo verum, ſingularia
prius ac facilius concipi à nobis, quam vni-
uerſalia.

Huic obiectioni reſpondendum eſt, non id- *Dilutio.*
co pueros appellare viros omnes patres, &
B mulieres matres, quod concipiant præciſe na
turam cõmunem viri vt diſtinguitur ab hoc
& illo viro, aut naturam mulieris, vt diſtingu-
itur ab hac & illa, ſed ideo id accidere, quia ita
imperfecte cognoſcunt ſingularia, vt ea, quæ
ſunt parum diſſimilia inter ſe plane diſtingu-
ere non poſſint, propter ſenſuum imbecilli-
tatem, quod idem accidit in dignoſcendis cę-
teris rebus, quæ inter ſe habent aliquam ſi-
militudinem. Non cognoſci autem à pueris
C vniuerſalia, etiamſi viros omnes apprehen-
dant vt patres, & mulieres vt matres, vel ex eo
confirmabis, quia ſimile quid faciunt brutæ
animantes, quæ tamen vniuerſalia apprehen- *Confirmatur ex cognitione brutorum.*
dere non poſſunt. Cernimus enim agnum
recens natum quamlibet ouem ſequi quaſi
matrem, quod non alia de cauſa euenit, niſi
quia nondum poteſt diſtinguere matrem a
cœteris. Vnde fit, vt paulo poſt roborato ma-
gis ſenſu, ſolam matrem comitetur. Quare
D exemplum puerorum, quo Ariſto. probat in
Phyſ. vniuerſaliora eſſe nobis notiora, non a-
lia ratione ad rem propoſitam confirman-
dam valet, niſi quatenus indiuiduum va-
gum eſt ſimile quodammodo naturæ vniuer-
ſali, puerique; ac brutæ animantes propter ſen-
ſuum imbecillitatem, qua initio laborant,
prius apprehẽdunt ſingularia ſub notitia va-
ga, quam determinata, quemadmodum ro-
borato etiam ſenſu fit, cum animalia è loco
E remoto venientia cernuntur.

Colligi tamen ex hac ſolutione poteſt, quã- *Conſectarium.*
docunque ſenſu ob impedimentum aliquod
prius percipimus indiuiduũ vagum, quã de-
terminatum, idem quoq; accidere in intelle-
ctu. ſat autem eſt ad perceptionem indiuidui
vagi per intellectum ſpecies intelligibilis na-
turæ communis, & imperfectum phantaſma
rei ſingularis, quemadmodum ad perceptio-
nem eiuſdem per ſenſum, ſufficit idem phan-
F taſma imperfectum.

Hæc cum oſtenſa ſint in iis ſingularibus,
quæ phantaſmata ſui in nos imprimunt fere
etiam intelligenda ſunt in iis, quæ ſenſibus
non percipiuntur. Nam etſi hæc lõgo admo-
dum diſcurſu cognoſcuntur à nobis, maiori
ta nẽ plurimũ intelligũtur eorũ vniuerſalia.
Dico autẽ *vt plurimũ*, quia fieri poteſt, vt ali-

quando hæc ex vniuerſalibus attributis ſimul iunctis colligātur, quo pacto colligimus ſingularem Dei conceptum, ex conceptibus entis, & independentis, vel actus & puri.

Quo pacto ſpecies intelligibiles, & conceptus in nobis gignantur, itemque ſolutio argumentorum partis oppoſitæ.

SECTIO VIII.

Quo pacto ſpecies ītelligibiles, & cōceptus in nobis naturaliter gignātur.

VErum antequam diſſoluamus argumēta partis oppoſitæ, operæ pretium erit paucis exponere, quo pacto intellectus noſter & ſpecies intelligibiles accipiat à rebus & rerum ipſarum conceptus eliciat.

Ac primæ quidē ſpecies intelligibiles ſemper gignuntur actione intellectus agentis, & phantaſmatis ſimul concurrentium, vt dictū eſt: poſſuntq; eiuſmodi ſpecies eſſe vel ſpecierum infimarum, vt hominis, vel generum, vt animalis aut viuentis. Nam ſi phantaſma ſit Socratis occurrentis, ſiue vt eſt hic homo, ſiue vt eſt aliquis homo, quem nondum plane à cæteris hominibus diſcernamus, ſpecies, quæ gignetur, erit naturæ ſpecificæ hominis: ſi vero, vt ſingulare animal, ſpecies erit animalis, ſi vt ſingulare viuens, ſpecies erit viuentis, atque ita ſurſum verſus. Iam enim patet ex ſuperiori quæſtione, multis modis rem eandem ſingularem poſſe occurrere ſenſibus noſtris & internis & externis, tametſi hoc intereſt inter occurſum rei, vt eſt indiuiduum ſpeciei infimæ, & vt eſt indiuiduū cuiuſuis generis, quod cum priori modo illa cognoſcitur à nobis, aut cognoſcitur vt indiuiduum vagum aut vt determinatum, quemadmodum diximus de Socrate. at poſteriori modo ſemper cognoſcitur vt vagum. Qui enim nondum diſcernit cuius ſpeciei infimæ ſit res obiecta, minus diſcernere poterit, quod nam ſit indiuiduum determinate, hoc eſt, vt à cæteris omnibus diſtinguitur, etiam eiuſdem ſpeciei infimæ. Eo autem temporis momento, quo gignitur ſpecies intelligibilis, ſimul elicit intellectus poſſibilis conceptum eius indiuidui, quod tunc occurrit, niſi mens ita ſit alio intenta, vt ab ea operatione impediatur. Quod eodem modo accidit in ſenſibus externis, qui ſæpe res commodiſſime obiectas non percipiunt, quia anima vehementi aliqua applicatione in alia re occupata eſt. Itaque generatio hæc ſiue ſpecierum intelligibilium, ſiue conceptuum, mere naturalis eſt.

Indiuidua generum ſemper cognoſci vage.

Obiectio.

Sed contra hæc ſic obiiciat aliquis: Species ſenſibiles, per quas Socrates cernitur à Platone, nunc ex loco remoto, nūc ex propinquo, A ſunt eiuſdem ſpeciei: tum quia non differunt inter ſe, niſi claritate repræſentandi; tum etiam, quia ex eodem loco remoto, ex quo Socrates à Platone cernitur, vt quoddā animal, cerni poteſt ab Alcibiade acutius vidente, vt quidam homo, & ab alio etiam, vt Socrates: igitur phātaſmata omnia impreſſa ab huiuſmodi ſpeciebus ſenſibilib. ſunt eiuſdem ſpeciei, totumq; Socratem repræſentant: at phā- B taſmata generant in intellectu ſpecies intelligibiles ſecundum vltimum potentiæ, cum ad earum generationem naturaliter cōcurrant: igitur omnes ſpecies intelligibiles, quæ gignuntur à phantaſmatibus Socratis ſunt eiuſdem ſpeciei, totamq; naturam communem Socratis repræſentant, ipſamque etiam differentiam indiuiduantē repræſentarent, ſi ſpecies intelligibiles ſingulariū in intellectu imprimi poſſent, immo vero ſunt vna, & eadem C ſpecies intelligibilis, quia fieri non poteſt, vt in eadem potentia dentur ſimul duæ ſpecies numero eiuſdem omnino rei, quæ ſola maiori & minori claritate repræſentationis inter ſe differant. Non recte igitur dictum eſt, à phantaſmate Socratis & intellectu agente nunc gigni naturaliter ſpeciem intelligibilē hominis, nunc vero animalis præciſe, alias etiam viuentis, &c.

Dilutio notāda.

Num ſpecies ſenſibiles eiuſdem obiecti poſſint eſſe ſpecies.

Huic obiectioni reſpondendum eſt: Pri- D mum quidem non eſſe improbabile, ſpecies ſenſibiles, quibus Socrates cernitur vt quoddam animal & vt quiddā homo, & vt Socrates, eſſe diuerſarum ſpecierum. Nam quemadmodum cognitiones animalis, hominis & Socratis differunt ſpecie, vt patebit libro 6. ita & ſpecies quibus cognoſcuntur, differre poſſunt: quare non differre huiuſmodi ſpecies inter ſe ſola perſpicuitate repræſentationis, ſed repræſentatione etiam ipſa, ſiquidem E ſpecies cuiuſdam animalis ſolum repræſentat animal, & eius ſingularitatem indeterminatam, ſpecies autem cuiuſdam hominis hominem tantum, & indefinitam eius ſingularitatem, ac denique ſpecies Socratis Socratem determinate ac definite, totum, inquam, hominem, & certam eius differentiam indiuiduantem. Nec vero referre quicquam, quod ex eodem loco Socrates cernatur à diuerſis, vt quoddam animal, & vt quidam homo, & vt Socrates: poſſunt enim ex eadem F diſtantia obiecti diuerſarum ſpecierum ſpecies ſenſibiles oculis diuerſorum imprimi iuxta diuerſam organorum diſpoſitionem. Vnde fit, vt productio huiuſmodi ſpecierum ab obiectis non habeat eandem ſphæram (vt dicitur) actiuitatis reſpectu omnium ſiue oculorum, ſiue mediorum, ſiue reſpectu eodem modo diſpoſitorum. Deinde vero, poſita identi-

Digitized by Google

Quid intelligatur in hac diſputatione nominibus phantaſiæ & phantaſmatum.

identitate ſpecifica eiuſmodi ſenſibilium ſpecierum, dicendum eſt, aliam eſſe rationem in iis ſpeciebus, quæ imprimuntur in ſenſus externos, aliam in iis, quæ in phantaſia. Intelligimus autem nomine phantaſiæ in tota hac quæſtione, quemadmodum & in ſuperiori, quemlibet ex ſenſibus interioribus, quemadmodum nomine phantaſmatis, quamlibet eorum ſpeciem impreſſam, dicturi alias de interiorum ſenſuum diſtinctione, & num eorum omnium ſpecies concurrere poſſint cum intellectu agente ad productionem ſpeciei intelligibilis: eſt enim res, quæ longiori diſcuſſione indiget, & cuius definitio nihil facit ad inſtitutam diſputationem.

Quo pacto ſpecies ſenſibiles imprimantur in ſenſum externum.

Quod vero alia ſit ratio, ex eo patet, quia productio ſpecierũ in ſenſus exteriores tota eſt ab obiecto perfectius, aut minus perfecte imprimente ſui ſimilitudinem, per quam etiam ſi eiuſdem ſpeciei ſit, poteſt ſenſus externus diuerſas ſpecie cognitiones habere, & qui acutior fuerit perfectionem ex eodem loco, ex quo obtuſior minus perfectã habet: quanquam enim omnes ſpecies ab obiecto productæ, totum illud repræſentent, ea tamen, quæ imperfectius id præſtabant, non ſatis erunt, & cum obtuſiori ſenſu perfectam ſenſationẽ efficiant, quam nihilominus efficient cum acuto & perfecto.

Quo pacto phantaſmata in ſenſum internũ imprimantur.

At productio phantaſmatum non fit immediate ab obiecto, nec etiam à ſpecie ſenſibili impreſſa in ſenſum exteriorem, cuius rei argumento eſt, quod impreſſa oculis ſpecie hominis coram ſtantis, ſæpe nullum eius in nobis relinquitur phantaſma, ſi illum non videamus, impedito aſpectu à vehementi applicatione animi, ſed fit ab actu ſenſus externi, aut (quod eodem redit) à ſpecie in illum impreſſa, quatenus per eam ſentimus, quo fit, vt quanquam ſpecies, per quam videmus Socratem, vt quoddam animal, & vt quendam hominem, & vt Socratem, ſint eiuſdẽ ſpeciei, tamen quia videndi actus ſpecie differunt, phantaſmata quoque ab eis genita differant ſpecie. Vnde obiter colliges phantaſma vagũ & determinatum differre ſpecie. Quare cum phantaſmata Socratis, vt eſt quoddam animal, & vt eſt quidam homo, & vt eſt hic deſignatus homo, differant ſpecie, nihil mirũ eſt, ſi diuerſas ſpecie formas intelligibiles in intellectum imprimant, niſi quod duo poſteriora phantaſmata ſolam ſpeciem intelligibilem hominis producere poſſunt, quod propria Socratis produci nequeat.

Phantaſmata vaga & determinata differunt ſpecie.

Quo pacto phantaſmata concurrãt ad productionem ſpecierũ intelligibiliũ.

Quin etiam cum phantaſmata non concurrant cum intellectu agente, niſi quatenus per ea phantaſia actu operatur, etſi prædicta A phãtaſmata eſſent eiuſdem ſpeciei, totumq; Socratẽ repræſentarent, tamen apprehenſo à phantaſia Socrate, vt quodam animali tantum, ſola ſpecies intelligibilis animalis produceretur, atque ita ſurſum verſus. Non eſt igitur, quod de prædicta ſpecierum intelligibilium naturali productione ob argumentum propoſitum dubitemus.

De libera ſpecierum intelligibilium & conceptuum productione.

Alia vero eſt, & ſpecierum intelligibilium, & conceptuum non naturalis, ſed libera B productio, tametſi productio ſpecierum naturaliter conſequitur liberam conceptuum productionem. Cum enim in intellectu plures ſpecies intelligibiles diuerſarum ſpecierum infimarum illo priori modo impreſſæ ſunt, iam libere quiſque concipere poteſt, tum indiuidua, quorum habet phantaſmata, tum etiam quaslibet naturas communes, per eas ſpecies, ſiue primo, ſiue ſecundaria ratione C repræſentatas. Verbi cauſſa, per ſpeciem intelligibilem hominis poteſt intelligere, tum hominem, cuius illa eſt prima & adæquata ſimilitudo, tum etiam genera omnia & differentias, quas ſecundaria ratione ac implicite repræſentat, tametſi facilime omnium intelliget naturam humanam, quæ primo repræſentatur, & ex generibus & differentiis, quæ in illa includuntur, ea, quæ illius complementum propius accedunt, vt ſuperiori quoque quæſtione dictum eſt.

Quo pacto collatione rerum phantaſmata concurrant.

D Id autem cum facere poſſit intellectus, ſæpe euenit, vt conferat non ſolum indiuidua eiuſdem ſpeciei inter ipſa, veluti Socratem cum Platone; ſed etiam diuerſarum, vt Socratem cum Bucephalo, atque adeo ipſas diuerſas ſpecies, vt hominem cum equo, in qua collatione multa inuenire poteſt, in quibus illa differant, multa etiam in quibus conueniant.

Si ergo conſideret ea, in quibus differunt E indiuidua ſub eadem ſpecie: adhuc eiuſmodi conceptus erunt ſingularium entitatum. Si vero conſideret ea, in quibus proxime conueniunt: iam habebit conceptum præciſum naturæ ſpecificæ. Sin autem conſideret ea, in quibus diuerſæ ſpecies infimæ inter ſe differunt: eliciet conceptus abſtractos à differentiis indiuiduantibus, quibus illarum differentiæ exprimentur, per quos F conceptus non gignentur nouæ ſpecies intelligibiles differentiarum: ſi vera eſt ſententia eorum, qui volunt differentias non habere peculiares ſpecies intelligibiles, quibus repræſententur; ſed per eas tantum repræſentari, per quas repræſentantur ipſæ naturæ ſpecificæ. Si denique conſideret ea,

Digitized by Google

in quibus conueniunt, iam habebitur conceptus generis proximi quidem, ſi conſideret id, in quo proxime conueniunt, remoti vero, ſi id, in quo remote: niſi conuenientia ſit adeo remota, vt conceptus non ſit vniuocus, ſed analogicus, vt ſi concipiatur conuenientia omnium rerum in ente, aut omnium accidentium in accidente, quo pacto conferri poſſunt, non ſolum ſpecies cum ſpeciebus, ſed etiam genera ſumma inter ſeſe. Hoc autem cum ſit, non dubium eſſe debet, quin ex eiuſmodi conceptibus gignantur nouæ ſpecies intelligibiles generum, ad quarum productionem iam non concurrerent phantaſmata, nec item intellectus agens, vt eſt communior Philoſophorum ſententia: tametſi eiuſmodi ſpecies non gignentur, ſi iam fuerint genitæ ex phantaſmate alicuius indiuidui occurrentis ſub ratione indiuidui illius generis duntaxat, quod fieri poſſe, iam dictum eſt.

Dari in intellectu ſpecies, quæ naturas genericas præciſe repræſentent.

1 Oſtenditur id ex actu concipiendi naturam abſtracte.

Quod autem id dubium eſſe non debeat, ex eo primum patet, quia conceptus eſt actualis ſimilitudo rei: ex ſimilitudine autem actuali aliqua habitualis relinqui debet in intellectu, nondum informato ſimilitudine naturæ, quæ concipitur. Quod ſi dicas, naturam genericam iam antea repræſentatam fuiſſe in ſpecie intelligibili naturæ ſpecificæ, ea ratione nō ſatisfacies, quia repræſentatio illa erat implicita ſecundaria.

2. Ex ipſa facilitate abſtracte concipiendi. Notanda diluitio tacitæ obiectionis.

Deinde, quia, poſtquam cōmunem conceptum genericæ naturæ elicuimus, experimur multo nos facilius, cum volumus, eandem naturam ſyncere ſiue abſtracte concipere: quod vtique non accideret, ſi in intellectu non relinqueretur nouus habitus, qui abſtracte eam naturam repræſentaret. Nec enim ad id ſatis videtur eſſe affectio ea relicta: quia intellectus diſponitur ad faciliorem vſum ſpecierum, ſed opus eſt præterea, vt ex parte ſpecierum detur præciſa quædam & abſtractiua repræſentatio eiuſdem naturæ, quippe cum experiamur relinqui in nobis nō ſolum propenſionem & facilitatem ad vſum ſpecierum intelligibilium, quas ante habebamus, ſed etiam tam præciſam repræſentationem habitualem naturæ genericæ, quam habebamus ſpecificarum.

3. Ex communi quodā pronunciato.

Tertio, quia qui cenſent generari in nobis primo ſpecies intelligibiles rerum ſingularium, fatentur non amplius eſſe opus intellectu agente ad generationem ſpecierum, quibus naturæ ſuperiorum repræſententur, eo quod ipſe intellectus poſſibilis elicere poſſit ſpecies ſuperiorum ex ſpeciebus inferiorū, id quod etiam fatentur omnes facta eadem hypotheſi: ergo ſi iam ponantur genitæ ſpecies intelligibiles ſpecierum infimarum, par ratio erit, vt dicamus, intellectum poſſibilem poſſe ab eis abſtrahere ſpecies intelligibiles generum: at intellectus poſſibilis non poteſt eas alia ratione abſtrahere, quam formando conceptus præciſos generum, vt animalis, aut viuentis, per quos gignantur eiuſmodi ſpecies: ergo, &c.

4. Ex perplexitate, quæ alioqui daretur.

Poſtremo, quia niſi eæ ſpecies relinquerentur, daretur poſtea in intellectu quædam, vt ita dicam, perplexitas, cum quis vellet naturam eandem abſtracte, & nulla habita ratione naturarum ſpecialium concipere. Poſtquam enim ex collatione hominis & equi abſtracte concepiſti naturam animalis, ſi poſtea eandem audito animalis vocabulo, nulloque modo ad hominem aut equum, aliamve ſpeciem attendens mente concipis, qua quæſo ſpecie intelligibili illa percipis? aut enim omnibus intelligibilibus ſpeciebus ſpecialium animalium, aut nulla. Nec enim potior ratio in vna ſpecie eſt, quam in cæteris. Vt ergo iterentur huiuſmodi conceptus generum ſine vlla perplexitate, quo pacto illum iterari experimur: dicendum potius eſt, relinqui ex primis illis actibus concipiendi naturas genericas, ſimiles quaſdam ſpecies & quaſi veſtigia impreſſa, quibus facile intellectus poſtea eiuſmodi naturas præciſe concipiat, ſine vlla conſideratione inferiorum.

De ſpeciebus intelligibilib. generum in ſubſtantiis ſeparatis.

Quod magis etiam aduertere debuiſſent nonnulli ex recentioribus, qui vſque adeo diuerterunt à communi veterum ſententia, vt ſolas ſpecies intelligibiles rerum ſingularium eſſe cenſeant. In maiori enim numero ſpecierum intelligibilium, maiorem perplexitatem dari neceſſe eſt. Hac eadem & aliis de cauſſis videntur ponendæ in ſubſtantiis ſeparatis præter ſpecies intelligibiles naturarum ſpecialium, ſiue latius patentium, ſiue minus late (pro dignitate nimirum cuiuſque) ſpecies omnium ſuperiorum generum propriæ.

Qua ratione nitendum propoſito argumento.

Non tamen latet nos argumentum hoc ſuſpectum videri poſſe, quod multa certa & per ſe nota videatur impugnare, vt intentionem & remiſſionem formarum, omneſque omnino generationes, ſiue ſubſtantiales, ſiue accidentales. Cur enim potius hic numero caloris ab hoc agente introducatur, aut expellatur, quam ille? cur item potius hic numero equus, aut hic radius luminis gignatur, quam ille? ſi cauſſæ ſecundæ quærantur, nulla protſus eſt: proinde aut negandæ ſunt intentio, remiſſio, & omnes generationes, aut dicendum, propoſitum argumentum

Digitized by Google

nullam vim habere, recurrendumque eſſe in huiuſmodi perplexitatibus ad determinationem diuinæ voluntatis. Sed hæc nihil obſtant, quo minus propoſito argumento innitamur. Quanquam enim in quibuſdam euentis (vt in iis, quæ dicta ſunt) oportet recurrere ad diuinæ voluntatis determinationem præfinitionemque, vt quinto libro docebimus: non eſt tamen id faciendum, vbi ratio ex cauſis ſecundis reddi poteſt. Redditur autem ea optime in re propoſita ex ſpeciebus intelligibilibus generum relictis ex eorum conceptibus præciſis.

Atque hæc obiter de generatione ſpecierum intelligibilium & conceptuum dicta ſint hoc loco. Ex quibus manifeſtum relinquitur, primum cognitum ab intellectu noſtro eſſe rem ſingularem. Qua ex parte recte ſentiunt Durandus, ſecundo ſententiarum, diſtinctione tertia, quæſtione ſeptima. Burlæus primo Phyſicorum libro ad caput ſecundum, & Nominales omnes, vt Ockamus primo ſententiarum diſtinctione tertia quæſtione quinta, & Gregorius ibidem, quæſtione tertia, tametſi in aliis pleriſque labuntur. Nam autem ſpecies intelligibiles ſint ex genere earum formarum, quæ non intendantur actibus noſtris, veluti ſpecies ſenſibiles, quæ ab obiectis in ſenſus externos imprimuntur, & ſpecies intelligibiles, quæ Angelis more proprietatum inditæ ſunt & in animos noſtros, cum à corporibus ſeparantur, naturaliter influunt, an vero intendantur iis actibus concipiendi, qui per eas eliciuntur, & quo pacto: nũquo ad repræſentationem plurium rerum entitatumve, an potius quoad perſpicuitatem repræſentandi, libro 8 explicabimus cum de intenſione & extenſione formarum diſſeremus.

Dubia dilata in lib. 8.

Reſponſio ad argumenta partis oppoſitæ.

Ad primum igitur argumentum eorum, quibus ſuadebatur, facilius vniuerſalia quam ſingularia intelligi, dicendum eſt, nihil referre, quod in intellectu non ſint ſpecies intelligibiles rerum ſingularium propriæ. Satis eſt enim concurſus phantaſmatis, vt ſupplcat id, quod deeſt ſpeciebus intelligibilibus naturarum communium.

Ad ſecundum dicendum eſt, conceptus rerum ſingularium non proprie dici reflexe, ſed tranſlatitie, vt dictum eſt. Eſt autem & naturæ & dignitatis ordine conuenientius, vt primum intellectus noſter ſe quodammodo inflectat inferiori potentiæ, à qua iuuatur, deinde ipſe per ſe ſuas operationes exerceat, quam contra. Ad eam vero commentationem Caietani ſatis iam reſponſum eſt ſupra, nec quenquam experiri, neceſſarium ſibi eſſe eum diſcurſum, vt rem ſingularem concipiat, nec vero illum ſatis eſſe ad res ſingulares determinate percipiendas: proinde nihil eſſe ad rem eum modum reflexæ cognitionis. Denique modus ille, quem Diuus Thomas in locis citatis exponit, & pauciſſimis contigit, & longiori diſcurſu indiget, quam in nobis fieri experiamur ad ſingularia concipienda: præterquam quod ille non ſatis eſt ad intelligenda ſingularia ſecundum proprias & peculiares eorum rationes, veluti Socratem, vt Socratem, & Platonem, vt Platonem, ſed tantum vt remotas cauſſas ſpecierum intelligibilium, actuumque intelligendi. Quare neceſſe eſt ponere alium modum, quo ſingularia, vt talia ſunt, tam facile à nobis concipiantur, quam experimur: qui quidem alius non videtur eſſe poſſe, niſi is, qui à nobis explicatus eſt. Nec Diuus Thomas eum modum negauit vnquam, ſed potius ſignificaſſe videtur prima part. quæſt. octuageſima ſexta, articulo primo, amplexus tandem illum extremo opere, tanquam omnium optimum, & omnibus familiariſſimum, ac faciliмum.

Quid de modo cognitionis reflexæ à D. Thoma tradita.

Ad tertium dici poſſet: Vniuerſalia appellari ab Ariſtotele *notiora ratione*, & *ſingularia notiora ſenſu*, quoad habitualem cognitioné, ſi veriſimile eſſet, illum non de actuali, ſed de ſola habituali cognitione eſſe intelligendum eo loco. Vt enim ſimilitudines habituales, quæ ſunt in intellectu, non repræſentant per ſe & determinate, niſi vniuerſalia, ita quæ in ſenſus interiores imprimuntur, non repræſentant per ſe, niſi ſingularia: quo fit, vt hoc pacto notiora ſint intellectui vniuerſalia, quam ſingularia: & ſenſui ſingularia, quam vniuerſalia. Notius eſt enim id, quod per ſe, quam quod per accidens repræſentatur.

Exponitur locus Ariſt.

Verum, quia Ariſtoteles non videtur actualem cognitionem excludere, ſed potius de ea præcipue agere: crediderim dicendum, ea pronunciata intelligenda eſſe de cognitione, quæ methodo aliqua, ſeu, vt Latini loquuntur, via & ratione comparatur. Hæc enim habetur de vniuerſalibus per ſcientiam, de ſingularibus per experientiam. Conſtat autem ſcientiam verſari per ſe in vniuerſalibus, per accidens in ſingularibus: experientiam è contrario, per ſe in ſingularibus, per accidens in vniuerſalibus, vt egregie expoſitum habes ab ipſo Authore capite primo huius libri, & forſitan ob hanc cauſſam non vſus eſt ille in priori loco nomine intellectus, ſed rationis, quod vſitatius eſt in ſignificanda cognitione per cauſſam, quam omnes ſcientiam.

tiam appellamus, quemadmodum in poſteriori, cum ſic ait: *Quinetiam expertos magis, quàm eos, qui rationem ſine experientia tenent, &c.* Et paulo poſt, eum ita ſcribit: *Si quis igitur ſine experientia rationem teneat, &c.*

Diſſoluuntur argumenta initio propoſita.

SECTIO VI.

Cur vniuerſalia dicantur ratione notiora, & ſenſu ſingularia.

RELiquum eſt igitur, vt ea argumenta diſſoluamus, quibus initio oſtendi videbatur, ſingularia ſenſibilia nõ intelligi à nobis, ſed ſenſu duntaxat percipi. Ad quorum primum iuxta ea, quæ proxime *ſectione ſecunda* dicta ſunt, reſpondendum eſt, ideo vniuerſalia dici ab Ariſtotele notiora ratione, quod ea ſola per ſe ſciantur: contra vero ſingularia eſſe notiora ſenſu, quod ea ſola per ſe cadant ſub experientiam ſenſus: quicquid dicendum ſit de ea cognitione intellectiua, quæ non eſt ſcientia.

Qua ratione ſenſum excedat intellectus.

Ex his patet reſponſio ad ſecundum. Nec enim eo loco videtur eſſe ſermo de obiectis intellectus & ſenſus: ſed de iis, quæ per ſe cadunt ſub cognitionem ſiue actualem, ſiue habitualem, quæ via & ratione comparatur. Aut dicito, diſtingui eo loco obiectum intellectus & ſenſus per exceſſum, quem habet intellectus ſupra ſenſum. Nam etſi intellectus poteſt per ſe percipere ſingularia, quemadmodum & ſenſus, tamen id, in quo ille excedit ſentiendi vim in rebus ſenſibilibus eſt cognitio vniuerſalium. Hæc enim a ſolo intellectu per ſe cognoſci poſſunt, & in his ſolis per ſe verſatur ſcientia. Nec nouum eſt, aut præter rationem deſignari obiecta potentiarum per ea, in quibus aliæ alias excedũt, cum id doceat Ariſt. 1. de Cœlo, cap. 11. tex. 116. vt ſi equus portare poſſit decem talenta, homo vero vnum tantum, vis portandi, quam equus habet, rectè definietur per decem talenta, etſi equus minora quoque põdera portare poſſit. Quapropter ad duas illas argumentationes, quæ ex primo Phyſicorum libr. extruebantur, negandum eſt, eodem modo vniuerſale eſſe obiectum intellectus, quo ſingulare eſt obiectum ſenſus. Neque enim vniuerſale eſt adæquatum obiectum intellectus, quemadmodum ſingulare eſt adæquatum ſenſus, quippe cum ſingularia cadant per ſe ſub intellectum, non item vniuerſalia ſub ſenſum.

Potentias ſuperiores definiendas eſſe per exceſſum.

Quorũdam reſponſio.

Ad tertium non deſunt, qui dicant intellectum noſtrum ideo percipere ſingularia materialia, quia anima intellectiua eſt quodammodo materialis, propter naturalem propenſionem ad informandum corpus, & quãdam dependentiam à ſenſibus, quam intellectus habet, dum eſt in corpore. Sed animaduertunt abſurdiſſimum illud ex ea reſponſione effici, fore vt ſubſtantiæ ſeparatæ, quæ omnino immateriales ſunt, non intelligant eadem ſingularia: imo neque eorum vniuerſalia, quæ materiam includunt. Potius igitur dicendum eſt, ad argumentum, proportionem, quæ inter potentiam & obiectum requiritur, eam eſſe debere, vt potentia non ſit inæqualis obiecto ob defectum, quam vocant proportionem minoris inæqualitatis. Nemo enim vnquam negauit, poſſe dari proportionem maioris inæqualitatis in potentiis, hoc eſt, maiorem poſſe vim eſſe in potentia, quam obiecto percipiendo ſit ſatis. Sed omnes fatentur, non debere eſſe minorem, vt eſt in ſenſibus reſpectu rerum materiæ expertium. Cum igitur potentiæ immateriales maiorem vim habeant, quam materiales, nihil impedit, quo minus materialia poſſint attingere ſiue ea ſint aliqua ex parte materialia, vt naturæ vniuerſales, ſiue omnino vt res ſingulares.

Refutatio.

Qua proportio inter potẽtiam & obiectum requiratur.

Ad quartum dicendum eſt, etſi vniuerſalia ſyncere à nobis intelligi non poſſunt, quam diu à ſingularibus non abſtrahuntur, ſeu (quod idem eſt) quam diu in nobis non detur earum ſpecies intelligibilis, non ideo tamen recte dici ſingularia eſſe in cauſſa, cur vniuerſalia non intelligantur, imo vero, cum ſingularia per ſenſus externos imprimant ſui ſpecies in ſenſum interiorem, à quibus intelligibiles ſpecies gignuntur: potius dicendum eſt, illa in cauſa eſſe, cur à nobis vniuerſalia intelligantur.

Singularia apud nos in cauſſa eſſe, cur vniuerſalia intelligantur.

Ad quintum ſic reſpondendum. Si ſingularia ſenſibilia intelligerentur à nobis per ſpecies congenitas, vt intelliguntur à ſubſtantiis ſeparatis, tum demum non eſſet, cur ſenſibus indigeremus, quemadmodum illæ non indigent. Nunc autem, cum omnis noſtra cognitio à ſenſibus ortum habeat, inde fit, vt nõ ſolum propter cognitionem ſingularium, ſed ipſorum etiam vniuerſalium indigeamus ſenſibus.

Sextum argumentum ſupponit, ſingularia ſenſibilia non poſſe intelligi à nobis, niſi per proprias eorum ſpecies intelligibiles, quo pacto recte concludit, ſi ea tantum cauſſa ſpectetur, ob quam Ariſtoteles intellectum agentem perſpicue induxit. Neque enim ille alia ratione neceſſarium eſſe dixit, niſi propter abſtractionem naturarum communium à ſingularibus materialibus, quam

Vnde Ariſt. neceſſitatem colligat intellectus agẽtis.

quam primo fieri voluit per ſpecies præciſas naturarum communium. Quod ſi primo ſpecies intelligibiles ſingularium in intellectum noſtrum imprimerentur, iam prima abſtractio communium naturarum poſſet fieri per conceptus earum præciſos ex conſideratione, & collatione ſingularium elicitos, ex quibus conceptibus reſultarent ſpecies intelligibiles, quæ naturas communes præciſe repræſentarent, quod ſæpe accidere paulo ſuperius dictum eſt. Ita non eſſet neceſſarius intellect⁹ agens. Vnde patet non recte ſentire eos, qui adhuc Ariſtotelis opinione putant illum eſſe neceſſarium, vt faciat res vniuerſales tanquam præcipua obiecta intellectus poſſibilis. Nam cum intellectus poſſibilis ſpeciebus intelligibilibus ſingularium informatus, poſſit abſtracte communes eorum naturas concipere, non dubium eſt, quin poſſit facere vniuerſalia, non modo per conceptus, ſed etiam per ſpecies relictas. Adde, non recte ab eis dici vniuerſalia præcipua obiecta intellectus poſſibilis. Quanquam enim pura appellari poſſunt, vt in quibus cognoſcendis non miſcetur ſenſus: præcipua tamen dici nequeunt, cum ſint minus perfecta ſingularibus, neque in natura diuina dari poſſint. Potius ergo dicendum eſt cum aliis, etſi ſpecies intelligibiles ſingularium ponantur, non ideo tamen ſuperuacaneum fore intellectum agentem, quia phantaſmata, cum materialia ſint, & extenſa in corpore, non poſſunt per ſe, ac vi ſua agere in intellectum poſſibilem, qui immaterialis eſt, ad gignendas ſpecies intelligibiles, etiam ſingularium: ſed vi alicuius agentis immaterialis, quod nos dicimus intellectum agentem. Quanquam vero Ariſtoteles *text. 19.* huic rationi non eſt innixus expreſſe, eam tamen fortaſſe ſuppoſuit, vt dici poſſit, duplici de cauſa inductum ab eo eſſe intellectũ agentem: vna, expreſſa: altera, quæ facile ſubintelligi potuit. nam & perſpicua erat, & ipſe fortaſſe eam innuit eodem capite, cum dixit, *Omne agens eſſe præſtantius patiente.* Quanquam enim hoc pronunciatum ad præſtantiam intellectus agentis confirmandam inductum eſt: tamen ad eius quoq; exiſtentiam oſtendendam valet. Verum de hac re alibi accuratius.

Refellitur quorundam de eadem opinio.

Vera ſententia.

Quæ ob cauſas intellectũ agentem induxerit Ariſtoteles.

Ad ſeptimum dicendũ eſt Ariſtotelem in loco citato, nomine ſenſibiliũ, intellexiſſe ſenſibilia, quatenus ſenſibilia ſunt, hoc eſt, quatenus immutatione ſenſuum percipiuntur, vt D. Thomas exponit. Colligebat enim ſenſum communem, vt eſt in omnibus animalibus, ſatiſque patet in beſtiis, præter ſenſitiuas potentias nullam eſſe ſuperiorem cuius immutatione ſenſibilia percipiantur. Ita nihil refert, quod homo per intellectum quoque ſingularia ſenſibilia percipiat. Oportet enim illum adhuc habere vnam aliquam potentiam ſenſitiuam, qua poſſit de differentiis omnium ſenſibilium iudicare, ne natura eius ſenſitiua inferior ſit aliorum ſenſitiuorum natura. Atque hæc de cognitione vniuerſalium, & ſingularium, etſi aliquanto fuſius pro ratione loci: non inutiliter tamen dicta eſſe videbuntur.

Explicatur locus Ariſtotelis.

ΚΕΦ. Γ.

Παλαιῶν δόξαι περὶ τῶν πρώτων αἰτίων.

c. 3. text. 28. & 29.

Ἐπεὶ δὲ φανερὸν, ὅτι τῶν ἐξ ἀρχῆς αἰτίων δεῖ λαβεῖν ἐπιστήμην (τότε γὰρ εἰδέναι, φαμὲν ἕκαστον, ὅταν τὴν πρώτην αἰτίαν οἰόμεθα γνωρίζειν) τὰ δ' αἴτια λέγεται τετραχῶς, ὧν b μίαν μὲν αἰτίαν φαμὲν εἶναι τὴν οὐσίαν, καὶ τὸ τί

CAPVT III.

Veterũ de primis rerum cauſis opiniones.

CVm autem conſtet, primarum cauſſarum ſcientiam capeſſendam eſſe (tunc enim rem quamque nos ſcire dicimus, cum primam cauſam nos cognoſcere arbitramur) cauſæ vero quadrifariam dicantur, quarum b vnam dicimus ſubſtantiam, quidditatemque rei

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

CVm autem conſtet. Abſoluta præfatione aggreditur tractationem. Quoniam vero dixerat hanc ſcientiam circa cauſas primas verſari, adductis breuiter initio huius, capite quarto generibus cauſarum ex ſecundo libro Phyſicorum refert ad finem vſq; ſexto capite veterum Philoſophorum opiniones de cauſis, vt ſi quid dictum ab eis reperiat, quod à ſe fuerit omiſſum, id amplectatur: ſin minus, maiorem aſtruat fidem iis, quæ de cauſis docuit. Tum denique in ſeptimo capite eorum opiniones ea ex parte refutat, qua à vero videntur aberrare.

b *Quarum vnam dicimus.* Quæ hic Ariſtoteles repetit de quatuor cauſarum generibus

Digitized by Google

ribus, quia fuſius ab eo tractantur ſecundo libro Phyſicorum, capite tertio & quinto, libro huius operis, capite ſecundo, non eſt cur hoc loco explicentur. Id enim à nobis deinceps obſeruandū erit, vt quæ alibi explicatius ab Auctore traduntur, aut minus habent vtilitatis, aut certe in publicis prælectionib. explicari non ſolent, omiſſis longioribus commentariis, breuibus tantum ſcholiis rem opus fuerit, exponamus. Itaq; ea tantum, quæ in huiuſmodi rebus ſtudioſus ac diligens lector deſiderare poterit, carptim, breuiterq; explanabimus. Quod ad verba attinet, illud ἐξ ἀρχῆς, hoc eſt, *ex principio*, pro *primarum*, dictum eſt, vt Alexander interpretatur, idq; patet ex ſubiecta ab Ariſtotele ratione.

Modus deinceps in expoſitione tenendus.

τὸ τί ἦν εἶναι (ἀνάγεται γὰρ τὸ διὰ τί πρῶτον εἰς τὸν λόγον ἔσχατον, αἴτιον δὲ καὶ ἀρχὴ τὸ διὰ τί πρῶτον) μίαν δὲ τὴν ὕλην, καὶ τὸ ὑποκείμενον, τρίτην δὲ ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, τετάρτην δὲ τὴν ἀντικειμένην αἰτίαν ταύτῃ, καὶ τὸ οὗ ἕνεκεν, καὶ τὸ ἀγαθόν, (τέλος γὰρ γενέσεως καὶ κινήσεως πάσης τοῦτ' ἐστὶ) τεθεωρημένον οὖν ἱκανῶς περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς περὶ φύσεως, ὅμως c παραλάβωμεν καὶ τοὺς πρότερον ἡμῶν εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ὄντων ἐλθόντας καὶ φιλοσοφήσαντας περὶ τῆς ἀληθείας. δῆλον γὰρ ὅτι κἀκεῖνοι λέγουσιν ἀρχάς τινας καὶ αἰτίας. ἐπελθοῦσιν οὖν ἔσται τι προὔργου τῇ μεθόδῳ. ἢ γὰρ ἕτερόν τι γένος εὑρήσομεν αἰτίας, ἢ ταῖς νῦν λεγομέναις μᾶλλον πιστεύσομεν.

Τῶν δὴ d πρώτων φιλοσοφησάντων, οἱ πλεῖστοι τὰς ἐν ὕλης εἴδει μόνας ᾠήθησαν ἀρχὰς εἶναι πάντων. ἐξ οὗ γάρ ἐστιν ἅπαντα τὰ ὄντα, καὶ ἐξ οὗ γίγνεται πρώτου, καὶ εἰς ὃ φθείρεται τελευταῖον, τῆς μὲν οὐσίας ὑπομενούσης, τοῖς δὲ πάθεσι μεταβαλλούσης, τοῦτο στοιχεῖον, καὶ ταύτην τὴν ἀρχήν φασιν εἶναι τῶν ὄντων, καὶ διὰ τοῦτο, οὔτε γίνεσθαι οὐδὲν οἴονται, οὔτε ἀπόλλυσθαι, ὡς τῆς τοιαύτης φύσεως ἀεὶ σωζομένης. ὥσπερ δὲ οὐ Σωκράτην φαμὲν οὔτε γίγνεσθαι ἁπλῶς ὅταν γίγνηται καλός, ἢ μουσικός· οὔτε ἀπόλλυσθαι, ὅταν ἀποβάλλῃ ταύτας τὰς ἕξεις, διὰ τὸ ὑπομένειν τὸ ὑποκείμενον, τὸν Σωκράτην αὐτόν, οὕτως οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδέν· δεῖν γὰρ εἶναί τινα φύσιν, ἢ μίαν, ἢ πλείους μιᾶς ἐξ ὧν γίγνεται τὰ ἄλλα σωζομένης ἐκείνης τὸ μέντοι πλῆθος, καὶ τὸ εἶδος τῆς τοιαύτης ἀρχῆς, οὐ τὸ αὐτὸ πάντες λέγουσι.

rei (id enim primum quod in quæſtione, Propter quid eſt, quæritur, ad rationem vltimam reuocatur, eſt autem id cauſa, & principium, quod primum in quæſtione, Propter quid eſt, quæritur) alteram vero materiam, & ſubiectum: tertiam, vnde principium motus exiſtit: quartam eam, quæ huic oppoſita eſt, & id cuius gratia, ac bonum ipſum (hoc enim omnis motus, generationiſque finis eſt) de his quidem etſi ſatis diſputatum eſt in libris de Natura, tamen c *eos quoque qui ante nos in eorum, quæ ſunt, diſputationem deſcenderunt, & de veritate philoſophati ſunt, adſciſcamus. nam & illos principia quædam, cauſaſque poſuiſſe perſpicuum eſt, quas ſi expoſuerimus, aliquid huic tractationi adiumenti afferetur. Aut enim aliud cauſſæ genus inueniemus, aut certe iis, quæ nunc expoſita ſunt, magis credemus.*

Plurimi d *igitur eorum, qui primi philoſophati ſunt eas ſolas quæ ſunt in ſpecie materiæ, principia rerum omnium eſſe crediderunt. Ex quo enim ſunt omnia, quæ ſunt, & ex quo primo fiunt, & in quod vltimum, ſubſtantia quidem permanente, ſed affectionibus mutata diſſoluuntur, id elementum, ac principium rerum omnium eſſe aſſerunt: ob eamque cauſam, nec generari quicquam exiſtimant, nec corrumpi, quod eiuſmodi natura ſemper ſalua permaneat, vt autem Socratem dicimus nec fieri ſimpliciter, cum ſit bonus, aut muſicus, nec vero corrumpi, cum hos habitus amittit, quod ſubiectum idem permaneat, ipſe inquam Socrates ita nec quicquam aliud. Oportere enim aliquam eſſe naturam, vel vnā, vel plures vna ex quibus, ſalua illa, cætera gignantur: multitudinem vero, ſpeciemq; eiuſmodi principii non eandem omnes aſſerunt.*

c *Tamen eos quoq; qui ante nos in eorum, quæ ſunt, diſputationem deſcenderunt, & de veritate philoſophati ſunt, adſciſcamus, nam & illos principia quædam, cauſaſq; poſuiſſe perſpicuum, &c* Conſuetudo Ariſtot. eſt ab opinionibus aliorum ordiri diſputationem, quæ ſane optima eſt philoſophandi ratio: facile enim eſt inuentis addere, vt eſt in prouerbio. Pro qua relege 1. c. lib. ſequentis, & vltimum Elenchorum.

Quo ordine Ariſtoteles enumeret. Veterum opiniones de cauſis.

d *Plurimi igitur eorum, qui primi philoſophati ſunt, eas ſolas, quæ ſunt in ſpecie materiæ, principia rerum omnium eſſe crediderunt. Ex quo enim ſunt omnia, quæ ſunt, & ex quo primo fiunt, &c.* In enumerandis opinionibus de cauſis hunc ordinem ſequitur Ariſtoteles, vt primum referat ſententias eorum, qui materialem cauſam poſuerunt: deinde eorum qui addiderunt efficientem; tertio loco eorum, qui formalem. Non refert autem placita eorum, qui poſuerunt finalem, quia vt ipſe capite ſexto docebit, nemo aperte, ac per ſe hoc genus cauſæ attulit. Docet igitur fuiſſe plurimos, qui cum rerum omnium principia inquirerent (neq; enim de vno

tantum

tantum genere diſputabant, ſed de tota rerum vniuerſitate) ſolam materialem cauſam tradiderint, tametſi alij vnum, alij plura eſſe materialia principia exiſtimauerint, vt in progreſſu apertum erit. Cur autem ſolā materiam cauſam eſſe putauerint, hæc ratio fuit, quia cœtera omnia, quæ in materia ſibi inuicem ſuccedunt, accidentia eſſe exiſtimarunt, ac indigna cauſę nomine, præſertim internæ, & eſſentialis, quam ſolum reuera inquirebant. Primum igitur docet, hos omnes in eo conuenisſe, vt dicerent, materiam eſſe totam rerum ſubſtantiam. Quoniam vero nihil poteſt ſimpliciter generari, aut corrumpi, niſi ſubſtantia mutata, docet deinde eos omnes coactos fuiſſe, vt omnem generationem, ac corruptionem ſimpliciter negarent. Si enim omniū rerum ſubſtantia eadem eſt, nihil omnino mutatur ſecundum ſubſtantiam, quare nec generatur quicquam, nec corrumpitur, ſimpliciter, ſed tātum mutatur ſecundum alias atq; alias ſubſtantiæ affectiones. Horum autem varias ſententias ita refert Ariſtoteles, vt primo loco meminerit eorum, qui dixerunt vnum aliquid eſſe rerum omnium materiale principium: deinde eorum, qui quatuor: poſtremo eorum, qui infinita.

Cur ſolā materiam cauſam eſſe dixerint.

Quatenus conuenerint omnes Veteres Naturales.

Ἀλλὰ Θαλῆς e μὲν ὁ τῆς τοιαύτης ἀρχηγὸς φιλοσοφίας, ὕδωρ φησὶν εἶναι. διὸ f καὶ τὴν γῆν ἐφ' ὕδατος ἀπεφήνατο εἶναι, λαβὼν ἴσως τὴν ὑπόληψιν ταύτην ἐκ τοῦ πάντων ὁρᾶν τὴν τροφὴν ὑγρὰν οὖσαν, καὶ αὐτὸ τὸ θερμὸν ἐκ τούτου γιγνόμενον, καὶ τὸ ζῶον τούτῳ ζῆν, τὸ δ' ἐξ οὗ γίγνεται τι, τοῦτ' ἐστὶν ἀρχὴ πάντων. Διά τε δὴ τοῦτο τὴν ὑπόληψιν λαβὼν ταύτην, καὶ διὰ τὸ πάντων τὰ σπέρματα τὴν φύσιν ὑγρὰν ἔχειν. τὸ δ' ὕδωρ, ἀρχὴ φύσεώς ἐστι τοῖς ὑγροῖς. εἰσὶ δέ τινες, οἳ g καὶ τοὺς παμπαλαίους, καὶ πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως, καὶ πρώτους θεολογήσαντας, οὕτως οἴονται περὶ τῆς φύσεως * ὑπολαβεῖν.

**alias διαλαβεῖν.*

Ὠκεανόν

Sed e Thales, qui huiuſmodi philoſophiæ princeps fuit, aquam eſſe dicit. Quamobrem f & terram ſuper aquam eſſe aſſerebat: concepta forſitan hac opinione ex eo, quod alimentum omnium humidum eſſe, caloremque ipſum ex eo gigni, & animal hoc viuere animaduerteret. Id autem, ex quo aliquid fit, principium eſt omnium. Atque hac de cauſa ille in hanc opinionem inductus eſt, & quod omnium ſemina humidam naturam habeant, aqua vero humidis principium ſit. Sunt etiam nonnulli, g qui antiquiſſimos illos, & multis ſeculis hac ætate ſuperiores, quique primi Theologiam tractauerunt, ſic arbitrentur de natura ſenſiſſe.

Oceanum

e *Sed Thales, qui huiuſmodi philoſophiæ princeps fuit, aquam eſſe dicit.* Thales Mileſius, vir nobiliſſimus, primuſque ex ſeptem Græciæ ſapientibus, idcirco dicitur huius primæ philoſophiæ princeps, ſiue primus auctor (vtrumque enim ſignificat verbum ἀρχηγὸς) quia relictis forenſibus negotiis, primus ſe ad totam rerum naturam contemplandam contulit.

Thales Mileſius cur primus huius author dicatur.

Quanquam enim de ſolis rebus corporeis diſſeruit, putauit tamen ſe de vniuerſo entium genere diſputare: quia nullam eſſe rem corporis expertem, vt alij plerique poſteriores, exiſtimat. Eius vero opinio apertius hic ab Ariſtotele ponitur, quam vt explicatione indigeat.

Floruit autem Thales ætate Ezechielis, & Danielis Prophetarum, cum populus Iſraeliticus eſſet in captiuitate Babylonica, quo tempore apud Romanos regnarunt ex ordine Tarquinius Priſcus, & Seruius Tullius Vide *Euſebium in chronic. & alios.*

Veterum de Mundo ſententia.

f *Quamobrem & terram ſuper aquam eſſe aſſerebat. concepta forſitan hac opinione ex eo quod alimentum omnium humidum eſſe, caloremque ipſum ex eo gigni, & animal hoc ipſo viuere animaduerteret. Id autem, ex quo aliquid fit, principium eſt omnium. Atque hac de cauſa ille in hanc opinionem inductus eſt. & quod omnium ſemina humidam naturam habeant, aqua vero humidis principium ſit.* Omnes pene veteres Naturales, vt notat Albertus, exiſtimarunt mundum eſſe animal, proinde cum Thales (1. *tractat. tertio capite*) humidum cenſuerit eſſe rerum omnium principium, quaſi earum omnium nutrimentum, atque adeo aſtrorum, vt plerique exiſtimabant, conſequens fuit, vt illud in medio mundo collocaret, & quod hinc ſequitur, maxima ex parte ſub terra, vt æque diſtaret ab omnibus, quæ ab eo alerentur, cuius rei ſimilitudinem cernimus in animali, quod octauo Phyſicorum, *capite ſecundo, text.* 17. minor mundus appellatur: videmus enim in eo medium locum nutrimento deputatum eſſe.

g *Qui antiquiſſ. illos, multis ſec. hac ætate ſuperiores, quique primi Theologiam tractauerunt,*

Orpheus, Muſæ⁹, & Linus cur theologi appellati, & cur dicti antiquiſſimi.

ſic arbitrentur de natura ſenſiſſe. Dinus Thomas credit hos fuiſſe antiquiſſimos Poetas Orpheum, Muſæum, & Linum, qui propterea Theologi appellati ſunt, quod res diuinas carmine tractauerint. Merito autem ij dicuntur antiquiſſimi, quod floruerint tempore Hebræorum Iudicum, idque ante Samſonem in cuius ætatem incidit Troiæ excidium, quod Thaletis obitum ſexcentis triginta annis antecedit. Alexander *com. 23. ad finem.* & Albertus *tract. 2. c. 4* putāt his verbis ſignificari Homerum, & Heſiod. ſed prior expoſitio magis placet, quod illi ſuperiores Theologorum nomen magis aſſecuti videantur. Lege Euſebium 10 *de præp. Euang. cap. 3.* & *in chronic.*

Ὠκεανόν τε γὰρ καὶ Τηθὺν ἐποίησαν τῆς γενέσεως πατέρας, καὶ τὸν ὅρκον τῶν θεῶν ὕδωρ τὴν καλουμένην ὑπ' αὐτῶν Στύγα τῶν ποιητῶν. τιμιώτατον μὲν γὰρ τὸ πρεσβύτατον, ὅρκος h δὲ τὸ τιμιώτατόν ἐστιν. εἰ μὲν οὖν ἀρχαία τις αὕτη, καὶ παλαιὰ τετύχηκεν οὖσα περὶ τῆς φύσεως ἡ δόξα, τάχ' ἂν ἄδηλον i εἴη. Θαλῆς μέντοι λέγεται οὕτως k ἀποφήνασθαι περὶ τῆς πρώτης αἰτίας. Ἵππωνα μὲν γὰρ οὐκ ἄν τις ἀξιώσειε θεῖναι μετὰ τούτων, διὰ τὴν l εὐτέλειαν αὐτοῦ τῆς διανοίας, Ἀναξιμένης m δὲ ἀέρα, καὶ Διογένης πρότερον ὕδατος, καὶ μάλιστ' ἀρχὴν τιθέασι τῶν ἁπλῶν σωμάτων. Ἵππασος n δὲ πῦρ ὁ Μεταποντῖνος, καὶ Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος.

Ἐμπεδοκλῆς o δὲ τὰ τέτταρα, πρὸς τοῖς εἰρημένοις γῆν

Oceanum enim, & Tethyn parentes generationis fecerunt. Deorumque iuſiurandum eam aquam eſſe, quam Poetæ ipſi Stygem appellant: honore enim digniſſimum, quod antiquiſſimum: iuſiurandum h autem honore digniſſimum eſt. Num igitur antiqua, vetuſque ſit opinio hæc de natura, obſcurum i forſitan fuerit: certe Thales hunc k in modum fertur de prima cauſa cenſuiſſe. Hipponem enim nemo dignum putabit, quem cum his numeret, propter mentem l eius vilem & abiectam conditionem. Anaximenes, m autem, & Diogenes aerem aqua priorem & maxime principium ſimplicium corporum ſtatuunt. Hippaſus n vero Metapontinus, & Heraclitus Epheſius ignem.

Empedocles o autem elementa quatuor, ter-

Deos eſſe corporeos qui opinati ſunt.

h *Iuſiurandum autem honore digniſſimum eſt. Num igitur antiqua, vetuſq; ſi opinio, de natura.* Id eſt, fieri per eam rem, quæ honore eſt digniſſima. Vnde illud Virgilij, *Stygiamq; paludem, Dij cuius iurare timent, & fallere numen.* Ita patet apud eos qui hæc fabulati ſunt, eam fuiſſe opinionem, vt putarent Deos eſſe corporeos, atq; ideo poſteriores aqua, ex qua cuncta, atque adeo ipſi exiſterent.

i *Obſcurum forſitan fuerit: certe Thales.* Merito ait, non ſatis conſtare, num antiquiſſimi ij poetæ Theologi putauerint, aquam eſſe rerum omnium principium: nam cum illi multa naturæ ſecreta fabularum inuolucro contexerint, timendum eſt, ne ſæpe de rebus multo aliter ſenſerint, quam prima ſpecie ſenſiſſe videantur.

De ſcriptis Thaletis.

k *Hunc in modum fertur de prima cauſa.* Propterea vtitur verbo *Fertur*, quia eius ætate nullum Thaletis ſcriptum extabat, vt teſtatur Alexander *comm. 24.* Quinetiam eſtimat Simplicius primo Phyſicorum, *comment. 3. text. 32.* nihil illum ſcripſiſſe præter nauticam Aſtrologiam.

Hippon indignus Philoſophi nomine.

l *Propter mentem eius vilem & abiectam conditionem.* Hippon dixit, aquam eſſe principium omnium rerum, quemadmodum Thales, atque adeo aſſeruit animam ipſam eſſe aquam: vt patet 1. de anima, cap 2. Ideo tamen ait Ariſtoteles illum indignum eſſe, qui numeretur inter Philoſophos, quia impius fuit,, ac longe abhorrens à Dei cognitione: vt affirmat Alexander hoc loco, *comment. 2* & Simplicius in primo Phyſicorum, *com. 3* vbi hominem appellat ἄθεον Quanquam ἡ εὐτέλεια τῆς διανοίας ſignificare poteſt hoc loco, ingenij tenuitatem, aut iudicij leuitatem, quæ in eundem æque conueniunt, nam neque ſententia ſua, quæ tandem eſſet, ſatis explicauit: neque graue quicquam dicere potuit, qui ſupra humana hæc nihil agnouit.

Anaximenes. Diogenes Apolloniates.

m *Anaximenes autem, & Diogenes aerem aqua priorem.* Anaximenes Mileſius, qui fuit tertius à Thalete (audiuit enim Anaximandrum Thaletis diſcipulum) & Diogenes Apolloniates eius auditor, poſuerunt aerem omnium rerum principium.

n *Hippaſus vero Metapontinus, & Heraclitus Epheſius ignem.* Præfert hos ſuperioribus Ariſtoteles paulo poſt initium capitis ſeptimi, *text.* 13. quod ignis ſit omnium elementorum ſubtiliſſimus. Horum longe clarior fuit Heraclitus Epheſius tempore Darij Perſarum Regis, cuius cõſuetudini & muneribus humaniſſime ac liberaliſſime oblatis Philoſophiæ otium & modeſtiam Heraclitus antepoſuit. Fuit autem is poſterior Thalete annis fere ſeptuaginta. *Vide Laertium in Heraclito.*

Empedocles.

o *Empedocles autem.* Empedocles quatuor elementa prima principia eſſe cenſuit omniū, quæ

quæ gignuntur, & intereunt, atque in his quatuor totam ſubſtantiam cæterarum rerum conſiſtere, quemadmodum ſuperiores in vno tantum, nihilque aliud eſſe reliqua cuncta, quam horum variam inter ſe coniunctionem, vt in aliis plus exiſtat ignis, in aliis plus aeris, & ſic in reliquis. Floruit porro Empedocles haud multo ante Socratem. Docuit enim Gorgiam Sophiſtam, cum quo iam ſeniore ſæpe diſputauit Socrates.

γῆν προστιθεὶς τέταρτον. ταῦτα γὰρ ἀεὶ διαμένειν, καὶ οὐ p γίγνεσθαι ἀλλ᾽ ἢ πλήθει, καὶ ὀλιγότητι συγκρινόμενα, καὶ διακρινόμενα, εἰς ἕν τε καὶ ἐξ ἑνός. Ἀναξαγόρας q δὲ ὁ Κλαζομένιος τῇ μὲν ἡλικίᾳ πρότερος ὢν τούτου, τοῖς δ᾽ ἔργοις ὕστερος, ἀπείρους εἶναί φησι τὰς ἀρχάς. σχεδὸν r γὰρ ἅπαντα, ὁμοιομερῆ, καθάπερ ὕδωρ, ἢ πῦρ οὕτω γίγνεσθαι, καὶ ἀπόλλυσθαί φησι, συγκρίσει, καὶ διακρίσει μόνον, ἄλλως δ᾽ οὔτε γίγνεσθαι, οὔτ᾽ ἀπόλλυσθαι, ἀλλὰ διαμένειν ἀΐδια. ἐκ μὲν οὖν τούτων, μόνην τις αἰτίαν νομίσειεν ἂν τὴν ἐν ὕλης εἴδει λεγομένην.

Περ-

terram iis, quæ dicta ſunt, quartum adiungens. Hæc enim ſemper permanere. nec p *fieri, niſi multitudine, aut paucitate, coniuncta, & diſiuncta in vnum, & ex eo. Anaxagoras* q *autem Clazomenius ætate quidem hoc prior, operibus autem poſterior, infinita dicit eſſe Principia. Pene* r *enim omnia, quæ ſunt ſimilium partium, vt aquam, aut ignem hoc pacto gigni, & corrumpi aſſerit, ſola coniunctione, ac diſiunctione: alioqui, nec generari, nec corrumpi, ſed perpetua permanere. Ac ex his quidẽ eam ſolam quis cauſam eſſe exiſtimauerit, quæ ad ſpeciem materiæ pertinet.*

Cum

p *Nec fieri.* Hoc eſt, Nec ipſa fieri aliud, niſi multitudine, &c. ſeu vt clarius loquamur, nec ex ipſis fieri aliud, niſi coniunctione multorum, aut paucorum inter ſe, eorumque diſiũctione corrumpi, ita vt miſta nihil habeant vltra elementa, præter ipſam elementorum coniunctionem, quæ eſt quoddam eorum accidens. *Anaxagoræ prior expoſitio.*

q *Anaxagoras autem Clazomenius.* Secundum quorundam (*Vt Alexandri comm. 26. D. Thom. lect. 4. & aliorum*) eſt, ideo Anaxagoram dici operibus, hoc eſt, philoſophandi ratione poſteriorem Empedocle, vel quia poſterius philoſophari cœpit, vel quia infinita principia poſuit, quę opinio longe minus probabilis eſt, quam ſententia Empedoclis. Nam vt ipſe Ariſtoteles docet 1. Phyſicorum cap. 6 *text* 41. abſurdius eſt ponere infinita principia, quam quatuor, tum quia id, quod ex ipſis efficeretur, ſub ſcientiam non caderet, tum etiam, quia cum generatio ex finitis fieri poſſit, ſatius eſt, eam ex finitis fieri exiſtimare. Fortaſſe tamen hoc loco ea de cauſſa ait Ariſtoteles, Anaxagoram philoſophandi ratione Empedocle poſteriorem eſſe, quia melius philoſophatus eſt in indaganda natura materiæ, de qua nunc agitur, ſiquidem profundius eam adumbrauit inuolucro illo mixtionis omnium rerum in Chao: ſcribit enim Ariſtoteles ſeptimo capite, *text.* 16. eum, qui illius dicta ſubtilius interpretetur, forſitan iudicaturum pulchrius illum cæteris ſuperioribus philoſophatum, ideirco meliorem philoſophandi rationem ſignificare potuit Ariſtoteles illis verbis, *operibus autem poſterior*, quia doctrina Philoſophiæ temporum ſucceſſione incrementum, & perfectionem accepit. Floruit Anaxagoras poſt captiuitatem Babylonicam ſub Xerxe, & Longimano Artaxerxe Perſarum regibus, hoc eſt, annis ferme centum poſt Thaletem, cuius Artaxerxis tempore Eſdras, & Nehemias miſſi ſunt ex Perſide, vt muros, ac templum Hieroſolymæ reſtituerent. vide *Eſdr. libr. primo, cap. 7 & lib. ſecundo, cap. 2. comment. 26.* *Poſterior expoſitio.*

r *Pene enim omnia, quæ ſunt ſimilium partium.* Alexander exiſtimat dictum eſſe, *pene omnia*, quia Anaxagoras non cenſuit quatuor vulgata elemẽta eſſe principia materialia, ſed mixturas quaſdam. Quorſum tamen hæc dicta ſint non ſatis video. Namque idem dici poteſt de cæteris omnibus ſimilium partium, vt de carne, oſſe, lapide, & huiuſmodi aliis, non eſſe inquam principia, ſed mixturas quaſdam. Aut igitur nulla ſimilaria dicẽda erant generari ex in infinitis minimis, aut omnia. Nam, ſi ſumantur vt integra corpora & diuiſibilia, omnia gignuntur ex minimis ſecundum Anaxagoram. Si vero vt minima, nulla eorum ex minimis gignuntur, quia non datur minus minimo. An Anaxagoras putauit, eſſe aliqua ſimilaria ingenita, ac proinde quæ ex minimis non gignerentur, ſed ſimplici actione producerentur à mente ſeparata, hoc eſt, à Deo veluti corpora cœleſtia? forte enim dicat aliquis, chaos illud quod ab Anaxagora poſitum eſt, ad ſolas res inferioris mundi pertinere. Verum obſtat, quod Ariſtoteles putat, illum de toto genere rerum ſenſibilium loquutum. Item genus mortis, quo ſublatus eſt: fuit enim ſupplicio affectus, quia Solem ignitam laminam eſſe dixiſſet, quo fit vt illum generabilem, & corruptibilem poſuerit. Aut igitur dicendum eſt, verbum, ὁμοιομερῆ, quod Latine dicimus, ſimilium partium, ſiue ſimilaria, ante Alexandrum errore inſertum eſſe, vt Ariſtoteles propter ſolum *Alexandri expoſitio non placet.* *Alia item reiicitur.* *Vide Laert. in Anaxag. Anaxagoræ mors.*

 intel-

intellectum addidetit verbum *pene*, aut, ſi admittendum eſt verbum ὁμοιομερῆ, Ariſtotelem addidiſſe verbum *pene*, propter materiam primam, quæ ſimilaris dici poteſt, nec tamen generatur, aut corrumpitur, etiam Anaxagoræ ſententia, ſi eam ille adumbrauit, atq; innuit nomine chaos, vt Ariſtoteles cap. 7. ſignificat.

Προϊόντων s δ' οὕτως τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ὡδοποίησεν αὐτοῖς, καὶ συνηνάγκασε ζητεῖν, εἰ γὰρ ὅτι μάλιστα πᾶσα φθορὰ καὶ γένεσις ἔκ τινος, ὡς ἑνὸς ἢ καὶ πλειόνων ἐστίν, διὰ τί τοῦτο συμβαίνει, καὶ τί τὸ αἴτιον, οὐ γὰρ δὴ τό γε ὑποκείμενον αὐτὸ ποιεῖ μεταβάλλειν ἑαυτό λέγω δ' οἷον, οὔτε τὸ ξύλον, οὔτε ὁ χαλκὸς αἴτιος τοῦ μεταβάλλειν ἑκάτερον αὐτῶν, οὐδὲ ποιεῖ τὸ μὲν ξύλον κλίνην, ὁ δὲ χαλκὸς ἀνδριάντα, ἀλλ' ἕτερόν τι τῆς μεταβολῆς αἴτιον. τὸ δὲ τοῦτο ζητεῖν, ἐστὶ τὸ τὴν ἑτέραν ἀρχὴν ζητεῖν, ὡς ἂν ἡμεῖς φαίημεν, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως.

Οἱ t μὲν οὖν πάμπαν ἐξ ἀρχῆς ἁψάμενοι τῆς μεθόδου τῆς τοιαύτης, καὶ ἓν φάσκοντες εἶναι τὸ ὑποκείμενον, οὐδὲν ἐδυσχέραναν ἑαυτοῖς.

Ἀλλ' u ἔνιοί γε τῶν ἓν λεγόντων, ὥσπερ ἡττηθέντες ὑπὸ x ταύτης τῆς ζητήσεως, τὸ ἓν ἀκίνητόν φασιν εἶναι, καὶ τὴν φύσιν ὅλην οὐ μόνον κατὰ

Cum s autem hoc pacto progrederentur, res ipſa illis viam fecit, eoſq; coegit quærere. Si enim quam maxime omnis corruptio, & generatio ex aliquo, vt ex vno, aut etiam pluribus ex ſtit. cur id euenit, & quanam eius rei cauſa eſt? Neq; enim id quod ſubiicitur, ſuam ipſius mutationem efficit, neque lignum, v.g. neque æs ſua vtrumq; mutationis eſt cauſa, nec lignum quidem lectum, æs vero ſtatuã efficit, ſed aliquid aliud mutationis cauſa eſt. Hoc autem quærere, aliud principium quærere eſt, quod nos dicamus licet, vnde eſt principium motus. Qui t igitur omnino hanc viam, & rationem à principio attigerũt, vnumq; ſubiectũ eſſe aſſerunt, nihil ſibi negotii difficultatiſq; exhibuerũt, ſed quidam u eorũ qui vnũ ſtatuũt, quaſi à quæſtione x hac ſuperati, ipſum vnũ immobile eſſe inquiunt, vniuerſaque

Quid Philoſophos ad primum efficiẽs inueſtigandũ induxerit.

s *Cum autem hoc pacto progrediventur.* Docet primam cauſſam materialem induxiſſe Philoſophos, vt quærerent primam efficientem, eo quod naturalis materia non poſſit à ſe ipſa mutari quemadmodum ſimilitudine quadam videmus in arte factis. Neque enim ita intelligendus eſt Ariſtoteles, quaſi credat veteres non agnouiſſe cauſas efficientes particulares, cum pleræque vel ſenſu ipſo ſint per ſe notæ, quemadmodum & actiones ſenſibiles, ex quibus materia prima cognita eſt, ſed eo pacto, vt doceat, illos ſimulatque primam materiam ſe inueniſſe rati ſunt, mox primum efficientem quærere cœpiſſe. Quærebant enim omnium rerum cauſſas, non huius tantum, aut illius. De eorum tamen opinionibus paulo poſt agendum eſt. Quod autem ad verba attinet, aduerte, non eſſe hoc loco ſermonem de generatione, & corruptione proprie dicta, quæ ſine forma ſubſtantiali non perficitur: hanc enim neminem ex veteribus cognouiſſe paulo inferius affirmat Ariſtoteles: ſed de generatione & corruptione accidẽtaria, vt cum album fit ex non albo, aut album in non album diſſoluitur. Nam cum illi ſubſtantialem formam non agnouerint, hoc illis commune fuit, vt nullam ſubſtantialem mutationem eſſe putarent.

Generationẽ ſubſtantialẽ a veteribus cognouiſſe neminem.

t *Qui igitur omnino hanc viam, & rationem à principio attigerunt, vnumque ſubiectum aſſerunt.* Significat priſcos naturales, qui cum primas, & maxime vniuerſales rerum cauſſas primi omnium quærerent, ſolius tamen materialis meminerunt. Ideo autem ait hos nihil ſibi negotii exhibuiſſe, vel quia nihil ſolliciti fuerunt de colligenda efficiente, ex materiali: vel quia poſita diſtinctione rerum (neque enim negandum, eam eſſe, cenſebant) non ſibi aditum præcluſerunt ad tradendam efficientem, vt ii fecerunt, qui omnia vnum eſſe exiſtimarunt, quorum ſententiam mox ſubiiciet.

Xenophanes, Parmen. & Meliſſus omnia vnum faciunt.

u *Sed quidam eorum, qui vnum.*] Significat Xenophanem, Parmenidem, & Meliſſum, qui dicebant omnia eſſe vnum. Quorum opinionem non retulit inter ſententias eorum, qui vnum principium materiale poſuerunt: quia cum ab vno illo omnem prorſus mutationem tollerent, conſequens fuit, vt illud non poſuerint, quaſi materialem principium. Floruit Xenophanes poſt Babyloniceam captiuitatem, ſed tamen ante Anaxagoram. Xenophanem vero præceptorem fuiſſe Parmenidis ipſe Ariſtoteles ſcribit capite quinto huius libri. Meliſſum denique auditorem Parmenidis fuiſſe, ſatis conſtat. Vide *Laertium in Meliſſo.*

Cur dicant eſſe immobile.

x *A quæſtione hac ſuperati.*] Cum enim cogerentur fateri, ſi vnum illud mouetur, tradendam ab eis fuiſſe cauſſam efficientem, à qua moueatur, & tamen viderent ſe cauſſam efficientem admittere non poſſe, ſi tueri vellent, omnia eſſe eiuſdem omnino rationis, vt ponebant (agens enim diuerſæ rationis eſt à patiente) eo potius confugerunt, vt dicerent vnum

Digitized by Google

κατὰ γένεσιν, καὶ φθορὰν (τοῦτο μὲν γὰρ ἀρχαῖόν τε, καὶ πάντες ὡμολόγησαν) ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἄλλην μεταβολὴν πᾶσαν, καὶ τοῦτο αὐτῶν ἴδιόν ἐστι. τῶν μὲν ἓν ἓν μόνον φασκόντων εἶναι τὸ πᾶν οὐθενὶ συνέβη τὴν τοιαύτην συνιδεῖν αἰτίαν, πλὴν εἰ ἄρα 1 Παρμενίδῃ, καὶ τούτῳ κατὰ τοσοῦτον, ὅσον οὐ μόνον ἕν, ἀλλὰ καὶ δύο πως τίθησιν αἰτίας εἶναι· τοῖς δὲ πλείω ποιοῦσι μᾶλλον ἐνδέχεται λέγειν, οἷον τὸ θερμὸν καὶ ψυχρόν, ἢ πῦρ καὶ γῆν. χρῶνται γὰρ ὡς κινητικὴν ἔχοντι τῷ πυρὶ τὴν φύσιν, ὕδατι δὲ καὶ γῇ καὶ τοῖς τοιούτοις τοὐναντίον.

Μετὰ 2 δὲ τούτους, καὶ τὰς τοιαύτας ἀρχάς, ὡς οὐχ ἱκανῶν οὐσῶν γεννῆσαι τὴν τῶν ὄντων φύσιν, πάλιν ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας, ὥσπερ εἴπομεν, ἀναγκαζόμενοι, τὴν ἐχομένην ἐζήτησαν ἀρχήν. τοῦ γὰρ εὖ, καὶ καλῶς, τὰ μὲν ἔχειν, τὰ δὲ γίγνεσθαι τῶν ὄντων, ἴσως οὔτε πῦρ, οὔτε γῆν, οὔτ' ἄλλο τῶν τοιούτων οὐθέν, οὔτ' εἰκὸς αἴτιον εἶναι. οὔτ' ἐκείνους εἰκὸς οἰηθῆναι, οὐδ' αὐτῷ αὐτομάτῳ, καὶ τύχῃ τοσοῦτον ἐπιτρέψαι πρᾶγμα καλῶς ἔχειν. νοῦν δή τις εἰπὼν εἶναι, καθάπερ a ἐν τοῖς ζῴοις καὶ ἐν τῇ φύσει τὸν αἴτιον καὶ τοῦ κόσμου καὶ τῆς

τάξεως

ſaque natura non ſolum ortum, & interitum negant (hac enim & vetus opinio eſt, & in qua omnes conſenſerunt) ſed omnem quoque aliam mutationem, quod eſt illorum proprium. Nemini igitur eorum, qui totam rerum Vniuerſitatem Vnum tantum, eſſe aſſerunt, talem cauſam videre contigit, niſi 1 forſitan Parmenidi, atq; huic, quatenus non Vnam tantum, verum etiam duas quodammodo cauſas eſſe ſtatuit. Ii autem, qui plura faciunt, magis eam afferre poſſunt, veluti calidum & frigidum, aut ignem & terram. vtuntur enim igne, vt habente naturam ad mouendum aptam, contra vero aqua, terra, & aliis eiuſmodi.

Poſt 2 hos, & huiuſcemodi principia, vt quæ non ſatis eſſent ad rerum naturam gignendam, rurſus ab ipſa Veritate, vt diximus, coacti Philoſophi principium, quod ſequitur, quæſiuerunt. Cur enim res bene, recteque partim habeant, partim fiant, neque ignem forſitan, neque terram, neque aliud quicquam tale veriſimile eſt cauſſam eſſe, aut illos ita ſenſiſſe. nec rurſus æquum eſt tantam rem caſui, & fortunæ tribuere. Itaq; qui mentem quemadmodum a in animantibus, ſic in natura cauſam cum Mundi, tum etiã

totius

vnum illud omnino eſſe immobile, non ſolum mutatione ſubſtantiali, quam cæteri quoque negabant, ſed accidentaria etiam, quæ fuit propria ipſorum opinio.

1 *Niſi forſitan Parmenidi, atq; huic, quatenus non Vnam tantum, Verum etiam duas quodammodo cauſas eſſe ſtatuit.* Etſi Parmenides ponebat eſſe vnum ratione & natura, quia tamen nõ negabat eſſe plura ſecundum ſenſum, vt inferius patebit: hac ratione ait Ariſtoteles fieri potuiſſe, vt ille cauſam efficientem conſeruerit, quemadmodum & ii, qui cum plura principia poſuiſſent, addiderunt ignem habere efficiendi vim, aquam vero, terram, aerem, & alia ſi quæ interiecta ſunt, patiendi. Hoc loco exemplaria omnia, quæ viderim, habent θερμὸν ἢ ψυχρόν. ſed cum legendum videatur καὶ pro ἢ, maxime cum ſequatur ἢ πῦρ καὶ γῆν, quod idem Alexandri enarratio innuit, eo libentius lectionem correximus, quod ſimilitudine particularum ἢ & καὶ, cum non bene exprimuntur, facile librarii hallucinari potuerunt. Legit etiam Alexander, & aliud quoddam exemplar manuſcriptum pro εἰ ἄρα παρμενίδῃ (ἑνὶ παρμενίδῃ) hoc eſt, vni Parmenidi: ſed parum id refert.

Non omnino ſuſtulit cauſam efficientẽ Parmen.

2 *Poſt hos, & huiuſcemodi.*] Poſt hos ipſos, qui materiali cauſſæ efficientem addiderunt, alii ab ipſa veritate compulſi cœperunt quærere finalem. non tamen eam quæſiuerunt ſub ratione finalis, ſed, ſub ratione bene recteque efficientis, id eſt, alicuius boni gratia. Cum enim viderent, cauſam abſolute efficientem, vt ignem, aut aliquam aliam, quæ non intendit bonum per ſe ipſam, ſed per aliam ſuperiorem, à qua dirigitur, non ſatis eſſe ad efficiendum Mundum, ordinemque vniuerſi conſtituendum, tum quoad conſeruationem rerum, tum quoad earum generationem (eſt enim hic ordo rerum optimum quid in toto vniuerſo) nec rurſus æquum eſſet, vt tanta res temeritati caſus, ac fortunæ aſſcriberetur, neceſſario compulſi ſunt tradere aliquod principium bene recteque efficiendi, ſeu gratia boni cogniti, vt Anaxagoras Mentem & Heſiodus ac Parmenides Amorem, ſeu cupiditatem. Atque hoc etiam loco plane cernis, non loqui Ariſt. de agente gratia boni, ſeu finis particularis duntaxat, ſed gratia finis totius Vniuerſi, quemadmodum de efficiente diximus. Quanquam eadem ratio eſt, ſi ſpectentur fines particulares, præſertim viuentium. Ordo enim, & diſpoſitio partium cuiuſque viuentis ita congruunt cum operationibus viuentium, vt ab alia cauſſa, quam intelligente & ordinante, ac denique gratia boni cogniti agente, conſtitui non potuerint. Lege hoc loco Diuum Thomam.

Qua ratione Veteres cauſſam finalem inueſtigarũt.

a *Quemadmodum in animantibus.* Id dicebat Anaxagoras Mentẽ facere in tota rerum natura

quod

Digitized by Google

τάξεως πάσης, οἷον νήφων ἐφάνη παρ' εἰκῆ λέγοντας τοὺς πρότερον. φανερῶς μὲν οὖν Ἀναξαγόραν ἴσμεν ἁψάμενον τούτων τῶν λόγων, αἰτίαν δ' ἔχει πρότερον b Ἑρμότιμος ὁ Κλαζομένιος εἰπεῖν. οἱ μὲν οὖν οὕτως ὑπολαμβάνοντες, ἅμα τοῦ καλῶς τὴν αἰτίαν ἀρχὴν εἶναι τῶν ὄντων ἔθεσαν, καὶ τὴν τοιαύτην, ὅθεν ἡ κίνησις ὑπάρχει τοῖς οὖσι.

totius ordinis eſſe dixit, is pra ſuperioribus temere loquentibus, quaſi ſobrius viſus eſt. Atq. Anaxagoram quidẽ hos ſermones palam tetigiſſe ſcimus: ſed tamen b *Hermotimus Clazomenius id prius dixiſſe fertur. Qui igitur ita exiſtimarunt, ſimul cauſam cur bene res habeant, & eam, vnde in eis inſit, principium eſſe ſtatuerunt.*

quod mens noſtra in nobis efficit agimus enim gratia boni, ſiue finis cogniti.

b *Sed tamen Herm.* Hoc loco Græci Codices excuſi, quotquot vidimus, & nonnulli manuſcripti habent αὐτὸς δ' ἔχει πρότερος Ἑρμότιμος ὁ Κλαζομένιος, εἰπεῖν. quod vetus Interpres ſic vertit: *Attamen habet prius Hermotimus Clazomenius cauſſam dicendi* Beſſario hunc in modum: *Attamen Hermotimus Clazomenius dicitur cauſſam prius dixiſſe.* Perionius hoc pacto: *Sed tamen Hermotimum Clazomenium antea cauſſam attuliſſe ferunt.* Quæ omnes interpretationes eo ſpectant, vt doceat Ariſtoteles Anaxagoram quidem dixiſſe, intellectum illum immiſtum primam eſſe cauſſam bene recteque efficiendi, ſed tamen Hermotimum eius ciuem aliquid, aut dixiſſe, aut etiam docuiſſe, vnde Anaxagoras in eam ſententiam venire potuit. At Argyropylus alium reddit ſenſum hoc modo: *Hermotimum autem Clazomenium hoc prius dixiſſe ferunt,* quibus verbis nõ cauſam ſententiæ duntaxat, ſed ipſam ſententiam ad Hermotimum refert ex traditione quadam. Cui interpretationi aſtipulatur explanatio Alexandri. Imo & ipſe Ariſtoteles initio capitis ſequentis idem ſentire videtur, cum allatis Heſiodi & Parmenidis carminibus hunc in modum concludit: *Atque hi quo pacto diſtinguendi ſint, vt quis eorum primus huiuſce cauſſa auctor fuerit intelligatur, poſt licebit iudicare* Quæ verba ad omnes quorum in hoc cauſæ genere tradendo facta eſt mentio, videntur referenda. Hæc poſteriori interpretatio cum omnino placeret, & tamen obſtarent Græci Codices, omnem nobis ſcrupulum eculſit, quemadmodum ſæpe alias in hoc opere, vetus quoddam exemplar manuſcriptum illuſtriſſimi Cardinalis Sirleti, viri non virtutum modo ſplendore, ſed optimarum etiam diſciplinarum cognitione clariſſimi, qui vt eſt varia, & recondita eruditione præditus, ita libris abundat & genere ipſo, & fide & vetuſtate exquiſitis. Habet enim exemplar, pro αὐτὸς ἔχει, αἰτίαν ἔχει, quod aliud eſt, & ſenſum poſteriorem plane continet. Namque αἰτίαν ἔχειν, idem eſt, *atque auctorem habere*, quod etſi ſæpius in malam partem accipitur, nonnunquam tamen in bonam vſurpatur, vt apud Iſocratem, cum ait: ὑμεῖς τούτων τῶν ἀγαθῶν τὴν αἰτίαν ἕξομεν, id eſt, *nobis bona hæc accepta referentur*: qua ſignificatione hoc loco vtitur Ariſtoteles. De hoc Hermotimo ita ſcribit Plinius lib. 7. cap. 52. Natur. hiſt. *Reperimus inter exempla Hermotimi Clazomenii animam relicto corpore errare ſolitam, vagamque è longinquo multa annuntiare, quæ niſi à præſenti noſci non poſſent, corpore interim ſemianimi, &c.* Num autem is Hermotimus fuerit paulo ſuperior Anaxagora, an vero multo antiquior ille cuius animum Pythagorici fabulantur prius fuiſſe in Æthalide, ac Euphorbo, poſtea vero in Pyrrho Delio piſcatore, & in ſuo Pythagora, eundemque conceſſu Mercurii perpetuo memorem extitiſſe eorum, quæ in ſuperioribus corporibus geſſiſſet, nihil ad præſentem locum attinet diſquirere. Vide *Laertium in Pythagora.*

Prior ſenſus.

Poſterior ſenſus.

Interpretatio poſterior præfertur priori.

Cardinalis Sirleti laus.

Hermotimi anima relicto corpore vagari ſolita

ΚΕΦ. Δ'.

Ἡσιόδου καὶ Ἐμπεδοκλέους καὶ Ἀναξαγόρου δόξαι περὶ ἀρχῶν, καὶ Λευκίππου καὶ Δημοκρίτου.

Ὑποπτεύσειε δ' ἄν τις Ἡσίοδον πρῶτον ζητῆσαι τὸ τοιοῦτον, κἂν εἴ τις ἄλλος ἔρωτα, ἢ ἐπιθυμίαν ἐν τοῖς οὖσιν ἔθηκεν ὡς ἀρχήν.

CAPVT IV.

Heſiodi & Empedoclis, & Anaxagoræ, Leucippi item, & Democriti de principiis opiniones.

Coniiciat a vero aliquis, Heſiodum primum id quæſiuiſſe, & ſi quis alius amorem, aut cupiditatem iis, quæ ſunt, vti principium.

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

Coniiciat a vero aliquis, Heſiodum primum id quæſiuiſſe, & ſi quis alius amorem.] Docet initio huius capitis cauſam bene, recteque efficientem forſitan profectam primum eſſe ab Heſiodo Poeta, aut Parmenide, qui videtur dicere in ſuis carminibus amorem, ſiue cupiditatem eſſe rerum principium. Amor enim rei, quæ expetitur eſt principium effectiuum

Amor prin-

χεῖν, οἷον καὶ Παρμενίδης. καὶ γὰρ οὗτος κατασκευάζων τὴν τοῦ παντὸς γένεσιν, πρώτιστον μὲν φησι τὸν ἔρωτα b θεῶν μητίσατο πάντων. Ἡσίοδος δὲ, πάντων c μὲν πρώτιστα χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα γαῖ' εὐρύστερνος, ὁ δ' ἔρως, ὃς πάντεσσι μεταπρέπει ἀθανάτοισιν, ὡς δέον ἐν τοῖς οὖσιν ὑπάρχειν τινὰ αἰτίαν, ἥ τις κινήσει καὶ συνάξει τὰ πράγματα. τούτους μὲν οὖν πῶς χρὴ διανεῖμαι περὶ d τοῦ τίς πρῶτος, ἐξέστω κρίνειν ὕστερον.

Ἐπεὶ e δὲ καὶ τἀναντία τοῖς ἀγαθοῖς ἐνόντα ἐφαίνετο ἐν τῇ φύσει, καὶ οὐ μόνον τάξις, καὶ τὸ καλὸν, ἀλλ' ἀταξία, καὶ τὸ αἰσχρὸν, καὶ πλείω τὰ κακὰ τῶν ἀγαθῶν, καὶ τὰ φαῦλα τῶν καλῶν, οὕτως ἄλλος τις φιλίαν εἰσήνεγκε, καὶ τὸ νεῖκος, ἑκάτερον ἑκατέρων αἴτιον τούτων. εἰ γὰρ τις ἀκολουθοίη, καὶ

pium poſuit velut Parmenides. Iſte,cum vniuerſi generationem molitur, ſic ait: Cunctorum *b* ille Deum primum produxit amorem. *Heſiodus autem.* Extitit *c* ante chaos, poſt hoc vaſtiſſima tellus: Exin amor cunctis decus immortalibus affert: *quod nimirum oporteat in iis, quæ ſunt, cauſam quandam ineſſe, quæ res ipſas moueat, atq; contineat. Atq; hi quo pacto diſtinguendi ſint, vt, d quis eorum primus auctor fuerit, intelligatur poſt licebit iudicare.*

Quoniam e autem & bonis contraria in natura ineſſe conſpiciebantur, nec ſolum ordo, & pulchrum, ſed inordinatio etiam, & turpe, pluraque mala quam bona, & turpia quam pulchra: iccirco alius quidam amicitiam, & contentionem inuexit, vt vtrunque ſ vtriuſque horum cauſa eſſet. Si quis enim rem ipſam perſequa

ctiuum cum cognitione, quod ſolum bene recteque efficiendi principium dici poteſt. Loquitur autem de Parmenide, quatenus diſſerebat de rebus, vt ſunt plures ſenſu, non autem quatenus credebat omnia eſſe vnum ratione.

b *Cunctorum ille Deum primum produxit amorem.* Quantum ex his verbis apparet, non poſuit Parmenides amorem primam omnino cauſſam efficientem, niſi forſitan productionem accepit, vt noſtri Theologi diuinarum perſonarum productionem intelligunt. quod parum veriſimile eſt. Senſus ergo videtur eſſe Iouem, ſiue primam ſimpliciter cauſam *produxiſſe amorem, omnium Deorum primum*, id eſt, ante omnes Deos, quorum nomine cœleſtia corpora videtur intellexiſſe. Si tamen intellexiſſet ipſam diuini amoris productionem, ſenſus eſſet: Primam cauſſam efficientem vniuerſi, antequam extra ſe quicquam produceret, produxiſſe in ſe atque ab omni æternitate amorem diuinum. Vtrouis tamen modo eius verba exponantur, ſignificat Parmenides, Deum produxiſſe mundum, præſertim cœleſtia corpora, conſilio, & affectu boni.

Deum produxiſſe amorem quomodo verum.

c *Extitit ante chaos.* Non ſolum primam ſimpliciter cauſſam poſuit Heſiodus ante terram, quam dixit eſſe principium materiale, ſed etiam ante amorem, quem à prima ſimpliciter cauſſa productum eſſe cenſet, quaſi boni gratia efficientem. Dicitur autem amor primæ cauſſæ afferre decus rebus immortalibus, quia in eis tantum cernitur conſtans ordo, & perfectio. Si quis autem quærat, vtri cauſſam efficientem melius attigerint, iine, qui intellectum, an qui amorem principium effectiuum materiali addiderunt, occurrendum eſt, vtroſque vnam efficientẽ cauſam quaſi integraſſe. intellectus enim artificis nihil agit, niſi determinetur ab appetitu ad hoc, vel illud efficiendum.

Heſiodi ſententia.

Mens & amor mundi efficiens cauſa integra.

d *Vt quis eorum primus auctor fuerit intelligatur, poſt licebit iudicare.* Anaxagoraſne an Hermotimus, an vero Parmenides, an denique Heſiodus? de quo hæc ſcribit Gellius *lib. 17. cap. 21. Homerum, & Heſiodum inter omnes fere ſcriptores conſtare, ætatem egiſſe, vel iiſdem fere temporibus, vel Homerum aliquanto antiquiorem fuiſſe, vtrumque tamen ante Romam conditam vixiſſe; Siluiis Albæ regnantibus, annis poſt bellum Troianum (teſte Caſſio in primo annalium) plus centum quadraginta, ante Romam vero conditam (vt Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero ſcripſit) annis quinquaginta.* Ex qua re patet Heſiodum floruiſſe, circa tempora Iſaiæ prophetæ.

Quo ſeculo fuerit Heſiodus, & Homerus.

e *Quoniam autem, & bonis contraria in natura ineſſe conſpiciebantur, nec ſolum ordo & pulchrum.* Hactenus meminit eorum, qui vnam tantum efficientem cauſſam attigerunt. Nunc docet Empedoclem poſuiſſe duas, alteram efficientem bonorum, quam vocauit amicitiam, ſiue concordiam, & alteram malorum, quam litem ſiue contentionem, ſiue diſcordiam appellauit. Nam cum in rebus reperiantur multa mala, ac turpia, atque adeo plura, quam bona, & honeſta, & præſertim apud nos, & ideo mala non videantur effici per accidens ſiue caſu, & præter intentionem naturæ; neceſſarium illi viſum eſt, ponere aliquam per ſe cauſam efficientem malorum, quemadmodum ponitur bonorum. Quia vero cauſſa

Duas efficientes cauſas poſitas eſſe ab Empedocle.

πολλαχοῦ γὰρ αὐτῷ ἡ μὲν φιλία διακρίνει, τὸ δὲ νεῖκος συγκρίνει. ὅταν μὲν γὰρ εἰς τὰ στοιχεῖα διίστηται τὸ πᾶν ὑπὸ τοῦ νείκους, τό τε πῦρ εἰς ἓν συγκρίνεται, καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων ἕκαστον· ὅταν δὲ πάλιν ὑπὸ τῆς φιλίας συνίωσιν εἰς τὸ ἕν, ἀναγκαῖον ἐξ ἑκάστου τὰ μόρια διακρίνεσθαι πάλιν. Ἐμπεδοκλῆς μὲν οὖν παρὰ τοὺς πρότερον πρῶτος τὸ τὴν αἰτίαν διελεῖν εἰσήνεγκεν, οὐ μίαν ποιήσας τὴν τῆς κινήσεως ἀρχὴν ἀλλ' ἑτέρας τε καὶ ἐναντίας. ἔτι δὲ καὶ τὰ ὡς ἐν ὕλης εἴδει λεγόμενα στοιχεῖα, τέτταρα πρῶτος εἶπεν. οὐ 1 μὴν χρῆταί γε τέτταρσιν, ἀλλ' ὡς δυσὶ μόνοις οὖσι· πυρὶ μὲν καθ' αὑτὸ, τοῖς

multis enim locis apud eum amicitia diſiungit, & contentio coniungit. Nam cum vniuerſum in elementa à lite diſſoluitur, tum ignis in vnum coaleſcit, & vnumquodque cæterorum elementorum: cum autem omnia in vnum, rurſus amicitia conueniunt, tum partes ex vnoquoque rurſus ſecernantur neceſſe eſt. Itaque Empedocles præter priores hanc cauſam primus diuiſam induxit, nec vnum fecit principium motus, ſed diuerſa, atque contraria. Præterea idem elementa ea, quæ ad ſpeciem materiæ pertinere dicuntur, quatuor primus eſſe dixerit: tametſi 1 non eis, vt quatuor vtitur, ſed vt duobus tantum, igne quidem, per ſe oppo-

cat; Mentem omnia exornare, omniumque cauſam eſſe, hoc vtique cauſarum genere magnopere ſum delectatus, exiſtimans quodammodo conſentaneum, mentem eſſe omnium cauſam, putabamque ſi ita eſſet, vt mens omnia exornaret, ſingula per hanc ita eſſe diſpoſita, vt optime diſponi poterant. Propterea ſi quis vellet cauſam inuenire, qua ſingula fiant, atque pereant, aut ſint, hoc ipſum eſſe inueniendum, qua videlicet ratione optimum ſit vnicuique, aut eſſe, aut quoduis aliud pati, vel agere. & poſt pauca: *Hæc vtique mecum (inquit) ipſe reputans gaudebam, inueniſſe ratus, Anaxagoram magiſtrum, qui me, id quod tantopere cupiebam, cauſas rerum doceret, primumque mihi diceret, vtrum plana ſit terra, aut rotunda. & cum hæc dixiſſet, ſubiungeret mihi cauſſam atque neceſſitatem, afferens videlicet id ipſum, quod melius eſt, melius que fuiſſe eam eſſe talem. Proinde ſi terram diceret in mundo mediam eſſe, mox exponeret melius extitiſſe, vt media eſſet. Quod ſi ille hæc oſtenderet, ita me comparabam, quaſi nullam amplius cauſarum ſpeciem poſiturus. Præterea de Sole & Luna, cæteriſque ſtellis, earumque inter ſe velocitate, conuerſionibuſque, & de huiuſmodi omnibus, in ſimiliter quaſiturum, auditurumque comparaueram quod videlicet, & qua ratione hæc melius ſit ſingula vel facere vel pati quodcunque agant, vel patiantur. Neque enim putabam cum ab ipſo dixiſſet à Mente omnia exornari, ipſum aliam poſtea cauſam rebus aſſignaturum, præterquam quod optimum ſit eas ita ſe, vt habent, habere. Itaque arbitrabar eum in reddendis tam ſingulorum, quam cunctorum communiter cauſis, ſingulis quidem aſſignare, quod vnicuique optimum, cunctis vero commune bonum. Neque vero ſpes iſtas meas paruifaciebam, ſed ſummo quodam ſtudio acceptos libros quam velociſſime poteram, lectitaui, vt ocyſſime, quid optimum, quidue eius contrarium eſſet cognoſcerem. Hac igitur mirabili ſpe ductus cum legere pergo video hominem Mente quidem nullo modo vtentem, nec cauſam vllam ad ipſum rerum ornatum referentem, ſed aereas naturas, & æthereas, aqueaſque, & talia multa incredibilia pro rerum cauſis aſſignantem. Qua quidem in re ille mihi perinde viſus eſt agere, ac ſi quis diceret, Socratem quæcunque facit, mente facere. deinde volens ſingulorum, quæ facio, cauſas explicare, dicat primum quidem nunc me hic propterea ſedere quoniam corpus meum ex oſſibus, nerviſque componitur. & oſſa quidem ſolida ſunt, & iuncturarum interualla inuicem habent: nerui autem ſic inſtituti, vt extendi, & contrahi valeant, complectantur oſſa cum carnibus, atque cute, quæ res illas continet.* Hæc Socrates. Quo loco ille adeo magnificat cauſam finalem, vt eam ſolam appellet cauſam. Cæteras enim vocat ea, ſine quibus cauſa non poteſt eſſe cauſa, vt patet ex iis, quæ paulo poſt ſubdit. *Verum talia quædam, inquit, cauſas appellare à ratione eſt remotiſſimum. Si quis autem dixerit abſque oſſibus, & neruis atque ſimilibus non poſſe me, quæ mihi facienda videantur, implere, vere vtique dicet. Attamen aſſerere propter hæc me facere, quæcunque facio, dum ipſa mente ago, non autem eius, quod optimum ſit, optione, multa magnaque ſermonis negligentia eſſet. Nam qui ſic eſt affectus, nequit diſcernere aliam quidem eſſe veram rei alicuius cauſam, aliam vero illud, ſine quo ipſa cauſa. Quod quidem multi mihi videntur quaſi in tenebris attrectantes alieno appellare nomine, dum cauſſam nuncupant.* Hoc loco, vbi Latine diximus, *nec in his*, & cæt. Græce ſic habent οὐδ' ἐν τούτοις εὑρήσεις τὸ ὁμολογούμενον; quod eſt ad verbum, *neque in his inuenies conſenſionem.* Verum idem omnino eſt, non inuenire conſenſionem in doctrinæ progreſſu, atque ſibi in docendo non conſtare.

Solum finem appellare cauſam apud Platonem loco citato.

1 *Tametſi non eis.* Et Empedocles dixit, quatuor elementa eſſe cauſſas materiales comparatione mixtorum, tamen comparatione ipſorum inter ſe, dixit ignem habere

Quo pacto elementa materialia cauſas fecerit Emped.

τὸ ὂν ῥυσμῷ καὶ διαθιγῇ καὶ τροπῇ μόνον. τούτων δ' ὁ μὲν ῥυσμὸς, σχῆμά ἐστιν· ἡ δὲ διαθιγὴ, τάξις· ἡ δὲ τροπὴ, θέσις. διαφέρει γὰρ τὸ μὲν Α τοῦ Ν σχήματι· τὸ δὲ ΑΝ, τοῦ ΝΑ τάξει· τὸ δὲ Ζ τοῦ Ν θέσει. περὶ δὲ κινήσεως, ὅθεν ἢ πῶς ὑπάρχει τοῖς οὖσι, καὶ οὗτοι παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ῥᾳθύμως ἀφεῖσαν. περὶ μὲν οὖν τῶν δύο αἰτιῶν, ὥσπερ λέγομεν, ἐπὶ τοσοῦτον ἔοικεν ἐζητῆσθαι παρὰ τῶν πρότερον.

tum aiunt id quod eſt, ῥυσμῷ, διαθιγῇ, τροπῇ. quorum p ῥυσμὸς figura eſt, διαθιγὴ ordo, τροπὴ vero ſitus. differunt enim A, & N figura: A N autem & N A ordine: Z vero, & N ſitu. De motu q autem vnde, aut quo pacto rebus inſit, hi etiam, quemadmodum cæteri, per inertiam dicere omiſerũt. At r de duabus quidem cauſis, vt dicebamus, hactenus à prioribus quæſitum videtur.

p *Quorum ῥυσμὸς.*] Ariſtoteles ipſe interpretatur verba, quibus Democritus ſuam ſententiam ſignificabat: affectabat enim ille in ipſa dictione obſcuritatem, vnde & τοῦ σκοτεινοῦ nomen inuenit, vt in procœmio diximus. Significat autem ῥυσμὸς Græce quidem fluxum, Abderitarum autem lingua figuram. Itaque Democritus aut peregrina lingua ſignificationem occultare voluit, aut vſus eſt nomen fluxus ad ſignificandam figuram: quia fluida facile in omnem figuram verti poſſunt, pro ratione receptaculi, cui facilime omnium corporum ſe conformant. Nomine τῆς τροπῆς, quod eſt conuerſio, ideo ſignificabat ſitum Democritus, quia ſitus partium ſola conuerſione rei mutari poteſt, etſi locus non mutetur. Denique nomen τῆς διαθιγῆς, quod ſignificat contactum, idcirco accipiebat pro ordine prioris & poſterioris ſecundum locum, quia quæ immediato ordine diſpoſita ſunt, ſeſe mutuo contingunt.

Orationis Democriti obſcuritas affectata.

q *De motu autem vnde, aut quo pacto rebus inſit, hi etiam, quemadmodum cæteri. &c.*] Significat hoc etiam, cauſſam efficientem, finemque, à quo illa ad agendum impellitur, omiſiſſe.

r *At de duabus quidem cauſis, vt dicebamus, hactenus à prioribus quæſitum videtur.*] Retulit hactenus ſententias eorum, qui duo tantum cauſarum genera, materialem videlicet, & efficientem poſuerunt. Deinceps aget de iis, qui conati ſunt addere formalem.

ΚΕΦ. Ε.

Πυθαγορείων, καὶ Παρμενίδου, καὶ Ξενοφάνους, καὶ Μελίσσου δόξαι περὶ στοιχείων.

Ἐν a δὲ τούτοις, καὶ πρὸ τούτων οἱ καλούμενοι Πυθαγόρειοι, τῶν μαθημάτων ἁψάμενοι πρῶτοι

CAPVT V.

Pythagoricorum & Parmenidis & Xenophanis & Meliſſi de elementis opiniones.

Inter a hos autem, & ante hos ii, qui Pythagorici appellantur, cum Mathematica b primum

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Inter a hos autem, & ante hos ii, qui Pythagorici appellantur. &c.] In prima parte huius capitis refertur Pythagoreorum opinio. In ſecunda Xenophanis, Parmenidiſque, & Meliſſi. In tertia, ac poſtrema colliguntur in ſummam ſententiæ Philoſophorum, quæ hactenus *(comment. [illegible] fi [illegible].)* adductæ ſunt. Quo loco ad terte verba illa *(inter hos, & ante hos)* vt ait Alexander, poſſe referri ad Leucippum & Democritum, quorum opinio de principiis proxime relata fuit. Quanquam enim ex Pythagoræ familia alicui videri poſſint) Pythagoræ enim, vt initio diximus, ſucceſſit Telauges filius, huic Xenophanes, cui Parmenides: huic vero Zeno Eleates Leucippi præceptor, cuius auditorem nonnulli faciunt Democritum) non dicuntur tamen Pythagorici, quia Pythagoricæ doctrinæ non adhærentes, propria in philoſophando placita ſectati ſunt. Dicuntur igitur Pythagorici fuiſſe inter hos & ante hos, quia quidam ex Pythagoricis fuerunt æquales Leucippo & Democrito, alii ætate ſuperiores. modo nomine Pythagoricorum non intelligas quoſuis ſectatores Pythagoræ, ſed ſolos auditores Pythagoræ, quorum adhuc nonnulli tempore Leucippi, & Democriti erant ſuperſtites. nam ſi ad omnes Pythagoræ ſectatores ea verba referentur, oportuiſſet dicere, non modo ante hos, ſed etiam poſt hos; quandoquidem plurimi Pythagorici poſt Democritum & Leucippum extiterunt. Addit Alexander, poſſe eadem verba referri ad omnes Phyſicos hactenus commemoratos. Quod tamen ideo non placet, quia nulli Pythagorici extiterunt ante Thaletem.

Summa totius quæ hoc cap. continentur. Cur Leucippus & Democritus à Pythagoreis alieni cenſeantur.

Digitized by Google

Quo tempore Pythagoras floruerit.

Cœpit autem Pythagoras clarius haberi, aut ſub finem Imperii primi Perſarum Regis Cyri, aut non multo poſt, floruitque (*vt Laertius, Euſebius, & alii ſcribunt*) & doctrinæ fama, & diſcipulorum nobilitate ad finem ferme Darii primi, eius Imperii Regis quarti, in quod tempus incidit extremus Romanorum Rex Tarquinius ſuperbus, prophetantibus apud Hebræos Aggæo, Zacharia & Malachia vltimis 12. minorum Prophetarum, ſub quibus poſterioris templi Hieroſolymitani ſtructura abſoluta eſt.

b προῆγον, καὶ ἐντραφέντες ἐν αὐτοῖς τὰς τούτων ἀρχὰς τῶν ὄντων ἀρχὰς ᾠήθησαν εἶναι πάντων. ἐπεὶ c δὲ τούτων οἱ ἀριθμοὶ φύσει πρῶτοι, ἐν δὲ τοῖς ἀριθμοῖς ἐδόκουν θεωρεῖν ὁμοιώματα πολλὰ τοῖς οὖσι καὶ γιγνομένοις μᾶλλον, ἢ ἐν πυρὶ, καὶ γῇ καὶ ὕδατι (ὅτι τὸ μὲν τοιονδὶ τῶν ἀριθμῶν πάθος δικαιοσύνη, τὸ δὲ τοιονδὶ, ψυχὴ καὶ νοῦς, ἕτερον δὲ καιρὸς, καὶ τῶν ἄλλων, ὡς εἰπεῖν, ἕκαστον ὁμοίως) ἔτι δὲ καὶ τῶν ἁρμονιῶν ἐν ἀριθμοῖς ὁρῶντες καὶ τὰ πάθη, καὶ τοὺς λόγους, ἐπειδὴ τὰ μὲν ἄλλα τοῖς ἀριθμοῖς ἐφαίνετο τὴν φύσιν ἀφωμοιῶσθαι πᾶσαν, οἱ δὲ ἀριθμοὶ πάσης φύσεως πρῶτοι, τὰ τῶν ἀριθμῶν στοιχεῖα τῶν ὄντων στοιχεῖα πάντων εἶναι ὑπέλαβον, καὶ τὸν ὅλον οὐρανὸν ἁρμονίαν εἶναι, καὶ ἀριθμόν, καὶ ὅσα εἶχον ὁμολογούμενα δεικνύναι ἔν τε τοῖς ἀριθμοῖς καὶ ταῖς ἁρμονίαις πρὸς τὰ τοῦ οὐρανοῦ πάθη καὶ μέρη, καὶ πρὸς τὴν ὅλην διακόσμησιν, ταῦτα συνάγοντες, ἐφήρμοττον, κἂν εἴ τί που διέλειπε, προσεγλίχοντο τοῦ συνειρομένην πᾶσαν αὐτοῖς εἶναι τὴν πραγματείαν. λέγω δ', οἷον ἐπειδὴ

mum b tractaſſent, ea antepoſuerunt, atque in eis educati eorum principia omnium rerum prin ipia eſſe crediderunt. Quoniam c vero numeri bus priores ſunt natura, illi autem in numeris plures eorū quæ ſunt, ac fiunt ſimilitudines, quam in igne, terra, & aqua ſe animaduertere exiſtimabant (Veluti talem quandam numerorum affectionem iuſtitiā eſſe, talem vero eſſe animam, ac mentem, aliam tempus, & in ceteris eodem pene modo) quoniam item affectiones, rationesq; concentuum in numeris obſeruabant, & cetera numeris omnib. ſuapte natura ſimilia eſſe videbantur, numeri autem omni natura priores ſunt, idcirco numerorum elementa omnium rerum eſſe elementa, totumque cælum concentum, & numerum eſſe exiſtimabant: & quæcunque in numeris, & concentibus oſtendere poterant, cæli affectionibus, ac partibus, vniuerſique ornatui eſſe conſentanea, ea colligentes accommodabant. Si quid autem magni momenti vſpiam deerat, id ſupplere curabant, vt tota ipſis tractatio apte connexa eſſet.

b *Tractaſſent, ea antepoſuerunt, atque in eis educati eorum principia omnium rerum, &c.* Hoc eſt ante naturalem & diuinam philoſophiam.

Pythagoreorum de numero opinio explicatur.

c *Quoniam vero* Exponit quomodo in hanc ſententiam venerint Pythagorici. Quapropter melius haberet contextus, ſi loco particulæ, δὲ, poneretur, γὰρ, vt Alexand. ait: tametſi illa pro hac nonnunquam vſurpatur. Cauſſa igitur, qua inducti ſunt, vt ita exiſtimarent, duplex fuit: vna, quia numeri eorum ſententia ſunt priores natura rebus omnibus corporeis, cum abſtracti ab omni corpore intelligi poſſint. Altera, quia affectiones rerum naturalium videntur prius reperiri in numeris, tanquam in cauſſis, quam in ipſis rebus, vt patet in proportione Muſica, quæ ex numeris deſumitur. Dicimus enim proportionem eius concentus, qui appellatur diapaſōn, eſſe proportionem duplam, eius autem, qui dicitur diapente, eſſe proportionem ſeſquialteram, eius vero, qui vocatur diateſſarōn, eſſe ſeſquitertiam: quæ ſane proportiones prius cernuntur in numeris, quam in vocibus. His ergo de cauſſis id in primis curabant Pythagorici, vt omnes rerum proprietates numeris, quoad fieri poſſet, tanquam rerum eſſentiis attribuerent, & viciſſim quas in numeris cernebant, rebus conabantur accommodare. Verbi cauſſa, quia proprium eſt iuſtitiæ æquabilis compenſatio, idcirco numerum primum pariter parem, hoc eſt, quaternarium (eſt enim primus eorum, qui diuiduntur in duos pares) iuſtitiæ eſſentiam eſſe dicebant. Eadem ratione aſſerebant, naturam animæ, ſiue mentis (quod verbum explicationis cauſſa addit Ariſtotel.) eſſe vnitatem, quod diuidi nequeat. Tempus vero appellabant ſeptenarium, quia ſeptem diebus hebdomada continetur, vel quia ſolem, cuius curſu præcipue præſcribuntur tempora, in ſeptimo orbe, hoc eſt, prope Lunam, ſitum putabant: vel ſi magis proprie verbum καιρὸς pro opportuno tempore, ſiue occaſione, tempeſtiuitateque interpreteris, ideo tempus ſeptenario numero ſignificabant, vt Alexander ait, quia res naturales multas tempeſtiuitates per ſeptimanas habere cernuntur. Fœtus enim ſeptimo menſe vitalis editur, in primo ſeptennio dentit, in altero pubeſcit, in tertio barbam emittit, &c. Cum autem viderent numerum denarium eſſe perfectiſſimum, eo quod omnium numerorum naturam comprehenderet, ipſumque vniuerſum eſſe perfectiſſimum, decem ſimplicia corpora danda eſſe in vniuerſo, quæ in orbem motu nimirum perfectiſſimo, mouerentur, aſſerebant. Verum, quia non reperiebantur, niſi nouem, vtpote cæli octo, & terram vnam, quam

Rerum omnium proprietates numeris tribuebāt Pythagorici.

Mens cur vnitas dicta: & tempus cur ſeptenarium.

Decem corpora ſimplicia à Pythagoricis aſſerta.

non

nos incolimus, quam illi exiſtimabant volui circa centrum mundi, in quo ignem conſtituebãt, alium præterea terræ globum eſſe dicebant, quem ἀντίχθονα, quaſi oppoſitam terram appellabant, & ex altera parte circa idem mundi centrum volui exiſtimabant. Quoniam vero id ſenſui repugnare videbatur, ea de cauſa illam à nobis non conſpici aſſerebant, quod noſtris veſtigiis eſſe oppoſita. Addebantque cœlum, ſiue vniuerſitatem hanc decem ſimplicium corporum, quæ diuerſis inter ſeſe, & quibuſdam pene contrariis motibus voluerentur, efficere concentum ſuauiſſimum, quemadmodum in vocibus accidit, cum graues & acutæ tarà quadam ratione temperantur, quem tamen concentum non exaudiremus, quod ab ortu illi audiendo eſſemus aſſueti. Contra quos Ariſt. cum aliis locis, tum vero 2. de Cœlo, cap. 9. *à text. 22 & cap 13. à text. 72.* copioſe diſputat.

Duplicem terræ globum inuentum à Pythagoricis.

Vniuerſi conuerſione concentum effici.

ἐπειδὴ τέλειον ἡ δεκὰς εἶναι δοκεῖ, καὶ πᾶσαν περιειληφέναι τὴν τῶν ἀριθμῶν φύσιν, καὶ τὰ * φερόμενα κατὰ τὸν οὐρανὸν, δέκα μὲν εἶναί φασιν, ὄντων δὲ ἐννέα μόνον τῶν φανερῶν, διὰ τοῦτο δεκάτην τὴν ἀντίχθονα ποιοῦσι. διώρισται δὲ περὶ τούτων ἐν ἑτέροις ἡμῖν ἀκριβέστερον. ἀλλ' οὗ δὴ d χάριν * ἐπεχόμεθα, τοῦτ' ἐστιν, ὅπως λάβωμεν καὶ παρὰ τούτων, τίνας εἶναι τιθέασι τὰς ἀρχὰς, καὶ πῶς εἰς τὰς εἰρημένας ἐμπίπτουσιν αἰτίας.

** Alias φαινόμενα.*

** Alias ἐπερχόμεθα.*

Φαίνονται e δὴ καὶ οὗτοι τὸν ἀριθμὸν νομίζοντες ἀρχὴν εἶναι, καὶ ὡς ὕλην τοῖς οὖσι, καὶ ὡς f πάθη τε καὶ ἕξεις, τοῦ δὲ ἀριθμοῦ στοιχεῖα τό τε ἄρτιον, καὶ τὸ περιττὸν, τούτων g δὲ τὸ μὲν πεπερασμένον τὸ δὲ ἄπειρον, τὸ δὲ h ἓν ἐξ ἀμφοτέρων εἶναι τούτων. καὶ γὰρ ἄρτιον εἶναι, καὶ περιττὸν, τὸν δ' ἀριθμὸν ἐκ τοῦ ἑνὸς ἀριθμοὺς δὲ, καθάπερ εἴρηται, τὸν ὅλον i οὐρανόν. ἕτεροι δὲ k τῶν αὐτῶν τούτων τὰς ἀρχὰς δέκα

ſet. Exempli cauſſa, quoniam denarium numerum perfectum quid videtur eſſe, omnemq; numerorũ naturam complecti, ea etiam, quæ in cœlo feruntur, decem quidem eſſe inquiunt: at quia nouem dũtaxat ſunt, quæ perſpicue cernantur, ob id decimam oppoſitam terram faciunt. De quibus alias in locis accuratius diſputatum eſt à nobis. Sed cur ea nũc d tractemus, hæc eſt ratio, vt ab his etiam ſumamus, quænam principia ponant, & quo pacto ea in cauſas expoſitas incidant.

Videntur e autem & hi numerum principium eſſe exiſtimare, & vt materiam rerum, & vt f affectiones, atq; habitus; numeri vero elementa par & impar, horumq; g alterum finitum eſſe, alterũ infinitum: vnum h autẽ ex his vtriſq; eſſe: par enim eſſe, & impar, numerum porro ex vno conſtare, totumque i cœlum, vt dictum eſt, eſſe numeros. Horum autem k ipſorum alii decem principia eſſe dicunt,

d *Nunc tractemus.* Siue legendum ſit ἐπεχόμεθα, vt excuſi habent (*quod eſt Immoramur,* ſiue ἐπερχόμεθα, id eſt, *Aggredimur*) vt habetur in quibuſdam manuſcriptis, & apud Alex. ſenſus idem eſt. Significat enim Ariſt. ſe nunc iſta tractare, vt *ab his etiam,* h. e. à Pythagoricis accipiat, quid de rerum cauſis dicendum ſit.

e *Videntur autem & hi.* Quaſi dicat, etſi Pythagorici nitantur ponere cauſam formalem, tamẽ quantum ex dictis eorum licet colligere, non ponunt niſi materialem, quemadmodum ſuperiores. Itaque videntur dicere, numeros eſſe velut materiam rerum omnium, affectiones autem, ſiue accidentia numerorum, eſſe accidentia rerum. Quo autem pacto illi viderentur dicere numeros eſſe materiam, mox declarat, cum ait, elementa numerorum apud illos eſſe par & impar, id eſt, vnitates. Nam quia vnitas eſt par & impar virtute, cum addita impari numero faciat parem, & addita pari faciat imparem, excogitauerunt nomen compoſitum, quo hanc eius vim ſignificarent, ita vno vocabulo Parimparem appellabant. Quare cum vnitates ſint partes materiales numerorum, efficitur vt numeri, eorum ſententia, nihil aliud eſſe videantur, quam integra materia rerum. Quamuis illi, vt probabile eſt, nitantur dicere, numeros eſſe totam quidditatem rerum compoſitam ex potentia & actu, ſeu materia & forma. Ideo enim fortaſſe dicebãt, eſſentias rerum conſtare pari & impari, vt ſignificarent materiam nomine paris, quod eſt aptum diuiſioni, formam vero imparis, quod eſt diuiſioni minus idoneum. Materia enim eſt cauſa diuiſionis ſiue corruptionis, forma vero indiuiſionis, ſiue vnionis, ac ſtabilitatis.

Numeros materiam eſſe rerum omnium, ſi Pythagoreorũ dicta expendantur.

f *Et vt affectiones.* Videtur aliquid ſubaudiendum, vt hæc ſit ſententia: *& affectiones numeri, vt affectiones atq; habitus rerum.*

g *Horumq; alterum.* Par appellabant finitum, quia aptius ad diuiſionem, vt iam diximus: diuiditur enim in partes æquales, impar vero infinitum, ratione contraria.

Par finitũ. Impar infinitum.

h *Vnum autem ex his vtriſque eſſe.* Id eſt, vnitatem vtrumque eſſe virtute, vt paulo ante expoſuimus.

i *Totumq; cœlum, vt dictum eſt.* Nomine cœli intelligit totum vniuerſum, vt 1. *lib. de cœlo cap. 9. text. 95. & aliis locis.*

Cœlum pro vniuerſo.

k *Horum autem ipſorum alii decem principia eſſe dicunt.*] Refert quorundam Pythagori-

Nonnullos Pythagoricos decem contrarietates pro principiis attuliſſe.

goricorum ſententiam, qui non cenſebant duo tantum illa, par & impar, eſſe rerum principia, ſed nouem inſuper addebant contrarietates, vt decem eſſent complicationes principiorum, ex quibus omnia fierent. Placebat enim illis mirum in modum numerus denarius, atque ad illum totam rerum vniuerſitatem redigere omni ratione conabantur. Ratio huius ſententiæ fuit, vt ſuſpicatur D. Thomas, *Lect.* 8. quia non ſolum loquebantur de primis principiis, ſed etiam de proximis, quæ ſingulis rerum generibus attribuerentur. Crediderim illos decem contrariis ſignificaſſe varia materiæ attributa, & totidem aliis propria attributa formæ. Verum in his ænigmatibus exponendis, quibus illi de induſtria vtebantur, non eſt cur immoremur.

PYTHAGOREORVM SERIES.

Infinitum,	Finitum.	Quieſcens,	Quod mouetur.
Impar,	Par.	Rectum,	Obliquum.
Vnum,	Multitudo.	Lumen,	Tenebræ.
Dextrum,	Siniſtrum.	Bonum,	Malum.
Mas,	Fœmina.	Quadratum,	Altera parte longius.

δέκα λέγουσιν εἶναι τὰς κατὰ συστοιχίαν λεγομένας, πέρας, ἄπειρον· περιττόν, ἄρτιον· ἕν, πλῆθος· δεξιόν, ἀριστερόν· ἄρρεν, θῆλυ· ἠρεμοῦν, κινούμενον· εὐθύ, καμπύλον· φῶς, σκότος· ἀγαθόν, κακόν· τετράγωνον, ἑτερόμηκες· ὅνπερ τρόπον ἔοικε καὶ Ἀλκμαίων ὁ Κροτωνιάτης ὑπολαβεῖν, καὶ ἤτοι οὗτος παρ' ἐκείνων ἢ ἐκεῖνοι παρὰ τούτου παρέλαβον τὸν λόγον τοῦτον. καὶ γὰρ ἐγένετο τὴν ἡλικίαν Ἀλκμαίων ἐπὶ γέροντι Πυθαγόρᾳ, ἀπεφήνατο δὲ παραπλησίως τούτοις. φησὶ l γὰρ εἶναι m δύο τὰ πολλὰ τῶν ἀνθρωπίνων, λέγων τὰς ἐναντιότητας, οὐχ ὥσπερ οὗτοι διωρισμένας, ἀλλὰ τὰς τυχούσας, οἷον λευκὸν, μέλαν· γλυκὺ, πικρὸν· ἀγαθὸν, κακὸν· μικρὸν, μέγα. οὗτος μὲν οὖν ἀδιορίστως ἀπέρριψε περὶ τῶν λοιπῶν· οἱ δὲ Πυθαγόρειοι, καὶ πόσαι, καὶ τίνες αἱ ἐναντιώσεις, ἀπεφήναντο.

Παρὰ μὲν οὖν τούτων ἀμφοῖν τοσοῦτον ἔστι λαβεῖν, ὅτι τἀναντία ἀρχαὶ τῶν ὄντων, τὸ δ' ὅσαι παρὰ τῶν ἑτέρων, καὶ τίνες αὗταί εἰσι. πῶς μέντοι πρὸς τὰς εἰρημένας αἰτίας ἐνδέχεται συνάγειν, σαφῶς μὲν οὐ διήρθρωται παρ' ἐκείνων. ἐοίκασι δ' ὡς ἐν ὕλης εἴδει τὰ στοιχεῖα τάττειν. ἐκ τούτων γὰρ ὡς ἐνυπαρχόντων συνεστάναι καὶ πεπλάσθαι φασὶ τὴν οὐσίαν. τῶν μὲν οὖν παλαιῶν, καὶ πλείω λεγόντων τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ἐκ τούτων ἱκανόν ἐστι θεωρῆσαι τὴν διάνοιαν.

Εἰσὶ

dicunt, quæ coniugatione quadam efferuntur, finitum, infinitum: par, impar: vnum multitudinem: dextrum, ſiniſtrum: marem, fœminam: quieſcens, quod mouetur: rectum, obliquum: lumen, tenebras: bonum, malum: quadratum, altera parte longius: quemadmodum & Alcmæon Crotoniates videtur ſenſiſſe, atq; aut hic ab illis, aut ab hoc illi hanc ſententiam acceperunt. Extitit enim Alcmæon ſene Pythagora, eandemque fermè quã hic, ſententiam induxit: ait l *enim res humanas magna ex parte duplices* m *eſſe, afferens contrarietates non (vt illi) definitas ac certas, ſed quaſuis, vt album, nigrum: dulce, amarum: bonum, malum: paruum magnum. Hic igitur indefinite de reliquis ſermonem effudit. Pythagorici verò, & quot eſſent, & quæ contrarietates, planè docuerunt.*

Itaq; ab vtriſq; horum hoc tantum ſumere licet, principia rerum, quæ ſunt, eſſe contraria, quot autem & quænam ſint, ab alteris. Sed quonam modo illa, ad eas cauſas quæ expoſita ſunt, reuocari poſſint, perſpicuè ac diſtinctè non eſt ab illis traditum. Quanquam ea ratione videntur in ſpecie materiæ elementa ponere, quod ex illis, vt inſitis, conſtare, effictamq; ſubſtantiam aſſerant. At veterum quidem, pluraq; elementa naturæ aſſerentium, ex his ſatis licet mentem perſpicere.

Sunt

l *Ait enim res humanas magna ex parte duplices.* Hoc eſt, multas res ſenſibiles ex contrariis effici. Forte non dixit Omnes, propter cœlos, aut propter integra elementa, quæ non ſic gignuntur, nec intereunt.

Quid contrariorum poſitiuorum nominib. intellexerint.

Illud tamen aduerte, nominibus albi, & nigri, cæterorumq; contrariorum poſitiuorum fortaſſe ſignificari apud illos formam & priuationem, ſeu potius formam & materiam priuatam, ex quibus, cum in vnum iunguntur, fiunt res naturales. Ariſt. tamen eorum ſententiam ita interpretatur, quaſi hęc omnia in cauſſis materialib. numerauerint: niſi velis verba illa, *vt inſitis*, referre ad ſolas vnitates, quas à Pythagoricis parimpares appellatas diximus.

m *Duplices eſſe afferens contrarietates, non (vt illi) definitas ac certas, ſed quaſuis, vt album, nigrum: dulce, amarum: bonum, malum: paruum, magnum: &c.* Græce eſt *δύο*, hoc eſt, duo: ſenſus eſt, eas cõiugatione quadam contrarietates efferri.

n *Sunt*

Εἰσὶ δέ n τινες, οἳ περὶ τοῦ παντὸς, ὡς ἂν μιᾶς οὔσης φύσεως, ἀπεφήναντο, τρόπον δὲ οὐ τὸν αὐτὸν πάντες, οὔτε τοῦ καλῶς, οὔτε τοῦ κατὰ φύσιν. εἰς μὲν οὖν o τὴν νῦν σκέψιν τῶν αἰτίων οὐδαμῶς συναρμόττει περὶ αὐτῶν ὁ λόγος. οὐ γὰρ, ὥσπερ ἔνιοι τῶν φυσιολόγων ἓν ὑποθέμενοι τὸ ὂν, ὅμως γεννῶσιν ὡς ἐξ ὕλης τοῦ ἑνὸς, ἀλλ᾽ ἕτερον τρόπον οὗτοι λέγουσιν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ προστιθέασι κίνησιν, γεννῶντές γε τὸ πᾶν, οὗτοι δὲ ἀκίνητον εἶναί φασιν. οὐ μὴν ἀλλὰ p τοσοῦτόν γε οἰκεῖόν ἐστι τῇ νῦν σκέψει. Παρμενίδης μὲν γὰρ ἔοικε τοῦ κατὰ λόγον ἑνὸς ἅπτεσθαι, Μέλισσος δὲ τοῦ κατὰ τὴν ὕλην, διὸ καὶ ὁ μὲν πεπερασμένον, ὁ δ᾽ ἄπειρόν φησιν εἶναι αὐτό. Ξενοφάνης δὲ πρῶτος τούτων ἑνίσας (ὁ γὰρ Παρμενίδης τούτου λέγεται μαθητής) οὐδὲν διεσαφήνισεν, οὐδὲ τῆς φύσεως τούτων οὐδετέρας ἔοικε θιγεῖν, ἀλλ᾽ εἰς τὸν ὅλον οὐρανὸν ἀποβλέψας, τὸ ἓν εἶναί φησι τὸν θεόν. οὗτοι μὲν οὖν, καθάπερ εἴπομεν, ἀφετέοι πρὸς τὴν νῦν ζήτησιν. οἱ μὲν δύο, καὶ πάμπαν, ὡς ὄντες μικρὸν ἀγροικότεροι, Ξενοφάνης καὶ Μέλισσος. Παρμενίδης δὲ μᾶλλον βλέπων, ἔοικέ που λέγειν. παρὰ γὰρ τὸ ὂν τὸ μὴ ὂν οὐδὲν ἀξιῶν εἶναι, ἐξ ἀνάγκης ἓν οἴεται εἶναι τὸ ὂν, καὶ ἄλλο οὐδέν. περὶ οὗ σαφέστερον ἐν τοῖς περὶ φύσεως εἰρήκαμεν. ἀναγκαζόμενος δ᾽ ἀκολουθεῖν τοῖς φαινομένοις, καὶ τὸ ἓν μὲν κατὰ λόγον, πλείω δὲ κατὰ τὴν αἴσθησιν ὑπολαμβάνων εἶναι, δύο τὰς αἰτίας, καὶ δύο τὰς ἀρχὰς τίθησι πάλιν, θερμὸν, καὶ ψυχρόν. οἷον, πῦρ καὶ γῆν λέγων. τούτων δὲ τὸ μὲν κατὰ τὸ ὂν τὸ θερμὸν τάττει, θάτερον δὲ κατὰ τὸ μὴ ὄν.

E'x

Sunt autem, n qui de vniuerſo perinde, ac ſi eſſet vna natura, pronunciarint, non tamen omnes eodem modo. ſiue quid recte dicatur ſpectes, ſiue quid ſecundũ naturam. Nulla o igitur ratione ad inſtitutam diſputationem de cauſis attinet, vt de ĳs ſermo habeatur. neq; enim idem faciunt, quod quidam Naturales, qui cum id quod eſt, vnum eſſe ponant, omnia tamen ex vno, vt ex materia, generant: ſed alio modo hi loquuntur. Illi enim cum vniuerſum generent, motũ adiungunt, hi vero immobile eſſe dicunt. Hactenus p tamen horum ſententia huius diſputationis propria eſt, quod Parmenides quidem vnum ſecundum rationem videatur attingere, Meliſſus vero ſecundum materiam, quapropter de cauſa ille finitum: hic vero infinitũ eſſe dixit. Xenophanes autem cum ante hos vnum feciſſet (Parmenides enim huius diſcipulus fuiſſe fertur) nihil perſpicue dixit, neutraq; horum naturam attigiſſe videtur, ſed in totum cœlum reſpiciens, vnum ipſum ait Deum eſſe. Atq; hi quidem, vt diximus, ab hac diſputatione excludendi ſunt, duo quidem etiam omnino, vt paulo rudiores, Xenophanes & Meliſſus. Parmenides autem plus videns nonnihil dicere videtur. Nam cum præter ipſum ens, ipſum non ens nihil eſſe cenſeat, neceſſario ipſum ens vnum eſſe putat, & nihil aliud: qua de re in libris de Natura luculentius diximus. Cũ autem ea, quæ apparent, ſequi cogatur, & vnum, quidem ratione, plura vero ſenſuum iuditio æſtimet: duas cauſas rurſus, duoq; principia cõſtituit, calidum & frigidum, ignem videlicet ac terram ſignificans, quorum alterum (calidum inquam) in ordine entium, alterum in non entium collocat.

Ex

n *Sunt autem, qui de vniuerſo perinde, ac ſi eſſet vna natura, pronunciarint, non tamen omnes eodem modo &c.* Refert opinionem Xenophanis, Parmenidis, ac Meliſſi, qui ita loquebantur de rebus, ac ſi omnes eſſent vnius tantum naturæ, & eſſentiæ. Quos ideo ait non eodem modo loquutos, quod non omnes æque aberrauerint à veritate, neque item omnes æque præter naturam loquuti ſint. Quo loco aduerte, etſi naturales ij, qui vnum tantum materiale principium ex internis ponebant, cogebantur dicere omnia ſecũndum ſubſtantiam eſſe eiuſdem rationis: tamen, quia res naturales ex illa materia & quibuſdam accidentibus componebant, non fatebantur ſimpliciter omnia eſſe vnum, ac idem ratione. At hi tres, cum intelligerent, accidentia non poſſe ingredi conſtitutionem rerum naturalium, quas recte meras ſubſtantias eſſe docebant, ſapientius ſed ſtultius loquuti ſunt, ſi eas omnes eiuſdem rationis eſſe dicerent: ſiquidem ſubſtantiæ ratio non variatur per accidentia. Vtriq; tamen errabant ignoratione formæ ſubſtantialis. *Qui omnia vnum eſſe ſentiunt.*

o *Nulla igitur ratione ad inſtitutam diſputationem de cauſis attinet, &c.* Oſtendit horum opinionem ſimpliciter, & abſolute non pertinere ad hunc locum, in quo ſermo inſtitutus eſt de referendis cauſis rerum naturalium, quæ à veteribus ponebantur. Siquidem hi tres dicebant omnia eſſe vnum, atque adeo immobile quod ſi verum eſſet, nulla eſſet diſtinctio cauſæ & effectus. *Opinio omnino vnum eſſe dicentiũ ad hunc locum non pertinet ſimpliciter.*

p *Hactenus tamen.* Docet eatenus horum ſententiam poſſe pertinere ad hunc locum, quatenus Parmenides videri poteſt tetigiſſe conditionem formæ, cum dixit omnia eſſe vnum finitum. formæ enim eſt finire ac terminare, cum ſit actus & perfectio: Meliſſus autem materiæ, cum aſſeruit eſſe vnum infinitum, ſiquidem infinitio ad materiam reducitur, quæ eſt pura potentia. Quo fit vt Xenophanes, qui nec materiæ nec formæ rationem videtur conſideraſſe, ſed ad totum vniuerſum attendiſſe, quod quidem more aliorum quorundam vocauit Deum, tanquam imperitior omnino ab hac diſputatione excludendus ſit. *Cur pertineat ex parte. Cur Xenophães omnino reiiciẽdus.*

autem Meliſſus etiam hoc loco rudior Parmenide dicatur, ex veriſimili argumento Parmenidis, quod hic ab Ariſtotele refertur, & ex comparatione rationũ vtriuſque, quæ fit primo Phyſicorum c 3. plane intelliges.

Ἐκ μὲν q οὖν τῶν εἰρημένων, καὶ παρὰ τῶν συνεδρευκότων ἤδη τῷ r λόγῳ σοφῶν ταῦτα παρειλήφαμεν. παρὰ μὲν τῶν πρώτων σωματικήν τε τὴν ἀρχὴν (ὕδωρ γὰρ, καὶ πῦρ, καὶ τὰ τοιαῦτα σώματά ἐστι) καὶ τῶν μὲν μίαν, τῶν δὲ πλείους ἀρχὰς τὰς σωματικάς, ἀμφοτέρων μέν τοι ταύτας ὡς ἐν ὕλης εἴδει τιθέντων. παρὰ δέ τινων ταύτην τε τὴν αἰτίαν τιθέντων, καὶ πρὸς ταύτῃ τὴν ὅθεν ἡ κίνησις, καὶ ταύτην παρὰ τινῶν μὲν μίαν παρὰ τινῶν δὲ δύο.

Ex iis q igitur, quæ dicta ſunt, & ab iis ſapientibus qui olim huic r diſputationi incubuerunt, hæc accepimus, à primis quidem, corporeum eſſe principium (ſiquidem aqua, ignis & ſimilia, corpora ſunt) atq; ab eorum quibuſdam vnum, ab aliis plura principia corporea, cum interim vtriq; hæc ipſa, vt materia ſpeciem conſtituant: ab aliis vero hanc cauſam ponentibus eam præterea, vnde motus proficiſcitur, atq; hanc ab aliis vnam eſſe, ab aliis duas.

*μαλακώτερον.

Text 2.

Com. 37.

Μέχρι s μὲν οὖν τῶν Ἰταλικῶν, καὶ χωρὶς ἐκείνων * μετριώτερον t εἰρήκασιν οἱ ἄλλοι περὶ αὐτῶν, πλὴν, ὥσπερ εἴπομεν, δυοῖν τε αἰτίαιν τυγχάνουσι κεχρημένοι, καὶ τούτων τὴν ἑτέραν, οἱ μὲν μίαν, οἱ δὲ δύο ποιοῦσι, τὴν ὅθεν ἡ κίνησις. ¶ οἱ δὲ Πυθαγόρειοι, δύο u μὲν τὰς ἀρχὰς κατὰ τὸν αὐτὸν εἰρήκασι τρόπον. τοσοῦτον δὲ προσεπέθεσαν (ὃ x καὶ ἴδιον αὐτῶν ἐστιν) ὅτι τὸ πεπερασμένον, καὶ τὸ ἄπειρον, καὶ τὸ ἓν οὐχ ἑτέρας τινὰς ᾠήθησαν εἶναι φύσεις, οἷον, πῦρ ἢ γῆν, ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἄπειρον, καὶ αὐτὸ τὸ ἕν, οὐσίαν εἶναι τούτων ὧν κατηγοροῦνται. διὸ καὶ ἀριθμὸν εἶναι τὴν οὐσίαν ἁπάντων.

Text. 3.

περὶ

Ac vſque s ad Italicos quidem, & præter illos, anguſtius t de eiſdem rebus cæteri diſſeruerunt, niſi quod quemadmodum diximus, duabus cauſis vſi ſunt, & harum alteram alij vnam, alij duas faciunt eam, vnde motus proficiſcitur. ¶ Pythagorei vero duo u quidem principia eodem modo eſſe dixerunt. ſed hoc tantum addiderunt (quod etiam x proprium eſt ipſorum placitum) finitum & infinitum, ac etiam vnum, non alias quaſdam eſſe naturas, vt ignem aut terram, aut aliud huiuſmodi, ſed ipſum infinitum, & ipſum vnum ſubſtantiam eorum eſſe, de quibus dicuntur, quare & numerum ſubſtantiam eſſe rerum omnium. Text. 3.

De

q *Ex iis igitur quæ dicta ſunt, & ab iis ſapientibus.* Antequam referat opinionem Platonis, quod faciet capite proximo, colligit in ſummam, quæ hactenus relata ſunt ex veteribus.

r *Huic diſputationi incubuerunt, hæc accepimus: à primis quidem corporeum eſſe principium (ſiquidẽ aqua, &c.* Græce eſt, τῷ λόγῳ, quod verbum cum rationem quoq; ſignificet, nonnulli vertũt, *Qui ad rationem incubuerunt.* Nos Alexandri explicationem ſequuti ſumus quod hic non ſit ſermo de ratione, vt à ſenſu diſtinguitur, quaſi loquatur Ariſtoteles de iis Philoſophis, qui poſthabito ſenſu rationem ducem ſequuti ſunt, vt Parmenides, Meliſſus, & Xenophanes, ſed de omnibus, qui hactenus ſunt commemorati.

s *Ac vſque ad Italicos quidem, & præter illos, & cæt.* Non intelligit omnes Italicæ familiæ Philoſophos, ſed eos tantum, qui Pythagoricæ doctrinæ adhæſerunt. Cum porro ait, vſque ad Italicos, non ſignificat ordinem temporis, vt ait Alexander (quaſi ij omnes, quorum ſententiæ proxime recitatæ ſunt, ante Pythagoricos fuerint) ſed ordinem commemorationis, quaſi dictum ſit, *qui vſque ad Pythagoricos à nobis recenſiti ſunt, & cætera.* Addit autem *& præter illos*, ne Pythagoricos etiam eadem reprehenſione comprehendere videatur.

t *Anguſtius de eiuſdem rebus cæteri diſſeruerunt, niſi quod, quemadmodum diximus, &c* Quod Græce eſt μετριώτερον, hoc eſt verbum *Mediocrius* ſiue *parcius*, nos ideo reddidimus *Anguſtius*, quia ſignificat Ariſtoteles his verbis id, quod capite ſeptimo textu decimo nono, & vigeſimo, planius explicat, cæteros Philoſophos anguſtius fuiſſe loquutos de principijs. ea enim tradiderunt, quę in ſola entia corporea conueniunt: at Pythagorei ea conſtituerunt, quæ rebus etiam corporis expertibus accommodari poſſunt. Alexander ait in quibuſdam exemplaribus legi μαλακώτερον, id eſt, *mollius*. Sed eadem eſt ſententia. Ideirco enim mollius dicuntur locuti cæteri, quia reſtrictius. Aut dictum eſt mollius, quia cæteri Philoſophi Dialecticæ expertes fuerunt, vt paulo poſt docet Ariſt. text. 4. multo autem planius c. ſequenti t. 8. Non vſi tamen ſumus hac lectione, quia ſuperior eſt pene communis.

Alia lectio.

u *Duo quidem principia eodem modo eſſe dixerunt, ſed hoc tantum addiderunt.* Intelligit par & impar quorum alterum eos appellaſſe infinitum, alterum finitum ſuperius dictum eſt. Quod

autem

autem addit, *eodem modo*, quantũ ad numerum intelligendum eſt, non quantum ad genus cauſæ. Par enim & impar, ſi mens Pythagoricorum explicanda eſt, materialem & formalem cauſam ſignificant, vt paulo ante diximus, & Auerrois hoc loco aſſerit. ſi autem ad verba eorum tantum quis velit attendere, ambo ad materialem cauſam pertinent, vt Ariſtoteles ſuperius dixit, noſq; eo loco, quo pacto verum ſit, expoluimus.

x *Quod etiam proprium eſt ipſorum p'a itum, finitum & infinitum, ac etiam vnum, non alias quaſdam eſſe naturas, vt ignem aut terram. &c.* Quod proprium eſt Pythagoreorum, ſi cum ſuperioribus conferantur, quod putent nec finitum, nec infinitum, nec vnum eſſe accidentia rerum, ſed pertinere ad ipſas earum eſſentias, quas numeros appellant, quod tamen ſuperioribus non placet, cum dicant, hæc potius eſſe accidentia ignis, terræ, & cæterarum rerum, eſſentiis earum adiuncta. *Qua ratione Pythagorici à ſuperiorib. differant.*

Text. 4.

Περί τε τούτων οὖν τοῦτον ἀπεφήναντο τὸν τρόπον, καὶ περὶ y τοῦ τί ἐστιν ἤρξαντο μὲν λέγειν, καὶ ὁρίζεσθαι, λίαν δ᾽ ἁπλῶς ἐπραγματεύθησαν. ὡρίζοντό τε γὰρ ἐπιπολαίως, καὶ ᾧ πρώτῳ ὑπάρξειεν ὁ λεχθεὶς ὅρος, τοῦτ᾽ εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος ἐνόμιζον, ὥσπερ εἴ τις οἴοιτο ταὐτὸν εἶναι διπλάσιον καὶ τὴν δυάδα, διότι πρῶτον ὑπάρχει τοῖς δυσὶ τὸ διπλάσιον. ἀλλ᾽ οὐ ταὐτὸν ἴσως ἐστὶ τὸ εἶναι διπλασίῳ καὶ δυάδι· εἰ δὲ μή, πολλὰ τὸ ἓν ἔσται, z ὃ κἀκείνοις συνέβαινεν. παρὰ aa μὲν οὖν τῶν προτέρων, καὶ τῶν ἄλλων τοσαῦτα ἔστι λαβεῖν.

De his igitur hunc in modum cenſuerunt, & de ipſo y quid eſt *dicere quidem, ac definire cœperunt, ſed tamen valde ſimpliciter ſuſceptum negotium tractauerunt. Etenim quaſi ſuperficie tenus definiebant, & cui primo propoſita definitio conueniſſet, id rei ſubſtantiam eſſe exiſtimabant, vt ſi quis duplum ac dualitatem idem eſſe putaret, quod duplum duob primo inſit. Attamen non idem eſt forſitan dupli, ac dualitatis eſſe, alioquo vnum plura erit. quod illis* z *etiam accidebat. Atq;* aa *à primis quidem, ac cæteris hæc accipi poſſunt.* Text. 4.

y *Et de ipſo* quid eſt *dicere quidem ac definire cœperunt, ſed tamen valde ſimpliciter ſuſceptum negotium tractauerunt. Etenim quaſi ſuperficie tenus definiebant, & cui primo propoſita definitio conueniſſet, id rei ſubſtantiam eſſe exiſtimabant, &c.* De eſſentia rerum ac definitione, qua eſſentia earum explicatur, cœperunt quidem Pythagorici agere, ſed tamen rudi Minerua, vt contingit primis cuiuſque rei tractatoribus. Putabant enim de quo primo definitio propoſita diceretur, id eſſe rei eſſentiam: quod tamen falſum eſt, cum ex eo ſequatur, vnum aliquid plura eſſe. Fieri enim poteſt, vt definitiones diuerſorum accidentium dicantur primo de re propoſita, & definitio dupli & paris de duobus. Quare ſi, de quo primo dicitur definitio, id eſſet eſſentia rei ſane dualitas eſſet eſſentia duplicitatis, & paritatis, quod apertiſſime falſum eſt, cum latius pateant, quam dualitas. *Quatenus eorum eſſentias definitioneſq; cognouerint.*

z *Quod illis etiam accidebat.* Dicebat enim, verbi gratia, definitionem iuſtitiæ dici primo de numero primo pariter pari, id eſt, de quaternario, alias vero de eodem numero aſſerebant primo dici definitionem Amicitiæ, vt ait Alexander, eo quod amicitia in quadam æqualitate conſiſtat, vnde ſequebatur eſſentiam quaternarij eſſentiam Iuſtitiæ & Amicitiæ.

aa *Atq; primis quidem, ac cæteris hæc accipi poſſunt.* Id eſt, ab iis, quos ante Pythagoricos commemorauimus, & ab ipſis Pythagoricis.

ΚΕΦ. ϛʹ

Πλάτωνος δόξα περὶ τῶν ἀρχῶν καὶ ἐπίλογος τῶν προειρημένων.

Text. 5.

Μετὰ a δὲ τὰς εἰρημένας φιλοσοφίας ἡ Πλάτωνος ἐπῆλθε πραγματεία, τὰ μὲν πολλὰ τούτοις ἀκολουθοῦσα, τὰ δὲ καὶ ἴδια παρὰ τὴν τῶν Ἰταλικῶν ἔχουσα φιλοσοφίαν.

ἐν

CAPVT VI.

Platonis opinio de principijs & concluſio eorum quæ ante dicta ſunt.

POſt a *eas autem Philoſophias, quas commemorauimus, diſciplina Platonis acceſſit, quæ magna quidem ex parte horum Pythagoricorum doctrinam ſequitur, ſed quædam etiam propria continet, præter Italicorum Philoſophiam.* Tex. 5.

Plato.

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

POST a *autem Philoſophias, quas commemorauimus, diſciplina Platonis acceſſit, quæ magna quidem ex parte horum Pythagoricorum, doctrinam ſequitur.* Refert in priori parte huius ca- *Capitis diſtributio.*

Digitized by Google

ἐκ b νέου τε γὰρ συνηθισμένος πρῶτον Κρατύλῳ καὶ ταῖς Ἡρακλειτείοις δόξαις, ὡς ἁπάντων τῶν αἰσθητῶν ἀεὶ ῥεόντων, καὶ ἐπιστήμης περὶ αὐτῶν οὐκ οὔσης, ταῦτα μὲν ὕστερον οὕτως ὑπέλαβε. Σωκράτους c δὲ περὶ μὲν τὰ ἠθικὰ πραγματευομένου, περὶ δὲ τῆς ὅλης φύσεως οὐδέν, ¶ ἐν d μέντοι τούτοις τὸ καθόλου ζητοῦντος, καὶ e περὶ ὁρισμῶν ἐπιστήσαντος πρώτου τὴν διάνοιαν, ἐκεῖνον ἀποδεξάμενος διὰ τὸ ζητεῖν περὶ τῶν καθόλου, τοιοῦτον ὑπέλαβεν, ὡς περὶ ἑτέρων τοὺς ὁρισμοὺς τούτους γινομένους, καὶ οὐ περὶ τῶν αἰσθητῶν τινός. ἀδύνατον γὰρ εἶναι τὸν κοινὸν ὅρον τῶν αἰσθητῶν τινός, ἀεί γε μεταβαλλόντων. οὗτος οὖν τὰ μὲν τοιαῦτα τῶν ὄντων ἰδέας προσηγόρευσε, τὰ δ᾽ αἰσθητὰ παρὰ ταῦτα καὶ κατὰ ταῦτα λέγεσθαι πάντα. κατὰ μέθεξιν γὰρ εἶναι τὰ πολλὰ f τῶν συνωνύμων ὁμώνυμα τοῖς.

Text. 6.

Plato b ab ineunte ætate Cratyli primum conſuetudine vſus, & Heracliti opinionibus aſſuetus, quaſi omnia ſenſibilia ſemper fluerent, nec vlla eorum eſſet ſcientia, hæc quidem poſteà ita habere exiſtimauit. Sed c cum Socrates ea, quæ ad mores pertinent, tractaret, de tota vero natura nihil ageret: ¶ Et d tamen in iis rem vniuerſalem quæreret, mentemque e primus ad definitiones applicaret, eius doctrina ob eam cauſam probata: quod de rebus vniuerſalibus diſputaret: id ita accepit, quaſi de aliis rebus non de vlla earum, quæ ſenſibus percipiuntur, eiuſmodi definitiones fierent: Neque enim fieri poſſe, vt communis definitio vllius rei ſit earum, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, vt quæ ſemper mutentur. Itaque huiuſmodi quidem entia ideas appellauit: quæ vero ſenſibus percipiuntur, præter hæc eſſe, & ab his omnia dici voluit. Participatione enim f pleraque vniuo-

Text. 6.

opinionem Platonis, qui aperte cauſam formalem inuexit, in altera colligit, quid commemorandis aliorum ſententiis de rerum principiis, & cauſis ſit conſecutus. Ait ergo in primis Platonem magna ex parte Pythagoricos ſequutum fuiſſe, ſed tamen quædam addidiſſe propria, cuiuſmodi fuit opinio de Ideis.

Platonem primum Ideas inuexiſſe.

b *Plato enim cum ab ineunte ætate Cratyli primum conſuetudine vſus, & Heracliti opinionibus aſſuetus, &c.* Docet, qua ratione Plato ductus fuerit, vt ideas eſſe cenſeret. Cum enim ille à puero cum Cratylo Heracliti diſcipulo verſatus eſſet, & ab eo omnia ſenſibilia continenter fluere, nec vnquam in eodem ſtatu conſiſtere audiuiſſet (quæ fuit propria Heracliti ſententia) atque eam opinionem matura ætate approbaſſet, contra vero à Socrate præceptore ſuo didiciſſet, definitiones, quarum ille ſtudioſiſſimus erat, non eſſe de rebus ſingularibus, ſed de vniuerſalibus eius ſententiam approbatam, exiſtimauit definitiones nō eſſe de rebus ſenſibilibus, quia eſſent mutabiles, ſed de naturis quibuſdam communibus, quæ à rebus ſenſibilibus ſeparatæ exiſtent, quas Ideas appellauit, eaſq; à rebus ſingulis, quarum eſſent Ideæ participari affirmauit: verbi gratia, Ideam hominum à ſingulis hominibus, equorum ab equis, & cæterorum à cæteris eodem modo. Hæc luculentius ſcribit Ariſtoteles decimo tertio libro huius operis initio capitis quarti, quæ operæ pretium eſt legere.

Heracliti ſententia.

c *Sed cum Socrates ea, quæ ad mores pertinent, tractaret, de tota vero natura nihil ageret.* Socrates, vt Laertius ex Demetrio Byzantio refert, animaduertens naturalis ſpeculationis fructum nullum exiſtere, eamq; ad officia vitæ nihil eſſe neceſſariam: primus inuexit Ethicen, deque illa in officinis, locisq; publicis quotidie Philoſophi more diſputans, ea potius inquirenda hortabatur, quæ mores inſtruerent, & quorum vſus domi eſſet neceſſarius. Non crediderim tamen, Socratem putaſſe nullum fructū ex contemplatione naturæ rerum exiſtere, ſed exiguum, ſi cum fructu moralium diſciplinarum conferatur.

Ethices auctor primus.

d *Et tamen in iis rem vniuerſalem quæreret:* In moribus videlicet. Quare quoniam mores hominum ſunt in hominibus iis, quos ſenſibus percipimus: inde illud efficiebatur, vt Socrates quæreret vniuerſalia in rebus ſenſibilibus, non autem extra res ſenſibiles, quemadmodum Plato. Quod Ariſtoteles libro decimo tertio huius operis capite quarto his verbis docet: *Socrates quidem vniuerſalia non ponebat ſeparata, quidam vero ſepararunt, eiuſmodi entia Ideas appellarunt.*

Cur in rebus ſenſibilibus vniuerſalia quæſierit.

e *Mentemque primus ad definitiones applicaret, &c.* Idem ſcribit Ariſtoteles loco nunc citato. *Duo*, inquit, *ſunt, quæ Socrati iure proprio quis attribuat, inductiuæ orationes & definitio rei vniuerſalis.* Non pugnant autem hæc cum iis, quæ dixerat ad finem ſuperioris capitis, Pythagoricos cœpiſſe quærere ipſum *quid eſt*, ac definitionibus vti. Id enim fecerunt Pythagorici perfunctorie, & rudi admodum Minerua, vt ibi dictum eſt: Socrates autem diligenter & accurate in eam rem incubuit.

Definitio vniuerſalis & inductiuæ orationes tribuuntur Socrati.

f *Pleraque Vniuocorum, eiuſdem nominis eſſe cum formis aſſeruit.* Docet qua ratione omnia ſecun-

τοῖς εἴδεσι, τὴν δὲ μέθεξιν τοὔνομα g μόνον μετέβαλε· οἱ μὲν γὰρ Πυθαγόρειοι μιμήσει τὰ ὄντα φασὶν εἶναι τῶν ἀριθμῶν, Πλάτων δὲ μεθέξει, τοὔνομα μεταβαλών· τὴν μέντοι γε μέθεξιν, ἢ τὴν μίμησιν, ἥτις ἂν εἴη τῶν εἰδῶν, ἀφεῖσαν ἐν h κοινῷ ζητεῖν.

Ἔτι i δὲ παρὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ εἴδη τὰ μαθηματικὰ τῶν πραγμάτων εἶναί φησι μεταξύ, διαφέροντα τῶν μὲν αἰσθητῶν τῷ ἀΐδια καὶ ἀκίνητα εἶναι, τῶν δὲ εἰδῶν, τῷ τὰ μὲν πόλλ' ἄττα ὅμοια εἶναι, τὸ δὲ εἶδος αὐτὸ, ἓν ἕκαστον μόνον. Ἐπεὶ k.

vniuocorum, eiuſdem nominis eſſe cum formis, aſſeruit: ſolo g autem nomine participationem mutauit. Siquidem Pythagorici ea quæ ſunt, imitationem numerorum eſſe dicunt: Plato autem nomine mutato participationem: cæterum, quænam eſſet eiuſmodi formarum ſiue participatio, ſiue imitatio, in h communi diſputatione expendere omiſerunt.

Adhuc, i præter ſenſibilia & formas, Mathematica rerũ media eſſe ait, q̃ hoc differãt à ſenſibilib. q ſempiterna ſint ac immobilia: formis autẽ, quod pleraq; eorum ſimilia ſunt inter ſeſe, forma autẽ ipſa vnaquæq; vnum quiddam ſit tantum. Quoniam k.

ſecundum Platonem appellentur nominibus Idearum, quod proxime dixerat, quodque hic vocat eſſe ὁμώνυμα, ſiue *æquiuoca formis*, ſimulque corrigit verbum, *Omnia*, quo vſus fuerat. Neque enim omnia indiuidua apud Platonem appellabantur nominibus Idearum, ſed ſola vniuoca, vt homines, vt equi, quandoquidem his tantum communes Ideas tribuendas eſſe cenſuit. Nec vero omnia vniuoca, ſed pleraque, nam nec relationes, nec ea, quæ ſunt præter naturam, nec item mala, dicebat Plato habere ideas, vt Alexander annotauit, ſed nec eorum, quæ pertinent ad diuerſas ſpecies, tradebat ille communem Ideam, vt Ariſtoteles pleriſque locis aſſerit. Hac igitur de cauſa ait Ariſtoteles hoc loco, ſecundum Platonem pleraque vniuocorum, eiuſdem nominis eſſe cum formis. Ratio vero, ob quam hæc ſecundum Platonem appellentur nominibus Idearum, docet Ariſtoteles eſſe participationem. Putauit enim Plato ſolam ideam hominis eſſe per ſe hominem; ſingulos autem homines non eſſe homines, niſi imitatione quadam, ſeu potius, vt ipſe loquebatur, participatione, quo pacto hominem depictum in tabula appellamus hominem, quod verum hominem imitetur, & aliquatenus participet. Itaque ea, quæ dicta ſunt, putauit Plato appellari nominibus idearum, quia non ſint veræ res, ſed quædam quaſi imagines verarum rerum, imo ne imagines quidem propriæ, ſed quaſi vmbræ, vt ille philoſophatur in Dialogo ſeptimo de Republ. Vmbræ enim ſolam figuram, atque adeo perfectiſſime referunt.

Quarum rerum poſuerit Plato Ideas.

Cur nomen participationis vſurparit.

g *Solo autem nomine participationem mutauit. Siquidem Pythagorici ea quæ ſunt, imitationem numerorum eſſe dicunt.* Forſitan Plato ea ratione mutauit nomen *Imitationis* (quo vſi ſunt Pythagorici) in *Participationis*, quia numeri concreti rebus naturalibus melius dicuntur participare numeros abſtractos, ſiue abſtracte ſumptos, quam imitari. Numeri enim cõcreti rebus addunt abſtractis poſitionem in continuo, imo vero continuitatem ipſam rerum numeratarum, quam non includunt numeri abſtracti. Sicut igitur compoſitum potius dicitur participare ipſam formam; quam imitari, cum præter formam includit materiam, ita Plato cenſuit dicendum eſſe, numeros concretos, h. e. res ſenſibiles (has enim cõcretorum numerorum nomine ſignificabat) participare potius ſpecies ſeparatas, quas appellabat numeros abſtractos, quam imitari. Eſt & alia ratio, quia participationis nomen magis conuenit materiæ reſpectu formæ, quam imitationis: neque enim mater a imitatur formam, ſed participat, niſi improprie admodum loqui velit. Cum igitur indiuidua ſenſibilia propter materiam multiplicentur, melius dicentur participare ſpecies ſeparatas, quam imitari.

Redditur altera eiuſdem appellationis ratio.

h *In communi diſputatione expendere omiſerunt.* Græca verba ἐν κοινῷ ζητεῖν, quod eſt ad verbum, *in communi quærere*, nihil aliud ſignificant, quam in publica diſputatione, & quæ in communem vſum edita ſit, rem diſcutere.

i *Adhuc præter ſenſibilia & formas, mathematica rerum media eſſe ait, quæ hoc differant à ſenſibilibus, quod ſempiterna ſint ac immobilia: à formis autem, &c.* Docet, Platonem poſuiſſe alterum genus rerum ſeparatarum à ſenſibilibus, nempe res Mathematicas, quas dicebat medias inter ideas & res ſenſibiles, eo quod eſſent perpetuæ, quemadmodum ideæ (alioqui de illis non haberetur ſcientia) & tamen hoc conuenirent cum rebus ſenſibilibus, quod darentur plures eiuſdem ſpeciei, vt plures trianguli æqualium laterum ſeparati, plura quadrata ſeparata, quemadmodum dantur plures res ſenſibiles, quæ ad eandem ſpeciem pertineant. Alioqui non demonſtrarent Mathematici, duas propoſitas figuras eſſe ſimiles inter ſe, quod tamen perſæpe faciunt.

Digitized by Google

Ἐπεὶ k δ' αἴτια τὰ εἴδη τοῖς ἄλλοις, τἀκείνων στοιχεῖα πάντων ᾠήθη τῶν ὄντων εἶναι στοιχεῖα. ὡς μὲν οὖν ὕλην τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν εἶναι ἀρχάς, ὡς δ' οὐσίαν τὸ ἕν.

Text. 7. ¶ ἐξ ἐκείνων γὰρ κατὰ μέθεξιν τοῦ ἑνὸς τὰ εἴδη εἶναι τοὺς ἀριθμούς. τὸ l μέντοι γε ἓν οὐσίαν εἶναι, καὶ μὴ ἕτερόν γέ τι ὂν λέγεσθαι ἕν, παραπλησίως τοῖς Πυθαγορείοις ἔλεγε, καὶ τὸ τοὺς ἀριθμοὺς αἰτίους εἶναι, τοῖς ἄλλοις τῆς οὐσίας, ὡσαύτως ἐκείνοις.

Text. 8. ¶ τὸ δὲ ἀντὶ m τοῦ ἀπείρου, ὡς ἑνὸς δυάδα ποιῆσαι, τὸ δ' ἄπειρον ἐκ μεγάλου καὶ μικροῦ, τοῦτ' ἴδιον. καὶ ἔτι ὁ μὲν τοὺς ἀριθμοὺς παρὰ τὰ αἰσθητά, οἱ δ' ἀριθμοὺς εἶναί φασιν αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ τὰ μαθηματικὰ μεταξὺ τούτων οὐ τιθέασι.

Τὸ n μὲν οὖν τὸ ἕν, καὶ τοὺς ἀριθμοὺς παρὰ τὰ πράγματα ποιῆσαι, καὶ μὴ ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοι, καὶ ἡ τῶν εἰδῶν εἰσαγωγὴ διὰ τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἐγένετο σκέψιν. οἱ γὰρ πρότεροι διαλεκτικῆς οὐ μετεῖχον. τὸ o δὲ δυάδα ποιῆσαι τὴν ἑτέραν

Quoniam k vero formæ cauſæ ſunt cæterorum, putauit ille earum elementa eſſe omnium rerum elementa: ac magnum quidem & paruum eſſe principia, vt materiam, vnum autem, vt ſubſtantiam. ¶ *Ex illis enim formas parti. ipatione vnius, eſſe numeros: ipſum l tamen vnum ſubſtantiam eſſe, neque ens aliud quicquam dici eſſe, vt Pythagorici: numeros etiam, quemadmodum illi, cæteris ſubſtantiæ cauſas eſſe aſſerebat.* Text. 7.

¶ *Pro m infinito autem, vt vno, dualitatem: infinitum vero ex magno & paruo fe. iſſe, hoc eius eſt proprium. Præterea hic ponit numeros præter ſenſibilia, illi vero aiunt, numeros eſſe res ipſas, nec res Mathematicas inter hæc collocant.* Text. 8.

Ipſum n igitur vnum, ac numeros contra atque Pythagorici exiſtimabant, à rebus ſeparaſſe, & formas induxiſſe, ex conſideratione, quæ in diſſerendo habetur, profecta ſunt: Priores enim Dialecticæ facultatis expertes erant. Dualitatem o vero alteram naturam feciſſe

k *Quoniam vero formæ cauſæ ſunt cæterorum, putauit ille; earum elementa eſſe omnium rerum elementa.* Quæ hactenus retulit ex Platone, non explicant illius ſententiam de primis principiis. Namque ideæ, etſi ſunt principia ac cauſæ rerum ſenſibilium, non ſunt tamen prima principia, cum ipſa principiis conſtent. Ait ergo, Platonem credidiſſe prima principia rerum ſenſibilium eſſe principia idearum, & quia ille poſuit magnum & paruum eſſe principium quaſi materiale idearum: vnitatem autem, quaſi formale, hæc ipſa dixit eſſe rerum omnium prima principia. Quia vero numerus vnitate etiam conſtituitur, non dubitauit Plato, ideas etiam ipſas numeros appellare. Quid autem intellexerit nomine magni & parui, itemque nomine vnitatis, cum hæc dicebat eſſe principia idearum, non ſatis conſtat. Crediderim tamen illum, cum hæc ad ideas retulit, nomine magni & parui intellexiſſe naturam generis, quæ eſt veluti materia, nomine autem vnitatis differentiam, quæ eſt indiuiſibilis perfectionis: alioqui eſſet etiam ipſa ſpecies quędam conſtituta ex genere & differentia. Aut certe dic, nomine magni & parui intellexiſſe limitationem, quam omnes ſpecies rerum habent: nomine autem vnitatis, Deum à quo omnes propriam perfectionem participant, quaſi dixerit, ſpecies rerum habere limitationem ex ſeipſis (eſt enim limitatio negatio perfectionis infinitæ) perfectionem vero à ſummo omnis perfectionis exemplari Deo.

Magnum & paruum ſtatuit Plato idearum principia.

Quid nomine magni & parui, atque vnitatis intellexerit.

Perfectionẽ res habent à Deo limitationem à ſe.

l *Ipſum tamen vnum ſubſtantiam eſſe, neque ens aliud quicquam dici eſſe, vt Pythagorici, numeros etiam, &c.* Tradit duo, in quibus Plato idem ſenſit, quod Pythagorici. Placuit enim Platoni, quemadmodum & illis, vnitatem non eſſe accidens, ſed ipſam rerum ſubſtantiam, itemque numeros eſſe cauſſas rerum, quanquam aliter atque illi. Nam quidem illi ponebant numeros quaſi cauſſas materiales, Plato autem velut cauſſas exemplares, quod genus cauſſę ad formalem ſpectat.

In quibus cum Pythagoricis idem ſenſerit.

In quibus ab eis diſſenſerit.

m *Pro infinito autem, vt vno dualitatem, infinitum vero ex magno & paruo feciſſe, hoc eius eſt proprium.* Tradit tria, in quibus idem à Pythagoricis diſſenſit. Primum, quod duo quędam fecerit materiale principium, magnum & paruum, cum illi vnum tantum poſuerint, nempe par, ſiue infinitum. Alterum, quod poſuerit numeros ſeparatos à rebus ſenſibilibus, quos vocauit ideas, cum illi dixerint, numeros eſſe res ipſas ſenſibiles. Tertium, quod ſeparauerit etiam à rebus ſenſibilibus entia Mathematica, quaſi media inter ideas & res ſenſibiles, quod Pythagorici minime fecerant.

Diſſenſionis ratio.

n *Ipſum igitur vnum, ac numeros, contra atque Pythagorici exiſtimabant à rebus ſeparaſſe.* Docetur cur Plato poſuerit formas ſeparatas, non autem Pythagorici. Cauſſam vero eſſe ait, quia Plato Dialectica arte inſtructus, perſcrutabatur naturas rerum per definitionem, quæ ſi recte traditur, videtur non eſſe niſi rei perpetuæ & immutabilis, vt ſupra dictum eſt. Pythagorici autem non erant imbuti arte Dialectica, niſi leuiter admodum & rudi Minerua, quod etiam ex dictis patet.

o *Dualitatem vero alteram naturam feciſſe, propterea accidit, quod ex ea, quaſi ex quadam effigie, &c.* His verbis exponit, qua ratione ductus fuerit Plato, vt duo quædam ex parte materiæ poſuerit,

Cur duo ex

camque

Text. 9.

ὁ ἀριθμὸς φύσει, ἀλλὰ τὸ τὰς δυάδας ἔξω τῶν πρώτων εὐφυῶς ἐξ αὐτῆς γεννᾶσθαι, ὥσπερ ἔκ τινος ἐκμαγείου. καί τοι p συμβαίνει γ' ἐναντίως. οὐ γὰρ εὔλογον οὕτω. οἱ μὲν γὰρ ἐκ τῆς ὕλης πολλὰ q ποιοῦσι, τὸ δὲ εἶδος ἅπαξ r γεννᾷ μόνον, s φαίνεται δ' ἐκ μιᾶς ὕλης μία τράπεζα, ὁ t δὲ τὸ εἶδος ἐπιφέρων εἷς ὢν, πολλὰς ποιεῖ. ὁμοίως δ' ἔχει τὸ ἄρρεν πρὸς τὸ θῆλυ. τὸ μὲν γὰρ ὑπὸ μιᾶς πληροῦται ὀχείας, τὸ δ' ἄρρεν πολλὰ πληροῖ, καὶ

ciſſe, propterea accidit, quod ex ea, quaſi ex quadam effigie numeri, præter primos, apte generantur. Attamen p contra accidit, neq; enim ita fieri conſentaneum eſt rationi. Nunc enim ex materia multa q faciunt, forma autem ſemel r tantum generat. At s ex vna materia menſa vna cernitur exiſtere: t qui vero formam infert, qua vna eſt, multas efficit menſas. Eodem modo ſe habet mas ad fœminam. Hæc enim vno congreſſu fit grauida: mas autem multas grauidas facit: & u ta-

Text. 9.

camque eſſe ait, quia omnes numeri pares, qui in partes diuiditur, vt quaternarius, ſenarius; & alii huiuſmodi (hi enim maxime referunt naturam materiæ) ex dualitate repetita, quaſi ex effigie, formave ſigilli, ſæpius applicata ceræ procreantur. Vocat autem more Mathematicorum cæteros numeros (i.e. omnes impares, & ipſum etiam binarium) numeros primos, quia non gignuntur repetitione binarii, vt illi, ſed vnitatis.

parte materia principia poſuerit.

p *Attamen contra accidit, neq; enim ita fieri conſentaneum eſt rationi, nunc enim ex materia.* Oſtendit Platonem non recte poſuiſſe duo principia ex parte materiæ, & vnum ex parte formæ: cum magis conſentaneum eſſet, vt poneret duo ex parte formæ, & vnum ex parte materiæ. Siquidem & opifices (horum enim opera afferri ſolent à Philoſophis ad explicationem operum naturæ) multa ex eadem materia ſucceſſiue conficiunt, vt ex eodem ære nunc ſphæram, poſt vero ſtatuā, & ipſa agentia naturalia, vt Sol, nunc herbam, nunc metallum. Itaque forma ſemel introducta, non amplius in aliam materiam introducitur. At eadem numero materia aliam formam poſt aliam accipit. Sed quoniam hoc argumentum ſumit formæ nomen pro forma coniuncta cum materia, non pro ſeparata, vt eam ponebat Plato, mox ipſe illud refutabit, dilata impugnatione Platonis in caput ſequens.

Impugnatio.

q *Multa faciunt, forma autem* Ad agentia ipſa, ſiue quæ arte, ſiue quæ natura faciunt, referenda ſunt hæc verba, vt diximus, non ad veteres Naturales, vt quidam exponunt: quanquam illi accommodate etiam ad opera artis & naturæ locuti ſunt, ponentes vnitatem ex parte materiæ, & multitudinem ex parte formæ.

r *Semel tantum generat.* Catachreſis, ſiue abuſio eſt verbi *generat*, pro, cauſſat in generatione. Proprie enim ſola cauſſa efficiens generat.

s *At ex vna materia menſa vna cernitur exiſtere.* Quia hic locus non eſt deſtinatus refutationi, ſed ſolum referendis aliorum dictis (refutatio enim in caput ſequens differtur) ipſe Ariſtot. pro Platone in hanc ſententiam reſpondet: Si Plato loqueretur de formis, quæ incipiunt eſſe per actionem, locum ſane habiturum fuiſſe propoſitum argumentum. Namque eadem numero materia per aliam atque aliam actionem, aliam atque aliam formam accipit. At illum non loqui de formis, quæ incipiunt eſſe per actionem, ſed de iis, quarum, vt illæ inferuntur in materiam, quarum hæc eſt conditio, vt vna numero multas ac varias materias ſui imitatione participatione ve perficiat, cuiuſmodi eſt forma ſtatuæ, quam ſculptor imitatur, aut ſigilli, quam imprimit, & forma menſæ, quam faber, ſiue in mente inhærentem habet, ſiue ante oculos ſibi proponit, vt ſimilem faciat, ac denique naturalis forma generantis veluti animalis, cuius aliam atque aliam ſimilitudinem idem mas introducit in aliam atque aliam materiam, quæ à fœminis ſubminiſtratur.

Reſpondet pro Platone Ariſt.

t *Qui vero formam infert, qua vna eſt, multas efficit menſas. Eodem modo ſe habet mas ad fœminam. Hæc enim vno congreſſu fit grauida, mas autem, &c.*] Videntur verba hæc pugnare cum iis, quæ diximus. Forma enim, quæ ab artifice infertur, vt multas menſas efficiat, non vna eſt, ſed multa. Quod ſi dicas, eſſe vnam ratione, eadem ratione dicam ego, menſas multas eſſe ratione vnam, quo fiet, vt nihil ad rem loquatur Ariſtoteles, cum hoc exemplo in defenſionem Platonis vtitur. Ac ſi vetus quidem interpres recte vertit, nihil dubii eſt hoc loco. Neque enim habet, *qua vna eſt*, vt referatur vnitas ad formam, quæ infertur: ſed *vnus exiſtens*, vt referatur ad eum, qui formam infert. Verum obſtant verba Græca in omnibus exemplaribus, quæ quidem viderimus: ſic enim habent, ὁ δὲ τὸ εἶδος ἐπιφέρων εἷς ὤν, id eſt, *qui vero formam infert vnam exiſtentem.* Quapropter aut dicendum eſt, deprauatum eſſe contextum, ſcriptumque fuiſſe ab Ariſtotele non εἷς ὤν; ſed ἓν ὄν, vt ſermo ſit de vnitate inferentis formam, non de vnitate formæ illatæ, quem ſenſum reddit vetus interpres; aut potius dicendum, verba illa,

Lectio Græca interpretis.

qua vna

Digitized by Google

καὶ n τοι ταῦτα μιμήματα τῶν ἀρχῶν ἐκείνων ἐστί. Πλάτων μὲν οὖν περὶ τῶν ζητουμένων οὕτως διώρισε.

Φανερὸν x δ' ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι δυοῖν αἰτίαιν μόνον κέχρηται, τῇ τε τοῦ τί ἐστι, καὶ τῇ κατὰ τὴν ὕλην (τὰ γὰρ εἴδη τοῦ τί ἐστιν αἴτια τοῖς ἄλλοις, τοῖς δ' εἴδεσι τὸ ἕν) καὶ τίς ἡ ὕλη ἡ ὑποκειμένη, καθ' y ἧς τὰ εἴδη τὰ μὲν ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν, τὸ δ' ἓν ἐν τοῖς εἴδεσι λέγεται, ὅτι αὕτη δυάς ἐστι, τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν. ἔτι δὲ τὴν τοῦ εὖ καὶ τοῦ κακῶς αἰτίαν τοῖς z στοιχείοις ἀπέδωκεν ἑκατέροις ἑκατέραν, ὥσπερ φαμὲν καὶ τῶν προτέρων ἐπιζητῆσαί τινας φιλοσόφων, οἷον Ἐμπεδοκλέα καὶ Ἀναξαγόραν.

Συν-

& n tamen hæc illorum principiorum ſunt imitationes. Plato igitur de iis, quæ quæruntur, hunc in modum definiuit.

Perſpicuum x eſt autem ex iis, quæ dicta ſunt, illum duab. tantum cauſſis vſum fuiſſe, & ea quæ quid res ſit, continet, & ea, quæ ad materiam pertinet (eſſentia enim cæteris quidem cauſa ſunt formæ, formis autem ipſum vnum) & quænam ſit ſubiecta materia, de y qua dicuntur formæ, alia quidem in ſenſibilibus, in formis autem ipſum vnum: eſt enim hæc dualitas, magnum videlicet ac paruum. Præterea boni ac mali cauſam vtriſq; z elementis vtramq; attribuit, quod magis quoſdã etiam Philoſophos ex prioribus vt Empedoclem, & Anaxagoram, quæſiuiſſe cenſeamus.

Paucis.

Quo pacto communis lectio intelligenda. *quæ vna eſt*, non ſic accipienda eſſe, quaſi dicat Ariſt. *quæ vna eſt ratione*; ſed, *quæ vna eſt numero*, vt ſermo non ſit de forma, quæ incipit eſſe in materia ſed de forma, cuius vi illa eſſe incipit, ſiue ea exemplaris ſit vt in agentibus per artem, ſiue naturalis, vt in agentibus per naturam. Quod ſi quis obiiciat, eſſe quidem huiuſmodi formam vnam numero, ſed tamen eam non inferri in materiam: Ariſtotelem vero aperte loqui de forma, quæ in materiam infertur, reſpondendum eſt, etſi huiuſmodi forma non infertur in materiam per ſe ipſam, inferri tamen per ſui ſimilitudinẽ. Quo pacto dicimus, Phidiam cum ſtatuam Mineruæ ex ebore confecit, intuliſſe in ebur Mineruæ formam.

n *Et tamen hæc illorum principiorum ſunt imitationes. Plato igitur de iis, quæ quæruntur hunc in modum definiuit.* Hæc ait eſſe imitationes illorum principiorum ex ſententia Platonis, quia credebat Plato cauſas ſingulares, tum artis, tum naturæ, quæ in exemplum allatæ ſunt, imitari ideas; quas ponebat, vt vera ac præcipua rerum exemplaria.

x *Perſpicuum eſt autem ex iis, quæ dicta ſunt, illum duabus tantum cauſis vſum fuiſſe, & ea, quæ quid res ſit, continet, & ea, quæ ad materiam pertinet: eſſentia enim cæteris quidem cauſa ſunt formæ, formis autem ipſum vnum. &c.* Expoſita ſententia Platonis oſtendit ex dictis, quænam genera cauſſarũ à Platone inuecta ſint atque, in primis illum plane induxiſſe materialem & formalem. *Platonem aperte induxiſſe cauſam materialem & formalem* Dixit enim, ideas eſſe cauſſas formales ac quidditatiuas rerum ſenſibilium, ipſum vero vnum eſſe cauſam formalem idearum, quod etiam ipſum ideam eſſe fateri cogitur Plato, ſi illud cauſam formalem idearum eſſe credit. Rurſuſque magnum & paruum eſſe cauſſam materialem, tum qua in rebus ſenſibilibus participantur Ideæ, tum qua in Ideis participatur vnum. Deinde ait, illum addidiſſe etiam cauſſam, tum boni, tum etiam mali. *Empedoclem & Anaxagoram ad cauſam finalem propius quam Platonẽ acceſſiſſe.* Dixit enim, principium formale eſſe cauſſam boni, materiale autem cauſſam mali, quo pacto exiſtimauit, ſe tradere cauſſam finalem. Ait tamen Ariſtoteles, Empedoclem & Anaxagoram magis quæſiuiſſe hoc genus cauſſæ: quia etſi vterque per accidens illud tetigit, vt paulo poſt docebit: tamen Empedocles & Anaxagoras tradentes cauſſas efficientes boni, magis acceſſerunt ad rationem cauſſæ, quam Plato, finalis, qui illam coniunxit, ſeu potius confudit cum cauſſa formali. Cauſſa enim efficiens confert eſſe gratia ſui, forma autem non dat eſſe ſui gratia, ſed cauſſa totius compoſiti... at eſſe id, gratia cuius aliquid efficitur, & quomodocunque cauſſatur, eſt ratio finis.

Alia lectio. y *De qua dicuntur formæ, alia quidem* Alexander ait, hunc quoque in modum ſcriptum reperiri, καθ' ἧς μὲν τὰ εἴδη ἐστί, &c. vt particula μὲν præcedat illud τὰ εἴδη non ſequatur: quo pacto ſic legendum eſſet Latine, *de qua quidem formæ in ſenſibilibus, in formis autem vnum ipſum dicitur, ſiue dicuntur.* Verum idem ſenſus redit. Nam ſi vnum ipſum dicitur de ideis, vt cauſa earum formalis, idea quoque apud Platonem ſit neceſſe eſt, vt iam diximus, tametſi iuxta lectionem hanc non vocetur forma ſeu idea.

z *Vtriſq; elementis vtramque attribuit, quod magis quoſdam etiam Philoſophos, &c.* Vocat materiam & formam elementa, quorum alterum dicit Plato eſſe cauſſam mali, alterum boni. Dicitur autem forma elementum, quia cum non ſit eſſentiale principium, internum quoque ſit, neceſſe eſt, ſi recte de ea quis ſentiat: tametſi, quia compoſitum non vniuerſe dicitur reſolui in formam, minus proprie dicitur forma, elementum, quam materia, vt patebit libro quinto.

a a *Paucis*

Text.10.

Συντόμως aa μὲν οὖν καὶ κεφαλαιωδῶς ἐπεληλύθαμεν, τίνες τε καὶ πῶς τυγχάνουσιν εἰρηκότες περί τε τῶν ἀρχῶν, καὶ bb τῆς ἀληθείας. ὅμως δὲ τοσοῦτον ἔχομεν ἐξ αὐτῶν, ὅτι τῶν λεγόντων περὶ ἀρχῆς καὶ αἰτίας, οὐδεὶς ἔξω τῶν ἐν τοῖς περὶ φύσεως ἡμῖν διωρισμένων εἴρηκεν, ἀλλὰ πάντες ἀμυδρῶς μὲν, ἐκείνων δὲ πως φαίνονται θιγγάνοντες. οἱ μὲν γὰρ ὡς ὕλην τὴν ἀρχὴν λέγουσιν, ἄν τε μίαν, ἄν τε πλείους ὑποθῶσι, καὶ ἐάν τε σῶμα, ἐάν cc τε ἀσώματον τοῦτο τιθῶσιν· οἷον Πλάτων μὲν τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρὸν λέγων. οἱ δ' Ἰταλικοὶ τὸ ἄπειρον. Ἐμπεδοκλῆς δὲ πῦρ, καὶ γῆν, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα. Ἀναξαγόρας δὲ τὴν τῶν ὁμοιομερῶν ἀπειρίαν. οὗτοι δὴ πάντες τῆς τοιαύτης αἰτίας ἡμμένοι εἰσὶ, καὶ ἔτι ὅσοι ἀέρα, ἢ πῦρ, ἢ ὕδωρ, ἢ dd πυρὸς μὲν πυκνότερον, ἀέρος δὲ λεπτότερον. καὶ γὰρ τοιοῦτόν τινες εἰρήκασιν εἶναι τὸ πρῶτον στοιχεῖον. οὗτοι ee μὲν οὖν ταύτης τῆς αἰτίας ἥψαντο μόνον· ἕτεροι δέ τινες ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, ὅσοι φιλίαν, καὶ νεῖκος, ἢ νοῦν, ἢ ἔρωτα ποιοῦσιν ἀρχήν. τὸ δὲ τί ἦν εἶναι, καὶ τὴν οὐσίαν, σαφῶς μὲν οὐδεὶς ἀποδέδωκε, μάλιστα δ' οἱ τὰ εἴδη.

Καὶ ff τὰ ἐν τοῖς εἴδεσι τιθέντες λέγουσιν, οὔτε γὰρ ὡς ὕλην τοῖς αἰσθητοῖς τὰ εἴδη, καὶ τὰ ἐν τοῖς εἴδεσιν, οὔθ' ὡς ἐντεῦθεν τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως γιγνομένην ὑπολαμβάνουσιν (ἀκινησίας gg γὰρ αἴτια μᾶλλον, καὶ τοῦ ἐν ἠρεμίᾳ εἶναί φασιν) ἀλλὰ hh τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστῳ τῶν ἄλλων τὰ εἴδη παρέχονται, τοῖς δ' εἴδεσι, τὸ ἕν.

Τὸ ii δ'

Paucis aa igitur ſummatimque percurrimus, quinam & quo pacto de principiis ac bb veritate diſſeruerint. ſed tamen ab eis hoc tantum habemus, neminem eorum qui de principio & cauſa diſſerunt, quicquam dixiſſe, præter ea, quæ à nobis in libris de Natura deſinita ſunt, ſed omnes, etſi obſcure, illa tamen quodammodo videri attigiſſe. Alij enim vt materiam principium dicunt, ſiue vnum, ſiue plura ſubijciant; ſiue etiam corpus, ſiue cc incorporeum ponant, veluti Plato qui magnum & paruum dicit; Italici, qui infinitum, Empedocles, qui ignem, terram, aquam, & aerem: Anaxagoras autem, qui ſimilium partium infinitatē. Hi certe omnes huiuſmodi cauſa inhæſerunt, & inſuper quicunq; aerem, aut ignem, aut aquam, aut dd igne quidem denſius, aere vero tenuius poſuerunt. ſunt enim, qui tale quiddam primum elemētum eſſe dixerint. Atq; ee hi hanc ſolū cauſam tetigerunt. Alij vero quidam eam vnde eſt principium motus, quicunq; amicitiam & contentionem aut mētem, aut amorem principiū faciunt. Quidditatē autē & ſubſtantiā dilucide quidem nemo tradidit, maxime ij, qui formas ponunt.

Et ff quæ in formis inſunt, ea maxime declarant. Nam neq; vt materiam reb ſenſibilibus, neq; vt id, vnde motus proficiſcitur, formas, & quæ in formis inſunt, eſſe exiſtimant (immobilitatis gg enim cauſam potius, & cur res quieſcant, eſſe dicunt) ſed hh quidditatem vnicuiq; cæterarum rerum formæ præbent, formis autem ipſum vnum

Id ii vero,

Text.10.

aa *Paucis igitur* In hac poſteriore capitis parte docet Ariſt. ex opinonibus antiquorum hactenus ſummatim enarratis ſatis perſpici, nullum genus cauſſæ ab eis traditum fuiſſe, quod ipſe in lib. *Phyſic.* non multo apertius tradiderit. Id quod breuiter oſtendit, diſcurrens per omnia genera cauſſarum ab illis poſita.

Multo apertius, quam veteres, de cauſis egiſſe Ariſtotelem.

bb *Ac veritate, &c.* Hoc addit, vt ſignificet, eos ſolius veritatis cognoſcendæ ſtudio ductos.

Platonis de principio materiali ſententia.

cc *Siue incorporeum ponat.* Platonis ſententia fuit, principium materiale (vt pote magnum & paruum eſſe incorporeum, quatenus conſtituit ideas, non autem qua ratione conſtituit ſubſtantias ſenſibiles.

dd *Aut igne quidem.* Hæc opinio, quæ ſupra in referendis veterum ſententiis de cauſſa materiali omiſſa eſt ab Ariſt. fuit Anaximandri, vt ait Alex. fuit autem Alexander Thaletis diſcipulus, & Anaximenis præceptor.

ee *Atq; hi hanc ſolam cauſam tetigerunt.* Nempe quorum ſententiæ proxime recitatę ſunt. Nam ſuperiores alia etiam cauſſarum genera poſuerunt.

ff *Et quæ in formis inſunt, eam maxime declarant.* Hoc eſt, formarum, ſiue idearum principia.

gg *Immobilitatis enim cauſſam potius.* Ratio huius rei ex iis, quæ initio capitis dicta ſunt, perſpicua eſt, quo loco ſcriptum eſt, vt de rebus ſenſibilibus ſcientia haberi poſſit, inuectas eſſe ideas à Platone. Scientia autem non habetur de rebus, niſi quatenus ſunt immobiles & inuariabiles, quod Platonis ſententia res ſenſibiles non habent, niſi per ideas, ſeu in ideis. Cum ergo ideæ poſitæ ſint, vt cauſſæ immobilitatis, & cuiuſdam quaſi quietis rerum ſenſibilium, efficitur, vt non ſint inductæ tanquam cauſſæ mutationis earundem, ac proinde, nec vt cauſſæ efficientes per motum.

Ideas à Platone vt cauſas immobilitatis fuiſſe inuectas.

hh *Sed quidditatem vnicuique cæterarum rerum formæ præbent.* Ideæ Platonis ſententia præſtant rebus ſenſibilibus quidditatem, per modum cauſæ formalis exemplaris. vnum autem pręſtat quidditatem ideis per motum cauſæ formalis conſtituentis, ſi modo tamen Plato nomine vnitatis intelligit differentiam. Nam ſi intelligat Deum, quem ponit participari ab ideis, quę-

Digitized by Google

Τὸ ii δ' οὗ ἕνεκα αἱ πράξεις καὶ αἱ μεταβολαὶ, καὶ αἱ κινήσεις, τρόπον μέν τινα λέγουσιν αἴτιον, οὕτω δ' οὐ λέγουσιν, οὐδ' ὅνπερ πέφυκεν. οἱ μὲν γὰρ νοῦν λέγοντες ἢ φιλίαν, ὡς ἀγαθὸν μέν τι ταύτας τὰς αἰτίας τιθέασιν, οὐ μὴν ὡς ἕνεκά γε τούτων, ἢ ὂν γενόμενόν τι τῶν ὄντων, ἀλλ' ὡς ἀπὸ τούτων τὰς κινήσεις οὔσας τούτων λέγουσιν, ὡς δ' αὔτως καὶ οἱ, τὸ ἓν, ἢ τὸ ὂν φάσκοντες εἶναι τὴν τοιαύτην φύσιν, τῆς μὲν οὐσίας αἴτιόν φασιν εἶναι, οὐ μὴν τούτου γε ἕνεκα, ἢ εἶναι, ἢ γίγνεσθαι. ὥστε λέγειν τε καὶ μὴ λέγειν πως συμβαίνει αὐτοῖς τἀγαθὸν ποιοῦντες. οὐ γὰρ ἁπλῶς, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς λέγουσιν.

Ὅτι kk μὲν οὖν ὀρθῶς διώρισται περὶ τῶν αἰτίων, καὶ πόσα, καὶ ποῖα, μαρτυρεῖν ἐοίκασιν ἡμῖν, καὶ οὗτοι πάντες οὐ δυνάμενοι θιγεῖν ἄλλης αἰτίας. πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι ζητητέαι αἱ ἀρχαὶ ἢ οὕτως ἅπασαι, ἢ τινὰ τρόπον

Text.11. τούτων, δῆλον. ¶ πῶς ll δὲ τούτων ἕκαστος εἴρηκε, καὶ πῶς ἔχει περὶ τῶν ἀρχῶν, τὰς ἐνδεχομένας ἀπορίας μετὰ τοῦτο διέλθωμεν περὶ αὐτῶν.

Id ii vero, cuius gratia actiones, mutationes & motus exiſtũt, quodammodo quidem cauſam eſſe dicunt, hoc autem pacto non dicunt, nec quemadmodum natura poſtulat. Qui enim Mentem aut amicitiam dicunt, ii, vt bonum quiddam cauſas ponunt: non ita tamen, quaſi eorum gratia res vlla aut fiat, ſed quaſi ab iis eorum, quæ apud nos ſunt, motus extent. Eodem modo & ii qui vnum, aut ens huiuſmodi naturam eſſe aſſerunt, ſubſtãtia quidem cauſam eſſe dicunt, non tamen eius gratia aut eſſe aut fieri volunt. Ita euenit eis, vt quodammodo & dicant, & non dicant ipſum bonum huiuſmodi cauſam eſſe. Neq; enim ſimpliciter, ſed per accidens dicunt.

Quod kk igitur recte, quot, & quæ ſint cauſarũ genera definiuimus, hi etiam omnes teſtimonio nobis videntur eſſe, cum aliam cauſam attingere Text.11.
non poſſint. Adhuc, illud perſpicuum eſt, principia aut hoc pacto omnia, aut horum modorum aliquo quærenda eſſe. ¶ Vt ll autem conſtet, quomodo eorũ quiſq; rem explicauerit, quidquid de principiis ſentiendum ſit, dubitationes eas, quæ de iis proponi poſſunt, deinceps tranſigamus.

admodum ideæ participantur à rebus ſenſibilibus, vtraque ratio cauſandi per modum exemplaris intelligenda eſt hoc loco.

Nullum è ſuperioribus cauſam finalẽ, vt à cæteris diſtinctam tradidiſſe.

ii *Id vero cuius gratia actiones, & motus exiſtunt, quodammodo quidem cauſam eſſe dicunt, hoc autem pacto non dicunt, nec quemadmodum natura poſtulat.* Docet nullum ex Philoſophis poſuiſſe cauſam finalem per ſe, ſeu vt cauſam finalem, ſed per accidens, ſiue ratione alterius cauſæ. Quanquam enim quidam eorum poſuerunt pro cauſa bonum, quod re vera pertinet ad rationem cauſæ finalis: non tamen illud poſuerunt vt bonum atq; appetibile, ſed vt cauſam boni: alij quidem vt efficientem, veluti Anaxagoras mentem, & Empedocles concordiam: alij vero, vt exemplarem, ceu Plato ideas, quas Ariſtoteles intelligit nomine vnius & entis. Nam, & ea, quæ ſint bonæ cauſæ, bona etiam dicuntur, quemadmodum ſana, quæ ſanitatem efficiunt.

Cur ita ſenſerit.

Si quis autem quærat, cur veteres non poſuerint perſpicue ac formaliter cauſam finalem, vt diſtinctam a cæteris, dicendum eſt, id forſitan accidiſſe, quia finis, vt finis videtur opponi principio, ac proinde cauſæ, cum tamen re vera non opponatur, quod poſtea vidit Ariſtoteles, finis enim, etſi non eſt primum in executione, eſt tamen primum in intentione.

Quamobrẽ Philoſophorũ opiniones retulerit.

kk *Quod igitur recte, quot & quæ ſint cauſarum genera definiuimus, hi etiam omnes teſtimonio nobis videntur eſſe, cum aliam cauſam attingere non poſſint.* Duo colligit, quorum cauſa omnium ſuperiorum Philoſophorum opiniones retulit. Vnum eſt, recte ſe omnia cauſarum genera explicaſſe in libris Phyſicorum, cuius doctrinæ ſummam initio capitis tertij huius libri propoſuit: ſiquidem nullum ſuperiorum aliud cauſæ genus inueniſſe conſtat. Alterum eſt, cum in traditis generibus cauſarum contineantur omnia principia, à quibus res vere, ac per ſe pendent, non alia principia quærenda aut tractanda eſſe a Metaphyſico, ſed aut hoc pacto omnia, id eſt, iuxta totum cauſarum ambitum, qui expoſitus eſt, aut horum modorum aliquo, hoc eſt, aſſumpto aliquo vno, aut pluribus cauſarum modis, ſiue generibus, non autem omnibus. Quod membrum ideo adiunxit Ariſtoteles, quia Metaphyſicus, vt eſt particularis artifex, & in ſolis rebus materiæ expertibus peculiari ratione verſatur, non agit de materia aliiſve cauſis cauſantibus cum motu, quatenus eo pacto cauſant, tametſi quatenus eſt communis artifex, ac cæteris præeſt, has etiam cauſas in commune diſcutiat, vt ſupra cap. 2 quæſt 1. oſtenſum eſt.

ll *Vt autem conſtet, quomodo eorum quiſque rem explicauerit, quidque de principiis ſentiendum ſit, dubitationes eas, quæ de iis proponi poſſunt, &c.* Tranſitum facit ad materiam, diſputationemque ſequentis capitis.

CAPITIS

Digitized by Google

ΚΕΦ. Ζ.

Παλαιῶν ἔλεγχος περὶ ἀρχῶν.

Ὅσα μὲν οὖν ἕν τε τὸ πᾶν, καὶ μίαν, ὡς αἴτινα φύσιν, ὡς ὕλην τιθέασι, καὶ ταύτην σωματικὴν, καὶ μέγεθος ἔχουσαν, δῆλον ὅτι πολλαχῶς ἁμαρτάνουσι. τῶν γὰρ σωμάτων τὰ στοιχεῖα τιθέασι μόνον, τῶν δ' ἀσωμάτων οὔ, ὄντων καὶ ἀσωμάτων, καὶ περὶ γενέσεως, καὶ φθορᾶς ἐπιχειροῦντες τὰς αἰτίας λέγειν, καὶ περὶ πάντων φυσιολογοῦντες, τὸ τῆς κινήσεως αἴτιον ἀναιροῦσιν· ἔτι δὲ τῷ τὴν οὐσίαν μηδενὸς αἰτίαν τιθέναι, μηδὲ τὸ τί ἐστι. ¶ καὶ πρὸς τούτοις τῷ ῥᾳδίως τῶν ἁπλῶν σωμάτων λέγειν ἀρχὴν ὁτιοῦν, πλὴν γῆς, οὐκ b ἐπισκεψάμενοι τὴν ἐξ ἀλλήλων γένεσιν

Capvt VII.

Reprehenſio veterum Philoſophorum de principio.

A C a eos quidem omnes qui Vniuerſum vnum eſſe, & Vnam quandam naturam, vt materiam ponunt, atque eam corpoream & magnitudine præditam perſpicuum eſt multa peccare. Corporum enim tantum elementa ponunt, non item eorum, quæ ſunt corporis expertia, cum incorporea etiam in rerum natura ſint: cumq; cauſas generationis & corruptionis exponere conentur, ac de omnibus phyſice diſſerant, motus cauſam & ipſum, quid eſt, *nullius rei cauſa ſtatuant* ¶ Text.12. *Et inſuper, quod facile quoduis ſimplicium corporum (terra excepta) principium dicant, non* b *conſiderantes, quo pacto mutuam eorum generationem*

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

A C a *eos quidem*. Poſtquam retulit aliorum Philoſophorum opiniones de cauſis ac principiis rerum, eoſq; oſtendit, nullum aliud genus cauſæ attuliſſe, præter quatuor illa à ſe in Phyſicis tradita, nunc tandem eorum placi[ta] refellit ea ex parte, qua à vero aberrauerunt; primumq; eorum, qui vnum tantum principium totius vniuerſi, idq; materiale, corporeum, atq; ens actu poſuerunt.

Quatuor autem ſunt, quæ Ariſtoteli in eorum ſententia diſplicebant. Primum, quod cum aggreſſi eſſent diſputationem de principiis omnium rerum, omiſerint principia rerum incorporearum, quæ tamen in rerum natura extant. Idem enim, quod corporeum eſt non poteſt eſſe principium rei incorporeæ. Secundum, quod cum diſſererent de omni motu, ipſum motus principium, id eſt cauſam efficientem prætermiſerint. Tertium, quod cum conarentur dicere, quid vnaquæque res eſſet, cauſam formalem ſubſtantialem, à qua res naturales habent certam eſſentiæ rationem, minime attigerint. Quartum, quod facile, hoc eſt, inconſiderate dixerint, vnum ex quatuor vulgatis elementis, terra excepta, eſſe primum principium, idque adeo inconſtanter, vt alius ignem, alius aerem, alius aquam primum principium fecerit Quod oſtendit duobus argumentis ita complicatis, vt vnum videatur. Alterum eſt, quia conſiderare debuerant mutuam eorum ex ſe inuicem generationem, non quidem ſubſtãtialem, quam non agnoſcebant, ſed accidentariam, qua concedebant, denſiora fieri ex rarioribus per condenſationem, & rariora ex denſioribus per rarefactionem. Hoc enim ſi conſideraſſent, nullum eorum feciſſent primum principium. Pugnat enim cum ratione primi principij fieri ex alio. Alterum, quia dum duo conuenire debeant, primo principio ſimpliciter, & maxima ſimplicitas, & maxima perfectio (compoſita enim omnia à ſimplicibus pendent, & imperfecta à perfectis) illi autem cogãtur fateri, loqui ſe de primo principio ſimpliciter, cum vnum tantum faciant, ſi ſimplicitas quidem ſpectetur, ſolus ignis ponendus erat primum principium, propter maximam eius tenuitatem ac raritatem: ſi vero perfectio, ſola terra propter maximam illius concretionem & denſitatem. Quanquam enim illi & denſa ex raris, & rara ex denſis fieri concedebant, tamen quia credebant, denſa magis habere entitatis, quemadmodum & materiæ (quam totam ſubſtantiam rerum eſſe putabant) eam mutationem, qua denſa fiunt ex raris, proprie vocabant generationem quaſi viam ad eſſe: contrariam vero corruptionem, vt viam ad non eſſe. vnde ſequebatur, terram eſſe perfectiſſimum elementorum omnium. Ita patet eos, cum dixerunt, primum principium eſſe vnum ex elementis, excepta terra, non trad. diſſe reuera primum principium ſimpliciter. At Ariſtotelem, cum 12. *lib. cap.* 9. *à text.* 51. docuerit, primum ens eſſe purum actum, nihilque habens potentiæ admixtum, optime potuit oſtendere, eſſe illud primum principium ſimpliciter, ratione ſummæ ſimplicitatis & perfectionis.

Quæ nõ probãtur Ariſtoteli in eorum opinione, qui Vnum tantũ principium ſtatuerint.

Conditiones duæ primi principii ſimpliciter.

b *Non conſiderantes quo pacto mutuam eorum generationem faciunt, ignis inquam, aqua, &c.* In Græcis exemplaribus præcedunt hæc verba, *μηδὲ ἀξιοῦντες γένεσιν ἐκ στοιχείων, ἢ μεταβολήν*, hoc eſt, *Cum non exiſtiment dari generationem ex elementis, aut mutationem.* Quæ tamen libenter expunximus, quia & vetus interpres, & Beſſario diligentiſſimus obſeruator verborum Ariſto- *Alia lectio.*

 telis, &

γένεσιν ποιοῦσι. λέγω δὲ πῦρ καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα. τὰ μὲν γὰρ συγκρίσει, τὰ δὲ διακρίσει ἐξ ἀλλήλων γίγνεται. τοῦτο c δὲ πρὸς τὸ πρότερον εἶναι, καὶ ὕστερον, διαφέρει πλεῖστον. ¶ Τὸ μὲν γὰρ ἂν δόξειε στοιχειωδέστατον d εἶναι πάντων ἐξ οὗ γίγνεται συγκρίσει πρώτου. τοιοῦτο δὲ τὸ μικρομερέστατον καὶ λεπτότατον ἂν εἴη τῶν σωμάτων. διόπερ ὅσοι πῦρ ἀρχὴν τιθέασι, μάλιστα ὁμολογουμένως ἂν τῷ λόγῳ τούτῳ λέγοιεν. τοιοῦτο e δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος ὁμολογεῖ τὸ στοιχεῖον εἶναι τὸ τῶν σωμάτων.

Text. 13.

Οὐδεὶς f γοῦν τῶν ὕστερον ἀξιωσάντων, καὶ ἓν λεγόντων γῆν εἶναι στοιχεῖον, δῆλον, ὅτι διὰ τὴν μεγαλομέρειαν. τῶν δὲ τριῶν ἕκαστον στοιχείων, εἴληφέ κριτήν τινα. οἱ μὲν γὰρ πῦρ, οἱ δ' ὕδωρ, οἱ δ' ἀέρα τοῦτ' εἶναί φασι. καί τοι g διὰ τί ποτ' οὐ καὶ τὴν γῆν λέγουσιν, ὥσπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων. πάντα γὰρ εἶναί φασι τὴν γῆν. φησὶ δὲ καὶ Ἡσίοδος, τὴν γῆν πρώτην γενέσθαι τῶν σωμάτων. οὕτως ἀρχαίαν, καὶ δημοτικὴν συμβέβηκεν εἶναι τὴν ὑπόληψιν. κατὰ μὲν οὖν τοῦτον τὸν λόγον, οὔτ' εἴ τις τούτων τι λέγει πλὴν πυρός, οὔτ' εἴ τις h ἀέρος μὲν πυκνότερον τοῦτο τίθησιν, ὕδατος δὲ λεπτότερον, οὐκ ὀρθῶς ἂν λέγοι.

Text. 14. Ad finem 14.

Εἰ δ'

tionem faciunt: ignis, inquam, aqua, terra, & aeris. Alia enim coniunctione, alia diſiunctione ex ſeſe mutuo fiūt: hoc c autē & rationē prioris ad poſteriorū plurimum refert. ¶ Id n. omnium maxime elementi d rationem ſubire videbitur, ex quo primo res minimarum partium, & tenuiſſimorum corporum. Quocirca quicunq; ignem principium faciunt, maxime conuenienter huic rationi loquūtur: tale e autem cæterorum quiſq; corporum elementorum eſſe fatetur. Text. 13.

Quamobrem f nemo ex poſterioribus, quique vnum aſſerunt, terram elementum eſſe cenſuit, propter partium videlicet magnitudinem. Vnumquodque autem cæterorum trium patronum aliquem inuenit: nam alii ignem, alii aquā, alii aerem hoc ipſum eſſe volūt. At enim g cur non etiam terram dicunt, vt vulgo homines opinantur: omnia enim terram eſſe aiunt. Heſiodus quoque primam ex corporibus terram eſſe genitam dicit, adeo vetus & vulgata hæc opinio eſt. Hac igitur ratione, ſi quis horum aliquod præter ignem ponat, aut h aere quidem denſius, aqua vero tenuius, non recte vtique dixerit. Text. 14.

Sin i autem

telis & Argyropylus nobilis auctor, ea prætermiſerunt; tum etiam, quia nec cohærent cum ſequentibus, nec quicquam ſunt ad rem, videntur plane aſcita ex margine alicuius parum probati codicis.

c. *Hoc ad rationem prioris & poſterioris plurimum refert. Id enim omnium.* Hæc addit quia id, à quo incipit condenſatio, & in quo deſinit rarefactio, eſt apud illos prius generatione, & poſterius perfectione, vti diximus: id autem, à quo incipit rarefactio, & in quo deſinit condenſatio, eſt prius perfectione, & poſterius generatione: quod Ariſtoteles inferius exponit. Atque ex hoc loco inchoandum eſt poſterius argumentum.

d *Elementi rationem ſubire videbitur, ex quo primo res coniunctione fiunt, cuiuſmodi id fuerit, quod eſt minimarum partium, & tenuiſſimorum corporum, quocirca quicunque ignem principium faciunt, maxime.* Cum vſus eſſet nomine principii, vtitur hoc loco nōmine elementi. quia principium reſtringitur in hoc argumento ad principium internum rei naturalis, quod primum ſit ordine generationis, quod quidem proprie vocatur elementum.

e *Tale autem & cæterorum quiſque corporum elementum eſſe fatetur.* Nam qui ponunt aerem principium, putarūt illum eſſe tenuiorem igne: idq; quia forſitan non nouerant ignem illum, qui ſupra aerem eſt, ſed tantum vſualem. Qui vero poſuerunt aquam prætermiſſo etiam fortaſſe aere, quaſi nihil eſſet, ac inane quippiam (quod rude vulgus putat) aquam crediderunt eſſe corpus omnium tenuiſſimum.

f *Quamobrem nemo ex poſterioribus, quique vnum aſſerunt, terram elementum eſſe cenſuit, propter partium videlicet magnitudinem.* Nempe ex Philoſophis, qui poſt Thaletem & Pythagoram extiterunt, ex quibus continuatæ ac cohærentes Philoſophorum familiæ ortæ ſunt. Nam Heſiodus longe antiquior Philoſophus, & Poeta, terram poſuit principium, cuius carmina commune vulgus auctoritate antiquitatis facile eadem opinione imbuerūt, aut potius in gratiam vulgi, quod ita videretur de rerum origine iudicare, in eum ſenſum ſcripta ſunt. Quanquam Heſiodus non dixit, terram eſſe primam ſimpliciter, ſed primo ortam, vt patet ex eius verbis hic citatis ab Ariſtotele.

Heſiodum terram primum principium ſtatuiſſe.

g *At enim cur.* Senſus eſt: Cur enim non poſuerunt terram principium iuxta ſententiam adeo vulgatam & antiquam, niſi quia eſt maxime concreta, neque ei conuenire poteſt ſimplicitas primi principii.

Dubitatio.

h *Aut aere quidem* Dubium eſt, an hæc opinio fuerit Anaximandri, quem ſupra diximus crediſſe, primum principium eſſe medium quippiam inter ignem & aerem. Vtrumque enim memoria proditum eſt, vt inquit Alexander. Nec ratione vacat, quod quæſierint quidam materiale principium medium quid inter elementa hæc ſenſibilia. Re enim

vera

vera principium materiale debet ex ſe expers eſſe ſenſibilis contrarietatis, vt omnes poſſit ſuſcipere, quale principium eſt materia prima, quam illi ſubodorati nonnunquam videbantur. *Principium materiale quale eſſe debeat.*

Tex. 15.

Εἰ δ' ἰ ἐστὶ τὸ τῇ γενέσει ὕστερον, τῇ φύσει πρότερον, τὸ δὲ συμπεπεμμένον καὶ συγκεκριμένον ὕστερον τῇ γενέσει, τοὐναντίον ἂν εἴη τούτων, ὕδωρ μὲν ἀέρος πρότερον, γῆ δὲ ὕδατος. § περὶ μὲν οὖν τῶν μίαν τιθεμένων αἰτίαν, οἵαν εἴπομεν, ἔστω ταῦτ' εἰρημένα.

Τὸ k δ' αὐτό, κἂν εἴ τις τούτων πλείω τίθησιν, οἷον Ἐμπεδοκλῆς τέτταρά φησιν εἶναι σώματα τὴν ὕλην. καὶ γὰρ τούτῳ τὰ μὲν ταὐτὰ, τὰ δ' ἴδια συμβαίνειν ἀνάγκη. γιγνόμενά τε γὰρ ἐξ ἀλλήλων ὁρῶμεν, ὡς οὐκ ἀεὶ διαμένοντος πυρὸς, καὶ γῆς τοῦ αὐτοῦ σώματος. εἴρηται δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ φύσεως περὶ αὐτῶν. καὶ l περὶ τῆς τῶν κινούντων αἰτίας, πότερον ἓν ἢ δύο θετέον, οὔτε ὀρθῶς οὔτε * εὐλόγως οἰητέον εἰρῆσθαι παντελῶς, ὅλως τε ἀλλοίωσιν ἀναιρεῖσθαι ἀνάγκη τοῖς οὕτω λέγουσιν. οὐ γὰρ ἐκ θερμοῦ ψυχρὸν, οὐδὲ ἐκ ψυχροῦ θερμὸν ἔσται. τί γὰρ αὐτὰ ἂν πάσχοι τἀναντία, καὶ τίς εἴη μία φύσις ἡ m γιγνομένη πῦρ καὶ ὕδωρ, ὃ ἐκεῖνος οὔ φησιν.

* Alias ἀλόγως.

Ἀναξαγόραν n δ' εἴ τις ὑπολάβοι δύο λέγειν

Sin i autem quod generatione poſterius eſt, id natura prius eſt: quod vero concoctum atq; concretum eſt generatione poſterius, contra ſane accidet. eritq; aqua prior quam aer, & terra quam aqua. § Ac de iis quidem, qui cauſam vnam, qualem diximus, ponunt, hac dicta ſint.

Text. 15.

Idem k porro dici poteſt, ſi quis etiam hac plura ponat, veluti Empedocles, qui quatuor corpora materiam eſſe tradit. Etenim partim eadem, partim propria eueniant neceſſe eſt. cernimus enim ea ex ſeſe viciſſim generari, vt dici non poſſit, ſemper ignem aut terram idem corpus manere. Sed de his in libris etiam de natura dictũ eſt. De l cauſa quoque mouentium, vnumne an plura ponendum, nec recte, nec cum ratione dictum omnino eſſe putandũ eſt. Prorſusq; ſententia eorum, qui ita dicunt, alteratio tollatur neceſſe eſt, neq; enim ex calido frigidum, neq; ex frigido calidum exiſtit. Quid enim contraria ipſa patientur, & quanã erit natura illa vna, quam ignis & aqua fiat? quod ille non tradit.

Anaxagoram n vero ſi quis elementa duo dicere

i *Sin autem quod generatione poſterius eſt, id natura prius eſt, id natura prius eſt: quod vero concoctum atq; concretum eſt.* Hactenus ex ſimplicitate primi principii oſtendit, ſolum ignem ponendum fuiſſe principium: nunc breuiter ex perfectione probat, ſolam terram.

k *Idem porro dici poteſt, ſi quis, &c.*] Impugnat ſententiam Empedoclis, docetque in primis poſſe contra illum obiici aliqua ex ſuperioribus incommodis. Quorum illud eſt vnum, non poſſe ſecundum Empedoclem elementa vulgata ex ſe mutuo generari. quod tamen fieri videmus, & de qua re Ariſtoteles diſputatum eſſe ait in libris de natura, quorum nomine hoc loco intelligitur tota tractatio ſcientiæ naturalis. actum eſt enim de hac re non in lib. Phyſ. ſed in 3. de Cœlo, in 2. de Generatione. Ita fit, vt illa non poſſint eſſe principia, quandoquidem principia non fiunt ex ſe mutuo, vt dictum eſt 1. Phyſic. cap. 5. Non repetit autem illud incommodum, quod non poſuerit formam ſubſtantialem, eo quod aliquo modo eam ſignificauerit, vt ipſe docebit in fine libri. Deinde docet aliqua etiam propria abſurda illius opinionem conſequi. Primum enim non recte poſuit primas duas cauſas mouentes contrarias concordiam & diſcordiam. Id quod, vel ideo ait Ariſtoteles, quia abſurdum eſt, prima efficientia ſe inuicem impedire, vel quia Empedocles non recte diſtinxit earum officia, ſiquidem concordia, vt ſupra dictum eſt, ſæpe etiam diſiungit apud Empedoclem, & diſcordia coniungit: Deinde cum conſtet Empedoclem nullam poſuiſſe materiam, quæ quatuor elementis communis eſſet, perſpicuum eſt, illum funditus ſuſtuliſſe alterationem. Siquidem alteratio eſt mutatio eiuſdem ſubiecti ſecundum contrarias qualitates, quæ vbi datur, neceſſario datur ad corruptionem procliuitas. Quo fit, vt ſi non datur corruptio, nec eiuſmodi alteratio concedi poſſit. De qua re latius priori libro de Generatione. *Empedoclis reprehenſio. Alteratio quid ſit.*

l *De cauſa.* Hoc eſt, de controuerſia quoque mouentium, &c. Nam & controuerſiam ſignificat nomen cauſæ tam apud Græcos, quam Latinos. Quanquam eo etiam modo poſſunt verba hæc accipi, vt ſenſus ſit: De cauſa quoque ſuprema, ſeu prima in mouentibus, ſitne ponendum vnum quid an plura &c. Prior tamen interpretatio magis placet, quod poſterior duriuſcula videatur, propter generis mutationem. Iam verſio, quæ habet, *De cauſa quoque eorum, quæ mouentur*, & cum Græca lectione aperte pugnat, nihil eſt ad rem, cum non ſolum cauſa efficiens, quam Ariſtoteles hoc loco intelligit, ſed cætera quoque cauſarum genera ſint cauſæ eorum, quæ mouentur. *Argyropylo.*

m *Quæ ignis & aqua fiat? quod ille non tradit.* Id eſt, quæ modo ſubſit qualitatibus ignis, modo aquæ.

n *Anaxagoram vero ſi quis elementa duo dicere exiſtimat, maxima cum ratione id ſentiet.* Vocat

Digitized by Google

autem Meliſſus etiam hoc loco rudior Parmenide dicatur, ex veriſimili argumento Parmenidis, quod hic ab Ariſtotele refertur, & ex comparatione rationū vtriuſque, quæ fit primo Phyſicorum c. 3. plane intelliges.

Ἐκ μὲν q οὖν τῶν εἰρημένων, καὶ παρὰ τῶν συνηδρευκότων ἤδη τῷ r λόγῳ σοφῶν ταῦτα παρειλήφαμεν. παρὰ μὲν τῶν πρώτων σωματικήν τε τὴν ἀρχὴν (ὕδωρ γὰρ, καὶ πῦρ, καὶ τὰ τοιαῦτα σώματά ἐστι) καὶ τῶν μὲν μίαν, τῶν δὲ πλείους ἀρχὰς τὰς σωματικάς, ἀμφοτέρων μέντοι ταύτας ὡς ἐν ὕλης εἴδει τιθέντων· παρὰ δέ τινων ταύτην τε τὴν αἰτίαν τιθέντων, καὶ πρὸς ταύτῃ τὴν ὅθεν ἡ κίνησις, καὶ ταύτην παρὰ τῶν μὲν μίαν παρὰ τῶν δὲ δύο.

Ex iis q igitur, quæ dicta ſunt, & ab iis ſapientibus qui olim huic r diſputationi incubuerunt, hæc accepimus, à primis quidem, corporeum eſſe principium (ſiquidem aqua, ignis & ſimilia, corpora ſunt) atq; ab eorum quibuſdam vnum, ab aliis plura principia corporea, cum interim vtriq; hæc ipſa, vt materia ſpecies conſtituant: ab aliis vero hanc cauſam ponentibus eam præterea, vnde motus proficiſcitur, atq; hanc ab aliis vnam eſſe, ab aliis duas.

* μαλακώτερον. Text 2. Com. 37. Μέχρι s μὲν οὖν τῶν Ἰταλικῶν, καὶ χωρὶς ἐκείνων * μετριώτερον t εἰρήκασιν οἱ ἄλλοι περὶ αὐτῶν, πλὴν, ὥσπερ εἴπομεν, δυοῖν τε αἰτίαιν τυγχάνουσι κεχρημένοι, καὶ τούτων τὴν ἑτέραν, οἱ μὲν μίαν, οἱ δὲ δύο ποιοῦσι, τὴν ὅθεν ἡ κίνησις. ¶ οἱ δὲ Πυθαγόρειοι, δύο u μὲν τὰς ἀρχὰς κατὰ τὸν αὐτὸν εἰρήκασι τρόπον. Text. 3. τοσοῦτον δὲ προσεπέθεσαν (ὃ x καὶ ἴδιον αὐτῶν ἐστιν) ὅτι τὸ πεπερασμένον, καὶ τὸ ἄπειρον, καὶ τὸ ἓν οὐχ ἑτέρας τινὰς ᾠήθησαν εἶναι φύσεις, οἷον, πῦρ ἢ γῆν, ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἄπειρον, καὶ αὐτὸ τὸ ἓν, οὐσίαν εἶναι τούτων ὧν κατηγοροῦνται. διὸ καὶ ἀριθμὸν εἶναι τὴν οὐσίαν ἁπάντων.

περὶ

Ac vſque s ad Italicos quidem, & præter illos, anguſtius t de eiſdem rebus cæteri diſſeruerunt, niſi quod quemadmodum diximus, duabus cauſis vſi ſunt, & harum alteram alij vnam, alij duas faciunt eam, vnde motus proficiſcitur ¶ Pythagorei vero duo u quidem principia eodem modo eſſe dixerunt, ſed hoc tantum addiderunt (quod etiam x proprium eſt ipſorum placitum) finitum & infinitum, ac etiam vnum, non alias quaſdam eſſe naturas, vt ignem aut terram, aut aliud huiuſmodi, ſed ipſum infinitum, & ipſum vnum, ſubſtantiam eorum eſſe, de quibus dicuntur, quare & numerum ſubſtantiam eſſe rerum omnium. Text. 3.

De

q Ex iis igitur quæ dicta ſunt, & ab iis ſapientibus. Antequam referat opinionem Platonis, quod faciet capite proximo, colligit in ſummam, quæ hactenus relata ſunt ex veteribus.

r Huic diſputationi incubuerunt, hæc accepimus: à primis quidem corporeum eſſe principium (ſiquidē aqua, &c. Græce eſt, τῷ λόγῳ, quod verbum cum rationem quoq; ſignificet, nonnulli vertūt, Qui ad rationem incubuerunt. Nos Alexandri explicationem ſequuti ſumus quod hic non ſit ſermo de ratione, vt à ſenſu diſtinguitur, quaſi loquatur Ariſtoteles de iis Philoſophis, qui poſthabito ſenſu rationem ducem ſequuti ſunt, vt Parmenides, Meliſſus, & Xenophanes, ſed de omnibus, qui hactenus ſunt commemorati.

s Ac vſque ad Italicos quidem, & præter illos, & cæt. Non intelligit omnes Italicæ familiæ Philoſophos, ſed eos tantum, qui Pythagoricæ doctrinæ adhæſerunt. Cum porro ait, vſque ad Italicos, non ſignificat ordinem temporis, vt ait Alexander (quaſi ij omnes, quorum ſententiæ proxime recitatæ ſunt, ante Pythagoricos fuerint) ſed ordinem commemorationis, quaſi dictum ſit, qui vſque ad Pythagoricos à nobis recenſiti ſunt, & cætera. Addit autem & præter illos, ne Pythagoricos etiam eadem reprehenſione comprehendere videatur.

t Anguſtius de eiuſdem rebus cæteri diſſeruerunt, niſi quod, quemadmodum diximus, &c. Quod Græce eſt μετριώτερον, hoc eſt verbum Mediocrius ſiue parcius, nos ideo reddidimus Anguſtius, quia ſignificat Ariſtoteles his verbis id, quod capite ſeptimo textu decimo nono, & vigeſimo, planius explicat, cæteros Philoſophos anguſtius fuiſſe loquutos de principijs. ea enim tradiderunt, quę in ſola entia corporea conueniunt: at Pythagorei ea conſtituerunt, quæ rebus etiam corporis expertibus accommodari poſſunt. Alexander ait in quibuſdam exemplaribus legi μαλακώτερον, id eſt, mollius. Sed eadem eſt ſententia. Idcirco enim mollius dicuntur locuti cæteri, quia reſtrictius. Aut dictum eſt mollius, quia cæteri Philoſophi Dialecticæ expertes fuerunt, vt paulo poſt docet Ariſt. text. 4. multo autem planius c. ſequenti t. 8. Non vſi tamen ſumus hac lectione, quia ſuperior eſt pene communis. Alia lectio.

u Duo quidem principia eodem modo eſſe dixerunt, ſed hoc tantum addiderunt. Intelligit par & impar quorum alterum eos appellaſſe infinitum, alterum finitum ſuperius dictum eſt. Quod

autem

autem addit, *eodem modo*, quantũ ad numerum intelligendum eſt, non quantum ad genus cauſæ. Par enim & impar, ſi mens Pythagoricorum explicanda eſt, materialem & formalem cauſam ſignificant, vt paulo ante diximus, & Auenrois hoc loco aſſerit. ſi autem ad verba eorum tantum quis velit attendere, ambo ad materialem cauſam pertinent, vt Ariſtoteles ſuperius dixit, noſq; eo loco, quo pacto verum ſit, expoſuimus.

x *Quod etiam proprium eſt ipſorum P[y]th[agoricorum], finitum & infinitum, ac etiam vnum, non alias quaſdam eſſe naturas, vt ignem aut terram, &c.* Quod proprium eſt Pythagoreorum, ſi cum ſuperioribus conferatur, quod putent nec finitum, nec infinitum, nec vnum eſſe accidentia rerum, ſed pertinere ad ipſas earum eſſentias, quas numeros appellant, quod tamen ſuperioribus non placet, cum dicant, hæc potius eſſe accidentia ignis, terræ, & cæterarum rerum, eſſentiis earum adiuncta. *Qua ratione Pythagorici à ſuperiorib. differant.*

Text. 4.

Περὶ μὲν οὖν τούτων τοῦτον ἀπεφήναντο τὸν τρόπον, περὶ δὲ y τοῦ τί ἐστιν ἤρξαντο μὲν λέγειν, καὶ ὁρίζεσθαι, λίαν δ' ἁπλῶς ἐπραγματεύθησαν. ὡρίζοντό τε γὰρ ἐπιπολαίως, καὶ ᾧ πρώτῳ ὑπάρξειεν ὁ λεχθεὶς ὅρος, τοῦτ' εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος ἐνόμιζον, ὥσπερ εἴ τις οἴοιτο ταὐτὸν εἶναι διπλάσιον καὶ τὴν δυάδα, διότι πρῶτον ὑπάρχει τοῖς δυσὶ τὸ διπλάσιον. ἀλλ' οὐ ταὐτὸν ἴσως ἐστὶ τὸ εἶναι διπλασίῳ καὶ δυάδι· εἰ δὲ μή, πολλὰ τὸ ἓν ἔσται, z ὃ κἀκείνοις συνέβαινεν. παρὰ aa μὲν οὖν τῶν προτέρων, καὶ τῶν ἄλλων τοσαῦτα ἔστι λαβεῖν.

De his igitur hunc in modum cenſuerunt, & de ipſo y quid eſt *dicere quidem, ac definire cœperũt, ſed tamen valde ſimpliciter ſuſceptum negotium tractauerunt. Etenim quaſi ſuperficie tenus definiebant, & cui primo propoſita definitio conueniſſet, id rei ſubſtantiam eſſe exiſtimabant, vt ſi quis duplum ac dualitatem idem eſſe putaret, quod duplum duob. primo inſit. Attamen non idem eſt forſitan dupli, ac dualitatis eſſe, alioquo vnum plura erit. quod illis* z *etiam accidebat. Atq;* aa *à primis quidem, ac cæteris hac accipi poſſunt.* Text. 4.

y *Et de ipſo* quid eſt *dicere quidem ac definire cœperunt, ſed tamen valde ſimpliciter ſuſceptum negotium tractauerunt. Etenim quaſi ſuperficie tenus definiebant, & cui primo propoſita definitio conueniſſet, id rei ſubſtantiam eſſe exiſtimabant, &c.* De eſſentia rerum ac definitione, qua eſſentia earum explicatur, cœperunt quidem Pythagorici agere, ſed tamen rudi Minerua, vt contingit primis cuiuſque rei tractatoribus. Putabant enim de quo primo definitio propoſita diceretur, id eſſe rei eſſentiam: quod tamen falſum eſt, cum ex eo ſequatur, vnum aliquid plura eſſe. Fieri enim poteſt, vt definitiones diuerſorum accidentium dicantur primo de re propoſita, & definitio dupli & paris de duobus. Quare ſi, de quo primo dicitur definitio, id eſſet eſſentia rei ſane dualitas eſſet eſſentia duplicitatis, & paritatis, quod apertiſſime falſum eſt, cum latius pateant, quam dualitas. *Quatenus rerum eſſentias definitione cognouerint.*

z *Quod illis etiam accidebat* Dicebat enim, verbi gratia, definitionem iuſtitiæ dici primo de numero primo pariter pari, id eſt, de quaternario, alias vero de eodem numero aſſerebant primo dici definitionem Amicitiæ, vt ait Alexander, eo quod amicitia in quadam æqualitate conſiſtat, vnde ſequebatur eſſentiam quaternarij eſſentiam Iuſtitiæ & Amicitiæ.

a a *Atq; primis quidem, ac cæteris hac accipi poſſunt.* Id eſt, ab iis, quos ante Pythagoricos commemorauimus, & ab ipſis Pythagoricis.

ΚΕΦ. ς'

Πλάτωνος δόξα περὶ τῶν ἀρχῶν καὶ ἐπίλογος τῶν προειρημένων.

Tex. 5.

Μετὰ a δὲ τὰς εἰρημένας φιλοσοφίας ἡ Πλάτωνος ἐπεγένετο πραγματεία, τὰ μὲν πολλὰ τοῖς Πυθαγορείοις τούτοις ἀκολουθοῦσα, τὰ δὲ καὶ ἴδια παρὰ τὴν τῶν Ἰταλικῶν ἔχουσα φιλοσοφίαν.

ἐν

CAPVT VI.

Platonis opinio de principijs & concluſio eorum quæ ante dicta ſunt.

POſt a *eas autem Philoſophias, quas commemorauimus, diſciplina Platonis acceſſit, quam magna quidem ex parte horum Pythagoricorum doctrinam ſequitur, ſed quadam etiam propria continet, præter Italicorum Philoſophiam.* Tex. 5.

Plato.

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

POSTa *autem Philoſophias, quas commemorauimus, diſciplina Platonis acceſſit, qua magna quidem ex parte horum Pythagoricorum, doctrinam ſequitur.* Refert in priori parte huius ca- *Capitis diſtributio.*

ἐκ b νέου τε γὰρ συγγενόμενος πρῶτον Κρατύλῳ καὶ ταῖς Ἡρακλειτείοις δόξαις, ὡς ἁπάντων τῶν αἰσθητῶν ἀεὶ ῥεόντων, καὶ ἐπιστήμης περὶ αὐτῶν οὐκ οὔσης, ταῦτα μὲν ὕστερον οὕτως ὑπέλαβε. Σωκράτους c δὲ περὶ μὲν τὰ ἠθικὰ πραγματευομένου, περὶ δὲ τῆς ὅλης φύσεως οὐδέν, ¶ ἐν d μέντοι τούτοις τὸ καθόλου ζητοῦντος, καὶ e περὶ ὁρισμῶν ἐπιστήσαντος πρώτου τὴν διάνοιαν, ἐκεῖνον ἀποδεξάμενος διὰ τὸ ζητῆσαι περὶ τῶν καθόλου, τοιοῦτον ὑπέλαβεν, ὡς περὶ ἑτέρων τοὺς ὁρισμοὺς τούτους γενομένους, καὶ οὐ περὶ τῶν αἰσθητῶν τινός. ἀδύνατον γὰρ εἶναι τὸν κοινὸν ὅρον τῶν αἰσθητῶν τινός, ἀεί γε μεταβαλλόντων. οὗτος οὖν τὰ μὲν τοιαῦτα τῶν ὄντων ἰδέας προσηγόρευσε, τὰ δ᾽ αἰσθητὰ παρὰ ταῦτα καὶ κατὰ ταῦτα λέγεσθαι πάντα. κατὰ μέθεξιν γὰρ εἶναι τὰ πολλὰ f τῶν συνωνύμων ὁμώνυμα τοῖς.

Text.6.

Plato b ab ineunte ætate Cratyli primum conſuetudine vſus, & Heracliti opinionibus aſſuetus, quaſi omnia ſenſibilia ſemper fluerent, nec vlla eorum eſſet ſcientia, hæc quidem poſtea ita habere exiſtimauit. Sed c cum Socrates ea, quæ ad mores pertinent, tractaret, de tota vero natura nihil ageret: ¶ Et d tamen in ijs rem vniuerſalem quæreret, mentemque e primus ad definitiones applicaret, eius doctrina ob eam cauſam probata: quod de rebus vniuerſalibus diſputaret: id ita accepit, quaſi de aliis rebus non de vlla earum, quæ ſenſibus percipiuntur, eiuſmodi definitiones fierent: Neque enim fieri poſſe, vt communis definitio vllius rei ſit earum, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, vt quæ ſemper mutentur. Itaq; huiuſmodi quidem entia ideas appellauit: quæ vero ſenſibus percipiuntur, præter hæc eſſe, & ab his omnia dici voluit. Participatione enim f pleraque vniuo- T. xt. 6.

Platonem primum Ideas inuexiſſe.

opinionem Platonis, qui aperte cauſam formalem inuexit, in altera colligit, quid commemorandis aliorum ſententiis de rerum principiis, & cauſis ſit conſecutus. Ait ergo in primis Platonem magna ex parte Pythagoricos ſequutum fuiſſe, ſed tamen quædam addidiſſe propria, cuiuſmodi fuit opinio de Ideis.

b *Plato enim cum ab ineunte ætate Cratyli primum conſuetudine vſus, & Heracliti opinionibus aſſuetus, &c.* Docet, qua ratione Plato ductus fuerit, vt ideas eſſe cenſeret. Cum enim ille à puero cum Cratylo Heracliti diſcipulo verſatus eſſet, & ab eo omnia ſenſibilia continenter fluere, nec vnquam in eodem ſtatu conſiſtere audiuiſſet (quæ fuit propria Heracliti ſententia) atque eam opinionem matura ætate approbaſſet, contra vero à Socrate præceptore ſuo didiciſſet, definitiones, quarum ille ſtudioſiſſimus erat, non eſſe de rebus ſingularibus, ſed de vniuerſalibus eius ſententiam approbatam, exiſtimauit definitiones nõ eſſe de rebus ſenſibilibus, quia eſſent mutabiles, ſed de naturis quibuſdam communibus, quæ à rebus ſenſibilibus ſeparatæ exiſtent, quas Ideas appellauit, eaſq; à rebus ſingulis, quarum eſſent Ideæ participari affirmauit: verbi gratia, Ideam hominum à ſingulis hominibus, equorum ab equis, & cœterorum à cœteris eodem modo. Hæc luculentius ſcribit Ariſtoteles decimo tertio libro huius operis initio capitis quarti, quæ operæ pretium eſt legere.

Heracliti ſententia.

c *Sed cum Socrates ea, quæ ad mores pertinent, tractaret, de tota vero natura nihil ageret.* Socrates, vt Laertius ex Demetrio Byzantio refert, animaduertens naturalis ſpeculationis fructum nullum exiſtere, eamq; ad officia vitæ nihil eſſe neceſſariam: primus inuexit Ethicen, deque illa in officinis, locisq; publicis quotidie Philoſophi more diſputans, ea potius inquirenda hortabatur, quæ mores inſtruerent, & quorum vſus domi eſſet neceſſarius. Non crediderim tamen, Socratem putaſſe nullum fructũ ex contemplatione naturæ rerum exiſtere, ſed exiguum, ſi cum fructu moralium diſciplinarum conferatur.

Ethices auctor primus.

d *Et tamen in ijs rem vniuerſalem quæreret:* In moribus videlicet. Quare quia mores hominum ſunt in hominibus iis, quos ſenſibus percipimus: inde illud efficiebatur, vt Socrates quæreret vniuerſalia in rebus ſenſibilibus, non autem extra res ſenſibiles, quemadmodum Plato. Quod Ariſtoteles libro decimo tertio huius operis capite quarto his verbis docet: *Socrates quidem vniuerſalia non ponebat ſeparata, quidam vero ſepararunt, eiuſmodi entia Ideas appellauerunt.*

Cur in rebus ſenſibilibus vniuerſalia quæſierit.

e *Mentemque primus ad definitiones applicaret, &c.* Idem ſcribit Ariſtoteles loco nunc citato. *Duo*, inquit, *ſunt, quæ Socrati iure proprio quis attribuat, inductiua orationes & definitio rei vniuerſalis.* Non pugnant autem hæc cum iis, quæ dixerat ad finem ſuperioris capitis, Pythagoricos cœpiſſe quærere ipſum *quid eſt*, ac definitionibus vti. Id enim fecerunt Pythagorici perfunctorie, & rudi admodum Minerua, vt ibi dictum eſt: Socrates autem diligenter & accurate in eam rem incubuit.

Definitio vniuerſalis & inductiuæ orationes tribuuntur Socrati.

f *Pleraque Vniuocorum, eiuſdem nominis eſſe cum formis aſſeruit.* Docet qua ratione omnia ſecun-

τοῖς εἴδεσι, τὴν δὲ μέθεξιν τοὔνομα g μόνον μετέβαλε, οἱ γὰρ Πυθαγόρειοι μιμήσει τὰ ὄντα φασὶν εἶναι τῶν ἀριθμῶν, Πλάτων δὲ μεθέξει, τοὔνομα μεταβαλών· τὴν μέντοι γε μέθεξιν, ἢ τὴν μίμησιν, ἥτις ἂν εἴη τῶν εἰδῶν, ἀφεῖσαν ἐν h κοινῷ ζητεῖν.

Ἔτι i δὲ παρὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ εἴδη τὰ μαθηματικὰ τῶν πραγμάτων εἶναί φησι μεταξὺ, διαφέροντα τῶν μὲν αἰσθητῶν τῷ ἀΐδια καὶ ἀκίνητα εἶναι, τῶν δὲ εἰδῶν, τῷ τὰ μὲν πόλλ' ἄττα ὅμοια εἶναι, τὸ δὲ εἶδος αὐτὸ, ἓν ἕκαστον μόνον. Ἐπεὶ k.

vniuocorum, eiuſdem nominis eſſe cum formis, aſſeruit: ſolo g autem nomine participationem mutauit. Siquidem Pythagorici ea quæ ſunt, imitationem numerorum eſſe dicunt: Plato autem nomine mutato participationem: cæterum, quænam eſſet eiuſmodi formarum ſiue participatio, ſiue imitatio, in h communi diſputatione expendere omiſerunt.

Adhæc, i præter ſenſibilia & formas, Mathematica rerũ media eſſe ait, q̃ hoc differãt à ſenſibilib. q ſempiterna ſint ac immobilia: formis autẽ, quod pleraq; eorum ſimilia ſunt inter ſeſe, forma autẽ ipſa vnaquæq; vnum quiddam ſit tantum. Quoniam k

ſecundum Platonem appellentur nominibus Idearum, quod proxime dixerat, quodque hic vocat eſſe *ὁμώνυμα*, ſiue *æquiuoca formis*, ſimulque corrigit verbum, *Omnia*, quo vſus fuerat. Neque enim omnia indiuidua apud Platonem appellabantur nominibus Idearum, ſed ſola vniuoca, vt homines, vt equi, quandoquidem his tantum communes Ideas tribuendas eſſe cenſuit. Nec vero omnia vniuoca, ſed pleraque, nam nec relationes, nec ea, quæ ſunt præter naturam, nec item mala, dicebat Plato habere ideas, vt Alexander annotauit, ſed nec eorum, quæ pertinent ad diuerſas ſpecies, tradebat ille communem Ideam, vt Ariſtoteles pleriſque locis aſſerit. Hac igitur de cauſa ait Ariſtoteles hoc loco, ſecundum Platonem pleraque vniuocorum, eiuſdem nominis eſſe cum formis. Ratio vero, ob quam hæc ſecundum Platonem appellentur nominibus Idearum, docet Ariſtoteles eſſe participationem. Putauit enim Plato ſolam ideam hominis eſſe per ſe hominem; ſingulos autem homines non eſſe homines, niſi imitatione quadam, ſeu potius, vt ipſe loquebatur, participatione, quo pacto hominem depictum in tabula appellamus hominem, quod verum hominem imitetur, & aliquatenus participet. Itaque ea, quæ dicta ſunt, putauit Plato appellari nominibus idearum, quia non ſint veræ res, ſed quædam quaſi imagines verarum rerum, imo ne imagines quidem propriæ, ſed quaſi vmbræ, vt ille philoſophatur in Dialogo ſeptimo de Republ. Vmbræ enim ſolam figuram, atque adeo perfectiſſime referunt. *Quarum rerum poſuerit Plato Ideas.* *Cur nomen participationis vſurparit.*

g *Solo autem nomine participationem mutauit. Siquidem Pythagorici ea quæ ſunt, imitationem numerorum eſſe dicunt.* Forſitan Plato ea ratione mutauit nomen *Imitationis* (quo vſi ſunt Pythagorici) in *Participationis*, quia numeri concreti rebus naturalibus melius dicuntur participare numeros abſtractos, ſiue abſtracte ſumptos, quam imitari. Numeri enim cõcreti rebus addunt abſtractis poſitionem in continuo, imo vero continuitatem ipſam rerum numeratarum, quam non includunt numeri abſtracti. Sicut igitur compoſitum potius dicitur participare ipſam formam, quam imitari, cum præter formam includit materiam, ita Plato cenſuit dicendum eſſe, numeros concretos, h. e. res ſenſibiles (has enim cõcretorum numerorum nomine ſignificabat) participare potius ſpecies ſeparatas, quas appellabat numeros abſtractos, quam imitari. Eſt & alia ratio, quia participationis nomen magis conuenit materiæ reſpectu formæ, quam imitationis: neque enim materia imitatur formam, ſed participat, niſi improprie admodum loqui velit. Cum igitur indiuidua ſenſibilia propter materiam multiplicentur, melius dicentur participare ſpecies ſeparatas, quam imitari. *Redditur altera eiuſdem appellationis ratio.*

h *In communi diſputatione expendere omiſerunt.* Græca verba ἐν κοινῷ ζητεῖν, quod eſt ad verbum, *in communi quærere*, nihil aliud ſignificant, quam in publica diſputatione, & quæ in communem vſum edita ſit, rem diſcutere.

i *Adhæc præter ſenſibilia & formas, mathematica rerum media eſſe ait, quæ hoc differant à ſenſibilibus, quod ſempiterna ſint ac immobilia: à formis autem, &c.* Docet, Platonem poſuiſſe alterum genus rerum ſeparatarum à ſenſibilibus, nempe res Mathematicas, quas dicebat medias inter ideas & res ſenſibiles, eo quod eſſent perpetuæ, quemadmodum ideæ (alioqui de illis non haberetur ſcientia) & tamen hoc conuenirent cum rebus ſenſibilibus, quod darentur plures eiuſdem ſpeciei, vt plures trianguli æqualium laterum ſeparati, plura quadrata ſeparata, quemadmodum dantur plures res ſenſibiles, quæ ad eandem ſpeciem pertineant. Alioqui non demonſtrarent Mathematici, duas propoſitas figuras eſſe ſimiles inter ſe, quod tamen perſæpe faciunt.

Digitized by Google

Text. 7.

Text. 8.

Ἐπεὶ k δ' αἴτια τὰ εἴδη τοῖς ἄλλοις, τἀκείνων στοιχεῖα πάντων ᾠήθη τῶν ὄντων εἶναι στοιχεῖα. ὡς μὲν οὖν ὕλην τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν εἶναι ἀρχάς, ὡς δ' οὐσίαν τὸ ἕν. ¶ ἐξ ἐκείνων γὰρ κατὰ μέθεξιν τοῦ ἑνὸς τὰ εἴδη εἶναι τοὺς ἀριθμούς. τὸ l μὲν τοίγε ἓν οὐσίαν εἶναι, καὶ μὴ ἕτερόν γέ τι ὂν λέγεσθαι ἕν, παραπλησίως τοῖς πυθαγορείοις ἔλεγε, καὶ τὸ τοὺς ἀριθμοὺς αἰτίους εἶναι, τοῖς ἄλλοις τῆς οὐσίας, ὡσαύτως ἐκείνοις. ¶ τὸ δὲ ἀντὶ m τοῦ ἀπείρου, ὡς ἑνὸς δυάδα ποιῆσαι, τὸ δ' ἄπειρον ἐκ μεγάλου καὶ μικροῦ, τοῦτ' ἴδιον. καὶ ἔτι ὁ μὲν τοὺς ἀριθμοὺς παρὰ τὰ αἰσθητά, οἱ δ' ἀριθμοὺς εἶναί φασιν αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ τὰ μαθηματικὰ μεταξὺ τούτων οὐ τιθέασι.

Τὸ n μὲν οὖν τὸ ἕν, καὶ τοὺς ἀριθμοὺς παρὰ τὰ πράγματα ποιῆσαι, καὶ μὴ ὥσπερ οἱ πυθαγόρειοι, καὶ ἡ τῶν εἰδῶν εἰσαγωγὴ διὰ τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἐγένετο σκέψιν. οἱ γὰρ πρότεροι διαλεκτικῆς οὐ μετεῖχον. τὸ o δὲ δυάδα ποιῆσαι τὴν ἑτέραν

Quoniam k vero formæ cauſa ſunt cæterorum, putauit ille earum elementa eſſe omnium rerum elementa: ac magnum quidem & paruum eſſe principia, vt materiam, vnum autem, vt ſubſtantiam. ¶ Ex illis enim formas participatione vnius, eſſe numeros: ipſum l tamen vnum ſubſtantiam eſſe, neque ens aliud quicquam dici eſſe, vt Pythagorici: numeros etiam, quemadmodum illi, cæteris ſubſtantiæ cauſas eſſe aſſerebat: ¶ Pro m infinito autem, vt vno, dualitatem: infinitum vero ex magno & paruo feciſſe, hoc eius eſt proprium. Præterea hic ponit numeros præter ſenſibilia, illi vero aiunt, numeros eſſe res ipſas, nec res Mathematicas inter hæc collocant.

Ipſum n igitur vnum, ac numeros contra atque Pythagorici exiſtimabant, à rebus ſeparaſſe, & formas induxiſſe, ex conſideratione, quæ in diſſerendo habetur, profecta ſunt. Priores enim Dialecticæ facultatis expertes erant. Dualitatem o vero alteram naturam feciſſe

k *Quoniam vero formæ cauſa ſunt cæterorum, putauit ille; earum elementa eſſe omnium rerum elementa.* Quæ hactenus retulit ex Platone, non explicant illius ſententiam de primis principiis. Namque ideæ, etſi ſunt principia ac cauſæ rerum ſenſibilium, non ſunt tamen prima principia, cum ipſa principiis conſtent. Ait ergo, Platonem credidiſſe prima principia rerum ſenſibilium eſſe principia idearum, & quia ille poſuit magnum & paruum eſſe principium quaſi materiale idearum: vnitatem autem, quaſi formale, hæc ipſa dixit eſſe rerum omnium prima principia. Quia vero numerus vnitate etiam conſtituitur, non dubitauit Plato, ideas etiam ipſas numeros appellare. Quid autem intellexerit nomine magni & parui, itemque nomine vnitatis, cum hæc dicebat eſſe principia idearum, non ſatis conſtat. Crediderim tamen illum, cum hæc ad ideas retulit, nomine magni & parui intellexiſſe naturam generis, quæ eſt veluti materia, nomine autem vnitatis differentiam, quæ eſt indiuiſibilis perfectionis: alioqui eſſet etiam ipſa ſpecies quædam conſtituta ex genere & differentia. Aut certe dic, nomine magni & parui intellexiſſe limitationem, quam omnes ſpecies rerum habent: nomine autem vnitatis, Deum à quo omnes propriam perfectionem participant, quaſi dixerit, ſpecies rerum habere limitationem ex ſeipſis (eſt enim limitatio negatio perfectionis infinitæ) perfectionem vero à ſummo omnis perfectionis exemplari Deo.

Magnum & paruum ſtatuit Plato idearum principia.

Quid nomine magni & parui, atque vnitatis intellexerit.

Perfectionẽ res habent à Deo limitationem à ſe.

l *Ipſum tamen vnum ſubſtantiam eſſe, neque ens aliud quicquam dici eſſe, vt Pythagorici, numeros etiam, &c.* Tradit duo, in quibus Plato idem ſenſit, quod Pythagorici. Placuit enim Platoni, quemadmodum & illis, vnitatem non eſſe accidens, ſed ipſam rerum ſubſtantiam, itemque numeros eſſe cauſſas rerum, quanquam aliter atque illi. Si quidem illi ponebant numeros quaſi cauſſas materiales, Plato autem velut cauſſas exemplares, quod genus cauſſæ ad formalem ſpectat.

In quibus cum Pythagoricis idem ſenſerit.

In quibus ab eis diſſenſerit

m *Pro infinito autem, vt vno dualitatem, infinitum vero ex magno & paruo feciſſe, hoc eius eſt proprium.* Tradit tria, in quibus idem à Pythagoricis diſſenſit. Primum, quod duo quædam fecerit, materiale principium, magnum & paruum, cum illi vnum tantum poſuerint, nempe par, ſiue infinitum. Alterum, quod poſuerit numeros ſeparatos à rebus ſenſibilibus, quos vocauit ideas, cum illi dixerint, numeros eſſe res ipſas ſenſibiles. Tertium, quod ſeparauerit etiam à rebus ſenſibilibus entia Mathematica, quaſi media inter ideas & res ſenſibiles, quod Pythagorici minime fecerant.

Diſſenſionis ratio.

n *Ipſum igitur vnum, ac numeros, contra atque Pythagorici exiſtimabant à rebus ſeparaſſe.* Docet cur Plato poſuerit formas ſeparatas, non autem Pythagorici. Cauſſam vero eſſe ait, quia Plato Dialectica arte inſtructus, perſcrutabatur naturas rerum per definitionem; quæ ſi recte traditur, videtur non eſſe niſi rei perpetuæ & immutabilis, vt ſupra dictum eſt. Pythagorici autem non erant imbuti arte Dialectica, niſi leuiter admodum & rudi Minerua, quod etiam ex dictis patet.

Cur duo ex

o *Dualitatem vero alteram naturam feciſſe, propterea accidit, quod ex ea, quaſi ex quadam effigie, &c.* His verbis exponit, qua ratione ductus fuerit Plato, vt duo quædam ex parte materiæ poſuerit, eamque

ἑτέραν φύσιν, διὰ τὸ τοὺς ἀριθμοὺς ἔξω τῶν πρώτων εὐφυῶς ἐξ αὐτῆς γεννᾶσθαι, ὥσπερ ἔκ τινος ἐκμαγείου. καίτοι p συμβαίνει γ' ἐναντίως. οὐ γὰρ εὔλογον οὕτως. οἱ μὲν γὰρ ἐκ τῆς ὕλης πολλὰ q ποιοῦσι, τὸ δὲ εἶδος ἅπαξ r γεννᾷ μόνον, s φαίνεται δ' ἐκ μιᾶς ὕλης μία τράπεζα, ὁ t δὲ τὸ εἶδος ἐπιφέρων εἷς ὢν, πολλὰς ποιεῖ. ὁμοίως δ' ἔχει τὸ ἄρρεν πρὸς τὸ θῆλυ. τὸ μὲν γὰρ ὑπὸ μιᾶς πληροῦται ὀχείας, τὸ δ' ἄρρεν πολλὰ πληροῖ. καὶ Text.9.

ciſſe, propterea accidit, quod ex ea, quaſi ex quadam effigie numeri, præter primos, apte generantur. Attamen p contra accidit, neq; enim ita fieri conſentaneum eſt rationi. Nunc enim ex materia multa q faciunt, forma autem ſemel r tantum generat. At s ex vna materia menſa vna cernitur exiſtere: ſ qui t vero formam infert, quæ vna eſt, multas efficit menſas. Eodem modo ſe habet mas ad fœminam. Hæc enim vno congreſſu fit grauida: mas autem multas grauidas facit: & vna- Text.9.

eamque eſſe ait, quia omnes numeri partes, qui in partes diuiditur, vt quaternarius, ſenarius; & alii huiuſmodi (hi enim maxime referunt naturam materiæ) ex dualitate repetita, quaſi ex effigie, formave ſigilli, ſæpius applicata ceræ procreantur. Vocat autem more Mathematicorum cæteros numeros (i. e. omnes impares, & ipſum etiam binarium) numeros primos, quia non gignuntur repetitione binarii, vt illi, ſed vnitatis. *parte materia principia poſuerit.*

p *Attamen contra accidit, neq; enim ita fieri conſentaneum eſt rationi, nunc enim ex materia.* Oſtendit Platonem non recte poſuiſſe duo principia ex parte materiæ, & vnum ex parte formæ: cum magis conſentaneum eſſet, vt poneret duo ex parte formæ, & vnum ex parte materiæ. Siquidem & opifices (horum enim opera afferri ſolent à Philoſophis ad explicationem operum naturæ) multa ex eadem materia ſucceſſiue conficiunt, vt ex eodem ære nunc ſphæram, poſt vero ſtatuã, & ipſa agentia naturalia, vt Sol, nunc herbam, nunc metallum. Itaque forma ſemel introducta, non amplius in aliam materiam introducitur. At eadem numero materia aliam formam poſt aliam accipit. Sed quoniam hoc argumentum ſumit formæ nomen pro forma coniuncta cum materia, non pro ſeparata, vt eam ponebat Plato, mox ipſe illud refutabit, dilata impugnatione Platonis in caput ſequens. *Impugnatio.*

q *Multa faciunt, forma autem* Ad agentia ipſa, ſiue quæ arte, ſiue quæ natura faciunt, referenda ſunt hæc verba, vti diximus, non ad veteres Naturales, vt quidam exponunt: quanquam illi accommodate etiam ad opera artis & naturæ locuti ſunt, ponentes vnitatem ex parte materiæ, & multitudinem ex parte formæ.

r *Semel tantum generat.* Catachreſis, ſiue abuſio eſt verbi *generat*, pro, cauſſat in generatione. Proprie enim ſola cauſſa efficiens generat.

s *At ex vna materia menſa vna cernitur exiſtere.* Quia hic locus non eſt deſtinatus refutationi, ſed ſolum referendis aliorum dictis (refutatio enim in caput ſequens differtur) ipſe Ariſtot. pro Platone in hanc ſententiam reſpondet: Si Plato loqueretur de formis, quæ incipiunt eſſe per actionem, locum ſane habiturum fuiſſe propoſitum argumentum. Namque eadem numero materia per aliam atque aliam actionem, aliam atque aliam formam accipit. At illum non loqui de formis, quæ incipiunt eſſe per actionem, ſed de iis, quarum, vt illæ inferuntur in materiam, quarum hæc eſt conditio, vt vna numero multas ac varias materias ſui imitatione participatione ve perficiat, cuiuſmodi eſt forma ſtatuæ, quam ſculptor imitatur, aut ſigilli, quam imprimit, & forma menſæ, quam faber, ſiue in mente inhærentem habet, ſiue ante oculos ſibi proponit, vt ſimilem faciat, ac denique naturalis forma generantis veluti animalis, cuius aliam atque aliam ſimilitudinem idem mas introducit in aliam atque aliam materiam, quæ à fœminis ſubminiſtratur. *Reſpondet pro Platone Ariſt.*

t *Qui vero formam infert, quæ vna eſt, multas efficit menſas. Eodem modo ſe habet mas ad fœminam Hæc enim vno congreſſu fit grauida, mas autem, &c.*] Videntur verba hæc pugnare cum iis, quæ diximus. Forma enim, quæ ab artifice infertur, vt multas menſas efficiat, non vna eſt, ſed multa. Quod ſi dicas, eſſe vnam ratione, eadem ratione dicam ego, menſas multas eſſe ratione vnam, quo fiet, vt nihil ad rem loquatur Ariſtoteles, cum hoc exemplo in defenſionem Platonis vtitur. Ac ſi vetus quidem interpres recte vertit, nihil dubii eſt hoc loco. Neque enim habet, *quæ vna eſt*, vt referatur vnitas ad formam, quæ infertur: ſed *vnus exiſtens*, vt referatur ad eum, qui formam infert. Verum obſtant verba Græca in omnibus exemplaribus, quæ quidem viderimus: Sic enim habent, ὁ δὲ τὸ εἶδος ἐπιφέρων ἓν ὄν, id eſt, *qui vero formam infert vnam exiſtentem.* Quapropter aut dicendum eſt, deprauatum eſſe contextum; ſcriptumque fuiſſe ab Ariſtotele non ἓν ὄν; ſed εἷς ὤν, vt ſermo ſit de vnitate inferentis formam, non de vnitate formæ illatæ, quem ſenſum reddit vetus interpres; aut potius dicendum, verba illa, *Lectio Græca interpretis.*

quæ vna

καὶ u πως ταῦτα μιμήματα τῶν ἀρχῶν ἐκείνων ἐστί. Πλάτων μὲν οὖν περὶ τῶν ζητουμένων οὕτως διώρισε.

Φανερὸν x δ' ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι δυοῖν αἰτίαιν ἐστὶ μόνον κεχρημένος, τῇ τε τοῦ τί ἐστι, καὶ τῇ κατὰ τὴν ὕλην (τὰ γὰρ εἴδη τοῦ τί ἐστιν αἴτια τοῖς ἄλλοις, τοῖς δ' εἴδεσι τὸ ἕν) καὶ τίς ἡ ὕλη ὑποκειμένη, καθ' y ἧς τὰ εἴδη τὰ μὲν ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν, τὸ δ' ἓν ἐν τοῖς εἴδεσι λέγεται). ὅτι αὕτη δυάς ἐστι, τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν. ἔτι δὲ τὴν τοῦ εὖ καὶ τοῦ κακῶς αἰτίαν τοῖς z στοιχείοις ἀπέδωκεν ἑκατέροις ἑκατέραν, ὅπερ μᾶλλον φαμὲν, καὶ τῶν προτέρων ἐπιζητῆσαί τινας φιλοσόφων. οἷον Ἐμπεδοκλέα καὶ Ἀναξαγόραν.

Συν-

& u tamen hæc illorum principiorum ſunt imitationes. Plato igitur de iis, quæ quæruntur, hunc in modum definiuit.

Perſpicuum x eſt autem ex iis, quæ dicta ſunt, illum duab. tantum cauſſis vſum fuiſſe, & ea quæ quid res ſit, continet, & ea, quæ ad materiam pertinet (eſſentia enim cæteris quidem cauſa ſunt forma, formis autem ipſum vnum) & quænam ſit ſubiecta materia, de y qua dicuntur forma, alia quidem in ſenſibilibus, in formis autem ipſum vnum: eſt enim hæc dualitas, magnum videlicet ac paruum. Præterea boni ac mali cauſam vtriſq; z elementis vtramq; attribuit, quod magis quoſdā etiam Philoſophos ex prioribus vt Empedoclem, & Anaxagoram, quæſiuiſſe cenſeamus.

Paucis,

Quo pacto communis lectio intelligenda. qua vna eſt, non ſic accipienda eſſe, quaſi dicat Ariſt *quæ vna eſt ratione*; ſed, *quæ vna eſt numero*, vt ſermo non ſit de forma, quæ incipit eſſe in materia ſed de forma, cuius vi illa eſſe incipit, ſiue ea exemplaris ſit vt in agentibus per artem, ſiue naturalis, vt in agentibus per naturam. Quod ſi quis obiiciat, eſſe quidem huiuſmodi formam vnam numero, ſed tamen eam non inferri in materiam: Ariſtotelem vero aperte loqui de forma, quæ in materiam infertur, reſpondendum eſt, etſi huiuſmodi forma non infertur in materiam per ſe ipſam, inferri tamen per ſui ſimilitudinē. Quo pacto dicimus, Phidiam cum ſtatuam Mineruæ ex ebore confecit, intuliſſe in ebur Mineruæ formam.

u *Et tamen hæc illorum principiorum ſunt imitationes. Plato igitur de iis, quæ quæruntur hunc in modum definiuit.* Hæc ait eſſe imitationes illorum principiorum ex ſententia Platonis, quia credebat Plato cauſas ſingulares, tum artis, tum naturæ, quæ in exemplum allatæ ſunt, imitari Ideas; quas ponebat, vt vera ac præcipua rerum exemplaria.

x *Perſpicuum eſt autem ex iis, quæ dicta ſunt, illum duabus tantum cauſis vſum fuiſſe, & ea, quæ quid res ſit, continet, & ea, quæ ad materiam pertinet: eſſentia enim cæteris quidem cauſa ſunt forma, formis autem ipſum vnum. &c.* *Platonem aperte induxiſſe cauſam materialem & formalem* Expoſita ſententia Platonis oſtendit ex dictis, quænam genera cauſſarū à Platone inuecta ſint atque, in primis illum plane induxiſſe materialem & formalem. Dixit enim, ideas eſſe cauſſas formales ac quidditatiuas rerum ſenſibilium, ipſum verum vnum eſſe cauſam formalem idearum, quod etiam ipſum ideam eſſe fateri cogitur Plato, ſi illud cauſam formalem idearum eſſe credit. Ruſuſque magnum & paruum eſſe cauſſam materialem, tum qua in rebus ſenſibilibus participantur ideæ, tum qua in Ideis participatur vnum. Deinde ait, *Empedoclem & Anaxagoram ad cauſam finalem propius quam Platonē acceſſiſſe.* illum addidiſſe etiam cauſſam, tum boni, tum etiam mali. Dixit enim, principium formale eſſe cauſſam boni, materiale autem cauſſam mali, quo pacto exiſtimauit, ſe tradere cauſſam finalem. Ait tamen Ariſtoteles, Empedoclem & Anaxagoram magis quæſiuiſſe hoc genus cauſſæ: quia etſi vterque per accidens illud tetigit, vt paulo poſt docebit: tamen Empedocles & Anaxagoras tradentes cauſſas efficientes boni, magis acceſſerunt ad rationem cauſſæ, quam Plato, finalis, qui illam coniunxit, ſeu potius confudit cum cauſſa formali. Cauſſa enim efficiens confert eſſe gratia ſui, forma autem non dat eſſe ſui gratia, ſed cauſſa totius compoſiti. *Alia lectio.* at eſſe id, gratia cuius aliquid efficitur, & quomodocunque cauſſatur, eſt ratio finis.

y *De qua dicuntur forma, alia quidem* Alexander ait, hunc quoque in modum ſcriptum reperiri, καθ' ἧς μὲν τὰ εἴδη ἐστὶ, &c. vt particula μὲν præcedat illud τὰ εἴδη non ſequatur: quo pacto ſic legendum eſſet Latine, *de qua quidem forma in ſenſibilibus, in formis autem vnum ipſum dicitur, ſiue dicuntur.* Verum idem ſenſus redit. Nam ſi vnum ipſum dicitur de ideis, vt cauſa earum formalis, idea quoque apud Platonem ſit neceſſe eſt, vt iam diximus, tametſi iuxta lectionem hanc non vocetur forma ſeu idea.

z *Vtriſq; elementis vtramque attribuit, quod magis quoſdam etiam Philoſophos, &c.* Vocat materiam & formam elementa, quorum alterum dicit Plato eſſe cauſſam mali, alterum boni. Dicitur autem forma elementum, quia cum non ſit eſſentiale principium, internum quoque ſit, neceſſe eſt, ſi recte de ea quis ſentiat: tametſi, quia compoſitum non vniuerſe dicitur reſolui in formam, minus proprie dicitur forma, elementum, quam materia, vt patebit libro quinto.

Text. 10. Συντόμως aa μὲν οὖν καὶ κεφαλαιωδῶς ἐπεληλύθαμεν, τίνες τε καὶ πῶς τυγχάνουσιν εἰρηκότες περί τε τῶν ἀρχῶν, καὶ bb τῆς ἀληθείας. ὅμως δὲ τοσοῦτον ἔχομεν ἐξ αὐτῶν, ὅτι τῶν λεγόντων περὶ ἀρχῆς καὶ αἰτίας, οὐδεὶς ἔξω τῶν ἐν τοῖς περὶ φύσεως ἡμῖν διωρισμένων εἴρηκεν, ἀλλὰ πάντες ἀμυδρῶς μὲν, ἐκείνων δέ πως φαίνονται θιγγάνοντες. οἱ μὲν γὰρ ὡς ὕλην τὴν ἀρχὴν λέγουσιν, ἄν τε μίαν αὐτὸ ἄν τε πλείους ὑποθῶσι, καὶ ἐάν τε σῶμα, ἐάν τε cc ἀσώματον τοῦτο τιθῶσιν· οἷον Πλάτων μὲν τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρὸν λέγων. οἱ δ' Ἰταλικοὶ τὸ ἄπειρον. Ἐμπεδοκλῆς δὲ πῦρ, καὶ γῆν, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα. Ἀναξαγόρας δὲ τὴν τῶν ὁμοιομερῶν ἀπειρίαν. οὗτοι δὴ πάντες τῆς τοιαύτης αἰτίας ἡμμένοι εἰσὶ, καὶ ἔτι ὅσοι ἀέρα, ἢ πῦρ, ἢ ὕδωρ, ἢ dd πυρὸς μὲν πυκνότερον, ἀέρος δὲ λεπτότερον. καὶ γὰρ τοιοῦτόν τινες εἰρήκασιν εἶναι τὸ πρῶτον στοιχεῖον. οὗτοι ee μὲν οὖν ταύτης τῆς αἰτίας ἥψαντο μόνον· ἕτεροι δέ τινες ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, ὅσοι φιλίαν, καὶ νεῖκος, ἢ νοῦν, ἢ ἔρωτα ποιοῦσιν ἀρχήν. τὸ δὲ τί ἦν εἶναι, καὶ τὴν οὐσίαν, σαφῶς μὲν οὐδεὶς ἀποδέδωκε, μάλιστα δ' οἱ τὰ εἴδη.

Καὶ ff τὰ ἐν τοῖς εἴδεσι τιθέντες λέγουσιν, οὔτε γὰρ ὡς ὕλην τοῖς αἰσθητοῖς τὰ εἴδη, καὶ τὸ ἓν τοῖς εἴδεσιν, οὔθ' ὡς ἐντεῦθεν τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως γιγνομένην ὑπολαμβάνουσιν· ἀκινησίας gg γὰρ αἴτια μᾶλλον, καὶ τοῦ ἐν ἠρεμίᾳ εἶναί φασιν· ἀλλὰ hh τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστῳ τῶν ἄλλων τὰ εἴδη παρέχονται, τοῖς δ' εἴδεσι, τὸ ἕν.

Τὸ ii δ'

Paucis aa igitur ſummatimque percurrimus, quinam & quo pacto de principiis ac bb veritate diſſeruerint. ſed tamen ab eis hoc tantum habemus, neminem eorum qui de principio & cauſa diſſerunt, quicquam dixiſſe, præter ea, quæ à nobis in libris de Natura definita ſunt, ſed omnes, etſi obſcure, illa tamen quodammodo videri attigiſſe. Alij enim vt materiam principium dicunt, ſiue vnum, ſiue plura ſubijciant; ſiue etiam corpus, ſiue cc incorporeum ponant, veluti Plato qui magnum & paruum dicit; Italici, qui infinitum, Empedocles, qui ignem, terram, aquam, & aerem: Anaxagoras autem, qui ſimilium partium infinitatẽ. Hi certe omnes huiuſmodi cauſa inhæſerunt, & inſuper quicunq; aerem, aut ignem, aut aquam, aut dd igne quidem denſius, aere vero tenuius poſuerunt. ſunt enim, qui tale quiddam primum elementum eſſe dixerint. Atq; ee hi hanc ſolã cauſam tetigerunt. Alij vero quidam eam vnde eſt principium motus, quicunq; amicitiam & contentionem aut mẽtem, aut amorem principiũ faciunt. Quidditatẽ autẽ & ſubſtantiã dilucide quidem nemo tradidit, maxime ij, qui formas ponunt.

Et ff quæ in formis inſunt, ea maxime declarant. Nam neq; vt materiam reb. ſenſibilibus, neq; vt id, vnde motus proficiſcitur, formas, & quæ in formis inſunt, eſſe exiſtimant (immobilitatis gg enim cauſam potius, & cur res quieſcant, eſſe dicunt) ſed hh quidditatem vnicuiq; cæterarum rerum formæ præbent, formis autem ipſum vnum

Id ii vero,

aa *Paucis igitur* In hac poſteriore capitis parte docet Ariſt. ex opinonibus antiquorum hactenus ſummatim enarratis ſatis perſpici, nullum genus cauſſæ ab eis traditum fuiſſe, quod ipſe in lib. *Phyſic.* non multo apertius tradiderit. Id quod breuiter oſtendit, diſcurrens per omnia genera cauſſarum ab illis poſita. *Multo apertius, quam veteres, de cauſis egiſſe Ariſtotelem.*

bb *Ac veritate, &c.* Hoc addit, vt ſignificet, eos ſolius veritatis cognoſcendæ ſtudio ductos.

cc *Siue incorporeum ponat.* Platonis ſententia fuit, principium materiale (vt pote magnum & paruum eſſe incorporeum, quatenus conſtituit ideas, non autem qua ratione conſtituit ſubſtantias ſenſibiles. *Platonis de principio materiali ſententia.*

dd *Aut igne quidem.* Hæc opinio, quæ ſupra in referendis veterum ſententiis de cauſſa materiali omiſſa eſt ab Ariſt. fuit Anaximandri, vt ait Alex. fuit autem Alexander Thaleris diſcipulus, & Anaximenis præceptor.

ee *Atq; hi hanc ſolam cauſam tetigerunt.* Nempe quorum ſententiæ proxime recitatę ſunt. Nam ſuperiores alia etiam cauſſarum genera poſuerunt.

ff *Et quæ in formis inſunt, eam maxime declarant.* Hoc eſt, formarum, ſiue idearum principia.

gg *Immobilitatis enim cauſſam potius.* Ratio huius rei ex iis, quæ initio capitis dicta ſunt, perſpicua eſt, quo loco ſcriptum eſt, vt de rebus ſenſibilibus ſcientia haberi poſſit, inuectas eſſe ideas à Platone. Scientia autem non habetur de rebus, niſi quatenus ſunt immobiles & inuariabiles, quod Platonis ſententia res ſenſibiles non habent, niſi per ideas, ſeu in ideis. Cum ergo ideæ poſitæ ſint, vt cauſſæ immobilitatis, & cuiuſdam quaſi quietis rerum ſenſibilium, efficitur, vt non ſint inductæ tanquam cauſſæ mutationis earundem, ac proinde, nec vt cauſſæ efficientes per motum. *Ideas à Platone vt cauſas immobilitatis fuiſſe inuectas.*

hh *Sed quidditatem vnicuique cæterarum rerum formæ præbent.* Ideæ Platonis ſententia præſtant rebus ſenſibilibus quidditatem, per modum cauſæ formalis exemplaris. vnum autem pręſtat quidditatem ideis per motum cauſæ formalis conſtituentis, ſi modo tamen Plato nomine vnitatis intelligit differentiam. Nam ſi intelligat Deum, quem ponit participari ab ideis, quę-

Τὸ ii δ' οὗ ἕνεκα αἱ πράξεις καὶ αἱ μεταβολαὶ, καὶ αἱ κινήσεις, τρόπον μέν τινα λέγουσιν αἴτιον, οὕτω δ' οὐ λέγουσιν, οὐδ' ὅνπερ πέφυκεν· οἱ μὲν γὰρ νοῦν λέγοντες ἢ φιλίαν, ὡς ἀγαθὸν μέν τι ταύτας τὰς αἰτίας τιθέασιν, οὐ μὴν ὡς ἕνεκά γε τούτων, ἢ ὂν ἢ γινόμενόν τι τῶν ὄντων, ἀλλ' ὡς ἀπὸ τούτων τὰς κινήσεις οὔσας τούτων λέγουσιν, ὡς δ' αὔτως καὶ οἱ τὸ ἓν, ἢ τὸ ὂν φάσκοντες εἶναι τὴν τοιαύτην φύσιν, τῆς μὲν οὐσίας αἴτιόν φασιν εἶναι, οὐ μὴν τούτου γε ἕνεκα, ἢ εἶναι, ἢ γίνεσθαι. ὥστε λέγειν τε καὶ μὴ λέγειν πως συμβαίνει αὐτοῖς τἀγαθὸν τοιοῦτον. οὐ γὰρ ἁπλῶς, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς λέγουσιν.

Text. II. Ὅτι kk μὲν οὖν ὀρθῶς διώρισται περὶ τῶν αἰτίων, καὶ πόσα, καὶ ποῖα, μαρτυρεῖν ἐοίκασιν ἡμῖν, καὶ οὗτοι πάντες οὐ δυνάμενοι θιγεῖν ἄλλης αἰτίας. πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι ζητητέαι αἱ ἀρχαὶ ἢ οὕτως ἅπασαι, ἢ τινὰ τρόπον τοιοῦτον, δῆλον. ¶ πῶς ll δὲ τούτων ἕκαστος εἴρηκε, καὶ πῶς ἔχει περὶ τῶν ἀρχῶν, τὰς ἐνδεχομένας ἀπορίας μετὰ τοῦτο διέλθωμεν περὶ αὐτῶν.

Id ii vero, cuius gratia actiones, mutationes & motus exiſtũt, quodammodo quidem cauſam eſſe dicunt, hoc autem pacto non dicunt, nec quemadmodum natura poſtulat. Qui enim Mentem aut amicitiam dicunt, ii, vt bonum quiddam cauſas ponunt: non ita tamen, quaſi eorum gratia res vlla aut ſiat, ſed quaſi ab iis eorum, quæ apud nos ſunt, motus exiſtant. Eodem modo & ii qui vnum, aut ens huiuſmodi naturam eſſe aſſerunt, ſubſtãtiæ quidem cauſam eſſe dicunt, non tamen eius gratia aut eſſe aut fieri volunt. Ita euenit eis, vt quodammodo & dicant, & non dicant ipſum bonum huiuſmodi cauſam eſſe. Neq; enim ſimpliciter, ſed per accidens dicunt.

Quod kk igitur recte, quot, & quæ ſint cauſarũ genera definiuerimus, hi etiam omnes teſtimonio nobis videntur eſſe, cum aliam cauſam attingere non poſſint. Adhæc, illud perſpicuum eſt, principia aut hoc pacto omnia, aut horum modorum aliquo quærenda eſſe. ¶ Vt ll autem conſtet, quomodo eorũ quiſq; rem explicauerit, quidque de principiis ſentiendum ſit, dubitationes eas, quæ de iis proponi poſſunt, deinceps tranſigamus. *Text. II.*

admodum ideæ participantur à rebus ſenſibilibus, vtraque ratio cauſandi per modum exemplaris intelligenda eſt hoc loco.

Nullum è veteribus cauſam finalẽ, vt à cæteris diſtinctam tradidiſſe.

ii *Id vero cuius gratia actiones, & motus exiſtunt, quodammodo quidem cauſam eſſe dicunt, hoc autem pacto non dicunt, nec quemadmodum natura poſtulat.* Docet nullum ex Philoſophis poſuiſſe cauſam finalem per ſe, ſeu vt cauſam finalem, ſed per accidens, ſiue ratione alterius cauſæ. Quanquam enim quidam eorum poſuerunt pro cauſa bonum, quod re vera pertinet ad rationem cauſæ finalis: non tamen illud poſuerunt vt bonum atq; appetibile, ſed vt cauſam boni: alij quidem vt efficientem, veluti Anaxagoras mentem, & Empedocles concordiam: alij vero, vt exemplarem, ceu Plato ideas, quas Ariſtoteles intelligit nomine vnius & entis. Nam, & ea, quæ ſunt bonæ cauſæ, bona etiam dicuntur, quemadmodum ſana, quæ ſanitatem efficiunt.

Cur ita ſenſerit.

Si quis autem quærat, cur veteres non poſuerint perſpicue ac formaliter cauſam finalem, vt diſtinctam a cæteris, dicendum eſt, id forſitan accidiſſe, quia finis, vt finis videtur opponi principio, ac proinde cauſæ, cum tamen re vera non opponatur, quod poſtea vidit Ariſtoteles. finis enim, etſi non eſt primum in executione, eſt tamen primum in intentione.

Quamobrẽ Philoſophorũ opiniones retulerit.

kk *Quod igitur recte, quot & quæ ſint cauſarum genera definierimus, hi etiam omnes teſtimonio nobis videntur eſſe, cum aliam cauſam attingere non poſſint.* Duo colligit, quorum cauſa omnium ſuperiorum Philoſophorum opiniones retulit. Vnum eſt, recte ſe omnia cauſarum genera explicaſſe in libris Phyſicorum, cuius doctrinæ ſummam initio capitis tertij huius libri propoſuit: ſiquidem nullum ſuperiorum aliud cauſæ genus inueniſſe conſtat. Alterum eſt, cum in traditis generibus cauſarum contineantur omnia principia, à quibus res vere, ac per ſe pendent, non alia principia quærenda aut tractanda eſſe a Metaphyſico, ſed aut hoc pacto omnia, id eſt, iuxta totum cauſarum ambitum, qui expoſitus eſt, aut horum modorum aliquo, hoc eſt, aſſumpto aliquo vno, aut pluribus cauſarum modis, ſiue generibus, non autem omnibus. Quod membrum ideo adiunxit Ariſtoteles, quia Metaphyſicus, vt eſt particularis artifex, & in ſolis rebus materiæ expertibus peculiari ratione verſatur, non agit de materia aliiſve cauſis cauſantibus cum motu, quatenus eo pacto cauſant, tametſi quatenus eſt communis artifex, ac cæteris præeſt, has etiam cauſas in communi diſcutiat, vt ſupra cap. 2 quæſt. 1. oſtenſum eſt.

ll *Vt autem conſtet, quomodo eorum quiſque rem explicauerit, quidque de principijs ſentiendum ſit, dubitationes eas, quæ de iis proponi poſſunt, &c.* Tranſitum facit ad materiam, diſputationemque ſequentis capitis.

ΚΕΦ. Ζ.

Παλαιῶν ἔλεγχος περὶ ἀρχῶν.

Ὅσα μὲν οὖν ἕν τε τὸ πᾶν, καὶ μίαν, αὐτὴν τινα φύσιν, ὡς ὕλην τιθέασι, καὶ ταύτην σωματικὴν, καὶ μέγεθος ἔχουσαν, δῆλον ὅτι πολλαχῶς ἁμαρτάνουσι. τῶν γὰρ σωμάτων τὰ στοιχεῖα τιθέασι μόνον, τῶν δὲ ἀσωμάτων οὔ, ὄντων καὶ ἀσωμάτων, καὶ περὶ γενέσεως, καὶ φθορᾶς ἐπιχειροῦντες τὰς αἰτίας λέγειν, καὶ περὶ πάντων φυσιολογοῦντες, τὸ τῆς κινήσεως αἴτιον ἀναιροῦσιν. ἔτι δὲ τὸ τὴν οὐσίαν μηδενὸς αἰτίαν τιθέναι, μηδὲ τὸ τί ἐστι. ¶ καὶ πρὸς τούτοις τὸ ῥᾳδίως τῶν ἁπλῶν σωμάτων λέγειν ἀρχὴν ὁτιοῦν, πλὴν γῆς, οὐκ b ἐπισκεψάμενοι τὴν ἐξ ἀλλήλων γένεσιν Text.12.

CAPVT VII.

Reprehenſio veterum Philoſophorum de principio.

*A*C *a eos quidem omnes qui Vniuerſum vnum eſſe, & Vnam quandam naturam, vt materiam ponunt, atque eam corpoream & magnitudine præditam perſpicuum eſt multa peccare. Corporum enim tantum elementa ponunt, non item eorum, quæ ſunt corporis expertia, cum incorporea etiam in rerum natura ſint: cumq; cauſas generationis & corruptionis exponere conentur, ac de omnibus phyſice diſſerant, motus cauſam & ipſum*, quid eſt, *nullius rei cauſa ſtatuant* ¶ Text.12. *Et inſuper, quod facile quoduis ſimplicium corporum (terra excepta) principium dicant, non* b *conſiderantes, quo pacto mutuam eorum generationem*

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

*A*C *a eos quidem.* Poſtquam retulit aliorum Philoſophorum opiniones de cauſis ac principiis rerum, eoſq; oſtendit, nullum aliud genus cauſæ attuliſſe, præter quatuor illa à ſe in Phyſicis tradita, nunc tandem eorum placita refellit ea ex parte, qua à vero aberrauerunt; primumq; eorum, qui vnum tantum principium totius vniuerſi, idq; materiale, corporeum, atq; ens actu poſuerunt.

Quatuor autem ſunt, quæ Ariſtoteli in eorum ſententia diſpliceant. Primum, quod cum aggreſſi eſſent diſputationem de principiis omnium rerum, omiſerint principia rerum incorporearum, quæ tamen in rerum natura extant. Idem enim, quod corporeum eſt non poteſt eſſe principium rei incorporeæ. Secundum, quod cum diſſererent de omni motu, ipſum motus principium, id eſt cauſam efficientem prætermiſerint. Tertium, quod cum conarentur dicere, quid vnaquæque res eſſet, cauſam formalem ſubſtantialem, à qua res naturales habent certam eſſentiæ rationem, minime attigerint. Quartum, quod facile, hoc eſt, inconſiderate dixerint, vnum ex quatuor vulgatis elementis, terra excepta, eſſe primum principium, idque adeo inconſtantes, vt alius ignem, alius aerem, alius aquam primum principium fecerit. Quod oſtendit duobus argumentis ita complicatis, vt vnum videantur. Alterum eſt, quia conſiderare debuerant mutuam eorum ex ſe inuicem generationem, non quidem ſubſtãtialem, quam non agnoſcebant, ſed accidentariam, qua concedebant, denſiora fieri ex rarioribus per condenſationem, & rariora ex denſioribus per rarefactionem. Hoc enim ſi conſideraſſent, nullum eorum feciſſent primum principium. Pugnat enim cum ratione primi principij fieri ex alio. Alterum, quia dum duo conuenire debeant, primo principio ſimpliciter, & maxima ſimplicitas, & maxima perfectio (compoſita enim omnia à ſimplicibus pendent, & imperfecta à perfectis) illi autem cogãtur fateri, loqui ſe de primo principio ſimpliciter, cum vnum tantum faciant: ſi ſimplicitas quidem ſpectetur, ſolus ignis ponendus erat primum principium, propter maximam eius tenuitatem ac raritatem: ſi vero perfectio, ſola terra propter maximam illius concretionem & denſitatem. Quanquam enim illi & denſa ex raris, & rara ex denſis fieri concedebant, tamen quia credebant, denſa magis habere entitatis, quemadmodum & materiæ (quam totam ſubſtantiam rerum eſſe putabant) eam mutationem, qua denſa fiunt ex raris, proprie vocabant generationem quaſi viam ad eſſe: contrariam vero corruptionem, vt viam ad non eſſe. vnde ſequebatur, terram eſſe perfectiſſimum elementorum omnium. Ita patet eos, cum dixerunt, primum principium eſſe vnum ex elementis, excepta terra, non tradidiſſe reuera primum principium ſimpliciter. At Ariſtotelem, cum 12. *lib. cap.* 9. *à text.* 51. docuerit, primum ens eſſe purum actum, nihilque habens potentiæ admixtum; optime potuit oſtendere, eſſe illud primum principium ſimpliciter, ratione ſummæ ſimplicitatis & perfectionis.

Quæ nõ probetur Ariſtoteli in eorum opinione, qui Vnum tantũ principium ſtatuerint.

Conditiones dua primi principii ſimpliciter.

b *Non conſiderantes quo pacto mutuam eorum generationem faciunt, ignis inquam, aqua, &c.* In Græcis exemplaribus præcedunt hæc verba, *μὴ δοξάζοντες γένεσιν ἐκ στοιχείων, ἢ μεταβολήν*, hoc eſt, *Cum non exiſtiment dari generationem ex elementis, aut mutationem.* Quæ tamen libenter expunximus, quia & vetus interpres, & Beſſario diligentiſſimus obſeruator verborum Ariſto- *Alia lectio.*

γίνεσθαι πως ποιοῦνται. λέγω δὲ πῦρ καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα. τὰ μὲν γὰρ συγκρίσει, τὰ δὲ διακρίσει ἐξ ἀλλήλων γίγνεται. τοῦτο c δὲ πρὸς τὸ πρότερον εἶναι, καὶ ὕστερον, διαφέρει πλεῖστον.

Text. 13. ¶ Τὸ μὲν γὰρ ἂν δόξειε στοιχειωδέστατον d εἶναι πάντων ἐξ οὗ γίγνονται συγκρίσει πρώτου. τοιοῦτο δὲ τὸ μικρομερέστατον καὶ λεπτότατον ἂν εἴη τῶν σωμάτων. διόπερ ὅσοι πῦρ ἀρχὴν τιθέασι, μάλιστα ὁμολογουμένως ἂν τῷ λόγῳ τούτῳ λέγοιεν. τοιοῦτο e δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος ὁμολογεῖ τὸ στοιχεῖον εἶναι τὸ τῶν σωμάτων.

Text. 14. Οὐδεὶς f γοῦν τῶν ὕστερον ἠξίωσε, καὶ ἓν λεγόντων γῆν εἶναι στοιχεῖον, δῆλον, ὅτι διὰ τὴν μεγαλομέρειαν· τῶν δὲ τριῶν ἕκαστον στοιχείων, εἴληφέ κριτήν

Ad finem 14. τινα. οἱ μὲν γὰρ πῦρ, οἱ δ᾽ ὕδωρ, οἱ δ᾽ ἀέρα τοῦτ᾽ εἶναί φασι· καίτοι g διὰ τί ποτ᾽ οὐ καὶ τὴν γῆν λέγουσιν, ὥσπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων. πάντα γὰρ εἶναί φασι τὴν γῆν. φησὶ δὲ καὶ Ἡσίοδος, τὴν γῆν πρώτην γενέσθαι τῶν σωμάτων. οὕτως ἀρχαίαν, καὶ δημοτικὴν συμβέβηκεν εἶναι τὴν ὑπόληψιν. κατὰ μὲν οὖν τοῦτον τὸν λόγον, οὔτ᾽ εἴ τις τούτων τι λέγει πλὴν πυρός, οὔτ᾽ εἴ τις h ἀέρος μὲν πυκνότερον τοῦτο τίθησιν, ὕδατος δὲ λεπτότερον, οὐκ ὀρθῶς ἂν λέγοι.

Εἰ δ᾽

tionem faciunt: ignis, inquam, aqua, terra, & aeris. Alia enim coniunctione, alia diſiunctione ex ſeſemutuo fiũt: hoc c autẽ & rationẽ prioris ad poſterioris plurimum refert. ¶ *Id d omnium maxime elementi rationem ſubire videbitur, ex quo primo res minimarum partium, & tenuiſſimorum corporum. Quocirca quicunq; ignem principium faciunt, maxime conuenienter huic rationi loquũtur: tale e autem cæterorum quiſq; corporum elementorum eſſe fatetur.* Text. 13.

Quamobrem f nemo ex poſterioribus, quique vnum aſſerunt, terram elementum eſſe cenſuit, propter partium videlicet magnitudinem. Vnumquodque autem cæterorum trium patronum aliquem inuenit: nam alii ignem, alii aquã, alii aerem hoc ipſum eſſe volũt. Atenim g cur non etiam terram dicunt, vt vulgo homines opinantur: omnia enim terram eſſe aiunt. Heſiodus quoque primam ex corporibus terram eſſe genitam dicit, adeo vetus & vulgata hæc opinio eſt. Hac igitur ratione, ſi quis horum aliquod præter ignem ponat, aut h aere quidem denſius, aqua vero tenuius, non recte vtique dixerit. Text. 14.

Sin i autem

telis & Argyropylus nobilis auctor, ea prætermiſerunt; tum etiam, quia nec cohærent cum ſequentibus, nec quicquam ſunt ad rem, videntur plane aſcita ex margine alicuius parum probati codicis.

c. *Hoc ad rationem prioris & poſterioris plurimum refert. Id enim omnium.* Hæc addit, quia id, à quo incipit condenſatio, & in quo deſinit rarefactio, eſt apud illos prius generatione, & poſterius perfectione, vti diximus: id autem, à quo incipit rarefactio, & in quo deſinit condenſatio, eſt prius perfectione, & poſterius generatione: quod Ariſtoteles inferius exponit. Atque ex hoc loco inchoandum eſt poſterius argumentum.

d *Elementi rationem ſubire videbitur, ex quo primo res coniunctione fiunt, cuiuſmodi id fuerit, quod eſt minimarum partium, & tenuiſſimorum corporum, quocirca quicunque ignem principium faciunt, maxime.* Cum vſus eſſet nomine principii, vtitur hoc loco nõmine elementi. quia principium reſtringitur in hoc argumento ad principium internum rei naturalis, quod primum ſit ordine generationis, quod quidem proprie vocatur elementum.

e *Tale autem & cæterorum quiſque corporum elementum eſſe fatetur.* Nam qui ponunt aerem principium, putarũt illum eſſe tenuiorem igne: idq; quia forſitan non nouerant ignem illum, qui ſupra aerem eſt, ſed tantum vſualem. Qui vero poſuerunt aquam prætermiſſo etiam fortaſſe aere, quaſi nihil eſſet, ac inane quippiam (quod rude vulgus putat) aquam crediderunt eſſe corpus omnium tenuiſſimum.

f *Quamobrem nemo ex poſterioribus, quique vnum aſſerunt, terram elementum eſſe cenſuit, propter partium videlicet magnitudinem.* Nempe ex Philoſophis, qui poſt Thaletem & Pythagoram extiterunt, ex quibus continuatæ ac cohærentes Philoſophorum familiæ ortæ ſunt. Nam Heſiodus longe antiquior Philoſophus, & Poeta, terram poſuit principium, cuius carmina commune vulgus auctoritate antiquitatis facile eadem opinione imbuerũt, aut potius in gratiam vulgi, quod ita videretur de rerum origine iudicare, in eum ſenſum ſcripta ſunt. Quanquam Heſiodus non dixit, terram eſſe primam ſimpliciter, ſed primo ortam, vt patet ex eius verbis hic citatis ab Ariſtotele.

Heſiodum terram primum principium ſtatuiſſe.

g *At enim cur.* Senſus eſt: Cur enim non poſuerunt terram principium iuxta ſententiam adeo vulgatam & antiquam, niſi quia eſt maxime concreta, neque ei conuenire poteſt ſimplicitas primi principii.

Dubitatio.

h *Aut aere quidem.* Dubium eſt, an hæc opinio fuerit Anaximandri, quem ſupra diximus crediſſe, primum principium eſſe medium quippiam inter ignem & aerem. Vtrumque enim memoria proditum eſt, vt inquit Alexander. Nec ratione vacat, quod quæſierint quidam materiale principium medium quid inter elementa hæc ſenſibilia. Re enim

vera

Digitized by Google

vera principium materiale debet ex ſe expers eſſe ſenſibilis contrarietatis, vt omnes poſſit ſuſcipere, quale principium eſt materia prima, quam illi ſubodorati nonnunquam videbantur. *Principium materiale quale eſſe debeat.*

Εἰ δ' i ἐστὶ τὸ τῇ γενέσει ὕστερον, τῇ φύσει πρότερον, τὸ δὲ συμπεπεμμένον καὶ συγκεκριμένον ὕστερον τῇ γενέσει, τοὐναντίον ἂν εἴη τούτων, ὕδωρ μὲν ἀέρος πρότερον, γῆ δὲ ὕδατος. *Text.15.* ¶ περὶ μὲν οὖν τῶν μίαν τιθεμένων αἰτίαν, οἵαν εἴπομεν, ἔστω ταῦτ' εἰρημένα.

Τὸ k δ' αὐτὸ, κἂν εἴ τις ταύτας πλείους τίθησιν, οἷον Ἐμπεδοκλῆς τέτταρά φησιν εἶναι σώματα τὴν ὕλην. καὶ γὰρ τούτῳ τὰ μὲν ταὐτὰ, τὰ δ' ἴδια συμβαίνειν ἀνάγκη. γιγνόμενά τε γὰρ ἐξ ἀλλήλων ὁρῶμεν, ὡς οὐκ ἀεὶ διαμένοντος πυρὸς, καὶ γῆς τοῦ αὐτοῦ σώματος. εἴρηται δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ φύσεως περὶ αὐτῶν καὶ l περὶ τῆς τῶν κινουμένων αἰτίας, πότερον ἓν ἢ δύο θετέον, οὔτε ὀρθῶς οὔτε * ἀλόγως οἰητέον εἰρῆσθαι παντελῶς, ὅλως τε ἀλλοίωσιν ἀναιρεῖσθαι ἀνάγκη τοῖς οὕτω λέγουσιν. οὐ γὰρ ἐκ θερμοῦ ψυχρὸν οὐδ' ἐκ ψυχροῦ θερμὸν ἔσται. τί γὰρ αὐτὰ ἂν πάσχοι τἀναντία, καὶ τίς ἂν εἴη μία φύσις ἡ m γιγνομένη πῦρ καὶ ὕδωρ, ὃ ἐκεῖνος οὔ φησιν.

*Alias ἀλόγως.

Ἀναξαγόραν n δ' εἴ τις ὑπολάβοι δύο λέγειν

Sin i autem quod generatione poſterius eſt, id natura prius eſt: quod vero concoctum atq; concretum eſt generatione poſterius, contra ſane accidet. eritq; aqua prior quam aer, & terra quam aqua. *Text.15.* *¶ Ac de iis quidem, qui cauſam vnam, qualem diximus, ponunt, hæc dicta ſint.*

Idem k porro dici poteſt, ſi quis etiam hæc plura ponat, veluti Empedocles, qui quatuor corpora materiam eſſe tradit. Etenim partim eadem, partim propria eueniant neceſſe eſt. cernimus enim ea ex ſeſe viciſſim generari, vt dici non poſſit, ſemper ignem aut terram idem corpus manere. Sed de his in libris etiam de natura dictũ eſt. De l cauſa quoque mouentium, vnumne an plura ponendum, nec recte, nec cum ratione dictum omnino eſſe putandũ eſt. Prorſusq; ſententia eorum, qui ita dicunt, alteratio tollatur neceſſe eſt, neq; enim ex calido frigidum, neq; ex frigido calidum exiſtit. Quid enim contraria ipſa patientur, & quænã erit natura illa vna, quam ignis & aqua fiat? quod ille non tradit.

Anaxagoram n vero ſi quis elementa duo dicere

i *Sin autem quod generatione poſterius eſt, id natura prius eſt, id natura prius eſt: quod vero concoctum atq; concretum eſt.* Hactenus ex ſimplicitate primi principii oſtendit, ſolum ignem ponendum fuiſſe principium: nunc breuiter ex perfectione probat, ſolam terram.

k *Idem porro dici poteſt, ſi quis, &c.*] Impugnat ſententiam Empedoclis, docetque in primis poſſe contra illum obiici aliqua ex ſuperioribus incommodis. Quorum illud eſt vnum, non poſſe ſecundum Empedoclem elementa vulgata ex ſe mutuo generari, quod tamen fieri videmus, & de qua re Ariſtoteles diſputatum eſſe ait in libris de natura, quorum nomine hoc loco intelligitur tota tractatio ſcientiæ naturalis. actum eſt enim de hac re non in lib. Phyſ. ſed in 3. de Cœlo, in 2. de Generatione. Ita fit, vt illa non poſſint eſſe principia, quandoquidem principia non fiunt ex ſe mutuo, vt dictum eſt 1. Phyſic. cap. 5. Non repetit autem illud incommodum, quod non poſuerit formam ſubſtantialem, eo quod aliquo modo eam ſignificauerit, vt ipſe docebit in fine libri. Deinde docet aliqua etiam propria abſurda illius opinionem conſequi. Primum enim non recte poſuit primas duas cauſas mouentes contrarias concordiam & diſcordiam. Id quod, vel ideo ait Ariſtoteles, quia abſurdum eſt, prima efficientia ſe inuicem impedire, vel quia Empedocles non recte diſtinxit earum officia, ſiquidem concordia, vt ſupra dictum eſt, ſæpe etiam disiungit apud Empedoclem, & diſcordia coniungit: Deinde cum conſtet Empedoclem nullam poſuiſſe materiam, quæ quatuor elementis communis eſſet, perſpicuum eſt, illum funditus ſuſtuliſſe alterationem. Siquidem alteratio eſt mutatio eiuſdem ſubiecti ſecundum contrarias qualitates, quæ vbi datur, neceſſario datur ad corruptionem procliuitas. Quo fit, vt ſi non datur corruptio, nec eiuſmodi alteratio concedi poſſit. De qua re latius priori libro de Generatione. *Empedoclis reprehenſio. Alteratio quid ſit.*

l *De cauſa.* Hoc eſt, de controuerſia quoque mouentium, &c. Nam & controuerſiam ſignificat nomen cauſæ tam apud Græcos, quam Latinos. Quanquam eo etiam modo poſſunt verba hæc accipi, vt ſenſus ſit: De cauſa quoque ſuprema, ſeu prima in mouentibus, ſitne ponendum vnum quid an plura, &c. Prior tamen interpretatio magis placet, quod poſterior duriuſcula videatur, propter generis mutationem. Iam verſio, quæ habet, *De cauſa quoque eorum, quæ mouentur*, & cum Græca lectione aperte pugnat, nihil eſt ad rem, cum non ſolum cauſa efficiens, quam Ariſtoteles hoc loco intelligit, ſed cætera quoque cauſarum genera ſint cauſæ eorum, quæ mouentur. *Argyropyli.*

m *Qua ignis & aqua fiat? quod ille non tradit.* Id eſt, quæ modo ſubſit qualitatibus ignis, modo aquæ.

n *Anaxagoram vero ſi quis elementa duo dicere exiſtimat, maxima cum ratione id ſentiat.* Vocat

autem Meliſſus etiam hoc loco rudior Parmenide dicatur, ex veriſimili argumento Parmenidis, quod hic ab Ariſtotele refertur, & ex comparatione rationũ vtriuſque, quæ ſi primo Phyſicorum c. 3. plane intelliges.

Ἐκ μὲν q οὖν τῶν εἰρημένων, καὶ παρὰ τῶν συνηδρευκότων ἤδη τῷ r λόγῳ σοφῶν ταῦτα παρειλήφαμεν. παρὰ μὲν τῶν πρώτων σωματικήν τε τὴν ἀρχήν (ὕδωρ γὰρ, καὶ πῦρ, καὶ τὰ τοιαῦτα σώματά ἐστι) καὶ τῶν μὲν μίαν, τῶν δὲ πλείους ἀρχὰς τὰς σωματικάς. ἀμφοτέρους μέντοι ταύτας ὡς ἐν ὕλης εἴδει τιθέντων. παρὰ δέ τινων ταύτην τε τὴν αἰτίαν τιθέντων, καὶ πρὸς ταύτῃ τὴν ὅθεν ἡ κίνησις, καὶ ταύτην παρὰ τῶν μὲν μίαν παρὰ τῶν δὲ δύο.

Ex iis q igitur, quæ dicta ſunt, & ab iis ſapientibus qui olim huic r diſputationi incubuerunt, hæc accepimus, à primis quidem, corporeum eſſe principium (ſiquidem aqua, ignis & ſimilia, corpora ſunt) atq; ab eorum quibuſdam vnum, ab aliis plura principia corporea, cum interim vtriq; hæc ipſa, vt materiæ ſpecies conſtituant: ab aliis vero hanc cauſam ponentibus eam præterea, vnde motus proficiſcitur, atq; hanc ab aliis vnam eſſe, ab aliis duas.

* μαλακώτερον. Text 2. Com. 37. Text. 3.

Μέχρι s μὲν οὖν τῶν ἰταλικῶν, καὶ χωρὶς ἐκείνων * μετριώτερον t εἰρήκασιν οἱ ἄλλοι περὶ αὐτῶν, πλὴν, ὥσπερ εἴπομεν, δυοῖν τε αἰτίαιν τυγχάνουσι κεχρημένοι, καὶ τούτων τὴν ἑτέραν, οἱ μὲν μίαν, οἱ δὲ δύο ποιοῦσι, τὴν ὅθεν ἡ κίνησις. ¶ οἱ δὲ πυθαγόρειοι, δύο u μὲν τὰς ἀρχὰς κατὰ τὸν αὐτὸν εἰρήκασι τρόπον. τοσοῦτον δὲ προσεπέθεσαν (ὃ x καὶ ἴδιόν αὐτῶν ἐστιν) ὅτι τὸ πεπερασμένον, καὶ τὸ ἄπειρον, καὶ τὸ ἓν οὐχ ἑτέρας τινὰς ᾠήθησαν εἶναι φύσεις, οἷον, πῦρ ἢ γῆν, ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἄπειρον, καὶ αὐτὸ τὸ ἓν, οὐσίαν εἶναι τούτων ὧν κατηγοροῦνται. διὸ καὶ ἀριθμὸν εἶναι τὴν οὐσίαν ἁπάντων.

περὶ

Ac vſque s ad Italicos quidem, & præter illos, anguſtius t de eiſdem rebus cæteri diſſeruerunt, niſi quod quemadmodum diximus, duabus cauſis vſi ſunt, & harum alteram alij vnum, alij duas faciunt eam, vnde motus proficiſcitur. ¶ Pythagorei vero duo u quidem principia eodem modo eſſe dixerunt, ſed hoc tantum addiderunt (quod etiam x proprium eſt ipſorum placitum) finitum & infinitum, ac etiam vnum, non alias quaſdam eſſe naturas, vt ignem aut terram, aut aliud huiuſmodi, ſed ipſum infinitum, & ipſam vnum ſubſtantiam eorum eſſe, de quibus dicuntur, quare & numerum ſubſtantiam eſſe rerum omnium. Text. 3.

De

q *Ex iis igitur quæ dicta ſunt, & ab iis ſapientibus.* Antequam referat opinionem Platonis, quod faciet capite proximo, colligit in ſummam, quæ hactenus relata ſunt ex veteribus.

r *Huic diſputationi incubuerunt, hæc accepimus: à primis quidem corporeum eſſe principium (ſiquidẽ aqua, &c.* Græce eſt, τῷ λόγῳ, quod verbum cum rationem quoq; ſignificet, nonnulli vertũt, *Qui ad rationem incubuerunt.* Nos Alexandri explicationem ſequuti ſumus quod hic non ſit ſermo de ratione, vt à ſenſu diſtinguitur, quaſi loquatur Ariſtoteles de iis Philoſophis, qui poſthabito ſenſu rationem ducem ſequuti ſunt, vt Parmenides, Meliſſus, & Xenophanes, ſed de omnibus, qui hactenus ſunt commemorati.

s *Ac vſque ad Italicos quidem, & præter illos, & cæt.* Non intelligit omnes Italicæ familiæ Philoſophos, ſed eos tantum, qui Pythagoricæ doctrinæ adhæſerunt. Cum porro ait, vſque ad Italicos, non ſignificat ordinem temporis, vt ait Alexander (quaſi ij omnes, quorum ſententiæ proxime recitatæ ſunt, ante Pythagoricos fuerint) ſed ordinem commemorationis, quaſi dictum ſit, *qui vſque ad Pythagoricos à nobis recenſiti ſunt, & cætera.* Addit autem *& præter illos*, ne Pythagoricos etiam eadem reprehenſione comprehendere videatur.

t *Anguſtius de eiuſdem rebus cæteri diſſeruerunt, niſi quod, quemadmodum diximus, &c* Quod Græce eſt μετριώτερον, hoc eſt verbum *Mediocrius* ſiue *parcius*, nos ideo reddidimus *Anguſtius*, quia ſignificat Ariſtoteles his verbis id, quod capite ſeptimo textu decimo nono, & vigeſimo, planius explicat, cæteros Philoſophos anguſtius fuiſſe loquutos de principiis. ea enim tradiderunt, quæ in ſola entia corporea conueniunt: at Pythagorici ea conſtituerunt, quæ rebus etiam corporis expertibus accommodari poſſunt. Alexander ait in quibuſdam exemplaribus legi μαλακώτερον, id eſt, *mollius*. Sed eadem eſt ſententia. Idcirco enim mollius dicuntur locuti cæteri, quia reſtrictius. Aut dictum eſt mollius, quia cæteri Philoſophi Dialecticæ expertes fuerunt, vt paulo poſt docet Ariſt. text. 4. multo autem planius c. ſequenti t. 8. Non vſi tamen ſumus hac lectione, quia ſuperior eſt pene communis. Alia lectio.

u *Duo quidem principia eodem modo eſſe dixerunt, ſed hoc tantum addiderunt.* Intelligit par & impar quorum alterum eos appellaſſe infinitum, alterum finitum ſuperius dictum eſt. Quod

autem

Digitized by Google

autem addit, *eodem modo*, quantũ ad numerum intelligendum eſt, non quantum ad genus cauſæ. Par enim & impar, ſi mens Pythagoricorum explicanda eſt, materialem & formalem cauſam ſignificant, vt paulo ante diximus, & Auenrois hoc loco aſſerit. ſi autem ad verba eorum tantum quis velit attendere, ambo ad materialem cauſam pertinent, vt Ariſtoteles ſuperius dixit, noſq; eo loco, quo pacto verum ſit, expoſuimus.

x *Quod etiam proprium eſt ipſorum plat'itum, finitum & infinitum, ac etiam vnum, non alias quaſdam eſſe naturas, vt ignem aut terram, &c.* Quod proprium eſt Pythagoreorum, ſi cum ſuperioribus conferantur, quod putent nec finitum, nec infinitum, nec vnum eſſe accidentia rerum, ſed pertinere ad ipſas earum eſſentias, quas numeros appellant, quod tamen ſuperioribus non placet, cum dicant, hæc potius eſſe accidentia ignis, terræ, & cœterarum rerum, eſſentiis earum adiuncta. *Qua ratione Pythagorici à ſuperiorib. differant.*

Text. 4. Περὶ μὲν οὖν τούτων οὕτως ἀποφήναντο τὸν τρόπον, καὶ περὶ y τοῦ τί ἐστιν ἤρξαντο μὲν λέγειν, καὶ ὁρίζεσθαι, λίαν δ' ἁπλῶς ἐπραγματεύθησαν. ὡρίζοντό τε γὰρ ἐπιπολαίως, καὶ ᾧ πρώτῳ ὑπάρξειεν ὁ λεχθεὶς ὅρος, τοῦτ' εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος ἐνόμιζον, ὥσπερ εἴ τις οἴοιτο ταὐτὸν εἶναι διπλάσιον καὶ τὴν δυάδα, διότι πρῶτον ὑπάρχει τοῖς δυσὶ τὸ διπλάσιον. ἀλλ' οὐ ταὐτὸν ἴσως ἐστὶ τὸ εἶναι διπλασίῳ καὶ δυάδι· εἰ δὲ μή, πολλὰ τὸ ἓν ἔσται, z κἀκείνοις συνέβαινε. παρὰ aa μὲν οὖν τῶν προτέρων, καὶ τῶν ἄλλων τοσαῦτα ἔστι λαβεῖν.

De his igitur hunc in modum cenſuerunt, & de ipſo y quid eſt *dicere quidem, ac definire cæperũt, ſed tamen valde ſimpliciter ſuſceptum negotium tractauerunt. Etenim quaſi ſuperficie tenus definiebant, & cui primo propoſita definitio conueniſſet, id rei ſubſtantiam eſſe exiſtimabant, vt ſi quis duplum ac dualitatem idem eſſe putaret, quod duplum duob. primo inſit. Attamen non idem eſt forſitan dupli, ac dualitatis eſſe, alioquo vnum plura erit. quod illis* z *etiam accidebat. Atq;* aa *à primis quidem, ac cæteris hæc accipi poſſunt.* Text. 4.

y *Et de ipſo* quid eſt *dicere quidem ac definire cæperunt, ſed tamen valde ſimpliciter ſuſceptum negotium tractauerunt. Etenim quaſi ſuperficie tenus definiebant, & cui primo propoſita definitio conueniſſet, id rei ſubſtantiam eſſe exiſtimabant, &c.* De eſſentia rerum ac definitione, qua eſſentia earum explicatur, cœperunt quidem Pythagorici agere, ſed tamen rudi Minerua, vt contingit primis cuiuſque rei tractatoribus. Putabant enim de quo primo definitio propoſita diceretur, id eſſe rei eſſentiam: quod tamen falſum eſt, cum ex eo ſequatur, vnum aliquid plura eſſe. Fieri enim poteſt, vt definitiones diuerſorum accidentium dicantur primo de re propoſita, & definitio dupli & paris de duobus. Quare ſi, de quo primo dicitur definitio, id eſſet eſſentia rei ſane dualitas eſſet eſſentia duplicitatis, & paritatis, quod apertiſſime falſum eſt, cum latius pateant, quam dualitas. *Quatenus eorum eſſentias definitionesq; cognouerint.*

z *Quod illis etiam accidebat.* Dicebat enim, verbi gratia, definitionem iuſtitiæ dici primo de numero primo pariter pari, id eſt, de quaternario, alias vero de eodem numero aſſerebant primo dici definitionem Amicitiæ, vt ait Alexander, eo quod amicitia in quadam æqualitate conſiſtat, vnde ſequebatur eſſentiam quaternarij eſſentiam Iuſtitiæ & Amicitiæ.

aa *Atq; primis quidem, ac cæteris hæc accipi poſſunt.* Id eſt, ab iis, quos ante Pythagoricos commemorauimus, & ab ipſis Pythagoricis.

ΚΕΦ. ς'

Πλάτωνος δόξα περὶ τῶν ἀρχῶν καὶ ἐπίλογος τῶν προειρημένων.

Μετὰ a δὲ τὰς εἰρημένας φιλοσοφίας ἡ Πλάτωνος ἐπεγένετο πραγματεία, τὰ μὲν πολλὰ τούτοις ἀκολουθοῦσα, τὰ δὲ καὶ ἴδια παρὰ τὴν τῶν Ἰταλικῶν ἔχουσα φιλοσοφίαν. ἐν Tex. 5.

CAPVT VI.

Platonis opinio de principijs & concluſio eorum quæ ante dicta ſunt.

P*Oſt* a *has autem Philoſophias, quas commemorauimus, diſciplina Platonis acceſſit, quam magna quidem ex parte horum Pythagoricorum doctrinam ſequitur, ſed quædam etiam propria continet, præter Italicorum Philoſophiam. Plato.* Tex. 5.

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

POSTa *autem Philoſophias, quas commemorauimus, diſciplina Platonis acceſſit, qua magna quidem ex parte horum Pythagoricorum, doctrinam ſequitur.* Refert in priori parte huius capi- *Capitis diſtributio.*

q 2 opi-

Text. 6.

ἐκ b νέου τε γὰρ συγγενόμενος πρῶτον Κρατύλῳ καὶ ταῖς Ἡρακλειτείοις δόξαις, ὡς ἁπάντων τῶν αἰσθητῶν ἀεὶ ῥεόντων, καὶ ἐπιστήμης περὶ αὐτῶν οὐκ οὔσης, ταῦτα μὲν ὕστερον οὕτως ὑπέλαβε. Σωκράτους c δὲ περὶ μὲν τὰ ἠθικὰ πραγματευομένου, περὶ δὲ τῆς ὅλης φύσεως οὐδέν, ¶ ἐν d μὲν τούτοις τὸ καθόλου ζητοῦντος, καὶ e περὶ ὁρισμῶν ἐπιστήσαντος πρώτου τὴν διάνοιαν, ἐκεῖνον ἀποδεξάμενος διὰ τὸ ζητεῖν περὶ τῶν καθόλου, τοιοῦτον ὑπέλαβεν, ὡς περὶ ἑτέρων τοὺς ὁρισμοὺς τούτους γινομένους, καὶ οὐ περὶ τῶν αἰσθητῶν τινός. ἀδύνατον γὰρ εἶναι τὸν κοινὸν ὅρον τῶν αἰσθητῶν τινός, ἀεί γε μεταβαλλόντων. οὗτος οὖν τὰ μὲν τοιαῦτα τῶν ὄντων ἰδέας προσηγόρευσε, τὰ δ᾽ αἰσθητὰ παρὰ ταῦτα καὶ κατὰ ταῦτα λέγεσθαι πάντα. κατὰ μέθεξιν γὰρ εἶναι τὰ πολλὰ f τῶν συνωνύμων ὁμώνυμα τοῖς

Text. 6.

Plato b ab ineunte ætate Cratyli primum conſuetudine vſus, & Heracliti opinionibus aſſuetus, quaſi omnia ſenſibilia ſemper fluerent, nec vlla eorum eſſet ſcientia, hæc quidem poſtea ita habere exiſtimauit. Sed c cum Socrates ea, quæ ad mores pertinent, tractaret, de tota vero natura nihil ageret: ¶ Et d tamen in iis rem vniuerſalem quæreret, mentemque e primus ad definitiones applicaret, eius doctrina ob eam cauſam probata: quod de rebus vniuerſalibus diſputaret: id ita accepit, quaſi de aliis rebus non de vlla earum, quæ ſenſibus percipiuntur, eiuſmodi definitiones fierent: Neque enim fieri poſſe, vt communis definitio vllius rei ſit earum, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, vt quæ ſemper mutentur. Itaque huiuſmodi quidem entia ideas appellauit: quæ vero ſenſibus percipiantur, præter hæc eſſe, & ab his omnia dici voluit. Participatione enim f pleraque vniuo-

opinionem Platonis, qui aperte cauſam formalem inuexit, in altera colligit, quid commemorand a aliorum ſententiis de rerum principiis, & cauſis ſit conſecutus. Ait ergo in primis Platonem magna ex parte Pythagoricos ſequutum fuiſſe, ſed tamen quædam addidiſſe propria, cuiuſmodi fuit opinio de Ideis.

Platonem primum Ideas inuexiſſe.

b *Plato enim cum ab ineunte ætate Cratyli primum conſuetudine vſus, & Heracliti opinionibus aſſuetus, &c.* Docet, qua ratione Plato ductus fuerit, vt ideas eſſe cenſeret. Cum enim ille à puero cum Cratylo Heracliti diſcipulo verſatus eſſet, & ab eo omnia ſenſibilia continenter fluere, nec vnquam in eodem ſtatu conſiſtere audiuiſſet (quæ fuit propria Heracliti ſententia) atque eam opinionem matura ætate approbaſſet, contra vero à Socrate præceptore ſuo didiciſſet, definitiones, quarum ille ſtudioſiſſimus erat, non eſſe de rebus ſingularibus, ſed de vniuerſalibus eius ſententiam approbatam, exiſtimauit definitiones nõ eſſe de rebus ſenſibilibus, quia eſſent mutabiles, ſed de naturis quibuſdam communibus, quæ à rebus ſenſibilibus ſeparatæ exiſtent, quas Ideas appellauit, eaſq; a rebus ſingulis, quarum eſſent Ideæ participari affirmauit: verbi gratia, Ideam hominum à ſingulis hominibus, equorum ab equis, & cæterorum à cæteris eodem modo. Hæc luculentius ſcribit Ariſtoteles decimo tertio libro huius operis initio capitis quarti, quæ operæ pretium eſt legere.

Heracliti ſententia.

c *Sed cum Socrates ea, quæ ad mores pertinent, tractaret, de tota vero natura nihil ageret.* Socrates, vt Laertius ex Demetrio Byzantio refert, animaduertens naturalis ſpeculationis fructum nullum exiſtere, eamq; ad officia vitæ nihil eſſe neceſſariam: primus inuexit Ethicen, deque illa in officinis, lociſq; publicis quotidie Philoſophi more diſputans, ea potius inquirenda hortabatur, quæ mores inſtruerent, & quorum vſus domi eſſet neceſſarius. Non crediderim tamen, Socratem putaſſe nullum fructũ ex contemplatione naturæ rerum exiſtere, ſed exiguum, ſi cum fructu moralium diſciplinarum conferatur.

Ethices auctor primus.

d *Et tamen in iis rem vniuerſalem quæreret:* In moribus videlicet. Quare? quia mores hominum ſunt in hominibus iis, quos ſenſibus percipimus: inde illud efficiebatur, vt Socrates quæreret vniuerſalia in rebus ſenſibilibus, non autem extra res ſenſibiles, quemadmodum Plato. Quod Ariſtoteles libro decimo tertio huius operis capite quarto his verbis docet: *Socrates quidem vniuerſalia non ponebat ſeparata, quidam vero ſepararunt, eiuſmodi entia Ideas appellarunt.*

Cur in rebus ſenſibilibus vniuerſalia quæſierit.

e *Mentemque primus ad definitiones applicaret, &c.* Idem ſcribit Ariſtoteles loco nunc citato. *Duo*, inquit, *ſunt, quæ Socrati iure proprio quis attribuat, inductiua orationes & definitio rei vniuerſalis.* Non pugnant autem hæc cum iis, quæ dixerat ad finem ſuperioris capitis, Pythagoricos cœpiſſe quærere ipſum *quid eſt*, ac definitionibus vti. Id enim fecerunt Pythagorici perfunctorie, & rudi admodum Minerua, vt ibi dictum eſt: Socrates autem diligenter & accurate in eam rem incubuit.

Definitio vniuerſalis & inductiuæ orationes tribuuntur Socrati.

f *Pleraque vniuocorum, eiuſdem nominis eſſe cum formis aſſeruit.* Docet qua ratione omnia ſecun-

τοῖς εἴδεσι, τὴν δὲ μέθεξιν τοὔνομα g μόνον μετέβαλε· οἱ μὲν γὰρ Πυθαγόρειοι μιμήσει τὰ ὄντα φασὶν εἶναι τῶν ἀριθμῶν, Πλάτων δὲ μεθέξει, τοὔνομα μεταβαλών. τὴν μέντοι γε μέθεξιν, ἢ τὴν μίμησιν, ἥτις ἂν εἴη τῶν εἰδῶν, ἀφεῖσαν ἐν h κοινῷ ζητεῖν.

Ἔτι i δὲ παρὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ εἴδη τὰ μαθηματικὰ τῶν πραγμάτων εἶναί φησι μεταξύ, διαφέροντα τῶν μὲν αἰσθητῶν τῷ ἀΐδια καὶ ἀκίνητα εἶναι, τῶν δ᾽ εἰδῶν, τῷ τὰ μὲν πόλλ᾽ ἄττα ὅμοια εἶναι, τὸ δὲ εἶδος αὐτὸ, ἓν ἕκαστον μόνον. Ἐπεὶ k.

vniuocorum, eiuſdem nominis eſſe cum formis, aſſerunt: ſolo g autem nomine participationem mutauit. Siquidem Pythagorici ea quæ ſunt, imitationem numerorum eſſe dicunt: Plato autem nomine mutato participationem: caeterum, quaenam eſſet eiuſmodi formarum ſiue participatio, ſiue imitatio, in h communi diſputatione expendere omiſerunt.

Adhac, i præter ſenſibilia & formas, Mathematica rerũ media eſſe ait, q̃ hæc differãt à ſenſibilib. quod ſempiterna ſint ac immobilia: formis autẽ, quod pleraq; eorum ſimilia ſunt inter ſeſe, forma autẽ ipſa vnaquaq; vnum quiddam ſit tantum. Quoniam k.

ſecundum Platonem appellentur nominibus Idearum, quod proxime dixerat, quodque hic vocat eſſe *ὁμώνυμα*, ſiue *æquiuoca formis*, ſimulque corrigit verbum, *Omnia*, quo vſus fuerat. Neque enim omnia indiuidua apud Platonem appellabantur nominibus Idearum, ſed ſola vniuoca, vt homines, vt equi, quandoquidem his tantum communes Ideas tribuendas eſſe cenſuit. Nec vero omnia vniuoca, ſed pleraque, nam nec relationes, nec ea, quæ ſunt præter naturam, nec item mala, dicebat Plato habere ideas, vt Alexander annotauit, ſed nec eorum, quæ pertinent ad diuerſas ſpecies, tradebat ille communem Ideam, vt Ariſtoteles pleriſque locis aſſerit. Hac igitur de cauſa ait Ariſtoteles hoc loco, ſecundum Platonem plæraque vniuocorum, eiuſdem nominis eſſe cum formis. Ratio vero, ob quam hæc ſecundum Platonem appellentur nominibus Idearum, docet Ariſtoteles eſſe participationem. Putauit enim Plato ſolam ideam hominis eſſe per ſe hominem; ſingulos autem homines non eſſe homines, niſi imitatione quadam, ſeu potius, vt ipſe loquebatur, participatione, quo pacto hominem depictum in tabula appellamus hominem, quod verum hominem imitetur, & aliquatenus participet. Itaque ea, quæ dicta ſunt, putauit Plato appellari nominibus idearum, quia non ſint veræ res, ſed quædam quaſi imagines verarum rerum, imo ne imagines quidem propriæ, ſed quaſi vmbræ, vt ille philoſophatur in Dialogo ſeptimo de Republ. Vmbræ enim ſolam figuram, atque adeo perfectiſſime referunt.

Quarum rerum poſuerit Plato Ideas.

Cur nomen participationis vſurparit.

g *Solo autem nomine participationem mutauit. Siquidem Pythagorici ea quæ ſunt, imitationem numerorum eſſe dicunt.* Forſitan Plato ea ratione mutauit nomen *Imitationis* (quo vſi ſunt Pythagorici) in *Participationis*, quia numeri concreti rebus naturalibus melius dicuntur participare numeros abſtractos, ſiue abſtracte ſumptos, quam imitari. Numeri enim cõcreti rebus addunt abſtractis poſitionem in continuo, imo vero continuitatem ipſam rerum numeratarum, quam non includunt numeri abſtracti. Sicut igitur compoſitum potius dicitur participare ipſam formam, quam imitari, cum præter formam includit materiam, ita Plato cenſuit dicendum eſſe, numeros concretos, h. e. res ſenſibiles (has enim cõcretorum numerorum nomine ſignificabat) participare potius ſpecies ſeparatas, quas appellabat numeros abſtractos, quam imitari. Eſt & alia ratio, quia participationis nomen magis conuenit materiæ reſpectu formæ, quam imitationis: neque enim materia imitatur formam, ſed participat, niſi improprie admodum loqui velis. Cum igitur indiuidua ſenſibilia propter materiam multiplicentur, melius dicentur participare ſpecies ſeparatas, quam imitari.

Redditur alia eiuſdem appellationis ratio.

h *In communi diſputatione expendere omiſerunt.* Græca verba *ἐν κοινῷ ζητεῖν*, quod eſt ad verbum, *in communi quærere*, nihil aliud ſignificant, quam in publica diſputatione, & quæ in communem vſum edita ſit, rem diſcutere.

i *Adhac præter ſenſibilia & formas, mathematica rerum media eſſe ait, quæ hoc differant à ſenſibilibus, quod ſempiterna ſint ac immobilia: à formis autem, &c.* Docet, Platonem poſuiſſe alterum genus rerum ſeparatarum à ſenſibilibus, nempe res Mathematicas, quas dicebat medias inter ideas & res ſenſibiles, eo quod eſſent perpetuæ, quemadmodum ideæ (alioqui de illis non haberetur ſcientia) & tamen hoc conuenirent cum rebus ſenſibilibus, quod darentur plures eiuſdem ſpeciei, vt plures triangu!i æqualium laterum ſeparati, plura quadrata ſeparata, quemadmodum dantur plures res ſenſibiles, quæ ad eandem ſpeciem pertineant. Alioqui non demonſtrarent Mathematici, duas propoſitas figuras eſſe ſimiles inter ſe, quod tamen perſæpe faciunt.

Ἐπεὶ k δ' αἴτια τὰ εἴδη τοῖς ἄλλοις, τἀκείνων στοιχεῖα πάντων ᾠήθη τῶν ὄντων εἶναι στοιχεῖα. ὡς μὲν οὖν ὕλην τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν εἶναι ἀρχάς, ὡς δ' οὐσίαν τὸ ἕν. ¶ ἐξ ἐκείνων γὰρ κατὰ μέθεξιν τοῦ ἑνὸς τὰ εἴδη εἶναι τοὺς ἀριθμούς. τὸ l μέντοι γε ἓν οὐσίαν εἶναι, καὶ μὴ ἕτερόν γέ τι ὂν λέγεσθαι ἕν, παραπλησίως τοῖς Πυθαγορείοις ἔλεγε, καὶ τὸ τοὺς ἀριθμοὺς αἰτίους εἶναι τοῖς ἄλλοις τῆς οὐσίας, ὡσαύτως ἐκείνοις. ¶ τὸ δὲ ἀντὶ m τοῦ ἀπείρου, ὡς ἑνὸς δυάδα ποιῆσαι, τὸ δ' ἄπειρον ἐκ μεγάλου καὶ μικροῦ τοῦτ' ἴδιον. καὶ ἔτι ὁ μὲν τοὺς ἀριθμοὺς παρὰ τὰ αἰσθητά, οἱ δ' ἀριθμοὺς εἶναί φασιν αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ τὰ μαθηματικὰ μεταξὺ τούτων οὐ τιθέασι.

Text. 7.

Text. 8.

Τὸ n μὲν οὖν τὸ ἕν, καὶ τοὺς ἀριθμοὺς παρὰ τὰ πράγματα ποιῆσαι, καὶ μὴ ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοι, καὶ ἡ τῶν εἰδῶν εἰσαγωγὴ διὰ τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἐγένετο σκέψιν. οἱ γὰρ πρότεροι διαλεκτικῆς οὐ μετεῖχον. τὸ o δὲ δυάδα ποιῆσαι τὴν ἑτέραν

Quoniam k vero formæ cauſæ ſunt cæterorum, putauit ille earum elementa eſſe omnium rerum elementa: ac magnum quidem & paruum eſſe principia, vt materiam, vnum autem, vt ſubſtantiam. ¶ Ex illis enim formas participatione vnius, eſſe numeros: ipſum l tamen vnum ſubſtantiam eſſe, neque ens aliud quicquam dici eſſe, vt Pythagorici: numeros etiam, quemadmodum illi, cæteris ſubſtantiæ cauſas eſſe aſſerebat. ¶ Pro m infinito autem, vt vno, dualitatem: infinitum vero ex magno & paruo feciſſe, hoc eius eſt proprium. Præterea hic ponit numeros præter ſenſibilia, illi vero aiunt, numeros eſſe res ipſas, nec res Mathematicas inter hæc collocant.

Text. 7.

Text. 8.

Ipſum n igitur vnum, ac numeros contra atque Pythagorici exiſtimabant, à rebus ſeparaſſe, & formas induxiſſe, ex conſideratione, quæ in diſſerendo habetur, profecta ſunt. Priores enim Dialecticæ facultatis expertes erant. Dualitatem o vero alteram naturam feciſſe

k *Quoniam vero formæ cauſæ ſunt cæterorum, putauit ille; earum elementa eſſe omnium rerum elementa.* Quæ hactenus retulit ex Platone, non explicant illius ſententiam de primis principiis. Namque ideæ, etſi ſunt principia ac cauſæ rerum ſenſibilium, non ſunt tamen prima principia, cum ipſa principiis conſtent. Ait ergo, Platonem credidiſſe prima principia rerum ſenſibilium eſſe principia idearum, & quia ille poſuit magnum & paruum eſſe principium quaſi materiale idearum: vnitatem autem, quaſi formale, hæc ipſa dixit eſſe rerum omnium prima principia. Quia vero numerus vnitate etiam conſtituitur, non dubitauit Plato, ideas etiam ipſas numeros appellare. Quid autem intellexerit nomine magni & parui, itemque nomine vnitatis, cum hæc dicebat eſſe principia idearum, non ſatis conſtat. Crediderim tamen illum, cum hæc ad ideas retulit, nomine magni & parui intellexiſſe naturam generis, quæ eſt veluti materia, nomine autem vnitatis differentiam, quæ eſt indiuiſibilis perfectionis. alioqui eſſet etiam ipſa ſpecies quędam conſtituta ex genere & differentia. Aut certe dic, nomine magni & parui intellexiſſe limitationem, quam omnes ſpecies rerum habent, nomine autem vnitatis, Deum à quo omnes propriam perfectionem participant, quaſi dixerit, ſpecies rerum habere limitationem ex ſeipſis (eſt enim limitatio negatio perfectionis infinitæ) perfectionem vero à ſummo omnis perfectionis exemplari Deo.

Magnum & paruum ſtatuit Plato idearum principia.

Quid nomine magni & parui, atque vnitatis intellexerit.

Perfectionẽ res habent à Deo limitationem à ſe.

l *Ipſum tamen vnum ſubſtantiam eſſe, neque ens aliud quicquam dici eſſe, vt Pythagorici, numeros etiam, &c.* Tradit duo, in quibus Plato idem ſenſit, quod Pythagorici. Placuit enim Platoni, quemadmodum & illis, vnitatem non eſſe accidens, ſed ipſam rerum ſubſtantiam, itemque numeros eſſe cauſſas rerum, quanquam aliter atque illi. Si quidem illi ponebant numeros quaſi cauſſas materiales, Plato autem velut cauſſas exemplares, quod genus cauſſę ad formalem ſpectat.

In quibus cum Pythagoricis idem ſenſerit.

In quibus ab eis diſſenſerit

m *Pro infinito autem, vt vno dualitatem, infinitum vero ex magno & paruo feciſſe, hoc eius eſt proprium.* Tradit tria, in quibus idem à Pythagoricis diſſenſit. Primum, quod duo quędam fecerit, materiale principium, magnum & paruum, cum illi vnum tantum poſuerint, nempe par, ſiue infinitum. Alterum, quod poſuerit numeros ſeparatos à rebus ſenſibilibus, quos vocauit ideas, cum illi dixerint, numeros eſſe res ipſas ſenſibiles. Tertium, quod ſeparauerit etiam à rebus ſenſibilibus entia Mathematica, quaſi media inter ideas & res ſenſibiles, quod Pythagorici minime fecerant.

Diſſenſionis ratio.

n *Ipſum igitur vnum, ac numeros, contra atque Pythagorici exiſtimabant à rebus ſeparaſſe.* Docet cur Plato poſuerit formas ſeparatas, non autem Pythagorici. Cauſſam vero eſſe ait, quia Plato Dialectica arte inſtructus, perſcrutabatur naturas rerum per definitionem; quæ ſi recte traditur, videtur non eſſe niſi rei perpetuæ & immutabilis, vt ſupra dictum eſt. Pythagorici autem non erant imbuti arte Dialectica, niſi leuiter admodum & rudi Minerua, quod etiam ex dictis patet.

Cur duo ex

o *Dualitatem vero alteram naturam feciſſe, propterea accidit, quod ex ea, quaſi ex quadam effigie, &c.* His verbis exponit, qua ratione ductus fuerit Plato, vt duo quædam ex parte materiæ poſuerit,

camque

Text.9. ἑτέραν φύσιν, διὰ τὸ τοὺς ἀριθμοὺς ἔξω τῶν πρώτων εὐφυῶς ἐξ αὐτῆς γεννᾶσθαι, ὥσπερ ἔκ τινος ἐκμαγείου. καίτοι p συμβαίνει γ' ἐναντίως. οὐ γὰρ εὔλογον οὕτως. οἱ μὲν γὰρ ἐκ τῆς ὕλης πολλὰ q ποιοῦσιν, τὸ δὲ εἶδος ἅπαξ r γεννᾷ μόνον, ¶. φαίνεται s δ' ἐκ μιᾶς ὕλης μία τράπεζα, ὁ t δὲ τὸ εἶδος ἐπιφέρων εἷς ὤν, πολλὰς ποιεῖ. ὁμοίως δ' ἔχει τὸ ἄρρεν πρὸς τὸ θῆλυ. τὸ μὲν γὰρ ὑπὸ μιᾶς πληροῦται ὀχείας, τὸ δ' ἄρρεν πολλὰ πληροῖ.

καὶ

ciſſe, propterea accidit, quod ex ea, quaſi ex quadam effigie numeri, præter primos, apte generantur. Attamen p *contra accidit, neq; enim ita fieri conſentaneum eſt rationi. Nunc enim ex materia multa* q *faciunt, forma autem ſemel* r *tantum generat. At* s *ex vna materia menſa vna cernitur exiſtere:* ¶ *qui* t *vero formam infert, quæ vna eſt, multas efficit menſas. Eodem modo ſe habet mas ad fœminam. Hæc enim vno congreſſu fit grauida: mas autem multas grauidas facit:* Text.9.

& ita-

tamque eſſe ait, quia omnes numeri partes, qui in partes diuiditur, vt quaternarius, ſenarius; & alii huiuſmodi (hi enim maxime referunt naturam materiæ) ex dualitate repetita, quaſi ex effigie, formave ſigilli, ſæpius applicata certæ procreantur. Vocat autem more Mathematicorum cæteros numeros (i.e. omnes impares, & ipſum etiam binarium) numeros primos, quia non gignuntur repetitione binarii, vt illi, ſed vnitatis. *parte materia principia poſuerit.*

p *Attamen contra accidit, neq; enim ita fieri conſentaneum eſt rationi, nunc enim ex materia.* Oſtendit Platonem non recte poſuiſſe duo principia ex parte materiæ, & vnum ex parte formæ: cum magis conſentaneum eſſet, vt poneret duo ex parte formæ, & vnum ex parte materiæ. Siquidem & opifices (horum enim opera afferri ſolent à Philoſophis ad explicationem operum naturæ) multa ex eadem materia ſucceſſiue conficiunt, vt ex eodem ære nunc ſphæram, poſt vero ſtatuā, & ipſa agentia naturalia, vt Sol, nunc herbam, nunc metallum. Itaque forma ſemel introducta, non amplius in aliam materiam introducitur. At eadem numero materia aliam formam poſt aliam accipit. Sed quoniam hoc argumentum ſumit formæ nomen pro forma coniuncta cum materia, non pro ſeparata, vt eam ponebat Plato, mox ipſe illud refutabit, dilata impugnatione Platonis in caput ſequens. *Impugnatio.*

q *Multa faciunt, forma autem* Ad agentia ipſa, ſiue quæ arte, ſiue quæ natura faciunt, referenda ſunt hæc verba, vt diximus, non ad veteres Naturales, vt quidam exponunt: quanquam illi accommodate etiam ad opera artis & naturæ locuti ſunt, ponentes vnitatem ex parte materiæ, & multitudinem ex parte formæ.

r *Semel tantum generat.* Catachreſis, ſiue abuſio eſt verbi *generat*, pro, cauſſat in generatione. Proprie enim ſola cauſſa efficiens generat.

s *At ex vna materia menſa vna cernitur exiſtere.* Quia hic locus non eſt deſtinatus refutationi, ſed ſolum referendis aliorum dictis (refutatio enim in caput ſequens differtur) ipſe Ariſtot. pro Platone in hanc ſententiam reſpondet: Si Plato loqueretur de formis, quæ incipiunt eſſe per actionem, locum ſane habiturum fuiſſe propoſitum argumentum. Namque eadem numero materia per aliam atque aliam actionem, aliam atque aliam formam accipit. At illum non loqui de formis, quæ incipiunt eſſe per actionem, ſed de iis, quarum, vt illæ inferuntur in materiam, quarum hæc eſt conditio, vt vna numero multas ac varias materias ſui imitatione participationeve perficiat, cuiuſmodi eſt forma ſtatuæ, quam ſculptor imitatur, aut ſigilli, quam imprimit, & forma menſæ, quam faber, ſiue in mente inhærentem habet, ſiue ante oculos ſibi proponit, vt ſimilem faciat, ac denique naturalis forma generantis veluti animalis, cuius aliam atque aliam ſimilitudinem idem mas introducit in aliam atque aliam materiam, quæ à fœminis ſubminiſtratur. *Reſpondet pro Platone Ariſt.*

t *Qui vero formam infert, quæ vna eſt, multas efficit menſas. Eodem modo ſe habet mas ad fœminam. Hæc enim vno congreſſu fit grauida, mas autem, &c.*] Videntur verba hæc pugnare cum iis, quæ diximus. Forma enim, quæ ab artifice infertur, vt multas menſas efficiat, non vna eſt, ſed multa. Quod ſi dicas, eſſe vnam ratione, eadem ratione dicam ego, menſas multas eſſe ratione vnam, quo fiet, vt nihil ad rem loquatur Ariſtoteles, cum hoc exemplo in defenſionem Platonis vtitur. Ac ſi vetus quidem interpres recte vertit, nihil dubii eſt hoc loco. Neque enim habet, *quæ vna eſt*, vt referatur vnitas ad formam, quæ infertur: ſed *vnus exiſtens*, vt referatur ad eum, qui formam infert. Verum obſtant verba Græca in omnibus exemplaribus, quæ quidem viderimus: Sic enim habent, ὁ δὲ τὸ εἶδος ἐπιφέρων ἓν ὄν, id eſt, *qui vero formam infert vnam exiſtentem.* Quapropter aut dicendum eſt, deprauatum eſſe contextum, ſcriptumque fuiſſe ab Ariſtotele non ἓν ὄν; ſed εἷς ὤν, vt ſermo ſit de vnitate inferentis formam, non de vnitate formæ illatæ, quem ſenſum reddit vetus interpres; aut potius dicendum, verba illa, *Lectio Græca interpretibus.*

quæ vna

καὶ u τὰ πολλὰ μιμήματα τῶν ἀρχῶν ἐκείνων ἐστί. Πλάτων μὲν οὖν περὶ τῶν ζητουμένων οὕτως διώρισε.

Φανερὸν x δ' ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι δυοῖν αἰτίαιν μόνον κέχρηται, τῇ τε τοῦ τί ἐστι, καὶ τῇ κατὰ τὴν ὕλην (τὰ γὰρ εἴδη τοῦ τί ἐστιν αἴτια τοῖς ἄλλοις, τοῖς δ' εἴδεσι τὸ ἕν) καὶ τίς ἡ ὕλη ἡ ὑποκειμένη, καθ' y ἧς τὰ εἴδη τὰ μὲν ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν, τὸ δ' ἓν ἐν τοῖς εἴδεσι λέγεται, ὅτι αὕτη δυάς ἐστι, τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν. Ἔτι δὲ τὴν τοῦ εὖ καὶ τοῦ κακῶς αἰτίαν τοῖς z στοιχείοις ἀπέδωκεν ἑκατέροις ἑκατέραν, ὥσπερ μᾶλλόν φαμεν, καὶ τῶν προτέρων ἐπιζητῆσαί τινας φιλοσόφων, οἷον Ἐμπεδοκλέα καὶ Ἀναξαγόραν.

Συν-

& u tamen hæc illorum principiorum ſunt imitationes. Plato igitur de iis, quæ quæruntur, hunc in modum definiuit.

Perſpicuum x eſt autem ex iis, quæ dicta ſunt, illum duab. tantum cauſſis vſum fuiſſe. & ea quæ quid res ſit, continet. & ea, quæ ad materiam pertinet (eſſentia enim cæteris quidem cauſa ſunt formæ, formis autem ipſum vnum) & quænam ſit ſubiecta materia, de y qua dicuntur formæ, alia quidem in ſenſibilibus, in formis autem ipſum vnum: ſit enim hæc dualitas, magnum videlicet ac paruum. Præterea boni ac mali cauſam vtriſque z elementis vtramque attribuit, quod magis quoſdã etiam Philoſophos ex prioribus vt Empedoclem, & Anaxagoram, quæſiuiſſe cenſeamus.

Paucis,

Quo pacto communis lectio intelligenda. *quæ vna eſt*, non ſic accipienda eſſe, quaſi dicat Ariſt *quæ vna eſt ratione*; ſed, *quæ vna eſt numero*, vt ſermo non ſit de forma, quæ incipit eſſe in materia ſed de forma, cuius vi illa eſſe incipit, ſiue ea exemplaris ſit vt in agentibus per artem, ſiue naturalis, vt in agentibus per naturam. Quod ſi quis obiiciat, eſſe quidem huiuſmodi formam vnam numero, ſed tamen eam non inferri in materiam: Ariſtotelem vero aperte loqui de forma, quæ in materiam infertur, reſpondendum eſt, etſi huiuſmodi forma non infertur in materiam per ſe ipſam, inferri tamen per ſui ſimilitudinẽ. Quo pacto dicimus, Phidiam cum ſtatuam Mineruæ ex ebore confecit, intuliſſe in ebur Mineruæ formam.

u *Et tamen hæc illorum principiorum ſunt imitationes. Plato igitur de iis, quæ quæruntur hunc in modum definiuit.* Hæc autem eſſe imitationes illorum principiorum ex ſententia Platonis, quia credebat Plato cauſas ſingulares, tum artis, tum naturæ, quæ in exemplum allatæ ſunt, imitari Ideas; quas ponebat, vt vera ac præcipua rerum exemplaria.

x *Perſpicuum eſt autem ex iis, quæ dicta ſunt, illum duabus tantum cauſis vſum fuiſſe, & ea, quæ quid res ſit, continet, & ea, quæ ad materiam pertinet: eſſentia enim cæteris quidem cauſa ſunt formæ, formis autem ipſum vnum. &c.* Expoſita ſententia Platonis oſtendit ex dictis, quænam genera cauſſarũ à Platone inuecta ſint: atque, in primis illum plane induxiſſe materialem & formalem. *Platonem aperte induxiſſe cauſam materialem & formalem.* Dicit enim, ideas eſſe cauſſas formales ac quidditatiuas rerum ſenſibilium, ipſum verum vnum eſſe cauſam formalem idearum, quod etiam ipſum ideam eſſe fateri cogitur Plato, ſi illud cauſam formalem idearum eſſe credit. Rurſuſque magnum & paruum eſſe cauſſam materialem, tum qua in rebus ſenſibilibus participantur Ideæ, tum qua in Ideis participatur vnum. Deinde ait, illum addidiſſe etiam cauſſam, tum boni, tum etiam mali. *Empedoclem & Anaxagoram ad cauſam finalem propius quam Platonẽ acceſſiſſe. Alia lectio.* Dixit enim, principium formale eſſe cauſſam boni, materiale autem cauſſam mali, quo pacto exiſtimauit, ſe tradere cauſſam finalem. Ait tamen Ariſtoteles, Empedoclem & Anaxagoram magis quæſiuiſſe hoc genus cauſſæ: quia etſi vterque per accidens illud tetigit, vt paulo poſt docebit: tamen Empedocles & Anaxagoras tradentes cauſſas efficientes boni, magis acceſſerunt ad rationem cauſſæ, quam Plato, finalis, qui illam coniunxit, ſeu potius confudit cum cauſſa formali. Cauſſa enim efficiens confert eſſe gratia ſui, forma autem non dat eſſe ſui gratia, ſed cauſſa totius compoſiti. at eſſe id, gratia cuius aliquid efficitur, & quomodocunque cauſſatur, eſt ratio finis.

y *De qua dicuntur formæ, alia quidem* Alexander ait, hunc quoque in modum ſcriptum reperiri, καθ' ἃς μὲν τὰ εἴδη ἐστί, &c. vt particula μὲν præcedat illud τὰ εἴδη non ſequatur: quo pacto ſic legendum eſſet Latine, *de qua quidem formæ in ſenſibilibus, in formis autem vnum ipſum dicitur, ſiue dicuntur.* Verum idem ſenſus redit. Nam ſi vnum ipſum dicitur de ideis, vt cauſa earum formalis, idea quoque apud Platonem ſit neceſſe eſt, vt iam diximus, tametſi iuxta lectionem hanc non vocetur forma ſeu idea.

z *Vtriſque elementis vtramque attribuit, quod magis quoſdam etiam Philoſophos, &c.* Vocat materiam & formam elementa, quorum alterum dicit Plato eſſe cauſſam mali, alterum boni. Dicitur autem forma elementum, quia cum non ſit eſſentiale principium, internum quoque ſit, neceſſe eſt, ſi recte de ea quis ſentiat: tametſi, quia compoſitum non vniuerſe dicitur reſolui in formam, minus proprie dicitur forma, elementum, quam materia, vt patebit libro quinto.

a a *Paucis*

Text.10. Συντόμως aa μὲν οὖν καὶ κεφαλαιωδῶς ἐπεληλύθαμεν, τίνες τε καὶ πῶς τυγχάνουσιν εἰρηκότες περί τε τῶν ἀρχῶν, καὶ bb τῆς ἀληθείας. ὅμως δὲ τοσοῦτον ἔχομεν ἐξ αὐτῶν, ὅτι τῶν λεγόντων περὶ ἀρχῆς καὶ αἰτίας, οὐδεὶς ἔξω τῶν ἐν τοῖς περὶ φύσεως ἡμῖν διωρισμένων εἴρηκεν, ἀλλὰ πάντες ἀμυδρῶς μὲν, ἐκείνων δέ πως φαίνονται θιγγάνοντες. οἱ μὲν γὰρ ὡς ὕλην τὴν ἀρχὴν λέγουσιν, ἄν τε μίαν ἄν τε πλείους ὑποθῶσι, καὶ ἐάν τε σῶμα, ἐάν τε cc ἀσώματον τοῦτο τιθῶσιν· οἷον Πλάτων μὲν τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρὸν λέγων. οἱ δ' Ἰταλικοὶ τὸ ἄπειρον. Ἐμπεδοκλῆς δὲ πῦρ, καὶ γῆν, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα. Ἀναξαγόρας δὲ τὴν τῶν ὁμοιομερῶν ἀπειρίαν. οὗτοι δὲ δὴ πάντες τῆς τοιαύτης αἰτίας ἡμμένοι εἰσὶ, καὶ ἔτι ὅσοι ἀέρα, ἢ πῦρ, ἢ ὕδωρ, ἢ dd πυρὸς μὲν πυκνότερον, ἀέρος δὲ λεπτότερον. καὶ γὰρ τοιοῦτόν τινες εἰρήκασιν εἶναι τὸ πρῶτον στοιχεῖον. οὗτοι ee μὲν οὖν ταύτης τῆς αἰτίας ἥψαντο μόνον. ἕτεροι δέ τινες ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, ὅσοι φιλίαν, καὶ νεῖκος, ἢ νοῦν, ἢ ἔρωτα ποιοῦσιν ἀρχήν. τὸ δὲ τί ἦν εἶναι, καὶ τὴν οὐσίαν, σαφῶς μὲν οὐδεὶς ἀποδέδωκε, μάλιστα δ' οἱ τὰ εἴδη.

Καὶ ff τὰ ἐν τοῖς εἴδεσι τιθέντες λέγουσιν, οὔτε γὰρ ὡς ὕλην τοῖς αἰσθητοῖς τὰ εἴδη, καὶ τὸ ἐν τοῖς εἴδεσιν, οὔθ' ὡς ἐντεῦθεν τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως γενομένην ὑπολαμβάνουσιν· ἀκινησίας gg γὰρ αἰτίαν μᾶλλον, καὶ τοῦ ἐν ἠρεμίᾳ εἶναί φασιν· ἀλλὰ hh τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστῳ τῶν ἄλλων τὰ εἴδη παρέχονται, τοῖς δ' εἴδεσι, τὸ ἕν.

Τὸ ii δ'

Paucis aa igitur ſummatimque percurrimus, quinam & quo pacto de principiis ac bb veritate diſſeruerint. ſed tamen ab eis hoc tantum habemus, neminem eorum qui de principio & cauſa diſſerunt, quicquam dixiſſe, præter ea, quæ à nobis in libris de Natura definita ſunt, ſed omnes, etſi obſcure, illa tamen quodammodo videri attigiſſe. Alij enim vt materiam principium dicunt, ſiue vnum, ſiue plura ſubijciant; ſiue etiam corpus, ſiue cc incorporeum ponant, veluti Plato qui magnum & paruum dicit; Italici, qui infinitum, Empedocles, qui ignem, terram, aquam, & aerem: Anaxagoras autem, qui ſimilium partium infinitatē. Hi certe omnes huiuſmodi cauſæ inhæſerunt. & inſuper quicunq; aerem, aut ignem, aut aquam, aut dd igne quidem denſius, aere vero tenuius poſuerunt. ſunt enim, qui tale quiddam primum elemētum eſſe dixerint. Atq; ee hi hanc ſolā cauſam tetigerunt. Alij vero quidam eam vnde eſt principium motus, quicunq; amicitiam & contentionem aut mētem, aut amorem principiū faciunt. Quidditatē autē & ſubſtantiā dilucide quidem nemo tradidit, maxime ij, qui formas ponunt. Text.10.

Et ff quæ in formis inſunt, ea maxime declarant. Nam neq; vt materiam reb ſenſibilibus, neq; vt id, vnde motus proficiſcitur, formas, & quæ in formis inſunt, eſſe exiſtimant (immobilitatis gg enim cauſam potius, & cur res quieſcant, eſſe dicunt) ſed hh quidditatem vnicuiq; cæterarum rerum formæ præbent, formis autem ipſum vnum

Id ii vero,

aa *Paucis igitur.* In hac poſteriore capitis parte docet Ariſt. ex opinonibus antiquorum hactenus ſummatim enarratis ſatis perſpici, nullum genus cauſſæ ab eis traditum fuiſſe, quod ipſe in lib. *Phyſic.* non multo apertius tradiderit. Id quod breniter oſtendit, diſcurrens per omnia genera cauſſarum ab illis poſita. *Multo apertius, quam veteres, de cauſis egiſſe Ariſtotelem.*

bb *Ac veritate, &c.* Hoc addit, vt ſignificet, eos ſolius veritatis cognoſcendæ ſtudio ductos.

cc *Siue incorporeum ponat.* Platonis ſententia fuit, principium materiale (vt pote magnum & paruum eſſe incorporeum, quatenus conſtituit ideas, non autem qua ratione conſtituit ſubſtantias ſenſibiles. *Platonis de principio materiali ſententia.*

dd *Aut igne quidem.* Hæc opinio, quæ ſupra in referendis veterum ſententiis de cauſſa materiali omiſſa eſt ab Ariſt. fuit Anaximandri, vt ait Alex. fuit autem Alexander Thaletis diſcipulus, & Anaximenis præceptor.

ee *Atq; hi hanc ſolam cauſam tetigerunt.* Nempe quorum ſententiæ proxime recitatę ſunt. Nam ſuperiores alia etiam cauſſarum genera poſuerunt.

ff *Et quæ in formis inſunt, eam maxime declarant.* Hoc eſt, formarum, ſiue idearum principia.

gg *Immobilitatis enim cauſſam potius.* Ratio huius rei ex iis, quæ initio capitis dicta ſunt, perſpicua eſt, quo loco ſcriptum eſt, vt de rebus ſenſibilibus ſcientia haberi poſſit, inuectas eſſe ideas à Platone. Scientia autem non habetur de rebus, niſi quatenus ſunt immobiles & inuariabiles, quod Platonis ſententia res ſenſibiles non habent, niſi per ideas, ſeu in ideis. Cum ergo ideæ poſitæ ſint, vt cauſſæ immobilitatis, & cuiuſdam quaſi quietis rerum ſenſibilium, efficitur, vt non ſint inductæ tanquam cauſſæ mutationis earundem, ac proinde, nec vt cauſſæ efficientes per motum. *Ideas à Platone vt cauſas immobilitatis fuiſſe inuectas.*

hh *Sed quidditatem vnicuique cæterarum rerum formæ præbent.* Ideæ Platonis ſententia præſtant rebus ſenſibilibus quidditatem, per modum cauſæ formalis exemplaris. vnum autem præſtat quidditatem ideis per motum cauſæ formalis conſtituentis, ſi modo tamen Plato nomine vnitatis intelligit differentiam. Nam ſi intelligas Deum, quem ponit participari ab ideis, quē-

Τὸ ii δ' οὗ ἕνεκα αἱ πράξεις καὶ αἱ μεταβολαὶ, καὶ αἱ κινήσεις, τρόπον μέν τινα λέγουσιν αἴτιον, οὕτω δ' οὐ λέγουσιν, οὐδ' ὅνπερ πέφυκεν. οἱ μὲν γὰρ νοῦν λέγοντες ἢ φιλίαν, ὡς ἀγαθὸν μέν τι ταύτας τὰς αἰτίας τιθέασιν, οὐ μὴν ὡς ἕνεκά γε τούτων, ἢ ὂν ἢ γινόμενόν τι τῶν ὄντων, ἀλλ' ὡς ἀπὸ τούτων τὰς κινήσεις οὔσας τούτων λέγουσιν. ὡς δ' αὔτως καὶ οἱ, τὸ ἓν, ἢ τὸ ὂν φάσκοντες εἶναι τὴν τοιαύτην φύσιν, τῆς μὲν οὐσίας αἴτιόν φασιν εἶναι, οὐ μὴν τούτου γε ἕνεκα, ἢ εἶναι, ἢ γίνεσθαι. ὥστε λέγειν τε καὶ μὴ λέγειν πως συμβαίνει αὐτοῖς τἀγαθὸν τοιοῦτον. οὐ γὰρ ἁπλῶς, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς λέγουσιν.

Text. 11. Ὅτι kk μὲν οὖν ὀρθῶς διώρισται περὶ τῶν αἰτίων, καὶ πόσα, καὶ ποῖα, μαρτυρεῖν ἐοίκασιν ἡμῖν, καὶ οὗτοι πάντες οὐ δυνάμενοι θιγεῖν ἄλλης αἰτίας. πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι ζητητέαι αἱ ἀρχαὶ ἢ οὕτως ἅπασαι, ἢ τινὰ τρόπον τούτων, δῆλον. ¶ πῶς ll δὲ τούτων ἕκαστος εἴρηκε, καὶ πῶς ἔχει περὶ τῶν ἀρχῶν, τὰς ἐνδεχομένας ἀπορίας μετὰ τοῦτο διέλθωμεν περὶ αὐτῶν.

Id ii vero, cuius gratia actiones, mutationes & motus exiſtũt, quodammodo quidem cauſam eſſe dicunt, hoc autem pacto non dicunt, nec quemadmodum natura poſtulat. Qui enim Mentem aut amicitiam dicunt, ii, vt bonum quiddam cauſas ponunt: non ita tamen, quaſi eorum gratia res vlla aut fiat, ſed quaſi ab iis eorum, quæ apud nos ſunt, motus extent. Eodem modo & ii qui vnum, aut ens huiuſmodi naturam eſſe aſſerunt, ſubſtãtiæ quidem cauſam eſſe dicunt, non tamen eius gratia aut eſſe aut fieri volunt. Ita euenit eis, vt quodammodo & dicant, & non dicant ipſum bonum huiuſmodi cauſam eſſe. Neq; enim ſimpliciter, ſed per accidens dicunt.

Quod kk igitur recte, quot, & quæ ſint cauſarũ genera definierimus, hi etiam omnes teſtimonio nobis videntur eſſe, cum aliam cauſam attingere non poſſint. Text. 12. *Adhæc, illud perſpicuum eſt, principia aut hoc pacto omnia, aut horum modorum aliquo quærenda eſſe. ¶ Vt ll autem conſtet, quomodo eorũ quiſq; rem explicauerit, quidquã de principiis ſentiendum ſit, dubitationes eas, quæ de iis proponi poſſunt, deinceps transſigamus.*

admodum ideæ participantur à rebus ſenſibilibus, vtraque ratio cauſandi per modum exemplaris intelligenda eſt hoc loco.

Nullum è veteribus cauſam finalẽ, vt à cæteris diſtinctam tradidiſſe.

ii *Id vero cuius gratia actiones, & motus exiſtunt, quodammodo quidem cauſam eſſe dicunt, hoc autem pacto non dicunt, nec quemadmodum natura poſtulat.* Docet nullum ex Philoſophis poſuiſſe cauſam finalem per ſe, ſeu vt cauſam finalem, ſed per accidens, ſiue ratione alterius cauſæ. Quanquam enim quidam eorum poſuerunt pro cauſa bonum, quod re vera pertinet ad rationem cauſæ finalis: non tamen illud poſuerunt vt bonum atq; appetibile, ſed vt cauſam boni: alij quidem vt efficientem, veluti Anaxagoras mentem, & Empedocles concordiam: alij vero, vt exemplarem, ceu Plato ideas, quas Ariſtoteles intelligit nomine vnius & entis. Nam, & ea, quæ ſunt bonæ cauſæ, bona etiam dicuntur, quemadmodum ſana, quæ ſanitatem efficiunt.

Cur ita ſenſerit.

Si quis autem quærat, cur veteres non poſuerint perſpicue ac formaliter cauſam finalem, vt diſtinctam a cæteris, dicendum eſt, id forſitan accidiſſe, quia finis, vt finis videtur opponi principio, ac proinde cauſæ, cum tamen re vera non opponatur, quod poſtea vidit Ariſtoteles, finis enim, etſi non eſt primum in executione, eſt tamen primum in intentione.

Quamobrẽ Philoſophorũ opiniones retulerit.

kk *Quod igitur recte, quot & quæ ſint cauſarum genera definierimus, hi etiam omnes teſtimonio nobis videntur eſſe, cum aliam cauſam attingere non poſſint.* Duo colligit, quorum cauſa omnium ſuperiorum Philoſophorum opiniones retulit. Vnum eſt, recte ſe omnia cauſarum genera explicaſſe in libris Phyſicorum, cuius doctrinæ ſummam initio capitis tertij huius libri propoſuit: ſiquidem nullum ſuperiorum aliud cauſæ genus inueniſſe conſtat. Alterum eſt, cum in traditis generibus cauſarum contineantur omnia principia, à quibus res vere, ac per ſe pendent, non alia principia quærenda aut tractanda eſſe à Metaphyſico, ſed aut hoc pacto omnia, id eſt, iuxta totum cauſarum ambitum, qui expoſitus eſt, aut horum modorum aliquo, hoc eſt, aſſumpto aliquo vno, aut pluribus cauſarum modis, ſiue generibus, non autem omnibus. Quod membrum ideo adiunxit Ariſtoteles, quia Metaphyſicus, vt eſt particularis artifex, & in ſolis rebus materiæ expertibus peculiari ratione verſatur, non agit de materia aliiſve cauſis cauſantibus cum motu, quatenus eo pacto cauſant, tametſi quatenus eſt communis artifex, ac cæteris præeſt, has etiam cauſas in commune diſcutiat, vt ſupra cap. 2 quæſt. 1. oſtenſum eſt.

ll *Vt autem conſtet, quomodo eorum quiſque rem explicauerit, quidque de principijs ſentiendum ſit, dubitationes eas, quæ de ijs proponi poſſunt, &c.* Tranſitum facit ad materiam, diſputationemque ſequentis capitis.

CAPITIS

ΚΕΦ. Ζ.

Παλαιῶν ἔλεγχος περὶ ἀρχῶν.

ΟΣα μὲν οὖν ἕν τε τὸ πᾶν, καὶ μίαν, ὡς καί τινα φύσιν, ὡς ὕλην τιθέασι, καὶ ταύτην σωματικὴν, καὶ μέγεθος ἔχουσαν, δῆλον ὅτι πολλαχῶς ἁμαρτάνουσι. τῶν γὰρ σωμάτων τὰ στοιχεῖα τιθέασι μόνον, τῶν δὲ ἀσωμάτων οὔ, ὄντων καὶ ἀσωμάτων, καὶ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς ἐπιχειροῦντες τὰς αἰτίας λέγειν, καὶ περὶ πάντων φυσιολογοῦντες, τὸ τῆς κινήσεως αἴτιον ἀναιροῦσιν. ἔτι δὲ τὸ τὴν οὐσίαν μηδενὸς αἰτίαν τιθέναι, μηδὲ τὸ τί ἐστι. ¶ καὶ πρὸς τούτοις τὸ ῥᾳδίως τῶν ἁπλῶν σωμάτων λέγειν ἀρχὴν ὁτιοῦν, πλὴν γῆς, οὐκ b ἐπισκεψάμενοι τὴν ἐξ ἀλλήλων γένεσιν

Text.12.

CAPVT VII.

Reprehenſio veterum Philoſophorum de principio.

A C a eos quidem omnes qui vniuerſum vnum eſſe, & vnam quandam naturam, vt materiam ponunt, atque eam corpoream & magnitudine præditam perſpicuum eſt multa peccare. Corporum enim tantum elementa ponunt, non item eorum, quæ ſunt corporis expertia, cum incorporea etiam in rerum natura ſint: cumq; cauſas generationis & corruptionis exponere conentur, ac de omnibus phyſice diſſerant, motus cauſam & ipſum, quid eſt, nullius rei cauſa ſtatuant ¶ Et inſuper, quod facile quoduis ſimplicium corporum (terra excepta) principium dicant, non b conſiderantes, quo pacto mutuam eorum generationem

Text.12.

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

A C a eos quidem. Poſtquam retulit aliorum Philoſophorum opiniones de cauſis ac principiis rerum, eoſq; oſtendit, nullum aliud genus cauſæ attuliſſe, præter quatuor illa à ſe in Phyſicis tradita, nunc tandem eorum placita refellit ea ex parte, qua à vero aberrauerunt; primumq; eorum, qui vnum tantum principium totius vniuerſi, idq; materiale, corporeum, atq; ens actu poſuerunt.

Quatuor autem ſunt, quæ Ariſtoteli in eorum ſententia diſplicent. Primum, quod cum aggreſſi eſſent diſputationem de principiis omnium rerum, omiſerint principia rerum incorporearum, quæ tamen in rerum natura extant. Idem enim, quod corporeum eſt non poteſt eſſe principium rei incorporeæ. Secundum, quod cum diſſererent de omni motu, ipſum motus principium, id eſt cauſam efficientem prætermiſerint. Tertium, quod cum conarentur dicere, quid vnaquæque res eſſet, cauſam formalem ſubſtantialem, à qua res naturales habent certam eſſentiæ rationem, minime attigerint. Quartum, quod facile, hoc eſt, inconſiderate dixerint, vnum ex quatuor vulgatis elementis, terra excepta, eſſe primum principium, idque adeo inconſtanter, vt alius ignem, alius aerem, alius aquam primum principium fecerit. Quod oſtendit duobus argumentis ita complicatis, vt vnum videantur. Alterum eſt, quia conſiderare debuerant mutuam eorum inter ſe inuicem generationem, non quidem ſubſtantialem, quam non agnoſcebant, ſed accidentariam, qua concedebant, denſiora fieri ex rarioribus per condenſationem, & rariora ex denſioribus per rarefactionem. Hoc enim ſi conſideraſſent, nullum eorum feciſſent primum principium. Pugnat enim cum ratione primi principij fieri ex alio. Alterum, quia dum duo conuenire debeant, primo principio ſimplicitas, & maxima ſimplicitas, & maxima perfectio (compoſita enim omnia à ſimplicibus pendent, & imperfecta à perfectis) illi autem cogantur fateri, loqui ſe de primo principio ſimpliciter, cum vnum tantum faciant. ſi ſimplicitas quidem ſpectetur, ſolus ignis ponendus erat primum principium, propter maximam eius tenuitatem ac raritatem: ſi vero perfectio, ſola terra propter maximam illius concretionem & denſitatem. Quanquam enim illi & denſa ex raris, & rara ex denſis fieri concedebant, tamen quia credebant, denſa magis habere entitatis, quemadmodum & materiæ (quam totam ſubſtantiam rerum eſſe putabant) eam mutationem, qua denſa fiunt ex raris, proprie vocabant generationem quaſi viam ad eſſe: contrariam vero corruptionem, vt viam ad non eſſe. vnde ſequebatur, terram eſſe perfectiſſimum elementorum omnium. Ita patet eos, cum dixerunt, primum principium eſſe vnum ex elementis, excepta terra, non tradidiſſe eorum vera primum principium ſimpliciter. At Ariſtotelem, cum 12. *lib. cap.* 9. *à text.* 51. docuerit, primum ens eſſe purum actum, nihilque habens potentiæ admixtum, optime potuit oſtendere, eſſe illud primum principium ſimpliciter, ratione ſummæ ſimplicitatis & perfectionis.

Qua nõ probitur Ariſto teli in eorum opinione, qui vnum tantũ principium ſtatuerint.

Conditiones dua primi principii ſimpliciter.

b *Non conſiderantes quo pacto mutuam eorum generationem faciunt, ignis inquam, aqua, &c.* In Græcis exemplaribus præcedunt hæc verba, μηδὲ ἀξιοῦντες γένεσιν ἐκ στοιχείων, ἢ μεταβολήν, hoc eſt, *Cum non exiſtiment dari generationem ex elementis, aut mutationem.* Quæ tamen libenter expunximus, quia & vetus interpres, & Beſſario diligentiſſimus obſeruator verborum Ariſto-

Alia lectio.

 telis, &

Digitized by Google

γένεσιν ποιοῦσι. λέγω δὲ πῦρ καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα. τὰ μὲν γὰρ συγκρίσει, τὰ δὲ διακρίσει ἐξ ἀλλήλων γίγνεται. τοῦτο c δὲ πρὸς τὸ πρότερον εἶναι, καὶ ὕστερον, διαφέρει πλεῖστον. ¶ Τῇ μὲν γὰρ ἂν δόξειε στοιχειωδέστατον d εἶναι πάντων ἐξ οὗ γίγνονται συγκρίσει πρώτου. τοιοῦτον δὲ τὸ μικρομερέστατον καὶ λεπτότατον ἂν εἴη τῶν σωμάτων. διόπερ ὅσοι πῦρ ἀρχὴν τιθέασι, μάλιστα ὁμολογουμένως ἂν τῷ λόγῳ τούτῳ λέγοιεν. τοιοῦτον e δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος ὁμολογεῖ τὸ στοιχεῖον εἶναι τὸ τῶν σωμάτων.

Text. 13.

Text. 14.

Ad finem 14.

Οὐδεὶς f γοῦν τῶν ὕστερον ἠξίωσε, καὶ ἓν λεγόντων γῆν εἶναι στοιχεῖον, δῆλον, ὅτι διὰ τὴν μεγαλομέρειαν. τῶν δὲ τριῶν ἕκαστον στοιχείων, εἴληφέ τινα κριτήν. οἱ μὲν γὰρ πῦρ, οἱ δ' ὕδωρ, οἱ δ' ἀέρα τοῦτ' εἶναί φασι. καίτοι g διὰ τί ποτ' οὐ καὶ τὴν γῆν λέγουσιν, ὥσπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων. πάντα γὰρ εἶναί φασι τὴν γῆν. Φησὶ δὲ καὶ Ἡσίοδος, τὴν γῆν πρώτην γενέσθαι τῶν σωμάτων. οὕτως ἀρχαίαν, καὶ δημοτικὴν συμβέβηκεν εἶναι τὴν ὑπόληψιν. κατὰ μὲν οὖν τοῦτον τὸν λόγον, οὔτ' εἴ τις τούτων τι λέγει πλὴν πυρός, οὔτ' εἴ τις h ἀέρος μὲν πυκνότερον τοῦτο τίθησιν, ὕδατος δὲ λεπτότερον, οὐκ ὀρθῶς ἂν λέγοι.

Εἰ δ'

sionem faciunt: ignis, inquam, aqua, terra, & aeris. Alia enim coniunctione, alia disiunctione ex sese mutuo fiũt: hoc c autẽ ad rationẽ prioris ad posterioris plurimum refert. ¶ Id n. omnium maxime elementi d rationem subire videbitur, ex quo primo res minimarum partium, & tenuissimorum corporum. Quocirca quicunq; ignem principium faciunt, maxime conuenienter huic rationi loquũtur: tale e autem cæterorum quisq; corporum elementorum esse fatetur. Text. 13.

Quamobrem f nemo ex posterioribus, quique vnum asserunt, terram elementum esse censuit, propter partium videlicet magnitudinem. Vnumquodque autem cæterorum trium patronum aliquem inuenit: nam alii ignem, alii aquã, alii aerem hoc ipsum esse volũt. Atenim g cur non etiam terram dicunt, vt vulgo homines opinantur: omnia enim terram esse aiunt. Hesiodus quoque primam ex corporibus terram esse genitam dicit, adeo vetus & vulgata hæc opinio est. Hac igitur ratione, si quis horum aliquod præter ignem ponat, aut h aere quidem densius, aqua vero tenuius, non recte vtique dixerit. Text. 14.

Si ni autem

telis & Argyropylus nobilis auctor, ea prætermiserunt; tum etiam, quia nec cohærent cum sequentibus, nec quicquam sunt ad rem, videntur plane ascita ex margine alicuius parum probati codicis.

c. *Hoc ad rationem prioris & posterioris plurimum refert. Id enim omnium.* Hæc addit quia id, à quo incipit condensatio, & in quo desinit rarefactio, est apud illos prius generatione, & posterius perfectione, vti diximus: id autem, à quo incipit rarefactio, & in quo desinit condensatio, est prius perfectione, & posterius generatione: quod Aristoteles inferius exponit. Atque ex hoc loco inchoandum est posterius argumentum.

d *Elementi rationem subire videbitur, ex quo primo res coniunctione fiunt, cuiusmodi id fuerit, quod est minimarum partium, & tenuissimorum corporum, quocirca quicunque ignem principium faciunt, maxime.* Cum vsus esset nomine principii, vtitur hoc loco nomine elementi. quia principium restringitur in hoc argumento ad principium internum rei naturalis, quod primum fit ordine generationis, quod quidem proprie vocatur elementum.

e *Tale autem & cæterorum quisque corporum elementum esse fatetur.* Nam qui ponunt aerem principium, putarũt illum esse tenuiorem igne: idq; quia forsitan non nouerant ignem illum, qui supra aerem est, sed tantum visualem. Qui vero posuerunt aquam prætermisso etiam fortasse aere, quasi nihil esset, ac inane quippiam (quod rude vulgus putat) aquam crediderunt esse corpus omnium tenuissimum.

f *Quamobrem nemo ex posterioribus, quique vnum asserunt, terram elementum esse censuit, propter partium videlicet magnitudinem.* Nempe ex Philosophis, qui post Thaletem & Pythagoram extiterunt, ex quibus continuatæ ac cohærentes Philosophorum familiæ ortæ sunt. Nam Hesiodus longe antiquior Philosophus, & Poeta, terram posuit principium, cuius carmina commune vulgus auctoritate antiquitatis facile eadem opinione imbuerũt, aut potius in gratiam vulgi, quod ita videretur de rerum origine iudicare, in eum sensum scripta sunt. Quanquam Hesiodus non dixit, terram esse primam simpliciter, sed primo ortam, vt patet ex eius verbis hic citatis ab Aristotele.

Hesiodum terram primum principium statuisse.

g *Atenim cur.* Sensus est: Cur enim non posuerunt terram principium iuxta sententiam adeo vulgatam & antiquam, nisi quia est maxime concreta, neque ei conuenire potest simplicitas primi principii.

Dubitatio.

h *Aut aere quidem.* Dubium est, an hæc opinio fuerit Anaximandri, quem supra diximus credidisse, primum principium esse medium quippiam inter ignem & aerem. Vtrumque enim memoria proditum est, vt inquit Alexander. Nec ratione vacat, quod quæsierunt quidam materiale principium medium quid inter elementa hæc sensibilia. Re enim

vera

Digitized by Google

vera principium materiale debet ex ſe expers eſſe ſenſibilis contrarietatis, vt omnes poſſit ſuſcipere, quale principium eſt materia prima, quam illi ſubodorati nonnunquam videbantur. *Principium materiale quale eſſe debeat.*

Εἰ δ' i ἐστὶ τὸ τῇ γενέσει ὕστερον, τῇ φύσει πρότερον, τὸ δὲ συμπεπεμμένον καὶ συγκεκριμένον ὕστερον τῇ γενέσει, τοὐναντίον ἂν εἴη τούτων, ὕδωρ μὲν ἀέρος πρότερον, γῆ δὲ ὕδατος. Περὶ μὲν οὖν τῶν μίαν τιθεμένων αἰτίαν, οἵαν εἴπομεν, ἔστω ταῦτ' εἰρημένα. *Text.15.*

Τὸ k δ' αὐτὸ, κἂν εἴ τις ταῦτα πλείω τίθησιν, οἷον Ἐμπεδοκλῆς τέτταρά φησιν εἶναι σώματα τὴν ὕλην. καὶ γὰρ τούτῳ τὰ μὲν ταὐτὰ, τὰ δ' ἴδια συμβαίνειν ἀνάγκη. γιγνόμενά τε γὰρ ἐξ ἀλλήλων ὁρῶμεν, ὡς οὐκ ἀεὶ διαμένοντος πυρὸς, καὶ γῆς τοῦ αὐτοῦ σώματος. εἴρηται δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ φύσεως περὶ αὐτῶν. καὶ l περὶ τῆς τῶν κινούντων αἰτίας, πότερον ἓν ἢ δύο θετέον, οὔτε ὀρθῶς οὔτε * εὐλόγως οἰητέον εἰρῆσθαι παντελῶς. ὅλως τε ἀλλοίωσιν ἀναιρεῖσθαι ἀνάγκη τοῖς οὕτω λέγουσιν. οὐ γὰρ ἐκ θερμοῦ ψυχρὸν, οὐδὲ ἐκ ψυχροῦ θερμὸν ἔσται. τί γὰρ αὐτὰ ἂν πάσχοι τἀναντία, καὶ τίς ἂν εἴη μία φύσις ἡ m γιγνομένη πῦρ, καὶ ὕδωρ, ὃ ἐκεῖνος οὔ φησιν.

*Alias ἀλόγως.

Ἀναξαγόραν n δ' εἴ τις ὑπολάβοι δύο λέγειν

Sin i autem quod generatione poſterius eſt, id natura prius eſt: quod vero concoctum atq; concretum eſt generatione poſterius, contra ſane accidet. eritq; aqua prior quam aer, & terra quam aqua. § Ac de iis quidem, qui cauſam vnam, qualem diximus, ponunt, hæc dicta ſint. *Text.15.*

Idem k porro dici poteſt, ſi quis etiam hæc plura ponat, veluti Empedocles, qui quatuor corpora materiam eſſe tradit. Etenim partim eadem, partim propria eueniant neceſſe eſt. cernimus enim ea ex ſeſe viciſſim generari, vt dici non poſſit, ſemper ignem aut terram idem corpus manere. Sed de his in libris etiam de natura dictũ eſt. De l cauſa quoque mouentium, vnumne an plura ponendum, nec recte, nec cum ratione dictum omnino eſſe putandũ eſt. Prorſusq; ſententia eorum, qui ita dicunt, alteratio tollatur neceſſe eſt, neq; enim ex calido frigidum, neq; ex frigido calidum exiſtit. Quid enim contraria ipſa patientur, & quænã erit natura illa vna, quam ignis & aqua fiat? quod ille non tradit. Anaxagoram n vero ſi quis elementa duo dicere

i *Sin autem quod generatione poſterius eſt, id natura prius eſt, id natura prius eſt: quod vero concoctum atq; concretum eſt.* Hactenus ex ſimplicitate primi principii oſtendit, ſolum ignem ponendum fuiſſe principium: nunc breuiter ex perfectione probat, ſolam terram.

k *Idem porro dici poteſt, ſi quis, &c.*] Impugnat ſententiam Empedoclis, docetque in primis poſſe contra illum obiici aliqua ex ſuperioribus incommodis. Quorum illud eſt vnum, non poſſe ſecundum Empedoclem elementa vulgata ex ſe mutuo generari. quod tamen fieri videmus, & de qua re Ariſtoteles diſputatum eſſe ait in libris de natura, quorum nomine hoc loco intelligitur tota tractatio ſcientiæ naturalis. actum eſt enim de hac re non in lib. Phyſ. ſed in 3. de Cœlo, in 2. de Generatione. Ita fit, vt illa non poſſint eſſe principia, quandoquidem principia non fiunt ex ſe mutuo, vt dictum eſt 1. Phyſic. cap. 5. Non repetit autem illud incommodum, quod non poſuerit formam ſubſtantialem, eo quod aliquo modo eam ſignificauerit, vt ipſe docebit in fine libri. Deinde docet aliqua etiam propria abſurda illius opinionem conſequi. Primum enim non recte poſuit primas duas cauſas mouentes contrarias concordiam & diſcordiam. Id quod, vel ideo ait Ariſtoteles, quia abſurdum eſt, prima efficientia ſe inuicem impedire, vel quia Empedocles non recte diſtruxit earum officia, ſiquidem concordia, vt ſupra dictum eſt, ſæpe etiam diſiungit apud Empedoclem, & diſcordia coniungit: Deinde cum conſtet Empedoclem nullam poſuiſſe materiam, quæ quatuor elementis communis eſſet, perſpicuum eſt, illum funditus ſuſtuliſſe alterationem. Siquidem alteratio eſt mutatio eiuſdem ſubiecti ſecundum contrarias qualitates, quæ vbi datur, neceſſario datur ad corruptionem proclinitas. Quo fit, vt ſi non datur corruptio, nec eiuſmodi alteratio concedi poſſit. De qua re latius priori libro de Generatione. *Empedoclis reprehenſio. Alteratio quid ſit.*

l *De cauſa.* Hoc eſt, de controuerſia quoque mouentium, &c. Nam & controuerſiam ſignificat nomen cauſæ tam apud Græcos, quam Latinos. Quanquam eo etiam modo poſſunt verba hæc accipi, vt ſenſus ſit: De cauſa quoque ſuprema, ſeu prima in mouentibus, ſitne ponendum vnum quid an plura &c. Prior tamen interpretatio magis placet, quod poſterior duriuſcula videatur, propter generis mutationem. Iam verſio, quæ habet, *De cauſa quoque eorum, quæ mouentur*, & cum Græca lectione aperte pugnat, nihil eſt ad rem, cum non ſolum cauſa efficiens, quam Ariſtoteles hoc loco intelligit, ſed cætera quoque cauſarum genera ſint cauſæ eorum, quæ mouentur. *Argyropyli.*

m *Qua ignis & aqua fiat? quod ille non tradit.* Id eſt, quæ modo ſubſit qualitatibus ignis, modo aquæ.

n *Anaxagoram vero ſi quis elementa duo dicere exiſtimat, maxima cum ratione id ſentiet.* Vocat

Digitized by Google

Text.16. λέγειν στοιχεῖα, μάλιστ' ἂν ὑπολάβοι κατὰ λόγον, ὃν ἐκεῖνος αὐτὸς μὲν οὐ διήρθρωσεν, ἠκολούθησε μέντ' ἂν ἐξ ἀνάγκης τοῖς * ἐπάγουσιν αὐτόν. ἀτόπου γὰρ ὄντος, καὶ ἄλλως τοῦ φάσκειν μεμῖχθαι τὴν ἀρχὴν πάντα, καὶ διὰ τὸ συμβαίνειν ἄμικτα δεῖν προϋπάρχειν, καὶ διὰ τὸ μὴ πεφυκέναι τῷ τυχόντι μίγνυσθαι τὸ τυχόν, πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι τὰ πάθη, καὶ τὰ συμβεβηκότα χωρίζοιτ' ἂν τῶν οὐσιῶν (τῶν γὰρ αὐτῶν μῖξίς ἐστι καὶ χωρισμός) ὅμως εἴ τις ἀκολουθήσειε συνδιαρθρῶν, ἃ βούλεται λέγειν, ἴσως ἂν φανείη καινοπρεπεστέρως λέγων.

* Alias λέγουσιν.

Text.17. ¶ ὅτε γὰρ οὐδὲν ἦν ἀποκεκριμένον, δῆλον, ὡς οὐδὲν ἦν ἀληθὲς εἰπεῖν κατὰ τῆς οὐσίας ἐκείνης. λέγω δ' ὅτι οὔτε λευκόν, οὔτε μέλαν, ἢ φαιόν, ἢ ἄλλο χρῶμα. ἀλλ' ἄχρωμον ἦν ἐξ ἀνάγκης. εἶχε γὰρ ἄν τι τούτων τῶν χρωμάτων. ὁμοίως δὲ καὶ ἄχυμον τῷ αὐτῷ λόγῳ τούτῳ, οὐδὲ ἄλλο τῶν ὁμοίων οὐθέν, οὔτε γὰρ ποιόν τι οἷόν τε αὐτὸ εἶναι, οὔτε ποσόν, οὔτε τι. τῶν γὰρ ἐν μέρει λεγομένων εἰδῶν ὑπῆρχεν ἂν αὐτῷ τι, τοῦτο δὲ ἀδύνατον, μεμιγμένων γε πάντων. ἤδη γὰρ ἂν ἀπεκέκριτο.

Cap.2.

Text.18. ¶ φησὶ δ' εἶναι μεμιγμένα πάντα πλὴν τοῦ νοῦ, τοῦτον δὲ ἀμιγῆ μόνον, καὶ καθαρόν. ἐκ δὴ τούτων συμβαίνει λέγειν αὐτῷ τὰς ἀρχάς, τό τε ἕν (τοῦτο γὰρ ἁπλοῦν καὶ ἀμιγές) καὶ θάτερον καθάπερ ὄν, οἷον τίθεμεν τὸ ἀόριστον πρὶν ὁρισθῆναι, καὶ μετασχεῖν εἴδους τινός, ὥστε λέγει μὲν οὔτ' ὀρθῶς, οὔτε σαφῶς, βούλεται μέντοι τι παραπλήσιον τοῖς τε ὕστερον λέγουσιν, καὶ τοῖς νῦν φαινομένοις μᾶλλον. ἀλλὰ γὰρ οὗτοι μὲν τοῖς περὶ γένεσιν λόγοις, καὶ φθοράν, καὶ κίνησιν οἰκεῖοι τυγχάνουσι μόνον. σχεδὸν γὰρ περί τι τῆς τοιαύτης οὐσίας, καὶ τὰς ἀρχάς, καὶ τὰς αἰτίας ζητοῦσι μόνης.

O ...

dicere exiſtimet, maxime cum ratione id fecerit, quam ille quidem ipſe non explicauit, ſed tamen neceſſario approbaſſet, ſi qui eam attuliſſent. Nam etſi alioqui abſurdum eſt aſſerere permixta à principio fuiſſe omnia, tum quia ſequitur debuiſſe ea prius exiſtere non permixta: tum quia non eſt natura comparatum, vt quoduis cum quouis miſceatur, tum etiam, quia affectiones & accidentia ſeparentur à ſubſtantiis (eorundem enim eſt permixtio & ſeparatio) ſi quis tamen eius mentem vna cum illo explicare pergat, forſitan noua quadam ac paul. recentiora dicere videbitur. Text.16.

¶ Nam cum nihil ſeparatum erat, perſpicuum eſt, nihil tum vere de ſubſtantia illa dici potuiſſe. quoniam neq; albũ (exempli cauſa) neq; nigrum, aut fuſcum, aliusve color, ſed neceſſario erat coloris expers. Aliquem enim ex his coloribus haberet. Similiter nec ſaporẽ habebat hac eadem ratione, nec aliud quicquam ſimilium. Nam nec quale quid, nec quantum, nec omnino aliquid eſſe poterat. aliqua enim ſpecialium formarum illi ineſſet, quod ſane fieri non potuit, ſi quidem omnia erant permixta iam enim diſcreta eſſent. Text.17.

¶ Ait autem mixta eſſe omnia, praeter mentem, eamq; ſolam eſſe puram, & ab omni permixtione liberam. Ex quibus efficitur, aſſerere illũ principia eſſe, & vnum ipſum (hoc enim ſimplex eſt, & nequaquam mixtum) & alterum tanquã Ens, quale eſt quod nos indefinitum ponimus, antequam determinetur, & alicuius forma ſit particeps. Itaque dicit ille quidem nec recte, nec perſpicue, vult tamen aliquid dicere ſimile, & iis, quae à poſterioribus dicta ſunt, & iis, quae nunc magis probantur. Verum ex hac diſputatione ad eum tantum proprie pertinet, quae in generatione & interitu motuque verſantur. Fere enim tantum huiuſmodi ſubſtantiae principia & cauſas exquirit. Text.18.

Quicum-

in examen ſententiam Anaxagoræ, aitque illum, ſi quis verba eius ad veram de rebus opinionem accommodare velit (quam quidem ille, etſi plane non expoſuit haud dubie tamen vt ſuam approbaſſet, ſi quis eam propoſuiſſet) duas cauſas, quæ effectum ordine temporis antecedunt, efficientem inquam, & materialem melius, quam cæteros poſuiſſe: ſi autem, quæ ille aſſeruit, in plano verborum ſenſu accipiat, abſurdiſſima dixiſſe. Primum, quia fieri non poteſt, vt omnia primum fuerint inter ſe commixta: quę enim commixta ſunt, prius ſeorſum exiſtunt, quã miſceantur. Quod non ſolum inductione patet, ſed etiam ex eo probat Albertus, quia quæ miſcentur prius alterantur, vt ad quandam mediocritatem redacta vniri poſſint: quę autem hoc pacto alterantur, dum alteratio durat (& potiori ratione, antequam fiat) ſeparata ſunt. Deinde quia non quæuis res cum quibuſuis miſceri poſſunt. Quænam enim mixtio candoris, verbi gratia, cum Grammatica eſſe poteſt? Tertio, quia ſequeretur, accidentia poſſe exiſtere ſeiuncta à ſubſtantia. Ea enim, quæ miſcentur, eiuſmodi ſint neceſſe eſt, vt ſeorſum quoq; exiſtere valeant, vt ex dictis patet. Quod autem expoſita eius ſententia appareat illum admirabilius, quam cæteros philoſopharum, ex eo oſtendit, quia mixtio illa, quam poſcit, etſi ſatis obſcure, declarat tamen naturam materiæ, quæ per ſe nihil eſt actu completum, vt alii ante Anaxagoram putauerant: ſed omnia poteſtate, vt ipſe Ariſtoteles docet ſeptimo huius operis libro, cap. 3. & aliis pleriſque locis. Vnde eſt illud Philoſophorum pronunciatũ: *in fundamento naturæ nihil eſt diſtinctũ*. Quod item Anaxagoras de primo mouente dixit, ipſum ſolum non eſſe permixtum in ea congerie, eo pertinet, vt ſignificet primam efficientem cauſſam eſſe prorſus immaterialem, nihilq; habens, vt ſic dicam, potentialitatis.

Hoc

Hoc loco impropriè, & per Catachreſin complectitur Ariſt. nomine elementi cauſam efficientem, quod ideo nonnunquam facit, quia vtitur nomine Elementi pro Principii, propter ſignificationis affinitatem.

o *Nihil tum verè de ſubſtantia illa dici potuiſſe, quoniam neq; album, exempli cauſa, neque nigrum, aut fuſcum, aliuſve color neceſſariò erat coloris expers.* quia Anaxagoras aſſerebat, omnia fuiſſe permixta in illa congerie, ſeu, vt Ariſtoteles interpretatur, poteſtate, ideo rectè dicebat, nihil tum, quod quidem Actuale eſſet, & completum Ens, potuiſſe de illa prædicari, alioqui iam eſſet actu, & non poteſtate ſola, quod eſt contra hypotheſin. Secus res habet in vera & propriè dicta mixtione. Nam etſi in ligno (verbi gratia) non ſunt elementa actu, eſt tamen actu in illo natura ligni, & omnium ſuperiorum generum, quæ ſunt actualia entia, atq; completa.

Timæo. p *Aliquem enim ex his coloribus haberet, ſimiliter nec ſaporem habebat hac eadem ratione, nec aliud quicquam ſimilium. Nam nec quale quid, nec quantum, nec omnino aliquid, &c.* Hæ conſecutiones ex ea regula vim habent, quam Ariſtoteles affert ſecundo Topicorum; *De quo genus prædicatur, ſiue eſſentiali prædicatione, ſiue denominatiua, de eodem aliqua eius ſpecies eodem modo prædicetur, neceſſe eſt.* *Regula.*

q *Si omnia erant permixta* Id eſt, poteſtate tantum, vt expoſitum iam eſt.

r *Iam enim diſcreta eſſent, ait autem mixta eſſe omnia, præter Mentem, eamq; &c.* Hoc eſt, iam enim attributa ea, quæ de congerie illa dicerentur, actu eſſent, non poteſtate ſola.

s *Et Vnum ipſum (hoc enim ſimplex eſt* Primum mouens vocat Ariſt. vnum ipſum, quia caret omni diuiſione eſſe in actum & potentiam, qua tamen nulla creatura carere poteſt. Idipſum autem videtur ſignificare Anaxagoras ſimplicitate ac ſynceritate ipſius Mentis, quam ponebat primum mouens. *Cur primum mouens dicatur ab Ariſt. Vnum ipſum.*

t *Quale nos indefinitum* Cum Ariſt. hoc loco ait, ſe ponere materiam Principium indefinitum, antequam habeat formam, illud *antequam* non ordinem temporis, ſed naturæ ſignificat. Nunquam enim materia caret forma, ſed tamen in eo gradu naturæ, quo ſuæ prioritatis ordine antecedit formam, informis omnino eſt, & indefinita.

u *Quæ à poſterioribus dicta ſunt, & iis, quæ nunc magis probantur.* Platonem & ſeipſum deſignat. Ex quo te patet, opinionem de materia & forma naturali eſſe Platoni cum Ariſt. communem, quod idem apertum eſt ex Timæo. *Opinionem de materia & forma naturali eſſe Platoni cum Ariſt. communem.*

Hoc loco pro illo, καὶ τοῖς νῦν φαινομένοις μᾶλλον, quod eſt ad verbum, *& iis quæ nunc magis apparent*, diximus, *& iis quæ nunc magis probantur*, quod ſenſum eundem elatius contineat.

x *Verum hæc diſputatio ad eam tantum propriè pertinet, quæ in generatione & interitu motuq; verſatur.* Ab iis, qui penè de ſolis rebus ſenſibilibus philoſophati ſunt, tranſitum facit ad eos, qui planè de omnibus entium generibus diſſeruerunt, eaque in ſenſibilia, & non ſenſibilia perſpicuè diſtinxerunt. Qui quidem, cum magis accommodatè ad hanc ſcientiam loquantur, æquum eſt, vt Ariſtoteles hoc loco in eorum examinandis ſententiis diutius immoretur. Sunt autem hi Pythagorici & Platonici.

Text. 19. Ὅσοι δὲ περὶ μὲν ἁπάντων τῶν ὄντων ποιοῦσι τὴν θεωρίαν, τῶν δ᾽ ὄντων τὰ μὲν αἰσθητὰ τὰ δ᾽ οὐκ αἰσθητὰ τιθέασι, δῆλον, ὡς περὶ ἀμφοτέρων τῶν γενῶν ποιοῦνται τὴν ἐπίσκεψιν. διὸ μᾶλλον ἄν τις ἐνδιατρίψειε περὶ αὐτῶν, τί καλῶς, ἢ μὴ καλῶς λέγουσιν, εἰς τὴν τῶν νῦν ἡμῖν προκειμένων σκέψιν. ¶ οἱ y μὲν οὖν καλούμενοι Πυθαγόρειοι, ταῖς μὲν ἀρχαῖς, καὶ τοῖς στοιχείοις ἐκ...

Quicunq; autē in omniū rerum conſideratione verſantur, earumq; alias ſub ſenſum cadere, alias nō cadere aſſerūt: non dubiū eſt, quin de vtroq; genere diſputēt. Quocirca potius apud eos immoretur aliquis, exquirens quid rectè, quid non rectè dicāt; ad eorum, quæ nobis propoſita ſunt, conſiderationem. ¶ Ac ii y quidem, qui Pythagorici vocātur, Text. 19. *remo-*

y *Ac ii quidem, qui Pythagorici vocantur.* Docet Pythagoricos partim à Naturalibus diſſentire, partim cum illis conuenire. Diſſentiunt enim quatenus tradunt principia à rebus naturalibus abſtracta remotaque, & quæ aliarum etiam rerum, præterquam naturalium principia eſſe queant, vt Alexander exponit. Sumunt enim principia ex rebus purè Mathematicis, quæ motu vacant, vtpote ex numeris, quæ principia ob eam cauſſam immobilibus etiam rebus accommodari poſſunt. Conueniunt autem, quatenus non vtuntur his principiis, niſi ad reddendas cauſas rerum naturalium, vt qui ſolas res ſenſibiles eſſe, videantur credere, quemadmodum & illi. *Qua ratione Pythagorici à ſuperiorib. diſſentiant. Qua cum iiſdem conueniant.*

Digitized by Google

ἐκτοπωτέρως z χρῶνται τῶν φυσιολόγων, τὸ δ' αἴτιον, ὅτι παρέλαβον αὐτὰς οὐκ ἐξ αἰσθητῶν. τὰ γὰρ μαθηματικὰ τῶν ὄντων ἄνευ κινήσεώς ἐστιν, ἔξω a a τῶν περὶ τὴν ἀστρολογίαν, διαλέγονται μέντοι, καὶ πραγματεύονται περὶ φύσεως πάντα. γεννῶσί τε γὰρ τὸν οὐρανόν, καὶ περὶ τὰ τούτου μέρη, καὶ τὰ πάθη, καὶ τὰ ἔργα διατηροῦσι τὸ συμβαῖνον, καὶ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰ αἴτια εἰς ταῦτα καταναλίσκουσιν, ὡς ὁμολογοῦντες τοῖς ἄλλοις φυσιολόγοις, ὅτι τό γε ὂν τοῦτ' ἐστὶν ὅσον αἰσθητόν ἐστι, καὶ περιείληφεν ὁ καλούμενος οὐρανός.

Text.10. τὰς δ' αἰτίας καὶ τὰς ἀρχὰς, ὥσπερ εἴπομεν, ¶ ἱκανὰς λέγουσι) καὶ ἐπαναβῆναι καὶ ἐπὶ τὰ ἀνωτέρω τῶν ὄντων, καὶ μᾶλλον ἢ τοῖς περὶ φύσεως λόγοις ἁρμοττούσας.

Text.11. Ἐκ bb τίνος μέντοι τρόπου κίνησις ἔσται, πέρατος, καὶ ἀπείρου μόνων ὑποκειμένων, καὶ περιττοῦ, καὶ ἀρτίου, οὐδὲν λέγουσι, ἢ πῶς δυνατὸν ἄνευ κινήσεως καὶ μεταβολῆς γένεσιν εἶναι. καὶ φθορὰν, ἢ τὰ τῶν φερομένων ἔργα κατὰ τὸν οὐρανόν. ἔτι cc δ' εἴ τι δοίη τις αὐτοῖς ἐκ τούτων εἶναι μέγεθος, εἴ τι δειχθείη τοῦτο, ὅμως τίνα τρόπον ἔσται τὰ μὲν κοῦφα, τὰ δὲ βάρος ἔχοντα τῶν σωμάτων; ἐξ ὧν γὰρ ὑποτίθενται καὶ λέγουσιν, οὐδὲν μᾶλλον περὶ τῶν αἰσθητῶν, ἢ περὶ τῶν μαθηματικῶν λέγουσι σωμάτων. διὸ περὶ πυρὸς, ἢ γῆς, ἢ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων σωμάτων, οὐδ' ὁτιοῦν εἰρήκασιν, ἅτε οὐδὲν περὶ τῶν αἰσθητῶν, οἶμαι, λέγοντες ἴδιον.

¶ Ἐπ

remotioribus z vtuntur principiis & elementis, quam naturales. Eius rei cauſa eſt, quod ea non ex ſenſibilib. acceperint. res enim Mathematica, præter aa eas, quæ in Aſtrologia traduntur, à motu ſunt libera. Sed tamen de natura diſſerunt, & omnia quæ tractant, ad eam referunt. Nam & cœlum generant, & ea quæ eius partibus & affectionibus ac operibus accidunt, obſeruant, principia item & cauſas in his conſumunt, veluti cæteris Phyſicis in eo conſentientes, vt id ſolum eſſe putent, quod ſenſibus percipitur, & ab eo continetur, quod cœlum appellamus: cauſſas autem & principia, vti diximus, ea ponunt, ¶ quæ ſatis ſint (vt ipſi dicunt) etiam ad aſcendendum ad res ſuperiores: quæq; illis magis congruant, quam diſputationi, quæ de natura inſtituitur. Text.10.

Quo b b tamen modo futurus ſit motus, finito ac infinito, pari & impari tantum poſitis: aut qui fieri poſſit, vt ſine motu & mutatione generatio ſit, atq; corruptio, aut opera eorum, quæ in cælo feruntur: nequaquam dicunt. Text.11.

Præterea cc ſiue quis illis concedat, ex his exiſtere magnitudinem, ſiue hoc ipſum oſtendatur, quo tamen pacto corpora alia leuia, alia grauia erunt? Ea enim, ex quibus poſitis diſſerunt, non magis de ſenſibilibus, quam de Mathematicis corporibus dicunt. Itaq; de igne, terra, & cæteris huiuſmodi corporibus nihil omnino locuti ſunt, vt qui nihil proprium (quod arbitror) de ſenſibilibus tradiderint.

¶ Ad

z *Remotioribus vtuntur principiis & Elementis quam naturales, eius rei cauſa eſt, quod ea non ex ſenſibilibus acceperint, res enim Mathematica.* Græce eſt, ἐκτοπωτέρως χρῶνται, quod eſt, *remotius vtuntur.* Dictum tamen eſſe *remotius vtuntur*, pro *remotioribus, & communioribus vtuntur*, ipſe Ariſtoteles poſt pauca ſatis indicat. Quod ſi velis, ἐκτοπωτέρως idem eſſe hoc loco, atque abſurdius (quod tamen minus probabile eſt) hoc etiam modo vtcunque verſio conſentiet. Quia enim principia à Pythagoricis poſita, remotiora erant, & alienora à rebus naturalibus, quam vt ex eis propria earum cauſa reddi poſſet, idcirco illi huiuſmodi principiis abſurdius vtebantur, quam veteres Naturales ſuis.

aa *Præter eas quæ in Aſtrologia tradũtur, à motu ſunt libera. Sed tamen de natura diſſerunt, & omnia quæ, &c.* Res, circa quas Aſtrologia verſatur, non ſunt pure Mathematicæ. Diſputat enim Aſtrologus, non de numero, magnitudine, & figura abſolute & abſtracte, ſed de numero, magnitudine & figura orbium cœleſtium & aliis huiuſmodi, quæ in ſua conſideratione includunt materiam ſenſibilem, per principia tamen pure Mathematica. Quia vero eadem ratio de rebus, in quibus verſatur perſpectiua, Muſica, & quæcunque ſunt aliæ ſcientiæ mediæ inter naturalem & Mathematicas, eaſdem quoque hoc loco per eandem particulam excluſas intellige.

bb *Quo tamen modo futurus ſit motus, finito ac infinito, pari & impari tantum poſitis, aut qui fieri poſſit, vt ſine, &c.*] Tria reprehendit Ariſtoteles in opinione Pythagoreorum. Primum, quod reuera non ponant cauſſas motus, ac generationis rerum, quod tamen conantur facere. Dicunt enim, numeros eſſe principia rerum naturalium. numeri autem nullius ſint motus auctores. atque adeo nec par & impar, quæ illi ponebant numerorum principia.

Reprehenduntur Pythagorici tribus de cauſis.

cc *Præterea ſiue quis illis concedat, ex his exiſtere magnitudinem, ſiue hoc ipſum oſtendatur, quo tamen pacto corpora alia leuia, alia grauia erunt?* Alterum, quod reprehendit, huiuſmodi eſt, quod dixerint magnitudines conſtare ex numeris. Ex hoc enim etiamſi concedatur, non poſſunt illi oſtendere, cur alia corpora naturalia grauia ſint, alia leuia, & alias atque alias facultates habeant, cum principia omnia, ex quibus ipſi accommodate ad naturas rerum ſe-

diſſe-

Digitized by Google

diſſerere exiſtimant non magis corporibus naturalibus accommodentur, quam Mathematicis, quæ tamen nec leuia, nec grauia ſunt, nec aliis naturalibus facultatibus prædita. Ita fit, vt cum illi enitantur tradere cognitionem rerum naturalium, nihil tamen de illis dicant, quatenus à Mathematicis diſtinguuntur. Quo loco aduerte in exemplaribus Græcis verba eſſe commutata. habent enim, *non magis de Mathematicis corporibus, quam de ſenſibilibus dicunt*. Non eſſe autem eo pacto legendum, ſed *non magis de ſenſibilibus, quam de Mathematicis, &c* & ſenſus ipſe, viſq; argumenti, & Alexand. cœterorumq; expoſitorum enarratio ſatis indicant. Quibus rebus adductus Beſſario ſic correxit, *Nil magis quam de Mathematicis, de ſenſibilibus dicunt*, quæ tamen correctio minus expeditam orationem facit.

Verba in exemplaribus Græcis commutata.

Text. 22. ¶ Ἔτι δὲ dd πῶς δεῖ λαβεῖν αἴτια εἶναι τὰ τοῦ ἀριθμοῦ πάθη, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν ὄντων καὶ γιγνομένων, καὶ ἐξ ἀρχῆς, καὶ νῦν, ἀριθμὸν δὲ ἄλλον μηδένα εἶναι παρὰ τὸν ἀριθμὸν

Text. 23. τοῦτον, ἐξ οὗ συνέστηκεν ὁ κόσμος; ¶ ὅταν ee γὰρ ἐν τῳδὶ μὲν τῷ μέρει δόξα καὶ καιρὸς αὐτοῖς ᾖ, μικρὸν δὲ ἄνωθεν, ἢ κάτωθεν ἀδικία, καὶ διάκρισις, ἢ μῖξις, ἀπόδειξιν * ὃν λέγουσιν, ὅτι τούτων μὲν ἓν

Alias δὲ λέγουσιν. ἕκαστον ἀριθμός ἐστι συμβαίνει ff δὲ κατὰ τὸν τόπον τοῦτον ἤδη πλῆθος εἶναι τῶν συνισταμένων μεγεθῶν διὰ τὸ τὰ πάθη ταῦτα ἀκολουθεῖν τοῖς τόποις ἑκάστοις.

πότε-

¶ *Ad hac* dd *quonam pacto accipiendum eſt, affectiones numeri, & numerum ipſum cauſas eſſe eorum, quæ & à principio, & nunc in cælo ſunt, ac fiunt, numerum autem nullum eſſe alium præter hunc, ex quo mundus conſtat? ¶ Cum* ee *enim hac in parte, eorum ſententia, opinio ac tempus exiſtat, paulo autem ſupra vel infra iniuria, & diſiunctio, aut permixtio, demonſtrationem ex eo eandem afferunt, quia vnumquodque horum eſt numerus. Accidat* ff *autem circa hunc locum, vt iam exiſtat multitudo conſtitutarum magnitudinum, quia huiuſmodi affectiones ſingulos ſequantur locos.*

Eſt

dd *Ad hac, quonam pacto accipiendum eſt, affectiones numeri, & numerum ipſum cauſas eſſe eorum, quæ à principio & nunc in cælo ſunt, ac fiunt, numerum autem nullum eſſe, &c.* Tettium, quod reprehendit, eſt, quod ſecum ipſi pugnare videantur. Dicunt enim numeros & numerorum affectiones eſſe cauſas rerum, ex quib. hæc corporea rerum vniuerſitas conſtet, quam Ariſtoteles nunc *vt 1. de cœlo c. 9. tex. 95.* cœlum, nunc etiam mundum, *vt initio libri de mundo ad Alexandrum*, appellat, rurſuſq; aiunt, res ipſas eſſe numeros: ex quibus efficitur, vt dicere videantur, eaſdem res eſſe cauſas ſui, quod repugnantiam quandam inuoluit. Quocirca docet Ariſtoteles conſultius hac ex parte Platonem feciſſe, qui duo numerorum genera poſuerit, alios in rebus ſenſibilibus, alios extra res ſenſibiles, quos dicebat intelligibiles, & cauſas ſenſibilium. facile enim ſe hac numerorum diſtinctione ab ea repugnantia liberauit.

Plato duo numerorũ genera poſuit, ſenſibile vnũ, intelligibile alterum.

ee *Cum enim hac in parte, eorum ſententia, opinio, ac tempus exiſtat, paulo autem ſupra vel infra iniuria, & diſiunctio, aut permixtio, demonſtrationem ex eo.* Pythagorici eniq; loco vniuerſi certum numerum, aut numeri partem accommodabant. Medio quidem, vt inquit Alex. *com* 54. vnitatem, quod ea ſit prima, proxime autem poſt medium collocabant dualitatem, atq; ita quo magis à medio recedebatur, eo dicebant numerum fieri maiorem. Hi tamen loci, ſeu partes mundi, vt eos vocat Ariſtoteles non ſunt intelligendi ſecundum ſitum, ſed ſecundum ordinem dignitatis: quanquam non opus eſt in hac inutili, & multis iam ſeculis obſoleta philoſophandi ratione diuinare. Itaq; alia in parte, ſiue loco ponebant opinionem, cui accommodabant dualitatem, quod ea quæ opinamur, in vtramq; partem cadere poſſe exiſtimemus: in alia tempus, quod ſeptenarium appellabant, ob aliquam ex iis cauſis, quæ ad caput quintum traditæ ſunt. idq; eodem modo in cœteris facere conabantur. Quos autem numeros iniuriæ, diſiunctioni & permiſtioni Pythagorici tribuebant, haud certo ſcimus.

Qua ratione Pythagorici cuiq; loco numeros accommodabant.

Græci codices deprauati ſunt hoc loco, nec ſententiam concludunt. Cuius erroris cauſa cum ea videatur eſſe, quod librarij pro ἀπόδειξιν ὃν λέγουσιν, ſcripſerint ἀπόδειξιν δὲ λέγωσιν (fuit enim id facilimum) priorem lectionem eo libentius reſtituimus, quod minima hac mutatione res tota ſarciatur.

Correctio contextus codicũ Græcorũ.

ff *Accidit autem circa hunc locum, vt iam exiſtat multitudo conſtitutarum magnitudinum, quia huiuſmodi affectiones ſingulos ſequantur locos.* Hoc eſt, quia quo magis receditur ab vnitate, eo numerus eſt amplior. numeri autem, hoc eſt, eſſentiæ rerum ſequuntur locos, ſiue ordinem vniuerſi, vt placet Pythagoricis. inde euenit, vt in hoc infimo loco, in quo ſunt ea, quæ gignuntur & intereunt, iam dentur magnitudines, in quibus maxima compoſitio cernatur. Hinc planius colliges, vnitatem apud Pythagoricos non accommodari medio vniuerſi, ſed primæ cauſæ, vt rei ſimpliciſſimæ, niſi primam cauſam medium appellauerint, quod æque omnibus propinqua ſit ſuæ virtutis efficacia.

Tomus Primus. gg *Eſt*

καὶ u ταῦτα μιμήματα τῶν ἀρχῶν ἐκείνων ἐστί. Πλάτων μὲν οὖν περὶ τῶν ζητουμένων οὕτως διώρισε.

Φανερὸν x δ' ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι δυοῖν αἰτίαιν μόνον κέχρηται, τῇ τε τοῦ τί ἐστι, καὶ τῇ κατὰ τὴν ὕλην (τὰ γὰρ εἴδη τοῦ τί ἐστιν αἴτια τοῖς ἄλλοις, τοῖς δ' εἴδεσι τὸ ἕν) καὶ τίς ἡ ὕλη ἡ ὑποκειμένη, καθ' y ἧς τὰ εἴδη τὰ μὲν ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν, τὸ δ' ἓν ἐν τοῖς εἴδεσι λέγεται. ὅτι αὕτη δυάς ἐστι, τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν. ἔτι δὲ τὴν τοῦ εὖ καὶ τοῦ κακῶς αἰτίαν τοῖς z στοιχείοις ἀπέδωκεν ἑκατέροις ἑκατέραν, ὥσπερ μᾶλλόν φαμεν καὶ τῶν προτέρων ἐπιζητῆσαί τινας φιλοσόφων, οἷον Ἐμπεδοκλέα καὶ Ἀναξαγόραν.

Συν-

& u tamen hæc illorum principiorum ſunt imitationes. Plato igitur de iis, quæ quæruntur, hunc in modum definiuit.

Perſpicuum x eſt autem ex iis, quæ dicta ſunt, illum duab. tantum cauſſis vſum fuiſſe, & ea quæ quid res ſit, continet, & ea, quæ ad materiam pertinet (eſſentia enim cæteris quidem cauſa ſunt formæ, formis autem ipſum vnum) & quænam ſit ſubiecta materia, de y qua dicuntur formæ, aliæ quidem in ſenſibilibus, in formis autem ipſum vnum: eſt enim hæc dualitas, magnum videlicet ac paruum. Præterea boni ac mali cauſam vtriſque z elementis vtramque attribuit, quod magis quoſdam etiam Philoſophos ex prioribus vt Empedoclem, & Anaxagoram, quæſiuiſſe cenſeamus.

Paucis,

Quo pacto communis lectio intelligenda. quæ vna eſt, non ſic accipienda eſſe, quaſi dicat Ariſt. *quæ vna eſt ratione*; ſed, *quæ vna eſt numero*, vt ſermo non ſit de forma, quæ incipit eſſe in materia ſed de forma, cuius vi illa eſſe incipit, ſiue ea exemplaris ſit vt in agentibus per artem, ſiue naturalis, vt in agentibus per naturam. Quod ſi quis obijciat, eſſe quidem huiuſmodi formam vnam numero, ſed tamen eam non inferri in materiam: Ariſtotelem vero aperte loqui de forma, quæ in materiam infertur, reſpondendum eſt, etſi huiuſmodi forma non infertur in materiam per ſe ipſam, inferri tamen per ſui ſimilitudinē. Quo pacto dicimus, Phidiam cum ſtatuam Mineruæ ex ebore confecit, intuliſſe in ebur Mineruæ formam.

u *Et tamen hæc illorum principiorum ſunt imitationes. Plato igitur de iis, quæ quæruntur hunc in modum definiuit.* Hæc ait eſſe imitationes illorum principiorum ex ſententia Platonis, quia credebat Plato cauſas ſingulares, tum artis, tum naturæ, quæ in exemplum allatæ ſunt, imitari Ideas; quas ponebat, vt vera ac præcipua rerum exemplaria.

Platonem aperte induxiſſe cauſam materialem & formalem x *Perſpicuum eſt autem ex iis, quæ dicta ſunt, illum duabus tantum cauſis vſum fuiſſe, & ea, quæ quid res ſit, continet, & ea, quæ ad materiam pertinet: eſſentia enim cæteris quidem cauſa ſunt formæ, formis autem ipſum vnum, &c.* Expoſita ſententia Platonis oſtendit ex dictis, quænam genera cauſſarū à Platone inuecta ſint atque, in primis illum plane induxiſſe materialem & formalem. Dixit enim, ideas eſſe cauſſas formales ac quidditatiuas rerum ſenſibilium, ipſum verum vnum eſſe cauſam formalem idearum, quod etiam ipſum ideam eſſe fateri cogitur Plato, ſi illud cauſam formalem idearum eſſe credit. Rurſuſque magnum & paruum eſſe cauſſam materialem, tum qua in rebus ſenſibilibus participantur Ideæ, tum qua in Ideis participatur vnum. Deinde ait, illum addidiſſe etiam cauſſam, tum boni, tum etiam mali. Dixit enim, principium formale eſſe cauſſam boni, materiale autem cauſſam mali, quo pacto exiſtimauit, ſe tradere cauſſam finalem. *Empedoclem & Anaxagoram ad cauſam finalem propius quam Platonē acceſſiſſe.* Ait tamen Ariſtoteles, Empedoclem & Anaxagoram magis quæſiuiſſe hoc genus cauſſæ: quia etſi vterque per accidens illud tetigit, vt paulo poſt docebit: tamen Empedocles & Anaxagoras tradentes cauſſas efficientes boni, magis acceſſerunt ad rationem cauſſæ, quam Plato, finalis, qui illam coniunxit, ſeu potius confudit cum cauſſa formali. Cauſſa enim efficiens confert eſſe gratia ſui, forma autem non dat eſſe ſui gratia, ſed cauſſa totius compoſiti. at eſſe id, gratia cuius aliquid efficitur, & quomodocunque cauſſatur, eſt ratio finis.

Alia lectio. y *De qua dicuntur formæ, aliæ quidem* Alexander ait, hunc quoque in modum ſcriptum reperiri, καθ' ἧς μὲν τὰ εἴδη ἐστί, &c. vt particula μὲν præcedat illud τὰ εἴδη non ſequatur: quo pacto ſic legendum eſſet Latine, *de qua quidem formæ in ſenſibilibus, in formis autem vnum ipſum dicitur, ſiue dicuntur.* Verum idem ſenſus redit. Nam ſi vnum ipſum dicitur de ideis, vt cauſa earum formalis, idea quoque apud Platonem ſit neceſſe eſt, vt iam diximus, tametſi iuxta lectionem hanc non vocetur forma ſeu idea.

z *Vtriſque elementis vtramque attribuit, quod magis quoſdam etiam Philoſophos, &c.* Vocat materiam & formam elementa, quorum alterum dicit Plato eſſe cauſſam mali, alterum boni. Dicitur autem forma elementum, quia cum non ſit eſſentiale principium, internum quoque ſit, neceſſe eſt, ſi recte de ea quis ſentiat: tametſi, quia compoſitum non vniuerſe dicitur reſolui in formam, minus proprie dicitur forma, elementum, quam materia, vt patebit libro quinto.

a a *Paucis*

Digitized by Google

Text.10.

Συντόμως aa μὲν οὖν καὶ κεφαλαιωδῶς ἐπεληλύθαμεν, τίνες τε καὶ πῶς τυγχάνουσιν εἰρηκότες περί τε τῶν ἀρχῶν, καὶ bb τῆς ἀληθείας. ὅμως δὲ τοσοῦτον ἔχομεν ἐξ αὐτῶν, ὅτι τῶν λεγόντων περὶ ἀρχῆς καὶ αἰτίας, οὐδεὶς ἔξω τῶν ἐν τοῖς περὶ φύσεως ἡμῖν διωρισμένων εἴρηκεν, ἀλλὰ πάντες ἀμυδρῶς μὲν, ἐκείνων δέ πως φαίνονται θιγγάνοντες. οἱ μὲν γὰρ ὡς ὕλην τὴν ἀρχὴν λέγουσιν, ἄν τε μίαν ἄν τε πλείους ὑποθῶσι, καὶ ἐάν τε σῶμα, ἐάν cc τε ἀσώματον τοῦτο τιθῶσιν· οἷον Πλάτων μὲν τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρὸν λέγων. οἱ δ' Ἰταλικοὶ τὸ ἄπειρον. Ἐμπεδοκλῆς δὲ πῦρ, καὶ γῆν, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα. Ἀναξαγόρας δὲ τὴν τῶν ὁμοιομερῶν ἀπειρίαν. οὗτοι δὲ δὴ πάντες τῆς τοιαύτης αἰτίας ἡμμένοι εἰσὶ, καὶ ἔτι ὅσοι ἀέρα, ἢ πῦρ, ἢ ὕδωρ, ἢ dd πυρὸς μὲν πυκνότερον, ἀέρος δὲ λεπτότερον. καὶ γὰρ τοιοῦτόν τινες εἰρήκασιν εἶναι τὸ πρῶτον στοιχεῖον. οὗτοι ee μὲν οὖν ταύτης τῆς αἰτίας ἥψαντο μόνον· ἕτεροι δέ τινες ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, ὅσοι φιλίαν, καὶ νεῖκος, ἢ νοῦν, ἢ ἔρωτα ποιοῦσιν ἀρχήν. τὸ δὲ τί ἦν εἶναι, καὶ τὴν οὐσίαν, σαφῶς μὲν οὐδεὶς ἀποδέδωκε, μάλιστα δ' οἱ τὰ εἴδη.

Καὶ ff τὰ ἐν τοῖς εἴδεσι τιθέντες λέγουσιν. οὔτε γὰρ ὡς ὕλην τοῖς αἰσθητοῖς τὰ εἴδη, καὶ τὸ ἓν τοῖς εἴδεσιν, οὔθ' ὡς ἐντεῦθεν τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως γινομένην ὑπολαμβάνουσιν ἀκινησίας gg γὰρ αἴτια μᾶλλον, καὶ τοῦ ἐν ἠρεμίᾳ εἶναί φασιν· ἀλλὰ hh τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστῳ τῶν ἄλλων τὰ εἴδη παρέχονται, τοῖς δ' εἴδεσι, τὸ ἕν.

Τὸ ii δ'

Paucis aa igitur ſummatimque percurrimus, quinam & quo pacto de principiis ac bb veritate diſſeruerint. ſed tamen ab eis hoc tantum habemus, neminem eorum qui de principio & cauſa diſſerunt, quicquam dixiſſe, præter ea, quæ à nobis in libris de Natura definita ſunt, ſed omnes, etſi obſcure, illa tamen quodammodo videri attigiſſe. Alij enim vt materiam principium dicunt, ſiue vnum, ſiue plura ſubijciant; ſiue etiam corpus, ſiue cc incorporeum ponant, veluti Plato qui magnum & paruum dicit; Italici, qui infinitum, Empedocles, qui ignem, terram, aquam, & aerem: Anaxagoras autem, qui ſimilium partium infinitatẽ. Hi certe omnes huiuſmodi cauſæ inhæſerunt, & inſuper quicunq; aerem, aut ignem, aut aquam, aut dd igne quidem denſius, aere vero tenuius poſuerunt. ſunt enim, qui tale quiddam primum elementum eſſe dixerint. Atq; ee hi hanc ſolã cauſam tetigerunt. Alij vero quidam eam vnde eſt principium motus, quicunq; amicitiam & contentionem aut mentem, aut amorem principiũ faciunt. Quidditatẽ autẽ & ſubſtantiã dilucide quidem nemo tradidit, maxime ij, qui formas ponunt.

Et ff quæ in formis inſunt, ea maxime declarant. Nam neq; vt materiam reb ſenſibilibus, neq; vt id, vnde motus proficiſcitur, formas, & quæ in formis inſunt, eſſe exiſtimant (immobilitatis gg enim cauſam potius, & cur res quieſcant, eſſe dicunt) ſed hh quidditatem vnicuiq; cæterarum rerum formæ præbent, formis autem ipſum vnum

Id ii vero, Text.10.

aa *Paucis igitur* In hac poſteriore capitis parte docet Ariſt. ex opinonibus antiquorum hactenus ſummatim enarratis ſatis perſpici, nullum genus cauſſæ ab eis traditum fuiſſe, quod ipſe in lib. *Phyſic.* non multo apertius tradiderit. Id quod breuiter oſtendit, diſcurrens per omnia genera cauſſarum ab illis poſita. *Multo apertius, quam veteres, de cauſis egiſſe Ariſtotelem.*

bb *Ac veritate, &c.* Hoc addit, vt ſignificet, eos ſolius veritatis cognoſcendæ ſtudio ductos.

cc *Siue incorporeum ponat.* Platonis ſententia fuit, principium materiale (vt pote magnum & paruum eſſe incorporeum, quatenus conſtituit ideas, non autem qua ratione conſtituit ſubſtantias ſenſibiles. *Platonis de principio materiali ſententia.*

dd *Aut igne quidem.* Hæc opinio, quæ ſupra in referendis veterum ſententiis de cauſſa materiali omiſſa eſt ab Ariſt. fuit Anaximandri, vt ait Alex. fuit autem Alexander Thaletis diſcipulus, & Anaximenis præceptor.

ee *Atq; hi hanc ſolam cauſam tetigerunt.* Nempe quorum ſententiæ proxime recitatę ſunt. Nam ſuperiores alia etiam cauſſarum genera poſuerunt.

ff *Et quæ in formis inſunt, eam maxime declarant.* Hoc eſt, formarum, ſiue idearum principia.

gg *Immobilitatis enim cauſſam potius.* Ratio huius rei ex iis, quæ initio capitis dicta ſunt, perſpicua eſt, quo loco ſcriptum eſt, vt de rebus ſenſibilibus ſcientia haberi poſſit, inuectas eſſe ideas à Platone. Scientia autem non habetur de rebus, niſi quatenus ſunt immobiles & inuariabiles, quod Platonis ſententia res ſenſibiles non habent, niſi per ideas, ſeu in ideis. Cum ergo ideæ poſitæ ſint, vt cauſſæ immobilitatis, & cuiuſdam quaſi quietis rerum ſenſibilium, efficitur, vt non ſint inductæ tanquam cauſſæ mutationis earundem, ac proinde, nec vt cauſſæ efficientes per motum. *Ideas à Platone vt cauſas immobilitatis fuiſſe inuectas.*

hh *Sed quidditatem vnicuique cæterarum rerum formæ præbent.* Ideæ Platonis ſententia præſtant rebus ſenſibilibus quidditatem, per modum cauſæ formalis exemplaris. vnum autem pręſtat quidditatem ideis per motum cauſæ formalis conſtituentis, ſi modo tamen Plato nomine vnitatis intelligit differentiam. Nam ſi intelligat Deum, quem ponit participari ab ideis, quẽ-

Τὸ ii δ' οὗ ἕνεκα αἱ πράξεις καὶ αἱ μεταβολαὶ, καὶ αἱ κινήσεις, τρόπον μέν τινα λέγουσιν αἴτιον, οὕτω δ' οὐ λέγουσιν, οὐδ' ὅνπερ πέφυκεν οἱ μὲν γὰρ νοῦν λέγοντες ἢ φιλίαν, ὡς ἀγαθὸν μέν τι ταύτας τὰς αἰτίας τιθέασιν, οὐ μὴν ὡς ἕνεκά γε τούτων, ἢ ὂν ἢ γενόμενόν τι τῶν ὄντων, ἀλλ' ὡς ἀπὸ τούτων τὰς κινήσεις οὔσας τούτων λέγουσιν, ὡς δ' αὔτως καὶ οἱ, τὸ ἓν, ἢ τὸ ὂν φάσκοντες εἶναι τὴν τοιαύτην φύσιν, τῆς μὲν οὐσίας αἴτιόν φασιν εἶναι, οὐ μὴν τούτου γε ἕνεκα, ἢ εἶναι, ἢ γίνεσθαι. ὥστε λέγειν τε καὶ μὴ λέγειν πως συμβαίνει αὐτοῖς τἀγαθὸν αἴτιον. οὐ γὰρ ἁπλῶς, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς λέγουσιν.

Ὅτι kk μὲν οὖν ὀρθῶς διώρισται περὶ τῶν αἰτίων, καὶ πόσα, καὶ ποῖα, μαρτυρεῖν ἐοίκασιν ἡμῖν, καὶ οὗτοι πάντες οὐ δυνάμενοι θιγεῖν ἄλλης αἰτίας. πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι ζητητέαι αἱ ἀρχαὶ ἢ οὕτως ἅπασαι, ἢ τινὰ τρόπον τοιοῦτον, δῆλον. ¶ πῶς ll δὲ τούτων ἕκαστος εἴρηκε, καὶ πῶς ἔχει περὶ τῶν ἀρχῶν, τὰς ἐνδεχομένας ἀπορίας μετὰ τοῦτο διέλθωμεν περὶ αὐτῶν. Text. 11.

Id ii vero, cuius gratia actiones, mutationes & motus exiſtũt, quodammodo quidem cauſam eſſe dicunt, hoc autem pacto non dicunt, nec quemadmodum natura poſtulat. Qui enim Mentem aut amicitiam dicunt, ii, vt bonum quiddam cauſas ponunt: non ita tamen, quaſi eorum gratia res vllæ aut fiant, ſed quaſi ab iis eorum, quæ apud nos ſunt, motus extent. Eodem modo & ii qui vnum, aut ens huiuſmodi naturam eſſe aſſerunt, ſubſtãtiæ quidem cauſam eſſe dicunt, non tamen eius gratia aut eſſe aut fieri volunt. Ita euenit iis, vt quodammodo & dicant, & non dicant ipſum bonum huiuſmodi cauſam eſſe. Neq; enim ſimpliciter, ſed per accidens dicunt.

Quod kk igitur recte, quot, & quæ ſint cauſarũ genera definierimus, hi etiam omnes teſtimonio nobis videntur eſſe, cum aliam cauſam attingere non poſſint. Adhæc, illud perſpicuum eſt, principia aut hoc pacto omnia, aut horum modorum aliquo quærenda eſſe. ¶ Vt ll autem conſtet, quomodo eorũ quiſq; rem explicauerit, quidquid de principiis ſentiendum ſit, dubitationes eas, quæ de iis proponi poſſunt, deinceps tranſigamus. Text. 11.

admodum ideæ participantur à rebus ſenſibilibus, vtraque ratio cauſandi per modum exemplaris intelligenda eſt hoc loco.

Nullum è veteribus cauſam finalẽ, vt à cæteris diſtinctam tradidiſſe.

ii *Id vero cuius gratia actiones, & motus exiſtunt, quodammodo quidem cauſam eſſe dicunt, hoc autem pacto non dicunt, nec quemadmodum natura poſtulat.* Docet nullum ex Philoſophis poſuiſſe cauſam finalem per ſe, ſeu vt cauſam finalem, ſed per accidens, ſiue ratione alterius cauſæ. Quanquam enim quidam eorum poſuerunt pro cauſa bonum, quod re vera pertinet ad rationem cauſæ finalis: non tamen illud poſuerunt vt bonum atq; appetibile, ſed vt cauſam boni: alij quidem vt efficientem, veluti Anaxagoras mentem, & Empedocles concordiam: alij vero, vt exemplarem, ceu Plato ideas, quas Ariſtoteles intelligit nomine vnius & entis. Nam, & ea, quæ ſunt bonæ cauſæ, bona etiam dicuntur, quemadmodum ſana, quæ ſanitatem efficiunt. Si quis autem quærat, cur veteres non poſuerint perſpicue ac formaliter cauſam finalem, vt diſtinctam a cæteris, dicendum eſt, id forſitan accidiſſe, quia finis, vt finis videtur opponi principio, ac proinde cauſæ, cum tamen re vera non opponatur, quod poſtea vidit Ariſtoteles, finis enim, etſi non eſt primum in executione, eſt tamen primum in intentione.

Cur ita ſenſerit.

Quamobrẽ Philoſophorũ opiniones retulerit.

kk *Quod igitur recte, quot & quæ ſint cauſarum genera definierimus, hi etiam omnes teſtimonio nobis videntur eſſe, cum aliam cauſam attingere non poſſint.* Duo colligit, quorum cauſa omnium ſuperiorum Philoſophorum opiniones retulit. Vnum eſt, recte ſe omnia cauſarum genera explicaſſe in libris Phyſicorum, cuius doctrinæ ſummam initio capitis tertij huius libri propoſuit: ſiquidem nullum ſuperiorum aliud cauſæ genus inueniſſe conſtat. Alterum eſt, cum in traditis generibus cauſarum contineantur omnia principia, à quibus res vere, ac per ſe pendent, non alia principia quærenda aut tractanda eſſe à Metaphyſico, ſed aut hoc pacto omnia, id eſt, iuxta totum cauſarum ambitum, qui expoſitus eſt, aut horum modorum aliquo, hoc eſt, aſſumpto aliquo vno, aut pluribus cauſarum modis, ſiue generibus, non autem omnibus. Quod membrum ideo adiunxit Ariſtoteles, quia Metaphyſicus, vt eſt particularis artifex, & in ſolis rebus materiæ expertibus peculiari ratione verſatur, non agit de materia aliiſve cauſis cauſantibus cum motu, quatenus eo pacto cauſant, tametſi quatenus eſt communis artifex, ac cæteris præeſt, has etiam cauſas in commune diſcutiat, vt ſupra cap. 2. quæſt. 1. oſtenſum eſt.

ll *Vt autem conſtet, quomodo eorum quiſque rem explicauerit, quidque de principijs ſentiendum ſit, dubitationes eas, quæ de iis proponi poſſunt, &c.* Tranſitum facit ad materiam, diſputationemque ſequentis capitis.

CAPITIS

ΚΕΦ. Ζ.

Παλαιῶν ἔλεγχος περὶ ἀρχῶν.

Ὅσοι μὲν οὖν ἕν τε τὸ πᾶν, καὶ μίαν, ὡς καί τινα φύσιν, ὡς ὕλην τιθέασι, καὶ ταύτην σωματικὴν, καὶ μέγεθος ἔχουσαν, δῆλον ὅτι πολλαχῶς ἁμαρτάνουσι. τῶν γὰρ σωμάτων τὰ στοιχεῖα τιθέασι μόνον, τῶν δὲ ἀσωμάτων οὔ, ὄντων καὶ ἀσωμάτων, καὶ περὶ γενέσεως, καὶ φθορᾶς ἐπιχειροῦντες τὰς αἰτίας λέγειν, καὶ περὶ πάντων φυσιολογοῦντες, τὸ τῆς κινήσεως αἴτιον ἀναιροῦσιν. ἔτι δὲ τὸ τὴν οὐσίαν μηδενὸς αἴτιον τιθέναι, μηδὲ τὸ τί ἐστι. ¶ καὶ πρὸς τούτοις τὸ ῥᾳδίως τῶν ἁπλῶν σωμάτων λέγειν ἀρχὴν ὁτιοῦν, πλὴν γῆς, οὐκ b ἐπισκεψάμενοι τὴν ἐξ ἀλλήλων γένεσιν Text.11.

CAPVT VII.

Reprehenſio veterum Philoſophorum de principio.

A C a eos quidem omnes qui Vniuerſum vnum eſſe, & Vnam quandam naturam, vt materiam ponunt, atque eam corpoream & magnitudine præditam perſpicuum eſt multa peccare. Corporum enim tantum elementa ponunt, non autem eorum, quæ ſunt corporis expertia, cum incorporea etiam in rerum natura ſint: cumq; cauſas generationis & corruptionis exponere tenentur, ac de omnibus phyſice diſſerant, motus cauſam & ipſum, quid eſt, *nullius rei cauſa ſtatuant* ¶ *Et inſuper, quod facile quoduis ſimplicium corporum (terra excepta) principium dicant, non* b *conſiderantes, quo pacto mutuam eorum generationem* Text.12.

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

A C a *tos quidem*. Poſtquam retulit aliorum Philoſophorum opiniones de cauſis ac principiis rerum, eoſq; oſtendit, nullum aliud genus cauſæ attuliſſe, præter quatuor illa à ſe in Phyſicis tradita, nunc tandem eorum placita refellit ea ex parte, qua à vero aberrauerunt: primumq; eorum, qui vnum tantum principium totius vniuerſi, idq; materiale, corporeum, atq; ens actu poſuerunt.

Quatuor autem ſunt, quæ Ariſtoteli in eorum ſententia diſpliceant. Primum, quod cum aggreſſi eſſent diſputationem de principiis omnium rerum, omiſerint principia rerum incorporearum, quæ tamen in rerum natura extant. Idem enim, quod corporeum eſt non poteſt eſſe principium rei incorporeæ. Secundum, quod cum diſſererent de omni motu, ipſum motus principium, id eſt cauſam efficientem prætermiſerint. Tertium, quod cum conarentur dicere, quid vnaquæque res eſſet, cauſam formalem ſubſtantialem, à qua res naturales habent certam eſſentiæ rationem, minime attigerint. Quartum, quod facile, hoc eſt, inconſiderate dixerint, vnum ex quatuor vulgatis elementis, terra excepta, eſſe primum principium, idque adeo inconſtanter, vt alius ignem, alius aerem, alius aquam primum principium fecerit. Quod oſtendit duobus argumentis ita complicatis, vt vnum videantur. Alterum eſt, quia conſiderare debuerant mutuam eorum ex ſe inuicem generationem, non quidem ſubſtãtialem, quam non agnoſcebant, ſed accidentariam, qua concedebant, denſiora fieri ex rarioribus per condenſationem, & rariora ex denſioribus per rarefactionem. Hoc enim ſi conſideraſſent, nullum eorum feciſſent primum principium. Pugnat enim cum ratione primi principij fieri ex alio. Alterum, quia dum duo conuenire debeant, primo principio ſimpliciter, & maxima ſimplicitas, & maxima perfectio (compoſita enim omnia à ſimplicibus pendent, & imperfecta à perfectis) illi autem cogãtur fateri, loqui ſe de primo principio ſimpliciter, cum vnum tantum faciant ſi ſimplicitas quidem ſpectetur, ſolus ignis ponendus erat primum principium, propter maximam eius tenuitatem ac raritatem: ſi vero perfectio, ſola terra propter maximam illius concretionem & denſitatem. Quanquam enim illi & denſa ex raris, & rara ex denſis fieri concedebant, tamen quia credebant, denſa magis habere entitatis, quemadmodum & materiæ (quam totam ſubſtantiam rerum eſſe putabant) eam mutationem, qua denſa fiunt ex raris, proprie vocabant generationem quaſi viam ad eſſe: contrariam vero corruptionem, vt viam ad non eſſe. vnde ſequebatur, terram eſſe perfectiſſimum elementorum omnium. Ita patet eos, cum dixerunt, primum principium eſſe vnum ex elementis, excepta terra, non tradidiſſe reuera primum principium ſimpliciter. At Ariſtotelem, cum 12. *lib. cap.* 9. *à text.* 51. docuerit, primum ens eſſe purum actum, nihilque habens potentiæ admixtum, optime potuit oſtendere, eſſe illud primum principium ſimpliciter, ratione ſummæ ſimplicitatis & perfectionis.

Quæ nõ probãtur Ariſtoteli in eorum opinione, qui Vnum tantũ principium ſtatuerint.

Conditiones duæ primi principii ſimpliciter.

b *Non conſiderantes quo pacto mutuam eorum generationem faciunt, ignis inquam, aqua, &c.* In Græcis exemplaribus præcedunt hæc verba, μὴ δοξάζοντες γένεσιν ἐκ στοιχείων, ἢ μεταβολήν, hoc eſt, *Cum non exiſtiment dari generationem ex elementis, aut mutationem.* Quæ tamen libenter expunximus, quia & vetus interpres, & Beſſario diligentiſſimus obſeruator verborum Ariſto- *Alia lectio.*

 telis, &

vera principium materiale debet ex ſe expers eſſe ſenſibilis contrarietatis, vt omnes poſſit ſuſcipere, quale principium eſt materia prima, quam illi ſubodorati nonnunquam videbantur. *Principium materiale quale eſſe debeat.*

Text.15. Εἰ δ' i ἐστὶ τὸ τῇ γενέσει ὕστερον, τῇ φύσει πρότερον, τὸ δὲ συμπεπεμμένον καὶ συγκεκριμένον ὕστερον τῇ γενέσει, τοὐναντίον ἂν εἴη τούτων, ὕδωρ μὲν ἀέρος πρότερον, γῆ δὲ ὕδατος. § περὶ μὲν οὖν τῶν μίαν τιθεμένων αἰτίαν, οἵαν εἴπομεν, ἔστω ταῦτ' εἰρημένα.

Τὸ k δ' αὐτὸ, κἂν εἴ τις ταῦτα πλείω τίθησιν, οἷον Ἐμπεδοκλῆς τέτταρά φησιν εἶναι σώματα τὴν ὕλην. καὶ γὰρ τούτῳ τὰ μὲν ταὐτὰ, τὰ δ' ἴδια συμβαίνειν, ἀνάγκη. γιγνόμενά τε γὰρ ἐξ ἀλλήλων ὁρῶμεν, ὡς οὐκ ἀεὶ διαμένοντος πυρὸς, καὶ γῆς τοῦ αὐτοῦ σώματος. εἴρηται δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ φύσεως περὶ αὐτῶν καὶ l περὶ τῆς τῶν κινούντων αἰτίας, πότερον ἓν ἢ δύο θετέον, οὔτε ὀρθῶς οὔτε * εὐλόγως οἰητέον εἰρῆσθαι παντελῶς, ὅλως τε ἀλλοίωσιν ἀναιρεῖσθαι ἀνάγκη τοῖς οὕτω λέγουσιν. οὐ γὰρ ἐκ θερμοῦ ψυχρὸν, οὐδὲ ἐκ ψυχροῦ θερμὸν ἔσται. τί γὰρ αὐτὰ ἂν πάσχοι τἀναντία, καὶ τίς ἂν εἴη μία φύσις ἡ m γιγνομένη πῦρ, καὶ ὕδωρ, ὃ ἐκεῖνος οὔ φησιν.

* Alias ἀλόγως.

Ἀναξαγόραν n δ' εἴ τις ὑπολάβοι δύο λέγειν

Sin i autem quod generatione poſterius eſt, id natura prius eſt: quod vere concoctum atq; concretum eſt generatione poſterius, contra ſane accidet, eritq; aqua prior quam aer, & terra quam aqua. Text.15. § Ac de iis quidem, qui cauſam vnam, qualem diximus, ponunt, hæc dicta ſint.

Idem k porro dici poteſt, ſi quis etiam hæc plura ponat, veluti Empedocles, qui quatuor corpora materiam eſſe tradit. Etenim partim eadem, partim propria eueniant neceſſe eſt. cernimus enim ea ex ſeſe viciſſim generari, vt dici non poſſit, ſemper ignem aut terram idem corpus manere. Sed de his in libris etiam de natura dictũ eſt. De l cauſa quoque mouentium, vnumne an plura ponendum, nec recte, nec cum ratione dictum omnino eſſe putandũ eſt. Prorſusq; ſententia eorum, qui ita dicunt, alteratio tollatur neceſſe eſt, neq; enim ex calido frigidum, neq; ex frigido calidum exiſtit. Quid enim m contraria ipſa patientur, & quænã erit natura illa vna, quam ignis & aqua fiat? quod ille non tradit.

Anaxagoram n vero ſi quis elementa duo dicere

i *Sin autem quod generatione poſterius eſt, id natura prius eſt, id natura prius eſt: quod vero concoctum atq; concretum eſt.* Hactenus ex ſimplicitate primi principii oſtendit, ſolum ignem ponendum fuiſſe principium: nunc breuiter ex perfectione probat, ſolam terram.

k *Idem porro dici poteſt, ſi quis, &c.*] Impugnat ſententiam Empedoclis, docetque in primis poſſe contra illum obiici aliqua ex ſuperioribus incommodis. Quorum illud eſt vnum, non poſſe ſecundum Empedoclem elementa vulgata ex ſe mutuo generari. quod tamen fieri videmus, & de qua re Ariſtoteles diſputatum eſſe ait in libris de natura, quorum nomine hoc loco intelligitur tota tractatio ſcientiæ naturalis. actum eſt enim de hac re non in lib. Phyſ. ſed in 3. de Cœlo, in 2. de Generatione. Ita fit, vt illa non poſſint eſſe principia, quandoquidem principia non fiunt ex ſe mutuo, vt dictum eſt 1. Phyſic. cap. 5. Non repetit autem illud incommodum, quod non poſuerit formam ſubſtantialem, eo quod aliquo modo eam ſignificauerit, vt ipſe docebit in fine libri. Deinde docet aliqua etiam propria abſurda illius opinionem conſequi. Primum enim non recte poſuit primas duas cauſas mouentes contrarias concordiam & diſcordiam. Id quod, vel ideo ait Ariſtoteles, quia abſurdum eſt, prima efficientia ſe inuicem impedire, vel quia Empedocles non recte diſtinxit earum officia, ſiquidem concordia, vt ſupra dictum eſt, ſæpe etiam diſiungit apud Empedoclem, & diſcordia coniungit: Deinde cum conſtet Empedoclem nullam poſuiſſe materiam, quæ quatuor elementis communis eſſet, perſpicuum eſt, illum funditus ſuſtuliſſe alterationem. Siquidem alteratio eſt mutatio eiuſdem ſubiecti ſecundum contrarias qualitates, quæ vbi datur, neceſſario datur ad corruptionem procliuitas. Quo fit, vt ſi non datur corruptio, nec eiuſmodi alteratio concedi poſſit. De qua re latius priori libro de Generatione. *Empedoclis reprehenſio. Alteratio quid ſit.*

l *De cauſa.* Hoc eſt, de controuerſia quoque mouentium, &c. Nam & controuerſiam ſignificat nomen cauſæ tam apud Græcos, quam Latinos. Quanquam eo etiam modo poſſunt verba hæc accipi, vt ſenſus ſit: De cauſa quoque ſuprema, ſeu prima in mouentibus, ſitne ponendum vnum quid an plura &c. Prior tamen interpretatio magis placet, quod poſterior duriuſcula videatur, propter generis mutationem. Iam verſio, quæ habet, *De cauſa quoque eorum, quæ mouentur*, & cum Græca lectione aperte pugnat, nihil eſt ad rem, cum non ſolum cauſa efficiens, quam Ariſtoteles hoc loco intelligit, ſed cætera quoque cauſarum genera ſint cauſæ eorum, quæ mouentur. *Argyropyli.*

m *Qua ignis & aqua fiat? quod ille non tradit.* Id eſt, quæ modo ſubſit qualitatibus ignis, modo aquæ.

n *Anaxagoram vero ſi quis elementa duo dicere exiſtimat, maxima cum ratione id ſentiet.* Vocat

Text.16. λέγειν στοιχεῖα, μάλιστ' ἂν ὑπολάβοι κατὰ λόγον, ὃν ἐκεῖνος αὐτὸς μὲν οὐ διήρθρωσεν, ἠκολούθησε μέντ' ἂν ἐξ ἀνάγκης τοῖς * ἐπάγουσιν αὐτόν. ἀτόπου γὰρ ὄντος, καὶ ἄλλως τοῦ φάσκειν μεμῖχθαι τὴν ἀρχὴν πάντα, καὶ διὰ τὸ συμβαίνειν ἄμικτα δεῖν προϋπάρχειν, καὶ διὰ τὸ μὴ πεφυκέναι τῷ τυχόντι μίγνυσθαι τὸ τυχόν, πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι τὰ πάθη, καὶ τὰ συμβεβηκότα χωρίζοιτ' ἂν τῶν οὐσιῶν (τῶν γὰρ αὐτῶν μῖξίς ἐστι καὶ χωρισμός) ὅμως εἴ τις ἀκολουθήσειε συνδιαρθρῶν, ἃ βούλεται λέγειν, ἴσως ἂν φανείη καινοπρεπεστέρως λέγων. ¶ ὅτε γὰρ οὐθὲν ἦν ἀποκεκριμένον, δῆλον, ὡς οὐδὲν ἦν ἀληθὲς εἰπεῖν κατὰ τῆς οὐσίας ἐκείνης. λέγω δ' ὅτι οὔτε λευκὸν, οὔτε μέλαν, ἢ φαιὸν, ἢ ἄλλο χρῶμα, ἀλλ' ἄχρωμον ἦν ἐξ ἀνάγκης. εἶχε γὰρ ἄν τι τούτων τῶν χρωμάτων. ὁμοίως δὲ καὶ ἄχυμον τῷ αὐτῷ λόγῳ τούτῳ, οὐδὲ ἄλλο τῶν ὁμοίων οὐδέν. οὔτε γὰρ ποιόν τι οἷόν τε αὐτὸ εἶναι, οὔτε ποσὸν, οὔτε τι. τῶν γὰρ ἐν μέρει τι λεγομένων εἰδῶν ὑπῆρχεν ἂν αὐτῷ, τοῦτο δὲ ἀδύνατον, μεμιγμένων γε πάντων. ἤδη γὰρ ἂν ἀπεκέκριτο. ¶ Φησὶ δ' εἶναι μεμιγμένα πάντα, πλὴν τοῦ νοῦ, τοῦτον δὲ ἀμιγῆ μόνον, καὶ καθαρόν. ἐκ δὴ τούτων συμβαίνει λέγειν αὐτῷ τὰς ἀρχὰς, τό τε ἓν (τοῦτο γὰρ ἁπλοῦν καὶ ἀμιγές) καὶ θάτερον, οἷον τίθεμεν τὸ ἀόριστον πρὶν ὁρισθῆναι, καὶ μετασχεῖν εἴδους τινὸς, ὥστε λέγει μὲν οὔτε ὀρθῶς, οὔτε σαφῶς, βούλεται μέντοι τι παραπλήσιον τοῖς τε ὕστερον λέγουσι, καὶ τοῖς νῦν φαινομένοις μᾶλλον. ἀλλὰ γὰρ οὗτοι μὲν τοῖς περὶ γένεσιν λόγοις, καὶ φθορὰν, καὶ κίνησιν οἰκεῖοι τυγχάνουσι μόνον. σχεδὸν γὰρ περὶ τῆς τοιαύτης οὐσίας, καὶ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς αἰτίας ζητοῦσι μόνον.

* Alias λέξουσι.

Text.17.

Cap.2.

Text.18.

O cui

dicere exiſtimet, maxime cum ratione id ſentiat, quam ille quidem ipſe non explicarit, ſed tamen neceſſario approbaſſet, ſi qui eam attuliſſent. Nam etſi alioqui abſurdum eſt aſſerere permixta à principio fuiſſe omnia, tum quia ſequitur debuiſſe ea prius exiſtere non permixta: tum quia non eſt natura comparatum, vt quoduis cum quouis miſceatur, tum etiam, quia affectiones & accidentia ſeparentur à ſubſtantiis (eorundem enim eſt permixtio & ſeparatio) ſi quis tamen eius mentem vna cum illo explicare pergat, forſitan noua quadam ac pulchriora dicere videbitur. ¶ Nam cum nihil ſeparatum erat, perſpicuum eſt, nihil omnino tum vere de ſubſtantia illa dici potuiſſe. quoniam neq; albū (exempli cauſa) neq; nigrum, aut fuſcum, aliusve color, ſed neceſſario erat coloris expers. Aliquem ꝑ enim ex his coloribus haberet. Similiter nec ſaporē habebat hac eadem ratione, nec aliud quicquam ſimilium. Nam nec quale quid, nec quantum, nec omnino aliquid eſſe potuit. aliqua enim ſpecialium formarum illi ineſſet, quod ſane fieri non potuit, ſi quidem omnia erant permixta iam enim diſcreta eſſent. ¶ Ait autem mixta eſſe omnia, præter mentem, eamq; ſolam eſſe puram, & ab omni permixtione liberam. Ex quibus efficitur, aſſerere illū principia eſſe, & vnum ipſum (hoc enim ſimplex eſt, & nequaquam mixtum) & alterum tanquā Ens, quale & nos indefinitum ponimus, antequam determinetur, & alicuius formæ ſit particeps. Itaque dicit ille quidem nec recte, nec perſpicue, vult tamen aliquid dicere ſimile, & iis, quæ à poſterioribus dicta ſunt, & iis, quæ nunc magis probantur. Verum hæ diſputationes ad eam tantum proprie pertinent, quæ in generatione & interitu motuque verſantur. Fere enim tantum huiuſmodi ſubſtantiæ principia & cauſas exquirit.

Text.16.

Text.17.

Text.18.

Quicun-

in examen ſententiam Anaxagoræ, aitque illum, ſi quis verba eius ad veram de rebus opinionem accommodare velit (quam quidem ille, etſi plane non expoſuit haud dubie tamen vt ſuam approbaſſet, ſi quis eam propoſuiſſet) duas cauſas, quæ effectum ordine temporis antecedunt, efficientem inquam, & materialem melius, quam cæteros poſuiſſe: ſi autem, quæ ille aſſeruit, in plano verborum ſenſu accipiat, abſurdiſſima dixiſſe. Primum, quia fieri non poteſt, vt omnia primum fuerint inter ſe commixta: quę enim commixta ſunt, prius ſeorſum exiſtunt, quā miſceantur. Quod non ſolum inductione patet, ſed etiam ex eo probat Albertus, quia quæ miſcentur prius alterantur, vt ad quandam mediocritatem redacta vniri poſſint: quę autem hoc pacto alterantur, dum alteratio durat (& potiori ratione, antequam fiat) ſeparata ſunt. Deinde quia non quæuis res cum quibuſuis miſceri poſſunt. Quænam enim mixtio candoris, verbi gratia, cum Grammatica eſſe poteſt? Tertio, quia ſequeretur, accidentia poſſe exiſtere ſeiuncta à ſubſtantia. Ea enim, quæ miſcentur, eiuſmodi ſint neceſſe eſt, vt ſeorſum quoq; exiſtere valeant, vt ex dictis patet. Quod autem expoſita eius ſententia appareat illum admirabilius, quam cæteros philoſophorum, ex eo oſtendit, quia mixtio illa, quam poſuit, etſi ſatis obſcure, declarat tamen naturam materiæ, quæ per ſe nihil eſt actu completum, vt alii ante Anaxagoram putauerant; ſed omnia poteſtate, vt ipſe Ariſtoteles docet ſeptimo huius operis libro, cap. 3. & aliis pleriſque locis. Vnde eſt illud Philoſophorum pronunciatū: *in fundamento naturæ nihil eſt diſtinctū*. Quod item Anaxagoras de primo mouente dixit, ipſum ſolum non eſſe permixtum in ea congerie, eo pertinet, vt ſignificet primam efficientem cauſſam eſſe prorſus immaterialem, nihilq; habens, vt ſic dicam, potentialitatis.

Hoc

Hoc loco improprie, & per Catachreſin complectitur Ariſt. nomine elementi cauſam efficientem, quod ideo nonnunquam facit, quia vtitur nomine Elementi pro Principii, propter ſignificationis affinitatem.

o *Nihil tum vere de ſubſtantia illa dici potuiſſe, quoniam neq; album, exempli cauſa, neque nigrum, aut fuſcum, aliuſve color neceſſario erat coloris expers.* quia Anaxagoras aſſerebat, omnia fuiſſe permixta in illa congerie, ſeu, vt Ariſtoteles interpretatur, poteſtate, ideo recte dicebat, nihil tum, quod quidem Actuale eſſet, & completum Ens, potuiſſe de illa prædicari. alioqui iam eſſet actu, & non poteſtate ſola, quod eſt contra hypotheſin. Secus res habet in vera & proprie dicta mixtione. Nam etſi in ligno (verbi gratia) non ſunt elementa actu, eſt tamen actu in illo natura ligni, & omnium ſuperiorum generum, quæ ſunt actualia entia, atq; completa.

Text.20. p *Aliquem enim ex his coloribus haberet, ſimiliter nec ſaporem habebat hac eadem ratione, nec aliud quicquam ſimilium. Nam nec quale quid, nec quantum, nec omnino aliquid, &c.* Hæ conſecutiones ex ea regula vim habent, quam Ariſtoteles affert ſecundo Topicorum; *De quo genus prædicatur, ſiue eſſentiali prædicatione, ſiue denominatiua, de eodem aliqua eius ſpecies eodem modo prædicetur, neceſſe eſt.* Regula.

q *Si omnia erant permixta* Id eſt, poteſtate tantum, vt expoſitum iam eſt.

r *Iam enim diſcreta eſſent, ait autem mixta eſſe omnia, præter Mentem, eamq; &c.* Hoc eſt, iam enim attributa ea, quæ de congerie illa dicerentur, actu eſſent, non poteſtate ſola.

s *Et vnum ipſum (hoc enim ſimplex eſt* Primum mouens vocat Ariſt. vnum ipſum, quia caret omni diuiſione eſſe in actum & potentiam, qua tamen nulla creatura carere poteſt. Idipſum autem videtur ſignificare Anaxagoras ſimplicitate ac ſynceritate ipſius Mentis, quam ponebat primum mouens. *Cur primum mouens dicatur ab Ariſt. vnum ipſum*

t *Quale nos indefinitum* Cum Ariſt. hoc loco ait, ſe ponere materiam Principium indefinitum, antequam habeat formam, illud *antequam* non ordinem temporis, ſed naturæ ſignificat. Nunquam enim materia caret forma, ſed tamen in eo gradu naturæ, quo ſuæ prioritatis ordine antecedit formam, informis omnino eſt, & indefinita.

u *Quæ à poſterioribus dicta ſunt, & iis, quæ nunc magis probantur.* Platonem & ſeipſum deſignat. Ex qua re patet, opinionem de materia & forma naturali eſſe Platoni cum Ariſt. communem, quod idem apertum eſt ex Timæo. *Opinionem de materia & forma naturali eſſe Platoni cum Ariſt. communem.*

Hoc loco pro illo, καὶ τοῖς νῦν φαινομένοις μᾶλλον, quod eſt ad verbum, *& iis quæ nunc magis apparent*, diximus, *& iis quæ nunc magis probantur*, quod ſenſum eundem clarius contineat.

x *Verum hæc diſputatio ad eam tantum proprie pertinet; quæ in generatione & interitu motuq; verſatur.* Ab iis, qui pene de ſolis rebus ſenſibilibus philoſophati ſunt, tranſitum facit ad eos, qui plane de omnibus entium generibus diſſeruerunt, eaque in ſenſibilia, & non ſenſibilia perſpicue diſtinxerunt. Qui quidem, cum magis accommodate ad hanc ſcientiam loquantur, æquum eſt, vt Ariſtoteles hoc loco in eorum examinandis ſententiis diutius immoretur. Sunt autem hi Pythagorici & Platonici.

Text.19. Ὅσοι δὲ περὶ μὲν ἁπάντων τῶν ὄντων ποιοῦσι τὴν θεωρίαν, τῶν δ᾽ ὄντων τὰ μὲν αἰσθητὰ τὰ δ᾽ οὐκ αἰσθητὰ τιθέασι, δῆλον, ὡς περὶ ἀμφοτέρων τῶν γενῶν ποιοῦνται τὴν ἐπίσκεψιν. διὸ μᾶλλον ἄν τις ἐνδιατρίψειε περὶ αὐτῶν, τί καλῶς, ἢ μὴ καλῶς λέγουσιν, εἰς τὴν τῶν νῦν ἡμῖν προκειμένων σκέψιν. ¶ οἱ μὲν οὖν καλούμενοι Πυθαγόρειοι, ταῖς μὲν ἀρχαῖς, καὶ τοῖς στοιχείοις ἐκτό-

Quicunq; autẽ in omniũ rerum conſideratione verſantur, earumq; alias ſub ſenſum cadere, alias nõ cadere aſſerũt: non dubiũ eſt, quin de vtroq; genere diſputẽt. Quocirca potius apud eos immoretur aliquis, exquirens quid recte, quid non recte dicãt, ad eorum, quæ nobis propoſita ſunt, conſiderationem. ¶ Ac ii y quidem, qui Pythagorici vocãtur, Text.19. *remo-*

y *Ac ii quidem, qui Pythagorici vocantur.* Docet Pythagoricos partim à Naturalibus diſſentire, partim cum illis conuenire. Diſſentiunt enim quatenus tradunt principia à rebus naturalibus abſtracta remotaque, & quæ aliarum etiam rerum, præterquam naturalium principia eſſe queant, vt Alexander exponit. Sumunt enim principia ex rebus pure Mathematicis, quæ motu vacant, vtpote ex numeris, quæ principia ob eam cauſſam immobilibus etiam rebus accommodari poſſunt. Conueniunt autem, quatenus non vtuntur his principiis, niſi ad reddẽdas cauſas rerum naturalium, vt qui ſolas res ſenſibiles eſſe, videantur credere, quemadmodum & illi. *Qua ratione Pythagorici à ſuperiorib. diſſentiant. Qua cum iiſdem conueniant.*

z Re-

Digitized by Google

ἀλλοτριωτέραις z χρῶνται τῶν φυσιολόγων, τὸ δ' αἴτιον, ὅτι παρέλαβον αὐτὰς οὐκ ἐξ αἰσθητῶν. τὰ γὰρ μαθηματικὰ τῶν ὄντων ἄνευ κινήσεώς ἐστιν, ἔξω aa τῶν περὶ τὴν ἀστρολογίαν, διαλέγονται μέντοι, καὶ πραγματεύονται περὶ φύσεως πάντα. γεννῶσί τε γὰρ τὸν οὐρανὸν, καὶ περὶ τὰ τούτου μέρη, καὶ τὰ πάθη, καὶ τὰ ἔργα διατηροῦσι τὸ συμβαῖνον, καὶ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰ αἴτια, εἰς ταῦτα καταναλίσκουσιν, ὡς ὁμολογοῦντες τοῖς ἄλλοις φυσιολόγοις, ὅτι τό γε ὂν τοῦτ' ἐστὶν ὅσον αἰσθητόν ἐστι, καὶ περιείληφεν ὁ καλούμενος οὐρανός.
Text.10. τὰς δ' αἰτίας καὶ τὰς ἀρχὰς, ὥσπερ εἴπομεν, (ἱκανὰς ὡς λέγουσι) καὶ ἐπαναβῆναι καὶ ἐπὶ τὰ ἀνωτέρω τῶν ὄντων, καὶ μᾶλλον ἢ τοῖς περὶ φύσεως λόγοις ἁρμοττούσας.

Text.21. Ἐκ bb τίνος μέντοι τρόπου κίνησις ἔσται, πέρατος, καὶ ἀπείρου μόνον ὑποκειμένων, καὶ περιττοῦ, καὶ ἀρτίου, οὐδὲν λέγουσιν, ἢ πῶς δυνατὸν ἄνευ κινήσεως καὶ μεταβολῆς γένεσιν εἶναι καὶ φθορὰν, ἢ τὰ τῶν φερομένων ἔργα κατὰ τὸν οὐρανόν. ἔτι cc δ' εἴ τι δοίη τις αὐτοῖς ἐκ τούτων εἶναι μέγεθος, εἴ τε δειχθείη τοῦτο, ὅμως τίνα τρόπον ἔσται τὰ μὲν κοῦφα, τὰ δὲ βάρος ἔχοντα τῶν σωμάτων; ἐξ ὧν γὰρ ὑποτίθενται καὶ λέγουσιν, οὐδὲν μᾶλλον περὶ τῶν αἰσθητῶν, ἢ περὶ τῶν μαθηματικῶν λέγουσι σωμάτων. διὸ περὶ πυρὸς, ἢ γῆς, ἢ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων σωμάτων, οὐδ' ὁτιοῦν εἰρήκασιν, ἅτε οὐδὲν περὶ τῶν αἰσθητῶν, οἶμαι, λέγοντες ἴδιον.

¶ Επ

remotioribus z vtuntur principiis & elementis, quam naturales. Eius rei cauſa eſt, quod ea non ex ſenſibilib. acceperint. res enim Mathematicæ, præter aa eas, quæ in Aſtrologia traduntur, à motu ſunt liberæ. Sed tamen de natura diſſerunt, & omnia quæ tractant, ad eam referunt. Nam & cælum generant, & ea quæ eius partibus & affectionibus ac operibus accidunt, obſeruant, principia item & cauſas in his conſumunt, veluti cæteris Phyſicis in eo conſentientes, vt id ſolum eſſe putent, quod ſenſibus percipitur, & ab eo continetur, quod cælum appellamus: cauſſas autem & principia, vt diximus, ea ponunt, quæ ſatis ſint (vt ipſi dicunt) etiam ad aſcendendum ad res ſuperiores: quæq; illis magis congruant, quam diſputationi, quæ de natura inſtituitur. Text.20.

Quo bb tamen modo futurus ſit motus, finito ac infinito, pari & impari tantum poſitis: aut qui Text.21. *fieri poſſit, vt ſine motu & mutatione generatio ſit, atq; corruptio, aut opera eorum, quæ in cælo feruntur: nequaquam dicunt.*

Præterea cc ſiue quis illis concedat, ex his exiſtere magnitudinem, ſiue hoc ipſum oſtendatur, quo tamen pacto corpora alia leuia, alia grauia erunt? Ea enim, ex quibus poſitis diſſerunt, non magis de ſenſibilibus, quam de Mathematicis corporibus dicunt. Itaq; de igne, terra, & cæteris huiuſmodi corporibus nihil omnino locuti ſunt, vt qui nihil proprium (quod arbitror) de ſenſibilibus tradiderint.

¶ Ad

z *Remotioribus vtuntur principiis & Elementis quam naturales, eius rei cauſa eſt, quod ea non ex ſenſibilibus acceperint, res enim Mathematicæ.* Græce eſt, ἀλλοτριωτέροις χρῶνται, quod eſt, *remotius vtuntur.* Dictum tamen eſſe *remotius vtuntur*, pro *remotioribus*, & *communioribus vtuntur*, ipſe Ariſtoteles poſt pauca ſatis indicat. Quod ſi velis, ἀλλοτριωτέρως idem eſſe hoc loco, atque abſurdius (quod tamen minus probabile eſt) hoc etiam modo vtcunque verſio conſentiet. Quia enim principia à Pythagoricis poſita, remotiora erant, & alienora à rebus naturalibus, quam vt ex eis propria earum cauſa reddi poſſet, idcirco illi huiuſmodi principiis abſurdius vtebantur, quam veteres Naturales ſuis.

aa *Præter eas quæ in Aſtrologia traduntur, à motu ſunt liberæ. Sed tamen de natura diſſerunt, & omnia quæ, &c.* Res, circa quas Aſtrologia verſatur, non ſunt pure Mathematicæ. Diſputat enim Aſtrologus, non de numero, magnitudine, & figura abſolute & abſtracte, ſed de numero, magnitudine & figura orbium cœleſtium & aliis huiuſmodi, quæ in ſua conſideratione includunt materiam ſenſibilem, per principia tamen pure Mathematica. Quia vero eadem ratio de rebus, in quibus verſatur perſpectiua, Muſica, & quæcunque ſunt aliæ ſcientiæ mediæ inter naturalem & Mathematicas, eaſdem quoque hoc loco per eandem particulam excluſas intellige.

Reprehenduntur Pythagorici tribus de cauſis. bb *Quo tamen modo futurus ſit motus finito ac infinito, pari & impari tantum poſitis, aut qui fieri poſſit, vt ſine, &c.*] Tria reprehendit Ariſtoteles in opinione Pythagoreorum. Primum, quod reuera non ponant cauſſas motus, ac generationis rerum, quod tamen conantur facere. Dicunt enim, numeros eſſe principia rerum naturalium, numeri autem nullius ſint motus auctores. atque adeo nec par & impar, quæ illi ponebant numerorum principia.

cc *Præterea ſiue quis illis concedat, ex his exiſtere magnitudinem, ſiue hoc ipſum oſtendatur, quo tamen pacto corpora alia leuia, alia grauia erunt?* Alterum, quod reprehendit, huiuſmodi eſt, quod dixerint magnitudines conſtare ex numeris. Ex hoc enim etiamſi concedatur, non poſſunt illi oſtendere, cur alia corpora naturalia grauia ſint, alia leuia, & alias atque alias facultates habeant, cum principia omnia, ex quibus ipſi accommodate ad naturas rerum ſe-

diſſe.

Digitized by Google

diſſerere exiſtimant non magis corporibus naturalibus accommodentur, quam Mathematicis, quæ tamen nec leuia, nec grauia ſunt, nec aliis naturalibus facultatibus prædita. Ita fit, vt cum illi enitantur tradere cognitionem rerum naturalium, nihil tamen de illis dicant, quarenus à Mathematicis diſtinguuntur. Quo loco aduerte in exemplaribus Græcis verba eſſe commutata. habent enim, *non magis de Mathematicis corporibus, quam de ſenſibilibus dicunt.* Non eſſe autem eo pacto legendum, ſed *non magis de ſenſibilibus, quam de Mathematicis, &c* & ſenſus ipſe, viſq; argumenti, & Alexand. cœterorumq; expoſitorum enarratio ſatis indicant. Quibus rebus adductus Beſſario ſic correxit, *Nil magis quam de Mathematicis, de ſenſibilibus dicunt*, quæ tamen correctio minus expeditam orationem facit. *Verba in exemplaribus Græcis commutata.*

Text. 22. ¶ Ἔτι δὲ dd πῶς δεῖ λαβεῖν αἴτια εἶναι τὰ τοῦ ἀριθμοῦ πάθη, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν ὄντων καὶ γιγνομένων, καὶ ἐξ ἀρχῆς, καὶ νῦν, ἀριθμὸν δὲ ἄλλον μηδένα εἶναι παρὰ τὸν ἀριθμὸν
Text. 23. τοῦτον, ἐξ οὗ συνέστηκεν ὁ κόσμος: ¶ ὅταν ee γὰρ ἐν τῳδὶ μὲν τῷ μέρει δόξα καὶ καιρὸς αὐτοῖς ᾖ, μικρὸν δὲ ἄνωθεν, ἢ κάτωθεν ἀδικία, καὶ διάκρισις, ἢ μῖξις, ἀπόδειξιν * ὃν λέγουσιν, ὅτι τούτων μὲν ἕκαστον ἀριθμός ἐστι, συμβαίνει ff δὲ κατὰ τὸν τόπον τοῦτον ἤδη πλῆθος εἶναι τῶν συνισταμένων μεγεθῶν διὰ τὸ τὰ πάθη ταῦτα ἀκολουθεῖν τοῖς τόποις ἑκάστοις. πότε-

* Alias δὲ λέγωσιν.

¶ *Ad hac* dd *quonam pacto accipiendum eſt, affectiones numeri, & numerum ipſum cauſas eſſe eorum, quæ & à principio, & nunc in cælo ſunt, ac fiunt, numerum autem nullum eſſe alium præter hunc, ex quo mundus conſtat? ¶ Cum* ee *enim hac in parte, eorum ſententia, opinio ac tempus exiſtat, paulo autem ſupra vel infra iniuria, & diſiunctio, aut permixtio, demonſtrationem ex eo eandem afferunt, quia vnumquodque horum eſt numerus. Accidat* ff *autem circa hunc locum, vt iam exiſtat multitudo conſtitutarum magnitudinum, quia huiuſmodi affectiones ſingulos ſequantur locos.*

dd *Ad hac, quonam pacto accipiendum eſt, affectiones numeri, & numerum ipſum cauſas eſſe eorum, quæ à principio & nunc in cælo ſunt, ac fiunt, numerum autem nullum eſſe, &c.* Tertium, quod reprehendit, eſt, quod ſecum ipſi pugnare videantur. Dicunt enim numeros & numerorum affectiones eſſe cauſas rerum, ex quib. hæc corporea rerum vniuerſitas conſtet, quam Ariſtoteles nunc *vt 1. de cœlo c. 9. tex. 95.* cœlum, nunc etiam mundum, vt *initio libri de mundo ad Alexandrum*, appellat, ruſuſq; aiunt, res ipſas eſſe numeros: ex quibus efficitur, vt dicere videantur, eaſdem res eſſe cauſas ſui, quod repugnantiam quandam inuoluit. Quocirca docet Ariſtoteles conſultius hac ex parte Platonem feciſſe, qui duo numerorum genera poſuerit, alios in rebus ſenſibilibus, alios extra res ſenſibiles, quos dicebat intelligibiles, & cauſas ſenſibilium. facile enim ſe hac numerorum diſtinctione ab ea repugnantia liberauit. *Plato duo numerorũ genera poſuit, ſenſibile vnũ, intelligibile alterum.*

ee *Cum enim hac in parte, eorum ſententia, opinio, ac tempus exiſtat, paulo autem ſupra vel infra iniuria, & diſiunctio, aut permixtio, demonſtrationem ex eo.* Pythagorici cuiq; loco vniuerſi certum numerum, aut numeri partem accommodabant. Medio quidem, vt inquit Alex. *com.* 54. vnitatem, quod ea ſit prima, proxime autem poſt medium collocabant dualitatem. atq; ita quo magis à medio recedebatur, eo dicebant numerum fieri maiorem. Hi tamen loci, ſeu partes mundi, vt eos vocat Ariſtoteles non ſunt intelligendi ſecundum ſitum, ſed ſecundum ordinem dignitatis: quanquam non opus eſt in hac inutili, & multis iam ſeculis obſoleta philoſophandi ratione diuinare. Itaq; alia in parte, ſiue loco ponebant opinionem, cui accommodabant dualitatem, quod ea quæ opinamur, in vtramq; partem cadere poſſe exiſtimemus: in alia tempus, quod ſeptenarium appellabant, ob aliquam ex iis cauſis, quæ ad caput quintum traditæ ſunt. idq; eodem modo in cœteris facere conabantur. Quos autem numeros iniuriæ, diſiunctioni & permixtioni Pythagorici tribuebant, haud certo ſcimus. *Qua ratione Pythagorici cuiq; loco numeros accommodabant.*

Græci codices deprauati ſunt hoc loco, nec ſententiam concludunt. Cuius erroris cauſa cum ea videatur eſſe, quod librarij pro ἀπόδειξιν δ' ἣν λέγουσιν, ſcripſerint ἀπόδειξιν δὲ λέγωσιν (fuit enim id facilimum) priorem lectionem eo libentius reſtituimus, quod minima hac mutatione res tota reſarciatur. *Correctio contextus codicũ Græcorũ.*

ff *Accidit autem circa hunc locum, vt iam exiſtat multitudo conſtitutarum magnitudinum, quia huiuſmodi affectiones ſingulos ſequantur locos.* Hoc eſt, quia quo magis receditur ab vnitate, eo numerus eſt amplior. numeri autem, hoc eſt, eſſentiæ rerum ſequuntur locos, ſiue ordinem vniuerſi, vt placet Pythagoricis. inde euenit, vt in hoc infimo loco, in quo ſunt ea, quæ gignuntur & intereunt, iam dentur magnitudines, in quibus maxima compoſitio cernatur. Hinc planius colliges, vnitatem apud Pythagoricos non accommodari medio vniuerſi, ſed primæ cauſæ, vt rei ſimpliciſſimæ, niſi primam cauſam medium appellauerint, quod æque omnibus propinqua ſit ſuæ virtutis efficacia.

Text.24. πότερον gg οὖν οὗτος ὁ αὐτός ἐστιν ἀριθμὸς, ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ, ὃν δεῖ λαβεῖν, ὅτι τούτων ἕκαστόν ἐστι, ἢ παρὰ τοῦτον ἄλλος; ¶ ὁ μὲν γὰρ Πλάτων ἕτερον εἶναί φησι. Καίτοι hh κἀκεῖνος ἀριθμοὺς οἴεται καὶ ταῦτα εἶναι, καὶ τὰς τούτων αἰτίας· ἀλλὰ τοὺς μὲν νοητοὺς αἰτίους, τούτους δὲ αἰσθητούς. περὶ μὲν οὖν τῶν Πυθαγορείων ἀφείσθω τὰ νῦν· ἱκανὸν γὰρ αὐτῶν ἅψασθαι τοσοῦτον.

Text.25. * Quidam inſerunt verbum αἰτίας. Οἱ ii δὲ τὰς ἰδέας * τιθέμενοι, πρῶτον μὲν ζητοῦντες τωνδὶ τῶν ὄντων λαβεῖν τὰς αἰτίας, ἕτερα τούτοις ἴσα τὸν ἀριθμὸν ἐκόμισαν, ὥσπερ εἴ τις ἀριθμῆσαι βουλόμενος, ἐλαττόνων μὲν ὄντων, οἴοιτο μὴ δυνήσεσθαι, πλείω δὲ ποιήσας, ἀριθμοίη. σχεδὸν γὰρ ἴσα, ἢ οὐκ ἐλάττω τὰ εἴδη ἐστὶ τούτων.

Text.26. ¶ περὶ ὧν ζητοῦντες τὰς αἰτίας, ἐκ τούτων ἐκεῖ προῆλθον. καθ' ἕκαστον γὰρ ὁμώνυμόν τι ἐστὶ, καὶ παρὰ τὰς οὐσίας τῶν τε ἄλλων ἕν ἐστιν ἐπὶ πολλῶν, καὶ ἐπὶ τοῖσδε, καὶ ἐπὶ τοῖς ἀϊδίοις.

Text.27. ¶ ἔτι kk δὲ καὶ καθ' οὓς τρόπους δείκνυται, ὅτι ἐστὶ τὰ εἴδη, κατ' οὐδένα φαίνεται τούτων. ἐξ ἐνίων μὲν γὰρ οὐκ ἀνάγκη γίγνεσθαι συλλογισμὸν, ἐξ ἐνίων δὲ καὶ οὐχ ὧν ll οἰόμεθα, τούτων εἴδη γίγνεται.

Eſt gg ne igitur idem hic numerus, qui eſt in cœlo, quem accipere oportet vnumquodque horum eſſe, an præter hunc alius? ¶ Etenim Plato alium eſſe dicit. Atqui hh numeros ille, & hæc ipſa eſſe, & cauſas horũ exiſtimat, eos tamen, quia intelligibiles ſunt cauſas eſſe putat, hos vero eſſe ſenſibiles. Sed Pythagoricos quidem nunc omittamus: ſatis eſt enim eos hactenus tetigiſſe.

Qui ii vero ideas ponunt, primum quidem, cum vellent harum rerum cauſas ſumere, alia his numero æqualia induxerunt, quemadmodum ſi quis numerare volens: ſi pauciora quidem ſint ſe non poſſe putet, cum autem plura fecerit, tum demum numeret. Fere enim æquales, aut non pauciores ſunt formæ iis rebus.

¶ quarum cauſas exquirentes, ab his ad illas progreſſi ſunt. Eſt enim in ſingulis aliquid eiuſdem nominis: & præter ſubſtantias aliorum in multis vnum eſt, & in hiſce rebus, & in ſempiternis. ¶ Deinde kk quibus modis formæ eſſe oſtenduntur, eorum nullo exiſtere videntur. Ex quibuſdam enim non neceſſe eſt ratiocinationem fieri: ex quibuſdam autem eorum etiam formæ efficiuntur, quorum nullas eſſe ll arbitramur.

gg *Eſt ne igitur idem hic numerus, qui eſt in cœlo, quem accipere oportet vnumquodque horum eſſe, an præter, &c.* Quaſi dicat, Daturne igitur ſolus numerus exiſtens in rebus, ex quibus cœlum, ſiue mundus corporeus conſtat, quem intelligere oportet ſecundum Pythagoricos eſſe idem cum rebus corporatis, an vero duplex: vnus concretus hiſce rebus, & alius ab eis ſeparatus?

hh *Atqui numeros ille, & hæc ipſa eſſe, & cauſas horum exiſtimat, eos tamen qui intelligibiles ſunt, &c.* Accepto videlicet numerorum nomine, quatenus de vtroque genere numerorum dicitur.

Examinatur Platonis de ideis opinio. ii *Qui vero ideas ponunt, primum quidem, cum vellent harum rerum cauſas ſumere, alia his numero æqualia induxerunt, &c.* Examinat opinionem Platonis de ideis. ac primum in ea reprehendit, quod eius auctor in ea aſſerenda non ſatis conſuluerit iis, qui ſcientiam rerum ſenſibilium aſſequi ſtudent propter quam tamen ille ideas induxit. nam cum Plato ad comparandam ſcientiam rerum ſenſibilium, pene tot ideas ponat, quot ſunt rerum ſpecies, aut etiam plures, nihil aliud facere videtur, quam augere difficultatem ſciendi. ideæ namq; (vt ex dictis Platonis colligitur) nihil differũt a naturis ſpecificis, quæ ſunt in indiuiduis niſi immobilitate, & æternitate, vt hoc loco Alexander *concl.55.* annotat, & ipſe Ariſtoteles *capite ſuperiori, tex 6 & lib.3 cap.2.text.7. & 1. Ethic c.7. & aliis locis,* docet Cum ergo ad comparandam ſcientiam naturarum, quæ ſunt in indiuiduis, Plato adiciat ideas, perinde facit, ac ſi quis non valens numerare ingentem aliquam ſummam pecuniæ, vt id commodius faciat, eam augeat. Ait autem Ariſtoteles ideas ex ſententia Platonis eſſe pene æquales, his (nempe noſtris ſpeciebus infimis) quia Plato non omnium earum rerum ideas eſſe cenſuit, vt ſupra diximus. Addit vero (aut non pauciores) id eſt, aut etiam plures, quia ex quibuſdam rationibus Platonis ſequitur, dari etiam ideas generum, quanquam ille eas non poſuit.

Rationes quibus innitebatur, generatim improbantur. kk *Deinde quibus modis formæ eſſe oſtenduntur, eorum nullo exiſtere videntur.* Reprehendit deinde in poſitione idearum rationes, quibus illæ à Platone aſſeruntur. Atque earum quaſdam non colligere dandas eſſe ideas, alias vero non ſolum id non colligere, ſed etiam efficere, vt ſi quis fidem habeat, earum etiam rerum, quarum Plato ideas eſſe negabat, ideas ponere cogatur.

Ariſtotelis modeſtia. ll *Eſſe arbitramur.* Vtitur Ariſtoteles in examine huius opinionis huiuſmodi verbis, Arbitramur, Dicimus, & ſimilibus, quaſi diſcipulus adhuc Platonis, & qui eius placita ſequatur, vt dum illius ſententiam impugnat, ſuam quoq; videatur impugnare. Ita enim putat, facilius poſſe aliis perſuaderi, hanc diſputationẽ a ſe non inuidiæ, aut oſtentationis cauſa, ſed veritatis ſtudio ſuſceptam eſſe.

mm Nam

καὶ mm κατὰ γὰρ τοὺς λόγους τοὺς ἐκ τῶν ἐπιστημῶν, εἴδη ἔσται πάντων, ὅσων ἐπιστῆμαι εἰσι. καὶ κατὰ τὸ ἓν ἐπὶ πολλῶν, καὶ τῶν ἀποφάσεων κατὰ nn δὲ τὸ νοεῖν τι φθαρέντος, τῶν φθαρτῶν. φάντασμα γάρ τι τούτου ἐστιν.

Text.28. Ἔτι oo δὲ οἱ ἀκριβέστατοι τῶν λόγων, οἱ μὲν τῶν πρός τι ποιοῦσιν ἰδέας, ὧν pp οὔ φασιν εἶναι γένος καθ' αὑτό. οἱ δὲ τὸν τρίτον ἄνθρωπον λέγουσιν

bitramur. *Namque* mm *ex iis rationibus quæ ex ſcientiis ducuntur, eorum omnium formæ erunt, quorum ſcientiæ ſunt, quinetiam ex iis, quæ ſumuntur ex vno in multis negationum quoque erunt.* *Ex* nn *eo autem, quod intelligimus aliquid eorum, quæ corrupta ſunt, etiam corruptibilium. Eſt enim hoc rei quædam imaginatione percepta.*

Præterea oo *accuratiſſimæ rationum partim ideas faciunt eorum, quæ ſunt ad aliquid, quorum* pp *non dicunt eſſe genus per ſe: partim tertium hominem*

mm *Namq; ex iis rationibus, quæ ex ſcientiis ducuntur, eorum omnium formæ erunt, quorum, &c.* Duo genera rationum tangit hoc loco Ariſtoteles, quibus Plato probabat ideas eſſe. aliud earum, quæ ducuntur ex natura ſcientiarum, aliud earum, quæ ex participatione vnius à pluribus: quæ duo rationũ genera vocat Ariſtoteles paulo poſt rationes accuratiſſimas, quod præcipuæ ſunt inter omnes, quibus Plato vtebatur: aut quia plurimi fiebant à Platone. Priorum vis in hoc poſita erat, cum ſcientiæ non agant niſi de immutabilibus, ſiue iis, quæ aliter ſe habere non poſſunt, ea autem omnia, quæ exiſtunt in ſenſibilibus, ſint mutabilia, neceſſario dandæ ſunt ideæ earum ſeparatæ, de quibus habeatur ſcientia. Poſteriores huc rẽdebant. Cum omne vnum, quod à multis participatur, neceſſario debeat eſſe ſeparatum ab illis (alioqui iam iam non eſſet vnum, ſed multa) homo autem ſit vnum quid & participetur ab omnibus indiuiduis hominibus (ſiquidem de omnibus, & nomine eodem, & eadem omnino ratione prædicatur) efficitur, vt homo cõmunis & ſpecificus neceſſario ſit ſeparatus ab omnibus indiuiduis hominibus, eodemq; modo cœteræ ſpecificæ naturæ à ſuis indiuiduis. Itaq; ex prioribus rationibus, ſi aliquid efficiunt, docet Ariſtoteles colligi, dandas eſſe ideas omnium rerum, quarum datur ſcientia, quod tamen Plato negabat, vt ſupra *capite præcedenti* diximus: & ipſe Ariſtoteles paulo poſt docebit.

Duo genera rationũ quibus Plato vtebatur ad probandũ ideas eſſe.

Ex poſterioribus vero ait, colligi dandas eſſe contra Platonis ſententiam ideas negationum, cum negatio hominis, exempli cauſa, ſit vnum quid, & à multis participetur, vt à leone & ab equo & a cœteris, quæ non ſunt homines.

Quid ex prioribus colligatur.

Quid ex poſterioribus.

nn *Ex eo autem, quod intelligimus aliquid eorum, quæ corrupta ſunt, etiam corruptibilium, &c.* Alias rationes adducebat Plato ex intelligentia notioneve communis quidditatis, ſiue ex ſpecie intelligibili, qua in nobis repræſentatur quidditas & eſſentia rei, quæ definitione explicatur, quarum vim in hoc argumento ponebat. Cum per ſpeciem ſiue imaginem hominis intelligamus hominem, quouis particulari interempto: id autem quod intelligitur, non ſit non ens, ſed verum ens, neceſſe eſt fateri eiuſmodi ſpeciem, ac ſimilitudinem eſſe hominis ſeparati à ſingulis, & non pereuntis vnquam. Huiuſmodi ergo rationes docet Ariſtoteles ſi quid colligunt, æque probare dandas eſſe ideas proprias ipſorum particularium corruptibilium, quandoquidem per imaginem Socratis, quæ mortuo Socrate permanet in imaginatione Platonis, ad huc Plato Socratem intelligit.

Tertium genus rationũ Platonis.

Quid efficiant rationes Platonicæ.

Quod ad verbum attinet, etſi *φάντασμα* accipi poteſt & pro phantaſmate quod phantaſiæ ineſt & pro re, quæ eiuſmodi phantaſmate vt propria imagine repræſentatur: hoc tamen loco neceſſario ſumitur pro re, non pro imagine.

oo *Præterea accuratiſſimæ rationum partim ideas faciunt eorum, quæ ſunt ad aliquid.* Hoc loco, vt paulo ante diximus, ſignificat Ariſtoteles rationes eas, quas Plato ſumebat ex natura ſcientiarum, & ex participatione vnius à pluribus. Quanquam ergo ex prioribus earum iam oſtenderat ſequi, omnium rerum, quarum eſſet ſcientia, Ideas quoq; concedendas eſſe, quod Plato negabat, tamen quia nullam ex iis, quarum ideas eſſe non putabat, in exemplum attulerat, affert nunc ea, quæ ſunt ad aliquid horum enim cum ſint entia, poteſt haberi ſcientia. & tamen Plato non ponebat ideas relationum Præterea, etſi ex poſterioribus oſtenderat colligi dandas eſſe ideas negationum, tamen quia facile Plato reſponderet, nullam negationem poſſe participari ab entibus, cum non ſit ens: affert denuo hoc incommodum, quod ex illis ſequatur, dandum eſſe tertium hominem, hoc eſt, aliam ideam, quæ communiter participetur ab idea hominum & à ſingulis etiam hominibus: quandoquidem de vtroq; communiter prædicatur homo, & quiens eſt, & vnum quid.

Infirmantur rationes Platonis pro ideis priores.

Relationum nõ ſunt ideæ ſecundum Platonem

Refelluntur poſteriores.

pp *Quorum non dicunt eſſe genus per ſe; partim tertium hominem, &c.* Nullum genus relatorum dicebat Plato eſſe per ſe, hoc eſt, ſeparatum ab indiuiduis. Quo loco Ariſtoteles nomine Generis intelligit quamcunque rem vniuerſalem, vt 3 *libro huius operis, cap. 12. text. 10*

Nullum genus relatorũ poni à Platone ſeparatũ.

ειν. ὅλως qq τε ἀναιροῦσιν οἱ περὶ τῶν εἰδῶν λόγοι ἃ μᾶλλον εἶναι βούλονται οἱ λέγοντες εἴδη τοῦ τὰς ἰδέας εἶναι. συμβαίνει γὰρ μὴ εἶναι τὴν δυάδα πρώτην, ἀλλὰ rr τὸν ἀριθμόν, καὶ τὸ πρός τι τοῦ καθ' αὑτό, καὶ ss πάνθ' ὅσα τινὲς ἀκολουθήσαντες ταῖς περὶ τῶν ἰδεῶν δόξαις, ἠναντιώθησαν ταῖς ἀρχαῖς. ¶ ἔτι tt δὲ κατὰ μὲν τὴν ὑπόληψιν, καθ' ἣν εἶναί φαμεν τὰς ἰδέας, οὐ μόνον τῶν οὐσιῶν ἔσονται εἴδη, ἀλλὰ πολλῶν καὶ ἑτέρων. καὶ γὰρ τὸ νόημα ἓν οὐ μόνον περὶ τὰς οὐσίας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν uu ἄλλων

Text. 29.

nem inducunt. Atque qq omnino rationes eæ, quæ pro formis afferuntur, ea tollunt, quæ formarum auctores magis eſſe volunt quam ideas ipſas. Fit enim, vt dualitas non ſit prima, ſed rr numerus & id quod eſt ad aliquid, prius ſit eo, quod eſt per ſe: & ea ss omnia eueniunt, quibus nonnulli opiniones de ideis ſequuti, principiis ſunt aduerſati. ¶ Præterea tt exiſtimatione quidem ea, qua dicimus ideas eſſe, non ſolum ſubſtantiarum formæ erunt, ſed multorum etiam aliorum. nam & notio vna non tantum de ſubſtantiis, ſed etiam de uu aliis rebus habetur,

qq *Atq; omnino rationes eæ.* Apud Platonem dualitas erat materiale principium, non ſolum rerum ſenſibilium: ſed etiam ipſarum Idearum, vt ex ſupradictis patet. Ait ergo Ariſto. rationes, quibus Plato aſſerebat ideas eſſe principia, ſi quid efficiunt, colligere, dualitatem non eſſe principiũ, quod tamen Plato magis principium eſſe volebat, quam ideas ipſas. nam ſi de quibus aliquid commune dicitur, eorum datur idea ſeparata, certe huius dualitatis ſenſibilis, & illius ſeparatæ, ſiue intelligibilis, dabitur communis idea quo fiet vt dualitas ſeparata, quæ primo ponebatur principium, non ſit principium, ſed potius idea illius principij.

Ideæ ſunt numeri apud Platonem.

rr *Sed numerus.* Quia apud Platonem Ideæ ſunt numeri, efficitur vt non dualitas, ſed numerus, qui eſt omnibus numeris communis, ſit principium: & id quod eſt ad aliquid, magis, quam id, quod eſt per ſe, hoc eſt, id quod ex ſuo genere a ſubiecto pendet (euiuſmodi eſt reuera numerus) ſit prius ſubſtantiis ſenſibilibus, quarum ideas Plato dicebat eſſe numeros.

ss *Et omnia eueniunt.* Hoc eſt, & alia incommoda, quibus Platonici euertunt principia: veluti cum dicunt, Ideas habere principia, & tamen eſſe principia. hoc enim haud dubio rationem principij euertit.

Rationes Platonis tũ ipſa eius ſententia pugnare.

tt *Præterea exiſtimatione quidem ea, qua dicimus ideas eſſe, non ſolum ſubſtantiarum formæ erunt, &c.* Id reprehendit hoc loco in opinione idearum, quod rationes, quibus illæ aſſeruntur, pugnent cum ipſa poſitione Platonis. nam ex quibuſdam earum, quæ iam factæ ſunt ex Platone, hoc plane ſequitur, præter alia ſexcenta, non ſolum ſubſtantiarum, ſed etiam aliarum rerum eſſe aſſerendas ideas, vt ex dictis patet. At vero ſi neceſſariæ conſequutionis ratio habeatur, ex ipſa poſitione Platonis omnino colligitur, nullas eſſe ideas aliarum rerum, ſed ſubſtantiarum tantum. nam cum Plato in poſitione idearum expreſſe dicat, ideas exiſtere per ſe, & non in alio: neceſſe eſt, vt confiteatur, eas non participari per accidens, hoc eſt, vt accidentia: ſed eatenus vnumquodque indiuiduum eſſe particeps cuiuſque ideæ, quatenus illa non dicitur de ſubiecto inhæſionis. Hac enim ratione perpetuitas idearum non eſt idea ſecundum Platonem, quia eſt accidens idearum, vnde Plato facile videtur eluſiſſe huiuſmodi ſophiſma. Hoc indiuiduum corruptibile participat ipſum duplum, id eſt, ideam dupli: ipſum autem duplum eſt perpetuum, igitur hoc indiuiduum corruptibile participat perpetuitatem, & ex conſequente eſt perpetuum, quemadmodum & duplum. Eluditur enim ſophiſma hoc ex eo, quia cum perpetuitas ſit accidens ipſius dupli ſecundum Platonem, non poteſt illa participari ab ipſo duplo, niſi per accidens. Quod ſi per ſe participaretur, tum demum recte ſequeretur ea, quæ ipſum participant, eſſe perpetua, quemadmodum quia per ſe participant duplum, perpetuo ſunt dupla. Quare cum ea, quæ non ſunt ſubſtantiæ, quatenus accidentia ſunt non poſſint participari niſi accidentaliter, participatio autem Idearum debeat eſſe eſſentialis (hoc enim pacto intelligenda ſunt hoc loco verba *per accidens* & *per ſe*) efficitur, vt omnes ideæ ſint ſubſtantiæ, quod Ariſtot. ſingulari numero *ſubſtantia* ſignificat. Quod ſi quis obiiciat, etſi ratio hæc probat accidentium, quatenus reſpiciunt ſubiecta, non poſſe dari ideas, tamen non id probare, quatenus reſpiciunt ſua inferiora: Reſpondendum eſt, recte ab Ariſtotele probarum eſſe, non poſſe dari ideas accidentium. nam etſi accidentia conferri poſſunt cum ſuis inferioribus, nunquam tamen abſolute, ac ſecundum ſuas eſſentias concipi poſſunt ſine ſubſtantia, ac proinde ſine ſubiecto. Ergo quia ideæ ſecundum Platonem ponebantur, quatenus ſunt eſſentiæ rerum, optime intulit Ariſtoteles ſimpliciter, & abſolute non poſſe dari ideas accidentium.

Cur idearũ perpetuitas non ſit idea ſecundum Platonem.

Occurritur obiectioni.

Accidentiũ quomodo nõ ſint ideæ ſecũdum Platonem.

uu *De aliis rebus.* Ad verbum eſt *de aliis ſubſtantiis.* Verum nomine ſubſtantiarum non ſubſtãtias tantum, ſed quaſuis res ſignificat hoc loco Ariſtoteles.

xx At

λαμβανόντων ἐστὶ καὶ ἐπιστῆμαι οὐ μόνον τῆς οὐσίας εἰσὶν ἀλλὰ καὶ ἑτέρων, καὶ ἄλλα δὲ μυρία συμβαίνει
Text.30. τοιαῦτα ¶ κατὰ δὲ τὸ ἀναγκαῖον καὶ τὰς δόξας τὰς περὶ αὐτῶν, εἰ ἔστι μεθεκτὰ τὰ εἴδη, τῶν οὐσιῶν ἀναγκαῖον ἰδέας εἶναι μόνον. οὐ γὰρ κατὰ συμβεβηκὸς μετέχονται, ἀλλὰ δεῖ ταύτῃ ἑκάστου μετέχειν, ᾗ μὴ καθ' ὑποκειμένου λέγεται. λέγω δ' οἷον, εἴ τι αὐτοῦ τοῦ διπλασίου μετέχει, τοῦτο καὶ ἀιδίου μετέχει, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός. συμβέβηκε γὰρ τῷ διπλασίῳ ἀιδίῳ εἶναι· ὥστ' ἔσται οὐσία τὰ εἴδη. ταὐτὰ δὲ xx ἐνταῦθα οὐσίαν σημαίνει, κἀκεῖ. ἢ τί ἔσται τὸ εἶναι φάναι τι παρὰ ταῦτα, τὸ ἓν ἐπὶ πολλῶν. καὶ yy εἰ μὲν ταὐτὸ εἶδος τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν μετεχόντων, ἔσται τι κοινόν. τί γὰρ μᾶλλον ἐπὶ τῶν φθαρτῶν δυάδων, καὶ δυάδων τῶν πολλῶν μὲν, ἀιδίων δὲ, τὸ δυὰς εἶναι ἓν καὶ ταὐτὸν ἢ ἐπὶ ταύτης, καὶ τῆς τινός, εἰ δὲ μὴ τὸ αὐτὸ εἶδος, ὁμώνυμα ἂν εἴη, καὶ ὅμοιον, ὥσπερ ἂν εἴ τις καλοίη ἄνθρωπον τόν τε Καλλίαν καὶ τὸ ξύλον, μηδεμίαν κοινωνίαν ἐπιβλέψας αὐτῶν.

Πάντων

betur, & ſcientia non modo in ſubſtantia, verum etiam in aliis verſantur, & alia huiuſmodi eueniunt prope infinita ¶ At ſpectata neceſſitate, uſq; opinionib. quæ de iis habentur, ſi formæ participabiles ſunt, ſubſtantiarum tantum Ideæ ſint neceſſe eſt. Nec enim per accidens participantur, ſed eatenus cuiuſq; participatio eſſe debet, quatenus non de ſubiecto dicitur. Exempli cauſa, ſi quid ipſius dupli particeps eſt, id & ſempiterni eſt particeps, verum per accidens: accidis enim ipſi duplo, vt ſempiternum ſit. Erunt igitur formæ ſubſtantia. At xx hæ & hic, & ibi ſubſtantiam ſignificant alioqui quid erit, ipſum vnum in multis, aliquid præter hæc eſſe dixiſſe? Atq; yy ſi eadem ſpecies eſt Idearum, & eorum, quæ illas participant, aliquid profecto commune erit. Cur n. magis in dualitatib. iis, quæ intereunt, & in iis, quæ multa quidem, ſed ſempiterna ſunt, dualitas vnum atq; idem eſſe dicatur, quã in hac, atq; aliqua? Si vero non eadem eſt ſpecies, æquiuoca ſane fuerint, nec ſecus, atq;, ſi quis hominis vocabulo Calliam & lignum appellet, nulla eorum communione ſpectata. Tex 30.

Maxime

xx *At hæ & hic.* Quoniam collegit proximis verbis, omnes Ideas eſſe ſubſtaotias, cum tamẽ colligere debuiſſet, Ideas ooo eſſe niſi ſubſtantiatum (hoc eoim ipſi propoſitum erat) docet his verbis, parem eſſe rationem io iis, quæ partieipant Ideas, atque io ipſis Ideis quæ participaotur. Namque Ideæ, id eſt, nomina Idearum (ſæpe enim haoc loquendi formulam vſurpat) veluti homo, equus, & alia communia vocabula pari ratioοe hic, & ibi, h. e. in ſeoſibilib. & extra ſeoſibilia ſubſtantiam ſigoificant. Alioqui, quid erit ipſum vnum in multis aliquid præter hæc eſſe dixiſſe? h. e. Quo eoim pacto verum erit dieere, Ideas participari per ſe ab his ſenſibilibus, ſi videlicet, cũ ipſæ Ideæ ſint ſubſtantiæ, hæc tameo ſeoſibilia noo ſint ſubſtantiæ? Quo loeo participatio per ſe ſignificatur illis verbis, *In multis & præter multa.* Nam illud *In multis*, ſignificat partieipationem, illud autem, *Præter multa* ſignificat participationem eſſe per ſe, & noo talem, qualis eſt participatio aceideotium à ſubſtantiis.

yy *Atq; ſi eadem ſpecies eſt Idearum.* Docet Platooem, ſi ſequi velit ratiooes, quibus Ideas eſſe ſtatuit, ad alterum è duobus iocommodis deduci, oempe, vt vel fateatur dari ideam commuoem vnicuique Ideæ, & rebus ſenſibilibus, quæ illam participaot, aut certe Ideas oullo modo participari à rebus ſenſibilibus, ſed mere æquiuoce ſe habere reſpectu earum, quæ quidem ambo à Platooe, vt maxima iocommoda oegabantur Dilemma, quo vtitur, huiuſmodi eſt: Aut Ideæ, & quæ illas participaot, ſuot eiuſdem ſpeciei, aut minime ſi ſunt eiuſdem ſpeciei, ergo aliqua erit communis Idea vtrorumq;: quandoquidem ea ratione Ideę aſſeruntur communes iodiuiduis eiuſdẽ ſpeciei, quia illa ſuot eiuſdem ſpeciei. Quod ſi quis reſpondeat, ooo eſſe in his parem ratiooem, ſiquidem omnia indiuidua ſenſibilia ſunt corruptibilia ſecundum Platooem, Ideæ vero omnes ſunt perpetuæ: docet Ariſtoteles oihil momenti habere reſpooſionem. Etcoim ſecundum Platonem iodiuiduæ dualitates Mathematieæ (quas ille etiam ponebat ſeparatas) ſunt ſempiternæ, vt ille dicebat, & tamen vnam & eandem commuoem Ideam habent cum indiuiduis dualitatibus corruptibilibus. Quare oulla eſt cauſa, cur detur vnum, atque idem, hoc eſt, vna communis idea io ſingularibus dualitatibus, corruptibilibus, & Mathematicis, i. e. reſpectu omnium ſingularium dualitatum, tam oaturalium, quam Mathematicarum, oec tamẽ detur io hac dualitate, atque aliqua, hoc, eſt reſpectu ſingularis cuiuſque dualitatis naturalis, & ipſius dualitatis, quæ ponebatur, idea communis ſingularium dualitatum. Si vero Ideæ, & quæ illas participant, noo ſunt eiuſdem ſpeciei (quæ eſt altera pars dilemmatis) ſola oomina erunt communia ideis, & iis, à quibus Ideæ partieipantur, quo fiet, vt nullo alio modo iodiuidua ſeoſibilia participent ideas, niſi quo pacto ligoum dicetur participare hominem, ſi quis nomen hominis, quod de Callia dicitur, etiam ligno velit impooere. Nam quemadmodum ratio ſecundum quam Callias, dicitur homo, nullo modo poteſt eſſe communis ligno: ſic etiam ratio oe ſidearum, ſecundum

Deducit Plato ad incommoda.

Dilemma Ariſtotelis.

Occurritur obiectioni.

ſ 3. dum

dum quas alia dicitur homo, alia equus, &c. nullo modo potuerunt eſſe communes indiuiduis ſenſibilibus, quæ iiſdem nominibus appellantur.

Quomodo vera ſit Ariſtotelis obiectio contra Platonis Ideas.

Obiectio contra Ariſtotelis conſecutionem.

OBiiciat aliquis, hanc conſequentiam Ariſtotelis eſſe vitioſam. Nam etſi Ideæ, & res ſenſibiles, à quibus participantur, nō ſint eiuſdem ſpeciei, non tamen continuo ſequitur, eas ſolis nominibus conuenire, cum poſſint conuenire generice, aut analogice, vt homo verus, & imagines, quæ illius imitatione pinguntur. *Dilutio.* Verum hæc obiectio haud difficile diluetur, ſi dicas, res ſenſibiles non poſſe ſecundum Platonem conuenire ſolo genere cū ideis, quas dicuntur participare. hoc enim pacto qui noſſet ideas, non haberet ſpecialē ac propriam cognitionem eorum, quæ illas participant. Sed neque analogice: ſi quo enim modo analogice cum ideis conuenirent, eo conuenirent potiſſimū quo exempla conueniunt cum exemplari: *Duo genera exemplariū.* at exempla, ſi adæquate reſpondent exēplaribus, vt vna pictura alteri picturæ, cuius imitatione facta eſt, non dubium eſt, quin conueniant cum exemplarib. ſecundum ſpeciem: ſi autem inadæquate, *& exemplorum.* quo pacto homo pictus reſpōdet homini vero (plura n. ſunt in homine vero, quam quæ exemplar eius imitari poſſint, vt ſermo, quem imitatur pſittacus, & ſaltatio, quam imitatur canis, & ciuile regimē, quod imitantur apes, & alia pleraque plura ſunt, quam quæ per exemplar cognoſci poſſint, quam vna ſpecies exemplorum. Platonis autem ſententia erat, per vnam ideam vnam tātum ſpeciem exemplorum cognoſci, vt per ideam hominis ſolos homines, per ideam equorum equos, & ſic in cæteris (ideo enim tot ponebat ideas ſubſtantiarum ſenſibilium, quot nos ponimus earū ſpecies) non poſſunt igitur res ſenſibiles ſecundum Platonem conuenire cum ſuis ideis, ſiue ſolo genere, ſiue analogice, quo fit, vt ſi cum illis non conueniunt ſpecie, ſolo nomine conueniant, quæ erat conſequentia Ariſtotelica à nobis probanda.

Tex. 31.

Πάντων zz δὲ μάλιστα διαπορήσειεν ἄν τις, τί ποτε συμβάλλονται τὰ εἴδη τοῖς ἀϊδίοις τῶν αἰσθητῶν, ἢ τοῖς γιγνομένοις καὶ τοῖς φθειρομένοις· οὔτε ab γὰρ κινήσεως, οὔτε μεταβολῆς οὐδεμιᾶς ἐστιν αἴτια αὐτοῖς. ἀλλὰ ac μὴν οὐδὲ πρὸς τὴν ἐπιστήμην οὐδὲν βοηθεῖ τὴν τῶν ἄλλων. οὐδὲ γὰρ οὐσία ἐκεῖνα τούτων (ἐν τούτοις γὰρ ἂν ἦν) οὔτε εἰς τὸ εἶναι, μὴ ἐνυπάρχοντά γε τοῖς μετέχουσιν. οὕτω ad μὲν γὰρ

Maxime zz vero omnium quis dubitet, quid tandem formæ conferant ſempiternis ſenſibilibus aut iis, quæ gignuntur, & intereunt? Etenim ab nec motus, nec mutationis vllius cauſa illis ſunt: ſed ac neq; ad ſcientiam aliorum quicquam conducunt, cum non ſint horum ſubſtantia (in his enim eſſent) neq; vero adeſſe, cum in participantib. non inſint. At ad enim hoc fortaſſe modo cauſſæ eſſe *Tex. 31.*

Ideas nihil conferre reb. ſenſibilibus ad eſſe, aut motum.

zz *Maxime vero omnium quis dubitet, quid tandem formæ conferant ſempiternis ſenſibilibus, &c.* Ex hoc loco magis vrgere incipit Platonem, oſtendens ideas, quas ille ponebat, propter res ſenſibiles, nihil omnino illis conferre, proinde tanquam prorſus inutiles explodendas eſſe. Quo loco nomine ſempiternorum ſenſibilium intelligit corpora cœleſtia.

ab *Etenim nec motus, &c.* Summa totius reprehenſionis eſt, quod ideæ nihil conferant rebus ſenſibilibus, ſiue ad motum, ſiue ad ſcientiam, ſiue ad eſſe, ſiue vt ſint earum exemplaria, ſiue vt earum eſſentiæ, ſeu denique, vt ſiant. Quod igitur nihil conferant ad motum, mutationemve illam rerum ſenſibilium, patet ex cap. 6. tex. 10. vbi Ariſt. docuit, ideas non eſſe poſitas à Platone, vt eſſent cauſæ mutationis earum, ſed potius immobilitatis & quietis.

Nihil ad ſcientiam.

ac *Sed neq; ad ſcientiam.* Quod neque ad ſcientiam rerum ſenſibilium, neque ad earum eſſe conducant, ex eo probat Ariſtot. quia non exiſtunt in rebus ſenſibilibus. Nam quemadmodum res habent eſſe per interna principia, ſic earum perfecta ſcientia, quam Plato quærebat, per interna principia habenda eſt.

Tacita Platonicorum reſponſio.

ad *At enim hoc fortaſſe.* Diceret aliquis, ideas eſſe in rebus ſenſibilib. ſed tamen non apparere, quo pacto Anaxagoras dicebat, album colorem eſſe mixtum in Chao, quaſi principium quoddam, & elementum totius illius mixtionis, quam ſententiam de ideis ſibi perſuaſit Eudoxus Platonis familiaris, & alii quidam Platonici. Hanc igitur reſponſionem, vt quæ facillime refelli poteſt, relinquit Ariſtot. ſua abſurditate refutatam, ex ea enim ſequitur, Ideam, verbi gratia, hominis, aut non eſſe vnam numero, aut partim eſſe in vno indiuiduo, partim in altero, & alia prope infinita incommoda, quorum pleraque affert hoc loco Alex. addens fuſius de ea re actum eſſe ab Ariſtot. in 2. lib. de Ideis, quo loco huiuſmodi ſententiam refellit. Is tamen liber ad nos non peruenit.

ac *Nos*

Digitized by Google

γὰρ οὕτως αἴτια δόξειεν εἶναι, ὡς τὸ λευκὸν μεμιγμένον τῷ λευκῷ. ἀλλ' οὗτος μὲν ὁ λόγος λίαν εὐκίνητος, ὃν Ἀναξαγόρας μὲν πρῶτος, Εὔδοξος δ' ὕστερος, καὶ ἄλλοι τινὲς ἔλεγον, ῥᾴδιον γὰρ συναγαγεῖν πολλὰ καὶ ἀδύνατα πρὸς τὴν τοιαύτην δόξαν. ἀλλὰ ac μὴν οὐδ' ἐκ τῶν εἰδῶν ἐστὶ τἆλλα, κατ' οὐδένα τρόπον τῶν εἰωθότων λέγεσθαι. Text. 32. ¶ τὸ a f δὲ λέγειν παραδείγματα αὐτὰ εἶναι, καὶ μετέχειν αὐτῶν τἆλλα, κενολογεῖν ἐστὶ, καὶ μεταφορὰς λέγειν ποιητικάς. τί a g γάρ ἐστι τὸ ἐργαζόμενον πρὸς τὰς ἰδέας ἀποβλέπον, ἐνδέχεται γὰρ καὶ εἶναι, καὶ γίγνεσθαι ὅμοιον ὁτιοῦν, καὶ μὴ εἰκαζόμενον πρὸς ἐκεῖνο, ὥστε καὶ ὄντος Σωκράτους, καὶ μὴ ὄντος, γένοιτ' ἂν οἷος περ Σωκράτης. ὁμοίως δὲ δῆλον, ὅτι κἂν εἰ ἦν ὁ Σωκράτης ἀΐδιος, ἔσται a h τε πλείω παραδείγματα τοῦ αὐτοῦ, ὥστε καὶ εἴδη, οἷον τοῦ ἀνθρώπου τὸ ζῷον, τὸ δίπουν, ἅμα δὲ καὶ τὸ αὐτοάνθρωπος. Text. 33. ¶ ἔτι a i οὐ μόνον τῶν αἰσθητῶν παραδείγματα τὰ εἴδη, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν, οἷον τὸ γένος εἰδῶν, ὥστε τὸ αὐτὸ ἔσται παράδειγμα, καὶ εἰκών.

ἔτι

eſſe videbuntur, quo album cum albo mixtum eſt. Verum hac ratio, qua primum Anaxagoras, deinde Eudoxus, & alii quidam vtebantur, nullo negotio refelli poteſt. Eſt enim facile multa, & quæ fieri nequeant, contra hanc opinionem colligere. Nec a c *vero vllo eorum modorum, qui dici conſueuerunt, ex formis ſunt cætera.* ¶ *Dicere* a f *autem exemplaria eas eſſe, reſque cæteras earum eſſe participes, inania loqui eſt & Poeticis translationibus vti. Quid* a g *enim eſt, quod agat ad Ideas reſpiciens? eſſe enim, ac fieri poteſt quiduis ſimile, etiam ſi ad illius imaginem non exprimatur. Itaq; ſiue exiſtat Socrates, ſiue non exiſtat, fieri alius poteſt, qualis eſt Socrat. perſpicuum eſt autem, idem haud dubie futurum, etſi Socrates ſempiternus eſſet. Erunt* a h *quoq; plura eiuſdem rei exemplaria, quare & formæ, vt hominis, animal, & bipes, ſimul autem & ipſe homo.* Text. 32. ¶ *Præterea* a i *formæ nō modo ſenſibiliū exēplaria erunt, ſed etiā ipſarū formarum, veluti genus, tanquam formarum generis: ex quare fiet, vt idem ſit exēplar, atq; imago.* Text. 33.

Ad hæc

a c *Nec vero.* Lib. 5. c. 24. afferuntur modi, qui in communi ſermone vſurpari ſolent, cum aliquid ex aliquo eſſe dicitur. Ab iis ergo, & aliis, ſi plures ſint, ait Ariſt. *lib. de Ideis text* 29. prorſus alienum eſſe eum modum, quo Plato dicit ſenſibilia eſſe ex ideis, proinde ideas nullo pacto ad eſſe rerum ſenſibilium conferre, quod erat tertium reprehenſionis caput. *Modum, quo ſecundum Platonem ſenſibilia ſint ex ideis, nullum eſſe.*

a f *Dicere autem exemplaria eas eſſe, reſq; cæteras.* Oſtendit ideas non eſſe exemplar a quorum imitatione res ſenſibiles fiant, idque dicere, nihil aliud eſſe, quam inania loqui, & iis translationibus poeticis ſimilia, quibus nihil ſubeſt veri.

a g *Quid enim eſt* Prima ratio eſt, quia nulla res eſt, quæ dum aliquid efficit, intueatur ideas vt ad earum ſimilitudinem producat effectum. ſiue enim illæ ſint, ſiue non ſint, poteſt aliquid ſimile ipſis fieri, etiamſi earum imitatione non fiat. Quemadmodum ſiue Socrates ſit, ſiue non ſit, poteſt Alcibiades generari ſimilis Socratis, tametſi is, qui generat Alcibiadem, non illum producat imitatione Socratis. Nec obeſt huic exemplo, quod Socrates ſit corruptibilis, Idea vero ſempiterna idem enim acciderct ſi Socrates ſempiternus eſſet. Ratio autem cur non ſit opus ideis ſeparatis quæ agentia particularia intueantur, hæc eſt, quia agentibus per intellectum ſatis eſt imago, & ſpecies rei faciendæ, vt patet in artificibus mechanicis, ipſo etiam Platone conſentiente, qui artefactorum non ponebat Ideas ſeparatas Agentibus autem per naturam ſatis eſt dirigi, & inclinari à primo agente per intellectum ad hoc vel illud faciendum. *Ideas non eſſe ſenſibilium exemplaria.* *Cur non ſit opus ideis ſeparatis tanquam exemplaribus.*

a h *Erunt quoq;.* Hæc ratio, & quæ ſequitur, non habebantur in quibuſdam Græcis codicibus tempore Alex. Sed & qui nunc extant, nonnihil variant, in hac, & ſuperiori ratione. Vtcunque res habeat, ducit Ariſt. Platonem his verbis ad illud incommodum, vt ponat eiuſdem rei plures Ideas, cum ſatis ſit vnam ponere. Ratio vero, qua vtitur hæc eſt: Si ipſe homo ponitur exemplar huius hominis, quia hic generatur ſimilis naturæ humanæ communi, quam Plato vocabat *ipſum hominem*, pari ratione ipſum animal, & ipſum bipes, ponenda erunt exemplaria eiuſdem. Nam hic homo quatenus animal, & quatenus bipes, generatur ſimilis naturis communibus animalis & bipedis. Quare plura erunt exemplaria eiuſdem rei, & (quod hinc ſequitur) plures ideæ. *Ducitur Plato ad incommodum plurium idearũ eiuſdem rei.*

a i *Præterea.* Huius tertiæ rationis ſenſus eſt: Si auctores idearum ex ſola ſimilitudine indiuiduorum in natura ſpecifica colligunt, ſpecies eſſe exemplaria indiuiduorum, pari ratione colligendum erit, genera eſſe exemplaria ſpecierum hoc eſt, ipſarum idearum. Sunt enim ſpecies ſimiles in natura generica, quemadmodum indiuidua in natura ſpecifica. Atqui ſpecies, cum ponantur à Platone ingenitæ, non poſſunt habere exemplaria. Siquidem exemplaria non ſunt niſi earum rerum, quæ ipſorum imitatione fiunt. ergo aut Plato ſibi repugnat, aut non alia ratione ſumit exemplar, quam vt eſt imago (etenim earum quoque rerum, quæ non fiunt, dantur imagines) quod certe non caret nota imperitiæ, Oportebit enim diſtinguere exemplar ab imagine. *Tertia ratio Ariſt.*

a k *Ad*

ἔτι ak δόξειεν ἂν ἀδύνατον εἶναι χωρὶς τὴν οὐσίαν, καὶ οὗ ἡ οὐσία· ὥστε πῶς ἂν αἱ ἰδέαι οὐσίαι τῶν πραγμάτων οὖσαι, χωρὶς εἶεν. ἐν al δὲ τῷ Φαίδωνι οὕτω λέγεται, ὡς καὶ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ γίγνεσθαι αἴτια τὰ εἴδη ἐστί. ¶ καίτοι τῶν εἰδῶν ὄντων, ὅμως οὐ γίνεται τὰ μετέχοντα, ἂν μὴ ᾖ τὸ κινῆσον, καὶ πολλὰ γίνεται ἕτερα, οἷον οἰκία, καὶ δακτύλιος, ὧν οὔ φαμεν εἴδη εἶναι· ὥστε δῆλον, ὅτι ἐνδέχεται καὶ τἆλλα, καὶ εἶναι καὶ γίγνεσθαι, καὶ διὰ τοιαύτας αἰτίας, οἵας καὶ τὰ ῥηθέντα νῦν. Text. 34.

Text. 35. Ἔτι am, εἴπερ εἰσὶν ἀριθμοὶ τὰ εἴδη, πῶς αἴτιοι ἔσονται, πότερον, ὅτι ἕτεροι ἀριθμοί εἰσι τὰ ὄντα, οἷον, ὁδὶ μὲν ἄνθρωπος ἀριθμὸς

Ad hæc ak *Videbitur fieri non poſſe, vt ſubſtantia, & id cuius eſt ſubſtantia, ſeiuncta ſint. Quo igitur modo Ideæ, cum ſint rerum ſubſtantiæ, ſeparatæ fuerint? In* al *Phædone autem hunc in modum dicitur, formas, & vt res ſint, & vt fiant, cauſas eſſe. ¶ Atqui exiſtentibus formis res, quæ illarum participes ſunt, nequaquam fiunt, niſi ſit quod moueat: multaq; fiũt alia, vt domus ac annulus, quorum non dicimus formas eſſe. Quare manifeſtum eſt, alia quoq; & eſſe, & fieri poſſe propter tales etiam cauſas propter quas & ea, quæ modo dicta ſunt.* Text. 34.

Præterea, am *ſi formæ ſunt numeri, quonam pacto cauſſæ erunt? anne quia ea, quæ ſunt, diuerſi ſunt numeri, vt hic quidem numerus,* Tex. 35.

Ideas non eſſe eſſentias rerum ſenſibilium.

ak *Ad hæc videbitur fieri non poſſe, vt ſubſtantia, & id, cuius eſt ſubſtantia.*] Oſtendit Ideas non eſſe eſſentias rerum ſenſibilium: quia eſſentiæ nequeant eſſe ſeparatæ ab iis, quorum ſunt eſſentiæ.

Nec cauſas vt ſenſibilia fiant.

al *In Phædone autem hunc in modum dicitur, formas, & vt res ſint, & vt fiant, cauſſas eſſe. Atqui exiſtentibus formis res quæ illarum participes ſunt.* Oſtendit Ideas, non eſſe rebus ſenſibilibus cauſſas, vt fiant, quanquam Plato in Dialogo, qui *Phædo*, ſiue de *Anima* inſcribitur, docuerit Ideas eſſe cauſſas, vt illæ ſint ac fiant. Ratio igitur Ariſtotel. eſt, quia poſitis Ideis, & tamen poſitis cauſſis efficientibus etiam ſine Ideis, fiunt arte facta, vel ipſe Plato auctore, vt ſæpius diximus.

Quid rationes Ariſt. efficiant.

Animaduertendum eſt autem hoc loco, etſi rationes Ariſtot. concludunt, non eſſe dandas Ideas ſeparatas, quas intueantur particularia agentia naturalia in ſuis actionibus, non tamẽ colligere, non eſſe ponendas Ideas, quas intueatur prima cauſa in agendo. Nam cum agentia naturalia agant propter finem, nec tamen finem cognoſcant, proportionemque mediorum ad finẽ, ſed eorum quodque à primo agente dirigatur in finem, neceſſe eſt, vt primum agens agat per intellectum, quo eorum fines cognoſcat, & proportionem mediorum reſpectu finium. Quare cũ eiuſmodi fines ſint naturæ ipſæ ſpecificæ, quas agentia particularia per ſe intendunt, cum nituntur generare ſibi ſimilia, efficitur neceſſario, vt primum agens intueatur naturas ſpecificas, in quibus generantia & genita ſunt ſimilia inter ſe. Et quia naturæ ſpecificæ ſunt eſſentiales iis rebus, quæ generantur, non opus eſt vt primum agens intueatur illas, vt ſeparatas à rebus gẽitis, niſi quatenus eminenter in diuina eſſentia continentur: quo pacto habent rationem Idearum, ſiue exemplarium, vt patebit lib. 7.

Ideas non poſſe eſſe numeros.

am *Præterea, ſi formæ ſunt numeri, quonam pacto cauſæ erunt?* Hoc loco multis rationib. probare contendit, ſpecies Platonicas non poſſe eſſe numeros. Prima ratio hæc eſt: Si ſpecies, ſiue Ideæ ſunt numeri, aut illæ dicuntur cauſæ rerum ſenſibilium, quia res ſenſibiles ſunt numeri, aut quia ſunt rationes, ſeu proportiones numerorum. ſi ideo quia ſunt numeri, nulla eſt ratio, cur dicantur illarum cauſæ: neceſſe eſt enim, vt ſint eiuſdem rationis, vt ſi Idea hominis eſt quinarius intelligibilis, Socr. ſit hic quinarius ſenſibilis, & Callias ille: neq; enim fieri poteſt, vt numerus Idealis vnius rationis ſit cauſa numerorum alterius rationis, veluti quinarius ſeptenariorum, aut contra, niſi quatenus alter ex altero conſtituitur, quo pacto Idea non ponitur cauſa ſingulariũ ſenſibilium. Atqui numeri eiuſdem rationis non ſunt alii aliis cauſæ. Quam enim cauſandi rationem habeat, v. g binarius in binarium? Nec enim refert ſi alius ponatur ſempiternus, alias non item. In iis enim, quæ ſunt eiuſdem rationis ſi vnum habet rationem cauſati, & reliqua cauſati rationem habere poſſunt. alioqui iam non eſſent eiuſdem rationis. Ideæ autem ita apud Platonem ſunt cauſæ, vt cauſatæ eſſe non poſſint. Ergo non pòſſunt Ideæ hoc pacto dici numeri, & ſimul cauſſæ rerum ſenſibilium. Si vero Ideæ dicantur cauſæ rerum ſenſibilium, quia res ſenſibiles ſunt rationes proportionesve numerorum, quo pacto concentus, qui vocatur diapaſõn, dicitur eſſe proportio dupla, certe cum omnis proportio ſupponat extrema aliqua, quorum ſit, & in quibus inſit, quomodo proportio concentuum ſupponit ſonos in quibus exiſtit, & proportio mixtorum, veluti Calliæ, ſupponit elementa, quæ miſcentur: pari ratione dicendum erit, ipſum hominem, ſiue Ideam hominis, quæ numerus appellatur, & cæteras Ideas, quas hæc ſenſibilia imitantur, non eſſe numeros, ſed proportiones aliquarum rerum, in quibus

Rerum eiuſdem generis vnã habente rationem cauſati habebit & alia.

bus eiuſmodi proportiones inſint, quæcunq; tandem illæ ſint. Ita ergo fit, vt nulla Ideæ ſit numerus. Quam concluſionem ſignificant verba illa: *Ac propter hac non erit numerus quidam*, nempe idealis, quaſi ipſa Idea ſit numerus.

μὸς, ὁ δὲ Σωκράτης, ὁ δὲ Καλλίας· τί οὖν ἐκεῖνοι τούτοις αἴτιοι εἰσιν; οὐδὲ γὰρ εἰ οἱ μὲν ἀΐδιοι, οἱ δὲ μή, οὐδὲν διοίσει. ¶ εἰ δ' ὅτι λόγοι ἀριθμῶν τἀνταῦθα, οἷον ἡ συμφωνία, δῆλον ὅτι ἐστὶν ἕν γέ τι, ὧν εἰσι λόγοι. εἰ δὲ τοῦτο ἡ ὕλη, φανερὸν, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀριθμοὶ λόγοι τινὲς ἔσονται ἑτέρου πρὸς ἕτερον. λέγω δὲ, οἷον εἰ ἔστιν ὁ Καλλίας λόγος a n ἐν ἀριθμοῖς πυρὸς, καὶ γῆς, καὶ ὕδατος, καὶ ἀέρος, καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος ἄλλων τινῶν ὑποκειμένων ἔσται, καὶ ἡ ἰδέα ἀριθμὸς, καὶ αὐτὸ a o ἄνθρωπος, εἴτε ἀριθμός τις ὢν, εἴτε μὴ, ὅμως ἔσται λόγος ἐν ἀριθμοῖς τινῶν, καὶ οὐκ ἀριθμὸς, καὶ οὐκ ἔσται τις διὰ ταῦτα ὁ ἀριθμός.

Text. 36.

Ἔτι a p ἐκ πολλῶν ἀριθμῶν εἷς ἀριθμὸς γίνεται, ἐξ εἰδῶν δὲ ἓν εἶδος, πῶς; εἰ δὲ μὴ ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν a q ἐν ἀριθμῷ, οἷον ἐν

Text. 37.

rus, homo: ille vero, Socrates, alius Callias? Cur igitur hi illis ſint cauſa: neq; enim quicquã refert, ſi alij ſint ſempiterni, alij minime. ¶ Quod ſi id propterea accidit, quia ea, quæ apud nos ſunt, rationes ſint numerorum, velut concentus, vnum aliquid profecto erunt ea, quorum ea rationes ſunt. Quod ſi hoc materia eſt perſpicuum eſt, ipſos etiam numeros rationes quaſdam fore vnius rei ad alteram. Exempli cauſa, ſi Callias eſt numeralis a n ratio ignis, terræ, aquæ, & aeris, ipſe etiam homo aliorum quorundam ſubiectorum ratio erit, & idea numerus, ipſoq; a o homo ſiue numerus ſit quidam, ſiue non ſit, erit tamen ratio numeralis quorundam, non numerus. Ac propter hac non erit numerus quidam. Tex. 36.

Præterea a p ex plurib. numeris vnus ſit numerus, ex formis autem quo pacto vna forma fiat? Quod ſi non ex numeris, ſed ex iis, quæ a q numerantur Text. 37.

a n *Numeralis ratio ignis, terræ, aquæ, & aeris*. Græce eſt ad verbum *ratio in numeris*, hoc eſt, proportio ea quantitatiua, vt vocatur, quæ in numeris cernitur, veluti dupla, ſeſquialtera, &c. Sunt enim & aliæ proportiones, vt effectus ad cauſam, potentiæ ad obiectum. Nos tamen perſpicuitatis cauſa diximus *numeralis ratio* propter adiuncta verba, ignis, terræ, & aeris: cum quibus ſuperiora illa non ſatis apte cohærent.

a o *Ipſe homo*. Parum refert, quod hoc loco ſit Græce αὐτὸ ἄνθρωπος, hoc eſt, *ipſum homo*, ſiue *ipſum illud, quod eſt homo*, pro eo, quod dictum erat ipſe homo: omnia enim hæc hominem Idealem ſignificant. Certe Alexander vtroque loco vtitur vocabulo compoſito αὐτοανθρώπου; hoc eſt, *ipſi hominis*, vt quidam Latine reddunt. Preſſius dixeris, αὐτοάνθρωπος, & *ipſe hominem*. Senſus autem huius membri hic videtur eſſe, Ipſeque homo, ſiue reuera numerus ſit quidam, vt Plato ait, ſiue non ſit, vt tamen huius rationis, ratio numeralis tantum, non numeros eſſe concluderur. Ob eamque fortaſſe cauſam addit Ariſtot *Ac propter hac &c.* ne videlicet ipſam Platonis ſententiam impugnare videatur, vt quam perſuadeas falſam eſſe, ſed tantum proponere rationem, quæ ſibi contra eam occurrat.

a p *Præterea ex pluribus numeris vnus ſit numerus, ex formis autem quo pacto vna forma fiat?* Secunda ratio eſt, quia ex multis numeris fit vnus numerus: ex multis autem ſpeciebus, non fit vna ſpecies; ſiue ſpecies ſumantur, vt ponuntur à Platone ſeparatæ, ſiue vt reuera ponendæ ſunt. neque enim multæ ſpecies conſtituunt vnam tertiam, niſi per mixtionem. In mixtione autem, non ſeruantur ſpecies eorum, quæ miſcentur. In ligno enim (exempli cauſa) non eſt ignis actu, ſed virtute: eodemque modo res habet in cæteris. Quod ſi quis pro Platone reſpondeat, ex multis quidem numeris non fieri vnum numerum, ſed ex vnitatibus minorum numerorum, qui ſuo modo continentur in maiori numero, quærit Ariſt. quonam pacto vnitates ſe habeant; ſintne eiuſdem ſpeciei, an diuerſæ. Nam ſi ponantur eiuſdem ſpeciei, multa ſequentur abſurda, quæ ipſe quidem hoc loco non affert, ſed 13. lib. *cap* 67. & 8 Sequitur enim primum, ex quauis multitudine vnitatem fieri Ideam, quod negabat Plato. Cur enim detur Idea, quæ conſtet ſeptem vnitatibus, non autem quæ conſtet vndecim, cum omnes vnitates ſint eiuſdem ſpeciei? Deinde ſequetur Ideas non differre ſpecie, quia quæ differunt ſola multitudine, & paucitate, non differunt ſpecie. Si vero ponantur diuerſæ ſpeciei qua quæſo ratione differant ſpecie, cum ſint paſſionis expertes, atq; adeo formæ, quam patiens ab agente recipit? Omnia enim, quæ differunt ſpecie, differunt forma, aut certe differentia ſpecifica, quæ ſubit vicem formæ. Quo loco aduerte Ariſt (quantum ex hoc loco licet conijcere) credere, vnitates, ex quibus conſtat numerus, non differre ſpecie inter ſe, ſed ſolo numero, atque ideo numeros, prout ſola multitudine, & paucitate vnitatum conſtant, non differre inter ſe ſpecie, ſed de hac re. & quo pacto apud illum ſpecie differant, in libro quinto diſſerendum eſt. *Quæ differunt ſola multitudine, non differre ſpecie.*

a q *Quæ numerantur*. Vocat vnitates ea, quæ numerantur; quia omnes numerorum ſpecies *Ex ſolitus*

r

cies ſumuntur ex numeratione vnitatis, nullusq; eſt, cuius ſpecies ſumatur ex numeratione ſiue repetitione minoris numeri, etiamſi adæquate ex eo replicato confici poſſit. Iſto enim modo vnus atq; idem numerus eſſet multarum ſpecierum, vt decem millenarius. qua enim ratione hic confici poteſt ex millenario decies repetito, eadem ex centenario centies, & ex denario millies. &c. Accedit, quod idem omnino eſt dicere, decem millia, atq; decies millies vnum: mille autem, idem quod vnum millies. eodemq; modo res ſe habet in cæteris.

Text. 38. ἐν τῇ μυριάδι, πῶς ἔχουσιν αἱ μονάδες: εἴτε γὰρ ὁμοειδεῖς, πολλὰ συμβήσεται ἄτοπα, εἴτε μὴ ὁμοειδεῖς, μήτε a r αἱ αὐταὶ ἀλλήλαις, μήτε αἱ ἄλλαι πᾶσαι πάσαις: τίνι γὰρ διοίσουσιν ἀπαθεῖς: οὔτε a ſ γὰρ εὔλογα ταῦτα, οὔτε ὁμολογούμενα τῇ νοήσει. Text. 39. ἔτι a t δ' ἀναγκαῖον ἕτερόν τι γένος ἀριθμοῦ κατασκευάζειν, περὶ ὃ ἡ ἀριθμητική, ¶ καὶ πάντα τὰ μεταξὺ λεγόμενα ὑπό τινων, ἃ πῶς, ἢ ἐκ τίνων ἐστὶν ἀρχῶν, ἢ διὰ τί τὰ μεταξὺ τῶν δεῦρό τ' ἔσται καὶ a u αὐτῶν, Text. 40. ¶ ἔτι a x αἱ μονάδες αἱ ἐν τῇ δυάδι, ἑκατέρα ἔκ τινος προτέρας δυάδος: καί τοι ἀδύνατον. ἔτι a y διὰ τί ἓν ὁ ἀριθμὸς συλλαμβανόμενος; ¶ ἔτι

rantur, vt in decem millib. quonam pacto vnitates ſe habent? Siue enim eiuſdem ſint ſpeciei, multa conſequentur abſurda: ſiue non eiuſdem ſpeciei, neque a r ipſa inter ſeſe, neque alia omnes omnibus. ¶ Quo enim different, cum paſſionis ſint expertes? Hæc a ſ enim nec rationi conſentanea ſunt nec cum intelligentia conſentiunt. Præterea a t aliud quoddam genus numeri conſtituere neceſſe eſt, in quo Arithmetica verſetur. Text. 38. ¶ Et omnia, quæ à quibuſdam media dicuntur quæ quonam pacto, aut ex quibus principiis exiſtunt? aut cur eorum, quæ apud nos ſunt, & a u illorum media erunt? ¶ Præterea a x vnitatum, quæ in dualitate ſunt, vtraque ex alia quadam priori dualitate erit. at hoc fieri nequit. Text. 39. Præterea, a y quam ob rem numerus collectus vnum eſt? Text. 40. ¶ Ad

a r *Neq; ipſa*. Hoc eſt nec illæ, quæ ad eundem numerum pertinent, nec quæ ad diuerſos. ſupponit enim neminem dicturum, vnitates vnius numeri eſſe eiuſdem ſpeciei inter ſe, ſed differre ſpecie ab vnitatibus alterius. Hoc enim ridiculum eſt, cum vnitates vnius numeri poſſint ingredi compoſitionem cuiuſcunq; alterius numeri.

a ſ *Hæc enim*. Id eſt, quæ a Platone dicuntur, aut pro illo dici poſſunt in hac re, nec recte colliguntur, nec ſi explicentur, ſtatim approbantur, quaſi per ſe nota. Rationis enim eſt, aliud ex alio colligere, mentis autem ac intelligentiæ non diſcurrentis ex vno in aliud, per ſe notis aſſentiri.

Tertia ratio. a t *Præterea aliud*. Tertia ratio eſt ſi ideæ ſunt numeri, cum Mathematici non agant de ideis (neq; enim diſſerũt de eſſentiis rerum ſenſibilium) neceſſe eſt ponere, alios numeros ſeparatos, in quibus Arithmetica verſetur, atq; adeo magnitudines ſeparatas, in quibus verſetur Geometria. quæ quidem dicuntur à Platone media inter ſenſibilia, & ideas, ſiquidem de iis, quæ ſunt in rebus ſenſibilibus non poteſt ſecundum Platonem haberi ſcientia. At non apparet, quo pacto iſta poſſint per ſe exiſtere, nec quibus principiis conſtent. propria enim & peculiaria principia habere debent, quæ diuerſa ſint a principiis aliarum rerum. Nec deniq; cur ponenda ſint media inter ſenſibilia, & ideas, quæ dicuntur entia intelligibilia: cũ, quidquid eſt, aut ſenſibile ſit, aut intelligibile. non recte igitur ideæ dicuntur eſſe numeri.

a u *Et illorum*. Ad verbum pro *illorum* dicendum erat, *ipſorum*, quo verbo vtitur Plato, cum de ideis loquitur, vt enim vocat *ipſum hominem*, *ipſum Leonem*. Sed ne videretur fieri reciprocatio in ea, quæ apud nos ſunt, potius diximus *illorum* quo etiam verbo conſueuimus remotiora ſignificare.

Quarta ratio. a x *Præterea vnitatum, quæ in dualitate ſunt, vtraq; ex alia quadam priori dualitate erit, &c.* Quarta ratio. Si Ideæ ſunt numeri, illud neceſſario ſequitur, numeros eſſe principia vnitatum, quod fieri nequit. exempli cauſa ipſa dualitas ſeparata erit principium huius & illius vnitatis, ex quibus conſtat hæc dualitas ſenſibilis. Si enim hæ ſenſibiles vnitates non ſunt principia, vt Plato videtur exiſtimare, cum Ideas facit principia ſenſibilium, neceſſe eſt vt ſint ex principiis, quare ſi Ideæ ſunt & numeri & principia rerum ſenſibilium, erit profecto ipſa dualitas, quæ eſt primus numerus, principium ſenſibilium vnitatum.

Quinta ratio. a y *Præterea, quamobrem numerus collectus vnum eſt*. Quinta ratio eſt, ſi Ideæ ſunt numeri, cum nullus numerus ſit vnum quid, niſi vnitates in vnam ſummam colligantur, & ex ea vnitatem accipiant (alioqui enim nec illæ cohærent inter ſe, nec ita ſe habent, vt vna ſit forma alterius) id autem, quod colligit, ſit cauſa efficiens collectionis, neceſſario concedendum eſt, Ideas habere cauſam efficientem ſuæ vnitatis, & (quod hinc ſequitur) ſui eſſe, quod negat Plato. Senſus ergo eſt, per quam cauſam efficientem numerus ille Idealis erit vnum quid?

quid? quandoquidem, vt ſit vnum quippiam, collectore, ſeu numerante opus habet. Poteſt quoq; hic eſſe ſenſus, Numerus, ſiue vnitates collectæ non habent vnitatem ex ſe, ſed à colligente Ideæ autem Platonis habent vnitatem ex ſe, ac propriiſſime, vt ipſe alias docet. non ſunt igitur Ideæ numeri. Vtrouis modo exponas, videtur Ariſtoteles hoc loco ſentire, numerum nō habere vnitatem ſpecificam, niſi ab intellectu numerante, vnitateſq; in vnam ſummam colligente. quod libro quinto examinabitur.

De numero quid ſentiat Ariſt.

Text. 41. ¶ ἔτι δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένοις, a z εἴπερ εἰσὶν αἱ μονάδες διάφοροι, ἐχρῆν οὕτω λέγειν, ὥσπερ καὶ ὅσοι τὰ στοιχεῖα τέτταρα, ἢ δύο λέγουσι. καὶ γὰρ τούτων ἕκαστος, οὐ τὸ κοινὸν λέγει στοιχεῖον, οἷον τὸ σῶμα, ἀλλὰ πῦρ, καὶ γῆν, εἴτ' ἐστί τι κοινὸν τὸ σῶμα, εἴτε μή. νῦν δὲ λέγεται, ὡς ὄντος τοῦ ἑνός, ὥσπερ πυρός, ἢ ὕδατος ὁμοιομεροῦς. εἰ δ' οὕτως, οὐκ ἔσονται οὐσίαι οἱ ἀριθμοί. ἀλλὰ δῆλον, ὅτι εἴπερ b c ἐστί τι ἓν αὐτό, καὶ τοῦτό ἐστιν ἀρχή, πλεοναχῶς λέγεται τὸ ἕν· ἄλλως γὰρ ἀδύνατον. Βουλόμενοι b d δὲ τὰς οὐσίας ἀνάγειν εἰς τὰς ἀρχὰς

Text. 42. ¶ μήκη μὲν * τίθεμεν ἐκ μακροῦ καὶ βραχέος, ἔκ τινος μικροῦ καὶ μεγάλου, καὶ ἐπίπεδον ἐκ πλατέος καὶ στενοῦ, σῶμα δ' ἐκ βαθέος καὶ ταπεινοῦ.

* τίθεμεν.

Text. 43. ¶ καί τοι πῶς ἕξει, ἢ ἐπίπεδον γραμμήν, ἢ τὸ στερεὸν γραμμήν, καὶ ἐπίπεδον; ἄλλο γὰρ γένος

Text. 41. ¶ *Ad hæc, a z ſi vnitates inter ſe differunt, eodē pacto oportebat rē exponere, quo & ij omnes, qui quatuor aut duo elementa eſſe inquiunt. Etenim eorū quiſq; non id, quod commune eſt, elementū eſſe, aſſerit, veluti corpus, ſed ignē. Aut terrā, ſiue corpus cōmune aliquid ſit, ſiue non ſit. Non autem perinde res exponitur, atq; ſi vnum ipſum ſimulare ſit, quemadmodū ignis, & aqua. Quod ſi ita res ſe habet, non erunt ipſi numeri ſubſtantia. Ac* b c *ſi vnū ipſū aliquid eſt, idq; eſt principiū perſpicuū eſt multis modis vnum dici: aliter enim fieri nequit.*

Text. 42. *Volentes* b d *autē ſubſtantias in principia reuocare,* ¶ *longitudines quidem ex longo & breui * facimus ex quodam paruo ac magno: planūque ex lato & anguſto, corpus vero ex alto ac humili.*

* *Alias ponimus, ſeu facimus.*

Text. 43. ¶ *At quonam pacto aut planum habebit lineam, aut ſolidam lineam, & planum? Namque aliud genus*

a z *Ad hæc, ſi vni.* Poſſet Plato ad quintam rationem reſpondere, vnitates ſenſibiles non cauſari ab aliqua dualitate ſeparata, ſed ab vnitate ſeparata. ponebat enim vnum ſeparatum, quemadmodum & numeros, quod quidem dicebat eſſe rerum omnium principium. Hanc igitur ob cauſam fortaſſe adiungit Ariſtoteles hanc ſextam, extremamque rationem. Aut vnitates omnes differunt ſpecie, aut ſunt eiuſdem ſpeciei, qua diſiunctione paulo etiam ſuperius vſus fuit. Si differunt ſpecie, ergo opus erat explicare, quænam eſſet illa vnitas, ſiue vnum, quod eſſet rerum principium, quemadmodum, qui poſuerunt plura materialia principia, vt quatuor vulgata elementa, non ſatis eſſe putauerunt, ſi dicerent principia rerum naturalium eſſe corpora, niſi quænam corpora eſſent, exponerent: eſſet enim alij alias ſpecies corporum intelligere. Si autem ſunt eædem ſpecie, vt Plato primo aſpectu videtur dicere (perinde enim abſolute aſſerit vnitatem eſſe principium rerum, ac ſi omnes eſſent eiuſdem ſpeciei, quemadmodum qui dixerunt primum principium eſſe ignem aut aquam) non erunt ſane numeri Ideales eſſentiæ rerum ſenſibilium. Nam res ſenſibiles habent eſſentias diuerſas ſpecie, vt homo, & beſtia: numeri autem, ſi conſtant vnitatibus eiuſdem rationis, non habent eſſentias diuerſas ſpecie, cum non differant niſi multitudine, & paucitate. Non recte igitur Plato dixit, ideas eſſe numeros.

Sexta ratio.

Quod ad verba attinet, non ait Ariſtoteles, ſi vnitates διαφέρουσι, hoc eſt, *differunt*, vt intelligatur earum diuerſitas à cœteris omnibus, ſed διάφοροι εἰσιν, id eſt, *differentes ſunt*, vt intelligatur diuerſitas, qua ipſe inter ſe differunt. Illud vero *ſiue corpus cōmune aliquid ſit, ſiue non ſit*, hunc ſenſum habet Siue habeat eſſe ſeparatum, ſiue in rebus ſenſibilibus poſitum. Denique verbum, Similare (quo Theod. Gaza vertit τὸ ὁμοιομερές) pro eiuſdem rationis videtur hoc loco vſurpari. Nec dura eſt translatio à toto ſimilium partium integrantium ad totum ſimilium partium ſubiectarum: quemadmodum nec nomen totius, quod primo impoſitum eſt toti integro, male translatum, aut extenſum eſt ad totum vniuerſale.

Similare pro eiuſdem rationis.

b c *Ac ſi vnum.* Cenſura eſt Ariſt qua iudicat apud Platonem neceſſe eſſe fateri, non eſſe vnitates omnes vnius tantum ſpeciei, ſi datur vnitas ſeparata, & per ſe exiſtens, quæ ſit omnium rerum principium. Hoc enim defendi non poteſt, ſi omnes ponantur eiuſdem ſpeciei. At dicere vnitates differre ſpecie inter ſeſe, iam ſuperius non placuit Ariſtoteli.

Ariſtotelis cenſura de vnitatibus Platonis.

b d *Volentes autem* Reprehendit Platonē, quod cum vellet reuocare omnia entia ad principia Mathematica, lineamq; ſuperficiem & corpus, vt diuerſas ſpecies ad diuerſa principia redigeret, docuiſſet punctū eſſe in linea tanquam principiū illius formale, eodemq; modo lineam in ſuperficie, & ſuperficiē in corpore, quib. principijs informaretur eorū materia, hoc eſt, magnū & paruū, quæ quidem Plato in linea vocabat peculiari ratione longū & breue, in ſuperficie latū

Platonis de puncto, linea & ſuperficie ſententia reprehenditur.

 & an-

& anguſtum, in corpore altum & humile. At hæc non ita ſe habent. Nam vt numerus non eſt actu in magnitudine, ſed potentia (quemadmodum multitudo, & paucitas, quæ à Platone ponebantur numerorum principia) ita nec punctus eſt actu in media linea (quanquam Ariſt. his verbis nõ loquitur perſpicue de puncto) nec linea in media ſuperficie, nec ſuperficies in medio corpore, ſed potentia duntaxat, vt ipſe de punctis docuit 8. lib. Phyſ. c. 8 *tex. 65.*

Hoc etiam loco ſe facit Ariſtoteles Platonis diſcipulum, cum ait, τίθεμεν, id eſt, *ponimus, ſeu facimus*, tametſi non pauca exemplaria habent, τίθενται hoc eſt ponunt.

γένος τὸ πλατὺ καὶ στενόν, καὶ βαθὺ καὶ ταπεινόν. ὥσπερ οὐδ᾽ ἀριθμὸς ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς, ὅτι τὸ πολὺ καὶ ὀλίγον ἕτερον γένος τούτων, δῆλον, ὅτι οὐδ᾽ b e ἄλλο οὐθὲν τῶν ἄνω ὑπάρξει τοῖς κάτω. ἀλλὰ b f μὴν οὐδὲ γένος τὸ πλατὺ τοῦ βαθέος. ἦν γὰρ ἂν ἐπίπεδόν τι τὸ σῶμα. ἔτι b g αἱ στιγμαὶ ἐκ τίνος ἐνυπάρξουσι; τούτῳ b h μὲν οὖν τῷ γένει καὶ διεμάχετο Πλάτων, ὡς ὄντι γεωμετρικῷ δόγματι, ἀλλ᾽ ἐκάλει ἀρχὴν γραμμῆς, τοῦτο δὲ πολλάκις ἐτίθει τὰς ἀτόμους γραμμάς. καίτοι ἀνάγκη τούτων εἶναί τι πέρας. ὥστ᾽ ἐξ οὗ λόγου γραμμὴ ἔστι, καὶ στιγμὴ ἔστιν.

genus eſt latum & anguſtum, atq; altũ & humile. Quemadmodum igitur neq; numerus in illis ineſt, quia multum & paucum ab his diuerſum eſt: ita patet, neq; b e *aliud quicquam ſuperiorum fore in inferiorib. ſed* b f *neq; ipſum latum genus alti eſt, eſſet enim corpus planum quoddam. Præterea,* b g *ex quonam puncta inerunt? Atq;* b h *huic quidem generi Plato aduerſabatur iam, quod eſſet Geometrarum dogma: ſed principium lineæ appellabat, idq; ſæpenumero lineas indiuiſibiles eſſe ponebat. Atqui harum extremum aliquid ſit neceſſe eſt. Itaq; qua ratione linea eſſe concluditur, punctum quoq; eſſe colligitur.*

Text. 44. Ὅλως b i δὲ ζητούσης τῆς σοφίας περὶ τῶν φανερῶν τὸ αἴτιον, τοῦτο μὲν εἰάκαμεν. οὐθὲν γὰρ λέγομεν περὶ τῆς αἰτίας, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς. τῶν·

Ad ſummam, b i *cum ſapientia eorum quæ manifeſta ſunt, cauſam inquirat, hanc quidem prætermiſimus. Nihil enim dicimus de cauſa,* Text. 44

b e *Neq; aliud.* Hoc eſt, nec aliud quicquam priorum eſt, eſſe actu in poſterioribus, tanquam principia poſteriorum, videlicet nec punctum in linea, nec lineam in ſuperficie, nec ſuperficiẽ in corpore. Non negat tamen poſſe in illis eſſe, vt terminos in iis, quæ terminantur.

Reſponſio pro Platone. b f *Sed neq;* Diceret aliquis, ſuperficiem, cum ſit ſpecies diuerſa à corpore, non eſſe in illo, vt formam incompletam, ſed vt formam completam, nempe vt genus in ſpecie, eodemq; modo *Refutatio.* lineam eſſe in ſuperficie; vt genus ſuperficiei. Refellit tamen Ariſt. hanc reſponſionem hac ratione. Quia omnis ſpecies dicitur eſſe idipſum, quod eſt genus, vt homo eſt id ipſum, quod anima, corpus autẽ non eſt id ipſum, quod ſuperficies, nec ſuperficies, id ipſum, quod linea, cum nec nomen ſuperficiei accipiatur vnquam pro corpore, nec nomen lineæ pro ſuperficie.

b g *Præterea.* Quia non expreſſe meminit puncti, tametſi illum innuit; cum locutus eſt de compoſitione lineæ ex longo & breui, quæ ſunt partes lineæ, quas fingimus copulari puncto, impugnat iterum exiſtentiam puncti in linea hac ratione: Quia punctum, ſi datur, cum non ſit primum ac ſimpliciter principium, oportebit eius aſſignare principia, vt aſſignantur lineæ & ſuperficiei, quarum altera eſt principium ſuperficiei, altera corporis. At punctum nulla ratione videtur habere principia.

b h *Atq; huic quidem.* Reſpondet pro Platone exponens illius ſententiam. Aduerſabatur enim Plato huic generi, h. e. negabat puncta eſſe veras entitates, quę in rerum natura exiſterent, dicebatque, ea eſſe dogma quoddam Geometrarum, ponentium illa eſſe entia, non quod ita res ſe *Reſpondet pro Platone Ariſt.* habeat, ſed quia id fingere ad geometricas demonſtrationes non parum conduceret. Proinde Platonẽ ita appellaſſe punctũ principium lineæ, vt ei veram in linea exiſtentiam non tribuerit, vt tribuebat lineæ in ſuperficie, & ſuperficiei in corpore. Sæpe etiam appellaſſe punctum li- *Refellit reſponſionem.* neam indiuiſibilem, ea forſitan ratione, quod credatur virtute continere lineam, quã Geometræ fingunt effici ductu puncti. Eam tamen ſententiam Platonis ex eo refellit Ariſt. quia cum linea ſit quædam vera res, & quæ exiſtere valeat in rerum natura, punctum autem, etſi non eſt actu in media linea, ſit tamen finis ſiue terminus lineæ finitæ, neceſſe eſt, vt qua ratione linea finita dicitur vera entitas, eadem dicendus ſit & punctus. Vnde patet rationem proxime propoſi- *Negat ea puncta, quæ creduntur eſſe in media linea.* tam diſputationis tantum gratia adiectam eſſe ab Ariſtotele, cum illi occurrat. Id quod facit, ne videatur negare puncta omnia; neq; enim negat, niſi ea tantum, quæ creduntur eſſe in media linea. Fortaſſe autem ideo non ſoluit rationem propoſitam, qua puncta omnia tollere videbatur, quia perſpicuum eſt, non omnia principiata habere principia interna: ſatis enim ſi externa habeant, cum non ſunt compoſita.

Reprehendit Platonem, quod nullũ b i *Ad ſummam, cum ſapientia eorum, &c.* Reprehendit Platonem, quod nullũ ex quatuor generib. cauſarum recte tradiderit. Nam cũ Sapientia, hoc eſt, Philoſophia, quæ cœpit ex admiratione effectorum ſenſibilium ac manifeſtorum ſpecialiumque, & in eis maxima ex parte verſatur,

Digitized by Google

ſatur, horum cauſas frequentius inquirat, has Plato prætermiſit, hoc eſt, aut non tradidit, aut non ſpeciales, ac proprias cuiuſque. Quanquam enim poſuit primam efficientem, non adhibuit tamen ſecundas ac proprias ſpecialium effectorum, quæ in mundo admiratione digna accidunt: in quo eodem vitio dictum eſt ſuperius fuiſſe Anaxagoram. Neque enim ſpecialis efficiendi vis, quam Plato ideis attribuit, ſatis eſt, niſi alia adſint efficientia, & ad agendum applicentur, vt etiam ex ſupradictis *cap. 4. text.* 34. patet. *genus cauſa recto tradiderit.*

τὴν bk δ' οὐσίαν οἰόμενοι λέγειν αὐτῶν, ἑτέρας οὐσίας εἶναί φαμεν, ὅπως δ' ἐκεῖναι τούτων οὐσίαι, διὰ κενῆς λέγομεν. τὸ γὰρ μετέχειν, ὥσπερ καὶ πρότερον εἴπομεν, οὐθέν ἐστιν. οὐδὲ bl δὴ, ὅπερ ταῖς ἐπιστήμαις ὁρῶμεν ὂν αἴτιον, δι' ὃ καὶ πᾶς νοῦς, καὶ πᾶσα φύσις ποιεῖ, οὐδὲ b m ταύτης τῆς αἰτίας, ἥν φαμεν εἶναι μίαν τῶν ἀρχῶν, οὐθὲν ἅπτεται b n τὰ εἴδη. ἀλλὰ b o γέγονε τὰ μαθήματα τοῖς νῦν ἡ φιλοσοφία, φασκόντων ἄλλων χάριν αὐτὰ δεῖν πραγματεύεσθαι. ❡ ἔτι b p δὲ τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν, Tex. 45.

ſa, vnde principium mutationis exiſtit. Cum b k *autem ſubſtantiam eorum nos exponere exiſtimamus, alias ſubſtantias inducimus; ſed quo pacto illa horum ſubſtantia ſint, inaniter exponimus, cũ participatio, quemadmodum ante diximus, nihil ſit. Neq;* bl *vero id quod ſcientiis cauſam eſſe cernimus propter quod & mens omnis, & omnis natura agit, neque,* b m *inquam, cauſam eam quam nos principiorum vnum eſſe dicimus, vlla ex parte forma* bn *tangunt. Verum* bo *apud eos, qui hac ætate ſunt, tota Philoſophia ſumma in mathematicis poſita eſt, cum interim dicant, ea aliorum gratia tractari oportere.* ❡ *Iam* bp *vero ipſa ſubiecta ſub-* Text. 45.

bk *Cum autem ſubſtantiam.* Hoc eſt, cum autem Plato cuiuſque rei ſpecialem cauſam formalem ſe afferre putaret, non cauſam formalem, ſed tum aliud genus rerum inuexit, quarum denuo eſſent quærendæ cauſæ, tum etiam quonam modo illæ eſſent cauſæ formales fruſtra, atque incaſſum docuit; quippe cum conſtet, participationem illam, quam aſtruxit, nihil omnino eſſe.

bl *Neque vero id, quod ſcientiis cauſam eſſe cernimus: propter quod & mens omnis.* Docet his verbis Platonem, nec finalem cauſam tradidiſſe. Ideo autem vocat cauſam finalem, id, quod ſcientiarum cauſa eſt, & propter quod omnis mens, & omnis natura agit, quia potiſſima cauſa cunctarum actionum, ſiue artis, ſiue intellectus, ſiue arte operantis, ſiue etiam natura, eſt cauſa finalis, vt ipſe docet, partim 2. Phyſ. cap. 8. partim 1. Eth. cap. 1. *Platonem finalem cauſam omiſiſſe.*

bm *Neq; inquam.* Quia obſcurius aliquanto ſignificauit cauſam finalem, alia periphraſi vtitur. Ait igitur ſe loqui de cauſa, quam in principiis & cauſis numerauit, quia ipſe primus docuit, hoc genus cauſæ eſſe diſtinctum ab efficiente, vt patet ex iis, quæ ſupra dicta ſunt. Quocirca, & nos particulam hanc negatiuam, οὐδὲ ταύτης τῆς αἰτίας. Hoc eſt, *neque hanc cauſam*, ita conuertimus, vt eam perſpicuitatis cauſa fecerimus repetitionem, atque explicationem alterius negatiuæ, quæ præceſſerat, cum dictum eſt, *c. 6 Text.* 10. *neque vero, &c.* *Vtrobiq; toto ſere. c.*

bn *Forma tangunt.* Hoc eſt idearum auctores. videtur enim accepiſſe, formarum; hoc eſt, idearum vocabulum pro ipſo idearum inuentore: quo pacto ſæpe ecõtrario nomen inuentoris pro rebus inuentis vſurpatur, veluti Mineruæ pro literis, & Bacchi pro vino. Aut certe accepit formarum nomen pro doctrina de formis. Quanquam totus hic locus hunc etiam in modum verti poteſt; *Neque vero ad id, quod ſcientiis, &c. vlla ex parte formæ pertinent*, vel *formæ vllo modo pertinent*, vt doceat Ariſtoteles, ideas, etſi ponantur eſſe formæ, nullo tamen modo poſſe fines conſtitui. quod de eo fine dictum eſſe intelligendum eſt, qui per actionem acquiritur, quod is non præcedat actionem, ſed ſequatur. Atque huic interpretationi fauet Alexandri expoſitio.

b o *Verum apud eos.* Docet, cur Plato cauſam efficientem, & finalem non tradiderit, atque illum eam ob rem duo hæc cauſſarum genera parum curaſſe, quia imbutus à principio Mathematicis ſcientiis, etſi illa altioris Philoſophiæ gratia capeſſendas eſſe dicebat, omnia tamen, quæ in reliqua Philoſophia traduntur, Mathematicorum more tractauit. Quo fit, vt cum in ſolis Mathematicis rebus ſemper videantur philoſophatus, non mirum ſit, quod efficientem cauſſam, finalemque prætermiſerit, quæ apud Mathematicos non conſiderantur. *Cur Plato cauſam efficientem & finalem non tradiderit.*

b p *Iam vero ipſa ſubiecta ſubſtantia, vt materia, magnum inquam, &c.* Quod denique materialis cauſſa, quam vocat ſubſtantiam ſubiectam, recte tradita non ſit à Platone, duabus rationibus docet. Vna, quia magnum & paruum, ſiue dualitas indefinita, quam ille materiam eſſe dicit, magis videtur eſſe materia mathematica, quam naturalis. Altera, quia magnum & paruum potius videntur prædicari de materia, vt quædam eius differentiæ accidentales (quemadmodum rarum & denſum apud quoſdam veteres Naturales) quam, vt ſint ipſa eſſen- *Oſtendit cauſam materialem non recte à Platone traditam.*

tiæ materia. Quod autem idem ſit iudicandum de magno ac de raro & de paruo ac de denſo, ex eo probatum eſſe vult, quia magno rarum, paruo autem denſum proportione reſpondent: illa enim conſiſtunt in exceſſu magnitudinis, hæc in defectu.

οἷον, ὡς ὕλην μαθηματικωτέραν ἄν τις ὑπολάβοι, καὶ μᾶλλον κατηγορεῖσθαι, καὶ διαφορὰς εἶναι τῆς οὐσίας, καὶ τῆς ὕλης, οἷον τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν, ὥσπερ καὶ οἱ φυσιολόγοι φασί, καὶ μανὸν, καὶ τὸ πυκνὸν, πρώτας τοῦ ὑποκειμένου φάσκοντες εἶναι διαφορὰς ταύτας. ταῦτα γάρ ἐστιν ὑπεροχή τις καὶ ἔλλειψις. περὶ bq δὲ κινήσεως, εἰ μὲν ἔσται ταῦτα κίνησις, δῆλον ὅτι κινήσεται τὰ εἴδη. εἰ δὲ μὴ, πόθεν ἦλθεν; ὅλη γὰρ ἡ περὶ φύσεως ἀνῄρηται σκέψις. καὶ ὃ bt δοκεῖ ῥᾴδιον εἶναι τὸ δεῖξαι, ὅτι ἓν ἅπαντα οὐ γίγνεται. τῇ bs γὰρ ἐκθέσει οὐ γίγνεται πάντα ἕν, ἀλλ' αὐτό τι ἕν, ἂν διδῷ τις πάντα καὶ οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ γένος δώσει τὸ καθόλου εἶναι τοῦτο bt δ' ἐν ἐνίοις ἀδύνατον. οὐδέ-

Text. 46.

ſta ſubſtantia, vt materia, magnum inquam, & paruum, mathematica potius exiſtimari poteſt, & prædicari magis, differentiaq; ſubſtantiæ, ac materiæ eſſe, quemadmodum & Naturales aiunt, cum rarum & denſum haſce primas ſubiecti differentias eſſe dicunt. ſunt enim hæc exceſſus quidam & defectus. Quod bq *vero ad motum attinet, ſi motus hæc erunt, haud dubie formæ ipſæ mouebuntur. Sin minus, vnde quæſo motus profectus eſt? Omnis enim de natura ſublata eſt conſideratio. Quod* bt *idem facile videtur eſſe, omnia, inquam, vnum eſſe demonſtrare, id non efficitur. neq;* bſ *enim expoſitione omnia vnum fiunt, ſed ipſum quid vnũ, ſi quis omnia admittat, ſed neque hoc, niſi id, quod vniuerſale eſt, genus eſſe cõcedat. quod* bt *tamen in quibuſdam fieri nequit. Nulla item ratione*

Text. 48.

Platonem vel pugnãtia locutum eſſe, vel totam naturæ contẽplationem euertiſſe.

bq *Quod vero ad motum attinet.* Oſtendit expoſitione Platonica de magno & paruo, vel Platonem ſecum pugnaſſe, vel totam rerum naturalium conſiderationem de medio ſuſtuliſſe: nam ſi motus hæc erunt, h.e. ſi magnum & paruum ponatur à Platone materiale principium motus, cum ille in ipſis etiam ideis magnum & paruum eſſe dicat, ideæ ſane mouebuntur, quod cum iis, quæ à Platone de ideis dicuntur, apertiſſime pugnat. Si vero non ponantur materiale principiũ motus, non mouebuntur quidem ideæ, verum eo pacto vndenam habebunt res ſenſibiles, vt moueri poſſit, h.e. quodnam habebunt principium paſſiuum motus, cum ſecundum Platonem nullum aliud principium materiale in eis inſit, quam magnum & paruum? Ita ſane fit, vt Plato totam rerum naturalium conſiderationem ſuſtulerit, quæ abſque conſideratione motus haberi non poteſt.

bt *Quod item facile.* Eo proceſſit apud Platonem ratio illa philoſophandi, qua multa particularia in vnam communem naturam colliguntur, veluti multa indiuidua in vnam ſpeciem; & multæ ſpecies in vnum genus, vt putauerit omnia, quæ ſunt, colligi in vnum commune genus, atque hoc pacto exiſtimauerit ſe facile probaſſe omnia vnum. Id quod forſitan aſſeruit in gratiam Parmenidis, qui omnia vnum eſſe cenſuit. Ipſum enim Parmenidem facit Plato latiſſime differentem de vno, ideaſque introducentem in eo dialogo, quem illius nomine inſcripſit. Ait

Perperam à Plat. colligi omnia eſſe vnum.

ergo Ariſt. ea philoſophandi ratione non effici, omnia eſſe vnum ſimpliciter. Nec enim eo pacto colligi poteſt omnia eſſe vnum quid deſignatum, hoc eſt, vnum numero, quod tamen opus erat, vt omnia ſimpliciter dicerentur vnum, ſed tantum efficitur, omnia eſſe ipſum quid vnum, hoc eſt, vnum in natura aliqua communi idque ſi Platoni in rebus omnibus hic aſcẽdendi modus concedatur. Atque hoc vltimum ſignificat Ariſtoteles, cum ait; *ſi quis omnia admittat.* Imo vero ne hoc quidem colligitur, niſi ſi quis concedat, ens in commune (quod vocat id, quod vniuerſale eſt) eſſe genus, quod tamen concedi non poſſe ex iis rationibus, quibus ipſe vtetur libro tertio, colligi poteſt, item que ex iis, quæ docebit initio 4. lib. & aliis locis, cum oſtendet eſſe analogum.

Expoſitorius ſyllogiſmus quis.

bſ *Neq; enim expoſitione.* Hoc eſt, nec enim omnia vnum aliquid deſignatum, & ſingulare eſſe colliguntur. Vnde exponere rem, propriè eſt, illam ſubiecto exemplo ſenſibili demonſtrare, & expoſitorius ſyllogiſmus dicitur, qui rem ad ſenſum demonſtrat.

Ens non poſſe eſſe genus, & quo pacto.

bt *Quod tamen in.* Quaſi dicat, cum tamen fieri non poſſit, vt ens ſit genus in quibuſdam, potius quorundam, nempe eorum, quorum reſpectu eſt analogum. Addit autem *in quibuſdam,* quia ens, qua ratione eſt vniuocum rebus eiuſdem prædicamenti, nihil prohibet, quin ſit genus. Hoc tamen pacto iam non ſumitur ens in commune, ſed vt idem eſt cum genere ſummo eius prædicamenti. Alius ſenſus totius huius loci eſſe poteſt, & ſyncerior, & verborum contextui accommodatior, vt nomine eius, quod vniuerſale eſt, non intelligatur tantum ens in commune, ſed quoduis vniuerſale, quod de pluribus ſpeciebus prædicatur, quaſi dicat Ariſt. ſed neq; Plato recte colligit omnia eſſe vnum in natura aliqua communi, niſi quoduis vniuerſale, quod de multis ſpeciebus dicitur, genus eſſe cõcedat: quod tamen in quibuſdam eorum fieri nequit, cum quædam ſint analoga. Etenim analoga etſi vniuerſalia vtcunque appellantur, nõ ſunt tamen natura

vna

vna communis, in qua inferiora vnum quippiam dici poſſint. Non cenſentur autem hoc loco ſpecies infimæ nomine vniuerſalium, quia iuxta conſiderationem Philoſophorum, potius ſunt infima quædam particularia cum illi infra ſpecies infimas non deſcendant. Vnde fit, vt ſæpe ab Ariſt. vt *1. poſt. c. 15. tex. 21. & 1. Phyſ. cap. 1. text. 4.* dicantur ſingularia, nec in prædicatis topicis perſpicue numerentur. *Cur ſpecies infimæ non cenſentur hoc loco nomine vniuerſalium.*

οὐδὲν bu δ' ἔχει λόγον, οὐδὲ τὰ μετὰ τοὺς ἀριθμούς, μήκη τε καὶ ἐπίπεδα, καὶ στερεά, οὔτε ὅπως ἐστὶν, ἢ ἔσται, οὔτε τίνα ἔχει δύναμιν· ταῦτα γὰρ οὔτε εἴδη οἷόν τε εἶναι (οὐ γάρ εἰσιν ἀριθμοί) οὔτε τὰ μεταξύ (μαθηματικὰ γὰρ ἐκεῖνα) οὔτε τὰ φθαρτά. ❡ ἀλλὰ πάλιν τέταρτον ἄλλο φαίνεται τοῦτό τι γένος.

Text. 47. ❡ Ὅλως bx τε τὸ τῶν ὄντων ζητεῖν στοιχεῖα, μὴ διελόντας πολλαχῶς λεγομένων, ἀδύνατον εὑρεῖν, ἄλλως by τε καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ζητοῦντας, ἐξ οἵων ἐστὶ στοιχείων. οὐ γὰρ δήπου τὸ ποιεῖν, ἢ πάσχειν, ἢ τὸ εὐθὺ, ἐξ ὧν ἐστι, λαβεῖν, ἀλλ' εἴπερ, τῶν οὐσιῶν μόνον ἐνδέχεται· ὥστε τὸ τῶν ὄντων ἁπάντων τὰ στοιχεῖα ἢ ζητεῖν ἢ οἴεσθαι ἔχειν, οὐκ ἀληθές. πῶς bz δ' ἄν τις καὶ μάθοι τὰ τῶν πάντων στοιχεῖα; δῆλον γὰρ ὡς οὐθὲν οἷόν τε προϋπάρχειν γνωρίζοντα πρότερον. ὥσπερ

cuntur bu *longitudines plana & ſolida, quæ poſt numeros eſſe cenſentur. nec apparet quo pacto ea ſint, aut futura ſint, neque ſi quam vim habeãt. Hæc enim neque formæ eſſe poſſunt (non enim ſunt numeri) neque corruptioni obnoxia.* ❡ *Sed rurſus quartum hoc aliud genus emergit.* *Text. 47.*

Denique bx *ſi quis rerum elementa quærat, nec ea, cum multipliciter dicantur, diſtinguat, fieri non poteſt, vt inueniat: præſertim* by *ſi hoc modo quærat, ex quibuſnam elementis conſtent. Neque enim intelligere vllo modo licet, ex quibus actio, aut paſſio, aut rectitudo conſtet, ſed, ſi licet, in ſolis ſubſtantiis id contingit. itaque omnium, quæ ſunt, elementa, aut quærere, aut ſe tenere exiſtimare, non verum eſt. Quo* bz *autem pacto omnium elementa quiſquam diſcat? Perſpicuum eſt enim fieri nullo modo poſſe, vt is ante aliquid cognoſcat. Nam*

bu *Nulla item ratione inducuntur.* Arguit Platonem, quod quemadmodum poſuit ideas ſeparatas à rebus ſenſibilibus, ſic etiam poſt ideas poſuerit magnitudines ſeparatas a magnitudinib. Mathematicis, immemor fortaſſe ſui, qui ſæpenumero dixiſſet, ſola entia Mathematica, id eſt, ſola indiuidua magnitudinum Mathematicarum, eſſe media inter ideas & ſenſibilia. neque vllum eſſe quartum genus rerum. Si enim dantur illæ longitudines, plana ac ſolida ſeparata ab indiuiduis magnitudinum Mathematicarum, cum illa non numerentur inter ideas, eo quod non ſint numeri, ſed poſt numeros, neque item ſint media, cum non ſint indiuidua Mathematicarum magnitudinum, nec denique ſint ſenſibilia, cum non ſint caduca, & quæ corrumpi poſſint, neceſſe eſt, vt ſint quartum quoddam genus rerum. *Platonem ſecum pugnare.*

bx *Denique ſi quis rerum elementa.* Arguit Platonem, quod ante, quam entia diſtingueret principia omnium quæ ſunt quæſiuerit, ac ſe inueniſſe putauerit. Quæ enim multipliciter dicuntur, quemadmodum non habent vnam communem naturam, ſic etiam eadem principia habere nõ poſſunt, ens autem multipliciter dicitur, vt ex ſequentibus libris patebit, opus erat igitur, vt prius ens diſtingueretur in varia genera, quam entium principia traderentur. *Quod antequam res diſtinguerct, earum principia quæſierit.*

by *Præſertim ſi hoc modo quærat, ex quibusnam elementis conſtent.* Huius loci hæc eſt ſententia. Si Plato commune principium efficiens, aut finale omnium rerum, abſque earum diſtinctione quæſiuiſſet, ferendum id aliquo modo foret, ſed quæſiuiſſe materiale, ac formale (quorum alterum appellauit dualitatem, alterum vnitatem) nulla rerum diſtinctione præmiſſa, multo magis eſt à ratione alienum: plurima enim ſunt, quæ non conſtant materia & forma, vt actio & paſſio, rectum & ſimilia imò etiam in ſolis ſubſtantiis huiuſmodi principia reperiuntur. Quo loco illud, *ſed ſi licet*, non ita intelligendum eſt, quaſi dicat Ariſt. *ſed ſi licet intelligere, ex quib. elementis conſtent ea, quæ dicta ſunt.* apertiſſime enim negauerat, id fieri poſſe, ſed *ex quibus elementis res conſtent, quæcunque illa ſint.*

bz *Quo autem pacto.* Arguit Platonem, quod dixerit ſcientiam omnium rerum, & (quod hinc ſequitur) omnium principiorum eſſe in nobis inſitam ex participatione Idearum. Prima ratio eſt, quia ſi ita eſſet, nemo quicquam diſceret, cum tamen experiamur nos diſcere omnia, quæ vnquam ſcimus, idque vel definitione, ſi ſint ſimplicia, vel demonſtratione, ſi ſint complexa: ſi quidem ad definitionem poteſt reuocari diuiſio quia illam præcurrit, ad demonſtrationem vero inductio, quæ illam ratione principiorum antecedit. Conſequutio vero probatur, quia etſi quicquid dicimus, per ante cognita intelligimus: tamen illud ipſum, quod per illa cognoſcimus plane ignoramus, antequam eius habeamus demonſtrationem, aut definitionem, aliaue diſciplinæ forma illud percipiamus, vt patet in progreſſu Geometriæ. quod ſane verum non eſſet, ſi in nobis ab ortu ineſſet omnium rerum ſcientia. *Quod verũ omnium ſcientiam naturã nobis ingenitam affirmarit.*

ὥσπερ γὰρ τῷ γεωμετρεῖν μανθάνοντι, ἄλλα μὲν ἐνδέχεται προειδέναι, ὧν δ' ἡ ἐπιστήμη, καὶ περὶ ὧν μέλλει μανθάνειν, οὐθὲν προγιγνώσκει· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ὥστ' εἴ τις c l τῶν πάντων ἐστὶν ἐπιστήμη, ὥσπερ τινές φασιν, οὐθὲν ἂν προϋπάρχοι γνωρίζων οὗτος.

Text. 48. ¶ καίτοι πᾶσα μάθησις διὰ προγιγνωσκομένων, ἢ cc πάντων, ἢ τινῶν ἐστί, καὶ ἡ δι' ἀποδείξεως, ἡ δι' ὁρισμῶν. δεῖ γὰρ ἐξ ὧν ὁ ὁρισμὸς προειδέναι, καὶ εἶναι γνώριμα· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ δι' ἐπαγωγῆς.

Text. 49. ¶ ἀλλὰ cf μὴν καὶ εἰ τυγχάνει σύμφυτος οὖσα, θαυμαστὸν πῶς λανθάνομεν ἔχοντες τὴν κρατίστην τῶν ἐπιστημῶν. ἔτι cg πῶς τις γνωριεῖ ἐκ τίνων ἐστί, καὶ πῶς ἔσται δῆλον; καὶ γὰρ τοῦτ' ἔχει ἀπορίαν. ἀμφισβητήσειε γὰρ ἄν τις, ὥσπερ καὶ περὶ ἐνίας συλλαβάς. οἱ μὲν γὰρ τὸ σμα ἐκ τοῦ σ' καὶ μ' καὶ α' φασὶν εἶναι, οἱ δέ τινες ἕτερον φθόγγον φασὶν εἶναι, καὶ οὐθένα τῶν γνωρίμων. ἔτι ch δ' ὧν ἐστὶν αἴσθησις, ταῦτα πῶς ἄν τις μὴ ἔχων τὴν αἴσθησιν γνοίη; καίτοι ἔδει, εἴ γε πάντων ταὐτὰ στοιχεῖά ἐστιν, ἐξ ὧν

Nam vt is qui geometriam diſcit, alia quidem ante cognoſcere poteſt, ea autem, quorum eſt ſcientia, & quæ ipſi diſcenda ſunt, non ante cognoſcit. ita & in cæteris accidit. Quare ſi qua c d eſt omnium rerum ſcientia, quemadmodum nonnulli aſſerũt, nihil profecto is ante cognoſcere poterit. ¶ *At omnis diſciplina ex ante cognitis, aut omnibus, aut c e aliquibus efficitur: atq; aut per demonſtrationem aut per definitiones. Ea enim, ex quibus definitio conſtat, ante cognoſcantur, perſpectaq; ſint, neceſſe eſt. quod idem accidit in ea diſcendi ratione, quæ per inductionem habetur.* Text 48. ¶ *Atqui c f ſi nobis eſt inſita, mirum ſane eſt, quo pacto nos lateat, optima ſcientiarum nos præditos eſſe.* Text. 49. *Præterea, c g quonam pacto quis cognoſcat ea, ex quibus res conſtat, & qua ratione id patebit? Neq; enim hoc dubitatione caret. Dubitabit enim fortaſſe aliquis de hac re, quemadmodum & de quibuſdam ſyllabis. namque alii, ſma, ſyllabam ex ſ, m, & a conſtare dicunt: alii vero quidam, alium ſonum eſſe inquiunt, nullumque ex iis, qui noti ſunt. Præterea, c h quomodo quis ſenſum non habens, ea, quorum eſt ſenſus, cognoſcat? Atqui oportebat, ſi hæc quidem elementa ſunt omnium, ex qui-*

c d *Si qua eſt omnium.* Scientia, quam Plato congenitam animis noſtris eſſe cenſebat, non erat harum rerum, & non illarum, ſed omnium omnino, quandoquidem aiebat, nullam nouam poſtea accedere.

c e *Aut aliquibus* D Tho *lect.17.part.8* ſic exponit, aut vniuerſalia, aut particularia. Verior tamen videtur expoſitio, ſi dicas idcirco additum eſſe, *aut aliqua,* quia non omnes ſumptiones demonſtrationum cognoſcuntur ante concluſionem, ſed quædam minores propoſitiones ſimul cognoſcuntur cum concluſionibus, ad quas demonſtrandas adhibentur, vt habes primo Poſter. cap. 1. text. 2.

Ratio ducta à ſcientia natura.

c f *Atqui ſi nobis eſt inſita, mirum ſane eſt, quo pacto nos lateat optima ſcientiarum nos præditos eſſe.* Secunda ratio eſt, quia ſi nobis adeo præſtans ſcientia naturaliter inſita eſſet, non vtique nos lateret, præſertim cum ſcientiæ, quo certiores ſunt, eo minus poſſint latere eum, à quo poſſidentur, ſiue illæ congenitæ ſint, vt eſt quodammodo ſcientia principiorum, ſiue labore & induſtria acquirantur, vt eſt ſcientia concluſionum. Alia tamen ratio eſt de orthodoxa fide, iiſq; virtutibus, quæ nobis in ſacro fonte diuinitus infunduntur. Neq; enim mirum eſt, ſi nos lateant, cum nec ſint à natura inſita, nec à nobis naturaliter acquirantur.

Fides orthodoxa cur nos lateat, etiãſi eam in baptiſmo adepti ſumus.

c f *Præterea quonam pacto quis cognoſcat ea, ex quibus res conſtat, & qua ratione id patebit? Neque enim hoc dubitatione caret.* Tertia ratio eſt, quia Ideæ cum ſint ſola principia formalia rerum ſenſibilium, non poſſunt in nos imprimere notitiam principiorum materialium, quibus res ſenſibiles conſtant. cum tamen ad perfectam earum cognitionem neceſſaria ſit cognitio non tantum principiorum formalium, ſed etiam materialium. multæ enim ſæpenumero incidunt dubitationes de huiuſmodi principiis; vt, exempli cauſſa, ſintne plura in re, de qua diſſerimus, an pauciora. Quod ſimilitudine ex rebus Grammaticis deſumpta explicat. Quærunt enim Grammatici num ſyllaba, S M A, quatenus in voce eſt, conſtet tribus ſonis, qui reſpondeant tribus characteribus S, M, & A, quibus illa ſcripto exprimitur, an vero duo illi characteres S & M (de quibus tantum dubitari poteſt) ſignificent quendam ſonum & ſtridorem innominatum: alii enim grammatici hoc, alii illud ſentiunt. Eodem modo dubitari poteſt de niue & cæteris, quæ in ſublimi gignuntur, quod elementis conſtent, omnibuſne quatuor, an tribus duobuſve, an vero ſint corpora ſimplicia: eodemque modo de mineralibus & aliis pleriſque rebus, quod Plato idearum inductione docere non poteſt; cum illæ formarum tantum, quæ in materiam inducuntur, exemplaria ſint.

A ſimili.

Ab ignoratione eorum qui aliquo ſenſu ſunt priuati.

ch *Præterea quomodo quis ſenſum non habens, ea, quorum eſt ſenſus, cognoſcat? Atqui oportebat ſi hæc &c.* Quarta ratio eſt, ſi in nobis eſſet naturaliter impreſſa ſcientia omnium rerum

ἐξ ὧν συνεστᾶσιν αἱ σύνθετοι φωναί εἰσιν ἐκ τῶν οἰκείων στοιχείων.

Text. 50. Ὅτι c i μὲν οὖν τὰς εἰρημένας ἐν τοῖς φυσικοῖς αἰτίας ζητεῖν ἐοίκασι πάντες, c k καὶ τούτων ἐκτὸς οὐδεμίαν ἔχοιμεν ἂν εἰπεῖν, δῆλον καὶ ἐκ τῶν πρότερον εἰρημένων. ἀλλ' ἀμυδρῶς ταύτας.

Text. 51. Καὶ c l τρόπον μέν τινα ἅπασαι πρότερον εἴρηνται, τρόπον δέ τινα οὐδαμῶς. ψελλιζομένῃ γὰρ ἔοικεν ἡ c m πρώτη φιλοσοφία περὶ πάντων, ἅτε νέα τε, καὶ κατ' ἀρχὰς οὖσα, καὶ τὸ πρῶτον ἐπεὶ c n καὶ Ἐμπεδοκλῆς ὀστοῦν τῷ λόγῳ φησὶν εἶναι. τοῦτο c o δ' ἐστὶ τὸ τί ἦν εἶναι, καὶ ἡ οὐσία τοῦ πράγματος. ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμοίως ἀναγκαῖον καὶ c p

ex quibus velut compoſita voces ex proprijs elementis exiſtunt.

Quod c i igitur omnes quærere videantur cauſas eas, quas in Phyſicis expoſuimus, quodque c k præter eas nullam aliam dicere habeamus, vel ex iis, quæ ante dicta ſunt, perſpicuum eſt, niſi quod illi obſcure eas tetigerunt. Text. 50.

Ac c l prius quidem omnes quodammodo traditæ erant, quodammodo autem nullæ. Prima c m enim Philoſophia, vt noua adhuc & parum à ſuo ortu initiiſque progreſſa, omnia videtur balbutire. Namque c n & Empedocles ait, os rationem eſſe, hoc c o autem quidditas eſt, & ſubſtantia rei. Atque eodem modo neceſſe eſt, & c p Text. 51.

rerum ſenſibilium, fateri neceſſario oporteret, eos, qui ab ortu ſenſu aliquo orbati ſunt, habere ſcientiam eorum, quę illo ſenſu percipiuntur. hoc autem aperte falſum eſt (nec enim cæcus natus quicquam intelligit de coloribus, quatenus colores ſunt; nec ſurdus eodem modo quicquã de vocibus) non eſt igitur dicendum, ſcientiam omnium rerum ſenſibilium eſſe nobis naturaliter impreſſam ex participatione idearum. Quod autem ait, *ſi hæc quidem ſunt omnium elementa*, hic intelligendum eſt, ſi ideæ ſunt eſſentiales cauſæ omnium rerum ſenſibiliũ, vt literæ ſunt cauſæ earum vocum, quæ pluribus litteris exprimuntur. tametſi hoc ſit diſcriminis, quod litteræ ſunt internæ vocibus, ideæ vero non item rebus ſenſibilibus.

c i *Quod igitur omnes.* Ex iis quæ fuſe dixit in referendis & examinandis aliorum Philoſophorum ſententiis, eum fructum colligit Ariſtoteles, vt maiorem habeat fidem iis, quæ in Phyſ. *li.* 2. *c.* 3. & 7. de generibus cauſarum docuit: nec iam neceſſe ſit in hoc opere, quo ſummæ rerum cauſæ quærũtur, aliud genus cauſæ inueſtigare. Patet enim ex dictis, neminem Philoſophorũ aliud genus cauſæ quæſiuiſſe aut tradidiſſe. Quinetiam ne illa quidem quatuor ab ipſo in Phyſ. explicata ſatis aperte ab aliis tradita fuiſſe. *Periodus totius diſputationis de cauſis.*

c k *Quodq; præter.* Vide quam magnum habeat pondus apud Ariſtotelem argumẽtum, quod ex opinione omnium Philoſophorum ducitur. tantum enim valet, vt hac ſola ratione colligat, non poſſe ſe aliud cauſæ genus adiungere. *Plurimi Ariſtot. facere omnium Philoſophorum conſenſum.*

c l *Ac prius quidem.* Non ſinguli Philoſophi, ſed omnes ſimul omnia cauſarum genera quodammodo tradiderunt, quodammodo autem nullum. Obſcure enim omnia ab illis tradita ſunt, aperte autem & perſpicue nullum. Quanquam verbum *prius* ad tempora eorum, qui Platonem præceſſerunt, videtur referendum, non item ad ætatem Platonis: quod licet colligere ex verbis proxime ſequentibus. neq; enim veriſimile eſt, Ariſtotelem comprehendere voluiſſe Philoſophiam Platonis, nomine inchoatæ ac balbutientis Philoſophiæ. Itaque ſenſus eſt: *Atq; ante hanc quidem ætatem, &c.* Pro verbo autem οὐδαμῶς, quod eſt *Neqnaquam*, ſiue, *nulla ex parte, nullave ratione*, propterea diximus *nulla*. relato hoc verbo ad cauſam, quia ſenſus hoc pacto planius ac melius explicatur.

c m *Prima enim Philoſophia* Hoc eſt, vetus, ſeu potius, veterum ac recens nata. Vtitur autem egregia tranſlatione à pueris, qui, quod fari geſtiunt, plane & aperte exprimere non poſſunt.

c n *Namq; & Empedocles.* Hoc vno exemplo formæ ſubſtantialis, quam Empedocles obſcure tetigit, ſeu potius innuit, docet Ariſt. nonnũquam veteres attigiſſe ea, quæ quærebant: ſed quia, quæ vtcunque inuenerant, nondum perfecte intelligebant, idcirco illa non ſatis explicaſſe. Itaque cum Empedocles dixit, os ratione eſſe, id eſt, ratione conſtare, ſiue à ratione habere eſſe proprium & peculiare, non ab elementis, docet Ariſto. illum tradere voluiſſe formam ſubſtantialem oſſis, quæ elementis adiuncta, eſſentiam oſſis conſtituit. Recte enim ſignificatur forma mixti, nomine rationis, non modo quia ex forma ſumitur propria & peculiaris ratio rei naturalis, non ex materia, quæ communis eſt diuerſis ſpecie rebus, ſed etiam, quia forma mixti indiget rata quadam ratione, proportioneve elementorum, ſina qua neq; introducitur in materiam, neque in ea conſeruatur.

c o *Hoc autem quidditas.* Non refertur verbum *Hoc* ad os, ſed rationem, quam Ariſto. ſubſtantiue ſignificat voce neutrius generis, quemadmodum poſt pauca verba, eum ait, *propter hoc enim, &c.* Dicitur autem ratio, ſiue forma ſubſtantialis, quidditas & ſubſtantia rei, non quia ſit tota rei eſſentia, ſed quia per formam habet res propriam & peculiarem eſſentiam, quidditatemve.

* *Alias σαρ-κός.*

καὶ c p* σάρκα, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον εἶναι τὸν λόγον ἢ μηδὲν· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ σὰρξ, καὶ ὀστοῦν, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον, καὶ οὐ διὰ τὴν ὕλην, ἣν ἐκεῖνος λέγει πῦρ, καὶ γῆν, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα. ἀλλὰ c q ταῦτα, ἄλλου μὲν λέγοντος, συνέφησεν ἂν ἐξ ἀνάγκης. σαφῶς δ' οὐκ εἴρηκε. περὶ μὲν οὖν τῶν τοιούτων δεδήλωται καὶ πρότερον. ὅσα c s δὲ περὶ τῶν αὐτῶν τούτων ἀπορήσειεν ἄν τις, ἐπανέλθωμεν πάλιν. τάχα γὰρ ἂν ἐξ αὐτῶν εὐπορήσαιμέν τι πρὸς τὰς ὕστερον ἀπορίας.

Et c p carnem, & vnumquodq; cæterorum rationem eſſe, aut nihil Propter quod hoc enim & caro eſt, & os, & cæterorum quodque, nō autem propter materiam, quam ille ignem, terram, aquam, & aerem eſſe ait. Verum c q hæc quoque ille, alio diſſerente, neceſſario conceſſiſſet, tametſi aperte non dixit. Atq; c r his ſimilia ſuperius etiam declarata ſunt. Sed c s iam ad ea, quæ de his ipſis dubitari poſſunt, reuertamur. ex iis enim fortaſſe ad ea, quæ poſtea diſputabuntur, aliqua nobis facultas ſuppetet.

c p *Et carnem, &c.* Omnes interpretes habent *carnis* pro *carnem*: & pro *vnumquodq; cæterorum* alij dicunt, *& vniuſcuiuſq; cæterorum*, alij *cæterorumq; ſingulorum*, vt tota ſententia ita concludatur: *Atqui eodem modo ne. eſſe eſt & carnis & cuiuſq; cæterorum rationem eſſe, aut nullius* vt Argyropylus & Perionius conuerterunt. Duabus autem cauſis adduci potuerunt, vt ita interpretarentur. Vna, quia quidam Codices pro σάρκα, quod eſt, *carnem*, habent σαρκός, id eſt, *carnis*. quæ lectio, ſi vera eſt non dubiū, quin Ariſtoteles ſcripſerit ἑκάστου, vel ἑκάστων, id eſt, *cuiuſq;* vel *ſingulorum*, nō ἕκαστον, ſiue *vnumquodque* quod nos habemus. Altera, quia durum videtur admodum dicere, os eſſe rationem ſiue formam, cum ſit compoſitum ex materia & forma. Sed primum, ſi error eſt in verbis iam dictis, ſic etiam neceſſe eſt in particula μηδὲν, quæ debuit eſſe μηδενός, id eſt, *nullius* multoſq; errores ſimul ſuſpicabimur in paucisſimis verbis, in quibus tamen nulla eſt diſſenſio apud Græcos, niſi quod attinet ad verbum σάρκα, vt diximus. Deinde ſi contextus corrigendus eſſet, potius ſubſtituerem τῷ λόγῳ, quod eſt *ratione*, pro τὸν λόγον, quod diximus *rationem*: eſt enim perparua mutatio & reſtitutio verbi, quod facillime peruerti potuit: idq; omnino poſcere videbuntur verba præcedentia, cum Ariſtoteles ſcribit Empedoclem dixiſſe, ὀστοῦν τῷ λόγῳ εἶναι, non τὸν λόγον εἶναι Poſtremo non eſt inuſitatum apud Ariſtotelem, nec proinde durum, vt res naturales dicantur eſſe ſuæ formæ, quemadmodum ante paucisſima verba dictum erat, rationem, ſiue formam eſſe quidditatem & ſubſtantiam rei, quod non minus durum videri debuit. ac ne dubitationi locus vllus ſit reliquus, afferam id, quod Ariſtoteles de re ipſa ſcribit primo libro de partibus animalium, capite primo, *ſub fin.* cum refert opinionem Empedoclis de forma ſubſtantiali. *Empedocles vero* (inquit) *in eam interdum incidit ductus ab ipſa veritate: & ſubſtantiam atq; naturam rationem eſſe fateri compellitur, veluti cum os, quid ſit, tradit: quippe quod non ait, vnum aliquod elementorum eſſe, neq; duo, aut tria, neq; vero omnia, ſed rationem mixtionis eorum. Igitur & carnem, & cæteras huiuſmodi partes hunc eundem in modum eſſe, apertum eſt.* Quo loco plane ait carnem eſſe τὸν λόγον, ſiue rationem, eodemq; modo reliquas partes animaliū. vt nemini mirum videri debeat, ſi hoc loco eadem phraſi vtatur, præſertim cum vnaquæq; res id merito appellari poſſit, quod in ipſa eſt optimum, quod idem de homine docet pleriſque locis: *vt lib. nono Ethicor. capit. 4. & 8. lib. 10. cap. 7. & 8.* Ita patet recte habere contextum, neque quicquam mutandum eſſe.

c q *Verum hæc.* Hoc eſt, neceſſario reſpondiſſet Empedocles, cæteras etiam res habere proprias formas, ſi ab aliquo rogaretur more Socratico, num par ratio eſſet in cæteris, atq; in oſſe: annuiſſet enim procul dubio.

c r *Atq; his ſimilia.* Ait Ariſtoteles, ſe ſuperius etiam περὶ τοιούτων, hoc eſt de talibus, ſeu potius talia quædam, declaraſſe. quia ſimile quid dixit de Anaxagora, cum eius ſententiam de natura materiæ explicaret, eamq; ad verum reduci poſſe doceret, hoc cap. tex. 16. & 17.

Cur autem in referendis Philoſophorum opinionibus non meminerit huius ſententiæ Empedoclis, neq; item Democriti, quem eodem loco de partibus animalium (*Vide etiam 2. Phyſ. ca. 2. tex. 22.*) primum auctorem eius facit, non alia cauſa videtur eſſe, niſi quia obſcure admodum id docuerunt, atq; adeo obſcurius ſignificarunt, quam Anaxagoras adumbrauit materiam primam nomine Chaos. ac fortaſſe non ita ſenſerunt. vt ipſe eorum verba interpretatur; quod etſi in vtroq; ambiguum eſt, magis tamen dubium eſt in Democrito.

Tranſitio ad ea, quæ dicenda ſunt lib. 3.

c s *Sed iam ad ea.* Has dubitationes de cauſis ac principiis rerum proponet Ariſtoteles libro tertio, præmiſſo tamen libello ſequenti tractatione quadam de inueſtigatione veritatis. Quas difficultates ea ratione ſe rurſus à principio allaturum eſſe ait, quia quæ hactenus ex Philoſophorum placitis & contra eorum ſententias propoſita ſunt magnam partem eorum continent, quæ in quæſtionibus libri tertij afferentur.

QVOT

Quot ſint cauſarum genera.

QVÆSTIO I.

Genera cauſarum partim videri plura, partim pauciora, quam quæ ab Ariſtotele traduntur.

Sectio I.

QVoniam Ariſtoteles in hoc opere duas potiſſimum inſtituit cauſarum tractationes: vnam hoc loco, in qua de cauſarum inuentione diſſerit, alteram libro quinto, in qua naturam cuiuſq; generis earum explicat: nos quoque id obſeruabimus, vt hoc loco ea tractemus tantum, quæ intentionem earum attingunt, dilata in librum quintum explicatione rationis cauſandi omnium. Ac primum non deſunt argumenta quibus cauſarum genera videantur plura, quam quæ ab Ariſt. tradita ſunt.

Ordo in cauſarū tractatione ſeruandus.

Quod plura ſint cauſarū genera, quā quatuor.

1\. Primum eſt, quia principium & cauſa mutuo reciprocantur, vt Ariſtoteles ait libro quarto, huius operis, cap. 2. Principiorum autem non quatuor tantum, ſed quinque ſunt genera, vt idem ipſe docet initio lib. 5 c. 1. quo fit, vt quinq; etiam cauſarum genera conſtitui debeant.

2\. Secundum, quia inſtrumenta habent veram & propriam rationem cauſæ, cum ab eis vere ac per ſe pendeant effecta, veluti literæ à calamo. Cum igitur illa nec ſint materia rerum, quæ fiunt, nec formæ, nec vero fines, vt apertum eſt, nec deniq; efficientes cauſę, cum cauſa efficiens ſit ea, à qua actio primum oritur, reliquum eſt, vt aliud genus cauſæ cenſeri debeant.

3\. Tertium, Quia cauſa exemplaris aliud cauſæ genus videtur eſſe, & plane diuerſum ab omnibus quatuor traditis ab Ariſtotele. Quod enim non ſit cauſa materialis, luce clarius eſt. Quod autem nec vlla ex cœteris tribus, ex eo oſtenditur, quia forma dat eſſe per ſeipſam, hoc eſt, per veram & realem informationem, alioquin efficiens & finis eſſent cauſæ formales, cum extrinſecus, ſuoque modo conferant eſſe: efficiens vero eſt principium, vnde motus & omnis omnino actio profluit. Denique finis eſt id, cuius gratia aliquid fit; conſtat autem nec exemplar informare materiam per ſeipſum, realive coniunctione, nec ab eo motum profluere (præſertim cum ſæpe ſit res conficta, & minime exiſtens in rerum natura, veluti perfectus Orator, quem ſibi Oratores imitandum pro-

Cauſa exemplaris à quatuor cauſarū generib. diſtincta.

A ponunt) nec deniq; gratia illius aliquid fieri, imo vero exemplar aſſumi gratia eius operis perficiendi, quod in finem dirigimus: eſt igitur exemplar quintum genus cauſæ longe diuerſum à quatuor vulgatis. Idque Platonem ſenſiſſe, aſſerit Seneca Philoſophus, *Epiſt.* 7.

Non deſunt quoque rationes, quibus forſitan quis ſibi perſuadeat, aut nullum ex vulgatis quatuor cauſarum generibus, aut certe pauciora in veris cauſis eſſe numeranda.

Quod pauciora ſint, aut prorſus nullum.

B Primum. Quia cum materia nullum ex ſe actum habeat, omnis autem effectus ſit actuale quiddam, hoc eſt, perfectionem aliquam ex ſe habeat, videtur fieri nullo modo poſſe, vt effectus ab ea per ſe pendeat. Forma item, quæ definitur eſſe id, quod dat eſſe rei, nulli rei videtur illud dare poſſe. Non materiæ, quæ iam erat, cum forma introducetur, non compoſito, cum potius ab ipſo accipiat eſſe, vt ab eo, quod primo fit, ac proin

Non eſſe veræ cauſas quæ dicuntur.

C de primo eſt. Ita colligitur, ne formam quidem cauſam eſſe. Iam ſi efficiens vera cauſa eſſet, demonſtrarentur per eam proprietates effectorum. quod tamen non fit, vt patet in demonſtrationibus proprietatum hominis, & aliarum rerum: & merito quidem, cum proprietates rerum non profluant ab agentibus, ſed à naturis ſuorum ſubiectorum. Denique, cum id, quod in rerum natura non eſt, vera cauſa eſſe non poſſit, finiſque cum

D res fit, nondum ſit, niſi ſecundum quid, videlicet in mente duntaxat, efficitur, vt finis non ſit dicendus vera cauſa rei, quæ vere & ſimpliciter accipit eſſe, præſertim cum omnis cauſa ſit principium, finis autem principio opponatur, vt ipſe quoque Ariſtoteles fatetur libro tertio, capite ſecundo. Ita effici videtur, vt nihil eorum, quæ creduntur eſſe cauſæ, in cauſarum numerum referri debeat.

E Secundo, Quia ſi proprie loquendum eſt, id ſolum dicendum eſt, cauſa, propter quod res, ſiue effectus eſt. ſolus autem finis eſt id, propter quod res eſt. Nec enim dicimus, rem eſſe propter materiam, ſed ex materia nec propter formam, ſed per formam: nec vero propter efficiens, ſed ab efficiente. Accedit, quod cum quærimus, propter quid res ſit, aut hac, eum ſolum iudicamus nobis ſatisfacere. qui finem pro cauſa reddit. At-

F que hanc fuiſſe Socratis ſententiam apud Platonem, non dubium videtur fore ei, qui Phædonem legerit, quo loco ille diſertis verbis ait, ſolum finem cauſam eſſe, cœtera vero, quæ videntur cauſæ, non cauſas eſſe, ſed ea, ſine quibus cauſa non eſt cauſa, hoc eſt, ſine quibus effectus non ſit, eoſque, qui cæ-

Digitized by Google

cetera cauſas vocant, magnæ inertiæ arguit illa eadem ratione, quod propter quid ad ſolum finem accommodetur, vt ſupra diximus.

Tertio, quia alia ex parte, ſi quis ad effectũ attendat, ſolum efficiens cauſam eſſe fatebitur. Cauſa enim & effectus correlatiua ſunt, effectus autem à ſolo efficiente dicitur vt eſt apertiſſimum. Atq; hanc fuiſſe Stoicorum opinionem ex Laertio in vita Zenonis Cittiei eius ſectæ auctoris, & ex Seneca in epiſtola ante citata, perſpicuum eſt. Nam cum illi duo tantum principia poſuiſſent, materiam & efficiens, ſolum efficiens cauſam eſſe dicebant; cætera vero, ſi quæ cauſæ ſpeciem habere viderentur, non cauſas appellabant, ſed ea, ſine quibus effecta non fierent. Proinde Seneca eiuſdem ſectæ alumnos ſic contra Ariſtotelem & Platonem argumentatur: *Eam, quæ ab eis ponitur, cauſarum turbam, aut nimium multa, aut nimium pauca comprehendere: Etenim ſi cauſas vocant ea, ſine quib. res effici non poteſt, debuiſſe quoq; numerare in cauſis, locum, tempus, & motum, ſine quibus res nulla fit. Sin autem id, quod vere cauſa eſt, & à quo pendent omnia, quæ concurrunt ad effectum ex materia conficiendum, vnam tantum efficientem ponendam fuiſſe. Nam & formam ab efficiente conferri, & finem nihil eſſe aliud, quam ipſum propoſitum agentis, denique exēplar eſſe quoddam inſtrumentum, quo agens vtitur, quemadmodum & lima aut ſcalpro.* Quam eandem ſententiam videtur ſequi Cicero in Topicis ad Trebatium, cum tractat locum efficientium. Nam etſi duo cauſarum genera conſtituit, alterum tamen vocat earum, ſine quibus res non fit (in quibus numerat materiam, tempus, locum, & ſimilia) alterum vero efficientium. Quinetiam Socrates apud Platonē, in eo dialogo, qui de Pulchro, vel Hippias maior inſcribitur, perſuadet Hippiæ, cauſam & efficiens idem eſſe.

Seneca contra Ariſtotelem & Platonem argumentum.

Quarto, quia ſi cauſa eſt prior effectu, & à qua ipſe effectus pendet, ſuperioraq; duo argumenta ratione aliqua diſſoluantur, vt plura cauſarum genera, quam vnum eſſe fateamur, tria tantum videbuntur conſtituenda, finis, efficiens, & materia. Hæc enim ſola præcedunt effectum, effectuſque ipſe ab his duntaxat pendet. Nam forma eſt illud ipſum, quod incipit eſſe, ac proinde eſt idem, quod effectus ipſe. Nihil enim noui producitur in materia, niſi forma nec quicquam producitur naturaliter, niſi ſuppoſita materia, vnde & Ariſtoteles quaſi ab ipſa veritate coactus non ſemel videtur docere formam eſſe totam rei quidditatem. Quod ſi forma eſt tota quidditas rei, quo pacto cauſa illius fuerit, niſi quis abſurdiſſime concedat, idem eſſe cauſam ſui? nec vero dubium eſſe debet de fine, num præ-

A cedat effectum. Semper enim finis effectum præcedit, ſi non ille, cuius obtinendi gratia efficiens agit, certe ille, in cuius gratiam agit: præcedit enim propoſito ſolo & intentione agentis, ſed vera & reali exiſtentia, cum ſemper agens in gratiam ſui agat, aut in gratiam ſuperioris agentis, quo pacto peruerſi homines propter ſe tantum, vt propter finem vltimum, probi autem propter Deum operan-

B tur. Atque in hac ſententia videntur fuiſſe veteres Naturales, qui ſolum principium ac cauſam materialem creduntur poſuiſſe: neque enim videtur negaſſe efficientem aut finalem, propter quam agens agit, præſertim cum perſpicue motum cognouerint, quo plane videbant res à rebus moueri, nec id temere, ſed alicuius boni gratia. Quin etiam eorum nonnulli ſummam cauſam efficientem eſſe dixerunt, aut vnam, vt Anaxagoras

C Mentem, aut plures, vt Empedocles concordiam & diſcordiam. quanquam plus operæ in cauſa materiali ponebant, quod præcipue cauſas internas & ſubſtantiales rerum quærerent.

Ad ſolum Metaphyſicum ſpectare tractationem de cauſis.

D **Sectio II.**

IN hac quæſtione illud primum occurrit diſcutiendum, ſitne proprium primi Philoſophi de cauſis agere. Nec enim id videtur aſſerendum.

Primum, quia omnes artifices, qui ex cauſis rem demonſtrant, de cauſis agant, neceſſe eſt, ne ignorent, quæ ad demonſtrandum aſſumunt.

Arg. pro parte negatiua.

2. Deinde, quia Dialecticus docere non po-

E teſt, quo pacto ex cauſis res demonſtrāda ſit, niſi cauſas diſtincte & accurate cognoſcat, alioqui haud recte examinabit omnium demonſtrationum genera.

3. Poſtremo, quia agere de cauſis potius videtur eſſe proprium munus Philoſophi naturalis: ipſe enim ſolus inuenit materiam ex mutatione, in qua totus verſatur; ipſe ex operatione inueſtigauit formam, quæ eſt mutationis terminus, ac proinde reperit finem:

F ipſe notauit efficientem cauſam, quæ à fine mouetur, quod animaduerteret, materiam à ſeipſa mutari non poſſe. Nec vero quamlibet efficientem inuenit, ſed primam etiam, quæ omnis materiæ expers eſt, quam vocauit primum motorem. Atque hæc omnia præſtare potuit habitu Phyſico, præſertim cum ex potentione primi motoris, aliarumque ſubſtantiarum materiæ expertium, viam,

Solum Phyſicum videri inueniſſe omnia cauſarum genera.

pri-

Digitized by Google

Primæ Philoſophiæ aperuerit. Accedit quod omnis cauſſa in ſua ratione includit motum, mutationemve aut certe actionem, quæ ſola ratione à motu diſtinguitur, quemadmodũ & paſſio. Nam de materia nihil videtur dubii, ac proinde nec de forma, cuius natura per materiam declaratur. Efficiens vero definitur eſſe id, vnde motus oritur, & principium mutationis in alio, vt aliud eſt: quod patebit lib. 5. Finis denique eſt id, cuius gratia cætera fiũt. Quo fit, vt cum ſolus Phyſicus in motu, mutationeque verſetur, ad eum ſolum pertineat tractatio de cauſſis. Præterea cum Metaphyſica non agat de rebus, quæ materiam includunt, neque item de formis, quæ dant eſſe rebus, ſed de formis per ſe ſubſiſtentibus, quæ non cauſæ formales rerum, ſed efficientes & finales, res autem Phyſico ſubiectæ omnia cauſarum genera ſibi vendicent, cur non potius ad Phyſicum, quam ad Metaphyſicum cauſſarum tractatio pertinebit? Denique vel ex eo id perſpicuum videtur, quod Ariſt. lib. 5. c. 2. à text 27 in quo accuratius de cauſis agit, nihil aliud ſcribit, quam quod tradiderat in Phyſicis, tranſlato inde de verbo pene ad verbum integro cap. 3. lib. 2. in quo de cauſſis egerat, vt non ex officio primi Philoſophi ea ſcripſiſſe, ſed à Phyſico mutuatus fuiſſe videri poſſit.

Concluſio aſſirmatiua probatur 1. ex primis differentiis entis.

Dicendum eſt tamen, proprium re vera eſſe Metaphyſici, de cauſis, vt cauſæ ſunt, agere, neque id ad alium artificem ſpectare. Primum, quia cauſa & effectus ſunt primæ & adæquatæ differentiæ entis, de primis autem eiuſmodi differentiis non dubium eſt, quin ſolus Metaphyſicus agere poſſit: tranſcendit enim hoc genus diuiſionem mentis ſubiecta omnia cæterarum ſcientiarum. Deinde quia

2. Ex ipſa ratione cauſæ.

cauſa, vt cauſa eſt, non includit in ſua ratione vllam materiam, ſiue ſenſibilem, quæ cernitur in rebus naturalibus, ſiue intelligibilem, quæ in Mathematicis, vt paulo poſt patebit.

3. à minori.

Poſtremo, quia ſi qua eſſet cauſa, quæ à primo Philoſopho tractari non poſſet, maxime eſſet materia, at materiam à Metaphyſico cognoſcendam eſſe neceſſario vel ex eo patet, quia alioqui non poſſet ille ſubiectum naturali Philoſopho tradere, eiuſdem regionem, vt ſic dicam, ab aliarum regionibus diſtinguere: quod tamẽ, vt primus artifex facere debet, nec item cognoſceret potentiam paſſiuam, vt paſſiua eſt cum potentia ſit analogum quippiam, cuius primum, potiſſimumque ſignificatum, & quod cæteræ paſſiuæ potentiæ participant, eſt pura potentia, ſiue (quod idẽ eſt) materia prima, quę omnia oſtendimus ad caput ſecundum huius libri, q. 1. ſect. 2. Dixi *de cauſis, vt cauſæ ſunt*, quia de cauſis, vt ſunt cõ-

A iunctæ cum motu, aut ſub alia ſpeciali ratione pertinente ad ſubiectum alicuius particularis ſcientiæ, non dubium eſt, quin eadem ipſa particularis ſcientia agere poſſit ac debeat. Atque hæc eſt communis Philoſophorum ſententia. Tametſi propter quędam argumẽta, quibus oppoſitum ſuadebatur, nõn deſint, qui à tractatione primi Philoſophi parum conſiderate reiiciant materiam primam, vt eſt prima materia, non autem, vt eſt pura potentia, quaſi aliud ſit pura potentia, aliud

Explicatur concluſio.

B materia prima: alii vero non minus hallucinantur credentes tractationem de cauſis, vt cauſſæ ſunt, ſimpliciter quidem ad Phyſicum ſpectare, ad Metaphyſicum vero quodammodo.

Quo pacto particulares artifices de cauſis agant.

Ad primum igitur argumentum pro parte oppoſita adductum dicendum eſt, artifices, qui ex cauſis demõſtrant, de iis tantum cauſis agere, quæ pertinent ad ea rerum genera,

C in quibus peculiari ratione verſantur, non de cauſis in commune.

Quo pacto Dialecticus.

Ad ſecundum dicendum, agere quidem Dialecticum de cauſſis in commune, deque omnibus cauſarum generibus, verum eas non ab illo tractari, quatenus cauſſæ ſunt eſſendi, ſed quatenus ſunt ad demonſtrandum idoneæ, neque item earum genera à Dialectico conſtitui, ſed à primo Philoſopho conſtituta accipi, & in Dialectica arte ſupponi: atque hac cognitione mutuo accepta exami-

D nari à Dialectico demonſtrationes, tametſi ad eam rem non ſatis eſt cognitio cauſſarum, vt cauſſæ ſunt, niſi etiam à particularibus artificibus particularium cauſſarum cognitionem petat.

Quo pacto Phyſicus.

Ad tertium dicendum eſt, conſiderare quidem Phyſicum omnia cauſſarum genera, eaque omnia habitu Phyſico & inuenire & tractare potuiſſe, cum res Phyſicæ omnia cauſſarum genera ſibi vendicent: non tamen ad eum pertinere de iis cauſſis ſine conſidera-

E tione motus agere, interim hoc pacto cauſſæ explicari debeant ab eo artifice, qui de cauſſis, vt cauſæ ſunt, tractationem inſtituit, vna excepta materia, quæ Phyſico & Metaphyſico communis eſt. Quapropter falſum eſt, quod addatur, omnes cauſas includere in ſua ratione mutationem, Ariſtotelemve ita exiſtimaſſe. Dantur enim cauſſæ rerum materiæ expertium, ad quarum rationem nulla mutatio pertinet, de quibus lib. 12. Quan-

Cur Ariſt. ſoleat cauſas per motum definire.

F quam vero Ariſtoteles vix vnquam, niſi per motum & mutationem cauſas explicat, quod maxima ex parte loquatur de cauſſis rerum naturalium, quæ nobis ſunt familiares, ex iis tamen definitionibus eliciendas vult, & abſtrahendas eas, quæ mutationem non in-

Digitized by Google

eludunt. Quod facillimum eſt, ſubſtituto nomine actionis in locum motus & mutationis, ſumptaque actione in commune, prout omnes operationes cōplectitur. Iam illud, quod res Phyſicæ plures cauſas ſibi vendicant, quã Metaphyſicæ, nihil eſt ad rem. Metaphyſicus enim cum ſit primus artifex, & communis omnium ſcietiarum, vt ita dicam, architectus, non tantum de cauſis rerum materiæ expertium, ſed omnium omnino rerum, quoad eius dignitas, & officium permittit, agere debet. A B

Cur ea, quæ in Phyſicis de cauſis dixerat, ad verbum pene in hoc opere repetat.

Denique parum refert, quod Ariſt. ex Phyſicis ad verbum deſumpſerit caput illud lib. 5. in quo de cauſſis agit. Id enim duabus de cauſis videtur feciſſe: vna, quia nondum plane & perſpicue à rebus naturalibus ad diuinas trãſitum fecerat, hoc enim differebat in librum 12. altera, quia nullo pene negotio ex cognitione cauſarum, quæ cum motu coniunctæ ſunt, cognitio cauſarum in commune colligi poteſt, vt dictum eſt. C

Quid cauſa, & qua ratione ſpectetur, cum Philoſophi agunt de cauſſis, vt cauſſa ſunt.

SECT. III.

PRoximum eſt, vt diſquiramus, quid ſit cauſſa, ſi tamen facile id explicari poteſt, cum cauſæ nomen ſit analogum, vt Philoſophis placet, nec vna omnino ratione definiri queat. Et quidem quid cauſa ſit, nec ab Ariſtotele vſquam, nec ab alio Græcorum (quod ſciam) in commune expoſitum eſt, vt videre licet in enarrationibus tertii capitis 2. libr. Phyſicor. & ſecundi capitis libri quinti huius operis. Circumferri autem ſolet ex libro de cauſſis hæc cauſſæ definitio: *Cauſſa eſt id, ad quod aliud ſequitur.* Vel, vt alii referunt, *Id, ad cuius eſſe aliud ſequitur.* Quanquam vero vtraque definitio idem valet, neutra tamen in libro citato legitur, aut ſatis videtur rem declarare. Siue enim verbo *ſequitur*, intelligatur neceſſaria conſecutio, vt vox ipſa ſonat, ſiue neceſſaria connexio rerum: effectis etiam conueniet definitio, atque eo verius, quod ex quolibet effectu, abſque adiectione vlla ſequantur cauſſæ omnes, à quibus ille pendet, nec tamen ex qualibet cauſſa ſequatur effectus, niſi adiunctis cæteris cauſis, & applicatis, ac remotis iis, quæ impedire poſſunt. D E

Nomen cauſa analogum.

Cauſa quid.

Accedit, quod effectus cauſſæ finalis, qui eſt actio aut medium ad finem deſtinatum, non ſequitur eſſe reale finis, quod ſimpliciter verbo *eſſendi* intelligitur, ſed eſſe conceptum, ſiue intentionale (vt vocant) quod eſt eſſe ſecundum quid.

Si tamen in verbo *ſequitur* intelligamus naturalem dependentiam, & eſſe ſumatur, vt commune eſt eſſe reali & intentionali, recte habebit definitio. Quicquid enim tale eſt, vt ab eius eſſe, ſiue reali, ſiue intentionali aliquid aliud ſuapte natura pendeat, cauſſa illius eſt: etiamſi eo poſito, non continuo illud ſequatur, ſed poſitis cæteris omnibus, à quib. pendet, & ſublatis impedimentis.

Communis cauſæ definitio exequitur.

Licet igitur cauſam hunc in modum claſſius deſcribere. *Cauſa eſt id, à quo aliquid per ſe pendet.* Cum dicitur, *à quo aliquid pendet*, ſatis declaratur, aliud eſſe cauſam, aliud effectum. Id enim, quod ab aliquo pendet, neceſſe eſt, vt ſit diuerſæ numero eſſentiæ ab eo, à quo pendet: quo pacto nulla res ad ſe ipſam affecta eſſe poteſt. Hinc fit, vt nec Pater in diuinis ſit cauſa Filii, nec Pater & Filius cauſa Spiritus ſancti: quia omnium diuinarum perſonarum vna & eadem eſt numero eſſentia. Vnde intelliges, cum D. Aug. lib. 8. q. 16. ſcribit: *Deum ſuæ ſempiternæ ſapientiæ cauſam eſſe ſempiternã*, nomen cauſæ pro principio more Græcorum vſurpari. Addita eſt particula *per ſe*, vt reiiciantur cauſæ per accidens, cuius generis eſt priuatio, quæ non niſi ratione materiæ, cui accidit, poteſt dici cauſa rerum naturalium: itemque ea omnia, quæ vocantur cauſæ ſine quib. non, vt locus & tempus, quia non ſunt revera cauſæ, ſed alia ratione ad rem efficiendam neceſſaria. Ab his enim etſi aliquo modo effecta pendent, per ſe tamen ac directe non pendet. Atque hoc ipſum videntur communiter concipere, quicunque communem cauſæ notionem animo informant. Eſt tamen definitio hæc analoga, etiam ratione vltimi verbi. Neque enim res eodem modo pēdent à ſuis cauſis, ſed diſcrepãtibus admodum, ac primo diuerſis, & à quibus vna & eadem omnino ratio dependendi abſtrahi non poteſt.

Cauſa quid.

Pater cur ſ. lii cauſa in diuinis non ſit, nec Pater & Filius Spiritus ſancti.

Explicatio locum Aug. Principio ſit ſit cauſa.

Definitio cauſarum analogam eſſe.

Poſſet quoque cauſſa deſcribi eſſe *id propter quod res eſt*, quemadmodum Ariſtoteles innuit 1. Phyſicor. cap. 7. à text. 61. cum numerum cauſſarum colligit. Sed quia verbum *propter quod*, ſeu, quo interrogatiue dicitur *propter quid*, ſi in tota latitudine ſuæ ſignificationis ſumatur, obſcurum eſt, ſi autem accipiatur, vt primo aſpectu ſumendum videtur, ſolam finalem cauſam deſignat, mittenda nunc eſt ea deſcriptio. Illud tamen animaduertendum eſt, tribus modis poſſe cauſam accipi. Vno, prore, quæ denominatur cauſa, omnino tamen abſolute accepta, vt pro ſole, aut homine. Altero, relatiue, hoc eſt, quatenus ſignificat relationem ad effectum, quo pacto eſt ſimul natura cum effectu. Tertio, quaten⁹

Tribus modis accipitur cauſa.

ab ea pendet effectus, qui modus medius eſt inter duos traditus: atque hoc pacto non dubium eſt, quin cauſa ſit prior effectu. Hæc cũ ita ſint, nõ deſcribitur hoc loco cauſa primo modo, nec item ſecundo, ſed tertio. Primo n. non comparatur cauſa cum effectu, vt patet. Secundo comparatur quidem, ſed vt ſimul natura cum illo, quemadmodum cętera relatiua cum ſuis correlatiuis. At tertio & comparatur cum effectu, & ſumitur, vt eſt prior natura effectu, quæ eſt propria cauſæ conſideratio, & de qua præcipua eſt cura apud Philoſophos. Ita patet, quid ſit cauſa, & quo pacto apud Philoſophos ſumatur, cum de cauſis agunt. Quæ conſideratio præcipuum fundamentum eſt eius diſputationis, quæ à lib. 5 de rationib. cauſandi, ſiue cauſalitatibus, vt vocant, iuſt tuenda eſt.

Quomodo hic accipiatur.

Quatuor eſſe cauſſarum genera, non plura, pauciora ve.

SECTIO IV.

IAm quatuor eſſe cauſarum genera, non plura, nec pauciora, nec vero alia, quam quæ ab Ariſt. traduntur: his argumentis probari poteſt.

Primum, quia pleraque effecta indigent his omnibus, & nulla indigent plurib. Nam quod omnis effectus indigeat efficiente cauſa, per ſe notum eſt, aut faciliime ex eo probatur quia nihil poteſt eſſe effectus ſui, cauſa vero efficiens, niſi caſu & fortuito agat, gratia alicuius boni agit. Omnis igitur effectus, qui non temere ſit duabus cauſſis externis per ſe, indiget efficiente ac finali. Iam ſit effectus omnis aut ſit ex nihilo, aut ex aliquo: ſi ex nihilo, euenire poteſt, vt nulla interna cauſa indigeat, erit enim forſitan res ſimplex, cuiuſmodi ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ, & vt nonnulli volunt, corpora cœleſtia: ſi ex aliquo, cum illud non ſit tota res, quæ ſit (alioqui fieret ex ſe ipſa) neceſſe eſt vt fiat ex aliquo ante exiſtente addito alio, quo compleatur & abſoluatur: id autem, quod ante exiſtit, & recipit aliud ad complementum effectus dicitur materia, id vero, quod illi ad complementum & abſolutionem rei adiũgitur, vocatur forma: igitur ſi fiat ex aliquo, præter duas iam dictas cauſas externas, duabus quoq; internis per ſe indigebit, materia & forma. Cum igitur nullus ſit effectus, qui pluribus cauſſis indigeat (quæ enim propoſitæ ſunt, effectum omnem abſoluunt) iis autem, quæ non temere ex aliquo ſiunt, omnibus his cauſis opus ſit: plane

Probatur con[illegible]*um eſſe quatuor genera: 1. ex eo quod pleraq; effecta indigeant his omnibus cauſis & nullo pluribus.*

intelligitur, cauſarum genera nec plura, nec pauciora ponenda eſſe.

Deinde, id ipſum concluditur hac ratione. Quo res ſunt compoſitiores, eo pluribus cauſis indigent (compoſitis n. rebus neceſſariæ ſunt cauſæ internæ quibus ſimplices non egent) res autem naturales, præſertim quæ gignuntur & intereunt, ſunt omnium maxime compoſitæ igitur non plura erunt genera cauſarum, quam quæ in illis cernuntur: atqui res naturales, quæ gignuntur & intereunt, nõ indigent niſi materia, ex qua fiant, forma, per quam perficiantur, agente, à quo forma inducatur, & fine quo agens ad agendum allicitur, ſeu cuius gratia operetur, non ſunt igitur plura cauſarum genera, quam quatuor tradita. Atque hac de cauſa videtur Ariſt. non ad alias res, quam ad naturales attendiſſe in colligendis omnibus cauſarum generibus. nouerat enim, ex his quaſi compoſitionibus, & quæ ex pluribus pendent, plures cauſas quã ex cæteris colligi poſſe.

2. Ex iis cauſis quæ in rebus naturalib. reperiuntur.

Cur Ariſt. ex ſolis rebus naturalibus cauſſarum genera collegerit.

Idem quoque licet oſtendere ex definitionibus materiæ, formæ, efficientis & finis, adhibitis argumentis iis, quibus Ariſt. ad eãdem concluſionem probandam vtitur. Quod enim hæc quatuor ſint vere ac proprie cauſę, ex deſcriptione cauſæ, expenſis ſingularium definitionibus perſpicuum erit. Materia enim definitur eſſe *primum ſubiectum, ex quo aliquid inſit, vt non per accidens inſit*, quod habes primo Phyſicorum capit. nono, text. 82. Si ergo materia per accidens concurrit ad effectum, luce clarius eſt, effectum pendere per ſe à materia, atque ideo materiam eſſe veram eius cauſſam. Forma, deinde eodem auctore 5. lib. huius operis cap. 2. text. 2. & 2. Phyſicor. cap. 3 text. 16. atque aliis pleriſque locis definitur *eſſe ratio quidditatis, hoc eſt, id à quo primo res habet ſpeciem, & quidditatem, & ab aliis diſtinctionem.* Quis autem non videat pendere per ſe rem ab eo, à quo primo habet ſpeciem & diſtinctionem? Efficiens porro eiſdem locis definitur eſſe *id, vnde eſt primum mutationis principium, ſeu*, vt generalius loquamur, *actionis*, hoc eſt *id à quo primo actio oritur*. Vide ſecundo Phyſicorum c. 2. text. 29 & 2. de Anima c. 4. à tex. 305. & lib. 1. Met. c. 3. & li. 5. c. 2. text ſecundo, text 68. text. 50. Si igitur ab agente primum oritur actio, non dubium eſt, quin ab eo per ſe pendeat effectus; ſublata enim prima actionis origine, ne intelligi quidem poteſt, quomodo aliquid fiat per ſe. Denique finis paſſim dicitur *id eſſe, cuius gratia aliquid fit.* Si ergo id, quod fit, non temere fiat conſtat illud per ſe pendere à fine. nihil n. eſt aliud non temere fieri, quam fieri alicuius gratia. Ita patet materiã formã efficiens,

3. Ex definitione ſingulorum generum.

Materia quid.

Forma.

Efficiens.

& fi-

& finem verè ac proprie cauſſas eſſe.

Genera cauſarum quatuor plura non eſſe rationib. duabus probat Ariſt.

Quod autem cauſſarum genera non ſint plura, duobus argumentis probat Ariſt. Vno in Phyſ. lib. 2. c. 7. altero, extremis pene verbis huius lib. Priori loco. Quia ea ſola quæruntur cum quæſtio *Propter quid* proponitur. Aut enim quæritur materia, vt ſi quis petat, propter quid mixta diſſoluantur: is enim ſatisfacit, qui reſpondet: Quia conſtant quatuor elementis, quæ ſunt mixtorum materiæ. Aut quæritur forma, vt ſi quis roget, propter quid homo ſit propēſus ad ſcientiam: is enim apte reddit cauſam, qui reſpondet: Quia eſt præditus animo rationis participe. Aut quæritur efficiens, vt ſi quis interroget, propter quid ex aquoſis locis eleuentur vapores, eius enim rei cauſa eſt vis ſolis & aſtrorum. Aut demum quæritur finis, vt ſi quis petat, propter quid ſol modo ad auſtrum declinet, modo ad Boream. hæc enim viciſſitudo ea de cauſa cōſtituta eſt, vt temperetur annus ex hyeme & æſtate, vere & autumno. Cum igitur quæſtio, *propter quid* aliam cauſam nullam quærat, cōſequens eſt, vt hæc tantum cauſarum genera ponenda ſint.

Poſteriori autem loco, idem ex eo probat Ariſtoteles, quod nemo Philoſophorum, ſeu veterum, ſeu recentiorum, ſummo etiam ſtudio in quærendis cauſſis poſito, aliud præterea cauſæ genus inuenit. Quod argumentum non leuis eſt momenti in Philoſophia, præſertim cum ea, quæ quæruntur, ſunt communia, & quorum cognitio ex rebus paſſim occurrentibus elici poſſit, cuiuſmodi ſunt ipſa cauſarum genera: etſi pleræque particulares cauſſæ poſſunt omnibus eſſe ignotæ, vt eſt, multorum ſententia, cauſſa marini fluxus, & refluxus.

Collectio omnium generū ex ſingulis.

Poteſt denique idem cauſarum numerus colligi ex vnoquoque genere earum. Si enim ponamus dari materiam, cum illa ex ſeſe moueri nequeat, oportebit dari agens aliquod, à quo moueatur, & formam, quæ per motum inducatur, & finem, cuius gratia agens ad agendum inuitetur. Eodem modo, ſi ponamus dari formam, vel etiam ſolum motum, qui ex inchoata forma plane colligetur & materia, in qua ſit forma & efficiens, a quo illa inducatur, & finis, cuius gratia efficiens alliciatur ad eam inducendam. Quod idē ex cęteris facile eſt colligere. Hanc autem rationem inueſtigandi cauſas fuiſſe apud veteres, ipſe Ariſt. teſtatur c. 3. huius libri quo loco ſcribit, *illos ex inuentione materiæ progreſſos fuiſſe ad inueſtigationem efficientis*. Atque hæc ſatis erunt ad cauſſarum numerum colligendum. Nec vllus eſt grauium Philoſophorum, ſi recte eorum ſententiæ expēdantur, qui plu-

A ra cauſarum genera eſſe credat, vt ex ſolutione argumentorum patebit.

Solutio argumentorum, quibus oſtendi videbatur, plura eſſe cauſarum genera, quam quatuor.

Sectio V.

Conſeruātur inter ſe principium & cauſa.

AD primum igitur eorū, quibus plura cauſſarum genera oſtendi videbantur,
B dicēdum eſt, latius patere principium, quam cauſſam. Priuatio enim numeratur in principiis rerum naturalium, nec tamen eſt earum cauſa. De qua re initio libr. quinti. Quod autem Ariſt. lib. 4. cap. 2. text. 3. ait, *principium & cauſam reciprocari inter ſeſe*, de cauſa non proprie tantum, ſed communiter etiam dicta, vt ſæpe vulgo accipi ſolet, intelligēdum eſt, quo etiam pacto loquitur de cauſa lib. 12 ca. 2. t. 2.
C *cum priuationem non ſolum principium, ſed etiā cauſam appellat*. Quod ſi quis ſolutionem ex eo reprehendat, quod Ariſt initio lib. 5. tex. 1. vbi proprie loquitur de principiis, plane dicat tot modis dici cauſas, quot principia, occurrendum eſt, neceſſario id intelligendum eſſe negatiue, quaſi dicat, non pluribus dici cauſam, quam principium; alioqui inepta eſſet ratio, quæ iis verbis concluditur, vt eodem loco patebit.

Obiectio.

Dilutio.

Cauſa quo pacto in diuiſione conſorum accipiatur.

Ad ſecundum dicēdum, cum cauſa diuidi
D tur in quatuor vulgata genera, nō accipi nomen cauſſæ in tota latitudine ſuæ ſignificationis, ſed pro cauſſa principali, & quæ digna eſt, cui effectus tribuatur. Cæteræ enim potius concauſſæ, quam cauſſæ videntur dicendę, etſi eis conueniat tradita cauſæ definitio. Ita fit, vt mirum non ſit, ſi inſtrumentis conueniat definitio cauſę tanquam iis, à quibus effectiue, ac per ſe pendet effectus, nec tamen eiſdem conueniat definitio cauſæ effici-
E entis ab Ariſtotel. ſecundo libro Phyſicorum cap. tertio, text. 29. tradita, qua ſolius principalis efficientis natura declaratur. Reuocantur tamen inſtrumenta ad cauſſam efficientem principalem, quia illi ad agendum ſubſeruiunt.

Ad quod genus cauſarum reuocentur inſtrumenta.

Ad tertium dicat fortaſſe aliquis, cauſſam exemplarem non eſſe veram & per ſe cauſſam, ſed per accidens: tū quia accidit effectui,
F vt fiat ad imitationem exemplaris, vt patet in picturis & ſculpturis, quæ aliarum imitatione fiunt, cum alias fieri poſſint inuentione, tum etiam, quia in rebus naturalibus nō datur cauſa exemplaris, cum interim dictum ſit à nobis, omnia cauſarum genera in naturalibus reperiri. Reiicienda tamen prorſus eſt huiuſmodi reſponſio. Omnis enim effectus,

Exemplar.

Digitized by Google

ctus, qui fit à cauſa agente per intellectum, pendet per ſe ab aliquo exemplari. Nec refert quod accidat picturæ, ſculpturæ, aliiſq; rebus artefactis, vt ſint imitationes aliorum artefactorum. Artefacta enim, quæ opifices extrinſecus imitantur, non ſunt vere & ſuapte natura exemplaria, vt recte probatum eſt, *ſed ipſe communis, vniuerſaliſq; conceptus rei faciendæ per artem: non tamen quatenus illam repræſentat, ſed quatenus ſubit vicem naturæ communis obiecta, quo pacto eſt imitabilis ab artifice. de hac re vide lib. 5. & 7.* In hac enim imitabilitate, vt ſic dicam, ratio exemplaris conſiſtit. Poſſent quoq; naturalia ipſa, quatenus concipiuntur vt imitabilia ab arte noſtra, ſuo modo dici exemplaria artificialium. Ars enim noſtra per ſe, ac ſuapte propenſione imitatur naturam. Nec dubium eſt, quin natura eminenter contineat, quidquid arte noſtra effici poteſt, cum & mens noſtra, cui rerum artificialium effectio tribuitur, forma naturalis ſit, & nihil arte humana fiat, niſi cum actiua naturalia, vt dici ſolet, applicantur paſſiuis. Non ſine cauſa autem addidimus verbum *noſtra*, cum diximus, artem imitari naturam. Nam ſi de arte diuina ſit ſermo, potius natura imitatur artẽ.

Exemplaria quid proprie ſint.

Diſcrimen inter noſtrã artem & diuinam.

Cum autem diximus, omnia cauſarum genera in rebus naturalibus reperiri, non ita id intelleximus, quaſi crederemus, omnes cauſarum ſpecies in eo rerum genere ſpectari; ſed tantum omnia cauſarum genera modoſve cauſandi generales: fatemur autem cauſam exemplarem pertinere ad aliquod ex quatuor vulgaribus generibus, ad finalem ſcilicet, efficientem, formalem, aut materialem: quæ genera omnia reperiuntur in rebus naturalibus. Quanquam cum naturalia omnia reducantur ad artem diuinam, nihil erit incommodi, ſi dicamus, dari etiam cauſſas exemplares in naturalibus, ſeu potius naturalium, à quibus cauſis magis pendent per ſe res naturales, quam à naturalibus artificiales. Itaque non eſt, cur negemus, cauſam exẽplarem eſſe veram, ac per ſe cauſam.

Quo pacto cauſa omnes in rebus naturalib. reperiantur.

Erunt igitur fortaſſe qui dicant, cauſam exemplarem reuocari ad finalem, quod agens per intellectum ad eam reſpiciens operetur, hoc eſt, illam agendo nitatur aſſequi. Alexander lib. 5. com. 3. id videtur ſentire. Verum id dici non poteſt. Primum, quia omnis finis iſto modo erit exemplar, veluti externa forma domus, & vſus etiam illius, quod falſum eſt. Deinde, quia agens per intellectum non nititur actione ſua aſſequi exemplar ipſum, ſed aſſequi ſimilitudinẽ exemplaris. Poſtremo, quia ratio exemplaris conſiſtit in imitatione paſſiua, [illegible] ratio autem finis non [illegible]

Exemplarẽ cauſam non eſſe reuocandam ad finalem.

A Scotus in primum ſentent. diſtinct. ſecunda, quæſtione ſecunda diſtinctione trigeſima ſexta, artic. primo exiſtimat cauſam exemplarem reduci ad efficientem, quam hac in re non pauci ſequuntur. Eorum ratio eſt, quia quod præſtat forma naturalis agentibus naturalibus, id præſtat forma intellectualis (quã vocamus exemplar, ſiue ideam) agentibus per intellectum. Vtraque enim eſt ratio agendi
B ipſi agenti, vtraque determinat actionem ad ſpeciem certi effectus, & vtriuſque ratione agens aſſimilat ſibi id, quod patitur, atque vniuocum ſibi effectum producit, vt Ariſtoteles luculenter docet libro ſeptimo, c. nono. Cum igitur forma naturalis, vt eſt in agente, & ad effectum agentis concurrit, reducatur ad cauſam efficientem naturalem (nec enim eſt id, quod principaliter efficit, ſed ratio efficiendi)
C ſequitur plane exemplar reduci ad cauſam efficientem per intellectum. Quod idem dicunt Ariſtotelem innuiſſe 2. Phyſicorum lib. cap. tertio text. 28. & quinto. huius operis cap. 2. tex. 2. cum docuit *ſecundum cauſarum genus eſſe formam atque exemplar* ſignificauit enim, vt inquiunt, id ipſum, quod eſt forma reſpectu agentis, eſſe principium efficiendi reſpectu effectus agentis, naturale quidem, ſi ſit forma naturalis: intelligibile autem, ſi ſit
D exemplar.

Scoti de cauſa exemplari opinio.

Alia ratione reuocant Stoici exemplar ad cauſam efficientem. Dicunt enim cauſam efficientem perinde vti exẽplari, atq; alio quouis inſtrumẽto, vt ſupra ſect. 1. ex Seneca Stoico retulimus. Itaq; cenſent exemplar non reuocari ad agens, vt formam agentis, ſed vt illius inſtrumentum.

Stoicorũ de eadem opinio

Neutra tamen ſententia placet. Credimus enim exemplar, quatenus exemplar eſt, non
E reuocari ad efficientem. Id quod ex his licet oſtendere. Primum, quia exemplar quatenus exemplar eſt, non habet quicquam efficientię in effectum, ſed conſiſtit in quadam imitatione paſſiua, neq; concurrit ad actionem vt influens, ſed vt extrinſecus, quodammodo terminans: forma autem agentis, & inſtrumenta, quibus efficiens ad agendum vtitur, aliquid efficiente, & influxus habent in effectum: forma quidem, quia potentiæ, quibus agens ad agendum vtitur, ab illa fluunt, & illius virtute agunt, inſtrumenta vero, quia
F mota mouent, actionemque ipſum agentis exequuntur. Deinde, quia cum artifex agit reſpiciens ad exemplar, principium, quo agit, eſt ars ipſa, inſtrumenta vero ſunt, quæ ab agente mouentur, & ad agendum applicantur: at exemplar neque eſt ars ipſa, ſed primarium eius obiectum quod ab arte ſupponitur, quemadmodum & finis artis, neq; ab

Impugnatur vtraq; opinio

Diſcrimen inter artem inſtrumenta & exemplar

x agente

agente mouetur, ſed potius illud quodãmodo mouet, non tamen vt appetibile, quo pacto mouet finis, ſed vt imitabile, quæ eſt diuerſa mouendi ratio. Poſtremo, quia Plato, qui primus exemplarem cauſam videtur inueniſſe, eam vocauit *Ideam, formam & ſpeciem*: Ariſtot. vero perſpicue illam in genere cauſæ formalis poſuit, vt patet ex locis proxime citatis. Neq; vllam vim habet reſponſio illa, idcirco exemplaris nomen adiectum fuiſſe ab Ariſt. vt exponeret, formam, quatenus eſt in agente, eſſe exemplar rei, quæ generatur. Eodem enim modo dicere potuiſſet *Alio modo formam atq; finem*. forma enim, vt eſt in eo, quod generatur, eſt finis generantis, quo fit, vt potius dicendum ſit, Ariſt. & formam realem nomine formæ, & intelligibilem ſiue obiectiuã nomine exemplaris in genere cauſæ formalis complexum fuiſſe.

Quid Plato & Ariſt. de exẽplari exiſtimauerint. Dilutio reſponſionis.

Soluitur Scotiſtarum ratio.

Ad rationem igitur eorum, qui Scotum ſequuntur, ex eis quæ dicta ſunt, reſpondendum eſt, exemplar non eſt principium efficiendi, quaſi ab eo, vt tale eſt, influxus oriatur, ſed eſſe id, ad quod agens agendo reſpicit, nec vero effectiue determinare actionem ad ſpeciem, aut aſſimilare patiens agenti, ſed imitatione paſſiua, ſiue vt imitabile. Vnde etiam patet, quam inanis ſit Stoicorum ratio. Non enim agens vtitur inſtrumento, niſi illud moueat, eiq; vim aliquam agendi communicet, aut ſaltem per illud vim propriam agendi exerceat.

Stoicorũ argumentum diſſoluitur.

Aliorum ſententia.

Sunt denique, qui etſi exemplar in cauſis formalib. numerant, non directo tamen, ſed reductiue ad hoc cauſæ genus pertinere putent, quemadmodum & inſtrumentum ad genus cauſæ efficientis. id duabus potiſſimum rationibus ſibi perſuadent: Vna, quia exemplar non per ſeipſum dat eſſe, ſed per formam inductam ab agente: altera, quia non dat eſſe intrinſecus, ſed extrinſecus.

Autoris ſententia Exemplar non reductiue, ſed directe ad cauſam formalem pertinere.

Crediderim tamen, exemplar (ſi tamen non per accidens, ſed per ſe ſit exemplar) directo potius ad genus cauſæ formalis, quam reductiue pertinere. Idem D. Th. Met. l. 2. & Cai. p. 1. q. 44. art. 3. ſentit. Primum, quia eſt vna ex cauſis principalib. quæ ad effectum concurrunt. Nec enim dat eſſe ratione alicuius prioris formæ. Quin, ſi forma informans ſiue realis & exemplaris inter ſe conferantur, & altera ad alteram reducenda ſit, tanquam ſecundaria ad principalem, non dubium eſt, quin realem ad exẽplarem reducere oporteat. Re tamen vera, neutra ad alteram reuocanda eſt quia rationes cauſandi vtriuſq; ſunt inter ſe diuerſæ, niſi eo pacto vt is realem formam ad exemplarem reducere, quo inferiora genera cauſarum reuocantur ad ſuperiora, vt materia ad formam, & forma atque efficiens ad finem, qui cauſarum omnium quodammodo eſt cauſa. Deinde, quia omnes quotquot Philoſophi, ac Theologi de veris Ideis loquũtur, aſſerunt, ideas eſſe principales formas, & quarum imitatione formæ reales reducantur in materiam: exemplaria vero, quæ per ſe & ſua apte natura talia ſunt nihil aliud ſunt, quam veræ ideæ, tametſi non tales, quales Plato exiſtimabat. Poſtremo, quia ratio quidditatis, quæ eſt definitio formalis cauſæ, non modo formam realem, atque informantem, ſed etiam intelligibilem, ſiue exemplarem complectitur. Eſt enim Idea *principalis quædam, ac prototypa ratio eſſentiæ rei, cuius eſt idea*: forma vero informans ideo dicitur ratio quidditatis, quia additione ſui ad materiam abſoluit, ac complet quidditatem rei, & in cauſa eſt, vt illa ad certam ſpeciem pertineat. Atque hanc ob rem videtur Ariſtot. dixiſſe, *forma atque exemplar*, vt duo cauſarum genera ſpecialia ſub formali cauſa directo comprehenderet. Alioqui inſtrumenta etiam cum efficiente principali coniungenda erãt, quod non fecit.

Ideas eſſe principales formas.

Ratio quidditatis quid.

Soluuntur rationes ſuperioris opinionis.

Nec rationes pro parte oppoſita quicquam efficiunt. Prior enim falſum illud aſſumit, exemplar non dare eſſe per ſeſe, ſed per formam inductã ab agente. Dat enim eſſe per ſeipſum in ſuo genere, id eſt, vt exemplar. Vnde naſcitur, vt etiam det eſſe per formam inductam ab agente, tanquam per ſui participatam ſimilitudinem. Alioqui efficiens non ageret per ſe, quia agit per inſtrumenta.

Quarũ cauſarum rationes poſſint cõuenire Deo.

Poſterior autem nihil concludit, niſi velis efficientem cauſam & finalem non eſſe principales: quia cauſant extrinſecus, quod dici non poſſe, vel ex eo patet, quia Deus eſt finis, efficiens & exemplar rerum omnium, nec tamen poteſt eſſe formalis intrinſeca, aut materialis, eo quod ratio cauſandi extrinſecus, nullam ex genere ſuo habet imperfectionem adiunctam, à qua tamen cauſæ internæ exolui non poſſunt, cum neceſſario ſint partes entis per ſe, ac proinde incompleta entia.

Ad argumentum igitur principale, cuius ſoluendi cauſa hæc omnia præmiſimus, dicendum eſt, nihil illud concludere contra ea, quæ dicta ſunt. Si enim nititur oſtendere, non eſſe exemplar cauſam formalem internam, recte quidem id probat, ſed tamen non probat, non eſſe formalem. Si vero contẽdit, non eſſe omnino cauſam formalem, vitioſe ſumit definitionem formæ internæ ad id cõcludendum, cum ſumenda eſſet definitio formæ in communi, quæ externam quoq; complectere-

plecteretur, qualis eſt ratio quidditatis vt diximus.

Obiectio.

Quod ſi quis vrgeat, cum exemplaris cauſa ſit directo, & non reductitie, cauſa formalis, adhuc effici ex dictis, quinque eſſe cauſarum genera, finalem, efficientem, exemplarem, formalem internam, & materialem: Occurrendum eſt, ſi genera cauſarum ſumantur in commune, non eſſe niſi quatuor, cum exemplaris & formalis interna, ſub formali contineantur. Si vero ſumantur in ſpecie, non mirum eſſe, ſi plures tradi poſſint. Nam & finis diuiditur in finem cuius & cui, tanquam in diuerſas ſpecies finium: & cauſa efficiens in efficientem ex aliquo, & ex nihilo, vt in diuerſas efficientium ſpecies. Eodem modo ait Ariſt. in Topicis, lib 1. c. 3. *quatuor eſſe prædicata Dialectica*. quæ tamen ſi in ſpecie ſumantur, plura eſſe inuenientur. Vnde colliges, nihil diſſidij eſſe hac in re inter Platonem & Ariſtot. quod Plato cauſam exemplarem quoddam per ſe cauſæ genus fecerit. Nec vero quicquam pugnare cum iis, quæ dicta ſunt q. 1. Henricum Gandauenſem ex veteribus ſcholaſticis egregium auctorem, qui quodl. 9 ſcribit quinque eſſe cauſarum genera adiuncto exemplari: ſed potius ea ratione fauere, quatenus facit exemplar principale quoddam genus, neque illud ad cauſam efficientem, aut ad formalem internam reuocat.

Diluitur.

Conciliantur dicta Pl. & Ariſt. de cauſa exemplari.

Solutio argumentorum quibus oſtendi videbatur, nullum ex traditis cauſarum generibus eſſe veram cauſam: aut certe pauciora quam quatuor vulgata.

SECTIO VI.

AD primum vero argumentum eorum, quæ aut nullum ex traditis generibus cauſarum, aut certe pauciora in veris, ac per ſe cauſis eſſe contendebant, dicendum eſt: quod quidem ad materiam attinet, tantum abeſſe, vt ei officiat puræ potentiæ ratio, quo minus cauſa eſſe poſſit, vt potius alia ratione interna rei cauſa eſſe nequeat, vt poſtea oſtendemus: tametſi non eſt negandum, habere eam proprium eſſe actuale exiſtentiæ. Quod vero attinet ad formam, dicimus proprium munus formæ, vt cauſa eſt, in eo poſitum eſſe, vt det eſſe eſſentiæ ipſi compoſito, quod certe eſſe ab eo non accipit: quanquam ne eſſe quidem exiſtentiæ accipit forma à compoſito, ſed vel ab efficiente ſolo, ſi non educatur de potentia materiæ, vel ab efficiente & materia, ſi de eius potentia educatur. Quod autem dicitur, cauſam efficientem non adhiberi in demonſtrationibus, in quib. effectorum proprietates demonſtrantur; idq; ex eo accidere, quod proprietates effectorum non profluant ex cauſis efficientibus, ſed ex naturis ſubiectorum: etſi probat cauſam efficientem non eſſe cauſam internam: non tamen oſtendit non eſſe cauſam. Nam quia cauſæ internæ ſatis ſunt ad demonſtrandas rerum proprietates, ideo fit, vt externæ non aſſumantur: tametſi verum non eſt, nunquam adhiberi externas, ſed rarius adhiberi. Quin etiam perfectiores ſunt demonſtrationes, in quibus adhibentur omnes, vt ſi homo demonſtretur habere intellectum, quia conditus eſt à Deo ex animo & corpore, vt bene beateque viuat. Deniq; falſum eſt id, quod in rerum natura non eſt, non eſſe veram cauſam. Cauſa enim, quæ concurrit ad effectum vt deſiderata, ex ipſo ſuo cauſandi genere non requirit realem exiſtentiam: immo vero in pleriſque requirit non exiſtentiam, vt in ſanitate recuperanda, quæ concurrit ad curationem: vt deſiderata & expetita. Si enim iam exiſteret, non adhiberetur corpori curatio. Nec vero Ariſt. ait, finem eſſe oppoſitum principio abſolute, ſed principio, vnde motus oritur, quod eſt cauſa efficiens, cui finis dicitur oppoſitus, non oppoſitione repugnantiæ, ſed relationis à quo, & ad quod.

Materia ideo cauſa, quia pura potentia.

Cur rarius fiat demonſtratio per cauſam efficientem.

Perfecta demonſtratio.

Ad ſecundum dicendum eſt, ſi verba *propter quid* late ſumantur, nullum ex quatuor generibus cauſarum traditis a vera ratione cauſæ eſſe excludendum, neque id negari in Phædone: ſi vero ſumatur preſſe ac proprie, pro eo, quod eſt, cuius gratia (hæc enim eſt propria illorum verborum ſignificatio) non dubium eſſe, quin ſolus finis dicendus ſit cauſa: atque hoc voluiſſe Platonem in loco citato.

Ad tertium dicendum eſt, ſi cauſa ſumatur, vt refertur ad effectum ſpectato effectu iuxta nominis originem, quæ etymologia dicitur cum effectus dicatur ab efficiente, non dubium eſſe, quin ſolum efficiens dicendum ſit cauſa, vt probatum eſt. At effectus non ſemper ea ratione ſpectatur, quemadmodum nec lapis ſemper conſideratur, quaſi lædens pedem, vnde lapidis nomen fortaſſe ducitur, ſed raro, & apud Grammaticos, qui verborum etymologias perſequuntur. Cum ergo Stoici ſolum efficiens cauſam appellauerunt, forſitan cauſam ſpectarunt, vt refertur ad effectum, iuxta originem vocabuli conſideratum: cætera enim, quæ cauſæ dici ſolent, non efficiunt rem, ſed ad eam efficiendam ſunt neceſſaria. Aut potius dicito,

A ſolo efficiente dictum eſſe effectum.

Cur Stoici ſolum efficiens cauſam appellauerint.

A illos id ſolum cenſuiſſe dignum cauſæ nomine, vnde actio primum oritur, quaſi cauſæ nomē idem apud eos valeat atq; auctoris, quod certe in alia cauſarum genera conuenit.

Reprehendũtur dicta quædã Seneca & Ciceronis de cauſis.

Seneca tamen & Cicero, qui ea in re Stoicorum ſententiam ſecutus eſt, quædam non recte adiiciunt, quale eſt illud: *Cætera, quæ dicuntur cauſa, pendere ab efficiente.* quod falſum eſt in pleriſq; finibus & exemplaribus. Et illud: *Nihil aliud eſſe finem, quam propoſitum agentis*, niſi ab eis propoſitum ſumatur pro re, quā B ſibi agens proponit. Et illud: *Exemplar eſſe inſtrumentum*. Et illud: *Materiam non magis cauſam eſſe quam tempus, locum & cætera, ſine quibus res non fit.*

Cur Plato in Timæo nec formã informantem, nec finem numerauerit in cauſis.

Ad quartum dicendum, Platonem quidem in Timæo ea ſola cēſuiſſe digna nomine cauſæ, quæ tempore præcedunt effectũ aut præcedere poſſunt: atque idcirco ſola tria cauſarum genera eo loco enumeraſſe, efficientem, exemplarem, & materialem: Satis tamen eſt, ſi præcedant natura, effectuſq; ipſe ab eis per ſe pendeat, quo pacto compoſitum pendet à forma informante: tanquam à digniori cauſa interna. Neque vero forma fit proprie, ſed compoſitum ex materia & forma. Nam etſi forma cum ipſo compoſito incipit eſſe: id tamen ſolum proprie fieri dicitur naturaliter, cuius altera pars exiſtebat, altera vi agentis adiecta eſt, vt habet lib. 7. huius operis c. 8. tex. 26.

Ariſtotelis ſententia de forma.

D Nec vero Ariſt. cum docere videtur formã eſſe totam rei quidditatem, aliud quicquam videtur ſignificare, quam quod ſpecies, quæ ſæpe appellatur forma, ſit totum id, quod definitione explicatur: aut formã ex qua res naturalis conſtituitur, eſſe id, ex cuius perfectione deſumuntur omnia prædicata, quę in definitione continentur, ſeu (quod eodem redit) ex quo omnis perfectio rei prouenit. ſed quo tandem pacto Ariſt eo loco ſit intelligendus, in eius libri ad c. 10. explicatione diligentius E expendetur.

Veteres cauſam formalẽ non omnino negaſſe.

Opinio autem illa veterum Naturalium, qui præter efficientem & finalem (quas tanquam externas parum videntur curaſſe) ſolum materialem poſuerunt, ſententia eſt balbutientium adhuc Philoſophorum, & quaſi in tenebris attrectantium: tametſi, nec illi prorſus negarunt cauſam formalem, ſed formalem ſubſtantialem. Videbant enim plane res moueri, & alias formas accidentarias abiicere, alias acquirere, per quas tandem adulta iam Philoſophia, magiſq; rerum perita F ſubſtãtiales formæ à poſteriori cognitæ ſunt. De quibus quidem, ſint ne in rerum natura, annon; primumq; de materia prima ſtabilienda, de qua non minor eſt quęſtio, hoc loco nobis diſputandum eſt.

Sitne reuera in rebus naturalibus materia prima.

QVÆSTIO II.

Qua ratione nulla ſit difficultas in aſſerenda materia prima.

SECTIO I.

Ordo ſeruandus in diſputatione de materia & forma inuentione.

MAteriæ primæ ac formæ ſubſtantialis inuentio, quæ in tota Philoſophia permagni momenti eſt, & in qua Philoſophi plurimum deſudarunt, commodius à nobis expedietur, ſi primum de materia prima, quatenus ea facile inueniri potuit: deinde de formæ ſubſtantialis inuentione diſſeramus: poſtremo inuenta forma ſubſtantiali, ex ea colligamus, cuius naturæ ſit materia prima, quatenus capax eſt formæ ſubſtantialis. Sunt enim hæc adeo connexa inter ſeſe, vt perfecta inuentio primæ materiæ, ſine inuentione C formæ ſubſtantialis omnino abſolui nequeat.

Duplex materiæ primæ cõſideratio.

Materia prima duobus modis ſpectari poteſt. Vno ſub communi nomine materiæ primæ, qua definitur eſſe *Subiectum non factum ex alio & ex quo fiant cætera*, qua vſus eſt Ariſtot. primo Phyſ. libro cap. vltimo, text. 82. Altero, ſecundum propriam & peculiarem rationem, hoc eſt, comparatione ſubſtantialis formæ. Eodem modo dicere ſolemus, vltimũ D finem ſiue felicitatem poſſe cōſiderari, vel ſub communi, imperfectaque explicatione vltimi finis, vt ſi dicatur *eſſe ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus*, quo pacto à Boetio in libris de conſolatione Philoſophica lib. 3. proſ. 2. definitur: aut ſecundum peculiarem rationem eius vitæ, in qua ea bonorum aggregatio cernitur. Quemadmodum igitur vltimus finis in commune facile percipitur, ab omnibuſq; expeti oſtenditur, & tamen adeo difficile eſt oſtendere, quib. in rebus con- E ſiſtat, vt nulla in quæſtione fortaſſe maior fuerit apud Philoſophos controuerſia: ita cum nullo negotio intelligere omnes poſſint, qd ſit materia prima iuxta vulgarem illam materiæ primæ rationem, nec difficile ſit, eam ſic ſpectatam in rerum natura eſſe oſtendere; tamen percipere omnino ad quod genus formarum ipſa primum referatur, quæque tandem ſit eius eſſentia, adeo difficile cognitu fuit, vt vix tandem à Platone & Ariſt. poſt tot, F tantorumque Philoſophorum ſtudia explicatum ſit.

Difficile eſſe materiæ primæ eſſentiã percipere.

Oſtenditur dari materiã primam ex motu.

Eſſe igitur materiam primam in rerum natura, his ferme rationibus oſtendi ſolet. Primum, quia motus ſenſu ipſo per ſe notus eſt, motus autem omnis à cōtrario in contrariũ fieri

Digitized by Google

fieri cernitur, quorum alterum paulatim introducitur, alterum expellitur: cum igitur contrarium, quod introducitur in eo, quod expellitur, recipi nõ poſſit, tum quia ſibi mutuo repugnant, tum etiam, quia in fine motus contrarium quod expellebatur, ſæpe omnino eſſe deſiit, dandum neceſſario eſt in quouis motu commune aliquod ſubiectum vtriuſq; contrarii, quod paulatim alterum abiiciat, alterum accipiat: quod ſubiectum materiam appellamus.

2. Ex ipſo agente & patiente.

Deinde, quia motus & omnino omnis mutatio actio quædam eſt, & vel ſenſu cognoſcitur ab agente aliquo proficiſci, & in certo aliquo patiente recipi, neque enim quoduis in quoduis agere aptum eſt, vt eſt etiam experientia compertum, at agẽs nititur efficere patiens ſibi ſimile, vt cernimus in actione, qua Ignis agit in lignum; ergo datur in omni patiente res aliqua ſubiecta, quæ ante actionem ſit diſſimilis agenti, in fine autem ſimilis per inductã ab eo ſui ſimilitudinem, quam eandem materiam vocamus.

3. Ex eo, quia ex nihilo nihil fit naturaliter.

Tertio, quia ex nihilo nihil fit naturaliter: oportet igitur fieri ex aliquo ante exiſtente, ex quo id, quod fit, conſtet, quemadmodum accidit in iis, quæ conficiuntur arte: illud autem nõ poteſt eſſe forma: eſt igitur id, cui forma adiungitur, & in quod introducitur, quod dicimus materiam.

4 Ab incommodis compluribus.

Poſtremo, quia vel id, à quo forma eius, quod ante erat expellebatur, & eius, quod eſſe incipit, inducebatur, permanſit idem in fine actionis, aut periit: at non periit, tum quia periiſſet quoque forma introducta, fruſtraq; agens egiſſet: tum etiam, quia iam totus effectus eſſe incepiſſet, & non ex aliquo factus, quod eſt contra hypotheſin, tum deniq; quia aut agens naturale ex nihilo produceret ea, quæ naturaliter fiunt, aut ea in fine actionis à ſeipſis, aut à ſolo Deo per creationem eſſe inciperent, agentiaq; ipſa naturalia ſolam vim corrũpendi, imo vero annihilandi haberent, aut certe ſuperuacanea eſſent, quæ omnia ſunt abſurdiſſima: datur igitur commune ſubiectum; quod abiectã priori forma permaneat ſub poſteriori: quod ſubiectum vocamus materiam.

Prædictas rationes, ſi in ſe ſpectētur, non ſatis eſſe ad inſtitutũ probandum.

Verum hæ rationes, ſi nihil aliud addatur, non oſtendunt dari materiam primam, etiam ſub communi illo conceptu ſubiecti, quod non ex alio ſubiecto factum ſit: quod tamen probandum erat, quodque rudis illa priſcorum Philoſophia, vt rem parum difficilem cognitu, facile aſſecuta eſt. Minus quoque inſtitutum probant argumenta ea, quæ à nonnullis adhibentur, ex ratione motus, & omnino accidentis, nempe: Quia neceſſe ſit,

A vt motui, cum ſit actus rei mobilis, & cuilibet accidenti ſubiectum aliquod ſubſit. Hæc enim, & ſimilia, quanquam recte probant, dari in omni motu, omniqueprorſus actione ſubiectum aliquod, non tamen oſtendunt dari ſubiectum, quod ex alio priori factum non ſit.

Quo pacto à quibuſdam probatio compleatur.

Sunt, qui hoc pacto probationem complendam exiſtiment. Datur neceſſario ſubiectum aliquod in omni actione: aut igitur il-
B lud eſt factum ex alio, & illud ex alio, & ita deinceps in infinitum, aut deueniendum eſt ad primum, quod ex alio non ſit factum, non eſt autem progrediendum in infinitum: igitur in omni actione datur primum aliquod ſubiectum, quod non ſit factum ex alio, & ex conſequenti, prima aliqua materia. Quod autem non ſit progrediendum in infinitum in ſubiectis, quorum alia ex aliis facta ſint, probãt ex formis, quæ non ſunt infinitæ in eadem
C materia.

Refutatio.

Sed hoc complementum probationis nõ placet. Primum, quia Ariſtoteles libro ſequẽti, cap. 2. text. 5. cum oſtendit, non dari in eadem re materias infinitas, quarum aliæ ex aliis genitæ ſint, ſupponit dari materiam primam, & ea poſita, oſtendit, non dari infinitas procedendo ad alias atque alias ſecundas: quæ ſunt ſecundaria ſubiecta, vnde fit, vt manifeſtius eſſe putauerit dari primam materiã, quam vt impugnatione infinitatum pro-
D bandum eſſe exiſtimaret. Deinde, quia in oſtendenda etiam eodem loco finitione formarum naturalium, eadem hypotheſi primæ materiæ vtitur, ex qua re efficitur, vt notius quoque eſſe exiſtimauerit, dari aliquam primam materiam, quam non dari formarum infinitionem.

Vera inſtituti confirmatio ex mutua rerũ tranſmutatione.

Alia igitur ratione complenda eſt probatio, quam ex finitione vel materiarum vel formarum, nempe ex mutua tranſmutatione rerum omnium, quæ in hoc inferiori mundo continentur, quam Veteres nonnulli putabant ad cœleſtia etiam corpora extẽdi. Nam ſi omnia mutuo ex ſe inuicem, ſaltem mediate generantur (quod partim experientia compertum eſt, partim ex contrarietate qualitatum ratione colligitur, vt inferiùs contra Empedoclem patebit) datur haud dubie commune aliquod ſubiectum omnium tranſmutationum, ſiue mutationum, quibus aliquid ex a-
F lio fiat: alioqui non quodlibet mediate, aut immediate gigneretur ex quolibet. At ſi datur commune aliquod ſubiectum omnium tranſmutationum; illud ipſum non poteſt eſſe factum ex alio ſubiecto, iam enim nõ ſubiiceretur omnibus tranſmutationibus, igitur ſi in omni tranſmutatione datur commune

Digitized by Google

aliquod ſubiectum, & omnia apud nos mutuo transmutantur, neceſſario efficitur, dandum eſſe primum aliquod ſubiectum non factum ex alio, & ex conſequenti materiam aliquam primam ſecundum communem illam materiæ primæ rationem, ex qua gignantur omnia, ſiue ea ſit ens omnino potentiale, nihilque perfectionis ex ſe habens, vt Plato & Ariſt. cenſuerũt, ſiue actuale, & modo aliquo ex ſe perfectum vt crediderunt veteres Naturales, quorum iam opiniones à nobis breuiter recenſendæ & impugnandæ ſunt, initio facto ab iis, qui vnum tantum ſubſtantiale principium, aut potius nullum poſuerunt.

Quid ſenſerint de prima materia ii, qui vnum tantum ſubſtantiale principium, aut nullum poſuerunt.

Sectio II.

Vulgus terram rerum omniũ materiam aſſerere.

AC vulgus quidem, vt Ariſtoteles ait paulo poſt principium huius capitis, exiſtimat, *terram eſſe omnium primam materiam, primum, quia putat, omnia quæ gignuntur, & intereunt, ex ea effici, eandemque in eandem reſolui. Item, quia in medio locata ſit quaſi omnium commune elementum. Tum etiã, quia viuentia omnia quocunq; in elemento degant, alat ac foueat. Vnde & Alma mater vocatur.* Deniq; quia ex ſeſa videatur ſtabilitatem habere, cum cætera moueantur, vnde & Veſtam vocatam eſſe, *Ouid. 6. Faſtorum, infra medium libri,* ſcribit, quaſi vi ſua ſtantem. *Stat* inquit, *vi terra ſua, vi ſtãdo Veſta vocatur.* Hæc poſteriora ſunt apud Arnobium lib. 3. contra Gentes: *Terram,* inquit, *quidam è nobis, quod cunctis ſufficiat animantibus victum Matrem eſſe, dixerunt magnam: eandem hanc alii, quod ſalutarium ſeminum frugem gerat, Cererem eſſe pronunciant: nonnulli autẽ Veſtam, quod in Mundo ſtet ſola cæteris eius partibus mobilitate in perpetua conſtitutis.* Philoſophi tamen longe aliter ſentiunt. Nullus enim eorũ, qui vnum tantum rerum naturalium materiale principium poſuerunt, cenſuit terram eſſe primam omnium materiam, vt ait Ariſt. in loco citato, text. 14. in quam ſententiam omnes venerunt propter nimiam terræ compactionem & dẽſitatem, aliaſq; huiuſmodi qualitates, ob quas illa inepta eſt, vt figuras ac formas omnes facile induat. Nec refert, quod Heſiodus ſcripſit: *in Theogonia, terram eſſe primum omnium materiale principium:* id enim nõ alia ratione videtur feciſſe, niſi vt tanquam Poeta ad communem vulgi ſenſum ſe accommodaret.

Aliter ſentire omnes Philoſophos.

Prima igitur Philoſophorum opinio de materia prima fuit Thaletis Mileſii, qui primus auctor & quaſi parens habetur naturalis Philoſophiæ, & Simplicii ſententia in primũ Phyſicorum librum, omnibus veteribus Phyſicis antecelluit. Is poſuit, aquam eſſe materiã ex qua omnia primum fierent, quam ſententiam Orpheum, Muſæum, & alios eius ætatis Poetas ac Theologos carminibus adumbraſſe, cum Oceanum & Thetyn parentes omniũ rerum fecerunt, ſtygiamq; paludem primam eſſe atque antiquiſſimam, cecinerunt, nonnulli autumant, tametſi alii volunt Oceani & Thetydis nominibus ſignificari apud eos rerum omnium inſtabilitatem. Et quanquam Socrates apud Platonem in Theæteto hoc pacto intelligit Homerum idem dicentem: Plutarchus tamen primo de placitis Philoſophorum cap. 3. ait illum ſententiæ Thaletis auctorem fuiſſe *Lege Arnob. hoc libr. cap. 3. Auguſt 8. de ciuitate Dei. cap. 2. Euſebium 14 de præparat. Euang. cap. 5. Clementem Alexan. 1. libr. Stro Laer. 1. lib. in Thalete, & Cic. in Lucullo, & aliis locis.*

Thales Mileſius primus auctor naturalis Philoſophiæ aquam principium materiale primus aſſeruit.

Quid vero Thaletem impulerit, vt eam ſentẽtiam ſiue approbaret, ſiue primus induceret, non ſatis conſtat. Forſitan id fecit, quia aqua facilime omnium videatur ſeſe quibuſuis formis ac figuris accipiẽdis accommodare, quod proprium munus videtur eſſe primæ materiæ. Quocirca vt terra quamlibet figuram facile induat, aqua ei miſceri ſolet. Acceſſerunt fortaſſe argumenta illa, quæ Ariſt. commemorat cap. 3. Quod terra priſcorum Poetarum teſtimonio ſuper aquam exiſtat, Quod omnium alimentum ſit humidum, Quod calidum ipſum ex humido alatur, Quod animalia humido viuant, atente ſenecta intereant, denique, Quod ſemina humidæ naturæ ſint omnia.

Cur aquam fecerit commune rerum principium Thales.

Non deſunt porro, qui Thaletem dicant ſignificaſſe nomine aquæ ipſam veræ materiæ primæ naturam, admonitum fortaſſe loco illo ſacrorum librorum, in quo ſcriptum eſt, *Geneſ. 1. & Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas,* hoc eſt, incubabat quaſi primæ materiæ, vt ex ea varias rerum formas educeret, quam eandem materiam dicunt veneratos eſſe quondam Ægyptios colendo Serapidis ſimulachro, quod apud eos aquam repræſentabat. Parum tamen id, aut nihil probabilitatis habet. Primum, quia Thales, & qui eum ſecuti ſunt, non vtebantur ænigmatis, vt Pythagorici, ſed propriis verbis & apertis. Deinde, quia plerique Thaletis ſucceſſores in ea ſententia ei repugnarunt, damnantes, quod valde ſenſibilẽ poſuiſſet primam materiam, quod tamen non feciſſent, ſi apud illum puſam quandã potentiam nomine aquæ ſignificari

Non recte quoſdam opinionem Thaletis interpretari.

ſcarii intellexiſſent. Poſtremo, quia etſi Thales diu in Ægypto philoſophatus eſt, vnde potuit aliquam diuinarum literarum cognitionem accipere, multaq; ex Ægyptiorum Philoſophia intelligere, tamen aquarum nomine initio ſacrorum librorum non intelligitur pura potentia materiæ, ſed vulgata elementa, quod in res alias tranſmutari poſſunt, quemadmodum nec Ægyptii naturam primæ materiæ ſub effigie Serapidis colebant, ſed aquã ipſam propter beneficium inundationis Nili, quo eorum regio irrigatur.

Anaximenẽ aerem rerum materiam ſtatuiſſe.

Anaximenes autem Mileſius, quem initio huius operis cap. 4. diximus, tertium fuiſſe à Thalete in familia Ionica, altero ſe veluti gradu attollẽs à terra, fecerit aerem primam omnium materiam, quem etiam dixit eſſe infinitum. *Pro opinione Anaximenis lege Ariſt hoc lib. cap. 3 Laer. libr. 2. in Anaximene, Auguſt. Euſeb. & Cic. locis citatis, Plutarch 1. de placitis, cap. 3.* Eandem ſententiam ſequutus eſt Diogenes Apolloniates huius diſcipulus. Nam etſi Nicolaus Damaſcenus teſte Simplicio in primũ Phyſic. ſcribit, illum non aerem, ſed medium quid inter aerem & ignem poſuiſſe, ipſe tamen Simplicius teſtatur ſe legiſſe eius commentarium de natura, in quo diſertis verbis aerem primam materiam conſtituit, quemmodum Ariſtoteles refert capite 3. & Laertius libro nono. Plutarchus quoque primo de placitis Philoſophorum, & Auguſtin. 8 de ciuit. Deinde eadem ſententia dicunt fuiſſe Socratis præceptorem Archelaum, qui Phyſici cognomine appellatus eſt, vel quia primus Phyſicam Athenas inuexit, vel quia vltimus eorum, qui ante Socratem extiterunt, naturalem coluit Philoſophiam, Socrate deindè moralem introducente, tametſi Simplicius Archelaum Anaxagoræ ſectatorem fuiſſe aſſerit.

Idem ſenſiſſe Diogenem Apolloniatẽ.

Archelaum cur Phyſicus dictus.

Cauſa, quib. inductus fuerit Anaximenes.

Cauſæ, quæ Anaximenem inducere potuerunt, vt aerem faceret primam materiam, hæ fortaſſe fuerunt. Primum, quod aer longe facilius, quam aqua, omnibus ſofotmis, & receptaculis accommodet. Deinde, quod facilime omnium recipiat externas impreſſiones ſiue calidi, ſiue frigidi, ſiue odoris huius, aut illius, &c. Tertio, quia vita in calido & humido poſita eſt, quæ ſimul in ae e cernuntur. Quarto, quia præcipuum animalium nutrimentum aer videtur eſſe, & quo continenter plurima indigeant. Poſtremo, quia in ſeminibus ſpiritus dominantur: ſpiritus autem & aer mutuo cognomento dicuntur, vt Plutarchus ait, aut certe ſpiritus eſt aeris naturæ proximus.

Hippaſum & Heracli-

Verum, quia Hippaſus Metapontinus, & Heraclitus Ep. ſius excelſi animi vir, & terA rena omnia adeo cõtemnens, vt (quod *libr. 9. in Hera.* Laertius ex Antiſthene refert) regnũ etiam fratri conceſſerit, cum animaduerterent, ignem eſſe omnium tenuiſſimum ac ſubtiliſſimum, illum potius, quam quiduis aliud, materiale principium eſſe cenſuerunt: quos Ariſtoteles ea ratione ſuperiorib præ|tulit ad initium huius capitis, Text. 13. quod alii feciſſent materialia principia res craſſiores, & quæ minus aptæ eſſent, vt ex eis cætera oB mnia conſtarent, & in eas tandem reſoluerentur, quod eſt primi principii materialis proprium. Quorum ſententiam tribuit Stoicis Cotta Ciceronianus in 3. de Nat. Deor. & alii nonnulli.

tum ignem rerum materiã feciſſe.

Præferuntur cæteris Hippaſus & Heraclitus.

Quibus rationibus adduci potuerunt.

Potuerunt autem hi auctores ignis tenuitatem & ſubtilitatem eo argumento colligere, quod aerem quoq; ipſum penetret, & ſupremum ſemper appetat locum. Quocirca Plato in Timæo, & Ariſt. hoc cap. tex. 13. aſſeC rũt, ignem eſſe minimarum partium, atq; ad penetrandum omnium aptiſſimum. Accedit, quod ignis eſt fons caloris, vita autem in calido præcipue conſiſtit, vitaleſque functiones calore in primis indigent. Hinc colligebat Heraclitus, omnia tandem aliquando in ignem reſolutum iri. vnde, vt quidam volunt, aſſiduæ illius lachrymæ. Quanquam verius videtur, quod alii narrant, id ab eo fieri ſolitum, quod humana ſtudia deploraret.

Heracliti lachrymæ.

Sententia eorum, qui materiam fecerunt medium quid inter elemẽta.

At vero cum materia prima non videatur D eſſe quicquam ſenſibile, ſed potius aliquid, quod in ſenſibilibus quaſi primũ eorum fundamentum lateat: cõſultius alii fore putauerunt, ſi ponerent medium aliquid inter vulgata elementa, quod formarũ omnium, quæ ab agentibus naturalibus inducuntur, commune ſubiectum eſſet, alii quiddam interiectum inter aquam & aerem, cuius ſententiæ meminit Ariſt. hoc capite text 14. alii vero inter aerem & ignem, quorum placitum refert 1. Phyſ. c. 4. tex. 32. Nemo enim poſuit mediũ inter terram & aquã, quod terræ ſimilitudo & cognatio non videantur congruere cum primo rerum omnium principio. Quinam illi fuerint, qui medium inter aquam & aerem conſtituerint, quod quidem aqua eſſet ſubtilius, aere vero craſſius, non conſtat: certe Anaximander Mileſius Thaletis & diſcipulus, & primus in ſchola ſucceſſor, medium poſuit inter aerem & ignẽ, quod idem cenF ſuit eſſe infinitum, vt nunquam deeſſet materia, ex qua alia atque alia etiam a perpetuo fierent. Atque hic primus inuexit nomen principii, vt teſtatur Simplicius, & caput Ionicæ familiæ apud Laertium, *in præfat Vitar.* & alios quoſdã habetur, ea fortaſſe de cauſſa, quod Thales nihil de reconditiori Philoſophia

Anaximander inter aerẽ & ignem medium conſtituit materiam.

Cur caput Ionica familia à quibuſdam habeatur Thales.

A ſophia, ſed pauca duntaxat de nautica Aſtrologia ſcripta reliquerit.

Hi autem primum ea ratione ducti videntur, quia vt dictum iam eſt, materia non videtur ponenda quicquam ſeuſibile, ſed omnium ſenſibilium accidentium commune ſub ectum, eum tamen quodlibet ex vulgatis elementis ſit peculiare quoddam ſeuſibile. Deinde quia commune ſubiectum tranſmutationis habere oon debet eertam aliquam contrarietatem ſibi coonaturalem, ne diſſol- B ui poſſit à contrario, atq; ita non ſit primum ſubiectum, in quod reſoluantur omnia. Ita putabant ſatius eſſe poneie medium aliquid, quod ſenſu non pereiperetur, & ab omni naturali contrarietate eſſe liberum, vt omnibus tranſmutationibus perpetuo ſubeſſet, quam vllum ex notis & vulgatis elementis. Atque ſubodorati quidem ſunt hi melius, quam ſuperiores, materiæ primæ naturam, & merito laudantur ab Ariſt. 1. Phyſ. cap 6 tex 54. eo nomine, C quod materiam primam oon fecerint ſubiectum alicui contrarietati addictum, vt ii, quibus placuit vnum ex notis elementis primam materiam coostituere.

Cur materia tradita ſit mediũ quid inter elementa.

Cur hi Philoſophi ab Ariſt. commendentur.

Eorum ſententia refutatio.

1. Verum ne hi quidem attigerunt veram materiæ primæ naturam. Primum, quia materia prima, quicquid ea ſit, æque indifferens ex ſe eſt ad omnes formas, quo fit vt non magis ponenda ſit media inter aquam & aerem, quam

2. inter alia quælibet entia naturalia. Deinde, D quia non in ordine entium naturalium, ſed extra collocanda eſt, ſeu potius ad illa reducenda, cum ſit eorum omniũ commune fundamentum.

3. Tertio, quia vtrouis modo materia ponatur media, datur ea aliquid ſubtilius, vapore, aut aer, aut ignis, ſi dicatur media inter aquam & aerem, aut ſaltem ignis, ſi locetur inter aerem & ignẽ. at ſubtilius aliquid primo ſubiecto, ex quo cætera conſtent, dari nequaquam poteſt, vt iis obiiciebatur, qui aquam aut aerem primum ſubiectum poſue- E ruot.

4. Quarto, quia nullum tale medium eſſe, ſiue experimento, ſiue ratione oſtenditur. Quod ſi vnum medium fingatur, nec certis argumentis eſſe comprobetur, cur non æque

5. licebit fingere plura? At de iis iam erit quæſtio, quodnam eorum prima ſit materia. Poſtremo, quia hi, quemadmodum & ſuperiores F rarefactione & condenſatione vulgata elementa diſtinguebant. Putabant enim rarefacto medio illo ſuperiora elementa fieri, condenſato autem inferiora: hoc autem non eſt ſatis ad rerum eſſentias diſtinguẽdas, quia res eadem poteſt eſſe nunc rarior, nunc denſior. Nec certe illi occurrere poterant, tantam interdum (vti ſe res habet) rarefactionem aut condenſationem eſſe poſſe, vt iam eſſentia

Hactenus enumerati quo pacto elementa diſtinxerunt.

A eadem ſubeſſe nequeat, cum aliam mutationem natura priorem oon agnoſcerent, qua rei eſſentia mutaretur, nec aliam formã priorem quantitate, cuius ſola maiore aut minore extenſione raritatem & denſitatem metiebantur.

Quod vero Anaximander addebat mediũ huiuſmodi eſſe infinitum, ne generatio vnquam deficeret, nihil habet vel tenuiſſimæ probabilitatis. Nam ſi omni ex parte infini- B tum foret, omnia repleret, nec mundo huic noſtro locum relinqueret: aut certe ſi locum etiam hunc occuparet, ex eaque eius parte, quæ apud nos eſſet, vicissim fierẽt omnia quæ fieri cernuntur, ſuperuacaneum foret, quicquid eius extra hunc modum exiſteret, quoniam hæc vna pars ſatis eſſet ad generationũ perpetuitatem. Si vero nõ omnia occuparet, ſed tantum exempli cauſa, Orientem verſus infinite porrigeretur, atque ex ea quaſi maſſa decerperetur noua materia ad cuiuſq; rei ge- C nerationem, oporteret ſane eam portionem ad nos trahi, & tantæ magnitudinis aliam annihilari apud nos, ne duo corpora eſſent in eodem loco, quæ ridicula ſunt, & contra ſenſum ac rationem, præſertim cũ perſpiciamus materiam, quæ fuit in re corrupta, eandẽ ſuccedere in genita. Contra quam ſententiam diſputat Ariſtoteles, lib. 3 Phyſ. c. 5. *à text.* 32. & primo de Cœlo, c. 5. 6 & 7. *à text.* 33. & 1. de generatione c. 3 *à tex.* 16. & lib. 2. c. 10. & 11. *à tex.* D 56. Sed contra totum hoc Philoſophorum genus, qui vnum ex elementis vulgatis, aut medium aliquid inter ea materiale principium rerum naturalium fecerunt, fuſe diſputat Ariſt. cum locis citatis, tum præcipue poſteriori libro de generatione cap. 1. *à text.* 8. cap. 4. & 5. *à text.* 24.

Contra Anaximandrũ.

E *Sententia eorum, qui vnum potius eſſe omnia, quam vno ſubſtantiali principio conſtare crediderunt.*

Sectio III.

HÆc cum videantur conſideraſſe Xenophanes Colophonius eiuſque auditor Parmenides Eleates, & huius diſcipulus Meliſſus Samius (ſi recte quidem Ariſtoteles eorum ſententiam refert *hoc libro, capite* 5. *&* 1. F *Phyſ. cap.* 2. *& tex.* 13) dicendum cenſuerunt, res omnes naturales, quæ putantur eſſe diuerſarum ſpecierum, eiuſdem eſſe rationis & eſſentiæ. Nam ſi elementa non differunt niſi raritate & denſitate, aliiſque accidentibus, quæ iſta conſequuntur, mixta autem nihil aliud ſunt, quam variæ elementorum coniunctiones,

Xenophanis, Parmenidis & Meliſſi ſententia.

Digitized by Google

ctiones, profecto res omnes naturales vnius & eiuſdem rationis ſint neceſſe eſt Si enim ita ſe res habet, nihil aliud ſub accidentibus reperiri poteſt, quam vnum atq; idem ſubiectum, quod modo his, modo illis ſubſit, neq; alia ratione differunt mixta ab elementis, quam vt aqua tepida à frigida & calida, ſi ex vtraq; coacta ſit Quoniam autem iidem non putabant accidentia in entibus eſſe numeranda, vt quæ per ſeſe exiſtere non poſſunt, inde factum eſt, vt vnum tantum ens eſſe dicerent. Quidquid enim eſt præter ens, eſt non ens, pariq; ratione quidquid eſt præter vnum, eſt non vnum: quam rationem Parmenidi aſſcribit Ariſtoteles c 5 Iam vero, cum indicarent, ens ipſum ex alio fieri non poſſe, ne ens ex non ente fieri concederent, ingenitum illud, & nullo modo factum eſſe cenſebant. Quin etiam cum accidentia, vt dictum eſt, in entibus non numerarent immobile omnino facere coacti ſunt. Id quod recte efficiebatur. cũ omni mutatione acquiratur eſſe aliquod, aut amittatur. Addebant quoq; ſemper fuiſſe, ac fore, quia vt id, quod eſt factum habet principium, ita quod non eſt factũ, non habet principium, & pari ratione nec finem: tametſi hanc rationem, quæ Meliſſo aſſcribitur, reprehendit Ariſt. 1 Phyſ. c. 1. & 3. *tex.* 10 20 & 25. atq; alibi ſæpius, quod non innitatur aptæ alicui concludendi formulæ.

Quid de accidentibus ſenſerint.

Hoc tantum diſſentire videbatur à Parmenide Meliſſus, quod cum ille dixiſſet, ipſum ens eſſe finitum, Meliſſus infinitum aſſeruit: quanquam re vera nihil fuit diſſidij, ſi alter (vt plerique volunt) dixit eſſe finitum quaſi perfectum (hæc enim eſt vna eius verbi ſignificatio) alter infinitum, quaſi nullius differentiæ termino concluſum, quod erat neceſſe, ſi nullum diuidebat genus ſub quo alia ſpecies ſubſtantiæ comprehenderetur. Hinc Ariſt videtur adductus c vt diceret Parmenidem ſpectaſſe in hoc diſcrimine eõd tionem formæ, cuius eſt finire ac terminare: Meliſſum vero materiæ, cui infinitio & indeterminatio tribuitur.

Quo in re diſſentiant Parmenides & Meliſſus.

Quanquam vero hi tres omnia entia vnum tantum eſſe dixerunt, conſulentes intellectum, qui ſolus poteſt diſcrimen inter eſſentias rerum cognoſcere: non negabant tamen eſſe plura iudicio ſenſuum. Vnde factum eſt, vt quemadmodum hoc pacto non negarunt diſtinctionem rerum, ita nec earum principia. Conſtituit enim Parmenides calidum & frigidum, ſiue ignem & terram, vt ait Ariſt. cap. 5. principia rerum naturalium quatenus illæ ſenſibus iudicantur diſtinctæ, idq; forſitan ea ratione, quod duo hæc ſint maxime ſenſibilia, quod idem de Xenophane & A Meliſſo credere par eſt. Quę ſi vere de his Philoſophis referuntur, ſatis conſtat, non putaſſe eos dari reuera principia interna rerum naturalium, ſed ſola ſenſuum æſtimatione.

Quæ rerum principia conſtituerint.

At dicunt pleriq; (*vt Simplic. & Philo primo Phyſ. in c. 2. Plotinus Enneade 5. lib. 1. ca. 8. Beſſarion 2. lib. contr. calum. Plato c. vlt. ex Nicol. Dam. & Alexan.*) intellexiſſe hos tres nomine entis ſolum ens materiæ expers, quia id ſolum vere ſit, dixiſſe vero entia materialia non vere eſſe, B quia omnia caduca eſſe putarent, potiuſq; eſſe vmbras eorum, quæ ſunt, quam res veras ac ſolidas. Quod egregia ſimilitudine depingit Plat. 7. lib. de Republica, *initio libri.* Ac de Xenophane certum eſt, vnum illud ens, quod ſolum eſſe dicebat, Deum appellaſſe, vt ipſe quoq; Ariſtoteles teſtatur ca. 5. Extant etiam Parmenidis carmina, quibus plane videtur diſtinguere ens mortale ab immortali. Sic enim loquitur de immortali: *Entis enim non* C *ſunt primordia primi.* Poſtea vero tranſiens ad mortalia ſic ſcribit. *Hactenus & veri mentem intemerataq; verba, Nunc res mortales, carmen quoq; ſumite fallax.* Quo loco ſubiicit, ignem & terram, ſiue lumen & tenebras eſſe principia rerum ſenſibilium. quibus forſitan ſignificauit formam & materiam. Atq; hæc eadem placuiſſe Meliſſo, non putant eſſe parum probabile.

Quo pacto à quibuſdam horum opinio intelligatur.

Quidquid tamen ij ſenſerint, merito Ariſtoteles ad ſe pertinere putauit, vt quæ ab eis D dicta ſunt, refelleret etenim Xenophanes, vt Ariſtoteles refert eodem loco, aperte ſignificat nomine Vnius totum cœlum, id eſt, totam rerum vniuerſitatem, non eas tantum, quæ ſunt materiæ expertes Deinde res materiæ expertes non ſunt vnum tantum ens, ſed multa. at hi omnes dicunt vnum tantũ eſſe ens Quo fit, vt non ſit ſatis reducere quæſtionem ad res materiæ expertes, vt eorum ſententia vera E eſſe comprobetur.

Merito ab Ariſt. refelli.

Quod ſi intelligunt nomine entis ſolum ens independens ac incommutabile, quod eſt ſolus Deus, recte quidem dicunt vnum tantum eſſe ens Etenim & in ſcripturis ſacris ſibi vendicat Deus nomen entis, quaſi proprium, cũ *Exod 3* ait, *Sic dices filiis Iſrael Qui eſt, miſit me ad vos.* At non idem eſt aſſerere, vnum tantum eſſe ens atque omnia, quæ ſub primi Philoſophi ſapientiſque diſputationem cadunt (hoc enim pacto coguntur illi inter- F pretari verbum omnia) eſſe vnum ens tantum. Nam etſi recte dicunt Theologi, omnia eſſe in Deo, ſiue quia perfectiſſime in eo continentur omnium perfectiones, ſiue quia omnia ſunt in eius poteſtate, omnia tamen eſſe ipſum Deum nullo modo dici poteſt. Itaque ne abſurdius aliquid tanti

Deus nomen entis ſibi proprie vendicat.

Omnia ſunt in Deo, ſed ipſa non ſunt Deus.

viri dixiſſe credantur, Parmenides præſertim, cui Plato plurimum defert multis in locis (*vt in Parmenide, Theatete, & Sophiſta*) ita eorum ſententiam interpretatur Ariſt. c. 5. huius lib. *ante textum primum*, quaſi dicere velint, totam rerum vniuerſitatem (rerum inquam, per ſe exiſtentium, quæ Ariſtoteles 1. *Phyſic. ca. 3. tex. 29.* vocat proprie entia) eſſe vnius, atque eiuſdem naturæ rationiſue, ſi earum eſſentia ſpectetur, non attributa ex accidentibus deſumpta, quæ ſunt varia & multiplicia Et quamquam veteres Phyſici, quos hactenus retulimus, idem creduntur exiſtimaſſe, vt patet ex initio huius capitis, *tex.* 11. hoc tamẽ intereſt, quod illi, quia Phyſice loquuti ſunt, ſenſibile id eſſe voluerunt, vel medium inter ſenſibile deſignarunt, ſed commune prædicatum ſubſtantiale, quatenus naturæ ordine prius eſt omni accidente, qua certe in re minus reprehẽdendi ſunt, quam ſuperiores: ſi enim ſubſtantia rerum omnium eiuſdem rationis eſt, non erat vtiq; illa deſignanda certa vlla qualitate ſenſibili, quæ non ſit omnib. communis Atq; de hoc ente, quod omnia accidentia naturæ ordine præcedit, intelligi poteſt illud Parmenidis: *Non eſſe primi entis vlla primordia ſiue principia Eſſe item illud immortale & verum, cætera autẽ mortalia & ea ratione fallacia, quod non ſemper exſtant, ſed varie in illo mutentur* Quod ſi hæc non minus aliena videbuntur ab horum Philoſophorum ſententia, quam ab ipſa veritate, certe noſtri inſtituti non eſt ea, quæ ab illis dicta ſunt, ab errore vendicare. quod & per ſeſe laborioſum eſt, cum pugnantia ſcribere videantur, & cum à pleriſq; tentatum ſit, à nemine hactenus præſtitum videmus. Deniq; quæ eorum dicta in hoc libro, aliiſque locis ab Auctore referuntur nequaquam ab eo conficta, aut per calumniam impoſita credimus (erant enim plurimi, qui pene recenti memoria talia ſcribenti Ariſtoteli, atque adeo viua voce docenti obſiſtere poſſent) ſed vere ex eorum libris accepta, atq; vt partim falſa, partim quæ poſſent in errorem inducere, ab eo propoſita & impugnata, vt non mirum ſit, ſi haud grauate tantũ Philoſophum in eorum reprehenſione ſequamur.

Nulla ratione dici poteſt omnia eſſe vnum ens.

Qua ratione rectius hi quã ſuperiores loquuti ſint.

Exponuntur Parmenidis verba.

Conueniunt igitur ij omnes, quorum ſententias adhuc retulimus. Primum quidem, quatenus nullam ſubſtantialé diſtinctionem rerum naturalium admittunt. Deinde, quatenus nullam (quod conſequens eſt) ſubſtantialem generationem, aut corruptionem eſſe volunt. Tertio. quatenus ſubſtantiam rerum omnium perpetuam faciunt.

Qua in re conueniant Philoſophi hactenus recenſiti.

Differunt autem primum, quatenus priores componunt entia naturalia ex ſubiecta illa A ſubſtantia, & aliis atq; aliis accidentibus, nec eſſentialem diſtinctionem videntur negare, cum veram entium multitudinem nõ modo numeralem, ſed etiam ſpecificam inducant: poſteriores vero, quaſi ſapientiores, cum nullum ens naturale ex ſubſtantia & accidentib. conſtituant, nullumq; accidens in entib. numerandum putent nullam quoq; eſſentialem rerum naturalium diſtinctionem eſſe colligunt. B Deinde quatenus priores non negant verum motum, quod tamen negant poſteriores, etſi non inficiantur motum ad ſenſum ſeu, vt ita dicam, phantaſticum. Tertio, quatenus priores concedunt, vnum illud eſſe verum principium rerum naturalium, poſteriores vero dicunt non eſſe principium, ſed eſſe res ipſas naturales. Quocirca merito poſteriores non ſemel excluduntur apud Ariſtotelem ab ea diſputatione, qua principia rerum C naturalium quæruntur. Vide 1. *Phyſ. c. 2. tex. 8. & c. 5 huius lib. Contra omnes enumeratos Philoſophos.* Ex his ſatis intelligi poteſt, quam multa, quamque grauia incommoda eorum omnium ſententias ſequantur, quorum illud eſt caput, quod omnem ſubſtantiam vnius atque eiuſdem rationis faciant, quod quam ſit abſurdum, cum ipſum per ſe ſatis patis patet, tum multo planius patebit inferius.

Qua in re diſſentiant.

D

Opiniones eorum qui plura principia materialia induxerunt.

SECTIO IV.

Alij, vt quædam incommoda ex iis, quæ dicta ſunt, declinarent. partim alteram extremam viam ingreſſi ſunt, inducentes infinita principia materialia, partim mediam tenuerunt, approbantes potius plura finita. E Atque vt ab iis, qui longius à veritate aberrarunt, initium ſumamus, Leucippus Eleates, eiuſque familiaris Democritus Abderites, vt Ariſt. eum vocat 3. lib. de Cælo, cap. 4. ſeu, vt alij Laertio in Democrito referente, volunt, Mileſius, infinita principia materialia poſuerunt: infinita, inquam, indiuidua corpuſcula, quæ pro varia ratione figuræ, ordine ac ſitus varia entia naturalia conſtituerent, nec tamen ea ex ſolis huiuſmodi corpuſculis, ſeu atomis conſtare cenſuerunt, ſed ex inani etiã. F Ita non ſolum plenum, ſed inane quoq; materialia principia fecerunt, vt ait Ariſtot. c. 4. *text. 37. ſub finem.* & aliis pleriſque locis. Addebant quoque non modo atomos, ex quibus quamque rem effici putabant, infinitas eſſe, ſed etiam mundos infinitos, fierique omnia, & diſſolui neceſſitate naturæ, dum atomi per infinita ſpatia volitantes in orbem volue-

Leucippi & Democriti ſententia de atomis.

Digitized by Google

volverentur, eoque modo agitatæ, modo in vnum corpus cogerentur, modo coactæ diſſiparentur, atque hoc pacto res naturales generari, & corrumpi. Quorum opinio, quam Ariſt. (1. *Phy. c. 2. tex. 6. & 3. Meta. c. 5. tex. 19. & 3. de cœlo c. 7. text. 56. & lib. 1. de gen. c. 2. text. 1. & alibi ſæpe.*) refert, Epicuro placuit, addito atomis pondere, vt moueri poſſent. Vide *Euſeb. de præpa. Euan. lib. 14. cap. 5. & alios.* Eam Lucretius Latinus poeta, eiuſque ſectæ alumnus late explicat, eandēq; ſequutus eſt Metrodorus Chius, & alii nonnulli, *in quibus eſt Laertius lib. 9. in Democrito, & alibi.*

Epicurus addit atomis pondus.

Verum, etſi Democrito multiplex eruditio, & rerum naturalium non vulgaris cognitio à pleriſque veteribus tribuitur: hæc tamē eius de atomis ſententia non minus ridicula eſt, quam ipſe ſolitus erat omnia ridere. Atq; vt ea incommoda omittam, quæ omnibus patent, qualia ſunt illa, quod atomorum figuris, ordine, & poſitione tantam rerum varietatem efficit, quod fortuito concurſu pulcherrimum & conſtantiſſimum huius mundi ordinem conſtituit, quod caſu eundē diſſoluendū putat: quod ex altero genere principii materialis, quod inane vocat, & non ens eſſe affirmat, non minus entia naturalia quā ex ente conſtare dicit: certe eſſentialis differentia ſubſtantiarum nulla ab eo inducitur, quod ſuperioribus euenitſe docebamus, tametſi aliquando Ariſtot. 2 *Phy. c. 2. text. 21. & 1. de part. animal. ca.* 1. illi attribuit, quod ſubſtantialem formam, ex qua ſumitur eſſentialis ſubſtantiarum differentia, neſcio qua ratione ſubodoratus ſit. nam cum inane nihil ſiat, atomi vero ſola figurā, ſitus, & ordinis varietate, ac proinde accidentario diſcrimine differant, qui fieri poteſt vt vlla eſſentialis differentia ſubſtantiarum eorum vario concurſu efficiant: Accedit, quod alio modo generat entia ex atomis initio mundi, alio poſt eius conſtitutionem, tunc per concurſum temerarium, nunc per ſecretionem atomorum aliarum rerum ex aliis, quam cum nec ſenſus, nec ratio percipiat, optime refellitur ab Ariſt. tertio de Cœlo *tex. 57. & aliis locis.*

Refutatio.

Anaxagoras vero Clazomenius Anaximenis auditor, nec modo generis ſplendore, ſed animi quoq; gloria clariſſimus) vniuerſum enim patrimonium, quod erat ampliſſimum, ſuis ſponte reliquit, vt ſcribit Laer. *lib. 2. in Anaxagora*) primus fortaſſe fuit, qui eſſentiale ſubſtantiarum diſcrimen conſtituit. Eius ſententia fuit, gigni omnia ex atomis ſimilis naturæ, quæ ante in Chao latitarent; vt carnem ex infinitis carunculis indiuiduis latitantibus in cibo, & *os* ex infinitis oſſiculis, atq; ita cætera. Itaque hoc pacto duo præcipua, quæ

Anaxagoræ opinio.

A ſuperiores prætermiſſent, ſe aſſerere exiſtimauit, eſſentialem ſubſtantiarum differentiam, earumque generationem, quod eductionem latentium principiorum eſſe voluit. *Inexplicatiſſimum enim* (inquit Plutarch.) 1 *de placitis Philoſoph. c. 3. illud videbatur, quonam modo ex eo quod nuſquam eſſet, poſſet quid oriri, aut rurſum in id, quod nullibi eſſet, interire: proinde ex ſimilibus particulis gignebat o-*
B *mnia, & rurſum in eadem diſſoluebat.* Adhibuit quoq; primus primam cauſam efficientē omnis expertem materiæ, quæ omnia ex omnibus educeret, vt quæ libera eſſet & ſoluta omnis compoſitionis lege. Ac laudat quidem illum Ariſtoteles hoc ipſo cap. *à tex. 16.* quod Chao inducendo atq; educendis ex eo rebus latitantibus naturam materiæ optime omnium adumbrarit, eumque Empedocli, qui &
C poſteriore ætate fuit, & principia rerum melius tenere potuit, hac ipſa ratione videtur præferre. c. 5.

Quæ tamen & huius ſententiam incōmoda ſequantur, ex his patebit. Primum, quia cum videamus in his inferioribus eſſe mutuā omnium rerum transmutationem, efficitur, Anaxagoræ ſententia, vt omnium particulæ ſint in ſingulis rebus, quod non ſolum ex eo fieri nequit, quia efficerēt magnitudinem in-
D finitam (oportet enim concedere minimas illas particulas eſſe certæ magnitudinis, neque dici indiuiſibiles, niſi quia naturaliter diuidi nequeat) ſed etiam, quia non omnia ſunt apta vt cum omnibus miſceantur.

Impugnatio 1.

Deinde, quia etſi Anaxagoras iſto modo vtcumq; explicat, quo pacto ſimilaria gignantur: non explicat tamen quomodo gignantur diſſimilaria, vt equus, aut homo, niſi dicere velis, diſſimilaria nihil aliud eſſe, quam diuer-
E ſorum ſimilarium coniunctiones, quod & falſum eſſe infra oſtendetur, & quo pacto fiat, ab eo non exponitur.

2. Non explicari ab eo quomodo diſſimilaria gignantur.

Tertio, quia ſi principia ſimiliarium ſunt infinita, ignota nobis ſit neceſſe eſt eorū natura, quandoquidem non alia ab Anaxagora ponitur interna eorum principia, quo fit, vt diſſimilaria quoque neceſſario ignorentur, ſi nihil ſunt aliud, quam ſimilariū diuerſorum copulationes. 3.

Iam quo pacto latentes particulæ educuntur ex iis rebus, ex quibus res aliæ fieri cer-
F nuntur? à centro ne ad circumferentiam extrahuntur? neque enim alia ratione videtur id poſſe fieri. præſertim cum non ſemper fiat ſeparatio, & quaſi euaporatio particularum rei, quæ generantur ab ea, ex qua generari cernitur. Quod ſi cum res fieri dicitur ex alia, eum eius particulæ in alia latentes ad partes exteriores veniunt, cur non potius 4.

Impugnatur latentiū particularū eductio.

Digitized by Google

natura rei genitæ ex internis particularis, quã ex iis, quæ exterius apparent, conſtitui iudicabitur? Ita potius generatio quam ponit, erit corruptio, & corruptio generatio.

Denique neq; iſto modo tuetur Anaxagoras generationem, & corruptionem rerum naturalium nam, vt demus aliquid poſſe fieri eductione illa particularum, qualiſcunque ea ſit: non differt ſane quicquam ea generatio à congregatione, veluti cum aqua nata ſit ex multis guttulis, quod ſane non eſt fieri aquam, ſed fieri maiorem aquam. Quod idem modo contrario dicendum eſt de corruptione. Itaque, niſi intelligat Anaxagoras, nomine infinitarum partium ſimilarium, materiam ipſam vt Ariſt. illum conatur interpretari hoc cap. *text 16.* idque quatenus materia eſt diuiſibilis in infinitum, parteſque tum demum videntur educi, cum materia actuatur forma rei ſimilaris (vt educi particulas nihil ſit aliud, quam materiam exhiberi conſpiciendam ſub certa forma) inanis omnino eſt eius ſententia, & tamen ſi hoc pacto rem intellexit, idem illi dicendum fuit de generatione diſſimilarium, quæ non gignuntur ſola congregatione diuerſorum ſimilarium, ſed eductione formæ alterius cuiuſdam naturæ à formis ſimilarium ex eiuſdem materiæ poteſtate.

Anaxagorã interpretatur Ariſtoteles.

Empedoclis ſententia.

Empedocles vero Agrigentinus, inſignis Philoſophus, & regni etiam oblati contemptione clarus, vt ex Xãtho refert Laertius *lib. 8. in Empedocle*: non infinita principia, vt ſuperiores, ſed finita potius ponenda cenſuit: neq; quicquam tamen voluit eſſe prius quatuor vulgaris elementis: ſed ea ipſa vere eſſe primordia rerum omnium, quæ fiunt. Cum enim iunior eſſet Anaxagora, eiuſque ſententiam de generatione ex particulis ſimilis naturæ cum toto nequaquam probaſſet: ea fortaſſe ratione, quod naturam rei, quæ vere generatur, oportet non ante exiſtere, conceſſit ille quidem generari mixta ex elementis etiam ea, quæ ſimilaria ſunt, vt carnem & oſſa: at ipſa iam elementa non generari ex prioribus principiis materialibus, vt putabat Anaxagoras. Neque enim ſatis eſſe indiuiduas earum particulas, vt ex eis gignerentur elementa, cum ſint eiuſdem naturæ cum totis: potiuſq; earum aggregatione maius aliquid fieri, vt diximus, quàm vt ex ea reſultet noua aliqua natura.

Atque laudandus quidem eſt Empedocles hac ex parte, quod generationem ex ſimilaribus improbarit, quodque alias ipſa veritate impulſus formam ſubſtantialem mixtorum adiunxerit, ſi Ariſtoteles recte conijcit ad finem huius c. *tex. 5.* & aliis pleriſque locis. *vt 2. Phyſ. tex. 22. & 1 de partib. animal. c. 1.* Verum reprehendendus, quod aſſeruit quatuor vulgata elementa eſſe ſimplicia corpora, & nullo modo cõpoſita, niſi ex partib. ſimilarib. Neq; u. negari poteſt, ea mutuo in ſe inuicem tranſmutari, vt aquam in aerem & viciſſim aerẽ in aquam, atq; ita cætera. Quod ſi vereamur, ne hac in re ſenſus nos fallant, ratio plane idem demonſtrat. Cum enim ea ſibi mutuo contrariis qualitatibus repugnent: ſeſeq; mutuo alterent, & è naturali ſtatu viciſſim depellant, neceſſario efficitur, vt eorum natura ſit caduca & minime perpetua. Tendit enim plane ea pugna in interitum eius, quod vincitur. Hinc contrario argumento, commutatoq; conſequente in antecedens, colligimus in cœlo non eſſe alterationem, quæ contrariis qualitatib. fiat, quod longiſſimo experimento cõpertũ ſit, nõ eſſe illud vlla ex parte corruptioni obnoxium. Hinc quoq; docet Ariſt. hoc ipſo cap. *tex 15. & 8. lib de generatio. à tex. 55* & aliis locis ſuſtuliſſe Empedoclem de medio, nõ modo generationem & corruptionẽ elementorum, ſed eorum etiam alterationem, quippe quæ ad interitum rei, quæ alteratur, ſuapte natura dirigitur. Si enim interitus non datur, neq; alteratio concedenda eſt, niſi quis abſurdiſſime dicat appetitum naturalem elementorum in agendo eſſe fruſtra inditum, & qui expleri nequeat.

Impugnatur Empedocles. Ex alteratione paſſiua colligitur corruptio.

Quidnam Pythagorici & Platonici materiam primam eſſe putauerint.

SECTIO V.

Pythagoreorum ſententia.

PYthagoreorum ſententia, vt Ariſt. docet c. 5. ea fuit, vt putarent primam materiam eſſe numeros, ſeu potius vnitates: aſſueti enim ſcientiis Mathematicis, quæ apud eos, auctore Pythagora, primum diſcendæ erant, ea, quę in rebus Mathematicis principia ſunt, omnium principia eſſe colligebant, tantum valet cõſuetudo doctrinæ, qua quis primum imbuitur. Ita cum in Mathematicis nihil ſit prius vnitate, eiuſque multiplicatione numerus exiſtat, qui & ipſe natura prior eſt, quam magnitudo, concludebant illi, magnitudinẽ quoque & alia quæ deinceps reperiuntur in rerum natura, ex vnitatibus conſtare, vt materia, cunctaque eſſe numeros ſecundum ſubſtantiam ſubiectam, intimamque cuiuſque rei eſſentiam. Proinde vnitatem ex ipſa vi conſtituendi numeros nomine vna Par impatem appellant: quod addita imparibus efficeret pares, paribus autem impares, vt capite eodem cum Alexandro expoſuimus. Eademque ratione illam appellabant finitam, quod conſtitueret numeros impares ad vnionem perfectionemque aptiores.

Vnitas par impar.

quæ

quæ finitionis, ſiue abſolutionis nomine ſignificantur, infinitam vero quod conſtituerent pares, qui aptiores ſunt ad diuiſionem, & diſſolutionem, quæ tendũt in infinitum.

Denarii præſtantia.

Deinde, res omnes, quemadmodum & numeros ad denarium reducebant, quod cæteri numeri apud omnes nationes ex denario ſemel, aut ſæpius accepto, & ex aliqua denarii parte cõſtituantur.

Quaternarii dignitas.

Denique ipſum Denarium ad quaternarium reuocabant, quod conſtitueretur ex vno, duobus, tribus & quatuor, ſanctiſſimumque iuſiurandum per quaternarium fieri putabãt, vt Plutarchus refert primo de placitis Philoſophorum c.3. Ex quibus colligebant, proprietates rerum nihil aliud eſſe, quã proprietates numerorum, ex ipſorumq; numerorum natura prouenire rebus, vt hanc aut illam proprietatem habeant, & vt hoc, vel illud agant, aut patiantur.

Refellitur Pythagoreorum ſententia.

Quæ ſententia, ſi prima ſpecie ſpectetur, faciliime refellitur. Primum, quia vt vnitas ſequitur entitatem vnam, ita numerus multas

1. entitates: quod autem ſequitur naturam rei, ad eius conſtitutionem pertinere non poteſt.

2. Deinde, quia ſi numeri ſiue vnitates, ſunt materia, & ſubſtantia rerum, atq; eodem modo conſtituunt naturalia, quo Mathematica, non diſtinguentur vtiq; naturalia à Mathematicis.

3. Tertio, quia, vt Ariſt. hoc cap. *tex.* 21. argumentatur, non erit in rebus naturalibus principium motus. *Numeri enim*, inquit, *nullius motus ſunt cauſa, cum in immobilibus etiam reperiantur.* Tolletur igitur motus ipſe, generatioque omnis, & corruptio.

4. Quarto, quia, vt idem adiungit, nulla cauſa hoc pacto reddi poterit, cur alia corpora grauia ſint, alia leuia, & alia hoc, alia illud agant, aut patiantur: cum eodem modo naturalia ex vnitatibus, atq; Mathematica conſtituant, in quibus nihil tale demoſtrari poteſt.

5. Quinto, quia, vt idem eodem loco *text.* 22. concludit, fieri non poteſt, vt numeri ſint & res ipſæ naturales, & cauſæ earum, cum nihil ſit cauſa ſui, quorum tamen vtrumque iidem affirmant.

Duo numerorum genera à Platone poſita.

Qua in re præfert Ariſt. *tex.* 24. ſententiam Platonis opinioni Pythagoreorum, quod duo genera numerorum poſuerit, alterum ſeparatum à rebus naturalibus & per ſe exiſtentem, alterum in rebus ipſis naturalib. qui etſi non eſſet, fingi tamen poteſt effectus illius ſeparati, cum interim Pythagorici eum tantum ponant, qui eſt in rebus naturalib. imo vero, qui ſit res ipſæ naturales.

Sexto, illud addi poteſt. Si numeri ſunt ſubſtantiæ rerum naturalium, non eſſe earũ generationem quidquam aliud quam generationem numerorum, quare cum numeri colle-

A ctione, aut numeratione fiant, vt Ariſtot. hoc cap. docuit, nihil aliud fore rerum naturaliũ generationem, quam collectionem quandã, aut numerationem.

Poſtremo, quia *tex.* 40 videmus res naturales mutuo tranſmutari ſeruata præciſe eadem materia: ex vna autem numero non poteſt fieri alius numerus ſeruatis præciſe eiſdem vnitatibus, ſed addita, aut detracta vna, vel plurib. Ita fit, vt non ſolum non tradant veram B materiam, ſed minus etiam, quam ſuperiores materiæ rationem attingant. 7.

Quo pacto de quorundã ſententia ſint intelligendi Pythagorici.

Sunt qui dicant longe aliter intelligendos eſſe Pythagoricos, imo vero ab eis veram nõ ſolum materiæ, ſed etiam formæ naturã tradi quemadmodum ab Ariſt. tradita eſt: nec Platonem, quem volunt vtramque penitus attigiſſe, aut earum cognitionem inueniſſe per ſeſe, aut ab aliis, quam à Pythagoricis accepiſſe. Aiunt enim, Timæum Locrenſem Py- C thagoricum Philoſophum, quem ille in Timæo ſecutus eſt, formæ ac materiæ naturam cognouiſſe: neque aliud Pythagoricos myſterio paris, & imparis eatenus occultaſſe, quam veram vtriuſque principii naturam: materiæ quidem nomine paris, quod ſit cauſa diuiſionis rerum, & diſſolutionis: formæ vero nomine imparis, quod ſit cauſa vnionis, & conſeruationis. Hinc tam multa, & tam præclara de materia, & forma doceri à Platone in eo opere ſub perſona Timæi, *in Timæo fol.* 6.

Aliquot Platonis dicta de materia

De ma- D teria quod ſit *obſcura quædam ſpecies, receptaculum, mater, informe gremium, quod nullam ſibi propriam ſpeciem habeat, & à propria potentia nunquam recedat, quodq; per ſe ipſam comprehendi non poſſit*, & alia ſimilia.

De forma.

De forma, *quod ſit vera, exiſtentium ſimulachrum miro modo à vere exiſtentibus figuratum, diuinæ ac intelligibilis naturæ participatio, ſeu participata ſimilitudo.* Et huiuſmodi alia.

Quanquam vero de Pythagoricis, quod fere intelligi noluit, parum curãdum putamus, E libenter tamen hac in re duos Philoſophorũ principes Platonem, & Ariſtotelem conciliabimus. Accipimus igitur, quæ Plato ſub perſona Timæi tradit.

Primum pronunciatum.

Primum quidem materiam eſſe vnum quid omnibus tranſmutationibus ſubiectum, non plura, finita, aut infinita, vt ii Phyſici docuerunt, quorum ſententias ſecundo loco *ſectio.* 4. retulimus.

Secundum.

Deinde vero, non eſſe eam corpus aliquod vnum ſenſibile ex quatuor vulgatis elementis, aut ali- F quid inter ea interiectum, in quod alia re vera tranſmutentur, quodq; in alia tranſmutetur, quod pronunciatum & ex ſuperiori perſpicue colligitur, & à Timæo his verbis oſtẽditur.

Verba Timæi.

Principio id corpus quod modo aquam nominauimus, quando in ſolidum concreſcit ut arbitramur,

tartam,

teriam, lapis & terra fieri videtur, quando vero liqueſcit & diffluit, ſpiritus atq; aer. Item aer exuſtus, ignis efficitur, ignis extinctus, & corpulentior factus aerem creat. Rurſus craſſior factus aer in nebulas nubeſq; concreſcit, hu etiam magis compreſſis pluuia defluunt. Ex aqua rurſus terra lapideſq; gignuntur. Atq; ita videmus hæc omnia circuitu quodam ſibi inuicem vires, fomentaq; generationis viciſſim tribuere. Quæ cum nunquam eadem appareant permanere, quiſnam ſine rubore redargutioniſq; ſuſpicione poterit iſtorum aliquid vnum potius, quam aliud certo ac firmiter appellare? Hæc Platonicus Timæus. Poſtremo eãdé materiam non habere ex ſeſe formam vllam, quę impedimento eſſe poſſit formis introducendis. Id quod egregiis ſimilitudinibus declarat Timæus. *Qui vnguenta, inquit, ſuauiter redolentia confecturi ſunt, humidam materiam, quam certo condire odore volunt, ita præparant, vt odorem nullum proprium habeat, & qui materiis mollibus impreſſioniq; cedentibus figuras imprimere aliquas volunt, nullam omnino priorem in eis figuram apparere patiuntur, ſed exactiſſima quadam læuigatione eas poliunt. Ita illud, quod in omnibus paſſim cæterorum omnium ſimulacris recte figurandum eſt, hu omnibus formis natura ſua carere neceſſe eſt.*

Tertium.

Similitudines Timæi.

Verum ex his tribus pronũciatis, etſi recte ſequitur materiam eſſe ſubiectum quoddam commune omnibus formis, quæ per tranſmutationem induceuntur, quod veteres Naturales eum tradere conarentur, reuera non tradiderunt, non videtur tamen colligi, tale ſubiectum eſſe puram potentiam qua in re poſita eſt primæ materiæ natura. Datis enim propoſitis pronunciatis nihil prohibet, quominus materia ſit ſubſtantia compoſita ex forma, non accepta per tranſmutationem, cuiuſmodi eſſe dicitur à quibuſdam corpus cõſtans materia, & forma quadam corporeitatis inſeparabili, aut certe ita ſimplex vt ſit cõpleta & perfecta, quale à pleriſque ponitur corpus cœleſte.

Ex dictis à Plato. quid colligatur de Materia.

Num vero Plato vlterius progreſſus ſit ad ipſam puram materiæ potentiã ſtatuendam, non ſatis nõnullis videtur perſpicuum. Nam ex iis materiæ conditionibus, quas paulo ante ex eodem Timæi loco commemorauimus, colligi videtur, illũ puram entis, vt ita dicam, potentialitatem attigiſſe, & tamen aliis ex verbis eiuſdem oppoſitum videtur effici. Ait enim eodem loco, *materiam eſſe hoc aliquid, ignem vero, aquam, & vnumquodq; aliorum elementorum non eſſe hoc aliquid ſed tale.* Quod ſi materia prima eſt hoc aliquid, ergo eſt res quædam perfecta in genere ſubſtantiæ, & nõ pura potentia. Nec enim quæuis ſubſtantia dicitur hoc aliquid, ſed ea, quæ per ſeſe, & ſeparatim cohærere poteſt, cuiuſmodi ſunt primæ ſubſtantiæ, vt hic angelus, hic homo, hic lapis, & formæ, quæ per ſe exiſtunt: vt anima rationis particeps, & ſecundum Platonem, Ideæ. Qua in re Ariſt. Platoni videtur repugnare, cum ſcribit lib. 7. c. 3 *tex. 8. materiam nõ eſſe hoc aliquid, idque ratione formæ, qua hoc aliquid abſoluitur, ſi compoſitum eſt.* Nam & ipſas formas, quæ per ſe cohærere poſſunt, hoc aliquid eſſe diximus.

Dubitatur de ſententia Platonis in natura materia ſtatuenda.

Materia non eſt hoc aliquid.

Conciliãtur Platonis & Ariſt. dicta de materia.

Si quis tamen recte attendat, non eſt in re ipſa diſſidium inter Ariſt & Plato. ſed in vſurpatione verborum. Placuit n. Platoni id potius vocare hoc aliquid, quod ſemper idẽ permanet, ſuccedẽtibus in eo aliis, atq; aliis formis, quam ꝙ per ſeſe, ac ſeparatim cohærere poteſt. Ad quod forſitan ea etiam ratione inductus eſt, quod diſtinctio numeralis ſub ſpecie in rebus naturalibus materiæ tribuatur, vt apud ipſum quoq; Ariſtot. pleriſq; locis, 5 *nempe Metaph. c. 6. tex. 12 & 7. lib. c. 10 text. 3. & 12. lib. c. 8 text.* 49. cernere eſt.

Sed quia oſtendi nequit, materiam eſſe puram potentiam, niſi prius conſtiterit, ſitne in rerum natura ſubſtantialis forma, quæ vere informet & non tantum aſſiſtat (ſi enim huiuſmodi forma non datur, fieri non poteſt, vt materia ſit pura potentia) diſquiremus iam, num inter materiam primam, & accidentia (quicquid tandem ſit materia prima) detúrne forma aliqua, quæ accidentia omnia naturæ ordine antecedat, atque ad prædicamentum ſubſtantiæ tanquam vera pars ſubſtantiæ reductitie pertineat. Hoc eſt enim, quod nomine formæ ſubſtantialis intelligimus.

Niſi detur forma ſubſtantialis materiam non eſſe purã potentiam.

Quid forma ſubſtantialis

Sintne inter materiam primam & accidentia ponendæ formæ ſubſtantiales.

QVÆSTIO III.

Non videri ponendas.

SECTIO I.

FOrmam nullam rerum naturalium inter materiam primam, & accidentia ponendam eſſe, his argumentis probari poteſt.

Primum, quia in elementis nulla forma prior accidentibus videtur eſſe, vel ipſo Ariſtotele auctore, qui 2. lib. de generatione cap. 2. *text.* 7. aſſerit: primas quatuor qualitates eſſe primas elementorum differentias: idque plane ſibi perſuadent Alexander Aprodiſienſis lib. 12. *comm.* 12. huius operis: Philop. in 2. de generatione, *comm.* 7. & Galen. 1. de elementis,

Digitized by Google

tis, niſi quod nõnunquam appellant eiuſmodi qualitates ſubſtantias, quod ſint primæ elementorum formæ, eaque cõſtituant. Quod ſi primæ formæ elementorum accidẽtia ſunt, & mixtorum quoque primæ erunt: quippe cũ mixta nihil aliud eſſe videantur, quam variæ elementorum coniunctiones.

2. *Naturam neq; omittere neceſſaria, neq; addere ſuperuacanea.* Deinde, quia cum à nobis de numero & neceſſitate entium ambigitur, nõ ſunt aſſerenda plura, vbi pauciora ſunt ſatis; natura enim vt nihil omittit neceſſarium, ita nihil addit ſuperuacaneum: at omnia, ad quæ præſtanda ponũtur ſubſtantiales formę, præſtari abunde videntur accidentibus: non ſunt igitur ponendæ formæ ſubſtantiales. Aſſumptio hunc in modum probatur. Tria ſunt, quorum cauſa quis dicat neceſſario ponendas eſſe formas ſubſtantiales: eſſe rerum naturalium, earum diſtinctio, & operatio: at formæ, quæ ſunt principia eſſendi, eadem ſunt principia diſtinctionis, & operationis, vt patet in calore, qui & dat eſſe calidi, & diſtinctionem à frigido, & vim calefaciendi: ergo cum ad diſtinctionem & operationem rerum naturalium ſatis ſint accidentia, reliquum erit, vt ſatis quoque ſint ad earum eſſe: quo fit, vt ad nihil horum inducendæ ſint formæ ſubſtantiales. Satis vero eſſe Accidentia ad rerum naturalium diſtinctionem, vel ex eo perſpicitur, quod ipſarum formarum ſubſtantialium diſtinctio ab iis, qui eas eſſe cenſent ex diſtinctione accidentium, colligitur. Item, quia, niſi Accidẽtia

Formas ſubſtantiales non ponere ſenſibiles. ſatis eſſent ad res naturales diſtinguendas, cũ formæ ſubſtantiales nõ ponantur ſenſibiles, ſed intelligibiles, nunquam ſpecifica rerum naturalium diſtinctio à nobis cognoſceretur. Satis autem eadem eſſe, vt ipſorum ope res naturales ſuas operationes exerceant: primum quidem inductione patet. Nulla enim eſt operatio, quæ non referatur ad aliquam agendi facultatem: at omnes facultates ſiue potentias accidentia eſſe conſtat, cum ad ſecundum genus qualitatis pertineant. Deinde quia formarum ſubſtantialium aſſertores

Nullam formam ſubſtãtialem immediate agere. nullam earum dicunt agere poſſe, niſi per aliquod accidens, vt vel ex hoc pateat agendi munus primo tribuendum eſſe formis accidentalib. per quas ſubſtantialibus conuenire dicitur. Ita patet omnia, ad quæ præſtanda ponuntur ſubſtantiales formæ, perfici poſſe per accidentia, vnde fit, vt ſubſtantiales ſint ſuperuacaneæ.

3. Poſtremo, quia ſubſtantiæ naturales, imo & creatæ omnes, vel ex eo ſubſtantiæ dicuntur, quia ſubſtant accidentibus, hoc eſt, accidentia ſuſtinent, vel quia per ſe exiſtunt: formæ autem ſubſtantiales, ſi dantur, cum indigeant ſuſtentaculo materiæ, vna excepta rationali, neq; vnquam per ſe exiſtere poſſunt, neque accidentia ſuſtinere niſi per accidens, & quatenus innixæ ſubiecto, quo etiam pacto quantitas innexę ſubiecto, quo etiam pa-nullo igitur modo formę naturales ſunt ſubſtantiæ, excepta humana, quæ ita eſt forma naturalis, vt ſit etiam de genere earum, quæ per ſe ſubſiſtunt.

Formarum ſubſtantialium aſſertio ex ipſa rerum naturalium conſtitutione.

SECTIO II.

Concluſio. Dicendum eſt tamen omnino cum Ariſt. & Platone, quos tota fere Philoſophorum poſteritas ſecuta eſt, in quauis re naturali, earum ſaltem, quæ gignuntur, & intereunt, dari formam aliquam ſubſtantialem, quæ antecedat naturæ ordine non modo accidentia omnia aduantitia, ſed etiã propria, & congenita: in qua ſententia, quod ad mixtorum formas attinet, ſæpe ſuſpicatur, ſeu potius quodammodo vaticinatur Ariſtot. *ad finem cap.* fuiſſe prius Empedoclem, cum de formis oſſis locutus eſt, vt ſuperius retulimus, & ante Empedoclem, Democritus, tametſi non ſatis conſtat, num Ariſtoteles ſolam inuentionem formæ ſubſtãtialis mixtorum, an elementorum etiam tribuat Democrito. Quod vero attinet ad ipſorum elementorum formas, eandem ſententiam primo referunt pleriqụe ad Timæum, de quo ſuperiori quæſtione *ſect.* 4. mentionem fecimus, & nonnulli ad ipſum Pythagoram eius familiæ caput. Sed quidquid ea in re dicendum ſit, certum eſt, Platonem in ea ſententia fuiſſe, quam Ariſt. amplexus eſt.

Confirmatio prima. Poteſt igitur propoſita concluſio multis ex capitibus oſtendi. Primum ex ipſa rerum naturalium cõſtitutione hoc pacto res naturales non ſunt materia ipſa prima duntaxat, ſed aliquid aliud includunt, alioqui omnes eſſent eiuſdem rationis, & eſſentiæ, nullumque eſſet earum internum principium, nulla generatio, aut corruptio, nulla proprietatum diſtinctio, quæ eſſentialem diſtinctionem ſequitur: proinde quælibet, aut omnes omnino proprietates haberet, aut nullam: at illud, quod præterea includunt, nobilius eſt, quam materia prima, cum ab eo proueniat non modo ipſarum diſtinctio, & generationis abſolutio, ſed etiam omnis agendi facultas, proprietatũ varietas, & perfectionis ordo, ergo ſi materia prima ſubſtantia eſt, quod omnes tanquam notiſſimum ſupponunt: multo magis id quod additur ad com-

complendam rerum naturalium conſtitutio- A nem, ſubſtãtia erit: completur autem per formam, datur ergo forma ſubſtantialis.

Obiectio.

Neq; iam hic occurri poteſt, eſſe quidem res naturales diuerſarum eſſentiarum, & habere diuerſas proprietates, ac agendi potentias, vt eſt ſenſu per ſe notum, & tamen non eſſe compoſitas ex materia, & formis ſubſtãtialibus, ſed eſſe ſubſtantias ſimplices, vt quidam dicunt de corporibus cœleſtibus, id enim ſi dixeris, mirifice tibi repugnabis.

Dilutio.

Primum, quia iam confeſſus eras, materiam pri- B mam eſſe communem omnibus. nam ſi communis eſt, aut omnes erunt ſola materia prima, ſicque nulla erit eſſentiarum, proprietatum, aut facultatum diſtinctio, aut nulla earum erit ſubſtãtia ſimplex. Deinde, quia iam admiſeras (quod etiam vel ſenſibus ipſis perſpicuum eſt) dari in his inferioribus mutuam omnium rerum naturalium generationem, neque enim id fieri poſſet, ſi res naturales eſ- C ſent naturæ ſimplices, quo ratione dicimus, albedinem non fieri ex nigredine, ſed album ex nigro.

Verius magisq; proprie definiri res compoſitas.

Præterea, res naturales ſunt in genere ſubſtantiæ: exiſtunt enim per ſeſe, & cætera omnia materialia ſuſtinent, ac per propria genera, & differentias definiuntur, imo etiam, vt pleriſque placet, verius definiuntur, magiſq; proprie habent genera, & differentias, quam res ſimplices, ac denique omnes Philoſophi dicunt, ſe quærere principia ſubſtantiarum, D cum rerum naturalium principia quærunt, vt Ariſtot. *lib. 7. c. 1. tex. 5. & lib. 12. c. 1. tex. 1. 2. & 3.* ſcribit. atqui eſſentialis perfectio, cuiuſq; rei ad idem genus pertinet, in quo res ipſa ponitur, materia autem prima, non eſt perfectio, & abſolutio rerum naturalium, ſed earum inchoatio, & quaſi fundamentum: ergo aliquid præter materiam, quo abſoluatur, & cõpleatur rerum naturalium conſtitutio, pertinet ad genus ſubſtantiæ tanquam pars ſubſtãtiæ E quod nos formam dicimus ſubſtantialem: alioqui neque ipſę res naturales in genere ſubſtantiæ eſſent, quod eſt contra hypotheſin. Nulla enim res ſine propria perfectione eſſentiali magis quam ſine propria eſſentia, aut eſſe in genere vllo, aut intelligi poteſt.

Occurritur obiectioni.

Neque occurras, formas rerum naturaliũ eſſe indirecte in genere ſubſtantię, directe autem in generibus accidentium, vt quaſi accidentia eſſe exiſtimes. Id enim dici non poteſt, F Nam quicquid ſiue directe, ſiue indirecte ad genus ſubſtantiæ, pertinet, vniuerſa accidentium genera præcedat neceſſe eſt, alioqui iam ſubſtantiæ prædicamentum non præcederet naturæ ordine omnia accidentium prædicamenta. Quocirca præclare illud ab Ariſt. dictum eſt 1 Phyſ. lib. cap. 6. *text. 52. Non conſtare ſubſtantiam ex non ſubſtantiis.*

Diſſolutio altera.

Quod ſi dicas, formas rerum naturalium eſſe & ſubſtantias, & accidẽtia, quemadmodum albedo & qualitas eſt, & multorum ſententia, relatio ſimilitudinis, aperta erit reſpõſionis contradictio. Cum enim negabis formam ſubſtantialem, formam ſubſtantialem aſtrues. Neque enim res vlla in duobus veris generibus poni poteſt, niſi ratione duplicis eſſentiæ Quare ſi accidentia ratione alicuius eſſentiæ ad prædicamentum ſubſtantiæ pertinere dicas, vt quæ ſint partes formales rerũ naturalium. iam profecto concedes formas ſubſtantiales, niſi quod dices, eſſe eaſdem re cum accidẽtibus. Potius ergo à principio fateri debuiſti, dari formas ſubſtantiales diuerſas: non modo ratione, & natura, ſed etiam re ipſa, ab omnibus accidentibus, ſaltem abſolutis Hoc enim rationi longe magis conſentaneum eſt. Hinc eſt illud, quod ſapienter quoque Ariſt. eod lib 1. *Phyſ. c. 3. tex. 26.* præmiſerat: *Quod proprie eſt* (id eſt ſubſtantia) *nulli ſit accidens.* quod plane intelligit de ſubſtantiis non modo directe poſitis in genere ſubſtantiæ, qualia ſunt genera: ſed etiam de indirecte, cuiuſmodi ſunt differẽtiæ, quas item eodem loco commemorat. Atque loquitur ſaltem de accidente abſoluto, vt interim omittamus totum relationum genus, propter nõnullas, quæ proxime in ſubſtantia fundantur.

Subſtantiã nulli eſſe accidens.

Subſtantiã generari per ſe ex ſubſtantia cõpleta.

Poſtremo, aut materia prima eſt ſubſtantia completa & perfecta in genere ſubſtantiæ, aut pars ſubſtantiæ, & quæ natura ſua complementum deſideret, vt ex ea fiat ſubſtantia completa Si completa, ergo nihil eorum, quæ accedunt per mutationem, efficit ſubſtantiam, ſed ſubſtantiam tantam, aut talem. Subſtantia enim completa non expetit complementum, ac proinde, nec aliud quidquam ſui generis, ſed aliorum, alioqui non eſſet completa. At ſi eſt incompleta, per aliquid ſubſtantiale complenda eſt. Igitur cum hoc fieri nequeat, niſi per formam ſubſtantialem, neceſſario efficitur, dandam eſſe formam ſubſtantialem.

Ex Vnitate cuiuſq; rei naturalis.

Sectio III.

DEinde oſtenditur aſſertio ex vnitate cuiuſque rei naturalis. Oportet enim fateri, earum quamque eſſe vnius eſſentiæ; cum vnaquæque ſit vnum ens ſimpliciter, nõ multa ſimpliciter. atqui rerum naturalium, eſſentia

tiæ

Res naturales non conſtare ex materia & accidentibus.

tiæ conſtant ex materia, & aliquibus formis adiectis, nec conſtant ex materia & accidentibus ergo ex materia, & formis ſubſtantialibus. Quod vero non conſtent ex materia & accidentibus, his argumētis apertum eſt. Primum, quia materia ſi non perficitur in genere ſubſtantiæ per formam ſubſtantialem, non dubium eſt, quin ſit ens completum, vt veteres Phyſici exiſtimarunt, quod idem de accidentibus certum eſt, cum proprie & directo ad cœtera genera pertineant: at ex plurib. entibus completis non conſtituitur vlla vera eſſentia & natura, quantumcunque illa in ordinem redigantur & coaptentur. non conſtant igitur rerum naturalium eſſentiæ ex materia & accidentibus. Aſſumptio ex eo probatur, quia ſi ſemel admittatur conſtitutio verarum eſſentiarum ex entibus completis, licebit cuique nullo negotio quam plurimas rerum eſſentias conficere, multis eorum coniunctis & ordine collocatis: eruntq; iſto modo milites in exercitu partes vnius cuiuſdam eſſentiæ, omnes item cœli, imo & omnia, quę ſunt in rerum natura, cum optimo ordine diſpoſita, erunt partes vnius cuiuſdam entitatis, atq; adeo Deus ipſe Opt. & Max. quod ne ferre quidem aures poſſunt.

Ex entib. cōpletis nullā veram eſſentiam conſtare.

Varia incommoda.

Deinde, quia ſi eſſentiæ rerum naturalium conſtant materia & accidentibus, aut quælibet accidentia ſunt ſatis ad earum cōſtitutionem, aut requiruntur certa & determinata. Si ſatis ſunt quælibet, ergo non dantur certæ ſpecies rerum naturalium, ſed quolibet momento ſunt aliæ atq; aliæ, cum alia atque alia accidentia cōtinenter accedant & decedant: imo etiam tollitur de medio omnis motus: neceſſe enim erit, vt fatearis, omnem mutationem eſſe generationem aut corruptionem ſubſtantialem. Si vero requiruntur certa & determinata, vt inſeparabilia (hæc enim forſitan iudicabis aptiora) primum quæro, quænā dicas inſeparabilia: nulla enim talia ſunt reſpectu materiæ, cum ea ſit indifferens ad omnia, niſi forte qua titas interminata, ex qua tamen cum materia nulla rerum naturalium varietas confici poteſt: quo fit, vt ſi nulla datur ſubſtantialis forma, cuius reſpectu quædam dicantur inſeparabilia, nulla omnino inſeparabilia ſint, ex quibus rerum naturalium eſſentiæ conſtituantur: cum interim data forma ſubſtantiali, nihil iam ſit opus accidētibus inſeparabilibus in rerum naturalium conſtitutionem.

Tolli aliquã de medio accidentia inſeparabilia, excepta quantitate.

Deinde cū in eadem re multa reperiantur accidentia, aut illa ordinem habent interſe aliquem, vt aliud ſit primum, aliud ſecūdum, & ita deinceps: aut nullum ſi nullum: ergo eſſentia quæ ex eis cum materia conſtabit, non

A erit vna, niſi per accidens, & ratione ſubiecti, quæ vnitas non eſt ſatis, vt ex ea colligas vnā eſſentiam ex formis & ſubiecto conflatam: ſi vero ordinem habeant, & eſſentia vel ab vltimo vel à ſolo primo ſit vna, iterum redis ad negata Sola enim quantitas interminata eſt primum accidens: vltimum autem continenter variatur, niſi loquaris de inſeparabilibus, quę nulla eſſe conſtitit reſpectu materiæ præter quantitatem. Quod ſi dicas, aliqua alia

B præter quantitatem eſſe inſeparabilia, non reſpectu ſolius materiæ, ſed materiæ cum certis accidentibus ſeparabilibus coniunctæ, nihil ad rem erit reſpōſio, ſi iam ſupponis aliquod ens compoſitum ex materia, & prioribus illis accidentibus, quippe cum nos adhuc de prima compoſitione diſputemus. Si vero nullum ens ex prioribus conſtitutum eſſe ſupponit, & tamen aſſeris aliquod ens conſtitui ex materia & accidente, quod ſequtur coniunctio

C nem priorem: cum coniunctio illa prior variabilis ſit (eſt enim ſeparabilium) accidens quoque, quod illam coniūctionem ſequetur, variabile erit, ac proinde eſſentia, quæ ex eo conſtituetur, neq; vllum habebit fixum perfectionis gradum. Quare ſatius fuerat dixiſſe, ex materia, & priorib. illis accidentib. conſtitui eſſentiam rei naturalis, quod tamen fieri non poſſe probatum erat.

Reſpoſionis cuiuſdã impugnatio.

Quæro autem ſpeciatim de elementis, ex

D quibus nam accidentibus cum materia coniunctis conſtent? vt verbi cauſa, ignis. Nam ſi ignis conſtat ex materia & calore actuali, aut ſiccitate, aut deniq; raritate, cū hæc magis & minus accipiant, erit quoq; ignis, modo magis ignis, modo minus, quod dici non poteſt. Si vero ex virtuali quodam calore, aut alia inſenſibili forma, quam dicas non intendi, nec remitti, eam nos, ſi vnica ponatur in quolibet, merito dicimus formam ſubſtan-

E tialem, vt patebit inferius. Poſtremo, quia ſi ex materia, & accidentibus, ſiue vno ſiue plurib. conſtat aliqua vera eſſentia: cum omnis vera eſſentia ſit ſubſtantia, vel accidens: erit quoque eiuſmodi eſſentia ſubſtantia, vel accidens, atqui non erit accidens: quippe quæ & in ſubiecto non inerit, & ex ſubſtantia conſtabit: neque item ſubſtantia, vt quæ conſtabit ex accidente, & ab eo ſpeciem accipiet, tanquam à propria forma. non igitur eſſentia ex materia & accidente, aut accidentibus

F conſtare poteſt, aut certe oporteb t contra communem omnium ſententiam, & ipſam quoq; rationem ponere medium quoddam genus inter ſubſtantiam & accidēs, quod nec ſit ſubſtantia nec accidens, ſed quippiam ex vtroq; conſtitutum. Quod ſi verum eſt hoc ſolum genus rerum naturalium ponēdum erit, quippe

Oſtenditur idem in elementis.

Ex materia & accidentibus nullam veram eſſentiam conſtare.

Nullum eſſe genus me-

dium inter ſubſtantiam & accidens.

quippe ad quod materiam & accidentia reducere oportebit, tanquam partes ad totum: nullaque iam materialis ſubſtantia aut accidens erit ens completum quę omnia ſunt abſurdiſſima, & cum inter ſeſe, tum etiam dictis repugnantia.

Ex naturali conſeruatione rerum naturalium.

SECTIO IV.

TErtio loco idem oſtendi poteſt, ex naturali conſeruatione rerum naturalium. Cernimus enim qualitates contrarias ad certam quandam temperiem redactas naturaliter in mixtis conſeruari: eius autem ſtabilitatis, & vt ita dicam, naturalitatis cauſa non ſunt ipſæ qualitates, quippe cum natura ſua repugnent mutuo: non item materia prima, cum vt indifferens ad quemlibet earum ſtatum: nec denique cauſæ externæ duntaxat, neque enim is ſtatus eſſet à natura rei: igitur aliqua interna cauſa danda eſt, ratione cuius illæ naturaliter vnitæ ſint, & ſtabili conſenſione connexæ. quod aliud eſſe nequit, quam forma ſubſtantialis aut natura aliqua ex ea conſtans: cæteræ enim qualitates materiales poſteriores ſunt primis quatuor contrariis, aut ex forma ſubſtantiali, eiuſue cũ materia coniunctione profluunt.

Naturalem temperiem qualitatum contrariarum in mixtis non poſſe niſi à forma ſubſtantiali tempeſtiui.

Deinde (quod magis vrget) videmus primas qualitates contrarias tam quibuſdam rebus eſſe temperatas, vt tamen aliæ magna intenſionis exceſſu alias ſuperent, quod plane cernere licet in ſtirpibus: in his enim parum admodum caloris ineſt, & in pleriſque parum humoris, ac longe minus, quam in animalibus. In reliquis autem mixtis apertum eſt, ſiccitatem & interdum frigus multo intenſiora eſſe contrariis qualitatibus: cumque ea inæqualitas breuioris durationis cauſa eſſe debuiſſet: videmus tamen harum rerum plurimas naturæ ſua multo diutius conſeruari, quam in quibus maior temperies cernitur. Ab vna igitur aliqua natura id prouenit, quæ primis contrariis qualitatibus prior ſit, & (quod hinc ſequitur) ab aliqua ſubſtantiali forma, cui eiuſmodi qualitatum ſtatus congruat.

Cur plurimæ res naturales in quibus maior eſt qualitatum inæqualitas diutius conſeruentur.

Poſtremo, quia morbus aduerſatur naturali ſtatui animalium, ſanitas vero eidem conueniens eſt: hiſque affectionibus aliæ quædam in cæteris rebus quæ gignuntur & intereunt, proportione reſpondent, ſub quarum altera ſes non ita diu, neque ita bene, atque ſub contraria conſeruatur. at hæ contrariæ affectiones ex varietate quatuor primarum qualitatum naſcuntur. igitur natura aliqua latet ſub

A primis quatuor qualitatibus, cui affectio altera conſentanea ſit, diſſentanea altera: præſertim cum ſint admodum variæ in diuerſis rebus, & quæ vni congruit, alteri aduerſa ſit. Cum igitur ea natura nec ſit ſola materia, nec materia cum quantitate, aut qualitate aliqua priori primis quatuor, quæ nulla eſt: non dubium eſt, quin conſtet ex materia & forma ſubſtantiali.

B

Ex actione rerum naturalium.

SECTIO V.

QVarto loco id confirmatur ex operationibus rerum naturalium, tum propriis potentiarum, tum etiam iis, quæ ipſi naturæ rei naturali tribuuntur. Ex iis quidem, quæ

C ſunt potentiarum propriæ. Quia experimur, res naturales, ita ſæpe occupatas eſſe in operatione vnius facultatis, vt ſimul exercere nequeant operationes aliarum, præſentibus etiam obiectis, & agendi materia ſatis præparata, veluti cum quis ita intentus eſt in rem, quam oculis cernit, aut animo voluit, vt alta etiam voce clamantem non audiat, & ſæpe etiam nihil aliud aut agere, aut ſentire poſſit: interdumque ita ſit totus in ea re occupa-

Quod res naturales ita in actione, vnius facultatis occupentur, vt aliarum operationes non exercerent, formæ eſſe tribuendum.

D tus, vt neque calor ipſe ſtomachi quicquam pene operis faciat. In actione etiam, & paſſione corporum inanimatorum ſæpe fit, vt agens in externo contrario ſuperando ita occupetur, vt interim non poſſit eam ſui partẽ, quæ à contrario vincitur, ſimul tueri, donec externum contrarium ita ſuperet, vt ſuis iam partibus in priſtinum ſtatum reſtituendis dare operam poſſit, id quod Phyſici ex ſinitate virtutis, & applicationis cuiuſque agentis

E doceat mirandum non eſſe. Hoc autem quid aliud eſt, quam dari in vnaquaque re naturali materiam, atque formam aliquam, omnibus facultatibus priorem, iiſque omnibus mira quadam ratione præſidentem, & per eas operantem, cuius vires & applicatio, cum finitæ ſint, ſi per vnam facultatem alicui operi valde ſe applicet, ſæpe nequeat per eandem, aut etiam per alias, in aliud opus incũbere? Neque vero id, quod in viuentibus cernimus, ita attribuendum eſt concurſui ſpirituum neceſſariorum ad operationes fa-

F cultatum, vt non præcipue referendum ſit ad primam formam, & quaſi dominam, quæ præcipuum eſt agendi principium. Nam etſi neceſſe eſt, vt cum illi frequentes confluunt ad vnum membrum, alia deſerant, tamen niſi forma vna detur omnibus facultatibus natura prior, & quæ in ſuo ordine prima concurrat ad omnes rei actiones, ratio ſæpe reddi

non

A non poterit, cur eiuſmodi ſpiritus & quaſi actionum miniſtri, non æque ſubſeruiant omnibus potentiis, ſed alia membra deſerant, vt aliis accurrant.

Duo actionũ genera in rebus naturalibus.

Ex iis vero actionibus, quæ ipſi rei naturæ tribuuntur, cum ea ſint in duplici genere (aut enim ſunt propriæ, vt quæ alio ſubiecto exerceantur, veluti cum ignis ignem generat, aut impropriæ, & quæ verius dicantur conſecutiones quædam naturales, & quaſi emanationes eorum, quæ reſultant in eo ſubiecto, cui

B actio tribuitur, veluti cum aqua ſeſe ad natiuum frigoris ſtatum reuocat) ſunt qui ex prioribus hoc pacto rem confirment.

Argumentũ quorundã ad rem propoſitam confirmandũ.

Accidentia non poſſunt ſubſtantiam generare, niſi virtute ſubſtantiæ, ſeu, quod idem eſt, vt inſtrumenta ſubſtantiæ: ſunt enim inferioris naturæ, cum interim omne principale agens, ſi naturæ ſit diuerſæ, nobilius eſſe debeat, non tantum eo quod patitur, ſed etiam ipſo effectu: atqui videmus equum generari ab equo,

C & ignem ab igne: nec principale agens in huiuſmodi actionibus poteſt eſſe materia: ergo danda eſt in vnaquaq; re naturali forma ſubſtantialis.

Reiectio.

Verum hęc argumentatio ſumit, quod probandum erat, nempe equum, ignem, & cætera, quæ ab agentibus naturalibus gignuntur, habere aliquid ſubſtantiæ præter materiam. Niſi enim hoc ponatur, de quo tamen nunc agimus, nihil concluditur. Quanquam hæc

D argumentatio ſi inuertatur, non parum apta eſt ad perſuadendum, formam ſubſtantialem eſſe primum agendi principium in generatione, de qua re à nobis lib. 7. agendum erit.

Potius ergo ex impropriis actionibus probanda eſt concluſio hunc in modum: Actio, qua aqua calida, remoto calefaciente, aut conſeruante calorem, ſeſe ad natiuum frigus reuocat, & cæteræ res naturales, cum à naturali ſtatu deiectæ ſunt, virtute propria illum

E recuperant, præſertim in rebus ſimilaribus (in his enim non eſt ea partium diſſimilitudo, quæ requiritur, vt alia in aliam agere poſſit) ea, inquam, actio non eſt ab accidente vllo: non item à materia: & tamen eſt à re agente in ſe ipſa eo actionis genere: igitur eſt à natura aliqua ſubſtantiali ſubiecta, & ꝙ hinc ſequitur, ab aliqua forma ſubſtantiali, ex qua cum materia natura ea conſtituta ſit. Quod à materia eſſe non poſſit, neque item à quan-

F titate, luce clarius eſt.

Aquam non reduci ad priſtinum frigus ab vllo accidente.

Quod vero non ſit ab vllo alio accidente, ſatis in vno aquæ exemplo oſtendi poteſt hoc pacto. Actio illa illa eſt frigefactio, igitur ſi eſt ab vllo accidente, erit à frigore, quod in aqua calida relictum eſt: at illud multo remiſſius interdum

A eſt, quam calor introductus: non eſt etiam à priori aliqua qualitate, cum non dentur in aqua aliæ primis quatuor contrariis priores: igitur non eſt ab vllo accidente.

Quorundam ea de re opinionis impugnatio.

Non deſunt tamen, qui dicant, cum aqua calefit, ſemper in aliquib. particulis relinqui ſummam frigiditatem à quibus cæteræ remoto calefaciente & conſeruante calorem, reducantur ad natiuum frigoris ſtatum: quod idem de cæteris elementis comparatione pro-

B priarum qualitatum dicendum putant. Hæc tamen opinio, ſi impugnatione digna eſt, facile refellitur.

Experientia mater Philoſophiæ.

Aduerſatur enim primum experientiæ, quæ mater eſt Philoſophiæ. Nam etſi eius auctores aiunt, non ſentiri à nobis eam frigiditatem, propter admixtionem caloris aliarum partium, tamen ſi ea vera eſſet, nunquam iudicaremus aquam eſſe calidam, ſed ad ſummum tepidam. Partes enim quas dicunt retinere ſummam frigiditatem, tam multæ eſſe debebunt, quam ſunt illæ, quæ ca-

C lorem accipiunt, & cum illis omnino permixtæ. alioqui ſi portio aliqua notabilis nullas haberet admixtas, iam illa à cæteris ſeparata non poſſet ſe ad naturalem frigiditatem reuocare. quod inauditum eſt. Deinde, pugnat cum ratione, quod aſſerant quaſdam particulas aquæ pati ab igne, alias non pati, ne eas quidem, quæ propinquiores ſunt neceſſario, quam aliæ pleræque, quæ calorem corripiunt: quod nihil eſt aliud, quam facere

D aquam diſſimilare corpus, & quod partes integrantes diuerſæ naturæ habeat. Poſtremo, pugnat cum ſenſu, & ratione ſimul, quod iſto modo ſequatur, nunquam corruptum iri aquam, retinentib. ſemper aliquibus particulis ſummum frigus: aut ſi tandem in omnibus remittitur frigus, vt aqua corrumpatur: fore, vt remoto calefaciente, antequam corruptio abſoluatur, iam enim ſe ad priſtinum frigus reducere non poſſit, quia iam non habeat par-

E ticulas vllas, in quib. non ſit remiſſum frigus.

Aquam calefactam celerius gelari.

Id quod eo magis pugnat cum experientia, ꝙ vſu compertum eſt. ſolere aquam ad ignem applicari, vt probe calefacta celerius congeletur, quod Ariſt. ſcripſit 1. lib. Meteorolog. *cap.* 12.

Sententia ponentium in elemẽtis qualitates quatuor virtuales.

Alij, cum plane perſpiciant non poſſe elementa reuocari ad ſtatum naturalem ſuarum qualitatum à qualitate vlla eiuſdem rationis quæ in ipſis integra adhuc exiſtat, alias quaſdam comminiſcũtur qualitates, quarum vir-

F tute id fieri poſſit. Dicunt enim, præter quatuor primas ſenſibiles, quas ideo vocant actuales, quod per eas ſubiecta actu denominentur calida, frigida, &c. dari alias quatuor inſenſibiles eiuſdem nominis, niſi quod eas appellant virtuales, quod vim habeant ad

Digitized by Google

priores illas reſtituendas in priſtinũ ſtatum, nec tamen per ſe ipſas ſint ſatis ad denominanda ſubiecta calida aut frigida, &c. proinde aſſerunt, ear nec contrarias eſſe inter ſeſe, nec remitti vnquam poſſe: ſed integras ſemper permanere, vt elementis, cum depulſa fuerint à proprio ſtatu, ſubuenire poſſint Id vero duobus potiſſimum argumentis probant.

Cõſirmatio.

Vno, quia ſubſtantia creata nunquam agit niſi interuentu alicuius accidentis, quod inſtrumenti vicem ſubeat: elementa antem non poſſunt ſeſe reuocare ad priſtinũ ſtatum per qualitates actuales, quo fit vt omnino ſit op virtualibus. Altero, quia in mixtis plane dantur virtuales qualitates, vt in pipere vis calefaciendi, cum interim piper tactu ſit frigidum: nec rationi conſentaneum eſt, vt einſmodi qualitates elementis deſint, præſertim vt ſibi ipſis opitulari poſſint. Quod ſi res ſe ita habet, non eſt eur à nobis recurrendum ſit ad formas ſubſtantiales. quod enim in elementis oſtenditur, idem in aliis rebus oſtenſum eſſe exiſtimandum eſt.

Refutatio.

Sed neq; huinſmodi ſententia quidquam habet probabilitatis. Primum, quia ſuperuacaneum eſt ponere plura, vbi pauciora ſufficiunt: hi autem ponere coguntur in quolibet elemento plutes qualitates virtuales, quæ pluribus actualibus reſpondeant: cum tamen forma vna ſubſtantialis cuiuſq; ſatis eſſe poſſit ad præſtandum id, propter quod illarum multitudo inducitur. Si igitur ob hanc rem virtuales qualitater ponuntur, ſatius erit ponere formar ſubſtantiales.

Pro quibus actionib. res naturales accidentib. ad agendum indigeant.

Deinde, quia accidentia non ſunt ad agendum neceſſaria in rebus creatis, niſi cum actio eſt propria. in hoc enim actionum genere neceſſarium id eſſe experimẽto didicimus, non in iis, quæ ſunt emanationes, & conſequentiæ potius naturales, quam actiones: alioqui in quauis re eſſent infinita accidentia propria. Cum enim hæc oriantur ex natura eius rei, cuius ſunt propria: ſi natura rei ei quaſi parere non poſſet, niſi per aliquod accidens velut per inſtrumentum, non daretur ſane primum accidens proprium: quandoquidem proprium non ſequitur neceſſario id, quod commune eſt. Ita fieret, vt in quauis re eſſent infinita accidentia Atque hac ratione vtrumque argumentum aduerſæ partis euertitur.

Qualitates virtuales mixtorum non agere in ſubiecta propria.

Tertio, quia qualitates virtuales mixtorum, ex quibus poſterius argumentum ducitur, non agunt in propria ſubiecta, ſed in aliena, vt vt vis piperis in ventriculum. Sunt etiam eædem quatuor primis qualitatibus poſteriores, cum ex primarum varia commixtione oriantur, aut ſi quæ non ſunt huiuſmodi, vt facultas ridendi, & forſitan vis magnetis ad trahendum ad ſe ferrum, eæ oriuntur ex formis ſubſtantialibur, tametſi probabile eſt, alias interdum oriri aliarum interuentu. Deniq; earum pleræq; intenduntur, & remittuntur. Quare non recte ex iis qualitatib. virtuales qualitates elementorum colliguntur, quę & in propria ſubiecta agãt, & primas quatuor vulgatas antecedant, nec ex formis ſubſtantialibus oriantur, & eiuſmodi ſint, vt nec intendantur, nec remittantur.

A Medicis quibuſdam poni in animantib. virtutem quandã regitiuã.

Poſtremo, quia cum hæ à ſuis auctoribus plures ponantur in ſingulis elementis, aliquid adhuc prius in vnoquoq; ponendum erit, cuius ratione hæ certæ, & non illæ in hac materia naturaliter coniunctæ ſint: quod quidem ſi virtualem aliam qualitatem eſſe dixeris, quemadmodum nonnulli Medici virtutem quandam in animalibus ponunt, quam ipſi regitiuam appellant, quaſi cœteris præſidentem: aut certe non plures virtutes in ſingulis eſſe malneris, ſed vnam tantum, quæ plurium munus gerat: ea certe à nobis, ſi prima erit, ſubſtantialis, non accidentalis forma dicitur, quam conſequentur in ſingulis elemẽtis binæ ex primis quatuor ſenſibilibus, & aliæ quædam his conſentaneæ, vt leuitas, grauitas, perſpicuitas, opacitas, & ſi quæ ſunt aliæ huiuſmodi in mixtis autem aliæ atque aliæ, pro ratione & natura cuiuſque Atque hæ

Qualitates rebus connaturales eadẽ actione propria produci, qua forma ſubſtãtiales.

eadem actione propria introducuntur, qua formæ ſubſtantiales, eo quod conſequutione quadam oriantur ex eſſentiis rerum, quæ gignuntur. Vnde efficitur, vt ſi eius naturæ ſint, quæ intenſionem & remiſſionem admittant, quandocunque à proprio ſtatu deiiciuntur, earundem naturarum vi (niſi quid impediat) iterum ad eundem reuocentur per modum internæ cuiuſdam emanationis. Quare neceſſario concedendæ ſunt formæ ſubſtantiales, nec tanquam aſſiſtentes ſolum, quo pacto ſubſtantiæ ſeparatæ dicuntur formæ corporum cœleſtium, ſed vere informantes, vnamque naturam & eſſentiam cum materia conſtituentes.

Dari formas ſubſtantiales argumento ex doctrina fidei probatur.

Confirmat autem aſſertionẽ hanc orthodoxa fides, *in Conc. Later. ſub Leone* 10., *ſeſſ. 8. in Con. Viennenſi ſub Clem. 5. & habetur Clem. unica de ſumma Trin. §. 2. & in Conc. Later. ſub Leone X. loco cit.* cum docet. Primum animam humanam eſſe immortalem, exiſtẽtemq; poſt ſeparationem à corpore vnde ſequitur eſſe ſubſtãtiam. Deinde, eſſe verãac eſſentialẽ hominis formam. Cum igitur homo cũ cæteris animalibus, & animalia cum viuentibus, & viuentia cum non viuentibus genere conueniant, efficitur, vt quemadmodum ſpecies humana completur per formam ſubſtantialem, ita

com-

complectantur cætera entia naturalia.

Eſſe Ariſtotelis apertā ſententiam.

Hanc vero eſſe Ariſtotelis ſententiam perſpicuum eſt ex plurimis locis, præcipue ex ſecundo libr. de anima, cap.1.*text.*2. vbi docet, tria reperiri in prædicamento ſubſtantiæ, *materiam, formam & compoſitum; ipſum vero compoſitum, quod proprie eſt hoc aliquid à forma habere, vt ſit hoc aliquid, & per ſe poſſit exiſtere.* Itēque ex lib.7.huius operis, cap 4.*tex* 7.quo loco ait; *formam & compoſitum non ſolum eſſe ſubſtātias, ſed magis etiam quam materiam.* Quod idem intelliges ex lib.12.c.2.*tex* 12. vbi vocat *formam hoc aliquid, quod per eam compoſitum ſit hoc aliquid.* Vnde & formam ſæpius ait eſſe *magis naturam quam materiam, quaſi præcipuum rerum naturalium principium*, vt 2. Phyſicor. cap 1. & initio librorum de partibus animalium.

Idem exiſtimaſſe Platonem.

De Platone quoque non eſt quod dubitemus. Primum, quia facit *Ideas per ſe ſubſiſtentes, docetq; formas rerum naturalium eſſe quaſdā idearum participationes: reſque naturales propter huiuſmodi formas participatas eſſe eiuſdem rationis cum ideis, nec ideas differre ab iis, quæ apud nos ſunt niſi æternitate*: vt Ariſt 1. *Eth.c.*6. ſæpe ait. Deinde, quia non ponit, *ideas accidentium, ſed ſubſtantiarum*: Res autem naturales, illius ſententia non imitantur ideas ratione materiæ, ſed ratione formæ. Poſtremo, quia encomia, quibus Plato commendat formas participatas, non bene congruunt in accidentia, quale eſt illud quod ſuperius ex Timæo *q.*2. *ſect.*5.retulimus: *Formas eſſe vere exiſtentium ſimulachra*. Nec obeſt quod idem eo loco ſcribit: *nullum elementum fieri hoc aliquid per formam, ſed quale aliquid*, quibus verbis elementorum formas plane videtur in qualitatibus, nō in ſubſtantiis numerare.

Explicatur locus Platonis de formis elementorum.

Id enim propterea facit, quod formæ elementorum, cum ita informantes ſint, vt non etiam per ſe ac ſeparatim exiſtere poſſint, potius apud ſe nomine ſubſtantialium qualitatum, quam formarū, ſiue ſpecierum (quibus ipſe nominibus ideas appellat) dignę videantur. Itaque in modo loquēdi tantum diſſenſio eſt hac in re inter Platonem & Ariſtotelem; niſi quod Plato non omnes formas ſubſtantiales exiſtimat vere informare materiam, quemadmodum Ariſt putat enim Plato animas omnium animantium eſſe aſſiſtentes non informantes: at Ariſt. plane docet eſſe vere actus & perfectiones, ſiue entelechias, vt vocat ipſam etiam humanam, nec vllam in corpore eſſe, vt gubernatorem in naui, ſed vt partem formalem in tota eſſentia.

Qua ratione conueniant, & diſſentiant Plato & Ariſt. in formalium ſubſtantialium aſſertione.

Cum autem rationes eæ, quib. ad aſtruendam formam ſubſtātialem vſi ſumus, iis principiis ac dogmatis innitantur, quę ſæpe vſur-

A pantur apud vtrumq; philoſophū; præſertim apud Ariſt. non dubium videtur, quin illi aut eiſdem omnibus, aut præcipuis, & aliis fortaſſe, quæ ſe nobis in præſentia non obtulerunt, hanc ſententiam ſibi perſuaſerint.

Solutio argumentorum quæ initio propoſita ſunt.

SECTIO VI.

B AD primum igitur argumentum eorum, quæ initio pro altera quæſtionis parte propoſita ſunt, dicendum eſt, Ariſtotelem appellare primas quatuor qualitates, primas elementorum differentias, vel quia ſumit eas loco formarum ſubſtantialium ſub iis latentium, quod ſępe fit; vel quia accipit elementa, quatenus ſenſibilia ſunt, actiua & paſſiua, & ad mutuam tranſmutationem, ac mixtionem idonea, vt eo loco dicunt interpretes. Quanquam vero elementorum formæ ſubſtantiæ

Cur Ariſt. qualitates primas vocet primas elementorum differentias.

C ſunt, non ingrediuntur tamen actu mixtorum compoſitionem, ſed virtute, vt lib.8 oſtendemus. Quod autem attinet ad Alexandrum, & alios auctores citatos, etſi dici ſolet fuiſſe eos in ea ſententia, quam verba præ ſe ferunt: non video tamen cur non eodem modo atq; Ariſt. intelligi poſſint. Sed neque Galenus aliter forſitan exiſtimat, tametſi videatur non modo elementorum formas, ſed viuentium quoque credere accidentia. Scribit

Explicantur Alexandri & aliorum dicta.

D ille quidem hoc modo in priori libro de elementis: *Hæc* (aer ſcilicet, ignis, aqua & terra) *rurſus non ex aliis corporibus, ſed ex materia & qualitatibus conſtant*: & infra *Perſpicuum exiſtit, quod humiditas, ſiccitas, ac frigiditas, vnamquamque ſubſtantiam conſtituant.* De anima vero iraſcibili & concupiſcibili humana, quam errore magno putauit eſſe mortalem, ſic ſcriptum reliquit in eo tractatu, cui titulus eſt: *Quod animi mores corporum temperatu-*

Quid Galen. falſo de anima humana ſenſerit.

E *ras ſequantur, ſatius dixeris mortalem animæ partem corporis eſſe temperiem* quem ſenſum, vt verba ſonant, impugnant plurimi, & inter eos D.Thomas 2.lib.contra gentes, *ca.*1. ſed quāquam parum refert, quid ſenſerit hac in re Galenus, tamen cum Medicus fuerit, non alia ratione de anima forſitan diſſeruit, quam quatenus in corpore animalis vis agendi & patiendi ſpectatur. Poſtquam enim dixit: *Humiditas, &c. vnamquamque ſubſtantiam*

Quo pacto in iis, quæ contra propoſitam ſententiam videntur facere, recte intelligi poſſit.

F *conſtituunt*, ſtatim ſubiecit: *Recte igitur Hippocrates non hominis tantum, ſed aliorum omnium naturas, ex calido, humido, frigido, & ſicco conſtare, inquit: hæc enim inuicem agunt manifeſte, & omnium eſt confeſſione receptum*, dixeratq; ſuperius de igne: *Nam quod caliditas ſumma materiæ adueniens ignem conſtituat, omnes Philoſophi cō-*

ſenſerunt. Satis autem patet, non omnes conſenſiſſe in hac re, niſi quatenus ignis actiuus & paſſiuus eſt. In altero vero opere poſtquam dixit *mortem animæ, &c.* mox ſubiecit, *hoc enim ſupra commonſtrauimus.* Docuerat autem ſuperius, eſſentiam animæ nõ quidem prorſus temperiem corporis eſſe, ſed quodãmodo temperamentum quatuor qualitatum, h.e. ſequi illarum temperamentum, quo diſſoluto, eſſe deſinat id, quod ad initium cap. 5. videtur explicare his verbis: *Monſtrauimus*, inquit, *animæ ſubſtantiam pro temperatura ratione conſiſtentẽ à naturali corpore effici, niſi quis eã, ſicuti Plato, incorpoream eſſe ſubiecerit, quæ exiſtere extra corpus valeat*. In ca. autem 3. dixerat, ex animæ eſſentia facultates eius ſequi, & in c. 4. quæritur de Andronico, quod dixerat eã fortaſſe eſſe vim quandam, *cum potius ipsa*, inquit, *ſit compos multarum virium: laud atq; Ariſtotelem, quod rectè dixerit eſſe ſubſtantiam, non aliud quicquam tamen præter temperiem*, h.e. q vnquam à temperie ſeparatum ſit. Hæc fortaſſe fuit Galeni ſententia, niſi clarius alibi oppoſitum ſcripſit. Quæ etſi falſa eſt, quatenus mortalem poſuit hominis animam; tamen eatenus vtilis eſt huic diſputationi, quatenus eam ſubſtantiam eſſe putauit, & ab accidentibus diuerſam.

Ad ſecundũ dicendum eſt, nec ad eſſentiale eſſe rerum naturalium, nec ad earũ eſſentialẽ diſtinctionem, nec denique ad earum operationes (quaſdã præſertim) ſatis eſſe accidentia cũ materia, vt patet ex dictis; cognoſci tamen à poſteriori illam diſtinctionem eſſentialem per accidentia, & omnes proprias earum actiones per eadem tanquam per inſtrumẽta exerceri, non eas quas naturales conſecutiones, & quaſi emanationes appellauimus.

Ad tertium dicendum eſt, propriam rationem ſubſtantiæ, non in ſubſtando poſitam eſſe, ſed in per ſe exiſtẽdo. Verum rationẽ hanc ſimpliciter, & abſolutè iis tantum ſubſtantiis conuenire, quæ naturaliter per ſe ipſæ ac ſeparatim cohærere poſſunt, cæteris autẽ, quatenus ſunt earum partes: atq; hoc pacto omnes formas rerum naturalium eſſe ſubſtantias, & eo magis, quam materiam, quod formis ſubſtantialibus, vt ſubſtantiales ſunt, nõ repugnat naturaliter exiſtere per ſeſe ac ſeparatim: quod tamen propterea materiæ, quia nullam omnino operationem ſine forma habere poteſt.

In quo conſiſtat propria ratio ſubſtantiæ.

Ex forma ſubſtantiali colligi, materiam primam eſſe puram potentiam.

SECTIO VII.

Quid à philoſophis nomine puræ potentiæ intelligatur.

STabilita igitur ſubſtantiali forma vere informante, facile ex ea colligi poteſt, materiam primam eſſe puram potentiam: ſi tamẽ prius exponamus, quid Philoſophi nomine puræ potentiæ intelligant.

Ac primum quidem puræ potentiæ vocabulo merito omnes intelligunt potentiam paſſiuam: actiua enim nõ modo potentia eſt, ſed vis etiam, ſiue virtus quædam. Intelligunt deinde eam potentiam, quæ nec ſit actus, nec compoſitum aliquid ex actu & potentia: atq; hoc eſt eſſe puram potentiam, non ſolum, vt hæc verba excludant omnem actiuitatem, ſiue efficientiam: ſed etiam omnem actum. quãquam ſi omnem actũ excludunt, omnem quoque efficientiam excludant neceſſe eſt.

Duplex genus actus ſeu formæ.

Cum igitur duplex ſit actus, ſiue forma, & perfectio: alter per ſe exiſtens, ſiue non informans, cuiuſmodi ſunt Deus, & ſubſtantiæ ſeparatæ; alter informans & perficiens per ſe ipſum formaliter, ſiue is ſit completum quid in ſuo genere, vt accidentia, quę per ſe ponuntur in prædicamentis, ſiue incompletum, vt forma ſubſtantialis, quæ materiæ additur ad complendam eſſentiam rerum naturalium: tum demum apertum erit, materiam primã eſſe puram potentiam, cum conſtabit, eam nec eſſe actum per ſe exiſtentem, nec perficientem, nec denique ex potentia & actu perficiente conſtitutam. Repugnat enim manifeſte, ex potentia & actu per ſe exiſtente, vt à nobis expoſitum eſt, quicquam conſtitui, cum eum ſolum vocauerimus per ſe exiſtentem, qui non eſt informans.

Impugnatur actus entitatiuus Scoti.

Nunc vero, vt oſtendamus, materiam primam eſſe puram potẽtiam, neceſſe præterea eſt oſtendere, nõ eſſe eam actũ entitatiuum, vt Scotus eſſe putat *in 2. ſent. d. 12. q.* 5. Nullus enim re vera eſt actus entitatiuus, qui nec ſit per ſe exiſtens, nec informans. Nec vero ille rectè philoſophatur, cum accipit actum entitatiuum pro re actu exiſtẽte. Primum, quia abutitur verbo entitatiui: actus enim entitatiuus, is ſolus dicendus eſt, qui ad entitatem pertinet: at entitas natura ſua exiſtẽtiam antecedit in rebus creatis, in quibus ſolis dari poteſt diſtinctio actus & potentiæ. Deinde, quia materia prima, etſi, antequam exiſteret, erat in potentia obiectiua, vt ait Scotus: vbi autem primum extitit per creationem, tum primum eſſe cœpit ſub actu exiſtentiæ, nunquam tamen per creationem cõſecuta eſt, vt eſſet formaliter ipſe actus exiſtẽtiæ, aut cõpoſitum aliquid ex potentia & actu exiſtentiæ, quare nec conſecuta eſt, vt eſſet actus entitatiuus (vt Scotus loquitur) nec compoſitũ quicquam ex potentia vlla, & eiuſmodi actu entitatiuo. Verum contra Scotum lib. 8. dabitur latior diſputandi locus.

Materiam.

Quod igitur materia prima nec ſit actus infor-

Non eſſe actũ informãtem neq; ex informante actu & potentia conſtare.

informans, nec conſtet ex potentia & actu informante, manifeſtius eſt, quam vt ex forma ſubſtantiali probari ſit neceſſe: vt enim ſubſtantialis forma non daretur, id tamen facile ex eo probares: quia neutro modo materia prima eſſet materia prima, ſiue primum ſubiectum: id enim potius primum ſubiectũ eſſet, primaq; materia, cui ipſa ineſſet, vel ex quo vt ex potentia ſubiectoq; ſui actus conſtaret. Quod vero nec ſit actus per ſe exiſtens id iam ex forma ſubſtantiali multis argumentis oſtenditur.

Non eſſe actũ per ſe exiſtentem.

Primum, quia ſi eſt actus per ſe exiſtens, nõ dubium eſt, quin ſit ſubſtantia completa: ſi autem eſt ſubiectum formæ ſubſtantialis, veraque pars eſſentiæ ſubſtantialis compoſiti: perſpicuum quoque eſt, eſſe ſubſtantiam incompletam, quæ plane repugnant. Quocirca nemo Philoſophorum vnquam eã fecit ſubſtantiam completam, ſimulque ſubiectum formæ ſubſtantialis.

Actum per ſe exiſtentem natura ſua perfectiorem eſſe informante.

Deinde, quia quiuis actus per ſe exiſtens, eſt perfectior quouis informãte, cum omnis informatio imperfectionem aliquam adiunctam habeat, quia tamen caret ex genere ſuo actus ſiue forma per ſe exiſtens. Vnde fit, vt actus per ſe exiſtẽs dicatur formaliter de Deo, actus vero informans non item. Cum igitur omnis actus per ſe exiſtens natura ſua perfectior ſit quouis informante, forma autẽ ſubſtantialis informans, ſi datur, perfectior ſit, quam materia prima, vt perſpicuum eſt, & omnes concedunt: efficitur, vt data forma ſubſtantiali, qua materia prima formetur, nullo pacto dici poſſit, materiam primam eſſe actũ per ſe exiſtentem.

Actum per ſe exiſtentem non eſſe quãtitatis capacem.

Tertio, quia actus per ſe exiſtens non eſt quantitatis capax, ſed eſt ſubſtantia ſeparata ab omni materia, tum ſenſibili, tum intelligibili, quæ nomine quantitatis ſignificatur: ſubiectum autem formæ ſubſtantialis, ſi ea datur, eſt capax quantitatis, & ſenſibilium qualitatum, ſine quibus naturalis mutatio eſſe non poteſt, vt apertiſſimum eſt, ab omnibus ſupponitur: non eſt igitur materia prima actus per ſe exiſtens. Nec obeſt, quod quidam aiunt, cœlum eſſe actum per ſe exiſtentem, & tamen eſſe quantum & ſenſibilibus qualitatibus præditum: pugnant enim hæc inter ſeſe, & qui hæc ſimul approbant plane ſibi præcludunt viam probandi, ſubſtantias ſeparatas eſſe quantitatis expertes.

Refellitur quorundam reſponſio.

Quicquid enim habet molem, habet materiam, vt libr. 4 Enneadis ſecundæ ſcribit Plotinus nobiliſſimus Platonicus, & in re plane Peripateticus. Ex quo pronunciato, quaſi ab omnibus recepto, ſic argumentatur: *Aut elementa ſunt forma, aut materia, aut conſtant materia & forma. At*

Plotini præclara ſententia.

A *non ſunt forma, quia habẽt molem, non materia, quia corrumpuntur: conſtant igitur materia & forma.*

Quarto, quia actus per ſe exiſtens non dicit alium ordinem ad actum, quo informari poſſit, quam accidentalem, nec id quidem vniuerſe, & in toto genere entium, ſed in rebus creatis tantum: id autem omne, quod informatur ſubſtantiali forma ad conſtituendam eſſentiam tertiæ cuiuſdam ſubſtantiæ, dicit

B ordinem eſſentialem ad hoc genus formarũ: igitur ſi materia informatur ſubſtantiali forma, non eſt vtique actus per ſe exiſtens. Quo fit, vt nemo eorum, qui dixerunt, corpus cœleſte eſſe actum per ſe exiſtentem, ſibi in mentem inducere potuerit, eſſe illud ſubſtantiali forma informante præditum, ſed tantum aſſiſtente.

Quinto, quia ſi materia prima eſſet actus per ſe exiſtens, haberet proprias operationes

C (omnis enim actus ſubſtantialis proprias operationes habeat neceſſe eſt, cum id concedamus quamplurimis accidentalibus) eoque magis ſibi vindicaret proprias operationes, quod non eſſet tantum formale principium agendi, ſed agens ipſum principale, ac ſuppoſitum, cui actio tribueretur: at ſi datur forma ſubſtantialis, nulla iam relinquitur actio, quæ eiuſmodi actui per ſe exiſtenti tribuatur (omnes enim, quas nouimus, aut in accidentia referimus, aut in formas ſubſtantiales, vt

Omnem actum ſubſtantialem propriam operationem habere.

D ex iis, quæ ſuperius *ſect.* 5. diximus, perſpicuũ eſt) ergo ſi dantur formæ ſubſtantiales, quib. materia prima informetur: fieri non poteſt, vt ea ſit actus per ſe exiſtens. Niſi quis ita inſaniat, vt dicat materiam primam eſſe principale agens per formas omnes, ſiue ſubſtantiales ſiue accidentarias, quo pacto ei tribuentur omnes operationes, vt ſuppoſito agenti etiam eæ, quæ ad intellectum & voluntatem pertinent. Quod qui dixerit, parum aberit, quominus aſſentiatur iis hæreticis & Philoſophis ſeu potius Philomythis, qui dixerunt materiam primam eſſe Deum omnibus, videlicet formis, onuſtum, & per alias atq; alias, alia atq; alia agentem; imo, etiam (quod fateri eadem ratione cogerent) omnia patientẽ, & pleraq; alia eorum ingenio & inuentione digniſſima. *Lege Plotinum Enne. 2. lib. 4. cap. 1. Albert. phy. tract. 5. c. 13. & D. Th. 1. p. q. 3. art. 8. & 1. contra gent. cap. 17.*

Inſania opinio quorundam hæreticorum & philoſophorũ de materia prima.

F Poſtremo, quia omnes quotquot poſuerunt actum per ſe exiſtentem ſiue in cœlis ſiue in his inferioribus negauerunt in eiſdem rebus formas ſubſtantiales; & omnes, qui in hoc aut illo rerum genere admiſerunt formas ſubſtantiales, negauerunt eas recipi in actibus per ſe exiſtentibus. Communi ergo conſen-

A conſenſione ac intelligentia cõſtat, ſi dentur formæ ſubſtantiales informantes, fieri non poſſe, vt materia prima ſit actus per ſe exiſtẽs, ita patet ex ipſa formarum ſubſtantialium aſſertione colligi, materiam primam eſſe puram potentiam.

Ariſtotelem & Platonem re vera exiſtimaſſe, materiam primam eſſe puram potentiam.

SECTIO VII.

Ex Ariſt. materiam eſſe puram potentiam.

ARiſtotelem vero idem de materia prima exiſtimaſſe, cum ex aliis pleriſque locis intelligitur, tum præcipue ex primo Phyſ. cap. 7. *text.* 29 vbi de ea ſic pronuntiat, *Materiam primam perinde ſe habere in toto genere rerum naturalium, atq; lignum, in toto genere artificialiũ.* patet autem, lignum neque eſſe actum, formamve artificialem, ſiue per ſe ea ſtentem ſiue informãtem neq; aliud quicquam ex actu artificioſo conſtans. Item, *materiam primam eſſe informe quiddam.* id autem quod vel eſt forma, vel ex forma compoſitum, non dicitur ſimpliciter informe. Deniq; *materiam primam non eſſe ens quaſi hoc aliquod*, hoc eſt, non eſſe ens vt actum per ſe exiſtentem, aut aliquid conſtans actu. Ex primo etiam de generatione cap. 3 *text.* 11 quo loco docet, *materiam primam non eſſe ens actu, ſed potentia, ſiue potentiale, & cuius eſſentia in ipſo poſſe conſiſtat.* Denique ex 7. lib. *huius operis* cap. 3 *text.* 8. vbi ſic ſcribit: *Dico autem materiam, quæ per ſe ipſam neq; quid, neq; quantum, neq; aliud quicquam dicitur eorũ, quibus ens definitur*: quod idem in eodem ſenſu aliis pleriſque in locis aſſerit. Quo pronũciato docet, materiam primam ſecundum ſuam eſſentiã nullo modo eſſe ens actuale, ſed potentiale, & receptiuum, nõ modo actuum accidentalium, ſed etiam ſubſtãtialium. Hinc eſt illud Auerrois initio lib. de ſubſtantia orbis, c. 1. *Materiam primam ſubſtantiari per poſſe*: & illud eiuſdem 5. Phyſ. *commen.* 8. *In eſſe materia non admiſceri omnem actum.*

In eadem ſententia fuiſſe Platonem.

De Platone vero idem credere par eſt, vt patet ex iis, quæ ſupra *quæſt.* 2. *ſect.* 5. à nobis de materia prima ex Timæo relata ſunt. Difficile enim niſi de pura potentia intelligi poſſunt. Quanquam vero Plato primo aſpectu non admodum firma ratione id videatur eo probaſſe: quia oportet receptiuum eſſe ex ſe expers eorum omnium, quæ recipere poteſt, vt ibidem diximus (id quod forſitan in cauſa fuit, vt Auerrois in explanatione libri duodecimi huius operis *comm.* 9. crediderit, neminem ante Ariſto. materiam primam cognouiſſe) eſt tamen optima ratio, ſuppoſita forma ſubſtantiali: materia enim, quę ſubſtãtialem formam ſuſceptura eſt, pura potentia eſſe debet in genere ſubſtantiæ, atque adeo in toto genere entiũ, & (quod hinc ſequitur) ens nullo modo actuale, quam rationem ex Timæo refert atque approbat Ariſt. 3 libr. de Cœlo ca 8. *tex.* 67. eademq; aliis pleriſq; locis vtitur.

Vis rationis qua Plato materiam puram potẽtiam facit.

Intellige autem rationem hoc pacto.

Exponitur ratio Platonis & Ariſtotelis.

Quicquid receptiuum eſt formarum alicuius generis, ſiue per tranſmutationem, ſiue quocunq; alio modo, oportet, vt nec ſit forma eius generis, neq; ex ea conſtet, quod pronunciatum eſt per ſe notum: atqui materia prima eſt receptiua formarum non modo accidentalium, ſed etiam ſubſtantialium: igitur neque eſt forma vlla, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis, neque ex vlla earum conſtat, ac proinde eſt pura potentia.

Occurritur quorundam obiectioni.

Sunt tamen, qui capere non poſſint, quo pacto materia prima ſit pura potentia, niſi ſit nihil. Quod enim, inquiunt, non eſt actu, nihil eſt. Veruntamen multis modis peccãt. Primum, quod credant puritatem aliquid detrahere de ratione potentiæ. nam vt actus nõ ideo nõ eſt actus, quia eſt purus actus, ita potentia non ideo non erit potẽtia, quia ſit pura potentia. Quod ſi adhuc potentia eſt, & ex conſequenti aliquid, ergo non eſt nihil. Deinde, quod exiſtiment ſimpliciter verum eſſe id, quod non eſt actu, nihil eſſe, cum tamen omnia, quæ præterierunt, aut futura ſunt, aliquid ſint (neq; enim ſunt commentitia) & tamen non ſunt actu. Poſtremo, quia putant eũ, qui aſſerit materiam primam eſſe puram potentiam, eo ipſo negare illam eſſe actu, quaſi idem ſit eſſe actu, ſiue actu exiſtere, atq; eſſe actum aut conſtans actu, quod iam impugnatum eſt. Non negamus ergo materiam primã eſſe actu, cum dicimus eſſe puram potentiam, ſed tantummodo negamus eſſe actum, atque rem, quæ actum includat. Quinetiam credimus, eam ſibi vendicare peculiarem exiſtentiæ actum, vt lib. 8 oſtendere conabimur. qui tamen actus accidentarius illi eſt, nec ſufficiens, vt per eum ſit intrinſecus, ſiue eſſentialiter ens actuale.

Materiam eſſe actu, licet actus non ſit, neq; ex eo conſtet.

Redditur ratio multorum, quæ de materia & forma dici ſolent.

SECT. VIII.

EX his facile reddi poteſt ratio multorum, quæ de materia prima, & forma ſubſtantiali dicuntur: nam quia materia prima eſt pura potentia, ac proinde ita remota ab actu puro, qui maxime ens eſt, vt nihil remotius fingi poſſit: idcirco à D. Auguſtino 12. *lib. confeſſ. c.* 7 merito vocatur, *Prope nihil.* Eadem ratione dicitur *Fundamẽtum naturæ*, quia pura potentia in omni actione naturę ſupponitur.

Cur dicatur prope nihil.

Cur naturæ fundamentũ

Nihil

Nihil enim eſt, quod naturales cauſſæ ex nihi'o A faciant, ſed compoſita ſubſtantialia faciunt ex pura potentia, accidentalia vero ex ſubſtantialibus compoſitis. Haud diſſimile eſt illud Plotini libro 4. Enneadis 2. cap. 3. *Profundum uniuſcuiuſq; eſt materia.* Niſi quod docet Plotinus ijs verbis, in Mundo etiam intelligibili ſubſtantijs ve ſeparatis eſſe materiam, tametſi longe diuerſæ rationis. quod quo pacto intelligat, alibi forſitan explicabi- B mus.

Materia profunda cuiuſque rei naturalis.

Cur Chaos ſiue cõfuſio.

Dicitur *Chaos ſiue confuſio*, quia in pura potentia nihil diſtinctum eſſe poteſt, cum omnis diſtinctio fiat per actum. Vnde eſt illud veterum Scholaſticorum; *In natura fundamento nihil eſt diſtinctum. Refertur ab Alenſi 8. Metaphyſ. c. 1. ad tex. 4.*

Cur Sylua.

Dicitur *Sylua*, quia ſi ſecundum ſe conſideretur, ita eſt in potentia ad omnes formas naturales, vt ſylua adhuc intacta ad omnes C artificiales. Hinc nata eſt diſtinctio, quam Themiſtius *in textum 61.* & Simplicius *Comment. 57.* in caput ſeptimum primi Phyſicorum ex Boetio referunt, vt materia reſpectu formarum, quas nondum habet, dicatur ὕλη, quod Latine eſt tum *ſylua*, tum *materia*, ὑποκείμενον autem ſiue ſubiectum comparatione earum, quas habet.

Cur Mater.

Dicitur apud Ariſtotelem 1. *Phyſ. cap. 9. tex.* 80. & Platonem *in Timæo*, *Mater*, quia princi- D pium paſſiuum, atque ita fœcundum, vt ex illius potentia formæ omnes, quæ ſunt pure naturales, educi poſſint. quod dixerim propter humanam, quæ quatenus per ſeſe cohærere poteſt, modum eſſendi formarum naturalium excedit, & ſeparatarum conditionem participat.

Humana forma excedit modum eſſendi formarum naturalium.

Cur per ſe ignota.

Dicitur item apud *Ariſtot. 7. Metaphyſ. cap. 10. text. 35. & 1. Phyſ. cap. 7. text 69. apud Platonem in Timæo, fol. 6. per ſe ignota*, quia non niſi E per formam cognoſcitur non ſolum poſitiue, vt cum intelligitur omnium capax, ſed etiã priuatiue, hoc eſt, quatenus percipitur nullam includere.

Cur Tenebra.

Qua etiam ratione à quibuſdam veteribus appellatur *Tenebra*, quia vt tenebræ tum dicuntur cerni, cum in rebus obiectis luminis capacibus nullum cernitur lumen: ita materia tum demum percipitur, cum in ente ad formas accipiendas idoneo nulla omnino F forma ſiue actus intelligitur. Ex hac materiæ conditione fit, vt apud Platonem *in Timæo, fol. 6.* nulla ponatur idea, quæ ſit propria materiæ, eo quod per ideas formarum cognoſcatur, quod idem plerique noſtrorum Theologorum ſentiunt, cum de veris ideis loquuntur. *In his eſt D. Thom. 1 p. q. 15. artic. 3. ad tertium.* Fit etiam, vt recte dicat Timæus Py- A thagoricus apud Platonem: *Materiam adulterina quadam ratione vix eſſe opinabilem.* Quærentes enim materiam, in formas neceſſario incidimus, illamque nos directo percipere exiſtimantes, non illam in ſe, ſed in formis intelligimus: quæ cognitio quodammodo adulterina eſt, & non germana, præſertim cum negatione formarum omnium eam percipere conamur: nihil enim ex ea ra- B tiocinatione nobis videmur reliquum facere. Lege Plotinum *in Enneade 2. cap. 10. & 12. lib. 4.* Themiſtium 3. de Anima, capit. 44. ſuæ Paraphraſis, & Simplicium Comm. 75. de hac re fuſius diſſerentem ad caput ſeptimum primi Phyſicorum. quo loco eam quoque verborum Platonis expoſitionem adhibet Simplicius, vt dicat, *propterea materiam primam cognoſci adulterina & non germana ratiocinatione, quia intelligitur per Analogiam ad materi- C am artefactorum*, vt Ariſtoteles ibidem Textu 69. docet: quod ipſum ſcribit Simplicius, accepiſſe Ariſtotelem ex libro quodam Timæi, quemadmodum Plato illud de adulterina cognitione.

Cur eius cognitio dicatur adulterina.

Dicitur autem adulterina cognitio materiæ primæ, ea, quæ fit per analogiã, ſiue proportionem ad materiam artefactorum, quia etſi vtraque ſit poſitiue & priuatiue (vtraque enim materia intelligitur capax ſuarum for- D marum, & nullam earum includere) tamen cum denudamus materiam artefactorum ab omni forma artificioſa, aliquam aliam formam relinquimus, vt ligni aut æris. quod nõ accidit, cum denudamus materiam primam ab omni forma naturali. Ita dum dicimus, materiam primam perinde ſe habere ad formas naturales, vt materiam artefactorum ad artificiales, quodammodo decipimur. Dico autem *quodammodo*, quia nulla eſt deceptio, E ſi res probe intelligatur. Nam quemadmodum denudantes materiam artefactorum à formis, ſiue actibus artificioſis, relinquimus ens naturale, quod eſt pura potentia in genere artificialium; ita ſpoliantes materiam primam formis omnibus, ſiue actibus naturalibus, relinquimus ens quoddam, quod eſt pura potentia ſimpliciter. Atque ideo Plato non dixit abſolute, *cognoſci materiam adulterina ratione*, quo pacto abſolute dicimus, fal- F ſum nummum eſſe adulterinum: ſed dixit, *adulterina quadam*; id eſt, quodammodo adulterina, quod decipere videatur. Eſt enim alioqui eius cognitio per formam vera & germana, cum forma ſubſtantialis ſit proprius eius quaſi vultus, vt per eum vere cognoſci poſſit ac debeat.

Dicitur quoque materia prima inferiorum apud Ariſtotelem 1. *Phyſic. cap. 9. text. 82.*

Cur turpis & maleſica dicatur.

Ibidem, text. 92. 1. *Phyſ. c.* 9. *text.* 81. *& Metaphyſ.* A *c.* 2. *Turpis*, non ea ratione ſola, quia eſt informis ex ſeſe. nam & ſuperiorum materia informis ex ſe eſt, nec tamen dicitur turpis, ſed quia neceſſario coniuncta eſt cum priuatione plurimarum formarum, ad quas habet naturalem propenſionem. Poſſet quoque ratione huius turpitudinis dici *Maleſica* (quod epitheton Ariſtoteles priuationi tribuit) quia vt potiatur formis, quibus eſt priuata, molitur B per accidens, abiectionem eius, quod habet, qua de cauſſa *Principium non eſſendi ſiue corruptionis* dicitur libro 7 huius operis, cap. 7. & aliis pleriſque locis: 1. *text* 3 *&* 2. *Phyſic. cap.* 3. *tex.* 28. *&* 5. *Metaph. cap.* 7. *tex.* 21. *& lib.* 8. *c.* 4. *tex.* 12. *&* 2. *Phyſ. cap.* 7. *text.* 74 *tertio. Phyſ. c.* 7. *text.* 67. *&* 4. *lib. c.* 4 *tex.* 35. *&* 1. *de gen. cap.* 7. *tex.* 55. *&* 1. *de Ama. c.* 5. *tex.* 90. Atque hoc nobis ſit vltimum materiæ primæ attributum, quod ipſum naſcitur ex pura eius potentialitate reſpectu formarum ſeparabilium. C

Cur principium corruptionis.

Cur forma appelletur Species.

De forma quoque ſubſtantiali multa dici ſolent, quæ iis, quæ de ea expoſita ſunt, conſentanea eſſe quiuis intelligat. Ac primum, quod non raro appelletur *Species*, vel ex eo naſcitur, quod omnis rerum naturalium pulchritudo ab ea exiſtat: vnde & materia illa dicitur appetere, vt turpe appetit pulchrum: vel quod materiam alioqui inuiſibilem ſpeciandam, vt ita dicam, ſiue ſpectandam exhibeat: vel quia addita materiæ ſpeciem compleat. D

Cur ratio & quidditas.

Dicitur quoque *Ratio*, quia ab ea præcipue ſumitur rerum naturalium definitio: qua etiam de cauſſa nonnunquam appellatur *quidditas*, *& ratio quidditatis*.

Cur finis ac terminus.

Dicitur *Finis ac terminus*, vel quia ipſa primo determinat materiæ infinitatem & indifferentiam: vel quia eſt finis ac formalis terminus generationis. E

Cur diuina ſimilitudo ac proles.

Dicitur apud Platonem *in Timæo, Vere exiſtentium ſimulacrum, Diuina natura participata ſimilitudo*, ac denique, *Diuina quædam proles*, quia eſt incompleta quædam imitatio ſubſtantiarum ſeparatarum, habens quidem vires proprias ad agendum, nec ſolius paſſionis capax, vt materia, ſed tamen pars naturalis compoſiti cum ipſa materia. Quanquam potius compoſitum appellandum eſſet prolis nomine, quia ſolum compoſitum F proprie fit, vt Ariſtoteles *lib.* 7. *cap.* 8. *text.* 17. docet.

Cur ἐντελέχεια.

Dicitur ἐντελέχεια ficto ab Ariſtotele vocabulo, vt Græci omnes (*in iis ſunt Alex. Themiſt. Philip. & Simp.* 2. *&* 3. *Phyſ. &* 2. *de Anima, & Greg. Nyſſ.* 2. *de Philoſophia, c.* 4.) *volunt.* Quod verbum exiſtimant nonnulli Recentiores (*Hos refert Vicomerc. in diſceptatione de* A *Anima rationali.*) ideo Latine redditum à Cicerone, *Continuatam & perennem motionem*, quod putauerit nomen ἐντελεχείας vſurpatum fuiſſe ab Ariſtotele more Attico, pro ἐνδελεχείας, mutato δ in τ, ἀπὸ τοῦ ἐνδελεχοῦς, quod eſt *continuum*. At neque verbum ἐντελεχείας quo tam ſæpe vtitur Ariſtoteles, ita exponitur vnquam à Græcis interpretibus, quaſi ab eo vſurpetur pro verbo ἐνδελεχείας, quod tamen B facere debuiſſent neque ea verbi interpretatio formam vllam ſubſtantialem, ſed in ſolam operationem conuenit. Quod ſi Cicero accepit motionem pro vi mouēre (quod credere par eſt) eamque dixit *continuatam & perennem*, quod permanens ſit: ne hoc quidem modo placet interpretatio, tum quia obſcurior eſt, tum etiam, quia falſa aut impropria, cum anima non ſit vis mouens, ſed quaſi finis virium mouentium.

C Equidem libenter interpretarer ἐντελέχειαν *perfectum habitum*, ſiue *habitum perfectionis*, quaſi ὅτι ἐντελὲς ἔχει, quæ eſt vltima interpretatio Simplicii 2. lib. Phyſicorum, Com. 9. & Themiſtij 2. de Anima, cap. 1. iuxta quam Hermolaus Barbarus ibid. nomen *perfecti Habitus* facere conatus eſt. Nam cum habitus vocabulo ſæpe apud Ariſtotelem (*vt fit* 1. *de generatione, capit.* 6. *text.* 55. ſignificetur quæuis forma permanens, *perfecti habitus* D vocabulo recte ſignificabitur perfectum genus formarum permanentium, quod eſt ſubſtantialium. Sed video *ad initium* 2. *de Anima, cap.* 1. ἐντελέχειαν bifariam dici: vno modo vt ſcientiam; altero, vt contemplationem ſiue vt actum ſciendi: Vnde videtur perſpicuum, hoc vocabulo apud Ariſtotelem non tantum formas ſubſtantiales, ſed etiam accidentarias atque adeo operationes ipſas ſignificari. Ac facile quidem diluetur hæc obiectio, ſi quis E approbet Alberti, Caietani, & aliorum quorundam ſententiam, dicentium nomine Entelechiæ, vt ſcientiæ, intelligi eo loco formas ſubſtantiales, quæ aliquando vacant à propriis quibuſdam operationibus, quemadmodum & habitus ſcientiæ a propriis actibus: nomine autem Entelechiæ, vt contemplationis, intelligi eas, quæ perpetuo ſuis operationibus additæ ſunt: vt velit Ariſtoteles conſtituere diſcrimen inter animam & reliquas F formas ſubſtantiales, quod cæteræ, quaſi miniſtræ perpetuo obſequio mancipatæ ſunt: animæ vero omnes, cum altiorem naturam habeant, à quibuſdam propriis actionibus interdum vacare ſoleant, veluti intellectiua ab actu intelligendi, ſenſitiua à ſentiendi, & vegetatiua à gignendi & augendi. Sed cum Ariſtoteles ſæpe alibi operationes ipſas ἐντελεχείας appellet adque adeo motum in

Varie apud Ariſt. dici ἐντελέχειαν.

commune

Digitized by Google

commune definiat ἐντελέχεια τοῦ δυνάμει ὄν- A τος, hoc eſt, *actus, quod eſt potentia*, perſpicuũ eſt, non iam ſatis eſſe prædictam diſtinctionem ad diluendam obiectionem, vimque nominis explicandam, etſi forſitan ad rem, de qua ibi agitur, apta videri poſſit.

Alia interpretatio latius patens.

Dicendum igitur, nihil aliud ſignificari ab Ariſtotele nomine ἐντελεχείας, quam *perfectionem habitum* (διὰ τὸ τὸ ἐντελὲς ἔχειν) quaſi dicas, formam inhærentem, aut quaſi inhæren- B tem, & quæcunque illa ſit, ſiue perfecta ſiue imperfecta, aut etiam inchoata, quo nomine tam ſæpe vtitur Ariſtoteles, vt damnet formas ſeparatas, quas Plato induxit. Atque hoc modo intelligi poſſunt interpretationes Simplicii & Themiſtii allatæ, vt habitus nomine non vtantur ad ſignificandam formam permanentem, ſed ipſam, vt ita dicam, habitionem perfectionis, formæ ve cuiuſcunque. Quæ ea- C dem eſt interpretatio Philoponi ex Alexandro ad caput primum ſecundi de Anima, ad tex. 5. ſic ſcribentis, *Forma autem*, (permanentem intellige) *& Entelechia*, inquit, *hac fuerit differentia, quod omnis quidem forma ſit Entelechia, non autem omnis Entelechia forma: quæ enim ab habitu eſt operatio, Entelechia quidem, non etiam forma eſt. Quare plus eſt Entelechia, quam forma.* Verum, quia forma ſubſtantialis eſt præ- cipua rerum naturalium perfectio, cum ſit D prima & eſſentialis: non immerito Peripatetici ſæpe accipiunt nomen ἐντελεχείας pro ſola ſubſtantiali forma: præſertim cum in eam quoque præcipue conueniat altera nominis interpretatio à Philopono allata, quà Entelechia dicitur ab eo, quod eſt ἓν & τέλειον, & ἐνέχειν, hoc eſt, *ab vno & perfecto, & eo, quod continet*. Vnitas enim perfectio, & munus continendi materiam ſubſtantiali formæ precipue tribuitur.

Denique, vt cætera mittam attributa, ſola forma ſubſtantialis à pleriſque veteribus vocatur *lux*, quod omnia exornet ac diſtinguat: quod lumine ſuo ipſa videatur, ad eiuſq; notitiam cæterorum omnium perfecta cognitio reuocetur. Quod vt nihil eſt oculis aſpectu lucis gratius: ita in rebus naturalibus nihil ſit intellectui cognitione ſubſtantialis formæ optabilius. Quod, vt nihil ex ijs, quæ ſenſibus percipiuntur, hæc inferiora à ſupernis corporibus luce præſtantius accipiunt: ita vt pura potentia a puro actu alijſque medijs cauſſis, nihil melius formis ſubſtantialibus. Quod, vt colores varia lucis participatione diſtinguuntur, peculiareſque proprietates ac facultates ſibi vendicant: ita res naturales varia participatione formarum ſubſtantialium pulcherrimum ordinem vniuerſi huius aſpectabilis conſtituant. Inde gradus perfectionis & præſtantiæ naturalis cuiuſque rei; inde tam multæ virtutes extant, tam varia inſtrumenta & operationes. Itaque, quemadmodum tota natura materiam primam ſupponit, vt in ea, atque ex ea omnia faciat, quæ naturali facultate fieri poſſunt: ita tota videtur intenta in vno formarum ſubſtantialium genere propagando, conſeruando, eiuſque multiplici vi exercenda & communicanda.

Cur forma dicatur lux.

Atque hæc de inuentione duarum cauſſarum internarum, materiæ primæ & formæ ſubſtantialis. De forma autem extrinſeca, quam diximus exemplar, deturne re vera cõparatione rerum omnium, quæ fiunt, & quo pacto detur, commodius lib. 7. Denique de cauſſæ efficientis & finalis inuentione, nihil eſt neceſſe diſputare, cum eas eſſe conſtet: tãetſi de cauſandi ratione ac modo, cum earum, tum cæterarum trium, aliiſque permultis, quæ ad perfectam earum cognitionem deſiderantur, ſuis locis addendum eſt.

FINIS LIBRI PRIMI.

A 2 COM-

Digitized by Google

COMMENTARII

PETRI FONSECÆ SOCIETATIS IESV,

IN SECVNDVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

Procœmium.

Sententia Alexandri de ordine huius libri ad reliquos Ariſtotelis.

HVnc librum, qui apud Græcos, A τὸ ἐλαττον, ſiue *Primus minor* inſcribitur, ſuſpicatur Alexander, tum initio explanationis tum etiam ad finem libri Com. 1 & 2. non pertinere ad hunc locum, quod vltima ſuperioris videantur cohætere cum initio ſequentis, quem nos tertium dicimus. Additque potius videri præfationem, toti Philoſophiæ contemplatrici communem, quod in eo de contemplatione veritatis in vniuerſum diſſeratur.

Alia de eadem re opinio.

Non deſunt quoque ex recentioribus (*inter quos eſt Iacobus Sadeletus, & Franciſcus Beatus hoc loco.*) qui illum inter primum & ſecundum Phyſicorum, quaſi exordium ſecundi inſerendum velint, contrariamque enarratorum Ariſtotelis ſententiam communem Græcorum & Latinorum errorem appellare non vereantur: id quod ex collatione extremæ particulæ huius libelli cum fine primi Phyſicorum, & toto ſecundo eius operis libro plane ſe colligere exiſtimant.

Hoc loco inſerendũ eſſe hunc librũ.

Non eſt tamen, cur libellum ab hoc loco, præſertim contra communem Græcorum & Latinorum ſententiam, remouendum putemus. Nam etſi finis ſuperioris libri poſtulat initium tertii, tamen quia in tertia plurimæ erant proponendæ atque agitandæ quæſtiones, quibus pro vtraque parte tractandis aperitur via ad inueniendam veritatem earum rerum quæ ad hanc ſcientiam ſpectant; rationi conſentaneum fuit, vt hoc loco insereretur breuis aliqua tractatio de modo inueſtigandæ veritatis.

Communem veritatis inueniendæ tractationem maxime ad primum Philoſophum pertinere.

Et quanquam huiuſmodi tractatio ad totam contemplatricem Philoſophiam pertineat; tamen ob id ipſum, quia communis eſt, nec priuatim ad Philoſophum naturalem aut Mathematicum ſpectare poteſt, ſoli primo Philoſopho iure adſcribenda eſt, præſertim cum veritatis cognitio ad illum maxime pertineat, vt Ariſtoteles docet 1. cap. huius libri, text. 3. Cum igitur tractatio hæc neceſſario ad primum Philoſophum ſpectet, nec alius occurrat locus, in quo commodius tradi potuerit, non eſt, cur quiſquam dubitet, num hoc loco ab Ariſtotele inſerta ſit. Præterea, cum omnis veritas, quæ pendet ex cauſis, ex cognitione earum intelligi debeat, vanumque ſit omne Philoſophorum ſtudium in ea exquirenda, ſi cauſſarum progreſſus ſit infinitus, vt qui nunquam abſolui poſſit, neceſſe fuit, vt antequam proponerentur eæ quæſtiones, de primis cauſſis ac principiis, quæ in tertio aſſerendæ & vtramque in partem diſputandæ erant, plane conſtaret, num re vera dentur primæ cauſſæ ac principia, an potius in his detur infinitus progreſſus. in qua re explicanda maior pars huius libelli conſumitur. Quæ autem afferuntur ab ijs, qui eum ſecundi Phyſicorum exordium faciunt, ex enarratione extremæ partis tertij capitis facile refellentur.

Cur hic liber primus minor à Græcis dicatur.

Cauſſa vero, cur Græci hunc librum non ſecundum Metaphyſicorum, ſed primum minorem inſcribant hæc videtur fuiſſe, quia cum ſit admodum breuis, potius videri poteſt appendix quædã primi, quam integer ſecundus.

Summa rerum, quæ hoc libro tractantur.

Denique tres ſunt huius libelli partes, in quarum prima docet Ariſtoteles, quo pacto ſe habeant homines in veritate cognoſcenda. In ſecunda oſtendit, ad hanc ſententiam maxime ſpectare veritatis contemplationem, quo loco quæſtio illa de cauſſarum infinitione tractatur. In tertia, quæ extremo capite continetur, tradit modum, qui tenendus eſt in veritate rerum inueſtiganda. id quod præcipue in hoc libello quæritur.

ΑΡΙΣΤΟ-

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ τῶν μετὰ τὰ φυσικά,

ΑΛΦΑ ΤΟ ΕΛΑΤΤΟΝ,

Ὅτι ἡ περὶ τῆς ἀληθείας θεωρία τῇ μὲν χαλεπὴ, τῇ δὲ ῥᾳδία.

ΚΕΦ. Α.

Tex. 1. Ἡ περὶ a τῆς ἀληθείας θεωρία, τῇ μὲν χαλεπὴ, τῇ δὲ ῥᾳδία. σημεῖον δὲ, τὸ μήτε ἀξίως μηδένα δύνασθαι τυχεῖν αὐτῆς, μήτε πάντας ἀποτυγχάνειν, ἀλλ' ἕκαστον λέγειν τι περὶ τῆς b φύσεως· καὶ καθ' ἕνα μὲν ἢ μηδὲν, ἢ μικρὸν ἐπιβάλλειν αὐτῇ, ἐκ πάντων δὲ συναθροιζομένων γίνεσθαί τι μέγεθος· ὥς c εἴπερ ἔοικεν ἔχειν, καθάπερ τυγχάνομεν παροιμιαζόμενοι, τίς ἂν θύρας ἁμάρτοι; ταύτῃ μὲν ἂν εἴη ῥᾳδία· τὸ δ' ὅλον τ' ἔχειν, καὶ μέρος μὴ δύνασθαι, δηλοῖ τὸ χαλεπὸν αὐτῆς. ἴσως

ARISTOTELIS METAphyſicorum,

LIBER SECVNDVS.

Veritatis contemplationem partim facilem, partim difficilem & arduam exſtere.

CAPVT I.

Veritatis a contemplatio partim difficilis eſt, partim facilis. Indicio autem illud eſt, quod neque eam pro dignitate quiſquam aſſequi poteſt, neque ab ea omnes aberrant, ſed vnuſquiſque de b natura aliquid dicit: & ſinguli quidem aut nihil, aut parum ad eam conferunt, ſed tamen ex omnibus in vnum congeſtis magnitudo quadam exiſtit. Quocirca, c ſi ita res habere videtur, vt prouerbio illo dicimus, Ecquis ab oſtio aberret? *hac quidem ex parte facilis ea profecto fuerit: quod autem & totum, & partem habere non poſſumus, id eius difficultatem declarat.* Tex. 1.

For-

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Veritatis a contemplatio. In priori parte huius capitis, quæ totam primam totius libri continet, docet Ariſtoteles primum veritatis contemplationem partim eſſe hominibus difficilem, partim facilem. Quod quadam ex parte ſit difficilis, duobus confirmat indicijs. Vno, quia nemo vnquam pro rei dignitate eam aſſequi potuit. Altero, quia ſi quis intelligere voluerit, quid vnuſquiſque Philoſophorum per ſeipſum ad veritatis cognitionem contulerit, plane comperiet, ſingulos aut nihil, aut parum contuliſſe. Quod vero altera ex parte ſit facilis, totidem ſuadet argumentis. Vno, quia nemo eſt, qui etiam per ſeſe à vero prorſus aberrauerit, nullamque veræ cognitionis particulam attigerit: Altero, quia ſaltem congeſtis in vnum omnium Philoſophorum inuentis, ſatis magna videri poteſt veræ cognitionis ſumma. *Cur veritatis cognitio partim facilis ſit, partim difficilis.*

b *De natura aliquid dicit, & ſinguli quidem aut nihil, aut parum ad eam conferunt, &c.* Non eſt ſumendum hoc loco naturæ nomen pro interno principio rerum naturalium, ſed pro eſſentia rei, cui in primis cognoſcendæ dat operam ſcientia contemplatiua. Eodem modo ſumitur Natura nomen apud eos, *qui Philoſophiam diuidunt in naturæ obſcuritatem, in differendi ſubtilitatem, in vitam atque mores.* *Naturæ nomen quid hoc loco ſignificet.*

c *Quocirca ſi ita res habere.* Docet, quænam in tota Philoſophia ſint cognitu facilia, quæ item difficilia. Id, quod oſtendit prouerbio illo, *Ecquis aberret ab oſtio*: quod in facilibus rebus vſurpari ſolet, & vt Alexander ait, ſumptum eſt à ſagittarijs, qui etſi tenue ſignum non facile attingunt, à lato tamen, cuiuſmodi eſt oſtium, non aberrant. At D. Thomas vult, prouerbium deſumptum eſſe ex cognitione domus, cuius etſi interiora non omnibus patent, ianua tamen cunctis eſt nota. Quæ eadem expoſitio eſt Auerrois. Vtramuis ſimilitudinem in prouerbio intelligas, ſignificat Ariſtoteles, communiſſima principia facile intelligi, quia ſunt per ſe notiſſima, cætera vero pronunciata, quæ velut partes ſub illis continentur, difficile, vel quia non ſunt per ſe nota, vel quia eorum per ſe nota veritas minus perſpicua eſt. Neque enim verba illa *non poſſe*; ſignificant impoſſibilitatem, ſed difficultatem, quaſi dictum ſit, difficile poſſe. Vel dicito cum Aleuſi, in ijs verbis repetendam eſſe particulam *pro dignitate*, quæ ſuperius poſita eſt. Idem enim ſenſus redit. Scotus & alij nonnulli dicunt, cum Ariſtoteles ait, difficultatem ex eo oſtendi, quod non facile totum & partem intelligamus, ſenſum eſſe, totam difficultatem in eo eſſe poſitam, quod non facile intelligamus, quo pacto totum, quod proponitur, reſoluatur in partes, aut ex partibus propoſitis componatur totum. Alexander etiam multis modis exponit hunc locum. Sed prima expoſitio magis eſt ad rem, cum qua congruit Alexandri penultima. *Explicatur prouerbium Ecquis aberret ab oſtio? Communiſſima principia facile cognoſci, ex iis vero deductiones difficile.*

Non deſunt, qui ſuſpicentur, librariorum vitio irrepſiſſe in hunc locum θύρας pro θύρας,

vt pro-

vt prouerbium ſit. *Ecquis aberret à fore?* vide Eraſ. Chil. 1. cent. 6. Sed primum; omnes Codices legunt θύρας. Deinde nullus eſt interpretum, qui de hac lectione dubitet. Poſtremo, non ita facile eſt feram ex inſidijs, & (vt ſæpe fit) ex incommodo loco configere, vt prouerbio ſignificandum fuerit, turpiſſimum eſſe a toto eius corpore aberrare, cui prouerbio hi volunt locum eſſe datum ex eo, quod Peleus, vt eſt apud Pindarum, aberrans a fera, quam petebat, Eurytionem ſibi cariſſimum interemit. Quod vero Alexander ductum eſſe prouerbium à ſagittarijs affirmat (quæ eſt altera eorum coniectura) potius ita intelligendum eſt, vt is ineptiſſimus eſſe ſignificetur, qui cum ſe ad ſignum exercet, à toto aberrat ingreſſu, & quaſi oſtio eius tecti, quod iuxta ſolet aggerem, cui ſcopus affixus eſt.

ἴσως δ δὲ καὶ τῆς χαλεπότητος οὔσης κατὰ δύο τρόπους, οὐκ ἐν τοῖς πράγμασιν, ἀλλ' ἐν ἡμῖν τὸ αἴτιον αὐτῆς. ὥσπερ ε γὰρ καὶ τὰ τῶν νυκτερίδων ὄμματα πρὸς τὸ φέγγος ἔχει τὸ μεθ' ἡμέραν, οὕτω καὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ὁ νοῦς πρὸς τὰ τῇ φύσει φανερώτατα πάντων.

Fortaſſe d autem, cum difficultas duobus modis accidat, non in rebus, ſed in nobis illius cauſa ſita eſt. Nam e quemadmodum veſpertilionum oculi ſe habent ad lumen diurnum, ita & anima noſtra mens ad ea, quæ natura ſunt omnium manifeſtiſſima.

Tex. 2. *Οὐ f μόνον δὲ χάριν ἔχειν δίκαιον τούτοις, ὧν ἄν τις κοινώσαιτο ταῖς δόξαις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιπολαιότερον ἀποφηναμένοις.* καὶ

Æquum f eſt autem, vt non ſolum iis habeatur gratia, quorum quis placita ſequatur, ſed iis etiam, qui craſſiore Minerua quicquam ſtatuerunt. Tex. 2. Nam

Vnde præcipue oriatur difficultas in veritate cognoſcenda.

d *Fortaſſe autem.* Proponit quandam diuiſionem, ex qua colligit, vnde oriatur difficultas, quam in cognitione veritatis experimur, aitque: cum difficultas (intellige omnem) vel ex potentia, vel ex materia, circa quam potentia verſatur, oriri poſſit (hoc enim ſignificant verba illa, *Cum difficultas duobus modis accidat*) difficultatem eam, quam in cognitione veritatis experimur, non ex rebus ipſis, ſed ex imbecillitate intellectus noſtri præcipue naſci. ſic enim intelligendus eſt contextus, quanquam alij aliter hunc locum interpretantur, de qua re ad finem capitis diſputandum eſt. Quod autem ad verba attinet, dictio *fortaſſe* non afficit priorem orationis partem, vt ſit ſenſus *cum difficultas duobus fortaſſe modis accidat*, vt quidam legunt, ſed poſteriorem, vt hæc ſit ſententia: *Fortaſſe non in rebus*: Adhibet autem Ariſtoteles more ſuo dubitandi notam, vel quia res non eſt vulgaris ac facilis, vel vt ſignificet, ita difficultatem veritatis cognoſcendæ tribuendam eſſe imbecillitati intellectus noſtri, vt tenuitatis etiam quarundam rerum aſcribi poſſit.

e *Nam quemadmodum veſpertilionum oculi ſe habent ad lumen diurnum.* Probat inſtitutum veſpertilionum ſimilitudine, quæ quo pacto intelligenda ſit, ad finem capitis docebimus.

Quanta vtilitatis ſit antiquorum lectio.

f *Æquum eſt autem, vt non ſolum iis habeatur gratia.* Poſtquam expoſuit, quam ſit difficilis cognitio veritatis, cauſſamque difficultatis ex noſtri intellectus imbecillitate præcipue naſci docuit, oſtendit, quantum recentiores in hac re veteribus debeant. Omnes enim ſuperiores Philoſophi aliquid adiumenti in veritate rerum cognoſcenda poſterioribus attulerunt, ſiue quia tradiderunt veras aliquas ſententias, ac dignas, quæ à poſterioribus approbarentur, ſiue quia cum veritatem non penitus attigiſſent, ipſa tamen inchoata, & imperfecta rerum tractatione recentiorum ingenia excitarunt & acuerunt. Priorem iuuandi modum vocat D. Thom. directum, poſteriorem indirectum. Quo loco docemur non continuo faſtidiendos priſcos Philoſophos, qui minus recte & accurate de rebus diſſeruerunt, quin potius euoluenda eſſe eorum ſcripta, & ex illis alias ſententias ſeligendas, alias modeſte, atque adeo cum animi gratitudine, relinquendas, quod nobis occaſionem exhibuerint, melius aliquid inueniendi. Nam vt ij, qui omnia ſuo Marte aſſequi ſe poſſe exiſtimant, arrogantiæ nomine merito damnantur; ita ingrati animi vitio non iniuria notantur, qui ea initia, quæ ab antiquioribus acceperunt, parui facienda ducunt, præſertim cum *principium* vt eſt in prouerbio, *maxima ſit totius pars*, eoque inuento facile addantur & coaptentur reliqua quod idem pleriſque locis, præſertim 2. Elench capite vltimo, primo de cœlo capite quinto, text. 33. primo Ethicorum, capite ſeptimo docet.

Priſci Philoſophi non contemnendi.

Argumentū pro vera ſen-

His ex verbis colligit Alexander Comment quarto, ipſa nimirum veritate coactus, argumentum ſumi poſſe, librum hunc recte poſt ſuperiorem proximum locari. *Nam cum in*

to-

Digitized by Google

ſuperiori, inquit, *veterum ſententias de primis principiis commemoraſſet Ariſtoteles, & eas nonnullis rationibus oppugnaſſet: hoc in libro negat, ſi contra quorundam opiniones fuerit diſputatum, propterea illos eſſe reiiciendos, quaſi nihil ad propoſitam quæſtionem contulerint, &c.* *tentia de ordine huius libri.*

καὶ γὰρ οὗτοι συμβάλλονταί τι. τὴν g γὰρ ἕξιν προήσκησαν ἡμῶν. εἰ h μὲν γὰρ Τιμόθεος μὴ ἐγένετο, πολλὴν ἂν μελοποιίαν οὐκ εἴχομεν· εἰ δὲ μὴ Φρῦνις, Τιμόθεος οὐκ ἂν ἐγένετο. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ i τῶν περὶ τῆς ἀληθείας ἀποφηναμένων. παρὰ μὲν γὰρ ἐνίων παρειλήφαμέν τινας δόξας· οἱ δὲ τοῦ γενέσθαι τούτους αἴτιοι γεγόνασιν.

Nam & hi aliquid conferunt, cum g habitum noſtrum ante excoluerint. Si h enim Timotheus non fuiſſet, haud multum haberemus Muſica: quod ſi Phrynis non extitiſſet, nec Timotheus. Eodem modo res habet in iis, qui de i Veritate aliquid pronunciarunt. A quibuſdam enim nonnullas ſententias accepimus, alii vero, vt hi eſſent, auctores fuerunt.

Tex. 3. Ὀρθῶς k δὲ ἔχει, καὶ τὸ καλεῖσθαι τὴν φιλοσοφίαν ἐπιστήμην τῆς ἀληθείας θεωρητικήν. θεωρητικῆς l μὲν γὰρ τέλος ἀλήθεια, πρακτικῆς δ᾽ ἔργον. καὶ

Recte k autem & illud habet, Philoſophiam Veritatis contemplatricem ſcientiam appellatam eſſe. Contemplatricis l enim finis, Veritas eſt; Practica autem opus. Tex. 3.

Nam

g *Cum habitum noſtrum ante excoluerint.* Habitum accipit pro facultate animæ. Solet enim ſæpe accidentia ita diſtinguere, vt omnia, quæ inhærent per modum naturæ, appellet habitus, quæ autem ſeparari poſſunt, affectus nominet. Vel ſenſus huius loci eſt: Cum nobis artem noſtram ante excoluerint, aut præparauerint. *Mos Ariſtotelicus.*

h *Si enim Timotheus non fuiſſet, haud multum haberemus Muſica: quod ſi Phrynis non extitiſſet, nec Timotheus.* Confirmat id, quod dixerat de ſcientiis contemplantibus, ſimilitudine artium, quæ ad aliquid agendum inuentæ ſunt. Floruit autem hic Timotheus, auctore Suida, tempore Philippi Regis Macedonum, & Alexandri filij, quem ferunt aliquando Timotheo arduum Mineruæ modulum cantante, adeo permotum, vt inter audiendum ad arma concitaretur, diceretque, regia carmina talia eſſe debere. Phyrnis vero primus apud Athenienſes cithara ceciniſſe dicitur. *Timotheus Muſicus quis.* *Phrynis Muſicus quis.*

i *De Veritate aliquid pronunciarunt.* De veritate dicere, ſeu, vt verbum ἀποφηναμένων melius exprimatur, *de Veritate aliquid pronunciare*, idem eſt, atque de natura aliquid dicere, quibus verbis ſuperius vſus fuerat ad ſignificandum inſtitutum ſcientiæ contemplatricis. Niſi quod verba hæc poſteriora clariora ſunt, cum finis contemplatricis ſcientiæ ſit veritas, vt mox dicitur.

k *Recte autem.* In hac altera libri parte, quæ totum etiam ſequens caput complectitur, oſtendit Ariſtoteles, hanc diſciplinam eſſe ſcientiam maxime contemplatricem veritatis. Vtitur autem per ἀντονομασίαν, ſiue excellentiam nomine *Philoſophia*, pro *Metaphyſica*, vt quidam volunt, aut quod magis crediderim, pro *Contemplatiua ſcientia*, quo pacto ſæpe Ariſtotelem Philoſophi nomine, & Virgilium Poetæ vocabulo ſignificamus. *Quid hoc loco nomine Philoſophia intelligatur.*

Alexander non legit *veritatis contemplatricem ſcientiam*, ſed tantum *Veritatis ſcientiam*. ſed idem eſt ſenſus, cum ſcientia, cuius finis eſt veritas, contemplatiua ſit, vt ſtatim ſubditur. Quanquam eo magis placet noſtra lectio, quod Ariſtoteles hoc loco videatur cauſſam reddere, cur initio capitis Philoſophiam contemplatiuam, veritatis contemplationem appellauerit. Verbum enim καλεῖσθαι, quod eſt *appellaſſe*, magis ad id, quod ipſe dixerat, quam ad communem vſum eius appellationis videtur referendum. Vertimus tamen verbo paſſiuo *appellatam eſſe*, vt magis integrum cuique ſit, hunc appellandi modum (ſi malit) ad communem Philoſophorum vſum referre.

l *Contemplatricis enim finis Veritas eſt; Practica autem, opus.* Nomine Contemplatricis & Practicæ non intelligit Philoſophiam, ſed ſcientiam. Acceperat enim Philoſophiæ nomen pro contemplatiua ſcientia, quo pacto Philoſophia in contemplatiuam & practicam diuidi non poteſt. Probat igitur propoſitam concluſionem hac tacita ratiocinatione: Ea ſcientia, quæ gratia cognitionis conſiderat cauſſas veriſſimas, maxime verſatur in contemplatione veritatis. Hoc autem ipſum præſtat hæc diſciplina. Verſatur igitur maxime in veritatis contemplatione. Maiorem probat ex diuerſitate finium Theoreticæ, ſiue contemplatiuæ ſcientiæ & Practicæ. Finis enim contemplatiuæ eſt ipſa cognitio veritatis per cauſſam; finis autem Practicæ eſt opus, hoc eſt, *Quid contemplatiua & practica.* *Oſtenditur Metaphyſicã eſſe ſcientiam maxime contemplatiuam.*

actio

actio aliqua ab intellectu directa, & vt ita dicam, regulata, aut aliquid aliud, quod per eiuſmodi actionem confectum relinquatur. Ex qua re perſpicue ſequitur, eum, quæ gratia cognitionis conſiderat cauſſas veriſſimas, maxime verſari in contemplatione veritatis, cum ad nihil aliud conſiderationem veritatis referat, nec ex verioribus cauſſis poſſit rem expendere. Minor autem partim perſpicua eſt ex primi libri capite ſecundo, partim probatur hoc loco. Nam, quod hæc ſcientia cognitionis gratia cauſſas conſideret, ex eo loco perſpicuum eſt, hac enim ratione probauit Ariſtoteles, eam eſſe Theoreticam. Quod vero conſideret cauſſas veriſſimas, hac ratione probatur.

Quæ entia dicantur veriſſima. Ea ſunt veriſſima, quæ ſunt cauſſæ cæteris, vt ſint vera, iuxta illud commune Dialecticorum proloquium ex 1. poſt. cap. 1. text. 5. *Id maxime tale eſt, quod eſt cæteris cauſſa, vt ſint talia.* cauſſæ autem, quas hæc ſcientia conſiderat, ſunt cæteris cauſſæ, vt ſint vera (ſunt enim primæ cauſſæ, vt patet ex eodem loco) ſunt igitur cauſſæ veriſſimæ.

** forte εἰ μὴ.* Tex. 4. ἐπὶ γὰρ ἐὰν τὸ πῶς ἔχει σκοπῶσι, * οὐ τὸ αἴτιον καθ' αὑτὸ, ἀλλὰ πρός τι, καὶ νῦν θεωροῦσιν οἱ πρακτικοί. § οὐκ ἴσμεν δὲ τὸ ἀληθὲς ἄνευ τῆς αἰτίας. ο ἕκαστον δὲ μάλιστα αὐτὸ τῶν ἄλλων, καθ' ὃ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει τὸ συνώνυμον, οἷον τὸ πῦρ θερμότατον· καὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις τὸ αἴτιον τοῦτο τῆς θερμότητος. ὥστε καὶ ἀληθέστατον τὸ τοῖς ὑστέροις αἴτιον τοῦ ἀληθέσιν εἶναι.

διὸ

Nam m etſi practici conſiderant, quo pacto res habeat, non tamen contemplantur cauſſam ipſam per ſeſe, ſed ad aliquid, & pro certo tempore. § *Neſcimus* n *porro verum ſine cauſſa.* o *Vnumquodque autem maxime tale eſt præ cæteris, cuius cauſa cæteris & nomine & ratione idem conuenit, ſic ignis eſt calidiſſimus, quod cæteris caloris cauſa ſit. Quare & illud eſt veriſſimum, quod eſt poſterioribus cauſſa, vt ſint vera.* Tex. 4.

Hanc

Diuerſo modo à practico artifice, & à contemplante, veritatis cauſſam conſiderari. m *Nam etſi practici conſiderant, quo pacto res, &c.* Docet Ariſtoteles, etſi aliquando practici artifices conſiderant veritatem per cauſſam, tamen etiam tum longe intereſſe inter eorum finem & contemplantium. Neque enim illam conſiderant per ſe, hoc eſt, vt eſt cauſſa veritatis, atque vt refertur in perpetuum tempus, quaſi is ſit præcipuus finis artis practicæ, quemadmodum contemplantis, ſed *ad aliquid, & nunc* (vt eſt Græce ad verbum) id eſt, quatenus ad actionem dirigitur, & vt certi temporis, aliorumque adiunctorum huiuſmodi, circumſtantiarumve, quæ in actione cernuntur, conſiderationi innititur. Itaque ſiue rem conſiderent per cauſſam, ſiue quouis alio modo, non eſt eorum finis præcipuus in arte, ipſa veritatis cognitio, ſed opus. Quod egregie Ariſtoteles ſecundo Ethicorum, capite ſecundo, quod attinet ad Moralem ſcientiam, his pene verbis docet: *Non enim, vt ſciamus, quid ſit virtus, ſed vt boni efficiamur, de virtute agimus.*

Scientiarum perfectionem quo pacto conſequamur. n *Neſcimus porro.* Loquitur de vero, ſeu veritate, in qua cognoſcenda terminatur, & abſoluitur perfectio ſcientiarum. Neque enim earum perfectio conſiſtit in cognoſcenda veritate principiorum, nec item in cognoſcenda veritate concluſionum, per demonſtrationem, qua tantum oſtendatur, quod res ſit, ſed per eam, qua oſtenditur propter quid ſit, quæ ſane ex cauſſa prima & immediata procedit, vt patet ex primo Poſt capite ſecundo. Adiecta autem ſunt hæc verba ab Ariſtotele, vt magis explicaretur finis contemplantis ſcientiæ. Nam nec naturalis ſciendi appetitus, cui implendo præcipue ſtudent ſcientiæ contemplatrices ſatiatur cognitione veritatis principiorum, aut concluſionum per effecta, cauſſas ve remotas.

Explicatur pronunciatum illud, Propter quod vnumquodque tale, & illud magis. o *Vnumquodque autem maxime.* Explicatius ponitur hoc pronunciatum hoc loco, quam primo Poſt. capite ſecundo vbi dicitur, *ſemper illud eſſe magis tale, propter quod vnumquodque tale eſt.* quod certe non eſt verum, niſi cum cauſſa eſt capax eiuſdem nominis & rationis, vt hoc loco exponitur, ſiue ratio ſit vere ac proprie vniuoca, vt in calore, quod exemplum mox ſubijcitur; ſiue Analogica, vt in veritate, propter quam exemplum adducitur. Proinde nos poſt Argyropylum ita vertimus τὸ συνώνυμον, quod vniuocum attributum ſignificat, vt facilius in hoc pronunciato analoga intelligi poſſint. Nam etſi illa apud Græcos ſæpe comprehenduntur nomine τῶν συνωνύμων, non tamen apud Latinos nomine vniuocorum: cum tamen ea, quæ Analogice conueniunt, ſæpe apud vtroſque dicantur ratione eadem conuenire, ſi non eadem ſimpliciter, certe attributione aut proportione eadem, vt patebit libro quarto. Porro loco verbi αὐτὸ, quod eſt *Ipſum*, nos *Tale* ſubſtituimus: quod ſenſum molius & planius exprimat. Quo autem pacto veritas magis conueniat ijs, quæ ſunt cauſſa veritatis aliorum, & quo pacto ſit analoga, libro quarto patebit. Denique, ſi quis obijciat, non recte hoc loco dici, ignem eſſe omnium calidiſſimum, cum ferrum ignitum videatur calidius, quam flamma, reſpondendum eſſe, falſum id eſt, non tantum, quia ignis natura

calidus

Digitized by Google

calidus eſt, ferrum vero ex accidente, ſed quia intenſior eſt calor ignis, etſi in ferro ignito propter materiæ denſitatem maior fit caloris copia, cuius cauſſa intenſius calidum videtur ſenſui, quam flamma.

διὸ p τὰς τῶν ἀεὶ ὄντων ἀρχὰς ἀναγκαῖον ἀεὶ εἶναι ἀληθεστάτας. οὐ q γάρ ποτε ἀληθεῖς, οὐδ' ἐκείναις αἴτιόν τι ἐστὶ τοῦ εἶναι, ἀλλ' r ἐκεῖναι τοῖς ἄλλοις. ὥσθ' s ἕκαστον, ὡς ἔχει τοῦ εἶναι, οὕτω καὶ ἀληθείας.

Hanc p ob rem principia eorum, quæ ſemper ſunt, veriſſima ſemper ſint neceſſe eſt. neq; q enim interdum vera ſunt, neq; illu, vt ſint, cauſſa eſt quicquam, ſed r cæteru illa. Quocirca, s vt vnumquodq; eſt, ita & verum eſt.

p *Hanc ob rem principia.* Concluſio eſt eius rationis, qua minorem propoſitionem tacitæ ratiocinationis probari diximus. In qua concluſione merito Ariſtoteles vocat primas cauſſas principia eorum, quæ ſemper ſunt, quia non ſolum ſunt cauſſæ eorum, quæ gignuntur & intereunt, ſed etiam ſempiternorum, vt Mundi, cœlorum & ſubſtantiarum ſeparatarum, quæ Ariſt. putauit ab omni æternitate extitiſſe. Non eſt autem Ariſtoteles hac concluſione complexus materiam primam, non ſolum, quia non eſt prima cauſſa ſimpliciter, cum non ſit cauſſa ſubſtantiarum ſeparatarum, nec quorundam ſententia corporum cœleſtium; ſed etiam, quia non eſt maxime ens, ſed potius, quæ infimum entitatis gradum teneat. Reliquum eſt igitur, vt ſolam primam cauſſam finalem, efficientem & formalem externam, quæ eſt exemplar rerum omniū, vocarit principia veriſſima quod ſane veriſſimum eſt, cum ratio harum cauſſarum in ſolum Deum Opt. Max. cadere poſſit. Alia quoq; ratione excludi poſſunt & materia & forma informans (quæ quidem ne rebus quidem ijs, quarum cauſſæ ſunt, veriores dici poſſunt) quia non ſunt entia completa, ſed partes eorum entium, quorum ſunt cauſſæ internæ.

Quid Ariſt. nomine principiorum veriſſimorum intelligat.

q *Neque enim interdum.* Quia proxima concluſione non ſolum aſſeruit, primas cauſſas eſſe veras, ſed etiam veriſſimas, vtrunque probat in verbis ſequentibus.

r *Sed cæteris illa.* Ex hoc loco perſpicuum eſt (vt animaduertit D. Th.) ſempiterna apud Ariſt. non ſolum habere cauſſam ſui motus; ſed etiam ſui eſſe. ſunt enim, qui hoc poſterius Ariſtotelem negaſſe velint. De qua re late diſſerendum eſt lib. 12.

Etiam ſempiterna iuxta Ariſt. doctrinā cauſſam habere ſui eſſe.

s *Quocirca, vt vnumquodq;.* Colligit huiuſmodi conſectarium. Quo pacto vnaquæque res eſt, ita & veram eſſe. Nam cum ex dictis conſtet, ea, quæ ſemper ſunt, ſemper eſſe, habere cauſam ſuæ veritatis, quæ denique non habent cauſſam ſui eſſe, ſed ipſa potius ſunt cauſſæ, vt cætera ſint, ex ſeipſis eſſe vera, atque adeo veriſſima, plane ſequitur à poſteriori, quo pacto vnum quodque eſt, eodem & verū eſſe. Dico autem, à poſteriori, quia potius ex hoc illa omnia à priori demonſtrari poſſunt, vt paulum animaduertenti perſpicuum erit. Obſerua autem, non recte verba οὕτω καὶ τῆς ἀληθείας verti à quibuſdam, *ſic & veritatis particeps eſt.* Prima enim cauſſa, vt non participat eſſe, ita neque veritatis, ſed eſt primum eſſe, primaque veritas à cæteris omnibus participata. Poſſet quoque verti conſectarium, hoc pacto, Quantum quidque habet ipſius eſſe, tantum & veritatis habet.

Cōſectariū.

Prima cauſſa non participat eſſe, nec veritatu ſed eſt primum eſſe, & prima veritas.

Refellitur quorundam interpretatio.

OBIECTIONES QVÆdam aduerſus ea, quæ in hoc capite tradita ſunt, & ad eas reſponſiones.

Obiectio. 1. SVnt tamen nonnulla, quæ Ariſtoteli hoc loco obiici poſſint. Primum, quod non conſtanter de veritate locutus eſſe videatur. Nam cum in toto huius rationis diſcurſu eodem modo veritatem accipere debuiſſet, tamen poſtquam in diſtinguendis finibus ſcientiæ Theoreticæ & Practicæ, locutus eſt de veritate complexa, quæ in compoſitione & diuiſione prædicati cum ſubiecto cernitur (hæc enim eſt, quæ directo ſub ſcientiam cadit) videtur feciſſe tranſitum ad veritatem ſimplicem, quæ eſt proprietas entis.

Alterum eſt, quod non recte exiſtimauerit 2. ea, quæ non ſemper ſunt, non ſemper eſſe vera. Nam cum omnia entia perpetuo ſint entia (ſiquidem neceſſario ſunt entia) perpetuo etiam ſint vera neceſſe eſt.

Tertium, quod non recte dixerit, res alias 3. eſſe alijs veriores. Veritas enim eſt adæquatio rei, & intellectus; adæquatio autem cum in quadam æqualitate conſiſtat, non admittit gradus, vt alia ſint magis æqualia, alia minus.

Sed prima obiectio facile diluetur ſi dicas, Ariſtotelem, cum diſtinxit fines ſcientiæ Theoreticæ & Practicæ non accepiſſe veritatem pro ea tantum, quæ in compoſitione & diuiſione cernitur, ſed pro ſimplici etiam.

Prima obiectionis dilutio.

Digitized by Google

Finis enim contemplatiuæ ſcientiæ eſt, non A
ſolum cognoſcere veritatem complexam,
quæ pertinet ad principia & concluſiones, ſed
etiam ſimplicem, quæ pertinet ad terminos,
ex quibus principia & concluſiones conſtant.
Omnis enim huiuſmodi veritas cadit aliquo
modo ſub ſcientiam, quatenus neceſſaria eſt
ad ſcientiam comparandam. Quamuis ergo
Ariſtot. poſt illam diſtinctionem finium de
ſola ſimplici loqueretur, nullum credendus
eſſet feciſſe tranſitum ab vno veritatis genere B
ad aliud.

Finem contemplatiuæ ſcientiæ complecti & ſimplicis & complexæ veritatis cognitionem.

Ac ne illud quidem verum eſt, Ariſtotelem
poſt prædictam diſtinctionem, ita de ſimplici
locutum fuiſſe, vt non poſſint omnia, quæ ab
illo dicta ſunt, complexæ etiam accommodari,
tametſi nos ſolam ſimplicem deinceps cum
D. Thom. & Alexand. proſecuti ſumus: tum
quod ea, quæ ab Ariſtot. dicuntur, magis conueniunt
in ſimplicem, tum etiam, quia in capite
ſequenti, quod ex fine huius occaſio C
nem accipit, de ſolis principiis incomplexis
ſiue cauſſis, quibus ſola ſimplex veritas conuenit,
diſſeritur. Si quis autem (vt facit Scotus
hoc loco text. 29.) quærat, vtra ſit prior &
maior, vt ita dicam, ſiue perfectior veritas,
ſimplexne an complexa: reſpondendum eſt,
etſi comparatio non ſit proprie, niſi in eadem
ſpecie, vt docet Ariſt. in 7. Phyſ c. 4. tamen veritatem
ſimplicem eſſe priorem, & perfectiorem
complexa, cum veritas pronunciatorum, D
quæ ſola eſt complexa, ex veritate terminorum
pendeat: argumento quoque illud eſt,
quod veritas prima ſimplex, quæ de ſolo Deo
Opt. Max. dicitur, eſt prior omnibus alijs veritatibus,
atq; adeo veritate complexa primi,
communiſſimique pronunciati.

Simplicem perfectionem eſſe complexam.

Alenſis hoc loco.

Veritas prima ſimplex prior eſt omnibus aliis

Solutio 2.

Secunda obiectio veritatis ſimplicis diſtinctione
diſſoluitur: Nam quemadmodum ens
duobus modis ſumitur: vno, vt eſſe poteſt,
altero vt eſt actu (quanquam hæc diſtinctio E
ſecundum Ariſtotelem non habet locum in
ſempiternis) ſic etiam neceſſe eſt, vt ſimplex
veritas duobus modis accipiatur: vno, pro
adæquatione ſiue imitatione, qua res, vt ſunt
poſſibiles, reſpondent conceptui diuino; altero,
pro adæquatione, qua illi reſpondent, vt
actu exiſtunt. Ad obiectionem igitur dicito,
res, quæ non ſemper ſunt, etſi ſemper ſint veræ
priori modo, non eſſe tamen ſemper veras F
poſteriori.

Tertiam denique hunc in modum dilues.
Cum dicimus veritatem, quæ eſt entis proprietas,
eſſe adæquationem rei & intellectus,
adæquationis nomen late accipiendum eſſe,
nempe, vt complectitur adæquationem proprie
dictam (quæ in perfecta æqualitate conſiſtit,
& nullos admittit gradus) & imitationem,
quæ impropriè adæquatio appellatur.
Res enim dicuntur veræ, quia priori, aut poſteriori
modo adæquantur intellectui diuino,
hoc eſt conceptui, quem Deus de rebus
habet: exempli cauſſa, Bucephalus ideo dicitur
verus equus, quia adæquatur conceptui,
quem Deus habet de perfecto equo: ideo autem
dicitur verum ens, quia quoquo modo,
ac participatiue imperfecteq; reſpondet conceptui,
quem Deus habet de perfecto ente,
quod eſt ipſa diuina eſſentia. Cum igitur dicimus,
res alias eſſe alijs veriores, hoc eſt,
veriora entia, ſolamque primam cauſam eſſe
ens veriſſimum, id propterea dicimus, quia
ſolus Deus perfecte adæquatur conceptui,
quem ipſe habet de perfecto ente, cætera autem
plus minuſve imitantur illud, & (quod
conſequens eſt) plus minuſve aſſimilantur
conceptui, quem Deus de perfecto ente habet.
Quæ enim perfectiora ſunt, perfectius
reſpondent, quæ autem minus perfecta, minus
etiam perfecte. Verum de hac re fuſius agendum
eſt libro 4.

IN REBVSNE, AN IN nobis potius ſit cauſſa eius difficultatis, quæ in cognitione veritatis accidit.

QVÆSTIO I.

Duæ extremæ ſententiæ in hac quæſtione.

SECTIO I.

ADEO difficilem eſſe veritatis cognitionem, non modo indefeſſo Philoſophorum ſtudio, ſed etiam quotidiano experimento comprobatum eſt, vt non defuerint, qui dicerent, nihil veri ab hominibus poſſe comprehendi. Verum de cauſſa huius ſiue difficultatis ſiue, vt illi quidem credebant, impoſſibilitatis, non omnes idem ſentiunt. Alij enim totam ad res ipſas: alij ad nos totam, alii partim ad res, partim ad nos referendam putant.

De hac re partim in proœmio huius operis c. 4. actum eſt partim agetur lib. 4.

Ac primam quidem opinionem primum ſecutus videtur Heraclitus Epheſius hac ratione. In rebus nihil omnino eſt ſtabile, nihil fixum & immutabile, igitur in rebus ipſis poſita eſt tota difficultas percipiendæ veritatis.

1. arg. eorum qui totã veri cognoſcendi difficultatẽ ad res ipſas referunt.

2\. Eadem ſententia his argumentis confirmari poteſt. Perinde ſe habet intellectus noſter ad ſimilitudines rerum intelligibilium, vt ſe habet materia prima ad formas rerum naturalium, vt docet Ariſt. tertio de Anima, cap. 4. tex. 5, at materia prima non habet ex ſe

vllam

vllam difficultatem ad recipiendam quamcunque formam rei naturalis, cum ſit pura potentia ad omnes: ergo neque intellectus noſter ad recipiendam vllam ſimilitudinẽ rei intelligibilis (quod eſt conſequens) ad vllius veritatis perceptionem. A

3. Præterea, ſi vlla cauſſa eius difficultatis nobis aſcribenda eſſet, id maxime accideret reſpectu earum rerum, quæ ſunt excellentis naturæ, vt perſpicuum eſt. at hoc non eſt dicendum, ergo nec illud. Minor probatur. B Quia ſi qua eſt ratio, cur ita dicendum eſſet potiſſimum; quia, vt veſpertiliones non poſſunt ferre lumen diei, ita intellectus noſter non poteſt ferre lucem illarum: hoc enim pacto videtur intelligenda ſimilitudo, qua Ariſtoteles vtitur in contextu, quæque, vt aptiſſima, ab omnibus approbari ſolet. at hoc, ſi quis animaduertat, falſum eſt. neque enim intellectus noſter eſt in organo corporeo, vt lædi poſſit excellentia rei intelligibilis, quemadmodum videndi facultas, quia in oculis ineſt, C læditur excellentia rei viſibilis: quin potius, quo res intelligibilis eſt illuſtrior, eo intellectus in ea percipienda magis reficitur ac recreatur, & ad alia percipienda aptior redditur; vt ipſe quoque Ariſtot. aſſerit in citato loco tertij de anima. nulla eſt igitur ratio, cur difficultas percipiendi res ex ſe illuſtriſſimas, ſit noſtro intellectui tribuenda.

Alia ſententia ſuperiori omnino contraria.

D Secundam ſententiam, quæ ſuperiori omnino oppoſita eſt, amplectitur Scotus hoc loco tex. 7. & alij eius ſectatores, vt ſunt Maior. Antonius, Andreas: omnes hoc loco q. 2. Credunt enim, totam eam difficultatem reijciendam eſſe in imbecillitatem noſtri intellectus. Quod tribus potiſſimum argumentis apud Scotum confirmatur.

1. Primum eſt, Si qua res ex ſe eſſet cognitu difficilis, ea eſſet talis reſpectu cuiuſcunque intellectus (vt enim natura rei non variatur E comparatione diuerſorum intellectuum, ita nec conditiones, quæ rei naturam ſequuntur) atqui nulla res eſt cognitu difficilis reſpectu intellectus diuini, igitur nulla res eſt ex ſe cognitu difficilis.

2. Secundum. Id quod per ſe tale eſt, non eſt ex ſe difficile tale, v. g. quia homo eſt per ſe riſus capax non eſt ex ſe ac ex natura ſua difficile riſus capax & ita res habet in cæteris at- F qui nulla res eſt, quæ non ſit per ſe cognoſcibilis igitur nulla eſt, quæ ex ſe ſit cognitu difficilis Minor probatur, quia vnaquæque res eſt per ſe ens vt autẽ eſt ens, ſic etiam & vera, quemadmodum ad calcem capitis dictum eſt eſſe autem cognoſcibile aut idem eſt, quod verum eſſe, aut illud per ſe, ac immediate conſequitur. igitur nulla res eſt, quæ non ſit per ſe cognoſcibilis.

3. Tertium. Agens minoris virtutis, æque facile producit effectum ſibi proportionatum, atque agens maioris virtutis non minus enim facile calor duorum graduum producit duos gradus caloris, quam calor decem graduum producit decem, eodemque modo res ſe habent in cæteris diſparibus agentibus, ſi conferantur cum effectibus ſuæ virtuti reſpõdentibus at nulla res eſt, quæ ex ſe non poſſit obiectiue parere certam cognitionem ſuæ entitati proportionatam ergo nulla omnino eſt, quæ ex ſe ſit cognitu difficilis. Concedit ergo Scotus, res minoris entitatis efficere in nobis cognitionem minus præſtantem cæterum quod difficilius ex ſe cognoſcantur, quam præſtantiores, hoc ille contendit nullo modo concedendum eſſe.

4. Quarto loco confirmari poteſt hæc opinio ex iis, quæ hoc capite text. 1. dicuntur ſic enim plane ſcriptum eſt: *Non in rebus, ſed in nobis talium cauſſa ſita eſt*, nempe difficultatis. Quibus verbis nihil clarius ex Ariſt pro hac ſententia videtur aſſerri poſſe.

Approbatio media ſententia, & quædam ad eius explicationem vtilia.

SECTIO II.

TERTIAM ſententiam, quæ media eſt, amplectitur D. Tho hoc loco lect. 1. p. 6. Itemq; M. Albert c. 2. Alex. com. 3. Auenrois com. 1. Iandum. q. 3. Ægid. Rom & reliqui ferme Peripatetici. Quin etiam Sceptici & Academicorũ ij, qui cum Scepticis ab omni pronunciato aſſenſum cohibent, partim eius rei cauſſam ad nos, partim ad res ipſas referunt. Hanc igitur ſententiam nos, vt longe probabiliorem, & Ariſtotelicæ doctrinæ magis cõſentaneam ſequemur.

Approbatur media ſententia.

Vt autem, quo pacto ea ſit vera, nonnullis concluſionibus aperiamus (neque enim ſatis ab his auctoribus videtur explicata) animaduertendum eſt inprimis, nullum eſſe genus rerum. quod a nobis, etiam dum in corpore mortali degimus, aliquo modo intelligi non poſſit. Id quod ex eo accidit, quia obiectum adæquatum cuiuſcunque intellectus eſt ens, quod ſuo ambitu omnia complectitur.

Omnia à noſtro intellectu vtcunq; cognoſci poſſe.

Deinde animaduertendum eſt, tria eſſe rerum genera, quæ a nobis non æque facile, aut æque difficile intelliguntur. Primum eſt earum, quæ ſunt excellentis admodum naturæ, atque hæ ſunt ſubſtantiæ omnes materiæ expertes, & earum qualitates. Alterum earũ, quæ ſunt admodum tenuis entitatis, vt materia,

Tria rerum genera, quæ à nobis non æque facile aut difficile percipiũtur.

teria prima, Relationes & entia rationis, quæ dici ſolent minimæ entitatis. Tertium vero earum, quæ ſunt mediæ inter has ſubſtantiæ, nimirũ ſenſibiles, & earũ accidentia abſoluta.

Quæſtionem præcipue intelligendam de rebus primi & ſecundi generis.

Poſtremo animaduertendum eſt, quæſtionem hanc propter cognitionem rerum primi & ſecundi generis præcipue propoſitam eſſe. illæ enim fere ſunt, quæ nobis non paruam in tota philoſophia difficultatem exhibent. Nam quæ ad tertium genus pertinent, cum noſtris ſenſibus ſint familiares, facile aut non admodum difficile à nobis percipiuntur.

Obiectio.

Quod ſi quis obiiciat, ſi ea, quæ diximus, vera ſunt, difficiliorem cognitu fore materiam primam, quæ ad ſecundum genus pertinet, quam res naturales, quæ ad tertium ſpectant, quod falſum videtur; cum res naturales per materiam primam, & formam ſubſtantialem cognoſcantur, tanquam per propria principia:

Dilutio.

Recte occurres, ſi dicas, cognitione quidem diſtincta, ſiue diffinitiua difficiliores cognitu eſſe res naturales, quam materiam primam, idque probare argumentum, quandoquidem cognitio rei per propria principia diſtincta eſt, ac diffinitiua. At cognitione confuſa ſiue ſimplici, qua à nobis tota res primum cognoſcitur, faciliores cognitu eſſe res naturales, quam materiam primam, quia ſunt obiecta intellectui noſtro accommodatiora.

Hoc loco agi de difficultate cognitionis confuſa non diſtincta.

In hac autem quæſtione non eſt ſermo de difficultate cognitionis diſtinctæ, ſed confuſæ ſiue ſimplicis. Nam cum Philoſophi abſolute de difficultate cognitionis loquuntur, de ea, quæ naturæ ordine prior eſt intelligendi ſunt. Alioqui abſolute dicendum eſſet, ſpecies infimas rerum naturalium eſſe nobis cognitu difficillimas, quia vt earum naturæ ſunt maxime compoſitæ, ſic earum diſtincta cognitio difficillima eſt.

Quo fit, vt non admodum placeat ſententia D. Th. hoc loco lect. 1. p. 6. & Ianduni qu. 3. qui dicunt, motum & tempus pertinere ad tertium genus.

Motum & tempus cognitione confuſa facilime diſtincta vero difficile cognoſci.

Nam etſi illa ſunt non parum difficilia cognitu cognitione diſtincta, tamen perfacile cognoſcuntur confuſa, ac ſimplici. Id quod patet ex communi ſententia Philoſophorum paſſim dicentium, motum eſſe per ſe notũ; itemque ex eo, quod Ariſt. nõ ſemel veriſſime affirmat, *Principia rerũ natura ſuum motus adminiculo inuenta ac cognita eſſe*. tempus autem, etſi diffinitiua cognitione difficile cognoſcitur, ſimplici tamen ita notum eſt, vt nemo ſit, cui illius notio impreſſa non ſit.

Auguſtini dictum de tempore.

Vnde eſt illud Auguſtini vndecimo libro confeſſionum c. 14. *Quid tempore familiarius commemoramus? quid notius intelligimus quid eſt ergo tempus? ſi nemo ex me quærat, ſcio, ſi quærenti explicare velim, neſcio.* Sunt tamen hæc ſucceſſiua ſimplici etiam cognitione minus facilia cognitu, quam quantitates & qualitates ſenſibiles permanentes quia ratione eius, quod nondum acquiſitum eſt in motu, aliquid admittunt non entis & potentialitatis, quæ ſunt obſcuritatis cauſſæ.

Reiicitur quorundam opinio. Iauellus q. 2 ex commentatore.

Minus etiam placet id, quod quidam aſſerunt, res materiales eſſe numerandas inter ea, quæ ex ſeſe difficile à nobis cognoſci poſſunt, quod indigeant abſtractione a materia ſenſibili, vt à nobis directo percipiantur. Si enim ita ſe res habet, quaſnam dicemus ex ſeſe facile à nobis cognoſci: Nam & ipſa ſenſibilia accidentia indigent abſtractione à materia ſenſibili, vt directe intelligantur, ſi nomẽ materiæ ſenſibilis ſumatur pro ſingulari, ſiue ſignata: quod ſi ſumatur pro quauis materia ſenſibili, falſum eſt, res materiales non poſſe intelligi, niſi à ſenſibili materia abſtrahantur: ſiquidem neceſſario in earum conceptu includitur materia ſenſibilis.

Vera quæſtionis explicatio.

SECTIO III.

1. concluſio Quæ in re primo difficultas & facilitas reperiantur.

HIs poſitis, ſit huius ſententiæ prima concluſio. *Difficultas, quæ in cognitione rerum primi generis accidit, ex ſola imperfectione noſtri intellectus naſcitur.* Hæc concluſio facile probatur, hac conſideratione præmiſſa. Difficultas, quemadmodum & oppoſita facilitas, primo cernitur in actione, & ex actione deriuatur ad alia, quæ difficilia dicuntur: cætera enim ideo dicuntur facilia, aut difficilia, quia facile aut difficile fiunt, aut intelliguntur, aut explicantur, &c. loquor autem de actione late, vt complectat actiones immanentes, quæ non proprie dicuntur actiones, ſed operationes. Cum igitur omnis actio ab aliquo agente oriatur, & circa aliquam materiam verſetur, neceſſario efficitur, vt omnis difficultas proueniat vel ex ineptitudine agentis, vel ex ineptitudine materiæ, vel vtriuſque, quo pacto difficultas, quæ ſæpe accidit in combuſtione ligni, vel prouenit ex debilitate ignis, vel ex diſpoſitione ligni, vel ex vtraque: nam ſi quæ ſunt aliæ difficultatis cauſſæ, vt medii & inſtrumentorum, facile ad has reuocabuntur.

Duæ cauſſæ difficultatis in reb. cognoſcendis.

Ita fit, vt duæ ſint generales cauſſæ cuiuſque difficultatis. Atque hoc eſt, quod docet Ariſtot. verbis illis, *Cum difficultas duabus modis accidat*. Neque enim ille hac oratione ſolas radices eius difficultatis, quæ accidit in cognitione veritatis videtur complecti, ſed ex his quaſi generalibus cauſſis cuiuſque

Digitized by Google

que difficultatis colligere, quid dicendum ſit de cauſa difficultatis in veritatis cognitione.

A ſufficiente partium enumeratione.

Hoc igitur poſito, facile probatur propoſita concluſio in hunc modum: Omnis difficultas, quam experimur in cognitione rerum primi generis, vel ex eo naſcitur, quod illæ ſint parum intelligibiles, vel quia intellectus noſter eſt parum aptus ad eas intelligendas, vel ex vtroque, at non naſcitur ex eo, quod illæ ſint parum intelligibiles. Igitur ex eo tantum, quod intellectus noſter parum eſt aptus vt eas intelligat. Maior ex dictis patet. Minor probatur. Res primi generis cũ cæteris comparatæ, ſunt maxime entia, ac proinde maxime vera; ergo ſunt maxime intelligibiles. Quantum enim vnaquæque res habet entitatis, tantum habet veritatis, & (quod hinc ſequitur) intelligibilitatis: ſiquidẽ obiectum intellectus eſt ens, veritas autem, quæ eſt proprietas entis, eſt ratio, ſub qua entia cadunt ſub intellectum.

Exemplo lucis & viſus.

Præterea, vt ſe habet lux ad viſum, ſic ſe habet ens ad intellectum, quæ autem ſunt maxime lucida, ſunt maxime viſibilia: ergo, quæ ſunt maxime entia, ſunt maxime intelligibilia. eiuſmodi autem ſunt res primi generis cum cæteris collatæ; ſubſtantiæ, inquam, cum ſubſtantijs; & accidentia cum accidentibus. ergo ſunt maxime intelligibiles: quare non ex eo naſcitur difficultas, quam experimur in earum cognitione, quod illæ ſint parum intelligibiles, quod erat probandum. Hæc concluſio adhibitaque probatio, ſi quis animum aduertat, plane eſt Ariſtotelis, in contextu. qua in re nulla pene eſt diſſenſio.

Obiectio.

Quod ſi quis obijciat, perfectionem rerum primi generis eſſe in cauſſa, vt non facile, niſi ab intellectibus ſeparatis perſpiciantur, ergo non eſſe negandum, eſſe illas etiam ex ſeſe cognitu difficiles: neganda eſt conſequentia, etſi Albertus in primum librum tract. 2. cap. 1. eam admittere videatur. Perfectio enim rerum ex ſe non obſtat cognitioni, cum res omnes per actum, perfectionem ve cognoſcantur. Alia ratio eſt de imperfectione, vt ex ſequenti concluſione patebit. Atque idem re vera ſenſiſſe Albertum, ipſe exponit hoc loco, cap. 1.

Dilutio.

Secunda concluſio.

Secunda concluſio *Difficultas, quæ accidit in cognitione rerum ſecundi generis, partim naſcitur ex earum imperfectione, partim ex imperfectione intellectus noſtri.* Hæc concluſio probatur primum ex fundamento ſuperioris hoc pacto. Non ſolum res ipſæ ſecundi generis ſunt parum intelligibiles, ſed intellectus etiam noſter parum aptus, vt eas intelligat. igitur ex vtraq; parte naſcitur difficultas, quam experimur in earum cognitione. Prior pars

A antecedentis ex dictis patet. Res enim ſecundi generis habent infimum gradum entitatis ac veritatis, ſi cum cæteris conferantur; & perinde ſe habent ad intellectum, vt ſe habent ad viſum ea, quæ minimam habent lucis participationem. *Vide Boet. in libro de duabus naturis.* Poſterior ſic probatur. Intellectus noſter in hac vita (ſic enim de eo loquimur) eſt parum aptus ad intelligenda ea, quæ ſunt à

Ex natura ipſarum rerum & intellectus.

B ſenſibus remota, eo quod à ſenſibus in intelligendo pendeat. at huiuſmodi quoque ſunt entia ſecundi generis, ſeu minimæ entitatis eſt igitur intellectus noſter parum aptus ad ea intelligenda. Præterea, perfectio intellectus eſt, qui facile intelligit, & res mediocris & minimæ perfectionis, quam qui mediocris tantum, quemadmodum perfectior eſſet aſpectus, qui facile intueretur, ac diſcerneret

C res & diurna & nocturna luce illuſtratas (cuiuſmodi forſitan fuerit in aliquo animali) quã qui diurna tãtum, qualis eſt noſter aſpectus at intellectus noſter res tãtum mediocris perfectionis facile intelligit. igitur minori quoque eius perfectioni aſcribendum eſt, quod difficile intelligat res ſecundi generis. Adhæc, Res, quæ propter paruitatem minimum habent viſibilitatis gradum, indigent viſu perſpicaciſſimo, iuxta illud Ariſtotelis: *ſi viſibile minuatur, neceſſe eſt, vt facultas videndi*

D *augeatur.* quod habes in libro de ſenſu & ſenſili. ergo pari ratione res minimæ entitatis indigent intellectu acutiſſimo. at intellectus noſter non eſt huiuſmodi, cum teneat infimum gradum in intellectibus: igitur ex imperfectione quoque eius naſcitur, vt res ſecundi generis non facile percipiat. Ita patet poſterior pars minoris.

Alia ratio.

Secundo probatur concluſio hac ratione:

E Vt res ſecundi generis facile à nobis perciperentur, nihil obſtaret earum imperfectio, ſi intellectus noſter eſſet perfectior, quippe cum facile intelligantur à perfectioribus intellectibus: nec item impediret quicquam imperfectio intellectus noſtri, ſi illæ eſſent aliquanto perfectiores; nempe vt illæ, quas medias appellauimus. igitur quod difficile à nobis cognoſcantur, partim naſcitur ex imperfectione ipſarum, partim ex imperfectio-

F ne intellectus noſtri. Id quod apta ſimilitudine explicari poteſt. Quod enim ſenes difficile cernere valeant res parum viſibiles, partim oritur ex defectu lucis, aut magnitudinis rerum obiectarum, partim ex ſenſus infirmitate. Nam ſi res parum viſibiles non eſſent obſcuræ, aut exiguæ magnitudinis, facile ab illis cernerentur. ſi aſpectus etiam ipſorum eſſet integer, qualis eſt in iuuenibus, idem quoque accideret. quod igitur illi difficile

Explicatio ex re ſimili.

cernere valeant res, quæ re vera ſunt parum viſibiles, partim oritur ex imperfectione rerum, partim ex imperfectione facultatis videndi.

Ac poſterior quidem pars propoſitæ concluſionis primo aſpectu non videtur eſſe eorum, quos pro tertia ſententia citauimus; quandoquidem illi non alia ratione probant, res minimæ entitatis eſſe nobis cognitu difficiles, niſi quia ſunt ex ſe parum cognoſcibiles. Verum, quia loquuntur de cauſſa præcipua, quam dubium non eſt ſitam eſſe in ipſa rerum imperfectione, non eſt, quod illos nobis vlla ex parte aduerſari in hac concluſione putemus.

Quod autem ad Ariſtotelem attinet, nihil de hoc genere rerum expreſſum habemus in contextu, niſi quod particula illa, *Fortaſſe*, nonnihil de eo innuit, vt in explanatione contextus diximus; & tota concluſio ex generali illa diuiſione cauſſarum difficultatis, quam ipſe attulit, optime colligitur. quod facile eſt ex dictis intelligere.

Tertia concluſio.

Tertia concluſio. *Si abſolute ac ſimpliciter, hoc eſt, nulla facta diſtinctione rerum, loquendum eſt, difficultas, quæ in earum cognitione accidit, ex imperfectione noſtri intellectus præcipue naſcitur.* Hæc concluſio tribus argumentis confirmari poteſt. Vno, quia imperfectio intellectus noſtri in cauſſa eſt, cur difficile intelligamus non ſolum res primi generis, ſed etiam ſecundi; vt patet ex prima & ſecunda concluſionibus. imperfectio autem rerum non eſt in cauſſa, vt difficile intelligamus, niſi res ſecundi generis, vt ex vtraq; etiam concluſione perſpicuum eſt. Altero, quia etſi imperfectio rerum efficit, quominus illæ ſint parum intelligibiles, non eſt tamen in cauſſa, cur ſint difficile intelligibiles, niſi reſpectu intellectus noſtri: alioqui ab intellectibus quoque ſubſtantiarum ſeparatarum non facile perciperentur. Tertio, quia illud præcipue reddendum eſt pro cauſa huiuſce difficultatis, quod efficit, vt res cognitu digniſſimas (de his enim præcipue habenda eſt ratio) difficile cognoſcamus: at hoc nihil eſt aliud, quam imperfectio intellectus noſtri ita ſe habentis ad præclariſſima entia, vt oculi nocturnarum volucrum ad lumen diurnum.

Hanc vero concluſionem, & vltimam eius probationem deſumpſimus ex Ariſtotelis contextu. Illud enim pronunciatum; *Non in rebus, ſed in nobis difficultatis eſt cauſſa*, noſtram concluſionem continet. neque enim intelligendum eſt de quauis cauſſa, ſed de cauſſa præcipua, vt Diuus Thomas annotauit. & dictio *Fortaſſe*, innuit. Verba autem ſequentia continent eam probationem, quam nos

A in concluſione confirmanda tertiam fecimus: facile enim in eam rationis formam redigi poſſunt.

Sententia quorundam.

Sunt tamen qui in concluſione Ariſtotelis, & in eius probatione nobis aduerſentur. Dicunt enim in pronunciato illo, *Non in rebus, &c.* non eſſe ſermonem de difficultate, quæ accidit in cognitione rerum abſolute, ſed tantum earum, quæ ad hanc ſcientiam ſpectant, neq; nomine cauſſæ intelligendam
B eſſe ſolam præcipuam cauſſam; ſed quamcunque, vt ſit ſenſus: Cauſſam difficultatis, quæ accidit in rebus Metaphyſicis cognoſcendis, nullo pacto rebus, ſed nobis tantum adſcribendam eſſe; præſertim cum probatio, quæ ſequitur ex veſpertilionum ſimilitudine, ad ſolas res Metaphyſicas accommodetur.

Refutatio.

Horum tamen ſententia non eſt probanda. Primum, quia eius difficultatis cauſſam reddit Ariſtoteles in eo pronunciato, de quo
C loquutus fuerat à principio capitis (neque enim vſque ad eum locum propoſitum mutauerat) ſatis autem patet, illum à principio capitis locutum fuiſſe abſolute ac generaliter de difficultate, quæ accidit in cognitione rerum, non autem reſtricte de ea, quæ cernitur in cognitione rerum Metaphyſicarum. Deinde, quia etſi id daremus, falſum eſt tamen, difficultatem, quæ accidit in cognitione rerum Metaphyſicarum, prouenire ex ſola in-
D tellectus noſtri imperfectione, & non aliquando ex imperfectione etiam ipſarum rerum. Complures enim ſunt res minimæ entitatis, quæ à Metaphyſicis tractantur, vt potentia & actus in commune, quæ dicuntur de materia prima, & accidentibus; itemque genera ſuprema, potiſſimum vero prædicamentum relationis, quæ omnia à nullo artifice, præterquam à Metaphyſico explicantur. Ita patet, nec pronunciatum Ariſtotelis, nec eius
E probationem reſtricte ac præciſe, ſed late de præcipua cauſſa difficultatis, quæ in rerum cognitione accidit, accipiendam eſſe.

Res complures minimæ entitatis à Metaphyſico tractari.

Soluuntur argumenta oppoſitarum opinionum.

SECTIO IV.

Quo pacto intelligendum ſit, non eſſe ſcientiã de iis, quæ aliter haberi poſſint.

F AD primum argumentum, quod ex Heracliti prima ſententia confirmabatur, dicendum eſt: Primum, non omnia eſſe fluxa & inſtabilia; imo, ne omnia quidem ſenſibilia corpora enim cœleſtia, ſubſtantiæ ſeparatæ, animus item noſter, nulli corruptioni ſunt obnoxia. Deinde, nec res corruptioni ſubiectas quouis modo eſſe inſtabiles & caducas. Quamuis enim tales ſunt, quod attinet ad

Digitized by Google

net ad indiuidua, tamen naturæ ipſæ vniuerſales ex ſe ſtabiles ſunt, ſeu potius non ſunt inſtabiles, niſi ratione indiuiduorum: quæ ſtabilitas earum negatiua ſatis eſt, vt de illis ſcientia haberi poſſit. Quanquam & illud dici poteſt, cum Philoſophi aiunt, ſcientiam non eſſe, niſi de ijs rebus, quæ aliter ſe habere non poſſunt, nomine huiuſmodi rerum præcipue intelligi inuariabiles earum connexiones, quæ non minus in rebus corruptibilibus, quam in perpetuis reperiuntur. nec enim minus inuariabile eſt, quod ignis natura ſua ſit aptus, vt comburat, quam ſubſtantia ſeparata, vt intelligat. Addi & illud poteſt, rerum inſtabilium ſaltem illud ſciri poſſe, quod inſtabiles ſint, vt vel hinc intelligas, non recte nonnullos veterum ex earum inconſtantia collegiſſe, nihil omnino ſciri poſſe.

Explicatur comparatio intellectus noſtri cum materia prima.

Ad ſecundum dicendum eſt, comparationem illam intellectus noſtri cum materia prima, quam facit Ariſtoteles 3. libro de Anima, nõ eſſe intelligendam reſpectu omnium ſpecierum intelligibilium, ſed tantum comparatione earum, quæ elici poſſunt ex phantaſmatibus, eas vero res, quarum iſtæ ſunt ſimilitudines, fere omnes facile à nobis intelligi. Secus eſt dicendum de ijs, quarum ſimilitudines ex phantaſmatibus elicere non poſſumus; cuiuſmodi ſunt res primi generis. In his enim intelligendis magno opus eſt diſcurſu & diſquiſitione. Dixi autem, *fere omnes illas facile à nobis intellig*, non autem omnes abſolute, quia ſubſtantia genus ſummum, etſi per propriam ſpeciem à nobis intelligi poſſe videtur; tamen eſt valde difficilis cognitu, vt patet ex difficultate, quæ fuit apud Philoſophos in inueſtigandis ſubſtantijs immaterialibus, quarum cognitio dedit anſam abſtrahendi ſubſtãtiam genus ſummum à ſubſtantia corporea.

Difficile à nobis percipi genus ſummum ſubſtantia.

Aliorum ſolutio.

Alij ſoluunt argumentum hoc pacto; Intellectum noſtrum, vt receptiuum & paſſiuum actus intelligendi eſſe puram potẽtiam, nullamque pati difficultatem in eo actu accipiendo, atq; hac ex parte eſſe ſimilem materiæ primæ. at vero vt elicitiuum actus, quemadmodum nõ eſt pura potentia, ſed vis quædam illius productiua, ita non eſſe ſimilem materiæ primæ, ſed formæ, ac proinde non æque facile poſſe omnia intelligere propter defectum propriæ virtutis actiuæ, aut etiam propter imperfectionem obiecti cum illo concurrentis ad intelligendi actum.

Cur res ſuapte natura perfectiſſima difficile in hac vita ab intellectu noſtro percipiantur.

Ad tertium conceſſa maiore, neganda eſt minor. neque enim intellectus noſter ideo in hac vita difficile intelligit res ex ſe illuſtriſſimas, quia læditur earum luce, vt recte probat argumentum; ſed quia habet parum propor-
A tionis ſiue ordinis ad eas intelligendas: id quod accidit, quia elicere non poteſt earum ſpecies ſiue ſimilitudines ex rebus ſenſibilibus, quæ res ſolæ per ſenſus illi directo renunciantur. Cum autem Ariſt. ad explicandam hanc difficultatem affert ſimilitudinem veſpertilionum, non illa vtitur ea ex parte, qua nocturnæ volucres læduntur excellentia diurni luminis, ſed quatenus habent parum
B proportionis, ſiue ordinis ad percipiendas res tanta luce præditas, quemadmodum ex toto animalium genere, homo difficillime percipit quamplurimos odores, non quod eorum vehementia lædatur, cum odores, quos difficile percipit, ſint parum vehementes, ſed quia habet odoratum omnium obtuſiſſimum.

In quo ſenſu intelligi debeat veſpertilionum ſimilitudo ab Ariſtotele allata.

Ad primum vero Scoti neganda eſt maior illa propoſitio: Si qua res ex ſe eſſet difficilis
C cognitu, ea eſſet eiuſmodi reſpectu cuiuſcunque intellectus. Duobus enim modis intelligi poteſt, rem eſſe ex ſe cognitu difficilem. Vno, quia illi per ſe conueniat, vt difficile cognoſcatur, quo pacto quælibet res dici poteſt ex ſe vera, quia cuilibet conuenit per ſe, vt ſit vera. Altero, quia ex natura illius prouenit, vt aut omnino aut non facile, niſi à perfectis intellectibus, cognoſcatur; quo pacto difficile eſſe dicimus, mortuum ab infe-
D ris excitare, itemque lignum viride comburi; illud quidem, quia ex natura ipſius operis naſcitur, vt non niſi à diuina potentia fieri poſſit; hoc autem, quia ipſa natura ligni viridis in cauſſa eſt, vt non facile comburatur, niſi à vehementi igne, aut ab aliqua potentiori virtute. Vtroque autem modo maior propoſitio eſt falſa. Priori quidem, quia eſſe difficile cognitu, non poteſt per ſe conuenire
E rebus minimæ entitatis, niſi forſitan reſpectu intellectus noſtri. Ex quo fit, vt illa non multo ſecus falſa ſit, quam ſi diceres, ſi colori per ſe conueniret eſſe ſenſibilem reſpectu vnius ſenſus, idipſum ei conueniret reſpectu cuiuſcunque alterius ſenſus. Poſteriori autem, quia ſi maior propoſitio eo pacto eſſet vera, liceret etiam dicere: Si mortuum ab inferis excitare eſſet ex ſe difficile factu, à potentia etiam diuina difficile id fieret:
F Itemque, ſi lignum viride ex ſe eſſet difficile combuſtu, difficile etiam combureretur ab igne quantumcunque vehementi. quæ omnino falſa ſunt, & dictis repugnantia. Dicebamus enim iuxta poſteriorem vſurpationem verborum ex ſe, ideo vere dici, difficile ex ſe eſſe mortuum ab inferis excitare, & lignum viride comburi, quia illud fieri non poteſt, niſi diuina virtute. Hoc autem non fit facile, niſi ab igne vehementi, aut à poten-

Neutro modo argumentum concludere.

potentiori virtute. Ita patet falſam eſſe maiorem propoſitionem in vtroque ſenſu. Ad probationem autem dicendum eſt, aliud eſſe aſſerere huiuſmodi res eſſe parum cognoſcibiles, quod quidem illis proprium eſt: quemadmodum & eſſe parum entia, & parum vera; aliud vero eſſe difficile cognoſcibiles, quod non eſt illis proprium. Præterea, aliud eſt, huiuſmodi res eſſe per ſe difficiles cognitu abſolute; quod negamus, aliud vero ex tenuitate naturæ earum naſci, vt non niſi à perfectis intellectibus facile percipiantur, quod affirmamus. Si ergo eſſe difficile cognitu abſolute ſumtum ita conueniret rebus minimæ entitatis, vt eſſet illarum proprietas, recte concluderet Scotus maiorē propoſitionē, quemadmodum recte concludes, ſi ita argumenteris. Res minimæ entitatis ſunt per ſe parum cognoſcibiles: ergo reſpectu cuiuſcunque intellectus ſunt parum cognoſcibiles, ſeu (vt locutio longius abſit à calumnia, parum habentes cognoſcibilitatis, quemadmodum & entitatis, ac veritatis. Nunc autem, cum non aſſeramus, illas eſſe per ſe difficiles cognitu, ſed ex ſe, vitioſa eſt collectio Scoti; quemadmodum in propoſito exemplo ligni viridis licet intelligere. Quod ſi difficile cognitu non accipiatur abſolute, ſed reſpectu noſtri intellectus (quo pacto admittere poſſemus eſſe illud quodammodo proprietatem rerum minimæ entitatis) multo apertius eſt vitium conſequentiæ.

Ad ſecundum dicendum eſt, nihil aliud ea ratione colligi, quam quod hoc prædicatum cognoſcibile eſſe, non difficile conueniat vlli rei, eo, quod nulla omnino res ſit, quæ non ſit per ſe, & ex ſua eſſentia cognoſcibilis, quod nos libenter damus. Hoc tamen dato, non conficit ratio inſtitutum. Nec enim dicimus, aptitudinem ad terminãdum actum cognoſcendi difficile conuenire rebus, quæ appellantur minimæ entitatis; ſed actum cognoſcendi alicuius intellectus difficile, circa eas elicit.

Ad tertium dicendum eſt, veram eſſe maiorem propoſitionem, ſi ponamus ea, quæ patiuntur, eſſe æqua proportione diſpoſita reſpectu agentium. Eodemque modo, ſi res omnes conferantur cum intellectibus æqua proportione diſpoſitis ad ipſarum cognitionem, nullam eſſe, quæ ſit cognitu difficilis, vt concludit argumentum. Nunc autem non ita ſe res habet, cum res minimæ entitatis cum intellectu noſtro conferuntur. Longe enim minus diſpoſitus eſt intellectus noſter ad notitiam huiuſmodi rerum, quam aliarum maioris entitatis.

Ad quartum iam dictum eſt, Ariſtotelem A in verbis citatis non loqui de cauſſa difficultatis abſolute, ſed de præcipua, vt in probanda tertia concluſione diximus.

Poſſimusne in hac vita ſubſtantias ſeparatas quidditatiue intelligere.

B QVÆSTIO II.

Quæſtionis explanatio.

SECTIO I.

Ariſtotelem intelligendū eſſe de cognitione quidditatiua.

QVæſtionem hanc mouit Ariſtoteles 3. de Anima, ad fin. cap. 7. vbi de intellectu ſic ſcribit: *Num autem ipſe non ſeparatus à magnitudine ſeparatarum rerum aliquam intelligere poſſit, conſiderandum eſt poſtea.* Nec dubium eſt, quin tota ambiguitas apud eum ſit C de cognitione quidditatiua. nam de ea, qua vtcunque res intelligitur, nihil eſt, cur dubitauerit, cum ſubſtantias ſeparatas in rerum natura eſſe oſtenderit; nec admodum difficile ſit, ſubſtantiam ſine materia, apprehenſo ente per ſe exiſtente, & addita negatione corporis, concipere. quod idem apertum eſt ex frequenti apud Philoſophos de hoc rerum genere diſputatione. Verum quid ſit cognitio quidditatiua, & quo pacto hoc loco acci- D pi debeat, dubitabit fortaſſe aliquis.

Quid cognitio quidditatiua apud Scotum.

Scotus 1. ſentent. diſt. 3. eam cognitionem appellat quidditatiuam, qua prædicatum aliquod quidditatiuum rei cognoſcitur, etſi nō omnia cognoſcantur. D. autem Thom. 1. p. q. 88. & ſæpe alibi eam ſolam cenſet dignam hoc nomine, qua omnia quidditatiua rei prędicata percipiuntur. Proinde cum alter affirmat, ſubſtantias ſeparatas poſſe à nobis in hac vita quidditatiue cognoſci; alter negat, E nihil eſt inter eos diſſidij, vt ipſi quoque D. Thom. ſectatores fatentur. *Vide Caietan. in lib. de ente & eſſentia, cap. 6. q. 14. & 1 p. q. 88. art. 1. & Ferrar. 3. contra gen. c. 5.* Nobis tamen magis placet modus loquendi Diui Thomæ. Nam vt quidditas rei complectitur omnia, quæ de ea quidditatiue dicuntur; ita ea ſola merito dicitur quidditatiua, qua cognoſcuntur omnia quidditatiua rei prædicata; genera inquam, omnia, & differentiæ, quæ ad illius F conſtitutionem pertinent, & ſi quid eſt aliud quod de ea eſſentiali prædicatione dicatur. Sumimus enim quidditatiuam prædicationem pro eſſentiali.

Probatur modus loquendi D. Thomæ.

Quid interſit inter quidditatiuam rei

Illud tamen attende, non idem eſſe rem quidditatiue intelligere, atque eam comprehendere. Nam etſi omnis comprehenſiua cognitio quidditatiua eſt, non tamen omnis quiddi-

cognitionem, eiuſdemque comprehenſionem.

quidditatiua comprehenſiua, quippe cum id A ſolum dicatur comprehendi, quod cognoſcitur, quantum cognoſcibile eſt; fieriq; poſſit, vt omnia quidditatiua rei prædicata cognoſcamus, nec tamen eius poteſtatem omnino capiamus, & vt ſic dicam, penetremus, quo pacto, etſi beati omnes diuinam eſſentiam quidditatiue cognoſcunt, nullus tamen creatus intellectus eam comprehendit, quod eius virtutem non omnino penetret, hoc eſt, non B omnia percipiat, ad quæ eius vis & poteſtas extenditur. quod etiam in rebus creatis intelligendis accidere poteſt. Dixi *quantum ex ſe cognoſcibile eſt.* quia ſi cognitionis perfectionẽ non ex natura rei cognitæ, ſed ex facultate cognoſcentis metiamur, nullam omnino rem creatam ab intellectu creato comprehendi dicemus, quippe cum nulla perfectiſſime, niſi à diuino intellectu cognoſci poſſit, ſpectata perfectione virtutis intellectiuæ, quæ in Deo in- C finita eſt, non autem ſolius rei intelligibilis, quæ finita eſt & limitata. Itaque de quidditatiua cognitione, ſiue comprehenſiua ſit ſiue non ſit, propoſitam quæſtionem intelligendam volumus.

Deum à beatis quidditatiue cognoſci, comprehendi non item.

Quid Peripatetici ſentiant de mente Ariſtotelis in hac quæſtione.

Hanc vero quæſtionem nullibi definitam eſſe ab Ariſtotele aſſerit Auenrois in 3. lib. de anima ad cap. 7. *commen.* 36. Idemq; in libello de Animæ beatitudine *cap.* 3. ſcribit euoluiſſe ſe totum Ariſtotelem, nec ſolutionem eius re- D periiſſe. Alii volunt definitam verbis pauciſſimis, partim lib. 9. huius operis cap. 12. *text.* 22. vbi Ariſt ait, *ignorationem ſubſtantiarum ſimplicium, ſiue immaterialium non eſſe in nobis velut cæcitatem, quaſi ita nobis ſit impoſſibile percipere ſubſtantias ſeparatas, vt eſt cæco percipere colores,* partim lib. 12. c. 7. *tex.* 3. cum ait, *primam cauſam à qua totum cœlum, totaq; natura pendet, vitam optimam degere, qualem nos breui tempore, eamq; eſſe cognitionem, & intelligentiam eius, quod eſt o- E ptimum natura videlicet diuina.* Neque enim veriſimile videtur loqui Ariſtotelem iis in locis de quauis cognitione, ſed de perfecta; quæ quidem inter ſimplices, ſiue non enunciatiuas, ſola quidditatiua eſt.

Alii volunt, determinatam hoc loco partem eius oppoſitam cum dicitur, animæ noſtræ mentem ita ſe habere ad ea, quæ manifeſtiſſimà ſunt natura ſua, vt ſe habent oculi veſpertilionum ad lumen diei. Quod ſi ita ſen- F ſit Ariſtoteles, ergo quemadmodum huiuſmodi volucres non poſſunt lumen diurnum perfecte intueri, tametſi illud vtcunq; eſſe cognoſcunt & ſentiunt; ita eius ſententia dicendum eſt, animam noſtram, dum eſt in corpore, non poſſe perfecte ac quidditatiue percipere ſubſtantias ſeparatas, alioqui ex ſe illuſtriſſimas, etſi eas vtcunque cognoſcat, atque A in rerum natura eſſe intelligat.

Ac illud quidem veriſſimũ eſt, nullibi quæſtionis huius tractationem ab Ariſtotele late, & vt res poſcebat, ſcriptam reperiri, quo pacto vera & Auenrois ſententia. cæterum ſitne illa breuiter aut etiam obiter alicubi ab eo definita, quidque re vera de ea dicendum videatur, hoc loco expendendum eſt.

Nullibi hanc quæſtionem ab Ariſtotele ſatis explicatam fuiſſe.

B *Quibus potiſſimum argumentis pars affirmatiua videatur vera & quibus auctoribus ea placuerit.*

SECTIO II.

SVbſtantias ſeparatas in hac vita à nobis quidditatiue intelligi poſſe, his argumentis videtur oſtendi.

Argumentũ primum pro parte affirmatiua quæſtionis.

Nulla forma naturalis impeditur à propria operatione propter coniunctionem cum pro- C pria materia (eſt enim is maxime naturalis eius ſtatus, etiã ſi alioqui extra materiam exiſtere poteſt) anima autem noſtra eſt forma naturalis, atq; in proprijs eius operationibus præcipue numerari debet cognitio ſubſtantiarum ſeparatarum, cum in ea poriſſimũ humana fœlicitas conſiſtat; vt oſtendit Ariſt. 2. Eth. c. 7. fœlicitas vero conſiſtere non poteſt in cognitione imperfecta, cum ſit perfecta operatio poteſt igitur anima noſtra in hac vita D perfecte ac quidditatiue cognoſcere ſubſtantias ſeparatas.

Deinde, quicquid continetur ſub obiecto adæquato cuiuſq; potentiæ, cadit naturaliter ſub illã, & eo magis quo magis participat obiecti rationẽ atqui ſubſtantiæ ſeparatæ continentur ſub ente, quod eſt adæquatum obiectũ intellectus noſtri: atq; ita continentur, vt maxime participent rationem entis. Poſſunt igitur a nobis, ſaltẽ remotis impedimẽtis (quod E in huiuſmodi pronunciatis intelligi ſolet) naturaliter intelligi, atq; adeo dum anima eſt in corpore. Neq; enim corpus inter impedimenta operationum animæ numerandum eſt, cũ ſit proprium animæ ſubiectum.

Tertio, cognitio noſtra fit per ſimilitudinem. ſubſtantiæ autem ſeparatæ ſunt ſimiliores animæ humanæ, quam quævis res aliæ. igitur ſi anima noſtra, dum eſt in corpore, poteſt quidditatiue res alias percipere, po- F tiori ratione poterit ſubſtantias ſeparatas. Nec obeſt, quod nomine ſimilitudinis, per quam fit cognitio, non videatur intelligenda realis ſimilitudo ſeu naturalis, ſed intentionalis, vt vocant, quæ eiuſmodi ſubſtantiarum ſimilitudo nec eſt congenita intellectui noſtro, nec per ſenſus accipi poteſt. Nam etſi commune illud Philoſophorum pronunciatum præcipue intelligi debet de ſimilitudine inten-

Quo pacto cognitio fiat per ſimilitudinem.

intentionali, ſemper tamen ſimilitudo aliqua realis ſupponitur. hac enim de cauſſa organa ſenſuum conuenientiam quandam habent cum obiectis, vt oculi cum perſpicuo illuminato; aures cum aere ſonante, reique ipſæ naturaliter non repræſentantur per ſpecies intelligibiles, niſi quatenus ſunt quodammodo immateriales, locoque ac tempori haud per ſe ſubiectæ. Quanquam vero ſubſtantiæ ſeparatæ non per ſe cadunt ſub ſenſum, nihil tamen impedire videtur, quo minus earum ſpecies intelligibiles in hac vita acquirere poſſimus. Vt enim ſubſtantiarum materialium, quæ quidem non per ſe cadunt ſub ſenſum, ſpecies intelligibiles acquirimus adminiculo accidentium ipſarum (agunt enim accidentia virtute eius ſubſtantiæ, cuius ſunt accidentia) ita licet ſubſtantiæ ſeparatæ non cadant ſub ſenſum; ex earum tamen operationibus, quæ ſenſibus notæ ſunt, poſſunt in nobis generari ſpecies intelligibiles, quibus illæ quidditatiue cognoſcantur, veluti ex motu cœli, & ex ordine ac adminiſtratione totius huius mundi ſenſibilis.

4. Quarto, quia ſi noſter intellectus non poſſet in hac vita ſubſtantias ſeparatas quidditatiue intelligere, fruſtra in nobis eſſet appetitus à natura inditus ad earũ eſſentias cognoſcendas, fruſtra quoq; Deus feciſſet vniuerſum hoc ſpectabile, vt eius adminiculo cum ipſa, tum cæteræ ſubſtantiæ materiæ expertes à nobis cognoſcerentur. intelligere enim effecta diuina, præſtantiſſimiq; illius generis ſubſtantiarum, non eſt Deum ipſum in ſe, cæteraſq; illas beatas mentes percipere.

5. Quinto, quia formæ, quæ exiſtunt in materia ſenſibili, vt à nobis ſyncere intelligantur, indigent abſtractione aliqua ab eiuſmodi materia; ergo quæ non exiſtunt in materia ſenſibili, imo, neque in intelligibili, nullo omnino abſtractione indigebunt. Quare non ſolum à nobis percipi, ſed etiam facillime poterunt, ſaltem remotis impedimentis, ſi quæ fuerint.

6. Sexto, quia cum materialia agant in intellectum poſſibilem, & in eum imprimant ſui ſimilitudines virtute intellectus agentis, multo id magis facere poterunt immaterialia, cũ ſint aptiora ad agendum, vt quæ ſunt præſtantioris magiſque actualis naturæ. Quod ſi ſui ſimilitudines in intellectum noſtrum imprimere poſſunt immaterialia, ergo & quidditatiue intelligi.

Auctores qui hanc quæſtionis partem ſequantur.

Hanc vero quæſtionis partem amplexus eſt Auenrois *comm. 36.* poſt Auempace, Themiſtium & Alexandrum, vt ipſe Auenrois ait in tertium de anima ad caput ſeptimum. quo loco intelliges huiuſmodi philoſophos. nonnullis earum rationum, quæ à nobis propoſitæ ſunt, in hanc ſententiam adductos fuiſſe: Additq; Auenrois hoc loco *com. 1.* argumentũ huiuſmodi; *Si ſubſtantiæ ſeparatæ à nobis quidditatiue intelligi non poſſent, otioſe egiſſet natura, quippe quæ feciſſet res ex ſe intelligibiles non eſſe intellectas ab alio, quemadmodum ſi feciſſet ſolem non comprehenſum ab aliquo aſpectu.*

Refutatio argumenti Auenrois.

Verum quicquid ſuperiora valeant, hæc certe argumentatio valde ridicula eſt, vt eam merito vocat diuus Thomas *hoc loco lect. 1. p. 6.* mitius alioqui agere ſolitus cum ijs, quorum argumenta refellit. nam etſi ſubſtantiæ ſeparatæ à nobis quidditatiue non intelligantur, non continuo tamen ſequitur, illas eſſe fruſtra. Neq; enim earum finis eſt, vt à nobis intelligantur, quod tamẽ oſtendere opus eſſet, vt hac ratione fruſtra eſſe dicerentur. Fruſtra enim dicitur eſſe id, quod finem, propter quẽ eſt, non aſſequitur. Deinde, quia ſi earũ quidditates non intelliguntur à nobis, intelliguntur tamen ab alijs ſubſtantijs ſeparatis, quemadmodum ſol, etſi non directo cernitur à noctua, cernitur tamen ab aquila.

Quo pacto Deus cognoſci à nobis poſſit.

SECTIO III.

Multa Dei attributa eſſentialia poſſe à nobis in hac vita cognoſci.

Quod igitur attinet ad Deum Opt. Max. illud in primis certum ſit, poſſe nos in hac vita multa prædicata eſſentialia illius intelligere, vt quod ſit ens, actus, ſubſtantia, viuens, æternus, iuſtus, ſapiens, & vt ſemel dicam, quælibet alia prædicata poſitiua, & abſoluta, quæ de eo non per translationem, ſed proprie & formaliter dicuntur. neq; enim hæc diuinæ naturæ accidunt, ſed ſunt ipſa natura diuina; ſi tamen recta intelligentia Deo tribuantur, hoc eſt, non ſub ea omnino ratione, qua abſtrahuntur à particularibus rebus creatis, ſed ſub alia excellentiori, aut cõmuniori. Nam ſi tribuantur ſub eadem, falſo tribuentur, cum ſola vniuoca abſtrahi poſſint; Deus autem nulla ratione vniuoca reali cum creaturis conueniat, vt patebit lib. 4.

Haberi poſſe proprium de Deo conceptum.

Illud deinde cõcedendũ eſt, quod à Theologis tradi ſolet, poſſe de Deo haberi, etiam in hac vita, conceptum proprium, & peculiarem, quiq; in rem aliam conuenire nequeat, cuiuſmodi ſunt conceptus entis infiniti ſimpliciter, actus puri cauſſæ primæ, & alij ſimiles, vide *in 1. d 3. & 22. & in prologo item Capreolum in 1 d. 2. q. 1 concluſione, 7. & 8.*

Denique dicendum, huiuſmodi conceptus proprios non eſſe quidditatiuos. Neq; enim per eos concipimus Deum, vt in ipſo eſt, ſed vt repræſentatur in creaturis, tanquam in ſuis effectis, quæ repræſentatio imperfecta eſt ne-

eſt, neque ipſam diuinam perfectionem exprimere poteſt. Hinc enim fit, vt quanquam recurrant cum diuina natura, atque ad eam terminentur, confuſe tamen per eos diuinam naturam intelligamus, quemadmodum beatitudo confuſe, & imperfecte intelligitur vulgata illa Boetij definitione, qua concipitur *ſtatus quidem bonorum omnium aggregatione perfectus*, ignorata interim re aut rebus, in quibus is ſtatus conſiſtit.

Quatuor conceptuum genera, quæ de Deo haberi poſſunt.

Hæc tamen vt melius teneas, aduerte *ex D. Thom. 1. p. q. 13. art. 2. & doctoribus in 1. d. 22.* conceptus, quos de Deo habere poſſimus, aut eſſe pure negatiuos, vt immortalis, ſimplicis, infiniti, independentis: aut pure relatiuos, vt creatoris, gubernatoris, efficientis, exemplaris: aut pure poſitiuos & abſolutos, vt entis, actus ſapientię, ſapientis, iuſti: aut ex his mixtos. Ac pure negatiuos non eſſe quidditatiuos luce clarius eſt. cum per eos non concipiamus formaliter eſſe aliquod diuinũ, ſed hoc vel illud non eſſe; vt non eſſe mortale, non eſſe compoſitum, &c. De pure quoque relatiuis facillime idem intelliges relationes enim quibus Deus refertur ad creaturas, etſi æque conueniunt omnibus diuinis perſonis, quemadmodum & illæ, quibus ipſe ad ſeipſum refertur; vt identitatis, comprehenſionis, & aliæ ſimiles, ſunt tamen relationes rationis: illæ vero, quibus diuinæ perſonæ ad ſe mutuo referuntur ſecundum originem, etſi ſunt reales, non ſunt tamen omnibus perſonis communes, quod tamen neceſſe foret, vt earum conceptus eſſet quidditatiuus Deo.

Pure negatiuos, relatiuos & mixtos non eſſe quidditatiuos.

Reſponſionis cuiuſdam refutatio.

Quod ſi reſpondeas, huiuſmodi relationes dicere formaliter perfectionem, ne iſto quidem modo efficies, vt illæ quidditatiue de diuina natura dicantur: quatenus à prædicatis abſolutis diſtinguuntur, quo tamen modo nunc de diuinis relationibus loquimur, omnes enim vnam, atq. eam perfectionem dicunt, etiam noſtro intelligendi modo, quæ perfectio abſolutum prædicatum eſt, non relatiuũ. Accedit, quod omnes relationes ſupponunt abſolutum aliquid, in quo fundentur. quidditas autem diuina nihil ſupponit, cum ſit prima entitas. quo fit, vt conceptus relatiuus non poſſit eſſe quidditatiuus non modo diuinæ eſſentiæ, ſed ne vllius quidem ſubſtantiæ. Ex his patet, conceptus mixtos non eſſe quidditatiuos. quod vel conſtent negatiuis, vel relatiuis, vel vtriſque.

Iam pure poſitiui abſoluti, ſi ſint eorum attributorum, quæ proprie de Deo dicuntur, etſi re vera eſſentiale aliquid diuinæ naturæ repræſentant, nullus tamen (ſi modo naturaliter eliciatur) eſt quidditatiuus, co pacto, quo in hac quæſtione quidditatiui nomen

A piendum diximus: addidimus *ſi ſint eorum attributorum, quæ proprie de Deo dicuntur*. quia cõceptus eorũ, quæ de Deo dicuntur improprie, ſeu figurate, vt cũ Deus dicitur ſedere, loqui, & ſimilia, ſæpe numero ſunt relatiui. Neque enim cum hæc de Deo affirmantur, illum re vera ſedere, aut loqui concipimus, ſed eſſe ſedenti, aut loquenti ſimilem, ſeu, vt melius loquamur, habere ſe more ſedentis, aut loquen-

Quod concipiamus, cum eorum, quæ de Deo figurate dicuntur, conceptũ formamus.

B tis, niſi quis ſtatim conuolet ad attributũ aliquod abſolutum, quod innuatur, vt ſi ſedentis nomine continuo intelligas conſtantem.

Pure poſitiuum non eſſe quidditatiuum, quia prædicata ad diuinam quidditatẽ pertineant.

Quod igitur nullus pure poſitiuus, & abſolutus ex iis, quos naturę viribus elicere poſſumus, ſit quidditatiuus (hoc enim nondum probatum eſt) ex eo patet, quia ſi quis eorum quidditatiuus eſſet, non alius eſſe videretur, quam is, quo conciperemus omnia prædicata poſitiua & abſoluta, quæ formaliter & pro-

C prie Deo conueniunt: hæc enim omnia, & ſola pertinent ad quidditatẽ diuinam at naturæ viribus nec poſſumus omnia huiuſmodi prædicata intellectu capere, nec item vel vnũ eorum concipere eadẽ omnino ratione, qua eſt in Deo. igitur nullus eſt quidditatiuus. Prior pars minoris probabitur lib. 4. vbi verius eſſe patebit, huiuſmodi prædicata (quæ eadẽ vocari ſolent perfectiones ſimpliciter) eſſe numero infinita, ſi tamen ſumantur, vt à nobis

Quo pacto diuinæ perfectiones, vt à nobis concipiuntur, ſint infinitæ.

D naturaliter concipiuntur. Quod ideo addiderim; quia ſi ſpectentur, vt ſunt in ſeipſis, non ſunt infinita numero, ſed vnica, & ſimpliciſſima eſſentia diuina. Id quod huiuſmodi exemplo explicari poteſt. nam quemadmodum volucres, quæ directe intuentur lucẽ ſolis, vt eſt in ſeipſa, vnicam viſionem habent; quæ antẽ eandem aſpiciunt, vt participatur in corporibus à ſole illuminatis, coguntur multos videndi actus elicere; ita quiſquis diuinæ eſſentiæ

E conſpectu ſupernaturali numero fruitur, vnũ de eſſentia diuina conceptum format; qui autem eãdem cognoſcere enituntur, vt relucet in creaturis, coguntur in infinitum diſcurrere per varia attributa diuina à rebus creatis participata. quandoquidem dari non poteſt creatura vlla, vt certus creaturarum numerus, in quo diuina perfectio perfecte repræſentatur. Poſterior pars minoris ex eo probatur, quia vnumquodque illorum prædicatorum, vt eſt

F in Deo, eſt infinitæ perfectionis ſimpliciter; ſeu potius omnia eiuſmodi prædicata ſunt vnica perfectio infinita ſimpliciter, vt libro duodecimo patebit: finita autem virtus intellectus noſtri non poteſt ſimul viribus naturæ attingere infinitum, quicquid de ſupernaturali & ſucceſſiua cognitionibus infiniti dicendũ ſit, de quibus nonnihil capite ſequenti agemus.

Infinitum & virtutem finitam non poſſe ſimul naturaliter attingi.

C 2 De

A

De ſignificatione nominum, quæ Deo ſunt propria.

SECTIO IV.

Argumentū contra ſuperiorem concluſionem inductum ex diuinis nominibus.

SEd eſt, quod aliquis contra obijciat hunc in modum. Hoc nomen Deus, quod eſt Græce θεὸς etſi dictum eſt a ſpectando, quod dicitur θεᾶσθαι, aut à currendo, quod eſt θέειν, à cognitione, inquam, aut prouidentia, qua omnia contuetur & adminiſtrat, tamen impo- B ſitum eſt ad ipſam diuinam eſſentiam pure & ſyncere ſignificandam. quemadmodū lapis, etſi dictus eſt hoc nomine ab actione lædendi pedem, impoſitum eſt tamen ad ſignificandā ipſam lapidis ſubſtantiam. atqui nomina nihil ſignificant niſi medio conceptu. non eſt igitur negandum, dari in nobis conceptum, qui ad ipſam diuinam eſſentiam formaliter, ſiue vt talis, terminetur. is autem neceſſario eſt quidditatiuus. datur igitur in nobis con- C ceptus diuinæ eſſentiæ quidditatiuus. Idem clarius concludi videtur ex tetragrammato Dei nomine יהוה *IEHOVA* quod profecto Hebræis religio erat:neq; enim illud ab actione vlla diuina ducitur, ſed ab ipſo diuino eſſe, cur etiam ſignificando impoſitum eſt. Vnde patet ſaltem apud eos, qui huiuſmodi nomina impoſuerunt, aut eorum germanam ſignificationem percipiunt, dari conceptum quidditatiuum diuinæ eſſentiæ.

D

Aliorum reſponſio.

Sunt qui reſpondeant, eſſe quidem nomina diuina impoſita ad ſignificandam ipſam diuinam eſſentiam pure, ſed tamen iis auditis nunquam eam à nobis pure ac ſyncere cōcipi; ſed ſemper eius conceptum eſſe complexum, vt entis infiniti, ſubſtantiæ independentis, perfectionis ſummæ, &c eſtq; huiuſmodi ſententia opinioni Scoti conſentanea, qui primo ſen. 22. q. 1. (*prout Gabr. ibidem & Ocham*) ſcribit, *diſtinctius, hoc eſt, determina-* E *tius & purius poſſe nomina ſignificare, quam poſſit intellectus noſter in hac vita concipere, quo pacto ait omnia ſubſtantiarum nomina, etſi ſyncere ſubſtantiam ſignificent, tamen iis auditis ſemper à nobis formari conceptum complexum, quod ſubſtantias per ſe ac ſeparatim in hac vita concipere non poſſimus, ſed per negationes, relationes, & alia accidentia. affertque ſimilitudinem hanc in aliis rebus; veluti ſi quis Hebraice neſciens impo-* F *nere nomina ad ſignificandos characteres Hebraicos. neque enim is noſcet eorum vim & pronunciationem, niſi complexo & confuſo conceptu, hac nimirum periphraſi.* Hoc nomen quod impono characteri א, ſignificat pronuntiationem quandam, quam nouit Hebræus, hoc vero, quo volo nominari charactere ב, ſignificat aliam quandam, quam idem nouit. atque ita in cæteris. Ita igitur nomina diuina impoſita eſſe ad ſignificandam determinate ac pure diuinam eſſentiam, ſed tamen nunquā eam ſyncere à nobis concipi; ſed audito nomine Dei ſemper miſceri in eius cōceptu negationē aut relationem, aut modum intrinſecum eſſendi; quo pacto conceptus non eſt vnus, ſed mixtus. tametſi inter conceptus, quos habemus de diuina natura, nullum eſſe ait, qui magis ad purum accedat, quam conceptum entis infiniti ſimpliciter, ſiue immenſi: eo quod hæc nomina ſumi poſſint, vt ſignificant modum intrinſecum eſſendi naturæ diuinæ. Exemplo autē eſſe conceptum albedinis intenſæ quippe quem neceſſe ſit fateri magis accedere ad ſimplicem, quam quo concipimus albedinem, adiuncto quouis alio, propterea quod intenſio ſiue latitudo gradualis, ſit modus intrinſecus eſſendi eius qualitatis.

Refutatio ab ipſa nominū natura.

Verum hæc ſententia non eſt approbanda. Primum, quia etſi quodlibet nomen ſuapte natura aptius eſt ad hoc, quam ad illud ſignificandum; nullum eſt tamen, quod ſuapte natura id ſignificet, ad quod ſignificandum imponitur: alioqui non imponeretur: ſed humana, vt diuina interdum lege ſtatuitur, quid audito hoc aut illo concipere debeamus: ergo ſi imponitur diuinæ eſſentiæ pure & ſincere ſignificandæ: dubium non eſt, quin eſſentia Dei pure & ſyncere concipi à nobis poſſit.

A nominum impoſitione.

Deinde, quia ea de cauſſa ſunt nomina rebus impoſita, vt homines ſuos conceptus ſibi mutuo aperirent, & communicarent; igitur ſi in nobis non datur conceptus purus diuinæ naturæ, nullum eſt nomen, quod ad huiuſmodi conceptum communicandum impoſitum ſit. at concedunt eſſe impoſitum. ergo datur conceptus purus diuinæ naturæ, qui aliis communicari poſſit.

A diſcrimine inter nomen Dei & eius deſcriptiones.

Tertio, quia intellectus noſter ponit diſcrimen inter id, cui ſignificando impoſitum eſt nomen Dei, & ſignificata huiuſmodi orationum, Entis independentis, Actus puri, & cæterarum huiuſmodi. alius igitur conceptus reſpondet nomini Dei: alij vero his, & alijs quaſi deſcriptionibus Dei.

A nominis & conceptus ſignificatione.

Quarto, quia ſignificatio nominis non differt à ſignificatione conceptus, niſi vt ſignificatio ex impoſitione, à ſignificatione naturali: alioqui in idē tendunt nomē & conceptus; niſi quod conceptus id facit immediate: nomen autē medio conceptu. ergo ſi quid pure, & ſyncere ſignificatur nomine, id ipſum pure repræſentatur conceptu, atq; adeo longè melius, cū immediate, & ex natura ſua ſignificet.

Ex eo quo nomen Dei

Quinto, quia nomen Dei eſt incomplexum, vt omnes concedunt, nō reſpondet igitur huic

eſt incomplexum.

tur huic nomini, niſi ſimplex cõceptus, quandoquidem complexio & incomplexio nominum ex conceptu pendet, vt patet apud Dialecticos. At dicunt, quod hoc nomine audito non formemus ſimplicem conceptum, cauſſam non eſſe ipſam eius ſignificationem, ſed imbecillitatem noſtri intellectus, qui nõ poteſt ſyncere concipere, quod ſyncere ſignificatur. Quaſi vero nominis ſignificatio ſit quicquam aliud, quam rei ſignificatæ mediante conceptu repræſentatio: aut nomina diuina ſint Deo impoſita, vt illis vtantur ij ſoli, qui diuinam eſſentiam intuentur, quos tantum hi auctores exiſtimant, poſſe ſyncere diuinam naturam concipere.

Ex communi concipiendi modo.

Sexto, quia qui nomen Dei audiunt, vetamq; eius vocis ſignificationem intelligunt, eundem omnes conceptum formant. vnico enim nomini vnicã ſignificationem habenti, vnus tantum conceptus reſpondeat neceſſe eſt, ſi eſt verus ac germanus. at conceptus complexi diuinæ naturæ proprij, non ſunt vnus tantum, ſed multi & varij. igitur conceptus, qui propoſito nomini reſpondet, non eſt complexus, ſed quædam diuina naturæ ſimplex notio. Quod ſi quis contendat, huic nomini certum aliquem conceptum reſpondere complexum, atque illum dicat eſſe v. g. entis independentis: præterquam quod nulla ratione id defendet (cur enim non potius ſit entis infiniti, actus puri, aut alicuius alterius complexionis), illud quoque incommodum admittere cogetur, propoſitionem hanc, *Deus eſt ens independens*, eſſe omnino identicam. ſi enim ita ſe res habet, idem omnino conceptus reſpondebit ſubiecto, qui prædicato: quod nemo niſi abſurdiſſime conceſſerit, cum à poſteriori demonſtretur; immo etiam à priori ex infinitate diuinæ naturæ. Non igitur ſyncerius ſignificatur res per nomen, quam per conceptum, ſed eadem eſt vtriuſque ſignificatio, quod ad ſynceritatem attinet, reſpectu eius rei, ad quam præcipue ſignificandam impoſitum eſt nomen Dico autem, *præcipue*, quia nomen non eſt primo impoſitum ad ſignificandum conceptum, ſed rem ipſam, iuxta illud Ariſtotelis initio Elenchorum, *Quia res* (inquientis) *in diſputationem afferre non poſſumus, nominibus pro rebus vt ſignis vtimur.*

A quodam incommodo.

Eandem eſſe nominis & conceptus ſignificationẽ quoad ſynceritatem.

Explicatur magis vera ſententia de Dei nomine & conceptu.

Dictum eſt igitur, conceptum, qui reſpondet huic nomini Deus, & alijs omnibus, quæ ipſi diuinæ naturæ impoſita ſunt, non eſſe complexum, etiam in hac vita, ſed ſimplicem, & qui nec conceptum negationis, nec relationis includat, tametſi à nobis neceſſario explicetur per negationem aliquam, aut relationem, quæ ſit diuinæ naturæ propria:

A nec probandum eſſe, quod Scotus ait, purius ſignificare nomina, quam conceptus, qui nominibus reſpondent. Cæterum eiuſmodi conceptum, quem de Deo habemus, etſi eſt proprius diuinæ naturæ, non eſſet tamen quidditatiuum, quia non illam repræſentat diſtincte, ſed confuſe, non quidem ea ratione ſola, quia ſimplex ſit (etenim conceptus beatorum ſimplex quoque eſt, & tamen eſt quid-
B ditatiuus, quod per illum omnes diuinæ perfectiones clare ac perſpicue cognoſcantur cognita vnica & ſimpliciſſima Dei eſſentia) ſed quia per eum nec concipimus omnia diuina attributa, quæ, vt dictum eſt, continentur in diuina eſſentia, nec ipſe reſultat ex perceptione omnium diuinorum attributorum. Nam hoc etiam poſteriori modo, ſi poſſibilis eſſet, dicere poſſemus illum eſſe
C quidditatiuum, quo pacto quidditatiuus eſt is ſimplex conceptus hominis, qui naſcitur ex cõceptu definitiuo humanæ naturæ. Poſtquam enim definitiue aliquid cognoſcimus, tum demum poſſumus formare conceptum ſimplicem totius eſſentiæ, qui ſuo modo ſit quidditatiuus. Neque enim is iam differet ab eo quidditatiuo, de quo hactenus loquuti ſumus, vt prorſus non quidditatiuus à quidditatiuo, ſed vt quidditatiuus ſecundarius & conſequutiuus à quidditatiuo primario, &
D qui magis proprie quidditatiuus appellatur. Vnde collige, imperfectiorem eſſe conceptum ſimplicem definiti, antequam definiatur, quam poſt definitionem, quemadmodum imperfectior eſt ſenſus concluſionis antequam ea demonſtretur, quam poſt demonſtrationem: poteſtque prior conceptus quodammodo appellari quid nominis, quia ex ipſa nominis ſignificatione naſcitur: po-
E ſterior autem quid rei, quod reſultet ex diſtincta cognitione quidditatis rei.

Conceptum beatorum de Deo ſimplicem & quidditatiuum eſſe.

Duplex genus conceptus quidditatiui

Ad id autem, quod Scotus air de nominibus ſubſtantiarum, dicendum eſt, quemadmodum ſubſtantiæ ſyncere nominibus ſignificantur, ita poſſe ſyncere concipi etiam ſi per certa, quæ ſubſtantiæ non ſunt, veniatur in ſimplicem ſubſtantiæ latentis conceptum. eodemque modo dicendum eſt de nominibus characterum Hebraicorum impoſi-
F tis ab eo, qui Hebraice neſcit, ſeu potius de nominibus vocum earum ſimplicium, quæ de characteribus ſignificantur. ſi enim ille ſyncere eas voces ſignificare inſtituit, ſyncere quoque concipit, tametſi confuſe: imponit enim primum vocabulum primæ voci ſimplici Hebraicæ linguæ, quæcunque illa ſit: ſecundum vero ſecundæ, & ita cæteris deinceps; quemadmodum imponimus nomina rebus abſentibus, quas nunquam vidimus.

Solutio argumentorum Scoti

Simplicem Dei conceptũ facilem eſſe, quidditatiuam vero impoſſibilem naturaliter.

mus, vt tartaro aut cœlo Empyreo. Ex his collige, conceptum Dei ſimplicem, ſiue incomplexum, quem in hac vita de natura diuina habere poſſumus, non eſſe difficilem. Audita enim qualibet velut deſcriptione Dei cuiuſmodi ſunt illæ: *Ens infinitum ſimpliciter, Cauſa prima, Id, quo maius cogitari nequit*, & ſimiles aliæ, à Philoſophis & Theologis traditæ, nullo negotio poſſumus formare ſimplicem conceptum ipſius latentis ſubſtantiæ, vt in alijs rebus facimus: cum vero, qui eſt quaſi definitiuus, ſiue quo Deus cognoſcitur ex omnibus perfectionibus, quas formaliter continet, non modo eſſe difficilem nobis, ſed etiam impoſſibilem naturaliter. Qua ratione merito dictum eſt à veteribus, potius à nobis in hac vita cognoſci de Deo, quid non ſit, quam quid ſit. Vt enim cognoſcamus quid Deus non ſit, negatione nimirum aliqua, quæ propria ſit diuinæ eſſentiæ (de hac enim ſola credendum eſt loquutos fuiſſe veteres, cum de alijs negationibus nulla omnino ſit difficultas) ſatis eſt vnica negatio dependentiæ: aut aliæ ſimiles, quæ omnia creata & creabilia excludat. Vt autem cognoſcamus quid ſit Deus, percurrere oportet omnia diuina attributa, quæ infinita & numero & perfectione eſſe diximus: tametſi non deſint, qui numero infinita eſſe velint. Atque eodem videtur ſpectare illud Ciceronis libro primo de Natura Deorum, *Rogas me* (inquit) *quid, aut qualis ſit Deus: auctore vtar Simonide, de quo cum quæſiſſet hoc idem Tyrannus Hieron, deliberandi cauſſa diem poſtulauit: cum idem ex eo poſtridie quæreret, biduum petiuit. cum ſæpius duplicaret numerum dierum, admiranſque Hieron quæreret, cur id faceret, quia* (inquit) *quanto diutius cogito, tanto mihi res videtur obſcurior*. Recte autem dixit, *obſcurior*, quia cognitis vtcunque quibuslibet attributis ſemper ſuperſunt infinita cognoſcenda, atque inſuper nullum omnino eſt, quod percipi poſſit, vt in Deo eſt, ſed vt eſt Deo & creaturis analogice commune.

Cur in hac vita potius quid Deus nõ ſit, quam quid ſit, cognoſcamus.

Dictum Simonidis de Deo.

Quo pacto cæteræ ſubſtantiæ ſeparatæ à nobis cognoſcantur.

S e c t i o V.

Prima aſſertio.

QVod vero attinet ad cæteras ſubſtantias ſeparatas: Prima aſſertio ſit: *Multo pauciora quidditatiua prædicata de illis, quam de DEO à nobis in hac vita cognoſci*. Id quod ex eo probatur, quia quidditatiua Deo prædicata ſunt infinita, quorum nos etiam plurima cognoſcimus, vt ex dictis apertum eſt; de cæteris autem ſubſtantijs ſeparatis duo tantum

A genera ſub ente nouimus, ſubſtantiam, inquam, & ſubſtantiam incorpoream, cum ſub his nullum aliud præterea, determinate percipiamus, vt paulo poſt patebit.

Secunda aſſertio.

Secunda aſſertio ſit, *Aliqua earum quidditatiua prædicata multo melius, quam quidditatiua Dei prædicata percipi*. Hæc aſſertio ex eo primum patet, quia aliqua earum quidditatiua prædicata ſunt, pluribus rebus, vniuoce

B communia, nempe earum genera, & differẽtiæ: Dei autem nullum quidditatiuum prædicatum vniuocum eſt, ſed omnia ſunt analoga, quæ vt minorem vnitatem habent, ita minus bene à nobis perſpiciuntur. Deinde, quia aliqua earum quidditatiua prædicata ſunt finita, & limitata ad certum genus: quidditatiua autem Dei prædicata omnia ſunt indifferentia ad naturam finitam, & infinitam.

Nullũ quidditatiuum Dei prædicatum certo generi additum eſſe.

C Dixi, *Aliqua earum quidditatiua*, non autem *omnia*, quia nonnulla etiam ſunt communia Deo & creaturis, vt ens, ſubſtantia, incorporeum, & ſubſtantia incorporea, ſeu ſpiritus, ſi modo in commune ſumantur, qua ratione ſunt ad naturam finitam & infinitam indifferentia.

Tertia aſſertio.

Tertia aſſertio: *Ex quidditatiuis prædicatis ſubſtantiarum ſeparatarum ſolam ſubſtantiam quidditatiue à nobis in hac vita cognoſci poſſe*.

D Hæc aſſertio ex eo probatur, quia conceptus entis & cæterorum, quæ DEO & creaturis ſunt communia, ſi confuſus quidem ſit, & ſolum quid nominis, vt à quibuſdam appellatur; perſpicuum eſt non eſſe quidditatiuum: ſi vero ſit diſtinctus, vtpote, quod determinate percipiantur naturæ omnes, quæ immediate ijs nominibus ſignificantur (neq; enim naturam aliquam vnam communem ſignificare poſſunt, cum analoga ſint omnia)

A ſolo Deo haberi poſſe quidditatiuum conceptum entis.

E non poteſt ille à nobis haberi non modo naturaliter, ſed ne ſupernaturaliter quidem. Eſt enim proprium Dei, naturam ſuam, & omnium ſimplicium entitatum poſſibilium, quæ eiuſmodi nominibus ſignificantur, percipere. Nec vero ſubſtantiam incorpoream, quatenus incorporea eſt, aut vllum inferius prædicatum quidditatiue cognoſcere hic poſſumus. Subſtantia enim incorporea, vt talis

Cur ſubſtantia incorporea, quia talis eſt, non poſſit à nobis quidditatiue cognoſci.

F eſt, nec continetur formaliter in eſſentia ſubſtantiarum corporearum, cum de illis non prædicetur eſſentialiter: nec item eminenter, hoc eſt, altius & excellentius. quo pacto effecta continentur in ſuis cauſis efficientibus æquiuocis, ſiue ſuperioris ordinis, cum ſubſtantiæ corporeæ non ſint ſuperiores, & perfectiores incorporeis: nec denique participatiue participatione adæquata, quo pacto cauſa continetur in effectu adæquato, quiq; totam cauſæ virtutem quaſi exhaurit, quippe

cum

cum effecta ſubſtantiarum incorporearum nō reperiantur adæquate in rebus corporeis: multa enim agere poſſunt incorporeæ ſubſtantiæ extra res corporeas ſenſibiles. Cum igitur ſubſtantia incorporea non poſſit à nobis quidditatiue cognoſci per corporeas, niſi aliquo ex tribus modis in eis contineatur: efficitur, vt non cognoſcatur à nobis quidditatiue, vt incorporea eſt, præſertim ſi completa ſit, de qua tantum loquimur. Quod addiderim, propter formam humanam, de qua paulo poſt nonnihil dicendum.

Cur nullum prædicatum ſub incorporea ſubſtantia cognoſci poſſit in hac vita.

Nullum autem earum quidditatiuum prędicatum ſub incorporea ſubſtantia cognoſci à nobis poſſe in hac vita, duobus argumentis patet. Vno, quia fieri non poteſt, vt inferior natura quidditatiue cognoſcatur, cum ſuperior quidditatiue non cognoſcitur: id quod facile colliges ex quidditatiuæ cognitionis explicatione initio *ſect.* 1. propoſita. Altero, quia quæ non poſſunt determinate cognoſci in hac vita, minus poterunt quidditatiue: prædicata vero, quæ ſub incorporea ſubſtantia continentur, non poſſe determinate cognoſci, ex eo oſtenditur, quia nihil peculiare de ſubſtātijs incorporeis colligere poſſumus in hac vita, niſi ex earum effectis: nullum autem eorum cognoſcimus, aut cognoſcere poſſumus naturaliter, quod nos ducat in certam aliquam ſpeciem, aut indiuiduum ſubſtantiæ incorporeæ, omnia enim proueniunt ab earum potentia intellectiua, appetitiua, & motiua, quæ quidem omnibus ſubſtantijs ſeparatis communes ſunt, nullamque peculiarem naturam ſiue ſpecificam ſub incorporea ſubſtantia, ſiue indiuidualē̄m nobis deſignant: niſi quod Ariſtoteles ex motu orbium cœleſtium ab illis profecto quadraginta ſeptem eſſe ſubſtantias ſeparatas colligit lib. 12. *cap.* 8. *à tex.* 42. non tamen determinate hanc & illam, &c. quas etiam eaſdem confuſe docet ſpecie diſtingui, vt eo loco patebit, non oſtendens, qua differentia vnaquæque ſpecies earum ab alijs diſtinguatur

Dari poſſe quidditatiuam cognitionem generis ſummi prædicamenti ſubſtantiæ.

Ex his apertum eſt, ſi quod ſubſtantiarum ſeparatarum quidditatiuum prædicatum, quod vniuocum ſit, naturamque vnam ſignificet, quidditatiue cognoſci à nobis poteſt in hac vita, illud eſſe ſolum genus ſummum prædicamenti ſubſtantiæ. Quod autem illud reuera à nobis quidditatiue cognoſcatur, aut cognoſci poſſit, ex eo primum patet, quia alioqui nullam quidditatiuam cognitionem ſubſtantiarum corporalium, & ſenſibilium habere poſſemus, cum tamen Phyſicus ſupponat quidditatiuam cognitionem entis naturalis inuentam à primo Philoſopho, & definiendi præcepta maxime propter ſubſtan-

A tias ſenſibiles, & corporeas tradita ſint. Deinde, quia definitiones omnium, ſiue ſubſtantiarum ſiue accidentium reſoluuntur vltimo in ſubſtantiam genus ſummum, tanquam in primum omnium fundamentum, cum ſubſtantiæ omnes per illud, accidentia autem per ſubſtantias definiantur. Hinc enim fit, vt ſi quicquam, ſine ſubſtantiarum, ſiue accidentium quidditatiue cognoſcimus, B neceſſario concedendum ſit, ſubſtantiam genus ſummum quidditatiue à nobis percipi. Non loquor autem de ſola ea quidditatiua cognitione, quæ per genus & differentiam habetur, ſed de ea, qua nihil eſſentiale rei nō intelligitur, etiam ſi rei natura ſit ſimpliciter ſimplex, qualis eſt generum ſummorum, ac differentiarum omnium: & cognitio etiam ipſa ſit ſimplex.

Omnium ſubſtantiarum, & accidentium definitiones reſolui in ſubſtantiam genus ſummum.

C Ex his plane infertur, non poſſe ſubſtantias ſeparatas quidditatiue à nobis in hac vita cognoſci, de qua re quæſtio inſtituta erat. Nec dubium eſſe debet, quin ea ab Ariſtotele hoc loco ſimilitudine veſpertilionum breuiter explicata ſit, modo ſimilitudo intelligatur, vt eam in ſuperiori quæſtione expoſuimus.

Confectarium.

D *Dilutio quorundam obiectorum contra tertiam aſſertionem.*

SECTIO VI.

SEd contra hanc tertiam aſſertionem ſe offert primum ſententia Scoti, qui aſſerit, ens commune Deo, & creatis ſubſtantijs, & accidentibus, cognoſci à nobis quidditatiue. Quod ex eo probat, quia eſt aliquid ſimpliciter ſimplex, quodq; non poſſit partim cog- E noſci, partim ignorari. Item quia eſt vniuocum rebus omnibus, ac proinde abſtrahi poteſt à qualibet earum quidditatiue cognita.

Quo pacto Scotus probet, poſſe ens à nobis quidditatiue cognoſci.

Deinde illud obijcitur, quod adiungit idē auctor, ſubſtantiam genus ſummum nō poſſe à nobis in hac vita quidditatiue cognoſci. Id quod ex eo oſtendere conatur, quia non datur in hac vita ſpecies vlla intelligibilis, quæ ſit propria ſubſtantiæ (vt ipſe putat) ſed F ſolius accidentis ſenſibilis, à quo ſolo ſenſus noſtri immutantur. *Nam ſi in nobis*, inquit, *gigneretur ſpecies ſubſtantiæ, non gigneretur vtique ſpecies panis, cum in hoſtia conſecrata percipimus propria panis accidentia, vtpote quibus iam non ſubeſt panis ſubſtantia: quo fieret, vt naturaliter cognoſcere poſſemus, non eſſe iam ibi ſubſtantiam panis, quo pacto cognoſcimus, non eſſe lumen in aere, cum aſpectus noſter apertis oculis non immutatur à lumine.*

Quo pacto ſubſtantia genus ſummum non poſſit à nobis cognoſci quidditatiue.

Tertio,

Ex ea cognitione, quam habemus de forma humana.

Tertio, ſic obijci poteſt. Forma humana cognoſcitur à nobis quidditatiue, alioqui non cognoſceremus quidditatiue naturam humanam, quam tamen vel maxime videmur quidditatiue cognoſcere, vt patet ex ipſa hominis definitione, quam paſſim in ore habemus, & in exemplum quidditatiuarum aſſerimus. igitur non eſt cur cæteras ſubſtantias incorporeas, quatenus incorporeæ ſunt, cognoſcere non poſſimus. Quod ſi dicas, non eſſe parem rationem, eo quod nihil ſit nobis ipſis familiarius & notius: contra vero nihil à conſortio humano remotius, quam ſubſtantiæ ſeparatæ: ſic poteſt contra obijci, Nihil iam hoc pacto habere momenti ea argumenta, quæ deſumpta ſunt ex immaterialitate ſubſtantiarum ſeparatarum, quando præcipua pars hominis, etſi immaterialis eſt, quidditatiue tamen cognoſcitur. Quare, aut negandum eſſe formam humanam cognoſci à nobis quidditatiue, aut concedendum, omnes omnino formas immateriales, etſi ſeparatæ ſint, poſſe à nobis in hac vita quidditatiue cognoſci.

Solutio argumentorũ, quæ contra tertiam aſſertionem p oppoſita erant.

Ad primum tamen negandum eſt, nomine entis ſignificari aliquid ſimpliciter ſimplex, quod ſit omnibus entibus commune, ſed dicendum, ſignificari immediate infinita ſimpliciter ſimplicia, vt Deum, genera ſumma, & omnes per ſe differentias: proinde fieri non poſſe, vt ens à nobis quidditatiue cognoſcatur: niſi hęc omnia cognoſcamus, quod tamen fieri nequit, non modo in hac vita, ſed ne in futura quidem. Præterea, etſi ſimpliciter ſimplicia non poſſunt partim cognoſci, partim ignorari, tamen non continuo ſequitur, ea, quandocunque cognoſcuntur, quidditatiue cognoſci. Nam, etſi hoc verum eſt, cum cognoſcuntur per intrinſeca, non eſt tamen verum, cum per extrinſeca, & quæ illis accidunt. Negandum quoque eſt, eſſe ens vniuocum, ſiue ſumatur, vt commune Deo, & creaturis, ſiue vt ſubſtantijs, & accidentibus, quod faciendum eſſe patebit, lib. 4. Ex qua re efficitur, falſum quoque eſſe, quod Scotus ait, poſſe ens abſtrahi à quauis re quidditatiue cognita. Id enim, quod vniuocum, & differentijs quibuſdam ad partes ſubiectas, contractum non eſt, abſtrahi vt vniuerſale à particularibus non poteſt.

Ens neque Deo & creatis, neq; ſubſtantiis accidentib. vniuocum eſſe.

In intellectu noſtro non modo accidentium, ſed ſubſtantiarum etiam ſpecies intelligibiles reperiri.

Ad ſecundum dicendum eſt primum quidem, non deeſſe Philoſophos (*in quibus eſt Dur. in 2. d. 3. q. 6. & in d. 49. q. 2. & alii nonnulli.*) qui ad intelligendum ſpecies intelligibiles neceſſarias eſſe negent: proinde eam rationem non ab omnibus approbandam. Deinde multa eſſe, quæ per ſpecies aliorum A intelligi poſſe dicantur, vt quorundam ſententia, proprietates per ſpecies earum rerum, quarum ſunt proprietates. Atque hoc pacto dicet fortaſſe aliquis, quemadmodum ſubſtantia per accidentia, tanquam per inſtrumenta gignitur, ita quoque per ſpecies intelligibiles accidentium poſſe quidditatiue cognoſci. Denique vt admittamus nullam ſubſtantiam quidditatiue cognoſci, niſi B per ſpeciem intelligibilem ſubſtantiæ propriam: negandum tamen eſt, ſolas ſpecies intelligibiles ſenſibilium imprimi in noſtrum intellectum in hac vita. Nam cum accidentia ſenſibilia agant in nos non modo virtute propria, ſed etiam virtute ſubſtantiæ: conſequens, vt eorum actione gignantur in nobis non modo ſpecies intelligibiles eorum propriæ, verum etiam ſubſtantiarum, qua- C rum ſunt accidentia, quod lib. VII. apertius intelliges, quo loco argumentum deſumptum ex abſentia ſubſtantiæ in hoſtia conſecrata plenius diſſoluemus. Nunc illud breuiter dicimus, non eſſe negandum, gigni in nobis ea ſenſibus præcepta, ſpeciem intelligibilem panis, ſi ante genita non ſit: agunt enim accidentia illa virtute præcedentis ſubſtantiæ panis. Atque hinc fit, vt qui ſequuntur ſenſuum iudicium, & intellectum, a ſen- D ſibus dictum, iudicent eſſe ſubiectis accidentibus ſubſtantiam panis. eiuſmodi autem iudicium, etſi temerarium non eſt, ſi ſola natura conſulatur, eſt tamen ea ratione deceptioni obnoxium, qui potentia diuina fieri poteſt, vt accidentibus panis, non ſubſit panis ſubſtantia. Itaque vt de rei præſentia vere iudicemus, non ſatis eſt ſpecies intelligibilis illius, ſed neceſſaria quoque eſt eius exi- E ſtentia

Senſuum iudicium ex accidentibus panis in hoſtia conſecrata ſubſtantiam panis in ea eſſe iudicans falſum.

Ad tertium, ſi id quidem verum eſſet, quod nonnulli aiunt, in forma humana, quatenus humana eſt, eſſe duos caſus eſſentialis perfectionis, eamque ſecundum alterum eſſe actum corporis: ſecundum alterum vero ſeparabilem à corpore, facile reſponderi poſſet cognoſci eam à nobis in hac vita quidditatiue, quatenus non eſt actus corporis, nempe cognitis adæquate eius operationibus, F quas in corpore exercere poteſt, non autem quatenus eſt à corpore ſeparabilis, quod eas operationes, quas extra corpus exercet, nondum cognoſcamus. Verum ſententia hæc nulla ratione probanda eſt. Primum quia anima noſtra, vt ſpecie diſtinguitur à cæteris, quæ ſub eodem immediato genere continentur, vnum tantum gradum eſſentialem generi adiungit, differentiam nimirum ipſam ſpecificam: in differentia autem ſpeci-

Sententia quorundam de duplici gradu eſſentiali humanæ formæ.

Impugnatio.

Digitized by Google

ſpecifica, cum ſit ſimpliciter ſimplex, fingi nullo modo poſſunt diuerſi gradus eſſentiales, ſed nonnunquam accidentarij ſecundum magis & minus: atq; hoc in ijs duntaxat formis, quæ magis & minus ſuſcipiunt, vt in calore aut in albedine. Deinde, quia quemadmodum hoc pacto anima noſtra ſecundum aliquid ſui eſſet forma corporis, ita ſecundum aliquid ſui (etiam dum eſſet in corpore) non eſſet actus corporis, ac proinde à corpore ſeparata. quod ne fingi quidem poteſt. Tertio quia, quemadmodum exiſtimant illa non poſſe eſſe actum corporis ſecundum eum gradum, quo eſt ſeparabilis à corpore, ita neceſſario fateri debent, non poſſe eſſe ſeparatam ſecundum eum, quo eſt actus corporis: alioquin ſuperuacaneus eſſet alter gradus, quem ponunt: quare fieri non poteſt, vt anima ſeparetur à corpore, niſi huiuſmodi gradum eſſentialem in ipſa ſeparatione amittat, id eſt, aliquid propriæ ſubſtantiæ, imo vero totum illud, quo erat actus corporis, quod certe nihil eſt aliud, quam formam humanam prorſus mortalem facere. nullo igitur modo audienda eſt opinio hæc: tametſi eius auctores minime videntur aduertere, quæ abſurda eam conſequuntur.

Abſurda, quæ hanc opinionem conſequantur.

Opinio Caiet. de cognitione quidditatiua animæ rationalis.

Caietanus in loco *de Ente & eſſen. cap. 6. q. 14* ſuperius citato videntur aſſerere, poſſe omnino a nobis in hac vita formam humanam, quidditatiue cognoſci, quod propria eius virtus, quæ in intelligendo poſita eſt, percipi à nobis poſſit: & forſitan addidiſſet, ſi ea de re fuſius egiſſet, modum intelligendi, quem illa habere poteſt à corpore ſeparata, eſſe accidentarium: proinde, etſi illum in hac vita non experiamur, nihil tamen impedire, quominus quidditatiue illam intelligamus: præſertim cum cognoſcamus operationes intellectus ex ſuo genere non pendere à corpore, & poſſe ſine adminiculo phantaſmatum exerceri, idque in hac vita nonnunquam experiantur ij, qui rerum excellentium conſiderationi dediti ſunt, vt ſupra *cap. 2. q. 3. ſect. 6.* diximus, cum phantaſmatum vſum per accidens concurrere in percipiendis naturis vniuerſalibus aſſeruimus. Ægidius quoque Romanus in hunc librum *hoc loco q. 15.* etſi negat, poſſe ſubſtantias ſeparatas in hac vita à nobis quidditatiue cognoſci: id tamen videtur concedere de anima intellectiua: quia, etſi nec de actu intelligendi, nec de intellectu ipſo habeamus phantaſmata; *ſunt tamen*, inquit, *actus intelligendi, & intellectus ipſe proportionati rebus, de quibus habentur phantaſmata*: quod ſatis eſſe cenſet, vt eorum quidditatiuam cognitionem habere poſſimus. Cohærere autem videbitur hæc opinio cum ea D. Thom. *1. p. q. 89. art. 1.* qua putat animam ſeparatam à corpore, nec diſtinctius, nec melius intelligere naturaliter, quam cum exiſtit in corpore. Si enim ita res habet, profecto cum idem eodem loco fateatur animam cuiuſque ſeparatam poſſe quidditatiue ſeipſam intelligere, potiori ratione id videbitur dicendum de ea adhuc exiſtente in corpore.

Eadem opinio Ægidii Romani.

Dubitatur de propoſita opinione.

Hæc tamen ſententia non parum dubia eſt. Primum, quia cum tam multa controuerſa ſint apud Philoſophos & veteres & recentiores de ipſa animæ ſubſtantia, de eius origine, & duratione, nec eius quidditatiua cognitio tanta adhibita diligentia adhuc ſit plane comperta: veriſimile non videtur, haberi poſſe naturaliter in hac vita quidditatiuam eius cognitionem. Alia ratio de ea eſt, cũ ſeparata erit à corpore. Intelliget enim, atque adeo experietur, ſe eſſe ſubſtantiam, hoc eſt, per ſe potentem cohærere ſine corpore, & alia omnia, quæ ad quidditatiuam ſui cognitionem pertinent. Deinde, quia etſi in hac vita vtcunque cognoſcimus, & aliqua ex parte experimur, poſſe aliquando animam noſtram ſine phantaſmatibus intelligere, non omnino tamen eum intelligendi modum percipimus, quem anima extra corpus habitura ſit, præſertim intelligendis rebus materiæ expertibus: non percepta autem omnino virtute intellectus, non poſſumus quoque animam ipſam quidditatiue intelligere. Poſtremo, quia non videmur habere poſſe quidditatiuam ſubſtantiarum cognitionem in hac vita, niſi quarum habemus ſpecies intelligibiles: animæ autem noſtræ, vt intellectiua eſt, non poſſumus in hac vita ſpeciem intelligibilem habere, cum & ipſa nec ſenſibilis ſit, vt eius phantaſmata habere poſſimus, neque eius ſpecifica differentia continetur in ſubſtantia vlla ſenſibili tanquam ſuperius in inferiori, vt per eius ſpeciem repræſentari poſſit.

Non omnino per ipſi in hac vita modum intelligendi anima ſeparata.

Fortaſſe igitur dicendum, non poſſe cognoſci animam noſtram à nobis quidditatiue in hac vita, quatenus intellectiua eſt; neque incommodum eſſe aſſerere, naturam humanam, quatenus humana eſt, non poſſe a nobis quidditatiue percipi, dum anima eſt in corpore, quia nec tota vis formæ intellectiuæ percipiatur. Alia ratio eſt de cæteris formis ſubſtantialibus, quæ cum operari non valeant extra corpus, non eſt cur non poſſimus totam earum virtutem in hac vita percipere. Atque idem videtur ſentire D. Thom. *1 p. 89. artic. 2.* cum docet animam noſtram cognoſcere ſe in hac vita per ſpecies aliarum rerum: poſt ſeparationem vero per ſuam eſſentiam, & ſine

Cur anima humana videatur in hac vita quidditatiue percipi non poſſe

Cur aliæ formæ poſſint.

Nonnulla de cognitione

Digitized by Google

animæ ſeparata.

ſine ſpecie, quo pacto cæteræ ſubſtantiæ ſeparatæ ſeipſas intelligunt. Quod vero idem ait, *non diſtinctius nec melius animam extra corpus, quam in corpore intelligere*: de rebus tantum ſenſibilibus dictum eſſe, accipiendum eſt: tametſi ne id quidem videtur vſquequaque aſſerendum. Minus autem id, quod eodem loco *artic. 2.* addit, *non poſſe animam ſeparatam intelligere naturaliter vllam ſeparatarum ſubſtantiarum vſque ad vltimas differentias, ſeu, quod idem eſt, quidditatiue.* Siue enim illi infunduntur naturaliter ſpecies, quibus intelligat ſubſtantias ſeparatas, cur nõ per eas intelligat ſpecificam earum diſtinctionem, præſertim cũ ſpecies illæ talis naturæ ſint, vt per eas indiuidua etiam percipi poſſint, vt ipſe ait? An quia intellectus noſter non eſt ſpeciebus illis proportionatus, vt inquit? at ſi eſt proportionatus, vt eas naturaliter accipiat, cur non etiam, vt per eas intelligat? Itaque, etſi hæc nobis nunc occulta ſunt, veriſimilius tamen fortaſſe videbitur, poſſe animam ſeparatam, non modo ſeipſam, ſed alias etiam ſubſtantias ſeparatas, ſaltem complures quidditatiue intelligere: id, quod & ratio ſuadet, & Philoſophi communi conſenſu dicunt. Quod ſi tunc anima ſubſtantias etiam ſeparatas quidditatiue non percipit, cur non multa quoque alia entia ſenſibilia diſtinctius intelligat? Hæc de propoſita dubitatione ſe obtulerunt hoc loco. Quicquid tamen de ea omnino dicendum ſit (de qua libro duodecimo commodius diſputari poteſt) longe profecto alia ratio eſt de ſubſtantiis ſeparatis, quæ nequeunt eſſe formæ corporum, atque de anima humana, quæ & vera forma corporis humani eſt, & eſſentialis pars humanæ naturæ, & cuius denique opera omnia, ſi non exercere, ſaltem percipere in hac vita forſitan poſſimus.

Magis probatur opinio qua in anima ſeparata quidditatiua ſubſtantiarum ſeparatarum cognitio conceditur.

Solutio argumentorum affirmatiuæ partis.

Sectio VII.

AD primum igitur pro parte negatiua propoſitum argumẽtum dicendum eſt, nullam formam naturalem, quia coniuncta ſit cum propria materia, impediri à propria operatione, quæ ab ea, vt à forma naturali profluat, ſed potius iuuari: at cognitionem quidditatiuam ſubſtantiarum ſeparatarum non eſſe propriam operationem animæ noſtræ, vt forma naturalis eſt, ſed vt participat conditionem ſubſtantiarum ſeparatarum, quæ numerantur in formis naturalibus. Neque vero felicitatem humanam præcipue conſiſtere in cognitione illarum quidditatiue: ſed in ea, quam naturaliter in hac vita aſſequi poſſumus. Sed neque illam fœlicitatem naturalem, quam anima extra corpus habet, qua ſanctorum Patrum animæ ante paſſionem Chriſti fruebantur. Neq; enim quidditatiua Dei cognitio poſſibilis eſt naturaliter, etiam poſt ſeparationem animæ à corpore, vt dictum eſt, *ſect. 3.* Quod autem felicitas humana ponitur perfecta hominis operatio, de perfecta poſſibili ſecundum naturam, non de perfecta abſolute, aut extraordinario Dei munere intelligitur.

Quæ humana conſiſtat felicitas humana contemplatiua.

Ad ſecundum diſtinguit Caiet. *1. part. q. 12. art. 2.* obiectum adæquatum, in adæquatum extenſiue & intenſiue. adæquatum extenſiue ait eſſe illud, ad cuius omnes, ac ſolas partes ſubiectas potentia, quomodocunque extendi poteſt, quo pacto luminoſum dici poteſt obiectum viſus noctuæ, quod ſolem quoque ipſum aliquo modo percipere valeat. Atque hoc pacto ens eſt obiectum adæquatum intellectus noſtri: namq; omnia entia vtcunque poſſumus intelligere, etiam Deum ipſum: & ſola ea, quæ ſunt, ſub intellectum cadere poſſunt. Adæquatũ intenſiue appellat illud, quod omnia & ſola ea complectitur, in quæ potentia perfecte ferri poteſt, quo pacto obiectum viſus noctuæ eſt lumen nocturnum, vel tale, quale eſt nocturnum: quod noctua illud omne, ac ſolum perfecte intueri poſſit. Atque hoc pacto ens corporeũ, ſiue ſenſibile eſt adæquatum obiectum intellectus noſtri corpori adhuc vniti, quod omnia ac ſola entia ſenſibilia perfecte intelligere poſſimus. Poteſt in eodem ſenſu diſtingui adæquatũ obiectum in adæquatum vtcunque, & adæquatum conuenienter, ad naturam & modum potentiæ: quo pacto luminoſum eſt vtcunq; adæquatum obiectum ſenſus nocturnarũ volucrum: nocturnum autem, aut nocturno ſimile, adæquatum conuenienter earũ videndi facultati. Quicquid ergo continetur ſub obiecto adæquato potentiæ, eo modo ſub illam naturaliter cadit quo illud eſt adæquatum. At ſubſtantiæ ſeparatæ, etſi cadunt ſub obiectum quomodocunq; adæquatum intellectus tantũ: non cadunt tamen ſub adæquatum conuenienter ad naturã, & modum intellectus corpori adhuc coniuncti. quo fit, vt mirum nõ ſit, ſi quidditatiue a nobis intelligi nequeant. Id autem, quod additur: Quod magis participat obiecti rationem, id magis cadere ſub potẽtiam: non eſt verum vniuerſe, remotis etiam impedimentis: niſi potentia accipiatur indefinite, aut pro perfectiſſima: vt ſit ſenſus: Cui magis ratio rei obiectæ conuenit, id magis cadit ſub aliquam potentiam earum, quæ circa illam verſantur, aut certe ſub perfectiſſimam. Quo pacto Deus, cui maxime conuenit ratio en-

Duplex obiectũ adæquatum intellectus quidq; adæquatum extenſiue.

Quid intenſiue adæquatum.

Eadem diuiſio adæquati obiecti aliis verbis tradita.

Quo pacto intelligi debeat, id magis ſub potentiam cadere quod obiecti rationem magis participat.

ens.

Digitized by Google

tis maxime cadit ſub intellectum aliquem, vt- A potè ſub diuinum: & ſol, qui maxime participat ratione viſibilis, maxime cadit ſub aliquem aſpectũ, cuiuſmodi eſt aſpectus aquilæ.

Ad tertium dicendum, & ſi aliqua realis ſimilitudo interdum requiritur in ſubiecto potentiæ, tamen pronunciatum illud Philoſophorum abſolute & ſimpliciter ſumptum, de intentionali intelligendum eſſe, vt verum ſit. A nonnullis enim, qui omnia in omnibus eſ- B ſe volebant, perperam de reali intellectum & vſurpatum eſt. Cauſa vero, ob quam ſpecies intelligibiles ſubſtantiarum ſeparatarum acquirere non poſſumus, hæc eſt, quia nulla accidentia ſenſibilia illis inhærent, vt virtute ſubſtantiarum ſubiectarum noſtros ſenſus moueant, phantaſmataque earum in nos imprimant, quorum actione ſpecies earum intelligibiles gignantur.

Cur in hac vita ſubſtantiarum ſeparatarum ſpecies intelligibiles habere non poſſumus.

Ad quartum dicendum eſt, non eſſe in no- C bis appetitum naturalem ſubſtantias ſeparatas in hac vita quidditatiue cognoſcendas, tametſi eſt ad cognoſcendas in futuro animæ ſtatu, quatenus anima ſeparata naturaliter poteſt. Nec vero Deum fruſtra nobis exhibuiſſe hoc ſenſibile ſpectaculum cauſa cognoſcendarum rerum illius excellentis generis naturæ expertium. Quanquam enim hæc diuinarum illarum ſubſtantiarum effecta intel- D ligere, non eſt intelligere Deum, & cæteras ſubſtantias ſeparatas: tamen huius generis cognitionem per intelligentiam illius inferioris nanciſcimur.

Ad quintum dicendum eſt, ea, quæ ſunt omnino abſtracta à materia, non ideo à nobis quidditatiue intelligi non poſſe, quia non ſint magis intelligibilia, quam materialia, quippe cum hæc, vt intelligantur à nobis, abſtractione aliqua opus habeant: ſed quia non poſſunt per ſe mouere ſenſus noſtros, per E quos in hac vita omnem cognitionem comparamus. Mouent enim nos ad ſui cognitionem per ſua effecta duntaxat, eaque inadæquata, & quæ imperfecte & incomplete ipſarum virtutem repræſentant.

Ad ſextum dicendum eſt, entia immaterialia (etſi ſint magis actiua, & potentiora, quam materialia) non poſſe in nos imprimere ſpecies intelligibiles, non ſolum quia intellectus noſter alligatus adhuc corpori non eſt naturaliter capax earum ſimilitudinum intelligibilium, quas per ſenſus haurire non poteſt: ſed fortaſſe etiam, quia ſpecies intelligibiles rerum immaterialium non imprimuntur ab obiectis, ſed more proprietatum profluunt ab ipſis ſubſtantiis incorporeis, quibus inhærent, quo pacto profluent ab anima, cum primum à corpore ſeparabitur. Quo fit, vt eiuſmodi ſpecierum productio ſoli conditori immaterialium ſubſtantiarum tribuenda ſit, quo pacto reliquarum proprietatum generatio tribuitur cauſæ efficienti naturæ ſubiectæ. De qua re fuſius agendum libro 12.

Quarum ſimilitudinũ ſit capax intellectus noſter in hac vita.

Ad ea vero, quæ ex libro nono & duodecimo adducta ſunt, dicendum eſt, non eſſe in iis libris ſermonem de cognitione quidditatiua, ſed de ea, quam loco quidditatiuæ in hac vita habere poſſumus: quanquam Auenrois, & alij nonnulli oppoſitum exiſtimarunt, deluſi commento illo copulationis intellectus poſſibilis ſpeculatiuis ſcientijs iam præditi (ſiue, vt ipſi appellant, intellectus adepti) cum intellectu agente ſeparato, quam putant viris doctiſſimis, & virtutibus heroicis ornatis poſſe contingere: contra quos ſuo loco diſſerendum eſt. Atque hæc de propoſita quæſtione dicta ſint, quæ ex iis, quæ de ſubſtantiis ſeparatis, libro 12 diſputabuntur, planiora fient.

Quorũdam Ethnicorum commentum.

Ὅτι ἐστὶν ἀρχή τις.

ΚΕΦ. Β'

Textus.

Ἀλλὰ μὴν ὅτι γ' ἐστὶν ἀρχή τις, καὶ οὐκ ἄπειρα τὰ αἴτια τῶν ὄντων, οὔτ' εἰς εὐθυωρίαν, οὔτε

Dari aliquod rerum principium.

CAP. II.

At vero quoddam eſſe principium nec infinitas eſſe rerum cauſſas, ſiue progreſſi ne

D. Th. lect. 3. p. 1. Mag.

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

At vero a *quoddam*. Quoniã Ariſt in poſteriori parte ſuperioris capitis ex eo probauit, cognitionem veritatis maxime pertinere ad hanc ſcientiam, quia ſcientia hæc verſatur circa primas cauſas, vt docuerat capite ſecundo, primi libri: neque id hactenus oſtenderat, quod vtroque loco ſupponitur, dari videlicet primas cauſas, ſeu quod eodem redit, cauſarum numerum non eſſe infinitum: id ipſum iam demonſtrat hoc capite. Quod quidem in hoc libello, qui de modo inueſtigandæ veritatis inſtitutus eſt, neceſſario faciendum eſſe, in præfatione monuimus. Proponit ergo initio capitis duas concluſiones quæ eodem ordine in progreſſu probandæ ſunt. Vna eſt, Numerũ cauſæ nõ eſſe infinitũ: altera ipſa cauſarũ genera nõ eſſe infinita Iraq; neceſ-

Inſtitutum Ariſtot. in hoc capite.

Eius ſententiam quæſtion. de cauſarum infinitione. ceſſatio dandam eſſe primam cauſſam, & principium, tum in quolibet genere cauſſarum, ſiue progreſſione recta, vt ait: tum etiam in diuerſis generibus: quod eſt, non eſſe infinitas ſpecie, ſiue ſecundum ſpeciem, vt ipſe loquitur. *Sic exponunt Alex. comm. 9. & D. Thom. lect. 2. part. 2. quod late, & optime exponit Alenſis, quicquid alij interpretes velint.*

οὔτε κατ' εἶδος. οὔτε b γὰρ ὡς ἐξ ὕλης, τόδ' ἐκ τοῦδε δυνατὸν ἰέναι εἰς ἄπειρον οἷον σάρκα μὲν ἐκ γῆς, γῆν δ' ἐκ τοῦ ἀέρος, ἀέρα δ' ἐκ πυρός, καὶ τοῦτο μὴ ἵστασθαι. οὔτε ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, οἷον τὸν μὲν ἄνθρωπον ὑπὸ τοῦ ἀέρος κινηθῆναι, τοῦτον δ' ὑπὸ τοῦ ἡλίου, τὸν δὲ ἥλιον ὑπὸ τοῦ νείκους, καὶ τούτου μηδὲν εἶναι πέρας. ὁμοίως δὲ οὐδὲ τὸ οὗ ἕνεκα εἰς ἄπειρον οἷόν τε ἰέναι βάδισιν μὲν ὑγιείας ἕνεκα, ταύτην δ' εὐδαιμονίας, τὴν δ' εὐδαιμονίαν ἄλλου. καὶ οὕτως ἀεὶ ἄλλο ἄλλου ἕνεκεν εἶναι. ¶ καὶ ἐπὶ τοῦ τί ἦν εἶναι ὡσαύτως.

Text. 6. Τῶν c γὰρ μέσων ὧν ἐστὶν ἔξω τι ἔσχατον καὶ d πρότερον, ἀναγκαῖον εἶναι τὸ πρότερον αἴτιον τῶν

ſione recta, ſiue ſpecie perſpicuum eſt. Neq; b enim fieri poteſt, vt hoc ex hoc, tanquam ex materia in infinitum abeat, veluti caro ex terra, terra ex aere, aer ex igne: atque huius progreſſionis nullus ſit ſtatus. Neque id, vnde eſt principium motus: vt ſi homo ab aere moueatur, hic à ſole, ſol à contentione, & huius progreſſus nullus ſit finis. Eodem modo, neque id cuius gratia, in infinitum ire poteſt: vt deambulatio quidem bona valetudinis cauſſa ſit, hæc autem felicitatis felicitas vero alterius rei, atque hac ratione ſemper alterum alterius ſit gratia. ¶ Similiter res habet in eo, quod quidque eſt. *Alb. t. 6. Auerr. com. 6. Text. 5.*

Ex c mediis enim, extra quæ aliquid extremum eſt & aliquid d prius, id quod prius eſt eorum, quæ ſunt poſt illud, cauſſa ſit neceſſe eſt. *Text. 6.*

Si

b *Neque enim fieri poteſt.* Proponit diſtincte priorem concluſionem adhibitis exemplis ad ſingula cauſarum genera, prætetquam ad formalem, quam hic more ſuo vocat, *Quod quid erat eſſe*, ſiue, *Quod quidque eſt.* Ideo autem huius generis exempla prætermiſit, quia in formis phyſicis, non facile occurrit, quo pacto quis fingere poſſit dari eiuſdem rei infinitas formas ſubordinatas, ac exiſtentes in eadem re, cum certum ſit dari in vnaquaque ſupremam & præcipuam, à qua res ſumit ſpeciem, & denominationem. In formis autem, quæ vocari ſolent metaphyſicæ, nempe in prædicatis eſſentialibus, & apertiſſima erant exempla, & ipſe late oſtenderat primo poſt. cap. 18. *Cur Ariſtot. omiſerit exempla cauſſæ formalis.*

c *Ex mediis enim* Alexander ait, Ariſtotelem hoc loco vti demonſtratione vniuerſali, vt probet, ſurſum verſus, hoc eſt, facto progreſſu à cauſſa proxima effectui ad cauſſas ſuperiores, ac remotiores, in nullo genere cauſſarum poſſe dari infinitas. Et quidem, ſi verba contextus ſola ſpectentur, nõ dubium eſt, quin ad omnia cauſarum genera accommodari poſſint. Verum, quia Ariſt. initio etiam ſequentis argumentationis vtitur verbis generalibus, & tamen ea argumentatio plane pertinet ad cauſſam materialem, vt patebit: crediderim potius, Ariſtotelem in hac prima ratione nomen cauſſarum pro ſolis efficientibus accepiſſe, vt D. Thom. Magnus Alb. & Auerrois exiſtimant: præſertim cum in toto cap. nulla ſit alia ratio, qua concluſio propoſita in cauſſis efficientibus oſtendatur, vt oſtenditur in alijs generibus cauſſarum. Ratio igitur hæc eſt. Si daretur infinitus progreſſus in cauſſis efficientibus, facto initio ab vltima, quæ proxime cũ effectu cohæret, omnes ſuperiores eſſent mediæ; ſi omnes ſuperiores eſſent mediæ, nulla eſſet prima: ſi nulla eſſet prima, nulla earum eſſet cauſſa, ne ipſa quidem vltima, quæ proxime cohæret cum effectu. igitur ſi datur huiuſmodi progreſſus infinitus in cauſis, nulla prorſus eſt cauſſa efficiens. quod communi hypotheſi, & Aduerſarii etiam propriæ poſitioni repugnat. Ponit enim Ariſtoteles cum Aduerſario, dari extremam cauſſam proxime cohærentem cum effectu; & ipſe etiam Aduerſarius ex propria ſententia aſſerit, dari infinitas ſuperiores illa, quorum vtrumque hac concluſione euertitur. Ac prima quidem conditionalis perſpicue ponitur in contextu, ſed tamen non probatur, quia ſatis aperta eſt. Secunda vero, quia multo eſt planior nec probatur nec exprimitur. At tertia & exprimitur, & probatur ſimilitudine trium cauſſarum ſubordinatarum; quarum vltima cohæret cum effectu. Oſtendit enim, ſublata prima, quæ eſt cauſſa reliquarum, vt ait, hoc eſt, à qua reliquæ in cauſando pendent, reliquas nihil poſſe efficere. Verum, quia diceret aliquis, non eſſe parem rationem in cauſſa vna media, atque in infinitis medijs, occurrit Ariſtoteles, nihil referre, ſitne vna cauſſa media, an plures, finitæ an infinitæ ait. Modo enim ſint mediæ, neceſſe eſt, vt ſublata prima omnes deſinant eſſe cauſſæ, ac proinde ipſa vltima, quæ ex mediis pendet. *Alexandri ſententia.* *Vera interpretatio.* *Ratio Ariſt. in cauſis efficientibus.* *Obiectionis dilutio.*

d *Aliquid prius.* Etſi verba Græca eodem modo habent, tamen Beſſario, & Perionius, loco verbi (*Prius*) ſcribunt (*Primum*) ſed in idem redit vtraque lectio, quod enim eſt prius omnibus medijs, id neceſſario primum eſt.

e Quod

τῶν μετ' αὐτό· εἰ γὰρ εἰπεῖν ἡμᾶς δέοι, τί c τῶν τριῶν αἴτιον, τὸ πρῶτον ἐροῦμεν. οὐ γὰρ δὴ τό γε ἔσχατον· οὐδενὸς γὰρ τό γε τελευταῖον. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τὸ μέσον· οὐδὲ γὰρ διαφέρει ἓν, ἢ πλείω εἶναι, οὐδ' ἄπειρα, ἢ πεπερασμένα. τῶν f δ' ἀπείρων τοῦτον τὸν τρόπον, καὶ ὅλως τοῦ ἀπείρου πάντα τὰ μόρια μέσα ὁμοίως μέχρι τοῦ νῦν. ὥστ' εἴπερ μηδὲν ἐστι τὸ πρῶτον, ὅλως αἴτιον οὐδὲν ἐστιν.

Text. 7. Comm. 1. Ἀλλὰ g μὴν οὐδ' ἐπὶ τὸ κάτω οἷόν τ' ἐστιν ἐπ' ἄπειρον ἰέναι τοῦ ἄνω ἔχοντος ἀρχὴν, ὥστ' ἐκ πυρὸς μὲν ὕδωρ, ἐκ δὲ τούτου γῆν, καὶ οὕτως ἀεὶ ἄλλο τι γίγνεσθαι γένος. Lect. 3. p. 2. Διχῶς h γὰρ γίγνεται τόδε ἐκ τοῦδε (μὴ ὡς τόδε λέγεται μετὰ τόδε, οἷον ἐξ ἰσθμίων ὀλύμπια) ἢ ἐκ παιδὸς ἀνὴρ μεταβάλλοντος, ἢ ἐξ ὕδατος ἀήρ. ὡς i μὲν οὖν ἐκ παιδὸς ἄνδρα γίγνεσθαί φαμεν, ὡς ἐκ τοῦ γιγνομένου τὸ γεγονὸς, ἢ ἐκ τοῦ ἐπιτελουμένου, τὸ τετελεσμένον. ἀεὶ

Si enim nos dicere oporteat, quodnam c ex tribus cauſſa ſit: primum dicemus. Neque enim extremum ſane, cum vltimum nullius ſit cauſſa. Sed neque medium, cum ſit vnius cauſſa. nihil enim intereſt, vnumne, an plura ſint infinita: certe f infinitorum hoc pacto, & omnino infiniti partes omnes vſque ad præſentem, ratione eadem mediæ ſunt. Quare ſi nihil eſt primum, nulla omnino cauſſa eſt.

Text. 7. *At g vero neque deorſum verſus, cum, ſuperiora principium habent, infinitus progreſſus eſſe poteſt, ita vt ex igne aqua, ex aqua terra, eodemque modo ſemper aliud quoddam genus fiat. Duobus h enim modis hoc fit ex hoc (non vt poſt hoc fieri dicitur, veluti ex Iſthmiis ludis Olympici) aut, vt vir ex puero mutationẽ ſubeunt: aut aer ex aqua. At i vt ex puero quidem virum fieri dicimus, tanquam ex eo, quod fiebat, id quod factum eſt, aut ex eo, quod perficiebatur, id quod perfectum eſt. Semper*

c *Quodnam ex tribus cauſſa ſit*, ſubaudi, *reliquorum duorum*. Quare cum poſtea ſubditur, *cum vltimum nullius ſit cauſa*, verbum, *nullius*, pro *neutrius*, hoc eſt, nec primi, nec medij, accipiendum eſt. Quanquam illud *nullius*, pro *nullius cauſa* accipi poteſt, quemadmodum poſt verba, *cauſa ſit*, poteſt ſubaudiri, *reliquarum cauſarum*. Quod ſi velis nomine vltimi & extremi in tota hac ratione effectum intelligere, & nomine medij omnes cauſas, præter primam, eadem erit vis demonſtrationis.

f *Certe infinitorum*. Hoc eſt, in infinitis, ſiue rebus actu diſtinctis, quales ponerentur cauſæ efficientes infinitæ: ſiue coniunctis in aliquo toto, vt ſunt partes proportionales in magnitudine, & vnitates in numero: omnes partes, hoc eſt, omnia, quæ ſunt illa multitudine vſque ad præſentem, id eſt, vſque ad vltimam cauſam, quæ ſenſu patet, primamque partem proportionalem, à qua incipit is, qui illas percurrit, eam vnitatem, quæ deſignaretur in numero, ſi daretur infinitus. omnes, inquit, eadem ratione mediæ erunt.

g *At vero, neque deorſum*. Hoc etiam loco ait Alexander Ariſtotelem vti generali demonſtratione in omnibus generibus cauſarum, vt probet deorſum verſus, hoc eſt, poſita prima cauſa, non dari infra illam, ſeu (quod idem eſt) inter illam & effectum, infinitas. Placet tamen magis ſententia D. Thom. & aliorum dicentium, non agi hoc loco, niſi de cauſa materiali, non quidem ea ratione, qua D. Thom. in priori expoſitione huius loci ait, verbo (*deorſum*) ſignificari cauſam materialem, eo quod proprium ſit materiæ ſubijci efficienti, & eſſe illo inferiorem. vera enim interpretatio eius verbi eſt ea, quam ex Alexandro attulimus, vt patet ex contextu, in quam ipſe etiam D. Thomas paulo poſt magis inclinat: ſed quia exempla & probatio Ariſtotelis ad ſolas materiales cauſas accommodantur. *Probatur D. Thoma & aliorum interpretatio.*

h *Duobus enim modis*. Vt oſtendat propoſitum, hanc præmittit diuiſionem, duobus modis aliquid ex aliquo fieri, excluſo illo, quo ſolus ordo temporis deſignatur, tanquam improprio, & qui nihil attinet ad eos, quibus aliquid ex aliquo, tanquam ex materia fieri dicitur, quo pacto apud Græcos ludi Olympici dicebantur fieri ex Iſthmijs, id eſt, poſt Iſthmios, & nos fortaſſe dicere poſſemus, Paſcha fieri ex Quadrageſima. nam & Latine dicitur, *Ex eo die, & ex eo tempore*, hoc vel illud factum eſſe, pro, *Poſt eum diem, & poſt id tempus*. Prior modus eſt, quo aliquid fieri dicitur ex eo, quod perficitur, totumque manet in eo, quod fit, abiecta imperfectione, vt cum dicimus, virum fieri ex puero. Poſterior eſt, quo aliquid dicitur fieri ex eo, quod corrumpitur: nec permanet totum in eo, quod ex ipſo fit, quo pacto dicimus aerem fieri ex aqua, eo quod aqua in generatione aeris corrumpatur, nec maneat in aere, niſi ratione materiæ primæ. Atque id quidem, ex quo aliquid fieri dicitur priori modo, appellari poteſt materia tranſiens, quod neceſſario eſt materia ſecunda. Materia enim prima nunquam eſſe deſinit: Itaque puer poteſt dici priori modo materia viri, & diſcens, ſcientis: aqua vero poſteriori modo materia aeris, qui ex aqua generatur. *Duplex modus quo aliquid ex aliquo fit. Prior. Poſterior.*

i *At vt ex puero*. Ponit hoc diſcrimen inter membra propoſitæ diuiſionis. Quod id, ex quo aliquid fiebat priori modo, ſit medium naturaliter ordinatum ad id, quod abſoluta & peracta generatione factum eſt, vt puer ad virum, & propterea maneat in compoſitione eius, *Quo pacto differant.*

 quod

quod factum eſt, vt imperfectum in perfectione: id autem, ex quo aliquid fiebat poſteriori modo, non ſit medium naturaliter ordinatum ad id, quod peracta generatione confectum eſt, ſed potius, vt terminus, à quo recedebatur, quo pacto aqua ſe habet ad aerem; atque ea de cauſa non maneat ſimpliciter in compoſitione eius, quod fit: quanquam quodammodo maneat, ratione materiæ. Quod autem id, ex quo aliquid fiebat priori modo, ſit medium naturaliter ordinatum ad id quod peracta generatione confectum relinquitur, ex eo oſtendit Ariſtoteles, quia vt generatio eſt medium inter eſſe ſimpliciter, & non eſſe ſimpliciter (quod enim generatur, quamdiu ita generatur, vt nondum genitum ſit, id certe neq; omnino iam eſt, neq; prorſus nondum eſt, ſed partim eſt, partim non eſt, vt patet in generatione domus) ſic etiam id, quod ſit priori modo (quod Ariſt. vt placet Alexandro, explicationis cauſa vocat id, quod perficiebatur, ſeu perficitur) eſt medium inter id, quod eſt abſolutum, atque perfectum, & id, quod nullo modo eſt: quaſi ita accipiens perfectionem, vt nondum plane illam ſit aſſequutum.

Generationem eſſe medium inter eſſe ſimpliciter, & non eſſe ſimpliciter.

ἀεὶ γάρ ἐστι μεταξύ τι, ὥσπερ τοῦ εἶναι, καὶ μὴ εἶναι γένεσις· οὕτω καὶ τὸ γιγνόμενον τοῦ ὄντος, καὶ μὴ ὄντος. ἔστι δ' ὁ μανθάνων γιγνόμενος ἐπιστήμων, καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὃ λέγεται ὅτι γίγνεται ἐκ μανθάνοντος ἐπιστήμων τὸ k δ' ὡς ἐξ ἀέρος ὕδωρ φθειρομένου θατέρου. διὸ l ἐκεῖνα μὲν οὐκ ἀνακάμπτει εἰς ἄλληλα οὐδὲ γίγνεται ἐξ ἀνδρὸς παῖς. οὐ m γὰρ γίγνεται ἐκ τῆς γενέσεως τὸ γιγνόμενον, ἀλλ' ἐστὶ μετὰ τὴν γένεσιν· οὕτω γὰρ ἡ ἡμέρα ἐκ τοῦ πρωΐ, ὅτι μετὰ τοῦτο. διὸ οὐδὲ τὸ πρωῒ ἐξ ἡμέρας. θάτερα δὲ ἀνακάμπτει. ἀμφοτέρως n δὲ ἀδύνατον εἰς ἄπειρον ἰέναι.

Semper enim quemadmodum generatio inter eſſe & non eſſe, ita id, quod fit, inter id, quod eſt, & quod non eſt, medium eſt quiddam. Qui autem diſcit, fit ſciens, idque eſt, quod dicitur, ex diſcente fieri ſcientem, vt k ex aere vero aquam fieri, altero corruptionem ſubeunte, intelligitur. Quocirca l nõ reciprocantur illa mutuo, nec fit ex viro puer. Etenim m neque id quod fit, ex generatione fit, ſed poſt generationem eſt: hoc enim pacto dies fit ex diluculo, quod poſt illud exiſtat: qua de cauſa nec ex die fit diluculum. In alijs vero datur reciprocatio. Neutro n autem modo fieri poteſt, vt progreſſus ſit infinitus. Comm. 11.

k *Vt ex aere vero.* Conijcere quoque hoc loco poſſumus, vt ſuperiori libro, cum opinio Democriti & Leucippi de plano & vacuo explicaretur, Ariſtotelem ſcribendi incuria, aut feſtinatione verba commutaſſe. Debuit enim dicere potius (*vt ex aqua vero aerem fieri*) hoc enim exemplum acceperat in diuiſione, quod nunc exponendum erat, poſt illius viri ex puero explicationem. Non mutauimus tamen verba, quia eadem omnino ratio eſt in vtraque generatione, aquæ nimirum ex aere, & aeris ex aqua.

l *Quo ir a non.* Ex ſuperiori diſcrimine hoc alterum colligit Ariſtoteles, In ijs, quorum alterum ex altero priori modo fieri dicitur, non dari reflexionem, vt quemadmodum vir fit ex puero, ſic viciſſim puer fiat ex viro, vt quemadmodum ſciens fit ex diſcente, ſic diſcens fiat ex ſciente. qui enim ſcit aliquid, illud ipſum dum ſcit, addiſcere non poteſt. In ijs autem, quorum alterum ex altero poſteriori modo fit, poſſe dari reflexionem. perinde enim aqua generatur ex aere, vt aer ex aqua. Ratio vero huius diſcriminis eſt, quia in ijs, quæ generantur ex aliquo priori modo, datur præfinitus ordo à natura; in ijs autem quæ poſteriori, non item. De qua re Ariſtoteles fuſius agit lib. 8. c. *5. t. xt. 14.*

Aliud diſcrimen inter vtrumque modum.

Ratio diſcriminis.

m *Etenim neque.* Quia ex ſimilitudine naturalis ordinis, quem habet generatio ad eſſe explicauerat ordinem, quem habet materia priori modo ſumpta ad id, quod ex ea generatur: oſtendit nunc in eadem generatione quaſi in re ſimili, in iis, quorum alterum ex altero priori modo gignitur non dari reflexionem: quia id, quod fit, non dicatur fieri ex generatione, tanquam ex eo, quod præcedit ſolo ordine temporis (quo pacto ſupra dictum eſt, ludos Iſthmios præcedere Olympicos) ſed eſſe poſt illam ordine naturæ ac perfectionis; quo pacto dicimus diem fieri ex diluculo. Neque enim diluculum ſolo temporis ordine præcedit diem, ſed naturæ etiam, cum ipſo diei lumine perficiatur. Differt enim non aliter diluculum à die, quam vt inchoata communicatio luminis ſolaris ab ea, quæ iam perfecta eſt, & velut puer à viro.

n *Neutro autem modo.* Iam oſtendit in cauſis materialibus non dari progreſſum in infinitum. Ratio hæc eſt. Duobus modis aliquid fit ex altero, vt materia, quod ex dictis patet: neutro autem poteſt dari progreſſus infinitus: facto initio enumerationis ab aliqua prima materia, quæ ſit aliarum fundamentum, vt ſupponimus: ergo nullo. Prior pars minoris probatur, quia inter ea, quorum alterum ex altero poſteriori modo generatur, datur reflexio, ſeu reditus ad eandem ſpeciem, vbi autem datur reditus ad eandem ſpeciem, non datur is progreſſus infinitus, de quo hic agimus. Neque enim loquimur de materijs ſolo numero diſtinctis, ſed ſpecie etiam.

Non eſſe progreſſum in infinitum in cauſis materialibus, initio ſumpto à prima materia.

o *Simul*

ἰέναι. τῶν μὲν γὰρ ὄντων μεταξὺ ἀνάγκη τέλος εἶναι· τὰ δ' εἰς ἄλληλα ἀνακάμπτειν· ἡ γὰρ θατέρου φθορά, θατέρου ἐστὶ γένεσις· ἅμα ο δὲ καὶ ἀδύνατον τὸ πρῶτον ἀΐδιον ὂν φθαρῆναι. ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἄπειρος ἡ γένεσις ἐπὶ τὸ ἄνω, ἀνάγκη, ἐξ οὗ φθαρέντος πρώτου τι ἐγένετο, μὴ ἀΐδιον εἶναι· τοῦτο δὲ ἀδύνατον.

nitus. Aliorum enim cum media ſint, finis ſit neceſſe eſt: alia vero reciprocantur mutuo, quippe cum alterius corruptio, alterius ſit generatio. Simul o autem fieri non poteſt, vt primum ipſum, cum perpetuum ſit, corrumpatur. Nam cum generatio ſuperiora verſus infinita non ſit, neceſſario ſequitur, id ex quo primo corrupto aliquid gignitur, perpetuum non eſſe, quod fieri nequit.

Text. 8. Ἔτι p δὲ τὸ οὗ ἕνεκα, τέλος. τοιοῦτον δέ, ὃ μὴ ἄλλου ἕνεκα, ἀλλὰ τἆλλα ἐκείνου· ὥστ' εἰ μὲν ἔσται τοιοῦτον τὸ ἔσχατον, οὐκ ἔσται ἄπειρον. εἰ δὲ μηθὲν τοιοῦτον, οὐκ ἔσται τὸ οὗ ἕνεκα, ἀλλ' q οἱ τὸ ἄπειρον ποιοῦντες, λανθάνουσιν ἐξαιροῦντες τὴν τοῦ ἀγαθοῦ φύσιν.

Praeterea p id cuius gratia, finis eſt: eiuſmodi eſt autem id, quod non eſt alterius gratia, ſed alia illius cauſa ſunt. Quare ſi id erit vltimum, non erit infinitio: ſin autem nihil tale fuerit, non erit id, cuius gratia. Sed q qui infinitionem inducunt, non animaduertunt ſe boni naturam de mo- Text. 8. lect. 4. p. 2.

o *Simul autem fieri poteſt.* Docet vtro ex duobus propoſitis modis aliquid fiat ex materia prima, quod hactenus non aperte expoſuerat. Ait ergo, nihil ex ea fieri poſteriori modo, ſeu (quod idem eſt) ea corrupta; ſed priori, ſiue ea ſeruata: quod hac ratione videtur probare id, ex quo primo corrupto, hoc eſt, per ſe corrupto, aliquid generatur, non eſt perpetuum, materia prima eſt perpetua; igitur nihil generatur ex materia per ſe corrupta. Dictum eſt in maiore (*id ex quo per ſe corrupto*) quia nihil prohibet, aliquid per accidens corruptum eſſe ſempiternum, veluti cœlum, quod corrumpitur ratione ſingularum reuolutionum. Ideo autem infertur in concluſione, nihil generari ex materia per ſe corrupta, quo pacto intelligebatur ex aere generari aquam: quia non dubium eſt, quin omnia, quæ ex materia fiunt, generentur ex ea per accidens corrupta; nempe ratione priuationis adiunctæ. Ita patet maior propoſitio Minorem vero ex eo videtur Ariſt. probare, quia generationes materiæ non ſunt infinitæ ſurſum verſus, quaſi omnis materia, ex qua aliquid generatur, generetur ex alia materia, quæ ordine naturæ ſit prior: ſed datur aliqua prima, vt ſupponebatur, *comm.* 14. quæ quidem ex alia non generatur, cum ſubſtet omnibus generationibus, velut omnium tranſmutationum commune ſubiectum. Locus tamen hic perturbatior eſt, nec ſatis aptam connexionem habet. Quinetiam credit Alexander Ariſtotelem aliquid reticuiſſe. Proinde non mirum eſt, ſi à nemine ſatis apte videatur exponi. Quod ad verba attinet, particula, *Neceſſario efficitur, vt id ex quo primo, &c.* ſic exponenda eſt: neceſſario efficitur, vt ſi quis primam illam materiam, quæ ſupponitur, per ſe corrumpi dicat, eadem ratione fateatur, illam non eſſe perpetuam: quod certe fieri non poteſt, cum ponatur commune ſubiectum omnium generationum Ita igitur patet, res fieri ex materia prima non poſteriori modo, ſed priori. quod erat oſtendendum.

Quo pacto res fiant ex materia prima.

Cur obſcure auctores hūc locum interpretentur.

p *Praeterea id cuius.* Oſtendit, non dari progreſſum in infinitum in cauſis finalibus. Primo quidem hac ratione Aut datur vltimus finis, aut minime. ſi datur, igitur non proceditur in infinitum in finibus; ſi non datur, nullus omnino erit finis. at hoc & experientiæ & ſuppoſitioni aduerſarij repugnat. ergo & illud. Secunda, conditionalis eodem modo probari poteſt, quo probatum eſt in cauſis efficientibus, ſi nulla ſit prima, nullam omnino fore efficientem. Vltimus enim finis perinde ſe habet ad reliquos fines, vt ſe habet prima cauſa efficiens ad cæteras efficientes.

Non eſſe progreſſum in infinitum in finibus, ac primum ex prima ratione finis.

q *Sed qui infinitionem.* Secunda ratio eſt. Quia qui infinitionem in finibus inducunt, naturam boni, etſi id minime aduertant, de medio tollunt, quam tollere extremæ amentiæ eſt. Vis loquelæ D. Thom. & Alenſis ſententia in eo poſita eſt, quod eadem ſit ratio boni & finis. poſita autem infinitione finium neceſſario tollitur ratio finis, cum ſublato extremo, finis quoque tollatur neceſſario. eſt enim omnis finis extremum. At enim ratio boni latius pateat quam finis, vt alio loco apertum erit, dici poteſt, ideo naturam boni tolli, ſublata ratione finis, quia bonum aut expetitur propter ſe, quo pacto eſt finis; aut propter aliud, quo pacto eſt medium. ſublato autem eo, quod expetitur, propter ſe, tollitur etiam illud, quod expetitur propter aliud: hoc enim gratia illius expetitur, vt perſpicuum eſt Quod ſi quis objiciat, latius patere expetibile, ſeu amabile propter ſe, quam finem, diuina enim bonitas neceſſario eſt amabilis propter ſe, nec tamen neceſſario eſt finis, cum nec reſpectu ſui cauſa finalis eſſe poſſit, nec reſpectu creaturarum ſit finis, neceſſario (quandoquidem libere velit creaturas eſſe) occurrendum eſt incommodo, quod Ariſtoteles objicit, non inferri ſublato fine actu, ſed ſublato fine potentia, ſiue, vt clarius dicam, eo quod poteſt eſſe finis: hoc enim ſi tollatur, tollitur

Ex natura boni.

Cur ſublata ratione finis, natura boni euertatur.

Obiectio.

Dilutio.

Digitized by Google

Ex ipſo efficiente, quod gratia finis operatur.

tollitur omne bonum per ſe, & (quod hinc ſequi dicebamus) omne bonum propter aliud. Diuina autem bonitas, etſi potuit eſſe non finis actu creaturarum, tamen ſemper fuit natura ſua apta, vt eſſet earum ſupremus finis.

φύσει. καὶ τοι x οὐθεὶς ἂν ἐγχειρήσειεν οὐδὲν πράττειν, μὴ μέλλων ἐπὶ πέρας ἥξειν. § οὐδ' ſ ἂν εἴη νοῦς ἐν τοῖς τοιούτοις. ἕνεκα γάρ τινος ἀεὶ πράττει ὅ γε νοῦν ἔχων. τοῦτο γάρ ἐστι πέρας. τὸ γὰρ τέλος, πέρας ἐστίν.

Ἀλλὰ z μὴν οὐδὲ τὸ τί ἦν εἶναι ἐνδέχεται ἀνάγεσθαι εἰς ἄλλον ὁρισμὸν πλεονάζοντα τῷ λόγῳ. ἀεί τε γάρ ἐστιν ὁ ἔμπροσθεν μᾶλλον, ὁ δ' ὕστερος οὐκ ἔστιν. οὗ δὲ τὸ πρῶτον μὴ ἔστιν, οὐδὲ τὸ ἐχόμενόν ἐστιν. § ἔτι u τὸ ἐπίστασθαι ἀναιροῦσιν οἱ οὕτω λέγοντες. οὐ γὰρ οἷόν τε εἰδέναι, πρὶν εἰς τὰ ἄτομα ἐλθεῖν. καὶ x τὸ γιγνώσκειν οὐκ ἔστι. τὰ γὰρ οὕτως ἄπειρα πῶς ἐνδέχεται νοεῖν; οὐ y γὰρ ὅμοιον ἐπὶ τῆς

de medio tollere. Atqui x nemo agere quicquam aggrederetur, non perventurus ad extremum. § Neque ſ vero in his menti locus relinquitur: ſemper enim alicuius rei gratia agit, qui mentem habet: hoc enim extremum eſt, quandoquidem finis extremum.

At vero, z nec quidditas in aliam definitionem ratione abundantem reduci poteſt. Semper enim prior definitio magis eſt, poſterior vero non eſt. Cuius autem primum non eſt, neque quod ſequatur, eſt. § Tollunt u item funditus ſcientiam ii, qui hoc pacto dicunt. Neque enim fieri poteſt, vt prius quicquam ſciatur, quam ad indiuidua perventum ſit. Cognitio x quoque ipſa euertetur. Quæ enim hoc pacto infinita ſunt, quomodo intelligi poſſunt? Neque y enim ſimile accidit

x *Atqui nemo.* Tertia ratio eſt, Quia nemo quicquam agere aggrederetur, niſi ſperaret ſe aliquando ad extremum perventurum. Hoc idem habes primo Ethic. cap. 6.

Ex incommodo.

ſ *Neque vero in his.* Quarta ratio eſt, Quia ſi in hoc genere cauſarum daretur infinitio, nemo vteretur mente in his, hoc eſt, in rebus agendis, de quibus proxime loquebamur. Semper enim, qui conſiderate & non temere aut naturæ impetu agit, extremum aliquid concipit, cuius gratia operetur. extremum autem cuius gratia aliquid fit, proculdubio cauſa finalis eſt.

Non dari infinitionem in cauſis formalibus.

Probatio ex ratione quidditatis.

t *At vero nec quidditas.* Oſtendit non dari infinitionem in cauſis formalibus, ac primum quidem in prædicatis eſſentialibus, quæ more metaphyſico dicuntur formæ, deinde in formis phyſicis. Ait igitur, neq; quidditatem rei in aliam atq; aliam ſuperiorem, & latius patentem reuocari poſſe, ita vt aſcendendo ad ſuperiora genera nullus vnquam ſit futurus terminus, ſed omnia genera definiantur per alia ſuperiora genera. Quod probat tribus rationibus. Primum, quia ſemper definiti obiectiua, ſiue quidditas, & eſſentia rei, quo eſt ſuperior, eo eſt magis, hoc eſt, prior eſſendi cauſa: quo vero inferior, eo minus, id eſt, poſterior cauſa eſſendi, & à pluribus pendens, quo fit, vt ſi non detur aliqua prima, quia nulla ſit ſuperior, omnes inferiores funditus corruant, vt ſupra in cauſſis efficientibus oſtenſum eſt. Quod ad verba attinet, illud (*ratione abundantem.*) idem valet, quod latius patentem, & quæ pluribus in definiendo accommodari poſſit, cuiuſmodi ſunt omnes definitiones ſuperiorum collatæ cum definitionibus inferiorum.

Ex natura ſcientiæ.

u *Tollent idem.* Secunda ratio eſt, Quia qui infinita eſſentialia prædicata eſſe dicunt, ſcientiam de medio tollunt: ſiquidem ſcientia definitiua, & ex conſequenti, demonſtratiua haberi non poteſt, antequam aſcendendo, & eſſentiam rei in ſimpliciores naturas reſoluendo, veniatur ad indiuiduas, & quæ in alias ſimpliciores reſolui nequeant. Alij aliter exponunt rationem hanc: ſed hæc explicatio apertior eſt, & quæ magis cum verbis contextus videatur congruere.

Ex natura cognitionis.

x *Cognitio quoque ipſa.* Tertia ratio eſt, Quia ſi formæ rerum eſſent infinitæ, non poſſet haberi illarum cognitio, quippe cum infinita percurri ac percipi nequeant. Differt hæc ratio à ſuperiori. Primum, quia illa habet vim ex natura reſolutionis: hæc vniuerſe ipſa cognitionis natura. cognitio enim non ſolum reſoluendo, ſed etiam componendo comparatur. Deinde, quia illa non impugnat directo, niſi infinitionem, quæ fingi poſſet aſcendendo in prædicatis eſſentialibus: hæc autem infinitionem omnium omnino eiuſmodi prædicatorum quomodocumque ſe habentium, vt ſi quis dicat, de eadem re prædicari infinitas differentias eſſentiales, aut ſpecies, quæ ex oppoſito idem genus diuidunt, aut oppoſita genera, & minime ſubalternata, vt ſi quis dicat calorem eſſe diſpoſitionem, potentiam patibilem qualitatem, & cætera huiuſmodi in infinitum. poſtremo, quia illa ſolis formis metaphyſico more componentibus accommodatur, hæc autem phyſicis etiam. Nec enim minus euerteretur cognitio rerum, ſi formæ phyſicæ in eadem re eſſent infinitæ, quam ſi prædicata eſſentialia.

Quibus formis propoſita ratio accommodetur.

Obiectio.

y *Neque enim ſimile.* Obijceret aliquis, nihil obſtare, quo minus res aliqua infinitis formis conſtet, & tamen intelligatur à nobis; cum linea, etſi conſtat infinitis partibus, optime tamen percipiatur. Cui tacitæ obiectioni reſpondet Ariſtoteles, non eſſe parem rationem in formis

Dilutio.

atque

Digitized by Google

τῆς γραμμῆς, ἣ κατὰ τὰς διαιρέσεις μὲν οὐχ ἵσταται, νοῆσαι δ' οὐκ ἔστι μὴ στήσαντα διόπερ z οὐκ ἀριθμήσει τὰς τομὰς ὁ τὴν ἄπειρον διεξιών. ἀλλὰ aa καὶ τὴν ὕλην ἐν κινουμένῳ νοεῖν ἀνάγκη. καὶ ἀπείρῳ οὐδὲν ἔστιν εἶναι. εἰ δὲ μή, οὐκ ἄπειρόν γ' ἐστὶ τὸ ἀπείρῳ εἶναι.

ſimile accidit in linea, in qua quidem diuidenda non ſtatur, intelligere autem non poterit, qui non conſiſtat. Quocirca z non numerabit diuiſiones, qui infinitam percurrit. Sed aa & materia in eo quod mouetur, intelligatur neceſſe eſt. Infiniti etiam nullum eſt eſſe. Quodſi non ita eſt, profecto in finiti eſſe, infinitum non eſt.

Ἀλλὰ *Atque*

atque in partibus lineæ. Formæ enim neceſſario debent eſſe actu diſtinctæ, cum diuerſis formis diuerſæ conueniant proprietates. partes autem lineæ, etſi ſunt infinitæ, non ſunt tamen actu diſtinctæ, ſed potentia duntaxat, quo etiam pacto intelligendum eſt eſſe eas infinitas. Vnde fit, vt ſi partes etiam lineæ ſumantur, quatenus ſunt actu diſtinctæ per diuiſionem, aut deſignationem (ea nimirum ratione, quia diuiſio & deſignatio à nobis comprehendi poſſunt) nunquam tota linea per eas intelligatur, quia ſemper alię minores in infinitum relinquentur ſumendæ: ſed eatenus tantum per eiuſmodi partes intelligatur linea, quatenus peruenerint diuiſiones aut deſignationes. at in his, certum eſt, non poſſe dari ſtatum. Ex his patet, eſſentialia prædicata eſſe apud Ariſtotelem diſtincta pluſquã ratione & cogitatione; nempe diſtinctione formali, vt alij nonnulli: quippe cum non ſint diſtincta ſola deſignatione, aut cogitatione, quẽadmodum partes lineæ. Nec puto D. Thomam, aut eius grauiores ſectatores, aliud ſentire, cum dicunt illa diſtingui ſola ratione: quandoquidem nomine rationis non intelligunt rationem ratiocinantem, ſiue diſtinguentem, ſed ratiocinatam, vt quidam eorum loquuntur, ſiue obiectiue diſtinctam.

Prædicata eſſentialia eſſe apud Ariſt. pluſquã ratione diſtincta.

Eandem eſſe D. Thomæ ſententiam.

z *Quocirca non numerabit.* Senſus eſt: Hinc fit, vt qui per lineam infinite diuiduam diuidendo progreditur, nunquam numerum, ſeu potius multitudinem diuiſionum abſoluturus ſit: ſeu, quod eodem redit, nunquam diuiſiones omnes numeraturus.

aa *Sed & materia.* Subijcit quartam rationem, quæ formis phyſicis accommodatur: quod Magnus etiam Albertus exiſtimat. Poteſt autem ea, quantum ex verbis obſcuriſſimis conijcere poſſumus, hunc in modum intelligi. Materia neceſſario intelligitur in omni re, quæ mouetur ſeu mutatur; igitur, quæ mutatur ad formam ſubſtantialem, eſt ſecundum ſe infinita, ſiue indeterminata. nam cum omnis determinatio fiat per aliquam formam, forma autem ſubſtantialis ſit prima omnium formarum, quæ in materia ineſſe poſſunt, efficitur, vt materia, quatenus ſuapte natura præcedit formam ſubſtantialem, ſit infinita, ſiue indeterminata. huiuſmodi autem rei infinitæ nullum eſt eſſe actuale, cum ſit pura potentia. non habet igitur materia ex ſe vllum eſſe actuale. atqui materia non eſt re ipſa deſtituta omni eſſe actuali, cum ſemper ſit pars alicuius indiuidui certæ ſpeciei prædicamenti ſubſtantiæ, quæ habet eſſe actuale limitatum & circumſcriptum: igitur eſſe actuale, quod materia alioqui infinita & indeterminata habet in rerum natura, infinitum non eſt, ſed finibus certæ alicuius ſpeciei ſubſtantiæ definitum & limitatum. eſt enim eſſe materiæ humanæ aut equinæ, aut quod ad aliquam aliam ſpeciem rei naturalis pertineat. Cum igitur materia habeat tale eſſe à formis ſubſtantialibus, quibus ſubeſt, efficitur, vt formæ ſubſtantiales non ſint infinitæ in eadem materia. Hæc extrema conſequentia, quæ cum alijs pluribus pronunciatis ſubaudienda eſt in contextu, ex eodem etiam probari poteſt, quia quod infinitum eſt, non poteſt per ſeipſum formaliter limitare & finire id, quod ex ſe infinitum eſt & illimitatum, cum ipſum ſit illimitatum, &, vt ita dicam, interminatum: quanquam id effectiue præſtare poſſit per aliquam formam à ſe introductam, quo pacto Deus Opt. Max. etſi infinitus eſt, finit tamen ac determinat materiam. Sed hæc ratio, quæ propter expoſitionem contextus longior aliquando eſt, hoc modo in pauca contrahi poteſt. Materia eſt infinita & indeterminata ex ſe, & tamen non exiſtit in rerum natura niſi finita, & terminata per formas ſubſtantiales: igitur formæ ſubſtantiales non ſunt infinitæ in eadem materia, ſiquidem infinitio materialis non poteſt finiri per infinitionem formalem. Animaduerte autem hoc loco, aliter infinitionem conuenire primo efficienti, aliter materiæ primæ. Nam primum efficiens ideo eſt infinitum, quia perfectiſſimum, materia vero, quia imperfectiſſima. Illud enim, quia eſt actus purus, ſiue pura perfectio, habet eſſe actuale illimitatum: hæc autem, quia eſt pura potentia, hoc eſt, omni perfectione carens, habet eſſe potentia illimitatum.

Quarta ratio ex formis phyſicis petita.

Omnem determinationem fieri per aliquam formam.

Quod infinitum eſt, non poſſe per ſeipſum formaliter finire.

Confertur in pauciora eadem ratio.

Primum efficiens & materia prima diuerſa ratione ſunt infinita;

Quod vero attinet ad verba, Illud (*quodſi non ita eſt*) hunc ſenſum habet. Quod ſi materia non caret eſſe actuali, vt re vera non caret, quatenus eſt pars rei naturalis (*infiniti eſſentia, itidem non eſt*) hoc eſt, eius eſſe non eſt infinitum, tametſi ipſa ſecundum ſe ponebatur infinita

Ex ea cognitione, quam habemus de forma humana.

Tertio, ſic obijci poteſt. Forma humana cognoſcitur à nobis quidditatiue, alioqui non cognoſceremus quidditatiue naturam humanam, quam tamen vel maxime videmur quidditatiue cognoſcere, vt patet ex ipſa hominis definitione, quam paſſim in ore habemus, & in exemplum quidditatiuarum aſſerimus. igitur non eſt cur cæteras ſubſtantias incorporeas, quatenus incorporeæ ſunt, cognoſcere non poſſimus. Quod ſi dicas, non eſſe parem rationem, eò quod nihil ſit nobis ipſis familiarius & notius: contra vero nihil à conſortio humano remotius, quam ſubſtantiæ ſeparatæ: ſic poteſt contra obijci, Nihil iam hoc pacto habere momenti ea argumenta, quæ deſumpta ſunt ex immaterialitate ſubſtantiarum ſeparatarum, quando præcipua pars hominis, etſi immaterialis eſt, quidditatiue tamen cognoſcitur. Quare, aut negandum eſſe formam humanam cognoſci à nobis quidditatiue, aut concedendum, omnes omnino formas immateriales, etſi ſeparatæ ſint, poſſe à nobis in hac vita quidditatiue cognoſci.

Solutio argumentorũ, quæ contra tertiam aſſertionem opoſita erant.

Ad primum tamen negandum eſt, nomine entis ſignificari aliquid ſimpliciter ſimplex, quod ſit omnibus entibus commune, ſed dicendum, ſignificari immediate infinita ſimpliciter ſimplicia, vt Deum, genera ſumma, & omnes per ſe differentias: proinde fieri non poſſe, vt ens à nobis quidditatiue cognoſcatur: niſi hęc omnia cognoſcamus, quod tamen fieri nequit, non modo in hac vita, ſed ne in futura quidem. Prætetea, etſi ſimpliciter ſimplicia non poſſunt partim cognoſci, partim ignorari, tamen non continuo ſequitur, ea, quandocunque cognoſcuntur, quidditatiue cognoſci. Nam, etſi hoc verum eſt, cum cognoſcuntur per intrinſeca, non eſt tamen verum, cum per extrinſeca, & quæ illis accidunt. Negandum quoque eſt, eſſe ens vniuocum, ſiue ſumatur, vt commune Deo, & creaturis, ſiue vt ſubſtantijs, & accidentibus, quod faciendum eſſe patebit, lib. 4. Ex qua re efficitur, falſum quoque eſſe, quod Scotus ait, poſſe ens abſtrahi à quauis re quidditatiue cognita. Id enim, quod vniuocum, & differentijs quibuſdam ad partes ſubiectas, contractum non eſt, abſtrahi vt vniuerſale à particularibus non poteſt.

Ens neque Deo & creatu, neq; ſubſtantiis accidentib. vniuocum eſſe.

In intellectu noſtro non modo accidentium, ſed ſubſtantiarum etiam ſpecies intelligibiles reperiri.

Ad ſecundum dicendum eſt primum quidem, non deeſſe Philoſophos (*in quibus eſt Dur. in 2. d. 3. q. 6. & in d. 49. q. 2. & alii nonnulli.*) qui ad intelligendum ſpecies intelligibiles neceſſarias eſſe negent: proinde eam rationem non ab omnibus approbandam. Deinde multa eſſe, quæ per ſpecies aliorum A intelligi poſſe dicantur, vt quorundam ſententia, proprietates per ſpecies earum rerum, quarum ſunt proprietates. Atque hoc pacto dicet forraſſe aliquis, quemadmodum ſubſtantia per accidentia, tanquam per inſtrumenta gignitur, ita quoque per ſpecies intelligibiles accidentium poſſe quidditatiue cognoſci. Denique vt admittamus nullam ſubſtantiam quidditatiue cognoſci, niſi B per ſpeciem intelligibilem ſubſtantiæ propriam: negandum tamen eſt, ſolas ſpecies intelligibiles ſenſibilium imprimi in noſtrum intellectum in hac vita. Nam cum accidentia ſenſibilia agant in nos non modo virtute propria, ſed etiam virtute ſubſtantiæ: conſequens, vt eorum actione gignantur in nobis non modo ſpecies intelligibiles eorum propriæ, verum etiam ſubſtantiarum, qua- C rum ſunt accidentia, quod lib. VII. apertius intelliges, quo loco argumentum deſumptum ex abſentia ſubſtantiæ in hoſtia conſecrata plenius diſſoluemus. Nunc illud breuiter dicimus, non eſſe negandum, gigni in nobis ea ſenſibus præcepta, ſpeciem intelligibilem panis, ſi ante genita non ſit: agunt enim accidentia illa virtute præcedentis ſubſtantiæ panis. Atque hinc fit, vt qui ſequuntur ſenſuum iudicium, & intellectum, a ſen- D ſibus dictum, iudicent eſſe ſub ijs accidentibus ſubſtantiam panis. eiuſmodi autem iudicium, etſi temerarium non eſt, ſi ſola natura conſulatur, eſt tamen ea ratione deceptioni obnoxium, qui potentia diuina fieri poteſt, vt accidentibus panis, non ſubſit panis ſubſtantia. Itaque vt de rei præſentia vere iudicemus, non ſatis eſt ſpecies intelligibilis illius, ſed neceſſaria quoque eſt eius exi- E ſtentia.

Senſuum iudicium ex accidentibus panis in hoſtia conſecrata ſubſtantiam panis in ea eſſe iudicans falſum.

Ad tertium, ſi id quidem verum eſſet, quod nonnulli aiunt, in forma humana, quatenus humana eſt, eſſe duos caſus eſſentialis perfectionis, eamque ſecundum alterum eſſe actum corporis: ſecundum alterum vero ſeparabilem à corpore, facile reſponderi poſſet cognoſci eam à nobis in hac vita quidditatiue, quatenus non eſt actus corporis, nempe cognitis adæquate eius operationibus, F quas in corpore exercere poteſt, non autem quatenus eſt à corpore ſeparabilis, quod eas operationes, quas extra corpus exercet, nondum cognoſcamus. Verum ſententia hæc nulla ratione probanda eſt. Primum quia anima noſtra, vt ſpecie diſtinguitur à cæteris, quæ ſub eodem immediato genere continentur, vnum tantum gradum eſſentialem generi adiungit, differentiam nimirum ipſam ſpecificam: in differentia autem ſpeci-

Sententia quorundam de duplici gradu eſſentiali humana forma.

Impugnatio.

ſpecifica, cum ſit ſimpliciter ſimplex, fingi A nullo modo poſſunt diuerſi gradus eſſentiales, ſed nonnunquam accidentarij ſecundum magis & minus: atq; hoc in ijs duntaxat formis, quæ magis & minus ſuſcipiunt, vt in calore aut in albedine. Deinde, quia quemadmodum hoc pacto anima noſtra ſecundum aliquid ſui eſſet forma corporis, ita ſecundum aliquid ſui (etiam dum eſſet in corpore) non eſſet actus corporis, ac proinde à corpore ſe- B parata. quod ne fingi quidem poteſt. Tertio quia, quemadmodum exiſtimant illa non poſſe eſſe actum corporis ſecundum eum gradum, quo eſt ſeparabilis à corpore, ita neceſſario fateri debent, non poſſe eſſe ſeparatam ſecundum eum, quo eſt actus corporis: alioquin ſupernacaneus eſſet alter gradus, quem ponunt: quare fieri non poteſt, vt anima ſeparetur à corpore, niſi huiuſmodi gradum eſſentialem in ipſa ſepararione amittat, id eſt, C aliquid propriæ ſubſtantiæ, imo vero totum illud, quo erat actus corporis, quod certe nihil eſt aliud, quam formam humanam prorſus mortalem facere. nullo igitur modo audienda eſt opinio hæc: tametſi eius auctores minime videntur aduertere, quæ abſurda eam conſequuntur.

Abſurda, quæ hanc opinionem conſequantur.

Opinio Caiet. de cognitione quidditatiua animæ rationalis.

Caietanus in loco *de Ente & eſſen. cap. 6. q. 14.* ſuperius citato videtur aſſerere, poſſe omnino a nobis in hac vita formam huma- D nam, quidditatiue cognoſci, quod propria eius virtus, quæ in intelligendo poſita eſt, percipi à nobis poſſit: & forſitan addidiſſet, ſi ea de re fuſius egiſſet, modum intelligendi, quem illa habere poteſt à corpore ſeparata, eſſe accidentarium: proinde, etſi illum in hac vita non experiamur, nihil tamen impedire, quominus quidditatiue illam intelligamus: præſertim cum cognoſcamus operationes intellectus ex ſuo genere non pendere E à corpore, & poſſe ſine adminiculo phantaſmatum exerceri, idque in hac vita nonnunquam experiantur ij, qui rerum excellentium conſiderationi dediti ſunt, vt ſupra *cap. 2. q. 3. ſect. 6.* diximus, cum phantaſmatum vſum per accidens concurrere in percipiendis naturis vniuerſalibus aſſeruimus. Ægidius quoque Romanus in hunc librum *hoc loco q. 15.* etſi negat, poſſe ſubſtantias ſeparatas in hac vita à nobis quidditatiue cognoſci: id ta- F men videtur concedere de anima intellectiua: quia, etſi nec de actu intelligendi, nec de intellectu ipſo habeamus phantaſmata; *ſunt tamen*, inquit, *actus intelligendi, & intellectus ipſe proportionati rebus, de quibus habentur phantaſmata*: quod ſatis eſſe cenſet, vt eorum quidditatiuam cognitionem habere poſſimus. Cohærere autem videbitur hæc opi-

Eadem opinio Ægidii Romani.

nio cum ea D. Thom. *1. p. q. 89. art. 1.* qua putat animam ſeparatam à corpore, nec diſtinctius, nec melius intelligere naturaliter, quam cum exiſtit in corpore. Si enim ita res habet, profecto cum idem eodem loco fateatur animam cuiuſque ſeparatam poſſe quidditatiue ſeipſam intelligere, potiori ratione id videbitur dicendum de ea adhuc exiſtente in corpore.

Hæc tamen ſententia non parum dubia eſt. Primum, quia cum tam multa controuerſa ſint apud Philoſophos & veteres & recentiores de ipſa animæ ſubſtantia, de eius origine, & duratione, nec eius quidditatiua cognitio tanta adhibita diligentia adhuc ſit plane comperta: veriſimile non videtur, haberi poſſe naturaliter in hac vita quidditatiuam eius cognitionem. Alia ratio de ea eſt, cũ ſeparata erit à corpore. Intelliget enim, atque adeo experietur, ſe eſſe ſubſtantiam, hoc eſt, per ſe potentem cohærere ſine corpore, & alia omnia, quæ ad quidditatiuam ſui cognitionem pertinent. Deinde, quia etſi in hac vita vtcunque cognoſcimus, & aliqua ex parte experimur, poſſe aliquando animam noſtram ſine phantaſmatibus intelligere, non omnino tamen eum intelligendi modum percipimus, quem anima extra corpus habitura ſit, præſertim intelligendis rebus materiæ expertibus: non percepta autem omnino virtute intellectus, non poſſumus quoque animam ipſam quidditatiue intelligere. Poſtremo, quia non videmur habere poſſe quidditatiuam ſubſtantiarum cognitionem in hac vita, niſi quatum habemus ſpecies intelligibiles: animæ autem noſtræ, vt intellectiua eſt, non poſſumus in hac vita ſpeciem intelligibilem habere, cum & ipſa nec ſenſibilis ſit, vt eius phantaſmata habere poſſimus, neque eius ſpecifica differentia continetur in ſubſtantia vlla ſenſibili tanquam ſuperius in inferiori, vt per eius ſpeciem repræſentari poſſit.

Dubitatur de propoſita opinione.

Non omnino per ipſi in hac vita modum intelligendi anima ſeparata.

Fortaſſe igitur dicendum, non poſſe cognoſci animam noſtram à nobis quidditatiue in hac vita, quatenus intellectiua eſt; neque incommodum eſſe aſſerere, naturam humanam, quatenus humana eſt, non poſſe a nobis quidditatiue percipi, dum anima eſt in corpore, quia nec tota vis formæ intellectiuæ percipiatur. Alia ratio eſt de cæteris formis ſubſtantialibus, quæ cum operari non valcant extra corpus, non eſt cur non poſſimus totam earum virtutem in hac vita percipere. Atque idem videtur ſentire D. Thom. *1 p. 89. artic. 2.* cum docet animam noſtram cognoſcere ſe in hac vita per ſpecies aliarum rerum: poſt ſeparationem vero per ſuam eſſentiam, &

Cur anima humana videatur in hac vita quidditatiue percipi non poſſe

Cur aliæ formæ poſſint.

Nonnulla de cognitione

tis maxime cadit ſub intellectum aliqnem, vt- A pore ſub diuinum: & ſol, qui maxime participar ratione viſibilis, maxime cadir ſub aliquem aſpectū, cuiuſmodi eſt aſpectus aquilæ.

Ad tertium dicendum, & ſi aliqua realis ſimilitudo interdum requiritur in ſubiecto potentiæ, tamen pronunciatum illud Philoſophorum abſolute & ſimpliciter ſumptum, de intentionali intelligendum eſſe, vt verum ſit. A nonnullis enim, qui omnia in omnibus eſ- B ſe volebant, perperam de reali intellectum & vſurpatum eſt. Cauſa vero, ob quam ſpecies intelligibiles ſubſtantiarum ſeparatarum acquirere non poſſumus, hæc eſt, quia nulla accidentia ſenſibilia illis inhærent, vt virtute ſubſtantiarum ſubiectarum noſtros ſenſus moueant, phantaſmataque earam in nos imprimant, quorum actione ſpecies earum intelligibiles gignantur. C

Cur in hac vita ſubſtantiarum ſeparatarum ſpecies intelligibiles habere non poſſumus.

Ad quartum dicendum eſt, non eſſe in nobis appetitum naturalem ſubſtantias ſeparatas in hac vita quidditatiue cognoſcendas, tametſi eſt ad cognoſcendas in futuro animæ ſtatu, quatenus anima ſeparata naturaliter poteſt. Nec vero Deum fruſtra nobis exhibuiſſe hoc ſenſibile ſpectaculum cauſa cognoſcendarum rerum illius excellentis generis naturæ expertium. Quanquam enim hæc diuinarum illarum ſubſtantiarum effecta intel- D ligere, non eſt intelligere Deum, & cæteras ſubſtantias ſeparatas: tamen huius generis cognitionem per intelligentiam illius inferioris nanciſcimur.

Ad quintum dicendum eſt, ea, quæ ſunt omnino abſtracta à materia, non ideo à nobis quidditatiue intelligi non poſſe, quia non ſint magis intelligibilia, quam materialia, quippe cum hæc, vt intelligantur à nobis, abſtractione aliqua opus habeant: ſed quia non poſſunt per ſe mouere ſenſus noſtros, per E

A quos in hac vita omnem cognitionem comparamus. Mouent enim nos ad ſui cognitionem per ſua effecta duntaxat, eaque inadæquata, & quæ imperfecte & incomplete ipſarum virtutem repræſentant.

Ad ſextum dicendum eſt, entia immaterialia (etſi ſunt magis actiua, & potentiora, quam materialia) non poſſe in nos imprimere ſpecies intelligibiles, non ſolum quia in- B tellectus noſter alligatus adhuc corpori non eſt naturaliter capax earum ſimilitudinum intelligibilium, quas per ſenſus haurire non poteſt: ſed fortaſſe etiam, quia ſpecies intelligibiles rerum immaterialium non imprimuntur ab obiectis, ſed more proprietatum profluunt ab ipſis ſubſtantiis incorporeis, quibus inhærent, quo pacto profluent ab anima, cum primum à corpore ſeparabitur. C Quo fit, vt eiuſmodi ſpecierum productio ſoli conditori immaterialium ſubſtantiarum tribuenda ſit, quo pacto reliquarum proprietatum generatio tribuitur cauſæ efficienti naturæ ſubiectæ. De qua re fuſius agendum libro 12.

Quarum ſimilitudinū ſit capax intellectus noſter in hac vita.

Ad ea vero, quæ ex libro nono & duodecimo adducta ſunt, dicendum eſt, non eſſe in iis libris ſermonem de cognitione quidditatiua, ſed de ea, quam loco quidditatiuæ in D hac vita habere poſſumus: quanquam Auenrois, & alij nonnulli oppoſitum exiſtimarunt, deluſi commento illo copulationis intellectus poſſibilis ſpeculatiuis ſcientijs iam præditi (ſiue, vt ipſi appellant, intellectus adepti) cum intellectu agente ſeparato, quam putant viris doctiſſimis, & virtutibus heroicis ornatis poſſe contingere: contra quos ſuo loco diſſerendum eſt. Atque hæc de propoſita quæſtione dicta ſint, quæ ex iis, quæ de ſubſtantiis ſeparatis, libro 12 diſputabuntur, planiora fient. E

Quorūdam Ethnicorum cōmentum.

Ὅτι ἐστὶν ἀρχή τις.

ΚΕΦ. Β′

Textus.

Ἀλλὰ μὴν ὅτι γ' ἐστὶν ἀρχή τις, καὶ οὐκ ἄπειρα τὰ αἴτια τῶν ὄντων, οὔτ' εἰς εὐθυωρίαν, οὔτε

Dari aliquod rerum principium.

CAP. II.

AT vero quoddam eſſe principium nec infinitas eſſe rerum cauſſas, ſiue progreſſi ne

D.Th. lect. 3.p.1.Mag.

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

AT *vero quoddam*. Quoniā Ariſt. in poſteriori parte ſuperioris capitis ex eo probauit, cognitionem veritatis maxime pertinere ad hanc ſcientiam, quia ſcientia hæc verſatur circa primas cauſas, vt docuerat capite ſecundo, primi libri: neque id hactenus oſtenderat, quod vtroque loco ſupponitur, dari videlicet primas cauſas, ſeu quod eodem redit, cauſarum numerum non eſſe infinitum: id ipſum iam demonſtrat hoc capite. Quod quidem in hoc libello, qui de modo inueſtigandæ veritatis inſtitutus eſt, neceſſario faciendum eſſe, in præfatione monuimus. Proponit ergo initio capitis duas concluſiones quæ eodem ordine in progreſſu probandæ ſunt. Vna eſt, Numerū cauſæ nō eſſe infinitū: altera ipſa cauſarū genera nō eſſe infinita. Itaq; ne-

Inſtitutum Ariſtot. in hoc capite.

Digitized by Google

Eius ſententiam quæſtion. de cauſarum infinitione. ceſſario dandam eſſe primam cauſſam, & principium, tum in quolibet genere cauſſarum, ſiue progreſſione recta, vt ait: tum etiam in diuerſis generibus: quod eſt, non eſſe infinitas ſpecie, ſiue ſecundum ſpeciem, vt ipſe loquitur. *Sic exponunt Alex. comm. 9. & D. Thom. lect. 2. part. 2. quod late, & optime exponit Alenſis, quicquid alii interpretes velint.*

οὔτε κατ' εἶδος. οὔτε b γὰρ ὡς ἐξ ὕλης, τὸ δὲ ἐκ τοῦδε δυνατὸν ἰέναι εἰς ἄπειρον οἷον σάρκα μὲν ἐκ γῆς, γῆν δ' ἐκ τοῦ ἀέρος, ἀέρα δ' ἐκ πυρός, καὶ τοῦτο μὴ ἵστασθαι. οὔτε ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, οἷον τὸν μὲν ἄνθρωπον ὑπὸ τοῦ ἀέρος κινηθῆναι, τοῦτον δ' ὑπὸ τοῦ ἡλίου, τὸν δὲ ἥλιον ὑπὸ τοῦ νείκους, καὶ τούτου μηδὲν εἶναι πέρας. ὁμοίως δὲ οὐδὲ τὸ οὗ ἕνεκα εἰς ἄπειρον οἷόν τε ἰέναι βάδισιν μὲν ὑγιείας, ταύτην δ' εὐδαιμονίας, τὴν δ' εὐδαιμονίαν ἄλλου. καὶ οὕτως ἀεὶ ἄλλο ἄλλου ἕνεκεν εἶναι. ¶ καὶ ἐπὶ τοῦ τί ἦν εἶναι ὡσαύτως.

Text. 6. Τῶν c γὰρ μέσων ὧν ἐστὶν ἔξω τι ἔσχατον καὶ d πρότερον, ἀναγκαῖον εἶναι τὸ πρότερον αἴτιον τῶν

ſione recta, ſiue ſpecie perſpicuum eſt. Neq; b *enim fieri poteſt, vt hoc ex hoc, tanquam ex materia in infinitum abeat, veluti caro ex terra, terra ex aere, aer ex igne: atque huius progreſſionis nullus ſit ſtatus. Neque id, vnde eſt principium motus: vt ſi homo ab aere moueatur, hic à ſole, ſol à contentione, & huius progreſſus nullus ſit finis. Eodem modo, neque id cuius gratia, in infinitum ire poteſt: vt deambulatio quidem bonæ valetudinis cauſſa ſit, hæc autem felicitatis felicitas vero alterius rei, atque hac ratione ſemper alterum alterius ſit gratia. ¶ Similiter res habet in eo, quod quidque eſt.* *Alb. l. 6. Auerr. com. 6. Text. 5.*

Ex c *mediis enim, extra quæ aliquid extremum eſt & aliquid* d *prius, id quod primũ eſt eorum, quæ ſunt poſt illud, cauſſa ſit neceſſe eſt.* *Text. 6.*

Si

b *Neque enim fieri poteſt.* Proponit diſtincte priorem concluſionem adhibitis exemplis ad ſingula cauſarum genera, præterquam ad formalem, quam hic more ſuo vocat, *Quod quid erat eſſe*, ſiue, *Quod quidque eſt.* Ideo autem huius generis exempla prætermiſit, quia in formis phyſicis, non facile occurrit, quo pacto quis fingere poſſit dari eiuſdem rei infinitas formas ſubordinatas, ac exiſtentes in eadem re, cum certum ſit dari in vnaquaque ſupremam & præcipuam, à qua res ſumit ſpeciem, & denominationem. In formis autem, quæ vocari ſolent metaphyſicæ, nempe in prædicatis eſſentialibus, & apertiſſima erant exempla, & ipſe late oſtenderat primo poſt. cap. 18. *Cur Ariſtot. omiſerit exempla cauſſæ formalis.*

c *Ex mediis enim.* Alexander ait, Ariſtotelem hoc loco vti demonſtratione vniuerſali, vt probet, ſurſum verſus, hoc eſt, facto progreſſu à cauſſa proxima effectui ad cauſſas ſuperiores, ac remotiores, in nullo genere cauſſarum poſſe dari infinitas. Et quidem, ſi verba contextus ſola ſpectentur, nõ dubium eſt, quin ad omnia cauſarum genera accommodari poſſint. Verum, quia Ariſt. initio etiam ſequentis argumentationis vtitur verbis generalibus, & tamen ea argumentatio plane pertinet ad cauſſam materialem, vt patebit: crediderim potius, Ariſtotelem in hac prima ratione nomen cauſſarum pro ſolis efficientibus accepiſſe, vt D. Thom. Magnus Alb. & Auerrois exiſtimant: præſertim cum in toto cap. nulla ſit alia ratio, qua concluſio propoſita in cauſſis efficientibus oſtendatur, vt oſtenditur in alijs generibus cauſſarum. Ratio igitur hæc eſt. Si daretur infinitus progreſſus in cauſſis efficientibus, facto initio ab vltima, quæ proxime cũ effectu cohæret, omnes ſuperiores eſſent mediæ; ſi omnes ſuperiores eſſent mediæ, nulla eſſet prima: ſi nulla eſſet prima, nulla earum eſſet cauſſa, ne ipſa quidem vltima, quæ proxime cohæret cum effectu. igitur ſi datur huiuſmodi progreſſus infinitus in cauſis, nulla prorſus eſt cauſſa efficiens. quod communi hypotheſi, & Aduerſarii etiam propriæ poſitioni repugnat. Ponit enim Ariſtoteles cum Aduerſario, dari extremam cauſſam proxime cohærentem cum effectu; & ipſe etiam Aduerſarius ex propria ſententia aſſerit, dari infinitas ſuperiores illa, quorum vtrumque hac concluſione euertitur. Ac prima quidem conditionalis perſpicue ponitur in contextu, ſed tamen non probatur, quia ſatis aperta eſt. Secunda vero, quia multo eſt planior nec probatur nec exprimitur. At tertia & exprimitur, & probatur ſimilitudine trium cauſſarum ſubordinatarum; quarum vltima cohæret cum effectu. Oſtendit enim, ſublata prima, quæ eſt cauſſa reliquarum, vt ait, hoc eſt, à qua reliquæ in cauſando pendent, reliquas nihil poſſe efficere. Verum, quia diceret aliquis, non eſſe parem rationem in cauſſa vna media, atque in infinitis medijs, occurrit Ariſtoteles, nihil referre, ſitne vna cauſſa media, an plures, finitæ an infinitæ ait. Modo enim ſint mediæ, neceſſe eſt, vt ſublata prima omnes deſinant eſſe cauſſæ, ac proinde ipſa vltima, quæ ex mediis pendet. *Alexandri ſententia.* *Vera interpretatio.* *Ratio Ariſt. in cauſis efficientibus.* *Obiectionis dilutio.*

d *Aliquid prius.* Etſi verba Græca eodem modo habent, tamen Beſſario, & Perionius, loco verbi (*Prius*) ſcribunt (*Primum*) ſed in idem redit vtraque lectio, quod enim eſt prius omnibus medijs, id neceſſario primum eſt.

Digitized by Google

τῶν μετ' αὐτό· εἰ γὰρ εἰπεῖν ἡμᾶς δέοι, τί c τῶν τριῶν αἴτιον, τὸ πρῶτον ἐροῦμεν. οὐ γὰρ δὴ τό γε ἔσχατον· οὐδενὸς γὰρ τό γε τελευταῖον. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τὸ μέσον· ἑνὸς γὰρ. διαφέρει δ' οὐδὲν ἓν, ἢ πλείω εἶναι, οὐδ' ἄπειρα, ἢ πεπερασμένα. τῶν f δὲ ἀπείρων τοῦτον τὸν τρόπον, καὶ ὅλως τοῦ ἀπείρου πάντα τὰ μόρια μέσα ὁμοίως μέχρι τοῦ νῦν. ὥστ' εἴπερ μηδέν ἐστι πρῶτον, ὅλως αἴτιον οὐδὲν ἐστιν.

Text. 7. Comm. 1. Ἀλλὰ g μὴν οὐδὲ ἐπὶ τὸ κάτω οἷόν τ' ἐστιν ἐπ' ἄπειρον ἰέναι τοῦ ἄνω ἔχοντος ἀρχήν, ὥστ' ἐκ πυρὸς μὲν ὕδωρ, ἐκ δὲ τούτου γῆν, καὶ οὕτως ἀεὶ ἄλλο τι γίνεσθαι γένος. Lect. 3. p. 2. Διχῶς h γὰρ γίνεται τόδε ἐκ τοῦδε (μὴ ὡς τόδε λέγεται μετὰ τόδε, οἷον ἐξ ἰσθμίων ὀλύμπια) ἢ ὡς ἐκ παιδὸς ἀνὴρ μεταβάλλοντος, ἢ ἐξ ὕδατος ἀήρ. ὡς i μὲν οὖν ἐκ παιδὸς ἄνδρα γίγνεσθαί φαμεν, ὡς ἐκ τοῦ γιγνομένου τὸ γεγονός, ἢ ἐκ τοῦ ἐπιτελουμένου, τὸ τετελεσμένον. ἀεὶ

Si enim nos dicere oporteat, quod nam c *ex tribus cauſſa ſit: primum dicemus. Neque enim extremum ſane, cum vltimum nullius ſit cauſſa. Sed neque medium, cum ſit vnius cauſſa. nihil enim intereſt, vnumne, an plura ſint infinita: certe* f *infinitorum hoc pacto, & omnino infiniti partes omnes vſque ad præſentem, ratione eadem mediæ ſunt. Quare ſi nihil eſt primum, nulla omnino cauſſa eſt.*

At g *vero neque deorſum verſus, cum, ſuperiora principium habent, infinitus progreſſus eſſe poteſt, ita vt ex igne aqua, ex aqua terra, eodemque modo ſemper aliud quoddam genus fiat. Duobus* h *enim modis hoc fit ex hoc (non vt poſt hoc fieri dicitur, veluti ex Iſthmiis ludis Olympici) aut vt vir ex puero mutationē ſubeunt: aut aer ex aqua. At* i *vt ex puero quidem virum fieri dicimus, tanquam ex eo, quod fiebat, id quod factum eſt, aut ex eo, quod perficiebatur, id quod perfectum eſt.* Text. 7.

Semper

c *Quodnam ex tribus cauſſa ſit*, ſubaudi, *reliquorum duorum*. Quare cum poſtea ſubditur, *cum vltimum nullius ſit cauſa*, verbum, *nullius*, pro *neutrius*, hoc eſt, nec primi, nec medij, accipiendum eſt. Quanquam illud *nullius*, pro *nullius cauſa* accipi poteſt, quemadmodum poſt verba, *cauſa ſit*, poteſt ſubaudiri, *reliquarum cauſarum*. Quod ſi velis nomine vltimi & extremi in tota hac ratione effectum intelligere, & nomine medij omnes cauſas, præter primam, eadem erit vis demonſtrationis.

f *Certe infinitorum*. Hoc eſt, in infinitis, ſiue rebus actu diſtinctis, quales ponerentur cauſæ efficientes infinitæ: ſiue coniunctis in aliquo toto, vt ſunt partes proportionales in magnitudine, & vnitates in numero: omnes partes, hoc eſt, omnia, quæ ſunt illa multitudine vſque ad præſentem, id eſt, vſque ad vltimam cauſam, quæ ſenſu patet, primamque partem proportionalem, à qua incipit is, qui illas percurrit, eam vnitatem, quæ deſignaretur in numero, ſi daretur infinitus. omnes, inquit, eadem ratione mediæ erunt.

g *At vero, neque deorſum*. Hoc etiam loco ait Alexander Ariſtotelem vti generali demonſtratione in omnibus generibus cauſatum, vt probet deorſum verſus, hoc eſt, poſita prima cauſa, non dari infra illam, ſeu (quod idem eſt) inter illam & effectum, infinitas. Placet tamen magis ſententia D. Thom. & aliorum dicentium, non agi hoc loco, niſi de cauſa materiali, non quidem ea ratione, qua D. Thom. in priori expoſitione huius loci ait, verbo (*deorſum*) ſignificari cauſam materialem, eo quod proprium ſit materiæ ſubijci efficienti, & eſſe illo inferiorem. vera enim interpretatio eius verbi eſt ea, quam ex Alexandro attulimus, vt patet ex contextu, in quam ipſe etiam D. Thomas paulo poſt magis inclinat: ſed quia exempla & probatio Ariſtotelis ad ſolas materiales cauſas accommodantur. *Probatur D. Thoma & aliorum interpretatio.*

h *Duobus enim modis*. Vt oſtendat propoſitum, hanc præmittit diuiſionem, duobus modis aliquid ex aliquo fieri, excluſo illo, quo ſolus ordo temporis deſignatur, tanquam improprio, & qui nihil attinet ad eos, quibus aliquid ex aliquo, tanquam ex materia fieri dicitur, quo pacto apud Græcos ludi Olympici dicebantur fieri ex Iſthmijs, id eſt, poſt Iſthmios, & nos fortaſſe dicere poſſemus, Paſcha fieri ex Quadrageſima. nam & Latine dicitur, *Ex eo die*, & *ex eo tempore*, hoc vel illud factum eſſe, pro, *Poſt eum diem*, & *poſt id tempus*. Prior modus eſt, quo aliquid fieri dicitur ex eo, quod perficitur, totumque manet in eo, quod fit, abiecta imperfectione, vt cum dicimus, virum fieri ex puero. Poſterior eſt, quo aliquid dicitur fieri ex eo, quod corrumpitur: nec permanet totum in eo, quod ex ipſo fit, quo pacto dicimus aerem fieri ex aqua, eo quod aqua in generatione aeris corrumpatur, nec maneat in aere, niſi ratione materiæ primæ. Atque id quidem, ex quo aliquid fieri dicitur priori modo, appellari poteſt materia tranſiens, quod neceſſario eſt materia ſecunda. Materia enim prima nunquam eſſe deſinit: Itaque puer poteſt dici priori modo materia viri, & diſcens, ſcientis: aqua vero poſteriori modo materia aeris, qui ex aqua generatur. *Duplex modus quo aliquid ex aliquo fit.* *Prior.* *Poſterior.*

i *Ac vt ex puero*. Ponit hoc diſcrimen inter membra propoſitæ diuiſionis. Quod id, ex quo aliquid fiebat priori modo, fit medium naturaliter ordinatum ad id, quod abſoluta & peracta generatione factum eſt, vt puer ad virum, & propterea maneat in compoſitione eius, *Quo pacto differant.*

 quod

Digitized by Google

quod factum eſt, vt imperfectum in perfectione: id autem, ex quo aliquid fiebat poſteriori modo, non ſit medium naturaliter ordinatum ad id, quod peracta generatione confectum eſt, ſed potius, vt terminus, à quo recedebatur, quo pacto aqua ſe habet ad aerem; atque ea de cauſa non maneat ſimpliciter in compoſitione eius, quod fit: quanquam quodammodo maneat, ratione materiæ. Quod autem id, ex quo aliquid fiebat priori modo, ſit medium naturaliter ordinatum ad id quod peracta generatione confectum relinquitur, ex eo oſtendit Ariſtoteles, quia vt generatio eſt medium inter eſſe ſimpliciter, & non eſſe ſimpliciter (quod enim generatur, quamdiu ita generatur, vt nondum genitum ſit, id certe neq; omnino iam eſt, neq; prorſus nondum eſt, ſed partim eſt, partim non eſt, vt patet in generatione domus) ſic etiam id, quod ſit priori modo (quod Ariſt. vt placet Alexandro, explicationis cauſa vocat id, quod perficiebatur, ſeu perficitur) eſt medium inter id, quod eſt abſolutum, atque perfectum, & id, quod nullo modo eſt: quaſi ita accipiens perfectionem, vt nondum plane illam ſit aſſequutum.

Generationem eſſe medium inter eſſe ſimpliciter, & non eſſe ſimpliciter.

ἀεὶ γάρ ἐστι μεταξύ τι, ὥσπερ τοῦ εἶναι, καὶ μὴ εἶναι γένεσις· οὕτω καὶ τὸ γιγνόμενον τοῦ ὄντος, καὶ μὴ ὄντος. ἔστι δ' ὁ μανθάνων γιγνόμενος ἐπιστήμων, καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὃ λέγεται ὅτι γίνεται ἐκ μανθάνοντος ἐπιστήμων· τὸ k δ' ὡς ἐξ ἀέρος ὕδωρ φθειρομένου θατέρου. διὸ l ἐκεῖνα μὲν οὐκ ἀνακάμπτει εἰς ἄλληλα· οὐδὲ γίνεται ἐξ ἀνδρὸς παῖς. οὐ m γὰρ γίνεται ἐκ τῆς γενέσεως τὸ γιγνόμενον, ἀλλ' ἔστι μετὰ τὴν γένεσιν· οὕτω γὰρ ἡ ἡμέρα ἐκ τοῦ πρωΐ, ὅτι μετὰ τοῦτο. διὸ οὐδὲ τὸ πρωῒ ἐξ ἡμέρας. θατέρα δὲ ἀνακάμπτει. ἀμφοτέρως n δὲ ἀδύνατον εἰς ἄπειρον ἰέναι.

Semper enim quemadmodum generatio inter eſſe & non eſſe, ita id, quod fit, inter id, quod eſt, & quod non eſt, medium eſt quiddam. Qui autem diſcit, fit ſciens, idque eſt, quod dicitur, ex diſcente fieri ſcientem, vt k ex aere vero aquam fieri, altero corruptionem ſubeunte, intelligitur. Quocirca l nō reciprocantur illa mutuo, nec fit ex viro puer. Etenim m neque id quod fit, ex generatione fit, ſed poſt generationem eſt: hoc enim pacto dies fit ex diluculo, quod poſt illud exiſtat: qua de cauſa nec ex die fit diluculum. In alijs vero datur reciprocatio. Neutro n autem modo fieri poteſt, vt progreſſus ſit infinitus. Comm. 12.

k *Vt ex aere vero.* Conijcere quoque hoc loco poſſumus, vt ſuperiori libro, cum opinio Democriti & Leucippi de plano & vacuo explicaretur, Ariſtotelem ſcribendi incuria, aut feſtinatione verba commutaſſe. Debuit enim dicere potius (*vt ex aqua vero aerem fieri*) hoc enim exemplum acceperat in diuiſione, quod nunc exponendum erat, poſt illius viri ex puero explicationem. Non mutauimus tamen verba, quia eadem omnino ratio eſt in vtraque generatione, aquæ nimium ex aere, & aeris ex aqua.

l *Quocirca non.* Ex ſuperiori diſcrimine hoc alterum colligit Ariſtoteles, In ijs, quorum alterum ex altero priori modo fieri dicitur, non dari reflexionem, vt quemadmodum vir fit ex puero, ſic viciſſim puer fiat ex viro, vt quemadmodum ſciens fit ex diſcente, ſic diſcens fiat ex ſciente. qui enim ſcit aliquid, illud ipſum dum ſcit, addiſcere non poteſt. In ijs autem, quorum alterum ex altero poſteriori modo fit, poſſe dari reflexionem. perinde enim aqua generatur ex aere, vt aer ex aqua. Ratio vero huius diſcriminis eſt, quia in ijs, quæ generantur ex aliquo priori modo, datur præfinitus ordo à natura; in ijs autem quæ poſteriori, non item. De qua re Ariſtoteles fuſius agit lib. 8. c. 5. t. xt. 14.

Aliud diſcrimen inter vtrumque modum.

Ratio diſcriminis.

m *Etenim neque.* Quia ex ſimilitudine naturalis ordinis, quem habet generatio ad eſſe explicauerat ordinem, quem habet materia priori modo ſumpta ad id, quod ex ea generatur: oſtendit nunc in eadem generatione quaſi in re ſimili, in iis, quorum alterum ex altero priori modo gignitur non dari reflexionem: quia id, quod fit, non dicatur fieri ex generatione, tanquam ex eo, quod præcedit ſolo ordine temporis (quo pacto ſupra dictum eſt, ludos Iſthmios præcedere Olympicos) ſed eſſe poſt illam ordine naturæ ac perfectionis; quo pacto dicimus diem fieri ex diluculo. Neque enim diluculum ſolo temporis ordine præcedit diem, ſed naturæ etiam, cum ipſo diei lumine perficiatur. Differt enim non aliter diluculum à die, quam vt inchoata communicatio luminis ſolaris ab ea, quæ iam perfecta eſt, & velut puer à viro.

n *Neutro autem modo.* Iam oſtendit in cauſis materialibus non dari progreſſum in infinitum. Ratio hæc eſt. Duobus modis aliquid fit ex altero, vt materia, quod ex dictis patet: neutro autem poteſt dari progreſſus infinitus: facto initio enumerationis ab aliqua prima materia, quæ ſit aliarum fundamentum, vt ſupponimus: ergo nullo. Prior pars minoris probatur, quia inter ea, quorum alterum ex altero poſteriori modo generatur, datur reflexio, ſeu reditus ad eandem ſpeciem, vbi autem datur reditus ad eandem ſpeciem, non datur is progreſſus infinitus, de quo hic agimus. Neque enim loquimur de materijs ſolo numero diſtinctis, ſed ſpecie etiam.

Non eſſe progreſſum in infinitum in cauſis materialibus, initio ſumpto à prima materia.

εἶναι. τῶν μὲν γὰρ ὄντων μεταξὺ ἀνάγκη τέλος εἶναι· τὰ δ' εἰς ἄλληλα ἀνακάμπτει· ἡ γὰρ θατέρου φθορὰ, θατέρου ἐστὶ γένεσις· ἅμα o δὲ καὶ ἀδύνατον τὸ πρῶτον ἀΐδιον ὂν φθαρῆναι. ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἄπειρος ἡ γένεσις ἐπὶ τὸ ἄνω, ἀνάγκη, ἐξ οὗ φθαρέντος πρώτου τι ἐγένετο, μὴ ἀΐδιον εἶναι. τοῦτο δ' ἀδύνατον.

nitus. Aliorum enim cum media ſint, finis ſit neceſſe eſt: alia vero reciprocantur mutuo, quippe cum alterius corruptio, alterius ſit generatio. Simul o autem fieri non poteſt, vt primum ipſum, cum perpetuum ſit, corrumpatur. Nam cum generatio ſuperiora verſus infinita non ſit, neceſſario ſequitur, id ex quo primo corrupto aliquid gignitur, perpetuum non eſſe, quod fieri nequit.

Text. 8. Ἔτι p δὲ τὸ οὗ ἕνεκα, τέλος. τοιοῦτον δὲ, ὃ μὴ ἄλλου ἕνεκα, ἀλλὰ τἆλλα ἐκείνου. ὥστ' εἰ μὲν ἔσται τοιοῦτον τὸ ἔσχατον, οὐκ ἔσται ἄπειρον. εἰ δὲ μηθὲν τοιοῦτον, οὐκ ἔσται τὸ οὗ ἕνεκα, ἀλλ' q οἱ τὸ ἄπειρον ποιοῦντες, λανθάνουσιν ἐξαιροῦντες τὴν τοῦ ἀγαθοῦ φύσιν.

Præterea p id cuius gratia, finis eſt: eiuſmodi eſt autem id, quod non eſt alterius gratia, ſed alia illius cauſa ſunt. Quare ſi id erit vltimum, non erit infinitio: ſin autem nihil tale fuerit, non erit id, cuius gratia. Sed q qui infinitionem inducunt, non animaduertunt ſe boni naturam de me- Text. 8. lect. 4. p. 2.

o *Simul autem fieri poteſt.* Docet vtro ex duobus propoſitis modis aliquid fiat ex materia prima, quod hactenus non aperte expoſuerat. Ait ergo, nihil ex ea fieri poſteriori modo, ſeu (quod idem eſt) ea corrupta; ſed priori, ſiue ea ſeruata: quod hac ratione videtur probare id, ex quo primo corrupto, hoc eſt, per ſe corrupto, aliquid generatur, non eſt perpetuum, materia prima eſt perpetua; igitur nihil generatur ex materia per ſe corrupta. Dictum eſt in maiore (*id ex quo per ſe corrupto*) quia nihil prohibet, aliquid per accidens corruptum eſſe ſempiternum, veluti cœlum, quod corrumpitur ratione ſingularum reuolutionum. Ideo autem infertur in concluſione, nihil generari ex materia per ſe corrupta, quo pacto intelligebatur ex aere generari aquam: quia non dubium eſt, quin omnia, quæ ex materia fiunt, generentur ex ea per accidens corrupta; nempe ratione priuationis adiunctæ. Ita patet maior propoſitio. Minorem vero ex eo videtur Ariſt. probare, quia generationes materiæ non ſunt infinitæ ſurſum verſus, quaſi omnis materia, ex qua aliquid generatur, generetur ex alia materia, quæ ordine naturæ ſit prior: ſed datur aliqua prima, vt ſupponebatur, *comm.* 14. quæ quidem ex alia non generatur, cum ſubſtet omnibus generationibus, velut omnium tranſmutationum commune ſubiectum. Locus tamen hic perturbatior eſt, nec ſatis aptam connexionem habet. Quineriam credit Alexander Ariſtotelem aliquid reticuiſſe. Proinde non mirum eſt, ſi à nemine ſatis apte videatur exponi. Quod ad verba attinet, particula, *Neceſſario efficitur, vt id ex quo primo, &c.* ſic exponenda eſt: neceſſario efficitur, vt ſi quis primam illam materiam, quæ ſupponitur, per ſe corrumpi dicat, eadem ratione fateatur, illam non eſſe perpetuam: quod certe fieri non poteſt, cum ponatur commune ſubiectum omnium generationum. Ita igitur patet, res fieri ex materia prima non poſteriori modo, ſed priori. quod erat oſtendendum.

Quo pacto res fiant ex materia prima.

Cur obſcure auctores hūc locum interpretentur.

p *Præterea id cuius.* Oſtendit, non dari progreſſum in infinitum in cauſis finalibus. Primo quidem hac ratione. Aut datur vltimus finis, aut minime. ſi datur, igitur non proceditur in infinitum in finibus; ſi non datur, nullus omnino erit finis. at hoc & experientiæ & ſuppoſitioni aduerſarij repugnat. ergo & illud. Secunda, conditionalis eodem modo probari poteſt, quo probatum eſt in cauſis efficientibus, ſi nulla ſit prima, nullam omnino fore efficientem. Vltimus enim finis perinde ſe habet ad reliquos fines, vt ſe habet prima cauſa efficiens ad cæteras efficientes.

Non eſſe progreſſum in infinitum in finibus, ac primum ex prima ratione finis.

q *Sed qui infinitionem.* Secunda ratio eſt. Quia qui infinitionem in finibus inducunt, naturam boni, etſi id minime aduertant, de medio tollunt, quam tollere extremæ amentiæ eſt. Vis loquelæ D. Thom. & Alenſis ſententia in eo poſita eſt, quod eadem ſit ratio boni & finis. poſita autem infinitione finium neceſſario tollitur ratio finis, cum ſublato extremo, finis quoque tollatur neceſſario. eſt enim omnis finis extremum. At cum ratio boni latius pateat quam finis, vt alio loco apertum erit, dici poteſt, ideo naturam boni tolli, ſublata ratione finis, quia bonum aut expetitur propter ſe, quo pacto eſt finis; aut propter aliud, quo pacto eſt medium. ſublato autem eo, quod expetitur, propter ſe, tollitur etiam illud, quod expetitur propter aliud: hoc enim gratia illius expetitur, vt perſpicuum eſt. Quod ſi quis objiciat, latius patere expetibile, ſeu amabile propter ſe, quam finem, diuina enim bonitas neceſſario eſt amabilis propter ſe, nec tamen neceſſario eſt finis, cum nec reſpectu ſui cauſa finalis eſſe poſſit, nec reſpectu creaturarum ſit finis, neceſſario (quandoquidem libere velit creaturas eſſe) occurrendum eſt incommodo, quod Ariſtoteles objicit, non inferri ſublato fine actu, ſed ſublato fine potentia, ſiue, vt clarius dicam, eo quod poteſt eſſe finis; hoc enim ſi tollatur, tollitur

Ex natura boni.

Cur ſublata ratione finis, natura boni euertatur.

Obiectio.

Dilutio.

τῆς γραμμῆς, ἣ κατὰ τὰς διαιρέσεις μὲν οὐχ ἵσταται· νοῆσαι δ' οὐκ ἔστι μὴ ἱστάμενον. διόπερ z οὐκ ἀριθμήσει τὰς τομὰς ὁ τὴν ἄπειρον διεξιών. ἀλλὰ aa καὶ τὴν ὕλην ἐν κινουμένῳ νοεῖν ἀνάγκη. καὶ ἄπειρον οὐδὲν ἔστιν εἶναι. εἰ δὲ μή, οὐκ ἄπειρόν γ' ἐστὶ τῷ ἀπείρῳ εἶναι.

ſimile accidit in linea, in qua quidem diuidendo non ſtatur, intelligere autem non poterit, qui non conſiſtat. Quocirca z non numerabit diuiſiones, qui infinitam percurrit. Sed aa & materia in eo quod mouetur, intelligatur neceſſe eſt. Infiniti etiam nullum eſt eſſe. Quod ſi non ita eſt, profectò infiniti eſſe, infinitum non eſt.

Ἀλλὰ Atque

atque in partibus lineæ. Formæ enim neceſſario debent eſſe actu diſtinctæ, cum diuerſis formis diuerſæ conueniant proprietates. partes autem lineæ, etſi ſunt infinitæ, non ſunt tamen actu diſtinctæ, ſed potentia duntaxat, quo etiam pacto intelligendum eſt eſſe eas infinitas. Vnde fit, vt ſi partes etiam lineæ ſumantur, quatenus ſunt actu diſtinctæ per diuiſionem, aut deſignationem (ea nimirum ratione, quia diuiſio & deſignatio à nobis comprehendi poſſunt) nunquam tota linea per eas intelligatur, quia ſemper aliæ minores in infinitum relinquentur ſumendæ: ſed eatenus tantum per eiuſmodi partes intelligatur linea, quatenus peruenerint diuiſiones aut deſignationes. at in his, certum eſt, non poſſe dari ſtatum. Ex his patet, eſſentialia prædicata eſſe apud Ariſtotelem diſtincta pluſquã ratione & cogitatione; nempe diſtinctione formali, vt alij nonnulli: quippe cum non ſint diſtincta ſola deſignatione, aut cogitatione, quemadmodum partes lineæ. Nec puto D. Thomam, aut eius grauiores ſectatores, aliud ſentire, cum dicunt illa diſtingui ſola ratione: quandoquidem nomine rationis non intelligunt rationem ratiocinantem, ſiue diſtinguentem, ſed ratiocinatam, vt quidam eorum loquuntur, ſiue obiectiue diſtinctam. *Prædicata eſſentialia eſſe apud Ariſt. pluſquã ratione diſtincta. Eandem eſſe D. Thomæ ſententiam.*

z *Quocirca non numerabit.* Senſus eſt: Hinc fit, vt qui per lineam infinite diuiduam diuidendo progreditur, nunquam numerum, ſeu potius multitudinem diuiſionum abſoluturus ſit: ſeu, quod eodem redit, nunquam diuiſiones omnes numeraturus.

aa *Sed & materia.* Subijcit quartam rationem, quæ formis phyſicis accommodatur: quod Magnus etiam Albertus exiſtimat. Poteſt autem ea, quantum ex verbis obſcuriſſimis conijcere poſſumus, hunc in modum intelligi. Materia neceſſario intelligitur in omni re, quæ mouetur ſeu mutatur; igitur, quæ mutatur ad formam ſubſtantialem, eſt ſecundum ſe infinita, ſiue indeterminata. nam cum omnis determinatio fiat per aliquam formam, forma autem ſubſtantialis ſit prima omnium formarum, quæ in materia ineſſe poſſunt, efficitur, vt materia, quatenus ſuapte natura præcedit formam ſubſtantialem, ſit infinita, ſiue indeterminata. huiuſmodi autem rei infinitæ nullum eſt eſſe actuale, cum ſit pura potentia. non habet igitur materia ex ſe vllum eſſe actuale. atqui materia non eſt re ipſa deſtituta omni eſſe actuali, cum ſemper ſit pars alicuius indiuidui certæ ſpeciei prædicamenti ſubſtantiæ, quæ habet eſſe actuale limitatum & circumſcriptum: igitur eſſe actuale, quod materia alioqui infinita & indeterminata habet in rerum natura, infinitum non eſt, ſed finibus certæ alicuius ſpeciei ſubſtantiæ definitum & limitatum. eſt enim eſſe materiæ humanæ aut equinæ, aut quod ad aliquam aliam ſpeciem rei naturalis pertineat. Cum igitur materia habeat tale eſſe à formis ſubſtantialibus, quibus ſubeſt, efficitur, vt formæ ſubſtantiales non ſint infinitæ in eadem materia. Hæc extrema conſequentia, quæ cum alijs pluribus pronunciatis ſubaudienda eſt in contextu, ex eodem etiam probari poteſt, quia quod infinitum eſt, non poteſt per ſeipſum formaliter limitare & finire id, quod ex ſe infinitum eſt & illimitatum, cum ipſum ſit illimitatum, &, vt ita dicam, interminatum: quanquam id effectiue præſtare poſſit per aliquam formam à ſe introductam, quo pacto Deus Opt. Max. etſi infinitus eſt, finit tamen ac determinat materiam. Sed hæc ratio, quæ propter expoſitionem contextus longior aliquando eſt, hoc modo in pauca contrahi poteſt. Materia eſt infinita & indeterminata ex ſe, & tamen non exiſtit in rerum natura niſi finita, & terminata per formas ſubſtantiales: igitur formæ ſubſtantiales non ſunt infinitæ in eadem materia, ſiquidem infinitio materialis non poteſt finiri per infinitionem formalem. Animaduerte autem hoc loco, aliter infinitionem conuenire primo efficienti, aliter materiæ primæ. Nam primum efficiens ideo eſt infinitum, quia perfectiſſimum, materia vero, quia imperfectiſſima. Illud enim, quia eſt actus purus, ſiue pura perfectio, habet eſſe actuale illimitatum: hæc autem, quia eſt pura potentia, hoc eſt, omni perfectione carens, habet eſſe potentia illimitatum. *Quarta ratio ex formis phyſicis petita. Omnem determinationem fieri per aliquam formam. Quod infinitum eſt, non poſſe per ſeipſum formaliter finire. Confertur in pauciora eadem ratio. Primum efficiens & materia prima diuerſa ratione ſunt infinita.*

Quod vero attinet ad verba, Illud (*quod ſi non ita eſt*) hunc ſenſum habet. Quod ſi materia non caret eſſe actuali, vt re vera non caret, quatenus eſt pars rei naturalis (*infiniti eſſe infinitum non eſt*) hoc eſt, eius eſſe non eſt infinitum, tametſi ipſa ſecundum ſe ponebatur in-

finita, & interminata. Ideo autem diximus (*infiniti eſſe*) pro eo quod Græce eſt, τῷ ἀπείρῳ εἶναι, id eſt, *infinito eſſe*, quia valde familiare Ariſt. eſt vt hac in re vtatur dandi caſu pro gignendi, cum paſſim ſcribat, *Homini eſſe*, pro *Hominis eſſe*, *Equo eſſe*, pro *Equi eſſe*. Hoc autem etſi Latina etiam conſuetudo ferret, adiuncto verbo *Eſt*, & relato pro nomine (dicere enim poſſemus, *Eſſe, quod infinito eſt*, pro *Eſſe infiniti*, quemadmodum dicimus, *Facultas dicendi quæ Ciceroni eſt*, pro eo quod dicitur, *Facultas dicendi Ciceronis*) ſimpliciter tamen & ſine adiunctione id non admittit. Proinde boni interpretes in conuertenda hac Ariſt. phraſi gignendi caſu potius, quam dandi vti ſolent. Quod propter nouitios ſemel admonuiſſe ſit ſatis.

Text. 13.

Ἀλλὰ bb *μὴν καὶ εἰ ἄπειρά γ᾽ ἦσαν πλήθει τὰ εἴδη τῶν αἰτίων, οὐκ ἂν ἦν οὐδ᾽ οὕτω τὸ γιγνώσκειν· τότε γὰρ εἰδέναι οἰόμεθα, ὅταν τὰ αἴτια γνωρίσωμεν. τὸ δ᾽ ἄπειρον κατὰ τὴν πρόσθεσιν οὐκ ἔστιν ἐν πεπερασμένῳ διεξελθεῖν.*

Atqui bb *ſi etiam cauſarum ſpecies infinitæ eſſent, neq; hoc pacto eſſet cognitio, tunc enim nos ſcire putamus, cum cauſſas cognoſcimus: id autem, quod additione infinitum eſt, tempore finito percurri nequit.*

bb *Atqui ſi etiam cauſſarum.* Hactenus probauit non dari infinitas cauſſas progreſſione recta, ſeu in eodem genere cauſſæ: nunc probat, neque in diuerſis generibus infinitas concedi poſſe. Probatio vero apertior eſt quam vt expoſitione indigeat. Multo enim magis aduerſatur cognitioni per cauſſam infinitio cauſſarum diuerſorum generum, quæ hic vocantur ſpecies, quam diuerſarum ſpecierum eiuſdem generis, quæ hactenus impugnata eſt.

Num eiuſdem rei dari poſſint infinitæ cauſæ.

QVÆSTIO I.

Quod videantur dari poſſe in omnibus cauſarum generibus.

SECTIO I.

Vniuerſalius Met. de cauſis agere quam Phyſicum.

OCcaſio, qua hoc loco Ariſt. hanc quæſtionem tractandam ſuſcepit, initio huius capitis expoſita eſt. Cur autem diſputatio de cauſarum infinitate ad hanc ſcientiam pertineat ex eo patet, quia tractatio de cauſis abſolute ad aliam ſcientiã pertinere non poteſt; vt oſtendimus ad calcem ſuperioris libri, cap. vlt. quæſt. 1. ſect. 2. Quocirca demonſtrationes, quibus Ariſt. in hoc cap. vtitur, vniuerſaliores ſunt ijs, quib. vſus eſt 7. & 8. Phyſ. 7. quidam c. 1. à text. 3. d. 8. autem cap. 5. à tex. 33. non ſolum, quia omnia cauſarum genera complectuntur (in Phyſicis enim de ſola infinitate efficientium diſputatum eſt) ſed etiam, quia in Phyſicis nõ diſſeritur; niſi de efficientibus per motum, hoc autem de efficientibus abſolute.

Impugnatur ratio Ariſtotelis in cauſis efficientibus.

Quod igitur nihil repugnet, quo minus eiuſdem rei infinitæ ſint cauſſæ, impugnatione earum rationum, quibus Ariſt. in hoc cap. oppoſitum probat, oſtendi poteſt. A nemine enim meliores afferuntur: Ac primum quidem quod vitioſe probet, non poſſe dari infinitionem efficientium, ex eo primum videtur oſtendi, quia ratio, qua vtitur, ſi quicquam efficit plane videtur concludere infinitos equos, quia iuxta eius ſententiã de Mundi æternitate præceſſerunt Bucephalum Alexandri, non fuiſſe cauſſas efficientes illius, quod tamen falſum eſt, cum quiquid eſt cauſa efficiens cauſæ, ſit etiam cauſa efficiens cauſati, tametſi mediate. Quod autem id concludat, ex ipſa argumentatione intelliges, quæ ſic habet: ſi cauſæ eſſent infinitæ omnes præter vltimam, eſſent mediæ: ſi omnes eſſent mediæ, nulla eſſet prima, ſi nulla eſſet prima, nulla eſſet prorſus cauſſa: igitur ſi eſſent infinitæ cauſæ, nulla omnino cauſſa eſſet. An non hæc ratio, ſi vllam vim habet, aperte concludit, non fuiſſe Bucephalum progenitum ab infinitis equis.

Secundo, quia prima illa conditionalis: 2
Si cauſæ eſſent infinitæ, omnes eſſent mediæ, videtur plane falſa: contra enim dicendum videbatur, nempe ſi eſſent infinitæ, nulla eſſet media: quippe cum nihil dicatur medium, niſi quod inter extrema continetur.

Tertio, quia tertia illa conditionalis, Si 3
nulla eſſet prima cauſa, nulla eſſet prorſus cauſa, vitioſe aſſumi videtur. Quis enim non videat eſſe in hac repetitionem principij? ſiquidem de hoc ipſo erat contentio, num cauſæ dari poſſint, quæ aliquid efficiant abſque prima: hoc enim affirmat aduerſarius, quocum Ariſtot. ſe fingit diſputare, ipſe autem Ariſtoteles infirmare contendit.

Impugnatur prolatio à cauſis mediantibus

Quod autem non recte probet, non poſſe dari infinitionẽ materialium cauſarum ex eo primum patet, quia ad eius rei probationem ſuppouit, dari ante quam primam materiam: deinceps vero expendit, num infra illam dentur infinitæ. Id autem quod ſupponit, nec ſenſu eſt per ſe notum, vt patet, nec vero intellectu, cum de natura materiæ primæ permagna ſit contentio inter Philoſophos.

Secun-

2. Secundo, quia cum eſſet probaturus, infra primam materiam non dari infinitas, accepit pro materiis res, quæ non ſunt re vera materiæ, vt puerum pro materia viri; & aquam pro materia aeris.

3. Tertio, quia etſi demus, puerum eſſe materiam viri; tamen nulla videtur conſecutio illa, qua vtitur: Generatio, qua fit vir ex puero, terminatur ad virum: vbi autem datur terminus non proceditur in infinitum. igitur in materiis viri non proceditur in infinitum. Cernimus enim lineam terminari ad punctũ, cum tamen puncta & partes proportionales lineæ verſus eundem terminum procedant in infinitum. Nec obeſt, quod puncta & partes proportionales ſint entia incompleta, ſed potius eſt ad rem, cum materia quoque ſit ens incompletum. Quo fit, vt nihil repugnet dari infra primam infinitas in eodem compoſito.

Contra rationes allatas in cauſis finalibus.

Iam vero rationes eas, quibus Ariſtoteles probat, non poſſe dari infinitionem in cauſis finalibus, nihil efficere, primum probatur ex eo, quia propoſitio illa, quam aſſumit, ſi datur vltimus finis, non proceditur in infinitum in finibus & ratione, & experiẽtia videtur falſa.
1. Ratione quidem. quia vt ſe habent principia in rebus cognoſcendis: ita ſe habent fines in rebus agendis, quod docet Ariſtoteles 2. Phyſic cap. vlt. text. 89. atqui à primis principiis ad concluſiones datur progreſſus in infinitum, vt patet apud Mathematicos, qui ex aliis concluſionibus ad alias atque alias, ſine vllo termino procedunt, aut certe procedere poſſunt: ergo a fine vltimo ad alios fines non vltimos poteſt dari progreſſus in infinitum. Experientia vero ex eo patet, quia pecuniæ cupidus propter vltimum finem, quem in pecuniis conſtituit, nullis vnquam ſatiatur pecuniis, ſed alias ſemper atque alias quæritat. vnde eſt illud Solonis apud Ariſt. 1. Politic. libr. capit. 2. *Finis opum poſitus non eſt mortalibus vllus.*

2. Secundo, quia propoſitio illa ſequens, qua vtitur, Si non datur finis vltimus, nullus omnino datur finis, videtur falſa. Neque enim ita finis proximus pendet ex vltimo, vt proxima cauſa efficiens pendet ex prima. Multi enim appetunt fines proximos non propter vltimum, vt ij qui nihil de beata vita cogitant: imo etiam ſunt, qui data opera aliquid appetunt, quo ſibi aditum ad beatam vitam apertiſſime præcludunt, veluti ij, qui ferro aut laqueo vitam ſibi adimere conantur.

3. Tertio, quia ne illud quidem quod ſequitur, verum eſſe videtur, Qui infinitionem in finibus admittunt, boni naturam de medio tollunt. Nam, etſi infinitio finitum rationem finis euertat, non continuo tamen euertit rationem boni, cum ratio boni latius pateat, quam ratio finis. Facultates enim ac membra corporis humani ſunt bona hominis, nec tamen ſunt fines hominis.

Infirmantur rationes pro cauſis formalibus adducta.

Denique nec rationes eas, quibus probat, non dari infinitionem in cauſis formalibus, quicquam efficere, ea ratione primum videtur; Quia cum probaturus ſit, non dari eiuſdem rei infinitas formas ſubſtantiales, quæ materiam informent, hoc tantum probat, nõ dari infinita eſſentialia prædicata: ex qua re non colligitur inſtitutum, niſi forte quis dicat, quot ſunt prædicata eſſentialia cuiuſque rei naturalis, tot eſſe in ea formas ſubſtantiales, quibus materia informetur. quod falſum eſt, vt 9. lib. patebit.

Secundo, quia maior eſt diſtinctio inter partes proportionales eiuſdem lineæ, quam inter prædicata eſſentialia eiuſdem rei, cum illa differant re ipſa, hæc minime: cum igitur illæ ſint infinitæ, hoc prohibet quo minus hęc infinita ſint. Nec obſtant rationes, quibus Ariſt. probat, ſi daretur infinitio in huiuſmodi prædicatis, nullam futuram ſcientiam earum rerum, quæ illis conſtarent. nihil enim impedit, quo minus habeatur ſcientia de linea, etiamſi in ea dentur infinitæ partes. Nec item vt natura rei diſtincte percipiatur, neceſſe eſt omnia illius prędicata eſſentialia diſtincte intelligere, cum videamus Phyſicum, & alios artifices palam fateri, ſe tenere naturam animalis, hominis, candoris, & cæterarum ſpecierum, ſi quamque per genus proximum differentiam proximam cognitam habeant.

Tertio, quia etſi formæ Phyſicæ eſſent infinitæ in eadem re, non ſequeretur tamen materiam habere per eas eſſe infinitum & illimitatum, vt Ariſt. ſe putat colligere extrema ratione, qua infinitionem formarum impugnat. Nam ſi in eadem re eſſent infinitæ formæ animalium, adhuc cõpoſitum ex materia & huiuſmodi formis eſſet finitum & limitatum, ſi non ad certam ſpeciem, quia ibi non daretur vltima forma, ſaltem ad certum genus adhuc enim eſſet animal. Ita videtur ſatis confirmatum, nihil obeſſe, quominus eiuſdem rei infinitæ cauſæ eſſe poſſint, quando argumenta Ariſtotelis, quæ maxime ad id confirmandum valere creduntur, id non efficiunt.

De cauſis per ſe, & per accidens: itemq; de eſſentialiter & accidentaliter ſubordinatis.

SECTIO II.

In quib. cauſis vera ſit.

NOn eſt tamẽ cur hæc argumẽta nos moueãt, quo minus cũ Ari. ac cæteris Philoſophis

Digitized by Google

Aristotelis ſententia.

ſophis ſentiamus, nullius rei poſſe dari infini- A
tas cauſſas, ſiue in eodem genere, ſiue in di-
uerſis: dummodo nomine cauſſarum eiuſ-
dem generis intelligamus cauſſas per ſe, eſ-
ſentialiter ſubordinatas: alioqui nihil impe-
diet infinitas. Quod vt planum fiat, explican-
dum eſt prius, quænam ſint cauſſæ per ſe, ac
per accidens: quæ item eſſentialiter, quæ ac-
cidentaliter ſubordinatæ.

Cauſſa per ſe quid ſint.

Cauſſæ *per ſe ſunt, quæ ſecundum naturas
proprias, & non ſecundum aliquid, quod iis ac-* B
cidat, ſunt cauſſæ. Hoc pacto ſtatuarius eſt
cauſſa ſtatuæ, quia quatenus ſtatuarius eſt,
ſtatuam efficit.

Cauſſa per accidens.

Cauſſæ per accidens ſunt, *quæ non vel per
ſeipſas, ſed per aliquid, quod ipſis accidit, ſunt cau-
ſæ: vel dicuntur cauſæ comparatione eorum, quæ
accidunt ſuis per ſe effectibus.* Priori modo di-
cimus Phidiam fuiſſe cauſſam efficientem
Mineruæ: neque enim illam confecit, qua-
tenus Phidias erat, ſed quatenus ei accide- C
bat ſtatuarium eſſe. Poſteriori modo ſtatua-
rius eſt in cauſſa candidi, ſi accidat ſtatuæ, vt
ſit candida. Atque in cauſſarum comparatio-
ne ſat eſt vnam tantum cauſſam accipere, vt
expendatur, ſitne per ſe an per accidens. At
vt pateat, ſintne eſſentialiter, an accidenta-
liter ſubordinatæ, neceſſe eſt, vt ſumantur
plures. quod ex earum explicatione pate-
bit.

Cauſſa eſſentialiter ſubordinata.

Cauſſæ eſſentialiter ſubordinatæ (quæ D
etiam dicuntur per ſe ordinatæ) *ſunt quali-
bet duæ cauſſæ eiuſdem generis, quæ ita ſunt af-
fectæ inter ſe, vt altera ex natura ſua pendeat ab
altera in cauſſando, Scot. 1 ſent. d. 2 quæſt. 2.* quo
pacto *ſol & homo generant hominem,* vt ait A-
riſtot. 2. Phyſ. cap. 2. *text.* 26. homo enim in
generando ex natura ſua pendet à ſole con-
currente ad generationem. Atque hoc pacto
intelligendum eſt, quod idem hoc loco text.
10. ait, cauſſam ſuperiorem ſiue priorem, eſ- E
ſe cauſſam inferioris, ſiue poſterioris cauſſæ.

Quo pacto cauſſa inferior à ſuperiori pendeat.

Nec enim ſolum id intelligendum eſt, quo
ad conſeruationem cauſſæ inferioris à ſupe-
riori, vt quidam Theologi (inter quos eſt Du-
rand. 2. d. 1. q. 5.) affirmant; ſed etiam quo ad
ipſam actionem inferioris cauſſæ, quæ non
exercetur ſine concurſu ſuperioris, vt Ariſt.
expoſuit in generatione hominis à ſole & ho-
mine: tametſi lib. 5. expendemus, rectene an F
perperam Ariſtoteles hominem Soli in gene-
rando homine eſſentialiter ſubordinauerit,
& quo pacto ſuperiores cauſſæ cum inferiori-
bus concurrant ad eundem effectum. perti-
net enim hæc quæſtio ad tractationem de ra-
tionibus cauſſandi: quæ eo loco expedienda
eſt. Dixit (*eiuſdem generis*) [illegible] materia non
dicitur eſſentialiter [illegible] a formæ, nec

Vnum genus cauſſæ non Pendere ab alio genere quoad ſuam cauſandi rationem.

forma efficienti, nec omnino vnum genus
cauſſæ alteri, etiamſi quis dicat vnum pende-
re ab altero in cauſſando: quod tamen non
proprie dicitur, ſed potius vnum indigere al-
tero, tanquam eo, ſine quo cauſſare non poſ-
ſit. Vnumquodque enim genus cauſſæ ſuffi-
ciens eſt ad ſuam cauſandi rationem, ſiue cau-
ſalitatem, vt vocant, etiamſi effectum habere
non poſſit, ad quē non aliæ cauſæ ſimul con-
currant. At in eodem genere, non dubium eſt,
quin aliæ cauſæ vere pendeant ab alijs, quoad
ipſam cauſandi rationem, vt cauſæ ſecundæ
efficientes à prima cauſſa efficiente, & fines
medij a fine vltimo. Addidi (*ex natura ſua*)
quia duo homines impellentes aliquid, quod
neuter per ſe mouere poſſet, pendent à ſe in-
uicem in impellendo, nec tamen ſunt eſſen-
tialiter ſubordinati, quia vis impellendi vnius
non pendet ex natura ſua à vi impellendi alte-
rius, cum vtriuſque vires ſint eiuſdem ſpeciei
inter ſe, & perinde concurrant ac ſi eſſent par-
tes vnius cauſſæ potentioris eiuſdem ſpeciei
cum qualibet ipſarum. Adieci demum (*in cau-
ſando*) quia non ſatis eſt ad cauſſarum ſubor-
dinationem, ſi vna alio modo pendeat ab al-
tera, veluti eo modo, quo filius pendet à pa-
tre & ab auo: ſed opus eſt, vt ea, quæ alteri
ſubordinata eſt (quam vocauimus inferiorē)
pendeat à ſuperiori in cauſſando, hoc eſt, in-
digeat actuali concurſu illius ad ipſum cau-
ſandi actum.

Cauſſa accidentaliter ſubordinata.

Cauſæ accidentaliter ſubordinatæ (quæ &
per accidens ſubordinatæ appellantur) *ſunt
qualibet duæ cauſſæ eiuſdem generis, quæ ita ſunt
affectæ inter ſe, vt altera pendeat aliquo modo ab
altera, non tamen in cauſando:* quo pacto pa-
ter Socratis, eiuſque auus dicuntur cauſæ So-
cratis, quod pater Socratis, etſi non generat
Socratem, niſi genitus à ſuis parentibus, tamē
in generando Socrate ab illis non pendet.

Primum diſcrimen inter cauſas eſſentialiter & accidentaliter ſubordinatas.

Ex his collige tria diſcrimina inter cauſſas
eſſentialiter & accidentaliter ſubordinatas.
Primum eſt, quod accidentaliter ſubordina-
tæ poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei, vt perſpicuū
eſt, eſſentialiter autem ſubordinatæ, minime;
quippe cum in eſſentialiter ſubordinatis, al-
tera ex natura ſua pendeat ab altera in cauſ-
ſando. quæ dependentia non datur in rebus
eiuſdem ſpeciei. Sunt enim natura ſua par-
tes in cauſſandi facultate. Quod ſi quis ob-
Obiect. ijciat, fines eſſentialiter ſubordinatos poſſe
eſſe eiuſdem ſpeciei, vt ſi quis expetat frumē-
tum, vt ex eo ſato accipiat aliud: occurren-
Dilutio dum eſt, rem vnam non ſemper expeti pro-
pter aliam, qui alia ſit ſuapte natura melior,
ſed quia apprehenditur vt melior. Fun-
damentum enim relationis cauſſæ fina-
lis non eſt natura rerum, quatenus res ſunt,

ſed

Digitized by Google

ſed quatenus bonæ ſunt, aut apprehenduntur vt bonæ. Inter duas autem res eiuſdem ſpeciei, nihil impedit, quo minus altera apprehendatur, vt melior, etiamſi ſit æqualis perfectionis, aut etiam minoris, nec ſolum poteſt apprehendi vt melior, ſed etiam vt digna, propter quam altera expetatur, quæ eſt ratio bonitatis differentis ſpecie. Bonum enim, quod expetitur, vt tale eſt propter ſe, differt ſpecie à bono, quod expetitur propter aliud.

Bonum propter ſe differre ſpecie à bono propter aliud.

Secundum diſcrimen.

Alterum diſcrimen eſt, in eſſentialiter ſubordinatis neceſſe eſſe, vt ratio cauſſandi ſuperioris ſit nobilior & perfectior, quam inferioris; cum inferiora ſuperiori pendeat in cauſando; in accidentaliter autem ſubordinatis id non eſſe neceſſarium, cum in eis non detur tanta dependentia.

Tertium.

Tertium eſt, omnes eſſentialiter ſubordinatas ſimul exiſtere eo pacto, quo cõcurrunt ad eundem effectum. Hoc enim plane neceſſarium eſt, cum inferior in ipſo cauſandi actu pendeat à ſuperiori. quod tamen nõ eſt opus in accidentaliter ſubordinatis. Dixi, *eo modo quo concurrunt*, quia cum fines eſſentialiter ſubordinati cõcurrunt ad eundem effectum, non eſt neceſſaria eorum exiſtentia realis, ſed obiectiua tantum, hoc eſt, vt ambo ſimul apprehendantur.

In quibus cauſis dari poſſit infinitio, in quibus non item.

SECTIO III.

Prima concluſio.

EX dictis (*Vide Auicennam 8. ſua Metaph. c. 1. &c.*) facile colligi poſſunt tres concluſiones, quibus quæſtio expediatur. Prima ſit: *Non ſolum in cauſis per accidens dari infinitionem, ſed etiam Ariſtot. ſententia in cauſis per ſe, accidentaliter tamen ſubordinatis.* Prior pars ex eo probatur, quia & cauſæ & effectui accidunt infinita, vt infinitæ negationes, & infinitæ relationes ſimilitudinis & diſſimilitudinis, ſi non reales, certe rationis: ex quo fit, vt hoc ſtatuario conficiente hanc ſtatuam, poſſimus dicere; hic homo conficit ſtatuam, hic expers Grammaticæ, hic ſimilis Platoni, hic diſſimilis Socrati, & ita deinceps in infinitum: atque ex altera parte; hic ſtatuarius conficit hoc ligneum, hoc non album, hoc ſimile Cæſari, hoc diſſimile Neroni, atque ita in infinitum. quod idem in alijs cauſarum & effectorum generibus facile eſt exemplis exponere. Poſterior pars ea ratione patet, quia Ariſtoteles putauit mundum, vt ea etiã, quæ gignuntur & intereunt, fuiſſe ab æterno, hoc ipſo ordine, quem nunc cernimus. quod ſi

A verum eſſet, non dubium eſt, quin hic equus eſſet effectus per ſe reſpectu infinitorum equorum, quibus eſſet accidentaliter ſubordinatus: quanquam id nos, ne fieri quidem potuiſſe, oſtendemus lib. 12. *Lege Scot. in 1. d. 2. q. 2. & alios hoc loco.*

Secunda, præcipua concluſio.

Secunda concluſio, & in hac quæſtione præcipua, huiuſmodi ſit: *In cauſis per ſe eſſentialiter, ſubordinatis non poſſe dari infinitionem.* Hæc concluſio probari poteſt, tum genera- B liter in omnibus cauſis eiuſdem generis, tum etiam in ſingulis generibus ſpeciatim. Generaliter quidem, Primo, quia cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ non cauſant, niſi ſimul exiſtant, vt explicatum eſt: infinita autem ſimul exiſtere nequeunt, quod plerique exiſtimant demonſtratum tertio Phyſicorum libro, ſaltem quoad corporea; noſque vniuerſe conabimur oſtendere lib. 11. huius operis. Hac ta- C men ratione nõ eſt hic vſus Ariſtoteles, quia fingit ſibi aduerſarium negãtem primas cauſas, nec credentem abſurdum eſſe, dati ſimul infinitas eiuſdem effectus.

Quia infinita nequeant ſimul exiſtere.

Quia neque à nobis cognoſci.

Secundo, quia ſi eſſent infinitæ, nulla res à nobis cognoſci poſſet, ſaltem perfecte, cum perfecta rerum cognitio ex cognitione omnium cauſarum eſſentialiter ſubordinatarum pendeat. Atque hac ratione vſus eſt Ariſtoteles in refutanda infinitione cauſarum forma- D lium, & earum, quæ ſunt diuerſorum generum. Quæ etſi parum valeat apud Scepticos & quoſdam Academicos, qui certam rerum ſcientiam, nedum perfectam, & abſolutam, hominibus negant, ex eorum tamen refutatione, quam fortaſſe lib. 4. inſtituemus, patebit quam ſit efficax.

Ratione Ariſtotelica, qua explicatur.

Tertio, ratione ea, qua Ariſtoteles vtitur in cauſſis efficientibus. Valet enim in omnes E cauſas eſſentialiter ſubordinatas, vt in expoſitione contextus dicimus. Continet autem ea ratio nõ commune argumentum, & quod poſſit alijs pleriſque rebus accommodari, vt duæ ſuperiores, ſed ex proprijs ductum hoc eſt, ex ipſa cauſandi ratione, ſi modo hoc pacto explicetur. Si cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ eſſent infinitæ, omnes præter vltimam eſſent mediæ, hoc eſt, haberent aliam ſuperiorem, & aliam inferiorem, vt patet. Si autẽ F omnes præter vltimam eſſent mediæ, nulla ex tota ſerie eſſet prima, id eſt, non habens aliam ſuperiorem, vt perſpicuum eſt. ſi vero nulla ex tota ſerie eſſet prima, nulla omnino earum eſſet cauſa. igitur ſi cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ eſſent infinitæ, nulla earum eſſet cauſa, quod repugnat hypotheſi. Tertia conditionalis, quæ ſola indiget probatione, oſtenditur ex ſimilitudine trium cauſſarum eſſentialiter ſubordinatarum, hoc pene mo- do: Id-

Digitized by Google

do: Ideo in tribus cauſis eſſentialiter ſubordinatis, ſublata prima, reliquæ nihil cauſſare poſſunt, quia pendent ab illa in cauſando. at omnes cauſæ mediæ ſimul ſumptæ neceſſario pendent in cauſando ab alia ſuperiori, etiamſi ponantur infinitæ igitur ſi non datur aliqua ſuperior omnibus medijs (quæ quidem non poteſt eſſe alia, niſi prima) nulla omnino erit cauſa media, & quod eſt conſequens, neque vltima, quæ pendet à mediis, ac proinde neque vlla omnino.

Obiectio prior. Sed obiiciet aliquis, non eſſe parem rationem in tribus cauſis eſſentialiter ſubordinatis, ſublata prima, atque in infinitis. Nam in tribus, ſublata prima, efficitur, vt quæ erat media, iam non ſit media, cum iam non habeat ſuperiorem. ſic enim diximus, ſumendã eſſe hoc loco cauſam mediam: in infinitis autem omnes habent ſuperiorem: quo fit, vt etiamſi in eis non detur cauſa prima, adhuc tamen omnes, præter vltimam, ſint cauſſæ mediæ, ac proinde cauſæ. *Poſterior.* Præterea obiiciat, vltimam conſequentiam eſſe vitioſam Nam cum hoc ſolum inferendum eſſet, igitur, ſi nulla earum habet ſuperiorem, nulla earum eſt cauſa, illatum eſt; Igitur ſi omnes collectiue non habent ſuperiorem, nulla earum eſt cauſa, quod ſane longe aliud eſt, nec videtur ex præmiſſis effici.

Prioris ſolutio. Verum ad priorem obiectionem dicendum eſt, in tribus cauſis eſſentialiter ſubordinatis, non ea ratione ſola ſecundam amittere rationem cauſandi, quia tollitur ſuperior, ſed quia tollitur ea ſuperior, quæ ex ſe habet vim cauſandi, quam inferioribus communicat, quæ certe alia eſſe non poteſt, niſi prima. In infinitis autem, licet omnes habeant ſuperiorem cauſam ex hypotheſi Aduerſarij, tamen nec earum vlla, nec omnes ſimul habent ſuperiorem, quæ ex ſe ſola cauſandi vim habeat, & cuius concurſu cæteræ vtantur in cauſando. Quo fit, vt nulla earum dici poſſit cauſa media, etiamſi ponatur habere ſuperiorem.

Poſterioris. Ad poſteriorem dicendum eſt, vtroq; modo eſſe bonam conſequentiam. Quod enim hac in re diuiſum colligitur, cõiunctim quoque colligi poteſt, ſi non ratione formæ colligendi, certe ratione materiæ, vt Scotus aduertit hoc loco, q 6. Nam cum quælibet cauſa media, quatenus media, ſit dependens ab alia ſuperiori, neceſſario efficitur, vt tota collectio cauſarum mediarum, quantacunque illa ſit, dependeat ab alia ſuperiori, vt recte idem Scotus ait ad primum ſententiarum librum, *diſt. 2. quæſt. 1. Tota enim*, inquit, *vniuerſitas dependentium dependet. & à nullo illius vniuerſitatis*. Idem porro Ariſtotelem ſenſiſſe in propoſita conſequentia planum eſt, cum

A dicat, nihil referre vnumne ſit medium, an plura, finita, an infinita: modo enim ſit medium, neceſſario indigere aliquo ſuperiori, quod medium non ſit, & ex quo pendeat in cauſando. Ita patet recte probatam eſſe ab Ariſtotele tertiam conditionalem.

Ratio Caietani. Quarto probatur concluſio ratione ea, qua Caietanus in primam partem *q. 2. art.* 3. D. Thomæ vtitur, hunc fere in modum: *Cauſa proxima, ſiue cohærens cum effectu, habet cauſa-* B *litatem completam, quod patet ex ipſo effectu, quem cauſat. alioqui nihil cauſaret: non poteſt autem habere cauſalitatem completam, ſi pendeat in cauſando ab alia ſuperiori, & illa ab alia, & illa iterum ab alia, atque ita nis habeat deincepi ſine vllo complemento. oportet igitur dare aliquam cauſam ſuperiorem, qua cauſalitas proxima cauſa compleatur, qua quidem erit prima neceſſario. Ita fit, vt cauſa eſſentialiter ſubordinata non poſſint eſſe infinita.* Hæc tamen ratio, ſi re- C cte perpendatur, non differt a ſuperiori, ſed illam explicat.

A limitatione effectus. Quinto, quia effecta, quæ cernimus, ſunt definita & limitata, definitus autem & limitatus effectus, quo pacto à concurſibus infinitis proueniat, ne fingi quidẽ poteſt. Quod vt melius intelligas, aduerte, longe aliam rationem eſſe de concurſu cauſæ infinitæ, atq; de concurſu infinitarum. Infinitæ enim cauſæ, qualem fatemur eſſe Deum Opt. Max. fi- D nitus eſt concurſus, quia limitatus ſecundum diuinam voluntatem: ac cauſæ infinitæ ſimul non poſſent finite concurrere, etſi libere concurrerent; vnaquæque enim certo aliquo & deſignato concurſu cauſaret: concurſus autem conſtans ex infinitis concurſibus, iiſque certis & deſignatis infinitus eſſet neceſſario. *Contra quos vim habeat propoſita ratio.* Verum hæc ratio contra eos locum habet, qui exiſtimauerint, cauſas eſſentialiter ſubordinatas cõcurrere ad eundem effectum eo mo- E do, quo multi trahentes aut impellẽtes idem ſaxum concurrunt ad tractum eundem aut impulſum; niſi quod in his nullus eſt ordo prioris & poſterioris in concurrendo; quem tamen non omnino negabunt in eſſentialiter ſubordinatis. Valet autem contra hos propoſita ratio, quia totus concurſus huiuſmodi cauſarum partialium conflatur ex concurſibus ſingularum. conatus enim, exempli cauſa, trium æque pellentium idem ſaxum, effi- F ciunt conatum quendam integrum, qualem adhibere poterit is, qui triplo fuerit ſingulis robuſtior ad pellendum. Ita patet concluſio in omnibus cauſis eiuſdem generis.

Probatur eadem ſecunda aſſertio in ſingulis cauſarum generibus ſpeciatim, & additur tertia.

SECTIO

Digitized by Google

Sectio IV.

Probatio eiuſdem concluſ. ex Scot. Dur. & aliis.

IN efficientibus autem priuatim hoc pacto eam probant, Scotus 1. *d.* 2. *q.* 2. Durandus *ib. d. q.* 1. & alii quidam, *Ant. Tromb. h. c loco, q.* 4. Quia, vt inquiunt, ſi cauſæ efficientes eſſentialiter ſubordinatæ, eſſent numero infinitæ, aliqua earum eſſet infinite perfecta. Nam cum in ordine efficientium eſſentialiter ſubordinatorum, quo cauſæ ſunt ſuperiores, eo ſint perfectiores, neceſſario efficeretur, dari in aliqua ſuperiori infinitam perfectionem: omnes enim ſimul exiſterent (alioqui non eſſent eſſentialiter ſubordinatæ) nec vlla perfectio cauſæ efficientis daretur, qua non daretur actu maior in tali multitudine. Quo concluſo ſic argumentantur: Aut illa infinite perfecta eſſet prima aut media. non eſſet autem media; quia hoc pacto non eſſet infinite perfecta (haberet enim ſuperiorem, quæ neceſſario eſſet perfectior) eſſet igitur prima: quo fieret, vt non darentur infinitæ. Hæc tamen ratio facile ab aduerſario eludetur. Negabit enim fore, vt detur aliqua infinite perfecta.

Examinatur propoſita ratio.

Neq; enim id recte ſequitur, ſed potius nullam fore infinite perfectam, cum ponatur, qualibet cauſa efficiente data, dari aliam ſuperiorem, ac proinde perfectiorem. Idem vitium eſt in hac argumentatione: Si vlna ponatur diuiſa verſus dexteram in partes proportionales, quo partes erunt remotiores à prima, eo erunt minores: ergo dabitur in eis aliqua, quæ ſit minima. potius enim ſequitur, nullam fore minimam. Qui enim ponit factam diuiſionem in partes proportionales, nullam concedit diuiſionem factam, qua vlterior aliqua facta non ſit.

Quo pacto probatio ex perfectione duci poſſit.

Poterit tamen res aliter probari ex perfectione cauſarum efficientium. Vt ſi dicas, neceſſario dandam eſſe infinitam in aliqua ſuperiori, vt omnes, quæ ſunt finitæ perfectionis, pendeant ab ea tanquam ab independenti: vel alia ſimili argumentatione: quemadmodum probari poteſt, in prædicta diuiſione vlnæ dandam eſſe neceſſario minimam partem, non illo quidem argumento, quod propoſitum eſt, ſed quia terminus dexter vlnæ non poteſt inhærere, niſi minimæ parti: alioqui non eſſet peracta diuiſio, quod eſt contra hypotheſin.

Ex diſcrimine principalis & inſtrumentalis cauſæ.

Probari igitur poteſt concluſio in cauſſis efficientibus hoc pacto; Si cauſæ efficientes eſſentialiter ſubordinatæ eſſent infinitæ, omnes eſſent inſtrumentales: implicat autem contradictionem omnes eſſe inſtrumentales (vt argumentatur Alenſis hoc loco) non ſunt igitur infinitæ. Quod autem omnes eſſent inſtrumentales ex eo patet, quia nulla eſſet principalis. opponuntur enim immediate

A principalis & inſtrumentalis. Quod vero implicet contradictionem, omnes eſſe inſtrumentales, ex eo probatur; quia ſi omnes eſſent inſtrumentales, nulla eſſet principalis, ſi autem nulla principalis, nulla quoque eſſet inſtrumentalis; quandoquidem inſtrumentalis cauſſa eſt, quæ agit mota à principali ſeu virtute principalis. Aduerte tamen, non ſumi in hac argumentatione cauſam inſtrumentalem pro ſola inſtrumentali proprie di-

B cta; ſed pro omni ea, quæ indiget concurſu ſuperioris ad agendum. Vnde cum cauſſa inſtrumentalis hoc pacto ſumpta idem ſit quod cauſa media, & cauſa principalis idem quod cauſa prima: non alia erit diſtinctio inter rationem hanc & argumentationem Ariſtotelis: quam quod Ariſtotelica extructa ſit in propriis terminis: hæc autem ducatur ex multitudine proprie dictarum inſtrumen-

C talium.

Ex finitione formalium, & finalium.

Item hoc modo, Si efficientes eſſent infinitæ, formales quoque & finales infinitæ eſſent: hoc autem falſum eſſe paulo poſt ſeparatim oſtendetur: ergo & illud falſum eſt. Conſequutio ex eo cōſtat, quia quo efficientes ſunt ſuperiores, eo plures formas introducere poſſunt: atque adeo vniuerſalioris naturæ ſunt effectiuæ: eodemque modo communiorem finem proprium ſpectant, qua ra-

D tione cœlum pluras formas introducit, quam ignis, & dux in communiorem finem intendit, quam miles.

In cauſis materialibus ex ipſa natura materiæ primæ & ſecundæ.

In materialibus vero cauſis hoc pacto poteſt concluſio probari: Si dantur infinitæ materiæ eſſentialiter ſubordinatæ, ac proinde in eodem compoſito, aliæ ex aliis in eo conſtituendo dependentes; aut illæ ſunt primæ aut ſecundæ. non poſſunt autem eſſe primæ, nec

E item ſecundæ. non ſunt igitur infinitæ. Prior pars aſſumptionis ex eo patet, quia eſſentialis ſubordinatio materiæ ea ratione dari poteſt, quatenus vna conſtat ex alia vt ſubiecto, quo pacto mixtum, quod eſt materia viuentis, conſtat ex elementis. hæc autem compoſitio non poteſt dari in materia prima, cum illi repugnet compoſitio ex priori materia igitur ſi dantur infinitæ materiæ in eodem compoſito, nulla earum eſt prima: quo fit, vt

F conuerſa argumentatione, ſi datur materia prima, non dentur primæ materiæ infinitæ. Poſterior pars aſſumptionis ex eo probatur, quia ſecundæ materiæ, quæ ſunt compoſita ipſa ex prioribus formis, reſpectu compoſitorum ex poſterioribus, non poſſunt eſſe infinitæ, niſi formæ ſint infinitæ: ergo ſi formæ non poſſunt eſſe infinitæ, vt probauimus, nec materiæ erunt infinitæ.

Ex generatione rerum.

Præterea, in rebus corruptibilibus, quæ

plus

Digitized by Google

plus difficultatis in hac quæſtione exhibere videntur, non dantur generationes infinitæ ſecundum ſpeciem, ſed ſemper fit reditus ad eandem ſpeciem, vt experientia patet. igitur non proceditur infinite in materijs, vt aliæ ex alijs fiant, & in alias reſoluantur, nec tandem conſiſtatur in aliqua, quæ nec ex alia fiat, nec in aliam reſoluatur. cum enim diuerſæ materiæ, quæ eædem ſint eſſentialiter ſubordinatæ, debeant inter ſeſe differre, ac proinde generationes eæ, quibus aliæ ex alijs fiant, neceſſario ſequitur, non dari eiuſmodi materias infinitas, ſi non dantur infinitæ generationes ſecundum ſpeciem. Denique idem hac ratione probatur: Quia cum neceſſario danda ſit forma ſubſtantialis (quod probatum eſt ad finem ſuperioris libri, cap. 7. q. 9. 3. à Sectione 2.) neceſſarium efficitur, dandam eſſe materiam primam, vt patet eodem loco. data autem materia prima, itemque vltima, in quam fere ſenſu ipſo cernimus induci vltimã formam, a qua res nominatur (ſi tamen multæ dantur formæ in eadem re, & non vna potius) numerus materiarum neceſſario finitus eſt, ita fit, vt non dentur infinitæ materiæ in eodem compoſito.

Ex inuentione materia prima.

Iam in formis hoc pacto oſtenditur concluſio. Nomine formarum eſſentialiter ſubordinatarum aut intelliguntur formæ phyſicæ, quæ ſint re ipſa diſtinctæ inter ſe, quo pacto quidam exiſtimant animam & formã mixti & corporeitatis (vt vocant) eſſe eſſentialiter ſubordinatas, quod anima pendeat in informando à forma mixti, & forma mixti a forma corporeitatis: aut intelliguntur gradus (vt ita dicam) eſſentiales eiuſdem formæ, iuxta quos diſtinguuntur eſſentialia prædicata eiuſdem rei, quæ dicuntur formæ metaphyſicæ. neutro autem modo poſſunt formæ eſſe infinitæ. igitur nullo. Aſſumptio probatur, primum, quia vtrouis modo eſſent infinitæ formæ in eadem re, nõ dubium eſt, quin res, quæ ex illis conſtarent, eſſent infinitæ perfectionis: omnes enim formæ ſubſtantiales (de his enim in hac quæſtione loquimur) ſiue priori, ſiue poſteriori modo ſumantur, ſunt perfectiones quædam, certæ ac definitæ: quæ ſi infinitæ ſint, efficient perfectionem infinitam. Deinde, quia darentur in eadem re infinitæ proprietates (omnes enim ſubſtantiales formæ ſiue phyſice ſumantur, ſiue metaphyſice, habent peculiares proprietates, quæ quidem in nulla re cernuntur infinitæ, ſed certæ numero, ac deſignatæ) Poſtremo, quod quidem attinet ad formas phyſicas, hoc pacto idem probatur. Datur prima in quolibet compoſito: nempe, quæ immediate inhæret materiæ primæ, datur item vltima, à

In cauſis formalibus.

Cuntionis formis, tam phyſicis, quã metaphyſicis peculiares proprietates reſpondere.

A qua res nominatur, & accipit ſpeciem. igitur non dantur infinitæ. Quod vero attinet ad prædicata eſſentialia, hoc modo: Primum quidem, quia ſi eſſent infinita, non poſſet tradi definitio omnino explicita, aut demonſtratio, quæ ex hoc genere definitionum conficeretur. neque enim res vlla, quæ genus habeat, omnino explicite definiri poteſt, niſi per genus remotiſſimum, & omnes interiectas differentias. at poſitis infinitis prædica-
B tis eſſentialibus nullum inueniri poteſt genus remotiſſimum, nullaque differentiarum certa & definita ſumma colligi. Deinde vero hac ratione: Nomen ſubſtantiæ, quatenus dicitur de ſubſtantijs completis & incompletis ac finitis (mittamus enim ſermonem de Deo, in quo nulla eſt dictarum formarum diſtinctio) aut ſignificat immediate vnam aliquam naturam, aut plures. non poteſt autem ſignificare immediate vnam tantum omni-
C bus ſubſtantijs communem: quandoquidem iſto modo non darentur vllæ omnino differentiæ ſubſtantiarum, quæ etiam eſſent ſubſtantiæ. oportet enim naturam illam diuidi per differentias, vt cætera omnia vniuoca, ac proinde non dici eſſentialiter de vlla differentia ſubſtantiæ, quandoquidem nihil poteſt eſſentialiter dici de differentia, per quam diuiditur, vt patebit lib. 4. ſignificat ergo immediate plures naturas. Atqui non ſignificat
D immediate omnes ſubſtantias. eſt enim perſpicuum, nomina communia ſignificare immediate naturas communes, mediate vero particularia omnia, & ſingularia, quæ ſub communibus eſſentialiter continentur: nec item ſignificat ſolas differentias ſubſtantiarum, tum quia hoc pacto de nulla re diceretur in quæſtione, quid eſt, tum quia etiam differentiæ ipſæ per ſeſe, & ſine aliquo quaſi ſubiecto, quod per eas diuidatur, nullam ſub-
E ſtantiam ſiue ſpecificam, ſiue indiuidualem conſtituunt. ergo ſignificat immediate non ſolum differentias omnes, tam ſpecificas, quam indiuiduantes, vt quæ nulli naturæ vniuocæ eſſentialiter ſubduntur: ſed etiam vnum aliquod genus ſummum, aut plura, ſub quo, aut ſub quibus cætera genera omnia immediate ſignificata contineantur. Cum igitur perſpicuum ſit, dari ſpecies infimas ſubſtantiarum: dato autem ſiue vno ſiue plu-
F ribus generibus ſummis earum ſpecierum, nec differentiæ diuidentes, nec genera media, quæ vſq; ad ſpeciem infimam interiecta ſunt, infinita eſſe poſſint, efficitur, vt formæ ſubſtantiales hoc pacto ſumptæ, infinitæ eſſe nequeant. Eadem ratione vti poſſumus ad probandum, nec in cæteris prædicamentis dari infinitionẽ prædicatorum eſſentialium.

Explicita omnino definitio.

Nomen ſubſtantia quid nam immediate ſignificet.

Genus non dici eſſentialiter de differentiis diuidentibus.

Denique

Digitized by Google

In cauſis finalibus ex ipſa ratione finis.

Denique in cauſis finalibus ſic poteſt concluſio confirmari. Primum, quia aut omnes fines, quia actu intentuntur, expetuntur propter aliquem vltimum, aut ſinguli propter ſe ſi ſinguli propter ſe, igitur non ſunt eſſentialiter ſubordinati. ſi omnes propter aliquem vltimum, ergo non dato vltimo, nullus eſt finis: ex quo efficitur, vt fines non ſint infiniti. Deinde, quia ſi fines eſſentialiter ſubordinati eſſent infiniti, tolleretur de medio natura boni, vt Ariſtoteles ait, quod nos, quo pacto intelligendum ſit, in expoſitione contextus oſtendimus. cum ergo ſit abſurdiſſimum tollere de medio naturam boni, abſurdiſſimũ quoq; erit finium infinitatem inducere. Tertio, quia ſi darentur infiniti fines eſſentialiter ſubordinati, nulla eſſet deliberatio, quæ ſemper incipit ab vltimo aliquo fine. quare neque electio, neque actio agentis per intellectum, & (quod hinc ſequitur) neque agentis naturalis. Namque omne agens naturale agit directum & quaſi impulſum ab agente per intellectum. Poſtremo, quia ſi in finibus daretur infinitio, non poſſet deſignari certa menſura propenſionis appetitus in ea quæ appetuntur propter finem. ſolus enim finis vltimus, propter quem quiſque operatur, dici poteſt regula, & quaſi menſura eiuſmodi propenſionis. quandoquidem medii omnes propter vltimum expetuntur.

Ex natura boni.

Ex actione tum libera, tũ naturali.

Ex quantitate appetitionis.

Conſenſus Philoſophorum in 2. concluſione.

Ita patet ſecunda concluſio cum in omnibus cauſſis eiuſdem generis ſimul, tum ſingulorum generum priuatim. Quæ eadem concluſio omnibus Philoſophis communis eſt. Quanquam enim non deerant, qui dicerent, dari in rerum natura actu infinita entia completa, vt Democritus infinitos Mundos: nec deſunt etiam nunc, qui res infinitas ſimul exiſtentes, abſoluta Dei poteſtate dari poſſe contendant (*vt Ocham in 2 d. 1 Gre. Arimin. in 1. d. 44. quæſt. 4. & alii.*) nullus tamen adhuc ita inſaniuit, vt diceret rem eandẽ ab infinitis cauſſis eſſentialiter ſubordinatis pendere, aut pendere poſſe.

Non colligi ex dictis vnã tantum eſſe primam cauſſam rerum omniũ.

Illud tamen prætereundum non eſt, ex hac concluſione, ſi nihil aliud addatur, non continuo ſequi, dari vnam primam cauſſam efficientem, aut finalem, à qua tota rerum vniuerſitas pendeat; ſed in omni ſerie cauſſarum efficientium eſſentialiter ſubordinatarum dari vnam primam efficientem, eodemque modo rem habere in cauſſis finalibus, ſiue omnes huiuſmodi cauſarum ſeries reducantur ad vnum caput, ſiue ad diuerſa: quemadmodum nec, ſi omnes ſpecies eiuſdem ſeriei prædicamentalis reducuntur ad aliquod ſummum genus, continuo ſequitur, omnes omnino ſpecies rerum reuocari ad vnum commune genus omnium. Id quod dixerim, ne putes demonſtrari hoc capite, vnum eſſe Deum auctorem ac finem vniuerſi. eius enim aſſertionis confirmatio maioris negotij eſt. quanquam hoc loco non infirma iaciuntur fundamenta ad eã confirmandam, de qua diſſerendum extremo capite libri 12. Eodem pacto non docetur hoc loco, vnam eſſe primam materiam aut formam, ſed in omni ſerie materiarum & formarum eſſentialiter ſubordinatarum dari primam eius generis cauſſam. Quin etiam demonſtrari non poteſt, vnam eſſe numero primam materiam, aut primam formam; etiamſi formæ nomine exemplar intelligas. Diſtinctio enim rerum eam demonſtrationem non admittit.

Tertia concluſio.

Tertia concluſio ſit, *In diuerſis quoque generibus cauſarum non poſſe dari infinitionem.* Hanc concluſionem ea ratione probat Ariſtoteles hoc loco, quia ſi genera cauſſarum eſſent infinita, nempe materialis, formalis, efficiens finalis, & aliud atque aliud ſine vllo ſtatu; nemo eſſet, qui poſſet ſcientiam rerum aſſequi; quippe cum ſcire ſit rem per cauſſas cognoſcere: infinita autem in tempore finito percurri nequeant. Probari etiam poteſt eadem concluſio ex impoſſibilitate infinitionis rerũ, quemadmodum ſuperior. Deinde, quia etſi ipſa genera cauſſarum non ſunt eſſentialiter ſubordinata inter ſe, tamen nullum genus earum poteſt quicquã cauſſare, non concurrentibus cæteris generibus. Quare quemadmodum in cauſſis eſſentialiter ſubordinatis cauſæ inferiores nihil poſſunt cauſſare, niſi detur ſtatus in ſuperioribus; ita vnum genus cauſæ non poteſt cauſare ſuum effectum, niſi ponatur ſtatus in cæteris generibus. Accedunt tertio loco eæ rationes, quibus ad finem ſuperioris libri *cap. 7. quæſt. 1. ſect. 4. text. 50.* vſi ſumus, vt oſtenderemus, quatuor eſſe cauſarũ genera, non plura, nec pauciora. Poſtremo hæc ipſa eſt omnium Philoſophorum ſententia: ſiquidem nullus eorum aliud genus cauſæ inuenit præter quatuor ab Ariſtotele tradita, vt ipſe eodem loco docet.

Quo pacto inter ſeſe affecta ſint quatuor genera cauſſarum.

Dilutio eorum, quæ pro infinitate efficientium propoſita ſunt.

SECTIO V.

Vis rationis Ariſtotelis.

AD primum igitur argumentũ eorum, quibus colligebatur infinitionem cauſarum efficientium non eſſe impoſſibilem, dicendum eſt, rationem illam Ariſtotelis non euertere infinitionem cauſſarum accidentaliter ſubordinatarum, ſed eſſentialiter. Quod ſi quis eam accidentaliter etiam ſubordinatis accom-

accommodare velit, neganda eſt tertia conditionalis, ſiquidem in ordine huiuſmodi cauſatum poſteriores non pendent à prioribus in cauſſando, ac proinde nec tota eorum multitudo eſt dependens ab aliqua priore eius ordinis, cum nulla earum cauſſet virtute præcedentis, ſed ſua: quamuis & ſingulæ, & omnes ſimul pendeant ab aliqua ſuperioris generis, vt omnes equi à ſole. Quod tamen non ideo dicimus, quia credamus, generationes rerum ab æterno eſſe potuiſſe: ſed vt oſtẽdamus, rationem Ariſtotelis non euertere infinitionem eorum, quæ ipſe ſucceſſiue putauit fuiſſe ab æterno.

Quid dicatur medium.

Ad ſecundum dicendum eſt, non ſemper id dici medium, quod inter duo extrema cõtinetur, ſed interdum etiam, quicquid inter duo quælibet collocatum eſt, quamuis illa extrema non ſunt: quemadmodum dicimus, ſignum Arietis eſſe medium inter ſigna Piſcium & Tauri, & quaſuis cuiuſque circuli partes appellamus media reſpectu aliarum, tametſi earum nullæ ſunt extremæ. Hoc igitur pacto perſpicuum eſt, veram eſſe primam cõditionalem.

Defenditur ratio Ariſt.

Ad tertium dicendum eſt, non eſſe Ariſtotelem ea in re notandum vitio petitionis principij. Nam nec contentio eius cum aduerſario, quem ipſe ſibi fingit, verſatur in illa conditionali ſaltem formaliter & expreſſe, ſed in ea quæſtione, nũ dentur infinitæ cauſæ eiuſdem rei. Nec item Ariſtoteles eam conditionalem gratis ſumit, ſed contra renitentẽ lectorem accurate probat, ſimilitudine triũ cauſarum eſſentialiter ſubordinatarũ, vt diximus. Quia etiam in ipſo orationis contextu probatio antecedit eiuſmodi conditionalem.

Dilutio eorum, quæ adducta ſunt pro infinitione cauſarum materialium.

SECTIO VI.

Cur Ariſtoteles aliter in efficientibus, aliter in materialibus cauſis progreſſus fuerit.

AD primum autem eorum, quæ propoſita ſunt pro infinitione cauſarum materialium, dicendum eſt cum Commentatore, quem Albert. Magnus c. 7. & D. Thom lect. 3. p. 2. ſequuntur, aliter progreſſum fuiſſe Ariſtotelem in refellenda infinitione cauſſarum efficientium: aliter in materialium. Nam quia in cauſſis efficientibus perſpicuum erat dari vltimam ſiue proximam effectui: quæſitum eſt, an ſurſum verſus daretur progreſſus infinitus. Contra vero, quia in cauſſis materialibus omnes ſupponebant, dari aliquod primum principium, quod eſſet baſis ac fundamentum cæterorum: quæſitum eſt, num poſt illud darentur infinita ſubiecta, quæ ex A primo illo penderent. Quanquam vero nec ſenſu, nec intellectu per ſe notum eſt, dari materiam primam, tamen ita facile id concluditur, ſumpta materia prima ſecundum communem vulgatamque eius rationem, (quod ad finem ſuperioris libri c. 7. q. 2. ſect. 1. oſtendimus) vt merito ab omnibus Philoſophis ſupponantur.

Ad ſecundum dicendum eſt, infra materiã primam, hoc eſt, ſi progrediaris ab illa ad vltimum B compoſitum, non dari plures materias primas, quemadmodum cum progredimur ab vnitate ad binarium & ternarium, dantur aliæ vnitates, & plures deinceps ad alios ſequentes numeros, ſed tamen dari poſſe plures vel pauciores materias ſecundas, pro ratione perfectionis cuiuſque rei generalis. Res enim, quæ ſunt perfectiores, pluribus materijs ſecundis indigent: quæ vero imperfectiores, paucioribus. Exempli cauſa, mixtum indi- C get elementis ad materialem ſui compoſitionem: & homo, vt docet Ariſtoteles 2. de generatione animalium, cap. 3. prius viuit vita plantæ, deinde animalis, tandemque hominis: ex qua re fit, vt à materia prima vſq; ad hominis cõplementum multas numerare liceat materias ſecundas, compoſita ve ſubſtantialia interiecta, ſiue eorum formæ maneant formaliter in homine, vt quidam volunt; ſiue ſola virtute, quemadmodum res habet. hunc D ergo progreſſum ſignificauit Ariſtoteles exemplo illo pueri & ſenis: nõ quod in ea tranſmutatione ſit vera generatio, ſed quia perinde ſe habet, vt generationes illæ, quibus imperfectioribus formis adduntur perfectiores, manentibus prioribus, ſi non formaliter certe virtute. Manent enim in viro pueri qualitates, abiecta imperfectione, vt patet in figura, robore, ſcientia, & ſimilibus. Quod autem Ariſtoteles addit, aquam eſſe materiam aeris, E & reliqua omnia, quæ dicuntur corrumpi & non manere in genito, eſſe materias eorum, quæ gignuntur: ad complementum doctrinæ adiectum eſt. Nec enim huiuſmodi materiæ ſunt eſſentialiter ſubordinatæ, vt elementa, mixtum, embryon; cum nec formaliter, nec virtute concurrant ad conſtitutionem eiuſdẽ compoſiti. Sed tamen Ariſtoteles, quia loquebatur de materia immanente, eſſentialiterque ſubordinata, ſimul loqui voluit de op- F poſita, quæ dicitur tranſiens, quo pacto aqua dicitur materia aeris: vt in eo etiam genere amplioris doctrinæ gratia, oſtenderet, non dari infinitionem ſecundum ſpeciem.

Perfectiora pluribus, imperfectiora paucioribus materiis ſecundis indigere.

Si quis autem quærat, cur Ariſtoteles, cum agit de materiis immanentibus, non ſit loquutus de progreſſu earum, quando aliquid tendit in deteriores formas, vt cum ex

viuentur

Digitized by Google

Mutationes, quæ tendunt in deterius, cur non dicantur generationes.

viuente fit cadauer: dicendum eſt, cauſſam A eius rei fuiſſe, quia mutationes huiuſmodi non ſolent appellari generationes, ſed potius corruptiones, cũ potius denominentur ab exſpoliatione præſtantioris formæ, quam ab introductione aut permanentia deterioris. Exempli cauſa, mutatio hominis in cadauer, potius dicitur corruptio, quam generatio, quia per eam abijcitur rationalis anima, quæ præſtantior forma eſt, quam cadaueris, quæ B introducitur; aut corporeitatis, quæ manet iuxta ſententiam eorum, qui volunt dari in morte viuentium corruptionem ſine generatione.

Ad tertium, quicquid de punctis, & partibus proportionalibus lineæ dicendum ſit ſintne infinita actu in eadem, vt multi (*in quibus eſt Scotus, in 4. d. 11 quæſt. 3*) dicunt, an vero potentia tantum, de qua re libro quinto diſputabimus; reſpondendum eſt, non eſſe C parem rationem in materia ſecunda, atque in illis: eſt enim materia ſecunda ens actu & completum, ſiue forma, quam includit, maneat formaliter in compoſito, quod ex illa fit, ſiue ſola virtute.

Dilutio argumentorum, quibus finalium cauſarum infinitio oſtendi videbatur. D

SECTIO VII.

Quid colligatur ex ſimilitudine finium cum principiis mathematicis.

IAm ad primum eorum, quæ infinitionem cauſarum finalium oſtendere videbantur, dicendum eſt, propoſitionem illam, *Si datur vltimus finis, non datur proceſſus in infinitum in finibus*, eſſe veriſſimã in finibus eſſentialiter ſubordinatis, neque oppoſitum probari. Nam etſi demus, quemadmodum à principiis ma- E thematicis proceditur in infinitum ad alias atque alias concluſiones, ita etiam ex fine vltimo procedi poſſe in infinitum ad alios atq; alios fines medios propter illum expetendos, vt in cupido pecuniarum patet; tamen ex eo non ſequitur, dari infinitos fines eſſentialiter ſubordinatos reſpectu eiuſdem actionis; imo vero oppoſitum ex eadem ſimilitudine colligi poteſt. Vt enim nulla datur concluſio, quæ ex infinitis principiis pendeat; ita nullus da- F tur finis, qui propter infinitos expetatur: quod tamen concludendum erat, vt ſubordinatio infinitorum finium oſtenderetur.

Ad ſecundum dicendum eſt, neque in propoſitione illa, neque in toto diſcurſu de finibus ſermonem eſſe de vltimo fine ſimpliciter, qui eſt Beatitudo; ſed de vltimo fine eorum, quæ ſubordinate expetuntur in quauis actione; quamuis non ſit vltimus ſimpliciter: vt, ſi cibum expetam propter vitæ conſeruationem, nihil de vlteriore fine cogitans, vitæ conſeruatio erit vltimus finis eius eſſentialis ſubordinationis. Tametſi verum eſt, in omni appetitione noſtra appeti felicitatem, aut aliquam eius particulam, vt ita loquar. Nam qui ſibi vim inferre volunt, id ea de cauſſa expetunt, vt à præſentibus moleſtijs liberentur, quæ eſt quædã beatitudinis conditio, etſi planè ſciunt, ſe ab integra beatitudinis ratione ea via aberrare.

In omni appetitione aliquã f. licitatis appeti.

Ad tertium dicendum eſt, etſi bonum, qua ratione bonum eſt, latius pateat, quam ratio finis: adhuc tamen ſublata ratione finis, tolli de medio rationem boni, vt in expoſitione contextus diximus.

Dilutio eorum, quæ infinitionem formarum dari poſſe contendebant.

SECTIO VIII.

DEnique, vt diſſoluamus ea, quæ pro infinitione cauſarum formalium propoſita ſunt: dicendum eſt ad primum, non ideo Ariſt. hoc lib. q. 10. probaſſe in prædicatis eſſentialibus, quod probaturus erat in formis naturalibus, quia quot ſunt differentiæ eſſentiales conſtitutiuæ rerum naturalium, tot ſint formæ naturales earum realiter diſtinctæ inter ſe, vt putat Ioannes Gandauenſis, contra quem lib. 8. diſputandum eſt; ſed idcirco id feciſſe, quia re vera non dantur plures formæ ſubſtantiales in eadem re, & tamen in eadem forma dantur plures gradus eſſentiales, ſecundum quos ſumuntur omnes eſſentiales differentiæ, quæ rem conſtituunt. Nam ex primo gradu formæ humanæ ſumitur in homine eſſe corporei, ex ſecundo autem, aut potius tertio vel quarto, ſumitur eſſe viuentis, & ita deinceps. Vnde autem ſumatur eſſe ſubſtantiæ, quod D. Thom. hic Lect. 4 p 5 videtur velle, ſumi ex primo gradu formæ, lib. 5. expendemus.

Gradus metaphyſici.

Ad ſecundum dicendum eſt, etſi partes lineæ diſtinguuntur realiter, non diſtingui tamen actu, ſed potentia dumtaxat: at prædicata eſſentialia, etſi nec actu nec potentia diſtinguuntur realiter, diſtingui tamen formaliter, ſiue ex natura rei; idq; non potentia ſolum, ſed & actu, plus enim perfectionis eſſentialis includunt inferiora, quam ſuperiora, quod patet ex eorum definitionibus & proprietatibus. Quapropter, etſi lineæ natura diſtincte cognoſcitur, non diſtincte cognitis omnibus eius partibus: tamen nullius ſpeciei natura diſtincte intelligi poteſt, niſi omnia eius prædicata eſſentialia diſtincte perſpiciat.

Prædicatorum eſſentialium diſtinctio.

 ciat.

Digitized by Google

ciantur. Nullus enim Philoſophus putat, ſe diſtincte cognoſcere ſpeciem diſtinctione pertinente ad ſuam ſcientiam: niſi ſciat reſoluere definitionem illius vſque ad ſupremũ eius genus, quod ad eandem ſcientiam ſpectet; etſi breuitatis gratia per genus proximum & differentiam proximam ſæpe illa definiat.

Prædicata eſſentialia num eſſentialiter ſubordinata.

Quæres tamen obiter hoc loco *Sectio 2.* num prædicata eſſentialia eiuſdem rei ſint eſſentialiter ſubordinata inter ſe? Nec enim videntur eſſentialiter ſubordinata, ſi vera ſunt illa, quæ ſupra diximus; Omnes ſuperiores cauſas eſſentialiter ſubordinatas differre ſpecie ab inferioribus: itemque, rationem cauſandi ſuperiorum perfectiorem eſſe ratione cauſandi inferiorum: quorum neutrum prædicatis eſſentialibus videtur poſſe accommodari. Nam neque ſuperiora videntur differre ſpecie ab inferioribus, cum de illis eſſentialiter dicantur: nec ratio cauſſandi eorum perfectior videtur eſſe, quam ratio cauſandi inferiorum; quippe cum ſuperiora ſint imperfectiora inferioribus. Hoc eodem poſteriori argumento effici videtur, materiam ſecundam non eſſe eſſentialiter ſubordinatam materiæ primæ. Nam cum materia prima ſit imperfectior, neceſſario videtur ſequi, eius cauſandi rationem eſſe imperfectiorem.

Reſponditur dubitationi.

Ad hanc dubitationem dicendum eſt, inferiora eſſe eſſentialiter ſubordinata ſuperioribus, & materiam ſecundam materiæ primæ: imo vero nomen eſſentialiter ſubordinationis forſitan ex ſubordinatione eſſentialium prædicatorum, abuſione quadam accommodatum fuiſſe cauſſis efficientibus & finalibus; quæ per Catachreſin dicuntur eſſentialiter ſubordinatæ: neque enim ſuperiores fines aut efficientia ad eſſentiam inferiorũ pertinent.

Solutio primæ obiectionis.

Prior autem obiectio hunc in modum diluenda eſt: Superiora non differre ſpecie ab inferioribus, quaſi ex oppoſito diuidant genus aliquod, aut pertineant ad oppoſita genera, veluti homo & equus; homo & candor (id enim recte probatum eſt), ſed ea ratione differre ſpecie, quod non ſint eadem ſpecies. differunt enim vt ſpecies ſuperiores à ſpeciebus inferioribus. quod ſatis eſt, vt poſſint eſſe eſſentialiter ſubordinata. Vel dic, ſatis eſſe ad eſſentialem ſubordinationem, quod non ſint indiuidua eiuſdem ſpeciei infimæ: hanc enim ſolam identitatẽ intelleximus excludi à cauſis eſſentialiter ſubordinatis, cum diximus, eas non poſſe eſſe eiuſdem ſpeciei.

Eſſentialis ſubordinatio.

Solutio ſecunda.

Ad poſteriorem dicito, ſuperiora, etſi ſunt imperfectiora inferioribus; tamen rationem cauſandi eorum eſſe perfectiorem. perfectius enim, id eſt, independenter, dant eſſe ſuperiora, quam inferiora. Eodem modo reſpondendum eſt ad id, quod obijciebatur contra rationem cauſſandi materiæ primæ. Nam, etiamſi materia prima eſt imperfectior, quam ſecunda: tamen ratio cauſandi illius, in genere cauſalitatis materialis, perfectior eſt, ac minus dependens, quam ratio cauſſandi materiæ ſecundæ, vt apertiſſimum eſt. Itaque in cauſis internis eſſentialiter ſubordinatis nihil repugnant hæc, minus perfectam eſſe rem, quæ dicitur cauſſa, & perfectius cauſare, ſiue minus dependenter: cum interim in cauſſis efficientibus eſſentialiter ſubordinatis ſemper res, quæ perfectius cauſant (ſi modo id efficiant, vt principales cauſſæ, & non inſtrumenta tantum) ſint perfectiores. quod idem accidit in finibus, qui ex natura ſua ſubordinati ſunt. Alia enim ratio eſt ijs, quos ſibi appetitus proponit, quippe qui non raro expetit res meliores propter deteriores.

Comparatio cauſſarum eſſentialiter ſubordinatarum in perfectione.

Ad tertium argumentum dicendum eſt, quicquid eſt in genere, neceſſario eſſe in aliqua eius ſpecie. Genus enim non potentia quidem diuina ſeparari poteſt a ſuis ſpeciebus. Proinde ſi datis infinitis formis animalium in eadem materia, compoſitum ex illis non pertineret ad aliquam ſpeciem animalium, ne ad ipſum quidem genus pertineret. Quanquã vt Ariſtoteles ratione illa id, quod vult, efficiat, ſatis eſt, ſi oſtendat, tale compoſitum ad nullam ſpeciem poſſe pertinere. Patet enim, nullum ens naturale in rerum natura eſſe poſſe, quod ad aliquam ſpeciem non pertineat.

Genus & ſpecies.

Num infinita tempore finito cognoſci poſſint.

QVÆSTIO II.

Quæ in re præcipue poſita ſit huius quæſtionis difficultas.

Sectio I.

CVm non ſemel hoc capite poſitum ſit, infinita non poſſe cognoſci, idque non videatur per ſe notum, ſed res, de qua controuerſia eſſe merito poſſit: operæ pretium erit id explicare, atque approbare hoc loco, altius principio repetito.

Prima infiniti ſignificatio.

Infiniti nomen tribus modis accipi poteſt. Vno, vt ſignificat negationem finitionis ſeu limitationis: quo pacto infinitum facillime intelligitur. etenim cum negationes cognoſcantur per ea, quæ negantur, finitio vero

Google

vero ſiue limitatio ſit omnibus nō ſolum nota, ſed etiam obuia: non dubium eſt, quin per eam nullo negotio intelligamus negationem finitionis: ac proinde infinitum, vt eſt affectum ea negatione.

Secunda. Altero, vt ſignificat id, quod infinitum eſt, non tamen qua ratione infinitum eſt, ſiue illimitatum; quo pacto intelligimus, tempus infinitum ſub cōmuni ratione temporis ſpacium infinitum, ſub communi ratione ſpacij, magnitudinem infinitam, ſi dari poteſt, vel ſub ratione magnitudinis, vel, ſi non ſit omni ex parte infinita, ſecundum eam dimenſionem, qua finita eſt: & infinita multitudo rerum, ſiue ſpecie, ſiue numero differentium, ſub conceptu generis earum, aut ſpeciei.

Tertia. Tertio, vt ſignificat id, quod infinitum eſt, qua ratione infinitū eſt, ſiue infinitio ſit modus eſſendi rei infinitæ, vt ait Scotus quodl. 5. §. De primo. & quodlib. 6. §. Reſtat nunc. ſiue quiduis aliud, quod proprium fundamentum ſit eius negationis, quam in prima ſignificatione expoſuimus. Atque in hac vſurpatione infiniti tota eſt quæſtionis difficultas: *Difficultas quæſtionis.* non quidem collata re infinita cum infinito intellectu, qui eſt ſolus diuinus, ſed cum finito ſiue creato. Neque vero accepta cognitione pro imperfecta & confuſa. non enim dubium eſt, quin infinitum ab intellectu creato hoc pacto cognoſci poſſit, ſed pro perfecta & diſtincta.

Infinitum intenſiue. Verum, quia duplex eſt infinitum, vnum intenſiue, vt dici ſolet, alterum extenſiue: id, quod intenſiue infinitum eſt, cum maximam rei perfectionem ſignificet, nemo negauerit, eſſe natura ſua maxime aptum, vt intelligatur: ſimpliciter quidem, ſi ſit infinitum ſimpliciter, in hoc autem aut illo genere, ſi ſit infinitum in certo aliquo genere. Quanto enim quidque perfectius eſt, tanto magis ens, magiſque intelligibile ex ſeſe. Cæterum an huiuſmodi infinitum poſſit à nobis clare ac perſpicue cognoſci, quæſtio eſt. Ac de eo quidem, quod eſt infinitum ſimpliciter, de Deo, inquam, Opt. Max. non defuerunt, qui dicerent, nulla potentia fieri poſſe, vt in ſeipſo ab intellectu creato perſpicue cognoſcatur, in *Hæreſis negantium poſſe Deum clare à nobis cognoſci.* quibus numerantur Heretici, Armenij, & alij. quidam apud D. Bernhard. epiſt. 190. Turrecrem. de poteſtate Ecc. c. 35 & Alfonſ. à Caſtro aduerſus hær. verbo Beatitudo, qui exiſtimabant, beatitudinem cœleſtem à Deo promiſſam, non in familiari illo, quem ſpetamus, diuinæ naturæ intuitu, ſed cuiuſdam creati fulgoris ab ea manantis, poſitam eſſe. Quem *Erroris impugnatio.* errorem ante aliquot ſecula (vide decretum Innoc. 3 & Bened. 11. lege item Conc. Flor.) damnauit S. Dei Eccleſia, quæ columna eſt

A & firmamentum veritatis. Nam etſi Deus à nullo intellectu creato clare cognoſci poteſt viribus naturæ, nec etiam poteſtate diuina comprehendi, vt ſacra item oracula nos docent: videri tamen clare & perſpicue poteſt ab iis, quorum mentes diuina bonitas ſupra naturæ modum illuſtrauerit, & ad quandam diuinæ naturæ participationem euexerit: de qua re Theologi eſt diſſerere. Quod ſi non
B repugnat, infinitum ſimpliciter ab intellectu creato perſpicue cognoſci, longe minus repugnabit, cognoſci infinitum in certo genere, ſi modo illud dari poſſit, vt albedinem infinite intenſam in genere colorum, & valorem infinite intenſum in genere tangibilium qualitatum.

Infinitum extenſiue triplex eſt: Magnitudine, vt corpus aut ſpacium infinitum: Suc- *Triplex infinitum extenſiue.*
C ceſſione, vt motus aut tempus infinitum: & Multitudine, vt infinitæ ſpecies aut indiuiduæ. Sed cum diſtincta cognitio infiniti ſiue magnitudine, ſiue ſucceſſione, haberi nequeat, niſi eiuſmodi infinitum cognoſcatur quoad omnes partes, in quas diuidi poteſt, quæ eſt comprehenſiua, vel ſaltem, quoad omnes certæ alicuius extenſionis, vt ſi in tempore infinito intelligantur diſtincte omnes dies, & in linea infinita omnes palmi: tota huius generis infinitorum difficultas ad infi-
D nitum multitudine reducitur: de quo proinde ſolo ſatis erit, ſi in hac quæſtione diſſeramus. Verum, quia dubium non eſt, quin poſſit infinitum multitudine in tempore infinito percurri atque cognoſci, quo pacto Ariſtoteles fateatur, neceſſe eſt, ſubſtantias cœlorum motrices infinitas ſuorum orbium conuerſiones cognouiſſe: de ſola cognitione infiniti multitudine in tempore finito, quo pacto i- *Tempore infinito poſſe cognoſci infinitum.*
E dem extremis verbis huius capitis illam dari poſſe negat, futura eſt diſputatio, quemadmodum de ea ſola à nobis eſt quæſtio propoſita.

Quibus argumentis videantur infinita in tempore finito poſſe cognoſci.

SECTIO II.

F QVod ergo huiuſmodi infinitum in tempore finito cognoſci poſſit, his argumentis oſtendi videtur. Primum, quia mate- *1. Arg.* ria, itemque magnitudo, cum ſint entia creata, non dubium eſt, quin ab aliquo intellectu creato in tempore finito non modo quidditatiue intelligi, ſed etiam comprehendi poſſint, alioqui pares eſſent Creatori hac in re: at materia comprehendi non poteſt, niſi intelligantur formæ omnes, ad quas habet po-

potentiam (hoc eſt enim omnino penetrare, vt ſic dicam, poteſtatem materiæ) magnitudo etiam non videtur poſſe comprehendi, niſi intelligātur omnes omnino partes, ex quibus conſtat, & in quas diuidi poteſt. igitur cum & formæ, ad quas materia eſt in potentia, & partes item magnitudinis infinitæ ſint, negandum non eſt, intellectum creatum in tempore finito poſſe intelligere infinita.

2. Deinde, quia angeli comprehendunt ſuam potentiam actiuam, ii ſaltem, qui ſuperiores ſunt, & præſtantioris naturæ, vim & actiuam potentiam inferiorum; omnes item comprehendunt actiuam potentiam animæ noſtræ, & corporum cœleſtium: atqui huiuſmodi actiuæ potentiæ comprehendi nequeunt, niſi intelligantur omnia effecta, quæ ab eis produci poſſunt, quæ ſunt infinita: id autem niſi fiat tempore finito, nunquam tales potentiæ comprehenſæ erunt: poſſunt igitur Angeli tempore finito intelligere infinita.

3. Tertio, quia iidem intelligunt atq; comprehendunt vim, & naturam ſpecierum intelligibilium, quæ ipſis concreatæ ſunt. Cùm igitur hæ ſpecies eius conditionis ſint, vt non ſolum repræſentent naturas ſpecificas, ſed etiam indiuidua omnia, quæ ſub ſpeciebus continentur, non dubium eſt, quin Angeli, finito in tempore, infinita cognoſcant.

4. Quarto, quia poſſunt iidem, ſi velint, per inſtantiam horæ, non quidem per immediata (quæ nulla ſunt) ſed per mediata, intelligere ſucceſſiue partes proportionales cuiuſcunque propoſitæ magnitudinis finitæ. at huiuſmodi partes infinitæ ſunt. poſſunt ergo Angeli tempore finito intelligere infinita. Nec vero vllum impedimentũ eſt, quod poſſis obiicere, ſiue ex parte ipſorum Angelorum, cum ii ſaltem aliqua mora interpoſita, quantumcunque ea parua ſit, elicere poſſint alium intelligendi actum, ſiue ex parte temporis aut magnitudinis, cum vtrunque conſtet partibus infinitis.

5. Poſtremo, quia non Angeli modo, ſed & homines etiam poſſunt in tempore finito infinita percipere. Quiſquis enim ante ſpeculum mouetur, coniectis oculis in imaginem ſui, quæ in ſpeculo apparet, dum mouetur, ſiue ad illud, ſiue ab illo, ſiue circa illud, videre omnes ſui imagines, quæ in ſpeculum imprimuntur, nulla prætermiſſa) ponamus enim non interrumpi viſionem) poteſt. at illæ imagines ſunt infinitæ. videt igitur tempore finito infinita, atque adeo intelligit, ſi modo ad id attendat mente, quod oculis intuetur. Aſſumptio ex eo patet, quia imago, quæ imprimitur ex vno puncto ſpacij, nec eſt eadem cum imagine impreſſa ex alio puncto: nec

A item eſt pars illius, ſed noua quædam prorſus ac omnino diuerſa. Si enim demus, moueri hominem recta ad ſpeculum, & ſumamus duo puncta ſpacii, vnum poſt aliud, ſecundum ordinem motus, non dubium erit, quin imago genita ex remotiori minor ſit, quam quæ ex propinquiori generatur: at minor non poteſt fieri maior, ſiue extenſior nulla parte addita, niſi partes incipiant eſſe in alia atque

B alia parte ſubiecti, quod eſt impoſſibile: imago item minor non poteſt fieri pars maioris per additionem nouarum partium circumcirca (alioqui appareret in ſpeculo ex propinquiori puncto imago quædam compoſita ex vultu minore, qui ante apparebat, & eiuſmodi additione circum minorem, quod pugnat cum experientia) eſt igitur imago, quæ generatur ex priori puncto, prorſus diuerſa ab

C ea, quæ generatur ex poſteriori. Atque idem eodem fere modo oſtendi poteſt, ſi motus fiat à ſpeculo, aut circa ſpeculum. Cum igitur puncta ſpacii, quæ percurrit is, qui mouetur, ſint infinita; efficitur neceſſario, imagines eſſe infinitas; ac proinde videri & intelligi etiam a nobis tempore finito infinita.

Quod ſi dicas, videri quidem à nobis, & intelligi infinita, non tamen diſtingui: Primum quidem oportebit, te nouam expoſitionem pronunciato Ariſtotelis adhibere. Ait

Reſponſionis impugnatio.

D enim abſolute, *non poſſe infinita finito tempore percurri*. Deinde eo conceſſo, ſaltem non videtur negandum, diſtingui poſſe ab Angelis, cum imagines ipſæ (ſi re vera in ſpeculum imprimuntur) diſtinctæ ſint, & earum quæq; ſit ens completum, neq; alia immediate ſuccedat alii, quemadmodum nec punctus immediatus eſt puncto, nec momentum momento. Poſtremo difficilimum quoque creditu videtur, fieri naturaliter multitudinem

E ſucceſſiuam entium diſtinctorum inter ſeſe, & tamen non poſſe intelligi, & diſtingui ſucceſſiue ab vllo intellectu creato.

Non poſſe infinita in ſeipſis cognoſci.

F

SECTIO III.

VT igitur quæſtio expediatur, duo ante animaduertenda ſunt. Vnum eſt, nomine diſtinctæ cognitionis infinitorum intelligi poſſe vel eam, qua infinita cognoſcuntur in ſeipſis: quod genus cognitionis dicitur cognitio rerum in proprio genere: vel eam, qua cognoſcũtur in alio cognito, quo pacto beati cognoſcunt plurima in eſſentia diuina.

Duplex cognitionis diſtinctio.

Alterum

Alterum eſt, vt infinita à nobis finito in tempore cognoſcantur, duobus modis poſſe accidere; vno ſucceſſiue, altero ſimul, hoc eſt, non percepto vno poſt aliud; ſiue id fiat in toto aliquo tempore, ſiue in aliquo tantum eius momento.

Prima concluſio probatur.

His poſitis ſit prima concluſio. *Infinita non poſſe tempore finito ſiue in ſeipſis, ſiue in alio, ſucceſſiue cognoſci.* Hæc concluſio ex eo primum
1. patet, quia hoc pacto daretur primum cognitum & vltimum cognitum: vbi autem datur primum & vltimum, non dantur infinita. Prior propoſitio ex eo patet, quia cum multa ſucceſſiue ac tempore finito cognoſcuntur: quemadmodum cognitio intrinſecus incipit in primo cognito, ita intrinſecus deſinit in vltimo cognito; alioqui non deſineret, ſed in infinitum tenderet. Nec obiicias contra poſteriorem propoſitionem, dari in linea primum & vltimum punctum; & in hora primum & vltimum momentum; & tamen ea puncta & momenta, quæ interiecta ſunt, eſſe infinita. Non videntur enim indiuiſibilia eſſe actu in medio continuo, ſed poteſtate tantum, vt ſæpe ait Ariſtoteles, de qua re quinto libro agendum. Aduerſarius autem inter primam & vltimam cognitionem fingit infinitas cognitiones actu.

Obiectionis diluctio.

2. Deinde, ſi infinita hoc pacto cognoſcerentur, abſoluto tandem tempore præſcripto iam numerabilia numerata eſſent. hoc autem contradictionem inuoluit. ergo & illud. Propoſitio ex eo perſpicua fit; quia vt primo cognoſcimus Socratem, ſecundo Platonem, tertio Ariſtotelem, eodemque ordine procedimus intelligendo alium atque alium hominem, ita poſſumus primo cognoſcere Socratem, vt primum; ſecundo Platonem, vt ſecundum; tertio Ariſtotelem, vt tertium; eodemque ordine cæteros. hoc autem nihil aliud eſt, quam numerare. igitur ſi totam ſummam eorum, quæ hoc pacto intelligimus, abſoluamus, iam à nobis omnia erunt numerata: numerari enim & numeratum eſſe, non alia ratione differunt, quam vt numeratio paſſiua in fieri & in facto eſſe. Quare cum infinita, vt infinita ſunt, innumerabilia ſint, efficitur neceſſario, vt ſi tempore finito ſucceſſiue intelligi poſſunt, cum tandem ad finem eius temporis peruentum fuerit, iam innumerabilia numerata ſint.

Infinita ſua pte natura innumerabilia.

3. Tertio, ſi infinita ſucceſſiue cognoſci poſſent in tempore finito, poſſent vtique cognoſci per partes proportionales temporis, aut per inſtantia, quibus illæ inchoantur aut finiuntur (etenim per æquales partes temporis finiti, aut per inſtantia, quibus æquales terminantur, fieri nullo modo poteſt; cum in-
A finita ſint, & minus probabile eſt, poſſe intelligi per omnia omnino inſtantia, quam per ea, quæ proportionaliter diſtant inter ſeſe) at hoc conceſſo iam daretur pars temporis, quæ eadem eſſet diuiſibilis & indiuiſibilis, vltima & non vltima, quæ contradictionem implicant: non poſſunt igitur infinita finito tempore ſucceſſiue cognoſci. Aſſumptio ex eo probatur, quia quemadmodum, ſi da-
B retur in rerum natura columna re ipſa diuiſa in partes proportionales verſus baſim, neceſſario pars illa, cui ineſſet ſuperficies, qua columna contigua eſt baſi, eſſet diuiſibilis & indiuiſibilis, vltima & non vltima; diuiſibilis quidem, quia pars proportionalis; indiuiſibilis, quia alioqui nondum eſſet peracta diuiſio: vltima vero, quia indiuiſibilis: non vltima; quia diuiſibilis: ita prorſus accide-
C ret, ſi non eſſet re ipſa, ſed ſola deſignatione diuiſa. at tempus diuiditur deſignatione per actus intelligendi: igitur, ſi quis in tempore finito percurreret intellectu infinita per partes proportionales temporis, aut per inſtantia, quibus illæ terminantur, iam daretur pars quædam illius diuiſibilis & indiuiſibilis; vltima & non vltima: ea videlicet, cuius finis eſſet inſtans, quo tempus illud finitum finiretur.

Quo pacto tempus diuidatur.

D Poſtremo probatur eadem concluſio, ex ipſa ratione infiniti ab Ariſtot. tradita 3. Phyſ. cap. 7. tex. 36 ait enim, *infinitum extenſiue* (de hoc enim ſolo ille eo loco, & nos in hac diſputatione loquimur) *eſſe id, cuius ſemper aliud extra rationem quantitatis accipi poteſt*: hoc eſt, in quo ſumpta quauis quantitatis parte, ſemper alia reſtat accipienda. Si hoc igitur infinitum eſt, conſtat manifeſte, non poſſe eius
E partes finito tempore percurri, alioqui nulla iam pars accipienda ſupereſſet, ac proinde infinitum non eſſet infinitum. Eodem pertinet id, quod idem eodem loco ſubdit, *infinitum potius rationem partis, quam totius ſubire.* Infinitæ enim quantitatis quicquid aut eſt in rerum natura, aut concipitur, pars eſt reſpectu ipſius infiniti: nec tamen ipſum infinitum proprie habet rationem totius, quia nunquam abſolui poteſt, ſiue quo ad exiſten-
F tiam, ſiue quo ad intelligentiam: ſi tamē ſucceſſiue eſſe ac intelligi incipiat. Quod addiderim, quia non accipiendo, non dubium eſt, quin abſolui poſſit, vt motus & cogitationes Angelorum: ſi Mundus ab æterno fuiſſet: quanquam ne hoc quidem modo infinitum finiretur, aut ſucceſſiue intelligeretur, quatenus infinitum, ſed quatenus finitum, hoc eſt, verſus eam partem, qua eſſet infinitum, & terminatum. Eodem quoq; pertinere poteſt id, quod idem ſcribit 1. Phyſic. libro, capite 4.

4. *Infinitum extenſiue quid.*

Infinitum hoc partis rationem habere.

Quo pacto poſſit abſolui.

infini-

Digitized by Google

Quo pacto ſit infinitum ignotum.

Infinitum, quà infinitum eſt, ignotum eſſe. Intelligenda eſt enim in eo pronunciato ignoratio oppoſita cognitioni accommodatæ ad naturam huiuſmodi infiniti, quæ cognitio eſt ſucceſſiua, diſcurrens ex parte in partem. Atque in hac concluſione conueniunt grauiſſimi quique Philoſophi, & Theologi, D. Thom. 1. p. q. 68. artic. 2. & alibi ſæpe. Scot. in 1. d. 3. q. 2. & alij.) addentes non modo à finito intellectu, ſed ne ab infinito quidem, poſſe infinita hoc pacto cognoſci, etiamſi daremus, infinitum intellectum poſſe rem vnã poſt aliam cognoſcere.

2. Concluſio.

Secunda concluſio ſit: *Infinita in ſeipſis non poſſe ſimul diſtincte cognoſci ab intellectu creato.*

Cur potentia pluribus intenta imperfectius ſingula perficiant.

Concluſio hæc facile ex eo probatur, quia vt quotidiano experimento didicimus, quo pluribus rebus ſimul in ſe, ſiue immediate cognoſcendis intellectus noſter intentus eſt, eo minus perfecte ac diſtincte ſingulas percipit, quod idem prius in ſenſibus accidere videmus. Sed & in alijs potentijs, ſiue conſeruatiuis, vt in mandandis rebus memoriæ, aut retinendis; ſiue motiuis, vt in trahendis aut pellendis corporibus: ſiue alio modo actiuis, vt in digerendo cibo: ſemper plura ſimul, quam pauciora minus perfecte expediuntur. Et optimà quidem ratione. eſt enim cuiuſque potentiæ, vt certa natura, ita certus quidam ac præſcriptus agendi ſimul, aut patiendi terminus naturalis, quem naturæ viribus excedere non poteſt. Ergo, ſi infinita intellectui creato obijciantur, etſi illa modo aliquo cognoſcet (iam enim ſæpe diximus, nihil eſſe, quod à nobis modo aliquo intelligi non poſſit) imperfectiſſime ſane & confuſiſſime ea cognoſcet. Atque hæc concluſio non de intellectu noſtro tantum, ſed de angelico etiam & propoſita, & probata eſt. De diuino alia eſt ratio.

Cognitio diuina qualis.

Nam etſi diuinus propter ſuam perfectionem non intelligit plura immediate ſiue in ſeipſo, ſed in ipſa diuina eſſentia cognita; tamen ſi plura immediate intelligeret, nihil impediret, quo minus eo pacto infinita perciperet.

Infinita poſſe confuſe concipi & appeti.

Nihil eſt autem contra cõcluſionem hanc, ſi voluntas creata feratur ſimul in infinita; vt ſi quis cupiat viuere annos infinitos. Nec enim hoc argumento colliges, intellectum noſtrum poſſe concipere ſimul infinita, niſi confuſe, quippe cum ea etiam appetitio confuſa ſit. Namque fieri non poteſt, vt voluntas quicquam appetat diſtincte, niſi præeunte diſtincta cognitione aliqua intellectus.

Obiectio.

At obijcies, Angeli, ſi creati eſſent ab æterno, poſſent modo recordari diſtincte infinitorum annorum præteritorum, quo diſtincte & ſingulatim nouiſſent. ergo aliquis intellectus creatus poteſt ſimul percipere infinita in ſeipſis.

Dilutio.

Sed occurrendum eſt, fieri quidem potuiſſe, vt ſucceſſiue cognouiſſent infinitos annos præteritos, ſi mundus, ſaltem quoad incorruptibilia, ab æterno eſſe potuit: non tamen, vt omnium ſimul diſtincte recordarentur: hoc enim arguit illimitationem actus intelligendi, quæ nõ datur in Intellectu creato: illud autem ſolius durationis, quæ cum natura rerum incorruptibilium congruit.

A nullo intellectu infinita à ſeipſis poſſe diſtincte cognoſci.

Ex his duabus concluſionibus patet, infinita in ſeipſis à nullo intellectu poſſe diſtincte intelligi. Etenim ſucceſſiue, ne à diuino quidem intellectu percipi poſſunt: vt patet ex prima concluſione: ſimul autem, etſi nihil repugnaret percipi à diuino ex parte rerum infinitarum ſimul acceptarum; repugnat tamen ex parte perfectionis diuini intellectus, cuius immediatum obiectum neceſſario eſt ſola diuina eſſentia; idque, quia in ea perfectiſſime cõtinentur cætera omnia, quod de nullo obiecto creato dici poteſt.

Nota hæc.

Itaque omni multitudini infinitæ repugnat, percipi in ſeipſa, verum percipi ſucceſſiue repugnat ex parte ipſius infinitionis; ſimul autem, non ex parte infinitionis, ſed ex parte intellectus; finiti quidem, propter eius imperfectionem: infiniti autem, propter eius perfectionem.

Exponitur dictum Ariſtotelis alio modo quam ſupra.

Atque iuxta huius conſectarij ſenſum poteſt modo aliquo exponi pronunciatum illud Ariſtotel. *Infinitum, vt infinitum eſt, ignotum eſſe.* eſt enim verum, ſi ſermo ſit de cognitione infinitæ multitudinis in ſeipſa; tametſi melius exponitur iuxta ſenſum ſolius primæ concluſionis, vt factum eſt ſuperius.

Quo pacto infinita in alio cognoſci poſſint.

Sectio IV.

3. Concluſio.

Tertia concluſio ſit, *Etſi intellectus creatus, etiam in alia re naturaliter cognita, non poteſt ſimul infinita percipere naturaliter: nihil tamen videri repugnare, quin poſſit ſupernaturali Dei munere.*

Duplex cognitio in alio.

Hanc concluſionem, vt melius & facilius intelligas, aduerte duobus modis rem vnam poſſe cognoſci in alia, ſeu, quod idem eſt, per aliam. Vno, vt per aliam cognitam, quo pacto cognoſcimus Cæſarem per imaginem illius, cauſas per effecta, viciſſimq; effecta per cauſas, & vnum oppoſitum per alterum. Altero, per aliam non cognitam, quo pacto videmus colores per ſpecies ſenſibiles diffuſas in aere, ac impreſſas in oculis, & cognoſcimus res corporeas per phantaſmata, ac ſpecies intelligibiles earum, & per ipſam denique intelligendi facultatem.

Quo pacto vtraque accipienda.

Quæ quidem accipienda volumus formaliter, quaſi dixerimus,

vno

vno modo, per aliam cognitam, quia cognita eſt, ac ratio cognoſcendi aliam: altero per aliam, quæ non ſit ratio cognoſcendi aliam, ac proinde non neceſſario cognoſcenda, vt per eam cognoſcatur alia. Nam etſi plerique nouimus ſpecies ſenſibiles & intelligibiles, & ipſum etiam intellectum, per quem alia cognoſcimus: non ideo tamen alia per iſta cognoſcimus, quia iſta cognoſcamus. Quod vel ex eo perſpicuum eſt, quia multi ſunt, qui ignorent, aut etiam negent ſpecies ſenſibiles & intelligibiles. nec defuerunt, qui intellectũ à ſenſu non diſtinxerint. cum tamen iuxta veram ſententiam, omnes per iſtas res naturales ſentiamus ac intelligamus. Hac igitur de cauſa non diximus in concluſione: *In alia re abſolute, ſed in alia re cognita.*

Non poſſe naturaliter à creatura vlla ſimul & diſtincte cognoſci infinita.

Prior igitur concluſionis pars ex eo aperta eſt, quia infinitorum diſtincta & non ſucceſſiua cognitio (vtcunq; infinita ſumantur, ſiue vt in ſe cognita, ſiue vt in alio) ſemper excedit proportionem naturæ finitæ naturaliter operantis. Et quidem, ſi infinita ſumantur in ſeipſis; perſpicuum id eſt, ex ſecunda concluſione. Si vero, vt in alia re naturaliter cognita (qui ſenſus eſt huius concluſionis proprius) ex eo facile probatur, quia experimento didicimus, minus diſtincte percipi naturaliter quamcunq; rerum multitudinem, cum percipitur in alia re naturaliter cognita, quam cum percipitur in ſeipſa: quo pacto Medici diſtinctius percipiunt multitudinem effectuum huius vel illius medicamenti, cum effecta ipſa immediate cognoſcunt, quam cum illa cognoſcunt in medicamento, etiam poſtquam eius vim ex variis euentis perceperunt: atqui ex eadem ſecunda concluſione patet, diſtinctam cognitionem infinitorum in ſe ipſis excedere proportionem naturæ finitæ naturaliter operantis, ergo magis illam excedit diſtincta cognitio infinitorum in alia re naturaliter cognita. Quocirca nemo eſt, ſiue ex Philoſophis, ſiue ex Theologis, qui dixerit, poſſe nos, aut aliam creaturam intellectualem, naturaliter ac ſimul perſpicere infinita, etiam in alio naturaliter cognito. Ita non opus eſt, priorem partem concluſionis aliter probare, de qua eſt communis omnium conſenſio. Nec Theologi (*Adamus in 3. ſent. q. 10. apud Capr. in eodem 3. d. 14. q. 2. artic. 2. & Scot. eadem d. & q. & alii apud eundem*) qui aiunt cognoſcere Chriſtũ infinita per ſcientiam infuſam, quæ eſt ſcientia rerũ in proprio genere) omnia, inquam, quæ ſunt in potentia creaturarum, quas Deus condidit, & omnia omnino, quæ ſunt, fuerunt, ac erunt) id aſſerũt de ſcientia actuali, quaſi per eã ſcientiã cognoſcat actu infinita: ſed de habituali, vt poſſit, cũ voluerit, quidlibet eorum actu intelligere.

Scientia Chriſti infuſa qualis.

Sententia eorum, qui putant neq; in Verbo poſſe infinita cognoſci. Primum huius ſententiæ argumentum.

De poſteriori autẽ diſſenſio eſt inter Theologos. ſunt enim, qui aſſerant, ne in diuina quidem eſſentia perſpicue cognita poſſe intellectum creatum infinita ſimul cognoſcere. Primum, quia eiuſmodi cognitio, ſi eſſet finitæ perfectionis, eſſet confuſiua; ſi vero eſſet diſtincta, eſſet infinite perfecta (maior enim perfectio requiritur, vt plura ſimul diſtincte cognoſcantur, quam vt pauciora) at horum alterum repugnat hypotheſi, alterum conditioni creaturæ.

Deinde, quia abſurdum eſt aſſerere, plura ſimul a creatura intelligi, quam Deus ſimul creare poſſit. conſtat autem, Deum non poſſe ſimul creare infinita.

Poſtremo, quia cum infinitio extenſiua ſupponat intenſiuam: eſſet hoc pacto virtus intelligendi creata intenſiue infinita, ac proinde æquaretur virtuti diuinæ. Ita cõcludunt, nullum intellectum creatum poſſe ſimul cognoſcere infinita, etiam in eſſentia diuina, ſed habitu duntaxat, quem animæ Chriſti conceſſum eſſe aiunt; eo quod poſſit cognoſcere in diuina eſſentia quicquid voluerit, etiam ſi id in rerum natura nec ſit, nec fuerit, nec futurum ſit vnquam. Quo autem modo illa cognoſcat habitu infinita, Scotus *in 3. d. 14. q. 2.* ſic exponit, vt putet ipſum eius actum videndi diuinam eſſentiam cenſeri quaſi habitum, reſpectu cognitionis creaturarũ in illa: quippe cum ea viſio ſufficiens ſit ad cognoſcenda quælibet entia pro libito. Nonnulli tamen exiſtimant animam Chriſti id facere poſſe per habitum quendam ad id infuſum à Deo cum ipſa diuinæ eſſentiæ beatifica viſione *Marſil in 2. q. 10. art. 2. & Bon. in 3. d. 14. 2. p. d. q. 3.*

Cognitio habitualis animæ Chriſti.

Opinio eorum, qui affirmant quemlibet Beatum omnia poſſibilia cognoſcere, in Verbo.

Primum eorum argumentum.

Alii vero contra omnino ſcientes, exiſtimant quemlibet intellectum creatum cognoſcere actu, ac ſimul in diuina eſſentia omnia quomodocunque poſſibilia, ſaltem quoad eorum quidditates & naturas, etiam ſingulares, ac proinde infinita. Primum, quia omnia hæc naturaliter, & neceſſario relucent in diuina eſſentia, vnde fit, vt eſſentia diuina clare cognita non poſſint illa ignorari. *Dur. in 4. d. 49. q. 3. & Godofred. quod 6. quæſt. 3. apud Capreolum in 4. d. 49. quæſt. 6. art. 2. & alii apud Dur. in loco cit. Idem aſſerunt de anima Chriſti Alex. Alenſis 3. p. q. 15. membr. 7. & Albert. Mag. in 3. diſt. 24. art. 8.*

Deinde, quia alioqui non eſſet beatitudo illa, *ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus*, quippe in qua non eſſet rerum omnium cognitio & perceptio.

Poſtremo, quia maius eſt videre eſſentiam infinitam ſimpliciter, quam infinitum numerum creaturarum: quare cum illa videatur à bea-

Digitized by Google

beatis. & hancquoque videri concedendum eſſe. Quod ſi quis obiiciat, quemlibet beatũ, eorum ſententia, cognoſcere quicquid Deus facere poteſt, igitur diuinam eſſentiam à quolibet beato comprehendi: negant conſequentiam, eo quod ex ea ſola cognitione creaturarum omnium colligatur comprehẽſio diuinæ eſſentiæ, qua creaturæ omnes ita cognoſcantur, vt melius cognoſci nequeant: quo pacto non dubium eſt, quin creaturarum poſſibilium vniuerſitas à ſolo diuino intellectu cognoſcatur.

Media ſententia; quæ & approbatur.

Alii denique (vt *D. Thom. 3. contra Gent. c. 60. & Ferrarienſ. ibid. idem aſſerit D. Thom. de anima Chriſti 3. p. q. 10. art. 2. & 3 & quodl. 3. q. 2. art. 3. & Capr. in 3. d. 14. q. 2. art 1. & alii multi ſectatores D. Thom.* quorum opinio nobis probabilior videtur, mediam quandam viam tenent, aſſerentes, non poſſe quidem intellectũ creatum cognoſcere omnia omnino, quæ in diuina eſſentia relucent: nihil tamen repugnare, quo minus poſſit cognoſcere aliqua infinita. Priorem partem ex eo probant, quia infinitas extenſiua cognitionis omnium omnino rerum arguit infinitatem cognitionis intenſiuam ſimpliciter, quæ ſoli Dei conuenit, quod late oſtendemus lib. 12. Poſteriorẽ vero, quæ eſt poſterior pars concluſionis noſtræ, ex eo colligunt, quia cognoſcere in diuina eſſentia aliqua infinita, & non omnia omnino, veluti infinita indiuidua naturalia poſſibilia, & infinitas hominum cogitationes futuras (quorum illud à pleriſque Theologis tribuitur cuilibet beato, hoc autem animæ Chriſti) non infert cognitionem ita perfectam, vt perfectior dari non poſſit, & quæ iã ſit propria Deo; quippe cum perfectior ſit ea, qua plura infinita cognoſcuntur, & infinite perfectior, qua omnia omnino poſſibilia.

Cognitio animæ Chriſti, & beatorum.

Adde hanc rationem Plus eſt diſtincte cognoſcere infinitam eſſentiam, quam infinitã aliquam multitudinem particularem rerum finitarum. at intellectus creatus poteſt ſupernaturali cognitione diſtincte, ſiue quidditatiue cognoſcere eſſentiam infinitam. ergo & infinitam aliquam multitudinem particularem rerum finitarum. Dico autem *particularem*; quia cognitio omnium omnino, quæ à Deo effici poſſunt, dari non poteſt ſine comprehenſione diuinæ eſſentiæ.

Cognitionis [illegible] in [illegible] & in diuina eſſentia [illegible].

Quocirca primum argumentum primæ opinionis ita diſſoluendum eſt, vt dicamus, etſi ex cognitione infinitorum in ſeipſis, recte ſequitur, cognitionem intellectus creati; quæ circa ea verſetur, fore confuſiſſimam, aut vero infinite perfectam: neutrum tamẽ ſequi ex cognitione infinitorum in eſſentia diuina finite cognita. Eadẽ enim ipſa cognitio diuinæ eſſentiæ terminari non poteſt ſecundaria ratione ad aliqua infinita pro menſura luminis gloriæ, veluti ad infinita animalia, quæ ſunt in poteſtate naturalium cauſſarum: nec diſtincta cognitio illius impediet diſtinctã horum cognitionẽ, ſed potius erit ratio. cur hæc diſtincte percipientur. Hoc enim intereſt inter excellens ſenſibile, & excellens intelligibile; quod illud, cum percipitur, ſæpe lædit ſenſum, & aliarum rerum perceptionem impedit: hoc autem non ſolum non lædit intellectum. neq; impedimento eſt, quo minus alia percipiat, ſed etiã quando eſt excellentius, perfectiuſq; percipitur, tanto plurium rerum, ac excellentiorem cognitionem ſecum affert: ita eſt, vt ſæpe eadẽ cognitione, qua illud percipitur, multa eius effecta ſimul diſtincte intelligantur. Quod ſi hoc accidit in naturali cognitione, non eſt cur negandum ſit, Beatos cognitione ſupernaturali. ac diſtincta infinitæ eſſentiæ infinitam aliquam multitudinem in ea relucentem diſtincte percipere Ita fit, vt cognitio ſupernaturalis, infinitæ multitudinis, in diuina eſſentia finite cognita, nec debeat eſſe confuſiſſima, nec infinite perfecta, quod tamen ſequeretur ex cognitione naturali infinitorum, ſiue in ſe ipſis, ſiue in alia re naturaliter cognita, vt ex dictis patet.

Non omnia, quæ ſimul cognoſci poſſunt, ſimul etiam creari poſſe.

Secundum hoc pacto diſſoluitur: Non eſſe mirum, ſi creatura in Deo cognito plura ſimul cognoſcere valeat, quam à Deo ſimul creari poſſint, cum & maius ſiue perfectius aliquid cognoſcamus, quã à Deo poſſit effici, ipſum nimirum Deum: & ſimul concipiamus, quæ à Deo ſimul produci nequeunt, propter rei ipſius repugnantiam, veluti motum, tempus, & ſi quæ ſunt alia eſſentialiter ſucceſſiua. Itaque tota repugnantia in effectu eſt, aut in modo efficiendi; cum tamẽ nulla ſit in cognitione, aut modo cognoſcendi Accedit, quod creatio multorum diuidit: cognitio autem rerum in vno non diuidit, ſed vnit. at infinita in ſe ipſis dari non poſſunt: in virtute autem cauſæ primæ. quæ vna eſt, poſſunt.

Non omnem infinitatem intenſiuam æquari diuinæ.

Tertium deniq; ex dictis diluitur. Dictum eſt enim non omnem infinitatem extenſionis ſupponere infinitatem intenſionis, ſed eam ſolam, quæ omnia omnino poſſibilia complectitur. Adde, peccari etiam in eo, quod iudicatur omnem infinitatem intenſiuam æquari infinitati diuinæ. Nam, etſi calor eſſet infinite intenſus: adhuc tamen nõ eſſet ita infinitus vt cum infinitate diuina æquari poſſet. Quod idem diceretur de infinitate actus intelligẽdi intellectus creati, ſi infinite intenſus eliceretur. Quod autem addunt, poſſe omnes rerũ quidditates, quæ in diuina eſſentia relucent, habitu cognoſci ab intellectu creato, etſi

nobis

Digitized by Google

nobis non placet, tamen quia noſtræ concluſioni nihil officit, alijs nunc diſcutiendum relinquimus.

Cognitionē beatorum in verbo ad plura, vel pauciora extendi pro ratione luminis gloriæ.

Primum vero ſecundæ opinionis (quanquam ea nihil propoſitæ concluſioni aduerſatur) facile diluetur, ſi dicas, Et ſi omnes rerū quidditates, etiam ſingulares, naturaliter ac neceſſario relucent in diuina eſſentia: non continuo tamen ſequi, cognoſci eas omnes à quouis intellectu, qui diuinam eſſentiam intueatur; ſed ab eo ſolo, qui illam videat tanta B perſpicuitate, quanta ipſa cognoſci poteſt, quod eſt proprium intellectus diuini. Itaque pro menſura luminis diuinitus conceſſi, vt quiſque clarius intuetur diuinam eſſentiam, ita plures quidditates creabiles cognoſcit: niſi quod eas tantū, quæ actu exiſtunt, cognoſcit notitia intuitiua. Num autem omnes actu exiſtentes cognoſcat notitia intuitiua, cæteras vero abſtractiua, ſiue ſimplicis intelligentiæ, vt vocatur, alibi exponendum eſt.

Beatitudo.

Secundum autem quam parum habeat virium, apertum eſt. Neq; enim dici poteſt, deeſſe quicquam ſtatui humanorum bonorum aggregatione perfecto, ſi ei aliquid deſitquod non in humanis bonis, ſed in diuinis numerandum ſit, cuiuſmodi eſt cognitio omnium omnino quidditatum poſſibilium.

Tertium denique facile dilues, ſi dicas, etſi maius eſt, videre diuinam eſſentiam, quam omnes omnino res creabiles, ſi eæ cognoſcerentur in ſe ipſis: non maius tamen eſſe videre diuinam eſſentiam, quā videre omnes in ipſa diuina eſſentia, eum vtrumq; fiat eodem actu eoque infinito, & diuinæ naturæ proprio.

Solutio argumentorum, quibus infinita in ſeipſis finito tempore videbantur poſſe cognoſci.

SECTIO V.

Potentia paſſiua cognitio.

SVpereſt igitur, vt diſſoluamus argumenta ea, quibus infinita in ſeipſis finito tempore videbantur poſſe cognoſci: ad quorum primum dicendum eſt, quidditatē quidem potentiæ paſſiuæ ex ordine ad actum adæquatū intelligendam eſſe, ac proinde quidditatem materiæ primæ ex ordine ad formam ſubſtantialem in communi: materiæ vero cœli, ex ordine ad formam ſubſtantialem inſeparabilē, F denique materiæ horum inferiorum ex ordine ad formam ſeparabilem: at num ea comprehendi poſſit, ex ordine ad potentiam actiuam & introductiuam formarum intelligendum eſſe. Ac ſi materia quidem conferatur cū abſoluta Dei potentia, non dubium eſt, quin ſit naturaliter incomprehenſibilis ab intelle-

Materia quaratione comprehendatur.

A ctu creato, propterea quod virtus diuina poteſt in ea introducere non modo infinitas ſpecie formas, ſed etiam in infinitum perfectiores. Si vero conferatur cum potentia actiua naturali (quæ comparatio in ſola materia horum inferiorum habet locum) veluti cum virtute Solis, aut etiam omnium ſecundarum cauſarum naturalium ſimul: dicendum eſt, eam poſſe comprehendi naturaliter ab intellectu creato, etiam noſtro, quia formis, quæ a cauſis naturalibus introduci poſſunt certus præfixus eſt terminus, ſiue ſingulorum agentium vim ſpectes, ſiue omnium ſimul concurrentium. Eodem pene modo reſpondendum eſt ad id, quod de magnitudine proponebatur. Nam eæ diuiſiones, quibus magnitudo diuina poteſtate diuidi poteſt, naturaliter percipi nequeunt ab intellectu creato, ſiue ſimul, ſiue ita ſucceſſiue, vt earum cognitio abſolnatur: ex tamē, in quas diuidi poteſt per cauſas naturales, poſſunt; id quod propterea euenit, quia omnibus rebus naturalibus certus paruitatis terminus præfinitus eſt.

Magnitudo quo pacto.

Sed, vt ad materiā reuertamur, obijciat aliquis non poſſe eam naturaliter comprehēdi non ſolum quia formæ ſingulares, quas naturaliter recipere poteſt, ſunt infinitæ numero: ſed etiam quia ſpecies ipſæ rerum naturalium poſſunt in infinitum augeri per cauſas naturales: veluti in mixtis inanimatis per varia genera compoſitionum, quas quotidie humana induſtria excogitat, quibus applicando actiua paſſiuis, ſæpe nouæ rerum ſpecies oriuntur, quæ nunquam antea extiterunt: in ſtirpibus item adhibita ſerendi & inſerendi arte, cuius vſu nouas ſpecies genitas videmus: ac deniq; in animalibus propter commixtionem diuerſarum ſpecierum; vnde tam multiformes partus accidunt in Africa, conuenientibus feris propter aquæ penuriam ad paucos amnes, vt inde exiſtimet Ariſtoteles in ſecūdo libro de generatione animalium *cap* 5. originem habuiſſe prouerbium illud, *ſemper noui aliquid Africam afferre*, quam Ariſtotelis ſententiam tranſtulit Plinius in octauum librum naturalis Hiſtoriæ *cap*. 16. Quod ſi formæ, quæ naturaliter introduci poſſunt, infinitæ ſunt, præſertim ſpecie, perſpicuum eſt, materiam horum inferiorum eſſe naturaliter incomprehenſibilem ab intellectu creato.

Obiectio.

Africam ſemper noui aliquid afferre prouerbium vnde natum.

Ad hanc obiectionem, quod quidem attinet ad formas ſingulares, dicendum eſt, earū cognitionem non eſſe neceſſariam ad cōprehenſionem materiæ: nam vt intentio agentium naturalium (primo excepto) non fertur in productionem ſingularis vllius determinati: ita ad comprehenſionem eorum non requiritur vllius certi ſingularis perceptio,

Solutio.

A nedum infinitorum: quare neq; ad comprehenſionem materiæ. Quod vero attinet ad formas ſpecificas, communis Philoſophorum ſententia eſt, eas, quæ naturaliter introduci poſſunt, eſſe finitas. Vnde eſt illud Platonis à Porphyrio relatum in Iſagoge *non eſſe Philoſopho deſcendendum à ſpeciebus infimis ad indiuidua, quod illa finita, hæc infinita ſint, & ſub ſcientiam cadere non poſſint*, quod idem cum Ariſtoteles, tum cæteri Philoſophi paſſim in ore habent. B Item illud, quod omnes aiunt, circulo quodam eaſdem ſpecies rerum per generationem reuerti, non item eadem indiuidua. Et, quod hoc ipſo capite docet Ariſtoteles in eo loco, in quo tranſeuntes etiam materias finitas eſſe probat, *Non progredi recta in infinitum generationes ſecundum ſpeciem, ſed identidem fieri earundem repetitionem*. Cuius rei argumento eſt finita virtus naturalium cauſarum, earumq; determinatio in agendo. C Quo poſito, haud dubie dicent Philoſophi generationes illas, quas obiecimus, etſi videntur procedere in infinitum ſecundum ſpeciem; ſuum tamen habere terminum: vt ſi in aliquibus tandem animal genitum per commixtionem diuerſarum ſpecierum ſequatur naturã ſpecificam agentis: & compoſitum ex diuerſis ſpecie componentibus, tandem aliquando non coaleſcat in tertiam ſpeciem. Quod ſi hoc difficile quis ſibi perſuadeat, nec credat Philoſophos non loqui niſi de ordinariis ſpeciebus, D cum aiunt eſſe finitas, dicendum illi erit, ad comprehenſionem naturalem materiæ ſatis eſſe, ſi cognoſcantur omnes formæ ſubſtantiales præſtantiſſimæ cuiuſque generis infimi; quandoquidem hæ continent, non modo eminenter cæteras, quæ idem genus diuidunt, ſed etiam formaliter omnia formarum ſubſtantialium genera: ac denique introductio ſingulorum eſt ſimilima introductioni cæterarum ſui generis, quod ex ſimilitudine generationum patet, vt canis & lupi. E Quod ſi obiiciant, ergo ſatis erit cognoſcere formam humanam, quæ eſt omnium perfectiſſima, & eminenter continet cæteras, negandum illis id erit. forma enim humana nec continet formaliter omnia ſubſtantialium formarum genera, nec eius introductio eſt ſimilis omnium aliarum introductionibus; F quemadmodum nec generatio humana generationibus aliarum omnium rerum naturalium, vt ignis aut aquæ: nec omnium etiam animalium, vt oniparorum, &c. Quocirca ſatis putat Philoſophus naturalis ſe explicare vim materiæ, ſi modos ſpecialium generationum tradat, etſi ſub eundem cadant multæ, aut forſitan infinitæ. Quod ſi hanc materiæ cognitionem non libenter appellaueris

Forma num infinita ſecundum ſpeciem.

Obiectionis dilutio.

Forma humana non continet formaliter omnia formarum genera.

A comprehenſiuam, dicant quæſtionem eſſe de nomine, tametſi affirmatiuam partem approbandam iudicabunt, cum in ea non ſit ſermo de omnino comprehenſiua cognitione, ſed de comprehenſiua naturali, ſiue quam viribus naturæ conſequi poſſumus.

Ad ſecundum dicendum eſt, Primum quidem, comprehenſionem naturalem potentiæ actiuæ creatæ non requirere perceptionem omnium indiuiduorum; imo ne vnius quidẽ B determinate, vt dictum eſt de comprehẽſione naturali materiæ. Deinde, ſi quis admittat multiplicationẽ ſpecierum in infinitum per cauſſas naturales: ſatis fore ad comprehenſionem agentium naturalium, ſi percipiantur perfectiſſimæ omnes ſpecies infimorum generum, quæ ab eis effici poſſunt: vt dictum eſt de materia. Quod ſi obiicias, ergo agentia naturalia eſſe infinitæ perfectionis, ſi poſſunt introducere formas ſubſtantiales infinitas C ſecundum ſpeciem, neganda erit conſequentia Neque enim poſſunt formæ ſubſtantiales ita in infinitum augeri ſecundum ſpeciem, iuxta hanc ſententiam, vt earum perfectio in infinitum poſſit eſſe maior. Nam in animantibus genitis à diuerſis ſpecie, ſemper genitum degenerat à perfectiori, vt mulus ab equo. In cæteris autem, etſi ex duabus ſpeciebus poteſt generari perfectior, vt in pleriſque vnguentis & medicamentis patet: D non procedit tamen hoc in infinitum: quia virtus cœli, cui eorum generatio tribuenda videbitur, certa & præfinita eſt, neque ex quacunque rerum coniunctione tertiam efficiet ſpeciem. Quod potiori ratione dicendum erit de cæteris agentibus inferioribus, ſi eorum virtute fiat generatio vnius ex multis. Itaque ordo perfectionis huiuſmodi formarum, ſi dabitur in infinitum, ſimilis erit ordini partium proportionalium, quæ continentur in E qualibet finita magnitudine: non autem ordini numerorum, qui ita progrediuntur in infinitum, vt excedant quamcunque datam multitudinem.

Si illud quoque obiicias, quod paulo ante dictum erat, virtutem agentium naturalium eſſe certam & determinatam: ergo non poſſe producere in infinitum diuerſas ſpecie formas: duobus modis pro ea ſententia reſpon- F deri poteſt. Primum virtutem agentium naturalium eſſe certam & determinatam, quoad vltimum potentiæ, vt dici ſolet, ſiue quoad perfectiſſimum effectum cuiuſque, vt virtus canis ad generandum canem: ad infra perfectiſſimum effectum nihil repugnare varietatem infinitam, vt in caloris etiam effectu cernere eſt, quoad graduum varietatẽ. Deinde ſingula quidem agentia per ſeſe, & reſpectu deter-

De comprehenſione potentiæ actiuæ naturalis.

Obiectio 1.

Dilutio.

Obiectio 2.

Prima ſolutio.

Poſterior.

determinatæ materiæ ſecundæ, aut adiuncto certo alio, & determinato agente determinatum effectum habere: at eum alia atque alia materia, aut alio atq; alio agente coniuncta poſſe habere alia atque alia effecta: quo pacto ſol cum equo & equa generat equum: cum equa & aſino mulum: atque hoc pacto iuxta hanc ſententiam poſſe dari proceſſum in infinitum.

Species intelligibiles Angelorum.

Ad tertium dicendum eſt, vt ſpecies intelligibiles Angelorum comprehendantur, ſatis eſſe, ſi percipiantur naturæ generales, & ſpeciales, quas repræſentant, in quibus per ſe ſcientia conſiſtit. harum autem naturarum in nulla eiuſmodi ſpecie repræſentari infinitas. Eas enim ſolas generales & ſpeciales naturas referunt (plures tamen vel pauciores pro cuiuſque ſpeciei præſtantia) ex quibus mundus à Deo conſtitutus eſt, quas paulo ante ordinarias appellauimus. Nam vt ex his cæteræ multiplicari poſſunt ſiue ad certum numerũ, ſiue in infinitum: ita & intelligi poſſunt per ſpecies, quibus hæ repræſentantur. Neque vero ad comprehenſionem repræſentantium requiritur perceptio eorum omnium, quæ quomodocunque repræſentantur (hoc enim pacto nullum repræſentãs comprehendi poſſet ab intellectu creato) ſed eorum tantum, ad quæ illa immediate repræſentanda vim habent: Quo autem modo huiuſmodi ſpecies repræſentent infinita indiuidua, & quo pacto indiuidua per eas intelligantur, & quæ contra hoc ſpecierum genus obiiciat Scotus, ſuo loco patebit.

Cur partes omnes proportionales continui ſucceſſiue ab angelo cognoſci nequeant.

Ad quartum dicendum eſt, fieri non poſſe, vt angelus intelligat ſucceſſiue omnes partes proportionales columnæ, & per inſtantia, quibus copulantur partes horæ proportionales, primum, quia ſequeretur deſignatas eſſe in fine horæ partes proportionales columnæ: intelligere enim ſucceſſiue atque ordine partes cuiuſque magnitudinis, percurrere eas mente atque deſignare eſt. hoc autem ſi fieret à capite ad baſim, iam deſignata eſſet vltima pars, vt ſuperius oſtenſum eſt. Deinde, quia eadem incommoda accidunt ex deſignatione atque ex reali diuiſione: aut ſi non eadem omnia, ſaltem Angelus, qui poſſet eas partes deſignare, poſſet etiam deſignando, realiter diuidere: data autem reali diuiſione prædicta, iam in aliqua vna duntaxat earum ineſſet, prædicta ſuperficies nec enim in pluribus ineſſet, quia omnes iam eſſent à ſe inuicem realiter diuiſæ. Ex qua re, quæ incommoda ſequantur, ad primam concluſionem dictum eſt. Tertio, quia aut inter eam intellectionem, quam Angelus eliceret in fine horæ, & omnes alias intellectiones præcedentes me- A diaret aliquid temporis, aut nihil: ergo intellectiones eiuſmodi non proceſſiſſent per inſtantia inter ſe diſtantia, vt ſupponebatur. ſi aliquid, ergo illud eſſet diuiſibile & indiuiſibile: diuiſibile, quia pars horæ; indiuiſibile, quia alioqui iam eſſet actu diuiſum per alias intellectiones Angeli. quæ tamen nullæ eſſe potuerunt. Inuoluit enim contradictionem intercedere aliquam potuiſſe inter eam, quæ eliceretur in vltimo inſtanti horæ, & omnes B præcedentes. Poſtremo, quia ſi id facere poſſet Angelus per inſtantia proportionaliter diſtantia, poſſet quoque per omnia. ſunt enim mediata omnia, nec ex parte aut Angeli, aut temporis vllum eſſet impedimentum. at ſi, quemadmodum id mente fieret, ita columna re ipſa diuideretur (quod ſimul angelus æque poſſet facere) iam columna eſſet re ipſa diuiſa in omnes omnino ſui partes, quæ eædem omnes abſoluta hora eſſent diuiſibiles & indi- C uiſibiles. igitur fieri non poteſt, vt Angelus ſucceſſiue intelligat infinita per inſtãtia proportionaliter diſtantia temporis finiti.

Ad vltimum ponamus, eiuſmodi imagines eſſe qualitates viſibiles, & quæ immediate, licet minus principaliter, terminent aſpectum. quod argumentum ponere videtur. Hoc ſi quis probet, hunc in modum reſpondeat neceſſe eſt. Si illæ ſunt infinitæ, recte occurſum eſſe, hominem pergentem ad ſpecu- D lum cognoſcere infinita: ſed tamen non ea diſtinguere, ſeu, quod idem eſt, non ea cognoſcere, vt infinita: quod ſuperſtitioſe ſic exprimerẽt quidam recentiores Dialectici, Infinita quidem illum cognoſcere, ſed non cognoſcere infinita. Propoſitio enim Ariſtotelica, qua pronunciatur, non poſſe infinita finito tempore cognoſci, de diſtincta cognitione plane intelligenda eſt, vt patet ex ipſo quæſtionis initio. Sed quid de Angelis? An E nõ illi eas imagines diſtincte cognoſcere poterunt, cum ad intelligendum nõ egeant adminiculo ſenſuum? Quod ſi dicas, infinitas quidem imagines generari in ſpeculo obiecto, ſed tamen ne ab Angelis quidem eas omnes poſſe diſtincte intelligi ꝓpter ea incommoda, quæ in confirmatione primæ concluſionis propoſita ſunt; primum obſtat id, quod additur in argumentatione, difficilimum eſſe creditu, fieri naturaliter multitudinem ali- F quam ſucceſſiuam diſtinctorum entium, nec eam ab vllo intellectu creato ſucceſſiue percipi ac diſtingui poſſe. Deinde obſtat libertas, qua Angelus in quolibet temporis momẽto intelligere poteſt quoduis corporeum accidens, quod tunc exiſtat, ac proinde imaginem vultus in eo momento impreſſam in ſpeculum. Quod ſi velit intelligere omnes,

Exponitur propoſitio Ariſtotelis.

Reſponſio.

Impugnatio.

Digitized by Google

quæ gignuntur in omnibus momentis horæ continua proportione diſtantibus; nihil iam erit, quod impediat. Iam enim conſtabit, nihil id repugnare ex parte effectus, cum ponātur infinitæ imagines, ſucceſſiue genitæ in ſpeculo, finito temporis ſpacio. Tertio, quia incommoda, ob quæ infinita finito tempore ſucceſſiue intelligi non poſſe oſtendimus, eadem eueniunt, ſi infinitæ imagines eodem modo gignantur: quod facile intelliges, ſi ad primam & ſecundam argumentationem vel leuiter attendas: tertiam vero hoc pacto imaginibus accommodes, ſi in quolibet momento eius temporis generetur noua omnino imago, fore, vt illius temporis detur pars vltima, & non vltima diuiſibilis & indiuiſibilis. Nam cum momenta non ſint immediata inter ſeſe, neceſſario fit, vt inter generationem vltimæ imaginis, quæ generabitur in vltimo inſtanti eius temporis, & generationes aliarum omnium mediet pars aliqua temporis, quæ eadem & diuiſibilis erit, quia pars; & indiuiſibilis, quia nullum complectetur momentum. ponimus enim in omnibus ijs, quæ vltimum præceſſerunt, genitam fuiſſe aliquā imaginem, & quærimus partem interiectam inter vltimum & reliqua omnia, quæ pars nullum omnino momentum complectatur, neceſſe eſt. Ita fiet, vt eadem quoque pars & ſit vltima, quia in alias minores diuidi non poteſt; & non vltima, quia poteſt, cum ſit pars temporis. Poſtremo, quia ſi eæ imagines ſucceſſiue infinitæ eſſent, ſucceſſiue quoque à Deo, à quo præcipue penderent, intelligi poſſent; poſito eo, quod fieri nequit, Deum intelligere poſſe ſucceſſiue. at dictum à nobis erat, ne à Deo quidem poſſe intelligi infinita ſucceſſiue, & incipiendo, etiamſi diuinus intellectus ſucceſſiue intelligere poſſe fingatur.

Non poſſe ſucceſſiue tempore finito infinitas rerum ſimilitudines produci.

Cognitionem diuinam ſucceſſiuam eſſe non poſſe. Alia ſolutio.

Dicendum eſt igitur iuxta hypotheſin initio reſponſionis factam, imagines eo pacto in ſpeculo genitas, non eſſe infinitas, ſed vnam duntaxat: quæ continua generatione fit maior, cum quis ad ſpeculum accedit. Nam cum motus accidentis ponatur continuus: neceſſario efficitur, vt generatio quoque imaginis ſit continua, & non interrupta. quod autem continuum eſt, nō eſt multa, ſed vnum. Præterea viſio eius imaginis eſt vna. Ergo & imago vna. Quare non generantur aliæ atque aliæ imagines in alijs atque alijs momentis eius temporis, ſed quæ primo illius momento genita eſt, eadem in toto & in ſingulis eius partibus augetur, ac proinde in cæteris omnibus momentis aucta eſt. Nec tamen ea ita augetur, vt eædem partes, quæ ante erant, incipiant eſſe in alia parte ſubiecti, in qua non erant, aut maior imago componatur ex minore. Fluit enim imago illa, cum mouemur; ſtat, cum ſtamus, neq; quicquam eius, quod in vno momento exiſtit, permanet in alio, ſi locum mutemus. Idem accidit, cum corpus continue & mouetur loco & augetur. Nam exiſtentia continua in loco, quem continenter acquirit, eſt vna numero duntaxat, quæ toto tempore fit longior ſucceſſione, & maior occupatione ſpacij, nec poteſt eſſe multæ numero, niſi vel reali diuiſione per quietes interrumpentes motum, vel deſignatione per diſtinctos deſignandi actus. at neque quietes interrumpentes, neq; actus deſignantes poſſunt eſſe infiniti, vt ex dictis patet. non acquiret igitur corpus, quod eo pacto mouetur, exiſtentias in loco infinitas. quare neque in ſpeculo gignuntur infinitæ imagines. Verum prædicta imaginum ſuppoſitio magis popularis eſt, quam Philoſophica. Probant enim perſpectiui nullam imaginem videri in ſpeculo, ſed aſpectum immediate terminari per radios reflexos ad rem ipſam obiectam ſpeculo. Vſi tamen ſumus ea ſuppoſitione. quia etſi vera eſſet, nihil incommodi accideret, contra concluſionem argumento impugnatam.

In ſpeculo non imaginem rei, ſed rem ipſam immediate videri.

Abſolute igitur, & vt res habet, dicendum eſt, cum quis in ſpeculum intuetur, idcirco in illo videri continenter augeri imaginem vultus, quia baſis trianguli viſualis, quæ eſt in vultu ipſo, continenter fit propinquior angulo viſuali oppoſito, qui eſt in potentia viſiua, in qua triangulus viſualis reflexus terminatur; ac proinde linea diuidens eiuſmodi triangulum in duas dimidietates, hoc eſt, in partem directam & reflexam (quæ linea eſt in ſuperficie ſpeculi) continenter fit maior. Num autem radij viſuales facientes eiuſmodi triangulum, ſint ſpecies ipſæ viſibiles, quæ progrediantur à vultu, & reflectantur ad oculos, an aliquid aliud: & quo pacto ijdem radij in ſpeculum directe incidant, & reflectantur ad oculos, ac denique num in prædicto motu aliqua qualitas ſucceſſiue fiat extenſior in ſpeculo: alio fortaſſe loco exponemus. Illud nunc ſatis ſit, ſi qualitas aliqua ibi ſucceſſiue fit extenſior, idem de ea dicendum eſſe, atque dictum eſt de imagine, quam videmur videre in ſpeculo.

Vera argumenti ſolutio.

K B O. Γ.

ΚΕΦ. Γ'.

Text. 14. Αἱ δ' ἀκροάσεις κατὰ τὰ ἔθη συμβαίνουσιν. ὡς γὰρ εἰώθαμεν, οὕτως ἀξιοῦμεν λέγεσθαι. καὶ τὰ παρὰ ταῦτα, οὐχ ὅμοια φαίνεται, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσυνήθειαν ἀγνωστότερα, καὶ ξενικώτερα. τὸ γὰρ σύνηθες γνωριμώτερον. ἡλίκην δὲ ἰσχὺν ἔχει τὸ σύνηθες, οἱ νόμοι δηλοῦσιν. ἐν οἷς τὰ μυθώδη καὶ παιδαριώδη μεῖζον ἰσχύει τοῦ γινώσκειν περὶ αὐτῶν διὰ τὸ ἔθος.
Text. 15. ¶ οἱ c μὲν οὖν, ἐὰν μὴ μαθηματικῶς λέγῃ τις, οὐκ ἀποδέχονται τῶν λεγόντων· οἱ δ' ἂν μὴ παραδειγματικῶς· οἱ δὲ μάρτυρα ἀξιοῦσιν ἐπάγεσθαι ποιητήν. καὶ

Capvt III.

Diſcendi a autem rationes conſuetudinibus reſpondent. vt enim ſoliti ſumus, ita rem exponendam eſſe cenſemus: & quæ præter hæc dicuntur, haud ſimilia videntur nobis, ſed propter inſolentiam ignotiora, magisque peregrina. Quod enim conſuetum eſt, id notius eſt. Quantam porro vim habeat conſuetudo, leges declarant, in quibus fabuloſa, & puerilia plus valent, propterea quod eis aſſueti ſumus, quam quæ de iis rebus cognitio habetur. ¶ Quidam c igitur, niſi Mathematicorum more quis doceat, neminem dicentem admittunt: Alii, niſi exemplis vtatur, nihil approbant: Alii Poetam teſtem producendum volunt. Ac Text. 14. Text. 15. Alex. com. 21. D. Tho. lect. 5. p. 4.

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Diſcendi autem rationes. In hoc capite, quod eſt tertia huius libelli pars, docet Ariſtoteles quinam modus tenendus ſit in inueſtigatione veritatis. Quoniam vero conſuetudo ſæpe in cauſa eſt, vt plerique certiores rationes flagitent, quam patiatur natura rerum, de quibus agitur, aut infirmioribus contenti ſint, quam earum certitudo poſtulet; oſtendit Ariſt. initio capitis, quantam vim habeat conſuetudo in perdiſcendis diſciplinis, vt inde pateat, quantum impedimenti eis perdiſcendis afferri poſſit, ſi aliter atque res poſtulet, ſcientiæ tractentur. eum enim fere ſolum docendi modum probat quiſque, quo ipſe longo tempore diſcere conſueuit. Vnde fit, vt quæ ab antiqua diſcendi conſuetudine noſtra videntur abhorrere, ea tanquam peregrina & parum ſimilia ijs, quæ ante didicimus, facile repudiemus. Cauſam vero huius rei eam eſſe ait, quia quod conſuetum eſt, id nobis notius eſt. Quocirca cum nemo diſcat, niſi ex ſibi notioribus, ea ſola accipit quiſque tanquam notiora ſibi, ideoque putat ſe abſque periculo errandi fidem habere poſſe, quibus ex longo tempore aſſuetus eſt. Diximus autem, *Diſcendi rationes*, pro eo, quod Græce eſt, *ἀκροάσεις*, id eſt, *auſcultationes*, ſiue *auditiones*, quia nomen *ἀκροάσεως* non ſumitur hoc loco quemadmodum in inſcriptione librorum de Phyſica auſcultatione, in eaque diuiſione librorum Ariſtotelis, qua alij dicuntur auſcultatorij, alij exoterici. Complectitur enim Ariſt. in hoc capite verbo *ἀκροάσεως* omnia diſcendi genera, etiam parum accurata, cuiuſmodi eſt ratio diſcendi per exempla, teſtimonia, &c. *Vis conſuetudinis in diſciplinis cap. ſcendis. Conſueta notiora eſſe. ἀκροάσεως nomine quid hoc loco ſignificetur.*

b *Quantam porro vim.* Quantam vim habeat conſuetudo, ex eo etiam confirmat, quia nonnunquam plus poteſt conſuetudo, quam aperta veritas. Multa enim plane fabuloſa & puerilia tradebantur in legibus, & ſtatutis Ethnicorum, quibus contra apertam veritatem propterea habebatur fides, quod populus ijs audiendis aſſuetus eſſet, vt quod homines eſſent ex ſatis dentibus procreati, ac deinde pro terra matre pugnare oporteret, quod exemplum eſt apud Alexand. *hoc loco com.* 20. forſitan ſcriptum reperit in antiquis legibus alicuius Reipublicæ. *Fortaſſe tamen nomine τῶν νόμων intelligit Ariſto. veteres quaſdam cantilenas. lege illum in Problem. Sect. 19. quæſt. 28.* *Plus aliquando conſuetudinem quam veritatem poſſe.*

c *Quidam igitur niſi.* Exponit quam varie homines doceri velint propter varium diſcendi modum, cui aſſueuerunt. Nam qui in Mathematicis longo tempore verſati ſunt, non alium probandi modum, quam Mathematicum admittunt. Qui vero per exempla diſcere conſueuerunt, exemplis quoque omnia ſibi explanari volunt. Iam qui in Poetis ætatem triuerunt, niſi quis teſtem Poetam produrat, fere audire contemnunt. Sunt qui omnia ſibi accurate ac perfecte explicari cupiant, quod eo pacto diſcere aſſueuerint. Alios qui parum res diſcutere, & rudi Minerua tranſigere ſolent, omne accuratum ac ſubtile docendi genus offendit. Quoniam vero *conſuetudo*, vt aiunt, *altera natura eſt*, nihilque ab vno per conſuetudinem fit, quo alteri per naturam contingere non poſſit; perſpicuum eſt, variam quoque hominum conſtitutionem, & peculiarem cuiuſque naturam in cauſa eſſe poſſe, vt alij aliter doceri velint. Nam qui ſunt tenacis imaginationis, parumq; eleuatum intellectum habent & parum liberum à phantaſmatibus, omnia ſibi more Mathematico tradi poſtulant. Qui vero ratiocinandi facultate non admodum valent, exemplis delectantur. Qui autem ſuo iudicio quaſi parum perſpicaci diffidunt, omnia aliorum teſtimonio confirmari volunt. Iam qui ingenio pollent, non niſi ſubtili & accurato docendi genere gaudent: niſi res ſint eiuſmodi, vt nõ admodum certas demonſtratio- *Quam varie homines doceri velint. Conſuetudo altera natura.*

ſtrationes patiantur. etenim ad defectum ingenii pertinet omnia accurate ac ſubtiliter doceri poſſe exiſtimare. Demum, qui ſubtile docendi genus aſſequi non poſſunt, aut vt in contractibus & conuentionibus, ſic in diſciplinis illiberale eſſe putant, minutiſſima quæque perſequi, & quaſi ad calculos reuocare: ii rudi Minerua, omnia ſibi exponenda cenſent. Ita fit, vt quemadmodum conſuetudo; ſic etiam naturæ particularis conſtitutio ſæpe in cauſa ſit, vt res, quarum ſcientia quæritur, aliter atque debeant, tractentur.

Text. 15. καὶ οἱ μὲν πάντα ἀκριβῶς· τοὺς δὲ λυπεῖ τὸ ἀκριβὲς, ἢ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι συνείρειν, ἢ διὰ τὴν μικρολογίαν. ἔχει γάρ τι τὸ ἀκριβὲς τοιοῦτον. ὥστε καθάπερ ἐπὶ τῶν συμβολαίων, καὶ ἐπὶ τῶν λόγων ἀνελεύθερον εἶναί τισι δοκεῖ. διὸ d δεῖ πεπαιδεῦσθαι πῶς ἕκαστα ἀποδεκτέον. ὡς ἄτοπον ἅμα ζητεῖν ἐπιστήμην, καὶ τρόπον ἐπιστήμης. ἔστι δὲ οὐδέτερον ῥᾴδιον λαβεῖν. § τὴν e δ' ἀκριβολογίαν τὴν

Ac alii quidem omnia accurate docenda exiſtimant: aliis ipſa exquiſita docendi ratio moleſta eſt, ſiue quod rem complecti nequeant, ſiue quod eam diligentiam nimiam eſſe indicent. Habet enim tale quiddam id quod accuratum eſt. Vnde fit, vt quemadmodum in contractibus, ita in diſputationibus illiberale quibuſdam id eſſe videatur. Quapropter d *inſtitutus eſſe quiſque debet, quo pacto ſingula approbanda ſint: quoniam abſurdum eſt ſcientiam ſimul, & ſcientiæ modum quærere: præſertim, cum neutrum aſſequi facile ſit. § Mathematicorum autem* e *accurata* — Alber. c. 13. Aue. comm. 15. — Text. 16.

d *Quapropter*. Tradit duo documenta, quibus non modo occurrit vtrique impedimento conſuetudinis, & particularis naturæ; ſed etiam docet, quo pacto veritas in diuerſis ſcientijs ſit inueſtiganda. quod ipſi præcipue propoſitum erat in hoc libro. Eorum alterum generale eſt, ſpeciale alterum. Generale eſt, vt ante omnes alias ſcientias quæratur modus ſciendi, hoc eſt, diſciplina ea, quæ modum ſciendi tradit. Ita his verbis docet Ariſtoteles, ante omnia dandam eſſe operam Dialecticæ, ſiue Logicæ, vt Alex. D. Thom. Mag. Alb. & Comment. exponunt. Hæc enim docet, quibus rebus, quæ probandi ratio ac tractatio conueniat, vt patet ex libris Analyticis & Topicis. Num autem Ariſt. cum diſtinguit Dialecticam à ſcientia, velit eam à numero ſcientiarum excludere, an vero ſolum diſtinguere ab ijs ſcientijs, quæ ita ſunt ſcientiæ, vt non etiam tradant modum ſciendi, paulo poſt expendemus.

Ante alias ſcientias modum ſciendi quærendum eſſe.

e *Mathematicorum autem*. Speciale documentum eſt. Initio cuiuſque ſcientiæ percipiendas eſſe res, in quibus illa verſatur, quæ ſi materiæ ſenſibilis ac proinde mutabilitatis expertes fuerint, & à nobis, vt eiuſmodi ſunt, conſiderari potuerint, veluti eæ, quæ à Mathematicis tractantur: tum demum poſcendæ à nobis erunt accuratæ demonſtrationes. Sin autem materiæ ac mutabilitatis participes, vt forſitan res omnes naturales: tunc minus certas ac perfectas demonſtrationes flagitabimus. Quod ſi immutabiles quidem fuerint, & tamen non per ſeipſas, ſed per eas, quæ mutabiles ſunt; neceſſario à nobis cognoſcendæ fuerint, cuiuſmodi ſunt res metaphyſicæ: aliquanto minus exquiſitas rationes expectabimus. lege pro iis, quæ hoc loco ab Ariſtotele dicuntur, caput tertium primi Ethicorum. Dixi, *Materia ſenſibilis*, quia intelligibilis materia, qua conſtant res Mathematicæ, vt non eſt cauſa mutabilitatis & inconſtantiæ, ita non impedit accuratam & exquiſitam demonſtrandi rationem.

Initio cuiuſque ſcientiæ eſſe cognoſcenda ea, in quibus illa verſetur.

An in cœleſtibus corporibus materia ſit, & qualis ſecundum Ariſt. & num de intellectu noſtro locus ſit intelligendus.

Illud tamen aduerte, Ariſt. cum ait fortaſſe omnem naturam, hoc eſt, res omnes naturales materiam habere, non dubitare, quin materia ſit in cœleſtibus corporibus; quippe qui in capite ſuperiori *tex. 12.* aperte dixerit, in omni re, quæ mouetur, neceſſario intelligendam eſſe materiam: & lib. 12. c. 2. *tex.* 10. & 1. *de Cœl. ca. 9. text. 95.* aliiſque locis plane fateatur in cœlis eſſe materiam: ſed ea de cauſa videri vti particula *fortaſſe*: quia materia cœlorum diuerſa eſt à materia rerum corruptibilium, vt ipſe perſpicue docet vltimo ex citatis locis, & lib. 8. vbi ait, *in perpetuis ſubſtantiis naturalibus fortaſſe non eſſe materiam, aut non talem qualis eſt in rebus caducis & mortalibus*. Id quod vel ideo dicit, quia materia cœlorum, etſi eſt pura potentia; eſt tamen diuerſa à materia rerum corruptibilium, vt eſt ſententia D. Tho. *hic lect. 5. p. 5. & 1. p. q. 66. ar. 3. & Caiet. ibi. & Capr. 2. diſt. 9. concl. 2.* vel quia eſt ſubſtantia ſimplex actualis, vt putat Auerrois, *hoc loc. com 16. Alb. cap. 13.* aliique nonnulli, potentia ad Vbi duntaxat, atq; æquiuoce dicta materia, quo pacto intelligendus eſt Alex. hoc loco, *com. 21.* cum ait, Ariſt. verbo *fortaſſe*, ſignificare *non eſſe in cœlo materiam*. ſignificauit enim, vt ipſe credit, nó eſſe materiam primam ſiue puram potentiam, non autem nullam omnino. Si enim cœlos materiæ ſenſibilis expertes eſſe docuiſſet, profecto Mathematicorum accuratam docendi rationem in eis expectan-

Materia cœli qualis.

pectandam eſſe exiſtimaſſet; cum tamen proxime ſcripſerit, Mathematicorũ demonſtrandi modum non eſſe naturalem. Auenrois exiſtimat idcirco Ariſtotelem adhibuiſſe verbũ *fortaſſe*, vt innueret, excipiendum eſſe intellectum noſtrum, quem ille putat eſſe formam per ſe ſubſiſtentem, ac proinde non habentem materiam in qua ſit. Hæc tamen expoſitio præterquam quod grauiſſimum errorem ſupponit, ideo etiam non placet; quia non dubium eſt, quin Ariſt. hoc loco Naturæ nomine intelligat res naturales, quemadmodum libr. 12. capit. 7. cum ait, *Ab hoc principio, tum cælum, tum natura pendet*. Namq; res naturales ſunt quæ materiam habere dicuntur, non formæ ipſæ, quæ magis dicuntur eſſe in materia, quam habere materiam. At intellectus non eſt naturalis, cum non ſit mobilis. Sed neque

Reiicitur prima Auenrois interpretatio.

ſi nomine naturę formam phyſicam intelligeret, expoſitio eſſet ad rem. Intellectus enim is, qui Auenrois *3. de anima com. 5.* ſententia non eſt in materia, non cenſetur ab eo forma phyſica. Aliam etiam cõminiſcitur Auenrois expoſitionem, vt nomine Naturæ intelligantur res omnes: quo forſitan modo Ariſt. in loco citato intelligendus eſt; & nos dicimus hoc vel illud eſſe in rerum natura i. in rebus ſiue in tota rerum vniuerſitate. Verum obſtat, quod res mathematicæ plane, & vt ipſe proxime ſenſerat, carent materia ſenſibili, de qua ſola hic eſt ſermo; quicquid dicendum ſit de cæteris reb. Ariſt autem nonnunquã adhibet particulam *fortaſſe*, non quia dubitet omnino de pronũciato, ſed aut modeſtiæ cauſa, aut quia eo loco non agit ex inſtituto de re propoſita. Itaq; ſola prima expoſitio amplectenda eſt.

Reiicitur ſecunda.

τὴν μαθηματικὴν ἀκριβολογίαν οὐκ ἐν ἅπασιν ἀπαιτητέον, ἀλλ' ἐν τοῖς μὴ ἔχουσιν ὕλην, διόπερ οὐ φυσικὸς ὁ τρόπος. ἅπασα γὰρ ἴσως ἡ φύσις ἔχει ὕλην. διὸ σκεπτέον πρῶτον τί ἐστιν ἡ φύσις· οὕτω γὰρ καὶ περὶ τίνων ἡ φυσικὴ δῆλον ἔσται, καὶ εἰ μιᾶς ἐπιστήμης ἢ πλειόνων τὰ αἴτια, καὶ τὰς ἀρχὰς θεωρῆσαί ἐστιν.

curata docendi ratio non in omnibus poſtulanda eſt, ſed in iis quæ materiam non habent. Quo fit, vt is modus naturalis non ſit. Fortaſſe enim omnis natura materiam habet. Quare conſiderandũ eſt primum, quid ſit natura: hoc enim pacto, & in quas res naturalis philoſophia verſetur: & vnius ne ſcientiæ, an plurium ſit, cauſas, & principia contemplari, perſpicuum erit.

f *Quo circa conſiderandum*. Ex hoc potiſſimum loco *initio com in 2. Met.* Franciſcus Beatus, Sadoleto Cardinali patrono cum alijs argumentis, tum præcipue duobus probat, libellum hunc exordium eſſe ſecundi lib. Phyſ. Vnum eſt, quia, quæ hic proponuntur explicanda, non tractantur in hoc opere, ſed in 2. Phyſ. Hic enim dicitur agendum eſſe primum de natura, de qua tamen non agitur in hoc opere, niſi poſt duos ſequentes libros, cum alia quamplurima explicantur attributa communia, quæ in quintum librum gratia explicandæ eorum analogiæ congeſta ſunt; ſecundus autem Phyſicorum per omnia huic exordio reſpondet Alterum eſt, finis huius primi huius operis nullam habet connexionem cum initio huius, ſed optime conuenit cum initio ſequẽtis libri, quem nos per errorem tertium appellamus; fini autẽ primi Phyſ optime reſpondet principium huius: extrema enim verba primi Phyſ. hæc ſunt (*Rurſus autem alio principio ſumpto dicamus*) ſecundus autem Phyſ. niſi hoc quaſi procemium præponatur, non exorditur ab alio principio, ſed à quadam diuiſione rerum naturalium à non naturalibus, vt plane ſit mutilus, niſi hoc veluti exordium præponatur.

Primum argumentum pro opin. Franciſci Beati de ordine huius ad reliquos Ariſt. libros.

An hic liber ad initium primi Phyſ. pertineat.

Verum hi auctores *hoc loco l. & 5 p. c.* primũ quidem, & omnibus Græcis & Latinis repugnant, quod non ideo minus incommodum eſſe putandum eſt, quod ipſi aperte id fateantur. Deinde, nihil propoſitis argumentationibus concludunt. Ad priorem enim dicendum eſt cum D. Thom. Ariſtotelem non docere his verbis, quomodo procedendum ſit in hoc opere, ſed in naturali Philoſophia, in qua proxime dixerat, non eſſe requirendam illam accuratam docendi rationem, quam patiuntur res mathematicæ. Modum autem naturalem in tribus ait conſiſtere. Primum eſt, vt ante omnia intelligatur, quid ſit Natura, quod Ariſt initio 2. Phyſ *c. 1. a. tex. 1.* colligit ex differentia naturalium ab artificibus. Secundum, vt ex ratione naturæ oſtendatur, quatenus Philoſophus naturalis ſe poſſit extendere, ſiue quas res proprias tractare debeat, quas Mathematico, & primo Philoſopho relinquere, quod fit *2 c. a text.* 6. eiuſdem lib. Tertiũ, vt ex collatione cauſſarum inter ſeſe diſquirat, omneſne ad ſe pertineant, an ad primum Philoſophum omnes, an vero quædam ad ſe aliæ ad illum quod fit eodem lib. cap 7 *a tex. t.* 70. in quo Ariſt. docet, eas tandem cauſas, quę ita mouent, vt non moueantur ipſæ, non pertinere ad Philoſophum naturalem plene nimirum & omnino, quaſi de quibus ipſe attributa omnia diſquirere atque oſtendere poſſit.

Refellitur hæc opinio, & eius argumenta ſoluuntur.

Modus procedendi in Philoſophia naturali tenendus.

Quod ſi quis obiiciat, ergo primum librum Phyſ non pertinere ad Philoſophiam naturalem, quod antecedat cognitionem Natu-

Obiectio prima.

Digitized by Google

ræ, à qua inchoandum hic dicitur in ea ſcientia. Deinde, mutilam eſſe hanc libri tractationem, ſi ea pertinet ad hoc opus, cum non tradat, quo pacto procedendum ſit in Metaphyſica: hunc in modū occurrendum eſt; primū Phyſicorum librum, etſi pertinet ad Phyſicam, multa tamen accipere ex Metaphyſica: incipit enim à generali diuiſione principiorum in vnum & multa, & multorum in finita & infinita, &c. Secundum autem librum ſtatim exordiri a diſtinctione rerum naturalium ab artificioſis, quæ propria & peculiaris eſt Phyſico. At hoc loco ſermonem eſſe de proceſſu omnino Phyſico Quod ſi in hoc libello non traditur modus procedendi in Metaphyſica: ſatis tamen eſſe, ſi tradatur, quo pacto inchoanda ab eo ſit tractatio, quæ proprie ſit Metaphyſica; nempe à cauſis, quæ excedunt tractationē Phyſicam, quod fit lib. 12. in quo ex motu ſempiterno colliguntur cauſæ mouentes immobiles. quæ ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ, de quibus deinceps, tametſi breuiter, agitur. Itaq; pauca dicturo Ariſt. de ſubſtantijs ſeparatis, ſatis fuit, pauca etiam hoc loco inſinuaſſe de tranſitu a rebus mobilibus ad immobiles.

Solut' o prima.

Quod ſi verba illa, *Quid ſit natura*, non proprie ſumantur, ſed vt ſit ſenſus, Quæ & quales ſint res naturales, quemadmodum Naturę nomen proxime acceptum erat: dici poteſt, cum Alex. in 2. expoſitione huius loci *tex. 21.* docere Ariſtotelem in hac vltima capitis particula, eum modum inueſtigandi veritatē tenendum eſſe in reliqua Philoſophia contemplatiua, vt prius diſſeratur de rebus naturalibus, quam de diuinis & materiæ expertibus. Qui enim fuerit in doctrina rerum naturaliū exercitatus, vt Alex. ait, is demū ea, quæ diuinæ Philoſophiæ propria ſunt, aſſequi poterit. Nam, qui de rebus naturalib. earumq; principijs, & cauſis diſſeruerit, is ſibi viam aperiet ad diſtinguendas res, de quibus agit Philoſophia naturalis, ab ijs, quæ ad Metaphyſicam pertinent; quandoquidem ex conſideratione cauſarum mobilium ad cauſas mouentes immobiles perueniet: atq; ita intelliget, non omnes cauſas rerum naturalium ſimpliciter atq; abſolute ad naturalē Philoſophum pertinere, ſed tantum eas, quæ ita mouent, vt moueantur etiā, quemadmodum habes. 2. Phyſ. ca. 7. *text. 70. & 71.* Quibus rebus comparatis, iam habebit Metaphyſicus propriam materiā, in qua verſetur; res videlicet materiæ expertes, primaſq; rerum cauſas. Pro qua re lege finem cap. 1. lib 6. huius operis.

Modus in prima Philoſophia tenendus.

Ad poſteriorem argumentationem, quod quidem attinet ad connexionem 1. libri huius operis cum eo, quem nos tertium appellamus ſatis dictum eſt in Præf. huius libelli. Quod vero attinet ad connexionē 1. Phyſ. cum 2. mirum ſane eſt, cur ſecundus videatur cuiquam mutilus, niſi hoc quaſi caput illi præponatur. Magis certe mihi videretur portentoſum corpus illius lib. ſi hoc alterum capitulū iungeretur. Nam neq; bene illi aptaretur, cum ſupponat tractationē cauſarum iam factam; de quarum tamen diſtinctione agitur cap. 3. eius lib. *a text. 27.* Neq; vt ille liber ab alio quaſi principio exordiatur, neceſſe eſt tam ingens, id eſt tā generale caput apponi, vtpote aperte Metaphyſicū; præſertim cum habeat egregium & maxime conueniens Phyſico initium à perſpicua illa, & nemini dubia diſtinctione rerū naturalium ab artificialibus. Neque vero illa verba (*alio principio ſumpto*) quæ ſunt in fine primi, ſignificāt aliud exordium operis, quod faciendū videatur, ſed aliud quaſi initiū tractationis. quod eſt valde familiare Ariſt. non ſolum cum librum alium inchoaturus eſt, ſed in ipſo etiam diſcurſu eiuſdem lib. vide *Ant. Mirand. 18. lib. de ſingul. cert.* Ita patet, quid Ariſtot. doceat in vltima particula huius capitis & quā parum virium habeat noua horum cēſura; quam alii quidā recentiores conſultius fortaſſe ſilentio præteriiſſent, quam alijs quibuſdam nō valde diſſimilibus commentationibus refutaſſent. De qua re extrema quæſtione in hoc caput agendum eſt.

Solutio ſecunda. Ratio pri-

mū Phyſi- ri ſine hoc libello et ſecundo coniungi, propterea hic inſertum medium.

Num Dialectica ſit ſcientia nec ne.

QVÆSTIO I.

Non videri ſcientiam.

SECTIO I.

Occaſionem huius diſputationis nobis præbet Ariſt. prope finem huius capitis *text. 13.* cum ait, abſurdum eſſe, ſcientiā ſimul, & modum ſciendi quærere. omnes enim pene intelligunt eo loco nomine modi ſciēdi ſignificari Dialecticam: quæ etſi apud grauiſſimos auctores non ſolum ſcientiæ nomine, ſed etiā præcipuæ, ac veluti cæterarum parentis digna cenſetur: his tamen verbis plane videtur, Ariſtotelis iudicio à numero ſcientiarum excludi. Nam ſi illa proprie dicitur modus ſciendi: cum modus rei non idem ſit, atq; res ipſa, quod in aliis rebus inductione perſpicuū eſt: non erit vtique modus ſciendi ſcientia ipſa: quare nec Dialectia ſcientia. Si vero appellatur modus ſciendi, quia tradit modum, quo ſcientia comparari poſſit: minus adhuc rationi conſentaneum videtur, vt in numero ſcientiarum ponatur. Si enim ea ſola tradit modum, & rationem ſcientiam comparandi, qui fieri poteſt, vt ſit ſcientia, niſi ſit prior ſe ipſa: Idem

Vnde ſumpta ſit huius quæſtionis occaſio.

Primum argumentum eorum, quibus probatur Dialecticam non eſſe ſcientiam.

Digitized by Google

2. A Idem quoque aperte videtur Ariſtoteles docere 4. lib. huius operis cap. *2. text. 5.* & 1. de Poſteriori reſolutione *cap. 8. text. 27. & 1. libro Rhet. ad Theodect. cap* 1. cum ait, *Dialecticum non habere certum aliquod genus ſubiectum, de quo diſſerat: ſed per omnia rerum genera vagari,* cum tamen & Ariſtotelis ſententia plæriſque locis, *vt 2. lib. huius oper. c. 1. text. 1. & 11. cap. 6. & 1. Poſt. c. 23. text. 45. text. 2. vide. teſt.* & cæterorum omnium philoſophorum, omnis ſcientia in re aliqua certa & definita verſari debeat. B confunderentur enim alioqui ſcientiæ inter ſeſe, nec vllus earum eſſet ordo aut diſtinctio.

3. Idipſum colliges ex eo, quo tradit 1. Topicorum. c. 1. & 2. quod idem lib. 3 huius operis cap 1. aſſumitur. *Dialecticos ex ſolis probabilibus diſſerere.* Nam ſi ex ſolis probabilibus diſſerunt, fieri non poteſt, vt Dialectica ſit ſcientia: quippe cum omnis ſcientia ex neceſſariis rem conficiat, neque id, quo ſcientia tenetur, C aliter ſe habere poſſit, vt Ariſt. *. . Poſt. c. 2. tex. 5. at. c. 5 6. 7. & alibi* paſſim ſcribit, & cæteri communi conſenſu approbant.

4. Accedit plana & aperta Ariſtotelis ſententia, qui lib primo Rhetoricæ ad Theodecten *capit.* 1. diſertis verbis ſcribit, *Dialecticam non eſſe ſcientiam, vt nullus iam de hac re ſit dubitandi locus.*

5. Ad hæc ſcientiæ diuiduntur, quemadmo D dum & res, vt idem docet 1. lib. de Anima *c. 8. text.* 38. Dialectica autem ſiue Logica non agit de rebus, ſed de ſermone ſiue oratione, vt patet ex tota arte Dialectica. non eſt igitur Dialectica ſcientia.

6. Poſtremo, ſcientia omnis aut eſt contemplatiua, aut practica, vt c. 1. huius libri, *text.* 5. & c. item 1. lib ſexti *text* 1. docet Ariſt. omneſque ſentiunt Dialectica autem neq; in practicis, neque in contemplatiuis numeratur practicæ E namque omnes, niſi ſint Mechanicæ, in moribus verſantur; Ethica videlicet, Oeconomica, & Politica. Contemplatiuarum autẽ tria tantũ genera tradit Ariſtoteles poſteriori loco *tex.* 2. Phyſicam, Mathematicam, & Metaphyſicam. non eſt igitur Dialectica inter ſcientias habenda.

De proprio & peculiari fine Dialectica, eiuſque nominibus & natura. F

Sectio. II.

De quib. agendum ſit in hac quæſtione.

VT igitur, quid hac in re dicendum ſit, planius perſpiciamus, tria ante diſcutienda ſunt. Primum, quiſnam ſit proprius ac peculiaris finis Dialecticæ, ex quo & ratio nominum, & naturæ huius artis facile colligentur. Deinde, quo in ſubiecto, ſiue materia A verſetur. Poſtremo, ſitne admittenda trita & vulgata illa diſtinctio Dialecticæ in docentẽ & vtentem.

Prima opin. de fine Dialectica.

Ac ſunt, qui velint, Dialecticæ finem eſſe veri & falſi iudicium. Vnde eſt illud, quod ſæpe Cicero 2. *de Oratore* ſcribit, *Dialecticam eſſe ſcientiam, vera & falſa diiudicandi.* Attamen hoc omnibus ſcientiis cõmune eſt, præſertim contemplatiuis, nec poteſt eſſe proprius cuiuſquã finis: niſi fortaſſe primæ Philoſophiæ, B quod ea maxime in conſideratione veritatis verſetur, vt patet ex c. 1. *text.* 3. huius lib. Nam quod ad eam diſciplinam falſi iudicium pertineat, ad quam ſpectat veri, haud obſcurũ eſt; cum falſum, niſi ex vero deprehendi nequeat; quemadmodum neq; obliquum niſi ex recto.

2. opin.

Alii dicunt, finem huius artis eſſe diſputationem de quauis re propoſita ex probabilib. id quod Ariſt. initio Topicorum *cap.* 1. videtur ſignificare. Idem innuitur apud Ciceronem C in 2. *Acad quæſt.* cum Dialectica dicitur inuenta, *veri & falſi quaſi diſceptatrix*: niſi quod addit, *& iudex*, quod in impugnatam ſententiã incidit. Sed neque hi recte ſentiunt. Diſſerere enim ex probabilibus, ſi finis proximus eſt Dialecticæ, non potius remotus, non ad totã artem ſpectat; ſed ad quandam eius partem, quæ Topice dicitur. Nos autem quærimus finem totius Dialecticæ ſiue Logicæ; quibus nominibus eandem artem ſignificari certum D eſt, vt mox patebit.

Refellitur.

Vnde colligatur Dialectica finis.

Quiſnam igitur ſit Dialecticæ aut Logicæ finis, ex imbecillitate rationis humanæ colligendum eſt Nam cum hæc ars, ad emendãda propria rationis vitia, quæſita atque inuenta ſit, vt eſt communis Philoſophorum ſententia: propria autem rationis vitia in eo cernantur, quod nec facile, nec ſine erroris periculo per ea, quæ nouimus, incognita inueſtigemus: efficitur, vt proprius ac peculiaris E Dialecticæ finis ſit, viam & rationem tradere, qua facile & ſine errore poſſimus ex cognitis incognita intelligere. Dixi, *propria rationis vitia*, non *intellectus* quia intellectus humanus, vt diſtinguitur ab intellectu ſubſtantiarum ſeparatarum, dicitur ratio; propriumque eius eſt, ex cognitis incognita diſcurſu quodam cognoſcere; cum illarum intellectus ſimul percipiat in alio id, quod ex illius cognitione F pendet.

Quis ille ſit.

Cur hæc ſcientia Dialectica & Logica dicta ſit. ſignificatio verbi Diſſerere.

Hinc patet primum, recte nominatam eſſe hanc artem, & antiquiori vocabulo Dialecticam, & recentiori atque a veteribus Peripateticis inuento, vt ait Boetius ad Topica Ciceronis, Logicam vtrumque enim ipſo Cicerone interprete ſignificat *diſſerendi rationem, ſiue artem*, præcipuum autem diſſerendi ſignificatum eſt, incognita ex cognitis aperire

Digitized by Google

gerere. Id quod hinc facile intelliges Differere interdum idem valet, quod ſermone vti, vt apud Platonem in primo Alcibiade. *διαλέγεσθαι*, inquit, hoc eſt, *differere, & ſermone vti, an non idem vocas?* Potius enim eo loco dicendum eſt, differere, quam diſputare: & ſermone vti, quam ratione vti, vt quidam vertunt. Eodem modo vtitur Ariſt. differendi verbo 4. lib. huius oper. *c. 4. tex.* 10. cum ſic ait: *Sublata autem nominum ſignificatione, ipſum quoque διαλέγεσθαι*, hoc eſt, *ipſe etiam ſermonis vſus hominum inter ipſos, & vniuſcuiuſque; ſecum ſublatus eſt*. Vnde Dialogus nihil eſt aliud, quam ſermonis cum altero collatio. Atque hoc pacto Dialecticæ & Logicæ vocabula ſignificant Sermocinalem facultatem. quæ vſurpatio, etſi eſt omnium latiſſime parens, quippe quæ & Rhetoricam etiam, & Grammaticam complectitur: eſt tamen rara admodum, præſertim quod attinet ad nomen Dialecticæ.

2. Interdum vero idem eſt differere, atque probabiliter diſputare: qua ſignificatione vtitur Cotta Ciceronianus extremo tertio de natura Deorum, cum ait: *Opto redargui me Balbe & ea, quæ diſputaui, diſſerere malui, quam iudicare.* Atque hæc ſignificatio contra atque ſuperior, eſt omnium frequentiſſima apud Ariſtotelem, Platonẽ & cæteros Philoſophos; tametſi omnium aſtrictiſſima, quemadmodum & Dialecticæ & Logicæ, vt ab eodem verbo in hac ſignificatione dicuntur.

3. Interdum denique ſignificat, incognitum aliquid ex iis, quæ nota ſunt, oratione patefacere; ſiue id fiat argumentatione probabili, ſiue neceſſaria, ſiue etiam definitione aut diuiſione. Dixi, *oratione*, quia ſi factis notioribus res ignota patefiat, vt cum vultu aut lacrymis affectus animi declaratur, non comprehendetur ea manifeſtatio differendi verbo, ſed tamen ſi fiat oratione, ſiue mentali ſiue vocali, ſiue ſcripta. Hac ſignificatione vtitur Varro apud Ciceronem in Academicis, *lib.* 1. cum de quibuſdam imperitis ſic ait: *Nihil definiunt, nihil partiuntur, nihil apta interrogatione concludunt, nullam deniq;* (vt hæc omnia vno differendi verbo complectamur) *artem eſſe differendi putant.* cuius ſignificationis minus quidem frequens eſt vſus apud Ariſtotelem & reliquos, quam ſecundæ; ſed tamen nõ rarus. Atque ab hac, quæ media eſt inter duas ſuperiores, & omnium item præcipua, magiſque philoſophica, impoſita ſunt nomina Dialecticæ ac Logicæ toti huic arti, de qua præſens quæſtio inſtituta eſt.

A tertia dictione hanc artẽ Logicam, & Dialecticã.

Quare cum finis Dialecticæ ſit, viam & rationem tradere, qua incognita ex cognitis aperiantur: præcipuum autem differendi ſignificatum, magiſque accommodatum ad Philoſophos, ſit, incognita ex cognitis aperire; perſpicuum relinquitur, optime nominatã eſſe hanc artem ſiue Dialecticã ſiue Logicam. *æquum eſt enim*, vt ait Ariſtot. 2. de anima, cap. 4. *res omnes à fine appellare.* Atque hoc pacto accipit Ariſtoteles nomen Dialecticæ, primo Rhetoricæ libro, *tex. 49. c.* 1 cum ait, *omnem Syllogiſmorum doctrinam ad totam Dialecticam, aut ad aliquam eius partem ſpectare.* Quanquam multi, & graues enarratores Ariſtotelis; in quibus ſunt Alexander Aphrodiſienſis, & Seuerinus Boetius, nunquam fere appellant totam hanc artem Dialecticam, ſed Logicam. quod tamen vocabulum, quia nuſquam apud Ariſtotelem reperio, minus libenter vſurpo. libentius hac eadem ſignificatione dicam, logicas tum propoſitiones, tum quæſtiones, quo pacto Ariſtoteles ſæpe loquitur: vt facit 1. *Top. c. 9. & 12.*

Res debet à ſuo fine appellari.

Patet etiam, quænam ſit natura huius artis. Nam cum proprius atque immediatus finis cuiuſque habitus ſit propria eius operatio: omnes autem potentiæ & habitus per proprias operationes ſiue actus definiri debeant: proprius denique, atque immediatus finis Dialecticæ artis ſit docere, quonam pacto differendum ſit, iuxta tertiam huius verbi ſignificationem: efficitur, vt non melius natura eius explicari poſſit, quam ſi definiatur, *differendi ratio & doctrina*, non quod ea ſola diſſerat, cum id omnibus ſcientiis & artibus liberalibus ſit commune: ſed quod ſola doceat, quo pacto differendum ſit. Sequitur iam, vt quodnam ſit eius ſubiectum diſquiramus.

Natura ac definitio Dialecticæ.

Ens rationis non eſſe ſubiectum Dialecticæ.

SECTIO III.

CVm ſcientiarum tractatores ſubiectum alicuius artis aut ſcientiæ quærunt, non ambigunt de ſubiecto, in quo ars ipſa aut ſcientia inhæreat; quod recentiores inhæſionis ſubiectum vocant. perſpicuum eſt enim, eas omnes in intellectu inhærere; ſed dubitant, quidnam ſit illud, ad quod cognoſcendum, ſiue etiam agendum aut efficiendum tota ſcientiæ cura refertur. Hoc enim in quauis facultate vnum aliquid eſt, cuius cauſa omnis labor ab artifice ſuſcipitur. quod Ariſtoteles 1. *Poſter. capit. 7. text. 22. & capit. 23. 42.* tum ſubiectum, tum genus ſubiectum, recentiores Philoſophi ſubiectum ſcibile & ſubiectum attributionis vocant. cuiuſmodi eſt in Philoſophia naturali Ens mobile; in ſcientia de moribus, Homo probus in [illegible]

De quo ſubiecto hic ſermo ſit.

peritia, ædificium. Hæc autem ideo dicuntur ſcientiarum ſubiecta, quod ſub earum conſiderationem præcipue cadant.

1. Conditio ad ſubiectū attributionis cuiuſq; ſcientiæ conſtituendum.

Vt autem melius teneas, quale eſſe debeat cuiuſque ſcientiæ proprium atque adæquatum ſubiectum, accipe tres concluſiones. Prima eſt, vt ſit vnum quid, ſaltem eo pacto, vt definitione aliquo modo vna explicari poſſit, & proprias affectiones ſiue proprietates habere, veluti ens: quod eſt ſubiectum Metaphyſicæ. Omnis namq; ars, omniſq; ſcientia accipit vnitatem ex vnitate ſubiecti, in quo verſatur, vt Ariſt. 1. Poſter. c. 23. *text.* 43. & cæteri Philoſophi docent, idq; curat, vt & naturam ſubiecti, eiuſque partium ſubiectarum, & omnium affectiones tradat.

2. Secunda eſt, vt reliqua omnia, quæ in ſciẽtia traduntur, ad illud modo aliquo reuocentur (ſiue vt partes conſtituentes aut ſubiectæ, ſiue vt proprietates, ſiue aliqua quauis ratione) & eius gratia præcipue conſiderentur, nẽpe vt illud & ſecundum ſe, & ſecundum ſuas partes ſubiectas plene cognoſcatur. Hoc enim pacto nihil horum cenſebitur alienum à ſubiecto totius ſcientiæ: proinde omnia ad vnam eandemque ſcientiam pertinebunt.

3. Tertia eſt, vt ſcientia, quæ circa illud verſatur, ratione eius diſtinguatur à cæteris ſcientiis: vt enim naturales facultates diſtinguuntur inter ſe ratione diuerſorũ obiectorum, veluti aſpectus & auditus, quod hic circa ſonum, ille circa colorem verſetur: ſic etiam ſcientiæ ratione diuerſorum ſubiectorum, vt Geometria & Arithmetica, quod illa de quantitate continua, hæc de diſcreta diſſerat; & ita reliquæ. Atque hæc de ratione ſubiecti cuiuſque artis.

Opinio D. Thom. de ſubiecto Dialectica.

Quod vero attinet ad ſubiectum Dialecticæ D. Thom. in 4. libro huius operis, *lectione 4. quæſt. 2.* aſſerit eſſe ens rationis, à cuius opinione non videntur diſſentire, qui aiunt eſſe ſecundas intentiones, ſeu, vt Auicenna vocat ſecunda intellecta. Probat ſuam ſententiam

1. Huius opinionis argumentum.

D. Thomas ex ipſo Ariſtotele plane dicente eo loco, *cap. 2. text. 5. Primum Philoſophum & Dialecticum verſari circa ens*: id quod alia ratione non credit dici potuiſſe, niſi quia primus Philoſophus agit de ente, quo ad ea quæ illi conueniunt in rerum natura, ex quibus habet, vt ens reale ſit. Dialecticus autẽ quoad ea, quæ illi proueniunt ex operatione intellectus, quæ ſunt attributa rationis, vt eſſe genus, eſſe ſpeciem, & ſimilia.

2. Idem alii confirmant inductione eorum, quæ in Logica tractantur. etenim vniuerſale, prædicabile, genus, ſpecies, differentia, & reliqua omnia in entibus rationis, non realibus numerantur: quippe cum ea ratione, quæ talia ſunt, ab operatione intellectus pendeant.

3. Item hac ratione; quia ſi eius ſubiectum eſſet reale, numeraretur vtique Dialectica in ſcientiis realibus, quod inauditum eſt.

Non probatur in eo ſenſu, quem præ ſe fert.

Verum hæc ſententia, niſi quis eam in vero ſenſu exponat, facile refellitur. Primum quia Dialecticus non tradit, quæ ſit natura entium rationis, neque earum cauſas, principia & affectiones; ſed ſuo modo Metaphyſicus. Quod ſi dicas, ens rationis non eſſe ſubiectum Dialecticæ ſecundum naturam ſuam ſpectatum, ſed quatenus rationi diſſerendi ſubſeruit, quemadmodum nonnulli minus caute reſpondent, verum quidem dices, & hoc pacto crediderim D. Thomam intelligendum. ſed tamen plane cogeris concedere, non ipſum ens rationis, ſed aliquid, quod adæquate commune ſit omnibus diſſerendi formis, eſſe Dialecticæ ſubiectum: quemadmodum, quia ſtatuarius non agit de ligno, niſi quatenus ex eo efficit ſtatuam, non lignum, ſed ſtatua conſtituenda eſt ſtatuarij ſubiectum.

Quo pacto D. Thom. intelligendus videatur.

Secundo refutari poteſt ex traditis conditionibus ſubiecti cuiuſq; artis. Ex prima quidem, quia ſi ens rationis ſit ſubiectum Dialecticæ, non habebit vtique proprietates, quæ vllo modo ſint entia, quod durum eſt negare. neque enim illæ poterunt eſſe reales, cum ens reale ſit prius natura ente rationis: ſi autem ſint entia rationis, iam continebuntur eſſentialiter ſub ente rationis; quo fiet, vt eius proprietates eſſe nequeant: inferiora enim non ſunt proprietates ſuperiorum. At dicunt duplex eſſe ſubiectum artis, vnum attributionis, alterum adæquationis: ens autem rationis, etſi non eſt ſubiectum attributionis, cui ſolent proprietates aſſignari: eſſe tamen adæquationis, quia adæquate dicatur de omnibus, quæ in Logica traduntur. Sed non recte occurrunt. Primum, quia iſto modo oporteb it quærere in Phyſica aliud ſubiectum longe ſuperius ente naturali; quod non modo de omnibus rebus naturalibus, & earum partibus dicatur, ſed etiam de motu & cæteris proprietatibus rerum naturalium; imo etiam de infinito, de vacuo, & reliquis omnibus, quæ in Phyſicis tractantur. Quærendum quoque erit in Arithmetica aliquid communiſſimum rebus Arithmeticis, quod de numeris & affectionibus ac proportionibus numerorum; itemq; de vnitate & eius proprietatibus prædicetur. at hæc nemo vnquam tradere conatus eſt. Deinde, quia videmus, quærendum eſſe in vnaquaque arte tale ſubiectum, non verum eſt omnia, quæ traduntur in Dialectica, eſſe entia rationis. Neque enim demon-

Reſponſio aduerſariorum.

Refellitur.

ſtratio, aut vlla alia diſſerendi forma (ſi modo de ijs loquamur, quæ præcipue ſub eius artis conſiderationem cadunt) eſt ens rationis, ſed diſcurſus quidam mentis verus ac realis; vt apertum eſt. Quod enim attinet ad, neſcio quas, relationes rationis, quæ in his fundantur, cum mens in ea reflectitur; nihil eas curat Dialecticus, niſi quatenus ad diſſerendi doctrinam vtcunque ſunt vtiles.

Mentales diſſerendi formas, non eſſe entia rationis.

Ex ſecunda vero conditione, quia etſi Dialectica modo aliquo agit de entibus rationis: non agit tamen de eis præcipue, ſed quatenus eorum cognitio ſubſeruit rationi diſſerendi. hoc enim ijdem huius opinionis fautores paulo ante fatebantur.

Varia entium rationis genera.

Ex tertia denique quia ens rationis, cum ſtatuitur ſubiectum Dialecticæ; ita late ſumitur, vt complectatur omnia entia rationis, ea quoque comprehendet, quæ a Grammatico & Rhetore tractantur; vt nominum ſignificationem, ſyllabarum quantitatem, verborum proprietatem, tropum, figuram, & ſimilia. Si vero ſumitur pro ente rationis, quod non ex hominum inſtituto & voluntate pendet, ſed in ipſa rerum natura fundatur, vt excludantur entia rationis, quæ à Grammatico & Rhetore explicantur: cuiuſmodi ſunt notio generis, & ſpeciei, prædicati & ſubiecti: adhuc ſuperſunt pleraque, quæ ſub Dialecticam artem non cadant, cuiuſmodi ſunt relatio creatoris, dextri, ſiniſtri, & ſimilia. Quod ſi intelligant ea ſola attributa rationis, quæ conſequuntur res, quatenus mente tractantur: pertinebunt quidem ea omnia modo aliquo ad Dialecticam: ſed tamen nec ſola, nec principaliter, cum Dialectica principaliter agat de modo tractandi res, quem illa conſequuntur, qui modus non eſt ens rationis. Ita fit, vt ens rationis aut non adæquate diſtinguat ea, quæ cadunt ſub artem Dialecticam ab ijs, quæ cadunt ſub alias artes, quod eſt contra tertiam conditionẽ ſubiecti: aut certe non præcipue ſub eam cadat, quod eſt contra ſecundam. Quoniam vero hæc opinio remota admodum videbatur à vera ſententia de ſubiecto Dialecticæ, ideo etiam non commemorauimus inter eas, quas de ſubiecto Dialecticæ initio Inſtitutionum Dialecticarum *lib. 1. cap. 3.* retigimus.

Soluuntur argumenta eorum, qui affirmant ens rationis eſſe ſubiectũ Dialecticæ.

Ad primum igitur argumentum eorum, quæ pro hac ſententia propoſita ſunt, dicendum, non eſſe eo loco ſermonem de Dialectica, quoad doctrinã, ſed quoad vſum, vt paulo poſt intelliges. Deinde non ea ratione ibi diſtingui Dialecticum à primo Philoſopho, quod hic de ente reali, ille de ente rationis agat. nam & ſophiſtam quoque ait eo loco Ariſtoteles verſari circa ens; cum tamen non A detur ens tertio modo ſumptum: niſi quis dicat, Sophiſtam verſari circa ens fictum, atq; ad eam rem vti velit Platone auctore, qui in Dialogo de Ente aſſerit, *Sophiſtam verſari circa non ens*: quod idem videtur eſſe, atque ens fictum: quod tamen nihil eſt ad rem. Ariſtoteles enim ait eo loco, hos tres artifices circa eadem verſari, totumque eorum diſcrimen ad modum agendi refert, cum ait, *de eiſdem* B *rebus agere primum Philoſophum demonſtratiue, ſiue ad veritatem* (vt loquitur) *de quibus Dialecticus quidem pro vtraque parte diſſerit ex probabilibus: Sophiſta vero ad ſpeciem tantum veri Demonſtratoris, aut Dialectici.* Quo autem modo intelligendus ſit Plato, cum ait, *Sophiſtam verſari circa non ens*, libro ſexto exponemus. Poſtremo, ſi eo loco traditur, Dialecticum verſari circa ens rationis, cum Dialecticus de eo demonſtratiue agat, vt docent ij, qui ex C pacto Ariſtotelem intelligunt, concedere debebunt, Dialecticum agere de ente ad veritatem, quod tamen Ariſtoteles ſoli primo Philoſopho ibidem tribuit.

Qua ratione differant primus Philoſophus, Dialecticus & Sophiſta.

Ad ſecundum dicendum eſt, agere quidem Dialecticum de genere, ſpecie, & cæteris huiuſmodi, non tamen vt tradat cognitionem relationum rationis, ſed vt doceat conficere orationes, quibus apte diſſeramus. Quocirca non agit de genere quoad conditiones eſſen- D di, ſed prædicandi, quæ ſunt propinquiores tractatione modorum diſſerendi, quod idem de cæteris ſimilibus dicendum eſt.

Quo pacto Dialecticus agat de genere & ſpecie.

Ad tertium dicito, ſubiectum Dialecticæ eſſe, quippiam verum ac reale, ſi pro eo accipiatur, in quo primo illa verſatur, vt mox patebit, ſed tamen non inde fieri, vt ſit ſcientia realis: diſtinctio enim ſcientiarum in reales & non reales deſumpta eſt ex diſtinctione E eorum, quæ ſunt, in res & verba: vt ſcientiæ, quæ de rebus agunt, quatenus diſtinguuntur à verbis, dicantur reales, quæ autem de verbis, ſermoneve, appellentur ſermocinales. Quia igitur Dialectica de ſermone agit, primo quidem de mentali, quo quiſque ſecum quaſi loquitur: ſecundaria vero ratione de vocali & ſcripto, non in realibus, ſed in ſermocinalibus numeranda erit. quanquam etiam dicitur rationalis, non quia de ente ra- F tionis agat (iſto enim modo potius dicendæ eſſent rationales, Grammatica & Rhetorica, quæ agunt de ſolo ſermone ſignificatiuo ex inſtituto, quam Dialectica, quæ primo agit de ſermone ſignificatiuo naturaliter) ſed quia dirigit operationes intellectus noſtri, qui propter naturalem diſcurrendi facultatem ratio appellatur.

Cur Dialectica ſit ſermocinalis ſcientia.

Nos

Nec demonſtrationem, nec modum ſciendi proprie ſumptum, nec vero argumentationem, aut ſyllogiſmum eſſe ſubiectum Dialectica, ſi ea in ſe ſpectetur.

SECTIO IV.

Sententia eorum, qui demonſtrationem ſubiectum Dialectica faciunt, refutatio.

GRæci auctores Alexander, Ammonius,
Simplicius, Philoponus, & alij *initio Prædica & primi. prior. c.* 1 *tex.* 1 cenſent, Logicæ
ſubiectum eſſe demõſtrationem, quod Ariſt.
initio librotum de priori reſolutione (in quo
opere latius, quam vnquam de ratione diſſe-
rendi videtur loquutus) plane aſſerat, propo-
ſitum ſibi eſſe de demõſtratione agere; quod
idem in fine operis de poſteriori reſolutione
ſe præſtitiſſe concludit. Sed hæc opinio, vt eſt
omnibus, quæ de Dialecticæ ſubiecto extant
aſtrictiſſima; ita minus placet, quam cæteræ,
quas recenſebimus: quocirca neq; eam nos in
Dialecticis Inſtitutionib. *cap.* 17. *text.* 16. *&
initio* 12. *Met. tex.* 2. *& alibi ſæpe* tetigimus. *Auicenna c.* 2. *item Alphar. & Algaz. tex.* 5. De alijs
enim pleriſq; diſſerendi modis, quam de de-
monſtratione, agit ars Dialectica, idque non
tantum propter demonſtrationem, ſed etiam
propter alios fines, potiſſimum vero de ſyllo-
giſmo Dialectico, qui eſt omnium vſurpatiſ-
ſimus, & ad omnia vtilis Neq; vero Ariſt. ini-
tio Priorum proponit, ideo ſe de demonſtra-
tione diſputaturum, & in fine Poſteriorum
idipſum ſe feciſſe aſſerit, quod demonſtratio
ſit adæquatum Dialecticæ ſubiectum, ſed
quia principale, quo pacto ſæpe ait in hoc
opere, *inſtitutum ſibi eſſe agere de ſubſtantia.*

Sententia eorũ, qui modum ſciendi Dialectica ſubiectum faciunt, refellitur.

Arabes quidam, in quibus eſt Auicenna
initio ſuæ Logicæ, & alij nonnulli ex noſtris,
faciunt ſubiectum Logicæ modum ſciendi,
ſumpto proprie ſciendi verbo, quod ſubiectũ
aſſerunt complecti demonſtrationem, & de-
finitionem iuxta duos ſciendi modos, quos
aiunt, ſignificaſſe Ariſtotelem primo Poſter.
c. 2. quorum alterum omnes demonſtratio-
nem eſſe dicunt, alterum plerique definitio-
nem: id, quod Ariſtoteles in hoc opere ad fi-
nem ſuperioris libri perſpicue exponere vi-
detur, cum ait, *omnem doctrinam, aut demonſtratione, aut definitione effici.* Eſſe autem mo-
dum ſciendi hoc pacto ſubiectum Logicæ, ex
eo videtur perſpicuum, quia Ariſt. hoc loco
nomine modi ſciendi Logicam ſignificat, vt
ex obiecto artẽ, quæ circa illud verſatur. Ve-
rum neque huiuſmodi ſententia placet. Pri-
mum, quia alij modi reperiuntur diſſerendi,
qui ſub demonſtratione & definitione non
cõprehendantur. Deinde, quia intelligere per
definitionẽ, nõ eſt proprie ſcire, neq; Ariſt. 1.
Poſt. nomine modorum ſciẽdi cognitionem
demonſtratiuam, & definitiuã ſignificat, ſed

A ſcientia propter quid, & alia duo ſciendi ge-
nera: alterum, quo ſciuntur principia, quod
eſt nobilius ſcientia propter quid: alterum,
quo ſciuntur cõcluſiones per cauſas remotas,
aut effecta, quod eſt minus præſtans. Quo-
circa in loco citato ſuperioris libri huius ope-
ris, vt ex 1. *Rhetor. c.* 1 nomine doctrinæ non
ſignificatur traditio ſcientiæ, ſed cuiuſuis co-
gnitionis rei per notiora: nomine autem de-
B monſtrationis quælibet argumentatio ad ali-
quid probandum idonea, vt ſæpe alibi, diui-
ſio vero ad definitionẽ videtur reuocanda eo
loco, vt in eius expoſitione diximus. Quod
vero hic Dialectica ſignificatur nomine mo-
di ſciendi, non mirum eſt, quia ſæpe numero
ſcientiæ, non à ſubiecto adæquato, ſed ab ali-
qua eius parte ſubiecta cognominantur, vt
Theologia hæc naturalis à Deo, aut diuinis
C ſubſtantijs, & Aſtronomia ab aſtris.

Cur Dialectica dicatur modus ſciendi.

Sententia eorum, qui argumentationem aut ſyllogiſmum.

Magnus Albertus *tract.* 2. *in Porphy. c.* 3. *&* 4.
partim latius, partim preſſius tradit ſubiectũ
Logicæ: ait enim eſſe argumẽtationem, quæ
& latius patet quam demonſtratio, & non
complectitur definitionem Eadem pene ſen-
tentia eſt Scoti, qui exiſtimat eſſe ſyllogiſ-
mum. Et recte quidem ambo ſentiunt, cum
loquamur de ſubiecto Logicæ, vt ab Ariſto-
tele tradita eſt in ijs libris, qui ad nos perue-
D nerunt. Sola enim argumentatio ex inſtituto
traditur ab Ariſt. *lib.* 1. *c.* 56. *& lib.* 6 *c.* 3. cæ-
teræ autem argumentorum formæ ex ſyllo-
giſmo vim accipiunt, cum materiales conſe-
quentiæ ſint, vt in Dialecticis Inſtitutionibus
diximus. Quod autem ſola argumentatio ex
inſtituto tradatur ab Ariſt. ex eo conſtat, quia
liber prædicamentorum nihil eſt aliud, quam
ſeminarium quoddã vocum omnium ſimpli-
E cium, ex quibus omnia enunciationum ge-
nera cõfici poſſint, in libris vero de interpre-
tatione agitur de enunciationibus, ex quibus
connectantur omnia argumentationum ge-
nera, in reliquis autem de ſyllogiſmo, ac om-
nino de argumentatione, omnibuſque argu-
mentationum formis tum ſimpliciter, & ab-
ſolute, tum etiam contractis ad certam ma-
teriam. De diuiſione autem & definitione nõ
per ſe, ſed obiter, & quatenus argumentatio-
F ni ſubſeruiunt, diſſerendum putauit, vt in eo-
dem libello diximus, & ipſe Albertus *in Porphy. tract.* 1. probe explicat. Quocirca in epi-
logo totius Dialecticæ de ſyllogiſmis, ſe do-
ctrinam tradidiſſe plane ſcribit Ariſtot. *c. vlt. l.* 2 *Elenchorum.* Quod ſi Dialectica ſumatur,
non qua ratione ab Ariſt. tradita eſt in libris,
quos habemus, ſed vt in ſe ipſa ſpectatur,
non recte dicetur ſiue ſyllogiſmus, ſiue argu-
mentatio adæquatum eius ſubiectum, cum
neutrũ dicatur de diuiſione, aut definitione,

Ariſtotelem ſolam argumentationẽ ex inſtituto tradidiſſe.

Non recte argumentationem dici adæquatum totius.

quæ

quæ tamen ſunt per ſeſe ſpeciales quædam differendi formulæ. Quod ſi dicas, ſatis eſſe diuiſionem & definitionem vtcumque ad argumentationem reuocari, vt argumentatio adæquatum ſubiectum dici poſſit, concedes quoque eadem ratione ſubiectum Metaphyſicæ eſſe ſubſtantiam incorpoream, aut verum Deum, quod cætera, quæ in Metaphyſica traduntur, ad hæc vtcumque reducantur, cum tamē Ariſtoteles dicat, nec leuiter confirmet eſſe ens, qua ratione eſt ens. Deinde, quia etſi diuiſio, & definitio, quatenus ſumūtur ad aliquid probandum, reducuntur ad argumentationem: nō tamen reducuntur, quatenus ſunt per ſe quædam formulæ declarandi ignotum ex notis, præſertim cum ab ea propriam declarandi vim non accipiant. Poſtremo, quia ea omnia complecti debet ſub ſe ſubiectum cuiuſq; artis, de quibus in illa tanquam de particularibus ſubiectis completis, atque perfectis demonſtrationes fiunt proprietateſque demonſtrantur: huiuſmodi autem plane ſunt diuiſio & definitio, de quibus multa demonſtrari poſſunt in Dialectica, nō tantum vt de partibus argumētationis, aliove modo ad argumentationem pertinenti, ſed vt de quibuſdam ſpecialibus ac integris differendi generibus.

Dialectica ſubiectum.

Obiectionis dilutio.

Quia debeāt ſubiecto cuiuſque artis comprehendi.

Modum differendi, ſiue ſciendi late ſumptum, eſſe ſubiectum Dialectica.

SECTIO V.

Vera ſententia de ſubiecto Dialectica.

ERgo ſi Dialectica in hac controuerſia, nō vt ab hoc, aut illo auctore traditur, ſed in ſe ipſa ſpectari debet, ex proprio fine artis ſubiectum eius adæquatum colligendum eſt. Proprium enim & adæquatum cuiuſque diſciplinæ ſubiectum illud eſt, ad quod cognoſcendum, ſiue etiam agendum, aut efficiendum tota artis cura dirigitur. Cum igitur à nobis ſit conſtitutum, Dialecticæ proprium finem, in quem tota ipſa incumbit, nihil eſſe aliud, quam formas omnes, ſiue modos differendi ignotum ve ex notis oratione declarādi tradere: plane efficitur, modum differendi eſſe adæquatum Dialecticæ ſubiectum. Poteſt idem probari ex tribus conditionibus ſubiecti adæquati, quas *ſect.* 3. propoſuimus. In primis enim modus differendi eſt quodammodo vnum quid, & quod definitione aliquo modo vna explicari poſſit. eſt enim oratio, qua ex notis incognitum declaratur. Deinde quidquid traditur in Dialectica, aut eſt modus differendi, vt argumentatio: aut ad illum [illegible] & gratia illius præcipue tractatur, [illegible] verbum, & enunciatio. Denique [illegible] modorū differendi diſtinguitur Dia[illegible]ris, non quod ipſa ſola differat,

Oſtenditur ex conditionibus ſubiecti.

A ſed quod ſola doceat, quonam pacto differendum ſit, vt in Inſtitutionibus *lib.* 1. *cap.* 1. diximus. Quod ſi differendi modum vocare velis modum ſciendi, late tam accepto ſciendi verbo pro cognoſcēdi ex notioribus, quomodocunque id fiat: non eſt quod repugnemus. certe Scotus in primum prioris Analyticæ ita accipit modum ſciendi, cum illud conſtituit ſubiectū Logicæ in ſeſe ſpectatæ. Neque B diſcrimen eſt inter modum differendi & ſciendi hoc pacto, niſi quod differere ſumitur actiue, ſcire autem paſſiue (ſcire enim eſt cognoſcere ex notioribus: differere autem declarare, ſiue efficere, vt cognoſcas) & ſcire eſt terminus cognitionis: differere autem quaſi via ad cognoſcendum. Cur autem differendi modus dicatur *à Cicer. in oratore ad Brutum*, oratio Philoſophica, alias etiam *Acad.* 2. *edi. lib.* 1. oratio ratione concluſa, initio Dialecti- C carum Inſtitutionum *lib.* 1. *cap.* 3. diximus.

Quo pacto modus ſciendi dici poſſit ſubiectum Dialectica.

Sed quærat aliquis, quænam oratio intelligenda ſit, cū dicimus ſubiectū Dialecticæ eſſe orationē, qua incognitum ex cognitis aperitur: mentaliſne, an vocalis, an ſcripta, an vero oratio in cōmune, quæ dicitur de his omnibus orationum generibus. Ad quam dubitationem breuiter dicendum eſt, intelligendā eſſe orationem in cōmune, præcipue tamen D mentalem, vt Ariſt. 1. de interpretatione c. 4. & primo poſt. c. 8. *tex.* 25. & aliis locis innuit.

Dubitatio.

Reſponſio.

Cauſa vero eſt, quia Dialectica, cum ad emendanda rationis vitia cōſtituta ſit: in dirigendis propriis actibus rationis præcipue verſatur, nec ad voces, & ſcripta deſcēdit, niſi quatenus hominē inſtituit in ratione agendi cum altero. Atq; hæc eſt ſententia D. Thom. cū *initio lib.* [illegible] *lect.* 1. aſſerit, verſari Logicam in dirigendis operationibus intel- E lectus. Vnde collige, ſubiectum Dialecticæ duabus rationibus differre à ſubiectis Grammaticæ, ac Rhetoricæ. Vna, quia ſubiecta Grammaticæ, ac Rhetoricæ ſunt orationes externæ dumtaxat: Dialecticæ vero ſubiectū eſt præcipue oratio interna. Altera, quia in ipſa etiam oratione externa, quæ ab omnibus communiter tractatur, Grammatica ſolam integritatem conſiderat, Rhetorica ſolum F ornatum, Dialectica vero ipſam rei ignotæ ex cognitis declarandi vim, quæ eſt quaſi ratio & mens orationis. Quanquam vero mentalis oratio præcipue pertinet ad hanc artem, vt Auicenna initio ſuæ Logicæ; & Scotus ac Caietanus in prædicamenta Ariſtotelis recte annotarunt: tamen quia externa oratio magis patet, & in diſputatione cum altero prorſus neceſſaria eſt, idcirco ſubiectum Dialecticæ, de quo huius artis tractatores aperte differunt, potius conſtitutū eſt. Modus diſſe-

Diſcrimen inter ſubiecta Dialectica, Grammatica, & Rhetorica.

differendi externus, quam internus, & inter A externos vocalis potius, quam ſcriptus, quia vocalis oratio, quam ſcripta, multo eſt notior & vſurpatior. Qua de cauſſa effectum eſt, vt hæc ars inter ſermocinales numerata ſit.

Altera dubitatio. *Reſponſio quorundam.*

Quærat etiam aliquis, num ſubiectum Dialecticæ ſit vnum quippiam vnitate eſſentiæ, quemadmodum ens naturale, quod eſt ſubiectum Philoſophiæ naturalis, an vero vnitate ordinis duntaxat, quemadmodum exercitus, qui cadit ſub artis militaris conſide- B rationem. Cui quæſtioni ſunt, qui reſpondeant, eſſe vnum vnitate eſſentiæ. Aiunt enim definitionem, & quemlibet alium modum differendi ſignificare formaliter vnam quandam relationem fundatam in tota oratione, atque huiuſmodi relationem eſſe eſſentiam definitionis, ratione cuius oratio, quæ definitio dicitur, habet vnitatem eſſentiæ: eodemque pacto rem habere in cæteris modis differendi, ac proinde in modo differendi in com- C mune ſumpto.

Vera reſponſio.

Dicendum eſt tamen, ſuperuacaneum eſſe, ac friuolum quærere in ſubiectis artium huiuſmodi relationes rationis, vt ratione earum ſubiecta habeant vnitatem eſſentiæ. ſublatis enim huiuſmodi vnitatibus, adhuc in eiſdẽ ſubiectis cernitur vnitas, quæ ſatis ſit, vt eorum quodlibet dicatur vnum quippiam. Id quod in domo, in naui, & in exercitu cernere licet. Itaq; reſpondendum eſt, modum differendi habere vnitatem ordinis, D cum ſit oratio quædam artificioſe diſpoſita ad differendum, ſatiſque eſſe, ſi ſubiectum artis ſit vnum quid per ſe ordinatum ad aliquem finem, etiamſi non ſit per ſe compoſitum in vnitatem vnius eſſentiæ.

Dialecticam recte diſtingui in docentem & vtentem.

E

Sectio VI.

Num differendi vſus ad Dialecticam ſpectet.

IAm illud quærendum eſt, num ſola differendi doctrina, an ipſe etiam differẽdi vſus ad Dialecticam ſpectet. Hinc enim intelligi poteſt, rectene an ſecus diſtingui ſoleat Dialectica in docentem & vtentem. Ac illud in primis apertum eſt ex dictis, totam differendi doctrinam ad Dialecticam ſpectare, cum eius F proprius ac peculiaris finis ſit, docere, quo pacto differendum ſit. Illud etiam perſpicuum eſt, aliquem differendi vſum pertinere ad Dialecticam: neq; enim aliter Dialecticus, quam differendo docere poteſt, quo pacto ſit differendum, ſi modo illo Philoſophico more, quod ponimus, differendi formas tradit. Verum is vſus non diſtinguitur à doctrina diffe-

A rendi, cum eo ipſo doceatur, quo pacto ſit differendum: ſed is ſolus à doctrina diſtinguitur, quo non traditur ex propriis modus differendi vllus, veluti cum quomodocunque diſſerimus de rebus naturalibus aut mathematicis, aut etiam de logicis ex communibus, & vnicuique obuiis. Illud quoque haud obſcurum eſt, non omnem differendi vſum, qui via & ratione fiat (neque enim agimus de vſu artis experte, ſed de artificioſo) ad Dialecticum B ſpectare. Omnes enim artifices in ſua quiſque materia ex propriis ac per ſe principiis diſſerunt, vt inductione patet. Alioqui ſi diuiſiones, definitiones, & demonſtrationes, quæ in aliis diſciplinis cernuntur, à Dialectico fierent, vna tantum Dialectica eſſet ſcientia, quippe ad quam, vt omnis differendi doctrina, ita etiam omnis vſus pertineret.

In quo poſitus ſit huius quæſtionis difficultas.

Tota igitur ambiguitas eſt de vſu differendi, non ex propriis, & per ſe, ſed ex communi- C bus, & quæ omnibus ſunt obuia, aut certe exiguo labore inueniuntur; hoc eſt, ex probabilibus, pertineatne is totus ad Dialecticum, an vero alius ad hunc, alius ad illum artificẽ pro ratione materiæ, ex qua diſſeritur, an potius nullius diſciplinæ ſit proprius? Quod enim nullius diſciplinæ ſit proprius, ex eo videtur perſpicuum: quia eorum, quæ omnibus ſunt in promptu, aut facile à quouis inueniuntur, non debet vſus cenſeri cuiquam pro- D prius. Quod vero vnaquæque ars diſſerat ex certis quibuſdam probabilibus, ſeu veriſimilibus, veluti Phyſica ex iis probabilibus, quæ in rebus naturalibus reperiuntur, Metaphyſica ex iis, quæ in Metaphyſicis, hac ratione ſuadetur: quia ſi ea omnia vni attribuenda eſſent, inopes, & pene nullius pretii relinquerentur cæteræ, exceptis Mathematicis perpaucæ enim reperiuntur demonſtrationes in reliquis diſciplinis. Accedit quod eiuſdem fa- E cultatis eſt, verum & veriſimile cognoſcere, vt Ariſtoteles ait 1. Rhet. ad Theodecten, lib. 1. cap. 2. quare cum vera ſeu neceſſaria in vnaquaque materia ad eum artificem pertineant, qui in ea verſatur: efficitur, idem dicendum eſſe de veriſimilibus ſeu probabilibus; nec omnium probabilium vnam tantum diſciplinam eſſe conſtituendam. At vero, quod ad vnam Dialecticam ea omnia pertineant, in- F telligi poteſt ex Ariſtotele initio Topicorum, aliiſque locis quamplurimis, in quibus ille nemine repugnante docet, *proprium Dialectici eſſe, de quacunque re propoſita ex probabilibus diſſerere.*

Prima affirmatio.

In hac igitur controuerſia prior aſſertio ſit, *Vſum differendi ex probabilibus eſſe proprium Dialecticæ.* Quæ aſſertio hunc in modum probatur: Vſus differendi ex probabilibus,

nec gignit habitum ſcientiæ, neque ex habitu A ſcientiæ gigni poteſt, vt n. non generat, niſi opinionem, ita naſci non poteſt ex habitu ſcientiæ, quandoquidem actus, quibus generatur habitus, & qui ab eo generantur, eiuſdem ſpeciei ſunt. Ergo ſi vſus diſſerendi ex probabilibus alicui tribuendus eſt, non propter actum aut habitum eo pacto diſſerendi attribuendum illi erit, ſed propter materiam, ex qua diſſerit: aut propter formam diſſerendi, vt ea ſcientia dicatur diſſerere ex probabili- B bus, quæ tradit formam diſſerendi ex eiuſmodi materia. Atqui materia probabilis nullius ſcientiæ propria eſt, cum omnibus pateat, aut certe nullo pene negotio inueniri poſſit: ſola autem Dialectica tradit diſſerendi formam ex veriſimilibus, quemadmodum & ex neceſſariis, vt ex dictis conſtat. igitur ſoli Dialecticæ tribuendus eſt vſus diſſerendi ex probabilibus. Atque hoc pacto verum eſt id, quod tam ſæpe tradit Ariſtot. *proprium eſſe Dialectici,* C *de quauis re propoſita ex probabilibus diſſerere.*

Solutio argumentorũ.

Quod autem obijciebatur, vſum diſſerendi ex communibus, nullius diſciplinæ propriũ eſſe, concedendum eſt ratione materiæ, non autem ratione formæ. Quod vero addebatur, vnam quamq; artem ex certis quibuſdam probabilibus ad ſuam materiam pertinentibus diſſerere, partim negandum, partim concedendum eſt. Nam neque probabilia, ſi res ad viuum reſecetur, ad vllam ſcientiam propriã D ſpectant: nec eorum artificioſa tractatio ad alium artificem, quam ad Dialecticum pertinere poteſt. Nec vero mirum eſt, ſi non ſatis locupletes ſint plurimæ ſcientiæ, detracta illis omni doctrina probabili: eſt enim nec facile, nec vulgare, propria rerum principia percipere.

Dialectica omnium ſcientiarum miniſtra.

Verum, quia Dialectica, quatenus ex probabilibus diſſerit, miniſtra cenſetur ſcientiarum omnium, eaſque omnes præter quaſdam E Mathematicas anteire, illiſque facultate ea, qua pollet, vtramque in partem diſputandi, aditum aperire, & viam munire ſolet: non cenſentur alienæ à quaque ſcientia eæ ſententiæ probabiles, quas Dialectica inuenit, quẽadmodum nec opes eæ, quæ famulorum opera conquiruntur, alienæ ſunt à facultatibus dominorum. Ita probabiles opiniones quæ in rebus metaphyſicis miniſterio Dialecticæ F comparantur, Metaphyſicæ diſciplinæ cenſentur, quæ in Phyſicis, Phyſicæ, atque ita in cæteris: nec multo ſecus, atque probationes Philoſophiæ humanæ, quæ concluſionibus ſacræ Theologiæ adhibentur, pertinent ad ſacram Theologiam, quod ſubminiſtrentur ab eius quaſi famulabus. Quod denique additur, eiuſdem facultatis eſſe verum, & veriſimile cognoſcere, non tam ad veri & veriſimilis cognitionem, quam ad regulam cognoſcendi referendum eſt: quaſi dicat Ariſtoteles facultatem, quæ tradit regulam cognoſcendi verum, eandem etiam tradere cognoſcendi veriſimile, quas certe regulas, quæ vna & eadem ſunt, ad Dialecticam pertinere perſpicuum eſt.

Explicatur dictum Ariſtotelis.

Secunda aſſertio.

Poſterior aſſertio ſit, *Optimam & neceſſariam eſſe diſtinctionem Dialecticæ in docentem & vtentem*, quam D. Thomas 4. Meta. lect. 4. p. 2 Scotus hoc loco, & in Porphyr. & alii plerique ſcholaſtici tradunt, nec quicquam ab ea differre illam, qua Græci Dialecticam diuidunt in eam, quæ auulſa eſt à rebus, & in eam, quæ eſt rebus concreta. Prior pars ex dictis aperta eſt. Dialectica enim eatenus dicitur docens, quatenus ex propriis principiis modos diſſerendi tradit. Vtens vero, quatenus ex probabilibus de quacunq; re propoſita diſſerit. Poſterior ex eo patet, quia Græci auctores intelligunt nomine Dialecticæ à rebus auulſæ, habitũ Dialecticæ, quatenus adhuc verſatur in ipſa diſſerendi doctrina tradenda: tametſi quia eius præcepta collecta ſunt ex vſu diſſerendi de aliis rebus auulſa videtur dicta. Nomine autem Dialecticæ rebus concretæ intelligunt eam ipſam, nõ quatenus omnibus diſſerendi modis vtitur, vt plerique non recte exiſtimant, & iam impugnatum eſt, ſed quatenus vtitur modo probabiliter diſſerendi.

Dialectica docens & vtens.

A rebus auulſa & rebus concreta.

Conſectariũ primum.

Ex his primum patet, Dialecticam ſiue Logicam docentem & vtentem non eſſe duos habitus, cuius rei ignoratione pleriq; hallucinantur, ſed vnum atque eundem, cuius actus proprius ab ea elicitus, eſt docere, quo pacto ſit diſſerendum, attributus autem, quodammodo imperatus, diſſerere ex probabilibus, quacunque in materia id fiat.

Secundum.

Deinde, Dialecticam eſſe docentẽ ratione totius artis, cum tota in docendo verſetur, vtentem vero ratione eius partis, quæ tantum docet ex probabilibus diſſerere. Quanquam enim tota Dialectica ad vſum refertur, cum præcepta vbique tradat ad diſſerendum comparata, vſus tamen demonſtratiuæ partis non ad eam pertinet, niſi in propria materia, quẽ tamen ab ipſa doctrina nihil differre diximus. Hoc ipſum D. Thom. 4. Meta. lect. p. 4. hunc in modum explicat. Demonſtratiuam Logicæ partem ſolam doctrinam continere, Dialecticam vero, ſiue Topicam, & doctrinam, & vſum.

Tertium.

Poſtremo, ſi Dialectica accipiatur pro ſola Topica diſciplina, quæ magis vſitate dicitur Dialectica, tum demum eandem totam eſſe & docentem & vtentem officiis diſiunctam.

à ſeipſa.

à ſeipſa, quemadmodum differentiæ ſpecificæ apud Porphyrium cap. de differentia, in diuiſiuas & conſtitutiuas diſtinguuntur: tametſi magna eſt alioqui inter has diſtinctiones diſſimilitudo.

Obiectiones eorum, qui negant in Topica diſciplina reperiri vſum & doctrinam.

Sed obijciat aliquis hoc loco: Topicam diſciplinam non eſſe demonſtratiuam, quod in libris Topicis nullæ reperiantur demonſtrationes: ergo non diſtingui Topicam in docentem ſiue demonſtrantem & vtentem, ſiue diſſerentem ex probabilibus. Id quod vel ex ipſo inſtituto Ariſtotelis in eo opere videtur abunde oſtendi. ſcribit enim in ipſo quaſi proœmio eius operis, lib. 1 cap. 1. ſe in ijs libris nihil accurate velle tradere, ſed omnia rudi Minerua, quod ad eam diſciplinam ſatis ſit, ſimplicem quandam, & minus accuratam rerum Dialecticarum cognitionem habere. Atque his argumentis ducti quidam recentiores exiſtimant, inanem eſſe diuiſionem Dialecticæ in docentem & vtentem, ſi Dialecticæ nomen ſumatur pro Topica diſciplina.

Dilutio.

Sed non vident primum, ſiue ea demonſtratina ſit, ſiue non ſit, poſſe tamen ita ſumi, vt adhuc in ea vſus à doctrina diſtinguatur. Neque enim dubium eſt, quin doceat diſſerere, cum rationẽ ex probabilibus diſſerendi tradit, etiamſi quis velit eam non vti veris demonſtrationibus in ea re, & vtatur præceptis ſic diſſerendi (vſu videlicet à doctrina diſtincto) cum illa rebus alijs accommodat.

Rhetorica docens & vtens.

Sed & Rhetorica, quæ à pleriſque non cenſetur demonſtratiua, eodem modo conſideratur. Quatenus enim tradit præcepta docendi docens eſt, & à rebus auulſa: qua vero ratione ijs vtitur, vtens, & rebus concreta appellari poteſt. Deinde non tam conſiderandum eſt hac in re, quo pacto Dialectica Topica ab Ariſtotele tradita ſit, quam quo pacto tradi potuit. quanquam ex ijs, quæ ille docet in Topicis, non paucæ demonſtrationes fieri poſſunt. Iam etiam multa eorum, quæ demonſtratiue dici poterant de ratione diſſerendi ex probabilibus, dicta erant in Analyticis, vt, Ex contingentibus non poſſe neceſſaria demonſtrari, & Cum opinione, quam probabilia pariunt, non poſſe ſcientiam cohærere.

Non recte colligi ex paucitate demonſtrationum, ſcientiam aliquam non eſſe demonſtratiuam.

Poſtremo, nõ ſi in materia aliqua paucæ reperiuntur demõſtrationes, continuo dicendum eſt, diſciplinam, quæ in ea verſatur, non eſſe demonſtratiuam. Hoc enim pacto nec moralis ſcientia demonſtratiua dicenda eſſet, ac proinde nec ſcientia, quod Ariſtoteles primo Ethicorum, capite tertio, eodem modo ſe de moribus acturum polliceatur, quo initio Topicorum de rebus Dialecticis. Ita non efficiunt vllo modo propoſitæ obiectiones, quo minus etiam Dialectica Topica in docentem & vtentem diſtingui debeat.

Dialecticam docentem, ſiue à rebus auulſam, eſſe vero ſcientiam.

SECTIO VII.

Opinio eorũ qui negant, Dialecticã eſſe ſcientiã.

HIs ita conſtitutis, vt veniamus ad id, de quo quæſtio præcipue inſtituta eſt, partem negantem ſibi perſuadent nonnulli recentiores, quorum opinio ijs fere argumentis quæ initio propoſita ſunt, probari ſolet. Verum ea nec placet vllo modo, nec argumenta, quibus confirmatur, quicquam efficiunt, vt paulopoſt patebit.

Eorum qui affirmant, & eſſe ſcientiam, & omnium præſtantiſſimã.

Alij contra omnino ſentiunt, Dialecticam non modo eſſe ſcientiam, ſed & ſcientiarum præſtantiſſimam. Scribit enim Plato 7. lib. de Repub. *Dialecticam doctrinarum omnium apicẽ a finem eſſe, cæteraſq; diſciplinas, etſi propter conſuetudinem ſcientiæ dicuntur, ſi tamen cum Dialectica conferantur, non eſſe ſcientiæ nomine appellandas, ſed alio quodam medio inter vocabula opinionis, & ſcientiæ.* Quod idem videntur Stoici ſenſiſſe, qui primas ſcientiarũ Dialecticæ tribuerunt. D. quoque Auguſt. in 3. lib contra Academicos, itemq; ſecundo de Ordine eandem appellat *diſciplinarum diſciplinam.* & Cicero in lib de claris Oratorib. *artium maximã, atq; omnium lucem.* Ex quibus recentiores quidam Dialectici illud quaſi commune huius artis encomium acceperunt, *Dialecticam eſſe artem artium, & ſcientiam ſcientiarum.* Verum non omnes hi eadem ratione Dialecticam cæteris artibus anteponunt Plato enim, vt videre eſt in loco citato, non diſtinxit Dialecticã à prima Philoſophia, niſi quod tres ſtatus, ſi Ficino *in eundem locum & in Euthydemum, Ennea de 1. lib. 3. c. 4. 5. & 6.* credimus, in ea ſcientia diſtinxit, vt à forma quidem ſua, ſiue à facultate veritatis indagandæ diceretur Dialectica: ab exordio autẽ ſeu diſſerendi præceptis, Logica: à fine vero, hoc eſt, ab ipſa veri inuentione, Theologia primaque Philoſophia.

Platonis ſententia de diſtinctione Dialectica à prima Philoſophia Plotini.

Quanquam Plotinus inter Platonicos præcipuus auctor, etſi non diſtinguit Dialecticã à prima Philoſophia: ait tamen, Logicã & Dialecticam non eſſe eandem diſciplinam, ſed Logicam eſſe miniſtram Dialecticæ Quo loco videtur Logicam pro Dialectica docente accepiſſe, vtentem vero Dialecticam confudiſſe cum prima Philoſophia.

Quibus rationibus inductus fuerit. Eius artificis eſſe aliquid quærere, & inuenire.

Quod forſitan duabus de cauſſis fecit. Vna, quia tam Dialectica, quam prima Philoſophia diſſerit de rebus omnibus, vt Ariſtoteles ipſe docet libro quarto huius operis, cap. 2. text. 5. Altera, quia veri inueſtigatio, quæ Dialecticæ tri-

tribuitur, ad eundem artificem videtur pertinere, ad quem ſpectat veritatis inuentio: abſurdum eſt enim non eidem tribui inuentionem, cui tribuitur inueſtigatio & conquiſitio. Alioqui aut primus Philoſophus inuenit, quod non quærit, aut Dialecticus quærit, quod ipſe inuenire nequit. Si ergo Dialectici eſt, verum de quacunque re propoſita diſſerendo inueſtigare: primi autem Philoſophi, idem artifex erit Dialecticus vtens, & primus Philoſophus. Atque acute quidem iſta Plotinus, & Platonici, aut etiam ipſe Plato, ſi hac ratione adducti ſunt.

Ariſtotelis ſententia

Sed longe maturius rem conſiderauit Ariſtoteles loco proxime citato, & alibi ſæpe: cum Dialecticam à prima Philoſophia diſtinxit. Nam cum nullus artifex conſtantior eſſe debeat primo Philoſopho: Dialecticus vero vtens vtramque in partem de rebus propoſitis agat, merito Ariſtoteles Dialecticam vtentē à prima Philoſophia diſcreuit, non vt ſcientiam vnam ab altera, ſed vt facultatem, & ſcientiæ actum non exercentem à præſtantiſſima omnium ſcientia. Neque quicquam obeſt, quod Dialectica inquirat verum, & prima Philoſophia inueniat. Duobus enim modis verum inquiritur. Vno ex proprijs rerum principijs, quod faciunt ſcientiæ omnes. Altero ex veriſimilibus, quod facit Dialectica vtens, contenta etiam inuentione veriſimilium, quibus mens diſponitur, vt ex propriis principiis verum inueniat. nam neque verum determinate quærit Dialectica vtēs, ſed quod verum ſit, aut quam ſimilimū vero. Itaque ij omnes, qui ea de cauſa Dialecticam ſcientiarum præſtantiſſimam eſſe dixerunt, quod crederent eam à prima Philoſophia ſaltem quo ad vſum, non eſſe diſtinguendam, plane hallucinati ſunt. At Diuus Auguſt. non ita Dialecticam cæteris anteponit, quod credat eā eſſe natura ſua præſtantiſſimā ſcientiam, ſed quod doctrinæ ordine præcedat cæteras. Quo pacto certum eſt, Ciceronem dixiſſe, eſſe eam artium maximam, & lucem omnium, vt quæ omnibus modum ſciendi tradat. Id quod ex loco citato; & ex primo de Orat. perſpicue intelliges. Atque eodem modo volunt iuniores, Dialecticam eſſe artem artium, & ſcientiam ſcientiarum. Quare cum ij, qui Dialecticam præſtantiſſimam ſcientiarum eſſe dicunt, partim de prima Philoſophia loquantur, partim id de præſtantia, quæ ad doctrinæ ordinem ſpectat, intelligendum velint: non eſt, cur hac ex parte reprehendendi ſint, quod eam cæteris ſcientiis antepoſuerint.

Duplex veri inquiſitio.

Explicantur dicta Auguſtini & Ciceronis de Dialectica.

Vera opinio eorum, qui Dialecticā

Alij (*vt ſunt D. Thom. 4. Metaphyſ. lect. 4. p. 2. Scot. in prædic. q. 1. Alb. Mag. c. 1. in Porphyr. Auicen. cap. etiam 1. ſua Logica. Ægi. Rom. &c.*) deniq; media ingreſſi via aſſerunt, Dialecticam non eſſe quidem natura ſua ſcientiarum præſtantiſſimam, ſed tamen eſſe vere ac proprie ſcientiam. Cui ſententiæ, quæ ſcholaſticorum veterum, & omnium pene grauiū auctorum communis eſt, libenter ſubſcribimus.

Vcram ſcientiam facit non omnium tamen præſtantiſſimā.

Ac illam non eſſe natura ſua præſtantiſſimam ſcientiarum, ex eo conſtat, quia nec ex præſtantia ſubiecti, in quo verſatur, nec ex certitudine demonſtrandi id concluditur, ex quorum tamen altero capite, vel vtroque id oſtendendum eſſet. vt Ariſt. ſapienter docet initio libri de anima, c. 1 tex. 1. & 8. Top. cap. 2. Nam ſi de præſtantia ſubiectorum agitur, nobilius eſt ſubiectum Philoſophiæ naturalis, cum ſit ſubſtantia. Si de certitudine demonſtrandi, potior demonſtrandi modus eſt mathematicus.

Eſſe autem vere ac proprie ſcientiam, his rationibus oſtenditur. Primum, quia partim comparatur, partim comparari poteſt per veram demonſtrationem, ac propriam: quod inductione patet in libris, quos habemus ex Ariſt. Ex actis enim prædicamentorum, & de interpret. libris, in quibus ille fere definitionibus ac diuiſionibus principia modorum diſſerendi tradit: tam multæ reperiuntur veræ ac propriæ demonſtrationes, vt in conuertendis propoſitionibus, in reuocandis ratiocinationibus imperfectis ad perfectas, in mixtionibus modorum, in medii inuentione, & aliis paſſim locis vtriuſque Analyticæ, vt nemo ſit, qui negare id poſſit. Quod ſi in libris Topicis, & iis, qui de Sophiſtarum reprehenſionibus inſcribuntur, non aperte inueniuntur demonſtrationes, facile tamen pleraque in demonſtrationis formam redigi poſſunt, & ſi rei materia pauciores patitur, quam quæ Analyticæ ſubiecta eſt. Poteſt idem Dialecticus demonſtrare de modo diſſerendi in cōmune, Quod ſit aptus ad docendum: de diuiſione, Quod confuſione mentem liberet: de definitione, Quod perfectam naturæ perceptionem pariat. de argumentatione, Quod fidem faciat: de demonſtratione, Quod ſcientiam gignat: de ſyllogiſmo dialectico, Quod opinionem: de pſeudographo, Quod errorem: de ſophiſtico, Quod deceptionem, & alia quamplurima de aliis rebus Dialecticis. Ita perſpicuum eſt, Dialecticam partim comparari demonſtratione, partim ſine ea comparari poſſe. Deinde, *tunc aliquid vere ac proprie nos ſcire arbitramur, cum illud per propria principia intelligimus*, quod ſæpe Ariſtoteles & cæteri Philoſophi docent: at Dialecticus intelligit omnes diſſerendi modos per propria eorum principia, hoc eſt, per proprias eorum partes, per peculiares definitiones, ac per ſe notas propoſitiones,

In Dialectica multas & veras demonſtrationes reperiri.

Aliquot demonſtrationes Dialecticæ.

Sc. re, quid

tiones;

tiones, vt ex vniuerſa Dialectica perſpicuum eſt: non eſt igitur dubium, quin Dialectica ſit vere ac proprie ſcientia. Tertio, Dialectica eſt ex iis habitibus, quibus vero aſſentimur: atqui non eſt fides, vt Grammatica, quæ nititur auctoritate: neque item opinio, cum ſit euidens, & certus habitus: eſt igitur ſcientia. omnis enim habitus, quo aliquid tanquam verum approbamus, aut eſt fides, aut opinio, aut ſcientia, quo nomine comprehendimus habitum principiorum, & proprie dictam ſcientiam, quæ ſapientiam complectitur. Cum igitur Dialectica non ſit habitus principiorum: eſt enim de iis, quæ probatione indigent, efficitur, vt ſit proprie ſcientia, tamen non eſt ſapientia, quæ rerum omnium primas cauſas tradit. Quarto actus voluntatis, quatenus ad bene beateq; viuendum referuntur, cadunt ſub aliquam vere ac proprie dictam ſcientiam diſtinctam à Phyſica, quæ de natura eorum agit, ſub moralem videlicet: actus item motiuarum potentiarum, etſi à Phyſico in tractatione de Anima explicantur, tamen quatenus aliquid arte conficiunt, ad Mechanicas ſcientias ſpectant, vt patet ex pleriſque mechanicis quæſtionibus ab Ariſt. & aliis Philoſophis demonſtratiue tractatis: igitur & actus & intellectus, quatenus ad diſſerendum ſpectant, cadent ſub peculiarem aliquam vere ac proprie dictã ſcientiam diſtinctam à ſcientia de anima, quæ de eorum natura diſputat: at hæc nulla eſt alia, quam Dialectica: eſt igitur Dialectica vere ac proprie ſcientia. Huius argumenti vim continet commendatio illa Dialecticæ Iamblici ad Sopatrum, *Abſurdum*, inquit, *eſſet, cætera quidem omnia ratione iudicare, ipſam vero abſolutiſſimam rationis conſiderationem relinquere, & cum ratione animalibus aliis antecellamus, eximium iſtud humanæ naturæ bonum poſſidentes, temere & obiter eam excolere, rerumque omnium diſquiſitioni admixtam rationis vim diligere, ipſam vero eius cognitionem, quæ præ cæteris digniſſimam ac pretioſiſſimam ſcientiam ſui, per ſe conſtituit (vt teſtatur deſcriptio illa Delphica) velut improbandam reiicere.*

Habitus quo vere aſſentimur.

Varias hominum actiones varie conſideratas ad diuerſas ſcientias ſpectare.

Encomium Dialecticæ.

Poſtremo, cum aliquid vno modo fit recte, alio non recte, poteſt reddi cauſa, cur recte fiat, cur item non recte, quam cauſam, qui tenuerit, vere ac proprie eius rei ſcientiam aſſecutus erit: nos autem aliquando recte diſſerimus, alias peruerſe & vitioſe: dantur igitur cauſæ, cur recte interdum diſſeramus, interdum non recte: at Dialectica huiuſmodi cauſas tenet, cum principia omnia diſſerendi tradat: eſt igitur vere ac proprie ſcientia.

A

Diſſoluuntur argumenta initio propoſita.

Sectio VIII.

AD primum igitur argumentum pro negatiua parte initio quæſtionis propoſitum, non deſunt, qui dicant, nomine modi ſcientiæ in hoc capite nõ innui Dialecticam, ſed ſignificari methodum, ſiue modum procedendi in vnaquaq; ſcientia, qui prius haud
B dubie tenendus eſt, quam earum cuiquam detur opera. Verum expoſitio non placet. Primum, quia Ariſtoteles locutus fuerat eatenus de modo diſcendi ab alio, & admittendi, & approbandi ea, quæ à præceptore traduntur, quod certe non fit niſi argumentis. at omnis argumentandi ratio à ſolo Dialectico traditur.

Quid nonnulli hoc loco intelligi velint nomine modi ſciendi.

Refutatio.

C Deinde, quia etſi nomine modi ſciendi ſolus procedendi modus ſignificaretur, cum modus procedendi idem ſit, quod ordo, & diſpoſitio doctrinæ, idque ad vnum etiam Dialecticum ſpectet, vt in Dialecticis inſtitutionibus diximus: adhuc dicendum eſſet ſignificari iis verbis Dialecticam. Niſi quod cum hæc poſſit & in genere tractari, & accommodate ad diuerſarum ſcientiarum materias, duplicem ait hoc loco Com. 15. Auenro-
D is ſignificari Logicam, generalem vnam, alteram particularem. Quod ſic crediderim intelligendum, vt Logica generalis dicatur tota ipſa ars Logica, quæ ante omnes alias ſcientias tradenda eſt: particularis autem Logica nihil aliud ſit, quam quædam logicorum præceptorum accommodatio ad materiam cuiuſque ſcientiæ, vt quiſq; artifex intelligat, quo pacto in ea ſcientia, quam ag-
E greditur, progredi debeat, & ea, quæ dicuntur, admittere: quæ, vt ita dicam, Logica initio cuiuſque ſcientiæ tradi debet, vt ſit in procemiis Phyſicorum, & librorum de Anima, itemque ad initium primi Ethicorum, capite tertio, atque hoc ipſo opere ac capite.

Auenrois quid Dialectica generalis & quid particularis nomine ſignificet.

Dicendum eſt igitur, appellatione modi ſciendi ſignificari Dialecticam, non quod ipſa vocetur modus ſciendi, ſed quia nomine modi ſciendi, quo ſignificatur Dialecticæ
F ſubiectum, innuitur ipſa Dialectica. Niſi velis eam vocari modũ ſciendi, quo pacto hoc opus appellatur, *Poſt naturalia*, quod in iis verſetur. Quo autem pacto fieri poſſit, vt ipſa ſit ſcientia ea, quæ modum ſcientiam acquirendi tradit, nec tamen ſit prior ſeipſa, inferius patebit.

Vera huius loci explicatio.

Ad ſecundum, tertium & quartum dicendum eſt, Ariſt. iis in locis non de Dialectica, vt docet, & à rebus auulſa eſt, ſed quatenus eſt vtens, & rebus concreta apertiſſime lo-

quí: quo pacto Dialectica non fungitur offi- cio ſcientiæ, ſed facultatis, vt eam merito vo- cat Ariſt. 1. Rhet. ad Theo. c. 2. & 4. lib. hu- ius operis, c. 2. Eſt enim ſcientiæ officium, ex certis principijs certas etiam concluſiones tradere, facultatis autem ſiue potentiæ poſſe attingere appoſita. Vnde quo pacto intelle- ctus, quia facultas quædam eſt, non modo vera, ſed etiam falſa approbare poteſt, volun- tas autem eadem ratione & bona & mala am- plecti, cum tamen ſcientiæ vera tantum ac bona approbent, ita Dialectica, quatenus vtramque in partem præceptis probabiliter differendi vtitur, poteſt ex contrarijs pro- nunciatis, quæ diuerſis hominibus proban- tur, contraria ſuadere, etſi, quatenus ſcientia eſt, certa habeat & definita dogmata.

Explicantur varia Ariſt. dicta.

Ad quintum dicendum eſt, Ariſtotelem eo loco text. 5. de ſcientijs realibus eſſe intel- ligendum, vbi etiam nomen rerum accipitur pro rebus, vt diſtinguuntur à ſermone. Cum autem Philoſophi docent, ſcientiam eſſe de ijs, quæ aliter ſe habere non poſſunt: ſic acci- piendum id eſſe, quaſi dicant, omnem ſcien- tiam haberi de concluſionibus neceſſarijs, & quæ falſæ eſſe nequeunt: huiuſmodi autem eſſe concluſiones Dialecticæ. Docet enim

Dialectica concluſiones eſſe neceſſarias.

Dialectica, primum modum primæ figuræ concludere enunciationem vniuerſe affir- mantem: ſecundum vero vniuerſe negan- tem, & alia huiuſmodi, quæ falſa eſſe non poſſunt. Quocirca, etſi Dialectica agit de ſermone, cuius ſignificatio hominum volun- tate mutari poteſt, concluſiones tamen, quas tradit, non poſſunt ex veris in falſas commu- tari. Hinc fit, vt Dialectica eadem ſit apud omnes nationes, eademque perſeueraret, ſi omnis ſignificatio ſermonis, qua nunc vti- mur, aboleretur, & alia omnino inſtitue- retur.

Dialecticam & Rhetoricam eaſdem eſſe apud omnes nationes.

Idem videtur dicendum de Rhetorica, quæ (Auguſtino 2. de doctrina Chriſti 36. teſte) maxima ex parte certas ac ratas habet con- cluſiones, ex natura videlicet rerum profe- ctas, veluti quod narratio breuis, credibilis & dilucida eſſe debeat. Niſi quod hæc ars paucas admodum demonſtrationes patitur, nec per modum ſcientiæ tradi ſolet. Quan- quam Ariſt ad Theodecten accuratius red- ditrationem eorum, quæ ad Rhetoricam per- tinent, quam quiſquam alius. Itaque hæ duæ artes ita de ſermone agunt, qualecunque ſit idroma, quod ad earum ſubſtantiam attinet, nihil aut perparum referat. Aliter dicendum eſt de Grammatica, quæ vt tota pendet ex hominum voluntate, ſic in alijs idiomatis alias habet concluſiones, quæ item facile mutabuntur, ſi vſus volet. Quod enim nos,

A exempli cauſa, dicimus, Ariſtoteles fuit do- ctior Xenocrate, Græci more ſuo dicunt, fuit doctior Xenocratis, id quod nos etiam vſur- pare poſſumus, ſi placuerit.

Non idem dicendum eſſe de Grammatica.

Sitne Dialectica contemplatiua, an practica.

B

QVÆSTIO II.

Neceſſario dicendam eſſe practicam vel contemplatiuam.

SECTIO I.

SVnt ex recentioribus, qui velint hanc ar- tem neq; contemplatiuam eſſe ſcientiam, neque practicam. Primum, quia credunt; C non eſſe ſcientiam.

1. arg. vtrumque negantium.

Secundo, quia dirigit operationes intelle- ctus, qui ſecundum ſe ſpectatus, nec contem- platiuus eſt determinate, nec practicus.

Tertio, quia vt Ariſt. docet 1. Top. c. 9. tex. 2. *Problemata omnia aut ſunt practica, aut con- templatiua, aut quæ ad hæc conducunt*, quod tertium genus c. 12. eiuſdem lib. plane vocat *Logica problemata.*

Poſtremo, quia Dialectica nec numeratur D ab Ariſtot. inter practicas, nec inter contem- platiuas, quarum meminit 6. lib. huius ope- ris. Ita concludunt Dialecticam, nec practi- cam ſcientiam eſſe, nec contemplatiuam, ſed organicam & adminiculantem practicis, & ſpeculatiuis. Atque hanc putant eſſe ſcien- tiam D. Thom & aliorum quorundam gra- uium auctorum.

Refellitur hæc opinio.

Hæc tamen opinio non placet. Primum, quia Dialectica eſt vere & proprie ſcientia, vt E probatum eſt, quare & vere & proprie eſt, aut contemplatiua aut practica. Deinde quia, et- ſi non eſſet ſcientia, tamen cum ſit habitus cognitiuus, neceſſario dicenda eſſet aut pra- ctica, aut contemplatiua. Nam ſi eius cogni- tio non refertur ad opus, contemplatiua eſt, ſi refertur, eſt practica, vt colligi poteſt ex 1. cap. huius libri. Poſtremo, quia etſi intelle- ctus ſecundum ſe non eſt determinate con- templatiuus, aut practicus, tamen eius actus F partim ſunt contemplatiui determinate, par- tim practici, atque adeo vel ſunt in intellectu contemplatiuo, vel in practico. Quare Dia- lecticæ habitus vel in contemplatiuo intelle- ctu erit, vel in practico, vel in vtroque: atque ita vel contemplatiuus, vel practicus, vel v- trunque. vbi enim eſt actus, quo proxime ac- quiritur habitus, ibidem eſt habitus ipſe.

Actus intellectus partim practicos, partim contemplatiuos eſſe.

Ex

Solutio argumentorũ propoſitæ opinionis.

Ex his patet ſolutio primi & ſecundi argumenti. Ad tertium dicendum eſt, primum membrum diuiſionis problematum, ſiue quæſtionum in loco citato non eſſe quæſtionum practicarum abſolute, ſed earum tantum, quæ pertinent ad proſecutionem boni, & fugam mali, quas Ariſt. cap. 12. eiuſdem lib. vocat *Morales*. Non ſequitur autem, problemata logica non eſſe practica, quia non ſint moralia, cum latius pateat practicum, quam morale. Ad quartum dicendum, non recenſeri eo loco aperte dialecticam inter contemplatiuas, aut practicas, quia Ariſt. non perſequitur diuiſionem eorum generum vſque ad vltimas ſpecies. Quanquam non deſunt, qui reſpondeant, Ariſtotelem eo loco non diuidere ſcientiam abſolute, ſed realem, vt diſtinguitur à ſermocinalibus, quo pacto Dialectica in membris diuidentibus numerari non debuit. Non eſt igitur propter hæc argumenta dicendum, Dialecticam neque contemplatiuam eſſe, neque practicam. Si qui autem graues auctores videntur ſenſiſſe, nec practicam eſſe, nec contemplatiuam, ſed vtriuſque generis miniſtram, intelligendi omnino ſunt de contemplatiuis & practicis realibus, non vniuerſe de omnibus practicis, & contemplatiuis.

Non rectè à pleriſque probari contemplatiuam eſſe.

SECTIO II.

Primum argumentorum, quibus ostenditur dialecticam eſſe contemplatiuam ſcientiam.

ALij (*vt Scot. in prologo ſent. q. 4. Ant. And. lib. 6. Met. 3 q. Ianel. ibidem q 7. Son. in q. 6. & plerique alij.*) exiſtimant, eſſe contemplatiuam. Primum, quia tractat omnia more contemplatiuo. Explicat etiam naturam ſyllogiſmi, & aliorum modorum diſſerendi, eorumq; principia, partes & proprietates tradit.

Secundo, quia alioqui aut eſſet actiua, aut affectiua, vt patet ex lib. 6. huius operis, *cap. 1. tex. 1. Sect. 1. q. 1.* at actiuæ omnes pertinent ad mores, effectiuæ autem ſunt Mechanicæ, è quibus non eſt Dialectica.

Tertio, quia etſi hæc ars referatur ad opus diſſerendi, eius tamen finis proximus non eſt ipſum diſſerendi opus (quod etiam ſupra dictum eſt) ſed intelligere quo pacto ſit diſſerendum.

Quarto, quia practica ſcientia eſt, quæ dirigit praxim, ex qua Practicæ nomen deſumtum eſt. at Dialectica non dirigit praxim, ſed operationes intellectus, quarum nulla eſt praxis. Ita concludunt Scotus & alij non pauci, Dialecticam non eſſe practicam, ſed contemplatiuam.

Solutio argumentorum.

A Verum quicquid de hac ſententia dicendum ſit, argumenta propoſita nihil efficiunt. Non quidem primum, quia practicæ etiam ſcientiæ tradunt naturas rerum, de quibus peculiari ratione agunt, vt morales naturam virtutum, earumque partes, principia, & proprietates, neque in ea re diſcrimen eſt inter practicas, & contemplatiuas, vt paulo poſt patebit. Non ſecundum, quia neque omnes B actiuæ etiam reales, ſunt morales, neque omnes effectiuæ mechanicæ, quod item ex ſequentibus perſpicuum erit. Non tertium, quia etiam finis Moralis ſcientiæ proximus non eſt bene agere, ſed intelligere, quo pacto bene agendum ſit, cum tamẽ Moralis ſit practica. Non denique quartum, quia nomine praxeωs comprehẽduntur apud Philoſophos non modo operationes voluntatis, ſed etiam C intellectus, quatenus voluntatis imperio ſubiectæ ſunt.

Finis ſcientia de moribus praxis.

Nonnulla de diſcrimine contemplatiuæ ſcientiæ & practicæ.

SECTIO III.

Finis contemplatiuæ ſcientiæ, cognitio; practicæ, opus.

VT igitur facilius intelligas, Dialecticam eſſe practicam, quod (*vt iis, qui ex recentioribus Ochamus & Greg. in prolog. ſent. Venetus ad initium Logica landum 6. Met. q. 3. & 5. D Mirandulanus, Scaliger, & alii plerique*) alijs merito placet, nonnulla præmittenda ſunt de diſtinctione practicæ à contemplatiua, vt ab Ariſt. traditur 1. cap. *text. 3.* huius libri, cum ait, *finem contemplatricis ſcientiæ, veritatem eſſe*, hoc eſt, ipſam veritatis cognitionem: *practicæ autem opus*. Qua in re nonnulla animaduertere oportet. Primum, nomine finis eo loco non eſſe intelligendum finem, quem ſibi E quiſque pro libito ſtatuit (plerique appellant finem ſcientis) ſed eum, ad quem ſcientia ipſa ſuapte natura dirigitur. Fieri enim poteſt, ac paſſim etiam accidit, vt finis eorum, qui ſcientijs contemplatiuis dant operam, non ſit ipſa rerum cognitio, ſed quæſtus, quem ex ea cognitione facere, aut inanis gloria, quam ex ea captare volunt: contraque euenit, vt plerique viri principes dent operã practicis ſcientijs non gratia operis faciendi, F ſed ſolius cognitionis cauſa, eiuſq; oblectationis, quæ cognitionem conſequitur. Non erit igitur vlla ſcientia contemplatiua, niſi ex natura ſua ſibi vendicet, vt finem, cognitionem ipſam rerum, de quibus agit: neq; item practica, niſi cognitio rerum, quam tradit, ſuapte natura dirigatur ad opus. Eas autem iudicabimus vendicare ſibi propriam cognitionem, vt finem, quæ in ſola natura rerum explicanda verſantur, nec tradunt vllas regul.

Duplex finis ſcientiæ practicæ & contemplatiuæ.

Ratio diſcernendi practicam à contemplatiua.

operis

Digitized by Google

operis cuiuſdam faciendi, etiamſi res, de quibus agunt, fieri poſſint humana opera. Qua ratione dicimus Phyſicam & Geometriam eſſe contemplatiuas, quia nullas tradunt agendi aut faciendi regulas, tametſi multæ res naturales & Geometricæ poſſint fieri humana arte, vt aurum ab Alchymiſtis, pentagonon à fabro.

Eas vero iudicauimus ſuapte natura dirigere cognitionem propriã ad opus, quæ tradunt præcepta agendi aliquid aut faciendi, etiamſi naturam eius & partes, ac proprietates ſimul explicent. Qua ratione dicimus, Morales eſſe practicas, propter regulas agendi, quas tradunt, quanquam ſimul agant de natura virtutum, de ſpeciebus Rerumpubl. & cæteris huiuſmodi. Deinde, non eſſe in eodem pronunciato Ariſtotelis præciſe intelligendum finem proximum ſcientiæ, ſed principalem, quiſquis ſit ille. Nam etſi finis proximus contemplatiuæ eſt cognitio, tamen opus non eſt proximus, & immediatus finis practicæ, ſed remotus. Ac potuiſſet quidem Ariſtoteles diſtinguere cõtemplatiuam & practicam per fines earum proximos, cum apertum ſit, omnem ſcientiam ferri proxime ad aliquem actum proprium à ſe elicitum, qui alius, quam cognitio eſſe non poteſt. Verum, quia cognitio contemplatiua non refertur ad opus, niſi forſitan ex propoſito cõtemplantis, cognitio autem practica ex ſeipſa refertur ad opus, tanquam ad finem principalem, merito iudicauit ille diſtinguendas eſſe per cognitionem & opus, tanquam per fines principales. Vnde illud eſt de contemplatiuis dictum, *Eſſe eas liberas, & ſui gratia*: de practicis autem moralibus, *Non vt cognoſcamus, quid ſit virtus, ſed vt boni efficiamur, de virtute agendum. Vide Metaph. 1. c. 2. & Ethic. 2. c. 2.*

Per quos fines Ariſtot. ſcientiam practicam & contemplatiuam diſtinguit.

Tertio, contemplatiuam ſcientiam ſemper attingere per ſeipſam finem ſuum principalem, cum is ſit eius actus elicitus, at practicam non per ſeipſam, ſed per alium habitum, aut potentiam. Nam ſcientiæ Moralis finis præcipuus eſt opus virtutis, at hoc non à ſcientia ipſa Morali, ſed à virtute attingitur. Eodemque modo medicinæ finis principalis, eſt ſanitas ægroti: & militaris, victoria, ſed tamen neutra attingit eum finem per ſeipſam, ſed per potentiam executiuam, aut ſuam aut aliorum, aut aliorum & ſuam, vt perſpicuum eſt.

Diuerſo modo ſcientiam practicã & contemplatiuam fines ſuos principales attingere.

Quarto, non eſſe intelligendum in eodem pronunciato nomine operis id ſolum, quod confectum relinquitur extra eum, qui per ſcientiam agit, quemadmodum intelligitur 1. Eth. c. 1. quo pacto ſtatua eſt opus ſtatuarij: ſanitas, aut homo ſanus, medici: victoria, ſiue hoſtium ſubiectio, ducis & exercitus (neque enim practicæ omnes relinquunt opus confectum poſt actionem) ſed eſt intelligendum id, ad quod vltimo terminatur intentio ſcientiæ, ſiue id ſit tale opus, quale diximus, ſiue operatio regulata ſecundum normam ſcientiæ, ex qua operatione nullum tale opus confectum reſultet, quo pacto actus virtutis, eſt opus virtutis moralis: recta nauigatio Nauticæ: & concentus Muſicæ. Sunt enim duo genera ſcientiarum practicarum, quorum aliud habet pro fine opus priori modo ſumptum, aliud poſteriori, vt Ariſtoteles docet loco proxime citato: inter quæ opera hoc intereſt, quod poſterius dicitur praxis, prius non item, ſed tamen inter actum elicitum ſcientiæ, & opus prioris generis ſemper media eſt praxis aliqua, ſaltẽ actio ea, qua eiuſmodi opus conficitur. Vnde fit, vt vtrumque genus ſcientiarum dicatur practicum à praxi: cæterum non ſemper, vt à fine principali, cum praxis in priori genere ſit medium ad opus, quod eſt finis principalis. Hoc tamen conueniunt hæ ſcientiæ, quod earum regulæ operandi non ſunt directiuæ, niſi praxeos, quandoquidem regulæ nõ dirigunt res, quæ fiunt, ſed actiones, quibus fiunt.

Duplex ſcientiarum practicarum genus.

Poſtremo, nomine praxeos apud Scotum in prol. Sent. q. 4. c. 10. tex. 49. intelligi ſolas operationes extra intellectum, quod Ariſtot. dicat in 3. de Anima, *Intellectum extenſione fieri practicum*, id eſt, cum regulat operationes, quæ ſunt extra ipſum. Sed eiuſmodi pronunciatum neque eſt apud Ariſt. eo loco, neque vero alibi, quod ſciam, neque ſi foret, ita eſſet intelligendum, ſed hoc pacto, *Intellectum extenſione*, id eſt, dum iudicio ſuo ad aliquam operationem regulandam extenditur, *fieri practicum*: Siquidem tale iudicium non eſt contemplatiuum, ſed actiuum, quod communi ſignificatione ſumptum appellamus practicum. De qua re accuratius lib. 6. ad c. 1. Potius ergo dicendum eſt, praxin eſſe actum cuiuſcunque potentiæ aptum dirigi, ſiue regulari ab intellectu, etiamſi ſit operatio intellectus. Alioqui actus prudentiæ, qui ſunt operationes intellectus, & regulantur, ſiue diriguntur per ſcientiam Moralem, non eſſent praxes, cum tamen vel maxime hoc nomine à pleriſque dignæ cenſeantur.

Quid praxis apud Scot.

Vera ſententia de praxi quæ ſit.

Dialecticam eſſe ſcientiam practicam, non tamen effectiuam, ſed actiuam.

SECTIO IV.

HIs poſitis, facile colliges, Dialecticam eſſe practicam. Primum, quia principalis finis, ad quem ipſa ſuapte natura dirigitur, eſt bene

Oſtenditur Dialecticam eſſe practicam.

Digitized by Google

1. ex fine illius principali. bene diſſerere. Nam etſi naturam, partes & affectiones modorum diſſerendi tradit, tota tamen plena eſt præceptis bene diſſerendi; quod maxime patet in tota Analytica & Topica, ad quæ præcepta reliqua omnis conſideratio dirigitur. Cum ergo diſſerere, quatenus ſubeſt voluntati & regulatur præceptis bene diſſerendi, ſit vere praxis; erit & Dialectica practica.

2. ex fine proprio. Deinde, quia ex dictis patet, propriũ eius finem eſſe, docere quo pacto aliquid agendum ſit; docere autem quo pacto aliquid agendum ſit, iudicium practicum eſt. Diſtinguuntur autẽ hæ duæ rationes inter ſeſe propter duos fines Dialecticæ, quorum alter eſt principalis & remotus, atque communis ei cum cæteris ſcientijs, alter proprius & immediatus. Prior eſt diſſerere, poſterior docere quo pacto ſit diſſerendum: prior eſt praxis, poſterior iudicium practicum. Priorem conſequitur Dialectica partim per ſeipſam, cum diſſerit demonſtratiue in propria materia, & de quauis re probabiliter: partim per alias ſcientias, quatenus vnaquæq; earum vtitur in ſua materia demonſtrandi præceptis à Dialectico traditis. Poſteriorem ſola ipſa per ſeipſam cõſequitur, cum ſola iudicet ac doceat, quo pacto ſit diſſerendum.

Finis Dialecticæ proximus & remotus.

3. ex iis, in quibus Dialectica verſatur. Tertio, quia propria rationis opera eadunt ſub conſiderationem Dialecticæ (ad ea enim corrigenda inuentam eſſe diximus, q. 1. ſect. 2. Dialecticam) non cadunt autem quoad propriam naturam, cum ſic pertineant ad ſcientiam naturalem, qua parte agit de Anima; neque alia videtur eſſe ratio, qua cadant ſub Dialecticam, niſi quatenus diriguntur ad intelligenda ex cognitis ea, quæ ignota ſunt, dirigi autem hoc aut illo modo, eſt practice tractari, non autem ſimpliciter cognoſci. eſt igitur non contemplatiua, ſed practica. Eadem ratione dicimus, artem ſubtilem eſſe practicam, quia etſi ligna, quæ ſunt eius materia, ſunt res naturales, & à Phyſico tractantur, tamen quia tractantur directiue ab arte fabrili, vt de ijs fiat hoc pacto ſcamnum, illo autem menſa, &c. ideo non eſt contemplatiua, ſed practica.

4. ex quibuſdam locis Ariſt. Accedit Ariſt. ſententia qui lib. 6. huius operis c. 1. tex. 1. non enumerat, niſi tres contemplatiuas ſcientias, Metaphyſicam, Phyſicam & Mathematicam, quo fit vt cæteras omnes in practicis numerandas velit. Quod ſi dicas Ariſt. eo loco non diuidere niſi ſcientias reales, ſaltem hoc concedas neceſſe eſt, id, quod ait de practicis realibus, in Dialecticam quoque eadem ratione conuenire, Eſſe, inquam, in nobis principium rerum, quæ ab ea tractentur. Libro etiam 1. Top c. 9. idem ſignificatur in diuiſione problematum. Cum enim ſecundum membrum ſit eorum, quæ pertinent ad contemplationem, reliquum eſt, vt cætera duo pertineant ad praxin, quorum alterum eſt problematum logicorum. Idem quoque patet ex appellatione logicis problematis eo loco attributa. Vocantur enim adminiculantia, ſiue ſubſeruientia moralibus & contemplatiuis, quod ad praxin ſpectat, non ad contemplationem. Contemplatiuæ enim ſcientiæ non ſubſeruiunt alijs, ſed ſua contemplatione contentæ ſunt. Quia tamen Dialectica magis ſubſeruit contemplatiuis, quam practicis realibus, ideo à D. Auguſt. 8. lib. de ciuit. Dei, cap. 4. & D. Thom. in Boetium de Trin. qu. 5. art. 1. ad contemplatiuas ſcientias reuocatur. Quam eandem ſententiam erediderim eſſe Ægidij Romani ad initium Logicæ, cum vocat Logicam ſpeculatiuam adminiculantem, præſertim cum in hoc eodem genere ponat Rhetoricam & Grammaticã, quæ plane numerantur in practicis artib. nec alia ratione dici poſſunt ſpeculatiuæ adminiculantes, niſi quia ſpeculatiuis, vt dignioribus inſeruiunt. Denique idem ſignificarunt veteres Peripatetici, cum Dialecticam organũ Philoſophiæ appellarunt, atque adeo ſimpliciter organum. Perſpicuum eſt enim organum ſiue inſtrumentum non ad contemplationem, ſed ad actionem ſpectare.

Cur à quibuſdam Dialectica reuocetur ad ſciẽtias contemplatiuas.

Cur organũ Philoſophiæ dicatur.

Illius autem quæſtionis, ſitne Dialectica in actiuis an in effectiuis artibus ponenda, (in has enim diuiduntur practicæ ab Ariſtot. 6. lib. huius operis cap. 1. text. 4.) perfacilis eſt explicatio. Si enim actiuæ primo, & præcipue in actibus immanentibus verſantur, effectiuæ autem in ijs, qui tranſeunt in externam materiam, perſpicuum eſt, Dialecticam eſſe actiuam, non effectiuam, quippe cum primo verſetur in operationibus intellectus dirigendis, quamuis etiam deſcendat ad dirigendum externum ſermonem. Eodem pacto Moralis ſcientia eſt actiua, non effectiua, quia etſi verſatur in externis virtutum actionibus, præcipue tamen de internis agit. Alia ratio eſt de Rhetorica & Grammatica: verſantur enim primo, & præcipue in externo ſermone; tametſi Grammatica non eſt vere & proprie dicta ſcientia. Erunt igitur hac ratione Rhetorica & Grammatica efficientes. Quod ſi nomine agentium eæ quoque intelligantur omnes, quæ ita in externa materia verſantur, vt nullum opus confectum relinquant, quo pacto non raro intelligi ſolent, vtraq; in numero agentium haberi poterit: quod idem Quintil. de Rhetorica cenſet. Eademque efficientium ſignificatione nonnunquam vtitur Ariſtoteles, vt in primo libro

Dialecticam eſſe ſcientiam agentem, nõ efficientem.

Rhetoricam & Grammaticam efficientes eſſe.

Digitized by Google

libro magnorum Moralium, vbi Citharistarum artem in agentibus numerat, non in efficientibus. A

Hinc collige, non ſolas ſcientias Morales eſſe actiuas, cum ſermocinales quoque actiuæ ſint, nec omnes effectiuas eſſe Mechanicas.

Conſectarium.

Eas enim eſſe dicimus Mechanicas, quarum artifices manu cōficiunt ea, in quibus verſantur. Quanquam nonnulli eas excipiunt, quæ etſi in manuaria conſiſtunt opera, haud magno tamen egent labore corporis: vt Galenus, pingendi, fingendique peritiam. B Vnde patet, artem Ducis, Architecti, & huiuſmodi alias, quæ præcipiendo aliquid efficiunt, ita eſſe effectiuas, vt multo etiam minus, quam pingendi ars, Mechanicarum nomine comprehendantur.

Artes Mechanicæ.

Itaq; eæ tantum apud omnes dicantur Mechanicæ, quæ aut labore corporis, aut vtilitate operis animum deprimunt, & quodammodo ſeruum faciunt: quas Ariſt. C lib. 8. Pol. c. 2. βαναύσους, hoc eſt, ſordidas, nos etiam Seruiles dicimus. Sed quoniam in diſtinctionē artium & ſcientiarum incidimus, operæpretium erit, tres quaſdam earum generales diuiſiones ſub vnum aſpectum proponere, late tamen, ac promiſcue acceptis nominibus artis & ſcientiæ.

Generalis diuiſio ſcientiarum.

S E C T I O V.

Scientiæ, ſiue artes tribus mod. diuidi poſſunt: vno, ratione eorū, in quibus verſantur: altero, ratione finis: 3. ratione ordinis.

Prima artium diuiſio in reales & ſermocinales.

Prima diuiſio Artium, aliæ de rebus agunt, aliæ de ſermone. Priores dicūtur reales, quod genus latiſſime funditur, vt ex dicendis patebit: poſteriores, ſermocinales, quod genus E Grammaticam complectitur, Dialecticam, & Rhetoricam. Poteſt autem in hac diuiſione nomine ſermonis intelligi non modo ſermo externus, quo cum alijs communicamus, ſed etiam internus, quo ſecum quiſque ratiocinatur, circa quem præcipue verſatur Dialectica.

Grāmatica.

Ac Grammatica quidem tradit ſermonem correctum, & emendatum, vt quod dicitur, recte ac integre percipiatur. *Grammatica*: inquit D. Auguſt. *De Doctri. Chri. lib. 2. c. 9. dicitur omnis orationis integritas.* F

Rhetorica.

Rhetorica ornatum adhibet, vt moueatur affectus auditoris: Quod Cic. *1. de Oratore* ſignificat, cum ait, *Vnum erit profecto, quod ij, qui bene dicunt, afferunt proprium, compoſitam orationem, & ornatam, & artificio quodam, & expolitione diſtinctam.*

Dialectica.

Deniq; Dialectica verſatur in tradendo ſermone rationali, ſic enim vocari poteſt is, qui ignorum aliquid ex ijs, quæ nota ſunt, declarat: in quo præcipua rationis, ac orationis vis cernitur. A

Hiſtorica. Poetica.

Ad Grammaticam reuocantur à nonnullis Hiſtorica & Poetica. Potius tamen reuocandæ videntur ad Rhetoricam, vt fit apud Quintilianum, quippe cum hiſtoria, & poeſis quendam ſibi proprium ornatum habeant, & ad mouendos ſuo modo affectus comparatæ ſint. Etenim hiſtoria rerum geſtarum graui narratione animos impellit ad pleraque B agenda, fugiendaque: Poeſis vero ligatæ orationis ſuaui numero animū delectat, ac mulcet: eamque in rebus ob oculos ponendis vim habet, vt eas non tam pingere, quam facere videatur, vnde & ποιητικῆς nomen arti tributum eſt.

Quid Cicero de Hiſtoria & Poetica ſenſerit.

Ex his adductus eſt Cic. 1. *de Leg.* 2. *de Orat.* vt diceret hiſtoriam eſſe *opus maxime oratorium.* & 2. *de Orat. Videtisne* inquit, *quantum munus Oratoris ſit Hiſtoria? Haud ſcio an flumine orationis & varietate maximum.* C Et alio loco: *Eſt finitimus Orator poetæ, numeris aſtrictior paulo, verborum autem licentia liberior, multis vero ornandi generibus ſocius, ac pene par: in hoc certe prope idem: nullis vt terminis circumſcribat, aut definiat ius ſuum, quo minus ei liceat, eadem illa facultate & copia vagari, qua velit.*

Secunda artium diuiſio in Theoreticas & Practicas.

Secunda diuiſio. Artium quædam ſunt Theoreticæ ſiue contemplatiuæ, & ſpeculatiuæ, vt vocant: aliæ practicæ. *Vide hunc lib. c. 1. tex. 2.* D Thoreticæ ſunt, quarum finis eſt ipſa veritatis cognitio. Practicæ, quarum finis eſt opus. Porro Practicæ, aut dirigunt actiones, quæ in ipſo agente manent, quæ magis proprie dicuntur actiones, vt velle, nolle: aut eas, quæ in aliare exercentur, quæ vocantur, effectiones, vt nauis extructionem. Priores nomine communi ſibi vendicato appellantur practicæ & actiuæ: poſteriores proprio vocabulo dicuntur effectiuæ. hinc Ariſt. 8. Topic. E cap. 2. & 6. huius operis libro cap. 1. *text.* 1. *tria ſcientiarum genera eſſe dixit, vnum contemplantium, alterum agentium, tertium efficientium:* quæ diuidendi ratio ab omnibus Philoſ. ſæpe vſurpatur.

Tres Theoreticæ. Phyſica.

Contemplantium tria genera facit Ariſtot. loco proxime citato, Phyſicam, Mathematicam, & Theologiam. Phyſica, ſeu Naturalis ſcientia, verſatur in cognoſcenda natura earum rerum, quæ mutationi ſubiectæ ſunt, vt cœlorum, elementorum, ſtirpium, & animantium. F

Mathematica.

Mathemat. contemplatur quātitatem, non ſpectata interim natura earum rerum, in quibus quantitate exiſtit: cuius artis duæ ſunt ſpecies, Geometria, quæ quantitatem continuam, eiuſque proprietates conſiderat: & Arithmetica, quæ diſcretam, hoc eſt, numerum & eius affectiones. Sunt & aliæ artes partim Naturales, partim Mathematicæ, vt Aſtrologia, Muſica, Perſpectiua, & Geo-

Quæ ſint partim Naturales partim Mathematicæ partim Metaph.

Geographia, quorum prima de magnitudine, numero & motu orbium cœleſtium: altera de tonorum conuenientia & concentu: tertia de ratione radiorum aſpectus, qui viſuales appellantur: quarta de orbis terrarum deſcriptione diſſerit. Theologia vero, ſeu Metaphyſica, lumine naturali duce, eas contemplatur res, quæ omnis corporeæ molis, & mutationis ſunt expertes, vt mentes eas, quibus cœleſtia corpora mouentur. Verum alia eſt longe nobilior Theologia, quam Dei parentis omnium ſingulari munere accepimus, quæ non humano ingenio, ſed diuinæ reuelationis lumine edocta multo plura, multoque certiora, de diuinis rebus tradit. Atque huic Theologiæ ſubijcitur ius Canonicum, quæ ex parte continet ea, quæ Spiritus ſancti numine de ijs quæ ad fidem & mores, quos fides præſcribit, pro ratione temporum explicata ſunt. Nam quoad cætera non dubium eſt, quin Politicæ ſubijciatur.

Theologia ſupra omnium, cæterarum nobiliſſima.

Ius canonicum partim Theologiæ, partim Politicæ ſubijcitur.

Scientia agentes.

Qua ratione addi poſſit tertium genus agentium.

Agentium vero duo ſunt genera. Vnum, quod dirigit actiones intellectus, quæ eſt Dialectica: alterum, quod dirigit actiones voluntatis, quod Moralis ſcientia vocatur. Quamquam ſi quis inter agentes, iuxta ſuperius dicta numerare velit artes eas, quæ etſi in externam materiam tranſeunt: nullum tamen opus confectum ex proxima & immediata actione relinquunt: addendum erit tertium genus agentium, quod Grammaticam, Rhetoricam, Citharistarum artem, Tibicinum, & huiuſmodi alias comprehendat. Quod ſi quis obijciat, Grammaticam dici ſolere artem recte loquendi, & ſcribendi, at ſcribendi arte ipſam ſcripturam confectā relinqui: Occurrendum erit, Primum quidem non ideo Grammaticā dici recte ſcribendi artem, quod doceat lineas ducere, ipſoſque characteres conficere (hoc enim omnes efficienti facultati tribuunt, non agenti) ſed quod tradat recte, hoc eſt congrue, & emendate loquendi, ac ſcribendi præcepta: ita vt non dicatur ſimpliciter ars ſcribendi, ſed ars ipſius, vt ita dicam, rectitudinis, ſiue congruitatis in ſcribendo. Deinde, præcepta, quæ traduntur à Grammatico, proxime & immediate, atque adeo præcipue ad orationem vocalem referri, ex qua certum eſt, nihil confectum relinqui, quemadmodum, neque ex proximo & immediato opere, quod Morales ſcientiæ præſcribunt. Nam etſi multa extrinſecus fieri iubent, quæ diu permanent, vt ſunt commutatio rerum, & diſtributio communium bonorum: proxime tamen, ac præcipue verſantur in actibus, qui manent in animo veluti in actibus interioribus iuſtitiæ, & aliarum virtutum.

Moralis. Ethica.

Oeconomia.

Politica.

Porro Moralium ſcientiarum tres ſpecies tradi ſolent, Ethica, Oeconomica, Politica. Ethica, ſic vnumquemque probitate motum informat, vt, etiam ſolitarius agat, poſſit (vt hæc vita fert) bene beateque viuere. Oeconomica, ſiue Ratio rei familiaris, tradit præcepta regendæ familiæ. Politica, quam nos Ciuilem dicimus, præſcribit leges gubernandæ Reipublicæ, ad quam pertinet tota iuris ciuilis prudentia, & magna pars iuris canonici.

Efficientes.

Denique efficientium aliæ dirigunt externum ſermonem, quibus homines inter ſe communicant; vt Grammatica, & Rhetorica: aliæ vero res alias externas. Huius autem poſterioris generis multæ traduntur diuiſiones. Namque aliæ materiam præparant, vt quæ metalla purgat: aliæ opus conficiunt, vt quæ arma fabricat: aliæ confecto opere vtuntur, vt Militaris. Item aliæ ſunt principales & quaſi dominæ aliarum, vt Architectura reſpectu Cementariæ: aliæ famulantes ac ſubiectæ, vt hæc reſpectu illius. Ad hæc, aliæ poſt actionem nullum opus confectum relinquunt, vt ars Citharistarum: aliæ relinquunt, quorum tria genera traduntur. Siquidem aliæ noua conficiunt, vt figulorum ars: aliæ collapſa reſtaurant ac reficiunt, vt Medicina: aliæ vtrunque præſtant vt ars ædificandi. Rurſus, quædam ad neceſſaria ſubminiſtranda comparatæ ſunt, vt Piſtoria: aliæ melius, aut iucundius degendi gratia, vt Gladiatoria ad vitam tuendam: ad delicias, vnguentaria. *Vide 2. Phyſ. c. 2. text. 24. Laertium lib. 2. ex Platone. 1. Eth. c. 1. Aug. 2. de doct. Chr. c. p. 3. Galenum de conſt. artium bus artis Medicæ.*

Tertia ſcientiarum diuiſio in ſuperiores & inferiores.

Artes liberales, & ſeruiles.

Tertia diuiſio. Artium, quædam ſunt ſuperiores: aliæ inferiores. Superiores ſunt, Morales ſcientiæ Naturalis, & vtraq; Theologia. Atque hæ ſcientiæ magis, quam artes appellantur. Inferiores, quæque ſæpius artes quam ſcientiæ dicuntur, ad ſeptem liberales, & totidem ſeruiles reuocantur. Liberales ſunt Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Arithmetica, Muſica, Geometria, & Aſtrologia. Seruiles, Agricultura, Venatoria, Militaris, Fabrilis, Chirurgia, Textoria, Nautica: quæ omnes hiſce verſibus comprehendi poſſunt.

Lingua, tropus, ratio, numerus, tenor, angulus, aſtra,
Rus, nemus, arma, faber, vulnera, lana, ratis.

Linguæ nomine intellige Grammaticam: Tropi, Rhetoricā: Rationis, Dialecticā, & ſic

Digitized by Google

cæteras deinceps. Priores ſeptem ideo dicun- A tur liberales ſiue ingenuæ, quia illis excolitur animus, libera & ingenua pars hominis. Poſteriores vocantur Seruiles, quod eis potiſſimum exerceatur corpus ad mercenarias ac ſeruiles operas. Quo fit, vt nomine Seruiliũ non oporteat intelligere Militarem Ducis, aut Fabrilem Architecti, aliaſve huiuſmodi, quæ artificis manu non exercentur. Poſſunt enim hæ ad liberales artes, aut etiam ad ſuperiores ſcientias vtcunque reuocari, vt Architectura ad Geometriam, & ars ductandi exercitum ad Politicam. Sed quoniam cum quæſtione hac coniuncta eſt illa, ſitne Dialectica pars Philoſophiæ, an ſolum inſtrumentum: eam è veſtigio diſcutiamus.

Exceptio.

Sitne Dialectica pars Philoſophiæ, an ſolum inſtrumentum.

QVÆSTIO III.

Non videri partem Philoſophiæ.

SECTIO I.

QVI Dialecticam neq; in practicis ſcientiis, neque in contemplatiuis, neque omnino in ſcientiis numerandam cenſent, facile ſe negatiuam huius quæſtionis partem concludere exiſtimant, & recte quidem, ſi id, quod ponunt, verum eſſet. Neque enim fieri poteſt, vt diſciplina vlla ſit pars Philoſophiæ, quæ in ſcientiis non numeretur. Sed quoniam eorum fundamenta nihil firmitatis habent, vt ex ijs, quæ qu. 1. ſect. 7. & 8. & qu. 2. à ſect. 1. dicta ſunt, patet: alia nobis afferenda ſunt argumenta, quibus eadem concluſio videri poteſt veriſimilius confirmari.

1. argumentum pro parte negatiua. Primum, quia Philoſophia non agit, niſi de rebus magni momenti: Dialectica vero tota verſatur in ſermone, aut etiam in entibus rationis, quæ nullius momenti ſunt.

2. Deinde, quia omnis Philoſophorum cognitio eſt per ſe digna ſtudio: Dialecticæ autem nemo dat operam propter ipſam, ſed propter alias diſciplinas, atque adeo propter Rhetoricam, quam nemo ponit in partibus Philoſophiæ. Vnde fit, vt explicatio Logicorũ problemarum non expetatur propter ſe, ſed propter explicationẽ aliorũ, vt habes 1. Top. c. 9.

3. Tertio, quia nulla pars Philoſophiæ refertur ad aliam, aut eſt permixta cum alijs, ſed vnaquæq; per ſeipſam quaſi cohæret, & ab alia diſtinguitur: at Dialectica refertur ad omnes partes Philoſophiæ, & eſt permixta cũ omnibus, vt quæ omnib modum diſſerendi ſubminiſtrat.

4. Quarto, quia Philoſophia non eſt à rebus auulſa, ſed tota in rebus verſatur: Dialectica vero quatenus rebus concreta eſt, aut non eſt ſcientia, vt ſupra oſtenſum eſt, cum diſſerat ex probabilibus, aut ſi diſſerit de omnibus rebus demonſtratiue, eadẽ eſt cum cæteris ſcientijs.

5. Quinto, quia idem videtur Ariſt. plane ſentire primo libro Topicorum capite ſecundo, cum ait, *Dialecticam eſſe vtilem ad diſciplinas Philoſophiæ*, & cap. duodecimo, cum docet *de quæſtionibus, quæ in diſputationem veniunt, aliter Dialecticum, aliter Philoſophum diſſerere*: & initio libri octaui, cum ita ſcribit, *Quod ad loci inuentionem attinet, communem eſſe Philoſopho cum Dialectico conſiderationem.*

6. Poſtremo, ex communi veterum ſententia, qui Logicam Philoſophiæ organum appellauerunt. Nam cum organum ſiue inſtrumentum Artificis non ſit eius pars, non erit Logica pars Philoſophiæ, ſed inſtrumentum.

Variæ Philoſophorum ſententiæ in hac quæſtione, quidq; ſit Philoſophia.

SECTIO II.

IN hac quæſtione non mediocris contentio eſt inter Philoſophos. Nam Græci quidam enarratores Ariſt. vt Alexander, Ammonius & Philoponus exiſtimant, Dialecticam, ſiue Logicam non eſſe partem Philoſophiæ, ſed ſolum inſtrumentum. Stoici vero contendunt non eſſe inſtrumentum, ſed partem. At Plato & Academici tum partem, tum inſtrumentum eſſe affirmant. In qua ſententia (vt mihi quidem videtur) fuit Ariſtot. quam aperte ſecutus eſt ex Græcis Simplicius, & ex Latinis Boetius, Magnus Albertus, & fere reliqui graues Auctores. *Vide Alexand. & Philopon. initio Priorum, Ammon. initio prædicamentorum. Simplic. in prædic. Boetium in Porphyrii prologo, & Albert. ibidem, tract. 1. cap. 2.* Arabes quidam, in quibus eſt Auicenna, totam hanc quæſtionem de nomine eſſe exiſtimant, quod alij latius, alij preſſius Philoſophiæ vocabulum accipiant. Quapropter videndum eſt, quid ſit philoſophia: hinc enim nullo negotio explicabitur quæſtio.

Sententia quorundam Græcorum. *Stoicorum.* *Platonis.* *Ariſtotelis.*

Quæ ſit propria & germana Philoſophiæ ſignificatio, ex cauſſa, quæ priſcos homines ad philoſophandum impulit, intelligi poteſt. *Vide Aui. initio ſuæ Log.* Scribit Ariſt. 1. lib. cap. 2 poſt Plat. in Theæ. *ex admiratione effectorum, quorum cauſſa ignorabantur, cœpiſſe homines*

Germana Philoſophiæ ſignificatio.

Digitized by Google

philoſophari, hoc eſt, cauſas inueſtigare. Si ergo ſtudium fugiendæ ignorationis cauſarum mouit priſcos, vt philoſopharentur, efficitur, vt nihil aliud ſit philoſophari (ſi proprie loquendum eſt) quam *cauſas inueſtigare*. Vnde patet, Philoſophiam, ſi vim nominis ſpectes, nihil eſſe aliud, quam *cauſarum inueſtigationem*, id quod magis ad verbum explicamus, cum dicimus, Philoſophiam *eſſe amorem, ſtudiumve ſapientiæ*, hoc eſt, cognitionis rerum per omnes earum cauſas ad ſupremas vſque. Atque hæc de germana Philoſophiæ ſignificatione. Re tamen ipſa Philoſophia & Sophia idem ſunt. Qui enim priſcis temporibus ſophi ſeu ſapientes dicebantur, poſtea auctore Pythagora modeſtiori vocabulo Philoſophi, quaſi ſapientiæ amatores appellari voluerũt, vt initio diximus: vnde factum eſt, vt quæ antea dicebatur Sophia, deinceps Philoſophia appellata ſit.

Prima Philoſophiæ definitio. Philoſophia igitur ſiue Sophia definiri poteſt, *ſcientia rerum per omnes cauſas. Vide procœmium huius operis, c. 4.* Duobus autem modis teneri poſſunt omnes cauſſæ rerum: aut in certo aliquo genere duntaxat, aut ſimpliciter. Qui ſcit rem per omnes cauſas ad certum genus pertinentes, ſapiens in eo genere dici poteſt: qui autem per omnes omnino, ſapiens ſimpliciter. Verbi cauſa, Medicus, qui nouit morbum per omnes cauſſas ad medicinam pertinentes, ſapiens Medicus appellari poteſt. Metaphyſicus autem, quia tenet omnes omnino cauſas earum rerum, quæ ſub ipſius conſiderationem cadunt, dicitur ſapiens ſimpliciter.

Secunda. Item valet ea Veterum definitio, quam Ammonius *initio Prædic.* refert: *Philoſophia*, inquit, *eſt cognitio rerum, vt ſunt.* Nam cum res omnes, quarum cauſæ quæruntur, habeãt eſſe per ſuas cauſas: tunc illæ cognitæ erunt, vt ſunt, cum omnes earum cauſæ ita perceptæ fuerint, vt nulla iam ſuperior quæratur, ſaltem in eo rerum genere. Ammon. ibidem. Plur. 1. de Plac. c. 1.

Tertia. Clarior putatur hæc altera ſiue Platonis, ſiue Stoicorum definitio, *Philoſophia eſt rerum diuinarum & humanarum cognitio*: quæ tamen mihi videtur obſcurior, niſi ſuppleatur ex ſuperiori definitione particula illa, *vt ſunt*: aut cognitio pro perfecta & abſoluta cognitione, quæ per omnes cauſas habetur, accipiatur. Id quod videtur fuiſſe in cauſa, vt Cicer. Tuſcul. quæſt. lib. 4. longiorem fecerit eandem definitionem, cum ibid. lib. 3. de Philoſophia mundi, c. 1. dixit, *ſapientiam eſſe rerum diuinarum & humanarum ſcientiam, cognitionemque, quæ cauſa cuiuſque rei ſit.* Nomine vero diuinarum intelligit Ammonius res ſem-

A piternas: vocabulo autem humanarum caducas. Honorius Auguſtodunenſis nomine diuinarum incorporeas, humanarum corporeas, cum ait, *Philoſophiam eſſe eorum, quæ ſunt, & non videntur, & eorum, quæ ſunt, ac videntur, veram comprehenſionem.*

Dialecticam eſſe partem Philoſophiæ.

B SECTIO III.

His ita poſitis, nullo negotio colliges, Dialecticam ſcientiam eſſe partem Philoſophiæ, & Dialecticum docentem, Philoſophum. Ac primum ex Etymologia nominis Philoſophiæ. Neque enim minus conuenit in artem diſſerendi ſiue ratione vtendi eſſe ſtudium ſapientiæ, cognitioniſque cauſarum, C quam in aliam quamcunque practicam, quæ in partibus Philoſophiæ numeratur. *1. Ex etymologia nominis.*

Deinde ex ipſa philoſophandi ratione. Sola enim Dialectica docet philoſophari, quod eſt ex effectis cognitis ignotas cauſas inueſtigare. Neque id dubium eſſe poteſt, cum ea ſola tradit omnem diſſerendi rationem. Nec vero dici poteſt, Philoſophiam id accipere à facultate aliqua, quæ pars Philoſophiæ non ſit. Eſt enim philoſophari proprium opus D Philoſophi, cuius ratio & norma ab alio, quã Philoſopho accipi non poteſt. Vnde & ſubiectum Dialecticæ diximus Orationem Philoſophorum olim appellatam, & qui Dialecticam inuenerunt atque auxerunt non modo Philoſophi, ſed præcipui etiam Philoſophi habiti ſunt, præcipuumque opus philoſophicum in ea re præſtitiſſe exiſtimantur. *2. Ex ipſa philoſophandi ratione.*

Tertio, ex definitione Philoſophiæ tradita. Explicat enim Dialectica omnes differen- E di modos per omnes eorum cauſas. cum tradat omnes diuiſionum, definitionum, & argumentationum formulas per partes materiales à primis vſque principijs ac elementis, quæ in Prædicamentis continentur: per definitiones item, quæ ſunt cauſæ formales, per communia quoque, & per ſe nota pronunciata, quæ ſunt cauſæ conferentes vim omnibus diſſerendi modis: per omnium denique F fines, cuiuſmodi ſunt, demonſtrationis quidẽ efficere ſcientiam: ſyllogiſmi vero probabilis gignere opinionem, & alij huiuſmodi: atque in hæc eadem principia & cauſas reſoluit ea, de quibus agit, quod ſæpe videre eſt apud Ariſt. præſertim in libris Analyticis. *3. Ex Philoſophiæ definitione.*

Quarto, ex veterum erroribus. Philoſophi enim, qui primi cœperunt philoſophari, in multos errores inciderunt propter ignorantiam artis diſſerendi, vt Ariſt. ſæpe illis obijcit. *Vide 1. Phyſ. c. 2. text. 10. & c. 3. tex. 22. & 25. &* *4. Ex veterum erroribus.*

Digitized by Google

25. & 4 *lib. huius operis, c. 3. tex. 8.* Hinc enim fit, vt vel dicendum ſit, artem diſſerendi eſſe partem Philoſophiæ, quod volumus, vel certè ne totam quidem Philoſophiam ſatis eſſe, vt ſuorum erroribus & quaſi morbis non quibuſuis, ſed præcipuæ partis humanæ naturæ medeatur: ſed opus ei eſſe externo auxilio eius artis, quæ in partibus Philoſophiæ non numeretur, quod dici nullo modo poteſt.

5. Ex comparatione cum alijs partib. Philoſophiæ.

Quinto, ex comparatione Dialecticæ cum alijs partibus Philoſophiæ. Cum enim ſcientiæ morales, quæ dirigunt actus voluntatis, & appetitus ſenſitiui, habeantur in partibus Philoſophiæ: non minori ratione ponenda eſt inter partes Philoſophiæ Dialectica, quæ dirigit actus rationis, ex quorum rectitudine pendet rectitudo actuum voluntatis & appetitus ſenſitiui. Cumque Mathematicæ, quæ de quantitate agunt, in partibus Philoſophiæ habeantur, non eſt cur ea ſcientia, quæ in rebus longe nobilioribus verſatur, in operationibus nimirum intellectus, eo titulo indigna iudicetur.

6. Ex ipſo Ariſtotele.

Accedit his perſpicua Ariſtotelis ſententia, qui 1. Top. cap. 12. recenſitis tribus generibus quæſtionum, quæ in controuerſiam venire poſſunt, Naturalibus, Moralibus ac Logicis, ſiue rationalibus: mox ſubdit, *De his omnibus Philoſopho quidem ad veritatem agendum eſſe, Dialectico vero ad opinionem.* Cum igitur de quæſtionibus logicis ſolus Philoſophus ad veritatem, id eſt, demonſtratiue agere poſſit, nullusque alius de ijs demonſtratiue agat, niſi Dialecticus docens: ſequitur, Ariſtotelem plane ſentire, Dialecticum docentem Logicumve eſſe Philoſophum, & Dialecticam partem Philoſophiæ.

7. Ex diſtributione Philoſophiæ à Veteribus tradita.

Confirmari poteſt eadem aſſertio ex diſtributione Philoſophiæ, quam Veteres fecerunt. Plato enim, vt ex Ariſtotele refert Euſebius Pamphilus in libris de præparatione Euangelica lib. 11. cap. 1. & aſſerit D. Auguſt. in libris de Ciuitat. Dei, lib. 8. cap. 4. tres in partes Philoſophiam partitus eſt: in Naturalem, Moralem, & Logicam, quam diuidendi rationem ſecuti ſunt Academici, & Ariſtoteles loco ex Topicis proxime citato. Stoici quoq; eodem modo Philoſophiam partiuntur, vt late refert Diogenes Laertius in vita Zenonis: hoc inſuper addentes, Totam Philoſophiam eſſe quoddam quaſi animal, cuius oſſibus ſimilis ſit Logica, carnibus Ethica, animæ Phyſica. Aut eſſe veluti vrbem optime adminiſtratam, in qua Logica vicem murorum ſubeat, Phyſica ciuium, Ethica optimarum legum. Quod idem alijs ſimilitudinibus explicant. Eandem diſtributionem ſequitur Cicero in libris de Orat. ad Q. Fratrem: Om-

Pulchra ſimilitudo ad explicandam vim partium Philoſophiæ.

A nis, inquit, *Philoſophia in tres partes eſt diſtributa, in naturæ obſcuritatem, in diſſerendi ſubtilitatem, in vitam atque mores.* Sed & D. Aug. 8. *lib. de Ciuit. Dei, cap. 4. & lib. 11, cap. 25.* hanc eandem Philoſophiæ ſectionem magnifice collaudat, & ex impreſſione quadam diuinæ Trinitatis in res creatas fluxiſſe ſuſpicatur: *Quantum,* inquit, *intelligi datur, hi, ne Philoſophi Sapientiæ tripartitam diſciplinam eſſe voluerunt,*

Verba Aug. de eadem re.

B *imo vero tripartitam eſſe animaduertere potuerunt. Neque enim ipſi inſtituerunt, vt ita eſſet: ſed ita eſſe, potius inuenerunt: cuius vna pars appellatur Phyſica, altera Logica, tertia Ethica: quarum nomina Latina iam multorum litteris frequentata ſunt, vt Naturalis, Rationalis, Moraliſque vocentur. Non, quod conſequens, vt iſti in his tribus, aliquid ſecundum Deum de Trinitate cogitauerint. Quamuis Plato primus iſtam diſtributionem reperiſſe & commendaſſe di-*

C *catur, cui neque naturam omnium auctor, niſi Deus viſus eſt, neque intelligentiæ dator, neque amoris, quo bene, beateque viuatur inſpirator.* Hæc & alia Auguſtinus in hanc ſententiam pulcherrime. Non eſt tamen putandum, prætermiſſas eſſe in hac diſtributione Mathematicas ſcientias, aut Metaphyſicam: ſiquidem nomine Phyſicæ ſeu Naturalis, Mathematicæ quoq; & Metaphyſica intelligendæ ſunt,

In diſtributione Philoſophiæ nomine Phyſicæ Mathematicas & Metaphyſicam comprehendi.

D niſi quod apud Platonem & Stoicos nomine Logicæ Metaphyſica comprehenditur, vt ex ijs, quæ *quæſtione prima, ſectione 7.* dicta ſunt, patet.

Illud tamen animaduertendum eſt hoc loco, etſi omnes ſcientiæ, quæ traduntur per omnes cauſas & principia rerum, de quibus agunt, ſaltem per omnes, quæ pertineant ad genera illis ſubiecta, nomine partium Philoſophiæ cenſendæ ſunt, vt ex dictis patet: ta-

Cur nonnullæ ſcientiæ nomine partium Philoſophiæ interdum cenſeantur.

E men interdum quaſdam non ita dignas hoc nomine haberi, vel quod de rebus facilioribus aut minoris momenti agant: vel quia nõ ſint ipſa veritatis cognitione contentæ, quod proprium videtur eſſe Philoſophiæ ſi nominis etymologia ſpectetur: vel quia non videantur pertinere ad bene beateque viuendum; vel quia non agant de rebus per ſe ſubſiſtentibus: vel quia non tradant prima om-

F nino principia rerum, de quibus agunt, vel alias ob cauſas.

Propter primam cauſam ſæpe Mathematicæ ſcientiæ, quas Ariſtoteles 6. libro huius operis c. 1. tex. 2. nomine Philoſophiæ complectitur, non numerantur in partibus Philoſophiæ, vt apud eundem 4. lib. c. 2. cum ait: *Perinde ſe habere Philoſophum atque Mathematicum, qui nomine vtrinque Mathematicas complectitur ſcientias,* & apud Platonem 7. de Republ. cum docet, *Geometriam attollere ad veritatem animum.*

Cur Mathematica.

Digitized by Google

mum, atque ad philoſophandum preparare cogitationem. quod idē de Arithmetica alijs verbis dixerat. Et apud Cicer. 1. de Orat. cum ita ſcribit: *At ne Philoſophi quidem ipſi, qui omnia ſibi ſua propria eſſe, atque à ſe poſſidere volunt, dicere audent, Geometriam aut Muſicam Philoſophi eſſe, quia Platonem omnes in iſtis artibus præſtantiſſimum fuiſſe fatentur.* Id quod etiam ſentit Alex. initio commentariorum in priorem Analyticum, inquiens, *Geometriam non eſſe partem eius, quæ propriè Philoſophia dicitur.* Non videntur tamen in his Mathematicis comprehendi Aſtrologia, & Perſpectiua, quod de rebus maioris momenti aut difficilioribus agant.

Cur aliquando de ſola contemplatiua ſibi nomen Philoſophia vendicent.

Propter ſecundam, nonnunquā ſolæ contemplatiuæ ſcientiæ Philoſophiæ nomine dignæ habentur, quod Practicæ non ipſam veritatis cognitionē, ſed opus aliquod, vt præcipuum finem propoſitum habeant. Quo pacto ſumitur Philoſophiæ vocabulum 1. libro huius operis, c. 1.

Cur interdum practica tantum.

Propter tertiam, interdum ſolæ practicæ morales Philoſophiæ vocabulo ſignificātur, vt apud Platonem in dialogo de Philoſophia, qui etiam Amatores inſcribitur. quo loco concludit Socrates: eum ſolum eſſe Philoſophum, qui in ratione viuendi, familiamque adminiſtrandi nulli defert primas.

Cur nonnunquam ea ſolum, quæ agunt de ſubſtantia.

Propter quartam, aliquando ſumitur nomen Philoſophiæ pro ea duntaxat ſcientia, quæ agit de ſubſtantia, vt apud Ariſtotelem 4. libro huius operis, cap. 1. text 4. cum ait: *Tot eſſe Philoſophiæ partes, quot ſunt genera ſubſtantiarum.*

Cur aliquando de ſola Metaphyſica.

Propter quintam, non raro tribuitur Philoſophiæ appellatio ſoli primæ Philoſophiæ, vt cap eodem non longe a fine; text 5. cum dicitur: *In eodem genere, in quo Philoſophia, Dialecticam & Sophiſticam verſari*, & ſæpius etiam c. 3. tex 7 & 8.

Cur interdum Dialectica à partibus Philoſophia excludatur.

Cum igitur his & alijs de cauſſis, pleræque ſcientiæ, quæ in partibus Philoſophiæ iure cenſentur, ab earum numero excludantur, nil mirum videri debet, ſi Dialectica, quoad eam partem, qua de probabili diſſerendi ratione agit, etiam quatenus docet, & vera ſcientia eſt, pars Philoſophiæ interdum negetur, quod materia probabilis non ſit magni momenti, nec in ſe difficilis: tametſi modus eam tractandi per locos ab Ariſtotele inuentos, adhibita etiam ratione interrogandi & reſpondendi, non eſt facilis, nec vulgaris, ſed plane philoſophicus, & quem grauiſſimi auctores in Ariſtotelis doctrina admirātur. Dixi, *quoad eam partem, qua de probabili diſſerendi ratione agit*; quia pars Analytica, cum ſit grauis admodum & materiæ præſtantia, & do-

A ctrinæ difficultate: immerito ob eandem cauſam, qua Topica a Philoſophiæ partibus excluderetur: quanquam excludi poſſit per ſecundam, & ſequentes, quemadmodum pleræque aliæ præſtantiſſimæ ſcientiæ, de quibus nemo dubitat, quin ſimpliciter & abſolute in partibus Philoſophiæ numerari debeant.

B

Soluuntur argumenta initio propoſita.

SECTIO IV.

De quibus rebus agat Dialectica.

AD primum igitur argumentum pro negatiua parte quæſtionis propoſitum dicendum eſt: Primum quidem, nullā eſſe rem adeo vilem & abiectam, in qua mirandum aliquid non ſit, & conſideratione philoſophi-
C ca dignum. *Vid. Ariſtot. 1. de part. animal. c. 5.* Deinde res arti Dialecticæ ſubiectas non parui momenti eſſe, ſed permagni potius, cum ſint operationes intellectus, quæ ſunt omnium operationum præſtantiſſimæ: nec Dialecticam agere de ſermone externo, niſi minus principaliter, & quatenus docet, quo pacto cum altero diſputandum ſit. Atqui minus principaliter, etiam præſtantiſſimæ ſcientiæ de tenuiſſimis rebus vtcunque agunt, veluti prima Philoſophia de entibus rationis, quo-
D ad eorum eſſe, de quibus item agit Dialectica, quatenus eorum cognitio ad diſſerendi rationem conducit.

Ad ſecundum dicendum eſt, etſi cognitio rerum, in quibus Dialectica verſatur, non quæritur propter ſeipſam, ſed tota ad opus refertur: non tamen hinc effici, non eſſe Dialecticam Philoſophiæ partem, ſed non eſſe contemplatiuam. Ad argumentum igitur
E non omnino admittenda eſt maior propoſitio, niſi in eo ſenſu; vt concedamus, omnem Philoſophorum cognitionem, vel ratione ſui, vel ratione eius operis, ad quod dirigitur, eſſe dignam ſtudio. Ad id autem, quod in minore additur, dicito, cum Dialecticam expetamus non propter ſolam Rhetoricam, ſed propter alias etiam diſciplinas, inter quas multæ ſunt quam nobiliſſimæ partes Philoſophiæ: non ideo colligi, Dialecticam non

Num Rhetorica ſit pars Philoſophiæ.

F eſſe partem Philoſophiæ, quod Rhetorica in ijs etiam non numeretur. multa enim nobiliora propter minus nobilia expetuntur: non præciſe tamen, ſed ſimul cum alijs præſtantioribus. Quanquam illud hoc loco obiter admonuerim, id quod dici ſolet, Rhetoricam nō eſſe partem Philoſophiæ, intelligendum eſſe de Rhetorica, qua ratione ornata oratione vtitur. Sic enim vt nihil demonſtrat (immo nec ex probabilibus confirmat, niſi

quare-

Digitized by Google

quatenus Dialectici vtentis perſonā induit) ata Philoſophiæ muncte non fungitur. Quod ſi eadem ſpectetur, quatenus docet conficere ornatam orationem, quod vnum Ciceronis 1. de Orat. ſententia eſt proprium Rhetoris, nō eſt cut more philoſophico magna ex parte tradi non poſſit, præſertim cum orationis ornatus, quem Rhetores profitentur, non ſolum ex ſignificatione verborum, quæ ex hominum inſtituto pendet, ſed etiam ex natura rerum naſcatur. Quia tamen Rhetorica vulgari potius, quam philoſophico more ferme traditur, ſimulq; paucas admodum demonſtrationes admittit, idcirco à Philoſophiæ partibus, etiam quatenus docet ornate dicere, excludi à pleriſque ſolet. Accedit, quod demonſtrationes, quæ in ea fieri poſſunt, à Morali aut Naturali Philoſophia maxima ex parte deſumuntur.

Cur quadā partes Philoſophia cum alia modo aliquo permixta ſint.

Ad tertium dicendum eſt, multas Philoſophiæ partes referri ad alias, vt Ethicam, & Oeconomicam ad Politicam: aut eſſe cum alijs partib. aliquo modo permixtas, vt Geometriam cum Perſpectiua, & Arithmeticam cum Muſica. Neque vero ideo id accidere, quia ſingulæ non ſint proprijs finibus, ſiue terminis circumſcriptæ, ſed quia mutuas ſibi præſtant operas.

Ad quartum dicendum eſt, ſi nomine rerum intelligantur omnia verarum rerum genera, recte quidem dici, non dari vllam partem Philoſophiæ, quæ à rebus auulſa ſit, hoc eſt, in veris rebus non verſetur. At ſi nomen rerum ſumatur pro veris rebus, vt diſtinguūtur ab earum conceptibus, ſermoneque exteriori, quo illæ tractantur, non eſſe negandum partem aliquam Philoſophiæ à rebus auulſam eſſe, cum de ipſo etiam diſſerendi modo Philoſopho agendum ſit.

Ad quintum dicendum eſt, Ariſtotelem ijs in locis accepiſſe Dialecticæ ac Dialectici vocabula, vt ſignificant artem Topicam & artificem, qui ea præditus eſt: nō tamen quatenus docet, qua ratione ex probabilibus diſſerendum ſit: ſed quatenus præceptis probabiliter diſſerendi vtitur.

Dialecticā eſſe & partem & inſtrumentum Philoſophiæ.

Ad vltimum dicendum eſt, nullum eſſe incommodum, ſi Logica ſimul dicatur & pars, & inſtrumentum Philoſophiæ, quemadmodum *nihil abſurdi eſt* (vt inquit Boetius initio 2. Edit. in Porphyr.) *ſi dicas manum fabri eſſe ſimul, & fabri partem & inſtrumentum.* At vrget Philoponus in primum prior. c. 1. non eſſe aptam ſimilitudinem. *Quia manus*, inquit, *non eſt pars eius, cuius eſt inſtrumentum. Eſt enim pars corporis, inſtrumentum autem non corporis, ſed animæ.*

Obiectio.

Dilutio.

Verum hæc refutatio nulla eſt. Manus enim, etſi relata ad ſolum cor-

A pus, vel ad ſolam animam, non eſt eiuſdem pars & inſtrumentum: relata tamen ad fabrum, tum pars eius eſt, tum inſtrumentum. Vtitur enim faber manu, vt parte ſua, coniunctoque inſtrumento, ac naturali. Et Ariſt. tertio de Anima, cap. 8. text. 38. vocat manum non modo inſtrumentum, ſed etiam *inſtrumentum inſtrumentorum.*

Dubitatio.

Reſponſio.

Quæţat tamen aliquis hoc loco, qua ratio-

B ne Logica ſit pars, qua item inſtrumentum. Ammonius initio prædicamentorum, & Philoponus initio priorum aiunt Platonis ſententiam eſſe partem Philoſophiæ, quatenus eſt rebus coniuncta: inſtrumētum vero quatenus ab illis auulſa. Dicendum eſt tamen vtrumque conuenire Logicæ, quatenus à rebus auulſa eſt. Hoc enim pacto & ſcientia eſt & cæteris ſcientijs modū ſciendi tradit. Nam quatenus rebus coniuncta eſt, non officium

C ſcientiæ exercet, ſed facultatis. Quanquam eatenus poteſt hoc modo dici inſtrumentum Philoſophiæ, quatenus probabilium tractatio viam aperit ad veritatem inueniendam. Nec crediderim, auctores citatos ſatis perceпiſſe mentem Platonis. Nam ſi Plato putauit, Logicam diſſerere de rebus aliarum ſcientiarum demonſtratiue, vt quatenus de rebus coniuncta eſt, vere dici poſſit pars Philoſo-

D phiæ: non erit iam Logica pars Philoſophiæ, ſed tota Philoſophia, quod Plato nunquam voluit. Sed iam illud de Dialectica diſquiramus, ſitne ad reliquas ſcientias capeſſendas neceſſaria, quod Ariſtot. indicat hoc loco.

E

Sitne Dialectica neceſſaria ad cæteras ſcientias capeſſendas.

QVÆSTIO IV.

Non videri neceſſariam.

SECTIO I.

Dialecticam non videri neceſſariam ad cæteras ſcientias capeſſendas, his argumentis videtur perſpicuum. Veteres Philoſo-

F phi, qui ante Zenonem Eleaten primum Dialecticæ cultorem extiterunt, vt Thales Mileſius, & cæteri eius ſeculi ſapientes, ſcientiam rerum naturalium ſine Dialectica nacti ſunt: Mathematici quoque, & antiquiſſimi apud Ægyptum, & plurimi ex poſterioribus pene vbique terrarum Mathematicas ſcientias ſine præſidio Dialecticæ didicerūt: quod idem de iuriſperitis dici poteſt. non eſt igitur Dialectica cæteris ſcientijs capeſſendis neceſſaria. *I. Argum.*

Deinde,

2. Deinde, ſi eſſet neceſſaria, eo vel maxime A eſſet, quod modos ſciendi tradat, ſine quibus fieri non poteſt, vt vlla ex cæteris ſcientijs cōparetur: at hoc concesſo pari ratione dicendum erit, eſſe eam neceſſariam ad generationem ſui, quandoquidem omnes ſcientiæ interuentu modorum ſciendi gignuntur: non eſt igitur dicendum, Dialecticam ad alias ſcientias capeſſendas eſſe neceſſariam. Quod ſi quis occurrat, duplicem eſſe Dialecticam, alteram inchoatam, & naturalem, quam imperiti etiam homines participant: alteram perfectam & artificioſam, qua de nunc agimus: atq; hanc ſolius naturalis ope poſſe comparari: nulla apparet ratio, cur aliæ etiam omnes ſcientiæ ſolius naturalis Dialecticæ interuentu obtineri nequeant. B

3. Tertio, ſi eſſet neceſſaria aut tardis, aut ingenioſis neceſſaria videri poſſet: at ingenioſis non eſt neceſſaria, quod facilius cæteras ſcientias aſſequantur naturali rationis ductu, C quam nodoſis Dialecticæ præceptis, tardi autem plus impediuntur præceptorum multitudine, quam inuentu, nullo igitur modo videtur neceſſaria. Hanc rationē pulchre tangit Aug. in libris de doctrina Chriſtiana, *lib. 2. cap. 37.* cum, *Si quiſpiam*, inquit, *dare volens præcepta ambulandi, moneat non eſſe cuiq; leuandum pedem poſteriorem, niſi cum poſuerit priorem: deinde minutatim, quemadmodum articulorum & poplitum cardines oporteat mouere, deſcribat, vera dicit, nec aliter ambulari poteſt, ſed facilius* D *homines hoc faciendo ambulant, quam animaduerterunt, cum faciunt: aut intelligunt, cum audiunt: qui autem ambulare non poſſunt, multo minus ea curant, quæ nec experiendo poſſunt attendere. Itaque plerumque citius ingenioſus videt non eſſe tantam concluſionem, quam præcepta eius capit: tardus autem non eam videt, ſed multo minus quod de illa præcipitur: magiſq; in his omnibus ipſa ſpectacula veritatis ſæpe delectant, quam* E *ex eis in diſputando aut iudicando adiuuantur.* Ita Aug. *quæſt. 1. ſent. 6.*

4. Quarto, ſi Dialectica eſſet ante reliquas ſcientias adeunda, eſſet vtique omnium facillima perceptu, quandoquidem ordine doctrinæ à facilioribus ad difficiliora progrediendum eſt. at Dialectica eſt compluribus ſcientijs explicatu difficilior, vt aperte docet experientia: non eſt igitur ea ad reliquas omnes F comparandas neceſſaria.

5. Quinto, qui dicunt eſſe neceſſariam, aut intelligunt Dialecticæ nomine vtentem, rebuſq; concretam, aut docentem, & à rebus auulſam. Non poſſunt autē intelligere vtentē, quia hæc non generat ſcientiam, ſed opinionem: nec vero docentem, quia docens auulſa fuit, & abſtracta ab ipſo diſſerendi vſu, qui præceſſit in alijs rebus extra materiā Dialecticæ, vt ſupra dictū eſt. Non eſt igitur Dialectica neceſſaria ad cæteras ſcientias capeſſendas.

Poſtremo, ſi eſſet neceſſaria ad cæteras omnes capeſſendas, ac proinde ipſa nulla indigeret alia: eſſet vtique omnium ſibi maxime ſufficiens, ac proinde omnium Philoſophiæ partium nobiliſſima: atqui non eſt omnium nobiliſſima, cum diſtinguatur à prima Philoſophia, cui vni is titulus tribuitur: non eſt igitur cæteris capeſſendis neceſſaria.

Qua ratione ſit neceſſaria.

SECTIO II.

HÆc quæſtio facile hac vna aſſertione explicabitur *Dialecticam non eſſe ſimpliciter neceſſariam ad cæteras ſcientias comparandas: ſed ex hypotheſi, ſi quis, inquam facile, & abſq; erroris periculo, breuiter, atq; ordine reliquas ſcientias aſſequi velit.* *Aſſertio.*

Prior pars huius aſſertionis ex eo cōfirmatur, quia ad ſcientiam comparandam duo tātum neceſſaria ſunt. Vnum, vt is qui illam cōſecutus eſt, intueatur eius principia, illiſq; aſſentiatur: alterū, vt certo ſciat, ſe vti aptis, & minime fallacibus diſſerendi formis ad demōſtrandas ex eiuſmodi principijs concluſiones eas quibus ſcientia continetur: at Dialecticæ ignarus vtrumque præſtare poteſt: ſatis eſt enim vnicuiq; lumen naturale intellectus, vt & principijs per ſe notis aſſentiatur, & aptas ac minime fallaces diſſerendi formas inueniat: poteſt igitur Dialecticæ ignarus alias ſcientias cōparare. Quare nō eſt Dialectica ſimpliciter neceſſaria ad alias ſcientias capeſſendas. *Duo requiri ad quamlibet ſcientiam comparandam.*

Poſterior pars his argumentis probari poteſt. Vt ſe habent inſtrumenta manuaria ad ea, quæ manu conficiuntur, ſic ſe habent formulæ diſſerendi ad ſcientias, quæ ratione cōparantur: atqui nullus opifex facile & ſine errore, aut ſaltem breuiter & ordinate abſoluit aliquid ad magnum opus, niſi iam parata habeat inſtrumenta, quibus in conficiendo opere vtatur, igitur nec ratio vnquam facile, & ſine errore breui tempore, atq; ex ordine totā aliquam ſcientiam comparabit, niſi iam examinatas habeat, atq; in promptu omnes diſſerendi formulas, quæ ad efficiendam ſcientiam ſunt neceſſariæ. Quare cum hæ formulæ à ſolo Dialectico habeantur examinatæ, atq; in promptu: efficitur, vt nemo abſq; Dialectica facile, & abſque errore, itemq; breuiter, & ordinate vllam aliam ſcientiam comparare poſſit. *Diſſerendi formulas ſimiles eſſe manuariis inſtrumentis.*

Præterea, qui alijs ſcientijs abſq; Dialectica operam impendunt, duplicem laborem ſuſcipiunt; vnum, quærendi earum peculiaria *Quam laborioſum ſit Dialectica.*

Digitized by Google

[Iam verum a]liis ſcientiis operã dare.

principia, alterum, examinandi omnes diſſerendi formulas, quibus vtantur in demonſtrando: at ij, qui pluribus ſimul rebus dant operam, non facile, nec abſque errore, nec diſtincte, ſed confuſe, & longo tempore propoſitum conſequuntur, quia pluribus intenta mens minus facile ac perfecte percipit ſingula: igitur qui abſque Dialectica alijs ſcientijs dant operam, non facile, nec abſq; erroribus, aut certe perturbate, & longo temporis interuallo eas ſcientias conſequuntur. Hæc duo argumenta, quorum eadem eſt vis, tangit Ariſt. hoc cap. *text. 15.* cum ait *Quapropter inſtitutum eſſe quiſq; debet, quo pacto ſingula approbanda ſint, quoniam abſurdum eſt, ſcientiam ſimul & ſcientiæ modum quærere, præſertim cum neutrum aſſequi facile ſit.*

Ea, in quibus Dialectica verſatur, omnib. ſcientiis eſſe communia.

Præterea quæ omnibus ſcientijs communia ſunt, ante omnia tradi debent: quæ autẽ explicantur in Dialectica, omnibus ſcientijs ſunt communia. omnes enim definiunt, diuidunt, & ratiocinantur, omnes inuenire argumenta nituntur, & ijs inuentis iudicium ad ea coaptanda, & accommodanda rei propoſitæ adhibent, quæ nemo facile tenet, niſi qui Dialectica inſtructus ſit. eſt igitur Dialectica ante cæteras ſcientias tradenda, ſi cæteræ, vt oportet, comparandæ ſunt.

Ad hæc, prius diſponi debet agens ad recte & expedite agendum: quam actio ab eo recte & expedite exeat: atqui intellectus noſter eſt agens in acquiſitione ſcientiarum: igitur ſi ſcientiam aliquam aſſequi cupit: prius ſe diſponere debet ad recte & expedite intelligenda ignota ex ijs, quæ nouit: hæc autem diſpoſitio fit per Dialecticam: diſcenda igitur ante omnia eſt Dialectica. Atq; hac ratione vtitur D. Aug. 2. lib. *cap. 13* de ordine. *Quando,* inquit, *ratio ad alia fabricanda tranſiret, niſi ipſa ſua prius quaſi machinamenta quædam & inſtrumenta diſtingueret, notaret, dirigeret; proderetq; ipſam diſciplinam diſciplinarum, quam Dialecticam vocant: Hæc docet docere, hæc docet diſcere, in hac ſe ipſa ratio demonſtrat, atq; aperit, quæ ſit, quid velit, quid valeat, ſcit ſcire, ſola ſcientes facere non ſolum vult, ſed etiam poteſt.* Eadem ratione vtitur Boetius ad Topica Cic. *Commen. lib. 1. Ratio,* inquit, *niſi via quadam proceſſerit, ſæpe in multos neceſſe eſt labatur errores. Quod ne paſſim fieret, atque vt certis regulis tractatus inſiſteret, viſum eſt antiqua Philoſophia ducibus, & ipſarum ratiocinationum, quibus aliquid inquirendũ eſſet, naturam penitus diſcuterent, vt his purgatis, atq; compoſitis, vel in ſpeculatione veritatis, vel in exercendis virtutibus vteremur.*

Auguſtini dicta de neceſſitate Dialectica.

Dictum Boetii.

Præterea veritas apud nos probabilium rationum frequenti tractatione detegitur. ſola autem Dialectica poteſt artificioſe tractare probabilia in quauis materia: eſt igitur ante omnes alias ſcientias diſcenda. Huc ſpectat illud Parmenidis apud Platonem, *in Parmenide* vbi, *Collige,* inquit, *te ipſum, diligentiusq; te in ea facultate exerce quæ inutilis eſſe videtur multis, & quædam garrulitas nuncupatur, dum iuuenis es, alioquin te veritas fugiet.* &, quod poſt pauca ſcriptum eſt: *Ignorant,* inquit, *multi abſq; hoc per omnia veluti diſcurſu & errare impoſſibile eſſe mentis veritati coniuncta compotem fieri.*

Solam Dialecticam probabilia artificioſe tractare.

Poſtremo, veteres Philoſophi ſummo ſtudio in inueſtigatione veritatis poſito, in multos tamen errores propter ignorationem Dialecticæ inciderunt, eſt igitur ante omnia neceſſario diſcenda Dialectica: ſi abſque errore cæteræ ſcientiæ diſcendæ ſunt. Vnde eſt illud Stoicorum, quod Laertius refert in vita Zenonis Cittiei, *lib. 7. Abſq; cognitione Dialectica ſapientem in oratione ſine lapſu non futurum.*

Multos errores veterum ab ignoratione Dialectica profectos eſſe.

Atq; hæc eſt omnium Philoſophorum ſententia de neceſſitate Dialecticæ ad cæteras ſcientias capeſſendas, pro qua lege Albertum initio Logicæ, D. Thomam, & Ægidium Romanum initio Poſteriorum, præter Græcos initio prædicamentorum, & priori Analyticæ. Vnum aut alterum refert Ammonius ſenſiſſe, primam omnium diſcendam eſſe Phyſicam: ſed ea opinio ſatis ſuperq; refutata relinquitur ex ijs, quæ dicta ſunt.

Diſſoluuntur argumenta initio propoſita.

SECTIO III.

AD primum igitur argumentum eorum, quæ initio propoſita ſunt; dicendũ eſt, primos Græciæ Philoſophos, quiq; ſapientes dicti ſunt, non ita nactos eſſe ſcientiam rerũ naturalium, vt eorum Philoſophia erroribus caruerit: hoc n. ſæpe illis obijcit Ariſt. quod propter ignorationem diſſerendi, quam communi nomine, quaſi proprio, ἀπαιδευσίαν, h. e. *ineruditionem*, appellat, ſæpe hallucinati ſint. Alia ratio eſt de Mathematicis, qui propter materiæ ſuæ certitudinem, & perſpicuitatem non tantopere indigent Dialectica. Quod vero ad Iuriſperitos attinet, cum leges, & decreta, in quibus verſantur, ſint concluſiones deductæ ex principijs Moralium ſcientiarum, nec apud eos valde curetur, quo pacto ea ex proprijs principijs oriantur: efficitur, vt niſi accedant ad Iuriſperitiam Moralibus ſcientijs inſtructi, veram ſcientiam non aſſequantur. Quare cũ Morales ſcientiæ difficile ſine Dialectica comparari poſſint; conſequens eſt, vt Iuris peritia multo difficilius, ſine ea in modũ ſcientiæ acquiratur. Id quod Cicero, quod ad ius ciuile attinet, animaduertit in libro de

Cur Mathematici non magnopere Dialectica indigeant.

Iuriſq; peritus ſcientiam ſine Dialectica difficile poſſe comparare.

claris

claris Orat. *Sic Brute*, inquit, *exiſtimo Iuris ciuilis magnum vſum, & apud Scæuolam, & apud multos fuiſſe. artem in hoc vno: quod nunquam effeciſſet ipſius iuris ſcientia: niſi eam præterea didiciſſet artem, quæ docet rem vniuerſam tribuere in partes, latentem explicare definiendo*: & quæ ſequuntur.

Cur facilius Dialectica ipſa per ſe quam vlla alia ſcientia ſine Dialectica acquiratur.

Ad ſecundum argumentum dicendum eſt, poſſe quidem omnes ſcientias abſolute, ac ſimpliciter ope ſolius naturalis Dialecticæ comparari, vt diximus, idq; concludere argumentum. Cæterum non eſſe parem rationem in arte Dialectica atq; in cæteris, vt facile ac expedite in nobis gignantur. Qui enim ſine Dialectica cæteris ſcientiis ſtudent, ſimul dãt operã & rebus, quas ſcire cupiunt, & examinandis ipſis diſſerendi formulis, quibus vtuntur. Qui vero ſoli Dialecticæ incumbunt, ſolis diſſerendi modis, in quibus continentur modi ſciendi, ſtudium adhibent. Quare etſi vtriſq; ſatis eſt naturalis, ſiue inchoata Dialectica, multo tamen facilius Dialectica ipſa per ſe, quam vlla alia ſcientia, ſine Dialectica, in modum ſcientiæ acquiri poteſt.

Ad tertium dicendum eſt, & tardis & ingenioſis neceſſariam eſſe Dialecticam artificioſam, vt expedite reliquas ſcientias acquirant: modo Dialecticæ nomine non intelligatur Sophiſtica; quæ ſæpe honeſto Dialecticæ nomine ſe venditat (hæc enim vtroſq; impedire ſolet) nec nimia ſit in ea arte tradenda præceptorum accumulatio. Hoc enim pacto recte probat argumentum, non eſſe eam neceſſariã: idque vult D. Auguſt. in loco citato: alioqui proxime affirmauerat, plurimũ prodeſſe dialecticam. *Illa vero* (inquit) *concluſionum & definitionum & diſtributionum pars* (vocat partem humanarum diſciplinarum Dialecticam) *plurimum intellectorem adiuuat: tantum abſit error, quo videntur homines ſibi ipſam beatæ vitæ veritatem didiciſſe, cum iſta didicerint, quanquã plerunque ea* [illegible] *facilius* [illegible] *aſſequantur propter quas aſſequendas iſta dicuntur, quam talium præceptorum nodeſiſſimas & ſpinoſiſſimas diſciplinas.*

Auguſtini locus pro vtilitate Dialectica.

Ad quartum dicendum eſt, tria eſſe potiſſimum, quæ Dialecticam obſcuriorem faciunt, quã ipſa ſuapte natura ſit. Vnum eſt, quod in ijs libris Dialecticæ, quos habemus ab Ariſt. conſcriptos, præſertim in Analyticis, multa afferantur exempla Geometrica, quæ non niſi ab ijs, qui in principijs Geometriæ verſati sũt, facile percipiũtur. Quod ideo fecit Ariſt quia ea ætate huiuſmodi principia ante Dialecticam tradebantur. Vnde erat illud Platonis pro foribus Academiæ inſcriptum: *Nullus expers Geometriæ huc ingrediatur*. Huic tamen incommodo facile occurri poſſet, ſi auditorib. nondũ imbutis Geometria, alia exempla proponerẽtur. Neq; enim pendet Dialectica à certo aliquo exemplorum generẽ. Alterum eſt quod multæ quæſtiones, ac difficultates, quæ ad Metaphyſicum reuera pertinent: in ea arte miſceantur: quod vitium huius ætatis propriũ videri poteſt. Naſcitur autem hoc vitium ex affinitate, quæ Dialecticæ cum Metaphyſica intercedit, ob quam ſi quis velit diligentius perſequi, atque excutere ea, quæ Dialecticæ propria ſunt, ſtatim pro Dialectica Metaphyſica reſpondet. Verum quoad fieri poteſt, mitius agendum eſt cum Dialectica, nec ſubtiliora quæque ab ea importune exigenda, ſed expectanda ſuo loco Metaphyſica, quæ prouectis iam Philoſophiæ alumnis & ſuarum rerum, & Dialecticarum accuratam rationem reddet. Tertiũ eſt, quod à pleriſq; nimia exercitatio Dialectica in ipſa materia Dialecticæ ponitur: quo morbo ſuperiores Dialectici magis laborarunt. Hinc enim tam multa, tãque ſpinoſa naſcuntur ſophiſmata, vt ingenia potius lacerent, quam doctrinæ fructu robuſtiora reddant. Huic malo, ex quo plus interdum detrimenti, quam ex ſuperiori accipitur, ſic occurrendum videtur, vt vſq; eo exerceantur adoleſcentes in materia propria Dialecticæ, dum plane intelligantur res, de quibus agitur, & præcepta ea, quæ vſui in alijs artibus futura ſint. Reliqua enim diligentia, inutilis potius curioſitas, quam Dialectica exercitatio credenda eſt. Itaq; breui expedienda ſunt præcepta, & relinquenda materia Dialecticæ, vt præcipua eius exercitatio in materia aliarum ſcientiarum, hoc eſt, in rebus ſolidioribus ponatur. Quod veteres faciebant, apud quos tota fere Dialectica exercitatio conſumebatur in diſputatione de virtutibus, de vitiis, de rebus naturalibus: de ijs denique, quæ magis extant, atq; eminent: non de notionibus notionum, nec de contortis ſophiſmatis, in quibus rebus nullam vtilitatem affert longior exercitatio, ſed magnum potius detrimentum, & pretioſi temporis iacturam. Itaq; qui totam exercitationem Dialecticã in ſola materia Dialecticæ ponunt, & diutius quam par eſt, in ea verſantur, perſimiles videntur eſſe ijs, qui in libra & lancibus probe examinãdis totam libræ vtilitatem ſitam eſſe crederent: neq; vnquam lancibus quicquam ponderarent. Itemq; ijs, qui totum id temporis, quod ad ſcribendum datur, in aptando calamo conſumunt. Nam, vt hi nulla forma inciſionis contenti, vſq; eo ſæpe calamum incidunt, dum qua parte ſcribant, vix vllam relinquant: ſic illi, cum nouis in dies intra huius artis fines commentis inueſtigandis dant operam, aliquid ſemper latere arbitrati,

Cauſa obſcuritatis Dialecticæ.

Quouſque progredi debeat Dialectica exercitatio.

Quibus ſimiles ſint, qui diutius quã par eſt in Dialectica verſantur.

L 2 quod

Digitized by Google

quod longiori ſtudio: & maiore induſtria e-ſui poſſit: tum demum ad alias artes comparandas ſe conuertunt, cum eis tempus ad id agendum, opportunum deeſt. Hæc fere ſunt, quæ obſcuriorem faciant Dialecticam, quam ipſa ſuapte natura ſit. Sed, vt ad ſolutionem argumenti veniamus, quia negandum non eſt, hanc diſciplinam: etiam ratione rerum, de quibus agit, eſſe alijs nonnullis obſcuriorem, addendum, Non omnino ſemper à facilioribus ad difficiliora progrediendum eſſe ordine doctrinæ, ſed quoad fieri poteſt, vt in Dialecticis Inſtitutionibus *lib. 7. cap. 36.* diximus. Nonnunquam enim contrafaciendum eſt, cum res difficilior non pendet ex faciliori, & tamen ea, quæ facilior eſt, perfecte tradi non poteſt, niſi difficilior præmittatur.

Ordo doctrinæ

Ad quintum dicendum eſt, cum Dialectica ad alias ſcientias perdiſcendas neceſſaria eſſe traditur, de Dialectica, vt à rebus auulſa, proprie dictum eſt accipi debere. Hoc enim pacto tradit illa omnes ſciendi modos. Verum Dialecticam hoc pacto acceptam, non fuiſſe auulſam, & quaſi deſumptam ex rebus in alijs iam ſcientijs perfecte traditis, ſed naturali tantum diſcurſu cognitis.

Ad vltimum dicendum eſt, cum principia omnia Dialecticę artis ad principia Metaphyſicæ reuocentur, & ijſdem innitantur, quemadmodum & cæterarum omnium ſcientiarũ principia: non ideo colligendum, eſſe Dialecticam omnium ſcientiarum maxime ſibi ſufficientem, quia ſit prima ordine doctrinæ. Sola enim ea ſcientia, quæ eſt prima ordine naturæ, & cuius principia ad alia priora principia non reuocantur, iudicanda eſt ſibi ſufficiens, ſi modo ſcientia vlla ſibi omnino ſufficiens dici poteſt, cum omnes quibuſdam alijs indigeant, ſi non à priori, certe à poſteriori.

Quæ ſcientia omnium nobiliſſima exiſtimari debeat.

Atque hæc dicta ſint, vt intelligatur merito docuiſſe hoc c. Ariſt. ſi quis velit ordine apto capeſſere quamlibet ſcientiam, diſcendam ei eſſe ante omnia Dialecticam. Num autem, & illud, quod adiungit, verũ ſit, Phyſicam ante Metaphyſicam diſcendam eſſe nunc examinandum.

Vtrum naturalis Philoſophia & Mathematicæ, doctrinæ ordine Metaphyſicam antecedant.

QVÆSTIO V.

Argumenta pro vtraq; parte.

SECTIO I.

Occaſio quæſtionis.

TRIA docuit Ariſt. ad finem huius c. Primum, ante omnes ſcientias, quæ modũ ſciendi non tradunt, diſcendã eſſe Dialecticã: id quod à nobis expeditũ eſt. Alterum, accuratam ſciendi & demonſtrandi rationẽ, Mathematicorum eſſe propriam, nec eam quærendã eſſe, niſi in ijs, quæ carẽt materia ſenſibili, qua in re nos lib. 13. illud diſquiremus, nũ Mathematicæ accurata demonſtrandi ratione vtantur, quod à recentioribus quibuſdam negatur: aliaſq; nonnullas eius materiæ quęſtiones tractabimus. Tertium eſt, Philoſophiam naturalem antecedere doctrinæ ordine Metaphyſicam, de qua re nunc agendũ, facta ſimul collatione Philoſophiæ naturalis, & Metaphyſicæ cum Mathematicis, vt doctrinę ordo inter omnes contẽplatiuas ſcientias perſpiciatur.

Ac Phyſicam antecedere doctrinæ ordine Mathematicas, & Metaphyſicam, his duabus potiſſimum rationibus oſtendi videtur. Entia Mathematica abſtrahuntur à materia ſenſibili, ſed non ab intelligibili: entia autem Metaphyſica ſunt abſtracta à ſenſibili, & intelligibili: id autem, à quo aliquid abſtrahitur, eſt prius cognitum à nobis doctrinæ ordine, cũ ſit cognitionis ſenſitiuæ propinquius, quam quod abſtrahitur. ſunt igitur entia ſenſibilia notiora doctrinæ ordine, quam Mathematica & Metaphyſica entia: at ſenſibilia tractantur in Phyſica, & Mathematica in Mathematicis: ſunt igitur Phyſica, & Mathematicæ priores doctrinæ ordine, quam Metaphyſica.

Primum argumentum eorum, quibus videtur oſtendi Phyſicam antecedere Mathematicas & Metaphyſicam.

Præterea, quæ ſunt compoſitiora, ſunt nobis notiora, ac proinde doctrinæ ordine priora. Quæ autem cadunt ſub Phyſicam, & Mathematicas, compoſitiora ſunt, quam quæ ſub Metaphyſicam, quippe cum Phyſica conſtent materia & forma, Mathematica autem partibus integrantibus quibus partim generibus Metaphyſica nõ conſtant. ſunt igitur Phyſica ſcientia, & Mathematicæ, doctrinæ ordine priores Metaphyſica.

Attamen, quod pars oppoſita ſit verior, his argumentis concluditur. Quæ ſunt communiora prius diſcenda ſunt, ne is, qui docet ſæpius eadem communiora in explicatione minus communium repetere cogatur, vt Ariſt. præclare docet primo de part. animal. cap. 4. conſtat autem, ea, quæ tractantur à Metaphyſico, eſſe communiora ijs, quæ a Phyſico & Mathematico traduntur: eſt igitur Metaphyſica, prior doctrinæ ordine, quam Phyſica, & Mathematicæ omnes.

Argumentum primum pro parte oppoſita.

Præterea, ſcientiæ, quæ agunt de notioribus nobis, ſunt priores ordine doctrinæ ſemper enim procedimus ab ijs, quæ nobis notiora ſunt, cum huiuſmodi ordinem ſeruamus. at Metaphyſica agit de vniuerſalioribus, quæ in proœmio Phyſicorũ *t. 1. tex. 3. & 4.* dicuntur notiora nobis. eſt igitur Metaphyſica prior doctrinæ ordine, & Mathematicis, & Phyſica.

Præterea

3. Præterea, quæ ſcientiæ agunt de ijs, ad quorum intelligentiam pauciora requiruntur, eæ ſunt ordine doctrinæ priores, id quod eſt luce clarius: huiuſmodi autem eſt Metaphyſica cum Phyſica & Mathematicis collata: ſiquidem agit de ente, vno, & cęteris communiſſimis attributis, ad quorum intelligentiam multo pauciora requiruntur, quam ad perceptionem entis naturalis, & Mathematici. eſt igitur Metaphyſica, & Mathematicis ſcientijs & Phyſica naturæ ordine prior.

4. Item, ea ſcientia eſt prima doctrinæ ordine, à cuius principijs pendent cæterarum omnium principia: quandoquidem principijs, & quaſi fundamentis haud ſtabilitis, nihil poteſt firmiter doceri. atqui omnium aliarum principia innituntur principijs Metaphyſicis. ergo negari non poteſt, quin Metaphyſica ſit ordine doctrinæ prima.

Ad hæc, ea ſcientia, quæ cæteris omnibus præſcribit, ac tribuit ſubiecta, eſt prima doctrinæ ordine: nulla eſt autem alia, quæ id poſſit efficere, niſi Metaphyſica: quandoquidem cæteræ omnes partem aliquam tantum entis conſiderant non tantum ens. eſt igitur Metaphyſica ordine doctrinæ omnium ſcientiarum prima.

Sententia eorum, qui putant libros Phyſicorum pertinere ad Metaphyſicam; & eius refutatio.

Sectio II.

Qvod igitur attinet ad comparationem Phyſicæ cum Metaphyſica, non deſunt ex recentioribus, è quibus eſt *Ant. Mirand. de ſing. cert. lib. 15. & ſeq.* qui hanc illi præponant doctrinæ ordine, inque ea particulari ratione, ac ſua perſuadere enitantur, quod credant, octo Phyſicorum libros (de quibus nemo dubitat, quin doctrinæ ordine antecedant reliquos Phyſicæ diſciplinæ) eſſe Metaphyſicos: quod his argumentis confirmant.

1. argument. Primum, quia Phyſica (vt aiunt) incipit à libris de Cœlo, vt patet ex Procemio eius operis, *cap. 1.* quod plane eſt commune toti Phyſicæ.

2. Deinde, quia libri Phyſicorum agunt de ſubſtantia, vt ſubſtantia eſt, eiuſque affectionibus, cum in eis quærantur, ac tradantur principia, & cauſæ ſubſtantiæ eodem modo, quo in primo libro Metaphyſicorum. Nihil enim differt vtraque tractatio in ea re, ſiue impugnationem aliorum Philoſophorum ſpectes, ſiue Ariſtotelicæ ſententiæ conſtitutionem.

3. Tertio, quia vtroque in opere eodem modo, iiſdemque verbis agitur de cauſis, vt nihil ſit aliud tractatio earum in libris Metaphyſicorum, quam repetitio quædam ex Phyſicorum libris.

4. Quarto, quia quæſtio ea, quam Ariſt. 5. lib. huius operis, *c. 1. tex. 2. & 3.* proponit, & *c. 2. à tex. 68.* pro vtraque parte diſcutit, definitur lib. 2. Phyſic. cap. 7. Num videlicet omnia cauſarum genera ad eundem artificem pertineant.

5. Quinto, quia ad Metaphyſicum ſpectat demonſtrare veras ſubſtantias ſeparatas eſſe, & falſas ac inanes illas Platonicas non eſſe: quas quæſtiones pollicetur Ariſt. lib. ſequenti *cap. 1. text. 2* ſe in hoc opere tractaturum, eaſdemque definit, ac determinat lib. 12. *cap. 6. à tex. 45.* & ſequent. Cum igitur octauo etiam lib. Phyſicorum demonſtretur, dari veram aliquam ſubſtantiam ſeparatam, quæ ſit primum mouens: perſpicuum eſt, opus illud eſſe Metaphyſicum. Nec audienda eſt, inquiunt, trita illa quorundam diſtinctio, & Phyſicum, & Metaphyſicum agere de ſubſtantijs ſeparatis, alia tamen atque alia ratione, vt Phyſicus demonſtret eas eſſe, Metaphyſicus autem, quænam ſit earum natura, quæ proprietates. Namque demonſtrare ſubſtantias ſeparatas eſſe, nihil aliud eſſe putant, quam demõſtrare eas eſſe materiæ expertes, ex quo attributo aiunt colligi poſſe attributa omnia, quæ Metaphyſicus de ſubſtantijs ſeparatis tradit.

6. Sexto, quia ad Metaphyſicum pertinet agere de motu, vt motus eſt, de quo tamen eodem pacto agitur in libris Phyſicorum. Prior propoſitio ex eo primum patet, quia Metaphyſicus per motum demonſtrat immobiles ſubſtantias eſſe, vt ex lib. 12. *à c. 6. & text. 29.* huius operis perſpicuum eſt. Deinde, quia motus eſt quædam differentia entis, vt eus eſt: diuiditur enim ens in id, quod mouetur, & in id, quod non mouetur.

Poſtremo, quia actus dicitur primum de motu, vt Ariſtoteles docet nono huius operis libro, cap. 3. *tex.* 7. Metaphyſici autem eſt agere de actu & potentia, magiſque de actu, quam de potentia.

7. Poſtremo, quia Ariſtoteles plane docet extrema particula huius libelli explicandum eſſe à Metaphyſico, quid ſit natura, cum ſit, ait: *Quocirca conſiderandum eſt primum, quid ſit natura.* at in libro Phyſicorum ex inſtituto agitur de natura. Ita putant ſe probaſſe, libros Phyſicorum eſſe vere Metaphyſicos, atque adeo Metaphyſicam vel hac vna de cauſa antecedere ordine doctrinæ Phyſicam.

Verum hæc opinio de libris Phyſicorum, *Impr.* vt-

tur hæc opinio ex variis Ariſtotelis locis.

vt noua eſt, & inaudita, ita nullo modo probanda Id quod primum patet ex eorum auctoris ſententia: deinde ex re ipſa. Nam quod ad auctorem attinet, vel ex ipſa librorum inſcriptione conſtat, eos libros pertinere ad Phyſicam: inſcripti enim ſunt, *de Phyſica auſcultatione*, tanquam qui accuratiſſimi eſſe iudicentur eorum, qui ad Phyſicam ſpectant. In ipſo etiam proœmio operis aperte ait Ariſtoteles: *Agendum ſibi eſſe de principiis naturalis ſcientiæ*, quo nihil clarius. Tum ſecundo primi lib. capite docet, impugnationem Parmenidis, & Meliſſi dicentium, omnia eſſe vnum quid, atque immobile, non ad eam diſciplinam proprie pertinere, ſed ad ſuperiorem ſcientiam, quod & neget motum, & omne principium de medio tollat: ſed tamen operæpretium eſſe contra eam opinionem diſſerere, eo quod ſi minus de natura eſt, tamen aliquot quæſtiones naturales coniunctas habet eius tractatio. Deinde in fine primi libri *text.* 83. reijcit diſputationem de formis ſeparatis, ad primam Philoſophiam, quod non ſit naturalis, vt ea, quæ agit de formis rerum, quæ gignuntur, & intereunt: quod rurſus exponit 2. lib. *c.* 2. *tex.* 26. Deinde in his libris primæ Philoſophiæ, ad quam huius opinionis auctores Phyſicorum libros pertinere exiſtimant, multa repetit Ariſtoteles ex libris Phyſicorum, tanquam ex inferiori ſcientia, quam vocat ſcientiam de natura, ad quorum differentiam inſcripſit hoc opus, *Poſt naturalia*. Id autem vel ex initio diſputationis quam cum veteribus iniit libro primo intelliges, cum alludens ad tractationem de cauſis, quæ habetur 2. Phyſicorum, cap. 3. *text.* 1. ſic ait: *De his quidem, etſi ſatis diſputatum eſt in libris de natura, & tamen, &c.* Ita non eſt dubium, quin opinio hæc pugnet cum Ariſtotelis ſententia.

Ex Philoſophiæ naturalis ſubiecto.

Quod vero ex re ipſa falſa eſſe comprobetur, hoc vno argumento patet: ſubiectum Phyſicæ eſt ens naturale, ſiue mobile, vt Ariſtoteles docet 6. lib. huius operis, cap. 1. & omnes fatentur, neque aliud inueniri poteſt, quo Phyſica diſtinguatur à Metaphyſica, & Mathematicis: in nullo autem libro Phyſicæ ſcientiæ de eo agitur, vt tale eſt, niſi in libris Phyſicorum, quippe cum in eo ſolo opere agatur de eius principijs, cauſis & affectionibus: ſunt igitur libri Phyſicorum Phyſicæ ſcientiæ, non Metaphyſicæ.

Reſponſio aduerſariorum.

At dicunt omnes ſcientias, ſi ex natura rei loquendum eſt, eſſe partes vnius tantum, atque eiuſdem ſcientiæ rerum omnium, quam nos Metaphyſicam appellamus: neque diſtinctas eſſe à Philoſophis, vt diuerſas ſcien-

A tias, niſi propter cōmoditatem noſtram: eſſe autem commodiſſimum tractationem rerum naturalium in commune, Metaphyſicæ tribuere, & incipere Phyſicam ab explicatione eorum, quæ traduntur in libris de cœlo. Verum neque recte dicunt, neque ad rem.

Impugnatio 1.

Primum enim, non ſola commoditas noſtra, ſed natura quoque rerum ſcientiarum diſtinctionem induxit. Quæ enim naturæ affinitate B coniunctæ ſunt, & eundem tractationis modum poſtulant, ad eandem ſcientiam ſuapte natura pertinent. Quare ſi res Phyſicæ, quatenus mobiles ſunt, diuerſum modum tractationis ſibi vendicant ab eo, quo res Mathematicæ ac Metaphyſicæ tractari volunt: ergo agere de ente mobili, vt mobile eſt, non ad Metaphyſicam aut Mathematicas, ſed ad Phyſicam pertinebit.

Deinde, ſi commoditas noſtra ſpectetur, 2.
C potius tribuendum eſt Phyſicæ commune aliquod ſubiectum, in quo ipſa primo & adæquate verſetur: quam particularia tantum, & inadæquata: quæ tamen ſola in Phyſicæ ſubijciunt.

Præterea longe commodius eſt, ſi in quaſlibet ſcientia tractentur ea, quæ adæquate 3.
communia ſunt rebus omnibus particularibus, ſiue ſpecialibus, quæ in ea explicantur,
D quam ſi eorum cognitio aliunde petatur.

Adde ſi commoditas noſtra mouit Philoſophos, vt partes vnius communis ſcientiæ, 4.
quaſi diuerſas ſcientias diſtinguerent: cur hactenus attributi ſunt ab omnibus libri Phyſicorum, ſcientiæ Phyſicæ? An non quia omnes commodius id eſſe iudicarunt?

Poſtremo, non eſt credendum, ita Ariſto- 5.
telem ſpectaſſe commodum noſtrum in diſtinctione ſcientiarum; vt bis in eadem, eo-
E demque modo eadem tractanda exiſtimauerit: eſſet enim id ſuperuacaneum, & incommodum: at hi dicunt, cauſas, & principia rerum naturalium eodem modo tractari in libris Phyſicorum & Metaphyſicorum: quod tamen non neceſſe eſt dicere, ſi alterum opus tribuatur Phyſico, alterum Metaphyſico propter diuerſam rationem tractandi Phyſicam & Metaphyſicam, vt mox patebit.

F

Diſſoluuntur argumenta impugnatæ opinionis.

SECTIO III.

AD primum igitur eorum argumentum dicendum eſt, pauca illa verba, quæ initio librorum de cœlo præfatiunculam efficiunt, non eſſe proœmium totius Phyſicæ, ſed eſſe breuem ſummam eorum, quæ traduntur

duntur in Phyſica, quam præmiſit Ariſtoteles, ne ex abrupto opus illud inchoaret. Accedit, quod illa pars Phyſicæ eſt ordine naturæ prima earum omnium, quæ in ſpecie agunt de rebus naturalibus, & quodammodo cæteris communis: quo fit, vt non mirum ſit, ſi eius quoque præfatio ſuo modo ſit communis.

Reſponſio quorundam diſtinguentium corpus Phyſicum à Metaphyſico. Impugnatio 1.

Ad ſecundum non deſunt, qui diſtinguant ſubſtantiam corpoream in corpus Phyſicum & Metaphyſicum. Phyſicum corpus appellant ſubſtantiam corpoream, vt eſt affecta qualitatibus ſenſibilibus: metaphyſicum, vt illas præcedat naturæ ordine, & ſola quantitate affectum eſt. Quod quidem ſi verum eſſet, facile diſtingueretur tractatio de ſubſtantia corporea, quæ in Phyſicis libris habetur ab ea quæ in Metaphyſicis. Verum hæc diſtinctio nullo modo eſt admittenda. Primum, quia ſi intelligunt, ſubſtantiam corpoream eſſe corpus Phyſicum, quatenus includit qualitates ſenſibiles, atque ex iis componitur, falſum id eſt: nulla enim ſubſtantia conſtat accidentibus. Atque eadem ratione non erit ſubſtantia corporea corpus Metaphyſicum, ſi intelligatur conſtare quantitate. Si vero intelligunt ſubſtantiam corpoream, vt habet ordinem & propenſionem naturalem ad qualitates ſenſibiles, verum quidem dicunt; ſed eodem pacto dicant oportet, ſubſtantiam corpoream, vt habet ordinem ad quantitatem, eſſe corpus Phyſicum: eſt enim huiuſmodi ordo nihil aliud, quam ipſa naturæ inclinatio & propenſio, quæ vt præcedit qualitates ſenſibiles, ita etiam præcedit quantitatem.

2. *Quis ſit ordo ſubſtantiæ & ſuæ actionis.* Deinde, quia Phyſicus diſtinguit ſubſtantiam corpoream, non ſolum à qualitate, ſed etiam à quantitate, percipit igitur ſubſtantiam corpoream, non ſolum, vt eſt prior qualitatibus, ſed etiam quantitate.

3. Tertio, quia Phyſicus agit de ſubſtantia corporea, vt conſtat materia & forma: hoc autem pacto ſubſtantia præcedit naturæ ordine non modo qualitates, ſed etiam quantitatem ipſam. Ita, inanis eſt diſtinctio corporis in Phyſicum & Metaphyſicum: tametſi Phyſicum corpus (quod dixerim ad diſtinctionem Mathematici) alio fine tractetur à Phyſico, alio à Metaphyſico.

...ra argumẽto ſolu...

Dicendum eſt igitur ad argumentum, neque ex iis, quæ dicuntur in libris Phyſicorum, neque ex intentione auctoris in eo opere colligi poſſe, agi in iis libris de ſubſtantia ſecundum communem rationem ſubſtantiæ: ſed de ſubſtantia naturali, ſiue mobili, vt talis eſt: in primo autem Metaphyſicorum, ſi non ex re ipſa (quæ enim ibi de principiis rerum dicuntur, ad res tantum naturales pertinent) certe ex intentione Philoſophorum, quorum Ariſto- A teles ſententias examinat, perſpicuum eſt diſputari de principiis ſubſtantiarum, vt ſubſtantiæ ſunt. omnes enim veteres putabant, ſe tradere principia & cauſas omnium omnino ſubſtantiarum, vt Ariſt. ſæpe ſcribit, cum tradebant ſenſibilium.

Ad tertium dicendum, aliter agi de cauſis in libris Phyſicorum, aliter in libris Metaphyſicorum, vt explicauimus ad finem vltimi B cap. 1. lib. q. 1 ſect. 2.

Ad quartum dicendum eſt, non tractari formaliter, & ex inſtituto in ſecundo Phyſicorum, c. ſeptimo quæſtionem illam, vtrum ad vnam & eandem ſcientiam ſpectet, omnia cauſarum genera iuxta primas ac ſummas earum rationes conſiderare (ſic enim quæſtio intelligenda eſt, & hoc pacto ad Metaphyſicum pertinet eius determinatio) ſed, num C Phyſicus per omnia cauſarũ genera demonſtret: tametſi ibi inuenitur, inter cauſas efficientes, & quod conſequens eſt, inter finales, per quas Phyſicus demonſtrat, dari aliquas ſuperiores, quarum plena tractatio ad Phyſicum non pertineat. Vnde illud colligi poteſt, cauſas, vt cauſæ ſunt, non ad Phyſicum pertinere, ſed tantum vt ſunt coniunctæ cum motu; ac proinde primam cauſarum diſtinctionem Metaphyſici propriam eſſe.

Cauſas vt cauſæ ſunt, ad Metaphyſicum ſpectare.

D Ad quintum dicendum eſt: etſi Phyſicus demonſtrat ſubſtantias ſeparatas eſſe, ad Metaphyſicum tamẽ ſpectare: vt perfecte oſtendat, quænam & quales ſubſtantiæ illæ ſunt, vt patebit lib. 12 atque in hoc ſenſu recte occurſum erat argumento. Ad id autem, quod obiicitur, idem eſſe demonſtrare, eas eſſe, atque demonſtrare, eſſe materiæ expertes, etſi non eſt verum formaliter (quemadmodum E non idem formaliter eſt, oſtendere primum mobile eſſe, atque probare illud eſſe corporeum) quia tamen in idem incidit, reſpondendum eſt, quanquam phyſicus demonſtrat aliquam, aut aliquas ſubſtantias eſſe materiæ expertes, ne detur progreſſus infinitus in iis, quæ ita mouent, vt moueantur etiam, tamen num eæ ſint naturæ intellectiuæ, id iam cum aliis pleriſque earum attributis a Metaphyſ. oſtendi. F Inuento enim genere rerum immaterialium, ex quo alia ſuperior ſcientia naſcitur, nihil amplius curat Phyſicus de eo agere, niſi vt de primo genere cauſarum mouentium. Itaque cætera omnia, quæ de ſubſtantiis ſeparatis dici poſſunt, quæ ad motum non pertinent, relinquit Phyſicus Metaphyſico: etiam ſi quis contendat, ea colligi poſſe ex ſeparatione à materia, de qua re plenius lib. 12.

Diuerſo modo Phyſicum & Metaphyſicum agere de ſubſtantiis ſeparatis.

Ad ſextum dicendum eſt, aliter pertinere motum ad Phyſicum: aliter ad Metaphyſicum.

Quo pacto motus ad ...

Digitized by Google

Phyſicum, & quo ad Metaphyſicum ſpectet.

eum. Pertinet enim ad phyſicum proprie, & ex peculiari officio, quo verſatur in certo rerum genere, ad Metaphyſicum autem ex communi cura, quam ſibi vendicat diſtinguendi ens in prima rerum genera, & conſtituendi ſubiecta cuiuſque ſcientiæ. Quia vero natura, à qua ens naturale cognominatur, ſine motu mutationeve intelligi non poteſt: ad Metaphyſicum quoque pertinet conſideratio de motu. Vnde non mirum eſt, ſi ipſe etiam Metaphyſicus per motum demonſtret, ſubſtantias ſeparatas eſſe. Nec item, ſi per motum, ſeu potius per aptitudinem ad motum diſtinguat ſubſtantias in mobiles & immobiles. Nec denique ſi agat de motu, vt de primo actu: præſertim cum non agat de eo, vt de primo ordine naturæ, ſed cognitionis noſtræ, quo pacto libro nono intelligendum eſt, actum dici primum de motu.

Ad vltimum patet reſponſio ex ijs, quæ dicta ſunt in expoſitione contextus. Neque enim ſenſus eorum verborum eſt, agendum primo eſſe in Metaphyſica de natura, ſed in Phyſica: aut, agendum prius eſſe de rebus naturalibus, quam de ijs, quæ propria, & peculiari ratione ad Metaphyſicum pertinent, vt eo loco dictum eſt.

Phyſicam & Mathematicas ordine doctrinæ eſſe ſimpliciter & abſolute priores Metaphyſica.

SECTIO IV.

1. concluſio.

TRibus igitur aſſertionibus expedienda eſt propoſita quæſtio, quarum prima ſit: *Phyſicam & Mathematicas ſcientias eſſe priores Metaphyſica ordine inuentionis.* Hæc aſſertio duobus argumentis initio quæſtionis propoſitis oſtendi poteſt. Nam cum duo genera rerum immaterialium tractentur à Metaphyſico, vnum earum, quæ & conſideratione, & re ipſa expertes omnino ſunt materiæ: veluti ſubſtantiæ cœlorum motrices, alterum earum, quæ etſi conſideratione expertes ſunt materiæ, tamen re ipſa partim materiales ſunt, partim immateriales, cuiuſmodi ſunt, ſubſtantia, quæ genus ſummum eſt, & cætera omnia prædicata, quæ rebus materialibus & immaterialibus ſunt communia: neutrum eorum niſi per abſtractionem à rebus materialibus & ſenſibilibus cognoſci à nobis poteſt. Quæ enim primo ſe nobis offerunt, ſenſibilia ſunt; ex quibus ea, quæ non ſentiuntur, colligi debent. Eodem modo cum nobis primo ſint obuiæ res compoſitæ, nullo modo ſimplices, niſi compoſitarum adminiculo, intelligere poſſumus: res autem pure metaphy-

Duplex genus rerum, de quibus Metaphyſicus agit.

A ſicæ, ſi ſint prioris generis, ſunt ſimplices re ipſa: ſi vero poſterioris, ſunt ratione, ſiue conceptu ſimplices. Dico autem, *pure Metaphyſicæ*, vt excludantur eæ, in quibus Metaphyſicus cum alijs artificibus communicat; cuiuſmodi eſt ens naturale, in quo communicat cum Phyſico: numerus in quo cum Arithmetico: & magnitudo, in qua cum Geometra, quæ iam compoſitæ ſunt, & materiæ ſenſibilis, aut intelligibilis participes. Con-
B firmatur etiam concluſio ex vniuerſalitate rerum, quæ ſub hanc ſcientiam cadunt. Sunt enim maxime vniuerſales, aut in cauſando, aut in prædicando, vt dici ſolet: vtrumque autem genus vniuerſalium eſt cognitu difficillimum, vt patet ex 2. cap primi libri. at quæ ſunt cognitu difficilima, ſunt vltima inuentionis ordine.

Vniuerſalia eſſe cognitu difficillima.

Secunda aſſertio ſit: *Metaphyſicam eſſe prio-*
C *rem Phyſica & Mathematicis ordine exquiſitæ doctrinæ.* Quæ concluſio ex eô perſpicua eſt, quia tum demum ſeruatur ordo exquiſitæ doctrinæ, cum proceditur à primis principijs, & cauſis rerum, de quibus agitur, ad principiata, & cauſata, & à magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia. hoc autem modo progreditur is, qui à rebus, quæ traduntur in Metaphyſica, ad eas, quæ tractantur in cæteris ſcientijs, deſcenderit. Atque hoc
D idem oſtendunt argumenta omnia, quæ in prima ſectione *quæſtionis ſecundæ* pro parte negatiua adducta ſunt: quæ facilius intelligentur, ſi nonnulla eorum, quæ dicta ſunt ad caput ſecundum primi libri, repetantur. Hinc colliges, neminem poſſe ſciẽtiam vllam perfecte aſſequi ſine philoſophia prima. Quod idem ſiue noſter Ariſtoteles, ſiue alius quidam huius nominis, quem Euſebius Cæſa-
E rienſis libro vndecimo de præparatione Euangelica vocat Ariſtotelem Peripateticum, hunc in modum ex Platonis ſcientia ſcribit: *Plato primus dixit, primum eſſe de natura vniuerſi negotium: alterum de hominibus, tertium de oratione: putauitque non poſſe nos res humanas perſpicere, niſi prius diuinas intellexerimus. Nam quemadmodum Medici, cum membra quadam corporis curare velint, ad totum prius ſe corpus conuertunt: ſic qui velit res humanas per-*
F *ſpicere, naturam vniuerſorum prius conſiderare debet. Pars enim vniuerſi homo eſt. Bonum etiam duplex eſſe dicebat, alterum noſtrũ, alterum vniuerſi: principalius autem eſſe bonum vniuerſi, ab alio enim hoc profluere. Quam rationem Ariſtoxenes Muſicus ab Indis emanaſſe contendit. Indum enim quendam Athenas ait periiſſe, Socratiq́ colloquentem, ab eo quæſiuiſſe, quomodo, & quid faciendo Philoſophus eſſet. Cumque Socrates reſpondiſſet: Si quomodo viuendum ſit hominis,*

2. concluſio. Ordo doctrinæ exquiſitæ quando ſeruetur.

Nullam ſcientiam poſſe perfecte comparari ſine prima Philoſophia.

Duplex bonum.

Præclara In di ſententia.

mini, cenſ eres, viſiſſe Indum: atq; dixiſſe: Neminem poſſe recte humanas res intelligere, qui diuinas ignoret. Illud tamen aduertendum eſt, etſi perfecte ſimpliciter nulla ſcientia ſine prima Philoſophia obtineri poteſt, poſſe tamẽ perfecte vnamquamq; in ſuo genere.

Tertia concluſio.

Tertia aſſertio ſit: *Abſolute ac ſimpliciter Phyſicam & Mathematicas eſſe ordine doctrinæ priores Metaphyſica.* Quæ aſſertio his rationibus probatur. Primum, quia eæ ſcientiæ ſunt abſolute ac ſimpliciter priores, doctrinæ ordine, quæ agunt de iis, quæ abſolute, ac ſimpliciter ſint nobis notiora. at Phyſica, & Mathematicæ agunt de huiuſmodi entibus, cum ea in quib. verſantur, ſiut effecta. & principia reſpectu eorum, de quibus agit Metaphyſica.

Ordo doctrinæ in abſolute ſimpliciter quæ prioreb. quæ ſit.

De quib. agit Metaph.

Deinde, quia Metaphyſica agit de ſubſtantiis ſeparatis, itemq; de omnibus prædicatis, quæ ſeparatis ſubſtantiis & naturalibus ſunt communia. conſtat autem, vel ipſa experientia teſte, ſubſtantias ſeparatas longiori tẽpore indigere vt percipiantur, quam quæ ad Phyſicam, & Mathematicas ſpectant: prædicata vero communia ſubſtantiis ſeparatis & materialibus, quatenus ſunt ſuperiora materialibus, percipi non poſſunt, niſi poſt cognitionem immaterialium, vt patet ex iis, quæ dicta ſunt ad caput ſecundum ſuperioris libri.

Duplex ordo doctrinæ.

Poſtremo, quia ordo doctrinæ eſt, cum ab iis progredimur, quorum cognitio ad ſequẽtium cognitionem requiritur, vt in D. alectiſcis inſtitutionibus *lib. 7 ca 39 q. 2. ſect. 3* diximus: ſimpliciter autem, & abſolute cognitio naturalium requiritur ad cognitionem ſupernaturalium, cum hæc ex naturalibus eſſe probentur: Mathematica vero magis ad ſupernaturalium, quam hæc ad illorum cognitionem aſſumuntur apud Philoſophos: vt euoluenti libros harum ſcientiarum perſpicuum erit. Atq; hęc omnium communis ſententia: neq; vnus, aut alter ex recentioribus huic aſſertioni repugnat, niſi quia non videntur diſtinxiſſe ordinem doctrinæ in ordinem inuẽtionis & accuratæ diſciplinę & cum viderent, Metaphyſicam eſſe hoc poſteriori modo primam doctrinæ ordine, crediderunt abſolute, ac ſimpliciter dicendum, eſſe eam ordine doctrinæ primam.

Obiectio.

Quod ſi quis opponat D. Thomam ad initium Phyſicorum dicentis, opus illud præcedere cæteros libros naturalis Philoſophiæ quemadmodum Metaphyſica præcedit cæteras ſcientias: nihil inde cõficiet. Nihil enim aliud ſignificat, quam quod Metaphyſica ſit prima accuratæ doctrinæ ordine, quo pacto libri Phyſicorum præcedunt cæteras Naturalis Philoſophiæ, ex qua re non ſequitur, eſſe eam abſolute, ac ſimpliciter primam doctrinæ ordine. Vt enim libri de animalium hiſtoria ſimpliciter, & abſolute præcedunt libros de partibus animalium, & hi libros de Anima, quod ex fine præcedentium, & initiis ſequentium intelligi poteſt: ita niſi Ariſtoteles in explicandis corporibus ſimplicibus & mixtis imperfectis, cauſiſque, & principiis entis naturalis in commune, ordinem accuratæ doctrinæ ſequi inſtituiſſet, non dubium eſt, quin à tractatione entium particularium ſecundum ſpeciem ad explicationem entis naturalis in commune, eiuſq; principiorum, & cauſarum proceſſiſſet. Quo circa idem D. Tho. opuſc. 70. *in Boetium de Trinit. q. 6. art. 1.* eandem hanc, quam cæteri omnes veteres, ſententiam aperte ſequutus eſt, Metaphyſicam eſſe ſimpliciter, & abſolute ordine doctrinæ vltimam.

Diluetio.

Nonnulla de ordine quorundam libr. Ariſtotelis.

Si quis item obiicit, cæteras omnes ſcientias eſſe ſubalternatas Metaphyſicæ: ergo Metaphyſicã eſſe ſimpliciter & abſolute primam doctrinæ ordine. primum quidem dicendum, Metaphyſicam nõ ſubalternare ſibi proprie cæteras ſcientias, de qua re agendum eſt ad initium libri quarti. Deinde, etſi omnes ſubalternantes, quæ ex parte tales ſunt, accuratæ doctrinæ ordine præcedunt ſubalternatas: non omnes tamen ſimpliciter & abſolute eſſe ordine doctrinæ priores, vt ex dicendis patebit.

Alterius obiectionis dilutio.

Quinam ſit doctrinæ ordo inter Phyſicam & Mathematicas.

Sectio V.

Aperitur difficultas quæſtionis.

RElIquum eſt igitur, vt conferamus Phyſicam cum Mathematicis. in qua re nõ nihil eſt difficultatis. Nam, quia Mathematica entia abſtrahuntur a naturalibus in quibus exiſtunt, videtur Phyſica præcedere doctrinæ ordinę Mathematicas. Contra vero, cum Mathematicæ longe ſint faciliores Phyſica: non dubium videtur, quin illam antecedant, præſertim cum multa in Phyſica ex Mathematicis ſupponantur, vt videre eſt in libris de Cœlo, Meteorologicis & aliis pleriſque locis: Paucis tamen expedienda res eſt.

1. aſſertio.

Pro qua hæc ſit prior aſſertio, *Phyſicam eſſe priorem Mathematicis, exquiſito doctrinæ ordine.* Quæ aſſertio primum ex eo probatur quia entia Mathematica pendent in ſuo eſſe à rebus naturalibus, in quibus exiſtunt, vt

ſæpe ait Ariſt. at vnaqueq; res per ea perfecte intelligitur, à quibus pendet in ſuo eſſe. vide *lib. 6. Metaph. c. 1 text. 2.*

Accidens nō poſſe perfecte intelligi niſi per ſubſtantiam. Deinde, quia quantitas eſt primum accidens ſubſtantiæ corporeæ. accidens autē non intelligitur perfecte niſi per ſubſtantiam. atqui ſubſtantia corporea, etſi à Metaphyſico etiam explicatur: eſt tamen magis Phyſici, quam Metaphyſici.

Poſtremo, quia ordo accuratæ diſciplinæ conſentaneus eſt ordini naturæ: at naturæ ordine Phyſica præcedit Mathematicam: ſublato enim pronunciato, illo, *Continuum eſſe diuiſibile in infinitum*, quod Phyſicus demonſtrat, corruit Geometria, quæ vbique ſupponit, à quolibet puncto in quemlibet licere lineam ducere: corruit etiam Arithmetica, quatenus ei ſubiectus eſt numerus materialium, quo pacto de Arithmetica more veterum Mathematicorum loquimur. Neque enim quantitas eſſet continua, niſi in ſemper diuiſibilia diuideretur, ſublata autem quantitate continua nullus eſſet numerus rerum materialium.

Dilutio obiectionis Quod ſi quis obiiciat, Phyſicum etiam multa ſupponere ex Mathematicis, vt iam diximus: occurrendum eſt, ea quidem ex parte, qua pronunciata Phyſica demonſtrantur per principia Mathematica, dici poſſe modo aliquo, Mathematicas accurato doctrinæ ordine eſſe priores Phyſica non tamen omnino, cum ea etiam, quæ Phyſicus ſupponit ex Mathematicis, alioqui pendeant ex Phyſica, vt dictum eſt. Accedit, quod demonſtrationes, quæ fiunt in Phyſica ex iis, quæ deſumuntur ex Mathematicis, ſunt ſimpliciter Mathematicæ. quæ autem fiunt in mathematicis, ſuppoſito illo pronunciat Phyſico, non cenſentur Phyſicæ, ſed Mathematicæ.

Altera obiectio. Sunt etiam, qui obiiciant, ens naturale ſiue mobile ſupponere quantitatem, ſine qua nihil moueri poteſt: ergo cōſiderationē quantitatis, de qua agit Mathematicus, eſſe priorem conſideratione entis naturalis, ſiue mobilis.

Dilutio. Verum nec ſentiunt nec argumentantur recte. Nam cum quantitas ſupponat ſubſtantiam in qua ſit, eamq; mobilem: efficitur vt ab ea non ſupponatur: alioqui iam ſupponeretur à ſe ipſa.

Quid ens mobile. Accedit, quod ens mobile nihil aliud eſt, quam ens naturale, ſiue conſtans naturalis. vtraque autem natura antecedit omnia accidentia, quare & quantitatem. Nec obeſt, quod nihil eſt mobile, niſi quantitate ſit præditum. Etſi enim quantitas neceſſaria eſt ad recipiendum motum: non tamen ad conſtitutionem ſubſtantiæ mobilis, etiam vt ſub-

A ſtantia eſt terminus motus, mutationiſve. Adde mutationem late ſumptam, ſiue vt complectitur introductionem formæ, non neceſſario recipi interuentu quantitatis, ſed interdum à materia ſola, vt antecedit quantitatem, etiam interminatam, vt 8. lib. patebit.

Ex hac aſſertione collige, abſtractionem rerum Mathematicarum ab entibus (modo nō B ſit ſermo de numero, qui in rebus immaterialibus intelligitur) non ideo fieri, quia id poſcat earum natura, ſed quia imperfecta à Mathematicis conſiderantur.

Poſterior aſſertio ſit, *Simpliciter & abſolute Mathematicas ſcientias eſſe priores doctrina ordine naturali Philoſophia.* *2. concluſio.* Hæc primum ex eo perſpicua eſt, quia Mathematicę ſcietiæ breui experientia ac pene nulla indigent: Phyſi-C cæ autem lōga admodum. Qua potiſſimum ratione Ariſtot 6. Ethic. cap. 8. docet, *Puerum fieri poſſe Mathematicum, Sapientem autem, id eſt, Moralem Phyſicum, aut Metaphyſicum, non poſſe.*

Deinde, quia ſcientiæ Mathematicæ exercent, ac diſponunt intellectum ad res naturales & diuinas capiendas, quod Simplicius late perſequitur in præfatione Commentariorum, quos ſcripſit in libros Phyſicorum.

D Tertio, quia multo plura ſupponit Phyſica ex Mathematicis, quam hæ ex illa quod ex editis libris vtriuſque Philoſophiæ perſpicuum eſt, modo Mathematicarum non ſue (quod eſt neceſſe) intelligas pure Mathematicas. *Plura ſupponere Phyſicā ex Mathematicis, quam hæ ex illa.* Accedit vſus Antiquorum, qui ante Phyſicam imo, etiam ante Logicam, Mathematicas tradebant. Atque hæc aſſertio fere eſt de Peripateticorum communi ſententia.

E Nec vllam vim habet argumentum Ammonij in *præfatione* in Porphyrij Iſagogen, & magni Alberti in 1. Phyſicorum *tract. 1. cap. 2. ad fin.* quo volunt prius dandam eſſe operam Phyſicæ, quam Mathematicis, propterea quod res mathematicæ indigent abſtractione a qualitatibus ſenſibilibus, qua non indigent res naturales. Nam etſi res Mathematicę hac abſtractione opus habent: eſt tamen ea facilima, & quæ vel à pueris fieri poſſit, cum interim tāto facilior ſit experientia eorū principiorum, quib Mathematici vtuntur, quam eorum, quibus Phyſici, vt nulla pene ſit com-F paratio.

Ex iis, quæ hoc extremo capite diſputata ſunt licet perſpicere, eum doctrinæ ordinem in partibus Philoſophiæ tenendum eſſe, vt primo loco detur opera Dialecticæ. 2 Mathematis 3. Phyſicæ: extremo Metaphyſicæ. *Quinam doctrinæ ordo ſeruandus ſit in partib. Philoſophiæ.* Morales autem ſcientiæ (de quarum loco nihil in hac quæſtione diſputamus) inſerendæ ſunt

de ſunt inter Phyſicam & Metaphyſicam: cum & multarum rerum naturalium experientia, & magna conſuetudinis obſeruatione indigeant, & eiuſmodi ſint, vt quemadmodũ pacatum, & minime iuuenilem animum requirunt, ita proxime hominem præparent ad diuinarum rerum contemplationem. Hunc eundem ordinem ſeruandum eſſe in diſciplinis, præclare, vt cœtera, docet D. Thom. in cap. 8.6. Ethicorum, *lect.* 7. Eundem ex veterum ſcriptis obſeruandum eſſe monet Chryſippus in 4. lib. de vitis, & in 3. de Diis, vt refert Plutarchus in libello de contrarietatibus Stoicorum. Niſi quod prætermittit Mathematicas, vel quia minus proprie numerantur in partibus Philoſophiæ: vel quia conſultius putat, obiter eas, ac ſimul cum aliis Philoſophiæ diſciplinis addiſcere. Quod ſane conſilium non diſplicet. Nam & minus difficiles ſunt, quam vt eis peculiaris locus, cœteris interim excluſis, videatur tribuendas: & earum ſocietas non modo iucunda eſt, ſed digna etiam, quia nulla alia Philoſophiæ pars careat. De quarum multiplici vtilitate, multa habes apud Platonem 7. lib. de Repub. in Epinomide, ſeu Philoſopho, & aliis pleriſque eius Philoſophi locis.

Putat Plutarc. Chryſippũ pugnare ſecũ cum præponit & poſtponit Moralib. Phyſicã. At Chryſippus cõplectitur nomine Phyſica Metaphyſicam.

FINIS LIBRI SECVNDI.

COMMENTARII

PETRI FONSECÆ SOCIETATIS IESV,

IN TERTIVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

Procemium.

Inſtitutum Ariſt. in hoc libro.

DOCVIT Ariſtoteles libro ſuperiori, veritatis cognitionem ad hanc ſcientiam maxime ſpectare, modumque indicauit eius inueſtigãdę, ac tractandæ: nunc pro initio totius Metaphyſicæ diſputationis complures proponit quæſtiones, quæ totam pene materiam huius ſcientiæ continent, eaſque pro vtraq; parte Dialectico more diſcutit, vt ex earũ tractatione facilior pateat aditus ad veram rerum, de quibus agendum eſt, explicationem, quam aggreditur lib. 4. Præmittit igitur in priori parte primi capitis, quam ſit operęprecium, ad veritatem cuiuſq; rei inueniendam à dubitationibus, quę in ea potiſſimum occurrunt, exordium ſumere, eaſque, antequã quicquam decernatur, pro vtraque parte rationes afferre, quę maxime vrgeant. Deinde poſteriori parte eiuſdem capitis dubitationes ipſas, quęſtioneſve proponit. Tum vero à principio ſecundi earum quamque pro vtraque parte late diſputat.

Epitome huius lib. 4.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ τὸ γ'

Ἀπορίας χρῆσις, καὶ περὶ ὧν ἀπορῆσαι δεῖ πρῶτον.

ΚΕΦ. Α'

Text. 1. Ἀνάγκη πρὸς τὴν ἐπιζητουμένην ἐπιστήμην, ἐπελθεῖν ἡμᾶς πρῶτον, περὶ ὧν ἀπορῆσαι δεῖ πρῶτον. ταῦτα δ' ἐστὶν, ὅσα τε περὶ αὐτῶν ἄλλως ὑπειλήφασί τινες, κἂν εἴ τι χωρὶς τούτων τυγχάνει πρότερον παρεωραμένον. ἔστι b δὲ τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὔργου, τὸ διαπορῆσαι καλῶς· ἡ γὰρ ὕστερον εὐπορία, λύσις τῶν πρότε-

ARISTOTELIS METAphyſicorum

LIBER TERTIVS.

Quis ſit dubitationis vſus, & quibus de rebus primo ſit dubitandum.

SECTIO I.

NEceſſe a eſt ad eam, quam quærimus ſcientiam, ea nos primum percurrere, de quibus dubitare primum oportet. Sunt autẽ hæc ea omnia, de quibus quidam aliter ſenſerunt, & ſi quid præterea ante nos omiſſum eſt. Eſt autem b operæpretium iis, qui veritatis compotes eſſe volunt, bene dubitare. Certa enim cognitio, quæ ſequitur, ſolutio eſt eorum, quæ ante Text. 1.

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Duplex interpretatio.

NECESSE a *eſt.* Dubitat Alexander hoc loco, doceatne Ariſtoteles primis verbis huius libri, neceſſe ſibi eſſe ad eam cognitionem inueniendam quam in hoc opere conſequi, ac tradere ſtudet, ea primum aggredi, de quibus rationi conſentaneum eſt, vt primo loco dubitetur, hoc eſt, vtraque parte diſſeratur, eſſe omnibus iis, qui ad quamlibet ſcientiam de rebus difficilibus,

A probatio prior.

& controuerſis comparandam aggrediuntur. Quanquam vero parum refe-rat, vtro modo Ariſtotelem interpreteris, prior tamen interpretatio aptior videtur, vtpote verbis contextus accõmodatior: ex qua generale etiam documentum, quod poſterior tradit tanquam principium ex concluſione colligi poteſt. Addit autem Ariſtoteles, duo eſſe genera quæſtionum, quæ primum pro vtraque parte agitandæ videantur. Vnum earum, de quibus alij aliter ſenſerunt, ne temere aliorum ſententiis, ac forſitan non parum receptis ſe opponere videantur. Alterum earum, quæ cum ad rem propoſitam in primis faciant, ab aliis tamen omiſſæ ſunt.

Documentũ generale.

b *Eſt autem operæpretium.* Hoc alterum documentum plane generale eſt, quod docet Ariſtoteles, non modo initio huiuſmodi ſcientiarum, ſed etiam particularium tractationum, quibus propoſita eſt rerum difficilium determinatio à dubitationibus initium ſumendum eſſe, nec vero vtcunque id faciendum, ſed bene, hoc eſt, diligenter, accurate, nullaque pro vtraui parte diſſimulata ratione, quod ſapienter quatuor rationibus oſtendit. Prima eſt, quia, certa veritatis cognitio, qua tandem compotes efficiuntur ij, qui philoſophantur, ſolutio eſt eorum, quæ prius dubitabantur, hoc eſt, ſolutione eorum, quæ prius dubitantur, comparatur. ſoluere autem vinculum nemo poteſt, qui vinculi nodum ignoret. Quare cum nihil aliud ſit, difficultates rei propoſitæ pro vtraque parte diſcutere, quam vinculorum mentis nodos inſpicere (nihil enim ſunt aliud argumenta pro vtraque parte, quam vincula, quibus mens ligatur, & impediatur, ne vltra progredi poſſit) is ſane ad veritatis perceptionem optime ſe comparauit, qui de propoſita re dubia diligenter, & accurate pro vtraque parte, diſputauerit. Quod ad verba attinet, illud εὐπορῆσαι, quod ſemper in re, de qua agitur, copiam & abundantiam, amplamque facultatem ſignificat, nec etiam ſumendum fuit hoc loco pro certa cognitione veritatis, quæ quæritur, eodemque modo nomen τῆς εὐπορίας. Atque id velle Ariſtotelem, ex vltimis pene verbis huius capitis plane colliges, vbi cum verbo εὐπορῆσαι aperte coniungitur nomen τῆς ἀληθείας, quod veritatem ſignificat, ſæpenumero pro veritatis cognitione ſumitur, vt capite primo ſuperioris libri, cum finis contemplatiuæ ſcientiæ a fine practicæ diſtinguitur.

c Sed

προηπορημένοις δεῖ. λύειν δ' οὐκ ἔστιν ἀγνοοῦντας τὸν δεσμόν. ἀλλ' ἡ τῆς διανοίας ἀπορία δηλοῖ τοῦτο περὶ τοῦ πράγματος. ᾗ γὰρ ἀπορεῖ, ταύτῃ παραπλήσιον πέπονθε τοῖς δεδεμένοις, ἀδύνατον γὰρ ἀμφοτέρως προελθεῖν εἰς τὸ ἔμπροσθεν. διὸ δεῖ τὰς δυσχερείας τεθεωρηκέναι πάσας πρότερον, τούτων τε χάριν καὶ διὰ τὸ τοὺς ζητοῦντας ἄνευ τοῦ διαπορῆσαι πρῶτον, ὁμοίους εἶναι τοῖς ποῖ δεῖ βαδίζειν ἀγνοοῦσι. καὶ πρὸς τούτοις οὐδ' εἴποτε τὸ ζητούμενον εὕρηκεν, ἢ μὴ, γινώσκειν. τὸ γὰρ τέλος τούτῳ μὲν οὐ δῆλον, τῷ δὲ προηπορηκότι δῆλον. Ἔτι δὲ βέλτιον ἀνάγκη ἔχειν πρὸς τὸ κρίναι, τὸν ὥσπερ ἀντιδίκων καὶ τῶν ἀμφισβητούντων λόγων ἀκηκοότα πάντων.

Ἔτι

Text. 2.

ante dubitabantur: ſoluere autem vinculum nemo poteſt, qui nodum ignorat. Sed e *mentis dubitatio hoc ipſum de re declarat: quatenus enim dubitat, eatenus ei ſimile quid accidit, atq; iis, qui ligati ſunt. Neutro enim modo fieri poteſt, vt vltra procedatur. Quapropter difficultates omnes ante perſpecta ſint, oportet: & horum gratia, &* d *quia ii, qui quærunt, niſi prius dubitent ſimiles ſunt iis, qui ignorāt, quonam eundum ſit. Accedit,* e *quod neq; vtrum tandem inuenerint id, quod quæritur, necne, cognoſcant. Neq; enim his manifeſtus eſt finis, cum interim pateat ii qui antea recte dubitarunt. Præterea,* f *melius affectum ad iudicandum neceſſe eſt eſſe eum, qui rationes omnes diſceptantes, quaſi diuerſarios audiuit.* Text. 2.

Eſt

e *Sed mentis dubitatio hoc ipſum de re declarat &c.* Senſus eſt, Eundem effectum oſtendit in animo dubitatio mentis de re propoſita, quem oſtendit in corpore vinculum, quo pedes aſtringũtur. Vtroque enim modo ligati vlterius progredi non poſſumus.

d *Et quasi, qui quærunt.* Secunda ratio eſt, quia ii, qui de re propoſita non prius pro vtraque parte diſputant, perſimiles ſunt iis, qui quo eundum ſit ignorant: neſciunt enim difficultates, quæ in quæſtione latent, ad quas tamen ſoluendas tendit is, qui probe illam explicaturus eſt. *Quibus ſimiles ii, qui nō diſputant pro vtraq; parte.*

e *Accedit, quod neq; vtrum tandem inuenerint id, quod quæritur, necne, cognoſcant.* Tertia ratio eſt, quia etſi huiuſmodi homines aliquando inueniunt ea, quæ implicite in quæſtione continentur; neſciunt tamen, an finem diſputationis conſecuti ſint, cum difficultates eas, ad quas diſſoluendas diſputatio ſuapte natura dirigitur, plane ignorent. Simile quid accidit iis, qui neſciunt, quantum locus, in quem contendunt, diſtet ab eo, ex quo exeunt, aut qua in illum eundum ſit. Nam etſi in eum forte incidant, ignorabunt tamen ſe in illum perueniſſe. Ex his duabus rationibus recte colligitur id quod Albertus ſcribit hoc loco; *Eum, qui non prius dubitat duobus modis errare, vno, in termino, altero, in via.* *Alberti egregia ſententia*

f *Præterea melius affectum ad iudicandum neceſſe eſt eſſe eum, qui rationes omnes diſceptantes. &c.* Quarta hæc & extrema ratio, quæ ex ſimilitudine diſceptantium, ſeu potius iudicis deſumitur, ex iis, quæ Auctor ſcribit cap. 10 primi de Cœlo text. 101 maiorem vim accipiet. Sic enim ait: ἅμα δὲ καὶ μᾶλλον ἂν εἴη πιστὰ τὰ μέλλοντα λεχθήσεσθαι, προακηκοόσι τὰ τῶν ἀμφισβητούντων λόγων δικαιώματα· τὸ γὰρ ἐρήμην καταδικάζεσθαι δοκεῖν, ἧττον ἂν ἡμῖν ὑπάρχοι· καὶ γὰρ δεῖ διαιτητὰς, ἀλλ' οὐκ ἀντιδίκους εἶναι, τοὺς μέλλοντας τἀληθὲς κρίνειν ἱκανῶς. Hoc eſt, *ſimul autem ea, quæ dicentur, maiorem fidem habebunt, ſi diſceptantium rationum iura prius fuerint audita, minuſq; videbimur in iſta cauſſa damnare. Arbitros enim, non aduerſarios oportet eſſe eos, qui de veritate, vt res poſtulat, iudicium laturi ſunt.* Quod ipſum diligentiſſime obſeruat Ariſt. pene vbicunq; difficile aliquid, aut controuerſum tractandum ſuſcipit, vt videre eſt in libris Phyſicorum, de Cœlo, & ſequentibus. Ex quibus patet, quam inepte, & contra Ariſtotelicum morem philoſophentur ii, qui repudiato quæſtionum vſu tanquam Sophiſtarum inuento, omnia docent more Pythagorico, & quaſi ex oraculo, neque vllum adhibent examen rationum earum, quæ in ſubiecta materia pro vtraque parte, vel ab aliis propoſitæ ſunt, vel attentius rem conſideranti in mentem venire poſſunt. Illud tamen animaduertendum eſt, quod attinet ad ipſum diſputandi ordinem, etſi is, qui hoc loco traditur, eſt omnium accuratiſſimus, vt nihil videlicet definiatur, antequam argumenta pro vtraque parte proponantur, non eſſe tamen eum vbicunque ſeruandum, partim, ne lectores ſatientur ſimilis vtilitatis faſtidio, partim, quia res propoſita, & diſputationis occaſio ſæpe alium poſtulant. Satis enim nonnunquam erit, ſi refutatio contrariorum vel ſequatur ipſam veritatis determinationem, vel cum ea miſceatur, quod idem apud Ariſtotelem *libro ſeptimo, cap. 41.* ſæpe fieri perſpicuum eſt De qua re nonnihil ſcripſimus in inſtitutionibus Dialecticis, cum de ordine refutationis ageremus. Accedit, quod aliud eſt agere de rebus difficilibus, antequam plenam earum cognitionem conſequutus ſis aliud poſtquam habes rem perſpectam, eiuſque cognitionem aliis tradere inſtituis. Nam etſi priori modo neceſſe omnino eſt, vt ante determinationem argumenta omnia, quæ quidem momentum aliquod habeant, pro vtraque parte proponantur, poſteriori tamen non ſolum id non eſt neceſſe, ſed ſæpe etiam minus conuenit. *Contra eos, qui vſum quæſtionum oderunt.*

Cur Ariſtot. in hunc locum omnes dubitationes congeſſerit, quæ in materia huius ſcientiæ occurrebant.

Dubitatio. SEd quærat aliquis hoc loco, cur Ariſt. congeſſerit in hunc librum omnes dubitationes, quæ in materia huius ſcientiæ occurrebant, nec earum quamque diſtulerit in eum locum, in quo diſſoluenda erat, quemadmodum fecit in aliis ſcientiis: *Reſponſio Auerrois.* Reſpondet Auerrois, id factum eſſe propter affinitatem primę Philoſophiæ cum Dialectica. nam cum Metaphyſica & Dialectica facultas circa res eaſdem verſentur, rationi conſentaneum erat, vt ante Metaphyſicam determinationem integer aliquis liber poneretur in eiſdem rebus Dialectico more tractandis. D. Th. eiuſq; pręceptor Alex. Alenſis aiunt, cauſam fuiſſe, quia cum prima Philoſophia non verſetur in particulari aliqua veritate, vt cæteræ ſcientiæ, ſed in veritate vniuerſali, debuit ante eius determinationem vniuerſe proponi quicquid dubii in ea ſe offerebat. Quia tamen hæ cauſſæ longius forſitan petitæ alicui videbuntur, aliæ duæ afferri poſſunt. Vna, vt Ariſt. ante rerum determinationem oſtenderet, tantã eſſe difficultatem in ſtatuendis iis, quæ ad primã Philoſophiam pertinent, quantam ipſe ſignificauerat capite primo ſuperioris libri quod ſane facere non poſſet, niſi omnes ſimul difficultates, quæ in huius ſcientiæ materia ſe offerebant, perpetuo aliquo tractatu proponeret. *Aliæ cauſſæ duæ.* Altera, vt tractandis ſimul pro vtraque parte omnibus huiuſmodi quæſtionibus, maiorem copiam argumentorum pararet, quibus in huius ſcientiæ dogmatis conſtituendis vteretur, qua de cauſſa ipſe dixerat extremis verbis primi libri, ſe has quæſtiones agitaturum, rationemque aliquam maturius, ac perſpiculatius iniret, qua de rebus & difficilimis & maximis pro dignitate aliquid decerneret.

Text. 2. Ἔστι g δ' ἀπορία πρώτη μὲν περὶ ὧν ἐν τοῖς πεφροιμιασμένοις διηπορήσαμεν, πότερον μιᾶς ἢ πολλῶν ἐστὶν ἐπιστημῶν θεωρῆσαι τὰς αἰτίας, καὶ h πότερον τὰς τῆς οὐσίας ἀρχὰς τὰς πρώτας ἐστὶ τῆς ἐπιστήμης ἰδεῖν μόνον, ἢ καὶ περὶ τῶν ἀρχῶν, ἐξ ὧν δεικνύουσι πάντες· οἷον πότερον ἐνδέχεται ταὐτὸ καὶ ἓν ἅμα φάναι, καὶ ἀποφάναι, ἢ οὔ, καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων· εἴ τ' i ἔστι περὶ τὴν οὐσίαν, πότερον μία περὶ πάσας, ἢ πλείους εἰσί, κἂν εἰ πλείους, πότερον ἅπασαι συγγενεῖς, ἢ τὰς μὲν σοφίας, τὰς δὲ ἄλλο τι λεκτέον αὐτῶν.

καὶ

Eſt g autem prima dubitatio de iis, de quibus diſputauimus, in iis, quæ proœmii loco dicta ſunt, Vniuſne, an plurium ſcientiarum ſit cauſas contẽplari. Et h vtrum primorum duntaxat principiorum ſubſtantiæ ad hanc ſcientiam cõſideratio pertineat, an eorum etiam, ex quibus cuncti demonſtrant, vt illius: Num vnum atq; idem, ſimul affirmari, & negari poſſit, nec ne, & aliorum huiuſmodi. Deinde i ſi in ſubſtantia verſatur, vnane de omnibus, an plures differant: quod ſi plures, num omnes ſint generis eiuſdem, an alia ſapiẽtia nomine, alia alio quodam appellanda ſint. *Text. 2.*

Sed

1. Quæſtio. g *Eſt autem prima.* Prima hæc dubitatio, ſiue quæſtio aperta eſt in contextu. Non ſignificat tamen Ariſt. eam dubitatam ſiue agitatam eſſe in ſuperioribus libris, ſed eſſe de rebus, de quibus in iis aliqua diſputata ſunt, h. e. de cauſis, vt Alex. annotauit. Diſputatum eſt enim in 1. libr. de earum inuentione, in 2. de earum finitione, tanquam extremis verbis libri 2. huius ipſius quæſtionis meminit Ariſt. Diſſeretur autem de ea in 1. parte capit. 2. quo loco exponetur quo pacto intelligenda ſit. Quod ad verba attinet, ſignificat Ariſtot. hoc loco, ſuperiores duos libros proœmii loco habendos eſſe, quia ad conſtituendum ordinem pertineant, vt Alexander ait. Vel potius, quia in primo exactis primis duobus capitibus, in quibus proprie huius operis proœmium continetur, nihil aliud oſtendit Ariſtoteles, quam recte ſe in Phyſicis de generibus cauſſarum diſſeruiſſe. In ſecundo autem, omnia ad veritatis inueſtigationem confert. Ex qua re factũ eſt, vt quibuſdam (quod addit Alexander) hunc librum doctrinæ Metaphyſicæ primum eſſe placuerit.

2. h *Et vtrum primorum.* Secunda quæſtio eſt: Vtrum ad hanc ſcientiam pertineant ſola prima principia ſimplicia ſubſtantiæ, an etiam prima principia complexa, ex quibus omnes ſcientiæ demonſtrantur, quæ etiam communes ſententiæ appellari ſolent. Atque hæc quæſtio diſputatur in 2. part. 2. capitis.

i *Deinde ſi in ſubſtantia.* Tertia quæſtio eſt: Si hæc ſcientia ſubſtantiarum ſit; vtrum earum
3. omnium ſit vna ſcientia, an alia ſit de ſubſtantiis, quæ motui ſubiectæ ſunt, aliæ de iis, quæ ſunt mutationis expertes. Quod ſi plures ſunt, num cognatæ ſint inter ſe, & communi ſapientiæ nomine vocandæ, quo pacto Geometria & Arithmetica dicuntur Mathematicæ; an aliæ ſapientiæ vocabulo, aliæ alio appellari debeant. Atque hæc quæſtio diſputatur tertia parte, ſecundo capite.

k Sed

καὶ k τοῦτ' αὐτὸ τῶν ἀναγκαίων ἐστὶ ζητῆσαι, πότερον τὰς αἰσθητὰς οὐσίας εἶναι μόνον φατέον, ἢ καὶ παρὰ ταύτας ἄλλας· καὶ πότερον μοναχῶς, ἢ πλείονα γένη τῶν οὐσιῶν· οἷον οἱ ποιοῦντες τά τε εἴδη, καὶ τὰ μαθηματικὰ μεταξὺ τούτων τε, καὶ τῶν αἰσθητῶν. περὶ τούτων οὖν, καθάπερ φαμὲν, ἐπισκεπτέον. καὶ l πότερον περὶ τὰς οὐσίας ἡ θεωρία μόνον ἐστὶν, ἢ καὶ περὶ τὰ συμβεβηκότα καθ' αὑτὰ ταῖς οὐσίαις. πρὸς m δὲ τούτοις περὶ ταὐτοῦ, καὶ ἑτέρου, καὶ ὁμοίου καὶ ἀνομοίου, καὶ ταὐτότητος καὶ ἐναντιότητος, καὶ περὶ προτέρου καὶ ὑστέρου, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν τοιούτων, περὶ ὅσων οἱ διαλεκτικοὶ πειρῶνται σκοπεῖν, ἐκ τῶν ἐνδόξων μόνον ποιούμενοι τὴν σκέψιν, τίνος ἐστὶ θεωρῆσαι περὶ πάντων. ἔτι δὲ τούτοις αὐτοῖς, ὅσα καθ' αὑτὰ συμβέβηκε. καὶ μὴ μόνον τί ἐστι τούτων ἕκαστον, ἀλλὰ καὶ εἰ ἓν ἑνὶ ἐναντίον· καὶ n πότερον αἱ ἀρχαὶ, καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ γένη ἐστὶν, ἢ εἰς ἃ διαιρεῖται ἐνυπάρχοντα ἕκαστον· καὶ εἰ τὰ γένη πότερον ὅσα ἐπὶ τοῖς ἀτόμοις λέγεται τελευταῖα, ἢ τὰ πρῶτα· οἷον ζῶον, ἢ ἄνθρωπος, ἀρχή o τε. καὶ μᾶλλον ἐστι παρὰ τὸ καθ' ἕκαστον. μάλιστα p δὲ ζητητέον, καὶ πραγματευτέον, πότερον ἐστί τι παρὰ τὴν ὕλην αἴτιον καθ' αὑτὸ, ἢ οὔ· καὶ τοῦτο χωριστὸν, ἢ οὔ· καὶ πότερον ἓν ἢ πλείω τὸν ἀριθμὸν, καὶ q πότερόν ἐστι παρὰ τὸ σύνολον (λέγω

Sed k & hoc ipſum quærere in neceſſariis numerãdum eſt, num ſenſibiles tantum ſubſtantias eſſe fateri oporteat, an alias etiam præter has: & vnumne, an plura ſint ſubſtantiarum genera, vt aſſerunt ii, qui ideas ponunt, & mathematica inter eas, & hæc ſenſibilia intericcta faciunt Hæc igitur, vt dicimus, conſideranda ſunt. Et vtrum l de ſubſtantiis tantum contemplatio ſit, an etiam de iis, quæ per ſe accidunt ſubſtantiis. Ad hæc m de eodẽ, & diuerſo: de ſimili, & diſſimili: de identitate, & contrarietate: de priori & poſteriori: deq; aliis huiuſmodi omnibus, de quibus Dialectici agere conãtur, ex ſolis probabilibus diſſerentes, cuiuſnam diſciplinæ ſit, ea omnia cognoſcere: itemq; omnia, quæ his ipſis per ſe conueniunt, & non tantum expendatur, quid ſit eorum quoduis, ſed etiam an vnum vni ſit contrarium. Et n vtrum principia, & elementa ſint genera ipſa, an ea, in quæ, cum inſint, vnumquodque diuiditur: quod ſi genera, num ea omnia, quæ vltima de indiuiduis dicuntur, an prima: veluti num animal, an homo & o principium ſit, & magis præter id, quod ſingulare eſt. Maxime p autem quærendum, & tractandum eſt, num præter materiam, aliqua ſit per ſe cauſa, atque ea ſeparabilis, necne, & vtrum vna, an plures numero. Sitne q etiam aliquid præter ipſum totum

k *Sed & hoc ipſum quærere in neceſſariis numerandum eſt.* Quarta quæſtio, quam ſuperior ſuppouit, huiuſmodi eſt. Vtrum iu retum uarura ulla detur ſubſtantia præter ſenſibiles, an aliæ etiam præter has extent. Quod ſi extent, ſintne omnes eiuſdem generis, an diuerſorum, vt poununtur à Platone ideæ, atque entia mathematica. Diſputatur vero hæc quæſtio extrema parte 2. capitis. 4.

l *Et vtrum de ſubſtantiis tantum contemplatio ſit.* Quinta quæſtio eſt, num hæc ſcientia in ſola ſubſtantiarum contemplatione verſetur, an etiam in conſideratione eorum, quæ illis per ſe accidunt. Nam de iis, quæ per accidens, ac fortuito inſunt, ſcientia haberi non poteſt. Diſputatur autem quæſtio hæc in 4. par. c. 2. 5.

m *Ad hæc, de eodem, & diuerſo: de ſimili, & diſſimili. de identitate, & contrarietate* Sexta quęſtio eſt: Vtrum ad hanc ſcientiam pertineat vere, & demonſtratiue diſputare de communibus quibuſdã entium affectionibus, vt de eodem & diuerſo, deque iis, quæ per ſe illis accidunt, de quibus Dialecti ex ſolis probabilibus diſſeruut. Hanc quæſtionem non diſputat Ariſtoteles ſeparatim, quia eadem eſt eius difficultas, atque ſuperioris. 6.

n *Et vtrum principia.* Septima quæſtio eſt, vtrum genera, quæ de rebus prædicantur, an potius partes, ex quibus illæ reali compoſitione conſtant, dicenda ſint earum principia, & elementa. Quod ſi genera (quo nomine hoc loco ipſas etiam ſpecies, & differentias complectitur) num ea, quæ proxime de indiuiduis dicuntur, vt homo, an prima potius hoc eſt remotiora, quale eſt animal, magis dicenda ſint principia. Diſputatur autem hæc quæſtio toto cap. 3. 7.

o *Et principium ſit* Senſus eſt, & principium ſit, & magis principium. nam ſi non ea, quę inſunt in re, ſed ea, quæ Platonis ſententia ſeparata ſunt, & præter ſingularia ſunt principia, non male dicetur, aliquid eſſe magis præter ſingularia, vt ſignificetur eſſe magis, ſeu verius principium.

p *Maxime autem.* Octaua quęſtio eſt Nunquid præter materiam, quam ſolam veteres Phyſici cauſam per ſe rerum naturalium eſſe putauerunt, ſit alia earum per ſe cauſa. Quod ſi ſit alia, nũ ſeparabilis ſit a rebus ſingularibus, vt Plato cenſuit, an non ſeparabilis, vt Pythagorici. Et vtrum vna ſit numero, vt ſenſit Empedocles, qui aſſeruit, harmoniam ſiue commixtionem elementorũ ratione quadam conſ[illegible] eſſe cauſſam per ſe, & intrinſecam materiæ adiunctam: an vero plures, vt res ha[illegible] agitatur. 8.

q *Sitne etiam.* No[illegible] eſſentia, ſiue quidditas ſubſtantiæ materialis ſit aliquid [illegible] ſubſtantia, nec ne: an vero in quibuſ- 9.

quibuſdam ſit aliud, in aliis vero idem: nomine enim ipſius totius, ſeu ſimul totius, vt eſt Græce ad verbum, etſi intelligi ſolet id, cuius eſt quidditas, vt patebit ex iſta quæſtionis tractatione, hoc tamen loco preſſius accipitur, pro ſola ſubſtantia materiali: id enim ſignificant verba illa, *cum de materia quippiam prædicatur*, id eſt, quando materia cum aliqua forma ſumitur, vt Alexander *comment.* 10 exponit. Diſputatur autem hæc quæſtio ſecunda par. cap. 4.

(λέγω δὲ τὸ σύνολον, ὅταν κατηγορηθῇ τι τῆς ὕλης) ἢ οὐθενός, καὶ διὰ τί τῶν μὲν τῶν δ' οὔ, καὶ ποῖα τοιαῦτα τῶν ὄντων. ἔτι r αἱ ἀρχαὶ, πότερον ἀριθμῷ ἢ εἴδει ὡρισμέναι, καὶ αἱ ἐν τοῖς λόγοις, καὶ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ. καὶ s πότερον τῶν φθαρτῶν, καὶ ἀφθάρτων αἱ αὐταί, ἢ ἕτεραι· καὶ πότερον ἄφθαρτοι πᾶσαι, ἢ τῶν φθαρτῶν φθαρταί. ἔτι t δὲ τὸ πάντων χαλεπώτατον, καὶ πλείστην ἀπορίαν ἔχον, πότερον τὸ ἓν καὶ τὸ ὄν, καθάπερ οἱ Πυθαγόρειοι, καὶ Πλάτων ἔλεγεν, οὐχ ἕτερόν τι ἐστὶν ἀλλ' οὐσία τῶν ὄντων, ἢ οὔ ἀλλ' ἕτερόν τι τὸ ὑποκείμενον, ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς φησι φιλίαν, ἄλλος δέ τις πῦρ, ὁ δὲ ὕδωρ, ἢ ἀέρα. καὶ u πότερον αἱ ἀρχαὶ καθόλου εἰσίν, ἢ ὡς τὰ καθέκαστα τῶν πραγμάτων, καὶ x δυνάμει ἢ ἐνεργείᾳ. ἔτι y πότερον ἄλλως, ἢ κατὰ κίνησιν. καὶ γὰρ ταῦτα ἀπορίαν ἂν παράσχοι πολλήν.

Πρὸς

totum (voco autem ipſum totum, cum aliquid de materia prædicatur) an nihil: an vero quorundam ſit, quorundam non ſit, & quædam res ſint tales. Principia r item numero ne, an ſpecie definita ſint, & quæ in rationibus ſunt, & quæ in ſubiecto. Et vtrum s corruptibilium & incorruptibilium rerũ eadem ſint, an diuerſa: & num omnia ſint corruptionis expertia, an eorum, quæ corrumpi poſſunt, corruptioni ſint obnoxia. Præterea t id, quod eſt omnium difficillimum, & maximam dubitationẽ continet, vtrum vnum, & ens, quemadmodum Pythagorici ac Plato dicebant, non aliud quicquã ſint, quam ipſa rerum ſubſtantia: an non ita res habeat, ſed aliquid aliud ſubiiciatur: quo pacto Empedocles amicitiam ſubeſſe ait, alius quidam ignem, alius aquam, aut aerem. Et u num principia vniuerſalia ſint, an vt res ſingulares. Et x potentia, an actu. Præterea, y num alio modo, an per motum. Hæc enim magnam dubitationem afferre

10. r *Principia item.* Decima quæſtio eſt: Vtrum principia tam formalia, quam materialia, numero definita ſint, an ſpecie ſola. Quam quæſtionem diſputat Ariſt. tertia parte cap. quarti. Vocat autem principia formalia ea, quæ in rationibus, ſiue definitionibus ſunt, materialia vero ea, quæ ſunt in ſubiecto, id eſt, in ſubſtantia ſingulari, ſiue prima ſubſtantia, quia forma etſi apud Plat. ſumebatur in definitione, non tamen erat in ſubſtantia ipſa ſingulari, cuius dicebatur forma, ſed ſola materia. Quanquam enim nõ eſt negandum, cognitam fuiſſe ab illo eam formam, quæ eſt altera pars ſubſtantiæ ſingularis, vt patet ex iis, quæ 1. lib. dicta ſunt: quia tamen non putabat illam eſſe ſatis ad ſcientiam comparandam, facile eam, cum de cauſſis agebatur, prætermittebat.

11. s *Et vtrum corruptibilium & incorruptibilium.* Vndecima quæſtio eſt: Vtrum eadem ſint principia rerum corruptibilium & incorruptibilium, an diuerſa. Quod ſi diuerſa, num omnia ſint corruptionis expertia, an quæ corruptibilium principia ſunt, ſubeant corruptionem. Diſputatur vero hæc quæſtio 4. part. cap 4.

12. t *Præterea id, quod eſt omnium difficillimum, & maximam dubitationem continet, vtrum vnum, & ens, quemadmodum Pythagorici ac Plato dicebant, non aliud quicquam ſint, quam ipſa rerũ, &c.* Duodecima quæſtio eſt: Vtrum vnum & ens ſint ipſæ rerum ſubſtantiæ, vt Pythagorici, ac Plato dicebant: an vero aliquid aliud ſit ſubiectum vnitati, veluti apud Empedoclem amicitia, id eſt ipſa elementa coniuncta ſubiiciuntur vnitati, & apud alios veteres Phyſicos ignis, id eſt, aliud elementum ſubiicitur entitati cuiuſque alterius rei, quæ ex illo per condenſationem, aut rarefactionem conficitur. Quam quæſtionem diſputat Ariſt. 5. par. 4. capitis.

13 u *Et num principia vniuerſalia ſint, an vt res ſingulares.* Decimatertia quæſtio: Vtrum principia rerum ſint vniuerſalia an ſingularia, hoc eſt, vtrum ea, quæ ponuntur eſſe principia rerum, habeant rationem principiorum ſecundum rationem vniuerſalem, an ſingularem, vt D. Thom. exponit. Quo pacto quæſtio hæc à ſeptima diſtinguitur. Hanc quæſtionem diſputat Ariſtoteles 3. part. 6. capitis.

14. x *Ex potentia, an actu.* Decimaquarta quæſtio eſt: Vtrum principia ſint potentia tantum, an actu. Diſputatur autem hæc quæſtio 2. part. 6 capitis.

15. y *Præterea, num alio modo an per motum. Hæc enim magnam dubitationem afferre, &c.* Decimaquinta quæſtio eſt: Vtrum principia ſint cauſſæ rerum per ſolum motum mutationemve, vt veteres Phyſici cenſuerunt: an vero alio modo illis ignoto, quo pacto Plato credi-

Digitized by Google

credidit, res ſenſibiles cauſari per participationem Idearum. Quam quæſtionem videtur Ariſtoteles diſputare 1. par. cap. 6.

Πρὸς z δὲ τούτοις, πότερον οἱ ἀριθμοὶ, καὶ τὰ μήκη, καὶ τὰ σχήματα, καὶ αἱ στιγμαὶ οὐσίαι τινές εἰσιν, ἢ οὔ· κἂν εἰ οὐσίαι, πότερον κεχωρισμέναι τῶν αἰσθητῶν, ἢ ἐν τούτοις. περὶ γὰρ τούτων ἁπάντων, οὐ μόνον χαλεπὸν τὸ εὐπορῆσαι τῆς ἀληθείας, ἀλλ' aa οὐδὲ τὸ διαπορῆσαι τῷ λόγῳ ῥᾴδιον καλῶς.

re poſſunt. Ad hæc z vtrum numeri, longitudines, figuræ ac puncta ſubſtantia quædam ſint nec ne. Quod ſi ſubſtantia, num ſeparata ſint à rebus ſenſibilibus, an in his exiſtant. Etenim de his omnibus, non modo veritatis cognitione potiri difficile eſt, ſed aa ratione etiã probe dubitare, haud facile.

z *Ad hæc, vtrum numeri.* Decima ſexta, extremaque dubitatio eſt, Vtrum entia Mathematica ſint ſubſtantiæ, nec ne. Quod ſi ſint, num ſeiunctæ ſint à rebus ſenſibilibus, vt Plato cenſuit, an in eis ipſis exiſtant, vt Pythagorei crediderunt. Quam quæſtionem diſputat Ariſt. toto cap. 5. 16.

aa *Sed ratione etiam.* Probe dubitare ratione, idem eſt, atq; quam veriſimilibus pro vtraque parte argumentis quæſtionem ambiguam facere. *Dubitare quid apud Ariſt.*

ΠΟΤΕΡΟΝ ΜΙΑΣ Η ΠΛΕΙΟνων ἐπιστημῶν θεωρῆσαι πάντα τὰ γένη τῶν αἰτίων.

ΚΕΦ. Β'.

Text. 3. Πρῶτον a μὲν οὖν περὶ ὧν πρῶτον εἴπομεν, πότερον μιᾶς ἢ πλειόνων ἐστὶν ἐπιστημῶν θεωρῆσαι πάντα τὰ γένη τῶν αἰτίων. μιᾶς b μὲν γὰρ ἐπιστήμης πῶς ἂν εἴη μὴ ἐναντίας οὔσας τὰς ἀρχὰς γνωρίζειν;

ἔτι

Vniuſne, an plurium ſit ſcientiarum omnia cauſarum genera contemplari.

CAPVT II.

Text. 3 *Primum a igitur de iis agendum eſt, de quibus primum diximus: Vniuſne, an plurium ſcientiarum ſit, omnia cauſarum genera cõtemplari. Etenim b quo pacto vnius eſſe poſſit, principia cognoſcere, cum inter ſe cõtraria nõ ſint?*

Præterea

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Primum a igitur. Ex hoc loco incipit Ariſtoteles pro vtraq; parte diſputare quæſtiones propoſitas: Primumq; eam quam primo loco propoſuit, Vtrum vnius ſcientiæ, an plurium ſit omnia cauſarum genera cognoſcere. *Diſputatio prima quæſt.*

b *Etenim quo pacto.* Probat duabus rationibus, non eſſe eiuſdem ſcientiæ omnia cauſarum genera noſſe. Prior ratio, quantum primo aſpectu verborum contextus colligi poteſt, ſic habere videtur; Omnia, quæ ſunt inter ſe contraria, ad eandem ſcientiam pertinent, (id quod patet ex illo communi pronunciato, *Contrariorum eadem eſt ſcientia*) ac quatuor cauſarum genera non ſunt inter ſe contraria non omnia igitur ad eandem ſcientiam ſpectant. Verum cũ hæc formula argumentandi nullã pene ſpeciem veræ probationis præ ſe ferat, cum in prima figura minorem negatiuam habeat: aut dicendum eſt, Ariſtotelem eam propoſuiſſe non quaſi ſuam, ſed quia antiquorum aliquis ea vſus fuerat (iam enim dixerat initio libri, harum quæſtionum pleraſque ab aliis etiam fuiſſe diſputatas) vel certe credendum eſt, aliam argumẽtationem maioris probabilitatis ſpeciem habentem ſub his verbis latere. Quæ huiuſmodi eſſe poteſt Omnia diuerſa, quæ ad eandem ſcientiam ſpectant, pertinent ad illam ratione vnius communis naturæ, vt animal & planta: aut ratione contrarietatis, vt calidum & frigidum. hæc enim non ſolum, quia cõmunicant in natura communi qualitatis ſenſibilis, ſed etiam quia ſunt contraria, ad eandem ſcientiam ſpectant, quippe cum vnum contrariorum ſit ratio cognoſcendi alterum at quatuor cauſarum genera non poſſunt pertinere ad eandem ſcientiam ratione vnius communis naturæ: quandoquidem ſatis patet, nullam in omnibus cauſarum generibus dari eandem: nec item ratione contrarietatis: cum cauſæ non ſe mutuo impediant, ſed potius adiuuent. nullo igitur modo omnia cauſarum genera ad eandem ſcientiam pertinent. Quæ ratio non ſolum habet formam concludendi aptam, & minorem veriſſimam: ſed etiam maiorem aliquo modo probabilem. Non eſt tamen illa ſimpliciter vera, quia aliqua entia diuerſa ſunt, quæ ad eandem ſcientiam ſpectent ratione analogiæ, ſeu proportionis cuiuſdam inter ſe, vt initio libri & perſpicuum erit.

Argumentũ primũ pro parte negatiua.

Nihil dari vniuocum omnib. cauſis

Digitized by Google

ἔτι e δὲ πολλοῖς τῶν ὄντων οὐχ ὑπάρχουσι πᾶσαι. τίνα γὰρ τρόπον οἷόν τε κινήσεως ἀρχὴν εἶναι τοῖς ἀκινήτοις, ἢ τὴν τἀγαθοῦ φύσιν; εἴπερ ἅπαν ὃ αὖ ᾖ ἀγαθὸν καθ' αὑτὸ, καὶ διὰ τὴν αὑτοῦ φύσιν, τέλος ἐστί· καὶ οὕτως αἴτιον, ὅτι ἐκείνου ἕνεκα, καὶ γίνεται, καὶ ἔστι τἆλλα. τὸ δὲ τέλος, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, πράξεώς τινός ἐστι τέλος. αἱ δὲ πράξεις πᾶσαι μετὰ κινήσεως. ὥστ' ἐν τοῖς ἀκινήτοις οὐκ ἂν ἐνδέχοιτο ταύτην e εἶναι τὴν ἀρχὴν, οὐδ' εἶναί τι αὐτὸ ἀγαθόν. διὸ καὶ ἐν τοῖς μαθήμασιν οὐδὲν δείκνυται διὰ f ταύτης τῆς αἰτίας, οὐδ' ἔστιν ἀπόδειξις οὐδεμία, διότι βέλτιον, ἢ χεῖρον· ἀλλ' οὐδὲ τὸ παράπαν μέμνηταί τις οὐδενὸς τῶν τοιούτων. ὥστε g διὰ ταῦτα τῶν σοφιστῶν τινες, οἷον Ἀρίστιππος, προεπηλάκιζεν αὐτάς· ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις τέχναις, καὶ ταῖς βαναύσοις αὐταῖς, οἷον ἐν τεκτονικῇ, καὶ σκυτικῇ, διότι βέλτιον ἢ χεῖρον λέγεσθαι πάντα. τὰς δὲ μαθηματικὰς οὐδένα ποιεῖσθαι λόγον περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν.

Ἀλλ'

præterea e in multis rebus non omnia principia omnibus conueniunt. Quo d enim modo fieri poteſt, vt immobilibus ſit principium motus, aut boni natura? Siquidē omne, quod per ſe ac ſuapte natura bonum eſt finis eſt, & eo pacto cauſa, vt illius gratia, & fiant, & ſint cætera. Finis autem, & id, cuius gratia, alicuius actionis eſt finis, actiones vero omnes cum motu ſunt. Itaq; fieri non poteſt, vt in immobilibus ſit huiuſmodi e principium, aut aliquid per ſe bonum. Quamobrem, & in rebus Mathematicis nihil per f hanc cauſam oſtenditur, neque vlla eſt demonſtratio, in qua ex meliori, aut deteriori ratio reddatur. Sed neque vllius talium quiſquam omnino meminit. Quapropter g Sophiſtarum nonnulli, vt Ariſtippus, eas aſpernabantur. In cæteris enim artibus, etiam ſordidis, vt in Fabrili aut Coriaria, omnium cauſam ex meliori aut deteriori reddi: Mathematicas vero nullam bonorum aut malorum rationem habere.

At

Arg. poſterius.

e *Præterea. in multis.* Poſterior hæc ratio haud multo facilius redigi poteſt ad aptam concludendi formam, quam ſuperior. Poteſt tamen ſic explicari. Si qua ſcientia omnia cauſarum genera conſideraret, ea maxime id faceret, quæ eſt omnium accuratiſſima, cum *ſcire ſit rem per cauſas cognoſcere*. atqui Mathematicæ ſcientiæ ſunt omnium accuratiſſimæ, nec tamen omnia cauſarum genera perſequuntur. nulla eſt igitur ſcientia, quæ omnia cauſarum genera conſideret. Maiorem prætermittit Ariſtotel. quia perſpicua videtur, eademque ratione priorem partem minoris; poſteriorem vero ex eo probat, quia in rebus immobilibus, cuiuſmodi ſunt res Mathematicæ, non datur cauſa efficiens, nec finalis: quam ideo vocat bonum per ſe, quia gratia ſui expetitur: quod fit, vt Mathematicæ ſcientiæ hæc duo cauſarum genera conſiderare non poſſint. In hac argumentatione maior eſt concedenda, quia nec certiſſima ſcientia ſecundum ſe, cuiuſmodi eſt Metaphyſica (quatenus tamen particularis quædam ſcientia eſt) nec certiſſima apud nos, cuiuſmodi ſunt Mathematicæ, conſiderant omnes cauſas. Neque enim Metaphyſica conſiderat materialem, vt verſatur in rebus materiæ expertibus. Mathematicæ autem non conſiderant efficientem nec finalem. Nec vero illa recte probatur. Nam neque omnes res, quæ cadunt ſub ſcientiam, habent omnia genera cauſarum. Verum autem in rebus immobilibus, quarum appellatione res Metaphyſicæ ac Mathematicæ comprehenduntur, non detur cauſa efficiens nec finalis, & vtrum Ariſt. id recte probet lib. 2. aut 13 diſcutiendum erit.

In ſcientiis Mathematicis nec dari cauſam efficientem nec finalem.

d *Quo enim modo fieri poteſt, vt immobilibus ſit principium motus, aut boni natura? Siquidem omne, quod per ſe ac, &c.* Quod in rebus immobilibus non ſit cauſa efficiens nec finalis, hac ratione probat. Cauſa efficiens eſt principium motus. finis autem eſt terminus actionis, quæ non datur abſque motu. at in rebus immobilibus nullus eſt motus. ergo nec cauſa efficiens nec finalis.

e *Huiuſmodi principium, aut aliquid, &c.* id eſt, cauſa efficiens, quam vocauerat principium motus.

Sublato fine tolli efficientem.

f *Per hanc cauſam oſtenditur, neque vlla eſt demonſtratio, in qua ex meliori aut deteriori ratio reddatur.* Hoc eſt per cauſam finalem, & quod hinc ſequitur, nec per efficientem. vbi enim non datur finalis, nullo pacto datur efficiens, vt patet ex definitione finis, quod idem li. 12. magis patebit.

g *Quapropter Sophiſtarum nonnulli, vt Ariſtippus, eas aſpernabantur. In cæteris enim artibus, etiam ſordidis, &c.* Confirmat, Mathematicas ſcientias nihil demonſtrare per cauſam finalem ex continuo, quo in Mathematicas demonſtrationes, ac proinde in ipſas diſciplinas Mathematicas inuehabantur, cum alij Sophiſtæ, tum nominatim Ariſtippus Cyrenaicus auctor Cyrenaicæ ſectæ, ex qua orta eſt Epicurea. Dixi (*in Mathematicas demonſtrationes*) non in diſciplinas ipſas, quia verbum *Eas* non poteſt referri ad diſciplinas Mathematicas, de quibus non erat facta mentio, neq; ad res Mathematicas, quæ in neutro genere dicuntur, [illegible]

tametſi

tametſi de iis ſermo præceſſerat: ſed ad demonſtrationes Mathematicas, de quibus ſermo erat proximus. Conuitium, quod Sophiſtæ inſectabantur Mathematicas, illud erat: Quod eſſent inferiores etiam iis, quas ſordidas appellamus, propterea quod nullam melioris aut deterioris rationem haberent. Re autem vera idcirco eas aſpernabantur ac explodebant Sophiſtæ, quod parum pecunioſum hominem faciant. Illud de Ariſtippo ſcribit Laertius lib. 2. in Ariſtippo, *primum eum ex auditoribus Socratis mercedem à diſcipulis ſuis exegiſſe, & quæſtu philoſophatum eſſe.*

Ne mireris tamen, quod Ariſtot. hoc loco ſuppoſito pluralis numeri, quod eſt (*Sophiſtarum nonnulli*) reddat verbum ſingularis προεπηλάκιζεν, id eſt, *aſpernabatur.* Id enim facit propter interpoſitum exemplum Ariſtippi, vt nonnunquam alias, veluti capite quarto huius libri, cum textu decimo ſexto ſic ſcribit, οἱ δὲ περὶ φύσεως, οἷον Ἐμπεδοκλῆς, ὡς εἰς γνωριμώτερον ἀνάγων λέγει. Neceſſario tamen pro *Aſpernabatur*, dicendum fuit, *Aſpernabantur.* quia Latinus ſermo eam loquendi formam non agnoſcit. Cur autem in loco citato paulum immutata oratione, reddiderimus verbum ſingulare Latinum ſingulari Græco, ex illius explanatione intelliges.

Alias intex.

Ἀλλὰ μὴν, εἴγε πλείους ἐπιστῆμαι τῶν αἰτίων εἰσὶ, καὶ ἑτέρα ἑτέρας ἀρχῆς, τίνα τούτων φατέον εἶναι τὴν ζητουμένην, ἢ τίνα μάλιστα τοῦ πράγματος τοῦ ζητουμένου ἐπιστήμονα τῶν ἐχόντων αὐτάς: ἐνδέχεται γὰρ τῷ αὐτῷ πάντας τοὺς τρόπους τῶν αἰτίων ὑπάρχειν· οἷον οἰκίας, ὅθεν μὲν ἡ κίνησις, τέχνη, καὶ ὁ οἰκοδόμος. οὗ δ' ἕνεκα, τὸ ἔργον· ὕλη δὲ γῆ, καὶ λίθοι· τὸ δὲ εἶδος, ὁ λόγος. ἐκ μὲν οὖν τῶν πάλαι διωρισμένων, τίνα χρὴ καλεῖν τῶν ἐπιστημῶν σοφίαν, ἔχει λόγον ἑκάστην

At h vero ſi ſcientia cauſarum plures ſunt, & alia in alio principio verſatur, quænam earum dicenda erit eſſe ea, quam quærimus, aut quem eorum, qui cauſas tenent, ſcientia rei, quæ quæritur, maxime præditum cenſebimus? Poſſunt enim eidem rei modi omnes cauſarum conuenire: quo pacto in domo cauſa eā, à quo motus oritur, ars eſt, & ipſe ædificator, ea cuius gratia opus ipſum, materia, terra & lapides: forma vero, ipſa ratio. Ex iis igitur, quibus olim definitum eſt, quænam ſciētia ſapientia nomine vocanda ſit, rationi conſentaneum eſt, vnamquamque

h *At vero ſi ſcientia cauſarum plures ſunt, & alia in alio principio verſatur, quænam earum dicenda erit eſſe ea quam quærimus; aut quem eorum, qui cauſas tenent, ſcientia rei, & cæt.* Argumentatur pro altera quæſtionis parte, probans, omnia cauſarum genera ad eandem ſcientiam ſpectare. Nam ſi non eadem ſcientia omnes conſideret, ſed alia aliam, maxime ambiguum erit, quænam earum Sapientia appellanda ſit. Etenim ſi iis, quæ in præfatione huius operis dicta ſunt, inhærendum eſt, nulla eſt ſcientia, quæ ſi genus aliquod cauſæ conſideret, non poſſit ſapientiæ nomine appellari. Illa enim ſcientia, qua libro primo capite ſecundo dictum eſt, eam ſcientiam eſſe ſapientiæ nomine appellandam, quæ eſt maxime princeps, & cæteris imperat, perſpicue videtur docere, eam ſcientiam, quæ finem conſiderat, dicendam eſſe ſapientiam. Eius enim eſt imperare, qui finem operis cognoſcit, vt patet in architecto. Illa vero ratio, qua ibi definitur, eam ſcientiam dicendam eſſe ſapientiam, qua res maxime ſcitur, ſi ad res quidem ipſas attendamus, plane videtur concludere, ſcientiam, quæ ſubſtantiam conſiderat, hoc eſt, cauſas internas ac ſubſtantiales, dicendam eſſe ſapientiam. magis enim ſcimus ex iis, quæ affirmantur de re, quam ex iis, quæ negantur. Ex iis autem, quæ affirmantur, magis ad ſcientiam faciunt, quæ ſubſtantiam rei conſtituunt, quam quæ illi accidunt. Nam & in accidentibus, de quibus etiam fiunt demonſtrationes, tum ſcire nos putamus maxime, cum nouimus, quid ſit eorum quodque, vt quadrationis quidditatem eſſe inuentionem mediæ, quod exemplum paulo poſt explicabimus. Si vero non ad res ipſas, ſed earum generationes & motus attendamus, potius dicendum videtur, ſcientiam, quæ cauſam efficientem conſiderat, digniorem eſſe ſapientiæ titulo; ſiquidem generationes, & omnes omnino mutationes, tum maxime ſciuntur, cum id, vnde eſt principium motus intelligitur. Etenim motus ſiue mutatio *nihil eſt aliud, quam actus mobilis à mouente*, vt patet ex tertio Phyſicorum capite ſecundo, textu decimo ſexto. Ita fit, vt non ſit dicendum e diuerſa genera cauſarum ad conſiderationem diuerſarum ſcientiarum pertinere, ſed omnia ad vnam & eandem, quæ propter cauſarum omnium conſiderationem abſq; controuerſia ſapientiæ nomine appelletur.

Sunt tamen hoc loco nonnulla verba explicanda. Cum audis (*medicauſarum*) intellige cauſarum genera. In exemplis autem cauſarum domus nomine *Operis*, intelligit D. Thom.

Argumētū pro parte affirmatiua quæſtionis.

Sapientia.

Scientia.

Motus quid.

Explicatio quorundam verborum.

habitationem: Alexander Syrianus, & Albertus, *protectionem*, propter quam habitatur domus. Nomen vero *Rationis* accipe pro ipſa partium domus ordinata coniunctione. Cum vero dicitur (*quibus olim definitum eſt*) melius eſt, vt verbum *Olim* referatur ad *Antiquorum tempora*, quorum ſententiæ de ſapiente commemoratæ ſunt ab Ariſtotele in procœmio huius operis, quam ad ipſum procemium, vt à pleriſq; refertur. Deinde, vbi nos habemus *rationi conſentaneum eſt*, Græci excuſi fere habent ἀδυνάμως ἔχει λόγον, id eſt, *nullo modo rationi conſentaneum eſt*, quam lectionem videtur inuexiſſe difficultas intelligentiæ huius rationis, quam fortaſſe aliqui intelligere non potuerunt, niſi ſuſpicarentur deeſſe verbum ἀδυνάμως. Certe Alexander non adhibet huiuſmodi negationem, nec vero vllus interpretum eam vertit, præter vnum Perionium, qui ſecutus eſt excuſa exemplaria.

* *Alias ἀδυνάμως ἔχει.*

ἐπιστήμην προσαγορεύειν. * ᾗ μὲν γὰρ ἀρχικωτάτη καὶ ἡγεμονικωτάτη, καὶ ᾗ, ὥσπερ δούλας, οὐδ᾽ ἀντειπεῖν τὰς ἄλλας ἐπιστήμας δίκαιον, ἡ τοῦ τέλους, καὶ τἀγαθοῦ τοιαύτη (τούτου γὰρ ἕνεκα τἆλλα) ᾗ δὲ τῶν πρώτων αἰτίων, καὶ τοῦ μάλιστα ἐπιστητοῦ διωρίσθη εἶναι, ἡ τῆς οὐσίας ἂν εἴη τοιαύτη· πολλαχῶς γὰρ ἐπισταμένων τὸ αὐτό, μᾶλλον μὲν εἰδέναι φαμὲν τὸν k. τῷ εἶναι γνωρίζοντά τι τὸ πρᾶγμα, ἢ τῷ μὴ εἶναι. αὐτῶν δὲ τούτων, ἕτερον ἑτέρου, μᾶλλον, καὶ μάλιστα τὸν τί ἐστιν, ἀλλ᾽ οὐ τὸν πόσον, ἢ ποῖον, ἢ ποιεῖν ἢ πάσχειν πέφυκεν. ἔτι δὲ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις, τὸ εἰδέναι ἕκαστον, καὶ ὧν ἀποδείξεις εἰσί, τότ᾽ οἰόμεθα ὑπάρχειν, ὅταν εἰδῶμεν τί ἐστιν. οἷον l τί ἐστι τὸ τετραγωνίζειν, ὅτι μέσης εὕρεσις. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. περὶ δὲ τὰς γενέσεις, καὶ τὰς πράξεις, καὶ περὶ πᾶσαν μεταβολὴν ὅταν εἰδῶμεν τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως.

τοῦτο

qua i appellari. Quæ enim eſt maxime princeps ac domina, & cui cæteras ſcientias, vt ancillas, ne verbo quidem repugnare fas eſt, ea eſt finis ac boni ſcientia: huius enim gratia cætera. Quæ vero in primarum cauſarum, eiuſque, quod maxime ſub ſcientiam cadit, cōſideratione verſari definita eſt, ea profecto fuerit, quæ ſubſtantiam cognoſcit. Multis enim modis cum idem ſciatur, magis eum ſcire dicimus, qui k rem ex eo nouit, quia aliquid ſit, quam quia non ſit, & ex his ipſis alium alio magis: maxime vero eum qui tenet, quid ſit, non qui quanta, aut qualis ſit, aut quid agere, patiue ſua pro natura poſſit. Iam vero & in alijs, quorum etiam demonſtrationes ſunt, tum nobis ſcientiam cuiuſque ineſſe putamus, cum quid illud ſit nouimus: vt l quadrationis quidditatem eſſe mediæ inuentionem, & in cæteris eodem modo. In generationibus autem, & actionibus, omniq; mutatione, tum ſcimus maxime, cum motus principium nouimus.

hoc

i *Vnamquanque appellare*. Nempe ſapientiæ vocabulo: etiamſi ea ſcientia vnum tantum genus cauſæ conſideret. Quo loco non videtur amplectenda ſententia D. Thomæ & Alexandri, cum excipiunt ſcientiam, quam quis fingat verſari in ſola materia. Namque Ariſtoteles non reſtricte, ſed vniuerſe loquitur in hoc pronunciato. In exemplo etiam cauſatum domus non eſt materia prætermiſſa. Eſt item materia cauſa interna, ac prima in ſuo genere, & per quam ſolam ipſe Ariſtoteles docet, in procœmio librorum de Anima, poſſe tradi definitionem Phyſicam. Ac denique veteres propter ſolius materiæ cauſæ cognitionem, ſe ſapientes eſſe arbitrantur. Ita ſatis probabile videri poteſt, ſapientem quoque appellandum eſſe eum, qui vel per ſolam materiam aliquid demonſtrauerit (non ſignatam tamen ſiue ſingularem, ſed vniuerſalem) vt Ariſtot. in ratione propoſita non abſque probabilitate id concluſiſſe credendus ſit.

Sententia D. Th. & Al. non amplectenda.

k *Qui rem ex eo nouit*. Pro eo quod eſt Græce τῷ εἶναι γνωρίζοντά τι τὸ πρᾶγμα, ideo non diximus Latine (*eum qui ipſe eſſe cognoſcit, quid ſit res*) vt verba primo aſpectu videbantur poſtulare, quia ſententia hæc generalior eſt, quam vt aſtringenda ſit ad cognitionem quidditatis, de qua paucis interpoſitis ſermo eſt. Itaq; ſic videntur verba mente diſponēda, τὸν γνωρίζοντά τι πρᾶγμα τῷ εἶναι, quem ſenſum verſio exprimit.

Quadrare rectangulum quid ſit.

l *Vt quadrationis quidditatem, eſſe inuentionem*. Quadrare rectangulum altera parte longius, nihil aliud eſt, quam inuenire lineam, ex cuius ductu in ſeipſam fiat quadratum æquale dato rectangulo. ea vero erit linea media, hoc eſt, quæ eandem rationem habeat ad alteram earum, ex quibus rectangulum conficitur, quam ad ipſam habet altera, vt patet apud Eucl. libro ſexto elementorum, propoſitione decimaſexta, v. g. ſi rectangulum fiat ex ductu lineæ quatuor palmorum in lineam nouem palmorum, is faciet quadratum æquale propoſito rectāgulo, qui inuenerit lineam mediam ſecundum proportionem inter priorem & poſteriorem, quæ quidem eſt linea ſex palmorum, ſiquidem eadem eſt ratio 6. ad 4. quæ eſt nouem ad ſex. Ita cum quadratum, quod fit ex ductu ſenarij in ſe, ſit triginta ſex, qui idem numerus fit ex ductu quatuor in nouem, erit quadratum lineæ ſex palmorum æquale rectangulo propoſito.

m Ot-

Digitized by Google

Alias non legitur οὐκ.

ἓν δ' ἐστιν, καὶ ἀντικείμενον m τῷ τέλει, ὥστ' n οὐκ ἄλλης ἂν δόξειεν ἐπιστήμης εἶναι, τὸ θεωρῆσαι τῶν αἰτίων τούτων ἕκαστον.

hoc autem aliud eſt, & oppoſitum m fini. Ita n ſit, vt non ad aliam atq; aliam ſcientiam pertinere videatur cuiuſq; harum cauſarum contemplatio.

Finis.

m *Oppoſitum fini.* Oppoſitione nimirum relatiua inter id, à quo actio oritur, & id, ad quod proficiſcitur. Quanquam finis, vt finis eſt, verius refertur ad media, quam ad cauſſam efficientem.

n *Ita ſit, vt non ad aliam.* Concluſio eſt affirmatiuæ partis propoſitæ quæſtionis, nempe ad eandem ſententiam ſpectare omnium cauſſarum conſiderationem, ne ſi alia ad aliam pertineat ambiguum ſit, quænam earum ſapientiæ nomine ſit appellanda, cum omnes dignæ hoc nomine videantur, vt proxime probatum eſt. Hoc loco exemplaria, quæ ſuperius diximus habere ἀδήλως, carent hic particula οὐκ, leguntque affirmatiue in hanc ſententiam: *Ita ſit, vt ad aliam atque aliam, &c.* Sed Alexander noſtram lectionem præfert, reſque ipſa ſatis indicat, negatiue legendum eſſe.

Quæſtionis, vnius an plurium ſcientiarum ſit cauſarum cognitio, vera ſolutio.

Solutio quæſtionis.

Animaduertendum eſt autem, nullibi Ariſtotelem in toto hoc opere quæſtionē hanc aperte diſſoluiſſe, ſed tamen hac diſtinctione haud difficile diſſolui poſſe. Cauſſarum nomen tribus modis, quod ad rem præſentem attinet, ſumere licet; vno pro cauſſis in commune, hoc eſt, quatenus cauſſæ ſunt, altero pro iis, quæ ſunt primæ in ſuo quæque genere, tertio, pro omnibus omnino cauſis ſecundum ſpeciem. Si primo modo ſumatur ex iis, quæ à nobis *Lib.1.c.7.q.1.sect.1.* diſputata ſunt, patet, ad ſolum Metaphyſicū pertinere cauſſarum omnium conſiderationem. Si ſecundo modo, prima quidem cauſa efficiens, formalis, & finalis ad Metaphyſicum pertinet, at prima cauſſa materialis, etſi ad Phyſicum ex proprio eius officio ſpectat, ad Metaphyſicū tamen ex communi cura conſtituendi ac defendendi omnes ſcientias, referenda eſt, vt ibidem diximus. Si denique tertio modo, ad nullam eandem ſcientiam pertinet omnium cauſarum conſideratio, tametſi ad vnamquāque pertinere poteſt cognitio eorum omniū, ex quibus pendet res, de qua diſſerit, veluti ad Phyſicam cauſæ omnes rerum naturalium. Itaque ſimpliciter dicendum, ad ſolam Metaphyſicam pertinere omnium cauſarū conſiderationem, quo pacto illæ ab vno tantum artifice tractari poſſunt: atque huic ſolutioni fauet argumentatio, qua Ariſt. affirmatiuam quæſtionis partem cōfirmauit. Quid autem reſpondendum ſit ad priorem argumentationem propoſitam pro parte negatiua, ex iis, quæ à nobis eo loco dicta ſunt, perſpicuum eſt. Ad poſteriorem dicendum, Mathematicas nō eſſe ſcientias omnium accuratiſſimas ſecūdùm ſe, etſi tales dicantur, quatenus quoad nos ſunt omnium certiſſimæ.

Text. 41.

Ἀλλὰ o μὴν καὶ περὶ τῶν ἀποδεικτικῶν ἀρχῶν, πότερον μιᾶς ἐστὶν ἐπιστήμης ἢ πλειόνων, ἀμφισβητήσιμόν ἐστι (λέγω δ' ἀποδεικτικὰς τὰς κοινὰς δόξας, ἐξ ὧν ἅπαντες δεικνύουσιν. οἷον, ὅτι πᾶν ἀναγκαῖον ἢ φάναι, ἢ ἀποφάναι, καὶ ἀδύνατον ἅμα εἶναι, καὶ μὴ εἶναι, καὶ ὅσαι ἄλλαι τοιαῦται προτάσεις) πότερον μία τούτων ἐπιστήμη, καὶ τῆς οὐσίας, ἢ ἑτέρα, κἂν p εἰ μὴ μία, ποτέραν χρὴ προσαγορεύειν τὴν.

Text. 41.

At o vero & illud de principiis demonſtratinis controuerſum eſt, ad vnamne ſcientiam, an ad plures ea pertineant (voco autem demonſtratiua principia, communesq; ſententias, ea, ex quibus omnes demonſtrāt, quale eſt illud: Neceſſe eſſe quoduis aut affirmare, aut negare: & illud, Fieri non poſſe, vt aliquid ſimul ſit, & non ſit, & omnes aliæ huiuſmodi propoſitiones) vtrum, inquam, horum, atq; ſubſtantia vna ſit ſcientia, an vero alia atque alia: ac, p ſi non vna, vtra nomine eius, quam quærimus, appellanda ſit.

Aliq;

Diſputatio ſecunda quæſt.

o *At vero & illud* Diſputat ſecundam quæſtionem: quærebatur, vtrum eiuſdem ſcientiæ eſſet agere de ſolis principiis ſubſtantiæ, an de principiis etiam, ex quibus omnes artifices demonſtrant, quæ principia, communes ſententiæ, ſiue opiniones appellari ſolebant, tametſi Albertus neſcio qua commentatione perſuaſus, exiſtimat appellari hoc loco communes opiniones, quod de illis in hac ſcientia diſputetur, quaſi de non omnino certis, & firma intelligentia compraehenſis, licet alibi vt certiſſima ſupponantur.

Dubitatio.

p *Si non vna.* Addit quæſtioni hoc dubium: Si alia eſt ſcientia de principiis ſubſtantiæ, alia de communibus principiis demonſtrationum, vtra earum dicenda ſit ſapientia, vnde ſumes occaſionem diſputandi pro altera parte quæſtionis.

Digitized by Google

τὴν ζητουμένην. μιᾶς q μὲν οὖν οὐκ εὔλογον εἶναι. τί γὰρ μᾶλλον γεωμετρίας, ἢ ὁποιασοῦν, περὶ τούτων ἐστὶν ἴδιον τὸ ἐπαΐειν; εἴπερ οὖν ὁμοίως μὲν ὁποιασοῦν ἐστιν, ἁπασῶν δὲ μὴ ἐνδέχεται, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἄλλων. οὕτως οὐδὲ τῆς γνωριζούσης τὰς οὐσίας ἴδιόν ἐστι τὸ γιγνώσκειν περὶ αὐτῶν. ἅμα r δὲ καὶ τίνα τρόπον ἔσται αὐτῶν ἐπιστήμη. τί μὲν γὰρ ἕκαστον τούτων τυγχάνει ὄν, καὶ νῦν γνωρίζομεν. χρῶνται οὖν ὡς γιγνωσκομένοις αὐτοῖς, καὶ ἄλλαι τέχναι. εἰ δὲ ἀποδεικτικὴ περὶ αὐτῶν ἐστι, δεήσει τι γένος εἶναι ὑποκείμενον, καὶ τὰ μὲν πάθη, τὰ δ' ἀξιώματα αὐτῶν. περὶ s πάντων γὰρ ἀδύνατον ἀπόδειξιν εἶναι. ἀνάγκη γὰρ ἔκ τινων εἶναι καὶ περί τι, καὶ τινῶν τὴν ἀπόδειξιν. ὥστε συμβαίνει πάντων εἶναι γένος ἕν τι τῶν δεικνυμένων, πᾶσαι γὰρ αἱ ἀποδεικτικαὶ χρῶνται τοῖς ἀξιώμασιν. ἀλλὰ t μὴν εἰ ἑτέρα ἡ τῆς οὐσίας, καὶ ἡ περὶ τούτων, ποτέρα κυριωτέρα καὶ προτέρα πέφυκεν αὐτῶν; καθόλου γὰρ μάλιστα, καὶ πάντων ἀρχαὶ, τὰ ἀξιώματά ἐστιν. εἴ τ' ἐστὶ μὴ τοῦ φιλοσόφου, τίνος ἔσται περὶ αὐτῶν ἄλλου τὸ θεωρῆσαι τὸ ἀληθὲς, καὶ τὸ ψεῦδος.

Ὅλως

Atq; q vnam quidem eſſe rationi conſentaneum non eſt. Cur enim potius Geometriæ, quam cuiuſuis alterius proprium ſit hæc cognoſcere? Si æque igitur cuiuslibet eſt, omnium autem eſſe non poteſt: profecto quemadmodum non aliarum, ita neque eius, quæ ſubſtantias cognoſcit, proprium eſt de iis agere. Ad r hæc, quonam pacto de iis ſcientia erit? Nam quid horum quodq; ſit, etiam nũc nouimus. Itaq; vtuntur in iis vt cognitis, cæteræ etiam artes. Quod ſi de iis demonſtratiua habetur ſcientia, aliquod certe genus ſubiectum, & alia quidem affectiones, alia vero dignitates eorum oportebit, cũ s fieri nequeat, vt omnium ſit demonſtratio. Ex quibuſdam enim, & de quodam, & quorundam neceſſe eſt demonſtrationem eſſe. Ita fieret, vt omnium, quæ demonſtrantur, vnum quoddam eſſet genus: omnes enim demonſtratiuæ ſcientiæ dignitatibus vtuntur. At t vero ſi alia de ſubſtantia, alia de his aget: vtra earum potior ac prior ſuapte natura eſt? Maxime enim vniuerſales ac omnium principia dignitates ſunt. Quod ſi hoc non ad ſapientem ſpectat, cuiuſnam erit, verum ac falſum, in iis contemplari.

Loco [illegible]

Ad

Ratio 1. pro parte negatiua.

q *Atq; vnam quidem.* Probat duabus rationibus, non pertinere vtramquè ad eandem ſcientiam. Prior ratio eſt, Agere de communibus principiis demonſtrationis, non magis pertinet ad vnam ſcientiam, quam ad aliam, cum omnes æque illis vtantur, nec item dicendum eſt, omnes ſcientias æque de illis agere (ſuperuacaneum eſt enim idem eodem modo explicari in diuerſis ſcientiis) vt igitur cæteræ ſcientiæ de huiuſmodi principiis non agunt, ita nec ſcientia, quæ de principiis ſubſtantiæ diſſerit.

Ratio 2.

r *Adhæc quonam pacto.* Poſterior ratio eſt: Si qua ſcientia ageret de communibus principiis, ex quibus omnes demonſtrant, aut ea traderet illorum cognitionem definitiuam, & demonſtratiuam. at neutra cognitio de illis tradi poteſt. ergo ne ea quidem, quæ de principiis ſubſtantiæ diſſerit. Prior pars minoris ea ratione oſtenditur, quia definitiua cognitio communium principiorum, ſeu potius terminorum, ex quibus illa conſtant, ante omnes ſcientias habetur: quo fit, vt niſi quis acta agi probet, in nulla ſciẽtia huiuſmodi cognitio tradi debeat. Poſterior vero hac ratione probatur. Si de his tradi poſſet ſcientia demonſtratiua, tria oporteret afferre ad eorum demonſtrationem, genus, ſubiectum, affectus, quos paſſiones vocant & dignitates: at dignitatum ſiue communium principiorum non poteſt dari idem commune ſubiectum: hoc enim pacto omnium, quæ demonſtrantur, eſſet idem commune ſubiectum, cum omnes ſcientiæ demonſtratiuæ iiſdem communibus principiis vtantur: non poteſt igitur de his tradi ſcientia demonſtratiua.

Scientia demõſtratina. Dignitates.

Argumentũ pro parte affirmatiua.

s *Cum fieri nequeat.* Probat quaſi per parentheſin, ideo ad demonſtrationem afferre oportere dignitates, ſiue indemonſtrabiles propoſitiones, quia non omnium pronunciatorum poteſt eſſe demonſtratio, nihil enim hoc pacto demonſtraretur, aut tandem idem per ſeipſum, vt habet 1. Poſter cap. 3.

t *At vero ſi alia.* Pro altera quæſtionis parte iam ſic argumentatur: Si alia ſit ſcientia de principiis ſubſtantiæ, alia vero de communibus principiis omnium demonſtrationum; ambiguum erit, vtra earum ſit potior, & ordine naturæ prior. hoc autem eſt abſurdum; ergo & illud. Maior hac ratione patet, quia quo argumento doceri poteſt, communia principia eſſe principia maxime vniuerſalia, eo videbitur potior ſcientia & ſapientiæ ſeu Philoſophiæ nomine dignior, quæ illa ſibi peculiari ratione vendicauerit. Quo vero oſtendi poteſt, ſubſtantiam eſſe præcipuum genus entis, eo videbitur prior locus illi ſcientiæ deferendus, quæ principia ſubſtantiæ conſiderauerit.

Quæſtionis, an vnius ſit ſcientia aut pluriũ principiorum demonſtrationis conſideratio ſolutio.

Solutio quæſtionis.

Hanc quæſtionem diſſoluit Ariſtoteles 4. libro, cap. 3. oſtendens ad hanc eandem ſcientiam pertinere cõſiderationem de principiis commu-

communibus, ex quibus omnes ſcientiæ demonſtrant, quemadmodum de principiis entis, quatenus ens eſt, ac proinde ſubſtantiæ, quæ eſt primum genus entis. Vt enim hæc ſcientia agit de ente, quatenus ens eſt, quia illud nullis limitibus particularis alicuius ſcientiæ definitur, ita neceſſe eſt, vt agat de communibus principiis, quæ nulli particulari ſcientiæ ſunt propria. Nec vero difficile eſt, diſſoluere rationes in oppoſitum adductas. Ad priorem enim dicendum eſt, non magis quidem pertinere huiuſmodi principia ad vnam particularem ſcientiam, quam ad aliam, ſed tamẽ magis pertinere ad hanc generalem, quæ habet ſubiectum omnibus ſcientiarum ſubiectis commune. Ad poſteriorem dicendũ, non ideo principia communia ad hanc ſcientiam ſpectare, quia in ea demonſtrentur, ſed quia defenduntur ab iis, qui illa negarunt, vt D. Thomas ait: Vel potius, quia conſtant terminis communibus, & minime limitatis ad materiam alicuius particularis ſcientiæ. Quod ideo potius dixerim, quia non ſolum principia communia, ſed etiam particularia defenduntur in hac ſcientia à proteruis & calumniatoribus.

Dilutio rationum partis negatiuæ.

Principia, communia, licet non demõſtrentur à Metaph. ab eodem tamẽ defendi.

Text. 5.

Ὅλως τε πότερον τῶν οὐσιῶν πασῶν μία ἐστὶν, ἢ πλείους ἐπιστῆμαι; εἰ μὲν οὖν μὴ μία, ποίας οὐσίας θετέον τὴν ἐπιστήμην ταύτην; τὸ δὲ μίαν πασῶν, οὐκ εὔλογον· καὶ γὰρ ἂν ἀποδεικτικὴ μία περὶ πάντων εἴη τῶν συμβεβηκότων, εἴπερ πᾶσα ἀποδεικτικὴ περί τι ὑποκείμενον θεωρεῖ τὰ καθ᾽ αὑτὰ συμβεβηκότα ἐκ τῶν κοινῶν δοξῶν. περὶ οὖν τὸ αὐτὸ γένος τὰ συμβεβηκότα καθ᾽ αὑτὰ τῆς αὐτῆς ἐστι θεωρῆσαι ἐκ τῶν αὐτῶν δοξῶν. περί τε γὰρ τὸ ὅτι μιᾶς, καὶ ἐξ ὧν, μιᾶς, εἴτε τῆς αὐτῆς, εἴτε ἄλλης, ὥστε καὶ τὰ συμβεβηκότα, εἴθ᾽ * αὗται θεωροῦσιν, εἴτ᾽ ἐκ τούτων μία. Ἔτι

** Aliàs αὐτῶν.*

Text. 5.

Ad u ſummam, vnane ſit omnium ſubſtantiarum, an plures ſcientia, non diſquirendum. Si non vna ſit, cuiuſnam ſubſtantia ſcientia hæc conſtituenda erit? Vnam x vero eſſe omnium rationi cõſentaneum non eſt. eſſet enim vna demonſtratiua omnium, quæ per ſe accidunt, cum omnis demonſtratiua ſcientia ex communibus ſententiis ea conſideret, quæ per ſe alicui ſubiecto accidunt. Itaq; eiuſdem ſcientiæ eſt, circa idem genus eadem per ſe accidentia ex eiſdem ſententiis contemplari. Nam y verſari circa ipſum, quod ita ſit, vnius ſcientiæ eſt: & conſiderare ea, ex quibus vnius item eſt, ſiue eiuſdem ſint, ſeu diuerſarum. Quare & accidentia aut eædem conſiderabunt, aut ex his vna.

Præterea

Tertiæ quæſtionis diſputatio.

u *Ad ſummam*. Diſputat tertiam quæſtionem, qua quærebatur, vtrum eadem ſciẽtia eſſet de omnibus ſubſtantiis, an aliæ de aliis. Quod igitur non ſint aliæ de aliis, ex eo probat: quia non eſt cur hæc ſcientia, de qua nunc agimus, magis verſetur in vno genere ſubſtantiarum, quam in alio, cum omnes contineantur ſub communi ratione ſubſtantiæ, quæ neceſſario à primo Philoſopho, vt a primo ac ſupremo artifice tractari debet.

Argumentũ pro parte negatiua.

x *Vnam vero eſſe omnium*. Quod vero non ſit vna omnium ſubſtantiarum, ex eo probat, quia ſi eſſet vna, iam ad vnam & eandem ſcientiam pertineret demonſtratio omnium, quæ per ſe accidunt ſubſtantiis, quod non videtur rationi conſentaneum: eodem enim modo diceres, ſcientiã omnium rerum eſſe eandem. Parum enim refert, conueniantne omnes res vniuoce an analogice, vt de eis vna ſcientia haberi poſſit. Sequelam ex eo probat, quia eiuſdem ſcientiæ eſt contemplari proprium ſubiectum, & omnia, quæ per ſe illi accidunt ex principiis illi generi congruentibus.

y *Nam & verſari*. Videtur probare, quod proxime dixerat, ſimulque exponere, quam vnitatem identitatemque ſcientiæ intelligat, cum ait: *Eiuſdem eſſe contemplari ea, quæ per ſe accidunt eidem generi ſubiecto iiſque, quæ ſub eo continentur.* Nam cum verſari circa ipſum, quod ita ſit, id eſt, circa concluſiones (ſubaudi de eodem ſubiecto, & iis, quæ ſub eo continentur) vnius ſcientiæ ſit, & agere item de principiis, ex quibus illa demonſtrantur, vnius quoque ſit ſcientiæ, ſiue hæ conſiderationes ſint vnius & eiuſdem ſcientiæ ſimplicis, ſiue diuerſarum, ex quibus conſtet vna quædam integra: efficitur, vt & demonſtrare ex huiuſmodi principiis accidentia omnia, quæ eiuſmodi ſubiecto in ſeipſo, & in ſuis inferioribus conueniunt, vnius quoque & eiuſdem ſit ſcientiæ. Cognitio enim demonſtratiua per ſe accidentium, vtramque dictarum ſcientiarum cõplectitur, ſiue illæ eædem ſint, vt dictum eſt, ſiue ex vtraque conſtetur vna tertia, vt re vera quaſi conflatur. Scientiæ enim, quas vocamus, vt Phyſica, Geometria, &c. duo habituum genera complectuntur, & principiorum, & concluſionum.

Quæſtionis, vtrum eadem ſcientia de omnib. ſubſtantiis ſit, an alia de aliis, ſolutio.

[illegible] quæ[illegible]

Hæc quæſtio diſſoluitur ab Ariſtotele libr. 4. cap. 2. & libr. 6. cap. 1. quibus locis docetur, non ad eandem ſcientiam pertinere diſputationem de omnibus ſubſtantiis, niſi quatenus ſubſtantiæ ſunt, ſeu entia per ſe, ſed ad Philoſophiam naturalem ſpectare tractatio-

nem

Digitized by Google

nem de iis ſubſtantiis, quæ materia conſtant, ad hanc autem de materiæ expertibus, & de ipſa etiam ſubſtantia in commune, quatenus eſt primum genus entis. Ad id autem, quod contra obiiciebatur, dicendum eſt, æquius eſſe, vt prima Philoſophia differat de ſubſtantiis materiæ expertibus, quam de iis, quæ materia conſtant, cum diſputatio de materia conſtantibus pertineat ad Phyſicam. Nec obeſt, quod Metaphyſica differat de ſubſtantia in communi. Nam etſi omnes ſubſtantiæ cõtineantur ſub communi ratione ſubſtantiæ; tamen non continentur ſub ea ratione formali, ſub qua ſubſtantia in cõmuni à primo Philoſopho tractatur, quæ quidem eſt ens nõ includens in ſuo conceptu materiam.

Diluitur argumentũ partis affirmatiuæ.

Sub quarũ ratione formali ſubſtantiæ ad Metaph. ſpectent.

Text. 6.

Ἔτι z δὲ πότερον περὶ τὰς οὐσίας ἡ θεωρία μόνον ἐστίν, ἢ καὶ περὶ τὰ συμβεβηκότα ταύταις. λέγω δ' οἷον, εἰ τὸ στερεὸν οὐσία τίς ἐστι καὶ γραμμαὶ, καὶ ἐπίπεδα, πότερον τῆς αὐτῆς ταῦτα γνωρίζειν ἐπιστήμης, καὶ τὰ συμβεβηκότα περὶ ἕκαστον γένος. περὶ ὧν αἱ μαθηματικαὶ δεικνύουσιν, ἢ ἄλλης. εἰ aa μὲν γὰρ τῆς αὐτῆς, ἀποδεικτική τις ἂν εἴη καὶ ἡ τῆς οὐσίας· οὐ δοκεῖ δὲ τοῦ τί ἐστιν ἀπόδειξις εἶναι. εἰ bb δ' ἑτέρας, τίς ἔσται ἡ θεωροῦσα περὶ τὴν οὐσίαν τὰ συμβεβηκότα, τοῦτο γὰρ ἀποδοῦναι παγχάλεπον.

Præterea, z Vtrum ſubſtantiarum tantum ſit contemplatio, an & eorum, quæ his accidunt. Verbi cauſa, ſi ſolidum ſubſtantia quædam ſit, itemq; linea ac plana, ad eandemne ſcientiam, cum hæc, tum accidentia, quæ vnicuiq; generi eorũ, de quib. Mathematicæ demonſtrant, cognoſcere pertineat, an ad aliam atq; aliam. Nam aa ſi ad eandem, demonſtratiua etiam quædam fuerit ea, quæ in ſubſtantia verſatur. At quidditatis non videtur eſſe demonſtratio. Sin bb autem ad aliam atq; aliam, quænam erit ea, quæ accidentia in ſubſtantia contemplabitur? hoc enim detere difficilimum eſt.

Text. 6.

Diſputatur quæſtio quinta.

z *Præterea. Vtrum.* Diſputat quintam quæſtionem ante quartam, quia cum iis, quæ proxime dicta ſunt, videtur cohærere. Erat autem quæſtio quinta, num ſcientia hæc in ſola ſubſtantiarum conſideratione verſaretur, an etiam in conſideratione accidentium, quę illis per ſe conueniunt.

Argumentũ partis negatiuæ.

aa *Nam ſi ad eandem.* Quod non eadem ſcientia in vtriſque verſetur, hac ratione probat. Quia ſi ea ſcientia, quæ verſatur circa accidentia, verſaretur etiam circa ipſas ſubſtantias: cum illa ſit demonſtratiua accidentium, eſſet etiam demõſtratiua ſubſtantiæ, ſiue quidditatis, quod fieri non poteſt. Iſto enim pacto definitio, quæ ſignificat quidditatem rei, poſſet demonſtrari, quod fieri nequit, vt patet ex 2. Poſter. c. 10. à tex. 9.

Argumẽtum pro altera parte.

bb *Sin autem ad aliam.* Quod vero non ſit alia, ex eo probat, quia valde difficile erit (imo vero impoſſibile) oſtendere, quænam ſcientia conſideret ea, quæ per ſe accidunt ſubſtantiis, abſque ipſarum ſubſtantiarum conſideratione. Nulla enim ſcientia cognoſcere poteſt propria, & per ſe accidentia ignorato proprio ſubiecto.

Quæſtionis, an hæc ſcientia ſubſtantiarum tantum ſit, an etiam accidentium, ſolutio.

Solutio quæſtionis & argumenti pro parte negatiua.

Hanc quæſtionem determinat Ariſt. in 4. lib. cap. 1. & 2. vbi docet, ad eandem ſcientiam pertinere conſiderationem de ente ac ſubſtantia, & de iis, quæ illis per ſe accidunt. Nec ratio in oppoſitum quicquam colligit. Nam etſi eadem ſcientia verſatur in ſubſtantiis, quatenus ſubſtantiæ ſunt, & in iis, quæ illis per ſe accidunt, non tamen conſiderat, vtraque demonſtrando, ſed definiendo ſubſtantias, & demonſtrando accidentia. Quo loco Ariſtoteles loquitur de ſcientia ea, quæ proprie ſcientia dicitur, vt annotauit Syrianus, qualis eſt ſubalternans. Poteſt enim ſubalternata, quæ vtcunque ſcientia dicitur, conſiderare ea, quæ per ſe accidunt, nec tamen proprie conſiderare aut tractare quidditatẽ, cuius tractatio ad ſubalternantem proprie pertinet.

Scientia ſubalternata.

Text. 7.

** Exemplũ non habent ὄντα τῶν οὐσιῶν.*

Ἔτι cc δὲ πότερον τὰς αἰσθητὰς οὐσίας μόνας εἶναι φατέον ἢ καὶ παρὰ ταύτας ἄλλας, καὶ πότερον μοναχῶς, ἢ πλείω γένη τυγχάνει * ὄντα τῶν οὐσιῶν. οἷον οἱ λέγοντες τά τε εἴδη, καὶ τὰ μεταξύ, περὶ ἃ τὰς μαθηματικὰς εἶναί φασιν ἐπιστήμας.

αἱς

Præterea, cc vtrum ſolas ſubſtantias ſenſibiles eſſe, an alias etiam præter eas dicendum eſt, & vtrumne tantum, an plura ſunt ſubſtantiarum genera, quemadmodum ii cenſent, qui & formas eſſe dicunt, & media, in quibus Mathematicas ſcientias

Text. 7.

Diſputatio quarta quæſtionis.

cc *Præterea vtrum.* Diſputat quartam quæſtionem, ſintne videlicet aliæ ſubſtantiæ præter ſenſibiles. Quod ſi ſint, num earum ſint plura genera, vt apud Plat. ideæ & mathematica entia.

dd Quo

Digitized by Google

ὡς dd μὲν οὖν λέγομεν τὰ εἴδη αἴτιά τε καὶ οὐσίας εἶναι καθ' ἑαυτάς, εἴρηται ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις περὶ αὐτῶν. πολλαχῇ ee δὲ ἐχόντων δυσκολίαν, οὐθενὸς ἧττον ἄτοπον, τὸ φάναι μὲν εἶναί τινας φύσεις παρὰ τὰς ἐν τῷ οὐρανῷ, ταύτας δὲ τὰς αὐτὰς φάναι τοῖς αἰσθητοῖς, πλὴν ὅτι τὰ μὲν ἀΐδια, τὰ δὲ φθαρτά. αὐτὸ γὰρ ἄνθρωπόν φασιν εἶναι, καὶ αὐτὸ ἵππον καὶ ὑγίειαν, ἄλλο δ' οὐδέν. παραπλήσιον μὲν ποιοῦντες τοῖς θεοὺς μὲν εἶναι φάσκουσιν, ἀνθρωποειδεῖς δέ. οὔτε γὰρ ἐκεῖνοι οὐδὲν ἄλλο ἐποίουν, ἢ ἀνθρώπους ἀϊδίους, οὔθ' οὗτοι τὰ εἴδη, ἀλλ' ἢ αἰσθητὰ ἀΐδια.

Lege quæ di- [illegible] lib [illegible]

Ἔτι ff δ' εἴ τις παρὰ τὰ εἴδη καὶ τὰ αἰσθητὰ τὰ μεταξὺ θήσεται, πολλὰς ἀπορίας ἕξει. δῆλον γὰρ ὡς ὁμοίως γραμμαί τε παρά τ' αὐτὰς καὶ τὰς αἰσθητὰς ἔσονται, καὶ ἕκαστον τῶν ἄλλων γενῶν. ὥστ' ἐπείπερ ἡ ἀστρολογία μία τούτων ἐστίν, ἔσται τις καὶ οὐρανὸς παρὰ τὸν αἰσθητὸν οὐρανόν, καὶ ἥλιος καὶ σελήνη, καὶ τἆλλα ὁμοίως τὰ κατὰ τὸν οὐρανόν. καίτοι πῶς δεῖ πιστεῦσαι τούτοις; οὐδὲ gg γὰρ ἀκίνητον εὔλογον εἶναι

ſcientias verſari aſſerunt? Quo dd igitur pacto formas, tum cauſas eſſe, tum etiam ſubſtantias per ſe dicamus: cum primum de iis ageremus, expoſitum eſt. At ee hæc cum multas difficultates habent, tum vero illud non minus abſurdum eſt, naturas quaſdam eſſe aſſerere, præter eas, quæ in cælo ſunt, eaſque eaſdem eſſe cum ſenſibilibus, niſi, quod illa ſempiterna ſit, hæ incorruptibiles. Dicunt enim, ipſum hominem eſſe, & ipſum equum, ſanitatemque, & nihil aliud: perinde facientes atque ii, qui Deos quidem eſſe aiunt, ſed tamen humana forma. Neque enim illi quicquam aliud faciebant, quam homines ſempiternos, neq; hi formas aliud, quam ſempiterna ſenſibilia.

Iam ff vero ſi quis media entia inter formas & ſenſibilia poſuerit, in multas difficultates incurrit. Perſpicuum eſt enim, fore eadem ratione lineas, præter ſeparatas ac ſenſibiles, & vnumquodque cæterorum generum. Quare cum Aſtrologia vna horum ſit, erit & quoddam cælum præter cælum ſenſibile, itemque ſol, luna, & pari ratione cætera, quæ in cælo exiſtunt. At quonam pacto hiſce credendum eſt? Nam, gg neque vt immobilis ſit rationi conſentaneum eſt. *Hoc loco com. 31.*

dd *Quo igitur pacto formas, tum cauſas eſſe, tum etiam ſubſtantias, per ſe dicamus: cum primum, &c.* Quo pacto ideæ ponantur à Platone, & quibus rationibus videantur ponendæ, ait Ariſtoteles ſatis ſe 1. lib. explicaſſe. Quo rurſus loco verbo *dicamus*, ſe Platonicum facit, quemadmodum ſæpe lib. 1. c. 6. & 7.

ee *At hæc cum multas.* Quod tamen ideæ non videantur aſſerendæ cum multis rationibus, quæ ſatis ingerunt difficultatis, ſe oſtendiſſe 1. lib. hoc loco, lect. 7. p. 3. innuit, tum vero hoc vno argumento, quod Diuus Thomas vocat efficaciſſimum, denuo confirmat. Qui dicunt ideas eſſe naturas quaſdam, præter eas, quæ ſunt in cælo, hoc eſt, in mundo hoc ſenſibili, non diſcernũt eas à ſenſibilibus, niſi ſola æternitate. eſt autem abſurdiſſimum, ex rebus eiuſdem rationis & naturæ alias ponere ſuapte natura æternas, alias caducas, & corruptioni obnoxias. abſurdiſſimum eſt igitur hoc pacto ideas ponere. Priorem propoſitionem ex eo probat Ariſtoteles, quia Plato nulla alia ratione diſtinguebat ideam hominis à ſingulis hominibus, niſi ſeparatione ab omni mutatione, quam quidem ſeparationem ſignificabat præfiſione particulæ *ipſum* Addit autem, perinde Platonem feciſſe atque eos, qui putauerunt eſſe Deos humana ſpecie præditos. Dum enim humanam ſpeciem illis tribuebant, homines plane eſſe affirmabant, dum autem vocabant Deos, ſuapte natura ſempiternos eſſe aſſerebant. Quod autem poſterior propoſitio vera ſit, luce clarius eſt. Nam etſi res corruptibiles poſſunt diuina virtute perpetuo conſeruari, nulla tamen eorum ex ſe perpetua eſſe poteſt. *Impugnantur ideæ Platonis.* *Deos eſſe humana forma, quam abſurdum.*

ff *Iam vero ſi quis.* Miſſis ideis de entibus mathematicis ediſſerit, primumque iuxta ſententiam Platonis, qui illa ſeparabat à rebus ſenſibilibus, deinde iuxta opinionem quorundam Platonicorum, qui etſi dicebant illa eſſe diuerſa à ſenſibilibus quantitatibus, à rebus tamen ſenſibilibus minime ſeparabant. Quod igitur nulla ſint ponenda ſeparata, tribus rationibus ſuadet. Prima, quia quemadmodum à Platone ponuntur lineæ mediæ inter ipſas lineas, ſiue ideales, & lineas ſenſibiles, de quibus mediis Geometræ diſſerant, ſic etiam ponenda ſunt media entia inter ideas aliarum rerum mathematicarum, & indiuidua ſenſibilia, nempe cœlum medium, inter cœlum ideale, & hoc cœlum: medium Solem & Lunam, medium radium viſualẽ, medium concentũ, & cætera huiuſmodi, de quibus diſſerant aliæ mathematicæ ſcientiæ, vt Aſtrologia, Perſpectiua, Muſica ea, quæ vulgo dicitur Theorica, & ſimiles. eſt enim par ratio Nam & hæ ſcientiæ per principia pure Geometrica aut Arithmetica, quæ Geometricis adſtractiora ſunt, huiuſmodi res conſiderant. At iſta ſunt abſurdiſſima, vt oſtendit. *Non dari entia Mathematica à rebus ſeparata.*

gg *Nam neque.* Hoc non eſſe conſentaneum rationi, vel ex ipſa Aſtrologia patet, ſiquidem Aſtrologi multa diſſerunt de motu cœli.

εἶναι κινούμενον hh δὲ καὶ παντελῶς ἀδύνατον. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ὧν ἡ ὀπτικὴ πραγματεύεται, καὶ ἡ ἐν τοῖς μαθήμασιν ἁρμονική. καὶ γὰρ ταῦτα ἀδύνατον εἶναι παρὰ τὰ αἰσθητά, διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας. εἰ ii γὰρ ἔστιν αἰσθητὰ μεταξὺ καὶ αἰσθήσεις, δῆλον ὅτι καὶ ζῷα ἔσονται μεταξὺ αὐτῶν τε καὶ τῶν φθαρτῶν.

Text. 8. Ἀπορήσειε kk δ' ἄν τις καὶ περὶ ποῖα τῶν ὄντων δεῖ ζητεῖν ταύτας τὰς ἐπιστήμας. εἰ γὰρ τούτῳ διοίσει τῆς γεωμετρίας μόνον , ὅτι ἡ μὲν τούτων ἐστὶν ὧν αἰσθανόμεθα, ἡ δ' οὐκ αἰσθητῶν, δῆλον ὅτι καὶ παρὰ ἰατρικὴν ἔσται τις ἐπιστήμη. καὶ παρ' ἑκάστην τῶν ἄλλων μεταξὺ αὐτῆς τε ἰατρικῆς, καὶ τῆσδε τῆς ἰατρικῆς, καίτοι πῶς τοῦτο δυνατόν; καὶ γὰρ ἂν ὑγιεινὰ ἄττα εἴη παρὰ τὰ αἰσθητά, καὶ αὐτὸ τὸ ὑγιεινόν. ἅμα ll δὲ οὐδὲ τοῦτο ἀληθές, ὡς ἡ γεωδαισία τῶν αἰσθητῶν ἐστι μεγεθῶν, καὶ φθαρτῶν. ἐφθείρετο γὰρ ἂν φθειρομένων. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῶν αἰσθητῶν ἂν εἴη μεγεθῶν. οὐδὲ

eſt, neque hh vero vt moueatur, fieri vllo modo poteſt. Quod idem dicendum erit de iis, de quibus agit Perſpectiua & Muſica ea, quæ in Mathematicis numeratur: hæc enim ob eaſdem cauſas exiſtere non poſſunt à ſenſibilibus ſeiuncta. Nam ii ſi ſenſibilia ſint media, ſenſuſq; medij, perſpicuũ eſt, fore etiam media animalia inter ſeparata: & quæ intereunt.

Dubitet kk quoque aliquis, quibus in rebus hæ ſcientiæ quærendæ ſint. Si enim hoc ſolum à Geometria differat Geodæſia, quod hæc ſit horum, quæ ſenſibus percipimus, illa vero eorum, quæ ſenſibilia non ſunt, perſpicuum eſt, etiam præter Medicinam fore quandam ſcientiam (eodemque modo præter vnamquamque aliarum) quæ media ſit inter Medicinam ipſam, & hanc Medicinam. At hoc qui fieri poteſt? Erunt enim & præter ſenſibilia ac ſalubre ipſum, quædam ſalubria. Simul ll autem neque hoc verum erit, Geodæſiam in magnitudinibus ſenſibilibus & corruptibilibus verſari: iis enim intereuntibus, interiret. At vero neque in Text. 8.

ſenſibilibus

Rem à materia ſeparatam mobilẽ eſſe non poſſe. hh *Neq; vero.* Nam quod ſeparatum eſt à materia ſenſibili, mobile eſſe non poteſt. Vnde Alexand. *Solem,* inquit, *& Lunam moueri quidem, non tamen ſenſibilia, ſed Mathematica eſſe, abſurdius dictu eſt, quam eadem aſtra immobilia eſſe.*

ii *Nam ſi ſenſibilia.* Cum linea viſualis & concentus non ſolum eſſe non poſſint, ſed ne intelligi quidem abſq; qualitatibus, quæ continentur ſub peculiari obiecto alicuius ſenſus, efficitur, vt ſi illa darentur ſeparata, neceſſario etiam darentur ſenſus ſeparati, & animalia ſeparata, in quibus eiuſmodi ſenſus ineſſent. Alioqui non eſſent propria ſenſibilia alicuius ſenſus, quod repugnat hypotheſi.

Geometria & Geodæſia quid ſint kk *Dubitet quoque.* Secunda ratio, qua refellit mathematica ſeparata, huiuſmodi eſt: Quia ſi Geometria hoc differret à Geodæſia, id eſt, à facultate diuidendi terra (qua Ægyptij vtebatur ad reſtituendos terminos regionis, qui quotannis inundatione Nili confundunrur) quod hæc in rebus ſenſibilibus verſetur, illa vero in iis, quæ ſunt media inter ſenſibilia & ideas, pari ratione concedenda erit alia Medicina inter idealem, & eam, quæ verſatur in morbis, qui ſenſibilib. ſubiecti ſunt, quod nec ipſe quidem Plato admittit, ne, quod conſequens eſt, concedat ſalubre medium inter ſalubre ideale atq; ſenſibile.

ll *Simul autem, neque hoc.* Tertia ratio eſt, Quia ſi qua eſſet cauſa, ob quam mathematica ſeparata ponenda eſſent, ea maxime eſſe videretur, quia alioqui nihil differret Geodæſia, Aſtrologia, & aliæ Mathematicæ, quæ verſantur in rebus ſenſibilibus, à puris Mathematicis, cuiuſmodi eſt Geometria. Niſi enim dicamus, illas verſari in iis, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, has vero in iis, quæ exiſtunt à ſenſibus ſeparata: nulla eſt ratio diſcriminis inter vtrumque genus, atqui Geodæſia, Aſtrologia, & aliæ ſcientiæ mathematicæ prioris generis non verſantur in iis, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt. igitur nulla eſt ratio, ob quam mathematica ponenda ſint ſeparata. Aſſumptionem, quod attinet ad Geodæſiam, ex eo probat, quia ſi illa eſſet magnitudinum terrenarum ſingularium, quæ intereunt, ipſa etiam, cum illa intereunt neceſſario periret, id eſt, amitteret nomen ac rationem ſcientiæ, quæ quidem non eſt eorum, quæ per ſe corrumpuntur. Atqui probatio hæc Ariſtotelis apta non eſt. Quod vero attinet ad Aſtrologiam, ea ratione probatur aſſumptio, quia ne in cœlis quidem ſingularibus ſunt perfectæ illæ figuræ, quas mathematici definiunt. Quod mihi non recte dici ab Ariſtotele videretur, niſi ſola diſputationis cauſa id diceret. Crediderim enim rotunditatem cœlorum adeo perfectam eſſe, vt ſi normam æque perfectam tangeret, non niſi in puncto contingeret. Id, quod Plato in Timæo, quem locum Cicero interpretatur, plane ſentit, cum de fabrica cœleſtis corporis ita ſcribit: *Idque ita tornauit, vt nihil effici poſſit rotundius, nihil vt aſperitatis habeat, nihil offenſionis, nihil incluſum anfractibus, nihil eminens, nihil lacunoſum, omneſque partes ſimilima omnium, &c.* Melius id probaret Ariſtoteles, ſi ſumeret, Aſtrologiam non verſari primo ac per ſe in his cœlis abſolute. Nam etſi hi cœli non eſſent, adhuc tamen Aſtrologorum *Mira cœli rotunditas.*

demon-

Digitized by Google

οὐδὲ περὶ τὸν οὐρανὸν ἡ ἀστρολογία τόνδε. οὔτε γὰρ αἱ αἰσθηταὶ γραμμαὶ τοιαῦταί εἰσιν, οἵας λέγει γεωμέτρης. οὐδὲν γὰρ εὐθὺ τῶν αἰσθητῶν οὕτως, οὐδὲ στρογγύλον. ἅπτεται γὰρ τοῦ κανόνος οὐ κατὰ στιγμὴν ὁ κύκλος, ἀλλ᾽ ὥσπερ. Πρωταγόρας ἔλεγεν, ἐλέγχων τοὺς γεωμέτρας. οὔθ᾽ αἱ mm κινήσεις καὶ αἱ ἕλικες τοῦ οὐρανοῦ ὅμοιαι, περὶ ὧν ἡ ἀστρολογία ποιεῖται τοὺς λόγους. οὔτε τὰ σημεῖα τοῖς ἄστροις τὴν αὐτὴν ἔχει φύσιν.

Tex.8. Εἰσὶ nn δέ τινες, οἵ φασι μὲν εἶναι τὰ μεταξὺ ταῦτα λεγόμενα τῶν τε εἰδῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν· οὐ μὴν χωρίς γε τῶν αἰσθητῶν, ἀλλ᾽ ἐν τούτοις· οἷς τὰ συμβαίνοντα ἀδύνατα, πάντα μὲν πλείονος λόγου διελθεῖν, ἱκανὸν δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα θεωρῆσαι. οὔτε γὰρ ἐπὶ τούτων εὔλογον ἔχειν οὕτω μόνον, ἀλλὰ δῆλον ὅτι καὶ τὰ εἴδη ἐνδέχοιτ᾽ ἂν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς εἶναι. τοῦ γὰρ αὐτοῦ λόγου ἀμφότερα ταῦτά ἐστιν. ἔτι δὲ δύο στερεὰ ἐν τῷ αὐτῷ ἀναγκαῖον εἶναι τόπῳ, καὶ μὴ εἶναι ἀκίνητα, ἐν κινουμένοις γε ὄντα τοῖς αἰσθητοῖς. ὅλως δὲ τίνος ἕνεκ᾽ ἄν τις θείη εἶναι μὲν αὐτά, εἶναι δ᾽ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς; ταὐτὰ γὰρ συμβήσεται ἄτοπα τοῖς προειρημένοις. ἔσται γὰρ οὐρανός τις παρὰ τὸν οὐρανόν, πλήν γε οὐ χωρίς, ἀλλὰ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ· ὅπερ ἐστὶν ἀδυνατώτερον.

ſenſibilibus magnitudinibus, neque in hoc cœlo Aſtrologia verſabitur. neque enim ſenſibiles lineæ tales ſunt, quales Geometra vſurpat. Etenim ex ſenſibilibus nihil adeo rectum aut rotundum eſt. Tangit enim normam circulus non in puncto, ſed, quemadmodum dicebat Protagoras, cum Geometras reprehenderet. mm *Neq; item motus ac reuolutiones cœli ſimiles ſunt iis, de quibus Aſtrologia diſſerit: neq; puncta eandem quam aſtra, naturam habent.*

Sunt nn *autem nonnulli, qui aſſerunt, eſſe quidem ea, quæ media inter formas & ſenſibilia dicuntur, non tamen à ſenſibilibus ſeiuncta, ſed in eis poſita: quorum ſententiam, quæ impoſſibilia ſequantur, omnia quidem longioris ſermonis eſt perſequi: verum hæc ſatis fuerit conſideraſſe. Neque enim in his ſolum rationi conſentaneum eſt, ita ſe rem habere: ſed aperte ſequitur, formas etiam ipſas in ſenſibilibus eſſe poſſe, quippe cum eiuſdem rationis hæc ſint vtraque. Præterea duo ſolida in eodem loco ſint, neceſſe eſt. Itemque, non eſſe immobilia, cum in ſenſibilibus, quæ mouentur, exiſtant. Denique, cuius rei gratia quiſquam ſtatuat, eſſe quidem illa, ſed tamen in ſenſibilibus eſſe. eadem enim, atque ea, quæ iam dicta ſunt, incommoda accident. Erit enim quoddam cœlum, præter cœlum, niſi quod non erit ſeparatum, ſed loco in eodem, quod vtique impoſſibilius eſt.* Tex. 9.

demonſtrationes in quoſuis alios ſimiles conuenirent. Latinorum pleriq; aliter interpretantur Ariſtotelem in his rationibus. Sed id, quod nos, Syrianus etiam, & Alexander ſentiunt.

mm *Neq; item motus* Fingunt enim puncta moueri, ſiquidem & aſtra puncta faciunt, & circa terram quaſi circa punctum volui omnia cœleſtia.

nn *Sunt autem.* Iam oſtendit entia mathematica non poſſe exiſtere in rebus ſenſibilibus, ſi ſunt diuerſa à ſenſibilibus quantitatibus, vt quidam Platonici affirmabant. Ait ergo, cum plurimorum conſequentium incommodis id poſſe refutari, tum vero his quatuor argumentis. Primum, quia pari ratione ideæ poſſent exiſtere in rebus ſenſibilibus, quod ij negabant. Deinde, quia darentur duo corpora in eodem loco. Tertio, quia entia mathematica mouerentur motis rebus ſenſibilibus, in quibus ineſſent, cum tamen ab illis omnia immobilia eſſe dicerentur. Poſtremo, quia eadem abſurda ſequuntur hanc ſententiam, quæ ſuperiorem; cuiuſmodi eſt illud, dari aliud cœlum præter hoc cœlum: quanquam id iuxta hanc opinionem ex ea parte eſſet abſurdius, quod ſimul exiſterent duo cœli in eodem loco. Aduerte tamẽ, vtrumq; virtute diuina fieri poſſe, & quod detur magnitudo aliqua ſeiũcta ab omni ſubſtantia ſenſibili, & quod duo corpora exiſtant in eodem loco. Illud etiam aduerte, non mediocris auctoritatis viros eſſe, qui credant horum Platonicorum ſententiam eam eſſe, quę 4 Phyſ. lib. refutatur de loco, quem nonnulli dicebant eſſe dimenſiones quaſdam, quibus corpora naturalia, vt loco continerentur. Quæ tamen ſententia fortaſſe non placebit, quia hæ dimenſiones non ponebantur eſſe in rebus naturalibus, ſed potius res naturales eſſe in iis: nec illæ, ſi eſſent, mouerentur ad motum corporum naturalium, ſed ſemper fixæ perſiſterent. Forſitan autem ideo Ariſtoteles hanc quæſtionem non tractauit pro parte affirmatiua, quia rationes Platonicorum erant tritæ ac vulgatæ, aut quia ex lib. 1 ex colligi poterant, quæ ſatis eſſent ad qualemcunq; confirmationem opinionis, nullius pene probabilitatis.

Entia mathematica in rebus ſenſibilibus exiſtere.

Cõtra Ethnicos Philoſophos.

Quæſtionis, ſintne alia ſubſtantiæ præter ſenſibiles, ſolutio.

Solutio huius quæſtionis patet ex lib. 7. 12. 13. & 14. potiſſimum vero ex duob. extremis: quibus in locis late docet Ariſt. nec ideas, nec entia mathematica, ſiue priori ſiue poſteriori modo ponatur cohęrere poſſe in rerũ natura. Rationes aũt, quib. affirmatiua quęſtionis pars à ſuis autorib. confirmatur, partim ſolutæ ſunt lib. 1 partim ſoluentur in locis citatis.

Ὅτι ἀρχαὶ τὰ πρῶτα εἰσι γένη.

ΚΕΦ. Γ.

Text. 10. Περὶ ἃ δὲ τούτων οὖν ἀπορία πολλή, πῶς δεῖ θέμενον τυχεῖν τῆς ἀληθείας, καὶ περὶ τῶν ἀρχῶν, πότερον δεῖ τὰ γένη στοιχεῖα καὶ ἀρχὰς ὑπολαμβάνειν, ἢ μᾶλλον ἐξ ὧν ἐνυπαρχόντων ἐστὶν ἕκαστον πρώτων, οἷον b φωνῆς στοιχεῖα, καὶ ἀρχαὶ δοκοῦσιν εἶναι ταῦτα, ἐξ ὧν σύγκεινται αἱ φωναὶ πᾶσαι πρώτων, ἀλλ' οὐ τὸ κοινὸν, ἡ φωνή. καὶ c τῶν διαγραμμάτων ταῦτα στοιχεῖα λέγομεν, ὧν αἱ ἀποδείξεις ἐνυπάρχουσιν ἐν ταῖς τῶν ἄλλων ἀποδείξεσιν, ἢ πάντων, ἢ τῶν πλείστων. ἔτι d δὲ τῶν σωμάτων καὶ οἱ πλείω λέγοντες εἶναι στοιχεῖα, καὶ οἱ ἕν. ἐξ ὧν σύγκειται. καὶ ἐξ ὧν συνέστηκεν, ἀρχὰς λέγουσιν εἶναι. οἷον Ἐμπεδοκλῆς πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ τὰ μετὰ τούτων στοιχεῖά φησιν εἶναι, ἐξ ὧν ἐστὶ τὰ ὄντα ἐνυπαρχόντων, ἀλλ'

Prima rerum genera eſſe principia.

CAPVT III.

ET a de his igitur magna dubitatio eſt, quo tandem modo is, qui conſtituere quicquam velit, veritatem aſſequi poſſit: & de principiis, num genera elementa eſſe atque principia exiſtimare oporteat: an ea potius, ex quibus inſitis res quæque primum conſtat. Exempli b cauſa, vocis elementa & principia videntur eſſe ea, ex quibus primum voces omnes componuntur, non id, quod commune eſt vox, inquam, ipſa & c deſcriptionum, ea dicimus elementa eſſe, quorum demonſtrationes in aliarum, aut omnium, aut plurimarum demonſtrationibus inſunt. Præterea, d & qui è corporibus plura elementa, & qui vnum eſſe dicunt, ea ex quibus res componuntur, & ex quibus conſtant, principia eſſe aſſerunt: quo pacto Empedocles ignem & aquam, & quæ cum his numerantur, elementa eſſe ait, ex quibus inſitis entia conſtent. Text. 10.

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

ET a *de his igitur magna dubitatio eſt, quo tandem modo is, qui conſtituere quicquam velit, veritatem, &c.* Diſput. ſeptimam quæſtionem, qua quærebatur, num genera rerum, an potius partes, ex quibus illæ reali compoſitione conſtant eſſent earum principia, &c. quæ ſola quæſtio in hoc cap. tractatur. Explicat autem in ea repetenda nomine partium intelligendas eſſe primas, vt pote ex quibus res primo componitur, & in quas vltimo reſoluitur. Intelligit vero nomine generum ipſas etiam ſpecies & differentias, vt 1. Top. cap. 3. quod ex dicendis apertum erit.

Diſputatio 7. quæſtionis.

b *Exempli cauſa, vocis elementa & principia videntur eſſe ea, ex quibus primum voces omnes componuntur, &c.* Quatuor argumentis ſuadet, genera non eſſe principia earum rerum, quarum ſunt genera: ſed potius primas partes. Primum eſt, quia vox articulata communis, quæ de hac & illa articulata voce dicitur, non ſolet appellari principium, ſiue elementum ſingularum, ſed ipſæ literæ ſeu ſimplices ſoni, ex quibus primum integræ voces articulatæ, quaſi primis articulis conſtant.

Arg. 1.

c *Et deſcriptionum, ea dicimus elementa eſſe, quorum demonſtrationes in aliarum, aut omnium, aut plurimarum, &c.* Alterum argumentum eſt, quia deſcriptio Geometrica in commune accepta non dicitur principium aut elementum ſingularum deſcriptionum, ſed priores deſcriptiones elementa poſteriorum, quod earum compoſitionem ingrediantur, vt patet apud Euclidem in iis libris, qui ob eam cauſſam de Elementis inſcripti ſunt. Non videtur autem Ariſtoteles intelligere nomine eorum, quæ demonſtrantur, ipſa theoremata, quorum alia ex aliis demonſtrentur (ſiquidem poſteriora, etſi ex prioribus pendent, non tamen ex illis conſtant) ſed potius videtur ſignificare ipſas linearum deductiones figuraſve demonſtrationum. Harum enim poſteriores ex prioribus ſuapte natura conſtant, vt patebit, ſi quis prioribus adiiciat eas lineas, ex quibus conficiuntur poſteriores: quanquam, quia priores deſcriptiones ante patent, quam ad poſteriores veniatur, non ſolent priores in poſteriorib. adhiberi, præſertim ne linearum multitudo perſpicuitatem demõſtrationis impediat. Id quod ex eo etiam intelliges, quia deſcriptio ſiue deſignatio non eſt genus theorematum, & tamen Ariſtoteles accipit nomen *deſignationis* hoc loco, pro genere eorum, quę demonſtrantur. Dic ergo, deſignationes ſeu deſcriptiones intelligi nomine eorum, quæ demonſtrantur, quia ipſa theoremata in ipſa linearum deductione, quaſi in exemplo continentur.

d *Præterea, & qui è corporibus plura elementa, & qui vnum eſſe dicunt, ea ex quibus res componuntur, &c.* Tertium argumentum ducitur ex auctoritate veterum Phyſicorum, qui

non

ἀλλ' οὐχ ὡς γένη ταῦτα λέγει τῶν ὄντων. ἔτι c δὲ τούτοις καὶ τῶν ἄλλων εἴ τις ἐθέλει τὴν φύσιν ἀθρεῖν, οἷον κλίνην, ἐξ ὧν μορίων ἐστὶ, καὶ πῶς συγκειμένων, τότε γνωρίζει τὴν φύσιν αὐτῆς, ἐκ μὲν οὖν τούτων τῶν λόγων οὐκ ἂν εἶεν αἱ ἀρχαὶ τὰ γένη τῶν ὄντων.

Εἰ f δ' ἕκαστον μὲν γνωρίζομεν διὰ τῶν ὁρισμῶν, ἀρχαὶ δὲ τὰ γένη τῶν ὁρισμῶν εἰσιν. ἀνάγκη, καὶ τῶν ὁριστῶν ἀρχὰς εἶναι τὰ γένη. κἂν g εἰ ἔστι τὴν τῶν ὄντων λαβεῖν ἐπιστήμην, τὸ τῶν εἰδῶν λαβεῖν, καθ' ἃ λέγονται τὰ ὄντα, τῶν γε εἰδῶν ἀρχαὶ τὰ γένη εἰσί. Φαίνονται h δέ τινες καὶ τῶν λεγόντων στοιχεῖα τῶν ὄντων τὸ ἓν, ἢ τὸ ὂν, ἢ τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρὸν, ὡς γένεσιν αὐτοῖς χρῆσθαι. ἀλλὰ i μὴν οὐδὲ ἀμφοτέρως γε οἷόν τε λέγειν τὰς ἀρχάς· ὁ μὲν γὰρ λόγος τῆς οὐσίας εἷς. ἕτερος δ' ἔσται ὁ διὰ τῶν γενῶν ὁρισμὸς, καὶ ὁ λέγων, ἐξ ὧν ἐστιν ἐνυπαρχόντων.

Πρὸς k δὲ τούτοις, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα ἀρχαὶ τὰ γένη εἰσὶ, πότερον δεῖ νομίζειν, τὰ πρῶτα τῶν γενῶν ἀρχὰς, ἢ τὰ ἔσχατα κατηγορούμενα, ἐπὶ τῶν ἀτόμων, καὶ γὰρ τοῦτο ἔχει ἀμφισβήτησιν. εἰ l μὲν ὅτι τὰ καθόλου μᾶλλον, ἀρχαὶ, φανερὸν ὅτι τὰ ἀνωτάτω τῶν γενῶν.

ἔσονται

conſtent, neq; illa quaſi rerum genera conſtituit. Ad hæc, c ſi quis aliorum quoq; naturam conſiderare velit, exempli cauſa, lectum, ex quibus ſit partibus, & quo pacto compoſitis: tum demum eius naturam perſpiciet. Ob has igitur rationes non fuerint vtique ipſa rerum genera principia.

Qua f vero ratione vnumquodq; per definitiones cognoſcimus, principia autem definitionum genera ſunt, genera profecto eorum, quæ definiuntur, principia ſint neceſſe eſt. Iam g ſi rerum ſcientiam accipere, eſt ſpecierũ accipere, à quibus res ipſa dicuntur, ipſa profecto genera ſpecierum principia ſunt. Videntur h autem quidam & eorum, qui vnum, aut ens, aut magnum, & paruum elementa rerum eſſe dicunt, eis vt generibus vti. Atqui i fieri non poteſt, vt principia vtroque modo dicantur. Ratio enim ſubſtantiæ vna eſt, alia autem erit definitio, quæ per genera traditur, atq; ea, quæ exponit, ex quibus inſitis res conſtet. Eodẽ modo Syrianus & Alber. tract. 2. cap. 5.

Ad k hæc, etſi quam maxime principia ſint genera, ipſa vtra exiſtimanda erunt principia, primane, an quæ vltima de indiuiduis dicuntur? Nam & hoc non caret controuerſia. Etenim l ſi dicendum eſt, magis vniuerſalia principia eſſe, perſpicuum eſt, ſuprema genera eſſe principia: Aliter Auerroes com. 10.

hæc

non genera rerum naturalium, ſed quæ illas reali compoſitione conſtituerent, earum principia ac elementa eſſe dicebant.

e *Ad hæc, ſi quis.* Quartum argumentum deſumitur ex iis, quę arte conficiuntur, quorum perfecta cognitio, non ex cognitione communium generum peti ſolet, ſed ex partibus conſtant, & ex ipſo compoſitionis modo. 41

f *Qua vero ratione* Iam argumentatur pro altera quæſtionis parte. Contendit enim tribus argumentis, genera potius, quam partes ad realem compoſitionem pertinentes, dicẽda eſſe principia. Primum eſt; quia eadem ſunt principia definitionum & rerum, quæ definiuntur: principia autem definitionum, non ſunt partes reipſa componentes, ſed genera & differentiæ, quas etiam hoc loco nomine generum complectitur. *1. arg. pro altera parte quæſtionis.*

g *Iam ſi rerum.* Secundum argumentum eſt, quia res ſingulæ non cadunt ſub ſcientiam, niſi ratione ſuarum ſpecierum, ſpecierum autem principia dicuntur eſſe genera & differentiæ, ſiquidem ex his illæ conſtitui ſolent, & in hæc reſolui. 51

h *Videntur autem.* Tertium ducitur ex auctoritate Platonis, qui dicebat vnum & ens, magnũque & paruum eſſe rerum principia. Videtur enim his vt potius, vt generibus, quam vt partibus ad realem compoſitionem pertinentibus.

i *At vero neq;* Diceret aliquis, ideo hanc quæſtionem videri ambiguam, quia re vera vtraque ſunt principia, tam ea, ex quibus entia reali compoſitione conſtant, quam genera, quæ de eiſdẽ dicuntur. Eã tamen reſponſionem hac ratione refutat Ariſt. ſi vtraq; ſunt principia, duplex erit definitio eſſentialis vnius rei: quandoquidem ex diuerſis principiis, diuerſæ definitiones eſſentiales exiſtunt: at vnius rei vna tantum datur definitio eſſentialis, quemadmodum & vna eſſentia: non poſſunt igitur vtraque dici principia. *Obiectio* *Diſſolut.*

k *Ad hæc etſi.* Perſequitur eandem quæſtionem ſeptimam. longior enim erat quam hactenus diſcuſſa ſit: ſiquidem adhuc complectebatur dubitationem illam: Num prima genera, hoc eſt, quæ remotius de indiuiduis dicuntur, an potius, quæ proxime, dicenda ſint principia. Quoniam vero hæc pars quæſtionis ſupponit opinionem Platonis qui ſola genera ponebat principia: in omnibus argumentis, quæ in ea tractanda ab Ariſt. afferuntur, ſubauditur aliquid Platonicum, vt patebit.

l *Etenim ſi dicendum eſt, magis vniuerſalia principia eſſe, perſpicuum eſt, ſuprema genera eſſe, &c.* Sex argumentis probat, ea potius, quæ proxime de indiuiduis prædicantur, quam quæ ſunt magis vniuerſalia, dicenda eſſe principia. Primum eſt, Si magis vniuerſalia potius *Num potius prima genera, an ea, quæ magis ad indiuidua accedant principia dicenda ſint.*

Ταῦτα γὰρ λέγεται κατὰ πάντων. τοσαῦται οὖν ἔσονται ἀρχαὶ τῶν ὄντων, ὅσαπερ τὰ πρῶτα γένη. ὥστ' ἔσται τό τε ὂν, καὶ τὸ ἓν ἀρχαὶ καὶ οὐσίαι. ταῦτα γὰρ κατὰ πάντων μάλιστα λέγεται τῶν ὄντων, οὐχ οἷόν τε δὲ τῶν ὄντων ἓν εἶναι γένος, οὔτε τὸ ἓν, οὔτε τὸ ὄν. ἀνάγκη m μὲν γὰρ τὰς διαφορὰς ἑκάστου γένους καὶ εἶναι, καὶ μίαν εἶναι ἑκάστην. ἀδύνατον δὲ κατηγορεῖσθαι ἢ τὰ εἴδη τοῦ γένους ἐπὶ τῶν οἰκείων διαφορῶν, ἢ τὸ γένος ἄνευ τῶν αὑτοῦ εἰδῶν ὥστ' εἴπερ τὸ ἓν γένος ἢ τὸ ὄν, οὐδεμία διαφορὰ, οὔτε τὸ ὂν, οὔτε τὸ ἓν ἔσται. ἀλλὰ μὴν εἰ μὴ γένη, οὐδ' ἀρχαὶ ἔσονται, εἴπερ ἀρχαὶ τὰ γένη.

§ In

hæc enim de omnibus dicuntur. Tot igitur eorum, quæ ſunt principia erunt, quot prima ſunt genera. Quare & ipſum ens, & vnum ipſum principia & ſubſtantia erunt. hæc enim de rebus omnibus maxime dicuntur. At vt genus vnum ſit eorum, quæ ſunt, dari non poteſt, neq; ipſum vnum, neq; ipſum ens. Differentias m enim cuiuſq; generis & eſſe, & earum quamq; vnam eſſe neceſſe eſt, cum tamen fieri nequeat, vt aut ſpecies generis de propriis differentiis, aut genus ſine ſuis ſpeciebus prædicetur. Quare ſi vnum ipſum genus ſit, aut vero ipſum ens, nulla vtiq; differentia, aut ens aut vnum erit. At ſi genera non ſint, neq; principia erunt, ſiquidẽ genera principia ſunt.

§ Præ-

1. Arg. eorũ, quibus oſtenditur genera minus vniuerſalia potius princi pia dicenda eſſe.

dicenda eſſent principia, ens & vnum eſſent prima rerum omnium principia atque ſubſtantiæ, (id eſt, eſſentiales cauſæ) at non ſunt: igitur non eſt dicẽdum, magis vniuerſalia eſſe potius principia. Maior ex eo patet, quia ratio, quare magis vniuerſalia potius dicerentur principia, eſſet, quia de pluribus prædicantur, ex quo fieret, vt prima ac ſuprema genera, veluti ſubſtantia, quãtitas, &c. eſſent prima principia, ſingula ſuorum prædicamẽtorum, & ipſum ens, ac vnum eſſent prima omnino principia omnium rerum, quia de omnibus omnino rebus dicuntur. Minor ex eo probatur, quia ens & vnum non poſſunt eſſe genera. Hinc enim ſequitur, illa non eſſe principia, nedum prima & communiſſima, facta tamen hac hypotheſi, quod ſola genera ſint principia, quod Plato ponebat, contra quem Ariſt. argumentatur. Plato enim hac in re à ſuperioribus Philoſophis diſſenſit, quod cum illi poſuiſſent principia, ex quibus res naturali compoſitione conſtarent: ipſe primus inuexit ea, quæ de rebus vt genera & vniuoca, ac eſſentiali prædicatione dicerentur.

Ens & vnũ genera eſſe non poſſe.

m *Differentias enim* Quod ens & vnum non poſſint eſſe genera, hac ratione probat. Si ens & vnum eſſent genera, nulla differentia eſſet ens aut vnum, ſubaudi, per ſe primo modo, ſeu eſſentialiter: at omnis differentia eſt ens, & vnum per ſe primo modo (ſaltem apud Platonem, quod ad vnum attinet) igitur nec ens nec vnum poſſunt eſſe genera. Maior probatur, quia nec ſpecies prædicantur eſſentiali prædicatione de differentiis quibus conſtituuntur, nec genera ſuis ſpeciebus (hoc eſt) vt diſtincta ſunt à ſuis ſpeciebus) eſſentialiter dicuntur de differẽtiis, quibus diuiduntur. Loquitur autem in poſteriori parte pronunciati de generibus, vt ſunt diſtincta à ſuis ſpeciebus, quia alioqui iam poſterior pars incideret in priorem.

Quadam de prædicatione generum & ſpecierum de ſuis differentiis.

Quod autem genera non prædicentur hoc pacto de differentiis, quibus diuiduntur (nam quod ſpecies non dicantur eſſentialiter de ſuis differentiis, perſpicuum erat) duobus argumentis probatur 6. Top. cap. 3. Vno, quia ſi eo pacto genus diceretur de differentibus, bis animal diceretur de homine, ſemel per ſeipſum, iterum per rationale, atque ita homo eſſet multa animalia. Altero, quia omnis differentia eſſet ſpecies aut indiuiduum eius generis, quod diuidit. Genus enim prædicari non poteſt in quæſtione *quale eſt*, de differentiis, ſed potius illis in eo prædicationis genere ſubiicitur: quicquid autem prædicato ſubiicitur eſſentialiter, & in quæſtione *quid eſt* (ſi modo vniuoca ſit prædicatio) eſt illius ſpecies, aut indiuiduũ. Cum igitur ea, quæ concluduntur, ſint abſurda, fieri non poteſt, vt genera prædicentur eſſentialiter de ſuis differentiis.

Quam late pateat eſſentialis prædicatio entis.

Minor vero ex eo patet, quia ſecundum veram ſententiam, ens prædicatur eſſentiali prædicatione de omnibus rebus, & partibus earum quomodocunque conſtituentibus, vt patebit lib. 4. vnum autem, etſi reuera nõ ita prædicatur de rebus, tamen Plato, contra quem Ariſt. diſputat, ita illud prædicari exiſtimabat, vt patet ex 1. lib. & aliis quamplurimis.

Obiectio.

Obiiciat fortaſſe aliquis hoc loco, Ariſtotelem cap. ſexto & ſeptimo non recte probaſſe inſtitutum. Erat enim probaturus, ens & vnum non eſſe genera, id eſt, non eſſe prædicata vniuoca & eſſentialia (hoc enim modo ſumebat Plato nomen generis, cum dicebat genera eſſe principia) & tamen nihil aliud probauit, quam quod non eſſent genera preſſe ac proprie accepta.

Dilutio.

Huic obiectioni occurrendum eſt, ex eo, quod Ariſt. probauit, plane ſequi inſtitutum. Nam ſi ens, & vnum eſſent prædicata eſſentialia, & vniuoca, nulla vtique eſſent alia, quam genera proprie dicta, cum non habeant alia ſuperiora: vnde fit, vt ſi non ſunt genera preſſe ac proprie

acce-

Digitized by Google

accepta, nullo modo ſint prædicata vniuoca & eſſentialia. Quinetiam ſi quis adeo diſcederet à communi ac vera Philoſophorum ſententia, vt diceret cum Scoto, dari prædicatum commune vniuocum: & eſſentiale, quod nec genus ſit, nec ſpecies, nec differentia, atque ens huiuſmodi eſſet, adhuc ratione Ariſtotelica id refutari poſſet. Commune enim eſt omni prædicato vniuoco, vt non poſſit prædicari eſſentiali prædicatione de differentiis, quibus contrahitur, etiamſi illæ ſint accidentales. Nam ſi A. prædicatum vniuocum contrahatur per B. differentiam ſiue eſſentialem ſiue accidentalem ad C. compoſitum ex vtroque, neceſſario efficitur, vt ſi dicitur eſſentiali prædicatione de B. bis dicatur de C. ſemel per ſeipſum, atque iterum per B. Quare, etſi Ariſt. loco verbi *genus* poſuiſſet particulam *vniuocum*, & nomine differentiarum intellexiſſet quaſcunque differentias, adhuc apta eſſet & firma conſecutio.

Nullum prædicatum vniuocum poſſe eſſentialiter dici de differentiis, quibus contrahitur.

Text. 11.

¶ ἔτι εἰ καὶ τὰ μεταξὺ συλλαμβανόμενα μετὰ τῶν διαφορῶν, ἔσται γένη μέχρι τῶν ἀτόμων. νῦν δὲ τὰ μὲν δοκεῖ, τὰ δ' οὐ δοκεῖ. πρὸς δὲ τούτοις, ἔτι μᾶλλον αἱ διαφοραὶ ἀρχαὶ, ἢ τὰ γένη. εἰ δὲ καὶ αὗται ἀρχαὶ, ἄπειροι (ὡς εἰπεῖν) ἀρχαὶ γίγνονται. ἄλλως τε κἂν τις τὸ πρῶτον γένος ἀρχὴν τιθῇ. ἀλλὰ μὴν καὶ εἰ μᾶλλόν γε ἀρχοειδές ἐστι τὸ ἓν·

ἓν δὲ

Vide Ferra. 2. cont. gent. c. 3. ad rationem tertiam.

¶ *Præterea, n & media cum differentiis ſimul ſumpta genera erunt ad indiuidua vſque, nunc autem alia videntur eſſe, alia non videntur. Ad hæc, o magis adhuc differentia, quam genera principia erunt. Quod ſi & hæ principia ſint, infinita, prope dixerim, principia emergunt, præſertim ſi quis primum genus principium ponit. At p etiam, ſi vnum ipſum principii rationem magis ſubit, idque eſt vnum, quod indiuiſibile eſt,*

Text. 11.

quod

n *Præterea & media.* Secundum argumentum hoc modo intelligi poteſt. Si magis vniuerſalia potius dicenda eſſent principia, quia de pluribus dicuntur, omnia media cum differentiis ſumpta, id eſt, omnes ſpecies & differentiæ (hæc enim interiecta ſunt inter genus ſummum & indiuidua) dicenda eſſent principia, quia de multis prædicantur, & proinde dicenda eſſent genera (ponimus enim ſola genera eſſe principia, quæ erat Platonis opinio) at non omnia media dicēda ſunt genera, ergo nec dicendum eſt, magis vniuerſalia eſſe potius principia. Propoſitio ex eo probari poteſt, quia ſi ea, quæ de pluribus prædicantur, quia de pluribus dicuntur, magis ſibi vendicant rationem principii, omnia quæ abſolute, & abſque comparatione alterius prædicātur de multis, abſolute etiam ſibi vendicabunt rationem principii, tametſi minus, quam ea, quæ de pluribus dicuntur. at omnes ſpecies & differentiæ prædicantur de multis, igitur omnes dicentur principia, ac proinde genera. Aſſumptio ex eo patet, quia ſpecies infimæ & propriæ earū differentiæ, non ſunt dicenda genera, cum non prædicentur eſſentiali prædicatione de pluribus ſpecie differentibus. Quocirca Ariſt. 1. Top. c. 3. eas ſolas differentias nomine generis complexus eſt, quæ dicuntur de ſpecie differentibus.

Illud tamen aduerte, leue admodum peccatum eſſe, ſpecies infimas, eaſque differentias, quæ cum illis reciprocantur, nomine generis appellare, cum ſæpe in communi ſermone, & apud Oratores, Hiſtoricos & Poetas, atque adeo apud ipſum Ariſt. nonnunquam eiuſmodi ſpecies infimæ genera dicantur, vt cum in præfatione horum librorum dicitur, *genus autem hominum arte viuit, & ratione.* Quanquam non prorſus caret vitio ea locutio, cum vſurpatur a Philoſopho in re admodum Philoſophica determinanda (cuiuſmodi eſt doctrina de principiis) quod fecit Plato etſi in diſputando pro vtraque parte ſine vitio vſurpari poſſit, vt nonnunquam fit ab Ariſt. in hoc libro.

Species infimæ, differentiæq; ſpecificæ interdū nomine generis appellari.

Ad hæc, magis adhuc. Tertium argumentum huiuſmodi eſſe videtur. Si magis vniuerſalia potius dicenda eſſent principia, omnes differentiæ eſſent principia, vt patet ex probatione propoſitionis ſuperioris argumenti, atque eo magis quam genera, quia genus eſt velut materia, differentia autem vt forma: at incommodum eſt dicere omnes differentias eſſe principia, cum ſint pene infinitæ, præſertim ſi omnes à ſummo genere, vſque ad indiuidua ponantur principia: non potius igitur magis vniuerſalia dicenda ſunt principia. Incommodum vero eſſe id, quod Ariſt. hic tangit hinc fit probabile. Nam ſi non alia eſſent principia rerum naturalium, quam genus ſummum & differentia, quibus illud contrahitur, nec res naturales perciperentur à Phyſicis niſi hæ omnes intelligerentur, nullus pene eſſet, qui rem vllam naturalem perciperet, quarum tamen notitiam illi facile per materiam & formam intelligere, ac explicare ſolent. Itaque videtur Ariſtoteles hoc loco eius vitii arguere Platonem, quod parum Phyſicus fuerit, totumque rerum naturalium negotium ad prædicata, quibus res Metaphyſico more conſtituitur, tranſtulerit.

Genus & differentia.

p *At etiam ſi vnum ipſum.* Quartum argumentum hoc modo habet. Illud magis eſt principium, quod eſt magis vnum, ſpecies infima eſt magis vna, quam genus. ergo & magis

prin-

ἓν δὲ τὸ ἀδιαίρετον, ἀδιαίρετον δὲ ἅπαν ἢ κατὰ τὸ ποσὸν, ἢ κατὰ τὸ εἶδος, πρότερον δὲ τὸ κατ᾽ εἶδος, τὰ γένη δὲ διαιρετὰ εἰς εἴδη, μᾶλλον ἂν τὸ ἔσχατον εἴη ἓν κατηγορούμενον. οὐ γάρ ἐστι γένος ἄνθρωπος τῶν τινῶν ἀνθρώπων. ἔτι q ἐν οἷς τὸ πρότερον καὶ ὕστερόν ἐστιν, οὐχ οἷόν τε τὸ ἐπὶ τούτων εἶναί τι παρὰ ταῦτα· οἷον εἰ πρώτη τῶν ἀριθμῶν ἡ δυάς, οὐκ ἔσται τις ἀριθμὸς παρὰ τὰ εἴδη τῶν ἀριθμῶν. ὁμοίως δὲ οὐδὲ r σχῆμα παρὰ τὰ εἴδη τῶν σχημάτων. εἰ δὲ μὴ τούτων, σχολῇ τῶν γε ἄλλων ἔσται τὰ γένη παρὰ τὰ εἴδη· τούτων γὰρ δοκεῖ μάλιστα εἶναι γένη. ἐν δὲ τοῖς ἀτόμοις οὐκ ἔστι τὸ μὲν πρότερον, τὸ δ᾽ ὕστερον. ἔτι s ὅπου τὸ μὲν βέλτιον, τὸ δὲ χεῖρον, ἀεὶ τὸ βέλτιον πρότερον. ὥστ᾽ οὐδὲ τούτων ἂν εἴη γένος. ἐκ μὲν οὖν τούτων μᾶλλον φαίνεται τὰ ἐπὶ τῶν ἀτόμων κατηγορούμενα ἀρχαὶ εἶναι τῶν γενῶν.

Πάλιν

quod autem indiuiſibile eſt, id omne aut quantitate, aut ſpecie diuidi nequit, quod vero ſpecie nõ diuiditur, prius eſt, atq; genera in ſpecies diuidi poſſunt, magis profecto vnum fuerit, quod vltimũ prædicatur. neq; enim homo genus eſt ſingulorum hominum. Præterea, q in quibus eſt prius & poſterius, in iis fieri non poteſt, vt quod de illis dicitur ſit quicquam præter illa: vt ſi dualitas ſit numerorum prima, non erit vllus numerus præter numerorum ſpecies: eodemq; modo, neq; r figura præter ſpecies figurarum. Quod ſi non horum, multo minus aliorum genera præter ſpecies erunt: horum enim maxime videntur eſſe genera. In indiuiduis autem non aliud prius eſt, aliud poſterius. Præterea, s vbi aliud melius eſt, aliud deterius: ſemper illud eſt prius, quod melius. Quare nihil horum genus fuerit. Atq; ex his quidem patet, ea, quæ de indiuiduis prædicantur, magis quam genera principia eſſe.

Rurſus

principium, ex quo fit, vt minus vniuerſalia magis dicenda ſint principia. Maior confirmatur auctoritate Platonis, dicentis, *ipſum vnum* (quod ille ponebat maxime vnum) *eſſe primum principium.* Minor autem ex eo probatur, quia vnum definitur eſſe id, quod diuidi non poteſt, ſiue quantitate, vt Socrates in duos Socrates, ſiue ſpecie, vt homo in duas ſpecies hominum, & animal in corpus animatum & inanimatum. Cum igitur vnitas eius, quod ea ratione dicitur vnum, quod in ſpecies diuidi nequeat, ſit prior natura vnitate ea, qua res dicitur vna, quia non poſſit diuidi ſecundum quantitatem (prior enim natura eſt, vnitas formalis, quam materialis) ſpecies vero infima prorſus diuidi nequeat in ſpecies, genus autem neceſſario diuidatur in aliquas, efficitur, vt ſpecies infima ſit magis vna, quam genus.

Vnum quid ſit.

q *Præterea, in quibus eſt prius & poſterius.* Quintum argumentum eſt. Principia ſunt præter ea, quorum ſunt principia, ſeu (quod idem eſt) ſunt ſeparata à principiatis: genera autem non poſſunt eſſe præter ſpecies, cum tamen ſpecies infimæ ſint præter indiuidua, potius ergo ſpecies infimæ ſunt principia, quam genera. Maior eſt Platonis. Prior pars minoris ex eo probatur, quia apud Platonem in iis rebus, in quibus datur prius & poſterius natura, vt in ſpeciebus numerorum & figurarum, non datur communis Idea. Pro qua re lege Auctorem 1. Ethicor. cap. ſexto. Cum igitur in cæteris ſpeciebus detur prius & poſterius natura quemadmodum in ſpeciebus numerorum & figurarum (omnes enim ſpecies cuiuſcunque generis ſint, eundem ordinem ſeruant inter ſe, quem cernimus inter ſpecies numerorum & figurarum, quoad multitudinem formarum, aut angelorum) efficitur, vt ſi numerus & figuræ non ſunt genera ſeparata à ſuis ſpeciebus, nec cætera genera à ſuis ſeparata ſint, quinetiam eo minus cætera ſeparata erunt, quod numerus & figuræ apud Platonem maxime genera inter omnia eſſe videantur, ac proinde maxime per ſe exiſtentia. Poſterior autem pars minoris, præterquam quod aperte eſt Platonis, ea etiam ratione probatur, quia in indiuiduis eiuſdem ſpeciei infimæ non datur prius & poſterius natura: quo fit, vt nihil impediat, iuxta doctrinam Platonis, quo minus ſpecies infimæ ab illis ſeiunctæ ſint. Quo autem pacto in ſpeciebus detur ordo prioris & poſterioris natura, non autem in indiuiduis eiuſdem ſpeciei, 8. huius operis lib. explicabimus.

Species ſicut numeri.

r *Neque figura.* Cur non dixerit (*figura*) quemadmodum dixit *Numerus*, ratio eſt, quia cum proximum genus numerorum ſit vnum tantum, ipſe inquam numerus: figurarum tamen ſunt multa, vt triangulus, quadrangulus, &c. quorum ſingula in ſuas ſpecies diuiduntur.

s *Præterea vbi aliud.* Sextum hoc argumentum, etſi ſolis verbis videatur differre à ſuperiori, tamen põ nihil re ipſa differt. Nam ſuperius ducebatur ex ratione prioris & poſterioris natura, hoc autem ex ratione melioris & deterioris, hoc eſt, perfectioris, & minus perfecti, quæ, vt multis placet, minus late patent. Illa enim funduntur ad ſpecies numerorum & figurarum, relationum, & ad omnes omnino ſpecies, hæc autem, vt iidem dicunt, non cernitur in ſpeciebus numerorum, nec figurarum, aut ſaltem in ſpeciebus relationum, quod hæ non credantur dicere formaliter perfectionem. De qua re lib. 5.

Text. 9.

Πάλιν δὲ, πῶς δεῖ ταύτας ὑπολαβεῖν ἀρχάς, οὐ ῥᾴδιον εἰπεῖν. τὴν μὲν γὰρ ἀρχὴν δεῖ, καὶ τὴν αἰτίαν εἶναι παρὰ τὰ πράγματα, ὧν ἀρχή, καὶ δύνασθαι εἶναι χωριζομένην αὐτῶν· τοιοῦτον δέ τι παρὰ τὸ καθέκαστον εἶναι. διὸ τί ἄν τις ὑπολάβοι, πλὴν ὅτι καθόλου κατηγορεῖται, καὶ κατὰ πάντων; ἀλλὰ μὴν, εἰ διὰ τοῦτο, τὰ μᾶλλον καθόλου, μᾶλλον θετέον ἀρχάς· ὥστε ἀρχαὶ τὰ πρῶτα ἂν εἴησαν γένη.

Ἀπορίαι ἀκολουθοῦσαι, εἴτε μὴ ἐστί τι παρὰ τὰ καθέκαστα, εἴτε ἐστί, καὶ ὅτι οὐχ αἱ αὐταὶ τῶν φθαρτῶν, καὶ τῶν ἀφθάρτων ἀρχαί εἰσι, καὶ πότερον τὸ ἓν καὶ τὸ ὂν οὐσίαι τῶν ὄντων εἰσί.

ΚΕΦ.

Rurſus t autem, quo pacto exiſtimanda ſint principia, non facile dictu eſt. Oportet enim principia & cauſam, præter res eas eſſe, quarum eſt principium, & ab eis ſeparari poſſe. Quod autem tale eſt, id eſſe præter rem ſingularem, cur quiſquam exiſtimet, niſi quia vniuerſe, & de omnibus prædicatur? At ſi ob hanc cauſam, certe quæ magis vniuerſalia ſunt, magis ſtatuenda erunt principia. Itaque prima genera principia vtique fuerint.

Dubitationes ſequentes, ſintne præter ſingularia aliqua alia, vel non, & num ſint corruptibilium, & incorruptibilium rerum eadem principia, & vtrum vnum & ens ſint earum, quæ ſunt eſſentia.

CAP.

Argumentũ pro altera parte dubitationis.

t *Rurſus autem quo pacto.* Iam argumentatur pro altera dubitationis parte hac vna ratione, Principium debet eſſe ſeparatum à rebus, quarum eſt principium (quod ex Platone ſumitur) ideo autem à rebus dicitur ſeparatum, quia prædicatur de iis omnibus, quæ eius nomine, ac ratione participant; igitur quo aliquid de pluribus prædicatur, eo magis dicendum eſt principium: huiuſmodi autem ſunt magis vniuerſalia. Ita fit, vt potius prima genera videantur dicenda prima principia.

Quæſtionis num rerum genera, an potius partes earum, eſſent principia, ſolutio.

Solutio prioris dubitationis.

HÆc quæſtio, quod attinet ad priorem dubitationem, hoc pacto diſſolui poteſt. Vtraq; eſſe principia, tam partes, quæ primo componunt reali compoſitione, quam prædicata eſſentialia, quæ ſola ratione, ſiue ex natura rei conſtituunt. Priora ſunt materia & forma, ex quibus conſtituuntur res omnes naturales: poſteriora ſunt genus ac differentia, ex quibus conſtituuntur cæteræ etiam res habentes principia. Nec obiectio, quam Ariſtoteles proponit contra hanc reſponſionem, quicquam efficit.

Diluitur obiectio.

Nam, etſi vnius rei vna tantum eſt eſſentia: tamen res naturales poſſunt definiri, vel per materiam, vel per formam, vel per vtramque. Quod ſi ſermo ſit de ea ſola definitione, quæ per omnia intrinſeca rei principia traditur: dicendum eſt, res naturales duobus modis poſſe conſiderari: vno phyſice, vt conſtant materia, & forma: altero metaphyſice, quatenus conſtant genere, & differentia, quæ compoſitio in rebus etiam metaphyſicis cernitur. Iuxta has igitur duas conſiderationes duplex poteſt tradi definitio eſſentialis rerum naturalium, altera per materiam, & formam: altera per genus, & differentiam: quæ tamen non cenſentur ſimpliciter diuerſæ, quia genus & differentia ſumuntur ex materia, & forma, aut potius ex gradib perfectionis eius compoſiti, quod conſtat ex materia, & forma, vt patebit lib 7.

Duplex definitio, Phyſica altera, altera Metaphyſica.

Solutio poſterioris dubitationis.

Quod vero attinet ad poſteriorem dubitationem, ita diſſoluenda eſt, vt dicamus, magis vniuerſalia eſſe magis principia in genere cauſæ materialis: minus autem vniuerſalia, in genere cauſæ formalis. Quod ideo dixerim, quia etſi omnia prædicata eſſentialia dici ſoleant principia formalia, tamen ſi alia cum aliis conferantur, inferiora ſunt perfectiora, ac proinde magis formalia. Nec oportet diſſoluere rationes, quas Ariſtoteles pro vtraque parte affert, quia cum in omnibus ſupponat aliquid Platonicum, nihil concludunt, niſi contra Platonem. Quocirca non accepimus in hac ſolutione vniuerſalia, quaſi ſeparata à ſingularibus, ſed vt reuera in eis exiſtunt.

ΚΕΦ. Δ'.

Diſputatio octaua quæſtionis.

ΈΣτι δ' ἐχομένη τε τούτων ἀπορία, καὶ πασῶν χαλεπωτάτη, καὶ ἀναγκαιοτάτη θεωρῆσαι, περὶ ἧς

CAPVT IV.

EST a autem, & his proxima, & omnium difficillima, & ad contemplandum maxime neceſſa-

Capitis quarti explanatio.

E*St a autem & his.* Diſputat octauam quæſtionem, qua quærebatur, num præter cauſam materialem eſſet alia cauſa per ſe, ſiue eſſentialis rerum naturalium: quod ſi eſſet, num exiſteret extra ſingularia, &c. Dicitur autem hæc quæſtio proxima ſuperiori, quia quæ in ea dicuntur, cohærent cum iis, quæ in ſuperiori dicta ſunt: ſæpe enim in tractanda ſuperiori poſitũ eſt, vniuerſalia ideo eſſe principia, cauſaſq; per ſe, rerum ſingularium, quia eſſent ab illis ſeparata.

Tract. 2. c. 7.

τὶ λόγοις ἐφίστασθαι νῦν. εἴτε b γὰρ μή ἐστί τι παρὰ τὰ καθ' ἕκαστα, τὰ δὲ καθ' ἕκαστα ἄπειρα, τῶν δ' ἀπείρων πῶς ἐνδέχεται λαβεῖν ἐπιστήμην; ᾗ γὰρ ἕν τι καὶ ταὐτόν, καὶ ᾗ καθόλου τι ὑπάρχει, ταύτῃ πάντα γνωρίζομεν. ἀλλὰ c μὴν, εἰ τοῦτο ἀναγκαῖόν ἐστι, καὶ δεῖ τι εἶναι παρὰ τὰ καθ' ἕκαστα, ἀναγκαῖον ἂν εἴη τὰ γένη εἶναι παρὰ τὰ καθ' ἕκαστα, ἤτοι τὰ ἔσχατα, ἢ τὰ πρῶτα, τοῦτο δ' ὅτι ἀδύνατον, ἄρτι διηπορήσαμεν.

Ἔτι

neceſſaria dubitatio, de qua nunc ſermo inſtituitur. Si b enim non eſt quicquam præter ſingularia: ſingularia vero infinita ſunt: quo fieri poteſt, ut infinitorũ ſcientia comparetur. Nam quatenus vnum aliquid, atq; idem, & quatenus vniuerſale quippiam eſt, eatenus omnia cognoſcimus. At vero c ſi hoc neceſſarium eſt, & præter ſingularia aliquid eſſe oportet, neceſſe vtique fuerit, vt genera præter ſingularia exiſtant: ſiue vltima illa ſint, ſiue prima: quod paulo ante fieri non poſſe diſputando docuimus. Tract. 2. c. 7.

Præterea

Argumentũ pro parte affirmatiua.

b *Si enim non ſit.* Poſito dandam eſſe aliam cauſam per ſe rerum naturalium, præter materialem: ea ratione ſuadet Ariſtoteles illam exiſtere extra ſingularia, quia alioqui nullo modo de reb. ſingularib. poſſet haberi ſcientia. Etenim ſucceſſione, non modo ſingularia ipſa ſed etiam omnia, quæ in ſingularibus exiſtunt, præter cauſam materialem, quæ eadem permanet, innita ſunt. Cum igitur infinita non poſſint cadere ſub ſcientiam, niſi ratione alicuius vnius naturæ, quæ de iis omnibus dicatur, neceſſario videtur effici naturas vniuerſales, quæ ſunt cauſæ formales, ac per ſe rerum naturalium, extra ſingularia exiſtere.

Argumentũ pro parte negatiua.

c *At vero ſit hoc.* Proba oppoſitum hac ratione. Quia ſi ſcientia de rebus neceſſario infert ſeparationem formalium cauſarum ſiue principiorum, dicẽdum erit principia, & cauſas eſſentiales rerum eſſe vel genera infima, vel ſumma, eaq; ſeparata quod fieri non poſſe in ſuperiori quæſtione tractanda probatum eſt. Non perſequitur autem Ariſtoteles vlterius quæſtionem hanc, quia reliqua dubitatio, quæ in ea tangitur poteſt in decima tractari.

Quæſtionis, num præter cauſam materialem alia ſit cauſa rerum naturalium, & num extra ſingularia exſtat vel non, ſolutio.

Solutio quæſtionis & argumentis par tis affirmatiuæ.

DEterminatio huius quæſtionis paſſim habetur apud Ariſtotelem præſertim in ſeptimo, duodecimo, & duobus extremis libris. pene enim vbique negat naturas vniuerſales ſeparatas à ſingularibus. Rationem autem, quæ hic in oppoſitum affertur, facile diſſolues, ſi dicas, non omnia, quæ ſunt in infinitis, eſſe ratione ſui infinita. Quanquam enim differentiæ indiuiduantes ſunt ratione ſui infinitæ quemadmodum & ipſa indiuidua, tamen naturæ vniuerſales, quæ per eas contractæ ſunt ad diuerſa indiuidua, non ſunt infinitæ ratione ſui, ſed ratione illarum, quod eſt eſſe eas per accidens infinitas. De iis autem quæ per accidens ſunt infinita, poteſt haberi ſcientia, ſi ſecundum ſe accipiantur, quemadmodum de iis, quæ per accidens corrumpuntur, ſi ſecundum ſe ſpectentur.

Ἔτι d εἰ ὅτι μάλιστα ἔστι τι παρὰ τὸ σύνολον, ὅταν κατηγορηθῇ τι τῆς ὕλης, πότερον, εἰ ἔστιν εἶδός τι, παρὰ πάντα δεῖ εἶναί τι, ἢ παρὰ μὲν ἔνια εἶναι, παρὰ δ' ἔνια μὴ εἶναι. ἢ παρ' οὐθέν: εἰ e μὲν οὖν μηθέν ἐστι παρὰ τὰ καθ' ἕκαστα, οὐθὲν ἂν εἴη νοητὸν, ἀλλὰ, πάντα

Præterea d ſi quam maxime aliquid ſit præter ipſum totum, cum aliquid de materia prædicabitur, vtrum ſi quæ eſt forma, oporteat præter omnes eſſe quippiam, an præter quaſdam eſſe præter quaſdam non eſſe, an vero præter nullam? At, d ſi nihil eſt præter ſingularia, nihil ſane fuerit intelligibile, ſed omnia ſenſibilia:

d *Præterea, ſi quam maxime.* Diſputat nonam quæſtionem, qua quærebatur, num quidditas ſubſtantiæ materialis eſſet aliud à ſubſtantia, cuius eſt quidditas, an vero in quibuſdam aliud eſſet, in aliis minime. Interpretor autem hoc loco verbum (*præter*) non quatenus ſignificat ſeparationem realem, vt apud Platonem, ſed quatenus ſignificat diuerſitatem naturæ, ſeu, vt ita dicam alietatem. quem ſenſum quæſtionis rectius Albertus, quam alij priorem, videtur tradere. Videtur enim Ariſtoteles determinare hanc quæſtionem lib. 7 ca. 6 & 15. vbi nihil aliud ſtatuit, quam quod in quibuſdam quidditas ſit aliud ab eo, cuius eſt quidditas: in quibuſdam vero non item. Quanquam Plato ex alietate eſſentiæ colligebat eius ſeparationem.

Prima ratio pro parte affirmatiua.

Itaque Ariſtoteles vt communicet cum Platone in vocabulis, vtitur potius hoc loco vocabulo (*præter*) quam verbo (*aliud*) Ait ergo Ariſtoteles, ſi quam maxime aliquid, id eſt quidditas, dicatur eſſe præter id, cuius eſt quidditas, in ſubſtantiis materialibus ac ſenſibilibus, vt Plato dicebat: ambiguum tamen eſſe, vtrum id ſit verum in omnibus, an in quibuſdam tantum, an vero in nullis.

e *At ſi nihil.* Duabus rationibus oſtendit quidditatem. ſaltem in aliquibus ſingularibus

ſenſibilis

ſenſibilibus eſſe præter ea, quorum dicitur quidditas. Prior eſt, quia ſi nihil eſt præter ſingularia ſenſibilia, nihil erit intelligibile, atq; aut nullius rei erit ſcientia, aut ſcientia nihil differet à ſenſu quorum vtrumq; eſt abſurdiſſimum. In hac ratione ſupponit Ariſtoteles, omnia ſingularia eſſe ſenſibilia, quod non ſolum habet probabilitatem ex quorundam veterum ſententia, ſed etiam videtur ſequi ex dictis Platonis, vt interim omittamus Deum. Quanquam n. ille præter ſingularia ſenſibilia probat ideas, tamen non dicebat, eas eſſe res ſingulares, ſed vniuerſales.

πάντα αἰσθητά, καὶ ἐπιστήμη οὐδενός· εἰ μή τις εἶναι λέγει τὴν αἴσθησιν ἐπιστήμην. ἔτι f οὐδ' ἀΐδιον οὐδὲν οὐδ' ἀκίνητον. τὰ γὰρ αἰσθητὰ, πάντα φθείρεται, καὶ ἐν κινήσει ἐστίν. ἀλλὰ g μὴν, εἴ γε ἀΐδιον μηθέν ἐστιν, οὐδὲ γένεσιν εἶναι δυνατόν. ἀνάγκη h γὰρ εἶναί τι τὸ γιγνόμενον, καὶ ἐξ οὗ γίγνεται, καὶ τούτων τὸ ἔσχατον ἀγένητον, εἴπερ ἵσταταί, καὶ ἐκ μὴ ὄντος γενέσθαι ἀδύνατον. ἔτι i δὲ γενέσεως οὔσης, καὶ κινήσεως, ἀνάγκη καὶ πέρας εἶναι. οὔτε k γὰρ ἄπειρός ἐστιν οὐδεμία κίνησις, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐστὶ τέλος, γίγνεσθαί τε l οὐχ οἷόν τε, τὸ ἀδύνατον γενέσθαι. τὸ m δὲ γεγονὸς

lia. nullius quoq; rei erit ſcientia, niſi quis ſenſum ſcientiam eſſe dicat. *Præterea* f *neq; erit perpetuū quicquam, neq; immobile. Senſibilia enim intereunt omnia, & in motu ſunt. At* g *ſi perpetuum nihil eſt, nec generatio eſſe poteſt. Nam* h *& id, quod fit, & id ex quo fit, aliquid ſit neceſſe eſt, & eorum vltimum ingenitum eſſe, ſiquidem & datur ſtatus: & fieri non poteſt, vt quicquam ex non ente gignatur. Præterea* i *cum generatio ſit, ac motus, & extremum ſit neceſſe eſt. Etenim* k *nec motus vllus infinitus eſt, ſed quilibet finem habet, nec* l *fieri poteſt, quod factum eſſe nequit: id* m *autem quod*

f *Præterea neq; erit.* Poſterior ratio eſt, quia ſi nihil eſſet præter ſingularia ſenſibilia, eū omnia ſingularia ſint mobilia & corruptibilia, nihil erit immobile, nihil perpetuum ꝙ mox probat abſurdum eſſe. Hoc etiam loco argumentatur Ariſt. ex opinione Platonis: putabat n Plato corpora cœleſtia eſſe corruptibilia ſuapte natura, etiam ſi Dei beneficio nunquam eſſent interitura, vt patet ex Timæo. ſic enim mundi conditor alloquitur cœlos in eo libro, interprete Cicerone in lib. de Vniuerſitate (*Sed quoniam orti eſtis, immortales vos quidem eſſe, & indiſſolubiles non poteſtis, neutiquam tamen diſſoluemini, nec vos vlla mortis fata periment, &c.*) *Ratio ſecunda.* *Opinio Platonis de natura corporū cœleſtium.*

g *At ſi perpetuum.* Ea ratione probat abſurdum eſſe dicere, nihil eſſe perpetuum, quia ſi nihil eſſet perpetuum, nulla eſſet generatio. Nam vt generatio ſit, neceſſe eſt, vt tum materia, tum etiam forma ſit perpetua. Aliter tamen, ac aliter materia quidem ſecundum identitatem numeralem: forma vero ſecundum identitatem ſpecificam, aut genericam. *Nonnulla de generatione.*

h *Nam & id, quod fit.* Quod data generatione neceſſe ſit eandem numero materiam eſſe perpetuam, ſiue ingenitam, ex eo probat, quia nec omnis materia poteſt generari ex alia atq; priori in infinitum, nec vlla poteſt generari ex nihilo.

i *Præterea, cum generatio.* Quod data generatione neceſſe ſit, formam eandem, ſpecie aut genere eſſe perpetuam, duab. rationibus probat: Primum, quia omnis generatio. & omnis motus habet finem, ſiue terminum *ad quem.* nihil autem perducitur ad finem, ſiue ad actum, niſi ab eo, ꝙ eſt actu: ſiue id fiat, ſecundū eandem ſpeciem, ſiue ſecundum genus idem; vt homo, qui fit ab exiſtente homine, & mus, qui generatur à mure exiſtēte, aut à ſole Cuius rationis aſſumptionem ſubaudire oportet, vt faciunt Syrianus & Albertus. Deinde, quia, ſi materia ante eſt, quam ex ea quicquam generetur, magis conſentaneum eſt rationi, vt forma ante exſtat ſecundum ſpeciē aut genus: quandoquidem, vt forma cōmunicetur, ac multiplicetur, materia diſponitur ac præparatur. Ita concludit, neceſſe eſſe fateri, tū materiam, tum formas eſſe perpetuas; qu a alioqui nulla eſſet generatio, nihilq; eſſet eorum, quæ gignuntur & intereunt. Quod cum dici nequaquam poſſit, colligit, neceſſario dicendum eſſe, eſſentiam & quidditatem rerum (quam vocat ſpeciem & formam) eſſe præter ipſum totum, hoc eſt præter id, cuius eſt quidditas. ſaltem ſeparatione alietatis, ſiue diuerſitatis ex natura rei. Id enim quod nec generatur, nec corrumpitur, ſaltem per ſe, cuiuſmodi eſt omnis quidditas & eſſentia quæ primo definitione explicatur, aliqua diuerſitate, ſaltem ex natura rei, neceſſe eſt diſtinguatur ab iis, quę per ſe generātur & corrumpuntur, cuiuſmodi ſunt ſola indiuidua. *Nihil ad actum perduci, niſi ab eo, quod actu ſit.* *Materia, & forma.*

k *Etenim nec motus.* Quaſi non habeat certum finem ac terminum ſecundum ſpeciem, vt Syrianus annotat. quanquam poſſit eſſe infinitus ſecundum iterationem, vt motus cœli.

l *Nec fieri poteſt* Hæc verba eo pertinent, vt oſtendatur, omnem generationē neceſſario habere terminum. Nā ſi terminus generationis, quod eſt eſſe rei, nō poteſt dari, nec eius quidem acquiſitio, quæ appellatur, *Fieri* dari vllo modo poteſt. Idem habes apud Ariſt. 6. Phyſ. ca. vlt. *Terminus generationis.*

m *Id autem quod.* Quod eſſe rei ſit terminus, ex eo probat, quia neceſſaria eſt, vt id, quod factum eſt, cum primum eius generatio abſoluta & perfecta eſt, cum primum ſit.

Digitized by Google

nem de iis ſubſtantiis, quæ materia conſtant, ad hanc autem de materiæ expertibus, & de ipſa etiam ſubſtantia in commune, quatenus eſt primum genus entis. Ad id autem, quod contra obiiciebatur, dicendum eſt, æquius eſſe, vt prima Philoſophia differat de ſubſtantiis materiæ expertibus, quam de iis, quæ materia conſtant, cum diſputatio de materia conſtantibus pertineat ad Phyſicam. Nec obeſt, quod Metaphyſica differat de ſubſtantia in communi. Nam etſi omnes ſubſtantiæ cōtineantur ſub communi ratione ſubſtantiæ; tamen non continentur ſub ea ratione formali, ſub qua ſubſtantia in cōmuni à primo Philoſopho tractatur, quæ quidem eſt ens nō includens in ſuo conceptu materiam.

Diluitur argumentū partis affirmatiua.

Sub quam ratione formali ſubſtantia ad Metaph. ſpectant.

Text. 6.

Ἔτι ζ δὲ πότερον περὶ τὰς οὐσίας ἡ θεωρία μόνον ἐστὶν, ἢ καὶ περὶ τὰ συμβεβηκότα ταύταις. λέγω δ' οἷον, εἰ τὸ στερεὸν οὐσία τίς ἐστι καὶ γραμμαὶ, καὶ ἐπίπεδα, πότερον τῆς αὐτῆς ταῦτα γνωρίζειν ἐπιστήμης, καὶ τὰ συμβεβηκότα περὶ ἕκαστον γένος. περὶ ὧν αἱ μαθηματικαὶ δεικνύουσιν, ἢ ἄλλης. εἰ aa μὲν γὰρ τῆς αὐτῆς, ἀποδεικτική τις ἂν εἴη καὶ ἡ τῆς οὐσίας. οὐ δοκεῖ δὲ τοῦ τί ἐστιν ἀπόδειξις εἶναι. εἰ bb δ' ἑτέρας τίς ἔσται ἡ θεωροῦσα περὶ τὴν οὐσίαν τὰ συμβεβηκότα, τοῦτο γὰρ ἀποδοῦναι παγχάλεπον.

Præterea, z Vtrum ſubſtantiarum tantum ſit contemplatio, an & eorum, quæ his accidunt. Verbi cauſa, ſi ſolidum ſubſtantia quædam ſit, itemq; linea ac plana, ad eandemne ſcientiam, cum hæc, tum accidentia, quæ vnicuiq; generi eorū, de quib. Mathematicæ demonſtrant, cognoſcere pertineat, an ad aliam atq; aliam. Nam aa ſi ad eandem, demonſtratiua etiam quædam fuerit ea, quæ in ſubſtantia verſatur. At quidditatis non videtur eſſe demonſtratio. Sin bb autem ad aliam atq; aliam, quænam erit ea, quæ accidentia in ſubſtantia contemplabitur? hæc enim docere difficilimum eſt.

Text. 6.

Diſputatur quæſtio quinta.

z *Præterea. Vtrum.* Diſputat quintam quæſtionem ante quartam, quia cum iis, quæ proxime dicta ſunt, videtur cohærere. Erat autem quæſtio quinta, num ſcientia hæc in ſola ſubſtantiarum conſideratione verſaretur, an etiam in conſideratione accidentium, quę illis per ſe conueniunt.

Argumentū partis negatiuæ.

aa *Nam ſi ad eandem.* Quod non eadem ſcientia in vtriſque verſetur, hac ratione probat. Quia ſi ea ſcientia, quæ verſatur circa accidentia, verſaretur etiam circa ipſas ſubſtantias: cum illa ſit demonſtratiua accidentium, eſſet etiam demōſtratiua ſubſtantiæ, ſiue quidditatis, quod fieri non poteſt. Iſto enim pacto definitio, quæ ſignificat quidditatem rei, poſſet demonſtrari, quod fieri nequit, vt patet ex 2. Poſter. c. 10. à tex. 9.

Argumētum pro altera parte.

bb *Sin autem ad aliam.* Quod vero non ſit alia, ex eo probat, quia valde difficile erit (imo vero impoſſibile) oſtendere, quænam ſcientia conſideret ea, quæ per ſe accidunt ſubſtantiis, abſque ipſarum ſubſtantiarum conſideratione. Nulla enim ſcientia cognoſcere poteſt propria, & per ſe accidentia ignorato proprio ſubiecto.

Quæſtionis, an hæc ſcientia ſubſtantiarum tantum ſit, an etiam accidentium, ſolutio.

Solutio quæſtionis & argumenti pro parte negatiua.

Hanc quæſtionem determinat Ariſt. in 4. lib. cap. 1. & 2. vbi docet, ad eandem ſcientiam pertinere conſiderationem de ente ac ſubſtantia, & de iis, quæ illis per ſe accidunt. Nec ratio in oppoſitum quicquam colligit. Nam etſi eadem ſcientia verſatur in ſubſtantiis, quatenus ſubſtantiæ ſunt, & in iis, quæ illis per ſe accidunt, non tamen conſiderat, vtraque demonſtrando, ſed definiendo ſubſtantias, & demonſtrando accidentia. Quo loco Ariſtoteles loquitur de ſcientia ea, quæ proprie ſcientia dicitur, vt annotauit Syrianus, qualis eſt ſubalternans. Poteſt enim ſubalternata, quæ vtcunque ſcientia dicitur, conſiderare ea, quæ per ſe accidunt, nec tamen proprie conſiderare aut tractare quidditatē, cuius tractatio ad ſubalternantem proprie pertinet.

Scientia ſubalternata.

Text. 7.

Ἔτι cc δὲ πότερον τὰς αἰσθητὰς οὐσίας μόνας εἶναι φατέον, ἢ καὶ παρὰ ταύτας ἄλλας, καὶ πότερον μοναχῶς, ἢ πλείω γένη τυγχάνει * ὄντα τῶν οὐσιῶν, οἷον οἱ λέγοντες τά τε εἴδη, καὶ τὰ μεταξύ, περὶ ἃ τὰς μαθηματικὰς εἶναί φασιν ἐπιστήμας.

** Excuſi non habent ὄντα τῶν οὐσιῶν.*

Præterea, cc vtrum ſolas ſubſtantias ſenſibiles eſſe, an alias etiam præter eas dicendum eſt, & vtrumne tantum, an plura ſunt ſubſtantiarum genera, quemadmodum ii cenſent, qui & formas eſſe dicunt, & media, in quibus Mathematicas ſcientias

Text. 7.

Diſputatio quarta quæſtionis.

cc *Præterea vtrum.* Diſputat quartam quæſtionem, ſintne videlicet aliæ ſubſtantiæ præter ſenſibiles. Quod ſi ſint, num earum ſint plura genera, vt apud Plat. ideæ & mathematica entia.

dd Quo

Digitized by Google

ὡς dd μὲν οὖν λέγομεν τὰ εἴδη αἴτιά τε καὶ οὐσίας εἶναι καθ' ἑαυτάς, εἴρηται ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις περὶ αὐτῶν. πολλαχῇ ee δὲ ἐχόντων δυσκολίαν, οὐθενὸς ἧττον ἄτοπον, τὸ φάναι μὲν εἶναί τινας φύσεις παρὰ τὰς ἐν τῷ οὐρανῷ, ταύτας δὲ τὰς αὐτὰς φάναι τοῖς αἰσθητοῖς, πλὴν ὅτι τὰ μὲν ἀΐδια, τὰ δὲ φθαρτά. αὐτὸ γὰρ ἄνθρωπόν φασιν εἶναι, καὶ αὐτὸ ἵππον καὶ ὑγίειαν, ἄλλο δ' οὐδὲν. παραπλήσιον ποιοῦντες τοῖς θεοὺς μὲν εἶναι φάσκουσιν, ἀνθρωποειδεῖς δέ. οὔτε γὰρ ἐκεῖνοι οὐθὲν ἄλλο ἐποίουν, ἢ ἀνθρώπους ἀϊδίους, οὔθ' οὗτοι τὰ εἴδη, ἀλλ' ἢ αἰσθητὰ ἀΐδια. Lege quæ dicta ſunt lib. 1. t. 7.

Ἔτι ff δὲ εἴ τις παρὰ τὰ εἴδη καὶ τὰ αἰσθητὰ τὰ μεταξὺ θήσεται, πολλὰς ἀπορίας ἕξει. δῆλον γὰρ ὡς ὁμοίως γραμμαί τε παρ' αὐτάς καὶ τὰς αἰσθητὰς ἔσονται, καὶ ἕκαστον τῶν ἄλλων γενῶν. ὥστ' ἐπείπερ ἡ ἀστρολογία μία τούτων ἐστίν, ἔσται τις καὶ οὐρανὸς παρὰ τὸν αἰσθητὸν οὐρανόν, καὶ ἥλιος καὶ σελήνη, καὶ τἆλλα ὁμοίως τὰ κατὰ τὸν οὐρανόν. καίτοι πῶς δεῖ πιστεῦσαι τούτοις; οὐδὲ gg γὰρ ἀκίνητον ἄλογον εἶναι

ſcientias verſari aſſerunt? Quo dd igitur pacto formas, tum cauſas eſſe, tum etiam ſubſtantias per ſe dicamus: cum primum de iis ageremus, expoſitum eſt. At ee hæc cum multas difficultates habent, tum vero illud non minus abſurdum eſt, naturas quaſdam eſſe aſſerere, præter eas, quæ in cœlo ſunt, eaſque eaſdem eſſe cum ſenſibilibus, niſi, quod illa ſempiterna ſit, hæ incorruptibiles. Dicunt enim, ipſum hominem eſſe, & ipſum equum, ſanitatemque, & nihil aliud: perinde facientes atque ii, qui Deos quidem eſſe aiunt, ſed tamen humana forma. Neque enim illi quicquam aliud faciebant, quam homines ſempiternos, neq; hi formas aliud, quam ſempiterna ſenſibilia.

Iam ff vero ſi quis media entia inter formas & ſenſibilia poſuerit, in multas difficultates incurrit. Perſpicuum eſt enim, fore eadem ratione lineas, præter ſeparatas ac ſenſibiles, & vnumquodque cæterorum generum. Quare cum Aſtrologia vna horum ſit, erit & quoddam cœlum præter cœlum ſenſibile, itemque ſol, luna, & pari ratione cætera, quæ in cœlo exiſtunt. At quonam pacto hiſce credendum eſt? Nam, gg neque vt immobile ſit rationi conſentaneum eſt. Hoc loco com. 31.

dd *Quo igitur pacto formas, tum cauſas eſſe, tum etiam ſubſtantias, per ſe dicamus: cum primum, &c.* Quo pacto ideæ ponantur à Platone, & quibus rationibus videantur ponendæ, ait Ariſtoteles ſatis ſe 1. lib. explicaſſe. Quo rurſus loco verbo *dicamus*, ſe Platonicum facit, quemadmodum ſæpe lib. 1. c. 6. & 7.

ee *At hæc cum multas.* Quod tamen ideæ non videantur aſſerendæ cum multis rationibus, quæ ſatis ingerunt difficultatis, ſe oſtendiſſe 1. lib. hoc loco, lect. 7. p. 3. innuit, tum vero hoc vno argumento, quod Diuus Thomas vocat efficaciſſimum, denuo confirmat. Qui dicunt ideas eſſe naturas quaſdam, præter eas, quæ ſunt in cœlo, hoc eſt, in mundo hoc ſenſibili, non diſcernũt eas à ſenſibilibus, niſi ſola æternitate. eſt autem abſurdiſſimum, ex rebus eiuſdem rationis & naturæ alias ponere ſuapte natura æternas, alias caducas, & corruptioni obnoxias. abſurdiſſimum eſt igitur hoc pacto ideas ponere. Priorem propoſitionem ex eo probat Ariſtoteles, quia Plato nulla alia ratione diſtinguebat ideam hominis à ſingulis hominibus, niſi ſeparatione ab omni mutatione, quam quidem ſeparationem ſignificabat præfixione particulæ *ipſum* Addit autem, perinde Platonem feciſſe atque eos, qui putauerunt eſſe Deos humana ſpecie præditos. Dum enim humanam ſpeciem illis tribuebant, homines plane eſſe affirmabant, dum autem vocabant Deos, ſuapte natura ſempiternos eſſe aſſerebant. Quod autem poſterior propoſitio vera ſit, luce clarius eſt. Nam etſi res corruptibiles poſſunt diuina virtute perpetuo conſeruari, nulla tamen eorum ex ſe perpetua eſſe poteſt. *Impugnantur ideæ Platonis.* *Deos eſſe humana forma, quam abſurdum.*

ff *Iam vero ſi quis.* Miſſis ideis de entibus mathematicis diſſerit, primumque iuxta ſententiam Platonis, qui illa ſeparabat à rebus ſenſibilibus, deinde iuxta opinionem quorundam Platonicorum, qui etſi dicebant illa eſſe diuerſa à ſenſibilibus quantitatibus, à rebus tamen ſenſibilibus minime ſeparabant. Quod igitur nulla ſint ponenda ſeparata, tribus rationibus ſuadet. Prima, quia quemadmodum à Platone ponuntur lineæ mediæ inter ipſas lineas, ſiue ideales, & lineas ſenſibiles, de quibus mediis Geometræ diſſerant, ſic etiam ponenda ſunt media entia inter ideas aliarum rerum mathematicarum, & indiuidua ſenſibilia, nempe cœlum medium, inter cœlum ideale, & hoc cœlum: medium Solem & Lunam, medium radium viſualẽ, medium concentũ, & cætera huiuſmodi, de quibus diſſerant aliæ mathematicæ ſcientiæ, vt Aſtrologia, Perſpectiua, Muſica ea, quæ vulgo dicitur Theorica, & ſimiles. eſt enim par ratio Nam & hæ ſcientiæ per principia pure Geometrica aut Arithmetica, quæ Geometricis abſtractiora ſunt, huiuſmodi res conſiderant. At iſta ſunt abſurdiſſima, vt oſtendit. *Non dari entia Mathematica à rebus ſeparata.*

gg *Nam neque.* Hoc non eſſe conſentaneum rationi, vel ex ipſa Aſtrologia patet, ſiquidem Aſtrologi multa diſſerunt de motu cœli.

Digitized by Google

εἶναι κινούμενον hh ἀλλὰ μὴν οὐδὲ κινούμενον παντελῶς ἀδύνατον. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἃ ἡ ὀπτικὴ πραγματεύεται, καὶ ἡ ἐν τοῖς μαθήμασιν ἁρμονική. καὶ γὰρ ταῦτα ἀδύνατον εἶναι παρὰ τὰ αἰσθητά, διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας. εἰ ii γάρ ἐστιν αἰσθητὰ μεταξὺ καὶ αἰσθήσεις, δῆλον ὅτι καὶ ζῷα ἔσονται μεταξὺ αὐτῶν τε καὶ τῶν φθαρτῶν.

Tex. 8. Ἀπορήσειε kk δ' ἄν τις καὶ περὶ ποῖα τῶν ὄντων δεῖ ζητεῖν ταύτας τὰς ἐπιστήμας. εἰ γὰρ τούτῳ διοίσει τῆς γεωμετρίας μόνον ἡ γεωδαισία, ὅτι ἡ μὲν τούτων ἐστὶν ὧν αἰσθανόμεθα, ἡ δ' οὐκ αἰσθητῶν, δῆλον ὅτι καὶ παρὰ ἰατρικὴν ἔσται τις ἐπιστήμη, καὶ παρ' ἑκάστην τῶν ἄλλων μεταξὺ αὐτῆς τε ἰατρικῆς, καὶ τῆσδε τῆς ἰατρικῆς, καίτοι πῶς τοῦτο δυνατόν; καὶ γὰρ ἂν ὑγιεινὰ ἄττα εἴη παρὰ τὰ αἰσθητά, καὶ αὐτὸ τὸ ὑγιεινόν. ἅμα ll δὲ οὐδὲ τοῦτο ἀληθές, ὡς ἡ γεωδαισία τῶν αἰσθητῶν ἐστι μεγεθῶν, καὶ φθαρτῶν. ἐφθείρετο γὰρ ἂν φθειρομένων. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τῶν αἰσθητῶν ἂν εἴη μεγεθῶν.

οὐδὲ

eſt, neque dd *vero ut moueatur, fieri ullo modo poteſt. Quod idem dicendum erit de iis, de quibus agit Perſpectiua & Muſica ea, quæ in Mathematicis numeratur: hæc enim ob eaſdem cauſas exiſtere non poſſunt à ſenſibilibus ſeiuncta. Nam* ii *ſi ſenſibilia ſint media, ſenſusq; medij, perſpicuũ eſt, fore etiam media animalia inter ſeparata: & quæ intereunt.*

Dubitet kk *quoque aliquis, quibus in rebus hæ ſcientiæ quærendæ ſint. Si enim hoc ſolum à Geometria differat Geodæſia, quod hæc ſit horum, quæ ſenſibus percipimus, illa vero eorum, quæ ſenſibilia non ſunt, perſpicuum eſt, etiam præter Medicinam fore quandam ſcientiam (eodemque modo præter vnamquamque aliarum) quæ media ſit inter Medicinam ipſam, & hanc Medicinam. At hoc qui fieri poteſt? Erunt enim & præter ſenſibilia ac ſalubre ipſum, quædam ſalubria. Simul* ll *autem neque hoc verum erit, Geodæſiam in magnitudinibus ſenſibilibus & corruptibilibus verſari: iis enim intereuntibus, interiret. At vero neque in ſenſibilibus* Tex. 8.

Rem à materia ſeparatam mobilẽ eſſe non poſſe. hh *Neq; vero.* Nam quod ſeparatum eſt à materia ſenſibili, mobile eſſe non poteſt. Vnde Alexand. *Solem,* inquit, *& Lunam moueri quidem, non tamen ſenſibilia, ſed Mathematica eſſe, abſurdius dictu eſt, quam eadem aſtra immobilia eſſe.*

ii *Nam ſi ſenſibilia.* Cum linea viſualis & concentus non ſolum eſſe non poſſint, ſed ne intelligi quidem abſq; qualitatibus, quæ continentur ſub peculiari obiecto alicuius ſenſus, efficitur, vt ſi illa darentur ſeparata, neceſſario etiam darentur ſenſus ſeparati, & animalia ſeparata, in quibus eiuſmodi ſenſus ineſſent. Alioqui non eſſent propria ſenſibilia alicuius ſenſus, quod repugnat hypotheſi.

Geometria & Geodæſia quid ſint kk *Dubitet quoque.* Secunda ratio, quæ refellit mathematica ſeparata, huiuſmodi eſt: Quia ſi Geometria hoc differret à Geodæſia, id eſt, à facultate diuidendi terræ (qua Ægyptij vtebatur ad reſtituendos terminos regionis, qui quotannis inundatione Nili confundebantur) quod hæc in rebus ſenſibilibus verſetur, illa vero in iis, quæ ſunt media inter ſenſibilia & ideas, pari ratione concedenda erit alia Medicina inter idealem, & eam, quæ verſatur in morbis, qui ſenſibilib. ſubiecti ſunt, quod nec ipſe quidem Plato admittit, ne, quod conſequens eſt, concedat ſalubre medium inter ſalubre ideale atq; ſenſibile.

ll *Simul autem, neque hoc.* Tertia ratio eſt, Quia ſi qua eſſet cauſa, ob quam mathematica ſeparata ponenda eſſent, ea maxime eſſe videretur, quia alioqui nihil differret Geodæſia, Aſtrologia, & aliæ Mathematicæ, quæ verſantur in rebus ſenſibilibus, à pure Mathematicis, cuiuſmodi eſt Geometria. Nã ſi enim dicamus, illas verſari in iis, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, has vero in iis, quæ exiſtunt à ſenſibus ſeparata: nulla eſt ratio diſcriminis inter vtrumque genus, atqui Geodæſia, Aſtrologia, & aliæ ſcientiæ mathematicæ prioris generis non verſantur in iis, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt. igitur nulla eſt ratio, ob quam mathematica ponenda ſint ſeparata. Aſſumptionem, quod attinet ad Geodæſiam, ex eo probat, quia ſi illa eſſet magnitudinum terrenarum ſingularium, quæ intereunt, ipſa etiam, cum illa intereunt neceſſario periret, id eſt, amitteret nomen ac rationem ſcientiæ, quæ quidem non eſt eorum, quæ per ſe corrumpuntur. Atqui probatio hæc Ariſtotelis apta non eſt. Quod vero attinet ad Aſtrologiam, ea ratione probatur aſſumptio, quia ne in cœlis quidem ſingularibus ſunt perfectæ illæ figuræ, quas mathematici definiunt. Quod mihi non recte dici ab Ariſtotele videretur, niſi ſola diſputationis cauſa id diceret. Crediderim enim rotunditatem cœlorum adeo perfectam eſſe, vt ſi normam æque perfectam tangeret, non niſi in puncto contingeret. Id, quod Plato in Timæo, quem locum Cicero interpretatur, plane ſentit, cum de fabrica cœleſtis corporis ita ſcribit: *Idque ita tornauit, vt nihil effici poſſit rotundius, nihil vt aſperitatis haberet, nihil offenſionis, nihil incluſum anfractibus, nihil eminens, nihil lacunoſum, omnesque partes ſimillimæ omnium, &c.*

Mira cœli rotunditas. Melius id probaret Ariſtoteles, ſi ſumeret, Aſtrologiam non verſari primo ac per ſe in his cœlis abſolute. Nam etſi hi cœli non eſſent, adhuc tamen Aſtrologorum

demon-

οὐδὲ περὶ τὸν οὐρανὸν ἡ ἀστρολογία τόνδε. οὔτε γὰρ αἱ αἰσθηταὶ γραμμαὶ τοιαῦταί εἰσιν, οἵας λέγει γεωμέτρης. οὐδὲν γὰρ εὐθὺ τῶν αἰσθητῶν οὕτως, οὐδὲ στρογγύλον. ἅπτεται γὰρ τοῦ κανόνος οὐ κατὰ στιγμὴν ὁ κύκλος, ἀλλ' ὥσπερ. Πρωταγόρας ἔλεγεν, ἐλέγχων τοὺς γεωμέτρας· οὔθ' αἱ mm κινήσεις καὶ αἱ ἕλικες τοῦ οὐρανοῦ ὅμοιαι, περὶ ὧν ἡ ἀστρολογία ποιεῖται τοὺς λόγους. οὔτε τὰ σημεῖα τοῖς ἄστροις τὴν αὐτὴν ἔχει φύσιν.

ſenſibilibus magnitudinibus, neque in hoc cœlo Aſtrologia verſabitur. neque enim ſenſibiles lineæ tales ſunt, quales Geometra vſurpat. Etenim ex ſenſibilibus nihil adeo rectum aut rotundum eſt. Tangit enim normam circulus non in puncto, ſed, quemadmodum dicebat Protagoras, cum Geometras reprehenderet. Neq; mm item motus ac reuolutiones cœli ſimiles ſunt ijs, de quibus Aſtrologia diſſerit: neq; puncta eandem quam aſtra, naturam habent.

Tex. 9. Εἰσὶ nn δέ τινες, οἵ φασι μὲν εἶναι τὰ μεταξὺ ταῦτα λεγόμενα τῶν τε εἰδῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν· οὐ μὴν χωρίς γε τῶν αἰσθητῶν, ἀλλ' ἐν τούτοις· οἷς τὰ συμβαίνοντα ἀδύνατα, πάντα μὲν πλείονος λόγου διελθεῖν, ἱκανὸν δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα θεωρῆσαι. οὔτε γὰρ ἐπὶ τούτων εὔλογον ἔχειν οὕτω μόνον, ἀλλὰ δῆλον ὅτι καὶ εἴδη ἐνδέχοιτ' ἂν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς εἶναι. τοῦ γὰρ αὐτοῦ λόγου ἀμφότερα ταῦτά ἐστιν. ἔτι δὲ δύο στερεὰ ἐν τῷ αὐτῷ ἀναγκαῖον εἶναι τόπῳ, καὶ μὴ εἶναι ἀκίνητα, ἐν κινουμένοις γε ὄντα τοῖς αἰσθητοῖς. ὅλως δὲ τίνος ἕνεκ' ἄν τις θείη εἶναι μὲν αὐτά, εἶναι δ' ἐν τοῖς αἰσθητοῖς; ταὐτὰ γὰρ συμβήσεται ἄτοπα τοῖς προειρημένοις. ἔσται γὰρ οὐρανός τις παρὰ τὸν οὐρανόν, πλήν γε οὐ χωρίς, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ· ὅπερ ἐστὶν ἀδυνατώτερον.

Sunt nn autem nonnulli, qui aſſerunt, eſſe quidem ea, quæ media inter formas & ſenſibilia dicuntur, non tamen à ſenſibilibus ſeiuncta, ſed in eis poſita: quorum ſententiam, quæ impoſſibilia ſequantur, omnia quidem longioris ſermonis eſt perſequi: verum hæc ſatis fuerit conſideraſſe. Neque enim in his ſolum rationi conſentaneum eſt, ita ſe rem habere: ſed aperte ſequitur, formas etiam ipſas in ſenſibilibus eſſe poſſe, quippe cum eiuſdem rationis hæc ſint vtraque. Præterea duo ſolida in eodem loco ſint, neceſſe eſt. Itemque, non eſſe immobilia, cum in ſenſibilibus, quæ mouentur, exiſtant. Denique, cuius rei gratia quiſquam ſtatuat, eſſe quidem illa, ſed tamen in ſenſibilibus eſſe. eadem enim, atque ea, quæ iam dicta ſunt, incommoda accident. Erit enim quoddam cœlum, præter cœlum, niſi quod non erit ſeparatum, ſed loco in eodem, quod vtique impoſſibilius eſt. Tex. 9.

demonſtrationes in quoſuis alios ſimiles conuenirent. Latinorum pleriq; aliter interpretantur Ariſtotelem in his rationibus. Sed id, quod nos, Syrianus etiam, & Alexander ſentiunt.

mm *Neq; item motus* Fingunt enim puncta moueri, ſiquidem & aſtra puncta faciunt, & circa terram quaſi circa punctum volui omnia cœleſtia.

nn *Sunt autem.* Iam oſtendit entia mathematica non poſſe exiſtere in rebus ſenſibilibus, ſi ſunt diuerſa à ſenſibilibus quantitatibus, vt quidam Platonici affirmabant. Ait ergo, cum plurimorum conſequentium incommodis id poſſe refutari, tum vero his quatuor argumentis. Primum, quia pari ratione ideæ poſſent exiſtere in rebus ſenſibilibus, quod ij negabant. Deinde, quia darentur duo corpora in eodem loco. Tertio, quia entia mathematica mouerentur motis rebus ſenſibilibus, in quibus ineſſent, cum tamen ab illis omnia immobilia eſſe dicerentur. Poſtremo, quia eadem abſurda ſequuntur hanc ſententiam, quæ ſuperiorem; eiuſmodi eſt illud, dari aliud cœlum præter hoc cœlum: quanquam id iuxta hanc opinionem ex ea parte eſſet abſurdius, quod ſimul exiſterent duo cœli in eodem loco. Aduerte tamē, vtrumq; virtute diuina fieri poſſe, & quod detur magnitudo aliqua ſeiūcta ab omni ſubſtantia ſenſibili, & quod duo corpora exiſtant in eodem loco. Illud etiam aduerte, non mediocris auctoritatis viros eſſe, qui credant horum Platonicorum ſententiam eam eſſe, quę 4 Phyſ. lib. refutatur de loco, quem nonnulli dicebant eſſe dimenſiones quaſdam, quibus corpora naturalia, vt loco continerentur. Quæ tamen ſententia fortaſſe non placebit, quia hæ dimenſiones non ponebantur eſſe in rebus naturalibus, ſed potius res naturales eſſe in iis: nec illæ, ſi eſſent, mouerentur ad motum corporum naturalium, ſed ſemper fixæ perſiſterent. Forſitan autem ideo Ariſtoteles hanc quæſtionem non tractauit pro parte affirmatiua, quia rationes Platonicorum erant tritæ ac vulgatæ aut quia ex lib. 1 eæ colligi poterant, quæ ſatis eſſent ad qualemcunq; confirmationem opinionis, nullius pene probabilitatis.

Entia mathematica in rebus ſenſibilibus exiſtere.

Cōtra Erbicos Philoſophos.

Quæſtionis, ſintne alia ſubſtantia præter ſenſibiles, ſolutio.

Solutio huius quæſtionis patet ex lib. 7. 12. 13. & 14. potiſſimum vero ex duob. extremis: quibus in locis late docet Ariſt. nec ideas, nec entia mathematica, ſiue priori ſiue poſteriori modo ponātur coherere poſſe in rerū natura. Rationes aūt, quib. affirmatiua quęſtionis pars à ſuis autorib. confirmatur, partim ſolutæ ſunt lib. 1. partim ſoluentur in locis citatis.

Ὅτι ἀρχαὶ τὰ πρῶτα εἰσὶ γένη.

ΚΕΦ. Γ΄.

Text. 10. Περί a τε τούτων οὖν ἀπορία πολλή, πῶς δεῖ θέμενον τυχεῖν τῆς ἀληθείας, καὶ περὶ τῶν ἀρχῶν, πότερον δεῖ τὰ γένη στοιχεῖα καὶ ἀρχὰς ὑπολαμβάνειν, ἢ μᾶλλον ἐξ ὧν ἐνυπαρχόντων ἐστὶν ἕκαστον πρώτων, οἷον b φωνῆς στοιχεῖα, καὶ ἀρχαὶ δοκοῦσιν εἶναι ταῦτα, ἐξ ὧν σύγκεινται αἱ φωναὶ πᾶσαι πρώτων, ἀλλ' οὐ τὸ κοινὸν, ἡ φωνή. καὶ c τῶν διαγραμμάτων ταῦτα στοιχεῖα λέγομεν, ὧν αἱ ἀποδείξεις ἐνυπάρχουσιν ἐν ταῖς τῶν ἄλλων ἀποδείξεσιν, ἢ πάντων, ἢ τῶν πλείστων. ἔτι d δὲ τῶν σωμάτων καὶ οἱ πλείω λέγοντες εἶναι στοιχεῖα, καὶ οἱ ἓν. ἐξ ὧν σύγκειται. καὶ ἐξ ὧν συνέστηκεν, ἀρχὰς λέγουσιν εἶναι. οἷον Ἐμπεδοκλῆς πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ τὰ μετὰ τούτων στοιχεῖά φησιν εἶναι, ἐξ ὧν ἐστι τὰ ὄντα ἐνυπαρχόντων, ἀλλ'

Prima rerum genera eſſe principia.

CAPVT III.

ET a de his igitur magna dubitatio eſt, quo tandem modo is, qui constituere quicquam velit, veritatem aſſequi poſſit: & de principiis, num genera elementa eſſe atque principia exiſtimare oporteat: an ea potius, ex quibus inſitis res quæque primum conſtat. Exempli b cauſa, vocis elementa & principia videntur eſſe ea, ex quibus primum voces omnes componuntur, non id, quod commune eſt: vox, inquam, ipſa & c deſcriptionum, ea dicimus elementa eſſe, quorum demonſtrationes in aliarum, aut omnium, aut plurimarum demonſtrationibus inſunt. Præterea, d & qui è corporibus plura elementa, & qui vnum eſſe dicunt, ea ex quibus res componuntur, & ex quibus conſtant, principia eſſe aſſerunt: quo pacto Empedocles ignem & aquam, & quæ cum his numerantur, elementa eſſe ait, ex quibus inſitis entia conſtent. Text. 10.

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Diſputatio 7. quæſtionis. ET a *de his igitur magna dubitatio eſt, quo tandem modo is, qui conſtituere quicquam velit, veritatem, &c.* Diſput. ſeptimam quæſtionem, qua quærebatur, num genera rerum, an potius partes, ex quibus illæ reali compoſitione conſtant eſſent earum principia, &c. quæ ſola quæſtio in hoc cap. tractatur. Explicat autem in ea repetenda nomine partium intelligendas eſſe primas, vt pote ex quibus res primo componitur, & in quas vltimo reſoluitur. Intelligit vero nomine generum ipſas etiam ſpecies & differentias, vt 1. Top. cap. 3. quod ex dicendis apertum erit.

Arg. 1. b *Exempli cauſa, vocis elementa & principia videntur eſſe ea, ex quibus primum voces omnes componuntur, &c.* Quatuor argumentis ſuadet, genera non eſſe principia earum rerum, quarum ſunt genera: ſed potius primas partes. Primum eſt, quia vox articulata communis, quæ de hac & illa articulata voce dicitur, non ſolet appellari principium, ſiue elementum ſingularum, ſed ipſæ literæ ſeu ſimplices ſoni, ex quibus primum integræ voces articulatæ, quaſi primis articulis conſtant.

c *Et deſcriptionum, ea dicimus elementa eſſe, quorum demonſtrationes in aliarum, aut omnium, aut plurimarum, &c.* Alterum argumentum eſt, quia deſcriptio Geometrica in commune accepta non dicitur principium aut elementum ſingularum deſcriptionum, ſed priores deſcriptiones elementa poſteriorum, quod earum compoſitionem ingrediantur, vt patet apud Euclidem in iis libris, qui ob eam cauſſam de Elementis inſcripti ſunt. Non videtur autem Ariſtoteles intelligere nomine eorum, quæ demonſtrantur, ipſa theoremata, quorum alia ex aliis demonſtrentur (ſiquidem poſteriora, etſi ex prioribus pendent, non tamen ex illis conſtant) ſed potius videtur ſignificare ipſas linearum deductiones figuraſve demonſtrationum. Harum enim poſteriores ex prioribus ſuapte natura conſtant, vt patebit, ſi quis prioribus adiiciat eas lineas, ex quibus conficiuntur poſteriores: quanquam, quia priores deſcriptiones ante patent, quam ad poſteriores veniatur, non ſolent priores in poſteriorib. adhiberi, præſertim ne linearum multitudo perſpicuitatem demõſtrationis impediat. Id quod ex eo etiam intelliges, quia deſcriptio ſiue deſignatio non eſt genus theorematum, & tamen Ariſtoteles accipit nomen *deſignationis* hoc loco, pro genere eorum, quę demonſtrantur. Dic ergo, deſignationes ſeu deſcriptiones intelligi nomine eorum, quæ demonſtrantur, quia ipſa theoremata in ipſa linearum deductione, quaſi in exemplo continentur.

d *Præterea, & qui è corporibus plura elementa, & qui vnum eſſe dicunt, ea ex quibus res componuntur, &c.* Tertium argumentum ducitur ex auctoritate veterum Phyſicorum, qui

non

ἀλλ' οὐχ ὡς γένη ταῦτα λέγει τῶν ὄντων. ἔτι e δὲ τούτων καὶ τῶν ἄλλων εἴ τις ἐθέλει τὴν φύσιν ἀθρεῖν, οἷον κλίνην, ἐξ ὧν μορίων ἐστὶ, καὶ πῶς συγκειμένων, τότε γνωρίζει τὴν φύσιν αὐτῆς. ἐκ μὲν οὖν τούτων τῶν λόγων οὐκ ἂν εἶεν αἱ ἀρχαὶ τὰ γένη τῶν ὄντων.

Ἡ f δὲ ἕκαστον μὲν γνωρίζομεν διὰ τῶν ὁρισμῶν, ἀρχαὶ δὲ τὰ γένη τῶν ὁρισμῶν εἰσιν. ἀνάγκη, καὶ τῶν ὁριστῶν ἀρχὰς εἶναι τὰ γένη. κἂν g εἰ ἔστι τὴν τῶν ὄντων λαβεῖν ἐπιστήμην, τὸ τῶν εἰδῶν λαβεῖν, καθ' ἃ λέγονται τὰ ὄντα, τῶν γε εἰδῶν ἀρχαὶ τὰ γένη εἰσί. φαίνονται h δέ τινες καὶ τῶν λεγόντων στοιχεῖα τῶν ὄντων τὸ ἓν, ἢ τὸ ὂν, ἢ τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρὸν, ὡς γένεσιν αὐτοῖς χρῆσθαι. ἀλλὰ i μὴν οὐδὲ ἀμφοτέρως γε οἷόν τε λέγειν τὰς ἀρχάς. ὁ μὲν γὰρ λόγος τῆς οὐσίας εἷς. ἕτερος δ' ἔσται ὁ διὰ τῶν γενῶν ὁρισμὸς, καὶ ὁ λέγων, ἐξ ὧν ἐστιν ἐνυπαρχόντων.

Πρὸς k δὲ τούτοις, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα ἀρχαὶ τὰ γένη εἰσὶ, πότερον δεῖ νομίζειν, τὰ πρῶτα τῶν γενῶν ἀρχὰς, ἢ τὰ ἔσχατα κατηγορούμενα, ἐπὶ τῶν ἀτόμων, καὶ γὰρ τοῦτο ἔχει ἀμφισβήτησιν. εἰ l μὲν ὅτι τὰ καθόλου μᾶλλον, ἀρχαὶ, φανερὸν ὅτι τὰ ἀνωτάτω τῶν γενῶν. ταῦτα

conſtent, neq; illa quaſi rerum genera conſtituit. Ad hac, e ſi quis aliorum queq; naturam conſiderare velit, exempli cauſa, lectum, ex quibus ſit partibus, & quo pacto compoſitis: tum demum eius naturam perſpiciet. Ob has igitur rationes non fuerint vtique ipſa rerum genera principia.

Qua f vero ratione vnumquodq; per definitiones cognoſcimus, principia autem definitionum genera ſunt, genera profecto eorum, qua definiuntur, principia ſint neceſſe eſt. Iam g ſi rerum ſcientiam accipere, eſt ſpecierū accipere, à quibus res ipſa dicuntur, ipſa profecto genera ſpecierum principia ſunt. Videntur h autem quidam & eorum, qui vnum, aut ens, aut magnum, & paruum elementa rerum eſſe dicunt, eis vt generibus vti. Atqui i fieri non poteſt, vt principia vtroque modo dicantur. Ratio enim ſubſtantia vna eſt; alia autem erit definitio, qua per genera traditur, atq; ea, qua exponit, ex quibus inſitis res conſtet. — Eodē modo Syrianus & Alber. tract.

Ad k hac, etſi quam maxime principia ſint genera, ipſa vtra exiſtimanda erunt principia, primane, an qua vltima de indiuiduis dicuntur? Nam & hac non caret controuerſia. Etenim l ſi dicendum eſt, magis vniuerſalia principia eſſe, perſpicuum eſt, ſuprema genera eſſe principia: hac — 2. cap. 5. Aliter Auerroes com. 10.

non genera rerum naturalium, ſed quæ illas reali compoſitione conſtituerent, earum principia ac elementa eſſe dicebant.

e *Ad hac, ſi quis.* Quartum argumentum deſumitur ex iis, quę arte conficiuntur, quorum perfecta cognitio, non ex cognitione communium generum peti ſolet, ſed ex partibus conſtant, & ex ipſo compoſitionis modo. — 4.

f *Qua vero ratione* Iam argumentatur pro altera quæſtionis parte. Contendit enim tribus argumentis, genera potius, quam partes ad realem compoſitionem pertinentes, dicēda eſſe principia. Primum eſt, quia eadem ſunt principia definitionum & rerum, quæ definiuntur: principia autem definitionum, non ſunt partes reipſa componentes, ſed genera & differentiæ, quas etiam hoc loco nomine generum complectitur. — 1. arg. pro altera parte quæſtionis.

g *Iam ſi rerum.* Secundum argumentum eſt, quia res ſingulæ non cadunt ſub ſcientiam, niſi ratione ſuarum ſpecierum. ſpecierum autem principia dicuntur eſſe genera & differentiæ, ſiquidem ex his illæ conſtitui ſolent, & in hæc reſolui. — 2.

h *Videntur autem.* Tertium ducitur ex auctoritate Platonis, qui dicebat vnum & ens, magnūque & paruum eſſe rerum principia. Videtur enim his vt potius, vt generibus, quam vt partibus ad realem compoſitionem pertinentibus. — 3.

i *At vero neq;.* Diceret aliquis, ideo hanc quæſtionem videri ambiguam, quia re vera vtraque ſunt principia, tam ea, ex quibus entia reali compoſitione conſtant, quam genera, quæ de eiſdē dicuntur. Ea tamen reſponſionem hac ratione refutat Ariſt. ſi vtraq; ſunt principia, duplex erit definitio eſſentialis vnius rei: quandoquidem ex diuerſis principiis, diuerſæ definitiones eſſentiales exiſtunt: at vnius rei vna tantum datur definitio eſſentialis, quemadmodum & vna eſſentia: non poſſunt igitur vtraque dici principia. — Obiectio. Diſſolut.

k *Ad hac etſi.* Perſequitur eandem quæſtionem ſeptimam. longior enim erat quam hactenus diſcuſſa ſit: ſiquidem adhuc complectebatur dubitationem illam: Num prima genera, hoc eſt, quæ remotius de indiuiduis dicuntur, an potius, quæ proxime, dicenda ſint principia. Quoniam vero hæc pars quęſtionis ſupponit opinionem Platonis qui ſola genera ponebat principia: in omnibus argumentis, quæ in ea tractanda ab Ariſt. afferuntur, ſubauditur aliquid Platonicum, vt patebit. — Num potius prima genera, an ea, quæ magis ad indiuidua accedant principia dicenda ſint.

l *Etenim ſi dicendum eſt, magis vniuerſalia principia eſſe, perſpicuum eſt, ſuprema genera eſſe, &c.* Sex argumentis probat, ea potius, quæ proxime de indiuiduis prædicantur, quam quæ ſunt magis vniuerſalia, dicenda eſſe principia. Primum eſt, Si magis vniuerſalia potius dicenda

ταῦτα γὰρ λέγεται κατὰ πάντων. τοσαῦται δ' ἔσονται ἀρχαὶ τῶν ὄντων, ὅσαπερ τὰ πρῶτα γένη. ὥστ' ἔσται τό τε ὂν καὶ τὸ ἓν ἀρχαὶ καὶ οὐσίαι. ταῦτα γὰρ κατὰ πάντων μάλιστα λέγεται τῶν ὄντων, οὐχ οἷόν τε δὲ τῶν ὄντων ἓν εἶναι γένος, οὔτε τὸ ἓν, οὔτε τὸ ὄν. ἀνάγκη m μὲν γὰρ τὰς διαφορὰς ἑκάστου γένους καὶ εἶναι, καὶ μίαν εἶναι ἑκάστην. ἀδύνατον δὲ κατηγορεῖσθαι ἢ τὰ εἴδη τοῦ γένους ἐπὶ τῶν οἰκείων διαφορῶν, ἢ τὸ γένος αὐτὸ ἄνευ τῶν αὑτοῦ εἰδῶν. ὥστ' εἴπερ τὸ ἓν γένος, ἢ τὸ ὄν, οὐδεμία διαφορὰ, οὔτε τὸ ὄν, οὔτε τὸ ἓν ἔσται. ἀλλὰ μὴν εἰ μὴ γένη, οὐδ' ἀρχαὶ ἔσονται, εἴπερ ἀρχαὶ τὰ γένη.

¶ In

hac enim de omnibus dicuntur. Tot igitur rerum, quæ ſunt principia erunt, quot prima ſunt genera. Quare & ipſum ens, & vnum ipſum principia & ſubſtantia erunt. hac enim de rebus omnibus maxime dicuntur. At vt genus vnum ſit eorum, quæ ſunt, dari non poteſt, neq; ipſum vnum, neq; ipſum ens. Differentias m enim cuiuſq; generis & eſſe. & earum quamq; vnam eſſe neceſſe eſt, tum tamen fieri nequeat, vt aut ſpecies generis de propriis differentiis, aut genus ſine ſuis ſpeciebus prædicetur. Quare ſi vnum ipſum genus ſit, aut vero ipſum ens, nulla vtiq; differentia, aut ens aut vnum erit. At ſi genera non ſint, neq; principia erunt, ſiquidē genera principia ſunt.

¶ Præ-

1. Arg. eorũ, quibus oſtenditur genera minus vniuerſalia potius principia dicenda eſſe.

dicenda eſſent principia, ens & vnum eſſent prima rerum omnium principia atque ſubſtantiæ, (id eſt, eſſentiales cauſæ) at non ſunt: igitur non eſt dicēdum, magis vniuerſalia eſſe potius principia. Maior ex eo patet, quia ratio, quare magis vniuerſalia potius dicerentur principia, eſſet, quia de pluribus prædicantur, ex quo fieret, vt prima ac ſuprema genera, veluti ſubſtantia, quātitas, &c. eſſent prima principia, ſingula ſuorum prædicamētorum, & ipſum ens, ac vnum eſſent prima omnino principia omnium rerum, quia de omnibus omnino rebus dicuntur. Minor ex eo probatur, quia ens & vnum non poſſunt eſſe genera. Hinc enim ſequitur, illa non eſſe principia, nedum prima & communiſſima, facta tamen hac hypotheſi, quod ſola genera ſint principia, quod Plato ponebat, contra quem Ariſt. argumentatur. Plato enim hac in re à ſuperioribus Philoſophis diſſenſit, quod cum illi poſuiſſent principia, ex quibus res naturali compoſitione conſtarent: ipſe primus inuenit ea, quæ de rebus vt genera & vniuoca, ac eſſentiali prædicatione dicerentur.

Ens & vnũ genera eſſe non poſſe.

m *Differentias enim* Quod ens & vnum non poſſint eſſe genera, hac ratione probat. Si ens & vnum eſſent genera, nulla differentia eſſet ens aut vnum, ſubaudi, per ſe primo modo, ſeu eſſentialiter: at omnis differentia eſt ens, & vnum per ſe primo modo (ſaltem apud Platonem, quod ad vnum attinet) igitur nec ens nec vnum poſſunt eſſe genera. Maior probatur, quia nec ſpecies prædicantur eſſentiali prædicatione de differentiis quibus conſtituuntur, nec genera ſuis ſpeciebus (hoc eſt) vt diſtincta ſunt à ſuis ſpeciebus) eſſentialiter dicuntur de differētiis, quibus diuiduntur. Loquitur autem in poſteriori parte pronunciati de generibus, vt ſunt diſtincta à ſuis ſpeciebus, quia alioqui iam poſterior pars incideret in priorem. Quod autem genera non prædicentur hoc pacto de differentiis, quibus diuiduntur (nam quod ſpecies non dicantur eſſentialiter de ſuis differentiis, perſpicuum erat) duobus argumentis probatur 6. Top. cap. 3. Vno, quia ſi eo pacto genus diceretur de differentibus, bis animal diceretur de homine, ſemel per ſeipſum, iterum per rationale, atque ita homo eſſet multa animalia. Altero, quia omnis differentia eſſet ſpecies aut indiuiduum eius generis, quod diuidit. Genus enim prædicari non poteſt in quæſtione *quale eſt*, de differentiis, ſed potius illis in eo prædicationis genere ſubiicitur: quicquid autem prædicato ſubiicitur eſſentialiter, & in quæſtione *quid eſt* (ſi modo vniuoca ſit prædicatio) eſt illius ſpecies, aut indiuiduūm. Cum igitur ea, quæ concluduntur, ſint abſurda, fieri non poteſt, vt genera prædicentur eſſentialiter de ſuis differentiis. Minor vero ex eo patet, quia ſecundum veram ſententiam, ens prædicatur eſſentiali prædicatione de omnibus rebus, & partibus earum quomodocunque conſtituentibus, vt patebit lib. 4. vnum autem, etſi res vera nō ita prædicatur de rebus, tamen Plato, contra quem Ariſt. diſputat, ita illud prædicari exiſtimabat, vt patet ex 1. lib. & aliis quamplurimis.

Quædam de prædicatione generum & ſpecierum de ſuis differentiis.

Quam late pateat eſſentialis prædicatio entis.

Obiiciat fortaſſe aliquis hoc loco, Ariſtotelem cap. ſexto & ſeptimo non recte probaſſe inſtitutum. Erat enim probaturus, ens & vnum non eſſe genera, id eſt, non eſſe prædicata vniuoca & eſſent alia (hoc enim modo ſumebat Plato nomen generis, cum dicebat genera eſſe principia) & tamen nihil aliud probauit, quam quod non eſſent genera preſſe ac proprie accepta.

Obiectio.

Huic obiectioni occurrendum eſt, ex eo, quod Ariſt. probauit, plane ſequi inſtitutum. Nam ſi ens, & vnum eſſent prædicata eſſentialia, & vniuoca, nulla vtique eſſent alia, quam genera proprie dicta, cum non habeant alia ſuperiora: vnde fit, vt ſi non ſunt genera preſſe ac proprie acce-

Dilutio.

Digitized by Google

accepta, nullo modo ſint prædicata vniuoca & eſſentialia. Quinetiam ſi quis adeo diſcederet à communi ac vera Philoſophorum ſententia, vt diceret cum Scoto, dari prædicatum commune vniuocum: & eſſentiale, quod nec genus ſit, nec ſpecies, nec differentia, atque ens huiuſmodi eſſet, adhuc ratione Ariſtotelica id refutari poſſet. Commune enim eſt omni prædicato vniuoco, vt non poſſit prædicari eſſentiali prædicatione de differentiis, quibus contrahitur, etiamſi illæ ſint accidentales. Nam ſi A. prædicatum vniuocum contrahatur per B. differentiam ſiue eſſentialem ſiue accidentalem ad C. compoſitum ex vtroque, neceſſario efficitur, vt ſi dicitur eſſentiali prædicatione de B bis dicatur de C. ſemel per ſeipſum, atque iterum per B. Quare, etſi Ariſt. loco verbi *genus* poſuiſſet particulam *vniuocum*, & nomine differentiarum intellexiſſet quaſcunque differentias, adhuc apta eſſet & firma conſecutio.

Nullum prædicatum vniuocum poſſe eſſentialiter dici de differentiis, quibus contrahitur.

Text. 11.

¶ Ἔτι ἡ περὶ τὰ μεταξὺ συλλαμβανόμενα μετὰ τῶν διαφορῶν, ἔσται γένη μέχρι τῶν ἀτόμων. νῦν δὲ τὰ μὲν δοκεῖ, τὰ δ᾽ οὐ δοκεῖ. πρὸς δὲ τούτοις, ἔτι μᾶλλον αἱ διαφοραὶ ἀρχαί, ἢ τὰ γένη, εἰ δὲ καὶ αὗται ἀρχαί, ἄπειροι (ὡς εἰπεῖν) ἀρχαὶ γίγνονται. ἄλλως τε κἄν τις τὸ πρῶτον γένος ἀρχὴν τιθῇ. ἀλλὰ μὴν καὶ εἰ μᾶλλον ἀρχοειδὲς τὸ ἕν ἐστιν·

ἓν δὲ

Vide Ferra. 2. cont. gent. ca. 3. ad rationem tertiam.

¶ *Præterea, n & media cum differentiis ſimul ſumpta genera erunt ad indiuidua vſque, nunc autem alia videntur eſſe, alia non videntur. Adhæc, o magis adhuc differentia, quam genera principia erunt. Quod ſi & hæ principia ſint, infinita, prope dixerim, principia emergunt, præſertim ſi quis primum genus principium ponat. At p etiam, ſi vnum ipſum principii rationem magis ſubit, idque eſt vnum, quod indiuiſibile eſt,*

quod

Text. 11.

n *Præterea & media.* Secundum argumentum hoc modo intelligi poteſt. Si magis vniuerſalia potius dicenda eſſent principia, quia de pluribus dicuntur, omnia media cum differentiis ſumpta, id eſt, omnes ſpecies & differentiæ (hæc enim interiecta ſunt inter genus ſummum & indiuidua) dicenda eſſent principia, quia de multis prædicantur, & proinde dicenda eſſent genera (ponimus enim ſola genera eſſe principia, quæ erat Platonis opinio) at non omnia media dicenda ſunt genera, ergo nec dicendum eſt, magis vniuerſalia eſſe potius principia. Propoſitio ex eo probari poteſt, quia ſi ea, quæ de pluribus prædicantur, quia de pluribus dicuntur, magis ſibi vendicant rationem principii, omnia quæ abſolute, & abſque comparatione alterius prædicantur de multis, abſolute etiam ſibi vendicabunt rationem principii, tametſi minus, quam ea, quæ de pluribus dicuntur. at omnes ſpecies & differentiæ prædicantur de multis. igitur omnes dicentur principia, ac proinde genera. Aſſumptio ex eo patet, quia ſpecies infimæ & propriæ earũ differentiæ, non ſunt dicenda genera, cum non prædicentur eſſentiali prædicatione de pluribus ſpecie differentibus. Quocirca Ariſt. 1. Top. c. 3. eas ſolas differentias nomine generis complexus eſt, quæ dicuntur de ſpecie differentibus.

Illud tamen aduerte, leue admodum peccatum eſſe, ſpecies infimas, eaſque differentias, quæ cum illis reciprocantur, nomine generis appellare, cum ſæpe in communi ſermone, & apud Oratores, Hiſtoricos & Poetas, atque adeo apud ipſum Ariſt. nonnunquam eiuſmodi ſpecies infimæ genera dicantur, vt cum in præfatione horum librorum dicitur, *genus autem hominum arte viuit, & ratione.* Quanquam non prorſus caret vitio ea locutio, cum vſurpatur à Philoſopho in re admodum Philoſophica determinanda (cuiuſmodi eſt doctrina de principiis) quod fecit Plato etſi in diſputando pro vtraque parte ſine vitio vſurpari poſſit, vt nonnunquam fit ab Ariſt. in hoc libro.

Species infimas, differentiasque ſpecificas interdũ nomine generis appellari.

Ad hæc, magis adhuc. Tertium argumentum huiuſmodi eſſe videtur. Si magis vniuerſalia potius dicenda eſſent principia, omnes differentiæ eſſent principia, vt patet ex probatione propoſitionis ſuperioris argumenti, atque eo magis quam genera, quia genus eſt velut materia, differentia autem vt forma: at incommodum eſt dicere omnes differentias eſſe principia, cum ſint pene infinitæ, præſertim ſi omnes à ſummo genere, vſque ad indiuidua ponantur principia: non potius igitur magis vniuerſalia dicenda ſunt principia. Incommodum vero eſſe id, quod Ariſt. hic tangit hinc fit probabile. Nam ſi non alia eſſent principia rerum naturalium, quam genus ſummum & differentia, quibus illud contrahitur, nec res naturales perciperentur à Phyſicis niſi hæc omnes intelligerentur, nullus pene eſſet, qui rem vllam naturalem perciperet, quarum tamen notitiam illi facile per materiam & formam intelligere, ac explicare ſolent. Itaque videtur Ariſtoteles hoc loco eius vitii arguere Platonem, quod parum Phyſicus fuerit, totumque rerum naturalium negotium ad prædicata, quibus res Metaphyſico more conſtituitur, tranſtulerit.

Genus & differentia.

p *At etiam ſi vnum ipſum.* Quartum argumentum hoc modo habet. Illud magis eſt principium, quod eſt magis vnum, ſpecies infima eſt magis vna, quam genus. ergo & magis

prin-

Digitized by Google

Text. 9.

Πάλιν τ δέ, πῶς δεῖ ταύτας ὑπολαβεῖν ἀρχάς, οὐ ῥᾴδιον εἰπεῖν. τὴν μὲν γὰρ ἀρχὴν δεῖ, καὶ τὴν αἰτίαν εἶναι παρὰ τὰ πράγματα, ὧν ἀρχή, καὶ δύνασθαι εἶναι χωριζομένην αὐτῶν. τοιοῦτον δέ τι παρὰ τὸ καθέκαστον εἶναι. διὰ τί ἄν τις ὑπολάβοι, πλὴν ὅτι καθόλου κατηγορεῖται, καὶ κατὰ πάντων; ἀλλὰ μὴν, εἰ διὰ τοῦτο, τὰ μᾶλλον καθόλου, μᾶλλον θετέον ἀρχάς· ὥστε ἀρχαὶ τὰ πρῶτα ἂν εἴησαν γένη.

Ἀπορίαι ἀκολουθοῦσαι, εἴτε μή ἐστι παρὰ τὰ καθέκαστον, εἴτε ἐστί, καὶ ὅτι οὐχ αἱ αὐταὶ τῶν φθαρτῶν, καὶ τῶν ἀφθάρτων ἀρχαί εἰσι, καὶ πότερον τὸ ἓν καὶ τὸ ὂν οὐσίαι τῶν ὄντων εἰσί.

ΚΕΦ.

Text. 9.

Rurſus τ autem, quo pacto exiſtimanda ſint principia, non facile dictu eſt. Oportet enim principia & cauſam, præter res ea eſſe, quarum eſt principium, & ab eis ſeparari poſſe. Quod autem tale eſt, id eſſe præter rem ſingularem, cur quiſquam exiſtimet, niſi quia vniuerſe, & de omnibus prædicatur? At ſi ob hanc cauſam, certe quæ magis vniuerſalia ſunt, magis ſtatuenda erunt principia. Itaque prima genera principia vtique fuerint.

Dubitationes ſequentes, ſintne præter ſingularia aliqua alia, vel non, & num ſint corruptibilium, & incorruptibilium rerum eadem principia, & vtrum vnum & ens ſint earum, quæ ſunt eſſentia.

CAP.

Argumentũ pro altera parte dubitationis.

τ *Rurſus autem quo pacto.* Iam argumentatur pro altera dubitationis parte hac vna ratione. Principium debet eſſe ſeparatum à rebus, quarum eſt principium (quod ex Platone ſumitur) ideo autem à rebus dicitur ſeparatum, quia prædicatur de iis omnibus, quæ eius nomine, ac ratione participant; igitur quo aliquid de pluribus prædicatur, eo magis dicendum eſt principium: huiuſmodi autem ſunt magis vniuerſalia. Ita fit, vt potius prima genera videantur dicenda prima principia.

Quæſtionis num rerum genera, an potius partes earum, eſſent principia, ſolutio.

Solutio prioris dubitationis.

HÆc quæſtio, quod attinet ad priorem dubitationem, hoc pacto diſſolui poteſt. Vtraq; eſſe principia, tam partes, quæ primo componunt reali compoſitione, quam prædicata eſſentialia, quæ ſola ratione, ſiue ex natura rei conſtituunt. Priora ſunt materia & forma, ex quibus conſtituuntur res omnes naturales: poſteriora ſunt genus ac differentia, ex quibus conſtituuntur cæteræ etiam res habentes principia. Nec obiectio, quam Ariſtoteles proponit contra hanc reſponſionem, quicquam efficit. Nam, etſi vnius rei vna tantum eſt eſſentia: tamen res naturales poſſunt definiri, vel per materiam, vel per formam, vel per vtramque. Quod ſi ſermo ſit de ea ſola definitione, quæ per omnia intrinſeca rei principia traditur: dicendum eſt, res naturales duobus modis poſſe conſiderari: vno phyſice, vt conſtant materia, & forma: altero metaphyſice, quatenus conſtant genere, & differentia, quæ compoſitio in rebus etiam metaphyſicis cernitur. Iuxta has igitur duas conſiderationes duplex poteſt tradi definitio eſſentialis rerum naturalium, altera per materiam, & formam: altera per genus, & differentiam: quæ tamen non cenſentur ſimpliciter diuerſæ, quia genus & differentia ſumuntur ex materia, & forma, aut potius ex gradib. perfectionis eius compoſiti, quod conſtat ex materia, & forma, vt patebit lib. 7.

Diluitur obiectio.

Duplex definitio, Phyſica altera, altera Metaphyſica.

Solutio poſterioris dubitationis.

Quod vero attinet ad poſteriorem dubitationem, ita diſſoluenda eſt, vt dicamus, magis vniuerſalia eſſe magis principia in genere cauſæ materialis: minus autem vniuerſalia, in genere cauſæ formalis. Quod ideo dixerim, quia etſi omnia prædicata eſſentialia dici ſoleant principia formalia, tamen ſi alia cum aliis conferantur, inferiora ſunt perfectiora, ac proinde magis formalia. Nec oportet diſſoluere rationes, quas Ariſtoteles pro vtraque parte affert, quia cum in omnibus ſupponat aliquid Platonicum, nihil concludunt, niſi contra Platonem. Quocirca non accepimus in hac ſolutione vniuerſalia, quaſi ſeparata à ſingularibus, ſed vt reuera in eis exiſtunt.

ΚΕΦ. Δ'.

Diſputatio octaua quæſtionis.

ΕΣτι α δ' ἐχομένη τε τούτων ἀπορία, καὶ πασῶν χαλεπωτάτη, καὶ ἀναγκαιοτάτη θεωρῆσαι, περὶ ἧς

CAPVT IV.

EST α autem, & his proxima, & omnium difficillima, & ad contemplandum maxime neceſſa-

Capitis quarti explanatio.

ESt α *autem & his.* Diſputat octauam quæſtionem, qua quærebatur, num præter cauſam materialem eſſet alia cauſa per ſe, ſiue eſſentialis rerum naturalium: quod ſi eſſet, num exiſteret extra ſingularia, &c. Dicitur autem hæc quæſtio proxima ſuperiori, quia quæ in ea dicuntur, cohærent cum iis, quæ in ſuperiori dicta ſunt: ſæpe enim in tractanda ſuperiori poſitũ eſt, vniuerſalia ideo eſſe principia, cauſaſq; per ſe, rerum ſingularium, quia eſſent ab illis ſeparata.

Digitized by Google

ſenſibilibus eſſe præter ea, quorum dicitur quidditas. Prior eſt, quia ſi nihil eſt præter ſingularia ſenſibilia, nihil erit intelligibile, atq; aut nullius rei erit ſcientia, aut ſcientia nihil differet à ſenſu quorum vtrumq; eſt abſurdiſſimum. In hac ratione ſupponit Ariſtoteles, omnia ſingularia eſſe ſenſibilia, quod non ſolum habet probabilitatem ex quorundam veterum ſententia; ſed etiam videtur ſequi ex dictis Platonis, vt interim omittamus Deum. Quanquam n. ille præter ſingularia ſenſibilia probat ideas, tamen non dicebat, eas eſſe res ſingulares, ſed vniuerſales.

πάντα αἰσθητὰ, καὶ ἐπιστήμη οὐδενός· εἰ μή τις εἶναι λέγει τὴν αἴσθησιν ἐπιστήμην. ἔτι f οὐδ' ἀΐδιον οὐδὲ ἀκίνητον. τὰ γὰρ αἰσθητὰ, πάντα φθείρεται, καὶ ἐν κινήσει ἐστίν. ἀλλὰ g μὴν, εἴγε ἀΐδιον μηδὲν ἐστιν, οὐδὲ γένεσιν εἶναι δυνατόν. ἀνάγκη h γὰρ εἶναί τι τὸ γινόμενον, καὶ ἐξ οὗ γίνεται, καὶ τούτων τὸ ἔσχατον ἀγένητον, εἴπερ ἵσταται, καὶ ἐκ μὴ ὄντος γενέσθαι ἀδύνατον. ἔτι i δὲ γενέσεως οὔσης, καὶ κινήσεως, ἀνάγκη καὶ πέρας εἶναι. οὔτε k γὰρ ἄπειρός ἐστιν οὐδεμία κίνησις, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐστὶ τέλος, γίνεσθαί τε l οὐχ οἷόν τε, τὸ ἀδύνατον γενέσθαι. τὸ m δὲ γεγονὸς

lia. nullius quoq; rei erit ſcientia, niſi quis ſenſum ſcientiam eſſe dicat. Præterea f neq; erit perpetuũ quicquam, neq; immobile. Senſibilia enim intereunt omnia, & in motu ſunt. At g ſi perpetuum nihil eſt, nec generatio eſſe poteſt. Nam h & id, quod fit, & id ex quo fit, aliquid ſit neceſſe eſt, & eorum vltimum ingenitum eſſe, ſiquidem & datur ſtatus: & fieri non poteſt, vt quicquam ex non ente gignatur. Præterea i cum generatio ſit, ac motus, & extremum ſit neceſſe eſt. Etenim k nec motus vllus infinitus eſt, ſed quilibet finem habet, nec l fieri poteſt, quod factum eſſe nequit: id m autem quod

f *Præterea neq; erit.* Poſterior ratio eſt, quia ſi nihil eſſet præter ſingularia ſenſibilia, cũ omnia ſingularia ſint mobilia & corruptibilia, nihil erit immobile, nihil perpetuum ꝙ mox probat abſurdum eſſe. Hoc etiam loco argumentatur Ariſt. ex opinione Platonis: putabat n. Plato corpora cœleſtia eſſe corruptibilia ſuapte natura, etiam ſi Dei beneficio nunquam eſſent interitura, vt patet ex Timæo. ſic enim mundi conditor alloquitur cœlos in eo libro, interprete Cicerone in lib. de Vniuerſitate (*Sed quoniam orti eſtis, immortales vos quidem eſſe, & indiſſolubiles non poteſtis, neutiquam tamen diſſoluemini, nec vos vlla mortis fata periment*, &c.) *Ratio ſecunda.* *Opinio Platonis de natura corporũ cœleſtium.*

g *At ſi perpetuum.* Ea ratione probat abſurdum eſſe dicere, nihil eſſe perpetuum, quia ſi nihil eſſet perpetuum, nulla eſſet generatio. Nam vt generatio ſit, neceſſe eſt, vt tum materia, tum etiam forma ſit perpetua. Aliter tamen, ac aliter materia quidem ſecundum identitatem numeralem: forma vero ſecundum identitatem ſpecificam, aut genericam. *Nonnulla de generatione.*

h *Nam & id, quod fit.* Quod data generatione neceſſe ſit eandem numero materiam eſſe perpetuam, ſiue ingenitam, ex eo probat, quia nec omnis materia poteſt generari ex alia atq; priori in infinitum, nec vlla poteſt generari ex nihilo.

i *Præterea, cum generatio.* Quod data generatione neceſſe ſit, formam eandem, ſpecie aut genere eſſe perpetuam, duab. rationibus probat: Primum, quia omnis generatio. & omnis motus habet finem, ſiue terminũ *ad quem.* nihil autem perducitur ad finem, ſiue ad actum, niſi ab eo, ꝙ eſt actu: ſiue id fiat, ſecundũ eandem ſpeciem, ſiue ſecundum genus idem; vt homo, qui fit ab exiſtente homine, & mus, qui generatur à mure exiſtẽte, aut à ſole Cuius rationis aſſumptionem ſubaudire oportet. vt faciunt Syrianus & Albertus. Deinde, quia, ſi materia ante eſt, quam ex ea quicquam generetur, magis conſentaneum eſt rationi, vt forma ante exiſtat ſecundum ſpeciẽ aut genus: quandoquidem, vt forma cõmunicetur, ac multiplicetur, materia diſponitur ac præparatur. Ita concludit, neceſſe eſſe fateri, tũ materiam, tum formas eſſe perpetuas; quia alioqui nulla eſſet generatio, nihilq; eſſet eorum, quæ gignuntur & intereunt. Quod cum dici nequaquam poſſit, colligit, neceſſario dicendum eſſe, eſſentiam & quidditatem rerum (quam vocat ſpeciem & formam) eſſe præter ipſum totum, hoc eſt præter id, cuius eſt quidditas, ſaltem ſeparatione alietatis, ſiue diuerſitatis ex natura rei. Id enim quod nec generatur, nec corrumpitur, ſaltem per ſe, cuiuſmodi eſt omnis quidditas & eſſentia quæ primo definitione explicatur, aliqua diuerſitate, ſaltem ex natura rei, neceſſe eſt diſtinguatur ab iis, quę per ſe generãtur & corrumpuntur, cuiuſmodi ſunt ſola indiuidua. *Nihil ad actum perduci, niſi ab eo, quod actu ſit.* *Materia, & forma.*

k *Etenim nec motus.* Quaſi non habeat certum finem ac terminum ſecundum ſpeciem, vt Syrianus annotat. quanquam poſſit eſſe infinitus ſecundum iterationem, vt motus cœli.

l *Nec fieri poteſt* Hæc verba eo pertinent, vt oſtendatur, omnem generationẽ neceſſario habere terminum. Nã ſi terminus generationis, quod eſt eſſe rei, nõ poteſt dari, nec eius quidem acquiſitio, quæ appellatur, *Fieri* dari vllo modo poteſt. Idem habes apud Ariſt. 6. Phyſ. ca. vlt *Terminus generationis.*

m *Id autem quod.* Quod eſſe rei ſit terminus, ex eo probat, quia neceſſaria eſt, vt id, quod factum eſt, cum primum eius generatio abſoluta & perfecta eſt, eum primum ſit.

Digitized by Google

γενὸς, ἀνάγκη εἶναι, ὅτι πρῶτον γίγνεται. ἔτι δ', εἴπερ ὕλη ἐστὶ, διὰ τὸ ἀγένητος εἶναι, πολὺ ἔτι μᾶλλον εὔλογον εἶναι, n καὶ τὴν οὐσίαν, ὅ ποτε ἐκείνη γίγνεται, εἶναι. o εἰ γὰρ μήτε τοῦτο ἔσται, μήτε ἐκείνη, οὐδὲν ἔσται τὸ παράπαν. εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, ἀνάγκη τι εἶναι παρὰ τὸ σύνολον, τὴν μορφὴν, καὶ τὸ εἶδος. εἰ p δ' αὖτις τοῦτο θήσει.

ἀπορία

quod eſt factum, neceſſe eſt vt ſit, cum primum factum eſt. Præterea, ſi materia eſt, quia ingenita eſt, multo adhuc magis rationi conſentaneum eſt, eſſe, n & ſubſtantiam, quando illa eſt eſſe. Nam o ſi neque hac erit, neque illa, nihil omnino erit. Quod ſi hoc fieri nequit, formam profecto, atque ſpeciem aliquid præter ipſum totum ſit neceſſe eſt. Si p quis autem hoc rurſum ponat, dubi-

n *Eſſe & ſubſtantiam.* Vtrumq; verbum ſignificat hoc loco formam, alterumq; eſt additum alteri explicationis cauſa. Senſus ergo eſt: Multo magis conſentaneũ eſt rationi, vt forma exiſtat in rerum natura, cum materia exiſtit, perpetuo videlicet. Materia enim cum ſit informis ex ſeſe ſine forma exiſtere non poteſt. Locus ſane erat obſcuriſſimus detracta particula καὶ, qua carent omnes codices, quotquot viderim, vno excepto manuſcripto, antiquo & probato. Nec certe aliter contextus videbatur poſſe intelligi, niſi cum dicitur ὅ ποτε ἐκείνη γίγνεται εἶναι, verbum εἶναι, idem valeret atq; τοῦ εἶναι ἕνεκεν, vt ſententia ita finiretur *cum illa ſit ipſius eſſe, ſiue eſſentiæ gratia.* quo pacto redderetur cauſa exiſtentiæ formæ ex eo, quod ipſa ſit finis, propter quem materia exiſtit. verum hæc interpretatio dura eſt valde, præſertim cum verbum εἶναι non habeat præpoſitum articulum.

o *Nam ſi neq; hac.* Græce eſt, εἰ γὰρ μήτε τοῦτο, id eſt (*ſi enim neq; hoc.*) Verum quia illud (*hoc*) refertur ad prius verbum εἶναι iuxta noſtram lectionem, aut ad poſterius, iuxta lectionem aliorũ codicum, vt eam interpretati ſumus; vtroque autem modo ſignificatur eo verbo forma, potius reddimus (*hac*) quod cœteri omnes faciunt.

Argumentum pro parte negatiua.

p *Si quis autem* Hactenus probauit quidditatem ſaltem in aliquibus, eſſe præter ea ſingularia, quorum dicitur quidditas. Nunc oppoſitum ea ratione confirmat, quia ſi id detur, magna dubitatio exurgit, in quibuſnam rebus id dicendum ſit. Perſpicuum eſt enim in omnibus dici non poſſe. Neque enim præter ſingulas domos danda eſt domus aliqua, ſiue quæ ſeparata ſit more Platonico (ſiquidem ille non agnoſcebat Ideas in rebus, quæ arte conficiuntur, ſiue quæ diſtincta ſit ex natura rei ab his parietibus, tecto & fundamento: cum nihil aliud ſit eſſentia domus, quam ipſæ partes conjunctę, & ordine diſpoſitæ. quod ſecus dicendum eſt de eſſentia, qua Socrates eſt homo, cœteriſq; rerum naturalium quidditatibus.

Quæſtionis num quidditas ſubſtantiæ materialis aliud ſit à ſubſtantia, cuius eſt quidditas, an vero in quibuſdam aliud ſit, in aliis minime ſolutio.

Solutio quæſtionis.

SOlutio huius quæſtionis in hoc poſita eſt, vt dicamus, Quidditatem quibuſdam eſſe aliud ab iis, quorum eſt quidditas, In quibuſdam autem non item. Si enim cõferatur cum iis, quibus primo cõuenit, vt humanitas cum homine communi, non aliud eſt, ſed idem prorſus ex natura rei, tametſi ſolo concipiendi ac ſignificandi modo differat. Nam humanitas ſignificatur, vt forma abſolute: homo autem vt habens humanitatem, eodemq; modo res habet in cœteris. Atque eadem ratione dicebat Plato ſe habere humanitatem, quæ eſt quidditas hominis, ad hominem ſeparatum. Si autem conferatur cum iis, quibus ſecundaria ratione ſeu mediate conuenit, vt humanitas cum Socrate aliud eſt ipſa ex natura rei, aliud vero id, cuius ipſa eſt quidditas, Nam Socrates præter humanitatem, quæ communi definitione explicatur, aliquid neceſſario includit, quo diſtinguitur à Platone ac cœteris hominibus. Atq; in his ponebat Plato, non ſolum alietatem, ſed etiam ſeparationem realem, vt ſæpe dictum eſt. Verũ de hac re latius in 7. lib. c. 4. & 15. Ariſt. agendum eſt. Nec oportet ſoluere rationes, quas ille hoc loco pro vtraque parte affert, cum recte concludant.

Quid concludant argumenta vtriuſque partis.

Quanquam enim duæ priores, quæ pro affirmatiua parte afferuntur, falſa quædam aſſumunt, iis tamen ſecundum Platonem poſitis, recte efficitur, ſi nullius rei ſingularis quidditas differt ex natura rei ab ipſa re ſingulari, nihil omnino cadere poſſe ſub ſcientiam proprie dictam. quæ quidem eſt vniuerſalium: nullamq; eſſentiam eſſe perpetuã, non ſolum poſitiue, ſed ne negatiue quidẽ. Si enim eſſentiæ rerum nullo modo eſſent aliud à reb. ſingularibus corruptibilibus, omnes eſſentiæ corrumperentur per ſe, quemadmodum & ipſa indiuidua. Imo etiam id recte efficitur, quod Ariſto deinceps colligit, ſi nihil eſt perpetuum (id eſt, nulla eſſentia rei, quæ generatur, & corrumpitur) nec materiam, nec formam eſſe perpetuas. Etenim ſi hæ ſunt perpetuæ perpetuitate à nobis explicata, neceſſe eſt, vt eſſentiæ rerum, quæ generantur & intereunt, ſint perpetuæ eo modo quo forma eſt perpetua: ſcilicet, ſecundum identitatem ſpecificam aut genericam.

q dd

ἀπορία ἐπὶ τινῶν τε δῆλον, καὶ ἐπὶ τινῶν οὐ ὅτι μὲν γὰρ ἐπὶ πάντων οὐχ οἷόν τε, φανερόν. οὐ γὰρ ἂν θείημεν εἶναί τινα οἰκίαν, παρὰ τὰς τινὰς οἰκίας.

Text.13. Πρὸς q δὲ τούτοις, πότερον ἡ οὐσία μία πάντων ἔσται, οἷον τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἄτοπον. οὐ γὰρ ἓν ἅπαντα, ὧν ἡ οὐσία μία, ἀλλὰ πολλὰ καὶ διάφορα. ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἄλογον. ἅμα δὲ καὶ πῶς γίνεται ἡ ὕλη τούτων
Alias ἑκάστῳ. * ἑκάστου, καὶ ἔστι τὸ σύνολον ἄμφω ταῦτα; ¶ Ἔτι
Text.14. δὲ r περὶ τῶν ἀρχῶν καὶ τόδε ἀπορήσειεν ἄν τις· εἰ μὲν γὰρ εἴδει εἰσὶν ἕν, οὐθὲν ἔσται ἀριθμῷ ἕν, οὐδ' αὐτὸ τὸ ἕν, καὶ τὸ ὄν. καὶ τὸ ἐπίστασθαι πῶς ἔσται εἰ μή τι ἔσται ἓν ἐπὶ πάντων, ἀλλὰ s μὴν εἰ ἀριθμῷ ἓν καὶ μία ἑκάστη τῶν ἀρχῶν, καὶ μὴ ὥσπερ

dubitatio exiſtit, in quibus id ponat, in quibus non item. Quod enim in omnibus poni non poſſit, perſpicuum eſt: neq; enim domum quandam præter domos ſingulas eſſe poſuerimus.

Ad q hæc, vnane omnium erit ſubſtantia, velut hominum? at abſurdum eſt. Neq; enim vnum ſunt omnia, quorum ſubſtantia vna eſſet, ſed multa, ac differentia. Sed & hoc rationi conſentaneum non eſt. Simul autem, quonam pacto materia vnumquodq; horum ſit, & ipſum totum hæc ambo eſt? Text.13.

¶ Præterea, r hoc etiam de principiis, quærat aliquis. Si enim ſpecie vnum ſunt, nihil erit numero vnum, neque ipſum etiam vnum, & ipſum ens. Quę item modo erit ſcientia, niſi aliquid in omnibus vnum fuerit? At s vero ſi numero vnum ſint, & principiorum quodque ſit vnum, non autem, Text.14.

q *Ad hæc vnane.* Diſputat quæſtionem decimam, qua quærebatur vtrum principia, tam formalia, quam materialia, ſint definita numero, an ſpecie ſola, h. e. Num eorum, quæ ſunt diuerſa numero, ſed idem ſpecie, detur vnum tantum numero principium formale, & vnum materiale an vero diuerſa numero, ſed vnum ſpecie. Quod igitur non detur vnum tantum principiū formale reſpectu diuerſarum rerum eiuſdē ſpeciei duabus rationibus probatur. Prior eſt, quia hoc pacto ea, quæ ſunt multa, ac differentia eſſent vnum numero, & non eſſent vnum numero, quo nihil abſurdius. Poſterior eſt, quia materia cum ſit diuiſa in ſingulis indiuiduis, non poſſet accipere vnam, & eandem numero formam omnium (quod ille vocat, materiam fieri vnumquodq; horum) ſiquidem eadem numero forma, non poteſt ſimul informare diuerſas totales materias, neque vero hæc ambo poſſunt conſtituere ipſum totum diuerſum numero in ſingulis. Itaque, aut forma vnam tantum numero materiam informaret, aut nullam. Syrianus tamen intelligit hæc de ideis, non de formis, quæ ſunt partes compoſitorum. ad quam expoſitionem ægre aptari poſſunt verba Ariſtotelis. *Diſputatio 10 quæſt.* *Argumenta pro parte negatiua.*

r *Præterea, hoc etiam.* Extendit quæſtionem ad omnia principiorum genera, quæritque num reſpectu eorum, quæ ſunt diuerſa numero, ſed eadem ſpecie, detur in quolibet genere principiorum vnum numero principium, an vero plura numero, ſed vnum ſpecie. Probat autem priori loco, dandum eſſe vnum numero. Primum, quia ſi diuerſarum numero rerum neceſſario diuerſa eſſent numero principia, cum perſpicue videamus in rerum natura res, quarum ſunt principia, eſſe diuerſas numero, nullum principium multarum rerum eſſet vnum numero, atq; adeo ne ipſum quidem ens, aut ipſum vnum per ſe exiſtens, quod Plato poſuit commune omnium rerum principium. Hoc autem patet falſum eſſe in Sole, qui vnus numero exiſtens multa numero effecta producit, potiorique ratione in primo mouente. Deinde, quia niſi detur aliquod vnum numero principium reſpectu eorum, quę ſub eandem numero ſcientiam cadere dicuntur, nulla earum erit ſcientia. Res enim ſciuntur per ſua principia: vnde effici videtur, vt quæ eadem numero ſcientia comprehenduntur, per eadem numero principia ſciantur. Vel tota probatio ad hunc modum habet, vt exponunt Syrianus, Commentator, & alii nonnulli: Si principia non ſunt vnum numero, neque principiatum erit numero vnum, quandoquidem neceſſe eſt, vt omnia, quæ ſunt in principiatis, præexiſtant in principiis. Quod ſi nihil erit vnum numero, ſiue particulare in rerum natura, nullum dabitur vniuerſale: ex qua re fiet, vt nulla detur ſcientia, quippe cum ſcientia ſit vniuerſalium. *Extenditur quæſtio ad omnia genera principiorū.*

s *At vero ſi numero.* Iam probat oppoſitum, nempe diuerſarum numero neceſſario danda eſſe diuerſa numero principia, quemadmodum diuerſarum ſyllabarum dantur diuerſa numero elementa, etſi ſint eadem ſpecie. Nam ſi principia, non eſſent plura numero ſub eadem ſpecie, nec ea, quæ illis conſtarent, eſſent plura numero ſub ſpecie eadem. Vt ſi non eſſent multi numero characteres formæ A, neque item multi numero formæ B, vna tantū numero ſyllaba ex eis confici poſſet, nempe vel AB, vel BA, alioqui iam eſſent multi numero characteres vtriuſque formę: Eodemque modo, ſi quatuor vulgata elementa, eſſent quatuor numero duntaxat, & ex ipſis cōſtaret aliquod mixtum, nullum aliud mixtum reperiri poſſet, quandoquidem illud complecteretur omnia elementa.

Digitized by Google

ὥσπερ τῆς διαλέκτου ἄλλα ἄλλων, ὅτι τὸ εἶδος τῆς συλλαβῆς, τῷ εἴδει ἐστὶ ταὐτό. καὶ ἀρχαὶ εἴδει αἱ αὐταί. καὶ γὰρ αὗται ὑπάρχουσιν ἀριθμῷ ἕτεραι. εἰ δὲ μὴ οὕτως, ἀλλ' αἱ τῶν ὄντων ἀρχαὶ ἀριθμῷ ἕν εἰσιν, οὐκ ἔσται παρὰ t τὰ στοιχεῖα οὐδὲν ἕτερον. τὸ γὰρ ἀριθμῷ ἕν, ἢ τὸ καθ' ἕκαστον λέγειν διαφέρει οὐθέν. οὕτω γὰρ λέγομεν τὸ καθ' ἕκαστον, τῷ ἀριθμῷ ἓν καθόλου δὲ, τὸ ἐπὶ τούτων. ὥσπερ u * ἂν εἰ τὰ τῆς φωνῆς ἐν ἀριθμῷ ἦν στοιχεῖα ὡρισμένα, ἀναγκαῖον ἦν τοσαῦτα x εἶναι τὰ πάντα γράμματα, ὅσαπερ τὰ στοιχεῖα, μὴ ὄντων γε δύο τῶν αὐτῶν, μηδὲ πλειόνων.

autem in ſenſibilibus, alia aliorum, quo pacto huius ſyllaba, quæ ſpecie eadem eſt, principia quoq; eadē ſunt ſpecie (ſunt n. & hæc numero diuerſa) ſi hoc nūquā modo res nō habet, ſed entiū principia numero vnū ſunt, nō erit præter t elemēta quicquā aliud. Vnum enim numero, an ſingulare dicas nihil intereſt: etenim hoc pacto ſingulare exponimus quod numero eſt vnum: Vniuerſale autem, quod in his. Vt u ſi definita vocis elemēta vnū eſſent numero: neceſſe foret, tot x omnes literas eſſe, quot elementa: quippe cū nec duo eadē eſſent, nec plures.

*Forte αὖ, vel deeſt aliquid in fine orationis ad complendam ſententiam, vt Alex. ait. Com. 49.

t *Præter elementa.* Id eſt numerus rerum, quæ conſtarent ex principiis, nō excederet numerum principiorum cuiuſque generis. Vt ſi principia formalia, ex quibus conſtarent animalia, eſſent numero mille, non plura eſſent animalia, quam mille: ſi vero vnum numero duntaxat: vnum tātum eſſet animal numero, ſiue ſingulare. Id enim eſt ſingulare, quod eſt vnum tantum numero, vt hic homo deſignatus, aut homo animal, quod quidem multiplicari nullo modo poteſt, cum hac ratione vniuerſali opponatur.

Singulare quid.

u *Vt ſi definita.* Aut ſupplēda eſt hoc loco ſimilitudinis accommodatio, quā forſitan Ariſtot. obliuione prætermiſit, quanquam Alexander ait, hoc ab eo factum eſſe, quia perſpicua res erat, aut expungenda particula ἂν, ne pendula ſit oratio: aut potius credendum, id quod facile fuit, irrepſiſſe ἂν, pro αὖ.

x *Tot omnes literas.* Hoc eſt, tot compoſitiones literarum, ſeu (quod idem eſt) tot literas coniunctas. literæ enim ipſæ per ſe non dicuntur conſtare elementis, ſed eſſe elementa.

Quæſtionis, an principia tam formalia quam materialia ſint definita numero, an ſpecie ſola, ſolutio.

Solutio quæſt.

Solutio huius quæſtionis, quæ ab Ariſt. explicatur lib. 12. cap. 4. & ſequentibus in eo poſita eſt, vt dicamus, principia interna non eſſe eadem numero comparatione diuerſorum, ſed eadem ſpecie, aut genere, aut analogia, iuxta identitatem eorum, quæ illis conſtant, externa vero poſſe eſſe eadem numero. Multa enim effici poſſunt ab eodem agente numero, & propter eundem numero finem: imo vero omnia, quæ fiunt, ſunt effecta primi agentis, ac ſupremi finis, qui vnus tantum eſt numero. Nec vero rationes adductæ huic explicationi quicquam obſtant. Primæ enim duæ concludunt, principia formalia interna diuerſarum numero rerum non poſſe eſſe eadem numero. Tertia vero oſtendit, neceſſario dandum eſſe aliquod idem numero principium diuerſarum rerum. Atque hoc modo ponebat Plato Idem numero principium rerum omnium, quod appellabat ipſum ens, & ipſum vnum, quibus verbis intelligebat Deū, vt ſæpe in commentariis huius libri affirmat Syrianus. Quarta autem nihil conficit, ſi quidem eadem numero ſcientia haberi poteſt de multis rebus conuenientibus in aliquo principio, ſeu ratione formali, quę ſit eadem ſpecie, aut genere, aut analogia. Extrema denique hoc ſolum concludit principia interna diuerſarum rerum, quæcunque illa ſint, non poſſe eſſe eadem numero, quod iam conceſſimus.

Dilutio argumentorum.

Text. 15.

Οὐθενὸς y δ' ἐλάττων ἀπορία παραλέλειπται καὶ τοῖς νῦν, καὶ τοῖς πρότερον, πότερον αἱ αὐταὶ τῶν φθαρτῶν καὶ τῶν ἀφθάρτων ἀρχαί εἰσιν, ἢ ἕτεραι.

Nihilo y autem minor dubitatio, & ab his, qui hac ætate ſunt, & à ſuperioribus prætermiſſa eſt; Sintne eadem principia eorum, quæ intereunt, & eorum, quæ non intereunt, an diuerſa.

Text. 15.

Diſputatio 11 quæſt.

y *Nihilo autem minus.* Diſputat vndecimam quæſtionem, qua quærebatur, num eadem eſſent principia rerum corruptibilium, & incorruptibilium, an vero diuerſa, &c. Quam quidem ait ab omnibus, tum recentioribus, tum veteribus eſſe prætermiſſam. Negat tamen Syrianus, eam eſſe à Platone prætermiſſam in Timæo, cuius etiam verba refert. Verum Ariſtot. propterea videtur, ne Platonem quidem excepiſſe, quia Plato non reddidit in Timæo cauſam immortalitatis rerum cœleſtium ex earum principiis, quod erat Philoſophi proprium, ſed ex diuina voluntate, vt patet ex eo loco.

z Etenim

ὅπερ ἂν εἰ z μὲν γὰρ αἱ αὐταί εἰσι, πῶς τὰ μὲν ἄφθαρτα, τὰ δὲ φθαρτὰ, καὶ διὰ τίν' αἰτίαν; οἱ μὲν οὖν περὶ Ἡσίοδον, καὶ πάντες ὅσοι θεολόγοι, aa μόνον ἐφρόντισαν τοῦ πιθανοῦ τοῦ πρὸς αὐτοὺς, ἡμῶν δ' ὠλιγώρησαν. θεοὺς γὰρ ποιοῦντες τὰς ἀρχάς, καὶ ἐκ θεῶν γεγονέναι, τὰ μὴ γευσάμενα τοῦ νέκταρος καὶ τῆς ἀμβροσίας, θνητὰ γενέσθαι φασί· δῆλον δ' ὡς ταῦτα τὰ ὀνόματα γνώριμα λέγοντες αὑτοῖς. καίτοι περὶ αὐτῆς τῆς προσφορᾶς τῶν αἰτίων τούτων ὑπὲρ bb ἡμᾶς εἰρήκασιν· εἰ μὲν γὰρ χάριν ἡδονῆς αὐτῶν θιγγάνουσιν, οὐθὲν αἴτια τοῦ εἶναι τὸ νέκταρ, καὶ ἡ ἀμβροσία. εἰ δὲ τοῦ εἶναι, πῶς ἂν εἶεν ἀΐδιοι δεόμενοι τροφῆς, ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν cc μυθικῶς σοφιζομένων, οὐκ ἄξιον μετὰ σπουδῆς σκοπεῖν.

Περὶ

uerſa. Etenim z ſi eadem ſunt, quonam modo, & quam ob cauſam alia interire nequeunt, alia caduca ſunt? Ac Heſiode quidem, cunctiq; Theologi, id aa ſolum curæ fuit, vt ſibi probabilia dicerent, nos autem neglexerunt. Cum enim deos principia faciant, & ex Diis ortu eſſe cenſeant: ea, quæ nectar, & ambroſiam non deguſtarunt, mortalia facta eſſe dicunt. Perſpicuum eſt autem eos, dum hæc nomina ſibi vſurparunt, in ipſa etiam harum cauſarum traditione ſupra bb vires noſtras dixiſſe. Nam ſi voluptatis gratia iis vtuntur, nequaquam illis, vt ſint nectar & ambroſia cauſa ſunt. Quod ſi exiſtendi cauſa: qui fieri poteſt, vt ſempiterni ſint, cum alimento indigeant? Sed cum iis, qui cc fabularum inuolucro philoſophantur, ſerio agere æquum non eſt.

Ab

z *Etenim ſi eadem.* Hac vna ratione probat, non eſſe eadem principia omnium. Quia ſi eſſent eadem, nulla poſſet ratio afferri, cur aliæ res interirent, aliæ vero eſſent ſempiternæ. Nam quod Heſiodus Poeta, & alii, qui res theologicas atque huius ſcientiæ proprias, fabularum inuolucro contexerunt, eas demum res voluerunt eſſe ſempiternas, qui nectar, & ambroſiam Deorum deguſtaſſent, reliquas vero caducas, ac mortales remanſiſſe: quamuis forſitan aliquid nobis occultum ſignificet, quod probabile ſit, tamen ſi id, quod aperte dicunt, expendatur, friuolum valde, & abſque vlla ratione dictum eſt. Nam ſi Dii, quos illi cæterarum rerum principia eſſe dixerunt, ſunt immortales propter nectar & ambroſiam, quibus vtuntur, aut id habēt, quia illis vtantur ſolius voluptatis cauſa, aut neceſſitatis. ſi ſolius voluptatis, perſpicuum eſt, nectar & ambroſiam non illis conferre, vt ſint, quippe qui nihilominus exiſterent, ſi illis non vterentur: ſi vero neceſſitatis, ergo nutriuntur ex his, ac proinde immortales non ſunt: etenim nutritio reſtauratio eſt ſubſtantiæ amiſſæ. loquitur autem Ariſt. de immortalitate naturali, qualem Dii, ſi eſſent, habere debuiſſent.

Argumentū partu negatiua.

Priſcorum Poetarum ratio refellitur.

Nutritio quid ſit.

a a *Id ſolum curæ fuit, vt ſibi probabilia dicerent.* Eorum philoſophandi rationem non probat Ariſt. c. 2. *hoc loco lect.* 1. p. 4. qui ſibi ſolis loquuntur, & fabularum aut ænigmatum integumētis res philoſophicas occultant. De qua re in procœmio huius operis egimus.

bb *Supra vires noſtras.* Agnoſcit Ariſt in veteribus ſapientiam, quam ſe aſſequi non poſſe palā fatetur. Quo loco D. Thom. vt eſt, omnis veritatis è tenebris eruendæ ſtudioſus, ſuſpicatur hos Theologos, nominibus nectaris & ambroſiæ, intellexiſſe ſummam bonitatem primi principii, cum omnis dulcedo amoris ad bonitatem aliquam, ac proinde ad ſummam bonitatem referatur. Atque hoc pacto ſignificaſſe res eas, quæ propriis participant, & quaſi deguſtant perfectionem diuinæ bonitatis, quoad eſſe numerale, quæ autem remotius (quaſi eam ſolum odorentur) non eſſe immortales, niſi quoad eſſe ſpecificum.

Quid veteres nectaris & ambroſiæ nomine intellexerint, D. Th. exponit.

cc *Qui fabularum.* Alexander ſic contextum intelligit: Qui fabulis veritatem excludunt: cui expoſitioni alludit verſio Beſſarionis, quæ ſic habet: *Sed de iis, quæ fabuloſe & ſophiſtice dicuntur*: & antiqua, quæ ait: *Sed de fabuloſe ſignificantibus.* Non videtur tamen Ariſtoteles quicquam aliud dicere, quam quod non ſit ſerio & accurate agendum cum iis, qui res philoſophicas fabularum inuolucro contegunt, præſertim cum proximis verbis adeo honorifice loquutus ſit de priſcis Poetis (quos etiam Theologos appellat) vt dixerit eos ſupra vires Philoſophorum ſuæ ipſius ætatis ſcripſiſſe. Nec certe Græci contextus verba nos cogunt, vt ſenſum illum priorem amplectamur. Cur autem Ariſtoteles indignum ducat Philoſophi grauitate, fabularum ſignificationes ſtudioſius ſcrutari, ratio eſt. quia planus verborum ſenſus ridiculus nonnunquam eſt, & cuius impugnatio non deceat ſapientem: myſticus autem, & quem Poetæ ſignificare volunt, eſt occultus: quo fit, vt Philoſophus forte impugnet, quem Poeta minime ſignificare voluit quod ipſum non videtur carere leuitate. Alia ratio eſt de iis, qui ænigmatis vtuntur, vt Pythagorici, & eorum ſectatores Platonici. Ideo enim indignum non eſt Philoſopho eorum dicta diligentius expendere, quia etſi obſcurius loquuntur, quam deceat eos, qui erroris occaſionem præbere non debent, non ſectantur tamen rationem ſcribendi ſpecie ipſa fabuloſam. Quod ſi quis obiiciat, Ariſtotelem pugnare ſecum, cum dixerit

Non eſſe Philoſophi fabularum ſignificationes ſtudioſius perſcrutari.

sit 1.lib.c.2. *Philoſophum eſſe fabularum ſtudioſum*: meminerit non dixiſſe illum ſimpliciter, ſtudioſum fabularum, ſed quodammodo ſtudioſum, idq; quatenus Poetarum fabulæ miranda quædã continent, quæ ad philoſophandum inuitant.

Com 10. Περὶ dd δὲ τῶν δι' ἀποδείξεως λεγόντων. δεῖ πυνθάνεσθαι διερωτῶντας, τί δή ποτ' ἐκ τῶν αὐτῶν ὄντα, τὰ μὲν ἀΐδια τὴν φύσιν ἐστὶ, τὰ δὲ φθείρεται τῶν ὄντων, ἐπεὶ δὲ οὔτε αἰτίαν λέγουσιν, οὔτε εὔλογον οὕτως ἔχειν, δῆλον, ὡς οὐχ αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ οὐδὲ αἰτίαι αὐτῶν εἶεν. καὶ ee γὰρ ὅνπερ οἰηθείη λέγειν ἄν τις μάλιστα ὁμολογουμένως αὑτῷ Ἐμπεδοκλῆς, καὶ οὗτος ταὐτὸν πέπονθε· τίθησι μὲν γὰρ ἀρχήν τινα αἰτίαν τῆς φθορᾶς τὸ νεῖκος. δόξειε ff δ' ἂν οὐθὲν ἧττον καὶ τοῦτο γεννᾶν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἑνός. ἅπαντα γὰρ ἐκ τούτου τ' ἄλλα ἐστὶ, πλὴν ὁ Θεός. λέγει γοῦν, ἐξ ὧν πάντα ὅσα τ' ἦν, ὅσα τ' ἐστὶ, ὅσα τ' ἔσται ὀπίσω, Δένδρεά τ' ἐβλάστησε, καὶ ἀνέρες, ἠδὲ γυναῖκες. Θῆρές τ' οἰωνοί τε, καὶ ὑδατοθρέμμονες ἰχθῦς: Καί gg τε θεοὶ δολιχαίωνες. καὶ hh χωρὶς δὲ τούτων δῆλον. εἰ γὰρ μὴ ἦν ἐν τὸ νεῖκος ἐν τοῖς πράγμασιν, ἓν ἂν ἦν ἅπαντα, ὡς φησιν. ὅταν γὰρ συνέλθῃ, τότε ἔσχατον.

Ab dd *iis vero, qui demõſtratiue diſſerunt, quærere ac ſciſcitari oportet, quid tandem cauſa ſit, cur entium, quæ ex eiſdem conſtant, alia ſuapte natura ſempiterna ſint, alia intereant. cum autem nec cauſam afferant, nec rationi conſentaneum ſit, rẽ ita ſe habere perſpicuum relinquitur, non eſſe eadẽ eorum nec principia, nec cauſas. Namq;* ee *& Empedocli, quem ſibi maxime conſtare aliquis fortaſſe exiſtimet, idem accidit. Cenſet n. principiũ quoddam, ipſam nimirum contentionem, corruptionis cauſam eſſe: nihilo* ff *tamen minus, & hæc ex ipſo vno generare videbitur. Nã cætera, præter Deum, ex hac conſtant omnia. Ait enim:*

> Omnia quotquot erunt, quot ſunt præſentia, quotque
> Orta fuere ante hæc, ſtirpes, hominesque feræque,
> Inde etiã volucres, nutritiq; æquore piſces,
> Longæuique gg Dii.

Idque hh *etiam alioqui perſpicuum eſt. Niſi enim vna eſſet in rebus contentio, omnia, vt ait, vnum eſſent. Cum enim conueniunt, tunc vltima*

dd *Ab iis vero, qui demonſtratiue diſſerunt, quærere ac ſciſcitari oportet, &c.* Miſſis iis, qui veritatem philoſophicam fictis fabulis occultant, tranſit ad eos, qui perſpicue rerum cauſſas in docendo adhibent, à quibus merito quærendum eſſe dicit, cur ex eiſdem principiis alia entia faciant caduca, alia ſempiterna. Verum cum illi nihil cauſæ afferant, quod ſatis ſit, nec aliunde appareat id conſentaneum eſſe rationi, potius dicendum concludit, non eſſe omnium rerum eadem principia.

ee *Namq; & Empedocli, quem ſibi maxime conſtare aliquis fortaſſe exiſtimet.* Ne immerito ſuperiores Philoſophos damnare videatur, profert in medium Empedoclem, qui inter Naturales maxime ſibi videtur conſtare. Is ergo viſus eſt rei propoſitæ hanc afferre rationem: Etſi omnia quatuor vulgatis elementis conſtant, quædam tamen perpetuo exiſtere propter perpetuam elementorum concordiam & amicitiam: illa vero interire propter illorum contentionem ſiue diſcordiam. Dicebat enim, vno excepto Deo, hoc est cœlo, quem Sphærum appellabat, & ſapientiſſimum eſſe dicebat, cætera omnia habere in ſua compoſitione admixtam diſcordiam: illum autem ſolum ita conſtare elementis, vt ab eius compoſitione omnis diſcordia longe relegata eſſet. Empedoclem tamen defendit Syrianus hac in re, vt quem putet non aliud, quam Platonem ſenſiſſe.

Quam cauſam immortalitatis quarundam rerũ Empedocles tradat.

Refellitur Empedocles.

ff *Nihilo tamen.* Refutat cauſam adductam ab Empedocle. Primum, quod in ea ſibi non cõſtet. Nam cum dicebat, diſcordiam pertinere ad compoſitionem aliarum rerum, præterquam Dei, ſiue Sphæri, eam facit generationis cauſſam. At cauſa generationis, eius ſententia, non eſt cauſa corruptionis, cum apud illud Sphærus genitus ſit, nec tamen ſit interitus.

gg *Longæuiq; Dii* Hoc Deos longæuos, non autem perpetuos, quoſnam eſſe dixerit Empedocles, non ſatis conſtat. Veriſimile non eſt illum intellexiſſe eos dæmones, quorum Platonici meminerunt: quod tamen quidam volunt. Eos enim faciunt perpetuos Apuleius & Chalcidius, Platonici, cum eiſdem pene verbis definiant Dæmonẽ, *Animal animo patibile, mẽte rationale, corpore aereum, tempore æternum* Niſi Empedocles *Longæuos* dixit, pro Æternos (qua in re apertius pugnabit ſecum, cum velit, eos, quemadmodum & cætera, quæ dixerat, conſtare diſcordia) aut illi Æternum animal dixerunt pro Longæuo. Vide *Apuleium in lib. de Dæmone Socratis. Chalcid. in Timæum Platonis.*

hh *Idq; etiam alioqui.* Hac alia ratione confirmat, diſcordiam apud Empedoclem eſſe cauſam generationis: Quia ſi illa non eſſet, nulla daretur rerum diſtinctio, quæ plane ad generationem pertinet.

ii *Cum*

Tex. 15. & 16. Alias ſive.

ἔσχατον ii ἵσταται τὸ νεῖκος. διὸ kk καὶ συμβαίνει αὐτῷ τὸν εὐδαιμονέστατον θεὸν ἧττον φρόνιμον εἶναι τῶν ἄλλων. οὐ γὰρ γνωρίζει τὰ στοιχεῖα πάντα. τὸ γὰρ νεῖκος οὐκ ἔχει. ἡ δὲ γνῶσις τοῦ ὁμοίου τῷ ὁμοίῳ. Γαίῃ μὲν γὰρ (φησὶ) γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ, Αἰθέρι δ' αἰθέρα δῖον, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ ἀΐδηλον, Στοργῇ δὲ στοργήν, νεῖκος δέ τε νείκεϊ λυγρῷ. ἀλλ' ll ὅθεν δὴ ὁ λόγος, τοῦτό γε φανερόν, ὅτι συμβαίνει αὐτῷ τὸ νεῖκος, μηθὲν μᾶλλον φθορᾶς ἢ τοῦ εἶναι αἴτιον. ὁμοίως δ' οὐδ' ἡ φιλότης τοῦ εἶναι. συνάγουσα γὰρ εἰς τὸ ἓν, φθείρει τὰ ἄλλα. καὶ mm ἅμα δὲ αὐτῆς τῆς μεταβολῆς αἴτιον οὐθὲν λέγει, ἀλλ' ὅτι οὕτως πέφυκεν, Ἀλλ' ὅτε δὴ μέγα νεῖκος ἐνὶ μελέεσσιν ἐθρέφθη, Εἰς τιμάς τ' ἀνόρουσε τελειομένοιο χρόνοιο, ὅς σφιν ἀμοιβαῖος πλατέος παρελήλατο ὅρκου· ὡς ἀναγκαῖον μὲν ὂν μεταβάλλειν· αἰτίαν δ' ἐξ ἀνάγκης οὐδεμίαν δηλοῖ, ἀλλ' nn ὅμως τοσοῦτόν γε μόνος λέγει ὁμολογουμένως. οὐ γὰρ τὰ μὲν φθαρτὰ, τὰ δὲ ἄφθαρτα ποιεῖ τῶν ὄντων, ἀλλὰ πάντα φθαρτὰ, πλὴν τῶν στοιχείων. ἡ δὲ νῦν λεγομένη ἀπορία ἐστὶ διὰ τί τὰ μὲν, τὰ δ' οὔ, εἴπερ ἐκ τῶν αὐτῶν ἐστιν. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἂν εἴησαν

vltima ii ſiſtit contentio. Ita kk fit, vt eius ſententia Deus, qui eſt omnium fœliciſſimus, minus quam cætera, ſit ſapiens: neque enim omnia elementa cognoſcit, cum ipſam contentionem non habeat, reiq; ſimilis cognitio ſimili efficiatur. Sic enim inquit.

Terra etenim terram atq; vnda cognoſcimus vndam,
Sic etiam innato diuinus cernitur æther
Æthere, amore pateſcit amor, lis inuida lite.

Sed ll & illud, vnde ſermo digreſſus eſt, eius ſententiam aperte ſequitur: Contentionem non magis, vt res intereant, quam vt ſint, eodemq; modo, neq; amicitiam magis vt ſint, cauſam eſſe. Cum enim omnia in vnum congregat, corrumpit cætera. Simul mm autem ipſius mutationis cauſam nullam exponit, niſi quod ita natura comparatum ſit. Scribit enim.

Aſt vbi nutrita eſt ingens contentio membris.
Temporeque exacto iuſtos repetiuit honores,
Grande, quod alterno præſcripſerat ordine, fœdus.

Vt neceſſe quidem ſit fieri mutationem, ſed tamen eius neceſſitatis cauſam nullam explicat. Verum nn hactenus tantum ſibi conſtat, quod non alias res facit corruptioni obnoxias, alias à corruptione liberas: ſed omnes caducas præter elementa. nunc autem quæſtio quæ tractatur, ea eſt, cur alia interire poſſint, alia non item ſi omnes ex eiſdem conſtant. Atque hæc dicta ſint, vt intelligatur,

ii *Cum enim conueniunt* Hoc eſt cum ea, quæ diſcordia ſiue contentione conſtant, per amicitiam in chaos rediguntur atq; eſſe deſinunt, tunc vltima ſiſtit contentio, id eſt, tum demum munus ſuum obire deſinit: eſt igitur contentio generationis cauſa.

kk *Ita fit vt.* Refutat eandem cauſam ab Empedocle allatam, quod in ea reddenda non recte excluſerit à Deo ſeu Sphæro diſcordiam, cum illum ſapientiſſimum eſſe dixerit, & tamen alibi docuerit, ſimile ſimili inexiſtenti cognoſci, quod idem aſſerit primo de Animo, c. 2. non ſolum de Empedocle, ſed etiam de Platone. Ex his enim ſequitur, Sphærum eſſe minus ſapientem cæteris rebus, cum careat diſcordia, per quam aliarum rerum diſcordiam cognoſcat.

ll *Sed & illud* Redit ad priorem refutationem, additque, non ſolum ea ratione ſibi non conſtare Empedoclem, quod ex eius dictis ſequatur, ipſam diſcordiam generare, ſed etiam quia plane efficiatur, ipſam etiam concordiam, ſiue amicitiam eſſe cauſam interitus. Ait enim coeuntibus tãdem aliquando rebus in vnum, futurum eſſe interitum rerum omnium. Excipiẽdus tamen videtur ſecundum Empedoclem Sphærus, vt generalis illa corruptio non ſit intelligenda niſi de rebus inferioribus.

mm *Simul autem.* Hoc etiam obiter damnat in opinione Empedoclis, quod illius generalis corruptionis, quam ait neceſſario futuram eſſe, aliam cauſam nullã reddiderit, niſi quia ita natura comparatum ſit, vt patet ex eius carminibus in quibus res inferiores (vt videtur) facit quaſi quædam membra inferioris mundi. Quod autem ratio illa, quia ita natura comparatum eſt, ſit inepta, ex eo patet, quia iſto modo facillimum eſſet omnium rerum cauſam reddere. *Ineptũ eſſe in ratione verũ aſſignãda ad naturam re uũ confugere.*

nn *Verum hactenus.* In hoc tamen ſibi conſtare Empedoclem ait Ariſt. quod cum omnium entium dicat eadem eſſe principia, quatuor inquam vulgata elementa, non aſſerat: deinde alia interire, alia non item: ſed omnia omnino, præter elementa. Verum cum hæc, ſi ſola verba ſpectentur, repugnẽt iis, quæ ex Empedocle recitata ſunt: ita intelligenda videntur, vt Empedocles non loquatur in hoc generali pronunciato de omnib. omnino rebus, ſed de omnib. quę ille aiebat conſtare quatuor elementis, & diſcordia. Quod quidem in reprehenſionem Platonis videtur dictum, qui cum vnitatem, & dualitatem indefinitam feciſſet principia tum hominum ſingulorum, tum hominis ſeparati: tamen ita confeſſus eſt, illos eſſe mortales, vt dice. et hunc eſſe ſempiternum, quod idem in cæteris pene rebus aſſeruit. *Quo pacto Empedocles intelligi debeat.*

σιν αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ, τοσαῦτα εἰρήσθω.

Εἰ δ' oo ἕτεραι ἀρχαί, μία μὲν ἀπορία, πότερον ἄφθαρτοι καὶ αὗται ἔσονται, ἢ φθαρταί· εἰ μὲν γὰρ φθαρταί, δῆλον ὡς ἀναγκαῖον καὶ ταύτας ἔκ τινων εἶναι. ἅπαντα γὰρ φθείρεται εἰς ταῦτ' ἐξ ὧν ἐστιν. ὥστε συμβαίνει τῶν ἀρχῶν ἑτέρας ἀρχὰς εἶναι προτέρας. τοῦτο δ' ἀδύνατον καὶ εἰ ἵσταται, καὶ εἰ βαδίζει εἰς ἄπειρον. ἔτι δὲ πῶς ἔσται τὰ φθαρτά, εἰ αἱ ἀρχαὶ ἀναιρεθήσονται. εἰ δὲ ἄφθαρτοι. Textus 15. διὰ τί ἐκ μὲν τούτων ἀφθάρτων οὐσῶν, φθαρτὰ ἔσται, ἐκ δὲ τῶν ἑτέρων ἄφθαρτα: τοῦτο γὰρ οὐκ εὔλογον, ἀλλ' ἢ ἀδύνατον, ἢ πολλοῦ λόγου δεῖται. ἔτι pp οὐδ' ἐγκεχείρηκεν οὐδεὶς ἑτέρας, ἀλλὰ τὰς αὐτὰς ἁπάντων λέγουσιν ἀρχάς. ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἀπορηθὲν ἀποτρώγουσιν, ὥσπερ τοῦτο μικρόν τι λαμβάνοντες.

Text. 16. Πάντων qq δὲ καὶ θεωρῆσαι χαλεπώτατον, καὶ πρὸς τὸ γνῶναι τἀληθὲς ἀπορίαν ἔχει πλείστην, πότερόν ποτε τὸ ὂν, καὶ τὸ

gatur, eadem principia eſſe non poſſe.

Quod oo ſi diuerſa ſunt principia. Vna dubitatio exiſtit, num & ipſa ab interitu libera ſint. Nam ſi interire poſſunt, & ipſa quoq; ex quibuſdam neceſſario conſtare perſpicuum eſt, quippe cum omnia in ea diſſoluantur ex quibus conſtant. Ex quo efficitur, vt principiorum alia ſint priora principia: quod fieri nequit, ſiue ſtetur ſiue in infinitum abeatur. Iam vero, quo pacto erunt ea, quæ interire poſſunt, ſi principia tollantur? Si vero hæc interire non poſſunt, cur ex eorum aliis, cum interitus expertia ſint, res ea conſtabunt, quæ interire poſſunt: ex aliis vero interitus expertes: hoc enim rationi conſentaneum non eſt, ſed aut fieri nequit, aut longa explicatione indiget. Præterea, pp nemo conatus eſt alia, atque alia principia ponere, ſed eadem omnium eſſe cuncti dicunt. primum autem illud, quod dubitatum eſt, vt exiguum quiddam ducentes, facile deglutiunt. Textus 15.

Omnium q q autem, & ad conſiderandum difficillimum, & ad veritatem cognoſcendum maxime neceſſarium illud eſt, vtrum ens, & c. Text. 16.

Argumentū primæ partis affirmatiuæ. oo *Quod ſi diuerſa ſunt principia.* Hactenus, argumentatus eſt pro ea parte quæſtionis, quæ negat omnium rerum eſſe eadem principia, nunc oppoſitam duabus rationibus confirmat. prior eſt, quia ſi ſunt diuerſa, aut principia corruptibilium corrumpuntur etiam aut ſunt corruptionis expertia. Si quis dicat, ea corrumpi in alia priora, duobus argumentis probat id fieri non poſſe. Vno quia conſtarent ex aliis principiis, quod fieri nequit, ſiue quis dicat, deueniendum ad aliqua prima omnino, quæ non fiant ex aliis priorib. ſed ex nihilo, ſiue in infinitum abeundum in principiis, ex quibus ſunt conſtituta. Nam neq; ex nihilo quicquam fit naturaliter, nec ex infinitis principiis aliquid conſtare poteſt, vt ſuperiori lib. patet. Altero, quia ſi omnia ponantur iam corrupta (hoc enim poni poteſt, ſi illa dicantur poſſe corrumpi) nullæ erunt res corruptibiles, quæ tamen dicantur perpetuæ ſecundum ſpecies ſuas, quæ non exiſtunt, niſi per ſua indiuidua. Si quis autem dicat, eſſe corruptionis expertia, cum manifeſtum etiam ſit, principia incorruptibilium eſſe corruptionis expertia, difficultas iterum eadem pene redit atque ea, quæ modo tractata eſt, cur inquam, ſi omnia ſint corruptionis expertia ex aliis fiant res ſempiternæ ex aliis vero caducæ mortales.

Species exiſtunt per ſua indiuidua.

Poſterius argum. pp *Præterea nemo.* Poſterior ratio ducitur ex auctoritate antiquorum. Nullus enim alia fecit principia ſempiternorum, alia mortalium, ſed omnes omnium rerum eadem principia eſſe dixerunt, facile prætereuntes difficultatem, quæ pro affirmatiua quæſtionis parte adducta eſt, tanquam quæ leuis eſſet, & nullius momenti.

Quæſtionis, num rerum corruptibilium & incorruptibilium ſint eadem principia, an vero diuerſa, ſolutio.

Solutio quæſtionis. Solutio huius q. habetur lib. 12 à c. 5 vbi docet Ariſt. principia externa eſſe eadē omnium rerum tam corruptibilium, quam incorruptibilium. cuius oppoſitum Manes Perſa, à quo Manichei dicuntur turpiſſimo errore aſſeruit: interna vero, non eſſe eadem niſi ſecundū analogiam. Itemq; principia interna incorruptibiliū eſſe corruptionis expertia, corruptibilium autem partim corrūpi, partim minime Corrumpuntur n. per accidens, quatenus deſinunt eſſe principia eius rei, quæ per ſe corrumpitur, non corrumpuntur autem per ſe, quaſi omnino pereant, aut in alia principia reſoluantur. Materia n. corruptibilium rerum, nec perit, nec reſoluitur, tametſi eſt apta ad perpetiendum, contrariosq; motus ſucceſſiue ſuſtinendos, quę conditio cernitur in principiis rerū incorruptibilium. Forma autem, etſi perit, excepta humana: non tamen reſoluitur. Ad rationem autem, qua initio pars negatiua quæſtionis confirmata eſt, dicendum, recte eam concludere non eſſe eadem principia interna corruptibilium & incorruptibilium. Ad eam vero, quæ adducta eſt pro parte affirmatiua, quid reſpondendum ſit, ex dictis perſpicuum eſt, Nam cætera quæ ex auctoritate magis quam ratione in hac controuerſia dicta ſunt, non videntur curanda.

Materia & forma.

Solutio argumentorum.

Diſputatio. qq *Omnium autem.* Diſputat quæſtionem duodecimam, qua quærebatur, Vtrum vnum, & ens

& ens eſſent ipſæ rerum ſubſtantiæ ſubſtantialiaue principia: an potius vnitati, & entitati aliquid ſubijceretur, quod primum principium eſſet ac ſubſtantia rerum. Quam quæſtionem ideo ait eſſe difficilimam, quia habet pro vtraq; parte grauiſſimos auctores, nec minus probabiles rationes. Additque, eius explicationem eſſe maxime neceſſariam, quia ex ea pendet nó modo iudicium de rerum eſſentiis, ſed etiam explicatio aliarum multarum quæſtionum, quæ erant eo tempore cōtrouerſæ, veluti illius, Vtrum numeri ſint eſſentiæ rerum, necne, & aliarum ſimilium. *duodecima quæſtionis.*

καὶ τὸ ἕν, οὐσίαι τῶν ὄντων εἰσί, καὶ tt ἑκάτερον αὐτῶν οὐχ ἕτερόν τι ὂν, τὸ μὲν ἕν, τὸ δὲ ὂν ἐστιν, ἢ δεῖ ζητεῖν, τί ποτ᾽ ἐστὶ τὸ ὂν καὶ τὸ ἕν, ὡς ὑποκειμένης ἄλλης φύσεως. οἱ μὲν γὰρ ἐκείνως, οἱ δ᾽ οὕτως οἴονται τὴν φύσιν ἔχειν. Πλάτων μὲν γὰρ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι, οὐχ ἕτερόν τι τὸ ὂν, οὐδὲ τὸ ἕν, ἀλλὰ τοῦτο αὐτῶν τὴν φύσιν εἶναι, ὡς οὔσης τῆς οὐσίας, αὐτὸ τὸ ἓν εἶναι, καὶ ὄν τι. οἱ δὲ περὶ φύσεως, οἷον Ἐμπεδοκλῆς, ὡς ſſ εἰς γνωριμώτερον ἀνάγων, λέγει, ὅτι τὸ ἓν ὄν. δόξειε γὰρ ἂν λέγειν τοῦτο τὴν φιλίαν εἶναι. αἰτία γοῦν ἐστιν αὕτη τοῦ ἓν εἶναι πᾶσιν. ἕτεροι δὲ πῦρ. οἱ δ᾽ ἀέρα φασὶν εἶναι τὸ ἓν τοῦτο καὶ τὸ ὄν, ἐξ οὗ τὰ ὄντα εἶναί τε καὶ γεγονέναι. ὡς δ᾽ αὔτως καὶ οἱ πλείω τὰ στοιχεῖα τιθέμενοι. ἀνάγκη tt γὰρ καὶ τούτοις τοσαῦτα λέγειν τὸ ὂν καὶ τὸ ἕν, ὅσας περ ἀρχὰς εἶναί φασι. συμβαίνει uu δέ, εἰ μέν τις μὴ θήσεται εἶναί τινα οὐσίαν τὸ ἓν, καὶ τὸ ὄν, μηδὲ τῶν ἄλλων εἶναι τῶν καθόλου μηθέν. ταῦτα γάρ ἐστι καθόλου μάλιστα πάντων

& vnum ſubſtantia ſint eorum, quæ ſunt, & tt vtrumque eorum, non aliud quicquam exiſtens, hoc quidem vnum, illud vero ens ſit: an vero quærere oporteat, quidnam ſit ens, & vnum quaſi alia quadam natura ſubiecta ſit. Namque alij illo, alij hoc modo naturam habere exiſtimant. Plato enim & Pythagorici non aliud quicquam ſiue ens ſiue vnum eſſe, ſed hoc ipſum eorum naturam dicunt: quaſi ſubſtantia ſit idem vnum eſſe, & ens quoddam. Eorum autem, qui de natura diſputant, Empedocles quidem tanquam ſſ ad notius reuocans, exponit quidnam ſit id, quod vnum ens eſt, hoc enim amicitiam eſſe dicere videri poteſt, quippe cum hæc omnibus, vt vnum ſint, cauſa ſit. Alij vero ignem, alii aerem, hoc vnum, & ens eſſe aiunt, atque ex eo ea, quæ ſunt, & eſſe, & genita eſſe. Eodemque modo ſentiunt ij, qui plura elementa ponunt: coguntur tt enim & hi dicere, tam multa eſſe ens, & vnum, quam multa principia eſſe aſſerunt. Si quis uu vero ipſum ens & ipſum vnum quandam ſubſtantiam eſſe non ſtatuat: illud euenit, vt neque aliorum vniuerſalium quicquam ſit: hæc enim ſunt omnium

tt *Et vtrumq; eorum.* Senſus eſt, & neutrum eorum de ſubiecta aliqua natura dicatur, ſed nomen vnius, accipiatur à ſola vnitate, entis vero vocabulum pro ſola entitate. Nam ſi illæ ſignificent aliquid, quod rebus accidat, pro aliqua re ſubiecta neceſſario accipientur, quemadmodum Album pro corpore, & Ridens pro homine. Qua quæſtione propoſita producit Ariſtoteles vtriuſque partis fautores, ſeu potius auctores.

ſſ *Tanquam ad notius.* Quoniam ea, quæ proxime ſequuntur perſpicue referuntur ad ſolum Empedoclem: non potuimus hoc loco vti verbo Latino pluralis numeri pro Græco ſingularis, quod eſt, ἀνάγων, quod videbatur poſtulare illud verbi ſuppoſitum οἱ δὲ περὶ φύσεως, quemadmodum fecimus c. t. quo loco Ariſtoteles ait, οἱ δὲ Πυθαγόρειοι καὶ Πλάτων ἔλεγον, & cap. 2. vbi dicitur, Περὶ [illegible] τῶν σοφῶν τινες, οἷον Ἀ[illegible] [illegible] αὐτοὶ. Itaque vt ſenſum retineremus, neceſſe fuit ſolum Empedoclem ſuppoſitum verbi facere. Senſus igitur verborum Ariſtotelis hic eſt, Empedocles quidem reddit cauſam ipſius entitatis, & vnitatis ex alio priori, nempe ex concordia, qua dicebat eſſe principium. Nam cum id videatur eſſe cauſa entitatis, quod eſt vnitatis & vice verſa, concordia autem ſit cauſa vnitatis vt inductione patet, colligebat ille, eſſe etiam entitatis. Quo loco non eſt legendum coniunctim ὅτι, vt ſit vna particula, ſed disiunctim, ὅ τι, vt ſignificet: Quod, quid, ſiue quodnam, aut quidnam; quemadmodum Latine reddidimus. *Senſus verborum Ariſto.*

tt *Coguntur enim dicere.* Quaſi dicat, coguntur enim tot ponere ſubiecta entitatis, & vnitatis, quot ponunt earum principia, quippe cum diſtinguant principia ab entitate & vnitate rerum, tanquam ſubiecta ab iis, quæ illis accidunt.

uu *Si quis vero ipſum ens & ipſum vnum.* Iam argumentatur pro opinione Platonis, & Pythagoreorum hac ratione. Aut ens & vnum ſunt ſeparata ab indiuiduis, aut minime: ſi non ſunt ſeparata duo ſequuntur: alterum quidem, nullum aliud vniuerſale exiſtere ſeparatum ab indiuiduis, alterum vero, nullum numerum eſſe abſtractum à rebus, ſeu ſeparatam quandam ſubſtantiam: vtrumque autem eſt incommodum. ergo potius dicendum eſt eſſe ea ſeparata: at hoc dato plane ſequitur, eſſe illa ſubſtantiam rerum omnium: non eſt igitur negandum *Argumentum pro parte affirmatiua.*

Vniuerſalio ra eſſe priora natura minus vniuerſalia.

ens & vnum eſſe rerum ſubſtantiam. Prior pars maioris ex eo probatur, quia ens, & vnum ſunt maxime vniuerſalia, ac proinde ex omnibus vniuerſalibus maxime ſeparabilia ab indiuiduis, præſertim cum magis vniuerſalia ſint priora natura eo anteceſſionis ordine, quo id prius dicitur, à quo non reciprocatur exiſtendi conſequentia. Poſterior autem probatur, quia numerus abſtractus à rebus nihil aliud eſt, quam ipſæ vnitates, quarum quælibet eſt id, quod vel maxime vnum quid eſt, ex quo fit, vt ſi vnum non ſit ſubſtantia ſeparata, neq; ipſe numerus ſit ſeparata ſubſtantia. Minor probari poteſt iis rationibus, quibus Plato oſtendere conatur, Ideas eſſe, & numeros eſſe rerum eſſentias ab ipſis rebus ſeparatas. Quod autem ſequatur, ſi ens & vnum aliquid ſunt, hoc eſt ſeparata ab indiuiduis eſſe illa ſubſtantias omnium rerum, ex eo probat Ariſtoteles, quia ſi ſunt ſeparata, nihil aliud eis ſubeſt, quod vniuerſe de rebus omnibus dicatur, quaſi ſubiectum formalis prædicari, quemadmodū cum homo prædicatur, de hominibus, nihil ei ſubeſt, quod de illis omnibus prædicetur quaſi ſubiectum naturæ humanæ. ſecus res habet in prædicatione albi, cui ſubeſt corpus, quod de omnibus albis dicitur, vt ſubiectum albedinis, quod idem cernere eſt in cœteris prædicatis accidentalibus.

πάντων. οὐ δὴ μὴ ὄντος τινὸς ἑνὸς αὐτοῦ μηδ' αὐτοῦ ὄντος, σχολῇ τῶν γε ἄλλων τι ἂν εἴη παρὰ τὰ λεγόμενα καθ' ἕκαστα. ἔτι δὲ μὴ ὄντος τοῦ ἑνὸς οὐσίας, δῆλον ὅτι οὐδ' ἂν ἀριθμὸς εἴη ὡς κεχωρισμένη φύσις τις τῶν ὄντων. ὁ μὲν γὰρ ἀριθμὸς, μονάδες· ἡ δὲ μονὰς ὅπερ ἕν τι ἐστίν. εἰ δ' ἔστι τι αὐτὸ ἓν καὶ αὐτὸ ὄν, ἀναγκαῖον οὐσίαν αὐτῶν εἶναι τὸ ὄν, καὶ τὸ ἕν. οὐ γὰρ ἕτερόν τι καθόλου κατηγορεῖται, ἀλλὰ ταῦτα αὐτά.

Ἀλλὰ xx μὴν εἰ ἔσται τι αὐτὸ ὄν, καὶ αὐτὸ ἕν, πολλὴ ἀπορία, πῶς ἔσται τι παρὰ ταῦτα ἕτερον. λέγω δὲ, πῶς ἔσται πλείω ἑνὸς τὰ ὄντα: τὸ γὰρ ἕτερον τοῦ ὄντος οὐκ ἔστιν. ὥστε κατὰ τὸν Παρμενίδου συμβαίνειν ἀνάγκη λόγον, ἓν ἅπαντα εἶναι τὰ ὄντα, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ὄν. ἀμφοτέρως yy δὲ δύσκολον· ἄν τε γὰρ μὴ ᾖ τὸ ἓν οὐσία, ἄν τε ᾖ αὐτὸ ἕν, ἀδύνατον τὸν ἀριθμὸν οὐσίαν εἶναι. ἐὰν μὲν οὖν μὴ ᾖ, εἴρηται .αὐτὸ

omnium maxime vniuerſalia. Quod ſi nec vnum ipſum, nec ipſum ens quitquam ſit, multo minus ex aliis quitquam erit, præter ea, quæ ſingularia dicuntur. Præterea ſi vnum ipſum ſubſtantia non eſt: conſtat neq; numerum fore, vt naturam quandam à rebus ſeparatam. Eſt enim numerus vnitates, Vnitas autem eſt id, quod proprie vnum quid eſt. Si vero ipſum vnum, & ipſum ens aliquid eſt, neceſſe eſt eorum ſubſtantiam ens & vnum eſſe: neq; enim aliud quitquam vniuerſe prædicatur ſed hæc ipſa.

At xx vero, ſi ipſum ens, ac ipſum vnum aliquid ſint, magna dubitatio exiſtit, quo pacto aliquid aliud erit præter hæc: quo inquam pacto entia erunt plura vno: id enim non eſt, quod ab ente diuerſum eſt. Ita fit neceſſario, ex Parmenidis ratione, omnia entia vnum ſint, idque ſit ipſum ens. Vtroque yy autem modo difficilis res eſt. Nam ſiue vnum ſubſtantia nō ſit, ſiue ſit ipſum vnum: fieri non poteſt, vt numerus ſit ſubſtantia. At ſi non ſit quidem, cur id eueniat ſupra

xx *At vero, ſi ipſum ens, ac ipſum vnum.* Argumentatur pro opinione Naturalium, contra opinionem Platonis & Pythagoreorum duabus rationibus; quarum prior hæc eſt. Si ipſum ens, & ipſum vnum ſint aliquid, id eſt, ſeparata, &, quod hinc ſequitur, ſint ipſa rerum eſſentia, & non aliquid, poſterius (quod apud Platonem recte efficitur) quidquid fuerit præter illud ens, non erit ens, & quidquid fuerit præter illud vnum, non erit vnum, quare cum illud ens, & illud vnum idem ſint (neq; enim poſſunt eſſe diuerſa) efficitur, vt omnia, quæ ſunt, vnum ſint. quod concludebat Parmenides. cum igitur hoc ſit abſurdiſſimum, potius dicendum eſt, ipſum ens, & ipſum vnum non eſſe ſeparata, ac proinde non eſſe ſubſtantias rerum. Hæc ratio contra ſolum Platonem concludit, vt perſpicuum eſt, nec abs re, cum tota huius quæſtionis diſputatio propter Platonem inſtituta ſit.

yy *Vtroq; autem modo difficilis res eſt.* Quoniam tota hæc diſputatio contra Platonem inſtituitur, docet Ariſt. vtramque partem quæſtionis magnum illi negotium faceſſere. ex vtraq; enim ſequitur numerum non eſſe ſubſtantiam, quod tamen ille enixe defendere conabatur. Nam ſi vnum non ſit ſubſtantia, nec numerus erit ſubſtantia, vt paulo ante probatum eſt. Si vero ſit ſubſtantia. cum præter illud non ſit futurum aliud vnum, neq; etiam numerus erit. Nam quemadmodum præter ipſum ens, ſi ponatur ſeparatum, non erit aliud ens: ſic etiam præter ipſum vnum ſeparatum, non erit aliud vnum, ex quo cum priori vno fiat numerus. Quo loco cum Ariſt. ait, *ſiue ſit ipſum vnum*, ſenſus eſt, ſiue vnum ſit ſubſtantia. Idem enim eſt apud Platonem eſſe ſeparatum atque eſſe ſubſtantiam, quia quidquid ſeparatim & per ſe naturaliter exiſtit, ſubſtantia eſt.

zz Ex

*Deeſſe videtur ἢ ἔλαττον.

*Alias ὅτως.

Alii habent οὐκ ἐνδέχεται).

*Alias οὕτως.

…προτέρου. εἰ δὲ ἔστιν, ἡ αὐτὴ ἀπορία καὶ περὶ τοῦ ὄντος. ἐκ zz τίνος γὰρ καὶ παρὰ τὸ ἓν ἔσται αὐτό, ἄλλο ἕν, ἀνάγκη γὰρ μὴ ἓν εἶναι. ἅπαντα δὲ τὰ ὄντα ἢ ἓν ἢ πολλά, ὧν ἓν ἕκαστον. ἔτι ab εἰ ἀδιαίρετον αὐτὸ τὸ ἕν, κατὰ μὲν τὸ Ζήνωνος ἀξίωμα οὐθὲν ἂν εἴη. ὃ γὰρ μήτε προστιθέμενον, μήτε ἀφαιρούμενον ποιεῖ τι μεῖζον,* οὔ φησιν εἶναι τοῦτο τῶν ὄντων, ὡς δηλονότι ὄντος μεγέθους τοῦ ὄντος· καὶ εἰ μέγεθος, σωματικόν. τοῦτο γὰρ πάντῃ ὄν. τὰ δὲ ἄλλα πὼς μὲν προστιθέμενα ποιήσει μεῖζον, πὼς δ' οὐθέν, οἷον ἐπίπεδον, καὶ γραμμή. στιγμὴ δὲ καὶ μονὰς οὐδαμῶς, ἀλλ' a c ἐπειδὴ * οὗτος θεωρεῖ φορτικῶς, καὶ * ἐνδέχεται εἶναι ἀδιαίρετόν τι, ὥστε καὶ * οὕτως, καὶ πρὸς ἐκεῖνόν τιν' ἔχει ἀπολογίαν, μεῖζον μὲν οὐ ποιήσει, πλεῖον δὲ προστιθέμενον τὸ τοιοῦτον. ἀλλὰ a d πῶς δὴ ἐξ ἑνὸς τοιούτου, ἢ πλειόνων ἔσται μέγεθος, ὅμοιον

ſuperius dictum eſt. Si vero ſit, eadem & de ente dubitatio occurrit. Ex zz quo enim, & præter ipſũ vnum, aliud vnum erit? eſt enim neceſſe, vt nihil ſit. omnia autem, quæ ſunt, aut vnum ſunt, aut multa, quorum quodq; vnum eſt. Præterea ab ſi vnum indiuiſibile eſt, nihil ſane erit, Zenonis ſententia. Quod enim, neq; additum, neq; detractum maius aliquid facit, aut minus, id in entibus non numerat, quæ ſcil. ipſum ens magnitudo ſit: & ſi magnitudo, corporeum quid: hoc n. omni ex parte ens eſt: cætera vero modo quidem aliquo facient maius, alio vero nõ item, veluti planũ, ac linea facient. punctum vero, & vnitas nequaquam. Sed a c quoniam is inepte rem conſiderat, fieriq; poteſt, vt ſit aliquid indiuiſibile: hinc efficitur, vt & re vera, & ad illum reſponſio aliqua adhiberi poſſit. Id enim, ſi additur, maius quidem non faciet, ſed tamen facit plus. Verum a d quonam modo ex eiuſmodi vno aut pluribus magnitudo conſtabit? id enim

zz *Ex quo enim, & præter ipſum vnum, aliud vnum erit?* Quaſi dicat, ex quo enim generabitur illud aliud vnum ſeparatum à primo vno? erit enim neceſſe, vt id, ex quo fiat, nihil ſit. Nam omne ens, aut eſt vnum, aut multa, quorum quodque eſt vnum: id autem, ex quo fiet illud vnum, non erit vnum, nec multa, quandoquidem præter primum vnum, ſupponebatur, non eſſe aliud vnum. Quod autem illud aliud vnum generari debeat, ſi ponendum eſt præter primum vnum, ex eo ipſo patet, quia non eſt primum vnum. Generabitur igitur ex nihilo, quod fieri nequit. Hoc loco verbum αὐτό, non eſt mente iungendum cum ἄλλο ἕν, ſed cum τὸ ἕν, quod præceſſerat. Id enim plane poſcit loci intelligentia.

Argum. 2. a b *Præterea ſi vnum ipſum indiuiſibile eſt, nihil ſane erit, Zenonis ſententia.* Poſterior ratio, quam affert pro opinione Naturalium contra Platonem, erat Zenonis Eleatæ Parmenidis diſcipuli, qui hunc in modum argumentabatur. Ipſum vnum ſeparatum ſi datur, eſt omnino indiuiſibile, ergo nihil eſt: vnde ſequitur, non tantum illud non eſſe ſubſtantiam rerum, ſed neque omnino quicquam, quod ad eas pertineat. Conſequentiam vero ex eo firmam putabat Zeno, cum nihil eſſe credebat, niſi quod aliquam magnitudinem haberet, quam ob cauſam ſæpe vtebatur hoc quaſi principio, *quod nec additum facit maius, nec detractum reddit minus, nihil eſt.* Quocirca dicebat, nihil eſſe, quod omni ex parte eſſet ens, niſi corpus, quandoquidem ſolum corpus additum, ſecundum quamcunque dimenſionem facit maius, ſiquidem linea addita non facit maius, niſi ſecundum longitudinem, nec ſuperficies, niſi ſecundum longitudinem & latitudinem. Vnde ſequebatur, vnitatem abſtractam, qualem ponebat Plato, itemque punctum nihil omnino eſſe, quia nequeant rem vllam maiorem facere. Hoc loco addidimus illud (aut minus) quod non eſt in Græco, quia plane videtur librariorum vitio excidiſſe, cum alioqui ſententia id poſtulet, niſi ſit ridicula.

Corpus, linea, ſuperficies.

Contra Zen. a c *Sed quoniam is inepte rem conſiderat, fieriq; poteſt, vt ſit aliquid indiuiſibile, &c.* Quia Zeno admodum inepte philoſophabatur, ait Ariſt. eius rationem non modo re vera, ſiue ſimpliciter, ſed etiam ad hominem ſolui poſſe, ſimpliciter quidem, ſi detur inſtãtia in aliquo indiuiſibili, quod oſtendatur exiſtere in rerum natura, vt re vera exiſtit. Ad hominem vero, ſi dicatur, etſi ratio entis non eſt in eo poſita, vt additum augeat, aut detractum minuat eo tamen admiſſo, nihil referre ſi indiuiſibile additum non faciat maius, ſiue non augeat magnitudinem: ſatis enim eſſe, ſi faciat plus, hoc eſt augeat multitudinem. Id enim quod nihil eſt, augere multitudinem non poteſt. Hoc etiam loco pro οὗτος θεωρεῖ, videtur initio fuiſſe: οὗτος θεωρεῖ, vt habent Græca exemplaria, & pro ὥστε καὶ οὕτως, ſcriptum eſſe à librariis ὥστε καὶ ὅτως, quod fuit facilimum. Itaque priorem lectionem reſtituendam putamus. Expunximus autem particulam οὐκ, vt legeretur, καὶ ἐνδέχεται, non καὶ οὐκ ἐνδέχεται, id eſt, nec fieri poteſt, vt fere habent Græca exemplaria, quia præterquam quod pugnat cum vero ſenſu huius loci, non legitur apud Alexand. neque ab vllo interprete vertitur.

a d *Verum quonam modo ex eiuſmodi vno aut pluribus magnitudo conſtabit? &c.* Quanquam ratio Zenonis poſteriore ſolutione facile ſolui poteſt: addit tamen Ariſtoteles, ex ea remanere adhuc

hoc difficultatem hanc, quod etſi indiuiſibile additum faciat plus, ſeu maiorem multitudinem, atque adeo multitudinem quamlibet conſtituat, tamen videtur fieri non poſſe, vt conſtituat magnitudinem, quam tamen Plato ex vnitatibus etiam conſtitui dicebat. Perinde enim hoc abſurdum videtur, atque ſi quis lineam ex punctis conſtare aſſeret. Nam etſi detur ex vno indiuiſibili ſeparato, & quodam non vno quod Plato vocabat tum inæqualitatem tum dualitatem indefinitam, tum etiam magnum & paruum, ex vno inquam ipſo, vt forma, & ex non vno & materia, fieri numerum ſeparatum: tamen non videtur dicendum, ex iiſdem alias conſtare magnitudinem, præſertim cum ipſum non vnum ſiue inæqualitas apud Platonem ſemper eodem modo ſumi videatur. Quinetiam neutrum horum videtur fieri poſſe. Eo quod ex vno, & inæqualitate fiat numerus. Et quod ex ipſo numero iam conſtituto, & ex eadem rurſus inæqualitate fiat magnitudo, vt quidam dicebant, cum docere vellent, quomodo ex vno, & inæqualitate alias fieret numerus, alias autem magnitudo.

Quæſtionis, vtrum vnum & ens ſint ipſa rerum ſubſtantia ſubſtantialiaue principia, ſolutio.

Triplex entis & vnius acceptio.

PRo ſolutione huius quæſtionis animaduertendum eſt, ens & vnum, quod attinet ad hunc locum, tribus modis accipi poſſe. Primum pro ente & vno independente, quod eſt ſolus Deus Opt. Max. Deinde pro ente & vno tranſcendentibus. Poſtremo, ens quidem pro quantitate continua, quæ quidem eſt immediate vna vnitate numerali (ſubſtantia enim mediante quantitate continua, ſibi vendicat huiuſmodi vnitatem) vnum vero, pro vnitate numerali. Si ergo ens & vnum ſumantur primo modo, dicendum eſt, eſſe quidem vtrumque ſeparatum ab omni materia, atq; adeo ab omni, vt ita dicam, potentialitate, cum vtrũque ſit actus purus: verum non eſſe ſubſtantiam & quidditatem omnium rerum, ſed cauſam exemplarem, & efficientem omnium quidditatum dependentium, vt Ariſt. docebit lib. 12. Si autem ſumantur ſecundo modo, eſſe quidem ſubſtantiam ſiue eſſentiam omnium rerum, vt idem docebit lib. ſeq. ſed tamen nõ eſſe ſeparata à rebus ſingulis. Nulla enim res habet formaliter eſſentiam per aliquid à ſe ſeparatum, ſed tantum efficienter, aut imitatiue. Si denique ſumatur tertio modo, neutrũ eſſe ſubſtantiam omnium rerum, ſed potius ambo accidere ſubſtantiis corporeis, quibus ſolis accidit numerari eo genere numeri.

Solutio quæſtionis.

Vnum tranſcendens quid.

Ex his facile ſolui poſſunt rationes propoſitæ pro vtraq; quæſtionis parte. Ratio enim pro opinione Platonis adducta nihil efficit. Exiſtimat enim Plato, ſeparationem entis, & vnius eſſe neceſſariam, vt ens & vnum ſint ipſa rerum omniũ ſubſtãtia, ſiue quidditas, quod negamus, cum potius contra dicẽdum ſit. At prior quidem ratio pro opinione naturalium recte concludit contra ſolum Plat. vt eo loco diximus, poſterior autem ab ipſo Ariſt. ſoluta eſt. Cur autem Plato putauerit eſſentias rerũ depẽdentium à primo ente, & primo vno, eſſe numeros, non ſatis conſtat. Sed tamen D. Th. credit, eius rei cauſam fuiſſe, quia Plato non diſtinxit vnitatem tranſcendentem à numerali. Vnde cum vnitas tranſcendens nõ diſtinguatur ab eſſentiis rerum, ſiue ſimplicium, ſiue compoſitarum, quarum eſt vnitas tanquã aliquid, quod illis ſuperadditum ſit: hinc fit, vt quemadmodum res omnes dependentes à Deo habent in ſuis eſſentiis aliquam compoſitionem entitatum, ſic ille dixerit, omnes eas habere compoſitionem vnitatum, & quod hinc ſequitur, omnes earum eſſentias eſſe numeros. Quod autem Plato dixit, non modo numeros, ſed etiam magnitudines ex vnitatibus conſtare (id quod Ariſt. ad fin. capitis impugnat) ſic accipiendum videtur, vt nomine numerorum intelligat ſpecies, magnitudinũ autem indiuidua, quæ ſub iis continentur, & ex materia deſignata conſtant. Ita ſit, cũ Platonici dicunt, inæqualitatem cum vnitate conſtituere numeros, inæqualitatis nomine intelligant naturam potentialem generis, nomine autem vnitatis differentiam: cum autem volunt, magnitudines conſtare numero & inæqualitate, rurſus nomine inæqualitatis intelligant naturam potentialem materiæ, quæ ſuſceptis ſimilitudinib. numerorum, ſiue formarum ſeparatarum euadit in alia atque alia indiuidua. Itaque non eodem modo accipiunt inæqualitatem in vtraque compoſitione, etſi eodem modo eam accipere videantur.

Dilutio argumentorũ vtriuſq; partis.

Cur Plato rerum eſſentias numeros fecerit.

Quomodo intellexerit magnitudines conſtare vnitatibus.

Tertius

ὅμοιον γὰρ καὶ τὴν γραμμὴν ἐκ στιγμῶν εἶναι φάναι. ἀλλὰ μὴν, καὶ εἴ τις οὕτως ὑπολαμβάνει, ὥστε γενέσθαι, ὥσπερ λέγουσί τινες, ἐκ τοῦ ἑνὸς αὐτοῦ, καὶ ἄλλου μὴ ἑνός τινος τὸν ἀριθμόν, οὐδὲν ἧττον ζητητέον, διὰ τί καὶ πῶς, ὁτὲ μὲν ἀριθμὸς, ὁτὲ δὲ μέγεθος ἔσται τὸ γενόμενον· εἴπερ τὸ μὴ ἓν ἡ ἀνισότης καὶ ἡ αὐτὴ φύσις ἦν. οὔτε γὰρ ὅπως ἐξ ἑνὸς, καὶ ταύτης, οὔτε ὅπως ἐξ ἀριθμοῦ τινος, καὶ ταύτης γένοιτ' ἂν τὰ μεγέθη, δῆλον.

id enim ſimile eſt, atq; ſi lineam ex punctis conſtare dicas. Quod ſi quis ita ſentiat, ut numerũ, quemadmodum nonnulli dicunt, ex ipſo vno, & ex alio quodam non vno fieri velit: nihilominus quærendum eſt, cur, & quomodo id, quod fit, nunc quidem numerus, nunc autem magnitudo exiſtat, ſiquidẽ non vnum inæqualitas erat, atq; eadem natura. Neque enim apertum eſt, qua parte ex vno atque hac, neq; item, quomodo ex hac, & quodam numero magnitudines fieri poſſint.

Πότερον οἱ ἀριθμοὶ, καὶ τὰ σώματα, καὶ τὰ ἐπίπεδα καὶ αἱ στιγμαὶ οὐσίαι τινές εἰσιν.

Sintne numeri, & corpora, & plana, atq; puncta ſubſtantiæ quædam, necne.

ΚΕΦ. Ε.

Text. 17. Τούτων δ' ἐχομένη ἀπορία, πότερον οἱ ἀριθμοὶ, καὶ τὰ σώματα, καὶ τὰ ἐπίπεδα, καὶ αἱ στιγμαὶ, οὐσίαι τινές εἰσιν, ἢ οὔ. εἰ b γὰρ μή εἰσι, διαφεύγει τί τὸ ὂν, καὶ τίνες αἱ οὐσίαι τῶν ὄντων. τὰ μὲν γὰρ πάθη, καὶ αἱ κινήσεις, καὶ τὰ πρός τι, καὶ αἱ διαθέσεις, καὶ οἱ λόγοι οὐδενὸς δοκοῦσιν οὐσίαν σημαίνειν. λέγονται γὰρ πάντα καθ' ὑποκειμένου τινὸς, καὶ οὐδὲν τόδε τι. ἃ δ' ἂν μάλιστα δόξειε σημαίνειν οὐσίαν ὕδωρ, καὶ γῆ, καὶ πῦρ,* ἐξ ὧν τὰ σύνθετα σώματα συνέστηκε. τούτων c δὲ θερμότητες καὶ ψυχρότητες, καὶ τὰ τοιαῦτα πάθη, οὐκ οὐσίαι. τὸ δὲ σῶμα τὸ ταῦτα πεπονθὸς, μόνον ὑπομένει ὡς ὄν τι, καὶ οὐσία τις οὖσα. ἀλλὰ d μὴν τό γε σῶμα ἧττον οὐσία τῆς ἐπιφανείας, καὶ αὕτη τῆς γραμμῆς, καὶ αὕτη τῆς μονάδος, καὶ τῆς στιγμῆς.

*Alias καὶ ἀήρ.

CAPVT V.

Cohæret a autem his dubitatio ea, vtrũ numeri corpora, plana, atque puncta, ſint quædam ſubſtantia, nec ne. Si b enim non ſunt, fugit nos ſane, quid ſit ens, quæq; ſint rerũ ſubſtantia. Etenim paſſiones, ac motus, ea item, quæ ſunt ad aliquid, diſpoſitioneſque ac rationes, nullius rei ſubſtantiam videntur ſignificare: quippe cum omnia dicantur de ſubiecto aliquo, nihilque eorum ſit hoc aliquid. Quæ autem maxime videri poſſunt ſignificare ſubſtantiam, ſunt aqua, terra, & ignis, ex quibus corpora compoſita conſtant: quorum c calores, frigora, & huiuſmodi affectiones, non ſunt ſubſtantia: corpus vero, quod hæc patitur, ſolum permanet, vt quod aliquid ſit, & quædam ſubſtantia exiſtens. Quinetiam d corpus minus ſubſtantia eſt, quam ſuperficies, & hæc, quam linea, atque hæc, quam vnitas, & punctus: Text. 17.

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Cohæret a autem. Diſputat in hoc cap. quæſtionem decimamſextam, qua quærebatur, vtrum entia mathematica eſſent ſubſtantiæ rerum, nec ne? Quam quidem non ideo dicit cohærere cum iis, quæ dicta ſunt, quod proxime propoſita ſit poſt eam quæſtionem, quæ modo diſputata eſt: ſed quia cum in ſuperiori actum ſit de vno, an ſit rerum ſubſtantia: proxime videtur ſequi, vt idem quærebatur de cæteris entibus mathematicis. *Diſputatio quæſt. 16.*

b *Si enim non ſunt.* Argumentatur pro affirmatiua parte quæſtionis, ac primum ea ratione probat, corpus eſſe ſubſtantiam rerum, quia cætera omnia videntur eſſe accidentia illius, & dici de illo, vt de ſubiecto inhæſionis, atque in eodem manente alia aliis ſuccedere. Poſſent hoc loco nomine Rationum intelligi proportiones, quæ ſunt relationes quædam relationum, niſi vocarentur, ἀναλογίαι, & iam nomine eorum, quæ ſunt ad aliquid, comprehenſæ eſſent. Vetus interpres pro verbo λόγος, reddidit *orationes*, quo nomine D. Thom. vocales intelligit. Alexander ait Ariſtotelem nomine, τῶν λόγων, ſignificaſſe *numeros*. Magis placet ſignificaſſe conceptus rerum, quos hic vocat Auentois, *intellecta*. Illud etiam animaduerte, ideo fortaſſe prætermiſſum eſſe hoc loco aerem in enumeratione elementorum, quia eſt omnium minime ſenſibilis. vnde fit, vt credat vulgus, medium interiectum inter aquam, & cœlum eſſe vacuum, vt de quibuſdam dicitur 4. Phyſicor. lib. cap. ſexto. tametſi vetus quidam codex habet καὶ ἀήρ. Denique cum audis (*corpora compoſita*) intellige mixta: quod dictum eſt ad differentiam ſimplicium corporum. *1. Arg. pro parte affirmatiua.*

c *Quorum autem.* Quaſi dicat: Cum hæc maxime videantur ſignificare hoc aliquid, ſiue ſubſtantiam, nec videantur primo diſtingui, niſi per qualitates primas, primæ autem qualitates nõ ſint ſubſtantia, efficitur, vt ſolum corpus, cui illa inſunt, ſubſtantia ſit.

d *Quinetiam corpus.* Probat ſuperficiem, lineam & punctum (qui hoc loco explicationis gratia dicitur vnitas, quod definiri ſoleat, *vnitas poſitionem habens*) eſſe etiam ſubſtantias. Nam corpus. *Secundum.*

corpus(inquit)quod probatum eſt eſſe ſubſtantiam, minus ſubſtantia eſt, quam ſuperficies: & ſuperficies, quam linea: & hæc, quam punctus. Quod duabus rationibus probat. Primum, quia quæ poſterius commemorata ſunt, ponuntur in definitionibus priorum, nempe punctum in definitione lineæ, & linea in definitione ſuperficiei, & hæc in definitione corporis: quæ autem in definitione ponuntur, cum ſint principia, & cauſæ ſubſtantiæ rei, ſunt magis ſubſtantiæ, quã res quæ definitur. Deinde, quia quæ ſunt poſterius commemorata, ſunt naturæ ordine priora ſuperioribus, cum poſſint eſſe ſine illis, non autem illa ſine ipſis: at quæ ſunt naturæ ordine priora, magis ſubſtantiæ ſunt, quippe cum ſubſtantia naturæ ordine ſit primum ens. Quod autem ait, ea quæ poſterius commemorata ſunt poſſe exſtare ſine ſuperioribus, vel ſecundum Platonem dictum eſt (nam cum ſine ſuperioribus intelligi poſſint, poterunt etiam iuxta Platonicam conſequentiam, ſine illis exiſtere) vel quia id non implicat contradictionem. Forte enim id vidit Ariſtoteles, tametſi putauerit, nullam eſſe potentiam in rerum natura, quæ id facere poſſit.

Contradictionem non implicat accidentia eſſe ſine ſubiecto.

μῆς. τούτοις γὰρ ὥρισται τὸ σῶμα· καὶ τὰ μὲν ἄνευ σώματος ἐνδέχεσθαι δοκεῖ εἶναι, τὸ δὲ σῶμα ἄνευ τούτων εἶναι ἀδύνατον. διόπερ οἱ μὲν πολλοὶ καὶ οἱ πρότερον τὴν οὐσίαν καὶ τὸ ὂν ᾤοντο τὸ σῶμα εἶναι, τὰ δ' ἄλλα τούτου πάθη. ὥστε καὶ τὰς ἀρχὰς τὰς τῶν σωμάτων, τῶν ὄντων εἶναι ἀρχάς· οἱ δ' ὕστεροι καὶ σοφώτεροι τούτων εἶναι δόξαντες, ἀριθμούς. καθάπερ οὖν εἴπομεν, εἰ μὴ ἔστιν οὐσία ταῦτα, ὅλως οὐδεμία ἐστὶν οὐσία, οὐδὲ ὂν οὐθέν. οὐ γὰρ δὴ τά γε συμβεβηκότα τούτοις, ἄξιον ὄντα καλεῖν.

Ἀλλὰ g μὴν, εἰ τοῦτο μὲν ὁμολογεῖται, ὅτι μᾶλλον ἐστὶν οὐσία τὰ μήκη τῶν σωμάτων, καὶ αἱ στιγμαί, ταῦτα δὲ μὴ ὁρῶμεν ποίων ἂν εἶεν σωμάτων (ἐν γὰρ τοῖς αἰσθητοῖς ἀδύνατον εἶναι) οὐκ ἂν εἴη οὐσία οὐδεμία. ἔτι h φαίνεται ταῦτα πάντα διαιρέσεις ὄντα τοῦ σώματος, τὸ μὲν εἰς πλάτος, τὸ δ' εἰς βάθος, τὸ δ' εἰς μῆκος. πρὸς i δὲ τούτοις ὁμοίως ἔνεστιν ἐν τῷ στερεῷ ὁποιονοῦν σχῆμα. ὥστ' εἰ μήτ' ἐν τῷ λίθῳ Ἑρμῆς, οὐδὲ τὸ ἥμισυ τοῦ κύβου ἐν τῷ κύβῳ οὕτως ὡς ἀφωρισμένον. οὐκ ἄρα οὐδ' ἐπιφάνεια. εἰ γὰρ ὁποιαοῦν, κἂν αὕτη ἂν ἦν ἡ ἀφορίζουσα τὸ ἥμισυ. ὁ δ'

ctus: his enim definitur corpus. & hæc quidem ſine corpore videntur eſſe poſſe: corpus vero ſine his eſſe non poteſt. Hac de cauſa vulgus quidem, ac priores ſubſtantiam, & id, quod eſt, corpus eſſe exiſtimabat, cætera e vero huius affectiones, vt & corporũ principia eorum, quæ ſunt, principia eſſe putarent. Poſteriores f autem, quiq; his ſapientiores habiti ſunt, numeros. Ergo quemadmodum diximus, niſi hæc ſubſtantia ſint, nulla ſubſtantia, nullumque ens omnino eſt. Neq; enim æquum eſt, vt ea, quæ his accidunt, entia appellentur.

At g vero, ſi hoc conceditur, longitudines & puncta magis, quam corpora ſubſtantiam eſſe: hæc autem, qualium ſint corporum, non cernimus (vt enim in ſenſibilibus exiſtant, fieri nequaquam poteſt) non erit vtiq; ſubſtantia vlla. Præterea, h videntur hæc omnia diuiſiones eſſe corporis, aliud in latitudinem, aliud in altitudinem, aliud in longitudinem. Adhæc i eodem modo ineſt in ſolida figura qualibet: quare, ſi neq; Mercurius in lapide eſt, neq; in teſſera dimidium teſſeræ, ita vt determinatum ſit, profecto nec ſuperficies. nam ſi quæuis eſſet, & ea eſſet ſane, quæ dimidium determinat.

Eadem

e *Cætera vero.* Non quidem ſuperficies, lineas, & puncta, quę ſunt principia corporis, ſed qualitates, relationes, & alia omnia, quæ corpore poſteriora ſunt.

f *Poſteriores autem.* Pythagorici, nimirum, & Platonici. Quare etiam ſecundum hos entia mathematica erunt ſubſtantiæ rerum, nihilque remanebit in quæſtione, quod ſaltem ex auctoritate, pro affirmatiua parte probatum non ſit.

Arg. 1 partis negatiuæ.

g *At vero, vt.* Probat partem negatiuam ex eo, quia ſuperficies, lineæ, & puncta, quæ magis videntur ſubſtantiæ, quam corpus, vt dictum eſt, non ſunt re vera ſubſtantiæ. Quod quidẽ quatuor rationibus probat.
1. Prima eſt, quia in nullo corpore ſenſibili reperiuntur, eo nimirum pacto, quo conſiderantur à Mathematicis, quo tamen ſolo dicuntur principia corporis, vt præcedit omnes qualitates ſenſibiles.

h *Præterea, videntur hæc omnia diuiſiones eſſe corporis.* Secunda ratio eſt: Quia hæc eadem tria, vt
2. ſunt in medio corpore (ſic enim accipi debent, vt ſint ſubſtantialia corporis principia) nihil aliud videntur eſſe, quam diuiſiones corporis, h.e. ea, quibus corpus ſecundum longitudinem, aut latitudinem aut profunditatem diuiditur, corpus autem non eſt actu diuiſum: dum corpus vnũ eſt, niſi potentia: ergo nec ita ſunt in corpore actu, ſed potentia, quare nec ſubſtantialia eius principia.

i *Adhæc, eodem modo.* Tertia ratio eſt: Quia ſi iſta eſſent actu, ſeu (vt ait) definita & deſignata
3. in medio corpore, pari ratione in lapide rudi eſſet figura Mercurii, antequam ſtatua Mercurii è lapide fieret, & pari ratione quæuis alia figura, vt in teſſera, ſub cubica figura, dimidium teſſeræ,

quod

ὁ δ᾽ αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ γραμμῆς, καὶ k ἐπὶ στιγμῆς, καὶ μονάδος. ὥστ᾽ εἰ μάλιστα μὲν οὐσία τὸ σῶμα, τούτου δὲ μᾶλλον ταῦτα, μὴ ἔστι δὲ ταῦτα μηδὲ οὐσίαι l τινές, διαφεύγει τί τὸ ὄν, καὶ τίς ἡ οὐσία τῶν ὄντων. πρὸς m γὰρ τοῖς εἰρημένοις, καὶ τὰ περὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν φθορὰν συμβαίνει ἄλογα. δοκεῖ μὲν γὰρ ἡ οὐσία μὴ οὖσα πρότερον, νῦν * οὖσα, ἢ πρότερον οὖσα, ὕστερον μὴ, * μετὰ τοῦ τὸ γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι ταῦτα πάσχειν. τὰς δὲ στιγμὰς, καὶ τὰς γραμμὰς, καὶ τὰς ἐπιφανείας, οὐκ ἐνδέχεται οὔτε γίνεσθαι, οὔτε φθείρεσθαι, ὁτὲ μὲν οὔσας, ὁτὲ δὲ οὐκ οὔσας. ὅταν γὰρ ἅπτηται ἢ διαιρῆται τὰ σώματα, ἅμα ὁτὲ μὲν μία ἁπτομένων, ὁτὲ δὲ δύο διαιρουμένων, γίνονται. ὥστ᾽ οὔτε συγκειμένων ἐστὶν, ἀλλ᾽ ἔφθαρται, διῃρημένων τε εἰσὶν, αἱ πρότερον οὐκ οὖσαι. οὐ n γὰρ δὴ ἥ γε ἀδιαίρετος στιγμὴ, διῃρέθη εἰς δύο. εἴτε γίνονται, καὶ φθείρονται, ἐκ τινὸς γίνονται. παραπλησίως p δ᾽ ἔχει καὶ περὶ τὸ νῦν τὸ ἐν τῷ χρόνῳ. οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἐνδέχεται γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι. ἀλλ᾽ ὅμως ἕτερον δοκεῖ ἀεὶ εἶναι, οὐκ οὐσία τις.

* Alias εἶναι.
* alias μετὰ τούτου.

Eadem ratio eſt in lineis, puncto, & k vnitate. Quapropter, ſi corpus maxime ſubſtantia eſt, atque hæc magis ſunt, quam corpus, hæc autem ſubſtantia non ſunt, neque vero dantur ſubſtantiæ l quædam: fugit profecto nos, quid ens, & quæ ſit ipſa rerum ſubſtantia. Nam m vltra ea, quæ diximus, ea quoque eueniunt, quæ in generatione & corruptione abſurda ſunt. Subſtantia enim, quæ cum prius non eſſet, nunc eſt, aut quæ cum prius eſſet, poſtea non eſt, cum generatione & corruptione videtur pati: puncta vero, lineæ, & ſuperficies, quæ aliquando ſunt, aliquando non ſunt, nec generari nec corrumpi poſſunt. Cum enim ſe tangunt, aut diuiduntur corpora, nunc quidem ſimul vna, cum ſe tangunt: nunc vero duæ, cum diuiduntur, fiunt. Quare n neque iis compoſitis exiſtunt, ſed interierunt: diuiſiſque exiſtunt, quæ ante non erant. Neque o enim punctum, cum diuiſibile ſit, in duo diuiſum eſt. Quod ſi generantur & corrumpuntur, ex aliquo generantur. Similis p eſt ratio in ipſo temporis momento: neque enim hoc generari aut corrumpi poteſt, cum tamen ſemper aliud atque aliud eſſe videatur, nec ſit ſubſtantia,

quod eſt alia ſpecies figuræ. hoc autem nequaquam eſt dicendum, cum in corpore non ſit actu, niſi ſuperficies externa, qua finitur. Lege Syrianum. Latini fere aliter exponunt, quod deprauatum habuerint contextum, tametſi eorum pleriq; vnicam tantum ſuperficiem eſſe actu in corpore plane fatentur.

k *Et vnitate.* Videtur loqui de vnitatibus rerum, quæ non ſunt actu diſtinctæ, veluti partium einſdem lapidis. Nam vnitatis rei actu diſtinctæ, non potentia tantum, ſed actu eſt, quemadmodum vnitas trium lapidum.

l *Subſtantia quædam.* Hoc eſt, ſubſtantiæ ſeparatæ, quæ ponebantur quidditates rerum materialium.

m *Nam vltra ea.* Quarta ratio hæc eſt: Quæ incipiunt eſſe ſine generatione, & deſinunt ſine
4. corruptione, non ſunt ſubſtantiæ. hoc autẽ modo incipiunt, ac deſinunt eſſe puncta, lineæ, ac ſuperficies: quod duobus argumentis probat. Primum, quia hæc omnia ſola coniunctione, & diſiunctione corporum incipiunt eſſe, ac deſinunt: nullaq; interueniente alteratione, quæ tamen ſemper eſt comes generationis & corruptionis. Deinde, quia quæ generantur, aut corrũpuntur, ex aliquo generantur, & in idem corrumpuntur, ſiue reſoluuntur: hæc autem ex parte dicũtur principia, nempe quatenus ſunt indiuiſibilia (punctum quidem omnino, linea autem ſecundum latitudinem, ſuperficies vero ſecundum altitudinem, ſiue profunditatem) ſunt omnino ſimplicia, ac proinde nec componi, nec reſolui poſſunt. qua igitur ratione ſunt principia, incipiunt ac deſinunt eſſe abſq; generatione & corruptione. Ita Syrianus fere. Albertus longe aliter.

Alteratio generationis comes.

n *Quare neq; iis compoſitis.* Coniunctis duobus corporibus in vnum continuum, vt duabus aquis in aquam vnam, duæ earum ſuperficies, qua parte copulatæ ſunt, neceſſario perierũt, quia non poſſunt manere ambæ in medio vtriuſque, nec potior ratio eſt, cur hæc pereat, quam illa. Num autem gignatur noua aliqua, quæ vtramq; partem totius copulet, non affirmat Ariſtoteles hoc loco. *Vide Albertum tract. 2 c. 11.*

Quo pacto indiuiſibilia incipiant ac deſinant.

o *Neque enim punctum.* Occurrit ineptæ reſponſioni eius, qui diceret ſuperficiem qua media putaret copulari partes corporis, diuiſam fuiſſe in duas, cum corpus in duas partes diuiſum eſt. Deducit ergo Ariſtoteles hominem ad apertius incommodum, vt fateatur, cum linea diuiditur, pari ratione punctum medium diuidi in duo, cum tamen ex ratione ſua ſit prorſus indiuiſibile.

Obiectionis dilutio.

p *Similis eſt ratio, &c.* Quod puncta, lineæ, & ſuperficies incipiant ac deſinant eſſe ſine generatione & corruptione, confirmat ex puncto temporis, ſeu momento, quod inſtans appellatur: ſemper enim aliud atque aliud exiſtit, nec tamen vnquam generatur aut corrumpitur. Quod ex eo ſuadet, quia cum indiuiſibile ſit, nec in tempore, nec ex materia generari

Inſtans.

τις οὐσία. ὁμοίως δὲ δῆλον, ὅτι ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν στιγμῶν, καὶ γραμμῶν, καὶ περὶ τὰ ἐπίπεδα. ὁ γὰρ αὐτὸς λόγος. ἅπαντα γὰρ ὁμοίως, ἢ πέρατα, ἢ q διαιρέσεις εἰσίν.

ſubſtantia, quæ cohæreat. Eodem pacto rem habere in punctis, lineis & planis perſpicuum eſt. Eadem enim eſt ratio, cum omnia ſimiliter aut extrema, aut q diuiſiones ſint.

poteſt, quo tamen modo generatur & corrũpitur, quidquid per generationem aut corruptionem incipit eſſe, aut deſinit.

q *Aut diuiſiones* Dicuntur hæc diuiſiones, quia per ea diuidi poſſunt quantitates continuæ, ſi non ſemper re ipſa, certe cognitione.

Quæſtionis, an numeri & corpora, & plana atque ſuperficies ſubſtantia quædam ſint, ſolutio.

Solutio quæſtionis. Hæc quæſtio facile diſſoluitur diſtinctione corporis in corpus pertinens ad prædicamentum ſubſtantiæ & quantitatis, quam diſtinctionem plerique veteres non cognouerunt. Quare non mirum eſt, ſi crediderint molem ipſam, ſeu trinam dimenſionẽ, quam nos dicimus pertinere ad prædicamentum quantitatis, eſſe primum ſubiectum aliorum accidentium, quæ tamen re vera eſt accidens inhærens ſubſtantiæ. Ex his patet ſolutio eorum argumentorum, quæ pro parte affirmatiua adducta ſunt, de qua re late Ariſtoteles lib. 13. & 14.

Διὰ τί δεῖ ζητεῖν ἄλλ' ἄττα παρὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ μεταξύ.

Cur alia etiam quædam præter ſenſibilia & res medias quærere oporteat.

ΚΕΦ. ϛ'.

CAP. VI.

Tex. 18. Ὅλως δ' ἀπορήσειεν ἄν τις, διὰ τί καὶ δεῖ ζητεῖν ἄλλ' ἄττα παρά τε τὰ αἰσθητὰ, καὶ τὰ μεταξὺ,

Omnino a autem dubitabit aliquis, cur alia etiam quædam præter ſenſibilia & res medias Tex. 18.

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Quid Ariſt. hoc loco diſputet. Omnino a *autem dubitabit aliquis, cur alia etiam, & cæt.* Si planus literæ ſenſus ſpectetur, videtur Ariſtoteles iterum reuocare in dubium id, quod in quæſtione quarta continebatur, num videlicet præter res ſenſibiles & mathematicas, dandæ ſint formæ ſeu naturæ illæ ſeparatæ, quas Plato Ideas appellabat. Cauſa vero, cur id faciat, ea eſſe poteſt, vt afferat pro parte affirmatiua rationem quandam, quæ ſibi in quæſtione illa tractanda forte non occurrerat. Poteſt quoque illud dici, tractari hoc loco quæſtionem decimamquintam, qua quærebatur, num principia eſſent cauſæ rerum per ſolum motum, vt veteres Phyſici dixerunt: an vero modo illo antiquis ignoto, quo Plato cenſuit ideas eſſe rerum cauſas, per participationem videlicet. Hæc enim quæſtio nullibi per ſe in hoc libro tractatur, & tamen ea, quæ hoc loco dicuntur, poſſunt ad illam accommodari. Vtcunque ſit, Ariſtoteles vt afferat rationem pro parte affirmatiua, hoc dicit fundamentum. Et ſi entia mathematica ea ratione differunt à ſenſibilibus, quia non concipiuntur cum materia ſenſibili: vel quia ſunt perpetua, vt Alexander exponit, tamen hac ratione cum illis conueniunt, quod in vtroque genere dentur plura indiuidua eiuſdem ſpeciei, immo vero infinita. Tum vero ita argumentatur: Si præter ſenſibilia & mathematica non darentur formæ ſeparatæ, quæ eſſent illorum cauſæ ac principia non eſſet certus numerus principiorum reſpectu totius eiuſdem ſpeciei, quamuis poſſet eſſe certus reſpectu alicuius indiuidui. hoc autem non eſt dicendum. ergo neque illud. Minor patet, quia ſi numerus principiorum totius ſpeciei eſt incertus, non poteſt haberi ſcientia de tota ſpecie. Maior declaratur in literis, ex quibus vt elementis ac principiis voces componuntur. Deinde probatur, quia entia ſenſibilia & mathematica ſunt infinita numero, vt patet ex propoſito fundamento, quo fit, vt eorum principia, niſi ſint ab vtriſque ſeparata, neceſſario ſint indeterminata & incerta numero. Hoc loco prætermiſimus illud, διὰ πάντων, quod videatur aſcititium, ſenſumque perturbet, nec ab Alexandro exponatur.

Quo differãt & conueniãt entia mathematica & ſenſitiua.

b Vna

Digitized by Google

μεταξύ, οἷον ἃ τίθεμεν, εἴδη. εἰ γὰρ διὰ τοῦτο, ὅτι τὰ μὲν μαθηματικὰ τῶν δεῦρο, ἄλλῳ μέν τινι διαφέρει, τῷ δὲ πόλλ' ἄττα ὁμοειδῆ εἶναι οὐδὲν διαφέρει. ὥστ' οὐκ ἔσονται αὐτῶν αἱ ἀρχαὶ ἀριθμῷ ἀφωρισμέναι, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἐνταῦθα γραμμάτων, ἀριθμῷ μὲν πάντων οὐκ εἰσὶν αἱ ἀρχαὶ ἀφωρισμέναι, εἴδει δέ· ἐὰν μὴ λαμβάνῃ τις τῆσδι τῆς συλλαβῆς, ἢ τῆσδι τῆς φωνῆς. τούτων δ' ἔσονται καὶ ἀριθμῷ ἀφωρισμέναι. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν μεταξύ. ἄπειρα γὰρ κἀκεῖ τὰ ὁμοειδῆ. ὡς εἰ μὴ ἐστὶ παρὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ μαθηματικὰ ἕτερ' ἄττα, οἷα λέγουσι τὰ εἴδη τινές, οὐκ ἔσται μία b ἀριθμῷ, ἀλλ' εἴδει οὐσία. οὐδ' αἱ ἀρχαὶ τῶν ὄντων ἀριθμῷ ἔσονται ποσαί τινες, ἀλλὰ εἴδει. εἰ c οὖν τοῦτο ἀναγκαῖον, καὶ τὰ εἴδη ἀναγκαῖον διὰ τοῦτο εἶναι. καὶ γὰρ εἰ μὴ καλῶς διαρθροῦσιν οἱ λέγοντες, ἀλλ' ἔστι τοῦθ', ὃ βούλονται, καὶ ἀνάγκη ταῦτα λέγειν αὐτοῖς, ὅτι τῶν εἰδῶν οὐσία d τις ἕκαστόν ἐστι, καὶ οὐδὲν κατὰ συμβεβηκός. ἀλλὰ e μὴν εἴ γε θήσομεν τὰ εἴδη εἶναι, καὶ ἓν ἀριθμῷ τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ μὴ εἴδει, εἰρήκαμεν ἃ συμβαίνειν ἀναγκαῖον ἀδύνατα πρότερον.

medias quærere oporteat, velut formas, quas ponimus. Nam ſi mathematica ab iis, quæ apud nos ſunt, alia quadam ſunt eiuſdem ſpeciei, nihil differunt: quare non erunt eorum principia numero definita, quemadmodum neque in literis, quibus vtimur, principia omnium ſunt definita numero, ſed ſpecie: niſi quis huiuſce ſyllabæ, aut huiuſce vocis principia ſumat. harum enim numero etiam definita erunt. Idem de mediis dicendum. Namque & in iis infinita ſunt ea, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei. Quare, niſi præter ſenſibilia & mathematica ſint alia quædam, qualia nonnulli formas eſſe dicunt, non erit vna b numero & ſpecie ſubſtantia, neque principia eorum, quæ ſunt, erunt certa quadam numero, ſed ſpecie. Si c hoc igitur eſt neceſſarium, & formas de hac cauſa ſint neceſſe eſt. Nam etſi non ſatis rem declarans, qui hæc dicunt, hoc tamen eſt, quod volunt, & hæc ipſi dicant neceſſe eſt, vnamquanque formarum ſubſtantiam d eſſe quandam, & nullam per accidens. At e vero, ſi ponamus formas eſſe, principiaque vnum eſſe numero, non autem ſpecie, ſuperius à nobis dictum eſt, quæ neceſſario eueniant incommoda.

b *Vna numero, &c.* Hoc eſt, cauſa formalis & eſſentialis totius alicuius ſpeciei non erit vna ſpecie ſimul & numero, ſed ſpecie tantum, & quod hinc ſequitur; numerus principiorum formalium & eſſentialium, tum ſenſibilium, tum etiam mathematicarum rerum, non erit certus & definitus.

c *Si hoc igitur.* Nempe principiorum numerum eſſe certum.

d *Subſtantiam eſſe.* Id eſt, vnum numero, non tamen eo pacto vnam numero, quo ſubſtantia eſt vna numero apud nos (nempe per aliquod accidens, vt per quantitatem aut differentiam indiuiduantem adiectam naturæ ſpecificæ, aut aliquid aliud, quod naturæ ſpecificæ accidat) ſed per ſeipſam, hoc eſt, per ſolam naturam ſpecificam, quæ ipſa ſeparatione & ſolitudine ſit indiuidua vna numero.

e *At vero ſi.* Pro parte negatiua nihil addit iis, quæ ſupra pro ea & attulit, & in libro primo dicta eſſe commemorauit, pro qua te lege quæ in tractanda quæſtione quarta & decima dicta ſunt.

Quæſtionis in hoc capite propoſitæ ſolutio.

Hæc quæſtio, ſi retractatio ſeu iterata diſcuſſio eſt extremæ partis quæſtionis quartæ, ex iis, quæ ad finem capitis ſecundi in ea diſputanda dicta ſunt, intelligi poteſt, quo loco ab Ariſtotele diſſoluatur, & quo pacto diſſoluenda ſit. Atque ad eum locum reducenda erit tractatio decimæquintæ quæſtionis, vt
Solutio quæſtionis. quæ per ſe & ſeparatim diſputata non ſit. Quod ſi Ariſtoteles hoc loco diſputat quæſtionem decimamquintam, dicito, Veteres hac in re rectius ſenſiſſe Platone. Res enim naturales (quarum illi principia quærebant) non ſunt participatione idearum, quo pacto ideæ à Platone ponuntur, ſed actione cauſarum ſingularium. Ratio vero in oppoſitum *Dilutio argumenti.* adducta facilime refelli poteſt negatione minoris. Vt enim ſcientia totius alicuius ſpeciei comparetur, ſatis eſt, numerus principiorum eius ſit certus & definitus ſecundum ſpeciem, quamuis ſit incertus & indefinitus ſecundum numerum, præſertim ſi quæſtio ſit de principiis internis.

Tex. 19. Συνεχὲς f δὲ τούτων ἐστὶ τὸ διαπορῆσαι, πότερον δυνάμει ἐστὶ τὰ στοιχεῖα, ἢ τιν' ἕτερον τρόπον. εἰ μὲν

Cohæret f autem cum hac re quæſtio ea, num elementa poteſtate ſint, an aliquo alio modo. *Tex. 19.*

Nam

f *Cohæret autem.* Diſputat decimam quartam quæſtionem, qua quærebatur num principia *Diſputatio 14. quæſt.*

eſſent

εἰ μὲν ἄλλως πως, πρότερόν τι ἔσται τῶν ἀρχῶν ἄλλο· πρότερον γὰρ ἡ δύναμις ἐκείνης τῆς αἰτίας, τὸ δὲ δυνατὸν, οὐκ ἀναγκαῖον ἐκείνως πᾶν ἔχειν. εἰ δ' ἔστι δυνάμει τὰ στοιχεῖα, ἐνδέχεται μηδὲν εἶναι τῶν ὄντων. δυνατὸν g γὰρ εἶναι καὶ τὸ μήπω ὄν. γίγνεται μὲν γὰρ τὸ μὴ ὄν· οὐδὲν δὲ γίγνεται τῶν εἶναι ἀδυνάτων. ταύτας τε οὖν τὰς ἀπορίας ἀναγκαῖον ἀπορῆσαι περὶ τῶν ἀρχῶν.

Nam ſi modo quodam alio aliquid profecto aliud principiis prius erit. potentia enim cauſam illam antecedit, cum interim non omne id, quod potentia eſt, illo modo ſe habere neceſſe ſit. Quod ſi poteſtate ſint elementa, fieri poteſt, vt nulla res exiſtat. Nam g & id eſſe poteſt, quod nondum eſt: fit enim, quod non eſt, nihilque fit eorum, quæ eſſe nequeunt. Atque hæc quidem de principiis dubitare neceſſe eſt.

eſſent actu, an potentia. Quod igitur ſint potentia, ex eo probat, quia ſi ſunt alio modo, id eſt, actu, aliquid principiis prius erit quod fieri nequit: Nam potentia eſt prior actu. Id quod ex eo patet, quia quidquid eſt actu, eſt poſſibile: non tamen quidquid poſſibile eſt actu. Quod autem ſint actu, ea ratione oſtendit quia ſi ſunt potentia tantum, cum cætera omnia ex principiis pendeant: efficitur, vt nihil omnino ſit actu. Nam, quod pendet ex eo, quod ſolum potentia eſt, non eſt actu.

g *Eſt enim poteſtate*. Hæc ita connectuntur. Id quod fit, nondum eſt: id, quod fit potentia (nihil enim fit eorum, quæ eſſe nequeunt) igitur aliquid eorum, quæ ſunt potentia nondum eſt.

Quæſtionis num principia ſint actu vel potentia, ſolutio.

Soluit quæſtionem. Hanc quæſtionem ſoluit Ariſtoteles nono libro, capite ſeptimo, & lib. duodecimo, capite ſexto. Quibus locis ait, in iis, quæ à potentia in actum procedunt, potentiam eſſe actu priorem, vt in iis, quæ generantur. Quapropter in his materiam eſſe priorem forma. At vero ſimpliciter & abſolute actum eſſe priorem potentia: quia nihil reducitur ex potentia in actum, niſi ab eo, quod eſt actu: vt ignis potentia: ab igne actu. Atque ex his facile diluentur argumenta, quatenus vniuerſe concludunt, omnia principia eſſe potentia aut omnia eſſe actu.

Tex. 20. Καὶ h πότερον καθόλου εἰσὶν, ἢ ὡς λέγομεν τὰ καθ' ἕκαστα. εἰ μὲν γὰρ καθόλου, οὐκ ἔσονται οὐσίαι. οὐθὲν γὰρ τῶν κοινῶν τόδε τι σημαίνει, ἀλλὰ τοιόνδε. ἡ δ' οὐσία τόδε τι. εἰ δ' ἔσται τόδε τι, καὶ ἐκθέσθαι * δυνατὸν τὸ κοινῇ κατηγορούμενον, πολλὰ ἔσται ζῷα ὁ Σωκράτης αὐτός τε καὶ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ζῷον, εἴπερ σημαίνει ἕκαστον, τόδε τι, καὶ ἕν. εἰ μὲν οὖν καθόλου αἱ ἀρχαὶ, ταῦτα συμβαίνει. εἰ i δὲ μὴ καθόλου, ἀλλ' ὡς τὰ καθ' ἕκαστα, οὐκ ἔσονται ἐπιστηταί· καθόλου γὰρ αἱ ἐπιστῆμαι πάντων. ὥστ' ἔσονται ἀρχαὶ ἕτεραι

** Alias non habetur. δυνατόν.*

Et h vtrum vniuerſalia ſint, an eo modo, quo ſingularia eſſe dicimus. Si enim ſunt vniuerſalia, non erunt vtique ſubſtantiæ. nihil enim eorum, quæ communia ſunt, hoc aliquid, ſed tale quid ſignificat: ſubſtantia vero hoc aliquid eſt. Sin autem id, quod communiter prædicatur, hoc aliquid eſt, idemque exponi poteſt: multa ſane animalia erit Socrates: & ipſe, inquam, & homo, & animal: ſi ſingula quidem hoc aliquid & vnum ſignificant. Atque hæc quidem eueniunt, ſi principia ſint vniuerſalia. Si i vero vniuerſalia non ſint, ſed vt ſingularia, non cadent vtique ſub ſcientiam. vniuerſales enim ſunt omnium ſcientiæ. Quocirca *Tex. 10.*

alia

Diſputatio 13 quæſtionis. h *Et vtrum vniuerſalia* Diſputat quæſtionem decimamtertiam, qua quærebatur, num principia eſſent vniuerſalia, an ſingularia, hoc eſt, num illa eſſent principia ſecundum rationem vniuerſalem, an ſingularem. Quod igitur nō ſint principia ſecūdum rationem vniuerſalem, hac ratione probat. Vniuerſalia non ſunt hoc aliquid, ergo non ſunt ſubſtantiæ: at principia debēt eſſe ſubſtantiæ, cum ſubſtantiæ non poſſint eſſe ex non ſubſtantiis. ergo principia non ſunt vniuerſalia. Prior conſequentia apud Platonem maxime probatur. Quare, quia ille negaret antecedens, probat illud Ariſtoteles ex eo, quia ſi vniuerſale eſſet hoc aliquid, nempe ſingulare per ſe exiſtens, Socrates eſſet multa numero animalia, ipſe nimirum Socrates & homo ſingularis per ſe exiſtens, qui de ipſo & cæteris hominibus diceretur, itemq; animal ſingulare per ſe exiſtens, quod de ipſo ac cæteris animalibus prædicaretur, quæ haud dubie eſſent diuerſa numero animalia, vt ipſe docebit lib. 7.

Probatio partis negatiuæ.

Argu. pro parte propoſita. i *Si vero vniuerſalia.* Probat partem oppoſitam, hoc eſt, principia non eſſe principia ſecundum rationem ſingularem. Argumentum ex eo ducitur, quia hoc pacto non niſi per aliqua vniuerſalia ſub ſcientiam caderent. Omnium enim rerum ſcientiæ, id eſt, omnes ſcientiæ

ſunt

ἔσονται πρότεραι τῶν ἀρχῶν ἄλλαι κατηγορούμεναι αὐτῶν, εἰ μέλλῃ ἔσεσθαι αὐτῶν ἐπιστήμη.

alia erunt priora principia, quæ de principiis vniuerſe prædicentur, ſi eorum fruſtra eſt ſcientia.

ſunt vniuerſales, hoc eſt, in vniuerſalibus verſantur. Quod ſi principia per alia ſuperiora principia ſciantur, iam vtique principiorum erunt principia, quod fieri nequit.

Quæſtionis, num principia ſint vniuerſalia, an ſingularia, ſolutio.

Solutio quæſtionis. Hanc quæſtionem ſoluit Ariſt. libr. 7. c. 13. & ſeqq vbi docet, vniuerſalia, vt vniuerſalia ſunt, non eſſe ſubſtantias, quæ nimirum, vt abſtractæ ſunt à ſingularibus, exiſtant in rerū natura. Vnde ſequitur, principia, vt vniuerſalia ſunt, non eſſe principia, ſed quatenus ſingularia. in his enim verſatur omnis actio. Quod autem contra obiicitur, facile diluetur, ſi dicas, ſingularia etiam cadere ſub ſcientiam per ſua vniuerſalia, ſi habeant vniuerſalia, quod addiderim, propter primam cauſſam, quæ nulli naturæ vniuerſali ſubiicitur. Quod autem obiicitur, iſto modo fore, vt principiorum alia principia ſint, negandum eſt. *Dilutio argumentorū.* Vniuerſalia enim non ſunt principia à ſingularibus diuerſa, quamuis ſint principia, id eſt, principient, vt ita loquar, quatenus ſingularia ſunt. & ſciantur quatenus vniuerſalia: vnumquodque videlicet ſecundum ſuam ſpeciem, naturamque communem.

FINIS LIBRI TERTII.

COMMENTARII

PETRI FONSECÆ SOCIETATIS IESV,

IN QVARTVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

Prooemium.

PROPOSITIS ſuperiori libro, & in vtramque partem diſputatis multis, ac variis quæſtionibus ad hanc ſcientiam pertinentibus: apertaq; vtcunq; via ad verum tum illarum, tū etiam aliarum ſimilium explicationem, incipit Ariſtot. hoc loco, quid ſibi potiſſimum de illis, totoque Metaphyſico negotio videatur, exponere. *Inſtitutum Ariſt. in hoc lib.* Cum autem conſtitutio cuiuſque ſcientiæ antecedere debeat tractationem rerum, quæ ad eam ſpectant, ſcientiæ vero tum demum conſtituantur optime, cum traduntur propria earum ſubiecta, ſubiectorumque partes propriæ affectiones ac principia (hæc enim ſunt, quæ in qualibet ſcientia cernuntur, vt ex primo Poſteriorum capite vigeſimotertio textu quadrageſimotertio, perſpicuum eſt) optimo ſane ordine Ariſtoteles diſputaturus in libris ſequentibus de iis, quæ ad hanc ſcientiam pertinent, totum hunc librum in eo conſumit, vt doceat, primo quidem capite, quodnam ſit huius ſcientiæ ſubiectum: ſecundo vero, quæ ſint partes eiuſmodi ſubiecti, propriæque illius affectiones: tertio denique, & ſequentibus, quæ ſint prima principia, quibus in demonſtran- *Epitome libb.*

R. 3 do vti-

do vtitur. Ex his autem & aliis, quæ in libris ſequentibus tradentur, patebit determinatio earum quæſtionum, quæ ſuperiori libro Dialecticô more diſputatæ ſunt: non quidem eodem ordine, quo propoſitæ aut diſputatæ fuerunt, ſed vt doctrinæ occaſio ſe obtulerit.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ τὸ Δ'

Τί θεωρεῖ αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη.

ΚΕΦ. Α.

Ἔστιν ἐπιστήμη τις, ἣ θεωρεῖ τὸ ὂν ᾗ ὂν, καὶ τὰ τούτῳ ὑπάρχοντα καθ' αὑτό. αὕτη δ' ἐστὶν οὐδεμιᾷ τῶν ἐν μέρει λεγομένων ἡ αὐτή. οὐδεμία γὰρ τῶν ἄλλων ἐπισκοπεῖ καθόλου περὶ τοῦ ὄντος ᾗ ὄν. ἀλλὰ μέρος αὐτοῦ τι ἀποτεμόμεναι, περὶ τούτου θεωροῦσι τὸ συμβεβηκός, οἷον αἱ μαθηματικαὶ τῶν ἐπιστημῶν. ἐπεὶ δὲ b τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἀκροτάτας αἰτίας ζητοῦμεν, δῆλον ὡς φύσεώς τινος

ARISTOTELIS METAphyſicorum

LIBER QVARTVS.

Quid hæc ipſa ſcientia complectatur.

CAPVT I.

Text. 1. *EST a ſcientia quadam, quæ contemplatur ens, quà ratione eſt ens, & ea, quæ huic per ſe inſunt. Hæc autem nulla eſt earum, quæ in parte dicuntur. Nulla enim cæterarum de ente, quatenus ens eſt, vniuerſè agit: ſed partem eius aliquam ſingula abſcindentes, id, quod ei accidit, in illa contemplantur, vt Mathematicæ ſcientiæ. Quoniam b verò principia, ſummaſq; cauſſas quærimus, illud neceſſarium eſſe perſpicuū eſt,* natura

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Subiectum huius ſcientiæ. *EST a ſcientia quadam, quæ contemplatur ens, quà ratione eſt ens, & ea quæ huic per ſe inſunt. Hæc autem nulla eſt earum, &c.* Quoniam prima conſideratio eorum, quæ ad cuiuſque ſcientiæ conſtitutionem ſpectant, proprii eius ſubiecti eſt (ex proprio enim ſubie ꝯto habet quælibet ars tum naturam ſuam, tum etiam ab aliis diſtinctionem) docet Ariſtoteles ante omnia, quodnam ſit huius ſcientiæ ſubiectum, affirmatque illud eſſe ens. Id, quod duobus argumentis oſtendit. Vnum eſt: Aliqua eſt ſcientia, cuius ſubiectum eſt ens, quatenus ens: ea autem non eſt vlla ex particularibus ſcientiis: eſt igitur ſcientia generalis, ſeu prima Philoſophia, quæ in hoc opere traditur. Maior probari poteſt ex eo, quia ens, quatenus ens non debet incognitum relinqui, cum naturalis ſciendi appetitus in omnes communes naturas feratur, atque ea peculiari ratione in cognitionem entis, quod omnia complectatur, quæ ſub ſcientiam cadere poſſunt. Quod ſi ens, qua ratione eſt ens, ab aliqua ſcientia conſideratur, &, quod hinc ſequitur, omnia, quæ illi, quatenus tale eſt, per ſe conueniunt, neque aliquid ſuperius ente reperitur, non dubium eſt, quin illud ea ratione conſideratum ſit ſubiectum alicuius ſcientiæ. Minorem non aliter probat, quam inductione. Mathematicæ enim ſcientiæ non verſantur in conſideratione entis, quatenus eſt ens, ſed partem aliquam ſubiectam accipientes, & de tota entium vniuerſitate quaſi abſcindentes, veluti numerum, magnitudinem, aut quid ſimile, ea contemplantur in eiuſmodi parte, quæ illi per ſe accidunt, ſiue conueniunt. Non dixit autem *demonſtrant*, ſed *contemplan-*

Quo pacto particulares ſcientiæ communia conſiderent. *tur*: quia non tantum conſiderant eius proprietates, quæ demonſtrantur, ſed etiam attributa eſſentialia, quæ propriè non cadunt ſub demonſtrationem. Addidit autem *circa id*, hoc eſt, circa illam, ſiue in illa: quia non conſiderant communiora, niſi vt contracta ad illam.

b *Quoniam verò principia, ſummaſq; cauſſas quærimus, illud neceſſarium eſſe, perſpicuum eſt, natura, &c.* Alterum argumentum eſt: Eius ſcientiæ ſubiectum eſt ens, quatenus ens, quæ quærit cauſſas, & principia entis, quatenus ens eſt: huiuſmodi autem cauſſas quærit hæc ſcientia: eſt igitur eius ſubiectum ens quatenus ens. Maior nmittitur, quia perſpicuum eſt, nullum artificem quærere per ſe ac directo cauſſas & principia, niſi proprii ſubiecti, & eorum, quæ ſub eius formalem rationem cadunt. Phaſicus enim non quærit hoc pacto cauſſas, niſi entis mobilis, & omnium ſpecialium mobilium, ac cæteri eodem modo. Minorem ſic probat. Primæ cauſſæ ſunt cauſſæ & principia entis, quatenus entis: hæc ſcientia quærit primas cauſſas & principia, vt patet ex primo libro: igitur quærit cauſſas entis, quatenus entis. Maior huius ratiocinationis dupliciter

duplicitēr probatur. primum hac ratione. Quia primæ cauſæ ſunt per ſe, hoc eſt, primo cauſſæ alicuius naturæ, ſiue ea ſit ſimpliciter vna, ſiue quodammodo vna: quod omnibus cauſſis commune eſt: ea autem natura non poteſt eſſe alia, niſi entis, ſiquidem maxime vniuerſales cauſſæ, quæ nullæ ſunt aliæ, quam primæ, non reſpiciunt primo & adæquate effecta ſua ſub ratione huius aut illius ſpeciei, aut generis, ſub maxime communi, quæ non alia eſt, niſi entis. Deinde auctoritate eorum omnium, qui primam Philoſophiam ſe tractare crediderunt. Quanquam enim non omnes re vera aſſurgebant ad conſiderationem omnium entium, tamen cum profiterentur ſe quærere cauſſas & principia omnium entium, quatenus entia ſunt: merito dicebant ſe quærere primas cauſſas. Idem enim re vera eſt tradere primas cauſſas, atque cauſſas entium, quatenus entia ſunt.

Prima Philoſophia veterum.

τινὸς αὐτὰς ἀναγκαῖον εἶναι καθ' αὑτήν. εἰ οὖν καὶ οἱ τὰ στοιχεῖα τῶν ὄντων ζητοῦντες ταύτας τὰς ἀρχὰς ἐζήτουν, ἀνάγκη καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ ὄντος εἶναι μὴ κατὰ συμβεβηκὸς, ἀλλ' ᾗ ὄντα. διὸ καὶ ἡμῖν τοῦ ὄντος, ᾗ ὄν, τὰς πρώτας αἰτίας ληπτέον.

natura alicuius per ſe eas eſſe. Ergo ſi ii, qui entiũ elementa quærebant, hæc principia quærebant: neceſſe quoq; eſt, elementa entis ea eſſe non per accidens, ſed quatenus entia. Quapropter c & à nobis prima cauſſa entis, quatenus ens eſt, ſumenda ſunt.

c *Quapropter & à nobis prima cauſſa entis, quatenus ens eſt, ſumenda ſunt.* Minor eſt ſecundi argu[illegible] concluſio autem non exprimitur; quia aperte colligitur ex præmiſſis.

Vtrum ens, quatenus eſt commune Deo & creaturis, ſit Metaphyſicæ ſubiectum.

QVÆSTIO I.

Referuntur quatuor ſententiæ, pro parte negatiua.

SECTIO I.

ETſi Ariſtoteles in hoc capite plane videatur partem affirmatiuam aſſerere: non deſunt tamen, qui aliis quibuſdam eius doctrinæ locis adducti negatiuam approbent, atque id, quod ille hoc loco ait, in alium ſenſum dictum eſſe accipiant. Eorum ſententiæ in quatuor capita rediguntur.

[S]ententia [eo]rum, qui [d]icunt Deũ [su]biectum [M]etaph.

Prima opinio eſt eorum, qui dicunt, ſolum Deum eſſe ſubiectum huius ſciẽtiæ. Id, quod tribus argumentis probant. Primum, ex ipſa nominis etymologia: dicitur enim Theologia, hoc eſt, ſcientia de Deo.

Deinde, ex præſtantia ſubiecti, omnes enim fatentur, hanc ſcientiam eſſe præſtantiſſimam, non ex certitudine demõſtrandi, quæ apud nos ſit, ſed ex nobilitate ſubiecti. ſolus autem Deus præſtantiſſimum ſubiectum eſſe poteſt.

Tertio, quia hæc ſcientia eſt de primis cauſis ſimpliciter: rationes autem primarum cauſarum ſimpliciter omnes cadunt in ſolum Deum: Solus enim ipſe eſt prima cauſa efficiens: primus ſeu ſupremus finis, primumq; cuiuſq; rei exemplar, quod eſt prima cauſa formalis. Namque prima cauſa formalis intrinſeca, primaque materialis, non ſunt primæ cauſæ ſimpliciter, ſed tantum comparatione rerum ſenſibilium.

Sententia eorum, qui ſubſtantiam ſeparatam huius ſcientiæ ſubiectũ credunt, probatur.

Quarto idem ſuaderi poteſt hac ratione. Scientia hęc non aliter diſtingui ſolet à ſacra Theologia, niſi quia illa vtitur principiis diuina reuelatione acceptis, hæc autem lumine naturali cognitis: at ſacræ Theologiæ ſubiectum eſt Deus, vt Theologi dicunt: ergo & huius ſcientiæ. Atq; hæc eſt Alpharabii ſententia, in libello de diuiſione ſcientiarum.

Secunda opinio aſſerit, ſubſtantiam ſeparatam eſſe huius ſciẽtiæ ſubiectum. Quæ hoc vno argumento haud leuiter probari poteſt. Id, quod primo & per ſe diſtinguit quamlibet ſcientiam à cæteris, eſt eius proprium ſubiectum: hoc autem præſtat ſubſtantia ſeparata in hac ſcientia: eſt igitur proprium huius ſcientiæ ſubiectum. Propoſitio ex eo patet, quia vnde res quælibet habet ſpeciem, & naturam ſuam, inde primo & per ſe habet diſtinctionẽ à cęteris: quælibet autẽ ſcientia habet naturã ſuam ex habitudine ad proprium ſubiectum, circa quod verſatur, vt patet ex 1. Poſt. c. 23. tex. 43.

Prima probatio aſſumptionis.

Aſſumptio ſuadetur. Primum, quia ſi nulla eſſet ſubſtantia ſeparata à materia non diſtingueretur hæc ſcientia à Philoſophia naturali, quod Ariſtoteles pleriſque in locis docet, veluti libro 6 huius operis capite primo, lib. 6. & li. 11. c. 6. tex. 3 nunc autem ideo diſtinguitur,

guitur, quia datur eiuſmodi ſubſtãtia: ex quo fit, vt hæc ſit prima ratio diſtinctionis huius ſcientiæ a Philoſophia naturali, & (quod cõſequens eſt) a cæteris remotioribus ſcientiis.

Deinde, quia hæc afferri ſolet, vt prima, & per ſe ratio diſtinctionis trium ſcientiarum contemplantium, Phyſicæ, Mathematicæ, & Metaphyſicæ, quod ſubiectum Phyſicæ nec re, nec ratione ſit abſtractum à materia: Mathematicæ autem non re, ſed ratione abſtractum ſit, Metaphyſicæ vero & re & ratione. Cum igitur ſola ſubſtantia ſeparata ſit abſtracta reali abſtractione a materia (nam ſubſtãtia genus ſummum non eſt reipſa abſtracta, niſi ratione ſubſtantiarum ſeparatarum) efficitur, vt ſubſtantia ſeparata primo & per ſe diſtinguat hanc ſcientiam à cæteris.

Deniq; quia Ariſt. c. ſeq. tex. 4 plane docet, tot eſſe partes Philoſophiæ contemplantis, quot ſunt ſubſtantiæ, id eſt, quot ſunt ſpecies ſubſtantiæ, vt ſcibiles ſunt. Quo loco (exclusis interim Mathematicis à Philoſophiæ appellatione) perſpicue innuit diſtinctionem Phyſicæ & Metaphyſicæ ſumendam eſſe ex diſtinctione ſubſtantiæ mobilis & immobilis. Hanc ſententiam tribuunt nonnulli, vt ſunt Scot. & Flandrenſis hoc loco q. 1 comment. 1.

Cui perperã tribuatur hæc ſentẽtia.

Commentatori, quod dicat 1. Phyſ comm. vltimo, entia ſeparabilia eſſe ſubiecta primæ Philoſophiæ. Sed immerito. Nam & hoc ipſo loco & initio epitomes perſpicue oppoſitum aſſerit, nec in verbis citatis quicquam aliud vult, quam quod ſubſtantiæ ſeparatæ proprie ac ratione ſui cadant ſub primi Philoſophi conſiderationem.

Buridani ſententia. Opinio eorũ, qui ſubſtantiam in commune ſubiectum eſſe dicunt.

Tertia ſententia ſtatuit, ſubſtantiam in commune eſſe huius ſcientiæ ſubiectũ. Quæ tribus potiſſimum argumentis confirmari poteſt. Vnum ſit. Primum & adæquatum ſubiectum Phyſicę eſt ſubſtantia quędã, cum conſtet materia & forma, ergo potiori ratione ſubiectum primum & adæquatum, quod Metaphyſicæ tribuitur, ſubſtantiæ eſſe debebit, cum dicatur eſſe præſtantius: non poteſt autem eſſe vlla ſpecies, aut genus ſubſtantiæ, (datur enim ſubſtantia multis rationibus cõmuniter, ac proinde prior: nempe & ſubſtantia genus ſummum, & ſubſtantia creata, & ſubſtantia communis (Deo & creaturis) ens autem, vt commune eſt ſubſtantiis, & accidẽtibus, nõ eſt ſubſtantia: igitur ſola ſubſtantia in commune poteſt conſtitui primum & adæquatum ſubiectum Metaphyſicæ.

Alterum argumentum. Ita ſe habet Metaphyſicus ad ſubſtantiam in commune, & accidentia in commune, vt ſe habet Phyſicus ad ſubſtantiam naturalem, & accidentia naturalia (ſola enim communitate & abſtractione à materia differunt ſubſtantia in commune, & accidentia in commune à ſubſtantiis naturalibus, & accidentibus naturalibus) at Phyſicus agit de ſubſtãtia naturali, vt de ſubiecto primo & adæquato: de accidentibus autem naturalibus, vt de affectionibus ſubſtantiæ naturalis: nec reducit ſubſtantiam naturalem, & accidentia naturalia ad aliquid commune vtriſque, tanquam ad primum, & adæquatum ſubiectum, vt verbi gratia ad ens ſecundum naturam, quod de vtriſque dicitur: ergo pari ratione dicendum eſt, Metaphyſicum agere de ſubſtantia in commune, vt de primo & adæquato ſubiecto, de accidẽtibus autem, vt de affectionibus ſubſtantiæ: nec reuocandam eſſe ſubſtantiam & accidentia, ad aliquid commune vtriſque quaſi ad primum & adæquatum ſubiectum Metaphyſicæ.

Tertium: Ens commune ſubſtantiis & accidentibus prædicatur eſſentiali prædicatione de omnibus entibus, vt perſpicuum eſt: nullum autem ſubiectum prædicatur eſſentiali prædicatione de ſuis affectionibus. aut igitur ens commune ſubſtantiis, & accidentibus non eſt ſubiectum Metaphyſicæ, ſed ſubſtantia ſola, vt poſſit habere affectiones, de quibus eſſentiali prædicatione non dicatur: aut abſurdiſſime dicendum eſt, affectiones ſubiecti Metaphyſicę nihil eſſe, cum non ſubſtantiæ ſint, nec accidentia: qua in re inferior erit Metaphyſicus aliis artificibus, qui veras affectiones demonſtrant, & quæ vera ſint accidentia profecta à naturis & eſſentiis rerum, quas tractant. Ita videtur perſpicuum, ſubſtantiam in commune eſſe ſubiectum Metaphyſicæ, quod ipſum Ariſtot. videri poteſt perſpicue docere ad finem capitis primi, libri 7. text. 4 & 5. & initio lib. 12. text. 1. vide Do. de Flandr. q. 1. art. 6. & 7.

Quarta opinio, latius patens ſubiectum facit, quam ſuperiores. Aſſerit enim eſſe ens: non ita tamen late ſumptum, vt Deum complectatur, ſed ea ratione duntaxat, qua comprehendit ea, quæ reperiuntur in prędicamẽtis: atque hoc eſt ens finitum, quod prædicamenta vocant. Quæ ſententia totidem potiſſimum argumentis probari ſolet.

Sententia eorum, qui ens finitum faciunt.

1\. Primum eſt: Ens, quatenus ens, ſi ſumatur, vt eſt commune Deo & creaturis, non poteſt habere cauſſam, alioqui omne ens haberet cauſſam, atque adeo Deus ipſe Optim. Max. Si autem ſumatur, vt diuiditur in ea, quæ in prædicamentis continentur, habet cauſſam: at in hac ſcientia quæruntur cauſſæ entis, quatenus ens eſt, vt Ariſtoteles in hoc capite & aliis pleriſque affirmant: non igitur ens commune Deo & creaturis, ſed ens finitum eſt

Digitized by Google

eſt huius ſcientiæ ſubiectum. A

2. Secundum, ſi ens in commune Deo, & creaturis eſſet ſubiectum huius ſcientiæ, haberet principia, quibus conſtaret, & paſſiones, quæ de ipſo demonſtrarentur: hoc autem dici non poteſt, quia ſequeretur Deum habere principia, & paſſiones: non eſt igitur dicendum, ens commune Deo, & creaturis eſſe huius ſcientiæ ſubiectum.

3. Tertium, ſi ens commune Deo, & creaturis eſſet ſubiectum huius ſcientiæ, daretur a- B liquid prius natura Deo, ſiquidem omne ſubiectum eſt prius natura ijs omnibus, quæ ſub illo continentur, iuxta ſecundum modum prioris, quem Ariſt. tradit in prædicament. c. 11. ſiue de priori, cum ab eo ad inferiora non reciprocetur eſſendi conſequentia. at nihil poteſt dari prius natura Deo non eſt igitur ens commune Deo & creaturis huius ſcientiæ ſubiectum.

4. Accedit quarto loco Ariſt. ſententia, qui, C cum docuiſſet hoc lib. ens, vt ens eſt, eſſe ſubiectum huius ſcientiæ, illud ſubinde diuiſit libro quinto in decem prædicamenta: Vnde perſpicuum videtur, Ariſt. hoc loco, & vbicũque dixit, ens eſſe ſubiectum huius ſcientiæ, accepiſſe nomen entis pro ſolo ente finito: hoc enim ſolũ diuiditur in prædicamenta.

Explicatio ſententiæ. Addunt tamen huius opinionis auctores, non propterea ſe excludere Deum à conſideratione huius ſcientiæ: fatentur enim in hac ſci- D entia vel maxime agi de Deo: cæterum non agi de illo, vt de re, quæ contineatur ſub eius ſubiecto, ſed vt de prima illius cauſſa, ac principio: quemadmodum in Phyſica agitur de materia, & forma; in Logica de nomine, & verbo: niſi quod hæc ſunt principia interna, Deus autem extremum, & in nulla re creata contentum, aut circumſcriptum. Ita concludunt omnes ij, qui quatuor has ſententias tuentur: non ens commune Deo, & creaturis, E ſed aliquid minus commune, eſſe ſubiectum huius ſcientiæ. Quod ſi quis huiuſmodi auctoribus obijciat: Ariſtot. plane eſſe in contraria ſententia, cum toto hoc capite, & ſæpe alibi doceat, Metaphyſicam agere de ente, vt ens eſt, priores quidẽ reſpondent: Ariſtotelem eo pronunciato non aſſerere, ens, quatenus ens eſt, eſſe ſubiectum Metaphyſicæ, ſed cadere ſub eius ſolius conſiderationem, quod verum eſt: poſteriores vero accipiunt F nomen entis pro ſubſtantia, vel pro ente habente veram cauſſam.

Mitto hic opinionem eorum, qui nulla pene probabilitate dicunt ſubiectum Metaphyſ. eſſe cauſſam, vt cauſſa eſt, quam impugnat Auicenna initio ſuæ Metaphyſicæ.

Conclud tur pars affirmatiua.

Sectio II.

HÆc tamen non obſtant, quominus cum D. Thom. Scot. Mag. Alb. Comment. & alijs *Ægid. Rom. q. 1. & l. 1. q. 5. Iandun. lib. 1. q. 3. Soncin. hic q. 10. & initio lib. 6. & lib. 11. ca. 6.* huius claſſis auctoribus affirmatiuam quæſtionis partem amplectamur: poteſt enim firmis admodum rationibus concludi. *Approbatio affirmatiuæ partis.*

Primum hoc modo. Illud eſt primum, & adæquatum ſubiectum huius ſcientiæ, cui primo conueniunt primæ, & maxime generales paſſiones, ſeu proprietates, quæ in ea demonſtrantur: vt vnum verum, bonum, & ſi quæ ſunt aliæ huiuſmodi: At enti, vt ens eſt, ſeu vt commune Deo, & creaturis, conueniunt primo huiuſmodi paſſiones, latius enim patent, quam vel Deus, vel ſubſtantia corporis expers, vel ſubſtantia in commune, vel etiam ens finitum: igitur ens commune Deo, & creaturis conſtituendum eſt huius ſcientiæ ſubiectum. *Ex paſſionibus quæ in hac ſcientia demonſtrantur.*

Secunda ratio. Ens commune Deo, & creaturis poteſt cognoſci naturali lumine, vt conſtat: poſſuntque de eo demonſtrari affectiones, quæ illi per ſe conueniunt: at huiuſmodi cognitio non poteſt ad aliquam aliam ſcientiam pertinere, cum cæteræ omnes agant de ente contracto ad certum aliquod genus, vt Ariſtoteles in contextu, inductione perſpicuum eſſe ſupponit: igitur pertinet ad hanc ſcientiam, quo fit vt ſit eius primum, & adæquatum ſubiectum. Nec enim aliquid aliud commune reperitur, quod ab ea tractari poſſit. *Ex amplitudine naturalis cognitionis.*

Tertia ratio. In hac ſcientia conſiderantur adæquatæ omnes partes entis cõmunis Deo, & creaturis: nempe Deus ipſe, de quo præcipue agitur in 11. libro. item omnia, quæ ponuntur in prædicamentis, quatenus reducuntur ad decem prima genera, de quibus diſſeritur quinto, ſeptimo, & 1 . de his autem omnibus agitur, non vt de principijs tantum cauſis aut proprietatibus, ſed vt de ſubiectis, quorum affectiones quæruntur, & demonſtrantur per propria principia: ergo ens commune Deo, & creaturis eſt adæquatum huius ſcientiæ ſubiectum. Quarta, Metaphyſica, Dialectica, vt rebus concreta eſt, & Sophiſtica circa idem genus ſubiectum verſantur, vt Ariſtoteles capite ſequenti docet: at Dialectica, & Sophiſtica verſantur non tantum circa ens creatum, ſed etiam circa increatum (nullius enim rei diſputationem detrectant) eſt igitur ens genus ſubiectum Metaphyſicæ, vt complectitur creatum & increatum. *Ex partibus entis quæ in hac ſcientia tractantur.* *Ex rebus in quibus Dialectica & Sophiſtica verſantur.*

Ex Ariſt & antiquorum ſententia.

Accedit expreſſa ſententia tum Ariſtotelis A plane dicentis in hoc capite, & alijs locis quàplurimis, hanc ſcientiam agere de ente, vt ens & de iis, quæ illi, vt tale eſt, per ſe accidunt: tum etiam omnium Antiquorum, qui primam Philoſophiam profitebantur. Quærentes enim ſupremas rerum cauſſas eo ipſo palam fatebantur ſe quærere cauſſas entium, vt entia ſunt: ac proinde ſubiectum primæ Philoſophiæ eſſe ens, quatenus ens.

Ex refutatione opinionum negatiuam partem approbantium.

Poteſt etiam confirmari hæc ſententia ex B infirmatione opinionum, quæ negatiuam quæſtionis partem approbant. Tres enim priores hac ratione refutari poſſunt. Quemadmodum dantur ſcientiæ accidentium vt Geometria: atqui ſubiectum Metaphyſicæ debet eſſe commune ſubiectis omnium particularium ſcientiarum, quandoquidem Metaphyſica cum ſit generalis ſcientia, diſſerit in totum de rebus, de quibus aliæ ſcientiæ in parte diſſerunt. non eſt igitur ſubiectum Meta- C phyſ. aut ſolus Deus, aut ſubſtantia ſeparata, aut ſubſtantia in commune duntaxat, ſed ens commune ſubſtantijs & accidentibus. Quam rationem plane tangit Ariſt. hoc cap. *Text.* 1. cum ait; *Nulla enim cæterarum id, quod eſt, vt eſt ens conſiderat, ſed partem eius aliquam ſingula abſcindentes id, quod ei accidit in illa contemplatur, vt Mathematica ſcientia.*

Refutatio opinionis quartæ.

Quarta autem his rationibus refellitur. In hac ſcientia non ſolum agitur de Deo, vt eſt D principium, & cauſa vniuerſalis rerum omnium, ſed etiam, vt eſt quoddam ens, quod patet ex capite nono lib. 11. *a t.* 51. vbi Deus oſtenditur eſſe ſua intellectio, actus purus & cætera, quæ omnia abſolute demonſtrantur: non eſt igitur Deus à ſubiecto Metaphyſicæ excludendus. Præterea, ſi in hac ſcientia non ageretur de Deo abſolute, & ſecundum ſe: in nulla alia ſcientia, quæ naturali lumine comparatur conſideraretur Deus abſolute: at hoc E eſt abſurdiſſimum: ergo & illud. Maior patet, quia in nulla alia ſcientia humanis viribus parta agitur de Deo, niſi in Philoſophia Naturali, & Morali. in quibus ſane vt eſt omnium ſententia, ea ſola ratione de Deo agitur, qua eſt primum mouens, & vltimus finis, quæ eſt conſideratio reſpectiua, non abſoluta. Minor probatur, quia naturale deſiderium multo magis tendit in cognitionem abſolutã diuinæ eſſentiæ, quatenus eam naturæ viri- F bus aſſequi poſſumus, quam cuiuſcunque alterius rei. Si ergo ad hanc ſcientiam ſpectat abſoluta diuinæ naturæ conſideratio: perſpicuum eſt, non eſſe Deum ab eius ſubiecto excludendum.

Refutatio earum ſimul.

Sed & omnes quatuor opiniones ſimul hac ratione refutantur. Metaphyſicus, cum A ſolus inter omnes artifices ſit ſimpliciter & abſolute ſapiens, habet ſcientiam omnium rerum, quoad fieri poteſt, vt patet ex libro 1. capite 2. fieri autem poteſt, vt omnia ab eo ſciantur quatenus entia ſunt. igitur vel hac vna ratione omnia ſciuntur à Metaphyſico. atqui nulla eſt ratio ſuperior, ſub qua res à Metaphyſico conſiderari poſſint igitur hæc ipſa eſt ratio ſubiecti Metaphyſicæ. hæc autẽ ratio nõ ſolum conuenit creaturis, ſed etiam Deo, at- B que adeo præcipue. non igitur ſolum ens finitum, ſed commune Deo & creaturis eſt ſubiectum Metaphyſicæ.

Reuocatio ſuperiorum ſententiarum ad verum ſenſum, & explicatio præcipuæ concluſionis.

SECTIO III.

Sed quoniam auctores negatiuæ partis ad C verum ſenſum reduci poſſunt, operæpretium erit illorum ſententias, quonam pacto veræ ſint, exponere.

Subiectum præſtantiſſimum quodnam ſit.

Prima igitur concluſio ſit. *Si quæſtio ſit de ſubiecto præſtantiſſimo, & à quo præcipuum nomen huius ſcientiæ ducitur, non dubium eſt, quin ſit Deus.* ab eo enim tanquam à re præſtan- D tiſſima ductum eſt nomen Theologiæ, ſaltem mediate: ſi illud interpreteris ſcientiam de rebus diuinis.

Subiectum pure Metaphyſicum quodnam ſit.

Secunda concluſio. *Si quæſtio ſit de ſubiecto communi pure Metaphyſico, id eſt, cuius nulla pars ſubiecta ab alio artifice tractetur; poteſt illud dici ſubſtantia immaterialis, ſeu ſeparata,* vt patet. Quam concluſionem Ariſtot. multis in locis innuit.

Commune & rationis cuius.

Tertio concluſio. *Si quæſtio ſit de ſubiecto communi, ratione cuius cætera cadunt ſub adæqua-* E *tum ſubiectum, dicendum eſt eſſe ſubſtantiam in commune,* quandoquidem accidentia omnia dicuntur entia ratione ſubſtantiæ. Atq; hanc concluſionem perſpicue ponit Ariſt. c. ſequenti, & aliis locis compluribus. *Vt lib. 6. huius operis c. 1. tex. 2. & 3. & lib. 11. c. 6.*

Habens veras cauſas & paſſiones.

Quarta concluſio. *Si quæſtio ſit de eo ſubiecto, de quo vniuerſe demonſtrantur affectiones per veras cauſas, & principia ſubiectum dici poteſt ens finitum, ſiue prædicamentale.* F Nihil enim vniuerſe demonſtratur per veras cauſas, & principia de ente, quod ſuo ambitu comprehendit Deum, vt in ſolutione argumentorũ patebit. Hæc tamen concluſio nullibi (quod ſciam) ab Ariſt. ponitur, quia excludit præcipuũ eius à ſubiecto huius ſcientiæ. Atq; iuxta hos ſenſus vere ſunt quatuor impugnatæ opiniones.

Quinta

Primum & adæquatum.

Quinta concluſio. *Si autem quæſtio ſit de primo, & adæquato ſubiecto, vt ipſa quæſtionis verba ſonant, dicendum eſt, eſſe ens, qua ratione eſt ens, ſeu quatenus commune eſt Deo, & creaturis*, vt probatum eſt atque hæc eſt præcipua huius quæſtionis concluſio.

Dubitatum an ens, vt eſt ſubiectũ Metaphyſica, entia etiam per accidens & rationis complectatur. Negatiua partis arg. 1.

Sed quærat aliquis, quonam pacto ea intelligenda ſit, num de ente communiſſime ſumpto, vt complectitur omnia entia, non modo per ſe, & realia, ſed etiam per accidens, B & quæ rationes appellantur,: an potius de ſolo ente per ſe, & reali. Quod enim poſteriori modo intelligenda ſit, communis eſt Philoſophorum ſententia: quam eandem non dubitant eſſe Ariſt. qui ad finem libri *6. Text. 8.* cum tradidiſſet rationem, ſub qua ens à Metaphyſico tractandum eſt, plane reijcit ab eius conſideratione ens per accidens, & ens rationis. Argumento etiã non mediocris momenti C eſt, quod ens per accidens nõ ſit ens, ſed entia: quæ vero rationis dicuntur, non habeant veram exiſtentiam, ſed communem ſibi, & figmentis, cum non alia ratione dicantur exiſtere, niſi quatenus ſunt obiectiue in intellectu, aut etiam, vt quidam volunt, in voluntate. Accedit, quod de ente per accidens non poteſt haberi ſcientia, vt Ariſtot tradit in libro citato: quodque Metaph. dicitur ſcientia realis, nec tantum realis vt diſtinguitur à ſermocinalibus, ſed etiam quia agit de ente rea- D li, cum interim ens, vt commune eſt entibus rationis, non ſit reale *Vide Scot. in 1. d. 45. q. vnica loco citato.*

Affirmatiua part. arg. 1.

Quod vero concluſio intelligenda ſit priori modo, ipſa eadem argumenta, quib. concluſio probata eſt, plane oſtendere videntur. Primum enim affectiones illæ, vnum, verum, bonum, & ſimiles, entib. quoque per accidens, & rationis ſuo modo conueniunt: neq; n. dubitare E quiſquam de hac re debet. quia non eodem modo illis conueniunt, quo conueniunt entibus per ſe, ac realibus. Nam neque eodem modo conueniunt accidentibus, quo ſubſtantiis, & tamen dicuntur conuenire accidentibus. Deinde, entia per accidens, & rationis cognoſcuntur lumine naturali, de que eis multa demonſtrari poſſunt: huiuſmodi autem eorum cognitio ad hanc vnam ſcientiam, quæ agit de communib. iure ſpectat. Tertio, in hac ſcientia traduntur multa de ente F per accidens, & ente rationis: nec ſolum agitur de huiuſmodi entibus, quatenus ſunt affectiones eorum realium, ac per ſe, ſed etiam, vt ſunt partes ſubiectiuæ entis communiſſime ſumpti: id, quod cum proximo capite, in tractanda entis analogia innuitur, tum vero lib. 5. *tex.* 2. in explicandis omnib. entium generib. plane perſpicitur. Quarto, Dialectica,

A & Sophiſtica agunt ſuo modo de his entiũ generibus: ergo Metaphyſ. ſuo, hoc eſt, demonſtratiue, ſi æque late patet eius ſubiectũ, atq; illarũ, vt proximo cap *t. 2.* tradit Ariſt. Quinto, in partib. entis, qua eius analogia complectitur, numerantur proximo cap. negationes, & expreſſe non entia: cur igitur nõ magis entia per accidens, & rationis? præſertim cum non entia eatenus numerentur in entib. qua- B tenus ratione, ſiue mente, apprehenduntur. Sexto, Dantur ſcientiæ, quarum ſubiecta ſint entia per accidens, vt quædam ſubalternatæ: aliæ item, quæ verſentur in entib. rationis, vt quæ de ſermone agunt: ſubiectum autẽ Metaphyſ debet eſſe ſubiectis cæterarum omnium commune, vt dictum eſt: complectitur igitur ſubiectum Metaph. entia per accidens & entia rationis. Poſtremo, Si Metaphyſ. eſt ſapiens ſimpliciter, non ignorare ea debet, quæ C certa cognitione ſciri poſſunt: at entia per accidens, & quæ rationis vocantur, ſub certam cognitionem cadere poſſunt, ſaltem in communi: non eſt igitur dubium, quin ſubiectũ Metaphyſici complectatur entia omnia, cum per accidens, tum etiam rationis.

Quo pacto pro parte affirmatiua reſponderi poſſit.

Atque eſt quidem poſterior hæc ſententia probabilis, poſſetque pro ea reſponderi ad primum argumentum prioris, Ariſt lib. 6. non reiecisse ab omni conſideratione Metaphyſici D entia per accidens, & entia rationis, ſed à præcipua, quemadmodum initio lib. ſeptimi reijcit accidentia. Ad ſecundum, ſatis eſſe, ſi eorum quodque ſuo modo ſit ens, ſuoque modo exiſtat, vt ſuo modo contineatur ſub Metaphyſicæ ſubiecto. Ad tertiũ, Nec verum eſſe nullo pacto de ente per accidens poſſe haberi ſcientiam, cum poſſit de eo haberi in commune: nec itẽ ſcientias dici reales, niſi vt diſtinguuntur à ſermocinalibus, aut ſi dicuntur re- E ales, a ſubiecto reali: non eſſe id intelligendũ de adæquato ſubiecto in ſe ſpectato, ſed vt eſt in præcipuis partib. ſubiectiuis, quo pacto ens communiſſime ſumptum reale eſt.

Approbatur potius negatiua pars huius dubitationis.

Verum, vt priori ſententiæ potius inhæreamus, multa nos mouent. Primum, quia eſt omnium communis. Deinde, quia ſubiectum ſcientiæ, non ita fuſe aſſignandum eſt, vt contineat ſub ſe omnia, quæ in ea quoquo modo conſiderantur. oportet enim extra relinquere F proprias affectiones, quæ de eo demonſtrantur quod fit in cæteris omnibus ſcientiis, vt ſecundo etiam lib. diximus, cum de ſubiecto Dialecticæ ageremus. Tertio, quia longe alia ratione reijcit Ariſtoteles initio libri ſeptimi *cap. 3. q. 1. ſect. 3.* accidentia realia, quam ad finem ſexti entia rationis, & per accidens Non enim ideo reijcit accidentia, quia de eis non poſſit haberi ſcientia, neque item quia

Digitized by Google

non habeant realem exiſtentiam, ſed quia ſunt entia habitudine ad ſubſtantiam, ideo concludit non quidem reijciendá omniuo eſſe, ſed maxime, ac primo, & fere de ſola ſubſtantia agendum. At in fine libri ſexti, in quo libro ex inſtituto egerat de ratione formali ſubiecti Metaphyſ. ea ratione exclufit ens per accidens, quia de eo non poſſit haberi ſcientia: ens autem rationis, quia non ſit in reb. ſed in mente: veluti coniunctio eius, quod prædicatur cum eo, quod ſubiicitur, eorumque diſiunctio, quæ verum & falſum appellauit. Poſtremo quia, vt Metaphyſ. agit de Neceſſitate, & contingentia, non vt de reb. quæ contineantur ſub proprio ſubiecto: eodem modo agit de notionibus generis, ſpeciei, totius, partis, & ſimilibus, quæ aut omnino, aut incerta quadam ſignificatione ſumpta, ſunt entia rationis, non vt de ijs, quæ ſint inferiora proprio ſubiecto, ſed tanquam de communibus affectionibus entium, vt ipſe Auctor aperte ſcribit ad finem cap. ſeq. *tex. 3.* Atque hoc eſt, quod idem plane ſignificauerat initio libri, *Text.* 1. cum docuit, quandam eſſe ſcientiam, quæ ageret de ente, qua ratione eſt ens, & de ijs affectionibus, quæ illi per ſe ineſſent: oppoſuit enim his verbis ſubiecto paſſiones, non vt partes ei ſubiectas, ſed vt cōmunes affectiones, quæ de eo, & partibus illi ſubiectis demonſtrarentur, tametſi primum de ſubiecto, ſecundaria vero ratione & per illud de partibus ſub eo contentis. Ita patet, non eſſe deſerendam hanc in re cōmunem opinionem.

Quo pacto Metaphyſ. agat de entibus rationis.

Ad primum igitur, ſecundum contrariæ ſententiæ dicendum eſt, non omnia, quibus quoquo modo conueniunt affectiones entis, & de quibus pleraque demonſtrari poſſunt in Metaphyſica, eſſe collocanda ſub Metaphyſicæ ſubiecto: niſi ſint realia, & per ſe: quemadmodum non ideo qualitates ponendæ ſunt ſub Phyſicæ ſubiecto, quia multa de eis in Phyſica demonſtrantur. Tertium nihil concludit, quia ens communiſſime ſumptum non poteſt eſſe ſcientiæ ſubiectum. Quartum facile refelletur, ſi dicas, agere quidem de eis Metaphyſicum demonſtratiue, non tamen vt de partibus ſubiectiuis ſui adæquati ſubiecti, quo eodem modo reſpondendum eſt ad vltimum. Ad quintum dicendum eſt, ens initio capitis ſequentis, in quo eius analogia fuſe explicatur, latius accipi, quam cum fuit conſtitutum huius ſcientiæ ſubiectum. Nec id mirum videri debet. Nam cum ſanum conſtituitur ſubiectum Medicinæ, non ſumitur niſi pro eo, quod proprie ſanum eſt: & tamen ſi quis quærat, ad quæ ſe extendat eius nominis analogia: dicendum eſt, complecti etiam, id, vocabulum ea, quæ per tranſlationem dicuntur ſana, vt ſanum iudicium, doctrinam ſanā, & alia pleraque. Sextum hoc modo diſſolues: Id, quod diximus ſubiectum Metaphyſicæ complecti debere ſub ſe omnium ſcientiarum ſubiecta, de ſubiectis ſcientiarum realium eſſe intelligendum. Nec tamen refert quicquā, quod ſubiecta quarundam ſubalternatarum realium, ſint entia per accidens: ponuntur enim ſub Metaphyſicæ ſubiecto ratione ſubiectorum ſubalternantium, à quibus eæ ſcientiæ accipiunt ſua principia.

Solutio argu. affir. partis.

Latius accipi cap. 2. quam primo.

Quod ſi quis obijciat; multas quoque eſſe ſcientias reales ſubalternantes, quæ agunt de entibus per accidens, vt eſt Politica, & Architectura, quarum illa agit de Republica, hæc vero de ædificio, aut naui, alijſve huiuſmodi entibus per accidens: Reſpōdendum eſt, nō excludi à nobis hoc loco hæc entia per accidens; ſed ea tantum quæ non ſolum non ſunt vnius eſſentiæ, ſed neque etiam habent ordinem per ſe, veluti theſaurus caſu inuentus, linea viſualis, & ſimilia. Vnde collige ſubiectum Metaphyſicæ eſſe ens per ſe, ac reale, quatenus dicitur non modo de entibus vere vnius eſſentiæ, ſed etiam alio modo per ſe ordinatis.

Obiectio.

Dilutio.

Subiectum Metaphyſicæ ens per ſe.

Ex his patet, non ſatis reſponſum eſſe ad primū, & ſecundum argumentum prioris ſententiæ. Ad ſolutionem vero tertii dicendum, vt ens per accidens dicatur eadere ſub certam aliquam ſcientiam, non ſatis eſſe, ſi de eo in commune ſumpto habeatur ſcientia, niſi etiam haberi poſſit de ſingulis quaſi ſpeciebus ens. vt omittamus indiuidua, quæ non per ſe cadunt ſub ſcientiam. Eodemque modo, vt ſcientia dicatur realis, non ſatis eſſe, ſi aliqua pars ſubiectiua adæquati ſubiecti ſit realis, ſed neceſſe eſſe, vt ipſum quoque in commune ſit reale. Nam vt ſcientia ſumit ſpeciem ab obiecto adæquato, ita ab eo ſumere debet realis appellationem.

Non recte ſoluta eſſe arg. partis negatiuæ primum & ſecundum.

Cur Metaphyſica diſtincta non fuerit antequam eius ſubiectum traderetur.

SECTIO IV.

QVæret etiam aliquis, cur non prius diſtincta ſit à nobis Metaphyſica quā eius ſubiectū traderetur. Erunt enim, qui credant, quatuor, vel etiam quinque ponendas eſſe Metaphyſicas. Vnam, quæ agat de tranſcendentibus, vt de ijs, quæ ratione ſola abſtracta ſunt à rebus omnib. Alteram, quæ agat de primis decem vulgatis generib. & partibus entis, quæ & minus abſtracta ſunt, quam tranſcendentia:

An admittenda ſint plures ſcientiæ Metaphyſicæ.

dentia, & per ſolam notitiam tranſcendentium percipi non poſſunt. Tertiam, de ſubſtantijs ſeparatis finitis, quæ tamen ratione non tantum abſtracta ſunt, ſed re etiam ipſa. Quartam, de Deo Opt. Max. qui non ſolum abſtractus eſt re ac ratione, à materia proprie dicta, ſed etiam ab omni potentialitate, quæ modo quodam materia dici poteſt. Adde etiam fortaſſe, quintam Metaphyſicam de anima ſeparata, quæ cum ſit abſtracta re ipſa, nō autem ratione (neque enim ſine eſſentiali propenſione ad materiam intelligi poteſt) aliam poſtulat ſcientiam à prædictis quatuor, & mediam inter eas, ac Phyſicam.

Non eſſe admittendas.

Verum non opus erat huiuſmodi diſtinctione. A qua enim ſcientiæ tractatur genus, aut quaſi genus, ab eadem tractantur omnia, quæ cadunt ſub eam rationem formalem, ſub qua illud in ea ſcientia conſideratur. Cum igitur ens, quatenus in ſuo conceptu, nec ſenſibilem materiam includit, nec intelligibilem, poſtulet ſcientiam aliquam ſuperiorem Phyſica & Mathematicis (hac enim ratione tranſcendit ens ea omnia, quæ in Phyſica & Mathematicis tractantur) ab eadem illa, quæ verſabitur in ente eo modo ſpectato, tractabuntur omnia, quæ ſine vlla materia concipiuntur, ſiue illa ſint re ipſa omnino ſeparata ab vtraque materia, vt Deus & intelligentiæ; ſiue in quibuſdam ſint, in quibuſdam nō ſint, vt attributa communia rebus materialibus & immaterialibus. Quod ſi ex diuerſis gradibus maioris & minoris abſtractionis Metaphyſicæ colligere velis diuerſas Metaphyſicæ ſpecies: pari ratione ex diuerſis gradibus maioris & minoris abſtractionis Phyſicæ, colligendæ tibi erunt diuerſæ ſpecies Phyſicæ ſcientiæ. Quare cum omne genus Phyſicum ſit abſtractius à materia ſenſibili particulari, quam eius ſpecies: tot erunt ſpecies Phyſicæ ſcientiæ præter Phyſicam, quæ agit de ſubſtantia corporea in commune, quot ſpecies ſubſtantiæ ſub corporea ſubſtantia continentur, ſiue immediatæ illi ſint, ſiue mediatæ. Ac in eis quidem ſcientijs, quarum aliæ agunt de ſuperioribus, aliæ de inferioribus, perſpicua eſt conſequutio. In ijs autem, quæ agunt de ſpeciebus ex oppoſito diuidentibus idem genus, ex eo perſpicue res probatur, quia cum ſcientiā vnius ſpeciei minorem connexionem habeat cum ſcientia alterius oppoſitæ, quam cum ſcientia ſui generis, ſi ſcientiæ ſuperiorum & inferiorum differunt ſpecie, & ſpecierum quoq; oppoſitarum ſpecie different. Ita fiet, vt tot ponendæ ſint ſpecies Phyſicæ ſcientiæ; quot ſunt genera & ſpecies rerum naturalium, quod puerile eſt, atque à Philoſophorum conſuetudine & ratione ipſa alieniſ-

A ſimum. Accedit, quod tranſcendentia ſunt analoga, nec naturam aliquam vnam ſignificant, quæ communis ſit Deo & primis generibus entium: quo fit, vt niſi ij, quibus hæc Metaphyſica multitudo placuerit, velint tranſcendentia imperfectiue & confuſiſſime, ſoloque conceptu, quid nominis (vt à quibuſdam vocatur) in prima illa ſua Metaphyſica tractari: neceſſario fateri debeant, agi etiam

Tranſcendentia non ſignificare vnam aliquam naturam.

B in ea de Deo, & decem primis vulgatis generibus. Quod ſi de his, ergo & de ſubſtantijs ſeparatis finitis, ſiue illæ contineantur ſub primo genere, ſiue conſtituant per ſe genus quoddam medium inter Deum & prima vulgata genera. Neque opus eſt pluribus contra huiuſmodi commentationem, præſertim hoc loco, cum libro ſexto de ſcientiarum diſtinctione agendum ſit. Quo loco intelliges, qua

C ratione Metaphyſica agat de anima ſeparata, cum illa in ſua eſſentiali ratione habitudinem ad materiam includat, qua item de ijs ſummis generibus, quæ ſine materia non intelliguntur, ac demum cur Mathematica non ſit vna tantum ſcientia, quemadmodum Phyſica.

D

Solutio argumentorum primæ opinionis

SECTIO V.

AD primum igitur argumentum primæ opinionis dicendum eſt, nō ſemper appellationem ſcientiæ deſumi ex ſubiecto primo & adæquato, ſed interdum etiam a re, quæ præcipue in ea conſideratur, vt Aſtrologiæ ab aſtris. Poſſet breuius dici, Deum eſſe

Appellatio ſcientiarum.

E in ea ſubiectum denominationis, vt dictum eſt, nō adæquationis. Quanquam hæc ſcientia dicitur Theologia non tantum, quia agit de Deo, ſed etiam quia de diuinis rebus, quo nomine Philoſophi appellant res cæteras, quæ re ipſa ſunt materiæ expertes.

Ad ſecundum dicendum eſt, ſcientiam dici præſtātiſſimam ex præſtantia ſubiecti primi & adæquati: Cæterum è multis ſubiectis primis & adæquatis illud dicitur præſtantiſ-

Subiectum adæquatum præſtantiſſimum.

F ſimum, quod ſuo ambitu complectitur ens præſtantiſſimum, iuxta illud commune pronunciatum, quod habes 3. Top. Sect. 3. *ſi id, quod eſt in hoc genere optimum, præſtantius eſt, quam quod optimum in illo: hoc certe genus præſtantius eſt illo.* Quanquam igitur ens, quatenus ens, ſi ſimpliciter accipiatur, ſit minus præſtans, quam quodcunq; particulare ſubiectum, tamen ſi totum genus cum toto quouis genere ſubiecto conferatur, præſtantius eſt ens, quam quodcunque ſubiectum parti-

Digitized by Google

culare, cum ſubſtantias ſeparatas, atque adeo Deum Opt. Max complectatur.

Ad tertium dicendum eſt, hanc ſcientiam agere de primis cauſſis, non ſolum vt cauſſæ ſunt, ſed etiam vt entia ſunt.

Qua ratione Theologia ſacra diſtinguatur à Metaphyſica.

Ad quartum negandum eſt, non aliter diſtingui hanc ſcientiam a ſacra Theologia, quam ratione principiorum. diſtinguitur enim ratione etiā ſubiecti & finis, ex cuius differentia principiorum quoque, & ſubiecti diſtinctio colligitur. Finis Theologiæ ſacræ eſt cognitio eorum, ad quæ intelligenda nullum naturale lumen creaturæ ſatis eſt: cuiuſmodi ſunt ea, quæ ad diuinarum perſonarum diſtinctionem, claramque Deitatis cognitionem, multaque eorum, quæ ad diuinam voluntatem, prouidentiam, & potentiam ſpectant: quæ omnia numerantur in ſecretioribus Dei arcanis. Vnde fit, vt ſacra Theologia non alia principia propria & particularia habere poſſit, niſi per reuelationē accepta: neq; aliud ſubiectum, niſi Deum, quoad ea, quæ naturali lumine cognoſci nequeunt. At finis Metaphyſicæ eſt naturalis contemplatio eorum omnium, quæ in ſuo cōceptu materiam non includunt. Vnde efficitur, vt eius principia cadant ſub lumen naturale, eiuſque ſubiectum proprium & adæquatum ſit ens non [illegible] ſuo conceptu materiam, quatenus [illegible] cognoſci Quare etſi [illegible] Deum eſſe ſubiectum [illegible] admodum & obiectum [illegible] qua propria eius ſcientiæ principia [illegible] : non tamen [illegible] eundem eſſe huius ſcientiæ [illegible]

[illegible] argumentorum ſecundæ.

SECTIO VI.

[illegible]

AD primum ſecundæ opinionis negandum eſt, ſubſtantiam ſeparatam diſtinxiſſe primo & per ſe hanc ſcientiam a cæteris: atque ad primam eius rei probationem dicendum, fuiſſe quidem ſubſtantiam ſeparatam occaſionem diſtinguendi Philoſophiam naturalem a prima Philoſophia, & cauſſam, ſine qua ea diſtinctio non cognoſceretur: ſed tamen non eſſe primam & adæquatam eius diſtinctionis cauſſam, cum ea ſubſtantia non ſit primum & adæquatū primæ Philoſophiæ ſubiectum. Quod autē ea fuerit occaſio eius diſtinctionis, & ſolum cauſſa ſine qua non, ex eo patet, quia antequam vlla ſeparata ſubſtantia cognoſceretur, Philoſophia naturalis dicebatur prima Philoſophia, quod omnes ſubſtantiæ crederentur ſub eius conſiderationem cadere. Quanquam enim eo tempore dari potuit conceptus ſubſtantiæ, vt ſubſtantia eſt, qui re vera communior eſt, quam conceptus ſubſtantiæ corporeæ, & poſtulat ſcientiam ſuperiorem naturali: tamen quia nondum putabatur eſſe vlla ſubſtantia expers materiæ, merito credebatur eiuſmodi conceptus ſubſtantiæ reciprocari cum conceptu ſubſtantiæ corporeæ, nec opus eſſe ſcientia ſuperiori ad eius explicationem. Ac vero cum primum ſubſtantiæ corporis expertes cognitæ fuerunt, & Philoſophi intellexerunt conceptum ſubſtantiæ latius patere, quam conceptum ſubſtantiæ corporeæ: tum demū quæri debuit ſuperior aliqua ſcientia, quæ de ſubſtantia in commune, & de omnibus ſubſtantijs materiæ expertibus, earumque accidentibus, ac proinde de ente, vt ens eſt, diſſereret. Ita patet ſubſtantiam ſeparatam, primam occaſionem diſtinctionis fuiſſe, primā autem & adæquatam cauſſam non eſſe.

Quid olim ſubſtantiæ conceptu indicatum fuerit.

Ad ſecundam probationēm dicendum, nō eſſe in ea diſtinguendi ratione ſermonem de ſubiecto Metaphyſicæ primo & adæquato, ſed de pure Metaphyſico, quod ſecunda concluſione aſſerimus eſſe ſubſtantiam ſeparatam.

Tertiæ probationi eodem modo occurrendum ex eo, quod Ariſt. ait in loco citato, nihil aliud colligi, quam quod ſubſtantia immobilis ſit occaſio diſtinctionis, aut ſubiectum pure Metaphyſicum.

Solutio argumentorum tertiæ.

SECTIO VII.

Cur ſubiecti Metaphyſicæ non ſit ſubſtantia, vt Phyſicæ.

AD primum tertiæ opinionis dicendum, etſi ſubiectum Phyſicæ eſt ſubſtantia: non tamen inde effici, vt ſubiectum Metaphyſicæ ſubſtantia eſſe debeat. Nam etſi Metaphyſica nobilior eſt, quam Phyſica, tamen eius nobilitas non eſt ponderanda ex nobilitate ſubiecti adæquati ſimpliciter accepti: ſed ex nobilitate rerum, quas illud ſuo ambitu complectitur, vt ſect. 4. dictum eſt.

Ad ſecundum negandum eſt, ita ſe habere Metaphyſicam ad ſubſtantiam in commune, & accidentia in commune, vt ſe habeat Phyſica ad ſubſtantiam naturalem, & accidentia naturalia. Nam, etſi illa non differunt ab his, niſi ſola communitate & abſtractione à materia: tamen Metaphyſica agit de illis, vt de partibus ſui adæquati ſubiecti. Phyſica autē non eodem modo de his agit, ſed de ſubſtantia naturali, vt de ſuo adæquato ſubiecto. de accidentibus vero naturalibus, vt de proprijs illius affectionibus. Cauſa huius diſcriminis eſt, quia Phyſica, cum ſit particularis ſcientia, verſari poteſt in ſola ſubſtantia, vt ſubiecto, quem-

Digitized by Google

ſto, quemadmodum aliæ quædam ſcientiæ in accidentibus. at Metaphyſica cum ſit vniuerſalis; neceſſario ſibi vendicat ſubiectum omnibus omnium ſciẽtiarum ſubiectis commune, & (quod conſequens eſt) aliquid commune ſubſtantijs & accidentibus.

Ad tertium, quamuis concedendum eſt, ens prædicari eſſentiali prædicatione de omnibus entibus: itemque nullum ſubiectum prædicari eſſentiali prædicatione de ſuis paſſionibus: negandum eſt tamen inde ſequi, aut ens commune ſubſtantijs & accidentibus non eſſe ſubiectum Metaphyſicæ, aut paſſiones ſubiecti Metaphyſicæ nihil omnino eſſe. Quanquam enim illæ nec ſubſtantiæ ſunt, nec accidentia: ſunt tamen vel negationes quædam ſno modo in rebus exiſtentes: vel entia rationis: quæ omnia ad caput ſequens explicanda ſunt.

Paſſiones entis non eſſe omnino nihil.

Solutio argumentorum quartæ.

SECTIO VIII.

Cauſæ nomen duobus modis ſumitur.

AD primum denique quartæ opinionis vt reſpondeamus, illud animaduertendum eſt, duobus modis poſſe accipi nomen cauſſæ: vno, pro cauſſa proprie dicta, quæ ſignificatio aperta eſt: altero, pro ratione ſeu medio à priori, vt vocant: quo pacto dicimus demonſtrationem, qua oſtendimus, Deum eſſe æternum, quia eſt omnino immutabilis, eſſe noſtro intelligendi more per cauſſam, quia eſt per rationem à priori; quanquam nõ ſit per veram ac proprie dictam cauſſam, de qua re plura 1. Poſt. c. 2. Illud etiam animaduertendum eſt, cum Ariſtoteles hoc loco ait, in hac ſcientia quæri cauſſas entis, vt ens eſt, ſic intelligẽdum id eſſe, ac ſi apertius diceret, in hac ſcientia quæri cauſſas, per quas entia, quatenus entia aut ſint, aut aliqua attributa ſibi vendicent: late tamen ſumpto nomine cauſſæ, vt rationes a priori complectitur. His poſitis, negandum eſt, ens, quatenus ens, non poſſe habere hoc pacto cauſam. etenim non ſolum de alijs rebus, ſed etiam de Deo poteſt aliquid hoc modo per cauſam demonſtrari, vt quod ſit quiddam vnum, verum, bonum: quæ cum ſint primæ entis paſſiones, de quauis re per rationem entis demonſtrari poſſunt, maxime autẽ de Deo, cui maxime conuenit ratio entis. Poſſunt quoque entia, quatenus entia ſunt, habere cauſam proprie dictam, quia omnes res finitæ entitatis habent huiuſmodi cauſſam, etiam quatenus entia ſunt: quippe cum ſecundum omnes entitatis gradus vere ac proprie pendeant à primo ente. Nec mirum videri debet, quod dicamus,

Quo pacto hac ſcientia quærat cauſas entis, vt ens eſt.

A ea, quæ analogice conueniunt cum aliquo primo, vere ac proprie ab illo pendere, etiam quatenus cum illo conueniunt. Analogica enim conuenientia non fundatur in vnitate alicuius naturæ: quæ vnius omnino rationis ſit, & omnibus analogatis ex æquo conueniat (hoc enim pacto non poſſet vnum pendere ab altero ſecundum eiuſmodi naturam) ſed in participatione, aut proportione quadam B imperfecta, quæ nihil impedit, quo minus vnum vere ac proprie pendeat ab altero, etiam quatenus cum illo conuenit. Quo pacto accidentia, quatenus accidentia, non ſolum pendẽt à ſubſtantia, vt à vera cauſa, ſed etiam quatenus entia. Quod ſi quis obijciat, entia, quatenus entia, habent veram cauſſam, vt ais; igitur omnia entia habẽt veram cauſam, quod falſum eſt: neganda eſt conſequentia. C In ſolis enim vniuocis neceſſario infertur vniuerſalis ex indefinita reduplicatiua. Nam in analogis, vel ex propoſito accidentium exemplo oppoſitum intelliges: quippe cum etiam quatenus entia ſunt, pendeant à ſubſtantia, nec tamen idcirco omnia entia à ſubſtantia pendeant. Verum hæc capite ſequenti planiora fient.

Analogicæ conuenientia fundamentum.

Obiectio.

Dilutio.

Ad ſecundum dicendum eſt, nullum eſſe incommodum, ſi noſtro intelligendi more conſideremus in Deo principia quædam à D priori multorum attributorum, quæ de eo demonſtrentur more paſſionũ, ſiue affectionum, vt eſſe actum purum, per quod à priori demonſtratur eius perfecta immutabilitas: & eſſe prorſus immutabile, per quod demonſtratur eius æternitas, & omnino eſſe ens, per quod eius vnitas. Neque enim imperfectio vlla eſt, habere hoc pacto principia, & quaſi paſſiones: ſed eſt potius imperfectio noſtra, E non poſſe naturaliter hæc omnia percipere, vt ſunt in Deo, quo pacto ea inter ſe non diſtinguuntur.

Quo pacto in Deo principia & affectiones intelligi poſſint.

Ad tertium negandum eſt, omne ſubiectum ſcientiæ eſſe prius natura ijs, quæ illius ambitu continẽtur, etiamſi ab eo ad illa modo aliquo non reciprocetur conſequentia. Duobus enim modis poteſt ab vno ad alterum non reciprocari conſequentia. Vno, quoad prædicationem, nempe ſi de quacunque re F alterum dicitur, dicatur ipſum, non tamen vice verſa: quo pacto concedimus, ab ente ad Deum non reciprocari conſequentiam: altero, quoad exiſtẽtiam quod tum accidit, cum altero poſito in rerũ natura, neceſſario ponitur ipſum, & tamen ipſo poſito nõ neceſſe eſt ponere alterum, quo pacto negamus ab ente ad Deum nõ reciprocari cõſequentiam. Nam quemadmodum poſito Deo in rerum natura, eo ipſo ponitur ens, ſic etiam poſito ente,

Prius, à quo non reciprocatur conſequentia, quot modis dicatur.

neceſſa-

neceſſario ponitur Deus, cum quicquid in rerum natura exiſtit, vel ſit Deus, vel ab exiſtentia Dei pendeat. Cum ergo id dicitur prius natura, à quo nō reciprocatur conſequentia, non eſt accipienda reciprocatio, quoad prædicationem, ſed quoad exiſtentiam, vt perſpicuum eſt apud Ariſtotelem in loco citato: alioqui vnum non eſſet prius natura duobus (quo exemplo ille eo loco vtitur) cum de duobus nequaquam prædicetur. Accedit hæc ratio, quia ſi id eſſet prius natura, à quo non reciprocatur prædicationis conſequentia, ſequeretur, Deum eſſe priorem natura qualibet perſona diuina. Nam, etſi quicquid in diuinis eſt pater, ſit Deus, non tamen quicquid eſt Deus, eſt pater, & ita in cæteris perſonis: at Deum eſſe priorem natura diuinis perſonis nemo dixerit, ſed tantum noſtro intelligendi more, qui imperfecte diuinam naturam concipimus.

Prius natura non ſecundum prædicationem, ſed ſecundū exiſtentiam ſumendum.

Quod ſi quis dicat: Ergo ſaltem more intelligendi noſtro, ens eſſe prius Deo, concedendum id quidem eſt, ſi modo ens confuſe concipiatur: quo pacto entis nomen nullum naturæ gradum ſignificat Deo, & creaturis communem, vt cap. ſequenti patebit. Cæterum ens eſſe hoc pacto prius Deo, non eſt eſſe prius natura illo, ſed poſſe à nobis prius concipi, vt à multis, qui Deum eſſe negauerunt, conceptum eſt, imo & à veris Philoſophis concipitur, cum diſtinguitur in ens finitum & infinitum. Quinetiam addiderim, etſi ens diceret gradum aliquem entitatis communem Deo & creaturis, & Deus adhuc maneret creator (quod plane videtur contradictionem inuoluere) adhuc tamen iuxta modum illum prioris, qui ex Ariſtotele adductus eſt, non eſſet ens prius natura Deo: adhuc enim poſito ente in rerum natura, neceſſario poneretur Deus. Vnde colliges ſi vera eſt ſententia eorum, qui dicunt, lineas eſſe actu in media ſuperficie, & numerum eſſe verum genus numerorum, dariq; ſimul in rerum natura plures ſpecies numerorum, quarum aliæ ſint partes aliarum, plane ſequi, non omne genus eſſe prius natura ſuis ſpeciebus illo prioris modo, cum his datis perſpicue ſequatur, magnitudinem reciprocari cum linea ſecundum exiſtentiam, & numerum eodem modo cum binario. Nam quemadmodum ſi linea exiſtit, magnitudo exiſtit: ita ſecundum hanc ſententiam, ſi magnitudo exiſtit, linea exiſtit, eodemque modo, vt exiſtente binario, exiſtit numerus, ſic etiam exiſtente numero, exiſtit binarius. Ad hoc idem argumentum breuiſſime reſpondet Ægidius lib. 1. quæſt. 9. recte illud concludere in vniuocis, non in analogis.

Num ens more intelligendi noſtro ſit prius Deo.

Num omne genus ſit prius natura ſuis ſpeciebus, vt à quo non reciprocatur exiſtendi conſequentia.

A Ad quartum dicendum eſt, cum Ariſtoteles diuidit ens in prædicamenta, non ita illud diuidere, ſeu potius diſtinguere, quaſi omnia eius ſignificata ponat per ſe ac directo in prædicamentis. Nam nec differentiæ, quæ ſpecies conſtituunt, nec materia, nec formæ ſubſtantiales, nec motus, vt motus ſunt, ſiue inchoati quidam actus, poſſunt per ſe in prædicamentis collocari, & tamen hæc omnia, & alia entia incompleta ſub ente, quod eſt ſub- B iectum Metaphyſ. comprehenduntur. Alioqui nō iam ens in commune, ſed ens finitum & completum eſſet primum, & adæquatum huius ſcientiæ ſubiectum, quod hi auctores minime volunt, neq; item ens, vt Metaphyſicæ ſubiectum eſt, diceretur per ſe ſine eſſentiali prædicatione de differentijs, quæ ſunt entia incompleta: quod tamen falſum eſſe, capite ſequenti patebit. Cum ergo Ariſtoteles diſtribuit ens per decem prædicamenta, C ſic accipienda eſt diſtributio, vt non ſolum ea quæ in illis ponuntur per ſe, ſed etiam, quæ reductiue, & per alia: imo etiamſi quid eſt, ad quod ipſa prædicamenta quaſi ad caput reuocentur: in prædicamenta ipſa, quaſi in claſſes quaſdam diſtributa eſſe intelligantur. Hoc igitur modo non dubium eſt, quin Deus etiam ipſe in illa diſtributione ad prædicamentum ſubſtantiæ potuerit referri, nō quidem vt per ſe pertinens ad illud, nec etiam vt D reductum per aliud, ſed potius vt principium ad quod ipſum ſubſtantiæ prædicamentum, & cæteræ deinceps accidentium claſſes ordine quodam redigantur: quod factum fuiſſe ab Ariſtotele, ſuo loco patebit. Quod denique hi auctores addunt, in hac ſcientia non agi de Deo, vt de re quæ contineatur ſub eius ſubiecto, refutatum eſt ſect. 2. Hæc de ſubiecto huius ſcientiæ dicta ſint, in cuius explicatione, ſi quæ deſiderabuntur, ex libro ſexto E petenda erunt.

Quo pacto Ariſt. diſtribuat ens in prædicamenta.

Quo pacto Deus ad prædicamenta pertinere poſſit.

Sintne cæteræ omnes ſcientiæ huic ſcientiæ ſubalternatæ.

QVÆSTIO II.

Quibus rationibus videantur eſſe ſubalternatæ.

F

SECTIO I.

CÆteras omnes ſcientias eſſe huic ſcientiæ ſubalternatas, ex ijs, quæ ab Ariſtot. hoc capite dicuntur, videtur perſpicuum.

Primum, quia quo latius patet ſubiectum 1.
ſcientiæ, eo latius patet eius finis, quemadmodum, quia ſubiectum Politicæ eſt reſpub.

Ethicæ

Digitized by Google

Ethicæ autem homo priuatim ſumptus, finis A politicæ latius patet, quam finis cuiuſque ſingulatim: ergo ſi ens, quatenus ens, eſt ſubiectum huius ſcientiæ: cæterarum autem ſcientiarum particularia entia: erit vtique finis Metaphyſicæ ſuperior finibus particularium ſcientiarum. at ſcientia, cuius finis eſt ſubiectus fini alterius, eſt illi ſubalternata, vt frænorum effectiua Militari, quod eſt apud Ariſt. 1. Ethic. c. 1. ſunt igitur cæteræ omnes ſcien- B tiæ huic ſubalternatæ.

2. Deinde, quia, vt ſe habet ſubiectum vnius ſcientiæ ad ſubiectum alterius, ita proportione quadam ſe habent principia vnius ad alterius principia: eſt enim in vtriſq; par ratio. at ſubiecta cæterarum ſcientiarum pendent in ſuo eſſe ex ſubiecto huius ſcientiæ: igitur & principia illarum pendent in ſua veritate ex principijs huius: probantur igitur illarũ principia per principia huius, quod veram & pro- C prie dictam ſubalternationem efficit.

3. Tertio, quia idcirco Perſpectiua dicitur ſubalternata Geometriæ, & Muſica Arithmeticæ, quia harum ſubiecta continent illarum ſubiecta, eiſq; addunt accidentarias differentias viſualis, & ſonori: at ſubiecta cæterarum ſcientiarum includunt ſubiectum huius, eiq; addunt accidentarias differentias, naturalis, continui, diſcreti, & alias huiuſmodi, quæ accidunt enti, quatenus ens eſt: non eſt igitur D dubium, quin cæteræ ſcientiæ ſint huic ſcientiæ ſubalternatæ.

4. Atq; hæc plane videtur eſſe ſententia Platonis 7. lib. de Repub, & Ariſt. 1. Phyſ. c. 2. *tex.* 8. & 1. Poſteriorum c. 7 *text.* 25. eiſdemque locis Simplicij, Themiſtij, & aliorum cõplurium, in quibus videtur eſſe D. Thomas in opuſculo, quod de natura generis inſcribitur, *cap.* 14. & Proclus 1. lib. commentariorum in primum Elementorum Euclidis, *cap.* 4. E

Quot modis vna ſcientia dicatur alteri ſubalternata. SECTIO II.

VT igitur, quid in hac quæſtione dicendum ſit, intelligatur, exponenda ſunt breuiter tria illa ſubalternationũ genera, quæ circumferri ſolent, ratione finis, ratione principiorum, & ratione ſubiecti.

Subalternatio ratione finis quæ ſit.

Ac ratione quidem finis, ea ſcientia dicitur alteri ſubalternata, cuius finis eſt ſub fine F illius, ſiue ea, quæ agit de ſuperiori fine, habeat imperium in inferiorem, eiq; præcipiat, vt in agendo ad ſuperiorem finem ſe accommodet, quo pacto ars frænorum conficiendorum ſubalterna eſt Equeſtri, Equeſtris Militari, & Militaris Politicæ, ſiue nullũ habeat imperium in inferiorem, ſed ſolum contemplatiue agat de ſuperiori fine, quo pacto Ethica ſubalternatur Phyſicæ. agit enim Phyſica contemplatiue tantum de optima hominis operatione, quæ eſt perfecta operatio partis intellectiuæ, Moralis autem Philoſophia docet, quid cuique agendum ſit, vt perfecte, hoc eſt, bene beateque viuat.

Subalternatio ratione principiorũ quomodo fiat.

Ratione principiorum ea dicitur ſubalternata alteri, cuius principia in illa demonſtrãtur, ſiue id fiat oſtenſiue, ſiue deductione ad impoſſibile. Oſtenſiue quidem eo modo, quo Medicina, & Geometria ſubalternantur Phyſicæ, Medicina quidem totali ſubalternatione, quod omnia eius principia in Phyſica poſſint directo oſtendi, Geometria vero ſubalternatione partiali, ratione illius principij, *A quouis puncto, in quoduis punctum licet lineam ducere*, quod demonſtratur oſtenſiue in ſcientia naturali. Deductione autem ad impoſſibile, eo modo, quo eadem Geometria ſubalternatur Arithmeticæ, vt cum Mathematici probant, *Diametrum quadrati non eſſe commenſurabilem lateri*, quia alioqui ſequeretur, vnitatem eſſe commenſurabilem numero, hoc eſt, habere cum numero communem menſuram.

Ratione ſubiecti quomodo vna ſcientia ſubalternetur alteri.

Ratione ſubiecti ea ſcientia ſubalternatur alteri, cuius ſubiectum ſub illius ſubiecto cõtinetur, ſiue ſubiectum ſubalternantis contrahatur ad ſubiectum ſubalternatæ per differentiam aliquam per accidens, quo pacto Muſica ſubalternatur Arithmeticæ, quod ſubiectum illius ſit numerus ſonorus, huius autem numerus ſimpliciter, ſiue per differentiam per ſe, quo pacto ſcientiam de rebus naturalibus ſecundum ſpeciem, ſubalternatur ei, quæ agit de ente naturali in communi, qua ratione libri de Cœlo, & qui ſequũtur in Phyſica, dici ſolent ſubalternari libris de Phyſica auſcultatione.

Subalternatio propria & impropria in primo genere.

Illud tamen in omnibus his tribus ſubalternationum generibus animaduertendum eſt, ſemper priorem modum cuiuſq; earum à nobis propoſitum eſſe proprium, poſteriorẽ improprium. Atq; vt ſingula genera percurramus: nunquam in primo genere ſubalternatio eſt propria, niſi cum ſcientia ſubalternans dirigit practice ſubalternatam, eique præcipit, vt ad ſuperiorẽ finem actiones ſuas dirigat. Nam ſi contemplatiue tantum agat de fine ſuperiori, improprie dicetur ſubalternare ſibi eam, quæ agit de inferiori, quo pacto Phyſica improprie ſubalternat ſibi Ethicam hoc ſubalternationis genere, licet in alio genere proprie ſubalternans dici poſſit.

In ſecundo genere.

In ſecundo autem genere, nunquam ſubalternatio propria eſt, niſi cum ſubalternans oſtenſiue, & à priori demõſtrat principia ſubalternatæ, quo pacto Medicina ſubalternatur

Digitized by Google

tur Phyſicæ: nam per deductionem ad impoſſibile etiam principia vnius ſcientiæ poſſunt demonſtrari per principia diſparatæ ſcientiæ, quo pacto quædam principia Geometriæ demonſtrati poſſunt per principia Arithmeticæ, quod ſequatur, neganda eſſe hæc, quæ notiora ſunt, ſi illa negentur. Accedit, quod demonſtratio ducens ad impoſſibile, nō demonſtrat rem directo, ſed refutando oppoſitum, vt merito cenſeatur illam minus proprie demonſtrare.

In tertio vero genere, ea ſola ſubalternatio habetur propria, in qua ſubiectum ſubalternantis contrahitur per differentiā per accidens Differentia enim per ſe adiuncta generi, quod diuidit, ac cōtrahit, efficit ſpeciē at ſpecies eſt id ipſum quod genus, vt homo id ipſū quod animal. cōpoſitum autē per accidens, nō eſt id ipſum quod altera pars, veluti numerus ſonorus id ipſum quod numerus, aut id ipſum quod ſonorū, vt merito eiuſmodi differentia aliud ſcientiæ ſubiectum conſtituere cenſeatur. Quod ita tamen intellige, ſi talis differentia non pertineat ad ſcientiam eius, cui adiungitur. hæc enim ſola efficit ſubalternationem ratione ſubiecti. nam ſi pertineat ad eā ſcientiā ad quam ſpectat id, cui adiungitur, nō conſtituetur de eo diſtincta ſcientia. Id quod Scotus in prologo ſententiarum q. 3. docte animaduertit, cum ſic ait, *Scientia ſubalternata de aliquo vno per accidens præſupponit duas tractantes de partibus illius totius ſeparatim.*

Qua differentia per accidens requiratur.

Denique illud animaduertendum eſt, hoc ſolum tertium genus ſubalternationis efficere ſcientiam ſimpliciter ſubalternatam. Nam primum & ſecundum reperiri poſſunt in partibus vnius omnino ſcientiæ: poteſt enim vna pars eiuſdem practicæ ſcientiæ imperare alteri parti, vt ad ſuum finem ſe accommodet in agendo: & paſſim videmus concluſiones vnius partis ſumi, vt principia oſtenſiua in aliis partibus. At cum adiungitur differentia per accidens, quæ pertineat ad aliam ſcientiam, ſemper ſcientia, quæ de eo compoſito agit, cenſetur alia ab iis, quæ agunt de ſingulis partibus: atque enim hac ſubalternatione ſemper coniuncta eſt ſubalternatio ſecundi generis. Alia pleraq; hoc loco de natura ſubalternatarum & ſubalternantium ſcientiarū, earumq; ſubiectis, principijs, & cognitione prætermittimus, quod ad librum ſextum explicanda ſint.

Subalternata ſimpliciter

Cæteras ſcientias non ſubalternari Metaphyſicæ, ſaltem ſubalternatione totali, niſi impropriè, & ſecundum quid.

SECTIO III.

HIs poſitis facile concludi poteſt, cæteras ſcientias non eſſe ſubalternatas Metaphyſicæ, ſaltem ſubalternatione totali, niſi impropriè, & ſecundum quid.

Cæteræ ſcientiæ non eſſe ſubalternatæ Metaphyſicæ.

Ac non eſſe proprie ſubalternatas primo ſubalternationis genere, hinc intelligi poteſt. nam, etſi Metaphyſica agit de eo, quod in omni natura eſt optimum, vt Ariſt ait. 1. lib. cap. 2. & quod hinc ſequitur, de ſupremo fine, ſub quo omnes particularium ſcientiarum fines continentur, tamen non agit de eo practice, quaſi doceat, quo pacto obtineri poſſit, ſed contemplatiue tantum, ſoliuſque cognitionis gratia. Quo fit, vt non dirigat practice inferiores ſcientias, vt in ſuis operationibus ad illum ſe accommodent. Quod ſi quis obijciat, Metaphyſicam ex omnib. ſcientijs eſſe maxime principem, ac cæteris omnibus imperare, vt eodem loco docet Ariſtot. ergo eſſe proprie ſubalternantem hoc ſubalternationis genere, occurrendum eſt, Quod Metaphyſica dicitur imperare cæteris, improprie accipiendum eſſe. Nihil enim aliud Ariſt. ſignificatijs verbis, quam Metaphyſicā cognoſcere id, cuius cauſſa omnia agenda ſint; quod eſt ſummum totius vniuerſitatis bonum: at non quiſquis id cognoſcit, cuius cauſa aliquid agendūm ſit, præcipit, vt aliquid fiat eius conſequendi cauſa.

Probatio in primo genere.

Quo pacto Metaphyſica imperet cæteris.

In ſecundo etiam genere perſpicua res eſt, ſi de totali ſubalternatione ſit ſermo. nam, etſi cæterarum omnium ſcientiarum principia poſſunt à Metaphyſico demonſtrari deductione ad impoſſibile, propterea quod prima principia Metaphyſicæ ſunt omnium maniſeſtiſſima, & quorum oppoſita ſunt omniū abſurdiſſima, non omnia tamen ab illo oſtenſiue demonſtrantur; Primum, quia cum cæteræ ſcientiæ habeant plurima principia immediata, ſeu, quod idem eſt, indemonſtrabilia, non poſſunt omnia eorum principia oſtenſiue demonſtrari à priori, vt patet ex 1. Poſt c. 2. *tex.* 5. alioqui iam non eſſent immediata ac indemonſtrabilia. Deinde, quia alioqui nulla alia ſcientia demonſtraret propter quid, vt patet ex ijs, quæ Ariſt. de ſcientijs ſubalternatis ſcribit eodem lib. cap. 10. *text.* 30. ac proinde, vt aliquid ſciretur propter quid, oporteret prius diſcere Metaphyſicam, quod negant Philoſophi, & ipſa experientia falſum eſſe docet. Poſtremo quia in qualibet ſcientia non ſubalternata alteri particulari reperiuntur cauſæ proximæ, itemq; primæ in eo genere, per quas fiunt plurimæ demonſtrationes propter quid. Dixi (*ſi de totali ſubalternatione ſit ſermo*) quia nihil eſt incommodi, ſi aliqua ſcientia ſubalternatione partiali huius generadi-

Probatio in ſecundo.

ris dicatur proprie ſubalternari Metaphyſicæ, A velut Dialectica, quoad illa pronunciata, *Quinque eſſe genera vniuerſalium, Decem eſſe prædicamenta*, quorum probatio à priori ad ſolum Metaphyſicum ſpectat.

Probatio in tertio.

Deniq; eadem aſſertio patet in tertio ſubalternationis genere. nam ſi ſubiectum alterius ſcientiæ ſit ens rationis, non erit illa huic ſubalternata hoc ſubalternationis modo, cum ens rationis conſtituatur ex ente reali, quod B eſt huius ſcientiæ ſubiectum. Si vero ſit ens reale, conſtituetur vtiq; per differentiam realem. Verum nulla differentia realis poteſt eſſe per accidens reſpectu entis realis in commune ſumpti. Omnis enim differentia realis eſt eſſentialiter ens reale, vt patebit ad caput ſequens, *ad finem ſectionis* 2. quod autem eſt eſſentialiter aliquid, non poteſt illi adiungi ad conſtituendum quicquam ſiue per ſe, ſiue per accidens, qua ratione homo nõ poteſt adiun- C gi animali, vt faciat cum illo compoſitionem, ſed rationis particeps, & rationis expers, quæ non ſunt eſſentialiter animalia.

Obiectio.

Quod ſi quis objiciat, mobile, ſiue naturale additum enti reali facere vnum per ſe, & tamen eſſe eſſentialiter ens reale,

Dilutio.

reſpondendum eſt, mobile non contrahere immediate ens reale in commune, ſed ens reale per ſe exiſtens atque completum; quo pacto concedimus, ex ente reali, & differentia reali addita, fieri poſſe ens per D accidens, ſi ex additione illius non reſultet eſſentia vna. Verum ſi ea differentia realis pertinebit ad Metaphyſicam, vt ſi dicas ſubſtantiam qualem, ſubſtantiam relatam, aut ſimile quid. nam compoſitum quoad vtramque partem pertinebit ad Metaphyſicam, nec conſtituet illi ſcientiam ſubalternatã, vt patet ex ijs, quæ dicta ſunt. Si vero non pertinebit ad Metaphyſicam: faciet vtique immediate cõpoſitionem cum aliquo pertinente ad aliam E inferiorem ſcientiam, quo pacto ſonorum facit compoſitionem cum numero, & viſuale cum linea: ſed ſcientia de eo compoſito non erit ſubalternata Metaphyſicæ, niſi mediate, quam dari non negamus. quæ enim in quæſt. diximus, de immediata ſubalternatione intelligenda volumus.

Subalternatio mediata non negatur.

Obiectio.

At objicies, defuiſſe in hac probatione tertium membrum, nempe ſi ſubiectum alterius ſcientiæ ſit compoſitum ex ente reali, & ente F rationis adiuncto. Erit enim ſubiectum hoc modo cõpoſitum, vere ens per accidens, & aptiſſimum, vt conſtituat ſcientiã ſubalternatã Metaphyſicæ.

Solutio.

ſed reſp. eſt. Si ens rationis adiunctum pertineat ad Metaphyſicã, itemque ens reale, cui adiungitur, veluti ſi dicas ſubſtãtiam generalẽ, vel rem intellectã: non erit ſatis ea cõpoſitio, vt conſtituat ſubiectũ ſciẽtiæ, quæ ſubalternata ſit Metaphyſicæ, vt patet ex dictis. Si vero non pertineat ad Metaphyſicã, aut iungetur immediate alicui nõ pertinenti ad Metaphyſicã, aut pertinenti. Si non pertinenti, veluti ſi dicas ens ſignificatiuum ex inſtituto, in quo aggregato ſumitur ens pro voce, aut ſcripto; ea ſcientia quæ circa illud verſabitur (ſi nulla tamen erit) mediate tantum ſubalternata erit Metaphyſicæ, quod negandum non eſt atque hoc pacto eſſet rhetorica ei ſubalternata, ſi oratio ornata quoad id reale, quod continet, eſſet ens per ſe, quod tamẽ non eſt dicendum, cum vox ſubiecta ornatui, non vnum per ſe, niſi ſuppoſita ſignificatione ex inſtituto, qua per ſe ordinatur ad exprimẽdam orationem interiorem, & naturalem.

Subiectum in Rhetorica quo pacto ſit ens per ſe.

Si vero immediate iungatur alicui pertinenti ad Metaphyſicã, vt ſi dicas, ſubſtantiam definitam, aut Qualitatem demonſtratam: non efficiet ea aggregatio totale ſubiectum, & principale, ſed partiale, & minus principale, vt inductione patet. nullam enim ſcientiam reperies, quæ verſetur circa compoſitum ex ente reali per ſe, & ente rationis adiuncto tanquam circa ſubiectum totale, ac principale.

Concluſio quæſtionis.

Ita patet, nullo ex prædictis modis ſcientiarum vllam eſſe proprie ſubalternatam Metaphyſicæ, ſaltem ſubalternatione totali, niſi quis pueriliter fingere velit nouas quaſdam ſcientiolas ex particularibus ac minus præcipuis quibuſdam conſiderationibus ad ſermocinales ſcientias pertinentibus. Vnde etiam perſpicuum relinquitur, nullam cæterarum eſſe huic ſubalternatam ſubalternatione ſimpliciter, quam diximus ſine ſubalternatione tertij generis non reperiri.

Solutio argumentorum partis affirmatiuæ.

SECTIO IV.

EX his apertum eſt, quid ad primum, & tertium argumentum eorum, quæ initio propoſita ſunt, reſpondendum ſit.

Ad ſecundum dicendum, non eſſe parẽ rationem principiorũ ad principia, atq; ſubiecti ad ſubiectum. non n. quemadmodũ ſubiectũ ſuperioris ſcientiæ, ad eſſentiã ſubiecti inferioris pertinere poteſt, ita & principia ſuperioris ad eſſentiam principiorum inferioris. Non eſt igitur mirum, ſi cum ſubiecta cæterarũ ſcientiarum pendeant in ſuo eſſe à ſubiecto Metaphyſicæ, principia tamen cõplexa illarũ (de ijs. n. eſt ſermo) nõ pendeãt in ſua virtute à principijs huius. Negandũ tamẽ non eſt, cæterarũ omniũ principia defendi poſſe à priori p principia Metaphyſ. deductione ad impoſſibilia.

Ad quartum dicendum, citatos auctores, cum docent, aut docere videntur, cæteras ſcientias eſſe huic ſubalternatas, de impropria, aut partiali ſubalternatione loqui.

T 2 Om

Digitized by Google

Ὅτι μιᾶς ἐπιστήμης τὸ ὂν θεωρῆσαι.

ΚΕΦ. Β'

Text. 2. Τὸ a δὲ ὂν λέγεται μὲν b πολλαχῶς, ἀλλὰ c πρὸς ἓν καὶ μίαν τινὰ φύσιν, οὐχ ὁμωνύμως, ἀλλ' ὥσπερ καὶ τὸ ὑγιεινὸν ἅπαν πρὸς ὑγίειαν, τὸ μὲν τῷ φυλάττειν, τὸ δὲ τῷ ποιεῖν, τὸ δὲ τῷ σημεῖον εἶναι τῆς ὑγιείας, τὸ δ' ὅτι δεκτικὸν αὐτῆς. καὶ τὸ ἰατρικὸν πρὸς ἰατρικήν. τὸ μὲν γὰρ τῷ ἔχειν ἰατρικὴν λέγεται

Vnius eſſe ſcientiæ id quod eſt ſimpliciter contemplari.

CAP. II.

Ens a autem multis b quidem modis, ſed c tamen ad vnum, vnamque naturam quandam, & non æquiuoce dicitur, ſed quemadmodum ſanum omne ad ſanitatem refertur, aliud quod eam conſeruet, aliud, quod efficiat, aliud, quod ſignum ſanitatis ſit, aliud, quod eius ſit capax: & medicum ad Medicinam. aliud enim, quod Medicinam habeat, medicum Text. 2.

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Inſtitutum Ariſt. in hoc cap.

E*Ns a autem multipliciter.* Tradito in ſuperiori capite ſubiecto huius ſcientiæ, docet in priori parte huius, quænam ſint partes ſubiectæ, in quas illud primo, & immediate diuidatur, ſeu potius, cum multiplex ſit, diſtinguatur. Cuius rei explicatio hac occaſione introducta eſt. Cum dictum eſſet ſubiectum huius ſcientiæ eſſe ens; Ens autem non ſignificet vnam naturam omnibus entibus communem, ſed multas ac varias, diceret aliquis, ſcientiam ſ quæ circa illud verſatur, non eſſe vnam, ſed multas. Cui tacitæ obiectioni reſpondet Ariſtoteles, ita ens ſignificare multas ac varias naturas, vt illæ quatenus entia dicuntur, conueniant inter ſe attributione quadam ad principale ſignificatum, quod ipſe explicat ſimilitudine Sani, & Medici: quæ autem hoc pacto ſignificant multas ac varias naturas, poſſe ſub eandem ſcientiam cadere. Hinc intelliges, non mirum eſſe, ſi aliquando latius acceptum ſit ab Ariſtotele ens hoc loco quam ſuperiori capite, cum ſubiectū huius ſcientiæ conſtituit, vt eo loco diximus Explicatio enim analogiæ entis poſcebat, vt ad omnia omnino, quæ entia dicuntur, extenderetur, etiā ſi non omnia ſub ente, vt eſt ſubiectum huius ſcientiæ conſtituit, vt eo loco diximus. Explicatio enim analogiæ entis poſcebat, vt ad omnia omnino, quæ entia dicuntur, extenderetur, etiam ſi non omnia ſub ente, vt eſt ſubiectum huius ſcientiæ, caderent. Itaque Ariſtoteles eo pacto propoſitæ obiectioni reſpondet, vt ipſa reſponſione doceat: partes ſubiectas enti, quatenus dicuntur entia, nec ſolo nomine conuenire inter ſe, nec eſſe ſubiectas enti, vt generi, aut ſpeciei, ſed conuenire attributione quadam, quod eſt alterum genus analogiæ. Hoc vero, vt luculentius doceat, tres concluſiones ſubijcit. Prima eſt, *Agere de ente, vt ens eſt, ad vnam ſcientiam pertinere*, entia ſi ens nō vnam aliquam naturam, ſed multas, ac varias ſignificet. Secunda, *Scientiam, quæ agit de ente, vt ens eſt, præcipue agere de ſubſtantia.* Tertia, *Agere de omnibus ſpeciebus, ad eandem ſcientiam genere ſpectare, de ſingulis autem ſpeciebus ad ſingulas ſpecies ſcientiæ.* Primam concluſionem hac ratione probat, Quia non tantum ea, quæ vna ratione dicuntur (id eſt, in natura vna conueniunt) ſed ea, quæ attributione ad aliquid vnum, ſub vnam ſcientiam cadunt. ens autem, etſi non vnam, ſed multas naturas ſignificat, dicitur tamen de quodam ente primum, ac præcipue, de cæteris autem per attributionem ad illud. Priorem propoſitionem, & exemplo, & ratione probat.

Cur latius hic ſumatur ens, quam in ſuperiore c.

Tres Ariſt. concluſiones.

Prima concluſio Ariſt. probatur.

Exemplo quidem, Quia, etſi ſanum non dicitur vniuoce de ijs, quæ ſana appellantur, ſed analogice, nihil tamen obſtat quominus omnia, quæ proprie, ſiue non figurate dicuntur ſana, ad vnam Medicinæ ſcientiam pertineant. Ratione vero, Quia quæ dicuntur talia per attributionē ad vnum tale, quodammodo eadem ratione conueniunt. Poſteriorem ex eo oſtendit, quia ens præcipue dicitur de ſubſtantia, de cæteris autem per attributionem ad ſubſtantiam, id quo exemplo Sani, & Medici perſpicue docet. Ex hac concluſione intelliges, partes ſubiectas, in quas primo, & immediate ens diuiditur, eſſe ſubſtantiam, prima accidentium genera, & reliqua omnia, quæ dicuntur entia, non ratione alicuius ſuperioris naturæ. Ex eadem patet ſolutio quintæ quæſtionis ſuperioris libri, quia quærebatur, num hæc ſcientia circa ſolas ſubſtantias, an circa ea etiā, quæ per ſubſtantijs accidunt, verſaretur Dicendum eſt enim, verſari circa omnia entia, quatenus entia ſunt, etſi ens, vt complectitur ſubſtantias & accidentia, ac reliqua omnia, quæ dicuntur entia, non ſit natura aliqua vna ſimpliciter, ſed analogum quid.

Conſectariū.

Solutio q. 3. lib. 3.

b *Multis quidem modis.* Multis modis, ſeu multipliciter dici, eſt commune omnibus æquiuocis, ſiue caſu æquiuoca illa ſint, ſiue conſilio, hoc eſt, ratione ſumpta ex aliqua rerum affinitate, quæ analoga appellari ſolent.

c *Sed tamen ad vnum*, Id eſt, ad vnam aliquam naturam, quod explicationis gratia ſtatim adijcitur. His verbis diſtinguitur ens ab ijs, quæ ſunt caſu æquiuoca, quæ quidem ſola hoc loco, æquiuocorum nomine comprehenduntur, etſi in prædicamentis analoga etiam æquiuoca dicantur

dicantur. Aduerte tamen, cum Ariſtot. paulo inferius *cap.* 2. ait: omne ens dici ad vnum principium, excipiendum eſſe ipſum principium, quod quidem eſt ſubſtantia. Nam etſi alia omnia dicuntur entia habitudine quadam ad ſubſtantiam, ipſa tamen ſubſtantia per ſe ipſam dicitur ens.

λέγεται ἰατρικόν, τὸ δὲ τῷ εὐφυὲς εἶναι πρὸς αὐτήν, τὸ δὲ τῷ ἔργον εἶναι τῆς ἰατρικῆς. ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλα ληψόμεθα λεγόμενα τούτοις. οὕτω δὲ καὶ τὸ ὂν λέγεται πολλαχῶς μὲν, ἀλλὰ πᾶν πρὸς μίαν ἀρχήν. τὰ μὲν γὰρ, ὅτι οὐσίαι, ὄντα λέγεται, τὰ δὲ ὅτι πάθη οὐσίας, τὰ δ' ὅτι ὁδὸς εἰς οὐσίαν, ἢ φθοραὶ, ἢ στερήσεις, ἢ ποιότητες, ἢ ποιητικὰ, ἢ γεννητικὰ οὐσίας, ἢ τῶν πρὸς τὴν οὐσίαν λεγομένων, ἢ d τούτων τινὸς ἀποφάσεις, ἢ οὐσίας. διὸ c καὶ τὸ μὴ ὂν φαμέν. καθάπερ οὖν καὶ τῶν ὑγιεινῶν ἁπάντων μία ἐπιστήμη ἐστὶν, ὁμοίως τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. οὐ γὰρ μόνον τῶν καθ' f ἓν λεγομένων ἐπιστήμης ἐστὶ θεωρῆσαι μιᾶς, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς μίαν λεγομένων φύσιν. καὶ γὰρ ταῦτα τρόπον τινὰ λέγεται καθ' ἕν. δῆλον οὖν ὅτι καὶ τὰ ὄντα· μιᾶς θεωρῆσαι ᾗ ὄντα.

Πανταχοῦ g δὲ κυρίως τοῦ πρώτου ἡ ἐπιστήμη, καὶ ἐξ

medicum dicitur, aliud, quod ad eam natura ſit aptum, aliud, quod ſit Medicinæ opus: cuiuſmodi, & alia ſumemus his ſimilia: ita & ens multis quidem modis dicitur, ſed omne ad vnum principium. Alia enim dicuntur entia, quod ſubſtantiæ ſint, alia, quod ſubſtantiæ affectiones, alia, quod via ad ſubſtantiam, aut interitus, aut priuationes, aut qualitates, aut quæ ſubſtantiam, eave, quæ ad ſubſtantiam dicuntur, efficere, vel generare poſſint, aut d *alicuius horum, ſubſtantiæve negationes. Quocirca,* e *& ipſum non ens, eſſe non ens dicimus. Quemadmodum igitur & eorum omnium quæ ſana ſunt, vna eſt ſcientia, ita & in cæteris accidit. Non enim ea tantum, quæ* f *ratione vna dicuntur, vnius ſcientiæ eſt contemplari, ſed ea etiā, quæ ad vnam naturam dicuntur. Etenim & hæc quodammodo rationi dicuntur vna. Conſtat igitur, vnius quoque ſcientiæ eſſe entia quatenus entia ſunt, contemplari.*

Vbique g *autem ſcientia in eo proprie verſatur,*

d *Aut alicuius horum.* Negationes etiam, cum accidentium, vt cœcum, tum etiam ſubſtantiæ, vt mortuum, infimo entitatis gradu dicuntur entia, ea nimirum ratione, qua intellectus circa illa verſatur, quaſi circa entia, vt cum dicimus, cœcitas eſt in oculo, mors eſt in cadauere. Nam alioqui nullo pacto ſunt entia, vt patebit lib. 5. *Negationes qua ratione entia ſint.*

e *Quocirca & ipſum non ens.* Probat non entia eſſe aliquo modo entia hac ratione. Cum dicimus, non ens eſt non ens, verum dicimus, igitur non ens aliquo modo eſt, non tamen ſimpliciter eſt, ſed eſt non ens. Quo loco aduerte hoc qualecunque eſſe non conuenire non enti, niſi quatenus intellectus circa illud verſatur, quaſi circa ens. Id quod Albertus hoc loco, *tract.* 1. *cap.* 1. & D. Thomas *lect.* 1. *part.* 4. & *lect.* 2. *part.* 3. *hoc eodem loco* annotarunt. Alioqui cœcitas, exempli cauſa, ſeu priuatio viſus, haberet aliquod eſſe in oculo. Nam ſicubi illa eſt, non ens, remota omni conceptione intellectus certe in oculo eſt. Quare cum eſſe in ſubiecto quantumcunque diminute ſumatur, ſit eſſe accidentis, tale eſſe cœcitatis eſſet accidentis eſſe. At dices: Hæc propoſitio eſt vera. Cœcitas eſt in oculo, igitur cœcitas habet aliquod eſſe in oculo, nempe eſſe non entis. Neganda tamen eſt conſequentia, quia propoſitiones affirmatiuæ de negationibus, non verificantur, niſi per negatiua fundamenta. Itaque cum dicimus: Cœcitas eſt in oculo, fundamentum in rebus eſt negatiuum, nempe viſum non eſſe in oculo; quam quidem negationem intellectus ſumens, vt aliquid, tum demum de illa aliquid affirmare poteſt. Præterea, negatio hominis dicitur eſſe in equo, itemque negatio elephantis, & infinitæ aliæ negationes infinitarum ſpecierum, & indiuiduorum; ergo ſi eiuſmodi negationes habent aliquod eſſe in equo, quantumcunque diminutum illud ſit, dabuntur in equo infinita eſſe. Quapropter dicendum eſt, nullum non ens habere eſſe, etiam illud diminutiſſimum, quo non entia dicuntur eſſe non entia, niſi quatenus apprehenduntur ab intellectu. Quo autem modo non entia apprehendi poſſint, cum ſolum ens ſit obiectum intellectus, alia quæſtio eſt, de qua agendum eſt libro ſequenti. *Obiectio. Dilutio.*

f *Quæ ratione vna.* Hoc intereſt inter πρὸς ἕν, id eſt, *ad vnum*, & καθ' ἕν, hoc eſt, *ſecundum vnum*, quod illud ſignificat analogicam attributionem, hoc autem vniuocam conuenientiam in natura vna. Verum, quia Ariſtoteles initio capitis expoſuit illud: Ad vnum, his verbis (ad vnamque naturam) clarius, ac minus ambigue putauimus reddi poſſe verba καθ' ἕν, ſi diceremus, *Ratione vna*, quæ locutio in vniuocis proprie vſurpatur.

g *Vbique autem ſcientia in eo proprie.* Probat concluſionem ſecundām hac ratione: Scientia, quæ agit de multis, quorum vnum eſt primum, & ex quo cætera pendent, tum natura, *Probatio 2. concluſionis.*

 tum

rum etiam appellatione, proprie, hoc eſt præcipue agit de primo, vt patet in Medicina, quæ præcipue agit de ſanitate, ſecunda vero ratione de ijs, quæ attributione ad ſanitatem & ſunt, & dicuntur ſana. at ſcientia, quæ agit de ente, quatenus eſt ens, huiuſmodi eſt, cum ſubſtantia ſit primum eos, & cætera omnia, & ſint, & dicantur entia attributione ad ſubſtantiam, quod hactenus à principio capitis explicatum eſt; agit ergo præcipue de ſubſtantia. Hanc concluſionem alijs verbis exprimit Ariſtoteles, quæ tamen idem valent, modo in verbo, *teneat*, ſubaudiatur verbum, *Proprie*, ſiue *Præcipue*, quod in maiori propoſitione expreſſum erat.

καὶ ἐξ οὗ τὰ ἄλλα ἤρτηται, καὶ δι' ὃ λέγονται. εἰ οὖν τοῦτ' ἐστὶν ἡ οὐσία, τῶν οὐσιῶν ἂν δέοι τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς αἰτίας ἔχειν τὸν φιλόσοφον.

Ἅπαντος h δὲ γένους, καὶ αἴσθησις μία ἑνὸς καὶ ἐπιστήμη· οἷον γραμματικὴ μία οὖσα, πάσας θεωρεῖ τὰς φωνάς. διὸ καὶ τοῦ ὄντος ὅσα εἴδη θεωρῆσαι, μιᾶς ἐστιν ἐπιστήμης τῷ γένει, τά τε εἴδη τῶν εἰδῶν.

Εἰ i * δὴ τὸ ὂν καὶ τὸ ἓν ταὐτὸν, καὶ μία φύσις,

ſatur, quod primum eſt, & ex quo cætera pendent, & propter quod dicuntur. Si igitur ſubſtantia hoc ipſum eſt, ſubſtantiarum profecto principia, atque cauſas Philoſophus teneat oportet.

Porro h cuiuſque generis vnius, & ſenſus eſt vnus, & ſcientia: ſic Grammatica vna cum ſit, omnes contemplatur voces. Quare, & entis quotquot ſunt ſpecies, vnius ſcientiæ genere eſt, & ſpecierum, ſpecies contemplari.

Text. 3.

Iam i vero ens, & vnum idem ſunt, & vna natura, Text. 4.

* *Videtur legendum* ἐπὶ δὴ, *vel* ἤδη.

Probatio 3. concluſionis.

h *Porro cuiuſque.* Probat tertiam concluſionem hoc pacto. Quemadmodum totius generis obiecti ſenſibilis vnus eſt ſenſus, ita & totius generis ſubiecti ſcibilis vna eſt ſcientia. Vt enim vnus atque idem aſpectus percipit omnes colores, ita Grammatica omnes voces literatas. atqui vnus ſenſus genere verſatur circa omnes ſpecies ſenſibilium, ſingulæ autem ſpecies ſenſus circa ſingulas ſpecies ſenſibilium. igitur vna ſcientia genere verſabitur circa omnes ſpecies entis, ſingulæ autem ſpecies ſcientiæ circa ſingulas ſpecies entis. Quod ad verba attinet, nomine Generis intelligendum eſt hoc loco, quicquid communi aliqua ratione de multis dicitur, etiamſi analogum ſit. Cum vero audis, ſingulas ſpecies ſcientiæ verſari circa ſingulas ſpecies entis pro ſpeciebus entis, vt res ſunt, ſed vt ſpeciali ratione ſcibiles, quemadmodum cum dicimus ſingulas ſpecies ſenſus verſari circa ſingulas ſpecies ſenſibilium, non ſumimus ſpecies ſenſibilium, vt res ſunt, ſed vt ſenſibiles ſunt, id eſt, vt ſpeciali ratione cadunt ſub ſenſum. Alioqui quot ſunt ſpecies rerum, tot eſſent ſpecies ſcientiarum, & quot ſpecies qualitatum ſenſibilium, tot etiam ſpecies ſenſuum. Hac de cauſa conſulto Ariſt. in hoc capite modo vocat ſubiecta ſcientiarum Genera, modo autem ſpecies, vt nomine generis intelligamus ſubiectum ſcientiæ, quatenus eſt (poteſt enim ſubiectum ſcientiæ, vt res eſt, complecti plures ſpecies) nomine autem ſpeciei, intelligamus ſubiectum, vt ſcibile eſt etenim ex diuerſitate ſpecifica ſcibilium, quatenus ſcibilia ſunt, vt Philoſophi dicunt, ſumitur diuerſitas ſpecifica ſcientiarum: quod quo pacto intelligendum ſit libro ſexto exponendum eſt. Quocirca ens, quatenus ens eſt, duobus modis accipi poteſt: vno, vt res eſt, ſeu (quod eodem redit) quatenus eſt generali ratione ſcibile, quo pacto eſt ſubiectum ſcientiæ in commune, ſeu ſcientiæ vnius genere: altero, vt ſpeciali ratione ſcibile eſt, id eſt, vt conſideratur abſque vlla materia, quo pacto cum ſit vnius tantum ſpeciei ſcibilis, vnius tantum ſpeciei ſcientiæ ſubiectum dici debet. Ita patet, veram eſſe tertiam concluſionem, quæ tamen falſa eſſet, ſi in ea ſumerentur ſpecies entis pro generibus rerum, vt res ſunt, non autem quatenus ſpeciali ratione ſub ſcientiam cadunt.

Quid hoc loco nomine generis.

Subiecta ſcientiarum cur modo genera, modo ſpecies dicantur.

Ens vna res eſt,

Vt ſpeciali ratione ſcibile.

Solut. q. 3. l. 3.

Ex hac tertia concluſione habes ſolutionem tertiæ quæſtionis ſuperioris libri, quod ad priorem eius partem attinet. Quærebatur enim in priori eius parte, num eadem ſcientia circa omnes ſubſtantias verſaretur: hinc autem patet, eandem ſcientiam genere verſari circa omnes, non tamen eandem ſpecie, ſed diuerſas. Tametſi quatenus omnes ſubſtantiæ conueniunt in ratione ſubſtantiæ, quæ ſine materia concipitur, non dubium eſt, quin hæc ſcientia de omnibus ſubſtantijs diſſerat.

De vno.

i *Iam vero ens, & vnum idem ſunt.* Docuit hactenus, hanc ſcientiam diſſerere de ente, & partibus entis, quæ ſub eandem ſpecialem ſcibilis rationem cadunt, nunc continenter oſtendit, eandem agere modo eodem de vno, & partibus vnius, vt hac tractationis conſequentia innuat, vnum eſſe primam paſſionem entis. Quod igitur ad hanc ſcientiam pertineat agere de vno, hac ratione probat Ariſtoteles, quia de ijs quæ idem ſunt, & vna natura, etiamſi non ſint eiuſdem rationis, eadem ſcientia diſſeri. ens autem, & vnum idem ſunt, vnaque natura, tametſi non eandem rationem ſubeunt. Pro cuius aſſumptionis explicatione aduerte, ea de cauſa ens, & vnum non ſolum dici idem, ſed etiam vnam naturam, ne putentur eſſe idem ſubiecto tantum, veluti

Ens & vnum cur di-

Digitized by Google

tum, veluti Socrates & hoc album, quod idem hoc loco *tract. 1. c. 5.* Albertus annotauit. hæc enim ita ſunt idem, vt non ſignificent vnam naturam, ſed duas, ſubſtantiæ, inquam, & accidentis. At vnum nullam naturam addicenti, ſed ſolam indiuiſionem, quæ nihil aliud eſt, quam negatio diuiſionis. Atque ob hanc negationem, quæ in ratione vnius includitur, non autem in ratione entis, datur inter ens, & vnum diſtinctio rationum. Quanquam magis ad rem faceret, ſi vnum nulla ratione diſtingueretur ab ente: planius enim hoc pacto colligeretur, ſcientiam hanc agere de vno, & partibus vnius, quo pacto agit de ente, & partibus entis. *cantur Vna natura.*

Hoc loco Græci, codices habent εἰ δὴ τὸ ὂν, &c. ſed quia hoc pacto ſenſus pendet, neque ea, quæ ſequuntur illam quaſi parentheſim, διαφέρει δὲ, &c. apte nectuntur cum præcedentibus, facilius fuit credere, uo εἰ ſed in ſcriptum eſſe ab Ariſtotele, aut totum illud εἰ δὴ irrepſiſſe pro ἤδη. vtrouis enim modo idem redit ſenſus, & omnia recte cohærent, neque vllo opus eſt antapodoto, ſiue ſupplemento ſententiæ.

ὂν, τῷ k ἀκολουθεῖν ἀλλήλοις, ὥσπερ ἀρχὴ, καὶ αἴτιον, ἀλλ' οὐχ ὡς ἑνὶ λόγῳ δηλούμενα· διαφέρει δὲ οὐθὲν, οὐδ' αὖ ὁμοίως ὑπολάβωμεν, ἀλλὰ, καὶ πρὸ ἔργου μᾶλλον. ταὐτὸ l γὰρ εἷς ἄνθρω-

natura quod k mutuo ſe ſequantur, quemadmodum principium, & cauſa, ſed non vt quæ vna ratione declarentur. nihil autem intereſt, ſi hoc modo ſentiamus: quin etiam magis ad rem faciet. Idem l enim ſunt vnus homo,

k *Quod mutuo ſe ſequantur.* Hæc verba non habent vim probationis, ſed expoſitionis: paulo enim poſt ſubiungetur probatio aſſumptionis propoſitæ. Exponit autem Ariſtoteles hac quaſi parentheſi, quo pacto ens, & vnum ſint vna natura, docetque illa eo pacto eſſe vnam naturam, vt reciprocentur inter ſe quemadmodum principium & cauſa. Hoc vero idcirco explicandum fuit, ne quis putaret, ens & vnum eſſe vnam naturam, vt ſuperius & inferius. Quo loco illud prætermittendum non eſt, nomen cauſæ latius accipi in hoc exemplo, quam propria eius ſignificatio poſtulet, nempe, vt extenditur ad occaſionem, & alia pleraque, quæ vulgo, non apud Philoſophos, dicuntur cauſæ. Si enim ſola propria cauſæ ſignificatio ſpectetur, non dubium eſt, quin minus late pateat, quam principium, vt initio libri ſequentis perſpicuum erit. Vſus primo videtur Ariſtotel. huiuſmodi exemplo, vt innueret modum, quo vnum ab ente diſtinguitur. Vt enim principium, cum idem ſit, quod primum, vt ipſe ait 1. Poſt. capite ſecundo, text. 5 nihil aliud cauſæ adiungit, quam negationem prioris, ita vnum, cum idem ſit, quod indiuiſum, vt idem docet libro ſequenti cap. 6. text. 11. nihil aliud addit enti, quam negationem diuiſionis. *Quo pacto principium non latius pateat quam cauſa.*

l *Idem enim ſunt.* Probat enim propoſitam aſſumptionem duabus rationibus. Prior eſt. Quæ non ſunt diuerſæ naturæ ab vlla re particulari, non ſunt diuerſæ naturæ inter ſe, ſed potius vna, & eadem. atqui ens, & vnum non ſunt naturæ diuerſæ ab vlla re particulari. igitur nec inter ſe, ſed vna atque eadem. Maior perſpicua eſt ex illo communi pronunciato, *quæ ſunt eadem, eidem tertio, ſunt eadem inter ſe, quo pacto tibi ſunt eadem.* quod principium negatiue etiam verum eſt. Ne obijcias, animal, & rationale eſſe eandem naturam cum homine, cum eſſentiali prædicatione de illo dicantur, & tamen non eſſe eandem naturam inter ſe, ſed diuerſas. Animal enim, & rationale, etſi ſunt eadem natura cum homine, non tamen ſunt eadem natura cum lapide, aut candore, &c. at maior propoſitio, vt à nobis intelligitur, aperte dicit: Quæ non ſunt diuerſæ naturæ ab vlla re particulari, &c. Minorem dupliciter probat Ariſtot. Primum inductione: Quia idem inquit, ſunt ens homo, & homo, itemque vnus homo, & homo: quod idem cernere eſt in reliquis rebus particularibus, addito ente, & vno. Etenim perſpicuum eſt, additionem hanc nullam naturam diuerſam apponere: quæ tamen apponeretur, ſi diceres, Albus homo, vel Grammaticus homo, &c. Ratio vero huius rei eſt, quia detractis ab homine omnibus naturis, & relicta tantummodo natura humana, adhuc illa eſt ens, & vnum quid. Deinde probat eandem minorem hac ratione. Quæcunque eadem generatione generantur, & eadem corruptione corrumpuntur, ſunt eadem natura, & non diuerſa: ens & vnum eadem generatione generantur, & eadem corruptione corrumpuntur, cum quauis re particulari: igitur non ſunt diuerſæ naturæ ab vlla re particulari, ſed vna, & eadem. At obijciat aliquis: eſſentiam cuiuſque rei naturalis, & qualitates proprias, quæ illam per ſe comitantur, generari vna, & eadem generatione, eademque corruptione corrumpi: & tamen non eſſe eandem naturam, ſed diuerſas: igitur nihil confi[illegible] hac probatione. Huic obiectioni occurrendum eſt: qualitates, quæ per ſe conſequuntur eſſentias rerum naturalium, etſi generantur eiſdem generationibus, quibus eſſentiæ, quas conſequuntur, tamen non generari eiſdem primo, ſed ſecun- *Prior ratio.* *Obiectio.* *Dilutio.*

ſecundaria tatione, & conſequutione quadam, quaſi manantes ab ipſa eſſentia, quæ generatur: at proximam probationem ita intelligendam eſſe, quaſi dictum ſit: Quæcunque primo generantur eadem generatione, eademque corruptione primo corrumpuntur, eſſe eandem naturam, non diuerſas. Quod autem ens eadem generatione generetur, & corruptione corrumpatur primo cum quauis re, ex eo patet, quia generatio definitur eſſe via à non ente tali ad ens tale, & corruptio via ab ente tali ad non ens tale: quo fit, vt generatio intelligi non poſſit terminari ad aliquid prius ente, eodemque modo nec corruptio ad prius non ente. De vno tamen, etſi non ita perſpicua res eſt: non tamen difficile intelligetur. Nam cum vnum ſolam negationem formaliter ſignificet: negatio autem non poſſit terminari ad aliquid prius ente: eodemque modo nec corruptio ad prius non ſit ens, ac proinde nec natura vlla, certe ſi quo modo vnum ſignificat naturam aliquam, non aliam quam entis ſignificabit. Vnde cum generatio, & corruptio non ſint niſi naturæ alicuius, neceſſario efficitur, vt vnum eadem generatione & corruptione primo generetur & corrumpatur, quia generatur & corrumpitur ens. Ita patet, ens & vnum eſſe vnam eandemque naturam, ſeu potius nullo modo diuerſas.

Qua ratione generatio cuiuſq; rei terminetur primo ad ens, & vnum.

ἄνθρωπος, καὶ ὢν m ἄνθρωπος καὶ ἄνθρωπος. καὶ οὐχ ἕτερόν τι δηλοῖ κατὰ τὴν λέξιν ἐπαναδιπλούμενον τό, εἷς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος, καὶ n εἷς ἄνθρωπος· δῆλον δ' ὅτι οὐχ ὁρίζεται, οὔτ' ἐπὶ γενέσεως, οὔτ' ἐπὶ φθορᾶς. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ἑνός. ὥστε φανερὸν, ὅτι ἡ πρόσθεσις ἐν τούτοις ταὐτὸ δηλοῖ, καὶ οὐδὲν ἕτερον τὸ ἓν, παρὰ τὸ ὄν.

Ἔτι o δὲ ἡ ἑκάστου οὐσία ἕν ἐστιν οὐ κατὰ συμβεβηκός, ὁμοίως δὲ, καὶ ὅπερ p ὄν τι. ὥσθ' q ὅσαπερ τοῦ

homo & qui m eſt homo, atque homo; neq; aliud quicquam dictio ſignificat, ſi ita gemines, eſt homo: atque homo, & vnus n homo. Conſtat etiam ea neque in generatione, neque in corruptione ſeparari: eodemque modo res habet in vno. Itaque perſpicuum eſt, additionem in his idem ſignificare, nihilque aliud eſſe vnum, præter ens.

Præterea, o *vniuſcuiuſque ſubſtantia vnum eſt, non per accidens: ſimiliter, & id ipſum* p *quod ens quoddam. Quare quot* q *ſunt vnius*

Ens duobus modis ſumi.

m *Quid eſt homo.* Quemadmodum τὸ ὄν, ſiue ens in genere neutro, aliquando ſumitur, vt ſignificat exiſtentiam, nempe cum accipitur, vt participium, aliquando eſſentiam, cum ſubit vicem nominis, ita & ὁ ὤν, quod eſt ens in maſculino genere. Itaque ὁ ὤν non priori, ſed poſteriori modo ſumendum eſt hoc loco, vt ſenſus poſtulat, eademque ſignificatione accipiendum volumus ipſum verbum Eſt, quo maioris claritatis cauſa in verſione vſi ſumus: quod haud præter conſuetudinem Ariſtotelis fecimus, qui paucis verbis interpoſitis ſcribit εἷς ἄνθρωπος pro eo, quod dixerat, ὢν ἄνθρωπος.

n *Et vnus homo.* Horum verborum intelligentia hoc pacto ſupplenda eſt. Et vnus homo, atque homo.

Poſterior ratio.

o *Præterea, vniuſcuiuſque.* Poſterior probatio eiuſdem aſſumptionis hæc eſt: Quæcunque per ſe dicuntur de quauis re particulari, ſunt vna atque eadem natura vera, & realis, ens & vnum dicuntur per ſe de quauis particulari re. ſunt igitur vna atque eadem natura vera, ac realis, ſeu potius non plures, & diuerſæ. Maior ex eo perſpicua eſt, quia quæcunque duo attributa prædicantur per ſe de omnibus rebus, neceſſario reciprocantur inter ſeſe, alioqui de aliqua re diceretur vnum, de qua non diceretur alterum; ac proinde neque vtrumque de omnibus diceretur. at quæ reciprocantur inter ſe, etſi tum demum plures ac diuerſæ naturæ reales eſſe poſſunt, cum ad certa genera addicta ſunt, homo, & ridendi facultas: tamen cum omnia rerum genera tranſcendunt, non poſſunt eſſe diuerſæ, ſed ſolam naturam entis ſignificant, vel formaliter, quo pacto eam ſignificat ens: vel qua ratione indiuiſa eſt, quo pacto eam ſignificant Verum, Bonum, & ſi quæ ſunt alia huiuſmodi, vt inferius patebit, quo loco nobis erit controuerſia cum Auicenna & Scoto aſſerentibus, ens & vnum non dicere vnam duntaxat naturam poſitiuam, & realem, ſed plures.

Tranſcendentia non poſſe ſignificare diuerſas naturas reales.

p *Idipſum quod ens quoddam*: Græce eſt καὶ ὅπερ ὄν τι. qua loquendi forma Ariſtoteles ſignificare conſueuit prædicationem per ſe, & eſſentialem, vt 1. Poſt. cap. 18. *Text.* 33. cum ſic ſcribit: οὐ γάρ ἐστιν ἄνθρωπος, οὔτε ὅπερ λευκὸν, οὔτε ὅπερ λευκόν τι, ἀλλὰ ζῶον ἴσως. ὅπερ γὰρ ζῶόν τι ἐστιν ὁ ἄνθρωπος. Hoc eſt: *Neque enim homo eſt ipſum quod album: neque id ipſum quod album quoddam, ſed animal fortaſſe: eſt enim idipſum quod animal quoddam.* lege ibi quæ proxime præcedunt, & ſequuntur. Aduerte tamen, hæc non proprie accommodari prædicationi vnius, niſi ratione entis; cuius naturam quoquo modo ſignificat.

q *Quare quot ſunt.* Vt colligat id, quod reliquum erat, Metaphyſicum agere de iis partibus vnius, quæ ad eandem ſpecialem ſcibilis rationem ſpectant, infert ex dictis, quot ſunt ſpecies

Quot ſpe-

Google

cies vnius, tot eſſe ſpecies entis, ſeu potius quot entis, tot vnius. Quod non modo verum eſt, ſi ſermo ſit de his, vt res ſunt, ſed etiam, vt ſub ſcientiam cadunt. Nam quemadmodum ens, vt res eſt, diuiditur verbi cauſa, in ſubſtantiam, qualitatem, & quantitatem: ſic etiam vnum diuiditur in vnum, ſimile, & æquale, hoc eſt, in ea genera vnius, quæ ſunt fundamenta identitatis, quæ cernitur inter ſubſtantias & ſimilitudinis, quæ cernitur inter qualitates, & æqualitatis, quę cernitur inter quantitates: hoc enim pacto accipiendæ ſunt identitas, ſimilitudo & æqualitas, cum dicuntur ſpecies vnitatis, ſiue quaſi ſpecies. Præterea, vt ens, quatenus ſub ſcientiam cadit, diuiditur in ens conſideratum abſq; omni materia, & cum materia intelligibili tantum, aut etiam ſenſibili, vt ſexto lib. patebit, ſic etiam poteſt diuidi vnum: quæ omnia ex dictis facile intelliges. Quod autem ad verba attinet, planius hunc in modum loquutus fuiſſet Ariſtoteles, *Quare quot ſunt eius, quod eſt, tot & vnius ſpecies ſunt* præſertim propter id, ꝙ ſequitur, *Quarum quidditatem conſiderare, &c.* quæ plane verba ad ſpecies vnius referuntur, vt patet ex ſubiectis exemplis. *Species entis, & vnius.*

περὶ τοῦ ἑνὸς εἴδη, τοσαῦτα καὶ τοῦ ὄντος ἐστὶ περὶ ὧν τὸ τί ἐστιν, τῆς αὐτῆς ἐπιστήμης τῷ γένει θεωρῆσαι. λέγω δὲ, οἷον περὶ ταὐτοῦ, καὶ τοῦ ὁμοίου, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων.* σχεδὸν δὲ πάντα ἀνάγεται τἀναντία εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην. ¶ τεθεωρήσθω δ' ἡμῖν ταῦτα ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν ἐναντίων.

Καὶ u τοσαῦτα μέρη φιλοσοφίας ἐστὶν, ὅσαι περ

** Hoc loco Alexander & nonnulla exemplaria addunt.*

vnius, totidem entis ſpecies ſunt: quidditatem contemplari, ad eandem genere ſcientiam ſpectat. vt eiuſdem & ſimilis, & aliorum huiuſmodi. Fere t autem contraria omnia ad hoc principium reuocantur. ¶ Atq; hæc à nobis in t Ecloge contrariorum tractata ſunt.*

Tot v etiam ſunt Philoſophiæ partes, quot ipſæ

Tex. 4.

** Quidã addunt: eorum que, quæ ſunt his oppoſita.*

r *Quarum quidditatum.* Iam colligit huius ſcientiæ eſſe, agere de partibus vnius, quæ ad eam ſpecialem ſcibilis rationem ſpectant, ſub qua partes entis in hac ſcientia conſiderantur. Hoc autem intelligit ſub forma huiuſmodi generalis pronunciati. Ad eandem genere ſciẽtiam ſpectare contemplationem omnium ſpecierum vnius, & (quod ſupplendum eſt) ad ſingulas ſpecies contemplationem ſingularium ſpecierum, quatenus ſcibiles ſunt, quod antea quidem expreſſe dictum erat de ſpeciebus entis, nunc autem breuitatis cauſa de ſpeciebus vnius prætermiſſum eſt. Cum igitur hæc ſcientia ſit ſpecies quædam ſcientiæ, & vnum non aliam naturam ſignificet, quam entis, ad eam vtiq; pertinebit agere de vno, & iis ſpeciebus vnius, quæ ad eam ſpecialem ſcibilis rationem pertinent, ſub qua ens in hac ſcientia conſideratur. *Quæ ſcientia agant de partibus vnius.*

Ex iis quæ dicta ſunt ſatis innuit Ariſtoteles, idem dicendum eſſe de cœteris attributis, quæ cum ente reciprocantur, vt de vero & bono, atq; de vno. Nullam, inquam, eorum dicere naturam aliquam diuerſam ab ente, proinde eodem modo illa pertinere ad hanc ſcientiam, quo vnum: niſi quod vnum eſt omnium primum, & ipſi enti immediatum. *De cæteris paſſionibus entis.*

ſ *Et aliorum huiuſmodi.* Alexander adiungit. (*eorumque, quæ ſunt his oppoſita*) ſed hæc non habentur in pleriſq; Græcis codicib. eiſdemq; carent fere latinæ interpretationes, ac demum videntur aſcititia, cum Ariſtoteles paulo inferius incipiat ea de re agere, vbi ait, *Cum autem vnius ſit, oppoſita contemplari, &c.*

t *Fere autem.* Hæc verba, quæ obiter adiecta ſunt, ſatis etiã declarant vnam eſſe primam entis affectionem, cum ab Ariſtotele principium appelletur. Dicuntur autem contraria reuocari ad vnum, vel quia alterum contrariorum eſt velut priuatio alterius, priuatio vero cum ſit negatio quædam, primo cernitur in vno, quod ſola negatione diuiſionis diſtinguitur ab ente: Vel quia contraria neceſſario ſunt multa, multa autẽ neceſſario reuocãtur ad vnum, quod eſt radix, & origo multitudinis. Quod autem Ariſt. non ait ſimpliciter, *omnia*, ſed *fere omnia*, ea ratione dictum exiſtimat D. Th quia in quibuſdam contrariis non eſt res ſatis manifeſta, quanquam omnia re vera ad vnum reuocentur. Alexander nomine *Principii* non intelligit vnum: ſed oppoſitionem vnius & multorum, quæ eſt prima contrarietas. quod minus placet, cum nondum ſit facta expreſſa mentio huius oppoſitionis. *Cur cõtraria dicantur reuocari ad vnum.*

u *In Ecloge contrariorum.* D. Thom. *Comm 9.* ait, ſignificari his verbis decimum huius operis librum quod Ariſtoteles eam partem delegerit ad agendum de contrariis. Verum quia Ariſtoteles *lib. 5.* plane ait ſe iam iſta conſideraſſe in tractatione peculiari ad eam rem inſtituta, dicendum eſt potius, hæc verba ſignificare peculiarem aliquem librum, in quo priuatim de contrariis diſputatum ſit, quem Alexand. ait eſſe ſecundum librum de bono, qui ad nos non peruenit. Aut potius dicendum ſignificari librum, hoc ipſo titulo inſcriptum, vt eſt is, quem Laertius inter Ariſtotelis opera commemorat Ecloge anatomorum: qua de cauſa Græcum nomen retinuimus.

x *Tot etiam ſunt.* D. Tho. *hoc loco lect. 2. p. 5.* Albet. *tract. 1. cap. 6. Auerr. comm. 4.* Comment.

Digitized by Google

Expoſitio quorundam. &c alij nonnulli exiſtimant Ariſt. hoc loco diſtinguere partes huius ſcientiæ, & inter eas ordinem naturæ conſtituere, vt ea ſit natura prior, quæ agit de eo ſubſtantiarum genere, quod naturæ ordine prius eſt, vtpote de ſubſtantia immobili, de qua libro duodecimo. ea vero poſterior natura, etſi doctrinæ ordine, prior eſt, quæ diſſerit de eo, quod eſt naturæ ordine poſterius, quod eſt ſubſtantia mobilis, de qua libro ſeptimo, & octauo. *Refutatio.* Verum hæc ſententia non placet. Primum, quia quæ hoc loco vocantur partes Philoſophiæ, mox vocantur ſcientiæ, & ſuperius appellatæ ſunt ſpecies ſcientię: partes autem eiuſdem ſpecialis ſcientiæ non dicuntur plures ſcientiæ, minus etiam plures ſpecies ſcientiæ. Deinde, quia philoſophia, & partes eius comparantur hoc loco cum Mathematica, & partibus eius: at Mathematica non eſt ſpecies aliqua infima, ſed genus quoddam, cuius etiam partes mox vocantur ſcientiæ & alia prima, alia ſecunda, ac cæteræ deinceps. *Vera explicatio.* Potius ergo dicendum eſt, Ariſtotelē ſoluere hoc loco poſteriorem partem tertię quæſtionis ſuperioris libri, qua quærebatur: Num ſi plures eſſent ſcientiæ, quæ circa ſubſtantias verſarentur (id enim priori quæſtionis parte quærebatur) non omnes ita eſſent cognatæ, vt communi ſapientiæ nomine appellandæ eſſent, an vero aliæ nomine ſapientiæ, aliæ alio vocabulo. Cum igitur Ariſtoteles iam hoc capite priorem partem huius quæſtionis ſoluerit, vt ſupra diximus, conſentaneum rationi fuit, vt hoc loco ſolueret poſteriorem. Ait ergo, tot eſſe Philoſophiæ partes, ſeu ſpecies, quot ſunt ſubſtantiæ (intellige autem, ſpeciali ratione ſcibiles) ita ſcilicet, vt alia ſit prima naturæ ordine, alia ſecunda. *Quæ ſcientiæ Philoſophiæ nomine digniores ſint.* Eſt enim in primis rationi conſonum, vt eæ tantum ſcientiæ, quæ diſſerunt de per ſe ente, & per ſe vno, per ſe etiam, & proprie Philoſophiæ titulo ornentur, quando nomen ſapiētiæ apud nos aliquam arrogantiæ ſpeciem præ ſe videtur ferre. Deinde cum ens, & vnum, quod per ſe tale dicitur (id eſt ſubſtantia) in duo genera proxime diuidatur, quorum alterum eſt ſubſtantia expers materiæ, alterum materiæ particeps, atque illud ſit natura prius, hoc poſterius: ordo autem naturæ ſcientiarum, ſequatur ordinem naturæ earum rerum, in quibus illæ verſantur, perſpicuum eſt ſcientiam, quæ agit de ſubſtantia materiæ experte, ſiue immobili, eſſe primam partem, ſiue ſpeciem Philoſophiæ, quæ autem diſſerit de ſubſtantia materiæ participe, ſiue mobili, eſſe ſecundam, quo pacto inter ſpecies Mathematicæ, Arithmetica dicitur prima, Geometria ſecunda, & aliæ, quæ de rebus compoſitioribus agunt numerantur deinceps. Hinc fit, vt Metaphyſica, quia diſſerit de ſubſtantia immobili, dicatur tum prima Philoſophia, tum abſolute, & quaſi dignatione quadam Philoſophia, Phyſica vero, quia agit de ſubſtantia mobili, appelletur, vel cum adiectione Philoſophia naturalis, vel Phyſiologia. *Philoſophia preſſius accepta.* Quo loco perſpicuum eſt, preſſe accipi nomen Philoſophiæ, cum alibi ſæpe, & Mathematicæ ſcientiæ, quæ hic aperte à Philoſophiæ appellatione excluduntur, & nonnullæ practicæ ſcientiæ, quæ de accidentibus diſſerunt, vt Morales & diſſerendi ſcientia in Philoſophiæ partibus numerentur. *Solutio 2. p. quæſt. 3. l. 3.* Hinc igitur patet ſolutio poſterioris partis, tertiæ quæſtionis ſuperiori libro propoſitæ. Conſtat enim dicendum eſſe ſcientias, quæ agunt de ſubſtantiis, etſi æquum eſt, vt non appellentur nomine ſapientiæ, modeſtiæ cauſa: tamen propter nobilitatem rerum, de quibus agunt, omnes ac ſolas nomen Philoſophiæ, quaſi proprium ſibi vindicare.

ἀλλ' αἱ οὐσίαι, ὥστ' ἀναγκαῖον εἶναι τινα πρώτην καὶ ἐχομένην αὐτῶν. ὑπάρχει γὰρ εὐθὺς γένη ἔχοντα τὸ ὄν, καὶ τὸ ἕν· διὸ καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἀκολουθήσουσι τούτοις. ἔστι γὰρ ὁ φιλόσοφος ὥσπερ ὁ μαθηματικὸς λεγόμενος. καὶ

ipſa ſunt ſubſtantiæ. quare neceſſe eſt, vt earum quadam prima ſit, alia ſequatur. Ens enim, & vnum genera y ſtatim habent: quapropter, & ſcientiæ ea ſequentur. Eſt enim Philoſophus ſimilis ei, qui Mathematicus dicitur. nam

Prior interpretatio. y *Genera ſtatim habent.* Duobus modis ſententia hæc intelligi poteſt. Vna, vt verbum, *Statim*, idem valeat hoc loco quod *Continenter*, ſiue, *Ordine quodam*, ac *Deinceps*: quo pacto Ariſtoteles nihil aliud ſignificat, quam quod ens, & vnum multa complectantur genera ſcibilia, non confuſe tamen, ſed apto ordine, & rerum naturæ congruo. Atq; hunc ſenſum ſatis declarant proxime antecedentia, & quæ mox de Mathematicis adduntur, eundemq; ſequitur Beſſario, qui pro *Statim* ſcribit *Subinde*. *Poſterior.* Altero, vt verbum *Statim*, ſignificet genera ſcibilia entis, vt vnius, id eſt ſubſtantiæ (vt recte Alexander interpretatur) non habere commune aliquod genus ſcibile, quod prius cadat ſub aliquam ſpeciem ſcientiæ. Vt enim quantitas communis numero & magnitudini, in quibus primæ ſpecies Mathematicæ ſcientiæ verſantur, non cadit ſub ſpeciem vllam Mathematicæ ſcientiæ, ita ſubſtantia in commune non cadit ſub aliquam ſpeciem ſcientiæ diſtinctam ab iis, quæ agunt de ſubſtantia immobili & mobili. Quæ enim agit de ſubſtantia immobili, eadem agit de ſubſtantia in commune, atque adeo de ente communiter ſumpto,

quod

Digitized by Google

quod nec in conceptu ſubſtantiæ neq; entis communis nobilitas vlla, aut materia includatur. Atque hoc pacto accipit Ariſtoteles verbum, *ſtatim* 8. lib. c. 6. cum docet ſumma prædicamentorum genera ſtatim habere vnitatem, & entitatem, neque aliam eſſe naturam ſuperiorem, quæ prius ſignificetur nominibus entis, & vnius, cui prius conueniat eſſe ens, aut vnum.

καὶ z γὰρ αὕτη ἔχει μέρη καὶ πρώτη τις καὶ δευτέρα ἐστὶν ἐπιστήμη, καὶ ἄλλαι ἐφεξῆς ἐν τοῖς μαθήμασιν.

Ἐπεὶ aa δὲ μιᾶς τὰ ἀντικείμενα θεωρῆσαι, τῷ δ᾽ ἑνὶ ἀντίκειται πλῆθος. ἀπόφασιν bb δὲ καὶ στέρησιν μιᾶς ἐστι θεωρῆσαι, διὰ cc τὸ ἀμφοτέρως θεωρεῖσθαι τὸ ἕν, οὗ ἡ ἀπόφασις, ἢ ἡ στέρησις, ἢ ἁπλῶς λεγόμενον, ὅτι οὐχ ὑπάρχει ἐκείνῳ, ἤ τινι γένει. ἔνθα dd μὲν οὖν τῷ ἑνὶ ἡ διαφορὰ πρόσεστι παρὰ τὸ ἐν

nam z & hac partes habet, & quadam prima eſt, quadam ſecunda ſcientia, & alia deinceps in Mathematicis.

Cum aa autem vnius ſit oppoſita contemplari, atque vni multitudo opponatur, negationiſque, bb & priuationis tractatio ad vnam ea ratione pertineat, quia cc vtroque modo ſpectetur vnum, cuius eſt negatio, aut priuatio, ſiue, qua ſimpliciter dicitur non ineſſe illud, ſiue qua cuidam generi. Atque dd ibi quidem vni differentia adeſt, prater id, quod

Alexander legit, ἐν γὰρ ἀρχαῖς λέγεται, &c. z *Nam & hac.* Hoc eſt, huius ſcientia, Mathematici inquam. Quod autem additur *in mathematicis,* referri poteſt, vel ad res mathematicas, ſeu mathematica theoremata, reſq; alias mathematicas, vel ad ipſas ſcientias Mathematicas, quæ nonnunquã ſignificantur nomine *τῶν μαθημάτων*, quo hic vtitur Ariſtoteles, quanquam hoc vocabulum proprie ſignificat ipſa theoremata, omniaque res mathematicas. *μαθήματα.*

a a *Cum autem vnius.* Cum Ariſto. ſuperiori parte capitis docuerit hanc ſcientiam agere de vno, & partibus, ſeu quaſi ſpeciebus vnius, vt de eodem, ſimili, æquali, & cæteris huiuſmodi, quibus nomina non ſunt impoſita, conſequens eſſe videbatur, vt in hac tertia oſtenderet eandem agere de multitudine & partibus, ſiue, vt ita dicam, ſpeciebus multitudinis, vt de diuerſitate, diſſimilitudine, inæqualitate, & ſimilibus quatenus abſq; vlla materia conſiderari poſſunt. Ratio igitur qua id probat huiuſmodi eſt. Eiuſdem facultatis eſt oppoſita cognoſcere, vt Medicinæ ſanitatem, & ægritudinem. at multitudo opponitur vnitati, & partes ſubiectæ multitudinis partibus ſubiectis vnitatis. igitur ad hanc ſcientiam, quæ agit de vno & partibus ſubiectis vnius, pertinet agere de multitudine, & partibus illi ſubiectis. Quo loco aduerte, quemadmodum primæ ſubſtantiæ ſunt eædem, aut diuerſæ ſecundum ſubſtantiam: ſimiles, aut diſſimiles ſecundum qualitatem, & æquales, aut inæquales ſecundum quantitatem, ſic etiam habere aliquam vnitatem aut diſtinctionem inter ſe ratione accidentium ad alia prædicamenta pertinentium. *Eiuſdem facultatis oppoſita cognoſcere.*

b b *Negationiſque, & priuationis.* Quæ exemplorum cauſa adiuncta ſunt maiori propoſitioni, hoc pacto ſupplenda ſunt Alexandri ſententia, *atque negationem priuationemq; eiuſdem ſcientia ſit conſiderare, cuius eſt conſiderare id, cuius eſt negatio, aut priuatio.* Potius autem Ariſt. attulit exempla in his duobus generibus oppoſitionum, quia oppoſitio vnius, & multorum ad alterum eorum pertinet, vt mox docebit.

c c *Quia vtroq; modo.* Vt doceat, vnum opponi priuatiue multis, ait in primis, vnum vtroque modo conſiderari poſſe, & vt ſignificat negationem diuiſionem, cernitur inter multa. & vt ſignificat eius priuationem: indiuiſio, quæ in vno cernitur, priuatio quædam eſt, cum ſupponat naturam entis ſubiectam, in omni autem priuatione includitur negatio, quæ ex ratione ſua ad nullum genus addicta eſt, nullamve naturam ſubiectam ſupponit, atque ideo dicitur tam de entibus, quam de non entibus, vt non album de Æthiope, & Chimæra. Ita fit, vt vnum conſiderari poſſit, & vt ſignificat priuationem, & vt ſignificat negationem, quæ in priuatione quodammodo includitur. Quod autem attinet ad verba illa, *Cuius eſt, negatio, vel priuatio, &c.* ſenſus eſt, Et vt ſignificat negationem, & vt ſignificat priuationem, quæ negatio, aut priuatio ex ſua ratione, aut ſignificat ſimpliciter non ineſſe id, quod remouetur, aut non ineſſe alicui generi determinato. *Vnum duob. modis conſiderari poſſe.*

d d *Atque ibi quidem.* Docet, interiecta, vt videtur, parentheſi, vnum opponi multis priuatiua oppoſitione, non autem negatiua, ſeu contradictoria. Ratio vero eſt, quia ibi, hoc eſt, in ipſo vno, hoc diſcrimen cernitur præter id quod eſt in negatione, id eſt, vt a negatione abſoluta diſtinguitur, quod negatio abſoluta, & libera, quæ contradictoriam oppoſitionem efficit, abſoluta, & libera abſentia illius, quod negatione remouetur: priuatio autem eſt alligata alicui naturæ ſubiectæ, de qua ſola prædicatur. Cum igitur vnum non ſit idem abſolute *Vnum non idem ab-*

V 2 quod

Soluto, quod non diuiſum

quod non diuiſum, ſed idem quod ens indiuiſum, efficitur, vt non opponatur multis contradictoria oppoſitione, ſed priuatiua.

An Vnum multis priuatiua oppoſitione opponatur, an vero contraria, quæſtio breuis & ſolutio.

Prior obiect.

Sed contra hæc ſic licet obiicere. Vnum opponitur multis contrarie, vt Ariſtot. docet lib. 10 c. 5. vbi hanc quæſtionem de oppoſitione vnius, & multorum accurate diſputat. non opponitur ergo priuatiue, vt dictum eſt.

Poſterior.

Præterea, ſi vnum priuatiue opponeretur multis, B cum priuatio ſit ſuapte natura poſterior eo, cuius eſt priuatio, vnum eſſet poſterius natura multis. at hoc aperte falſum eſt, tum quia vnum eſt cauſa multitudinis, tum etiam quia ab vno ad multa non reciprocatur exiſtendi conſequentia, vt habes in prædicamentis. ergo fieri non poteſt, vt vnum priuatiue opponatur multis.

Solutio priorum.

His obiectionib. ita reſpōdebis, vt ad priorem dicas, Ariſtotelem in loco citato nomine contrariæ oppoſitionis intellexiſſe etiam priuatiuam, vt eo loco patebit. C Ad poſteriorē vero, vnum nō ſignificare priuationem multitudinis, ſed eius diuiſionis, quæ cernitur inter ipſa multa, vt paulo ante diximus. Quanquam vero multa, vt multa ſunt, poſteriora ſunt vno (quod recte probatum eſt) tamē prima diuiſio, quæ inter ipſa multa cernitur, eſt prior ipſo vno. hac n. ratione primo diſtinguuntur multa inter ſe, quod inter illa datur hoc, & non hoc, vt Socrates, & non Socrates. huiuſmodi autem diſtinctio, ſiue diuiſio, eſt prior ipſo vno quandoquidem, vt D. Th. recte animadmuertit, primo concipimus ens, deinde non ens, vbi iam cernitur diuiſio. Tertio loco vnum, quod addit enti priuationē diuiſionis; Quarta multa quę ſunt hoc vnum, & illud vnum, ac proinde hoc, & non hoc.

Qua ratione diuiſio ſit prior vno.

Dixi *huiuſmodi autē diuiſio*, quia diuiſio eorum non eſt prior, ſed poſterior ipſo vno, cū ſupponat ſingulorum vnitates, vt ſuperius dictum eſt. Itaq; vnum opponitur priuatiue multis, non vt multa ſunt, ſed vt diuiſa ſunt inter ſe prima illa diuiſionis ratione, in qua reperitur hoc, & non hoc. Vnde fit, vt vnum, non tam ſit oppoſitum priuatiue multis, quā diuiſioni, quæ cernitur in multis: quāquam quia multitudo eſt cōpoſitior, & proinde notior ſenſu, aliquando explicamus vnum à poſteriori per negationem, ſeu potius priuationem multitudinis, vt Ariſt. loco citato docet.

Quo pacto vnũ priuatiue opponatur multis.

** Alias κατ' αὐτό.*

τὸ ἐν τῇ ἀποφάσει (ἀπουσία γὰρ ἡ ἀπόφασις ἐκείνου ἐστίν) ἐν δὲ τῇ στερήσει, καὶ ὑποκειμένη τις φύσις γίγνεται, καθ' ἧς λέγεται ἡ στέρησις. τῷ δ' ἑνὶ, πλῆθος ἀντίκειται. ὥστε καὶ τὰ ἀντικείμενα τοῖς εἰρημένοις, τό, τε ἕτερον καὶ τὸ ἀνόμοιον καὶ ἄνισον, καὶ ὅσα ἄλλα λέγεται, ἢ * κατὰ ταῦτα, ἢ κατὰ πλῆθος. καὶ τὸ ἓν τῆς εἰρημένης γνωρίζειν ἐπιστήμης, ὧν ee ἕν τι καὶ ἡ ἐναντιότης ἐστί· διαφορὰ γάρ τις ἡ ἐναντιότης, ἡ δὲ διαφορὰ, ἑτερότης ὥστ' ff ἐπειδὴ πολλαχῶς τὸ ἓν λέγεται, καὶ ταῦτα πολλαχῶς μὲν λεχθήσεται, ὅμως δὲ μιᾶς ἅπαντα γνωρίζειν ἐστίν. οὐ γὰρ εἰ πολλαχῶς, ἑτέρας· ἀλλ' εἰ μήτε καθ' ἓν, μήτε

D *quod eſt in negatione (eſt enim negatio, illius abſentia) in priuatione vero ſubiecta etiam quædam eſt natura, de qua priuatio dicitur: cum, inquam, vni multitudo opponatur, efficitur, vt & oppoſita iis quæ dicta ſunt, diuerſum, diſſimile, inæquale, & quæcunque alia, aut ab his, aut à multitudine, & vnitate dicuntur: dictæ ſcientiæ ſit cognoſcere: in ee quibus etiam contrarietas numeratur: eſt enim contrarietas differentia quædam, differentia vero diuerſitas. Quare ff cum vnum multipliciter dicatur, hæc etiam multipliciter dicuntur: ſed tamen vnius ſcientia eſt ea omnia cognoſcere. Neque enim, ſi quæ multipliciter dicuntur, ad aliam atque*

ee *In quibus etiam*. Sub pluralitate, ſeu multitudine continetur diuerſitas, ſub diuerſitate differentia, ſub differentia contrarietas. Eodem modo cernere eſt ſub vno idem, ſub eodem varias quaſi ſpecies eiuſdem, vt idem genere, & ſpecie.

Affectiones entis eſſe analogas.

ff *Quare, cum vnum*. Docet huiuſmodi affectiones, quæ ab vno deriuantur, & ad illud rediguntur, non eſſe vniuoca, ſed habere multiplicem ſignificatum, quemadmodum & ipſum vnum, ſed tamen nihil obſtare, quo minus ad eandem ſcientiam pertineant, quæ non ita ſunt multiplices, vt ſint omnino æquiuocæ: id quod etiam ſuperius de ente aperte dictum eſt, & de vno plane ſignificatum cum illarum eſt, ſpecies, ſeu quaſi ſpecies entis, & vnius æquiparari inter ſe. Addit deinde Ariſtoteles, in tractatione harum affectionum (quandoquidem ſunt multiplices, & ſemper aliquid præcipuum ſignificant ad quos cætera ſignificata referantur) explorandam eſſe imprimis earum multiplicitatem: deinde reuocanda minus principalia ſignificata ad præcipuum illud, quod reſpiciunt, & ex quo nominantur, explicata nimirum peculiari ratione, qua vnum quodque ad illud refertur, veluti quod contrariorum quædam ſint, quia

Digitized by Google

quia in ſe habeant contrarietatem, vt morbus & ſanitas, quædam vero, quia illam efficiant, vt ſedentaria vita, & moderata corporis exercitatio, &c. Quæ res tanti eſt ponderis, vt totum librū ſequentem in ea explicanda ponat Ariſtoteles.

μήτε πρὸς ἓν ἐν λόγῳ ἀναφέρηται, τότε ἑτέρου. Ἐπεὶ δὲ πάντα πρὸς τὸ πρῶτον ἀναφέρεται, οἷον ὅσα ἓν, λέγεται πρὸς τὸ πρῶτον ἕν, ὡσαύτως φατέον καὶ περὶ ταὐτοῦ, καὶ ἑτέρου. καὶ gg τῶν* ἄλλων ἐναντίων ἔχει. ὥστε διελόμενον ποσαχῶς λέγεται ἕκαστον, οὕτως ἀποδοτέον πρὸς τὸ πρῶτον ἐν ἑκάστῃ κατηγορίᾳ, πῶς πρὸς ἐκεῖνο λέγεται· τὰ μὲν γὰρ τῷ ἔχειν ἐκεῖνα, τὰ δὲ τῷ ποιεῖν· τὰ δὲ κατ' ἄλλους λεχθήσεται τοιούτους τρόπους.

*Aliás nō habetur ἄλλων.

Text. 9. Φανερὸν hh οὖν, ὅπερ ἐν ταῖς ἀπορίαις ἐλέχθη, ὅτι μιᾶς, περὶ τούτων καὶ τῆς οὐσίας ἐστὶ λόγον ἔχειν. τοῦτο δ' ἦν ἓν τῶν ἐν τοῖς ἀπορήμασι.

Καὶ ii ἔστι τοῦ φιλοσόφου περὶ πάντων δύνασθαι θεωρεῖν. εἰ γὰρ μὴ τοῦ φιλοσόφου, τίς ἔσται ὁ ἐπισκεψόμενος, εἰ ταὐτὸ Σωκράτης, καὶ Σωκράτης καθήμενος, ἢ εἰ ἓν ἑνὶ ἐναντίον, ἢ τί ἐστι τὸ ἐναντίον, ἢ ποσαχῶς λέγεται, ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων. Ἐπεὶ οὖν τοῦ ἑνὸς ᾗ ἕν, καὶ τοῦ ὄντος ᾗ ὂν ταῦτα καθ' αὑτά ἐστι πάθη, ἀλλ' οὐχ ᾗ ἀριθμοὶ ἢ γραμμαὶ, ἢ πῦρ, δῆλον ὡς ἐκείνης τῆς ἐπιστήμης, καὶ τί ἐπιγνωρίσαι, καὶ τὰ συμβεβηκότ' αὐτοῖς. καὶ

atq; aliam pertinent. ſed ſi nec ratione vna dicantur, neq; rationes ad vnum reuocentur. Quoniam vero ad primum referuntur omnia, veluti quæcunque vnum dicuntur, ad primum vnum, eodem pacto in eodem, & diuerſo aliiſq; gg contrariis rem habere dicendum eſt. Quare vbi diuiſione exploratum fuerit, quot modis dicatur quidq;, tum demū referendum eſt ad primum in vnoquoque prædicamento, quo pacto ad illud dicatur. alia enim, quia illud habeant, alia quia efficiant, alia aliis modis ſimilibus dicentur. Text. 9.

Perſpicuum hh eſt igitur id, quod in dubitationibus dictum eſt, vnius ſcientiæ eſſe de hiſce, & de ſubſtantia diſſerere: hoc enim vnum erat eorum, quæ in quæſtionibus continebantur.

Atq; ii Philoſophi eſt, de omnib. poſſe agere. Si n. Philoſophi non eſt, quiſnam erit, qui conſiderabit, ſitne idem Socrates, & Socrates ſedens: vel, ſitne vnum vni contrarium: vel, quid ſit contrarium, quotve modis dicantur? Eadem quoque eſt ratio de cæteris huiuſmodi. Cum igitur hæc vnius qua ratione vnum eſt, & entis, qua ens, non autem qua numeri, aut lineæ, aut ignis: per ſe affectiones ſint: perſpicuum eſt illius ſcientiæ eſſe, & quid eæ ſint, & quæ illis accidant, cognoſcere.

gg *Aliiſque contrariis.* Sic legit Alexander, etſi noſtri contextus ad verbum habent, contrariiſque.

hh *Perſpicuum eſt igitur.* Soluit ex dictis quæſtionem quintam ſuperiori libro propoſitam, atque adeo ſextam, cuius erat eadem difficultas. Quærebatur enim in quinta, Num hæc ſcientia in ſubſtantiarum tantum conſideratione verſaretur, an etiam in conſideratione eorum, quæ illis per ſe accidunt, quæ quidem in ſexta quæſtione mox explicata ſunt his verbis: *De eodem, & diuerſo: de ſimili, & diſſimili; de identitate, & contrarietate, de priori, & poſteriori, deq; aliis huiuſmodi omnibus.* De quæreb. gat lib. 5.

ii *Atque Philoſophi eſt.* In hac extrema parte capitis confirmat Ariſtoteles more Dialectico, communibuſve argumentis id, quod in ſuperioribus duabus oſtenderat ex propriis, ad hanc ſcientiam pertinere diſputationem de vno, & multis, deque omnibus entis affectionibus, quæ ad has reuocantur. Primum argumentum eſt: Tractatio omnium quæſtionum, quæ in controuerſiam venire poſſunt, ad aliquam ſcientiam pertinere: at de prædictis entium affectionibus plurimæ excitantur quæſtiones, vt quid idem ſit, quid diuerſum, ſitne vnum tantum vni contrarium & ſimilia: igitur ad aliquam ſcientiam pertinet earum explicatio: non pertinet autem ad vllam ſcientiam, quæ de particulari aliquo rerum genere diſputet: igitur ad hanc, quæ de communi entium natura diſſerit. Proximam aſſumptionem ex eo probat Ariſtoteles, quia huiuſmodi affectiones non ſint certi alicuius generis ſed entis, vt ens eſt. Quod non ita intelligas, quaſi hæc omnia conueniant omnibus omnino entibus (neque enim omnia exempli cauſa ſunt contraria, aut differentia) ſed ita, vt in omni genere rerum, quod quæque particularis ſcientia ſibi aſſumit tractandum, reperiantur. Quanquam ſi hæc attributa late in primis, deinde disiunctim cum ſuis oppoſitis, poſtremo tum abſolute, tum aliarum rerum comparatione ſumantur, vix vlla reperientur, quæ de quouis ente non dicantur. Quod autem Ariſtotel. ait hæc ipſa eſſe etiam affectiones vnius vt vnum eſt, propterea dictum eſſe intellige, quia cum vnum ſit prima entis proprietas, reliqua omnia, quæ conſequuntur, eius quaſi affectiones cenſeri poſſunt.

Omnium quæſtionum tractationē ad aliquam ſcientiam ſpectare.

Cur cætera affectiones entis dicuntur affectiones vnius.

V 3 kk *At non*

καὶ kk οὐ ταύτῃ ἁμαρτάνουσιν οἱ περὶ αὐτῶν σκεπτόμενοι ὡς οὐ φιλοσοφοῦντες, ἀλλ' ὅτι πρότερον ἡ οὐσία, περὶ ἧς οὐδὲν ἐπαΐουσιν, ἐπεὶ ll ὥσπερ ἐστὶ καὶ ἀριθμοῦ ᾗ ἀριθμὸς ἴδια πάθη οἷον, περιττότης, ἀρτιότης, συμμετρία, ἰσότης, ὑπεροχή, ἔλλειψις, καὶ ταῦτα καὶ καθ' ἑαυτοὺς καὶ πρὸς ἀλλήλους ὑπάρχει τοῖς ἀριθμοῖς· ὁμοίως δὲ στερεῷ καὶ ἀκινήτῳ, καὶ κινουμένῳ, ἀβαρεῖ καὶ βάρος ἔχοντι, ἔστιν ἕτερα ἴδια· οὕτω καὶ τῷ ὄντι ᾗ ὄν, ἔστι τινὰ ἴδια, καὶ ταῦτ' ἐστὶ περὶ ὧν τοῦ φιλοσόφου ἐπισκέψασθαι τἀληθές. *Tract. 1. c. 7.*

Σημεῖον mm δ' οἱ γὰρ διαλεκτικοὶ καὶ σοφισταὶ τὸ αὐτὸ μὲν ὑποδύονται σχῆμα τῷ φιλοσόφῳ (ἡ γὰρ σοφιστικὴ φαινομένη μόνον σοφία ἐστί, καὶ οἱ διαλεκτικοὶ διαλέγονται περὶ ἁπάντων) κοινὸν nn δὲ πᾶσι τὸ ὄν ἐστι. Διαλέγονται δὲ περὶ τούτων δῆλον ὅτι,

gnoſcere. At kk *non ea ex parte peccant ii, qui ea tractant, quaſi non philoſophentur: ſed quia prima quoddam eſt ſubſtantia, de qua tamen nihil ſciũt. Etenim* ll *vt numeri, qua ratione numerus eſt, propriæ ſunt affectiones veluti, imparitas, paritas, commenſuratio, æqualitas, exceſſus & defectus: atque hæc & per ſe ſpectatis, & inter ſe comparatis numeris inſunt: eodemq; modo, & ſolido, & immobili, & ei quod mouetur, ponderis experti, & pondus habenti alia ſunt propria: ita & enti, qua ens eſt, quedã propria conueniunt. Atq; hæc ſunt ea, de quibus Philoſophi eſt, veritatem exquirere.* *Tract. 1. c. 7.*

Quod mm *hoc argumento intelligi poteſt. Dialectici enim & Sophiſtæ eandem, quam Philoſophus, perſonam induunt (Sophiſtica enim apparens tantum eſt ſapientia: Dialectici etiam de omnibus diſſerunt) ens* nn *autem omnibus commune eſt. De his vero propterea diſſerunt,*

Alexandri expoſitio.

kk *At non ea ex parte.*] Sophiſtas deſignat (inquit Alexander *comment. 16.*) qui Philoſophi nomen induti de ſubſtantia, cuius inter Philoſophos præcipua eſt diſputatio nullam mentionem faciunt, ſed in eo ſunt occupati, vt de contrariis, ac oppoſitis, iiſque quæ multipliciter dicuntur, & ſimilibus edifferant: eaque ad ſophiſmata accommodant, & in altercationibus vſurpant, vt aduerſarios conturbent, ac circumueniant. Hos autem incuſat, non quod de his diſſerere ad Philoſophum non pertineat (neque enim huiuſmodi commentatio à Philoſopho aliena eſt) ſed quod de his tantum, quaſi de præcipua re diſputent: de ſubſtantia vero, quæ prima eſt, & à qua cætera eſſe mutuantur, & propter quam de illis Philoſophi agunt, mentionem nullam faciant, nec de ipſa quicquam ſciant. Horum Sophiſtarum multos licet agnoſcere apud Platonem, Socratis diſputatione conuictos, quod nihil de ſolida doctrina, quam maxime præ ſe ferunt, habere deprehendatur. Albertus tamen hoc loco non refert iſta ad Sophiſtas, ſed ad veteres illos Philoſophos, qui vnum & multa, numeros, & alia huiuſmodi principia ſubſtantiæ eſſe credentes de his tantum diſſeruerunt, nihilque de veris ſubſtantiæ principiis docuerunt.

ll *Etenim vt numeri, qua ratione numerus eſt, propriæ ſunt affectiones, veluti imparitas, paritas, commenſuratio, &c.* Ex comparatione rerum particularium cum ente in commune confirmat, quemadmodum particularia entia ſuas habent proprias affectiones: ſic ens in commune habere ſuas.

Dialecticus.

mm *Quod hoc argumento intelligi poteſt. Dialectici enim & Sophiſta eandem, &c.* Secundum argumentum eſt. Dialectici, & Sophiſtæ induunt perſonam primi philoſophi, quanquam alio, atque alio fine, & aliis atque aliis mediis adhibendis. Dialecticus enim eodem fine, quo primus Philoſophus (gratia nimirum exquirendæ, ac tradendæ veritatis) conatur quam maxime probabilibus argumentis id docere, quod primus Philoſophus neceſſariis rationibus oſtendit: Sophiſta vero, non vt verum inueniat aut doceat, ſed vt verum docere, & ſapiens eſſe videatur, ea argumenta conquirit quibus non tam contineatur veritas, quam videatur contineri: at Dialectici, & Sophiſtæ diſſerunt de generalibus entium affectionibus, quia ſunt primi Philoſophi propria illi quidem, vt primo Philoſopho miniſtrent: hi vero, vt ſapientes eſſe videantur: agit ergo vere primus Philoſophus de communibus entium affectionibus.

Sophiſta.

Subiectum Dialectica, & Sophiſtica veram ſum, quo pacto idẽ quod primi Philoſophi Idem Albert. hic tract. 1. c. 7. & D. Th. lect. 4 § 2.

nn *Ens autem omnibus.* Quod hinc ens dicitur genus ſubiectum, in quo verſentur Dialectica, Sophiſtica, & prima Philoſophia: non ad artem Dialecticam, & Sophiſticam quatenus docent, ſuaque principia tradunt, referendum eſt ſed quatenus propriis præceptis in qualibet materia vtuntur. Genus enim ſubiectum Dialecticæ docentis, vt a lib. diximus, eſt verus diſſerendi modus, & nequaquam fallax. Sophiſticæ autem docentis, apparens & fucatus. Illud tamen aduerte hoc loco, etſi prima Philoſophia, Dialectica, & Sophiſtica in hoc conueniunt, quod agunt de ente, eiuſque affectionibus: tamen primam Philoſophiam, non deſcendere ad omnia particularia entia, ad quæ tamen omnia deſcendunt Dialectica, & Sophiſtica: quod recte annotauit Auicenna initio ſuæ Metaphyſicæ.

oo *Facul-*

Digitized by Google

νῃ, ἀλλὰ τῷ τὰ τῆς φιλοσοφίας εἶναι αὐτῇ οἰκεῖα. περὶ μὲν γὰρ τὸ αὐτὸ γένος στρέφεται ἡ σοφιστικὴ, καὶ ἡ διαλεκτικὴ τῇ φιλοσοφίᾳ· ἀλλὰ διαφέρει, τῆς μὲν τῷ oo τρόπῳ τῆς δυνάμεως. τῆς δὲ, τοῦ pp βίου τῇ προαιρέσει. ἔστι δὲ ἡ διαλεκτικὴ πειραστικὴ, περὶ ὧν ἡ φιλοσοφία γνωριστική· ἡ δὲ σοφιστικὴ, φαινομένη, qq οὖσα δ' οὔ.

Tex. 6. Ἔτι ss τῶν ἐναντίων ἡ ἑτέρα συστοιχία, στέρησις· καὶ πάντα ἀνάγεται εἰς τὸ ὂν, καὶ τὸ μὴ ὂν, καὶ εἰς ἓν καὶ πλῆθος, οἷον στάσις τοῦ ἑνὸς, κίνησις δὲ τοῦ πλήθους. τὰ δ' ὄντα καὶ τὴν οὐσίαν, ὁμολογοῦσι σχεδὸν ἐξ ἐναντίων * συγκεῖσθαι. ἅπαντες γοῦν τὰς ἀρχὰς ἐναντίας λέγουσιν. οἱ μὲν γὰρ περιττὸν καὶ ἄρτιον, οἱ δὲ θερμὸν, καὶ ψυχρὸν, οἱ δὲ πέρας καὶ ἄπειρον, οἱ δὲ φιλίαν καὶ

differunt, quod ea Philoſophiæ ſint propria. In eodē enim genere Sophiſtica, & Dialectica, in quo Philoſophia, verſantur: verum Philoſophiæ ab altera facultatis oo modo: ab altera vitæ pp inſtituto differt. Eſtq; Dialectice tentatrix de iis, quorum cognitio Philoſophiam ſpectat: Sophiſtica vero apparet qq quidem, re autem ipſa non eſt.

Præterea ss contrariorum altera ſeries priuatio eſt, & omnia ad ens, & non ens: ad vnum item, & multitudinem reuocantur, quo pacto ſtatus ad vnum pertinet, motus ad multitudinem. Porro ea, quæ ſunt, atq; ſubſtantiam ex contrariis conſtare, fere in confeſſo eſt. Omnes n. dicunt, principia eſſe contraria: quidam par & impar: alii calidū & frigidum: alii finitū & infinitum: alii amicitiam & con- Tex. 6.

* Alias non habetur συγκεῖσθαι.

oo *Facultatis modo.* Ad media, argumentave referendum hoc eſt. Itaque aut Ariſtoteles ſignificat maiorem eſſe vim, & facultatem primæ Philoſophiæ, quam Dialecticæ vtentis, quia illa ſit demonſtratiua, hæc minime: Vel è contrario, maiorem eſſe hac ex parte poteſtatem Dialecticæ vtentis, quam primæ Philoſophiæ: quod Dialectica vtens poſſit in vtramque partem de quacunque re propoſita diſſerere. Prima autem Philoſophia eam tantum partem, quæ vera eſt, euincit. *Quo pacto differat Metaphyſica à Dialectica modo facultatis.*

pp *Vitæ inſtituto.* Eſt enim Sophiſtæ inſtitutum ſapientiæ oſtentatio quæſtus cauſa: quod longe diſtat ab inſtituto veri Philoſophi. *Sophiſta & Philoſophi inſtitutum diuerſum.*

qq *Apparet quidem.* Sophiſtica non modo apparet tentatrix cognoſcendæ veritatis ex probabilibus, vt Dialectica: ſed etiam demonſtratrix ex neceſſariis, vt Philoſophia. Apparet autem tum Dialectica, tum etiam Philoſophia, quia vtitur duobus illis fucatis argumentationum generibus, quorum alterum dicitur litigioſum, ſiue certandi ſtudio comparatum, quo vſus pando videtur eſſe Dialectica; alterum appellatur pſeudographum, ſiue mendacis demonſtrationis, quo cum vtitur, videtur eſſe Philoſophia.

ss *Præterea contrariorum.* Tertium argumentum hanc habet ſententiam. Quæcunque reuocantur ad ens, & non ens, vel ad vnum, & multitudinem, pertinent ad hanc ſcientiam, omnia prædicta ſunt huiuſmodi, pertinent igitur ad hanc ſcientiam. Maior ex eo patet, quia quæ reuocantur ad vnum & multitudinem, reuocantur etiam ad ens, & non ens: ſiquidem vnum etiam ipſum reuocatur ad ens, & multitudo ad non ens ipſum autem non ens, cum ſit negatio entis, ad ipſum quoque ens reducitur; quo fit, vt quæcunque reuocantur ad ens, & non ens, vel ad vnum, & multitudinem, tandem reuocentur ad ens. Quare cum in hac ſcientia diſſeratur de ente, efficitur vt quæcunque reuocentur ad iſta, pertineant ad hanc ſcientiam. Minorem probat Ariſtoteles primum hac ratione. Quia affectiones iam dictæ habent inter ſe quandam contrarietatem late ſumptam: ſemper autem alterum contrariorum eſt quodammodo priuatio alterius, quo pacto quies eſt priuatio motus. Quocirca quemadmodum quies, quia eſt priuatio aliter atque aliter habendi, reducitur ad vnum, & motus propter varietatem, quam rebus affert, reuocatur ad multitudinem: ita de cæteris contrariis dicendum eſt. *Contraria.*

Deinde auctoritate Antiquorum, illi enim, etſi in aſsignandis primis contrariis non recte philoſophati ſunt; ea tamen tradiderunt prima contraria, quæ ad vnum & multitudinem perſpicue videntur reduci. Impar enim ad vnum reducitur, quia minus aptum eſt ad diuiſionem: par vero ad multitudinem, quia aptius diuiditur: frigidum reuocatur ad vnum, quia ſtringit, & in vnum cogit; calidum, ad multitudinem, quia diſſoluit, & diſſipat denique ſatis conſtat, finitum & concordiam reuocari ad vnum: infinitum vero; & diſcordiam ad multa: quod idem de cæteris dicendum eſt. Quod ſi prima contraria ad vnum & multitudinem rediguntur, non dubium, quin omnia omnino contraria ad eadem reuocentur. Non pugnant autem ſecum duo illa, quæ Ariſtoteles hic ſcribit: *Fere in confeſſo eſſe, omnia ex contrariis conſtare,* &, *Omnes dicere principia eſſe contraria.* Loquitur enim in priori pronuntiato de omnibus omnino Philoſophis, quorum nonnulli, iique pauciſsimi, principia rerum naturalium eſſe negauerunt, vt Parmenides & Meliſſus, in poſteriori autem de iis tantum, qui rerum principia poſuerunt. Non confuderunt tamen iſti, *Prima contraria Veterum reuocari ad vnum & multa.*

omnia

Ὅτι yy μὲν οὖν μιᾶς ἐπιστήμης τὸ ὂν ᾗ ὂν θεωρῆσαι, καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ ᾗ ὄν, δῆλον καὶ ὅτι οὐ μόνον τῶν οὐσιῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἡ αὐτὴ θεωρητική, τῶν τε εἰρημένων, καὶ περὶ προτέρου καὶ ὑστέρου, καὶ γένους, καὶ εἴδους, καὶ ὅλου, καὶ μέρους, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων.

Quid yy igitur entis, vt ens eſt, & eorum, quæ illi, quia ſit ens, conueniunt ad vnam ſcientiam conſideratio pertineat: quodq́; non ſubſtantiarum modo, ſed eorum etiam, quæ illis inſunt, eadem ſit contemplatrix: & eorum, inquam, quæ dicta ſunt, & prioris & poſterioris, & generis ac ſpeciei, & totius & partis, & aliorum huiuſmodi, apertum eſt.

Agere de genere & ſpecie ad Metaphyſicum ſpectare. yy *Quid igitur entis.* Concluſio eſt, & quaſi epilogus totius capitis. Quo loco quaſdam effectiones entis enumerat, quarum hactenus non fecerat mentionem, & alias plures ſupereſſe innuit, de quibus ſequenti libro diſſeret. Quod autem ait, ad Metaphyſicum pertinere diſputationem de genere & ſpecie, non ſolum verum eſt, quoad vnitatem genericam & ſpecificam rerum, aut etiam quoad relationes identitatis, quæ in eis fundantur, ſed etiam, quoad relationes generis & ſpeciei, non quidem prædicabilitatis, vt ſic dicam (id enim ad Dialecticum pertinet) ſed inexiſtentiæ & ſubiectionis rerum, quæ ſunt illarum fundamenta.

Verum ens, qua ratione eſt ens, ſit analogum.

QVÆSTIO I.

Sententia eorum, qui dicunt eſſe prorſus æquiuocum.

SECTIO I.

Commune quotuplex ſit. CVm quidquid multis commune eſt, aut ſit comparatione eorum æquiuocum aut vniuocum, aut quodammodo medium, quod analogum vocatur, quæri id merito poteſt de ente in commune: Quodnam communitatis genus ſibi vendicet. Nam etſi Ariſtote. initio huius capitis, text. 2. plane hanc quæſtionem explicauit, aſſerens, illud nec eſſe æquiuocum, nec vniuocum, ſed ex eorum numero, quæ dicũtur ad vnum, quæ quidem inter analoga numerari ſolent: non deſunt tamen, qui in alterutrum extremum declinent.

Sententia eorum, qui volunt, ens eſſe omnino æquiuocum. Atque in primis quidam Rabbi Moyſes, quem D. Tho. citat, q. 7. de potentia Dei, art. 8. exiſtimat, illud comparatione Dei & creaturarum eſſe omnino æquiuocum, nullamque inter Deum & creaturas analogiam reperiri poſſe ea forſitan ductus ratione, quod analogia idem ſit quod proportio, conſtetq́; inter finitum & infinitum nullam eſſe proportionem.

Aureolus quoq́; apud Capr. in 1. d. 2. q. videtur credere, illud non modo comparatione Dei & creaturarum, ſed etiam reſpectu diuerſorum prædicamentorum eſſe prorſus æquiuocum: quippe qui multis argumentis contendit, nullam rationem, quæ modo aliquo ſit vna conuenire enti, quatenus ens eſt. Eius argumenta tria ſunt potiſſimum.

1. *Aureoli.* Primum eſt, quia ſi ens vendicat ſibi rationem aliquo modo vnam, iam quæritur, num rationes particularium entiũ ſint prorſus eædem cum illa, an illi aliquid addant. Primum dici non poteſt, quia ſequeretur, entia particularia eſſe prorſus eadem inter ſe. Nec vero ſecundum, quia ſequeretur, entia particularia aliqua ex parte nõ eſſe eſſentialiter entia: quidquid enim additur rationi entis, vt ens eſt, non poteſt eſſe eſſentialiter ens: quemadmodũ quidquid additur rationi albi (vt quod moueat guſtatum) non poteſt eſſe eſſentialiter album.

2. Secundũ, quia ſi ens haberet rationem aliquo modo vnam, aut illa eſſet reſpectiua, aut abſoluta (nam cum reſpectiuum ſit ad aliud, abſolutum autẽ non ſit ad aliud, fieri non poteſt, vt inter eorum rationes detur medium) at ratio entis non poteſt eſſe reſpectiua, cum ſit communis rebus abſolutis: nec item abſoluta, cum ſit communis reſpectiuis.

3. Tertium, quia ratio entis aliquo modo eſſet vna, entiaq́; omnia non ſolũ entis nomine, ſed etiam ratione conuenirent: illud plane ſequeretur, ſumma prædicamentorum genera non eſſe primo diuerſa: quæ enim in aliquo conueniunt præterquam in nomine, & in aliquo differunt, nõ ſunt primo diuerſa, ſed differentia, vt docet Ariſt. 10. huius operis, ca. 11. text. 24. at decem ſumma prædicamentorum genera ſunt primo diuerſa, vt eſt cõmunis Philoſophorum ſententia.

4. Quarta ratio addi poteſt hunc in modum: Entis nomen ſignificat immediate ſubſtantiam, quantitatem, & cætera ſumma genera, ac potiori ratione Deum: non eſt igitur vlla ratio communis, quæ nomini entis adæquate reſpondeat: alioqui interuentu illius ſignificarentur hæc omnia. quod negat Ariſtoteles 8. Metaphyſ. cap. 6. text. 16. cum ait, *Statim vnumquodque horum, & vnum quippiam eſſe, & ens quoddam*, hoc eſt, abſque vlla communi ratione media. Qua eadem de cauſa idem pau-

Digitized by Google

paulo ante eodem textu dixerat non poni ens in definitionibus.

Confirmatio ex Ariſt. & Porphy.

Atq; his duabus poſterioribus rationibus videtur hæc ſententia Ariſtotelicæ doctrinæ conſentanea, vt mirum non ſit, quod Porphyrius in Iſagoge cap. de ſpecie illam Ariſtoteli plane attribuere videatur, his verbis, *Etſi omnia quis entia vocauerit, æquiuoce inquit* (nempe Ariſtoteles) *vocabit.* Quo circa paulo etiam poſt exponens æquiuocationem entis, ſic ait: *Cum autem ſint decem prima, communicationem nomine tantum eſt, non item & ratione ad id nomen accommodata.*

Sententia eorum qui affirmant eſſe vniuocum.

SECTIO II.

Scoti & Nominalium ſententia ens eſſe vniuocum.

AT vero Scot. 1. lib. ſent. d. 3. q. 1 & 3. & lib. 3. d. 8. q. 2. aliiq; non pauci (*vt Ochamus, & Gabr. in 1. d. 2. & Gregor. d. 8. q. 3. Bonetus item primo ſua Met. cap. 6. Tromb. hoc loco*) oppoſitam omnino ſententiā ſibi perſuadentes, aſſerunt, ens qua ratione eſt ens, vniuocum eſſe. Argumenta Scoti ſequuntur cæteri. Verum, quia ſunt plurima, ſatis erit, ſi præcipua quæq; afferamus.

1 Argum.

Primum eſt, Conceptus certus de re quauis diſtinguitur à conceptu incerto de eadem apud eundem hominem: alioqui idem conceptus apud eundē eſſet certus & incertus, quod fieri nequit: multi autem Philoſophi fuerunt certi de prima cauſa, quod eſſet ens, incerti vtrum eſſet ens finitum, an infinitum: quidam etiam dubitarunt de lumine, eſſetne ſubſtantia, an accidens, cum interim nemo dubitet, quin ſit ens. igitur conceptus entis eſt alius à conceptu Dei & creaturæ, ſubſtantiæque & accidentis, ex quo efficitur, vt ſit vniuocus.

2 Secundum, Si ens non diceretur de omnib. rebus eadem ratione & conceptu, neq; Deum per creaturas, neq; ſubſtantias per accidentia cognoſcere poſſemus. at hæc ſunt abſurdiſſima (pugnant enim cum eo, quod ſacra fides docet apud Paulum ad Rom. cap. 1. & cum omnium Philoſophorum doctrina ac experientia) non eſt igitur negandum ens, qua ratione eſt ens, eſſe vniuocum. Maior ex eo probatur, quia nulla res cognoſcitur per aliam, niſi in ea contineatur, aut formaliter, quo ad aliquem conceptum vtriq; communem, quo pacto Angeli continētur in ſubſtantiis corporeis, quoad conceptū ſubſtantię generis ſummi, aut virtute, & eminenter, quo pacto operationes vitales continentur in anima, tanquam in re, à qua oriri poſſunt. Cum igi-

A tur nec Deus contineatur virtute in creaturis, nec ſubſtantiæ in accidētibus (res enim perfectiores non continentur hoc modo in minus perfectis) efficitur, vt ſi non continerentur in illis formaliter, ſaltem quoad conceptum entis: nec Deus per creaturas, nec ſubſtantia per accidentia cognoſci poſſent.

Renouatio argumenti cuiuſdam.

Ad hoc argumentum reuocandum eſt illud, quo Scotus in hunc modum probat ens eſſe vniuocum ſubſtantiis & accidentibus, B Quia alioqui, vt ait, non cognoſceretur à nobis ſubſtantia per accidentia, ſed immediate per ſeipſam. quod tamen falſum eſt. Iſto enim modo non dubium eſſet, quin internoſcere poſſemus hoſtiam conſecratam, quod in ea ſubſtantia panis non exiſtat à non cōſecrata in qua exiſtat. Si quid enim præſentia ſua immediate immutat intellectum: abſentia illius poteſt naturaliter cognoſci: quod patet in lumine, & tenebris comparatione C viſus.

3. Tertium, In omni inquiſitione Metaphyſica ad intelligendum Deum per conceptus creaturarum, ita progredimur, vt conſiderata ratione formali cuiuſq; rei, & ſublata ab ea omni imperfectione, quod reliquum eſt, Deo attribuamus. ergo niſi ſaltem conceptus entis eſſet vniuocus, nihil omnino per huiuſmodi inquiſitionem relinqueretur in creaturis, quod Deo vere tribui poſſet: quo fieret, D vt non verius prædicaretur ſapientia de Deo per conceptum deſumptum ex ſapientia creata, quam lapis. Quantumcunque enim ſapientia creata denudaretur ab imperfectionibus, quas habet, nunquam tamen id, quod ex ea relinqueretur, tale eſſet, quale re vera eſt in Deo.

4. Quartum, à quibuſcunque ſimilibus poteſt abſtrahi natura aliqua vna, in qua fiat E eorum inter ſe quatenus ſimilia ſunt comparatio: at omnia entia ſunt ſimilia, quatenus ſunt entia. igitur ab omnibus entibus poteſt abſtrahi natura entis. at natura, quæ à multis abſtrahitur, eſt vnius & eiuſdem rationis in omnibus.

5. Quintum, vnitas obiecti non ſolum eſt prior naturæ ordine; quam vnitas potentiæ, ſed etiam non minor: quippe cum potentia, quemadmodum ſumit ſpeciem ab obiecto, ſic & vnitatem ſumat: eius autem eſt obiectu F intellectus, intellectus vero habet vnitatem naturæ cuiuſdam vniuocæ. ergo prius naturæ ordine eam vnitatem ſibi vendicat natura entis.

6. Sextum, quædam repugnant creaturis, quatenus entia ſunt, quæ Deo etiam, quatenus eſt ens, repugnant, vt eſſe non intelligibi-

le eſſe

le, eſſe impoſſibile (neq; enim huiuſmodi prędicata repugnant primo alicui rei propter aliquam ſpecialem entis rationem) poſſumus igitur abſtrahere naturam entis ab omnibus particularibus entium naturis, cui primo illa repugnent, & in quam primo cadat reduplicatio. Quod ſi illam poſſumus abſtrahere ab omnibus particularibus, non dubium eſt, quin ſit vniuoca.

7. Septimum, ens vt commune eſt Deo & creaturis, ſubſtantiis, & accidentibus, poteſt eſſe ſubiectum veræ contradictionis, vt ſi dicas: Omne ens eſt finitum. Non omne ens eſt finitum. Poteſt item aſſumi vt medius terminus in vero & neutiquam fallaci ſyllogiſmo, vt ſi dicas: Omne ens eſt cauſa aut effectus: nulla negatio eſt cauſa aut effectus. igitur nulla negatio eſt ens. Non eſt igitur negandum ens eſſe vniuocum, alioqui nulla ex propoſitis enunciationibus eſſet vna enũciatio, ſed multiplex & diſtinguenda, vt veram contradictionem, verumque ſyllogiſmum conficeret.

8. Octauum, quod nobis ex argumentis Scoti vltimum ſit, ducitur ex auctoritate Ariſtotelis ſecundo libro huius operis, capite primo, quo loco ex pronunciato illo, vt verbum de verbo reddamus, *Vnumquodque autem præ cæteris maxime ipſum eſt ſecundum quod & aliis vniuocatio ineſt*, in hanc ſententiam argumẽtatur Ariſtoteles: Id quod eſt cauſa vniuoca veritatis cæterorum omnium, eſt maxime verum: primæ cauſæ ſiue principia ſunt huiuſmodi. ergo ſunt maxime vera. Cum ergo mox ſubiiciat, vt vnumquodq; ens, ita & verum eſſe, apertum eſt, ens illius ſententia vniuocum eſſe.

9. Nonum addi poteſt hunc in modum: Si ens non eſſet vniuocum, non dicerentur entia magis, ac minus entia. at dicuntur. eſt igitur vniuocum. Maior ex eo probatur, quia duobus modis fingere poſſumus, res plures conferri inter ſe ſecundum magis & minus: altero, ſecundum vnam & eandem rationem omnibus communem, altero ſecundum rationes earum peculiares: at poſteriori modo impoſſibilis eſt comparatio ſecũdum magis & minus. non minus enim perfecte quantitas eſt ens per ſe extenſum, quam ſubſtantia ens per ſe exiſtens: quod idem in cæteris perſpicuum eſt. igitur, niſi ens eſſet vnius, & eiuſdem rationis in omnibus, quod vniuocum appellamus: non dicerentur quædam magis entia, alia minus entia.

10. Decimum: Par ratio eſſe cenſetur in accidente, quatenus dicitur de omnibus accidentibus, atq; in ente, quatenus dicitur de omnibus entibus (vtrumque enim dicitur analo-

A gum ab iis, qui contrariam ſententiam tuentur.) Atqui accidens non eſt re vera analogum, ſed vniuocum omnibus nouem prædicamentis accidentium, tum quia nomen accidentis non ſignificat vnum eorum principaliter, & alia per habitudinem ad illud, tum etiam, quia ratio accidentis ſiue eius, quod eſt in ſubiecto, initio prædicamentorum poſita, æque conuenit omnibus accidentibus: i-

B gitur neque ens analogum eſt, ſed vniuocum omnibus entibus.

Ens non eſſe omnino æquiuocum.

SECTIO III.

Approbatio mediæ ſententiæ.

C MEdia tamen ſententia, quam Ariſtoteles paucis verbis complexus eſt initio huius capitis, & D. Th. cum communi Philoſophorum ſchola ſequitur, vera eſt, & à nobis amplectenda, ac perſpicuitatis cauſa tribus concluſionibus explicanda, eo primum animaduerſo, non eſſe nobis in hac quæſtione ſermonem de ſolo ente reali, ſed de ente in commune, vt complectitur entia realia, & rationis. ſic enim accipit Ariſtoteles nomen entis, cum eius analogiam explicat, vt in expo-

D ſitione contextus diximus.

Concluſio 1. ens qua ratione ens eſt, non eſſe omnino æquiuocum, probatur.

Prima concluſio, *Ens qua ratione eſt ens, non eſt omnino æquiuocum.* Hæc concluſio, quæ cum prima opinione directo pugnat, plane proponitur ab Ariſtotele initio huius capitis, cum ait, *Id quod eſt, non æquiuoce dici.* de pura enim æquiuocatione intelligendum eſt verbum *æquiuoce*, vt patebit ex ſecunda concluſione. Veritas huius concluſionis ex eo faciliime perſpicitur, quia maior eſt cognitio inter Deum & creaturas, ſubſtantiaſque,

E accidentia, atque adeo inter entia realia & rationis: quam ſolius nominis. Nam ſi omnia fortuito entia dicerentur, nec inter ſe vllam omnino conuenientiam haberent, propter quam entis nomine appellarentur: nullus omnino conceptus de omnibus, quatenus entia ſunt, formari poſſet, quemadmodum nec de homine Gallo, & gallo aue, quatenus huic nomini reſpondent quod falſum eſſe perſpicuum eſt.

Præterea, ſi ens eſſet pure æquiuocum 2.

F Deo & creaturis, nihil de Deo audito nomine entis, intelligeremus, vt docte argumentatur Diuus Thomas primo contra gent. cap. trigeſimotertio, quod ſignificatio eiuſmodi nominum nobis nota non ſit, niſi quatenus ſumitur ex iis, quæ in creaturis nouimus. Nulla etiam ſimilitudo imitatiua eſſet creaturarum reſpectu Dei: ſi qua enim

Communia nomina non eſſe nota nobis, niſi ex

Digitized by Google

ũs, quæ in creaturis nominimus.

ſimilitudinis cognatio creaturis cum Deo in- A tercedit, ea primum in eo cernitur, quod entia ſint: qui autem id diceret, negaret Deum eſſe primam omnium rerum cauſam: negaret item poſſe aliquid de Deo ex creaturis colligi; quo fieret, vt inanes & fallaces eſſent ratiocinationes, quibus perfectiones Dei ex perfectionibus creaturarum concluduntur: negaret quoq; Deum per ſuam eſſentiam cognoſcere creaturas, vt quibus cum diuina natura nulla omnino eſſet communio, niſi ſolius no- B minis, quod D. Th. de Verit. q. 2. ar. 11. concludit at hæc non modo abſurdiſſima ſunt, ſed etiam impia.

3\. Si ens quoq; ſubſtantiis & accidentib. nulla omnino ratione quæ ex reb. ipſis duceretur: commune eſſet, nõ poſſet vtrumq; genus ſub vnam ſcientiam cadere, quod Ariſtoteles negat, tum hoc capite, tum vero multo clarius docet lib. 11. c. 3. tex. 2.

4\. *Paſſiones cõmunes entib. realib. & rationis.*

Deniq; ſi entibus, & etiam realibus, ratio- C nis pure æquiuocum eſſet ens, nulla communis paſſio conueniret vtriſque, quatenus entia ſunt: at conuenit concipi poſſe, quod etiã extenditur ad non entia, vt ad Chimeram & Hippocentaurum, quatenus ſunt ficta. igitur ne entibus quidem realibus, & rationis pure æquiuocum eſt ens.

Probari etiam poteſt concluſio hæc omnibus pene argumentis, quæ ex Scoto pro ſecunda opinione attulimus Hoc enim ſaltem D efficiunt, vt neceſſario concedendum ſit, omnia entia, quatenus entia ſunt, conuenire in ratione aliqua, quæ ex natura ipſorum petatur.

Neque item vniuocum.

SECTIO IV.

Concluſio 2. ens qua ratione ens, nõ eſſe vniuocũ.

SEcunda concluſio, *Ens qua ratione eſt ens, non eſt vniuocum.* Hæc concluſio ponitur ab Ariſto. ele in primis verbis huius capitis de Qualitate, cum ait, *Id quod eſt, multis modis, ſiue multipliciter dici.* Quod enim loquatur de multiplicitate, quæ opponitur vniuocationi, non autem quo pacto eam accepit in prædicamentis, cum dixit, qualitatem eſſe iis, quæ multipliciter dicuntur, ex hoc eodem capite manifeſtum eſt. Docet enim pau- F lo inferius, & planius ad finem capitis. Et ens non vna ratione dicitur, tamen pertinere ad eandem ſcientiam. perſpicuum eſt autem, ea, quæ non vna ratione dicuntur, non eſſe vniuoca. Ex qua re clarius perſpicies, Ariſtotelem, cum initio capitis dixit, *Id quod eſt, non dici æquiuoce*, de pura, ſine omnimoda æquiuocatione id intellexiſſe, vt diximus ad

A ſuperiorem concluſionem, quippe cum ea, quæ de multis dicuntur, quantum deficiunt ab vniuocis, tantum ad æquiuoca neceſſario pertineant, vt patet ex eorum definitionibus.

Probatur 2. ſecunda concluſio.

Probatur concluſio hunc in modum: Si ens eſſet vniuocum, neceſſario eſſet genus, atq; non poteſt eſſe genus. nõ eſt igitur vniuocum, *Ita Boetius in Porph. ad ca. de ſpecie* Maior duabus rationibus patet. Primum, quia omne ſimplex prædicatum vniuocum, quod eſſentiali prædicatione dicitur de pluribus, neceſſario eſt genus aut ſpecies, aut differentia. ens autem dicitur eſſentialiter de pluribus, ſeu potius de omnibus, nec tamen poteſt eſſe ſpecies aut differentia, cum ſit omnium prædicatorum primum. Deinde, quia ens dicitur de pluribus differentibus ſpecie in quæſtione *quid eſt?* quo fit, vt ſi vniuocum ſit, nihil ei deſit, quo minus ſit genus. Atque huic maiori propoſitioni innititur argumentatio illa Porphyrij in Iſagoge Dantur decem ſumma genera, ſupra quæ nullum genus tranſcẽdit. igitur communicatio omnium rerum in ente, eſt in ſolo nomine, hoc eſt, ita eſt in nomine, vt non ſit in ratione vere vna. Minor autem præterquam quod eſt omnium Peripateticorum communis ſententia (niſi velis excipere neſcio quos ex Nominalibus) ea ratione facile oſtendi poteſt: Quia omne genus habet differentias, per quas contrahatur, ens autem, qua ratione eſt commune omnib. entitatibus, per nullas differentias contrahitur. Id quod ratione oſtenditur. Nullum genus dicitur eſſentiali prædicatione de differentiis, per quas contrahitur, vt probauimus ſuperiori libro c. 3. ex libro 6. Top. ca. 3. ad tex. 3. ens autem dicitur eſſentiali prædicatione, atq; adeo quidditatiua de omnibus differentiis, vt q. 5. patebit, &c.

Vniuocum eſſentiale ſimplex tantum.

Ens non poſſe eſſe genus.

Exceptio Scoti.

Huic argumento omnino cederet Scotus, niſi in maiori propoſitione exciperet tranſcendentia, vt videre eſt 1. d. 8. q. 3. Verum ea exceptio, cum cauſa fugiendi vim argumenti excogitata ſit & vulgatæ enumerationi vniuerſalium ab omnibus Philoſophis receptæ, ac ipſi generis definitione repugnet, non eſt audienda. Nominalium quidam (*vt Gab. 1. d. 8. q. 8. & ibidem Greg. q. 3. quibus aſſentitur Bonetus in ſua Metaphyſ. cap. 6.*) conceſſa, vt neceſſe erat maiore, negandam putarunt minorem contra Ariſtotelem, & totius Peripateticæ ſcholæ doctrinam, apertiſſimamque rationem, incidentes in Scyllam, vt Charybdim vitarent. Alij (*vt Maior 1. d. 8. quæſt. 1.*) vtramque aſſumptionem negare non ſunt veriti, in quos omnium ſuperiorum reprehenſio conuenit.

Nominales.

Præterea,

Præterea, ſi ens in commune dicitur vniuoce de omnibus entibus: aut entia, de quibus illud immediate prædicatur, ſunt diuerſarum eſſentiarum, aut eiuſdem: non poſſunt autem eſſe eiuſdem, niſi quis ita inſaniat, vt dicat: omnia eſſe vnum (idem enim pari ratione dicendum eſſet de cæteris inferioribus comparatione aliarum naturarum vniuocarum, quæ ſub ente continentur) ſunt igitur diuerſarum eſſentiarum. at entia, quæ in eadē communi eſſentia conueniunt, & ſunt diuerſarum eſſentiarum, neceſſario includunt diuerſas entitates, ex quibus ea diuerſitas naſcitur: igitur, ſi ens vniuoce dicitur, vnumquodque eorum, de quibus illud immediate prædicatur, includit duas entitates, quarum vna communis eſt, ſiue ea vocetur genus, ſiue quiduis aliud: altera propria & peculiaris, ſiue hæc dicatur differentia ſiue quicquid aliud libuerit; quod certe fieri nequit. Entitas enim illa peculiaris eſt entitas quædam, ac proinde eſſentialiter ſubiecta entitati communi: quare cum ea includat communem entitatem, pari ratione aliam ſibi propriam, qua ſit diuerſa à cæteris ſub eadem communi entitate contentis: ſit, vt eadem quæſtio poſſit de ea excitari, & ita deinceps de infinitis. Cum hæc igitur danda non ſint, neceſſario dicendum eſt fieri non poſſe, vt ens ſit vniuocum.

Entia contenta ſub vniuoca natura neceſſario eſſe compoſita ſi differant eſſentialiter.

Reſponſio Antonii Andreæ.

Anton. Andr. pro præceptore Scoto reſpondet, ea, de quibus ens immediate dicitur, non differre inter ſe entitatibus peculiaribus adiunctis entitati communi, ſed modis intrinſecis dumtaxat. Verum hæc reſponſio parum habet momenti. Quæ enim modis tantum differunt inter ſe, non ſunt eſſentiæ diuerſæ: vt candor ſeparatus, & idem in ſubiecto: calor intenſus, & idem remiſſus: res quælibet exiſtens, & ipſa non exiſtens. *Lege Fer. 1. r. cont. gent. cap. 22.* Itaque, aut modi, quibus entia diſtinguuntur ſub ente, ſunt entitates quędam, quo pacto non ſoluitur argumentum: aut ſi non ſunt entitates, ſed tantum modi entitatum, omnia profecto entia ſunt eiuſdem omnino eſſentiæ, quandoquidem idem dici poteſt de iis, quæ remote, & mediate continentur ſub ente, atque de iis, quæ proxime, & immediate; vt paulo ante diximus.

Impugnatio.

Quorundam argumentum.

Præterea, ſic argumentantur quidam D. Th. ſectatores (*vt Caiet. libello de ente, & eſſentia q. 3. & alii*) Si ens, quatenus ens, eſſet vniuocum, in quauis definitione repeteretur idem, ſub eadem ratione: hoc autem faciendum nō eſt, ergo nec illud eſt concedendum. Maior patebit reſoluenti definitionem quamlibet vſque ad ens, tum ex parte generis, tum etiam ex parte differentiæ, nam cum vtrumque ſit

A formaliter, & eſſentialiter ens, bis ponetur ens in reſolutione partiū definitionis: ſemel ratione generis, & iterum ratione differētiæ; atque adeo ſub eadem ratione, quia natura vniuoca eſt penitus eiuſdem rationis in vniuocatis. Minor perſpicua eſt, quia ſupernacanea repetitio eiuſdem ſub eadem ratione ab omnibus arguitur vitii, & merito nugatio appellatur.

Solutio. Scot.

Huic argumento occurrit Scot. *loco citato* B hoc modo. Quemadmodum differentia ſumitur denominatiue reſpectu generis, quod informat: ſic etiam ens, quod includitur in differentia, ſumi denominatiue reſpectu entis, incluſi in genere: nec eſſe nugationem, cum idem ſumitur ſemel abſolute, iterum denominatiue in eadem definitione: vt ſi reſoluendo definitionem hominis, dicas, *Homo eſt ens, per ſe exiſtens, corporeum, viuens, ſentiens, affectum entitate, quæ eſt rationis capax.* At Caietanus quidem in commentariis de ente, & eſ- C ſentia quæſtio. 3. adeo abſurdam putat hanc reſponſionem, vt eam impugnatione indignam iudicet; idque ea ratione. Quia, etſi ens ſecundum particulares rationes ſumptum, poteſt ſeipſum denominare: tamen in communi acceptum, ſi modo vniuocum eſt, non poſſit: *in communi enim natura vniuoca*, vt ait, *non datur vlla varietas.* Sed hæc non videntur à Caietano recte dici. Poteſt enim in natura communi vniuoca dari varietas abſo- D luti, & denominatiui, vt albedinis, & albi, qualitatis, & qualis, auri, & aurati: præſertim ſi natura nō ſumatur, vt eſt abſtracta à ſuis particularibus, ſeu (quod idem eſt) in ſuppoſitione ſimplici, ſed abſolute, ac perſonaliter, vt loquuntur Dialectici, quo pacto ſumuntur omnia prædicata eſſentialia, quæ in definitionibus ponuntur. Quod cum verum ſit, & homo ſit animal rationale, erit profecto ens affectum entitate, neque vlla dabitur nega- E tio, quemadmodum, nec ſi dicas albedinem triangularem eſſe qualitatem affectam qualitate, quod quidem eſt, eſſe, qualitatem qualem. Itaque propoſitum argumentum apud eos valeat, qui vitium in Scoti reſponſione viderint.

Scotum quo pacto reprehēdat Caiet.

Impugnatur Caietani reprehenſio.

Vniuocorum conuenientia.

Præterea: Nulla res, quæ in prædicato vniuoce conuenit cum altera, includit quicquam in ratione eiuſmodi prædicati, quod altera non includat: atqui accidentia, quate- F nus ſunt entia, includūt in ſuis rationibus reſpectum ad ſubſtantiam, quem non includit ſubſtantia, quatenus eſt ens: non conuenit igitur ſubſtantia vniuoce cum accidentibus in ente, parique ratione, neque Deus cum creaturis. Maior ex eo patet, quia alioqui prædicatum vniuocum non diceretur eadem

Digitized by Google

omnino ratione de iis, quæ in illo vniuoce A conueniunt, quod eſt contra definitionem vniuocorum. Minor vero probatur duabus rationibus. Prior eſt, Quia naturalis dependentia eſſentiæ rerum colligitur ex dependẽtia naturali exiſtẽtiæ illarum. tota autem exiſtentia accidentium, etiam quatenus entia ſunt, pendet à ſubſtantia, veluti exiſtentia calotis, & quatenus caloris, & quatenus qualitatis, & quatenus accidẽtis; & quatenus entis. ergo tota eſſentia accidentis, etiam quatenus ens eſt, à ſubſtantia pendet. Quod cum Scotus ipſa veritate cogente conceſſerit in 1. Sent. d. 3. q. 3 miror cur adiungat eodem loco, poſſe tamen à ſubſtantia, & accidente conceptum vnum communem vniuocum abſtrahi. Poſterior eſt, Quia enti per ſe, & enti in alio nihil poteſt dari commune vniuocum: ens autem in alio, quod eſt accidens, neceſſario includit reſpectum ad ens per ſe, quod eſt ſubſtantia: ergo omne accidẽs, quatenus eſt ens, C includit reſpectum ad ſubſtantiam. Aſſumptio perſpicua eſt: propoſitio autẽ probatur. quia nihil poteſt abſtrahi ab eo quod per ſe poteſt exiſtere, & ab eo, quod non poteſt per ſe exiſtere: hæc n. disiunctio in omnem naturam cadit quantumcunq; ſit abſtracta. Eadẽ minor principalis perſpicue aſſeritur ab Ariſtot. tum *hoc ipſo c. tex.* 2. tum vero clarius 7. lib. cap 1. tex. 2. Nec verum eſt, quod nonnulli dicunt, Ariſtotelem non docere iis locis, accidentia, quatenus entia ſunt, includere reſpe- D ctum ad ſubſtantiam, ſed tantum quatenus accidentia: plane enim docet, præſertim in loco citato lib 7. ſe id intelligere de accidentib. non modo quatenus accidentia ſunt, ſed etiã quatenus entia. Exempla quoq; ſani & medici, ſeu medicinalis, quæ hoc loco afferuntur, idem perſpicue oſtẽdunt. Deambulatio enim non tantum quatenus ſpeciali ratione dicitur ſana, ſed etiam quatenus nulla adhibita limitatione eo nomine appellatur, ad ſanitatem refertur: atque ita res habet in cæteris. Quod E ſi quis dicere pergat, omnia minus principalia ſignificata analogorum ſecundum ſpeciales rationes accepta includere reſpectum ad principale, non autem quatenus nulla limitatione adhibita eo vocabulo ſignificantur, quaſi eo pacto omnia cum principali ſignificato eadem omnino ratione conueniant, is aperte tollet de medio omnia analoga attributionis, totúmque genus huiuſmodi analogiæ ad vniuocationem traducet: quod multo erit facilius in analogia proportionis, quæ propius ad vniuocationem accedit, vt ex iis, quæ dicenda ſunt, perſpicuum erit.

Dependentiã eſſentiæ ex dependentia exiſtentiæ colligi.

Nihil poſſe abſtrahi ab eo, quod eſt per ſe, & quod in alio.

Nota hæc.

Mitto plures rationes alias, quæ ad hanc concluſionem confirmandam valent, quoniã diſtantiam entis creati ab increato, diſtinctionemque prædicamẽtorum attingunt: quod ea de cauſa facimus, ne materiam libris ſequentis anteuertamus. Quanquam vero rationes, quibus hæc concluſio probata eſt, ſolius entis realis vniuocationem impugnent: ex eiſdem tamen relinquitur impugnata vniuocatio entis, vt realia & rationis complectitur. Minus enim conueniunt in ratione entis entia rationis cum entibus realibus, quam en- B tia realia inter ſe.

Ens eſſe analogum.

SECTIO V.

Tertia concluſio. *Ens in qua ratione ens eſt, analogum eſt.* Hanc concluſionem plane aſſerit Ariſtoteles, tum *hoc ipſo cap. 2*: 2. tum *libro 7. cap 4 tex. 14 & 15. & libr. 12. cap. 4. tex. 19. & alibi ſæpe*: nũc affirmans illud eſſe ex iis, quę dicuntur ad vnum, nunc ex iis, quę vna quodammodo ratione dicuntur. Probatur autem concluſio perfacile ex ſuperiorib. Cum enim ex prima pateat, ens non eſſe omnino æquiuocum: ex ſecunda autem non eſſe vniuocũ: conſtet autem illud dici de pluribus: plane ſequitur, eſſe medium quid inter vtrumq; quod trita iam appellatione analogum dicitur.

Concluſio 3. Ens, quatenus ens eſt, eſſe analogũ, probatur 1.

Illud tamen prætereundum non eſt, ens qua ratione ens eſt, non ita dici analogum, vt reſpectu omnium quę ſunt, analogum ſit. Eſt enim vniuocum iis omnibus, quæ in qualibet vniuoca natura conueniunt, vt omnibus ſpeciebus eiuſdem generis, & omnibus indiuiduis eiuſdem ſpeciei: ſiquidem eadem ratione dicitur ens de homine & equo; itemq; de Socrate & Platone. Neque id mirum videri debet, cum ea etiam, quæ omnino æquiuoca ſunt, aliquarum quoque rerum comparatione ſint vniuoca, vt canis comparatione latrantium. Itaque cum ens dicitur analogum reſpectu eorum analogum eſſe intelligendum eſt, de quibus proxime ac immediate dicitur, cuiuſmodi ſunt Deus Opt. Max. genera ſumma, & omnes differentiæ. Nã de iis, quæ ſub eodem genere, aut ſpecie eſſentialiter continentur, non dicitur ens immediate, ſed interiectu alicuius generis, aut ſpeciei, aut etiam differentiæ.

Ens eſſe vniuocum reſpectu quorundam.

At dices, id, quod in ſe non eſt vnius ratio- F nis, non poſſe eſſe eiuſdem rationis quarumlibet rerum comparatione, ac proinde, nec vniuocum; ens autem non eſſe in ſe vnius rationis: quare nec reſpectu eorum, quæ ſub eodem genere, aut ſpecie continentur vniuocũ eſſe. Sed facile diluitur obiectio negatione maioris.

Obiectio.

Diluitur.

maloris. Quod enim in ſe nõ eſt vnius rationis ſimpliciter, ſed multarum, poteſt per aliquam earum eſſe vnius rationis comparatione aliquarum rerum. Ita ergo ens per eam rationem, qua ſignificat genus ſummũ ſubſtãtiæ, eſt eiuſdem rationis reſpectu omnium ſpecierum, & indiuiduorum prædicamenti ſubſtantiæ, & ita res habet in cæteris. Quod ſi quis vrgeat, rationem, quæ eſt ſecundum nomen ſubſtantiæ, non eſſe rationem ſecundum nomen entis in commune, ſed ſecundum nomen particularis cuiuſdam entis: occurrendũ eſt, in iis, quæ non ſignificant immediate vnã naturam ſed plures, cuiuſmodi ſunt analoga, & caſu æquiuoca, rationes omnium immediate ſignificatorum eſſe ſecundum commune nomen, vt patet ex definitione æquiuocorum in Prædicamentis *Capite de Æquiuocis* tradita, in qua tam analoga, quam caſu æquiuoca cõprehenduntur. Quod diligenter animaduertendum eſt. Quanquam in iis, quæ ſunt caſu æquiuoca, quia nec ſimpliciter, nec ſecũdum quid, habent eandem communem rationem, id melius perſpiciatur. Ita patet, ens communiſſima ratione ſumptum eſſe analogum. Quod autem idem dicendum ſit de ente reali completo, libro ſequenti patebit.

Occurritur inſtantiæ.

De variis analogiæ modis & eorum diſcrimine.

SECTIO VI.

VT autem qualis ſit entis analogia intelligatur (neque enim id facile eſt perſpicere) excludenda eſt in primis ab hac diſputatione analogia quædam, quam Ariſt. 7 Phyſic. *c. 4 t. 31. & 10 lib. Metaph t. 26. & 10. lib.* huius operis, c. 13. in natura generum ſubeſſe docet: quam D. Tho 1 ſent. d. 19 q 5 ar. 2. vocat analogiam ſecundum eſſe tantum: Caietanus autem in libello de analogia nominum c. 1. analogiam inæqualitatis, quod natura generica, etſi vniuoca eſt, perfectius tamen eſſe habeat in vna ſpecie, quam in alia, ratione perfectioris differentiæ, cui coniuncta eſt. Idcirco autem hoc genus analogiæ excludendum eſt hoc loco, quia non impedit veram vniuocationem, vt eiſdem locis patebit.

Analogia generum.

Reuocanda eſt deinde in memoriã diſtinctio illa analogorum in analoga ſecundum attributionem, & ſecundum proportionem, de quibus quantum ſatis erat, in Dialecticis Inſtitutionibus, & Prædicamentorum commentariis *lib. 1. c. 10* ſcriptum eſt.

Analogiam duplicem eſſe.

Poſt hæc, animaduertenda ſunt nonnulla diſcrimina, quæ inter huiuſmodi analoga cer-

A nuntur. Primum, quod ad vocabula pertinet, huiuſmodi eſt. Ea, quæ ſecundum attributionem appellantur, nunquam aliter apud Ariſtotelem (*hoc cap. 2. & lib. 7 tex. 14. & 15 & lib. 5. t. 11. & lib. 11. text. 19. 21. & 25. & lib. 2. Poſt. t. 23. & 24*) nuncupari, quam nomine eorum, quæ ad vnum, vel ab vno dicuntur, eaq; ſola, quæ nos analoga ſecundum proportionem dicimus, analogorum nomine apud illum vocari. Hæc intelliges ex hoc ipſo c. & ex c. 6. lib.

Primum diſcrimen inter analoga.

B 5. ex c. 4. lib. 7. ex c. 4 lib. 12 ex c. 16 2. Poſt. & ex aliis pleriſque locis, maxime vero ex c. 6 primi Ethic vbi plane diſtinguuntur analoga ab iis, quæ ab vno, vel ad vnum dicuntur. Eandem diſtinctionem faciunt Græci auctores initio Prædicamentorum Ariſtotelis. Vſus tamen Latinæ Scholæ obtinuit, vt vtraque hodie analoga dicantur. Vide Ammonium & alios.

Alterum diſcrimen eſt, ſemper dari aliquid vnum & idem, ad quod membra analoga ſe-
C cũdum attributionem, vel cætera, vel omnia referantur, & ratione cuius talia nominentur. Dico autem (*cætera*) quia illud vnum, & idem, ad quod alia referuntur, interdum ſignificatur eodem nomine: vt nomine ſani animal ſanum, & nomine Medici homo Medicus, quod cum accidit, tunc illud dicitur principale ſignificatum, cætera vero ratione illius dicuntur eodem vocabulo. Quod genus analogorum vocat Diuus Thom. prima quæ-
D ſtione de ematteria, articulo quinto analoga ſecundũ attributionem vnius ad alterum, comprehendens nomine *Vnius*, omnia minus principalia: nomine vero *alterius*, ipſum principale. Interdum vero illud vnũ, & idem, ad quod alia referuntur, non ſignificatur eodem nomine: vt ſi nomen Sani reſtringatur ad ſalutaria duntaxat, & nomen Medici ad medicinalia, tum illa, ad quæ horum nominum ſignificata referentur, non continebun-
E tur ſub iiſdem nominibus. Res enim dicuntur ſalutares ab animali ſano, & tamen animal, quatenus ſanum, non dicitur ſalutare: eodemque modo multa dicuntur medicinalia ab homine medico, cum tamen Medicus non dicatur medicinalis. Hoc igitur cum accidit, tum illud vnum, ad quod alia referuntur, non ſolum non dicitur principale ſignificatum, ſed ne ſignificatum quidem illius nominis, vt patet. Vnde fit, vt omnia
F ſignificata horum nominum dicantur talia, quia referuntur ad aliquid aliud. Quod genus analogorum loco proxime citato vocat Diuus Thom. analoga ſecundum attributionem duorum ad tertium, ſignificans nomine duorum omnia ſignificata huiuſmodi analogorum, nomine autem tertii, vnum illud ſub eodem

Secundum.

Analoga attributionis vnius ad alterum.

Duorum ad tertium.

Digitized by Google

eodem nomine minime comprehenſum, ad quod omnia referuntur. Ita patet, ſemper dari aliquid vnum, & idem, ad quod membra analoga ſecundum attributionem, vel cætera, vel omnia referantur, & ratione cuius talia appellentur, quod tamen in analogis ſecundum proportionem neceſſarium non eſt. Etenim principium eſt analogum principiis rerum naturalium, principio temporis & viæ, cum tamen nec principia minus principalia dicantur principia per attributionem ad aliquod idem principium principale, nec item omnia per habitudinem ad aliquid vnum & idem, quod non ſit principium. Quanquam enim illa dicuntur principia per attributionē ad principiatum, tamen principiatum nō eſt vnum & idem, ſed tam multiplex, quam eſt ipſum principium: quod idem obſeruare poteris in cæteris analogis huius generis. Quod ſi cum hac analogia iungatur analogia attributionis, tum demum ratione illius dabitur vnum & idem, ad quod cætera, vel omnia referantur, iuxta conditionem eius analogiæ. Exempli cauſa, Ridens eſt analogum ſecundū proportionem comparatione hominis, prati & fortunæ: at pratum, & fortuna dicuntur ridere, ſeu arridere, quia quodammodo imitātur hominem arridentem alicui, in qua imitatione ſpectatur attributionis analogia. Idē cernere eſt in cæteris omnibus, quæ per tropum aliquem dicuntur, vt cum aſpectus dicitur per metaphoram de interna animi contemplatione.

Tertium diſcrimen. Tertium diſcrimen eſt, analoga ſecundum attributionem non neceſſario ſignificare formam, quæ inſit in omnibus membris diuidentibus. Nam quicquid dicendum ſit de analogis duorum ad tertium, certe ea, quæ ſola attributione vnius ad alterum analoga ſunt, ſignificant formam in ſolo principali ſignificato exiſtentem. Sanitas enim, quæ eſt forma ſignificata nomine Sani, in ſolo animali ineſt, non in vrina, aut potione, aut aere, quæ denominatione extrinſeca dicuntur ſana. At analoga, ſecundum proportionem neceſſaria ſignificant formam, quæ ineſt in omnibus membris diuidentibus, vt inductione patet. Nam principium ſignificat naturam principii exiſtentem in omnibus, quæ dicuntur principia, eodemque modo ſe res habet in cæteris non modo proprie dictis, ſed etiam impropriè, & per tropum. Ridere enim, exempli cauſa, ſignificat riſum non modo inhærētem homini, ſed etiam quo modo florenti prato. Namque ipſa florum productio eſt quædam quaſi hilaritatis ſignificatio per vultum.

Quartum. Quartum diſcrimen eſt, In analogis ſecū-
A dum attributionem, omnia ſignificata, quæ habitudine ad aliquid vnum dicuntur talia, neceſſario per illud definiēda eſſe, vt pulſum ſanum, & deambulationē ſanam per animal ſanum. At in analogis ſecundum proportionem id non eſt neceſſarium, niſi eadem ſint analoga ſecundum attributionem. Nam neque principium temporis neceſſario definitur per habitudinem ad principium viæ, neque hoc per habitudinem ad illud. Quod idē
B cernere eſt in cæteris analogis proportionis propriæ, ſi in eis ſola proportionis analogia reperiatur.

His ita conſtitutis, cum ſuperius *ſectione præcedente*, oſtenſum ſit, ens eſſe analogum Deo & creaturis, ſubſtantiæ creatæ, & accidentibus itemque ipſis accidentibus diuerſorum prædicamentorum, & poſtremo entibus realibus & rationis, his quatuor analogis explicādis, totum, quod quærimus, aper-
C tum fiet.

Qualis ſit analogia entis.

SECTIO VII.

AC non eſſe quidem ens comparatione Dei, & creaturarum vllo pacto analogū ſecundum attributionem duorum ad tertiū, luce clarius eſt, cum præter Deum, & creatu-
D ras nihil aliud ſit, cuius comparatione Deus, & creaturæ, & ſint, & dicantur entia. Quod vero nec ſit analogum ſecundum attributionem vnius ad alterum, creaturarum, inquam, ad Deum (nemo enim dixerit Deum eſſe ens per attributionem ad creaturas) his rationib. videntur oſtendi. *Ens non eſt analogum Deo & creaturis attributione duorum ad tertium.*

Primum, quia ſi creaturæ eſſent entia per attributionem ad Deum, ſolus Deus eſſet for-
E maliter ens: ſiquidem forma ſignificata per analoga, quæ dicuntur ſecundum attributionem vnius ad alterum, ſoli principali ſignificato ineſt, vt patet in ſano. Itaque non magis quælibet creatura diceretur ens ab entitate, quam dicitur ſana à ſanitate, quam in ſe non habet. *Prior ratio cur entia non dicantur entia attributione ad Deū.*

Deinde, quia ſi creatura eſſet ens per attributionem ad Deum, neceſſario quatenus eſt ens, definienda eſſet per Deum: quod patet eſſe falſum, tum quia creatura, quatenus
F eſt ens, ſatis apte definitur eſſe, *quod exiſtere in rerum natura poteſt*, tum etiam, quia entia creata, quatenus ſunt entia, prius cognita fuerunt à Philoſophis, quam vlla eorum dependentia à diuina natura cognoſceretur. Adminiculo enim cognitionis creatarum rerum ſeſe erexit humanus intellectus ad diuinæ naturæ *Poſterior.*

naturæ cognitionem vt etiam D. Paulus ad Rom. ſcribit. Atq; in hac ſententia videbitur D. Thomas eſſe in q. 2. de veritate, artic. 11. vbi docet, inter Deum & creaturas non cerni analogiam vnius ad alterum, ſed proportionalitatis, quam nos proportionis analogiam dicimus.

Eiſdem argumentis videtur concludi, non eſſe ens analogum ſubſtantiæ creatæ, & accidenti. Nam neque accidens eſt ens ſola extrinſeca denominatione: neque item videtur definiri per ſubſtantiam quatenus ens, vt patet ex tradita entis definitione, ſed quatenus accidens.

Ens eſſe analogum analogia & attributionis & proportionis.

Dicendum eſt tamen, vtroq; modo eſſe ens analogum & ſecũdum attributionem, & ſecundum proportionem, cum reſpectu Dei, & creaturæ, tum etiam reſpectu ſubſtantiæ creatæ, & accidentis, atq; adeo reſpectu accidentium diuerſorum prædicamentorũ, entiumque realium, & rationis.

Proportionis.

Hæc aſſertio, quod attinet ad analogiam proportionis (ab hac enim, vt à faciliori inchoabim⁹) nullo negotio probatur quoad omnes partes. Vt enim Deus ſe habet ad ſuum eſſe, ſic proportione quadam ſe habet ad ſuum ſubſtantia creata, & quo pacto ſubſtantia creata, ita & accidens, quo item modo vnum genus accidentium affectum eſt ad ſuam exiſtentiam, ſiue vnumquodque cæterorum ad ſuam: qua deniq; ratione entia realia, eadem quoque entia rationis. eſt enim in omnibus æqua proportio: quãuis res ipſæ, & ipſæ etiã exiſtentiæ per ſe ſumptæ diuerſæ admodum ſint.

Præterea, omnia analoga in quib. non cernitur analogia proportionis, ſunt analoga ſecundũ attributionem vnius ad alterũ. (Quæ enim ſunt analoga ſecundum attributionem duorum ad tertium, ſunt etiam analoga ſecundũ proportionem, vt inductione patet atqui forma ſignificata per nomina huiuſmodi analogorũ, ſolo principali ſignificato ineſt, vt patet ex tertio diſcrimine. entitas autem, quæ eſt forma nomine entis ſignificata, neceſſario ineſt omnibus entibus, igitur omnia entia, quatenus entia ſunt, conueniunt ſecũdum analogiam proportionis. Atq; hoc idẽ docet Ariſtot. quoad entia realia libro quinto capite ſexto *tex. 7.* & libro duodecimo capite quarto & quinto *text. vigeſimo ſecundo & vigeſimo ſeptimo*, aſſerens, ea, quæ ad diuerſa prædicamenta pertinent, nõ eadem ratione, ſed ſimilitudine rationum inter ſe cõuenire. Loquimur autem non ſolum de iis, quæ directo pertinent ad prædicamenta, ſed etiam de iis, quæ ſunt illorum principia, in quibus pater Deum quoque Opt. Max. intelligi.

Reprehenſio non agnoſcẽtium in ente analogiam proportionis.

A Ex his collige, non recte philoſophari eos, qui in ente ſolam analogiam attributionis agnoſcunt. Coguntur enim fateri (quod etiam libenter admittunt) ſolam ſubſtantiam eſſe formaliter ens, quemadmodum ſolum animal eſt formaliter ſanum: eamque exiſtimant Recentiores quidam, inter quos eſt Niphus diſput. 1. fuiſſe opinionem Parmenidis, quemadmodum illam refert Simplicius in primum Phyſicorum idem videtur credere Ægidius hoc loco *q. 3. & 4. Idem libro 6. q. 2.*
B cum ait, *accidentia non habere entitatem, niſi in obliquo, & non ſint entia, ſed entis*: ex quo quaſi fundamento colligit lib. 7. & in libello de Eſſe, & eſſentia q. 10. abſurdam illam ſententiam, Accidentia non habere propriam exiſtentiam, ſed per ſolam exiſtentiam ſubſtantiæ exiſtere.

Analogia attributionis accidentium.

Quod vero attinet ad analogiam ſecundum attributionem, id quidem in accidentibus & comparatis inter ſe, & cum ſubſtan-
C tia creata facile intelligitur. Nam cum accidentia dicantur entia reſpectu ſubſtantiæ creatæ, efficitur, vt ſi ens, quatenus de eis dicitur, analogum eſt, neceſſarium ſit analogum ſecundum attributionem, duorum quidem ad tertium, ſi ens ſumatur pro ſolis accidẽtibus; vnius autem ad alterum, ſi ſumatur, vt eſt commune omni enti creato.

Atque hæ duæ aſſertionis partes, quibus conferũtur accidentia, & inter ſe, & cum ſub-
D ſtantia creata, hoc ipſo cap *text. 2* & libro 7. cap. 1. & 4. text. 1. 2. 3. 4. 14 Et lib. 11. capit. 7. plane traduntur ab Ariſtotele.

Entia rationis.

Ex qua duplici comparatione patet, idem dicendum eſſe de entibus rationis tum comparatione entis realis, tum etiam inter ſe, ſi diuerſo omnino genere habitudinis referuntur ad ens reale, quemadmodum accidentia diuerſorum prædicamentorum ad ſubſtan-
E tiam. Neque enim entia rationis minus pendent ab ente reali, quam accidentia à ſubſtantia.

Analogia attributionis creaturarum ad Deum probatur.

In Deo autem, & creatura, in quibus aſſertio non ita facile perſpicitur, duabus potiſſimum rationibus id concludi poteſt. Prior ratio. Non minus pendet ens creatum à Deo in genere cauſſæ exemplaris, efficientis, & finalis, quam pendeat accidens à ſubſtantia creata in genere cauſſæ ſubiectæ, quæ reducitur ad materialem. atqui accidens ita
F pendet à ſubſtantia creata, vt ſit ens per attributionem ad ſubſtantiam. igitur & ens creatum ita pendebit à Deo, vt non ſit ens, niſi per attributionem ad illum. At obiiciat aliquis, Res non pendere ſecundum ſuas eſſentias abſolutas a ſuis cauſſis exemplaribus, efficientibus, & finalibus, vt patet in ſtatua Cæ-

Y ſaris

ſtatuæ reſpectu ſui exemplaris, quod eſt in mente ſtatuarij, & ipſius ſtatuarij, & eius finis propter quem ſtatua facta eſt, cuius tamen accidens ſecundum ſuam eſſentiam pendeat à ſubſtantia. Sed reſpondendum, diſparem eſſe rationem. Nam, etſi id verum eſt collatis rebus cum ſuis particularibus, & ſecundariis cauſis exemplaribus, efficientibus, & finalibus: tamen ſi conferantur cum primo exemplari, efficiente, & fine, falſum eſt. Adeo enim eſt illis ut aliis omnibus entibus creatis dependentia a Deo tanquam a primo exemplari, efficiente & fine, vt ſine ea (quatenus entia ſunt) intelligi non poſſint: quemadmodum nec accidens abſque dependentia a ſubſtantia, vt a prima cauſa ſubiectiua. Vnde colliges, perfectam cognitionem ſubſtantiæ creatæ, quatenus eſt ens, indigere cognitione triplicis dependentiæ a primo ente licet exemplari, efficiente, & fine: cognitionem autem accidentis, quatenus eſt ens, indigere adhuc cognitione dependentiæ a prima cauſa ſubiectiua, quæ eſt ſubſtantia creata. Ex quo etiam apertius intelliges, veram eſſe Indi illius ſententiam, cuius meminimus libro ſecundo, capite tertio, quæſtione tertia, ſectione quarta, *Neminem poſſe res humanas intelligere qui diuinas ignoret.*

Perfecta cognitio entis creati pendet à Dei cognitione.

Poſterior ratio, id, quod ea ratione de vno dicitur per eſſentiã, quia tota eſſentia, quam ſignificat, illi conueniat: de altero aut per participationem, quia pars eſſentiæ dicitur de ſecundo per attributionem ad primum, veluti homo, de Paulo, & anima Pauli, aut etiam, de corpore Pauli ea enim ratione anima Pauli dicitur homo interior, & corpus exterior: quod illa ſit pars interior humanæ naturæ, corpus autem exterior atqui ens ea potiſſimum ratione dicitur de Deo; et eſſentiam, quod omnes gradus entitatis ſiue eſſentiæ, qui immediate ſignificantur nomine entis, illi conueniunt (alij quidem formaliter, alij autem eminenter, id eſt, excellentius, quam cæteris rebus) de creaturis vero per participationem, quia vnicuique earum conueniat pars aliqua totius eius multitudinis graduũ eſſentiæ ergo dicitur de Deo, & creaturis per attributionem creaturarum ad Deum. Ita patet, ens eſſe analogum reſpectu Dei, & creaturæ per attributionem vnius ad alterum. Quod idem intelliges apud D.Tho. 1. quæſt. decima tertia, articulo quinto. Lege etiam Caietanum in libro de analogia Nominum capite ſecundo.

Homo interior anima homo exterior corpus.

Ad priorem vero rationem, quæ hanc analogiam creaturę ad Deum infirmare contendebat, dicendum eſt, in quibus analogia pro-

Solutio prioris rationis pro parte oppoſita.

A portionis ſimul reperitur cum analogia vnius ad alterum, in iis poſſe formam ſignificatam ineſſe in omnibus membris, vt patet in pede, quatenus dicitur de pede animalis & lecti. in pede enim lecti ſimul cernitur, & imitatio pedis animalis (quæ eſt quædam attributio, & proportio quædam ad illum. Ita fit, vt pedalitas, quæ eſt forma ſignificata nomine pedis, inſit ſuo modo in pede lecti,
B quemadmodum in pede animalis. Eodem igitur modo res habet in ente reſpectu Dei, & creaturæ propter vtramq; analogiam, & proportionis & attributionis. Reſpondere quoq; poteſt ad argumentum, Creaturas quatenus dicuntur entia per attributionem ad Deum, appellari entia denominatione extrinſeca ab entitate diuina: at quatenus dicuntur entia ſecundum proportionem, eſſe ac dici entia à propriis entitatibus. Quo pacto loquitur Caietanus in libello de analogia nominum

Alia reſponſio.

Quod ſi quis roget, quænam ſint fundamenta vtriuſq; analogię in ente reſpectu Dei, & creaturæ: & vtra earum prius enti conueniat. Dicendum eſt ad priorem quæſtionem, fundamentum ſiue rationem fundandi analogiam attributionis creaturarum ad Deum eſſe ipſam diuinam entitatem, à qua creatu-
D ræ omnes extrinſeca denominatione dicuntur entia, vt a primo fine, efficiente, & exemplari: fundamentum vero proportionis cum Deo eſſe modum habendi formaliter, atque eſſentialiter entitatem, qui idem quodammodo eſt in omnibus entibus. Ad poſteriorem dicendum, primo quidem aſpectu priorem videri ex natura rei analogiam, qua Deus, & creaturæ conueniunt in ente per proportionem, quam eam, qua conueniunt per
E attributionem creaturarum ad Deum: ſemper enim attributio vnius ad alterum videtur ſupponere aliquid in eo, quo tribuitur, ſiue refertur: vt patet in attributione ſani, obſeruantis, efficientis ad ſanum formaliter. Verum hæc reſponſio, etſi locum habet in pleriſq; rebus creatis collatis inter ſeſe: non habet tamen in creaturis comparatione Dei, quippe cum attributio creaturarũ ad Deum, earumve dependentia ab illo, vt à primo fine, efficiente, & exemplari, nihil ſupponat in creaturis, ſed illis potius entitatem largia-
F tur. Itaq; dicendum aut hasce analogias in ente eſſe ſimul natura: aut quod magis placet, analogiam attributionis præcedere analogiam proportionis. Nam ex eſſentiali ratione, quam res creatæ a Deo variè accipiunt naſcitur earum proportio & inter ipſas, & cum Deo.

Quænam ſint vtriuſq; analogia fundamenta.

Vtra analogia prius conueniat enti.

Ad poſteriorem rationem dicẽdum, creaturam

Num creatura neceſſario ſit definienda per Deũ.

putam, quatenus eſt ens, neceſſario definiendam eſſe per Deum, ſi definitio eſſe debeat omnino diſtincta & perfecta. Nec enim propoſita entis definitio eſt diſtincta eius explicatio, ſed confuſa, vt mox patebit. Nec item Philoſophi perfecte cognouerunt entia creata, quatenus entia ſunt, antequam cognoſcerent diuinam naturam, à qua illa pendent, qua ratione ſunt entia: ſed imperfecte, & à poſteriori: quod ſatis fuit, vt eorum adminiculo ad diuinæ naturę cognitionem ſe attollerent. Quod ſi Theologorum pleriq; (*vt Diuus Thomas de veritate quæſtione ſecunda, articulo vndecimo, ad 6. Caiet. de ente & eſſentia, capite ſecundo, Capr. 1 d. 35 q. ſecunda, concluſione decima*) negant, definiendas eſſe creaturas neceſſario per Deum: id haud dubie intelligunt de ſufficientibus definitionibus: eiuſmodi ſunt, quæ traduntur per genus proximum & differentiam proximam, non de omnino diſtinctis & abſolutis.

Quo pacto D.Th. neget analogiam attributionis creaturarum ad Deum.

Quod vero in eodem argumento additur, negaſſe Diuum Thomam in creaturis analogiam attributionis ad Deum, facile refellitur.

Neq; enim negat ille, quod alibi ſæpe concedit, vt quæſtione ſeptima de potentia Dei, articulo ſeptimo, 1. p. quæſtione decimatertia articulo ſexto & primo con. gent. capite trigeſimoquarto, multoq; luculentius in prologo ſentent. quæſtione prima, articulo ſecũdo, ſed eam ſolam analogiam vnius ad alterũ inficiatur, qua ſignificatur determinata habitudo creaturarum ad Deum: quaſi dicat, eam habitudinem, non eſſe talem, qualis eſt inter vnum & duo, aut inter duos quoslibet deſignatos numeros.

Hoc enim pacto negandum eſt, creaturam dici ens per habitudinem ad Deum, cum inter finitum & infinitum non poſſit dari habitudo determinata, ſiue dimidij, ſiue tertiæ partis, ſiue quartæ, ſiue cuiuſuis alterius denominationis, quæ ex numero vllo ſumatur.

Itaq; vult Diuus Thomas, creaturam non dici ens, quia eius entitas habeat certam cõmenſurationem cum entitate Dei: ſed quia diuinam eſſentiam quoquo modo imitatur. Atq; hæc Thomiſtarum (vt eſt apud Fer. prim. con. gent. capite quinquageſimo quarto) explicatio.

Quo autem modo propoſitæ duæ rationes ſoluendæ ſint, quatenus accommodãtur ad euertendam analogiam entis per attributionem accidentis ad ſubſtantiam, ex dictis patet.

Occaſio quæſtionis ſequentis.

Verum vt ea, quæ dicta ſunt, plenius intelligantur: ſimulq; argumenta, quæ initio A quæſtionis pro prima ac ſecunda opinione propoſita ſunt, apertius diſſoluantur: operæ pretium erit exquirere, qualis nam ſit conceptus entis, vnus ne, & præciſus à conceptibus membrorum diuidentium: an vero ab eis nulla ratione diſtinctus, & abſtractus. Hinc enim plena huius quæſtionis explicatio pendet.

B

Qualis ſit conceptus entis.

QVÆSTIO II.

De conceptu formali & obiectiuo.

SECTIO I.

Atque vt à diſtinctione conceptus ordiamur: principio ponatur, duplicem eſ- C ſe conceptum: formalem vnum, alterum obiectiuum: quo etiam pacto noſtri diſtinguũt rationem in formalem & obiectiuam: niſi quod preſſius accipiunt rationem, vt idem ſit, atq; conceptus definitiuus. *Conceptus formalis nihil eſt aliud, quam actualis ſimilitudo rei, quæ intelligitur, ab intellectu ad eam exprimendam producta.* Exempli cauſa, cum intellectus percipit naturam humanam, actualis ſimilitudo illius, quam ſibi fabricat, vt naturam humanam exprimat, eſt conceptus D formalis humanæ naturæ. Dicitur autem actualis ſimilitudo, vt diſcernatur à ſpecie intelligibili, quæ etſi eſt ſimilitudo rei, quæ intelligitur: non inhæret tamen intellectui, vt actus, ſed vt habitus. Hinc patet, cur huiuſmodi conceptus dicatur formalis. Cum enim ſit forma quædam accidentaria inhærens intellectui, merito formalis appellatur, vt diſtinguatur ab obiectiuo, qui raro, & ex acci- E dente in intellectu ineſt. Eſt & alia ratio, cur dicatur formalis: nempe, quia repræſentat rẽ ſub ea forma ſeu natura ſecundum quam intelligitur.

Conceptus formalis quid.

Duplex formalis quid.

Diuiditur porro cõceptus formalis in ſimplicem, & compoſitum ſiue complexum, qui definitiuum complectitur v.g. conceptus, qui reſpondet in mente ſubiecto huius enunciationis: Homo eſt animal rationale, eſt ſimplex, qui autem reſpondet prædicato, eſt cõplexus, atq; adeo definitiuus. Ac ſimplex qui- F dem vocatur alias verbum mentis, late accepto verbi vocabulo, vt nomina etiam complectitur: definitiuus autem, ratio formalis. Atque in hac explicatione magis perſpicuam Diui Thomæ ſententiam ſequuti ſumus. Num autem ea ſit, atque ſit verior, ſuo loco videbimus.

Digitized by Google

Obiectiuus conceptus quid ſit.

Conceptus obiectiuus eſt res, quæ intelligitur, ſecundũ eam formam, naturamue quæ per formalem concipitur. A Dicitur autem ſimplex, quatenus repræſentatur per ſimplicem formalem: compoſitus autem atque complexus, quatenus repræſentatur per complexũ formalem. Qui quidem, cum reſpondet definitiuo formali, dicitur ratio obiectiua. Quanquam & ipſa ratio obiectiua appellari nonnunquam ſolet ratio formalis: non tamen ſimpliciter, ſed cum addito hoc, obiectiua. Exempla vtriuſq; B conceptus obiectiui ſumi poſſunt in homine, quatenus repræſentatur per terminos huius enunciationis mentalis: Homo eſt animal rationale: eſt enim cõceptus obiectiuus ſimplex, quatenus repræſentatur per ſubiectum: complexus autem, atque definitiuus, quatenus repræſentatur per prædicatũ. Hæc de conceptu formali & obiectiuo: itemq; de ratione tum formali tum obiectiua.

C

Tres opiniones de conceptu entis.

Sectio II.

Opinio prima.

Non deſunt igitur, qui videantur ſentire, vtrumque conceptum analogicum entis, tum formalem, tum etiam obiectiuum (neque enim vlla nobis iam hoc loco quæſtio eſt cum iis, qui illum vniuocum ponunt) D eſſe vnum, ac præciſum à propriis conceptibus membrorum immediate diuidentium, vt à propriis conceptibus ſubſtantiæ, quantitatis, & aliorum ſummorum generum. Horum ſententiam refert Caiet. in libello de analogia nominum *c. 6. q. 1.* In eademq; videtur eſſe Iauellus hoc loco: Quæ, quod attinet ad conceptum formalem, fere eſt communis opinio, & tribus potiſſimum rationibus con- E firmari poteſt.

Prima ratio pro præciſione formalis conceptus.

Primum, Quia formalis conceptus entis, tum ſimplex, tum definitiuus, nec eſt proprius ſubſtantiæ, nec quantitatis, nec alicuius alterius particularis entis, ſed communis omnium, vt patet in hac enunciatione mentali, Ens eſt id quod eſt. Deinde, Quia omnium ſimilium, quatenus ſimilia ſunt, poteſt dari vna numero imago: at omnia entia, qua ratione ſunt entia, ſimilia ſunt inter ſe, F conceptuſque formalis quædam imago rerũ eſt. Tertio, Quia formalis conceptus entis eſt omniũ ſimpliciſſimus, & ad quem fit cæterorum vltima reſolutio, vt eſt communis Philoſophorum ſententia: non eſſet autem huiuſmodi, niſi eſſet vnus, atque abſtractus ab omnibus particularibus, & (quod hinc ſequitur) ab omnibus præciſus. *Vide Diuum* A *Thomam de veritate quæſtione prima, articulo primo ex Auicenna in prima ſua Metaphyſica.*

Prima ratio pro præciſione conceptus obiectiui.

Quod autem ad obiectiuum attinet, ex his videtur eadem ſententia oſtendi. Primum, Quia conceptus obiectiuus reſpondet conceptui formali, cum ſit nihil aliud, quam res, quæ intelligitur, quatenus per formalem repræſentatur, vti diximus: quare cum formalis conceptus entis ſit vnus, & præciſus ab o- B mnibus particularibus, vt probatum eſt: neceſſario efficitur, idem dicendum eſſe de obiectiuo: alioqui conceptui formali entis, vt eſt præciſus à conceptu ſubſtantiæ, quantitatis, & aliorum entium particularium, nullus omnino conceptus obiectiuus reſponderet.

Deinde, quia ſi conceptus obiectiuus entis non eſſet vnus, ac præciſus ab omnibus particularibus obiectiuis: nihil aliud eſſet C ens, quam tota copulatio: aut diſiunctio ex conceptibus obiectiuis, eorum quæ entis nomine ſignificantur: quod quam ſit abſurdum, ex eo plane videtur colligi, quia ſi ita eſſet, profecto, cum dicimus ſubſtantiam eſſe ens, aut ſenſus foret, ſubſtantiam eſſe ſubſtãtiam & quantitatem, &c. ſi nomina, inquam, communia ſignificant multa copulatim: aut ſubſtantiam eſſe ſubſtantiam, vel quantitatem, &c. ſi illa ſignificant diſiunctim: at il- D lud aperte falſum eſt: hoc autem plane ridiculum.

Tertio, Quia ſi nullus eſſet conceptus obiectiuus entis præciſus à conceptu obiectiuo ſubſtantiæ, & cæterorum entium, per eundem prorſus naturę gradum eſſet homo ſubſtantia, per quem ens: quod ex eo patet fieri non poſſe, quia homo per id, quo eſt ens, cõuenit cum omnib. entibus, per id autẽ, quod E eſt ſubſtantia, diſtinguitur à cæteris omnibus, quæ non ſunt ſubſtantiæ, vt à quantitate & qualitate. Qui autem fieri poteſt, vt res vlla per idem omnino cõueniat cum alia re, & diſtinguatur ab illa? conſecutio autem luce clarior eſt. Nam ſi homo eſſet ens, per aliquem naturæ gradum diſtinctum ab eo, per quem eſt ſubſtantia: iam ille eſſet conceptus obiectiuus entis præciſus à conceptu obiectiuo ſubſtantiæ, eademque ratione à conce- F ptibus obiectiuis omnium aliorum entium particularium.

Cur ſi præciſus eſt non ſit vniuocum.

Quod ſi ab his petas, cur ens non ſit vniuocum, ſi eius conceptus obiectiuus eſt vnus, ac præciſus ab omnibus obiectiuis particularibus: reſpondent cauſam eſſe, quia is conceptus non æque participatur à conceptibus obiectiuis entium particularium, cum prius dicatur de Deo, poſterius de

creatura:

Digitized by Google

creatura: eodemque modo prius de ſubſtantia, poſterius de accidente. *In hac opinione videtur eſſe Capr. 1 d. 2. q. 1.*

Secunda opinio. Alii ſunt, qui etſi de cõceptu formali idem ſentiunt, quod ſuperiores: tamen quod attinet ad obiectiuum, exiſtimant illum non eſſe vnum, niſi vnitate diſiunctionis, ac proinde non eſſe præciſum à conceptibus obiectinis membrorum diuidentium. *Vide etiam Heruæum Quodlib. 2. quæſtio. 7. & Fland hic q. 2. art. 6. Libell. de Anal. nominum, cap 6.* Hanc ſententiam refert Caietan. in loco citato, quam Paulus Sonc. quæſt. 2 & 3. in hunc librum, vt veriorem amplectitur. Quo loco, vt melius rem declaret, docet; conceptui formali entis primo, & immediate reſpondere in rebus hoc diſiunctum, Subſtantia vel accidens, atque hunc eſſe conceptum obiectiuum entis communem omnibus obiectiuis, quia quicquid eſt, aut eſt ſubſtantia, aut accidens. *Probatio.* Probat autem ſuam ſententiam hoc fere modo; Conceptus obiectiuus tribus modis poteſt dici vnus. primo, vnitate naturæ vniuocæ, ſecundo, vnitate analogiæ: tertio vnitate diſiunctionis. at conceptus entis non eſt vnus vnitate naturæ vniuocæ, nec vnitate analogiæ: eſt igitur vnus vnitate diſiunctionis. Maiorem quaſi perſpicuam ſupponit. Priorem quoque partem minoris ait eſſe communem omnium D. Thom. ſectatorum ante probatam à ſe hoc ipſo libro, q. 2. Poſteriorem autem, in qua eſt cardo rei, duabus rationibus oſtendit.

Prior ratio contra analogicam vnitatem conceptus entis. Primum: Quia nemo poteſt diſtribuere terminum communem, niſi apprehendat totum eius primum ſignificatum. nemo enim poteſt diſtribuere, v.g. terminum Hoc in hac propoſitione, *Omnis homo eſt animal*, niſi apprehendat totam naturam humanam in cõcreto, quod eſt primum eius ſignificatum, etſi non apprehendat ſignificata ſecundaria, quæ ſunt ſuppoſita humana, vt Petrum & Ioannem. atqui experimento cõſtat, terminum *Ens* diſtribui à nobis abſque eo, quod concipiamus actu omnia membra, in quæ ens immediate diſtinguitur, vt Deum, & decem ſumma genera, quod patet in hac propoſitione, *Omne ens eſt id, quod eſt*: non eſt igitur conceptus obiectiuus entis tota aggregatio ex membris immediate diuidentibus entis, quæ tamen aggregatio eſſet, ſi eſſet analogice vnus.

Poſterior. Deinde, quia in omni prædicatione eſſentiali neceſſe eſt, vt totum primum & immediatum ſignificatum prædicati conueniat ſubiecto: nulla autem res eſt, de qua vere prędicetur tota aggregatio ex membris immediate diuidentibus entis, cum tamē ens prædicetur vera & eſſētiali prædicatione de qualibet re. Ita concludit conceptum obiectiuum entis non eſſe vnum vnitate aggregationis, & ex conſequente, nec vnitate analogiæ.

Tertia opinio. Denique Caiet. in eodem libello cap. 4. exiſtimat, ſi ſimpliciter & abſque diſtinctione loquendum eſt, nec conceptum obiectiuum entis, nec vero formalem eſſe vnum, ſed plures, quanquam vterque ſit quodammodo vnus propter vnitatem analogicam repertam in naturis immediate ſignificatis. Proinde, vt ipſe inferius cap. 6. colligit, neuter conceptus entis eſt præciſus à conceptibus omnium entium particularium. Ratio huius ſententiæ eſſe poteſt, Quia analoga ſunt ſimpliciter æquiuoca, quamuis non pura, ſed quæ ad vniuoca aliquo modo inclinent: æquiuoca autem omnia ſunt ſimpliciter diuerſarum rationum cum obiectiuarum, tum etiam formalium, vt patet ex æquiuocorum definitione: quandocunque autem ratio formalis ſeu conceptus formalis definitiuus, non eſt vnus ſimpliciter, nec etiam conceptus formalis ſimplex, eſt vnus ſimpliciter. huiuſmodi enim conceptus ſe habent, vt definitio, & definitum. *Probatio.*

Vera explicatio conceptus entis.

SECT. III.

Qvanquam vero ſola Caietani ſententia aut omnino veritatē attingere, aut propius ad illam accedere videatur, tamen vt hęc intelligantur plenius, animaduertendum eſt inprimis, trifariam poſſe diſtingui formalem conceptum entis, in omnino diſtinctum, omnino confuſum, & partim diſtinctum, partim confuſum. *Formalis conceptus triplex.*

Omnino diſtinctus quis ſit. Omnino diſtinctus eſſet, *qui determinate & expreſſe repræſentaret omnes entitates ſimplices, ſeu non compoſitas ex natura communi, & differentia contrahente.* (hæc enim ſunt immediata entis ſignificata) vt Deum, genera ſumma, & differentias, quibus illa contrahuntur, non ſolum ad ea, quæ extant in rerum natura, verum etiam ad ea, quæ diuina virtute fieri poſſunt. Verumtamen huiuſmodi conceptus formalis, nec datur, nec dari poteſt in creaturis, cum ſolus Deus hæc omnia determinate & expreſſe intelligere poſſit.

Omnino confuſus quis. Omnino confuſus eſt, *qui omnes huiuſmodi entitates ſimplices repræſentat confuſe, & indeterminate*, cuiuſmodi eſt vterq; terminus huius enuntiationis mentalis, Ens eſt id, quod eſt, qui conceptus, quia imperfectiſſimus eſt, vocatur à quibuſdā conceptus quid nominis.

Partim diſtinctum, partim confuſum quis.

Partim vero diſtinctus, & partim confuſus eſt, *qui repræſentat vnam expreſſe & determinate, cæteras vero implicite & indeterminate*, vt cõceptus formalis ſubſtantiæ generis ſummi. Is enim repræſentat ſubſtantiam expreſſe & determinate, quantitatem autem & cęteras implicite & indeterminate, nempe quatenus omnes eum ſubſtantia proportione quadam conueniunt. *Vide Caiet. in opuſc. de conceptu entis, & Fer. 1. contra gent. c. 34.*

Eodem modo diſtingui poteſt conceptus obiectiuus entis in omnino diſtinctum, omnino confuſum, & partim diſtinctum, partim cõfuſum. Siquidem immediatum entis ſignificatum, quatenus omnino diſtincte repræſentatur, dicitur conceptus obiectiuus omnino diſtinctus, quatenus vero omnino confuſe, appellatur omnino confuſus, quatenus denique partim diſtincte, & partim confuſe, partim confuſus & partim diſtinctus nuncupari poteſt.

Conceptum duob. modis poſſe dici vnũ.

Animaduertendum eſt deinde, quemlibet conceptum duobus modis poſſe dici vnum, nempe, aut re, aut ratione. Exempli cauſſa, conceptus formalis, quem habeo de omnib⁹ hominibus, quatenus homines ſunt, eſt vnus re, & ratione. quia & eſt vna numero qualitas & eodem prorſus modo repræſentat naturam humanam, quę eſt multiplicata in indiuiduis hominibus. At vero natura humana, quæ in illis exiſtit, non eſt conceptus obiectiuus vnus re, ſed ratione dũtaxat, cum in diuerſis ſit diuerſa numero ſubſtantia.

Duobus itẽ modis præciſum. Conceptus re præciſus quis ſit.

Tertio loco animaduertendum eſt, duob. item modis poſſe quemlibet conceptũm dici præciſum ab aliis. Vno, re: altero, ratione. Eũ conceptum intelligo præciſum re, *qui eſt reipſa diſtinctus ab iis, à quibus dicitur præciſus*, qualis eſt conceptus formalis, quo concipimus hominem communem comparatione eorũ, quibus concipimus Socratem; Platonem, & alios particulares. Eſt enim alia qualitas numero diſtincta ab iis omnibus, quibus repræſentantur homines particulares. Eodem modo credebat Plato hominem communẽ (qui eſt conceptus obiectiuus prædicti formalis) eſſe præciſum à particularibus; quippe qui putabat illum eſſe re ipſa à particularibus diſtinctum.

Eum autem dico præciſum ratione (qui etiam abſtractus appellatur) *in cuius ratione nihil includitur eorum, quæ ſunt propria conceptib. à quibus præciſus eſt*. Hoc pacto eſt præciſus vterque conceptus hominis communis à particularibus. Nam neque in repræſentatione conceptus formalis, quo concipimus hominem communem, includitur repræſentatio cuiuſquã particularis entis, neque item in quidditate ipſius hominis communis includitur quicquam, quod ſit proprium & peculiare cuiquam particulari.

De conceptu entis obiectiuo.

SECTIO IV.

Prima concl.

His poſitis, vt à conceptu obiectiuo ordiamur, ſit prima concluſio: *Conceptus obiectiuus entis nec eſt vnus re, nec præciſus re ab omnibus obiectiuis membrorum diuidentium.* Huius concluſionis veritas ex eo facile perſpicitur, quia conceptus obiectiuus entis nihil eſt aliud, quam ipſa natura entis omnibus entibus communis; at nulla natura communis, non ſolum analoga, ſed ne vniuoca quidem (hæc enim maiorem vnitatem habet, magiſque videtur eſſe præciſa à ſuis particularibus) eſt re ipſa vna, aut ab eis re ipſa ſeparata.

Secunda concluſio.

Secunda concluſio: *Conceptus obiectiuus entis non eſt vnus ratione, niſi ſecundum quid.* Hæc ex eo probatur, quia ſi ratione eſſet vnus ſimpliciter, neceſſario admittenda eſſet vniuocatio entis, quæ tamen ſuperius eſt refutata. Nam etſi non omnes exiſtimant, vniuocationem rerum ex vnitate ſimpliciter conceptus formalis eſſe colligendam (quod recte an ſecus quidam negent, paulo poſt patebit) omnes tamen ex vnitate ſimpliciter conceptus obiectiui eã neceſſario colligi putant. Quod ſane non de vnitate reali, vt patet ex ſuperiori concluſione, ſed de vnitate rationis neceſſario intelligendum eſt. Ita fit, vt conceptus obiectiuus entis non ſit vnus ratione, niſi ſecundum quid, vnitate nimirum analogica. Quam eandem concluſionem plane aſſerit Ariſtot. de omnibus analogis ſecundum proportionem 2 Poſt. c. 16. text. 23. vbi ſic ait: *Eſt & alius modus perueſtigandi per analogiam ſeu proportionem. non enim poteſt vnum quippiam eodem ſumi.* Et paucis interpoſitis ſubdit: *Inerunt autem & his, atq; ſequentur aliqua, quaſi talis ſit vna quædam natura.* De analogicis autem ſecundum attributionem in hoc ipſo capite, in quo nunc verſamur, tex. 2 cum ſic ſcribit: *Non enim ea tantum, quæ ratione vna dicuntur, vnius ſcientiæ eſt contemplari: ſed ea etiam, quæ ad vnã naturam dicuntur. nam & quodammodo ratione dicuntur vna.*

Tertia concl.

Tertia concluſio: *Conceptus obiectiuus entis non eſt præciſus ratione ab omnib. obiectiuis membrorum diuidentium, niſi ſecundũ quid.* Et quidem, quod attinet ad conceptum entis omnino diſtinctũ, aut partim diſtinctum, & partim

tim confuſum, concluſio aperta eſt. Etenim, qui omnino diſtinctus eſt, plane includit omnes peculiares modos eſſendi entitatũ ſimplicium, quæ ſunt membra proxime diuidentia entis, vtpote modum eſſendi ſubſtantiæ, quantitatis, & cęterarum. Is autem, qui eſt partim diſtinctus, partim confuſus, neceſſario includit eum, quem ſibi entitas diſtincte repræſentata, vt proprium & peculiarem vẽdicat, vt patet ex dictis. At omnino confuſum non eſſe ſimpliciter & omnino præciſum ratione ab omnibus obiectiuis membrorum diuidentium, haud facile quiuis ſibi perſuadebit: præſertim cum ideo dicatur omnino confuſe, quia omnino cõfuſe repræſentatur, i. e. nulla entitate determinate & expreſſe cõcepta. Verum ſi quis animum aduertat, plane intelliget, ne hunc quidem conceptum entis eſſe ſimpliciter & abſolute præciſum ratione.

Definitio entis.

Aut enim cum definimus ens eſſe id, quod eſt, tribuimus enti modum eſſendi vnius rationis ſimpliciter, aut diuerſarum: ſi vnius ſimpliciter, effugere non poſſumus, quin concedamus, illud eſſe vniuocum: ſin autem diuerſarum, quaſi dicamus, ens eſt id, quod aliquem eſſendi modum ſibi vendicat, ſignificantes verbo *aliquem*, omnes eſſendi modos entitatum ſimplicium: in eo conceptu includimus ea, quæ ſunt propria conceptibus obiectiuis membrorum diuidentium. Ergo, ſi vniuocatio entis concedenda non eſt: neceſſario efficitur, ne eum quidem cõceptum obiectiuum entis, qui omnino confuſus eſt, eſſe ſimpliciter & abſolute ratione præciſum à conceptibus membrorum diuidentium. Quia tamen huiuſmodi conceptus entis nihil expreſſe & determinate continet, quod ſit proprium & peculiare membris diuidentibus, ideo quodammodo & ſecundum quid poteſt dici præciſus ratione à conceptibus.

Collocatio conceptus entis cum conceptibus ſpecierum.

Quod vt melius intelligas, aduerte, aliter hominem excludere à ratione ſua ea, quæ ſunt propria Socrati & Platoni: aliter vero ens, quatenus omnino confuſe concipitur ea quæ ſunt propria ſubſtantiæ & cæteris entitatibus, quæ proxime entis nomine ſignificantur. Hæc enim natura hominis excludit propria Socratis & Platonis, vt hæc non pertineant ad eſſentiam illius. at ens, quatenus omnino confuſe concipitur, ita excludit ea, quæ ſunt propria ſubſtantiæ & cęterarum entitatum ſimplicium, vt tamen eius eſſentia non ſit alia, quam eſſentia huiuſmodi entitatum. Itaque hæc non ſimpliciter excluduntur à conceptu entis etiam omnino confuſo, ſed quodammodo: vtpote quatenus nec determinate, vt expreſſe, ſed indeterminate & implicite concipiuntur. Vnde patet, nunquam ens

A abſtrahi ſimpliciter à ſuis membris diuidentibus, ſed ſolum quodammodo, & ſecundum quid. idem enim eſt abſtrahi, atque præciſum eſſe ratione, vt diximus. Satis eſt tamen hæc qualiſcunque præciſio & abſtractio, vt diluantur multa ſophiſmata, quæ ex verbo Ens, cõtexi poſſunt, vt, Ens eſt analogum. ſubſtantia genus ſummum eſt ens. eſt igitur ſubſtantia genus ſummum analoga. Ens eſt vnum ſecũdum quid, ſubſtantia genus ſummum eſt ens: B eſt igitur ſubſtantia, quæ genus ſummum eſt, vnum ſecundum quid. Ad hæc enim & ſimilia reſpondent Dialectici, ideo vitioſam eſſe conſequentiam, quia nomen entis ſumitur in maiore præciſe ſiue abſtracte, quod facit ſimplicem oppoſitionem, vt diximus in inſtitutionibus Dialecticis, lib. 8. cap. 24. in minore autem ſiue præciſione ſiue abſtractione iuxta formam ſuppoſitionis abſolute.

Num ens abſtrahi poſſit à membris diuidentib.

Hanc eandem concluſionem, quæ in propoſita dubitatione præcipua eſt, plane conC ſtat eſſe aſſertam ab Ariſt. 8. lib. huius operis, cap. vlt. text. 16. vbi ſic ait: *Statim enim vnumquodq;* (nempe generum ſummorum) *ens quoddam & vnum quiddam eſt*, id eſt, non per aliquam communem naturam ab omnibus abſtractam, quæ entis nomine ſignificetur. Qua etiam de cauſa paulo ante eodem tex. dixerat ens non poni in definitionibus: quod tamen neceſſarium foret, ſi nomen entis ſignificaret naturam aliquam abſtractam à decem ſumD mis generibus. Atque hæc de conceptu obiectiuo entis.

Confirmatio ex Ariſt.

De formali conceptu entis.

SECTIO V.

QVod vero attinet ad formalem, ſit quarE ta concluſio: *Formalis cõceptus entis poteſt eſſe non ſolum vnus re, ſed etiam præciſus re ab omnibus conceptibus membrorum diuidentium.* Et quidem quod poſſit eſſe vnus re, ex eo patet, quia & ſi is, qui omnino diſtinctus, nõ poteſt eſſe vna numero qualitas; tamen & qui eſt omnino cõfuſus, & qui partim diſtinctus, partim cõfuſus, vna numero qualitas eſſe poteſt. Vterq; enim poteſt eſſe ſubiectum vnius numero enũciationis mentalis: tametſi hoc inF tereſt, quod prior poteſt diſtribui pro omnib. entibus: poſterior autem non, niſi pro iis, quæ continentur ſub ea entitate, quam expreſſe repræſentat.

Quarta concl.

Quod autem poſſit eſſe præciſus re ab omnibus formalibus membrorum diuidentium, ex eo intelligi poteſt, quia ſi nec is

quia

qui omnino diſtinctus eſt, nec qui partim diſtinctus, partim confuſus, poteſt eſſe alia qualitas numero ab iis omnibus, quibus expreſſe & determinate repræſentantur particulares entitates, is tamen, qui eſt omnino confuſus, neceſſario eſt qualitas diuerſa numero ab illis omnibus, cum nullam particularem entitatem determinate repræſentet.

Quinta concluſio.

Quinta concluſio: *Formalis conceptus entis, vt eſt vnus ratione, ita etiam præciſus ratione ab omnibus conceptibus formalibus membrorum diuidentium, niſi ſecundum quid.* Hæc concluſio facile deducitur ex ſecunda & tertia, cum ratio conceptus formalis in actuali repræſentatione obiecti conſiſtat, vt ex ſupra dictis patet.

Sexta concl.

Sexta concluſio: *Etſi formalis ille conceptus entis, qui eſt omnino confuſus, poteſt dici ſimpliciter præciſus ab omnibus formalibus membrorum diuidentium: non poteſt tamen ſimpliciter dici vnus conceptus, niſi quo pacto nomen vocale æquiuocum ſimpliciter, & ſine adiectione dicitur vnũ nomen.* Prima pars huius concluſionis ea ratione probatur, quia quicquid eſt re ipſa præciſum ab alio, poteſt dici ſimpliciter & abſolute præciſum ab illo. Non tamen hinc colligas, poſſe illum dici ſimpliciter abſtractum. Idem eſt enim abſtractum, quod præciſum ratione.

Vt conceptus ſit vnus ſimpliciter, non ſatis eſt, vt ſit vn[us re].

Secunda pars hac ratione oſtenditur. Quia conceptum eſſe vnum re dumtaxat, non eſt ſatis, vt dicatur ſimpliciter vnus conceptus: alioqui conceptus obiectiui huius actionis & huius paſſionis, qui ſunt vnus re, dici poſſent ſimpliciter vnus conceptus, quod falſum eſt. Cum igitur conceptus ille formalis non ſit vnus ſimpliciter, niſi re (oſtenſum eſt enim nullum conceptum entis, ſiue obiectiuum, ſiue formalem eſſe vnum ratione, niſi ſecundũ quid) efficitur neceſſario, nõ poſſe illum ſimpliciter appellari vnum conceptum. Addidi tertiam illam concluſionis partem (*niſi quo pacto nomen vocale, &c.*) quia quemadmodum nomen vocale æquiuocum, cum diſtinguitur à rationibus ſecundum illud nomen ſolet dici ſimpliciter & ſine adiectione vnum nomen, ſeu idem nomen, vt patet ex æquiuocorum definitione: ſic etiã formalis ille conceptus entis, ſi ſumatur, vt diſtinguitur à rationibus formalibus ſeu definitionibus mentalibus, quibus explicatur, poterit appellari ſimpliciter, & ſine adiectione vnius conceptus: vt ſi dicamus, idcirco omnia entia æquiuoce conuenire in eo, quod entia ſunt, quia habeant eundem confuſum conceptum communem, rationes autem ſecundum illum diuerſas. Verum vt nomen æquiuocum

Nomẽ æquiuocum an ſit vnum nomẽ.

A non dicitur vnum & idem nomen, niſi quatenus eſt vna & eadem vox: ita formalis ille cõceptus entis non dicitur vnus & idem conceptus, niſi quia eſt vna & eadem numero qualitas ſimpliciter enim atque abſolute & nomen vocale æquiuocum eſt multiplex nomẽ, & conceptus ille eſt multiplex conceptus. Ita patet totius dubitationis explicatio: ſitne videlicet conceptus entis vnus, & præciſus à conceptib. membrorum diuidentium, & quo B pacto ab eis diſtinguatur.

Quo pacto rationis vocabulum ſumatur in definitionibus æquiuocorũ & vniuocorũ.

Ex his obiter collige, rationis nomen in definitionibus æquiuocorum & vniuocorum æque accipi poſſe pro ratione formali atque pro obiectiua; quod non recte à nonnullis (*in quibus eſt Herueus Quodlib. 2. quæſt. 7.*) negari video. Dum enim concedunt accipiendum eſſe pro obiectiuo, etiã pro formali accipi poſſe concedant neceſſe eſt. Nam cum dicant æquiuoca eſſe ea, quorum nomen eſt commune, & conceptus obiectiuus diuerſus: C vniuoca autem, quorum nomen eſt commune, & conceptus obiectiuus idem: id autem intelligi non poſſit de obiectiuo diuerſo, aut eodem re, ſed de eodem aut diuerſo ratione (illo enim pacto homo eſſet æquiuocus Socrati & Platoni, in quibus humana natura eſt re ipſa diuerſa, & calefactio eſſet vniuoca huic actioni & huic paſſioni, quia eſt eadem re in vtraque) efficitur, vt neceſſario intelligendum ſit de conceptu diuerſo aut eodem D ratione. At is conceptus obiectiuus dicitur diuerſus, aut idem ratione, qui eſt diuerſus aut idem definitione mentali, ſiue conceptu formali definitiuo. Igitur dum concedunt, rationis nomen accipiendum eſſe in prædictis definitionibus pro conceptu obiectiuo, implicite fatentur, illum æque poſſe accipi pro formali: quod tamen alias negant. Quin etiam crediderim, potius pro formali accipiendum eſſe, quando obiectiuus non cognoE ſcitur eſſe ſimpliciter vnus ratione, niſi ex vnitate ſimpliciter rationis formalis. *Vide Fer contra Gent. cap. 34 ex Ammon. & Simpl. in Prædicam. & Ochamum 1. d. ſtinct. 2. quæſt. 9. ad finem.*

Potius ſumendum pro formali conceptu.

Obiectio Herui.

At obiicit Herueus: Si rationis nomen poſitum in definitione vniuocorum & æquiuocorum non ſumatur pro obiectiuo conceptu, fore vt omnia ſint vnius & eiuſdem rationis, cum à Deo vnico & ſimpliciſſimo conceF ptu comprehendantur. Sed non aduertit, nullam eſſe eam conſequentiam: tum quia conceptus, quo Deus omnia comprehendit, non eſt immediatus rerum omnium, ſed ſolius diuinæ eſſentiæ, cum interim Ariſtoteles intelligendus ſit de immediato: tum etiam quia conceptus

Diluitur.

conceptus ille diuinus non ex æquo participatur ab omnib. rebus, ſed ab aliis magis, ab aliis minus, præterquam ab iis, quæ vniuoce conueniunt, quemadmodum ab his ſolis ex æquo participatur ſimilitudo naturæ diuinæ, in quam primo fertur ille conceptus. Sed jam ad rem propoſitam reuertamur.

Solutio argumentorum, quibus vtuntur ij, qui ponunt conceptum formalem entis vnum ac præciſum ſimpliciter.

SECTIO VI.

QVapropter primum argumentum eorũ, quibus videbatur oſtendi, conceptum formalem entis eſſe vnum, ac præciſum à formalibus membrorum diuidentium, quatenus quidem nititur cõcludere illum eſſe præciſum ratione, hoc pacto diſſoluendum eſt. Etſi is, qui eſt omnino confuſus, non eſt proprius cuiuſquam particularis entis: tamẽ includere confuſe proprios modos eſſendi eorum omnium, quæ proxime entis nomine ſignificantur. Quod ſi nititur oſtendere vnitatem & præciſionem realem, nihil contra nos concludit.

Ad ſecũdum dicendum, recte illud colligere, dari poſſe vnum numero conceptum formalem, qui repræſentet omnia entia, quatenus entia ſunt: verum inde non effici, aliquem eſſe ſimpliciter vnum ratione, aut ſimpliciter præciſum ratione: quanquam recte efficitur, eum, qui omnino confuſe repræſentat omnia entia, eſſe præciſum re ab iis qui diſtincte entia particularia repræſentant.

Conceptum entis eſſe ſimpliciſſimum.

Ad tertium dicendum eſt, etſi conceptus entis ſiue formalis ſiue obiectiuus eſt omniũ ſimpliciſſimus, & ad quẽ fit vltima reſolutio cæterorum: non ideo tamen neceſſe eſſe, vt aut formalis, aut obiectiuus ſit vnus ſimpliciter aut abſtractus ſimpliciter ab omnib. particularibus. Neque enim analogia repugnat ſimplicitati, ſed cõpoſitioni. Itaq; vt conceptus entis ſit ſimpliciſſimus, ſatis eſt, ſi ſit minime omnium compoſitus, quãquam ſit omnium & vnus & abſtractus.

Solutio eorum, quæ pro præciſione conceptus obiectiui entis propoſita ſunt.

SECTIO VII.

Quo pacto obiectiuus reſpondeat formali.

AD primum vero eorum, quibus concludi videbatur, conceptum obiectiuum eſſe vnum ac præciſum ſimpliciter, dicendum eſt, conceptum obiectiuum non reſpõdere formali, niſi in repræſentando. Vnde & ſi aliquis formalis ſit vnus re, ac præciſus re, non inde ſequitur, obiectiuum quoque eſſe vnum re, aut præciſum re. Quod ſi formalis eſſet ſimpliciter vnus, ac præciſus ratione, tũ

A recte idem colligeretur de obiectiuo, vt argumentatio optime oſtendit.

Aliter exponi ſignificationem nominum communium, aliter acceptionem.

Ad ſecundum dicendum, etſi conceptus obiectiuus entis non eſt ſimpliciter vnus, nec ſimpliciter præciſus ratione à particularibus: tamen non inde effici, illum nihil aliud eſſe, quam copulationem, aut diſiunctionem illorum. Siquidem nomen entis, nec cum copulatione, nec cum diſiunctione ſignificat ſua ſignificata, ſed abſolute, licet eius ſignifi-

B catio exponatur per coniunctionem, & eius ſuppoſitio, ſiue acceptio perſonalis (vt vocant) per diſiunctionem. Cum enim ſignificationem entis explicamus, dicimus, nomen entis ſignificare ſubſtantiam, & quãtitatem, &c. cum autem exponimus acceptionẽ perſonalem quam habet v.g. in hac enunciatione, ſubſtantia eſt ens, tum huiuſmodi expoſitione vtimur, Subſtantia eſt hoc ens, aut illud, &c. quæ ſane ridicula non eſt, cum ſub-

C ſtantia: quæ in ea cum aliis membris diuidẽtibus diſiunctim oſtenditur, non exprimatur ſub nomine ſubſtantiæ. Dixi, *Licet eius ſuppoſitio perſonalis, &c.* quia quemadmodum nomina vniuoca, cum de re aliqua affirmantur, duplicem habent ſuppoſitionem, vnam abſolutam, alteram perſonalẽ, quæ non eodem modo exponuntur: ſic quodã modo res habet in analogis ſecundum proportionem propriam. Verbi cauſſa cum dicimus, Socra-

D tes eſt homo: nomẽ, *homo*, accipitur, tum abſolute pro homine. vt homo eſt, quæ eſt primaria eius ſuppoſitio, ſiue acceptio: tum etiã pro ſingulis hominibus diſiunctim, quæ eſt eius ſuppoſitio ſecundaria. nam cum dico, Socrates eſt homo, nihil aliud primo, ac præcipue ſignifico, quam id ipſum, quod exprimo, quod Socrates inquam ſit homo. At quia homo re ipſa eſt hic, aut ille (neque enim datur homo communis, qui ſeparatus ſit à ſingulis,

E vt à Platone ponebatur) ſecundaria ratione ſignifico, Socratem eſſe re ipſa hunc hominẽ, aut illũ, &c. Quanquã priorem illam ſuppoſitionem, de qua egimus 8. lib. Inſt. Dialectic. c. 26. recentiores Dialectici nõ tractant, quod vel ſint Nominales, qui nullã rem cõmunem agnoſcunt, vel in exponendis acceptionibus verborũ modum loquendi Nominalium ſequantur. Eodẽ igitur pacto, cũ dicimus, Sub ſtantia eſt ens, nomen Entis duobus modis

Suppoſitionem abſolutam ignotam eſſe recentioribus.

F ſumitur, vno abſolute pro ente, vt ens eſt, nullo particulari deſignato, propter omnimodã confuſionem cõceptus, quæ eſt ſuppoſitio abſoluta: altero diſiunctim pro ſingulis membris diuidentibus entis, vt pro ſubſtantia, quantitate, &c. quæ eſt ſuppoſitio perſonalis. Hæc enim ſemper comitatur abſolutam, vt eodem libro c. 27. diximus.

Digitized by Google

Membra immediate diuidentia entis per eundem naturæ gradum conuenire, ac distingui inter ſe.

Ad tertium dicendum eſt, membra proxime diuidentia entis per eundem omnino naturæ gradum conuenire & differre inter ſe. nam ſi per alterum conuenirent, per alterum differrent, poſſet gradus ille naturæ, ſiue entitatis abſtrahi ab omnibus quibus differrent. Aut igitur gradus ille in omnibus entib. eſſet idem omnino ratione, aut analogice idem. Si ratione omnino idem, iam eſſet vniuocus: ſi analogice idem, rurſus rediret eadẽ quæſtio: num ſcilicet duo: ſi gradus entitatum, qui in illa, vna analogica ratione continerentur, vniuoce conuenirent in aliquo communi gradu, an vero analogice, ſicq; nullus eſſet quærendi exitus. Cum igitur oſtenſum ſit, *q. 1. ſect.* 4. entia, quatenus entia, non habere vniuocam conuenientiam: progreſſus autem ille infinitus non ſit dandus: neceſſario concedendum eſt, ſubſtantiam, quãtitatem & cœtera membra immediate diuidentia entis, per eundem omnino naturæ gradum conuenire, ac differre inter ſe, ſeu potius diuerſa eſſe, veluti ſubſtantiam, genus ſummum per eundem omnino entitatis gradum conuenire cum quantitate, quo diuerſa eſt à quantitate, atque ita in cœteris.

Ratio.

Nec debet id cuiquam impoſſibile videri nam conuenientia analogica, eſt conuenientia ſecundum quid atqui idem entitatis gradus, qui eſt principium differendi ab altero ſimpliciter, poteſt eſſe principium cõueniẽdi cum eodem ſecũdum quid; ſiquidem eadem differẽtia ſpecifica coloris cærulei qui omniũ ſentẽtia eſt ſimplex entitatis grad^9, & nequaquam ex multis compoſitus, non ſolũ eſt principiũ, quo cæruleus color differt ſimpliciter à nigro, vt perſpicuum eſt: ſed etiam, quo cum illo quodammodo conuenit, vtpote quatenus albi comparatione quodammodo eſt niger

Alterum ſimile.

Idem intelliges ex differentia ſpecifica fortitudinis, quæ cum ſit principiũ differendi ſimpliciter ab audacia, eſt tamẽ principium quodammodo conueniendi cum eadem, ſiquidem fortitudo comparata cum timiditate, eſt quodammodo audacia. Quod idem in alijs medijs qualitatibus cernere licet.

Exemplum neceſſarium.

Deniq; in Deo comparatione creaturarum omnium entitatum id neceſſario cõcedendum eſt, hoc admiſſo, nullam omnino eſſe in diuina natura diſtinctionem graduum ſuperioris & inferioris entitatis, quod libro quinto oſtendetur. Nam cum inter Deum & creaturas ſit aliqua cõuenientia, & nihilominus diuerſitas infinitæ diſtantiæ: neceſſe eſt, vt ſimpliciſſima illa entitas ſit & conuenientiæ, & diuerſitatis principium. Quod idem ex parte creaturarum neceſſario etiam dicendũ eſt: ſiquidem ille identitatis gradus, quo vnaquæque creatura eſt ens, ille, inquam idem

A omnino eſt principium conuenientiæ cum Deo, & diuerſitatis ab illo: alioqui per aliquẽ entitatis gradum conueniremus cum diuina natura quo ab illa non diſtingueremus, quod fieri nullo modo poteſt. Ita patet, Deum, genera ſumma, differentias omnes, materiam, & formam ſubſtantialem in commune, & reliquas omnes entitates ſimplices per eũdem naturæ gradum conuenire analogice inter ſe, ac diuerſa eſſe ſimpliciter. Vnde ſequitur,

Conſectariũ notandum.

ſubſtantiam genus ſummum per eundem o-
B mnino naturæ gradum eſſe talem ſubſtantiã, & ſubſtantiam, & omnino ens. eodemq; modo quantitatem, per eundem omnino naturæ gradum eſſe quantitatem, & accidens, & ens. Nam ſi per alios communiores gradus huiuſmodi communiora attributa illis conuenirent, non eſſent ſubſtantia, quantitas & cœtera quæ diximus, ſimplices entitates, ſed compoſitæ: quod nunc ſupponimus eſſe falſum, quinto autem libro oſtendemus.
C

Num conceptus vnus, ac præciſus multis, poſſit eſſe analogus reſpectu illorum.

SECTIO VIII.

Refutatio id aſſerentiũ.

IN eo autem, quod hi auctores dicunt: etſi conceptus obiectiuus entis ſit vnus ac præciſus a particularibus, non inde tamen effici, vt ens vniuocum, ſit, cum is conceptus non ex æquo participetur à mẽbris diuidentibus:
D in eo, inquam, aut à noſtra, communiq; opinione reipſa non diſcordant, aut certe ſibi repugnant: aut deniq; nihil ad rem loquuntur, & falſam ſententiam pronunciant Nam ſi non accipiunt vnum, ac præciſum pro vno, ac præciſo ſimpliciter, ſed pro eo, quod eſt tale ſecundum quid, nihil à veteri, quã ſequimur, & cui ſe videntur opponere, opinione diſſentiunt. Quanquam non erat abſolute
E appellandum vnum ac præciſum id, quod eſt tale ſecundum quid. Si autem accipiunt vnum, ac præciſum pro vno ſimpliciter, ac præciſo ſimpliciter. quænam quæſo eſt inæqualis participatio, quæ illud vnum, ac præciſum analogum facit?

Quadruplex participatio inæqualis.

Quadruplex enim videtur eſſe inæqualis participatio: vna ſecundum rationem participati: altera ſecundum eſſe, quod habet in participantibus: tertia ſecundum plures: &
F pauciores gradus formę eiuſdem omnino rationis: quarta ſecundum diuerſum modum prædicationis de participantibus Si ergo loquuntur de inæquali participatione ſecundum rationem entis, vt alia ſit ratio Dei, quatenus ens eſt, alia ſubſtantiæ creaturæ quatenus etiam ens eſt, alia quantitatis & cœterorum, vt entia ſunt: omnino ſibi repugnant.

Nam

Quã ratione ſibi repugnent.

Nam quod, quatenus tale eſt, non eſt vnius A
rationis, id nec eſt ratione vnum ſimpliciter,
nec ſimpliciter præciſum ratione. Si vero lo-
quuntur de inæquali participatione ſecundũ
eſſe, quod ens habet in ſuis membris diuidẽ-
tibus, vt in aliis habeat perfectiorem exiſten-
tiam, in aliis minus perfectam: non credunt
ens eſſe vere analogum, neq; enim hæc parti-
cipationis inæqualitas veram inducit analo
giam, niſi abſurde velis, genera eſſe vere ana-
loga, quod inæqualiter perfectam exiſtẽtiam B
habeant in diuerſis ſpeciebus. Quod ſi lo-

Quibus modis veram entis analogiã non inducãt.

quantur de inæquali participatione ſecũdum
plures & pauciores gradus formæ eiuſdem o-
mnino rationis, quo pacto album participa-
tur à magis albo, & minus albo: præterquam
quod ea non poteſt conuenire enti, vt perſpi-
cuum eſt, nullam quoq; inuehit analogiam;
alioqui album eſſet analogum comparatio-
ne magis albi, & minus albi, quod nemo di-

Quo pacto nõ loquantur ad rem.

xerit. Si deniq; loquuntur de inæquali parti- C
cipatione ſecundum diuerſum modum præ-
dicationis de participantibus, vt id dicatur a-
nalogice prædicari, quod dicitur de vno eſ-
ſentiali prædicatione, de altero autem acci-
dentaria: quo pacto album prædicatur de So-
crate albo, vt hoc album eſt, & de Platone al-
bo, vt Plato eſt (hæc enim potiſſimum diuer-
ſitas prædicandi, aut ſi mauis, inexiſtẽdi, quæ
illius fundamẽtum eſt, videbitur, analogiam
inducere) nihil ad rem loquuntur: quemad- D
modum nec ſi dicant, idem omnino prædica-
tum, ſi de vno ſubiecto prædicetur per inhæ-
rentiam, de altero vero per extrinſecam de-
nominationem, conuenire vtriq; analogice.
Hæc enim participationis inæqualitas, non
poteſt accommodari rei propoſitæ, cum ens
de omnibus rebus, earumq; entitatibus dica-
tur non modo intrinſeca, ſed etiam eſſentia-
li prædicatione. Num autem huiuſmodi præ
dicationum inexiſtentiarumve diuerſitas af- E
ferat analogiam prædicatis, libro ſequenti
commodius dicetur.

Solutio argumentorum, quibus vtebantur ij, qui ponebant conceptum entis eſſe vnum vnitate diſiunctionis.

Sectio IX.

AD ſententiam vero eorum, qui dicunt,
vnitatem obiectiui cõceptus entis non
eſſe aliam, quam diſiũctionis, dicendum eſt,
id fieri non poſſe: Primum, quia diſiunctio
non eſt in rebus, ſed in ipſa indeterminatio-
ne intellectus: cum tamen vnitas, & conue-
nientia omnium rerum, quatenus entia ſunt,
in rebus ſit ipſis. Deinde, quia vnitas diſiun-
ctionis æque tribui poteſt caſu æquiuocis, at-
que analogis, cum tamen ea, quæ ſunt caſu
æquiuoca, quatenus talia ſunt, nullam omni-
no conuenientiam habeant, præterquam no-
minis. Tertio: quia iſto modo tollitur omnis
vnitas analogica, quam tamen cum omnes
Philoſophi, tum potiſſimum Ariſtoteles nu-
merat inter vnitates l. 5 huius operis c. 6. Nam
quo pacto ea negatur enti, eodem negabitur
cæteris analogis. Quarto, quia cum dici-
mus, aliquid eſſe ens conceptu omnino con-
fuſo, nihil tum de ſubſtantia, aut accidente,
aliave particulari entitate cogitamus. Quin-
to, quia id, quod pertinet ad eſſentiã rei de-
terminatæ ac certæ, non conſiſtit in diſiun-
ctione, quæ nihil dicit certum, & determina-
tum: quælibet autem res certa, & determina-
ta eſt eſſentialiter ens, vt patebit quæſtione
ſequenti. Poſtremo, quia hac admiſſa ſenten-
tia vix, ac ne vix quidem ſtare poſſunt pleraq;
pronunciata communi ſenſu recepta, vt, Ens
eſſe adæquatum ſubiectum Metaphyſicæ: Ens
eſſe obiectum intellectus: Eſſe commune re-
bus omnibus, & ſimilia, quæ cum diſiunctio-
ne vera eſſe non poſſunt.

Ad rationem autem, qua Paulus Son. in
hanc ſententiam deflexit admiſſa vtcunque
maiore, neganda eſt poſterior pars minoris,
atque ad priorem eius probationem dicen-
dum, eandem difficultatem eſſe illi commu-
nem cum iis, qui dixerint, & conceptum obie-
ctiuum entis eſſe vnum coniunctione. Nam,
vt coniunctio multorum nõ poteſt concipi,
niſi ipſa concipiantur, ita nec diſiunctio.
Quod ſi ille facit diſiunctiuum conceptum
ex ſola ſubſtantia, & accidente, nec deſcendit
ad Deum, ad decemque ſumma genera: alij
quoque facient coniunctionem ex ſola ſub-
ſtantia, & accidente. Ita nihil colliget contra
alios, quod alij in ipſum retorquere non poſ-
ſint. Adde, quod cum ſubſtantia & accidens
in commune ſumpta adhuc ſint analoga: aut
illa non concipientur, ſine diſiunctione ſuo-
rum membrorum diuidentium: aut, ſi ſine il-
la concipi poſſunt, eadem ratione poterit
concipi ens. Verum, quia augendis tantum
difficultatibus non ſoluuntur argumenta: ad
formam argumentationis dicendum eſt, vt
terminus communis analogus diſtribuatur,
ſatis eſſe, ſi totum eius immediatum ſignifi-
catum confuſe apprehendatur: atque hoc
pacto concipi ens, cum diſtribuitur in pro-
poſita enunciatione. Dixi autem, *analogus*,
quia ad diſtributionem termini communis
vniuoci, neceſſe eſt, vt totum ſignificatum
immediatum apprehendatur diſtincte, ſiue
expreſſe.

Nec coniunctionem, nec diſiunctionẽ ſine extremis poſſe concipi.

Ad diſtributionẽ termini communis quid requiratur.

Ad poſteriorem probationem reſponden-
dum, neceſſe quidẽ eſſe, vt omni vera prædi-

Quid ad veram prædicationem.

dicatione tōtum ſignificatum prædicati cōueniat ſubiecto: non tamen hoc intelligendum eſſe de toto prædicati re, ſed de toto ratione, iuxta modum quo ratio prædicati eſt eadem in omnibus ſuis ſignificatis, vniuoce nimirum, aut analogice. Verbi gratia, cum animal prædicatur de homine, totum quidem eius ſignificatum de homine enunciatur: Verum non totum re, cum natura animalis, quæ eſt in vno eius indiuiduo, in nullo alio re ipſa exiſtat, ſed totum omnino ratione, cum ratio animalis eadem ſit omnino in omnib. animalibus. Sic ergo ſuo modo res habet in prædicatione entis. nam cum dicimus, hominem eſſe ens, non ſignificamus illum eſſe re ipſa quidquid eſt ens, ſed ei cōuenire totam quodammodo rationem entis. Quod pronūciatum ideo eſt verum, quia ratio ſubſtātiæ, quę analogice eſt eadem cum ratione quantitatis, cæterorum immediatorū ſignificatorum entis, conuenit homini. Ita patet, non neceſſe eſſe totam aggregationem immediatorum ſignificatorum entis prędicari de homine, vt homo vere dicatur ens.

[De] Caieta[ni ſent]entia [...]eum. Ad ſententiam vero Caietani, rationemq; qua illam confirmauimus, nihil eſt, quod dicamus, cum bene habeant ſi recte intelligantur. Ita patet qualis ſit conceptus entis, tum formalis, tum etiam obiectiuus. Ad cuius rei explicationem longius, quam putauimus, digreſſi ſumus.

Solutio eorum, quæ initio ſuperioris quæſtionis pro pura entis æquiuocatione propoſita ſunt.

SECTIO X.

Ex his facile erit, argumentis vtriuſq; contrariæ ſuperioris, a. p q. 12. ar. 1. occurrere, & iis, quæ puram æquiuocationē entis oſtēdere videbantur, & iis quæ vniuocationem.

Quo pacto inter finitum & infinitum non detur proportio. Ad illud igitur, quo forſitā ductus eſt Rabbi Moyſes, dicendū eſt, inter finitum & infinitū non dari vllam proportionem, ſi proportio ſumatur pro habitudine determinatæ diſtantiæ: dari tamen proportionem, id eſt, ſimilitudinem imitatiuam, ſiue habitudinem effectus ad cauſam, vt eam vocat, D. Th.

Ad primum Aureoli reſpondendum rationes particularium entium, eorum, inquam, in quæ ens proxime diuiditur (de his enim præcipue dubitari poteſt) poſſe comparari, vel cum ratione entis omnino diſtincta, vel cum omnino cōfuſa, vel cum ea, quæ partim

F confuſa eſt, partim diſtincta. Si comparētur

Num rationes entiū particulariū addant aliquid rationi entis. cum ratione omnino diſtincta, nihil illi addunt, ſed omnes ſimul ſunt ipſa ratione entis, ſeu potius ipſæ rationes entis, cum ens non habeat vnam rationem ſimpliciter. Si autem conferantur cum ratione partim diſtincta,

A partim confuſa, nulla earum diſtiguitur ab eiuſmodi ratione entis, ſiquidem ratio ſubſtātiæ eſt ratio entis partim diſtincta, partim confuſa, & ſimiliter ratio quantitatis & cæterę: niſi quod vnaquæq; earum eſt omnino diſtincta talis entis, entis vero cōmuniter ſumpti partim diſtincta, partim confuſa. Quod ſi conferantur cum ratione omnino confuſa, de qua ſola in argumento videtur fieri mentio, addunt quidem ei illę aliquid: verum non aliquem naturæ gradum, vt recte probat ar-

B gumento, ſed ſolam expreſſionem, vt D. Th. non ſemel ait in quæſtionibus de Veritate. Quod enim ea ratio dicit confuſe & implicite, dicunt diſtincte ſiue expreſſe rationes immediatorum ſignificatorum entis. Vide D. Thomam *quæſt. 1. art. 1. & q. 21. articul. 1. Capr. 2. d. 2. q. 1. Franciſcum Mair. in tractatu de Vniuocat. entis.*

Conceptus entis an abſolutus ſit. Ad ſecundum, etſi quidam Scoti ſectatores reſpondent, rationem entis abſtrahere ab

C abſoluto, & reſpectiuo: tamen quia rationes abſoluti & reſpectiui vidētur omnino eſſe immediatæ: hoc potius modo reſpondendum. Cum ratio entis non ſit vna ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ſi ſermo quidem ſit de ratione omnino diſtincta: illam eſſe ſimpliciter, & abſolutam, & reſpectiuam: eſt enim ens commune rebus abſolutis ratione abſoluta (ſeu potius rationib. abſolutis) reſpectiuis autem reſpectiua. Si vero de partim diſtincta partim

D confuſa, talem eſſe ſimpliciter rationem entis ſecundum differentiam abſoluti, & reſpectiui, qualis eſt natura, quæ diſtincte, ſiue determinate exprimitur. Verbi cauſa, ratio ſubſtantiæ, quæ eſt ratio entis, partim diſtincta, partim confuſa, eſt ſimpliciter abſoluta, & ſecundum quid reſpectiua: contra vero, ratio relationis, eſt ſimpliciter reſpectiua, & ſecundum quid abſoluta. Quod ſi ſermo ſit de ratione omnino confuſa, dicendum eſt, eam

E quatenus quodammodo eſt abſtracta, eſſe abſolutam: cum ens quatenus omnino confuſe concipitur, non intelligatur habitudine ad aliud. Non ſequitur tamen ex hac ſententia, omnia entia eſſe abſoluta, niſi ſecundū quid, nempe quatenus conueniunt in conceptu omnino confuſo entis. Vide *D. Th. q. 21. de ver. ar. 1. ad 1. vbi ait ens dici abſolute, Vide etiam Capreol. in loco proxime citato.*

Ad tertium dicendum, etſi ea, quæ conueniūt in natura vniuoca (de his enim loquitur Ariſt.) non poſſunt eſſe primo diuerſa, quippe cum cōueniant in aliquo vno ſimpliciter, & ex cōſequenti non differant inter ſe totis ſed propriis & peculiaribus differentiis: tamen ea, quæ ſola analogica cognatione communicant, poſſe eſſe primo diuerſa, cuiuſmodi ſunt genera ſumma.

Ad

Ad quartum dicendum, non ideo Ariſtotelem docere, nomine entis ſignificari immediate naturas ſummorum generum, quia nulla omnino ratio reſpondeat nomini entis, ſecũdum quam illud de iis omnibus dicatur, ſed quia nullus ei reſpondet ſuperior naturæ gradus. Atque hæc eſt cauſa, cur ens in nullius ſpeciei definitione ponatur.

Non recte Porphyrium à Scoto reprehendi.

Quod autem Porphyr. ait, conuenientiam omnium rerum in ente vocari ab Ariſt. æquiuocam, etſi à Scoto in primo ſentent. diſt. 3. B negatur (ait enim nihil tale apud Ariſt. in lib. logicis inueniri, quicquid autem alibi in hãc ſententiam videtur dici, aliter exponi poſſe) à nobis tamen nec negandum eſt, cum plane ſcriptum ſit apud Ariſt. 1. Elencho: initio c. 6. neq; ita accipiendum, quaſi dicat, ens eſſe pure æquiuocum, & non potius ex numero eorũ quæ dicuntur ab vno, vel ad vnum, ac proprie etiam analogum, vt ſæpe alibi docet. Id quod Porphyr. aperte ſignificat, cum ſubiicit, Et nõ C vniuoce: Id enim addit, vt declaret Ariſt. non numerare ens inter pure æquiuoca, ſed inter ea, quę ideo æquiuoca dicantur, quia nõ ſunt vniuoca, quo pacto æquiuoca initio prędicamentorum definiuntur. Ex qua re liquet, verba illa ſequentia (*Communicato nomine tantũ eſt*) in eum ſenſum ſcripta eſſe à Porphyrio, vt excluderet communicationem in ratione vna & eadem ſimpliciter, non autem attributione, aut proportione vna.

D

Solutio argumentorum Scoti, quæ pro vniuocatione entis allata ſunt.

SECT. XI.

Ex certitudine conceptus entis non recte colligi eius vniuocationem.

AD primum vero eorum, quibus Scotus contrariam omnino ſententiam de vniuocatione entis realis oſtendere nitebatur, dicendum eſt: conceptum entis omnino confuſum poſſe eſſe certum de re aliqua, dum du- E bitatur de eadem, num ſit finita, an infinita: per ſe exiſtens, an in alia. Verum ex hoc pronunciato non effici, illum eſſe vniuocum. Nam, etſi communis ſententia eſt, ens commune reali & rationis non effici illum eſſe vniuocum, vt ipſi quoque Scoti ſectatores (*Bonetus quidem primo ſuæ Metaph. c. 6. aſſerit eſſe vniuocum, ſed non eſt numerandus inter Scotiſtas*) fatentur: multa tamen ſæpe certe nouimus eſſe entia, de quibus dubitamus ſintne realia, F an rationis, vt patet in identitate, diſtinctione formali, & aliis pleriſque relationibus. Id quod ipſe Scotus poſtea animaduertit *libr. de ente & eſſen. q. 3.* aſſerens, hoc argumento, etſi non probatur vniuocatio conceptus certi

A comparatione incertorum: probari tamen varietatem, ſiue diuerſitatem ab eiſdem, vt Caietanus annotauit. Qua tamẽ in re diſtinctione opus erat. Nam, ſi conceptus certus ſit diſiunctiue conſtitutus ex incertis, qualis eſt conceptus entis, vel nõ entis quem habemus de pygmæo, dubitantes interim de vtraque parte per ſe; non colligitur diuerſitas certi ab incertis, niſi tanquam totius à partibus, quod certe non eſt ad rem. Neque enim quæ- B ſtio erat de conceptu diſiunctiuo entis conſtante ex conceptu finiti, & infiniti: aut per ſe exiſtentis, & exiſtentis in alio: ſed de ſimplici. Si vero ſit ſimplex, qualis eſt conceptus opinabilis, aut ſignificabilis, quem de pygmæo habere poſſumus: etſi tum demum recte colligitur diuerſitas certi conceptus entis ab incertis membrorum diuidentium: non colligitur tamen vera eius communitas reſpectu incertorum; quia ſæpe certi ſumus de ſpecie, C dubitantes interim de genere, aut alio communiori prædicato; quo pacto apud omnes notum eſt, corpus eſſe trinam dimenſionem, cum interim plerique dubitẽt, ſitne ſubſtantia, an accidens. Ita patet, non probari primo argumento, non ſolum ens eſſe vniuocum, ſed ne aliquid quidem vere commune Deo, & creaturis.

Non ſatis eſt correctionem quam Scotus ſuæ rationi adhibet.

Triplex continentia vnius rei in alia.

Ad ſecundum dicendum, præter illos duos modos cognoſcendi rem vnam per aliam, dari quendam tertium (quod non ſemel) vt in D *com. 1. p. q. 13. art. 5. & lib. de ente & eſſ. q. 13.* (contra Scotum annotat Caiet.) quo res cognoſcitur per eam, in qua continetur participatiue: atque, hoc pacto contineri Deum in creaturis, & ſubſtantiam in accidentibus. Vel dic: Quicquid cognoſcitur per aliud contineri in illo formaliter, aut virtute, quod Scotus vult: dummodo nomine continentiæ formalis intelligatur continentia per conceptum vniuocum, aut analogicum: quo pacto Deus quoad conceptum entis continetur formaliter in E creaturis, & ſubſtantia in accidentibus. Vtrouis autem modo dicas ſubſtantiam cognoſci per accidentia, non poteſt intellectus noſter cognoſcere naturaliter, abſentiam panis in hoſtia conſecrata. Etenim panis, quatenus ſunt participatiua panis, qui deſiit eſſe, eiuſq; virtute agunt, nõ minus concurrunt ad producendam in intellectu ſpeciem panis, quam ſi adhuc in pane exiſterent, quemadmodum non minus nutriunt, quam quæ ſunt in pane F conſecrato.

Deus in creaturis quomodo contineatur & cognoſcatur.

Quo pacto attributa creaturarũ remotis imperfectionibus.

Ad tertium neganda eſt conſequentia. Satis eſt enim, ſi ſublata omni imperfectione à conceptibus creaturarum, relinquatur aliquid, quod etſi non idem omnino ſit in Deo & creaturis, ſit tamen analogice idem. Verbi

dicatione totum ſignificatum prædicati cõueniat ſubiecto: non tamen hoc intelligendum eſſe de toto prædicati re, ſed de toto ratione, iuxta modum, quo ratio prædicati eſt eadem in omnibus ſuis ſignificatis, vniuoce nimirum, aut analogice Verbi gratia, cum animal prædicatur de homine, totum quidem eius ſignificatum de homine enunciatur: Verum non totum re, cum natura animalis, quæ eſt in vno eius indiuiduo, in nullo alio re ipſa exiſtat, ſed totum omnino ratione, cum ratio animalis eadem ſit omnino in omnib. animalibus. Sic ergo ſuo modo res habet in prædicatione entis. nam cum dicimus, hominem eſſe ens, non ſignificamus illum eſſe re ipſa quidquid eſt ens, ſed ei cõuenire totam quodammodo rationem entis. Quod pronũciatum ideo eſt verum, quia ratio ſubſtãtiæ, quę analogice eſt eadem cum ratione quantitatis, cæterorum immediatorũ ſignificatorum entis, conuenit homini. Ita patet, non neceſſe eſſe totam aggregationem immediatorum ſignificatorum entis prędicari de homine, vt homo vere dicatur ens.

... Caieta... ...entia ...aum.

Ad ſententiam vero Caietani, rationemq; qua illam confirmauimus, nihil eſt, quod dicamus, cum bene habeant ſi recte intelligantur. Ita patet qualis ſit conceptus entis, tum formalis, tum etiam obiectiuus. Ad cuius rei explicationem longius, quam putauimus, digreſſi ſumus.

Solutio eorum, quæ initio ſuperioris quæſtionis pro pura entis æquiuocatione propoſita ſunt.

SECTIO X.

Ex his facile erit, argumentis vtriuſq; contrariæ ſuperioris, *2. p q. 12. ar. 1.* occurrere, & iis, quæ puram æquiuocationẽ entis oſtẽdere videbantur, & iis quæ vniuocationem.

Quo pacto inter finitum & infinitum non detur proportio.

Ad illud igitur, quo forſitã ductus eſt Rabbi Moyſes, dicendũ eſt, inter finitum & infinitũ non dari vllam proportionem, ſi proportio ſumatur pro habitudine determinatæ diſtantiæ: dari tamen proportionem, id eſt, ſimilitudinem imitatiuam, ſiue habitudinem effectus ad cauſam, vt eam vocat, D. Th.

Ad primum Aureoli reſpondendum rationes particularium entium, eorum, inquam, in quæ ens proxime diuiditur (de his enim præcipue dubitari poteſt) poſſe comparari, vel cum ratione entis omnino diſtincta, vel cum omnino cõfuſa, vel cum ea, quæ partim

Num rationes entiũ particulariũ addant aliquid rationi entis.

confuſa eſt, partim diſtincta. Si comparẽtur cum ratione omnino diſtincta, nihil illi addunt, ſed omnes ſimul ſunt ipſa ratione entis, ſeu potius ipſæ rationes entis, cum ens non habeat vnam rationem ſimpliciter. Si autem conferantur cum ratione partim diſtincta,

A partim confuſa, nulla earum diſtiguitur ab eiuſmodi ratione entis, ſiquidem ratio ſubſtãtiæ eſt ratio entis partim diſtincta, partim confuſa, & ſimiliter ratio quantitatis & cæteræ: niſi quod vnaquæq; earum eſt omnino diſtincta talis entis, entis vero cõmuniter ſumpti partim diſtincta, partim confuſa. Quod ſi conferantur cum ratione omnino confuſa, de qua ſola in argumento videtur fieri mentio, addunt quidem ei illę aliquid: verum non aliquem naturæ gradum, vt recte probat argumento, ſed ſolam expreſſionem, vt D. Th.

B non ſemel ait in quæſtionibus de Veritate. Quod enim ea ratio dicit confuſe & implicite, dicunt diſtincte ſiue expreſſe rationes immediatorum ſignificatorum entis. Vide D. Thomam *quæſt. 1. art. 1. & q 21. articul. 1. Capr. 1. d. 2. q. 1. Franciſcum Mauron. in tractatu de Vniuocat. entis.*

Conceptus entis an abſolutus ſit.

Ad ſecundum, etſi quidam Scoti ſectatores reſpondent, rationem entis abſtrahere ab

C abſoluto, & reſpectiuo: tamen quia rationes abſoluti & reſpectiui vidẽtur omnino eſſe immediatæ: hoc potius modo reſpondendum. Cum ratio entis non ſit vna ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ſi ſermo quidem ſit de ratione omnino diſtincta: illam eſſe ſimpliciter, & abſolutam, & reſpectiuam: eſt enim ens commune rebus abſolutis ratione abſoluta (ſeu potius rationib. abſolutis) reſpectiuis autem reſpectiua. Si vero de partim diſtincta partim

D confuſa, talem eſſe ſimpliciter rationem entis ſecundum differentiam abſoluti, & reſpectiui, qualis eſt natura, quæ diſtincte, ſiue determinate exprimitur. Verbi cauſa, ratio ſubſtantiæ, quæ eſt ratio entis, partim diſtincta, partim confuſa, eſt ſimpliciter abſoluta, & ſecundum quid reſpectiua: contra vero, ratio relationis, eſt ſimpliciter reſpectiua, & ſecundum quid abſoluta. Quod ſi ſermo ſit de ratione omnino confuſa, dicendum eſt, eam

E quatenus quodammodo eſt abſtracta, eſſe abſolutam: cum ens quatenus omnino confuſe concipitur, non intelligatur habitudine ad aliud. Non ſequitur tamen ex hac ſententia, omnia entia eſſe abſoluta, niſi ſecundũ quid, nempe quatenus conueniunt in conceptu omnino confuſo entis. Vide *D. Th q. 21. de ver. ar. 1. ad 1. vbi ait ens dici abſolute, Vide etiam Capreol. in loco proxime citato.*

Ad tertium dicendum, etſi ea, quæ conue-

F niũt in natura vniuoca (de his enim loquitur Ariſt) non poſſunt eſſe primo diuerſa, quippe cum cõueniant in aliquo vno ſimpliciter, & ex cõſequenti non differant inter ſe totis ſed propriis & peculiaribus differentiis: tamen ea, quæ ſola analogica cognatione communicant, poſſe eſſe primo diuerſa, cuiuſmodi ſunt genera ſumma.

Ad

Ad quartum dicendum, non ideo Ariſtotelem docere, nomine entis ſignificari immediate naturas ſummorum generum, quia nulla omnino ratio reſpondeat nomini entis, ſecundum quam illud de iis omnibus dicatur, ſed quia nullus ei reſpondet ſuperior naturæ gradus. Atque hæc eſt cauſa, cur ens in nullius ſpeciei definitione ponatur.

Non recte Porphyrium à Scoto reprehendi.

Quod autem Porphyr. ait, conuenientiam omnium rerum in ente vocari ab Ariſt. æquiuocam, etſi à Scoto in primo ſentent. diſt. 3. B negatur (ait enim nihil tale apud Ariſt. in lib. logicis inueniri, quicquid autem alibi in hanc ſententiam videtur dici, aliter exponi poſſe) à nobis tamen nec negandum eſt, cum plane ſcriptum ſit apud Ariſt. 1. Elencho: initio c. 6. neq; ita accipiendum, quaſi dicat, ens eſſe pure æquiuocum, & non potius ex numero eorũ quæ dicuntur ab vno, vel ad vnum, ac proprie etiam analogum, vt ſæpe alibi docet. Id quod Porphyr. aperte ſignificat, cum ſubiicit, Et nõ C vniuoce: Id enim addit, vt declaret Ariſt. non numerare ens inter pure æquiuoca, ſed inter ea, quę ideo æquiuoca dicantur, quia nõ ſunt vniuoca, quo pacto æquiuoca initio prędicamentorum definiuntur. Ex qua re liquet, verba illa ſequentia (*Communicato nomine tantũ eſt*) in eum ſenſum ſcripta eſſe à Porphyrio, vt excluderet communicationem in ratione vna & eadem ſimpliciter, non autem attributione, aut proportione vna.

Solutio argumentorum Scoti, quæ pro vniuocatione entis allata ſunt.

SECT. XI.

Ex certitudine conceptus entis non recte colligi eius vniuocationem.

AD primum vero eorum, quibus Scotus contrariam omnino ſententiam de vniuocatione entis realis oſtendere nitebatur, dicendum eſt: conceptum entis omnino confuſum poſſe eſſe certum de re aliqua, dum du- E bitatur de eadem, num ſit finita, an infinita: per ſe exiſtens, an in alia. Verum ex hoc pronunciato non effici, illum eſſe vniuocum. Nam, etſi communis ſententia eſt, ens commune reali & rationis non effici illum eſſe vniuocum, vt ipſi quoque Scoti ſectatores (*Bonetus quidem primo ſuæ Metaph. c. 6. aſſerit eſſe vniuocum, ſed non eſt numerandus inter Scotiſtas*) fatentur: multa tamen ſæpe certe nouimus eſſe entia, de quibus dubitamus ſiutne realia, F an rationis, vt patet in identitate, diſtinctione formali, & aliis pleriſque relationibus. Id quod ipſe Scotus poſtea animaduertit *libr. de ente & eſſen. q. 3.* aſſerens, hoc argumento, etſi non probatur vniuocatio conceptus certi

A comparatione incertorum: probari tamen varietatem, ſiue diuerſitatem ab eiſdem, vt Caietanus annotauit. Qua tamẽ in re diſtinctione opus erat. Nam, ſi conceptus certus ſit disiunctiue conſtitutus ex incertis, qualis eſt conceptus entis, vel nõ entis quem habemus de pygmæo, dubitantes interim de vtraque parte per ſe; non colligitur diuerſitas certi ab incertis, niſi tanquam totius à partibus, quod certe non eſt ad rem. Neque enim quæſtio erat de conceptu disiunctiuo entis conſtante ex conceptu finiti, & infiniti: aut per ſe exiſtentis, & exiſtentis in alio: ſed de ſimplici. Si vero ſit ſimplex, qualis eſt conceptus opinabilis, aut ſignificabilis, quem de pygmæo habere poſſumus: etſi tum demum recte colligitur diuerſitas certi conceptus entis ab incertis membrorum diuidentium: non colligitur tamen vera eius communitas reſpectu incertorum, quia ſæpe certi ſumus de ſpecie, C dubitantes interim de genere, aut alio communiori prædicato: quo pacto apud omnes notum eſt, corpus eſſe trinam dimenſionem, cum interim plerique dubitẽt, ſitne ſubſtantia, an accidens. Ita patet, non probari primo argumento, non ſolum ens eſſe vniuocum, ſed nec aliquid quidem vere commune Deo, & creaturis.

Non ſatis eſt correctionem quam Scotus ſua rationi adhibet.

Triplex continentia vnius rei in alia.

Ad ſecundum dicendum, præter illos duos modos cognoſcendi rem vnam per aliam, dari quendam tertium (quod non ſemel) vt *in* D *com. 1. p. q. 13. art. 5. & lib. de ente & eſſ. q. 13.* (contra Scotum annotat Caiet.) quo res cognoſcitur per eam, in qua continetur participatiue: atque hoc pacto contineri Deum in creaturis, & ſubſtantiam in accidentibus. Vel dic: Quicquid cognoſcitur per aliud contineri in illo formaliter, aut virtute, quod Scotus vult: dummodo nomine continentiæ formalis intelligatur continentia per conceptum vniuocum, aut analogicum: quo pacto Deus quoad conceptum entis continetur formaliter in E creaturis, & ſubſtantia in accidentibus. Vtrouis autem modo dicas ſubſtantiam cognoſci per accidentia, non poteſt intellectus noſter cognoſcere naturaliter abſentiam panis in hoſtia conſecrata. Etenim panis, quatenus ſunt participatiua panis, qui deſiit eſſe, eiuſq; virtute agunt, nõ minus concurrunt ad producendam in intellectu ſpeciem panis, quam ſi adhuc in pane exiſterent, quemadmodum non minus nutriunt, quam quæ ſunt in pane F conſecrato.

Deus in creaturis quomodo contineatur & cognoſcatur.

Quo pacto attributa creaturarum remotis imperfectionibus.

Ad tertium neganda eſt conſequentia. ſatis eſt enim, ſi ſublata omni imperfectione à conceptibus creaturarum, relinquatur aliquid, quod etſi non idem omnino ſit in Deo & creaturis, ſit tamen analogice idem. Verbi

bus tribuantur Deo.

cauſa, ſi à conceptu ſapientiæ creatæ tollas, quod habeatur per diſcurſum, & quod ſit qualitas, id quod relinquitur, nempe cognitio rerum omnium per cauſſas altiſſimas, etſi non eadem omnino ratione tribuitur Deo, qua humanæ ſapientiæ conuenit: tamen ratione analogica, vere ac formaliter illi tribuitur, vt iam vere dicere poſſis, Deum eſſe ſapientem, quia cognoſcit effecta omnia per altiſſimas cauſas. quanquam cognitionis verbũ non eadem proſus ratione Deo conueniat, qua nobis. Longe aliter res habet in cõceptu lapidis, qui quantumcunque abſtrahatur ab imperfectionibus lapidis, modo tamen adhuc ſit conceptus lapidis nunquam Deo formaliter tribui poterit, ſiue vniuoce ei tribuatur, ſiue analogice, niſi velis per Metaphorã, quo pacto non eſt neceſſe, lapidem ab vlla imperfectione abſtrahere. Eodem igitur modo, ſi à quouis ente creato, quatenus eſt ens, tollas inhærentiam in alio, quæ eſt imperfectio accidentium propria, & dependentiam ab alio, quæ eſt imperfectio omnium creaturarum, & relinquas hoc ſolum, quod eſt, habere eſſe: non dubium eſt, quin id formaliter Deo tribui poſſit tamẽ ſi non eodem proſſus modo, quo tribuitur entibus creatis, ſed eodem proportione quadam. Si tamen conceptui, quem ab imperfectionibus abſtraxeris, apponas alium negatiuum, aut relatiuum, qui ſoli Deo conueniat: iam analogicus ille prior reſtringetur ad eam rationem nobis ſignatam, quæ in ſolo Deo reperiri poteſt, vt ſi concipias ens infinitum, ſubſtantiam ſupremam, &c.

Conceptus proprii diuinæ naturæ.

Non omnia ſimilia eſſe reciproca.

Ad quartum dicendum, ab iis tantum, quæ ſunt ſimilia ſimpliciter poſſe abſtrahi vnam ſimpliciter naturam: at entia quatenus entia ſunt, non eſſe ſimilia ſimpliciter, ſed quodammodo Id quod ex eo patet, quia in iis dũtaxat, quę ſimpliciter ſimilia ſunt, admittitur ex vtraque parte ſimilitudinis reciprocatio, vt quo pacto hoc dicitur ſimile illi, ita viciſſim illud dicatur ſimile huic: entia vero creata ita dicuntur ſimilia Deo, quatenus entia ſunt, vt Deus nullo pacto dicatur eiſdem ſimilis: quod Dionyſius ſcribit cap. 9. de diuinis nominibus, & D. Thom. 1. *p. q. 4. art. 3. aliiſque locis*, ac cæteri ſcholaſtic: *doct. a ſent. diſt. n. 3.* approbant. Hoc autem ideo accidit, quia ſimilitudo, quam tribuimus creaturis reſpectu Dei, eſt ſola ſimilitudo imperf & imitationis, quæ ex Deo ad creaturas reciprocari nõ poteſt.

Deo entia ſimilia ſunt, ſed Deus eis non eſt ſimilis.

Ad quintum dicendum, non eſſe ens obiectum formale intellectus noſtri, ſed materiale, in ſubiecto autem materiali potentiæ non eſſe neceſſariam tantam vnitatem, quanta eſt vnitas potentiæ, alioqui concludendum eſſet hac argumentatione Scoti, colorẽ, qua ratione color eſt, eſſe vnũ ſpecie infima, quia facultas videndi noſtra eſt ſpecies infima. Imo etiam, ſi quid ea colligeret, plane excluderet in ſubiecta materia, eus eſſe ſpeciem infimã, quia intellectus noſter ſpecies infima eſt. De ſubiecto autem formali intellectus lib 9 text. 23. cum agetur de obiectis potentiarum, differendum eſt.

Ens quo pacto ſit obiectum intellectus noſtri.

Ad ſextum dicendum, quemadmodum aliqua poſſunt primo conuenire, ac repugnare naturæ vniuocæ, ſic etiam poſſe naturæ analogicæ. Vnde fit, vt per naturam quoque analogicam, tanquam per cauſſam adæquatam, poſſit aliquid primo demonſtrari, vt Ariſt. docet 2. Poſter. cap. 16. perſpicuum eſt autem in omnem cauſſam, per quam aliquid primo demonſtratur, poſſe cadere reduplicationem.

Etiam per naturam analogicam poſſe aliquid primo demõſtrari.

Ad ſeptimum neganda eſt conſequentia dicendumque, vt aliquid ſit ſubiectum veræ contradictionis, & medius terminus in ſyllogiſmo nequaquam fallaci, non eſſe opus, vt ſit vniuocum: ſed ſatis eſſe, ſi ſit analogum ſecundum proportionem propriam. Cauſſa vero eſt, quia analoga huius generis poſſunt concipi vno conceptu, qui abſolute accipiatur, ac diſtribuatur pro omnibus ſignificatis, quod aliis analogis non eſt conceſſum, niſi antecedentia, & conſequentia id poſtulent, vt ſi dicas; Omne ſanum proptie dictum pertinet ad medicum. Ad probationem autem conſequentiæ dicendum, etſi ens eſt multiplex, etiam quatenus omnino confuſe concipitur, tamen non efficere enunciationem ambiguam, & diſtinguendum, eo quod eius conceptus omnino confuſus pro omnibus entibus accipiatur: quod idem dicendum eſt de cæteris analogis ſecundum proportionem propriam. Quanquam non eſt negandum, propter eorum multiplicitatem ac varium vſum, ſecurius eſſe diſtinguere eiuſmodi enunciationes. Quod Ariſtoteles non ſolum faciendũ docet in lib. Elench. 1. c. 6. ſed etiam ipſe non raro facit, vt 1. Phyſicor. capit. 2 à text. 6. in diſputatione contra Parmeniden, & Meliſſum.

Securius eſſe diſtinguere omnia pronunciata in quibus ſit verbum analogum.

Ad octauum quod erat vltimum Scoti, dicendum eſt, analoga ſecundum proportionẽ propter magnam affinitatem, quã habent cum vniuocis, nonnunquam ab Ariſtot. appellari vniuoca. Efficiunt enim veram contradictionem, diſtribuuntur ſimpliciter, & abſolute pro omnibus ſignificatis: aſſumuntur vt media in veris ſyllogiſmis, atque adeo in demonſtrationibus propter quid, vt patet ex dictis: & pene omnes alias vniuocorũ conditiones

Cur quadam analoga nonnunquam vniuoca dicantur.

ditiones in differendo ſubeunt: qua de cauſſa ens, & verum, quæ in huiuſmodi analogis numerantur, dicta ſunt vniuoca 2. lib. c. 1. tex. 4. vt patet ex Græco contextu, tametſi id apud Latinos Philoſophos non eſt in vſu.

Cenſura de Scoti opinione, & ſolutio argumentorum, quæ illius argumentis addita ſunt.

S e c t. XII.

SVnt tamen non pauci, etiam ex Scoti ſectatoribus, qui dicant, Scotum non alio ſenſu aſſeruiſſe ens eſſe vniuocum, niſi quia multas vniuocorum conditiones, ſibi vendicat. Id quod ex eo aperte conſtare dicunt, quod Scot. in 1. diſtin. 3. quæſt. 1. in hac eadem controuerſia tractanda, huiuſmodi præfatione vtatur: *Et ne (inquit) fiat contentio de nomine vniuocationis, conceptum vniuocum dico, qui ita eſt vnus, quod eius vnitas ſufficit ad contradictionem, affirmando, & negando ipſum de eodem. ſufficit etiam pro medio ſyllogiſtico, vt extrema vnita in medio ſic vno, ſint ſine fallacia æquiuocationis concludantur inter ſe vnum.* Ex quibus verbis ſatis videtur conſtare, Scoti ſententiam non eam eſſe, vt putet ens eſſe prorſus vniuocum.

Prior locus Scoti in quo ſentire videtur ens non eſſe vniuocũ.

Videtur etiam id apertum ex iis, quæ idem ſcribit d. 8. q. 3. *In ſolut. primi principalis: vt & Maloſoſſius eodem loco.* Ait enim Deum, & creaturam in nulla realitate conuenire, & ideo eſſe primo diuerſa in realitate, etſi non ſint primo diuerſa in conceptibus. Quod idem inferius repetit, addens ad explicationem eius rei: *Conceptum entis, & conceptum entis infiniti hoc ſolum differre, quod alter eſt diuinæ realitatis imperfecte concepta: alter eiuſdem realitatis imperfecte concepta: alter eiuſdem realitatis perfecte concepta: ita vt ſi prior cognitio perficeretur, iam per eam cognoſceretur ens infinitũ, nulla prorſus realitate de nouo addita, id eſt, cognita.* Et poſt pauca. *Propter imperfectionem intellectus noſtri, poſſe nos habere in Deo, & creaturis vnum obiectum formale ſolum.* Vnde quidam Scoti ſectatores colligunt, etſi Deus vniuocationem entis in noſtro intellectu confuſe concipiente, ipſum tamen ens non eſſe vniuocum comparatione intellectus diuini, quia nulla ſit natura eadem cõmunis Deo, & creaturis. Ex quibus videtur effici eandem prorſus eſſe ſententiam Scoti, ac noſtram, de ſoloque verbo eſſe controuerſiam.

Poſterior locus.

Verum hæc non carent difficultate. Primum, quia Scot. diſt. 3. q. 1. ita aſſerit ens eſſe vniuocũ Deo, & creaturis, vt plane neget eſſe

Pro parte oppoſita apertus locus Scoti.

A analogum. Quod patet ex dilutione obiectionis, quam ipſe ſibi contra confirmationem primæ rationis extruit, vbi ſic ait: *Quod ſi non cures de auctoritate iſta accipta ex diuerſitate opinionum philoſophantium* (conuenientium, ſc. in eo, quod primum principium ſit ens: diſſentientium autem in peculiari natura illius) *dicatq; quod quilibet habet duos conceptus intellectu, ſed propinquos, qui propter propinquitatem analogiæ videntur eſſe vnus conceptus: Contra hoc*
B *videtur eſſe ratio, quia ex iſta euaſione videtur deſtructa omnis via probandi vnitatem alicuius conceptus vniuocam. Si enim dicis hominem habere vnum conceptum ad Socrat. & Plat. negabitur, & dicetur quod ſunt duo, ſed videntur vnus propter magnam ſimilitudinem.* Hæc Scot. quam eandem excluſionem analogiæ non ſolum a cõceptu entis, ſed etiam ſapientiæ & aliarum perfectionum ſimpliciter tangit in tractatione reliquarum duarum rationum ſequentiũ. Deinde, quia quæſt. 3. eiuſdem diſtinctionis,
C & q. 3. octauæ plane docet, conceptum obiectiuum entis poſſe & abſtrahi à conceptibus membrorum diuidentium entis, ac præciſe accipi & contrahi ad eadem: non quidem per differentias, ſed per modos realitatis intrinſecos. at abſtrahi & præcidi à membris diuidentibus, nulla omnino natura poteſt niſi vniuoca.

Alii loci eiuſdem pro parte eadem.

Atq; ad priorem quidem locum cum Scotus negat, ens eſſe analogum, facile reſponD deri poſſet, negari ab illo eam analogiã, quæ impedit veram contradictionem, quæq; non patitur terminum diſtribui ſimpliciter, & accipi, vt medium terminum in ſyllogiſmo, &c. Sed ad poſteriorem, quid reſpondendum ſit, non ſatis apparet. Neque enim iſta videntur cohærere: Nullam eſſe entitatem ſiue realitatem communem Deo & creaturis, quod aſſerit in locis prius citatis: &, Conceptum entis obiectiuum poſſe abſtrahi à membris diui-
E dentibus, & præciſe concipi, ac rurſus ad eadem membra contrahi. Quod ſi dicas, Scotũ loqui de abſtractione & præciſione ac cõtractione ſecundum quid, quæ à nobis non negatur, cum de imperfecto conceptu entis ſermo eſt: non erit profecto ens dicendum vniuocum ſimpliciter, ſed quodammodo, ſiue ſecundum quid.

Qua potiſſimum ratione Scot. videatur vere putaſſe ens vniuocum eſſe.

At dicunt nonnulli: Scoti ſectatores, propterea Scotum voluiſſe, ens eſſe vniuocum,
F quia, etſi non habet conceptum obiectiuum vnum ſimpliciter, habet tamen apud nos formalem vnum ſimpliciter, ſed contra hanc ſententiam ſatis eſt illud, quod dictum eſt ſuperius. Si de vnitate quidem reali conceptus formalis agitur, nihil eam eſſe ad rem: neque enim vniuocatio ſumenda eſt ex vnitate

Reſponſio quorũdam.

Refutatio.

tate

tate reali conceptus, quemadmodum neque ex vnitate rei vocabuli. Si vero de vnitate rationis, ſiue repræſentationis: non maiorem eſſe vnitatem formalis, quam obiectiui, vt ſupra dictum eſt. Quæro etiam, quid inueniat intellectus noſter in Deo & creatura, ex quo conceptum ſimpliciter vnum ratione formari poſſit? Si aliquid, quod ſit omnino eiuſdem rationis, iam illud eſt natura vniuoca: ſi diuerſæ, erit vtique formalis conceptus & multiplex. Poſtremo, Si cōceptus ille formalis aliquem naturæ gradum, certamve entitatem diſtinctam ab omnibus particularibus entitatibus determinate repræſentat, ergo eſt diſtinctus & perfectus, non autem confuſus & imperfectus, vt aiunt: Si nō vnam, ſed plures: ergo non eſt ſimpliciter ratione vnus: quare neque vniuocus. Si igitur Scotus ſenſit cōceptum formalem eſſe ratione vnum ſimpliciter: obiectiuum autem non eſſe vnum ſimpliciter: plane ſibi repugnat: Si vero vtrumq; cēſet eſſe vnum ſecundum quid, de nomine tantum laborat: & cum iſto modo idem re ipſa, quod alii, ſentiat, non erat cur contra ſuperiores Philoſophos, & Theologos adeo lōgam diſputationem texeret.

Perſtringitur Scotus.

Ad nonum dicendum, etiam in eadem ratione analogica poſſe fieri comparationem multorū ſecundum magis, & minus: etſi non tam propriam, quam cum fit in eadem ratione vniuoca, potiſſimum vero in ea ſpecifica, quę in alias ſpecificas diuidi nequit. Veluti cū duo corpora comparantur in ratione candidi aut calidi, vt æque aut magis aut minus talia, quod Ariſt. docet 7. Phyſ. c. 4 a tex 24.

Accidens quo pacto analogum.

Ad decimum dicendum, non eſſe accidens analogū eo genere analogiæ, quæ dicitur per attributionem vnius ad alterum: ſed quia variæ refertur ad ſubſtantiam. Quantitas n. ideo dicitur accidens, quia eſt menſura ſubſtantię: qualitas, quia alio quodam modo ſe habet ad ſubſtantiam: alia, quia aliis. Quod enim neq; omnino æquiuocum ſit, neq; vniuocum: eiſdem pene rationibus oſtendi poteſt, quibus idem oſtēſum eſt de ente: loquimur autem de accidente, vt commune eſt completis, & incompletis, quo pacto in hac quæſtione locuti ſumus de ente, actu de ente, & accidente completis lib. ſeq. c. 7. Quod autem non ſit analogum per attributionem vnius ad alterū, recte probatum eſt in argumento. Reſtat igitur vt ſit analogum per attributionem ad aliquid tertiū: neq; enim quatenus accidens eſt, aliter cōcipi poteſt, quam habitudine ad ſubſtantiam: quod & ipſa concipiendi experientia conſtat, & omnium Philoſophorum communi ſententia comprobatur, etiam eorum, qui illud quatenus eiuſmodi eſt, vniuocum

A putant. Ex qua re efficitur, vt etiam ſit analogum ſecundum proportionem. Quare cum non ſit analogum improprie, ſeu figurate, reſtat, vt poſſit cadere ſub vnum, & eundē numero conceptum formalem omnino confuſum, quemadmodum & ens. Quæ omnia ex dictis patent. Addendum quoque eſt, Etſi vnum genus ſummum accidentium non eſſet principalius accidens, quam aliud (quod tamen haud conceſſerim, cum nec in ſpeciebus

Accidens nullo modo eſſe vniuocū.

B eiuſdem generis id concedendum ſit, vt patebit lib. 8. non inde tamen ſequeretur, accidēs eſſe vniuocum. Satis eſt enim, vt nō ſit vniuocum, ſi membra diuidentia non participent naturam diuiſi per eundem entitatis gradum ſed diuerſa per diuerſos, vt dictum eſt de ente. Cum ergo obiicitur, definitionem traditam accidentis ſub nomine eius, quod eſt in ſubiecto, non æque omnibus conuenire, negandum eſt, quod aſſumitur. Nā etſi illa propter omnimodam confuſionem illorum verborū,

Definitio eius, quod eſt in ſubiecto.

C *Quod cum in aliquo ſit*, quæ loco generis ponuntur, videatur eſſe omnino eadem; non eſt tamen re vera omnino eadem. Neque enim ſignificant vnum modum eſſendi omnibus accidentibus communem, & qui ab omnib. abſtrahi poſſit, ſed omnes ſimul confuſe, & indeterminate, vt dictum eſt de definitione entis omnino confuſa.

D
Vtrum ens prædicetur in quæſtione, Quid eſt, de omnibus rebus, & de omnib. earum differentiis, propriiſq; ipſius paſſionib.

QVÆSTIO III.

E
Varia opiniones de hac quæſtione.

SECTIO I.

Variæ in hac quæſtione circumferuntur opiniones. Vna eſt Auicennæ, dicentis: Ens nō prædicari in quæſtione, Quid eſt, de vlla re, quæ habeat eſſe ab alio. Ratio illius, vt D. Thom. *hoc loco lect. 2. par. 3.* refert, hęc eſt:

Opinio Auicennæ.

F Quia in omni re, quæ habet eſſe ab alio, aliud eſt eſſe rei, quod ipſum nomen entis formaliter ſignificat: aliud vero ipſa eſſentia, ſiue quidditas rei, ſecundum quam fit prædicatio in quæſtione, quid eſt Quæ ratio æque videtur poſſe accōmodari differentiis earundem rerum & paſſionibus entis. Ita ſit Auicennæ

cennæ ſententia, vt ens non ditatur qniddi-tatiue, niſi de ſolo Deo.

Thomiſtarũ quorundam ſententia. Probatur.

Altera eſt multorum Thomiſtarum dicentium ens prædicari quidditatiue de omnibus rebus, deque omnibus earum differentiis, & propriis ipſius paſſionibus. Eam vero tribus

1. potiſſimum argumentis probant. Vno, quia obiectum adæquatum cuiuſque potentiæ dicitur quidditariue de omnibus parricularibus obiectis, quæ ſub eam cadunt: vt calor, qui eſt obiectum viſus de omnibus, quę eadunt ſub aſpectum: at omnia, quę dicta ſunt, cadunt ſub intellectum cuius obiectum eſt ens.

2. Altero, quia omnia, quę dicta ſunt, aut ſunt entia realia, aut rationis, aut non entia. non ſunt autem non entia, vt patet: nec item ſunt entia rationis: cum rationis nec ſint verę res, nec differentię, paſſiones ve rerum verarum. ſunt igitur entia realia: ens autem reale, de quo in pręſentia ſermo eſt, nõ minus quidditatiue prędicari debet de quouis ente reali, quam animal pręd icatur de quouis animali.

3. Tertio, quia quod attinet ad paſſiones entis plane ſignificat Ariſtoteles, eſſe eas vnam atq; eandem naturam cum ente, dum id affirmat, atque adeo probat de vno in hoc capite. Quidquid n dicit vnam & eandem naturam cum alio, eſt idem quidditatiue cum illo.

Scotio pin.

Tertia eſt Scoti 1. ſent. d. 3. q. 3 dicentis, Ens pręd icati quidditatiue de omnib rebus: non tamen de omnibus differentiis, nec item de paſſionib. ſuis. Ac in prima quidem parte ſuę aſſertionis cum Thomiſtis conuenit. Vt autem probet ſecundam, diſtinguit differentias in vltimas, & non vltimas. Differentiæ non vltimæ apud illum ſumuntur à tota formæ: vltimæ vero ab vltima realitate formæ Verbi cauſa: ſi homo per aliam formam eſſet animal, per aliam vero, vt per animam rationalem ſuperadditam priori formæ eſſet homo: rationale autem hoc pacto ſumeretur à tota entitate animæ rationalis, eſſet rationale differentia non vltima: anima enim à qua ſumeretur, non eſt entitas ſimpliciter ſimplex, ſed compoſita ex realitate communi, quia conuenit cum aliis formis, & ex realitate propria, qua ab aliis formis diſtinguitur. Quod ſi homo eſt non ſolum animal, ſed etiam homo per eandem numero formam, quæ ſecundum aliam realitatem dat eſſe animalis, & ſecundũ aliam dat eſſe hominis: rationale autẽ ſignificat ſolam poſteriorem realitatem: iam rationale eſt vltima differentia Hac igitur diſtinctione poſita, duabus rationibus ꝓbat ſecundam partem ſuæ aſſertionis.

Differentia vltima & nõ vltima apud Scotum quæ.

Prior ratio Scoti pro ſecunda parte aſſertionis.

Prior ratio. Si ens præd earetur in quæſtione Quid eſt de differentiis vltimis: vltimæ

A differentiæ eſſent proprie differentes, conſequens eſt falſum. ergo & antecedens. Maiorem probat. Quia eo dato iam vltimæ differentiæ conuenirent vniuoce (ſupponit enim ens eſſe vniuocum) vnde cum illæ ſint diuerſæ inter ſe vt patet, neceſſario eſſent proprie differentes: omnia enim diuerſa, quæ ſunt idem in aliqua natura vniuoca, ſunt proprie differentia, vt Ariſt. docet lib. 5 c. 9 *text.* 16 & lib. 10 cap 5. *text.* 12 Minorem ex eo oſtendit,

B quia ſi proprie ſunt differentes, differunt vtique per alias differentias: aut ergo ens dicitur in quæſtione, Quid eſt, de huiuſmodi aliis differentiis, aut minime. ſi dicitur, aut eodem modo dicitur de iis, quibus hæ differunt, & ita de aliis, atq; aliis in infinitum ꝙ abſurdum eſt aſſerere: aut deueniendum eſt ad aliquas, de quibus ens non prædicatur in quæſtione, Quid eſt, et hæ ſunt vltimæ, quandoquidem vltimæ ſunt, quæ non amplius per alias

C differunt, ſeu (quod idem eſt) quæ ſunt primo diuerſæ.

Poſterior.

Poſterior ratio hæc eſt. Vt in reſolutione rei per ſe compoſitæ deuenitur tandem ad vltimam materiam, quæ non includit quicquam formæ, & ad vltimam formam, quæ non includit quicquam materiæ: ita neceſſe eſt. vt in reſolutione conceptus per ſe compoſiti deueniatur tandem ad vltimum aliquẽ conceptum determinabilem, qui non inclu-

D dat quicquam determinantis, & ad aliquem vltimum determinantem, qui non includat quicquam determinabilis: at conceptus per ſe compoſitus reſoluitur in ens, vt in conceptum vltimum ex determinabilibus, & in differentiam vltimam, vt in conceptum ex determinantibus, igitur nec ens includit quicquam differentiæ vltimæ, nec differentia vltima quicquam entis.

1. argum. pro 3. parte.

Tertiam vero partem ſuæ opinionis tribus

E argumentis colligit. Vnum eſt. Ens non prędicatur per ſe de paſſionibus ſuis. ergo nec in quæſtione quid eſt. Probatur anteeedẽs, tum quia omne ſubiectum ponitur quaſi additamentũ in definitione ſuæ paſſionis, vt Ariſt. docet lib. 7. c. 5 *text* 18. quæ autem hoc modo ponuntur in definitionibus rerum, non prædicantur de illis per ſe, tum etiam, quia cum paſſiones entis dicantur per ſe de ente, neceſſario efficitur, vt ens dicatur de illis per accidens, ſiue non per ſe. docet enim Ariſt 1 Poſt.

F c. 18. *text.* 35. propoſitiones per ſe non conuerti in alias per ſe. Alterũ eſt: Ens diuiditur adęquate & ſufficienter, tanquam prædicatum quidditatiuum in ens increatum, & in decem genera, & in partes eſſentiales decem generũ (aut ſaltem non diuiditur in plura) quod adiungit propter differẽtias vltimas. atqui paſ- 2.

Digitized by Google

A ſiones entis nihil horum ſunt, vt patet, alioqui non eſſent tranſcendẽtes. non ergo prædicatur ens quidditatiue de iſtis paſſionibus
3. in quæſtione, quid eſt. Tertium: Si vnum, quod eſt prima paſſio entis, eſt quidditatiue ens, aut præc ſe eſt ens, aut addit enti aliquid de quo etiam quidditatiue dicatur ens: aut aliquid, de quo ens quidditatiue non dicatur. primum non eſt dandum, ne idem cõcedatur eſſe paſſio ſui ipſius: nec vero ſecundum, cum
B quia vnum bis includeret quidditatiue ens: tum quia daretur progreſſus in infinitum (eadem enim quæſtio fieri poſſet de illo addito, atq; de ipſo vno, & pari ratione de quocunq; alio ſimili addito) dandum igitur eſt tertium, & (quod ex eo ſequitur) id, quod vnum addit enti tanquam paſſionem illius, non ſubiici enti in quæſtione quid eſt. Quartum additur

Additur.

4. ab aliis hunc in modum: Si paſſiones entis ſubiicerentur enti in quæſtione quid eſt, ab
C illis iterum fluerent aliæ ſimiles paſſiones (& ab illis aliæ atque aliæ in infinitum (ſi quidem ab iis omnibus, quidditatiue continentur ſub quauis natura communi fluunt paſſiones illius naturæ) alioqui paſſiones non reciprocarentur in quæſtione, Quale eſt, cum ſubiectis, quibus primo conueniunt. at conſequens eſt abſurdiſſimum: ergo & antecedens.

5. Quintum ab aliis hoc pacto. Nullum in-
D cludens aliquid in quæſtione Quid eſt conuertitur cum eo, quod in ſe ſic includit paſſiones entis, ſi eſſent quidditatiue entia, includerent illud quidditatiue. ergo non conuerterentur cum ente. at conuertuntur: cum ſint eius proprietates igitur non ſunt quidditatiue entia.

Quarta ſententia & probanda.

Quarta extremaq; ſententia eſt, Ens prædicari in queſtione. Quid eſt, de iis omnib. quę poſitiue ſunt in rerum natura. Dico autem,
E *poſitiue*: vt excludam negationes, quarum plurimæ dantur in rerum natura, tametſi nihil ponendo in rebus, ſed potius remouendo: vt cæcitas aſpectum, & tenebræ lumen remouent quæ ſententia a nobis probatur.

Veræ ſententiæ explicatio.

SECTIO II.

Ens quo pacto in hac quæſtione ſumatur.

EAm igitur vt explicemus, quatuor ante
F præmittenda ſunt. Vnum eſt, nomine entis intelligi a nobis hoc loco ſolum ens reale: quoniam hoc ſolum eſt, quod veram habet quidditatem & eſſentiam, quæ ſcilicet vere ac poſitiue exſtere in rerum natura poſſit.

Entis du-

Alterum eſt, nomen entis generaliter ſpectatum, duobus modis accipi poſſe. Vno, vt

plex acceptio.

ſignificat actum eſſendi, ſeu (quod idem eſt) exiſtendi: quo pacto eſt participium verbi *Sum*: altero, vt ſignificat ipſam naturam rei exiſtentis: quo pacto non ſumitur, vt participium (ſemper enim participium adſignificat tempus) ſed tanquam nomen verbale, vt vocant: quo hactenus caremus: niſi vel is eſſentiam, vt in creaturis præcedit exiſtentiam, ſignificari nomine rei. Eandem diſtinctionem

Simile.

videri licet in verbo *Viuens.* Interdum enim ſumitur, vt ſignificat actum viuendi ſeu vitalem. quo pacto pertinet ad prædicamenta accidentium, & opponitur mortuo, eſtq; participium verbi *Viuo*: interdum vt ſignificat ipſam naturam rei viuentis: quo pacto pertinet ad prædicamentum ſubſtantiæ, & diſtinguitur à ſubſtantia inanimata, nec ſumitur vt participium verbi *Viuo*: ſed vt nomen verbale. Dixi (*generaliter ſpectatum*) quia no-

Alia entis vſurpatio.

men entis ſumi etiam poteſt reſtricte pro re, in qua diſtinguitur eſſe ab habente eſſe: quo pacto ens interdum ſumitur apud quoſdam veteres, veluti apud Dionyſium in libro de Diuin. nomin. *capite 5* & apud Platonem in Parmenide: quorum hic Dialectico more, diuerſis tamen verbis, concludit, *Deum non eſſe ens*: ille vero ait *Deum eſſe ſupra ens*, quod in idem incidit. Verum nos, quia ac-

Deum eſſe ſupra ens quomodo intelligendum.

cipimus ens, quatenus ad omnia, quæ poſitiue ſunt in rerum natura, extenditur, hanc acceptionem entis prætermittendam duximus.

Tertium eſt, etſi nomen entis ex ipſa impoſitione ſolam priorem ſignificationem habet: ex vſu tamen Philoſophorum, quorũ eſt abſolute diſſerere de rebus, ſiue illæ exiſtant, ſiue non, ad ſolam pene poſteriorem ſignificationem traductum eſſe, accommodato ad priorem ſignificationem participio verbi Exiſto. Atq; hoc poſteriori modo ſumitur ens, cui dicitur ſubiectum Metaphyſicæ: niſi quod ſubiectum Metaphyſicæ complectitur quædam entia per accidens velut domum, Rempubl. & alia huiuſmodi per ſe ordinata, vt ſuperiori capite dictum eſt: cum tamen entia per accidens non ſignificent eſſentiam vere vnam.

Ens quid ſignificet ex ipſa impoſitione, quid ex vſu Philoſophorum.

Quartum eſt. Id, quod nomine entis poſteriori & longe frequentiori vſu ſignificatur, tribus potiſſimum nominibus appellari ſolere: Naturæ, Quidditatis, & Eſſentiæ. Naturæ, quatenus aliquam operationem habere poteſt, vt inquit Diuus Thomas libello de ente, & eſſentia, capite primo, aut potius, cum hoc valde improprie de omni entitate dicatur, Quia nulla entitas eſt, quæ aliquam proprietatem non habeat ſumitur

Entitas cur natura dicatur.

Cur quidditas.

mitur enim hoc pacto natura, vt ab ea aliquid proprium quaſi naſcitur. Quidditatis, quatenus ſignificatur per definitionem, quod ſola definitio, quid res ſit, explicet.

Cur eſſentia.

Eſſentiæ vero, quatenus vnaquæque res per eam, & in ea habet eſſendi actum, quem appellamus exiſtentiam: de qua quid ſit, & quo pacto ab eſſentia diſtinguatur, proxima quæſtione docebimus.

His ita explicatis, ſit prima concluſio. *Ens quatenus ſignificat exiſtentiam, nec de vlla differentia rei, nec de paſſionibus entis prædicatur in quæſtione*, Quid eſt, *præterquam de Deo.* Ac illud quidem non prædicari de cæteris in quæſtione, quid eſt, ex eo patet: quia nec neceſſario de illis dicitur, cum omnes poſſint eſſe, & non eſſe. Atque hoc pacto vera eſt ſententia Auicennæ, rectaque eius probatio: niſi quod aliter accipit nomē entis, quā frequentiori Philoſophorum vſu accipi ſoleat. Quod vero de Deo prædicetur in quæſtione, quid eſt, ea ratione probatur, quia exiſtentia Dei eſt ipſa eius quidditas, & eſſentia: alioqui non eſſet diuina eſſentia purus actus, ſiue nihil habens admixtum potentiæ ad alium actum: quod fieri non poſſe libro duodecimo capite nono, cum Ariſtotele oſtendemus. Atque hæc eſt vna ex cauſis ob quas Deus ſibi vendicauit nomen entis tanquam proprium, cum *Exodi* 3. dixit Moyſi, *Ego ſum qui ſum.* Id enim dixit, & quia ipſe ſolus neceſſario exiſtit: & quia ſolus eſt quidditatiue ſua exiſtentia: & quia eius ſolius eſſe complectitur omnes eſſendi perfectiones ſublatis omnibus imperfectionibus.

Exiſtentiam prædicari de Deo in quæſtione, Quid eſt.

Cur Deo nomen entis proprie conueniat.

2. concluſio.

Secunda concluſio, *Ens quatenus ſignificat eſſentiam, prædicatur in quæſtione* quid eſt *de omnibus rebus, & omnibus earum differentiis.* Nomine rerum intelligo entia completa. Atque in his perſpicua eſt concluſio, nec quiſquam de ea dubitat ſumpto hoc pacto rerum nomine. Quod ergo attinet ad differentias, quibus res inter ſeſe intrinſecus differunt, his rationibus poteſt concluſio confirmari.

Probatur 1.

Primum. Quia omnia, quibus conueniunt paſſiones entis, ſunt quidditatiue entia: paſſiones enim non communicantur, niſi quibus communicatur quidditas, à qua fluunt: at nulla eſt differentia, cui non conueniat eſſe vnum, verum, bonum, & alia huiuſmodi, quæ in paſſionibus entis numerari ſolent.

Deinde quia ſi differētiæ non eſſent quidditatiue entia, ea, quæ ex iis conſtant, non eſſent omni ex parte entia: at hoc aſſerere non minus abſurdum eſt quam ſubſtantiam non omni ex parte eſſe ſubſtantiam, quod cum

A Ariſt. 1. Phyſicorum c. 6. *tex.* 52. putant abſurdiſſimum omnes Philoſophi.

Tertio, quia ſi qua eſſet ratio ob quam ens non diceretur quidditatiue omnibus differentiis, hæc vna eſſet maxime; quia alioqui liceret concludere, vltimas differentias eſſe differentes (ea enim eſt præcipua ratio Scoti, qui ſolus cum ſuis ſectatorib. propoſitæ concluſioni aduerſatur) at hoc non efficitur, cum B ens non ſit re vera vniuocum, vt ſupra oſtenſum eſt: non eſt igitur, cur de omnibus quidditatiue non dicatur. Atque ex hac ratione patet, quam ſit periculoſum paucis inſpectis à ſententiis longa communique conſenſione probatis diſcedere. Ea enim poriſſimum de cauſa incidit Scotus in oppoſitam concluſionem, quia vniuocationem entis contra veterum opinioné de entis vniuocatione ſtatuerat. C

Scotum nihil confic. ex non poſita vniuocatione entis.

Quarta ratio hoc modo duci poteſt ex differentiarum non vltimarum explicatione qua Scotus vtitur. Nullæ ſunt differentiæ non vltimæ, vt eas explicat Scotus: igitur, ſi verum eſt quod idem ſupponit, ens non prædicari in quæſtione quid eſt de differentiis vltimis, de nullis differentiis eo pacto prædicabitur: at conſequens eſt abſurdiſſimum: ergo & ea explicatio differentiarum non vl- D timarum. Antecedens ex eo probatur, quia nullæ differentiæ internæ (de iis enim ſermo eſt) ſumuntur ex tota forma. Nam, quod attinet ad internas differentias accidentium, vt Albedinis & nigredinis: itemque ſubſtantiarum ſeparatarum: ipſe etiam Scotus admittit, nullam eſſe, quæ ſumatur à tota forma, cum ab alio gradu ſumatur genus, ab alio differentia. Quod vero attinet ad differentiam ſubſtantiarum, materia & forma cō- E ſtantium, idem patebit lib. 7. vbi oſtēdemus omnes differentias, quæ ad conſtitutionem rei naturalis pertinent, ſumi à diuerſis gradib. eiuſdem formæ, nec vllam earum eſſe, quæ à tota forma ſumatur. Quod vero abſurdiſſimum ſit, ens de nullis differentiis prædicari in quæſtione *Quid eſt*, non ſolum ipſe Scotus fateretur (aſſerit enim neceſſario ens fore genus, ſi de nullis differentiis quidditatiue dicatur) ſed etiam ex eo perſpicuum eſt, quia ſequeretur, nullas res inter ſe differre eſſentiali diſcrimine. Si enim nulla differen- F tia eſt quidditatiue ens, nulla omnino habet eſſentiam. vnde fit, vt nullas earum eſſentiale diſcrimen rebus afferre poſſit. Quin etiam cum modi intrinſeci, quibus Scotus trahit ens ad genera ſumma, atque adeo ad Deum, & ad cætera immediata membra diuidentia entis, eadem ratione concludatur non eſſe quidditatiue entia,

Impugnatur Scoti opinio de diſtinct. differentiarum in vltimas & non vltimas.

Nullam differentiam internam ſumi à tota forma.

Neceſſario ens prædicari eſſentialiter de differentiis internis.

Digitized by Google

qui omnino diſtinctus eſt, nec qui partim diſtinctus, partim confuſus, poteſt eſſe alia qualitas numero ab iis omnibus, quibus expreſſe & determinate repræſentantur particulares entitates, is tamen, qui eſt omnino confuſus, neceſſario eſt qualitas diuerſa numero ab illis omnibus, cum nullam particularem entitatem determinate repræſentet.

Quinta concluſio.

Quinta concluſio: *Formalis conceptus entis, nec eſt vnus ratione, nec item præciſus ratione ab omnibus conceptibus formalibus membrorum* B *diuidentium, niſi ſecundum quid.* Hæc concluſio facile deducitur ex ſecunda & tertia, cum ratio conceptus formalis in actuali repræſentatione obiecti conſiſtat, vt ex ſupradictis patet.

Sexta concl.

Sexta concluſio: *Etſi formalis ille conceptus entis, qui eſt omnino confuſus, poteſt dici ſimpliciter præciſus ab omnibus formalibus membrorum diuidentium: non poteſt tamen ſimpliciter dici vnus conceptus, niſi quo pacto nomen vocale æquiuocum ſimpliciter, & ſine adiectione dicitur vnū* C *nomen.* Prima pars huius concluſionis ea ratione probatur, quia quicquid eſt reipſa præciſum ab alio, poteſt dici ſimpliciter & abſolute præciſum ab illo. Non tamen hinc colligas, poſſe illum dici ſimpliciter abſtractum. Idem eſt enim abſtractum, quod præciſum ratione.

Vt conceptus ſit vnus ſimpliciter, non ſatis eſt, vt ſit vn o

Secunda pars hac ratione oſtenditur. Quia conceptum eſſe vnum re dumtaxat, non eſt D ſatis, vt dicatur ſimpliciter vnus conceptus: alioqui conceptus obiectiui huius actionis & huius paſſionis, qui ſunt vnus re, dici poſſent ſimpliciter vnus conceptus, quod falſum eſt. Cum igitur conceptus ille formalis non ſit vnus ſimpliciter, niſi re (oſtenſum eſt enim nullum conceptum entis, ſiue obiectiuum, ſiue formalem eſſe vnum ratione, niſi ſecundū quid) efficitur neceſſario, nō poſſe illum ſimpliciter appellari vnum conceptum. Addidi tertiam illam concluſionis partem (*niſi quo* E *pacto nomen vocale, &c.*) quia quemadmodum nomen vocale æquiuocum, cum diſtinguitur à rationibus ſecundum illud nomen ſolet dici ſimpliciter & ſine adiectione vnum nomen, ſeu idem nomen, vt patet ex æquiuocorum definitione: ſic etiā formalis ille conceptus entis, ſi ſumatur, vt diſtinguitur à rationibus formalibus ſeu definitionibus mentalibus, quibus explicatur, poterit appellari F ſimpliciter, & ſine adiectione vnius conceptus: vt ſi dicamus, idcirco omnia entia æquiuoce conuenire in eo, quod entia ſunt, quia habeant eundem confuſum conceptum communem, rationes autem ſecundum illum diuerſas. Verum vt nomen æquiuocum

Nomē æquiuocum an ſit vnum nomē.

A non dicitur vnum & idem nomen, niſi quatenus eſt vna & eadem vox: ita formalis ille cōceptus entis non dicitur vnus & idem conceptus, niſi quia eſt vna & eadem numero qualitas ſimpliciter enim atque abſolute & nomen vocale æquiuocum eſt multiplex nomē, & conceptus ille eſt multiplex conceptus. Ita patet totius dubitationis explicatio, ſitne videlicet conceptus entis vnus, & præciſus à conceptib. membrorum diuidentium, & quo B pacto ab eis diſtinguatur.

Quo pacto rationis vocabulum ſumatur in definitionibus æquiuocorū & vniuocorū

Ex his obiter collige, rationis nomen in definitionibus æquiuocorum & vniuocorum æque accipi poſſe pro ratione formali atque pro obiectiua; quod non recte a nonnullis (*in quibus eſt Herueus Quodlib 2 quæſtio 7*) negari video. Dum enim concedunt accipiendum eſſe pro obiectiuo, etiā pro formali accipi poſſe concedant neceſſe eſt. Nam cum dicant æquiuoca eſſe ea, quorum nomen eſt commune, & conceptus obiectiuus diuerſus: C vniuoca autem, quorum nomen eſt commune, & conceptus obiectiuus idem: id autem intelligi non poſſit de obiectiuo diuerſo, aut eodem re, ſed de eodem aut diuerſo ratione (illo enim pacto homo eſſet æquiuocus Socrati & Platoni, in quibus humana natura eſt reipſa diuerſa, & calefactio eſſet vniuoca huic actioni & huic paſſioni, quia eſt eadem re in vtraque) efficitur, vt neceſſario intelligendum ſit de conceptu diuerſo aut eodem D ratione. At is conceptus obiectiuus dicitur diuerſus, aut idem ratione, qui eſt diuerſus aut idem definitione mentali, ſiue conceptu formali definitiuo. Igitur dum concedunt, rationis nomen accipiendum eſſe in prædictis definitionibus pro conceptu obiectiuo, implicite fatentur, illum æque poſſe accipi pro formali: quod tamen alias negant. Quin etiam crediderim, potius pro formali accipiendum eſſe, quando obiectiuus non cogno- E ſcitur eſſe ſimpliciter vnus ratione, niſi ex vnitate ſimpliciter rationis formalis. *Vide* *Fer contra Gent. cap. 34 ex Ammon & Simpl. in Prædicam. & Ockamum 1. diſtinct. 2. quæſt 9. ad finem.*

Potius ſumendum pro formali conceptu.

At obiicit Herueus: Si rationis nomen poſitum in definitione vniuocorum & æquiuocorum non ſumatur pro obiectiuo conceptu, fore vt omnia ſint vnius & eiuſdem rationis, cum à Deo vnico & ſimpliciſſimo conce- F ptu comprehendantur. Sed non aduertit, nullam eſſe eam conſequentiam: tum quia conceptus, quo Deus omnia comprehendit, non eſt immediatus rerum omnium, ſed ſolius diuinæ eſſentiæ, cum interim Ariſtoteles intelligendus ſit de immediato: tum etiam quia conceptus

Obiectio Heruei.

Dilutio.

conceptus ille diuinus non ex æquo participatur ab omnib. rebus, ſed ab aliis magis, ab aliis minus, præterquam ab iis, quæ vniuoce conueniunt, quemadmodum ab his ſolis ex æquo participatur ſimilitudo naturæ diuinæ, in quam primo fertur ille conceptus. Sed jam ad rem propoſitam reuertamur.

Solutio argumentorum, quibus vtuntur ij, qui ponunt conceptum formalem entis vnum ac præciſum ſimpliciter.

SECTIO VI.

QVapropter primum argumentum eorũ, quibus videbatur oſtendi, conceptum formalem entis eſſe vnum, ac præciſum à formalibus membrorum diuidentium, quatenus quidem nititur cõcludere illum eſſe præciſum ratione, hoc pacto diſſoluendum eſt. Etſi is, qui eſt omnino confuſus, non eſt proprius cuiuſquam particularis entis: tamẽ includere confuſe proprios modos eſſendi eorum omnium, quæ proxime entis nomine ſignificantur. Quod ſi nititur oſtendere vnitatem & præciſionem realem, nihil contra nos concludit.

Ad ſecũdum dicendum, recte illud colligere, dari poſſe vnum numero conceptum formalem, qui repræſentet omnia entia, quatenus entia ſunt: verum inde non effici, aliquem eſſe ſimpliciter vnum ratione, aut ſimpliciter præciſum ratione: quanquam recte efficitur, eum, qui omnino confuſe repræſentat omnia entia, eſſe præciſum re ab iis qui diſtincte entia particularia repræſentant.

Conceptum entis eſſe ſimpliciſſimum.

Ad tertium dicendum eſt, etſi conceptus entis ſiue formalis ſiue obiectiuus eſt omniũ ſimpliciſſimus, & ad quẽ fit vltima reſolutio cœterorum: non ideo tamen neceſſe eſſe, vt aut formalis, aut obiectiuus ſit vnus ſimpliciter aut abſtractus ſimpliciter ab omnib. particularibus. Neque enim analogia repugnat ſimplicitati, ſed cõpoſitio Itaq; vt conceptus entis ſit ſimpliciſſimus, ſatis eſt, ſi ſit minime omnium compoſitus, quãquam ſit omnium & vnus & abſtractus.

Solutio eorum, quæ pro præciſione conceptus obiectiui entis propoſita ſunt.

SECTIO VII.

Quo pacto obiectiuus reſpondeat formali.

AD primum vero eorum, quibus concludi videbatur, conceptum obiectiuum eſſe vnum ac præciſum ſimpliciter, dicendum eſt, conceptum obiectiuum non reſpõdere formali, niſi in repræſentando. Vnde & ſi aliquis formalis ſit vnus re, ac præciſus re, non inde ſequitur, obiectiuum quoque eſſe vnum re, aut præciſum re. Quod ſi formalis eſſet ſimpliciter vnus, ac præciſus ratione, tũ recte idem colligeretur de obiectiuo, vt argumentatio optime oſtendit.

Aliter exponi ſignificationem nominum communium, aliter acceptionem.

Ad ſecundum dicendum, etſi conceptus obiectiuus entis non eſt ſimpliciter vnus, nec ſimpliciter præciſus ratione à particularibus: tamen non inde effici, illum nihil aliud eſſe, quam copulationem, aut diſiunctionem illorum. Siquidem nomen entis, nec cum copulatione, nec cum diſiunctione ſignificat ſua ſignificata, ſed abſolute, licet eius ſignificatio exponatur per coniunctionem, & eius ſuppoſitio, ſiue acceptio perſonalis (vt vocant) per diſiunctionem. Cum enim ſignificationem entis explicamus, dicimus, nomen entis ſignificare ſubſtantiam, & quãtitatem, &c. cum autem exponimus acceptionẽ perſonalem quam habet v. g in hac enunciatione, ſubſtantia eſt ens, tum huiuſmodi expoſitione vtimur, Subſtantia eſt hoc ens, aut illud, &c. quæ ſane ridicula non eſt, cum ſubſtantia: quæ in ea cum aliis membris diuidẽtibus diſiunctim oſtenditur, non exprimatur ſub nomine ſubſtantiæ. Dixi, *Licet eius ſuppoſitio perſonalis, &c.* quia quemadmodum nomina vniuoca, cum de re aliqua affirmantur, duplicem habent ſuppoſitionem, vnam abſolutam, alteram perſonalẽ, quæ non eodem modo exponuntur: ſic quodãmodo res habet in analogis ſecundum proportionem propriam. Verbi cauſſa cum dicimus, Socrates eſt homo: nomẽ *homo*, accipitur, tum abſolute pro homine. vt homo eſt, quæ eſt primaria eius ſuppoſitio, ſiue acceptio: tum etiã pro ſingulis hominibus diſiunctim, quæ eſt eius ſuppoſitio ſecundaria. nam cum dico, Socrates eſt homo, nihil aliud primo, ac præcipue ſignifico, quam id ipſum, quod exprimo, quod Socrates in quam ſit homo. At quia homo re ipſa eſt hic, aut ille (neque enim datur homo communis, qui ſeparatus ſit à ſingulis, vt à Platone ponebatur) ſecundaria ratione ſignifico, Socratem eſſe re ipſa hunc hominẽ, aut illũ, &c. Quanquã priorem illam ſuppoſitionem, de qua egimus 8. lib. Inſt. Dialectic. *c.* 26. recentiores Dialectici nõ tractant, quod vel ſint Nominales, qui nullã rem cõmunem agnoſcunt, vel in exponendis acceptionibus verborũ modum loquendi Nominalium ſequantur. Eodẽ igitur pacto, cũ dicimus, Subſtantia eſt ens, nomen Entis duobus modis ſumitur, vno abſolute pro ente, vt ens eſt, nullo particulari deſignato, propter omnimodã confuſionem cõceptus, quæ eſt ſuppoſitio abſoluta: altero diſiunctim pro ſingulis membris diuidentibus entis, vt pro ſubſtantia, quantitate, &c. quæ eſt ſuppoſitio perſonalis. Hæc enim ſemper comitatur abſolutam, vt eodem libro *c.* 27. diximus.

Suppoſitionem abſolutam ignotam eſſe recentioribus.

Digitized by Google

Membra immediate diuidentia entis per eundem naturæ gradum conuenire, ac diſtingui inter ſe.

Ad tertium dicendum eſt, membra proxime diuidentia entis per eundem omnino naturæ gradum conuenire & differre inter ſe. nam ſi per alterum conuenirent, per alterum differrent, poſſet gradus ille naturæ, ſiue entitatis abſtrahi ab omnibus quibus differrent. Aut igitur gradus ille in omnibus entib. eſſet idem omnino ratione, aut analogice idem. Si ratione omnino idem, iam eſſet vniuocus: ſi analogice idem, rurſus rediret eadẽ quæſtio: num ſcilicet duæ: ſi gradus entitatum, qui in illa, vna analogica ratione continerentur, vniuoce conuenirent in aliquo communi gradu, an vero analogice, ſicq; nullus eſſet quætendi exitus. Cum igitur oſtenſum ſit, *q. 1. ſect.* 4. entia, quatenus entia, non habere vniuocam conuenientiam: progreſſus autem ille infinitus non ſit dandus: neceſſario concedendum eſt, ſubſtantiam, quãtitatem & cœtera membra immediate diuidentia entis, per eundem omnino naturę gradum conuenire, ac differre inter ſe, ſeu potius diuerſa eſſe, veluti ſubſtantiam, genus ſummum per eundem omnino entitatis gradum conuenire cum quantitate, quo diuerſa eſt à quantitate, atque ita in cœteris.

Ratio.

Nec debet id cuiquam impoſſibile videri nam conuenientia analogica, eſt conuenientia ſecundum quid atqui idem entitatis gradus, qui eſt principium differendi ab altero ſimpliciter, poteſt eſſe principium cõueniẽdi cum eodem ſecũdum quid: ſiquidem eadem differẽtia ſpecifica coloris cęrulei qui omniũ ſentẽtia eſt ſimplex entitatis grad⁹, & nequaquam ex multis compoſitus, non ſolũ eſt principiũ, quo cæruleus color differt ſimpliciter à nigro, vt perſpicuum eſt: ſed etiam, quo cum illo quodammodo conuenit, vtpote quatenus albi comparatione quodammodo eſt niger.

Alterum ſimile.

Idem intelliges ex differentia ſpecifica fortitudinis, quæ cum ſit principiũ differendi ſimpliciter ab audacia, eſt tamẽ principium quodammodo conueniendi cum eadem, ſiquidem fortitudo comparata cum timiditate, eſt quodammodo audacia. Quod idem in aliis mediis qualitatibus cernere licet.

Exemplum neceſſarium.

Deniq; in Deo comparatione creaturarum omnium entitatum id neceſſario cõcedendum eſt, hoc admiſſo, nullam omnino eſſe in diuina natura diſtinctionem graduum ſuperioris & inferioris entitatis, quod libro quinto oſtendetur. Nam cum inter Deum & creaturas ſit aliqua cõuenientia, & nihilominus diuerſitas infinitæ diſtantiæ: neceſſe eſt, vt ſimpliciſſima illa entitas ſit & conuenientiæ, & diuerſitatis principium. Quod idem ex parte creaturarum neceſſario etiam dicendũ eſt: ſiquidem ille identitatis gradus, quo vnaquæque creatura eſt ens, ille, inquam idem A omnino eſt principium conuenientiæ cum Deo, & diuerſitatis ab illo: alioqui per aliquẽ entitatis gradum conueniremus cum diuina natura quo ab illa non diſtingueremus, quod fieri nullo modo poteſt. Ita patet, Deum, genera ſumma, differentias omnes, materiam, & formam ſubſtantialem in commune, & reliquas omnes entitates ſimplices per eũdem naturæ gradum conuenire analogice inter ſe, ac diuerſa eſſe ſimpliciter.

Conſectariũ notandum.

Vnde ſequitur, ſubſtantiam genus ſummum per eundem o- B mnino naturæ gradum eſſe talem ſubſtantiã, & ſubſtantiam, & omnino ens, eodemq; modo quantitatem, per eundem omnino naturæ gradum eſſe quantitatem, & accidens, & ens. Nam ſi per alios communiores gradus huiuſmodi communiora attributa illis conuenirent, non eſſent ſubſtantia, quantitas & cœtera quæ diximus, ſimplices entitates, ſed compoſitæ: quod nunc ſupponimus eſſe falſum, quinto autem libro oſtendemus. C

Num conceptus vnus, ac præciſus multis, poſſit eſſe analogus reſpectu illorum.

SECTIO VIII.

Refutatio id aſſerentiũ.

IN eo autem, quod hi auctores dicunt: etſi conceptus obiectiuus entis ſit vnus ac præciſus a particularibus, non inde tamen effici, vt ens vniuocum, ſit, cum is conceptus non ex æquo participetur à mẽbris diuidentibus: D in eo, inquam, aut a noſtra, communiq; opinione reipſa non diſcordant, aut certe ſibi repugnant: aut deniq; nihil ad rem loquuntur, & falſam ſententiam pronunciant Nam ſi non accipiunt vnum, ac præciſum pro vno, ac præciſo ſimpliciter, ſed pro eo, quod eſt tale ſecundum quid, nihil à veteri, quã ſequimur, & cui ſe videntur opponere, opinione diſſentiunt. Quanquam non erat abſolute appellandum vnum ac præciſum id, quod eſt E tale ſecundum quid. Sin autem accipiunt vnum, ac præciſum pro vno ſimpliciter, ac præciſo ſimpliciter, quænam quęſo eſt inæqualis participatio, quæ illud vnum, ac præciſum analogum facit?

Quadruplex participatio inæqualis.

Quadruplex enim videtur eſſe inæqualis participatio: vna ſecundum rationem participati: altera ſecundum eſſe, quod habet in participantibus: tertia ſecundum plures: & pauciores gradus formę eiuſdem omnino rationis: quarta ſecundum diuerſum modum F prædicationis de participantibus Si ergo loquuntur de inæquali participatione ſecundum rationem entis, vt alia ſit ratio Dei, quatenus ens eſt, alia ſubſtantiæ creaturæ quatenus etiam ens eſt, alia quantitatis & cœterorum, vt entia ſunt: omnino ſibi repugnant.

Nam

Quã ratione ſibi repugnent.

Nam quod, quatenus tale eſt, non eſt vnius rationis, id nec eſt ratione vnum ſimpliciter, nec ſimpliciter præciſum ratione. Si vero loquuntur de inæquali participatione ſecundũ eſſe, quod ens habet in ſuis membris diuidentibus, vt in aliis habeat perfectiorem exiſtentiam, in aliis minus perfectam: non credunt ens eſſe vere analogum, neq; enim hæc participationis inæqualitas veram inducit analogiam, niſi abſurde velis, genera eſſe vere analoga, quod inæqualiter perfectam exiſtẽtiam habeant in diuerſis ſpeciebus. Quod ſi loquantur de inæquali participatione ſecũdum plures & pauciores gradus formæ eiuſdem omnino rationis, quo pacto album participatur à magis albo, & minus albo: præterquam quod ea non poteſt conuenire enti, vt perſpicuum eſt, nullam quoq; inuehit analogiam: alioqui album eſſet analogum comparatione magis albi, & minus albi, quod nemo dixerit. Si deniq; loquuntur de inæquali participatione ſecundum diuerſum modum prædicationis de participantibus, vt id dicatur analogice prædicari, quod dicitur de vno eſſentiali prædicatione, de altero autem accidentaria: quo pacto album prædicatur de Socrate albo, vt hoc album eſt, & de Platone albo, vt Plato eſt (hæc enim potiſſimum diuerſitas prædicandi, aut ſi mauis, inexiſtẽdi, quæ illius fundamẽtum eſt, videbitur, analogiam inducere) nihil ad rem loquuntur: quemadmodum nec ſi dicant, idem omnino prædicatum, ſi de vno ſubiecto prædicetur per inhærentiam, de altero vero per extrinſecam denominationem, conuenire vtriq; analogice. Hæc enim participationis inæqualitas, non poteſt accommodari rei propoſitæ, cum ens de omnibus rebus, earumq; entitatibus dicatur non modo intrinſeca, ſed etiam eſſentiali prædicatione. Num autem huiuſmodi prædicationum inexiſtentiarumve diuerſitas afferat analogiam prædicatis, libro ſequenti commodius dicetur.

Quibus modis veram entis analogiã non inducãt.

Quo pacto nõ loquantur ad rem.

Solutio argumentorum, quibus vtebantur y. qui ponebant conceptum entis eſſe vnum vnitate disiunctionis.

SECTIO IX.

AD ſententiam vero eorum, qui dicunt, vnitatem obiectiui cõceptus entis non eſſe aliam, quam disiũctionis, dicendum eſt, id fieri non poſſe: Primum, quia disiunctio non eſt in rebus, ſed in ipſa indeterminatione intellectus: cum tamen vnitas, & conuenientia omnium rerum, quatenus entia ſunt, in rebus ſit ipſis. Deinde, quia vnitas disiunctionis æque tribui poteſt caſu æquiuocis, atque analogis, cum tamen ea, quæ ſunt caſu æquiuoca, quatenus talia ſunt, nullam omnino conuenientiam habeant, præterquam nominis. Tertio: quia iſto modo tollitur omnis vnitas analogica, quam tamen cum omnes Philoſophi, tum potiſſimum Ariſtoteles numerat inter vnitates l. 5 huius operis c. 6. Nam quo pacto ea negatur enti, eodem negabitur cæteris analogis. Quarto, quia cum dicimus, aliquid eſſe ens conceptu omnino confuſo, nihil tum de ſubſtantia, aut accidente, aliave particulari entitate cogitamus. Quinto, quia id, quod pertinet ad eſſentiã rei determinatæ ac certæ, non conſiſtit in disiunctione, quæ nihil dicit certum, & determinatum: quælibet autem res certa, & determinata eſt eſſentialiter ens, vt patebit quæſtione ſequenti. Poſtremo, quia hac admiſſa ſententia vix, ac ne vix quidem ſtare poſſunt pleraq; pronunciata communi ſenſu recepta, vt, Ens eſſe adæquatum ſubiectum Metaphyſicæ: Ens eſſe obiectum intellectus: Eſſe commune rebus omnibus, & ſimilia, quæ cum disiunctione vera eſſe non poſſunt.

Ad rationem autem, qua Paulus Son. in hanc ſententiam deflexit admiſſa vtcunque maiore, neganda eſt poſterior pars minoris, atque ad priorem eius probationem dicendum, eandem difficultatem eſſe illi communem cum iis, qui dixerint, & conceptum obiectiuum entis eſſe vnum coniunctione. Nam, vt coniunctio multorum nõ poteſt concipi, niſi ipſa concipiantur, ita nec disiunctio. Quod ſi ille facit disiunctiuum conceptum ex ſola ſubſtantia, & accidente, nec deſcendit ad Deum, ad decemque ſumma genera: alij quoque facient coniunctionem ex ſola ſubſtantia, & accidente. Ita nihil colliget contra alios, quod alij in ipſum retorquere non poſſint. Adde, quod cum ſubſtantia & accidens in commune ſumpta adhuc ſint analoga: aut illa non concipientur, ſine disiunctione ſuorum membrorum diuidentium: aut, ſi ſine illa concipi poſſunt, eadem ratione poterit concipi ens. Verum, quia augendis tantum difficultatibus non ſoluuntur argumenta: ad formam argumentationis dicendum eſt, vt terminus communis analogus diſtribuatur, ſatis eſſe, ſi totum eius immediatum ſignificatum confuſe apprehendatur: atque hoc pacto concipi ens, cum diſtribuitur in propoſita enunciatione. Dixi autem, *analogus*, quia ad diſtributionem termini communis vniuoci, neceſſe eſt, vt totum ſignificatum immediatum apprehendatur diſtincte, ſiue expreſſe.

Nec coniunctionem, nec disiunctionẽ ſine extremis poſſe concipi.

Ad diſtributionẽ termini communis quid requiratur.

Ad poſteriorem probationem reſpondendum, neceſſe quidẽ eſſe, vt omni vera prædi-

Quid ad veram prædicationem.

Digitized by Google

dicatione totum ſignificatum prædicati cõueniat ſubiecto: non tamen hoc intelligendum eſſe de toto prædicati re, ſed de toto ratione, iuxta modum quo ratio prædicati eſt eadem in omnibus ſuis ſignificatis, vniuoce nimirum, aut analogice. Verbi gratia, cum animal prædicatur de homine, totum quidem eius ſignificatum de homine enunciatur: Verum non totum re, cum natura animalis, quæ eſt in vno eius indiuiduo, in nullo alio re ipſa exiſtat, ſed totum omnino ratione, cum ratio animalis eadem ſit omnino in omnib. animalibus. Sic ergo ſuo modo res habet in prædicatione entis. nam cum dicimus, hominem eſſe ens, non ſignificamus illum eſſe re ipſa quidquid eſt ens, ſed ei cõuenire totam quodammodo rationem entis. Quod pronũciatum ideo eſt verum, quia ratio ſubſtãtiæ, quę analogice eſt eadem cum ratione quantitatis, cæterorũ immediatorũ ſignificatorum entis, conuenit homini. Ita patet, non neceſſe eſſe totam aggregationem immediatorum ſignificatorum entis prędicari de homine, vt homo vere dicatur ens.

... Caieta- ...ntia ...num. Ad ſententiam vero Caietani, rationemq; qua illam confirmauimus, nihil eſt, quod dicamus, cum bene habeant ſi recte intelligantur. Ita patet qualis ſit conceptus entis, tum formalis, tum etiam obiectiuus. Ad cuius rei explicationem longius, quam putauimus, digreſſi ſumus.

Solutio eorum, quæ initio ſuperioris quæſtionis pro pura entis æquiuocatione propoſita ſunt.

SECTIO X.

Ex his facile erit, argumentis vtriuſq; contrariæ ſuperioris, 2. p. q. 12. ar. 1. occurrere, & iis, quæ puram æquiuocationẽ entis oſtẽdere videbantur, & iis quæ vniuocationem.

Quo pacto inter finitum & infinitum non detur proportio. Ad illud igitur, quo forſitã ductus eſt Rabbi Moyſes, dicendũ eſt, inter finitum & infinitũ non dari vllam proportionem, ſi proportio ſumatur pro habitudine determinatæ diſtantiæ: dari tamen proportionem, id eſt, ſimilitudinem imitatiuam, ſiue habitudinem effectus ad cauſam, vt eam vocat, D. Th.

Ad primum Aureoli reſpondendum rationes particularium entium, eorum, inquam, in quæ ens proxime diuiditur (de his enim præcipue dubitari poteſt) poſſe comparari, vel cum ratione entis omnino diſtincta, vel cum omnino cõfuſa, vel cum ea, quæ partim *Num rationes entiũ particulariũ addant aliquid rationi entis.* confuſa eſt, partim diſtincta. Si comparentur cum ratione omnino diſtincta, nihil illi addunt, ſed omnes ſimul ſunt ipſa ratione entis, ſeu potius ipſæ rationes entis, cum ens non habeat vnam rationem ſimpliciter. Si autem conferantur cum ratione partim diſtincta,

A partim confuſa, nulla earum diſtinguitur ab eiuſmodi ratione entis, ſiquidem ratio ſubſtãtiæ eſt ratio entis partim diſtincta, partim confuſa, & ſimiliter ratio quantitatis & cæterarum: niſi quod vnaquæq; earum eſt omnino diſtincta talis entis, entis vero cõmuniter ſumpti partim diſtincta, partim confuſa. Quod ſi conferantur cum ratione omnino confuſa, de qua ſola in argumento videtur fieri mentio, addunt quidem ei illę aliquid: verum non aliquem naturæ gradum, vt recte probat argumento, ſed ſolam expreſſionem, vt D. Th.
B non ſemel ait in quæſtionibus de Veritate. Quod enim ea ratio dicit confuſe & implicite, dicunt diſtincte ſiue expreſſe rationes immediatorum ſignificatorum entis. Vide D. Thomam *quæſt. 1. art. 1. & q. 21. articul. 1. Capr. 1. d. 1. q. 1. Franciſcum Mauron. in tractatu de Vniuocat. entis.*

C Ad ſecundum, etſi quidam Scoti ſectatores reſpondent, rationem entis abſtrahere ab abſoluto, & reſpectiuo: tamen quia rationes *Conceptus entis an abſolutus ſit.* abſoluti & reſpectiui videntur omnino eſſe immediatæ: hoc potius modo reſpondendum. Cum ratio entis non ſit vna ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ſi ſermo quidem ſit de ratione omnino diſtincta: illam eſſe ſimpliciter, & abſolutam, & reſpectiuam: eſt enim ens commune rebus abſolutis ratione abſoluta (ſeu potius rationib. abſolutis) reſpectiuis autem reſpectiua. Si vero de partim diſtincta partim
D confuſa, talem eſſe ſimpliciter rationem entis ſecundum differentiam abſoluti, & reſpectiui, qualis eſt natura, quæ diſtincte, ſiue determinate exprimitur. Verbi cauſa, ratio ſubſtantiæ, quæ eſt ratio entis, partim diſtincta, partim confuſa, eſt ſimpliciter abſoluta, & ſecundum quid reſpectiua: contra vero, ratio relationis, eſt ſimpliciter reſpectiua, & ſecundum quid abſoluta. Quod ſi ſermo ſit de ratione omnino confuſa, dicendum eſt, eam
E quatenus quodammodo eſt abſtracta, eſſe abſolutam: cum ens quatenus omnino confuſe concipitur, non intelligatur habitudine ad aliud. Non ſequitur tamen ex hac ſententia, omnia entia eſſe abſoluta, niſi ſecũdũ quid, nempe quatenus conueniunt in conceptu omnino confuſo entis. Vide *D. Th q. 21. de ver. ar. 1. ad 1. Vbi ait ens dici abſolute, Vide etiam Capreol. in loco proxime citato.*

F Ad tertium dicendum, etſi ea, quæ conueniũt in natura vniuoca (de his enim loquitur Ariſt.) non poſſunt eſſe primo diuerſa, quippe cum cõueniant in aliquo vno ſimpliciter, & ex cõſequenti non differant inter ſe totis ſed propriis & peculiaribus differentiis: tamen ea, quæ ſola analogica cognatione communicant, poſſe eſſe primo diuerſa, cuiuſmodi ſunt genera ſumma.

Ad

Ad quartum dicendum, non ideo Ariſtotelem docere, nomine entis ſignificari immediate naturas ſummorum generum, quia nulla omnino ratio reſpondeat nomini entis, ſecũdum quam illud de iis omnibus dicatur, ſed quia nullus ei reſpondet ſuperior naturæ gradus. Atque hæc eſt cauſa, cur ens in nullius ſpeciei definitione ponatur.

Non recte Porphyrium à Scoto reprehendi.

Quod autem Porphyr. ait, conuenientiam omnium rerum in ente vocari ab Ariſt. æquiuocam, etſi à Scoto in primo ſentent. diſt. 3. B negatur (ait enim nihil tale apud Ariſt. in lib. logicis inueniri, quicquid autem alibi in hãc ſententiam videtur dici, aliter exponi poſſe) à nobis tamen nec negandum eſt, cum plane ſcriptum ſit apud Ariſt. 1. Elencho: initio c. 6. neq; ita accipiendum, quaſi dicat, ens eſſe pure æquiuocum, & non potius ex numero eorũ quæ dicuntur ab vno, vel ad vnum, ac proprie etiam analogum, vt ſæpe alibi docet. Id quod Porphyr. aperte ſignificat, cum ſubiicit, Et nõ C vniuoce: Id enim addit, vt declaret Ariſt. non numerare ens inter pure æquiuoca, ſed inter ea, quę ideo æquiuoca dicantur, quia nõ ſunt vniuoca, quo pacto æquiuoca initio prędicamentorum definiuntur. Ex qua re liquet, verba illa ſequentia (*Communicato nomine tantũ eſt*) in eum ſenſum ſcripta eſſe à Porphyrio, vt excluderet communicationem in ratione vna & eadem ſimpliciter, non autem attributione, aut proportione vna.

Solutio argumentorum Scoti, quæ pro vniuocatione entis allata ſunt.

SECT. XI.

Ex certitudine conceptus entis non recte colligi eius vniuocationem.

AD primum vero eorum, quibus Scotus contrariam omnino ſententiam de vniuocatione entis realis oſtendere nitebatur, dicendum eſt: conceptum entis omnino confuſum poſſe eſſe certum de re aliqua, dum du- E bitatur de eadem, num ſit finita, an infinita: per ſe exiſtens, an in alia. Verum ex hoc pronunciato non effici, illum eſſe vniuocum. Nam, etſi communis ſententia eſt, ens commune reali & rationis non affici illum eſſe vniuocum, vt ipſi quoque Scoti ſectatores (*Bonetus quidem primo ſuæ Metaph. c. 6. aſſerit eſſe vniuocum, ſed non eſt numerandus inter Scotiſtas*) fatentur: multa tamen ſæpe certe nouimus eſſe entia, de quibus dubitamus ſiuene realia, F an rationis, vt patet in identitate, diſtinctione formali, & aliis pleriſque relationibus. Id quod ipſe Scotus poſtea animaduertit *libr. de ente & eſſen. q. 3.* aſſerens, hoc argumento, etſi non probatur vniuocatio conceptus certi A comparatione incertorum: probari tamen varietatem, ſiue diuerſitatem ab eiſdem, vt Caietanus annotauit. Qua tamẽ in re diſtinctione opus erat. Nam, ſi conceptus certus ſit diſiunctiue conſtitutus ex incertis, qualis eſt conceptus entis, vel nõ entis quem habemus de pygmæo, dubitantes interim de vtraque parte per ſe; non colligitur diuerſitas certi ab incertis, niſi tanquam totius à partibus, quod certe non eſt ad rem. Neque enim quæ- B ſtio erat de conceptu diſiunctiuo entis conſtante ex conceptu finiti, & infiniti: aut per ſe exiſtentis, & exiſtentis in alio: ſed de ſimplici. Si vero ſit ſimplex, qualis eſt conceptus opinabilis, aut ſignificabilis, quem de pygmæo habere poſſumus: etſi tum demum recte colligitur diuerſitas certi conceptus entis ab incertis membrorum diuidentium: non colligitur tamen vera eius communitas reſpectu incertorum, quia ſæpe certi ſumus de ſpecie, C dubitantes interim de genere, aut alio communiori prædicato; quo pacto apud omnes notum eſt, corpus eſſe trinam dimenſionem, cum interim plerique dubitẽt, ſitne ſubſtantia, an accidens. Ita patet, non probari primo argumento, non ſolum ens eſſe vniuocum, ſed ne aliquid quidem vere commune Deo, & creaturis.

Non ſatis correctionem quam Scotus ſua ratione adhibet.

Triplex continentia vnius rei in alia.

Ad ſecundum dicendum, præter illos duos modos cognoſcendi rem vnam per aliam, dari quendam tertium (quod non ſemel) vt *in* D *com. 1. p. q. 13. art. 5. & lib. de ente & eſſ. q. 13.* (contra Scotum annotat Caiet.) quo res cognoſcitur per eam, in qua continetur participatiue: atque, hoc pacto contineri Deum in creaturis, & ſubſtantiam in accidentibus. Vel dic: Quicquid cognoſcitur per aliud contineri in illo formaliter, aut virtute, quod Scotus vult dummodo nomine continentiæ formalis intelligatur continentia per conceptum vniuocum, aut analogicum: quo pacto Deus quoad conceptum entis continetur formaliter in E creaturis, & ſubſtantia in accidentibus. Vtrouis autem modo dicas ſubſtantiam cognoſci per accidentia, non poteſt intellectus noſter cognoſcere naturaliter abſentiam panis in hoſtia conſecrata. Etenim panis, quatenus ſunt participatiua panis, qui deſiit eſſe, eiuſq; virtute agunt, nõ minus concurrunt ad producendam in intellectu ſpeciem panis, quam ſi adhuc in pane exiſterent, quemadmodum non minus nutriunt, quam quæ ſunt in pane F conſecrato.

Deus in creaturis quomodo contineatur & cognoſcatur.

Quo pacto attributa creaturarũ remotis imperfectionibus.

Ad tertium neganda eſt conſequentia. ſatis eſt enim, ſi ſublata omni imperfectione à conceptibus creaturarum, relinquatur aliquid, quod etſi non idem omnino ſit in Deo & creaturis, ſit tamen analogice idem. Verbi

bus tribuan- tur Deo.

cauſa, ſi à conceptu ſapientiæ creatæ tollas, A quod habeatur per diſcurſum, & quod ſit qualitas, id quod relinquitur, nempe cognitio rerum omnium per cauſſas altiſſimas, etſi non eadem omnino ratione tribuitur Deo, qua humanæ ſapientiæ conuenit: tamen ratione analogica, vere ac formaliter illi tribuitur, vt iam vere dicere poſſis, Deum eſſe ſapientem, quia cognoſcit effecta omnia per altiſſimas cauſas. quanquam cognitionis verbū non eadem prorſus ratione Deo conueniat, B qua nobis. Longe aliter res habet in cōceptu lapidis, qui quantumcunque abſtrahatur ab imperfectionibus lapidis, modo tamen adhuc ſit conceptus lapidis nunquam Deo formaliter tribui poterit, ſiue vniuoce ei tribuatur, ſiue analogice, niſi velis per Metaphorā, quo pacto non eſt neceſſe, lapidem ab vlla imperfectione abſtrahere. Eodem igitur modo, ſi à quouis ente creato, quatenus eſt ens, tollas inhærentiam in alio, quæ eſt imperfe- C ctio accidentium propria, & dependentiam ab alio, quæ eſt imperfectio omnium creaturarum, & relinquas hoc ſolum, quod eſt, habere eſſe: non dubium eſt, quin id formaliter Deo tribui poſſit tamē ſi non eodem prorſus modo, quo tribuitur entibus creatis, ſed eodem proportione quadam. Si tamen conceptui, quem ab imperfectionibus abſtraxeris, apponas alium negatiuum, aut relatiuum, qui ſoli Deo conueniat: iam analogicus ille prior reſtringetur ad eam rationem nobis i- D gnotam, quæ in ſolo Deo reperiri poteſt, vt ſi concipias ens infinitum, ſubſtantiam ſupremam, &c.

Conceptus proprii diuinæ naturæ.

Non omnia ſimilia eſſe reciproca.

Ad quartum dicendum, ab iis tantum, quę ſunt ſimilia ſimpliciter poſſe abſtrahi vnam ſimpliciter naturam: at entia quatenus entia ſunt, non eſſe ſimilia ſimpliciter, ſed quodammodo. Id quod ex eo patet, quia in iis dūtaxat, quę ſimpliciter ſimilia ſunt, admittitur ex vtraque parte ſimilitudinis reciprocatio, vt quo pacto hoc dicitur ſimile illi, ita viciſ- E ſim illud dicatur ſimile huic; entia vero creata ita dicuntur ſimilia Deo, quatenus entia ſunt, vt Deus nullo pacto dicatur eiſdem ſimilis: quod Dionyſius ſcribit cap. 9. de diuinis nominibus, & D. Thom. 1. *p. q. 4. art. 3. aliiſque locis*, ac cæteri ſcholaſtici *doct. 2. ſent. diſt. n. 1. 3.* approbant. Hoc autem ideo accidit, quia ſimilitudo, quam tribuimus creaturis reſpectu Dei, eſt ſola ſimilitudo imperfectæ imitationis, quæ ex Deo ad creaturas reciprocari nō F poteſt.

Deo entia ſimilia ſunt, ſed Deus eis non eſt ſimilis.

Ens quo pacto ſit obiectum intellectus noſtri.

Ad quintum dicendum, non eſſe ens obiectum formale intellectus noſtri, ſed materiale, in ſubiecto autem materiali potentiæ non eſſe neceſſariam tantam vnitatem, quanta A eſt vnitas potentiæ, alioqui concludendum eſſet hac argumentatione Scoti, colorē, qua ratione color eſt, eſſe vnā ſpeciē infimā, quia facultas videndi noſtra eſt ſpecies infima. Imo etiam, ſi quid ea colligeret, plane excluderet in ſubiecta materia, ens eſſe ſpeciem infimā, quia intellectus noſter ſpecies infima eſt. De ſubiecto autem formali intellectus lib. 9. text. 23. cum agetur de obiectis potentiarum, diſſerendum eſt.

B Ad ſextum dicendum, quemadmodum aliqua poſſunt primo conuenire, ac repugnare naturæ vniuocæ, ſic etiam poſſe naturæ analogicæ. Vnde fit, vt per naturam quoque analogicam, tanquam per cauſſam adæquatam, poſſit aliquid primo demonſtrari, vt Ariſt. docet 2. Poſter. cap. 16. perſpicuum eſt autem in omnem cauſſam, per quam aliquid primo demonſtratur, poſſe cadere reduplicationem.

Etiam per naturam analogicam poſſe aliquid primo demōſtrari.

C Ad ſeptimum neganda eſt conſequentia dicendumque, vt aliquid ſit ſubiectum veræ contradictionis, & medius terminus in ſyllogiſmo nequaquam fallaci, non eſſe opus, vt ſit vniuocum; ſed ſatis eſſe, ſi ſit analogum ſecundum proportionem propriam. Cauſſa vero eſt, quia analoga huius generis poſſunt concipi vno conceptu, qui abſolute accipiatur, ac diſtribuatur pro omnibus ſignificatis, quod aliis analogis non eſt conceſſum, niſi antecedentia, & conſequentia id poſtulent. D vt ſi dicas, Omne ſanum propriedictum pertinet ad medicum. Ad probationem autem conſequentiæ dicito: etſi ens eſt multiplex, etiam quatenus omnino confuſe concipitur, tamen non efficere enunciationem ambiguam, & diſtinguendum, eo quod eius conceptus omnino confuſus pro omnibus entibus accipiatur: quod idem dicendum eſt de cæteris analogis ſecundum proportionem propriam. Quanquam non eſt negandum, propter eorum multiplicitatem ac variū vſum, ſecurius eſſe diſtinguere eiuſmodi enun- E ciationes. Quod Ariſtoteles non ſolum faciendū docet in lib. Elench. 1. c. 6. ſed etiam ipſe non raro facit, vt 1. Phyſicor. capit. 2. à text. 6. in diſputatione contra Parmenidem, & Meliſſum.

Securius eſſe diſtinguere omnia pronunciata in quibus ſit verbum analogum.

Ad octauum quod erat vltimum Scoti, dicendum eſt, analoga ſecundum proportionē propriam propter magnam affinitatem, quā habent cum vniuocis, nonnunquam ab Ari- F ſtot. appellari vniuoca. Efficiunt enim veram contradictionem, diſtribuuntur ſimpliciter, & abſolute pro omnibus ſignificatis: aſſumuntur vt media in veris ſyllogiſmis, atque adeo in demonſtrationibus propter quid, vt patet ex dictis: & pene omnes alias vniuocorū conditiones

Cur quædam analoga nonnunquam vniuoca dicantur.

ditiones

Google

ditiones in diſſerendo ſubeunt: qua de cauſſa ens, & verum, quæ in huiuſmodi analogis numerantur, dicta ſunt vniuoca 2. lib. c. 1. tex. 4. vt patet ex Græco contextu, tametſi id apud Latinos Philoſophos non eſt in vſu.

Cenſura de Scoti opinione, & ſolutio argumentorum, quæ illius argumentis addita ſunt.

SECT. XII.

SVnt tamen non pauci, etiam ex Scoti ſectatoribus, qui dicant, Scotum non alio ſenſu aſſeruiſſe ens eſſe vniuocum, niſi quia multas vniuocorum conditiones ſibi vendicat. Id quod ex eo aperteque conſtare dicunt, quod Scot. in 1. diſtin. 3. quæſt. 1. in hac eadem controuerſia tractanda, huiuſmodi præfatione vtatur: *Et ne (inquit) fiat contentio de nomine vniuocationis, conceptum vniuocum dico, qui ita eſt vnus, quod eius vnitas ſuffi it ad contradictionem, affirmando, & negando ipſum de eodem. ſuffi it etiam pro medio ſyllogiſtico, vt extrema vnita in medio ſic vno, ſine fallacia æquiuocationis concludantur inter ſe vnum.* Ex quibus verbis ſatis videtur conſtare, Scoti ſententiam non eam eſſe, vt putet ens eſſe prorſus vniuocum.

Prior locus Scoti in quo ſentire videtur ens non eſſe vniuocũ.

Videtur etiam id apertum ex iis, quæ idem ſcribit d. 8. q. 3. *In ſolut. primi principalis: Vt & Malafoſſus eodem loco.* Ait enim Deum, & creaturam in nulla realitate conuenire, & ideo eſſe primo diuerſa in realitate, etſi non ſint primo diuerſa in conceptibus. Quod idem inferius repetit, addens ad explicationem eius rei: *Conceptum enim iſ, & conceptum entis infiniti hoc ſolum differre, quod alter eſt diuinæ realitatis imperfecte concepta: alter eiuſdem realitatis perfecte concepta: ita vt ſi prior cognitio perficeretur, tum per eam cognoſceretur ens infinitũ, nulla prorſus realitate de nouo addita, id eſt, cognita.* Et poſt pauca. *Propter imperfectionem intellectus noſtri, poſſe nos habere in Deo, & creaturis vnum obiectum formale ſolum.* Vnde quidam Scoti ſectatores colligunt, etſi Deus vniuocationem entis in noſtro intellectu confuſe concipiente, ipſum tamen ens non eſſe vniuocum comparatione intellectus diuini, quia nulla ſit natura eadem cõmunis Deo, & creaturis. Ex quibus videtur effici eandem prorſus eſſe ſententiam Scoti, ac noſtram, de ſoloque verbo eſſe controuerſiam.

Poſterior locus.

Verum hæc non carent difficultate. Primum, quia Scot. diſt. 3. q. 1. ita aſſerit ens eſſe vniuocũ Deo, & creaturis, vt plane neget eſſe

Pro parte oppoſita apertus locus Scoti.

A analogum. Quod patet ex dilutione obiectionis, quam ipſe ſibi contra confirmationem primæ rationis extruit, vbi ſic ait: *Quod ſi non cures de auctoritate iſta accepta ex diuerſitate opinionum philoſophantium* (conuenientium, ſc. in eo, quod primum principium ſit ens: diſſentientium autem in peculiari natura illius) *dicas que, quod quilibet habet duos conceptus intellectu, ſed propinquos, qui propter propinquitatem analogiæ videntur eſſe vnus conceptus: Contra hoc*
B *videtur eſſe ratio, quia ex iſta euaſione videtur deſtructa omnis via probandi vnitatem alicuius conceptus vniuocam. Si enim dicis hominem habere vnum conceptum ad Socrat. & Plat. negabitur, & dicetur quod ſunt duo, ſed videntur vnus propter magnam ſimilitudinem.* Hæc Scot. quam eandem excluſionem analogiæ non ſolum à cõceptu entis, ſed etiam ſapientiæ & aliarum perfectionum ſimpliciter tangit in tractatione reliquarum duarum rationum ſequentiũ. Deinde, quia quæſt. 3. eiuſdem diſtinctionis,
C & q. 3. octauæ plane docet, conceptum obiectiuum entis poſſe & abſtrahi à conceptibus membrorum diuidentium entis, ac præciſe accipi & contrahi ad eadem: non quidem per differentias, ſed per modos realitatis intrinſecos. at abſtrahi & præcidi à membris diuidentibus, nulla omnino natura poteſt niſi vniuoca.

Alii loci eiuſdem pro parte eadem.

Atque ad priorem quidem locum cum Scotus negat, ens eſſe analogum, facile reſpon-
D deri poſſet, negari ab illo eam analogiã, quæ impedit veram contradictionem, quæque non patitur, terminum diſtribui ſimpliciter, & accipi, vt medium terminum in ſyllogiſmo, &c. Sed ad poſteriorem, quid reſpondendum ſit, non ſatis apparet. Neque enim ita videntur cohærere; Nullam eſſe entitatem ſiue realitatem communem Deo & creaturis, quod aſſerit in locis prius citatis: &, Conceptum entis obiectiuum poſſe abſtrahi à membris diui-
E dentibus, & præciſe concipi, ac rurſus ad eadem membra contrahi. Quod ſi dicas, Scotũ loqui de abſtractione & præciſione ac cõtractione ſecundum quid, quæ à nobis non negatur, cum de imperfecto conceptu entis ſermo eſt: non erit profecto ens dicendum vniuocum ſimpliciter, ſed quodammodo, ſiue ſecundum quid.

Quæ potiſſimum ratione Scot. videatur vere putaſſe ens vniuocum eſſe.

At dicunt nonnulli: Scoti ſectatores, propterea Scotum voluiſſe, ens eſſe vniuocum,
F quia, etſi non habet conceptum obiectiuum vnum ſimpliciter, habet tamen apud nos formalem vnum ſimpliciter, ſed contra hanc ſententiam ſatis eſt illud, quod dictum eſt ſuperius. Si de vnitate quidem reali conceptus formalis agitur, nihil eam eſſe ad rem: neque enim vniuocatio ſumenda eſt ex vni-

Reſponſio quorundam.

Refutatio.

Digitized by Google

tate reali conceptus, quemadmodum neque ex vnitate rei vocabuli. Si vero de vnitate rationis, ſiue repræſentationis: non maiorem eſſe vnitatem formalis, quam obiectiui, vt ſupra dictum eſt. Quęro etiam, quid inueniat intellectus noſter in Deo & creatura, ex quo conceptum ſimpliciter vnum ratione formari poſſit? Si aliquid, quod ſit omnino eiuſdem rationis, iam illud eſt natura vniuoca: ſi diuerſæ, erit vtique formalis conceptus & multiplex. Poſtremo, Si cõceptus ille formalis a- B liquem naturæ gradum, certamve entitatem diſtinctam ab omnibus particularibus entitatibus determinate repræſentat, ergo eſt diſtinctus & perfectus, non autem confuſus & imperfectus, vt aiunt: Si nõ vnam, ſed plures: ergo non eſt ſimpliciter ratione vnus: quare neque vniuocus. Si igitur Scotus ſenſit cõceptum formalem eſſe ratione vnum ſimpliciter: obiectiuum autem non eſſe vnum ſimpliciter: plane ſibi repugnat: Si vero vtrumq; cẽſet eſſe vnum ſecundum quid, de nomine tãtum laborat: & cum iſto modo idem re ipſa, quod alii, ſentiat, non erat cur contra ſuperiores Philoſophos, & Theologos adeo lõgam diſputationem texeret.

Perſtringitur Scotus.

Ad nonum dicendum, etiam in eadem ratione analogica poſſe fieri comparationem multorũ ſecundum magis, & minus: etſi non tam propriam, quam cum ſit in eadem ratione vniuoca, potiſſimum vero in ea ſpecifica, quę in alias ſpecificas diuidi nequit. Veluti cũ D duo corpora comparantur in ratione candidi aut calidi, vt æque aut magis aut minus talia, quod Ariſt docet 7. Phyſ. c. 4 a tex 24.

Accidens quo pacto analogum.

Ad decimum dicendum, non eſſe accidens analogũ eo genere analogiæ, quæ dicitur per attributionem vnius ad alterum: ſed quia varie refertur ad ſubſtantiam. Quantitas n. ideo dicitur accidens, quia eſt menſura ſubſtantię: qualitas, quia alio quodam modo ſe habet ad ſubſtantiam: alia, quia aliis. Quod enim neq; E omnino æquiuocum ſit, neq; vniuocum: eiſdem pene rationibus oſtendi poteſt, quibus idem oſtẽſum eſt de ente: loquimur autem de accidente, vt commune eſt completis, & incompletis, quo pacto in hac quæſtione locuti ſumus de ente, acturi de ente, & accidente completis lib. ſeq c. 7. Quod autem non ſit analogum per attributionem vnius ad alterũ, recte probatum eſt in argumento. Reſtat igitur vt ſit analogum per attributionem ad aliquid tertiũ: neq; enim quatenus accidens eſt, F aliter cõcipi poteſt, quam habitudine ad ſubſtantiam: quod & ipſa concipiendi experientia conſtat, & omnium Philoſophorum communi ſententia comprobatur, etiam eorum, qui illud quatenus eiuſmodi eſt, vniuocum

A putant. Ex qua re efficitur, vt etiam ſit analogum ſecundum proportionem. Quare cum non ſit analogum improprie, ſeu figurate, reſtat, vt poſſit cadere ſub vnum, & eundẽ numero conceptum formalem omnino confuſum, quemadmodum & ens. Quæ omnia ex dictis parent. Addendum quoque eſt, Etſi vnum genus ſummum accidentium non eſſet principalius accidens, quam aliud (quod tamen haud concesſerim, cum nec in ſpeciebus B eiuſdem generis id concedendum ſit, vt patebit lib 8. non inde tamen ſequeretur, accidẽs eſſe vniuocum. Satis eſt enim, vt nõ ſit vniuocum, ſi membra diuidentia non participent naturam diuiſi per eundem entitatis gradum ſed diuerſa per diuerſos, vt dictum eſt de ente. Cum ergo obiicitur, definitionem traditam accidentis ſub nomine eius, quod eſt in ſubiecto, non æque omnibus conuenire, negandum eſt, quod aſſumitur. Nã etſi illa propter omnimodam confuſionem illorum verborũ, C *Quod cum in aliquo ſit*, quæ loco generis ponuntur, videatur eſſe omnino eadem; non eſt tamen re vera omnino eadem. Neque enim ſignificant vnum modum eſſendi omnibus accidentibus communem, & qui ab omnib. abſtrahi poſſit, ſed omnes ſimul confuſe, & indeterminate, vt dictum eſt de definitione entis omnino confuſa.

Accidens nullo modo eſſe vniuocũ.

Definitio eius, quod eſt in ſubiecto.

Vtrum ens prædicetur in quæſtione, Quid eſt, de omnibus rebus, & de omnib. earum differentiis, propriiſq; ipſius paſſionib.

QVÆSTIO III.

Variæ opiniones de hac quæſtione.

SECTIO I.

VAriæ in hac quæſtione circumferũtur opiniones. Vna eſt Auicennæ, dicentis: Ens nõ prædicari in quæſtione, Quid eſt, de vlla re, quæ habeat eſſe ab alio. Ratio illius, vt D. Thom. *hoc loco lect. 2. par. 3.* refert, hęc eſt: Quia in omni re, quæ habet eſſe ab alio, aliud eſt eſſe rei, quod ipſum nomen entis formaliter ſignificat: aliud vero ipſa eſſentia, ſiue quidditas rei, ſecundum quam fit prædicatio in quæſtione, quid eſt Quæ ratio æque videtur poſſe accõmodari differentiis earundem rerum & paſſionibus entis. Ita ſit Auicennæ

Opinio Auicennæ.

cennæ ſententia, vt ens non dicatur quidditatiue, niſi de ſolo Deo.

Thomiſtarũ quorundam ſententia. Probatur. Altera eſt multorum Thomiſtarum dicentium ens prædicari quidditatiue de omnibus rebus, deque omnibus earum differentiis, & propriis ipſius paſſionibus. Eam vero tribus potiſſimum argumentis probant.

1. Vno, quia obiectum adæquatum cuiuſque potentiæ dicitur quidditatiue de omnibus particularibus obiectis, quæ ſub eam cadunt: vt calor, qui eſt obiectum viſus de omnibus, quę cadunt ſub aſpectum: at omnia, quę dicta ſunt, cadunt ſub intellectum cuius obiectum eſt ens.

2. Altero, quia omnia, quę dicta ſunt, aut ſunt entia realia, aut rationis, aut non entia. non ſunt autem non entia, vt patet: nec item ſunt entia rationis: cum rationis nec ſint verę res, nec differentię, paſſioneſve rerum verarum. ſunt igitur entia realia: ens autem reale, de quo in pręſentia ſermo eſt, nõ minus quidditatiue pędicari debet de quouis ente reali, quam animal prędicatur de quouis animali.

3. Tertio, quia quod attinet ad paſſiones entis plane ſignificat Ariſtoteles, eſſe eas vnam atq; eandem naturam cum ente, dum id affirmat, atque adeo probat de vno in hoc capite. Quidquid n dicitur vnam & eandem naturam cum alio, eſt idem quidditatiue cum illo.

Scotia ſen. Tertia eſt Scoti 1. ſent. d. 3. q. 3 dicentis, Ens prędicari quidditatiue de omnib rebus: non tamen de omnibus differentiis, nec item de paſſionib. ſuis. Ac in prima quidem parte ſuę aſſertionis cum Thomiſtis conuenit. Vt autem probet ſecundam, diſtinguit differentias in vltimas, & non vltimas. *Differentia vltima & nõ vltima apud Scotum quæ.* Differentiæ non vltimæ apud illum ſumuntur à tota forma: vltimæ vero ab vltima realitate formæ Verbi cauſa: ſi homo per aliam formam eſſet animal, per aliam vero, vt per animam rationalem ſuperadditam priori formæ eſſet homo: rationale autem hoc pacto ſumeretur à tota entitate animæ rationalis, eſſet rationale differentia non vltima: anima enim à qua ſumeretur, non eſt entitas ſimpliciter ſimplex, ſed compoſita ex realitate communi, qua conuenit cum aliis formis, & ex realitate propria, qua ab aliis formis diſtinguitur. Quod ſi homo eſt non ſolum animal, ſed etiam homo per eandem numero formam, quæ ſecundum aliam realitatem dat eſſe animalis, & ſecundũ aliam dat eſſe hominis: rationale autẽ ſignificat ſolam poſteriorem realitatem: iam rationale eſt vltima differentia Hac igitur diſtinctione poſita, duabus rationibus ꝓbat ſecundam partem ſuæ aſſertionis.

Prior ratio Scoti pro ſecunda parte aſſertionis. Prior ratio. Si ens prædicaretur in quæſtione Quid eſt de differentiis vltimis: vltimæ A differentiæ eſſent proprie differentes, conſequens eſt falſum. ergo & antecedens. Maiorem probat. Quia eo dato iam vltimæ differentiæ conuenirent vniuoce (ſupponit enim ens eſſe vniuocum) vnde cum illæ ſint diuerſæ inter ſe vt patet, neceſſario eſſent proprie differentes: omnia enim diuerſa, quæ ſunt idem in aliqua natura vniuoca, ſunt proprie differentia, vt Ariſt. docet lib. 5 c. 9 text. 16 & lib. 10. cap 3, text. 12 Minorem ex eo oſtendit, B quia ſi proprie ſunt differentes, differunt vtique per alias differentias: aut ergo ens dicitur in quæſtione, Quid eſt, de huiuſmodi aliis differentiis, aut minime. ſi dicitur, aut eodem modo dicitur de iis, quibus hæ differunt, & ita de aliis, atq; aliis in infinitum ꝙ abſurdum eſt aſſerere: aut deueniendum eſt ad aliquas, de quibus ens non prædicatur in quæſtione, Quid eſt, at hæ ſunt vltimæ, quandoquidem vltimæ ſunt, quæ non amplius per alias C differunt, ſeu (quod idem eſt) quæ ſunt primo diuerſæ.

Poſterior. Poſterior ratio hæc eſt. Vt in reſolutione rei per ſe compoſitæ deuenitur tandem ad vltimam materiam, quæ non includit quicquam formæ, & ad vltimam formam, quæ non includit quicquam materiæ: ita neceſſe eſt, vt in reſolutione conceptus per ſe compoſiti deueniatur tandem ad vltimum aliquẽ conceptum determinabilem, qui non includat D quicquam determinantis, & ad aliquem vltimum determinantem, qui non includat quicquam determinabilis: at conceptus per ſe compoſitus reſoluitur in ens, vt in conceptum vltimum ex determinabilibus, & in differentiam vltimam, vt in conceptum ex determinantibus, igitur nec ens includit quicquam differentiæ vltimæ, nec differentia vltima quicquam entis.

1. argum. pro 3. parte. Tertiam vero partem ſuæ opinionis tribus E argumentis colligit. Vnum eſt. Ens non prędicatur per ſe de paſſionibus ſuis. ergo nec in quæſtione quid eſt. Probatur antecedẽs, tum quia omne ſubiectum ponitur quaſi additamentũ in definitione ſuæ paſſionis, vt Ariſt. docet lib. 7. c. 5 text 18. quæ autem hoc modo ponuntur in definitionibus rerum, non prædicantur de illis per ſe, tum etiam, quia cum paſſiones entis dicantur per ſe de ente, neceſſario efficitur, vt ens dicatur de illis per accidens, ſiue non per ſe. docet enim Ariſt 1 Poſt. F c. 18. text. 35. propoſitiones per ſe non conuerti in alias per ſe. 2. Alterũ eſt: Ens diuiditur adęquate & ſufficienter, tanquam prædicatum quidditatiuum in ens increatum, & in decem genera, & in partes eſſentiales decem generũ (aut ſaltem non diuiditur in plura) quod adiungit propter differẽtias vltimas, atqui paſ-

Cur quidditas. mitur enim hoc pacto natura, vt ab ea aliquid proprium quaſi naſcitur. Quidditatis, quatenus ſignificatur per definitionem, quod ſola definitio, quid res ſit, explicet. *Cur eſſentia.* Eſſentiæ vero, quatenus vnaquæque res per eam, & in ea habet eſſendi actum, quem appellamus exiſtentiam: de qua quid ſit, & quo pacto ab eſſentia diſtinguatur, proxima quæſtione docebimus.

His ita explicatis, ſit prima concluſio. *Ens quatenus ſignificat exiſtentiam, nec de vlla differentia rei, nec de paſſionibus entis prædicatur in quæſtione*, Quid eſt, *præterquam de Deo.* Ac illud quidem non prædicari de cæteris in quæſtione, quid eſt, ex eo patet: quia nec neceſſario de illis dicitur, cum omnes poſſint eſſe, & non eſſe. Atque hoc pacto vera eſt ſententia Auicennæ, rectaque eius probatio: niſi quod aliter accipit nomē entis, quā frequentiori Philoſophorum vſu accipi ſoleat. *Exiſtentiam prædicari de Deo in quæſtione, Quid eſt.* Quod vero de Deo prædicetur in quæſtione, quid eſt, ea ratione probatur, quia exiſtentia Dei eſt ipſa eius quidditas, & eſſentia: alioqui non eſſet diuina eſſentia purus actus, ſiue nihil habens admixtum potentiæ ad alium actum: quod fieri non poſſe libro duodecimo capite nono, cum Ariſtotele oſtendemus. *Cur Deo nomen entis proprie conueniat.* Atque hæc eſt vna ex cauſis ob quas Deus ſibi vendicauit nomen entis tanquam proprium, cum *Exodi 3.* dixit Moyſi, *Ego ſum qui ſum.* Id enim dixit, & quia ipſe ſolus neceſſario exiſtit: & quia ſolus eſt quidditatiue ſua exiſtentia: & quia eius ſolius eſſe complectitur omnes eſſendi perfectiones ſublatis omnibus imperfectionibus.

2. concluſio. Secunda concluſio, *Ens quatenus ſignificat eſſentiam, prædicatur in quæſtione* quid eſt *de omnibus rebus, & omnibus earum differentiis.* Nomine rerum intelligo entia completa. Atque in his perſpicua eſt concluſio, nec quiſquam de ea dubitat ſumpto hoc pacto rerum nomine. Quod ergo attinet ad differentias, quibus res inter ſeſe intrinſecus differunt, his rationibus poteſt concluſio confirmari.

Probatur 1. Primum. Quia omnia, quibus conueniunt paſſiones entis, ſunt quidditatiue entia: paſſiones enim non communicantur, niſi quibus communicatur quidditas, à qua fluunt: at nulla eſt differentia, cui non conueniat eſſe vnum, verum, bonum, & alia huiuſmodi, quæ in paſſionibus entis numerari ſolent.

Deinde quia ſi differētiæ non eſſent quidditatiue entia, ea, quæ ex iis conſtant, non eſſent omni ex parte entia: at hoc aſſerere non minus abſurdum eſt quam ſubſtantiam non omni ex parte eſſe ſubſtantiam, quod cum

A Ariſt. 1. Phyſicorum c. 6. tex. 52. putant abſurdiſſimum omnes Philoſophi.

Tertio, quia ſi qua eſſet ratio ob quam ens non diceretur quidditatiue omnibus differentiis, hæc vna eſſet maxime: quia alioqui liceret concludere, vltimas differentias eſſe differentes (ea enim eſt præcipua ratio Scoti, qui ſolus cum ſuis ſectatorib. propoſitæ concluſioni aduerſatur) at hoc non efficitur, cum

B ens non ſit re vera vniuocum, vt ſupra oſtenſum eſt: non eſt igitur, cur de omnibus quidditatiue non dicatur. Atque ex hac ratione patet, quam ſit periculoſum paucis inſpectis à ſententiis longa communique conſenſione probatis diſcedere. *Scotum nihil confic. rem poſita vniuocatione entis.* Ea enim potiſſimum de cauſa incidit Scotus in oppoſitam concluſionem, quia vniuocationem entis contra veterum opinionē de entis vniuocatione ſta-

C tuerat.

Quarta ratio hoc modo duci poteſt ex differentiarum non vltimarum explicatione qua Scotus vtitur. *Impugnatur Scoti opinio de diſtinct. differentiarum in vltimas & non vltimas.* Nullæ ſunt differentiæ non vltimæ, vt eas explicat Scotus: igitur, ſi verum eſt quod idem ſupponit, ens non prædicari in quæſtione quid eſt de differentiis vltimis, de nullis differentiis eo pacto prædicabitur: at conſequens eſt abſurdiſſimum: ergo & ea explicatio differentiarum non vl-

D timarum. *Nullam differentiam internam ſumi à tota forma.* Antecedens ex eo probatur, quia nullæ differentiæ internæ (de iis enim ſermo eſt) ſumuntur ex tota forma. Nam, quod attinet ad internas differentias accidentium, vt Albedinis & nigredinis: itemque ſubſtantiarum ſeparatarum: ipſe etiam Scotus admittit, nullam eſſe, quæ ſumatur à tota forma, cum ab alio gradu ſumatur genus, ab alio differentia. Quod vero attinet ad differentiam ſubſtantiarum, materia & forma cō-

E ſtantium, idem patebit lib. 7. vbi oſtēdemus omnes differentias, quæ ad conſtitutionem rei naturalis pertinent, ſumi à diuerſis gradib. eiuſdem formæ, nec vllam earum eſſe, quæ à tota forma ſumatur. *Neceſſario ens prædicari eſſentialiter de differentiis internis.* Quod vero abſurdiſſimum ſit, ens de nullis differentiis prædicari in quæſtione *Quid eſt*, non ſolum ipſe Scotus fatetur (aſſerit enim neceſſario ens fore genus, ſi de nullis differentiis quidditatiue dicatur) ſed etiam ex eo perſpicuum eſt, quia ſequeretur, nullas res inter ſe differre eſſentiali diſcrimine. Si enim nulla differen-

F tia eſt quidditatiue ens, nulla omnino habet eſſentiam. vnde fit, vt nullas earum eſſentiale diſcrimen rebus afferre poſſit. Quin etiam cum modi intrinſeci, quibus Scotus trahit ens ad genera ſumma, atque adeo ad Deum, & ad cætera immediata membra diuidentia entis, eadem ratione concludatur non eſſe quidditatiue entia,

Digitized by Google

quibus ille id concludit de vltimis differentiis: efficitur, vt data vniuocatione entis, neceſſario concedendum ſit nullam eſſe diuerſitatem eſſentialem in rebus, ſed omnia eſſe vnius & eiuſdem eſſentiæ.

Quinta & extrema ratio duci poteſt ex differentiarum vltimarum declaratione, hoc pacto. Si differentiæ vltimæ ſunt, quę non per alias differunt, vt Scotus ait, ſequitur aut omnes omnino, aut ſolas indiuiduantes eſſe vltimas. Nam ſi eæ omnes ſunt vltimæ, quæ B non differunt per alias differentias, ex quib. conſtituantur, cum nullæ conſtituantur ex aliis differentiis (iam enim eſſent ſpecies) omnes omnino erunt vltimæ: ſi vero eæ tantum ſunt vltimæ, quę non differunt per alias, per quas contrahantur ad inferiora: ſolæ indiuiduantes erunt vltimæ. At ſi non omnes ſint vltimæ de nulla earum prædicabitur ens quidditatiue, vt Scotus vult: & quod inde ſequitur, de nullis omnino differentiis. Si vero ſolæ indiuiduantes ſint vltimæ, de iiſque ſolis non prædicetur ens quidditatiue: non C erunt primæ ſubſtantiæ magis entia, quam ſecundæ: quare nec magis ſubſtantiæ, primoque ac principaliter ſubſtantiæ. Nullam igitur vim habet diſtinctio differentiarum in vltimas, & non vltimas, vt ex ea oſtendatur, non prędicari ens quidditatiue de omnibus differentiis.

Vltimas duobus modis dici poſſe.

3. concluſio.

Tertia concluſio: *Etſi ens poteſt prædicari in* D *quæſtione* Quid eſt, *de paſſionibus particularium entium, ſaltem de quibuſdam: tamen non poteſt hoc pacto prædicari de ſuis paſſionibus.* Prior pars huius concluſionis ex eo patet: quia etſi quædam paſſiones entium particularium non ſunt formaliter entia realia, ſed aptitudines quædã ad aliquid, cuiuſmodi eſt paſſio illa quantitatis, vt ſecundum eam res dici poſſint æquales, & inæquales (neque enim credendum E eſt, eam eſſe qualitatem aliquam, aliudve accidens, quod ex natura quantitatis oriatur) tamen multæ ſunt formaliter entia realia, vt intellectus, & voluntas, quæ ſunt proprietates ſubſtantiarum materiæ expertium: de iis autem quæ formaliter ſunt entia realia, non dubium eſt, quin ens reale prædicetur in quæſtione, Quid eſt. Poſterior pars probatur eiſdem rationibus, quibus Scotus probauit tertiam partem ſuæ aſſertionis. Nec enim F hac ex parte inter nos, & Scotum vlla diſſenſio eſt, niſi quod ille 2. *Sentent. diſtinctio. 3. quæſtion. ſecund. ad argument.* putat paſſiones entis poſſe addere enti, ſiue ſignificare formaliter aliquid, quod ſit poſitiuum reale, nec tamen ſit formaliter ens, quod aperte fatetur de vno: non autem credimus, nihil eas poſſe enti addere, niſi vel negationem, vel

Duplex genus paſſionũ ſiue proprietatum.

Qua in re eadem ſit Auctoris ſententia qua Scoti de paſſionib. entis.

A relationem rationis, vt quæſtione quinta oſtendemus.

Solutio argumentorum oppoſitarum opinionum.

Sectio III.

Svpereſt, vt ad ea argumenta ſecundæ & tertię opinionis, quæ noſtris concluſionibus aduerſantur, reſpondeamus. Nam, quod attinet ad ſententiam Auicennæ, nihil eſt quod dicamus: cum nec falſa ſit, ſi recte intelligatur, nec pugnet cum iis quæ dicta ſunt.

Ad primum ſecundæ opinionis dicendum eſt, non omnia, quæ quomodocunque attinguntur à potentia, contineri quidditatiue ſub illius ſubiecto adæquato, vt patet in ſilentio, motu, & figura, quæ aliquo modo attinguntur ab auditu. ſed ea duntaxat, quę per ſe, & directo cadũt ſub potentiã, vt hic ſonus, & ille. At paſſiones entis quoad id, quod enti addunt, non attinguntur per ſe, ac directo ab intellectu, cum ſint vel negationes vel relationes rationis: ſed per ipſum ens, cuius ſunt affectiones.

Quo pacto verum ſit obiectũ potentiæ, dici quidditatiue de iis quæ à potentia attinguntur.

Ad ſecundum dicendum eſt, paſſiones entis quoad formale abſtractum, vel eſſe negationes, quæ ſunt non entia, vel relationes, rationis. Si autem concrete ſumantur, nec poſſe dici non entia, nec vero entia rationis, quia ſubiectum, aut quaſi ſubiectum, pro quo accipiuntur, ſit ens reale. Poteſt tamen vnum dici negatiuum: verum autem, & bonum relatiua rationis, quia hæc concreta vere, ac ſimpliciter dicuntur de entib. realibus. Quod ſi quis obiiciat, genus, & ſpeciem dici entia rationis, etiamſi accipiantur pro animali, & homine: ergo pari ratione verum, & bonum poſſe dici entia rationis. Occurrendum eſt, eam locutionem eſſe impropriam, & figuratam, quia ſumuntur concreta pro abſtractis: quod etiam ſæpe fit, cum de entibus realibus eſt ſermo, vt ſi dicas, album eſt qualitas. Verum hæ locutiones vix admitti debent, & in pleriſque rebus ne vix quidem, vt ſi quis dicat, agens & patiens ſunt accidentia.

Paſſiones entis.

Obiectio.

Dilutio.

Ad tertium dicendum eſt, non recte in primis ea ratione colligi, ens dici quidditatiue de vno, quia ambo ſunt vna atque eadem natura: alioqui liceret colligere, ipſum quoque vnum dici quidditatiue de ente. Et quidem non deſunt ex auctoribus ſecundæ opinionis, qui (Ge. Flandr.) id concedant.. Verum, quam id ſit abſurdum, adeo apertum

Falſa ſententia eorũ, qui volunt, Vnũ dici quidditatiue de ente.

tum eſt, vt explicatione nō egeat. Adde, cum Ariſt ait, ens & vnum eſſe vnam atque eandē naturam: non ita id eſſe intelligendum, quaſi velit vtrumq; ſignificare formaliter vnam & eandem eſſentiam, ſed vnum non ſignificare vllam aliam. Itaque ſenſus eſt negatiuus, vt ſupra diximus. Loquitur autem eo pacto Ariſtot. vt doceat, vnum non addere formaliter enti aliquid reale, ſed ſolam negationem diuiſionis. Vnde patet, quid de cæteris paſſionibus dicendum ſit.

Ad priorem vero rationem earum, quibus Scotus ſecundam partem ſuæ aſſertionis cōfirmat, dicendum eſt: Primum quidem, eam diſtinctionem, cui argumentatio innititur, non eſſe ad rem: ſiquidem differentiæ non vltimæ, vt à Scoto explicantur, non ſunt ex iis, quibus genera per ſe diuiduntur: ſed vel ſunt concreta accidentium, vt album aut nigrum, ac proinde entia completa, vel ſunt concreta formarum ſubſtantialium ſecundum omnes gradus earum ſimul: quæ concreta, etſi incōpleta ſunt, quemadmodum & formæ ſubſtantiales ex quibus fiunt, tamen non diuidunt per ſe vllum genus, ſed tantum illæ, quæ ſumuntur ex ſingulis gradibus formarum, vt patebit lib. 7. Deinde vero, Scotum nō recte docuiſſe differētias vltimas ſumi ex ſola vltima realitate formæ, quam nos vocamus vltimū gradum entitatis formæ. nam aut debuit ponere differentias medias inter non vltimas; quas ait ſumi ex tota forma, & vltimas, quæ ſumūtur ex vltimo gradu: aut certe dicere, vltimas ſumi ex quibuſuis gradib. ſiue illi ſint vltimi, ſiue non vltimi: quandoquidem ex quolibet gradu formæ ſumitur aliqua differētia. Deniq; ad argumentum neganda eſt maior: nec probatio quicquam efficit, cum falſo innitatur fundamento vniuocationis entis, quę ſupra impugnata eſt. Deinde, quia eadē ratione probabis, decē ſumma genera eſſe proprie differentia, ac proinde non ſumma genera, ita enim ſunt diuerſa inter ſe, vt tamen Scoti ſententia vniuoce conueniant in ente: quod haud ſcio quo pacto Scotus non attenderit.

Contra Scot.

Differentia non vltima, quæ ſint re vera.

Ad poſteriorem dicendum eſt, multa quoq; in ea deprehendi vitia. primum n. etſi colligit inſtitutum ex vniuocatione entis: tamē ſi ens eſt analogum, vt oſtendimus, nihil conficit. Poteſt enim ens alia ratione dici quidditatiue de vltimo conceptu obiectiuo determinabili, vt de ſubſtantia genere ſummo: alia vero de vltimo conceptu determinante, vt de cōceptu corporei: quos quidē intellige eſſe vltimos in reſolutione. Deinde ſi quid colligit, non ſolum concludit, non dici ens quidditatiue de vlla differentia vltima, ſed nec de vlla omnino. Id enim, quod determinatur à for-

Genera ſumma non proprie inter ſe differre.

A ma, ſi modo ſit vniuocum, nō poteſt pertinere ad quidditatem formæ determinantis. Poſtremo ſumit quaſi certum ens ſecundum cōceptum communem, eſſe veluti materiam primam, quod cum demum dici poſſet ſi eius conceptus obiectiuus eſſet ſimpliciter præciſus ab omnibus conceptibus obiectiuis particularibus. Itaq; ens non ſecundum cōmunem conceptum, quem omnino cōfuſum diximus, ſed ſecundum cōceptus diſtinctos primo

B determinabiles in cōpoſitione, & vltimo in reſolutione, ſubit vicem materiæ primæ: vt ſecundum conceptum ſubſtantiæ, aut quantitatis: differentiæ vero, quę proxime diuidūt eiuſmodi conceptus, ſubeunt vicem formarū ſubſtantialium, quæ ſunt primæ in compoſitione, & vltimæ in reſolutione: veluti corporeum, & continuum.

Quo pacto ens materia prima vicem ſubeat.

Deniq; iis argumentis, quibus Scot. tertiā

C partem ſuæ aſſertionis confirmat, nihil eſt repugnandum, quia recte probant poſteriorem partem tertiæ cōcluſionis noſtræ, ſumpto ente pro ente reali, vt in hac quæſtione ſumitur.

Vtrum exiſtentia rerum diſtinguatur ab eſſentia.

QVÆST. III.

D *Trium opinionum enumeratio, primaq; explicatio, & impugnatio.*

SECTIO I.

POſuimus initio ſuperioris quæſtionis, exiſtētiam diſtingui aliquo modo ab eſſentia: nunc vtrum ita ſe res habeat, & qualis ſit earum diſtinctio videamus. Eſt enim hac de

E re inter Philoſophos non mediocris contentio.

Prima opinio de diſtinctione eſſentiæ ab exiſtētia.

Alii enim dicunt, exiſtentiam nullo pacto diſtingui ab eſſentia, tametſi exiſtētia diſtinguatur ab exiſtere, & exiſtēte, itemq; eſſentia ab eſſe, & ente ſola grammatica diſtinctione, tanquā abſtracta à concretis, & nomina verbalia a verbis, & participiis: quæ diſtinctio nō cernitur in rebus ſignificatis, ſed in modo ſignificandi, & concipiendi. Exiſtentia enim & eſſentia, vt aiunt, ſolam naturam cuiuſque rei

F ſignificant: exiſtere autem, & eſſe, habere eſſentiam: exiſtens denique & ens, ſi ſumantur vt participia, ſignificant habens eſſentiam in tempore præſenti: ſi autem ſumantur vt nomina ſignificant habens eſſentiam abſolute, id eſt, ſine ſignificatione temporis præſentis.

Alii exiſtimant exiſtentiam, etſi in Deo nõ diſtinguitur ab eſſentia diſtinctione vlla inuenta in rebus: tamen in creaturis diſtingui reali diſtinctione, vt rem vnam ab alia re.

Secunda.

Alii dicunt, exiſtentiam creatam diſtingui quidem aliquo modo ab eſſentia, atque adeo diſtinctione inuenta in ipſis rebus: ſed tamen non rem vnam à re alia.

Tertia ſententia quorundam de diſtinctione quidditatis ab eſſentia.

Sunt denique (*nempe Ioan Gand. hoc lib. p. 3 Niph. diſt. 2.*) qui exiſtiment, in rebus corruptibilibus diſtingui eſſe ab eſſentia, in perpetuis non item. Sed eorum ſententia prætermittenda nunc eſt, quod in alienum ſenſum quæſtionem detorqueant, ſumentes eſſe pro quidditate, de cuius diſtinctione ab eſſentia hoc loco non agimus.

Quod ſi quis eodem modo atque illi reſpondeat, ſed tamen ſumat eſſe pro exiſtere, & diſtinctionem pro ſeparatione (tametſi improprie) quaſi dicat, res corruptibiles nõ ſemper exiſtere, perpetuas ſemper: nulla erit in quæſtione difficultas, niſi quod adhuc erit dubium idem, de quo ſuperiores tres ſententiæ diſſentiunt, de modo inquam, diſtinctionis exiſtentiæ ab eſſentia. Ita ſatis erit, ſi tres ſuperiores diſcutiamus.

Auctores primæ opin.

Prima opinio eſt Heruei quodl. 7. q. 9 Gab. in 3 diſt 6. quæſt. 2. & Nominalium, in quam etiam inclinat Duran. 1. q. 3 q. 2. quanquam in 3. d. 6 q. 2 videatur dubitare: ait enim in poſteriori loco exiſtentiam vel eſſe idem cum eſſentia, vel eam immediatius ſequi quacunque proprietate. Quæ ſententia quinque argumentis potiſſimum probari ſolet. Primum

Argum. 1.

eſt. Ita ſe habet exiſtentia ad exiſtere, vt eſſentia ad eſſe: atqui exiſtere, & eſſe nullo pacto diſtinguuntur. ergo a commutata proportione nec exiſtentia & eſſentia.

2. Secundum. Realitas rei nullo modo diſtinguitur ab eſſentia rei, at rem exiſtere idem eſt omnino atque eſſe realiter igitur rem exiſtere, ſeu habere exiſtentiam, idem eſt omnino atq; habere exiſtentiã. & a coniugatis, exiſtentia rei idem omnino eſt, atq; eſſentia rei.

Tertium. Si exiſtentia diſtingueretur ab

3. eſſentia tanquam aliquid illi adiunctum, nulla eſſet creatio conſequens eſt abſurdiſſimũ. ergo & antecedens Maior ex eo probatur, quia creatio eſt actio, per quam aliquid perducitur ex non eſſe ad eſſe, nulla ſuppoſita entitate illius: nunc autem ſi eſſe eſt aliquid adiectum eſſentiæ, iam ad creationem ſupponitur ipſa eſſentia, quæ tamen per creationem accepit eſſe.

Quartum. Si exiſtentia nõ eſſet idem, quod

4. eſſentia, in omni generatione darentur duo termini totales, ſed duo compoſita, quæ per ſe fierent, quorum vnum eſſet ipſa eſſentia

A rei quæ conſtat materia, & forma, alterum totum hoc eſſentia exiſtens, quod conſtaret ex eſſentia & exiſtentia. at duo termini totales vnius mutationis non ſunt admittendi. ergo nec diſtinctio exiſtentiæ ab eſſentia.

Quintum. Quandocunque aliquid diuiditur per duo membra, quorum alterum deſtruit, diuiſum reliquum membrum nihil addit diuiſo, ſiue reale, ſiue rationis, ſed ſolum affirmat ipſum diuiſum: vt patet in diuiſione 5.

B hominis per verum & pictum, aut per viuum & mortuũ. huiuſmodi autem eſt diuiſio entis per ens actu, & ens potẽtia: ſiquidẽ lapis potentia non eſt lapis, & ita ſe res habet in cæteris. igitur ens actu, ſiue actu exiſtens, nihil omnino addit enti abſolute ſumpto, ſiue reali ſiue rationis.

Confirmatur hæc ſententia ex iis, quæ Ariſtoteles docet. Ait enim hoc cap. tex. 3 *idem eſſe dicere hominem, atq; ens hominem*, id eſt, ho-

Loca Ariſtotelis pro eadem opin.

C minem exiſtentem: Et rurſus, *Quæcunq; eadem generatione generantur & eadem corruptione corrumpuntur, eſſe eandem naturam.* ſatis autem patet, eſſe, & eſſentiam eadem generatione generari, & eadẽ corruptione corrumpi: imo etiam per ſe primo: neque enim datur vnum ante aliud. Scribit etiam lib. ſeq cap 7. tex. 14. hunc in modum. *Quoniam igitur eorum, quæ prædicantur, alia quid eſt ſignificant, alia quale, alia quantum, &c. ipſum eſſe, idem, quod vnumquodque iſtorum ſignificat Nihil enim*

D *hæc differunt, homo valens eſt, & homo valet*, &c.

Verum hæc ſententia, vel his rationibus facile refutatur. Duo prædicata communia, quæ ita affecta ſunt ad idem ſubiectum, vt alterum de eo dicatur in quæſtione Quid eſt, alterum non item, ſi non re, ſaltem ratione diſtingui debent: alioqui eodem modo de eo ſubiecto dicerentur: at ens, quatenus ſignifi-

Impugnatur

E cat exiſtentiam, de nulla re prædicatur in quæſtione *Quid eſt*, præterquam de Deo, vt patet ex prima concluſione ſuperioris quæſtionis: quatenus autem ſignificat eſſentiam, de omnibus rebus prædicatur in quæſtione: *Quid eſt*. vt patet ex ſecunda concluſione eiuſdem: ergo. &c.

Exiſtentiam de ſolo Deo dici quidditatiue.

Præterea ſi exiſtentia, nec in Deo, nec in creaturis vllo modo differret ab eſſentia, non eſſet proprium diuinæ eſſentiæ eſſe ſuam exiſtentiam. hoc autem pugnat cum omnium

F Theologorum ſententia, ergo & illud.

Huic argumento reſpõdet Herueus, ideo dici à Theologis, Deũ eſſe ſuam exiſtentiam, quia nomina concreta in diuinis, nec ex formali ſignificatione, nec ex modo ſignificandi important aliquid diuerſum à diuina eſſentia: quo fit, vt quemadmodum vere dicimus,

Reſponſio Heruei.

Deus

Deus eſt ſua eſſentia, ſic etiam dicere poſſimus Deus eſt ſua exiſtentia. Ideo autem hominem, Angelum, & alias creaturas non dici ſuas exiſtentias, quia nomina cõcreta in creaturis important multa, & diuerſa entia: ſignificant enim aliquam vnam eſſentiam ex formali ſignificatione; ex modo autem ſignificãdi concretorum important cætera omnia, quæ cum illa eſſentia coniuncta ſunt. Verbi cauſa, homo ſignificat ex formali ſignificatione ſolam humanam naturam, ex modo autem ſignificandi importat quantitatem, & omnes qualitates, quę ſunt cum natura humana coniunctæ. Angelus item ſolam naturam angelicam formaliter ſignificat: ex modo autem ſignificandi cõcretorum nominum importat omnia accidentia, quæ Angelo inhærent. Vnde fit, vt quemadmodum falſo diceres, hominem & Angelum eſſe eſſentias ſuas: quod vterque plura importet, quam eſſentiam ſuam, ſic etiam falſo dicę, hominem & Angelum eſſe ſuas exiſtentias, quæ eadem ſunt omnino cum ſuis eſſentiis. *Idem diſcrimen tradit Diuus Thomas ſuper Boetium de hebdomadibus.*

Diſcrimen inter nomina concreta in diuinis, & creaturis.

Verum hæc reſponſio nullam vim habet. Primum, quia etſi hoc diſcrimen cernatur inter Deum & creaturas, quatenus ſignificantur nominibus concretis: nullum tamen habet locum, quatenus ſignificantur abſtractis. Vt enim Deitas nullo pacto diſtinguitur à ſua exiſtẽtia, ſic etiam auctores ſententiæ, quam impugnamus, fatentur humanitatem nullo pacto diſtingui à ſua exiſtentia; quod tamen Theologi in quibus eſt, *D. Thom 3. part. q 17. & doct. in 3. lib. ſent. diſt. 6.* negant. atque ideo nos in obiiciẽdo, abſtracto nomine eſſentiæ diuinæ vſi ſumus. Deinde quia Theologi, dũ hoc diſcrimen conſtituunt inter Deum, & creaturas, non agunt de Deo, & creaturis, vt his vel illis nominibus ſignificantur: ſed de rebus ipſis, vt de homine, quatenus homo eſt, ſeu quatenus quædam ſubſtantia, vt à cæteris omnibus entibus diſtinguitur. Poſtremo, quia ſi hæc ſententia vera ſit, neceſſario ſequetur apud eos, qui nullam relationem realem in creaturis agnoſcũt, ſi angelus crearetur ſine vllo prorſus accidẽte abſoluto (quod fieri nil videtur repugnare) fore, vt eiuſmodi angelus non ſolum quatenus nomine abſtracto ſignificabitur: ſed etiam quatenus concreto, eodem prorſus modo idem ſit cum ſua exiſtentia, quo id Theologi affirmant de Deo: quod certe ne ipſi quidem relationum realium impugnatores concedere audebunt.

Reſponſionis impugnatio.

Quod ſi auctores huius ſententiæ huic argumento reſpondeant: etiam angelum ſine vllo accidente creatum non poſſe dici ſuam ex- A iſtentiam, eo quod ſublatis omnibus accidẽtibus adhuc ſit ſuppoſitum, quod quidem vt omnium Theologorum (*in quibus eſt Durand. in 1. diſt. 34 q. 1*) ſententia diſtinguitur ab eſſentia, ita etiam diſtinguitur ab exiſtentia: nihil ad rem erit reſponſio. Neque enim loquimur de diſtinctione exiſtentiæ à ſuppoſito, ſeu ſubſiſtente, ſed ab eſſentia ſiue natura. Accedit, quod non deſunt ex iis auctoribus qui exiſtiment, ſuppoſitum & naturam idem prorſus eſſe à parte rei, ſoloq; ſignificandi mo- B do diſtingui. Quod ſi omnino idem ſunt à parte rei, profecto, quemadmodum eſſentia huius angeli creati ſine accidente reali erit prorſus idem cum exiſtentia eiuſdem: ita & ſuppoſitum.

Refellitur alia reſponſio.

Suppoſitum.

Poſtremo. Si eſſentia, & exiſtentia, etiam in creaturis penitus idem eſſent, & pari ratione exiſtere, & eſſe ens (ſumpto ente vt formaliter ſignificat eſſentiam) quo pacto hæc eſt vera, Antichriſtus non exiſtit, ſic etiã hæc C eſſet vera Antichriſtus non eſt ens: at hoc eſt falſum: ergo & illud. Probatur minor, quia ſi Antichriſtus non eſt ens: ergo nec ſubſtantia, nec homo, ac proinde nec Antichriſtus, quæ eſt aperta contradictio.

Hanc rationem diſſoluere conatur Herueus aſſerens, idem poſſe negari de ſeipſo alio modo ſumpto, vt homo actu de homine potentia. Itaq; exiſtimat, hanc eſſe nunc veram: Antichriſtus non eſt Antichriſtus, D quemadmodũ hæc: Antichriſtus non exiſtit, idque propterea quod Antichriſtus potẽtia, non ſit Antichriſtus actu, qui ſolus vere, ac ſimpliciter eſt Antichriſtus.

Solutio Heruei.

Sed nec huiuſmodi reſpõſio diſſoluit propoſitum argumentum. Primum, quia hæc eſt ſimpliciter falſa: Antichriſtus non eſt Antichriſtus (neque enim apertior eſt vlla contradictio, ſi ſimpliciter, & ex vi verborum iudicanda eſt) & tamen hæc eſt ſimpliciter vera, E Antichriſtus non exiſtit. Deinde, quia hæc poſterior eſt contingens, cum aliquando futura ſit falſa: illa vero, ſi in eo ſenſu, quem ille ei tribuit, admittẽda eſt plane eſt neceſſaria, cum nullo vnquam tempore propoſitio hęc: Antichriſtus potentia non eſt Antichriſtus actu, falſa eſſe poſſit.

Refutatur.

Poteſt item refutari eadem opinio ex Ariſtotelis ſententia 2. Poſterio cap. ſeptimo, F text. 7. vbi perſpicue docet, eſſentiam diſtingui ab eſſe, ſiue ab exiſtentia his verbis: *Quid autem ſit homo, aliud eſt, quam hominem eſſe*, & rurſus, *Eſſe vero nulli rei eſt ſubſtantia, id eſt, eſſentia.* Item ex diuiſione quæſtionum, quam tradit initio eiuſdem libri, ſi ita concludas: Quæſtio quid eſt, Ariſtotele auctore, diſtinguitur à quæſtione *an eſt.* ergo & quid.

Exiſtentiam diſtingui ab eſſentia ex Ariſtotelis ſententia.

Digitized by Google

A quidditas ſiue eſſentia ab exiſtentia. *ita argumentatur Ægidius in tractatu de Eſſe, & eſſent. q.9.* Ergo patet, falſam eſſe primam ſententiã, neceſſarioq; diſtinctionem aliquam conſtituendam eſſe inter eſſentiam & exiſtentiam: quæ non ex verbis tantum, & modo ſignificandi ſumatur.

Secunda opinionis impugnatio.

Sectio II.

B Secunda opinio, quæ quoad poſteriorem partem, primæ ſententiæ opponitur (nam de priori parte nulla eſt controuerſia) placet D.Tho.2 cont.gent.c.53. in libello de ente, & eſſent.c.5. & in tract. de formis, q.3.art.3. & aliis locis compluribus, vt illum interpretantur Ferrarienſis in commentariis primi loci. Caiet. in comment. 2.c.7. *de ente & eſſent.* q.11. Capreo. in primum ſent. d.8.q.1. Paulus Sonc. hoc loco q.12. & reliqui doctrinæ illius non C modo ſectatores, ſed etiam inſectatores: excepto vno, aut altero ex recentioribus Thomiſtis, qui eius ſententiam minus recte videtur explicare. ſic enim ſcribit ipſe in loco citato de formis. *Nec poteſt ad hoc reſponderi (ſicut quidam volunt) quod eſſe, & forma differant ſecundum rationem, ſed tamen ſint idem ſecundũ rem, &c.* Eandem ſententiam amplectitur Ægidius Rom. in primum ſent. diſt.2 quæſt.4. art.1. Quæ quinque etiam potiſſimum argumentis quemadmodum ſuperior confirmari D ſolet.

D Thomæ eiuſq; ſectatorum ſententia.

Primum eſt Nulla res eſt in potentia ad ſeipſam, vt patet: eſſentia creaturæ eſt in potẽtia ad ſuam exiſtentiam: non eſt igitur idem re cum ſua exiſtentia.

Arg. 1. huius opinionis.

2. Secundum. Nulla res vere intelligi poteſt ſub oppoſito eius, cum quo eſt idem realiter (neque enim homo intelligi poteſt ſub oppoſito animalis, aut rationalis, quia eſt idem re cum animali, & rationali: eodemque mo- E do ſe res habet in cæteris) at eſſentia cuiuslibet creaturæ poteſt vere concipi, ac intelligi ſub oppoſito ſuæ exiſtentiæ, vt cum eſſentia roſæ, aut tonitrui intelligitur non exiſtere: igitur nullius creaturæ eſſentia eſt idem re cũ ſua exiſtentia.

3. Tertium. Par eſt ratio in exiſtentia ſubſtantiæ creatæ, atque in exiſtentia accidentis, vt vel vtraque vel neutra dicatur diſtingui ab F eſſentia diſtinctione reali, at exiſtentia accidentis diſtinguitur re ipſa ab eſſentia accidentis, ergo & exiſtentia ſubſtantiæ creatæ ab eſſentia ſubſtantiæ creatæ. Minor ex eo videtur perſpicua, quia in ſacramento Eucharistiæ quantitas panis amittit re ipſa exiſtentiam illam, quã habebat in pane, vtpote exi-

In Euchariſtia quantitas panis amittit ſuam exiſtentiam in pane.

A ſtentiam in illo, & quod plus eſt, accipit nouam exiſtentiam ſubſtantiæ, quia poſſit eſſe ſubiectum reliquorum accidentium, vt quidã dicunt. Ita fit, vt omnis exiſtẽtia creata diſtinguatur ipſa ab eſſentia, cuius eſt exiſtentia.

4. Quartum. Si exiſtentia creaturæ non diſtingueretur re ab eſſentia, non reciperetur in illa. conſequens eſt falſum & abſurdum. ergo & antecedens. Maior patet, quia nulla res dicitur recipere ſe ipſam. Minor probatur dupliciter. Primum, quia ſi exiſtentia creaturæ B non recipitur in eſſentia: nulla eſt ratio, cur hoc exiſtens, per ſe, & hoc intelligens (accepto nimirum vtroque termino pro eodẽ homine, aut angelo) ſint idem ſubiecto: neque enim duo aliqua dicuntur idem ſubiecto; niſi quia vel alterum ineſt alteri, vel vtrumq; eidem tertio: at nec intellectio poteſt ineſſe ipſi exiſtentiæ per ſe, cum exiſtentia ſit vltimus actus, ſeu forma cuiuſq; rei, nec item exiſtentia per ſe poteſt ineſſe intellectioni, cum pri- C us natura res exiſtat, quã intelligat: ergo, niſi vtraque recipiatur, ac inſint in eſſentia, nulla prorſus ratio relinquitur, cur hoc exiſtẽs per ſe, & hoc intelligens ſint idem ſubiecto, quod tamen negari nullo modo poteſt, cum perſpicuum ſit, vnum & idem ſuppoſitum eſſe per ſe exiſtens, & intelligens. Deinde, quia ſi exiſtentia ſubſtantiæ creatæ non reciperetur in eſſentia, illud abſurdum admittendum foret, eſſe eam infinitam. Nulla enim forma eſt D limitata, & finita, niſi aut propter differentiam, qua contrahitur, quo pacto color eſt finitus in albedine: aut propter ſubiectum, in quo recipitur, quo pacto albedo limitatur ad certos gradus, quia recipitur limitate in ſubiecto: cum ergo exiſtentia creaturæ non ſit limitata, & finita per differentias (exiſtentia enim, cum ſit vltimus actus, non poteſt limitari per alios actus, cuiuſmodi ſunt differentiæ) efficitur, vt, niſi ſit limitata propter E receptionem in eſſentia, neceſſario ſit limitata, & infinita.

Scot. hoc modo aliter Caiet.

Quintum. Id, quod conuenit alicui non per vllam cauſam effectiuam, diſtinguitur re ipſa ab eo, quod non conuenit eidem, niſi per aliquam: atqui prædicata eſſentialia conueniunt creaturis nõ per vllam cauſam effectiuam (ſiquidem huiuſmodi propoſitiones. Homo eſt animal, Homo eſt ſubſtantia, & ſimiles ſemper fuerunt veræ, etiam antequã Deus F quicquam efficeret) prædicatum autem, quo de rebus creatis affirmatur exiſtentia, non conuenit creaturis, niſi per cauſam efficientẽ, vt patet: non eſt igitur dubium, quin eſſentia & exiſtentia creaturarum re ipſa diſtinguantur.

Ita Ferrar. in loco cit.

Eadem ſententia cõfirmatur ab his auctoribus

Confirmatur ex Ariſt. ribus ex loco illo Ariſt. 2 Poſt. c. 7 t. 7. quo ſuperiorem opinionem impugnauimus. A Dicunt enim verba illa plane ſignificare diſtinctionem realem inter eſſentiam & exiſtentiam, cū affirmetur, aliud eſſe eſſentiam, aliud exiſtentiam. Idem quoq; volunt, docuiſſe Boetium in libro de hebdomadibus, c. 1 p. 2. cum ita ſcripſit, *Diuerſum eſt eſſe, & id quod eſt* & paulo inferius, p. 3 *Eſt autem aliquid, cum eſſe ſuſceperit.* *Ex Boetio.*

1. *Refutatio propoſita ſententia, quia eſſentia & exiſtentia ſeparari nequeant.* Verum huiuſmodi ſententia non videtur probanda. B Primum, quia ſi exiſtentia creaturarum diſtingueretur ab eſſentia, vt res à re, poſſet ab illa ſeparari diuina poteſtate, præſertim cum neutra quicquam includat alterius: at nullo modo videtur fieri poſſe, vt exiſtentia v.g. huius lapidis permaneat in rerum natura pereunte eſſentia eiuſdem lapidis, aut conſeruata ſeparatim ſub alia exiſtētia, quemadmodum illi conſeruari poſſe arbitrantur, argumento ſumpto ab exiſtentia naturæ aſſumptæ à verbo diuino.

2. *Quia ſuperuacanea ſit realis earum diſtinctio.* Deinde quia fruſtra inducitur realis diſtinctio, C tanquā rei à re vbi minor eſt ſatis, quam realis: quidquid autem illi efficiunt ac defendunt ſua illa diſtinctione exiſtentiæ ab eſſentia, nos efficiemus, ac tuebimur minorem, vt patebit. Atq; hæc communia ſunt argumēta.

3. *Quia exiſtentia nō ponatur per ſe in prædicamentis.* Tertio, quia ſi diſtinguuntur vt res à re, erunt vtique diuerſa entia realia. Quare cum nulla ſit ratio, cur, ſi exiſtētia eſt ens reale, nō D ſit ens reale completum (ea ſaltem, quæ eſt completarum rerum) ponetur profecto huiuſmodi exiſtentia in prædicamentis: quod & ipſi de communi Philoſophorum, & Theologorum conſenſu negant, & fieri non poſſe patebit libro ſequenti.

Ex Ariſt. Refutatur quoque eadem ſententia ex iis, quæ Ariſt. ſcribit 3. Poſt c. 1. cum excludit à numero earum quæſtionum, quæ plura complectuntur, E quæſtiones, An eſt, & Quid eſt. Ideo enim id facit, quia nūquam earum termini ſignificant plures res: cum interim id ſæpe contingat in quæſtion. Quia eſt, & Propter quid eſt.

Approbatio tertiæ ſententiæ, & refutatio trium quorundam ſenſuum illius.

SECTIO III.

Media ſententia. TErtia demum ſentētia, quæ vt media eſt, F ita veritatem attingere videtur, eſt ferme Realium Scholaſticorum, atque adeo quorundam recentiorū Thomiſtarum, *Scot. 3. Phyſ. q. 2 & in 4. ſent. d. 10 q. 2 poſt Franciſcum Victoriam quodl. 9. & 10.* qui nobis videntur inuitum etiam Diuum Thomam in eandem ſententiam trahere. Verum non omnes eodem modo explicant.

Henrici explicatio. Henricus enim Gandauenſis in Quodlibetis ait, creaturam exiſtentem nihil addere vltra eſſentiam, niſi relationem quādam, quę idem ſit re cum eſſentia, & terminetur ad cauſam efficientem, à qua creatura actu fit, aut conſeruatur. Sed hæc Henrici ſententia, niſi profundius aliquid intelligat, non eſt probanda. *Refutatio.* Iſto enim modo nihil aliud eſſet exiſtere creaturæ, quam referri relatione actualis dependentiæ ad cauſam efficientem: quod non ſolum ex eo falſum eſſe deprehenditur, quia exiſtendi verbum non eſt relatiuum ſed abſolutum: verū etiam quia relatio actualis dependentiæ ſupponit exiſtentiam creaturę dependentis.

Alterius explicationis reiectio. Alij dicunt, creaturam exiſtentem nihil addere ſuæ eſſentiæ, niſi hoc ſolum, quod ſit extra cauſas ſuas. Sed nec huiuſmodi ſententia placet. Nam ſi idem eſſe credunt: tem eſſe extra ſuas cauſas, quod referri ad illas relatione actualis dependentiæ, ex proxime dictis refutata relinquitur. *Recentiores quidam.* Si vero idem eſſe putant, quod rem productam eſſe à ſuis cauſis, & nondum corruptā, aut annihilatam: ex eo non eſt probanda ſententia, quia hæc oratio non ſignificat formaliter, rem habere eſſe actu, ſed accepiſſe illud a cauſa ſua, & nondum amiſiſſe, quæ haud dubie ſunt conditiones coniunctæ cum actuali exiſtentia creaturarum, non ipſa earum actualis exiſtentia. Si denique idem, quod rem, neque eſſe ſolum obiectiue in intellectu, neq; etiam in ſola poteſtate ſuarum cauſarum (neque enim alius præterea ſuccurrit ſenſus illorum verborum) de eo eſſe nos quærimus, quidnam ſit, & quo pacto ab eſſentia diſtinguatur. Itaque nihil liquido conſtat ex hoc explicandi modo.

Tertia explicationis refutatio. Alij denique dicunt, exiſtentiam creaturæ diſtingui formaliter ab eſſentia, quo pacto ſimilitudo diſtinguitur ab albedine poſita idētitate reali relationum cum ſuis fundamētis. Verum hæc explicatio, quæ Scoto à quibuſdam tribuitur, nec Scoto tribuenda eſt, vt eius quoque lectatores aſſerunt, nec videtur vera. Ea enim ſola proprie diſtinguuntur formaliter, quæ ſunt diuerſæ entitates, vt ſubſtantia, & quantitas: animal, & rationale: aut vnum addit aliquid entitatis entitati alterius, vt homo, & animal: exiſtentia autem non diſtinguitur ab eſſentia, vt entitas ab entitate, cum non ſit quidditatiue ens, vt patet ex dictis: vnde fit, vt nec entitatem enti poſſit adiungere. Præterea, ſi diſtingueretur formaliter ab eſſentia, ac proinde eſſet ens, cum nulla ratio appareat, cur non eſſet completum (ea ſaltem, quæ eſſet completarū rerum, vt contra ſecundam opinionem dicebamus)

poneretur vtique per ſe in aliquo, aut plurib. prædicamentis, at non ponitur per ſe, vt omnes fatentur, ergo, &c. Quod ſi quis illam, aut contra omnium communem ſententiam dicat, eſſe ens completum, & poni per ſe partim in prædicamento Quantitatis, partim in prædicamento Quando (in his enim prædicamentis videbuntur per ſe poni durationes ſucceſſiuæ creaturarum, à quibus nihil credentur differre ipſæ earum exiſtentiæ) aut certe aſſerat eſſe ens incompletum, vtpote actum quendam vltimum, quo quælibet ſpecies cõtrahatur ad ſua indiuidua (hęc enim ſententia alicui forſitan arrideat) vtrumque nos fieri non poſſe, late oſtendemus libro ſequenti.

Scoti ſectatorum ratio.

Definitio alia non eſt hominis abſolute ſumpti, alia actu exiſtentis.

Aliter probant ſectatores Scoti eſſentiam, & exiſtentiam nõ diſtingui formaliter. Quia eadem, inquiunt, eſt definitio hominis actu exiſtentis, & hominis abſolute. Quæ ratio, ſi bona eſt, ad ſuperiorem reuocari debet. Quia enim actualis exiſtentia nõ eſt entitas: idcirco non alia definitio tradenda eſt hominis abſolute ſumpti, alia hominis exiſtentis actu: multiplicatio enim definitionum ex multiplicatione entitatum naſcitur.

Vera explicatio tertiæ ſententiæ.

Sectio IV.

Qvo igitur pacto media ſententia vera ſit, tribus concluſionibus explicandum.

Prima concluſio. *Exiſtentia creaturarum non eſt idem omnino, quod eſſentia illarum.* Quæ concluſio ex impugnatione primæ ſententiæ perſpicua eſt.

Secunda concluſio. *Exiſtentia creaturarum non diſtinguitur ab eſſentia illarum realiter, ſiue vt res à re.* Hæc item patet ex impugnatione ſecundæ ſententiæ.

Motus intrinſecus quis.

Tertia concluſio. *Exiſtentia creaturarum diſtinguitur ab illarum eſſentia ex natura rei, non tamen formaliter, ſed tanquam vltimus eius modus intrinſecus.* Voco autem modum intrinſecum, eum, qui conuenit rei, non per aliã realitatem, ſiue entitatem: quales ſunt modi, quibus diſtinguuntur genera ſumma inter ſe: & modus, quo intenſio trium graduum diſtinguitur ab albedine, cuius eſt intenſio. Quocirca qualitates, quæ dicũtur modi ſubſtantiæ, vt habitus, & figura, & huiuſmodi alia, ideo non ſunt modi intrinſeci ſubſtantiæ, quia conueniunt ſubſtantiæ per aliam entitatem ab entitate ſubſtantiæ, nempe per entitatem qualitatis, quæ eſt verum ens ab A entitate ſubſtantię diſtinctum. Atq; hęc concluſio eſt Alexandri Alenſis in 7. lib. huius operis, quam fatetur ſe ab aliis accepiſſe, eandemque poſtea ſequutus eſt Scot. & alij complures *in textum 22.* *Vide Scoti additionem 1. quæſtionis primæ quodlibeti 1.*

Auctores concluſionis. 3.

Prima pars huius concluſionis probari poteſt argumentis ſecundæ ſententiæ ad verum ſenſum reductis. Id n. ſolum efficiunt, vt exi- B ſtentia creaturarum diſtinguatur ab earum eſſentia ſecluſa omni operatione intellectus, vt ex eorum ſolutione patebit. hoc autem eſt diſtingui ex natura rei. Secunda pars ex fine ſuperioris ſectionis patet. Tertia probatur. Quia quidquid diſtinguitur ab aliquo ex natura rei, & non realiter, aut diſtinguitur ab eo ratione alicuius realitatis, vt homo ab animali additione differentiæ, aut ratione modi in- C trinſeci. vt albedo certæ intenſionis ab albedine abſolute additione determinationis: aut ratione vtriuſq;, quo pacto ſimilitudo diſtinguitur ab albedine, in qua fundatur, habet enim non ſolum diuerſam realitatem, ſiue entitatem, ſed etiam diuerſum modum eſſendi, cum pertineat ad aliud prædicamentum. At exiſtentia creaturarũ diſtinguitur ab eſſentia earum ex natura rei, nec realiter, vt oſtenſum eſt, & inſuper non eſt formaliter realitas vlla, D ſiue entitas, & formaliter ab eſſentia diſtingui poſſit: reſtat igitur, vt diſtinguatur ab eſſentia tanquã mod[9] intrinſecus illius. Quod autem diſtinguatur vt vltimus, ex eo patet, quia quidquid in creaturis concipitur ſub quauis entitate, aut modo entitatis, qui non ſit actualis exiſtentia, adhuc alterius naturæ ordine concipi poteſt ſub actuali exiſtentia. *Lege D. Th. in tract. de formis q. 3. ar. 3.* Atq; hæc eſt cauſa, ob quam Theologi (*in his ſunt D.* E *Th. 1. p. q. 3 articulo quarto, alibi ſæpe Scot. 2. ſent. d. tertia Ægidius quodl. 1. q ſeptima,*) ac Philoſophi dicunt, exiſtentiam eſſe vltimam actualitatem omnis formæ. Dicerem generalius, *omnis entitatis*, quia omnis entitas habet ſuam exiſtentiam etiam entitas materiæ primæ, vt patebit libro octauo. Verum illi partim preſſius loquuntur de exiſtentia in illo pronũc ato: partim ſunt ex eorũ numero, qui putant omnem exiſtentiam prouenire à forma.

Quotuplex diſtinctio ex natura rei ſit.

Exiſtentiam eſſe vltimum modum intrinſecum.

Eſſe vltimã actualitatẽ omnis entitatis.

Prima dubitatio.

Sed quærat aliquis hoc loco, Qui fieri poſ- F ſit, vt exiſtentia actualis ſit vltima actualitas omnis entitatis, cum ipſa adhuc ſit in potentia, vt ſit actu: exiſtentia enim roſæ, cum roſa non exiſtit, eſt in potentia vt ſit actu: quo eodem modo res ſe habet in cæteris exiſtentiis creaturarum.

Secunda.

Quærat item. Num quẽadmodum inferiora conſtituuntur ex entitatibus ſuperiorum, ita etiam

Digitized by Google

ita etiam exiſtentiæ inferiorum conſtituan- A tur ex ſuperiorum exiſtentiis.

Tertia.

Quærar poſtremo, Quid interſit inter exiſtentiam, & ſubſtantiam, & quibus primo vtraque conueniat.

Primæ dubitationis ſolutio.

Verum miſſa extrema dubitatione, quoniam maioris negotij eſt, & late diſputabitur libro ſequenti: ad primam dicendum eſt, exiſtentiam roſæ, & cuiuſuis alterius rei non exiſtẽtis, non proprie eſſe in potentia vt ſit actu: ſed roſam potius, & quamcunque rem aliam non exiſtentem eſſe in potentia, vt ſit actu per illam. Neque enim exiſtentia, ſi proprie loquendum eſt, exiſtit, quemadmodum neq; albedo eſt alba: ſed eſt id, quo res formaliter exiſtit, quo pacto albedo eſt id, per quod res formaliter eſt alba. Quod ſi quis colligat exiſtentiam nihil eſſe, aut ſaltem non eſſe, quicquam reale, quia quod non exiſtit in rerum natura, non ſit reale quicquam, ſed vel nihil, vel ens rationis, vel aliquid fictitium: negandum eſt antecedens. Nam vt aliquid ſit reale, ſatis eſt ſi per illud aliquid realiter exiſtat. Verum late ſumpto exiſtendi verbo, dici poteſt exiſtentia exiſtere, quemadmodum albedo nonnunquam dicitur albere, & lux vſitatius lucere, cum interim ſola res ſubiecta proprie dicatur albere, ac lucere. Hoc igitur pacto non dubium eſt, quin exiſtentia ſit in potentia, vt ſit actu. Sed hinc non efficitur, vt non ſit vltima actualitas omnis entitatis. Siue enim ipſa ſit actu, ſiue non ſit, ſemper ſuapte natura eſt vltimus modus intrinſecus cuiuſq; entitatis, quemadmodum forma ſubſtantialis ſiue ſit actu, ſiue non ſit, ſemper tamen eſt prima forma materiæ, & quantitas primum accidens abſolutum ſubſtantiæ corporeæ. *Vide Diuum Thomam prim. p. quæſtione 45. articulo quarto.*

Secunda.

Ad ſecundam dubitationem dici poteſt, Quemadmodum ex paſſionibus ſuperiorum non conſtituuntur paſſiones inferiorum, vt apertum eſt: ita nec exiſtentias inferiorum ex ſuperiorum exiſtentiis conſtitui. Hoc tamen intereſt, quod paſſiones, ſi ſunt vera accidentia, conſtant ſuis generibus & differẽtiis pertinentibus ad aliquod prædicamentum: exiſtentiæ autem nullis cõſtat generibus & differentiis, vt patebit libro ſequenti: quod Scotus animaduertit ad diſtinctionem tertiam 2. ſentent. q. 3. ſed ſunt modi quidam eſſendi ſupponentes quamlibet entitatem, ſiue ſimpli- F cem, ſiue cõpoſitam in eſſe poſſibili, quo pacto in prædicamentis ſpectantur: & ponentes formaliter earũ quamq; in eſſe actuali, quod vocamus eſſe in rerum natura. Poteſt etiam dici exiſtentiam non conuenire immediate cuilibet entitati, ſed cuilibet entitati ſingulari per ſe: naturaſque vniuerſales non exiſtere per proprias & peculiares exiſtentias, ſed per exiſtentias ſingularium per ſe: de qua tamen controuerſia lib. ſequenti agendum eſt.

Solutio argumentorum primæ opinionis.

SECTIO V.

Eſſe duobus modis ſumi poſſe.

HIs expoſitis, ad primum primæ opinionis argumentum dicendum eſt, quem- B admodum Ens: ita & eſſe duobus modis accipi poſſe: Vno, vt ſignificat exiſtere, quæ eſt propria verbi ſignificatio: altero, vt ſignificat eſſentiam, quo ſumitur libro tertio, de Anima, ca. quarto, cum dicitur, *Aliud eſſe carnem, aliud carnis eſſe, id eſt, carnis eſſentiam.* Si ergo eſſe in argumento ſumatur priori modo, neganda eſt propoſitio, ſi poſteriori, neganda eſt aſſumptio, quo pacto nihil conficitur.

C Ad ſecundum conceſſa vtcumq; maiore, eo quod eſſe exiſtentiæ nõ dicatur realitas, quẽadmodum neque entitas, neganda eſt minor. Neq; enim idem omnino ſunt exiſtere, atque eſſe realiter, ſed ſumpto eſſe priori modo tantum.

Creatio quid ſupponat.

Ad tertiũ neganda eſt maior. Nam etſi creatio nullam ſupponit entitatem rei actu exiſtẽtem, ſupponit tamen totã illius eſſentiam potentia exiſtẽtem, vt per ipſam creationem D accipiat eſſe actu, alioqui nulla res creari poſſet, ſed vel omnia ex ſeipſis actu exiſterent, vel nihil præter Deum poſſet exiſtere. Sola enim diuina natura ex ſe exiſtit. Atq; hæc ratio contra aduerſarios plurimum valet, eamque docte perſequitur Ægidius Romanus in tractatu de eſſe & eſſentia, q. 9. & 12.

Diuina natura ſola ex ſe exiſtit.

Eſſe cum eſſentia non facere compoſitionem.

Ad quartũ neganda eſt conſequentia. Nam etſi argumentum aliquid momenti habere videtur contra ſecundam opinionem, nihil E tamen efficit contra nos, qui non dicimus, exiſtentiam eſſe reipſa diſtinctam ab eſſentia, ſed eſſe modum intrinſecum eſſentiæ, ex quo cum eſſentia, ſi proprie loquendum eſt, non fit compoſitio. Quanquam nec contra ſecundam quidem opinionem vim habet argumentum: cum eius auctores dicant, exiſtẽtiam non eſſe id, quod proprie incipit eſſe per generationem, ſed id, quo res genita incipit eſſe.

Nihil eſſe in potentia, vt habeat eſſentiam.

Ad quintum, quidquid veritatis habeat F maior propoſitio, falſa eſt minor. Nam ſi in ea ſumatur ens actu pro eo, quod habeat eſſentiam, ens autem potentia pro eo quod non habet eſſentiam, ſed poteſt illam habere, cum nullum tale ens potentia dari poſſit, imo ne fingi quidem: falſa omnino erit iſto modo diuiſio entis in ens actu, & ens po-

ſentia. Si vero ens actu ſumatur pro habente exiſtentiam, ens autem potētia pro eo, quod non habet exiſtentiam, ſed poteſt illam habere, vera quidem erit diuiſio: cæterum hoc pacto eſſe potentia non deſtruit diuiſum, cum ens potentia hac ſignificatione ſumptum vere dicatur ens, veluti Antichriſtus.

Explicatio quorundam locorum Ariſt. Ad ea vero loca Ariſtotelis, quibus eadem ſententia confirmabatur: dicendum eſt, in iis locis, tamens, quam eſſe, accipi, vt ſignificāt eſſentiam. Quanquam etſi ſumerentur, vt ſignificant exiſtentiam, nihil contra noſtram ſententiam colligeretur. Senſus enim eorum locorum eſt, Neq; ens hominem dicere aliā eſſentiam ab homine, nque verbum, Eſſe, ſignificare aliquam eſſentiam ab eſſentiis prædicamentorum diſtinctam: cui veritati nihil obſtat ea diſtinctio exiſtentiæ ab eſſentia, quam poſuimus.

Solutio argumentorum ſecunda.

Sectio VI.

Num res ſola poſſit eſſe in potentia ad ſeipſam. PRimū vero ſecundæ opinionis argumentum, hoc pacto diſſoluendum. Simpliciter quidem non eſſe dicendum, rem vllam eſſe in potentia ad ſeipſam, poſſe tamen dici in potentia ad aliquid, quod futurum ſit idem re cum ipſa, quo pacto albedo poteſt eſſe in potentia ad ſimilitudinem. Hoc igitur modo vere dici poteſt, omnem creaturam fuiſſe ab æterno in potentia ad ſuam exiſtentiam, cum qua futura erat idem re.

Hinc patet ſolutio ſecundi. Neganda enim eſt maior, vt patet ex dictis. Nec obſtant exempla adducta. Ratio enim, ob quam homo non poteſt intelligi ſub oppoſito animalis, aut rationalis, non eſt, quia ſit idem re cum vtroque, ſed quia vtrumq; pertinet ad eſſentiam ipſius.

In Euchariſtia quantitas non amittit ſuam exiſtentiam, ſed modum exiſtendi. Ad tertium conceſſa maiore negandum eſt, exiſtentiam accidētis diſtingui re ipſa ab accidente. Ad probationem vero dicendum, quantitatem panis, non amittere in conſecratione ſua n exiſtentiam, ſed modum exiſtendi, quam habebat in pane, & relationem inhærentiæ actualis, quæ modum illum exiſtendi ſuapte natura ſequitur. *Quædam ſententia de exiſtentia quantitatis impugnatur.* Quo fit, vt nullo modo ſit probanda ſententia eorum, qui (*in his eſt Scot. in 4. d q 1. & d 10 q. 1. art. 2.*) putant, quantitatē per conſecrationē accipere exiſtentiam ſubſtantiæ, vt poſſit tum exiſtere per ſe, ſeu abſq; ſubiecto, tum etiam reliqua accidentia ſuſtinere. Nam cum quantitas dū eſt in pane, ſit medium ſeu ſubiectum Quo (vt vocant) cuius interuentu illa inſunt pani: ſatis erit, ſi Deus quantitatis exiſtētiam conſeruet, vt illa non ſolum exiſtat ſine ſubiecto, A ſed etiam reliqua accidentia ſuſtineat. Itaque habet quidē exiſtentia quantitatis poſt conſecrationem ſimilitudinem quandam cum exiſtentia ſubſtantię, veram autem rationem illius non habet. Quod ſi quis obiiciat, exiſtentiā accidentis nihil aliud eſſe, quam exiſtentiam, qua aliquid exiſtit in ſubiecto, quēadmodum exiſtentia ſubſtantiæ nihil eſt aliud, quam exiſtentia, qua aliquid exiſtit per ſe: *Obiectio.* at quantitatem poſt cōſecrationem non exiſtere in ſubiecto: ergo non exiſtere per exiſtē B tiam accidentis, ſed ſubſtantiæ: hunc in modum occurrendum eſt. *Dilutio.* Quemadmodum eſſentia accidentis non in eo conſiſtit, quod actu inſit ſubſtantiæ, ſed in eſſentiali aptitudine, vt inſit ſubſtantiæ, quod initio 7. libri patebit: ita quoq; exiſtentiam accidentis non in eo poſitam eſſe, vt per eam accidens actu exiſtat in ſubſtantia, ſed vt per eam poſſit in ſubſtantia exiſtere. *Accidentis eſſentia in quo conſiſtat*

Ad quartum dicendū, etſi nulla res ſe ipſam C recipit, poſſe tamen recipere aliquid, quod ſit idem cum re ipſa, quo pacto albedo recipit ſimilitudinem, ſeu (vt exemplum ſumatur in iis, quæ nunquam ſeparantur in rerum natura: cuiuſmodi ſunt eſſentia, & exiſtentia) quo pacto creatura recipit relationem actualis dependentiæ à creatore. *Num fundamentum recipiat relationem, à qua reipſa non distinguitur.* Hoc igitur pacto recipit eſſentia creaturarum exiſtentiam, vt vltimum modum intrinſecum, ſeu vltimam actualitatem. Vnde cum earum exiſtētia iſta D modo ſit recepta, & limitata, nihil efficitur in reliquo argumentationis progreſſu. *Limitatio exiſtentiæ.* Adhuc enim hoc exiſtens per ſe, & hoc intelligens, erunt ſuo modo idem ſubiecto, quia in eadem eſſentia hominis, aut Angeli recipitur exiſtētia per ſe, & intellectio: illa quidem, vt modus intrinſecus: hæc autem, vt verum accidens. Adhuc item exiſtentia per ſe erit finita, & limitata ad eſſentiam ſubſtātiæ creatæ, in qua E recipitur, vt modus, & actualitas illius. Quāquam propoſitio illa, Nullam formam eſſe finitam & limitatam, niſi vel propter differentiam, qua contrahitur. vel propter ſubiectum, in quod recipitur, non eſt vſquequaque vera, ſaltem in formis impropriè dictis cum differentia indiuiduans, qua Socrates conſtituitur in eſſe Socratis, finita ſit, & neutro modo ſit limitata, niſi dicas, eam quodammodo recipi in natura ſpecifica ad conſtitutionem Socratis.

F Ad quintum dicendum, etſi nulla ſit cauſa efficiens huius cōnexionis, homo eſt animal, quod recte aſſumitur in argumentatione, noſque oſtendemus li. 5. tamen hanc connexionem, Homo exiſtens animal, habere veram cauſam efficientem. *Connexiones neceſſariæ an habeant cauſſam efficientem.* Quæ enim efficit, vt homo exiſtat, eadem ſufficit, vt homo ſit

ſit animal exiſtens, quod eodē modo dicendū A eſt de cæteris enunciationibus, in quib. prædicatum eſſentiale de ſubiecto dicitur.

Ad locum vero illud Ariſtotelis in 2. Poſt. dicendum eſt, in iis etiam, quæ non differunt re, ſed vel formaliter, vel ſolum ex natura rei, ita nonnunquam loqui Ariſtotelem, vt dicat, vnum eſſe aliud ab alio, vt cum in loco ſupra citato Librorum de Anima ſcribit, *aliud eſſe carnem, aliud carnis eſſe, id eſt, eſſentiam carnis: aliud magnitudinem, aliud eſſe magnitudinis, id* B *eſt, magnitudinis eſſentiam.*

Sitne vnum vera paſſio entis.

QVÆSTIO V.

Quod non videatur eſſe vera eius paſſio.

SECTIO I.

VBi quatuor priores quæſtiones de ente expediuimus, ſequitur vt de paſſionibus proprijſve illius affectionibus, potiſſimum vero de iis, quæ in præcipuis habentur, diſſeramus. Ac primum quidem ſe offert diſputatio de vno, quod hæc entis affectio cæteras naturę ordine videatur antecedere. Primum, quia dicitur de omnibus rebus abſolute, & ſine diſiunctione oppoſiti: cum tamen reliquæ aut non dicantur, niſi comparate, vt verum & D bonum: aut non de omnibus, niſi cum diſiūctione oppoſiti, vt neceſſarium & contingēs. Deinde, quia nulla eſt paſſio entis, quæ rerum eſſentiis minorem additionem videatur facere, cum ſolam negationem diuiſionis illi adiungat, vt ex progreſſu quæſtionis patebit. Poſtremo, quia cæteræ omnes affectiones ſupponunt vnitatem rerum, quibus conueniunt, cum aliquam entium diſtinctionem exigant, quæ ſine vnitatibus diſtinctorum E intelligi non poteſt. His & aliis de cauſis merito Ariſt. in hoc tex. 3. cum primum entis analogiam explicauit, continuo ad Vnius explicationem aggreſſus eſt. Nec id ſolum, verum etiam adeo connexum fecit cum ente vnum, vt vtrumq; vnam atq; eandem naturam eſſe docuerit, Philoſophię item partes ex partibus vnius, quemadmodum ex partibus entis colligendas eſſe dixerit: ac demum cæteras entis affectiones, quæ per diſiunctionem di- F cuntur, ad vnum ipſum, quaſi ad principium omnis contrarietatis reuocandas eſſe affirmauerit, vt ex contextu patet.

Cur primū agatur de vno.

Vnum cū ente connexum

1. Arg. pro parte negatiua.

Non deſunt tamen argumenta, quibus illud videatur non eſſe vera paſſio entis realis. Primum eſt: Vnum non ſolum dicitur de entibus realibus, ſed etiam rationis: ſiquidem in his etiam dicimus, vnum eſſe aliud ab alio: damus quoque in his definitiones & vniuocas prædicationes: cum interim id, quod definitur, aut vniuoce prædicatur, neceſſario ſit vnum. latius ergo patet vnum, quam ens reale. 2.

Secundum: Cum duo oppoſita prædicata dicuntur de communi aliquo ſubiecto, neutrum eorum cum illo reciprocatur, ſed vtrūque per ſe minus late patet (alioqui vtrumq; ſimul diceretur de aliquo contento ſub eiuſmodi ſubiecto, quod fieri nequit) atqui vnum & multa ſunt oppoſita prædicata, & dicuntur de ente reali, ac per ſe. vtrumque enim dicitur à Metaphyſicis affectio ſubiecti Metaphyſicæ. ergo etſi vnum non dicatur de entibus rationis, adhuc tamen non reciprocabitur cum ente reali, quod eſt Metaphyſicæ ſubiectum, ſed minus late patebit. Eadem vis eſt in illo communi argumento. Ens diuiditur per vnū & multa. ergo fieri non poteſt, vt vnum reci- C procetur cum ente.

Tertium: Id quod formaliter, aut eſt negatio, aut relatio rationis, non poteſt eſſe vera paſſio entis realis: ſiquidem negatio nihil eſt. relatio item rationis non conuenit entibus realibus, niſi per operationem intellectus, quod dicendum non eſt de paſſionibus entiū realium. atqui vnum non videtur poſſe ſignificare formaliter, niſi vel negationem vel relationem rationis, vt dicere cœpimus q. 3 de D omnibus paſſionibus entis. ergo etſi quis ratione aliqua concludat, vnum reciprocari cū ente reali: non tamen efficiet, vt ſit vera eius paſſio. Quod idem argumentum valet ad euertendas cæteras paſſiones entis, ſi vnum eſt, nullam earum addere enti, niſi vel negationem vel relationem rationis. 3.

Num omnia quinque tranſcendentia, quæ enti addi ſolent, ſint vera illius E *paſſiones.*

SECTIO II.

PRo huius quæſtionis explicatione illud principio ponendum eſt: ens habere veras ac proprias paſſiones, quæ de ipſo, quatenus eſt ens, demonſtrari poſſint. Nam vt Ariſtot. hoc cap. tex. 5. cōcludit, quemadmodum nu- F merus ſolidum, & cætera entium genera, quatenus talia ſunt, ſuas habent proprias affectiones, quæ in particularibus ſcientiis demonſtrantur: ita ens, qua ratione eſt ens, proprias affectiones habere debet, in quibus cōſiderandis ac demoſtrandis primi Philoſophi cura verſetur.

Ens habere veras ac proprias paſſiones.

Digitized by Google

Ad Verum paſſionē qua requirantur.

A Illud etiam animaduertendum, vt attributa aliqua ſint veræ paſſiones entium realium, non opus eſſe, vt ipſa ſint formaliter entia realia, ſed ſatis eſſe ſi reciprocentur cum ſubiectis quibus attribuuntur, & ex eorum natura quaſi naſcantur, etiamſi ſint negatiuæ aut relatiuæ rationis. Hoc enim ſatis eſt, vt demonſtrari poſſint. Qua de cauſſa non mirum eſt, ſi Ariſtoteles 2. de Anima, cap 7. text. 66. doceat, viſibile eſſe propriam affectionem coloris, etiamſi nullam entitatem colori adiungat. B

Duo genera paſſionum entis.

Poſtremo animaduertendum eſt, duo dici ſolere genera paſſionum, quæ cum ente reciprocantur: alias ſimplices, alias coniunctas. In ſimplicibus numerari ſolent quinq; illa vulgata attributa quæ cum ente ſenarium tranſcendentium numerum conficiunt, Res, Vnum, Aliquid, Verum Bonum; quæ in primis ac præcipuis affectionibus entis habentur. In coniunctis cenſentur, Idem aut diuerſum; C Neceſſarium aut contingens, & aliæ ſimiles, quæ & poſteriores & minus præcipuæ dicuntur. Conſtitui autem ſolet inter hæc paſſionum genera huiuſmodi diſcrimen, quod priores ſine disiunctione cum ente conuertantur, poſteriores non niſi cum disiunctione. Quicquid tamen veritatis habeant exempla, quæ proponi ſolent, miſſo nunc toto poſteriori genere, & in alios libros dilato, de quinq; illis tranſcendentibus, quæ in priori genere numerari conſueuerunt, agendum eſt nobis D hoc loco.

De quibus agendum.

An res & aliquid vera entis paſſiones exiſtant. Quo pacto diſtinguantur ſex tranſcendentia apud quoſdam.

Ac primum quidem operæ pretium eſt intelligere, num duo illa attributa, Res, & Aliquid, veræ illius paſſiones exiſtimari debeant. Hoc enim in re conſuetudo recentioris ſcholæ cum veteri, atque adeo cum veritate ipſa videtur pugnare. Fere enim recentiores illa diſtinguunt, tum inter ſe, tum etiam ab ente, ac cæteris tranſcendentibus, ex qua re ſequitur, ea omnia numeranda eſſe in paſſionibus entis, ſi modo ens ſit primum omnium tran- E ſcendentium, quod omnes concedunt. Ratio diſtinctionis, eorum ſententia in hoc poſita eſt, quod Ens ſumatur ab actu eſſendi: Res ab eſſentia. Vnum ab indiuiſione in ſe: Aliquid ab alietate à cæteris, quaſi iuxta etymologiā nominis idem ſit atq; Aliud quid: tum deinde accedant Verum & Bonum; de quorum diſtinctione poſtea agendum.

Refutatio 1. ex ſententia Veterum.

Hæc tamen ſententia non placet. Primum, quia pugnat cum doctrina veterum, a- F pud quos idem ſunt, Ens, Aliquid, & Res, neque aliter hæc nomina, quam vt ſynonyma vſurpantur.

2. Ex nugatione.

Deinde, quia ſi vnum ex his addatur alteri, aperta committitur nugatio, niſi verbum *Aliquid*, ſumatur, vt eſt particularitatis nota, veluti cum dicimus, Aliquod ens, vel Res aliqua. ſignificamus enim hoc pacto certum aliquod genus entis, nec iam vtimur vocabulo *Aliquid*, vt eſt nomen tranſcendens.

ne, quæ committeretur.

3. Ex ſupradictis.

Tertio, quia ſi hoc ſolo diſcrimine diſtinguantur Ens & Res, quod Ens actum eſſendi ſignificat, Res autem eſſentiam; nullus iam diſtinctioni reliquus eſt locus, ſi Ens ſumatur vt ſignificat eſſentiam, quo pacto ſumitur, cum Metaphyſicæ ſubiectum conſtituitur, & pene in omni Philoſophia, tametſi à ſignificando actu eſſendi ad ſignificandum eſſentiam ſit traductum.

4. Ex ſignificatione verbi.

Poſtremo, quia etſi verbum *Aliquid*, ab alietate, ſeu (quod idem eſt) à diuerſitate dictum videri poteſt, vt fortaſſis lapis à lædendo pede: tamen quia audito verbo *Aliquid*, nihil de diuerſitate cogitamus, quemadmodum nec de læſione pedis, audito lapidis nomine, non ſignificeat proprie einſmodi verbum alietatem: ſed vel contradictorium verbi *Nihil*, quo pacto etiam exiſtentia, & quilibet alius intrinſecus modus eſſendi appellatur *Aliquid*: vel magis proprie, magiſque vſitate apud Philoſophos, Entitatem ſiue Ens.

5. Ex eorum dictis.

Accedit, quod *Diuerſum* apud eos, qui hęc diſtinguunt, non eſt ſimplex paſſio entis, ſed pars eius disiunctæ affectionis, quam appellant *Idem aut diuerſum*. Quod ſi alietatem accipiant, pro alietatis fundamento, quod videtur eſſe diuiſio (vt enim identitas fundatur in indiuiſione, ita videtur diuerſitas fundari in diuiſione) primum multi eorum ſibi repugnabunt, cum velint vnum non modo ſignificare diuiſionem rei in ſe, vel a ſe, ſed etiam diuiſionem ab aliis, quo fit, vt *Aliquid*, eorum ſententia non ſit alia paſſio ab vno, ſed ipſo vno includatur. Tum etiam, quia non diuiſio, ſed multitudo eſt fundamentum diuerſitatis, quemadmodum vnitas identitatis. Nam etſi inter ens, & non ens datur diuiſio, non tamen datur diuerſitas. Ac denique, quia diuiſio eſt communis entibus & non entibus, vt quemadmodum entia à non entibus, ita & non entia ab entibus diuiſa ſint. atque hæc eſt diuiſio, quæ antecedit vnum, & nomine vnius negatur in ente quaſi ſubiecto, vt diximus in expoſitione contextus.

Ens, Aliquid, & Res idem omnino eſſe.

Dicendum eſt igitur, *Ens, Aliquid, & Rem*, idem prorſus eſſe. nec vllo pacto diſtingui inter ſe, niſi quod nomina *Entis & aliquis* ſæpe ſumuntur in commune, vt dicuntur de entibus realibus & rationis (vt cum *Ens* aut *aliquid* in reale & rationis diſtinguitur) nomen autem *Res* ſemper ſumitur pro ente reali, niſi forte cum adiectione proferatur, vt ſi, cum

Digitized by Google

ſi, cum de ſecundis notionibus diſſeris, dicas A te diſputare de rebus, quæ pendent ab operatione intellectus: Id quod ſatis declarant denominationes & inflexiones ex nomine rei factæ, vt Reale, Realiter, & Realitatis vocabulum, quibus recentiores potiſſimum vtuntur. In ſolis enim puris entibus, quæ realia dicuntur, vſurpari ſolent. Auerrois in ſua paraphraſi contra exiſtimat. ait enim, latius patere *Rei* nomen, quam *Entis*, quod Res dicatur de omni re cõcepta, vt de Hircoceruo & Chi- B mæra: Ens autem de ſolis veris rebus. Sed non recte philoſophatur. Figmenta enim non dicuntur res, ſed res fictitiæ, qua moderatione adiecta, æque poſſunt illa dici entia, atq; res. Itaque cum ſermo eſt de ente reali, de quo primus Philoſophus diſputat, quemadmodum apud nos hoc loco, in quo *Ens*, vt ſubiectum eſt huius ſcientiæ, proprias affectiones quærimus: perſpicuum eſt, nullum eſſe diſcrimen inter *Ens*, *Aliquid*, & *Rem*, quod ſaltem præſentem diſputationem attineat, C niſi verbum *Aliquid* valde improprie pro Diuerſo accipias. Quo fortaſſe modo dicat aliquis, Idem & Diuerſum eſſe ſimplices paſſiones entis, & ſingulatim reciprocari cum ente reali comparatione alicuius. Verum, vt præfati ſumus, non hic agimus de omnibus huiuſmodi paſſionibus, ſed de quinque vulgatis.

De eodem & diuerſo.

Obiectio.

Poteſt tamen ſic contra obiici: Eorum, quæ ſunt penitus idem, quoties multiplica- D tur vnum, toties multiplicatur alterum. At ſæpe ens reale multiplicatur, nec tamen multiplicatur Res (dicunt enim multi, actionem & paſſionem eſſe duo entia realia, nec tamen fatentur eſſe duas res.) Aliquod igitur diſcrimen eſt inter rem & ens reale.

Dilutio.

Huic obiectioni ita occurres: Quemadmodum actio & paſſio non ſunt duæ res, ita etiam non eſſe duo entia. dici tamẽ aliquando improprie duo entia, quia aut ſunt, aut E creduntur eſſe duæ entitates, vſurpato nimirum concreto pro abſtracto, quod frequens eſt in iis tranſcendentibus, quæ ſunt participia, vt *Ens*, aut adiectiua nomina, vt *Verum* & *Bonum*. Nomen autem rei, quia ſubſtantiuum eſt, non ita ſolet vſurpari pro nomine realitatis ſiue entitatis. Quid porro ſit, diſtingui re, & eſſe idem re, libro ſequenti explicandum eſt. Cum igitur conſtet ex quinque F tranſcendentibus, quæ Enti velut paſſiones ſimplices à recentioribus adduntur, prima duo nihil ab ente diſtinguitestat, vt de ſolis tribus extremis, id eſt, de *Vno*, *Vero*, *Bono*, his tribus quæſtionibus agendum ſit.

Quid Scotus & alii Scholaſtici ſentiant de formali ſignificatione Vnius.

SECTIO III.

QVod ergo ad *Vnum* attinet, quia propoſita quæſtio pendet ex ea, qua diſceptari ſolet, quidnam vnum addat enti, quidq; formaliter ſignificet, exponendum eſt in primis, quid de hac re ſentiant Scholaſtici.

Sententia Scoti.

Scotus in hunc librum exiſtimat, vnum addere enti aliquid reale poſitiuum. Quod enim addat aliquid reale, ex eo videtur ſupponere, quia quælibet res eſt vna præciſa omni operatione intellectus. Quod vero illud non ſit negatiuum, ſed poſitiuum, quatuor argumentis probat.

Primum argumentum.

Primum eſt: Quia multitudo eſt quippiam poſitiuum, & tamen nihil aliud continet formaliter, quam vnitates. Res enim, quæ à multitudine dicuntur multæ, non pertinent ad conſtitutionem multitudinis, ſed ſunt ſubiecta multitudinis.

2\. Secundum: Quia negatio in ſubiecto, ſeu priuatio nullam perfectionem ponit in reb. vnitas autem eſt perfectio ſimpliciter, cum in quolibet melior ſit ipſa, quam non ipſa, iuxta definitionem Anſelmi; ſiquidem diuiſio vbiq; ſonat imperfectionem.

3\. Tertium: Quia imperfectiones non reducuntur ad ſummam imperfectionem, neq; enim dari poteſt ſummum malum, quodque omni bono careat, & tamen omnes vnitates reducuntur ad ſummam vnitatem, vtpote diuinæ naturæ.

4\. Quartum: Quia priuationes non recipiũt magis & minus, cum tamen ens ſimplex ſit magis vnum, quam compoſitum.

Parum æqua censura de opinione Scoti.

Non deerunt fortaſſe, qui putent, Scotum mutaſſe ſententiam in 1. ſentent. diſtinctio 3. quæſt 3. amplexumque fuiſſe opinionem eorum, qui putant vnum nihil addere enti, niſi negationem priuationemue diuiſionis. Id enim parum aduertentibus fortaſſe videatur, præſertim cum concludat eo loco, ens reale non dici quidditatiue de ſuis paſſionibus: ſiquidem ex hac concluſione haud obſcure videbitur effici, paſſiones entis nihil addere enti reale ac poſitiuum. Verum, quod ille eo loco ſententiam non mutauerit, ex eo perſpicuum eſt, quia nec in tota eius loci diſputatione verbum facit vllum de ea re: nec quicquam ſcribit, vnde apud eum id colligi poſſit. Ex eo enim, quod probat, Ens non prædicari quidditatiue de ſuis paſſionibus, non magis infertur, paſſiones Entis ſignificare formaliter ſolam negationem aut relationem rationis, ſi id colligas de diffe-

rentia

terijs vltimis: quod, credo, vides, quam pugnet cum eius ſententia. Nam etſi putauit ſe oſtendiſſe, ens reale non prædicari quidditatiue de differentiis vltimis: nemo tamen dubitat, quin crediderit, eſſe eas formaliter reales & poſitiuas. Itaque ſemper Scot. in ea ſententia perſtitit, vt crederet vnum addere enti aliquid reale poſitiuum, quod comitaretur negatio ſeu priuatio diuiſionis, idemque repetiuit in 2. d. 3 q. 2. Quam proinde opinionẽ ſecutus eſt eius fidus diſcipulus Anton. Andreas in hunc librum quæſt. 3. & alii omnes Scoticæ doctrinæ ſectatores. Nec deſunt extra Scholam Scoti, qui eandem ſententiam approbent, vt Paulus Venetus in ſua Metaph. cap 13.

Solutio argumentorũ Scoti.

Quicquid tamen hac de re dicendum ſit, certe rationes Scoti nihil efficiunt: tametſi id recte ſupponunt, vnitatem rerum verarum non pendere ab operatione intellectus. Vnde recte efficitur, eam ſuo modo eſſe realem.

Multitudo, poſitiuene an negatiue ſumatur.

Ad primum igitur argumentum, quo ex D. Thomæ & Caietani 1. p q. 11. art. 1. & 2. Capreoli 1. d q. 1. concl 3. probat id, quod vnum addit enti, non eſſe negatiuum, dicendum, multitudinem tranſcendentem, de qua eſt ſermo, ratione quidem rerum ſubiectarum multitudini, eſſe multa poſitiue: ſed tamen ratione ipſarum vnitatum, quæ pros me pertinent ad multitudinem, nihil aliud eſſe, quam multa negatiue, id eſt, multas indiuiſiones, vt ex dicendis patebit.

Vnum, an perfectionem ſignificet.

Ad ſecundum dicendum eſt, vnum, qua ratione vnum eſt, & ab ente diſtinguitur, nullã dicere perfectionem, vt D. Thom. 1. p. q. 6. art. 3 ad 1 recte docet; tantum abeſt, vt dicat perfectionem ſimpliciter. Cum autem Theologi dicunt, perfectionem ſimpliciter eſſe eam, quæ in quolibet melior eſt ipſa, quam non ipſa, loco generis intelligenda eſt perfectio. Nec verum eſt, diuiſionem vbique importare imperfectionem. Diuiſio enim Dei a creatura nullam affert imperfectionem Deo: quod in aliis pleriſque diuiſionibus cernere eſt.

Ad tertium dicendum, & ſi omnes vnitates ad ſummam vnitatem reducuntur: non tamen inde ſequi, dari reductionem aliquarum imperfectionum ad ſummam imperfectionem, ſiquidem vnitas, vt ex ſe nullam perfectionem formaliter ſignificat, ita nullam imperfectionem: quanquam ratione rei ſubiectæ ſæpe dicitur perfecta vel imperfecta. Iſto enim modo dicimus, vnitatem voluntatum in rebus bonis eſſe bonam, in malis, vitioſam.

Priuationes an magis & minus recipi-

Ad quartum dicendum, etſi priuationes non recipiunt magis & minus ratione ſui,

A poſſe tamen vtrumque admittere ratione rerum, quarum ſunt priuationes Hoc enim pacto aer dicitur magis & minus tenebroſus, quia lumen, cuius tenebræ ſiue obſcuritas eſt priuatio, magis & minus admittit. Cum ergo diuiſio, cuius priuatio eſt indiuiſio, aliquo modo recipiat magis & minus; non mirum, ſi vnum quod priuatiuum diuiſionis dicitur, magis & minus admittat. Ita patet rationes Scoti nihil efficere, quicquid de eius ſentẽtia dicendum ſit.

Sententia Ianduni & multorum Thomiſtarũ.

B Alii vero (in quibus ſunt hoc loco *Iand. q. 4. Sonc quæſt. 20. & 23. Iauel. quæſt. 5. & 8. Flandr. quæſt. 3. art. 8. Capr 1. diſt 24 quæſt. 1. d. 19 q 3. art. 1. diſt. 23. quæſt 1. art. 3. Opuſc. 42. cap. 2. de potentia, quæſt. 9 art. 7.*) aſſerunt, vnum nihil addere enti præter negationem diuiſionis: ita tamen, vt non ſignificet formaliter ſolam eiuſmodi negationem, ſed etiam ipſum ens: quam ſententiam plerique conantur oſtendere C eſſe D. Thomæ, præſertim in 1. ſent. diſtinct. 19. & 24. in Opuſc. 42 & in quæſtionib. de potentia Dei. Quibus locis non ſolum ait, vnum, quatenus vnum, eſſe ens indiuiſum: ſed etiam vnitatem ipſam eſſe eſſentiam indiuiſam.

Diſcrimen eorum inter ſe.

Eſt tamen inter eos nonnihil diſcriminis. namque alii aſſerunt, vnum ſignificare formaliter totum hoc in recto caſu, ens indiuiſum: alii vero ens in recto: indiuiſionem autem in obliquo, quaſi dicas ens habens indi- D uiſionem, ſeu cum indiuiſione: alii denique ſentiunt, vnum ſignificare ens indiuiſum, quatenus indiuiſum eſt: Ita tamen, vt non excludatur ens quod certe à prima explicatione nihil videtur differre: præſertim cum dicant, ens eſſe id, quod materiale eſt in vno, & quaſi genus eius, & aliorum tranſcendentium: indiuiſum autem id, quod formale & quaſi differentia, non quia contrahat ens, ſed quia additum enti conſtituat vnum, & diſtinguat illud a vero, & à cæteris tranſcendenti- E bus.

Ratio, qua ſuam ſententiam confirmant.

Probant autem hi auctores ſuam ſententiam hac potiſſimum ratione: Aut vnum ſignificat formaliter ſolam negationem diuiſionis, aut negationẽ, & aliquid aliud. At non ſolam negationem. ergo & negationem, & aliquid aliud. non videtur autem poſſe ſignificare aliquid præter negationem diuiſionis, niſi ens. igitur ſignificat & ens & indiuiſionem. Priorem aſſumptionem dupliciter pro- F bant. Primum, quia ſi vnum nihil aliud formaliter ſignificaret, quam negationem connotando ens, nihil formaliter enunciaremus de Deo, cum dicimus, Deus eſt vnus. Deinde, quia ſi ſolam priuationem ſignificaret, eſſet terminus priuatiuus, ac proinde non poſſet conue-

Digitized by Google

conuenire in Deum, cum omnis terminus pri- A uatiuus ſignificet aliquam imperfectionem rei, de qua prædicatur.

Propoſitæ rationis refutatio.

Verum, ſiue eorum ſententia vera ſit, ſiue falſa: certe ratio, qua illam confirmant, non efficit, quod volunt. Nam etſi negemus priorem aſſumptionem, nihil inde abſurdi ſequetur. Neque enim neceſſe eſt, vt quidquid prædicatur de Deo, ſignificet formaliter poſitiuum aliquid, cum multa nomina pure negatiua poſſint de Deo enunciari, vt, Non fa- B ctum, non mutabile ſeu immutabile, & ſimilia. Nec item abſurdum eſt, attribuere Deo nomina priuatiua, quæ tum demum imperfectionem ſignificant, cum id cuius abſentiam denotant, dici perfectionem patet: cuiuſmodi non eſt diuiſio ea, cuius abſentia ſignificatur nomine vnius. Quocirca ſi quis dicat, Socrates eſt incontaminatus, inculpatus, & ſimilia, nullam in eo notabit imperfectionem, ſed potius perfectionem, quod C contaminatio & culpa ſint imperfectiones quædam.

Aliorum probanda ſententia.

Alij deniq; dicunt, vnum addere enti ſolam negationem diuiſionis per modum priuationis: ita tamen, vt non ſignificet formaliter ipſum ens: ſed ſolum connotatiue. Quæ ſententia, vt magis amplectenda, nonnullis concluſionibus explicanda eſt.

D

Quid vnum & reliquæ ſimplices paſſiones poſſint addere enti.

CAPVT IV.

1. *Concluſio.* PRima concluſio: *Vnum eſt re ipſa diſtinctum ab ente.* Hæc plane traditur ab Ariſt. hoc c. text. 3. vbi docet ac probat, ens & vnum eſſe vnam atque eandem naturam, ſiue non diuerſam, vt in explanatione contextus diximus. ſatis autẽ patet apud Ariſtotelem, quid- E quid non eſt natura diuerſa, non eſſe quoque rem diuerſam: quod idem vniuerſe verum eſt in rebus creatis. Poteſt etiam concluſio ea ratione probari, quia ſi ab vnaquaque re tollerentur cœtera omnia, à quibus illa re ipſa diſtinguitur, adhuc eſſet ens & vnum quippiam. *Ita probant Theologi 1. ſent. diſt. 24.* Adde, quod alioqui nulla res vna eſſet ſimplex realiter. Nam quæ realiter differunt, ſi ita coniuncta ſint, vt alterum ſit forma, aut quaſi forma al- F terius, realem compoſitionem faciant neceſſe eſt. Sed in hac concluſione nulla eſt inter Philoſophos diſſenſio.

2. Secunda concluſio. *Vnum non eſt idem omnino cum ente,* hoc eſt, *& re & ratione.* Hanc etiam concluſionem ſubiicit Ariſtoteles in verbis proxime ſequentibus, text. 9. cum ait, *Sed non vt quæ vna ratione declarentur.* Eadem que omnes ea ratione approbant: Quia ſi eſſent idem omnino, æque nugaretur, qui diceret ens vnum, atque qui dicat gladius enſis, quod tamen à nemine vitio nugationis arguitur.

Tertia concluſio. *Vnum nihil addit enti, quod reale & poſitiuum ſit, & ab ente formaliter diſtinguatur.* Hanc concluſionem, ſi recte quis aduertat, plene innuit Ariſtoteles text. 3. eiſdem illis verbis: *Ens & vnum eſſe vnam atque eandem naturam.* Si enim credidiſſet, vnum addere enti aliquid reale poſitiuum ab ente formaliter diſtinctum, non dixiſſet eſſe vnam & eandem naturam, ſed vnam & idem re, ſiue ſubiecto. Id enim, quod ab altero eſt formaliter diſtinctum, non eſt eadem natura cum illo, etiam ſi poſſit eſſe eadem res. Eſt etiam concluſio pene omnibus communis, præterquam iis, qui Scoti doctrinam ſequũtur. Poteſtque in hunc modum probari: Si vnum adderet enti aliquid reale poſitiuum ab ente formaliter diſtinctum, iam ens prædicaretur quidditatiue de vno, hoc autem non eſt dandum, ergo nec illud. Minor patet ex tertia concluſione quæſtionis tertiæ, quam rationibus Scoti potiſſimum probauimus. Maior autem dupliciter oſtendi poteſt. Primum, Quia reale poſitiuum habens propriam (vt ita dicam) formalitatem, nihil aliud omnino videtur eſſe, quam ens reale: nec ſane aliud mens concipere poteſt. Dixi, *habens propriam formalitatem*, vt excluderem modos, hi enim, vt non diſtinguuntur formaliter à naturis rerum, ita non dicuntur habere proprias formalitates. Deinde, quia omne reale poſitiuum, quod diſtinguitur formaliter ab alio, habet aliquam vnitatem propriam & peculiarem ſibi: alioqui non faceret cum illo multitudinem naturarum, ſed (vt verbis auctorum aduerſæ partis vtar) formalitatum. At omne, quod habet vnitatem propriam & peculiarem ſibi, eſt quidditatiue ens, vt quæſtione tertia de differentiis concludebamus. Præterea, aut vnitas illius realis poſitiui formaliter diſtincti ab ente: eſt etiam realis, & poſitiua, & formaliter diſtincta ab illa priori vnitate, aut minime. Si diſtincta, item quæri poterit de alia atque alia in infinitum: ſin minus, idem potuit dici de prima. Non igitur dicendum, vnum addere enti quicquam reale poſitiuum ab eo formaliter diſtinctum.

9.

Probatio ex prædicatione entis.

Quia non ſit danda infinitio.

At dicat aliquis, vnum addere enti aliquid reale poſitiuum ab eo formaliter diſtinctum eo pacto, quo attributa diuina diſtinguuntur inter ſe: ſiue eorum diſtinctio formalis ſit ex natura rei, vt putat Scotus, ſiue ex ſola cõ-

ſideratione noſtra, vt eſt Diui Thomæ ſententia. Etenim contradicendi modum nullam vim habent propoſitæ rationes, cum vnum poſſit iſto modo diſtingui formaliter ab ente, & tamen eſſe quidditatiue ens. Hoc enim pacto ſapientia diuina diſtinguitur formaliter à iuſtitia diuina, & tamen eſt quidditatiue ſapientia diuina. Nec deſunt ex Recentioribus, quibus hæc commentatio placere videatur, cum ab eis petitur. Quonam pacto intelligant, paſſiones entis diſtingui ab ente. Aiunt enim, omnes paſſiones entis addere enti aliquid reale poſitiuum formaliter ab eo diſtinctum, nec tamen ſatis explicant modum, quo id fieri poſſit, niſi quod dicunt, eas eſſe generales quaſdam perfectiones cuiuſq; rei. Atq; eadem fortaſſe fuit Scoti ſententia quæſtione 2. in hunc librum.

Commentatio quorundam recentiorum.

Refutatio.

Si quis tamen animum aduertat, plane intelliget hanc commentationem longe à vero aberrare. Primum, quia iſto modo rediret iterum labor reſpondendi ad eas rationes, quibus poſteriorem partem tertiæ concluſionis quæſtionis tertiæ oſtendimus, quæ tamen nil faciunt contra diſtinctionem attributorum diuinorum, vt libro duodecimo patebit. Deinde, quia attributa diuina dicuntur quidditatiue de ſe inuicem, vt eo loco dicemus: ens autem (quidquid nonnulli (*vt Fland quæſtione tertia, articulo ſecundo art. Vnum prædicari quidditatiue de ente, capite primo, quæſtione ſecunda, ſectione tertia*) ſentiant) non dicitur quidditatiue vnum, alioqui Socrates non poſſet concipi vt ens perfecto conceptu quidditatiuo, niſi conciperetur vt vnus. Tertio, quia iuxta hanc ſententiam nullæ darentur veræ paſſiones entis, cum eæ, quæ dictæ ſunt, maxime videantur numerandæ in veris ac propriis. Poſtremo, quia ille modus diſtinctionis, qui cernitur in attributis diuinis, quem putamus, non eſſe ex natura rei, ſed ex ſola conſideratione noſtra, naſcitur ex perfectione diuinæ naturæ, quæ, quia infinita eſt, quidditatiue à nobis in hac vita vno ac ſimplici conceptu concipi non poteſt, immo nec quantumcunque multis, vt patet ex iis, quæ diximus libro ſecundo. ridiculum eſt autem, & ab omni opinione alienum, aſſerere Socratem, quatenus eſt ens, tantam habere perfectionem, vt ſimplici conceptu à nobis quidditatiue concipi nequeat, ſed opus eſſe, vt concipiatur conceptibus omnium tranſcendentium, vt ſimplex natura entis, quæ in eo primo cernitur, percipiatur.

4. Concluſ.

Quarta concluſio. *Vnum addit enti negationem aliquam, vel relationem rationis.* Hæc ex ſuperioribus facile probatur. Nam cum præter ea, quæ realia & poſitiua ſunt, nihil ſuperſit, negationes, relationes rationis, & commentitia: probatumq; ſit vnum non addere quicquam reale poſitiuum; conſtet autem, nihil addere commentitium: efficitur vt nihil aliud poſſit reddere, quam negationem aliquam, aut relationem rationis. Quod ſi quis obiiciat, hoc tantum ex ſuperiori concluſione perſpicuum eſſe, non addere vnum enti aliquid reale poſitiuū formaliter diſtinctum ab ente: hinc autem non ſequi, nihil illud poſſe addere reale poſitiuum. poteſt enim addere modum realem intrinſecum, qui non diſtinguitur formaliter ab eo, cuius eſt modus. Occurrendum eſt, communem omnium ſententiã eſſe, non ita diſtingui ab ente, quaſi ſolum modum illi adiungat, ac merito quidem: tum quia omnis modus entis contrahit ens (vt finitum eſſe, infinitum, per ſe, in alio, actu potentia, & ſimiles (vnum autem æque late funditur, atq; ens illudq; perpetuo ſequitur, quocunque modo accipiatur. tum etiam, quia vnum omnium ſententia diſtinguitur formaliter ab ente, niſi quod alij dicunt, diſtingui formaliter poſitiua, alij negatiua.

Obiectio.

Dilutio.

Atque hæ quatuor concluſiones ad verum etiam & bonum extendi poſſunt, omneſque alias, ſi vllæ præterea ſunt ſimplices paſſiones Entis.

Extenſio concluſionum.

Quid Vnum formaliter ſignificet.

SECTIO V.

QVinta concluſio. *Vnum addit enti negationem diuiſionis per modum priuationis: ita tamen, vt formaliter non includat ens.* Prima pars huius concluſionis, quæ eſt commentatoris Diui Thomæ, Alberti, Durandi, & pene omnium, exceptis iis, qui Scotum ſequuntur, plane aſſeritur ab Ariſtotele 5. libro, cap. 6. vbi ſic ait: *Vniuerſe autem ea, quæ diuiſionem non habent, ea ratione, qua non habent, Vnum dicuntur.* Quod idem ſæpius repetit, præſertim lib. 10. cap. 1. vbi exponens, quæ ſit ratio vnius, quatenus omnia genera Vnius complectitur, ita concludit, *Quapropter vnum eſſe eſt indiuiſibile eſſe, aut ſaltem* (quod addit cap. 5.) *indiuiſum.* Id autem facile probatur. Nam quod vnum addat enti negationem, hac ratione patet: vnum addit enti aut negationem, aut relationem rationis, vt ex ſuperiori concluſione perſpicuum eſt. non addit autem relationem rationis. ergo negationem. Aſſumptio ex eo probatur, quia vnum non eſt relatiuum, ſed abſolutum. Quod autem ea negatio ſit diuiſionis, ex eo

5. Concluſio.

Probatio primæ partis.

patet,

Digitized by Google

patet, quia negatio, quam vnum addit enti, (A) vel eſt negatio multitudinis, vel diuiſionis. (neque enim quicquam eſt aliud, quod per illam negari poſſit) at non poteſt eſſe negatio multitudinis, quatenus multitudo eſt. negatio n. eſt naturæ ordine poſterior eo, quod negatur. Vnum autem eſt ſuapte natura prius multitudine. igitur eſt negatio diuiſionis, quod in expoſitione contextus luculentius diximus.

Obiect.o.

(B) Quod ſi quis obiiciat, Vnum non ſolum dicere negationem diuiſionis, ſed etiam identitatis, vt multi aſſerunt. dicunt enim id eſſe vnum, quod eſt indiuiſum in ſe, & non idem, ſeu potius diuiſum à quouis alio.

Dilutio.

Occurrendum eſt, eam ſententiam non eſſe approbandam. Nam, vt aliquid ſit vnum, ſatis eſt, ſi ſit indiuiſum in ſe. eſſe enim præterea diuiſum ab alio, non efficit vnum præciſe, ſed vnum, ex pluribus. Plene enim conſideratur quælibet res vt vna, cum conſideratur vt indiuiſa (C) accedit, quod & ſi ſolus Deus, aut quoduis aliud ens per ſe, eſſet res poſſibilis (quod tamen impoſſibile eſt) non propterea tamen non eſſet vere ac proprie vnum quid.

Secunda pars concluſionis, quam iidem auctores pari conſenſu approbant, aſſeritur ab Ariſtotele etum hoc capite, cum ait: *Atque ibi quidem vni differentia adeſt, & cæt.* tum vero clarius libro decimo, capite quinto, cum docet: vnum opponi multitudini, vt indiuiſo, non tamen contradictorie, ſeu per modum puræ negationis.

Probatio ſecunda.

Probatur autem facile ex eo pars hæc, quia ſi Vnum adderet enti negationem diuiſionis per modum puræ negationis, non ens quoque vere diceretur vnum (vt argumentatur Diuus Thomas) quemadmodum vere appellatur, Non diuiſum, Non album, & cœteris nominibus pure negatiuis. Immo etiam, cum oppoſita circa idem genus verſentur, non entia quoq; dicerentur vere multa & diuerſa, quod aperte falſum eſt.

Obiectio prior.

Sed contra hanc concluſionis partem ſic licet obiicere: Quemadmodum dicimus, vnum ens, & duo entia, ſic enim dicimus, vnum figmentum, & duo figmenta, vt vnum hippocentaurum, duos hippocentauros igitur vnum & multitudo non magis accommodantur entibus, quam non entibus.

Dilutio.

Huic obiectioni occurres: Vnum & multitudinem non dici de non entibus, nisi quatenus non entia modo aliquo entia ſunt, nempe quatenus concipiuntur vno aut pluribus conceptibus. hinc enim habent, vt denominatione extrinſeca ſint entia. at entia ex ſe habent, vt ſint vnum vel multa. Secus accidit prædicatis pure negatiuis. hæc enim dicuntur de non entibus, etiam quatenus non entia ſunt.

Obiectio poſterior.

Licet quoque obiicere in hunc modum. Diuiſio, quam negat Vnum, eſt impoſſibilis. ergo Vnum non addit enti negationem diuiſionis per modum priuationis. Conſequutio perſpicua eſt, *quia priuatio eſt negatio eius, quod negatum eſt ineſſe, &* (quod hinc ſequitur) *quod poſſibile eſt eſſe*. Antecedens dupliciter probatur. Primum. quia ſi diuiſio, quam negat Vnum, eſſet poſſibilis: aut Deus non vere diceretur vnus: aut ſimpliciſſima Dei eſſentia diuidi poſſet. Deinde, quia diuiſio, quam negat vnum, non videtur eſſe alia, quam diuiſio cuiuſq; entis à ſeipſo, quæ eſt omnino impoſſibilis, vt eſt luce clarius. Quòd autem ea negetur nomine vnius, ex eo perſpicuum videtur: quia vnitas tranſcendens eſt communis omnibus entibus: ſola autem indiuiſio à ſe videtur omnibus entibus communis. Namque aliæ indiuiſiones, vt totius integri in ſuas partes, veluti aquæ maris: aut ſpeciei in ſua indiuidua, veluti ſolis, non ſunt communes omnibus entibus, cum non omnia entia cōſtent partibus integrantibus, neque omnia ſint ſpecies.

Negatur conſequentia.

Ad hanc obiectionem, omnes qui vnū priuatinum eſſe dicunt, negant conſecutionem, atq; adeo ad probationem reſpondent, non ita intelligendum eſſe, vnum ſignificare negationē diuiſionis per modum priuationis, (D) quaſi ipſa negatio diuiſionis ſit vera priuatio, & quæ remoueat aliquid aptū ineſſe in eo quaſi ſubiecto, in quo eſt ipſa negatio: ſed ea ratione duntaxat, quia nō ſignificat illam per modum puræ negationis.

Negatur antecedens.

Verum, ne quis ex prætermiſſione antecedentis aliquem errorem imbibat, negandum quoque eſt antecedens: ad prioremque eius probationem hac diſtinctione vtendum. Si (E) diuiſio, quam *Diuus Thomas quæſt. 9 de potentia Dei, artic. 7.* negat vnum. dicatur poſſibilis in eo quaſi ſubiecto, in quo eſt ipſa negatio, plane ſequi abſurda illa, quæ ſubiiciuntur: Sin autem dicatur poſſibilis in aliis rebus, neutrum effici Neq; enim vllum eſt incommodum, ſi dicas, Deum eſſe indiuiſum diuiſione poſſibili in aliis rebus: neque item nomina priuatiua ſemper ſumuntur, quatenus ſignificant negationem eorum, quæ apta ſunt ineſſe rebus, de quibus dicuntur: (F) ſed aliis etiam: quo pacto ſumuntur cœcum, ſilens, inculpatum, & ſimilia, quatenus dicuntur de talpa, de lapide, aliiſq; rebus inanimatis.

Deus cur dicatur unus priuatiue.

Hac igitur ratione Deus dicitur vnus, ſiue indiuiſus nomine priuatiuo, quia nō eſt diuiſus diuiſione poſſibili in cœteris entibus: quo etiam pacto appellatur infinitus diuiſione

poſſibilis in cœteris entibus, quo etiam pacto A appellatur infinitus, immenſus, inæſtimabilis, inculpabilis, & aliis huiuſmodi vocabulis, quibus tantum abeſt, vt aliqua imperfectio tribuatur Deo, vt ſummam potius, atque adeo infinitam imperfectionem in eo ſignificent.

Ad poſteriorem. Ad poſteriorem vero probationem *Sonc.* q 23 dicendum, non eſſe verum, diuiſionem, quam negat vnum tranſcendens, eſſe diuiſionem cuiuſque entis à ſeipſo, eiuſque rei probationem nihil efficere. Nam, etſi negatio huiuſcemodi diuiſionis omnibus entibus communis eſt, non eſt tamen ea ſatis, vt rem efficiat vere. Nam homo, vt eſt in ſuis inferioribus, eſt indiuiſus à ſe, id eſt, non eſt homo, & non homo: & tamen, vt eſt in illis, non eſt vnum aliquid, ſed multa. Aceruus item lapidum eſt indiuiſus à ſe, vt non ſit aceruus, & non aceruus: & tamen non eſt aliquid vere vnum, ſed multa. Itaque, vt aliquid ſit vere vnum, neceſſe eſt, vt non ſolum non ſit ipſum, & non ipſum, ſed neque vlla multa, in quæ cadere poſſit contradictio huius & non huius.

Probatio tertiæ partis. Tertia pars cõcluſionis probatur. Primum, quia nunquam affectio rei tantæ perfectionis eſt, quantę eſt res ipſa, cuius eſt affectio, ſiue ea ſit ꝓpria paſſio, ſiue commune accidẽs. atqui id accideret, ſi vnum includeret formaliter ens & indiuiſionem. Deinde, quia vnum poſſet vnum includere formaliter ens, niſi ei eſſentialiter ſubiiceretur, vt homo animali, aut rationali, vel alia ratione ex eo conſtitueretur, vt Socrates ex materia & forma. at vnum non poteſt eſſentialiter ſubiici enti, vt patet ex concluſ. 3. q. 3. nec item ex eo componi: quia nulla affectio, quæ fluit ex ſubiecto, poteſt ex eo conſtitui: alioqui iam ſubiectum ex ſeipſo flueret, & ſeipſo eſſet poſterius. Poſtremo, quia ſi vnum conſtitueret ex ente & diuiſione, quaſi affectione adiuncta, potius indiuiſio dicenda erit paſſio entis, quam totum compoſitum. Aptius enim affectio demonſtratur de ſubiecto, quam totum compoſitum de parte.

Reſponſio ficta. Quod ſi aduerſæ partis auctores dicant, vnum non conſtitui ex ente & indiuiſione, ſed eſſe tertium quippiam compoſitæ cuiuſdam naturæ, quæ ex vtroque reſultet, iam peram, ſitne illud reale aliquid, an rationis, an vero negatiuum? Si reale, iam ens de vno dicetur quidditatiue, quod fieri non poſſe, ex tertiæ concluſionis probatione patet. Si rationis, numerabitur vtique vnum in relatiuis, quod pugnat cum prima parte huius concluſionis. Quod ſi negatiuum, idipſum eſt, quod volumus. Neque enim alia negatio afferri poteſt, quæ nomine vnius ſignificetur, quam negatio diuiſionis. Quod autem afferunt ex Diuo Thoma ſin diſputatis de Potentia Dei, & aliis locis, Vnum non ſignificare ſolam indiuiſionem, ſed etiam ipſam ſubſtantiam ſiue entitatem rei, non de ſola formali ſignificatione tantum, ſed de connotatiua etiam, ſiue inſinuatiua intelligendum eſt: quo pacto dicimus cæcitatem ſignificare non modo negationem aſpectus, ſed de connotatiua etiam oculum, cui illa ſuo modo B ineſt. *Explicatio locorum quorũdam D. Th.*

Cuiuſdam reſponſionis impugnatio. Nec vero ea moderatio, quam quidam eorum adhibent de ſignificatione indiuiſionis in obliquo quicquam iuuat. nam etſi id eodem modo intelligunt, quo dicimus ſimitatem ſignificare naſum in obliquo, quia ſit naſi curuitas, & patrem aliquo modo ſignificare filium, quia filiũ reſpiciat, non putant certe vnum ſignificare formaliter indiuiſionem, C quidquid tandem dicant. Nam nec ſimitas ſignificat formaliter naſum, nec pater filium, licet naſus ponatur in ratione formali ſimitatis, & filius in ratione formali patris. Quod ſi ita dicunt, vnum ſignificare indiuiſionem in obliquo, quo pacto album ſignificat albedinem (ſiquidem eſſe album, nihil eſt aliud, quam affectum eſſe albedine, vel habere albedinem) plane ſentiunt, vnum componi ex D ente & indiuiſione. Nam cum dubium non ſit, quin album ſignificet formaliter albedinem, certe cum addant, Vnum ſignificare formaliter & in recto ipſum ens, perinde ſentiunt de vno, ac ſentirent de albo, ſi album præter ſignificationem formalem albedinis, ſignificaret etiam formaliter ipſum corpus, quod denominatur affectum albedine. Quid enim hoc eſſet aliud, quam vnum, quatenus vnum, conſtitui atque componi ex ente & in- E diuiſione?

Obiectio. Sed contra hanc concluſionis partem obiiciat aliquis in hunc modum, quod pugnet cum prima concluſione. Ens & vnum ſunt idem re, vt patet ex prima concluſione, imo etiam vna natura, vt affirmat Ariſtoteles: ens autem reale non poteſt eſſe eadem res cum negatione ſeu priuatione, nedum eadem natura ſiue priuationes & negationes ſint non entia, vt credimus, ſiue ſint entia rationis, vt F plerique (*inter quos eſt Sonc. 10. Metaphyſic. quæſtione decimaquinta*) putant. igitur prima concluſio, aut hæc pars quintæ falſa eſt.

Dilutio. Huic obiectioni occurrendum eſt, non eſſe dictum à nobis in prima concluſione, ens & vnum eſſe idem re, ſed vnum non eſſe re ipſa diſtinctum ab ente, quod aliud eſt. Quanquam, ſi id aſſertum eſſet, nihil abſurdi ſequere-

ſequeretur. Nam vt Ariſt. ait 1. Phyſ. c. 7. *text.* A *66 & 67. materiam eſſe idem numero, ſiue re cum priuatione*: ſic etiam à nobis dici potuit hoc loco, ens eſſe idem re cum vnitate ſeu indiuiſione. Vtrumq; enim verum eſt in ſenſu negatiuo: quaſi dicas, non eſt aliud reipſa: quo eodem modo intelligendum eſt illud Ariſtot. *Ens & vnum eſſe vnam & eandem naturam, id eſt, non duas.*

Vnum eſſe veram paſſionem entis, & quo pacto ſit. B

Sectio VI.

Sexta concl. SExta & extrema concluſio: *Eſſe vnum reale per ſe, abſolute, atque in ſe, eſt vera paſſio entis huic ſcientiæ ſubiecti.* Quæ concluſio explicatione magis, quam probatione indiget. *Varia definitiones vnius, & 1. vnius in communi.* Vnum communiſſima ratione ſumptum *nihil eſt aliud quam indiuiſum ſecundum aliquam rationem entis.* Non diximus; (*ſecundum aliquẽ gradum entis.*) ſed rationem: C quia neque analoga ſunt indiuiſa ſecundum gradum vllum entis communem analogatis: neq; entia per accidens ſecundum gradum vllum communem iis entibus, ex quibus conſtant: ſed ſecũdum qualemcunque rationem entis complectentis omnia.

2. Vnius realis. Vnum reale eſt, *cuius vnitas poteſt actu exiſtere ſine operatione intellectus*, vt vnitas Angeli, vel lapidis. Nam vt entia exiſtunt ſine operatione intellectus, ita earum vnitas. Atque per D hanc particulam excluditur omne vnum, cuius vnitas exiſtere non poteſt ſine operatione intellectus, vt vnitas, prædicati, ſubiecti, generis, ſpeciei.

3. Vnius per ſe. Vnum per ſe interdum ſumitur preſſius: *pro eo, quod eſt vere vnius eſſentia, ſiue ea ſimplex ſit*, vt Angeli *ſiue compoſita*, vt hominis, aut lapidis: cui vni opponitur vnum per accidens communiter ſumptum. Interdum vero ſumitur fuſius, non ſolum pro eo, quod vere eſt vnius eſſentiæ, ſed etiam pro eo, quod conſtat E ex multis per ſe ordinatis, ex quibus nulla vera eſſentia reſultat: cuiuſmodi eſt nauis, aut exercitus: cui vni opponitur vnum per accidens preſſius acceptum, nempe quod nec vere eſt vnius eſſentiæ, nec conſtat ex pluribus per ſe ordinatis: cuiuſmodi eſt aceruus lapidum, aut turba hominum. Atque hoc ſolum vnum per accidens, excluditur in concluſione per particulam per ſe.

Vnum abſolute, & comparate quomodo differant. Eſſe vnum abſolute & comparate, differũt inter ſeſe. Eſſe vnum comparate, eſt eſſe vnum F cum aliquo, quo pacto Socrates eſt ſecum vnum numero, cum Platone vnum ſpecie, cũ Bucephalo vnum genere, cum magnitudine, aut figura vnum analogia. Quo loco vnum ſpecie ac genere nolim accipias formaliter, ſed fundamentaliter, ne redeamus ad vnitates pendentes ab operatione intellectus. Eſſe vnum abſolute, eſt eſſe vnum non cum aliquo ſed ſine comparatione ſpectatum, quo pacto animal eſt vnum in eo quaſi momento naturæ, in quo nec ſecum adhuc nec cum alio confertur, ſiue illud ſpectetur vt animal, ſiue vt viuens, ſiue vt homo, ſiue etiam vt Socrat. modo enim non conferatur cum aliquo, cum quo dicatur vnum, ſemper ſpectatur abſolute. Atque hoc pacto ſumendum eſſe vnum in concluſione hac, ex eo patet; quia neceſſe eſt vt vnitas, quæ prima paſſio entis eſſe debet, conueniat cuilibet, ante quamcũque multitudinem, nõ modo pendentem ab operatione intellectus, qualis eſt multitudo Socratis bis ſumpti, ſed etiam diſtinctorum ex natura rei, qualis eſt multitudo numeralis, ſpecifica, &c.

Eſſe vnum in ſe, eſt eſſe *vnum ſecundum propriam & peculiarem rationem, non ſecundum rationem ſuperioris, aut inferioris, aut accidentis*: *Definitio vnius in ſe.* quo pacto animal eſt, vnũ, quatenus animal, non quatenus viuens, non quatenus homo, aut Socrat. non quatenus quantum, aut huius, illiuſque figuræ: Atque hoc pacto ſumendum eſſe vnum luce clarius eſt, cum vnitates, quæ conueniunt inferioribus per ſuperiora, aut ſuperioribus per inferiora, aut ſubiectis per accidentia, aut contra, non conueniant illis primo & per ſe.

Obiectio. Quod ſi quis obiciat: ens complecti omnẽ entitatis rationem: ergo & vnum, quod eſt paſſio entis, complecti omnem rationem vnitatis: quare nullo pacto reſtringendum eſſe vnum, cum tribuitur enti, vt propria eius paſſio: *Dilutio.* Occurrendum eſt, etſi ens in commune complectitur omnem entitatis rationem, nõ tamen, vt eſt ſubiectum primæ Philoſophiæ. Quapropter cum illud nõ quouis modo, ſed vt eſt reale, ac per ſe, ſit eius ſubiectum: non mirum eſt, ſi vnum etiam ad vnum reale, ac per ſe reſtrictum ſit. Cur autem additæ ſint reliquæ duæ particulæ, ex dictis conſtat. Ita nõ modo explicata, ſed etiam probata relinquitur, propoſita concluſio: tametſi pronunciatum hoc, quemadmodum & cætera, quæ valde propinqua ſunt primis principiis difficile probari ſolent, vt docet Ariſt. 8. lib. c. 2. in Topicis, non propter ambiguitatem, ſed perſpicuitatem.

Confirmatio prior. Poteſt item concluſio his argumẽtis confirmari. Ens, qua ratione eſt ens, habet veras aliquas paſſiones, vt ratione Ariſtotelica initio oſtendimus: nihil autem reperitur, quod ſit magis propria paſſio entis, de quo agit primus Philoſophus, quã vnum reale per ſe, &c.

eſt igitur propria eius paſſio. Quod ſi quis obiiciat, prius euenire enti diuiſum eſſe à nõ ente diuiſione contradictoria, quam eſſe vnũ ſiue indiuiſum in ſe; ergo aliquid prius in vno reperiri, quod paſſio entis dici poſſit: hunc in modum reſpondẽdum eſt. Si diuiſum eſſe ſumatur vt entibus & non entibus cõmune eſt, non poſſe illud dici paſſionẽ entis, cum latius pateat; quod ipſũ ſuperius monuimus. Quod ſi ſumatur, vt ſupponit ens quaſi ſubiectum, quo pacto ſumitur indiuiſum, quod conſtituit vnum; non latius quidem de modo patebit, quam ens: ſed tamen ea ratione non poterit paſſio entis appellari, quia quæ ſola diuiſione contradictoria diuiſa ſunt, non dicuntur diuiſa per aliquid aliud, etiam ratione diſtinctum, ſed per ſeipſa formaliter, vt homo à nõ homine per idipſum quod homo eſt, & lapis à non lapide per idipſum, quod lapis eſt, alioqui aliquid expectaret, ſaltem ratione diſtinctum, per quod ſibi mutuo repugnarẽt, quod dici nullo modo poteſt. Præterea non enti nihil accidere poteſt, per quod diuiſum ſit ab ente, cum ipſum nihil ſit: ergo nihil etiam requirendum eſt in ente, per quod diuiſum ſit a non ente. Accidit quod diuiſum eſſe ab ente nihil aliud eſt, quã non eſſe ens: ergo diuiſum eſſe à non ente nihil eſt aliud, quam eſſe ens. Atque hæc de diuiſione contradictoria, ſeu (quod idem eſt) de contradictione fundamẽtali, non de contradictionis relatione, quæ eſt relatio rationis. hæc enim nihil ad rem facit, cum ſupponat fundamenti apprehenſionem, ac proinde multitudinem entium, apprehendentis inquam; & apprehenſi, ac proinde ſit poſterior vtriuſque vnitate. Patet igitur non poſſe dici paſſionem entis, Diuiſum eſſe à nõ ente diuiſione contradictoria, quæ tranſcendentem vnitatem præcedat. Præterea, eſſe vnũ neceſſario reciprocatur cum ente, & ſequitur ipſam entis naturam (addantur autem conditiones eius entis, & eius vnius, de quibus eſt ſermo) igitur eſt vera paſſio entis. Conſequẽtia perſpicua eſt. Prior pars antecedentis facile probatur. Nam, quod omne vnum neceſſario ſit ens, ex eo patet, quia vnum nihil eſt aliud, quam ens indiuiſum, quatenus indiuiſum eſt. Quod autem omne Ens neceſſario ſit vnum, ea ratione probat D. Thom. 1. p. q 6 art. 3. & q. 11. artic. 1. quia omne ens neceſſario eſt ſimplex aut compoſitum, quod autem eſt ſimplex, eſt diuiſum actu, & potentia, vt Angelus, quod vero compoſitum, eſt indiuiduum actu, licet ſit diuiſum poteſtate, vt homo; quã probationem innuit Ariſtoteles libr. 10 cap. ſecundo, textu quinto, cum ait: *Quod vero eſt indiuiſibile, aut indiuiſum, id dicitur vnum.* Indiuiſibile enim dixit propter ſimplicia, indiuiſum autem, propter compoſita. Atque hanc reciprocationem entis, & vnius, habet hoc capite, textu tertio, cum dicitur *Ens & vnum mutuo ſe ſequi.* Quam eandem tradit Parmenides apud Platonem in Parmenide ſect: 7. his verbis: *Neque enim ens vni, neque vnum enti deeſt, ſed duo hæc potius per omnia coæquantur.* Poſterior autem antecedentis pars ex eo facile perſpicitur, quia vnitas ſupponit entitatem, tanquam ſubiectum, non entitas vnitatem.

Obiectionis dilutio.

Ens à non ente, & non ens ab ente à ſeipſis formaliter diuiſa.

Confirmatio poſterior.

Platonis ſententia.

At obiiciat aliquis contra prioris partis probationem, hoc modo. Indiuiſio rerum compoſitarum in ſuas partes realiter conſtituentes non eſt vnitas earum tranſcendens, & pari ratione, neque indiuiſibilitas ſimplicium in eiuſmodi partes, igitur non recte eo argumento probatum eſt, omne ens eſſe vnũ, cum concluſio intelligatur de vnitate tranſcendente. Prior pars aſſumptæ propoſitionis (quæ ſola indiget probatione) ex eo patet, quia Socr. etiam poſtquam è viuis exceſſit, eſt vnus vnitate tranſcendente, quæ non poteſt illi non conuenire, & tamen nunc eſt vere diuiſus in animam & corpus: eodemque modo ſunt vere diuiſi in partes integrantes, qui abſciſſo capite obierunt.

Obiectio.

Huic obiectioni occurrendum eſt dicendo; verum eſſe, quod ſumitur. Vnitas enim tranſcendens neque eſt indiuiſio, neque indiuiſibilitas in partes realiter conſtituentes, ſiue eſſentiales illæ ſint ſiue integrales: ſed eſt indiuiſio in hoc & non hoc, ita vt illud dicatur vnum vnitate tranſcendente, quod quatenus tale eſt, non eſt hoc, & non hoc: quo pacto Angelus eſt vnus vnitate tranſcendente; quia, quatenus eſt Angelus, nõ aliqua ſaltem duo, quorum alterum, non ſit alterum: tametſi quatenus eſt reipſa hic, & ille Angelus, ſit hoc & non hoc, ac proinde non vnum quid, ſed plura Eadem ratione homo non eſt vnus vnitate tranſcendente, quatenus eſt indiuiſus, ſiue in animam & corpus, ſiue in partes integrantes: ſed quatenus, vt homo eſt, non eſt vlla duo, quorum alterum nõ ſit alterum, tametſi quatenus eſt reipſa Socrates & Plato, ac cæteri particulares, ſit hoc & non hoc, ac proinde plura non vnum aliquid. Quod idem dicendum eſt de Socrate: nam cum probabilius ſit Socratem viuentem non eſſe animam & corpus, aut partes ſuas integrantes, ſed tertiam quandam entitatem conſtantem ex anima & corpore, vt patebit libr. 7. multo minus dicendum erit, illum poſt mortem eſſe animam & corpus, parteſve ſuas integrantes, cum priores illæ ſint à ſe inuicem ſeiunctæ, poſteriores autem perierint. Verum, quia indiuiſio illa, in qua diximus conſiſtere vnitatem

Dilutio.

De toto & partibus.

Defenditur probatio D. Thomæ.

tem tranſcendentem, cum exiſtit realiter, A quoad compoſita quidem coniuncta eſt cum totū in diuiſione in partes reales: quoad ſimplicia coniuncta eſt cum eorum indiuiſibilitate in eiuſmodi partes: idcirco D. Thom. ex adiunctis probauit, omne ens eſſe vnum, quia ſimplicia diuidi non poſſunt in partes realiter conſtituentes, compoſita vero, etſi diuidi poſſunt, quandiu tamen in rerum natura exiſtunt, non ſint actu diuiſa. Quocirca illud hoc loco prætereundum non eſt hoc intereſ- B ſe inter vnitatem tranſcendentem compoſitorum & ſimplicium, quod vnitas ſimplicium non poteſt perire per diſſolutionem partium, quas non habent: ſed per ſimplicem definitionem, vt ſi Deus annihilaret Angelum: vnitas autem compoſitorum perire poteſt, non ſolum hoc pacto, ſed etiam in quibuſdam per diſſolutionem partium; ſiue ea diſſolutio ſit vera ſeparatio formæ a materia, vt in homine: ſiue reſolutio in materiam pereunte for- C mæ, vt in equo, & cæteris rebus caducis.

Quo pacto vnitas tranſcendens perire non poſſit.

Obiectio.

Verum obiiciat aliquis hunc in modum: Vnio, qua anima Socratis vnietur corpori in generali reſurrectione, erit alia ab vnione, quæ facta eſt in generatione Socratis: quandoquidem hæc fuit facta per creationem formæ in materia: illa vero fiet per coniunctionem formæ exiſtentis cum materia exiſtente: igitur vnitas compoſitionis quam habebit poſt reſurrectionem, non erit eadem vnitas, ſiue indiuiſio, atque illa quam habuit, dum D viueret: quod ſi ita eſt, ergo nec vnitas tranſcendens erit eadem, ſed alia. Huic obiectioni occurres, respondendo, vniones quidem illas, ſiue actiones viuēdi, diuerſas eſſe: ſed tamen vnitatem compoſitionis reſultantem eſſe vnam & eandem, quia compoſitum vnum, & idem eſt: quemadmodum ſi Deus annihilaret Angelum, & iterum illum eundem produceret, eadem illa vnitas, quæ eſt indiuiſibilitas in partes realiter conſtituentes, inci- E peret eſſe cum Angelo iterum eſſe incipiente. Non eſt igitur, cur vnitas etiam tranſcendens Socratis viuentis olim, & iterum victuri poſt reſurrectionem, non ſit vna atque eadem.

Diluitio.

Vnitas hominis poſt reſurrectionem quomodo ſit eadem cum ea quæ eſt ante illam.

Solutio argumentorum, quæ initio propoſita ſunt.

SECTIO VII.

PRimum igitur argumentum eorum, quæ initio propoſita ſunt, facile diſſoluitur ex dictis.

Nam, etſi vnum communiſſime ſumptum dicatur de entibus rationis: tamen vnum reale non dicitur, niſi de entibus realibus, eodemque modo vnum reale, ac per ſe de ſolis entibus realibus, ac per ſe.

Ad ſecundum non deſunt, qui dicant, vnum ſimpliciter, & multa ſimpliciter (quo duntaxat modo hæc ſunt oppoſita prædicata) non dici de ente reali, ac per ſe, quod eſt ſubiectum Metaphyſicæ, ſed de ente reali, quod eſt commune enti per ſe, & enti per accidens.

Quorundam ſolutio.

Namque omne ens per ſe, eſſe vnum ſimpliciter, etiamſi ſimul eſſe poſſit multa ſecundum quid: & omne ens per accidens eſſe multa ſimpliciter, etiamſi poſſit ſimul eſſe vnum ſecundum quid; nihilque eſſe quod ſimul ſit & vnum ſimpliciter.

Verum, quia Philoſophi, cum tradunt, vnū, & multa eſſe partes cuiuſdam diſiunctæ affectionis, plane videntur eā tribuere enti, quod eſt ſubiectum Metaphyſicæ: alio modo videtur reſpondendum, præſertim cum ſuperius confeſſi ſimus, quædam entia contineri ſub Metaphyſicæ ſubiecto, quæ fortaſſe non libenter fatearis eſſe vnum ſimpliciter, vt eſt domus, aut Reſpublica.

Alio modo argumētum præcedens ſoluendum eſſe.

Et quidem Nominalium plerique (*vt ſunt Ochamus, Gregorius Gabriel. & alii prim. ſent. diſtinctio decimaquarta*) exiſtimant, vnum ſimpliciter non dici, niſi de rebus ſimplicibus, definientes vnum ſimpliciter eſſe id, *quod ita eſt indiuiſum, vt nihil intrinſece ſit in ipſo quod non ſit ipſum:* compoſita vero, etſi cum additione ſunt vnum; ſimpliciter tamen non eſſe vnum, verbi cauſſa, Socratem eſſe vnum hominem, vnum animal, &c. ſimpliciter tamen, & ſine addito, nec eſſe, nec dici poſſe vnum. Id quod ex eo probant, quia compoſita (vt aiunt) nihil aliud ſunt, quam ſuæ partes; quare cum partes cuiuſque neceſſario ſint plures; neceſſario effici, vt eorum quodque multa quidem dici poſſit, vnum autem dici non poſſit.

Quid de ſententia Nominaliū reſpondendum.

Quod ſi ita eſt, perſpicue ſoluetur argumentum, ſi dicas, Vnum ſimpliciter non conuerti cum ente, quod eſt ſubiectum Metaphyſicæ, ſed eſſe partem diſiunctæ illius affectionis, Vnum vel multa: quippe quod conueniat omnibus entibus ſimplicibus, quemadmodum multa omnibus compoſitis.

F Sed hæc ſententia non eſt audienda. Nam, vt mittamus illud de identitate totius cum ſuis partibus, cuius oppoſitum magis probandum eſſe libro ſeptimo patebit.

Impugnatio reſponſionis.

patebit, certe compoſitum ex materia, & forma ſubſtantiali, vt homo, eſt vere, ac ſimpliciter vnius eſſentiæ, itemque magnitudo, vt ſuperficies globi: eſt igitur horum quodq; vere, ac ſimpliciter ens: at nulla ratio afferri poteſt cur id, quod eſt ſimpliciter ens, non ſit ſimpliciter vnum, niſi approbetur definitio illa vnius, quam illi pro ſuo arbitratu fingũt, quæ tamen non eſt definitio vnius, ſed ſimplicis, ſiue indiuiſibilis. Vnum enim, vt vnum eſt in diuiſione, nõ in indiuiſibilitate conſiſtit; ſimplex autem, ſiue indiuiſibile (idem enim eſt, quod componi, & quod diuidi nequit) negatione partium deſcribitur. Nec vero Auguſt. quem illi eodem loco pro ſe afferunt, exiſtimat, id, quod diuiſibile eſt, non eſſe vnum ſimpliciter, ſed non ita proprie eſſe vnum, atque id, quod diuidi poteſt. Quod ſi cui etiam libeat id ſolum vocare vnum, in quo nihil omnino ſit, quod non ſit ipſum, ſolus Deus erit vere, & ſimpliciter vnus, quod nonnunquam patres affirmant: nec iam omne ſimplex erit ſimpliciter vnum, vt hi auctores volunt: ſed ſolum id, quod eſt ſimpliciſſimum. In eo etiam, quod dicunt compoſitum quodque eſſe multa ſimpliciter, & perperam dicunt, & ſeipſos impediunt. Nam ſuperficies globi non eſt multa entia ſimpliciter, cum nec ſit multæ ſuperficies: ſed vna ſuperficies, vt etiam fatentur: nec vero alia vlla accidentia abſoluta, quæ eius ſint partes, vt inductione patet. Quinetiam, cum nulla dentur multa, niſi quorum quodq; ſit vnum: ſi nulla pars eius ſuperficies ſit vnum ſimpliciter, nec omnes ſimul erunt multa ſimpliciter: at ſi vera ſunt quæ dicunt, nulla earum eſt vnum ſimpliciter, cum conſtet ex infinitis. Ita fit, vt eorum ſententia nec vera ſit, nec ſecum ipſa cohæreat.

Quomodo ſolus Deus ſit vere & ſimpliciter vnus

Prior reſponſio.

Duo igitur modi ſuccurrunt, quibus reſpõderi poſſit. Vnus, ſi cum his auctoribus dicamus, vnum ſimpliciter non conuerti cum ente, de quo agit Metaphyſicus, ſed hoc diſiunctum, Vnum ſimpliciter, vel multa ſimpliciter: non ita tamẽ, vt cum eiſdem, ſola ſimplicia dicamus eſſe vnum ſimpliciter ſed omnia, quæ ſunt vere, ac proprie vnius eſſentiæ, ſiue ſimplicia illa ſint ſiue compoſita: ea vero ſola, quæ ita ſunt per ſe compoſita, vt non ſint vnius eſſentię, dicamus eſſe plura ſimpliciter. Quæ ſolutio ſi approbetur, non erit intelligendum in extrema concluſione nomine vnius per ſe, vnum ſimpliciter, ſed ſolum vnum per ſe, vt verba ſonant: quod perſpicue reciprocatur cum ente per ſe.

Alter, ſi ea quoque compoſita, quæ non ſunt vere ac proprie vnius eſſentiæ (ſi tamen illa ſint per ſe, & ordinate compoſita) appel- A lemus vnum ſimpliciter: ac proinde dicamus, vnum ſimpliciter cõuerti cum ente, quod eſt Metaphyſicæ ſubiectum: idque vnum ſubaudiamus nomine vnius per ſe in vltima concluſione. Neque enim durum videtur, aut præter conſuetudinem, vt omne per ſe compoſitum ſimpliciter appellemus vnum, idque ſolum negemus de compoſito omnino per accidens, cuiuſmodi eſt aceruus lapidum, aut turba hominum. Quod ſi hoc pacto omne B ens, de quo agit Metaphyſicus, ſit vnum ſimpliciter, tum ad argumentum dicendum; Et vnum ſimpliciter, & multa ſimpliciter poſſe prædicari de ente per ſe, non tamen eodem modo ſumpto. Homo enim communis in ſe, eſt vnum ſimpliciter: in Socrate vero & Platone, cæteriſque particularibus eſt multa ſimpliciter, eodemque modo ſe habent cætera communia, ſiue ſimplicia ſint, vt ſubſtãtiæ ſeparatæ, ſiue compoſita vnius eſſentiæ, C vt homo, ſiue quaſi vnius eſſentiæ propter compoſitionem per ſe ordinatam, vt domus. Atque hinc eſt id, quod Porphyrius docet in Iſagoge, quod quemadmodum plures homines in homine communi ſint vnus homo: & (quod ſubaudiri poteſt) vnum ens, ita & homo communis in pluribus hominibus ſit plures homines; &, quod ſequitur, plura entia. Caue tamen colligas ex hac ſolutione, vllum ens per ſe poſſe ſimpliciter & ſine adiectione appellari vnũ & multa. Id enim, quod D non in ſe, ſed in multis eſt multa, non ſimpliciter, ſed quatenus in illis eſt, dicendum eſt multa; quod diligenter animaduertendum eſt. Atque hoc forſitan eſt id, quod D. Thomas 1 *part. quæſtio. vndecima, articu. primo ad ſecund.* ait: *Ens diuidi per vnum quidem ſimpliciter: per multa vero ſecundum quid.* Neque enim iungit verbum: *Secundum quid*, cum verbo *Multa* (oportet enim in ea diuiſione ſumere multa pro multis ſimpliciter, quemad- E modum & vnum) ſed cum verbo *Diuidit*, vt ſit ſenſus: Omne ens ſine adiectione vlla dicendum eſſe vnum: at quod commune eſt cum adiectione illa duntaxat, *Quatenus eſt in particularibus*, aut alia ſimili, dicendum eſſe multa.

Poſterior. Entia ſimpliciter quæ ſunt vere & proprie vnius eſſentia.

Animaduerſio.

Explicatio D. Thomæ.

Ad tertium dicendum: etſi negationes nõ ſunt entia realia, nec etiam rationis, niſi quatenus apprehenduntur, aut apprehendi poſſunt; tamẽ negationes, quę aliquod ens quaſi F ſubiectum ſibi vendicant, non cenſeri pure nihil, eo quod comitentur entia, quibus non inſunt formæ, quarum priuationes ſunt. Atq; hoc pacto indiuiſio, quam ſignificat vnum reale, comitatur entia realia, quæ in ſe non ſint actu diuiſa. Ad id autem, quod additur de relationibus rationis, etſi nihil facit contra ea,

De negationibus.

Digitized by Google

tra ea, quæ dicta ſunt de vno, obiter tamen dicendum eſt, etſi nullæ earum exiſtunt, niſi per operationem intellectus: pleraſq; tamen poſſe conuenire ſubiectis ſine operatione intellectus, vt patebit libro quinto.

Sit-ne verum paſſio entis propria.

QVÆSTIO VI.

Quibus argumentis verum non videatur propria entis paſſio.

Sectio I.

QVod attinet ad verum, etſi Ariſtoteles li. 2. c. 1. haud obſcure ſignificat, illud eſſe verum, ac propriam paſſionem entis, cum ait: *Vt vnumquodq; eſt, ita & verum eſſe*, eamq; ſententiam omnes Peripatetici ex eo loco colligunt: non deſunt tamen argumenta, quibus oppoſita potius quæſtionis pars videatur probanda.

1. argumentum partis negatiuæ. Primum eſt, quia idē paulo ante docuerat, quædam entia non ſemper eſſe vera: ſed interdum: quod autem non ſemper conuenit, propria paſſio eſſe non poteſt.

2. Secundum, quia cum verum & falſum ſint contraria, contraria autem circa idem verſentur: aut dicendum eſt, aliquod ens eſſe ſimul verum & falſum: aut certe, non omne ens eſſe verum.

3. Tertium, quia cum non minus verum ſit, id, quod non eſt, non eſſe quam quod eſt, eſſe: efficitur, vt Verum non minus dicatur de non entibus.

4. Quartum, quia ſi verū reciprocaretur cum ente, nō adderet illi niſi, aut negationem, aut relationem rationis: vt ex quæſtione 4. perſpicuum eſt: at neutram videtur poſſe addere. Namq; verum, vt verū eſt, dicit perfectionem intellectus: imo etiā videtur dicere perfectionem ſimpliciter: cum melius ſit, vnicuiq; verum eſſe, quam non eſſe verum: negationes autem, & relationes rationis perfectionē nullam dicunt. Huc accedit, quod relationes rationis pendent ab operatione intellectus: quod de propriis paſſionibus nequaquam videtur dicendum.

Deniq; id ex eo videtur fieri non poſſe: quia verum, cum ſit obiectum intellectus, neceſſario antecedit intellectum naturæ ordine: omnes autem relationes rationis ſunt ſuapte natura poſteriores intellectu, cum ab eius operatione pendeant.

Quid verum addat enti, quodq; ſit totum eius formale ſignificatum.

A

Sectio II.

PRo huius quæſtionis explicatione, illud in primis conſtituendum eſt, quidnam verū addat enti, & quod ſit totum eius formale ſignificatum. Cui dubitationi breuiter ex ſuperiori quæſtione ſatisfieri poteſt.

Prima concluſio probatur. Sit igitur prima huius quæſtionis concluſio: *Verum addere enti ſolam relationem rationis, eamq; ſolam formaliter ſignificare.* In priori parte huius concluſionis omnes pene conueniunt. Poteſtq; ea ex quarta concluſione ſuperioris

B quæſtionis ſic colligi: Verum, bonum, 1. etſi quæ alia dicuntur ſimplices paſſiones entis, non poſſunt addere enti, niſi aut negationem, aut relationem rationis: at verum non addit negationem, quia non eſt nomen negatiuum, ſed poſitiuum: addit igitur ſolam relationem rationis.

2. *Veritas quid.* Præterea Veritas, vt omnes Philoſophi, & Scholaſtici Theologici definiunt, *eſt adæquatio ſeu potius conformitas rei & intellectus*: con-

C formitas autem eſt quædam relatio. addit ergo verum enti relationem. atqui non poteſt addere relationem realem, tum quia enti in commune nihil poteſt addi reale, vt patet ex concluſ. 3. eiuſdem quæſtionis: tum etiam, quia ſi verum adderet enti relationē realem, cum Deus ſit veriſſimum ens, daretur in Deo relatio aliqua realis, quæ omnib. diuinis perſonis communis eſſet, quod & Sanctorum dictis, & pene omnium Scholaſticorum repu-

D gnat: non eſt igitur dubium, quin addat relationem rationis.

Quorundam ſententia de ſignificatione veri. In poſteriori parte non parua diſſenſio eſt Capr. enim in primum ſentent. d. 19. q. 3. Paul. Sonc. in 6. lib. huius operis q. 17. Ferr. in primū contra Gen. c. 7. & alij non pauci D. Thomæ ſectatores exiſtimant: verum ſignificare formaliter & relationē conformitatis, & ipſum ens: quo pacto credunt vnum ſignificare & indiuiſionem, & ipſum, quod eſt indiuiſum, vt

E ſuperiori quæſtione diximus. Hoc autem ex eo ſibi perſuadent, quia D. Thom. multis in locis idem videtur ſentire: præſertim in Diſputat. de veritate q. 1. art. 8 vbi ſic ait: *Veritas rerum exiſtentium includit in ſui ratione entitatem earum: & ſuperaddit habitudinem adæquationis. Vide item art. 1 ad 1.*

Aliorum ſententia: quæ & approbatur. Alij dicunt, verum ſignificare formaliter ſolam relationem, connotato tamē, ſiue inſinuato ente: quæ ſententia vera eſt, vt poſte-

F rior pars noſtræ concluſionis aſſerit, & iiſdem argumentis probari poteſt, quibus tertia pars quintæ concluſionis proximæ quæſtionis confirmata eſt: ad rem tamen præſentem accommodatis. Quibus addi poteſt hoc proprium. Veritas eſt adæquatio, ſiue cōformitas rei & intellectus; conformitas autem

Digitized by Google

nihil aliud eſt formaliter, quam relatio: ergo & veritas, nihil aliud, quã relatio conformitatis. Nec puto D. Th. aliud ſenſiſſe in verbis citatis, quam quod veritas per entitatem: tãquam propria paſſio per ꝓprium ſubiectum, aut quaſi ſubiectum, definienda ſit, vt perſpicue colliges ex 1 p. q. 16. art. 3. ad 3.

Diluitur obiectio.
Deus quomodo ſit prima veritas.

Quod ſi quis obijciat, ſæpe Deum dixi à Patribus, primam veritatem, ſummam veritatem, & ſimilia: ergo veritatem non eſſe formaliter relationem rationis: occurrendum eſt, veritatem in huiuſmodi ſententiis ſumi pro vero iudicio de rebus: vt alias ſæpe: quo pacto proprium eſt Dei, eſſe primam, ſummamq; veritatem, quia eius iudicium ſit norma, & regula omnis veri iudicij. Quod ſi veritas ſumatur pro veritate tranſcendente, ea ratione intelligendum eſt, Deum eſſe primam & ſummam veritatem, quæ eſt primum, ſummumq; verum, ſumpto veritatis nomine pro Veri, quemadmodum verbum Ornatus nonnunquam ſumitur pro re compoſita. Ita patet poſterior pars concluſionis, ac deniq; tota concluſio.

Varia ſententia de Veritate.

SECTIO III.

Quæ deinceps explicanda in hac quæſtione.

HOc igitur ex ſuperiori quæſtione conſtituto, operæpretium eſt tria diſquirere. Vnum, cõſiſtatne veritas in ſola compoſitione, & diuiſione intellectus, an etiam in ſimplici rerum apprehenſione. Alterum, ſi danda eſt etiam veritas ſimplex, num ea ſit ſola conformitas rerum ad intellectum, an intellectus ad res, an vero vtraque. Neque enim definitio veritatis id ſatis explicat: præſertim cum ita communiter ab omnibus exponi ſoleat Veritas eſt conformitas rei, & intellectus, id eſt, inter rem, & intellectum. Tertium cuiuſnam inte lectus comparatione expendenda ſit veritas, de qua in hac diſputatione præcipue diſſeritur.

Querundã ſententia.

Ad hæc reſpondent nonnulli *Recen addu-ctis qui vſi iam locis D. Th. 1 p. q. 16 artic 2. & 1. contra gent. c. 59 & de Veri q. 1. ar. 2. & 4* duabus aſſertionibus. Prior eſt: *Veritatem in ſola compoſitione & diuiſione intellectus conſiſtere.* Poſterior: *Veritatem non eſſe conformitatem rerum ad intellectum, ſed intellectus ad res, nempe quatenus intellectus de rebus aliquid enunciat.* Itaque dicunt, ſolas enunciationes mentales eſſe formaliter veras, cum conformantur rebus: falſas autem, cum à rebus diſcrepant: cœtera autem dici vera, vel falſa, quia habent aliquam attributionem ad mentalem enũciationem: intellectum quidem quia profert illam: Orationem vocalem, quia illam ſignificat: res autem ipſas, quia ſunt illis obiecta actu, aut po-

A tentia, hoc eſt, quatenus intellectus de illis aliquid enunciat, aut enunciare poteſt. Quo pacto, vir probus dicitur iuſtus, quia eſt prae ditus iuſtitia: iudex vero (etiamſi vitioſus) quia quod iuſtum eſt, iudicat: præco, quia iuſtam ſententiam diuulgat: & ipſum opus iuſtitiæ, vt interfectio latronis, quia eſt materia obiecta iuſtitiæ.

Sententia Durandi.

Durandus autem in 1. ſent. d. 19. q. 5 etſi quod attinet ad priorem aſſertionem idem ſentit, quod prædicti auctores: tamen poſteriori cõ-B tradicit. Ait enim, veritatem non eſſe conformitatem intellectus ad res: nec rerum ſecundum eſſe reale ad intellectum: ſed rerum, quatenus enunciatiue concipiuntur, ad ſeipſas ſumptas ſecundum eſſe reale. Exempli cauſa, hominem eſſe verum ens, non quia intellectus dicens illum eſſe ens, eſt conformis rei ſignificatæ, acceptæ ſecundum eſſe reale, ſed quia homo, quatenus enunciatiue intelligitur eſſe ens, eſt conformis ſibi ipſi ſumpto ſe-C cundum eſſe reale. Quo fit, vt nomine intellectus, poſito in definitione veritatis, intelligat Durandus rem vt eſt enunciatiue concepta: nomine autem rei, rem ipſam ſecundum eſſe reale.

Herui opinio.

Herueus vero, quodl 3. q. 1. ar. 2. & 3. etſi idem ſentit, quod Durandus in eo, quod ait, veritatem non eſſe conformitatem intellectus, ſed rerum (hac enim in re illum ſequitur Duran-D dus, vt ſolet in plurimis) tamen ea ratione contra exiſtimat, quod putat, veritatem non eſſe conformitatem, qua res, & enunciatiue conceptæ conformantur ſibi ipſis ſecundum eſſe reale, ſed è contrario, qua res ſecundum eſſe reale conformantur ſibi ipſis, vt enũciatiue conceptis.

Alterum probanda ſententia.

Deniq; alij dicunt, veritatem non ſolũ conſiſtere in compoſitione & diuiſione intellectus, ſed etiam in ſimplici rerum apprehẽſio-E ne, neq; eſſe ſolam cõformitatem intellectus creati ad res, quæ ſunt illius menſuræ: ſed etiam omnium rerũ creatarum ad intellectum diuinum. Quorum ſententia, vt probabilior, tribus proximis concluſionibus explicanda & approbanda eſt.

Non omnem Veritatem conſiſtere in compoſitione, & diuiſione: & aduerſariorum argumenta.

SECTIO IV.

Secunda concluſio probatur.

F SEcunda concluſio: *Non omnis Veritas conſiſtit in compoſitione, & diuiſione, ſed aliqua etiam, atq; adeo ea de qua in præſentia eſt quæſtio, in ſimplici rerum apprehenſione.*

1. Ex prioritate conceptuum.

Priores duæ partes huius concluſionis, his rationibus probari poſſint. Primum quia quemadmodum conceptus ſimplices ſuapte

natura

ſimplicium. natura antecedunt ſuam inter ſe compoſitionem & diuiſionem: ſic etiam aliqua ſimplex conformitas inter res, & illos antecedere debet conformitatem inter res, & compoſitionem, ac diuiſionem ipſorum, nulla eſt autem ratio, cur eiuſmodi conformitas non ſit etiam veritas quædam, vt patet ex definitione veritatis.

2. *Ex ratione eſſendi.* Deinde, quia vt vnumquodque eſt ens: ſic etiam verum eſt, quod pronunciatum omnes cum Ariſtotele approbant libro 2. capite 1. res autem non ſolum ſunt entia, quatenus de ipſis actu, aut potentia aliquid affirmatur, aut negatur, ſed etiam abſolute: quo fit, etiam abſolute acceptæ, ſeu vt antecedunt ordinem ad affirmationem & negationem, fiant veræ:

3. *Ex peculiari ratione veritatis entium realium.* Poſtremo, quia aliquod veritatis genus dandum eſt, quod ſit peculiare, ac proprium entium realium, quæ vera entia appellamus, & à non veris diſtinguimus: huiuſmodi autem veritas, non eſt veritas compoſitionis, & diuiſionis. Hæc enim non ſolum entibus realibus, quæ ſola vera entia appellamus, ſed etiam entibus rationis, & negationibus conuenit. Nã vt verum eſt, hominem eſſe animal rationis particeps, ſic etiam eſt verum, notionem generis eſſe relationem rationis ad ſpeciem: &, cæcitatem eſſe negationem aſpectus in ſubiecto apto: nec diſcrimen eſt, niſi in ſimplici veritate terminorum, quatenus videlicet homo, & animal ſecundum realem exiſtentiam, & per ſeipſa reſpondent ſuis conceptibus ſimplicibus, quod de negationibus & entibus rationis dici non poteſt.

4. *Ex Ariſt.* Eædem concluſionis partes plane ac ſæpe aſſeruntur ab Ariſtotele, 9 lib. huius operis, cap. 2. 2. *text.* 21. & 22. & 3. de anima extremis verbis c. 6. *text.* 26. Docet enim iis locis, duplex eſſe genus veritatis: vnum, quod cernitur in compoſitione: alterum, quod in ſimplicium apprehenſione: vt mirum ſit, qua ratione auctores oppoſitæ ſententiæ ſe Ariſtotelem ſequi exiſtiment.

Reſponſio quorundã. At dicunt eorum nonnulli, (*Vt ſunt Dur. Herueus, & alij*) non eſſe prorſus negandam veritatem ſimplicem, ſed tamen eam nihil differre ab entitate rerum, quam proinde vocant veritatem fundamentalem, vt ſi dicas, albedinem eſſe ſimilitudinem.

Impugnatio. Verũ hæc reſponſio parum habet momenti. Primum: quia iam oſtendimus, in ipſa entitate rerum ante ordinem ad compoſitionem, & diuiſionem, dandam eſſe aliquam conformitatem ad ſimplicem apprehenſionem: quare & aliquam veritatem formaliter. Deinde, quia ſi veritas ſimplex nihil aliud eſſet, quam entitas ipſa rei, neceſſe erit, vt hunc in modum interpretentur de veritate ſimplici, pronũciatum illud,

A tum illud, quod extraximus ex libro ſecundo, *Text.* 4. *Vt vnumquodque eſt ens, ita & verum eſt*: quam interpretationem, quis non videat nugatoriam eſſe, & indignam homine Philoſopho, in tam præclaro præſertim pronunciato. Poſtremo, quia hoc pacto plane nugabitur, qui dixerit, ſiue ens verum, ſiue verum ens, quemadmodum gladius enſis, aut enſis gladius: quod tamen nemo ſanæ mentis nũ-
B gationem eſſe dixerit.

Tertia partis probatio. Tertia vero pars concluſionis ex dictis colligi poteſt. Eſt enim hoc loco quæſtio de veritate, quæ primo cernitur in vnoquoque ente, quæ ſane eſt veritas ſimplex. Præterea eſſe, & non eſſe, vt dicunt compoſitionem, & diuiſionem, reijciuntur ab Ariſtotele lib. 6. *textu.* 8. quaſi aut non pertineant, aut minus proprie pertineant ad conſiderationem en-
C tis, de quo in hac ſcientia diſſeritur. ergo & veritas & falſitas, quæ in eo eſſe & non eſſe fundantur. at veritas ſimplex, ſi eſt propria paſſio entis, propriiſſime pertinet ad hanc ſententiam.

Primum argumentum contra ſecundam concluſionem. Sed contra hanc concluſionem multa obiiciunt auctores aduerſæ partis: primum afferunt quædam loca, in quibus Ariſtoteles aſſerit, verum & falſum non cerni in ſimplici terminorum apprehenſione, ſed in ſola compoſi-
D tione & diuiſione. Dicunt enim, id expreſſe ſcriptum eſſe primo de Interpretat. cap. 1 & 2. de Anima *lib.* 3. initio cap. 6. *text* 22. & 26. & libr. 6. huius operis prope finem 2. cap. vt nulla ratione id negari poſſit Adduntq; nonnulli, idem ſenſiſſe D. Thomam, quam non mediocri argumento eſt, eam fuiſſe Ariſtotelis ſententiam, cum ille vbique fuit ſcrutator ſtudioſiſſimus. At enim 1. p. q. 16. art. 2. *text.* 8. *& ideo proprie loquendo veritas eſt in intelle-*
E *ctu componente & diuidente: non autem in ſenſu neque in intellectu cognoſcente, quod quid eſt*, hoc eſt, apprehendente rem conceptu ſimplici, ſine vlla affirmatione, aut negatione. Quod idem aliis locis quam plurimis ſcribit, vt quæſtione 1. de ver. art. 3. & 1. contra gent. cap. 59.

Secundum. Deinde ſic argumentatur. Si veritas eſſet conformitas inter rem, & conceptum ſimplicem, pari ratione eſſet inter rem, & ſpeciem intelligibilem, quæ ſimpliciter, & ſine compoſitione, ac diuiſione illam repræ-
F ſentat: at hoc eſt falſum, quia ſpecies intelligibilis præcedit natura, & interdum tempore cognitionem: veritas autem eſt ſimul natura cum cognitione, aut illam ſequitur: non eſt igitur dicendum, veritatem eſſe conformitatem inter rem, & conceptum ſimplicem.

Tertium. Tertio ſic obiicitũ. Si in ſimplici rerũ appre-

Digitized by Google

henſione daretur veritas, etiam daretur falſitas: ſiquidem contraria circa idem verſantur: at non datur falſitas: ergo nec veritas. Aſſumptio patet ex initio c.6.lib.3.de Anima *tex.21.* vbi ſic ſcribit Ariſt. *Indiuiſibilium igitur intellectio in iis conſiſtit, circa quæ falſitas non eſt.* Nec audiendus erit, qui reſponderit, ea ratione dari falſitatem in ſimplici rerum apprehenſione, quia conceptus, qui eſt conformis vni rei, non eſt conformis alteri vt conceptus, qui vere reſpondet homini, falſo reſpondet lapidi, & aliis infinitis rebus. Nam, qui ita dixerit, neceſſario concedet, omnem conceptum eſſe falſum, quod infinitæ res ſint, quibus quilibet non ſit conformis: &, quod longe minus ferendum eſt, in Ideis etiam diuinis concedēda erit falſitas repræſentationis, quia infinita ſunt entia, quę cuilibet earum non reſpondeant.

Quartum.

Poſtremo ita obiiciunt. In iis tantum conceptibus cernitur veritas, qui reſpondent vocibus ſignificantibus verum: at huiuſmodi conceptus non ſunt conceptus ſimplices, ſed enunciatiui: hi enim ſoli reſpondent enunciationi vocali, quæ ſola in vocibus ſignificat verum, vel falſum: non cernitur ergo veritas in ſimplicibus conceptibus, ſed in enunciatiuis tantum.

Diſſoluuntur argumenta propoſita contra ſecundam concluſionem.

Sectio V.

Quo pacto verū & falſum in ſola compoſitione & diuiſione conſiſtant.

HÆc tamen argumenta hunc in modum diſſoluenda ſunt. Ad primum dicēdum, vbicunque Ariſtoteles ait, Verum & falſum in ſola compoſitione & diuiſione conſiſtere, intelligendum id eſſe de vero & falſo, vt cognito. Neque enim verum & falſum cognoſcuntur per primā intellectus operationem, ſed per ſecundam, in quo ſola poteſt fieri cōparatio inter res & intellectum. Atq; eodem modo intelligendum eſſe D. Thomam 1 *p.q.16.art.2.1.contra Gent.cap 53.* aſſerunt Caietanus in primam partem, & Ferrarien. in primum contra Gent. Quod enim Ariſt. ita intelligendus ſit, ex eo patet, quia alioqui ſibi aperte contradiceret, cum in locis ſupra citatis plane dicat, veritatem cerni non ſolum in compoſitione & diuiſione, ſed etiam in ſimplici apprehenſione: imo etiam intellectionem ſimplicium ſemper eſſe veram, quemadmodum & cognitionem, qua ſenſus in propria ſenſibilia feruntur. Quod vero D. Thomas 1 *contra Gent. c 53.* hoc etiam genus veritatis agnoſcat, vel ex verbis eius in argumento citatis, & ex toto illo articulo ſecūdo perſpicuum eſt. neq; enim negat veritatem ſimplicem, ſed ſolum negat, veritatē eſſe proprie

Agnoſcit plane D.Th. veritatem ſimplicem.

A in ſimplici apprehenſione, ſiue ſenſus, ſiue intellectus, quia veritas nō dicitur eſſe proprie, niſi in agnoſcente verum. Si cupis alia loca videre, in quibus T. Tho. ſimplicem veritatem plane aſſerat, lege Ferrarien. eodem loco. Dicitur autem veritas non eſſe proprie, niſi in cognoſcente, quia, cum ſit ens rationis, non habet actualem exiſtentiam, niſi obiectiue in intellectu. Quod vero dicitur eſſe in ſolo intellectu componente, intelligendum eſt non de veritate concepta, ſed exercita, vt Caieta. aduertit. Poteſt enim intellectus prima operatione concipere ipſam veritatem, quaſi abſtractam à rebus, & tamen non poteſt intelligere rem vllam eſſe veram, ſeu conformem intellectui, aut falſam, ſiue diſcordantem ab intellectu, niſi facta comparatione rerum ad intellectum: quæ non fit, niſi ſecunda intellectus operatione.

Explicatio notanda.

Ad ſecundum dicendum eſt in primis, probationem minoris repugnare maiori. Si n. veritas eſt ſimul natura, aut poſterior cognitione actuali, quam illi nomine cognitionis intelligunt, falſa eſt maior. Deinde neque hoc ipſum, ꝙ in probatione minoris aſſumitur, verum eſt. Semper enim veritas præcedit cognitionem: in creaturis quidem ex natura rei: in Deo autem, noſtro intelligendi modo. Quid quid n. intelligitur, prius ſaltem modo intelligendi noſtro, eorumque ipſorum ſententia repræſentatur in ſpecie intelligibili, aut conceptu, quam intelligatur. Id ꝙ D. Tho. quæſtione prima de Veritate articulo 1. videtur animaduertiſſe, cum ait, *cognitionem eſſe quendam Veritatis defectum.* Nam cum cognitio, vt ipſi aiunt, prius terminetur ad conceptum, quam ad rem, ſatis aperte apud eos colligitur prius dari conformitatē inter rem & conceptum: quam cognitio rei abſoluta ſit, & completa. Concedendum eſt tamen id, ꝙ in maiori propoſitione infertur, eam quoq; cōformitatem, quę eſt inter rem, & ſpeciem intelligibilem, eſſe veritatem. Nec n. is ſolus intellectus dicitur verus, qui habet proprium conceptum rei: ſed etiam is, qui habet propriam illius ſpeciem. Magis tamen proprie dicitur eſſe veritas inter rem & conceptum; quam inter rem & ſpeciem intelligibilem: tum, quia cognitio magis proprie dicitur de cognitione actuali, quæ habetur per conceptum, quam de habituali, quæ habetur per ſpeciem intelligibilem: tum etiam, quia repræſentatio rerum per conceptum eſt expreſſior, quam per ſpeciem intelligibilem.

Veritas an præcedat cognitionem.

Ad tertium neganda eſt maior propoſitio: quandoquidem veritati, quæ in ſimplici rerum apprehēſione cernitur, nulla opponitur contraria falſitas, vt patet ex loco adducto in

Veritati ſimplici nō opponi cōtrariam falſitatem.

confir-

Digitized by Google

confirmationem minoris, & ex fine eiuſdem capitis, & ex cap. 12. lib. 9. huius operis. Hoc tamen quod dicimus, intelligendũ eſt de ſimplici rerum apprehenſione, quatenus ei nulla admiſcetur compoſitio, aut diuiſio: vt patebit lib. 9 *tex. 22. Lege D. Thom. 1. q. 17. art. 7. Ægid. quodl. 4 q. 7. & Ferr. 1. contra gent. cap. 59.*

Ad quartum. Si verum, quod per voces ſignificatur, non ſumatur in maiore formaliter, ſed pro re, quæ denominatur vera: cõceſſa maiore, neganda eſt minor. Nam, vt enunciatio ſignificat compoſitionem rerum, quæ denominantur verę & falſæ, veritate, & falſitate complexa: ſic etiã voces ſimplices ſignificant res, quæ denominantur veræ veritate ſimplici. Si autem ſumatur formaliter pro veritate vt exercita: vt nimirum illæ tantum voces dicantur ſignificare verum, quę ſignificant rem eſſe veram (quo pacto vtcunque dici poteſt, enunciationem vocalem ſignificare verum vel falſum) falſa eſt maior. Nam, etſi in conceptibus ſimplicibus non cernitur ſimplex. Dixi: *vtcunq; verum eſſe, enunciationem ſignificare formaliter verum, vel falſum, ſeu rem eſſe veram vel falſam*: quia ſi habeatur ratio eius, quod formaliter, & non inſinuatiue ſignificatur per enunciationem vocalem; nulla eſt, quæ ſignificet formaliter rem ſibi obiectam eſſe veram, vel falſam. Nam cum dico, Homo eſt animal, non ſignifico formaliter verum eſſe, quod homo ſit animal: ſed tantum hominem eſſe animal. Si autem proferam hanc modalem (*Hominem eſſe animal, eſt verum*) vel (*eſt conforme intellectui*) vel (*ita habet in re, vt intellectus concipit*) ſignificabo quidem obiectum illius alterius enunciationis. *Homo eſt animal*, quæ per ſubiectum principalis enunciationis ſignificatur, *eſſe verum*: ſed tamen non ſignificabo formaliter obiectum eiuſdem principalis enunciationis verum eſſe. Itaque hac ex parte, id eſt, in non ſignificanda formaliter veritate exercita ſui principalis obiecti, pares ſunt voces ſimplices & enunciatio vocalis. Sed tamẽ hoc eſt diſcrimen; quod voces ſimplices nunquam ſignificant veritatem exercitam, ſiue ſui obiecti; ſiue alterius: enũciationes autem vocales ſæpe ſignificant veritatem exercitam obiecti aliarum, vt patet ex propoſito exemplo. Deinde, voces ſimplices non ſolum non ſignificant formaliter rem vllam eſſe veram: ſed neque id innuunt: at omnis enunciatio vocalis innuit, ſuum obiectum eſſe verum. Nam cum dico, homo eſt animal, etſi nihil aliud ſignifico formaliter, quam hominem eſſe animal: tamen, quia ſimul innuo, rem ita habere, vt ipſe concipio: plane innuo, verum eſſe, quod homo ſit animal. Ita patet, cur di-

Num enunciatio ſignificet formaliter verum, vel falſum.

A ctum ſit, vtcunq; verum eſſe, enunciationem vocalem ſignificare formaliter verum, vel falſum.

Definitio enunciationis

Vnde collige, definitionem enunciationis in priori libro de interpretatione traditam, non ita eſſe intelligendam, quaſi omnis enũciatio dicatur ſignificare formaliter verum, vel falſum: ſed ſolum materialiter, id eſt, cõpoſitionem, aut diuiſionem rerum, quæ denominatur vera vel falſa, quamuis ſemper in-
B nuat, eam compoſitionem eſſe veram. Idcirco enim plurimæ enunciationes modo veræ ſunt, modo falſæ, quia cum ſemper earum quæque ſignificet, ſiue innuat, ita rem habere vt concipit is, qui illam profert: aliquando tamen aliter res habet. Ita patet, veritatem non ſolum conſiſtere in compoſitione, & diuiſione intellectus: ſed etiam in ſimplici rerum apprehenſione.

C *Num veritas complexa ſit conformitas inter res enunciatiue conceptas: & conceptus apprehenſiuos, an iudicatiuos.*

Sectio VI.

SEd quoniam dici ſolet, dari in ſecunda intellectus operatione duo genera conceptuum, alios apprehẽſiuos, alios iudicatiuos: quorum illi producantur ab intellectu, cum
D aliquid enunciatiue apprehendimus; hi vero, cum de eo, quod ita apprehendimus, iudiciũ ferimus: quærat aliquis hoc loco: vtra cõformitas ſit veritas complexa: eane, quæ cernitur inter res enunciatiue conceptas, & conceptus enunciatiuos apprehenſiuos: an potius ea, quæ ſpectatur inter illas, & conceptus iudicatiuos. Quod enim prior conformitas ſit dicenda veritas, ex eo perſpicuum videtur; quia omnis apprehenſio enunciatiua, eſt ve-
E ra vel falſa, etiamſi per eam nullum feratur iudicium de rebus. Quod vero ſit ſola poſterior, duobus argumentis videtur oſtendi. Vno, quia ſolus is, qui fert iudicium, cenſetur dicere verum, vel falſum. Altero, quia cum Deus videatur apprehendere enunciatiue omnia, quæ ab homine apprehenduntur, quorum multa ſunt falſa (nihil enim homo apprehendit, quod non apprehendat Deus, etiam ſi aliter Deus de plurimis rebus,
F quam homo, iudicet) in apprehenſione enũciatiua daretur falſitas, iam falſitas daretur in mente diuina: quod vel ipſæ aures ferre non poſſunt.

Quod vtraque.

Quod ſola poſterior.

Huic dubitationi forſitan dicendum: Etſi conceptus apprehenſiuus ſimplex diſtingui- tur à

Probabilis aſſertio.

tur à iudicatiuo: apprehenſiuum tamen enũciatiuum, eſſe eundem omnino atque iudicatiuum. Nihil enim aliud videtur eſſe, apprehendere per modum enunciatiuum, hominẽ eſſe animal (quod tum demum fit, cum mente dicimus, homo eſt animal) quam iudicare hominem eſſe animal. Dico autem per modũ enunciatiuum, quem Grammatici vocant Indicatiuum: quia apprehendere per modum infinitum, aut alium quemcunque, non eſt iudicare: vt ſi mente has orationes pronuncies, Stellas eſſe pares; Si ſtellæ eſſent pares & ſimiles. Nondum enim iudicaſti, an ſtellæ ſint pares, necne. At ſi mente dicas, Stellæ ſunt pares, iam iudicas eſſe pares. Itaq; ante iudicium intellectus fortaſſe non præcedunt in mente alii conceptus apprehenſiui, niſi rei, quæ prędicatur, & rei, quæ ſubiicitur, & ipſius coniunctionis, ſeu vnionis, non tamẽ vnitiue acceptæ. Poteſt tamen ante iudicium de coniũctione prædicati cum ſubiecto præcedere conceptus apprehenſiuus, ipſius enunciationis, de qua ferendum eſt iudicium, & ipſius quoque enuntiabilis, quod eſt, enunciationis obiectum. Verum hic conceptus ad primam operationem intellectus pertinet, vt ſi mens dicat, *hæc enunciatio, ſtellæ ſunt pares, eſt mihi dubia: vel hoc ipſum, quod eſt ſtellas eſſe pares, eſt mihi dubium.* Quod ſi auctores, qui diſtinctionem illam inuenerunt, intelligunt nomine conceptuum apprehenſiuorum ad ſecundam intellectus operationem ſpectantium, eos, quibus ipſæ enunciationes, aut ipſa enunciabilia concipiuntur, ea fortaſſe ratione: quia enunciationes ad ſecundam operationem pertineant, impropriè loquuntur. Conceptus enim, quibus ipſæ enunciationes, & earum obiecta apprehenduntur, ſunt cõceptus ſimplices, hoc eſt, non enunciatiui, vt patet. Confirmari autem poteſt hæc ſententia ex libro Prædicamentorum ad finem cap. de ſubſtantia, vbi Ariſt. pro vocabulo enunciationis mentalis, quæ dici ſolet conceptus apprehẽſiuus enunciatiuus, vſurpat nomen *opinionis*, quod vocabulum haud dubie iudicium ſignificat, id quod alias ſæpe facit, vt extremo cap. 2. de interpret.

Quinam cõceptus præcedant iudicium.

Conceptus enunciationũ & enunciabilium an ſimplices.

Obiectio. Quod ſi obiicias, ſæpe à nobis fieri ratiocinationes mentales ex propoſitionib. quibus non aſſentimur: vt ſi quis mente dicat, Homo eſt lapis, bellua eſt homo, bellua igitur eſt lapis: ergo non eoſdem eſſe conceptus apprehẽſiuos, atque iudicatiuos:

Dilutio. occurri poteſt, etſi verbis hoc modo ratiocinari poſſumus ex aperte falſis, non tamen mente, niſi ex conditione, aut hypotheſi noſtra, aut alterius, quod in idem redit, vt ſi ſenſus propoſitæ ratiocinationis hic ſit: Si homo eſt lapis & bellua eſt homo, bellua eſt lapis. Vel hic: Homo ex hypotheſi (mea, ſcilicet) vel tua. &c. eſt lapis: bellua ex eadem hypotheſi eſt homo, igitur bellua ex eadem eſt lapis. Quamuis enim voce negare poſſimus ea, quæ certo ſcimus eſſe vera, & affirmare, quæ plane intelligimus eſſe falſa: mente tamen id facere non poſſumus, niſi recte, quod Græco nomine dicitur, ex hypotheſ. At hoc non eſt ſimpliciter affirmare aut negare, ſed fingere, aut ponere ita eſſe; aut non eſſe. Quocirca Ariſt. hoc ipſo li. c. 1. text. 9. cum agit de primo principio complexo, quod eſt omnium notiſſimum, ac firmiſſimum, docet: etſi non defuerint, qui illud voce negauerint: mente tamen à nemine negari potuiſſe. Ita videtur perſpicuum nihil aliud eſſe, dicere veritatem eſſe conformitatẽ inter res enunciatiue conceptas, & conceptus earum enunciatiuos apprehenſiuos: atq; dicere, eſſe conformitatem inter illas, & conceptus iudicatiuos, cum huiuſmodi cõceptus iidem omnino videantur.

Mente non omnia negare poſſimus.

Nec vero argumentum, quo colligebatur veritatem eſſe conformitatem inter res enũciatiue conceptas, & conceptus enunciatiuos apprehenſiuos, quicquam pugnat cum priori eorum, quibus videbatur eſſe conformitas res enunciatiue conceptas, & conceptus earum iudicatiuos. Nam ſi huiuſmodi conceptus ſunt iidem: ergo & conformitas inter res & illos eadem eſt, nec datur ibi prior, & poſterior conformitas. Ad id autem, quod in poſteriori argumento ſumitur, dici poteſt, nec hominem, nec Deum apprehendere quicquam enunciatiue, niſi iudicando, id eſt aſſerendo aliquid, aut negando. Vnde fit, vt falſum ſit, quod ſumebatur, Nihil ab homine apprehendi enunciatiue, quod non apprehendat Deus. Apprehendit tamen Deus omnes enunciationes, etiam falſas. Verum hoc non eſt, apprehenſionem eſſe falſam, ſed aliquid falſum vere apprehendi. Ac cum neutra huius dubitationis parti ſit contra ea, quæ hoc loco traduntur de veritate complexa: eã, quam nos hoc loco probabilem fecimus, diſputationis cauſſa propoſitam volumus, dicturi lib. 6. quid de ea, aliiſque cognatis quęſtionibus ſentiendum ſit. Sed miſſa iam veritate complexa, de ſola ſimplici, quæ ad inſtitutum diſputationem pertinet, deinceps diſſeramus.

Ad argumenta pro vtraq; parte.

Veritatem ſimplicem poſſe cerni tam in conformitate rerum quam intellectuum: argumentaq; aduerſariorum.

SECT.

Digitized by Google

Sectio VII.

Tertia concl. probatur.

TErtia concluſio: *Veritas ſimplex aliquando dicitur de conformitate rerum cum intellectu: aliquando de conformitate intellectus cum rebus.* Hæc concluſio in primis probatur inductione.

1. Ab inductione.

Etenim res, quæ arte conficiuntur, tum dicuntur veræ (vt vera domus verus gladius) cum habent conformitatem cum intellectu artificis. Contra vero intellectus Philoſophi naturalis tum dicitur verus, cum habet notiones rebus naturalibus conformes, eodemque modo res ſe habet in cæteris. Siue enim res conformentur intellectui, ſiue intellectus rebus, ſemper id, quod alteri conformatur, & quaſi commenſuratur, dicitur verum.

2. A dependentia eſſendi.

Deinde, quia vnde aliquid habet vt ſit, inde habet, vt verum ſit (quod eſt omnium Philoſophorum receptiſſimum pronunciatum) ſatis autem conſtat, res omnes quæ fiunt per intellectum, habere eſſe ex conformitate cum notionibus illius: contra vero, notiones intellectus, quæ accipiuntur ex rebus, habere eſſe ex conformitate cum rebus conceptis.

3. A perfecta conformitate inter Deū & diuinum intellectum.

Tertio hac ratione. Inter Deum & diuinum intellectum datur perfecta conformitas ex vtraque parte, & abſque vlla dependentia vnius ab altero: igitur qua ratione dixeris, alterā earum conformitatum eſſe veritatem eadem cogeris alteram fateri.

4. A ratione menſurati.

Poſtremò, hac ratione. Etſi conformitas quæ cernitur inter rem, & intellectum, ſi eſt conformitas menſuræ, non ſemper dicatur veritas: tamē ſi conformitas menſurati, ſemper dicitur veritas; at quædam res ſunt menſuratæ ab intellectu, & quidam intellectus eſt menſuratus à rebus, vt patet ex dictis: poteſt igitur veritas dici, & de conformitate rerum cum intellectu, & de conformitate intellectus cum rebus.

Non ſemper conformitatem menſuræ veritatem eſſe.

Cur autem dixerim, conformitatem quæ cernitur inter rem, & intellectum, ſi eſt conformitas menſuræ, nō ſemper dici veritatem, ex eo patet, quia in Deo dicitur veritas, in creaturis autem minime. Nam perfectus conceptus entis, qui quidē eſt menſura omnium rerum, atque adeo ipſius diuinæ eſſentiæ, eſt verus ex conformitate ad eſſentiam diuinam quam primo & immediate exprimit, & tamen Sol, qui eſt menſura conceptus naturalis Philoſophi, non eſt verus ex conformitate ad huiuſmodi conceptum: quod idem accidit in cæteris. Sed quid de cōceptu, quem Angelus habet de Sole? Reſpondet Ægidius *Quodl. quæſt. 7.* eſſe verum non ex conformitate cum Sole ipſo, à quo non menſuratur, quemadmodum nec ſpecies quam habet de Sole, ſed ex conformitate ad ideam, à qua fluxit ſpecies concreata Angelo.

Contra priorem partem 1. argum.

Contra priorem partem huius concluſionis obiiciunt primo auctores primæ opinionis quædam ex Ariſt. Primum, id quod ille ait c. 7 huius lib *text. 27. Verum*, inquit, *eſt dicere id quod eſt, eſſe, & id, quod non eſt, non eſſe.* Cum igitur in hac definitione veri non declaretur conformitas rerum ad intellectum, ſed intellectus ad res: efficitur, vt conformitas rerum ad intellectum non ſit dicenda veritas. Deinde, id quod ad finem lib. 6. tex. 8 ſic ſcriptū eſt: *Verum enim falſumque non ſunt in rebus, ſed in mente.* Quibus verbis ſatis ſuperque videtur declarari, veritatem nunquam poſitam eſſe in conformitate intellectus ad intellectum, ſed ſemper conſiſtere in conformitate intellectus ad res.

Secundo obiiciunt quædam communia Philoſophorum dicta, quale eſt illud: Veritas eſt in rebus, vt in cauſa, in oratione externa, vt in ſigno: in intellectu autē, vt in ſubiecto, Et illud, veritas eſt perfectio intellectus. Quę ideo dici putant, quia veritas non eſt conformitas rerum ad intellectum, ſed ſolum eorū, quæ inhærent intellectui, ad res. Vide Caiet. *1. p. q. 16. art. 6.*

Tertio, ſic obiici poteſt pro opinione Heruei. Cum veritas rerum dicitur conformitas earum, & intellectus, aut conformitas intelligitur in eſſendo, aut in repræſentando, at non poteſt intelligi in eſſendo, quia ſæpe res, quæ intelliguntur, ſunt corporeæ, qualis non eſt intellectus: nec vero in repræſentando, quia res non dicitur vera, quod talis ſit ſecundum ſe, qualis eſt intellectus in ea repræſentanda, ſed quia talis ſecundum ſe, qualis ipſa eſt ſecundum eſſe apprehenſum, ſiue repræſentatum non eſt igitur veritas rerum, conformitas earum ad intellectum, ſed ad ſeipſas, vt intelliguntur, ſeu apprehenduntur.

Contra poſteriorem.

Contra poſteriorem partem ſic obiiciunt Herueus, & Duran. in locis citatis. Intellectus nec ſecundum ſe, nec ratione conceptus eſt verus formaliter, ſed ſolum denominatione extrinſeca à veritate rerum: igitur conformitas intellectus ad res non eſt dicenda veritas, ſed ſola conformitas rerum ad ſeipſam ſecundum aliud, & aliud eſſe. conſequentia perſpicua eſt. Antecedens ex eo probatur, quia intellectus ſecundum ſe, non dicitur verus, niſi effectiue, vtpote quia percipit res veras: conceptus autem non dicitur verus niſi repræſentatiue, nimirum, quia repræſentat res veras: neque omnino aliquid inhærens intellectui dicitur verum, niſi aut intel-

eff-ctiue, aut repræſentatiue; at ea, quæ hoc pacto dicontur vera, nō ſunt vera, niſi denominatione extrinſeca, quemadmodū ea, quæ dicuntur ſana effectiue duntaxat, vt potio: aut repræſentatiue, vt vrina, nulla igitur conformitas intellectus ad res, eſt dicēda veritas.

Contra vltimam probationem.

Denique contra id, quod in extrema probatione obiter dictū eſt, ſic obiici poteſt Immenſi nulla eſt menſura; Deus eſt immenſus: falſo igitur dictum eſt in probatione illa, perfectum conceptum entis eſſe menſuram diuinæ eſſentiæ. Præterea, ſi Deus eſt aliqua mēſura, Deus eſt menſuratus, Deus autem menſuratus eſſe non poteſt; quia quicquid eſt mēſuratum, eſt imperfectum. Non eſt igitur vlla diuinæ eſſentiæ menſura. Atque hac ratione ductus videtur D. Th. q. 1. de Veritate art. 7. cō aperte negat, inter intellectum diuinum, & diuinam eſſentiam eſſe relationem menſuræ & menſurati.

Explicatur vulgata Veritatis definitio.

Sect. VIII.

Quænam cōformitas ſit Veritas.

PRo ſolutione horum, & ſimilium argumentorum altius aliquanto repetita explicatione vulgatæ illius definitionis, qua veritas dicitur, *conformitas rei, & intellectus, ſiue inter rem & intellectum* animaduertendum eſt in primis, veritatem non dici quamlibet conformitatem. Nemo enim dixerit conformitatem, quæ cernitur inter quaſuis res præciſa omni cognoſcendi potentia, eſſe veritatem. Neceſſe igitur fuit, vt veritas definiretur conformitas inter rem & potentiam cognoſcendi. Et ſatis quidem hæc explicatio foret, ſi placuiſſet Philoſophis, omnem veritatem comprehēdere. Verum, quia ea, quæ ad ſenſus pertinet, nec funditur ad omnes res nec eſt homini propria (quanquam ſolus homo ex omnibus animalibus illam percipit) maluerunt illi, eam ſolam definire, quæ inter res, & intellectum cernitur Atque hac de cauſſa dixerunt, veritatem eſſe conformitatem rei, & intellectus.

Quænam ſit conformitas inter res & intellectum.

Denique illud intelligendum, conformitatem hanc, non eſſe accipiendam pro conformitate in eſſendo, cum inter res veras, & intellectum ſæpe magna ſit diſformitas, & diſſimilitudo in eſſendo (vt ſi res ſint corporeæ) ſed in repræſentando: quo ſenſu docet Ariſtoteles 3 de Anima, cap. octauo. *animam, ratione intellectus eſſe quodammodo omnia, eo quod in intellectu omnia repræſententur. Non enim ipſe lapis, inquit, in anima, ſed forma* (hoc eſt ſimilitudo lapidis) *ineſt.* Cum, autem intellectos noſter (vt de eo potiſſimum loquamur) nullius rei ſimilitudine ſit ex ſe prædi-

A tus, ſed perinde ſe habeat ex natura ſua, ac tabula, in qua nihil adhuc depictum eſt, vt ipſe docet cap. 4 eiuſdem libri, text. 14 efficitur, vt conformitas, in qua veritas conſiſtit, non ſit intelligenda inter res, & intellectum noſtrum ſecundum ſe ſpectatum, ſed ſecūdum aliquid illi accidentarium & aduentitium. Vnde cum quatuor ſint genera rerum, quæ noſtro intellectui naturaliter adueniunt. Species intelligibiles, quæ ſunt principia formalia actuum intelligendi: Conceptus formales, qui Diui

Quatuor rerum genera, quæ intellectui adueniunt.

B Thom. ſententia interne actus intelligendi terminant: Ipſi actus intelligendi, & Habitus, qui ex actibus gignuntur; actus autem non ſint repræſentatiui rerum, quæ intellectui oboriuntur, vt tertio de Anima patebit: habitus vero, vt ſcientia, opinio, & ſimiles ſupponant ſimplicem veritatem de qua loquimur: reliquum eſt, vt conformitas, in qua ſimplex veritas conſiſtit, ſumenda ſit pro cōformitate inter rem & ſpeciem intelligibilē,

C aut conceptum formalem. Etenim hæ ſunt ſimilitudines rerum intellectui obiectarum: illa habitualis, hæc actualis: tametſi magis proprie cernitur inter rem & conceptum formalem, quam inter rem & ſpeciem intelligibilem, vt paulo ſuperius oſtendimus. Quod idem D. Thom. animaduertit primo contra Gen cap. 51 vbi negat veritatem ſpectari inter rem & actum intelligendi; & affirmat cerni inter rem & id, quod intellectus dicit, hoc

D eſt, conceptum, qui exprimitur per actum intelligendi, pro qua re lege eodem loco Ferrarienſem.

Secundum quod eſſe debeant res eſſe confor. intellectui.

Tertio, cum veritas dicitur conformitas rei & intellectus, non eſt accipiendum nomē rei pro rebus ſecūdum eſſe obiectiuum (vt illæ dicantur veræ, quæ, quatenus obiiciuntur intellectui, ſunt illi conformes) ſed ſecūdum eſſe reale. Priori enim modo Chimæra, & quicquid aliud fictitium concipimus, eſſet

E verum ens: ſiquidem iſta omnia, quatenus obiiciuntur intellectui, ſunt conformia conceptibus, quibus apprehenduntur: at poſteriori nihil eſt verum ens, niſi quod habet exiſtentiam realem. Neceſſe eſt igitur, vt conformitas intelligatur ſecundum exiſtentiam realem, ſi non actualem, ſaltem potentialem. quod addiderim, quia ad conformitatem, in qua ſimplex veritas conſiſtit, non eſt

F neceſſe, vt res actu exiſtant: ſed ſatis eſt, ſi exiſtere poſſunt: vnde fit, vt Chimæra, & cætera eiuſmodi figmenta, non ideo negentur eſſe vera entia, quia non exiſtunt actu; ſed quia non poſſunt exiſtere. Quod ſi quis obiiciat, rem, vt poteſt exiſtere, nec tamen exiſtit, non eſſe actu conformem intellectui: ſed potentia duntaxat, ergo non eſſe

Cuiuſdam obiectionis dilutio.

actu

actu veram: negandum eſt antecedens. Res enim, quæ poteſt exiſtere, ſecundum ipſam poteſtatem exiſtendi, conformatur actu ſpeciei, vel conceptui.

Quo pacto veritas reſultet in rebus, & intellectu.

Poſtremo, ſimulatq; res, quæ poteſt exiſtere, cõcipitur, aut ſaltem per ſpeciem intelligibilem repræſentatur, ſtatim relatio cõformitatis, quæ dicitur veritas, vel ex altera parte, vel ex vtraq; conſequitur. Si enim conceptus & res omnino adæquantur per omnimodam ſimilitudinem, vt in Deo, tunc ex vtraq; parte conſequitur: ſi autem non adęquantur omnino, ſed alterũ pendet ex altero: in ſolo eo conquitur, quod ex altero pendet: ſiue res, quæ concipitur, pendeat ex conceptu: ſiue conceptus ex re, vt ex ſupradictis patet. Itaque cum nõ datur perfecta adæquatio, ſemper veritas eſt relatio mẽſurati ad menſurã: oppoſita autem relatio, quæ illi ex altera parte reſpõdet, quatenus terminatur ad illam, non dicitur veritas, ſed ſolum relatio menſuræ.

Solutio eorum quæ contra tertiam concluſionem obiecta ſunt.

Sectio IX.

Cur Ariſt. ſolo loquatur de veritate cõplexa, & in intellectu potius, quã rerum. & de veri q. 1. & alijs loc.

His poſitis, quæ non tam gratia diſſoluendi propoſita argumenta, quam explicandi præſentem materiam dicta ſunt: ad primam obiectionem, quæ priorem partem concluſionis impugnat, dicẽdum eſt: Ariſtotelem iis in locis non agere, niſi de vero complexo, quemadmodũ & de falſo illo oppoſito: imo vero nec de omni vero & falſo cõplexis, quia non de vero & falſo rerum enunciatarũ, ſed intellectus enunciatis, de quo vero & falſo frequẽtius apud Philoſophos ſermo eſt, ac merito quidem. Nam verum & falſum ſimpliciter, ac ſine addito, de ſola cõplexione enunciatiua dicitur. Propoſita n. quauis complexione huiuſmodi, vt Quod homo ſit animal, vel, Quod equus ſit lapis, ſimpliciter & ſine adiectione dicimus, Hoc eſt verum, vel. Hoc eſt falſum. At cum loquimur de ſimplicib. ſiue rebus, ſiue cõceptibus, non ſimpliciter dicimus Hoc eſt verum: Illud falſum, ſed cum addito, Hoc eſt verum aurum, aut verum ens: Hic eſt verus cõceptus auri: verus conceptus entis: & ſimiliter de falſo. Præterea etſi verum & falſum dicuntur & de rebus conceptis, & de intellectu concipiente: magis tamen proprie dicuntur de intellectu conceptibuſve illius, quam de rebus conceptis, quod non ſemel annotauit D. Thomas, 1. *part. quæſt.* 16. cuius rei hæc eſt ratio, quia intellectus non ſolum poteſt eſſe verus ac falſus in concipiendis rebus, ſed etiam ipſe ſolus eſt veritatis cognitor ac iudex.

Eodem modo reſpondendum eſt ad ſecundam, quod prius pronunciatum attinet. Quod vero attinet ad poſterius, occurrendum, cum veritas dici ſolet perfectio intellectus, veritatem, pro veritatis cognitione accipi: quo etiam modo ſumitur apud Platon. *in Sympoſio.* cum ait: *Animi cibus eſt veritas:* & longe clarius apud Auguſtinum *in lib. de vera relig.* cum ſcribit: *Veritas eſt, qua oſtenditur id quod eſt:* & apud Gregorium Nyſſenum, *in libro de vita Moſis*, cum inquit: *Veritas eſt eius, quod vere eſt firma intellectio.* Tametſi hæc de veritate complexa præcipue dicuntur.

De veritate quadam.

Ad tertiam, quatenus impugnat veritatem ſimplicem (magis enim accommodatur complexæ) neganda eſt poſterior pars minoris. Ad probationem vero dicendum eſt, ex eo, quod res talis eſt ſecundum ſe, qualis eſt intellectus in ea repræſentanda, ſeu concipienda, naſci, vt talis ſit ſecundum ſe, qualis eſt, vt repræſentatur, ſiue concipitur. Repræſentari enim, & concipi ſunt denominationes extrinſecus deſumptæ à conceptu, quo intellectus rem concipit.

Intellectus quot modis dicatur verus.

Ad id vero, quod obiectum eſt contra poſteriorem partem concluſionis, quatenus ad ſimplicem veritatem euertendam inſtituitur (directo enim, apud illos ſolam complexam impugnat) dicendum eſt, intellectum ratione cõceptus non ſolum dici verum à veritate rerum, ſed etiam à veritate ſua. Neque n. ſolum dicitur verus, quia res concepta eſt illi conformis, ſed etiam, quia ipſe eſt conformis rebus, ſiue omnimoda conformitate, vt in Deo, ſiue cõformitate imitationis, vt in creaturis. Quocirca non eſt apta ſimilitudo propoſita inter verũ, & ſanum: potio enim, & vrina ita dicuntur ſana à ſanitate animalis, vt non dicantur ſana à ſanitate ſua.

Immenſi quo pacto menſura eſſe poſſit.

Ad id denique, quod in extrema probatione concluſionis reprehenſum eſt, quod quidem attinet ad priorem obiectionem, dicendum, immenſi nullam eſſe menſuram excedentem, ſiue repetitione ſui, quo modo vlna eſt menſura panni: ſiue perfectionis præſtantia, qua ratione dicimus, candorem eſſe menſuram aliorum colorum: ſiue cauſandi ratione aliqua, quo pacto Sol eſt menſura conceptus, quem de illo habet Philoſophus, & conceptus Architecti eſt menſura ædificij: poſſe tamen immenſi eſſe menſuram per omnimodam adæquationem. Itaq; non magis repugnat dari menſuram diuinæ eſſentiæ, quæ eſt perfecta ratio, ſiue conceptus entis, quam diuinæ durationis: quam menſuram Theologi vocant æternitatem. Verumque tamen more intelligendi noſtro dictum eſſe accipe, quia

ex natura rei nulla datur in Deo menſura. Quod ſi quis obiiciat, ne more quidem intelligendi noſtro, rem vllam dici menſuram ſui, Deum autem eſſe idem cum perfecta ratione entis: negandum eſt in primis, quod aſſumitur, vbi nihil eſt aliud, quàm rei propoſitæ menſura eſſe poſſit, alioqui falſum eſſet id, quod dici ſolet Rectum eſt iudex, ſeu norma ſui, & obliqui. Quod tamen ideo vſurpatur, quia in figuris nihil eſt recto rectius, ad cuius normā rectitudo recti examinari poſſit. Deinde addendum, nihil obſtare, quominus eadem res ratione diuerſarum conſiderationū dici poſſit menſura ſui, ſi ſit ſumme perfecta ſiue ſimpliciter, ſiue in certo genere duntaxat. Quod vero attinet ad poſteriorem obiectionem, neganda eſt conſequentia propter energiā verbi, *Menſuratum*, quod quandam imperfectionem præ ſe fert. Itaq; etſi menſuræ nomen ſoleat accommodari Deo, etiam reſpectu ſui, eo quod nullam imperfectionem importet: tamen menſurati vocabulum, quia imperfectionem ſonat, vt pote finitionem & circumſcriptionem, non eſt in diuinis vſurpandum. Similis eſt ratio horum nominum, *Principium & Principiatum*. nam etſi in diuinis dicimus Patrem eſſe principium Filij: reprehenderetur tamen qui dixerit, filium eſſe principiatum: neq; alia ſane de cauſa, niſi quia principiati vocabulum, non tantū ſignificat habitudinem ad principium, ſed etiam innuit quādam dependentiam ab illo, atq; adeo rationem effectus. Nec vero D. Tho. in loco citato ideo negat, inter intellectum diuinum & eſſentiam diuinam relationes menſuræ & menſurati, quia ratio menſuræ pugnet cum diuina natura, noſtro etiam intelligendi modo concepta (vt quidam putant) hoc enim pacto non docuiſſet ille, æternitatem eſſe menſuram diuinę durationis: ſed idcirco ita loquitur, quia non datur in diuinis ratio menſuræ, cui in ipſa diuina natura reſpondeat ratio menſurati, & circumſcripti, & patet legenti citatum articulum.

Obiectionis diluitio.

Menſurati nomen non eſſe vſurpandum in diuinis.

Pater eſt principium filii: ſed filius non eſt principiatū.

Veritatem, de qua eſt ſermo, eſſe conformitatem rerum cum intellectu diuino.

S E C T I O X.

Concluſio 4.

QVarta concluſio, *Veritas, quæ propriè ad hanc diſputationem pertinet, eſt conformitas rerum cum intellectu diuino, hoc eſt, cum rationib. formalibus ipſarum quæ ſunt in mente diuina.* Dico autem (*quæ propriè ad hanc diſputationem pertinet*) quia non eſt hoc loco quæſtio de veritate complexa, nec de veritate intellectus, quę magis propriè dicūtur, vt paulo

A ſuperius explicauimus: ſed de veritate rerum. Probatur concluſio hunc in modum. Veritas cuiuſq; rei eſt conformitas eius cum propria & prima ipſius menſura: at eæ tantum rationes formales rerum, quæ exiſtunt in mente diuina, ſunt propriæ, ac primæ menſuræ rerū omnium. eſt igitur veritas rerum omniū conformitas cum iis earum rationibus. Propoſitio perſpicua eſt. Aſſumptio probatur dupliciter. Primum, quia rationes formales, quæ exiſtunt in intellectu creato, aut non ſunt

B menſuræ rerum: ſed menſuratæ ab eis, vt conceptus quem habemus de Sole: aut ſi ſunt earum menſuræ, veluti conceptus quem habet Architectus de domo facienda (de quo quidē quo pacto ſit menſura diſſeremus li. 7. cum de Ideis diſputabimus) non tamen ſunt primæ earū menſuræ per ſe, ſed eæ tantum, quæ ſunt in mente diuina.

Propria ac prima rerum menſura.

Deinde quia primum ens ideo dicitur verum ens, quia conforme eſt rationi formali

C perfecti entis exiſtentis in mente diuina: ergo pari ratione cætera entia, quia cōformia ſunt cæteris rationibus formalibus in eadem exiſtentibus.

Præterea, res omnes ideo dicuntur veræ, quia ſunt conformes alicui intellectui: non ſunt autē veræ veritate ea, de qua loquimur, quia ſint conformes intellectui creato: ergo quia intellectui diuino. Maior patet ex tradita veritatis definitione. Minor ex eo primum

D probatur, quia intellectus creatus, cum decipi poſſit, veritatis regula eſſe non poteſt. Deinde, quia vnde res primum habent, vt ſint, inde primum habent, vt veræ ſint: cum igitur nulla res primo habeat ab intellectu creato, vt ſit, efficitur, vt non primo habeat ex eo, vt ſit vera.

Poſtremo, res, quas dicimus veras ab omni æternitate veræ fuerunt (neq; enim illæ vnquam cœperunt eſſe veræ res, etiamſi cœpe-

E runt vere exiſtere) atqui nulla res eſt vera, niſi quatenus conformis alicui intellectui, vt ex dictis patet, igitur nulla res eſt primo vera, niſi quatenus eſt cōformis alicui intellectui æterno, qui ſolus eſt diuinus.

Res ab æterno veras fuiſſe.

Accedit in huius rei confirmationem id, quod Patres ſæpe docent; Omnia dici vera à prima veritate, id eſt, à primo intellectu. Neque enim id ſolum intelligunt denominati-

F ue, vt pote à veritate intellectus increati quēadmodū nonnunquam denominamus vera hæc vel illa entia a veritate intellectus creati quatenus videlicet de eis habetur, aut haberi poteſt verus intellectus: ſed etiam terminatiue, hoc eſt, à propria ipſarum veritate ſeu conformitate, quæ ad intellectum diuinum terminatur.

Quo pacto omnia dicantur vera à prima veritate.

Vnde

Google

Quot modis res poſſint dici vera.

Vnde collige, res omnes tribus modis poſſe dici veras. Vno, à veritate intellectus increati. Altero, à veritate intellectus creati: quæ denominationes ſumuntur à veritate alteriur. Tertio à veritate ipſarum propria, quæ ad diuinum intellectum terminatur. Primum modum ſignificat Anſelmus in Dialogo de Veritate, *cap* 24. cum docet, *Eodem modo ſe habere ſummam veritatem ad omnia vera, quo ſe habet vnum atque idem tempus ad omnia quæ ſunt in tempore.* Secundum ac tertium complexus eſt Auicenna ſecundo lib. ſuæ Metaphyſ. *c. 60.* in deſcriptione illa, qua D. Th. vtitur primo libro contra Gent. *Veritas eſt proprietas eſſe vniuſcuiuſque rei, quod ſtabilitum eſt ei, in quantum talis res nata eſt de ſe facere veram exiſtimationem, & in quantum propriam ſui rationem, quæ eſt in mente diuina, imitatur.* Atque in hoc tertio modo conſiſtit veritas, de qua agimus, & quæ propria entis paſſio cenſetur.

Quibus argumentis impugnari poſſit propoſita concluſio.

Capvt XI.

Argumentum 1 contra 4. concluſ.

SEd contra hanc concluſionem hæc obiici poſſunt. Primo, ſi veritas rerum eſſet conformitas earum cum intellectu diuino, ſeu (quod eodem redit) cum ſuis rationibus formalibus, quæ ſunt in mente diuina: cum omnes ſint æque conformes ſuis rationibus formalibus: omnes eſſent æque veræ: hoc autem dici non poteſt, ſiquidem aliæ res ſunt aliis veriores, vt patet ex c. 1. 2. lib *tex.* 24 non eſt igitur veritas rerum eiuſmodi conformitas.

2. Secundo, Conceptus noſtri contemplatiui dicuntur veri per conformitatem cum rebus conceptis, vt cum ſole, vel lapide: igitur non ideo dicuntur veri: quia conformes ſunt propriis ipſorum rationib. exiſtentibus in mente diuina.

3. Tertio, conformitas rerum creatarum cum intellectu diuino eſt relatio realis: at veritas tranſcendens non eſt relatio realis: non eſt igitur veritas conformitas rerum cum intellectu diuino. Aſſumptio ex eo perſpicua eſt, quia veritas tranſcendens non poteſt addere enti quicquam reale, vt ex dictis patet. Propoſitio ex eo probatur: quia cõformatas creaturarũ cum intellectu diuino habet fundamẽtum reale in creaturis, vtpote ipſam earum entitatem realem, & exercetur inter extrema realia.

4. Quarto, Veritas intellectus diuini non eſt conformitas eius cum rebus, quarum rationes apud ſe habet: ergo nec veritas rerum eſt conformitas cum intellectu diuino. Conſequentia perſpicua videtur. eſt enim confor-
A mitas, relatio æqualis comparationis, cuius ea natura eſt, vt ex vtroq; extremo reciprocetur, veluti ſimilitudo. Si enim Socrates eſt ſimilis Platoni, ergo & Socrati Plato: quod ſi Plato non eſt ſimilis Socrati, nec Platoni Socrates. Antecedens vero probatur, quia intellectus diuinus non eſt verus, propter conformitatem cum rebus creatis, vt ex dictis apertum eſt.

5. B Quinto, Si res eſſent veræ per conformitatem cum rationib. ſuis, quæ ſunt in mente diuina: nec aurifex percipere poſſet quodnam eſſet verum aurum: nec Philoſophus, quænã eſſet vera eſſentia: nec deniq; vllus mortalium in hac vita haberet regulam, qua veritatem rei vllius cognoſceret: ſiquidem rationes illæ, quæ in diuina eſſentia ſunt: idem ſunt, quod ipſa diuina eſſentia, quæ in hac vita cognoſci C nequit: at conſequens eſt abſurdiſſimum: ergo & antecedens.

6. Sexto, In mente diuina non ſunt multæ rationes, ſeu conceptus rerum, ſed vnica ratio, & conceptus diuinæ eſſentiæ, & omnium quæ in ea relucent, quod eſt verbum diuinum: at rationes propriæ diuerſarum rerum ſunt diuerſæ: non ſunt igitur res veræ per conformitatem cum rationibus, quæ in mente diuina exiſtant.

Verbum diuinum quid.

7. D Poſtremo, Si quo modo in mente diuina dantur multæ, ac diuerſæ rationes rerum, non dantur, niſi per operationẽ diuini intellectus percipientis diuinam eſſentiam, vt varie imitabilem, ſeu participabilem à creaturis: hoc enim pacto & conceptus formalis diuini intellectus complectitur infinitas rationes formales creaturarum; & obiectiuus infinitas obiectiuas: at cætera omnia videntur eſſe & entia, & vera in ordine ad diuinam eſſentiam, E quatenus ea noſtro intelligendi modo antecedit omnem operationem diuini intellectus non ſunt igitur vera per conformitatem cum rationibus quæ ſunt in mente diuina.

Solutio eorum, quæ proxime obiecta ſunt.

Sectio XII.

Quo pacto res ſint æque vera.

HÆc tamen hunc in modum diſſoluenda ſunt. Ad primum diſtinguẽda eſt maior propoſitio. Si enim res conferantur cum ſuis propriis ac peculiarib. rationib. quæ ſunt in mente diuina, vt equus cum ratione equi, F & lapis cum ratione lapidis: omnes dicendæ ſunt æque veræ, cum omnes æque illis reſpõdeant. At ſi conferantur cum rationibus, quæ ſibi cum aliis rebus communes ſunt, fieri poteſt, vt aliæ dicantur aliis veriores. Nam etſi omnes ſunt æque veræ in rationibus vniuocis, vt homo & equus in ratione animalis: itemque Socrates & Plato in ratione homi-

Quo pacto non ſint æque vera.

nis, tamen in rationibus analogis, vt entis, A ſubſtantiæ, accidentis, aliæ poſſunt dici aliis veriores, quemadmodum & magis entia: vt ſubſtantia quam accidens, & qualitas, quam relatio: & forma, quã materia: Atq; hoc modo ſunt omnia inæqualiter vera in ratione perfecti entis: quæ cum ſimpliciter ſoli Deo conueniat, varie tamen participatur à cœteris entibus in proprio cuiuſque genere. Vnde facile eſt colligere analogiam veritatis, de qua loquutus eſt Ariſtoteles libro ſecundo, B cap. 1.

Ad ſecundum dicat fortaſſe aliquis, non eſſe aptam conſequentiam, eo quod conceptus noſtri duobus modis ſpectari poſſint: vno, quatenus ſunt res quædam; altero quatenus ſunt repræſentatiui rerum. Atque, vt ſunt res quædam: dici veros per conformitatem cum rationibus ſuis, exiſtentibus in mente diuina: quatenus autem ſunt repræſentatiui rerum, eſſe veros per conformitatem cum re- C. bus iis, quas per eos concipimus. Verum obſtat, quod conceptus noſtri eadem ratione ſunt quædam res, qua ſunt repræſentatiui rerum. Dices forſitan, ea ratione negandam eſſe conſequentiam, quia conceptus noſtri ſpeculatiui, cum proxime pendeant à rebus, vt à quibuſdam cauſis particularibus exemplaribus: remote autem, ſed præcipue ab intellectu diuino: eadem conformitate, qua conformantur rebus, conformantur etiam rationib. ſuis D exiſtentibus in mente diuina. Sed neq; huiuſmodi ſolutio videtur ſatis. In mente enim diuina alia eſt ratio Solis, cui conformatur Sol: alia conceptus humani repræſentantis Solẽ, cui huiuſmodi conceptus conformatur. Illa enim eſt ratio eſſendi Solis: hæc, ratio repræſentandi Solem. Vnde patet, conceptũ, quem habemus de Sole, non eadem conformitate, qua conformatur Soli, conformari ſuę rationi formali exiſtenti in mente diuina, ſed ra- E tioni Solis, quæ in eadem extſtit.

Secunda.

Dicendum eſt igitur, hac de cauſa conſequentiam eſſe vitioſam; quia conceptus noſtri ſpeculatiui non ſolum dicuntur veri per conformitatem cum rebus: ſed etiam per conformitatem cum rationibus concipiendi, quæ ſunt in mente diuina, quæ conformitates ſunt inter ſe diuerſæ, & in poſteriori conſiſtit veritas tranſcendens non in priori. Id quod ex eo patet, quia fieri poteſt, vt ali- F quis conceptus non ſit conformis vlli rei, veluti conceptus corporis infiniti, qui tamen neceſſario erit conformis alicui rationi concipiendi exiſtenti in mente diuina, quæ ratio etſi eſt ratio eſſendi talis conceptus: non erit tamen ratio eſſendi rei conceptæ, ſi nullum corpus infinitum eſſe poteſt. Planius hæc di-

3. ſolutio auctoris ipſius.

ſtinctio cernitur in conceptib. enunciatiuis, q D. Th. 1. lib. de Interpret ad c. 1. q. 1. de veri. art. 6. lect. 3. annotauit in enunciationib. vocalibus. Namq; eadem enunciatio mentalis poteſt eſſe vera res, & falſum ſignum, vt ſi mente dicas, Cælum eſt corpus cubicum, vera quidem res erit eiuſmodi enunciatio, quia conformis propriæ ipſius rationi formali exiſtenti in mente diuina: falſum vero ſignum, quia nulli rei erit conformis in ratione eſſendi illius: non quod non vere ſignificet aliquid eſſe (vere enim ſignificat cœlum eſſe corpus cubicum) ſed quia eius ſignificationi nullum reſpondet verum eſſe.

Ad tertiam plerique (*vt Paul. Sonc. lib. 6. q. 17. & Ian. de tranſ. cap. 5.*) concedunt maiorem probationem, victi eius probatione, parum fortaſſe memores, quod alias cũ D. Th. *1. d. 19. q. 5. art. 1. & cum Capreolo ibidem q. 3. concluſ.* 2. negent, verum tranſcendẽs addere enti aliquid reale. Sed quicquid illi excuſationis afferant, neganda eſt maior. Nam præter rationes ſuperius propoſitas, hæ quoque addi poſſunt. Vna quia relatio rationis non poteſt fieri realis: at veritas tranſcendens ante Mundi creationem erat relatio rationis, vt iidem concedunt. Altera, quia ſi qua paſſio entis eſſet relatio realis, ac proinde quidditatiue ens, non poſſet illa prædicari in quæſtione: Quale eſt, de quolibet ente, quod eſt contra rationem paſſionis conuertibilis cum ente. Ad probationem vero dicendum, res creatas (vt alias ſæpe annotauimus) duobus modis referri ad intellectum diuinum, vt ad cauſam exemplarem; vno, relatione eſſentiali, quam dicunt tranſcendẽtem: altero, relatione accidentaria, nempe quatenus ab illo ſunt menſuratæ. Si ergo conformitas earum cum intellectu diuino ſumatur priori modo dicendum eſt, eſſe relationem realem, non tamẽ, quæ fundetur in entitate rerum, ſed quæ ſit ipſa earum entitas. quo pacto relationes tranſcendentes accidentium ad ſubſtantias ſunt ipſæ eorum eſſentiæ; de quo genere relationũ non eſt hoc loco ſermo, quia non conſtituunt res in eſſe relatiuo ſimpliciter (quale eſt verum) ſed abſoluto: Si vero ſumatur poſteriori modo, dicendum eſt, illam vel ea de cauſa nõ eſſe relationem realem, ſed rationis, quia fundatur in eſſe potentiali creaturarum, non in actuali, quod contingenter conuenit omnibus creaturis. Ex eo enim, quod creaturæ concipiuntur à Deo in ipſa diuina eſſentia vt ab eis participabili, non quidem notitia viſionis, ſed ſimplicis intelligentiæ, conſequitur illas formaliter ea relatione menſurari à diuino intellectu, in qua tranſcendens earum veritas conſiſtit: intellectum vero diuinũ, ſeu potius

Quorundã reſponſionis refutatio.

Quo pacto conformitas ſit relatio realis.

Digitized by Google

Quo pacto ſcientiis.

potius rationes formales rerum, quas continet, conſequitur relatio menſurantis. Itaque res creatæ ratione illius prioris habitudinis, quæ eſt realis, ſunt entia, ratione autem huius poſterioris, quæ eſt rationis, ſunt veræ.

Quo pacto intellectus diuinus ſit verus.

Ad quartum dicendum eſt, non eſſe antecedens omni ex parte verum, nam etſi veritas intellectus diuini non dicit conformitatem illius cum rebus creatis: ſignificat tamen cõformitatem eius cum re increata, quæ eſt primarium diuinæ eſſentiæ obiectum, in quo excellentius illę, quã in ſeipſis exiſtunt. Conceſſo tamen antecedente reſpectu rerum creatarum, neganda eſt conſequentia, atque ad probationem dicendum, conformitatem nõ eſſe relationem æqualis comparationis, niſi quando conformitatis nomine nulla importatur dependentia eius, quod dicitur conforme ab eo, quod terminat eius conformitatẽ, quemadmodum accidit in ſimilitudine Socratis cum Platone. At creaturæ eatenus dicuntur conformes intellectui diuino, quatenus ſunt quædam imitationes rationum earum, quæ ſunt in mente diuina, quod vtique importat dependentiam ipſarum ab intellectu diuino.

Quinti argumenti ſolutionem difficiliorem reddit D. Auguſt. qui 12. lib. confeſſ. c. 25. & 14. c. 7. ac 12. cap. 2. de Trinit. docet: *Veritatẽ non cognoſci à nobis, niſi in rationibus æternis, quæ ſunt in mente diuina*: quod etſi concluſionem propoſitam confirmat; quia tamen pugnare videtur cum experientia, ipſam quoq; concluſionem videtur labefactare. Sed Diuus Thom. ſtudioſiſſimus obſeruator verborum Auguſtini nondum diſſoluit ex iis, quæ ille ſcribit in 1. Soliloquiorum, cap. 8. quo loco docet: *Veritates, quæ in diſciplinis traduntur, eo modo cognoſci in Deo, æternisq; rationib. quo viſibilia videntur in Sole.* Ait enim & 1. p. q. 8. art. 5. & 3. cont. gent c. 47. & aliis pleriſq; locis, duobus modis aliquid cognoſci in aliquo. Vno, vt in obiecto cognito: quo pacto videmus imaginem in ſpeculo, atque hoc pacto nõ cognoſci à nobis, dũ hanc vitam degimus, veritatem rerum in illius rationib. æternis, quemadmodum nec reliqua viſibilia videmus in Sole ipſo, quem directo aſpicere non poſſumus. Altero, vt in principio cognoſcendi: atq; hoc modo cognoſci à nobis veritatem rerum creatarum in rationibus æternis, quatenus eiuſmodi rationes participantur in nobis per lumen naturale, quo pacto dicimur cernere alia viſibilia in Sole, quia cernimus illa per lumen participatum à Sole. Idque doceri ſignificaſſe diuinum Vatem, cum Pſal. 4. ſibi ipſi quærenti: *Quis oſtendit nobis bona?* hunc in modum reſpondit: *Signatum eſt ſuper nos lumẽ*

Quo pacto veritas à nobis cognoſcantur in rationib. æternis.

A *vultus tui Domine.* Significauit n. his verbis, veritatem omnem, quæ ad quærendam ſalutem neceſſaria eſt, ipſa participatione diuini luminis, quod in mente noſtra fulget, cognoſci à nobis poſſe. Ita fit, vt per principia naturaliter cognita rationes rerum inueſtigemus, & per conformitatem earum cum eiuſmodi rationibus, veritates, quæ naturaliter cognoſci poſſunt, intelligamus, ac proinde per cõformitatem cum rationibus ęternis, quę ſunt in mente diuina.

B Ad ſextũ dicendum cũ D. Th. 1. p. q. 19. art. 2. & q. 3. de Verit. art. 2. & 1. cont. gent. c. 54. Etſi ea, quę ſunt principia cognoſcẽdi, nõ poſſunt eſſe multa numero in Deo, veluti ſi quis fingeret in intellectu diuino multas ſpecies intelligibiles, aut multas artes, quemadmodum re vera eſſe poſſunt in quolibet intellectu creato: tamen ea, quæ ſunt termini diuinę cognitionis, vt talia ſunt eſſe multa. Vnde cum rationes rerum tam formales, quam obiectiuæ (quæq; tamen ſuo modo) terminent intelligendi actum: non dubiũ eſt, quin multę ſint, atq; adeo infinitæ in mente diuina. nam etſi Verbum Diuinum eſt vnica ratio formalis diuinæ eſſentiæ: continet tamen infinitas rationes formales creaturarum, & vt creaturæ in ſeipſis ſunt, & vt in diuina eſſentia continentur, ipſa etiã diuina eſſentia per Verbũ expreſſa, & declarata, etſi eſt vnica ratio obiectiua Verbi diuini: complectitur tamen infinitas rationes obiectiuas creaturarum, non vt creaturæ in ſeipſis ſunt, ſed vt eminenter in ea continentur. Num autem quemadmodum dicimus, multas eſſe rationes rerum in mente diuina, ſic etiam dicere poſſimus multos cõceptus, quæſtio eſt. Nobis certe non placet pars affirmatiua, quia ſi proprie loquamur vnus tantum eſt conceptus intellectus diuini: de qua re Theologi plura.

Quo pacto multæ rationes in intellectu diuino eſſe poſſint. Verbum diuinum vnica ratio formalis diuinæ eſſentiæ.

E Ad ſeptimũ negatiue dicendum eſt, creaturas nõ eſſe aut entia, aut vera in ordine ad diuinã eſſentiam, quatenus illa antecedit more intelligendi noſtro diuinũ intelligendi actũ. Primũ, quia creaturæ ſunt entia, & vera habitudine ad Ideas diuinas, vt omnes fatentur: at ideæ cũ ſint rationes exemplares creaturarũ, ac proinde ſuo modo termini cognitionis diuinæ, ſupponunt actũ intelligendi diuinum, quo diſtinguuntur inter ſe. Deinde, quia creaturæ quemadmodum non ſunt producibiles à Deo per naturam; ſed per artem, ita nec F poſſibiles niſi per artem diuinam: quare nec entia, nec vera, niſi per habitudinem ad diſtinctas rationes, in quibus diuina ars intuetur agẽda omnia: at earum rationũ diſtinctio ſequitur actum intelligendi diuinum, vt dictũ eſt. Poſtremo, quia inde res primum habent,

Creaturas non eſſe entia nec vera, niſi ſuppoſito actu intellectus diuini.

Creaturæ nõ ſunt producibiles à Deo per naturam niſi per artem.

Digitized by Google

bent, vt ſint multa entia, vnde habent, vt ſint diſtincta entia. at diſtinctio creaturarum refertur primum ad diſtinctionem rationum, quæ ſunt in mente creatoris, alioqui eſſet à caſu, & præter intentionem primi agentis: ſupponit ergo diſtinctionem rationum, quę ſunt in mente diuina, ac proinde actum intelligendi diuinum, quod ſi earum entitas ſupponit diuinum intelligendi actum, ergo & veritas, quæ entitatem ſequitur.

Obiectio.

B At obiiciat aliquis, eſſentiam diuinam, etiam vt præcedit diuinum intelligendi actum, eſſe varie imitabilem & participabilem à creaturis, ergo creaturas eſſe entia, & vera, prius quam more intelligēdi noſtro habitudinem habeant ad rationes, quæ ſunt in mente diuina.

Dilutio.

Huic obiectioni reſpondendum eſt, Eſſe quidem diuinam eſſentiam eo pacto ſumptā imitabilem, & participabilem a creaturis, verum non proxime ſed remote, vt ita loqui liceat. Quo fere modo forma humana, etiam vt præcedit intelligendi facultatem, eſt intellectiua, & materia prima, vt præcedit molem corpoream eſt repletiua loci: proxime enim, ac formaliter, illa per ipſam intelligendi facultatem, hæc per molem corpoream, has cōditiones ſibi vendicant.

An in ordine ad rationes formales diuini intellectus, an ad obiectiuas ſint creaturæ entia & vera.

Quodſi quis quærat, cur hactenus diximus creaturas eſſe entia, & vera, propter habitudinem ad rationes formales exiſtentes in mente diuina, & non potius propter habitudinem ad obiectiuas, vt in ipſa diuina eſſentia continentur: præſertim cum diuinæ ideæ potius videantur eſſe rationes obiectiuæ, quam formales: Reſpondendum eſt merito id dictū eſſe: Primum quia, cum veritas primi entis ſit conformitas illius cum ſua ratione formali, vt paulo ante diximus (hoc enim neceſſario fateri oportet) idem pari ratione dicēdum eſt de cæteris entib. comparatione ſuarum formalium rationum in eadem mente exiſtentium. Deinde, quia rationes formales propinquius ſe habent ad intellectum, quam obiectiuæ, cum obiectiuæ ſępe ſint res extra intellectum, & non raro ſola formalium diſtinctione diſtinguantur inter ſe ita, mensura, penes quam veritas attenditur, ad intellectum pertinet. Tertio, quia non eſt re vera dicendum, ideas eſſe rationes obiectiuas, ſed formales, tum quia id concedunt omnes in ideis artificum, ex quibus diuinas inueſtigauimus: tum quia proprium ideæ eſt, eſſe expreſſiuū & declaratiuum, quod non conuenit rationibus obiectiuis, ſed formalibus, tum denique, quia vbi nulla eſt diſtinctio ex natura rei, veluti in iis, quæ in diuina eſſentia continentur, prior eſt diſtinctio rationum formalium, quam obiectiuarum: at ideatum diſtinctio eſt prima o-

A mnium earum, quę ad creaturas ſpectant. Atque hac de cauſa Patres omnes ponunt ideas in Verbo diuino, cui appropriatur ratio formalis diuinæ eſſentiæ, non autem in eſſentia diuina, vt declarata & manifeſtata per Verbū, de qua re lib. 7. accuratius diſſerendum eſt.

Patres cur ideas in Verbo diuino poſuerint.

Concluſio quæſtionis, & ſolutio argumentorum, quæ ſunt initio quæſtionis propoſita.

S e c t. XIII.

Concluſ. 5.

QVinta concluſio, qua directo quæſtioni reſpōdetur: *Verum eſt propria paſſio entis.* Hæc concluſio eodem illo argumento, quo in ſuperiori quæſtione vſi ſumus oſtendi poteſt: Verum reciprocatur cum ente, & ſequitur ipſam naturā entis: igitur eſt vera, & propria paſſio entis. Prior pars antecedentis ex dictis haud difficile probatur. Nam quod omne verum ſit ens (loquor autem de vero, vt ſigni-

C ficat ſimplicem veritatē rei, & de ente, vt ſignificat entitatem realē) ex eo patet: quia res ea tantum dicitur vera, quæ ſecundum eſſe reale eſt conformis intellectui diuino, vt ex dictis perſpicuum eſt: quicquid autē habet eſſe reale, ſiue actu, ſiue poteſtate, eſt ens reale. Quod autem omne ens reale ſit verū, ea ratione patet: quia nihil eſt ens reale, niſi quod poteſt exiſtere realiter: nihil autem poteſt realiter exiſtere, niſi cōforme ſit alicui rationi exiſtenti

D in mente diuina. Poſterior pars antecedentis ex eo oſtenditur: quia verum, quemadmodū de vno diximus, eſt poſterius ente, cum & ſignificet formaliter relationem conformitatis, innuens entitatem vt fundamentum, ac veluti ſubiectum illius: vt ita ſit cum eo connexum, vt de eo negari non poſſit ſine eius euerſione. Vnde eſt illud Hilarii, *5. de Trin. Perit me aqua, quod aqua eſt, & per id poterit abolere, quod vera ſit.* Ita patet, verum eſſe propriam

E paſſionem entis. Eadem concluſio confirmatur ex omnium ſententia. Omnes enim colligunt ex illo pronunciato 2. libri: *Vt vnūquodque eſt, ita & verum eſt,* veritatem eſſe propriam entis affectionem.

Duplex veritas ſimplex.

Ad primum igitur argumentum eorum, quæ contra hanc concluſionem initio quæſtionis propoſita ſunt, patet reſponſio ex iis, quæ in locum citatum ſecundi libri annotauimus. Diximus enim quemadmodum ens

F duobus modis ſumitur, altero vt eſſe poteſt, altero vt eſt actu, ita conſequens eſſe, vt ſimplex veritas duob. quoque modis dici poſſit; vno quatenus res conformantur intellectui diuino, vt eſſe poſſunt: altero, quatenus illi conformantur, vt ſunt actu. Quanquam ergo non omnia entia ſint ſemper vera, ſumpto vero po-

Digitized by Google

ro poſteriori modo, quo pacto Ariſt. in eo loco intelligendus eſt, ſemper tamen omnia ſunt vera, ſumpto vno priori modo. Atq; hoc pacto dictum eſt hactenus, verum eſſe paſſionem entis. A

Ad ſecundum dicendum eſt, verũ illud, cui opponitur falſum, non dici de reb. vt reſpondent conceptibus ſimplicibus: ſed tantũ enũciatiuis: at verum, quod eſt paſſio entis, cõuenire rebus, vt reſpondent rationib. ipſarũ formalibus exiſtentib. in mente diuina, quæ non ſunt conceptus enunciatiui. Itaq; ad argumẽtum, conceſſo vtrunq; , verum & falſum eſſe contraria (impropriè enim ſunt contraria, vt patet ex prædicamentis) itemq; verum & falſum circa idem verſari (verſantur enim circa compoſitionem, & diuiſionem, tum ex parte intellectus, tum ex parte rerum, vt reſpõdent intellectui componenti, & diuidenti) negandum eſt, inde effici, aut aliquod ens eſſe verum & falſum, aut non omne ens eſſe verum. nam ſi ſermo ſit de vero, cui opponitur falſum, neutrum dicitur de vllo ente, niſi quatenus conceptui enunciatiuo obiicitur, aut obiici poteſt. Si autem de vero ſimplici, quemadmodum nullum ens comparatione intellectus diuini, poteſt eſſe falſum, ita nullum poteſt non eſſe verum. Nihil enim poteſt in rerum natura exiſtere, quod poſſit non eſſe cõforme diuino intellectui. Quod enim intellectui humano cõparatum, forſitan eſt falſum aurum (quod quidẽ eſt eſſe falſum ſecundum quid, & denominatione extrinſeca à falſa applicatione conceptus humani) id ipſum comparatione intellectus diuini eſt verũ aurichalcum, cum aliquid aliud quod aurum nobis eſſe videatur. B C D

Nil aliquod ens poſſe eſſe falſum.

Ad tertium dicendum eſt, argumentationem non eſſe ad rem. Neque enim agimus de vero complexo: ſed de ſimplici, quanquam ſi de complexo loqueremur, adhuc dicendum foret, verius eſſe id, quod eſt, eſſe, quam quod non eſt, non eſſe: quia ſemper veritas negationis in veritate alicuius affirmationis, quaſi in ſua cauſa fundatur: ſemper autem cauſa æquiuoca eſt verior affectu. Quod ſi argumentatio accommodetur vero ſimplici, vt cõcludat non ens ea ratione, qua eſt non ens (quod eſt quodammodo eſſe) verum eſſe: dicendum eſt, non entia non habere ratione ſui vllum eſſe (etiam non entis) ſed ratione conceptus, qui dum illa concipit, confert illis eiuſmodi eſſe. Quare quemadmodum non entia, non ſunt ex ſe vllo modo entia, ſed quatenus concipiuntur quaſi entia: ſic etiam non ſunt ex ſe vllo modo vera, ſed tantum, vt obiiciuntur intellectui: nos autem, cum dicimus, ſed vera, intelligimus, ex ſe, ſiue ratione ſui. E F

Veritatem negatiuæ ſemper fundari in veritate alicuius affirmatiuæ.

A Ad quartum dicendum eſt, verum non addere enti niſi relationẽ rationis: proinde ratione eius, quod addit, nullam dicere perfectionem. Quod autem obiicitur, verum dicere perfectionem intellectus, ex ſuperiorib. diluitur: diximus enim in ea locutione nomen Veri pro cognitione veri accipiendum, maxime autem pro cognitione fundamenti veritatis, quod eſt eſſe rei. Neq; enim intellectus tam expetit cognitionẽ ipſius relationis, quæ dicitur veritas, quam rei veræ. *Lege D. Th. 1. p. q. 16. art. 3. & 2. & vide Aureolum, apud Cap. 1. d. 19. q. 3. art. contra 2. concl.*

B

Quod vero obiicitur, verum eſſe perfectionem ſimpliciter, quia melius ſit vnicuique verum eſſe, quam non eſſe, nihil efficit. Id enim non niſi ratione fundamenti veritatis, concedendum eſt.

Cum autem obiicitur, relationes rationis non poſſe eſſe proprietates rerum: quia pendent ex operatione intellectus: reſpondendũ eſt, quoniam concipi eſt proprietas rerum, nihil mirum eſſe, ſi relationes rationis, quæ conſequuntur res ex eo, quod concipiuntur, ſint etiam proprietates illarum. Cum ergo concipi poſſe, ac proinde concipi à Deo ſit proprietas rerum omnium, & ex eo, quod illæ concipiantur à Deo, conſequatur illas relatio veritatis, non mirum eſſe debet ſi eiuſmodi relatio ſit earum proprietas. C

Num relationes rationis poſſint eſſe proprietates rerum.

D *Diluuntur duæ quædam obiectiones contra ſolutionem quarti argumenti, & completur ſolutio.*

SECTIO XIV.

SEd contra hanc ſolutionem duæ obiectiones ſeſe offerunt. Prior eſt, nec cõcipi, nec poſſe concipi à Deo, videri proprietatem rerum omnium: ſi enim id verum eſſet, duo ſequerentur incommoda. Vnum, dari aliam poſitiuam paſſionem entis, priorem vero, quod nemo hactenus videtur dixiſſe: alterũ, res omnes pendere ab operatione intellectus, & (quod hinc ſequitur) eſſe entia rationis, quo nihil abſurdius. Nam ſi proprietas rei pendet ab operatione intellectus, & ipſa etiam res pendeat neceſſe eſt, cum res quælibet neceſſariam habeat connexionem cum propria paſſione. E

Prior obiectio.

Poſterior eſt, nec relationem veritatis conſequi res, vt concipiuntur à Deo. Si enim relationes rationis conſequuntur operationem intellectus diuini, cum Deus neceſſario concipiat omnia, quæ ab intellectu creato ſimplici conceptu concipi poſſunt: ſequitur omnes relationes rationis, quæ dici ſolent cõuenire rebus per operationem intellectus noſtri, vt relationem generis ad ſpeciem, & ſpeciei F

Poſterior.

Digitized by Google

ſpeciei ad genus, non minus eſſe proprietates rerum, quam eſſe verum: hoc autem non ſolum ex eo abſurdum eſſe apparet: quia eſſe genus, ſpeciem, & ſimilia dicuntur attributa contingentia rerum: ſed etiam, quia iſto modo non recte diceretur intellectus noſter facere, vt res, quę ſunt potentia vniuerſales, ſint actu vniuerſales, eſſent enim vniuerſales, ex æternitate.

Prioris ſolutio.

Verum ad priorem obiectionem, quod attinet ad prius incommodum, dici poteſt, concipi poſſe: atque adeo, cõcipi à Deo, eſſe proprietatem rerum omnium, non tamen, quæ ſolis veris rebus conueniat. Nam, & ea etiam, quæ eſſe nequeunt, poſſunt ſuo modo concipi. *De paſſionib. entis.* Quod autem dici ſolet, verum eſſe primã paſſionem entis poſt vnum de iis, quæ cum ente reciprocantur intelligendum eſſe: non de iis, quæ latius patent. Verum, quia hæc reſtringi poſſunt ad ea, quæ ſecundum eſſe poſſibile ac reale concipiuntur, aut concipi poſſunt, quo pacto non latius patebunt, quam ens reale, ſimpliciter reſpondendum eſt, nihil eſſe incommodi, ſi detur alia proprietas, entis inter vnum & verum. Neque enim omnes numerantur à Philoſophis: ſed tantum inſigniores. Quocirca ex ſimplicibus duæ tantum numeratæ ſunt poſt Vnum, quod quidẽ ſine alterius comparatione dicitur: altera, per quam omnia habent ordinem ad intellectum: altera, per quam ad appetitum, quibus ſolis potentiis omnia entia obiici poſſunt, etſi aliæ paſſiones entis has præcedant, aut ſequantur.

Deum pendere à conceptu ſui, quomodo intelligendum.

Quod vero attinet ad poſterius incommodum, dicendum eſt, nihil eſſe abſurdi dicere, creaturas pendere ab actu intellectus diuini, vt patet: dicere autem, Deum pendere à conceptu ſui, ſi id quidem intelligatur, tanquam à cauſſa abſurdiſſimum eſt: ſin autem tanquam ab eo, quod ſi non eſſet, nec Deus ipſe eſſet, non modo non eſt abſurdum: ſed etiam neceſſarium. Vt enim Deus, ſi non exiſteret actu, non eſſet Deus, ſic etiam ſi ſe actu non conciperet. *Quorundam ſententia de relationibus rationis.* Sed ea conſequentia, qua deinde infertur, res omnes iſto modo eſſe entia rationis, tantam vim habet apud quoſdam, vt eius vitandæ cauſſa dicant, operationem intellectus diuini non ſatis eſſe ad fabricandas, vt ita dicam, relationes rationis: ſed opus eſſe ad eam rem operatione intellectus creati. *Refutatio.* Verum hi non ſatis videntur conſideraſſe ſimile incommodum admittendum illis eſſe, ſi pendere quouis modo ab operatione intellectus creati, conſtituat entia rationis; multa enim vera entia pendent ab operatione intellectus creati, vt ſciẽtiæ, & artes omnes, & quæ arte conficiuntur. Quod ſi pendere non quo-

A nis modo, ſed certo quodam intelligatur, eodem intelligi poterit reſpectu intellectus diuini. Dicẽdum eſt igitur, quemadmodum ex operatione intellectus creati conſequuntur multæ relationes rationis, quæ rebus conueniunt, ita etiam ex operatione intellectus diuini. Atq; ex his eſſe veritatem, ſeu conformitatem rerum ad intellectum diuinum, neque oppoſitum recte dici. *Vera ſolutio.* Quapropter neganda eſt propoſita conſequentia, quia nec omnia,
B quæ quouis modo pendẽt ab operatione intellectus, ſunt entia rationi, nec quæuis dependentia ab intellectu conſtituit eas rationis: ſed id ſolum in entibus rationis numerãdum eſt, quod cum de veris rebus dici poſſit, non poteſt tamen aliam exſtentiam habere, quam obiectiuam in intellectu, vt alibi diximus, & lib. ſeq. latius explicabimus: quo certe modo perſpicuum eſt, nullam rem veram pendere ab vllo intellectu, ſiue creato, ſiue in-
C creato.

Poſterioris obiectionis dilutio.

Ad poſteriorem obiectionem dicendum eſt, relationes rationis, quæ dicuntur conuenire rebus per operationem intellectus creati, ſi non omnes, ſaltem plurimas conſequi operationem intellectus diuini, vt generis, ſpeciei, eiuſdem numero, diuerſi, & ſimiles. Concipit enim Deus res omnes, & omnes earum gradus conceptu diſtinctiſſimo ex parte ipſarum. Quo fit, vt relationes, quæ propter diſtinctam apprehenſionem intellectus crea-
D ti conſequuntur res, non minus conſequantur illas propter apprehenſionem intellectus diuini. *De relationibus generis & ſimilibus.* Cum autem obiicitur, hinc ſequi, relationem generis, & ſimiles, eſſe proprietates rerum: modo quidem aliquo id concedendũ eſt: neque Ariſtotel. id inficiatur, ſed plane fatetur ad finem huius capitis, vbi huiuſmodi relationes vocat affectus per ſe entium, quatenus entia ſunt. *Qua ratione res fiant vniuerſales.* Non eſt tamen ſimpliciter concedendum, eſſe eas veras rerum proprietates, niſi deſcendant cum rebus, quibus con-
E ueniunt ad inferiora, quod non faciunt relationes generis, & ſpeciei. Ad ea vero abſurda, quæ hinc colliguntur, nõ eſt difficile reſpondere Ad alterum, eſſe genus, ſpeciem, & ſimilia, dici contingentia attributa rerum non ſimpliciter, ſed quatenus conueniunt rebus operatione intellectus noſtri. Ad alterum vero dicendum eſt, nullam rem, præciſa omni operatione intellectus, eſſe vniuerſalem: ſed tamen, quæ ab omni æternitate comparatione intellectus diuini ſunt vniuerſales, fieri à
F nobis vniuerſales, dum operatione intellectus noſtri abſtrahuntur à ſingularibus. Nec plus eſt incommodi hoc aſſerere, quam ſi dicas, res quæ nobis ante operationem intellectus agentis, non ſunt intelligibiles actu

ſeu

Digitized by Google

ſeu potentia propinqua, quod Ariſtoteles docet 3. de Anima, capite quarto, text. 14. & capite quinto, text. 18. eſſe apud Deum actu intelligibiles, imo & intellectas: adde & neceſſario intellectas.

Num verum ſit obiectum intellectus.

Ad id denique, quod in eodem quarto principali argumento obiicitur, verum eſſe obiectum intellectus, atque idcirco non addere enti ſolam relationem rationis, cum omnis relatio rationis ſit poſterior natura intellectu: obiectum autem cuiuſque potentiæ ſit prius ipſa potentia, reſponderet Caietan. iuxta id, quod ſcribit 1. part quæſt. 16. artic. 3. verum non eſſe obiectum intellectus, ſed conditionem, quæ ſemper comitatur obiectum, quod quidem affirmat eſſe ens. Eadem videtur eſſe ſententia Diui Thomæ eodem loco, & aliis pleriſque, quem ex eo videtur probare, quia verum non poteſt apprehendi ab intellectu, niſi apprehendatur ratio entis, & tamen ens apprehendi poteſt, etiamſi non apprehendatur ratio veri: quanquam ſemper apprehenſionem entis comitetur veritatis relatio. Idem quoque ſentit Scotus in primũ ſentent. diſtinct. 3. quæſt. 3. §. His viſis, vbi duabus potiſſimum rationib probat ſententiam ſuam de hac re. Primum, quia verum eſt, quædam paſſio entis, qua intellecta non intelliguntur entia, niſi per accidens. Deinde, quia obiectum habitus cuiuſque potentiæ non eſt prius natura obiecto potentiæ. ſubiectum autem Metaphyſicæ, quæ eſt habitus intellectus, non eſt verum, ſed ens, quod quidem naturæ ordine antecedit verum. Eadem ſententia videtur eſſe Auicennæ initio ſuæ Metaphyſ. capite quinto, vbi docet, conceptum entis primum imprimi in animam, quaſi dicat, nihil poſſe obiici intellectui, niſi ſub aliqua ratione entis. Iuxta hanc igitur ſententiam, quæ valde probabilis eſt, perſpicue diſſoluitur argumentum. Si quis tamen oppoſitam magis probauerit dicat verum eſſe poſterius intellectu, quoad eſſe veritatis, qualecunque illud eſt: imo etiam quo ad rationem conueniendi rebus, cum veritas non conueniet rebus, niſi per aliquam actionem intellectus, quæ præcedat completum intelligendi actum: & tamen intellectum eſſe poſteriorem vero, quoad actum intelligendi completum. Neque enim actus intelligendi completur, niſi præcedat conformitas inter rem intelligendam: & ſpeciem, aut conceptum illius, vt ex dictis patet. Verum quidnam ipſi de obiecto intellectus ſentiamus tum dicemus, cum de obiectis potentiarum diſputabimus.

Caietanus. *D. Thomas.* *Scotus.* *Auicenna.* *Oppoſita ſententia.*

A

Sitne bonum propria entis affectio.

QVÆSTIO VII.

Non videri propriam entis affectionem.

SECTIO I.

1. Argu. pro parte negatiua.

QVod demum attinet ad bonum, nõ pauca ſunt argumenta, quibus oſtendi videatur, non eſſe illud propriam entis affe- B ctionem ſiue paſſionem. Primum eſt, quia nõ omnibus entibus conuenit. Nam nec conuenit entibus mathematicis, vt ipſe auctor docet libro ſuperiori, c. 2. text 3. nec item materiæ primæ, cum ſit pura potentia: etenim bonum & perfectum idem videntur eſſe: pura autem potentia, vt caret omni actu, ſic etiam caret omni perfectione. idem enim ſunt actus & perfectio, quod facile colliges ex 2. de Anima, c. 1. text 2. & ex 3. Phyſicorum. cap. 1. C tex 5. & cap. 2. tex 15. Nec deinde conuenit relationibus. Nam cum diuinæ perſonæ relationibus diſtinguantur, aliqua perfectio eſſet in vna perſona, quæ non eſſet in cæteris: nec deniq; cõuenit iis entibus, quæ dicuntur mala, vt actibus & habitibus vitioſis, alioqui eædem res ſimul eſſent bonæ ac malæ, quod fieri nequit. Sunt enim bonum & malum contraria.

Secundum, quia nec de ſolis entibus dica- D tur: ſiquidem bonum & appetibile reciprocantur, iuxta illam definitionem initio primi Ethicorum adductam, *bonum eſt, quod omnia appetunt*, multa autem appetuntur, quæ non ſunt entia, vt priuatio vitæ, ſiue alienæ, ſiue interdum propriæ: multa etiam, quæ fieri nequeunt, quo pacto flagitioſi homines vellent non eſſe in Deo Iuſtitiam. Apertius etiam ipſa exiſtentia, atque adeo maxime, quæ tamen eſt ens, ſed modus entis, vt ſuperius q. 4. diximus. 2.

Tertium, quia ſi bonum reciprocaretur E cum ente, nihil poſſet enti adiungere, niſi aut negationem, aut relationem rationis, vt ſupra q. 5. etiam definitum eſt: at neutrum poteſt adiungere. Non quidem negationem, quia negationes nullam perfectionem formaliter ſignificant, vt patet ex duabus proximis quæſtionibus, cum tamen bonum videatur formaliter dicere perfectionem. Nec ve- F ro relationem rationis; tum quia bonum, qua ratione bonum eſt, mouet appetitum: relatio autem rationis nihil mouere poteſt: tum etiam, quia Deus dicitur bonus per eſſentiam, & tamen non per eſſentiam relationum rationis. eſſet enim diuina eſſentia relatio rationis. 3.

Digitized by Google

Pro affirmatiua. At vero, quod bonum ſit propria entis affectio, Peripatetici omnes communi ſententia pronunciant, quam dicunt tradi ab Ariſt. 1. Ethicor. c. 6. his verbis, *Cum bonum æque atq; ens dicatur, &c.*

Refutatio opinionis Heruei de formali ſignificatione boni.

SECTIO II.

IN hac quæſtione non erit idem tractationis ordo, qui in ſuperiori q. 5. Quoniam enim conſtabat inter omnes, Verum ſignificare relationem, idq; ex definitione veritatis apertum erat: rationi conſentaneũ fuit, vt ante omnia conſtitueremus ex iis, quę dicta erant, nomine Veri vltra naturam entis ſolam relationem rationis ſignificari: tum vero reliqua exponeremus, in quibus eſſet diſſenſio. Nunc autem, quia non omnibus placet, Bonum eſſe relatiuum: ſed alij dicunt, nomine boni ſignificari formaliter abſolutum quid: alij relationem realem: alij abſolutum, & relationē ſimul: alij ſolam relationem rationis inſinuato ente, ab hac controuerſia ſumendum eſt diſputationis initium.

Varia ſententia de formali ſignificatione boni. Ac Herueus quidem Quodl. 3. q. 2. exiſtimat, Bonum non dicere formaliter relationem, ſed abſolutum tantum, aut aliquid commune relato & abſoluto. Hanc ſententiam tribuit Capreolus in 2. ſent. d. 34. q. 1. Scoti ſectatoribus: quam eandẽ Durandus eadem diſtinct. & quæſt. tacito auctoris nomine late refert.

Heruei opinio confirmatur. Heruei argumẽta hæc ſunt. Primũ, quia nulla 1. relatio dicit formaliter perfectionem. bonũ autem perfectionem ſignificat. eo enim aliquid eſt melius, quo eſt perfectius. Alterum, 2. quia relatio ſemper dicitur ad alterũ: bonum autem non ſemper, vt patet in homine probo, qui etiam per ſe ſumptus, bonus eſt, ac dicitur. Tertium, quia bonum non ſignificat in 3. Deo relationem ergo nec in creatura, ac proinde in nulla re. Probat conſequentiam, quia bonitas creaturæ eſt ſimilitudo quædam participata bonitatis diuinæ. Antecedens vero:

Bonitas Dei cauſa rerum omnium. quia bonitas Dei nec eſt relatio rationis, ſed vere exiſtens in rerum natura: immo etiam (quod addere poſſet) maxime exiſtens, cum omnia creata per eam exiſtant, vt Dionyſ. *de diu. nom.* c. 5 ſcribit. nec item relatio realis quia in Deo nulla datur rela in realis, quæ ſit omnib. perſonis communis, vt re vera eſt bonitas. Si quis

Quid boni formaliter autem ab Herueo quærat, quænam ſit formalis ratio boni. Reſpondet, bonum eſſe nihil aliud ſignificare formaliter, quam eſſe perfectum, aut ad perfectionem ordinatum. Id *ſignificat apud Heruem.* quod ex eo probat, quia ratio boni eſt ratio finis, aut eius, quod eſt ad finem: conſtat autem, finem formaliter ſignificare perfectionem. Denique, vt luculentius rem declarat, hac ratione diſtinguit bonum ab ente: quod ens, vt ens eſt, ſignificet id, quod in qualibet entitate primum occurrit, id vero nihil aliud eſſe, ait, quam quod ſecundum eam aliquid dicatur eſſe tale, vt calidum, aut frigidum. at bonum, vt bonum eſt, ſignificat eandem entitatem: vt modo quodam contracta eſt, non quidem ad partem aliquam ſubiectiuam, cũ bonum æque late pateat, atq; ens: ſed ad eſſe perfectionem alicuius, aut ad alicuius perfectionem ordinatum. Quod enim hæ rationes diſtinguantur inter ſe, vel ex eo patere docet, quia calor febrilis eſt ens Socratis, cum Socrates ſecundum illum habeat eſſe cal dũ: & tamen non eſt bonum Socratis, quia nec eſt perfectio Socratis, nec ad eius perfectionem ordinatus: quanquam ſit bonum materiæ, quia illam perficit.

Refutatio. Hæc tamen ſententia nec videtur vera, nec ſibi ſatis conſona. Primum, quia ſanitas per ſeipſam, & ſublata omni poſteriori ratione abſoluta: eſt bona ægroto, quod eodem modo accidit in cæteris. Deinde, quia aut Herueus ſumit perfectum. & ad perfectionem ordinatum, pro rebus denominatis à perfectione, vel ab ordine ad perfectionem, aut formaliter. Si pro rebus denominatis, facit Bonum ſynonymum enti. Ens enim ſufficit, vt denominetur bonum, ſublata quacunque alia ratione abſoluta, vt patet ex ſuperiori argumento. Si vero formaliter, non dubium

Perfectum eſt, quin ſibi repugnet. Nam perfectum, vt perfectum eſt, aut dicit negationem defectus (perfectum enim eſt, cui nihil deeſt, ſiue ſimpliciter, ſiue in certo aliquo genere) aut relationem ad formam perficientem, quaſi habens formam perficientem: ordinatum autem ad perfectionem, vt eſt ordinatum, eſt relatum. Fatetur igitur hoc pacto: Bonũ, vt bonum eſt, eſſe partim negatiuum, partim relatiuum; cum tamen contendat oſtendere, non eſſe relatiuum, & potiori negatione nec negatiuum.

Refutatio opinionis Durandi.

SECTIO III.

Durandi ſententia. DVrandus vero in ſecundo d. 34. q. 1. contrariam ſententiam ſecutus, ait: Bonum ſignificare formaliter relationem cõuenientiæ, eamque eſſe realem. Quod autem ſigni-ficet

ſignificet relationem conuenientiæ, ex eo potiſſimum oſtendit, quia idem abſolutum, vt calor per ſolam conuenientiam cum vna re, & negationem conuenientię cum alia, dicitur bonum vnius, & malum alterius, vt vnum reſpectu ſani & ægroti: & color pallidus, reſpectu pomi & vultus. Quod vero ſit realis, ſupponit certum eſſe iuxta ſententiam Ariſtotelis in fine libri ſexti, c. 2. tex 3. vbi docet, *etſi verum & falſum in mente ſunt, tamen bonum & malum eſſe in rebus.* Quo loco aperte videtur docere, etſi verum & falſum ſignificant relationes rationis: bonum tamen & malum ſignificare relationes reales. Quod ſi quis obiiciat, ſi bonitas eſt relatio realis, ac proinde quædam pars ſubiectiua entis, fieri non poſſe, vt bonum conuertatur cum ente. Reſpondet, Bonum non conuerti cum ente eſſentialiter, vt quemadmodum omnis bonitas eſt eſſentialiter ens, ſic etiam omne ens ſit eſſentialiter bonitas (ſiquidem omnis relatio eſt eſſentialiter ens, & tamen non omne ens eſt eſſentialiter relatio) ſed cōuerti denominatiue. Nam quemadmodum, quidquid habet relationem conuenientiæ cum aliquo, eſt ens, ita quidquid eſt ens, habet relationem conuenientiæ cum aliquo.

Quo pacto Bonū apud Durandū conuertatur cum Ente.

Impugnatio.

Sed neq; huiuſmodi ſententia probanda eſt. Nam ſi bonitas eſt relatio realis, erit quidditatiue ens, vt patet ex quæſtione tertia, atque adeo bona ſecundo modo dicendi per ſe; ſi modo bonum eſt propria paſſio entis, vt dicitur. Iam ergo quæretur de illa bonitate, ſitne relatio realis, eademque ratione deinceps de alia atq; alia in infinitum. Quod ſi hoc abſurdum vitari non poteſt, niſi dicas, aliquam bonitatem non eſſe relationem realem, idem pari ratione de prima dici poteſt: aut ſaltem non eſt aſſerendum, bonum tranſcendens in commune, dicere relationem realem. Occurrat fortaſſe aliquis pro Durando, bonum non eſſe paſſionem entis realis in commune, ſed ſolius abſoluti. Verum hæc reſponſio pugnabit primum cum communi Philoſophorum ſententia, quæ docet, bonum æque late patere, atq; ens: imo etiam ipſius Durādi, quem paulo ante diximus aſſerere, bonum conuerti denominatiue cum ente. Deinde hoc ſaltem negari non poteſt, bonitatem eſſe communem omnibus entibus, quæ perfectionem ſignificant: at huiuſmodi eſt apud illum relatio bonitatis, vt patet eadem quæſtione, in ſolutione primi argumenti: quo fit, vt adhuc ſequatur progreſſus infinitus, quem diximus: aut danda erit aliqua bonitas, quæ ſignificet relationem rationis: ac proinde bonitas, quæ cum ente conuertitur, non erit relatio talis.

Reſponſionis cuiuſdam ratio.

A Præterea, ſi bonitas eſſet relatio realis eſſet quoq; bonitas diuina realis relatio, quod fieri nequit. nulla enim relatio realis eſt communis omnibus diuinis perſonis. atque hoc pacto concludebamus quæſtione ſuperiori, veritatem non eſſe relationem realem.

Reſponſio Durandi.

Huic obiectioni reſpondet Durandus: Deum eſſe bonum relatione reali, ſi relatio realis non ſumatur pro reſpectu per ſe conſequēte naturam rei, ſed pro reali denominatione ſumpta ex pluribus rebus. B *Deus enim*, vt ait, *dicitur bonus, quia tota bonitas creaturæ pendet à Deo.* Sed nec reſponſio hæc ſatisfacit argumento. Nam præterquam quod hæc diſtinctio relationum realium à Durando inuecta, non eſt probanda, vt patebit lib. 5. ex hac eius reſponſione ſequitur, Deum bonitate tranſcendente non eſſe bonum, niſi denominatione extrinſeca, & ex ordine ad creaturas, quod dici nullo modo poteſt.

Impugnatio.

C

Refutatio quarundam aliarum opinionum.

SECTIO IV.

PORRO D. Thomæ ſectatores partim conueniunt inter ſeſe, partim variant. Duo enim ſunt, in quibus omnes conſentiant. D Vnum. quod bonum nihil addat enti, niſi relationem rationis. Alterum, quod includat & huiuſmodi relationem & abſolutum, quod ab ea denominatur. Verum ſi ab eis quæratur, quo pacto bonum hæc duo includat, & quænam ſit relatio boni, & cuius abſoluti ſit relatio, non parua iam inter eos diſſenſio exſurgit. Nam alij exiſtimant, bonum includere formaliter & relationem & abſolutum. E Alij, non includere formaliter relationem, ſed tantum ſine illa explicari non poſſe. De relatione etiam, quæ tandem ſit, implexa eſt admodū apud eos quæſtio, propter varia dicta Diui Thomæ, qui modo eam vocat relationem finis, modo appetibilis, modo etiam conuenientis. Denique de abſoluto, quod à relatione denominatur, non leuis quoque eſt inter eos controuerſia. quod Diuus Thomas nunc videatur dicere eſſe ens, nunc ipſum actum exiſtendi, alias quamlibet perfectionem F additam eſſentiæ rei. Ratio autem, quæ hos auctores in eam ſententiam adducit, vt credant, bonum includere & relationem, & abſolutum, quouis tandem modo id intelligant, hæc fere vna eſt: Quia ſi bonum diceret formaliter ſolum abſolutum, eſſet ſynonymum enti, quod dici non poteſt: ſi ſolam relationem rationis, iam res non eſſent

Quo in re Thomiſtæ omnes conſentiant.

Quo pacto diſſentiant.

Digitized by Google

bonæ, niſi per operationem intellectus, quo nihil pene abſurdius.

Refutatio quarundam explicationum.

Verum nec huiuſmodi opinio qua ratione ait, bonũ includere relationem & abſolutum amplectenda eſt. Nam, quod ad eos attinet, qui dicunt, includere vtrumq; formaliter, ſatis refutata relinquitur ex iis, quæ diximus quæſtione quinta, cuius conformatione ſimilem ſententiam de Vno concl. 5 impugnauimus. Quod vero attinet ad eos, qui ea ratione tantũ affirmant includere relationem, q abſq; illa explicari nõ poſſit, facile refellitur. Primum, quia vt bonum dicatur includere relationem, non ſatis eſt, ſi abſq; ea explicari nequeat. Sic enim pater includeret filium, & cœcitas viſum: quia nec pater, niſi per filium, nec cœcitas niſi per viſũ explicari poteſt: quæ tamen non recte dicerentur. Deinde, quia ſi bonum non ſignificat formaliter relationem, ſed ſolum id, quod ab ea denominatur, nihil ſane diſtinguitur ab ente. Id enim, quod denominatur, ſiue appetibile, ſiue finis, ſiue conueniens, procul dubio ens eſt. Vnde ſequitur, ſi ens non indiget ad ſui explicationem huiuſmodi relatione, nec bonum illa indigere. quæ enim ſunt vnius omnino naturæ, eadem prorſus definitione explicatur. Quod ſi quis obiiciat, ſapientiam diuinam & iuſtitiam diuinam eſſe eiuſdem omnino naturæ, & tamen iuſtitiam indigere ad ſui explicationem reſpectu aliquo, quo non indiget ſapientia, nempe habitudine ad actum reddendi vnicuique quod ſuum eſt. Reſpondebis, aliam eſſe rationem in attributis diuinis, aliam in tranſcendentibus. Nam attributa diuina ſunt formaliter infinitæ perfectionis: vnde fit, vt à nobis explicari non poſſint, vt ipſa in ſe ſunt, ſed tantum vt participantur à creaturis, in quibus certum eſt, iuſtitiam diſtingui à ſapientia. At tranſcendentia non ſunt formaliter perfectionis infinitæ, ſed permiſſiue duntaxat, quia dicuntur etiam formaliter de rebus finitæ perfectionis, imo ſunt imperfectiſſima attributa cuiuſq; rei: vnde fit, vt poſſint à nobis explicari, prout ſunt in ſeipſis. Quare ſi bonum non ſignificat formaliter relationem, ſed ſolum ens, quod bonum dicitur: ac proinde ens & bonum, vt ſunt in ſeipſis, nullo pacto diſtinguuntur: nulla ratio eſt, cur bonum ad ſui explicationem indigeat relatione, qua non indiget ens.

Obiectio.

Dilutio. Diuina attributa, vt ſunt, à nobis explicari non poſſunt.

Vera ſententia de formali ſignificatione boni, & præcipua quæſtionis concluſio.

SECTIO V.

Quid ergo hac in re dicendum ſit, nonnullis concluſionibus explicandum eſt.

A Prima concluſio. *Bonum addit enti ſolam relationem rationis, eamque ſolam formaliter ſignificat.* Quæ concluſio, cum ſimilis ſit primæ concluſioni ſuperioris quæſtionis eodem modo probari poteſt. Primum, quia non poteſt addere enti, niſi aut negationem aut relationem rationis, vt patet ex quæſtione quinta, concluſ. 4. non addit autem negationem, quia Bonum eſt nomen poſitiuum, non negatiuum. Deinde, quia bonum non ſignificat

1. Concluſio probatur quoad 1. partem,

B formaliter aliquid abſolutum, ne ſit ſynonymum enti, vt patet ex impugnatione opinionis Heruei. non ſignificat item relationem realem, vt contra Durandum definitum eſt. ergo relationem rationis. quæ eſt ſententia Diui Thomæ, quæſt 1. ſect. 2. & q. 21. de Veritate vtrobique, articul. 1. ſectio. 3. & aliis locis quam plurimis.

Poſterior patet, tum ex 3. p. concluſ. 5. quæſtio. 5. in qua eadem excluſiua late oſtenſa de

Et quoad 2.

C ſignificatione vnius: tum etiam ex iis, quæ contra quoſdam paulo ante in ſuperiori ſectione huius quæſtionis diximus: quæ breuiter in hanc rationem redigi poſſunt: Aut bonum ſignificat formaliter ſolum ens, aut ſolam relationem additam enti; aut vtrumque: non ſignificat autem ſolum ens, non etiam ens & relationem. ergo ſolam relationem. Adde, quod bonum dicitur denominatiue

D de ente: denominatiua autem id ſolum ſignificant formaliter, quod addunt rebus denominatis: quemadmodum album, cum denominatiue dicatur de corpore, non ſignificat formaliter corpus, ſed ſolam albedinem, ſeu affectum albedine, vt tale eſt, quod Ariſtoteles docet in Prædicamentis, capit. de ſubſt.

Secunda concluſio. *Relatio, quam bonum formaliter ſignificat, non eſt relatio finis, nec*

2. Concluſio probatur quoad 1. partem.

E *acceptibilis, ſed conuenientiæ.* Prima pars probatur, tum quia non omne bonum eſt finis; ſed vel finis, vel medium ad finem, vel etiam alio modo bonum, vt patet in ſanitate & ſciſſione venæ, & in partibus cuiuſque rei: tum etiam, quia non omne, quod eſt finis, eſt bonum: ſed aut bonum, aut quod bonum eſſe videatur, vt Ariſt. docet 2. Phyſ. cap 3. tex. 31. tum denique, quia nec bonum per ſe ſemper eſt finis: ſed tum ſolum, cum aliquid propter

F ipſum fit, aut fieri intenditur, vt patet in auro, quod prima hominum ætate non erat finis humanæ cupiditatis, quia nondum propter illud maria tranſmittebantur, aliquidve aliud agebatur, aut agi intendebatur, quanquam iam tum erat bonum.

Secunda pars probatur. Primum, quia id eo res dicuntur appetibiles: quia bonæ. non autem ideo bonæ, quia appetibiles. Deinde,

Et quoad 2. Res eſſe appetibiles.

qu ia

quia bona, non contra.

quia bonum, vt bonum eſt, eſt obiectum appetitus, appetibile autem non item: ſed affectio quædam, quæ illud ſequitur in ſecundo modo dicendi per ſe: quo pacto ſe habet viſibile reſpectu coloris, ſiue lucidi vt Ariſtoteles docet ſecundo de Anima, cap. 7. textu 66. Quod idem annotarunt Caiet. 1. part. quæſt. 5. artic. 1. & poſt eum Capr. 2. ſent. diſt. 2. q. 3. & Ferr. primo contra gentiles cap. 37. ducti auctoritate D. Thomæ in caput primum primi Ethicorum, qui in explicando illo pronunciato: *Bonum eſt, quod omnia appetunt*, ait, *eam deſcriptionem à poſteriori traditam eſſe.* Itaque dicunt, bonum eſſe fundamentum appetibilitatis, quemadmodum coloratum eſt fundamentum viſibilitatis: ſiue appetibilitas, & viſibilitas ſint denominationes quædam ab actibus appetendi, & videndi, vt Caiet. ait: ſiue relationes aptitudinales ad appetitum & viſum, vt Ferrarienſis exiſtimat: ſiue quiduis aliud.

Et quoad 3. Rationem formalem boni in conuenientia ſitam eſſe.

Tertia pars probatur. Primum, quia nihil (vt ait D. Thomas, de veritate quæſt. 1. art. 1.) in bono reperitur prius, quod appetibilitatis cauſſa eſſe poſſit, quam conuenientia. Quidquid enim appetimus, id ea de cauſa appetimus: quia nobis conuenit, aut aliis rebus quibus illud appetimus: aut certe, quia putamus id nobis, aut illis congruere: nec alia videtur eſſe ratio, ſub qua noſter appetitus moueatur. Deinde, quia vna, eademque res (vt argumentabatur Durandus) ex eo ſolum, quod vni rei congruit, & alteri non congruit, dicitur bona reſpectu vnius: & mala reſpectu alterius. Tertio, qui aliam rationem formalem boni priorem ratione appetibilis, & diuerſam à ratione conuenientis excogitauerunt, nempe rationem perfectionis, aut perfectiui, aut perfecti, in ipſam rationem conuenientis vel nolentes inciderunt: niſi quod ii, qui ſolius perfectionis, aut perfectiui meminerunt, preſſius locuti ſunt, quam bono tranſcendenti conueniat. Nam perfectionem, aut perfectiuum eſſe, ſi proprie loquendum eſt, de ſolo actu dicitur: at conueniens, ſiue congruens, res omnes complectitur, atque adeo ipſam puram potentiam. Eſt enim bona: quia congruens tum formis naturalibus, tum etiam compoſitis naturalibus, tum agentibus, &c.

3. Concluſio.

Tertia concluſio: *Conuenientia, quæ ſignificatur nomine veri boni, de quo agimus, & non apparentis tantum eſt conuenientia ſecundum veram exiſtentiam realem.* Hæc concluſio duobus potiſſimum argumentis oſtendi poteſt.

Probatur 1.

Vno, quia conuenientia, quæ non eſt ſecundum veram exiſtentiam realem, ſed ſolum ſecundum exiſtentiam conceptam, qualis eſt ea, A qua peccator conuenire humano generi non eſſe Deum malorum vltorem: non eſt vera conuenientia, ac proinde non conſtituit aliquid vere bonum.

Altero, quia cum appetibilitas cuiuſque rei fundetur in conuenientia illius, vt patet ex dictis: nihil autem appetatur, niſi ſecundum exiſtentiam realem, ſeu veram, ſeu apparentem (hinc enim oſtendemus lib. ſequenti, finem non mouere, niſi ſecundum eſſe reale) B neceſſe eſt, vt quicquid appetitur ſit conueniens ſecundum exiſtentiam realem, aut veram, aut apparentem. Si ergo bonum ſumatur pro vere bono, vt de eo hoc loco agimus, neceſſe eſt vt conuenientia in qua eius formalis ratio conſiſtit, ſit conuenientia ſecundum veram exiſtentiam realem: intellige autem potentialem, vt illud dicatur vere bonum, quod congruit rei ſecũdum realem exiſtentiam, quam habere poteſt. Ita patet, quæ C ſit formalis ſignificatio boni. Quibus hunc in modum explicatis facile eſt quæſtioni reſpondere.

4. Concluſio probatur.

Quarta igitur, extremaq; concluſio ſit: *Bonum eſſe propriam paſſionem entis* Quę cõcluſio ex eo facile oſtenditur, quod bonum & reciprocatur cum ente, & eius naturam ſequitur. Nam, quod omne ens ſit bonum inductione patet; quia nulla res eſt quantumcunque exiguæ entitatis, quæ alicui non congruat.

D Quod autem omne bonum ſit ens, ex iis etiam, quæ dicta ſunt, facile colligitur. Nam cum bonum ſignificet cõuenientiam ſecundum exiſtentiam realem poſſibilem: ſola vero entia poſſint exiſtere realiter, perſpicuum eſt, omne bonum eſſe ens. Nec refert, quod D. Dionyſius 4. cap de diuinis nominib. facit bonum maioris ambitus, quam ens. Accipit enim eo loco ens pro ente, quod eſt actus, vel includit actum eiuſmodi ſunt omnia, excepta materia prima Itaque vult materiam eſſe E bonam, & tamen non eſſe ens, ſcil. actuale, vt D. Thom. interpretatur tertio contra Gent. cap 20. tametſi aliter illum exponit quæſt. 1. de veritate, art 2. ad 2. vt ens acceperit pro ſolo exiſtente: bonum autem pro eo quod nondum exiſtit, ſed exiſtere poteſt: quod eſt preſſius nomen entis accipere, quam ſecundum eſſentiam. Ita perſpicuum eſt, bonum, & ens reciprocari inter ſe, quod ipſum Ariſtot docet primo Ethic. cap. 6. vt ſupra diximus, eſtq; F omnium Philoſophorum communis ſententia.

Dionyſ. quo pacto intelligatur.

Quod denique bonum eſſe ſequatur naturam entis, ex eo patet quia conuenientia rerum in ipſa earum entitate fundatur. Quod D. Auguſt. 1. de doctrina Chriſt. ſignificat, cum ait: *In quantum ſumus, boni ſumus.* Ita patet,

Digitized by Google

ex natura rei nulla datur in Deo menſura. Quod ſi quis obiiciat, ac more quidem intelligendi noſtro, rem vllam dici menſuram ſui, Deum autem eſſe idem cum perfecta ratione entis: negandum eſt in primis, quod aſſumitur, vbi nihil eſt aliud, quàm rei propoſitæ menſura eſſe poſſit, alioqui falſum eſſet id, quod dici ſolet Rectum eſt iudex, ſeu norma ſui, & obliqui. Quod tamen ideo vſurpatur, quia in figuris nihil eſt recto rectius, ad cuius normā rectitudo recti examinari poſſit. Deinde addendum, nihil obſtare, quominus eadem res ratione diuerſarum conſiderationū dici poſſit menſura ſui, ſi ſit ſumme perfecta ſiue ſimpliciter, ſiue in certo genere duntaxat. Quod vero attinet ad poſteriorem obiectionem, neganda eſt conſequentia propter energiā verbi, *Menſuratum*, quod quandam imperfectionem præ ſe fert. Itaq; etſi menſuræ nomen ſoleat accommodari Deo, etiam reſpectu ſui, eo quod nullam imperfectionem importet: tamen menſurati vocabulum, quia imperfectionem ſonat, vt potentiationem & circumſcriptionem, non eſt in diuinis vſurpandum. Similis eſt ratio horum nominum, *Principium & Principiatum*. nam etſi in diuinis dicimus Patrem eſſe principium Filij: reprehenderetur tamen qui dixerit, filium eſſe principiatum: neq; alia ſane de cauſa, niſi quia principiati vocabulum, non tantū ſignificat habitudinem ad principium, ſed etiam innuit quādam dependentiam ab illo, atq; adeo rationem effectus. Nec vero D. Tho. in loco citato ideo negat, inter intellectum diuinum & eſſentiam diuinam relationes menſuræ & menſurati, quia ratio menſuræ pugnet cum diuina natura, noſtro etiam intelligendi modo concepta (vt quidam putant) hoc enim pacto non docuiſſet ille, æternitatem eſſe menſuram diuinę durationis: ſed idcirco ita loquitur, quia non datur in diuinis ratio menſuræ, cui in ipſa diuina natura reſpondeat ratio menſurati, & circumſcripti, & patet legenti citatum articulum.

Obiectionis dilutio.

Menſurati nomen non eſſe vſurpandum in diuinis.

Pater eſt principium filij: ſed filius non eſt principiatū.

Veritatem, de qua eſt ſermo, eſſe conformitatem rerum cum intellectu diuino.

Sectio X.

Concluſio 4

QVarta concluſio, *Veritas, quæ propriè ad hanc diſputationem pertinet, eſt conformitas rerum cum intellectu diuino, hoc eſt, cum rationib. formalibus ipſarum quæ ſunt in mente diuina.* Dico autem (*quæ propriè ad hanc diſputationem pertinent*) quia non eſt hoc loco quæſtio de veritate complexa, nec de veritate intellectus, quę magis propriè dicūtur, vt paulo

A ſuperius explicauimus: ſed de veritate rerum. Probatur concluſio hunc in modum. Veritas cuiuſq; rei eſt conformitas eius cum propria & prima ipſius menſura: at eæ tantum rationes formales rerum, quæ exiſtunt in mente diuina, ſunt propriæ, ac primæ menſuræ rerū omnium. eſt igitur veritas rerum omniū conformitas cum iis earum rationibus. Propoſitio perſpicua eſt. Aſſumptio probatur dupliciter. Primum, quia rationes formales, quæ exiſtunt in intellectu creato, aut non ſunt

Propriæ ac primæ rerum menſuræ.

B menſuræ rerum: ſed menſuratæ ab eis, vt conceptus quem habemus de Sole: aut ſi ſunt earum menſuræ, veluti conceptus quem habet Architectus de domo facienda (de quo quidē quo pacto ſit menſura diſſeremus li. 7. cum de Ideis diſputabimus) non tamen ſunt primæ earū menſuræ per ſe, ſed eæ tantum, quæ ſunt in mente diuina.

Deinde quia primum ens ideo dicitur verum ens, quia conforme eſt rationi formali

C perfecti entis exiſtentis in mente diuina: ergo pari ratione cætera entia, quia cōformia ſunt cæteris rationibus formalibus in eadem exiſtentibus.

Præterea, res omnes ideo dicuntur veræ, quia ſunt conformes alicui intellectui: non ſunt autē veræ veritate ea, de qua loquimur, quia ſint conformes intellectui creato; ergo quia intellectui diuino. Maior patet ex tradita veritatis definitione. Minor ex eo primum

D probatur, quia intellectus creatus, cum decipi poſſit, veritatis regula eſſe non poteſt. Deinde, quia vnde res primum habent, vt ſint, inde primum habent, vt veræ ſint: cum igitur nulla res primo habeat ab intellectu creato, vt ſit: efficitur, vt non primo habeat ex eo, vt ſit vera.

Poſtremo, res, quas dicimus veras ab omni æternitate veræ fuerunt (neq; enim illæ vnquam cœperunt eſſe veræ res, etiamſi cœpe-

Res ab æterno veras fuiſſe.

E runt vere exiſtere) atqui nulla res eſt vera, niſi quatenus conformis alicui intellectui, vt ex dictis patet, igitur nulla res eſt primo vera, niſi quatenus eſt cōformis alicui intellectui æterno, qui ſolus eſt diuinus.

Accedit in huius rei confirmationem id, quod Patres ſæpe docent; Omnia dici vera à prima veritate: id eſt, à primo intellectu. Neque enim id ſolum intelligunt denominatiue, vt pote à veritate intellectus increati quē-

Quo pacto omnia dicantur vera à prima veritate.

F admodū nonnunquam denominamus vera hæc vel illa entia a veritate intellectus creati quatenus videlicet de eis habetur, aut haberi poteſt verus intellectus: ſed etiam terminatiue, hoc eſt, à propria ipſarum veritate ſeu conformitate, quæ ad intellectum diuinum terminatur.

Vnde

Digitized by Google

Quot modis res poſſint dici vera.

Vnde collige, res omnes tribus modis poſſe dici veras. Vno, à veritate intellectus increati. Altero, à veritate intellectus creati: quæ denominationes ſumuntur à veritate alterius. Tertio à veritate ipſarum propria, quæ ad diuinum intellectum terminatur. Primum modum ſignificat Anſelmus in Dialogo de Veritate, *cap* 24. cum docet, *Eodem modo ſe habere ſummam veritatem ad omnia vera, quo ſe habet vnum atque idem tempus ad omnia quæ ſunt in tempore.* Secundum ac tertium complexus eſt Auicenna ſecundo lib. ſuæ Metaphyſ. *c.* 60. in deſcriptione illa, qua D. Th. vtitur primo libro contra Gent. *Veritas eſt proprietas eſſe vniuſcuiuſque rei, quod ſtabilitum eſt ei, in quantum talis res nata eſt de ſe facere veram exiſtimationem, & in quantum propriam ſui rationem, quæ eſt in mente diuina, imitatur.* Atque in hoc tertio modo conſiſtit veritas, de qua agimus, & quæ propria entis paſſio cenſetur.

Quibus argumentis impugnari poſſit propoſita concluſio.

Capvt XI.

Argumentum 1 contra 4. concluſ.

SEd contra hanc concluſionem hæc obiici poſſunt. Primo, ſi veritas rerum eſſet conformitas earum cum intellectu diuino, ſeu (quod eodem redit) cum ſuis rationibus formalibus, quæ ſunt in mente diuina: cum omnes ſint æque conformes ſuis rationibus formalibus: omnes eſſent æque veræ: hoc autem dici non poteſt, ſiquidem aliæ res ſunt aliis veriores, vt patet ex c. 1. 2. lib *tex.* 24 non eſt igitur veritas rerum eiuſmodi conformitas.

2. Secundo, Conceptus noſtri contemplatiui dicuntur veri per conformitatem cum rebus conceptis, vt cum ſole, vel lapide: igitur non ideo dicuntur veri: quia conformes ſunt propriis ipſorum rationib. exiſtentibus in mente diuina.

3. Tertio, conformitas rerum creatarum cum intellectu diuino eſt relatio realis: at veritas tranſcendens non eſt relatio realis: non eſt igitur veritas conformitas rerum cum intellectu diuino. Aſſumptio ex eo perſpicua eſt, quia veritas tranſcendens non poteſt addere enti quicquam reale, vt ex dictis patet. Propoſitio ex eo probatur: quia cõformitas creaturarũ cum intellectu diuino habet fundamẽtum reale in creaturis, vtpote ipſam earum entitatem realem, & exercetur inter extrema realia.

4. Quarto, Veritas intellectus diuini non eſt conformitas eius cum rebus, quarum rationes apud ſe habet: ergo nec veritas rerum eſt conformitas cum intellectu diuino. Conſequentia perſpicua videtur. eſt enim confor-

A mitas, relatio æqualis comparationis, cuius ea natura eſt, vt ex vtroq; extremo reciprocetur, veluti ſimilitudo. Si enim Socrates eſt ſimilis Platoni, ergo & Socrati Plato: quod ſi Plato non eſt ſimilis Socrati, nec Platoni Socrates. Antecedens vero probatur, quia intellectus diuinus non eſt verus, propter conformitatem cum rebus creatis, vt ex dictis apertum eſt.

B Quinto, Si res eſſent veræ per conformitatem cum rationib. ſuis, quæ ſunt in mente diuina: nec aurifex percipere poſſet quodnam eſſet verum aurum: nec Philoſophus, quænã eſſet vera eſſentia: nec deniq; vllus mortalium in hac vita haberet regulam, qua veritatem rei vllius cognoſceret: ſiquidem rationes illæ, quæ in diuina eſſentia ſunt: idem ſunt, quod ipſa diuina eſſentia, quæ in hac vita cognoſci C nequit: at conſequens eſt abſurdiſſimum: ergo & antecedens. 5.

Sexto, In mente diuina non ſunt multæ rationes, ſeu conceptus rerum, ſed vnica ratio, & conceptus diuinæ eſſentiæ, & omnium quæ in ea relucent, quod eſt verbum diuinum; at rationes propriæ diuerſarum rerum ſunt diuerſæ: non ſunt igitur res veræ per conformitatem cum rationibus, quæ in mente diuina exiſtant. 6.

Verbum diuinum quid.

D Poſtremo, Si quo modo in mente diuina dantur multæ, ac diuerſæ rationes rerum, non dantur, niſi per operationẽ diuini intellectus percipientis diuinam eſſentiam, vt varie imitabilem, ſeu participabilem à creaturis: hoc enim pacto & conceptus formalis diuini intellectus complectitur infinitas rationes formales creaturarum; & obiectiuus infinitas obiectiuas: at cætera omnia videntur eſſe & entia, & vera in ordine ad diuinam eſſentiam, E quatenus ea noſtro intelligendi modo antecedit omnem operationem diuini intellectus non ſunt igitur vera per conformitatem cum rationibus quæ ſunt in mente diuina. 7.

Solutio eorum, quæ proxime obiecta ſunt.

Sectio XII.

Quo pacto res ſint æque vera.

HÆc tamen hunc in modum diſſoluenda ſunt. Ad primum diſtinguẽda eſt maior propoſitio. Si enim res conferantur cum ſuis propriis ac peculiarib. rationib. quæ ſunt in mente diuina, vt equus cum ratione equi, F & lapis cum ratione lapidis: omnes dicendæ ſunt æque veræ, cum omnes æque illis reſpõdeant. At ſi conferantur cum rationibus, quæ ſibi cum aliis rebus communes ſunt, fieri poteſt, vt aliæ dicantur aliis veriores. Nam etſi omnes ſunt æque veræ in rationibus vniuocis, vt homo & equus in ratione animalis: itemque Socrates & Plato in ratione homi-

Quo pacto non ſint æque vera.

 nis,

nis, tamen in rationibus analogis, vt entis, A ſubſtantiæ, accidentis, aliæ poſſunt dici aliis veriores, quemadmodum & magis entia: vt ſubſtantia quam accidens, & qualitas, quam relatio: & forma, quã materia: Atq; hoc modo ſunt omnia inæqualiter vera in ratione perfecti entis: quæ cum ſimpliciter ſoli Deo conueniat, varie tamen participatur à cæteris entibus in proprio cuiuſque genere. Vnde facile eſt colligere analogiam veritatis, de qua loquutus eſt Ariſtoteles libro ſecundo, B cap. 1.

Ad ſecundum dicat fortaſſe aliquis, non eſſe aptam conſequentiam, eo quod conceptus noſtri duobus modis ſpectari poſſint: vno, quatenus ſunt res quædam, altero quatenus ſunt repræſentatiui rerum. Atque, vt ſunt res quædam: dici veros per conformitatem cum rationibus ſuis, exiſtentibus in mente diuina: quatenus autem ſunt repræſentatiui rerum, eſſe veros per conformitatem cum rebus iis, quas per eos concipimus. C Verum obſtat, quod conceptus noſtri eadem ratione ſunt quædam res, qua ſunt repræſentatiui rerum. *Secunda.* Dices fortaſſe, ea ratione negandam eſſe conſequentiam, quia conceptus noſtri ſpeculatiui, cum proxime pendeant à rebus, vt à quibuſdam cauſis particularibus exemplaribus: remote autem, ſed præcipue ab intellectu diuino: eadem conformitate, qua conformantur rebus, conformantur etiam rationib. ſuis D exiſtentibus in mente diuina. Sed neq; huiuſmodi ſolutio videtur ſatis. In mente enim diuina alia eſt ratio Solis, cui conformatur Sol: alia conceptus humani repræſentantis Solẽ, cui huiuſmodi conceptus conformatur. Illa enim eſt ratio eſſendi Solis: hæc, ratio repræſentandi Solem. Vnde patet, conceptũ, quem habemus de Sole, non eadem conformitate, qua conformatur Soli, conformari ſuę rationi formali exiſtenti in mente diuina, ſed ra- E tioni Solis, quæ in eadem exſtit.

3. ſolutio auctoris ipſius. Dicendum eſt igitur, hac de cauſa conſequentiam eſſe vitioſam; quia conceptus noſtri ſpeculatiui non ſolum dicuntur veri per conformitatem cum rebus: ſed etiam per conformitatem cum rationibus concipiendi, quæ ſunt in mente diuina, quæ conformitates ſunt inter ſe diuerſæ, & in poſteriori conſiſtit veritas tranſcendens non in priori. Id quod ex eo patet, quia fieri poteſt, vt ali- F quis conceptus non ſit conformis vlli rei, veluti conceptus corporis infiniti, qui tamen neceſſario erit conformis alicui rationi concipiendi exiſtenti in mente diuina, quæ ratio etſi eſt ratio eſſendi talis conceptus: non erit tamen ratio eſſendi rei conceptæ, ſi nullum corpus infinitum eſſe poteſt Planius hæc diſtinctio cernitur in conceptib. enunciatiuis. ꝙ D. Th. 1. lib. de Interpret ad c. 1. *q. 1. de veri. art. 6. lect. 3.* annotauit in enunciationib. vocalibus. Namq; eadem enunciatio mentalis poteſt eſſe vera res, & falſum ſignum, vt ſi mente dicas, Cælum eſt corpus cubicum, vera quidem res erit eiuſmodi enunciatio, quia conformis propriæ ipſius rationi formali exiſtenti in mente diuina: falſum vero ſignum, quia nulli rei erit conformis in ratione eſſendi illius: non quod non vere ſignificet aliquid eſſe (vere enim ſignificat cœlum eſſe corpus cubicum) ſed quia eius ſignificationi nullum reſpondet verum eſſe.

Quorundã reſponſionis refutatio. Ad tertiam plerique (*vt Paul. Sonc. lib. 6 q. 17. & Ian. de tranſ. cap. 5.*) concedunt maioremptobationem, vict. eius probatione, parum fortaſſe memores, quod alias eũD. Th. *1. d. 19. q. 5. art. 1. & cum Capreolo ibidem q. 3. concluſ* 2. negent, verum tranſcendẽs addere enti aliquid reale. Sed quicquid illi excuſationis afferant, neganda eſt maior. Nam præter rationes ſuperius propoſitas, hæ quoque addi poſſunt. Vna quia relatio rationis non poteſt fieri realis: at veritas tranſcendens ante Mundi creationem erat relatio rationis, vt iidem concedunt. Altera, quia ſi qua paſſio entis eſſet relatio realis, ac proinde quidditatiue ens, non poſſet illa prædicari in quæſtione: Quale eſt, de quolibet ente, quod eſt contra rationem paſſionis conuertibilis cum ente. Ad probationem vero dicendum, res creatas (vt alias ſæpe annotauimus) duobus modis referri ad intellectum diuinum, vt ad cauſam exemplarem; vno, relatione eſſentiali, quam dicunt tranſcendẽtem: altero, relatione accidentaria, nempe quatenus ab illo ſunt menſuratæ. *Quo pacto conformitas ſit relatio realis.* Si ergo conformitas earum cum intellectu diuino ſumatur priori modo dicendum eſt, eſſe relationem realem, non ratione; quæ fundetur in entitate rerum, ſed quæ ſit ipſa earum entitas. quo pacto relationes tranſcendentes accidentium ad ſubſtantias ſunt ipſæ eorum eſſentiæ; de quo genere relationũ non eſt hoc loco ſermo, quia non conſtituunt res ineſſe relatiuo ſimpliciter (quale eſt verum) ſed abſoluto. Si vero ſumatur poſteriori modo, dicendum eſt, illam vel ea de cauſa nõ eſſe relationem realem, ſed rationis, quia fundatur in eſſe potentiali creaturarum, non in actuali, quod contingenter conuenit omnibus creaturis. Ex eo enim, quod creaturæ concipiuntur à Deo in ipſa diuina eſſentia vt ab eis participabili, non quidem notitia viſionis, ſed ſimplicis intelligentiæ, conſequitur illas formaliter ea relatio menſurari à diuino intellectu, in qua tranſcendens earum veritas conſiſtit: intellectum vero diuinũ, ſeu potius

Digitized by Google

Quo pacto ſit rationis.

potius rationes formales rerum, quas continet, conſequitur relatio menſurantis. Itaque res creatæ ratione illius prioris habitudinis, quæ eſt realis, ſunt entia, ratione autem huius poſterioris, quæ eſt rationis, ſunt veræ.

Quo pacto intellectus diuinus ſit verus.

Ad quartum dicendum eſt, non eſſe antecedens omni ex parte verum, nam etſi veritas intellectus diuini non dicit conformitatem illius cum rebus creatis: ſignificat tamen cõformitatem eius cum re increata, quæ eſt primarium diuinæ eſſentiæ obiectum, in quo excellentius illę, quã in ſeipſis exiſtunt. Conceſſo tamen antecedente reſpectu rerum creatarum, neganda eſt conſequentia, atque ad probationem dicendum, conformitatem nõ eſſe relationem æqualis comparationis, niſi quando conformitatis nomine nulla importatur dependentia eius, quod dicitur conforme ab eo, quod terminat eius conformitatẽ, quemadmodum accidit in ſimilitudine Socratis cum Platone. At creaturæ eatenus dicuntur conformes intellectui diuino, quatenus ſunt quædam imitationes rationum earum, quæ ſunt in mente diuina, quod vtique importat dependentiam ipſarum ab intellectu diuino.

Quo pacto Veritas à nobis cognoſcatur in rationib. æternis.

Quinti argumenti ſolutionem difficiliorem reddit D. Auguſt. qui 12. lib. confeſſ. c. 25. & 14. c. 7. ac 12. cap. 2 de Trinit. docet: *Veritatẽ non cognoſci à nobis, niſi in rationibus æternis, quæ ſunt in mente diuina*: quod etſi concluſionem propoſitam confirmat, quia tamen pugnare videtur cum experientia, ipſam quoq; concluſionem videtur labefactare. Sed Diuus Thom. ſtudioſiſſimus obſeruator verborum Auguſtini nondum diſſoluit ex iis, quæ ille ſcribit in 1. Soliloquiorum, cap. 8. quo loco docet: *Veritates, quæ in diſciplinis traduntur, eo modo cognoſci in Deo, æternisq; rationib. quo viſibilia videntur in Sole.* Ait enim & 1. p. q. 8. art. 5. & 3. cont. gent c. 47. & aliis pleriſq; locis, duobus modis aliquid cognoſci in aliquo. Vno, vt in obiecto cognito: quo pacto videmus imaginem in ſpeculo, atque hoc pacto nõ cognoſci à nobis, dũ hanc vitam degimus, veritatem rerum in illius rationib. æternis, quẽadmodum nec reliqua viſibilia videmus in Sole ipſo, quem directo aſpicere non poſſumus. Altero, vt in principio cognoſcendi: atq; hoc modo cognoſci à nobis veritatem rerum creatarum in rationibus æternis, quatenus eiuſmodi rationes participantur in nobis per lumen naturale, quo pacto dicimur cernere alia viſibilia in Sole, quia cernimus illa per lumen participatum à Sole. Idque docet ſignificaſſe diuinum Vatem, cum Pſal. 4. ſibi ipſi quærenti: *Quis oſtendit nobis bona?* hunc in modum reſpondit: *Signatum eſt ſuper nos lumẽ vultus tui Domine.* Significauit n. his verbis, veritatem omnem, quæ ad quærendam ſalutem neceſſaria eſt, ipſa participatione diuini luminis, quod in mente noſtra fulget, cognoſci à nobis poſſe. Ita fit, vt per principia naturaliter cognita rationes rerum inueſtigemus, & per conformitatem earum cum eiuſmodi rationibus, veritates, quæ naturaliter cognoſci poſſunt, intelligamus, ac proinde per cõformitatem cum rationibus æternis, quę ſunt in mente diuina.

Quo pacto multæ rationes in intellectu diuino eſſe poſſint.

Verbum diuinum vnica ratio formalis diuinæ eſſentiæ.

Ad ſextũ dicendum cũ D. Th. 1. p. q. 15. ar. 2. & q. 3. de Verit. art. 2. & 1. cont. gent. c. 54. Etſi ea, quę ſunt principia cognoſcẽdi, nõ poſſunt eſſe multa numero in Deo, velut ſi quis fingeret in intellectu diuino multas ſpecies intelligibiles, aut multas artes, quemadmodum re vera eſſe poſſunt in quolibet intellectu creato: tamen ea, quæ ſunt termini diuinę cognitionis, vt talia ſunt eſſe multa. Vnde cum rationes rerum tam formales, quam obiectiuæ (quæq; tamen ſuo modo) terminent intelligendi actum: non dubiũ eſt, quin multę ſint, atq; adeo infinitæ in mente diuina. nam etſi Verbum Diuinum eſt vnica ratio formalis diuinæ eſſentiæ: continet tamen infinitas rationes formales creaturarum, & vt creaturæ in ſeipſis ſunt, & vt in diuina eſſentia continentur, ipſa etiã diuina eſſentia per Verbũ expreſſa, & declarata, etſi eſt vnica ratio obiectiua Verbi diuini: complectitur tamen infinitas rationes obiectiuas creaturarum, non vt creaturæ in ſeipſis ſunt, ſed vt eminenter in ea continentur. Num autem quemadmodum dicimus, multas eſſe rationes rerum in mente diuina, ſic etiam dicere poſſimus multos cõceptus, quæſtio eſt. Nobis certe non placet pars affirmatiua, quia ſi proprie loquamur vnus tantum eſt conceptus intellectus diuini: de qua re Theologi plura.

Creaturas non eſſe entia nec vera, niſi ſuppoſito actu intellectus diuini.

Creaturæ nõ ſunt producibiles à Deo per naturam niſi per artem.

Ad ſeptimũ negatiue dicendum eſt, creaturas nõ eſſe aut entia, aut vera in ordine ad diuinã eſſentiam, quatenus illa antecedit more intelligendi noſtro diuinũ intelligendi actũ. Primũ, quia creaturæ ſunt entia, & vera habitudine ad Ideas diuinas, vt omnes fatentur: at ideæ cũ ſint rationes exemplares creaturarũ, ac proinde ſuo modo termini cognitionis diuinæ, ſupponunt actũ intelligendi diuinum, quo diſtinguuntur inter ſe. Deinde, quia creaturæ quemadmodum non ſunt producibiles à Deo per naturam, ſed per artem, ita nec poſſibiles niſi per artem diuinam: quare nec entia, nec vera, niſi per habitudinem ad diſtinctas rationes, in quibus diuina ars intuetur agẽda omnia: at earum rationũ diſtinctio ſequitur actum intelligendi diuinum, vt dictũ eſt. Poſtremo, quia inde res primum ha-

Digitized by Google

bent, vt ſint multa entia. vnde habent, vt ſint A
diſtincta entia. at diſtinctio creaturarum re-
fertur primum ad diſtinctionem rationum,
quæ ſunt in mente creatoris, alioqui eſſet à
caſu, & præter intẽtionem primi agentis: ſup-
ponit ergo diſtinctionem rationum, quę ſunt
in mente diuina, ac proinde actum intelligẽ-
di diuinum, quod ſi earum entitas ſupponit
diuinum intelligendi actum, ergo & veritas,
quæ entitatem ſequitur.

Obiectio.

At obiiciat aliquis, eſſentiam diuinam, et- B
iam vt præcedit diuinum intelligendi actum,
eſſe varie imitabilem & participabilem à cre-
aturis, ergo creaturas eſſe entia, & vera, prius
quam more intelligẽdi noſtro habitudinem
habeant ad rationes, quæ ſunt in mente diui-
na. Huic obiectioni reſpondendum eſt, Eſſe

Dilutio.

quidem diuinam eſſentiam eo pacto ſumptã
imitabilem, & participabilem a creaturis, ve-
rum non proxime ſed remote, vt ita loqui li-
ceat. Quo fere modo forma humana, etiam
vt præcedit intelligendi facultatem, eſt intel-
lectiua, & materia prima, vt præcedit molem
corpoream eſt repletiua loci: proxime enim,
ac formaliter, illa per ipſam intelligendi fa-
cultatem, hæc per molem corpoream, has cõ-
ditiones ſibi vendicant.

An in ordine ad rationes formales diuini intellectus, an ad obiectiuas ſint creaturæ entia & vera.

Quod ſi quis quærat, cur hactenus dixeri-
mus creaturas eſſe entia, & vera, propter habi-
tudinem ad rationes formales exiſtentes in
mente diuina, & non potius propter habitu-
dinem ad obiectiuas, vt in ipſa diuina eſſentia D
continentur: præſertim cum diuinæ ideæ po-
tius videantur eſſe rationes obiectiuæ, quam
formales: Reſpondendum eſt merito id dictũ
eſſe: Primum quia, cum veritas primi entis ſit
conformitas illius cum ſua ratione formali,
vt paulo ante diximus (hoc enim neceſſario
fateri oportet) idem pari ratione dicẽdum eſt
de cæteris entib. comparatione ſuarum for-
malium rationum in eadem mente exiſtenti-
um. Deinde, quia rationes formales propin- E
quius ſe habent ad intellectum, quam obie-
ctiuæ, cum obiectiuæ ſæpe ſint res extra intel-
lectum, & non raro ſola formalium diſtincti-
one diſtinguantur inter ſe: at menſura, penes
quam veritas attenditur, ad intellectum per-
tinet. Tertio, quia non eſt reuera dicendum,
ideas eſſe rationes obiectiuas, ſed formales,
tum quia id concedunt omnes in ideis artifi-
cum, ex quibus diuinas inueſtigamus: tum
quia proprium ideæ eſt, eſſe expreſſiuũ & de- F
claratiuum, quod non conuenit rationibus
obiectiuis, ſed formalibus, tum denique, quia
vbi nulla eſt diſtinctio ex natura rei, veluti in
iis, quæ in diuina eſſentia continentur, prior
eſt diſtinctio rationum formalium, quam ob-
iectiuarum: at idearum diſtinctio eſt prima o-

A mnium earum, quę ad creaturas ſpectant. At-
que hac de cauſa Patres omnes ponunt ideas
in Verbo diuino, cui appropriatur ratio for-
malis diuinæ eſſentiæ, non autem in eſſentia
diuina, vt declarata & manifeſtata per Verbũ,
de qua re lib. 7. accuratius diſſerendum eſt.

Patres cur ideas in Verbo diuino poſuerint.

Concluſio quæſtionis, & ſolutio argumentorum, quæ ſunt initio quæſtionis propo-ſita.

S e c t. XIII.

Concluſ. 5.

QVinta concluſio, quæ directo quæſtioni
reſpõdeat: *Verum eſt propria paſſio entis.*
Hæc concluſio eodem illo argumento, quo
in ſuperiori quæſtione vſi ſumus oſtendi po-
teſt: Verum reciprocatur cum ente, & ſequi-
tur ipſam naturã entis: igitur eſt vera, & pro-
pria paſſio entis. Prior pars antecedentis ex
dictis haud difficile probatur. Nam quod omne
verum ſit ens (loquor autem de vero, vt ſigni-
C ficat ſimplicem veritatẽ rei, & de ente, vt ſigni-
ficat entitatem realẽ) ex eo patet: quia res ea
tantum dicitur vera, quæ ſecundum eſſe reale
eſt conformis intellectui diuino, vt ex dictis
perſpicuum eſt: quicquid autẽ habet eſſe rea-
le, ſiue actu, ſiue poteſtate, eſt ens reale. Quod
autem omne ens reale ſit verũ, ea ratione pa-
tet: quia nihil eſt ens reale, niſi quod poteſt ex-
iſtere realiter: nihil autem poteſt realiter exi-
ſtere, niſi cõforme ſit alicui rationi exiſtenti
D in mente diuina. Poſterior pars antecedentis
ex eo oſtenditur: quia verum, quemadmodũ
de vno diximus, eſt poſterius ente, cum & ſi-
gnificet formaliter relationem conformita-
tis, includens entitatem vt fundamentum, ac
veluti ſubiectum illius: vt ita ſit cum eo con-
nexum, vt de eo negari non poſſit ſine eius e-
uerſione. Vnde eſt illud Hilarii, *5. de Trin. Perit
enim aqua, quod aqua eſt, & perit id poterit abolere,
quod vera ſit.* Ita patet, verum eſſe propriam
E paſſionem entis. Eadem concluſio confirma-
tur ex omnium ſententia. Omnes enim colli-
gunt ex illo pronunciato 2. libri: *Vt vnũquod-
que eſt, ita & verum eſt*, veritatem eſſe propri-
am entis affectionem.

Duplex veritas ſimplex.

Ad primum igitur argumentum eorum,
quæ contra hanc concluſionem initio quæ-
ſtionis propoſita ſunt, patet reſponſio ex iis,
quæ in locum citatum ſecundi libri annota-
uimus. Diximus enim quemadmodum ens
F duobus modis ſumitur, altero vt eſſe poteſt,
altero vt eſt actu, ita conſequens eſſe, vt ſim-
plex veritas duob. quoque modis dici poſſit;
vno quatenus res conformantur intellectui
diuino, vt eſſe poſſunt: altero, quatenus illi
conformantur, vt ſunt actu. Quanquam ergo
non omnia entia ſint ſemper vera, ſumpto ve-
ro po-

ro poſteriori modo, quo pacto Ariſt. in colo- A
co intelligendus eſt, ſemper tamen omnia
ſunt vera, ſumpto vno priori modo. Atq; hoc
pacto dictum eſt hactenus, verum eſſe paſſio-
nem entis.

Ad ſecundum dicendum eſt, verũ illud, cui
opponitur falſum, non dici de reb. vt reſpon-
dent conceptibus ſimplicibus: ſed tantũ enũ-
ciatiuis: at verum, quod eſt paſſio entis, cõue-
nire rebus, vt reſpondent rationib. ipſarũ for-
malibus exiſtentib. in mente diuina, quæ non B
ſunt conceptus enunciatiui. Itaq; ad argumẽ-
tum, conceſſo vtcunq;, verum & falſum eſſe
contraria (impropriè enim ſunt contraria, vt
patet ex prædicamentis) itemq; verum & fal-
ſum circa idem verſari (verſantur enim circa
compoſitionem, & diuiſionem, tum ex parte
intellectus, tum ex parte rerum, vt reſpõdent
intellectui componenti, & diuidenti) negan-
dum eſt, inde effici, aut aliquod ens eſſe ve-
rum & falſum, aut non omne ens eſſe verum. C
nam ſi ſermo ſit de vero, cui opponitur fal-
ſum, neutrum dicitur de vllo ente, niſi quate-
nus conceptui enunciatiuo obiicitur, aut ob-
iici poteſt. Si autem de vero ſimplici, queãd-
modum nullum ens comparatione intelle-
ctus diuini, poteſt eſſe falſum, ita nullum po-
teſt non eſſe verum. Nihil enim poteſt in re-
rum natura exiſtere, quod poſſit non eſſe cõ-
forme diuino intellectui. Quod enim intelle-
ctui humano cõparatum, forſitan eſt falſum
aurum (quod quidẽ eſt eſſe falſum ſecundum D
quid, & denominatione extrinſeca a falſa ap-
plicatione conceptus humani) idipſum com-
paratione intellectus diuini eſt verũ aurichal-
cum, cum aliquid aliud quod aurum nobis
eſſe videatur.

Nihil aliquod ens poſſit eſſe falſum.

Ad tertium dicendum eſt, argumentatio-
nem non eſſe ad rem. Neque enim agimus de
vero complexo: ſed de ſimplici, quanquam ſi
de complexo loqueremur, adhuc dicendum
foret, verius eſſe id, quod eſt, eſſe, quam quod
non eſt, non eſſe: quia ſemper veritas negati- E
onis in veritate alicuius affirmationis, quaſi
in ſua cauſa fundatur: ſemper autem cauſa æ-
quiuoca eſt verior affectu. Quod ſi argumen-
tatio accommodetur vero ſimplici, vt cõclu-
dat non ens ratione, qua eſt non ens (quod
eſt quodammodo eſſe) verum eſſe: dicendum
eſt, nonentia non habere ratione ſui vllum
eſſe (etiam non entis) ſed ratione conceptus,
qui dum illa concipit, confert illis eiuſmodi
eſſe. Quare quemadmodum nonentia, non F
ſunt ex ſe vllo modo entia, ſed quatenus con-
cipiuntur quaſi entia: ſic etiam non ſunt ex ſe
vllo modo vera, ſed tantum, vt obiiciuntur in-
tellectui: nos autem, cum dicimus, ſed vera,
intelligimus, ex ſe, ſiue ratione ſui.

Veritatem negatiuæ ſemper fundari in veritate alicuius affirmatiuæ.

A Ad quartum dicendum eſt, verum non ad-
dere enti niſi relationẽ rationis: proinde ra-
tione eius, quod addit, nullam dicere perfe-
ctionem. Quod autem obiicitur, verum dice-
re perfectionem intellectus, ex ſuperiorib. di-
luitur: diximus enim in ea locutione nomen
Veri pro cognitione veri accipiendum, maxi-
me autem pro cognitione fundamenti veri-
tatis, quod eſt eſſe rei. Neq; enim intellectus
tam expetit cognitionẽ ipſius relationis, quæ
B dicitur veritas, quam rei veræ. *Lege D. Th. 1. p.
q. 16. art. 3. & 2. & vide Aureolum, apud Cap. 1. d.
19. q. 3. art. contra 2. cor. el.*

Quod vero obiicitur, verum eſſe perfectio-
nem ſimpliciter, quia melius ſit vnicuique ve-
rum eſſe, quam non eſſe, nihil efficit. Id enim
non niſi ratione fundamenti veritatis, con-
cedendum eſt.

Cum autem obiicitur, relationes rationis
non poſſe eſſe proprietates rerum: quia pen-
C dent ex operatione intellectus: reſpondendũ
eſt, quoniam concipi eſt proprietas rerum,
nihil mirum eſſe, ſi relationes rationis, quæ
conſequuntur res ex eo, quod concipiuntur,
ſint etiam proprietates illarum. Cum ergo
concipi poſſe, ac proinde concipi à Deo ſit
proprietas rerum omnium, & ex eo, quod illæ
concipiantur à Deo, conſequatur illas rela-
tio veritatis, non mirum eſſe debet ſi eiuſmo-
di relatio ſit earum proprietas.

Num relationes rationis poſſint eſſe proprietates rerum.

D *Diluuntur duæ quædam obiectiones contra ſoluti-
onem quarti argumenti, & com-
pletur ſolutio.*

SECTIO XIV.

SEd contra hanc ſolutionem duę obiectio-
nes ſeſe offerunt. Prior eſt, nec cõcipi, nec
poſſe concipi à Deo, videri proprietatem re-
rum omnium: ſi enim id verum eſſet, duo ſe-
querentur incommoda. Vnum, dari aliam
poſitiuam paſſionem entis, priorem vero,
quod nemo hactenus videtur dixiſſe: alterũ,
E res omnes pendere ab operatione intelle-
ctus, & (quod hinc ſequitur) eſſe entia ratio-
nis, quo nihil abſurdius. Nam ſi proprietas
rei pendet ab operatione intellectus, & ipſa
etiam res pendeat neceſſe eſt, cum res quæli-
bet neceſſariam habeat connexionem cum
propria paſſione.

Prior obiectio.

Poſterior eſt, nec relationem veritatis con-
ſequi res, vt concipiuntur à Deo. Si enim re-
lationes rationis conſequuntur operatio-
F nem intellectus diuini, cum Deus neceſſario
concipiat omnia, quæ ab intellectu create
ſimplici conceptu concipi poſſunt: ſequitur
omnes relationes rationis, quæ dici ſolent
cõuenire rebus per operationem intellectus
noſtri, vt relationem generis ad ſpeciem, &
ſpeciei.

Poſterior.

Digitized by Google

ſpeciei ad genus, non minus eſſe proprietates A rerum, quam eſſe verum: hoc autem non ſolum ex eo abſurdum eſſe apparet: quia eſſe genus, ſpeciem, & ſimilia dicuntur attributa contingentia rerum: ſed etiam, quia iſto modo non recte diceretur intellectus noſter facere, vt res, quę ſunt potentia vniuerſales, ſint actu vniuerſales, eſſent enim vniuerſales, ex æternitate.

Prioris ſolutio.

Verum ad priorem obiectionem, quod attinet ad prius incommodum, dici poteſt, con- B cipi poſſe: atque adeo, cõcipi à Deo, eſſe proprietatem rerum omnium, non tamen, quæ ſolis veris rebus conueniat. Nam, & ea etiam, quæ eſſe nequeunt, poſſunt ſuo modo concipi.

De paſſionib. entis.

Quod autem dici ſolet, verum eſſe primã paſſionem entis poſt vnum de iis, quæ cum ente reciprocantur intelligendum eſſe: non de iis, quæ latius patent. Verum, quia hæ reſtringi poſſunt ad ea, quæ ſecundum eſſe poſſibile ac reale concipiuntur, aut concipi poſ- C ſunt, quo pacto non latius patebunt, quam ens reale, ſimpliciter reſpondendum eſt, nihil eſſe incommodi, ſi detur alia proprietas, entis inter vnum & verum. Neque enim omnes numerantur à Philoſophis: ſed tantum inſigniores. Quocirca ex ſimplicibus duæ tãtum numeratæ ſunt poſt Vnum, quod quidẽ ſine alterius comparatione dicitur: altera, per quam omnia habent ordinem ad intellectum: altera, per quam ad appetitum, quibus ſolis potentiis omnia entia obiici poſſunt, et- D ſi aliæ paſſiones entis has præcedant, aut ſequantur.

Deum pendere à conceptu ſui, quomodo intelligendum.

Quod vero attinet ad poſterius incommodum, dicendum eſt, nihil eſſe abſurdi dicere, creaturas pendere ab actu intellectus diuini, vt patet: dicere autem, Deum pendere à conceptu ſui, ſi id quidem intelligatur, tanquam à cauſſa abſurdiſſimum eſt: ſin autem tanquam ab eo, quod ſi non eſſet, nec Deus ipſe eſſet, non modo non eſt abſurdum: ſed etiam neceſſarium. Vt enim Deus, ſi non exi- E ſteret actu, non eſſet Deus, ſic etiam ſi ſe actu non conciperet.

Quorundam ſententia de relationibus rationis.

Sed ea conſequentia, qua deinde infertur, res omnes iſto modo eſſe entia rationis, tantam vim habet apud quoſdam, vt eius vitandæ cauſſa dicant, operationem intellectus diuini non ſatis eſſe ad fabricandas, vt ita dicam, relationes rationis: ſed opus eſſe ad eam rem operatione intellectus creati.

Refutatio.

Verum hi non ſatis videntur conſideraſſe ſimile incommodum admittendum illis eſſe, ſi pendere quouis modo ab operatione intel- F lectus creati, conſtituat entia rationis: multa enim vera entia pendent ab operatione intellectus creati, vt ſciẽtiæ, & artes omnes, & quæ arte conficiuntur. Quod ſi pendere non quo- A uis modo, ſed certo quodam intelligatur, eodem intelligi poterit reſpectu intellectus diuini. Dicẽdum eſt igitur, quemadmodum ex operatione intellectus creati conſequuntur multæ relationes rationis, quæ rebus conueniunt, ita etiam ex operatione intellectus diuini. Atq; ex his eſſe veritatem, ſeu conformitatem rerum ad intellectum diuinum, neque oppoſitum recte dici.

Vera ſolutio.

Quapropter neganda eſt propoſita conſequentia, quia nec omnia, B quæ quouis modo pendẽt ab operatione intellectus, ſunt entia rationi, nec quæuis dependentia ab intellectu conſtituit eas rationis: ſed id ſolum in entibus rationis numerãdum eſt, quod cum de veris rebus dici poſſit, non poteſt tamen aliam exſtentiam habere, quam obiectiuam in intellectu, vt alibi diximus, & lib. ſeq. latius explicabimus: quo certe modo perſpicuum eſt, nullam rem veram pendere ab vllo intellectu ſiue creato, ſiue in- C creato.

Poſterioris obiectionis dilutio.

Ad poſteriorem obiectionem dicendum eſt, relationes rationis, quæ dicuntur conuenire rebus per operationem intellectus creati, ſi non omnes, ſaltem plurimas conſequi operationem intellectus diuini, vt generis, ſpeciei, eiuſdem numero, diuerſi, & ſimiles. Concipit enim Deus res omnes, & omnes earum gradus conceptu diſtinctiſſimo ex parte ipſarum. Quo fit, vt relationes, quæ propter diſtinctam apprehenſionem intellectus crea- D ti conſequuntur res, non minus conſequantur illas propter apprehenſionem intellectus diuini.

De relationibus generis & ſimilibus.

Cum autem obiicitur, hinc ſequi, relationem generis, & ſimiles, eſſe proprietates rerum: modo quidem aliquo id concedendũ eſt: neque Ariſtotel. id infieiatur, ſed plane fatetur ad finem huius capitis, vbi huiuſmodi relationes vocat affectus per ſe entium, quatenus entia ſunt.

Qua ratione res fiant vniuerſales.

Non eſt tamen ſimpliciter concedendum, eſſe eas veras rerum proprietates, niſi deſcendant cum rebus, quibus con- E ueniunt ad inferiora, quod non faciunt relationes generis, & ſpeciei. Ad ea vero abſurda, quæ hinc colliguntur, nõ eſt difficile reſpondere. Ad alterum, eſſe genus, ſpeciem, & ſimilia, dici contingentia attributa rerum non ſimpliciter, ſed quatenus conueniunt rebus operatione intellectus noſtri. Ad alterum vero dicendum eſt, nullam rem, præciſa omni operatione intellectus, eſſe vniuerſalem: ſed tamen, quæ ab omni æternitate comparatione intellectus diuini ſunt vniuerſales, fieri à F nobis vniuerſales, dum operatione intellectus noſtri abſtrahuntur a ſingularibus. Nec plus eſt incommodi hoc aſſerere, quam ſi dicas, res quæ nobis ante operationem intellectus agentis, non ſunt intelligibiles actu ſeu

ſeu potentia propinqua, quod Ariſtoteles docet 3. de Anima, capite quarto, text. 14. & capite quinto, text. 18. eſſe apud Deum actu intelligibiles, imo & intellectas: adde & neceſſario intellectas.

Num verum ſit obiectum intellectus. Ad id denique, quod in eodem quarto principali argumento obiicitur, verum eſſe obiectum intellectus, atque idcirco non addere enti ſolam relationem rationis, cum omnis relatio rationis ſit poſterior natura intellectu: obiectum autem cuiuſque potentiæ ſit prius ipſa potentia, reſponderet Caietan. *Caietanus.* iuxta id, quod ſcribit 1. part. quæſt. 16. artic. 3. verum non eſſe obiectum intellectus, ſed conditionem, quæ ſemper comitatur obiectum, quod quidem affirmat eſſe ens. Eadem videtur eſſe ſententia Diui Thomæ eodem loco, *D. Thomas.* & aliis pleriſque, quem ex eo videtur probare, quia verum non poteſt apprehendi ab intellectu, niſi apprehendatur ratio entis, & tamen ens apprehendi poteſt, etiamſi non apprehendatur ratio veri: quanquam ſemper apprehenſionem entis comitetur veritatis relatio. Idem quoque ſentit Scotus in primũ *Scotus.* ſentent. diſtinct. 3. quæſt. 3. §. His viſis, vbi duabus potiſſimum rationib probat ſententiam ſuam de hac re. Primum, quia verum eſt, quædam paſſio entis, qua intellecta non intelliguntur entia, niſi per accidens. Deinde, quia obiectum habitus cuiuſque potentiæ non eſt prius natura obiecto potentiæ. ſubiectum autem Metaphyſicæ, quæ eſt habitus intellectus, non eſt verum, ſed ens, quod quidem naturæ ordine antecedit verum. Eadem *Auicenna.* ſententia videtur eſſe Auicennæ initio ſuæ Metaphyſ. capite quinto, vbi docet, conceptum entis primum imprimi in animam, quaſi dicat, nihil poſſe obiici intellectui, niſi *Oppoſita ſententia.* ſub aliqua ratione entis. Iuxta hanc igitur ſententiam, quæ valde probabilis eſt, perſpicue diſſoluitur argumentum. Si quis tamen oppoſitam magis probauerit dicat verum eſſe poſterius intellectu, quoad eſſe veritatis, qualecunque illud eſt: imo etiam quo ad rationem conueniendi rebus, cum veritas non conueniet rebus, niſi per aliquam actionem intellectus, quæ præcedat completum intelligendi actum: & tamen intellectum eſſe poſteriorem vero, quoad actum intelligendi completum. Neque enim actus intelligendi completur, niſi præcedat conformitas inter rem intelligendam: & ſpeciem, aut conceptum illius, vt ex dictis patet. Verum quidnam ipſi de obiecto intellectus ſentiamus tum dicemus, cum de obiectis potentiarum diſputabimus.

A
Sitne bonum propria entis affectio.

QVÆSTIO VII.

Non videri propriam entis affectionem.

SECTIO I.

QVod demum attinet ad bonum, nõ pauca ſunt argumenta, quibus oſtendi videatur, non eſſe illud propriam entis affe- *1. Argu. pro parte negatiua.*
B ctionem ſiue paſſionem. Primum eſt, quia nõ omnibus entibus conueniat. Nam nec conuenit entibus mathematicis, vt ipſe auctor docet libro ſuperiori, c. 2. text 3. nec item materiæ primæ, cum ſit puta potentia: etenim bonum & perfectum idem videntur eſſe: pura autem potentia, vt caret omni actu, ſic etiam caret omni perfectione. idem enim ſunt actus & perfectio, quod facile colliges ex 2. de Anima. c. 1. tex 2. & ex 3. Phyſicorum. cap. 1.
C tex 5. & cap. 2. tex 15. Nec deinde conuenit relationibus. Nam cum diuinæ perſonæ relationibus diſtinguantur, aliqua perfectio eſſet in vna perſona, quæ non eſſet in cæteris: nec deniq; cõuenit iis entibus, quæ dicuntur mala, vt actibus & habitibus vitioſis, alioqui eædem res ſimul eſſent bonæ ac malæ, quod fieri nequit. Sunt enim bonum & malum contraria.

Secundum, quia nec de ſolis entibus dicatur: ſiquidem bonum & appetibile reciprocantur, iuxta illam definitionem initio primi Ethicorum adductam, *bonum eſt, quod omnia appetunt*, multa autem appetuntur, quæ non ſunt entia, vt priuatio vitæ, ſiue alienæ, ſiue interdum propriæ: multa etiam, quæ fieri nequeunt, quo pacto flagitioſi homines vellent non eſſe in Deo Iuſtitiam. Apertius etiam Ipſa exiſtentia, atque adeo maxime, quæ tamen eſt ens, ſed modus entis, vt ſuperius q. 4. diximus. 2.
D

E Tertium, quia ſi bonum reciprocaretur cum ente, nihil poſſet enti adiungere, niſi aut negationem, aut relationem rationis, vt ſupra q. 5. etiam definitum eſt: at neutrum poteſt adiungere. Non quidem negationem, quia negationes nullam perfectionem formaliter ſignificant, vt patet ex duabus proximis quæſtionibus, cum tamen bonum videatur formaliter dicere perfectionem. Nec vero relationem rationis; tum quia bonum, 3.
F qua ratione bonum eſt, mouet appetitum: relatio autem rationis nihil mouere poteſt: tum etiam, quia Deus dicitur bonus per eſſentiam, & tamen non per eſſentiam relatiuum rationis. eſſet enim diuina eſſentia relatio rationis.

Digitized by Google

Pro affirmatiua. At vero, quod bonum ſit propria entis affectio, Peripatetici omnes communi ſententia pronunciant, quam dicunt tradi ab Ariſt. 1. Ethicor. c. 6. his verbis, *Cum bonum aque atque ens dicatur, &c.*

Refutatio opinionis Heruei de formali ſignificatione boni.

Sectio II.

IN hac quæſtione non erit idem tractationis ordo, qui in ſuperiori q. 5. Quoniam enim conſtabat inter omnes, Verum ſignificare relationem, idq; ex definitione veritatis apertum erat: rationi conſentaneũ fuit, vt ante omnia conſtitueremus ex iis, quę dicta erant, nomine Veri vltra naturam entis ſolam relationem rationis ſignificari: tum vero reliqua exponeremus, in quibus eſſet diſſenſio. Nunc autem, quia non omnibus placet, Bonum eſſe relatiuum: ſed alij dicunt, nomine boni ſignificari formaliter abſolutum quid: alij relationem realem: alij abſolutum, & relationē ſimul: alij ſolam relationem rationis inſinuato ente, ab hac controuerſia ſumendum eſt diſputationis initium.

Varia ſententia de formali ſignificatione boni. Ac Herueus quidem Quodl. 3. q. 2. exiſtimat, Bonum non dicere formaliter relationem, ſed abſolutum tantum, aut aliquid commune relato & abſoluto. Hanc ſententiam tribuit Capreolus in 2. ſent. d. 34. q. 1. Scoti ſectatoribus: quam eandē Durandus eadem diſtinct. & quæſt. tacito auctoris nomine late refert. *Heruei opinio confirmatur.* 1. Heruei argumēta hæc ſunt. Primū, quia nulla relatio dicit formaliter perfectionem. bonũ autem perfectionem ſignificat. eo enim aliquid eſt melius, quo eſt perfectius. 2. Alterum, quia relatio ſemper dicitur ad alterũ: bonum autem non ſemper, vt patet in homine probo, qui etiam per ſe ſumptus, bonus eſt, ac dicitur. 3. Tertium, quia bonum non ſignificat in Deo relationem ergo nec in creatura, ac proinde in nulla re. Probat conſequentiam, quia bonitas creaturæ eſt ſimilitudo quædam participata bonitatis diuinæ. Antecedens vero: *Bonitas Dei cauſa rerum omnium.* quia bonitas Dei nec eſt relatio rationis, ſed vere exiſtens in rerum natura: immo etiam (quod addere poſſet) maxime exiſtens, cum omnia creata per eam exiſtant, vt Dionyſ. *de diu. nom.* c. 5 ſcribit. nec item relatio realis quia in Deo nulla datur relatio realis, quæ ſit omnib. perſonis communis, vt re vera eſt bonitas. Si quis autem ab Herueo quærat, quænam ſit formalis ratio boni. Reſpondet, bonum eſſe nihil aliud *Quid bonũ formaliter* ſignificare formaliter, quam eſſe perfectum, aut ad perfectionem ordinatum. *Id ſignificet apud Herueũ.* Id quod ex eo probat, quia ratio boni eſt ratio finis, aut eius, quod eſt ad finem: conſtat autem, finem formaliter ſignificare perfectionem. Denique, vt luculentius rem declarat, hac ratione diſtinguit bonum ab ente: quod ens, vt ens eſt, ſignificet id, quod in qualibet entitate primum occurrit, id vero nihil aliud eſſe, ait, quam quod ſecundum eam aliquid dicatur eſſe tale, vt calidum, aut frigidum. at bonum, vt bonum eſt ſignificat eandem entitatem: vt modo quodam contracta eſt, non quidem ad partem aliquam ſubiectiuam, cũ bonum æque late pateat, atq; ens: ſed ad eſſe perfectionem alicuius, aut ad alicuius perfectionem ordinatum. Quod enim hæ rationes diſtinguantur inter ſe, vel ex eo patere docet, quia calor febrilis eſt ens Socratis, cum Socrates ſecundum illum habeat eſſe calidi: & tamen non eſt bonum Socratis, quia nec eſt perfectio Socratis, nec ad eius perfectionem ordinatus: quanquam ſit bonum materiæ, quia illam perficit.

Refutatio. Hæc tamen ſententia nec videtur vera, nec ſibi ſatis conſona. Primum, quia ſanitas per ſeipſam, & ſublata omni poſteriori ratione abſoluta: eſt bona ægroto, quod eodem modo accidit in cœteris. Deinde, quia aut Herueus ſumit perfectum & ad perfectionem ordinatum, pro rebus denominatis à perfectione, vel ab ordine ad perfectionem, aut formaliter. Si pro rebus denominatis, facit Bonum ſynonymum enti. Ens enim ſufficit, vt denominetur bonum, ſublata quacunque alia ratione abſoluta, vt patet ex ſuperiori argumento. Si vero formaliter, non dubium eſt, quin ſibi repugnet. *Perfectum* Nam perfectum, vt perfectum eſt, aut dicit negationem defectus (perfectum enim eſt, cui nihil deeſt, ſiue ſimpliciter, ſiue in certo aliquo genere) aut relationem ad formam perficientem, quaſi habens formam perficientem: ordinatum autem ad perfectionem, vt eſt ordinatum, eſt relatum. Fatetur igitur hoc pacto: Bonũ, vt bonum eſt, eſſe partim negatiuum, partim relatiuum; cum tamen contendat oſtendere, non eſſe relatiuum, & potiori negatione nec negatiuum.

Refutatio opinionis Durandi.

Sectio III.

Durandi ſententia. DVrandus vero in ſecundo d. 34. q. 1. contrariam ſententiam ſecutus, ait: Bonum ſignificare formaliter relationem conuenientiæ, eamque eſſe realem. Quod autem ſigni-

ficet

ficet relationem conuenientiæ, ex eo potiſſimum oſtendit, quia idem abſolutum, vt calor per ſolam conuenientiam cum vna re, & negationem conuenientię cum alia, dicitur bonum vnius, & malum alterius, vt vnum reſpectu ſani & ægroti: & color pallidus, reſpectu pomi & vultus. Quod vero ſit realis, ſupponit certum eſſe iuxta ſententiam Ariſtotelis in fine libri ſexti, c. 2. tex 3. vbi docet, *etſi verum & falſum in mente ſunt; tamen bonum & malum eſſe in rebus.* Quo loco aperte videtur docere, etſi verum & falſum ſignificant relationes rationis: bonum tamen & malum ſignificare relationes reales. Quod ſi quis obiiciat, ſi bonitas eſt relatio realis, ac proinde quædam pars ſubiectiua entis, fieri non poſſe, vt bonum conuertatur cum ente. Reſpondet, Bonum non conuerti cum ente eſſentialiter, vt quemadmodum omnis bonitas eſt eſſentialiter ens, ſic etiam omne ens ſit eſſentialiter bonitas (ſiquidem omnis relatio eſt eſſentialiter ens, & tamen non omne ens eſt eſſentialiter relatio) ſed cõuerti denominatiue. Nam quemadmodum, quidquid habet relationem conuenientiæ cum aliquo, eſt ens, ita quidquid eſt ens, habet relationem conuenientiæ cum aliquo.

Quo pacto Bonũ apud Durandũ conuertatur cum Ente.

Impugnatio.

Sed neq; huiuſmodi ſententia probanda eſt. Nam ſi bonitas eſt relatio realis, erit quidditatiue ens, vt patet ex quæſtione tertia, atque adeo bona ſecundo modo dicendi per ſe; ſi modo bonum eſt propria paſſio entis, vt dicitur. Iam ergo quæretur de illa bonitate, ſitne relatio realis, eademque ratione deinceps de alia atq; alia in infinitum. Quod ſi hoc abſurdum vitari non poteſt, niſi dicas, aliquam bonitatem non eſſe relationem realem, idem pari ratione de prima dici poteſt; aut ſaltem non eſt aſſerendum, bonum tranſcendens in commune, dicere relationem realem. Occurrat fortaſſe aliquis pro Durando, bonum non eſſe paſſionem entis realis in commune, ſed ſolius abſoluti. Verum hæc reſponſio pugnabit primum cum communi Philoſophorum ſententia, quæ docet, bonum æque late patere, atq; ens: imo etiam ipſius Durãdi, quem paulo ante diximus aſſerere, bonum conuerti denominatiue cum ente. Deinde hoc ſaltem negari non poteſt, bonitatem eſſe communem omnibus entibus, quæ perfectionem ſignificant: at huiuſmodi eſt apud illum relatio bonitatis, vt patet eadem quæſtione, in ſolutione primi argumenti: quo fit, vt adhuc ſequatur progreſſus infinitus, quem diximus: aut danda erit aliqua bonitas, quæ ſignificet relationem rationis: ac proinde bonitas, quæ cum ente conuertitur, non erit relatio talis.

Reſponſionis cuiuſdam ratio.

A Præterea, ſi bonitas eſſet relatio realis eſſet quoq; bonitas diuina realis relatio, quod fieri nequit. nulla enim relatio realis eſt communis omnibus diuinis perſonis. atque hoc pacto concludebamus quæſtione ſuperiori, veritatem non eſſe relationem realem.

Reſponſio Durandi.

Huic obiectioni reſpondet Durandus: Deum eſſe bonum relatione reali, ſi relatio realis non ſumatur pro reſpectu per ſe conſequẽte naturam rei, ſed pro reali denominatione ſumpta ex pluribus rebus. B *Deus enim*, vt ait, *dicitur bonus, quia tota bonitas creaturæ pendet à Deo.* Sed nec reſponſio hæc ſatisfacit argumento. Nam præterquam quod hæc diſtinctio relationum realium à Durando inuecta, non eſt probanda, vt patebit lib. 5. ex hac eius reſponſione ſequitur, Deum bonitate tranſcendente non eſſe bonum, niſi denominatione extrinſeca, & ex ordine ad creaturas, quod dici nullo modo poteſt.

Impugnatio.

C

Refutatio quarundam aliarum opinionum.

Sectio IV.

Porro D. Thomæ ſectatores partim conueniunt inter ſeſe, partim variant. Duo enim ſunt, in quibus omnes conſentiant. D Vnum. quod bonum nihil addat enti, niſi relationem rationis. Alterum, quod includat & huiuſmodi relationem & abſolutum, quod ab ea denominatur. Verum ſi ab eis quæratur, quo pacto bonum hæc duo includat, & quænam ſit relatio boni, & cuius abſoluti ſit relatio, non parua iam inter eos diſſenſio exſurgit. Nam alij exiſtimant, bonum includere formaliter & relationem & abſolutum. E Alij, non includere formaliter relationem, ſed tantum ſine illa explicari non poſſe. De relatione etiam, quæ tandem ſit, implexa eſt admodũ apud eos quæſtio, propter varia dicta Diui Thomæ, qui modo eam vocat relationem finis, modo appetibilis, modo etiam conuenientis. Denique de abſoluto, quod à relatione denominatur, non leuis quoque eſt inter eos controuerſia. quod Diuus Thomas nunc videatur dicere eſſe ens, nunc ipſum actum exiſtendi, alias quamlibet perfectionem additam eſſentiæ rei. F Ratio autem, quæ hoc auctores in eam ſententiam adducit, vt credant, bonum includere & relationem, & abſolutum, quouis tandem modo id intelligant, hæc fere vna eſt: Quia ſi bonum diceret formaliter ſolum abſolutum, eſſet ſynonymum enti, quod dici non poteſt: ſi ſolam relationem rationis, iam res non eſſent

Quo in re Thomiſtæ omnes conſentiant.

Quo pacto diſſentiant.

quia bona, non contra.

quia bonum, vt bonum eſt, eſt obiectum appetitus, appetibile autem non item: ſed affectio quædam, quæ illud ſequitur in ſecundo modo dicendi per ſe: quo pacto ſe habet viſibile reſpectu coloris, ſiue lucidi vt Ariſtoteles docet ſecundo de Anima, cap. 7. textu 66. Quod idem annotarunt Caiet. 1. part. quæſt. 5. artic. 1. & poſt eum Capr. 2. ſent. diſt. 2. q. 3 & Ferr. primo contra gentiles cap. 37. ducti auctoritate D. Thomæ in caput primum primi Ethicorum, qui in explicando illo pronunciato: *Bonum eſt, quod omnia appetunt*, ait, *eam deſcriptionem à poſteriori traditam eſſe.* Itaque dicunt, bonum eſſe fundamentum appetibilitatis, quemadmodum coloratum eſt fundamentum viſibilitatis: ſiue appetibilitas, & viſibilitas ſint denominationes quædam ab actibus appetendi, & videndi, vt Caiet. ait: ſiue relationes aptitudinales ad appetitum & viſum, vt Ferrarienſis exiſtimat: ſiue quiduis aliud.

Et quoad 3. Rationem formalem boni in conuenientia ſitam eſſe.

Tertia pars probatur. Primum, quia nihil (vt ait D. Thomas, de veritate quæſt. 1. art. 1.) in bono reperitur prius, quod appetibilitatis cauſſa eſſe poſſit, quam conuenientia. Quidquid enim appetimus, id ea de cauſa appetimus: quia nobis conuenit, aut aliis rebus quibus illud appetimus: aut certe, quia putamus id nobis, aut illis congruere: nec alia videtur eſſe ratio, ſub qua noſter appetitus moueatur. Deinde, quia vna, eademque res (vt argumentabatur Durandus) ex eo ſolum, quod vni rei congruit, & alteri non congruit, dicitur bona reſpectu vnius: & mala reſpectu alterius. Tertio, qui aliam rationem formalem boni priorem ratione appetibilis, & diuerſam à ratione conuenientis excogitauerunt, nempe rationem perfectionis, aut perfectiui, aut perfecti, in ipſam rationem conuenientiæ vel nolentes inciderunt: niſi quod ii, qui ſolius perfectionis, aut perfectiui meminerunt, preſſius locuti ſunt, quam bono transcendenti conueniat. Nam perfectionem, aut perfectiuum eſſe, ſi proprie loquendum eſt, de ſolo actu dicitur: at conueniens, ſiue congruens, res omnes complectitur, atque adeo ipſam puram potentiam. Eſt enim bona: quia congruens tum formis naturalibus, tum etiam compoſitis naturalibus, tum agentibus, &c.

3. Concluſio.

Tertia concluſio: *Conuenientia, qua ſignificatur nomine veri boni, de quo agimus, & non apparentis tantum eſt conuenientia ſecundum veram exiſtentiam realem.* Hæc concluſio duobus potiſſimum argumentis oſtendi poteſt. Vno,

Probatur 1.

quia conuenientia, quæ non eſt ſecundum veram exiſtentiam realem, ſed ſolum ſecundum exiſtentiam conceptam, qualis eſt ea, A qua peccator conuenire humano generi non eſſe Deum malorum vltorem: non eſt vera conuenientia, ac proinde non conſtituit aliquid vere bonum.

Altero, quia cum appetibilitas cuiuſque rei fundetur in conuenientia illius, vt patet ex dictis: nihil autem appetatur, niſi ſecundum exiſtentiam realem, ſeu veram, ſeu apparentem (hinc enim oſtendemus lib. ſequenti, finem non mouere, niſi ſecundum eſſe reale) B neceſſe eſt, vt quicquid appetitur ſit conueniens ſecundum exiſtentiam realem, aut veram, aut apparentem. Si ergo bonum ſumatur pro vere bono, vt de eo hoc loco agimus, neceſſe eſt vt conuenientia in qua eius formalis ratio conſiſtit, ſit conuenientia ſecundum veram exiſtentiam realem: intellige autem potentialem, vt illud dicatur vere bonum, quod congruit rei ſecũdum realem exiſtentiam, quam habere poteſt. Ita patet, quæ C ſit formalis ſignificatio boni. Quibus hunc in modum explicatis facile eſt quæſtioni reſpondere.

4. Concluſio probatur.

Quarta igitur, extremaq; concluſio ſit: *Bonum eſſe propriam paſſionem entis.* Quę cõcluſio ex eo facile oſtenditur, quod bonum & reciprocatur cum ente, & eius naturam ſequitur. Nam; quod omne ens ſit bonum inductione patet; quia nulla res eſt quantumcunque exiguæ entitatis, quæ alicui non congruat.

D Quod autem omne bonum ſit ens, ex iis etiam, quæ dicta ſunt, facile colligitur. Nam cum bonum ſignificet cõuenientiam ſecundum exiſtentiam realem poſſibilem: ſola vero entia poſſint exiſtere realiter, perſpicuum eſt, omne bonum eſſe ens. Nec refert, quod

Dionyſ. quo pacto intelligatur.

D. Dionyſius 4. cap de diuinis nominib. facit bonum maioris ambitus, quam ens. Accipit enim eo loco ens pro ente, quod eſt actus, vel includit actum cuiuſmodi ſunt omnia, excepta materia prima. Itaque vult materiam eſſe E bonam, & tamen non eſſe ens. ſcil. actuale, vt D. Thom. interpretatur tertio contra Gent. cap 20. tametſi aliter illum exponit quæſt. 1. de veritate, art 2. ad 1. vt ens acceperit pro ſolo exiſtente: bonum autem pro eo quod nondum exiſtit, ſed exiſtere poteſt: quod eſt preſſius nomen entis accipere, quam ſecundum eſſentiam. Ita perſpicuum eſt, bonum, & ens reciprocari inter ſe: quod ipſum Ariſtot docet primo Ethic. cap. 6. vt ſupra diximus, eſtq; F omnium Philoſophorum communis ſententia.

Quod denique bonum eſſe ſequatur naturam entis, ex eo patet quia conuenientia rerum in ipſa earum entitate fundatur. Quod D. Auguſt. 1. de doctrina Chriſt. ſignificat, cum ait: *In quantum ſumus, boni ſumus.* Ita patet,

bonum eſſe veram, ac propriam paſſionem entis.

Solutio primi argumenti partis negatiuæ initio propoſiti.

SECTIO VI.

Num entia mathematica habeant rationem veri.

PRimum igitur argumentum negatiuæ partis initio propoſitum, quod quidem attinet ad entia Mathematica, hoc pacto diſſoluendum eſt: Mathematica entia, eo pacto, quo à Mathematicis conſiderantur (vtpote abſque materia ſenſibili) & ſpectata virtute cauſarum naturalium, quo pacto Ariſtoteles de illis loquitur, non poſſe exiſtere in rerum natura, etiam per ſua indiuidua ſic accepta, ac proinde eo pacto conſiderata non habere rationem boni, quemadmodum nec veri entis. Cæterum collata cum ſupernaturali Dei virtute, vel etiam abſolute accepta, & nō ea ratione præciſe, vt abſtrahunt à materia ſenſibili, non ſolum eſſe vera entia, ſed etiam bona. De qua re docte loquitur Caietan. in commentar. primæ part. Diui Thomæ ad art. 3 quæſtio. 15 niſi quod ait, illa abſolute accepta eſſe entia, nec tamen eſſe abſolute bona. Quod vero non videtur recte dictum, quia cū illa abſolute accepta habeant ordinem ad eſſe: quemadmodum ex hoc ordine ſequitur, eſſe ea abſolute entia, ita non eſt negandum, eſſe abſolute bona: nec Caiet. oppoſitum ſatis confirmat.

Caiet. opinio.

Conſectariū Mathematica abſtrahere ab ente falſum.

Hinc patet, non recte dici à quibuſdam, Mathematica abſtrahere ab ente. Nam & abſolute accepta, & vt a Mathematicis conſiderantur, entia ſunt, nec ab eis tractantur ſub ratione vlla, qua non ſint entia, id eſt, qua per ſua ſingularia, exiſtere nō poſſint, niſi eorum ſententia, aut potius errore, qui in Deo potentiam ſuperiorem naturali non agnoſcunt. Quod ſi quis obiiciat, tractari ab eis quantitatem infinitam, quæ vt nulla poteſt a re exiſtere poteſt in rerum natura, ita rationem entis habere non poteſt: reſpondendum eſt: Primum quidem, raro à Mathematicis fieri mentionem quantitatis infinitæ, veluti cū dicunt: æque diſtantes lineas eſſe eas, quæ non concurrunt, etſi in infinitum protrahātur: & cum ex infinita linea abſcindunt quā rumcunque magnam volunt, aut ex infinita magnitudine deſumunt quantumlibet magnum numerum. Deinde, nunquam eos loqui de quantitate ſimpliciter infinita, ſed de finita indefinite, hoc eſt, ſine certi termini præfinitione, vt poſſint ex ea quantumcunq; deſignatam deſumere, vt Ariſtoteles docet 3.

Obiectio.

Solutio.

Quo pacto Mathematici agant de quantitate infinita.

A Phyſ. cap. octauo, textu ſeptuageſimoſeptimo. Poſtremo, quantitatem infinitam potius ſupponi à Mathematicis, quam re vera tractari. Sola enim finita ab eis tractatur, ſupponitur autem infinita, quocunque id modo intelligatur, maioris perſpicuitatis gratia, ne vnquam illis deſint quantitates, quas velint aſſumere ad demonſtrandum, vt dictum eſt.

De bonitate Materiæ primæ.

Quod attinet ad materiam primam, ſunt,
B qui reſpōdeant, illam eſſe bonam per formā, quæ, vt eius eſt perfectio, ita & eius bonitas. Hæc tamen ſolutio nō placet, quia, vt illa eſt ens entitate propria, ſiue vt diſtinguitur à forma, ſic etiam habere debet bonitatē propriā. Alii, vt propriam materiæ bonitatem declarent, dicunt, illam idcirco eſſe bonam per ſe ipſam, quia in genere ſuo nihil ei deeſt. Sed neque hi rem prorſus attingunt. Accipiunt n. nomen bonitatis, pro Perfectionis, quod
C etſi ſæpe fit apud vtriuſque Philoſophiæ auctores, diuinæ, inquam, ac humanæ: non eſt tamen bonitas (ſi proprie loquendum eſt) idipſum, quod perfectio. Quæ vt melius intelligas, aduerte, triplicem dici ſolere perfectionem, Moralem, Naturalem, & Tranſcendentem, ſiue communem.

Triplex perfectio moralis.

Moralis perfectio quid.

Perfectio moralis, quæ & honeſtas & probitas dicitur, *eſt forma, ſiue actus perficiens ſecundum rectam agendi rationem*, cuiuſmodi ſunt
D temperantia, fortitudo, & reliquæ huiuſmodi virtutes, earumque actus. Atq; ab hac perfectione, vt ſola entia intellectiua poſſunt dici perfecta, ita & hoc pacto bona, quomodo ſumitur bonum ab Ariſtotele, cum 2. *Ethicor. cap 6.* definit virtutem, *Habitum, qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit.* Perfectio naturalis eſt *forma, ſiue actus perficiens ſecundum naturam ſubiecti*, vt calor ignis, frigus aquæ, & motus naturales vtriuſque, com-
E prehendi; que hoc genus perfectionis ſub ſe perfectionem moralem, quia quicquid perficit ſecundum rectam agendi rationem, perficit ſecundum naturam rationalem, ſiue intellectiuam ſubiectam. Quo fit, vt ab hac perfectione dicantur perfecta, ac proinde bona, omnia, quæ habent formas, actuſve ſuæ naturę conuenientes. Perfectio tranſcendens *eſt negatio defectus cuiuſque rei in ſuo genere.* vt perfectio cœli in genere corporum, & intellectus in genere potentiarum: tametſi perfectionis nomen hoc tertio modo ſumptum,
F fere accipi ſolet pro ipſa re perfecta, ſiue compoſita illa ſit, ſiue ſimplex, ſiue ſubſtantia, ſiue accidens, ſiue actus, ſiue potentia. Ab hoc autem perfectionis genere dicimus perfecta ac bona, etiam ea, quæ alias dicuntur mala, et

Naturalis perfectio quid.

Perfectio trāſcendens quid ſit.

bonum

Digitized by Google

bonum furem, bonum morbum, id eſt, perfectum in ſuo genere.

Ac cum perfectiones primi, & ſecundi generis, ſint formæ ipſæ actus perficientes, non dicentur ab eis bona, niſi ea, quæ informari, actuarive, aut quaſi actuari poſſunt, quod addiderim propter perfectiones morales, & naturales Dei, quæ non actuant diuinam eſſentiam, ſed habent ſe noſtro intelligendi modo, more actuantium. At à tertio genere, quemadmodum omnia dicuntur perfecta in aliquo genere, ita & bona, atque hoc pacto poteſt materia dici bona per ſeipſam, quia in genere potentiæ paſſiuæ nihil ei deeſt. Denique priora duo perfectionum genera ſignificat Auctor libelli de cauſſis, cum ſcribit: *Bonum dici per informitatem entis*: tertium autem Dionyſius in libro de Diuinis nominibus c. 4. cum ait; *Bonum ex vna totaq; cauſa* (id eſt integra) *proficiſci: malum autem ex particularibus defectionibus accedere.*

Perfectiones diuinæ quales.

Cæterum, quod bonitas, ſi proprie loquendum eſt, non idem ſit, quod perfectio, ex eo primum conſtat, quia perfectio dicitur abſolute, bonum autem comparate. Deinde, quia quicquid eſt bonum, in hoc vel illo genere, eſt etiam bonum in genere entis, id eſt, bonũ ens, & tamen non quicquid eſt perfectum in hoc vel illo genere, eſt etiam perfectum ens.

Bonitatem non idem eſſe atq; perfectionem.

Quis enim dicat, materiam, aut punctum eſſe perfecta entia, cum interim materia dicatur perfecta potentia paſſiua, & punctum perfectus terminus lineæ? Poſtremo, quia Theologi aliam tractationem faciunt de perfectione Dei, aliam de bonitate Dei, tametſi multi ſunt, qui hæc attributa, non plane & aperte diſtinguant, propter eorum affinitatem, quemadmodum non videntur diſtinguere bonum ab appetibili, cum tamen omnis bonitas fundetur in aliqua perfectióne, & omnis appetibilitas in bonitate aliqua.

Dicuntur igitur potius, idcirco materiam proprie dici per ſe bonam, quia per ſe ſuamve eſſentiam eſt conueniens ſiue congruens accipiendis formis, aliiſq; plurimis vſibus.

Materia quo pacto ſit per ſe bona.

Quod idem D. Thomas (qui alias genus hoc bonitatis in materia nõ videbatur agnoſcere) plane fatetur tertio contra Gentiles capit. 20.

Sed cum vna eademque res multis modis eidem poſſit eſſe cõueniens, imo etiam multis rebus, quemadmodum gladius Delphicus, qui in varios vſus comparatus erat: rogabit aliquis hoc loco, in qua conuenientia bonitas tranſcendens poſita ſit.

Ad quam dubitationem dicendum videtur, bonitatem tranſcendentem, cum ſit prima rerum bonitas, poſitam eſſe in conuenientia earum cum Deo, quemadmodum de veritate ſuo modo dictum eſt Vt enim Deus eſt verum ens, atque adeo veriſſimum, quia omnino conformis conceptui, quem habet de perfecto ente, cętera autem ſuo quæque gradu ſunt vera, quatenus maiorem minoremve cum illo eodem conceptu habent imitationis conformitatem: ita idem eſt bonus, ac optimus bonitate tranſcendente, quatenus ſibi eſt conuenientiſſimus, ſeque ipſo digniſſimus: cætera autem eo magis, minuſve diuinæ bonitati congruunt. Quod enim ita dicendũ ſit, his argumentis patet. Primum, quia vnde res primum habent, vt ſint, inde primam habent bonitatis rationem: cum igitur Deus ex ſeipſo, cætera autem ex illius participatione habeant, vt ſint, efficitur, vt ipſe ſit bonus primo, communiſſimoque bonitatis genere, quia ſibi conueniens, cætera autem, quia illi congruunt.

Bonitatem tranſcẽdentem conſiſtere in conuenientia rerum cum Deo.

Probatio 1.

2. Deinde, quia, vt diuina cognitio eſt regula omnis cognitionis: ita diuina appetitio norma omnis appetitionis: igitur vt diuina cognitio antecedit omnem creatam cognitionem: ita & diuina appetitio omnem creatam appetitionem: prius ergo res omnes ſunt appetibiles à Deo, quam à quouis alio appetitu: res autem non ſunt appetibiles à Deo, niſi quatenus illi congruentes. conſiſtit igitur prima rerum bonitas in eo, quod Deo congruant: quæ bonitas nulla eſt alia, niſi tranſcendens.

Bonitas rerum conſiſtit in eo quod Deo congruant.

3. Poſtremo, ſi bonitatem creaturarum ex eo metiamur, quia congruunt his, vel illis, plane intelligemus, quemadmodum hæc congruit huic, ita nõ congruere illi, veluti calor, quia ita congruit igni, vt aquæ non congruat: ſunt igitur creaturæ reſpectu ipſarum inter ſe, non tantum bonæ, ſed etiam malæ: atqui res omnes creatæ, quatenus entia ſunt, ita ſunt bonæ, vt malæ non ſint (vnde eſt illud Auguſtini primo de doctrina Chriſtiana: *In quantum ſumus boni ſumus*) igitur non eſt ſumenda earum bonitas tranſcendens ex ordine ad creaturas, multoque minus ipſa Dei bonitas, ſed potius omnium bonitas in ordine ad Deum.

Res reſpectu aliarum bona & mala.

Atqui ex hoc ordine habent creaturæ vt ſint bonæ aliæ in ordine ad alias, vt materia in ordine ad omnes formas, quarũ eſt capax, & ad compoſita tam ſubſtantialia, quam accidentalia, quæ ex ea fieri poſſunt, vt calor reſpectu ignis, & frigus reſpectu aquæ, ac reliqua eodem modo.

Tria tamen ſunt, quæ contra hæc obiici

1 Obiectio.

iici poſſint. Vnum, ſi Deus eſt bonus eo bonitatis genere, de quo agimus, quia ſibi cõgruens: eodem modo videri dicendum, cętera eſſe bona, quia ſibi congruentia. *Secunda.* Alterum, ſi creaturæ ſunt bonæ, quatenus Deo congruentes, ergo creaturas eſſe bonas Deo, ac proinde pendere bonitatem Dei ex creaturis, cũ per illa boni ſumus, quæ nobis ſunt bona, etiam bonitate tranſcendente, quo pacto res quælibet naturalis eſt hoc genere bonitatis bona propter materiam & formam, quæ illi ſunt bona, ſiue conuenientia. *Tertia.* Tertium, creaturas multis modis congruere Deo, veluti ad manifeſtandam eius potentiam, ſapientiam, bonitatem, ad excitandam quoque in nobis eius admirationem, ad conciliandum eius amorem, &c. aut ergo multas eſſe bonitates tranſcendentes cuiuſque rei, aut non eſſe huiuſmodi creaturarum bonitatem in eo poſitam, quod Deo congruant neceſſe eſt.

Solutio obiectionis primæ.

Verum ad primum dices, quemadmodum nulla creatura ex ſeipſa eſt, ita nullius tranſcendentem bonitatem ſumendam eſſe ex conuenientia, qua quęque ſibi ipſa congruit, præſertim cum hæc congruentia procedat ex ea, qua ipſa congruit creatori.

Ad ſecundum dices, cum de rebus diuinis loquimur, nõ modo à falſa ſententia, ſed etiam ab ea, quæ ſpeciem falſitatis habeat, cauendũ eſſe. Ita fit, vt quoniam dicere, creaturas eſſe bonas Deo, neſcio quid indigentiæ in Deo innuit, non videantur ea locutio vſurpanda. Alioqui ſi res ipſa ſpectetur, cum bonum, vt de eo nunc loquimur, nihil aliud ſignificet, quam eſſe conueniens alteri, quemadmodũ creaturæ ſine errore vllo dicuntur conuenientes, ac congruentes Deo, ita ſine errore dici poſſent bonæ Deo. Vt enim cum dicimus, diuitias eſſe bonas iuſto, non ſignificamus, bonitatem iuſti pendere ex bonitate diuitiarũ, ſed potius è contrario bonitatem diuitiarũ ex bonitate iuſti: Ita ſi quis vero ſenſu retento dicat, creaturas eſſe bonas Deo, non ſignificabit, bonitatem Dei pendere ex bonitate creaturarum, ſed contra bonitatem creaturarum ex bonitate Dei. Nec ſimile eſt illud, quod obiectum eſt de bonitate tranſcendente rei naturalis. Quod enim res naturalis ſit bona propter materiam & formam, quæ illi ſunt bonæ, non ideo accidit, quia illi ſunt bonæ, ſed quia ſunt illius partes, quod non accidit in creaturis reſpectu Dei.

Quo ſenſu dici poſſit, creaturas eſſe Deo bonas.

Propria ratio bonitatis tranſcendẽtis

Ad tertium dices, conuenientiam reſpectu Dei, in qua conſiſtit creaturarum bonitas trãſcendens, eſſe eam, qua quęq; earum congruit Deo ad manifeſtationem diuinæ naturæ, ac proinde earum perfectionum, quæ in ea continentur: cęteras autem conuenientias, quibus Deo congruunt, ad excitandam diuinitatis admirationem, ad conciliandum eius amorem, &c. conſequentes eſſe, & poſteriores prima earum bonitate: tametſi dici poteſt, per vnam & eandem conuenientiam hęc omnia præſtari, cum alia ex aliis naturaliter ſequantur.

Solutio eiuſdem argumenti, quod attinet ad relationes, & ea, quæ dicuntur mala.

SECTIO VII.

An relationes ſignificent perfectionem.

QVod vero attinet ad relationes, pleriq; ſunt, qui dicant, illas nõ ſignificare perfectionem, qua in re D. Thom. & Scotus, eorumque ſectatores pene conueniunt. *Lege D. Thom. 1. p. q. 28. art. 2. Caietan. de ente & eſſent. cap. 2. Capr. 1. de 7. quæſt. 1. ad 3. contra 1. concluſ. Scot. quodl. 5. &c.* Ac de perfectione quidem formali, quo nomine comprehendi poſſunt moralis, & pure naturalis, non caret hoc cõtrouerſia. Altera enim ex parte cum omnis relatio ſit forma quædam atq; actus (loquor autem tantum de relatione reali) actus autẽ idem videatur eſſe, quod perfectio formalis: omnis relatio videbitur dicere perfectionem. Contra tamen cum intemperantia, & cætera vitia huiuſmodi ſint formæ quædam & actus; nec tamen ſint perfectiones formales, cum nõ perficiant ſubiectum, niſi velis ſecundum quid, ſiue quatenus qualitates: nihil mirum videri debet, ſi relationes quoque non dicantur ſignificare perfectionem formalem, præſertim cum ſint tenuiſſimæ entitatis: earumque eſſe non tam conſiſtat in afficiendo, & quaſi ornando proprio ſubiecto, quam in referendo illo ad aliud. Sed quicquid in hac controuerſia dicendum ſit de relationibus creaturarum: oppoſitum dicendum eſt de diuinis: qua in re melius ſentire videtur Diuus Thomas, qui putat, relationes, quibus perſonæ conſtituuntur & diſtinguuntur, dicere formalem perfectionem, quod negat Scotus. Dicunt enim perfectionem diuinæ eſſentiæ, ac proinde perfectionem diuinæ ſapientiæ, potentiæ, & cæterorum attributorum, quæ in diuina natura continentur: de qua re alias. Lege ſi placet Herueum Quodlib. prim. quæſtione quarta contra Scotum docte diſſerentem, eiuſque argumenta acute diſſoluentem.

Quid ſentiendum ſit de diuinis relationibus.

Ad argumentum igitur negandum eſt, ſi bonum dicatur de relationibus, aliquam perfectionem formalem fore in vna perſona diuina, quæ non ſit in aliis. Nam nec bonum eſſe,

Digitized by Google

eſſe, idem eſt, quod perfectum eſſe, vt ſuperius probatum eſt, nec quicquid eſt bonum bonitate tranſcendente, eſt etiam perfectum ex ſe, perfectione formali, vt patet in materia prima, in habitibus vitioſis, & fortaſſe in relationibus creaturarum: nec denique vlla perfectio formalis eſt in vna perſona diuina, quæ non ſit in aliis, cum eiuſmodi earum perfectio ſit indiuiſa in omnibus, quemadmodum & ipſa diuina eſſentia. Quod ſi perfectio ſumatur in argumento pro perfectione tranſcendente, quo pacto eſt perfectum quicquid eſt bonum bonitate tranſcendente, cum ea perfectio nihil aliud ſit formaliter, quam negatio defectus in genere aliquo, non ſolum non erit incommodum fateri, aliquam perfectionem eſſe in vna perſona, quæ non ſit in aliis: ſed etiam neceſſarium, quod idem dicendum eſt de bonitate ipſa tranſcendente, quæ fundatur in huiuſmodi perfectione, & cũ relatio rationis, vt inferius patebit.

Quædam de perfectione & bonitate diuinarum relationum.

Itaque ſi de tranſcendente, ſiue perfectione, ſiue bonitate ſermo ſit: alia ratione eſt perfecta paternitas: alia, filiatio, alia ſpiratio paſſiua, vt perſpicuum eſt: alio item modo congruit Pater naturæ diuinæ: alio, Filius: alio, Spiritus Sanctus. Pater, vt gignens; Filius, vt genitus; Spiritus Sanctus, vt ab vtroque procedens: quæ origines ſummam, & incomprehenſibilem Diuinæ eſſentiæ fœcunditatem declarant.

Quomodo perfectio tranſcendens & bonitas ſit in vna diuinitatis perſona quæ non ſit in alia.

Obiectio. Dilutio.

Nec obiicias illud Athanaſii è *ſymbolo: Qualis Pater, talis Filius.* Qualitatis enim verbo non ſignificat Athanaſius perfectionem tranſcendentem, ſed formalem, nec vero omnem formalem: ſed eam, quæ complectitur attributa illa, quæ apud nos qualitatis nomine ſignificantur, vt ſapientiæ, iuſtitiæ. Quapropter addere etiam potuiſſet, *Quantus Pater, tantus Filius*, &c. vt eandem eſſe omnium perſonarum quantitatiuam (vt ſic dicam) perfectionem declararet, quæ & ipſa formalis eſt, tametſi & quantitatiuam mox explicauit ſpecialibus verbis immenſi, æterni, & omnipotentis. Itaque quicquid perfectionis formalis dicit vna perſona diuina, totum id formaliter dicunt cæteræ ex natura rei. Dico autem ex natura rei, quia ſi relationes illæ ſumantur, vt noſtro intelligendi modo diſtinguantur ab eſſentia, nullam dicunt perfectionem huius generis: quemadmodũ ſapientia diuina, etſi ex natura rei includit iuſtitiam, tamen vt modo intelligendi noſtro diſtinguitur à iuſtitia, nullam includit perfectionem iuſtitiæ. Qua vna reſponſione diſſolues omnia argumenta, quæ aduerſæ partis auctores contra hanc ſententiam ingeminant, ſi de perfectione formali loquantur:

A quale eſt illud: Si relationes diuinæ dicunt formaliter perfectionem, plus perfectionis eſſe in duabus perſonis, quam in vna, pleriſque in tribus, quam in duabus: & illud, Fore, vt perfectior ſit perſona quælibet, quam eſſentia, cum perſona & eſſentiæ, & relationis perfectionem habeat: & illud concedendum eſſe neceſſario, relationes ipſas, vt diſtinguuntur ab eſſentia, dicere peculiares ſibi
B perfectiones. Nihil enim iſta efficiunt, ſi omnes dicunt eandem omnino perfectionem formalem, & inter ſe, & cum diuina eſſentia comparatam.

Media diſſoluendi argumenta, quæ fiunt contra veram ſententiam de relationum diuinarum perfectione.

Quod ſi quis obiiciat, relationes creatas, ſi formalem perfectionem ſignificant, dicere peculiares huiuſmodi perfectiones, vltra perfectionem fundamenti: ergo & diuinas vltra perfectionem eſſentiæ: neganda eſt conſequentia: quia relationes creaturarum diſtinguuntur à ſuis fundamen-
C tis ex natura rei, & illa perficiunt ſi dicunt perfectionem formalem: at relationes, quibus diuinæ perſonæ diſtinguuntur, nec diſtinguuntur ex natura rei ab eſſentia diuina, nec quatenus ab ea more intelligendi noſtro diſtinguuntur, illa perficiunt, cum concipiamus diuinam eſſentiam, vt infinite perfectam non forma i perfectione. Si vero loquantur de perfectione tranſcendente, cum ea nihil poſitiuum addat rebus perfectis: nullum incommodum colligetur prędictis argumentis.

Alterius obiectionis dilutio.

Diſcrimen inter relationes creaturarum & diuinas.

D Dicere enim plus huiuſmodi perfectionis eſſe in duabus perſonis, quam in vna, & in duabus, quam in tribus: in perſona item, quam in eſſentia, & vnamquamq; perſonam ſuam peculiarem habere perfectionem, nihil aliud erit, quam dicere plures res perfectas eſſe, duas quam vnam, & tres quam duas, perſonamque habere perfectionem eſſentiæ, & perſonæ, eſſentiam autem eſſentiæ duntaxat, & quamlibet perſonam, quoad propriam &
E peculiarem referendi rationem nullum habere defectum: in ſcientiis nihil eſt abſurdi, quemadmodum ſi Deus faciat duas formas æque perfectas, ea demum ratione non erit abſurdum aſſerere, plus perfectionis eſſe in vtraque, quam in altera, ſi is qui id aſſerit, ſignificare velit, plures perfectiones eſſe in vtraque, quam in altera tantum.

Quod demum attinet ad entia, quæ dicuntur mala (hoc enim erat extremum membro-
F rum primi argumenti) reſpondendum eſt, bonum tranſcendens de iis quoque vere prædicari: neque eſſe incommodum ſi res eædem dicantur bonæ, quatenus quædã entia ſunt, & ad Deum referuntur: malæ autem quatenus referuntur, ad quaſdam alias, quibus non congruunt; quemadmodum non eſt incommodum, ſi dicamus, febrilem calorem eſſe

Quo pacto entia quæ mala dicuntur, ſint bona.

bonum reſpectu materiæ, malum autem reſpectu formæ; &, auaritiam eſſe bonam congregandis caducis opibus, malam autem cōparandis æternis. Etenim bonum, ac malum, non dicuntur contraria reſpectu diuerſorum: ſed eiuſdem.

Quo pacto mala bonis opponantur.

Illud porro aduerte hoc loco, ea quæ dicuntur mala, interdum opponi contrarie bonis: vt in motalibus auaritia liberalitati, & actus illius actibus huius: in naturalibus error ſcientiæ, morbus ſanitati interdum autem priuatiue, morbus ſanitati: interdum autem priuatiue, vt in motalibus peccatum formaliter ſumptum honeſto operi: in naturalibus cœcitas viſui. Quæ cum ita ſint, mala quidem prioris generis ſunt etiam bona tranſcendenter: poſterioris autem non item. Eſt enim malum hoc pacto ſumptum *priuatio boni*, & vt Dionyſius *capite quarto de diuinis nominibus* ait, *nec exiſtens nec aliquid in exiſtentibus.*

Solutio ſecundi & tertij.

SECTIO VIII.

Quo pacto verum bonū ſit appetibile.

SEcundum argumentum initio propoſitum duobus modis ſolui poteſt. Vno, ſi dicas, Appetibile, vt iñ definitione veri boni à Veteribus tradita intelligitur, accipiendum eſſe, vt fundatur in vera conuenientia, & ſecundum exiſtentiam realem: in qua conuenientia diximus rationem boni conſiſtere. Hoc enim pacto reciprocatur appetibile cum bono. At priuatio vitæ, egeſtas, & reliquæ priuationes, & negationes, quæ a multis exoptantur, etſi ſæpe ſunt vere congruentes, vt cum propter Chriſtum expetuntur: tamen quia non ſunt entia, non habent conuenientiam ſecundum propriam exiſtentiam realē: entia autem ficta & impoſſibilia, nec habent propriam exiſtentiam realem: nec vere congruere poſſunt cuiquam rei.

Quo pacto nō entia.

Altero, ſi reſpondeas priuationes, & alias negationes, atque vno nomine non entia, nō eſſe ex ſe appetibilia, quo pacto dicitur proprium entis appetibile eſſe: ſed ratione alicuius entis adiuncti, aut conſequentis, aut certe quatenus entia eſſe putantur, aut aliquam entis rationem induunt, veluti paupertas ratione eius libertatis animi quam ſecum affert aut regni cœlorum, quod pauperibus promittitur, & equus rationis particeps, ſi poſſibilis eſſe putetur, aut vt tale apprehendatur. Atque hæc eſt communis ſolutio propoſiti argumenti.

Soluitur obiectio.

Quod ſi quis obiiciat, ſciſſionem venæ, pharmacum amarum, & alia, quæ non propter ſe expetuntur: ſed propter alia, non A eſſe entia: occurri poteſt hoc modo, Non idē eſſe, appetibile eſſe propter ſe, & ex ſe: quemadmodum non idem eſt, eſſe bonum propter ſe, atque eſſe bonum ex ſe. Nam, etſi quicquid eſt bonum, & appetibile propter ſe, eſt etiam appetibile ex ſe, non tamen contra accidit. Eſſe enim bonum, & appetibile ex ſe, eſt habere ex ſeſe cur appeti poſſit, ſiue appeti poſſit propter ſe, ſiue tantum propter aliud. atque hoc omnibus, ac ſolis entibus conuenire B poteſt. At eſſe bonum, & appetibile propter ſe, eſt eſſe appetibile non ratione alterius: quod non modo non conuenit non entibus: ſed ne omnibus quidem entibus videtur conuenire, vt patet in ſciſſione venæ, potione amara, & aliis quamplurimis. Poteſt etiam dici hæc entia eſſe appetibilia non tantum ex ſe: ſed etiam propter ſe, ſi non naturaliter, certe ex libertate: aut ſi non, vt ex ſe patiatur appetens, ſaltem vt efficiat, aliiſve modis.

Appetibile ex ſe, & propter ſe.

De bonitate exiſtentiæ.

C Quod autem attinet ad exiſtentiam, ſunt qui dicant eam eſſe quoddam ens, & ideo non colligi, ſi ipſa eſt bonum quippiam, aliquid præter ens eſſe bonum. Hæc tamen opinio nō placet: quia exiſtentia non poteſt numerari in membris diuidentibus entis, atque eſſe quaſi ſpecies illius, niſi ſumatur pro ſola exiſtentia diuina, vt patet ex quæſtione quarta, & latius patebit libro quinto. Potius ergo dicendum eſt, exiſtentiam eam, quæ nō eſt forD maliter entitas, & cæteros modos eſſendi intrinſecos, non eſſe appetibiles vt ea, quæ appetuntur, ſed vt modos eorum, quæ appetuntur: ac proinde non bona, vt ea quæ ſunt cōuenientia, ſed vt modos conuenientium: vnde nec appetuntur vnquam peculiari appetitione, ſed eadem illa, qua appetuntur ea, quorum ſunt modi eſſendi.

Cur bonitas transſcendens ſit relatio rationis.

Ad tertium dicendum eſt, bonum tranſcendens non adiungere enti negationem: E non quia formaliter, ſiue quatenus eiuſmodi eſt, dicat perfectionem, ſed quia eius ratio conſiſtit in conuenientia quadam, vt dictum eſt, quæ eſt relatio rationis. Quod autem ſit relatio rationis, & non realis, ex eo patet, quia conuenit rebus, ſiue actu exiſtant in rerum natura, ſiue non exiſtant, & iam ex omni æternitate conueniebat: quod genus relationum nobis videtur non eſſe reale, ſed rationis, quia non poteſt mutare naturam F ſuam, quam ex æternitate habuit, & ex ente rationis, fieri ens reale. Idem credimus dicendum de relationibus identitatis, ac diuerſitatis tum generica, tum ſpecifica, & aliis huiuſmodi. Alia ratio eſt de relationibus, quæ non conueniunt rebus niſi actu exiſtant in rerum natura: cuiuſmodi ſunt ſimilitudines, & diſſimilitudines in formis continentibus,

Nonnulla de relationibus.

Digitized by Google

gentibus, veluti ſimilitudo Socratis & Platonis in albedine, ſcientia, prudentia, &c. itemque relationes, actu agentis, & patientis; propinqui, & remoti: ſuperioris ſecundum locũ & inferioris, atque aliæ huius generis, de qua re accuratius libro quinto.

Quo pacto bonum moueat appetitum.

Ad priorem vero impugnationem dicendum eſt, non ideo dici ſolere, bonum mouere appetitum, quia, quatenus bonum eſt, mouet efficienter, ſed quia mouet vt finis, aut vt medium ad finem: neque item quia relatio ipſa conuenientiæ, quam bonum formaliter ſignificat, ſit id, quod mouet, cum vera aliqua res appetitur: ſed quia eſt ratio, ſub qua res ipſa mouet. Quantumcunque enim res ſit perfecta, ſi tamen conueniens non ſit huic vel illi, neutiquam ab eo appetitur. Aduerte tamen etiam ipſas relationes rationis poſſe mouere appetitum, vt ea, quæ mouent, ſeu directo appetuntur, cum id experimento conſtet in relationibus multarum dignitatum, quæ pendent ex hominum æſtimatione, cernimus enim, eas auide quæri, non tantum ratione opum, aut poteſtatis adiunctæ, ſed etiam ratione ipſius excellentiæ conceptæ ab aliis: neque enim tam expetunt homines, vt alii de ipſis magnum aliquid concipiant (quod eſſet appetere aliquid reale) quam vt ipſi ab illis magni æſtimentur, quod plane eſt appetere aliquid rationis, & pendens ab aliorum iudicio. Quanquam ergo ita res ſe habeat, non dicentur tamen entia rationis bona, vt hoc loco de bono ſermo eſt, id eſt bonitate propria entis realis, quia nõ habent conuenientiam ſecundum exiſtentiam realem, etiam potentialem, qua appetitum mouere poſſint, quod eſt proprium boni, quod reciprocatur cum ente, de quo proprie agit primus Philoſophus.

Entia rationis per ſe appeti.

Non tamen habere bonitatem de qua hic diſſeritur.

Dupliciter aliquid dici tale per ſuam eſſentiam.

Ad poſteriorem vero probationem dicendum eſt, duobus modis aliquid dici per ſuam eſſentiam tale. Vno, quia id, quod tale dicitur, conſequitur, & quaſi profluit ex eſſentia illius, quo pacto homo per ſuam eſſentiam eſt riſus capax. Altero, quia id, quod tale dicitur, pertinet ad eius eſſentiam: quo pacto homo eſt per ſuam eſſentiam animal. Si quis ergo ſumpto bono vt ſignificat bonitatem tranſcendentem, reſpondeat, Deum eſſe bonum per ſuam eſſentiam priori modo, verum quidem dicet, ſed nihil Deo peculiare tribuet, cum res omnes ſint illo modo bonæ & per ſuas eſſentias, & tamen Theologi, ac Philoſophi dicant proprium eſſe Deo, eſſe bonum per ſuam eſſentiam. Si vero reſpondeat, eſſe bonum per ſuam eſſentiam poſteriori modo, falſum dicet, vt recte probat argumentum. Reliquum eſt ergo, vt bonum in eo pronunciato ſumendum ſit, vt ſignificat perfectionem moralem, aut naturalem, aut potius vtramque, ſeu, quod idem eſt, quamcunque perfectionem formalem: quo pacto & verum eſt, & Deo peculiare, eſſe bonum per ſuam eſſentiam, cum diuina natura ſit ipſa diuina exiſtentia, potentia, ſapientia, iuſtitia, & quæcunque alia ſua perfectio formalis, ſiue earum, quas naturales tantum appellamus, ſiue earum, quas vocamus morales: quod in nulla omnino creatura cernitur. Atque in hoc ſenſu plane loquuntur Patres, & ſcholaſtici omnes Doctores, cum dicunt Deum eſſe bonum per ſuam eſſentiam: quo etiam pacto intelligitur illud Domini capite decimo apud D. Marcum, *Nemo bonus niſi ſolus Deus.*

Quomodo intelligi debeat, proprium eſſe Deo, eſſe bonum per ſuam eſſentiam.

Quid interſit inter eſſe bonum per eſſentiam ſuã, & eſſe bonũ per eſſentiã.

Aduerte tamen hoc loco, aliud eſſe dicere, Deum eſſe bonum per eſſentiam ſuam, quod iam explicatum eſt: aliud, eſſe bonum per eſſentiam: quemadmodum aliud eſt dicere, hoc eſt ens per ſuam eſſentiam: aliud, ens per eſſentiam. Qui enim dicit aliquid eſſe tale per eſſentiam, ſignificat illud continere in ſe omnem perfectionem totius eius generis, ſecundum quod dicitur tale, late tamen ſumpto generis nomine. Atque hoc etiam modo proprium eſt Dei eſſe bonum, ſeu perfectum per eſſentiam, quemadmodum & ens per eſſentiam, quia ipſe ſolus continet in ſe omnes perfectiones entis, quaſdam formaliter, quaſdam eminenter. Vnde merito cætera omnia dicuntur à Theologis entia, & bona per participationem.

Solus Deus per eſſentiam bonus.

Solutio argumentorum Heruei, Durandi & aliorum.

SECTIO IX.

AD primum autem Heruei, quicquid dicendum ſit de quæſtione illa, Num omnes relationes dicant perfectionem formalẽ de qua ille loquitur, negandum eſt nomine boni tranſcendentis ſignificari formaliter perfectionem ſiue moralem, ſiue naturalem, ſiue tranſcendentem, cum ſignificet relationem conuenientiæ, tametſi verum eſt, quo res ſunt perfectiores tranſcendenter, eo eſſe meliores bonitate tranſcendente.

Ad ſecundum, etſi bonum pro perfectione morali, & naturali ſumptum dicatur abſolute: tamen bonum tranſcendens ſemper dici comparate, quemadmodum & bonum, quod ſignificat bonitatem fundatam in per-

Digitized by Google

Perfectione morali, de quo hic non agimus.

Ad tertium dicendum, Si antecedens intelligatur de bono pro perfectione morali, aut naturali, verum, quidem ſumi antecedens, & recte probari conſequentiam: at ſi intelligatur de bono tranſcendenti, falſum eſſe antecedens. Ad eius vero probationem dicendum, eam totam conferri ad priorem ſenſum. aut certe in ea accipi bonitatem, pro ipſa rerum entitate, pro qua etiam non raro ſumitur veritas, vt ſuperiori quæſtione diximus. Atque hoc commune eſſe omnibus tranſcendentibus ſatis declarat commune illud Philoſophorum pronunciatum, *In tranſcendentibus concreta & abſtracta prædicari de ſe inuicem*, vt vnum de vnitate, & vnitatem de vno. Lege Diuum Thomam quæſtione 21. de veritate. articulo quarto, ex Dionyſio 2. cap. de diuinis nominibus.

Bonitatem & veritatem aliquando ſumi pro ipſarum entitate.

Explicatur locus Ariſtotelis.

Ad locum vero Ariſtotelis, quo Durandus ſibi perſuadet, relationem, quæ ſignificatur nomine boni, eſſe realem, dicendum eſt ſententiam Ariſtotelis eo loco, ſi accuratius expendatur, hanc eſſe tandem: Res eſſe bonas, ac malas ſine operatione intellectus: non tamen veras, aut falſas. Cæterum ex ea non effici, bonum, & malum dicere relationes reales. Nam, etſi pleræque relationes rationis ſunt, quæ non conueniant rebus, niſi qua res ipſæ concipiuntur, aut alio modo in mente tractantur, vt relatio prædicati, ſubiecti, generis, ſpeciei: cuiuſmodi eſt relatio veri: tamen aliæ etiam quædam ſunt, quæ rebus conueniant præciſa omni conceptione rerum ipſarum. Atque huius generis ſunt relationes creatoris, prioris & poſterioris ſiue tempore, ſiue natura, vt ſequenti libro docebimus, in quibus numeratur relatio boni. Senſus ergo loci eſt, Verum & falſum ſignificare relationes prioris generis: bonum autem & malum non niſi poſterioris. Quod perinde eſt, ac ſi in exemplis nunc adductis dixiſſet, res non prædicari, nec ſubiici, niſi quia concipiuntur, eſſe tamen priores, & poſteriores tum natura, tum etiam tempore, etiamſi non concipiantur.

Nonnullas relationes rationis, præciſa intellectus operatione, rebus conuenire.

Obiectio. Quod ſi quis obiiciat, relationem conuenientiæ habere in rebus extrema realia vt patet in igne & calore: itemque fundamenta abſque operatione intellectus: ergo eſſe realem; *Dilutio.* occurrendum eſt, non omnes relationes rationis indigere operatione intellectus tanquam fundamento, vt rebus conueniant, quemadmodum patet in relatione creatoris: ſed tantum eas, quæ in priori genere continentur: quanquam omnes indigent operatione intellectus, vt exiſtant. quod patebit libro quinto.

Diſſoluitur ratio quorundam Thomiſtarum.

A Denique ad rationem, qua prædicti ſectatores D. Thom. aſſerunt, bonum includere relationem rationis, & abſolutum: dicendum eſt, non inde ſequi, res eſſe bonas per ſolam operationem intellectus, quia bonum ſolam relationem rationis formaliter ſignificet. hoc enim pacto non eſſet Deus formaliter creator, nec prior natura, aut duratione creaturis, nec diuinæ hypoſtaſes æquales, aut ſimiles inter ſe, niſi per operationem intelle-
B ctus: quandoquidem hæc omnia formaliter ſignificant relationem rationis, vt ipſi etiam aſſerunt. Cauſa vero, cur id non ſequatur, eſt, Quia operatio intellectus non eſt neceſſaria, vt relatio rationis poſterioris generis cuiquã conueniat, ſed ſolum, vt exiſtat eo modo, quo exiſtere poteſt. Quin etiam retorqueri poteſt in eos proprium illorum argumentum. Si enim recte colligunt, bonum non dicere formaliter ſolam relationem rationis, ne co-
C gantur fateri, res non eſſe bonas, niſi per operationem intellectus, eadem ratione aſſerere non debent, illud includere formaliter abſolutum, & relationem. Nam ſi altera pars totius coniuncti pendet ab operatione intellectus, totum etiam coniunctum ab ea pendere neceſſe eſt. Itemque ſi hæc eſt apta conſecutio, Bonum ſignificat formaliter ſolam relationem rationis: ergo Deus non eſt eſſentialiter bonus: eadem ratione hæc erit apta,
D Bonum ſignificat formaliter abſolutum, & relationem rationis, ergo Deus non eſt eſſentialiter bonus. Quandocunque enim prædicato eſſentiali adiungitur aliquid accidentarium, totum prædicatum ex vtroque coniunctum eſt accidentarium, vt patet in hac enunciatione, Socrates eſt homo albus. Quæ neſcio qua ratione hi auctores non animaduerterint, aut potius non aperte viderint.

Retorquetur argumentum in aduerſarios.

Prædicatum ex parte eſſentiali, & accidentaria conflatum accidentariũ eſſe.

Horum ſententiam non eſſe D. Thomæ.

Nec ſane puto Diuum Thomam ſaltem
E iuxta doctrinam primæ partis. quæ illi verius tribuenda eſt, tanquam extremo teſtamento relicta, idem atque illos ſenſiſſe. Cum enim quæſtione ſexta, articulo tertio ad primum aperte doceat: Vnum ſolam rationem indiuiſionis formaliter importare, vt quæſtione quinta annotauimus, non dubium videtur, quin ſentiat, bonum quoq; tranſcendens ſolam relationem conuenientiæ formaliter ſignificare. Idem enim alijs locis dicendum
F putat de omnibus paſſionibus entis, quoad incluſionem, aut excluſionem entis, vt etiam prædicti auctores aſſerunt.

On

Digitized by Google

Ὅτι φιλοσοφίας ἐστὶν ἡ περὶ τῶν μαθηματικῶν ἀξιωμάτων, καὶ περὶ τῆς οὐσίας σκέψις.

ΚΕΦ. Γ.

Λεκτέον a δὲ, πότερον μιᾶς ἢ ἑτέρας ἐπιστήμης, περί τε τῶν b ἐν τοῖς μαθήμασι καλουμένων ἀξιωμάτων, καὶ περὶ τῆς οὐσίας. Φανερὸν δὴ, ὅτι μιᾶς τε καὶ τῆς τοῦ φιλοσόφου, καὶ ἡ περὶ τούτων ἐστὶ σκέψις. ἅπασι c γὰρ ὑπάρχει τοῖς οὖσιν, ἀλλ' οὐ γένει τινὶ χωρὶς ἰδίᾳ τῶν ἄλλων. καὶ χρῶνται μὲν πάντες ὅτι τοῦ ὄντος ἐστὶν ᾗ ὄν, ἕκαστον δὲ τὸ γένος. ἐπὶ τοσοῦτον δὲ χρῶνται, ἐφ' ὅσον αὐτοῖς ἱκανόν. τοῦτο δ' ἐστὶν, ὅσον ἐπέχει τὸ γένος περὶ οὗ φέρουσι τὰς ἀποδείξεις. ὥστ' ἐπεὶ δῆλον ὅτι ᾗ ὄντα ὑπάρχει πᾶσι· τοῦτο γὰρ αὐτοῖς τὸ κοινὸν, τοῦ περὶ τὸ ὂν ᾗ ὂν γνωρίζοντος, καὶ περὶ τούτων ἐστὶν ἡ θεωρία. διόπερ οὐθεὶς τῶν κατὰ μέρος ἐπισκοπούντων ἐγχειρεῖ λέγειν τι περὶ αὐτῶν, εἰ ἀληθῆ ἢ μή, οὔτε γεωμέτρης, οὔτ' ἀριθμητικὸς, ἀλλὰ τῶν φυσικῶν ἔνιοι εἰκότως τοῦτο δρῶντες. μόνοι γὰρ ᾤοντο περί τε τῆς ὅλης φύσεως σκοπεῖν, καὶ περὶ τοῦ ὄντος. ἐπεὶ d δ' ἔστιν ἔτι τοῦ φυσικοῦ * τις ἀνωτέρω (οὐ

* ἀνωτέρω habet Græcũ exemplar.

Huius eſſe Philoſophia, & de ijs, quæ axiomata mathematici vocant, & de eſſentia agere.

CAPVT III.

Dicendum a quoque, vniuſne ſcientiæ, an diuerſarum ſit, & de ijs, quæ b in mathematicis dignitates appellantur, & de ſubſtantia agere. Ac perſpicuum eſt, & vnius ſcientiæ, & eius, quæ Philoſophi eſt propria, horum etiam conſiderationem eſſe. Omnibus c enim entibus conueniunt, non priuatim alicui generi ab alijs ſeiuncto. Et vtuntur his quidem omnes, quia ſunt entis, qua ratione eſt ens, & vnum quodque genus ſit ens: verum eatenus vtuntur, quatenus eis ſatis eſt: hoc vero eſt, quoad patitur genus, de quo demonſtrationes afferunt. Quare cum ea omnibus, quatenus entia ſunt, conuenire conſtet (hoc enim ipſis commune eſt) ad eum profecto, qui ens, quatenus eſt, cognoſcit, horum quoque contemplatio pertinet. Quocirca nemo eorum, qui per partes conſiderant, quicquam de ijs conatur dicere, veræne ſint, an ſecus, neque Geometra, neque Arithmeticus, ſed Naturalium quidam, non immerito id facientes. Hi enim ſoli de natura, & de eo, quod eſt, ſe agere exiſtimabant. At d cum aliquis adhuc Naturali ſit ſuperior, natura-

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Tertius capitis ſumma.

Dicendum a quoque. Tradito ſubiecto huius ſcientiæ, ſubiectique partibus ac paſſionibus, tradit Ariſtoteles propria ipſius ſcientiæ principia, quod erat quartum ac extremum caput eorum, quæ ad cuiuſque ſcientiæ conſtitutionem pertinere diximus. Qua etiam in re explicanda diſſoluit ſecundam quæſtionem ſuperioris libri, qua quærebatur, *Num ad hanc ſcientiam pertineant ſolo ſimplicia ſubſtantiæ principia, an etiam complexa, ex quibus omnes ſcientiæ demonſtrant.* Repetita igitur quæſtione breuiter reſpondet, Ad vnam eandemque ſcientiam pertinere, & de ſubſtantiis, vt ſubſtantiæ ſunt, & de communibus principiis, quæ dicuntur dignitates, diſſerere: eamque ſcientiam eſſe primam Philoſophiam.

Mathematicas antiquiores eſſe, & in demonſtrando feliciores.

b *Quæ in Mathematicis.* Dignitates etſi omnium ſcientiarum demonſtrationibus vires ſubminiſtrant: tamen in mathematicis, quæ antiquiores videntur, & in demonſtrando feliciores ſunt, nomen dignitatum acceperunt.

Agere de cõmunibus principiis ad Metaphyſicũ pertinere.

c *Omnibus enim.* Duobus modis inſtitutum oſtendit. Primum ex communitate ipſarum dignitatum, conſtant enim terminis communiſſimis, vt entis, totius, partis, & ſimilibus, quibus ſcientiæ particulares non vtuntur, niſi contractis ad proprias materias. Deinde ex auctoritate eorum artificum, qui in certo aliquo duntaxat entium genere verſantur. Nemo enim eorum de communium principiorum veritate conatus eſt agere, exceptis quibuſdam veteribus Phyſicis, qui cum ignoratis adhuc rebus materiæ expertibus de omnibus entium generibus ſe agere exiſtimarent, non immerito crediderunt, ad ſe pertinere communium principiorum tractationem.

Reprehenduntur veteres Phyſici circa primorum principiorum tractationem.

d *At cum aliquis.* Reprehendit nihilominus veteres Phyſicos Primum, quod ea in re officium ſuperioris artificis vſurparint. Deinde, quod eorum quidam ita egerint de primis ac communibus principiis, vt ea demonſtrare conati ſint: quod vitium ex ignoratione artis analyticæ natum fuiſſe ait. Ars enim analytica non ſolum docet, principia demonſtrationum eſſe indemonſtrabilia, ſed etiam ea, quæ inter illa vocantur dignitates tantæ perſpicuitatis exiſtere, vt antequam præceptorem adeas, iam tibi ea nota ſint atque perſpecta, vt patet ex 1. Poſteriorum, cap. 2.

Digitized by Google

(ἓν γάρ τι γένος τοῦ ὄντος ἡ φύσις) τοῦ καθόλου καὶ τοῦ περὶ τὴν πρώτην f οὐσίαν θεωρητικοῦ, καὶ ἡ περὶ τούτων ἂν εἴη σκέψις. ἔστι g δὲ σοφία τις καὶ ἡ φυσική, ἀλλ' οὐ πρώτη. ¶ ὅσα δ' ἐγχειροῦσι τῶν λεγόντων τινὲς περὶ τῆς ἀληθείας, ὃν h τρόπον δεῖ ἀποδέχεσθαι, δι' ἀπαιδευσίαν τῶν ἀναλυτικῶν τοῦτο δρῶσι· δεῖ γὰρ περὶ τούτων ἥκειν προεπισταμένους, ἀλλὰ μὴ ἀκούοντας i ζητεῖν. ὅτι μὲν οὖν τοῦ φιλοσόφου καὶ περὶ πάσης τῆς οὐσίας θεωροῦντος ᾗ k πέφυκε, καὶ περὶ τῶν συλλογιστικῶν ἀρχῶν ἐστιν ἐπισκέψασθαι, δῆλον.

Text. 8.

Προσήκει l δὲ τὸν μάλιστα γνωρίζοντα περὶ ἕκαστον γένος, ἔχειν λέγειν τὰς βεβαιοτάτας ἀρχὰς τοῦ πράγματος· ὥστε καὶ τὸν περὶ τῶν ὄντων ᾗ ὄντα, τὰς πάντων βεβαιοτάτας. ἔστι δ' οὗτος ὁ φιλόσοφος. βεβαιοτάτη m δ' ἀρχὴ πασῶν, περὶ ἣν διαψευσθῆναι ἀδύνατον. γνωριμωτάτην τε γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι τὴν τοιαύτην (περὶ γὰρ ἃ μὴ γνωρίζουσιν, ἀπατῶνται πάντες) καὶ ἀνυπόθετον. ἣν γὰρ ἀναγκαῖον ἔχειν τὸν ὁτιοῦν ξυνιέντα τῶν ὄντων, τοῦτο οὐχ ὑπόθεσις.

(natura e enim unum quoddam genus eſt entis) eius, qui uniuerſalis eſt, quique contemplator eſt prima f ſubſtantiæ, horum quoque fuerit conſideratio. Naturalis autem diſciplina g eſt quidem & ipſa ſapientia quædam, ſed non prima. ¶ *Quæcunque autem nonnulli eorum, qui de veritate dicunt, quo h pacto ea approbanda ſint, diſſerere conantur, ob imperitiam Analyticæ artis id faciunt. Debent enim ij, qui accedunt, hæc prius ſcire: non autem i dum audiunt, quærere. Quod igitur ad Philoſophū, eumq; qui quatenus k natura fert, de omni ſubſtantia diſſerit, de ratiocinaticnum quoq; principijs agere pertineat, perſpicuum eſt.*

Text. 8.

Eſt l autem rationi conſentaneum, vt is, qui in vnoquoque genere cognoſcendo maximè verſatur, firmiſſima rei principia afferre poſſit: quare & is, qui in entibus, quatenus entia ſunt, ea, quæ ſunt omnium firmiſſima: eſt autem hic ipſe Philoſophus. Firmiſſimum m vero omnium principium illud eſt, in quo fieri nequit, vt quiſquam fallatur, nam & notiſſimum eſſe, quod tale ſit, neceſſe eſt (in ijs enim, quæ non norunt, falluntur omnes) & non ex ſuppoſitione. Quod enim neceſſe eſt, vt teneat is, qui quamlibet rem intelligat, id ſuppoſitiue non eſt

e *Natura enim.* Ante pauca verba Naturam acceperat ea ratione, qua ſignificat eſſentiam cuiuſque rei: nunc preſſius idem nomen accipit (per ſynecdochen tamen) pro ipſis rebus naturalibus, quæ natura conſtant.

Quid Ariſt. prima ſubſtantia nomine intelligat.

f *Prima ſubſtantia.* Primæ ſubſtantiæ nomine intelligit Subſtantiam corporis expertem, quæ prima eſt comparatione ſubſtantiæ naturalis, vel certe intelligit Deum, vt Commentator exponit

g *Eſt quidem & ipſa.* Hoc ad dubium illud pertinet, quod ſuperiori lib. c. 2 in proponenda & tractanda quæſtione 2. inſertum eſt.

h *Quo pacto ea approbanda* Hoc eſt, qua probatione demonſtrationeve admittenda

i *Dum audiunt quærere* Quærendi verbum ad ea ſpectat, de quibus diſputatio ſuſcipitur, non ad ea, quæ in diſputatione nota & perſpecta eſſe debent, cuiuſmodi ſunt prima communiſſimaque principia, quorum rationem auditores inquirere non debent

Qua ratione Metaphyſicus agit de omni ſubſtantia.

k *Quatenus natura fert.* Siue illud ᾗ πέφυκε cum Argyropylo interpreteris, *Ea ratione, qua natura talis eſt*, ſiue, vt cum Beſſarione, addita eſt hæc particula moderationis cauſa. Nec enim primus Philoſophus diſputat de omni ſubſtantia, niſi vel ea ratione, qua ſubſtantia eſt, vel quatenus fert natura & conditio ſubiecti primæ Philoſophiæ, id eſt, ratione eorum attributorum, quæ ſine materia conſiderari poſſunt. Vel idcirco id additum eſt, vt ſignificaretur imperfecta participatio huius ſcientiæ ab humana natura: de qua ſe nonnihil dixerat 1 lib. c. 2. & 2. lib cap 1.

Principia firmiſſima ad Metaphyſicū ſpectare.

l *Eſt autem rationi.* Docuit in priori parte huius capitis, principia omnibus ſcientiis communia eſſe propria huius ſcientiæ: nunc docet ad eandem pertinere principia firmiſſima, ſeu, quod idem eſt, certiſſima. Hæc autem, etſi eadem ſunt, atque communiſſima, tamen ratione diſtinguuntur, vt patet. Probatio, qua vtitur, hæc eſt: Quia ad eum artificem pertinent firmiſſima principia, qui eſt in cognoſcendo accuratiſſimus: huiuſmodi autem eſt primus Philoſophus. Prior propoſitio ex hoc patet, quia firmitas ſcientiæ ex firmitate principiorum pendet. Poſterior ex c. 2. primi libri perſpicua eſt.

Qua ratione principia Metaphyſica firmiſſima ſūt. Principium firmiſſimum ſimpliciter.

m *Firmiſſimum vero.* Etſi principia Metaphyſica ſunt firmiſſima comparatione principiorum cuiuſque alterius ſcientiæ: tamen ſi ipſa inter ſe conferantur, vnum aliquod reperietur, quod ſit cæteris firmius ac certius: ac proinde firmiſſimum ſimpliciter: quemadmodum, etſi omnia genera ſumma dicuntur prima comparatione aliorum, tamen ſi ipſa inter ſe comparentur genus ſubſtantiæ inuenietur primum ſimpliciter, cum ſit cæterorum etiam primorum fundamentum. Traditurus ergo Ariſtoteles principium firmiſſimum ſimpliciter, quod a Metaphyſico

Digitized by Google

φύσει. ὃ δὲ γνωρίζειν ἀναγκαῖον τῷ ὁποιοῦν γνωρίζοντι, καὶ n ἥκειν ἔχοντα ἀναγκαῖον. Ὅτι μὲν οὖν ἡ τοιαύτη πασῶν βεβαιοτάτη ἀρχὴ, δῆλον. τίς o δ' ἔστιν αὕτη, μετὰ ταῦτα λέγωμεν.

Text. 9. Τὸ γὰρ αὐτὸ ἅμα ὑπάρχειν καὶ μὴ ὑπάρχειν, ἀδύνατον τῷ αὐτῷ καὶ κατὰ τὸ αὐτό. καὶ ὅσα ἄλλα προσδιορισαίμεθ' ἄν, ἔστω προσδιωρισμένα πρὸς τὰς λογικὰς δυσχερείας. αὕτη δ' ἁπασῶν ἐστὶ βεβαιοτάτη τῶν ἀρχῶν. ἔχει γὰρ τὸν εἰρημένον διορισμόν. ἀδύνατον γὰρ ὁντινοῦν ταὐτὸ ὑπολαμβάνειν εἶναι, καὶ μὴ εἶναι. καθάπερ p τινὲς οἴονται λέγειν Ἡράκλειτον. οὐκ ἔστι γὰρ ἀναγκαῖον ἅ τις λέγει, ταῦτα καὶ ὑπολαμβάνειν. εἰ δὲ μὴ ἐνδέχεται ἅμα ὑπάρχειν τῷ αὐτῷ

eſt. Quod autem neceſſario tenere debeat is, qui quiduis cognoſcat, id n etiam ſecum ferat, nec eſſe eſt. Perſpicuum eſt igitur, huiuſmodi principium eſſe omnium firmiſſimum. Quodnam o vero illud ſit deinceps dicamus.

Etenim fieri non poteſt, vt idem ſimul inſit & non inſit eidem, & ſecundum idem: ſintq́ ad logicas difficultates adiecta, quæcunq́ alia à nobis adiungi poſſint. Hoc autem eſt omnium principiorum firmiſſimũ, cum ei prædicta definiti conueniat. Non enim fieri poteſt, vt idem quiſquam eſſe & non eſſe exiſtimet; quemadmodum p nonnulli Heraclitum dicere arbitrantur, neque enim neceſſe eſt, vt quæ quis dicit, ea & ſentiat. Quod ſi fieri nequit, vt eidem

phyſico in primis notandum ac tradendum eſt, docet prius, qualenam illud eſſe debeat, aſſeritque tale eſſe debere, vt nemo in eo falli poſſit. Quod quidem dupliciter probat. Primum, quia quod eiuſmodi eſt, vt nemo in eo falli poſſit, neceſſario eſt notiſſimum: ſiquidem nemo fallitur, niſi in eo, quod ignorat: principium autem omnium notiſſimum, & omnium firmiſſimum idem ſunt, cum omnia ex notioribus confirmentur. Deinde, quia quod tale eſt, vt nemo in eo decipi poſſit, ſed potius requiritur, vt cætera percipiantur, id antequam quicquam aliud percipias, cognitum habeas neceſſe eſt, quod autem neceſſe eſt cognitum haberi, vt quiduis aliud percipiatur, nullo pacto ſuppoſitio eſſe poteſt. Quod enim ſupponitur, nondum perſpectum eſt. Cum ergo ſolum firmiſſimum principium non poſſit eſſe ſuppoſitio, cum ad omnia percipienda requiratur, efficitur, vt nemo in eo falli poſſit.

n *Id etiam ſecum ferat.* Ad verbum eſt, *eo etiam percepto veniat.* ſed Helleniſmus eſt. Idem eſt enim Græcis ἥκειν ἔχοντα, quod φέρειν, aut σὺν ἑαυτῷ φέρειν, id eſt, *ſecum ferre.*

o *Quodnam vero illud.* Iam oſtendit ex dictis, quodnam principium ſit firmiſſimum ſimpliciter, aitque illud eſſe, Fieri non poſſe, vt idem ſimul inſit & non ſit eidem & ſecundum idem: adiunctiſque cæteris particulis, quæ priori libro Elench. cap. 4. ad vitandas diſſerentium moleſtias annotatæ ſunt. Probat autem hanc aſſertionem ex tradita conditione firmiſſimi principii; Quia inquit, fieri non poteſt, vt quiſquam exiſtimet, idem ſimul eſſe & non eſſe, quo duntaxat modo falli contingeret in propoſito principio. *Fieri nõ poſſe, vt idem ſimul inſit, & non inſit, eſſe principium firmiſſimum ſimpliciter.*

p *Quemadmodum nonnulli Heraclitum dicere arbitrantur, neque enim neceſſe eſt, &c.* Diceret aliquis, nihil repugnare, quo minus aliquis exiſtimet, idem ſimul eſſe, & non eſſe, cum Heraclitus (vt quidam volunt) id ſenſerit. Cui obiectioni occurrit Ariſtoteles, etſi Heraclitus id fortaſſe dixerit, non tamen inde effici, vt idem ſenſerit. Multa enim faciliime dicuntur, quæ ex animo dici non poſſunt, vt ſi quis lucente Sole noctem eſſe affirmet. Sed ne quis ſine ratione hoc dictum exiſtimet, adhibet Ariſtot. hanc probationem: Si aliquis in animum induceret, rem eandem ſimul eſſe, & non eſſe, haberent ſimul in mente contrarias opiniones, hoc autem fieri non poteſt. ergo nec illud. Maiorem propoſitionem ex eo probat, quia opiniones contrariæ ſunt illæ, quarum obiecta contradictorie opponuntur, quod etiam habes extremo capite ſecundi libri de Interpretatione. Opinio enim, quæ ait, Socratem eſſe album, non eſt contraria (ſaltem per ſe primo) illi, quæ dicit, Socratem eſſe nigrum, ſed ei, quæ negat, Socratem eſſe album. Ideirco enim Socrates (ſaltem Ariſtotelis ſententia) non poteſt ſimul eſſe albus & niger, quia eſſet albus & non albus, niger & non niger, vt patet ex iis, quæ ille ſcribit ad finem capitis ſexti. Dico autem, *Ariſtotelis ſententia*, quia plerique recentiores Theologi negant, ex quibuſuis contrariis ſequi contradictoria, quod credant ſupernaturali virtute fieri poſſe, vt aliqua contraria ſimul perfecte inſint in eodem ſubiecto: quod tamen fieri nequiret, ſi ex illis ſequerentur contradictoria. Quicquid tamen de eorum aſſertione ſentiendum ſit (quam valde quidem dubiam facit Gregorius Ariminenſis 1. d. decimaſeptima, quæſtione tertia, articulo ſecundo. Capreolus vero cum aliis quibuſdam ibidem quæſt. 2 ad argum contra concl. plane negat: noſque libr 8. examinabimus, cum de intentione formarum agemus) illud certum eſt, duas contrarias opiniones ſiue iudicia, nullo modo poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto. Nam cum contraria iudicia ita ver-

Occurrit obiectioni.

Quænam dicantur opiniones contrariæ.

Theologos quoſdam aduerſari Ariſtoteli.

Digitized by Google

αὐτῷ τὰ ἐναντία, (προσδιωρίσθω q δ' ἡμῖν καὶ ταύτῃ τῇ προτάσει τὰ εἰωθότα) ἐναντία δ' ἐστὶ δόξα δόξῃ ἡ τῆς ἀντιφάσεως, φανερὸν ὅτι ἀδύνατον ἅμα ὑπολαμβάνειν τὸν αὐτὸν εἶναι καὶ μὴ εἶναι τὸ αὐτό. ἅμα γὰρ ἂν ἔχοι τὰς ἐναντίας δόξας ὁ διεψευσμένος περὶ τούτου. διὸ r πάντες ἀποδεικνύντες, εἰς ταύτην ἀνάγουσιν ἐσχάτην δόξαν. φύσει γὰρ ἀρχὴ καὶ τῶν ἄλλων ἀξιωμάτων αὕτη πάντων.

eidem ſimul contraria inſint (addantur q autem à nobis & huic propoſitioni, quæ addi conſueuerunt) eſt autem ea opinio opinioni contraria, quæ contradictionis eſt: perſpicuum eſt, fieri non poſſe, vt idem ſimul rem eandem & eſſe, & non eſſe exiſtimet. ſimul enim contrarias opiniones haberet, qui ea in re deceptus eſſet. Quocirca r omnes, qui demonſtrant ad hanc vltimam ſententiam omnia reuocant: hæc enim cæterarum quoque omnium dignitatum ſuapte natura principium eſt.

ita verſentur circa eiuſdem prædicati & ſubiecti coniunctionem, vt alterum ſit eius approbatio, reiectio autem includat negationem approbationis, efficitur vt cõtraria iudicia includant contradictionem, quod luculentius eo loco explicabitur.

q *Addantur autem.* Eædem illæ particulæ, quæ contradictoriis addi ſolent, *Secundum idem, ad idem, ſimpliciter, & eodem tempore*, addendæ etiam ſunt contrariis, vt vera contrarietas efficiatur.

Omnes demonſtrationes ad propoſitum principium reuocari.

r *Quocirca omnes.* Confirmat iterum principium à ſe propoſitum eſſe firmiſſimum ſimpliciter. Confirmatio ex vſu demonſtrandi ducitur hunc in modum: Omnes, qui demonſtrant, reuocant demonſtrationes ſuas ad principium propoſitum, eſt igitur firmiſſimum ſimpliciter. Antecedentis ratio ex eo ſumitur, quia propoſitum pronunciatum eſt ſuapte natura principium cæterarum omnium dignitatum, & potiori ratione omnium particularium principiorũ. Quod qua ratione verum ſit, ſeorſim expendeamus.

Vtrum hoc principium, impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe, ſit omnium primum.

QVÆST. I.

Quibus rationibus non videatur primum.

SECTIO I.

ETſi Ariſtotelis ſententia in hac quæſt. plane eſt affirmatiua: non deſunt tamen argumenta, quæ negatiuam partem oſtendere videantur. Vnum eſt, Quia ſimplicia ſunt priora compoſitis: propoſitum autem pronunciatum cum ſit modalis propoſitio, itemque de extremo coniuncto, atque etiam conſtet verbis, quæ poſſunt reſolui in plures conceptus (cuiuſmodi ſunt, idem & ſimul) multis modis eſt compoſitum.

1. Argum. pro parte negatiua.

2. Alterum, Quia affirmationes ſunt priores negationibus: propoſitum autem pronunciatum eſt negatiuum, cum idem valeat impoſſibile, atque non poſſibile.

3. Tertium, Quia notiora natura ſunt priora minus notis: propoſitum autem pronunciatum eſt ſuapte natura minus notum, quam ſi dicas, ens eſt ens. Nulla enim enunciatio eſt notior & euidentior ea, qua aliquid affirmatur de ipſo, vt Boetius inquit, ea præſertim, in qua termini omnium notiſſimi cuiuſmodi eſt ens.

4. Quartum, Quia primum principium non poteſt probari per aliud: propoſitum autem pronunciatum videtur ea ratione probari in textu, Quia impoſſibile eſt, contraria ineſſe ſimul in eo ſubiecto.

5. Quintum, Quia ſi propoſitum pronunciatum eſſet primum principium ſimpliciter, per D illud demonſtrarentur cætera omnia principia: hoc autem fieri nequit, tum quia per vnum ſolum principium non tantum demonſtrari non poteſt, ſed nec concludi quicquam: tum etiam, quia cætera omnia principia, cum ſint propoſitiones immediatæ, plane ſunt indemonſtrabiles.

6. Poſtremum, Quia ſi vlla eſſet ratio, propter quam propoſitum principium dicendum eſſet firmiſſimum, ac proinde primum, E illa eſſet maxime. Quia in eo non contingit deceptio (ea enim pluris fit ab Ariſtotele, & ab omnibus probari ſolet) at hæc ratio inprimis aſſumit falſum. Deinde æque probat, omnia principia eſſe firmiſſima, non eſt igitur propoſitum pronunciatum omnium primum. Minor, quod ad priorem partem attinet, ea ratione perſpicue oſtendi videtur, quia propoſitum pronunciatum, vt approbetur, indiget inductione ex iis, quæ ſenſibus percipiuntur, quod 1. lib. c. 1. q. 4. de omnibus F principiis conſtitutum eſt: ex qua re fit, vt quemadmodum in ſenſibus poteſt dari deceptio: ita etiam in illo dari poſſit. Quod vero attinet ad poſteriorem, ex eo probatur, quia Ariſtoteles intelligit, neminem poſſe decipi in propoſito pronunciato, quia eius termini non poſſint non probe concipi ab omnibus: aut, quia ſi probe teneantur, non

nemo poſſit oppoſitum illius in animum inducere: at primum dici non poteſt, tum quia alia ſunt principia ex terminis etiam communibus conſtituta, quæ non minus probe videntur teneri ab omnibus: quale eſt illud, *Quodlibet eſt, non eſt* & illud, *Quæ eidem ſunt eadem, ſibi inuicem ſunt eadem*: tum etiam quia multi ſunt, qui non probe teneant conditiones veræ contradictionis, quas tamen omnes in propoſito pronunciato intelligere oportet: dandum eſt igitur ſecundum: ex quo plane ſequitur in nullo quoque aliorum principiorũ contingere deceptionem, nullum eſt enim principium, quod recte perceptis terminis nõ ſtatim approbetur: alioqui non omnia principia propoſitiones per ſe notæ.

Refutatio duarum opinionum, quæ negatiuam partem quæſtionis ampl... untur.

SECTIO II.

Antonij Andreæ de primo ſimpliciter principio ſententia.

ANtonius Andreas tribus primis argumentis *hoc loco q. 5.* perſuaſus aſſerit, propoſitum pronunciatum nõ eſſe primum principium ſimpliciter, ſed hoc potius, Ens: ſed tamen appellari ab Ariſtotele primum principium, quia eſt primum comparatione eorum, quæ circumferuntur, vt illius, *Omne totum eſt maius ſua parte*, & illius, *Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſunt æqualia*, & ſimilium.

Refutatio.

Hæc tamen ſententia nec vera eſt, nec Ariſtotelicæ doctrinæ conſentanea. Quod enim vera non ſit, ex eo patet, quia propoſitiones identicæ, cuiuſmodi eſt, Ens eſt ens, quemadmodum ſunt artis expertes, & pene nugatoriæ: ſic etiam in ſcientiis non admittuntur, tantum abeſt, vt ad aliquam earum omnes ſcientiarum demonſtrationes reuocentur. Quod vero, nec Ariſtotelicæ doctrinæ ſit conſentanea, extrema verba huius capitis *text 9* aperte declarant, ait enim Ariſt. *pronuntiatum illud, Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe, & non eſſe, vltimũ in reſolutione omnium demonſtrationum, & principium cæterarum omnium dignitatum.* Quibus verbis nullum pronunciatum excipit, quod prius ſit, & ad quod cætera, tanquam ad primum ſimpliciter reuocentur.

Aliorum eadem de re opinio.

Alii dicunt primum principium ſimpliciter eſſe pronunciatum illud; *De quolibet eſt affirmatio, aut negatio vera*, cuius meminit Ariſtoteles cum aliis locis quamplurimis, tum vero libro ſuperiori cap 2. *tex.* 4. in tractanda quæſtione ſecunda ſub his verbis: *Quodius affirmetur, aut negetur neceſſe eſt.* Ratio huius ſententiæ eſt Quia vel hoc pronunciatum, vel illud,

Fundamentum huius opinionis.

Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe. & non eſſe, dicendum eſt primum principium ſimpliciter. Nequæ enim aliud generalius reperiri poteſt ad quod omnes demonſtrationes reuocantur, at illud non poteſt eſſe primum ſimpliciter, cum ſit negatiuum: hoc ergo potius dicendum eſt ſimpliciter primum.

Cur pleriſque non probetur.

Sunt quibus (*inter quos eſt Iauel. hoc loco, q. 9.*) propterea non placeat horum opinio, quia loquantur de his principiis, quaſi ſint re vera duo. Dicunt enim, idem omnino principium contineri in vtraque propoſitione, ſed hoc intereſſe, quod in altera efferatur per verbum affirmandi, & negandi, quatenus vſurpatur à Logico, in altera per verba eſſendi, & non eſſendi, quatenus pertinet ad Metaphyſicum: nam ſi res ipſa expendatur, horum ſententiam nihil differre ab opinione illorum qui dicunt, primum principium eſſe illud, *Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe, & non eſſe.* Verum hæc conciliatio non placet. Primum, quia pronunciatum hoc, *De quolibet eſt affirmatio, vel negatio vera*, poteſt etiam efferri per verba eſſendi, & non eſſendi, vt effertur cap 7. huius lib. *text* 27. veluti ſi dicas, Quodlibet eſt, aut non eſt, & viciſſim illud, *Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe, & non eſſe*, per verba affirmandi & negandi, vt ſi dicas, *Fieri non poteſt, vt idem ſimul affirmetur, ac negetur*, quo pacto effertur cap. 4 *text.* 15 & 6. *text.* 27. primo etiam poſterior. cap. 8. *text.* 26. & 27. ambo efferuntur per verba affirmandi, & negandi. Deinde quia vtrouis modo efferantur, ſententia affirmatiui adeo diuerſa eſt a ſententia negatiui, vt doceat Ariſtoteles in loco proxime citato, negatiuum in nulla demonſtratione aſſumi, affirmatiuum autem admitti in iis demonſtrationibus, quæ ducunt ad impoſſibile: quæ diſtinctio non ad verba tantum ſpectat, ſed ad ſenſum, ac rem ipſam. Poſtremo, quia cap. 7. huius libri *text.* 27. & 28. defenſo catenus negatiuo, tum demum incipit Ariſtoteles defendere affirmatiuum, vt re vera ab illo diſtinctum, & quod propriis quibuſdam argumentis contra proteruos indigeat.

Reijcitur eorum ratio.

Cur hoc pronunciatum, Quodlibet eſt vel non eſt, non ſit primum ſimpliciter principium.

Dicendum eſt igitur, pronunciatum hoc, *De quolibet eſt affirmatio, aut negatio vera*, ſeu mauis dicere, *Quodlibet eſt, vel non eſt*, etſi eſt cum primo principio maxime coniunctum, & cæterorum omnium primum, non eſſe tamen primum ſimpliciter: eſt enim poſterius negatiuo iam dicto, cum ad illud ſua pte natura perſpicue reuocetur. Si quis enim neget hanc conſequentiam, de Cygno affirmatur album, ergo non negatur, in qua quidem principium affirmatiuum exercetur poterit ille vrgeri hoc apertiore incommodo, Ergo eſt ſimul albus, & non albus, quod eſt contra principium negatiuum. Atque hac de

Principii ſimpliciter primi excellentia.

cauſa non meminit Ariſtoteles in hoc cap. affirmatiui: in locis autem citatis poſterius de affirmatiuo, quam de negatiuo egit. Quinetiam in loco citato primi Poſter. c. 8. text. 26. eum docet, affirmatiuum aſſumi in demonſtrationem, negatiuum autem minime, excellentiam negatiui non obſcure ſignificat. Vt enim præſtantia primæ cauſæ ex eo colligitur, quod ita cæteræ ex illa pendeant, vt ipſa non contineatur in ordine illarum, ſic etiam præſtantia negatiui principii ea ratione declaratur, quod ita omnibus demonſtrationibus vires ſubminiſtret, vt in nulla earum includatur. Quod quo pacto intelligendum ſit, ad eum locum expoſitum habes.

Affirmatiuæ partis approbatio.

Sectio III.

Aſſertio præcipua.
Probatur 1.

His ergo ſententiis reiectis dicendum eſt, pronunciatum hoc, *Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe, & non eſſe*, eſſe primum principium ſimpliciter, quę concluſio hunc in modum oſtendi poteſt. Illud eſt primum principium ſimpliciter, quod non modo omnes concluſiones, ſed etiam cætera omnia principia à priori confirmari poſſunt: atqui hoc principio confirmantur à priori non modo omnes concluſiones, ſed etiam cætera omnia principia: eſt igitur primum principium ſimpliciter. Maior patet, quia primum principiũ ſimpliciter, & firmiſſimum ſimpliciter idem ſunt, & pro eodem accepta ſunt in Ariſtotele in hoc capite: quod autem eſt firmiſſimum ſimpliciter, id ſuapte natura eſt cauſa firmitatis cæterorum omnium. Minor ex eo probatur, quia non modo concluſiones omnes, ſed etiam cętera omnia principia confirmantur à priori, deductione ad cõtradictionem, quod eſt omnium maximum, ac manifeſtiſſimum impoſſibile. huiuſmodi autem impoſſibile hoc ſolo principio exprimitur.

Quo pacto primum principiũ omnes concluſiones, & principia à priori confirmet 1.

Non poſſe illud vllo modo demonſtrari.

Prætereà illud eſt primum principium ſimpliciter, quod cum ſit neceſſarium nec oſtenſiue, nec per deductionem ad impoſſibile demonſtrari poteſt: at hoc principium eſt huiuſmodi: eſt igitur primum principium ſimpliciter. Maior, & prior pars minoris perſpicuæ ſunt. Poſterior minoris pars ex eo probatur, Quia cuius veritas eſt omnium notiſſima, id nec oſtenſiue, nec deductione ad impoſſibile demonſtratur, cum omnis demonſtratio fiat ex notioribus, veritas autem propoſiti principii eſt omnium notiſſima, quod patet ex falſitate oppoſiti pronunciati, quod eſt omnium abſurdiſſimum. Atque hanc eſſe Ariſtotelis ſententiam ex conditionibus, quas

A ille attribuit propoſito pronunciato perſpicuum eſt. Docet enim, eſſe omnium firmiſſimum, ac notiſſimum, cæterarumq; dignitatũ ſuapte natura principium: quæ, niſi principio ſimpliciter, conuenire non poſſunt. Quo fit, vt merito dicat Auenrois hoc loco, *ſine hoc pronunciato non modo poſſibile non eſſe philoſophari, ſed ne diſputare quidem aut ratiocinari.*

Obiectio.

At obiiciat aliquis hunc in modum, Quam abſurda eſt duarum contradicentium enunciationum B affirmatio, tam abſurda eſt earum negatio. atqui traditum pronunciatũ damnat illarum affirmationem. ergo aliud tradendum eſt, quo damnetur earum negatio, vt ſi dicas, *Impoſſibile eſt, idem ſimul, nec non eſſe*. At hoc principio addito neutrum erit primum ſimpliciter, quia per neutrum demonſtrabuntur cętera omnia (neutrum enim per alterum demonſtrari vllo modo poteſt, cum ſint æqualium virium) non eſt igitur dicendum, traditum C principium eſſe primum ſimpliciter.

Huic obiectioni reſpondendum eſt, neminem negare duas enunciationes cõtradicentes, qui non eaſdem aliis verbis affirmet. verbi cauſa, idem facit, qui negat has duas contradicentes, Socrates eſt albus, Socrates non eſt albus, atque qui eaſdem affirmat, ſeu concedit. Negare enim Socratem eſſe album, nihil aliud eſt, quam affirmare illum non eſſe album: itemque negare illum non eſſe album, D nihil aliud eſt, quam affirmare eſſe album. Quod idem cernitur in vniuerſalibus pronunciatis. nam idem eſt negare, omnem hominem eſſe album, atque affirmare aliquem non eſſe album: idemque eſt negare aliquem non eſſe album. Ita fit, vt non opus ſit alio principio ad damnandam negationem duarum contradicentium, præter illud, quod damnat illarum affirmationem, ſiue approbationem.

E

Solutio argumentorum, quæ initio propoſita ſunt.

Sectio IV.

AD primum argumentum pro parte negatiua initio propoſitum dicendum eſt, parum referre, quod propoſitum pronunciatum habeat formam modalis propoſitionis: F poteſt enim redigi in formam enunciationis de ſimplici inexiſtentia, vt ſi dicas, *Nulla res ſimul eſt, & non eſt*. Quanquam ſimplicitas primi principii potius in eo poſita eſſe debet, vt non poſſit per alia principia demonſtrari, quam vt paucioribus verbis conſtet. Quo fit, vt nihil ad rem attineat, ſi ſit de extremo coniuncto, aut conſtet aliis particulis, quæ in plures

In quo ſita ſit primi principij ſimplicitas.

Digitized by Google

plures conceptus reſoluantur: modo ipſum nullo pacto per alia priora principia demonſtrari poſſit.

Non omnem enunciationē negatiuam probari à priori per aliam affirmatiuam.

Ad ſecundum dicendum, non omnē enunciationem negatiuam probari a priori per aliam affirmatiuam: tametſi omnis negatiua includit aliam priorem, ac ſimpliciorem affirmatiuam, & particulam negatiuam adiectam. Itaque ad argumentum, concedendum eſt, generatione quidem, & ipſa etiam enunciationum natura ſpectata, priores eſſe affirmationes negationibus: at quod ad vim demonſtrandi attinet, non eſſe id verum vniuerſe.

Non eſſe minus per ſe notum propoſitum principium quam hoc, Ens eſt ens.

Ad tertium negandum eſt, minus notum eſſe propoſitum pronunciatum, quam illud, *Ens eſt ens.* Quod hunc in modum probari poteſt. Non minus nota eſt falſitas contradicentis propoſitionis, quam veritas eius, cui contradicit, nec veritas illius, quam falſitas huius: ergo non minus nota eſt falſitas huius, Ens non eſt ens, quam veritas illius, Ens eſt ens. At propoſitum pronunciatum contradicit huic, *Ens non eſt ens*, ſiquidem ait fieri non poſſe, vt idem ſimul ſit, & non ſit: non eſt igitur minus nota eius veritas, quam huius, *Ens eſt ens.* Atq; hoc quidem ſatis eſt ad ſolutionem argumenti. Sed quia eadem ratione concludi poteſt, non minus notam eſſe veritatem huius pronunciati, *Ens eſt ens*, quam illius, impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe, ac proinde non minus illud, quam hoc ponendum eſſe primū principium ſimpliciter. Addendum eſt, hac ex parte non eſſe parem rationem in vtroque, quod pronunciatum hoc, *Ens eſt ens*, quemadmodum eſt artis expers, ita nunquam aſſumitur ad quicquam demonſtrandum.

Ad quartum dicendum eſt, propoſitum pronunciatum nōn probari in contextu per illud, *Impoſſibile eſt contraria ſimul ineſſe in eodem ſubiecto*, ſed ſolum hoc, *Fieri non poſſe, vt quiſquam oppoſitum ſibi perſuadeat.* quod in cōtextu apertiſſimum eſt. Aliud eſt autem probare, neminem poſſe in animum inducere oppoſitum illius: aliud, oſtendere, illud eſſe verum: veritas enim illius non poteſt per aliam magis perſpicuam veritatem demonſtrari, & tamen magis perſpicuum eſt (ſaltem apud Ariſtotelem) duo contraria non poſſe eſſe ſimul in eodem ſubiecto, quam quod nemo poſſit approbare duo contradictoria. Multa enim vel ipſis ſenſibus iudicamus per ſe nota, quorum oppoſita cernimus ab aliis approbari, vt patet in hac propoſitione, Mel eſt dulce, cuius contraria iudicat ægrotus, verum eſſe. Si quis tamen per proteruiam propoſitum pronunciatum negauerit: ſi modo aliquid affirmet, licitum erit apud eiuſmodi hominem

Veritatem primi ſimpliciter principij non poſſe per aliam magis perſpicuam demonſtrari.

A illud probare per id, quod ille affirmauerit, vt Ariſt. inferius *cap. ſeq.* docebit, Verū & probatio non erit à priori, nec ita à poſteriori, vt illud re vera notum faciat, cum ſit notiſſimum: ſed erit probatio ad reuincendum hominem.

Ad quintum dicendum eſt, cætera principia per hoc non oſtenſiue, ſed deductione ad impoſſibile demonſtrari poſſe, vt dictum eſt.

Ad ſextum, quod attinet ad priorem partem

B minoris, ſunt qui reſpondeant, etſi in ſenſibus dari poſſunt multæ deceptiones: nūquam tamen dari tantam, vt iudicent idem ſimul eſſe, & non eſſe, vt eſſe album, & non eſſe album, id, quod Ariſt. videtur ſentire capit. 5. huius lib. *à text.* 24. vbi ſcribit, *hanc deceptionem non contingere in ſenſibus.* Verum cum experientia oppoſitum doceat (ſæpe enim iudicamus aſpectu, lignum dimidia parte ſubmerſum in aquis fractum eſſe atque diſtor-

Nonnullorū de ſenſuum deceptione opinio. Refutatio.

C tum: tactu autem eſſe integrum ac rectum) id autem, quod Ariſt. ſcribit cap. 5. plane de vno eodemque ſenſu circa proprium ſenſibile intelligatur, vt eo loco patebit, potius dicendum eſt, tantam eſſe vim propoſiti pronūciati, vt nunquam intellectus contra eius præſcriptum ſequatur iudicium ſenſus, aut vim cuiuſcunque argumenti quantæcunq; probabilitatis ſpecie oppoſitum probantis: quod tamen in aliis principiis ſecus accidit. Sunt e-

Vera argumenti ſolutio.

D nim qui dicant, atq; adeo ſentiant, principia illa, *Omne totum eſt maius ſua parte*; *Quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe.* & alia quædam, non eſſe vniuerſe vera, ſed ſolum in rebus finitis. Itemq; illud, *Contraria non poſſe eſſe ſimul, non eſſe verum*, niſi naturaliter. Itaq; vbi aperta contradictio non cernitur, paſſim videmus de eadem re contrarias ſententias: quo fit, vt in altera neceſſario ſit error. Vbi autem aperte ſpectatur contradictio, quantumcunq;

Vbi aperte eſt contradictio, nunquam intellectum aſſentire.

E iudicium ſenſus, aut ratiocinatio aliqua videatur illam ſtatuere, nunquam intellectus præbet aſſenſum: quippe in quo iudicium oppoſitæ veritatis tanta perſpicuitate impreſſum eſt à natura, vt nulla ratione corrūpi poſſit: quod idem videtur accidere in illo altero principio: *Neceſſe eſſe, vt quodlibet ſit, aut non ſit*, nō quod ipſum per ſe tanta perſpicuitate notum ſit, quanta eſt primum principium, ſed quia adeo propinquum eſt primo principio,

F vt a nemine negari poſſit, quin ſtatim videat, ex negatione illius ſequi negationem principii. Nam ſi quis dicat falſum eſſe Socratem, ſedere, aut non ſedere, continuo videt, ſe neceſſario conceſſurum, aut Socratem ſedere ſimul, & non ſedere, aut nec ſedere, quæ idem valent, & primo principio apertiſſime repugnant.

Digitized by Google

Obiectio. Sed quid? Nonne Ariſtoteles in reliqua parte huius libri defendit hæc duo principia non modò contra proteruos, qui ſola contentionis cauſa ea negabant, ſed etiam contra quoſdam imbecilli ingenii Philoſophos, qui fallacibus rationibus decepti illa non verbis tantum, ſed mente etiam falſa eſſe affirmabant?

Dilutio. Hoc argumentum hunc in modum diſſoluendum eſt, duobus modis intelligi poſſe, principia hæc mente negari: vno abſolute: altero ex conditione, abſolute quidem, ſi mens eo adducatur argumentorum vi, vt vere, & abſque vlla contradictione ſibi perſuadeat, illa eſſe falſa. Atque hoc ipſum eſt, quod hactenus diximus fieri non poſſe, & Ariſtoteles hoc capite probauit. Ex conditione vero, ſi nondum mens abſolute deducatur de ſententia, ſed tantum, quia neſcit ſoluere argumenta, quæ contra obiiciuntur, fateatur, illa eſſe falſa, quatenus argumenta oſtendere videntur. *Quo pacto prima principia negari poſſint.* Quo pacto non defuerunt, qui interna mentis diſſenſione illa inficiarentur: quorum Ariſtoteles in progreſſu meminit.

Ὅτι οὐκ ἐνδέχεται τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι.

ΚΕΦ. Δ.

Εἰσὶ a δέ τινες οἳ (καθάπερ εἴπομεν) αὐτοί τε ἐνδέχεσθαί φασι τὸ αὐτὸ εἶναι, καὶ μὴ εἶναι, καὶ ὑπολαμβάνειν οὕτως. χρῶνται δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ πολλοὶ καὶ τῶν b περὶ φύσεως· ἡμεῖς c δὲ νῦν εἰλήφαμεν ὡς ἀδυνάτου ὄντος ἅμα εἶναι καὶ μὴ εἶναι, καὶ διὰ τούτου ἐδείξαμεν ὅτι βεβαιοτάτη αὕτη τῶν ἀρχῶν πασῶν. ἀξιοῦσι δὲ d καὶ τοῦτο ἀποδεικνύναι τινὲς δι' ἀπαιδευσίαν. ἔστι

Fieri non poſſe idem ſimul eſſe & non eſſe.

CAPVT IV.

Svnt a autem quidam, qui (quemadmodum diximus) & ipſi aſſerant fieri poſſe, vt idem ſit, atque non ſit, & ita eſſe aliquis exiſtimet. Vtuntur autem hac ſententia plerique etiam eorum, qui b de natura diſſerunt. Nos c autem nunc vt impoſſibile accepimus, ſimul eſſe, & non eſſe: atque ex eo principium hoc principiorum omnium firmiſſimum eſſe demonſtrauimus. Sunt d autem, qui per ruditatem, hoc etiam ipſum ſe demonſtrare exiſtiment. eſt enim

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO

Quid præſtet hoc capite Ariſt. S*Vnt a autem quidam.* Conſtituto in extrema parte ſuperioris capitis firmiſſimo, primoque omnium principio, tria deinceps capita conſumit Ariſtoteles in refutatione eorum, qui illud ſiue per proteruiam, aut fallacem aliquam rationem negabant, ſiue per imperitiam demonſtrare nitebantur. Vtrique enim, quantum in ipſis erat, illud euertebant: primi, quia quod falſum eſt, principium non eſt; ſecundi, quia quod cadit ſub demonſtrationem, etſi ratione aliqua principium eſſe non poſſit, primum tamen eſſe non poteſt. *Ratio ſuſcepta diſputationis.* Ea autem de cauſa ſuſcepta eſt hoc loco ab Ariſtotele tam longa diſputatio, quia non parua cura incumbit primo Philoſopho, vt eos diſputatione coarguat, qui artium principia non recipiunt, primum præſertim ac firmiſſimum, ex quo tota Philoſophia pendet. Quoniam vero ii, qui illud nitebantur demonſtrare per inſcitiam & ruditatem peccabant, paucique poterant ad veritatis ſemitam reduci, iis breuiter ad artem Analyticam reiectis totam reliquam diſputationem ad eos conuertit, qui per proteruiam, aut deceptionem illud inficiabantur. Neq; enim ſolum dicebant fieri poſſe, vt aliquis re vera exiſtimet idem ſimul eſſe, & non eſſe, ſed etiam, vt re vera ita ſit, quantum videlicet argumenta oppoſitum demonſtrare videbantur, vt paulo ante diximus.

b *Qui de natura.* In his referuntur Democritus, Anaxagoras, & Heraclitus, vt in progreſſu patebit. Protagoras enim, qui hoc ipſo capite citatur, ad Sophiſtas pertinet.

Quanto aliter Ariſtoteles circa primum principium, quam nonnulli Philoſophi ſe habuerit. c *Nos autem nunc vt impoſſibile accepimus, ſimul eſſe, & non eſſe. &c.* Hinc intelliges, quanto aliter Ariſtoteles circa primum principium ſe habuerit. Alii enim, quia putabant fieri poſſe, vt contraria ſimul eidem ineſſent, colligebant, fieri quoque poſſe, vt idem ſimul eſſet, & non eſſet, quod eſt oppoſitum primi principii. At ipſe, cum capite ſuperiori accepiſſet hoc principium, vt per ſe notiſſimum (neque enim illud probauit) ex veritate eius implicite oſtendit, illud eſſe firmiſſimum, ac certiſſimum, id eſt, neminem poſſe oppoſitum ſibi perſuadere. Probatio enim illa, Quia duæ opiniones contrariæ non poſſunt ſimul eidem ineſſe, ex eo vim habet, quia fieri non poteſt, vt idem ſimul ſit, & non ſit. *Cur opiniones duæ contraria in eodem eſſe non poſſunt.* Si enim illæ eidem ſimul ineſſent, idem ſimul eſſet, & nō eſſet, quod Ariſtoteles ex omnibus contrariis ſimpliciter denominantibus ſubiectū, colligi putat ad finem capitis 6. text. 27. tametſi id pleriſque Theologis non placet, vt diximus ad finem expoſitionis ſuperioris capitis.

d *Sunt autem qui.* Significat eos qui primum principium demonſtrari poſſe credebant.

Quo

Digitized by Google

Quo loco ignorationem artis analyticæ quaſi per excellentiam vocandam putauit ἀπαιδευσίαν, *ruditatem*, ſiue *ineruditionem*, cuius contrarium eſt *eruditio*, quæ Græcis eſt παιδεία. cuius meminit initio primi de partibus animalium. Huius rei cauſa, aſſequutum eſſe modum ſciendi, qui in analyticis libris traditur dicitur cap. 3. lib 2. huius operis πεπαιδεῦσθαι, pro qua te vide quæ eo loco diximus. Ex hoc loco intelliges quam rudis, & imperitus cenſeri debeat is, qui artis dialecticæ ignarus eſt, quantumcunque eruditionis aliunde comparauerit.

Ignoratio analyticæ artis cur ἀπαιδευσία dicatur.

ἔστι γὰρ ἀπαιδευσία, τὸ μὴ γιγνώσκειν τίνων δεῖ ζητεῖν ἀπόδειξιν, καὶ τίνων οὐ δεῖ. ὅλως e μὲν γὰρ ἁπάντων ἀδύνατον ἀπόδειξιν εἶναι· εἰς ἄπειρον γὰρ ἂν βαδίζοι, ὥστε μηδ' οὕτως εἶναι ἀπόδειξιν. εἰ δέ τινων μὴ δεῖ ζητεῖν ἀπόδειξιν, τίνα ἀξιοῦσιν εἶναι μᾶλλον τοιαύτην ἀρχήν, οὐκ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν. ἔστι f δ' ἀποδεῖξαι ἐλεγκτικῶς καὶ περὶ τούτου ὅτι ἀδύνατον, ἂν μόνον τι g λέγῃ ὁ ἀμφισβητῶν· ἂν δὲ μηθέν, γελοῖον τὸ ζητεῖν λόγον, πρὸς τὸν μηθενὸς ἔχοντα λόγον, ᾗ μηθένα ἔχει λόγον. ὅμοιος h γὰρ φυτῷ ὁ τοιοῦτος, ᾗ τοιοῦτος. τὸ i δ' ἐλεγκτικῶς ἀποδεῖξαι, λέγω διαφέρειν, καὶ τὸ ἀποδεῖξαι· ὅτι ὁ ἀποδεικνύων μὲν ἂν δόξειεν αἰτεῖσθαι τὸ ἐν ἀρχῇ. ἄλλου δὲ

eſt enim ruditas, haud noſſe, quarum rerum demonſtratio quærenda ſit, quarum non ſit. Etenim e omnium omnino demonſtrationem eſſe impoſſibile eſt: in infinitum enim progrediendum eſſet, vt neque hoc modo demonſtratio eſſet futura. Quod ſi quorundam non eſt quærenda demonſtratio, quodnam potius tale principium eſſe cenſeant, dicere profecto nequeunt. Licet f tamen redarguendo, id etiam impoſſibile eſſe demonſtrare, ſi modo is, qui contra diſputat, aliquid g dicat. Quod ſi nihil dicas, ridiculum ſane erit aduerſus eum quærere rationem, qui nullius rationem habet, quatenus rationem, qui nullam, tam enim is, quatenus talis eſt, plantæ h eſt ſimilis. Demonſtrare i autem redarguendo, & demonſtrare, hac ratione differre dico, quod is, qui demonſtrat, id, quod initio quæritur, petere videri poteſt. Si autem alio

e *Etenim dubium.* Ratio, qua hos breuiter refutat, ſic habet. Aut omnium eſt demonſtratio, aut quædam ita ſunt perſpicua, vt demonſtratione non egeant: non eſt autem dicendum omnium eſſe demonſtrationem, alioqui dabitur progreſſus infinitus in principiis, atque adeo nulla prorſus demonſtratio vnquam abſoluetur: ergo aliqua ſunt ita perſpicua, vt non cadant ſub demonſtrationem. Quod ſi ita eſt, nullum ſane principium magis indemonſtrabile reperietur, quam quod propoſitum eſt. Ideo autem Ariſtot. in probanda minore non fecit mentionem circularis demonſtrationis, qua quidam dicebant, omnia demonſtrari, vt habes 1. Poſter. cap. 3. quia circulo demonſtrare nihil eſt aliud, quam idem per idem oſtendere, quod non ſolum non eſt demonſtrare, ſed ne ſimpliciter quidem probare: omnis enim probatio ex notioribus eſſe debet.

Confutantur ij, qui primum principium demonſtrari poſſe affirmabant.

Circulo demonſtrare quid ſit.

f *Licet tamen.* Quanquam primum principium non poſſit ſimpliciter demonſtrari, vt dictum eſt; docet tamen Ariſtoteles, poſſe illud demonſtrari ad hominem, vtpote cauſa redarguendi eius, qui illud negauerit; atque adeo ex dictis illius, quando re vera nihil eſt primo principio notius.

Primũ principium demonſtrari poſſe ad hominem.

g *Aliquid dicat.* Hoc eſt certum aliquid verbis ſignificet, vel hoc enim ſatis erit, vt conuincatur, vt inferius patebit. Quod ſi nihil certi dixerit, ſed inania verba effutierit, ridiculus erit, qui ad illum arguendum rationem aliquam quæſierit: namq; riſu dignus eſt, qui cum eo, qui ratione non vtitur, quatenus ratione non vtitur, via, & ratione diſputat.

Eum qui nihil affirmat ſimilem eſſe plantis.

h *Planta eſt ſimilis.* Non dixit brutis animantibus, vel quia bruta animantia, etſi naturaliter, aliquid tamen certum voce declarant: vel quia ſermone noſtro ad certum aliquid agendum moueri ſolent, quorum vtrumque ſtirpibus (quibus iſti ſtupiditate ſua ſimiles eſſe dicuntur) à natura negatum eſt.

i *Demonſtrari autem.* Docet demonſtrationem primi principii, quæ fieri poteſt redarguendi hominis cauſa, vt dictum eſt, non eſſe re vera demonſtrationem ſimpliciter non modo oſtenſiuam, ſed nec ducentem ad incommodum. Quod enim non poſſit eſſe oſtenſiua ex eo patet; quia non poteſt procedere ex notioribus, cum nihil ſit notius primo principio. Quod vero nec ducens ad incommodum, ex eo oſtendi poteſt, quia omnis demonſtratio ducens ad incommodum, quæ ſimpliciter demonſtrationis nomine cenſetur, ducit ad maius incommodum, quam ſit illud, quod ab aduerſario admittitur, nempe vt ille tenuens concedere, quod maius eſt, deſinat admittere minus, quod ante conceſſerat. Quod certe in demonſtratione primi principii accidere non poteſt, cum is qui illud negauerit, non poſſit duci ad ma-

Demonſtrationem primi principij ad hominem non eſſe veram demonſtrationem.

Quid concludat demonſtratio ducens ad impoſſibile.

Digitized by Google

Eum qui primum principium demonſtrare nititur principium petere.

ad maius incommodum, quam ſit illius negatio. Ita fit, vt qui primum principium demonſtrare nititur, ſi leges ſimpliciter demonſtrandi ſpectentur, neceſſario incidat in vitium petitionis principii. Dum enim procedit ex minus notis ad notiſſimum pronunciatum oſtendendum, aut ducit aduerſarium ad minus incommodum, quam ſit illud, quod refutandum ſuſcepit gratis, & ſine probatione videtur petere aſſenſum concluſionis, quam ſibi à principio oſtendendam aut refellendam propoſuit. quod principii, ſiue eius quod in principio erat, petitio appellatur. Quocirca merito ait Theophraſtus (id quod Alexander ex libro illius de Affirmatione refert) primi principii demonſtrationem violentam eſſe, & præter naturam.

Demonſtrationem principii primi violentã eſſe, & præter naturam.

Quod ſi in huiuſmodi redargutione non ſpectentur leges ipſius demonſtrationis, ſed ſola conditio eius, qui redarguitur (huc enim ſpectant verba illa: *Si autem alia eius rei cauſa ſit*) cum ille pro notioribus ſumat, quæ re vera minus nota ſunt, aut maiora putet incommoda, quæ minus abſurdi continent, etſi eiuſmodi argumentatio non ſit vera demonſtratio, erit tamen vera redargutio. Vera enim redargutio non tam ſpectat, quod rei natura habeat, quam quod aſſerat is, qui veritati aduerſatur.

τοῦ τοιούτου αἴτιος ὢν, ἔλεγχος ἂν εἴη, καὶ οὐκ ἀπόδειξις.

Text. 10.

Ἀρχὴ k δὲ πρὸς ἅπαντα τὰ τοιαῦτα, οὐ τὸ ἀξιοῦν, ἢ εἶναί τι λέγειν, ἢ μὴ εἶναι (τοῦτο μὲν γὰρ τάχ᾽ ἄν τις ὑπολάβοι, τὸ ἐξ ἀρχῆς αἰτεῖν) ἀλλὰ τὸ σημαίνειν γέ τι, * καὶ ὡς αὐτῷ καὶ ἄλλῳ. τοῦτο γὰρ ἀνάγκη, εἴπερ λέγοι τι. εἰ γὰρ μὴ, οὐκ ἂν εἴη τῷ τοιούτῳ λόγος, οὔθ᾽ αὐτῷ πρὸς αὐτὸν, οὔτε πρὸς ἄλλον. ἂν δέ τις τοῦτο διδῷ, ἔσται l ἀπόδειξις· ἤδη γάρ τι ἔσται ὡρισμένον. ἀλλ᾽ m αἴτιος οὐχ ὁ ἀποδεικνὺς, ἀλλ᾽ ὁ ὑπο-

** Græcum aliud exemplar habet καὶ ὡς αὐτῷ.*

alia eius rei cauſa ſit, redargutio fuerit, non demonſtratio.

Principium k autem ad hæc omnia eſt, non petere quidem, vtrum eſſe aliquid, aut non eſſe dicat (id enim aliquis forſitan eius, quod initio quærebatur, petitionem eſſe exiſtimabit) ſed & ſibi & alteri aliquid ſignificare: hoc enim faciat neceſſe eſt, ſi quid dicat: ſin minus, nec ipſi ſecum, nec cum alio ſermo eſſe poterit. Quod ſi quis hoc concedat, erit l demonſtratio iam enim definitum aliquid erit, ſed m tamen eius rei cauſa non erit is, qui demonſtrat, ſed qui Text. 10. Com. 8.

Refutatio eorum, qui admittebant contradictorias ſimul veras.

Initiũ diſputationis contra hos unde ſumendum.

k *Principium autem.* Aggreditur refutationem eorum qui negabant primum principium admiſſis contradictoriis ſimul veris: quos hoc capite ſeptem rationibus coarguit. Pro prima igitur, quæ ex verborum ſignificatione ſumenda eſt, docet Ariſtoteles, quo ex fundamento contra iſtorum delitamenta procedere conueniat. Quod enim non oporteat pro diſputationis initio quærere ab eis, an certam aliquam propoſitionem concedant, cuius contradicentem non admittant, ex eo oſtendit Ariſtoteles; quia nihil aliud hoc eſſet, quam petere apud illos principium. Hoc enim eſt, quod negant, ita aliquid eſſe verum, vt eius contradictorium ſimul verum eſſe non poſſit. Non videtur ergo ex eorum conceſſione aliud ſumendum pro principio impugnationis, quam quod illi, cum loquuntur, certum aliquid verbis ſignificent, cum ſibi ipſis, vt intelligant, quid dicant, tum etiam aliis, vt ab eis intelligantur. Nam etſi illi etiam hac in principium re vera petunt (nihil enim certi ſignificatur, ſi ſimul contradictorium ſignificatur) neceſſario tamen ab illis concedendum eſt, ſi modo velint ad diſputationem admitti. Alioqui perinde habendi erunt atque ſtirpes, quibus nullus eſt vocis vſus, nullius humani ſermonis perceptio.

l *Erit demonſtratio.* Redargutiua ſcilicet, non vera & quæ ſimpliciter dicatur demonſtratio.

m *Sed tamen eius res.* Senſus eſt, ſed cauſa cur tunc ſumetur pro fundamento diſputationis, quod verba ſignificent aliquid certum, & definitum, non erit is, qui redarguet (neque enim ille id ex ſe ſumet, ne petat principium) ſed is, qui ſuſtinet abſurdam propoſitionem, contra quem ipſe argumentatur. Hoc enim illius vitium eſt, quod tollens orationem, id eſt, cum negatione primi principii euertat omnem definitam ſignificationem verborum, nihilominus, cum ab eo quæritur, habeat ne ſermo determinatam ſignificationem, quaſi immemor ſui ſuſtinet orationem, id eſt, admittit certam & definitam verborum ſignificationem, ne ſtirpibus videatur ſimilis eſſe, & ad diſputationem ineptus. In hanc fere ſententiam exponit Alexander.

Sequitur deinde apud Argyropylum periodus quædam, quæ apud Alex. legitur: eam tamen prætermiſimus, quia nec admodum cohæret cum antecedentibus, & conſequentibus, nec habetur in emendatioribus codicibus, nec apud alium interpretem.

n Primum

Digitized by Google

Text. 6.

ὁ ὑπομένων. ἀναιρῶν γὰρ λόγον, ὑπομένει λόγον. Πρῶτον n μὲν οὖν δῆλον ὡς τοῦτ' αὐτὸ ἀληθές, ὅτι σημαίνει τὸ ὄνομα τὸ εἶναι ἢ μὴ εἶναι τοδί. ὥστ' οὐκ ἂν πᾶν οὕτως καὶ οὐχ οὕτως ἔχοι, ἔτι. o εἰ τὸ ἄνθρωπος σημαίνει ἕν, ἔστω τοῦτο τὸ ζῷον δίπουν. λέγω p δὲ τὸ ἓν σημαίνειν τοῦτο. * εἰ τοῦτ' ἔστιν ἄνθρωπος, ἂν ᾖ τι ὁ ἄνθρωπος, τοῦτ' ἔσται τὸ ἀνθρώπῳ εἶναι. διαφέρει δ' οὐθὲν, οὐδ' εἰ πλείω τις φαίη σημαίνειν, μόνον δὲ ὡρισμένα. τεθείη γὰρ ἂν ἐφ' ἑκάστῳ λόγῳ ἕτερον ὄνομα. λέγω δ' οἷον, εἰ μὴ φαίη τὸ ἄνθρωπος ἓν σημαίνειν. πολλὰ δέ, ὧν ἑνὸς μὲν εἷς λόγος, τὸ ζῷον, τὸ δίπουν. εἰσὶ δὲ καὶ * ἕτεροι πλείους, ὡρισμένοι δὲ τὸν ἀριθμόν. τεθείη γὰρ ἂν ἴδιον ὄνομα, καθ' ἕκαστον τῶν λόγων· εἰ δὲ μὴ τεθείη, ἀλλ' ἄπειρα σημαίνειν φαίη, φανερὸν ὅτι οὐκ ἂν εἴη λόγος. τὸ γὰρ μὴ ἕν τι σημαίνειν, οὐθὲν σημαίνειν ἐστί. μὴ σημαινόντων δὲ τῶν ὀνομάτων, ἀνῄρηται τὸ διαλέγεσθαι πρὸς ἀλλήλους, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ πρὸς αὐτόν. οὐθὲν γὰρ ἐνδέχεται νοεῖν, μὴ νοοῦντα ἕν. εἰ δ' ἐνδέχεται, τεθείη ἂν ὄνομα τούτῳ τῷ πράγματι ἕν.

*Videtur deeſſe οἷον.

* Argyropylus videtur legiſſe καὶ τῶν ἄλλων ἕτεροι. quod idem poſtulat ſententia Com. 29.

¶ Ἔστι

qui defendit. dum enim orationem de medio tollit, orationem defendit. Primum n igitur hoc ipſum verum eſſe perſpicuum eſt, nomen ſignificare eſſe, aut non eſſe hoc: ex quare fit, vt non quiduis hoc modo, & non hoc modo habeat. Præterea o ſi homo vnum ſignificat, ſit illud animal bipes: dico autem p vnum ſignificare hoc, veluti ſi hoc homo eſt & homo aliquid ſit, hoc erit hominis eſſe. Nihil vero intereſt, ſi quis plura ſignificare dicat, modo definita ſint: poni enim poteſt cuiq; rationi aliud nomen: veluti ſi non dicat, hominem ſignificare vnum, ſed plura: quorum vnius quidem vna ſit ratio illa, Animal bipes: aliorum autem aliæ plures, ſed tamen numero definita: poteſt enim iuxta rationem quamque proprium imponi nomen. Quod ſi imponi nequeat, ſed infinita ſignificare dicat; perſpicuum eſt, orationem non eſſe. Etenim non vnum quippiam ſignificare, nihil ſignificare eſt. Sublata autem nominũ ſignificatione, mutuus hominum inter ipſos, & vniuſcuiuſque re vera ſecum ſermonis vſus tollitur. Nihil enim intelligi ab eo poteſt, qui nihil intelligat vnum. Quod ſi poteſt: licebit ei rei nomen vnum imponere.

¶ *Sit*

n *Primum igitur.* Ex definita, & certa verborum ſignificatione, quam aduerſarius cogitur admittere, illud in primis colligit Ariſt. ſaltem hac in re non poſſe dari contradictoria ſimul vera, vt ſermo definitum, ac certum aliquid ſignificet & nihil ſignificet certum ac definitũ. Quod autem hic dicitur, nomen ſignificare hoc eſſe, pro eo accipiendum eſt, ac ſi dicatur, ſignificare certum ens, aut non ens.

o *Præterea ſi homo.* Collecturus eodem argumento, neque in cæteris rebus dari contradictoria ſimul vera: tria ante præmittit: Primum pronunciatum eſt, Hoc nomen, homo (quod idem intelligendum eſt de quouis alio quod vere, ac ſimpliciter ſit vnum nomen) ſignificare vnum quid ratione aliqua definitioneve circumſcriptum, & ab aliis diſtinctum. Nihil refert quod quidam obiiciunt, nomen caſu æquiuocum ſignificare multa, modo illa ſint finita. Poteſt enim vnumquodque ſignificatum ſuo nomine donari, iuxta propriam cuiuſque rationem: quod ſi fiat, iam omne nomen quod ſimpliciter vnum erit, ſignificabit vnum ratione propria, atque à cæteris diſtincta. Namque ipſum nomen æquiuocum non eſt re vera vnum nomen ad plura, quamuis ex vnitate vocis vnum appellari ſoleat. Quod ſi quis ita deliret, vt dicat fieri poſſe, vt nomen æquiuocum proxime ac immediate ſignificet infinita, is iterum incidet in incommodum ſupra memoratum, vt prorſus nulla ſit inter homines ſermonis cõmunicatio, nec quiſquam ſeipſum loquentẽ intelligat. Nam quemadmodũ nemo intelligit, niſi vnum, id eſt, aliquid certa notione apprehenſum, & ab aliis diſtinctum (alioqui neceſſe foret, vt quandocunque aliquid mente concipimus, omnia ſimul conciperemus) ita nemo, vel ſibi, vel alteri nomine vllo ſignificare quicquam poteſt, niſi vnum. Nihil enim aliis ſignificamus, niſi quod ipſi cõcipimus. Quocirca, cum nomen æquiuocum in oratione ſumimus, niſi ii qui audiunt, illius ſignificationem, ex adiunctis ad vnum ſignificatum trahant, nullam omnino ſententiam concipere poſſunt, veluti ſi quis dicat, Gallum vidi.

Omne nomen quod ſimpliciter vnum eſt ſignificare vnum.

2.

Æquiuocum nomen non eſſe vera vnũ ad plura. Quo pacto nemo intelligat niſi vnum.

p *Dico autem vnum.* Exponit quid ſit ſignificare vnum, nihilque aliud eſſe ait, quam ſignificare ipſum eſſe, ſiue quidditatem rei. Videtur autem loqui de nominibus communibus, in quibus ſolis per ſe verſantur ſcientiæ. Quanquam ſuo modo idem dici poteſt de propriis, ſumpta quidditate pro particulari natura rei. Quanquam nomina ſæpe imponuntur, ab accidentibus, tamen ea, ad quæ ſignificanda imponuntur, ſunt ipſæ naturæ rerum, quicquid illæ ſint, nihil proprie ac primo eſt homo, niſi ipſa quidditas hominis concrete ſignificata, atque ita ſuo modo res ſe habet in cæteris. Itaque cum Ariſtoteles ait (*ſi hoc homo eſt*) ſenſus eſt, ſi hoc nomen, hominem ſignificat, &c. vt Alex. exponit. reliqua ex dictis patent.

Quid ſit ſignificare vnum.

Ad quæ ſignificanda imponantur nomina

q *Non*

Digitized by Google

Text. 11.

* *Sic legit Alex. & fere interpretes. quidam codices habent* οὐδ' εἰ.

Alius habet σημαίνειν ὅπερ.

p Ἔστω δὴ (ὥσπερ ἐλέχθη καὶ κατ' ἀρχὰς) σημαῖνόν τι τὸ ὄνομα, καὶ σημαῖνον ἕν. * οὐδ' εἰ ἐνδέχεται τὸ ἀνθρώπῳ εἶναι, * σημαίνειν ὥσπερ μὴ εἶναι ἀνθρώπῳ· εἰ τὸ ἄνθρωπος σημαίνει, μὴ μόνον καθ' ἑνὸς, ἀλλὰ καὶ μίαν φύσιν καὶ ἕν. οὐ γὰρ τοῦτο ἀξιοῦμεν, τὸ ἓν σημαίνειν τὸ καθ' ἑνὸς ἐπεὶ οὕτω γε, κἂν τὸ μουσικὸν καὶ λευκὸν, καὶ τὸ ἄνθρωπος ἓν ἐσήμαινεν. ὥστε ἓν ἅπαντα ἔσται· συνώνυμα r γὰρ καὶ ſ οὐκ ἔσται εἶναι τὸ αὐτὸ, ἀλλ' ἢ καθ' ὁμωνυμίαν ὥσπερ ἂν εἰ ὃν ἡμεῖς ἄνθρωπον καλοῦμεν, ἄλλοι μὴ ἄνθρωπον καλοῖεν. τὸ δ' ἀπορούμενον, οὐ τοῦτό ἐστιν, εἰ ἐνδέχεται ἅμα τὸ αὐτὸ καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι ἄνθρωπον τὸ ὄνομα, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα. εἰ t δὲ μὴ σημαίνει ἕτερον, τὸ ἄνθρωπος, καὶ τὸ μὴ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι καὶ τὸ μὴ εἶναι ἀνθρώπῳ, τοῦ εἶναι ἀνθρώπῳ. ὥστ' ἔσται τὸ ἀνθρώπῳ εἶναι, τὸ μὴ εἶναι ἀνθρώπῳ. ἓν γὰρ ἔσται. τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ εἶναι ἓν, ὡς λώπιον καὶ ἱμάτιον, εἰ ὁ λόγος εἷς. εἰ δ' ἔσται ἓν, σημαίνει τὸ ἀνθρώπῳ εἶναι, καὶ μὴ ἀνθρώπῳ, ἀλλ' ἐδέδεικτο ὅτι ἕτερον σημαίνει.

Ἀνάγκη

p *Sit igitur nomen (quemadmodum & initio dictum eſt) aliquid ſignificans, & vnum ſignificans. Non q ergo fieri poteſt, vt eſſe hominis id ipſum, quod non eſſe hominis ſignificet, ſi verbum homo non ſolum de vno, ſed etiam naturam vnam, atque vnum ſignificat. Neque enim hoc exiſtimamus vnum ſignificare, de vno, inquam dici: quandoquidem ſi ita res habeat, iam Muſicum, & Album, atque homo vnum ſignificabunt: quare vnum erunt omnia. r erunt enim ſynonyma, neque ſ erit contradictio niſi ſecundum homonymiam vt ſi quem nos hominem vocamus, alij non hominem appellent. Id autem, de quo eſt quæſtio, non illud eſt. Num contradictio hominis & non hominis in nomine ſit poſita, ſed in re ipſa. Quod t ſi non aliud ſignificant Homo & Non homo: perſpicuum quoque eſt, non eſſe hominis non aliud ſignificare, quam eſſe hominis. Itaque erit hominis eſſe, ipſum non eſſe hominis: erunt, enim vnum. Hoc enim ſignificat eſſe vnum veluti tunica & veſtis, ſi ratio vna ſit. Si vero vnum erunt vnum profecto & eſſe hominis, & non eſſe hominis ſignificant: at demonſtratum erat, aliud ſignificare.* Text. 11.

Si

q *Non ergo fieri poteſt.* Præmittit ſecundum pronunciatum, quod ex primo colligit, nempe fieri non poſſe, vt eſſe hominis, ſiue ratio hominis ſignificet idem, quod non eſſe hominis, hoc eſt, ſit vnum & idem, quod ratio non hominis etiam ſi apud eos qui primum principium negant ambo de eodem dicantur, vt de Socrate. Quod autem non ſint idem ex eo probat, quia nomen, *homo*, vnã tantum rationem ſignificat, nempe animal bipes (ſublata iam æquiuocione, ſi quam habet (etiam ſi illorum ſententia de eodem dicitur de quo dicitur non homo Neque enim recte colligat (quis hominem & non hominem vnum & idem ſignificare, quia de eodem dicantur. Iſto enim pacto quæcunque de eodem dicuntur (vt muſicum & album ac homo de Socrate) idem ſignificarent: atque adeo quæ his vocabulis ſignificantur, vnum & idem eſſent: ex quo fieret, vt contradictio non in ipſis rebus, ſed in ſolis vocabulis cerneretur: ſi modo vlla contradictio in ſola voce poteſt conſiſtere. Neque enim plus intereſſet inter hominem & non hominem, quam inter hominem & ἄνθρωπος, quam diuerſitatem ſola idiomatum varietas fecit: quod tamen vel ipſi aduerſarii minime volunt. Etenim cum dicunt: cõtradictoria poſſe eſſe ſimul vera, de oppoſitione rerum loquuntur, non vocabulorum. Ac merito quidem, quia nec oppoſitio vocabulorum vlla eſſet, ſi omnia idem ſignificarent.

Ex eo, quod nomina dicantur de eodem non recte colligi ſignificare idem.

r *Erunt enim ſynonyma.* Synonyma, & homonyma idem valent hoc loco: quemadmodum & vocabula præ ſe ferunt Sed tamen, cum conuenientia intelligi poſſit, vel diuerſarum rerum in eodem nomine, vel diuerſorum nominum in eadem re: hoc loco vtrumque vocabulum ſumitur, quatenus ſignificat continentiam diuerſorum nominum, ſiue aliarum vocum in eadem re: quæ conuenientia magis dici ſolet Polyonymia, quam Synonymia, aut Homonymia.

Synonyma & homonyma.

ſ *Neque erit contradictio.* Græce eſt ad verbum, *Neque erit eſſe, & non eſſe niſi ſecundum homonymiam ſeu nominum diuerſitatem.* Quia tamen Ariſtotel. ſignificat contradictionem periphraſi illa, *Eſſe & non eſſe idem*, quæ obſcuram admodum orationem efficit: potius nos omiſſis verbis ſenſum expreſſimus, cum præſertim ex verbis quibus Ariſtot. vtitur, contrarius ſenſus facile concipi poſſit.

Cur interpres hoc loco verbũ è verbo non expreſſerit.

t *Quod ſi non aliud.* Præmittit tertium hoc pronunciatum, quod ex ſecundo colligit. Hæc nomina, *homo, & non homo*, non idem ſignificare. Nam ſi non diuerſa ſignificant homo & non homo, ſed vnum & idem, non diuerſa etiam, ſed idem ſignificabunt eſſe, ſeu ratio hominis & non hominis, quod falſum eſſe ſuperioris pronunciati demonſtratione conſtat. Quod autem ad verba attinet, cum Ariſtoteles ait: *Hoc enim ſignificat, &c* explicat, ſeu potius reperit, quid ſit hoc loco vnum ſignificare vnum numero, aut ſubiecto, aut quouis alio modo, præterquã vnum ratione, quo pacto vnum ſignificant veſtimentum ac tunica, ſi vna eſt eorum ratio.

u *Si*

Ἀνάγκη u τοίνυν εἴ τί ἐστιν ἀληθὲς εἰπεῖν. ὅτι ἄνθρωπος ζῷον εἶναι δίπουν. τοῦτο γὰρ ἦν ὃ ἐσήμαινε τὸ ἄνθρωπος. εἰ δ' ἀνάγκη * τοδὶ, οὐκ ἐνδέχεται μὴ x εἶναι * τοδὶ αὐτὸ ζῷον δίπουν. ¶ τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ ἀνάγκη εἶναι, τὸ ἀδύνατον εἶναι, μὴ εἶναι ἄνθρωπον. οὐκ ἄρα ἐνδέχεται ἅμα ἀληθὲς εἶναι εἰπεῖν, τὸ αὐτὸ ἄνθρωπον εἶναι, καὶ μὴ εἶναι ἄνθρωπον· ὁ y δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τοῦ μὴ εἶναι ἄνθρωπον. τὸ γὰρ ἀνθρώπῳ εἶναι, καὶ τὸ μὴ ἀνθρώπῳ εἶναι, ἕτερον z σημαίνει εἴπερ καὶ τὸ λευκὸν εἶναι, καὶ τὸ ἄνθρωπον εἶναι ἕτερον. πολὺ γὰρ ἀντίκειται ἐκεῖνο μᾶλλον, ὥστε σημαίνειν ἕτερον. εἰ δὲ καὶ τὸ λευκὸν * φήσει τὸ αὐτὸ καὶ ἓν σημαίνειν, πάλιν τὸ αὐτὸ ἐροῦμεν, ὅπερ καὶ πρότερον ἐλέχθη, ὅτι ἓν τὰ πάντα ἔσται, καὶ οὐ μόνον τὰ ἀντικείμενα. εἰ δὲ μὴ ἐνδέχεται τοῦτο, συμβαίνει τὸ λεχθὲν, ἂν aa ἀποκρίνηται τὸ ἐρωτώμενον.

* Alias τότε.
Text. 12.
* Alius habet τότε.
* Alius habet φύσει.

Si u quid igitur vere dicitur homo, id animal bipes ſit neceſſe eſt: hoc enim erat, quod homo ſignificabat, quod ſi hoc neceſſe eſt, fieri non poteſt, vt hoc idem non ſit animal bipes: ¶ hoc enim ſignificat Neceſſe eſſe, Fieri non poſſe, vt x non ſit homo. Non igitur fieri poteſt, vt idem ſimul vere dicatur, & eſſe homo, & non eſſe homo. Eadem y ratio eſt, ſi quid dicatur non eſt homo: aliud z enim atque aliud ſignificant eſſe hominis, & non eſſe hominis: quandoquidem & album eſſe, & hominem eſſe diuerſa ſunt: multo enim magis illud opponitur: quare aliud atque aliud ſignificant. Si vero & album dicat, vnum atque idem ſignificare: idem illud rurſus, quod antea dictum eſt, proferemus, Vnum eſſe omnia, & non tantum oppoſita. Quod ſi hoc fieri nequit, iam id, quod dictum eſt, efficitur, ſi modo ad id, quod quaeritur:

Text. 12.
Lect. 7. p. 8.

u *Si quid igitur.* Iam concludit ex certa & definita ſignificatione nominum, ex qua diximos primam rationem deſumendam, in nullis omnino rebus dari contradictoria ſimul vera. Ratio hæc eſt, ſi quid vere dicitur homo id neceſſe eſt eſſe animal bipes, vt patet ex primo pronunciato: quod autem neceſſe eſt eſſe, impoſſibile eſt non eſſe: igitur impoſſibile eſt, idem non eſſe animal bipes, ſiquidem Neceſſe eſſe, idem ſignificat, quod impoſſibile eſt, non eſſe. ita ergo fit, vt impoſſibile ſit vere dicere, ſimul aliquid eſſe hominem, & non eſſe hominem. Quæ ratio in cæteris etiam contradictoriis eodem modo valet. *Extruitur II. ratio ex iā quæ poſita ſunt.*

x *Vt non ſit homo.* Pro eo, ac ſi diceret, vt non ſit animal bipes.

y *Eadem ratio.* Idem valet argumentatio ſi incipias à negatione hominis, cuius ratio eſt, Nō eſſe animal bipes. Non ſi quid vere dicitur non eſſe homo, id neceſſe eſt, vt dicatur non eſſe animal bipes, quod autem neceſſe eſt non eſſe impoſſibile eſt eſſe, ergo, &c.

z *Aliud enim, ac illud.* Probat conſequentiam propoſitæ rationis ex ſecondo pronunciato. Niſi enim ex illo conſtaret, eſſe hominis, & non eſſe hominis non idem ſignificare, negaret aduerſarius conſequentiam, atqoe ad probationem diceret, Neceſſe eſſe, non idem ſignificare, quod impoſſibile non eſſet, quoniam aſſereret eſſe hominis & non eſſe hominis idem ſignificare: nunc autem cum probatione ſecundi pronunciati demonſtratum ſit, id fieri non poſſe (quod etiam perſpicue confirmatur in albo, & homine, argumento à minore ſumpto) fit id, quod dictum eſt, hoc eſt, neceſſario ſequitur principalis concluſio, Impoſſibile nimirum, eſſe, vt idem ſimul ſit homo, & non ſit homo.

aa *Si modo ad id.* Poſſet aduerſarius, vt vim propoſitæ rationis effugeret, ita ſe habere in reſpondendo, vt cum initio redarguens ab eo quæreret: eſſetne Socrates homo, illi reſponderet non ſimpliciter, Eſſe, vel non eſſe, ſed tum Eſſe, tum etiam, Non eſſe: hoc enim pacto non poſſet redarguens vlterius progredi. Huic ergo cauillationi occurrit Ariſt. propoſitam rationem apte rem conficere, ſi modo is, qui defendit propoſitionem, legitime ad id, quod quæritur, reſpondeat, quod tum demum faciet, ſi tantum reſpondeat, Ita eſſe, vel, Non ita. Quod ſi ille non tantum ad id, quod quæritur, ſed ad non quæſita etiam reſpondeat, vitio illius tribuendum erit, quod argumentatio vlterius non procedat. Quod autem ea reſponſio vitioſa ſit: ex eo probat Ariſt. quia cum Socrati, de quo quærimus an ſit homo, multa alia attributa conueniant, vt quod ſit albus, quod magnus, &c. aut omnia præter id, quod deſignare quærimus, afferenda ſunt in reſponſione, aut nullum: eſt enim par ratio in omnibus, cum nihil cæterorum quæratur. cum ergo fieri non poſſit, vt omnia afferantur, eo quod nihil prohibeat eſſe infinita: efficitur, vt nihil afferendum ſit in reſponſione, niſi quod in quæſtione exprimitur. Addit Alex. hoc quoque vitio notandos eſſe aduerſarios, quod cum rogati, ſitne Socrates homo, reſpondent, illum eſſe hominem, & non eſſe hominem in ipſa reſponſione principium petant. De hoc enim poſita erat quæſtio, Num fieri poſſet vt idem ſimul eſſet & non eſſet. Quo loco aduerte, tertium pronūciatum, quod ante præmiſſum eſt, huic cauillationi diluendæ vtile fuiſſe. Ideo enim ad quæſitum illud ſimplex, Num Socrates ſit homo, non reddenda reſponſio, quod ſit homo, & non ſit homo, ſeu (quod eodem redit) quod ſit homo, & non homo, quia homo, & non homo, non idem, ſed diuerſa ſignificant.

Occurritur cauillationi aduerſarij.

Vitium eorū, qui reſpondent ad non quæſita.

Digitized by Google

Infinitas relationes rationis, & negationes poſſe ſimul eidem rei conuenire.

Illud etiam aduerte, id quod Ariſt. ait, fieri poſſe, vt eidem infinita cōueniant (quod de iis, quæ actu, ac ſimul conueniunt, intelligendū eſt) ſaltē propter infinitas relationes rationis, vt placet D. Thom. dictum eſſe. Ac recte quidem ait *ſaltem*, quia idem dicendum eſt de infinitis negationibus, vt innuit ipſe Ariſt. cum ait: *Quæcunque inſunt, aut non inſunt.* Quæ ſi vera ſunt, non ſolum negationes, ſed etiam plurimæ relationes rationis poſſunt conuenire rebus abſque operatione intellectus, quod ſæpius monuimus.

μέρος. ἐὰν δὲ προστιθῇ ἐρωτῶντός τινος ἁπλῶς καὶ τὰς ἀποφάσεις, οὐκ ἀποκρίνεται τὸ ἐρωτώμενον· οὐθὲν γὰρ κωλύει εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ ἄνθρωπον καὶ λευκὸν καὶ ἄλλα μυρία τὸ πλῆθος· ἀλλ' ὅμως ἐρομένου, εἰ ἀληθὲς εἰπεῖν ἄνθρωπον τοῦτο εἶναι, ἢ οὐ ἀποκριτέον τὸ ἓν σημαῖνον, καὶ οὐ προσθετέον, ὅτι καὶ λευκὸν καὶ μέγα. καὶ γὰρ ἀδύνατον, ἄπειρά γ' ὄντα τὰ συμβεβηκότα διελθεῖν. ἢ οὖν ἅπαντα διελθέτω, ἢ μηθέν. ὁμοίως τοίνυν εἰ καὶ bb μυριάκις ἐστὶ τὸ αὐτὸ ἄνθρωπος καὶ οὐκ ἄνθρωπος, οὐ προσαποκριτέον τῷ ἐρομένῳ εἰ ἔστιν ἄνθρωπος, ὅτι ἐστὶν ἅμα καὶ οὐκ ἄνθρωπος· εἰ καὶ μὴ τἆλλα ὅσα συμβέβηκε προσαποκριτέον, ὅσα ἐστὶν ἢ μὴ ἐστίν. ἐὰν cc δὲ μὴ * τοῦτο ποιῇ, οὐ διαλέγεται.

** Alias non habetur μὴ.*

tur: reſpondeat: Sin vero ſimpliciter rogante aliquo, negationes quoque addat, non reſpondet ad rogatum, nihil enim prohibet, quo minus idem ſit & homo, & album, & alia multitudine infinita. Sed tamen rogante verumne ſit hoc hominem eſſe, an non, reſpondendum eſt id, quod vnum ſignificat nec addendum eſſe album aut magnum: neque enim fieri poteſt, vt accidentia, cum infinita ſint, quiſquam percurrat: aut igitur omnia recenſeat, aut nullum. Eodem igitur pacto, etſi bb millies idem ſit homo, & non homo, interroganti tamen num homo ſit: reſpondendum non eſt, eſſe ſimul non hominem, niſi etiam cætera omnia, quæ acciderunt, ſiue ſint, ſiue non ſint, afferantur: hoc cc enim niſi faciat, non diſputat.

Text. 15.

Ὅλως dd δ' ἀναιροῦσιν οἱ τοῦτο λέγοντες οὐσίαν, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι. πάντα γὰρ ἀνάγκη συμβεβηκέναι φάσκειν αὐτοῖς. καὶ τὸ ὅπερ ἐστὶν ἀνθρώπῳ εἶναι ἢ ζῴῳ εἶναι, μὴ εἶναι· εἰ γὰρ ἔσται τι ὅπερ ἀνθρώπῳ εἶναι τοῦτο οὐκ ἔσται μὴ ἀνθρώπῳ εἶναι, ἢ μὴ εἶναι ἀνθρώπῳ καίτοι αὗται ἀποφάσεις τούτου. ἓν γὰρ ἦν ὃ ἐσήμαινε, καὶ ἦν τοῦτό τινος οὐσία, τὸ δ' οὐσίαν σημαίνειν ἐστὶν, ὅτι cc οὐκ ἄλλο τι τὸ εἶναι αὐτῷ. εἰ δ' ἔσται αὐτῷ καὶ τὸ ὅπερ ἀνθρώπῳ εἶναι,

Omnino dd autem, qui hoc dicunt, ſubſtantiam & quidditatem de medio tollunt. Omnia enim accidere dicant neceſſe eſt, & id non eſſe, quod vere hominis eſſe, aut animalis eſt. Si quid enim erit ipſum hominis eſſe, id non erit non hominis eſſe, aut non eſſe hominis. Atqui hæ ſunt eius negationes. Vnum enim erat quod ſignificabat, atque id erat alicuius ſubſtantia: ſubſtantiam autem ſignificare eſt, quod ee non aliud quicquam ſit eius eſſe. Quod ſi eius eſſe, hominis

bb *Etſi millies.* Græce μυριάκις, id eſt, *decies millies*, quod Beſſario vertit infinities: Vetus interpres, & Perionius, quos ſequuti ſumus, magis accommodate ad Latinum vſum reddunt *Millies*. Senſus tamen recte exprimitur ab Argyropylo, qui pro μυριάκις legit, *Quam maxime.* Nihil enim aliud ſignificat Ariſtoteles quam quod, etſi veriſſimum eſſe concedatur, Socratem eſſe ſimul hominem, & non hominem: tamen quærenti, num Socrates ſit homo, non ſimul reſpondendum eſt, eſſe hominem, & non hominem: ſed tantum, eſſe hominem, aut non eſſe hominem.

Varia lectio.

cc *Quod tamen niſi faciat.* Id eſt, niſi aut ſimpliciter reſpondeat, aut omnia reddat, non legitime diſputat Quidam Græci codices, & Perionici habent: *Quod ſi faciat, non diſputat.* Quæ lectio ſi vera eſt, ſic eſt exponenda: Quod ſi omnia conetur reſpondere, quæ rei inſunt, ac non inſunt, omnis de medio diſputatio tollitur: quia nunquam reſponſio abſoluetur. Nos negatiuam magis probauimus, vt cæteri interpretes.

Secunda ratio.

dd *Omnino autem.* Proponit ſecundam rationem, quæ ducitur ex ratione prædicationis ſubſtantialis hunc in modum Si contradictoria eſſent ſimul vera, nulla eſſet ſubſtantia, quidditaſque, id eſt, nulla eſſet prædicatio ſubſtantialis; ſed omnia prædicarentur vt accidentia, hoc autem fieri non poteſt ergo nec illud Maiorem dupliciter probat. Primum, quia ea, quæ prædicantur ſubſtantiali prædicatione de vna & eadem re, ſunt vnum & idem, vt animal & ſubſtantia, quemadmodum & ipſa ſubſtantia eſt vna & eadem: at contradictoria, vt hominem eſſe, & non eſſe hominem, (aut ſi mauis) eſſe hominem, & eſſe non hominem, non ſunt vnum & idem, vt ſuperius dictū ac probatū eſt. Deinde, quia quando aliquid ſubſtantiali prædicatione dicitur ſubiectum, eſt id ipſum, quod prædicatū: quod in accidentariis non eſt concedendū: ne, cum multa accidāt eidem rei ſubiectæ cogamur admittere, rem vnam eſſe multas. Socrates autem, verbi cauſa, non poteſt eſſe id ipſum quod homo, & id ipſum, quod non homo, quod ex dictis patet. Atq; hæ duo probationes adeo ſunt inter ſe connexæ in contextu, vt vna & eadem videantur.

ee *Quod non aliud.* Quam videlicet id ipſum, quod res eſt.

ff Album

εἶναι, ὅπερ μὴ ἀνθρώπῳ εἶναι, ἢ ὅπερ μὴ εἶναι ἀνθρώπῳ, ἄλλο ἔσται. ὥστ' ἀναγκαῖον αὐτοῖς λέγειν, ὅτι οὐθενὸς ἔσται τοιοῦτος εἰδικὸς καὶ οὐσιώδης, καὶ ἀεὶ τοῦ ὑποκειμένου ἀφωρισμένος λόγος, ἀλλὰ πάντα κατὰ συμβεβηκός· τοῦτο γὰρ διώρισται οὐσία καὶ τὸ συμβεβηκός. τὸ ff γὰρ λευκὸν τῷ ἀνθρώπῳ συμβέβηκεν, ὅτι ἔστι μὲν λευκός, ἀλλ' οὐχ ὅπερ λευκόν. Text. 14. ¶ εἰ δὲ πάντα κατὰ συμβεβηκὸς λέγεται, οὐθὲν ἔσται πρῶτον τὸ gg καθόλου. εἰ hh δ' ἀεὶ τὸ συμβεβηκὸς καθ' ὑποκειμένου τινὸς σημαίνει τὴν κατηγορίαν, ἀνάγκη ἄρα εἰς ἄπειρον ἰέναι· ἀλλ' ἀδύνατον· οὐδὲ γὰρ πλείω συμπλέκεται δυοῖν. τὸ γὰρ συμβεβηκός, οὐ συμβεβηκότι συμβεβηκός, εἰ μὴ ὅτι ἄμφω συμβέβηκε ταὐτῷ. λέγω δ' οἷον, τὸ λευκὸν καὶ μουσικὸν καὶ τοῦτο λευκόν, ὅτι ἄμφω τῷ ἀνθρώπῳ συμβέβηκεν. ἀλλ'

hominis quoq; eſſe fuerit: aliud, ante fuerit non hominis eſſe, aut non eſſe hominis. Quare dicunt ipſi neceſſe eſt, nullius propriam, & eſſentialem, ac ſemper ſubiecto conuenientem eſſe eiuſmodi rationem: ſed omnia per accidens dici, hoc enim intereſt inter ſubſtantiam, & accidens. Album enim ff propterea homini accidit, quod albus quidem eſt, ſed non eſt id ipſum, quod album. Text. 14. *¶ Si vero per accidens omnia dicantur, id gg quod vniuerſale eſt, nihil primum erit. Quod hh ſi ſemper accidens de ſubiecto aliquo prædicationem ſignificat, in infinitum eatur neceſſe eſt. At fieri non poteſt. Neque enim plura, quam duo copulantur, quippe cum accidens non ſit accidenti accidens, niſi quia vtrumq; eidem accidit: Verbi gratia, & album & muſicum, & hoc album eſt, quia vtrumque accidit homini. Verum*

ff *Album enim.* Etſi Argyropylus habet, *Albedo enim*, quemadmodum & Beſſario: placuit tamen magis verſio antiqua, tum quia ſenſus planior eſt (nec enim albedo, ſed album prædicatur de ſubiecto) tum etiam, quia pene idem pronunciatum habetur 1. Poſt. cap. 18. vbi τὸ λευκὸν verti ſolet Album, non Albedo.

gg *Id quod vniuerſale.* Nomine primi intelligit ſubſtantiam, quæ eſt primum genus entium, vt per ſubſtantiam ſignificet ſubſtantialem prædicationem, quemadmodum paulo ante. Itaque verba hæc ad expoſitionem minoris propoſitionis propoſitæ rationis videntur pertinere, vt Ariſtoteles idem eſſe dicat, omnia prædicari, vt accidentia, atque nihil prædicari, vt ſubſtantiam. *Nomine primi ſubſtantiā intelligi.*

hh *Quod ſi accidens.* Probat minorem rationis propoſitæ (nempe, fieri non poſſe, vt omnia prædicentur vt accidentia) hunc in modum: Si omnia prædicarentur vt accidentia, daretur infinitus progreſſus in accidentibus. hoc autem fieri non poteſt, ergo nec illud. Maior ex eo oſtenditur. Quia omne accidens eget ſubiecto aliquo, de quo dicatur, *Quod ſit*, vt ſi nulla ſit ſubſtantia, de qua accidens dicatur, accidens A. dicatur de B. accidente, & B de C. atque ita aliud de alio in infinitum, veluti album de frigido, & frigidum de quanto, & quantum de alio accidente, quod ſubiiciatur quanto, & ita deinceps. Vt autem oſtendat fieri non poſſe, vt detur infinitus progreſſus in accidentibus, quæ eſt minor propoſitio, duo ſupponit. Alterum eſt, ad vnum ſubiectum ex multis conficiendum, non poſſe connecti plura, quam duo quorum alterum ſit, vt materia, alterum vt forma: vt ſi dicat: Animal rationale eſt ſubſtantia: vel Socrates albus eſt muſicus. Quod ſi vni quaſi materiæ addas duas formas, iam non erit vnū ſubiectū, vt ſi dicas Socrates albus, muſicus eſt grammaticus quod ipſe iam docuerat 2. de interpret. c. 3. Alterum vero eſt, duobus tantū modis accidentia poſſe prædicari, aut de ſe inuicem, ratione cōmunis ſubiecti, vt muſicū de albo, & viciſſim album de muſico, aut de ipſo ſubiecto, quod itē docuerat 1. Poſt. c. 18. Hæc ſi aduerſarius rogatus conceſſerit, iam ſic argumentatur Ariſt. Neutro modo poteſt dari progreſſus infinitus in accidentibus; ergo nullo. Conſequentia patet ex poſteriori ſuppoſitione. Antecedens, quo ad priorem modum prædicandi attinet, ex eo ſupponit quaſi perſpicuum, quia in eo repetitur vltimū ſubiectum, vt pote illud, ratione cuius accidentia de ſe inuicem prædicantur. quo fit, vt illo prædicandi modo non habeatur in infinitum, deorſum verſus, facto progreſſu à prædicatis ad ſubiecta. Quod vero attinet ad poſteriorem (quod eſt, facto progreſſu ſurſum verſus à ſubiectis ad prædicata) ea ratione probatur, quia duobus tantum modis id poſſet accidere. Vno ſi quemadmodum album accidit Socrati, ſic aliud accidens, vt muſicum, accideret Socrati albo, & aliud deinde Socrati albo muſico, atq; ita in infinitum; altero, ſi relicto ſubiecto diceremus, quemadmodum album accidit Socrati, ita muſicum accidere albo, & muſico accidere grammaticum, & ita in infinitū. Prior modus impugnatur, quia Socrates albus muſicus non poteſt eſſe vnum ſubiectum, vt patet ex priori ſuppoſitione. Poſterior dupliciter. Primū quia in accidentibus inter ſe comparatis non datur ordo, ſed indifferenter fit reflexio inter quælibet, neque magis hoc accidit illi, quam illud huic: vbi autem datur reflexio, non datur progreſſus in infinitum. Deinde, quia iam iſto modo inciditur in illum, quo accidens ea ratione prædicatur de accidente, quia ambo prædicātur de eodem ſubiecto, in quo quidem modo iam ſuppoſitum erat, non dari progreſſum in infinitum.

Non dari progreſſum infinitum in accidētibus.

Duplex prædicatio accidentium.

In accidentibus non dari ordinem.

An in accidentibus inter ſe detur ordo.

Prior obiect. At obiiciat aliquis, hanc rationem nihil concludere. Primum, quia in accidentibus datur ordo. Qualitates enim primæ ſubiiciuntur ſecundis, & ex ſecundis aliæ ſupponuntur aliis, quo fit, vt non recte ſumpſerit Ariſt. *Poſterior.* non dari in accidentibus ordinem. Deinde quia, etſi in priori prædicandi modo non detur progreſſus infinitus deorſum verſus, nec in poſteriori ſurſum, dicet tamen fortaſſe aliquis, dari in priori ſurſum, & in poſteriori deorſum, quod ſi verum eſt, nihil eſt concluſum ab Ariſtotel.

Obſtructio. Ad hæc, in primis dicendum eſt, Ariſtotel. non argumentari hoc loco, niſi ex conceſſis ab aduerſario: alioqui nihil probaret, vt ſuprædictum eſt, cum ſaltem ex minus notis ad notiora confirmanda progrediatur: id quod in omnibus rationibus ſequentibus eſt obſeruandum.

Deinde ad priorem obiectionem dicendum cum D. Thom. *lect. 9. p.* 10. Etſi in pleriſque accidentibus datur ordo cauſæ, cum alia quaſi oriantur ex aliis, non tamen dari ordinem ſubiectionis. Etenim nullum accidens eſt proprie ſubiectum alterius, quamuis poſſit eſſe cauſa, cur ſubiectum, illud recipiat. At *Solutio prioris.* hic agi de ordine ſubiectionis. Ad poſteriorem dicendum eſt, ſi quis daret in priori modo progreſſum in infinitum ſurſum verſus, iam incideret in poſteriorem: & viciſſim, ſi illum concederet in poſteriori deorſum, iam incideret in priorem. Quare ea in re nihil prætermiſſum eſſe ab Ariſt. *Poſterioris.*

ἀλλ' οὐχ ὁ Σωκράτης μουσικὸς οὕτως, ὅτι ἄμφω συμβέβηκεν ἑτέρῳ τινί. ἐπεὶ τοίνυν τὰ μὲν οὕτως, τὰ δ' ἐκείνως λέγεται συμβεβηκότα, ὅσα οὕτως λέγεται, ὡς τὸ λευκὸν τῷ Σωκράτει, οὐκ ἐνδέχεται ἄπειρα εἶναι ἐπὶ τὸ ἄνω, οἷον τῷ Σωκράτει τῷ λευκῷ, καὶ ἕτερόν τι συμβεβηκός. οὐ γὰρ γίνεταί τι ἓν ἐξ ἁπάντων, οὐδὲ δὴ τῷ λευκῷ ἕτερόν τι ἔσται συμβεβηκός, οἷον τὸ μουσικόν. οὐθέν τε γὰρ μᾶλλον τοῦτο ἐκείνῳ ἢ ἐκεῖνο τούτῳ συμβέβηκεν, καὶ ἅμα διώρισται, ὅτι τὰ μὲν οὕτως συμβέβηκε, τὰ δ' ὡς τὸ μουσικὸν Σωκράτει. ὅσα δ' οὕτως, οὐ συμβεβηκότι συμβέβηκε τὸ συμβεβηκός, ἀλλ' ὅσα ἐκείνως. ὥστ' οὐ πάντα κατὰ συμβεβηκὸς λεχθήσεται. ἔσται ἄρα τι, καὶ ὡς οὐσίαν σημαῖνον, εἰ δὲ τοῦτο, δέδεικται ὅτι ἀδύνατον, ἅμα κατηγορεῖσθαι τὰς ἀντιφάσεις.

Text. 15. Ἔτι ii εἰ ἀληθεῖς αἱ ἀντιφάσεις ἅμα κατὰ τοῦ αὐτοῦ πᾶσαι, δῆλον ὡς ἅπαντα ἔσται ἕν. ἔσται γὰρ τὸ αὐτὸ καὶ τριήρης καὶ τοῖχος καὶ ἄνθρωπος, εἰ kk κατὰ παντός τι ἢ καταφῆσαι ἢ ἀποφῆσαι ἐνδέχεται, καθάπερ ἀνάγκη τοῖς τὸν Πρωταγόρου λέγουσι λόγον. εἰ γάρ τῳ δοκεῖ μὴ εἶναι τριήρης ὁ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι οὐκ ἔστι τριήρης· ὥστε καὶ ἔστιν, εἴπερ ἡ ἀντίφασις ἀληθής. καὶ γίνεται

Verum Socrates non ea ratione eſt muſicus, quod vtrumque alicui alteri accidat. Cum igitur quædam hoc modo, alia illo accidentia dicantur, quæ ita dicuntur vt album de Socrate, ea ſuperiora verſus infinita eſſe nequeunt, vt Socrati albo aliud quoddam ſit accidens: non enim ex omnibus vnum quid efficitur. Sed neque albo aliud quoddam erit accidens, veluti muſicum: neq; enim magis hoc illi, quam illud huic accidit. Definitum quoque & illud eſt, alia hoc pacto accidere, alia, vt muſicum Socrati: quæ autem hoc modo accidunt, ea accidenti non accidunt ſed quæ illo modo. Quare non omnia per accidens dicentur. Erit igitur aliquid, quod ſubſtantiam ſignificet. Quod ſi ita eſt, demonſtratum relinquitur, fieri non poſſe, vt ſimul contradicentia prædicentur.* * *Alias in homine.*

Præterea ii ſi contradicentia ſimul de eodem vera ſunt omnia, perſpicuum eſt, omnia vnum fore. Erunt igitur idem & triremis & murus & homo, ſi kk quid de omni re aut affirmare aut negare poſſumus. quemadmodum neceſſe eſt fateantur ii, qui Protagoræ ſententiam ſequuntur. Nam ſi homo cuipiam videatur non eſſe triremis, patet, illum non eſſe triremem: quare & triremis eſt; ſi contradictio eſt vera. Atque etiam *Text. 15.*

3. Ratio. ii *Præterea ſi contradictoria.* Proponit tertiam rationem, quæ ducitur ex diſtinctione rerum hoc modo: Si contradictoria ſunt ſimul vera, omnia ſunt vnum nullaq; datur diſtantia inter verum & falſum, hoc eſt, fieri poteſt, vt vtraq; ſint vera ſimul, & vtraq; falſa hæc autem ſunt abſurdiſſima ergo & illud. In hac ratione (cuius minor propoſitio ponitur conceſſa ab aduerſario, alioqui nihil fit, propoſita priori parte maioris ait Ariſt. idem incommodum ſequi ex opinione *Protagoras.* Protagoræ Sophiſtæ, & Anaxagoræ Philoſophi dicebat enim Protagoras, quicquid videtur id habere, vt videtur. Anaxagoras autem, omnia eſſe in omnibus. quanquam pro Anaxagora hanc ex- *Anaxagoras.* cuſationem affert Ariſt. quod eius ſententia quodammodo vera ſit in materia, quæ, cum ex ſe indefinita ſit, & omnium formarum capax, quodammodo cenſetur eſſe omnia. Anaxagoras autem hoc peccabat, quod perinde de rebus, quæ ſunt potentia, loquebatur, ac ſi eſſent actu.

kk *Si quid de omni.* Id eſt, indifferenter quauis re vtralibet pars contradictionis eſt vera, ſiue negatiua ſiue affirmatiua, quod perinde eſt, ac ſi dixiſſet, ſi vtraque eſt vera.

ll *Nihil*

Digitized by Google

γίνεται δὴ τὸ τοῦ Ἀναξαγόρου, ὁμοῦ πάντα χρήματα· ὥστε μηδὲν ll ἀληθῶς ὑπάρχειν. τὸ ἀόριστον οὖν ἐοίκασι λέγειν, καὶ οἰόμενοι τὸ ὂν λέγειν, περὶ τοῦ μὴ ὄντος * λέγουσι· τὸ γὰρ δυνάμει ὂν καὶ μὴ ἐντελεχείᾳ, τὸ ἀόριστόν ἐστιν. ἀλλὰ mm μὴν λεκτέον γε αὐτοῖς κατὰ παντὸς τὴν κατάφασιν ἢ τὴν ἀπόφασιν. ἄτοπον γὰρ εἰ ἑκάστῳ, ἡ μὲν αὐτοῦ ἀπόφασις ὑπάρξει, ἡ δ᾽ ἑτέρου ὃ μὴ ὑπάρχει αὐτῷ οὐχ ὑπάρξει. λέγω δ᾽ οἷον, εἰ ἀληθὲς εἰπεῖν τὸν ἄνθρωπον, ὅτι οὐκ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι καὶ οὐ τριήρης. εἰ μὲν οὖν ἡ κατάφασις ἀνάγκη καὶ nn τὴν ἀπόφασιν. εἰ δὲ μὴ ὑπάρχει ἡ κατάφασις, ἥ γε ἀπόφασις ὑπάρξει μᾶλλον, ἢ ἡ αὐτοῦ, * εἰ οὖν κἀκείνη ὑπάρξει, καὶ ἡ τῆς τριήρους. εἰ δ᾽ αὕτη, καὶ ἡ κατάφασις. ταῦτα τε οὖν συμβαίνει τοῖς λέγουσι τὸν λόγον τοῦτον, καὶ ὅτι οὐκ oo ἀνάγκη ἢ φάναι ἢ ἀποφάναι. εἰ γὰρ ἀληθὲς, ὅτι ἄνθρωπος καὶ οὐκ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι καὶ οὔτ᾽ ἄνθρωπος, οὔτε οὐκ ἄνθρωπος ἔσται. τοῖν γὰρ δυοῖν, δύο ἀποφάσεις· εἰ δὲ μία ἐξ ἀμφοτέρων ἐκείνη, καὶ αὕτη μία ἂν εἴη ἀντικειμένη.

** Græci codices inſerũt hoc loco verbum λέγουσι quod à nullo interpretum vertitur.*

Græci codices addunt, ἢ τῆς τριήρους, quod omnes merito expungunt vno excepto Perionio.

Text. 26.

Ἔτι pp ἤτοι περὶ ἅπαντα οὕτως ἔχει, καὶ ἔστι καὶ λευκὸν καὶ οὐ λευκὸν, καὶ ὂν καὶ οὐκ ὂν, καὶ περὶ τὰς ἄλλας φάσεις καὶ ἀποφάσεις ὁμοιοτρόπως, ἢ οὐ ἀλλὰ περὶ μέν τινας, περὶ τινας δ᾽ οὔ. καὶ εἰ μὲν μὴ περὶ πάντας, αὗται ἂν εἶεν ὁμολογούμεναι· εἰ δὲ περὶ

etiam illud Anaxagoræ, efficitur, res omnes ſimul eſſe, proinde nihil ll *vere vnum eſſe. Ipſum igitur indefinitum aſſerere videntur; & exiſtimantes, ſe de ente loqui, de non ente agunt. Id enim, quod indefinitum eſt, potentia ens eſt, non actu. At* mm *vero concedenda eſt iis de quauis re affirmatio, aut negatio. Abſurdum eſt enim, ſi ſua cuique negatio conueniat, alterius autem, quod ipſi non conuenit, non conueniat. Exempli cauſa, ſi verum eſt, hominem non eſſe hominem dicere: perſpicuum eſt, & non triremem dici. Si igitur affirmatio dicitur, &* nn *negatio dicatur neceſſe eſt. Si vero affirmatio non conuenit, negatio certe magis, quam propria conueniet. Ergo ſi & illa ineſt, triremis etiam negatio inerit: quod ſi hæc, & affirmatio. Et hæc igitur eueniunt iis, qui hanc ſententiam vſurpant, nec* oo *neceſſe, aut affirmare, aut negare dicunt. Nam ſi verum eſt, eſſe hominem, & non hominem, perſpicuum eſt, nec hominem, nec non hominem fore. duorum enim duæ negationes ſunt. Quod ſi illa vna eſt ex duabus conſtans, & hæc ſane vna erit oppoſita.*

Text. 26.

Præterea pp *aut in omnibus ita res habet, eſtque & album, & non album, & ens, & non ens, atque in cæteris affirmationibus, & negationibus eodem modo, aut non ita, ſed in quibuſdam ita habet, in quibuſdam non item. Si non in omnibus, hæ vtique certe conſtabunt. Si ve-*

ll *Nihil vere vnum.* Vere vnum hoc loco alii exponunt, diſtinctum ab aliis. Quia tamen diſtinctio ab aliis non eſt de ratione vnius, nec Anaxagoras ita dicebat, omnia eſſe ſimul, vt nihilominus non diſtingueret ſingula propriis rationibus, potius dicendum, vere vnum ſignificare, non multa. Nulla enim res corporea eſt, quæ Anaxagoræ ſententia non eſſet cæteræ omnes. *Vere vnum.*

mm *At vero concedenda eſt iis de.* Probat priorem partem maioris ex eo, quia qui putant contradictoria poſſe eſſe ſimul vera; coguntur fateri, quamlibet, ſiue affirmationem, ſiue negationem, poſſe eſſe veram: atque ideo triremem poſſe vere affirmari de homine, itemque parietem, & cætera omnia; & (quod hic ſequitur) omnia eſſe vnum & idem inter ſe. Quod ſi aliquis admittens contradicentia ſimul vera, neget, triremem aut quiduis aliud, poſſe dici de homine; cogit illum Ariſtoteles hac ratione. Magis videtur pugnare cum homine negatio hominis, quam negatio triremis non conuenientis homini, vt ait. at negatio hominis non pugnat per ſe cum homine: ergo nec negatio triremis: quare neque huius contradictorium, quod eſt triremis, repugnabit cum homine: quod idem eodem modo concludi poteſt in reliquis.

nn *Et negatio dicatur.* Supple: *Et viciſſim affirmatio, ſi negatio dicatur.* Ita videtur ſupplere Alexand.

oo *Nec neceſſe eſſe.* Probat poſteriorem partem maioris hac ratione, Quia ſi contradictoria ſunt vera, fieri poteſt, vt eadem ipſa ſimul falſa ſint, vt, ſi vera ſunt hæc. Socrates eſt homo, & Socrates non eſt homo, vera etiam eſſe poterunt per aduerſarium, hæc, quæ illis contradicunt, Nec Socrates eſt homo, nec Socrates non eſt homo, ſiue ex vtraque parte ſeorſum ſumantur duæ enunciationes ſimplices, ſiue ea vna coniuncta ex duobus. Quod ſi tota hæc poſterior oratio vera eſt, cum ea dicat, ſuperiorem eſſe falſam (hoc enim ſignificant negationes in principio ſingularum ſimplicium enunciationum poſitæ) efficitur, vt ſuperior illa ſit falſa, ita fieri poteſt, vt contradictoriæ enunciationes ſint veræ ſimul ac falſæ. *Negationes quid efficiant prapoſita enunciationibus.*

pp *Præterea aut.* Addit quartam rationem, quæ huiuſmodi eſt: Si contradicentes enunciationes ſunt ſimul veræ: aut in omnibus ita ſe res habet, aut in quibuſdam. Si tantum in quibuſdam, certe in iis, in quibus ita ſe res habet (quod ſuperius ſaltem in ſubſtantialibus prædicationibus concedendum eſſe oſtenderat) in illis inquam dabuntur pronunciata defi- *Quarta ratio.*

Ii 3 nitæ

nitæ veritatis, h. e. quæ ita ſint vera, vt oppoſita ſint falſa. quod aduerſarii minime videntur velle. Sin autem in omnibus ita ſe res habet, aut in quocunque eſt vera affirmatio, eſt etiam vera negatio; & viciſſim, in quo negatio & affirmatio: aut, in quibus eſt vera affirmatio, eſt item vera negatio, non tamen vice verſa. hoc enim potius aliquis dixerit, quam quod, in quibuſcunq; eſt vera negatio, ſit vera affirmatio. Quicquid enim eſt homo, poterit videri non eſſe homo, cum poſſit videri aliquid quod non admodum diſtet ab homine: atque ita, illorum ſententia: quicquid eſt homo, poteſt non eſſe homo, & tamen non quicquid non eſt homo, continuo poteſt videri homo. nemo enim punctum (verbi cauſa) aut lapillum hominem putet. Si ergo in quibuſcunque eſt vera affirmatio, eſt item vera negatio; non tamen vice verſa, in quibuſcunque negatio, & affirmatio, erit aliquid certe non ens, id eſt, dabuntur negatiuæ certæ ac definitæ veritates quibus nimirum repugnabit veritas oppoſitarum affirmationum: vt, punctum non eſſe hominem. Quod ſi in genere negationū datur aliqua firmitas, maior ſane dabitur in oppoſito genere affirmationis, ſiquidem, vt vel prima Dialecticæ rudimenta docent, veritas negatiuæ concludi nequaquam poteſt, niſi ex veritate alicuius affirmatiuæ: veritas autem nunquam ex veritate negatiuæ concluditur: quod aperto argumento eſt, veritatem affirmatiuæ eſſe fundamentum veritatis negatiuæ. Ita fit, vt dici non poſſit, in quibus eſt vera affirmatio, eſſe veram negationē: nō tamen viciſſim, in quibus negatio, & affirmationem. Hoc enim nihil eſt aliud quam dicere firmiorem eſſe veritatem negationum quam affirmationum. Quod ſi hæc inter ſe reciprocantur, vt in quibuſcunque eſt vera affirmatio, ſit etiam negatio; & in quibus negatio, affirmatio, id fieri non poſſe deinceps oſtendit.

Veritatem affirmatiuæ eſſe veritatis negatiuæ fundamentum.

εἰ δὲ πάντων, πάλιν ἤτοι καθ' ὅσων τὸ φῆσαι, καὶ ἀποφῆσαι, καὶ καθ' ὅσων ἀποφῆσαι, καὶ φῆσαι, ἢ κατ' ἐνίων μὲν φῆσαι καὶ ἀποφῆσαι· καθ' ὅσων δ' ἀποφῆσαι, οὐ πάντων φῆσαι. καὶ εἰ μὲν οὕτως, εἴη ἄν τι παγίως οὐκ ὄν· καὶ αὕτη βεβαία δόξα καὶ εἰ τὸ μὴ εἶναι βέβαιόν τι καὶ γνώριμον, * βεβαιοτέρα ἂν εἴη φάσις ἡ ἀντικειμένη. εἰ qq δ' ὁμοίως καὶ ὅσα ἀποφῆσαι φάναι, κατάφασιν ἀνάγκη, ἤτοι ἀληθὲς διαιροῦντα λέγειν· οἷον ὅτι λευκόν, καὶ πάλιν ὅτι οὐ λευκόν, ἢ οὔ. καὶ εἰ μὲν μὴ ἀληθὲς διαιροῦντα λέγειν, οὐ λέγει τε ταῦτα, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδέν· τὰ δὲ μὴ ὄντα, πῶς ἂν φθέγξαιτο, ἢ βαδίσειε; καὶ πάντα δ' ἂν εἴη ἕν, ὥσπερ καὶ πρότερον εἴρηται· καὶ ταὐτὸν ἔσται καὶ ἄνθρωπος καὶ θεὸς καὶ τριήρης καὶ αἱ ἀντιφάσεις αὐτῶν. * εἰ δ' ὁμοίως καθ' * ἑκάστου, οὐδὲν διοίσει ἕτερον ἑτέρου. εἰ γὰρ διοίσει, τοῦτ' ἔσται ἀληθὲς καὶ ἴδιον. ὁμοίως δὲ καὶ εἰ διαιροῦντα ἐνδέχεται ἀληθεύειν, συμβαίνει τὸ λεχθέν. πρὸς δὲ τούτῳ, ὅτι πάντες ἂν ἀληθεύοιεν, καὶ πάντες ἂν ψεύδοιντο, καὶ αὐτὸς αὑτὸν ὁμολογεῖ ψεύδεσθαι.

ἅμα

** Alias γνωριμωτέρα.*

** Pro εἰ γὰρ. Vet. Alex. aut.*
** Al. ἑκάστου.*
Idem habes ſuperius ad finem tex. 11.

*Si vero in omnibus, rurſum, aut de quibuſcunque licet affirmare, licet negare: & de quibuſcunque negare, affirmare: aut certe de quibus quidem affirmare licet, licet etiam negare, non autem de quibuſcunque negare, affirmare. Ac ſi res quidem hoc pacto habeat, erit aliquid haud dubie non ens, atque hæc firma erit opinio. Quod ſi ipſum non eſſe firmum quiddam, notumque eſt, * firmior profecto erit oppoſita affirmatio. Sin qq autem eodem modo res habet, & quæcunque licet negare, licet affirmare: neceſſe eſt, aut diuidentem, verum dicere, veluti album eſſe, & rurſum, non album, aut non. Et quidem, ſi non accidit, vt verum dicat diuidens: nec profecto hæc dicit, nec omnino quicquam eſt: ea vero, quæ non ſunt, quonam pacto aut loquentur, aut ambulabunt? Omnia etiam vnum fuerint, quemadmodum & ante dictum eſt, idemque erunt, & homo, & Deus, & triremis, eorumque negationes. ſi enim ſimiliter de vnoquoque dicuntur, nihil alterum ab altero differet. Nam ſi differret, illud iam verum, ac proprium erit. Eodem vero modo accidit id, quod dictum eſt, ſi diuidentem verum dicere contingat. Ad hæc omnes vera dicent, & omnes mentientur, atque adeo ſeipſum quiſque mentiri confitebitur.*

** Alias notior.*

Simul

qq *Sin autem eodem.* Probat late non reciprocari iſta inter ſe, vt in quibuſcunq; eſt vera affirmatio, ſit vera negatio; & in quibus negatio, etiam ſit affirmatio. quod aduerſarii planius videntur dicere, cum omnia incerta faciant. Probatio hæc eſt, Si fieri poteſt, vt iſto modo omnes contradicentes ſint ſimul veræ, aut id conceditur diuiſim, vt ſi dicas, hæc eſt vera, Socrates eſt albus, & hæc item vera, Socrates non eſt albus; coniunctim tantummodo, vt ſi dicas, hoc totum, Socrates eſt albus, & Socrates non eſt albus, eſt verum. Iam enim Ariſtoteles hoc capite ad finem rationis primæ quoſdam hoc poſteriori modo reſponſuros ſuſpicatus eſt. Si ſolum coniunctim, duo ſequuntur abſurda. Vnum eſt, quod is, qui diuiſim contradicentes pronunciat, nihil dicat, atque adeo nihil ſit in rerum natura, ne ipſe quidem, qui loquitur, aut ſe intelligere aliquid putat. nam, cum omnia diuiſim affirmari poſſint, & negari, ſi nulla nec affirmatio, nec negatio diuiſim vera eſt, nihil omnino eſt. Etenim ſi quicquam eſſet, ſaltem contradicentes, quæ aliquid eſſe affirmarent, veræ eſſent. Alterum abſurdum eſt, quod omnia ſint vnum, id quod ſuperiori etiam ratione oſtenſum eſt. nam ſi omnes contradicentes coniunctim

Prius abſurdum.

Poſterius.

veræ

Vide gradationem. veræ ſunt, omnia vere dicuntur de quolibet. Si omnia vere dicuntur de quolibet, omnia ſunt omnibus communia: Si omnia omnibus ſunt communia, nihil eſt vlli rei proprium: ſi nihil vlli rei proprium eſt, nulla eſt omnino diſtinctio: ſiquidem diſtinctiones, niſi per propria, fieri nullo modo poſſunt. Quod ſi contradicentes ſunt veræ diuiſim, eadem rerum confuſio, & indiſtinctio in primis ſequitur nihil enim refert, ſiue diuiſim, ſiue coniunctim omnia de omnibus dicantur. Deinde ſequitur, omnes, quicquid dicant, verum dicere. Aut enim dicunt affirmationem, aut negationem. quarum vtraque ponitur vera. Itemque omnes falſum dicere, cum vera dicentibus repugnent, alioqui idem omnes dicerent. Fit etiam, & vnuſquiſque ſe falſum dicere fateatur, ſi modo eum loquitur, dicat ſe ab aliquo diſcrepare. Quiſquis enim ab aliquo vera dicente diſcrepat, falſum dicit. Fit denique, vt cum huiuſmodi homine diſputatio haberi non poſſit: omnia enim affirmat, & omnia negat, & rurſus quamlibet affirmationem, & negationem inficiatur. Alioqui iam aliquid definitum ac certum ſtatueret, & non quodlibet aſſereret.

ἅμα δὲ φανερὸν, ὅτι περὶ οὐδενός ἐστι πρὸς τοῦτον ἡ σκέψις. οὐθὲν γὰρ λέγει. οὔτε γὰρ οὕτως, οὔτ' οὐχ οὕτως λέγει, ἀλλ' οὕτως τε καὶ οὐχ οὕτως. καὶ πάλιν γε ταῦτα, ἀπόφασιν ἄμφω, ὅτι οὔθ' οὕτως, οὔτ' οὐχ οὕτως λέγει, ἀλλ' οὕτως τε καὶ οὐχ οὕτως· εἰ γὰρ μὴ, ἤδη ἄν τι εἴη ὡρισμένον. *Text. 17.* ἔτι II εἰ ὅταν ἡ φάσις ἀληθὴς ᾖ, ἡ ἀπόφασις ψευδὴς. κἂν αὕτη ἀληθὴς ᾖ, ἡ κατάφασις ψευδὴς. οὐκ ἂν εἴη ἅμα τὸ αὐτὸ φάναι καὶ ἀποφάναι ἀληθῶς, ἀλλ' ἴσως φαῖεν ἂν τοῦτ' εἶναι τὸ ἐξ ἀρχῆς κείμενον.

** Duæ ſequentes particulæ deſunt in Græcis codicib. quas tamen ſeroomnes interpretes agnoſcũt.* Ἔτι SS ἆρα ὁ μὲν ἢ ἔχειν πως ὑπολαμβάνων, ἢ μὴ ἔχειν, διέψευσται· ὁ δὲ ἄμφω, ἀληθεύει. εἰ γὰρ ἀληθεύει, τί ἂν εἴη τὸ λεγόμενον,* εἰ μὴ ὅτι τοιαύτη τῶν ὄντων ἡ *φύσις; εἰ δὲ μὴ ἀληθεύει, ἀλλὰ μᾶλλον ἀληθεύει ὁ ἐκείνως ὑπολαμβάνων, ἤδη πὼς ἔχοι ἂν τὰ ὄντα, καὶ τοῦτο ἀληθὲς ἂν εἴη, καὶ οὐχ ἅμα, καὶ οὐκ ἀληθές; εἰ δὲ ὁμοίως ἅπαντες καὶ ψεύδονται καὶ ἀληθῆ λέγουσιν, οὔτε φθέγξασθαι, οὔτ' εἰπεῖν τῷ τοιούτῳ ἔστιν. ἅμα γὰρ ταῦτά τε καὶ οὐ ταῦτα λέγει. εἰ δὲ μηθὲν ὑπολαμβάνει, ἀλλ' ὁμοίως οἴεται καὶ οὐκ οἴεται, τί ἂν διαφερόντως ἔχοι τῶν πεφυκότων; ** Al. φύσις ἀληθεύει. Idem A'enſis hoc loco.*

Ὅθεν

Com. 46.
Text. 18.

Simul autem manifeſtum eſt, de nulla re cum hoc homine eſſe diſputationem. nihil enim dicit: etenim neque ita ait, neque non ita, ſed ita & non ita: ac rurſus horum vtrumque negat, nec ita, nec non ita, dicens, ſed ita, & non ita. Si enim non hoc modo res haberet, aliquid iam definitum eſſet. ¶ Præterea II ſi cum affirmatio vera eſt, negatio falſa ſit, & cum hæc eſt vera, affirmatio ſit falſa, non licebit vtique idem ſimul affirmare, ac negare. At forſitan dicant, hoc illud eſſe, quod initio poſitum erat. *Text. 17.*

Præterea SS an is, qui aut modo aliquo rem habere, aut non habere exiſtimat, mentitur, is autem qui vtrumque putat, verum dicit. Si enim verum dicit, quid aliud quæſo fuerit id, quod dicitur, quàm quod talis ſit rerum natura? Sin autem non verum dicit, ſed is potius, qui illo modo exiſtimat, iam profecto res modo aliquo habebunt, idque verum erit, non item ſimul & non verum. Quod ſi omnes æque & mentiuntur, & vera dicunt, ei certe, qui talis eſt, nec loqui, nec dicere quicquam licet. ſimul enim & hæc, & non hæc dicit. Si vero nihil exiſtimat, ſed æque putat, atque non putat, quid quæſo inter hunc & ſtirpes intereſt?

Hinc

II *Præterea ſi cum affirmatio vera eſt, negatio falſa ſit, &c.* Diuus Thomas ait hanc argumentationem inniti definitionibus veri & falſi. Sed tamen id non apparet ex contextu Alexander putat, non ideo Ariſtotelem illam inſtituere, vt aduerſarium conuincat (quippe quam fatetur etiam apud illum petere principium) ſed vt abſurditatem poſitionis illius reprehendat, quod rebus manifeſtiſſimis, & in confeſſo veris repugnet. Verum, quia Ariſtoteles ſe ſtatim corrigit, potius videtur dicendum, nolle illum, vt habeatur ratio huius argumentationis. Sæpe enim accidit in ſcribendo, vt male inſtituta per incuriam oratio è veſtigio emendetur, aut parum habere momenti ſignificetur. *Alia expoſitio.*

SS *Præterea an is, qui aut modo aliquo rem habere, aut non habere exiſtimat, mentitur, is autem, qui vtcumque putat, verum dicit.* Adhibet quintam rationem, quæ etſi obſcura eſt, tamen videtur ſumi ex conſenſione, ſeu correſpondentia rerum, & exiſtimationis, atque in hunc modum colligere. Aut is ſolus verum dicit, qui exiſtimat, rem quamque vno modo ſe habere, vtpote eſſe talem, vel non eſſe talem, aut potius, qui exiſtimat, res omnes habere vtroque modo: ſi is ſolus, qui putat res omnes habere vtroque modo: ergo, cum huius ſententiæ, quæ plane pugnat cum ipſa rerum experientia, nulla ratio reddi poſſe videatur, confugiendum erit ad rationem illam Heracliti, Sic eſſe, quia ſic fert natura rerum, qua nihil ineptius: ſi vero is ſolus, qui putat res vno modo tantũ ſe habere, ergo vno modo tantum ſe habent (reſpondent *Quinta ratio.* *Heraclitiana ineptaratio.*

enim

enim ſibi mutuo res, & veræ exiſtimationes) quo fit, vt deſtitut pronunciata, quæ ita ſint vera, vt non ſit etiam falſa. Quod ſi quis occurrens dicat, neminem dicere ſolum verum, aut ſolum falſum, infert Ariſtoteles ſequi ex hac reſponſione, fieri non poſſe, vt quiſquam loquatur, ſi modo dicat ſe loqui. Falſo enim id affirmabit, vt ex hac reſponſione patet. Quod ſi quis eo pergat inſaniæ, vt ad vitanda hæc abſurda, dicat neminem cum loquitur, certam aliquam exiſtimationem habere de rebus, ſed ſimul oppoſitas, proinde ſequi, dari aliquid falſum, ſed omnia eſſe vera (ſiquidem falſum in diſſenſione rerum & exiſtimationis poſitum eſt) is ſane à ſtirpibus nihil diſtabit, vt ſupra dictum eſt.

Ὅθεν tt καὶ μάλιστα φανερόν ἐστιν, ὅτι οὐδεὶς οὕτω διάκειται οὔτε τῶν ἄλλων, οὔτε τῶν λεγόντων τὸν λόγον τοῦτον. διὰ τί γὰρ βαδίζει Μέγαράδε, ἀλλ᾽ οὐχ ἡσυχάζει οἰόμενος βαδίζειν, οὐδ᾽ εὐθέως ἕωθεν πορεύεται εἰς φρέαρ ἢ εἰς φάραγγα, ἐὰν τύχῃ; ἀλλὰ φαίνεται εὐλαβούμενος, ὡς οὐχ ὁμοίως οἰόμενος μὴ ἀγαθὸν εἶναι τὸ ἐμπεσεῖν καὶ ἀγαθόν; δῆλον ἄρα, ὅτι τὸ μὲν βέλτιον ὑπολαμβάνει, τὸ δ᾽ οὐ βέλτιον. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὸ μὲν ἄνθρωπον, τὸ δ᾽ οὐκ ἄνθρωπον καὶ τὸ μὲν γλυκὺ τὸ δ᾽ οὐ γλυκὺ ἀνάγκη ὑπολαμβάνειν. οὐ γὰρ ἐξ ἴσου ἅπαντα ζητεῖ καὶ ὑπολαμβάνει, ὅταν οἰηθῇ βέλτιον εἶναι τὸ πιεῖν ὕδωρ καὶ ἰδεῖν ἄνθρωπον, εἶτα ζητεῖ αὐτά. καίτοι ἔδει γε, εἰ ταὐτὸν ἦν ὁμοίως καὶ ἄνθρωπος καὶ οὐκ ἄνθρωπος. ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐλέχθη, οὐδεὶς ὃς οὐ φαίνεται τὰ μὲν εὐλαβούμενος, τὰ δ᾽ οὔ. ὥστε ὡς ἔοικε πάντες ὑπολαμβάνουσιν ἔχειν ἁπλῶς, εἰ μὴ περὶ ἅπαντα, ἀλλὰ περὶ τὸ ἄμεινον καὶ χεῖρον. εἰ uu δὲ μὴ ἐπιστάμενοι,

Hinc tt & illud apertiſſimum eſt, neminem non modo cæterorum, ſed ne eorum quidem, qui iſta dicunt, hoc pacto affectum eſſe. Cur enim Megaram proficiſcitur, nec quieſcit exiſtimans proficiſcendum? nec vero ſummo mane mox in puteum pergit, aut in præcipitium, ſi forſitan occurrat? at cauere videtur: vt qui non æque bonum atque non bonum eſſe exiſtimet in illa ruere. Perſpicuum eſt igitur, huiuſmodi hominem hoc quidem melius, illud vero non melius, eſſe exiſtimare. Quod ſi ita eſt, & hoc profecto hominem eſſe, illud non hominem: hoc dulce, illud non dulce exiſtimet neceſſe eſt. Neque enim omnia ex æquo quærit atque approbat, cum melius eſſe iudicat aquam bibere, & hominem videre, deinde ea ipſa quærit. At oportebat ſane, ſi aqua idem eſſet homo, atque non homo: ſed, quemadmodum dictum eſt, nemo eſt, qui non alia cauere videatur, alia non item. Itaque omnes, vt videtur, ſi non in omnibus, certe in genere melioris & deterioris, & vno modo rem habere exiſtimant. Quod u u ſi non ſcientia, ſed opinio.

Sexta ratio. tt *Hinc & illud.* Sextam rationem auſpicatur ex iis, quæ proxime dixerat. Sumpto enim argumento ex ea exiſtimatione, quam habemus de rebus expetendis, & fugiendis, non tam probat, contradicentes non eſſe ſimul veras, quam, neminem id ſibi in mentem inducere, ne eos quidem, qui primum principium infiſciantur, quod quidem dixerat extrema parte ſuperioris capitis. Ratio hunc in modum habet. Si quis putet contradicentes eſſe ſimul veras, is certe, cum deliberat de rebus amplectendis, aut fugiendis, æque ſe habebit ad earum perſequutionem, & fugam: æque enim Megarenſis aliquis putabit, bonum eſſe proficiſci Megaram, & non proficiſci: & quilibet cum primum ſurgit, æque putabit bonum eſſe ruere in puteum, aut præcipitium, & non ruere atqui nemo æque ſe habet ad fugam, & perſecutionem rerum, ſiquidem quaſdam potius quærit, quam fugiat: alias potius fugit, quam quærat, non putat igitur, ſaltem in rebus perſequendis & fugiendis, contradicentes eſſe ſimul veras. Quod ſi in his rebus non ſimul approbat contradicentes, par ratio eſt, vt non putet æque verum eſſe Socratem eſſe hominem, & non eſſe hominem, mel eſſe dulce, & non eſſe dulce, & ſic in cæteris.

Reſponſio pro aduerſariis. u u *Quod ſi non ſcientia.* Dicerent aduerſarii, Quod aliquis in rebus agendis hanc potius partem contradictionis amplectatur, quam illam, non ex eo naſci, quod certo ſciat, hanc eſſe amplectendam, illam refutandam: ſed quod ita veriſimiliter opinetur: veriſimilem autem exiſtimationem de approbatione vnius contradicentis, non excludere omnino veritatem alterius. Ac poſſet quidem Ariſtoteles his ſtatim occurrere, ſaltem hac ratione, perſpicuum eſſe,

Documentũ. non omnes contradicentes, eorum iudicio, æque veras eſſe, vt videntur docere. Verum hac reſponſione quaſi perſpicua prætermiſſa, ad hoc ſaluberrimum documentum reprehenſioni coniunctum ſe conuertit. Quod more ægrotorum, qui ſuum morbum agnoſcunt, cum nihil ſe certo ſcire, ſed ſolum opinari fatentur, diligentius curare deberent, vt veram de rebus ſcientiam aſſequerentur Cognitio enim, quæ veriſimilitudini, ſiue probabilitati innititur, eſt infima quædam notitia rerum, quæ tamen diligenti inquiſitione in certam ſcientiam poteſt conualeſcere: quod ſane apud eos accideret, ſi primis principiis, & veræ ſcientiæ fontes, non repugnarent. Itaque vt ægrotanti (quod ait Alexander) non res ipſæ ſunt accuſandæ, quaſi nihil ſalubritatis habeant, ſed curandum eſt, vt medicamentis ſalubribus adhibitis

μένοι, ἀλλὰ δοξάζοντες, πολὺ μᾶλλον ἐπιμελητέον ἂν εἴη τῆς ἀληθείας, ὥσπερ καὶ νοσώδει ὄντι ἢ ὑγιεινῷ τῆς ὑγιείας. καὶ γὰρ ὁ δοξάζων, πρὸς τὸν ἐπιστάμενον, οὐχ ὑγιεινῶς διάκειται πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Ἔτι xx εἰ ὅτι μάλιστα πάντα οὕτως ἔχει, καὶ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τό γε μᾶλλον καὶ ἧττον ἔνεστιν ἐν τῇ φύσει τῶν ὄντων. οὐ γὰρ ἂν ὁμοίως φήσαιμεν εἶναι τὰ δύο ἄρτια καὶ τὰ τρία· οὐδ᾽ ὁμοίως διέψευσται ὁ τὰ τέτταρα πέντε οἰόμενος, καὶ ὁ χίλια· εἰ οὖν μὴ ὁμοίως, δῆλον ὅτι ἅτερος ἧττον· ὥστε μᾶλλον ἀληθεύει. εἰ οὖν τὸ μᾶλλον ἐγγύτερον, εἴη γε ἄν τι ἀληθὲς, οὗ ἐγγύτερον τὸ μᾶλλον ἀληθές. κἂν εἰ μὴ ἔστιν, ἀλλ᾽ ἤδη γέ τι ἐστὶ βεβαιότερον καὶ ἀληθινώτερον, καὶ τοῦ λόγου ἀπηλλαγμένοι ἂν εἴημεν τοῦ yy ἀκράτου καὶ κωλύοντός τι τῇ διανοίᾳ ὁρίσαι.

Ὅτι

opinione ducuntur: multo magis danda eſt veritati opera: quemadmodum & ægrotanti, quam valenti magis adhibĕda eſt ſanitatis cura. Qui enim opinatur, ſi cum ſciente conferatur, non bene ad veritatem affectus eſt.

Præterea xx ſi vel maxime ſic, & non ſic habeant omnia: ineſt tamen in rerum natura magis & minus: neq; enim æque paria eſſe duo, ac tria dixerimus: nec decipietur æque is, qui quatuor atq; is, qui mille quinq; eſſe exiſtimauerit. Quod ſi non æque decipiuntur: perſpicuum eſt, alterum minus decipi: quo fit, vt magis verum dicat. Si ergo id, quod magis tale dicitur: propius accedit, erit profecto aliquid verum, cui magis verum ſit magis propinquum. Quod ſi non eſt: at certe aliquid iam firmius, ac verius eſt: ab yy eaq; inſana ſententia, & quæ prohibet quicquam mente definire, liberi erimus.

Non

Alius ſenſus. hibitis conualeſcat, ſic valentibus qui inchoatam cognitionem habent, dāda opera eſt, vt perfectam ſcientiam nanciſcantur. Poteſt & aliter intelligi reſponſio Ariſtotelis, quaſi ita dicat; Si opinio vos mouet, vt alteram potius partem amplectamini, cum opinio ſit infirma cognitio, ad eius perfectionem aſpirare deberetis: perfecta autē cognitio de rebus amplectēdis aut fugiendis, ſi res ipſę in ſe ſpectentur, in eo poſita eſt, veſtra ſententia, vt omnes æque ſint amplectendæ, & non amplectendæ, fugiendæ & non fugiendæ: igitur hoc ipſum curare deberetis, vt neque amplecteremini, quas approbatis, nec reiiceretis quas repudiatis: ſed ſtirpium more nihil probabilitate earum ad agendum moueremini: quod vtiq; eſſet culmen veſtræ Philoſophiæ attingere.

Septima ratio. xx *Præterea, ſi vel maxime* Adiungit ſeptimam ac poſtremam rationem ex gradib. veritatis deſumptam hoc modo. Etſi demus, veriſſimum eſſe, quod aduerſarij aiunt, in omnib. affirmationem, & negationem eſſe ſimul veras, tamen hoc negari non poteſt: quin concedendi ſint in rerum natura veritatis gradus, vt alia dicantur magis vera, alia minus: hoc autem dato, neceſſario concedendum eſt, non in omnibus contradicentes eſſe ſimul veras: nullo igitur modo id aſſerendum. Maiorem ita probant, Nam vt illis concedamus, binarium eſſe numerum parem, idemque de ternario aſſeramus, verius tamen conuenit binario eſſe parem quam ternario. Eodemque modo, etſi, illorum ſententia, tum quatuor, tum etiam mille ſint quinque & non quinque: minus tamen falſum eſt, ac proinde verius, quatuor, quam mille, eſſe quinque. Minorem probat ex eo, quia ideo aliquid dicitur verius, quia eſt abſoluto vero propinquius, id eſt *Verius quid.* ei, quod ita verum eſt, vt etiam modo ſit falſum, quemadmodum id dicitur leuius, quod propinquius eſt leui non habenti quicquam grauitatis. Cœterum, quia hoc forte non concedetur ab aduerſario, ſatis eſſe ait Ariſtoteles ad probationem minoris quod detur in rerum natura aliud alio verius, aut ſaltem minus falſum, vt oſtenſum eſt. Hinc enim recte ſequitur, aliquam contradictionis partem dari poſſe ita veram, vt oppoſita vera non ſit. Quæ enim dixerit priorem partem huius contradictionis, bonum eſt famelico ſumere cibum, Non bonum eſt famelico ſumere cibum: vel huius, Binarius eſt numerus par, Binarius non eſt numerus par, eſſe veriorem, ſeu minus falſam poſteriori, ita vera erit, vt oppoſita non ſit vera.

Inſania negantium primum principium. yy *Abſque inſana ſententia.* Intemperatam vertit Beſſario. Vtrumque autem dici poteſt, cum hæc ſententia non ſolum tollat de medio omnem diſtantiam boni, ac mali, quo appetitus coercetur, & temperans fit: ſed etiam diſcrimen veri, ac falſi, quo intellectus recte, ac ſane iudicat. Quod autem Argyropylus, *Miram*, vertit, ad admirabilem licentiam omnia affirmandi, & omnia negandi, qua directo notatur hæc ſententia, referri poteſt: quæ ipſa ſumma eſt inſania, & intemperantia, tum appetitus, tum etiam intellectus.

Digitized by Google

Ὅτι οὐ πᾶν τὸ φαινόμενον ἀληθές ἐστι.

Κεφ. Ε'.

Textus.

Ἔστι δ' ἀπὸ τῆς αὐτῆς δόξης καὶ ὁ Πρωταγόρου λόγος, καὶ ἀνάγκη ὁμοίως ἄμφω αὐτοὺς ἢ εἶναι, ἢ μὴ εἶναι. εἴτε b γὰρ τὰ δοκοῦντα πάντα ἐστὶν ἀληθῆ, καὶ τὰ φαινόμενα, ἀνάγκη πάντα ἅμα ἀληθῆ καὶ ψευδῆ εἶναι. πολλοὶ γὰρ τἀναντία ὑπολαμβάνουσιν ἀλλήλοις, καὶ τοὺς μὴ ταὐτὰ δοξάζοντας ἑαυτοῖς, διεψεῦσθαι νομίζουσιν. ὥστ' ἀνάγκη τὸ αὐτὸ εἶναί τε καὶ μὴ εἶναι. καὶ c εἰ τοῦτ' ἔστιν, ἀνάγκη τὰ δοκοῦντα εἶναι πάντα ἀληθῆ. τὰ ἀντικείμενα γὰρ δοξάζουσιν ἀλλήλοις οἱ διεψευσμένοι καὶ ἀληθεύοντες. εἰ οὖν ἔχει τὰ ὄντα οὕτως, ἀληθεύσουσι πάντες. ὅτι μὲν οὖν ἀπὸ d τῆς εἰσι διανοίας ἀμφότεροι οἱ λόγοι, δῆλον. ἔστι e δ' οὐχ ὁ αὐτὸς τρόπος πρὸς ἅπαντας τῆς ἐντεύξεως. οἱ μὲν γὰρ πειθοῦς δέονται, οἱ δὲ βίας. ὅσοι μὲν γὰρ ἐκ τοῦ ἀπορῆσαι ὑπέλαβον οὕτως, τούτων εὐΐατος ἡ ἄγνοια. οὐ γὰρ πρὸς τὸν λόγον, ἀλλὰ πρὸς τὴν διάνοιαν ἡ ἀπάντησις αὐτῶν. ὅσοι δὲ λόγου χάριν λέγουσι, τούτων

Non omne quod videtur verum, tale eſſe.

CAP. V.

AB a eadem vero opinione, Protagoræ etiã ſententia naſcitur, & æque neceſſe eſt, vtramq; aut eſſe, aut non eſſe. Nam b ſi omnia, quæ videntur, & quæ apparent, vera ſunt, neceſſe eſt, omnia ſimul & vera, & falſa eſſe: multi etiam contraria inter ſe opinantur, & eos, qui non eadem, quæ ipſi ſentiunt, falli exiſtimant, quo fit, vt neceſſe ſit rem eandem, & eſſe, & non eſſe. Quod c ſi ita res habet, neceſſe eſt, ea quæ videntur: vera eſſe omnia: oppoſita enim inter ſe opinantur ii, qui falluntur, & qui verum dicunt. Ergo ſi ea, quæ ſunt, hoc pacto habent, verum profecto omnes dicunt. Atque vtramque ſententiam ex d eadem intelligentia proficiſci perſpicuum eſt. Congrediendi e vero modus non idem eſt cum omnibus. Alii enim perſuaſione, alii vi indigent. Qui enim dubitando eo progreſſi ſunt, vt ita exiſtimarent, eorum ignoratio facile ſanari poteſt: neque enim eorum contentio de ſermone eſt, ſed de intelligentia. Qui vero diſputationis gratia ita dicunt, eorum

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Inſtitutũ authoris in hoc cap.

Protagoræ ſententia. Eius vita: inſtitutum.

AB a eadem vero opinione, Protagoræ etiam ſententia naſcitur, & æque neceſſe eſt, vtramq; aut eſſe, &c.* Diſputauit hactenus communiter aduerſus eos omnes, qui primum principium negauerunt, nunc diſputaturus ſpeciatim contra duo genera Philoſophorum, qui diuerſis de cauſis in hanc abſurdam philoſophandi rationem inciderant: docet initio huius capitis, nihil eſſe diſcriminis inter opinionem Protagoræ Sophiſtæ, atq; eam, quæ recitata & impugnata eſt. Dicebat.n. Protagoras, quidquid videtur cuilibet, ſiue exteriori ſenſu, ſiue qualibet interiori cognoſcendi facultate, verum eſſe. Docet igitur Protagoræ opinionem effici ex ea, quæ impugnata eſt, vt viciſſim impugnatam ſententiam ex Protagoræ opinione: ac proinde ambas pari ratione veras eſſe, aut falſas. Protagoram narrat Socrates apud Platonem in Menone amplius quadraginta annos pecuniæ cumulandæ cauſa iuuentutem inſtituiſſe, totoq; eo tempore clarum extitiſſe.

b *Nam ſi omnia* Oſtendit impugnatam ſententiam colligi ex Protagoræ opinione.

c *Quod ſi ita res.* E contrario oſtendit Protagoræ opinionem ex impugnata ſententia effici.

d *Ex eadem intelligentia* Hoc eſt, idem valere, ac proinde pari ratione veras eſſe, aut falſas.

e *Congrediendi vero modus non idem eſt cum omnibus. Alii enim perſuaſione, alii vi indigent. Qui enim dubitando progreſſi ſunt, vt ita exiſtimarent, eorum ignoratio facile ſanari poteſt: neque enim, &c.* Duo fuerunt Philoſophorum genera (ſi tamen omnes Philoſophorum nomine digni ſunt) qui contra primi principij præſcriptum, contradicentes ſimul veras eſſe dicebant. Alij enim fallacibus rationibus ſeducti, cum eas ſoluere non valerent, ita eſſe, non modò verbis, ſed mente etiam aſſerebant, non abſolute tamen, vt ſupra diximus, cum principio illo nihil notius reperiri poſſit, ſed quatenus rationibus oppoſitum concludentibus reſiſtere non poterant. Qua de cauſa Ariſt. fieri non poſſe docuit, vt quiſquam rem eandem ſimul eſſe, ac non eſſe exiſtimet. Alij vero, nec rationibus fallacibus circumſcripti, nec vllo alio errore mentis deluſi, ſed ſolo contentionis ſtudio eam ſententiam contra primi principij manifeſtiſſimam veritatem defendere non dubitabant, quod ſperarent, ſe nulla ratione redargui. Docet ergo Ariſt. non eodem modo aduerſus vtroſque diſputandum eſſe. Priores enim, quoniam dubitando, hoc eſt rationibus alicuius momenti, & quæ dubitationem aliquam afferre queunt, in eam negationem inciderunt, cum morbo mentis laborent, adhibita ſolutione rationum ſanari facile poſſunt. Neque enim pertinaciter, aut gloriæ aucupandæ cauſa ſuam ſententiam defendunt, ſed vi tantum modo rationum coacti, quæ ſi ſoluantur, nihil eſt quod amplius requirant. At poſteriores cum ſanum habeant iudicium, nec eam ſententiam aſtruant, niſi freti diſputandi facultate, qua exiſtimant, ſe nullo pacto poſſe conuinci, ſola redargutione curandi ſunt

Duo Philoſophorum genera.

Non eſſe eodem modo aduerſus vtroſq; diſputandum.

Digitized by Google

τούτων δ' ἔλεγχός ἐστι, τοῦ τ' ἐν τῇ φωνῇ λόγου, καὶ τοῦ ἐν τοῖς ὀνόμασιν.

Ἐλήλυθε f δὲ τοῖς διαπορούσιν αὕτη ἡ δόξα ἐκ τῶν αἰσθητῶν, ἡ μὲν τοῦ ἅμα τὰς ἀντιφάσεις καὶ τἀναντία ὑπάρχειν, ὁρῶσιν ἐκ ταὐτοῦ γινόμενα τἀναντία. εἰ οὖν μὴ ἐνδέχεται γίνεσθαι τὸ μὴ ὂν, προϋπῆρχεν ὁμοίως τὸ πρᾶγμα ἄμφω ὂν, ὥσπερ καὶ Ἀναξαγόρας μεμίχθαι πᾶν ἐν παντί φησι, καὶ Δημόκριτος· καὶ γὰρ οὗτος τὸ κενὸν καὶ τὸ πλῆρες ὁμοίως καθ' ὁτιοῦν ὑπάρχειν μέρος. καίτοι τὸ μὲν ὂν τούτων εἶναι τὸ δὲ μὴ
Tex. 20. ὄν. g πρὸς μὲν οὖν τοὺς ἐκ τούτων ὑπολαμβάνοντας, ἐροῦμεν, ὅτι τρόπον μέν τινα ὀρθῶς λέγουσι, τρόπον δέ τινα ἀγνοοῦσι. τὸ γὰρ ὂν λέγεται διχῶς. ὥστ' ἔστιν ὃν τρόπον ἐνδέχεται γίγνεσθαί τι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, ἔστι δ' ὃν οὔ· καὶ ἅμα τὸ αὐτὸ εἶναι ὂν, καὶ μὴ ὂν, ἀλλ' οὐ κατὰ τὸ αὐτὸ ὄν. δυνάμει μὲν γὰρ ἐνδέχεται ἅμα τὸ αὐτὸ εἶναι τὰ ἐναντία, ἐντελεχείᾳ δ' οὔ. ἔτι h δ' ἀξιώσομεν αὐτοὺς

eorum curatio redargutio eſt eius orationis, quæ & in voce, & in nominibus poſita eſt.

Orta f eſt autem in iis, qui dubitant, opinio hæc ex iis, quæ ſenſib. percipiuntur, contradicentia, inquam, & contraria ineſſe, cum ex eodem contraria fieri cernerent. Itaq; ſi id, quod non eſt, fieri nequit, iam ante profecto res erat vtrumque, quemadmodum & Anaxagoras ait, rem quamuis, in quauis mixtam eſſe, & Democritus item. Nam & his inane plerumq; æque in quauis parte eſſe, ſa- motſi horum alterum ens, alterum non ens eſſe exiſtimat. g Eos igitur, qui ex his ducuntur, partim recte dicere, partim ignorare dicimus. Duobus n. modis dicitur ens. Itaq; eſt, quo pacto aliquid ex nõ ente fieri poſſit: eſt item, quo non poſſit: idemque ſimul ſit ens, & non ens: non tamen eadem ratione. Nam poteſtate idem ſimul contraria eſſe poteſt, actu non item. Deinde h eos rogabimus, vt

ſunt, hoc eſt, ſola ſuæ ipſorum orationis repugnantia, quo pacto ſuperiori capite communiter contra omnes primi principij euerſores diſputatum eſt.

Hæc cum ita ſint contra priores diſputat Ariſtoteles toto hoc capite adducendis nimirum ac ſoluendis rationibus quibus illi mouebantur. Contra poſteriores autem partim diſſeruit capite ſuperiori, partim diſputabit capite ſexto. *Quæ in re inſumatur huius cap. diſputatio.*

Hoc loco verbum *ἀπάντησις* ſiue *occurſus*, quorundam interpretum ſententia ad redarguentes pertinet, vt ſit ſenſus, *horum non eſt attenti, ſed menti occurrendum eſt.* verũ nos quia dictio *αὐτῶν* magis cum verbo *ἀπάντησις*, quam cum verbi *τοῦ λόγου, & τῆς διανοίας* videtur iungi: ad eos potius, contra quos hoc loco diſſeritur, illud referendum putauimus. Hi enim cum primum principium negant, veris Philoſophis ſe opponunt, ſiue mente id faciant fallacibus rationibus impediti, ſiue ſola voce, & contentionis ſtudio.

f *Orta eſt autem.* Proponit argumenta, quibus Anaxagoras & Democritus adduci potuerunt, vt contradicentes ſimul veras admitterent, vt quidam eos admiſiſſe exiſtimabant: aitque, illa ex generatione rerum ortum habuiſſe. Nam cum Anaxagoras videret ex eadem re fieri contraria vt aerem, & terrã ex aqua, perſuaſumq; haberet ex nõ ente nihil fieri, colligebat, in qualibet eadem re ineſſe ſimul contraria, ac proinde contradicentia. Putabat n. non alia ratione entia gigni poſſe ex entibus, niſi vnumquodq; ſimilare corpus ex infinitis corpuſculis eiuſdem naturæ in eadem re latentib. coaleſceret. vt 1. lib. huius operis, & 1 Phyſ. habes. Democritus vero, cum experiretur, ignem fieri ex non igne, & aquam ex nõ aqua, & ita cœtera ex non talibus, qualia eſſent, quæ gignerentur, demonſtratum exiſtimabat, in quauis re, atq; adeo in quauis cuiuſque rei particula eſſe ſimul ens, & non ens, quæ quidem planum ac vacuum appellabat. Ita putabat vterq; recte colligi rem quamlibet eſſe ſimul & non eſſe. *Ratio Anaxagoræ & Democriti.*

g *Eos igitur* Diſſoluit propoſita argumenta; primum quidem diſtinctione entis actu, & potentia, deinde negatione conſequentiæ. Quod enim Anaxagoras ſumebat, nihil fieri ex non ente, verum quidem eſt, ſi non ens ſumatur pro eo, quod non eſt potentia, hoc eſt, pro eo quod eſſe non poteſt: falſum autem, ſi ſumatur pro eo quod eſt actu, omnia enim fiunt ex materia, quæ non ens actu, ſed potentia, id eſt, quæ ſecundum ſe non pertinet ad certam aliquam ſpeciem rei naturalis, ſed per formam pertinere poteſt. Proinde non ſequi, ſiue omnia, ſiue contraria, eſſe actu in eadem re, ſed poteſtate duntaxat quo quidem pacto ex contrariis non ſequuntur contradicentia. Quod vero Democritus è contrario ſumebat, quodlibet ens fieri ex non ente, verum quidem eſſe, ſi non ens ſumatur pro eo, quod ita non eſt ens, actu, vt tamen ſit ens potentia, qualis eſt materia: falſum autem ſumatur pro eo, quod nec eſt actu, nec potentia ens: quo tamen pacto ſumendum foret, vt ſequerentur contradicentes ſimul veræ. Aduerte autem fieri ex aliquo, non idem eſſe hoc loco, atq; fieri ex termino à quo, ſed fieri ex ſubiecto. *Solutio ex diſtinctione entis actu, & potentia.*

h *Deinde vero eos.* Diſſoluit eaſdem rationes negatione conſequentiæ. Quanquam enim quis admittat, effici ex illis, vt in rebus ſenſibilibus, mutationi obnoxiis dentur contradicentes ſimul veræ: tamen non efficitur, vt dentur in omnibus, quippe cum præter res ſenſibiles *Solutio negatione conſequentiæ.*

Digitized by Google

αὐθὺς ὑπολαμβάνεσθαι καὶ ἄλλην οὐσίαν εἶναι τῶν ὄντων ᾗ οὔτε κίνησις ὑπάρχει, οὔτε φθορά, οὔτε γένεσις τὸ παράπαν.

Ὁμοίως i δὲ καὶ ἡ περὶ τὰ φαινόμενα ἀλήθεια, ἐνίοις ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἐλήλυθε. τὸ μὲν γὰρ ἀληθὲς οὐ πλήθει κρίνεσθαι οἴονται προσήκειν, οὐδὲ ὀλιγότητι, τὸ δ' αὐτό, τοῖς μὲν γλυκὺ γευομένοις δοκεῖν εἶναι, τοῖς δὲ πικρόν. ὥστ' εἰ πάντες ἔκαμνον, ἢ πάντες παρεφρόνουν, δύο δ' ἢ τρεῖς ὑγίαινον, ἢ νοῦν εἶχον. δοκεῖν ἂν τούτους κάμνειν καὶ παραφρονεῖν, τοὺς δ' ἄλλους οὔ. ἔτι δὲ πολλοῖς τῶν ἄλλων ζῴων τἀναντία φαίνεσθαι καὶ ἡμῖν. καὶ αὐτῷ δὲ ἑκάστῳ πρὸς αὑτὸν οὐ ταὐτὰ κατὰ τὴν αἴσθησιν αἰεὶ δοκεῖν. ποῖα οὖν τούτων ἀληθῆ ἢ ψευδῆ, ἄδηλον· οὐθὲν γὰρ μᾶλλον τάδε ἢ τάδε ἀληθῆ, ἀλλ' ὁμοίως. διὸ Δημόκριτός γέ φησιν ἤτοι οὐθὲν εἶναι ἀληθές, ἢ ἡμῖν γ' ἄδηλον.

ὅλως k δὲ διὰ τὸ ὑπολαμβάνειν φρόνησιν μὲν

Et aliam quoq; verum ſubſtantiam eſſe exiſtimēt, cui neq; motus, neque corruptio, nec generatio vlla inſit.

Sed i & veritas eorum, quæ apparēt apud quoſdam, ex ſenſibilib. eſt orta. Neq; enim æquum eſſe exiſtimant, vt multitudine & paucitate verum diſcernatur, cum idem alijs guſtantibus videatur dulce, alijs amarum. Quocirca ſi omnes ægrotarēt, aut omnes inſanirent: duo autem, vel tres recte valerent, aut ſana mente eſſent: hi profecto ægrotare, inſaniq; eſſe viderentur, cæteri non item. Præterea pleriſq; alijs animalib. contraria apparere, itemq; nobis, neq; etiā eadē quēq; ſemper, quæ alias, ſenſuū iudicio æſtimare. Quænā igitur vera ſint ex his aut falſa, obſcurū eſt. neq; n. magis hæc, quam illa, ſed æque vera ſunt omnia. Hinc Democritus ait, aut nihil verum eſſe aut nobis manifeſtum non eſſe.

Omnino k autem, quia prudentiam ſenſum eſſe

ſint aliæ quædam ſubſtantiæ omnis mutationis expertes, in quib. rationes propoſitę nihil conficiunt. Quanquam vero Ariſtot. hoc dicere potuit accommodate ad ſuam ſententiam de ſubſtantiis ſeparatis, potius tamen videtur hoc loco Platonis partes agere, alludens ad ideas, vt D. Th. exiſtimat. Id enim ſignificant verba illa. *Rogabimus & aliam ſubſtantiam eorum, quæ ſunt, &c.* Nam nec dixiſſet Ariſtot. rogandos eſſe illos, vt ſubſtantias ſeparatas a ſe poſitas admitterent, quas neceſſaria ratione ſe inuexiſſe exiſtimabat: nec etiam illæ dici poſſunt ſubſtantiæ, ſiue eſſentiæ rerum, quales dicebantur apud Platonem ideæ. Hunc tamen locum tranſtulit Argyropylus accommodare ad Ariſtot. ſententiam hunc in modum, *Et inſuper eos admonebimus, & aliam in ratione rerum ſubſtantiam eſſe exiſtimare, &c.* Quæ lectio Græco contextui haud ſatis reſpondet.

Refutatio eorum, qui dicebant, quidquid videtur, cuilibet verum eſſe.

Primum argumentum eorum, qui quidquid apparet, verum eſſe dicebant.

i *Sed & veritas.* Proponit ſententiam eorum, qui propterea contradicentes ſimul veras admittebant, quod putarent, quidquid verum eſſe appareret, verum eſſe. Qua in re primum docet, hanc ſententiam ex rebus etiam ſenſibilibus profectam fuiſſe, quod paulo poſt, qua ratione acciderit exponet: tum tria eorum argumenta proponit. Primum eſt, Si qua eſt ratio, ob quam non quidquid verum appareret, verum ſit, ea eſt maxime, quia cum homines contraria ſentiunt, iudicium veri, & falſi penes plures eſt: hoc autem non eſt dicendum: ergo nec illud. Maior ab illis ex eo forſitan perſpicua ſupponebatur, quia natura non deficit in pluribus ſed in paucioribus. Minorem ex eo oſtendebant, quia ſi iudicium veri, & falſi ex multitudine & paucitate eorum, qui hanc vel illam partem approbant, metiendum eſſet, cum mel à recte valentibus iudicetur dulce; ab ægrotis autem amarum, virtuſque ab homine ſanæ mentis dicatur amplectenda, ab inſano autem, & peruerſæ mentis repudianda: ſi duobus, aut tribus exceptis cæteri omnes ægrotarent, aut inſani eſſent iam ægroti, & inſani eſſent valentes, ac mentis compotes, qui autem recte valent, ac mentis ſunt ſanæ ægrotarent ac inſanirent; ſiquidem apud eos iudicium de ſapore, ac penes eos tantum eſt, qui recte valent, ac ſanæ ſunt mentis. Si hoc igitur abſurdum eſt, vt dicitis: efficitur, vt non ex multitudine, & paucitate hominum metiendum ſit iudicium veri, & falſi, ſed quod cuiq; videtur verum, id plane verum ſit. Cæterum, quia diceret aliquis, non quod plurib. videtur, id ſolum, ac ſemper verum eſſe, ſed quod iis, qui corpore, & animo recte valent, hoc ſecundum argumentum adhibebant. Brutæ animantes cum recte valent, contra atque nos, dum bene habemus, de pleriſq; rebus iudicant: quod enim pabulum approbat bos, id fere reiicit homo: ſæpe quoq; homines, qui mente, ac corpore recte valent, alij ab aliis in iudicio earūdem rerum diſſentiunt, vt patet in controuerſia Philoſophorum de humana fœlicitate, de bono & æquo, & pleriſq; rebus agendis: quin etiam vnuſquiſq; noſtrum etiam, cum cum nullo morbo laborat, alio atq; alio tempore contraria fert iudicia ſecundum ſenſum: imo vero, quod addere poſſet, & ſecundum mentem: non eſt autem potior ratio, cur alij, quam alij, aut ijdem hoc tēpore, quam alio (ſi modo omnes, ac ſemper bene habeant) rectius iudicent: igitur ſi vlla eſt in rebus veritas, ſane iudicium de rebus æque verum eſt in omnibus. Id quod etiam confirmabant ex ſententia illa Democriti, *Aut nihil verum eſſe* (determinatum videlicet, & cuius oppoſitum verum non ſit) *aut ſi quid eſt verum, exploratum id nobis non eſſe.*

k *Omnino autem.* Proponit tertium argumentum illorum, quod ita habebat, Quidquid

videtur

Digitized by Google

μὲν τὴν αἴσθησιν, ταύτην δ' εἶναι ἀλλοίωσιν, τὸ φαινόμενον κατὰ τὴν αἴσθησιν, ἐξ ἀνάγκης ἀληθὲς εἶναί Text.150.
φασιν. ¶ ἐκ l τούτων γὰρ καὶ Ἐμπεδοκλῆς, καὶ Δημόκριτος, καὶ τῶν ἄλλων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἕκαστος, τοιαύταις δόξαις γεγένηνται ἔνοχοι. καὶ γὰρ Ἐμπεδοκλῆς μεταβάλλοντας τὴν ἕξιν, μεταβάλλειν φησὶ τὴν φρόνησιν.

Πρὸς m παρεὸν γὰρ μῆτις ἐναύξεται ἀνθρώποισιν. Com.58.
καὶ ἐν ἑτέροις δὲ λέγει, ὅσσον ἀλλοῖοι μετέφυν, τόσον ἄρ' σφίσιν αἰεὶ, καὶ τὸ φρονεῖν ἀλλοῖα παρίστατο. καὶ Παρμενίδης δὲ ἀποφαίνεται τὸν αὐτὸν τρόπον. Ὡς n γὰρ ἕκαστος ἔχει κρᾶσιν μελέων πολυκάμπτων, Τὼς νόος ἀνθρώποισι παρέστηκεν, τὸ γὰρ αὐτό ἐστιν ὅπερ φρονέει o μελέων φύσις ἀνθρώποισι Καὶ πᾶσιν καὶ παντί. τὸ p γὰρ πλέον ἐστὶ νόημα. Ἀναξαγόρου δὲ καὶ ἀπόφθεγμα μνημονεύεται πρὸς τῶν ἑταίρων τινάς. ὅτι τοιαῦτα αὐτοῖς ἔσται τὰ ὄντα, οἷα ἂν ὑπολάβωσι. φασὶ δὲ καὶ τὸν Ὅμηρον ταύτην ἔχοντα φαίνεσθαι τὴν δόξαν, ὅτι q ἐποίησε τὸν Ἕκτορα ὡς ἐξέστη ὑπὸ τῆ

eſſe atq; hanc alterationem exiſtimant: neceſſario effice dicũt id, quod ſenſui apparet, verum eſſe. ¶ *Ob l hæc enim & Empedocles, & Democritus, &, vt vno verbo dicam, cæteri omnes talibus opinionibus obnoxii facti ſunt. Nam & Empedocles eos, qui habitu mutantur, prudentia mutari, his verbis ait:* Text.150.

Ad m præſens homini ſemper prudentia creſcit.

Et alio rurſus loco inquit:

Mutati vt varie contingit corpore cuique,
Sic animus diuerſa ſapit ———

Parmenides quoq; idem aſſerit ita ſcribens:

Qualis n temperies membrorum cuique ſuorum eſt,
Huic etiam talis mens contigit. ———

Idem eſt enim atq; illud:

Membrorum o natura viris ſapit inſita iunctis.

Quod p enim plus eſt, intelligentia eſt. Sed & Anaxagoræ breuis illa ſententia ad quoſdam eius familiares memoria prodita eſt, Talia ipſis fore ea, quæ ſunt, qualia ipſi exiſtimabant. Aiunt quoque, Homerum in eadem ſententia videri, quod q Hectorem, cum ex vulnere mente dimotus eſſet,

videtur ſenſui, eſt verum, omne iudicium de vero eſt iudicium ſenſus. igitur omne iudicium de vero eſt verum, ſeu, quod idem eſt, quicquid videtur verum, eſt verum. Maiorem probant, quia actus ſentiendi eſſet alteratio quædam facta à re ſenſibili in ſenſu. id autem, quod alteratur, tale fit per alterationem, quale eſt id, à quo alteratur; quandoquidem omne agens aſſimilat ſibi id, quod patitur. cum igitur veritas conſiſtat in conformitate iudicii & rei, de qua iudicium fertur, efficitur, vt quicquid ſenſui videtur, ſit verum. Minorem ex eo veram eſſe exiſtimabant, quia putabant prudentiam ſiue ſapientiam, h. e. actum iudicandi de vero, eſſe ſenſum ſiue actum ſentiendi, iudicandi ve ſecundum ſenſum.

l *Ob hæc enim & Empedocles, & Democritus.* Docet, Empedoclem, & Democritum, & alios pleroſque iis, quæ in hac extrema ratione dicta ſunt, conceſſis, plane teneri reos illius inſanæ ſententiæ, quæ contradicentes ſimul veras eſſe concedit. Quam quidem nomine talium appellat: quod indigna ſit, quæ inter opiniones referatur. Itaque etſi forte hi auctores contenderent, ſe non fuiſſe in hac ſententia: tamen Ariſtoteles ex iis, quæ illi conceſſerunt, atque adeo docuerunt, affirmat, eos, velint nolint, obnoxios illi fuiſſe, & omnibus incommodis, quæ illam ſequuntur. *Veteres accuſat.*

m *Ad præſens homini* Hæc verba Empedoclis eo pertinere videntur, vt ſignificent, intellectum non diſtingui à ſenſu: in eandemque ſententiam referuntur ab Ariſt. 3. de Anima cap. Itemque vt declarent ſenſum eſſe alterationem à rebus ſenſibilibus factam. ſic enim exponenda ſunt: Secundum id, quod adeſt appareque efficitur hominibus prudentia, veritatiſque comprehenſio, vt Alexander exponit. Ita fit, vt intelligat Empedocles mutato habitu, id eſt, conſtitutione corporis à ſenſibilibus, quibus ſenſus alterantur, mutari prudentiam ſiue ſapientiam, hoc eſt, iudicium, quo intellectus verum iudicat, non quod mutetur ſapientia, vt non ſit, ſed vt alia ſapientia ſit. *Empedoclis verba.*

n *Namq; vt temperies.* Hæc etiam verba hominis ſunt, nullam vim animi agnoſcentis ſenſibus ſuperiorem, qua nimirum homo ſenſus cohibere, & naturales propenſiones comprimere poſſit. *Parmenidis verba.*

o *Membrorum natura.* Senſus horum verborum eſt, Solam naturam corpoream membris inſitam eſſe eam, quæ ſapit, id eſt, cui omnium hominum ſapientia tribuenda eſt.

p *Nam quod plus eſt* Hoc eſt plus valet. Quibus verbis declarat Ariſt. Parmenidem non poſuiſſe mentem ſiue intelligentiam ſuperiorem ſenſibus, quaſi dicat Vis enim animi, quam ponimus dominantem ſenſibus, & quam negat Parmenides, intelligentia eſt

q *Quod Hectorem.* Quod Homerus dicit Hectorem ex accepto vulnere iacentem, ac inſanientem aliud ſapere cœpiſſe (quaſi inſani ſapiant quidem verum, ſed tamen aliter atque ſani) argumento eſt, illum putaſſe ſapientiam nihil diſtingui à ſenſu, & quod quiſque iudicat, id *Homeri verba.*

ὑπὸ τ πληγῆς κεῖσθαι ἀλλοφρονέοντα, ὡς φρονοῦντας μὲν καὶ τοὺς παραφρονοῦντας, ἀλλ' οὐ ταὐτά. δῆλον οὖν ὅτι εἰ ἀμφότεραι φρονήσεις, καὶ τὰ ὄντα ἅμα οὕτω τε καὶ οὐχ οὕτως ἔχει.

ᾗ s καὶ χαλεπώτατον τὸ συμβαῖνόν ἐστιν. εἰ γὰρ οἱ μάλιστα τὸ ἐνδεχόμενον ἀληθὲς ἑωρακότες (οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ μάλιστα ζητοῦντες αὐτὸ καὶ φιλοῦντες) οὗτοι τοιαύτας ἔχουσι τὰς δόξας, καὶ ταῦτα ἀποφαίνονται περὶ τῆς ἀληθείας, πῶς οὐκ ἄξιον ἀθυμῆσαι τοὺς φιλοσοφεῖν ἐγχειροῦντας, τὸ γὰρ τὰ πετόμενα διώκειν, τὸ ζητεῖν ἂν εἴη τὴν ἀλήθειαν.

Text.24. Αἴτιον t δὲ τῆς δόξης τούτοις, ὅτι περὶ τῶν ὄντων μὲν τὴν ἀλήθειαν ἐσκόπουν. τὰ δ' ὄντα ὑπέλαβον εἶναι τὰ αἰσθητὰ μόνον ἐν δὲ τούτοις, πολλὴ ἡ τοῦ ἀορίστου φύσις ἐνυπάρχει καὶ ἡ τοῦ ὄντος οὕτως, ὥσπερ εἴπομεν. διὸ u εἰκότως μὲν λέγουσιν, οὐκ ἀληθῆ δὲ λέγουσιν.

eſſet, iacere fecerit aliud ſapientem, quaſi qui mente capti ſunt, ſapiant illi quidem, ſed non eadem. Patet igitur, ſi r vtraq; prudentia eſt, ea etiã, quæ ſunt, ita ſimul, & non ita habere.

Quæ s etiam ex re moleſtiſſimum eſt, quod efficitur. Si enim ii, quibus verum maxime videre cõtigit (ſunt autem hi, qui illud maxime quærunt ac amant) talia ſibi perſuadent, atque hæc de veritate pronunciant, quomodo non merito iis animo concidant, qui philoſophari conantur? Erit enim nihil aliud veritatem quærere, quam volantia inſequi.

Vt t hi autem ita opinarentur, hæc cauſſa fuerit, quia veritatem illi quidem de rebus exquirebant: ſed tamen ea duntaxat, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, eſſe arbitrabantur: in his autem indefiniti natura, eiuſque, quod eo pacto eſt eus, vt expoſuimus abunde ineſt. Quocirca u veriſimiliter quidem dicunt, vera autem non dicunt. Text.22.

verum eſſe Sapientia enim non niſi verorum eſt. Quanquam vero, aliud ſapere, in loco Homeri citato pro deſipere accipi poteſt; tamen quia Homerus alias notatur eius vitii, quod intellectũ à ſenſu non diſtinxerit, vt habes 3 de Anima, cap 3. ideo Ariſt. iuxta priorem expoſitionem illum hoc loco interpretatur, ſeu potius illius interpretationem ab aliis inuectam tradit.

r *Si vtraq; prudentia.* Quaſi dicat: Si iudicium inſanorum æque ac hominum ſanæ mentis ſapientia eſt, ac proinde verum, cum ſani & inſani maxima ex parte de iiſdem rebus contraria iudicent, plane efficitur, vt eædem res ſimul eſſe & non eſſe poſſint.

Inuehitur in veteres quoſdam. s *Quæ etiam ex re* Contineri non poteſt Ariſt. quin in eiuſmodi Philoſophos inuehatur, & merito quidem. Vt enim Hoſpes Eleates apud Plat in Sophiſta recte ait: *Aduerſus eos omnes rationũ conatu pugnandum eſt, qui ſcientia, prudentia, menteq; ſublatis quicquam aliud aſſeuerant.* hi autem omnem ſcientiam, & quicquid præterea in nobis eſt, quo veri percipiendi capaces ſumus, de medio tollunt, ac proinde nihil aliud, quam ſuo philoſophand. exemplo atq; doctrina eos, qui philoſophari capiunt, à Philoſophiæ ſtudio deterrent. Exemplo quidem, Quia ſi ii, qui totam vitæ ſuæ rationem in veritatis inueſtigatione poſuerunt, adeo abſurdas, & a vero alienas opiniones in mentem induxerunt, quo pacto non eis concidat animus, qui nouitii ad philoſophandum accedunt? Doctrina vero, quia qui omnia vera eſſe affirmant, nullam ſynceram veritatem ſuperſtitem relinquunt. Neque enim omnia vera eſſe poſſunt (quod ipſi aiunt) niſi ſimul etiam ſint falſa, cum affirmationes negationibus, & negationes affirmationibus repugnent. Ita fit, vt veritatem ſinceram quærere perinde ſit, ac ſi quis aues volantes currẽdo inſectatur, quod moleſtiſſimum ſane ac grauiſſimum auditu eſt, iſto enim modo nihil aliud erit Philoſophorum more veritatẽ quærere, quam impoſſibilia conari.

Prior cauſa horum opinionis. t *Vt hi autem.* Tradit cauſas, & quaſi fontes detegit, vnde iſtorum error manarit. Vna fuit infinitio materiæ rerum ſenſibilium, altera earum mutabilitas & inconſtantia. Priorem ſic explicat: Cum hi de rebus omnibus quaſi primi Philoſophi diſſerere inſtituiſſent, nec alias præter ſenſibiles & corruptibiles agnouiſſent: hæ vero conſtent materia, quæ ex ſe omnino indefinita eſt & ens potentia ad omnia (vt ſuperius dictum eſt) illud eſt conſecutum, vt quidam eorum reſpicientes ad amplitudinem & capacitatem materiæ, nec diſtinguentes potentiam ab actu, omnia de omnibus vera affirmari & negari poſſe exiſtimarent.

u *Quocirca veriſimiliter.* Quoniam ea, quæ ſupra in diſſoluenda ratione Anaxagoræ dicta ſunt, ad huius cauſæ refutationem valent, id tantum exiſtimauit Ariſtot. dicendum hoc loco, *Ariſtotelis modeſtia in reprehendẽdo* vtcunque veriſimili ratione hos Philoſophos motos fuiſſe: non tamen vera, & quæ probari debeat, vt ex dictis patet. Æquius enim eſſe ait illos propter vtcunque probabilem rationem, qua permoti ſunt aliqua ex parte excuſare, quam propter errorem, quem inde hauſerunt, acrius reprehendere. Quod ſecus fecit Epichatmus Poeta, qui cum intelligeret, Xenophanem nonnulla ignoraſſe, vt ſcribit Alexand. aliis pleriſque, quæ in eo laudari poterat, prætermiſſis, illum propter errata, quæ deprehenderat, ſcommatis & maledictis inceſſit. Albertus refert, hanc Xenophanis reprehenſionem ad ſtupiditatem ſententiæ illius, quæ primo lib. narrata eſt. Alii legunt, tum Græce, tum etiam Latine, *quam vt Epicharmus aut Xenophanes*, quæ lectio ſi vera eſt;

Digitized by Google

σιν. οὕτω γὰρ ἁρμόττει μᾶλλον εἰπεῖν, ἢ ὥσπερ Ἐπίχαρμος * εἰς Ξενοφάνην. ἔτι x δὲ πᾶσαν ὁρῶντες ταύτην κινουμένην τὴν φύσιν, κατὰ δὲ τοῦ μεταβάλλοντος οὐδὲν ἀληθευόμενον, περί γε τὸ πάντῃ πάντως μεταβάλλον, οὐκ ἐνδέχεσθαι ἀληθεύειν. ἐκ y γὰρ ταύτης τῆς ὑπολήψεως ἐξήνθησεν ἡ ἀκροτάτη δόξα τῶν εἰρημένων, ἡ τῶν φασκόντων ἡρακλειτίζειν, καὶ οἵαν Κρατύλος εἶχεν, ὃς τὸ τελευταῖον οὐθὲν ᾤετο δεῖν λέγειν, ἀλλὰ τὸν δάκτυλον ἐκίνει μόνον, καὶ Ἡρακλείτῳ ἐπετίμα εἰπόντι, ὅτι δὶς τῷ αὐτῷ ποταμῷ οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι· αὐτὸς γὰρ ᾤετο οὐδ' ἅπαξ. ἡμεῖς z δὲ καὶ πρὸς τοῦτον τὸν λόγον ἐροῦμεν, ὅτι τὸ μὲν μεταβάλλον * ὅτε μεταβάλλει, ἔχει τινὰ αὐτοῖς ἀληθῆ λόγον μὴ οἴεσθαι εἶναι, καίτοι ἔστι γε ἀμφισβη-

** Alias ἢ ξενοφάνης.*

Com. 52.

** Alias ὅτι.*

cunt. hoc enim potius modo loqui par eſt, quã quo Epicharmus in Xenophanem. Praeterea x cum omnem hanc naturã mutari, de eo autem, quod mutatur, nihil vere dici cernerent, de eo, quod omni ex parte mutaretur, nihil vere dici poſſe exiſtimabãt. Ex y hac enim exiſtimatione orta eſt extrema illa opinio eorum, quos commemorauimus, ea, in qua fuerunt ii: qui ſe Heracliti ſectatores profitebantur, quamque Cratylus habuit, qui tandem nihil dici oportere exiſtimabat, ſed digitum modo mouebat, Heraclitumque obiurgabat, quod dixiſſet, non poſſe quenquam bis fluuium eundem intrare. ipſe enim ne ſemel quidem exiſtimabat. Nos z autem ad hanc quoque rationem dicemus, eos vera quadam ratione dici, vt exiſtiment id, quod mutatur, cum mutatur, non eſſe. quanquam hoc non

ra eſt, ſignificare actius Epicharmum & Xenophanem inſectari ſolitos fuiſſe eos, quos errаſſe cõperiſſent. De Xenophane enim ſic refert Laert. lib. 9 de vitis Philoſophorum in Xenoph. ſcriptũ eſſe à Timone, Xenophanem ſubacerbum, & Homeri nobile flagrum. Epicharmi honorifice meminit Plato in Theæteto. Ait enim, illum fuiſſe ſummum Poetam in Comœdia, vt Homerus fuit in Tragœdia.

Præterea cum omnem Hæc eſt altera cauſa ex qua error illorum eſt ortus, rerum videlicet ſenſibilium mutabilitas & inconſtantia. Nam cum illi totam rerum naturam irrequieto motu inſtar fluminis omni ex parte mutari ac fluere arbitrarentur, ita nimirum, vt nihil in re vlla eſſet, quod continenter non mutaretur: de eo autem, quod omni ex parte mutatur, dum ita mutatur ac variatur, nullum fixum entis gradum dici poſſe intelligerent (mutatio enim non eſt ens, ſed entis acquiſitio aut deperditio) illud effici exiſtimabant, veritatem enunciationum, ſi vlla eſt, nõ eſſe ex rebus ipſis, ſed ex opinione, quæ de illis habetur, metiendam: quare ſi quid verum eſt, quodcunque videtur, id omne ac ſolum verum eſſe. *Poſterior cauſa.*

y *Ex hac enim.* Hinc manaſſe docet opinionem Cratyli, aliorumque Heracliti ſequacium, quę fuit ſumma ſiue extrema huius ſectæ. Eo enim proceſſit Cratylus in ea defenſanda, vt longe poſt ſe præceptorem Heraclitum reliquerit. Primum enim adeo in ea profecit, vt tandem putaret, res non eſſe verbis oſtendẽdas, quod prius illæ defluerent, quam verba finirentur. Proinde longe melius eſſe cenſebat, ſi digito oſtenderentur, tum ob maiorem breuitatem, tum maxime, quia quod digito monſtratur, quicquid illud tandem ſit, & quantumcunque varietur, totum id digitus monſtrat. Deinde illud Præceptoris ferre non poterat, quod dixiſſet, neminem poſſe bis eũdem fluuium ingredi Ipſe enim ne ſemel quidem id fieri poſſe exiſtimabat, quod in ipſo tranſitu alia atque alia aqua alium atque alium fluuium efficeret, vel quod res tranſiens alia atque alia eſſet. Qua ſimilitudine ſignificabat, non recte ſenſiſſe Præceptorem, ſi vel quantulumcunque ſpatium rem nullam in eodem ſtatu permanere exiſtimauerat. *Extrema ſententia Heracliti ſectatorum.*

z *Nos autem ad hanc.* Diſputat contra eos, qui ex mutabilitate rerum nihil certum & definitum de re vlla dici poſſe colligebant. Primumque illis concedit, aliqua ex parte illud verum eſſe, quod dicebant, Quod mutatur, cum mutatur, nullum fixum ac certum entis gradum ſibi vendicare. Qua enim ratione mutatur, nondum habet completum eſſe, ſed illud acquirit. At ſimpliciter & abſolute id dubium eſſe, ne dicat falſum. mitius enim pollicitus fuerat ſe acturum cum iis, qui ratione aliqua deluſi primum principium negaſſent. Nam quod id abſolute dicendum non ſit, ipſa mutationis ratio poſtulat. Quicquid enim formam abiicit, adhuc habet partem illius, in qua certus aliquis gradus entitatis deſignari poſſit: alioqui iam totam abiecisset. Id etiam, quod acquirit, iam habet partem illius, in qua certũ aliquid firmumq; accipi valeat; alioqui iam totam haberet. Ruiſus, quod corrumpitur, certum ens ſit neceſſe eſt, alioqui nihil corrumperetur. Quod item generatur ex aliqua materia, & ab aliquo efficiẽte generatur: nec huiuſmodi materia generatur ſimul ex alia, & illa ex alia, & hoc efficiens ab alio, & illud ab alio, & ſic in infinitum, ſed neceſſe eſt, cum generatio cuiuſque rei ſit, dari aliquam materiam & aliquod efficiens, quæ nullo modo generentur, vt 2. lib. oſtenſum eſt. Ita fit, vt etiamſi res, qua ratione mutantur, nullũ certum entis gradum ſibi vendicent, tamen in eo, quod nondũ abiecerunt, aut iam conſecutæ ſunt: itemque ratione materiæ, ſaltem primæ & efficiẽtis primi, certum *Contra eos, qui ex mutabilitate rerũ nihil certi percipi poſſe putabant, primum arg. Niſi certum & definitum aliquid ſit non poſſe dari mutationẽ vllam.*

Hæc lib. tra cta. 3. c. 4.

φισβήτησιν. τό τε γὰρ ἀποβάλλον ἔχει τι τοῦ ἀποβαλλομένου, καὶ τοῦ γιγνομένου ἤδη ἀνάγκη τι εἶναι. ὅλως τε εἰ φθείρεται, ὑπάρξει τι ὄν· καὶ εἰ γίγνεται, ἐξ οὗ γίγνεται, καὶ ὑφ' οὗ γεννᾶται, ἀναγκαῖον εἶναι, καὶ τοῦτο μὴ εἶναι εἰς ἄπειρον. ἀλλὰ aa ταῦτα παρέντες, ἐκεῖνα λέγωμεν, ὅτι οὐ ταὐτό ἐστι τὸ μεταβάλλειν κατὰ τὸ ποσὸν καὶ κατὰ τὸ ποιόν. κατὰ μὲν οὖν τὸ ποσὸν ἔστω μὴ μένον, ἀλλὰ κατὰ τὸ εἶδος ἅπαντα γιγνώσκομεν.

Text. 24.

¶ Ἔτι bb δ' ἄξιον ἐπιτιμῆσαι τοῖς οὕτως ὑπολαμβάνουσιν, ὅτι καὶ αὐτῶν τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τῶν ἐλαττόνων τὸν ἀριθμὸν ἰδόντες οὕτως ἔχοντα, περὶ ὅλου τοῦ οὐρανοῦ ὁμοίως ἀπεφήναντο. ὁ γὰρ περὶ ἡμᾶς τοῦ αἰσθητοῦ τόπος, ἐν φθορᾷ καὶ γενέσει διατελεῖ μόνος ὤν, ἀλλ' οὗτος, ὡς εἰπεῖν, μόριον οὐδὲ τοῦ παντός ἐστιν. ὥστε δικαιότερον ἂν δι' ἐκεῖνα τούτων ἀπεψηφίσαντο, ἢ διὰ

non caret controuerſia nam & id, quod abiicit, aliquid habet eius, quod abiicitur, & eius quod fit, aliquid iam ſit, neceſſe eſt: ac omnino, ſi corrumpitur, erit res aliqua: ſi fit, & id ex quo fit, & à quo generatur, neceſſe eſt exiſtat: idq; non in infinitum progrediatur. Sed aa *hu omiſſis illa dicamus, non idem eſſe, quantitate atque qualitate mutari. Atque, ut demus rationem quantitatis non manere, certe ſecũdum rationẽ formæ omnia cognoſcimus.*

¶ *Præterea* bb *reprehenſione digni ſunt, qui ita exiſtimant, quia enim vel ipſorum ſenſibilium numerum hoc pacto habere in minoribus animaduerterent: de toto cœlo ſimilem ſententiam pronuntiarunt. Is enim locus rerum ſenſibilium, qui circa nos eſt, corruptioni ſolus generationique obnoxius eſt. at is nulla, prope dixerim, pars eſt vniuerſi. Itaque iuſtius illa propter has abſoluiſſent.* *Text. 24.*

Impugnãdis rebus apertiſſimis eneruari vim intelligendi.

certum aliquid deſignari poſſit, quod illis tribuatur. Quapropter ii etiam, qui continentem rerum mutationem profitentur, aliqua etiam excipere coguntur, ſi ſuam velint defendere ſententiam. Alioqui non modo eſſet perennis fluxus rerum omnium, ſed ne vlla quidem mutatio.

a a *Sed hu omiſſis.* Quoniam ii, quibuſcum diſputat, negandis rebus apertiſſimis imbecillum & quodammodo eneruatum reddiderunt intellectum, omiſſis fortioribus ac robuſtioribus argumentis; quale eſt, quod modo tetigit ad planiores magiſque populares rationes ſe conuertit, quarũ hæc eſt vna. Etſi illis concedatur res omnes perpetuo fluere: eam tamen cõtinentem mutationem accidere rebus ratione quantitatis, id eſt, materiæ, non autem ratione qualitatis, h. e. formæ, per quam res cognoſcuntur, & ex qua nominantur. Ita fieri, vt non ſit, cur negetur in rebus ſtabile fundamentum veræ orationis, & ideo ad ſolam earum ſpeciem, &, vt ita dicam, apparentiam confugiatur. Fluxus enim materiæ ſtabilitatem formæ non impedit. Appellat autem Ariſt. hoc loco formam nomine qualitatis, & nomine quantitatis materiam: tum quia qualitas eſt nota quædam & indicium formæ, quantitas autem materiæ: tum etiam, quia omnem varietatem formæ ſequitur variatio alicuius qualitatis, acceſſionem autem & deceſſionem nouæ materiæ, acceſſio & deceſſio nouæ quantitatis: Quibus de cauſis aliiſque nõnullis ſolet quantitas dici ſequi materiam, & qualitas formam. Quo autem pacto fluente materia, forma non fluat (quod in ſola nutritione viuentium perfectorum proprie accidit) priori lib. de generatione explicatum eſt.

Appellat formam, qualitatem, materiam primã, quãtitatem, Ariſt.

3. Arg.

b b *Præterea reprehenſione.* Tertium argumentum adhibet, quod non recte colligant ex fluxu quarundam rerum omnium omnino inſtabilitatem. Nam, vt illis concedatur, res omnes, quæ ſunt apud nos, eſſe ex omni parte mutabiles: tamen cum eæ omnes minima ſint pars vniuerſi: quæſo quænam conſecutio eſt, ſi ex earum continenti fluxu, omnium omnino rerum inconſtãria colligatur? Iuſtius ſane illi, quoniam nullum interitum, nullam inconſtantiam in rebus cœleſtibus experti erant, aliquam terrenarum ſtabilitatem ex illarum conſtantia collegiſſent (id enim recte feciſſent ſecundum ſpeciem) quam cœleſtes ac maximas terrenarum argumento fluxas & caducas eſſe pronunciaſſent?

Vnde hauſerint opinionẽ de perenni fluxu rerum omnium.

Quo loco aduerte, hos Philoſophos ex rebus, quæ accreſcunt & decreſcunt ſibi perſuaſiſſẽ res omnes eſſe in continenti fluxu. Cum enim obſeruaſſent, res viuentes, in menſe aut longiori tempore accrementum & decrementum accipere, nec tamẽ id, cum paulatim fit, ſenſu percipi, ſuſpicati ſunt, cœleſtes etiam, quas non cernimus vnquam deficere, longiſſimo tamen aliquo temporis ſpatio tandem defecturas, aut certe ob id non penitus diſſolui, quia continentẽr alãtur ex his, quæ è terra aſcendunt. Quod quam male colligatur, non opus eſt docere. Quam vero id abſurdum ſit, & à veritate alienum, alibi oſtendendum eſt.

Alia verſio.

Sunt tamen, qui in hanc ſententiam locum hunc vertendum putent: *Reprehendendos eſſe eos, qui hoc modo de rebus exiſtimarunt, propterea quod cum pauciores numero ſenſibilium rerum corrumpi viderent (eas nimirum, quæ ſunt apud nos) de toto tamen vniuerſo ſenſibili eandem ſententiam tulerunt.* Sed quoniam Ariſtot. non putat corpora corruptibilia eſſe pauciora numero ſempiternis, ſed longe plura ſunt, qui velint res pauciores numero ſumi hoc loco pro minoribus magnitudine, vt numeri vocabulum pro magnitudine vſurpetur. Alii, quoniam hæc interpre-

Quorũdam reſponſio aliorum.

Digitized by Google

ἢ δι' ἃ ταῦτα ἐκείνων καταψηφίσαιεν. ἔτι cc δὲ δῆλον, ὅτι καὶ πρὸς τούτους ταὐτὰ τοῖς πάλαι λεχθεῖσιν ἐροῦμεν· ὅτι γάρ ἐστιν ἀκίνητός τις φύσις, δεικτέον αὐτοῖς, καὶ πειστέον αὐτούς. καὶ dd τοι γε συμβαίνει τοῖς ἅμα φάσκουσιν εἶναι καὶ μὴ εἶναι, ἠρεμεῖν cc μᾶλλον φάναι πάντα, ἢ κινεῖσθαι· οὐ γάρ ἐστιν εἰς ὅ τι μεταβαλεῖ. ἅπαντα ff γὰρ ὑπάρχει πᾶσι.

Περὶ gg δὲ τῆς ἀληθείας, ὡς οὐ πᾶν τὸ φαινόμενον ἀληθές, πρῶτον μὲν, ὅτι οὐδ' ἡ αἴσθησις, ψευδὴς τοῦ ἰδίου ἐστὶν, ἀλλ' ἡ φαντασία οὐ ταὐτὸν τῇ αἰσθήσει.

Ἔτι

niſſent, quam propter hæc illa damnaſſent. Illud cc quoque apertum eſt, nos eadem illa, quæ olim diſſeruimus, hic eſſe obiecturos. eſt enim eis oſtendendum ac perſuadendum, immobilem quandam naturam eſſe: tametſi dd accidit iis, qui ſimul eſſe & non eſſe dicunt, cc quieſcere omnia magis, quam moueri dicant. Nihil eſt enim, in quod mutetur quicquam: quippe cum ff omnia in omnibus inſint.

De gg veritate autem illius pronunciati: Non omne quod apparet, verum eſſe Primum quidem illud dicimus, neq; ſenſum de proprio obiecto mendacem eſſe: at phantaſia non idem eſt quod ſenſus. Deinde

interpretatio violenta eſt admodum, exiſtimant, corpora corruptibilia cenſeri hoc loco pauciora numero ſempiternis, quia conferuntur non modo cum cœlis, ſed etiam cum aſtris, quæ ſunt pene infinita: ea potiſſimum quæ à nobis diſtincte non cernuntur. Verum, ſiue hoc modo dicant, ſiue Ariſtotelem loqui velint de corporibus ſimplicibus, ex quibus cætera conſtant, (horum enim numerus aperte minor eſt in iis, quæ intereunt, quam in ſempiternis) obſtat primum, quod improprie accipiunt verbum ἐλαττόνων, quod proprie non pauciora, ſed minora ſignificat, cum interim nihil cogat accipi hoc loco improprie pro paucioribus, vt nonnunquam fit.

Deinde obſtat id, quod pro ratione redditur, locum videlicet corruptibilium rerum eſſe nullum propemodum. neque enim ex paruitate loci colligitur, minorem eſſe numerum eorũ corporum, quę in eo continentur, ſed minorem eſſe magnitudinem omniũ ſimul. Poſtremo, quod ipſa verborum ſyntaxis non patitur, vt verbum τὸν ἀριθμὸν iungatur cum verbo τῶν ἐλαττόνων, vt ſignificentur pauciora numero. ſed tota periodus hanc omnino collocationem poſtulat; ἔτι δ' ἄξιον ἐπιτιμῆσαι τοῖς οὕτως ὑπολαμβάνουσιν, ὅτι ἰδόντες τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν τῶν αἰσθητῶν οὕτως ἔχοντα ἐπὶ τῶν ἐλαττόνων, περὶ ὅλου τοῦ οὐρανοῦ ὁμοίως ἀπεφήναντο. quam ſyntaxin verſio noſtra exprimit. Itaq; Ariſt. ſumens numeri vocabulum pro multitudine rerum, ſeu potius, vt paſſim ſolet, pro ipſis rebus multis, duo paucis verbis in huiuſmodi Philoſophorum ſententia reprehendit. Vnum, quod vel ex ſola ſenſibilium rerum mutatione collegerunt τὸ πᾶν, hoc eſt, *totum*, *vniuerſum*, ſimpliciter (quid quid tandem illud contineat) eſſe mutabile, cum etiam re vera contineat res omnis materiæ ac mutationis expertes. Alterum, quod non eſt inconſtantia maiorum & inſigniorum ſenſibilium, ſed minorum (quæ etiam ſimul iuncta, minimam ac prope nullam partem magnitudinis efficiunt totius vniuerſi) collegerint, totum cœlum, id eſt, totum hoc vniuerſum ſenſibile & inconſtans; ac proinde totum vniuerſum ſimpliciter, quod illi à ſenſibili non diſtinguebant. *Impugnatio.* *Numerus quo pacto hic ſumatur.*

cc *Illud quoq; apertum.* Quartum argumentum adiungit, quod aliqua ſaltem res detur in rerum natura penitus immobilis, vtpote primus motor, quod ipſe olim oſtenderat 8. Phyſ. lib. & 13. huius operis repetet. *4 Argum.*

dd *Tametſi accidit.* Poſtremo arguit eoſdem Philoſophos, quod abſurda illa ſententia de contra dicentibus ſimul veris, quam colligunt ex continenti, & irrequieta mutatione rerum, potius repugnet earum mutationi, quam in ea fundetur. Si enim omnia de omnibus vere affirmantur ac negantur, non erit vllus terminus affirmatiuus aut negatiuus, ex quo, vel ad quem res vlla mutari poſſit; ſiquidem nihil mutatur, niſi in id, quod non habet. *Tandem eos perſtringit ex ipſorum ſententia repugnantia.*

cc *Vt quieſcere.* Quieſcere non proprie ſumitur hoc loco, ſed pro eo, q; eſt non mutari. quod enim mutari non poteſt, nec quieſcere. eſt enim quies priuatio motus mutationiſue.

ff *Cum omnia.* Tam, quæ negatiue ſignificantur, vt non album, quam quæ affirmatiue, vt album. Alioqui ſi negatiua non ineſſent, poſſent vtique res mutari ab eſſe, ad non eſſe.

gg *De veritate autem.* Diſputat contra eos, qui quidquid verũ appareret, verum eſſe dicebant, ac primum illis obiicit, quod etſi ſenſus (quo nomine intelligit exteriores) ſemper concedantur veri, cum propria ſenſibilia percipiũt, vt aſpectus colorem, & auditus ſonum; tamen non inde ſequi, quidquid verum apparet, eſſe verum. Phantaſia enim (quo vocabulo ſignificat interiores ſunt) non eſt idem, quod ſenſus, in ea vero reperiri poteſt falſum iudicium, præſertim cum non moueatur immediate à rebus, ſed à ſpeciebus earũm, quæ per ſenſus percipiuntur, ac proinde poſſit accipere imagines rerum pro rebus ipſis: id quod nonnũquam accidit in iis, qui atra bile laborant: qui, cum ſint vehementis imaginationis, ſæpe ita cogitant de rebus abſentibus, aut quæ nullæ ſunt, vt eas ſe aperte cernere iudicent. *Prima obiectio in eos, qui, quidquid verum apparet, verum eſſe dicebant.*

Digitized by Google

Ἔτι hh ἄξιον θαυμάζειν, εἰ τοῦτ' ἀπορεῦσι πότερον τηλικαῦτά ἐστι τὰ μεγέθη, καὶ τὰ χρώματα τοιαῦτα, οἷα τοῖς ἄποθεν φαίνεται, ἢ οἷα τοῖς ἐγγύθεν. καὶ πότερον οἷα τοῖς ὑγιαίνουσιν, ἢ οἷα τοῖς νοσοῦσι· καὶ βαρύτερα, πότερον οἷα τοῖς ἀσθενέσιν, ἢ οἷα τοῖς ἰσχύουσι, καὶ ἀληθῆ. πότερον οἷα τοῖς καθεύδουσιν, ἢ οἷα τοῖς ἐγρηγορόσιν· ὅτι μὲν γὰρ οὐκ οἴονταί γε, φανερόν. οὐθεὶς γοῦν ἐὰν ὑπολάβῃ νύκτωρ Ἀθήνησιν εἶναι, ὢν ἐν Λιβύῃ, πορεύεται εἰς τὸ ᾠδεῖον. ἔτι δ' ii περὶ τοῦ μέλλοντος, ὥσπερ καὶ Πλάτων λέγει, οὐ δή που ὁμοίως κυρία ἡ τοῦ ἰατροῦ δόξα καὶ ἡ τοῦ ἀγνοοῦντος. οἷον περὶ τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι ὑγιοῦς, ἢ μὴ μέλλοντος.

Deinde hh admiratione dignum eſt, ſi hoc dubitent, tantane ſint magnitudines, taleſque colores, quales videntur iis, qui procul ſunt: an quales iis, qui prope. Et num res tales ſint, quales videntur iis, qui recte valent, an iis, qui ægrotant: & grauiora, eane quæ imbecillibus, an quæ robuſtis: & vera ea, quæ dormientibus, an quæ vigilantibus. Nam quod non ita exiſtiment perſpicuum eſt. Nemo enim, qui in Africa ſit, ſi noctu Athenis ſe eſſe putet, in Odeum proficiſcitur. Præterea ii de re futura, quemadmodum & Plato ait, non eſt profecto æque certa Medici & ignari opinio. Verbi gratia, de eo, qui futurus ſit, aut non futurus ſanus.

Tex. 25. Ἔτι kk δ' ἐπ' αὐτῶν τῶν αἰσθήσεων, οὐχ ὁμοίως κυρία ἡ τοῦ ἀλλοτρίου καὶ ἰδίου, ἢ τοῦ πλησίον, καὶ τοῦ αὐτῆς· ἀλλὰ περὶ μὲν χρώματος ὄψις, οὐ γεῦσις· περὶ δὲ χυμοῦ, γεῦσις, ἀλλ' οὐκ ὄψις. ὧν ll ἑκάστη ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ περὶ τὸ αὐτὸ οὐδέποτε φησὶν ἅμα οὕτω καὶ οὐχ οὕτως ἔχειν. ἀλλ' mm

Præterea kk in ipſis ſenſibus non æque certum eſt de alieno obiecto, atque proprio iudicium: aut de propinquo, atque de eo, quod ipſius eſt: ſed de colore aſpectus, non guſtatus: de ſapore autem guſtatus, non aſpectus iudicat: quorum ll nullus vnquam eodem tempore circa idem ſimul ita habere atque non habere dicit. Quin mm

Secunda. hh *Deinde admiratione.* Deinde obiicit, mirum eſſe, quod aiunt omnia, quæ vera eſſe videntur, æque vera eſſe. Nemo n. eſt, qui non dicat, verius iudicari magnitudinem rei obiectæ, eiuſq; colorem, cum è loco propinquo cernuntur, quam cum è remoto. Nemo etiam dubitat, ſintne veriora, quæ valentib. videntur, an quæ ægrotis. Nec item rectiuſne iudicet de grauitate ponderis robuſtus, an imbecillus. Deniq; veriorane ſint, quæ vigilantib. apparent, anne, quæ dormientibus. Auget autem admirationem ipſa eorum actio. Cum n. venitur ad actionem, perſpicuũ eſt, longe retro ab eis relinqui doctrinam iſtam de æquali veritate omnium. Nam, ſi quis illorum, cum eſt in Africa, Athenis ſe in ſomniis eſſe putet, non continuo cum è lecto ſurgit, in Odeum proficiſcitur, ſed quod in ſomniis vidit vanum eſſe, quod in vigilia verum ſtatuit.

Cum venitur ad actionem, ſe pere-linqui doctrinam.

Hoc loco pro Odeo, quod verbum cantui deſtinatum locum ſignificat, alij legunt Areopagum, alij Lyceum. Verum id videntur facere, vt exemplis illuſtrioribus vtantur. Nam & Græca omnia exemplaria, quæ quidem vidimus, & Alexandri explanatio habent τὸ ᾠδεῖον. cæterum hoc vocabulum, etſi commune eſt, notum tamen Athenis, locum publicumque hic ſignificat, quod illi videntur non aduertiſſe.

Tertia obiectio. ii *Præterea de re.* Tertio obiicit illud Platonis, quo eundem errorem in Protagora refellebat, ſi de veritate futurorum agitur, verius haberi iudicium Medici, quam ignari hominis, veluti ſitne ægrotus valetudinem recuperaturus, an non.

Quarta. kk *Præterea in ipſis.* Quarto loco obiicit, quod non æque verus ſit ſenſus, cum verſatur circa ſenſibile per accidens, quod vocat alienum obiectum, vt cum aſpectus iudicat de ſapore, atq; cum verſatur circa ſenſibile per ſe, quod appellat proprium, veluti cum idem iudicat de colore; neque item cum verſatur circa ſenſibile commune, quod vocat propinquum: vt cum tactus iudicat de magnitudine aut numero, atq; cum verſatur circa proprium, quod appellat *id quod eſt ipſius.* nimirum ſenſus, vt cum idem ſenſus iudicat de calido aut frigido. Sæpius enim errans ſenſus in ſenſibilibus per accidens, quam per ſe: ſæpius item in ſenſibilibus communibus, quam propriis. Quin etiam circa propria ſenſibilia nullus ſenſus errat, ſi modo & valeat ipſe, & res obiecta, nec longius diſtet, nec propior ſit, quam natura ſenſus poſtulet, & omnia remoueantur, quæ impedimenta eſſe poſſunt. Quid autem ſit ſenſibile per ſe accidens, itemque, commune ac proprium, in quæ diuiditur ſenſibile per ſe, in 2. lib. de Anima, c. 6. explicatum habes.

Quinta. ll *Quorum nullus vnquam.* Quinto loco ſic videtur argumentari. Nullus ſenſus eodem tempore iudicat, rem eandem ita ſe habere, & non ita, vt eſſe albam, & non albam: ergo ſi veritas ſequitur iudicium ſenſus, nunquam duæ contradicentes erunt ſimul veræ. Vnde tamen hæc conſecutio firma ſit, haud facile cernitur. Quanquam enim nullus externus ſenſus hoc iudicet, tamen internus id videtur iudicare poſſe: vt cum aſpectus iudicat lignum dimidia parte demerſum in aquam eſſe diſtortum; tactus autem non eſſe diſtortum, ſed rectum: tum enim videtur imaginatio iudicare poſſe eſſe diſtortum. Dicendum eſt tamen ex eo hanc conſequentiam habere eum, quod loquatur de contradictione in ſenſibilibus propriis, qualis eſt albi, & non albi, dulcis

Digitized by Google

dulcis & nõ dulcis. de his n. proxime locutus fuerat. Quare cum negationes propriorũ ſenſibiliũ melius percipiantur ijs ſenſibus, quib. illa ſenſibilia ſunt propria, quam imaginatione: quemadmodum & ipſa propria ſenſibilia, quibus opponuntur: efficitur argumento à maiore, vt ſi nullus ſenſus iudicat eodem tempore rem aliquam eſſe factam ſuo proprio ſenſibili, & non affectam, nec imaginatio id iudicare poſſit. Dubitare itaque poterit imaginatio, ſit ne res affecta certo aliquo ſenſibili, an non. at iudicare, quod ſit affecta illo, & non affecta, nullo modo poterit. Quanquam ne dubitare quidem poterit, niſi ſenſibilia ſint communia, qualis eſt figura ligni, quæ eadem à diuerſis ſenſibus percipitur. Nam ſi ſenſibile ſit proprium, cum idem ab alio ſenſu percipi nequeat, niſi per accidens: ſi quando duo ſenſus in iudicando de illo pugnauerint (vt ſi aſpectus iudicet, rem flauam eſſe dulcem, guſtatus autem dicat eſſe amaram) ſemper imaginatio in iudicando ſequetur iudicium illius ſenſus, qui per ſe circa illud verſatur. Obſeruatio.

ἀλλ' mm οὐδ' ἐν ἑτέρῳ χρόνῳ περί γε τὸ πάθος ἠμφισβήτησεν, ἀλλὰ περὶ τὸ ᾧ συμβέβηκε τὸ πάθος. λέγω δ' οἷον, ὁ μὲν αὐτὸς οἶνος, δόξειεν ἂν ἢ μεταβαλὼν, ἢ τοῦ σώματος μεταβαλόντος, ὁτὲ μὲν εἶναι γλυκὺς, ὁτὲ δὲ οὐ γλυκύς· ἀλλ' οὐ τό γε γλυκὺ οἷόν ἐστιν ὅταν ᾖ, οὐδεπώποτε μετέβαλεν· ἀλλ' ἀεὶ ἀληθεύει περὶ αὐτοῦ, καὶ ἔστιν ἐξ ἀνάγκης τὸ ἐσόμενον γλυκὺ τοιοῦτον.

Καί nn τοι τοῦτο ἀναιροῦσιν οὗτοι οἱ λόγοι ἅπαντες, ὥσπερ καὶ οὐσίαν μὴ εἶναι μηθενός, οὕτω μηδὲ ἐξ ἀνάγκης μηθέν. τὸ γὰρ ἀναγκαῖον οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως καὶ ἄλλως ἔχειν. ὥστ' εἴ τι ἔστιν ἐξ ἀνάγκης, οὐχ ἕξει οὕτω τε καὶ οὐχ οὕτω. ὅλως oo τ' εἴπερ ἔστι τὸ αἰσθητὸν μόνον, οὐθὲν ἂν εἴη μὴ ὄντων τῶν ἐμψύχων, αἴσθησις γὰρ οὐκ ἂν εἴη. τὸ μὲν οὖν μήτε τὰ αἰσθητὰ εἶναι, μήτε τὰ αἰσθήματα, ἴσως ἀληθές. τοῦ γὰρ αἰσθανομένου πάθος τοῦτό ἐστι. τὸ δὲ τὰ ὑποκείμενα μὴ εἶναι ἃ ποιεῖ τὴν αἴσθησιν, καὶ ἄνευ αἰσθήσεως, ἀδύνατον. οὐ γὰρ δὴ ἥ γ' αἴσθησις αὐτὴ ἑαυτῆς ἐστιν.

Quin mm neq; vnquam in alio atq; alio tempore de affectione ipſa dubitarunt: ſed de eo, cui affectio accidit. Exempli cauſa, idem vinum, ſi aut ipſum mutetur, aut corpus, interdum dulce, interdũ non dulce videri poteſt: attamen ipſum dulce, quale eſt cum fuerit, nunquam mutatum eſt: ſed ſemper de eo verum nunciat ſenſus, eſtq; neceſſario tale, quod dulce futurum eſt.

Atqui nn hoc tollunt de medio hæ omnes ſententiæ: & quemadmodum nullius rei ſubſtantiam eſſe ſtatuunt, ita nec neceſſariũ quicquam. Quod n. neceſſarium eſt, aliter ſe habere non poteſt. Quare ſi quid ex neceſſitate ſit, id profecto non ita, & non ita ſe habebit. Deniq; oo ſi ſolũ id eſt, quod ſenſui per. ipſi poteſt, nec animalia exiſtant, nulla res omnino fuerit: Nullus enim ſenſus erit. Et ſi eſſe igitur verum erit, neque ſenſibilia eſſe, neq; ſenſuum perceptiones: ſentientis n. hæc affectio eſt. at fieri nequit, vt non exiſtant res ſubiecta, quæ ſenſum efficiunt, etiã non exiſtente ſenſu. Neq; n. ſenſus ipſe ſuipſius ſenſus eſt,

mm *Quin neq;*. Sexto loco hac ratione illorum ſententiam refellit. Si res tales ſunt, quales videntur, vt dicitis, negare non poteſtis, quin aliquid ſit neceſſarium: atqui ſi aliquid eſt neceſſarium, non omnia ita, & non ita ſe habent. igitur ſi res tales ſunt, quales videntur eſſe, non eſt dicendum, omnia ita non ita ſe habere. Priorem propoſitionem ex eo ſuadet, quia ſenſus nunquã dubitat de qualitate, quæ per ſe cadit ſub proprium eius obiectum, ſed ſemper de ea eodem modo iudicat, atq; ideo ſemper vere iudicat: quamuis de ſubiecto illius ſæpe dubitet, ſæpe etiam in iudicando fallatur. Verbi cauſa, guſtatus aliquando iudicat id, quod re vera vinum eſt, eſſe vinum, quia dulce ſit; interdum etiam non eſſe vinum; vel quia acidum ſit factum, vel quia lingua infecta eſt amaris humoribus: qui, cum vino miſcentur, amarum illud videri faciunt. At ipſum dulcem ſaporem ſemper indicat eſſe dulcem, & amarum eſſe amarũ, nec aliter vnquam de hiſce ſentit. Si ergo res tales ſunt, quales eſſe videntur, ſaltem hæc neceſſario erunt talia, dulce inquam, dulce: & amarum, amarum. ac cætera eodem modo: neceſſarioq; hoc pacto afficient ſenſus, nec aliter de illis vnquam iudicabitur. Sexta obiectio.

nn *Atqui hoc tollunt*. Probat poſteriorem propoſitionem ex oppoſito conſequentis, hoc modo. Si omnia ita & non ita ſe habent, vt hæ ſententiæ dicunt, tollitur de medio omne neceſſarium, quemadmodum ſupra dictum eſt, tolli omne prędicatum ſubſtantiale (neceſſarium enim id dicitur, quod aliter habere non poteſt) igitur ſi aliquid eſt neceſſarium, vt ex contradictis probatum eſt, non omnia ita, non ita ſe habebunt. id enim ſaltem, quod neceſſarium fuerit, non ita ſe habebit.

oo *Denique ſi ſolum*. Poſtremo hanc adhibet rationem. Si eſſe omnium rerum in eo tantum conſiſtat, quod ſenſui tales appareant (hoc enim, vt omnes interpretantur, ſignificant verba illa, *Denique ſi ſolum id ſit, &c.* nihil omnino erit, animantibus de medio ſublatis. hoc autem eſt falſum. ergo & illud. Maiorem probat, quia ſublatis animantibus, ſenſus nullus erit. Minorem ex eo oſtendit, quia etſi ſublatis animantib. nulla fortaſſe futura ſint ſenſibilia actu id eſt, actu

ἔστι, ἀλλ' ἔστι τι ἕτερον παρὰ τὴν αἴσθησιν ὃ ἀνάγκη πρότερον εἶναι τῆς αἰσθήσεως. τὸ γὰρ κινοῦν, τοῦ κινουμένου φύσει πρότερόν ἐστι, κἂν εἰ λέγεται πρὸς ἄλληλα ταῦτα, οὐθὲν ἧττον.

eſt, ſed aliquid eſt aliud præter ſenſum, quod ſenſum neceſſario antecedit: quippe tum id, quod mouet, prius natura ſit eo, quod mouetur, neq; id minus ita habeat ſi hac ipſa ad ſe inuicem dicantur.

percepta (ſiquidem nullæ erunt ſenſuum perceptiones, quæ ſunt accidentia eorum, quæ ſentiunt) tamen fieri non poteſt, vt ſublatis ſenſibus, eo ipſo tollantur res ipſæ ſenſibiles. Cum enim ſenſus ſeipſum ſentire non poſſit (aut ſaltem non antequam ab alia re extrinſecus moueatur) omne autem mouens abſolute ac ſimpliciter ſit prius natura, quam id, quod mouetur, etiamſi quatenus inuicē referuntur, ambo ſint ſimul natura, efficitur, vt ſublatis ſenſibus non cōtinuo tollantur ſenſibilia, atq; adeo neq; omnia entia. Nullam enim rem agnoſcebant illi, niſi ſenſibilem. Videtur autem Ariſtotelem vti hoc loco verbo *fortaſſe*, propter quoſdam ſui temporis Philoſophos, qui ſubſtantiis ſeparatis ſenſus tribuebant. Addidi porro, *aut ſaltem non ante*, quia ſenſus quodammodo ſentiunt ſe ſentire, vt habes 3 de Anima, c. 2. à tex. 136. verum non niſi cum à rebus ſenſibilibus mouentur.

Κατὰ τῶν ζητούντων ὅπως τις κρινοῦντα ὀρθῶς.

ΚΕΦ. ς.

Tex. 26 Ἔστι δέ τινες, οἳ ἀποροῦσι καὶ τῶν ταῦτα πεπεισμένων, καὶ τοὺς λόγους τούτους μόνον λεγόντων. ζητοῦσι γὰρ τίς ὁ κρινῶν τὸν ὑγιαίνοντα, καὶ ὅλως τὸν περὶ ἕκαστα κρινοῦντα ὀρθῶς. b τὰ δὲ τοιαῦτα ἀπορήματα ὅμοιά ἐστι τῷ ἀπορεῖν, πότερον καθεύδομεν νῦν ἢ ἐγρηγόραμεν.

Δύνανται δ' αἱ ἀπορίαι αἱ τοιαῦται πᾶσαι τὸ αὐτό. πάντων γὰρ λόγον ἀξιοῦσιν οὗτοι εἶναι. ἀρχὴν γὰρ ζητοῦσι, καὶ ταύτην δι' ἀποδείξεως λαμβάνειν. ἐπεί γε

Aduerſus eos, qui quærunt, qua ratione quis de ſingulis recte iudicaturus ſit.

CAP. VI.

Svnt a autem nonnulli & eorum qui hæc approbant, & eorum, qui ea ſermone vſurpant, qui hunc in modum ambigant. Quærunt enim, quiſnam internoſcat eum, qui recte valeat, & omnino eum, qui de ſingulis recte iudicet. b *Huiuſmodi autem quæſtiones ſimiles ſunt ei qua quis quærat, dormiamus nunc an vigilemus.*

Namque tales dubitationes idem omnes valent, quippe cum hi omnium rationem idque per demonſtrationem accipere nituntur. ... *eſſe conſeant. Quærunt enim principium,*

Tex. 26.

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Quid agatur in hoc capite. *Svnt a autem nonnulli.* Diſputauit ſuperiori capite communiter contra totum genus eorum Philoſophorum, qui fallacibus rationibus decepti contradicentes ſimul veras eſſe fatebantur: nunc contra eos ſpeciatim diſſerit, qui ea ratione id aſſerebant quod omnia, quæ vera eſſe viderentur, vera eſſe dicerent, ſiue ratione aliqua ducti id aſſererent, ſiue ore tenus, ac per proteruiam. Primum igitur docet vtroſq; hoc vel maxime ad confirmationem ſententiæ, quam defendebant quærere ſolitos. Quis tandem ſit ille cuius iudicio ſtandum ſit in diſcernendis iis, qui recte valent ab iis, qui non recte & omnino ſapientibus in vnaquaq; re ab iis, qui ſapientes non ſunt. Si enim in rebus, quæ ad ſenſus pertinent, ea ſunt vera, quæ valentes ac integri ſenſibus vera eſſe iudicant: in iis autem, quæ ad intellectum ſpectant, ea quæ prudentes ac ſapientes dicunt (hoc enim illi ponunt dicturos eos, qui non omnia, quæ vera videntur, vera eſſe aſſeuerāt) aliquis tandem conſtituēdus eſt iudex, qui valentes ac ſapientes à cæteris diſtinguat. Cum hoc igitur fieri nequaquam poſſit, tum quia alij alios magis probāt; tum etiam, quia eadem eſt difficultas in quærendis iis, qui communem illum iudicem conſtituant (& hi enim ipſi iudices ſint neceſſe eſt, à quibus proinde neceſſe eſt tota de veritate controuerſia pendeat) conſequitur, quodcunq; videtur, id tandem verum eſſe. Nam quod non ad plura, vt ita dicam, ſuffragia [illegible] cernendū ſit de veritate, ſatis oſtenſum eſſe putant ea ratione ſuperiori c. adducta, quæ [illegible] ſi plures ægrotarent, aut mentis non eſſent ſanæ, quidquid illi iudicarent, id tandē [illegible] dum foret, quod tamen non cōcedimus. Cui rationi hęc adiūgi poteſt: Si plurium iudicium in examine veritatis pro regula habendum eſſet: ſane iudicium de pictura, de architectura, deque his operibus artium, non ad peritos earum rerum, qui pauci ſunt, ſed ad imperitam [illegible] ferendum eſſet, quod nemo dixerit.

Cui rationi maxime innitantur negantes primum principium.

Alia ratio.

Refutatio. b *Huiuſmodi autem quæſtiones ſimiles ſunt ei, &c.* Occurrit Ariſtoteles illorum quæſtioni

quæ

Digitized by Google

ἐπεὶ γὰρ ὅτι οὐ πεπεισμένοι εἰσί, φανεροί εἰσιν ἐν ταῖς πράξεσιν. ἀλλ' ὥσπερ εἴπομεν, τοῦτο αὐτῶν τὸ πάθος ἐστί. λόγον γὰρ ζητοῦσιν ὧν οὐκ ἔστι λόγος. ἀποδείξεως γὰρ ἀρχὴ, οὐκ ἀπόδειξίς ἐστιν. οὗτοι c μὲν οὖν ῥᾳδίως ἂν τοῦτο πεισθεῖεν· ἔστι γὰρ οὐ χαλεπὸν λαβεῖν. οἱ δ' ἐν τῷ λόγῳ τὴν βίαν μόνον ζητοῦντες, ἀδύνατον d ζητοῦσιν· ἐναντία γὰρ εἰπεῖν ἀξιοῦσιν, εὐθὺς ἐναντία λέγοντες.

Εἰ δὲ μὴ ἔστι πάντα πρός τι, ἀλλ' ἔνιά ἐστι καὶ αὐτὰ καθ' αὑτά, οὐκ ἂν εἴη πᾶν τὸ φαινόμενον ἀληθές. τὸ γὰρ φαινόμενον τινί ἐστι φαινόμενον. ὥστε ὁ λέγων ἅπαντα τὰ

Etenim non eſſe eos in eam ſententiam adductos, ipſi actionibus declarant. Verum hic (quod iam diximus) eorum morbus eſt: quærunt enim rationem eorum: quorum non eſt ratio vlla, quippe cum demonſtrationis principii demonſtratio non ſit. Atque c hi quidem facile hoc perſuadebitur: neque enim difficile percipi poteſt. Qui autem id ſolum quærunt, vt diſputationis vi cogantur, id d quærunt, quod fieri nequit: contraria enim dici poſtulant, cum ipſi ſtatim contraria dicant.

At e ſi non omnia ſunt ad aliquid, ſed quædam etiam ſunt, quæ ipſa per ſe dicantur: non vtique verum erit: quicquid apparet: apparens enim, alicui apparens eſt. Ita, qui omnia, quæ

eam, & eiuſmodi alias ſimiles eſſe huic, Dormiamuſne modo an vigilemus, quæ quidem proponi ab aliquo poteſt gratia quærendi iudicis, ad quem certo, & abſque errore pertineat diſcernere vigilantes à dormientibus. Nam cum omnia, quę vigilantes facimus, in ſomniis etiam nos facere exiſtimemus, adeo vt ſomnia etiam ipſa inſomniis interpretemur, fieri poteſt, vt qui ſe nunc affirmant vigilare, dormiant, & qui credunt ſe dormire, vigilent, potiuſque ii dormiant, qui illos dormire aſſerunt. Omnes ergo huiuſcemodi quæſtiones ait Ariſtoteles, idem valere, atque eodem (vt ita dicam) pede claudicare, quod nimirum omnium rerum rationem exigant, nec abſque periculo erroris quicquam ſine demonſtratione admittendum putent. Quo igitur pacto nemo quærat, Dormiamuſne modo, an vigilemus, exiſtimans omnino id dubium eſſe, ſed ratione forſitan aliqua fallaci perſtrictus, aut vt experiatur num aliquis partem oppoſitam demonſtrare poſſit, ita hi non quærunt, quem iudicem conſtituere oporteat diſcernendæ veritatis, quaſi prorſus, ac abſolute dubitent, cum omnia ſint æque vera (etenim ex eorum actionibus contrarium conſtat, vt ſupra dictum eſt) ſed vt illis aliqua ratio reddatur, qua oppoſitum demonſtretur. Hic enim eſt ipſorum error, ſaltem exterius ſignificatus, quod quærant rationem eorum, quæ ita aperta ſunt, vt demonſtratione non egeant. Itaque non minus abſurdum eſſe cenſet Ariſtoteles, quærere iudicem, qui diſcernat, cum omnia ſint æque vera, quam ſi quis iudicem quæreret, qui vigilantes à dormientibus diſcerneret. Vt enim hoc per ſe notum eſt ſenſu, ita quid in illo dicendum ſit, eſt per ſe notum, neque adeo notiſſimum intellectu.

Horū error.

Græci codices hoc loco habent, ἀποδείξεως γὰρ ἀρχὴ, id eſt, *Demonſtrationis enim principium*: Nobis veriſimile fuit, quemadmodum & reipſa faciliimum, librariorum vitio haberi ἀρχὴ pro ἀρχῆς præſertim cum Argyropylus, & Perionius poſteriori modo legerint. Potuit tamen Ariſtot. dicere: *Principium demonſtrationis non eſſe demonſtrationem*, pro eo, quod eſt, non cadere ſub demonſtrationem, ſeu non eſſe demonſtrationis effectum. quam phraſin vſus philoſophorum nō omnino reſpuit.

c *Atque hi quidem.* Repetit id quod dixerat in prima parte ſuperioris capitis, cum docuit, non eodem modo diſputandum eſſe cum iis, qui per errorem, & cum iis, qui per proteruiam primū principium inficiarentur. Quo loco verba: *Hi quidem*, partitiua ſunt, quibus reſpondent illa: *Qui vero, &c.*

d *Id quærunt quod.* Cum hi, qui data opera negant primum principium, ſtatim initio diſputationis contraria dicant, hoc eſt maxime repugnantia admittant dari videlicet contradicentes ſimul veras: deinde cenſeant (id quod vere cenſent) redarguentem ducere oportere reſpondentem ad maxime repugnantia, fit, vt cum redarguiſſe poſtulant, id poſcant, quod fieri nequit. In quæcunque enim repugnantia illos adegeris, ea illi nihil repugnare reſpondebunt. Id quod Ariſt. hoc loco iterum commemorat, quia ſi rationibus iis, quas in hoc capite proponet, nō eos deduxerit ad aliqua, quæ ipſi repugnantia eſſe fateantur non ſibi id vitio detur, ſed illorum poſitioni, quæ adeo abſurda eſt, vt qui eam ſemel defendere audent, nullum omnino pronunciatū quicquam abſurdi continere putent.

Cōtra eos ſpeciatim, qui quicq. id verum videtur verum eſſe dicebant.

e *At ſi non omnia.* Iam ſpeciatim confutat eos, qui ea de cauſa contradicentes ſimul veras eſſe dicebant, quia quicquid verum eſſe videtur, verū eſt: id quod hoc loco faciēdum duximus. Prima ratio ſic videtur habere: Si non omnia ſunt ad aliquid, ſeu aliqua etiam ſunt abſoluta, nō quicquid apparet eſt verum, ergo ſi quicquid apparet eſt verum, omnia ſunt ad aliquid, ad ſenſum videlicet

τὰ φαινόμενα εἶναι ἀληθῆ, ἅπαντα ποιεῖ τὰ ὄντα πρός τι. διὸ καὶ φυλακτέον τοῖς τὴν βίαν ἐν τῷ λόγῳ ζητοῦσιν, ἅμα δὲ καὶ ὑπέχειν λόγον ἀξιοῦσιν, ὅτι οὐ τὸ φαινόμενον ἔστιν, ἀλλὰ τὸ φαινόμενον ᾧ φαίνεται, καὶ ὅτε φαίνεται, καὶ ᾗ, καὶ ὥς. ἂν δ' ὑπέχωσι μὲν λόγον, μὴ οὕτω δ' ὑπέχωσι, συμβήσεται αὐτοῖς τἀναντία ταχὺ λέγειν. ἐνδέχεται γὰρ τὸ αὐτὸ, κατὰ μὲν τὴν ὄψιν μέλι φαίνεσθαι, τῇ δὲ γεύσει μὴ, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν δυοῖν ὄντοιν μὴ ταυτὸ ἑκατέρᾳ τῇ ὄψει, ἐὰν g ὦσιν * ἀνόμοιαι. ἐπεὶ h πρός γε τοὺς διὰ τὰς πάλαι εἰρημένας αἰτίας τὸ φαινόμενον φάσκοντας ἀληθὲς εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο πάνθ' ὁμοίως εἶναι ψευδῆ καὶ ἀληθῆ. οὔτε γὰρ ἅπασι ταυτὰ φαίνεσθαι, οὔτε ταυτῷ ἀεὶ ταυτὸ, ἀλλὰ πολλάκις τἀναντία κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον. ἡ μὲν γὰρ ἁφὴ δύο λέγει i ἐν τῇ ἐπαλλάξει τῶν δακτύλων, ἡ δ' ὄψις ἓν. ἀλλ' οὔτι τῇ αὐτῇ γε καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ αἰσθήσει, καὶ ὡσαύτως, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ

* [illegible] ἀνόμοια.

quæ apparent, vera eſſe dicit, is omnia, quæ ſunt, ad aliquid facit. Quapropter k obſeruandum quoque eſt ab iis, qui vim in diſputatione poſtulant, ſimulq; id, quod aſſerunt, defendendum cenſent: non id quod apparet, eſſe, ſed quod apparet, cui apparet, & quando, & quatenus, & quomodo apparet. Quod ſi id, quod aſſerunt, defendant: non hoc autem modo defendant, accidet eis, vt quam primum contraria dicant: fieri enim poteſt, vt res eadem aſpectui quidem mel videatur eſſe, guſtatui autem non item, & vtrique oculo, cum duo ſint, non eadem appareant ſi g ſint diſſimiles. Nam h iis qui propter cauſſas iam pridem expoſitas, id, quod apparet, verum eſſe dicunt, atque ob id omnia æque falſa ac vera eſſe contendunt, illud obiiciendum eſt: neque omnibus omnia apparere, neque eidem ſemper eadem, ſed ſæpe contraria eodem tempore. Tactus enim, cum i digiti admouentur, duo eſſe nunciat: aſpectus vnum: verum id neq; ſenſu eodem, neq; eadem ex parte eodemq; modo, atque eodem tempore.

delicet vel opinionem. atqui non omnia ſunt hoc pacto ad aliquid, igitur non quicquid apparet, eſt verum. Prior conſequentia apta eſt, quod ex oppoſito conſequentis inferat oppoſitum antecedentis. Aduerte tamen in antecedente eiuſdem conſequentiæ verba illa (*Non quicquid apparet, eſt verum*) hunc habere ſenſum: Non in ipſa, vt ita dicam, apparentia conſiſtit veritas. Hūc enim ſenſum probant verba ſequentia cum dicitur: *Id enim quod apparet alicui, eſt apparens*, quæ idem valent, ac ſi dicas: Apparere enim, eſt referri ad aliquam cognoſcendi potentiam. Simili modo expoſuimus ad finem ſuperioris capitis verba illa: *Si ſolum id ſit, quod ſenſu percipi poteſt.*

Admonitio. Aduerte autem hoc loco veritatis nomen pro fundamento veritatis accipi: ipſa enim veritas formaliter ſumpta, relatio eſt quædam.

Ex data admonitione argumenti. k *Quapropter obſeruandum.* Antequam euertat conſequens prioris conſequentiæ, admonet proteruos, ne abſolute dicant omnia quæ vera eſſe videntur, eſſe vera. Nam cum ex eorum ſententia ſequatur omnia eſſe prædicto modo ad aliquid, nempe ad ſenſum vel opinionem, potius dicere deberent eſſe vera iis, quibus videntur, & per eas potentias, per quas videntur vera, & eo tempore, atque eo modo, quo videntur vera. Niſi enim cum his moderationibus omnia eſſe vera concedant, eueniet, inquit, ipſis, vt cito dicant contraria, id eſt, nullo negotio ſibi ipſis repugnent. Nam cum experientia conſtet, nunquam accidere, vt eadem res eidem homini ſecundum eandem potentiam cognoſcendi, eodem tempore, & eodem modo videatur talis & non talis (in quibus conditionibus vera & germana contradictio conſiſtit) efficitur, vt ea ratione apud illos dentur contradicentes ſimul veræ, quia eædem res, quibus videntur tales, aliis autem non tales: aliis autem ſi eiſdem, tamen ſecundum aliam & aliam potentiam: aut alio, & alio tempore, aut alio, atque alio modo: quod ſane non eſt dari contradicentes ſimul veras. Ita fit, vt cum contradicentes ſimul eſſe prædicant, nullas ſimul veras aſſignare poſſint.

g *Si ſint diſſimiles.* Vt ſi alter purus ſit, alter pallido humore ſuffuſus. Hic enim efficiet, vt res omnes per illum pallidæ appareant, quæ alteri non pallidæ videbuntur.

Extenſio admonitionis. h *Nam iis* Eandem admonitionem extendit Ariſtoteles ad eos, qui non per proteruiam: ſed per errorem dicebant omnia, quæ videntur, eſſe vera, & pari ratione omnia, quæ videntur falſa, eſſe falſa, & omnia eſſe æque vera & falſa. Niſi quod ait, facilem ad hos eſſe obiectionem, hoc eſt, quæ minus negotii ac laboris afferre poſſit iis, qui illos conuincere ſtudent. Id, quod ea ratione dictum eſſe crediderim, quia ſuperiores illi, cum ſint proterui, & pertinaces, forſitan non verebuntur dicere, vni, & eidem homini ſecundum eandem potentiam eodem tempore, ac modo, adiectiſque aliis quibuſuis determinationibus videri rem eandem, & ſecundum idem eſſe talem, & non eſſe talem: at hi poſteriores, cum candide, & ſimpliciter diſputent, id dicere non audebunt.

i *Cum digiti admouentur.* Cum duæ res paruæ iunguntur, & altera alteram tegit atque aſpectui ſubtrahit, tum ambæ oculorum iudicio ſunt vna, attrectatione autem digitorum iudicantur duæ.

Videſi

Text. 27.

ἐς ἀεὶ k ἔσται αὐτὸ ἀληθές.

Ἀλλ' l ἴσως διὰ τοῦτο ἀνάγκη λέγειν τοῖς μὴ δι' ἀπορίαν, ἀλλὰ λόγου χάριν λέγουσιν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀληθὲς τοῦτο, ἀλλὰ τούτῳ ἀληθές. καὶ ὥσπερ δὴ πρότερον εἴρηται, ἀνάγκη καὶ πρός τι ποιεῖν ἅπαντα, καὶ πρὸς δόξαν καὶ αἴσθησιν ὥς m οὔτε γέγονεν, οὔτ' ἔσται οὐθὲν, μηθενὸς προδοξάσαντος. εἰ δὲ γέγονεν ἢ ἔσται, δῆλον, ὅτι οὐκ ἂν εἴη ἅπαντα πρὸς δόξαν. ἔτι n εἰ ἕν, πρὸς ἓν ἢ πρὸς ὡρισμένον. καὶ εἰ τὸ αὐτὸ καὶ ἥμισυ καὶ ἴσον, ἀλλ' οὐ πρὸς τὸ διπλάσιόν γε τὸ ἴσον. πρὸς δὲ τὸ δοξάζον εἰ Ο ταὐτὸ ἄνθρωπος, καὶ τὸ δοξαζόμενον οὐκ ἔσται ἄνθρωπος τὸ δοξάζον, ἀλλὰ τὸ δοξαζόμενον. εἰ δ'

tempore. Itaque k fuerit hoc verum.

Sed l hac forſitan de cauſa neceſſe eſt, vt ii, qui non dubitationis, ſed diſputationis cauſa hac dicunt, non eſſe hoc verum fateantur, ſed huic verum: & vt antea dictum eſt, illud etiam eſt neceſſe, vt omnia ad aliquid faciant, & ad opinionem & ad ſenſum. Quare m nec fuit, nec erit quicquã ſi nemo id ante opinatus ſit. Quod ſi fuit, aut erit, perſpicuum eſt, non fore omnia ad opinionem. Præterea n ſi vnum eſt: ad vnum. aut ad definitum aliquid refertur: et ſi idem & dimidium, & æquale eſt: non tamen æquale ad duplum dicitur: ad opinionem igitur. Si o homo item, & quod ſub opinionem cadit, idem ſunt, non eſt certe homo id quod opinionem habet, ſed id de quo habetur opinio. Idem refert Socr. apud Plat. in Theæt. Text. 27.

Videri fortaſſe poteſt hoc loco verbum *πρὸς δόξαν* errore ſcriptum fuiſſe poſt illa, *καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ* ſed eſt hyperbaton, nec id quidem valde durum.

k *Itaq; fuerit hoc.* Id eſt, ſi huiuſmodi Philoſophi dicerent, omnia eſſe vera reſpectu eorum, quibus videntur vera, & falſa, forſitan id verum eſſet, ſeu potius magis ferendum.

l *Sed hac forſitan de cauſſa neceſſe eſt, vt ii, qui non dubitationis.* Regreditur ad argumentationem propoſitam, atque vt euertat conſequens prioris conſequentiæ: Omnia, inquam, eſſe ad aliquid, ait proteruos, vel ex eo, quod per digreſſionem dictum eſt, cogi vt illud concedant. Si enim illi abſolute dicere non poſſunt hoc eſſe verum: ſed comparatione huius hominis, & huius potentiæ cognoſcentis &c. neceſſe eſt concedant, omnia conſiſtere in habitudine ad ſenſum, aut opinionem, interioremve cognoſcendi facultatem. Non meminit autem eorum, qui per errorem peccabant, quia ſuperiori probatione facile contenti erunt. Quod contendere cogantur aduerſarii.

Hoc loco vbi eſt *ὅτι οὐκ ἔστιν ἀληθὲς τοῦτο* forſitan verba commutata ſunt. Melius enim haberet collocatio hunc in modum, *οὐχ ὅτι ἐστιν*, &c vt ſenſus eſſet, *non quidem hoc eſſe verum: ſed huic eſſe verum*, &c. cum tamen de ſenſu nulla ſit difficultas, parum refert, vtro legatur modo.

m *Quare nec fuit.* Iam euertit conſequens duabus rationibus. Prior eſt: Quia ſi omnium rerum eſſe conſiſteret in habitudine ad ſenſum, aut opinionem, nihil omnino fuiſſet, aut futurum eſſet, niſi ante de eo haberetur opinio: quod quam abſurdum ſit, nemo eſt, qui non videat. Quis enim neget multa fieri in rerum natura, de quibus nulla vnquam hominibus cogitatio ſubit, vt quæ gignuntur in viſceribus terræ, aut in ſolitudine accidunt. Neque vero hi ad cognitionem diuinam recurrebant, cum facerent hominem menſuram eſſendi omnium rerum, vt Socrates apud Plat. in Cratylo a Protagora dictum commemorat. Quanquam, etſi ad diuinam cognitionem recurrerent, nihil ad rem dicerent. Nam, etſi nihil eſt, quod diuinam cognitionẽ effugiat, non eſt tamen eſſe rerum idipſum, quod cognoſci à Deo. Prior impugnatio conſequentis.

n *Præterea ſi vnum.* Poſterior ratio ſic habet: Si relatiuum eſt vnum ſpecie, ad correlatiuum vnum ſpecie refertur: aut, vt accuratius id dictum ſit, ad vnum ſpecie non vagum & indifferens, ſed certum, ac determinatum. Quamuis enim res aliqua ſit dimidia ſimul, & æqualis reſpectu aliarum, tamen non eſt æqualis reſpectu duplæ, ſed reſpectu æqualis, nec eſt dimidia reſpectu æqualis, ſed reſpectu duplæ. & ita res ſe habet in cæteris. Si igitur iſtorum ſententia vera eſt, vniuſcuiuſque rei eſſe conſiſtet in habitudine ad id, quod illam opinatur. Quare cum res ſint ſpecie infinitæ, id, quod eas opinatur, erit infinite ſecundum ſpeciem, quod nemo dixerit: Hæc ratio apparens quidem incommodum infert. & apud eos, contra quos diſputat, forſitan non eſt parui momenti. Re tamen vera, infinitis ſpeciebus rerum, vt numerorum aut figurarum reſpõdent infiniti conceptus, qui hoc loco appellantur opiniones, etſi homo ipſe, qui opinatur, ſiue concipit, ſit vnus atque idem. Poſterior.

o *Si homo item.* Exemplum eſt conciſe introductum, vt ſuperius. Eo autem oſtendit Ariſtoteles id, quod proxime dixerat, nempe omnia ſecundum iſtos in eo habere poſitum eſſe, quod de eis habetur opinio. Quo loco verbum *Homo* in priori parte conditionalis poſitum, aut ſcribendi incuria pro eo, quod opinatur, poſitum eſt ab Ariſtotele aut potius ſecundum pro homine, quatenus eſt id, quod opinatur, ſiue opinionem habet, vt à Diuo Thoma ſumitur. Exemplum.

Digitized by Google

εἰ δ' ἔσται ἴσως αὐτὸς τὸ δοξάζον, ἀλλ' οὐχ ᾗ δοξάζον. ὅτι ρ μὲν οὖν βεβαιοτάτη δόξα πασῶν, τὸ μὴ εἶναι ἀληθεῖς ἅμα τὰς ἀντικειμένας φάσεις, καὶ τί συμβαίνει τοῖς οὕτω λέγουσι, καὶ διὰ τί οὕτω λέγουσι, τοσαῦτα εἰρήσθω.

Ἐπεὶ q δ' ἀδύνατον τὴν ἀντίφασιν ἀληθεύεσθαι ἅμα κατὰ τοῦ αὐτοῦ, φανερὸν ὅτι οὐδὲ τἀναντία ἅμα ὑπάρχειν ἐνδέχεται τῷ αὐτῷ. τῶν r μὲν γὰρ ἐναντίων, θάτερον στέρησίς ἐστιν οὐχ ἧττον, οὐσίας s δὲ στέρησις ἀπόφασίς ἐστιν

Quod ſi res quæque refertur ad id quod opinionem habet: erit vtque id, quod opinionem habet, ſpecie infinita. Quod p igitur hæc opinio ſit omnium firmiſſima, Non eſſe oppoſitas enunciationes ſimul veras, quidq; accidat eis, qui id aſſerunt, & cur ita loquantur, hactenus dictum ſit.

Cum q autem fieri nequeat, vt contradictio ſimul de eodem vera ſit, perſpicuum eſt, fieri non poſſe, vt contraria eidem ſimul inſint. Neque r enim minus priuatio eſt, contrariorum alterum: ſubſtantiæ s vero priuatio, negatio t eſt.

Eſt enim ſenſus; Quanquam enim homo, qui opinatur, idem ſit, atque id, de quo habetur opinio, tamen quatenus homo vt hi volunt, non erit id, de quo opinionem habet, ſed id, de quo habetur opinio, quod quidem eſt habere eſſe in habitudine ad id, quod opinatur.

Aliorum argumenta. Hoc loco alia pleraque argumenta efferuntur ab auctoribus ad refellendam huiuſmodi ſententiam. Qualia ſunt illa apud Alex. Si eſſe rerum poſitum ſit in eo, quod exiſtimetur, exiſtimās, vt exiſtimans, nihil erit, niſi fuerit etiam exiſtimatus. quo fit, vt ſi à nemine eum exiſtimat, exiſtimetur, id quod nihil eſt, exiſtimet, & (quod hinc ſequitur) conferat rebus eſſe, quod tamen niſi eſſe habeat, facere non poteſt. Et illud mutata opinione mutabitur eſſe rerum. Et illud, ſi quis me exiſtimet vnum, alius vero plures, ero ſimul & plures. Item ſi quis putet aliquem eſſe in hoc loco, alius vero putet eundem eſſe in alio, erit is ſimul in diuerſis locis. Quale etiam eſt illud Auerrois. Si opinio dat eſſe rebus, tollitur de medio omnis generatio. Quinetiam ſequitur, vt inquit Albertus, duplum non referri primo ad dimidium, ſed ad exiſtimans. Neque enim habere poteſt duo correlatiua, quorum habitudine primo habeat eſſe. Verum hæc omnia minus abſurda ſunt, quam negatio primi principii, quorum aſſertores his argumentis impugnantur.

p *Quod igitur hæc.* Epilogus eſt eorum, quæ his tribus capit. dicta ſunt.

Contraria qua ratione in eodem ſubiecto eſſe nequeant. q *Cum autem fieri nequeat.* Colligit hoc conſectarium ex dictis, Fieri non poſſe, vt contraria ſimul inſint. Cum enim affirmatio, & negatio contradicentes ſimul veræ eſſe nequeant (quod proterui etiam & pertinaces concedere coguntur, vt ex dictis patet) vnum autem contrarium ſimpliciter exiſtens in ſubiecto afferat ſecum priuationem, atque adeo negationem alterius, efficitur, vt duo contraria ſimul in eodem ſubiecto exiſtere non poſſint, niſi aut ambo aliqua ex parte inſint aut alterum aliqua ex parte, alterum ſimpliciter. Illud contrarium dicitur ſimpliciter ineſſe ſubiecto, quod abſque adiectione illud denominat, quo pacto calor ineſt igni, & frigus aquæ in ſuo naturali ſtatu conſtitutæ. Atque hoc pacto non poſſunt contraria ſimul eidem ineſſe. Illud autem dicitur ineſſe aliqua ex parte, ſiue ſecundum quid, quod ita imperfecte ineſt, vt ſubiectum non abſque adiectione denominet, quo pacto calor, & frigus inſunt aquæ omnino tepidæ, & candor Aethiopi, & omnes formæ rerum, quæ ex ligno gigni poſſunt, exiſtunt materia ligni. Nam neque aqua omnino tepida dicitur calida, aut frigida, niſi ſecundum dimidietatem graduum, neque Aethiops candidus, niſi dentibus, aut oculis, nec formæ rerum, quæ ex ligno generari poſſunt, dicuntur ineſſe materiæ ligni, niſi poteſtate.

Qua ratione vnum contrarium ſit alterius priuatio. r *Neq; enim minus priuatio.* Hoc eſt, non minus vnum contrariorum eſt priuatio alterius, ſeu affert ſecum priuationem alterius, quam alterum illius. Id, quod Ariſtoteles dixit ſpectata illorum oppoſitione, ſiquidem contraria pari repugnantia ſe mutuo excludunt. Nam ſpectata eorum perfectione, ſemper id, quod deterius ſeu minus perfectum eſt, cenſetur priuatio alterius, vt habes 3 Phyſ. c. 1. & aliis locis. Poſſunt etiam hæc verba ſic explicari, quaſi dicat Ariſt. non minus alterum contrariorum ſimpliciter exiſtens priuare, ſiue excludere alterum, quam alterum contradicentium, niſi quod contraria ſeſe mutuo excludunt à certo ſubiecto, contradicentia autem à quouis, ſiue ente, ſiue non ente. Atque hoc videntur ſubiecta verba declarare. Itaque Ariſt. iuxta hanc expoſitionem tantam credit, eſſe repugnantiam contrariorum in certo ac determinato ſubiecto, quanta eſt contradicentium reſpectu cuiuſque. Quod ſi verum eſt, ne diuina quidem virtute fieri poteſt, vt duo contraria exiſtant ſimpliciter, ac perfecte in eodem ſubiecto: de qua re lib. 8.

Priuationis ſubſtantiæ vocabulo. s *Subſtantiæ vero priuatio.* Priuationis nomen, quod late acceptum eſt in verbis proxime præcedentibus, vtcunque modo illa exponantur, proprie iam nunc accipitur, ſed tamen pro ſola priuatione formæ ſubſtantialis, ad quam cæteræ priuationes formarum accidentalium reducuntur.

Appella-

Digitized by Google

Appellatur autem priuatio formæ ſubſtantialis, priuatio ſubſtantiæ, quia ſæpe nomen ſubſtantiæ apud Ariſtotelem pro forma ſubſtantiali ſumitur. Vel dic, ſi placet, ſubſtantiæ nomen accipi hoc loco pro quacunq; forma, vt omnes priuationes proprie dictæ comprehendantur. Quanquam non memini apud Ariſtotelem ſubſtantiæ vocabulum ſic accipi, etſi latiſſime nõnunquam ſumatur pro quauis eſſentia. quæ tamen acceptio hic non congruit. *quid hic intelligatur.*

t ἐστι δὲ καὶ τινος ἀφωρισμένου γένους. εἰ δ' ἀδύνατον ἅμα καταφάναι καὶ ἀποφάναι ἀληθῶς, ἀδύνατον καὶ τἀναντία ὑπάρχειν ἅμα, ἀλλ' ἢ πῇ ἄμφω, ἢ θάτερον μὲν πῇ, θάτερον δὲ ἁπλῶς.

t eſt à definito aliquo genere. Ergo, ſi fieri nequit, vt ſimul vere affirmemus, ac negemus: fieri etiam non poteſt, vt contraria ſimul inſint, ſed aut vtrumque aliqua ex parte: aut alterum aliqua ex parte, alterum ſimpliciter.

t *Negatio eſt à quodam.* Id eſt, Negatio eſt formæ à proprio & determinato ſubiecto.

Ὅτι ἀνάγκη ἢ φάναι ἢ ἀποφάναι ἓν καθ' ἑνὸς ὁτιοῦν.

ΚΕΦ. Ζ'.

Ἀλλὰ a μὴν οὐδὲ μεταξὺ ἀντιφάσεως ἐνδέχεται εἶναι οὐθὲν, ἀλλ' ἀνάγκη ἢ φάναι ἢ ἀποφάναι ἓν καθ' ἑνὸς ὁτιοῦν. Δῆλον b δὲ πρῶτον μὲν ὁρισαμένοις τί τὸ ἀληθὲς καὶ ψεῦδος. τὸ μὲν γὰρ λέγειν τὸ ὂν μὴ εἶναι, ἢ τὸ μὴ ὂν εἶναι, ψεῦδος· τὸ δὲ τὸ ὂν εἶναι, καὶ τὸ μὴ ὂν μὴ εἶναι, ἀληθές. ὥστε καὶ ὁ λέγων εἶναι, ἢ μὴ εἶναι, ἀληθεύσει, ἢ ψεύσεται. ἀλλ' c οὔτε τὸ ὂν λέγεται

Neceſſe eſſe, quodlibet vnum de vno alio aut affirmare aut negare.

CAP. VII.

At vero a neque inter contradicentia quicquam interiectum eſſe poteſt, ſed neceſſe eſt, vnum de vno affirmare, aut negare, quidquid tandem illud ſit. Quod b ita demum perſpicuum erit, ſi ante quid verum ſit, quid falſum, definierimus. Etenim dicere, id, quod eſt, non eſſe, aut quod non eſt, eſſe: falſum eſt: id autem, quod eſt, eſſe, aut quod non eſt, non eſſe, verum. Quare & is, qui eſſe, aut non eſſe dixerit, aut verum aut falſum pronunciabit. Sed neque c ens,

---

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

A *T a vero neq;* Tria ſuperiora capita conſumpſit Ariſtoteles in defendendo primo principio tum ab imperitis, tum etiam à proteruis, & pertinacibus: nunc, id eſt, hoc capite conatur defendere illud, quod ad finem capitis 3. maxima neceſſitudine cum primo coniunctum eſſe diximus. Neceſſe, inquam, eſſe, quoduis aut eſſe, aut non eſſe, ſeu, quod eodem redit, Neceſſe eſſe quodlibet de quolibet affirmari, aut negari, quod Ariſtoteles vocat, non dari medium inter contradicentes, quemadmodum dicimus, in numerorum genere non dari medium paris & imparis. quod neceſſe ſit quemlibet numerum eſſe parem, aut imparem. Aduerte autem, primum principium negatiuum, quod hactenus defenſum eſt, latius patere, quam affirmatiuum, quod hoc capite defenditur. Siquidem negatiuum, cum dicat contradicentes, nec ſimul veras nec ſimul falſas eſſe poſſe, vt cap. 3. expoſuimus, in omni genere contradicentium verum eſſe intelligitur, etiam cum materia eſt de futuro contingenti. Ad affirmatiuum, cum aſſerat neceſſe eſſe, vt altera contradicentium ſit vera: non eſt verum in materia de futuro contingenti ſumptis partibus contradictionis determinate ſiue disiunctiue (vt ſi dicas, Huius contradictionis, Socrates diſputabit cras, Socrates non diſputabit cras, prior eſt vera, poſterior falſa, aut vice verſa) ſed indeterminate ſiue disiunctim, veluti ſi dicat, Altera eſt vera, altera falſa, nullam deſignãdo, vt ex priori lib. de Interp. patet. Quo fit, vt hac etiam ratione merito affirmatiuum principium non ſit cenſendum primum principium. Quod igitur non detur medium inter contradicentes enunciationes, ſeptem rationibus probat Ariſtoteles. Deinde aperit vnde natus ſit oppoſitus error. Tum vero tradit modum, quo eius fautores commodius refelli poſſint. Poſtremo docet, cui veterum potiſſimum adſcribenda videatur ſententia de contradicentibus ſimul veris, cui etiam de ſimul falſis. *Defendi hoc cap primum principium affirmatiuum.* *Quo pacto intelligatur in materia futurorum contingentium.*

b *Quod ita demum.* Prima ratio ſumitur ex definitionibus veri & falſi pronunciati hoc modo: Verum pronunciatum eſt dicere id, quod eſt, eſſe, aut quod non eſt, non eſſe: falſum autem dicere id, quod eſt, non eſſe, aut quod non eſt, eſſe igitur omne pronunciatum, in quo eſſe, aut non eſſe dicitur, verum vel falſum eſt. atqui nullum pronũciatum afferri poteſt, in quo eſſe, aut non eſſe, non dicatur, ſiquidem omne pronunciatum affirmat, aut negat. igitur nullum pronunciatum efferri poteſt, quod non ſit verum aut falſum. *Prima ratio ad euertendum contradictionis medium.*

u *Sed neq; ens.* Quaſi dicat, Ab iis autem, qui medium contradictionis ponunt, neque id, quod eſt, neq; id, quod non eſt, neceſſario eſſe, aut non eſſe dicitur, cum aliquid eorum ſententia, nec eſſe, nec non eſſe poſſit.

λέγεται μὴ εἶναι, ἢ εἶναι, οὔτε τὸ μὴ ὄν. ἔτι δ' εἴ τι μεταξὺ ἔσται τῆς ἀντιφάσεως, ὥσπερ τὸ φαιὸν μέλανος καὶ λευκοῦ, ἢ ὡς τὸ μηδέτερον ἀνθρώπου καὶ ἵππου. εἰ μὲν οὖν οὕτως, οὐκ ἂν μεταβάλλοι. ἐκ μὴ ἀγαθοῦ γὰρ εἰς ἀγαθὸν μεταβάλλει, ἢ ἐκ τούτου εἰς μὴ ἀγαθόν. νῦν δ' ἀεὶ φαίνεται. οὐ γάρ ἐστι μεταβολὴ ἀλλ' ἢ εἰς τὰ ἀντικείμενα καὶ μεταξύ. εἰ δ' ἔστι μεταξύ, καὶ οὕτως εἴη ἄν τις εἰς λευκὸν, οὐκ ἐκ μὴ λευκοῦ γένεσις· νῦν δ' οὐχ ὁρᾶται. ἔτι e πᾶν τὸ διανοητὸν καὶ νοητὸν, ἡ διάνοια ἢ καταφησιν ἢ ἀπόφησι· τοῦτο δ' ἐξ ὁρισμοῦ δῆλον, ὅταν ἀληθεύει ἢ ψεύδεται. ὅταν μὲν ὡδὶ συνθῇ, φᾶσα ἢ ἀποφᾶσα, ἀληθεύει· ὅταν δὲ ὡδὶ, ψεύδεται. ἔτι f παρὰ πάσας δεῖ εἶναι τὰς ἀντιφάσεις, εἰ μὴ λόγου ἕνεκα λέγεται. ὥστε καὶ οὔτε ἀληθεύσει τις, οὔτ' οὐκ ἀληθεύσει· καὶ παρὰ τὸ ὂν καὶ τὸ μὴ ὂν ἔσται· ὥστε καὶ παρὰ γένεσιν καὶ φθορὰν, μεταβολή τις ἔσται. ἔτι

Cap. 3. à text. 11.

neq; non ens, eſſe, aut non eſſe dicitur. Præterea, d aut aliquid medium erit inter contradicentiam vt fuſcum inter nigrum & album, aut neutrum inter hominem & equum. Si igitur hoc pacto, non fiet vtiq; mutatio. Ex non bono enim in bonũ mutatio fit, aut ex hoc in non bonum. nunc autem ſemper fieri videtur: non enim datur mutatio, niſi in oppoſita ac media. Sin autem interiectum aliquid eſt, hoc etiam modo dabitur generatio quædam, quæ nõ fit in album ex non albo. nunc autem nulla cernitur. Præterea e omne quod ratione ac mente percipitur, ratio ipſa aut affirmat, aut negat. id autem ex definitione perſpicuum eſt, quando verum, aut falſum dicat. Cum enim hoc modo componit, aut affirmans aut negans, verum dicit: cum autem hoc alio modo falſum. Ad f hæc, præter omnia contradicentia eſſe illud oportet, niſi diſputationis cauſſa dicatur. quare neque verum dicet quis, neque non verum: eritque præter ens, & non ens: ex quo re fiet, vt præter generationem & corruptionem mutatio ſit aliqua. Præ-

Secunda ratio. *Præterea aut aliquid medium.* Secunda ratio huiuſmodi eſt Medium aut eſt per participationẽ quo pacto fuſcus color eſt medium quippiam inter hominem, & equum. at neutro modo dari poteſt medium inter eſſe, & non eſſe. igitur nullo. Quod autem inter eſſe, & non eſſe non poſſit dari medium per negationem ex eo patet, quia ſi daretur, neque illo, neque in illud poſſet fieri mutatio. Omnis enim mutatio, aut eſt generatio aliqua, aut corruptio, quarum illa fit ex non ente (præſertim bono ſiue perfecto) in ens (præſertim bonum, & perfectum, vt habes priori lib. de Gen.) hæc vero fit ex ente, præſertim perfecto, in non ens, præſertim perfectum. Cum ergo ſemper fieri videatur mutatio ex mediis, in extrema, aut ex iis, quæ extrema ſunt, in media (ais autem *Semper*, propter eos veteres, qui continenter omnia mutari aſſerebant) aut ſaltem in plurimis fiat, efficitur vt tale medium dari non poſſit. Niſi quis abſurdiſſime dicat, poſſe fieri mutationem ex nec homine, nec non homine in hominem, aut non hominem: aut certe ex horum altero in illud, quo pacto nulla generatio fit, aut corruptio. Siquidem nullà mutatio fit, niſi in extrema, aut media, nunquam autem fit mutatio ab extremo in extremum, niſi prius facta mutatione in medium, ſi inter extrema detur medium. Quod vero dari non poſſit medium per participationem, ex eo probat quia etiam hoc pacto daretur mutatio, quæ nec eſſet ex non ente in ens, nec ex ente in non ens. Perſpicuum eſt enim inter extrema & media per participationem, fieri mutuam tranſmutationem, vt inter album & fuſcum.

De mutatione nonnulla. (margin)

Tertia. e *Præterea omne quod.* Tertia ratio hæc eſt: Quicquid ratio ac intellectus iudicat, id ipſum affirmat, aut negat, nullum enim iudicium fertur, niſi affirmando, aut negando. affirmatio autem & negatio, cum rebus conformantur, ſunt veræ, cum ab illis diſcrepant, ſunt falſæ, vt patet ex veri & falſi pronunciati explicatione. quando autem affirmatio eſt rebus cõformis, tum negatio diſcordat: & vice verſa. igitur neceſſe eſt, vt altera ſit vera, altera falſa.

Quarta. f *Ad hæc præter omnia.* Quarta ratio ſic habet: Aut inter quævis contradicentia datur medium, aut inter nulla, niſi quis contentionis cauſa, & abſque ratione vlla in aliis illud concedat, in aliis neget. eſt enim in omnibus par ratio. at nec inter verum, & non verum, nec inter ens, & non ens, quæ ſunt contradicentia, datur medium. igitur inter nulla. Minor, quod attinet ad verum, & non verum, ex eo patet: quia, etſi quis dicat dari medium inter verum & falſum, tamen nemo fuit, qui diceret dari enunciationem vllam quæ nec eſſet vera, nec non vera. Quamuis etiam fuerunt, qui videantur poſuiſſe medium inter ens particulare, & non ens, vt inter hominem, & non hominem, vt paulo poſt patebit: tamen ſumpto ente in commune, nemo dixerit dari aliquid, quod nec ſit ens, nec non ens, præſertim cum inde etiam ſequatur fore aliquam mutationem, quæ non ſit generatio, nec corruptio, vt ſecunda argumentatione deductum eſt. ſiquidem generatio & corruptio tendunt immediate, aut à non ente in ens, aut ab ente in non ens. Sumuntur autem hoc loco quemadmodum & ſuperius generationis & corruptionis nomina, vt ſignificant mutationes à quouis non eſſe ad quoduis eſſe, vel à quouis eſſe ad quoduis non eſſe.

g Præterea

Ἔτι g ἐν ὅσοις γένεσιν ἡ ἀπόφασις τὸ ἐναντίον ἐπιφέρει, καὶ ἐν τούτοις ἔσται· οἷον ἐν ἀριθμοῖς οὔτε περιττός, οὔτε οὐ περιττὸς ἀριθμός. ἀλλ᾽ ἀδύνατον· ἐκ h τοῦ ὁρισμοῦ δὲ δῆλον. ἔτι i εἰς ἄπειρον βαδιεῖται, καὶ οὐ μόνον ἡμιόλια τὰ k ὄντα ἔσται, ἀλλὰ καὶ πλείω. πάλιν γὰρ ἔσται ἀποφῆσαι τοῦτο πρὸς l τὴν φάσιν καὶ τὴν ἀπόφασιν. καὶ τοῦτ᾽ ἔσται τι. ἡ γὰρ οὐσία m ἐστί τις αὐτοῦ ἄλλη. ἔτι n ὅταν ἐρομένου εἰ λευκόν ἐστιν, εἴπῃ ὅτι οὔ, οὐθὲν ἄλλο ἀποπέφηκεν, * ἢ τὸ μὴ εἶναι. ἀπόφασις δὲ τὸ μὴ εἶναι.

* Alias habet ἢ τὸ εἶναι.

Ἐλ-

Præterea g in quibuscunq; generibus negatio contrariorum inducit, in iis quoq; illud erit, quo pacto in numeris, neq; impar erit numerus, neque non impar: at hoc fieri nequit, idq; h ex definitione patet. Præterea i in infinitum fiet progreſſio, nec tãtum ſeſquialtera erunt ea, k quæ ſunt, ſed etiam plura. Rurſus enim hoc ad l affirmationem, & negationem negare licebit, & hoc erit aliquid, quandoquidem alia quadam erit eius m ſubſtantia. Præterea n cum rogante aliquo, an album ſit, dicat quis: Non, nihil eſſe negatio eſt.

Aduenit

g *Præterea in quibuſcunq; generibus negatio contrarium inducit.* Quintæ rationis hic eſt ſenſus: Si inter affirmationem & negationem contradictorie oppoſitas daretur medium, potiori ratione daretur inter affirmationem & negationem contractas ad certum genus, quando ſcil. negatio ſumitur pro differentia contraria differentiæ ſignificatæ per affirmationem, vt inter impar & non impar, quæ ſumuntur vt differentiæ numerorum, aut inter rationale & irrationale, quæ ſumuntur vt differentiæ animalium. at inter huiuſmodi affirmationem & negationem nõ datur medium (nec enim datur numerus, qui nec ſit impar, nec non impar, id eſt, par: nec item animal, quod nec ſit rationale, nec irrationale) igitur nec inter affirmationem & negationem ſimpliciter. Maior ex eo patet, quia affirmatio & negatio contractæ ad certum genus, non ex eo carent medio, quia ſignificant contraria (multa enim contraria habent medium) ſed ex repugnãtia affirmationis & negationis abſolute ac ſimpliciter ſumptæ, quam participant reſpectu talis generis. Quinta.

h *Idque ex definitione patet.* Paris nimirum & imparis. Siquidem Par definitur eſſe *numerus, qui æquis conſtat partibus.* impar vero, *qui non æquis*, nec vllus, præterea eſt numerus, qui neutris conſtat. Sexta.

i *Præterea in infinitum fiet progreſſio.* Sexta ratio hanc habet ſententiam. Si detur medium contradictionis, non ſolum ea, quæ ſunt (ſeu potius quæ ſignificantur nominibus, vt recte exponit Alexander) ſeſquialtera proportione excedent ea, quæ concedi ſolent: ſed etiam infinities illa ſuperabunt. at alterum eſt contra omnium ſententiam, alterum fieri non poteſt. ergo non datur medium contradictionis. Maior ex eo patet, quia præter hæc duo, *Quæ ſunt*, & *Quæ non ſunt*, nihil aliud eſt, de quo inter homines ſit ſermo. Qui autem ponunt medium inter contradicentia, tertium quoddam genus adhibent, quod nec ſit ex iis, quæ ſunt, nec ex iis, quæ non ſunt. Ita fit, vt eorum ſententia ea, quæ nominibus ſignificentur, ſeſquialtera proportione à tribus ſuperantur. Iam vero cum quicquid contingit affirmare, contingat etiam negare, (ſi hæc tria genera affirmantur) erit illorum ſimul quædam particularis negatio contradictoria. Quare cum par ſit ratio, vt huius contradictionis detur medium, iam emergent quatuor genera, quæ rurſus ſimul ſumpta alia negatione negari poterunt interiecta rurſus alio contradictionis medio, & ſic deinceps in infinitum. Ita pene D. Thom. Aliter Cõmentator *lect. 16. p. 6.* & Albert. *tract. 4. cap. 1.*

k *Ea, quæ ſunt.* Itaque ſumuntur hic ea, quæ ſunt, ſiue res (quemadmodum ex *tem 66* Alex. diximus) vt ſolent res ſignificatæ à verbis ſignificantib. diſtingui. Proinde, quod paulo poſt dicitur *erit aliquid*, idẽ valet, ac ſi diceretur, Erit diſtinctũ ſignificatum à ſignificatis contradicentium.

l *Ad affirmationem & negationem.* Id eſt, ſimul cum affirmatione & negatione contradicentibus, vt ſit vna negatio horum trium affirmationis, negationis, & medii.

m *Eius ſubſtantia.* Subſtantiam pro ratione ſeu definitione accipit, vt ſæpe alibi. Vnde colligunt Scoti ſectatores, negationem habere propriam formalitatem, quæ nimirum propria ac peculiari definitione explicetur. De formalitate negationis.

n *Præterea cum* Septima ac poſtrema ratio eſt huiuſmodi. Ad eam quæſtionem, quam quærat aliquis: Sit ne hoc, vel illud album, duæ tantum reſponſiones redduntur, Eſſe ſcilic. vel, Non eſſe. qui autem reſpondet, Non eſſe, nihil aliud ſignificat, quam negationem albi. igitur inter eſſe album, & non eſſe album, nihil eſt medium. Quod idem concludi poteſt in cæteris contradicentibus. Conſequentia ex eo perſpicua eſt: quia ſi quid eſſet medium inter album & non album: id autem, de quo quæſtio excitaretur, non eſſet album, non recte reſponderet, qui diceret, Non eſſe album: fieri enim poſſet, vt illi conueniret medium inter eſſe album, & non eſſe album. Niſi aduerſarius abſurdiſſime, atque adeo contra ſe reſpondeat. Septima ratio.

Non

quia quod nomine implicite ſignificatur, id explicite ſignificatur eiuſmodi concepto. Dico autem, Rationis vocabulo intelligendum eſſe conceptum formalem, non autem obiectiuum: quoniam Ariſtot. plane ait, rationem eſſe definitionem, quæ ſane appellatio, niſi quis abutatur vocabulis, conceptui obiectiuo accommodari non poteſt. Vnde patet apud Ariſtot. lem in definitionibus vniuocorum & æquiuocorum rationis vocabulum pro formali conceptu potius accipiendum eſſe, quam pro obiectiuo, vt quidam volunt. De qua re ſuperius *c.2 q.2. ſect.5.* nonnihil diximus. *nomen ſit rationis ſignum.*

Ἔοικε δ' ὁ μὲν Ἡρακλείτου λόγος λέγων πάντα εἶναι καὶ μὴ εἶναι, ἅπαντα ἀληθῆ ποιεῖν, ὁ δ' Ἀναξαγόρου, εἶναί τι μεταξὺ τῆς ἀντιφάσεως, ἅπαντα ψευδῆ· ὅταν γὰρ μιχθῇ, οὔτε ἀγαθὸν οὔτε οὐκ ἀγαθὸν τὸ μῖγμα, ὥστ' οὐδὲν εἰπεῖν ἀληθές.

Porro r Heracliti ſententia, quæ omnia eſſe & non eſſe, aſſerit, vera omnia facere videtur: Anaxagoræ autem medium aliquid contradictionis eſſe, atq; ita falſa eſſe omnia. Cum enim mixta ſunt nec bonum, nec non bonum, eſt mixtio ipſa: quo fit, vt nihil fere dicatur.

r *Porro Heracliti.* Duo errores ſunt hactenus impugnati: vnus eorum, qui contradicentes ſimul veras eſſe dicebant, alter eorum, qui ſimul falſas, concesso medio inter contradicentes. Docet igitur Ariſtoteles hoc loco, *text.* 28. cui veterum prior, cui etiam poſterior videatur attribuendus. Aduerte tamen hos errores non ita hoc loco tribui Heraclito & Anaxagoræ, quaſi illi proprii eorum auctores extiterint; ſed quia ex illorum dictis videantur ſequi. Cum enim Heraclitus diceret, res omnes, quoad omnia continenter, mutari, nec vnquam vlla ex parte eſſe in eodem ſtatu; quicquid autem omni ex parte mutatur, neceſſario debeat quoad omnia partim eſſe, partim non eſſe: efficitur, vt eius ſententia concludendum videatur, omnia ſimul eſſe, & non eſſe. Cum vero Anaxagoras omnia in omnibus commixta, & confuſa eſſe diceret, etiam contradicentia vt bonum, & non bonum, eo quod, ſi quodlibet ex quolibet fieri videretur, tota autem mixtio nunquam ſit eiuſdem naturæ cum vlla eorum, quorum commixtione conſtat (neq; enim mulſum, verbi gratia, eſt aut vinum aut mel, quod idem accidit in cæteris) efficitur, vt apud illum videatur colligendū, omnia eſſe falſa. Nullum enim attributum hoc pacto vere diceretur de vlla re, quod quidem eſſet medium contradictionis inducere. *Quibus auctoribus videantur aſcribendi errores impugnati. Cur prior Heraclito. Cur poſterior Anaxagoræ.*

Porro non ſine cauſa vſus eſt Ariſtoteles, verbo *Videtur*, in aſcribendis his erroribus Heraclito & Anaxagoræ. Nam etſi videantur ex eorum ſententia colligi (quod ſatis fuit, vt eorum loquendi licentiam hac tacita reprehenſione notaret) non tamen re vera colliguntur, niſi Heraclitus putauit, quicquid aliqua ex parte de aliquo dicitur, dici de eo ſimpliciter: & Anaxagoras credidit, ex mixtione contrariorum ſequi mixtionem contradicentium; quod veriſimile non eſt. Nam quod ad Heraclitum attinet, cum ille poſuerit, res omnes omni ex parte eſſe in continenti fluxu, potius exiſtimauit nullam eſſe, quæ habeat eſſe ſimpliciter; quam omnia poſſe de illis ſimpliciter affirmari. Quo fit, vt potius ex eius ſententia colligatur, omnia eſſe falſa, vt mirandum non ſit, ſi ei quoque tribuatur cap. ſequenti ſententia eorum, qui omnia falſa eſſe aſſerebant. Quod vero attinet ad Anaxagoram, etſi ille dixit, in qualibet re mixtum eſſe bonum, & non bonum, album, & non album, &c. nullo tamen modo credibile eſt, accepiſſe illum formaliter & vniuerſaliter terminos negatiuos, ſed pro rebus veris denominatis, vt non bonum pro vitio, & non album pro ebeno. Non ſequitur ergo apud illum, nullum terminum negatiuum poſſe dici de lapide: latius enim patent termini negatiui, quam quatenus ſolas res veras denominant. Itaque adhuc Anaxagoræ ſententia diceretur lapis non Chimæra, non ſubſtantia incorporea, &c. imo etiam non aqua, non ignis, &c. quia non ponebatur formaliter mixtus ex negationibus.

Ὅτι τὰ μοναχῶς λεγόμενα, ἐπὶ πάντων ἀδύνατον ὑπάρχειν.

Quæ vno modo dicuntur de omnibus dici non poſſe.

ΚΕΦ. Η'.

CAP. VIII.

Διωρισμένων δὲ τούτων, φανερὸν, ὅτι καὶ b τὰ

H*Is a vero definitis, perſpicuum eſt, & b quæ*

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

H*Is a vero definitis.* Tandem hoc extremo capite refutat Ariſt. quædam abſurda, quæ conſequuntur hactenus impugnatas ſententias, eorum ſcilicet, qui contradicentes ſimul veras eſſe dicebant, & eorum, qui ſimul falſas. Alterum abſurdum eſt, non dari in rebus diſcrimen *Quid agatur in hoc cap*

veri & falſi, alterum tolli de medio, diſtinctionem motus & quietis. Quod ergò ad prius abſurdum attinet, colligit primum è dictis perſpicuum eſſe, fieri nõ poſſe, vt vel omnia ſint falſa, vel omnia vera. Nam cum determinatum ac conſtitutum ſit, neceſſe eſſe, vel altera contradictionis pars ſit vera, altera falſa. perſpicuum eſt, nec omnia poſſe dici vera, nec omnia falſa. quæ tamen ex impugnatis ſententiis conſequuntur. Nam cum alij dicant, contradicentes eſſe ſimul veras, perſpicue fatentur, omnia eſſe vera: cum vero alij aſſerunt eſſe ſimul falſas, non dubium eſt, quin concedant, omnia eſſe falſa: ſiquidem præter contradicentes nihil eſt tertium, vt oſtenſum,

b τὰ μοναχῶς λεγόμενα, καὶ τὰ κατὰ πάντων, ἀδύνατον ὑπάρχειν, ὥσπερ τινὲς λέγουσιν· οἱ μὲν οὐθὲν φάσκοντες ἀληθὲς εἶναι (οὐθὲν γὰρ κωλύειν φασὶν οὕτως ἅπαντα εἶναι, ὥσπερ τὸ τὴν διάμετρον σύμμετρον εἶναι) οἱ δὲ πάντα ἀληθῆ. σχεδὸν γὰρ * αὐτοῖς οἱ λόγοι οἱ αὐτοὶ τῷ Ἡρακλείτου. ὁ γὰρ λέγων, ὅτι πάντα ἀληθῆ καὶ πάντα ψευδῆ, καὶ χωρὶς λέγει τῶν λόγων ἑκάτερον τούτων, ὥστ' εἴπερ ἀδύνατα ἐκεῖνα, καὶ τοῦτο ἀδύνατον εἶναι. ἔτι δὲ φανερῶς ἀντιφάσεις εἰσὶν ἃς οὐχ οἷόν τε ἅμα ἀληθεῖς εἶναι· οὐδὲ δὴ ψευδεῖς πάσας. καίτοι δόξειεν ἂν μᾶλλον ἐνδέχεσθαι ἐκ τῶν εἰρημένων

* Alexand. legit οἱ τοιοῦτοι λόγοι.

b quæ vno modo, & quæ de omnib. dicantur, conſtare non poſſe, quemadmodum nonnulli dicunt. alij quidem nihil verum eſſe aſſerentes (nihil c enim prohibere inquiunt, quo minus ita ſint omnia, vt diametrum eſſe commenſurabilem) alij autem vera omnia, fere d enim eorum ſententia eadem ſunt, quæ Heracliti. Qui enim vera eſſe omnia, & falſa omnia pronunciat, ſeparatim quoq; vtramq; harum ſententiarum ſtatuit: quare ſi illa eſſe nequeunt, hæc etiam vt ſint; fieri nullo modo poteſt. Præterea, e ſunt plane contradicentia, quæ nec ſimul vera, nec ſimul falſa omnia eſſe poſſint, tametſi f ex iis, quæ dicta ſunt, magis id effici videri

b *Ea quæ vno.* Ea, quæ vno modo dicuntur, & quæ de omnibus, non poſſe conſtare, pro eo dixit, ac ſuperius dixiſſet, fieri non poſſe, vt vno modo dicantur omnia, nempe aut omnia vera, aut omnia falſa.

c *Nihil enim prohibet.* Hoc eſt nihil prohibet, quò minus omnia perinde ſint falſa, vt falſum eſt, diametrum eſſe commenſurabilem lateri. quod quidem ita falſum eſt, vt verum eſſe non poſſit. Sane hi non ſolum credebant, nullam eſſe veritatem actu, ſed ne poteſtate quidem.

Occurritur obiectioni.

d *Fere enim eorum ſententia eadem ſunt, quæ Heracliti. Qui enim vera eſſe omnia, & falſa omnia pronunciat, ſeparatim.* Ne verba hæc ad vtroſque recitatos Philoſophos referantur, obſtare videtur id, quod ad finem ſuperioris capitis dictum eſt. Hoc enim ſolum Heraclito tributum eſt eo loco, quod ex eius ſententia videatur ſequi omnia eſſe vera: hic autem vtraque ſententia illi tribuitur, & quod omnia ſint vera, & quod falſa omnia. Nihil tamen re vera obſtat quominus ad vtroſque referri poſſint. Namque Heraclitus dum omnia vera eſſe confitetur, omnia etiam falſa eſſe dicere cogitur. Affirmatiua enim pronunciata, ſi vera ſunt, negatiua reddunt falſa: & viciſſim affirmatiua arguuntur falſa, ſi negatiua ſunt vera. Ita patet ex Heracliti ſententia ſequi, omnia eſſe tum vera, tum etiam falſa, quod diuiſim dixerant recitatæ ſententiæ. Coactus eſt autem Ariſtoteles adhibere hanc tertiam ſententiam, ne quis illum ineptæ diuiſionis argueret. Etenim non ſolum, ſi omnia eſſent vera, aut omnia falſa, ſed etiam, ſi omnia eſſent vera ſimul, & falſa omnia, dicerentur vno modo, hoc eſt ſine diſcrimine veri & falſi. Docet ergo Ariſtoteles hanc quoque ſententiam ex dictis refutatam relinqui. Nam ſi nec omnia vera, nec omnia falſa, perſpicuum eſt, non eſſe omnia vera ſimul ſimul ac falſa.

Primũ argumentũ particulare cõtra eos, qui tollunt diſcrimen veri & falſi.

e *Præterea ſunt plane contradicentia, quæ nec ſimul vera nec ſimul falſa, &c.* Quod generaliter dixerat ex iis, quæ dicta ſunt, euerti ſententiam eorum, qui diſtinctionem veri & falſi de medio tollebant, id modo adhibitis particularibus argumentis concludit. Vnum eſt, quod de quibuſdam contradicentibus nemo dubitare poſſit, quin verum & falſum diuidant, qualia ſunt verum eſſe, & non eſſe verum, eſſe ens & non ens: vt ſuperiori capite dixerat. aut, quemadmodum Alexander ait, vt diametrum eſſe commenſurabilem, & non eſſe commenſurabilem, & breuiter, omnes contradicentes, quarum altera eſt neceſſaria, altera impoſſibilis.

Secundum.

f *Tametſi ex iis, quæ dicta ſunt, magis id effici videri poteſt.* Quoniam aduerſarij, ij ſaltem qui pertinaciter propoſitum defendunt, facile negabunt ita rem habere in quibuſuis contradicentibus, ait Ariſtoteles, plus virium eſſe in iis, quæ ſuperius non ſemel dicta ſunt de determinata ſignificatione nominum. Proinde adhibitis definitionibus iis, quæ nominibus veri & falſi reſpondent, longe efficacius apud hos rem poſſe confici. Cum igitur nullam aliam

aliam explicationem veri & falſi pronunciati afferre poſſint, niſi quæ ſuperiori capite adducta eſt, ex ea autem plane ſequatur, ſi altera contradicentium ſit vera, alteram neceſſario eſſe falſam: & viciſſim, ſi altera falſa, alteram eſſe veram: efficitur, vt nullo pacto dicere poſſint, omnia eſſe vera, vel omnia eſſe falſa. Quod autem ex definitionibus veri & falſi id ſequatur, perſpicuum eſt. Si enim res eſt, certe qui illam affirmat eſſe, verum dicit: qui negat, falſum. Si vero res non eſt, quiſquis illam eſſe negat, verum pronunciat: quiſquis affirmat, falſum ait, vt ex ipſis definitionibus perſpicuum eſt. Ita patet, ex veri & falſi explicatione, ſemper affirmationem & negationem eiuſdem de eodem verum & falſum diuidere: atque ita, nec omnia pronunciata eſſe vera, nec omnia vera falſa.

Locus hic, cum dicitur *quod ſi nihil, & cæt.* varie legitur & intelligitur. Nos ſecuti ſumus probabiliorem lectionem, quam ex quibuſdam codicibus refert Alexander. Græci, qui nunc extant, ſic habent: εἰ δὲ μηδὲν ἄλλο, ἢ τὸ ἀληθὲς φάναι, ἀποφάναι ψεῦδός ἐστι, &c. hoc eſt, *Quod ſi nihil eſt aliud, quam verum affirmare, aut falſum negare, & cæt.* Cuius membri (ſi cui placet) hæc forſitan fuerit ſententia: Quod ſi nihil aliud eſt verum, quam id, quod eſt affirmare, & id, quod non eſt, negare, &c. *Eſſe* ſumatur pro, & viciſſim, *Verum*, ac *falſum* pro eſſe, & non eſſe.

* Codices Græci habēt σημαίνειν: ſed omnes interpretes legunt σημαίνει.

* Hanc lectionem refert Alexander. Codices, qui nunc extant ſic habent ἢ τὸ ἀληθὲς φάναι ἢ ἀποφάναι ψεῦδός ἐστι, &c.

μένων ἀλλὰ πρὸς ἅπαντας τοὺς τοιούτους λόγους αἰτεῖσθαι δεῖ, ὥσπερ ἐλέχθη καὶ ἐν τοῖς ἐπάνω λόγοις, οὐχὶ εἶναί τι ἢ μὴ εἶναι, ἀλλὰ σημαίνειν τι. ὥστε ἐξ ὁρισμοῦ διαλεκτέον λαβόντας τί* σημαίνει τὸ ψεῦδος, ἢ τὸ ἀληθές.

Εἰ δὲ μηδὲν ἄλλο * τὸ ἀληθὲς, φάναι, ἢ ἀποφάναι, ψεῦδός ἐστιν, ἀδύνατον πάντα ψευδῆ εἶναι. ἀνάγκη γὰρ τῆς ἀντιφάσεως θάτερον εἶναι μόριον ἀληθές.

Ἔτι g εἰ πᾶν φάναι, ἢ ἀποφάναι ἀναγκαῖον, ἀδύνατον ἀμφότερα ψευδῆ εἶναι. θάτερον γὰρ μέρος τῆς ἀντιφάσεως ψεῦδός ἐστι. συμβαίνει h δὴ καὶ τὸ θρυλλούμενον πᾶσι τοῖς τοιούτοις λόγοις, αὐτοὺς ἑαυτοὺς ἀναιρεῖν. ὁ μὲν γὰρ πάντα ἀληθῆ λέγων, καὶ τὸν ἐναντίον αὐτοῦ λόγον ἀληθῆ ποιεῖ· ὥστε τὸν ἑαυτοῦ

οὐκ

Videri poteſt. Verum ad omnes huiuſmodi ſententias petere oportet, quemadmodum & in ſuperiori diſputatione dictum eſt, non quidem eſſe, ſed aliquid aut non eſſe, ſed aliquid ab eis ſignificari Ita ex definitione diſſerendum eſt, ſumendo quid falſum, aut verum ſignificet. Tex. 29.

¶ Quod ſi nihil aliud eſt verum quam affirmare, aut negare, itemq; falſum, fieri non poteſt, vt omnia falſa ſint: neceſſe eſt enim, vt vera ſit altera contradictionis pars.

Præterea g ſi quidius aut affirmare, aut negare neceſſe eſt, fieri non poteſt, vt vtraque falſa ſint, altera enim contradictionis pars falſa eſt. Illud h etiam trita his omnibus ſententiis accidit, vt ipſa ſe ipſas perimant. Qui enim ait, vera eſſe omnia, contrariam quoque huius ſententiam veram facit: quare & ſuam non

Veram

g *Præterea ſi quiduis aut affirmare, aut negare neceſſe eſt, fieri non poteſt, vt vtraque falſa ſint, altera enim contradictionis, & cæt.* Tertium adhibet argumentum, quod huiuſmodi eſt: Quidquid affirmatur, aut negatur, vere affirmetur aut negetur neceſſe eſt, vt perſpicuum eſt ex iis, quæ ſuperiori capite dicta ſunt (ex eo enim, quod oſtenſum eſt, nullum eſſe contradictionis medium, plane ſequitur, alteram ſaltem contradictionis partem eſſe veram) igitur fieri non poteſt, vt omnia ſint falſa. Altera enim, inquit, pars contradictionis (*ſubaudi tantum*) falſa ſit neceſſe: quod quidem explicationis, non probationis cauſa videtur adiectum. Niſi illud *Falſa*, pro verbo *Vera*, irrepſit vitio librariorum. quod valde probabile eſt. hoc autem pacto non oportebit ſubaudire particulam *Tantum*. Itaque hoc argumentum particulare eſt. ſic enim probat, fieri non poſſe, vt omnia ſint falſa, vt non concludat, fieri non poſſe, vt omnia ſint vera. Tertium.

h *Illud etiam tritum his omnibus ſententiis accidit, &c.* Quartum adiicit argumentum, quod tam oſtendit fieri non poſſe, vt omnia ſint vera, quam vt omnia ſint falſa. Vis argumenti in eo poſita eſt quod huiuſmodi ſententiæ ſeipſas tollant, ac perimant, vt trito ſermone dici ſolet. Quod ideo adiectum eſſe ait Alexander, quia ante illum Plato in Thæteto eodem argumento contra huiuſmodi ſententias vſus fuerat, quod tunc inter eius ſectatores trito ſermone vulgatum erat. Quod vero illæ ſeipſas tollant ac refellant, perſpicuum eſt. Nam qui dicit omnia eſſe vera, veram eſſe aſſerit oppoſitam enunciationem, ſiue quæ ait, nihil eſſe verum, ſiue quæ ait, non omnia eſſe vera. Harum autem vtralibet euertit primam. Qui namque ait, Nihil eſſe verum, aut Non omnia eſſe vera, plane negat omnia eſſe vera. Qui vero aſſerit omnia eſſe falſa, ſe quoque falſum dicere affirmat, cum ait, falſa eſſe omnia. Ita fit, vt vtraque ſententia ſe ipſam refellat ac euertat. Quartum. Pronunciata ſeipſa euertentia.

i Quod

Digitized by Google

in quadam firmitate, & ſtabilitate. Vel etiam ex eo, quia quod mouetur quatenus aliquod eſſe acquirit, nondum eſt ſecundum illud eſſe, quo fit, vt ſi nulla ex parte quieſcat, nulla ex parte ſit: qua vero ratione res non eſt, ea ex parte vera dici non poteſt. Altero quia omnis mutatio eget ſubiecto, quod in aliquo eodem eſſe permaneat, vt ex vno termino in alterum pergat, alioqui nihil mutaretur. Vt enim Socrates mutetur loco, aut ex ignorante ſapiens fiat neceſſe eſt, vt ſaltem hoc, quod ipſe permaneat idem ſub vtroque termino ſtabile in eo ſit: alioqui ſit ſubiectum eius mutationis ſub termino à quo fuit Socrates, & in termino ad quem non erit Socrates, non erit vtique Socrates mutatus: quod idem de cæteris rebus eodem modo concluditur. Nec ſolum hoc in mutatione accidentaria neceſſe eſt eueniat, ſed etiam in ſubſtantiali. Nihil enim ex altero generabitur, aut in alterum corrumpetur, niſi ex altero in alterum materia eadem permanens tranſeat. Ita patet quo pacto vel ex ipſa mutationis natura colligatur, non omnia continenti mutatione variari.

Subiectum mutationis ſtabilitatem aliquam habere.

ἀδύνατον ἐστιν ἀνάγκη τὸ ὂν μεταβάλλειν, ἔκ τινος γάρ εἰς τι ἡ μεταβολή. ἀλλὰ m μὴν, οὐδὲ πάντα ἠρεμεῖ, ἢ κινεῖται ποτε, ἀεὶ δ᾽ οὐθὲν, ἔστι γάρ τι, ὃ ἀεὶ κινεῖ τὰ κινούμενα, καὶ τὸ πρῶτον κινοῦν, ἀκίνητον αὐτό.

poſſit. Præterea neceſſe eſt, vt id, quod eſt, mutetur; ex aliquo enim in aliquid mutatio eſt. At vero m neque omnia interdum quieſcunt, interdum mouentur, ſemper autem nihil eſt enim aliquid, quod ſemper mouet ea, quæ mouentur, primumque mouens, quod ipſum immobile eſt.

m *At vero neque omnia.* Ne quis ex eo, quod oſtenſum eſt, neque omnia ſemper quieſcere, neque omnia continenter moueri, fortaſſe putet, Ariſtotelis ſententiam eſſe, res omnes eſſe eiuſdem naturæ, vt interdum moueantur, interdum quieſcant; nihilque eſſe, quod aut ſemper Phyſicorum dandum eſſe neceſſario aliquod primum mouens, quod perenni motu moueat omnia, quæ mouentur, quod ipſum ſit immobile.

Ariſtot. ſententia de primo motore.

Eſſet autem hoc loco tractanda quæſtio ea contra Pyrrhonios, & quoſdam Academicos, nonnulloſque alios Philoſophos, *Detur ne in rebus ſyncera pronunciatorum veritas, eademque certa & determinata &, Num ea à nobis percipi poſſit.* Sed ne volumen plus iuſto exereſcat, differenda eſt potius in cap. quartum, & quintum libri vndecimi, quo loco Ariſtoteles iterum de eadem re agit.

Reiicitur in librum 11. quæſtio de certa pronunciatorum veritate.

FINIS QVARTI LIBRI.

Digitized by Google

INDEX

RERVM ET VERBORVM IN VOLVMINIS HVIVS TOMO priore inprimis memorabilium locupletiſſimus & accuratiſſimus; vbi numerus, paginam; litera vel literæ paginæ quotam partem ſignificant. Nota, nos literis ob maiuſcularum penuriam minuſculis vti coactos eſſe.

A

ABſolutum à relatione denominatum 812 e

Abſtractio minus vniuerſalium facilior eſt abſtractione vniuerſaliorum 355 d rerum mathematicarum ab entibus quare fiat 546 a b

Academia vetus à noua diſtincta 20 f

Academici ad quoſnam philoſophiæ ſuæ originem referant 21 b

Acceptio entis duplex 739 f 740 a nominum communium aliter exponitur quã ſignificatio 722 a

Accidens niſi per ſubſtantiam perfecte intelligi nequit 547 a nullo modo vniuocum eſt 736 b nullum aquam ad frigus priſtinum reducere poteſt 557 a quo pacto ſit analogum 715 d

Accidentia & ſubſtantia in communi quomodo differant à ſubſtantiis naturalibus & accidentalibus 639 f 640 a inſeparabilia, quantitate excepta de medio cur tollantur 353 e f propria inferiorum accidentia quoque propria ſunt ſuperiorum ſed non vice verſa 164 a quatenus entia ſunt in rationibus ſuis reſpectum ad ſubſtantiam includunt, quem ſubſtantia, quatenus ens eſt, non includit 698 f quo ſenſu reiecta fuerint ab Ariſtotele 646 f quomodo exiſtant in Euchariſtia ſine ſubiecto 111 a ſecundum Platonem ideas non habent 279 f ſine ſubiecto contradictionem non implicant 623 a

Acroſans 478 d

Actio & paſſio res duæ non ſunt 765 a tum libera tum naturalis 449 b verſari circa aliquid quot modis dicatur 105 a f

Actiones hominis varie conſideratas ad ſcientias diuerſas ſpectare 505 a intentionales quænam ſint 104 e

Actiones omnes in ſingularibus verſantur 102 b omnes per ſe ab agentibus ſingularibus per ſe exiſtentibus proficiſcuntur 106 e omnes quæ cognitiones non ſunt, per ſe circa ſingularia per ſe exiſtentia verſari 108 e omnes ire pinotur per ſe in ſingularibus per ſe exiſtentibus 107 d per ſingularia procedunt ab vniuerſalibus & ad hæc eadem terminantur 111 e

Actiones quæ intelligantur ab Ariſtotele ... 1040 e

Actiones ſintne omnes ſingularium 101 f virtutum & artium actibus appellationem pepererunt 377 e

Actus amoris Dei, qui eſt in beatis, omnino neceſſarius 63 d dicitur primum de motu 518 e eſt eius, cuius eſt potentia 103 a 112 e intellectus partim practici, partim contemplatiui ſunt 508 e

Actus intelligendi completus 817 e intelligendi quando compleatur 810 f odii 65 a omnis ſubſtantialis operationem propriam habet 366 e per ſe exiſtens natura ſua perfectior eſt actu informante 365 e per ſe exiſtens quantitatis capax non eſt 365 d potentia noſtræ cogitatiuæ à ſenſu nullo cognoſci poteſt 178 b

Actus Scoti entitatiuus impugnatur 864 d vitioſus ens malum eſt 818 c voluntatis ab intellectu quomodo differat 120 e voluntatis modis tribus naturalis dici poteſt 65 a voluntatis noſtræ quomodo ad felicitatem miſeriamve ſe habeat 64 b

Adducta pro cauſarum materialium infinitione ſoluuntur 451 e &c.

Admittentes contradictorias ita, vt eas ſimul veras eſſe dicant, refutantur 859 d a

Aer rerum materia fuit Anaximeni 313 b

Affectio entis propria ſiue bonum 815 a

Affectio rei nunquam perfectionis tanta eſt, quanta eſt res ipſa cuius perfectio eſt 775 e

Affectiones entis analogæ ſunt 679 a

Affectiones entis cur affectiones dicantur vnius 682 f

Affectiones illæ, verum, bonum, vnum, & ſimiles per accidens etiam entibus conueniunt 645 d

Affectiones quo pacto poſſint intelligi in Deo 654 c d

Affirmans antea principium primum demonſtrari poſſe refutatur 851 e

Affirmationes negationibus priores ſunt 847 e

Africa ſemper aliquid noui affert 470 e

Agens omne patiente praſtantius 810 a

Agere de actu & potentia, magiſque de illo quam hac metaphyſicum eſt 518 e

Agere de ente vt ens eſt, ſcientiæ duntaxat ... 817 d

Agere de ente ... vnam ... 607 e

Agere ... metaphy... 811

Agere de principiis ſubſtantiæ ſolis, vtrum ſcientiæ ſit vnius 369 f

Agere de genere & ſpecie ad Metaphyſicum ſpectat 839 a b

Agere proprie quid ſit 39 c

Album formaliter albedinem ſignificat 776 d

Alexander ab Ariſtotele eruditus 3 a Aphrodiſienſis Ariſtotelis enarrator 30 b

Alietas idem quod diuerſitas 764 b

Aliquid, ens & res ſunt prorſus idem 764 f

Aliquid & res non veræ entis paſſiones ſunt 763 d etiam per naturam analogicam primo demonſtrari poteſt 712 b felicitatis in appetitione qualibet appeti 454 a fit dupliciter præter ordinem naturæ 97 b

Aliquid natura Deo prius an eſſe poſſit 641 b

Aliquid natura prius aut notius eſſe dupliciter dicitur 570 de quo melius eo perfectius eſt 810 de tale dicitur dupliciter per eſſentiam ſuam 817 e

Aliud eſt loqui de conceptu diſtincto ſeu definitiuo, aliud de conceptu ſimplici 880 d

Alteratio generationis comes 826 d paſſiua è corruptione colligitur 344 a quid ſit 266 e

Ambroſia quid veteribus ſignificauerit 606 e d

Amor à Deo prodeſtus & quomodo 226 d principium rerum 223 f 226 b

Analoga attributionis vnius ad alterum 702 d duorum ad tertium ibid. f omnia in quibus analogia proportionis non cernitur analoga ſunt ſecundum attributionem vnius ad alterum 705 d

Analoga quæ appellari ſoleant 663 f

Analoga quædam ens vniuoca interdum dicuntur 731 f

Analogia alia eſt ſecundum attributionem, alia ſecundum proportionem 701 f

Analogia attributionis accidentium 706 a

Analogia attributionis creaturarum ad Deum probatur 706 e

Analogia attributionis creaturarum ad Deum quomodo per D. Thomam negetur 703 e

Analogia generum 701 d

Analogia prædicta duplex 701 a

Analogia vna prius ... 708 d

... 318 c ad ...

... quam clare 1... d

Anax.me-

Digitized by Google

Anaximenis auditor 341 e non modo ſplendore generis. ſed animi quoq; gloria elariſſimus fuit 341 f primus omnium, qui diſcrimen ſubſtantiarum eſſentiale conſtituerent. fortis fuit 341 f quando floruerit 218 d

Anaximander inter aerem & ignem medium conſtituit 334 e f

Anaximenes 215 f aerem rerum materiam eſſe ſtatuit 333 b

Angeli ex eſſentiæ ſuæ contemplatione diuinam appetierunt 81 b c quo pacto in ſubſtantiis corporeis contineantur 691 f

Angulus geometriæ eſt 518 f

Anima Hermotimi relicto corpore vagari ſolita 223 d homo interior 707 d humana cum in hac vita quidditatiue percipi non poſſit 418 e f immortalia 28 c noſtra cognoſcit rem ſingularem potentia ſenſitiua 186 a ratione intellectus quodammodo omnia eſt 799 f

Animal ſine tactu non vllum viuit 84 e

Animalia locum mutantia memoriam non omnia habent 42 e ſcopulis adhæreſcentia ſenſus quos habeant 42 c

Animantes quænam experientia viuant 47 e quænam imaginatione viuant 47 c quænam memoria viuant 47 e

Animantia bruta libertate appetitus experientia ſunt 83 e

Animus Ariſtotelis in Platonem 2 d Geometriæ ſecundum Platonem dari poteſt, qui in corpore nullo alio vſu geometriæ habuerit 88 f

Annus mortis Ariſtotelis 4 d natiuitatis Ariſtotelis 1 b

Antiſthenes ſectæ Cynicæ parens 22 b

Anus dicta 338 e artis analyticæ ignoratio vocata, & cur 858 a

Appellatio ſcientiarum 650 d

Apes num audiant 45 d

Appetibilitas 823 b rei cuiuſque in conuenientia eius fundatur 816 a

Appetitus à natura fruſtra datus quomodo videri poſſit 69 f

Appetitus animantium brutorum libertate omni caret 63 c complate & vltimate non verſatur niſi circa ſingularia 110 b c concupiſcentiæ in amicitiæ appetitu fundatus 181 b e elicitus quid 62 f elicitus quotuplex ſit 62 f innati naturales ſunt omnes 64 d innati quinam ſint qualitates rebus appetentibus additæ 61 f 62 a innatus improprie quid ſit 61 c innatus proprie quid 62 d intellectiuus circa vniuerſalia verſari poteſt 109 d e naturalis in natura libera ſe non habet eodem modo quo in cæteris 71 d a noſter per quid ad appetendum moueatur 825 c d

Appetitus per parentes noſtros primos quandiu innocentes erant rationi ſubdebatur 79 b ſciendi magis in actum quam in habitum fert 58 f ſenſitiuus circa quæ obiecta verſetur 109 b

Aptitudo ad docendum maxima Dialecticæ attributum 122 c

Aqua ad frigus priſtinum accidente nullo reduci poteſt 557 f calefacta celerius quã frigida gelaſcit 558 e

Aqua principium materiale fuit Thaleti 332 a

Ara Platoni ab Ariſtotele conſtructa 2 d

Arceſilas 20 d

Architecti opificibus præferri ſolent 54 d

Argumenta, beatum quemlibet poſſibilia omnia in Verbo cognoſcere, probantia 466 d conceptum entis vnum diſiunctionis vnitate ponentium ſoluta 725 e

Argumenta conceptum formalem entis vagum ac præciſum ſimpliciter ponentium refutata 721 a

Argumenta Dialecticam non eſſe ſcientiam probantia 484 f Dialecticam philoſophiæ partem eſſe docentia 522 b &c.

Argumenta infinito tempore finito cognoſci poſſe conuincentia 458 e

Argumenta librorum Metaphyſicorum omnium ſingulatim & ſuccincte propoſita 30 a b c d probantia homines ſcientiam ſciendi cauſſa naturaliter non appetere 59 a &c. quibus cauſſarum genera quatuor eſſe demonſtratur 317 d 318 c d e quibus plura quam quatuor genera cauſſarum eſſe probabatur, ſoluta 320 a

Argumenta quibus oſtenditur veritatem rerum non eſſe conformitatem ipſarum cum intellectu diuino 805 c d e f 806 a &c.

Argumenta, quibus ſpecies intelligibiles rerum ſingularium probari ſolet refutantur 188 e

Argumenta Scoti pro vniuocatione allata refelluntur 729 d veritatem iam in rerum quam intellectus conformitate cerni poſſe negantium ponderata 797 a &c. verum propriam entis paſſionem non eſſe probantia 785 b

Argumentatio adæquatum totius non recte dicitur 494 f num Dialecticæ ſit ſubiectum 494 c quæuis diſcurſus aliquis vnus & motus quidam eſt 176 b

Argumentum Dialecticam ſcientiam contemplatiuam eſſe putantium primũ 509 d eorum, quibus genera minus vniuerſalia principia dicenda eſſe probatur primum 587 b primum contra eos qui diſcrimen veri & falſi tollunt 923 e f ſecundum ibid. f quartum 925 e tertium ibidem e primum Phyſicam mathematicas & metaphyſicam antecedere docens 536 b e pro ſententia vera de ordine huius libri 379 f 381 e

Argumentum Senecæ contra Ariſtotelem & Platonem 811 b c

Ariſtippus Cyrenaicus auctor eſt ſectæ Cyrenaicæ 563 f primus fuit è Socratis auditoribus, & à diſcipulis ſuis primus mercedem exegit quaſtu philoſophatus 565 a

Ariſtotelem minus erraſſe quam cæteros 27 e

Ariſtoteles ab Alexandro diligitur 22 aiens actiones in ſingularib. verſari, quas actiones intelligat 104 b c aliter in efficientibus, aliter in materialibus progreſſus eſt & quare 451 e cenſorem ſe præbet veritatum Platonicarum 294 f conſenſum philoſophorum omnium pluris facit 306 c d cum Platone comparatus 11 f cur cauſſas per motum definire ſoleat 314 f cur effectus naturalibus ſolis genera cauſarum cel egerit 318 b e cur fere loquatur de ſ eſtate completa & intellectus prius quam rerum 801 c d cur qualitates primas elementorum differentias appellet 62 b cur verbo dubitatiuo vtatur 687 f de auditu apum dubitat 45 d de numero quid ſentiat 294 a diſcendi gratia peregrinatus non eſt, & cur id non fecerit 16 f 17 a egit de cauſis multo apertius quam veteres 318 d exempla cauſſæ formalis omiſit & cur 423 e in Lyceo docet 8 a in reprehendendo modeſtus 891 f ingenio vincitur per Platonem 14 b inuidia æmulorũ in iudicium vocatus Chalcidem ſe confert 3 d inuidiam Philoſophorum cæterorum ſibi conflat 2 e

Ariſtoteles neget puncta ea, quæ in linea media eſſe creduntur 295 f obſcure ſcripſit, & cur id fecerit 8 a oſtendit cauſam finalem à Platone non recte traditam fuiſſe 298 f per doctores priſcos magis reprehenſus quam alii 26 e Platoni infenſus & cur 2 e pro Platone reſpondet aduerſariis eius 254 a qua ratione cæteris præferri cœperit 32 a qua ratione fuerit philoſophatus 23 a quæ in phyſicis de cauſſis dixerat, ad verbum pœne in metaphyſicis his repetit, & cur 315 b quam accurate diſciplinas omnes tradiderit 14 f 15 a quam deditus fuerit lectioni 8 e quam multos libros ſcripſerit 4 e quam recte ſapientia attributa intellexerit 119 d quandiu Alexandrum erudierit 3 a quandiu Socratem Platonemque audierit 1 c quanto aliter circa principia primum quam philoſophi alii nonnulli ſe habuerit 351 e f quid nomine principiorum veteriſſimorum intelligat 346 b quid nomine ſubſtantiæ primæ intelligat 843 e quo anno mortuus fuerit 4 d quo anno ſit natus 1 b quo loco habitus fuerit à Cicerone 17 f à Philopono 18 a ab Auerroe ibid. b ab Auguſtino ibid. a

Ariſtoteles quo pacto philoſophiam occultandam putarit 7 e

Ariſtoteles quo ſenſu intelligat viuentia appetere vt fini ſemper 81 d quo ſenſu reiecerit accidentia 646 f quomodo diſtribuat ens in prædicamenta 656 a quomodo in Platonem fuerit animatus 2 d quonam loco habitus fuerit à Cicerone 17 f quos librorum ſuorum lectores optarit 7 f reprehendit Platonem, quod genus cauſæ nullum recte tradiderit 293 f 298 a reprehenſus 25 b reſpondet pro Platone 295 e f ſæpe ad verba, & non ad ſenſum argumentatus eſt 8 a ſæpe non ſine cauſa ambigue locutus eſt 8 e ſcripta ſua non poliuit & cur id non fecerit 8 c Theophraſtum ſibi deligit ſucceſſorem 4 e tria ſcientiarum genera eſſe dixit in topicis 516 a vtitur nominibus comparatiuis, & cur 47 e

Ariſtoxenes muſicus 544 f

Arithmetica Geometriæ non indiget 517 a

Arma militiam ſignificant 518 f Philoſophorum 47 a
Ars ab inſtrumentis & exemplari quid differat 322 f gignitur experientia 50 f noſtra quid differat à diuina 221 e per experientiam prouenit hominibus 100 d quomodo per experientiam gignatur 50 f vniuerſalium eſt 51 f
Artaxerxes 218 d
Artefacta,quæ opifices extrinſecus imitantur,non ſunt vere & ſuapte natura exemplaria. 321 a
Artes contemplatiuæ num voluptatis cauſa ſint inuentæ 58 b contẽplatiuæ per quos inuentæ ſint, eæ artium & virtutum actionibus propriæ dictæ ſunt 177 e liberales & ſeruiles & quæ ſingulæ 518 e mathematicæ 518 f mathematicæ non conſiderant efficientem nec finalem 561 d mathematicæ nobis quam cæteræ ſunt certiores 337 a mechanicæ dicuntur βάναυσαι & ſordidæ 515 e mechanicæ quæ 515 b omnia ab experientia originem accepiſſe non videntur 86 a omnes in nobis vere generantur 86 d partim naturales,partim mathematicæ, partim metaphyſicæ quæ 517 a propriæ dictæ,in ſingularibus quoad actionem verſantur 177 f theoricæ tres ſunt. 520 f
Artifex a ſcopo ſæpius aberrat 51 f regulas vniuerſales ad ſingularia accommodare non poſſet,niſi ſingularia ipſa cognita haberet. 177 f
Artifices particulares quo pacto agant de cauſis 314 b præter metaphyſicum affectiones veras demonſtrant 640 d quidam experientia carent. 101 b
Aſpectus ad inuentionem valentior eſt auditu 85 e ad rerum cognitionem ſenſibus aliis aptior num ſit 85 b includit ſuppoſitiue tactum 84 e locum corporis humani obtinet altiſſimum,& cur 84 e percipit res more intellectus 83 e d quomodo ad cognitionem aptior ſit ſenſibus aliis 83 b quomodo nobis carior ſit ſenſibus aliis 83 b ſitne nobis carior quam ſenſus alii 82 b vnam duntaxat contrariorum coniugationem percipit 82 f vnus & idem percipit colores omnes 667 b
Aſſertio formarum naturalium ex ipſa rerum naturalium conſtitutione 530 b
Aſtra ſignificant aſtronomiam. 518 f
Aſtrologi de motu cœli multa diſſerunt 578 f
Atomi Democriti,& Leucippi 340 e ſecundum Epicurum ponderoſæ ſunt 341 a
Attributa creaturarum remotis imperfectionibus quo pacto tribuantur ipſi Deo 730 f 731 a Dei eſſentialia à nobis in hac vita cognoſci poſſunt 404 d diuina vt ſunt,à nobis explicari non poſſunt 333 d rerum omnium communia cur in metaphyſicis tradantur 31 b ſapientis quam recte fuerint intellecta ab Ariſtotele 129 d ſapientis ſex 125 b
Auctor Ethices primus Socrates 247 e
Auctoritas doctrinæ Ariſtotelicæ quanta 24 c
Auditus an ad capeſſendas diſciplinas ſenſibus aliis aptior ſit 85 e an apibus tribui poſſit 42 d aptior eſt ad diſciplinas capeſſendas,quam aſpectus 82 f 83 a quo pacto ad cognoſcendum aptior ſit aſpectu 85 e d rerum omnium ideoque eorum, quæ aſpectu cognoſci nequeunt, adfert notitiam. 83 a
Auguſtinus Platonem Ariſtoteli præfert 17 e
Axioma hoc. *Omni potentiæ paſſiuæ naturali reſpondet naturalis actiua*,quomodo ſit intelligendum. 79 e f

B.

Beati Deum quidditatiue cognoſcunt quidem, ſed non comprehendunt 401 a fuerunt parentes noſtri primi, quandiu innocentes manſerunt 78 d e
Beatitudo 27 f hominis vera in viſione Dei conſiſtit. 76 f quid. 465 e 466 f
Beatus quilibet omnia poſſibilia in verbo ſecundum quoſdam cognoſcit 466 d
Boni ſumus in quantum ſumus 826 f 830 a
Bonitas aliqua eus dicenda ſit eſſe relatio non realis 821 d aliqua, quæ rationis relationem ſignificet, cur danda ſit 821 f creaturæ quid ſit 819 e creaturæ tota pendet à Deo 822 b cur relatio realis eſſe non poſſit 822 a Dei cauſa eſt rerum omnium 819 e f Dei pendeatne è creaturis 831 a exiſtentiæ 836 c interdum pro ipſa eius entitate ſumitur. 839 a materiæ primæ 818 b non idem eſt quod perfectio 829 c ſi relatio realis erit, ens erit,quidditatiue 821 e rerum in quo conſiſtat 830 d
Bonitas tranſcendens in quo conſiſtat 830 a tranſcendens in perſona diuina vna quomodo poſſit eſſe, quæ non ſit in alia 813 b
Bonitas tranſcendens relatio rationis quare ſit. 836 e
Bonum aliquibus eſt relatio realis 819 c aliquibus eſt ſola rationis,inſinuato ente, relatio 819 e cur ens ſit 826 d denominatiue dicitur de ente 824 c duplex 544 f enti addere non poteſt, niſi aut negationem,aut rationis relationem 824 a enti relationem ſolam rationis addit, eamque ſolam formaliter ſignificat 824 a enti ſynonymum ab Herueo qualiter factum 820 d entibus omnibus non conuenit 818 b
Bonum eſt id,quod omnia appetunt 818 d 815 b
Bonum eſt vera & propria entis paſſio 827 a eſt vere,quod ſecundum exiſtentiam realem quam habere poteſt,rei cuique conuenit 826 b
Bonum & malum contraria ſunt 817 e & malum ſunt in rebus 110 d & perfectum videntur idem eſſe 818 b formaliter perfectionem dicere videtur 818 f
Bonum fundamentum eſt appetibilitatis 825 b
Bonum Herueo non dicit relationem formaliter,ſed abſolute tantum 819 d
Bonum in Deo relationem non ſignificat 819 e
Bonum maioris ambitus eſt factum à Dionyſio,quam ens 820 d nec entibus mathematicis nec materiæ primæ, nec relationibus denique conuenit 818 b e
Bonum non eſt relatiuum pleriſque 819 e non minus late patet,quam ens 820 b
Bonum non omne finis eſt 824 e non ſemper dicitur ad alterum 819 e non ſignificat aliquid formaliter abſolutum 824 b non ſignificat relationem realem 824 b num ſemper comparate dicatur etiam pro perfectione naturali ſumptum 838 f num ſit propria entis affectio. 818 a
Bonum per ſe non ſemper finis eſt 824 f perfectionem ſignificat 819 d potentia pura eſt 818 b præter relationem rationis enti nihil addit 822 d propter ſe à bono,propter aliud, ſpecie differt. 441 a b qua bonum eſt, mouet appetitum 812 f
Bonum quare ſequatur naturam entis 826 f quia in Deo relationem non ſignificat, ergo nec in vlla realia 819 e quid apud Herueum formaliter ſignificet 819 f 820 a quid Durando fuerit 820 f quo pacto apud Durandum cum ente conuertatur 821 b quo pacto moueat appetitum 837 a rationis relationem includis, & abſolutum ab illa denominatum 822 d ſecundum Peripateticos omnes, affectio entis propria eſt 819 a ſi diceret formaliter ſolum abſolutum, quid ſequeretur 821 f 823 a
Bonum ſi reciprocaretur, quidnam enti adiungere poſſet 818 e ſi relationem formaliter non ſignificat, ab ente non diſtinguitur 823 e ſignificat aliquibus aliquid formaliter abſolutum 819 c ſignificat formaliter aut ſolum ens, aut ſolam relationem enti additam, aut vtrumque 824 e
Bonum ſubiectum eſt voluntatis adæquatum 857 a
Bonum ſummum,quid ſignificet Ariſtoteli 117 f
Bonum vt bonum eſt, partim negatiuum, partim relatiuum ab Herueo dictum fuit 820 e vt bonum eſt quid ſignificet 820 b vt relationem includat quid requiratur 823 b
Bonum verum quo pacto ſit appetibile 835 e.

C.

Caliditas ſumma materiæ aduenions, ignem conſtituit 362 f
Calor febrilis eſt ens Socratis 820
Calor, qui in aqua inducitur, confert aquæ formaliter vim calefaciendi, quam aqua ex ſe non habet 290 f
Caput familiæ Ioniæ Thales 334 f
Caput familiæ Italicæ Pythagoras 19 f
Carere tactu moleſtius eſt, quam carere aſpectu 82 d
Caro aliud eſt,quam carnis eſſe 765 b
Caro pars animantis ſimilaris eſt 543 e
Cauſa difficultatis quæ in veritatis cognitione accidit,in quo ſita ſit 188 e &c.
Cauſa efficiens à Parmenide non prorſus eſt ſub-

eſt ſublata 221 c efficiens eſt principium motus 363 e & principium inter ſe conferuntur 320 b exemplaris à quatuor cauſarum generibus diſtincta 309 e exemplaris ad finalem reuocanda non eſt 321 c finalis ab Ariſtotele omiſſa 298 c finalis ab efficiente per pleroſq; non diſtincta 227 e finalis per veteres diſtincte à cæteris cauſis tradita non fuit 259 c finalis quanti facta fuerit à Platone 227 f formalis & eſſentialis totius alicuius ſpeciei nū ſpecie ſimul & numero vna eſſe poſſit vel ſpecie tantum 629 e immortalitatis rerum quarundam quænam ab Emped fuerit allata 607 d e inferior quo pacto à ſuperiore depēdeat 439 e materialis & formalis aperte per Platonem inducta 255 d modis tribus accipitur 316 f nec efficiens, nec finalis in ſcientiis mathemat. datur 363 d nulla recte tradita fuit à Plat. Ariſtotelis iudicio 258 a prima non participat primi eſſe nec veritatis, ſed eſt primū eſſe ipſum & veritas ipſa 376 d prima propter quam dialectica obſcura ſit 333 d ſecunda 334 a tertia ibid. b quid ſit 315 e 316 d quo pacto in cauſarum diuiſione ſumatur 320 d vera & propria habituum principiorum eſt lumen intellectus 99 e veritatis aliter ab artifice contemplante quā practico conſideratur 383 e vt cauſa eſt, num metaphyſicæ ſubiectum ſit 641 f

Cauſæ accidentaliter ſubordinatæ quid ſint 440 d Ariſtoteli per motum definiuntur 314 f difficultates rerum cognoſcendarum duæ 392 f efficientes duæ ab Empedocle poſitæ 226 f efficiens & finalis à Platone traditæ non fuerunt & cur 298 f eſſentialiter ſubordinatæ in perfectione comparatæ 456 eſſentialiter ſubordinatæ quid ſint 459 d iuuant ſe potius inuicem quam vt impediant 562 f maxime vniuerſales quomodo primo & adæquate reſpiciant effecta ſua 638 a omnes quomodo in rebus naturalibus reperiantur 321 e d per Ariſtotelem multo apertius tractatæ ſunt quam ab aliis antiquioribus 258 d per ſe quid ſint 439 b primæ ſunt per ſe 638 a propter quas ſcientia metaphyſica impugnetur 37 c Pythagoricorum reprehenſarum tres 271 f quæ Anaximenem aerem rerum materiam eſſe dicere commorint 333 e quomodo quærantur à Phyſico 636 f rei eiuſdem infinitæ num dari poſſint 435 e vt cauſæ ſunt, ad metaphyſicum ſpectant 542 d vere non ſunt quæ caniæ dicuntur 320 b e

Cēſura Ariſtotelis de Platonis vnitatib 294 f

Certitudo ſcientiæ vnde colligatur 117 b

Chryſippus nomine phyſicæ complectitur metaphyſicam 550 a ſecum, cenſente Platone. pugnat cum phyſicam moralib præponit & poſtponit 550 a

Cibus animi veritas 802 a

Cicero de hiſtorica & poetica quid ſenſerit 516 b Platonem Ariſtoteli præfert 17 e

Cœcitas non, niſi per viſum, explicari poteſt 823 b

Cœlum pro vniuerſo acceptum 238 f

Cognitio animæ Chriſti & beatorum 467 d animæ Chriſti habitualis 466 e artificis præſtantior eſt cognitione quauis 54 c cauſarum vniuſne an plurium ſcientiarū ſit 569 b confuſa quid ſit 148 a confuſa totius vniuerſalis 150 a diſtincta duplex ad eum peruenit, qui ab vniuerſalioribus progreditur 170 d diſtincta quid 147 f diſtincta totius vniuerſalis 149 e diuina qualis 463 e diuina ſucceſſiua eſſe non poteſt 475 d duplex eſt 147 entis confuſa quænam ſit 149 d entis diſtincta quænam ſit 149 e

Cognitio generis ſummi quidditatiua prædicamenti ſubſtantiæ dat num quear 413 e f humana gradus tres habet 47 f infinitorum in ſe & eſſentia diuina quomodo diſcernatur 467 f materiæ dicitur adulterina & cur 370 a metaphyſicæ, vt communis artificis, quam late pateat 140 e

Cognitio n: turarum omnium diſtincta ad metaphyſicum non pertinet 117 b naturæ diuinæ intuitiua num naturaliter ab homine appetatur 72 a perfectionis creati à cognitione Dei pendet 707 b potentiæ diuinæ 469 e principiorum maxime vniuerſalium quomodo demonſtrationem omnem præcedat 172 a principiorum naturaliter acquiſita quam certa ſit 800 a quidditatiua apud Scotum quid ſit 400 d quomodo fiat per ſimilitudinem 402 f rei quidditatiua quid à comprehenſione rei eiuſdem differat 400 f 402 a rerum cœleſtium oculis accepta refertur 84 b rerum naturalium non vulgaris Democrito tributa fuit à veteribus 341 b ſcientiæ contemplatiuæ finis eſt 510 e ſingularium reflexa quomodo fiat 155 b c ſubſtantiarum ſeparatarum animæ à corpore ſeparatæ quidditatiua num recte tribuatur 419 d terminorum ſufficiatne ad principiorum cognitionem 97 f totius eſſentialis confuſa eſt cum naturæ ſimplices confuſe concipi poſſunt 149 a b veritatis cur partim facilis partim difficilis 378 e

Cognitiones intuitiuæ eiuſdem numero cādoris altera citeria ab aſpectu, altera ab intellectu, quas ſimul habemus cum rem candidam intuemur, æque perfectæ non ſunt 193 c d

Cognitum primum ab intellectu ſpecies eſt infima 153 e

Collectio generum & cauſarum omnium è ſingulis 319 e

Collatio conceptus entis cum conceptibus vniuocis 717 e

Coloratum fundamentum eſt viſibilitatis 825 b

Commentum Platonis de reminiſcētia 86 f Platonis de reminiſcentia & obliuione refellitur 88 a

Commune quotuplex ſit 689 e

Comparatio intellectus cum materia prima 71 b c. intellectus noſtri cum materia prima explicatur 397 e

Comprehenſio potentiæ actiuæ naturalis 427 a

Conceptus, ad quem concurrit phantaſma eſt conceptus rei ſingularis 197 b apprehenſiuus 794 c beatorum de Deo qualis ſit 410 b certus de re quauis à conceptu incerto de eadem apud eundem hominē diſtinguitur 691 c d de Deo proprius haberi poteſt 404 c de Deo quadruplex haberi poteſt 405 b definitiuus ratio formalis etiam vocatur 710 f Dei quidditatiuus impoſſibilis eſt naturæ 411 a Dei ſimplex facilis eſt 411 a entis an abſolutus 718 e entis formalis nec vnus eſt ratione nec item ratione præciſus à conceptibus formalibus membrorum diuidentium omnibus, niſi ſecundum quid 719 b entis formalis poteſt eſſe non ſolum vnus re, ſed & præciſus re à conceptibus membrorum diuidentium omnibus 718 b entis formalis qui omnino confuſus eſt tāetſi dici poteſt ab omnibus formalibus membrorū diuidentium ſimpliciter præciſus, conceptus tamen vnus ſimpliciter dici non poteſt niſi quo pacto nomen vocale æquiuocum & ſine abſtractione dicitur vnum 719 b c entis formalis tam ſimplex quam definitiuus nec proprius eſt ſubſtātiæ nec quantitatis nec alterius entis particularis cuiuſdam 711 e entis formalis ſimpliciſſimus eſt omnium 711 f entis primus imprimitur in animam 817 d entis obiectiuus non eſt præciſus ratione ab omnibus membrorum diuidentium obiectiuis, niſi ſecundum quid 716 f entis obiectiuus non eſt ſimpliciter vnus nec ſimpliciter præciſus à particularibus 722 a entis obiectiuus non eſt vnus ratione, niſi ſecundum quid 716 c entis obiectiuus quo pacto reſpondeat formali 721 f entis omnino confuſus quis ſit 714 f entis omnino diſtinctus 714 entis partim diſtinctus partim confuſus 715 a entis qualis ſit 710 b

Conceptus entis, quidditatiuus à Deo ſolo haberi poteſt 412 d

Conceptus entis ſimpliciſſimus eſt 721 d enunciationum & enunciabilium an ſimplex ſit 705 d excedatne ſpecierum repræſentationem 192 e formalis duplex quid 710 c formalis & obiectiuus 710 b formalis imago quædam rerum eſt 711 f formalis in ſimplicem & compoſitum ſiue complexum diuidi ſolet 710 e formalis triplex 714 d

Conceptus iudicatiuus 794 c non dicitur verus niſi repræſentatiue 798 f obiectiuus quid ſit 711 a omnino confuſus quid nominis appellatiui 714 f pure negatiuus relatiuus & mixtus, nō poſſunt eſſe quidditatiui 405 b c pure poſitiuus non eſt quidditatiuus & cur 406 b proprius naturæ diuinæ 73 c d quilibet dici poteſt & præciſus & vnus modis duobus 715 e d

Conceptus quilibet re præciſus quiſnam ſit 715 d

Conceptus rei proprius quid ſit 179 e rei ſingularis aut difficiliter aut minus facile ſimul elicitur cum conceptu naturæ ſpecificæ 197 b

Conceptus rei ſingularis & primus & facilimus omnium eſt 197 d

Conceptus ſimplex alias verbum mentis appellari ſolet 710 f ſimplex ſuapte natura ſuam inter ſe compoſitionem & diuiſionem antecedit 788 f 789 a

Conceptus ſubſtantiæ quid olim indicarit 652 a vnus & præciſiuè multis num reſpectu illorum analogus eſſe poſſit 724 e vt vnus ſit ſimpliciter, non ſatis eſt vt ſit vnus re 719 c
Conceptus ſine vllus proprius rerum ſingularium materialium in nobis detur 197 d
Concluſiones de conceptu entis obiectiuo non paucæ 716 b c d &c. dialecticæ neceſſariæ ſunt 507 e d è principiis communiſſimis deductæ cognitu difficiles 578 f omnes quo pacto à principio primo confirmentur 851 d
Concretum pro abſtracto in quibus frequenter vſurpetur 765 e
Concurſus phantaſmatum ad quod genus cauſæ pertineat 189 b
Concurſus phantaſmatum cum intellectu 188 c d
phantaſmatum duplex cum intellectu paſſibili 189 d
phantaſmatum per accidens 189 d
phantaſmatum per ſe 189 f
Conditio ad ſubiectum attributionis ſcientiæ cuiuſque conſtituendum prima 489 a
Conditiones contradictionis vere multis ignoræ ſunt 849 a
Conditiones principii primi duæ ſimpliciter 862 e
Conformitas intellectus ad res num veritas dicenda ſit 768 c f
inter res & intellectum quænam ſit 799 e
menſuræ non ſemper eſt veritas 787 e
perfecta inter Deum & intellectum diuinum 797 c d quænam veritas ſit 799 a
quo pacto ſit relatio realis 808 d e
Confugere in rerum ratione aſſignanda ad naturam earundem ineptum eſt 610 f
Congruens complectitur res adeo, vt potentiam quoque puram comprehendat 825 d
Coniunctio ſine extremis concipi non poteſt 726 d
Connexiones neceſſariæ an habeant cauſam efficientem 760 f
Conſenſus & diſſenſus Platonis & Ariſtotelis in formarum ſubſtantialium aſſertione 361 e f philoſophorum omnium ab Ariſtotele plurimi factus 306 c d
Conſequens confuſi accidentis percipi non poteſt 177 a
Conſideratio demonſtrationis vnius ne ſcientiæ an plurium principiorum ſit 571 f materiæ primæ duplex 328 c prouidentiæ diuinæ notabilis 8n b
Conſueta notiora ſunt inconſuetis 478 d
Conſuetudo in diſciplinis expediendis quæ ſit 478 b
natura eſt altera 478 f plus aliquando poteſt quam veritas 478 d
Contemplatio naturæ noſtræ finis eſt noſter 750
Contemplatiua practicæ præponitur 45 d
Contentio num & cor generationis cauſa ſit 610 c
Continentia rei vnius in alia triplex 760 d
Continuũ diuiſibile eſt in infinitum 547 b
Contradictoriæ num ſimul veræ eſſe poſſint 859 d
Contrariæ 986 d
Contraria ad vnum reuocari quare dicantur 674 a
prima veterum ad vnum & multa reuocari 688 e quo pacto in ſubiecto eodem eſſe non poſſint 911 e ſimul in ſubiecto eodem eſſe non poſſunt 848 d vnõ quomodo priuatio ſit alterius 911 e
Controuerſia de abſoluto à relatione denominato non leuis eſt 822 e
Conueniens res complectitur adeo omnes, vt potentiam quoque puram complectatur 825 d
Conuenientia analogica in quo fundetur 854 a nomine vere boni ſignificata eſt ſecundum exiſtentiam vero realem 825 f vniuocorum 898 e f
Conuerſio ſolis, cum attigerit aliquod ſolſtitium cur fiat 131 d
Conuerſio vniuerſi concentum efficit 238 a
Corpora ſimplicia decem à Pythagoricis aſſerta 235 f ſitione ſubſtantiæ 622 b
Corpus homo exterior 707 d
Corruptio ex alteratione paſſiua colligitur 844 a
Creatio actio non phyſica eſt 108 c quid ſit 747 c f quid ſupponat 758 c
Creatura nulla res infinitas ſimul diſtincteque naturaliter cognoſcere poteſt 465 b c num neceſſario per Deum definienda ſit 709 a
Creaturæ num in ordine ad rationes formales intellectus diuini, vel ad obiectiuas entia ſint & vera 811 c d
producibiles non ſunt à Deo per naturam niſi per artem 810 f quomodo entia & vera eſſe poſſint 810 a
Creaturas eſſe Deo bonas quo ſenſu dici poſſit 831 d modis multis cum Deo congruere 831 b
Critici quinam veteribus dicti fuerint 130 e
Cur Ariſtoteles materiam ſolam cauſam eſſe dixerit 213 a Ariſtoteles nominibus comparatiuis vtatur 47 c Ariſtoteles ordiatur metaphyſicã ab appetitu ſciendi hominibus indito 38 d artifex à ſcopo ſæpius aberret 12 f de libris Ariſtotelis quibuſdam dubitetur 10 c definitiones ſubiectorum ab artificibus præter metaphyſicum aliis colligi non queant 141 b c doctores eccleſiæ priſci doctrinam Academiæ veteris & Stoicam Peripateticæ prætulerint 24 f doctores priſci magis infecti fuerint Ariſtotelem quam alios 26 e homines philoſophari cœperint 128 c idearum perpetuitas ſecundum Platonem ides non ſit 279 d in ſcientia metaphyſica de attributis rerum omnium communibus agatur 31 b inuidentia in Deum non cadat 130 d Leucippus & Democritus à Pythagoreorum albo reiiciantur 234 c locum altiſſimum obtineat aſpectus 84 c maior ſit potentiarum quam habituum vis 146 c d memoria data ſit animantibus 4a d metaphyſica vltima ſit inter ſcientias doctrinæ ordine 1,6 a metaphyſicus ſolus artificibus cæteris præſit 140 c metaphyſicus ſolus ſcientiis aliis ſubiecta diſtribuat 14n f mouens primum dicatur Ariſtoteli vnum ipſum 270 c
Cur negetur potentia naturalis paſſiua ad actus ſupernaturales 74 e nobis viſus ſit carior ſenſibus aliis 19 a Plato legatur etiam à non philoſophis 17 c partes primæ in dialecticis deferantur Stoicis à quibuſdam 23 f phantaſmata non concurrant cum intellectu agente ad productionem ſpecierum intelligibilium 192 d philoſophi quidam ſæpe ſint hallucinati 95 d philoſophia naturalis non ſit ſapientia 128 c pluris fiant architecti quam opifices 54 d principia maxime vniuerſalia omnium notiſſima dicantur 171 d c ſcientia metaphyſica inutilis videri poſſit 33 d ſcientiis cæteris nobilior metaphyſica 32 e ſingularia ſola ex potentia in actum reflexione complete appetantur 178 a ſpecies infima libri metaphyſicorum Ariſtotelis primi capite 7. vniuerſalium nomine non cenſeatur 302 a Xenophanes omnino reiiciendus 242 f
Cynici vndenam orti 22 b

D

DÆmon à Platonicis definitus 607 f
Deambulatio quomodo ad ſanitatem referatur 699 a
Definito cauſæ commonis excogitur 118 a
Definitio Dialecticæ 488 e
Definitio enunciationis 794 a entis 717 c eſſentialis rerum naturalium duplex 594 b hominis 698 b hominis abſolute ſumpti alia non eſt à definitione hominis actu exiſtentis 715 b c philoſophiæ 19 c philoſophiæ ſiue Ammonio auctore ſiue Plat. ſiue Stoicorum quodam 511 c primæ philoſophiæ 521 c veritatis vulgata explicatur 799 c
vniuerſalis Socrati tributa fuit 247 f vnius in communi 777 d vnius in ſe 778 c vnius per ſe 777 d vnius realis 777 d
Definitiones ſubiectorum à metaphyſico ſolo colliguntur 141 b c ſubſtantiarum omnium & accidentium in quid reſoluuntur 414 a b
Definitiones vnius variæ 777 c
Democritus à Pythagoreorum albo ſelectus 234 c in oratione obſcuritatem affectauit 234 b
Democritus quando vixerit 2,1 e
Demonſtrare circulo quid ſit 858 d
Demonſtratio diſtinctionis rerum ad quem pertineat 14 c d ducens ad impoſſibile quid concludat 858 f ex qua medium ad demonſtrandum ſumitur ad ſcientiam metaphyſicam pertinet 145 b num dialecticæ ſubiectum ſit 491 a per cauſam efficientem rarius ōt, & cor 306 a b principii primi ad hominem, demonſtratio vera non eſt 858 e f principii primi violenta eſt 859 a quotuplex ſit 96 e
Demonſtrationes aliquot dialecticæ 504 a & multæ & veræ in dialectica reperiuntur 504 d
Denarius quam excellens 343 a
Denominatiua ſignificant id ſolũ formaliter quod rebus denominatis addunt 824 d
Dependentia rerum naturalis vnde colligatur 699 a
Deſcriptio Geometrica in commune accepta deſcriptionum triangularum principiũ non dicitur 1130

Deſide-

Digitized by Google

Deſiderium beatitudinis æternę homini naturale eſt ſecundum quid 20 f

Deſiderium naturale multo magis tendit in cognitionem abſolutam eſſentiæ diuinæ, quatenus eam naturæ viribus aſſequi poſſumus, quam rei cuiuſquam alterius 641 e f

Determinatio omnis per formam aliquam fit 414 e

Detrimentum formæ nullum affertur ex coniunctione eius cum materia propria 918 b

Deus à beatis quidditatiue cognoſcitur quidem ſed comprehendi nequit 401 a à ſubiecto metaphyſico excludendus non eſt, & quam 641 d ad extra non agit vt ſuppoſitum, ſed vt ſingularis per ſe exiſtens 1115 a b bonus per eſſentiam 818 f concipit res omnes, graduſq; ipſarum omnes conceptu ex parte ipſarum diſtinctiſſimo 816 e cum creaturis cum ante non conuenit 692 f cur bonus dicatur 822 b cur vnus dicatur priuatiue 774 f entibus ſimilis non eſt 731 e eſt ſua exiſtentia 741 f eſt ſupra ens 740 d in creaturis quomodo contineatur & cognoſcatur 710 a maxime ſingularis eſt 275 b menſuratus eſſe nequit 799 b nomen entis ſibi vendicat proprie 738 e num metaphyſicæ ſubiectum ſit 637 e pendet à conceptu ſui 815 d per eſſentiam rationis relatiuam bonus non eſt 819 f principia paſſioneſque non habet 841 a principium eſt externum, & in re creata non continetur aut circumſcribitur vlla 641 d qua relatione reali bonus ſit 822 a b quomodo veritas prima ſit 787 b quo pacto ad prædicamenta pertinere poſſit 656 e ſapientiæ ſua ſempiternæ cauſa ſempiterna eſt 816 e ſolus cognitionem entia diſtinctam habere poteſt 749 e ſolus per eſſentiam ſuam bonus 838 e ſolus quomodo vere ſimpliciterque ſit vnus 783 e ſolus ſubiectum metaphyſicæ non eſt 643 c theologiæ ſubiectum 451 d vt vere ſua eſt eſſentia, ſic etiam vere ſua eſt exiſtentia 749 a

Dialectica à prima Plotini philoſophia diſtincta 502 d e à rebus auulſa & eiſdem concreta 500 c ad partes philoſophiæ omnes refertur 519 f 520 a circa quas res verſetur 642 f cum artibus aliis comparata 503 a b cur dialectica logicaque dicta ſit 486 f definita 488 e docens & vtens quæ ſit 500 a docens vere ſcientia eſt 502 a docet philoſophari 522 e eſt practica 510 f & Rhetorica nationibus omnibus eadem eſt 507 e habitus eſt, quo vera aſſentimur 505 a in docentem & vtentem recte diſtinguitur 497 d modos diſſerendi omnes per cauſas eorũ omnes exponit 512 d non eſt ſcientia 484 f nonnunquam à partibus philoſophiæ excluditur, & quare 525 e num neceſſaria ſit ad ſcientias cæteras capeſſendas 528 d organum philoſophiæ vocatur 514 e pars eſt & inſtrumentum philoſophiæ 527 e per ſe ipſa facilius quam ſcientia alia vlla ſine dialectica acquiruntur & cur 533 a b philoſophiæ pars eſt 522 a probabilia artificioſe tractat 512 a quatenus rebus concreta eſt, aut ſcientia non eſt aut ſi de rebus omnibus diſſerit, eadem cum ſcientiis cæteris eſt 510 a quomodo neceſſaria ſit ad artes alias percipiendas 530 b reuocatur à quibuſdam ad ſcientias contemplatiuas & cur 514 b ſciendi modus cur dicatur 494 b ſcientia agens eſt, non efficiens 514 d ſcientia non ſolum eſt ſed & ſcientia omnium præſtantiſſima 502 b c ſcientia ſermocinalis cur ſit 492 d ſcientiarum miniſtra eſt 141 d e 499 e ſitne pars philoſophiæ an inſtrumentum ſolum 519 b e verſatur in genere eodem, in quo & philoſophia 525 d e verſatur in ſermone rationali tradendo 115 f vtilis eſt ad philoſophiæ diſciplinas 520 b

Dialectici induunt perſonam philoſophi primi 485 e

Dialecticus à metaphyſico qd differat 146 b

Dialecticus à philoſopho primo & ſophiſta quid differat 492 b de genere & ſpecie quomodo agat 498 e de quæſtionibus in diſputationem venientibus aliter diſſerit quam philoſophus 520 b & metaphyſicus quomodo de rebus omnibus diſſerant 140 e quibuſnam de rebus agat 526 b quomodo agat de cauſis 384 e

Dicere id quod eſt, eſſe, & quod non eſt, non eſſe verum eſt 792 a

Dici modis multis commune eſt æquiuocis omnibus 663 f

Dicta Alexandri & aliorum quorundam explicata 362 c Ariſtotelis & Platonis de materia conciliantur 348 a Auguſtini de dialecticæ neceſſitate 531 d Auguſtini nec non Ciceronis de dialectica explicantur 503 e Platonis & Ariſtotelis de cauſa exemplari conciliantur 325 c quædam Ciceronis & Senecæ carpuntur 327 a quædam Platonis de forma 346 d quædam Platonis de materia 346 d

Dictiones excluſiuæ non excludunt concomitantia 39 e

Dictum Ariſtotelis *Infinitum vt infinitum eſt, ignotum eſt*, explicatur 404 d Auguſtini de tempore 391 f Auguſtini *In quantum ſumus, boni ſumus* 830 e Hilarii, *Terme aqua quod aqua eſt, & per id poterit abolere, quod vera ſit* 812 e Simonidis de deo 411 e

Differentia interna nulla ſumitur à forma tota 742 d metaphyſici & dialectici 146 b multitudine non ſpecie differt 290 f per accidens quæ requiratur 619 e per ſe adiuncta generi quod diuidit ac contrahit ſpeciem facit 659 b philoſophi primi, dialectici & ſophiſtæ 492 b temporis quæcunque ſæpenumero ſub tempore præterito comprehenditur 51 e

Differentiæ modis duobus dici poſſunt vltimæ 743 b non vltimæ quæ reuera ſint 745 b ſpecificæ nomine generis appellantur aliquando 332 d vltimæ & non vltimæ apud Scotum quæ ſint 747 d

Difficilia quænam ſint Ariſtoteli 121 e

Difficultas quæſtionis, quæ quæritur, num dialectica in docentem & vtentem recte diſtinguatur, in quo poſita ſit 498 e rerum cognoſcendarum in quo reperiatur 492 d rerum non prouenit ex perfectione ipſarum, ſed ex imperfectione potius 191 b veritatis cognoſcendæ vndenam præcipue oriatur 179 e

Dignitas quaternarii 145 b ſcientiæ metaphyſicæ 118 e ſcientiarum vndenam colligenda 33 b

Dii ſtatuæ corporei 215 e ſtatuæ humana forma 178 d

Dilemma Ariſtotelicum ad oppugnandas Platonis ideas 282 e

Diogenes Apolloniates 215 f non minus quam Anaximenes aerem rerum materiam eſſe ſtatuit 325 e

Dionyſius quid ſibi voluerit cum ambitum boni fecerit maiorem quam entis 826 d

Diſciplinæ omnes quam accuratiſſime per Ariſtotelem traditæ 14 f 15 a

Diſcordia num cauſa ſit generationis 607 f

Diſcrimen cognitionis infinitorum in ſe & eſſentia diuina 467 f inter actus voluntatis & intellectus 110 e inter analoga primum 702 a quartum 791 f ſecundum 702 b tertium 705 d inter artem inſtrumenta & exemplar 322 f inter artem noſtram & diuinam 321 e inter cauſas eſſentialiter & accidentaliter ſubordinatas primum 440 e inter Dialecticæ, Rhetoricæ Grammaticæ ſubiectum 498 d inter hominum animantiumq; prudentiam 44 e inter nomina concreta dei & creaturarum 749 a inter noſtram & metaphyſicam abſolute ſumptam 140 b inter philoſophum & oratorem 196 b inter relationes creaturarum & diuinas 834 b c inter ſcientiam liberam & liberalem 127 d modorum analogiæ variorum 701 d ſcientiæ contemplatiuæ & practicæ 510 e ſubſtantiarum eſſentiale ſortaſſis ab Anaxagora Clazomenio primo conſtitutum fuit 341 f veri & falſi ſublatum à nonnullis 919 e f

Diſcurſus philoſophicus à qua ignoratione incipiat 131 f

Diſiunctio non eſt in rebus ipſis, ſed in ipſa intellectus indeterminatione 725 f perinde vt & coniunctio ſine extremis concipi non poteſt 728 d

Diſſerere quid ſignificet 486 f

Diſſimilaria quomodo gignantur ab Anaxagora non exponitur 342 d

Diſtinctio Academiæ veteris & nouæ 20 f differentiarum in vltimas & non vltimas Scoti impugnatur 742 e ex natura rei quotuplex ſit 758 b motus & quietis ſublata 827 e

Digitized by Google

I N D E X.

phyſicæ & metaphyſicæ eadem ſumenda ſit 639 e realis exiſtentiæ & eſſentiæ ſuperuacaneæ 753 e rerum ad generationem plane ſpectat 607 f
Diſtributio philoſophiæ à veteribus tradita 513 d terminoi communis quid requirat 726 e f
Diuerſa omnia quomodo ad rem ſpectent eandem 562 e
Diuerſum & idem ſimplicesne ſint entis paſſiones 765 e
Diuiſio artium prima eſt in reales & ſermocinales 515 d artium ſecunda quæ ſit 516 g entis in ens actu & ens potentia quatenus fa ſit 7 8 f operis huius metaphyſici 562 a philoſophiæ ſecunda 521 d qua rat nae prior ſit vno 680 b ſcientiarum generalis 515 e
ſcientiarum tertia eſt in ſuperiores & inferiores 518 d e
Docere philoſophari quid ſit 522 c
Doctrina Academicæ et & Stoica Peripateticæ per doctores eccleſiæ priſcos peripateticæ prælata fuit 24 f Ariſtotelica quam aliena videatur eſſe à noſtra 25 f Diogenis egregia 95 f fidei probat formas ſubſtantiales dari 360 e Homeri 10 f vtrum aut demonſtratione aut definitione efficitur 493 e Peripatetica cæteris prælata 23 e
Stoicorum in quibus religioni Chriſtianæ conſentanea ſit 25 f 26 e
Dogmata Academicorum 21 e Stoicorum 22 d
Dogmatici 20 f
Dualitas & vnitas indefinita Platoni hominum tum ſingulorum tum ſeparatorum principia fuerunt 610 f
Dubitare quid ſit apud Ariſtotelem 563 b
Dubitationes omnes ab Ariſtotele in libri metaphyſ. 3. caput congeſtæ ſunt, & eur 551 a
Duo ad ſcientiam quamlibet comparandam requiruntur 530 e non dicuntur idem ſubiecto 752 b

E

EA, in quibus cognitio ſcientiæ verſetur ab initio cognoſcenda ſunt 479 e d in quibus dialectica verſatur, ſcientiis omnibus communia ſunt 531 b e quoque quæ eſſe nequeunt, modo ſuo concipi poſſunt 515 b
Eccleſia indies in cognitione rerum proficiens ruinis fidelium cautior fit 30 d
Ex quibus abeunt ab eſſe prouerbium explicatum 378 e
Eductio particularum latentium impugnatur 342 e f
Effecta per ſe, & vniuerſalia ſint, effici per accidens 105 e pleráque cauſis quatuor omnibus indigent, multa pluribus 31 d
Effectus ab efficiente ſolo dictus eſt 316 e cauſarum multarum naturalium ſufficientium ad diuerſa effecta ſeſe impedientia, ſemper impedit effectum peculiarem cuiuslibet illarum ſimul concurrentium 396 e rate ſemper ſequitur cauſam particularem quoties duarum cauſarum efficientium concurrentium vna vniuerſalis, altera particularis eſt 182 e d naturaliter magis ſequitur conditionem cauſæ particularis quam vniuerſalis 197 e omnia qui à cauſa agente per intellectum fit, per ſe pendet ab exemplari quopiam 320 f 321 a
Efficiens gratia finis operatur 431 a primum & materia prima ratione diuerſa ſunt infinite 414 f quid ſit 118 d ſole Stoicis cauſa fuit & cur 326 f tollitur fine ſublato 563 f
Elementa aut formæ ſunt, aut materia, aut materia & forma conſtant 365 f 366 e
Empedocli cauſæ materiales fuerunt 230 f ipſa ex principiis materialibus prioribus non generantur, licet id Anaxagoras putarit 341 e quatuor vulgata prima omnium principia fuerunt Empedocli Agrigentino 343 d
Eloquentia Platonis 14 b
Empedocles ad cauſam finalem propius acceſſit quam Plato 255 d Anaxagora iunior fuit 343 d cauſam finalem ab efficiente non diſtinxit 229 e cauſas efficientes duas poſuit 236 f elementis quatuor vulgaribus nihil prius eſſe dixit 343 d generationem è ſimilaribus improbans laudatur 343 f philoſophus inſignis 343 d quam cauſam immortalitatis rerum quandam tradiderit 607 d e quomodo elementa cauſas fecerit materiales 350 f regnum ablatum contempſit 342 d reprehenſus 266 e 344 a ſibi non ſatis conſtat 227 d 610 d
Enchiridion Epicteti quale 26 e
Encomium dialecticæ 505 d
Ens à nobis iuxta Scotum quidditatiue cognoſci poteſt 414 e à membris diuidentibus abſtrahi num poſſit 717 a à non ente & non ens ab ente à ſeipſis formaliter diuiſa 772 b aliquid, res, idem plane ſunt 764 f aliquod an talium eſſe poſſit 811 e analogum eſt analogia & attributionis & proportionis 703 b analogum non eſt deo & creaturis attributione duorum ad tertium 704 e d apprehendi poteſt tametſi ratio rerum apprehendi non poſſit 817 e cuius ſcientiæ ſubiectum ſit & quatenus 636 f cur in cap 2. lib 4. metaphyſ. latius ſumatur quam in capite primo 663 b c de quibus immediate dicatur aut non dicatur 720 f deo creaturiſque commune metaphyſicæ ſubiectum non eſt, ſed aliquod ens minus commune vtriſque 641 e deo creaturiſque commune qua ratione metaphyſicæ ſubiectum eſſe non poſſit 642 a deo proprie conuenit 338 e diuiditur per vnum ſimpliciter, per multa ſecundum quid 784 d dupliciter accipitur 739 f 740 a eſt id quod eſt 711 e eſt obiectum intellectus 690 f & ſubſtantiis & accidentibus commune metaphyſicæ ſubiectum eſt 643 c & vnum aut ſeparate ſunt ab indiuiduis aut minime ſeparata 681 f & vnum cur naturæ vna dicantur 647 f 670 e & unum genera eſſe non poſſunt 587 e & vnum, magnumque & paruum, principia Platonicorum 586 e & vnum ſe mutuo ſequuntur 780 e & vnum ſint ne ſubſtantia rerum ipſa & principia ſubſtantialia 673 b & vnum vna & eadem natura ſunt 770 b finitum prædicamentale 640 e finitum ſolum in prædicamenta diuiditur 641 e genus eſſe non poteſt, & cur eſſe non poſſit 299 f 292 e mobile quid ſit 547 f modis ſumitur duobus 677 e 812 f naturale ſiue mobile phyſicæ ſubiectum eſt 539 e naturale ſiue mobile ſupponit quantitatem 547 e neceſſario de differentiis ſuis externis prædicatur 742 e neq; deo & creaturis neque ſubſtantiis accidentibusve vniuocum eſt 411 e non prædicatur per ſe de paſſionibus ſuis 738 e num more intelligendi noſtro ſit prius deo 615 e num prædicetur in quæſtione Quid eſt, de rebus omnibus deq; differentiis propriiſq; eius paſſionibus prædicetur 736 d num quatenus deo creaturiſq; commune eſt, ſubiectum metaphyſicæ ſit 637 e omne aut cauſa aut effectus eſt 691 b omne qua ratione cauſam ſui haberet 640 f ordine naturæ rerum antecedit 817 d per quæ verba diſtinguatur ab iis, quæ caſu ſunt æquiuoca 664 f per ſe quomodo ſubiectum ſit rhetoricæ 481 b primum primordia non habet 338 e qua ens eſt, an paſſiones veras habeat 778 f qua ens eſt, num analogum ſit 659 b 700 e qua ens eſt, num ſit prorſus æquiuocum 694 d qua ens eſt vniuocum eſt 691 e f quæ ſignificat genus ſubſtantiæ ſummum, rationis eiuſdem eſt reſpectu ſpecierum omnium indiuiduorumq; prædicamenti ſubſtantiæ 701 a quatenus ens eſt & commune deo & creaturis, ſubiectum metaphyſicæ primum & adæquatum eſt 645 a quatenus ens eſt, quomodo Ariſtoteli ſubiectum fuerit metaphyſicæ 641 e f quatenus ens, ſi ſumatur vt deo cum creaturis commune eſt cauſam habere nõ poteſt 640 f quatenus eſſentiam ſignificat prædicatur in q. Quid eſt, de rebus omnibus & differentiis earum omnibus 742 d quatenus exiſtentiam ſignificat, nec de vlla differentia rei, nec de paſſionibus entis prædicatur in quæſtione; Quid eſt, niſi de deo 741 b quid ex ipſa impoſitione ſignificet, quid item ex vſu philoſophorum 740 d quomodo diuidatur 738 f quomodo ſubiectum ſit ſcientiæ in commune 667 d quo pacto materiæ primæ vicem ſubeat 645 b quo pacto per Ariſtotelem diſtribuatur in prædicamenta 656 a quo pacto ſit ſubiectum intellectus noſtri 731 f rationis Dialecticæ ſubiectum non eſt 488 d rationis num Dialecticæ ſubiectum ſit 491 f reale ſubiectum eſt metaphyſicæ 761 c Scoto & nominalibus vniuocum eſt 691 e ſimplex magis vnum eſt, quam ens compoſitum 762 d ſubiectum metaphyſicæ 52 e 641 f ſubiectum metaphyſicæ quomodo ſit 648 e ſubſtantiis & accidentibus commune de entibus omnibus prædicatione eſſentiali prædicatur 640 b c ſufficit vt bonum denominetur ratione abſoluta quacunque ſubiſte 320 d vbique pro ſolo ente finito ſumptum eſt ab Ariſtotele, quoties illud metaphyſicum ſubiectum eſſe docuit 6 . 1 e veras & proprias habet paſſiones 762 e f vniuocum eſſe qua ratio-

me potiſſima Scotus vere ſenſiſſe videatur 734 c vnum enim eſt reſpectu quorundam 700 d vnum omnia eſſe nulla ratione poteſt 339 a vt commune eſt ſubſtantiis & accidentibus, ſubſtantia non eſt 639 a f vt ens eſt modis duobus accipi poteſt 567 d vt ens eſt, quid ſignificet 820 a vt eſt commune deo & creaturis, ſubſtantiis & accidentibus ſubiectum veræ contradictionis eſſe poteſt 693 b
vt ſubiectum eſt metaphyſicæ, num ratia etiam per accidens & rationis complectatur 645 b
Ἐντελέχεια varie dicitur apud Ariſtotelem 372 c
Entia deo ſimilia ſunt 731 e dicta mala 818 c mala, quomodo bona dicantur 834 f mathematica à rebus ſeparata non dari 575 e f mathematica & ſenſitiua quo differant conueniantue 627 e f mathematica in rebus ſenſibilibus ſunt 582 d mathematica num habeant rationem veri 827 b mathematica num ſubſtantiæ ſint & cur 623 a omnia abſoluta dici poſſunt, & quomodo 728 f omnia quæ entia ſunt, ſimilia ſunt inter ſe 731 e omnia quatenus entia ſunt, conueniũt in ratione aliqua, quæ ex ipſorum natura petatur 695 d omnia quatenus entia ſunt, conueniunt ſecundum analogiam proportionis 705 c omnia, quatenus entia ſunt ſimilia ſunt 692 e per accidens & rationis lumine naturali cognoſcuntur 645 e quædam diuerſa ad ſcientiam rationē τῆς ἀναλογίας eandem ſpectant 562 f rationis 702 d rationis minus conueniunt in ratione entis cum entibus realibus quam entia realia inter ſe 700 b rationis per ſe apprehenduntur 827 b rationis quo pacto à metaphyſica tractentur 647 b ſimpliciter ſunt vere & proprie vnius eſſentiæ 764 a ſub natura vniuoca contenta neceſſario compoſita ſunt, ſiquidem differant eſſentialiter 697 b veriſſima quænam dicantur 583 a
Entitas creaturæ commenſurationem certam cum entitate dei non habet 709 e creaturarum eſſentiam diuinam quoquo modo imitatur 709 c cur eſſentia dicatur 741 a cur natura 740 e cur quidditas 741 a nulla eſt quæ proprietatem quandam non habeat 740 f
Enunciatio definita 794 a negatiua non omnis à priori per negatiuam aliam probatur 853 a num formaliter verum & falſum ſignificet 793 e omnium notiſſima quæ ſit 847 f
Ephectici 20 e
Epicurei reiecti 19 e
Epitome cap 7. quarti metaphyſicorum Ariſt. 914 a libri metaphyſicorum Ariſtotelicorum quarti 834 f
Eris Armenius, in vitam reuocatus, narrat omnia quæcunq; animus eius à corpore ſeparatus apud inferos vidiſſet 89 a
Error in agendo commiſſus ſapientiæ aſcribendus eſt 55 d veterum in ſubſtantia abſtrahenda 161 c
Errores veterum multos ab ignoratione dialecticæ profectos eſſe 532 b
Eruditio multiplex à veteribus Democrito tributa 141 b
Eſſe bonum non idem eſt quod eſſe perfectum 832 f 833 a bonum per aſſentiam, & per eſſentiam ſuam, quomodo differant 853 b c bonum per eſſentiam ſuam deo proprium eſſe, quomodo intelligatur 838 a b cum eſſentia compoſitionem non facit 758 c iuxta quod res intellectui conformes eſſe debent, quod eſſe debeat 800 d modis duobus ſumi poteſt 758 a b rei terminus eſt 598 f vnius indiuiſibile eſt aut ſaltem indiuiſum 772 c vnum reale per ſe, abſolute, eſt vera entis paſſio, huius ſcientiæ ſubiecti 777 b
Eſſentia accidentis in quo conſiſtat 760 b diuina quomodo concurrat cum intellectu beatorum 191 e diuina rationis relation num eſſe poſſit 818 f & exiſtentia num ſeparari poſſint 753 b vera ex entibus completis nulla conſtat 355 b vera item ex materia & accidentibus nulla conſtat 354 f
Eſſentiæ rerum Platoni numeri fuerunt 620 b
Etymologia philoſophiæ 18 d
Ex nihilo nihil fit aut gignitur 171 f
Excellentia principii ſimpliciter primi 850 f 851 a
Exempla cauſæ formalis ab Ariſtotele omiſſa fuerunt & cur 423 e
Exemplar ab inſtrumentis & arte differt 322 f Ariſtotel. & Platoni quid fuerit 322 a eſt inſtrumentum 327 b non reductitie, ſed directe ad cauſam formalem pertinet 322 e
Exemplaria quid proprie ſint 821 b
Exemplaris cauſa 221 e Vide cauſa exemplaris
Exemplum canis mirum 45 b
Exercitatio dialectica quomodo progredi debeat 534 e
Exiſtentia ab eſſentia num ſeparari queat 753 b ab eſſentia per Ariſtotelem diſtinguitur 750 e f actualitas vltima eſt entitatis omnis 756 e ad exiſtere ſe habet vt eſſentia ad eſſe 747 d
creaturę limitata non eſt neque finita per differentias 752 d de deo prædicatur in quæſtione *Quid eſt* 751 c
de deo ſolo quidditatiue dicitur 748 d
limitatur 750 c
modus vltimus intrinſecus eſt 756 d
per ſe non ponitur in prædicamentis 753 d rerum num ab eſſentia diſtinguatur 748 c d
non conuenit immediate entitati cuilibet, ſed entitati cuilibet ſingulari per ſe 757 f 758 a
Exiſtentiæ inferiorum ſuperiorum exiſtentiis conſtitui non poſſunt 757 e
Exiſtere & eſſe nullo pacto diſtinguuntur 747 d
Expenſæ per Alexandrum in Ariſtotelem ne quid ſtudiis eius impedimento eſſet, factæ 2 c
Experientia cum arte collata 51 f gignit artem 50 f hominum quid ab experientis animalium differat 59 d mater philoſophiæ 358 b proprie dicta quæ ſit 50 e quo pacto gignatur 50 d ſingularium eſt 51 f
Experimentum artium omnium eſſe non videtur 86 a Incertum & fallax eſt 97 d ſitne artium & ſcientiarum cauſa 85 f
Explicatio thematum logicorum propter quid expetatur 519 f

F

Faber artifices manuarios omnes ſæpe ſignificat 518 f
Faciliora ſimpliciter & abſolute nobis cognitu ſunt minus vniuerſalia 165 b
Facilitas rerum percipiendarum in quo reparatur 392 d
Facilius eſt pauciora intelligere quam plura 167 f
Factum Diogenis inſigne 91 f
Facultas dialectica & metaphyſica circa res eaſdem verſantur 555 b videndi neceſſario augetur, ſi viſibile minuatur 394 d
Falſitas veritati ſimplici non opponitur 792 f
Falſum eſt in mente 795 b 821 b & verum quo pacto in ſola compoſitione & diuiſione conſiſtant 791 d & verum relationes generis prioris ſignificant 839 d verum ſunt in intellectu 110 d
Familia Ionica 19 d caput habet Thaletem 334 f
Felicitas humana contemplatiua quæ in re conſiſtat 419 f 420 a vitæ præſentis in cognitione dei ſola non conſiſtit 59 b
Felix id quod fieri nequit deſiderio conditionato appetere poteſt 80 d
Fides, licet in baptiſmo accepta, perinde tamen ignoratur, vt multa ignorantur ab illis qui ſenſuum aliquo priuati ſunt 303 f orthodoxa nos latet, etſi eam in baptiſmo adepti ſimus, & cur 303 e
Fieri non poteſt, vt ſibi quis oppoſita perſuadeat 853 e
Figura Mercurii qualiter in lapide rudi poſſit eſſe 623 f
Filius dei non eſt principiatum patris 808 c d talis, qualis pater 833 d tantus quantus pater 833 d e
Finis à Platone in cauſis numeratus non eſt 327 b aliud nihil eſt quam propoſitum agentis 327 b Dialecticæ proximus & remotus 513 b Dialecticæ quis 486 d eſt terminus actionis 563 e metaphyſicæ ſuperior eſt finibus ſcientiarum particularium 657 a noſter eſt contemplatio naturæ diuinæ 75 b perfectionem ſignificat formaliter 820 a philoſophiæ quis 9 b ſcientiæ contemplatiuæ eſt veritas 381 f ſcientiæ contemplatiuæ cognitio eſt 550 e item veritas 381 f ſcientiæ contemplatiuæ quid complectatur 387 a ſcientiæ cuiuſq; quam late pateat 652 f ſcientiæ de moribus praxis eſt 380 b ſcientiæ practicæ & contemplatiuæ duplex 510 e ſcientiæ practicæ eſt opus 510 e ſolus Platoni cauſa fuit 230 e vt finis eſt, verius ad media, quam ad cauſam efficientem refertur 529 a
Fluxus rerum omnium perennis 895 f
Fœlicitas humana 82 b Vide Felicitas
Fœtus in vtero materno primo viuit vita ſtirpis, deinde animalis, poſtremo hominis 852 e

Digitized by Google

Forma cur appelletur ἐντελέχεια 371 f
cur lux 174 a cur ratio & quidditas 371 d cur ſimilitudo diuina ac proles 371 a cur ſpecies 311 e docendi in docendo non tam præſtans eſt quam principium 128 f ex coniunctione cum materia propria detrimentum nullum accipit 91 a b facit, vt res naturales in actione facultatis vnius occupentur ſic, ne operationes aliarum exerceant 356 c humana genera formarum omnia formaliter non continet 471 e humana modum eſſendi formarum naturalium excedit 369 d informans in cauſis per Platonem numerata non eſt 337 b informans non inhæret ei cuius eſt forma 190 b intelligibilis rem facie intellectui præſentem 191 e nominibus egregiis per Platonem inſignita 345 d per nomina analogorum ſignificata, ſignificato principali ſoli ineſt 705 e qualitas ab Ariſtot. vocata 895 e quatenus finita ſit & limitata 752 d
quid ſit 318 d ſubſtantialis nulla immediate agit 349 e
ſubſtantialis quid ſit 348 d
Formæ præter animam humanam in hac vita quidditatiue percipi poſſunt, & cur 411 f conceptuum exemplaris 190 a diſſerendi mentales entia rationis non ſunt 491 a intellectus paſſibilis non conſequntel vim intelligendi 190 e f num ſecundum ſpeciem infinitæ ſint 471 a principales Platoni ſunt ideæ 324 a ſubſtantiales dantur argumento è fidei doctrina ſumpto 360 e ſubſtantiales num inter materiam primam & accidentia ponendæ ſint 348 e
Formalitas negationis 918 e
Formas ſubſtantiales ſenſibiles non poni 349 d
Formulæ diſſerendi inſtrumentis manualis ſimiles ſunt 510 d e
Frigiditas, humiditas ſiccitas ſubſtantiæ cuiuſcunque ſunt conſtituentes 362 d
Fundamenta analogiæ vtriuſque quæ ſint 708 e
Fundamentum recipiatne relationem à qua re ipſa non diſtinguatur 760 c
veritatis negatiuæ veritas eſt affirmatiuæ 875 b
Fur omnibus odio eſt 129 f

G

Galenus de anima humana falſum quid ſenſiſſe culpatur 161 d
Genera actionum in rebus naturalibus duo ſunt 557 a cauſarum aut pauciora ſunt quam quatuor, aut plane nulla 310 b cauſarum diuerſa ad ſcientiarum diuerſarum conſiderationem non pertinent 565 f cauſarum omnia à phyſico ſolo inuenta fuiſſe videntur 312 f cauſarum omnia num ad artificem eundem pertineant 538 a cauſarum plura eſſe quam quatuor 309 c cauſarum quatuor, non plura pauciorave eſſe probatur 317 e 319 a cauſarum quatuor inter ſe contraria non ſunt 562 d cauſarum quatuor quomodo inter ſe affecta ſint 450 d conceptuum qui de deo poſſunt haberi quatuor 405 b exemplarium duo 225 habituum in ſcientiis duo 92 e non ſunt rerum illarum, quarum genera ſunt principia 583 d numerorum duo per Platonem poſita fuerunt 274 d 145 a paſſionem entis duo 763 b philoſophorum duo 883 e rationum entium varia 491 b rationum quibus ideas eſſe Plato oſtendere volebat, duo 278 b rerum intellectui aduenientium quatuor 800 a rerum, quæ à nobis non æque facile aut difficile percipi poſſunt 390 f ſcientiarum agentium duo ſunt 517 c ſcientiarum tria ab Ariſtotele aſſerta 516 e ſumma proprie non differunt inter ſe 745 a
Generane potius prima, an ea quæ magis ad indiuidua accedunt principia ſint dicenda 586 f rerum an partes potius è quibus illa compoſitione reali conſtant, earum principia ſint 581 c
Generatio rei cuiuſq; qua ratione prima ad ens & vnum terminetur 671 a b diſſimilarium ab Anaxagora explicata non eſt, licet ſimilarium expoſita fuerit vtcunque 342 d inter eſſe ſimpliciter & inter non eſſe ſimpliciter medium eſt 417 a ſubſtantialis veteribus ignota fuit 219 d
Generationes omnes in ſingularibus verſantur
Genus actus ſeu forma duplex 364 b Ariſtotelis 1 b cauſæ nullum recte traditum fuit à Platone, vt cenſet Ariſtoteles 208 cauſæ vnum quoad ſuam cauſandi rationem ab alio non pendet 439 f 440 a cauſarum ſecundum eſt forma atque exemplar 328 c conceptus quidditatiui duplex 410 c da differentiis diuidentibus eſſentialiter non dicitur 448 d inter ſubſtantiam & accidens medium non eſt vllum 354 f 355 a latronum odio nobis eſt 110 f paſſionum proprietatumve duplex 741 d rationum ſuper ideis Platonicarum tertium 278 d relatorum nullum à Platone ponitur ſeparatum 278 f rerum de quibus metaphyſicus agit duplex 541 d e ſcientiarum practicarum duplex 512 a ſcientiis agentibus tertium addi poſſet, & quomodo 517 c ſubſtantiæ ſummum difficulter à nobis percipitur 397 c
Genus ne omne ſpeciebus ſuis natura, vt à quo exiſtendi conſequentia non reciprocetur, prius ſit 655 e f
Genethliaci reprehenſi 121 a
Geodæſia quid ſit 579 d
Geometria ad veritatem attollit animum 114 f indiga eſt Arithmeticæ 117 e quid ſit 579 d
Globus terræ duplex à Pythagoricis inuentus 228 a
Gloria Alexandri Aphrod. in Ariſtotele enarrando 10 b
Gradus animantium brutorum è cognitione ſumti 42 c artium tres ſunt 52 e cognitionis item humanæ tres 47 f metaphyſici 414 d
Grammatica, Auguſtino teſte, dicitur orationis omnis integritas 515 e licet ſit grã voces tamẽ omnes literatas percipit 667 c ns tiunibus omnibus eadem non eſt 508 a ſcientia efficiens eſt 51 & Rhetorica 514 f
Grammatici quidam inſolentes 120 d
Gratia diuina quã neceſſaria ſit hominib. 90 b

H

Habentes odio vſum quæſtionum reprehenduntur 554 e
Habitus apprehenſiuus ex aliqua ſenſus apprehenſione generatur 92 f 93 a apprehenſiuus ex iudicatiuo non pendet 93 a concluſionum omnes experimento proprio non indigent 96 b intellectus quid conferat 141 b iudicatiuus experimento indiget 94 b omnis potentiam faciliorem reddit 163 e principiorum nõ omnis experimento indiget 97 e vim habent minorem quam potentiæ 146 c d vitioſi entia mala ſunt 818 e
Hæreſis eorum, qui deum à nobis clare cognoſci poſſe negant 457 e f
Hæreſes quam multæ ad Academiam referri poſſint 22 e
Heraclit. ignẽ rerũ materiã eſſe ſtatuit 334 a
Hermotimus 223 d
Heſiodus quo ſeculo vixerit 226 e terram principium primum ſtatuit 263 f
Hippaſus ignẽ rerũ materiã fecit 333 f 334 a
Hippias dialogus Platonis 388 e
Hippon nomine philoſophi indignus 225 e
Hiſtoria ad grammaticam reuocatur 516 a
Homerus ingeniorum fons & doctrinarum parẽs appellatus 10 f quãdo vixerit 226 e
Hominem viſione dei clara beandum naturaliter cognoſci non poſſe 718
Homines ex cognitione effectorum & ignoratione cauſarũ philoſophari cœperũt 100 d e omnes naturaliter appetere ſcientiã appetitu non innato tantum, ſed & elicito 65 b 68 d e Platoni fuerunt mortales 610 f quare cœperint philoſophari 226 d varia doceri volunt 478 e
Homineſne omnes ſcientiam ſciendi cauſa naturaliter appetant 57 f
Homo eſt animal rationale, conceptus eſt ſimplex 706 e exterior corpus 707 d interior anima 707 d ipſene ſit id quod indicat 177 d naturalitetne appetat naturæ diuinæ cognitionem intuitiuam 72 a neceſſaria ad finis ſui vltimi conſecutionem naturaliter non habet 76 e nexus mundi, rerum materialium & immaterialium horizon 12 a nomen quintupliciter accipiatur 722 d probus etiam per ſe ſumptus eſt bonus 859 e quamnam felicitatem natura appetat 78 b c quid ſit 698 b ſeparatus Platoni ſempiternus & immortalis fuit habitus 610 f valens eſt & homo valet nihil differunt 748 d viſionem dei naturaliter non appetit 76 f vt eſt in ſuis inferioribus eſt indiuiſus à ſe 776 b
Homonyma 16 e
Honor quibus rebus ſit deferendus 130 f
Horizon rerum materialium & immortalium homo 12 a
Humiditas, ſiccitas, frigiditas ſubſtantiam quamuis conſtituunt 362 d

I

Id expetibilius eſt, quo priuati grauius dolemus 82 d quod fieri nequit felix deſiderio conditionato appetere poteſt 80 d
Ideæ à Platone primum inuentæ 249 e accidentium ſecundũ Platonẽ nullæ 273 f apud Platonem ſunt numeri 279 b cum à patrib. in verbo diuino poſitæ fuerint 322 à exemplaria ſenſibilium non ſunt 325 e
formæ

Digitized by Google

Formæ ſunt principales 304 a nihil etiam conferunt ad ſcientiam 283 f numeri eſſe non poſſunt 287 d e Platonicæ excutiuntur 275 d Platonis dilemmate quodam per Ariſtotelem impugnatæ 282 e 578 e Platonis principium habuerunt magnum & paruum 251 e quarum vnam rerum è Platone ſint poſitæ 250 b rebus ſenſibilibus ad eſſe motumve nihil conferunt 283 e relationum apud Platonem non ſunt 278 f rerum ſenſibilium eſſentiæ non ſunt 287 b ſeparatæ tanquam exemplaria neceſſariæ non ſunt 286 d tanquam cauſæ immobilitatis à Platone fuerunt inuectæ 258 f vt non ſenſibilia ſenſibilis ſiant cauſſæ non ſunt 287 b

Idem & diuerſum ſiatne ſimplices paſſiones entis 765 c

Ignarus Dialecticæ ſcientiis aliis laborioſe operam dat 530 f 531 a

Ignis à caliditate ſumma materiæ adueniente conſtituitur 362 f materia rerum per quos fuerit ſtatuta 114 a

Ignoratio artis analyticæ cur ἀπαιδευσία vocetur 858 e

Illud eſt magis principium, quod eſt magis vnum 590 f eſt magis tale propter quod vnumquodque tale 173 e

Illuminatio à lucernis multis ſimul poſitis impedit illuminationem præciſam ſingularium 106 e

Imago rei in ſpeculo nõ videtur, ſed res ipſa 476 e ſimilium omnium, quatenus ſimilia ſunt, numero vna dari poteſt 711 e

Immaterialia ne ipſa quidem ſpecie eiuſdem per ſpeciem eandem intelligibilem repræſentatur 194 d

Immortalitas animæ 28 e

Impar Infinitum 838 f

Imperfectiora materii ſecundis peculiaribus egent 452 b e naturalis intellectus noſtri 65 d

Imperfectiones ad imperfectionem ſummã non reducuntur 768 d

Imperfectum quicquid menſuratum 799 b

Impoſſibile eſt, contraria ſimul eſſe in eodẽ ſubiecto 853 e eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe 171 e eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe, quale pronuncietum ſit 849 e

Incommode ſectæ Academicæ 21 b

Indiuidua minus vniuerſalia ſenſum fortius mouent, quam ea, quæ ſunt minus vniuerſalia vniuerſalioribus 153 b per phantaſmata repræſentata quid ſint 162 f

Indiuiduum ſpeciei infimæ fortius mouet ſenſum quam indiuidua vniuerſaliũ 153 a

Indiuiſibilia qualiter incipiant & eſſe deſinant 625 e

Indiuiſio diuiſionis eſt priuatio 768 a per vnum reale ſignificata quomodo ſequatur entis realis 784 f

Infinita confuſe concipi & appeti poſſunt 465 e intellectu nullo à ſeipſis diſtincte cognoſci poſſunt 464 b infinita ſimul & diſtincte à nulla creatura naturaliter cognoſci poſſunt 442 e 465 e ſimul exiſtere non poſſunt 443 b tempore non tempore finito cognoſci queant 456 a

Infinitas intenſum non omnis diuinæ equari poteſt 461 f

Infinitio cauſſarũ in generibus etiã diuerſis dari non poteſt 452 b & unde non eſt 770 a in cauſis formalibus nõ datur 451 e 454 c

Infinitum & finitum ſimul attingi naturaliter non poſſunt 406 f extenſiue quid ſit 457 d 462 d extenſiuum potius ratione partis habet quem totius 402 e extenſiuum triplex 458 b qua infinitum eſt, ignotum eſt 463 a tempore infinito cognoſci poteſt 458 d

Ingenium Hippocratis 11 d Homeri 10 f Platonis Ariſtotelico prælatum 14 b naturæ 198 b Socratis 12 e

Inquiſitio veri duplex 508 e

Inſaniunt, qui negant principium primum 221 f

Inſcriptio librorum horum metaphyſicorum explicatur 35 d

Inſolentia Grammaticorũ quorundã 120 d

Inſtans, punctum ſeu momentum temporis 616 f

Inſtitutum Ariſtotelis in hoc opere metaphyſico 30 f in libro metaphyſic. quarto 614 f in lib metaphyſic. ſecundo 549 f philoſophi & ſophiſtæ diuerſum 616 c vitæ Protagoræ 185 c

Inſtrumenta ab arte & exemplari differunt 328 f ad quodnam cauſæ genus referantur 320 e

Integritas orationis omnis Grammatica dicitur 515 e

Intellectio indiuiſibilium in quibus conſiſtat 791 a

Intellectus agens cur ab Ariſtotele inductus 210 a agens eſt ex ſe indifferens ad productionem cuiuſcunque ſpeciei naturæ materialis 188 e aliquid vel negans vel affirmans de connexione prædicati cum ſubiecto iudicium fert 176 c beatorum 191 a cognoſcit ſingularia 178 c contradictioni apertæ non aſſentitur 854 d creatus quamuis infinita naturaliter percipere non poſſit in re alia etiam naturaliter cognita, ſupernaturaliter tamen poteſt 464 e cum materia prima comparatus 71 b c cuius rei ſpeciem primo recipiat 155 e diuinus quo pacto ſit verus 809 e & agens & poſſibilis determinatur ad hanc vel illã ſiue producendam ſiue recipiendam rem per hoc vel illud phantaſma 188 e habet vnitatem naturæ cuiuſdam vniuncæ 691 f in hominibus omnibus numero vnus temere ponitur à quibuſdam 86 d e noſter ab initio eſt quædam quaſi tabula in qua nihil depictum 152 f noſter adiumento phãtaſmatis res ſingulares prius intelligere poteſt, quam ſpecie ſola intelligibili quaſi extenderet & ad naturam communem recta pergat 197 e noſter fertur per ſe in ens & ſic in omne quod ſub ente continetur 175 b c noſter quarumnam ſimilitudinum in vita hac capax ſit 488 b noſter quem locum habeat inter potentias cognoſcentes 184 b noſter qua ratione concipiat rem ſingularem materialem ſecundum Caietanum 179 d noſter quomodo percipiat naturã communem non exiſtere ſeparatam 180 e noſter rebus nomina propria & diſtincta imponens oſtendit intelligere ſe ſingularia 175 e noſter ſimilis eſt tabulæ in qua nihil depictũ eſt 65 d percipere poteſt ſingularia omnia, non modo quatenus in vniuerſalibus continentur, ſed & per ſe, ſiue quatenus & inter ſe, & à ſuis vniuerſalibus diſtinguuntur 179 b 180 e poſſibilis cum materia prima comparatus 191 b poſſibilis duplicem habet phantaſmatum concurſum 189 c poſſibilis eſt velut materia prima ad quamcunque ſpecierum accipiendam idoneus 189 e poſſibilis nullam ex ſe habet ſpeciem ſeu formam intelligibilem 191 c qua ratione conceptus formaliter verus ſit 798 e quot modis dicatur verus 802 c ratiocinatur non tantum de vniuerſalibus, ſed & de ſingularibus 176 f rem ſingularem determinate non concipiens, mentalem propoſitionem ſingularem non eſſe oſtendit 176 f ſæpe de ſingularibus aliquid aut affirmans aut negans, oſtendit ſingularia ſe intelligere 176 d ſe habet vt cauſa vniuerſalis 197 e ſecundum ſe non dicatur verus 798 f ſubſtantiarum ſeparatarum quantum ſuperet noſtram 184 a

Interpretatio inſcriptionis librorum metaphyſicorum 35 d

Introductio formæ ſubſtãtialis momẽtanea actio non eſt ſed terminus actionis 708 e

Inuenire aliquid & quærere artificis eſt eiuſdem 504 f

Inuentio loci cõmunis eſt philoſopho cum Dialectico 520 b

Inuidentia in Deum non cadit & cur 330 d

Ironia Socratica 20 c

Iudex cognoſcere debet de quibus fert iudicium 176 d

Iudiciatii perſtricti 121 a

Iudicium de duobus non eſt actue duplex 177 e Platonis de Homero 11 e ſenſuum, ex accidentibus panis in hoſtia conſecrate ſubſtantiam panis in ea eſſe iudicans, falſum eſt 416 e

Iudicium ab vna tantummodo parte fieri poſſit 177 c d

Ius canonicum partim theologiæ, partim politicæ ſubiicitur 117 b c

Iuſtitia originalis parentibus primis donata appetitum rationi ſubiiciebat 79 b perinde vt virtutes aliæ ad ſingularia terminetur 177 f 178 a

L

LAcrymæ Heracliti 834 e

Lana pecuniam deſignat 518 f

Lapis ipſe in anima nõ ineſt, ſed forma 799 f

Latus ſubiectum trianguli orthogonii tantundem valet, quantum qua angulum rectum continent 100 f

Laus Homeri prima in poeſi 11 b ſcriptorũ Hippocrateorũ 12 e Sirleti Cardinalis 123 d

Lectio antiquorũ quantæ vtilitatis ſit 370 e

Lectores librorum ſuorum quales ab Ariſt. fuerint optati 7 f

Leucippus à Pythagoreorum albo relectus 254 e quando fuerit 231 e

Libri ab Ariſt. ſcripti 4 e Ariſt. auſcultatorii 15 a Ariſtotelis de mundo ad Alexandrum 15 f Ariſt. de ſapientia diuina ſecundum Ægyptios 16 e Ariſt. exoterici 4 f Ariſt. per quos correcti 10 a Ariſt. quidam in dubium vocantur, & cur 10 c Ariſt. quomodo deprauati 9 e

Digitized by Google

Phyſicorum de quibus rebus agant 537 e f plerique per Ariſtotelem de rebus diuinis conſcripti ad nos non peruenerunt. 35 d

Limitatio exiſtentiæ 760 c rerum eſt illis ab ipſis mes 251 d

Lineæ ſine generatione eſſe incipiunt, & ſine corruptione deſinunt eſſe 625 d videntur magis eſſe ſubſtantiæ quam corpus 623 c

Lineam à quouis puncto in quoduis punctum duci licere 658 b

Lingua grammatica eſt 528 f

Linus cum aliis pleriſq; & theologus & antiquiſſimus eſt habitus 215 a

Literæ Alexandri ad Ariſtotelem 5. e. Ariſt. ad Alex 5.c Philippi regis ad Ariſt. a b

Loca Ariſtotelis duo conciliantur 100 c

Locus Ariſtotelis *non eadem nobis, & natura eſſe notiora* ample expoſitus. 171 e

Locus Ariſtotelis, relationem nomine boni ſignificatam realem facientis explicatur 839 e Auguſtini de Dialecticæ vtilitate 533 d Auguſtini, *Deum ſua ſempiterna ſapientia cauſſam eſſe ſempiternam* explicatur 316 c Auguſtini, *Fidem habere & charitatem gratiam eſſe fidelium*, examinatus 77 c Ciceronis de ſcientiæ appetitione notabilis 67 b c d e f Platonis de formis elementorum explicatur 361 d primi Ethicorum expoſitus 97 f

Logica agit de nomine & verbo 641 d

Lumen intellectus eſt vera propriaque habituum principiorum cauſſa 99 e ſubſtantiane an accidens eſſet Philoſophi multi dubitarunt 691 d

M

Magis taxati 121 a Magiſne an minus vniuerſalia nobis notiora ſint 361 e

Magnitudines vnitatibus Platoni quo intellectu conſtiterint 620 e

Magnitudo aliud eſt quam eſſe magnitudinis, 761 b quomodo comprehendatur 470 b Solis oculis noſtris parua videtur eſſe 179 a

Magnum & paruum principia ideatum Platoni fuerunt 351 c

Mala quo modo bonis opponantur 835 a

Malum eſt in rebus 821 b Malum & bonum ſunt in rebus 110 d in rerum natura ſummam dari non poteſt 67 c quo pacto ſumptum priuatio boni, & nec exiſtens nec aliquid in exiſtentibus ſit 835 b ſummum dari non poteſt 766 d

Materia actu eſt, licet actus non ſit, neq; ex actu conſtet 368 d cauſa eſt ideo, quod potentia pura ſit 325 c cauſſa non magis eſt, quam tempus, locus cæteraq;, ſine quibus res non eſt 327 b cœli qualis 479 e credita fuit medium quid inter elementa, & cur 335 b cur dicatur adulterina 370 a &c. cur principium corruptionis 371 b cur tenebræ 369 e cur turpis & malefica 371 a dicitur chaos & confuſio 369 b dicitur fundamentum naturæ 368 f dicitur mater & cur 369 d dicitur prope nihil, & cur 348 f dicitur ſylua & cur 369 b eadem formam ex ſe vllam habere non poteſt, quæ formis introducendis nocere queat 347 b eſt vnum quid tranſmutationibus omnibus ſubiectum 346 e inferiorum ad quaſnam formas propenſionem habeat 77 e metaphyſici quænam ſit 137 b e non eſt actus informans, neque ex actu informante potentiave conſtat 344 f 385 a non eſt actus per ſe exiſtens 385 b materia non eſt corpus aliquod vnum ſenſibile è quatuor elementis vulgatis, aut aliquid inter ea interiectum. &c. 346 f non eſt hoc aliquid 347 E nullam habet ex ſe formam realem 191 c num ſit in corporibus cœleſtibus 479 e Platoni fuit gremium informe &c. *mater, receptaculum, ſpecies obſcura quædam* 346 d prima Ariſtoteli quantitas eſt 895 c prima conſideratur dupliciter 328 c prima & efficiens primum ratione diuerſa ſunt infinita 434 f prima Platonicis & Pythagoricis quæ fuerit 344 d profundum rei cuiuſq; naturalis 369. a prima vere potentia prima eſt iuxta Ariſt. & Plat. 362 a b ſola Ariſtoteli cauſſa dicta fuit 213 a qua ratione comprehendatur 469 f quando non poſſit eſſe pura potentia 348 c d quid 328 c quomodo per ſe bona ſit 829 e

Materialitas phantaſmatis in cauſa, cur ad generationem ſpeciei concurrere non poſſit 194 e

Materiã primã dari ex motu oſtẽditur 328 f

Μαθηματα 565 a 678 b

Mathematica ab ente abſtrahere falſum eſt 827 d non tam multa ſupponunt è Phyſica, quam hæc ex illis 548 d

Mathematicæ & antiquiores & in demonſtrando feliciores ſunt aliis diſciplinis 842 c nomine Phyſicæ in Philoſophiæ diſtributione comprehenduntur 524 e

Mathematici Dialectica non magnopere indigent & cur 532 e puri, ſe de accurata demonſtratione iactantes ab Ariſt. carpti 12 e quomodo agant de quantitate infinita 827 f Mathematicus agit de quantitate 547 e

Medici membrum aliquod curare valentes ad corpus ſe totum prius conuertũt 544 e

Medicina præcipue agit de ſanitate 687 a quomodo Phyſicæ ſubalternetur 6 8 f 659 a

Medicus hominem nõ curat niſi per accidẽs 106 a ſapiens quis appellari queat 521 c d

Medium inter aerẽ & ignẽ ab Anaximãdro conſtitutũ 334 e f inter elemẽta per quoſdam conſtitutũ 334 d quid dicatur 451 b

Meliſſus in qua re diſſentiat à Parmenide 337 d omnia vnum eſſe ſenſit 219 f

Membra entis immediate diuidentia, per gradum naturæ eundem conueniunt, & diſtinguuntur inter ſe 72 a

Memoria cur animantibus data 42 d muſcarum 43 b non eſt in animalibus omnibus locum mutantibus 42 e tanquam mater parit ſapientiam 99 e

Mens & amor efficiens cauſſa mundi integra 126 d vnitas dicta & cur 215 f

Menſura immenſi quo pacto eſſe poſſit 802 a

Menſuræ rerum propriæ & primæ 804 a

Metaphyſica abſolute ſumpta quid differat à noſtra 140 b agit de ente ſecundum Ariſtotelem & quomodo 641 a cur diſtincta non fuerit prius quam ſubiectum eius traderetur 641 c cur inutilis videri queat 33 d cur ordine doctrinæ ſcientiarum vltima 156 a de Deo agit vel maxime, & quomodo 641 d de entibus rationis quo pacto agat 647 b eſt domina & princeps ſcientiarum reliquarum 35 f eſt prima philoſophia 35 f habitus eſt intellectus 817 d in diſtributione philoſophiæ nomine phyſicæ comprehenditur 524 c loco vltimo inuenta 138 b prout verſatus in rebus materiæ expertibus, cauſam materialem non conſiderat 383 d quid tractet 643 d quo pacto imperet ſcientiis aliis 660 e quo pacto modo facultatis differat à Dialectica 686 b c quo pacto quærat cauſſas entis vt ens 645 d ſcientia eſt maxime contemplatiua 381 f ſcientiarum reliquarum index eſt. 141 d e ſcientias cæteras ſibi proprie non ſubalternat 546 c ſcientiis cæteris nobilior 32 e ſcientiis cæteris num & quomodo præcipiat 124 b ſibi ipſa ſubiectum conſtituit 143 b ſub phyſica per Chryſippum comprehenſa 550 a tollitur res materiæ expertes tollendo 32 d

Metaphyſicus à Dialectico quid differat 246 b de quibus agat 545 b & Dialecticus quomodo de rebus omnibus differant 140 e & phyſicus modo non eodem de ſubſtantiis ſeparatis agunt 542 d omnia intelligit ratione quadam 135 b qua in re artificibus aliis inferior eſſe videatur 640 d

Metaphyſicus quatenus artifex eſt communis, cæteriſque præſidet artificibus, multa non ſolum poteſt, ſed & debet intelligere quæ in conceptibus ſuis materiam includant 140 c quis ſapiens ſimpliciter dicatur 521 d quomodo agat de ſubſtantia omni 143 e quomodo res intelligat 143 f quomodo ſe habeat ad ſubſtantiam in commune 639 f ſcientiis aliis omnibus ſubiecta diſtribuit & cur 140 f ſolus definitiones ſubiectorum colligere poteſt 141 b c ſubſtantias veras ſeparatas eſſe & falſas ac inanes illas Platonicas non eſſe demonſtrat 538 b vniuerſalius agit de cauſſis quam Phyſicus 435 d vt artifex particulares res omnis materiæ expertes diſtincte intelligit 139 d

Methodus inueniendi à Stoicis prætermiſſa 24 a

Minuſne an magis vniuerſalia nobis notiora ſint 361 e

Miſeri omnes qui rerum abundantia excellunt 130 e

Mixta etiam ea, quæ ſimilaria ſunt, ex elementis generari 343 e

Modeſtia Ariſtotelis in reprehendendo 191 f Socratis 13 e

Modus analogiæ varii 701 d cauſſarum tenendarum omnium duo ſunt 521 c entis ſumendi duo 822 f vniuerſalium abſtrahendorum quomodo inter ſe conueniant 160 d e quomodo differant 161 a

Modus abſtrahendi per comparationem perfectior eſt 161 d

Modus abſtrahendi vniuerſalia tractatur 158 f

Mod

Digitized by Google

Modus argumenta contra veram de diuinarum perſonarum perfectione ſententiam afferri ſolita ſoluendi 814 a cauſæ veritatis ab artifice contemplante conſiderandæ à modo veritatis eiuſdem ab artifice practico conſiderandæ diuerſus eſt 383 d contra Philoſophos diuerſus diſputandi diuerſus 883 f definitiones eſſi gendi duplex 151 e differendi ſiue ſciendi late ſumptus dialecticæ ſubiectum eſt 405 d in philoſophia naturali procedendi tenendus 481 f in Philoſophia prima tenendus 483 c quo anima ſeparata intelligit, in hac vita non percipitur omnino 418 e d quo quid ex aliquo ſit duplex 426 e quo ſecundum Platonem ſenſibilia ſint ex ideis nullus eſt 286 c ſciendi ante ſcientias alias quærendus eſt 479 b ſciendi quid libri metaphyſ. 2. cap. 3. ſignificet 506 a ſciendi quomodo dialecticæ ſubiectum dici poſſit 496 a ſcientiæ per inuentionem comparandæ 200 d virtutem moralem & ſcientiam appetendi idem 69 d vniuerſalium abſtrahendorum duplex 160 b
Mores animi temperaturas corporum ſequuntur 362 e
Mos Ariſtotelis 131 b 381 b
Motus ad phyſicum & metaphyſicum quo pacto ſpectent 542 f 543 a aut ad quantitatem aut ad qualitatem, aut ad locum terminatur 103 d & tempus cognitione confuſa, facilime, diſtincta difficilime cognoſcitur 391 e intrinſecus quis 755 e omnis eſt actio quædam 103 d orbis noni qua ratione fuerit cognitus 112 d quid ſit 565 f reflexus ſuppnnit directum 195 b
Mouens primum Ariſtoteli eſt vnum ipſum 270 c
Multa non entia appetuntur 818 d
Multitudo poſitiue ne an negatiue ſumatur 767 c vt quippiam poſitiuum ſit, nihil tamen aliud formaliter continet, quam vnitates 766 b e
Munus formæ intelligibilis 191 e
Muſæus vnus eorum qui & theologi & antiquiſſimi habiti fuerunt 215 a
Muſica ſubalternata eſt Arithmeticæ 657 e
Mutatio etiam late ſumpta interuentu quātitatis neceſſario non recipitur 548 a nulla quamobrem dari non poſſit 894 f vndenam fieri ſoleat 915 d
Mutationes in deterius tendentes generationes non dicuntur, & cur 453 a
Myſterium paris & imparis quo pacto à Pythagoricis occultatum 346 e

N

NAtura abhorret ſuperuacanea 184 e f boni ratione vnius ſublata euertitur. & cur 430 f Chriſti humana per ſe non exiſtit ſed in verbo 113 d Dialecticæ 488 e diuina ex ſe ſola exiſtit 758 d entis ab entibus omnibus abſtrahi poteſt 698 e & ſuppoſitum num differant 750 b humana in verbo Chriſto non eſt ſuppoſitum 103 e d mathematicarum quæ 33 a nihil facit, niſi quod rationi conſentaneum 191 f non accuſanda, quod ſpecies intelligibiles imperfectas nobis conceſſerit 192 b
Natura non hominis tantum, ſed & aliorum omnium ex calido, humido, frigido, ſicco conſtat 362 f rei quæ generatur prius, quam generetur exiſtere nequit 343 e vniuerſalis cognoſcitur potentia eadem, qua res ſingularis, habente ſe tamen, vt ſe habet linea extenſa ad ſeipſam prius inflexam 197 e vniuerſalis rei ſenſibilia vel diuerſis potentiis vel eadem ſeſe habente ad ſeipſam percipitur 183 e vt neceſſaria non omittit, ita ſuperuacanea nō addit 349 b vtraque accidentia omnia præcedit 547 f
Naturæ ſimpliciter ſimplices diſtincte percipi poſſunt 548 e
Neceſſaria ad conſequendum ſuum vltimū finem homini naturaliter non ſunt 76 e non omittuntur à natura 349 b
Nectar quid veteribus valuerit 606 c d
Negantes principium primum inſani 881 f quibus rationibus maxime nitantur 903 e
Negare num omnia maute poſſimus 796 a b
Negatio in ſubiecto in rebus perfectionem nullam ponit 766 e nihil eſt 762 c
Negationes enunciationibus præpoſitæ quid afficiant 874 f. etſi non ſunt entia realia nec rationis etiam, niſi quatenus apprehenduntur, negationes tamen quo modo ſint 784 e f
Negationes infinitæ rei eidem ſimul conuenire poſſunt 867 a perfectionem formaliter nullam ſignificant 818 e qua ratione entia ſint 666 c
Nemo dat operam Dialecticæ propter ipſam 319 e experitur ſe neceſſario facere cum diſcurſum, vt rem ſingularem intelligat 180 b intelligit quicquam niſi vnum, & quomodo 862 a f
Neutrum oppoſitorum duorum de ſubiecto quopiam communi prædicatorum cum illo reciprocatur 762 b
Nihil ab eo quod eſt per ſe, & quod in alio, abſtrahi poteſt 699 c ad actum perducitur, niſi ab eo, quod actu ſit 198 d dari poteſt quod natura Deo prius ſit 641 b eſt in intellectu quod non prius fuerit in ſenſu 93 c eſt in potentia vt habet eſſentiam 758 f fit è nihilo 329 c in bono reperitur prius quod appetibilitatis cauſa eſſe poſſit, quam conuenientia 825 e notius principio primo 858 e obiici poteſt intellectui, niſi ſub aliquo entis ratione 817 d ſine quantitate moueri poteſt 547 e
Nobilitas intellectus 392 e
Nomen æquiuocum an nomen vnum ſit 719 f 720 a æquiuocum re vera non eſt vnum ad plura 861 e cauſæ analogum 315 d cauſæ quomodo capiatur apud Ariſtotelem libro metaphyſ. 1. cap. 317 a cauſæ ſumitur modis duobus 659 c Dei eſt incomplexum 408 f 409 a entis cum dicimus, *ſubſtantia eſt ens*, modis duobus accipitur 722 f entis Dei proprium eſt 838 e 741 c d magni, parui, vnitatis, quidnam Platoni deſignarit 251 d menſurati in diuinis vſurpandum non eſt 803 e naturæ quid libr. Metaphyſicor. 5, cap. 1. ſignificet 371 d
Nomen omne quod ſimpliciter vnum eſt vnum ſignificat 162 d participationis à Platone cur vſurpatum 250 e Philoſophiæ quid lib metaphyſ. Ariſt. 2 cap. 1. notet 181 e primi ſubſtantiam innuit 870 a rationi an ſignum & quo pacto 919 f 922 a ſoph Karum ex quo tempore contemptui habitum 129 f
Nomina ad quæ ſignificanda imponantur 862 f artis & ſcientiæ quomodo apud Ariſtotelem lib. Metaphyſicorum 1. cap. 2. q. 4. ſ. 3 ſumantur 92 d communia quatenus nobis nota ſint 694 f concreta in diuinis nec è ſignificatione formali, nec è ſignificandi modo quid ab eſſentia diuina diuerſum important 748 f non idem ſignificant ſtatim, licet de eodem dicantur 862 d propria ſingularium materialium ſunt in voce 179 f 180 a ſcientiæ metaphyſicæ quænam ſint 21 e totius actualis & potentialis tribus de cauſis fugienda 150 d e
Nominales rem nullam communem agnoſcunt 722 e
Non entia num ex ſe appetibilia ſint necne 835 e
Nonnulla de cognitione animæ ſeparatæ 418 f 419 a de diſcrimine ſcientiæ contemplatiuæ & practicæ 510 e de generatione 598 c d de mutatione 915 d de ordine quorundam librorum Ariſtotelis 546 a de relationibus 836 e
Nonnulli ad diſcendum inepti, & cur 70 b
Normæ formæ latius quam ſpeciei cur interdum ſumatur 591 e
Notabilia quædam de apibus 46 b
Notiora natura ſunt priora minus notis 847 e f
Notitia eorum quæ ſcire cupimus, quæ iam nobis ſit 92 a quam per inuentionem aſſequimur, ea quam per doctrinam comparamus, carior eſt 85 a
Notius ſimpliciter non idem eſt quod cognitu facilius 166 a
Nullus è veteribus cauſam finalem à cæteris diſtincte tradidit 259 e
Numeratio vnitatis ſolius ſpeciem numeri conficit 290 f 291 a
Numeri apud Platonem quid 279 b in immobilibus etiam reperiūtur & quare 345 d materia rerum omnium Pythagoreis fuerunt 238 d motus nullius cauſæ ſunt 345 d quomodo per Pythagoricos loco cuiq; fuerint accommodati 274 d rerum eſſentiæ Platoni fuerunt 620 b ſintne rerum aſſentiæ 913 a ſintne ſubſtantiæ quædam necne 622 b
Numerus Arithmetica eſt 518 f nullus abſtractus eſt à rebus 613 f Platoni alius ſenſibilis alius intelligibilis 274 d principiorum formalium & eſſentialium tum ſenſibilium, tum mathematicarum rerum certus ac definitus eſſe num poſſit 629 e quo pacto ab Ariſt. Metaph. 4. ca 5. ſumatur 898 c ſequitur entitates multas 345 e
Nutritio quid ſit 606 e

O

OBiectio prima, illi, qui quicquid verum eſſe apparebat, verum eſſe, dicebant

Digitized by Google

facta 598 f ſecunda 599 b tertia ibid. d quarta ibid. e quinta ibid f ſexta 902 d
Obiectiones vſum & doctrinam in diſciplinas topica reperiri negantium 501 a
Obiectum habitus cuiuſque potentiæ non eſt natura prius obiecto potentiæ 817 d intellectus adæquatum duplex 420 b intellectus extenſiue adæquatum quod ſit 420 b potentiæ dicitur de iis quidditatiue, quæ à potentia attinguntur, & quomodo id verum ſit 744 a rationis aut intellectus vniuerſale eſt 173 b ſenſus eſt ſingulare 173 b
Obſcuritas orationis Democriti affectata 224 b
Oeconomica quid 518 a
Officium Philoſophiæ quodnam ſit 9 a
Omne agens patiente præſtantius 210 a
Omnes appetitu elicito propriè appetunt ſcientiam 65 e 66 b
Omnes infelices qui cæteris excellunt 130 e natura liberi ſcientiam appetunt ſcientiæ ipſius gratia 66 e f
Omnia à veritate prima vera eſſe quo pacto dicantur 804 e f ab intellectu noſtro vtcunque intelligi poſſunt 390 e ens vnum eſſe nulla ratione poſſunt 339 a eſſe in Deo 348 f ex contrariis conſtare 686 f in intellectu repræſentari 799 f non moueri 907 f non quieſcere 917 e non ſunt Deus ipſe 388 f per diſcurſum cognoſci poſſunt ſaltem ex effectis 175 b quæ ſimul cognoſci poſſunt non etiam creari poſſe ſimul 468 c d vnum 219 f eſſe vnum per quos aſſertum fuerit 242 d
Omnia ne menta negari poſſint 796 a b
Ὁμοιομερῆ 218 f
Opera propria rationis ſub cõſiderationem Dialecticæ cadunt 513 e d
Operatio intellectus noſtri ſecunda Ariſtotelis compoſitio & diuiſio ſiue vnius de altero affirmatio negatioue dicta 875 f
Operationes ad extra in diuinis communes ſunt 103 a vitales in anima continentur vt in re, à qua oriri poſſunt 691 f
Opifices non tanti ſiunt, quam architecti 54 d
Opinio Caietani de cognitione animæ rationalis quidditatiua 417 e d de fine Dialecticæ prima 486 a ſecunda ibid. b de materia & forma naturali Platoni cum Ariſtotele communis 270 d de materia prima hæreticorum & philoſophorum quorundam inſana 166 e Democriti de pleno & vacuo 231 f Dialecticam & eſſe ſcientiam, & omnium præſtantiſſimam aſſerentium 502 b e Dialecticam ſcientiã quidem veram eſſe, ſed non perfectiſſimam dicentium 503 f 504 a D. Thomæ de Dialecticæ ſubiecto 019 d eorum, qui ſubſtantiam in commune ſubiectum eſſe dicunt 619 d Heruei de formali ſignificatione boni 819 a &c. in anima ſeparata cognitionem ſubſtantiarum quidditatiuam concedens aliis præfertur 419 d omnia vnum dicentiũ ad caput 3. libr. Metaphyſicorum Ariſtotelis 1. propriè non pertinet 242 e Parmenidis & Meliſſi quomodo per quoſdam fuerit intellecta 388 a Platonis de ideis excuſſa 275 d
Opinio Platonis de natura corporum cœleſtium 598 e Pythagoreorum de numero explicata 235 d quemlibet beatum omnia poſſibilia in verbo cognoſcere aſſerentium 466 d Scoti de cauſa exemplari 328 a Thaletis aquam principium commune rerum omnium dicentis non recte explicata 330 f
Opiniones contrariæ duæ cur in eodem eſſe non poſſint 855 f contrariæ quænam dicantur 846 e principia materialia plura inducentium 340 d veterum de cauſis 211 f veterum de principiis abſtruſæ 211 b
Oppoſita perſuaderi num poſſint 853 a
Opus proprium Philoſophi quod ſit 522 e ſcientiæ practicæ finis eſt 510 e
Oratio Democriti affectare obſcura 254 b Philoſophorum ſubiectum Dialecticæ proprium 522 d
Orationes inductiuæ Socrati fuerunt attributæ 247 f
Ordinatum ad perfectionem, vt eſt ordinatum eſt relatum 820 e
Ordo doctrinæ duplex 545 d doctrinæ exquiſitæ quando ſeruetur 544 e doctrinæ in abſolute ſimpliciterque prioribus quis 545 doctrinæ inter Phyſicam & Mathematicas quinam ſit 546 d doctrinæ quinam ſeruandus ſit in philoſophiæ partibus 548 f duplex in diſciplinis 169 a in accidentibus non datur 870 f in diſputatione de materia & formæ inuentione ſeruandus 338 b in tractatione cauſarum tenendus 309 b e ſubſtantiæ ad accidentia ſua quid ſit 541 d
Origo artium ſcientiarumque omnium experimentum eſſe non videtur 86 a mundi 28 e ſectæ Cynicæ 22 b
Oſſa partes animalium ſimilares 343 a

P.

Palma eloquentiæ Platoni delata 57 a
Panis an exiſtentiam ſuam amittat in Euchariſtia 571 f
Par finitum 238 f
Par impar vnitas 344 f
Parens ſectæ Cynicæ Antiſthenes 22 b
Parentes noſtri primi appetitũ rationi ſubiiciebant, quandiu integri erant 79 b in ſtatu innocentiæ beati 78 d e
Parmenides à Meliſſo qua in re diſſentiat 337 d cauſſam efficientem non ſuſtulit omnino 221 e omnia vnum fecit 219 f
Pars animæ mortalis corporis eſt temperies 362 c Philoſophiæ nulla ad aliam refertur 529 f
Partes entis Deo creaturiſque communis omnes in metaphyſica conſiderantur 642 e in Dialecticis prima Stoicis per quoſdam delatæ 23 f cur propoſitionales continui cur ab angelo ſucceſſiue cognoſci non queant 473 d e Philoſophiæ contemplatiuæ tot ſunt, quot ſubſtantiæ 859 b quædam philoſophiæ cum aliis quodammodo permixtæ 527 a
Participatio inæqualis quadruplex 724 a
Paruum & magnum principia fuerunt idearum Platonicarum 251 e
Paſſio entis propria ſitne verum 785 a 812 b
Paſſio vera quæ requirat 785 a
Paſſiones communes entibus realibus & rationis 695 e
Paſſiones entis non omnes à Philoſophia tractatæ 815 b entis vnam eandemque cum ipſo naturam habent 757 e inferiorum è paſſionibus ſuperiorum conſtitui non poſſunt 757 e non ſunt omnino nihil 613 b ſimplices præter vnum reliquæ quid addere poſſint enti 769 d
Pater eſt principium filii 803 a d & filius cauſa non ſunt Spiritus Sancti in diuinis 316 b e niſi per filium explicari poteſt 823 b
Patres in verbo diuino ideas poſuerunt & cur 332 a
Perceptio contrarii vnius non impedit perceptionem contrarii alterius 83 e
Perceptio eſſentiæ materiæ primæ difficilis eſt 378 e
Peregrinatio Platonis diſcendi cauſa ſuſcepta 24 a
Perfecta ac bona quo perfectionis genere perfecta dicantur etiam ea, quæ mala ſunt 828 f
Perfectio mortalis quid 828 c d quotuplex 822 c d
Perfectio naturalis quid 828 d e
Perfectio rerum eſt à Deo 231 d
Perfectio ſimplex eſt complexa 387 e
Perfectio ſpeciei repræſentantis ex perfectione rei, quam repræſentat, colligitur 182 e
Perfectio tranſcendens quid 826 e
Perfectio tranſcendens quomodo in perſona deitatis ſit vna, quæ non ſit in alia 833 b
Perfectiones diuinæ quales 829 a diuinæ, vt à nobis concipiuntur, quomodo ſint infinitæ 406 d in genere certo libere proſus appetuntur à nobis 63 a b
Perfectiora materiis ſecundis pluribus indigent 452 b e
Perfectum vt perfectum eſt quid efficiat 820 d e
Periodus diſputationis totius de cauſis 306 e
Peripatetici 22 f
Perpetuitas idearum cur Platoni idea non ſit 270 d
Perſcrutari ſtudioſius fabularum ſignificationes philoſophicum non eſt 208 f
Perſona Socratis per Platonem vbique inducta 22 d
Perſonæ diuinæ eædem eſſentia diuina, ſed non inter ſe ſunt eædem 100 b e diuinæ relationibus diſtinguuntur 918 e
Perſpectiua cur geometriæ ſubalternata dicatur 657 e
Phantaſma cauſa eſt omnino particularis 197 e
Phantaſma concurrit ad generationem ſpeciei intelligibilis, quatenus repræſentat naturam vniuerſalem 190 f
Phantaſma non vna parte repræſentat naturam vniuerſalem, altera differentiam indiuiduantem ſed particula ſui qualibet vtramque 182 b
Phantaſma quatenus repræſentat naturam vniuerſalem materiale non eſt 183 a
Phantaſmata complẽt ſpecierũ intelligibilium

Digitized by Google

ſium repræſentationem 191 a
concurrunt cum intellectu vt formæ modo ſuo informantes 190 a
concurrunt vt cauſæ particulares 180 d
Phantaſmata concurrunt vt formæ conceptuum exemplares 189 f 190 a
cum intelligibili ad productionem conceptus rei ſingularis non concurrunt eodem modo, quo cum intellectu agente ad productionem ſpeciei intelligibilis 188 d
diſpoſitiones ſunt intellectus poſſibilis 190 de cu intellectu agente non aliter concurrere poſſunt, quam quatenus ſingularia repræſentant 182 c
non ideo perfectiora ſunt ſimpliciter ſpeciebus noſtris intelligibilibus, quod determinate perfectiora repræſentent 191 c
percipiuntur ab intellectu 178 f
quare non concurrant cum intellectu agente ad ſpecierum intelligibilium productionem 191 d
ſingularia ſunt & in repræſentando & eſſendo 178 f ſupplementa ſunt ſpecierum intelligibilium 190 c f
Philoponus quo loco habuerit Ariſtotelem 18 a
Philoſophari opus proprium eſt philoſophi 522 c
Philoſophi ethnici perſtricti 522 e generaliter reprehenſi 27 e hæreticorum patriarchæ 27 e
nulli ſenſerunt terram principium rerum omnium eſſe 331 c primi ignoratione dialectices in errores multos inciderunt 512 f
priſci non contemnendi 379 e quidam ſæpe ſunt hallucinati & cur 95 d
Philoſophia ab Ammonio definita 521 d ad Socratem vſque rudis fuit 10 d cauſarum inueſtigatio eſt 528 a definita ex Platone & Stoicis 19 e diſſerendi rationem accipere non poteſt à parte vlla, quæ pars eius non ſit 522 c eſt cognitio rerum vt ſunt 521 d naturalis cur ſapientia non ſit 123 c naturalis non ordine doctrinæ metaphyſicam antecedat 535 e f non agit niſi de rebus momenti magni 519 e non eſt à rebus auulſa, ſed in iis tota verſatur 520 a per veteres omnes ratione aliqua exculta 7 d prima ſola libera eſt & ſui gratia 127 b
quemnam ſibi finem habeat propoſitum 9 b quid differat à ſapientia 19 a veterum prima quæ 638 b
Philoſophus & mathematicus quatenus per inde habeantur 124 f fabularum quodammodo ſtudioſus, & cur 126 f omnia contemplatur 136 d primus à Dialectico & ſophiſta quid differat 492 b
Phrynis muſicus quis 381 e
Phyſica à libris de cœlo incipit 537 e agit de materia & forma 641 d in diſtributione philoſophiæ mathematicam & metaphyſicam comprehendit 524 c d ordine doctrinæ ęnquiſito, prior mathematicis 546 f per quid à metaphyſica diſtinguatur 539 e plura ſupponit à mathematicis quam hæc ex illa 548 d
Phyſici veteres circa principiorum primorum tractationem reprehenduntur 542 f
Phyſicus agit de ſubſtantia naturali vt de ſubiecto primo & adæquato 640 a
de accidentibus naturalibus quomodo agat 640 a de cauſis non tam vniuerſaliter agit quam metaphyſicus 435 d & metaphyſicus de ſubſtantiis ſeparatis modo diuerſo agunt 548 d quomodo quærat cauſas 636 f qua pacto agat de cauſis 314 d
ſolus genera cauſarum omnia inueniſſe videtur 312 e
Pietas Alexandri in Ariſtotelem 3 b
Plana ſinuæ ſubſtantiæ quædam 822 b
Plato à non philoſophis etiam legitur & cur 17 c ab Ariſtotele alicubi defenſus 254 e Academicorum princeps 20 b ad incommoda deductus 282 d 286 e f Ariſtoteli præſtat ingenio 14 b cauſam finalem in tractatione cauſarum omiſit 298 c cauſam finalem quanti fecerit 227 f cauſam materialem & formalem aperte induxit 255 d
cur plura de rebus diuinis quam Ariſtoteles ſcripſit, ita plus peccauit 16 c cum Ariſtotele collatus 13 f cur cauſam efficientem & finalem non tradiderit 298 f
cur duo ex parte materiæ principia poſuerit 251 f 253 a
cur numeros rerum fecerit eſſentias 620 b de dialectica quid ſenſerit 522 d dignus quem probi omnes & imitentur & commendent ab Ariſtotele iudicatus 2 d
diſcendi cauſa peregrinatus 14 a duo numerorum genera poſuit 274 d hæreticorum condimentarium 29 c ideas tanquam cauſas immobilitatis innexit 258 f in quibuſnam à Pythagoricis diſſenſerit 251 e
multa è ſacris hauſit 29 d nec formam informantem nec finem in cauſis numerauit 127 b
obliuionem principiorum primorum nõ poſuit 13 a
per Auguſtinum & Ciceronem Ariſtoteli prælatus 17 e perperam colligit omnia eſſe vnum 209 d e perſonam Socratis vbique induit 12 d
primus ideas inuenit 247 c prius quam res diſtingueret principia earum quæſiuit 302 d quarum rerum poſuerit ideas 250 b
quaſi de puncto, linea ſuperficie male ſentiens reprehenditur 294 f quid fidei noſtræ congruum doceat 26 e quomodo intellexerit magnitudines cõſtare vnitatibus 620 e reprehenditur ab Ariſtotele, vt qui genus cauſæ nullum recte tradiderit 295 f 296 a ſcientiam rerum omnium nobis à natura ingenitam fuiſſe affirmauit 302 f
ſecum pugnat 302 c ſuauior ad legendum, quam potentior ad perſuadendũ ſcripſit 92 b vel pugnantia locutus eſt vel contemplationẽ naturæ euertit totam 299 e
Platonici quid materiam primam eſſe putarint 144 d
Poetæ multa mentiuntur 130 e
Poetica ad grammaticam reuocata 516 a
Politica quid 518 a ſcientiis contemplatiuis num & qua ratione præſit 174 d
Pondus atomis ab Epicuro additum 341 a
Porphyrius à Scoto immerito reprehenſus 719 b
Poſteriora meliora 154 d
Potentia cogitatiua ad indiuidua materialia percipienda num latis ſit 179 e de iis quæ non nouit iudicare nequit 177 d
cius eſt, cuius eſt & actus 112 c eſt eius, cuius & actus 103 a naturalis paſſiua ad actus ſupernaturales in nobis non datur, & cur non detur 74 e pura philoſophis quid ſit 364 a pura vt caret omni actu, ſic caret perfectione omni 818 b quemadmodum ſpeciem ſumit ab obiecto, ſic & vnitatem 992 e f ſuperior poteſt omne quodcunque poteſt inferior, & aliquid etiam plus 178 b
Potentiæ à quo vere generentur 112 e
pluribus potentiæ imperfectius ſingula perficiunt 463 b quo pacto à naturis cõmunibus emanent 112 b vim maiorem habent quam habitus 146 d
Poſitiones quæ de cauſa in ſcientiis præmittantur 91 c
Prædicata eſſentialia apud Ariſtotelem plus quam ratione diſtincta ſunt 434 b 454 e eſſentialia num eſſentialiter ſubordinata ſint 455 b
Prædicatio accidentium duplex 870 d e entia eſſentialis quam late pateat 587 c f vera quæ requirat 726 f
Prædicatum Dei quidditatiuum nullum generi certo additum eſt 412 b
ex parte eſſentiali & accidentaria conflatum accidentarium eſt 840 d nullum vniuocum eſſentialiter de differentiis, quibus contrahitur, dici poteſt 590 a quo exiſtẽtia de rebus creatis affirmatur, quatenus creaturis conueniat 758 f ſubſtantia incorporea nullum in vita hac cur cognoſci non poſſit 413 b
Præſtantia denarii 545 a ſcriptorum Ariſtotelis 8 b
Praxis apud Scotum quid 572 c
Princeps Academicorum Plato 20 b
Stoicorum Zeno Citticius 22 a
Principes maxime liberi non ſunt niſi affectibus propriis dominentur 154 a b
Principia alia inductione, alia ſenſu, alia aſſuetudine, alia aliter perſpiciuntur 97 a artium earum, quæ proprie hoc nomine appellantur ſola experimento indigent 97 e communiſſima facile cognoſci 178 e eſſe contraria 226 f ex parte materiæ duo poſita fuerunt, & cur 253 a ex terminorum cognitione cognoſci non poſſunt 97 f firmiſſima ad metaphyſicam ſpectant 543 e idearum quæ fuerint Platoni 251 e in docendo potiora ſunt docendi forma 122 f maxime vniuerſalia quare omnium notiſſima eſſe dicantur 171 d e maxime vniuerſalia quomodo demonſtrationem omnem ingrediantur 172 e metaphyſica quo pacto firmiſſima ſint 543 f non infinita *ſed finita potius* ab Empedocle Agrigentino poſita 143 d prima quo pacto negari poſſint 256 a prima quæ 97 a quo pacto in deo intelligi poſſint 634 e d
rerum à Parmenide & Meliſſo quæ conſtituta fuerint 337 f rerum omnium non eadem 212 e rerum prius à Platone ne quæſita fuerunt, quam res ipſæ à ſe diſtinguerentur 302 d

Digitized by Google

Principia ſcientiæ ſuperioris ad eſſentiam principiorum inferioris non pertinent 662 e
ſcientiarum omnium per principia metaphyſicæ deductione ad impoſſibilia defendi poſſunt 662 f ſintne actu vel potentia 631 b
tam formalia quam materialia an numero definita ſint an ſpecie ſola 603 c veriſſima Ariſtotelis quid ſint 386 b vnius quomodo ſe habeant ad principia alterius 657 b
Principium & cauſa conferuntur inter ſe 320 b hoc, *impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe*, eſt omnium primum 848 cd *impoſſibile eſt aliquid eſſe & non eſſe*. non minus eſt notum, quam notum eſt, *ens eſſe ens* 853 b materiale quale eſſe debeat 266 a primum ad hominem demonſtrari poteſt 858 de primum affirmatiuum ab Ariſtotele defenſum 91 c primum affirmatiuum quo modo intelligatur in materia futurorum 914 e primum Heſiodo terra fuit 263 f primum per aliud probari non poteſt 847 f primum quo pacto concluſiones omnes & principia omnia à priori confirmet 851 d quomodo non latius pateat quam cauſa 670 e ſimpliciter firmiſſimum 843 f 846 b
Priora ſenſui ſunt propinquiora 159 d
Priuari vita acerbius eſt quam priuari vita iucunda 84 e
Priuatio aſpectus priuationem ſenſuum cæterorum non affert 82 d num cauſa ſit 316 c quid ſit 774 a
Priuationes non recipiunt maius & minus 766 d 767 f 768 a
Prius à quo conſequentia non reciprocatur, quot modis dicatur 654 e natura non ſecundum prædicationem, ſed exiſtentiam ſumendum eſt 655 b
Procedere oportet à principiis ad ea, quæ à principiis dependent 170 b c
Progreſſus in ſinibus in infinitum non eſt & quibus rationibus improbetur 430 d in infinitum in cauſis materialibus initio à materia prima ſumpto non eſt 427 f infinitus in accidentibus non datur 870 d
Pronunciata in quibus verbum eſt analogum diſtinguenda ſunt 718 e quædam euertentia ſeipſa 926 f
Pronunciatum illud, *Propter quod vnumquodque tale*, explicatur 383 e Peripateticorum commune eſt, ſingularia materialia intelligibilia non eſſe 188 a *Quodlibet, vel non eſt*, cur principium ſimpliciter primum non ſit 850 e
Proportio inter finitum & infinitum quomodo non detur 727 e inter potentiam & obiectum eſſe debet 173 c d
Propoſitio externa ſingularis ſubiecto ſingulari conſtat 176 f 177 a
Propoſitiones per non conuertuntur in alias per ſe 738 f
Proprietates decem pro principiis per Pythagoreos quoſdam allatæ 239 a formis tam Phyſicis quam metaphyſicis peculiares reſpondent 447 f rerum omnium numeris per Pythagoreos attributæ 235 e f
Proprium Dialectici quodnam ſit 408 f
Proprium eſt dialectici de quauis re propoſita ex probabilibus diſſerere 499 e philoſophi quod 136 d
Propter quod vnumquodque tale illud magis eſt tale 383 e
Prouerbium *Africam ſemper aliquid noui afferre*, vnde ortum 420 e *Equus aberret ab aſino* explicatur 370 e
Prouidentia diuina 18 f
Proxima ſunt ſingularia 159 c
Prudentia de quibus ſit 177 f dupliciter ſumitur 44 cd eſt habitus agendi cum recta ratione 43 b e hominum quantum diſcrepet à prudentia animalium cæterorum 44 e in beſtiis non ſemper eſt cum memoria coniuncta 42 f
Puer fieri poteſt mathematicus 548 c
Puncta ſine generatione incipiunt, ſine corruptione deſinunt 625 d ſubſtantiæ quædam 622 b videntur magis eſſe quam corpus 623 e
Punctum indiuiſibile 625 f ſeu momentum temporis inſtans appellatum 625 f temporis nec generari nec corrumpi poteſt 626 f 627 b
Pythagoras familiæ Italicæ caput 19 f non ſapientem ſed philoſophum ſe nominat 18 e quo tempore floruerit 235 a
Pythagorici proprietates rerum omnium numeris attribuerunt 235 e f quid materiam primam putarint 344 d quid nomine contrariorum poſitiuorum intellexerint 239 f quidam contrarietates decem pro principiis attulerunt 239 a quo pacto ſententia quorundam intelligendi ſint 346 b tribus de cauſis reprehenſi 271 f
Pyrrho 20 d

Q

QVa in re diſſentiant Parmenides & Meliſſus 337 d
Qua operatione quodque viuere dicatur 47 e
ratione vniuerſaliora nobis ſint notiora 161 e
Quadrare rectangulum quid 567 e
Quæ ab æqualibus æqualia adempta fuerint, æqualia ſunt 849 e accidentia propria ſunt inferiorum, accidentia quoque propria ſunt ſuperiorum 164 c ad paſſionem veram requirantur 763 a analoga ſunt ſecundum attributionem duorum ad tertium analoga quoque ſunt ſecundú proportionem 705 de dicuntur modo vno, de omnibus dici non poſſunt 921 e differunt multitudine ſola ſpecie non differunt 290 f d ſeparantur quomodo ſidem maiorem habitura ſint 554 d diuiſionem non habent, ratione quà non habent dicuntur vnum 772 e eidem ſunt eadem ſibi inuicem ſunt eadem 849 a generantur aut corrumpuntur, ex aliquo generantur & in idem aliquid corrumpuntur 615 e maxime vniuerſalia ſunt, remotiſſima ſunt 159 d non probentur Ariſtoteli in opinione principium duntaxat vnum ſtatuentium 262 e ſeipſa ſunt eadem vni & eidem tertio, re ipſa eadem ſunt inter ſe 700 b
ſcientia omnium nobiliſſima cenſenda 535 d ſine generatione incipiunt, & ſine corruptione deſinunt, ſubſtantiæ nõ ſunt 625 d
ſit formalis ratio ſubiecti metaphyſici 159 e ſubiecto cuiuslibet artis comprehendi debeant 495 b
ſunt eadem eidem tertio, eadem ſunt inter ſe, quo pacto eadem ſunt illi 670 e 854 d
Quæ ſunt in voce, ſunt ſigna eorũ, quæ ſunt in mente ſine intellectu 176 f 179 f
Quædam de bonitate & perfectione relationum diuinarum 833 b de generum ſpecierumq; & differentiis ipſarum prædicatione 587 d magis, quædam minus entia dicuntur 683 f repugnãtia creaturis quatenus entia ſunt, Deo ſimiliter qua ens eſt repugnant 692 f
Quænam ſcientia ſit maxime expetenda 117 f
Quærere & inuenire aliquid artificis eiuſdem eſt 507 f
Quæſtio *an eſt* quando tractanda 38 d an numeri ſubſtantię quædam, nec ne ſint 627 b
num principia ſint actu vel potentia, ſoluta 631 b
num principia tam formalia quam materialia numero ſint definita an ſpecie tantum 603 c num quidditas ſubſtantiæ materialis aliud ſit à ſubſtantia, cuius quidditas eſt, an in quibuſdam ſint aliud, In aliis minime 599 d num ſcientia ſubſtantiarum tantum ſit, an etiam accidentium earundem 375 d
num vnum & ens ſint ipſa rerum ſubſtantia ſubſtantialis aut principia 619 b quæ ſit per Thomiſtas de relatione boni, valde perplexa eſt 823 e
Quid eſt à quæſtione *An eſt*, diſtinguitur 750 f
ſubſtantiæne aliæ ſint præter ſenſibiles 581 f
vniuſne an plurium ſcientiarum ſit cognitio cauſarum 569 b vtrum ſcientia eadem de ſubſtantiis ſit omnibus, an alia de aliis 573 f
Qualis pater, talis filius 833 d
Qualitates cõnaturales actione eadem propria producuntur qua formæ ſubſtantiales 360 d
primæ cur ab Ariſtotele differentiæ elementorum primæ vocatæ 362 b quæ per ſe conſequuntur eſſentias rerum naturalium etſi generantur generationibus eiſdem quibus eſſentiæ quas conſequuntur, non generantur, tamen eiſdem primo, &c 670 f 671 a
virtuales mixtorum in ſubiecta propria non agunt 359 f
virtuales quatuor elementorum 358 f
Quam notitiam eorum quæ ſcire cupimus, habeamus 9 a
Quando magis vniuerſalia nobis notiora ſint quam minus vniuerſalia 161 f
Quantitas etſi ad motum recipiendũ neceſſaria ſit, tamen ad conſtitutionem ſub-

ſtantiæ

Præter[?] mobile neceſſaria non eſt 547 f [illegible] à Mathematicis 235 f [illegible] ſuſceptum eſt 547 e panis in euchariſtia amittit exiſtentiam ſuam 751 f panis in euchariſtia exiſtentiam ſuam non amittit, ſed exiſtendi modum 759 e ſupponit ſubſtantiam in qua ſit motus 547 e
Quantus pater, tantus filius 833 d e
Quare ſcientias refugiamus 70 d
Quemlibet beatum in verbo poſſibilia omnia cognoſcere ſecundũ quoſdam 456 d
Qui ab vniuerſalioribus progrediuntur cognitionem diſtinctam duplicem aſſequuntur 270 d de veritate, vt res poſtulat, iudicium laturi ſunt arbitri, non aduerſarii debent eſſe 554 d dialecticam inuenerunt & auxerunt quales philoſophi ſint æſtimati 522 d diutius quam par eſt in dialectica verſantur, quibus ſimiles ſint 534 e fiat ve nonnulli ad diſcendum inepti ſint 70 b formarum infinitionem dari contendunt refutantur 454 e nihil affirmat, ſimilis eſt plantis 858 e nomine τῶν χωρὶς ἐχόντων per Ariſtotelem ſignificentur 54 e omnia vnum aſſeruerint 248 d principium primum demonſtrare nititur principium petit 859 a principium ſubſtantiale vnum aut nullum poſuerunt de materia prima quid ſenſerint 338 b prius non dubitat errat cum in termino tum in via 554 e pro parte vtraque non diſputant quibus ſimiles ſint 554 b rem ſcit per cauſas omnes ad certum genus pertinentes, ſapiens in eo genere dici poteſt 521 c
Quibus nominibus metaphyſica nominetur 33 e rebus honor deferendus 630 f
Quicquid appares verum eſſe num verum ſit 887 d appetimus, ideo appetimus, quod nobis conueniat 825 c eſt menſuratum, imperfectum eſt 799 b eſt ens relationem habet cum aliquo 821 c habet molem, habet materiam 365 f habet relationem conuenientiæ cum aliquo, ens eſt 821 c per generationem corruptionẽ ve eſſe incipit deſinitve, ex materia & in tempore generatur aut corrũpitur 626 f 627 b ſeparatim & per ſe naturaliter exiſtit, ſubſtantia eſt 615 f
Quid à philoſophis & philoſophiæ ignaris nominibus communib. auditis percipiatur 164 b ad prædicationem veram requiratur 766 f ad terminal communis diſtributionem opus ſit 726 e de actu odit ſtatuendum 63 e de exemplari per Platonem & Ariſtotelem iudicatum fuerit 323 a deus non ſit, quam quid ſit cur in hac vita potius intelligamus 412 e d differans eſſe bonum per eſſentiam ſuam, & eſſe bonum per eſſentiam 838 b e è finium cum principiis mathematicis ſimilitudine colligatur 453 d è rationibus Platonis ſuper ideis prioribus, poſterioribuſq; colligatur 273 c fidei noſtræ congruens à Platone doceatur 66 c Galenus de anima humana falſo ſtatuerit 36 e d in metaphyſica doceatur 643 d inter cognitionem rei quidditatiuam eiuſdemq; cõprehenſionem interſit 400 f 401 a inter exiſtentiam & ſubſtantiam interſit 767 a inter experientiam hominum & animalium cæterorum interſit 50 d inter liberã liberalemq; ſcientiam interſit 627 d nomine magni & parui vnitatis item à Platone fuerit intellectũ 251 d nomine partium infinitarum ſimilarium intellexerit Anaxagoras 343 b nomine potentiæ puræ apud philoſophos intelligatur 363 f 364 a nominibus nectaris & ambroſiæ à veteribus intellectum fuerit 405 e d Philoſophos ad efficiens primum inueſtigandum induxerit 219
Quidditas 334 b eb eſſentia diſtincta 747 b ab eſſentia quare diſtinguatur 759 f 751 a ſubſtantiæ materialis num ſit eliud à ſubſtantia cuius quidditas eſt, an in quibuſdam ſit aliud, in aliis non, 599 d
Quidditates rerum materialium putatæ fuerunt eſſe ſubſtantiæ ſeparatæ 616 c
Quinam vere doceant 317 c ſibi difficilia ſe ſcire arrogent 221 a
Quo pacto ſcire omnia poſſimus 260 f
Quod finis eſt non omne bonum eſt 824 c formaliter aut negatio aut relatio rationis eſt, paſſio entis vera realis eſſe nequit 76 e c generatur, cum generatur, nondum eſt 108 d in ſe rationis vnius non eſt, rationis eiuſdem rerum quarum libet comparatione eſſe non poteſt 700 f indiuiſibile vel indiuiſum eſt, vnum dicitur 780 a infinitum eſt, per ſeipſum formaliter finire non poteſt 434 d naturam rei conſequitur, ad conſtitutionem eius pertinere non poteſt 345 c proprie eſt, nulli eſt accidens 35 e e rationem obiecti magis participat, ſub potentiam magis cadit 420 f ſingulare eſt, magis ſub curationem cadit 106 a
Quodlibet aut affirmatur aut negatur 849 e eſſe aut non eſſe neceſſe eſt 854 e eſt aut non eſt 271 c 845 a
Quoduis affirmetur aut negetur neceſſe eſt 849 f
Quomodo ars gignatur per experientiam 50 f artifices particulares agant de cauſis 314 b cauſæ omnes in rebus naturalibus reperiantur 321 c d cognitio principiorum maxime vniuerſalium demonſtrationem omnem antecedat 17 e a diei poſſit, appetitum à natura fruſtra datum 69 e Empedocles elementa cauſas materiales fecerit 630 f intelligendum, Deum pendere à conceptu ſui 815 d intelligendum, nihil eſſe in intellectu, quod nõ fuerit prius in ſenſu 93 e intelligendum ſcientiam de iis, quæ aliter habere ſe poſſint, non eſſe 396 f metaphyſicus & dialecticus de rebus omnibus differant 140 e Pythagorici differant ab aliis pleriſq; 246 a res à metaphyſico intelligantur 143 f ſingularia materialia non ſint intelligibilia 185 b c ſpecies infima cognitu omnium facilima 154 e verum ſit, Deum amorem produxiſſe 226 d vniuerſaliora nobis cognitu faciliora ſint 168 f
Quorſum poſitiones in ſcientiis præmittantur 98 c
Reditus luminis reflexus ſupponit rectum directum 203 b
Rates nauicularia eſt 918 f
Ratio Ariſtotelis contra Platonis ideas tertia 280 f boni eſt ratio finis, aut eius quod eſt ad finem 820 a boni formalis in conuenientia ſita eſt 825 c bonitatis tranſcendentis propria 827 f contra analogiam cõceptus entis prior 712 d poſterior ibid. f tertia 714 a demonſtrandi accurata quid 122 a Dialectices eſt 518 f formalis ſubiecti metaphyſici 137 d Heracliti inepta 875 f niſi via quadam certa proceſſerit, in multos errores neceſſario labitur 531 e par quatenus in accidentibus & ente eſſe cenſetur 693 f peculiaris veritatis entium realium 789 b philoſophandi Ariſtotelica 33 a philoſophandi Socratica non admodum probata 13 d præcipua pro animæ ſeparatione 106 f 107 a prima ad medium contradictionis euertendum 914 f quarta 915 e quinta 918 b ſecunda 915 b ſeptima 918 f ſexta 918 c tertia 915 e prima pro conceptus formalis præciſione 711 e prima pro præciſione conceptus obiectiui 712 a principiorum ad principia non eadem eſt quæ ſubiecti ad ſubiectum 662 e prior cur entia creata attributione ad Deum entia dici non videantur 704 e poſterior ibid. quidditatis quid ſit 324 b ſcientiam practicam à contemplatiua diſcernendi 520 f ſubſtantiæ propria in quo conſiſtat 363 e virtutum humanarum dux eſt omnium, & quædam quaſi parens 198 a
Rationes Ariſtotelis contra ideas Platonis quid efficiãt 287 e contra vtilitatem metaphyſicam propoſitæ diluuntur 34 f entium particularium nũ rationi entis quid addant 723 f multæ quo pacto in intellectu diuino eſſe poſſint 810 e Platonis ſuper ideis cum ſententia eius ipſa pugnant 279 c Platonis ſuper ideis defendendis quid efficiant 278 e Platonis ſuper ideis generatim improbantur 275 f Platonis ſuper ideis poſteriores refelluntur 278 f Platonis ſuper ideis priores infirmantur 278 e quarum cauſarum Deo conuenire poſſint 324 d e quibus Plato ideas eſſe oſtendere voluit, duplices fuerunt 272 b
Realitas rei ab eſſentia nullo modo diſtinguitur 747 d e
Recipere actionem quomodo intelligatur 107 e
Recordatio non omnino idem eſt quod reminiſcentia 50 e
Regimen fidei regimine humano quouis perfectius eſt 50 c
Relatio nulla relationem formaliter dicit 819 d quam bonum formaliter ſignificat 819 d relatio finis non eſt nec acceptibilis. ſed conuenientis 824 d rationis nihil mouere poteſt 818 f realis nulla communis eſt perſonis omnibus diuinis 802 a ſemper dicitur ad alterum 819 e veritatis apprehenſionem entis ſemper comitatur 817 c
Relationes an perfectionem ſignificent 832 b apud Platonem ideas non habent 278 f

Digitized by Google

diuinæ quid à relationibus creaturarum differant 834 b c diuinæ quo loco habendæ 532 e entis 815 e generis & ſimiles ſint 816 e proprietates rerum 816 d generis prioris per falſum & verum ſignificantur 819 d nonnullæ rationis operatione intellectus præciſa entibus conueniunt 839 e

rationis infinitæ rei eidem conuenire poſſunt 819 a

rationi anum rarum proprietates eſſe poſſint 814 b

Rerum nuſcentia duplex eaque veraque à Platone poſita refallitur 83 e non omnino idem cum recordatione 30 e

Reprehenſio proportionis analogiam in ente non agnoſcentium 706 a

Res à cauſis ſuis efficientibus exemplaribus finalibus, ſecundum ſuas eſſentias abſolutas pendere non videntur 706 f à fine ſuo appellandæ ſunt 488 a à materia ſeparata mobilis eſſe nequit 579 b e à metaphyſico quo modo intelligantur 147 f ab æterno veræ fuerunt 804 d e captum humanum ſuperantes 29 c complures entitatis mini ne à metaphyſico tractantur 396 d compoſitæ verius magiſque proprie definiuntur 351 c d dicuntur appetibiles, quia bonæ ſint 823 f 825 a eus aliquid idem ſunt 764 f & aliquid num veræ entis paſſiones ſint 763 d ex materia prima quo pacto fiant 490 b exiſtit quæ realiter eſt 747 e ipſa non imago rei in ſpeculo videtur 476 e materiales quomodo fiant intelligibiles actu 184 f 185 a naturales è materia & accidentibus non conſtant 333 a naturales in quibus actionibus ad agendum indigeant accidentibus 359 d naturales mutuo tranſmutentur materia eadē præcise ſeruata 346 a naturales plurimæ, in quibus eſt inæqualitas qualitatum, melior diutius conſeruantur 355 e nulla quæ in prædicato conuenit vna voce cum altera includit quicquam in ratione eiuſmodi prædicati, quod altera nō includat 698 e f nulla recipere ſe ipſam dicitur 752 a b nulla ſimul eſt & non eſt 15 c f per operationem intellectus abſurde dicerētur bonæ 822 f 823 a perfectionem ſuam habent à Deo limitationem ab illis ſimet ipſis 251 d qua ratione fiant vniuerſales 116 a quælibet eſt vna præciſa omni intellectus operatione 768 b quælibet prius confuſe, quā diſtincte, cognoſcitur 152 a quo ſunt vniuerſaliores, eo cognitu difficiliores ſunt 154 d quomodo ſint æque veræ 806 e quo modo non æque veræ ibid. f quot modis veræ dici poſſint 805 a reſpectu aliarum bonæ & malæ 820 d ſecundum quod eſſe debent eſſ. conformes intellectui 800 d ſingularis perfectior eſt quam vniuerſalis 182 c ſuapte natura perfectiſſimæ difficulter in hac vita à nobis percipiuntur & cur 207 f 398 a vlla num in potentia ad ſe ipſam eſſe poſſit 759 e vnaquæque eas vnum eſt ſimpliciter 352 f

Reſponſio Platonicorum aduerſus idearum oppugnatores tacita 283 f

Rhetorica docens & vtens 501 d

Radialectice apud nationes omnes eadem 607 e

Rhetorica non ponitur in partibus Philoſophiæ à quoquam 519 f num ſit pars philoſophiæ 526 f ornatum addit ſermoni, vt affectus auditoris moueatur 515 f ſcientia efficiens eſt 514 f

Rotunditas cœli metra 579 f

Rus agricultura eſt 518 f

S

SAcrificium Pythagoræ 101 a

Sanitas qualiter ægroto bona ſit 820 e

Sanum de iis quæ ſana appellantur, vni voce non dicitur 661 e

Sapiens abſque Dialecticæ cognitione in oratione ſine lapſu eſſe nequit 532 c iudicio Ariſtotelis ſcit maxime omnia, non tamen ita, vt ea ſingulatim ſciētia teneat 135 c omnia ſingulatim ſcit & ſpeciatim 167 a quis dici poſſit 521 e

Sapientes è veteribus aliquot dicti 123 f

Sapientia 38 e cauſas primas contemplatur 38 d Philoſophis quidnam ſit 521 f 565 d quid differat à Philoſophia 19 a

Sceptici 20 e

Scientia agens de ente, vt ens eſt, præcipue de ſubſtantia agit 663 d Chriſti infuſa qualia 465 f contemplatiua præ rebus omnibus appetitur 68 d e contrariorum eadem eſt 561 d cuius finis eſt fini alterius ſubiectus, eſt illi ſubalternata 657 a de aliquo vno per accidens ſubalternata, duas de partibus totius illius ſeparatim tractantes præſupponis 659 e de iis, quæ aliter habere ſe poſſunt, non eſt 396 f demonſtratiua 572 d intellectui maxime congruens, viro negligenda non eſt 127 f inter vtriuſque ſine cognitione Dialecticæ difficulter comparatus 532 f libera quid à liberali differat 127 d

Scientia metaphyſica cur inutilis videri queat 51 d metaphyſica cur Philoſophis neceſſaria f moralis cur à Socrate fuerit exculta 13 a nulla ſine philoſophia prima comparari poteſt 544 d num ab hominibus omnibus ſciendi cauſa appetatur 57 f per experientiam prouenit hominibus 100 d practica & contemplatiua modo diuerſo fines ſuos attingunt 511 e

Scientia practica & contemplatiua per quos fines ab Ariſtotele diſtinguantur 511 c quænam maxime ſit expetenda 117 f quatenus à nobis refutari poſſit 66 d e quid 565 e quid in metaphyſico hoc tractatu ſignificet 38 e rerum omnium nobis à natura ingenita fuit 30 f ſapientiæ nomina dicta circa quas cauſas & quæ principia verſetur 114 e vel eſt contemplatiua, vel agens vel efficiens 516 e

Scientia vna generalia verſatur circa omnes entis ſpecies 667 e vna quomodo ratione ſubiecti ſubalternatur alteri 457 e 658 e

Scientiane eadem de ſubſtantiis omnibus, an alia de aliis 574 d

Scientiane in ſola ſubſtantiarum conſideratione verſetur, an etiam in accidentium eis per ſe conuenientium 575 e

Scientiæ agentes quæ 517 c cæteræ metaphyſicæ ſunt ſubalternatæ 657 d cæteræ omnes ſintne ſcientiæ metaphyſicæ ſubalternatæ 656 e contemplatiuæ ſolæ nomen philoſophiæ ſibi vendicant interdum & cur 565 b cur à nobis refugiantur 70 d efficientes quot & quæ ſint 518 b generaliter diuiſæ 515 c inferiores, ſæpius artes quam ſcientiæ vocari ſolitæ ad liberales ſeptem & ſeruiles totidem reuocantur 518 c mathematicæ experientia breui ac pene nulla indigent 548 b mathematicæ ſimpliciter & abſolute ordine doctrinæ philoſophia naturali priores ſunt 548 b metaphyſicæ plures an admittendæ 641 f morales tres 518 a nemini inſunt natura 90 d nonnullæ cur nomine philoſophiæ partium interdum cenſeantur 524 d e omnes in nobis vere generantur 86 d omnes, ſi ex natura rei loquendum ſit, partes tantum vnius ſunt 539 f particulares quo pacto communia conſiderent 635 e f phyſicæ experientia indigent longa 548 b practicæ genus duplex habent 512 e præter metaphyſicam cæteræ quomodo ſubalternentur eidem 659 f puræ mathematicæ de bono non agunt 110 c quæ de partibus vnior agant 674 c quæ nomine philoſophiæ digniores ſint 973 d reales ſubalternantes multæ de entibus agunt per accidens 648 b rerum omnium ſunt vniuerſalea 631 f 635 ſuperiores quæ 518 e

Scientiæne omnes experimento gignantur 85 f

Scire omnia ſingulatim ſeu ſpeciatim ſapientis eſt 167 a

Scire quid ſit 504 f

Scopus ab actifice non attingitur ſæpe 51 f metaphyſicæ propoſitus 131 f

Scotus immerito reprehendit Porphyrium 719 b perſtringitur 735 e prototypum ſuum emendat 162 e

Scripta Ariſtotelis excellentia habita 8 b Hippocratis inſigniter laudata 12 c Thaletis 213 e

Secta Cynica vndenam originem ſuam duxerit 22 b Cyrenaica Ariſtippum Cyrenaicum auctorem habet 563 f philoſophorum è familia Ionica 19 d Stoicorum quo pacto per Zenonem fuerit introducta 22 a

Sempiterna quoque iuxta Ariſt. cauſam habent ſui eſſe 386 e

Seneca contra Platonem & Ariſtotelem argumentatus 318 b c

Senſibilia percipiuntur à ſenſu 178 f

Senſus circa quæ obiecta verſetur 109 b communis ſenſibilia ſenſuum exteriorū omnia percipere poteſt 141 f è ſingularibus ad vniuerſalia diſcurrere non poteſt 676 b eſt vniuerſalis 173 b exterior nullus ſenſibilia percipere poteſt 142 a genere vnus circa ſpecies ſenſibilium omnes verſatur 667 e generis totius obiecti ſenſibilis eſt vnus 667 b in rerum cognitione inuicem ſe iuuant 85 a nullus reflectitur in ſe vt actum ſuum cognoſcat 678 a b omnes amittuntur tactu ſolo amiſſo 82 d omnes circa ſingularia verſantur 178 e omnes inferiores ſunt intellectu 178 e quid lib. primo capite eodē ſignificet 79 d

vt ſua cauſſam, vt cauſſa eſt vi ſubiecti ſui attingere nequit 55 c vniuerſale cognoſcere non poteſt 176 b vti itatem duplicem nobis præſtans 39 b
Sententię Alberti de inſcriptione librorum Auſcultationis Phyſicæ Ariſtotelicæ 5 e Alberti de memoria muſcarum 43 b Alberti egregia 554 c Alexandri de ordine libri Metaphyſ. ſecundi ad libros alios ſequentes 375 e Antonii Andreæ de principio ſimpliciter primo refutata 849 e argumentationē aut ſyllogiſmum Dialecticæ ſubiectum eſſe dicentium diluitur 494 c Ariſtotelis de forma 327 d Ariſt. egregia 127 f Ariſtot. in quæſtione de cauſarum infinitione 423 a de beatitudine 27 f de Dialecticæ ſubiecto vera 495 d de nomine conceptuque Dei verior explicatus 409 f Democriti & Leucippi de atomis 340 e 341 b demonſtrationem ſubiectum Dialecticæ dicentium refutatur 493 e Deum metaphyſicæ ſubiectum facientium 617 e diui Thomæ de apibus 44 f ens omnino æquiuocum eſſe dicentium 689 e eorum, qui materiam medium quid inter elementa fecere 334 d eorum, qui neque in Verbo infinita cognoſci poſſe aiunt 466 e Indi cuiuſdam præclare 545 a libros Phyſicorum ad metaphyſicam pertinere putantium refutatur 537 e d modum ſciendi ſubiectum Dialecticæ aſſerentium diluta 493 d Platonis de Dialecticæ à prima Platini philoſophia diſtinctione 502 d Platonis de principio materiali 258 d Platonis de puncto, linea, & ſuperficie reprehenſa 294 f Platonis in natura materiæ ſtatuenda dubia eſt 347 e Plinii de apum auditu 45 e quædam de quantitatis exiſtentia impugnatur 759 e f quædam Simonidis refutata 127 f qualitates quatuor virtuales in elementis ponentium 358 a f quorundam de entis relationibus 815 e quorundam de gradu formæ humanæ eſſentiali duplici 416 e quorundam de ſciendi appetitu 60 c d quorundam de ſignificatione veri 786 d e quorundam de ſpeciebus intelligibilibus 191 a Sepuluedæ de libris Ariſt. exotericis 6 d ſignificationis boni formalis vera 823 f ſubſtantiam ſeparatam metaphyſicæ ſubiectum facientium probete 618 d e
Sententiæ communes & receptæ non facile reiiciendæ 383 f de ſignificatione boni formali 819 d de vtili & honeſto diuerſæ 34 a de veritate variæ 787 c
Sermo in diuiſione artium prima quid complectatur 115 e internus eſt quo quiſque ſecum ipſe ratiocinatur 525 e quo cum aliis communicamus, non duntaxat externus ſed & internus à Dialectica occupatus eſt 525 e rationalis quis appellari poſſit 525 f
Sermones Platonis quales 17 b
Siccitas, frigiditas, humiditas ſubſtantiam quamcunque conſtituunt 362 d
Significare vnum quid ſit 862 f
Significatio infiniti prima 456 f nominis & conceptus quatenus eadem ſit 409 e nominum communium exponitur aliter quam acceptio 722 a nominum Dei propriorum tractata 407 a philoſophiæ germana 520 f verbi differere 486 f veri iuxta quoſdam 786 d e
Significatum veri totum formale quodnam ſit 785 f
Signum ſcientiæ quodnam 34 e
Similare poſitum pro eo, quod eſt rationis eiuſdem 894 e
Similaria quomodo gignantur, ab Anaxagora vtcunque explicetur 84 a d
Similia non omnia reciproca ſunt 731 d
Similitudines pulchræ ad vim partium philoſophiæ explicandam 523 f rerum infinitæ tempore finito ſucceſſi e produci non poſſunt 475 a b ſingularium ſunt in phantaſia 183 e
Simplicia compoſitis priora ſunt 847 d
Simplicitas principii primi in quo ſita ſit 852 f
Singulare quidnam ſit 603 b
Singularia à materia ſingulari abſtrahi non poſſunt 173 f à nobis complete, vtpote quæ ſola conſequi poſſimus, appetuntur 178 a facilius à nobis intelliguntur quam vniuerſalia 194 f 195 f 196 a ipſa. ſiue ſenſibilia ſiue intelligibilia, apta ſunt per ſe vt intelligantur 175 a materialia intelligibilia non ſunt ſecundum Peripateticos 188 a notiora ſunt ſenſu 174 e 175 e omnia non modo quatenus in vniuerſalibus continentur, ſed & per ſe, ſiue quatenus & inter ſe & à ſuis vniuerſalibus diſtinguuntur ab intellectu percipi poſſunt 179 b per ſe exiſtentia completa & incōmunicabilia 202 e priora ſunt ſenſu 195 f quo modo de ſententia quorundam reflexe fiant 195 e quomodo per vniuerſalia ipſorum cadant ſub ſcientiam 633 b 634 b ſenſibilia non ſolum non intelliguntur a nobis facilius ſed ne intelliguntur quidē 172 e ſenſui proxima ſunt 159 e ſola ex potentiæ in actum reflexione complete appetuntur, & quare 178 a
Singularia an vniuerſalia facilius à nobis intelligantur 172 e
Sirletus Cardinalis 223 d
Socrates cur ad ſcientiam moralem ſe contulerit 13 a cur in rebus ſenſibilibus vniuerſalia quæſiuerit 147 e modeſtiæ laude celebratus 13 e & Socrates ſedens idemne ſint 136 d Platonis, Ariſt. aliorumq; inſignium Philoſophorum multorum præceptor 12 a primus Ethices auctor 147 e quo fuerit ingenio 12 e quomodo ſapientiſſimus omniū ſit habitus 13 f ratione philoſophādi nō admodū probata fuit viſa 13 d
Sophia ſcientia rerum per cauſas omnes definiri poteſt 521 e ſeu ſapientia vſum habet patrem memoriam, matrem 99 c
Sophiſta quid à philoſopho primo & Dialectico differat 492 b Sophiſtæ induunt perſonam philoſophi primi 683 e
Sophiſtica circa quas res verſetur 642 f in eodem genere verſetur, in quo & philoſophia 525 d e
Species angelorū intelligibiles 473 b cuiuſnam rei primum ab intellectu recipiatur 155 a inferiorum ſintne perfectiores ſpeciebus ſuperiorum 192 e 193 a infima apud Ariſt. lib. metaphyſ. primo cap. 7. nomine vniuerſalium non cenſentur 502 a infima in ſpecies alias diuidi non poteſt 591 c infima magis vnum quam genus 590 f infima quomodo ſit cognitu omnium faciliima 194 c 713 d infimæ nomine generis appellantur interdum 590 d infimæ finitæ ſunt 471 a intelligibiles in intellectu noſtro non accidentium modo, ſed ſubſtantiarum quoque ipſarum reperiuntur 415 f 419 a intelligibiles, quæ propriæ ſunt rerum ſingularium in nobis non dantur 184 e intelligibiles ſunt internæ & primæ intellectus perfectiones 191 a numeri ex numeratione vnitatis ſolius conficitur 290 f 291 a per indiuidua ipſarum exiſtunt 621 d propriæ intelligibiles rerum ſingularium in nobis an dentur 181 b d quando genus fiat 659 b rei ſingularis intelligibilis omnium perfectiſſima 182 b ſcientiæ ſingulæ circa ſpecies ſingulas entis verſantur 667 c ſingularium intelligibiles naturaliter dari non poſſe 193 a ſubſtantiarum ſeparatarum intelligibiles in hac vita haberi non poſſunt & cur 421 b vnius totidem ſunt quot entes 671 f 674 a
Sphærus Empedoclis deus ſapientiſſimus 610 d
Spiritus Domini ferebatur ſuper aquis 337 f
Statua Platoni per Ariſtotelem dicata 2 d
Stella mirabilis ſeu vere ſeu ex numero cerum crinitæ 834 d
Stoici efficientem ſolam cauſſam appellarunt 320 f methodum inueniendi prætermiſerunt 24 a
Subalternata ſimpliciter quæ 659 d
Subalternatio propria & impropria in genere primo quid 658 e propria & impropria in genere ſecundo quid 651 f ratione finis quæ 657 e f ratione principiorum quomodo fiat 658 e
Subiecta ſcientiarum cur modo genera modo ſpecies dicantur 667 d
Subiectum adæquatum præſtantiſſimum 650 e commune quodnam ſit 644 d e Dialecticæ à ſubiecto Rhetoricæ & grammaticæ quomodo differat 469 d habens cauſſas vere & paſſiones 644 e mathematici quantitas 547 e Metaphyſicæ eſt ens 532 e metaphyſica & re & ratione à materia abſtractum eſt 637 b metaphyſicæ non eſt verum, ſed ens 827 d metaphyſicæ num Deus ſit 837 e nullum de ſuis affectionibus prædicatione eſſentiali prædicatur 640 e omne natura prius eſt omnibus iis, quæ ſub ſub illo continentur 641 b omne ponitur quaſi additamētum in definitione paſſionis ſuæ 738 e phyſicæ eſt ens naturale mobile 539 e phyſicæ nec re nec ratione à materia abſtractum eſt 639 e præſtantiſſimum quodnam ſit 644 e primum & adæquatum 645 a primum & adæquatum metaphyſicum quodnam ſit 642 b pure metaphyſicum quodnam ſit 644 d Rhetoricæ quo pacto ſit ens per ſe 661 b ſcientiæ quam late aſſignandum ſit 646 e
Subordinatio prædicatorū eſſentialis 455 f
Subſtantia cui vt Phyſicæ ſic Metaphyſicæ ſubiectum non ſit 652 d è non ſubſtantiis non conſtat 352 a & accidentia in communo quomodo differant

Digitized by Google

à ſubſtantiis & accidentibus naturalibus 639 f 640 a genus ſummum à materia ſeipſa abſtracta non eſt niſi ratione ſubſtantiarum ſeparatarum 639 b genus ſummum quomodo à nobis quidditatiue cognoſci non poſſit 414 e incorporea, quare, quia talis eſt, à nobis quidditatiue intelligi non poſſit 412 e f non conuenit vniuoce ratione que putiuti cum accidentibus 658 f non generatur è ſubſtantia completa per ſe 352 d nulli eſt accidens 352 e per ſeipſam eos appellatur 665 a prima quid Ariſtoteli 843 e quæuis ab humiditate ſiccitate, frigiditate denique conſtituitur 362 d quid immediate ſignificet 448 b ſeparata ſola abſtractione realia materia abſtracta eſt 639 b ſeparata ſola metaphyſicæ ſubiectum num ſit 638 d e 643 e ſola primum & adæquatum metaphyſicæ ſubiectum in commune cõſtitui poteſt 639 f terminus eſt motus 548 a Subſtantiæ ſeparatæ num in hac vita quidditatiue intelligi poſſint 400 a ſeparatæ proprie ratione que ſui ipſarum ſub Philoſophi conſiderationem cadunt 639 d ſeparatæ quomodo à nobis cognoſcantur 411 f ſeparatæ quomodo metaphyſicam à cæteris ſcientiis diſtinguant 651 e ſeparatæ rerum materialium quidditates putatæ 616 e
Subſtantiæne aliæ præter ſenſibiles quædam ſint 545 f
Summa præfationis in libros metaphyſicos 154 f
Superficies, lineæ, puncta magis ſubſtantiæ videntur eſſe quam corpus 623 e ſine generatione incipiunt, ſine corruptione deſinunt 625 d
Superuacanea rei nulli per naturam adduntur 349 b
Suppoſita nomine ſingularium ſola non eſſe intelligenda 105 d
Suppoſitio abſoluta recentioribus ignota eſt 722 e perſonalis quid ſit 722 f perſonalis ſemper comitatur abſolutum 722 f vel abſoluta vel perſonalis eſt 722 e
Suppoſitum & natura quatenus idem ſint, quatenus non 750 b
Sycophanta exoſus eſt omnibus 169 f
Syllogiſmus expoſitorius quis ſit 499 f num Dialecticæ ſubiectum ſit 494 f
Synonyma 863 e

T

TActus ad cognoſcendum aptior quam aſpectus 82 e hominis optimus omnium 46 a percipit duas contrariorum coniugationes 82 f
Temperies naturalis qualitatum contrariarum in miſtis non oriſ. à formis ſubſtantialibus proficiſcuntur 355 b
Tempus à Pythagoricis dictum ſeptenarium & cur 235 f & motum cognitione confuſa, faciliime; diſtincte difficilime cognoſci 391 e præteritum ſæpe ſignificat temporis differentiam quamcunque 51 e quid ſit 392 a quomodo diuidatur 462 vnum & idem vt ſe habet ad omnia quæ ſunt in tempore; ſic veritas ſumma ſe habet ad omnia vera 805 a b
Tenor Muſica eſt 518 f
Termini mutationis vnius duo totales admittendi non ſunt 748 a
Terminus actionum duplex 114 a generationi cuilibet neceſſarius 598 f
Terra principium primum ab Heſiodo ſtatuta 263 f rerum omnium materia eſt de ſententia vulgi 331 e
Thales aquam principium materiale primus eſſe aſſeruit 332 a e auctor philoſophiæ naturalis primus fuit 332 a caput familiæ Ionicæ habitus 134 f primus primæ philoſophiæ auctor 813 d
Theologi quidam Ariſtoteli aduerſantes 846 f
Theologia à metaphyſica diſtinguitur & quomodo 651 a ſcientiarum nobiliſſima omnium 517 b vnde dicta 151 b
Theoremata in ipſa linearum deductione velut in exemplo ennumerentur 585 f
Timotheus muſicus quis 381 e
Tollentes diſcrimen veri & falſi refutantur 923 e f.
Totum duplex 148 e eſſentiale & vniuerſale varie appellatur 150 c d eſt maius ſua parte 171 e quoduis eſt maius ſua parte 849 e 845 d totum vniuerſale poſſitne cognitione totius vniuerſalis percipi 149 f 150 a
Tractatio communis veritatis ad philoſophum primum maxime pertinet 875 f quæſtionum omnium ad ſcientiam ſpectat aliquam 882 e
Tranſcendentia naturam quandam vnam non ſignificant 650 a naturas diuerſas reales ſignificare non poſſunt 671 e quinque omnia illa, quæ enti addi ſolent paſſiones illius veræ ſunt 762 e
Tropus Rhetorica eſt 518 f

V

VElleitas 80 d
Verba Parmenidis *primordia* ſeu *principia entis primi nulla eſſe* dicentis explicantur 819 e
Verba temporis præteriti comprehendunt ſæpe differentiam temporis quamcunq; 51 e
Verbum analogum facit, vt pronunciata, in quibus occurrit, diſtinguenda ſint 732 e diuinum quid 806 e diuinum ratio vnica formalis eſt eſſe otiæ diuinæ 810 c dubitandi cur ab Ariſtotele adhibitum 687 f.
Veritas affirmatiuæ veritatis negatiuæ fundamentum eſt 875 b aliquando conſuetudine minus poteſt 478 d animi cibus 802 a apud nos probabilium tractatione frequenti detegitur 531 f entium realium quæ 789 b eſt adæquatio, ſeu conformitas potius rei & intellectus 786 e 803 e eſt eius, quod vere eſt, firma intellectio 802 b finis eſt ſcientiæ contemplatricis 781 f in ſola compoſitione & intellectus diuiſione conſiſtit 787 e interdum pro ipſa eius entitate ſumitur 839 a negatiuæ ſemper in veritate alicuius affirmatiuæ fundatur 815 e non eſt conformitas rerum ad intellectũ, ſed intellectus ad res, &c. 787 e non modo conformitas eſt intellectus creati ad res qua ſunt menſuræ illius, ſed & rerum creatarum omnium ad intellectum diuinum 788 e non omnis in compoſitione & diuiſione conſiſtit 788 f num cognitionem præcedat 792 e prima deus quomodo ſit 787 b prima ſimplex prior eſt aliis omnibus 387 d primo cernitur in vnoquoque ente 790 b principii ſimpliciter primi per aliam magis perſpicuam demonſtrari nequit 853 e quænam conformitas ſit 799 e quænam in philoſophia quæratur 9 a quibuſdam omnium probabiliſſime ſentientibus conſiſtit non modo in compoſitione & diuiſione intellectus, ſed & in ſimplici rerum apprehenſione 784 d e quomodo cognoſcatur à nobis 809 d quomodo rebus conueniat 817 e quomodo relatio realis non ſit 822 a quomodo reſultet in rebus & in intellectu 801 a rerum exiſtentium in ſui ratione entitatem earundem includit 786 e ſi conformitas eſſet inter rem & conceptum ſimplicem, quid ſequeretur 790 e ſimplex à diuo Thoma plane agnita 791 f ſimplex dicitur aliquando de rerum cum intellectu conformitate, aliquando de conformitate intellectus cum rebus 797 a ſimplex duplex 812 e f ſimplex ſi nihil aliud eſſet quam entitas rei ipſa, quid ſequeretur 789 f ſimplex tam in rerum quam intellectus conformitate cerni poteſt 796 f ſumma quomodo ſe habeat ad omnia vera 805 a
Veritates quæ in diſciplinis traduntur, quomodo cognoſcantur in deo 809 d e
Verſantes diutius quam par eſt in dialectica, quibus ſimiles ſint 514 e
Verum ab intellectu apprehendi quomodo non poſſit 817 b c eſt dicere id quod eſt, eſſe, & id quod non eſt, non eſſe 798 a eſt in mente 828 b eſt paſſio entis propria 812 b eſt paſſio quædam entis, qua intellecta, non intelliguntur entia niſi per accidens 817 e eſt prima paſſio entis, poſt vnum de iis, quæ cum ente reciprocantur, 825 b & falſum relationes generis prioris ſignificant 839 d & falſum ſunt in intellectu 110 d intellectu poſterius quo modo ſit 817 e non eſt in rebus, ſed in mente 798 b quam ſecundum quoſdam habeat ſignificationem 786 d e quid addat enti 785 f quo pacto in compoſitione & diuiſione ſola conſiſtat 791 d relationem ſolam addit eamque enti, ſolam formaliter ſignificat 786 a ſitne intellectus obiectum 817 a ſitne paſſio entis entis propria 785 a
Verumne ſit, quod cuilibet verum eſſe videtur 887 d
Veteres cauſam finalem à cæteris diſtincte non tradiderunt 259 e cauſam formalem non negarunt omnino 329 e de cauſis non tam aperte egerunt quam Ariſtoteles 258 d generationem ſubſtantialem ignorarunt 319 d in ſubſtantia abſtrahenda errarunt 161 e logicam philoſophiæ organum vel inſtrumentum vocarunt 520 e

Vete-

Digitized by Google

Veteres naturales omnes quatenus conuenerint 511 a
Veteres omnes Philoſophiam ratione aliqua occultarunt 7 d quidam ab Ariſtotele accuſati 890 e 891 e
Virtus moralis modo eodem, appetitur ab homine, quo ſcientia 69 d quædam regitiua ponitur à medicis quibuſdam in animantibus 360 b e
Virtutes ad appetitum pertinentes ad ſingularia terminantur 177 f 178 a in ſingularibus niſi intellectus ratione præcedat, verſari non poſſunt 198 a intellectuales ordinis ſunt altioris 69 e nemini inſunt natura 90 d per idearum participationem nobis non inſunt 90 e f
Vis conſuetudinis in diſciplinis capeſſendis quanta 478 b intelligendi impugnatione rerum apertiſſimarum eneruatur 895 b potentiarum maior eſt quam habituum 146 e d
Viſio Dei ab homine naturaliter non appetitur 76 f
Viſus nobis eſt charior quam ſenſus alii, & cur 39 a
Vita includitur in vita iucunda 84 e
Vitioſi ſunt, qui non ad quæſita reſpondent 466 e
Viuentia appetunt vt ſint ſemper 81 d
Viuere iucunde charius eſt, quam viuere ſimpliciter 84 d e
Vna rerum generis eiuſdem ſi habeat rationem cauſati, faciet vt habeat & alia eandem 287 f
Vndenam homines philoſophari ceperint 100 d e
Vnitas eius, quod vnum dicitur, quia in ſpecies diuidi non queat, natura prior eſt ea, qua res dicitur vna 591 e & dualitas indefinitæ Platoni hominum tum ſingulorum tum ſeparatorum principia ſunt 610 f hominis quomodo eadem futura ſit poſt reſurrectionem cum ea quæ eſt ante eandem 781 f obiecti non ſolum prior eſt ordine naturæ, quam vnitas potentiæ, ſed & non minor 692 e par impar 344 f perfectio eſt ſimpliciter 766 e rerum verarum ab operatione intellectus non pendet 767 b c ſequitur entitatem vnam 345 e tranſcendens quomodo perire non poſſit 781 b
Vnitates omnes ad vnitatem ſummam reducuntur 766 d rerum actu non diſtinctæ 626 e
Vniuerſale illud, cuius indiuiduum ſenſum fortius monet, nobis eſt notius 154 a primum in anima tum habetur, cum vnum indifferentium conſtiterit 159 e
Vniuerſalia cognitu difficilima ſunt 544 b difficilius à nobis intelliguntur quã ſingularia 194 f in rebus ſenſibilibus à Socrate primum quæſita 247 e
Vniuerſalia minus abſtrahuntur facilius 155 d minus, principia magis dicenda ſunt 591 b notiora ſunt intellectu 174 e notiora ſunt itidem ratione 195 e priora ſunt ratione ſiue intellectu 195 f ſenſu cognoſci non poſſunt 176 b tametſi principia ſint, principia tamen à ſingularibus diuerſa non ſunt 614 a b vt vniuerſalia ſunt, quomodo intelliguntur à nobis 175 e
Vniuerſaliane an ſingularia facilius à nobis intelligantur 172 e
Vniuerſaliora cognitione totius eſſentialis diſtincta notiora ſunt 151 e genere cognitionis eodem nobis notiora ſunt 151 d minus vniuerſalibus natura priora ſunt 615 a nobis concepta ſaciliora ſunt aſſuetudine 163 f 164 a nobis ſunt non ſolum notiora, ſed & nota prius 166 e ſunt nobis notiora 165 d
Vniuerſaliſſima à ſenſu remotiſſima ſunt 159 d cognitu difficilima 159 d ſintne cognitu difficilima 147 b
Vniuocatio entis è conceptus certitudine non recte colligitur 729 e
Vniuocum reale triplex tantum 696 b
Vnum ab ente re ipſa diſtinctum non eſt 769 e abſolutum & comparatum quomodo differant 777 f addit enti negationem aliquam vel relationem rationis 771 f an multis oppoſitione priuatiua opponatur, an vero contraria 679 a cum ente connexum 761 e de ente quidditatiue dici non poteſt 744 f dicitur de entibus non modo realibus, ſed & rationis 762 a enti quid addere poſſit 769 d eorum quæ penitus idem ſunt, quoties multiplicatur, multiplicatur & alterum 765 d eſſe aliud ab alio dicimus etiam in entibus rationis 762 a eſt prima entis paſſio 739 a & ens magnumque & paruum rerum principia fuerunt Platonicis 516 e & ens num ſint ipſæ rerum ſubſtantiæ ſubſtantialiave principia 612 f 613 a 619 b & ens ſe mutuo ſequuntur 780 a & ens vna & eadem natura ſunt 770 b & multa prædicata ſunt oppoſita, dicta de ente reali atque per ſe 762 b formaliter quid ſignificet 772 d modis duobus conſiderari poteſt 678 e negationem diuiſionis non ſolum, ſed & identitatis dicit 773 b nihil addit enti quod reale & poſitiuum ſit 770 a non eſt idem omnino cum ente 769 f non idem abſolute quod non diuiſum 678 f 679 a non monceri 219 f non ſolum indiuiſionem, ſed ipſam quoque rei ſubſtantiam ſignificare quomodo intelligendum ſit 776 a non videtur ſignificare poſſe formaliter, niſi negationem vel relationem rationis 762 d perfectionemne ſignificet 767 d quo pacto opponatur multis priuatiue 680 e
Vnum ratione communiſſima ſumptum quid 777 e reale quid 777 d ſecundum Scotum addit aliquid enti reale poſitiuũ 786 a b ſi nihil aliud formaliter ſignificaret quam negationem, connotando ens quid ſequeretur 761 f ſi ſolam priuationem ſignificaret, terminus priuatiuus eſſet 768 f tametſi non dicatur de entibus rationis, non reciprocabitur tamen cum ente reali 762 b e tranſcendens quid 619 e vniuoce non dicitur 687 e
Vnumquodque præ cæteris maxime ipſum eſt, ſecundum quod & aliis vniuocatio ineſt 693 e vt eſt, ita verum eſt 818 e
Vocabulum priuationis quid libro Metaphyſ. 4. capite 6. ſignificet 911 f 914 a rationis in æquiuocorum & vniuocorum definitionibus quo pacto ſumatur 920 b
Voluntas quomodo in commune affecta ſit ad bonum malumve 63 f
Vox articulata communis, quæ de hac & illa voce articulata dicitur, vocum ſingularum principium dici non ſolet 583 d
Vſus è probabilibus diſſerendi Dialectici proprius eſt 496 f diſſerendi num ad Dialecticum ſpectet 497 e tanquam pater gignit ſapientiam 99 c
Vtilitas Metaphyſicæ 34 e 131 e quænam ex Metaphyſica in artes cæteras redundet 34 e ſenſuum duplex 39 a vnde metienda 34 b
Vulnera militiam notant 318 f

X

XAnthus auctor quidam apud Laertium 343 d
Xenophanes omnia fecit vnum 219 e plane reliciendus & cur 242 f
Xerxes 218 d

Z

ZEno Cittiens Stoicorum princeps 228 inepte philoſophatus eſt Ariſtoteli 617 e quo pacto Stoicorum ſectam inuenerit 326

F I N I S.

A61 1454246

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

E
Digitized by Google

Digitized by Google